לוח המולדות

עם הקביעות וראשי חדשים משנת תרפ"ג עד שנת תרצ"ד:

הלוח הזה יחשב על שעות הזייגער. ולא על שעות המעל"ע. ולמשל אם נכתב ו' בבוקר 18. 17. 7 הפירוש הוא כך. שהמולד יהי' ביום ו' בבוקר 18 מינוט עם 17 חלקים על זייגער 7. היינ[ו] קודם הצות. וכן אם נכתב בלילה ג"כ הפירוש על שעות הזייגער מהלילה. וכן כולם.

תרפ"ג (זח"א)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי יום ה'	43	11	1	ז
חשון ליל ש"ק	27	12	2	א ב
כסליו א' אח"צ	11	13	3	ג
טבת ליל ג'	55	14	3	ד
שבט ד' אח"צ	39	15	4	ה
אדר ליל ו'	23	16	5	ו ז
ניסן יום ש"ק	7	17	6	א
אייר ליל ב'	52	--	6	ב ג
סיון יום ג'	36	1	7	ד
תמוז ליל ה'	20	2	8	ה ו
אב יום ו'	4	3	9	ז
אלול ליל מוצש"ק	48	4	9	א ב

תרפ"ז (הח"א)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי יום ג'	42	6	1	ה
חשון ליל ה'	26	7	2	ז א
כסליו יום ו'	10	8	3	א
טבת ליל א'	54	9	3	ב
שבט יום ב'	38	10	4	ג
אדר א' ליל ד'	22	11	5	ד ה
אדר ב' יום ה'	6	12	6	ו ז
ניסן ליל ש"ק	50	13	6	א
אייר יום א'	34	14	7	ב ג
סיון ליל ג'	18	15	8	ד
תמוז יום ד'	2	6	9	ה ו
אב ליל ו'	46	17	9	ז
אלול יום ש"ק	31	—	10	א ב

תרצ"א (גכ"ה)	מינוט	חלקים	שעה
תשרי ליל ג'	2[illegible]	2	2
חשון יום ד'	9	3	3
כסליו ליל ו'	53	4	3
טבת יום ש"ק בערב	37	5	4
שבט ליל ב'	21	6	5
אדר יום ג' בערב	5	7	6
ניסן ליל ה'	49	8	6
אייר ליל ש"ק בערב	33	9	7
סיון יום א' בבוקר	17	10	8
תמוז ליל ג' בערב	1	11	9
אב יום ד' בבוקר	4[illegible]	12	9
אלול ליל ו'	29	13	10

תרפ"ד (גכ"ז)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי ליל ג'	32	5	10	ג
חשון יום ד' ק"ח	16	6	11	ד ה
כסליו אור ליום ו'	—	7	12	ו
טבת יום ש"ק	44	8	12	ז א
שבט ליל ב'	28	9	1	ב
אדר א' יום ג' אח"צ	12	10	2	ג ד
אדר ב' ליל ה'	56	11	2	ה ו
ניסן יום ה' אח"צ	40	12	3	ז
אייר א' בשחר	24	13	4	א ב
סיון ב' לעת ערב	8	14	5	ג
תמוז ד' בבקר	52	15	5	ד ה
אב יום ה' לעת ערב	36	16	6	ו
אלול יום ש"ק בבקר	20	17	7	ז א

תרפ"ח (גכ"ה)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי יום ב'	15	1	11	ג
חשון ליל ד'	59	2	11	ד ה
כסליו יום ה'	43	3	12	ו
טבת ליל ש"ק	27	4	1	ז א
שבט יום א'	11	5	2	ב
אדר ליל ג'	55	6	2	ג ד
ניסן יום ד'	39	7	3	ה
אייר ליל ו'	23	8	4	ו ז
סיון יום ש"ק בערב	7	9	5	א
תמוז ב' בשחר	51	10	5	ב ג
אב יום ג' בערב	35	11	6	ד
אלול יום ה' בבוקר	19	12	7	ה ו

תרצ"ב (זש"ה)	מינוט	חלקים	שעה
תשרי יום ש"ק	13	14	11
חשון ליל ב'	57	15	11
כסליו יום ג'	41	16	12
טבת ליל ה'	25	17	1
שבט יום ו'	10	—	2
אדר א' ליל א'	54	1	2
אדר ב' יום ב'	38	2	3
ניסן ליל ש"ק	22	3	4
אייר יום ה' בערב	6	4	5
סיון ליל ש"ק בשחר	50	5	5
תמוז יום א' בערב	34	6	6
אב יום ג' בבוקר	18	7	7
אלול ליל ה' בערב	2	8	8

תרפ"ה (בש"ה)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי ליל ב'	5	—	8	ב
חשון יום ג'	4[illegible]	1	8	ג ד
כסליו ליל ה'	3[illegible]	2	9	ה ו
טבת יום ו'	17	3	10	ז א
שבט ליל מוצש"ק	1	4	11	ב
אדר יום ב'	45	5	11	ג ד
ניסן ליל ד'	29	6	12	ה
אייר יום ה'	13	7	1	ו ז
סיון ליל ש"ק	57	8	1	א
תמוז יום א'	41	9	2	ב ג
אב ליל ג'	25	10	3	ד
אלול יום ד' אח"צ	9	11	4	ה ו

תרפ"ט (זש"ה)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי ליל ש"ק	3	13	8	ז
חשון יום א' בבוקר	47	14	8	א ב
כסליו ליל ג'	31	15	9	ג ד
טבת יום ד'	15	16	10	ה ו
שבט ליל ו'	59	17	10	ז
אדר א' יום ש"ק	44	—	11	א ב
אדר ב' ליל ב'	28	1	12	ג ד
ניסן יום ג'	12	2	1	ה
אייר ליל ה'	56	3	1	ו ז
סיון יום ו'	40	4	2	א
תמוז ליל מוצש"ק	24	5	3	ב ג
אב יום ב'	8	6	4	ד
אלול ליל ד'	52	7	4	ה ו

תרצ"ג (זש"ג)	מינוט	חלקים	שעה
תשרי יום ו' בבוקר	46	9	8
חשון ליל א' בערב	30	10	9
כסליו יום ב'	14	11	10
טבת ליל ד'	58	12	10
שבט יום ה'	42	13	11
אדר ליל ש"ק	26	14	12
ניסן יום א'	10	15	1
אייר ליל ג'	54	16	1
סיון יום ד'	38	17	2
תמוז ליל ו'	23	—	3
אב יום ש"ק בערב	7	1	4
אלול ליל ב'	51	2	4

תרפ"ו (זש"ג)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי ליל ו	53	12	4	ז
חשון יום ש"ק	37	13	5	א ב
כסליו ליל ב'	21	14	6	ג ד
טבת יום ג'	5	15	7	ה ו
שבט ליל ה'	49	16	7	ז
אדר ליל ש"ק	33	17	8	א ב
ניסן יום א'	18	—	9	ג
אייר ליל ג'	2	1	10	ד ה
סיון יום ד'	46	2	10	ו
תמוז ליל ו'	30	3	11	ז א
אב יום ש"ק	14	4	12	ב
אלול ליל ב'	58	5	12	ג ד

תר"צ (זח"א)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי יום ה' בערב	36	8	5	ז
חשון ליל ש"ק	20	9	6	א ב
כסליו ליל ב' בערב	4	10	7	ג
טבת יום ג' בבוקר	48	11	7	ד
שבט ליל ה'	32	12	8	ה
אדר יום ו'	16	13	9	ו ז
ניסן ליל א'	—	14	10	א
אייר יום ב'	44	15	10	ב ג
סיון ליל ד'	28	16	11	ד
תמוז יום ה'	12	17	12	ה ו
אב ליל ש"ק	57	—	12	ז
אלול יום א'	41	1	1	א ב

תרצ"ד (הכ"ז)	מינוט	חלקים	שעה
תשרי יום ג' בערב	35	3	5
חשון ה' בשחר	19	4	6
כסליו ליל ש"ק	3	5	7
טבת יום א' בבוקר	47	6	7
שבט ליל ג' בערב	31	7	8
אדר יום ד' בבוקר	15	8	9
ניסן ליל ו'	59	9	9
אייר יום ש"ק	43	10	10
סיון ליל ב'	27	11	11
תמוז יום ג'	11	12	12
אב ליל ה'	55	13	12
אלול יום ו'	39	14	1

הללו את יי כל גוים שבחוהו כל האמים: כי גבר עלינו חסדו ואמת יי לעולם הללויה:

הודו ליי כי טוב כי לעולם חסדו:
יאמר נא ישראל כי לעולם חסדו:
יאמרו נא בית אהרן כי לעולם חסדו:
יאמרו נא יראי יי כי לעולם חסדו:

מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה: יי לי לא אירא מה יעשה לי אדם: יי לי בעזרי ואני אראה בשנאי: טוב לחסות ביי מבטח באדם: טוב לחסות ביי מבטח בנדיבים: כל גוים סבבוני בשם יי כי אמילם: סבוני גם סבבוני בשם יי כי אמילם: סבוני כדבורים דעכו כאש קוצים בשם יי כי אמילם: דחה דחיתני לנפול ויי עזרני: עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה: קול רנה וישועה באהלי צדיקים ימין יי עשה חיל: ימין יי רוממה ימין יי עשה חיל: לא אמות כי אחיה ואספר מעשי יה: יסר יסרני יה ולמות לא נתנני: פתחו לי שערי צדק אבא בם אודה יה: זה השער ליי צדיקים יבאו בו: אודך כי עניתני ותהי לי לישועה: אודך אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה: אבן מאת יי היתה זאת היא נפלאת בעינינו: מאת זה היום עשה יי נגילה ונשמחה בו: זה

אנא יי הושיעה נא: אנא יי הושיעה נא:
אנא יי הצליחה נא: אנא יי הצליחה נא:

ברוך הבא בשם יי ברכנוכם מבית יי: ברוך אל יי ויאר לנו אסרו חג בעבתים עד קרנות המזבח: אל אלי אתה ואודך אלהי ארוממך: אלי הודו ליי כי טוב כי לעולם חסדו: הודו

יהללוך יי אלהינו כל מעשיך וחסידיך צדיקים עושי רצונך וכל עמך בית ישראל ברנה יודו ויברכו וישבחו ויפארו וישוררו וירוממו ויעריצו ויקדישו וימליכו את שמך מלכנו תמיד. כי לך טוב להודות ולשמך נאה לזמר כי מעולם ועד עולם אתה אל: ברוך אתה יי מלך מהלל בתשבחות:

מוסף לראש חודש

מתפללין שמו"ע עד האל הקדוש ממלה כדף ואו

ראשי חדשים לעמך נתת. זמן כפרה לכל תולדותם. בהיותם מקריבים לפניך זבחי רצון ושעירי חטאת לכפר בעדם. זכרון לכלם יהיו. ותשועת נפשם מיד שונא. מזבח חדש בציון תכין. ועולת ראש חדש נעלה עליו. ושעירי עזים נעשה ברצון. ובעבודת בית המקדש נשמח כלנו. ובשירי דוד עבדך הנשמעים בעירך האמורים לפני מזבחך אהבת עולם תביא להם ברית אבות לבנים תזכור: (יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתעלנו בשמחה לארצנו ותטענו בגבולנו): והביאנו לציון עירך ברנה לירושלים בית מקדשך בשמחת עולם: ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם. ואת מוסף יום ראש החדש הזה נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך מפי כבודך כאמור:

ובראשי חדשיכם תקריבו עלה ליי פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים:
ומנחתם ונסכיהם כמדבר שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש ויין כנסכו ושעיר לכפר ושני תמידים כהלכתם:

אלהינו ואלהי אבותינו חדש עלינו את החדש הזה לטובה ולברכה. לששון ולשמחה. לישועה ולנחמה. לפרנסה ולכלכלה. לחיים טובים ולשלום. למחילת חטא ולסליחת עון. (בשנת העיבור ולכפרת פשע) ויהי החדש הזה סוף וקץ לכל צרותינו תחלה וראש לפדיון נפשנו. כי בעמך ישראל בחרת מכל האמות וחקי ראשי חדשים להם קבעת: ברוך אתה יי מקדש ישראל וראשי חדשים:

רצה ומודים וכו' ממלה כדף ואו עמוד בית

מוסף לשבת ראש חודש

מתפללין שמו"ע עד האל הקדוש ממלה כדף ח

אתה יצרת עולמך מקדם כלית מלאכתך ביום השביעי (בחרת בנו מכל עם) אהבת אותנו ורצית בנו. ורוממתנו מכל הלשונות וקדשתנו במצותיך וקרבתנו מלכנו לעבודתך ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת: ותתן לנו יי אלהינו באהבה שבתות למנוחה וראשי חדשים לכפרה. ולפי שחטאנו לפניך אנחנו ואבותינו חרבה עירנו ושמם בית מקדשנו וגלה יקרנו ונטל כבוד מבית חיינו ואין אנחנו יכולין (להקריב קרבן ולא כהן שיכפר בעדנו) לעשות חובותינו בבית בחירתך בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו מפני היד שנשתלחה במקדשך: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתעלנו בשמחה לארצנו ותטענו בגבולנו ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם: ואת מוספי יום השבת (המנוח) הזה ויום ראש החדש הזה. נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך מפי כבודך כאמור:

וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים ושני עשרונים סלת מנחה בלולה בשמן ונסכו: עלת שבת בשבתו על עלת התמיד ונסכה: (זה קרבן שבת וקרבן היום כאמור):
ובראשי חדשיכם תקריבו עלה ליי פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים:
ומנחתם ונסכיהם כמדבר שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש ויין כנסכו ושעיר לכפר ושני תמידים כהלכתם:

ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג. עם מקדשי שביעי. כלם ישבעו ויתענגו מטובך. ובשביעי רצית בו וקדשתו. חמדת ימים אותו קראת. זכר למעשה בראשית:

אלהינו ואלהי אבותינו רצה נא במנוחתנו וחדש עלינו ביום השבת הזה את החדש הזה. לטובה ולברכה. לששון ולשמחה. לישועה ולנחמה. לפרנסה ולכלכלה. לחיים טובים ולשלום. למחילת חטא ולסליחת עון. (בשנת העיבור ולכפרת פשע). ויהי החדש הזה סוף וקץ לכל צרותינו. תחלה וראש לפדיון נפשנו. כי בעמך ישראל בחרת מכל האמות. ושבת קדשך להם הודעת. וחקי ראשי חדשים להם קבעת. ברוך אתה יי מקדש השבת וישראל וראשי חדשים:

רצה ומודים וכו', אין כאלהינו. עלינו. קדיש יתום. אדון עולם:

במוצאי יום מנוחה. המצא לעמך רוחה. שלח תשבי לנאנחה. ונס יגון ואנחה: יאתה לך צורי. לקבץ עם מפזרי. מיד גוי אכזרי. אשר כרה לי שוחה: עת דודים תעורר אל. למלט עם אשר שואל. ראות טובך בבא גואל. לשה פזורה נדחה: קרא ישע לעם נדבה. אל דגול מרבבה. יהי השבוע הבא. לישועה ולרוחה: בת ציון השכולה. אשר היא היום געולה. מהרה תהיה בעולה. באם הבנים שמחה: מעינות אזי יזובון. ופדויי יי עוד ישובון. ומי ישע ישאבון. והצרה נשכחה: נחה עמך כאב רחמן. יצפצפו עם לא אלמן. דבר יי אשר נאמן. בהקימך הבטחה: ידידים פליטי חרץ. נגינתם יפצחו במרץ. בלי צווחה ובלי פרץ. אין יוצאה ואין צוחה: יהי החודש הזה. כנבואת אבי חוזה. וישמע בבית זה. קול ששון וקול שמחה: חזק ימלא משאלותינו. אמיץ יעשה בקשתנו. והוא ישלח במעשה ידינו. ברכה והצלחה: במוצאי יום גילה. שמך נורא עלילה. שלח תשבי לעם סגלה. רוח ששון והנחה: קול צהלה ורנה. שפתינו אז תרננה. אנא יי הושיעה נא. אנא יי הצליחה נא:

חדש ששוני אל נא והביא. את אליהו הנביא: אמץ וחזק רפיון ידי. ברך מלאכתי וכל מעבדי. גואלי זכור עניי ומרודי. דברך הטוב הקם לעודדי. הרץ ושלח ושמח לבבי. את אליהו הנביא: ועד והכן די ספוקי. זמן מזוני ולחם חקי. חלב חיל גוים חיש להניקי. טובך תשבע עוללי ויונקי. יבא משיחי לעיר מושבי. את אליהו הנביא: כוגן לעם זו צורי צור להבוש. לחם לאכול ובגד ללבוש. משנאי יחזה יירא ויבוש. נוה הר שעיר בקרוב תכבוש. ששוני יגדל בראות סביבי. את אליהו הנביא: עמון ומואב מהרה תכלה. פרותך לעמך בקרוב תגלה. ציון תמלא מעם אלה. קרית מלך רב אז נעלה. שכן תשכן בתוך עם צבי. את אליהו הנביא.

אמר יי ליעקב. אתע"י:	לא הביט און ביעקב. אתע"י:
בחר יי ביעקב. אתע"י:	מי מנה עפר יעקב. אתע"י:
גאל יי את יעקב. אתע"י:	נשבע יי ליעקב. אתע"י:
דרך כוכב מיעקב. אתע"י:	סלח נא לעון יעקב. אתע"י:
הבאים ישרש יעקב. אתע"י:	עתה השב שבות יעקב. אתע"י:
וירד מיעקב. אתע"י:	פדה יי את יעקב. אתע"י:
זכר זאת ליעקב. אתע"י:	צוה ישועות יעקב. אתע"י:
חדות ישועות יעקב. אתע"י:	קול קול יעקב. אתע"י:
טובו אהליך יעקב. אתע"י:	רני ושמחי ליעקב. אתע"י:
יורו משפטיך ליעקב. אתע"י:	שב יי את שבות יעקב. אתע"י:
כי לא נחש ביעקב. אתע"י:	תתן אמת ליעקב. אתע"י:

אליהו הנביא אליהו התשבי אליהו הגלעדי במהרה יבוא אלינו עם משיח בן דוד: איש אשר קנא לשם האל. איש בשר שלום על יד יקותיאל. איש גש ויכפר על בני ישראל אליהו: איש דורות שנים עשר ראו עיניו. איש הנקרא בעל שער בסמניו. איש ואזור עור אזור במתניו. אליהו: איש זעף על עובדי חמנים. איש חש ונשבע מהיות גשמי מעונים. איש טל ומטר עצר שלש שנים. אליהו: איש יצא למצוא לנפשו נחת. איש כלכלוהו העורבים ולא מת לשחת. איש למענו נתברכו כד וצפחת. אליהו: איש מוסריו הקשיבו כמהים. איש נענה באש משמי גבוהים. איש סחו אחריו יי הוא האלהים. אליהו: איש עתיד להשתלח משמי ערבות. איש פקיד על כל בשורות טובות. איש ציר נאמן להשיב לב בנים על אבות. אליהו: איש קרא קנא קנאתי ליי בתפארה. איש רכב על סוסי אש בסערה. איש שלא טעם טעם מיתה וקבורה. אליהו: איש תשבי תצילנו מפי אריות. תבשרנו בשורות טובות. תשמחנו בנים על אבות. במוצאי שבתות. אליהו: איש תשבי על שמו נקרא. תצליחנו על ידו בתורה. תשמיענו מפיו בשורה טובה במהרה. תוציאנו מאפלה לאורה. אליהו: אשרי מי שראה פניו בחלום. אשרי מי שנתן לו שלום והחזיר לו שלום. יי יברך את עמו בשלום. אליהו:

ככתוב הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום יי הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם:

סדר הלל

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לקרוא את ההלל:

הללויה הללו עבדי יי הללו את שם יי: יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם: ממזרח שמש עד מבואו מהלל שם יי: רם על כל גוים יי על השמים כבודו: מי כיי אלהינו המגביהי לשבת: המשפילי לראות בשמים ובארץ: מקימי מעפר דל מאשפות ירים אביון: להושיבי עם נדיבים עם נדיבי עמו: מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה הללויה:

בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לועז: היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו: הים ראה וינס הירדן יסוב לאחור: ההרים רקדו כאילים גבעות כבני צאן: מה לך הים כי תנוס הירדן תסוב לאחור: ההרים תרקדו כאילים גבעות כבני צאן: מלפני אדון חולי ארץ מלפני אלוה יעקב: ההופכי הצור אגם מים חלמיש למעינו מים:

בר"ח ובחוה"מ פסח דולג זה:

לא לנו יי לא לנו כי לשמך תן כבוד על חסדך על אמתך: למה יאמרו הגוים איה נא אלהיהם: ואלהינו בשמים כל אשר חפץ עשה: עצביהם כסף וזהב מעשה ידי אדם: פה להם ולא ידברו עינים להם ולא יראו: אזנים להם ולא ישמעו אף להם ולא יריחון: ידיהם ולא ימישון רגליהם ולא יהלכו לא יהגו בגרונם: כמוהם יהיו עשיהם כל אשר בוטח בהם: ישראל בטח ביי עזרם ומגנם הוא: בית אהרן בטחו ביי עזרם ומגנם הוא: יראי יי בטחו ביי עזרם ומגנם הוא: ע"כ

יי זכרנו יברך יברך את בית ישראל יברך את בית אהרן: יברך יראי יי הקטנים עם הגדולים: יוסף יי עליכם ועל בניכם: ברוכים אתם ליי עשה שמים וארץ: השמים שמים ליי והארץ נתן לבני אדם: לא המתים יהללויה ולא כל יורדי דומה: ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללויה:

בר"ח ובחוה"מ פסח דולג זה:

אהבתי כי ישמע יי את קולי תחנוני: כי הטה אזנו לי ובימי אקרא: אפפוני חבלי מות ומצרי שאול מצאוני צרה ויגון אמצא: ובשם יי אקרא אנה יי מלטה נפשי: חנון יי וצדיק ואלהינו מרחם: שומר פתאים יי דלותי ולי יהושיע: שובי נפשי למנוחיכי כי יי גמל עליכי: כי חלצת נפשי ממות את עיני מן דמעה את רגלי מדחי: אתהלך לפני יי בארצות החיים: האמנתי כי אדבר אני עניתי מאד: אני אמרתי בחפזי כל האדם כוזב: ע"כ

מה אשיב ליי כל תגמולוהי עלי: כוס ישועות אשא ובשם יי אקרא: נדרי ליי אשלם נגדה נא לכל עמו: יקר בעיני יי המותה לחסידיו: אנה יי כי אני עבדך אני עבדך בן אמתך פתחת למוסרי: לך אזבח זבח תודה ובשם יי אקרא: נדרי ליי אשלם נגדה נא לכל עמו: בחצרות בית יי בתוככי ירושלים הללויה:

מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאתיך שובה אלי כי גאלתיך: רנו שמים כי עשה יי הריעו תחתיות ארץ פצחו הרים רנה יער וכל עץ בו כי גאל יי יעקב ובישראל יתפאר: גאלנו יי צבאות שמו קדוש ישראל:

ישראל נושע ביי תשועת עולמים לא תבשו ולא תכלמו עד עולמי עד: ואכלתם אכול ושבוע והללתם את שם יי אלהיכם אשר עשה עמכם להפליא ולא יבשו עמי לעולם: וידעתם כי בקרב ישראל אני ואני יי אלהיכם ואין עוד ולא יבשו עמי לעולם: כי בשמחה תצאו ובשלום תובלון ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה וכל עצי השדה ימחאו כף: הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד כי עזי וזמרת יה יי ויהי לי לישועה: ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה: ואמרתם ביום ההוא הודו ליי קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו הזכירו כי נשגב שמו: זמרו יי כי גאות עשה מודעת זאת בכל הארץ: צהלי ורני יושבת ציון כי גדול בקרבך קדוש ישראל: ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה יי קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו:

בית יעקב לכו ונלכה באור יי: והיה אמונת עתיך חסן ישועות חכמת ודעת יראת יי היא אוצרו: ויהי דוד לכל דרכיו משכיל ויי עמו: פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי: ויאמר העם אל שאול היונתן ימות אשר עשה הישועה הגדולה הזאת בישראל חלילה חי יי אם יפול משערת ראשו ארצה כי עם אלהים עשה היום הזה ויפדו העם את יונתן ולא מת: ופדויי יי ישובון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה: הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי ותאזרני שמחה: ולא אבה יי אלהיך לשמוע אל בלעם ויהפך יי אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך יי אלהיך: אז תשמח בתולה במחול ובחורים וזקנים יחדו והפכתי אבלם לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם:

בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר יי ורפאתיו: ורוח לבשה את עמשי ראש השלישים לך דויד ועמך בן ישי שלום שלום לך ושלום לעוזרך כי עזרך אלהיך ויקבלם דויד ויתנם בראשי הגדוד: ואמרתם כה לחי ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום: יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום:

אמר רבי יוחנן בכל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקדוש ברוך הוא שם אתה מוצא ענותנותו. דבר זה כתוב בתורה. ושנוי בנביאים. ומשלש בכתובים: כתוב בתורה כי יי אלהיכם הוא אלהי האלהים ואדני האדנים האל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד: וכתיב בתריה עושה משפט יתום ואלמנה ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה: שנוי בנביאים דכתיב כי כה אמר רם ונשא שכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים: משלש בכתובים דכתיב שירו לאלהים זמרו שמו סולו לרוכב בערבות ביה שמו ועלזו לפניו: וכתיב בתריה אבי יתומים ודין אלמנות אלהים במעון קדשו: יהי יי אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו: ואתם הדבקים ביי אלהיכם חיים כלכם היום: כי נחם יי ציון נחם כל חרבותיה וישם מדברה כעדן וערבתה כגן יי ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול זמרה: יי חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

שיר המעלות אשרי כל ירא יי ההולך בדרכיו: יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך: אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך בניך כשתילי זיתים סביב לשלחנך: הנה כי כן יבורך גבר ירא יי: יברכך יי מציון וראה בטוב ירושלים כל ימי חייך: וראה בנים לבניך שלום על ישראל: עלינו ק'

סדר הבדלה

הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד. כי עזי וזמרת יה יי ויהי לי לישועה: ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה: ליי הישועה על עמך ברכתך סלה: יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: יי צבאות אשרי אדם בוטח בך: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר. כן תהיה לנו. כוס ישועות אשא ובשם יי אקרא: סברי וכו'

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן:
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא מיני בשמים:
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא מאורי האש:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה. ברוך אתה יי המבדיל בין קודש לחול:

המבדיל בין קודש לחול. חטאתינו הוא ימחול זרענו וכספנו ירבה כחול. וככוכבים בלילה: יום פנה כצל תומר. אקרא לאל עלי גומר. אמר שומר אתא בוקר וגם לילה: צדקתך כהר תבור. על חטאי עבור תעבור. כיום אתמול כי יעבור. ואשמורה בלילה: חלפה עונת מנחתי. מי יתן מנוחתי. יגעתי באנחתי. אשחה בכל לילה: קולי בל יונטל. פתח לי שער המנוטל. שראשי נמלא טל. קווצותי רסיסי לילה: העתר נורא ואיום. אשוע תנה פדיום. בנשף בערב יום. באישון לילה: קראתיך יה הושיעני. אורח חיים תודיעני. מדלות תבצעני. מיום ועד לילה: טהר טנוף מעשי. פן יאמרו מכעיסי. איה נא אלה עושי. הנותן זמירות בלילה: נחנו בידך כחומר. סלח נא על קל וחומר. יום ליום יביע אומר. ולילה ללילה. המבדיל:

אכול משמנים שתה ממתקים. כי אל יתן לכל בו דבקים. בגד ללבוש לחם חקים. בשר ודגים וכל מטעמים: יום זה לא תחסר כל בו ואכלת ושבעת. וברכת את יי אלהיך אשר אהבת. כי ברכך מכל העמים: יום זה השמים מספרים כבודו. וגם הארץ מלאה חסדו. ראו כי כל אלה עשתה ידו. כי הוא הצור פעלו תמים: יום זה

דרור יקרא לבן עם בת. וינצרכם כמו בבת. נעים שמכם ולא ישבת. שבו ונוחו ביום שבת: דרוש נוי ואולמי. ואות ישע עשה עמי. נטע שורק בתוך כרמי. שעה שועת בני עמי: דרוך פורה בתוך בצרה. וגם בבל אשר גברה. נתוץ צרי באף ועברה. שמע קולי ביום אקרא: אלהים תן במדבר הר. הדס שטה ברוש תדהר. ולמזהיר ולנזהר. שלומים תן כמי נהר: הדוך קמי אל קנא. במוג לבב ובמגנה. ונרחיב פה ונמלאנה. לשוננו לך רנה: דעה חכמה לנפשך. והיא כתר לראשך. נצור מצות קדושך. שמור שבת קדשך:

שבת היום ליי. מאד צהלו ברנוני. וגם הרבו מעדני. אותו לשמור במצות יי. שבת היום ליי: מעבור דרך וגבולים. מעשות היום פעלים. לאכול ולשתות בהלולים. זה היום עשה יי. שבת היום ליי: ואם תשמרנו יה ינצרך כבבת. אתה ובנך וגם הבת. וקראת עונג לשבת. אז תתענג על יי. שבת היום ליי: אכול משמנים ומעדנים. ומטעמים הרבה מינים. אגוזי פרך ורמונים. ואכלת ושבעת וברכת את יי. שבת היום ליי: לערוך בשולחן לחם חמודות. לעשות היום שלש סעודות. וברכת את השם הנכבד לברך ולהודות. שקדו ושמרו ועשו בני. שבת היום ליי:

יה רבון. צור משלו. תמצא בזמירות ליל שבת:

קודם בהמ"ז של כל סעודות שבת יטול ידיו במים אחרונים ויאמר: בני אחי אנא. לגבי חד מנא. לסעודתא חורינא דלית בה מכמשא:

אזמן בזמרתא. בכסא דברכתא. לעילת עלתא. עתיקא קדישא

מנחה לשבת

אומרים קרבנות. אשרי ובא לציון. ח"ק ואח"כ אומרים זה:

ואני תפלתי לך יי עת רצון אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך:

ומוציאין ס"ת וקורין ג' גברי ומתפללין שמו"ע עד האל הקדוש

אתה אחד ושמך אחד. ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. תפארת גדלה. ועטרת ישועה יום מנוחה וקדשה לעמך נתת: אברהם יגל. יצחק ירנן. יעקב ובניו ינוחו בו. מנוחת אהבה ונדבה. מנוחת אמת ואמונה. מנוחת שלום ושלוה והשקט ובטח. מנוחה שלמה שאתה רוצה בה: יכירו בניך וידעו כי מאתך היא מנוחתם. ועל מנוחתם יקדישו את שמך:

אלהינו ואלהי אבותינו רצה נא במנוחתנו קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך שבענו מטובך ושמח נפשנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך. וינוחו בם כל ישראל מקדשי שמך: ברוך אתה יי מקדש השבת: רצה ומודים וכו׳

אומרים צ"ל בשבת במנחה ואם חל ביום שאילו היה חול לא היו אומרים תחנון א"א צ"ל אבל בבית האבל תוך שבעה אומרים אף שאין אומרים תחנון בחול:

ג צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת: ב וצדקתך אלהים עד מרום אשר עשית גדולות אלהים מי כמוך: א צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה אדם ובהמה תושיע יי: ק"ש. עלינו. ק"י.

משבת בראשית עד שבת הגדול אומרים ברכי נפשי ושיר המעלות ובקיץ פרקי אבות

למוצאי שבת

ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ותירוש: יעבדוך עמים וישתחוו לך לאמים הוה גביר לאחיך וישתחוו לך בני אמך אורריך ארור ומברכיך ברוך: ואל שדי יברך אתך ויפרך וירבך והיית לקהל עמים: ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך לרשתך את ארץ מגריך אשר נתן אלהים לאברהם: מאל אביך ויעזרך ואת שדי ויברכך ברכת שמים מעל ברכת תהום רובצת תחת ברכת שדים ורחם: ברכת אביך גברו על ברכת הורי עד תאות גבעת עולם תהיין לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו: ואהבך וברכך והרבך וברך פרי בטנך ופרי אדמתך דגנך ותירשך ויצהרך שגר אלפיך ועשתרות צאנך על האדמה אשר נשבע לאבותיך לתת לך: ברוך תהיה מכל העמים לא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך: והסיר יי ממך כל חלי וכל מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל שנאיך: המלאך הגאל אתי מכל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבתי אברהם ויצחק וידגו לרב בקרב הארץ: יי אלהיכם הרבה אתכם והנכם היום ככוכבי השמים לרב: יי אלהי אבותיכם יסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם:

ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה: ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך: ברוך טנאך ומשארתך: ברוך פרי בטנך ופרי אדמתך ופרי בהמתך שגר אלפיך ועשתרות צאנך: יצו יי אתך את הברכה באסמיך ובכל משלח ידך וברכך בארץ אשר יי אלהיך נתן לך: יפתח יי לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו ולברך את כל מעשה ידך והלוית גוים רבים ואתה לא תלוה: כי יי אלהיך ברכך כאשר דבר לך והעבטת גוים רבים ואתה לא תעבט ומשלת בגוים רבים ובך לא ימשלו: אשריך ישראל מי כמוך עם נושע ביי מגן עזרך ואשר חרב גאותך ויכחשו איביך לך ואתה על במותימו תדרך:

מחיתי

ד אלין מליא. יהון לרקיעא. ותמן מאן שריא. הלא הוא שמשא:

ר בו יתיר יפני. לעלא מן דרגיה. ויסב בת זוגיה. דהות פרישא:

זה הזמר סימנו חיים יצחק

ח יי וברוך צורי. בה' תתהלל נפשי. כי יי יאיר נרי. בהלו נרו עלי ראשי:

י יי רועי לא אחסר. על מי מנוחות ינהלני. נותן לחם לכל בשר. לחם חקי הטריפני:

י הי רצון מלפניך. אתה אלהי קדושי. תערוך לפני שלחנך. תדשן בשמן ראשי:

ם י יתן מנוחתי. לפני אדון השלום. והיתה שלמה מטתי. החיים והשלום:

י שלח מלאכו לפני. ללותי לויה. בכוס ישועות אשא פני. מנת כוסי רויה:

צ מאה נפשי אל יי. ימלא שובע אסמי. אל ההרים אשא עיני. כהלל ולא כשמאי:

ח דת ימים ושנות עולמים עורה כבודי עורה. ועל ראשי יהיו תמים. נר מצוה ואור תורה:

ק ומה יי למנוחתי. אתה וארון עזך. קח נא אל את ברכתי. והחזק מגן חוזך:

מזמור לדוד יי רועי לא אחסר: בנאות דשא ירביצני על מי מנוחות ינהלני: נפשי ישובב ינחני במעגלי צדק למען שמו: גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי שבטך ומשענתך המה ינחמני: תערוך לפני שלחן נגד צוררי דשנת בשמן ראשי כוסי רויה: אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי ושבתי בבית יי לאורך ימים:

אם תשיב משבת רגליך עשות חפציך ביום קדשי וקראת לשבת עונג לקדוש יי מכבד וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר: אז תתענג על יי והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי יי דבר:

ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם: ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם כי ששת ימים עשה יי את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש:

זכור את יום השבת לקדשו: ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך: ויום השביעי שבת ליי אלהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך: כי ששת ימים עשה יי את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם וינח ביום השביעי

על כן ברך יי את יום השבת ויקדשהו:

על היין סברי מרנן ורבנן ורבותי:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן:

זמירות ליום השבת

ברוך אדני יום יום. יעמס לנו ישע ופדיום. ובשמו נגיל כל היום. ובישועתו נרים ראש עליון. כי הוא מעוז לדל ומחסה לאביון: שבטי יה לישראל עדות בצרתם לו צר בסבלות ובעבדות. בלבנת הספיר הראם עוז ידידות. ונגלה להעלותם מעומק בור ודות. כי עם יי החסד והרבה עמו פדות: מה יקר חסדו בצלו לגוננמו. בגלות בבלה שלח למענימו. להוריד בריחים נמנה בינימו. ויתנם לרחמים לפני שובימו. כי לא יטוש יי את עמו. בעבור הגדול שמו: עילם שת כסאו להציל ידידיו. להעביר משם מעוני מורדיו. מעבור בשלח פדה את עבדיו. קרן לעמו ירים תהלה לכל חסידיו. כי אם הוגה ורחם כרחמיו וכרוב חסדיו: וצפיר העזים הגדיל עצומיו. וגם חזות ארבע עלו למרומיו. ובלבם דמו להשחית את רחמיו. על ידי כהניו מגר מתקוממיו. חסדי יי כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו: נסגרתי לאדום ביד רעי מדני. שבכל יום ויום ממלאים כרסם מעדני. עזרתו עמי לסמוך את אדני. ולא נטשתני כל ימי עדני. כי לא יזנח לעולם אדני: בבואו מאדום חמוץ בגדים. זבח לו בבצרה וטבח לו בבוגדים. ויז נצחם מלבושיו להאדים. בכחו הגדול יבצור רוח נגידים. הגה ברוחו הקשה ביום קדים: ראותו כי כן אדומי העוצר. יחשוב לו בבצרה תקלוט כבצר. ומלאך כאדם בתוכה ינצר. ומזיד כשוגג במקלט יעצר. אהבו את יי כל חסידיו אמונים נוצר: יצוה צור חסדו קהלותיו לקבץ. מארבע רוחות עדיו להקבץ. ובהר מרום הרים אותנו להרבץ. ואתנו ישוב נדחים קובץ. ישיב לא נאמר כי אם ושב וקבץ: ברוך הוא אלהינו אשר טוב גמלנו. כרחמיו וכרוב חסדיו הגדיל לנו. אלה וכאלה יוסף עמנו. להגדיל שמו הגדול הגבור והנורא שנקרא עלינו: ברוך הוא אלהינו שבראנו לכבודו. להללו ולשבחו ולספר הודו. מכל אום גבר עלינו חסדו. לכן בכל לב ובכל נפש ובכל מאודו. נמליכו ונייחדו: שהשלום שלו ישים עלינו ברכה ושלום. משמאל ומימין על ישראל שלום. הרחמן הוא יברך את עמו בשלום. ויזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות על ישראל שלום. יועץ אל גבור אבי עד שר שלום:

ברוך אל עליון. אשר נתן מנוחה. לנפשנו פדיום משאת ואנחה. והוא ידרוש לציון עיר הנדחה. עד אנה תוגיון נפש נאנחה: השומר שבת הבן עם הבת. לאל ירצו כמנחה על מחבת: רוכב בערבות מלך עולמים. את עמו לשבות אזן בנעימים. במאכלי ערבות במיני מטעמים. במלבושי כבוד זבח משפחה: השומר ואשרי כל חוכה לתשלומי כפל. מאת כל סוכה שוכן בערפל. נחלה לו יזכה בהר ובשפל. נחלה ומנוחה כשמש לו זרחה: השומר כל שומר שבת כדת מחללו. הן הכשר חבת קודש גורלו. ואם יצא חובת היום אשרי לו. אל אל אדון מחוללו. מנחה היא שלוחה: השומר חמדת הימים קראו אלי צור. ואשרי לתמימים אם יהיה נצור. כתר הלומים על ראשם יצור. צור העולמים רוחו בם נחה: השומר זכור את יום השבת לקדשו. קרנו כי גבהה נזר על ראשו. על כן יתן האדם לנפשו. עונג וגם שמחה. בהם למשחה: השומר קודש היא לכם שבת המלכה. אל תוך בתיכם להניח ברכה. בכל מושבותיכם לא תעשו מלאכה. בניכם ובנותיכם עבד וגם שפחה: השומר

יום זה מכבד מכל ימים. כי בו שבת צור עולמים: ששת ימים תעשה מלאכתך. ויום השביעי לאלהיך. שבת לא תעשה בו מלאכה. כי כל עשה ששת ימים: יום זה ראשון הוא למקראי קודש. יום שבתון יום שבת קודש. על כן כל איש ביינו יקדש. על שתי לחם יבצעו תמימים: יום זה

אכול

עתיק. מלח סדומית רובע הקב מעלה עשן כל שהוא. רבי נתן הבבלי אומר אף כפת הירדן כל שהוא ואם נתן בה דבש פסלה ואם חסר אחת מכל סממניה חיב מיתה:

רבן שמעון בן גמליאל אומר הצרי אינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף בורית כרשינה למה היא באה כדי ליפות בה את הצפורן כדי שתהא נאה. יין קפריסין למה הוא בא כדי לשרות בו את הצפורן כדי שתהא עזה והלא מי רגלים יפין לה אלא שאין מכניסין מי רגלים במקדש מפני הכבוד:

השיר שהלוים היו אומרים בבית המקדש: ביום הראשון היו אומרים ליי הארץ ומלואה תבל ויושבי בה: בשני היו אומרים גדול יי ומהלל מאוד בעיר אלהינו הר קדשו: בשלישי היו אומרים אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפט: ברביעי היו אומרים אל נקמות יי אל נקמות הופיע: בחמישי היו אומרים הרנינו לאלהים עוזנו הריעו לאלהי יעקב: בששי היו אומרים יי מלך גאות לבש לבש יי עוז התאזר אף תכון תבל בל תמוט: בשבת היו אומרים מזמור שיר ליום השבת מזמור שיר לעתיד לבא ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים:

תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא שנאמר הליכות עולם לו אל תקרי הליכות אלא הלכות:

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי יי ורב שלום בניך: אל תקרי בניך אלא בוניך: שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול: יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך: למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך: למען בית יי אלהינו אבקשה טוב לך: יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום:

קדיש דרבנן. ואומרים עלינו. קדיש יתום:

שיר הכבוד

פותחין הארון

חזן אנעים זמירות ושירים אארוג. כי אליך נפשי תערוג:

קהל נפשי חמדה בצל ידך. לדעת כל רז סודך:

ח' מדי דברי בכבודך. הומה לבי אל דודיך:

ק' על כן אדבר בך נכבדות. ושמך אכבד בשירי ידידות:

ח' אספרה כבודך ולא ראיתיך. אדמך אכנך ולא ידעתיך:

ק' ביד נביאיך בסוד עבדיך. דמית הדר כבוד הודך:

ח' גדולתך וגבורתך. כנו לתוקף פעלתך:

ק' דמו אותך ולא כפי ישך. וישווך לפי מעשיך:

ח' המשילוך ברוב חזיונות. הנך אחד בכל דמיונות:

ק' ויחזו בך זקנה ובחרות. ושער ראשך בשיבה ושחרות:

ח' זקנה ביום דין ובחרות ביום קרב. כאיש מלחמות ידיו לו רב:

ק' חבש כובע ישועה בראשו. הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו:

ח' טללי אורות ראשו נמלא. קווצותיו רסיסי לילה:

ק' יתפאר בי כי חפץ בי. והוא יהיה לי לעטרת צבי:

ח' כתם טהור פז דמות ראשו. וחק על מצח כבוד שם קדשו:

ק' לחן ולכבוד צבי תפארה. אמתו לו עטרה עטרה:

ח' מחלפות ראשו כבימי בחורות. קווצותיו תלתלים שחורות:

ק' נוה הצדק צבי תפארתו. יעלה נא על ראש שמחתו:

ח' סגלתו תהי נא בידו עטרת. וצניף מלוכה צבי תפארת:

ק' עמוסים נשאם עטרת ענדם. מאשר יקרו בעיניו כבדם:

ח' פארו עלי ופארי עליו. וקרוב אלי בקראי אליו:

ק' צח ואדום ללבושו אדום. פורה בדרכו בבואו מאדום:

ח' קשר תפלין הראה לעניו. תמונת יי לנגד עיניו:

ק' רוצה בעמו ענוים יפאר. יושב תהלות בם להתפאר:

ח' ראש דברך אמת קורא מראש. דור ודור עם דורשך דרוש:

ק' שית המון שירי נא עליך. ורנתי תקרב אליך:

ח' תהלתי תהי לראשך עטרת. ותפלתי תכון קטורת:

ק' תיקר שירת רש בעיניך. כשיר יושר על קרבניך:

ח' ברכתי תעלה לראש משביר. מחולל ומוליד צדיק כביר:

ק' ובברכתי תנענע לי ראש. ואותה קח לך כבשמים ראש:

ח' יערב נא שיחי עליך. כי נפשי תערוג אליך:

לך יי הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך יי הממלכה והמתנשא לכל לראש: מי ימלל גבורות יי ישמיע כל תהלתו:

סדר תקוני שבת

בסעודת שחרית יאמר זה המאמר מהזוהר המסוגל לנשמה. המדבר מכבוד סעודה זו:

ביומא דשבתא בסעודתא תנינא כתיב אז תתענג על ה'. על ה' ודאי דההיא שעתא אתגליא עתיקא קדישא וכלהו עלמין בחדוותא ושלימו וחדוותא דעתיקא עבדינן סעודתא דיליה היא ודאי. בסעודתא תליתאה דשבתא כתיב והאכלתיך נחלת יעקב אביך דא היא סעודתא דזעיר אנפין דהוי בשלימותא וכולהו שיתא יומין מההוא שלימו מתברכין ובעי בר נש למחדי בסעודתיה ולאשלמא אלין סעודתא דאינון סעודתא מהימנותא שלימתא דזרעא קדישא דישראל די מהימנותא דא דלהון ולא דעמין עוע"ג ובגין כך אמר ביני ובין בני ישראל. תא חזי בסעודתי אלין אשתמודעין ישראל דאינון בני מלכא דאינון מהיכלא דמלכא. דאינון בני מהימנותא (עלאין). ומאן דפגם חד סעודתא מנייהו אחזי פגימותא לעילא ואחזי גרמיה דלאו מבני מלכא עלאה הוא. דלאו מבני היכלא דמלכא הוא. דלאו מזרעא קדישא דישראל הוא. ויהבין עליה חומרא דתלת מילין דינא דגיהנם וכו'. ותא חזי בכולהו שאר זמנין וחגין בעי בר נש למחדי ולמחדי למסכני ואי הוא חדי בלחודוי ולא יהיב למסכני עונשיה סגי דהוא בלחודוי חדי ולא יהיב חדו לאחרא עליה כתיב וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם. ואי איהו בשבתא חדי אף על גב דלא יהיב לאחרא לא יהבין עליה עונשא כשאר זמנין וחגין דכתיב פרש חגיכם פרש חגיכם קאמר ולא פרש שבתכם וכתיב חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי ואלו שבת לא קאמר. ובגין כך כתיב ביני ובין בני ישראל ומשום דכל מהימנותא אשתכח בשבתא יהבין ליה לבר נש נשמתא אחרא נשמתא עילאה נשמתא דכל שלימו בה כדוגמא דעלמא דאתי. ובג"כ אקרי שבת מהו שבת שמא דקודשא בריך הוא שמא דאיהו שלים מכל סטרוי. אמר רבי יוסי ודאי כך הוא ווי ליה לבר נש דלא אשלים חדוותא דמלכא קדישא ומאן חדוותא דיליה אלין תלת סעודתי מהימנותא. סעודתא דאברהם יצחק ויעקב כלילן בהו. וכלהו חדו על חדו מהימנותא שלימותא מכל סטרוי. תאנא בהדין יומא מתעטרין אבהן וכל בנין ינקין מה דלא הוה כן בכל שאר חגין וזמנין. בהדין יומא חייביא דגיהנם ניחין בהדין יומא כל דינין אתכפין ולא מתערין בעלמא בהדין יומא אורייתא מתעטרא בעטרין שלימין בהדין יומא חדוותא ותפנוקא אשתמע במאתן וחמשין עלמין. בילא"ו:

ואח"כ יאמר זה

אתקינו סעודתא דמהימנותא. שלימתא חדותא דמלכא קדישא: אתקינו סעודתא דמלכא. דא היא סעודתא דעתיקא קדישא וחקל תפוחין קדישין וזעיר אנפין אתין לסעדא בהדיה:

פיוט להאר"י ז"ל:

א סדר לסעודתא. בצפרא דשבתא. ואזמין בה השתא. עתיקא קדישא:

נ הוריה ישרי בה. בקדושא רבא. ובחמרא טבא. דביה תחדי נפשא:

י שדר לן שופריה. ונחזי ביקריה. ויחזי לן סתריה. דאתאמר בלחישא:

י גלה לן טעמי. דבתריסר נהמי. דאינון את בשמיה. כפילא וקלישא:

צ רורא דלעילא. דביה חיי כלא. ויתרבי חילא. ותסק עד רישא:

ח דו חצדי חקלא. בדבור ובקלא. ומללו מלא. מתיקא כדובשא:

ק דם רבון עלמין. במלין סתימין. תגלון פתגמין. ותימרון חידושא:

ל עטר פתורא. ברזא יקירא. עמיקא וטמירא. ולאו מלתא אוושא:

ואלין

כשמברכין החודש אומרים זה :

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתחדש עלינו את החודש הזה לטובה ולברכה. ותתן לנו חיים ארוכים. חיים של שלום. חיים של טובה. חיים של ברכה. חיים של פרנסה. חיים של חילוץ עצמות. חיים שיש בהם יראת שמים ויראת חטא. חיים שאין בהם בושה וכלימה. חיים של עושר וכבוד. חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים. חיים שימלאו כל משאלות לבנו לטובה אמן סלה :

מי שעשה נסים לאבותינו. וגאל אותם מעבדות לחרות. הוא יגאל אותנו בקרוב. ויקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ. חברים כל ישראל ונאמר אמן :

ראש חודש (פלוני) ביום (פלוני) הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה:

יחדשהו הקדוש ברוך הוא עלינו ועל כל עמו בית ישראל. לטובה ולברכה. לששון ולשמחה. לישועה ולנחמה. לפרנסה ולכלכלה. לחיים ולשלום. לשמועות טובות ולבשורות טובות. ולגשמים בעתם. ולרפואה שלימה. ולגאולה קרובה. ונאמר אמן :

אל מלא רחמים שוכן במרומים המצא מנוחה נכונה על כנפי השכינה במעלות קדושים וטהורים כזוהר הרקיע מזהירים את נשמת (פב"פ) שהלך לעולמו (שהלכה לעולמה) בעבור שנדבו צדקה בעד הזכרת נשמתו (נשמתה) לכן בעל הרחמים יסתירהו (יסתירה) בסתר כנפיו לעולמים ויצרור בצרור החיים את נשמתו (נשמתה) ה' הוא נחלתו (נחלתה) וינוח (ותנוח) בשלום על משכבו (משכבה) ונאמר אמן :

בשבת שמברכין החודש ור"ח ויום טוב וחנוכה ופורים וכשיש חתן בבית הכנסת וברית מילה אין אומרים אב הרחמים. ובימי הספירה אומרים אף כשמברכין החודש. וכן אומרים בבית האבל :

אב הרחמים שוכן מרומים. ברחמיו העצומים. הוא יפקוד ברחמים החסידים והישרים והתמימים. קהלות הקודש שמסרו נפשם על קדושת השם. הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו. מנשרים קלו ומאריות גברו. לעשות רצון קונם וחפץ צורם: יזכרם אלהינו לטובה עם שאר צדיקי עולם. וינקום (לעינינו) נקמת דם עבדיו השפוך: ככתוב בתורת משה איש האלהים הרנינו גוים עמו כי דם עבדיו יקום. ונקם ישיב לצריו וכפר אדמתו עמו : ועל ידי עבדיך הנביאים כתוב לאמר ונקיתי דמם לא נקיתי ויי שכן בציון : ובכתבי הקודש נאמר למה יאמרו הגוים איה אלהיהם יודע בגוים לעינינו נקמת דם עבדיך השפוך: ואומר כי דורש דמים אותם זכר לא שכח צעקת ענוים : ואומר ידין בגוים מלא גויות מחץ ראש על ארץ רבה : מנחל בדרך ישתה על כן ירים ראש : אשרי וכו'

כשמברכין בה"ב יאמר הש"ץ זה .

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה אהרן דוד ושלמה הוא יברך את כל מי שיקבל עליו להתענות תענית שני וחמישי ושני בשכר זה הקב"ה ישמרהו ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם ויקבל תפלותיהם ויאזין שועותיהם עם כל ישראל אחיהם ונאמר אמן :

הש"ץ אומר יהללו ומכניסין הספר תורה להיכל ובנוחה יאמר וכו'. ה"ק.

תפלת מוסף לשבת

מתפללין מוסף עד האל הקדוש תמצא לעיל. ואח"כ מתחילין כאן :

תכנת שבת רצית קרבנותיה צוית פרושיה עם סדורי נסכיה. מענגיה לעולם כבוד ינחלו. טועמיה חיים זכו. וגם האוהבים דבריה גדולה בחרו. אז מסיני נצטוו צווי פעליה כראוי : ותצונו יי אלהינו להקריב בה קרבן מוסף שבת כראוי : יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתעלנו בשמחה לארצנו ותטענו בגבולנו : ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם. ואת מוסף יום השבת הזה נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך מפי כבודך כאמור :

וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימם ושני עשרונים סלת מנחה בלולה בשמן ונסכו : עולת שבת בשבתו על עולת התמיד ונסכה :

ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי ענג. עם מקדשי שביעי כלם ישבעו ויתענגו מטובך. ובשביעי רצית בו וקדשתו חמדת ימים אותו קראת זכר למעשה בראשית :

אלהינו ואלהי אבותינו רצה נא במנוחתנו קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך שבענו מטובך ושמח נפשנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך. וינוחו בו כל ישראל מקדשי שמך : ברוך אתה יי מקדש השבת : רצה ומודים וכו'

בחזרת הש"ץ אומרים זה.

כתר יתנו לך יי אלהינו מלאכים המוני מעלה עם עמך ישראל קבוצי מטה. יחד כלם קדשה לך ישלשו. כדבר האמור על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר : קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו : כבודו מלא עולם. משרתיו שואלים זה לזה איה מקום כבודו להעריצו. לעמתם משבחים ואומרים : ברוך כבוד יי ממקומו : ממקומו הוא יפן ברחמיו לעמו ויחון עם המיחדים שמו ערב ובוקר בכל יום תמיד פעמים באהבה שמע אומרים: שמע ישראל יי אלהינו יי אחד : הוא אלהינו הוא אבינו הוא מלכנו הוא מושיענו והוא יושיענו ויגאלנו שנית וישמיענו ברחמיו לעיני כל חי לאמר הן גאלתי אתכם אחרית כראשית להיות לכם לאלהים : אני יי אלהיכם : ובדברי קדשך כתוב לאמר: ימלוך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה:

הש"ץ גומר התפלה עד המברך את עמו ישראל בשלום. ק"ש.

קוה אל יי חזק ויאמץ לבך וקוה אל יי : אין קדוש כיי כי אין בלתך ואין צור כאלהינו : כי מי אלהי מבלעדי יי ומי צור זולתי אלהינו:

אין כאלהינו. אין כאדונינו. אין כמלכנו. אין כמושיענו : מי כאלהינו. מי כאדונינו. מי כמלכנו. מי כמושיענו : נודה לאלהינו. נודה לאדונינו. נודה למלכנו. נודה למושיענו : ברוך אלהינו. ברוך אדונינו. ברוך מלכנו. ברוך מושיענו : אתה הוא אלהינו. אתה הוא אדונינו. אתה הוא מלכנו. אתה הוא מושיענו: אתה הוא שהקטירו אבותינו לפניך את קטורת הסמים :

פטום הקטורת הצרי והצפורן החלבנה והלבונה משקל שבעים שבעים מנה. מור וקציעה שבולת נרד וכרכום משקל ששה עשר ששה עשר מנה : הקושט שנים עשר וקלופה שלשה וקנמון תשעה. בורית כרשינה תשעה קבין. יין קפריסין סאין תלתא וקבין תלתא ואם לא מצא יין קפריסין מביא חמר חורין

מלכותו. קרא לשמש ויזרח אור. ראה והתקין צורת הלבנה: שבח נותנים לו כל צבא מרום. תפארת וגדלה. שרפים וחיות ואופני הקודש:

לאל אשר שבת מכל המעשים. ביום השביעי נתעלה וישב על כסא כבודו. תפארת עטה ליום המנוחה עונג קרא ליום השבת. זה שיר שבח של יום השביעי שבו שבת אל מכל מלאכתו ויום השביעי משבח ואומר מזמור שיר ליום השבת טוב להודות ליי. לפיכך יפארו ויברכו לאל כל יצוריו: שבח יקר וגדלה וכבוד יתנו לאל מלך יוצר כל. המנחיל מנוחה לעמו ישראל בקדשתו ביום שבת קודש: שמך יי אלהינו יתקדש וזכרך מלכנו יתפאר בשמים ממעל ועל הארץ מתחת: תתברך מושיענו על כל שבח מעשה ידיך ועל מאורי אור שיצרת המה יפארוך סלה: תתברך עד האל הקדוש תמצא בתפלה של חול:

ישמח משה במתנת חלקו. כי עבד נאמן קראת לו. כליל תפארת בראשו נתת לו. בעמדו לפניך על הר סיני. ושני לחות אבנים הוריד בידו. וכתוב בהם שמירת שבת. וכן כתוב בתורתך:

ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם: ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם כי ששת ימים עשה יי את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש:

ולא נתתו יי אלהינו לגויי הארצות ולא הנחלתו מלכנו לעובדי פסילים וגם במנוחתו לא ישכנו ערלים כי לישראל עמך נתתו באהבה לזרע יעקב אשר בם בחרת:

ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג עם מקדשי שביעי. כלם ישבעו ויתענגו מטובך ובשביעי רצית בו וקדשתו חמדת ימים אותו קראת זכר למעשה בראשית:

אלהינו ואלהי אבותינו רצה נא במנוחתנו קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך שבענו מטובך ושמח נפשנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך. וינוחו בו כל ישראל מקדשי שמך: ברוך אתה יי מקדש השבת: רצה ומודים וכו׳ תמצא לעיל

בחזרת הש״ץ אומרים זה הקדושה:

נקדישך ונעריצך כנועם שיח סוד שרפי קודש המשלשים לך קדושה. ככתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר: קו״ח קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: הון אז בקול רעש גדול אדיר וחזק משמיעים קול מתנשאים לעמת שרפים לעמתם משבחים ואומרים: קו״ח ברוך כבוד יי ממקומו: חזן ממקומך מלכנו תופיע ותמלוך עלינו מהרה כי מחכים אנחנו לך מתי תמלוך בציון בקרוב בימינו לעולם ועד תשכון: תתגדל ותתקדש בתוך ירושלים עירך לדור ודור ולנצח נצחים. ועינינו תראינה מלכותך כדבר האמור בשירי עזך על ידי דוד משיח צדקך: קו״ח ימלוך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה:

הש״ץ גומר התפלה עד המברך את עמו ישראל בשלום. ק״ש

שיר של יום מזמור שיר ליום השבת:

אתה הראת לדעת כי יי הוא האלהים אין עוד מלבדו:

אין כמוך באלהים אדני ואין כמעשיך: מלכותך מלכות כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור: יי מלך יי מלך יי ימלוך לעולם ועד: יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום: אב

הרחמים היטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים: כי בך לבד בטחנו מלך אל רם ונשא אדון עולמים:

מוציאין ס״ת ואומרים ויהי בנסוע. בריך שמיה. על הכל. תמצא לעיל:

מי שברך לעולה לתורה

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך את (פב״פ) בעבור שעלה לכבוד המקום לכבוד התורה ולכבוד השבת ובשכר זה הקב״ה ישמרהו ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה. וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו עם כל ישראל אחיו ונאמר אמן:

מי שברך ליולדת

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך את האשה היולדת (פב״פ) ואת בנה הנולד (ואת הילדה הנולדה) לה במזל טוב (ויקרא שמו בישראל פב״פ) בעבור שבעלה נדר לצדקה בשכר זה יגדלו (יגדלה) (לזכר לתורה ו) לחופה ולמעשים טובים ונאמר אמן:

מי שברך לחולה

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה הוא ירפא את החולה (החולנית) (פב״פ) בעבור (שפב״פ) נדר מתנה בעבורו (בעבורה) בשכר זה הקב״ה ימלא רחמים עליו (עליה) להחלימו (להחלימה) ולרפאותו (ולרפאותה) ולחזקו (ולחזקה) ולהחיותו (ולהחיותה) וישלח לו (לה) מהרה רפואה שלמה מן השמים לרמ״ח איבריו ושס״ה גידיו (לנקבה לכל איבריה ושס״ה גידיה) בתוך שאר חולי ישראל. רפואת הנפש ורפואת הגוף. שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא השתא בעגלא ובזמן קריב ונאמר אמן:

יקום פורקן מן שמיא חנא וחסדא ורחמי וחיי אריכי ומזוני רויחי וסייעתא דשמיא ובריות גופא ונהורא מעליא. זרעא חיא וקימא זרעא די לא יפסוק ודי לא יבטול מפתגמי אוריתא: למרנן ורבנן חבורתא קדישתא. די בארעא דישראל ודי בבבל. לרישי כלי ולרישי גלותא ולרישי מתיבתא ולדיני דבבא. לכל תלמידיהון ולכל תלמידי תלמידיהון ולכל מאן דעסקין באוריתא. מלכא דעלמא יברך יתהון. יפיש חייהון ויסגא יומיהון ויתן ארכה לשניהון. ויתפרקון וישתזבון מן כל עקה ומן כל מרעין בישין. מרן די בשמיא יהא בסעדהון כל זמן ועדן. ונאמר אמן:

כשמתפלל בלא מנין לא יאמר יקום פורקן זה ולא מי שברך:

יקום פורקן מן שמיא חנא וחסדא ורחמי וחיי אריכי ומזוני רויחי וסייעתא דשמיא ובריות גופא ונהורא מעליא. זרעא חיא וקימא. זרעא די לא יפסוק ודי לא יבטול מפתגמי אוריתא: לכל קהלא קדישא הדין רברביא עם זעריא טפלא ונשיא. מלכא דעלמא יברך יתכון יפיש חייכון ויסגא יומיכון ויתן ארכה לשניכון. ותתפרקון ותשתזבון מן כל עקא ומן כל מרעין בישין. מרן די בשמיא יהא בסעדכון כל זמן ועדן ונאמר אמן:

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב. הוא יברך את כל הקהל הקדוש הזה עם כל קהלות הקודש. הם ונשיהם ובניהם ובנותיהם וכל אשר להם. ומי שמיחדים בתי כנסיות לתפלה. ומי שבאים בתוכם להתפלל. ומי שנותנים נר למאור ויין לקידוש ולהבדלה ופת לאורחים וצדקה לעניים. וכל מי שעוסקים בצרכי צבור באמונה. הקדוש ברוך הוא ישלם שכרם ויסיר מהם כל מחלה וירפא לכל גופם ויסלח לכל עונם. וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם עם כל ישראל אחיהם ונאמר אמן:

שתינו. על כן נודה לשמו ונהללו בפינו. אמרנו וענינו, אין קדוש כיי: צור בשיר וקול תודה. נברך לאלהינו. על ארץ חמדה טובה. שהנחיל לאבותינו. מזון וצידה, השביע לנפשנו. חסדו גבר עלינו ואמת יי: צור רחם בחסדך. על עמך צורנו. על ציון משכן כבודך זבול בית תפארתנו. בן דוד עבדך, יבא ויגאלנו. רוח אפינו משיח יי: צור יבנה המקדש. עיר ציון תמלא. ושם נשיר שיר חדש. וברננה נעלה. הרחמן הנקדש. יתברך ויתעלה. על כוס יין מלא. כברכת יי: צור:

שחרית לשבת

נשמת כל חי תברך את שמך יי אלהינו ורוח כל בשר תפאר ותרומם זכרך מלכנו תמיד. מן העולם ועד העולם אתה אל. ומבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע. פודה ומציל ומפרנס ועונה ומרחם בכל עת צרה וצוקה. אין לנו מלך עוזר וסומך אלא אתה. אלהי הראשונים והאחרונים. אלוה כל בריות. אדון כל תולדות. המהלל ברוב התשבחות. המנהג עולמו בחסד. ובריותיו ברחמים: ויי ער הנה לא ינום ולא יישן. המעורר ישנים והמקיץ נרדמים. (מחיה מתים ורופא חולים פוקח עורים וזוקף כפופים) המשיח אלמים. ומתיר אסורים והסומך נופלים והזוקף כפופים. והמפענח נעלמים. ולך לבדך אנחנו מודים. ואלו פינו מלא שירה כים. ולשוננו רנה כהמון גליו. ושפתותינו שבח כמרחבי רקיע. ועינינו מאירות כשמש וכירח. וידינו פרושות כנשרי שמים. ורגלינו קלות כאילות. אין אנחנו מספיקים להודות לך יי אלהינו ואלהי אבותינו ולברך את שמך מלכנו על אחת מאלף אלף אלפי אלפים ורבי רבבות פעמים הטובות נסים ונפלאות שעשית עם אבותינו ועמנו. מלפנים ממצרים גאלתנו יי אלהינו. ומבית עבדים פדיתנו ברעב זנתנו. ובשבע כלכלתנו. מחרב הצלתנו. ומדבר מלטתנו. ומחלים רעים ורבים ונאמנים דליתנו. עד הנה עזרונו רחמיך ולא עזבונו חסדיך יי אלהינו ואל תטשנו יי אלהינו לנצח. על כן אברים שפלגת בנו. ורוח ונשמה שנפחת באפינו. ולשון אשר שמת בפינו. הן הם יודו ויברכו וישבחו ויפארו וישוררו וירוממו ויעריצו ויקדישו וימליכו את שמך מלכנו תמיד. כי כל פה לך יודה. וכל לשון לך תשבע. וכל עין לך תצפה. וכל ברך לך תכרע. וכל קומה לפניך תשתחוה. וכל הלבבות ייראוך. וכל קרב וכליות יזמרו לשמך. כדבר שכתוב כל עצמותי תאמרנה יי מי כמוך, מציל עני מחזק ממנו ועני ואביון מגוזלו. שועת עניים אתה תשמע. צעקת הדל תקשיב ותושיע. מי ידמה לך ומי ישוה לך ומי יערוך לך. האל הגדול הגבור והנורא אל עליון קונה שמים וארץ: נהללך ונשבחך ונפארך ונברך את שם קדשך כאמור. לדוד ברכי נפשי את יי וכל קרבי את שם קדשו:

האל בתעצומות עזך. הגדול בכבוד שמך. הגבור לנצח והנורא בנוראותיך: המלך היושב על כסא רם ונשא:

שוכן עד מרום וקדוש שמו. וכתוב רננו צדיקים ביי לישרים נאוה תהלה: בפי ישרים תתרומם. ובשפתי צדיקים תתברך. ובלשון חסידים תתקדש. ובקרב קדושים תתהלל:

ובמקהלות רבבות עמך בית ישראל ברנה יתפאר שמך מלכנו בכל דור ודור שכן חובת כל היצורים. לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר ולנצח לברך לעלה ולקלס על כל דברי שירות ותשבחות דוד בן ישי עבדך משיחך:

ובכן ישתבח שמך לעד מלכנו האל המלך הגדול והקדוש בשמים ובארץ. כי לך נאה יי אלהינו ואלהי אבותינו שיר ושבחה הלל וזמרה עוז וממשלה נצח גדלה וגבורה תהלה ותפארת קדשה ומלכות. ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש ומעולם ועד עולם אתה אל: ברוך אתה יי אל מלך גדול ומהלל בתשבחות. אל ההודאות אדון הנפלאות בורא כל הנשמות רבון כל המעשים הבוחר בשירי זמרה מלך יחיד אל חי העולמים: ח"ק

כעשי"ת אומרים כאן שיר המעלות ממעמקים

חזן ברכו את יי המבורך:

ק"ה ברוך יי המבורך לעולם ועד:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם יוצר אור ובורא חשך עשה שלום ובורא את הכל:

הכל יודוך והכל ישבחוך והכל יאמרו אין קדוש כיי: הכל ירוממוך סלה יוצר הכל. האל הפותח בכל יום דלתות שערי מזרח. ובוקע חלוני רקיע. מוציא חמה ממקומה ולבנה ממכון שבתה. ומאיר לעולם כלו וליושביו. שברא במדת הרחמים: המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים. ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית: מה רבו מעשיך יי כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינך: המלך המרומם לבדו מאז. המשבח והמפואר והמתנשא מימות עולם: אלהי עולם ברחמיך הרבים רחם עלינו. אדון עזנו צור משגבנו מגן ישענו משגב בעדנו: אין ערוך לך ואין זולתך אפס בלתך ומי דומה לך: אין ערוך לך יי אלהינו בעולם הזה. ואין זולתך מלכנו לחיי העולם הבא. אפס בלתך גואלנו לימות המשיח. ואין דומה לך מושיענו לתחית המתים:

אל אדון על כל המעשים. ברוך ומבורך בפי כל הנשמה. גדלו וטובו מלא עולם. דעת ותבונה סובבים הודו: המתגאה על חיות הקודש ונהדר בכבוד על המרכבה. זכות ומישור לפני כסאו. חסד ורחמים מלא כבודו: טובים מאורות שברא אלהינו. יצרם בדעת בבינה ובהשכל. כח וגבורה נתן בהם. להיות מושלים בקרב תבל: מלאים זיו ומפיקים נגה. נאה זיום בכל העולם. שמחים בצאתם וששים בבואם. עושים באימה רצון קונם. פאר וכבוד נותנים לשמו. צהלה ורנה לזכר

והוא השיר שמו של ר' יצחק לוריא זלה"ה כקרנו:

אזמר בשבחין. למיעל גו פתחין. דבחקל תפוחין. דאינון קדישין:

נזמין לה השתא. בפתורא חדתא. ובמנרתא טבתא. דנהרא על רישין:

ימינא ושמאלא. וביניהו כלה. בקשוטין אזלא. ומנין ולבושין:

יחבק לה בעלה. וביסודא דילה. דעביד נייחא לה. יהא כתיש כתישין:

צוחין אף עקתין. בטילין ושביתין. ברם אנפין חדתין. ורוחין עם נפשין:

חדי סגי ייתי. ועל חדא תרתי. נהורא לה ימטי. וברכאן דנפישין:

קריבו שושבינין. עבידו תקונין. לאפשא זינין. ונונין עם רחשין:

למעבד נשמתין. ורוחין חדתין. בתרתין ובתלתין. ובתלתא שבשין:

ועטורין שבעין לה. ומלכא דלעילא. דיתעטר כולא. בקדיש קדישין:

רשימין וסתימין. בגו כל עלמין. ברם עתיק יומין. הלא בטיש בטישין:

יהא רעוא קמה. דישרי על עמה. דיתענג לשמה. במתיקין ודובשין:

אסדר לדרומא. מנרתא דסתימא. ושלחן עם נהמא. בצפונא ארשין:

בחמרא גו כסא. ומדאני אסא. לארוס וארוסה. להתקפא חלשין:

נעטר לון כתרין. במלין יקירין. בשבעין עטורין. דעל גבי חמשין:

שכינתא תתעטר. בשית נהמי לסטר. בווין תתקטר. וזינין דכנישין:

שביתין ושביקין. מסאבין דרחיקין. חבילין דמעיקין. וכל זיני חרשין:

ויהא רעוא מן קדם עתיקא קדישא דכל קדישין טמירא דכל טמירין סתימא דכלא דיתמשך טלא עילאה מניה למליא רישיה דזעיר אנפין ולהטיל לחקל תפוחין קדישין בנהירו דאנפין ברעוא ובחדותא דכלא ויתמשך מן קדם עתיקא קדישא דכל קדישין טמירא דכל טמירין סתימא דכלא רעותא ורחמי חנא וחסדא בנהירו עילאה ברעותא וחדוה עלי ועל כל בני ביתי ועל כל הנלוים עלי ועל כל בני ישראל עמיה ויפרקינן מכל עקתין בישין דייתון לעלמא ויזמין ויתיהב לנא ולכל נפשתנא מזונא ופרנסתא טבתא בלי צרה ועקתא ממזלא דכל מזוני ביה תליא וישיזבינן מעינא בישא ומחרבא דמלאך המות ומדינה של גיהנם וייתי לנא ולכל נפשתנא חנא וחסדא וחיי אריכי ומזוני רויחי ורחמי מן קדמיה אמן. כן יהי רצון. אמן ואמן:

קידוש ליל שבת

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו הריני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה לקדש על היין כדכתיב זכור ושמור זכרהו על היין:

בלחש ויהי ערב ויהי בוקר:

יום הששי ויכלו השמים והארץ וכל צבאם: ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה: ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אתו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות:

על היין סברי מרנן ורבנן ורבותי:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו ורצה בנו ושבת קדשו באהבה וברצון הנחילנו זכרון למעשה בראשית. (כי הוא יום) תחלה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים. (כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים). ושבת קדשך באהבה וברצון הנחלתנו: ברוך אתה יי מקדש השבת:

זמירות ליל שבת

כל מקדש שביעי כראוי לו. כל שומר שבת כדת מחללו. שכרו הרבה מאד על פי פעלו. איש על מחנהו ואיש על דגלו: אוהבי יי המחכים בבנין אריאל. ביום השבת שישו ושמחו כמקבלי מתן נחליאל. גם שאו ידיכם קודש ואמרו לאל. ברוך יי אשר נתן מנוחה לעמו ישראל: דורשי יי זרע אברהם אוהבו. המאחרים לצאת מן השבת וממהרים לבא. שמחים לשמרו ולערב עירובו. זה היום עשה יי נגילה ונשמחה בו: זכרו תורת משה במצות שבת גרוסה. חרותה ליום השביעי ככלה בין רעותיה משבצה. טהורים יירשוה ויקדשוה במאמר כל אשר עשה. ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה: יום קדוש הוא מבואו ועד צאתו. כל זרע יעקב יכבדוהו כדבר המלך ודתו. לנוח בו ולשמוח בתענוג אכול ושתו. כל עדת ישראל יעשו אותו: משך חסדך ליודעיך אל קנא ונוקם. נוטרי ליום השביעי זכור ושמור להקם. שמחם בבנין שלם באור פניך תבהיקם. ירוין מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם: עזור לשובתים בשביעי בחריש ובקציר עולמים. פוסעים בו פסיעה קטנה סועדים בו לברך שלש פעמים. צדקתם תצהיר כאור שבעת הימים. יי אלהי ישראל אהבת תמים. יי אלהי ישראל תשועת עולמים:

מנוחה ושמחה אור ליהודים. יום שבתון יום מחמדים. שומריו וזוכריו המה מעידים. כי לששה כל ברואים ועומדים: שמי שמים ארץ וימים. כל צבא מרום גבוהים ורמים. תנין ואדם וחית ראמים. כי ביה יי צור עולמים: הוא אשר דבר לעם סגולתו. שמור לקדשו מבואו ועד צאתו. שבת קודש יום חמדתו. כי בו שבת אל מכל מלאכתו: במצות שבת אל יחליצך. קום קרא אליו יחיש לאמצך. נשמת כל חי וגם נעריצך. אכול בשמחה כי כבר רצך: במשנה לחם וקדוש רבה. ברוב מטעמים ורוח נדיבה. יזכו לרב טוב המתענגים בה. בביאת גואל לחיי עולם הבא:

יה רבון עלם ועלמיא. אנת הוא מלכא מלך מלכיא. עובד גבורתך ותמהיא. שפר קדמך להחויא: יה רבון

שבחין אסדר צפרא ורמשא. לך אלהא קדישא די ברא כל נפשא. עירין קדישין ובני אנשא. חיות ברא ועופי שמיא: יה רבון

רברבין עובדך ותקיפין. מכיך רמיא וזקיף כפיפין. לו יחיה גבר שנין אלפין. לא ייעול גבורתך בחשבניא: יה רבון

אלהא די ליה יקר ורבותא. פרוק ית ענך מפום אריותא. ואפיק ית עמך מגו גלותא. עמך די בחרת מכל אמיא: יה רבון

למקדשך תוב ולקודש קודשין. אתר די ביה יחדון רוחין ונפשין. ויזמרון לך שירין ורחשין. בירושלם קרתא דשופריא: יה רבון

צור משלו אכלנו. ברכו אמוני. שבענו והותרנו כדבר יי: הזן את עולמו. רוענו אבינו. אכלנו את לחמו ויינו.

למי מכשול: יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך: למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך: למען בית יי אלהינו אבקשה טוב לך: יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום:

קדיש דרבנן. עלינו. ק"י. אדון עולם.
כשבא מבית הכנסת לביתו יאמר זה:

שלום עליכם מלאכי השרת מלאכי עליון ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: ג"פ
בואכם לשלום מלאכי השלום מלאכי עליון ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: ג"פ
ברכוני לשלום מלאכי השלום מלאכי עליון ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: ג"פ
צאתכם לשלום מלאכי השלום מלאכי עליון ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: ג"פ

כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך:
יי ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם:

רבון כל העולמים אדון כל הנשמות אדון השלום מלך אביר מלך ברוך מלך גדול מלך דובר שלום מלך הדור מלך ותיק מלך זך מלך חי העולמים מלך טוב ומטיב מלך יחיד ומיוחד מלך כביר מלך לובש רחמים מלך מלכי המלכים מלך נשגב מלך סומך נופלים מלך עושה מעשה בראשית מלך פודה ומציל מלך צח ואדום מלך קדוש מלך רם ונשא מלך שומע תפלה מלך תמים דרכו: מודה אני לפניך יי אלהי ואלהי אבותי על כל החסד אשר עשית עמדי ואשר אתה עתיד לעשות עמי ועם כל בני ביתי ועם כל בריותיך בני בריתי. וברוכים הם מלאכיך הקדושים והטהורים שעושים רצונך: אדון השלום מלך שהשלום שלו ברכני בשלום ותפקוד אותי ואת כל בני ביתי וכל עמך בית ישראל לחיים טובים ולשלום: מלך עליון על כל צבא מרום יוצרנו יוצר (כל מעשה) בראשית אחלה פניך המאירים שתזכה אותי ואת כל בני ביתי למצא חן ושכל טוב בעיניך ובעיני כל בני אדם וחוה ובעיני כל רואינו לעבודתך. (ומחל וסלח לנו ולזרענו על כל פשעינו וחטאתינו ועונותינו) וזכנו לקבל שבתות מתוך רוב שמחה מתוך עושר וכבוד ומתוך מיעוט עונות והסר ממני ומכל בני ביתי ומכל עמך בית ישראל כל מיני חולי וכל מיני מדוה וכל מיני דלות ועניות ואביונות ותן בנו יצר טוב לעבדך באמת וביראה ובאהבה ונהיה מכובדים בעיניך ובעיני כל רואינו כי אתה הוא מלך הכבוד כי לך נאה כי לך יאה: אנא מלך מלכי המלכים צוה למלאכיך מלאכי השרת משרתי עליון שיפקדוני ברחמים ויברכוני בבואם לביתי ביום קדשנו כי הדלקתי נרותי והצעתי מטתי והחלפתי שמלותי לכבוד יום השבת ובאתי לביתך להפיל תחנתי לפניך שתעביר אנחתי ואעיד אשר בראת בששה ימים כל היצור ואשנה ואשלש עוד להעיד על כוסי בתוך שמחתי כאשר צויתני לזכרו ולהתענג ביתר נשמתי אשר נתת בי: בו אשבות כאשר צויתני לשרתך וכן אגיד גדלתך ברנה ושויתי יי לקראתי שתרחמני עוד בגלותי לגאלני לעורר לבי לאהבתך. ואז אשמור פקודיך וחקיך בלי עצב ואתפלל כדת כראוי וכנכון: מלאכי השלום בואכם לשלום ברכוני לשלום ואמרו ברוך לשלחני הערוך. וצאתכם לשלום מעתה ועד עולם אמן סלה:

אשת חיל מי ימצא ורחוק מפנינים מכרה: בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר: גמלתהו טוב ולא רע כל ימי חייה: דרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה: היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה: ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחוק לנערתיה: זממה שדה ותקחהו מפרי כפיה נטעה כרם: חגרה בעוז מתניה ותאמץ זרועותיה: טעמה כי טוב סחרה לא יכבה בלילה נרה: ידיה שלחה בכישור וכפיה תמכו פלך: כפה פרשה לעני וידיה שלחה לאביון: לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבש שנים: מרבדים עשתה לה שש וארגמן לבושה: נודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ: סדין עשתה ותמכור וחגור נתנה לכנעני: עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון: פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה: צופיה הליכות ביתה ולחם עצלות לא תאכל: קמו בניה ויאשרוה בעלה ויהללה: רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה: שקר החן והבל היופי אשה יראת יי היא תתהלל: תנו לה מפרי ידיה ויהללוה בשערים מעשיה:

תקוני שבת

זכור את יום השבת לקדשו. ר' יצחק פתח ואמר כתיב ויברך אלהים את יום השביעי. וכתיב במן ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו. וכיון דלא משתכחי בית מזונא מה ברכתא אשתכח ביה אלא הכי תני כל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין ותנא אמאי לא אשתכח מנא ביומא שביעאה משום דהאי יומא מתברכין מניה כל שיתא יומין עילאין וכל חד וחד יהיב מזונא לתתא כל חד ביומוי מההיא ברכת דמתברכין ביומא שביעאה בגין כך מאן דאיהו בדרגא דמהימנותא בעי לסדרא פתורא בליליא דשבתא בגין דיתברך פתוריה כל אינון שתא יומין דהא בההוא זמנא אזדמן ברכאן לאתברכא כל שתא יומין דשבתא וברכתא לא אשתכח בפתורא רקניא ועל דא בעי לסדרא פתוריה בלילי דשבתא בנהמא ומזונא. רבי יצחק אמר אפילו ביומא דשבתא נמי. רבי יהודה אמר בעי לאתענגא בהאי יומא ולמיכל תלת סעודתי בשבתא בגין דישתכח שבעא וענוגא בהאי יומא בעלמא. רבי אבא אמר לאזדמנא ברכתא באינון יומין דלעילא דמתברכאן מהאי יומא והאי יומא מליא רישיה דזעיר אנפין מטלא דנחית מעתיקא קדישא סתימא דכולא ואטיל לחקלא דתפוחין קדישין תלת זמנין מכד עייל שבתא בגין דיתברכון כלהו כחדא וע"ד בעי בר נש לאתענגא תלת זמנין אלין דהא בהא תליא מהימנותא דלעילא בעתיקא קדישא ובז"א ובחקלא דתפוחין ובעי בר נש לאתענגא בהו ולמחדי בהו ומאן דגרע סעודתא מנייהו אחזי פגימותא לעילא ועונשיה דההוא ב"נ סגי בגיני כך בעי לסדרא פתוריה תלת זמני מכד עייל שבתא ולא ישתכח פתוריה ריקניא ותשרי ברכתא עליה כל שאר יומין דשבתא ובהאי מלתא אחזי ותלי מהימנותא לעילא: ר' שמעון אמר האי מאן דאשלים תלת סעודתי בשבתא קלא נפיק ומכריז עליה אז תתענג על ה' דא היא סעודתא חדא לקבל עתיקא קדישא דכל קדישין והרכבתיך על במתי ארץ דא היא סעודתא תניינא לקבל חקלא דתפוחין קדישין והאכלתיך נחלת יעקב אביך דא היא שלימו דאשתלים בזעיר אנפין ולקבלייהו בעי לאשלמא סעודתי ובעי לאתענגא בכולהו סעודתן ולמחדי בכל חד וחד מנייהו משום דאיהו מהימנותא שלימתא ובגין כך שבתא אתיקר מכל שאר זמנין וחגין משום דכלא ביה אשתכח ולא אשתכח הכי בכלהו זמני וחגי. א"ר חייא בגין כך משום דאשתכח כלא בית אידכר תלת זמנין דכתיב ויכל אלהים ביום השביעי וישבות ביום השביעי ויברך א-היס את יום השביעי. ר' אבא כד הוה יתיב בסעודתא דשבתא הוי חדי בכל חד וחד והוה אמר דא איהו סעודתא קדישא דעתיקא קדישא סתימא דכלהו. בסעודתא אחרא הוה אמר דא היא סעודתא דקב"ה וכן בכולהו סעודתי (והוי חדי בכל חד וחד) כד הוה אשלים סעודתיה אמר אשלימו סעודתי דמהימנותא. ר"ש הוה אמר הכי אתקינו סעודתא דמהימנותא אתקינו סעודתיה דמלכא. וכד הוה יתיב הוו מכרזי עליה אז תתענג על ה' והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך. א"ר אלעזר לאבוי אלין סעודתי היך מתתקנן אמר ליה ליליא דשבתא כתיב והרכבתיך על במתי ארץ. בית בליליא מתברכא מטרוניתא וכלהו חקל תפוחין ומתברכא פתוריה דב"נ ונשמתא אתוספת וההיא ליליא חדוה דמטרוניתא הוי ובעי בר נש למחדי בחדוותא ולמיכל סעודתא דמטרוניתא:

אתקינו סעודתא דמהימנותא שלימתא חדותא דמלכא קדישא. אתקינו סעודתא דמלכא דא היא סעודתא דחקל תפוחין קדישין וזעיר אנפין ועתיקא קדישא אתיין לסעדא בהדה:

אויב דבר וחרב ורעב ויגון. והסר שטן מלפנינו ומאחרינו. ובצל כנפיך תסתירנו. כי אל שומרנו ומצילנו אתה כי אל מלך חנון ורחום אתה. ושמור צאתנו ובואנו לחיים ולשלום מעתה ועד עולם: ופרוש ברוך אתה יי שומר עמו ישראל לעד:

לשבת ופרוש עלינו סכת רחמים וחיים ושלום: ברוך אתה יי הפורש סכת שלום עלינו ועל כל עמו ישראל ועל ירושלים:

ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם: ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם כי ששת ימים עשה יי את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש: ח"ק

ברוך יי לעולם אמן ואמן: ברוך יי מציון שכן ירושלים הללויה: ברוך יי אלהים אלהי ישראל עשה נפלאות לבדו: וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן: יהי כבוד יי לעולם ישמח יי במעשיו: יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם: כי לא יטוש יי את עמו בעבור שמו הגדול: כי הואיל יי לעשות אתכם לו לעם וירא כל העם ויפלו על פניהם ויאמרו יי הוא האלהים יי הוא האלהים: והיה יי למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד: יהי חסדך יי עלינו כאשר יחלנו לך: הושיענו יי אלהינו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: כל גוים אשר עשית יבאו וישתחוו לפניך אדני ויכבדו לשמך: כי גדול אתה ועשה נפלאות אתה אלהים לבדך: ואנחנו עמך וצאן מרעיתך נודה לך לעולם לדור ודור נספר תהלתך: ברוך יי ביום. ברוך יי בלילה. ברוך יי בשכבנו. ברוך יי בקומנו: כי בידך נפשות החיים והמתים. אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש: בידך אפקיד רוחי פדיתה אותי יי אל אמת: אלהינו שבשמים יחד שמך וקים מלכותך תמיד ומלוך עלינו לעולם ועד:

יראו עינינו וישמח לבנו ותגל נפשנו בישועתך באמת באמור לציון מלך אלהיך. יי מלך יי מלך יי ימלוך לעולם ועד: כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד כי אין לנו מלך אלא אתה: ברוך אתה יי המלך בכבודו תמיד ימלוך עלינו לעולם ועד ועל כל מעשיו: ח"ק שמו"ע של חול תמצא לעיל

שמו"ע עד האל הקדוש ת.נלה כדף ואו

אתה קדשת את יום השביעי לשמך. תכלית מעשה שמים וארץ. וברכתו מכל הימים. וקדשתו מכל הזמנים. וכן כתוב בתורתך:

ויכלו השמים והארץ וכל צבאם: ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה: ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אתו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות:

ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג עם מקדשי שביעי. כלם ישבעו ויתענגו מטובך ובשביעי רצית בו וקדשתו חמדת ימים אותו קראת זכר למעשה בראשית:

אלהינו ואלהי אבותינו רצה נא במנוחתנו קדשנו במצותיך ותן (ושים) חלקנו בתורתך

שבענו מטובך ושמח נפשנו בישועתך. וטהר לבנו לעבדך באמת. והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך. (וישמחו בך ישראל אוהבי שמך) וינוחו בה כל ישראל מקדשי שמך: ברוך אתה יי מקדש השבת:

רצה ומודים וכו' תמצא כתפלת שחרית כמול:
הש"ץ אומר ויכלו ואח"כ מתחיל כאן:

ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון קונה שמים וארץ:

יחיד מתחיל מגן אבות בדברו מחיה מתים במאמרו האל (בש"ת המלך) הקדוש שאין כמוהו המניח לעמו ביום שבת קדשו כי בם רצה להניח להם לפניו נעבוד ביראה ופחד ונודה לשמו בכל יום תמיד מעין הברכות. אל (ורוב) ההודאות אדון השלום מקדש השבת ומברך שביעי ומניח בקדושה לעם מדושני עונג זכר למעשה בראשית: אלהינו וכו'. ק"ש

א"א במה מדליקין ביו"ט שחל כערב שבת. וכשבת חוה"מ.
וכן ביוה"כ ויו"ט שחל כשבת א"א:

במה מדליקין ובמה אין מדליקין. אין מדליקין לא בלכש ולא בחוסן ולא בכלך. ולא בפתילת האידן. ולא בפתילת המדבר. ולא בירוקה שעל פני המים. לא בזפת. ולא בשעוה. ולא בשמן קיק. ולא בשמן שרפה. ולא באליה. ולא בחלב. נחום המדי אומר מדליקין בחלב מבשל. וחכמים אומרים אחד מבשל ואחד שאינו מבשל אין מדליקין בו: (ב) אין מדליקין בשמן שרפה ביום טוב. רבי ישמעאל אומר אין מדליקין בעטרן מפני כבוד השבת. וחכמים מתירין בכל השמנים בשמן שמשמין בשמן אגוזים בשמן צנונות בשמן דגים בשמן פקועות בעטרן ובנפט. רבי טרפון אומר אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד: (ג) כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פשתן. וכל היוצא מן העץ אינו מטמא טמאת אהלים אלא פשתן: פתילת הבגד שקפלה ולא הבהבה. רבי אליעזר אומר טמאה היא ואין מדליקין בה. רבי עקיבא אומר טהורה היא ומדליקין בה: (ד) לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן ויתננה על פי הנר. בשביל שתהא מנטפת. ואפילו היא של חרס. ורבי יהודה מתיר. אבל אם חברה היוצר מתחלה מותר מפני שהיא כלי אחד: לא ימלא אדם קערה שמן ויתננה בצד הנר ויתן ראש הפתילה בתוכה בשביל שתהא שואבת. ורבי יהודה מתיר: (ה) המכבה את הנר מפני שהוא מתירא מפני גוים מפני לסטים מפני רוח רעה או בשביל החולה שיישן פטור. כחס על הנר כחס על השמן כחס על הפתילה חיב. רבי יוסי פוטר בכלן חוץ מן הפתילה מפני שהוא עושה פחם: (ו) על שלש עברות נשים מתות בשעת לדתן. על שאינן זהירות בנדה בחלה ובהדלקת הנר: (ז) שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה. עשרתם ערבתם הדליקו את הנר. ספק חשכה ספק אינה חשכה אין מעשרין את הודאי. ואין מטבילין את הכלים. ואין מדליקין את הנרות. אבל מעשרין את הדמאי. ומערבין. וטומנין את החמין:

תניא אמר רבי חנינא חייב אדם למשמש בגדיו בערב שבת עם חשכה שמא ישכח ויצא: אמר רב יוסף הלכתא רבתא לשבתא:

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי יי ורב שלום בניך. אל תקרי בניך אלא בוניך: שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו

תפארתך עמי. על יד בן ישי בית הלחמי. קרבה אל נפשי גאלה: לכה

ה התעוררי התעוררי. כי בא אורך קומי אורי. עורי עורי שיר דברי. כבוד יי עליך נגלה: לכה

ל לא תבושי ולא תכלמי. מה תשתוחחי ומה תהמי. בך יחסו עניי עמי. ונבנתה עיר על תלה: לכה

ו והיו למשסה שאסיך. ורחקו כל מבלעיך. ישיש עליך אלהיך. כמשוש חתן על כלה: לכה

י ימין ושמאל תפרוצי. ואת יי תעריצי. על יד איש בן פרצי. ונשמחה ונגילה: לכה

בואי בשלום עטרת בעלה. גם ברנה (כיו"ט ובשמחה) ובצהלה. תוך אמוני עם סגולה: בואי כלה בואי כלה. ולומר בלחש פ"ג בואי כלה שבת מלכתא: לכה

מזמור שיר ליום השבת וכו'. ק"י:

כגונא דאינון מתיחדין לעלא (באחד) אוף הכי איהי אתיחדת לתתא ברזא דאחד למהוי עמהון לעלא חד לקבל חד קודשא בריך הוא אחד לעלא לא יתיב על כורסיא דיקריה עד דאיהי אתעבידת ברזא דאחד כגוונא דיליה למהוי אחד באחד והא אוקימנא רזא דיי אחד ושמו אחד:

רזא דשבת איהי שבת דאתאחדת ברזא דאחד למשרי עלה רזא דאחד צלותא דמעלי שבתא דהא אתאחדת כורסיא יקירא קדישא ברזא דאחד. ואתתקנת למשרי עלה מלכא קדישא עלאה. כד עייל שבתא איהי אתיחדת ואתפרשת מסטרא אחרא. וכל דינין מתעברין מנה ואיהי אשתארת ביחודא דנהירו קדישא ואתעטרת בכמה עטרין לגבי מלכא קדישא וכל שולטני רוגזין ומארי דדינא כלהו ערקין ואתעברו מנה ולית שולטנא אחרא בכלהו עלמין ואנפהא נהירין בנהירו עלאה ואתעטרת לתתא בעמא קדישא. וכלהון מתעטרין בנשמתין חדתין כדין שירותא דצלותא לברכא לה בחדוה בנהירו דאנפין: (ברכו כו')

אם מתפלל ביחידות יאמר זה אחר בנהירו דאנפין:

ולומר ברכו את יי המבורך. את דיקא דא שבת דמעלי שבתא. ברוך יי המבורך. דא אפיקו דברכאן ממקורא דחיי ואתר דנפיק מניה כל שקיו לאשקאה לכולא ובגין דאיהו מקורא ברזא דאת קימא קרינן ליה המבורך איהו מבועא דבירא וכיון דמטאן התם הא כלהו לעולם ועד ודא איהו ברוך יי המבורך לעולם ועד:

קודם תפלת ערבית יאמר זה:

לשם יחוד קוב"ה וכו' הריני בא להתפלל תפלת ערבית שתיקן יעקב אבינו ע"ה לתקן שרשה במקור עליון ויהי נועם וכו':

תפלת ערבית

בחול קודם והוא רחום יאמר זה:

שיר המעלות הנה ברכו את יי כל עבדי יי העומדים בבית יי בלילות: שאו ידיכם קודש וברכו את יי: יברכך יי מציון עושה שמים וארץ: ג"פ יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: ג"פ יי צבאות אשרי אדם בוטח בך: ג"פ יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: הושיעה את עמך וברך את נחלתך ורעם ונשאם עד העולם: מי יתן מציון ישועת ישראל בשוב יי שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל: בשלום יחדיו אשכבה ואישן כי אתה יי לבדד לבטח תושיבני: יומם יצוה יי חסדו ובלילה שירה עמי תפלה לאל חיי: ותשועת צדיקים מיי מעוזם בעת צרה: ויעזרם יי ויפלטם יפלטם מרשעים ויושיעם כי חסו בו. ח"ק:

בחול והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו:

בשבת ויו"ט מתחילין כאן

חזן ברכו את יי המבורך:

ק"ה ברוך יי המבורך לעולם ועד:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בדברו מעריב ערבים בחכמה פותח שערים ובתבונה משנה עתים ומחליף את הזמנים ומסדר את הכוכבים במשמרותיהם ברקיע כרצונו. בורא יום ולילה גולל אור מפני חשך וחשך מפני אור. ומעביר יום ומביא לילה ומבדיל בין יום ובין לילה יי צבאות שמו: אל חי וקים תמיד ימלוך עלינו לעולם ועד: ברוך אתה יי המעריב ערבים:

אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת. תורה ומצות חקים ומשפטים אותנו למדת. על כן יי אלהינו בשכבנו ובקומנו נשיח בחקיך ונשמח בדברי תורתך ובמצותיך לעולם ועד. כי הם חיינו ואורך ימינו. ובהם נהגה יומם ולילה: ואהבתך אל תסיר ממנו לעולמים: ברוך אתה יי אוהב עמו ישראל:

קריאת שמע תמצא בתפלת שחרית בחול עמוד 10:

אמת ואמונה כל זאת וקים עלינו כי הוא יי אלהינו ואין זולתו ואנחנו ישראל עמו הפודנו מיד מלכים מלכנו הגואלנו מכף כל העריצים האל הנפרע לנו מצרינו והמשלם גמול לכל איבי נפשנו. העשה גדולות עד אין חקר נסים ונפלאות עד אין מספר. השם נפשנו בחיים ולא נתן למוט רגלנו. המדריכנו על במות אויבינו וירם קרננו על כל שנאינו. העשה לנו נסים ונקמה בפרעה אותות ומופתים באדמת בני חם. המכה בעברתו כל בכורי מצרים ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחרות עולם. המעביר בניו בין גזרי ים סוף את רודפיהם ואת שונאיהם בתהומות טבע וראו בניו גבורתו שבחו והודו לשמו: ומלכותו ברצון קבלו עליהם משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה ואמרו כלם:

מי כמכה באלים יי מי כמכה נאדר בקדש נורא תהלות עושה פלא: מלכותך ראו בניך בוקע ים לפני משה זה אלי ענו ואמרו: יי ימלוך לעולם ועד: ונאמר כי פדה יי את יעקב וגאלו מיד חזק ממנו: ברוך אתה יי גאל ישראל:

השכיבנו יי אלהינו לשלום והעמידנו מלכנו לחיים טובים ולשלום. ופרוש עלינו סכת שלומך ותקננו בעצה טובה מלפניך. והושיענו מהרה למען שמך. והגן בעדנו. והסר מעלינו

אל מחוז חפצם: יודו ליי חסדו ונפלאותיו לבני אדם:
וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו:
ישם נהרות למדבר ומוצאי מים לצמאון: ארץ
פרי למלחה מרעת יושבי בה: ישם מדבר לאגם
מים וארץ ציה למוצאי מים: ויושב שם רעבים
ויכוננו עיר מושב: ויזרעו שדות ויטעו כרמים
ויעשו פרי תבואה: ויברכם וירבו מאד ובהמתם
לא ימעיט: וימעטו וישחו מעוצר רעה ויגון:
שופך בוז על נדיבים ויתעם בתוהו לא דרך:
וישגב אביון מעוני וישם כצאן משפחות: יראו
ישרים וישמחו וכל עולה קפצה פיה: מי חכם
וישמר אלה ויתבוננו חסדי יי:

ואח"כ אומרים פתח אליהו. וידיד נפש. ווהתפללין מנהם:

לכו נרננה ליי נריעה לצור ישענו:
נקדמה פניו בתודה בזמרות נריע
לו: כי אל גדול יי ומלך גדול על כל
אלהים: אשר בידו מחקרי ארץ ותועפות
הרים לו: אשר לו הים והוא עשהו ויבשת
ידיו יצרו: בואו נשתחוה ונכרעה נברכה
לפני יי עושנו: כי הוא אלהינו ואנחנו עם
מרעיתו וצאן ידו היום אם בקולו תשמעו:
אל תקשו לבבכם כמריבה כיום מסה
במדבר: אשר נסוני אבותיכם בחנוני
גם ראו פעלי: ארבעים שנה אקוט
בדור ואומר עם תועי לבב הם והם לא
ידעו דרכי: אשר נשבעתי באפי אם
יבואון אל מנוחתי:

שירו ליי שיר חדש שירו ליי כל הארץ:
שירו ליי ברכו שמו בשרו מיום ליום ישועתו:
ספרו בגוים כבודו בכל העמים נפלאותיו: כי
גדול יי ומהלל מאד נורא הוא על כל אלהים:
כי כל אלהי העמים אלילים ויי שמים עשה: הוד
והדר לפניו עוז ותפארת במקדשו: הבו ליי
משפחות עמים הבו ליי כבוד ועוז: הבו ליי כבוד
שמו שאו מנחה ובאו לחצרותיו: השתחוו ליי
בהדרת קודש חילו מפניו כל הארץ: אמרו
בגוים יי מלך אף תכון תבל בל תמוט ידין עמים
במישרים: ישמחו השמים ותגל הארץ ירעם הים
ומלואו: יעלוז שדי וכל אשר בו אז ירננו כל
עצי יער: לפני יי כי בא כי בא לשפוט הארץ
ישפוט תבל בצדק ועמים באמונתו:

יי מלך תגל הארץ ישמחו איים רבים: ענן
וערפל סביביו צדק ומשפט מכון כסאו: אש לפניו
תלך ותלהט סביב צריו: האירו ברקיו תבל ראתה
ותחל הארץ: הרים כדונג נמסו מלפני יי מלפני
אדון כל הארץ: הגידו השמים צדקו וראו כל
העמים כבודו: יבשו כל עובדי פסל המתהללים
באלילים השתחוו לו כל אלהים: שמעה ותשמח
ציון ותגלנה בנות יהודה למען משפטיך יי: כי
אתה יי עליון על כל הארץ מאד נעלית על כל
אלהים: אוהבי יי שנאו רע שומר נפשות חסידיו
מיד רשעים יצילם: אור זרע לצדיק ולישרי לב
שמחה: שמחו צדיקים ביי והודו לזכר קדשו:

מזמור שירו ליי שיר חדש כי נפלאות עשה הושיעה לו
ימינו וזרוע קדשו: הודיע יי ישועתו לעיני הגוים גלה צדקתו:
זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת
אלהינו: הריעו ליי כל הארץ פצחו ורננו וזמרו: זמרו ליי
בכנור בכנור וקול זמרה: בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני
המלך יהוה: ירעם הים ומלואו תבל ויושבי בה: נהרות ימחאו
כף יחד הרים ירננו: לפני יי כי בא לשפוט הארץ ישפוט
תבל בצדק ועמים במישרים:

יי מלך ירגזו עמים יושב כרובים תנוט הארץ:
יי בציון גדול ורם הוא על כל העמים: יודו שמך
גדול ונורא קדוש הוא: ועוז מלך משפט אהב אתה
כוננת מישרים משפט וצדקה ביעקב אתה עשית:
רוממו יי אלהינו והשתחוו להדום רגליו קדוש הוא:
משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו קוראים
אל יי והוא יענם: בעמוד ענן ידבר אליהם שמרו
עדותיו וחוק נתן למו: יי אלהינו אתה עניתם אל
נשא היית להם ונוקם על עלילותם: רוממו יי
אלהינו והשתחוו להר קדשו כי קדוש יי אלהינו:

מזמור לדוד הבו ליי בני אלים הבו ליי כבוד
ועוז: הבו ליי כבוד שמו השתחוו ליי בהדרת
קדש: קול יי על המים אל הכבוד הרעים יי על
מים רבים: קול יי בכח קול יי בהדר: קול יי שבר
ארזים וישבר יי את ארזי הלבנון: וירקידם כמו
עגל לבנון ושריון כמו בן ראמים: קול יי חוצב
להבות אש: קול יי יחיל מדבר יחיל יי מדבר קדש:
קול יי יחולל אילות ויחשוף יערות ובהיכלו כלו אומר
כבוד: יי למבול ישב וישב יי מלך לעולם: יי עוז
לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום: ואומרים אנא בכח

לכה דודי לקראת כלה. פני שבת
נקבלה: לכה

שמור וזכור בדבור אחד. השמיענו אל
המיוחד. יי אחד ושמו אחד. לשם
ולתפארת ולתהלה: לכה

לקראת שבת לכו ונלכה. כי היא מקור
הברכה. מראש מקדם נסוכה. סוף
מעשה במחשבה תחלה: לכה

מקדש מלך עיר מלוכה. קומי צאי מתוך
ההפכה. רב לך שבת בעמק הבכא.
והוא יחמול עליך חמלה: לכה

התנערי מעפר קומי. לבשי בגדי

תפארתך

יתגדל ויתקדש עד דאמירן בעלמא ואמר אמן:

על ישראל ועל רבנן ועל תלמידיהון ועל כל תלמידי תלמידיהון ועל כל מאן דעסקין באוריתא די באתרא הדין ודי בכל אתר ואתר יהא להון ולכון שלמא רבא חנא וחסדא ורחמי וחיי אריכי ומזוני רויחי ופורקנא מן קדם אבוהון די בשמיא וארעא ואמרו אמן: יהא שלמא רבא וכו׳

עלינו לשבח לאדון הכל לתת גדלה ליוצר בראשית שלא עשנו כגויי הארצות ולא שמנו כמשפחות האדמה שלא שם חלקנו כהם וגורלנו ככל המונם: ואנחנו כורעים ומשתחוים ומודים לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. שהוא נוטה שמים ויוסד ארץ. ומושב יקרו בשמים ממעל. ושכינת עזו בגבהי מרומים. הוא אלהינו אין עוד. אמת מלכנו אפס זולתו ככתוב בתורתו. וידעת היום והשבות אל לבבך כי יי הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד:

ועל כן נקוה לך יי אלהינו לראות מהרה בתפארת עזך להעביר גלולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתון. לתקן עולם במלכות שדי וכל בני בשר יקראו בשמך. להפנות אליך כל רשעי ארץ. יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון. לפניך יי אלהינו יכרעו ויפלו. ולכבוד שמך יקר יתנו. ויקבלו כלם את עול מלכותך. ותמלוך עליהם מהרה לעולם ועד: כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד: ככתוב בתורתך יי ימלוך לעולם ועד: ונאמר והיה יי למלך על כל הארץ. ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד: ובתורתך כתוב לאמר שמע ישראל יי אלהינו יי אחד: ק״י

אל תירא מפחד פתאום ומשואת רשעים כי תבוא. עצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל. ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול אני עשיתי ואני אשא ואני אסבול ואמלט:

ששה זכירות

א) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך:

ב) רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך: יום אשר עמדת לפני יי אלהיך בחורב:

ג) זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים: אשר קרך בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים: והיה בהניח יי אלהיך לך מכל איביך מסביב בארץ אשר יי אלהיך נתן לך נחלה לרשתה תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח: ימח שמו וזכרו ונמח זכרו מלהזכירו:

ד) זכור אל תשכח את אשר הקצפת את יי אלהיך במדבר:

ה) זכור את אשר עשה יי אלהיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים:

ו) זכור את יום השבת לקדשו:

שלשה עשר עקרים

(א) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים:

(ב) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא יחיד ואין יחידות כמוהו בשום פנים והוא לבדו אלהינו היה הוה ויהיה:

(ג) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו אינו גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף ואין לו שום דמיון כלל:

(ד) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא ראשון והוא אחרון:

(ה) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו לו לבדו ראוי להתפלל ואין לזולתו ראוי להתפלל:

(ו) אני מאמין באמונה שלמה שכל דברי נביאים אמת:

(ז) אני מאמין באמונה שלמה שנבואת משה רבנו עליו השלום היתה אמתית ושהוא היה אב לנביאים לקודמים לפניו ולבאים אחריו:

(ח) אני מאמין באמונה שלמה שכל התורה המצויה עתה בידינו היא הנתונה למשה רבנו עליו השלום:

(ט) אני מאמין באמונה שלמה שזאת התורה לא תהא מוחלפת ולא תהא תורה אחרת מאת הבורא יתברך שמו:

(י) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו יודע כל מעשי בני אדם וכל מחשבותם שנאמר היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם:

(יא) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו גומל טוב למי שישמור מצותיו ועניש למי שיעבור על מצותיו:

(יב) אני מאמין באמונה שלמה בביאת המשיח ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבא:

(יג) אני מאמין באמונה שלמה שתהיה תחית המתים בעת שתעלה רצון מאת הבורא יתברך שמו ויתעלה זכרו לעד ולנצח נצחים:

לישועתך קויתי יי. קויתי יי לישועתך. יי לישועתך קויתי: לפורקנך סברית יי. סברית יי לפורקנך. יי לפורקנך סברית:

סדר קבלת שבת

זה המזמור אומרים קודם תפלת מנחה של שבת:

קז הודו ליי כי טוב כי לעולם חסדו: יאמרו גאולי יי אשר גאלם מיד צר: ומארצות קבצם ממזרח וממערב מצפון ומים: תעו במדבר בישימון דרך עיר מושב לא מצאו: רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף: ויצעקו אל יי בצר להם ממצוקותיהם יצילם: וידריכם בדרך ישרה ללכת אל עיר מושב: יודו ליי חסדו ונפלאותיו לבני אדם: כי השביע נפש שוקקה ונפש רעבה מלא טוב: יושבי חשך וצלמות אסירי עני וברזל: כי המרו אמרי אל ועצת עליון נאצו: ויכנע בעמל לבם כשלו ואין עוזר: ויזעקו אל יי בצר להם ממצוקותיהם יושיעם: יוציאם מחשך וצלמות ומוסרותיהם ינתק: יודו ליי חסדו ונפלאותיו לבני אדם: כי שבר דלתות נחשת ובריחי ברזל גדע: אוילים מדרך פשעם ומעונותיהם יתענו: כל אכל תתעב נפשם ויגיעו עד שערי מות: ויזעקו אל יי בצר להם ממצוקותיהם יושיעם: ישלח דברו וירפאם וימלט משחיתותם: יודו ליי חסדו ונפלאותיו לבני אדם: ויזבחו זבחי תודה ויספרו מעשיו ברנה: יורדי הים באניות עשי מלאכה במים רבים: המה ראו מעשי יי ונפלאותיו במצולה: ויאמר ויעמד רוח סערה ותרומם גליו: יעלו שמים ירדו תהומות נפשם ברעה תתמוגג: יחוגו וינועו כשכור וכל חכמתם תתבלע: ויצעקו אל יי בצר להם וממצוקותיהם יוציאם: יקם סערה לדממה ויחשו גליהם: וישמחו כי ישתוקו וינחם

ליום ראשון

היום יום ראשון בשבת שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש:

לדוד מזמור ליי הארץ ומלואה תבל וישבי בה: כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה: מי יעלה בהר יי ומי יקום במקום קדשו: נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה: ישא ברכה מאת יי וצדקה מאלהי ישעו: זה דור דורשיו מבקשי פניך יעקב סלה: שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבוא מלך הכבוד: מי זה מלך הכבוד יי עזוז וגבור יי גבור מלחמה: שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד: מי הוא זה מלך הכבוד יי צבאות הוא מלך הכבוד סלה:

הושיענו יי אלהינו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: ברוך יי אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ואמר כל העם אמן הללויה: ברוך יי מציון שוכן ירושלים הללויה: ברוך יי אלהים אלהי ישראל עושה נפלאות לבדו: וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן:

ליום שני

היום יום שני בשבת שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש:

שיר מזמור לבני קרח: גדול יי ומהולל מאד ב[...] אלהינו הר קדשו: יפה נוף משוש כל הארץ הר ציון ירכ[...] צפון קרית מלך רב: אלהים בארמנותיה נודע למשגב: הנה המלכים נועדו עברו יחדו: המה ראו כן תמהו נבה[...] נחפזו: רעדה אחזתם שם חיל כיולדה: ברוח קדים תשב[...] אניות תרשיש: כאשר שמענו כן ראינו בעיר יי צבאות בע[...] אלהינו אלהים יכוננה עד עולם סלה: דמינו אלהים חסד[...] בקרב היכלך: כשמך אלהים כן תהלתך על קצוי ארץ צד[...] מלאה ימינך: ישמח הר ציון תגלנה בנות יהודה למ[...] משפטיך: סובו ציון והקיפוה ספרו מגדליה: שיתו לבכ[...] לחילה פסגו ארמנותיה למען תספרו לדור אחרון: כי [...] אלהים אלהינו עולם ועד הוא ינהגנו על מות: הושיענו וכו׳

ליום שלישי

היום יום שלישי בשבת שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש:

מזמור לאסף אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט: עד מתי תשפטו עול ופני רשעים תשאו סלה: שפטו דל ויתום עני ורש הצדיקו: פלטו דל ואביון מיד רשעים הצילו: לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו ימוטו כל מוסדי ארץ: אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם: אכן כאדם תמותון וכאחד השרים תפולו: קומה אלהים שפטה הארץ כי אתה תנחל בכל הגוים: הושיענו וכו׳

ליום רביעי

היום יום רביעי בשבת שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש:

אל נקמות יי אל נקמות הופיע: הנשא שופט האר[ץ] השב גמול על גאים: עד מתי רשעים יי עד מתי רשעי[ם] יעלוזו: יביעו ידברו עתק יתאמרו כל פועלי און: עמך [...] ידכאו ונחלתך יענו: אלמנה וגר יהרגו ויתומים ירצחו ויאמרו לא יראה יה ולא יבין אלהי יעקב: בינו בוערים בע[ם] וכסילים מתי תשכילו: הנוטע אוזן הלא ישמע אם יוצר ע[...] הלא יביט: היוסר גוים הלא יוכיח המלמד אדם דעת יי יודע מחשבות אדם כי המה הבל: אשרי הגבר אש[ר] תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו: להשקיט לו מימי רע עד יכרה לרשע שחת: כי לא יטוש יי עמו ונחלתו לא יעזוב: כי ע[...] צדק ישוב משפט ואחריו כל ישרי לב: מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און: לולי יי עזרתה לי כמעט שכנ[ה] דומה נפשי: אם אמרתי מטה רגלי חסדך יי יסעדני: ברוב שרעפי בקרבי תנחומיך ישעשעו נפשי: היחברך כסא הוו[ת] יוצר עמל עלי חוק: יגודו על נפש צדיק ודם נקי ירשיעו: ויהי יי לי למשגב ואלהי לצור מחסי: וישב עליהם את אונ[ם] וברעתם יצמיתם יצמיתם יי אלהינו:

לכו נרננה ליי נריעה לצור ישענו: נקדמה פניו בתודה בזמירות נריע לו: כי אל גדול יי ומלך גדול על כל אלהים: הושיענו וכ[ו׳]

ליום חמישי

היום יום חמישי בשבת שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש:

למנצח על הגתית לאסף: הרנינו לאלהים עוזנו הריעו לאלהי יעקב: שאו זמרה ותנו תוף כנור נעים עם נבל: תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו: כי חוק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב: עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים שפת לא ידעתי אשמע: הסירותי מסבל שכמו כפיו מדוד תעבורנה: בצרה קראת ואחלצך אענך בסתר רעם אבחנך על מי מריבה סלה: שמע עמי ואעידה בך ישראל אם תשמע לי: לא יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר: אנכי יי אלהיך המעלך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו: ולא שמע עמי לקולי וישראל לא אבה לי: ואשלחהו בשרירות לבם ילכו במועצותיהם: לו עמי שומע לי ישראל בדרכי יהלכו: כמעט אויביהם אכניע וע[ל] צריהם אשיב ידי: משנאי יי יכחשו לו ויהי עתם לעולם: ויאכילהו מחלב חטה ומצור דבש אשביעך: הושיענו וכו׳

ליום ששי

היום יום ששי בשבת שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש:

יי מלך גאות לבש וכו׳ המזמור לעיל

ליום השבת

היום יום שבת קודש שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש:

מזמור שיר ליום השבת המזמור לעיל

מן ר״ח אלול עד אחר שמיני עצרת בבוקר ובערב בכל יום אומרים זה המזמור:

לדוד יי אורי וישעי ממי אירא יי מעוז חיי ממי אפחד: בקרוב עלי מרעים לאכול את בשרי צרי ואויבי לי המה כשלו ונפלו: אם תחנה עלי מחנה לא יירא לבי אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח: אחת שאלתי מאת יי אותה אבקש שבתי בבית יי כל ימי חיי לחזות בנועם יי ולבקר בהיכלו: כי יצפנני בסכו ביום רעה יסתירני בסתר אהלו בצור ירוממני: ועתה ירום ראשי על אויבי סביבותי ואזבחה באהלו זבחי תרועה אשירה ואזמרה ליי: שמע יי קולי אקרא וחנני ועננ[י] לך אמר לבי בקשו פני את פניך יי אבקש: אל תסתר פניך ממני אל תט באף עבדך עזרתי היית אל תטשני ואל תעזבני אלהי ישעי: כי אבי ואמי עזבוני ויי יאספני: הורני יי דרכך ונחני בארח מישור למען שוררי: אל תתנני בנפש צרי כי קמו בי עדי שקר ויפח חמס: לולא האמנתי לראות בטוב יי בארץ חיים: קוה אל יי חזק ויאמץ לבך וקוה אל יי:

קוה אל יי חזק ויאמץ לבך וקוה אל יי: אין קדוש כיי כי אין בלתך ואין צור כאלהינו: כי מי אלהי מבלעדי יי ומי צור זולתי אלהינו:

אין כאלהינו. אין כאדונינו. אין כמלכנו. אין כמושיענו: מי כאלהינו. מי כאדונינו. מי כמלכנו. מי כמושיענו: נודה לאלהינו. נודה לאדונינו. נודה למלכנו. נודה למושיענו: ברוך אלהינו. ברוך אדונינו. ברוך מלכנו. ברוך מושיענו: אתה הוא אלהינו. אתה הוא אדונינו. אתה הוא מלכנו. אתה הוא מושיענו: אתה הוא שהקטירו אבותינו לפניך את קטורת הסמים:

פטום הקטורת הצרי והצפורן החלבנה והלבונה משקל שבעים שבעים מנה. מור וקציעה שבולת נרד וכרכום משקל ששה עשר ששה עשר מנה: הקושט שנים עשר וקליפה שלשה וקנמון תשעה. בורית כרשינה תשעה קבין. יין קפריסין סאין תלתא וקבין תלתא ואם לא מצא יין קפריסין מביא חמר חורין עתיק. מלח סדומית רובע הקב מעלה עשן כל שהוא. רבי נתן הבבלי אומר אף כפת הירדן כל שהוא ואם נתן בה דבש פסלה ואם חסר אחת מכל סממניה חיב מיתה:

רבן שמעון בן גמליאל אומר הצרי אינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף. בורית כרשינה למה היא באה כדי לשפות בה את הצפורן כדי שתהא נאה. יין קפריסין למה הוא בא כדי לשרות בו את הצפורן כדי שתהא עזה והלא מי רגלים יפין לה אלא שאין מכניסין מי רגלים במקדש מפני הכבוד:

תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא שנאמר הליכות עולם לו אל תקרי הליכות אלא הלכות:

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי יי ורב שלום בניך: אל תקרי בניך אלא בוניך: שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול: יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך: למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך: למען בית יי אלהינו אבקשה טוב לך: יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום:

ין בשובו אל נוהו ככתוב: כי עין בעין יראו בשוב יי ציון: אמר ונגלה כבוד יי וראו כל בשר יחדו כי פי יי דבר:

אב הרחמים הוא ירחם עם עמוסים ויזכור ברית איתנים יל נפשותינו מן השעות הרעות ויגער ביצר הרע מן נשואים ויחון אותנו לפליטת עולמים. וימלא משאלותינו דה טובה ישועה ורחמים:

כשמגביהין הספר תורה אומרים זה:

וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל על פי ביד משה:

ון יהללו את שם יי כי נשגב שמו לבדו:

קהל הודו על ארץ ושמים: וירם קרן לעמו תהלה לכל סידיו לבני ישראל עם קרובו הללויה:

אומרים בשבת מזמור לדוד. ובחול ור"ח ויו"ט ושבת במנחה לדוד מזמור. כשמכניסין הס"ת להיכל אומרים זה:

ובנוחה יאמר שובה יי רבבות אלפי ישראל: קומה יי מנוחתך אתה וארון עוזך: כהניך ילבשו צדק וחסידיך ירננו: עבור דוד עבדך אל תשב פני משיחך: כי לקח טוב נתתי כם תורתי אל תעזובו: עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה אשר: דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום: השיבנו אליך ונשובה חדש ימינו כקדם: אשרי וכו'

למנצח מזמור לדוד: יענך יי ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב: ישלח עזרך מקדש ומציון יסעדך: יזכור כל מנחותיך ועולתך ידשנה סלה: יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא: נרננה בישועתך ובשם אלהינו נדגול ימלא יי כל משאלותיך: עתה ידעתי כי הושיע יי משיחו יעננהו משמי קדשו בגבורות ישע ימינו: אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם יי אלהינו נזכיר: המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו:

ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב נאם יי: ואני זאת בריתי אותם אמר יי רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר יי מעתה ועד עולם:

ואתה קדוש יושב תהלות ישראל: וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: ומקבלין דין מן דין ואמרין קדיש בשמי מרומא עילאה בית שכינתיה קדיש על ארעא עובד גבורתיה קדיש לעלם ולעלמי עלמיא יי צבאות מליא כל ארעא זיו יקריה: ותשאני רוח ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד יי ממקומו: ונטלתני רוחא ושמעית בתרי קל זיע סגיא דמשבחין ואמרין בריך יקרא דיי מאתר בית שכינתיה: יי ימלוך לעולם ועד: יי מלכותיה קאם לעלם ולעלמי עלמיא: יי אלהי אברהם יצחק וישראל אבותינו שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות לבב עמך והכן לבבם אליך: והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: כי אתה אדני טוב וסלח ורב חסד לכל קוראיך: צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת: תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם: ברוך אדני יום יום יעמס לנו האל ישועתנו סלה: יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: יי צבאות אשרי אדם בוטח בך: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: ברוך הוא אלהינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו הוא יפתח לבנו בתורתו וישם בלבנו אהבתו ויראתו ולעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שנשמור חקיך בעולם הזה ונזכה ונחיה ונראה ונירש טובה וברכה לשני ימות המשיח ולחיי העולם הבא: למען יזמרך כבוד ולא ידום יי אלהי לעולם אודך: ברוך הגבר אשר יבטח ביי והיה יי מבטחו: בטחו ביי עדי עד כי ביה יי צור עולמים: ויבטחו בך יודעי שמך כי לא עזבת דורשיך יי: יי חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

יי אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ:
חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים ליי:

ועתה יגדל נא כח אדני כאשר דברת לאמר: זכור רחמיך יי וחסדיך כי מעולם המה:

יתגדל ויתקדש שמה רבא. בעלמא די ברא כרעותה וימליך מלכותה ויצמח פורקנה ויקרב נ"א קץ משיחה. בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא: יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמה דקודשא בריך הוא. לעילא (בעשי"ת ולעילא מכל) מן כל ברכתא ושירתא תשבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו אמן: קהל קבל ברחמים וברצון את תפלתנו:

מן תתקבל צלותהון ובעותהון דכל בית ישראל קדם אבוהון די בשמיא ואמרו אמן: קהל יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם:

מן יהא שלמא רבא מן שמיא וחיים עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן: קהל עזרי מעם יי עשה שמים וארץ:

מן עשה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

ביום שא"ח תחנון א"א תפלה לדוד רק מתחילין בית יעקב וכו':

תפלה לדוד הטה יי אזנך ענני כי עני ואביון אני: שמרה נפשי כי חסיד אני הושע עבדך אתה אלהי הבוטח אליך: חנני אדני כי אליך אקרא כל היום: שמח נפש עבדך כי אליך אדני נפשי אשא: כי אתה אדני טוב וסלח ורב חסד לכל קוראיך: האזינה יי תפלתי והקשיבה בקול תחנונותי: ביום צרתי אקראך כי תענני: אין כמוך באלהים אדני ואין כמעשיך: כל גוים אשר עשית יבואו וישתחוו לפניך אדני ויכבדו לשמך: כי גדול אתה ועושה נפלאות אתה אלהים לבדך: הורני יי דרכך אהלך באמתך יחד לבבי ליראה שמך: אודך אדני אלהי בכל לבבי ואכבדה שמך לעולם: כי חסדך גדול עלי והצלת נפשי משאול תחתיה: אלהים זדים קמו עלי ועדת עריצים בקשו נפשי ולא שמוך לנגדם: ואתה אדני אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת: פנה אלי וחנני תנה עזך לעבדך והושיעה לבן אמתך: עשה עמי אות לטובה ויראו שנאי ויבשו כי אתה יי עזרתני ונחמתני:

בית יעקב לכו ונלכה באור יי: כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו ואנחנו נלך בשם יי אלהינו לעולם ועד:

יהי יי אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו. להטות לבבנו אליו ללכת בכל דרכיו ולשמור מצותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו: ויהיו דברי אלה אשר התחננתי לפני יי קרובים אל יי אלהינו יומם ולילה לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו: למען דעת כל עמי הארץ כי יי הוא האלהים אין עוד:

שיר המעלות לדוד לולי יי שהיה לנו יאמר נא ישראל: לולי יי שהיה לנו בקום עלינו אדם: אזי חיים בלעונו בחרות אפם בנו: אזי המים שטפונו נחלה עבר על נפשנו: אזי עבר על נפשנו המים הזידונים: ברוך יי שלא נתננו טרף לשניהם: נפשנו כצפור נמלטה מפח יוקשים הפח נשבר ואנחנו נמלטנו: עזרנו בשם יי עשה שמים וארץ:

יום

אלוה סליחות אנא סלח נא כי אל טוב וסלח אתה:

אנא מלך רחום וחנון זכור והבט לברית בין הבתרים ותראה לפניך עקדת יחיד ולמען ישראל אבינו אל תעזבנו אבינו ואל תטשנו מלכנו ואל תשכחנו יוצרנו ואל תעש עמנו כלה כחטאתינו. כי אל מלך חנון ורחום אתה:

אין כמוך חנון ורחום יי אלהינו אין כמוך אל ארך אפים ורב חסד ואמת הושיענו ורחמנו ברחמיך הרבים מרעש ומרוגז הצילנו. זכור לעבדיך לאברהם ליצחק וליעקב אל תפן אל קשי העם הזה ואל רשעו ואל חטאתו: שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך: והסר ממנו מכת המות כי רחום אתה כי כן דרכך לעשות חסד חנם בכל דור ודור. חוסה יי על עמך והצילנו מזעמך: והסר ממנו מכת המגפה וגזרה קשה כי אתה שומר ישראל: לך אדני הצדקה ולנו בשת הפנים מה נתאונן מה נאמר מה נדבר ומה נצטדק נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה אליך כי ימינך פשוטה לקבל שבים: אנא יי הושיעה נא: אנא יי הצליחה נא: אנא יי עננו ביום קראנו: לך יי חכינו לך יי קוינו לך יי נייחל אל תחשה ותעננו כי נאמו גוים אבדה תקותם כל ברך לך תכרע וכל קומה לפניך לבד תשתחוה:

הפותח יד בתשובה לקבל פושעים וחטאים נבהלה נפשנו מרוב עצבוננו אל תשכחנו נצח קומה והושיענו. אל תשפוך חרונך עלינו כי אנחנו עמך בני בריתך: אל הביטה דל כבודנו בגוים ושקצונו כטומאת הנדה. עד מתי עזך בשבי ותפארתך ביד צר. עוררה גבורתך והושיענו למען שמך. אל ימעטו לפניך תלאותינו: מהר יקדמונו רחמיך בעת צרותינו לא למעננו אלא למענך פעל ואל תשחית את זכר שאריתנו. כי לך מיחלות עינינו. כי אל מלך חנון ורחום אתה. וזכור עדותנו בכל יום תמיד אומרים פעמים באהבה. שמע ישראל יי אלהינו יי אחד:

יי אלהי ישראל שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך:

הבט משמים וראה. כי היינו לעג וקלס בגוים. נחשבנו כצאן לטבח יובל. להרוג ולאבד ולמכה ולחרפה:

ובכל זאת שמך לא שכחנו נא אל תשכחנו: יי

זרים אומרים אין תוחלת ותקוה. חון אום לשמך מקוה. טהור ישועתנו קרבה. יגענו ולא הונח לנו. רחמיך יכבשו את כעסך מעלינו:

אנא שוב מחרונך ורחם סגלה אשר בחרת: יי

חוסה יי עלינו ברחמיך. ואל תתננו בידי אכזרים. למה יאמרו הגוים איה נא אלהיהם. למענך עשה עמנו חסד ואל תאחר:

אנא שוב מחרונך ורחם סגלה אשר בחרת: יי

קולנו תשמע ותחון. ואל תטשנו ביד אויבינו למחות את שמנו. זכור אשר נשבעת לאבותינו. ככוכבי השמים ארבה את זרעכם. ועתה נשארנו מעט מהרבה:

ובכל זאת שמך לא שכחנו נא אל תשכחנו: יי

עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך והצילנו וכפר על חטאתינו למען שמך:

יי אלהי ישראל שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך:

בימים שאין אומרים והוא רחום מתחילין שומר ישראל:

שומר ישראל שמור שארית ישראל ואל יאבד ישראל האומרים שמע ישראל:

שומר גוי אחד שמור שארית עם אחד ואל יאבד גוי אחד המיחדים שמך יי אלהינו יי אחד:

שומר גוי קדוש שמור שארית עם קדוש ואל יאבד גוי קדוש המשלשים בשלוש קדשות לקדוש:

מתרצה ברחמים ומתפיס בתחנונים התרצה והתפיס לדור עני כי אין עוזר:

אבינו מלכנו חננו ועננו כי אין בנו מעשים עשה עמנו צדקה וחסד והושיענו:

ואנחנו לא נדע מה נעשה כי עליך עינינו: זכור רחמיך יי וחסדיך כי מעולם המה: יהי חסדך יי עלינו כאשר יחלנו לך: אל תזכר לנו עונות ראשונים מהר יקדמונו רחמיך כי דלונו מאד: עזרנו בשם יי עושה שמים וארץ: חננו יי חננו כי רב שבענו בוז: ברוגז רחם תזכור ברוגז עקדה תזכור. ברוגז תמימות תזכור: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו. כי הוא ידע יצרנו זכור כי עפר אנחנו: עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך והצילנו וכפר על חטאתינו למען שמך: ח"ק

בשני ובחמישי אומרים זה וצריך לאומרו בעמידה:

מ"א אל ארך אפים ורב חסד ואמת אל באפך תוכיחנו. חוסה יי על עמך והושיענו מכל רע חטאנו לך אדון סלח נא כרוב רחמיך אל:

מ"פ אל ארך אפים ומלא רחמים אל תסתר פניך ממנו חוסה יי על שארית ישראל עמך והצילנו מכל רע חטאנו לך אדון סלח נא כרוב רחמיך אל:

כשפותחין הארון צריכין לעמוד

בעת הולכת ספר תורה אומרים זה:

ויהי בנסע הארן ויאמר משה קומה יי ויפצו איביך וינסו משנאיך מפניך: כי מציון תצא תורה ודבר יי מירושלים: ברוך שנתן תורה לעמו ישראל בקדושתו:

בריך שמיה דמרא עלמא. בריך כתרך ואתרך יהא רעותך עם עמך ישראל לעלם ופורקן ימינך אחזי לעמך בבית מקדשך ולאמטויי לנא מטוב נהורך ולקבל צלותנא ברחמין. יהא רעוא קדמך דתוריך לן חיין בטיבותא ולהוי אנא פקידא בגו צדיקיא למרחם עלי ולמנטר יתי וית כל די לי ודי לעמך ישראל. אנת הוא זן לכולא ומפרנס לכולא: אנת הוא שליט על כולא. אנת הוא דשליט על מלכיא ומלכותא דילך היא. אנא עבדא דקודשא בריך הוא דסגידנא קמיה ומקמיה דיקר אורייתיה בכל עדן ועדן. לא על אנש רחיצנא ולא על בר אלהין סמיכנא. אלא באלהא דשמיא. דהוא אלהא קשוט ואורייתיה קשוט. ונביאוהי קשוט ומסגי למעבד טבון וקשוט. ביה אנא רחיץ. ולשמיה קדישא יקירא אנא אימר תושבחן. יהא רעוא קדמך דתפתח לבאי באורייתא ותשלים משאלין דלבאי. ולבא דכל עמך ישראל. לטב ולחיין ולשלם:

בשבת ויו"ט מתחיל הש"ץ כאן:

שמע ישראל יי אלהינו יי אחד:

אחד הוא אלהינו גדול אדונינו קדוש (בר"ה ויו"כ ונורא) שמו:

בחול גדלו ליי אתי ונרוממה שמו יחדו:

קהל לך יי הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ: לך יי הממלכה והמתנשא לכל לראש: רוממו יי אלהינו והשתחוו להדום רגליו קדוש הוא: רוממו יי אלהינו והשתחוו להר קדשו כי קדוש יי אלהינו:

בשבת ויום טוב אומרים זה:

על הכל יתגדל ויתקדש וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא שמו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא בעולמות שברא העולם הזה והעולם הבא: כרצוננו וכרצון יראיו וכרצון כל בית ישראל: צור העולמים אדון כל הבריות אלוה כל הנפשות: היושב במרחבי מרום השוכן בשמי שמי קדם: קדושתו על החיות וקדושתו על כסא הכבוד: ובכן יתקדש שמך בנו יי אלהינו לעיני כל חי ונאמר לפניו שיר חדש ככתוב: שירו לאלהים זמרו שמו סולו לרוכב בערבות ביה שמו ועלזו לפניו: ונראהו עין

בעין

על כל הבא עלינו כי אמת עשית ואנחנו הרשענו:

אל ארך אפים אתה ובעל הרחמים נקראת. ודרך תשובה הורית. גדלת רחמיך וחסדיך. תזכור היום ובכל יום לזרע ידידיך. תפן אלינו ברחמים. כי אתה הוא בעל הרחמים: בתחנון ובתפלה פניך נקדם. כהודעת לענו מקדם: מחרון אפך שוב כמו בתורתך כתוב: ובצל כנפיך נחסה ונתלונן. כיום וירד יי בענן: תעבור על פשע ותמחה אשם. כיום ויתיצב עמו שם: תאזין שועתנו ותקשיב מנו מאמר. כיום ויקרא בשם יי: ושם נאמר:

ויעבור יי על פניו ויקרא:

יי יי אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקה: וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו:

רחום וחנון חטאתי לפניך יי מלא רחמים רחם עלי וקבל תחנוני: יי אל באפך תוכיחני ואל בחמתך תיסרני: חנני יי כי אמלל אני רפאני יי כי נבהלו עצמי: ונפשי נבהלה מאד ואתה יי עד מתי: שובה יי חלצה נפשי הושיעני למען חסדך: כי אין במות זכרך בשאול מי יודה לך: יגעתי באנחתי אשחה בכל לילה מטתי בדמעתי ערשי אמסה: עששה מכעס עיני עתקה בכל צוררי: סורו ממני כל פועלי און כי שמע יי קול בכיי: שמע יי תחנתי יי תפלתי יקח: יבשו ויבהלו מאד כל איבי ישבו יבשו רגע:

להענית צבור ולעשרת ימי תשובה

אבינו מלכנו חטאנו לפניך:
אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה:
אבינו מלכנו עשה עמנו למען שמך:
אבינו מלכנו ברך (בעשי"ת חדש) עלינו שנה טובה:
אבינו מלכנו בטל מעלינו כל גזרות קשות:
אבינו מלכנו בטל מחשבות שונאינו:
אבינו מלכנו הפר עצת אויבינו:
אבינו מלכנו כלה כל צר ומשטין מעלינו:
אבינו מלכנו סתום פיות משטינינו ומקטריגנו:
אבינו מלכנו כלה דבר וחרב ורעב ושבי ומשחית ועון מבני בריתך:
אבינו מלכנו מנע מגפה מנחלתך:
אבינו מלכנו סלח ומחל לכל עונותינו:
אבינו מלכנו מחה והעבר פשעינו וחטאתינו מנגד עיניך:
אבינו מלכנו מחוק ברחמיך הרבים כל שטרי חובותינו:
אבינו מלכנו החזירנו בתשובה שלמה לפניך:
אבינו מלכנו שלח רפואה שלמה לחולי עמך:
אבינו מלכנו קרע רוע גזר דיננו:
אבינו מלכנו זכרנו בזכרון טוב לפניך:

בעשי"ת במקום (זכרנו) אומרים (כתבנו) ולנעילה (חתמנו):

אבינו מלכנו זכרנו (כתבנו בספר) לחיים טובים:
אבינו מלכנו זכרנו (כתבנו בספר) לגאולה וישועה:
אבינו מלכנו זכרנו (כתבנו בספר) לפרנסה וכלכלה:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתתן לי ולבני ביתי ולכל הסמוכים על שולחני היום ובכל יום ויום מזונותינו בכבוד בזכות שמך הגדול (דיקרנוסא) הממונה על הפרנסה:

אבינו מלכנו זכרנו (כתבנו בספר) לזכיות:
אבינו מלכנו זכרנו (כתבנו בספר) לסליחה ומחילה:
אבינו מלכנו הצמח לנו ישועה בקרוב:
אבינו מלכנו הרם קרן ישראל עמך:
אבינו מלכנו הרם קרן משיחך:
אבינו מלכנו מלא ידינו מברכותיך:
אבינו מלכנו מלא אסמינו שבע:
אבינו מלכנו שמע קולנו חוס ורחם עלינו:
אבינו מלכנו קבל ברחמים וברצון את תפלתנו:
אבינו מלכנו פתח שערי שמים לתפלתנו:
אבינו מלכנו זכור כי עפר אנחנו:
אבינו מלכנו נא אל תשיבנו ריקם מלפניך:
אבינו מלכנו תהא השעה הזאת שעת רחמים ועת רצון מלפניך:
אבינו מלכנו חמול עלינו ועל עוללינו וטפנו:
אבינו מלכנו עשה למען הרוגים על שם קדשך:
אבינו מלכנו עשה למען טבוחים על יחודך:
אבינו מלכנו עשה למען באי באש ובמים על קדוש שמך:
אבינו מלכנו נקום נקמת דם עבדיך השפוך:
אבינו מלכנו עשה למענך אם לא למעננו:
אבינו מלכנו עשה למענך והושיענו:
אבינו מלכנו עשה למען רחמיך הרבים:
אבינו מלכנו עשה למען שמך הגדול הגבור והנורא שנקרא עלינו:

אבינו מלכנו חננו ועננו כי אין בנו מעשים עשה עמנו צדקה וחסד והושיענו:

לשני וחמישי

והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: אתה יי לא תכלא רחמיך ממנו חסדך ואמתך תמיד יצרונו: הושיענו יי אלהינו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: אם עונות תשמר יה אדני מי יעמוד: כי עמך הסליחה למען תורא: לא כחטאינו תעשה לנו ולא כעונותינו תגמול עלינו: אם עונינו ענו בנו יי עשה למען שמך: זכור רחמיך יי וחסדיך כי מעולם המה: יעננו יי ביום צרה ישגבנו שם אלהי יעקב: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: אבינו מלכנו חננו ועננו כי אין בנו מעשים עשה עמנו צדקה כרוב רחמיך והושיענו למען שמך: אדונינו אלהינו שמע קול תחנונינו וזכר לנו את ברית אבותינו והושיענו למען שמך: ועתה אדני אלהינו אשר הוצאת את עמך מארץ מצרים ביד חזקה ותעש לך שם כיום הזה חטאנו רשענו: אדני ככל צדקותיך ישב נא אפך וחמתך מעירך ירושלים הר קדשך: כי בחטאינו ובעונות אבותינו ירושלים ועמך לחרפה לכל סביבותינו: ועתה שמע אלהינו אל תפלת עבדך ואל תחנוניו והאר פניך על מקדשך השמם למען אדני:

הטה אלהי אזנך ושמע פקח עיניך וראה שוממותינו והעיר אשר נקרא שמך עליה כי לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך כי על רחמיך הרבים אדני שמעה אדני סלחה אדני הקשיבה ועשה אל תאחר למענך אלהי כי שמך נקרא על עירך ועל עמך. אבינו אב הרחמן הראנו אות לטובה וקבץ נפוצותינו מארבע כנפות הארץ יכירו וידעו כל הגוים כי אתה יי אלהינו ועתה יי אבינו אתה אנחנו החומר ואתה יוצרנו ומעשה ידך כלנו: הושיענו למען שמך אבינו מלכנו צורנו וגואלנו: חוסה יי על עמך ואל תתן נחלתך לחרפה למשל בם גוים למה יאמרו בעמים איה נא אלהיהם: ידענו יי כי חטאנו ואין מי יעמוד בעדנו. אלא שמך הגדול יעמד לנו בעת צרה: ידענו כי אין בנו מעשים צדקה עשה עמנו למען שמך: כרחם אב על בנים כן תרחם יי עלינו והושיענו למען שמך: חמול על עמך רחם על נחלתך חוסה נא כרוב רחמיך חננו מלכנו ועננו כי לך יי הצדקה עושה נפלאות בכל עת:

הבט נא רחם נא והושיעה נא צאן מרעיתך ואל ימשל בנו קצף כי לך יי הישועה. בך תוחלתנו

שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע. כי אתה יי העונה בעת צרה. פודה ומציל בכל עת צרה וצוקה:

ליחיד כי אתה וכו׳: והש״ץ כאן גואל לרופא מסיים:

ברוך אתה יי העונה לעמו ישראל בעת צרה:

קודם כי אתה שומע יתודה בהכנעה ובשברון לב ויאמר:

אנא יי חטאתי עויתי ופשעתי לפניך והרע בעיניך עשיתי. רבונו של עולם עשה למען שמך הגדול ותכפר לי על כל עוני וחטאי ופשעי שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך מנעורי ועד היום הזה ותמלא כל השמות שפגמתי בשמך הגדול:

תפלה על הפרנסה:

אתה הוא יי האלהים הזן ומפרנס ומכלכל מקרני ראמים עד ביצי כנים הטריפני לחם חוקי והמציא לי ולכל בני ביתי מזונותי קודם שאצטרך להם בנחת ולא בצער בהתר ולא באסור לחיים ולשלום משפע ברכה והצלחה. וממשפע בריכה עליונה כדי שאוכל לעשות רצונך ולעסוק בתורתך ולקיים מצותיך ואל תצריכני לידי מתנת בשר ודם ויקוים בי מקרא שכתוב פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון:

כי אתה שומע תפלת כל פה עמך ישראל ברחמים: ברוך אתה יי שומע תפלה:

רצה יי אלהינו בעמך ישראל ולתפלתם שעה והשב את העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל ותפלתם מהרה באהבה תקבל ברצון ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך:

בר״ח ובחוה״מ אומרים זה:

אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר זכרוננו ופקדוננו וזכרון אבותינו וזכרון משיח בן דוד עבדך וזכרון ירושלים עיר קדשך וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך. לפליטה לטובה. לחן ולחסד ולרחמים. לחיים ולשלום ביום

לר״ח אומר	לפסח	לסוכות
ראש החודש הזה:	חג המצות הזה:	חג הסכות הזה:

זכרנו יי אלהינו בו לטובה ופקדנו בו לברכה. והושיענו בו לחיים טובים. ובדבר ישועה ורחמים חוס וחננו ורחם עלינו והושיענו. כי אליך עינינו כי אל מלך חנון ורחום אתה:

ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים: ברוך אתה יי המחזיר שכינתו לציון:

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד צורנו צור חיינו מגן ישענו אתה הוא לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות לך ועל נסיך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת. ערב ובוקר וצהרים. הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך כי מעולם קוינו לך:

מודים דרבנן

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי כל בשר יוצרנו יוצר בראשית ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על שהחייתנו וקימתנו כן תחיינו ותקימנו ותאסוף גליותינו לחצרות קדשך לשמור חקיך ולעשות רצונך ולעבדך בלבב שלם על שאנו מודים לך. ברוך אל ההודאות:

בחנוכה ובפורים אומרים זה:

ועל הנסים ועל הפרקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל הנפלאות ועל הנחמות ועל המלחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה:

לחנוכה בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו כשעמדה מלכות יון על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך. ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם. רבת את ריבם. דנת את דינם. נקמת את נקמתם. מסרת גבורים ביד חלשים. ורבים ביד מעטים. וטמאים ביד טהורים. ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן כהיום הזה ואחר כך באו בניך לדביר ביתך ופנו את היכלך וטהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך וקבעו שמונת (ימים אלו בהלל ובהודאה ועשית עמהם נס ופלא ונודה לשמך הגדול סלה) ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול:

לפורים בימי מרדכי ואסתר בשושן הבירה כשעמד עליהם המן הרשע בקש להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד בשלשה עשר לחדש שנים עשר הוא חדש אדר ושללם לבוז. ואתה ברחמיך הרבים הפרת את עצתו וקלקלת את מחשבתו והשבות לו גמולו בראשו ותלו אתו ואת בניו על העץ (ועשית עמהם נס ופלא ונודה לשמך הגדול):

ועל כלם יתברך ויתרומם ויתנשא תמיד שמך מלכנו תמיד לעולם ועד:

בעשי״ת וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך:

וכל החיים יודוך סלה ויהללו ויברכו את שמך הגדול באמת לעולם כי טוב האל ישועתנו ועזרתנו סלה האל הטוב: ברוך אתה יי הטוב שמך ולך נאה להודות:

לש״ץ או״א ברכנו בברכה המשולשת בתורה הכתובה על ידי משה עבדך האמורה מפי אהרן ובניו כהנים עם קדושך כאמור: יברכך יי וישמרך: יאר יי פניו אליך ויחנך: ישא יי פניו אליך וישם לך שלום:

שים שלום טובה וברכה חיים חן וחסד ורחמים עלינו ועל כל ישראל עמך. ברכנו אבינו כלנו כאחד (יחד) באור פניך. כי באור פניך נתת לנו יי אלהינו תורת חיים ואהבת חסד וצדקה וברכה ורחמים וחיים ושלום וטוב יהיה בעיניך לברכנו ולברך את כל עמך ישראל בכל עת ובכל שעה בשלומך ברוב עוז ושלום: כספר ברוך אתה יי המברך את עמו ישראל בשלום:

בעשי״ת בספר חיים ברכה ושלום ופרנסה טובה וגזרות טובות ישועות ונחמות נזכר ונכתב לפניך אנחנו וכל עמך בית ישראל לחיים טובים ולשלום: ברוך אתה יי המברך את עמו ישראל בשלום:

למעריב שלום רב על ישראל עמך תשים לעולם כי אתה הוא מלך אדון לכל השלום וטוב בעיניך לברך את עמך ישראל בכל עת ובכל שעה בשלומך: כספר ברוך אתה יי המברך את עמו ישראל בשלום:

אלהי. נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה ולמקללי נפשי תדום ונפשי כעפר לכל תהיה פתח לבי בתורתך ואחרי מצותיך תרדוף נפשי וכל הקמים והחושבים עלי רעה מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבתם. עשה למען שמך. עשה למען ימינך. עשה למען קדשתך. עשה למען תורתך. למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך וענני. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי: עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך: ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות: וערבה ליי מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות:

אלהינו ואלהי אבותינו תבא לפניך תפלתנו ואל תתעלם מתחנתנו שאין אנו עזי פנים וקשי ערף לומר לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו צדיקים אנחנו ולא חטאנו אבל אנחנו ואבותינו חטאנו:

אשמנו. בגדנו. גזלנו. דברנו דופי: העוינו. והרשענו. זדנו. חמסנו. טפלנו שקר: יעצנו רע. כזבנו. לצנו. מרדנו. נאצנו. סררנו. עוינו. פשענו. צררנו. קשינו עורף: רשענו. שחתנו. תעבנו. תעינו. תעתענו: סרנו ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לנו. ואתה צדיק

על

מוציא אסירים ופודה ענוים ועוזר דלים (והעונה) ועונה לעמו ישראל בעת שועם אליו: תהלות לאל עליון גואלם ברוך הוא ומבורך שמו. משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה ואמרו כלם:

מי כמוכה באלים יי מי כמוכה נאדר בקודש נורא תהלות עשה פלא:

שירה חדשה שבחו גאולים לשמך הגדול על שפת הים יחד כלם הודו והמליכו ואמרו. יי ימלוך לעולם ועד:

צור ישראל קומה בעזרת ישראל ופדה כנאמך יהודה וישראל: ונאמר גאלנו יי צבאות שמו קדוש ישראל: ברוך אתה יי גאל ישראל:

למוסף ולמנחה כי שם יי אקרא הבו גודל לאלהינו:

אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך:

ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקונה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה:

(בעשי"ת) זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים וכתבנו בספר החיים למענך אלהים חיים:

מלך עוזר ומושיע ומגן: ברוך אתה יי מגן אברהם:

אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה רב להושיע:

בקיץ מוריד הטל: בחורף משיב הרוח ומוריד הגשם:

מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקים אמונתו לישני עפר. מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך. מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה:

(בעשי"ת) מי כמוך אב הרחמן זוכר יצוריו לחיים ברחמים:

ונאמן אתה להחיות מתים: ברוך אתה יי מחיה המתים:

בחזרת הש"ץ אומרים זה:

נקדישך ונעריצך כנועם שיח סוד שרפי קודש המשלשים לך קדושה. ככתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר: קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו. לעמתם משבחים ואומרים: ברוך כבוד יי ממקומו: ובדברי קדשך כתוב לאמר: ימלוך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה:

אתה קדוש ושמך קדוש וקדושים בכל יום יהללוך סלה. כי אל מלך גדול וקדוש אתה: ברוך אתה יי האל הקדוש: (בעשי"ת המלך הקדוש):

אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה:

במוצ"ש ובמוצי"ט אומרים זה:

אתה חוננתנו למדע תורתך. ותלמדנו לעשות בהם חקי רצונך. ותבדל יי אלהינו בין קודש לחול. בין אור לחושך. בין ישראל לעמים. בין יום השביעי לששת ימי המעשה: אבינו מלכנו החל עלינו הימים הבאים לקראתנו לשלום חשוכים מכל חטא ומנוקים מכל עון. ומדבקים ביראתך:

ו) חננו מאתך חכמה בינה ודעת: ברוך אתה יי חונן הדעת:

השיבנו אבינו לתורתך. וקרבנו מלכנו לעבודתך. והחזירנו בתשובה שלמה לפניך: ברוך אתה יי הרוצה בתשובה:

סלח לנו אבינו כי חטאנו מחל לנו מלכנו כי פשענו. כי אל טוב וסלח אתה: ברוך אתה יי חנון המרבה לסלוח:

ראה נא בענינו וריבה ריבנו וגאלנו גאולה שלמה מהרה למען שמך כי אל גואל חזק אתה. ברוך אתה יי גואל ישראל:

בתע"ל אומר הש"ץ כאן עננו:

רפאנו יי ונרפא הושיענו ונושעה כי תהלתנו אתה והעלה (ארוכה ומרפא לכל תחלואינו ולכל מכאובינו ולכל מכותינו) רפואה שלמה לכל מכותינו: כי אל מלך רופא נאמן ורחמן אתה: ברוך אתה יי רופא חולי עמו ישראל:

ברך עלינו יי אלהינו את השנה הזאת ואת כל מיני תבואתה לטובה ותן (בחורף טל ומטר ל)ברכה על פני האדמה. ושבענו מטובה. וברך שנתינו כשנים הטובות לברכה כי אל טוב ומטיב אתה ומברך השנים: ברוך אתה יי מברך השנים:

תקע בשופר גדול לחרותנו ושא נס לקבץ גליותינו וקבצנו יחד מהרה מארבע כנפות הארץ לארצנו: ברוך אתה יי מקבץ נדחי עמו ישראל:

השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחלה. והסר ממנו יגון ואנחה ומלוך עלינו מהרה אתה יי לבדך בחסד וברחמים וצדקנו בצדק ובמשפט: ברוך אתה יי מלך אוהב צדקה ומשפט:

(בעשי"ת המלך המשפט):

ולמלשינים אל תהי תקוה. וכל הרשעה כרגע תאבד. וכל איביך מהרה יכרתו. והזדים מהרה תעקר ותשבר ותמגר ותכלם ותשפילם ותכניעם במהרה בימינו: ברוך אתה יי שובר איבים ומכניע זדים:

על הצדיקים ועל החסידים ועל זקני שארית עמך בית ישראל ועל פליטת (בית) סופריהם ועל גרי הצדק ועלינו יהמו נא רחמיך יי אלהינו ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת ושים חלקנו עמהם ולעולם לא נבוש כי בך בטחנו ועל חסדך הגדול באמת נשענו: ברוך אתה יי משען ומבטח לצדיקים:

ולירושלים עירך ברחמים תשוב ותשכון בתוכה כאשר דברת ובנה אותה בקרוב בימינו בנין עולם וכסא דוד עבדך מהרה לתוכה תכין: ברוך אתה יי בונה ירושלים:

לת"ב במנחה נחם

נחם יי אלהינו את אבלי ציון ואת אבלי ירושלים. ואת העיר האבלה והחרבה והבזויה והשוממה. האבלה מבלי בניה והחרבה ממעונותיה. והבזויה מכבודה. והשוממה מאין יושב. והיא יושבת וראשה חפוי כאשה עקרה שלא ילדה. ויבלעוה לגיונות ויירשוה עובדי פסילים. ויטילו את עמך ישראל לחרב ויהרגו בזדון חסידי עליון. על כן ציון במר תבכה וירושלים תתן קולה. לבי לבי על חלליהם. מעי מעי על חלליהם. כי אתה יי באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה. כאמור ואני אהיה לה נאם יי חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה: ברוך אתה יי מנחם ציון ובונה ירושלים:

את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח. וקרנו תרום בישועתך כי לישועתך קוינו כל היום ומצפים לישועה: ברוך אתה יי מצמיח קרן ישועה:

אב הרחמן שמע קולנו יי אלהינו חוס ורחם עלינו וקבל ברחמים וברצון את תפלתנו. כי אל שומע תפלות ותחנונים אתה. ומלפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו חננו ועננו ושמע תפלתנו: בת"ל אומרים זה

עננו יי עננו ביום צום התעניתנו כי בצרה גדולה אנחנו. אל תפן אל רשענו ואל תסתר פניך ממנו ואל תתעלם מתחנתנו היה נא קרוב לשועתנו יהי נא חסדך לנחמנו טרם נקרא אליך עננו. כדבר

שנאמר

אל וקדושתו. תתברך יי אלהינו בשמים ממעל ועל הארץ מתחת על כל שבח מעשה ידיך ועל מאורי אור שעשית (שיצרת) המה יפארוך סלה:

תתברך לנצח צורנו מלכנו וגואלנו בורא קדושים ישתבח שמך לעד מלכנו יוצר משרתים ואשר משרתיו כלם עומדים ברום עולם ומשמיעים ביראה יחד בקול (ב)דברי אלהים חיים ומלך עולם: כלם אהובים כלם ברורים כלם גבורים כלם קדושים וכלם עושים באימה וביראה רצון קונם. וכלם פותחים את פיהם בקדשה ובטהרה בשירה ובזמרה ומברכין ומשבחין ומפארין ומעריצין ומקדישין וממליכין:

את שם האל המלך הגדול הגבור והנורא קדוש הוא. וכלם מקבלים עליהם עול מלכות שמים זה מזה. ונותנים באהבה רשות זה לזה. להקדיש ליוצרם בנחת רוח בשפה ברורה ובנעימה קדשה כלם כאחד עונים באימה וא...ים ביראה:

קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו:

והאופנים וחיות הקודש ברעש גדול מתנשאים לעמת שרפים. לעמתם משבחים ואומרים:

ברוך כבוד יי ממקומו:

לאל ברוך נעימות יתנו למלך אל חי וקים זמירות יאמרו ותשבחות ישמיעו. כי הוא לבדו מרום וקדוש פועל גבורות עושה חדשות בעל מלחמות זורע צדקות מצמיח ישועות בורא רפואות נורא תהלות אדון הנפלאות המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית. כאמור לעשה אורים גדלים כי לעולם חסדו: והתקין מאורות משמחת עולמו אשר ברא: אור חדש על ציון תאיר ונזכה כלנו במהרה לאורו: ברוך אתה יי יוצר המאורות:

אהבה רבה (אהבת עולם) אהבתנו יי אלהינו. חמלה גדולה ויתרה חמלת עלינו. אבינו מלכנו בעבור שמך הגדול ובעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדם חקי חיים לעשות רצונך בלבב שלם כן תחננו ותלמדנו: אבינו אב הרחמן המרחם רחם עלינו ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה. והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך למען לא נבוש ולא נכלם ולא נכשל לעולם ועד: כי בשם קדשך הגדול הגבור והנורא בטחנו נגילה ונשמחה בישועתך: ורחמיך יי אלהינו וחסדיך הרבים אל יעזבונו נצח סלה ועד: מהר והבא עלינו ברכה ושלום מהרה מארבע כנפות כל הארץ. ושבור עלנו מעל צוארנו ותוליכנו מהרה קוממיות לארצנו כי אל פועל ישועות אתה. ובנו בחרת מכל עם ולשון וקרבתנו מלכנו לשמך הגדול סלה באמת באהבה. להודות לך ולייחדך באהבה ולאהבה את שמך: ברוך אתה יי הבוחר בעמו ישראל באהבה:

יחיד אומר אל מלך נאמן:

שמע ישראל יי אלהינו יי אחד:

ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

ואהבת את יי אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך: והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך: ושננתם לבניך ודברת ב... בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך: וקשרתם לאות על ידך והיו לטטפות בין עיניך: וכתבתם על מזזות ביתך ובשעריך:

והיה אם שמע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכ... היום לאהבה את יי אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם: ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך ותירשך ויצהרך: ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת: השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחויתם להם: וחרה אף יי בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה אשר יי נותן לכם: ושמתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכ... וקשרתם אתם לאות על ידכם והיו לטוטפת בין עיניכם: ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך: וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך:

למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע יי לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ:

ויאמר יי אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם לדורתם ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת: והיה לכם לציצת וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות יי ועשיתם אתם ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם: למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדושים לאלהיכם: אני יי אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני יי אלהיכם:

אמת ויציב ונכון וקים וישר ונאמן ואהוב וחביב ונחמד ונעים ונורא ואדיר ומתקן ומקבל וטוב ויפה הדבר הזה עלינו לעולם ועד: אמת אלהי עולם מלכנו צור יעקב מגן ישענו לדור ודור הוא קים ושמו קים וכסאו נכון ומלכותו ואמונתו לעד קימת: ודבריו חיים וקימים נאמנים ונחמדים לעד ולעולמי עולמים. על אבותינו ועלינו על בנינו ועל דורותינו ועל כל דורות זרע ישראל עבדיך:

על הראשונים ועל האחרונים דבר טוב וקים לעולם ועד אמת ואמונה חוק ולא יעבור. אמת שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו. מלכנו מלך אבותינו. גואלנו גואל אבותינו. יוצרנו צור ישועתנו. פודנו ומצילנו מעולם הוא שמך, ואין לנו עוד אלהים זולתך סלה:

עזרת אבותינו אתה הוא מעולם מגן ומושיע להם ולבניהם אחריהם בכל דור ודור: ברום עולם מושבך ומשפטיך וצדקתך עד אפסי ארץ: אמת אשרי איש שישמע למצותיך ותורתך ודברך ישים על לבו: אמת אתה הוא אדון לעמך ומלך גבור לריב ריבם לאבות ובנים: אמת אתה הוא ראשון ואתה הוא אחרון ומבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע: אמת ממצרים גאלתנו יי אלהינו ומבית עבדים פדיתנו: כל בכוריהם הרגת ובכורך ישראל גאלת וים סוף להם בקעת וזדים טבעת וידידים העברת (עברו ים) ויכסו מים צריהם אחד מהם לא נותר: על זאת שבחו אהובים ורוממו לאל. ונתנו ידידים זמירות שירות ותשבחות ברכות והודאות למלך אל חי וקים: רם ונשא גדול ונורא משפיל גאים עדי ארץ ומגביה שפלים עדי מרום.

דונינו ורב כח לתבונתו אין מספר: מעודד ענוים יי משפיל שעים עדי ארץ: ענו ליי בתודה זמרו לאלהינו בכנור: המכסה מים בעבים המכין לארץ מטר המצמיח הרים חציר: נותן בהמה לחמה לבני ערב אשר יקראו: לא בגבורת הסוס יחפץ א בשוקי האיש ירצה: רוצה יי את יראיו את המיחלים חסדו: שבחי ירושלים את יי הללי אלהיך ציון: כי חזק בריחי עריך ברך בניך בקרבך: השם גבולך שלום חלב חטים שביעך: השולח אמרתו ארץ עד מהרה ירוץ דברו: הנותן לג כצמר כפור כאפר יפזר: משליך קרחו כפתים לפני קרתו י יעמוד: ישלח דברו וימסם ישב רוחו יזלו מים: מגיד בריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל: לא עשה כן לכל גוי משפטים בל ידעום הללויה:

הללויה הללו את יי מן השמים הללוהו מרומים: הללוהו כל מלאכיו הללוהו כל צבאיו: הללוהו שמש וירח הללוהו כל כוכבי אור: הללוהו שמי השמים והמים אשר מעל השמים: יהללו את שם יי כי הוא צוה ונבראו: ויעמידם לעד לעולם ק נתן ולא יעבור: הללו את יי מן הארץ תנינים כל תהומות: אש וברד שלג וקיטור רוח סערה עושה דברו: ההרים וכל גבעות עץ פרי וכל ארזים: החיה וכל בהמה רמש וצפור כנף: מלכי ארץ וכל לאמים שרים וכל שפטי ארץ: בחורים גם בתולות זקנים עם נערים: יהללו את שם י כי נשגב שמו לבדו הודו על ארץ ושמים: ירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו לבני ישראל עם קרובו הללויה:

הללויה שירו ליי שיר חדש תהלתו בקהל חסידים: ישמח ישראל בעושיו בני ציון יגילו במלכם: יהללו שמו במחול בתוף כנור יזמרו לו: כי רוצה יי בעמו יפאר ענוים בישועה: יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם: רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם: לעשות נקמה בגוים תוכחות בלאמים: לאסור מלכיהם בזקים ונכבדיהם בכבלי ברזל: לעשות בהם משפט כתוב הדר הוא לכל חסידיו הללויה:

הללויה הללו אל בקדשו הללוהו ברקיע עזו: הללוהו בגבורותיו הללוהו כרוב גדלו: הללוהו בתקע שופר הללוהו בנבל וכנור: הללוהו בתוף ומחול הללוהו במנים ועוגב: הללוהו בצלצלי שמע הללוהו בצלצלי תרועה: כל הנשמה תהלל יה הללויה: כל הנשמה תהלל יה הללויה:

ברוך יי לעולם אמן ואמן: ברוך יי מציון שוכן ירושלים הללויה: ברוך יי אלהים אלהי ישראל עשה נפלאות לבדו: וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן:

ויברך דויד את יי לעיני כל הקהל ויאמר דויד ברוך אתה יי אלהי ישראל אבינו מעולם ועד עולם: לך יי הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך יי הממלכה והמתנשא לכל לראש: והעושר והכבוד מלפניך ואתה מושל בכל ובידך כח וגבורה ובידך לגדל ולחזק לכל: ועתה אלהינו מודים אנחנו לך ומהללים לשם תפארתך: ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה: אתה הוא יי לבדך אתה עשית את השמים שמי השמים וכל צבאם הארץ וכל אשר עליה הימים וכל אשר בהם ואתה מחיה את כלם וצבא השמים לך משתחוים: אתה הוא יי האלהים אשר בחרת באברם והוצאתו מאור כשדים ושמת שמו אברהם. ומצאת את לבבו נאמן לפניך

וכרות עמו הברית לתת את ארץ הכנעני החתי האמורי והפרזי והיבוסי והגרגשי לתת לזרעו ותקם את דבריך כי צדיק אתה: ותרא את עני אבותינו במצרים ואת זעקתם שמעת על ים סוף: ותתן אתות ומופתים בפרעה ובכל עבדיו ובכל עם ארצו: כי ידעת כי הזידו עליהם ותעש לך שם כהיום הזה: והים בקעת לפניהם ויעברו בתוך הים ביבשה: ואת רודפיהם השלכת במצולות כמו אבן במים עזים:

ויושע יי ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים: וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה יי במצרים וייראו העם את יי ויאמינו ביי ובמשה עבדו:

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת ליי ויאמרו לאמר אשירה ליי כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים: עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה: זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארוממנהו: יי איש מלחמה יי שמו: מרכבות פרעה וחילו ירה בים ומבחר שלישיו טבעו בים סוף: תהומות יכסימו ירדו במצולות כמו אבן: ימינך יי נאדרי בכח ימינך יי תרעץ אויב: וברוב גאונך תהרוס קמיך תשלח חרונך יאכלמו כקש: וברוח אפיך נערמו מים נצבו כמו נד נוזלים קפאו תהומות בלב ים: אמר אויב ארדוף אשיג אחלק שלל תמלאמו נפשי אריק חרבי תורישמו ידי: נשפת ברוחך כסמו ים צללו כעופרת במים אדירים: מי כמוכה באלים יי מי כמוכה נאדר בקדש נורא תהלות עשה פלא: נטית ימינך תבלעמו ארץ: נחית בחסדך עם זו גאלת נהלת בעזך אל נוה קדשך: שמעו עמים ירגזון חיל אחז ישבי פלשת: אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמגו כל ישבי כנען: תפול עליהם אימתה ופחד בגדול זרועך ידמו כאבן: עד יעבור עמך יי עד יעבור עם זו קנית: תבאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך פעלת יי מקדש אדני כוננו ידיך: יי ימלוך לעולם ועד: יי ימלוך לעלם ועד: יי מלכותיה קאם לעלם ולעלמי עלמיא: כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב יי עליהם את מי הים ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים: כי ליי המלוכה ומושל בגוים: ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה ליי המלוכה: והיה יי למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד:

ובתורתך כתוב לאמר שמע ישראל יי אלהינו יי אחד:

ישתבח שמך לעד מלכנו האל המלך הגדול והקדוש בשמים ובארץ. כי לך נאה יי אלהינו ואלהי אבותינו שיר ושבחה הלל וזמרה עוז וממשלה נצח גדלה וגבורה תהלה ותפארת קדשה ומלכות. ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש ומעולם ועד עולם אתה אל: ברוך אתה יי אל מלך גדול ומהלל בתשבחות אל ההודאות אדון הנפלאות בורא כל הנשמות רבון כל המעשים הבוחר בשירי זמרה מלך יחיד אל חי העולמים: ח"ק

בעשי"ת אומרים כאן שיר המעלות ממעמקים:

חזן ברכו את יי המבורך:

קו"ה ברוך יי המבורך לעולם ועד:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם יוצר אור ובורא חשך עשה שלום ובורא את הכל:

המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים. ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית. מה רבו מעשיך יי כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינך: המלך המרומם לבדו מאז. המשבח והמפואר והמתנשא מימות עולם: אלהי עולם ברחמיך הרבים רחם עלינו. אדון עזנו צור משגבנו. מגן ישענו משגב בעדנו: אל ברוך גדול דעה. הכין ופעל זהרי חמה. טוב יצר כבוד לשמו. מאורות נתן סביבות עזו. פנות צבאיו קדושים רוממי שדי תמיד מספרים כבוד

חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו: הריעו ליי כל הארץ פצחו ורננו וזמרו: זמרו ליי בכנור בכנור וקול זמרה: בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך יי: ירעם הים ומלואו תבל וישבי בה: נהרות ימחאו כף יחד הרים ירננו: לפני יי כי בא לשפט הארץ ישפט תבל בצדק ועמים במישרים:

שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי: עזרי מעם יי עשה שמים וארץ: אל יתן למוט רגלך אל ינום שמרך: הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל: יי שמרך יי צלך על יד ימינך: יומם השמש לא יככה וירח בלילה: יי ישמרך מכל רע ישמור את נפשך: יי ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם:

שיר המעלות לדוד שמחתי באומרים לי בית יי נלך: עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים: ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדו: ששם עלו שבטים שבטי יה עדות לישראל להודות לשם יי: כי שמה ישבו כסאות למשפט כסאות לבית דוד: שאלו שלום ירושלים ישליו אהביך: יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך: למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך: למען בית יי אלהינו אבקשה טוב לך:

שיר המעלות אליך נשאתי את עיני היושבי בשמים: הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם כעיני שפחה אל יד גברתה כן עינינו אל יי אלהינו עד שיחננו: חננו יי חננו כי רב שבענו בוז: רבת שבעה לה נפשנו הלעג השאננים הבוז לגאי יונים:

שיר המעלות לדוד לולי יי שהיה לנו יאמר נא ישראל: לולי יי שהיה לנו בקום עלינו אדם: אזי חיים בלעונו בחרות אפם בנו: אזי המים שטפונו נחלה עבר על נפשנו: אזי עבר על נפשנו המים הזידונים: ברוך יי שלא נתננו טרף לשניהם: נפשנו כצפור נמלטה מפח יוקשים הפח נשבר ואנחנו נמלטנו: עזרנו בשם יי עשה שמים וארץ:

הללויה הללו את שם יי הללו עבדי יי: שעומדים בבית יי בחצרות בית אלהינו: הללויה כי טוב יי זמרו לשמו כי נעים: כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגלתו: כי אני ידעתי כי גדול יי ואדונינו מכל אלהים: כל אשר חפץ יי עשה בשמים ובארץ בימים וכל תהומות: מעלה נשאים מקצה הארץ ברקים למטר עשה מוצא רוח מאוצרותיו: שהכה בכורי מצרים מאדם עד בהמה: שלח אתות ומופתים בתוככי מצרים בפרעה ובכל עבדיו: שהכה גוים רבים והרג מלכים עצומים: לסיחון מלך האמרי ולעוג מלך הבשן ולכל ממלכות כנען: ונתן ארצם נחלה נחלה לישראל עמו: יי שמך לעולם יי זכרך לדור ודור: כי ידין יי עמו ועל עבדיו יתנחם: עצבי הגוים כסף וזהב מעשה ידי אדם: פה להם ולא ידברו עינים להם ולא יראו: אזנים להם ולא יאזינו אף אין יש רוח בפיהם: כמוהם יהיו עשיהם כל אשר בטח בהם: בית ישראל ברכו את יי בית אהרן ברכו את יי: בית הלוי ברכו את יי. יראי יי ברכו את יי: ברוך יי מציון שוכן ירושלים הללויה:

הודו ליי כי טוב כי לעולם חסדו: הודו לאלהי האלהים כי לעולם חסדו: הודו לאדני האדנים כי לעולם חסדו: לעשה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו: לעשה השמים בתבונה כי לעולם חסדו: לרוקע הארץ על המים כי לעולם חסדו: לעשה אורים גדולים כי לעולם חסדו: את השמש לממשלת ביום כי לעולם חסדו: את הירח וכוכבים לממשלות בלילה כי לעולם חסדו: למכה מצרים בבכוריהם כי לעולם חסדו: ויוצא ישראל מתוכם כי לעולם חסדו: ביד חזקה ובזרוע נטויה כי לעולם חסדו: לגזר ים סוף לגזרים כי לעולם חסדו: והעביר ישראל בתוכו כי לעולם חסדו: ונער פרעה וחילו בים סוף כי לעולם חסדו: למוליך עמו במדבר כי לעולם חסדו: למכה מלכים גדולים כי לעולם חסדו: ויהרג מלכים אדירים כי לעולם חסדו: לסיחון מלך האמרי כי לעולם חסדו: ולעוג מלך הבשן כי לעולם חסדו: ונתן ארצם לנחלה כי לעולם חסדו: נחלה לישראל עבדו כי לעולם חסדו: שבשפלנו זכר לנו כי לעולם חסדו: ויפרקנו מצרינו כי לעולם חסדו: נתן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו: הודו לאל השמים כי לעולם חסדו:

אומרים האדרת והאמונה ולה"כ ב"ש תמצא לעיל:

מזמור שיר ליום השבת: טוב להודות ליי ולזמר לשמך עליון: להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות: עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכנור: כי שמחתני יי בפעלך במעשי ידיך ארנן: מה גדלו מעשיך יי מאד עמקו מחשבתיך: איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת: בפרח רשעים כמו עשב ויציצו כל פעלי און להשמדם עדי עד: ואתה מרום לעלם יי: כי הנה איביך יי כי הנה איביך יאבדו יתפרדו כל פעלי און: ותרם כראים קרני בלתי בשמן רענן: ותבט עיני בשורי בקמים עלי מרעים תשמענה אזני: צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה: שתולים בבית יי בחצרות אלהינו יפריחו: עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו: להגיד כי ישר יי צורי ולא עולתה בו:

יי מלך גאות לבש לבש יי עז התאזר אף תכון תבל בל תמוט: נכון כסאך מאז מעולם אתה: נשאו נהרות יי נשאו נהרות קולם ישאו נהרות דכים: מקלות מים רבים אדירים משברי ים אדיר במרום יי: עדתיך נאמנו מאד לביתך נאוה קדש יי לארך ימים:

יהי כבוד יי לעולם ישמח יי במעשיו: יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם: ממזרח שמש עד מבואו מהלל שם יי: רם על כל גוים יי על השמים כבודו: יי שמך לעולם יי זכרך לדור ודור: יי בשמים הכין כסאו ומלכותו בכל משלה: ישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגוים יי מלך: יי מלך יי מלך יי ימלוך לעולם ועד: יי מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו: יי הפיר עצת גוים הניא מחשבות עמים: רבות מחשבות בלב איש ועצת יי היא תקום: עצת יי לעולם תעמד מחשבות לבו לדור ודור: כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמד: כי בחר יי בציון אוה למושב לו: כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגלתו: כי לא יטש יי עמו ונחלתו לא יעזב: והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו:

אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה: אשרי העם שככה לו אשרי העם שיי אלהיו: תהלה לדוד ארוממך אלוהי המלך ואברכה שמך לעולם ועד: בכל יום אברכך ואהללה שמך לעולם ועד: גדול יי ומהלל מאד ולגדלתו אין חקר: דור לדור ישבח מעשיך וגבורתיך יגידו: הדר כבוד הודך ודברי נפלאתיך אשיחה: ועזוז נוראתיך יאמרו וגדלתך אספרנה: זכר רב טובך יביעו וצדקתך ירננו: חנון ורחום יי ארך אפים וגדל חסד: טוב יי לכל ורחמיו על כל מעשיו: יודוך יי כל מעשיך וחסידיך יברכוכה: כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו: להודיע לבני האדם גבורתיו וכבוד הדר מלכותו: מלכותך מלכות כל עלמים וממשלתך בכל דור ודור: סומך יי לכל הנפלים וזוקף לכל הכפופים: עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו: פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון: צדיק יי בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו: קרוב יי לכל קראיו לכל אשר יקראהו באמת: רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם: שומר יי את כל אהביו ואת כל הרשעים ישמיד: תהלת יי ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד: ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללויה:

הללויה הללי נפשי את יי: אהללה יי בחיי אזמרה לאלהי בעודי: אל תבטחו בנדיבים בבן אדם שאין לו תשועה: תצא רוחו ישב לאדמתו ביום ההוא אבדו עשתנותיו: אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על יי אלהיו: עשה שמים וארץ את הים ואת כל אשר בם השמר אמת לעולם: עשה משפט לעשוקים נתן לחם לרעבים יי מתיר אסורים: יי פקח עורים יי זקף כפופים יי אהב צדיקים: יי שמר את גרים יתום ואלמנה יעודד ודרך רשעים יעות: ימלך יי לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה:

הללויה כי טוב זמרה אלהינו כי נעים נאוה תהלה: בונה ירושלים יי נדחי ישראל יכנס: הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם: מונה מספר לכוכבים לכלם שמות יקרא: גדול

הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי ותאזרני שמחה: למען יזמרך כבוד ולא ידום יי אלהי לעולם אודך:

ב"פ יי מלך יי מלך יי ימלוך לעולם ועד:

והיה יי למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד:

הושיענו יי אלהינו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: ברוך יי אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ואמר כל העם אמן הללויה: כל הנשמה תהלל יה הללויה:

בשבת ויו"ט וחו"ר מתחילין למנצח מזמור לדוד השמים וכו':

למנצח בנגינות מזמור שיר: אלהים יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה: לדעת בארץ דרכך בכל גוים ישועתך: יודוך עמים אלהים יודוך עמים כולם: ישמחו וירננו לאמים כי תשפוט עמים מישור ולאמים בארץ תנחם סלה: יודוך עמים אלהים יודוך עמים כלם: ארץ נתנה יבולה יברכנו אלהים אלהינו: יברכנו אלהים וייראו אותו כל אפסי ארץ:

הריני מזמן את פי להודות ולהלל ולשבח את בוראי לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל:

ברוך שאמר והיה העולם. ברוך הוא. ברוך אומר ועושה. ברוך גוזר ומקיים. ברוך עושה בראשית. ברוך מרחם על הארץ. ברוך מרחם על הבריות. ברוך משלם שכר טוב ליראיו. ברוך חי לעד וקים לנצח. ברוך פודה ומציל. ברוך שמו. ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם האל אב הרחמן המהולל בפה עמו משבח ומפואר בלשון חסידיו ועבדיו. ובשירי דוד עבדך נהללך יי אלהינו בשבחות ובזמירות נגדלך ונשבחך ונפארך ונמליכך ונזכיר שמך מלכנו אלהינו. יחיד חי העולמים. מלך משבח ומפאר עדי עד שמו הגדול: ברוך אתה יי מלך מהלל בתשבחות:

א"א מזמור לתודה לא בשבת ויו"ט ולא בע"פ ולא בחוה"מ פ"ס ולא בעיו"כ לפי שאין תודה באה בימים אלו:

מזמור לתודה הריעו ליי כל הארץ: עבדו את יי בשמחה באו לפניו ברננה: דעו כי יי הוא האלהים הוא עשנו ולו אנחנו עמו וצאן מרעיתו: באו שעריו בתודה חצרותיו בתהלה הודו לו ברכו שמו: כי טוב יי לעולם חסדו ועד דור ודור אמונתו:

בחול מתחילין כאן יהי כבוד:

מזמורים אלו אומרים בשבת וביו"ט ובהושענא רבה:

למנצח מזמור לדוד: השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע: יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יחוה דעת: אין אומר ואין דברים בלי נשמע קולם: בכל הארץ יצא קום ובקצה תבל מליהם לשמש שם אהל בהם: והוא כחתן יוצא מחופתו ישיש כגבור לרוץ ארח: מקצה השמים מוצאו ותקופתו על קצותם ואין נסתר מחמתו: תורת יי תמימה משיבת נפש עדות יי נאמנה מחכימת פתי: פקודי יי ישרים משמחי לב מצות יי ברה מאירת עינים: יראת יי טהורה עומדת לעד משפטי יי אמת צדקו יחדו: הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים: גם עבדך נזהר בהם בשמרם עקב רב: שגיאות מי יבין מנסתרות נקני: גם מזדים חשך עבדך אל ימשלו בי אז איתם ונקיתי מפשע רב: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי:

רננו צדיקים ביי לישרים נאוה תהלה: הודו ליי בכנור בנבל עשור זמרו לו: שירו לו שיר חדש היטיבו נגן בתרועה: כי ישר דבר יי וכל מעשהו באמונה: אהב צדקה ומשפט חסד יי מלאה הארץ: בדבר יי שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם: כונס כנד מי הים נותן באוצרות תהומות: ייראו מיי כל הארץ ממנו יגורו כל יושבי תבל: כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמד: יי הפיר עצת גוים הניא מחשבות עמים: עצת יי לעולם תעמוד מחשבות לבו לדור ודור: אשרי הגוי אשר יי אלהיו העם בחר לנחלה לו: משמים הביט יי ראה את כל בני האדם: ממכון שבתו השגיח אל כל יושבי הארץ: היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם: אין המלך נושע ברב חיל גבור לא ינצל ברב כח: שקר הסוס לתשועה וברוב חילו לא ימלט: הנה עין יי אל יראיו למיחלים לחסדו: להציל ממות נפשם ולחיותם ברעב: נפשנו חכתה ליי עזרנו ומגננו הוא: כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו: יהי חסדך יי עלינו כאשר יחלנו לך:

לדוד בשנותו את טעמו לפני אבימלך ויגרשהו וילך: אברכה את יי בכל עת תמיד תהלתו בפי: ביי תתהלל נפשי ישמעו ענוים וישמחו: גדלו ליי אתי ונרוממה שמו יחדו: דרשתי את יי וענני ומכל מגורותי הצילני: הביטו אליו ונהרו ופניהם אל יחפרו: זה עני קרא ויי שמע ומכל צרותיו הושיעו: חונה מלאך יי סביב ליראיו ויחלצם: טעמו וראו כי טוב יי אשרי הגבר יחסה בו: יראו את יי קדשיו כי אין מחסור ליראיו: כפירים רשו ורעבו ודורשי יי לא יחסרו כל טוב: לכו בנים שמעו לי יראת יי אלמדכם: מי האיש החפץ חיים אהב ימים לראות טוב: נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה: סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו: עיני יי אל צדיקים ואזניו אל שועתם: פני יי בעשי רע להכרית מארץ זכרם: צעקו ויי שמע ומכל צרותם הצילם: קרוב יי לנשברי לב ואת דכאי רוח יושיע: רבות רעות צדיק ומכלם יצילנו יי: שומר כל עצמותיו אחת מהנה לא נשברה: תמותת רשע רעה ושנאי צדיק יאשמו: פודה יי נפש עבדיו ולא יאשמו כל החוסים בו:

תפלה למשה איש האלהים אדני מעון אתה היית לנו בדור ודור: בטרם הרים ילדו ותחולל ארץ ותבל ומעולם עד עולם אתה אל: תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם: כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור ואשמורה בלילה: זרמתם שנה יהיו בבקר כחציר יחלף: בבקר יציץ וחלף לערב ימולל ויבש: כי כלינו באפך ובחמתך נבהלנו: שתה עונותינו לנגדך עלמנו למאור פניך: כי כל ימינו פנו בעברתך כלינו שנינו כמו הגה: ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה ורהבם עמל ואון כי גז חיש ונעפה: מי יודע עוז אפך וכיראתך עברתך: למנות ימינו כן הודע ונביא לבב חכמה: שובה יי עד מתי והנחם על עבדיך: שבענו בבקר חסדך ונרננה ונשמחה בכל ימינו: שמחנו כימות עניתנו שנות ראינו רעה: יראה אל עבדיך פעלך והדרך על בניהם: ויהי נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו:

ישב בסתר עליון בצל שדי יתלונן: אמר ליי מחסי ומצודתי אלהי אבטח בו: כי הוא יצילך מפח יקוש מדבר הוות: באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה צנה וסחרה אמתו: לא תירא מפחד לילה מחץ יעוף יומם: מדבר באפל יהלך מקטב ישוד צהרים: יפול מצדך אלף ורבבה מימינך אליך לא יגש: רק בעיניך תביט ושלמת רשעים תראה: כי אתה יי מחסי עליון שמת מעונך: לא תאנה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך: כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך: על כפים ישאונך פן תגוף באבן רגלך: על שחל ופתן תדרך תרמוס כפיר ותנין: כי בי חשק ואפלטהו אשגבהו כי ידע שמי: יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה אחלצהו ואכבדהו: ארך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי: ארך

מזמור שירו ליי שיר חדש כי נפלאות עשה הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו: הודיע יי ישועתו לעיני הגוים גלה צדקתו: זכר

חסדו

ונאכלין לפנים מן הקלעים לזכרי כהנה בכל מאכל ליום ולילה עד חצות:

העולה קדש קדשים שחיטתה בצפון וקבול דמה בכלי שרת בצפון ודמה טעון שתי מתנות שהן ארבע וטעונה הפשט ונתוח וכליל לאשים:

זבחי שלמי צבור ואשמות. אלו הן אשמות. אשם גזלות. אשם מעילות. אשם שפחה חרופה. אשם נזיר. אשם מצורע. אשם תלוי. שחיטתן בצפון וקבול דמן בכלי שרת בצפון ודמן טעון שתי מתנות שהן ארבע. ונאכלין לפנים מן הקלעים לזכרי כהנה בכל מאכל ליום ולילה עד חצות:

התודה ואיל נזיר קדשים קלים שחיטתן בכל מקום בעזרה ודמן טעון שתי מתנות שהן ארבע. ונאכלין בכל העיר לכל אדם בכל מאכל ליום ולילה עד חצות: המורם מהם כיוצא בהם אלא שהמורם נאכל לכהנים לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם:

שלמים קדשים קלים שחיטתן בכל מקום בעזרה. ודמן טעון שתי מתנות שהן ארבע ונאכלין בכל העיר לכל אדם בכל מאכל לשני ימים ולילה אחד: המורם מהם כיוצא בהם אלא שהמורם נאכל לכהנים לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם:

הבכור והמעשר והפסח קדשים קלים שחיטתן בכל מקום בעזרה ודמן טעון מתנה אחת. ובלבד שיתן כנגד היסוד: שנה באכילתן הבכור נאכל לכהנים והמעשר לכל אדם. ונאכלין בכל העיר בכל מאכל לשני ימים ולילה אחד: הפסח אינו נאכל אלא בלילה ואינו נאכל אלא עד חצות ואינו נאכל אלא למנויו ואינו נאכל אלא צלי:

רבי ישמעאל אומר בשלש עשרה מדות התורה נדרשת בהן. מקל וחומר. ומגזרה שוה. מבנין אב מכתוב אחד. ומבנין אב משני כתובים. מכלל ופרט. ומפרט וכלל. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט. מכלל שהוא צריך לפרט. ומפרט שהוא צריך לכלל: כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא: כל דבר שהיה בכלל ויצא לטעון טוען אחד שהוא כענינו יצא להקל ולא להחמיר: כל דבר שהיה בכלל ויצא לטעון טוען אחר שלא כענינו יצא להקל ולהחמיר: כל דבר שהיה בכלל ויצא לדון בדבר החדש אי אתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירנו הכתוב לכללו בפרוש: דבר הלמד מענינו. ודבר הלמד מסופו: וכן שני כתובים המכחישים זה את זה עד שיבוא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש בטהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך:

קדיש דרבנן

האדרת והאמונה לחי עולמים: הבינה והברכה לחי עולמים: הגאוה והגדולה לחי עולמים: הדעה והדבור לחי עולמים: ההוד וההדר לחי עולמים: הועד והותיקות לחי עולמים: הזך והזהר לחי עולמים: החיל והחסן לחי עולמים: הטכס והטוהר לחי עולמים: היחוד והיראה לחי עולמים: הכתר והכבוד לחי עולמים: הלקח והלבוב לחי עולמים: המלוכה והממשלה לחי עולמים: הנוי והנצח לחי עולמים: הסגוי והשגב לחי עולמים: העוז והענוה לחי עולמים: הפדות והפאר לחי עולמים: הצבי והצדק לחי עולמים: הקריאה והקדושה לחי עולמים: הרון והרוממות לחי עולמים: השיר והשבח לחי עולמים: התהלה והתפארת לחי עולמים:

הודו ליי קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו: שירו לו זמרו לו שיחו בכל נפלאתיו: התהללו בשם קדשו ישמח לב מבקשי יי: דרשו יי ועזו בקשו פניו תמיד: זכרו נפלאתיו אשר עשה מפתיו ומשפטי פיהו: זרע ישראל עבדו בני יעקב בחיריו: הוא יי אלהינו בכל הארץ משפטיו: זכרו לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור: אשר כרת את אברהם

ושבועתו ליצחק: ויעמידה ליעקב לחוק לישר
ברית עולם: לאמר לך אתן ארץ כנען חבל נחלתכם
בהיותכם מתי מספר כמעט וגרים בה: ויתהלכ
מגוי אל גוי וממלכה אל עם אחר: לא הניח לאי
לעשקם ויוכח עליהם מלכים: אל תגעו במשיח
ובנביאי אל תרעו: שירו ליי כל הארץ בשרו מי
אל יום ישועתו: ספרו בגוים את כבודו בכל העמי
נפלאתיו: כי גדול יי ומהלל מאד ונורא הוא ע
כל אלהים: כי כל אלהי העמים אלילים (כאן צרי
להפסיק) ויי שמים עשה: הוד והדר לפניו עוז וחדו
במקומו: הבו ליי משפחות עמים הבו ליי כבו
ועוז: הבו ליי כבוד שמו שאו מנחה ובאו לפנ
השתחוו ליי בהדרת קודש: חילו מלפניו כל האר
אף תכון תבל בל תמוט: ישמחו השמים ותגל האר
ויאמרו בגוים יי מלך: ירעם הים ומלאו יעל
השדה וכל אשר בו: אז ירננו עצי היער מלפני
כי בא לשפוט את הארץ: הודו ליי כי טוב כי לעול
חסדו: ואמרו הושיענו אלהי ישענו וקבצנו והציל
מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך
ברוך יי אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ויאמ
כל העם אמן והלל ליי: רוממו יי אלהינו והשתח
להדום רגליו קדוש הוא: רוממו יי אלהינו והשתח
להר קדשו כי קדוש יי אלהינו: והוא רחום יכפר ע
ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמת
אתה יי לא תכלא רחמיך ממני חסדך ואמתך תמ
יצרוני: זכור רחמיך יי וחסדיך כי מעולם המ
תנו עוז לאלהים על ישראל גאותו ועזו בשחקי
נורא אלהים ממקדשיך אל ישראל הוא נתן
ותעצמות לעם ברוך אלהים: אל נקמות יי
נקמות הופיע: הנשא שופט הארץ השב גמול
גאים: ליי הישועה על עמך ברכתך סלה: יי צבא
עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: יי צבאות אש
אדם בוטח בך: יי הושיעה המלך יעננו ביום קרא
הושיעה את עמך וברך את נחלתך ורעם ונש
עד העולם: נפשנו חכתה ליי עזרנו ומגננו הו
כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו:
חסדך יי עלינו כאשר יחלנו לך: הראנו יי חס
וישעך תתן לנו: קומה עזרתה לנו ופדנו ל
חסדך: אנכי יי אלהיך המעלך מארץ מצ
הרחב פיך ואמלאהו: אשרי העם שככה לו א
העם שיי אלהיו: ואני בחסדך בטחתי יגל
בישועתך אשירה ליי כי גמל עלי:

מזמור שיר חנכת הבית לדוד: ארוממך יי כי דל
ולא שמחת איבי לי: יי אלהי שועתי אליך ותרפאני
העלית מן שאול נפשי חיתני מירדי בור: זמרו ליי חס
והודו לזכר קדשו: כי רגע באפו חיים ברצונו בערב
בכי ולבוקר רנה: ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם
ברצונך העמדת להררי עוז הסתרת פניך הייתי נבהל: א
יי אקרא ואל אדני אתחנן: מה בצע בדמי ברדתי אל ש
היודך עפר היגיד אמתך: שמע יי וחנני יי היה עוזר

הפכת

וידבר יי אל משה לאמר: צו את בני ישראל ואמרת
יהם את קרבני לחמי לאשי ריח ניחחי תשמרו להקריב
במועדו: ואמרת להם זה האשה אשר תקריבו ליי כבשים
שנה תמימם שנים ליום עלה תמיד: את הכבש אחד
שה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים:
שירית האיפה סלת למנחה בלולה בשמן כתית רביעית
ין: עלת תמיד העשיה בהר סיני לריח ניחח אשה
: ונסכו רביעית ההין לכבש האחד בקדש הסך נסך
ר ליי: ואת הכבש השני תעשה בין הערבים כמנחת
קר וכנסכו תעשה אשה ריח ניחח ליי:
ושחט אתו על ירך המזבח צפנה לפני יי וזרקו
אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב:
אתה הוא יי אלהינו שהקטירו אבותינו לפניך את קטורת
ים בזמן שבית המקדש היה קים, כאשר צוית אותם על
משה נביאך ככתוב בתורתך:
ויאמר יי אל משה קח לך סמים נטף ושחלת
לבנה סמים ולבנה זכה בד בבד יהיה: ועשית
ה קטרת רקח מעשה רוקח ממלח טהור קדש:
חקת ממנה הדק ונתתה ממנה לפני העדת
הל מועד אשר אועד לך שמה קדש קדשים
יה לכם: ונאמר והקטיר עליו אהרן קטרת סמים
ר בבקר בהיטיבו את הנרת יקטירנה:
עלת אהרן את הנרת בין הערבים יקטירנה
רת תמיד לפני יי לדרתיכם:

תנו רבנן פטום הקטורת כיצד. שלש מאות וששים
נה מנים היו בה. שלש מאות וששים וחמשה כמנין
ת החמה. מנה לכל יום פרס בשחרית ופרס בין הערבים.
שה מנים יתרים שמהם מכניס כהן גדול מלא חפניו
הכפורים. ומחזירן למכתשת בערב יום הכפורים. ושוחקן
יפה כדי שתהא דקה מן הדקה. ואחד עשר סמנים היו
ואלו הן הצרי והצפרן החלבנה והלבונה משקל שבעים
ים מנה. מור וקציעה שבלת נרד וכרכום משקל ששה
ששה עשר מנה. הקשט שנים עשר וקלופה שלשה
ון תשעה. בורית כרשינה תשעה קבין. יין קפריסין סאין
א וקבין תלתא ואם לא מצא יין קפריסין מביא חמר
ן עתיק. מלח סדומית רובע הקב מעלה עשן כל שהוא.
נתן הבבלי אומר אף כפת הירדן כל שהוא ואם נתן
בש פסלה ואם חסר אחת מכל סמניה חיב מיתה:
בן שמעון בן גמליאל אומר הצרי אינו אלא שרף
ף מעצי הקטף בורית כרשינה למה היא באה כדי
ת בה את הצפורן כדי שתהא נאה. יין קפריסין למה
בא כדי לשרות בו את הצפורן כדי שתהא עזה
מי רגלים יפין לה אלא שאין מכניסין מי רגלים
דש מפני הכבוד:

תניא רבי נתן אומר כשהוא שוחק אומר הדק היטב
מפני שהקול יפה לבשמים פטמה לחצאין כשרה לשליש
ע לא שמענו: אמר רבי יהודה זה הכלל אם כמדתה
לחצאין ואם חסר אחת מכל סמניה חיב מיתה:
תניא בר קפרא אומר אחת לששים או לשבעים שנה
באה של שירים לחצאין: ועוד תני בר קפרא אלו
נותן בה קורטוב של דבש. אין אדם יכול לעמוד מפני
. ולמה אין מערבין בה דבש. מפני שהתורה אמרה
ל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה ליי:
פ יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: ג״פ יי
ת אשרי אדם בטח בך: ג״פ יי הושיעה המלך יעננו ביום
ו: אתה סתר לי מצר תצרני רני פלט תסובבני סלה: וערבה
חת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות:

אביי הוה מסדר סדר המערכה משמא דגמרא ואליבא דאבא שאול. מערכה גדולה קודמת למערכה שניה של קטורת. ומערכה שניה של קטורת קודמת לסדור שני גזרי עצים וסדור שני גזרי עצים קודם לדשון מזבח הפנימי ודשון מזבח הפנימי קודם להטבת חמש נרות והטבת חמש נרות קודמת לדם התמיד ודם התמיד קודם להטבת שתי נרות והטבת שתי נרות קודמת לקטורת וקטורת קודמת לאברים ואברים למנחה ומנחה לחבתין וחבתין לנסכין ונסכין למוספין ומוספין לבזיכין ובזיכין קודמין לתמיד של בין הערבים שנאמר וערך עליה העלה והקטיר עליה חלבי השלמים עליה השלם כל הקרבנות כלם:

אנא בכח גדלת ימינך תתיר צרורה: אב״ג ית״ץ
קבל רנת עמך שגבנו טהרנו נורא: קר״ע שט״ן
נא גבור דורשי יחודך כבבת שמרם: נג״ד יכ״ש
ברכם טהרם רחמם צדקתך תמיד גמלם: בט״ר צת״ג
חסין קדוש ברוב טובך נהל עדתך: חק״ב טנ״ע
יחיד גאה לעמך פנה זוכרי קדושתך: יג״ל פז״ק
שועתנו קבל ושמע צעקתנו יודע תעלומות: שק״ו צי״ת
ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד

בשבת וביו״ט אין אומרים זה:

רבון העולמים אתה צויתנו להקריב קרבן התמיד במועדו ולהיות כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדם ועתה בעונותינו חרב בית המקדש ובטל התמיד ואין לנו לא כהן בעבודתו ולא לוי בדוכנו ולא ישראל במעמדו ואתה אמרת ונשלמה פרים שפתינו. לכן יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיהא שיח שפתותינו חשוב ומקובל ומרוצה לפניך כאלו הקרבנו קרבן התמיד במועדו ועמדנו על מעמדו:

לשבת וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימם ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן ונסכו: עלת שבת בשבתו על עלת התמיד ונסכה:

לר״ח ובראשי חדשיכם תקריבו עלה ליי פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימם: ושלשה עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לפר האחד ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לאיל האחד: ועשרן עשרון סלת מנחה בלולה בשמן לכבש האחד עולה ריח ניחח אשה ליי: ונסכיהם חצי ההין יהיה לפר ושלישת ההין לאיל ורביעת ההין לכבש יין זאת עלת חדש בחדשו לחדשי השנה: ושעיר עזים אחד לחטאת ליי על עולת התמיד יעשה ונסכו:

איזהו מקומן של זבחים. קדשי קדשים שחיטתן בצפון פר ושעיר של יום הכפורים שחיטתן בצפון וקבול דמן בכלי שרת בצפון ודמן טעון הזיה על בין הבדים ועל הפרכת ועל מזבח הזהב מתנה אחת מהן מעכבת. שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון אם לא נתן לא עכב: פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים שחיטתן בצפון וקבול דמן בכלי שרת בצפון ודמן טעון הזיה על הפרכת ועל מזבח הזהב מתנה אחת מהן מעכבת. שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון אם לא נתן לא עכב. אלו ואלו נשרפין בבית הדשן: חטאת הצבור והיחיד אלו הן חטאת הצבור שעירי ראשי חדשים ושל מועדות שחיטתן בצפון וקבול דמן בכלי שרת בצפון ודמן טעון ארבע מתנות על ארבע קרנות. כיצד עלה בכבש ופנה לסובב ובא לו לקרן דרומית מזרחית. מזרחית צפונית. צפונית מערבית. מערבית דרומית. שירי הדם היה שופך על יסוד דרומי.

גאבלין

עולה ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו האלהים: ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק: ויאמר אברהם אל נעריו שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם: ויקח אברהם את עצי העולה וישם על יצחק בנו ויקח בידו את האש ואת המאכלת וילכו שניהם יחדו: ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר הנני בני ויאמר הנה האש והעצים ואיה השה לעולה: ויאמר אברהם אלהים יראה לו השה לעולה בני וילכו שניהם יחדו: ויבאו אל המקום אשר אמר לו האלהים ויבן שם אברהם את המזבח ויערך את העצים ויעקד את יצחק בנו וישם אותו על המזבח ממעל לעצים: וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחוט את בנו: ויקרא אליו מלאך יי מן השמים ויאמר אברהם אברהם ויאמר הנני: ויאמר אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני: וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו: ויקרא אברהם שם המקום ההוא יי יראה אשר יאמר היום בהר יי יראה: ויקרא מלאך יי אל אברהם שנית מן השמים: ויאמר בי נשבעתי נאם יי כי יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בנך את יחידך: כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים וירש זרעך את שער איביו: והתברכו בזרעך כל גויי הארץ עקב אשר שמעת בקולי: וישב אברהם אל נעריו ויקמו וילכו יחדו אל באר שבע וישב אברהם בבאר שבע:

רבונו של עולם כמו שכבש אברהם אבינו את רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם כן יכבשו רחמיך את כעסך מעלינו ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עמנו יהוה אלהינו במדת החסד ובמדת הרחמים ובטובך הגדול ישוב חרון אפך מעמך ומעירך ומארצך ומנחלתך. וקיים לנו יי אלהינו את הדבר שהבטחתנו בתורתך על ידי משה עבדך כאמור וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור. ונאמר ואף גם זאת בהיותם בארץ איביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם כי אני יי אלהיהם. ונאמר וזכרתי להם ברית ראשונים אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לעיני הגוים להיות להם לאלהים אני יי. ונאמר ושב יי אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך יי אלהיך שמה. אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך יי אלהיך ומשם יקחך. ונאמר והביאך יי אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה והיטיבך והרבך מאבותיך. ונאמר על ידי נביאך יי חננו לך קוינו היה זרועם לבקרים אף ישועתנו בעת צרה. ונאמר ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע. ונאמר בכל צרתם לו צר ומלאך פניו הושיעם באהבתו ובחמלתו הוא גאלם וינטלם וינשאם כל ימי עולם. ונאמר מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו לא החזיק לעד אפו כי חפץ חסד הוא. ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו ותשליך במצולות ים כל חטאתם. (וכל חטאת עמך בית ישראל במקום אשר לא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב לעולם. ונאמר) תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם. ונאמר והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי עולותיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים:

לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ובגלוי ומודה על האמת ודובר אמת בלבבו וישכם ויאמר:

רבון כל העולמים ואדוני האדונים. לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך. כי על רחמיך הרבים. מה אנו מה חיינו מה חסדנו מה צדקותינו מה ישועתנו מה כחנו מה גבורתנו: מה נאמר לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו הלא כל הגבורים כאין לפניך ואנשי השם כלא היו וחכמים כבלי מדע ונבונים כבלי השכל כי רוב מעשיהם (נ"א מעשינו) תהו וימי חייהם (נ"א חיינו) הבל לפניך ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל:

לבד הנשמה הטהורה שהיא עתידה לתן דין וחשבון לפני כסא כבודך. וכל הגוים כאין נגדך. שנאמר הן גוים כמר מדלי וכשחק מאזנים נחשבו. הן איים כדק יטול:

אבל אנחנו עמך בני בריתך בני אברהם אהבך שנשבעת לו בהר המוריה. זרע יצחק יחידו (נ"א עקדך) שנעקד על גבי המזבח. עדת יעקב בנך בכורך שמאהבתך שאהבת אותו ומשמחתך ששמחת בו. קראת את שמו ישראל וישרון:

לפיכך אנחנו חיבים להודות לך ולשבחך ולפארך ולברך ולקדש ולתן שבח והודיה לשמך. אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירשתנו: אשרינו כשאנחנו משכימים ומעריבים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ומיחדים שמך בכל יום תמיד ואומרים פעמים באהבה

שמע ישראל יי אלהינו יי אחד:

ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד

וקורין פרשה ראשונה על הסדר

אתה הוא עד שלא נברא העולם אתה הוא משנברא העולם אתה הוא בעולם הזה ואתה הוא לעולם הבא קדש את שמך על מקדישי שמך וקדש את שמך בעולמך ובישועתך תרים ותגביה קרננו למעלה והושיענו בקרוב למען שמך ברוך המקדש שמו ברבים:

אתה הוא יי אלהינו בשמים ובארץ ובשמי השמים העליונים אמת אתה הוא ראשון ואתה הוא אחרון ומבלעדיך אין אלהים: קבץ נפוצות קויך מארבע כנפות הארץ: יכירו וידעו כל באי עולם כי אתה הוא האלהים לבדך עליון לכל ממלכות הארץ. אתה עשית את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם. ומי בכל מעשה ידיך בעליונים (ובתחתונים) או בתחתונים שיאמר לך מה תעשה ומה תפעל. אבינו שבשמים חי וקים עשה עמנו צדקה וחסד בעבור שמך הגדול הגבור והנורא שנקרא עלינו וקים לנו יי אלהינו מה שכתוב את הדבר שהבטחתנו על ידי צפניה חוזך כאמור בעת ההוא אביא אתכם ובעת קבצי אתכם כי אתן אתכם לשם ולתהלה בכל עמי הארץ בשובי את שבותיכם לעיניכם אמר יי:

וידבר יי אל משה לאמר: ועשית כיור נחשת וכנו נחשת לרחצה ונתת אתו בין אהל מועד ובין המזבח ונתת שמה מים: ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם: בבאם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימתו או בגשתם אל המזבח לשרת להקטיר אשה ליי: ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימתו והיתה להם חק עולם לו ולזרעו לדורתם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתרחם עלינו ותמחול לנו על כל חטאתינו ותכפר לנו על כל עונותינו ותסלח לנו על כל פשעינו ושיבנה בית המקדש במהרה בימינו, ונקריב לפניך קרבן התמיד שיכפר בעדנו כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך מפי כבודך כאמור:

יִגְדַּל אֱלֹהִים חַי וְיִשְׁתַּבַּח. נִמְצָא וְאֵין עֵת אֶל מְצִיאוּתוֹ: אֶחָד וְאֵין יָחִיד כְּיִחוּדוֹ. נֶעְלָם וְגַם אֵין סוֹף לְאַחְדּוּתוֹ: אֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף וְאֵינוֹ גוּף. לֹא נַעֲרוֹךְ אֵלָיו קְדֻשָּׁתוֹ: קַדְמוֹן לְכָל דָּבָר אֲשֶׁר נִבְרָא. רִאשׁוֹן וְאֵין רֵאשִׁית לְרֵאשִׁיתוֹ: הִנּוֹ אֲדוֹן עוֹלָם לְכָל נוֹצָר. יוֹרֶה גְדֻלָּתוֹ וּמַלְכוּתוֹ: שֶׁפַע נְבוּאָתוֹ נְתָנוֹ. אֶל אַנְשֵׁי סְגֻלָּתוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ: לֹא קָם בְּיִשְׂרָאֵל כְּמשֶׁה עוֹד. נָבִיא וּמַבִּיט אֶת תְּמוּנָתוֹ: תּוֹרַת אֱמֶת נָתַן לְעַמּוֹ אֵל. עַל יַד נְבִיאוֹ נֶאֱמַן בֵּיתוֹ: לֹא יַחֲלִיף הָאֵל וְלֹא יָמִיר דָּתוֹ. לְעוֹלָמִים לְזוּלָתוֹ: צוֹפֶה וְיוֹדֵעַ סְתָרֵינוּ. מַבִּיט לְסוֹף דָּבָר בְּקַדְמָתוֹ: גּוֹמֵל לְאִישׁ חֶסֶד כְּמִפְעָלוֹ. נוֹתֵן לְרָשָׁע רָע כְּרִשְׁעָתוֹ: יִשְׁלַח לְקֵץ הַיָּמִין מְשִׁיחֵנוּ. לִפְדּוֹת מְחַכֵּי קֵץ יְשׁוּעָתוֹ: מֵתִים יְחַיֶּה אֵל בְּרוֹב חַסְדּוֹ בָּרוּךְ עֲדֵי עַד שֵׁם תְּהִלָּתוֹ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדָיִם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּחָכְמָה וּבָרָא בוֹ נְקָבִים נְקָבִים חֲלוּלִים חֲלוּלִים גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדֶךָ שֶׁאִם יִפָּתֵחַ אֶחָד מֵהֶם אוֹ יִסָּתֵם אֶחָד מֵהֶם אִי אֶפְשַׁר לְהִתְקַיֵּם וְלַעֲמוֹד לְפָנֶיךָ אֲפִילוּ שָׁעָה אֶחָת: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ רוֹפֵא כָל בָּשָׂר וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲסוֹק בְּדִבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִיּוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ (וצאצאי צאצאינו) וְצֶאֱצָאֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתֶךָ לִשְׁמָהּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל משֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁיעוּר הַפֵּאָה וְהַבִּכּוּרִים וְהָרְאָיוֹן וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְתַלְמוּד תּוֹרָה. אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא: וְאֵלּוּ הֵן כִּבּוּד אָב וָאֵם וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְהַשְׁכָּמַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ שַׁחֲרִית וְעַרְבִית וְהַכְנָסַת אוֹרְחִים וּבִקּוּר חוֹלִים וְהַכְנָסַת כַּלָּה וּלְוָיַת הַמֵּת וְעִיּוּן תְּפִלָּה וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ וּבֵין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם:

אֱלֹהַי. נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה הִיא אַתָּה בְרָאתָהּ אַתָּה יְצַרְתָּהּ אַתָּה נְפַחְתָּהּ בִּי וְאַתָּה מְשַׁמְּרָהּ בְּקִרְבִּי. וְאַתָּה עָתִיד לִטְּלָהּ מִמֶּנִּי וּלְהַחֲזִירָהּ בִּי לֶעָתִיד לָבֹא: כָּל זְמַן שֶׁהַנְּשָׁמָה בְקִרְבִּי מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי רִבּוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים אֲדוֹן כָּל הַנְּשָׁמוֹת: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר נְשָׁמוֹת לִפְגָרִים מֵתִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן לַשֶּׂכְוִי בִינָה לְהַבְחִין בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה:

בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי גּוֹי:

בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי עָבֶד:

בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי אִשָּׁה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם פּוֹקֵחַ עִוְרִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַלְבִּישׁ עֲרֻמִּים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַתִּיר אֲסוּרִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם זוֹקֵף כְּפוּפִים:

בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם רוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם:

בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר הֵכִין מִצְעֲדֵי גָבֶר:

בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשָׂה לִּי כָּל צָרְכִּי:

בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָה:

בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתִפְאָרָה:

ב"א יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַנּוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמַּעֲבִיר שֵׁנָה מֵעֵינָי וּתְנוּמָה מֵעַפְעַפָּי:

וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּרְגִּילֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבְּקֵנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְאַל תְּבִיאֵנוּ לֹא לִידֵי חֵטְא וְלֹא לִידֵי עֲבֵרָה וְעָוֹן וְלֹא לִידֵי נִסָּיוֹן וְלֹא לִידֵי בִזָּיוֹן וְאַל תַּשְׁלֶט בָּנוּ יֵצֶר הָרָע וְהַרְחִיקֵנוּ מֵאָדָם רָע וּמֵחָבֵר רָע וְדַבְּקֵנוּ בְּיֵצֶר טוֹב וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים וְכוֹף אֶת יִצְרֵנוּ לְהִשְׁתַּעְבֶּד לָךְ וּתְנֵנוּ הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רוֹאֵינוּ וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַגּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתַּצִּילֵנִי הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם מֵעַזֵּי פָנִים וּמֵעַזּוּת פָּנִים. מֵאָדָם רָע. מִיֵּצֶר רָע. מֵחָבֵר רָע. וּמִשָּׁכֵן רָע. וּמִפֶּגַע רָע. מֵעַיִן הָרָע מִלָּשׁוֹן הָרָע מִמַּלְשִׁינוּת מֵעֵדוּת שֶׁקֶר מִשִּׂנְאַת הַבְּרִיּוֹת מֵעֲלִילָה מִמִּיתָה מְשׁוּנָה מֵחֳלָיִם רָעִים מִמִּקְרִים רָעִים וּמִשָּׂטָן הַמַּשְׁחִית מִדִּין קָשֶׁה וּמִבַּעַל דִּין קָשֶׁה. בֵּין שֶׁהוּא בֶן בְּרִית וּבֵין שֶׁאֵינוֹ בֶן בְּרִית וּמִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם:

אלהינו ואלהי אבותינו זכרנו בזכרון טוב לפניך ופקדנו בפקודת ישועה ורחמים משמי שמי קדם וזכר לנו יי אלהינו אהבת הקדמונים אברהם יצחק וישראל עבדיך את הברית ואת החסד ואת השבועה שנשבעת לאברהם אבינו בהר המוריה ואת העקידה שעקד את יצחק בנו על גבי המזבח ככתוב בתורתך:

וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי: וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ אֲשֶׁר אָהַבְתָּ אֶת יִצְחָק וְלֶךְ לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ: וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ וְאֵת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע עֲצֵי

עולה

הוּא דְּקָשִׁיר לוֹן, וּמְיַחֵד לוֹן. וּבְגִין דְּאַנְתְּ מִלְּגָאו כָּל מַאן דְּאַפְרִישׁ חַד מֵחַבְרֵיהּ מֵאִלֵּין עֶשֶׂר סְפִירָן אִתְחַשִּׁיב לֵיהּ כְּאִילוּ אַפְרִישׁ בָּךְ. וְאִלֵּין עֶשֶׂר סְפִירָן. אִינוּן אָזְלִין כְּסִדְרָן. חַד אָרִיךְ וְחַד קָצִיר וְחַד בֵּינוּנִי. וְאַנְתְּ הוּא דְּאַנְהִיג לוֹן וְלֵית מַאן דְּאַנְהִיג לָךְ לָא לְעֵילָּא וְלָא לְתַתָּא וְלָא מִכָּל סִטְרָא. לְבוּשִׁין תְּקִינַת לוֹן דְּמִנַּיְיהוּ פָּרְחִין נִשְׁמָתִין לִבְנֵי נָשָׁא. וְכַמָּה גוּפִין תְּקִינַת לוֹן דְּאִתְקְרִיאוּ גוּפִין לְגַבֵּי לְבוּשִׁין דִּמְכַסְיָן עֲלֵיהוֹן. וְאִתְקְרִיאוּ בְּתִקּוּנָא דָא, חֶסֶד דְּרוֹעָא יְמִינָא. גְּבוּרָה דְּרוֹעָא שְׂמָאלָא. תִּפְאֶרֶת גּוּפָא. נֶצַח וָהוֹד תְּרֵין שׁוֹקִין. וִיסוֹד סִיּוּמָא דְּגוּפָא אוֹת בְּרִית קוֹדֶשׁ. מַלְכוּת פֶּה תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה קָרֵינָן לָהּ. חָכְמָה מוֹחָא אִיהִי מַחֲשָׁבָה מִלְּגָאו. בִּינָה לִבָּא וּבָהּ הַלֵּב מֵבִין. וְעַל אִלֵּין תְּרֵין כְּתִיב הַנִּסְתָּרוֹת לַיְיָ אֱלֹהֵינוּ. כֶּתֶר עֶלְיוֹן אִיהוּ כֶּתֶר מַלְכוּת. וַעֲלֵיהּ אִתְּמַר מַגִּיד מֵרֵאשִׁית אַחֲרִית וְאִיהוּ קַרְקַפְתָּא דִּתְפִלִּין מִלְּגָאו אִיהוּ שֵׁם מ״ה כזה יו״ד ה״א וא״ו ה״א דְּאִיהוּ אוֹרַח אֲצִילוּת. וְאִיהוּ שַׁקְיוּ דְּאִילָנָא בִּדְרוֹעוֹי וְעַנְפּוֹי כְּמַיָּא דְּמַשְׁקֵי לְאִילָנָא וְאִתְרַבֵּי בְּהַהוּא שַׁקְיוּ: רִבּוֹן עָלְמִין אַנְתְּ הוּא עִלַּת הָעִלּוֹת וְסִבַּת הַסִּבּוֹת דְּאַשְׁקֵי לְאִילָנָא בְּהַהוּא נְבִיעוּ. וְהַהוּא נְבִיעוּ אִיהוּ כְּנִשְׁמָתָא לְגוּפָא דְּאִיהוּ חַיִּים לְגוּפָא. וּבָךְ לֵית דִּמְיוֹן וְדִיּוּקְנָא מִכָּל מַה דִּלְגָאו וּלְבַר. וּבְרָאת שְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְאַפִּיקַת מִנְּהוֹן שִׁמְשָׁא וְסִיהֲרָא וְכוֹכְבַיָּא וּמַזָּלַיָּא. וּבְאַרְעָא אִילָנִין וּדְשָׁאִין וְגִנְתָּא דְעֵדֶן וְעִשְׂבִּין וְחֵיוָן וּבְעִירִין וְעוֹפִין וְנוּנִין וּבְנֵי נָשָׁא לְאִשְׁתְּמוֹדְעָא בְּהוֹן עִלָּאִין וְאֵיךְ יִתְנַהֲגוּן בְּהוֹן עִילָּאִין וְתַתָּאִין וְאֵיךְ אִשְׁתְּמוֹדְעָן עִילָּאֵי מִתַּתָּאֵי וְלֵית דְּיָדַע בָּךְ כְּלָל. וּבַר מִינָּךְ לֵית יְחִידָא בְּעִילָּאֵי וְתַתָּאֵי. וְאַנְתְּ אִשְׁתְּמוֹדַע עִלַּת עַל כּוֹלָּא וְאָדוֹן עַל כּוֹלָּא. וְכָל סְפִירָא אִית לָהּ שֵׁם יְדִיעָא וּבְהוֹן אִתְקְרִיאוּ מַלְאָכַיָּא. וְאַנְתְּ לֵית לָךְ שֵׁם יְדִיעָא דְּאַנְתְּ הוּא מְמַלֵּא כָּל שְׁמָהָן וְאַנְתְּ הוּא שְׁלִימוּ דְּכֻלְּהוּ וְכַד אַנְתְּ תִּסְתַּלַּק מִנַּיְהוּ אִשְׁתָּאֲרוּ כֻּלְּהוֹן שְׁמָהָן כְּגוּפָא בְּלָא נִשְׁמָתָא. אַנְתְּ הוּא חַכִּים וְלָא בְּחָכְמָה יְדִיעָא. אַנְתְּ הוּא מֵבִין וְלָא בְּבִינָה יְדִיעָא. לֵית לָךְ אֲתַר יְדִיעָא אֶלָּא לְאִשְׁתְּמוֹדְעָא תּוּקְפָךְ וְחֵילָךְ לִבְנֵי נָשָׁא וּלְאַחֲזָאָה לוֹן אֵיךְ מִתְנַהֵג עָלְמָא בְּדִינָא וּבְרַחֲמֵי דְּאִינוּן צֶדֶק וּמִשְׁפָּט כְּפוּם עוֹבָדֵיהוֹן דִּבְנֵי נָשָׁא, דִּין אִיהוּ גְּבוּרָה מִשְׁפָּט עַמּוּדָא דְּאֶמְצָעִיתָא צֶדֶק מַלְכוּתָא קַדִּישָׁא מֹאזְנֵי צֶדֶק תְּרֵין סַמְכֵי קְשׁוֹט הִין צֶדֶק אוֹת בְּרִית קוֹדֶשׁ. כֹּלָּא לְאַחֲזָאָה אֵיךְ מִתְנַהֵג עָלְמָא אֲבָל לָאו דְּאִית לָךְ צֶדֶק יְדִיעָא דְּאִיהוּ דִּין וְלָא מִשְׁפָּט יְדִיעָא דְּאִיהוּ רַחֲמֵי וְלָא מִכָּל אִלֵּין מִדּוֹת כְּלָל: בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן:

להתפלל לפניך ולבקש על נפשנו הוא מבלבל את מחשבותינו תמיד בתחבולותיו ואין אנו יכולים לעמוד נגדו כי נחלש שכלנו ומותנו עד מאוד וכשל כח הסבל מרוב הצרות ומרוב טרדה הזמן לכן אתה אל רחום וחנון עשה עמנו כמו שהבטחתנו על ידי נאמן ביתך וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם ואמרו חז״ל אף על פי שאינו הגון ואינו כדאי כי כן דרכך להיטיב לרעים ולטובים כי גלוי וידוע לפניך אנקתנו וצערנו ושיחתנו על אשר אין אנו יכולים לקרב עצמנו לעבודתך ולדבק לבנו בך באמת ובתמים אהה על נפשנו אוי עלינו מאוד אבינו שבשמים. ואתה תעורר נא רחמיך וחסדיך הגדולים והמרובים עלינו לגרש ולבער את יצרנו הרע מקרבנו ותגער בו שיסיר וילך מאתנו ואל יסית אותנו להדיחנו מעבודתך חלילה ואל יעלה בלבנו שום מחשבה רעה הן בהקיץ הן בחלום הלילה בפרט בעת שאנחנו עומדים בתפלה לפניך או בשעה שאנחנו לומדים תורתך ובשעה שאנחנו עוסקים במצותיך תהא מחשבתנו זכה צלולה וברורה וחזקה באמת בלבב שלם כרצונך הטוב עמנו. ותעורר לבבנו ולבב כל ישראל עמך ליחדך באמת ובאהבה לעבדך עבודה הישרה המקובלת לפני כסא כבודך ותקבע אמונתך בלבנו תמיד בלי הפסק. ותהא אמונתך קשורה בלבנו כיתד שלא תמוט. ותעביר מעלינו כל המסכים המבדילים בינינו לבינך אבינו שבשמים. ותצילנו מכל המכשולות ושגיאות אל תעזבנו ואל תטשנו ואל תכלימנו ותהא עם פינו בעת הטיפנו ועם ידינו בעת מעבדנו ועם לבנו בעת מחשבותינו ותזכנו אבינו שבשמים אל מלא רחמים שתייחד את לבבנו ומחשבותינו ודבורנו ומעשינו וכל תנועותינו והרגשותינו הידועות לנו ושאינן ידועות לנו הנגלות והנסתרות שיהא הכל ביחוד אליך באמת ובתמים בלי שום מחשבת פסול חלילה וטהר לבנו וקדשנו וזרוק עלינו מים טהורים וטהרנו באהבתך ובחמלתך ותטע אהבתך ויראתך בלבנו תמיד בלי הפסק בכל עת ובכל זמן ובכל מקום בלכתנו ובשכבנו ובקומנו תבער תמיד רוח קדשך בקרבנו ונשען תמיד בך ובגדולתך ובאהבתך וביראתך ובתורתך שבכתב ושבעל פה הנגלה והנסתר ובמצותיך ליחד שמך הגבור והנורא ותשמרנו מ הפניות והגאות ומן הכעס והקפדנות והעצבות והרכילות ושא מדות רעות ומכל דבר המפסיד עבודתך הקדושה והטהורה החביבה עלינו ותשפיע רוח קדשך עלינו שנהיה דבקים ב ושנשתוקק תמיד אליך יותר ויותר. וממדרגה למדרגה תעלנ שנזכה לבא למעלת אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב וזכותם יעמוד לנו שתשמע בקול תפלתנו שנהיה תמיד נענים בעת שנתפלל אליך עלינו או על שום אחד מעמך ישראל ע יחיד או על רבים ותשמח ותתפאר בנו ונעשה פרי למעלה ושורש למטה ואל תזכיר לנו חטאתינו ובפרט חטאת נעורינו כמאמר דוד המלך ע״ה חטאות נעורי ופשעי אל תזכור ותהפוך עונותינו ופשעינו לזכות ותשפיע עלינו מעולם התשובה תמיד הרהור לשוב אליך בלב שלם ולתקן את אשר פגמנו בשמותיך הקדושים והטהורים ותצילנו מקנאת איש מרעהו ול תעלה קנאת אדם על לבנו ולא קנאתנו על אחרים. אדרבה ת בלבנו שנראה כל אחד מעלת חברינו ולא חסרונם ושנדבר כ אחד את חברו בדרך הישר והרצוי לפניך ואל תעלה שום שנאה מאחד על חבירו חלילה ותחזק התקשרותנו באהבה אליך כאש גלוי וידוע לפניך שיהא הכל נחת רוח אליך וזה עיקר כוונתינו ואם אין לנו שכל לכוין את לבבנו אליך אתה תלמדנו אשר נד באמת כוונת רצונך הטוב ועל כל זאת מתחננים אנחנו לפניך אל מלא רחמים שתקבל את תפלתנו ברחמים וברצון אמן כן יהי רצו

יְדִיד נֶפֶשׁ אָב הָרַחֲמָן מְשׁוֹךְ עַבְדְּךָ אֶל רְצוֹנָךְ יָרוּץ עַבְדְּךָ כְּמוֹ אַיָּל יִשְׁתַּחֲוֶה אֶל מוּל הֲדָרָךְ יֶעֱרַב לוֹ יְדִידוּתָךְ מִנּוֹפֶ
צוּף וְכָל טָעַם:

הָדוּר נָאֶה זִיו הָעוֹלָם נַפְשִׁי חוֹלַת אַהֲבָתָךְ אָנָּא אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ בְּהַרְאוֹת לָהּ נוֹעַם זִיוָךְ אָז תִּתְחַזֵּק וְתִתְרַפֵּ
וְהָיְתָה לָהּ שִׂמְחַת עוֹלָם:

וָתִיק יֶהֱמוּ נָא רַחֲמֶיךָ וְחוּסָה נָא עַל בֵּן אֲהוּבָךְ כִּי זֶה כַּמָּה נִכְסוֹף נִכְסַפְתִּי לִרְאוֹת בְּתִפְאֶרֶת עֻזָּךְ. אֵלֶּה חָמְדָה לִ
וְחוּסָה נָא וְאַל תִּתְעַלָּם:

הִגָּלֶה נָא וּפְרוֹס חֲבִיבִי עָלַי אֶת סֻכַּת שְׁלוֹמָךְ. תָּאִיר אֶרֶץ מִכְּבוֹדָךְ. נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בָּךְ. מַהֵר אָהוּב כִּי בָא מוֹעֵ
וְחָנֵּנוּ כִּימֵי עוֹלָם:

כשנכנס לבית הכנסת יאמר זה.

מַה טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל: וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבוֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל הֵיכַל קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ: יְיָ אָהַבְתִּי מְעוֹן בֵּיתֶךָ וּמְקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ: וַאֲנִי אֶשְׁתַּחֲוֶה וְאֶכְרָעָה אֶבְרְכָה לִפְנֵי יְיָ עֹשִׂי: וַאֲנִי תְפִלָּתִי לְךָ יְיָ עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ:

אֲדוֹן עוֹלָם אֲשֶׁר מָלַךְ. בְּטֶרֶם כָּל יְצִיר נִבְרָא לְעֵת נַעֲשָׂה בְחֶפְצוֹ כֹּל. אֲזַי מֶלֶךְ שְׁמוֹ נִקְרָא וְאַחֲרֵי כִּכְלוֹת הַכֹּל. לְבַדּוֹ יִמְלוֹךְ נוֹרָא: וְהוּא הָיָה וְהוּא הֹוֶה. וְהוּא יִהְיֶה בְּתִפְאָרָה: וְהוּא אֶחָד וְאֵי שֵׁנִי. לְהַמְשִׁיל לוֹ לְהַחְבִּירָה: בְּלִי רֵאשִׁית בְּ תַכְלִית. וְלוֹ הָעֹז וְהַמִּשְׂרָה: וְהוּא אֵלִי וְחַי גֹּאֲלִי וְצוּר חֶבְלִי בְּעֵת צָרָה: וְהוּא נִסִּי וּמָנוֹס לִי. מְ כּוֹסִי בְּיוֹם אֶקְרָא: בְּיָדוֹ אַפְקִיד רוּחִי. בְּעֵת אִי וְאָעִירָה: וְעִם רוּחִי גְּוִיָּתִי. יְיָ לִי וְלֹא אִירָא:

סדר הנחת תפילין

מיד שיתעורר משנתו כדי שלא יחזור ויישן ירגיל א"ע להתבונן מיד לפני מי הוא שוכב לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה. כמ"ש מלא את השמים ואת הארץ אני מלא וכו' ואילו היה שוכב לפני מלך ב"ו היה מתחייב בנפשו וכו' וטוב להרגיל עצמו לומר מיד כשניעור נוסח זה מודה וכו' ועי"ז יזכור את ה' הגלב עליו ויקיס בזריזות. ויאמר זה אף קודם נטילה לפי שאין בו שם:

מודה אני לפניך מלך חי וקים שהחזרת בי נשמתי בחמלה. רבה אמונתך:

קודם לבישת הטלית קטן אחר שנטל ידיו יאמר זה:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות ציצת:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שתהא חשובה מצות ציצית לפניך כאלו קימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה וכונותיה ותרי"ג מצות התלוים בה אמן סלה:

כשיבדוק הציצית מטלית גדול יאמר זה:

ברכי נפשי את יי יי אלהי גדלת מאד הוד והדר לבשת: עוטה אור כשלמה נוטה שמים כיריעה:

קודם עטיפת הטלית גדול יאמר זה:

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחד שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל, הריני מתעטף גופי בציצית כן תתעטף נשמתי ורמ"ח איברי ושס"ה גידי באור הציצית העולה תרי"ג וכשם שאני מתכסה בטלית בעולם הזה כך אזכה לחלוקא דרבנן ולטלית נאה לעולם הבא בגן עדן. וע"י מצות ציצית תנצל נפשי רוחי ונשמתי ותפלתי מן החיצונים והטלית יפרוש כנפיו עליהם ויצילם כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף. ותהא חשובה מצות ציצית לפני הקדוש ברוך הוא כאלו קימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה וכונותיה ותרי"ג מצות התלוים בה. אמן סלה:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית:

ויכסה ראשו בטלית ויאמר מה יקר

מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיך יחסיון: ירוין מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם: כי עמך מקור חיים באורך נראה אור: משוך חסדך ליודעיך וצדקתך לישרי לב:

קודם הנחת תפילין יאמר זה:

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחד שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל. הנני מכוין בהנחת תפילין לקיים מצות בוראי שצונו להניח תפילין ככתוב בתורתו וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך והם ארבע פרשיות אלו. שמע. והיה אם שמוע. קדש. והיה כי יביאך שיש בהם יחודו ואחדותו יתברך שמו בעולם וש יזכור נסים ונפלאות שעשה עמנו בהוציאנו ממצרים ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו וצונו להניח על היד לזכרון זרוע הנטויה ושהיא נגד הלב לשעבד בזה תאוות ומחשבות לבנו לעבודתו יתברך שמו ועל הראש נגד המוח שהנשמה שבמוחי עם שאר חושי וכחותי כלם יהיו משועבדים לעבודתו יתברך שמו. ומשפע מצות תפילין יתמשך

עלי להיות לי חיים ארוכים ושפע קדש ומחשבות קדושות בלי הרהור חטא ועון כלל ושלא יפתנו ולא יתגרה בנו יצר הרע ויניחנו לעבוד את יי כאשר עם לבבנו: ויהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתהא חשובה מצות הנחת תפלין לפני הקדוש ברוך הוא כאלו קימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה וכונותיה ותרי"ג מצות התלוים בה אמן סלה:

ויניח על יד שמאל וקודם הקשירה יברך

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפלין

יניח תפילין של ראש ויברך:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפלין:

ותיכף יאמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

ומחכמתך אל עליון תאציל עלי ומבינתך תבינני ובחסדך תגדיל עלי ובגבורתך תצמית אויבי וקמי. ושמן הטוב תריק על שבעה קני המנורה להשפיע טובך לבריותיך. פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון:

אח"כ כורך ג' כריכות על האצבע האמצעית ואומר

וארשתיך לי לעולם. וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים. וארשתיך לי באמונה וידעת את יי:

ויאמר פרשה זו:

וידבר יי אל משה לאמר: קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא: ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים כי בחזק יד הוציא יי אתכם מזה ולא יאכל חמץ: היום אתם יוצאים בחדש האביב: והיה כי יביאך יי אל ארץ הכנעני והחתי והאמרי והחוי והיבוסי אשר נשבע לאבותיך לתת לך ארץ זבת חלב ודבש ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה: שבעת ימים תאכל מצת וביום השביעי חג ליי: מצות יאכל את שבעת הימים ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר בכל גבלך: והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה יי לי בצאתי ממצרים: והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת יי בפיך כי ביד חזקה הוצאך יי ממצרים: ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה: והיה כי יבאך יי אל ארץ הכנעני כאשר נשבע לך ולאבתיך ונתנה לך: והעברת כל פטר רחם ליי וכל פטר שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים ליי: וכל פטר חמר תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו וכל בכור אדם בבניך תפדה: והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו יי ממצרים מבית עבדים: ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרג יי כל בכור בארץ מצרים מבכר אדם ועד בכור בהמה על כן אני זבח ליי כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה: והיה לאות על ידכה ולטוטפת בין עיניך כי בחזק יד הוציאנו יי ממצרים:

כשנכנס לבית הכנסת יאמר זה:

ואני ברוב חסדך אבא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך: בבית אלהים נהלך ברגש:

תפלה קודם התפלה

מהרב החסיד המפורסם איש אלהי מו"ה אלימלך זצ"ל:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שומע קול שועת עתירות ומאזין לקול תפלת עמו ישראל ברחמיו שתכין לבנו ותכונן מחשבותינו ותשגר תפלתנו בפינו ותקשיב אזנך לשמוע בקול תפלת עבדיך המתחננים אליך בקול שועה ורוח נשברה. אתה אל רחום ברחמיך הרבים ובחסדיך הגדולים תמחול תסלח ותכפר לנו ולכל עמך בית ישראל את כל מה שחטאנו העוינו והרשענו ופשענו לפניך. כי גלוי וידוע לפניך כי לא במרד ובמעל חלילה וחלילה מרינו את פיך ודברי תורתך ומצותיך כי אם מרוב היצר הבוער בקרבנו תמיד לא ינוח ולא ישקוט עד אשר טביאנו אל תאות העולם השפל הזה ואל הבליו ומבלבל את מחשבותינו תמיד. אפילו בשעה שאנחנו עומדים להתפלל

נכון לומר זה קודם התפלה מתקוני זוהר:

פתח אליהו ואמר רבון עלמין דאנת הוא חד ולא בחושבן. אנת הוא עילאה על כל עלאין סתימא על כל סתימין. לית מחשבה תפיסא בך כלל. אנת הוא דאפיקת עשר תיקונין וקרינן להון עשר ספירן לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין. ועלמין דאתגליין. ובהון אתכסיאת מבני נשא ואנת

בְּרָכוֹת הַהַפְטָרָה

קודם קריאת הפטרה יברך

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר
בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים
בֶּאֱמֶת: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה
עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

אומרים ההפטרה ואח"כ אומרים זה

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל־הָעוֹלָמִים
צַדִּיק בְּכָל־הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה
הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם שֶׁכָּל־דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק:
נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד
מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא־יָשׁוּב רֵיקָם כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן
וְרַחֲמָן אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל־דְּבָרָיו
רַחֵם עַל־צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ
בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְשַׂמֵּחַ־צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ
שַׂמְּחֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ. וּבְמַלְכוּת בֵּית
דָּוִד מְשִׁיחֶךָ. בִּמְהֵרָה יָבֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ. עַל כִּסְאוֹ
לֹא־יֵשֵׁב זָר וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת־כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם
קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ־לוֹ שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ
אַתָּה יְהוָה מָגֵן דָּוִד: ע"כ בת"צ
עַל־הַתּוֹרָה וְעַל־הָעֲבוֹדָה וְעַל־הַנְּבִיאִים וְעַל־יוֹם הַשַּׁבָּת
הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ־לָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה
לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת:
עַל־הַכֹּל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ
יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ
אַתָּה יְהוָה מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

וְאִיֵּי הַיָּם: ב וְכָל־מַעֲשֵׂה תָקְפּוֹ וּגְבוּרָתוֹ וּפָרָשַׁת גְּדֻלַּת מָרְדֳּכַי אֲשֶׁר גִּדְּלוֹ הַמֶּלֶךְ הֲלוֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי מָדַי וּפָרָס: ג כִּי ׀ מָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי מִשְׁנֶה לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וְגָדוֹל לַיְּהוּדִים וְרָצוּי לְרֹב אֶחָיו דֹּרֵשׁ טוֹב לְעַמּוֹ וְדֹבֵר שָׁלוֹם לְכָל־זַרְעוֹ: חזק

ת"א כל סכי דברי היומים למלכי מדי ופרס. מגילה ו ודף יב: כי מרדכי היהודי. מגילה ט:

סכום פסוקי מגלת אסתר מאה ושבעים ושבעה וסימן על כן קראו לימים האלה פורים:
וסדריו חמשה וסימן גב המזבח ופרקיו עשרה וסימן בא גד והליו ותען אסתר ותאמר:

נשלם מגלת אסתר בעזרת האל יתברך

רש"י

(ג) **לרוב אחיו.** ולא לכל אחיו מלמד שפירשו ממנו מקצת סנהדרין לפי שנעשה קרוב למלכות והיה בטל מתלמודו: לכל זרעו. מוסב על עמו לכל זרע עמו: חסלת מגלת אסתר

פירוש ע"ט

זינען (פאדאמקעם): (ב) וכל אונ דיא איבעריגע מאכט אחשורוש'ס אונ זיין שטארקייט ופרשת אונ די גאנצע בעשרייבונג פון מרדכי'ס גרוסקייט צו וועלכע דר קעניג האט אים ערהויבן הלא הם זיינען פערשריבן אין די חראנישע טאגע־ביכער'ן פון פרס אונ מדי; (ג) כי אונ ניט קוקענדיג וואס מרדכי איז געוואָרן וויצע קעניג אונ דר גרעסטער איבער אלע יודן ורצוי איז ער געוועזן פריינדליך צו דעם גרויסן צאהל פון זיינע פריינד דורש אונ האט אימער געזוכט גוטעס צו טהאן זיין פאלק ודובר שלום אונ האט פעראָרדענט אז אויך זיין פאלק'ס קינדער זאל זיין גוט, (אדער נאך אפשט) ער האט זיינע קינדר אויך פעראָגט אז זייא זאלען אויסמיידן קריג אונ זאלן יעדען אָרענטליך, פריינדליך בעהאנדלין:

ליקוטי א"ם

פיל הצלחה געקראגן אז אפילו די לענדר אונ אינזלען וואס זיינען פריהער ניט געשטאנען אונטער איהם האבען איהם אויך אנגעהויבען צו צאהלען פאדאטקעם:

נשלם מגלת אסתר בעזרת האל יתברך

ברכות אחר המגילה

אחר קריאת המגילה יאמר זה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הָאֵל הָרָב אֶת רִיבֵנוּ. וְהַדָּן אֶת דִּינֵנוּ. וְהַנּוֹקֵם אֶת נִקְמָתֵנוּ. וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל אוֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ. וְהַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַנִּפְרָע לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִכָּל צָרֵיהֶם. הָאֵל הַמּוֹשִׁיעַ:

אֲשֶׁר הֵנִיא עֲצַת גּוֹיִם וַיָּפֶר מַחְשְׁבוֹת עֲרוּמִים: בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם רָשָׁע נֵצֶר זָדוֹן מִזֶּרַע עֲמָלֵק: גָּאָה בְעָשְׁרוֹ וְכָרָה לוֹ בּוֹר וּגְדֻלָּתוֹ יָקְשָׁה לוֹ לָכֶד: דִּמָּה בְנַפְשׁוֹ לִלְכּוֹד וְנִלְכַּד בִּקֵּשׁ לְהַשְׁמִיד וְנִשְׁמַד מְהֵרָה: הָמָן הוֹדִיעַ אֵיבַת אֲבוֹתָיו וְעוֹרֵר שִׂנְאַת אַחִים לַבָּנִים: וְלֹא זָכַר רַחֲמֵי שָׁאוּל כִּי בְחֶמְלָתוֹ עַל אֲגָג נוֹלַד אוֹיֵב: זָמַם רָשָׁע לְהַכְרִית צַדִּיק וְנִלְכַּד טָמֵא בִּידֵי טָהוֹר: חֶסֶד גָּבַר עַל שִׁגְגַת אָב וְרָשָׁע הוֹסִיף חֵטְא עַל חֲטָאָיו: טָמַן בְּלִבּוֹ מַחְשְׁבוֹת עֲרוּמָיו וַיִּתְמַכֵּר לַעֲשׂוֹת רָעָה: יָדוֹ שָׁלַח בִּקְדוֹשֵׁי אֵל כַּסְפּוֹ נָתַן לְהַכְרִית זִכְרָם: כִּרְאוֹת מָרְדְּכַי כִּי יָצָא קֶצֶף וְדָתֵי הָמָן נִתְּנוּ בְשׁוּשָׁן: לָבַשׁ שַׂק וְקָשַׁר מִסְפֵּד וְגָזַר צוֹם וַיֵּשֶׁב עַל הָאֵפֶר: מִי זֶה יַעֲמוֹד לְכַפֵּר שְׁגָגָה וְלִמְחוֹל חַטַּאת עֲוֹן אֲבוֹתֵינוּ: נֵץ פָּרַח מִלּוּלָב הֵן הֲדַסָּה עָמְדָה לְעוֹרֵר יְשֵׁנִים: סָרִיסֶיהָ הִבְהִילוּ לְהָמָן לְהַשְׁקוֹתוֹ יֵין חֲמַת תַּנִּינִים: עָמַד בְּעָשְׁרוֹ וְנָפַל בְּרִשְׁעוֹ עָשָׂה לוֹ עֵץ וְנִתְלָה עָלָיו: פִּיהֶם פָּתְחוּ כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי פוּר הָמָן נֶהְפַּךְ לְפוּרֵנוּ: צַדִּיק נֶחֱלַץ מִיַּד רָשָׁע אוֹיֵב נִתַּן תַּחַת נַפְשׁוֹ: קִיְּמוּ עֲלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת פּוּרִים וְלִשְׂמוֹחַ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה: רָאִיתָ אֶת תְּפִלַּת מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר. הָמָן וּבָנָיו עַל הָעֵץ תָּלִיתָ:

שׁוֹשַׁנַּת יַעֲקֹב צָהֲלָה וְשָׂמֵחָה. בִּרְאוֹתָם יַחַד תְּכֵלֶת מָרְדְּכָי: תְּשׁוּעָתָם הָיִיתָ לָנֶצַח וְתִקְוָתָם בְּכָל דּוֹר וָדוֹר: לְהוֹדִיעַ שֶׁכָּל קֹוֶיךָ לֹא יֵבֹשׁוּ. וְלֹא יִכָּלְמוּ לָנֶצַח כָּל הַחוֹסִים בָּךְ: אָרוּר הָמָן אֲשֶׁר בִּקֵּשׁ לְאַבְּדִי. בָּרוּךְ מָרְדְּכַי הַיְּהוּדִי. אֲרוּרָה זֶרֶשׁ אֵשֶׁת מַפְחִידִי. בְּרוּכָה מְגִינָה אֶסְתֵּר בַּעֲדִי. וְגַם חַרְבוֹנָה זָכוּר לַטּוֹב:

בבית לאחר שסיים האל המושיע אומר שושנת יעקב. אם לא במקום שא"א פיוטים בשחרית אזי אומר אשר הניא הכל כמו בלילה. ואח"כ אומרים ואתה קדוש ק"ש. עלינו. קדיש יתום.

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם

לַיָּמִים הָאֵלֶּה פוּרִים עַל־שֵׁם הַפּוּר עַל־כֵּן עַל־כָּל־דִּבְרֵי הָאִגֶּרֶת הַזֹּאת וּמָה־רָאוּ עַל־
כָּכָה וּמָה הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם: כז קִיְּמוּ וְקִבֵּל וקבלו קרי הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם ׀ וְעַל־זַרְעָם וְעַל
כָּל־הַנִּלְוִים עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבוֹר לִהְיוֹת עֹשִׂים אֵת־שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם וְכִזְמַנָּם
בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה: כח וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה
מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וָעִיר וִימֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעַבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזִכְרָם לֹא־
יָסוּף מִזַּרְעָם: ס כט וַתִּכְתֹּב אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה בַת־אֲבִיחַיִל וּמָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי אֶת־כָּל־תֹּקֶף
לְקַיֵּם אֵת אִגֶּרֶת הַפֻּרִים הַזֹּאת הַשֵּׁנִית: ל וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל־כָּל־הַיְּהוּדִים אֶל־
שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה מַלְכוּת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ דִּבְרֵי שָׁלוֹם וֶאֱמֶת: לא לְקַיֵּם אֵת־יְמֵי
הַפֻּרִים הָאֵלֶּה בִּזְמַנֵּיהֶם כַּאֲשֶׁר קִיַּם עֲלֵיהֶם מָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי וְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וְכַאֲשֶׁר
קִיְּמוּ עַל־נַפְשָׁם וְעַל־זַרְעָם ׀ דִּבְרֵי הַצּוֹמוֹת וְזַעֲקָתָם: לב וּמַאֲמַר אֶסְתֵּר קִיַּם דִּבְרֵי
הַפֻּרִים הָאֵלֶּה וְנִכְתָּב בַּסֵּפֶר: ס י א וַיָּשֶׂם הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרֹשׁ ׀ אחשורוש קרי מַס עַל־הָאָרֶץ

תו"א ותכתב אסתר המלכה וגו' ומרדכי. שם יט: לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית. מגילה ז: דברי שלום ואמת. שם טז: ומאמר אסתר קים. שם: וישם המלך אחשורוש מס על הארץ. מגילה יא חגיגה ח: את' רבתי

שפתי חכמים

אחשורוש כשוכן לכ"פ והיקף זה לריך שיהיה מימות יהושע בן נון כך דרשו ולמדו רז"ל בג"ש כפ"ק דמגילה ע"ש: ש וקשה הרי תרגומו לא ישתיצי וטעות הוא ברש"י וה"ג לא יסיף תרגום עד תום עד דסף ודברי רש"י היא שמפרש לא יסוף לא יתום וכ"ה בספרים מדוייקים ויותר נראה לגרום לא יסוף לא יתום דמתרגם עד תום עד דסף: ת דקשה ליה את תוקף מבעי ליה מאי כל תיקף אלא תוקפו של כולם: חסלת מגלת אסתר

רש"י

שתשוב מחשבתו הרעה בראשו: (כו) על כן על כל דברי האגרת הזאת. נקבעו הימים האלה ולכך נכתבה לדעת דורות הבאים: ומה ראו. עושי המעשים האלה שעשאום: ומה הגיע אליהם. מה ראה אחשורוש שנשתמש בכלי הקודש ומה הגיע אליהם שבא שטן ורקד ביניהם והרג את ושתי. מה ראה המן שנתקנא במרדכי ומה הגיע אליו שתלו אותו ואת בניו. מה ראה מרדכי שלא יכרע ולא ישתחוה ומה ראתה אסתר שזימנה להמן: (כז) הנלוים עליהם. גרים העתידים להתגייר: ככתבם. שתהא המגילה כתובה כתב אשורית: (כח) נזכרים. בקריאת המגילה: ונעשים. משתה ושמחה ויום טוב לתת מנות ומתנות: משפחה ומשפחה. מתאספין יחד ואוכלים ושותי' יחד וכך קבלו עליהם שימי הפורים לא יעברו: וזכרם. קריאת מגילה: לא יסוף. תרגום של ש יתום דמתרגם עד תום עד דסף וא"א לומר להיות מגזרת (בראשית יט טו) פן תספה ומגזרת (שמואל א כז א) עתה אספה יום אחד שאם כן היה לו לכתוב לא יספה מזרעם: (כט) את כל תקף. תוקפו של ת נס של אחשורוש ושל המן ושל מרדכי ושל אסתר: השנית. לשנה השנייה חזרו ושלחו ספרים שיעשו פורים: (לב) ומאמר אסתר קים וגו'. אסתר בקשה מאת חכמי הדור לקבעה ולכתוב ספר זה עם שאר הכתובים וזהו ונכתב בספר:

ליקוטי א"ם

י (א) וַיָּשֶׂם הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ מַס) דער פרי חיים פרעגט איז דען אונז ניט אַלֵץ איינס צו האט ער יוא גענומען פאַדאַטֶקעם צו ניט. אונ וויא קען עס זיין אז אמלך זאל קיין פאַדאַטֶקעם ניט נעמען. נור דר אבן עזרא זאגט דר פסוק דערציילט אונז אז צוליב מרדכי'ן הט אחשורוש אזו

פירוש ע"ט

די געטליכקייט אין דעם אומגליק ומה און וואס פאַרוואונדערליכע רעטונג זייא האבן געהאט צום סוף *): (כז) קִיְּמוּ האבן די יודן בעשלאָסן צו נעמן אויף זיך, אויף זייערע קינדער און אויף אַלע וואס וועלן זיך מגייר זיין וְלֹא יַעֲבוֹר פר אגעועסץ אז די צוויי טעג, ווי עס שטייט געשריבן, אין דער זעלבער צייט, פון יאהר צו יאהר זאל מאן מאכן פורים: (כח) וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה און דיא טעג (פון פורים) ווערן נאך געדענקט און געמאכט אין יעדן דור, מִשְׁפָּחָה אונטר יעדר פאָלק וואו די יודן זיינען, אין יעדר לאנד אין יעדר שטאט וִימֵי און די טעג פון פורים וועלן ניט בטל ווערין בייא אידן וְזִכְרָם און זייער אנדענקן וועט ניט פארגעסען ווערען פון זייערע קינד'ס קינדער **): (כט) וַתִּכְתֹּב דען דיא קעניגין אסתר, דיא טאכטער פון אביחיל און דער יודע מרדכי את כל תוקף האבן אלע זייערע קרעפטן אנגעווענדעט אז די אידן זאלן האלטין דעם יום טוב פון פורים וועלכען זייא האבען נאך אמאהל באשריבן ***): (ל) וַיִּשְׁלַח און מרדכי הט געשיקט בריף צוא אלע יודען פון דיא 127 אחשורוש'ס פראווינצן דִּבְרֵי ווערטער פון פרידן און וואַרהייט: (לא) לְקַיֵּם אז מאן זאל האלטען פורים אין דער זעלבער צייט ווי מרדכי און די קעניגין אסתר האבן זיי שון איינמאהל בעפולן וְכַאֲשֶׁר און אזוי וויא זייא האבן שון זיך גענומען די טעג פון פאסטען און געבעט: (לב) וּמַאֲמַר דורך אסתר'ס קעניגליכען ווארט איז פורים בעשטעטיגט געווארן וְנִכְתָּב און די מגלה (מגלת אסתר) איז אריין גענומען געווארן אין די כה"ק:

(א) וַיָּשֶׂם דר קעניג אחשורוש הט אויף די גאנצע פעסטע לאנד און דיא אינזלען ארוף געלייגט

*) הערה מדברי הרלב"ג והרב אבן יחייא (א"ם): **) נעתק כדעת הרמ"ם (א"ם):
***) הערה דער אבן עזרא שרייבט אז די אידען האבען עטליכע יאהר נעהאלטען דעם יו"ט און האבען אויפגעהערט, האט מרדכי געשווט נאך אמאהל שרייבען מיט אסתר'ן, דען זי איז דאך געוועהן אקעניגין וועט מאן פאר איהר מורא האבען, נור די אידען זאלען זיך נים שרעקען מאן וועט זיי בעשטראפען האט זיי מרדכי געשיקט דברי שלום נור זיי זאלען וויסען ואמת אז זיי זיינען מחויב צו האלטען פורים. (א"ם):

וּבַבִּזָּה לֹא שָׁלְחוּ אֶת־יָדָם׃ יז בְּיוֹם־שְׁלוֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר וְנוֹחַ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר
בּוֹ וְעָשֹׂה אֹתוֹ יוֹם מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה׃ יח וְהַיְּהוּדִיים יתיר י' אֲשֶׁר־בְּשׁוּשָׁן נִקְהֲלוּ בִּשְׁלוֹשָׁה
עָשָׂר בּוֹ וּבְאַרְבָּעָה עָשָׂר בּוֹ וְנוֹחַ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ וְעָשֹׂה אֹתוֹ יוֹם מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה׃
יט עַל־כֵּן הַיְּהוּדִים הַפְּרָוזִים הפרזים קרי הַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת עֹשִׂים אֵת יוֹם אַרְבָּעָה
עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר שִׂמְחָה וּמִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב וּמִשְׁלֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ׃ כ וַיִּכְתֹּב
מָרְדֳּכַי אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל־כָּל־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַקְּרוֹבִים וְהָרְחוֹקִים׃ כא לְקַיֵּם עֲלֵיהֶם לִהְיוֹת עֹשִׂים אֵת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר
לְחֹדֶשׁ אֲדָר וְאֵת יוֹם־חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה׃ כב כַּיָּמִים אֲשֶׁר־נָחוּ בָהֶם
הַיְּהוּדִים מֵאֹיְבֵיהֶם וְהַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר נֶהְפַּךְ לָהֶם מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב לַעֲשׂוֹת
אוֹתָם יְמֵי מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה וּמִשְׁלֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיֹנִים׃ כג וְקִבֵּל
הַיְּהוּדִים אֵת אֲשֶׁר־הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת וְאֵת אֲשֶׁר־כָּתַב מָרְדֳּכַי אֲלֵיהֶם׃ כד כִּי הָמָן בֶּן־
הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי צֹרֵר כָּל־הַיְּהוּדִים חָשַׁב עַל־הַיְּהוּדִים לְאַבְּדָם וְהִפִּל פּוּר הוּא הַגּוֹרָל
לְהֻמָּם וּלְאַבְּדָם׃ כה וּבְבֹאָהּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ אָמַר עִם־הַסֵּפֶר יָשׁוּב מַחֲשַׁבְתּוֹ הָרָעָה
אֲשֶׁר־חָשַׁב עַל־הַיְּהוּדִים עַל־רֹאשׁוֹ וְתָלוּ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו עַל־הָעֵץ׃ כו עַל־כֵּן קָרְאוּ

תו"א יום משתה ושמחה. פסחים סח: על כן היהודים הפרזים. מגילה ב יט: שמחה ומשתה ויום טוב. מגילה ה: ומשלח מנות איש לרעהו. מגילה ז: להיות עושים את יום ארבעה עשר. מגילה ב: כימים אשר נחו בהם היהודים. שם: לעשות אותם ימי משתה ושמחה. שם דף ה: וקבל היהודים. אחר פ' כי תשא: ותלו אותו ואת בניו על העץ. מגילה יט: ומה ראו על ככה ומה הגיע. שם: קימו וקבלו היהודים. שבת פח מגילה ז שבועות כג שבועות לט: ולא יעבור. מגילה ב: להיות עושים את שני הימים האלה. שם יז: בכל שנה ושנה. שם דף ד ודף ז: והימים האלה. מגילה יח כ: משפחה ומשפחה מדינה ומדינה ועיר ועיר. שם ג ג: וימי הפורים האלה לא יעברו. שם ז: וזכרם לא יסוף מזרעם. פקידה שמר סט:

רש"י

גזר הוא מאת המלך: (יט) הפרזים. שאינם יושבים בערי חומה בארבעה עשר ומוקפין חומה בט"ו כשושן והיקף ר זה צריך שיהיה מימות יהושע בן נון כך דרשו למדו רבותינו: ומשלח. שם דבר כמו משמר משמע לפיכך השי"ן נקודה רפי: (כ) ויכתב מרדכי. היא המגילה הזאת כמות שהיא: (כד) כי המן בן המדתא. חשב להומם ולאבדם: (כה) ובבאה. אסתר אל המלך להתחנן לו: אמר עם הספר. אמר המלך בפיו וצוה לכתוב ספרים

שפתי חכמים

המלאכה: ר פי' מדקאמר פרזים בי"ד ש"מ מוקפין אינם בי"ד ומדלא רמז לך הכתיב אימת הוא והשכחן שושן שעשו בט"ו מסתברא שאותו היום שייך למוקפים וזהו שאמר כשושן וכדי שלא תבין שמה שכתב כשושן קאי ג"כ אמוקפין חומה דהיינו שיהיו מוקפין חומה מימות

פירוש ע"ט

זייער פארמעגן האבן זייא ניט געריררט: (יז) ביום נור אין דעם דרייצענטען טאג אדר ונוח אונ גערוהט האבען זייא דעם פערצענטען אדר ועשה אונ דעם טאג האבען זיי געמאכט אפייער טאג פון פרייד: (יח) והיהודים אבער דיא יודען פון שושן האבען זיך געזאמעלט צום שטרייט דעם דרייצענטען אונ פערצענטען טאג אונ האבען גערוהט דעם פופצענטען ועשה אונ דער פר האבען זיי דעם טאג געמאכט פר איום טוב פון פרייד: (יט) על כן דערפאר נור דיא יודען וואס וואנען אין אפענע שטעט מאכען דעם פערצענטען טאג שמחה פאר אפייער טאג פון פרייד אונ וואהל לעבן ומשלח אין וועלכן זיי שיקן געשענקע איין פריינד דעם צווייטען: (כ) ויכתוב מרדכי האט דיא אלע זאכען וואס האט פאסירט אנגעשריבען וישלח אונ הט געשיקט בריף צו אלע יודען וואס האבען זיך געפונען אין דיא לענדער פון אחשורוש'ן הקרובים צו די ווייטע אונ נאהענטע: (כא) לקים צו נעמען אויף זיך להיות אז מאן זאל דעם פערצענטען טאג אונ דעם פופצענטען טאג פון אדר יעדען יאהר מאכען איום טוב: (כב) כימים אזו וויא אין די טעג האבען די יודען רוהע בעקומען פון זייערע פיינד והחודש אונ דער מאנאט איז זייא פערקערט געווארען פון קומער צום פרייד אונ פון טרויער צו אפייער טאג לעשות זאל מאן די טעג בעשטימען צוא מאכען מאהלצייטען אונ זיך פרייען ומשלח מנות אונ מאן זאל שיקען געשענקע איין פריינד צום צווייטען אונ מאן זאל טיילן ארימע לייט צדקה: (כג) וקבל די יודען האבען אויף זיך גענומען צוא מאכען אלע יאהר פורים ווי זיי האבען עס געמאכט דעם ערשטען יאהר (אליין) ואת אונ ווי מרדכי הט זייא (יעצט) געהייסען: (כד) כי דען המן דר יודען פיינד האט בעשלאסען אלע יודען אומצוברייננען והפיל אונ הט דארום געווארפען גורל אין וועלכען טאג זיי צו הרגנ'ן: (כה) ובבאה אונ נור אז דיא קעניגן איז געקומען בעטען פאר'ן קעניג אמר הט ער בעשלאסען עם הספר ניט קוקענדיג אויף דעם ערשטען בריף ישוב אז אויף המן'ס קאפ זאל צוריק פאלען זיין בייזער בעשלוס וואס ער האט געפאסט געגען די יודען ותלו אונ מאן הט אים אונ זיינע קינדר געהאנגען: (כו) על כן דערפאר האט מאן דיזע טעג אנאמען געגעבען פורים על צו ליב דעם גורל וואס המן הט געווארפען אונ וועלכער הייסט פור על כן אונ צו ליב די אלע זאכען (וואס אין דר מגילה שטייט) וועלכע האבען פאסירט ומה אונ פון וועלכע זיי האבען געזעהן

די

המלך אחשורוש לשלח יד במבקשי רעתם ואיש לא־עמד בפניהם כי־נפל פחדם
על־כל־העמים׃ ג וכל־שרי המדינות והאחשדרפנים והפחות ועשי המלאכה אשר
למלך מנשאים את־היהודים כי־נפל פחד־מרדכי עליהם׃ ד כי־גדול מרדכי בבית
המלך ושמעו הולך בכל־המדינות כי־האיש מרדכי הולך וגדול׃ ה ויכו היהודים
בכל־איביהם מכת־חרב והרג ואבדן ויעשו בשנאיהם כרצונם׃ ו ובשושן הבירה
הרגו היהודים ואבד חמש מאות *איש׃ ז ואת ׀ פרשנדתא ואת ׀ דלפון ואת ׀
אספתא׃ ח ואת ׀ פורתא ואת ׀ אדליא ואת ׀ ארידתא׃ ט ואת ׀ פרמשתא ואת ׀
אריסי ואת ׀ ארידי ואת ׀ ויזתא׃ י עשרת בני המן בן־המדתא צרר היהודים הרגו
ובבזה לא שלחו את־ידם׃ יא ביום ההוא בא מספר ההרוגים בשושן הבירה לפני
המלך׃ יב ויאמר המלך לאסתר המלכה בשושן הבירה הרגו היהודים ואבד חמש
מאות איש ואת עשרת בני־המן בשאר מדינות המלך מה עשו ומה־שאלתך וינתן
לך ומה־בקשתך עוד ותעש׃ יג ותאמר אסתר אם־על־המלך טוב ינתן גם־מחר
ליהודים אשר בשושן לעשות כדת היום ואת עשרת בני־המן יתלו על־העץ׃
יד ויאמר המלך להעשות כן ותנתן דת בשושן ואת עשרת בני־המן תלו׃ טו ויקהלו
היהודיים יתיר י׳ אשר־בשושן גם ביום ארבעה עשר לחדש אדר ויהרגו בשושן
שלש מאות איש ובבזה לא שלחו את־ידם׃ טז ושאר היהודים אשר במדינות
המלך נקהלו ׀ ועמד על־נפשם ונוח מאיביהם והרוג בשנאיהם חמשה ושבעים אלף

תו"א ואת פרשנדתא מגילה טז׃ ויזתא. שם׃ עשרת בני המן. שם׃ ובבזה לא. שם׃ ויאמר המלך לאסתר המלכה. שם׃

*איש בראש הדף ואת בסופו וצריך לכותבם כעין שירת האזינו ובדף אחד לבדו׃ ס"ת׳ זעירא ס"שי"ן זעירא ס"ו׳ אריכא ס"ז׳ זעירא

שפתי חכמים

ק דק"ל וכי עושי מלאכה לבד הם למלך שכתב ועושי המלאכה אשר למלך והלא כל העכו"ם כולם הם למלך. לכ"פ אותם שהם ממונים לעשות צרכי המלך כלומר אשר למלך שב על המלאכה לא על עושי

רש"י

(ג) ועשי המלאכה. אותם שהיו ממונים ק לעשות צרכי המלך׃ (י) עשרת בני המן. ראיתי בסדר עולם אלו י׳ שכתבו שטנה על יהודה וירושלי׳ כמש"כ בספר עזרא (עזרא ד) ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלים. ומה היא השטנה לבטל העולים מן הגולה בימי כורש שהתחילו לבנות את הבית והלשינו עליהם הכותי׳ והחדילום וכשמת כורש ומלך אחשורוש והתגאה המ... דאג שלא יעסקו אותן שבירושלים בבנין ושלחו בשם אחשורוש לשרי עבר הנהר לבטלן׃ ובבזה לא שלחו את ידם שלא יתן המלך עין צרה בממון׃ (יג) ואת עשרת בני המן יתלו על העץ. אותן שנהרגו׃ (יד) ותנתן דת

פירוש ע"ט

זייער אומגליק ואיש אבער קיינר פון די וואס האבן זיך געשטעלט געגן זיי, האט זיי ניט געקענט בייקומען, כי דען זייער פורכט איז געפאלן אויף אלע פעלקער׃ (ג) וכל אויך אלע פירסטן, געגעראל־גובערנאטארן, פאשאען אונ אלע קעניגליכע בעאמטע האבן די יודן אנגעהייבן צו עהרען כי דען זיי האבן זיך געשראקן פיר מרדכי׳ן׃ (ד) כי גדול דען מרדכי איז געווארן אנגעזעהען ביין קעניג ושמעו אונ זיין רוף האט זיך פערברייטערט אין אלע לענדער אז כי האיש דער מאן מרדכי וועט נאך גרעסער ווערן׃ (ה) ויכו אונ אזוי האבען דיא יודן געשלאגן אלע זייערע פיינד מיט׳ן שווערד והרג געשלאגן ביז צום אומבראטן אונ האבן מיט זייערע פיינד געטאן נאך זייער ווילן׃ (ו) ובשושן אונ אין די רעזידענץ האבן זיי געהרגת פינף הונדערט מאן אונ המן׳ס צעהן קינדער ובבזה נאר זייער פארמעגען האבען זיי ניט גערירט׃ (יא) ביום דעם זעלבן טאג האט מאן דעם קעניג דערלאנגט די צאהל פון די געהרגתע אין די רעזידענץ׃ (יב) ויאמר האט דער קעניג געזאגט צו די קעניגין אסתר, די יודן האבען אין שושן געהרגת פינף הונדערט מאן אוך המן׳ס צעהן קינדער, אונ ווער וויים וויפיל זייא האבען געהרגת אין דיא איבעריגע פראווינצן ומה דאך אונ דו האסט נאך צו פערלאנגען וועט עם אוך בעווילינגט ווערן ומה בקשתך האסטו נאך אוואונש זאל עס געשעהן׃ (יג) ותאמר האט זי גענטפערט ווען דר קעניג וועט איינשטימען זאל מאן די יודן פון שושן אוך מארגע ערלויבן צו טהאן וויא היינט ואת אונ די קערפער פון המן׳ס צעהן זין זאל מאן הענגען׃ (יד) ויאמר האט דר קעניג געזאגט אז עס קען אזו זיין ותנתן אונ מאן האט דעם באפעל באקאנט געמאכט אין שושן אונ המן׳ס צעהן זין האט מאן אויפגעהאנגען (טו) ויקהלו דרום האבען זיך דיא יודען פון שושן פערזאמילט דעם 14 אדר אונ האבן געהרגת נאך דריי הונדערט מאן ובבזה אבער זייער פארמעגן האבן זיי ניט גערירט׃ (טז) ושאר אבער דיא יודן פון דיא איבעריגע לענדר פון דעם קעניג האבן זיך פערזאמילט צו פערטהיידיגן זייער לעבן אונ צו שאפן זיך רוהע פון זייערע פיינד, וועלכע זיי האבן געהרגת פינף אונ זיעבציג טוזינט ובבזה או...

טף ונשים ושללם לבוז: יב ביום אחד בכל־מדינות המלך אחשורוש בשלושה
עשר לחדש שנים־עשר הוא־חדש אדר: יג פתשגן הכתב להנתן דת בכל־מדינה
ומדינה גלוי לכל־העמים ולהיות היהודיים יתיר י׳ עתודים עתידים קרי ליום הזה
להנקם מאיביהם: יד הרצים רכבי הרכש האחשתרנים יצאו מבהלים ודחופים
בדבר המלך והדת נתנה בשושן הבירה: ס טו ומרדכי יצא | מלפני המלך
בלבוש מלכות תכלת וחור ועטרת זהב גדולה ותכריך בוץ וארגמן והעיר שושן
צהלה ושמחה: טז ליהודים היתה אורה ושמחה וששן ויקר: יז ובכל־מדינה
ומדינה ובכל־עיר ועיר מקום אשר דבר־המלך ודתו מגיע שמחה וששון ליהודים
משתה ויום טוב ורבים מעמי הארץ מתיהדים כי־נפל פחד־היהודים עליהם:
ט א ובשנים עשר חדש הוא־חדש אדר בשלושה עשר יום בו אשר הגיע דבר־
המלך ודתו להעשות ביום אשר שברו איבי היהודים לשלוט בהם ונהפוך הוא
אשר ישלטו היהודים המה בשנאיהם: ב נקהלו היהודים בעריהם בכל־מדינות

הו״א ומרדכי יצא מלפני המלך. מגילה טז: והעיר שושן צהלה ושמחה שם יח: ליהודים היתה אורה ושמחה. שם טז מקרים מ״ב פכ״ט: ובכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר. שם דף כ: שמחה וששון ליהודים. סוכה מח:

רש״י

הממהרים לרוץ: (יא) ושללם לבוז. כאשר נכתב ואין זה תשובה לשאלתה. לכך פירש ומעתה הכל רואים וכו׳: ברשונות והם כבזה לא שלחו את ידם שהראו לכל שלא נעשה לשם ממון: (יג) פתשגן. אגרת מפורש: (יד) מבהלים. ממהרים אותם לעשות מהרה לפי שלא היה להם פנאי שהיה להם להקדים רצים הראשונים להעבירם: (טו) ותכריך בוץ. מעטה בוץ טלית העשוי להתעטף: (יז) מתיהדים. מתגיירים:

שפתי חכמים

פירוש ע״ט

פערניכטן יעדע פיינדליכע פאלקס־פערזאמלונג אין יעדע לאנד וועלכע וועלן זיי וועלן שלעכטס טהאן אותם זיי און זייערע קינדער און פרויען ושללם און זייער פארמעגן צו פלינדערן: (יב) ביום דיא ערלויבניס איז געגעבן אויף איין טאג אין אלע קעניג־ליכע לענדער וואס געהערין אחשורוש׳ן בשלשה אויף דעם דרייצענטן טאג פון צוועלפטן מאנאט, דאס איז אדר: (יג) פתשגן איין קאפיע פון דיזן באפעל זאל פאנאנדער געטיילט ווערען אין יעדע לאנד אלס איין קייזערליכער אוקאז גלוי אום אלע אונ־טערטהאנן זאלן וויסן ולהיות און די יודן מעגן זיין פארגעברייט אויף דיזן טאג ראכע צוא נעמען פון זייערע פיינד: (יד) הרצים די קוריערן אויף ראססען און דראמאדערן זיינן דרינגענד שנעל פאנאנדער געפארן בדבר מיט׳ן קעניגליכן אוקאז והדת און אין שושן איז ער איבעראל אויסגערופען געווארען:

פנינים יקרים

(טו) (ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות) דר מדרש זאגט מרדכי איז געוואָרן קייזער איבער אידען ד״ה דר ריש גלותא אזוי ווי דער קייזער גייט אין געטאן אין פורפור אזוי הט זיך מרדכי אנגעטאן אין אפורפור קלייד, אזוי ווי דער קייזער גייט אין א קרון אזוי האט ער געקראגען אפירסטליכע קרון, אזוי ווי פר דעם קעניג הט מאן מורא אזוי הט מאן פר מרדכי מורא געקריגען ווי עס שטייט (כי נפל פחד מרדכי עליהם) אזוי ווי דר קייזער הט זיינע מטבעות אזוי האט מרדכי געהאט זיינע מטבעות אויף איין זייט איז געווען מרדכי פון דעם צווייטן אסתר. פרעגט דער מדרש פאר וואס האט ער דערגרייכט צו אזא הויכע מדרגה; ענטפערט דער מדרש ווייל ער איז געווען (איש טוב) אגוטער מענטש (איש שלום) און א פרידליכר מענטש און ניט נאהר ער פלעגט זיך ניט קריגן מיט קיינעם נאהר ער פלעגט נאך זוכען אז צוויי פלעגן זיך קריגן זייא שלום צו מאכן ווי עס שטייט ווייטר (ומבקש שלום):

(טו) ומרדכי און מרדכי איז ארוס פון קעניג אנגעטהאן בלבוש אין קעניגליכע געוואנד וועלכע וואר הימעל בלוי און וויס, און מאן האט אים גטראגען אונטער אבאלדאכען אויף וועלכען עס וואר אנאלדענע קרון (כדעת הרלב״ג) ותכריך און אויך וואר אויף אים א הולע פון ביסוס און פורפור והעיר דם שעהענדיג זיינען די יודן פון שושן זייער פרייליך געווארן: (טז) ליהודים דיא יודן איז געווארן ליכטיג, מאן האט גמאכט פריידן־פעסטע און מאן איז געווען לוסטיג: (יז) ובכל מדינה און אין יעדער לאנד און יעדע שטאט ווו דער קייזערליכער אוקאז איז אנגעקומען שמחה האבן זיך די יודן שטארק געפרייט און האבן בעלער גמאכט ורבים און פילע מענטשן פון דיא פעלקר האבן זיך מגייר געווען, דען זייא האבן זיך שטארק ערשראקן פר די יודן:

(א) ובשנים און אז עס איז אנגעקומען דער דרייצענטער טאג פון צוועלפטן מאנאט אדר אין וועלכן דער קייזערליכער אוקאז הט גברוכט אויסגעפירט צוא ווערען ביום אין דעם טאג וואס די יודן פיינד האבן געהאפט צו געוועלטיגן איבער זיי ונהפוך און וועלכער איז פערקערט געווארן אז די יודן זאלן קענען געוועלטיגן איבער זייערע פיינד: (ב) נקהלו האבן זיך אלע יודן פערזאמעלט אין אלע שטעט פון אלע לענדער וואס האבן געהערט צום קעניג אחשורוש לשלח יד אייגענהענטיג זיך אפרעכנין מיט דיא וואס זוכן

שַׁרְבִט הַזָּהָב וַתָּקָם אֶסְתֵּר וַתַּעֲמֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: ה וַתֹּאמֶר אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹ
וְאִם־מָצָאתִי חֵן לְפָנָיו וְכָשֵׁר הַדָּבָר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְטוֹבָה אֲנִי בְּעֵינָיו יִכָּתֵב לְהָשִׁ
אֶת־הַסְּפָרִים מַחֲשֶׁבֶת הָמָן בֶּן־הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי אֲשֶׁר כָּתַב לְאַבֵּד אֶת־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁ
בְּכָל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ: ו כִּי אֵיכָכָה אוּכַל וְרָאִיתִי בָּרָעָה אֲשֶׁר־יִמְצָא אֶת־עַמִּי וְאֵיכָכָ
אוּכַל וְרָאִיתִי בְּאָבְדַן מוֹלַדְתִּי: ס ז וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרֹשׁ לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּ
וּלְמָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי הִנֵּה בֵית־הָמָן נָתַתִּי לְאֶסְתֵּר וְאֹתוֹ תָּלוּ עַל־הָעֵץ עַל אֲשֶׁר־שָׁלַח יָ
בַּיְּהוּדִיים יתיר י׳: ח וְאַתֶּם כִּתְבוּ עַל־הַיְּהוּדִים כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ וְחִתְ
בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ כִּי־כְתָב אֲשֶׁר־נִכְתָּב בְּשֵׁם־הַמֶּלֶךְ וְנַחְתּוֹם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ אֵ
לְהָשִׁיב: ט וַיִּקָּרְאוּ סֹפְרֵי־הַמֶּלֶךְ בָּעֵת־הַהִיא בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי הוּא־חֹדֶשׁ סִיוָן בִּשְׁלוֹשָׁ
וְעֶשְׂרִים בּוֹ וַיִּכָּתֵב כְּכָל־אֲשֶׁר־צִוָּה מָרְדֳּכַי אֶל־הַיְּהוּדִים וְאֶל הָאֲחַשְׁדַּרְפְּנִים וְהַפַּחוֹ
וְשָׂרֵי הַמְּדִינוֹת אֲשֶׁר ׀ מֵהֹדּוּ וְעַד־כּוּשׁ שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה מְדִינָה וּמְדִינָ
כִּכְתָבָהּ וְעַם וָעָם כִּלְשֹׁנוֹ וְאֶל־הַיְּהוּדִים כִּכְתָבָם וְכִלְשׁוֹנָם: י וַיִּכְתֹּב בְּשֵׁם הַמֶּלֶ
אֲחַשְׁוֵרֹשׁ וַיַּחְתֹּם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַח סְפָרִים בְּיַד הָרָצִים בַּסּוּסִים רֹכְבֵי הָרֶכֶ
הָאֲחַשְׁתְּרָנִים בְּנֵי הָרַמָּכִים: יא אֲשֶׁר נָתַן הַמֶּלֶךְ לַיְּהוּדִים ׀ אֲשֶׁר בְּכָל־עִיר־וָעִ
לְהִקָּהֵל וְלַעֲמֹד עַל־נַפְשָׁם לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד אֶת־כָּל־חֵיל עַם וּמְדִינָה הַצָּרִים אֹתָ

תו״א ותאמר אם על המלך טוב. עקידה שער לב: ויקראו ספרי המלך. ר״ה השנה ז: מהדו ועד כוש. מגילה יב: מדינה ומדינה ככתבה. ש
ככתבם וכלשונם. שם: האחשתרנים בני הרמכים. שם פ״ב:

שפתי חכמים / רש״י

צ דק״ל היא בקשה לספר מחשבות המנן והוא הסיב הנה בית המנן תתקיים עלתו הרעה: (ז) הנה בית המן וגו׳. ומטו
צ הכל רואים שאני חפץ בכם וכל מה שתאמרו יאמינו הכל שמאתי הוא לפיכך אין צריכין אתם להשיבם אלא כת
ספרים אחרים כטוב בעיניכם: (ח) אין להשיב. אין כאה להשיבו ולעשות כתב המלך בזיוף: (ט) ככתבה
באותיות שלה: כלשונו. הוא הדיבור: (י) ביד הרצים. רוכבי סוסים שלוה להם לרוץ: האחשתרנים. מין גמ

פירוש ע״ט

גאלדענעם רוטה וַתָּקָם איז זי אויפגעשטאנען פון דר
ערד אונ האט זיך גלייכגעשטעלט פאר׳ן קעניג:
(ה) וַתֹּאמֶר אונ הט אזוי גזאגט אִם ווען דער קעניג
וועט גוט זיין אונ איך האב ווירקליך געפונען גונסט
אין זיינע אויגען אונ מיין פארשלאג וועט איהם
געפעלן וְטוֹבָה אונ איך האב איינגען ווערטה אין
זיינע אויגען יִכָּתֵב זאל מאן שרייבן אז מאן זאל צו־
ריק נעמן די בריף, וועלכע זיינען די פרוכט פון
המן׳ס שלעכטע גדאנקן אֲשֶׁר אונ אין וועלכע ער
הט געשריבן דס מאן זאל אלע יודען פון קעניגס
לענדר פערניכטען: (ו) כִּי אֵיכָכָה דען ווי קען איך
אויסהאלטען צו צוזעהן דעם אונגליק וואס מיין
פאלק וועט טרעפן, אונ ווי קען איך ערטראגן צו
זעהן דעם אונטערגאנג פון מיין פאמיליע: (ז) וַיֹּאמֶר
הט דר קעניג גזאגט צו די קעניגן אסתר אונ צו
מרדכי דעם יודען הִנֵּה איך האב שון המן׳ס הוז
אוועק גגעבן אסתר׳ן, אונ אים אליין הט מאן אוף
גהאנגען עַל ווייל ער הט גוואלט שלעכטס טהאן די
יודן *): (ח) וְאַתֶּם אונ איר שרייבט וועגן די יודן אין
קעניגליכן נאמן ווי פר אייך איז בעסר וְחִתְמוּ אונ
בעזיגעלט עס מיט׳ן קעניגליכן זיגעל כִּי כְתָב דען

יענעס שרייבן וואס איז איינמאהל אין קעניגס נאמ
גשריבען אונ מיט׳ן קעניגליכן זיגעל בעלייגט א
לְהָשִׁיב קען מאן עס שון ניט צוריק נעמן: ט וַיִּקָּרְ
גלייך זיינין גרופען גווארן די קעניגליכע געהיי
שרייבר בָּעֵת דם וואהר אין דריטן מאנאט, סיו
דעם דריי אונ צוואנציגסטען וַיִּכָּתֵב אונ מאן הא
גשריבן אלץ ווי מרדכי הט גהייסן וועגן די יוד
וְאֶל הָאֲחַשְׁדַּרְפְּנִים צו אלע סאטראפן, גובערנאטאר
שטאטהאלטר פון אלע לענדר וואס געפינן זיך פ
הודו ביז כוש הונדערט זיבן אונ צוואנציג לעד
מְדִינָה פיר יעדעם לאנד אין איר שריפט, אונ פ
יעדע נאציאן אין איר שפראך וְאֶל אונ צו די יו
אין זייער שריפט אונ שפראך: (י) אונ עס א
גשריבן גווארן אין נאמן פון קעניג אחשורוש א
מיט דעם קעניגליכן זיגעל בעזיגעלט וַיִּשְׁלַח אונ
בריף זיינין אפגעשיקט געווארען דורך רייטענד
קוריערן אוף שנעלפיסיגע ראססן, דראמאדער
אונ מול־עזעל: (יא) אֲשֶׁר נָתַן דס דר קעניג הא
געגעבן די יודן (ערלויבנים) אֲשֶׁר וואס געפינן זיך א
יעדר שטאט זיך צו פערזאמלן אונ זיך צו פער
טהיידיגן לְהַשְׁמִיד אוף צו פארטילגן, הרגען או

*) הערה אייגענטליך איז אגרויסער וואונדער, אסתר האט ביטער געוויינט אונ געבעטען פערניכטען המן׳ס בריף אונ אחשורוש האט איהר
געענטפערט אז ער האט איהר שוין אוועק געגעבען המן׳ס הויז, נאהר די זאך וואהר אזוי אחשורוש האט איהר געענטפערט: וואס ע
איז געוועזן מעגליך צו טהאן האב איך געטהאן דאמיט וואס איך האב זיין הויז צו גענומען אונ איהם אויפגעהאנגען האב איך אלעמען געוויזען אז איך
וויל ניט טהאן די אידען קיין שלעכטעס, אבער מעהר האב איך קיין מאכט ניט, דען אפרופען א קעניגליכען אוקאז איז לויט די געזעטצע פון פרס או
מדי אונמעגליך נור איהר שרייבט נאך אמאהל אונ דאס וועט געוויס ווירקען. (רמ״מ): [א״מ]

הַבִּיתָן אֶל־בֵּית ׀ מִשְׁתֵּה הַיַּיִן וְהָמָן נֹפֵל עַל־הַמִּטָּה אֲשֶׁר אֶסְתֵּר עָלֶיהָ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
הֲגַם לִכְבּוֹשׁ אֶת־הַמַּלְכָּה עִמִּי בַּבָּיִת הַדָּבָר יָצָא מִפִּי הַמֶּלֶךְ וּפְנֵי הָמָן חָפוּ׃ ט וַיֹּאמֶר
חַרְבוֹנָה אֶחָד מִן־הַסָּרִיסִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ גַּם הִנֵּה־הָעֵץ אֲשֶׁר־עָשָׂה הָמָן לְמָרְדֳּכַי אֲשֶׁר
דִּבֶּר־טוֹב עַל־הַמֶּלֶךְ עֹמֵד בְּבֵית הָמָן גָּבֹהַּ חֲמִשִּׁים אַמָּה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ תְּלֻהוּ עָלָיו׃
י וַיִּתְלוּ אֶת־הָמָן עַל־הָעֵץ אֲשֶׁר־הֵכִין לְמָרְדֳּכָי וַחֲמַת הַמֶּלֶךְ שָׁכָכָה׃ ס ח א בַּיּוֹם
הַהוּא נָתַן הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה אֶת־בֵּית הָמָן צֹרֵר הַיְּהוּדִיים יתיר י׳
וּמָרְדֳּכַי בָּא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי־הִגִּידָה אֶסְתֵּר מַה הוּא־לָהּ׃ ב וַיָּסַר הַמֶּלֶךְ אֶת־טַבַּעְתּוֹ
אֲשֶׁר הֶעֱבִיר מֵהָמָן וַיִּתְּנָהּ לְמָרְדֳּכָי וַתָּשֶׂם אֶסְתֵּר אֶת־מָרְדֳּכַי עַל־בֵּית הָמָן׃ ס ג וַתּוֹסֶף
אֶסְתֵּר וַתְּדַבֵּר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַתִּפֹּל לִפְנֵי רַגְלָיו וַתֵּבְךְּ וַתִּתְחַנֶּן־לוֹ לְהַעֲבִיר אֶת־רָעַת
הָמָן הָאֲגָגִי וְאֵת מַחֲשַׁבְתּוֹ אֲשֶׁר חָשַׁב עַל־הַיְּהוּדִים׃ ד וַיּוֹשֶׁט הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר אֵת

תו"א והמן נפל על המטה. שם סנהדרין קס : הגם לכבוש את המלכה. פסחים ק : וחמת המלך. ראש השנה יב מגילה טז סנהדרין קח זבחים קיג : ושם אסתר את מרדכי על בית המן. מגילה י :

רש"י

(ח) והמן נפל. פ המלאך דחפו : על המטה אשר אסתר עליה. דרכן היה ליסב בסעודה על צדן על גבי המטות כמו שנאמר בראש הספר מטות זהב וכסף לבני המשתה : הגם לכבוש. לשון תימה הוא לכבוש לאנוס בחזקה כמו (במדבר לב כב) ונכבשה הארץ : (ט) גם הנה העץ. גם רעה אחרת עשה שהכין העץ לתלות אוהבו של מלך שהציל המלך מסם המות : (א) מה הוא לה. איך הוא קרוב לה : (ג) להעביר את רעת המן. שלא

שפתי חכמים

שנגמרה הרעה דלמא ידע לו עוד כאשר אירע באמת לכ"פ השגחה והנקמה כלומר נגמר׳ השגח׳ שישגחהו ויעש׳ בו נקמה : פ והמן נופל נפל מבע"ל. לכ"פ המלאך דוחפו והכי איתא בפ"ק דמגילה ופירש"י נופל משמע לי עושה והולך נופל תמיד רוצה לזקוף ומלאך מפילו :

פירוש ע"ט

געזעסן וַיֹּאמֶר האט זיך דער קעניג אפגערופן הֲגַם לִכְבּוֹשׁ ווילסטו די קעניגען זאגאר אין מיין הויז געוואלטאטהאן הַדָּבָר ווי נור דער ווארט איז פון קעניגס מויל ארויס וּפְנֵי הָמָן חָפוּ האט מאן המן'ס געזיכט פארדעקט *) : (ט) וַיֹּאמֶר האט זיך איינער פון דעם קעניגס בעדינטע מיט'ן נאמען חַרְבוֹנָה אפגערופן אזוי אז דער קעניג האט עס גקענט הערען, עס שטייט נאך גרייט דער גאלגאן אויף וועלכן המן האט געוואלט אויפהייגען מרדכי'ן דעם קעניגס רעטער ביי איהם אין הויז, פופציג איילן די הויך, וַיֹּאמֶר האט דער קעניג גזאגט הייגט המן'ן אויף איהם : (י) וַיִּתְלוּ האט מען המן'ען אויפגעהאנגען אויף דעם זעלבען גאלגאן, וועלכן ער האט אן גיגרייט פאר מרדכי'ן וַחֲמַת דאן איז דעם קעניגס צארען געשטילט געווארן :

(א) בַּיּוֹם הַהוּא נאך אין דעם זעלבען טאג האט דער קעניג אחשורוש אוועקגעגעבן די קעניגין אסתר אֶת בֵּית די הויז פון דעם יודענפיינד המן וּמָרְדֳּכַי און מרדכי וואהר פארגעשטעלט פר דעם קעניג, דען אסתר האט אים גזאגט וואס ער איז איהרער : (ב) וַיָּסַר און דער קעניג האט זיין זיגעלרונג אראפגענומען וועלכן ער האט פון המן'ען צוריק גענומען און האט אים מרדכי'ן איבערגעגעבן וַתָּשֶׂם און אסתר האט גמאכט מרדכי'ן פאר א פערוואלטער איבער המן'ס הויז : (ג) וַתּוֹסֶף **) אסתר האט אבער ווידער גערעדט צום קעניג, און האט זיך צו זיינע פיס גווארפען וַתֵּבְךְּ און זי האט גוויינט און אים שטארק געבעטן לְהַעֲבִיר צו פערניכטען די שלעכטס וואס המן האט אנגעמאכט און זיינע בייזע גדאנקען וועגן די אידען : (ד) וַיּוֹשֶׁט האט דער קעניג דער לאנגט אסתר'ן דעם

ליקוטי א"ם

ח (א) (בַּיּוֹם הַהוּא נָתַן הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה אֶת בֵּית הָמָן צוֹרֵר הַיְּהוּדִים) הגאון ר׳ חיים קנאללער מפשעמיסל פרעגט איינגע ריכטיגע שאלות אויף דעם פסוק א) פאר וואס רופט דער פסוק המן'ען אויך נאכן טוט „צורר היהודים ?" ב) און מיט וואס פאר א רעכט האט אחשורוש אוועק געגעבן אסתר'ן המן'ס הויז ? צו דען אז ער איז בשטראפט געווארן מיט דעם טוט איז דען שוין זיין פערמעגן אויך קאנפיסקירט געווארן ג) און פאר וואס שטייט (וּמָרְדֳּכַי בָּא) מרדכי איז יעצט געקומן, איז ער דען יעצט געקומען דעם ערשטען מאהל ? עס האט געדארפט שטיין „וַיָּבֹא מָרְדֳּכַי", נאהר די זאך איז אזוי געוועזן. המן אלס משנה למלך האט געהאט א קאזיאנע הויז, אז ער איז געשטארבן איז די הויז איבערגעגאנגען צוריק צום קייזער, און אחשורוש וועלכער האט געוואלט ווייזען אסתר'ן אז זיין הארץ איז נים געוועזן גאנץ מיט המן'ען צו פארלעגען די אידען האט ער איהר בכיון געגעבען די הויז וואו עס האט געוואונט דער יודען־פיינד, דער צורר היהודים און אום אויך צו ווייזען אז אלע וואס וועלען פיינט האבן די יודען איז גלייך ווי זיי וואלטען פיינט געהאט די קעניגין, וואס איז א יודען. און מרדכי וואס איז ביז יעצט געוועזן נור איינער פון די קליינע הויף באמטע וויא עס שטייט (וּמָרְדֳּכַי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ) איז יעצט געקומן פאר'ן קייזער, ד"ה ער האט איהם דערהויכט און געמאכט פאר אוויצע קעניג (מִשְׁנֶה לַמֶּלֶךְ), דען אסתר האט איהם געזאגט אז ער איז איהר פעטער, האט ער איהם געגעבען א פאסטען ווי עס פאסט פאר די קעניגינ'ס א פעטער :

*) הערה אין פרס איז געווען אמאדע, אז דער יעניגער אויף וועלכען דער קעניג פלעגט שטארק בייז ווערען און פלעגט איהם שוין מעהר נים וועלען זעהען פלעגט מאן אויף איהם ארויף ווארפען אויפ'ן געזיכט אמאסקע. (הראב"ע) [א"מ]

**) הערה מאן דארף וויסען אז די זאך ווי אפרופען אקייזערליכען באפעל וואהר אין פרס און אין מדי כמעט אונמעגליך האט אסתר געמוזט קומען נאך איינגע מאהל אונגערופען און דערפאר שטיים ווייטער (פסוק ד) דער קעניג האט אסתר'ן דער לאנגט די גאלדענע רוטה, דען די גאלדענע רוטה פלעגט מאן ניצען נור אז מאן פלעגט קומען אונגערופען און דער קייזער האט מוחל געווען (רבינו אבן יחייא). [א"מ]

להביא את־המן אל־המשתה אשר־עשתה אסתר: ז א ויבא המלך והמן לשתות
עם־אסתר המלכה: ב ויאמר המלך לאסתר גם ביום השני במשתה היין מה
שאלתך אסתר המלכה ותנתן לך ומה־בקשתך עד־חצי המלכות ותעש: ג ותען
אסתר המלכה ותאמר אם־מצאתי חן בעיניך המלך ואם־על־המלך טוב תנתן לי
נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי: ד כי נמכרנו אני ועמי להשמיד להרוג ולאבד ואלו
לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי כי אין הצר שוה בנזק המלך: ס ה ויאמר המלך
אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה מי הוא זה ואי־זה הוא אשר־מלאו לבו לעשות כן:
ו ותאמר אסתר איש צר ואויב המן הרע הזה והמן נבעת מלפני המלך והמלכה:
ז והמלך קם בחמתו ממשתה היין אל־גנת הביתן והמן עמד לבקש על־נפשו
מאסתר המלכה כי ראה כי־כלתה אליו הרעה מאת המלך: ח והמלך שב מגנת

תו"א אם מלאתי חן בעיניך. שבת השקפות בשאלתה עקידה שער מד: כי נמכרנו אני ועמי. מגילה שם: כי אין הצר שוה בנזק המלך. זוהר פ' תצוה: ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה. מגילה פ"א דף טז: איש צר ואויב המן. שם דף יב טז: והמלך קם. מגילה פ"א דף טז: והמן: כב. שם:

שפתי חכמים

וגומר להורות שדיוקו ממה שכתוב אח"כ: ע פי' של כלתה נגמרה ואח"כ ק"ל מה רעה עמו לו שאומר כלתה הרעה ועוד במה ידע

רש"י

עד לרקיע ועד הכוכבים: (ג) תנתן לי נפשי. שלא אהרג בשלשה עשר באדר שנגזרת גזירת הריגה על עמי ומולדתי: ועמי. ינתן לי בבקשתי שלא יהרגו ואם תאמר מה אפכת לך כי איככה אוכל וראיתי וגו': (ד) כי אין הצר שוה בנזק המלך. אינכו חושש בנזק המלך שאילו רדף אחר הנאתך היה לו לומר מכור אותם לעבדים ולשפחות וקבל הממון או היה אותם להיות לך לעבדים הם וזרעם: (ה) ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה כל מקום שנאמר ויאמר שני פעמים אינו אלא למדרש ומדרשו של זה בתחלה היה מדבר עמה על ידי שליח עכשיו שידע שממשפחת מלכים היא דבר עמה הוא בעצמו: (ז) כי כלתה. נגמרה הרעה והשנאה והנקמה

ליקוטי א"ם

ז (א) ויבא המלך והמן לשתות עם אסתר המלכה) דער קעניג איז געקומען מיט המן'ען צו טרינקען מיט די קעניגן אסתר. איז אייגענטליך א פראגע דעם ערשטען מאהל שטייט סתם זיי זיינען געקומען צום מאהל צייט אונ דא שטייט זיי זיינען געקומען טרינקען, נור די זאך איז אז זייא זיינען טאקע ביידע געקומען אנטרינקען, איינגשיכור'ן אסתר'ן, אחשורוש האט געוואלט דער גיין איהרע פערבארגענע געדאנקען אין וואס באשטייט איהר ביטע, און ווער איז זיא, ד"ה איהר געבורט, איהר יחוס דען ער האט נאך אלץ ניט געוואוסט פון וואס פאר א פאלק זי שטאמט, אונ צוליב וואס האט זי איינגעלאדען נור המן'ען, וואס דאס בעווייזט אויף בעזונדערע התקרבות, וואס עס ווייזט ניט אויף ערליכקייט אונ קיישהייט; המן ווידער האט גערעכענט אז זיא האט איהם ליבער פון דעם קעניג האט ער אויך געוואלט זי זאל וואס מעהר טרינקען אום צו דער גיין איהרע פערבארגענע געדאנקען וועגען איהם:

פירוש ע"ט

צום מאהל צייט וואס די קעניגן אסתר האט צוגעברייטעט: (א) ויבא דער קעניג אונ המן זיינען געקומען מיט שפייז מיט די קעניגן אסתר: (ב) ויאמר דער קעניג זאגט אויף דעם צווייטען טאג ווידער ביים טרינקען די ווייז צו אסתר אין וואס באשטייט דיין וואונש, קעניגע אסתר ותנתן אונ עס זאל געגעבען ווערען ומה אונ אין וואס באשטייט דיין ביטע, זאגאר א האלבע קעניגרייך ותעש וועט עס אויך ערפילט ווערען: (ג) ותען האט די קעניגן אסתר געענטפערט אם אויב איך האב געפונען גונסט אין דיינע אויגען אונ אויב דער קעניג וועט בעשטעמיגען תנתן זאל מאן מיר מיין לעבען אויף מיין ביטע שענקען ועמי אונ מיין פאלק'ס לעבען אויף מיין וואונש: (ד) כי נמכרנו דען איך מיט מיין פאלק זיינען פערקויפט געווארען צום אויסראטונג, פערניכטונג אונ פערטיליגונג ואלו יא ווען מאן וואלט אונז נור פערקויפט וואלט איך געשוויגען דען דער רבענדער פיינד ליידט ניט זיין קייזער'ס שאדען: (ה) ויאמר האט דער קעניג אחשורוש העפטיג אויסגערופען מי הוא זה ווער איז דער אונ וואו איז דער מאן וועלכער האט געוואגט אזוינס צו טהאן: (ו) ותאמר האט אסתר געענטפערט איש דער גרויזאמער אונ ראכענדער פיינד איז דער געמיינער המן אונ המן איז דער ציטערדיג געווארען, פירכטענד פארן כעס פון קעניג אונ פון די קעניגן: (ז) והמלך אונ דער קעניג איז מיט גרויס צארן אויפגעשטאנען פון דעם מאהלצייט ווין אונ איז אריין אין שלאס גארטען והמן אונ המן איז געבליבען לבקש אום אויסצובעטען מען זאל אים דאס לעבען שענקען כי ראה דען ער האט פערשטאנען דאס פון קעניג'ס זייט איז שוין זיין אונגליק בעשלאסען: (ח) והמלך אז דער קעניג האט זיך פון גארטען צוריק אין שפייזעזאל אומגעקעהרט והמן ערשט המן פאלט*) אויף די סאפע וועלכע אסתר איז

*) הערה ווי קומט עס אז המן זאל פאן אזא נארישקייט אין דער צייט וואס ביידע וואהרען אויף אים העכסט אויפגעבראכט? נור דער אבן עזרא זאגט, המן האט גענומען בעטען אסתר'ן זי זאל אויף איהם רחמנות האבען אונ בעטען דעם קעניג אז מאן זאל איהם שענקען דאס לעבען אונ איז געפאלען צו איהרע פיס. ווי דער קעניג איז אריין איז ער נאך מעהר דער שראקען געווארען אונ וועלענדיג זיך אויפהויבען איז ער ארויף געפאלען אויף אסתר'ן. אונ דער קעניג וועלכער איז אריין צוריק מיט כעס האט דעם שרעקליכען פעות ניט פערשטאנען. (א"ם)

בָּאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ וַיֹּאמֶר הָמָן בְּלִבּוֹ לְמִי יַחְפֹּץ הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת
יְקָר יוֹתֵר מִמֶּנִּי׃ ז וַיֹּאמֶר הָמָן אֶל־הַמֶּלֶךְ אִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ׃
ח יָבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת אֲשֶׁר לָבַשׁ־בּוֹ הַמֶּלֶךְ וְסוּס אֲשֶׁר רָכַב עָלָיו הַמֶּלֶךְ וַאֲשֶׁר
נִתַּן כֶּתֶר מַלְכוּת בְּרֹאשׁוֹ׃ ט וְנָתוֹן הַלְּבוּשׁ וְהַסּוּס עַל־יַד־אִישׁ מִשָּׂרֵי הַמֶּלֶךְ
הַפַּרְתְּמִים וְהִלְבִּישׁוּ אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ וְהִרְכִּיבֻהוּ עַל־הַסּוּס בִּרְחוֹב
הָעִיר וְקָרְאוּ לְפָנָיו כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ׃ י וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
לְהָמָן מַהֵר קַח אֶת־הַלְּבוּשׁ וְאֶת־הַסּוּס כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וַעֲשֵׂה־כֵן לְמָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי
הַיּוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ אַל־תַּפֵּל דָּבָר מִכֹּל אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃ יא וַיִּקַּח הָמָן אֶת־הַלְּבוּשׁ
וְאֶת־הַסּוּס וַיַּלְבֵּשׁ אֶת־מָרְדֳּכָי וַיַּרְכִּיבֵהוּ בִּרְחוֹב הָעִיר וַיִּקְרָא לְפָנָיו כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ
אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ׃ יב וַיָּשָׁב מָרְדֳּכַי אֶל־שַׁעַר הַמֶּלֶךְ וְהָמָן נִדְחַף אֶל־בֵּיתוֹ אָבֵל
וַחֲפוּי רֹאשׁ׃ יג וַיְסַפֵּר הָמָן לְזֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ וּלְכָל־אֹהֲבָיו אֵת כָּל־אֲשֶׁר קָרָהוּ וַיֹּאמְרוּ
לוֹ חֲכָמָיו וְזֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ אִם מִזֶּרַע הַיְּהוּדִים מָרְדֳּכַי אֲשֶׁר הַחִלּוֹתָ לִנְפֹּל לְפָנָיו לֹא־
תוּכַל לוֹ כִּי־נָפוֹל תִּפּוֹל לְפָנָיו׃ יד עוֹדָם מְדַבְּרִים עִמּוֹ וְסָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ הִגִּיעוּ וַיַּבְהִלוּ

תו"א ויאמר המן בלבו. מגלה טו: ועשה כן למרדכי. שם: ויקח המן. שם (ברכות ב יומא ח): את הלבוש. שם: ויקרא לפניו ככה יעשה. שם: וישב מרדכי. שם: ויספר המן. שם: אם מזרע היהודים. שם עקידה שער כו: וסריסי המלך. מגלה שם:

רש"י

עוד לי לפיכך ויאמר להביא את ספר הזכרונות: (ט) ונתון הלבוש והסוס על יד איש. ואת הכתר לא הזכיר שראה עינו של מלך רעה על שאמר שיתנו הכתר בראש אדם: (יב) וישב מרדכי. לשקו ם ולתעניתו: אבל וחפוי ראש. רבותינו נ פירשו הדבר במסכת מגילה: (יג) אשר החלות לנפל וגו'. אמרה אומה זו נמשלו לכוכבים ס ולעפר כשהם יורדים יורדים עד לעפר וכשהם עולים

שפתי חכמים

שינה שקועה בלילה הנמשכת אחר השמחה. לכ"פ גם היה: מ דק"ל לנ"ל דשב מרדכי הלא כל עצמו של הכתוב אינו אלא לספר במפלתו של המן. לכ"פ לשקו ולתעניתו ויום ג' לתעניתו היה שהתחיל להתענות ביום י"ד בניסן ומה שקרא המקרא ליום אתמול של פי ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות יום שלישי לשילות הרלים היה: נ דק"ל מה אבילות שייך בזה. לזה אמר ר"פ וכו' דדרשו בפ"ק דמגלה ט"ז: ס בגמרא בפ"ק דמגילה דייק מסיפיה דקרא כי נפול תפול לפניו שתי נפילות אלו למה מלמד שאמרה לו אומה זו נמשלת לעפר ולכוכבים וכו' גם רש"י עיקר דיוקו מסיפיה דקרא לכן כתב

פירוש ע"ט

א מענשען וועלכען דר קעניג וויל בעזונדרע עהרע אפּגעבען ויאמר המן בלבו האט המן א טראכט געגעבען, וועמען אויסער מיר וויל דער קעניג אזעלכע עהרע וויזען: (ז) ויאמר האט המן געענטפערט דעם קעניג איש א מאן וועלכען דער קעניג וויל בעזונדער אויס צייכנען: (ח) יביאו זאל מאן ברייננען דעם קעניגליכען מאנטעל וואס דר קעניג האט געטראגען וסוס און דעם פערד אויף וועלכען דר קעניג האט געריטען ואשר אין דעם טאג וואס מען האט דעם קייזער געקריינט: (ט) ונתון און מען זאל דאס קלייד און דעם פערד איבר געבען איינעם פון די גרויסע בעאמטע והלבישו און ער זאל אנקליידן דעם מאן, וועלכען דר קעניג וויל עהרן והרכיבהו און מען זאל אים ארום פירן אויף די גרעסטע פלאטצער פון שטאט וקראו און מען זאל פיר אים אויסרופען ככה אזוי טוט מאן מיט א מענשען וועלכען דר קעניג וויל בעזאנדער אויס־צייכנען: (י) ויאמר האט דער קעניג געזאגט צו המן'ען מהר נעם געשווינד דם קלייד און דעם פערד ווי דו האסט געזאגט ועשה און טהוא אזוי מיט דעם יודען מרדכי וועלכער זיצט אין מיין קעניגליכען הויף אל תפל דבר זאלסט ניט וואגן אנדערש צו טהאן ווי דו האסט געזאגט: (יא) ויקח המן האט גנומען דאס קלייד און דעם פערד וילבש און ער האט מרדכי'ן אנגע־קליידעט און ער האט אים ארום געפירט אויף דעם פערד אין אלע גרעסטע פלעטצער פון שטאט ויקרא און האט פר אים אויסגערופען ככה אזוי טהוט מאן מיט אמאן וועלכען דער קעניג וויל אויסער־ארדענטליכע עהרע וייזען: (יב) וישב מרדכי האט זיך נאך דעם אומגעקעהרט אין קעניגליכען טויער און המן נדחף איז איילענדיג אהיים גלאפען אבל פערטרויערט פון די גרויסע שאנדע: (יג) ויספר און האט באלד דערציילט זיין פרוי זרש און זיינע פריינדע וואס מיט אים האט פאסירט ויאמרו לו האבען אים די ערפאהרענע פריינד צו זאמען מיט זיין פרוי זרש געזאגט אם ווען מרדכי איזט ווירקליך פון יודישען הערקונפט אשר החלות איז אז דו האסט שוין איינמאהל אנגעפאנגען צו פאלען פר אים לא תוכל וועסטו אים שוין ניט בייקומען כי נפול תפול וועסט נאך איממער טיפער פר אים פאלען: (יד) עודם זיי האבען נאך גהאלטען אין מיט'ן ריידען וסריסי און די קעניגליכע בעדינטע זיינען אנגעקומען ויבהילו און האבען גנומען איילען המן'ען, ער זאל שנעל קומען

משלי חכמים

געפרעגט וואס זאל מאן טאן מיט א מענטשען וועלכער דער קייזער וויל כבוד אן טאן דר פרוי חיים פרעגט פר וואס האט אחשורוש ניט געפרעגט המן'ען גלייך אויף מרדכי'ן אזו ווי ער האט געפרעגט ביי זיינע בעדינטע! נאר אחשורוש האט געוואוסט אז המן איז מרדכי'ן א שונא בנפש וועט ער געוויס ניט ראטען לטובתו, דר פר האט ער איהם געפרעגט סתם, וואס פר אמענטש עס איז, זאל ער זיין פון גרויסען צוא פון קליינעם שטאנד:

כָּל־אֲשֶׁר גִּדְּלוֹ הַמֶּלֶךְ וְאֵת אֲשֶׁר נִשְּׂאוֹ עַל־הַשָּׂרִים וְעַבְדֵי הַמֶּלֶךְ׃ יב וַיֹּאמֶר הָמָ
אַף לֹא־הֵבִיאָה אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה עִם־הַמֶּלֶךְ אֶל־הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר־עָשָׂתָה כִּי אִם־אוֹתִ
וְגַם־לְמָחָר אֲנִי קָרוּא־לָהּ עִם־הַמֶּלֶךְ׃ יג וְכָל־זֶה אֵינֶנּוּ שֹׁוֶה לִי בְּכָל־עֵת אֲשֶׁר אֲנִ
רֹאֶה אֶת־מָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ׃ יד וַתֹּאמֶר לוֹ זֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ וְכָל־אֹהֲבָ
יַעֲשׂוּ־עֵץ גָּבֹהַּ חֲמִשִּׁים אַמָּה וּבַבֹּקֶר ׀ אֱמֹר לַמֶּלֶךְ וְיִתְלוּ אֶת־מָרְדֳּכַי עָלָיו וּבֹא עִם־
הַמֶּלֶךְ אֶל־הַמִּשְׁתֶּה שָׂמֵחַ וַיִּיטַב הַדָּבָר לִפְנֵי הָמָן וַיַּעַשׂ הָעֵץ׃ ס ו א בַּלַּיְלָה הַהוּ
נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר לְהָבִיא אֶת־סֵפֶר הַזִּכְרֹנוֹת דִּבְרֵי הַיָּמִים וַיִּהְיוּ נִקְרָאִים לִפְנֵ
הַמֶּלֶךְ׃ ב וַיִּמָּצֵא כָתוּב אֲשֶׁר הִגִּיד מָרְדֳּכַי עַל־בִּגְתָנָא וָתֶרֶשׁ שְׁנֵי סָרִיסֵי הַמֶּלֶ
מִשֹּׁמְרֵי הַסַּף אֲשֶׁר בִּקְשׁוּ לִשְׁלֹחַ יָד בַּמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ׃ ג וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַה־נַּעֲשָׂה
יְקָר וּגְדוּלָּה לְמָרְדֳּכַי עַל־זֶה וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי הַמֶּלֶךְ מְשָׁרְתָיו לֹא־נַעֲשָׂה עִמּוֹ דָּבָר׃
ד וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מִי בֶחָצֵר וְהָמָן בָּא לַחֲצַר בֵּית־הַמֶּלֶךְ הַחִיצוֹנָה לֵאמֹר לַמֶּלֶךְ
לִתְלוֹת אֶת־מָרְדֳּכַי עַל־הָעֵץ אֲשֶׁר־הֵכִין לוֹ׃ ה וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי הַמֶּלֶךְ אֵלָיו הִנֵּ
הָמָן עֹמֵד בֶּחָצֵר וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ יָבוֹא׃ ו וַיָּבוֹא הָמָן וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ מַה־לַעֲשׂוֹ

תו"א אף לא הביאה אסתר. זוהר פ' תצוה: וכל זה איננו שוה לי מגילה שם: בלילה ההוא נדדה שנת המלך. שם יט: ויאמר להביא את ספר הזכרונו מגילה טו: לא נעשה עמו דבר. שם טז: הכין לו. שם:

שפתי חכמים

מגילה: ל דק"ל למה זה נדדה שנת המלך בלילה הזאת יותר מבכל הלילות והלילה הזה לא היה יכול לישן בהיותו שמח וטוב לב ששמח במשתה אסתר וכדרך הטבע השמחים במשתה כיום שהם ישנים

רש"י

(יג) איננו שוה לי. איני חש לכל הכבוד אשר לי בכל עת וגו'. אמרו רבותינו שהיה מראה לו שט שמכר עצמו לעבד על אוצר מזונות כשנתמנו ראש גייסות מרדכי והמן במלחמה אחת: (א) נדדה שנת המלך. ל נס היה. ויש אומרים שם את לבו ט שזמנה אסתר את המן שמא נתנה עיניה בו ויהרגהו: להביא את ספר הזכרונות. דרך המלכים כשישנתן נודד אומרים לפניהם משלים ושיחות עד ששנתם חוזרת עליהם. ורבותינו אמרו מתוך שנתן לבו על המן ואסת אמר אי אפשר שלא ידע אדם שהוא אוהבי עלתם ויגלה לי וחזר ואמר שמא עשה לי אדם טובה ולא גמלתיו ואין הושם

משלי חכמים

נים געקומען אהיים ? נאהר דר תרוץ איז ער הט געוואוסט אז בעת איז א שלעכטר בעל עצה הט ער זיך איינגעהאלטן נור דער בעת איז ביי איהם געווען אזוי גרוס אז ער הט זיך נים גענומען צו אנדערע ארבייט נאהר ער האט תומ"י געשיקט נאך זיינע גוטע פריינד אונ נאך זיין פרוי זרש:
ו (ו) (ויבא המן ויאמר לו המלך מה לעשות באיש) אז המן איז אריין געקומען הט איהם דער קייזער

פירוש ע"ט

גגעבן איבר אלע פירסטן אונ שטאטס בעאמטע (יב) ויאמר דאן האט ער זיי ווידער דערציילט א זאגאר די קעניגן אסתר הט קיינם אויטר אים נינ געלאדן צום מאהלצייט וואס זי הט גמאכט וגם או אויך מארגן, הט ער זיי דערציילט, בין איך צוג איהר געלאדן מיט'ן קעניג: (יג) וכל זה אבער דא

אלץ הט ביי מיר קיין ווערדע בכל עת זא לאנג ווי איך זעה נאך זיטצן דעם אידען מרדכי אי קעניגלכן הויף: (יד) ותאמר לו הט זרש צו איהם גזאגט אונ אלע פריינד האבן איינגעשטימט יעשו ע אז מען זאל מאכן א תליה פופציג איילן די הויך ובבקר אונ אין דר פריה זאג דעם קעניג אז מע זאל מרדכי'ן אויף הייננגן אויף איהר ובא וועסט דו שוין גיין לוסטיג מיט'ן קעניג צום מאהלציינ
וייטב איז דער ראטה המן'ען געפעלן גוואהרן אונ ער האט גלאזט בויען די תליה:
(א) בלילה אין דר זעלבר נאכט נדדה הט גראדע דר קעניג נים גקענט שלאפן ויאמר האט ער דאפי גהייסן ברייננגן די חראניק, וואו עס ווערען פארשריבן די מערקווירדיגסטע זאכען ויהיו אונ מא הט זיי פארגעלעזן פאר דעם קעניג: (ב) וימצא הט מען געפונען געשריבן די געשיכטע אשר וויא מרדכ הט ענדעקט אז בגתן אונ תרש, צוויי קעניגלכע בעדינטע, וואס פלעגן שטיין אויף וואך ביין טוהי אשר בקשו האבן גוואלט טויטן דעם קעניג: (ג) ויאמר הט דר קעניג גפרעגט מיט וואס פאר אנ'ערע או ווירדע הט מען דאפיר מרדכי'ן בעלוינט, האבן אים די קאמערדינר געענטפערט לא נעשה מען הט אים מיט דם מינדעסטע נים בעלוינט: (ד) ויאמר הט דר קעניג געפרעגט ווער איז אין פארגעמאך והמן אונ המן איז גראדע אנגעקומען אין די אויסווייניגסטע גאלעריע פון פאלאץ אום צו זאגע דעם קעניג אז מען זאל מרדכי'ן אויפהייננגן אויף דר תליה וואס ער הט גמאכט: (ה) ויאמרו האבן ד קאממער דינער גזאגט, המן ווארט אין פארצימר ויאמר המלך יבא האט דער קעניג גזאגט, זאל ער הערייננקומען: (ו) ויבא איז המן אריין גקומען ויאמר פרעגט אים דר קעניג מה וואס זאל מאן מיהאן בי

---

*) הערה דער מנהג איז אז יעדער טאג, אין דער פריה, קומען איינגע הויף בעאמטע צום קייזער צוא ערקונדיגען זיך וועגען דיא נייע בעפעהל וואס דער קעניג וועט ארוים געבען אויך זיך צו בעראטהן וועגען פערשידענע זאכען וואס געהערט צום קעניגרייך, אונ זיי וואַרטען אי פארצימער ביז דער קעניג רופט זיי. (רמ"א) [א"ם]

המלכות נכח פתח הבית: ב ויהי כראות המלך את־אסתר המלכה עמדת בחצר
נשאה חן בעיניו ויושט המלך לאסתר את־שרביט הזהב אשר בידו ותקרב
אסתר ותגע בראש השרביט: ג ויאמר לה המלך מה־לך אסתר המלכה ומה־
בקשתך עד־חצי המלכות וינתן לך: ד ותאמר אסתר אם־על־המלך טוב יבוא
המלך והמן היום אל־המשתה אשר־עשיתי לו: ה ויאמר המלך מהרו את־המן
לעשות את־דבר אסתר ויבא המלך והמן אל־המשתה אשר־עשתה אסתר:
ו ויאמר המלך לאסתר במשתה היין מה־שאלתך וינתן לך ומה־בקשתך עד־
חצי המלכות ותעש: ז ותען אסתר ותאמר שאלתי ובקשתי°: ח אם־מצאתי חן
בעיני המלך ואם־על־המלך טוב לתת את־שאלתי ולעשות את־בקשתי יבוא המלך
והמן אל־המשתה אשר אעשה להם ומחר אעשה כדבר המלך: ט ויצא המן
ביום ההוא שמח וטוב לב וכראות המן את־מרדכי בשער המלך ולא־קם ולא־
זע ממנו וימלא המן על־מרדכי חמה: י ויתאפק המן ויבוא אל־ביתו וישלח ויבא
את־אהביו ואת־זרש אשתו: יא ויספר להם המן את־כבוד עשרו ורב בניו ואת

תר"א ויהי כראות המלך את אסתר המלכה. סס: ויאמר לה המלך מה לך. סס: יבוא המלך והמן. סס: ויספר להם המן, סס:

רש"י

°חצי הספר בפסוקים

(ג) עד חצי המלכות. דבר שהוא באמצע ובחצי המלכות הוא בית המקדש שהתחילו לבנותו בימי כורש וחזר בו ולוה לבטל המלאכ' ואחשורוש שעמד אחריו גם הוא ביטל המלאכה ופשוטו של מקרא אף אם תשאלי ממני חצי המלכות אתן לך: (ד) יבוא המלך והמן. רבותינו אמרו טעמים הרבה בדבר מה ראתה אסתר בזימנה את המן כדי לקנאו במלך ובשרים שהמלך יחשוב שהוא חושק אליה ויהרגנו ועוד טעמים רבים: (ה) אל המשתה. כל סעודה נקראת על שם היין שהוא עיקר: (ח) ומחר אעשה כדבר המלך. מה שבקשת ממני כל הימים לגלות לך את עמי ואת מולדתי: (י) ויתאפק. נתחזק לעמוד על כעסו כי היה ירא להנקם בלא רשות. ויתאפק אישטני"ר בלע"ז:

פירוש ע"ט

אנטקעגן איינגאנג פון דער גאלעריע: (ב) ויהי ווי דר קעניג הט די קעניגין אסתר דערזעהן שטיין אין פארזאלע נשאה האט זיא נקראגן חן אין זיינע אויגן אונ ער הט איהר די גאלדענע רוט דער לאנגט וועלכע ער הט געהאלטן אין האנד ותקרב איז אסתר צוגענאנגען אונ הט בעריהרט די שפיץ רוט: (ג) ויאמר הט דר קעניג געפרעגט מה לך וואס איז דיר, קעניגין אסתר? אין וואס בעשטייט דיין פערלאנג עד חצי המלכות זאגאר ווען דו וועסט א האלבע קעניגרייך פערלאנגן וועט עס דיר אויך געגעבן ווערן: (ד) ותאמר האט אסתר גזאגט, ווען דר קעניג וועט זא גוט זיין יבא זאל ער היינט קומען צוזאממן מיט המן'ן צום מאהל צייט וואס איך האב היינט גמאכט פון זיינעט וועגן: (ה) ויאמר הט דר קעניג גזאגט, זאל מאן שנעל היסען המן'ען ערפילן אסתר'ס וואונש ויבא אונ דר קעניג מיט המן'ען זיינען גקומען צום מאהלצייט וואס אסתר הט גמאכט: (ו) ויאמר ביי די ויין הט דער קעניג ווידער גזאגט צו אסתר'ן מה שאלתך אין וואס באשטייט דיין פערלאנג, עס זאל ערפילט ווערן ומה אונ אין וואס באשטייט דיין ביטטע ווען דוא פערלאנגסט א האלבע קעניגרייך, זאל מאן דיר עס געבן: (ז) ותען הט אסתר געענטפערט דו ווילסט וויסען מיינע פאדערונגן: (ח) אם אויב איך האב געפונן גונסט ביין קעניג אונ ווען דר קעניג איז אזוי גוט נאכצוגעבן מיין וואונש אונ צו ערפילען מיין פערלאנג יבא זאל דר קעניג מארגן אויך קומען מיט המן'ען צו דעם מאהלצייט וואס איך וועל פיר אייך צו גרייטן ומחר אונ מארגן וועל איך ערפילן דעם קעניגלכן באפעל צו זאגן אין וואס בעשטייט מיין ביטטע: (ט) ויצא המן איז אין יענם טאג ארויס גגאנגן פרייליך אונ פארגעניגט וכראות נאהר ווי המן הט דר זעהן אין קעניגלכן טהויער מרדכי'ן וועלכר איז פר אים ניט אויפגעשטאנען אונ זאגאר זיך ניט אריק געמהאן וימלא איז ער אויף מרדכי'ן פול גווארן מיט וואוטה: (י) ויתאפק נור ער האט זיך איינגעהאלטן ביז ער איז צו הויזע גגאנגן וישלח אונ דאן הט ער געשיקט רופן אללע זיינע פריינדע אונ אויך זיין פרוי זרש: (יא) ויספר אונ המן הט זיי דערציילט *) ווי רייך ער איז אונ וויפיל קינדער ער הט ואת כל אונ ווי דר קעניג הט איהם גרויס גמאכט אונ ווי ער הט אים דעם ערשטען ראנג

משלי חכמים

ה (י) (ויתאפק המן ויבא אל ביתו) דער מחבר פון כבוד חכמים פרעגט וואס דערציילט מיר דער פסוק אז ער הט זיך איינגעהאלטן אונ איז אהיים געגאנגען ווייזט אום אז ער וואלט זיך ניט איינגעהאלטן וואלט ער

---

*) **הערה** איינענטליך איז ניט צו פערשטיין וואס עס שטייט ער האט זיינע גוטע פריינד אונ זיין פרוי דער ציילט וויפיל קינדער ער האט, ווייס דען זיין פרוי ניט וויפיל קינדער ער האט? דערפאר טייטשט דער רלב"ג דעם ווארט „ויספר" ער האט זיי אויסגערעכענט וואס פאר א גרויס שטאלץ איינע קינדער פערנעמען אין קעניגרייך. [א"ם]

י וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַהֲתָךְ וַתְּצַוֵּהוּ אֶל־מָרְדֳּכָי׃ יא כָּל־עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ וְעַם מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ
יֹדְעִים אֲשֶׁר כָּל־אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר־יָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ אֶל־הֶחָצֵר הַפְּנִימִית אֲשֶׁר לֹא־
יִקָּרֵא אַחַת דָּתוֹ לְהָמִית לְבַד מֵאֲשֶׁר יוֹשִׁיט־לוֹ הַמֶּלֶךְ אֶת־שַׁרְבִיט הַזָּהָב וְחָיָה וַאֲנִי
לֹא נִקְרֵאתִי לָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ זֶה שְׁלוֹשִׁים יוֹם׃ יב וַיַּגִּידוּ לְמָרְדֳּכָי אֵת דִּבְרֵי אֶסְתֵּר׃
יג וַיֹּאמֶר מָרְדֳּכַי לְהָשִׁיב אֶל־אֶסְתֵּר אַל־תְּדַמִּי בְנַפְשֵׁךְ לְהִמָּלֵט בֵּית־הַמֶּלֶךְ מִכָּל־
הַיְּהוּדִים׃ יד כִּי אִם־הַחֲרֵשׁ תַּחֲרִישִׁי בָּעֵת הַזֹּאת רֶוַח וְהַצָּלָה יַעֲמוֹד לַיְּהוּדִים מִמָּקוֹם
אַחֵר וְאַתְּ וּבֵית־אָבִיךְ תֹּאבֵדוּ וּמִי יוֹדֵעַ אִם־לְעֵת כָּזֹאת הִגַּעַתְּ לַמַּלְכוּת׃ טו וַתֹּאמֶר
אֶסְתֵּר לְהָשִׁיב אֶל־מָרְדֳּכָי׃ טז לֵךְ כְּנוֹס אֶת־כָּל־הַיְּהוּדִים הַנִּמְצְאִים בְּשׁוּשָׁן וְצוּמוּ
עָלַי וְאַל־תֹּאכְלוּ וְאַל־תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה וָיוֹם גַּם־אֲנִי וְנַעֲרֹתַי אָצוּם כֵּן וּבְכֵן
אָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא־כַדָּת וְכַאֲשֶׁר אָבַדְתִּי אָבָדְתִּי׃ יז וַיַּעֲבֹר מָרְדֳּכָי וַיַּעַשׂ כְּכֹל
אֲשֶׁר־צִוְּתָה עָלָיו אֶסְתֵּר׃ ה א וַיְהִי ׀ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַתִּלְבַּשׁ אֶסְתֵּר מַלְכוּת וַתַּעֲמֹד
בַּחֲצַר בֵּית־הַמֶּלֶךְ הַפְּנִימִית נֹכַח בֵּית הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ בְּבֵית

תו"א ויגידו למרדכי את דברי אסתר. מגילה טו: לך כנוס את כל היהודים. שם: וצומו עלי וגו' ואל תשתו. יבמות קכא: וכאשר אבדתי אבדתי. מגילה טו: ויעבר מרדכי. שם: ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות. שם יד' זוהר פ' חקת: ותעמד בחצר בית המלך הפנימית. מגילה דף טו:

שפתי חכמים

ד ע"ת כינהו בפ"ק דמגילה וכמדרש ילקוט כתב רש"י שניהם יחד דס"ל דשא והא גרם כי זולת חטא הצלם לא נגזרה עליהם כלייה כ"כ וזולת חטא הסעודה היה עדיין הש"י מאריך אפו ובזה נחתם גזר דינ' כמלא אופן הגזירה היה בעבור הצלם וחתימת הגזר דין היה בעבור הסעודה וכן הוכיח מהר"ר שלמה אלקבץ בהקדמתו ספרו מנות הלוי שכן דעת רשב"י בפ"ק דמגילה: ם פי' עד עכשיו נבעלתי באונס ועכשיו אלך מדעתי: י דק"ל הל"ל ויעש מרדכי כל אשר צותה אסתר מהו ויעבור לכ"פ שעבר על דת כו': כ דאל"כ בגדי מלכות מבע"ל. פ"ק

רש"י

פירוש הכסף: (יג) אל תדמי בנפשך. אל תחשבי כמו (במדבר לג נו) והיה כאשר דמיתי. אל תדמי בנפשך אל תהי סבורה להמלט ביום ההריג' בבית המלך שאין את רוצה לסכן עצמך עכשיו על הספק לבא אל המלך שלא ברשות: (יד) ומי יודע אם לעת כזאת הגעת. ומי יודע אם יחפוץ בך המלך לשנה הבאה שהוא זמן ההריגה: לעת כזאת. שהוא היה עומד בניסן וזמן ההריג' באדר לשנ' הבאה: הגעת למלכות. אם תגיעי לגדול' שאת בה עכשיו: (טז) אשר לא כדת. שאין דת ליכנס אשר לא יקרא. ומדרש אגדה אשר לא כדת שעד עתה באונס ועכשיו ברצון: וכאשר אבדתי אבדתי. וכאשר התחלתי לילך לאבוד אלך ואמות. ומ"א כאשר אבדתי מבית אבא אובד ממך שמעכשיו שאני ברצון נבעלת לעכו"ם אני אסורה לך: (יז) ויעבר מרדכי. על דת להתענות י' ביום טוב ראשון של פסח שהתענה י"ד בניסן וט"ו וט"ז שהרי ביום י"ג נכתבו הספרים: (א) מלכות. בגדי מלכות ורבותינו אמרו שלבשתה ב' רוח הקודש כמה דאת אמר (דברי הימים א יב יח) ורוח לבשה את עמשי:

פירוש ע"ט

איבערגעגעבן מרדכי'ס ווערטער: (י) ותאמר האט אסתר גזאגט התך'ן ותצוהו ער זאל איבערגעבן מרדכי'ן: (יא) כל עבדי המלך אלע קעניגליכע דינער און אלע אונטערטהאנן ווייסן אשר דאס דער יעניגער, מאן אדער פרוי, וועלכער וואגט אריין צו גיין צום קעניג אין זיין אינעווייניגסטן הויף אומגערופען אחת מוז ער לויט דעם אלגעמיינעם געזעטץ שטארבן לבד אויסגענומען אז דער קעניג דערלאנגט אים זיין גאלדענע רוט דאן בלייבט ער לעבן ואני און איך בין שוין ניט גרופן געווארען צום קעניג זייט דרייסיג טעג: (יב) ויגידו אלס מאן האט אסתר'ס אנטווארט איבערגעגעבן מרדכי'ן: (יג) ויאמר האט מרדכי געהייסן אסתר'ן זאגן אל תדמי זאלסט זיך ניט איינבילדן אז אין קעניגליכן פאלאץ וועסט דו פון גפאהר גרעטעט ווערן איינע פון אלע יודען: (יד) כי דען ווען דו וועסט יעצט שווייגן און ניט בעטן דעם קעניג רוח והצלה וועלן די אידן בעקומען הילף און רעטונג פון איין אנדער קוועלע ואת אבער דו ווייל דו האסט ניט גבעטן און דיין פאטערס פאמיליע וואס צו ליב זיי איז געווארען די צרה וועלן געוויס פארלארען גיין ומי יודע און ווער ווייס? פילייכט ביזטו קעניגן געווארען נור צו ליב דיזער צייט צו העלפן די יודן: (טו) ותאמר האט אסתר בעפוילן איבערצוגעבן מרדכי'ן: (טז) לך כנוס גיי פערזאמעל אלע יודן וואס געפינען זיך אין שושן און פאסט פון מיינעט וועגן ואל תאכלו און איהר זאלט ניט עסן און טרינקען ביז דריי טעג, ניט ביי טאג, ניט ביי נאכט, און איך און מיינע יונגע פרויען וועל אויך פאסטען ובכן און דאן וועל איך קומען צום קעניג אונגעזעטצליך וכאשר און ווען איך בין פערלארען, וועל איך פערלארן זיין: (יז) ויעבור איז מרדכי ארום גגאנגען די גאנצע שטאט און האט געזעהען עס זאל געטהאן ווערען וויא אסתר האט אנגעזאגט:

(א) ויהי אז עס איז גקומען דער דריטער טאג האט זיך אסתר קיניגליך אנגעטהאן ותעמוד און האט זיך געשטעלט אין די אינעווייניגסטע גאלעריע *) פון קעניגליכן שלאס נוכח געגענאיבער דעם קעניגס וואהנצימער והמלך און דער קעניג איז גראדע געזעסן אין אוידיענץ זאל אויף זיין קעניגליכן טראהן

*) הערה אין יעדער קעניגליכען שלאס איז דא אויסענווייניגסטע גאלערען, דיזע הייסן גירופען חצר און אינעווייניגסטע גאלעריען וועלכע ווערען גירופען חצר הפנימי: (א"מ)

ליום הזה: טו הרצים יצאו דחופים בדבר המלך והדת נתנה בשושן הבירה
והמלך והמן ישבו לשתות והעיר שושן נבוכה: ס ד, א ומרדכי ידע את־כל־
אשר נעשה ויקרע מרדכי את־בגדיו וילבש שק ואפר ויצא בתוך
העיר ויזעק זעקה גדולה ומרה: ב ויבוא עד לפני שער־המלך כי אין
לבוא אל־שער המלך בלבוש שק: ג ובכל־מדינה ומדינה מקום אשר דבר־
המלך ודתו מגיע אבל גדול ליהודים וצום ובכי ומספד שק ואפר יצע לרבים:
ד ותבואינה ותבואנה קרי נערות אסתר וסריסיה ויגידו לה ותתחלחל המלכה מאד
ותשלח בגדים להלביש את־מרדכי ולהסיר שקו מעליו ולא קבל: ה ותקרא
אסתר להתך מסריסי המלך אשר העמיד לפניה ותצוהו על־מרדכי לדעת מה־
זה ועל־מה־זה: ו ויצא התך אל־מרדכי אל־רחוב העיר אשר לפני שער־המלך:
ז ויגד־לו מרדכי את כל־אשר קרהו ואת | פרשת הכסף אשר אמר המן לשקול
על־גנזי המלך ביהודיים יתיר י לאבדם: ח ואת־פתשגן כתב־הדת אשר־נתן בשושן
להשמידם נתן לו להראות את־אסתר ולהגיד לה ולצוות עליה לבוא אל־המלך
להתחנן־לו ולבקש מלפניו על־עמה: ט ויבוא התך ויגד לאסתר את דברי מרדכי:

תו"א ומרדכי ידע את כל אשר נעשה. מגילה טו: כי אין לבא אל שער המלך בלבוש שק. ברכות שם: ותתחלחל המלכה מאד. מגילה טו סוטה כ נדה פח: ותקרא אסתר להתך. מגילה טו בתרא ד:

רש"י

להנתן חוק גזרת המלך: גלוי לכל העמים. דבר זה: (טו) והדת נתנה בשושן. מקום שהיה המלך שם ניתן ו ההוק בו ביום להיות עתידים ליום י"ג להדש אדר לכך. והעיר שושן נבוכה. ז היהודים שבה: (א) ומרדכי ידע. בעל החלום אמר לו שהסכימו העליונים על כך לפי שהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר ושנהנו ח מסעודת אחשורוש: (ב) כי אין לבוא. אין דרך ארץ לבוא אל שער המלך בלבוש שק: (ג) דבר המלך ודתו. כשהשלוחים נושאי הספרים עוברים שם נתנה הדת בעיר: (ז) פרשת הכסף

שפתי חכמים

ומביא ראיה מגזרת אס נ׳חוס כו׳: ו דק"ל הרי בכל מדינה ניתן הדת ולמה אמר בשושן. לכ"פ מקום שהמלך כו׳: ז דק"ל היאך העיר שהיא עצים ואבנים נבוכה. לכ"פ היהודים שבה: ח אף ע"ג דתרי

פירוש ע"ט

אוקו זאל פעראפענטליך ווערן פיר אלע אונטער־טהאנן פון אלע לענדער להיות אז זיי זאלן זיין גרייט צוא דיזער צייט: (טו) הרצים דיא קוריערן זיינען איילענדיג פאנאנדר גלאפן מיט'ן קעניגליכן אוקאז והדת אונ דער זעלבער באפעל איז שוין אין שושן אויך גגעבן גוואַרן והמלך דער קעניג מיט המן'ען האבן זיך גזעצט טרינקן אבער די יודן פון שושן זיינען צוטומעלט גווארן:

(א) ומרדכי אז מרדכי הט ערפאהרן וואס עס איז גשעהן, הט ער צוריסן זיינע קליידר וילבש הט זיך אנגעטהאן אזאק, אונ זיך באשאטן מיט אש, אונ איז ארויס אין שטאט אונ הט ביטר גשריען: (ב) ויבא איז איז ער גקומן ביז פאר'ן קייזערליכן הויף כי דען עס וואהר פערבאטן אריינצוקומן אין קעניגליכן הויף איינגעהילט אין אזאק: (ג) ובכל אונ אזוי וואהר אויך אין אלע לענדר וואו דר קעניגליכר אוקאז איז אנגעקומן אבל א גרויסר טרויער ביי די יודן וצום מען האט געפאסט געוויינט אונ גקלאגט, אין זאק אונ אש האבען זיך די גרעסטע גוואלגערט: (ד) ותבואנה אסתר ס קאממער פרויען אונ איהרע בעדינטע זיינען גקומן אונ האבן איהר דערציילט אז מרדכי גייט אין אזאק ותתחלחל הט זיך די קעניגין שרעקליך ערשראקן ותשלח אונ הט גלייך גשיקט קליידר אנצוקליידן מרדכי'ן ולהסיר אונ מען זאל איהם אויסטאן דעם זאק, אבער מרדכי האט ניט גוואלט אנעמן: (ה) ותקרא האט אסתר גרופן התך'ן וועלכר וואהר איינר פון דיא קעניגליכע בעדינטע וועלכע דר קעניג הט איהר צו בעדינונג גגעבן ותצוהו אונ הט אים בעפוילען צו דערגיין די אורזאכע ביי מרדכי'ן וואס דאס בעטייט: (ו) ויצא איז התך ארויס צו מרדכי'ן אויף דעם גרויסן פלאטץ וועלכר איז פאר דעם שלאס טהויער: (ז) ויגד הט איהם מרדכי דערציילט וואס עס הט מיט אים גטראפן *) ואת פרשת אויך פון דר בעשטימטע סוממא געלט וואס המן הט פערשפראכן אריין צו טראגן אין די קעניגליכע קאססע אום מען זאל די יודן פערטיליגן: (ח) ואת פתשגן כתב הדת אונ די קאפיע פון קעניגליכן אוקאז וואס מען האט אויסגעטהיילט אין שושן די יודן צו פערטיליגען הט ער התך'ן גגעבן להראות אום ער זאל דאס ווייזן אסתר'ן אונ איהר אללעם ערציילען ולצוות עליה אונ איהר בעפעהלען אין זיין נאמען גיין צום קעניג בעטן שוטץ אונ גנאדע פיר איהר פאלק: (ט) ויבא איז התך צוריק גגאנגן צו אסתר'ן אונ הט איהר

*) **הערה** חז פר הט זיך נים געוואלט בוקען פר המן'ען, אונ ווי ער האט זיך פערטהיידינט דאס ער איז איוד, אונ ווי צוליב דעם האט המן בעשלאסען אום צו ראטען אללע יודען (הרלב"ג).

שְׁנוֹת מִכָּל־עָם וְאֶת־דָּתֵי הַמֶּלֶךְ אֵינָם עֹשִׂים וְלַמֶּלֶךְ אֵין־שֹׁוֶה לְהַנִּיחָם׃ ט אִ
עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב יִכָּתֵב לְאַבְּדָם וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים כִּכַּר־כֶּסֶף אֶשְׁקוֹל עַל־יְדֵי עֹ
הַמְּלָאכָה לְהָבִיא אֶל־גִּנְזֵי הַמֶּלֶךְ׃ י וַיָּסַר הַמֶּלֶךְ אֶת־טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתְּנָהּ לְהָ
בֶּן־הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי צֹרֵר הַיְּהוּדִים׃ יא וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהָמָן הַכֶּסֶף נָתוּן לָךְ וְהָעָ
לַעֲשׂוֹת בּוֹ כַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ׃ יב וַיִּקָּרְאוּ סֹפְרֵי הַמֶּלֶךְ בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בִּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂ
יוֹם בּוֹ וַיִּכָּתֵב כְּכָל־אֲשֶׁר־צִוָּה הָמָן אֶל אֲחַשְׁדַּרְפְּנֵי־הַמֶּלֶךְ וְאֶל־הַפַּחוֹת אֲשֶׁר ׀ עַ
מְדִינָה וּמְדִינָה וְאֶל־שָׂרֵי עַם וָעָם מְדִינָה וּמְדִינָה כִּכְתָבָהּ וְעַם וָעָם כִּלְשׁוֹנוֹ בְּשֵׁ
הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ נִכְתָּב וְנֶחְתָּם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ׃ יג וְנִשְׁלוֹחַ סְפָרִים בְּיַד הָרָצִ
אֶל־כָּל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד אֶת־כָּל־הַיְּהוּדִים מִנַּעַר וְעַד־זָקֵן טַ
וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד בִּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁנֵים־עָשָׂר הוּא־חֹדֶשׁ אֲדָר וּשְׁלָלָם לָבוֹ
יד פַּתְשֶׁגֶן הַכְּתָב לְהִנָּתֵן דָּת בְּכָל־מְדִינָה וּמְדִינָה גָּלוּי לְכָל־הָעַמִּים לִהְיוֹת עֲתִדִ

תו"א אם על המלך טוב . שם : ויסר המלך את טבעתו . שם יד :

שפתי חכמים / רש"י

ד דק"ל הוא בקש לאבד את היהודים והמלך נתן לו הטבעת מה שלא שאל ולא בקש ממנו. לכ"פ הוא מתן כו': ה לאפוקי שאינו נו"ן האיתן — מיום ליום. באיזה יום בחדש שיגיע: (ה) ואת דו המלך. לתת מס לעבודת המלך: אין שוה. אין מ

כלומר אין בלע: יכתב לאבדם. יכתב ספרים לשלוח לשרי המדינות לאבדם: (י) ויסר המלך את טבעת
הוא מתן כל ד דבר גדול שיאלו מאת המלך להיות מי שהטבעת בידו שליט בכל דבר המלך: (יג) ונשלוח ספרי
ויהיו נשלחים ה ספרים איסטר"א טרמי"ש בלע"ז והוא מגזרת (שופטים יא כה) אם נלחום נלחם (שמואל א כ
הנגל' נגליתי (הושע י כז) נדמה נדמיתי: בשלושה עשר לחדש שנים עשר. ביום י"ג לאותו חדש שהוא י
לחדשי השנה: (יד) פתשגן. לשון ארמי ספור הכתב דריטמא"ט בלע"ז: להנתן דת. ליווי הכתב שהי' או

ליקוטי יהודא

(ט) (אִם הַמֶּלֶךְ טוֹב יִכָּתֵב לְאַבְּדָם) אויב דער קעניג שטימט איין זאל מען הייסן שרייבן די אידן צו פערלירען דער אלשיך שרייבט המן איז געוועזן זייער קלוג האט ער בכיון געזאגט לְאַבְּדָם, דער ווארט לְאַבֵּד קען געטייטשט ווערן מאכן פערלירען זייער פערמעגען, ד"ה מען זאל זיי רויבירן, מאכן פאר ארימע לייט אונ לְאַבֵּד קען מען טייטשן פערניכטען, אומברייגגן פון דער וועלט. ער האט געוואלט זעהען וואס אחשורוש וועט זאגן אונ דאן האט ער גערעכענט אויב אחשורוש וועט מסכים זיין זייא זאלען פערלירען דעם פערמעגען וועט ער שוין אין די בריף אומדרייען די כוונה אויף זייער לעבען. דער בעל הדושי רמ"ע זאגט המן האט זיך פערשטעלט פאר א אידישען בעל טובה, ער האט געזאגט, די אידען ליידען דער פאר וואס זייא זייגען אפגעזונדערט פון אלע פעלקער מאן ברויך זייא מאכען פערלירען צווישען די פעלקער, ד"ה מאן ברויך מאכן פארלירען דעם נאמן איד (ישראל), אונ דאן וועט זייא גוט זיין, אונ אזו וויא דאס פאדערט אסך געלט צו קאסטען דען מאן ברויך צאהלן געלט די מענטשן וואס וועלן זיי אנרייידן צו דעם וועל איך דאס געבען. (וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים כִּכַּר כֶּסֶף) אונ צעהן טוזענט צענטען זילבער. דר רבנו בחיי שרייבט הָמָן הָרָשָׁע האט געגעבען פר יעדען אידען זיין העכסטן ווערטה אונ וויפיל איז עס? 50 שְׁקָלִים (עיין ערכין):

פירוש ע"ט

איז אנדערש פון אלע פעלקער וְאֶת דָּתֵי אין דע
קעניגס געזעטץ ערפילן זיי ניט וְלַמֶּלֶךְ אונ פאר דע
קעניג לוינט ניט ער זאל זיי אזוי לאזן: (ט) אִם
הַמֶּלֶךְ אויב דער קעניג וועט איינשטימען וואלט א
גזאגט אז ער זאל באפעהלן זיי צו פארניכטן א
דערפאר וועל איך צעהן טויזענט צענטער זילבע
אפוועגן צו די וואס פערפערטיגן דאס געלד לה
אונ דס געלט זאל אריין אין קעניגליכע קאסט
(י) וַיָּסַר האט דער קעניג אראפגענומען פון האנט ז
זיגעל רינג וַיִּתְּנָהּ אונ האט אים דערלאנגט הָמָן'ע
(יא) וַיֹּאמֶר אונ האט אים אזוי גזאגט דס געלט שיי
איך דיר אונ מיט דם פאלק קענסטו טהון ווי
דיר געפעלט: (יב) וַיִּקָּרְאוּ אונ עס זיינען גרופן געווא
די קעניגליכע געהיים שרייבערס אין דעם דרי
צעהנטען טאג ניסן וַיִּכָּתֵב אונ מען האט גשריבן
המן האט באפוילן צו אלע גענעראל־גובערנאטא
אונ גובערנאטארן וואס געפינען זיך אין יעדע
פראווינץ אונ צו די שטאטהאלטער פון יעדער פא
צו יעדעס לאנד אין איהר שריפט אונ צו יעדע

נאציאן אין איהר שפראך בְּשֵׁם אין קעניגס נאמן אַחַשְׁוֵרוֹשׁ איז עס גשריבן געווארן אונ מיט דע
קעניגלכן זיגל איז עס געווען גחתמת: (יג) וְנִשְׁלוֹחַ אונ דער באפעל זאל געשיקט ווערען דורך ד
קורירען אין אלע לענדער וואס געהערן צום קעניג לְהַשְׁמִיד אז מאן זאל געגצליך פערניכטן די יודע
יונג, אונ אלט, פרויען אונ קליינע קינדער אלעכן אין איין טאג בִּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר אין דעם דרייצעהנטע
טאג אֲדָר וּשְׁלָלָם לָבוֹז אונ זייער פארמעגן זאל מען צו רויבן: (יד) פַּתְשֶׁגֶן הַכְּתָב אונ קאפיעס פון דע

פנינים יקרים

זיך דר פרייט, אוך דר מזל פון אדר איז דגים פיש, האט ער אזו געזאגט אזו ווי פיש שלינגן איין אלץ וואס קומט זיי אין מויל אזו וועל איך זיי איינשלינגן. גאט האט אבער געזאגט אזו ווי עס איז דא פיש וואס שלינגן איין אונ פיש וואס ווע איינגעשלונגען, אזו וועסטו זיין פון די פיש וואס ווע איינגעשלונגען:

אֲלֵיהֶם וַיַּגִּידוּ לְהָמָן לִרְאוֹת הֲיַעַמְדוּ דִּבְרֵי מָרְדֳּכַי כִּי־הִגִּיד לָהֶם אֲשֶׁר־הוּא יְהוּדִי׃
וַיַּרְא הָמָן כִּי־אֵין מָרְדֳּכַי כֹּרֵעַ וּמִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ וַיִּמָּלֵא הָמָן חֵמָה׃ ו וַיִּבֶז בְּעֵינָיו
לִשְׁלֹחַ יָד בְּמָרְדֳּכַי לְבַדּוֹ כִּי־הִגִּידוּ לוֹ אֶת־עַם מָרְדֳּכָי וַיְבַקֵּשׁ הָמָן לְהַשְׁמִיד אֶת־
כָּל־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל־מַלְכוּת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ עַם מָרְדֳּכָי׃ ז בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא־
חֹדֶשׁ נִיסָן בִּשְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הִפִּיל פּוּר הוּא הַגּוֹרָל לִפְנֵי הָמָן
מִיּוֹם ׀ לְיוֹם וּמֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ שְׁנֵים־עָשָׂר הוּא־חֹדֶשׁ אֲדָר׃ ס ח וַיֹּאמֶר הָמָן לַמֶּלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ יֶשְׁנוֹ עַם־אֶחָד מְפֻזָּר וּמְפֹרָד בֵּין הָעַמִּים בְּכֹל מְדִינוֹת מַלְכוּתֶךָ וְדָתֵיהֶם

ג"א ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו. שם יג: בחדש הראשון הוא חדש ניסן. ראש השנה ז: הפיל פור הוא הגורל. שם מגילה יג: ישנו עם אחד מפזר. שם:

רש"י

...רדכי לא יכרע ולא ישתחוה: (ד) היעמדו דברי ...רדכי. האומר שלא ישתחוה עולמית כי הוא יהודי והוזהר על עבודת אלילים: (ז) הפיל פור. הפיל מי שהפיל ולא ...ירש מי ומקרא קצר הוא: הוא הגורל. הכתוב מפרש ומהו הפור הוא הגורל הפיל הגורל באיזה חדש יצליח:

שפתי חכמים

גדלו עד שבא הנעשה הזאת לכ"פ אחר שנבראת רפואה וכו':

פירוש ע"ט

...עהן אז זיי זאגן אים דאס טעגליך און ער הערט ...י ניט ויגידו האבען זיי עס דערציילט המן'ען ...ראות דען זיי האבען געוואלט זעהן היעמדו צו מרדכי'ס ...רדץ וועט אנגענומען ווערען כי הגיד דען ער האט זיי ...עזאגט אז ער איז א איד טאר ער זיך צו קיינעם ...ן בוקן: (ה) וירא ווי המן האט דער זעהן אז מרדכי ...וקט זיך ניט צו איהם, איז ער פול געווארען מיט ...ארן: (ו) ויבז נאהר ער האט געהאלטען פאר א קליינ־ ...קייט אום ברייגגען מרדכי'ן אליין, דען מען האט ...אך איהם געזאגט פון וועלכען פאלק ער איז ויבקש ...ט ער בעשלאסען צו פארניכטען אלע יודען וואס ...ארען אין אחשורוש'עס קעניגרייך, מרדכי'ס ...אלק: (ז) בחדש אין דעם ערשטען מאנאט דאס ...ייסט אין ניסן, אין דעם צוועלפטען יאהר פון ...השורוש'עס קיניגן הפיל פור האט המן געווארפען ...ל מיום ליום פון טאג צו טאג און מאנאט צו מאנאט, איז געפאלען אויף דעם צוועלפטען מאנאט ...ם איז אדר: (ח) ויאמר האט המן געזאגט צום קעניג אחשורוש ישנו עס איז פאראן איין פאלק אין דיין ...ניגרייך וואס איז צושפרייט אין אלע לענדער צווישען אלע פעלקער ודתיהם און זייער רעליגיאן

משלי חכמים

ער אהן א מאס, האט איהר די מוטער געענטפערט, ווארט מיין קינד, עס וועט קומען די צייט וועסטו זעהן זיין מפלה, דען מאן גיט איהם מעהר עסען נור פיר זיין אונגליק. ווי עס זענען געקומען די חגאות האט דר בעל הבית גענומען דעם חזיר און האט איהם געשטאכען. אבער מיר קענען עס ערקלערען מיט נאך אמשל א קליינער שוואכער מענטשעל האט א מאהל בעטיידיגט און געשאלטען דעם קייזער'ס זון, האט דער קעניג געטראכט אויב איך וועל איהם הרג'ענען וועלען אלע זאגען ער האט געהארגעט אפליג, וואס האט ער געטאן? האט ער געמאכט דעם קליינעם מענטשען פאר א הויכען בעאמטען, דר נאך האט ער איהם נאך העכער געמאכט און דאן האט ער איהם געהייסען אפ האקען דעם קאפ, אזוי האט הקב"ה געזאגט אז איך וואלט געהרג'ת המן'ען בשעת ער האט געראטען אחשורוש'ן ניט צו לאזען בויען דעם בהמ"ק וואלט איהם קיינער ניט געקענט, נאהר האט הקב"ה געזאגט זאל ער פריהער גרוס ווערען און דר נאך וועט מען איהם הייננגן דער פר האט ער איהם דערהויבט איבער אלע בעאמטע און דאן געהאנגען:

פנינים יקרים

(בחדש הראשון הפיל פור) אין ערשטען חדש דאס איז ניסן האט ער געווארפען גורל פריהער אויף די ...ג און דאן אויף מאנאטען, זאגט דר מדרש אויף די טעג ...ז איהם ניט געלונגען, יעדער טאג האט געהאלטען פאר די ...דען זונטאג האט געזאגט אין מיין טאג האסטו באשאפען ... הימעל און די ערד און האסט מיט אונז כורת ברית ...וועזען מיט די אידען האסטו אויך כורת ברית געוועזען צוויי ...ל איינמאל (והיתה בריתי בבשרכם) מיט זייער פלייש, ...ך א מאהל מיט זייער מויל וואס זייא לערנען תורה (לא ...וש ספר התורה הזה מפיך) פריהער צו שטער אונזער ...ית פערניכטע אונז און דאן דיא יודען. מאנטאג האט ...זאגט אין מיין טאג האסטו אפגעשייט דיא אויבערשטע ...אסר פון די אונטערשטע, די אידען זיינען אויך אפגעשייט ... אלע פעלקער מיש אויס די אויבערשטע וואסער פריהער ...ם די אונטערשטע און דאן פארלענד זייא. דינסטאג האט ...אגט אין מיין טאג זיינען בעשאפען געווארען אלע געוויקסע ...ב די אידען גיבען פון זיי מעשר ותרומה, מיטוואך האט ...טענ'ת אין מיין טאג איז בעשאפען געווארען די ליכט און ... אידען ליכטען אויף דער וועלט זיי פארברייטערען דיין תורה, דאנערשטאג זיינען בעשאפען געווארען די עופות פון וועלכע אידען ברייגגען קרבנות פון זייא, פרייטיג איז אדם הראשון בעשאפען געווארען און זיינע קינדער האסטו גערופען מיט דיין נאמען, פערטיליג פריהער אלע מענטשען און דאן דיא אידען. שבת האט געזאגט דו ווייסט אז איך בין איין אייביגער צייכען צווישען דיר און די אידען, זיי מבטל פריהער דעם שבת און דאן זיי, ווי המן האט דערזעהן אז אין די טעג גייט עס ניט האט ער אנגעהויבען די חדשים. ניסן איז אבער געוועזען דר זכות פון פסח, אייר דר זכות פון פסח שני, סיון דר זכות פון דער תורה, תמוז און אב האבען געזאגט עס איז שון גענוג וואס מיר האבען אידען שלעכט'ס געטאן, אלול דר זכות פון מעשר בהמה, תשרי דער זכות פון שופר, יום כפור און סוכות, מרחשון דר זכות פון שרה וואס זי איז דאן געשטארבען צוליב צער פון עקדה, כסלו, זכות פון חנוכה, טבת דער זכות פון עזרה וואס ער און די בני גולה האבען זיך אפגעשייט פון דיא היידישע פרויען, שבט דר זכות פון דיא אנכה"ג, וויא ער איז געקומען צום חדש אדר האט ער ניט געפונען קיין שום זכות אין איהם און אויך משה רבינו איז אין דעם חדש געשטארבען האט ער

זיך

עשה ויתן משאת כיד המלך: יט ובהקבץ בתולות שנית ומרדכי ישב בשער־
המלך: כ אין אסתר מגדת מולדתה ואת־עמה כאשר צוה עליה מרדכי ואת־מאמר
מרדכי אסתר עשה כאשר היתה באמנה אתו: ס כא בימים ההם ומרדכי יושב
בשער־המלך קצף בגתן ותרש שני־סריסי המלך משמרי הסף ויבקשו לשלח יד
במלך אחשורוש: כב ויודע הדבר למרדכי ויגד לאסתר המלכה ותאמר אסתר
למלך בשם מרדכי: כג ויבקש הדבר וימצא ויתלו שניהם על־עץ ויכתב בספר
דברי הימים לפני המלך: ס ג א אחר | הדברים האלה גדל המלך אחשורוש את־
המן בן־המדתא האגגי וינשאהו וישם את־כסאו מעל כל־השרים אשר אתו: ב וכל־
עבדי המלך אשר־בשער המלך כרעים ומשתחוים להמן כי־כן צוה־לו המלך ומרדכי
לא יכרע ולא ישתחוה: ג ויאמרו עבדי המלך אשר־בשער המלך למרדכי מדוע
אתה עובר את מצות המלך: ד ויהי באמרם כאמרם קרי אליו יום ויום ולא שמע

הו"א ובהקבץ בתולות שנית. שם: אין אסתר מגדת. שם: ואת מאמר מרדכי אסתר עשה. שם: בימים ההם. שם: ויודע הדבר למרדכי. שם: ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי. שם טו אבות ו חולין קד: ויבקש הדבר וימצא. מגילה יג: אחר הדברים האלה. שם: ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה. שם יט:

שפתי חכמים

א שהיתה קורא אמרה קודם תבא עמה: ב כך דרשו בפ"ק דמגילה ודייקי מדסמיך ליה להאי קרא ובהקבץ בתולות שנית אין אסתר מגד' וגו' וא"ת היאך אתה יכול לומר שלא היה יודע אחשורוש מאיזו עם היתה והלא כמה דלטורין היו בישראל שהיו אומרים שהיא ישראלית אלא בשביל שנושאת חן בעיני כל רואיה והיו האומו' מתגרות ואומרו' זו ממשפחתי וזאת אומרת כמו כן לפיכך לא היה לו לעמוד על הבירור כך כתוב ברש"י בספר עין יעקב: ג דק"ל מה העיד לנו הכ' שלא

רש"י

שעליהם: ויתן משאת. שלח דורונות להם והכל כדי לפתותה ב אולי תגיד מולדתה. ואעפ"כ כן. (כ) אין אסתר מגדת מולדתה. לפי שמרדכי יושב בשער המלך המזרזה והמרמזה על כן: (כא) לשלח יד. להשקותו סם המות: (כב) ויודע הדבר למרדכי. שהיו מספרים דבריהם לפניו בלשון טורסי ואין יודעים שהיה מרדכי מכיר בשבעים לשונות שהיה מיושבי לשכת הגזית: (כג) ויכתב בספר דברי הימים. הטובה שעשה מרדכי למלך: (א) אחר הדברים האלה. שנבראת ג רפואה זו להיות לתשועה לישראל: גדל המלך וגו' את המן. שהקב"ה בורא רפואה למכתן של ישראל קודם שיביא המכה עליהם: (ב) כורעים ומשתחוים. שעשה עצמו אלוה לפיכך

משלי חכמים

ג (א) (אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש את המן בן־המדתא האגגי וינשאהו) וואס דר צייל׳ט דר פסוק מיט א מאהל המנ׳ס גרויסקייט? צו וואזען אז דיא רפואה איז שון געוועזן, אז אסתר איז שון געווארן מלכה, איז דאן געווארן די מכה, ד"ה המן איז גרויס געווארן. דר מדרש זאגט המן איז גרויס געווארען נור צו האבען א מפלה. מיר קענן עס ערקלערן מיט אמשל איינער האט א מאהל געהאט אקעלבל, א קוה אונ א חזיר, אז עס פלעגט קומן צום געבן זיי עסן פלעגט ער דעם חזיר געבן אהן א שיעור אבער די קעלבעל מיט דיא קוה פלעגט ער געבען מיט א מאס. דיא קעלבעל פלעגט עס פארדריסען פלעגט זיא זאגען צו די מוטער (די קוה) וואס פר א נאר איז אונזר בעל הבית, מיר, וואס מיר ארבייטן פר איהם גיט ער צו געציילטע עסין, אונ דר חזיר וואס טהוט גאר גים גיט־

פירויש ע"ט

א גרויסן באל פיר אללע זיינע גרויסע אונ קליינע בעאמטע את משתה דר באל הט גהייסן „אסתר׳ס באל" אונ ער האט געשענקט פאראטקעס פיללע לענדר ויתן משאת אונ האט פאנאנדר געטהיילט געשענקע ווי עס פאסט פאר אן קעניג: (יט) ובהקבץ אונ אז מען הט איין גזאממעלט נאך פרויען (אום איינצושרעקן אסתר׳ן זי זאל אויס זאגען איהר שטאם) אונ מרדכי איז געזעסן אין טויער פון קעניגלכן הויף: (כ) אין אסתר מגדת הט אסתר דאך ניט אויסגעזאגט ניט איהר געבורט, ניט איהר פאלק, דען אזוי האט איהר מרדכי פערזאגט ואת מאמר אונ מרדכי׳ס פערזאג הט אסתר נהים פונקט אזוי ווי אין דער צייט וואס ער האט איהר ערצויגן: (כא) בימים ההם אין יענער צייט ווען מרדכי איז געזעסן אין טויער פון קעניגלכן הויף קצף האבן געצערנט צוויי פון דעם קעניגס ברינטע, בגתן ותרש, וואס זיינען גשטאנזאויף וואך ביין קייזער׳ס טהיר ויבקשו זייא האבן געוואלט טייטן דעם קעניג: (כב) ויודע הדבר איז די זאך דער וואוסט געווארן צו מרדכי׳ן, הט ער דס צוויסן געגעבן די קעניגין אסתר ותאמר הט דס אסתר איבר געגעבן דעם קעניג אין מרדכי׳ס נאמן: (כג) ויבקש די זאך איז אונטער־זוכט געווארען אונ מען האט געפונען אז עס וואהר ריכטיג הט מען זיי אויף געהאנגען ויכתב אונ די זאך איז פערשריבן געווארן אין דעם קעניגס טאגע־בוך:

(א) אחר הדברים האלה נאך דיזע זאכן הט דר קעניג אחשורוש דר הייבט המן׳ן דעם זון פון המדתא וועלכר וואר א אייניקל פון אגג וינשאהו ער הט אים אזוי גרויס געמאכט אז וישם ער האט איהם געשטעלט העכר פון אללע קעניגלכע בעאמטע: (ב) וכל אונ אללע קעניגלכע בדינטע וואס האבן זיך געפונען אין קעניגלכן הויף האבן זיך געבוקט צו המן׳ען אונ געקניעט, דען אזוי הט דר קעניג בעפוילן מרדכי אבר מרדכי הט נאך ניט געקניעט אונ ניט געבוקט: (ג) ויאמרו האבן אים די קעניגלכע בעדינטע וואס זיצן אין טוער געפרעגט מדוע פארוואס היטסט דו ניט דעם קעניגלכן אנזאג: (ד) ויהי אונ זיי האבן

המלך וישנה ואת־נערותיה לטוב בית הנשים: י לא־הגידה אסתר את־עמה ואת־
מולדתה כי מרדכי צוה עליה אשר לא־תגיד: יא ובכל־יום ויום מרדכי מתהלך
לפני חצר בית־הנשים לדעת את־שלום אסתר ומה־יעשה בה: יב ובהגיע תר
נערה ונערה לבוא | אל־המלך אחשורוש מקץ היות לה כדת הנשים שנים עשר
חדש כי כן ימלאו ימי מרוקיהן ששה חדשים בשמן המר וששה חדשים בבשמים
ובתמרוקי הנשים: יג ובזה הנערה באה אל־המלך את כל־אשר תאמר ינתן לה
לבוא עמה מבית הנשים עד־בית המלך: יד בערב | היא באה ובבקר היא שבה
אל־בית הנשים שני אל־יד שעשגז סריס המלך שמר הפילגשים לא־תבוא עוד
אל־המלך כי אם־חפץ בה המלך ונקראה בשם: טו ובהגיע תר־אסתר בת־
אביחיל | דד מרדכי אשר לקח־לו לבת לבוא אל־המלך לא בקשה דבר כי אם את־
אשר יאמר הגי סריס־המלך שמר הנשים ותהי אסתר נשאת חן בעיני כל־ראיה:
טז ותלקח אסתר אל־המלך אחשורוש אל־בית מלכותו בחדש העשירי הוא־חדש
טבת בשנת־שבע למלכותו: יז ויאהב המלך את־אסתר מכל־הנשים ותשא־חן
וחסד לפניו מכל־הבתולות וישם כתר־מלכות בראשה וימליכה תחת ושתי:
יח ויעש המלך משתה גדול לכל־שריו ועבדיו את משתה אסתר והנחה למדינות

תו"א ואת נערותיה. שם: ובהגיע תר נערה ונערה. עקידה שער ס: ששה חדשים בשמן המר. שבת פ פסחים מג מגילה יג מנחות פו: בערב היא באה. מגילה יג: ובהגיע תר אסתר עקידס שער פ: ותהי אסתר נשאת חן. מגילה שם: ותלקח אסתר. שם: ויאהב המלך את אסתר. שם: ויעש המלך משתה גדול. שם:

רש"י

א מה שדרשו: וישנה. שינה אותה: (י) אשר לא תגיד. כדי שיאמרו שהיא ממשפחה בזויה וישלחוה שאם ידעו שהיא ממשפחת שאול המלך היו מחזיקי' בה: (יא) ומה יעשה בה. זה אחד משני צדיקים שניתן להם רמז ישועה דוד ומרדכי. דוד שנאמר (שמואל א יז) גם את הארי גם את הדוב הכה עבדך אמר לא בא לידי דבר זה אלא לסמוך עליו להלחם עם זה וכן מרדכי אמר לא אירע לצדקת זו שתלקח למשכב נכרי אלא שעתידה לקום להושיע לישראל לפיכך היה מחזר לדעת מה יהא בסופה: (יב) תר. זמן: (יג) כל אשר תאמר. כל שחוק ומיני זמר: (יד) אל בית הנשים שני. השני: (טז) בחדש העשירי. עת צנה שהגוף נהנה מן הגוף זימן הקב"ה אותו עת צינה כדי לחבבה עליו: (יז) מכל הנשים. הבעולות שאף נשים הבעולות קבץ: (יח) והנחה למדינות עשה. לכבודה הניח להם מן המס

שפתי חכמים

כ"ה בפ"ק דמגילה ומפרש מה לבית פי' לאשה: א דיוקו מדכתיב הראויות לתת לה משמע שהיו נותנים לכל אחת הראויות לה דאל"כ הל"ל ואת שבע הנערות מבית המלך. וכן איתא במדרש היה מוסר לכל אחת שבע נערות אם היתה שחורה אומרת שחורה תבא עמה

פירוש ע"ט

האַרעם: (י) לא הגידה אסתר האָט קיינעם ניט אויס גזאָגט ניט איהר פאָלק ניט פון וועמען זי שטאַמט כי דען מרדכי האָט איהר פאַרזאָגט זי זאָל ניט זאָגן: (יא) ובכל יום און יעדען טאָג פלעגט מרדכי פאַר ביי גיין פאַר דעם הויף פון האַרעם אום צו וויסען וואָס אסתר מאַכט און וואָס וועט מיט איהר ווערען: (יב) ובהגיע תר און אַז עס פלעגט קומען די צייט פון א יונג־פרוי צו קומען פאַר'ן קייזער אחשורוש מקץ היות נאָך דעם ווי עס זיינען פאַריבער די גזעצליכע צוועלף מאָנאַטען, דען אַזוי לאַנג פלעגט גידויערען זייער ריינינגען ששה זעקס מאָנאַטען פלעגט מען זיי שמירען מיט פיזעם אייל און זעקס מאָנאַטען מיט געווירץ און מיט אַנדערע פרויען מיטטעל: (יג) ובזה און זאָ גערייניגט פלעגט די יונג פרוי קומען צום קעניג כל אשר אַלעס וואָס די יונג־פרוי האָט פערלאַנגט האָט מען איהר מיט געגעבען פון האַרעם ביז זי איז גקומען אין קעניגליכען שלאָס: (יד) בערב היא באה פאַר נאַכט פלעגט זי קומען צום קעניג און אויף מאָרגען פלעגט זי זיך אומקערען אין דעם צווייטען האַרעם אים טאָהר אונטער דעם אויפזיכט פון א צווייטען קעניגליכען בעאַמטען שעשגז, דער וואָהר דער וועכטער פון די קעפּס־פרויען לא תבוא עוד זי פלעגט שוין אָבער מעהר צום קעניג ניט קומען, נור אַז דער קעניג פלעגט פערלאַנגען אַמאָהל זי זאָל קומען פלעגט מען איהר רופען ביין נאָמען: (טו) ובהגיע תר אסתר און אַז עס איז גקומען די צייט פון אסתר די טאָכטער פון אביחיל מרדכי'ס פעטער צו קומען פאַרן קעניג, האָט זי קיין זאַך ניט פערלאַנגט אַליין, בלויס וואָס הגי, דער פרויען וועכטער, האָט איהר געגעבען האָט זי גענומען ותהי און פון דעסטוועגען איז אסתר אַלעמען געפעלען וועער עס האָט נור אויף איהר א קוק געגעבען: (טז) ותלקח אסתר איז גנומען געוואָרען צום קעניג אחשורוש אין דעם צעהנטען מאָנאַט הוא חדש טבת דאָס איז טבת אין דעם זיבעטען יאָהר פון זיין קיניגען: (יז) ויאהב דער קעניג האָט אסתר'ן ליב גקריגען מעהר פון אַלע יונג־פרויען ותשא און זי האָט מעהר חן גקריגען ביי אים פון אַלע פרויען, און ער האָט אנגעטהאָן די קעניגליכע קרוין אויף איהר קאָפּ און האָט איהר גמאַכט פאַר א קעניגין אַנשטאָט ושתי'ן: (יח) ויעש המלך דער קעניג האָט געמאַכט

כל־נערה־בתולה טובת מראה אל־שושן הבירה אל־בית הנשים אל־יד הגא סר
המלך שמר הנשים ונתון תמרקיהן: ד והנערה אשר תיטב בעיני המלך תמ
תחת ושתי וייטב הדבר בעיני המלך ויעש כן: ס ה איש יהודי היה בשושן הבי
ושמו מרדכי בן יאיר בן־שמעי בן־קיש איש ימיני: ו אשר הגלה מירושלים ע
הגלה אשר הגלתה עם יכניה מלך־יהודה אשר הגלה נבוכדנצר מלך בבל: ז וי
אמן את־הדסה היא אסתר בת־דדו כי אין לה אב ואם והנערה יפת־תאר וטו
מראה ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת: ח ויהי בהשמע דבר־המלך וד
ובהקבץ נערות רבות אל־שושן הבירה אל־יד הגי ותלקח אסתר אל־בית המ
אל־יד הגי שמר הנשים: ט ותיטב הנערה בעיניו ותשא חסד לפניו ויבהל א
תמרוקיה ואת־מנותה לתת לה ואת שבע הנערות הראיות לתת־לה מב

תו"א איש יהודי. שם יב יח יט: אשר הגלה מירושלים. שם יג: ויהי אומן את הדסה שם י: כי אין לה אב ואם. שם יג: ובמות אביה ואמה לקחה לו. שם: ותלקח אסתר אל בית המלך. ר"ה השנה ז: ואת שבע הנערות הראויות. מגילה יג:

שפתי חכמים

ושתי אלא גרועי גרעי שממנה ילמדו הנשים לעשות גם המה כן. לכ"פ ולכך נהרגה. פי' שהיו כותבים שלכך נהרגה: ש דק"ל קרי ליה יהודי וקרי ליה ימיני. לכ"פ על שגלה כו': ת דק"ל כי איך תוכל להיות לו לבת מאחר שאינה מזרעו והל"ל לקחה מרדכי והיתה לו כבת כמו ותהי לו כבת גבי בת שבע [שמואל ב' י"ב]. לכ"פ אל תקרי לבת אלא לבית

רש"י

ידועות לו נשים היפות שבמדינתו: תמרוקיהן. הן דב המלהלאין כמו ומורק ושוטף. שמן ערב ומיני שמים וכש המטהרין ומעדנין את הבשר: (ה) איש יהודי. על ש עם גלות ש יהודה כל אותן שגלו עם מלכי יהודה היו קר יהודים בין הגוים ואפילו משבט אחר הם: א"ש ימי

מבנימין היה כך פשוטו. ורבותינו דרשו מה שדרשו: (ז) לו לבת. רבותינו פירשו ת לבית לאשה: (ט) ויב
את התמרוקיה. זריז וממהר בשלה משל כולן: הראויות להת לה. לשרתה וכן עושין לכולן. ורבותינו ד

ליקוטי א"ם

גלייכן ווען מאקי נים זיין צו געפינען, ווירד ושתי פלעגט אימער קומען צו דיר געציערט זאלען די אויך קומען געציערט, נור אז מאן וועט די יונג־פרוען וואס וועלען דיר ניט געפעלען אפשיקען צו זייערע עלטערן וועלען זיי זיין פערשעמט אונ עס קען ווערען אמרידה אין לאנד, דען אויך זייערע עלטערן וועלען זיין בייז, מוז מאן אזוי טאן, די וואס וועלען דיר ניט געפעלען וועלען בלייבן דיינע קעפס־פרוען (פלגשים) אין הארעם אונ די וואס דו וועסט אויסקלייבן וועט ווערען די ריכטיגע קעניגען אנשטאט ושתי'ן (וייטב הדבר) איז די עצה אחשורוש'ן געפעלען אונ ער האט געהייסען אזו טאן:

פירוש ע"ט

נאך די רווידענץ שטאט שושן אל יד הגא אונ מען ז זיי איבערגעבען אין דעם פרויען הויז וואס ווע געהיט דורך דיין לייב בעאמטען הגא דען פרוי היטער ונתון אונ מען זאל יעדרי געבן פארפומ (ד) והנערה אונ דיא יונג־פרוי וואס וועט פון ז געפעלען דעם קעניג זאל קיניגען אנשטאט ושת וייטב הדבר דעם קעניג איז די זאכע געפעלען ער האט אזוי געטהאן: (ה) איש יהודי עם וא אאיד אין די הויפט־שטאט שושן וועלכער ה

געהייסען מרדכי דער זון פון יאיר, דר איינקל פון שמעי, דר אור־איניקל פון קיש, פון שבט בנימ
(ו) אשר הגלה וועלכער איז פערטריבען געוואהרן פון ירושלים צוזאמען מיט די פערטריבענע יודען
זאמען מיט יכניה דעם קעניג פון יהודה, וועלכע האט פערטריבען נבוכדנצר דער קעניג פון בב
(ז) ויהי אומן דער מרדכי האט ערצויגען הדס'ען וועלכע ווערט גערופען אסתר *) זי וואהר
פעטער'ס טאכטער, דען זיא האט ניט געהאט קיין פאטער אונ קיין מוטער ובמות אביה אונ
איהרע עלטערן זיינען איהר אפגעשטארבען האט איהר מרדכי צו גענומען אונ ערצויגען ווי א טאכט
(ח) ויהי בהשמע אונ אז עס איז באקאנט געווארן דעם קעניגס באפעל ובהקבץ אונ אז מאן הט גענו
איינזאמלען פיל יונג־פרויען נאך די הויפט שטאט שושן צו הגא'ן ותלקח איז אסתר אויך גנומען געווא
אין קעניגס הארעם איבר וועלכען דר אויפזעהר וואהר הגי: (ט) ותיטב הנערה די יונג־פרוי אסתר
הגא'ן זייער געפעלן געווארן ותשא חסד לפניו אונ זי הט ביי אים אויסגענומען אזוי ווייט, אז ויבהל ער הא
גאיילט איהר אפצוגעבען איהרע פרפומען אונ געשאנקע אונ הט איהר נגעבן זיבן דינסט־מעדכע
ווס איהר הט גקומט לויט די ארדנונג פון קעניגליכן הויז וישנה אונ ער האט איהר לאגע אונ
לאגע פון איהרע דינסט־מעדכנס פרבעסערט פיל מעהר ווי די אנדרע יונג־פרויען ווס וואהרען

ליקוטים יקרים

פערלאנג פון אבאנדרע שכורים אונ הט זיך פעסט געהאלטן מיט דרך ארץ, דס איז דאך קיין פערברעכן אונ אפילו אז יא גו ווס פאר א שטראף האט מען איהר גענעבען, פאר אקליינע זינדע הט מאן איהר גענגעבן די גרעסטע שטרא פון דעם גרעסטן פארברעכער, דס האט איהם געקריי מעהר פון אלין:

*) **הערה** אבתרא הייסט אשטערן אין פרסישען די פרוי, וואס איהר שיינקייט וואהר זא הערליך ווי א אשטערן האט בצהייסען אסתר, העבריישען אסתר, (א"ם)

אֲשֶׁר לֹא־תָבוֹא וַשְׁתִּי לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וּמַלְכוּתָהּ יִתֵּן הַמֶּלֶךְ לִרְעוּתָהּ הַטּוֹבָה
מִמֶּנָּה׃ כ וְנִשְׁמַע פִּתְגָם הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְּכָל־מַלְכוּתוֹ כִּי רַבָּה הִיא וְכָל־הַנָּשִׁים
יִתְּנוּ יְקָר לְבַעְלֵיהֶן לְמִגָּדוֹל וְעַד־קָטָן׃ כא וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים וַיַּעַשׂ
הַמֶּלֶךְ כִּדְבַר מְמוּכָן׃ כב וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל־כָּל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֶל־מְדִינָה וּמְדִינָה
כִּכְתָבָהּ וְאֶל־עַם וָעָם כִּלְשׁוֹנוֹ לִהְיוֹת כָּל־אִישׁ שֹׂרֵר בְּבֵיתוֹ וּמְדַבֵּר כִּלְשׁוֹן עַמּוֹ׃ ס
ב א אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כְּשֹׁךְ חֲמַת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ זָכַר אֶת־וַשְׁתִּי וְאֵת אֲשֶׁר־
עָשָׂתָה וְאֵת אֲשֶׁר־נִגְזַר עָלֶיהָ׃ ב וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי־הַמֶּלֶךְ מְשָׁרְתָיו יְבַקְשׁוּ לַמֶּלֶךְ נְעָרוֹת
בְּתוּלוֹת טוֹבוֹת מַרְאֶה׃ ג וְיַפְקֵד הַמֶּלֶךְ פְּקִידִים בְּכָל־מְדִינוֹת מַלְכוּתוֹ וְיִקְבְּצוּ אֶת־

[ב]"א ונשמע פתגם המלך. מגילה ס: וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן. שם: להיות כל איש שורר בביתו, שם יב: אחר הדברים האלה כשך. שם: ויפקד המלך פקידים. שם:

רש"י

[א]ת בעלה: אשר לא תבא ושתי. ולכך היא נהרגה: (כב) ומדבר כלשון עמו. כופה את אשתו ללמד את לשונו [אם] היא בת לשון אחר: (א) זכר את ושתי. את יפיה ונענש: (ג) ויפקד המלך פקידים. לפי שכל פקיד ופקיד

שפתי חכמים

הלא הדת לא דבר גופני הוא שכן יכתוב והל"ל ויכתב כדתי פרס ומדי. ל"פ בספרי חוק כו': ר דק"ל מה יתקנו בזה שיכתב אשר לא תבא

פירוש ע"ט

[ג]עזעטץ ביכער פון פרס אונ מדי אלס געזעטץ, [ז]עלכען מען טאהר ניט אומטאכען על אשר דאפיר [ו]אס דיא קעניגען ושתי איז ניט געקומען צום [קע]ניג אחשורוש זאל מען איהר קעניגליכען טראהן [א]וועק געבען איין אנדער פרוי וועלכע איז בעסער [או]נ געהארכזאמער פון איהר: (כ) ונשמע פתגם המלך [או]נ אז מען וועט דעם קעניגס געזעטץ דער הערן [אי]ן דיא גאנצע מדינה אז ער איז זייער ווייכטיג [כ]ל הנשים וועלן שוין די פרויען אללייין שעטצען [או]נ עהרען זייערע מענער למגדול פון גרוים ביז [קל]יין: (כא) וייטב הדבר דעם קעניג אונ די איבעריגע [פירשטע]ן, זייגען ממוכן'ס רייד געפעלען געוואהרען אונ ער האט אזוי געטהאן: (כב) וישלח ספרים ער [האט ...] אנדער געשיקט צירקולארען אין אללע לענדער פון זיין קעניגרייך אל כל מדינה פיר יעדע [לא]נד איז דער צירקולאר געוועזען געשריבען מיט איהר שריפט אונ פיר יעדער פאלק אין זיין מוטער [ש]פראך, אז דער מאן זאל זיין דער הערר פון שטוב אונ ווען אמאן האט אפרוי פון אנ'אנדער פאלק זאל ער ריידען אויף זיין שפראך ניט אויף איהרער:

[ב] (א) אחר הדברים האלה נאך דעם אז דר באל האט זיך געענדיגט אונ אז דעם קעניג'ס צאהרען האט זיך שוין געהאט איינגעשטילט זכר את ושתי האט ער זיך דערמאהנט אן ושתי'ן אונ אין וואס [ז]יז בעשטאנען איהר פערברעכען אונ אויף וואס מען האט איהר פעראורטהיילט: (ב) ויאמרו האבען [ד]עם קעניגס בעדינטע צוא איהם געזאגט, זאל מען זוכען פיר דעם קעניג שיינע יונג־פרויען: (ג) ויפקד אונ דער קעניג זאל בעשטימען בעאמטע וואס זאללען זאמלען אללע שיינע יונגע מיידלאך

ליקוטי א"ם

(ב) (ויאמרו נערי המלך משרתיו) האבען איהם זיינע בעדינטע געזאגט מאן ברויך זוכען פיר'ן קעניג יונגע שיינע מיידלאך פון די גאנצע לאנד. דר אלשיך הקדוש שרייבט אחשורוש'ן הט נאך אוסר אלעם פערדראסען וואס ער הט פערלארען א שיינהייט וואס איז געוועזען זיין שטאטץ, וום ער פלעגט זאגען אז אין זיין גאנצע קעניגרייך וועט מאן איהר גלייכען אין שיינקייט ניט געפינען. האבען איהם די בעדינטע געזאגט דו קענסט נאך קריגען אשענערע, דען ושתי'ן פלעגסטו שטענדיג זעהען אליין, עס קען זיין אז מאן וואלט איהר אוועק געשטעלט מיט נאך פרויען וואלטען דיר אנדערע בעסער געפעלען, אבער יעצט אז מאן וועט צו זאמען קלויבען די שענסטע יונג־פרויען אונ דו וועסט זיי אלע זעהען וועסטו קענען אויסקלייבען איינע וואס איהר

ליקוטים יקרים

[ז]אהל דערמאהן זאך אפילו די פעראורטהיילטע פון מיין [ג]עטער פלעגט מאן ניט פעראורטהיילן נאקעט. דר נארישער [א]חשורוש אנשטאטט זיך צו בעזינען (חרטה צו האבען) איז נאך מעהר אין כעס געווארען:

(א) (אחר הדברים האלה כשוך חמת המלך אחשורוש) נאך דעם ווי דעם קייזער'ס צארן איז פאריבר. [הא]ט ער זיך דערמאנט אן ושתי'ן אונ מיט וום זיא הט זיך [פאר]זינדיגט אונ אויף וום מאן האט איהר פעראורטהיילט [...]ער פרי חיים פרעגט וום ווידער האלט דא דער פסוק [נ]אך א מאהל די געשיכטע מיט ושתי'ן, מיר וויסען דאך [ש]ון פון פריהער אלעס. נור די זאך איז אזוי, דריי זאכען [ב]רויך דער דין וום משפט האבען אין געדאנקען שטענדיג [א]ן דעם שטאנד פון מענטשען וועלכען ער ריכטעט, דען ביי [ד]עם זעלבען פערברעכען איז א אונטערשייד ווער עס האט

דם געטאן א גראבער יונג אדר א איידלר מענטש. ווידער איז אנדערש די שטראף אויב דר זעלבר מענטש הט שון נאך פערברעכן געטאן אדר דם איז ביי איהם דר ערשטר, בו ווי גרוס איז דר פערברעכן. א גרויסער צו א קליינר. ווי האט ער איהם בעגאנגען, בעטראכטענדיג (במזיד) צו אונבעזינט (בשוגג), מיט'ן גוטן ווילן, צו גצוואונגענערהייט! צו בעווייעטר דעם פארברעכן אבער ניט, ג) די שטראפע זאל ניט זיין גרעסר פון דעם חטא. ביי אחשורוש'ן זעהען מיר אז כל זמן דר צארן הט ביי איהם געהאלטען הט ער ניט געקוקט אויף די אלע זאכן, נור אז דר כעס איז איהם אפגעגאנגען הט ער זיך אנגעהויבן בעקלערען די אויבענ־דערמאנטע דריי כללים אונ דם זאגט דר פסוק ער האט דר מאנט אן איהר גרוסן יחוס אונ שטאנד, בו אונ וום הט זיא אזוינס געטאן? זיא האט ניט געוואלט ערפילען דעם

המלך מאד וחמתו בערה בו: ס יג ויאמר המלך לחכמים ידעי העתים כי־כן דב[ר]
המלך לפני כל־ידעי דת ודין: יד והקרב אליו כרשנא שתר אדמתא תרשיש מ[רס]
מרסנא ממוכן שבעת שרי ׀ פרס ומדי ראי פני המלך הישבים ראשנה במלכות
טו כדת מה־לעשות במלכה ושתי על ׀ אשר לא־עשתה את־מאמר המלך אחשורו[ש]
ביד הסריסים: ס טז ויאמר מומכן לפני המלך והשרים לא על־המלך לבדו עות[ה]
ושתי המלכה כי על־כל־השרים ועל־כל־העמים אשר בכל־מדינות המלך אחשורו[ש]
יז כי־יצא דבר־המלכה על־כל־הנשים להבזות בעליהן בעיניהן באמרם המ[לך]
אחשורוש אמר להביא את־ושתי המלכה לפניו ולא־באה: יח והיום הזה תאמרנה
שרות פרס־ומדי אשר שמעו את־דבר המלכה לכל שרי המלך וכדי בזיון וקצ[ף]
יט אם־על־המלך טוב יצא דבר־מלכות מלפניו ויכתב בדתי פרס־ומדי ולא יעבו[ר]

תו"א ויקצף המלך מאד. שם: וחמתו בערה בו. שם: ויאמר המלך לחכמים. שם: והקרב אליו. שם: שבעת שרי פרס ומדי ראי פני המלך. מגילה [...] סנהדרין י: ויאמר ממוכן. שם יב:

שפתי חכמים

לפס תכל ביפיה אם כן למה לא באתה אלא לפי שפרחה כו' והא דאמרו פרו לרעת ולא פ"א בירושלמי מפיק לה בג"ש כתיב הכא אפר נגזר עליה וכתיב גבי עוזיה כשנתנגע נגזר מבית ה' מה להלן לרעת אף כאן לרעת: מ דיוקו מדאמר להביא את ושתי המלכה לפני המלך בכתר מלכות ולא אמר בלבוש מלכות וכתר מלכות על ראשה מלמד שכן היה אומר להביא את ושתי המלכה ולא יהיה עליה כלום אלא כתר מלכות וכ"ה בהדיא בילקוט: נ דק"ל מאי כולי האי דלקה ביה שמתיה לכ"פ שגלתה לו כו': ס דק"ל וכי דבר המלך תמיד לפני כל יודעי דת וזולת זה לא היה מדבר ל"פ כי כן מנהג המלך כו': ע דק"ל מה טבין זה לכאן לכ"פ לערוך דבריו כו': פ דק"ל דהא לא עשתה שום דבר רק שמאנה לבא לא שליותה שיעשו הנשים דבר. לכ"פ זה שבזתה כו' כלומר מתוך מעשיה תלמדנה הנשים לעשות גם המה: צ דק"ל דבר המלך מבעי"ל לכ"פ גזירת מלכות כו': ק דק"ל

°ממוכן קרי

רש"י

ערומה מ בשבת: ויקצף. שנ"ה לו דברי גנאי: (יג) [...] בן דבר המלך. כי כן מנהג ס המלך בכל משפט לש[ום] את הדבר לפני כל יודעי דת ודין: (יד) והקרב אלי[ו] לערוך דבריו ע לפניהם אלו הם כרשנא שתר וגו' (טו) כדת מה לעשות. מוסב על ויאמר המלך לחכמי[ם] (טז) עותה. לשון עון: (יז) כי יצא דבר המלכ[ה] על כל הנשים. זה שבזתה פ את המלך על כל הנש[ים] להבזות אף הן את בעליהן: (יח) תאמרנה שרות פר[ס] ומדי וגו'. לכל שרי המלך את הדבר הזה והרי זה מקרא קצר וכדי בזיון. ויש בדבר הזה הרבה בזיון וקצף: (יט) דב[ר] מלכות. גזירת צ מלכות של נקמה שלוה להורגה: ויכת[ב] בדתי פרס ומדי. בספרי חוק ק ומנהג המלכות: ולא יעבור. חוק זה מבוניהם שיהא זה חוק ודת לכל הבו[...]

ליקוטים יקרים

הארצן, זיא הט איהם געזאגט, אז די געסט וועלען מיך דערזעהען אונ זיי וועט געפעלן מיין שיינקייט וועלען זייא דיך הרגנען אום מיך צו באקומן, וועלען זייא מיך ווידער געפינען פאר מיאוס וועט דס זיין פר דיר א שאנדע, פאר אנאנדערן וואלט עס געווען, ער דער שוטה הט דס אבר נים פערשטאנען אונ הט זיך געהאלטן ביי דס זייניגע; הט זיא איהם ווידער געשיקט זאגען דו ביסט געוועזן דער שטאל־מייסטר פון מיין פאטער ביסטו געוועזן איינגעוויינט אריין צו ברייגען צו זיך באקעטע פרויען זונות, אונ יעצט אז דו ביסט קייזער געווארען האלסטו זיך נאך ביי דיינע שענדליכע אויפפיהרונגען? דס הט אבר אויך ניט געהאלפן הט זי איהם געשיקט זאגן דעם דריטן אונ דעם לעצטען

פירוש ע"ט

פעלקער (וואס וואהרען אויף דעם באל) א[...] אללע פירסטען איהר שיינקייט כי טובת דען זי וואהר זייער שיין: (יב) ותמאן דיא קעניגען ושת[י] האט ניט געוואלט קומען וויא דער קעניג הא[ט] בעפוילען דורך די לייב־בעדינטע ויקצף המלך א[...] דער קעניג בייז געווארען אונ זיין צארען הא[ט] געברענט אין איהם: (יג) ויאמר האט דער קעני[ג] געזאגט צו זיינע קלוגע סענאטארען כי כן דע[ר] אזוי איז געוועזן איינגעפירט אז דר קעניג פלעגט דארפען ריכטען פלעגט ער זיך בעראטהען מיט

סענאט אונ יוסטיץ מיניסטר: (יד) אונ די יוסטיץ האט געגעבער וואס זענען ביי איהם נאהענט געוועזן זיינען געוועזן כרשנא וכו' שבעת זיבען בעאמטע פון פרס אונ מדי רואי וואס האבען שטענדי[ג] דערלאנגט זיין דאקלאדען היושבים זייא האבען פערנומען דעם ערשטען ...ם אין קעניגרייך (טו) כדת מה וואס קומט געזעצליך דיא קעניגין ושתי על אשר דאפיר וואס זי האט ניט ערפילט דעם קעניגס באפעל דורך דיא לייב־בעדינטע: (טז) ויאמר האט זיך ממוכן אפגערופען צום קעני[ג] אונ צו די בעאמטע, ניט נור פאר'ן קעניג אליין האט זי זיך פארזינדיגט כי על כל נור פיר אלל[ע] פארשטייער פון פערשידענע פעלקער פון דיין קעניגרייך וואס געפינען זיך דא: (יז) כי יצא דבר די קעניגינס ביישפיל וועט דינען אללע פרויען להבזות צוא פעראכטען זייערע מענער אפענטליך באמרם דען זיי וועלען זאגן דער קעניג אחשורוש האט בעפוילען די קעניגען ושתי זי זאל קומע[ן] צו איהם אונ זי איז ניט געקומען: (יח) והיום הזה וועלען פון יעצט אן זאגען די פירסטליכע פרויע[ן] פון פרס אונ מדי וועלכע האבען געהערט ווי די קעניגען האט ניט געפאלגט דעם קעניג אז זי דארפען זייערע מענער אויך ניט געהארכען זיין וכדי בזיון וקצף אונ דס וועט אנמאכן גענוג שאנדע די מענער אונ עס וועט ארויס קומען גענוג קריג: (יט) אם על המלך אויב דעם קעניג וועט געפעלע[ן] זיין אורטהייל יצא זאל ער ארויס געבען אנ'אוקאז ויכתב וועלכער זאל איין געשריבען ווערען אין די[...]

ח והשתיה כדת אין אנס כי־כן ׀ יסד המלך על כל־רב ביתו לעשות כרצון איש־ואיש: ס
ט גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים בית המלכות אשר למלך אחשורוש: י ביום
השביעי כטוב לב־המלך ביין אמר למהומן בזתא חרבונא בגתא ואבגתא זתר
וכרכס שבעת הסריסים המשרתים את־פני המלך אחשורוש: יא להביא את־ושתי
המלכה לפני המלך בכתר מלכות להראות העמים והשרים את־יפיה כי־טובת
מראה היא: יב ותמאן המלכה ושתי לבוא בדבר המלך אשר ביד הסריסים ויקצף

ת"א והשתיה כדת אין אונס. שם: לעשות כרצון איש ואיש. שם: גם ושתי המלכה. שם: ביום השביעי כטוב לב המלך ביין. שם: ותמאן המלכה ושתי. שם:

רש"י

(ח) כדת. לפי שיש סעודות שכופין את המסובין לשתות [כ]לי גדול ויש שאינו יכול לשתותו כי אם בקושי אבל כאן אין [א]ונס: יסד. לשון יסוד כלומר כן תקן וצוה: על כל רב ביתו. על כל שרי הסעודה שר האופים ושר הטבחים ושר המשקים: לעשות כרצון איש ואיש. לכלי אחד ולאחר [ש]וט: (י) ביום השביעי. רבותינו אמרו שבת כו היה: (יב) ותמאן המלכה ושתי. רבותינו אמרו לפי שפרחה [ב]ה צרעת כדי שתמאן ותהרג לפי שהיתה מפשטת בנות ישראל ערומות ועושה בהן מלאכה בשבת נגזר עליה שתפשט

שפתי חכמים

כשנים: י דק"ל דכי יעשה כרצון איש זה לא יוכל לעשות כרצון איש אחר כי אין רצון כולם ש"יס. לכ"פ לכל אחד רצונו לא שיעשה רצון כולם בעת אחד ובכוסא אחד: כ בפרק קמא דמגילה ביום השביעי כטוב לב המלך ביין אטו עד יום השביעי לא טב לביה ביין אמר רב יום השביעי שבת היה כו' נמצא שעיקר כוונת הכ' להורות שכאשר טב לביה ביין בשבת אירע מעשה דושתי כדי לשלם לה מדה כנגד מדה כמו שמפרש ואזיל ודיוקא דרב הכי הוא אטו עד יום השביעי לא טב ליה ביין אע"כ לומר דפירושו דקרא כאשר טב לביה ביין ביום השביעי לא שיום השביעי הוא הגורם לטב לביה כי כל יום טב לביה רק זה אירע כאשר טב לביה ביום השביעי א"כ קשה מה בא הכ' להשמיענו מנ"מ אי ביום השביעי היה או ביום הראשון אע"כ כאי יום השביעי שבת היה וקרא אתא לאשמועי' שבמדה שאדם מודד מודדים [לו]: ל דיוקא דרשתיה מכדי פרוצה היתה מדכתיב עשתה משתה בית המלכות בית הנשים מבע"ל. אלא גם ה"א לדבר עבירה נתכוונה כדי

פירוש ע"ט

[ו]ם פאסט פאר אקעניג: (ח) והשתיה כדת און דאס [טר]ינקען וואהר ווי דער געזעץ, וואס אחשורוש [ה]אט געגעבן, אז מען זאל קיינעם ניט נייטען [ווא]רי כן יסד דען אזוי האט דער קעניג בעפאהלען [א]לע זיינע עלטעסטע בעדינטע לעשות מען זאל [ט]האן דעם ווילען פון יעדערען, יעדער זאל [ט]רינקען וויפיל ער וויל: (ט) גם די קעניגען ושתי [ה]אט אויך געמאכט א באל פיר פרויען בית המלכות [א]ין דעם קעניגליכען שלאס וואס האט געקערט [א]חשורוש'ן: (י) ביום השביעי אויף דעם זיבעטען [ט]אג אז דר קעניג וואהר גוט בערוישט פון דעם [ו]יין אמר האט ער בעפוילען זיינע זיבען לייב־[ב]עדינטע: (יא) להביא אריין ברענגען די קעניגען ושתי צו איהם אנגעטהאן אין דער קעניגליכער [ק]רוין להראות צוא ווייזען אללע פערשידענע

ילקוט א"ם

(ח) והשתיה כדת אין אנס, דם טרינקען איז געוועזן וויא יעדר האט געוועלט מאן האט קיינם ניט גינייט.

דען עס זיינען דא ערטער וואס פריהער עסט מאן און דאן טרינקט מאן און עס איז דא ווידער פערקעהרט, און וויא יעדע פאלק איז זיך נוהג, זא צגבש"פ דיא כותים טרינקען ניט קיין וויין וואס איז אנגעגאסן אין פלאשן נאהר אין לייסטענע קריג, דאן ווידער איז געוועזן פרישע ניט קיין געמישטע וויין וואס ניט יעדערער קען עס טרינקען; די יודן האט מאן ניט גענייט טרינקען קיין יין נסך. דאן ווידער איז געוועזן א גרוסר בעכער ביי אחשורוש וואס יעדר ווען מאן האט איהם דערלאנגט האט איהם געמוזט אויסטרינקן אפילו ער זאל קראנק ווערן אבר משוגע ווערען, אבער ביי דעם מאהלצייט האט מען ניט גענייט פון איהם צו טרינקען: (לעשות כרצון איש ואיש) מאן זאל ערפילן דעם וואונש

פון יעדר מענשן, אין דר מדרש האט הקב"ה גזאגט איך קען ניט יוצא זיין פאר אלע מיינע באשעפעניסן, איך קען ניט ערפילן אלע מענטשן זייער פערלאנג, אין דער וועלט פיהרט זיך אז צוויי מענטשן ווילען הייראטן איין פרוי קענען זיי עס דען טהאן? אדר זי קומט אן צום איינעם [א]דר צום אנדערן, אדער צוויי שיפ'ן וואס געפינען זיך אין ים איינע ברוך דעם וועסט (צפוני) ווינד, דיא צווייטע דעם [...]יד (דרומית) ווינד, קען זייא דען איין ווינד פיהרען, אדר ער קען זיין גוט פר איינע. אדער פר די אנדערע אונ דו, [א]חשורוש, זאגסט אז דו וועסט ערפילן אלעמענס רצון, מארגן וועסטו דארפן משפט'ן מרדכי מיט המן'ן וועלן מיר [ז]עהען ווי דו וועסט זיי ביידן צופרידען שטעלן!! איינעם וועסטו דערהייכען, דעם צווייטען וועסטו אויף הענגען!:

ליקוטים יקרים

[ה]מן פון פאלקס פארמעגן אים קלענר צו מאכען (ומאחזתו [ו]נחיל את בניו) נור פון זיין פריוואט פערמעגן מעג ער עס [ט]האן; אונ אזוי ווי די ביידע פערמעגענס וואהרן זייער גרוס [ה]אט זיך עס געצויגן פיל טעג. (ימים רבים) דען וויא האבען [ג]עציילט די טעג, זיי האבן גערעכענט יעדן טאג אז היינט [ב]רינגט זיך עס אונ אזוי ציילנדיג האבען זייא אפגעציילט (שמונים ומאת יום) הונדערט אכציג טעג:

(יא) (להביא את ושתי המלכה) מאן זאל ברייבגען די קעניגן ושתי אנגעטהאן אין די קעניגליכע קליידר,

[...]ד מדרש זאגט דר פון קען מען זעהן דעם אונטערשייד פון די אידן צו די איבעריגע פעלקר, די אידן [...]אז זיי עסען אונ טרינקען אונ זענען פרייליך, בענטשן זייא [או]נ לויבן גאט אונ די פעלקר אז זיי עסן אונ טרינקן פערגעסן זייא זיך מיט אלע נארישקייטען. דער זאגט די שענסטע פרויען זיינען מדינער דער זאגט דיא שענסטע זיינען דיא פערסיאנקעס. אזוי וואהר אויך ביי אחשורוש'ן. ווייא זייא האבען אזוי גערעט רופט זיך אפ דר נארישר אחשורוש מיין פרוי איז ניט קיין פערסישע, ניט קיין מדינישע נור א כשדעאישע ווילט איהר זעהען? האבן זייא אלע געענטפערט יוא נור זיא זאל אריין קומן אויסגעטהאן, נור טאמר וועסטו אונז נארען וועלן מיר נור דאן גלויבן אז די פרוי וועט אריין קימן אויסגעטהאן איז די קעניגין אויב זיא וועט זיין אנגעטהאן אין די קעניגליכע קרוין:

(יב) (ותמאן המלכה ושתי) די קעניגען האט ניט געוואלט אריין קומן נאקעט פר אלע געסט, זי האט איהם געשיקט זאגען ווערטער וואס דארפן יעדען ריהרען ביין

פרס ומדי הפרתמים ושרי המדינות לפניו: ד בהראתו את־עשר כבוד מלכו
ואת־יקר תפארת גדולתו ימים רבים שמונים ומאת יום: ה ובמלואת | הימים האל
עשה המלך לכל־העם הנמצאים בשושן הבירה למגדול ועד־קטן משתה שבע
ימים בחצר גנת ביתן המלך: ו חור | כרפס ותכלת אחוז בחבלי־בוץ וארגמן ע
גלילי כסף ועמודי שש מטות | זהב וכסף על רצפת בהט־ושש ודר וסחרת
ז והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים ויין מלכות רב כיד המלך:

תו"א אל פרס ומדי. יב: בהראותו את עשר כבוד מלכותו. שם: ואת יקר תפארת. שם: ובמלאות הימים האלה. שם: בחצר גנת ביתן המלך.
חור כרפס ותכלת. שם: על גלילי כסף ועמודי שש. שם: בהט ושש ודר. מגילה יב: וסחרת. שם: והשקות בכלי זהב. שם: ויין מלכות רב.

שפתי חכמים

°ובמלאות קרי °ח' רבתי

מסמע בתחלת מלכותו והדר כתיב בשנת שלש למלכו. לכ"פ כשנתקיים המלכות בידו דהיינו בשנת שלש למלכו: ו פי' אבל אינו דביק למה דסמך לו דהיאך הראה להם יקר תפארת גדולתו ימים רבים: ז דק"ל מטות לסעודה למאי מבעי לכ"פ ערך ליסב עליהם: ח הוסיף למ"ד כמלת והשקית כדי שיהיה מקור כי כוולת זה הוא ליווי וידוע הוא שמשפט המקור לעולם שיבא עליו אחד מאותיות בכל"ם וכן הוסיף למ"ד בפ' ויקהל לעשות אותה והותר כתב רש"י ולהותר כוונתו ג"כ שלא יהא ליווי והב"ת שם לראייה כמו והככד שפירושו ולהככד והכות את מואב. וכפרשת וארא הביאה שהם חסרי הלמ"ד לפי שכן הוא משפט המקור הנזכר: ט פי' מלת רב הוא שם כמו הרבה כמו רב לכם כני לוי שפירש"י הרבה אבל רבותינו דרשו רב רב

רש"י

במסכת מגילה: (ג) הפרתמים. שלטונים בל פרס: (ד) ימים רבים. עשה ו להם משתה (ה) גנת. מקום זרעוני ירקות: ביתן. נ באילנות: (ו) חור כרפס ותכלת. מיני בגד לבעוגים פירס להם למצעות: אחוז בחבלי בוץ וארגמ מרוקמים בפתילי בוץ וארגמן אותן פרס להם על גלילי כ ועל עמודי שש: מטות זהב וכסף. ערך ז ליסב עלי לסעודה: על רצפת. קרקעות של בהט ושש וגו' מ אבנים טובות פירשו רבותינו. ולפי משמעות המקרא

שמם: (ז) והשקות בכלי זהב. כמו ח ולהשקות: שונים. משונים זה מזה וכן ודתיהם שונות. ורבות דרשו מה שדרשו: ויין מלכות רב. הרבה ט. ורבותינו אמרו שהשקה אותם כל אחד וא' יין שהוא זקן ממנו

פנינים יקרים

ביזאגט דערפאר וואס די אידן האבן געגעסן פון אחשורוש'ס סעודה איז אויף זיי נגזר געווארן אין גאנצן אויסגעראטעט צו ווערען, האבן די אבות געענטפערט, אזוי באלד זייא האבן עובר געוועזן אויף דעם געבאט פון הקב"ה אונ עס איז שוין נגזר געווארן וואס קענען מיר העלפן. איז אליהו ז"ל אוועק צו משה ע"ה אונ האט געזאגט דו איבערגעבענער פיהרער וויפיל מאהל ביזטו שון די אידען ביי געשטאנען אונ האסט מבטל געוועזן זייערע גזרות וואס וועסטו יעצט זאגן צו די גזרה? האט משה געזאגט גיפינט זיך האטש איין ערליכר פרומער מאן צווישן זיי, האט אליהו געענטפערט, יא, עס איז דא איינר אונ זיין נאמן איז מרדכי, האט משה געזאגט גיי גיב איהם צו וויסען כדי ער זאל פון דארט מתפלל זיין אונ איך פון דאנן, האט אליהו ווידר געזאגט איבערגעבענר פיהרער (רועה נאמן) עס איז שון אונטער־געשריבן אפערלענדונג אויף די אידן, האט משה געענטפערט אויב עס איז געחתמ'ת מיט ליים, וועט אונזער תפלה אנגענומען ווערען נור אוב עס איז מיט בלוט געחתמ'ת איז פארפאלן, האט אליהו געזאגט עס איז מיט ליים געחתמ'ת, האט משה רבינו איהם געהייסן גלייך גיין צו מרדכי. דאס זאגט ווייטר דר פסוק ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו וגו':

פירוש ע"ט

זיינע גרויסע אונ קליינע בעאמטע, פיר ד פערסישע אונ מדישע ארמעען אונ דיא פירסט אונ גובערנאטארען זענען געזעסען פאראוי (ד) בהראותו ער האט זיי געוויזען דיא אונגעהי גרויסע רייכקייט פון זיין קעניגרייך ואת יקר א דיא הערליכע שונהייט פון זיין אייגענע רייכקי דאס האט געדויערט אסך טעג שמונים הונדער אכציג טעג: (ה) ובמלאות אז די טעג האבען גענענדיגט עשה המלך האט דער קעניג געמא א באלל פיר אללע איינוואהנער פון שושן, פ קליין ביז גרויס משתה דער באלל האט געדויער זיבען טעג אונ ער וואהר בחצר אין דעם הויף פ קעניגס שפאציר גארטען: (ו) חור אונטער פי האנגען פון טהייערע ניידענע אונ בלא וואהלענע צי וואס האבען זיך געהאלטען אויף ליינענע א פורפור וואלענע שטריק, וועלכע זענען געווי אנגעטהאן אויף זילבערנע ווילען ועמודי שש א אויף מארמארנע זיילען אונ אויף גאלדענע א

זילבערנע בעטלעך האט ער זיי געזעצט על רצפת אונ דיא ערד אונטער זיי איז געוועזען אויסגע פלאסטערט מיט טייערע איידעל שטיינער: (ז) והשקות צוא טרינקען האט מען דערלאנגט א פערשידענע גאלדענע געטרענקע נאר ויין מלכות אונ דיא קעניגליכע געטרענקע וואר פיל כיד המלך

ליקוטים יקרים

(ד) (בהראותו וכו' ימים רבים שמונים ומאת יום) דר פ"ח פרעגט 1 פר וואס שטייט צווי מאל דר מאנט זיין רייכקייט כבוד מלכותו אונ תפארת גדולתו, 2 פר וואס שטייט ימים רבים אפילע טעג, ווער ציילט עס אויף טעג? נאהר די זאך איז יעדר קייזר האט צוויי ערליי פערמעגען, אייגער וואס געהערט צו די קעניגרייך צום פאלק אונ דר קעניג האט ניט דם רעכט איהם קלענער צו מאכן אונ ער קען עס ניט איבערגעבען בירושה צו זיינע קינדער, דער פערמעגן גייט איבר נאך זיין טוט צום צווייטן קעניג וועלכר גייט ארוף אויפ'ן טראהן, אונ דר צווייטר פערמעגען א זיין פריוואט פערמעגן וועלכר געהערט ניט דער קעניגריי אונ מיט דעם פערמעגן קען ער טאן וואס ער וויל אוך א איבערלאזן נאך זיין טוט פיר זיינע קינדער, דר ערשט פערמעגן הייסט כבוד מלכותו דר צווייטר תפארת גדולו נאזו געפינען מיר אויך אין יחזקאל מ"ו (כי יתן הנשי והוא המלך) מתנה לאיש מבניו וכו' ולא יקח הנשי מנחלת העם להונותם מאחוזתם) אז דר קעניג וועט וועל געבן אגעשאנק איינם פון זיינע קינדער טאהר ער עס ני

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִקְרָא מְגִלָּה:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בִּזְּמַן הַזֶּה:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

מגלת אסתר א

א וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד־כּוּשׁ שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים
וּמֵאָה מְדִינָה: ב בַּיָּמִים הָהֵם כְּשֶׁבֶת | הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ
אֲשֶׁר בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה: ג בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמָלְכוֹ עָשָׂה מִשְׁתֶּה לְכָל־שָׂרָיו וַעֲבָדָיו חֵיל |

ג"א ויהי בימי אחשורוש. מגילה י: הוא אחשורוש המלך. י"א: מהודו ועד כוש. שם: שבע ועשרים ומאה מדינה. שם: בימים ההם. שם: בשנת שלש למלכו. שם:

רש"י

א) ויהי בימי אחשורוש. מלך פרס א היה שמלך תחת כורש לסוף שבעים שנה של גלות בבל: הוא אחשורוש. הוא ברשעו ב מתחלתו ועד סופו: המלך. מלך מעצמו ג ולא היה מזרע המלוכה: מהדו ועד כוש וגו'. המולך על מאה ועשרים ושבע מדינות כמו שמלך מהדו ועד כוש שעומדים זה ד אצל זה וכן (מלכים א ה) כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה שהיה רודה בכל עבר הנהר כמו שהוא רודה מתפסח עד עזה: ב) כשבת המלך אחשורוש וגו'. כשנתקיים ה המלכות בידו ורבותינו פירשוהו בענין אחר

שפתי חכמים

א דק"ל איזה אחשורוש הוא אם אביו של דריוש הראשון זה לא היה מלך ואם בנו של דריוש אם כן מתי היה מלכותו הלא אחר דריוש מלך כורש ונמשך מלכותו עד סוף ע' שנה שעלו מבבל ומרדכי היה מעולי גולה ובזמן המלך הזה עדיין היה מרדכי בגולה לכ"פ מלך פרס וכו'. אי נמי דק"ל למה ליה לכל הסימנים הנ"ל ויהי בימי המלך אחשורוש כשבת המלך וגו' לכ"פ מלך פרס היה ומלך תחת כורש ע"כ היה צריך להבדילו מאחשורוש אחר שהיה במלכי פרס הקודמים ואמר שזה המלך האחרון מלך מהדו ועד כוש נוסף על פרס ומדי וכ"ה דעת הרא"בע ז"ל: ב דק"ל אם כוונתו רק להבדילו הל"ל רק ויהי בימי אחשורוש המלך מהודו ועד כוש הוא ל"ל לכ"פ הוא כו': ג דק"ל הל"ל המלך בקמץ. לכ"פ המולך מעצמו וכו' וכ"כ ברכות המולך ועדיין לא מלך וכיאורו לשעבר עד עכשיו לא ירש מלכותו: ד דק"ל הרי אמר שבע ועשרים ומאה מדינה למה פי' מהודו ועד כוש לכ"פ המולך על מאה וכו' ורש"י נמשך אחר הרבות דאלו בגמרא במגילה איכא פלוגתא בדבר וחד אמר כי רחוקים היו ומאחר דהרבות הסכים כמ"ד קרובים היו כתב רש"י רק חד מ"ד ותפס לשון הרבות: ה דק"ל כי דוקא בשבתו על כסא עשה. ועוד מאי נפקא לן מיניה אם ישב או עמד. לכן פירש כשנתקיים וכו'. א"נ דק"ל כשבת המלך

פירוש ע"ט

א) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ עֶס וואָהר אין דיא טעג פון אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וואָס האָט געקעניגט פון אינדיען ביז עטעאָפּיען (כּוּשׁ) שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים איבער הונדערט זיבען אונ צוואנציג לענדער: (ב) בַּיָּמִים הָהֵם אין יענער צייט כְּשֶׁבֶת אַז דער קעניג אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ האָט זיך פעסט באַזעצט אויף זיין טראָהן אֲשֶׁר וואָס איז אין דער הויפּט שטאט שׁוּשַׁן (וואָס דאָס וואַהר): (ג) בִּשְׁנַת אין דעם דריטען יאָהר פון זיין קיניגען, עָשָׂה מִשְׁתֶּה האָט ער געמאכט א באַלל פיר אַללע

פנינים יקרים

(א) (וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ) עֶס איז געוועזן אין דיא טעג פון אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, די גמרא זאָגט וואו עס שטייט וַיְהִי איז איין צָרָה אונ דא איז געוועזן גאָהר א גרויסע צָרָה דען אוסער וָוס אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ האָט געחתמת המן'ען אז מאן זאָל די אידען אין גאַנצען פארלענדען האָט נאך הקב"ה אויך שוין שיער געהאט מסכים געוועזן וויא דער מדרש דערציילט הָמָן הָרָשָׁע הָט געזאָגט צו אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ'ן דר גאָט פון אידען הָט פַייְנְד זְנוּת, שטעל זייא אוּם אוּסגעלאסענע פרויען (דען ביי די קעניגליכע בעלער אין פרס פלעגען זיין אוסגעלאסענע טענצערקס) מאַך זיי א מאָהל צייט, באַפל אַז זיי זאָלען אַלֶע קומען אונ זיי זאָלען עסען אונ טרינקען אונ יעדע זונה זאָל טאָהן זייער ווילען וויא דער פסוק זאָגט לַעֲשׂוֹת כִּרְצוֹן אִישׁ וָאִישׁ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָט געבאָטען מען זאָל טהָאן דעם ווילען פון איטליכן מענטשן, וויא מָרְדְּכַי האָט זיך דָס דערזואוסט האָט ער אוסגערופען בְּרִיְדֶר, איהר זאָלט ניט וואגען צו גיין אויף אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ'ס מאהל צייט דען ער בעט אייך צו זיך אום ער זאָל קענען אייך בעשולדיגן אונ געבען אַנ'אויסרייד דעם מדת הדין אז מאן זאָל אייך אנקלאגן פאר הקב"ה, נור זייא האָבען איהם ניט געהערט אונ זיינען אַלֶע געגאנגען צום מאהל צייט, ר' ישמעאל זאָגט 18 טויזענט פינף הונדערט מאן זיינען געגאנגען צום מאהל צייט אונ האָבען געגעסן, אונ געטרונקן אונ זיינען שכור געוואָרן אונ זיינען נכשל געוואָרען, גלייך האָט זיך דר שטן געשטעלט אונ הָט זיי פערמאסערט פר גאָט אונ הָט געזאָגט רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם ביז וויא לאנג וועסט דו זיך האַלטען אן אזא פאלק וואס קערען אפּ זייערע הערצער אונ זייער גלויבען פון דיר, אויב דוא ווילסט פערניכטע דיזע נאציע (די אוּמה) פון דר וועלט, דען זיי וועלן שוין קיין תשובה טהאן, האָט הקב"ה געזאָגט וואס וועט זיין מיט מיין תורה, האָט דר שטן געענטפערט עס איז גענוג אַז די מלאכי השרת וועלן איהר האַלטען אונ ער האָט שוין כמעט געפועלט אַז הקב"ה זאָל פערניכטען די אידען, דען הקב"ה הָט געזאָגט צו וָוס ברויך איך אפאלק, צו ליב וועלכע איך האָב געוויזען אזויא פיל וואונדער אונ געשיצט פון אללע וואס האָבען זייא געוואָלט שלעכט'ס טהאן אונ זייא קערען זיך אַלֶע ווייטע אפּ פון מיר אונ ער האָט בעפוילען דעם שטן ער זאָל איהם ברייננגן א מגלה וועט ער חתמנ'ן צו פארלענדען דיא אידען. דער שטן האָט געבראכט אונ הקב"ה הָט געחתמת. ווי די תורה האָט דס דערהערט איז זי געקומען אין טרויער קליידר אונ הָט ביטר געוויינט אויך די מלאכי השרת האָבען געשריען אויב חלילה די אידען ווערען בט"ל, פארלענד אונז אויך, די זון אונ דיא לבנה האָבען אופגעהערט צוא שיינען, אין דיא מינוט איז אליהו הנביא געלאָפען מיט שרעק צו די אבות אונ צו משה רבינו אונ הט געזאָגט ביז וואנען וועט איהר אבות שלאָפען אונ גאָהר ניט נעמען קיין אנטהייל אין דיא גרויסע צרה וואס שטייט פר אייערע קינדער, די גאנצע וועלט טרויערט, דיא שטערן לייכטען ניט, די זון אונ דיא לבנה אונ די מלאכי השרת וויינען אונ אייך ארט גאר ניט, האָבען זייא איהם א פרעג געטהאן פר וואס איז דאָס געוואָרען, האָט ער זייא

...שחות מהללים. לפני שיר זה לא ...ים. ונצות אלים. אשר קול המולה ...הלים. לפני שיר זה לא ממללים: ...ן גלגלים. אשר אם הורשו כל ...לים. לפני שיר זה לא כוללים: ...ומת כרובים. אשר הם צגים כמו ...בים. לפני שיר זה לא מרבים: ...דרת אופנים. אשר הם מרבעי פנים. ...ני שיר זה לא סופנים: והמון גדודים. ...שר הם היד אל מגידים. לפני שיר זה ... נאגדים: וסוד עירין. אשר כעין ... בוערים לפני שיר זה לא ...ארים: ורגש קדישין. אשר לבקרים ...תחדשים. לפני שיר זה לא מקדישים: ...הם שנאנים. אשר טעמם לא משנים. ...ני שיר זה לא משננים: ופחד ...פים אשר ברגע כל שורפים. לפני ...ר זה לא רופפים: כי כל מחנות ...רתים קדושים. משרתיו יהו ...דישים: וגם המון צבא מלאכים. ...עימים יהו ממליכים: ומרוצות חיל ...ם. כתם יהו מתוקים. וזיו משלחת ...קים. פניהם יהו מבריקים: ותוצה ...ר הוים. מתעלסים באהבים. ועד ...יצתם לא באים: באשם נלהבים. ...תלתם גבוים. ובפארם הם נאלמים: ...ת כי יתחילו יחישו. ועת כי יתפללו ...לו. ועת כי יגמורו יעריצו. ועת ... יחישו יקדישו. ועת כי ישתוקו ...שו. קדשה משלשת: ככתוב וכו׳

...מוסף לפרשת החודש

...ין חוזר התפלה עד (מלך עוזר ומושיע ומגן):

...ראשון. אמצת לפרח שושנים. ...וץ לעורר מרדם ישנים. ...ך ברית ראשונים: בצפון ...שים וגם ישנים. גלותו בדת ...ונים. גזר ראש לארבעה ראשי ...ים: חזן ארבעה ראשי שנים ...חזה. בארת זה מזה לחוזה. ...שר שמענו כן עוד נחזה. ...גנו במגן בחדש הזה:

ברוך אתה יי מגן אברהם:

אתה גבור עד להיות מתים:

לציון. דרור חשת בו קפות. דבר אור יקרות לקפות. החדש אשר ישועות בו מקיפות. החוסים בו מתקיפות. ומנו מתחילות ותוקפות. ועד ראש לארבע תקופות: חזן ארבע תקופות בשנה. תחדש אורם כבראשונה. כאשר שמענו כן עוד חיש נא. החיננו בגשם בראשון לחדשי השנה:

ברוך אתה יי. מחיה המתים:

(קדושה. לדור ודור) עד (וקדוש אתה):

הנה. זה בא לפרקים. זמון לגאול רצוצים מארקים. החדש אשר רביבים בו מריקים. חשרת מים למלאת רקים. טיעת לרוות וירקים. טלאים בו להקים. בארבעה פרקים: חזן ארבעה פרקים כבמחזה. בארת זה מזה לחוזה. כאשר שמענו כן עוד נחזה. ונעריצך קדוש בחדש הזה:

ברוך אתה יי. האל הקדוש:

(תכנת שבת יכו׳) עד (מקדשי שמך) (ובשר״ח אתה יצרת עד קבעת):

הנם. ימים המבורכים. יורה ומלקוש באבם פורכים. כח תת באביבים רכים. כרמל להקליא אביב פרוכים. לשגן מפעלות מציץ מחרכים. לפניו קוראים ענין ארבעה ערכים: חזן ארבעה ערכים אשנה. ספור מסות פרחי שושנה. כאשר שמענו כן עוד חיש נא. ענגנו בנופש בראשון לחדשי השנה:

ברוך אתה יי מקדש השבת: (לשר״ח וישראל וראשי חדשים):

רצה עד לציון ברחמים:

ולירושלים. מופת הוחק בו כסות. מציין כל חי להתכסות. נקמות אשר בלב מכסות. נתכנו במועד זה היות טכוסות. שת לבית אבות מנות במכסות. סבות עליו עסים ארבע כוסות: חזן ארבע כוסות כבמחזה. בארת זה מזה לחוזה. כאשר שמענו כן עוד נחזה. רצנו כשי בחדש הזה:

ברוך אתה יי המחזיר שכינתו לציון:

מודים עד ועזרתנו סלה:

מבשר. עם זכיות. צצורים להעלות מצול דכיות. פדוים חנה במשכיות. פצוח שירים תמור בכיות. צבאות כל חמדת שכיות. צאנן יציע לרושש שונאיך: חזן שונאיך נדוש נא. במדותך פעלתם כבראשונה. כאשר שמענו כן עוד חיש נא. ותיטיב לנו בטובך בראשון לחדשי השנה:

ברוך אתה יי הטוב שמך ולך נאה להודות:

(אלהינו וכו׳) (שים שלום) עד (בכל עת ובכל שעה בשלומך):

אתן. קול כשוררו ראשים. קרא בגרון בגיא החרשים. ראשי תנינים אשר על גבי חורשים. ראותם בזה חדש מגורשים. שיר חדש והגה מדרשים. תרננה שפתי בשורי ארבעה חדשים: חזן ארבעה חדשים כבמחזה. בארת זה מזה לחוזה. כאשר שמענו כן עוד נחזה. ברכנו בשלום בחדש הזה:

ברוך אתה יי המברך את עמו ישראל בשלום:

(קדיש שלם) (אין כאלהינו) (עלינו)

בחזן מתחיל ברוך אתה עד ומושיע ומגן:

מסוד חכמים ונבונים. ומלמד דעת מבינים. אפתחה פי בשיר ורננים. להודות ולהלל פני שוכן מעונים:

אתית עת דודים כנגעה, באחת ועשר פוט נגעה. גישת צקון מכפל כפגעה. דלג פעם וזאת רגעה: השגיח עופר מחרך ארבות. ותהל ארך בהבם הערובות. זמן קפץ עשות רבות. חדשים וגם ישנים להרבות: מם ויבא ועדן שנה. יקץ כישן ועף במשנה: חזן כסף ודפק בפתחי ישנה. לחפשה בראשון לחדשי השנה:

לי עוד תגנון. בפסוח וגנון: חזן בגוננך לבנון. במגנת ינון:

ברוך אתה יי מגן אברהם:

אתה גבור עד להחיות מתים:

מרימי עול עלה להלאות, מכאב הנת להראות אות, נאקה החישה קץ הפלאות, נחצו למאתים ועשר ארבע מאות, שה המסבך לעקד צור, סים זכרו בפקד נצור, עמוסים כאחיו לעת בצור, עדינו לשי יהא עצור: פלא עשות נגד אבות, פץ מבעשור לאסרו בעבות: חזן צליה ירדן בו להתוות, צפית שה לבית אבות:

לך שר נקשיבה, ממעיני הישועה נשאבה: חזן ששון ישנך לנו השיבה, ובתחית גשם נחשבה:

ברוך אתה יי מחיה המתים:

קיתת עלית עקד. היא נצבת בפקד. תויכת בתרי שקד. רשפי לוג ליקד: רחש ישנים כערב. דם תבוסה כערב. קץ חש וקרב. לעורר בתנין קרב: שמע מכסת פסחים. אשר כסו פסוחים. היא צמתה כסלוחים. להציתם כקוצים כסוחים: תרפים כדי למעט. מנוי מתי מעט: חזן תוקף הדרת מלך מלהמעט. הרשם להמנות בואם ימעט:

החדש הזה לכם לשמור. בסכם אסופי הר מור. ואתם אל יגמור. שלשת אותות בו לשמור: דורש זה חדש בחדשו. לאות ולמופת קדשו: חזן ידידי עם קדושו. הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו:

הדום מגר נזוד עדש. כהיום הזה יחדש בגודש: חזן וגיבול שי בקדש. בראשון באחד לחדש:

ימלוך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה:

ואתה קדוש יושב תהלות ישראל אל נא:

רבות עשית ותעבת והפרת, מפעלותיך פעול בסתר ספרת. לאותות ולמועדים תכנו שפרת, לתקופות ומחזורות קצו צפרת. לאלפים וארבע מאות וארבעים ושמונה זמנו בארת, ובהשש מאות עבורים עדיו עברת, והיום הזה להם אשר בחרת, לכן על כל חדש חדשו הגברת, ספרו בקרת, קצבו חקרת, גזלו הקרת, פלאו ספרת, מתרו יקרת, וגם יקרת ונתיקרת:

חי וקים נורא ומרום וקדוש:

אבי כל חוזה. תל בו כמחזה. בנאמר לו חזה. תבנית החדש הזה: להבין קצב מולדתו. מתחלתו וארך מלאתו. עד תכליתו: עמתו להראהו. ולא הכיר מראהו. עד באצבע הראהו. אז בן וראהו: זהר לשעות שש. תאר להתאשש. פחות משש. כל עין יעשש: רואיו לבקר. מדיו לחקר. מאמריו ליקר. ממיריו לעקר: במדד לו שער. עביו איך לשער. עד שטיפת שער. יקבלו יושבי שער: ידעו תבונה. לחוות לאום נכונה. להורות ליודעי בינה. ערך לבנה: רגלים לישב. זמנים לחשב. בעבור איך לישב. וסוד מה להקשב: בפניו צנו אלי קדש. להעיר עדות חדש. ואל נתעטף בקדש. כמקדיש חדש: יה בדקם לעינו. ועדותם דקדק במתנו. והכל צוהו במענו. מקדש החדש בזמנו: קץ מולדתו הל להקצות. ביום רביעי בחצות. ועד שלשים מרגצות. לא גבר בתוצות: לאה ציר ופחד. ותר מצת לעת ספור אחד. וצור פץ לו ויחד. מערב ועד ערב מנות אחד: ילדות חרם וכהר בו ביום חשבון מצנו. ובתחלת בריתם בחלון אחד נמצאו: חזן רעים כנתן למו מסורת אמצו. לחשב לעבר ולקדש ספורות כמצאו: אל נא וכו׳

חזן וקהל ראשון הוא לכם. לפסוח עליכם. להתקדש בתוככם. קדוש:

חזן וקהל לכם הוא ראשון. נצורי כאישון. להעריץ לאל אחרון וראשון. קדוש:

אדון מקדם תכנו ראש. בינו לא נל בספר תולדות ראש. גלהו תחלה לכם לדרוש: דורש להשות בו ניה ואישון. הופלא מכל עם ולשון. ולא הומסר לאדם הראשון: זמן עדנה בו כשרה. חנוט לקצו עקוד למוסרה. טפיה בכן בו כשרו בשורה: ירח אשר לא פענת לראשונים. כמוס לבין חדשים וגם ישנים. לראש הושם לארבעה ראשי שנים: מועדים סומין לגרגלים. נועדים בו מינימו צירי רוגלים. ספור הוא למלכים ולרגלים: עבור כעוברים לשמרו במועדו. פרח ואביב תקופה בם לועדו. ציון שלשתם יצרפו לסעדו: קדש

בראשו ושלישו חציו ודבו ...
לקדש לקחת לחגג לקצור ול...
רשם בכל דור. שטור הוא לר...
חמור: שמירת שלישו בירון ...
שלהבת חציו שאון כול השם...
תשועת קצירו ימיני העמידה: ...

ובכן ולך תעלה קדושה
אתה קדוש ישראל ומושיע:

הוא נקרא ראש וראשון. ...
נקרא ראש וראשון. ומועדו נקרא ...
וראשון. ואוויו נקרא ראש ורא...
וגואליו נקראו ראש וראשון. ...
נקרא ראש וראשון. ואהבם נקרא ...
וראשון. וגואלם נקרא ראש ורא...
הנה העת יבא בראש וראשון.
אשר הוא ראש וראשון. לעכיר ...
וראשון. לכונן נכון בראש ורא...
ואתו נוצר ברוח ראש וראשון. ...
שרידי עמלק ראש וראשון.
צרים המצובים בראש וראשון. ...
הרשות בראש וראשון. לרצות ...
תשורת ראש וראשון. להוביל ...
לראש וראשון: ועוד כל יובר ראש...
כי יתרשו חדשים וגם ישנים. ...
מפלאים משנים. ויקיצו כל ...
מהללים ומשוררים שירים מ...
משננים: ולא יאמרו עוד אשר ...
בגביא. כי אם חי יי אשר העלה ...
הביא. ואז אל ישאג כלביא. ...
קרבי. חרשות להביא. ביד איש נ...
משבט לוי. להשיב לבבי. ...
קרבי: ויצמיח צמח נקוב שבעה.
יהו רועים שבעה. ויתחדשו לאום ...
שבעה. ויתכסה מהם שבעים שב...
וישגב ויגלה לעם קדושים. אשר ...
יהו מקדשים. ולא לעדרי צאן קד...
עד קץ ששה חדשים. עד בא ר...
לראשי חדשים. ואז יראה ל...
קדושים. הנשארים מעול קדשים. ...
למו אותות חדשים. לחדש ...
החדשים. למשיח קדש קדשים. ל...
דלת לקדושים. בשבתות ובחדש...
ואז יצוה תרוש עבודת חדש.
להעלות בראש כל חדש. ועבודת רא...
כל חדש. היא תקדים תהלה לכל חו...
כי כמו היה ראש לכל חדש. כן ...
ראש לכל חדש: ותעשה בו חדש...
לבראת ארץ חדשה. להתן רעה חד...
לכרות ברית חדשה. להבראות ב...
חדשה. להתחדש רוח חדשה. לה...
בו שי מנחה חדשה: והחמה ...
התחדש. ואורם שבעתים יחדש. ש...
בשנה יתחדש. ויצמצם שכינתו ב...
שער החדש. ויקרא לו שם חדש. כ...
העיר מיום המקדש. ויתן לעם ...
חדש. לשורר בפיהם שיר חדש. ...
מפואר ומחדש. על כל שיר מ...
ומקדש: כי שירי אראלים. אשר ...

...בן: חוו זוהרים זרוק כמבחן. תמיד ...מקת אלעזר הכהן:

...ימלוך יי לעולם אלהיך ציון ...ור ודור הללויה:

...ואתה קדוש יושב תהלות ...ראל אל נא:

...אמרתי אחכמה והיא רחוקה. שח ...יאל עדי זאת חקה. בלא נפלאת היא ... רחוקה. זאת פליאה היא ומרחקה. ...פניה משפט וחקה. ומאחריה תורה ...ה. בחרות חקוקה. ובלוח לב מחקה. ...ק תלולה ומשאול עמוקה. מדרי ארקא. ...לתה תמוקה: בכן אין לעמוד בסודה. ...ן להגיע יסודה. ואין לחקור חקה. ואין ...חליש חלקה. ואין לידע ערכה. ואין ...בין דרכה. אלהים הבין דרכה:

...י וקים נורא ומרום וקדוש:

...אצורה ומפורשה. עצורה. ולא ...רשה. זאת חקת הפרשה. בכל ש..ה ...פרשה: לבעלי אסופות. חידותיה ...אפות. וכל צרורות כסופות. דקדוקיה ...ות: ערוכה ושמורה. קצובה וגמורה. ...שה ואמורה. כקלה וחמורה: זינה ...ניו, בפניני מעוניו. והגיה עיניו. ...ין מעיניו: רצד כהספית סיגם תחלת ...תה. פרה בת שתים עולה בת ...תה. בצר ציר תחן כקשב שמיעתה. ...מני יפרה מורה הלכה לשעתה: ...ע בה הליכות ושנון הלכות. אלה ...ערכות. ואלה המתהלכות. ראיתה ...ה לחזות. דמה איך להזות. באורה ...הבאות. לחוות למי זאת: בדבור ...ור אל הכהנים שנה עוז פניו. שב ...ריך זאת לפניו והאיר עיניו: יען ...אמר לו ולקחו לטמא. פלצות בעתתו ...ת מי יתן טהור מטמא: קושט אמרי ...ה. כל טהור מטמאה. ואיך היא ...ביר רוח הטמאה: לו הגיד אל חקה ...קתי. ומה תיגע לידע. עמוקה משאול ...תדע: יבא אפר פרה. להלבין טנוף ...פרה. היות כפרה. לסוררה כפרה: ...רמז בויקחו אליך פרה. היות פרתו ...תמות. שבל הפרות כלות ושלך ...ד עומדת:

...אל נא לעולם תערץ. ולעולם תקדש. ...עולמי עולמים תמליך ותתנשא. האל ...ך נורא מרום וקדוש. כי אתה הוא ...ך מלכי המלכים. מלכותו נצח. נוראותיו ...חו. ספרו עוזו. פארוהו צבאיו. קדשוהו ...מכוהו. רון שיר ושבח. תוקף תהלות ...פארתו:

...יטהר טמאים. לטמא טהורים. ...אמר קדוש:

...אמרה סגונה וצרופה. בדולה בדתה ...צרופה. נגלה כרצון לתרופה: דרושה ...קיק שבעה משבעה. הזיות סביבות הכבוסים שבעה. ופרות וכהנים מטהורים וטמאים שבעה: זקני גזית תמימים ממום. חבואיה יבקרו לבל היות בה מום. טהורה תהיה לארמגת בממום: יעשה מהון כהן כבש פרה. כפה מול אטם בהוד תפארה. להוציא בה תמימה חטא תמה מפירה: מסעדיו אתו יצאו להר המשחה. נחץ טבול שנית עבור כורה שיחה. סדר מערכת ולא שהה: עמד מקדם ופניו למערב. פרה שחט ודם לא ערב. צת בה חריות ומוקדה הרב: קם מול שער איתון ודם שבע יזה. רענן ארז ואזוב ושני יחזה. שמע לכל עץ ארז זה ואזוב זה: תרגלה וחלקה לשלשה חלקים. פ״ משמרות מנה מחלקים. תכונה למשמרת עד נקוקים יקים: לטהר וכו׳

ובכן ולך תעלה קדשה כי אתה קדוש ישראל ומושיע:

אין לשוחח עוצם נפלאתיך. אין להגיד חקר דתותיך. אין להבין תוקף מפעליתיך. אין לפענח עומק פלאותיך. אין לעמוד על ספן מדותיך. אין לחקור סוד חידותיך. ואין להשמיע כל תהלותיך. אין לגלות סוד עדותיך: המפורשות סתומות. הגלויות עלומות. המבוארות חתומות. המשננות עצומות. החקוקות רשומות: החסרות מיתרות. האסורות מתרות. השחורות צחורות. החשופות אמורות. הפרוטות אצורות. הכלולות עצורות. הקלות חמורות. מוציא מזוזות יקרות. מתיר מאסורות מתרות. נותן מטמאות טהרות: מן החלב שומן הלב. מן הדם מחול הדם. ומבשר בחלב כחל החלב. מכלאי בגדים תכלת בסדין. מאשת אח יבום האח. מאשת איש יפת תואר לאיש. מטמאת נדה. טהרת בתולי אשה: מהתר אסור. ומאכור התר. מטמא טהור. ומטהור טמא. בהרת ממועט תטמא. פרחה בכלו עוד בל תטמא. המת בבית אינו טמא. יצא ממנו אותו מטמא. שעיר יום כפור מכפר על כל טמא. וכל מעסיקיו בגדים מטמא: פרה אדמה עושיה מטמאה. והיא עשויה לטהר כל טמאה. ואפרה נעשה אב הטמאה. והיא מטהרת אבי אבות הטמאה: בכן אין להבין סוד תורתך. ולא זקוק אמרתך. ולא צרוף גזרותיך: בכן אין להמיר. ולא להתמיר. אין להרהר. ולא לתרחר. אין לידע. ולא לידע. עמוקה משאול מה תדע. נעו מעגלותיה לא תדע: זו באמירה. וזו בגזרה. זו באפס פה. וזו בחסיפה. זו בנשיקה. וזו בתשוקה. זו בבבישה. וזו בהפרשה. זו בדרישה. וזו בחרישה: וכל אמרה החקוק בה חקה. אין להרהר ולומר על מה נחקקה. שכך נתנה בנשיקה: וכלם נכוחים למבין. וכל המשכיל יבין. חוץ מטעמי פרה שאין להבין. וכל חכם לב יגל מבין. תפתיה אין להבין: ותשמות

תודה היא נקובה. לכל קרבן שי לא ...שה. שהם זכרים והיא נקבה. לטהר שמצת עגל תועבה: הם המירו כבוד בבן פרה. וסרדו בו כפרת. תבא אמו אשר היא פרה. ותהיה לעם כפרה: הם האדימו בו פנים. ואדמו עצם מפנינים. תבא אמו אשר היא אדמת פנים. ובה צת ואדים ישא פנים: הם חרטוהו היות צג כתמים. ובה חיבו מהיות תמימים. תבא אמו תמימת תמימים. ובה יטהר תמה הצור תמים: הם שחתו לפסל כל מום. ונענשו בו היות בעלי מום. תבא אמו אשר אין בה מום. להדיח דמי יפה ואין בה מום: הם זממו בעגל למעול. ויזבחו לו ויפרקו עול. תבא אמו אשר לא עלה עליה עול. ותנתן על שכמם כעול: הם נקהלו עבורו אל כהן. ואנף בהשמיד איש מכהן. תבא אמו ותנתן לכהן. ויכפר בה עון כהן: וכמו באש נשרף. כן באש תושרף: וכמו טוחן והודק עד עפר. כן תודק ותעשה עפר: וכמו הושלך עפרו אל המים. כן תושלך אפרה אל המים: וכמו נפלו בו שלשת אלפי יושר. כן יפלו בה שלשת מיני כושר: וכמו סנף עם טהור. כן תטמא במגע כל טהור: וכמו טהר עם בו נטמא. כן תטהר איש אשר נטמא: וכמו פזר פשעו לכל דור שמור לחטאת. כן תהא למשמרת למי חטאת: להדיח דמים. לכבס כתמים. לנקות טנופים. להרחיץ צואים. להלבין הטאים. לטהר טמאים. לקדש קדושים. להצדיק עמוסים: בעץ ארז לעפים כארז. באזוב לנדכאים כאזוב. בשני לשפתותיה כשני, בתולעת לאל תיראי תולעת. לבל יתגאה מתגאה כארז. שאם לא ימך כאזוב ויחשב כתולעת. לא יטהר באזוב ובשני תולעת: ואם לא ישפוך לב כמים. לא יטהר בזריקת מים: ומה יתגאה חציר יבש. נוכח אש אוכלה אש: ומה יעוז ציץ גאה. נוכח אל גאה גאה: והוא רוכב שחקים בגאוה גאה על גאים. מתנשא על נשאים. ומתגאה כארז על מתגאים. ועניו כאזוב על נדכאים. וצר בעילמו חמשה מיני גאים. שור בבהמה. אריה בחיה. נשר במעופפים. ארז בעצים. ואדם בכלם. ומלך מתגאה על כלם. לבש גאות מכלם: חקקם בכס שביבי אש. ארבעה בכס מעלה. ואחד בכס מטה. כי כס מעלה מכון כנגד כס מטה. וכל אשר יש במעלה יש במטה. כסא מול כסא. היכל מול היכל. מקדש מול מקדש. וזבול מול זבול. מזבח מול מזבח. בנים מול בנים. עבדים מול עבדים. מלאכים מול מלאכים. משרתים מול משרתים. צבאות מול צבאות. כרובים מול כרובים. אלפים מול אלפים. רבבות מול רבבות. קדושים מול קדושים. מחנות מול מחנות. מעריצים מול מעריצים. מקדישים מול מקדישים. וקדשה לקדוש משלשים: ככתוב וכו׳

מגיד

זכור נגיד לחמלו הספים. סר ממלוכה מבין נסיכים. עולל הנותר עמד לשבים: זכור סבב צקלג ונגב. עמלק יושב בארץ הנגב. פגרו טוב רואי מנשף בעגב: זכור עריץ בעמונים נחבא. פרץ כרמי עין גדי כהובא. צורבו איש באחיו בחרב להובה: זכור פליטים אשר באף הסעיר. צבאי בלכתם אל הר שעיר. קנא לנקום עירות שעיר: זכור צג בפרק להסגיר שרידי. קם בראש דרכים לסעור את רודי. רדף ומסר בידם פרודי רפודי: זכור קפץ לשער השמים. רעש ושאג כי לי בשמים. שלט ויגדל עד לשמים: זכור רד אל תגף להתניף ממלכת. שמשי אשה שמשו מאמשת והולכת. תמה הלשון לרפותה ממלאכת: זכור שקל אלפים עשרה. שתילים מאה התניט לסברה. שער מהם עשרה לשררה: זכור תבע להפר חמשים. תמימה קצב לכלות חמשים. תכלית שבעים נתלה על חמשים:

ובכן ולך תעלה קדשה כי אתה קדוש ישראל ומושיע:

אלהים אל דמי לך. כקול מים רבים נשמע קולך. משמיע ומצוה לעמך בקנין פעלך: זכור את אשר עשה לך. אשר קרך ויחשילך. והיה בהניח יי אלהיך לך. תמחה זכרו מכל גבולך. והם ישיבו ויאמרו לך. וממשלך עוד יתנו לך. אנא הקם את דבר מלולך. עד שאתה מצונו הזכר לך. אתה זכור את אשר עשו לך. זכור יי את יום זבולך. המתגאים ונאמים פה מה לך. השולחים זמורות באף להללך. זכור כסא כבוד גדלך. אשר מגרו ונאצו למולך. ושלחו באש היכלך. וישימו כל גבולך. ושדדו ונתקו יריעות אהלך. אשר צויתה לא יבאו בקהל לך. אמרו לכו ונכחידם מגוי בגללך. ולא יזכר שם הלולך. עליך יעזיב הילך. יותר מאשר עשו לנו עשו לך. אותנו במדבר נלחמו. ואותך בישוב נתלחמו. אותנו חוץ למחנה הכו. ואותך בקרב המחנה נהמו. אותנו פיימי ענן זמטו. ואותך כפורת ענן גממו. אותנו להשולי ע[ב] דמו. ואותך עלות על במתי עב דממו. אותנו חוץ למחיצה קטו. ואותך לפני ולפנים קדמו. אותנו ברחוק מקום אשמו. ואותך בקרב מקומך שממו. אותנו חוץ מישיבתנו רמו. ואותך במכון שבתך דבו. אותנו אות ברית משאר הרמו. ואותך עשרת אבירי ברית חתרמו. אותנו בתנחת ידי עניו הרימו. ואותך תלות יד למולך הרימו. אותנו נתיעצו וסוד הערימו. ואותך ברובי סודך לתקפות הגריבו: ואתה יי לעולם תשב. והוא נגדך במסה יושב. תפוש מדבר וכל הישוב. אני ואפסי עוד בלב מתחשב. אם לא עתה תקום ותקשיב. בשלש עשרה קושות נקמית לחשב. בפחד נפחת ופח לפקיד על היושב. ואם אין כגר תחשב. וכל המונה וסופר וחושב. קץ הפלאות להבין ולחשב. נשתה גבורתו ממחשב. ולא ימצא מענה להשב. ויחשה דומיה מתקשב. ובאמונה כסליו ישב. וזאת על לבו ישב. ויאמר עד ישקיף וירא ויקשב: ונחשבתי כעד ומם. כל היום מדמם. ונפשי נבהלה מאד ומשתוממם. ואתה יי עד מתי ראה ודומם. זכור בית מקדשך השמם. כל עובר עליו משתומם. מוני תתנשא ותתרומם. תכר אמר פיך קומם. בשלש עתות עמלק להמם. בשלש מיתות זכרם להדמם. בשלשת ימי אפלה נגהם להעמם. בשבעה ימי עברה להרשימם בעשרה מיני שמד להאשימם: וכמו מעשרה דברים עכבו עם מענות. ומשבע מצות המישנית. כן בעשר ושבע ישכרו לענות. ובת קול תצא ממעונית. ותפוצץ בכל המחנות. זכרון דברים להגיד ולענות. אל תזכרו ראשונות. בינו נא ישועות אחרונות. והזכירו זכר רננות. עמלק אשר בא ועות מחנית. והקר אתכם בפני בנות. ויצא לו שם בכל המדינות. ראו עתה לתנות. איך נמחה בתחת בכל פנות. וצבא המרום אשר במעונית. אשר הוסמך עליהם במשענות. יפקוד עליהם את העונות. לרוב ימים להמנות. לחשוב עליהם חשבונות. להפילם לתיפת דראונות. והמון לאמים וכל הלשונות. על עוזר ועזור ישאו קינות. וכשל עוזר ונפל עזור מקוננות: וידע כל פעול כי לא שכחת. ויבין כל יציר כי שמם שכחת. ושעיר ושריו אז וכחת. ועמלק ומספריו הוכחת. ואתם במשפט נתוכחת: ויזכרו עם אשר זכרת. כי לטובה אותם זכרת. ובזכרון טוב אתם נזכרת: חזן והמזכירים את יי. יאמרו תמיד יגדל יי. ויאמרו גאולי יי. כן יאבדו כל איביך יי. והעומדים בבית יי והבוטחים ביי. והשתולים בבית יי. יחזו בנועם יי. ויגידו כי אין קדוש ביי. כי אל רחום יי. אשרי כל ירא יי. טוב להודות ליי. טוב לחסות ביי. רננו צדיקים ביי. קול אומרים הודו את יי. כי הם זרע ברך יי. זה היום עשה יי. כי אל גדול יי. ברוך הבא בשם יי. שוש אשיש ביי: פ״כ ואם כל המועדים יהיו בטלים. ימי הפורים לא נבטלים. וזכרם לא יסוף מנטלים. ויזכרו לעד גאולים. לששון ולשמחת גילים. מפעלות אלהים מגלים. ועזוז נוראותיו בגדילים. ושרים כחוללים. בעשרת מיני עשור מסלסלים. בכנורות ובנבלים. בעשרת מיני הלל מהללים. בעשרת מיני שמחה צוהלים. ושרפי הקדש המעלים. כתלמיד לרב יהיו למו שואלים. מה פעל אל אלים: כי אלה יהיו מבפנים. ואלה מלפניהם מפנים. ואלה חוצה למו פונים. ואלה לפני ולפנים. בצל שדי מתלוננים. ובחמשה קולות הצפונים. קול רנה וישועה מצפינים. באהלי צדיקים צפונים. ההוגים ביקרת מפניגים. וקדמו שרים אחר נוגנים. לדעת איך הם מנגנים. כנאות אפיקי מגנים בצלם היות נגונים. ובאברתם מתגוננים ועל חומותם מתמנים. לשעריםולשומרי ממנים. כל היום וכל הלילה מזמנים להזכיר קדשת ניצר אמונים. להעריץ זכי[ר] גיי שומר אמונים. ובשם ישראל מתכנים ובשלוש קדשה לקדוש מהכונים. שתי[ם] בראש בנים משכינים. ואחת בראש מלכ[ים] מתקינים. ובשלשתם הם נכונים. כמ[ו] שלם ושם שלם מכינים. ובשלוש קדש[ה] [..]ות כאז מבינים. קרוא זה אל זה מכוננ[ים] ובכנוי שם קדוש קוראים ומבינים: ככתוב וק[רא]

יוצר לפרשת פרה

החזן מתחיל ברוך אתה עד ומושיע ומג[ן] והח״כ מתחילין כאן:

מסוד חכמים ונבונים. ומלמד דע[ת] מבינים. אפתחה פי בשיר ורננים להודות ולהלל פני שוכן מעונים:

אצולת אומן בצרוף וזקוקה בנכביה זאת כלט פקוקה. גלומ[ה] עלומה ונקוקה. דבורה על אופ[ן] חקוקה. המפקלה והמעוקה ודשונה דשון למשמר חקה. ז[..] שבעים מזקקה. חוק טהו[ר] מטמא מחזקה. מבועה בל[..] רחוקה. והיא רחוקה. יחוט[..] אטורה ודחוקה: חזן כתמר חמוקה בה מחוקה. למהר[..] חשוקה. נחשמה זאת חקה:

מקומה יגלה. מעמקיה ידלה[.] חזן לעת ינלה. גנוניו יעלה:

ברוך אתה יי מגן אברהם:

(אתה גבור) עד (להחיות מתים):

מטרה חקה גזר. מגבנון אמרה נגז[ר] נאמן לאונה נתאזר. נצח עדי כן בנזר[..] נזר. סלול צפוניה חלץ אזר. סקר באבי[..] ונחשב למו זר. ערך בה חוק לעם מזר[.] עבור מלפתל עקש במין וזר. פאר בקורי[..] באגד משזר. פעלתה בפגן בעדי משזר[:] חזן צפונה לטהרת עם אל יזור. צוה צו[..] לציר. צור צרורה לאלעזר:

עולם ומלואו שלך. חפצת להצדיק[..] קהלך: חזן על כן אוחיל לך. להגישו[..] תהי אשומי פעלך:

ברוך אתה יי מחיה המתים:

קפאון חוק אלפת היקר. לוטה באור[..] יקר. חשוף לעם מיקר. לעמוד על[..] עקר: רעבים לפענח דתיה. פענח[..] מורותיה. צמאים גמות תירוהיה. גל[..] להם עדותיה: שמן דגלים טהר. מערכ[..] ומשהר. הרב לכבסם תמהר. מעוים[..] אותם לטהר: תקרא כהן. בחטאך באנוב[..]

מתכהן

תלבושת הוד עדי עדיים טכוסה:
חון אור פניך עלינו אדון נשא. בשקל אשא בבית נכון ונשא. בצדק הנה ערך כי תשא. ברכנו בשלום אל רם ונשא:
ברוך אתה יי המברך את עמו ישראל בשלום:
קדיש שלם (אין כאלהינו) (עלינו) ק"י:

יוצר לפרשת זכור

חזן מתחיל ברוך אתה עד ומושיע ומגן ואח"כ מתחילין כאן:

מסוד חכמים ונבונים. ומלמד דעת מבינים. אפתחה פי בשיר ורננים. להודות ולהלל פני שוכן מעונים:

אזכיר סלה זכרון מעשים. הימים האלה נזכרים ונעשים. חון נח מבין עכסים, דראונו להזכיר לרקב כעסים: החוח הנץ מגלגל ודרדר. ומדור לדור גלגל דרדר. זכר עון אבותיו הקדר. חטאת אמו בלי להעדר: טרף אף וישחת רחם. יחומתו מקלוט בהריון יחם. כהופקד לשלישו משא נוחם. לבט להלחם בלוחמי לחם: מהלך ארבע מאות פרסה. סע וגר מכמורת לפרסה. סע משעיר והכמין פרוסה. עיף ויגע מבושיו לכרסה: פועל שממת גבורה לעכור. צמיתות צאן קדשים למכור. קלונו הוחרט בעט לזכור. ראשית גוים לגלע מזכור: שדי זכר לילה חולק. שורש וענף כחלקלק להחלק: חזן תמור כי חשליו המלק. תבע להזכר מעש עמלק:

לאחרונה יסעו שבם עלט. כי הענן מטם פלט: חזן לעת ימחה לא ימלט. יגונן עם גנון ומופלט:
ברוך אתה יי מגן אברהם:

אתה גבור עד להחיות מתים:

תמימים בעודם בסין רפידים. שבוע עדי עדיים אפודים. רצו שלול מתן רפידים. קפצו ידים רפות ברפידים: צורר אסף כל אספסוף. פושע סביבות מחנם אסוף. עלות פעמיהו ממצולות סוף. ספר לקמלם בהגה וסוף: נדד ועף שלש פעמים. מחזר בניני תמוטה עממים. ליץ הכה ותתי העמים. כלי התפרחם נדיבי עמים: יהר ליץ והעמיד

מסלה. טבוח בחורי בזומה סלה. תמוקי ירכי בם לפסלה. זרע להרביע ולהתעיב סגלה: וישטום שטימת ישישו המחבא. החל לבוא מראש במחבא. דגר שגית בחרב להובה. גש בשלישי בעלי בחובה: במשלו ששכי באום מושלים. בפרק עמד מסור נשולים: חזן אמרנו לכו ונכחיד נכשלים. אז מאז זנב כל הנחשלים:

שונאיך הם ילבשו בשת. כמו בצלעי שמחו בנכשת: חזן כעמותך עשרת עדיו תלבושת. להגישם תהי לצולעת תחבושת:

ברוך אתה יי מחיה המתים:

אציל סרעי נכד שעיר. תולדות אלה בני שעיר. בקשם אצו אישי להבעיר. שאונם חרשו כשדה עיר: גוי גדול שלא הוכרת. ראשונותיו למה או זכרת. דגלים בלא הון מכרת. קדושים בזנה ובנין המכרת: הזכה לאדומים נוה נארו. צרים אשר חומות ערערו. ועד היסוד ערו ערו. פימו דברו בגאות ופערו: זה אין לפניך שכחה. עברתם שמרה נצח מלשכחה. חלף לא ידעו עשות נכוחה. ספרם חתום ליום תוכחה: טעם חוק בדת מוכח. נזכר כי לא תשכח: חזן יום בא עמם להתוכח. מכאן צויתה לעמך לא תשכח:

יקש לץ לחרף צבאות. התאומי ברית בצבא ואות. והופקד מדה במדה לתוצאות: חזן דעת כי לעת המציאות. הוא יפקד בשם יי צבאות:

ימלוך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה:

ואתה קדוש יושב תהלות ישראל אל נא:

אל נא בלשון אשר הזכרת לזוכריך זכור. בו בלשון הזכירוך נא אתה זכור. ואם המה כאדם עברו ברית מלזכור. ואתה אל ולא איש למה לא תזכור. בזאת ידעתי כי יש לך לזכור. אבל תשוח נפשי עד זכור תזכור. ומה כחי כי איחל לקץ זכור. ומה קצי כי אאריך נפשי עד שתזכור. אם לא למעני תזכור. למענך ולמען ירושלים זכור. חוק כי לא תשכח עדות זכור. ואומר אם אשכחך עתה לה זכור. יתפקיד ותזכור. כאב צר לעכור. פיהו לסכור. לנוע כשכור. ועוד כל תמכור. בקובי בן בכור: חזן נכורי כלתך זכור. ופארך אזכור בארצך לזכור. בפרשת זכור:

חי וקים נורא ומרום וקדוש:

אץ קוצץ. בן קוצץ. קצוצי לקצץ. בדבור כפוצץ. רצוצי לרצץ. לץ בבא ללוצץ. פלץ ונתלוצץ. כעץ מחצצים לחצץ. כנץ על צפור לנצץ: עב בקע מראש. יחידים מנו גרוש. חל וילך ויפרוש. וישב

על גבי חרוש. זמן והונקב לראש. ראשית גוים לרע לדרוש. היות לכל בוגדים ראש. וצפעו תלות במבחר ברוש: רץ והקרת בדרך. עיפי טרחות דרך. ופץ לא זו הדרך. תעו במדבר בישימון דרך: כנחש עלי דרך. שלח יד בחמוקי ירך. ועל כל ראש דרך. זנב כל עוברי דרך: יעף ויגף וחש. ומחור פתן רחש. ונודע כי הונחש. משורש נחש: רגש ולחש. ועת לרדתו נחש. ובכשפיו הוכחש. וכהלש נחלש ולא חש: בכשפיו חללו. ובקסמיו תללו. יום העמיד וזללו. שמש הדמים וזלזלו. יגע ולא הונח לו. ולחרפות נחלו. עד בא השמש הזתילו. להמחות הוא וכל חילו: קם ושן חרק. ונאצות שרק. זמורה באפו הרק. ותרבו הברק. למילה פרק. וכלפי מעלה זרק. ולשם שמן תורק. בעזות ירוק ירק: יה אשכול הכופר. צו אל משול עופר. זכרון משלי אפר. כתיב זאת זכרון בספר. רשם בזה ספר. בתורה ובנביאים ובכתובים להתפר. להמחות מספר. ולא יכתב עם כל הכתוב לחיים בספר: אל נא וכו׳

ובכן זכור את אשר עשה לך עמלק:

חזן וקהל ומח שמו וזכרו. ונמח זכורו מלהזכירו. בזכרון קדוש:

חזן וקהל יען אשר לא זכר. ונחשב כנכר. מלהזכר. בזכרון קדוש:

זכור איש אשר הגויע אב ללא עתו. ברצות וגנוב ונאוף בעתו. גרע חמש שנים ממתיתו: זכור בוזה על גמילות חסד. גועל אח עש לזקנו חסד. דומה למם מרעהו חסד: זכור גלה ערות מצואת שדה. דם שפך בבואו מן השדה. הפך לב אב שח בשדה: זכור דחוי באזן הערלה. הבזה בכורה בכוס התרעלה. ופרק מנו עול ומשך לו ערלה: זכור הפכפך דרך איש וזר. והכהה מאור אב בעשן עבודת זר. זמם בלב היות לאח לאכזר: זכור ונתעולל לרבע באשה. זדון לבו השיאו באישה. חתו גבוריו היות כלב אשה: זכור זרע מרעים נתעב ונאלח. חלק להשחית ולומר האח. טמנו גאיב פה לחגל את: זכור חנט מגג עמלקי. טם פילק לאבד חלקי. ירוע כבורים לטין כל לזקקי: זכור טפש מהערימה. ירד וכתת עמו עד חרמה. כמו כן חיב להחרימה: זכור יושב גנב בלי עול כערד. כסות ולשון שנה היות מלך ערד. לשבות שבי כרד וחרד: זכור כסיל שונה באולתו. לתערובת מדין בעלותו. מהר ירבשת וגלה נבלותו: זכור לקעקע בצתו משורש. מלעזוב לו ענף וגם שורש. נענש קישי כי השאיר לו שורש: זכור מעשה אגג מעדנות. נשים כשכלה הרבו לענות. סורם שארו לשכוף יענות:

והכום סובב אצבעים על אצבעים. ועל גובה חסר שתות מאצבעים. וכמו נתן כיל להולדות הארץ. כן נתן קץ לימי הארץ. מתחיל למנות מששת אלפי ערץ. עד שהוא מכלה ברגעי ארץ. כי כל העולם כלו ששת אלפים. עושים חמשה ושתי ידים מחזורות. ומנין המחזור בעשרים ושנים יובלות. ושנת היובל שבע שבתות השנים. ושבתות השנים בעשרים ושמונה תקופות. וימות התקופה תשעים ואחד יום ושליש. ועונת היום חמש מאות ושבעים ושש. ורגעי העונה כעונות כל היום: והמדקדק מחלק ורגע לכמת רגעים: וכמו נתן חשבון על כל. כן נתן משקל ופלס לכל. מתחיל מככר עד פרוטה הקטנה. ככר הגדול כגדל שני מנה. והמנה עולה עד ששים שקל. והשקל מתחשב בעשרים וחמש סלע. והסלע חציו בקע ורביע זוז. והזוז מתחלק לפלג. וחומשו מעה. נמצא הזוז חמש מעות כסף. והמעה שני פונדיונות באסר דת. והאסר עולה עד שמונה פרוטות נמצא הבקע כארבע מאות פרוטות. והם בכתב חרוסית. ובפה מפורסות: ועד מקום שאנוש יכול למנות. נמסר לו לכדור וגם למנות: לפי כחו ולפי מעוט חילו. הקצב לו מעוט הון שקלו. ולפי שכלו כן יהא הלולו. גדול אדונינו ורב כח חילו. לכן על כן אוחיל לו. כי מדתו ושקלו לפי גדלו. כל אוצרות רוח פלם במשקלו. ומי בראשית מדד מלא שעלו. ושמי רום תכן זרתו מלא. וכל הררי קדם באצבעו שקלו. וגבעות עולם תמך בהיד אגדלו. גיא וכל עפרה בצרדה הכילו. לחול תנן מימנת הכין לו. נמצאת כל מדת יצירת עולמו. כמלא פסת יד היא רשומו. וכקמיע ביד גבור בזרוע חותמו. ואין לקציב רוב מחקרי תעצומו. אשר מדד וקצב ושער במרומו על כל מדת כסאו והדומו: מדת בת מלך בכל מעלה. בארך ברוחב בעומק בגובה נתעלה. יש קץ לכל תכלה. ואמרה רחבה לעד לא כלה: מדת עולם כמלא פסת יד. ומדתה נתונה בימין וזרוע יד: מדת עולם כמורת ועד אגדל. ומדתה בקו אשר מאד גדל: מדת עולם נמדדת בשליש אמה. ומדתה עולה ונוסבת באלפים אמה: כמראה הבדה אשר ציר ראה. מגלה עשרים על עשר אמה. עפה ארבעים על עשרים ושמונה מאות אמה. וכל העולם כלו בשליש אמה: נמצאת דת במדותיה רחבה וארכה. אלפים וארבע מאות בעולם מאריכה. והיא נתנה לעולם מרפא וארוכה. ובימינה קוצבת כל ימי ארקא. ובשמאלה שוקלת עושר וכבוד וברכה: והיא הודיעה את כל חביון סתורות. והיא קצבה כל מדות ספורות. והיא פתחה את כל סגורות. והיא שקלה ואגרה את כל אוצרות: והיא חקרה המון מפקד תחתונים. והיא נתנה מספר גדודי עליונים. והיא שערה קומת אלפי שנאנים. אשר זה כנה בקומתם משנים: יש כמרת הים הגדול קומתם. ויש כהלו של עולם הקמתם. יש כמלא כל העולם תקומתם: יש לשתי פיסות פסים עולם. ויש לפיסה אחת עפים עולם. וכל אחד ואחד במתנתו נעלם. ובמחיצתו צג וחש ודומם נאלם. עד יתן רשות מלך העולם. וחשים עד ימליכוהו עם עולם. ואז יפצחו לפאר אלהי עולם. ומשהם מפארים עוד לא שונים. כי בנהר דינור שחים ונתנים. ועוד מנו נחצבים ומתחדשים כראשונים. שבח והלל ורון לאל משננים. וכפי קשת עם כנף רננים. זמר ושיר ועוז ורנן מרננים. ושרפים המעלים על כל שאננים. שש שש כנפים בגוים חנונים. ממעל ליושב ערבות לכם נתונים. וליושב על כסא בחילה מננים. מצוא חן בנגונם הם מחננים. וקודם לכל צבא מעל עונים. ושלוש קדשה לרם ונשא ניתנים. כורעים ומשתחוים המונים המונים. לנערץ בסוד אלפי רבבות עליונים. ונקדש באלפי רבבות תחתונים: נקדישך וכו'

מוסף לפרשת שקלים

הש"ץ חוזר התפלה עד (מלך עוזר ומושיע ומגן):

אשכול. אווי תאות כל נפש. בצלו חמדתי שבת מצא נופש. בקשתיו ולא מצאתיו ופצתי כחפש. חמק ועבר מלהדריר לי חופש. גולתי שקלי מתת כופר נפש. וטבעתי במי צול טיט ורפש: חון אור פניך עלינו אדון נשא. ושקל אשא בבית נכון ונשא. ובצדק הגה ערך כי תשא. גוננו במגן אל רם ונשא:

ברוך אתה יי מגן אברהם:

(אתה גבור) עד (להחיות מתים):

הכופר. דעו דרשו מעל ספר. כמו הוא חרות באמרי שפר. התשירו בו פני נדמה לעופר. ויזכור לכם זכות גם אנכי עפר ואפר. ולא יהיה בכם נגף וחפר. בתתכם מתן זה לשם כופר: חון אור פניך עלינו אדון נשא. ושקל אשא בבית נכון ונשא. ובצדק הגה ערך כי תשא. החינו בגשם אל רם ונשא:

ברוך אתה יי. מחיה המתים:

(קדושה. לדור ודור) עד (וקדוש אתה):

דודי. זכור לי שקלי עפרון. אשר שקל אב במכפל חברון. חקר שקלי יבוסי משגיתי חרון. זכרה לי עד לדור אחרון. טעם חין אשר אקרא בגרון. עגה מגי
אל שובי לבצרון: חון אור פ
עלינו אדון נשא. ושקל א
בבית נכון ונשא. ובצדק
ערך כי תשא. ונקדישך ק
אל רם ונשא:

ברוך אתה יי. האל הקדוש

(תכנת שבת וכו') עד (מקדשי
(ובשר"ח אתה יצרת עד קבעת):

לי. ישא על אברת נשר.
יגיד מליץ עלי שיח יושר. כ
משלו אתן לו השר. כי סלף
הון וכבוד ועושר. להצדיק א
להמציא לו כושר. שת לו פ
למצא אושר: חון אור פניך על
אדון נשא. ושקל אשא בבית נ
ונשא. ובצדק הגה ערך כי תש
ענגנו בנופש אל רם ונשא:

ברוך אתה יי מקדש השב

(לשר"ח וישראל וראשי חדשים

רצה עד לציון ברחמים:

בכרמי. מלון בין שני ש
ארבע מאות ועשר הלינותי ש
נח בשכנם וגם יש די. וב
והדום לא גם שדי. סע ועף כב
שקלי חשרי. ונשאו את רד
מעלי שודדי: חון אור פניך על
אדון נשא. ושקל אשא בבית נ
ונשא. ובצדק הגה ערך כי תש
רצנו כשי אל רם ונשא: בר
אתה יי המחזיר שכינתו לציון:

מודים עד ועזרתנו סלה:

עין. עוצם המון מספר ש
עפרים. מי מנה ופקד בח
ופזורים. פקדם פוקד בחמ
ספרים. וגם עוד חמש ב
הספרים. צחות ניב שפתי
ישלם פרים. כי אפם כסף שק
כפורים: חון אור פניך עלינו א
נשא. ושקל אשא בבית נכ
ונשא. ובצדק הגה ערך כי תשא
ותיטיב לנו בטובך אל רם ונשא
ברוך אתה יי הטוב שמך ול
נאה להודות:

(אלהינו וכו') (שים שלום) עד (בכל
ובכל שעה בשלומך):

גדי. קשור ידים ברכות לשא
באהב עור גדיו שכינה נתעלסה
רעה גדיותיו על אבן מעמסה
צאנו על שכם יחוצן נאמנה
שתוח בני מעניה באף

[...] מתחיל ברוך אתה יי מושיע ומגן
ואח"כ מתחילין כאן :

מסוד חכמים ונבונים . ומלמד דעת
[...]נים . אפתחה פי בשיר ורננים .
[...]דות ולהלל פני שוכן מעונים :

אז מאז זמות בכל פועל .
ספר במשקל כל לך להעל .
[...]ת בכן למשוי ממי שעל . דעת
[...]קד יופי פעמי נעל , העל המירו
[...]וד רע בבעל . וזה ללא זה
[...]חו במעל . זנחו כהרון אף ונגף
[...]על . חל בעדם חבר והגרי תעל :
[...]רח משאם הגד לו שאת . ישרם
[...]ליץ תלוי ראש לשאת :
כפרם פץ תת לאמים משאת .
[...]טלם לנשאם בכי תשא את :
ראשי על כל ראש נשאת .
[...]על מרומי קרת התנשאת :
אהבה על כל פשע כסית .
[...]ן צל ימינך לגונני התנשאת :
ברוך אתה יי מגן אברהם :

אתה גבור עד להחיות מתים :

[...]עתיק פלוסים צר גבורא רוח . ממד
[...]שקל נזל עם רוח . נגף לבל יזיק לנדכאי
[...]ת . גובבתם תת פדיון לכל רוח . שריג זר
[...]ציר פרם עמד . סקרת כי לטקש ולצנין
[...]מד . עצת זה לזה שבע במעמד . עתיר
[...]לים בראש חדש ללמד : פרשה זאת
[...]נות בקץ זה . פלסיה להקדים לפלס צר
[...]זה : חזן צורת מטבע כתו אבי הוזה .
[...]ת צגר לציר כן תת כתן זה :
שמו משתף בעבם לו עטורים . ועליו כל
[...]ם הם מוטתים : חזן יעיר ויחשוף זרוע
[...] ממתים . בזיל נמפי לקש להחיות מתים :
ברוך אתה יי מחיה המתים :

[...]הצורה היא זאת לשועים וקלים .
[...]ינים ורשום יחד בה שקולים . קצין
[...]ל יעוז מול מקהלים . קרא לזמר הוני
[...]אני מעקלים : רוב עם אשר לא
[...]פר . רב עם צעיר מעטרים להספר .
[...]וים לעונש זהר בסדר להתפר . רשע
[...]ל פשע לכפר ולהפר : שעורים בזה
[...]עור במפקד להגבר . שתילימו לנשיאת
[...]ש אותם להבר : חזן שקלי כסף כפורים
[...]ם להדבר . שמורים לזכרון תת
[...] העובר :
[...] תידו מאז כל עדת קדשים . תרום
[...]שלשה פרקים תרומת קדשים : חזן תכונת
[...]דק הבית וכל אשים , תת ביד הכהנים
[...] הקדשים :
[...] תפן באון פיד טיש רפשנו . הביט
[...]בינו ועוד בל תכבישנו : חזן תקרא דרור
[...]אז בו לרר אישנו . זת המון לאמים
[...]ת נחשנו :
[...] תזכור להצלות נשואי כתם מדכים .
תמוכים נזורים ביד טוב עדים : חזן תוקף
עוז אדרך על ים . תזכור לעם מספרם
כחול הים :

ימלוך יי לעולם אלהיך ציון
לדור ודור הללויה :

ואתה קדוש יושב תהלות
ישראל אל נא :

מי יוכל לשער כל הפקודים . אשר בחבל
ובחלש לא נפקדים . ברית כרותה למו מאז
בפקודים . לבל יחסר המזג מהומש פקודים :
אם כתורן וכנס ישרדו מפקדים . לא ימעטו
מששים רבוא מנקדים . ואם לנגף ואנף
באף מופקדים , כסף תת כופר הם מופקדים .
ובכל ערב נשמתם בידך מפקידים . ובכל
רגעי בוקר נבחנים ונפקדים . ולי מה יקרו
עלי הפקודים . אלה הפקודים והמתפקדים .
שמור פקודים ונפקדים ושוקדים . להיות
משקדים . ולך קודים :

חי וקים נורא ומרום וקדוש :

אמן בשמעו כי תשא את ראש . הל
ניחת איך אותם דרש : לעם אשר לא
ימד ולא יספר . איככה אספרם ולא נתנו
להספר : עקרם כנאמר לו הבט וספור .
שב ויושב אם תוכל לספור : זרעם כחול
ימים וכוכבים ספורים . ואני איך אספרם
ולעד פרים : רם חוה לו אות מספרם .
איך למנותם ולעמוד על ספרם : בקור
ראשי שמותם לחשבון תעלה . ומבת
מנינם בידך אז תעלה : יקר שלישי
בתוכם לא הפקד . כי לגיון מלך לבדו
נפקד : רשום מבטן להפקד במשמרת
הקדש . וצבאו ופקודיו נבנים מבן חדש :
בשמעו אמר ונתנו איש כפר . פץ במה
יתרצה אשכול הכפר : יציר מה יתן פדיון
נפשו . וימצא חנינה פני שם נפשו :
קדוש כחפץ להצדיק עם זה . כמין
מטבע איש הראהו במחזה : למדו זה
יתנו ולא יתמותנו . ולכל יתנו את אשר
נתנו : יה לא מצאנוך שגיא כח . כאשר
גקית חטא גבורי כח : חזן רחום כרחמת
נשואיך בכסף כפורים . כן שעה שפתינו
בשלום פרים :

אל נא לעולם תערץ . ולעולם תקדש .
ולעולמי עולמים תמליך ותתנשא . האל
מלך נורא מרום וקדוש . כי אתה הוא
מלך מלכי המלכים . מלכותו נצח . נוראותיו
שיחו . ספרו עזו . פארוהו צבאיו . קדשוהו
רוממוהו . רון שיר ושבח . תוקף תהלות
תפארתו :

חו"ק עד אשא ראש . כמו
מראש . להקדיש לקדוש :

חו"ק עד במאזני צדק . יכריעני
לצדק . נורא וקדוש :

אלה אזכרה את אשר נעשה . בהיותי
בטח ושקט בנכון ונשא . גועלתי בעבר
ושקלי איך אשא : בי שקלי עד לא
שקלתי . הנם למס עובד היום שקלתי .
ובחטא עוול שקל לרשע נשקלתי : זוני
לא תהי לשכני בגולה . חבתי לתשלום
הרכמין לעולי גולה . טבעו גם הם
והוערמתי מגלה : יושר שליש קפות
משלשות סאים . כנוסות למקח שי
מריאים ושיים . לקחו ואין עוד בצעי
נושאים : מדת שופרות הקלין הדתין
ועתיקין . נדבות אשר בם היו מעתקין .
סרו במה מני והדברים עתיקין : עוצם
המון חוגג שוטף כנהר . פזר ונותרתי
כתורן בראש ההר . צדק מלוני שוערר
כתל הר : קן צפור קרא למרום הרים .
ראש נשואיך כמאז בו להרים . שביעה
ושמונה עליהם לראש תרים : חזן עד
אשא ראש . כמו מראש . להקדיש לקדוש :

ובכן ולך תעלה קדשה כי
אתה קדוש ישראל ומושיע :

אז ראית וספרת . והכנת והקרת ומדדת
וכלת ושקלת . ואמדת וצברת . ופקדת
וחשבת וסכמת . ומנית וספרת . וקצבת
ותרצת וגזרת . ומפחת ושערת והבטת .
והבנת והשכלת ושרת וסקרת . וכתבת
וחרשת וחקקת וצינת וחרת . ולמדת
והודעת . וחוית והורית וגזרת . וצוית
וקראת וענית . ודברת ואמרת . כל מנין
ומפקד וחשבון ומספריו . כל משקל ופלס
וכים וגזוריו . כל כיל לח ויבש ומשוריו .
כל קו וקצב מדד ושעוריו : היאך להקדים
חשבון לכל דבר . לבל יגלם חשבון וישטף
ויעבר : מתחיל במדידה מחמש מאות שנה
עד שהוא מכלה באצבע הקטנה : דרך יום
הוא בעשר פרסה . וארבעת מיל היא כל
פרסה : ומדת המיל שבעה ומחצה ריס .
ובשלשים קנים הוא קצב הרים : ושעור
הקנה שש אמות וזרת . וכל אמה מודדת
שליש בזרת : והזרת מותחת עד שנים
בסיט . וארבע אצבעות הוא הטפח והסיט :
וכמו נתנה מדה למדידת הארץ . כן נתן
כיל לתולדות הארץ : מתחיל ממאה וששים
ושש שנה . עד שהוא מכלה בשתות אצבע
קטנה : זה הים הגדול בשליש יושב .
במאה וששים ושש ועוד מתחשב : ועמקו
בעשרים וארבעה למתח סוף . וסוף בשבעים
ושנים לעוגל גיחון . וגיחון מכפיל ששים
במדת פרת . והפרת תקפו כנגד שני הנהרות .
ושני הנהרות מעדיפים בארך הירדן .
והירדן מרחיב חמשה כים הזבול . וים
הזבול מאה וחמשים מקואות . ומדת
המקוה כשני חמרים ביבש . ושעור כל
חומר כשני לתכים . וכל לתך יכיל חמשת
איפות . וכל איפה עושה עשרה עמרים .
וכל עומר שבעה רבע וכלה . והכלה אחד
ממאה ועוד בסאה . וסאת יבש חסרה שליש
בלח . וסאת חלת אחד משלשה בבת . וכל
בת מחזקת ששה בהין . וההין כלו שנים
עשר לוג . ועוד הלוג מתחלק לארבעת
רבעים . ורביע מוכן לרביעית כוס ישועות

והכוס

קודם קריאת הפטרה יברך

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָֹה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר
בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים
בֶּאֱמֶת: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָֹה הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמשֶׁה
עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

אומרים ההפטרה ואח"כ אומרים זה

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָֹה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל־הָעוֹלָמִים
צַדִּיק בְּכָל־הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה
הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם שֶׁכָּל־דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק:
נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְהוָֹה אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד
מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא־יָשׁוּב רֵיקָם כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן
וְרַחֲמָן אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָֹה הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל־דְּבָרָיו:
רַחֵם עַל־צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ
בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָֹה מְשַׂמֵּחַ־צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:
שַׂמְּחֵנוּ יְהוָֹה אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ. וּבְמַלְכוּת בֵּית
דָּוִד מְשִׁיחֶךָ. בִּמְהֵרָה יָבֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ. עַל כִּסְאוֹ
לֹא־יֵשֵׁב זָר וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת־כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם
קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ־לּוֹ שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ
אַתָּה יְהוָֹה מָגֵן דָּוִד: ע"כ בת"צ
עַל־הַתּוֹרָה וְעַל־הָעֲבוֹדָה וְעַל־הַנְּבִיאִים וְעַל־יוֹם הַשַּׁבָּת
הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ־לָּנוּ יְהוָֹה אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה
לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת:
עַל־הַכֹּל יְהוָֹה אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ
יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ
אַתָּה יְהוָֹה מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

איפה לאיל יעשה ושמן הין לאיפה: בשביעי בחמשה עשר יום לחדש בחג יעשה כאלה
שבעת הימים כחטאת כעלה וכמנחה וכשמן: כה־אמר אדני יהוה שער החצר הפנימית
הפנה קדים יהיה סגור ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח וביום החדש יפתח: ובא
הנשיא דרך אולם השער מחוץ ועמד על־מזוזת השער ועשו הכהנים את־עולתו ואת־
שלמיו והשתחוה על־מפתן השער ויצא והשער לא־יסגר עד־הערב: והשתחוו עם־
הארץ פתח השער ההוא בשבתות ובחדשים לפני יהוה: והעלה אשר־יקרב הנשיא
ליהוה ביום השבת ששה כבשים תמימם ואיל תמים: ומנחה איפה לאיל ולכבשים מנחה
מתת ידו ושמן הין לאיפה: וביום החדש פר בן־בקר תמימם וששת כבשים ואיל תמימם
יהיו: ואיפה לפר ואיפה לאיל יעשה מנחה ולכבשים כאשר תשיג ידו ושמן הין לאיפה:
ובבוא הנשיא דרך אולם השער יבוא ובדרכו יצא: ובבוא עם־הארץ לפני יהוה
במועדים הבא דרך שער צפון להשתחות יצא דרך־שער נגב והבא דרך־שער נגב יצא
דרך־שער צפונה לא ישוב דרך השער אשר־בא בו כי נכחו יצאו: והנשיא בתוכם
בבואם יבוא ובצאתם יצאו: ובחגים ובמועדים תהיה המנחה איפה לפר ואיפה לאיל
ולכבשים מתת ידו ושמן הין לאיפה: וכי־יעשה הנשיא נדבה עולה או־שלמים נדבה
ליהוה ופתח לו את־השער הפנה קדים ועשה את־עלתו ואת־שלמיו כאשר יעשה
ביום השבת ויצא וסגר את־השער אחרי צאתו: וכבש בן־שנתו תמים תעשה עולה ליום
ליהוה בבקר בבקר תעשה אתו: ומנחה תעשה עליו בבקר בבקר ששית האיפה ושמן
שלישית ההין לרס את־הסלת מנחה ליהוה חקות עולם תמיד: ועשו את־הכבש
ואת־המנחה ואת־השמן בבקר בבקר עולת תמיד: °יצא קרי °יעשו קרי

כאן מסיימין הספרדים

כה־אמר אדני יהוה כי־יתן הנשיא מתנה לאיש מבניו נחלתו היא לבניו תהיה
אחזתם היא בנחלה: וכי־יתן מתנה מנחלתו לאחד מעבדיו והיתה לו עד־שנת
הדרור ושבת לנשיא אך נחלתו בניו להם תהיה: ולא־יקח הנשיא מנחלת העם
להונתם מאחזתם מאחזתו ינחל את־בניו למען אשר לא־יפצו עמי איש מאחזתו:

אלו הטעמים לקורא בצבור והוא העליון

אנכי יהוה אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים לא יהיה לך אלהים
אחרים על־פני לא תעשה־לך פסל וכל־תמונה אשר בשמים ממעל ואשר
בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ לא־תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי
יהוה אלהיך אל קנא פקד עון אבת על־בנים על־שלשים ועל־רבעים לשנאי ועשה
חסד לאלפים לאהבי ולשמרי מצותי: ס לא תשא את־שם־יהוה אלהיך לשוא כי
לא ינקה יהוה את אשר־ישא את־שמו לשוא: פ זכור את־יום השבת לקדשו ששת
ימים תעבד ועשית כל־מלאכתך ויום השביעי שבת ליהוה אלהיך לא תעשה כל־
מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך כי ששת־
ימים עשה יהוה את־השמים ואת־הארץ את־הים ואת־כל־אשר־בם וינח ביום
השביעי על־כן ברך יהוה את־יום השבת ויקדשהו: ס כבד את־אביך ואת־אמך
למען יארכון ימיך על האדמה אשר־יהוה אלהיך נתן לך: ס לא תרצח: ס לא
תנאף: ס לא תגנב: ס לא־תענה ברעך עד שקר: ס לא תחמד בית רעך ס לא־
תחמד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמרו וכל אשר לרעך:

וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם בֵּית יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבִים עַל־אַדְמָתָם וַיְטַמְּאוּ אוֹתָהּ בְּדַרְכָּם וּבַעֲלִילוֹתָם כְּטֻמְאַת הַנִּדָּה הָיְתָה דַרְכָּם לְפָנָי׃ וָאֶשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם עַל־הַדָּם אֲשֶׁר־שָׁפְכוּ עַל־הָאָרֶץ וּבְגִלּוּלֵיהֶם טִמְּאוּהָ׃ וָאָפִיץ אֹתָם בַּגּוֹיִם וַיִּזָּרוּ בָּאֲרָצוֹת כְּדַרְכָּם וְכַעֲלִילוֹתָם שְׁפַטְתִּים׃ וַיָּבוֹא אֶל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאוּ שָׁם וַיְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי בֶּאֱמֹר לָהֶם עַם־יְהוָה אֵלֶּה וּמֵאַרְצוֹ יָצָאוּ׃ וָאֶחְמֹל עַל־שֵׁם קָדְשִׁי אֲשֶׁר חִלְּלֻהוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאוּ שָׁמָּה׃ לָכֵן אֱמֹר לְבֵית־יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי עֹשֶׂה בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי אִם־לְשֵׁם־קָדְשִׁי אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאתֶם שָׁם׃ וְקִדַּשְׁתִּי אֶת־שְׁמִי הַגָּדוֹל הַמְחֻלָּל בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם בְּתוֹכָם וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה בְּהִקָּדְשִׁי בָכֶם לְעֵינֵיכֶם׃ וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם מִן־הַגּוֹיִם וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל־הָאֲרָצוֹת וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־אַדְמַתְכֶם׃ וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל־גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם׃ וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב חָדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וַהֲסִרֹתִי אֶת־לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר׃ וְאֶת־רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וְעָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר־בְּחֻקַּי תֵּלֵכוּ וּמִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם׃ וִישַׁבְתֶּם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לַאֲבֹתֵיכֶם וִהְיִיתֶם לִי לְעָם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים׃ וְהוֹשַׁעְתִּי אֶתְכֶם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וְקָרָאתִי אֶל־הַדָּגָן וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ וְלֹא־אֶתֵּן עֲלֵיכֶם רָעָב׃ וְהִרְבֵּיתִי אֶת־פְּרִי הָעֵץ וּתְנוּבַת הַשָּׂדֶה לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא תִקְחוּ עוֹד חֶרְפַּת רָעָב בַּגּוֹיִם׃ וּזְכַרְתֶּם אֶת־דַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וּמַעַלְלֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־טוֹבִים וּנְקֹטֹתֶם בִּפְנֵיכֶם עַל עֲוֺנֹתֵיכֶם וְעַל תּוֹעֲבוֹתֵיכֶם׃ לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי־עֹשֶׂה נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה יִוָּדַע לָכֶם בּוֹשׁוּ וְהִכָּלְמוּ מִדַּרְכֵיכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה בְּיוֹם טַהֲרִי אֶתְכֶם מִכֹּל עֲוֺנוֹתֵיכֶם וְהוֹשַׁבְתִּי אֶת־הֶעָרִים וְנִבְנוּ הֶחֳרָבוֹת׃ וְהָאָרֶץ הַנְּשַׁמָּה תֵּעָבֵד תַּחַת אֲשֶׁר הָיְתָה שְׁמָמָה לְעֵינֵי כָּל־עוֹבֵר׃ וְאָמְרוּ הָאָרֶץ הַלֵּזוּ הַנְּשַׁמָּה הָיְתָה כְּגַן־עֵדֶן וְהֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת וְהַנְשַׁמּוֹת וְהַנֶּהֱרָסוֹת בְּצוּרוֹת יָשָׁבוּ׃ וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יִשָּׁאֲרוּ סְבִיבוֹתֵיכֶם כִּי אֲנִי יְהוָה בָּנִיתִי הַנֶּהֱרָסוֹת נָטַעְתִּי הַנְּשַׁמָּה אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי׃

לפי דעת המ״ש צ״ל לעיניהם — כאן מסיימין הספרדים

כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה עוֹד זֹאת אִדָּרֵשׁ לְבֵית־יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם אַרְבֶּה אֹתָם כַּצֹּאן אָדָם׃ כְּצֹאן קָדָשִׁים כְּצֹאן יְרוּשָׁלִַם בְּמוֹעֲדֶיהָ כֵּן תִּהְיֶינָה הֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת מְלֵאוֹת צֹאן אָדָם וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃

בשבת שלפני ר״ח ניסן מוציאין שני ספרים בראשון קורין שבעה גברי בפרשת השבוע וקדיש לעילא ובספר שני קורא המפטיר בפרשת בא אל פרעה מתחילת החודש הזה לכם עד בכל מושבותיכם תאכלו מצות. ואם חל ר״ח ניסן בשבת מוציאין שלשה ספרים בראשון קורין ששה גברי [illegible] יאמר קדיש ובספר שני קורא השביעי ובספר שני קורא המוספים וביום השבת עד ונסכו וקדיש לעילא ובספר שלישי קורא המפטיר בפרשת החודש ומפטירין הפטרת פרשת החודש:

הפטרה לפרשת החודש (ביחזקאל סימן מה)

כאן מתחילין האשכנזים כֹּל הָעָם הָאָרֶץ יִהְיוּ אֶל־הַתְּרוּמָה הַזֹּאת לַנָּשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל׃ וְעַל־הַנָּשִׂיא יִהְיֶה הָעוֹלוֹת וְהַמִּנְחָה וְהַנֵּסֶךְ בַּחַגִּים וּבֶחֳדָשִׁים וּבַשַּׁבָּתוֹת בְּכָל־מוֹעֲדֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל הוּא־יַעֲשֶׂה אֶת־הַחַטָּאת וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הָעוֹלָה וְאֶת־הַשְּׁלָמִים לְכַפֵּר בְּעַד בֵּית־יִשְׂרָאֵל׃

כאן מתחילין הספרדים כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תִּקַּח פַּר־בֶּן־בָּקָר תָּמִים וְחִטֵּאתָ אֶת־הַמִּקְדָּשׁ׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת וְנָתַן אֶל־מְזוּזַת הַבַּיִת וְאֶל־אַרְבַּע פִּנּוֹת הָעֲזָרָה לַמִּזְבֵּחַ וְעַל־מְזוּזַת שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית׃ וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְּשִׁבְעָה בַחֹדֶשׁ מֵאִישׁ שֹׁגֶה וּמִפֶּתִי וְכִפַּרְתֶּם אֶת־הַבָּיִת׃ בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם הַפָּסַח חָג שְׁבֻעוֹת יָמִים מַצּוֹת יֵאָכֵל׃ וְעָשָׂה הַנָּשִׂיא בַּיּוֹם הַהוּא בַּעֲדוֹ וּבְעַד כָּל־עַם הָאָרֶץ פַּר חַטָּאת׃ וְשִׁבְעַת יְמֵי־הֶחָג יַעֲשֶׂה עוֹלָה לַיהוָה שִׁבְעַת פָּרִים וְשִׁבְעַת אֵילִים תְּמִימִם לַיּוֹם שִׁבְעַת הַיָּמִים וְחַטָּאת שְׂעִיר עִזִּים לַיּוֹם׃ וּמִנְחָה אֵיפָה לַפָּר

לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּגִּלְגָּל׃ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַחֵפֶץ לַיהוָה בְּעֹלוֹת וּזְבָחִים כִּשְׁמֹעַ בְּקוֹל
יְהוָה הִנֵּה שְׁמֹעַ מִזֶּבַח טוֹב לְהַקְשִׁיב מֵחֵלֶב אֵילִים׃ כִּי חַטַּאת־קֶסֶם מֶרִי וְאָוֶן וּתְרָפִים
הַפְצַר יַעַן מָאַסְתָּ אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאָסְךָ מִמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־שְׁמוּאֵל חָטָאתִי
כִּי־עָבַרְתִּי אֶת־פִּי־יְהוָה וְאֶת־דְּבָרֶיךָ כִּי יָרֵאתִי אֶת־הָעָם וָאֶשְׁמַע בְּקוֹלָם׃ וְעַתָּה שָׂא
נָא אֶת־חַטָּאתִי וְשׁוּב עִמִּי וְאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה׃ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל לֹא אָשׁוּב
עִמָּךְ כִּי מָאַסְתָּה אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאָסְךָ יְהוָה מִהְיוֹת מֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּסֹּב שְׁמוּאֵל
לָלֶכֶת וַיַּחֲזֵק בִּכְנַף־מְעִילוֹ וַיִּקָּרַע׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו שְׁמוּאֵל קָרַע יְהוָה אֶת־מַמְלְכוּת יִשְׂרָאֵל
מֵעָלֶיךָ הַיּוֹם וּנְתָנָהּ לְרֵעֲךָ הַטּוֹב מִמֶּךָּ׃ וְגַם נֵצַח יִשְׂרָאֵל לֹא יְשַׁקֵּר וְלֹא יִנָּחֵם כִּי לֹא
אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם׃ וַיֹּאמֶר חָטָאתִי עַתָּה כַּבְּדֵנִי נָא נֶגֶד זִקְנֵי־עַמִּי וְנֶגֶד יִשְׂרָאֵל וְשׁוּב עִמִּי
וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ וַיָּשָׁב שְׁמוּאֵל אַחֲרֵי שָׁאוּל וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁאוּל לַיהוָה׃ וַיֹּאמֶר
שְׁמוּאֵל הַגִּישׁוּ אֵלַי אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ עֲמָלֵק וַיֵּלֶךְ אֵלָיו אֲגַג מַעֲדַנֹּת וַיֹּאמֶר אֲגָג אָכֵן סַר מַר־
הַמָּוֶת׃ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל כַּאֲשֶׁר שִׁכְּלָה נָשִׁים חַרְבֶּךָ כֵּן־תִּשְׁכַּל מִנָּשִׁים אִמֶּךָ וַיְשַׁסֵּף שְׁמוּאֵל
אֶת־אֲגָג לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּל׃ וַיֵּלֶךְ שְׁמוּאֵל הָרָמָתָה וְשָׁאוּל עָלָה אֶל־בֵּיתוֹ גִּבְעַת שָׁאוּל׃

קריאה לפרשת פרה

בשבת שקודם שבת האחרונה מחדש אדר (ואם חל ר"ח ניסן בשבת אזי בשבת האחרונה של אדר) מוציאין שני ספרים בראשון קורין ז' גברי בפ' השבוע וקדיש לעילא ובספר שני קורא המפטיר פרשה זו :

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר
דַּבֵּר ׀ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוּם אֲשֶׁר
לֹא־עָלָה עָלֶיהָ עֹל׃ וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט
אֹתָהּ לְפָנָיו׃ וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד מִדָּמָהּ
שֶׁבַע פְּעָמִים׃ וְשָׂרַף אֶת־הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת־עֹרָהּ וְאֶת־בְּשָׂרָהּ וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פִּרְשָׁהּ
יִשְׂרֹף׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלָעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל־תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה׃
וְכִבֶּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחַר יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד־הָעָרֶב׃
וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְאָסַף ׀ אִישׁ
טָהוֹר אֵת אֵפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה חַטָּאת הִוא׃ וְכִבֶּס הָאֹסֵף אֶת־אֵפֶר הַפָּרָה אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־
הָעָרֶב וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם לְחֻקַּת עוֹלָם׃ הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם
וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים׃ הוּא יִתְחַטָּא־בוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהָר וְאִם־לֹא
יִתְחַטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהָר׃ כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־
יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת־מִשְׁכַּן יְהוָה טִמֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה לֹא־
זֹרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ׃ זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי־יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל־הַבָּא אֶל־
הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים׃ וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צָמִיד פָּתִיל
עָלָיו טָמֵא הוּא׃ וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל־חֶרֶב אוֹ בְמֵת אוֹ־בְעֶצֶם אָדָם
אוֹ בְקָבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים׃ וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם
חַיִּים אֶל־כֶּלִי׃ וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר וְהִזָּה עַל־הָאֹהֶל וְעַל־כָּל־הַכֵּלִים וְעַל־
הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ־שָׁם וְעַל־הַנֹּגֵעַ בַּעֶצֶם אוֹ בֶחָלָל אוֹ בַמֵּת אוֹ בַקָּבֶר׃ וְהִזָּה הַטָּהֹר
עַל־הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטְּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ
בַּמַּיִם וְטָהֵר בָּעָרֶב׃ וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ
הַקָּהָל כִּי אֶת־מִקְדַּשׁ יְהוָה טִמֵּא מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא הוּא׃ וְהָיְתָה לָּהֶם
לְחֻקַּת עוֹלָם וּמַזֵּה מֵי־הַנִּדָּה יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃
וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת תִּטְמָא עַד־הָעָרֶב׃ ★

וְנָתְנוּ אֶת־הַכֶּסֶף הַמְתֻכָּן עַל־יְדֵו ידי ק׳ עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה הַפְּקֻדִים המפקדים ק׳ בֵּית יְה
וַיּוֹצִיאֻהוּ לְחָרָשֵׁי הָעֵץ וְלַבֹּנִים הָעֹשִׂים בֵּית יְהוָה׃ וְלַגֹּדְרִים וּלְחֹצְבֵי הָאֶבֶן וְלִקְ
עֵצִים וְאַבְנֵי מַחְצֵב לְחַזֵּק אֶת־בֶּדֶק בֵּית־יְהוָה וּלְכֹל אֲשֶׁר־יֵצֵא עַל־הַבַּיִת לְחָזְקָה׃
לֹא יֵעָשֶׂה בֵּית יְהוָה סִפּוֹת כֶּסֶף מְזַמְּרוֹת מִזְרָקוֹת חֲצֹצְרוֹת כָּל־כְּלִי זָהָב וּכְלִי־כָ
מִן־הַכֶּסֶף הַמּוּבָא בֵית־יְהוָה׃ כִּי־לְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה יִתְּנֻהוּ וְחִזְּקוּ־בוֹ אֶת־בֵּית יְהוָ
וְלֹא יְחַשְּׁבוּ אֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יִתְּנוּ אֶת־הַכֶּסֶף עַל־יָדָם לָתֵת לְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה
בֶּאֱמֻנָה הֵם עֹשִׂים׃ כֶּסֶף אָשָׁם וְכֶסֶף חַטָּאוֹת לֹא יוּבָא בֵּית יְהוָה לַכֹּהֲנִים יִהְיוּ

קריאה לפרשת זכור

בשבת שלפני פורים מוציאין שני ספרים בראשון קורין שבעה גברי בפרשת השבוע וקדיש לעילא ובספר שני קורא המפטיר פרשה זו

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם׃ אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ וַיְזַ
בְךָ כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים׃ וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְה
אֱלֹהֶיךָ ׀ לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁ
תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּח׃

הפטרת פרשת זכור (בשמואל א סימן טו)

כ״מ הספרדים
וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל אֹתִי שָׁלַח יְהוָה לִמְשָׁחֳךָ לְמֶלֶךְ עַל־עַמּוֹ עַל־יִשְׂרָאֵל וְעַ
שְׁמַע לְקוֹל דִּבְרֵי יְהוָה׃ כאן מתחילין האשכנזים
כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת פָּקַדְתִּי אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה עֲמָלֵק לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂם לוֹ בַּדֶּ
בַּעֲלֹתוֹ מִמִּצְרָיִם׃ עַתָּה לֵךְ וְהִכִּיתָה אֶת־עֲמָלֵק וְהַחֲרַמְתֶּם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ וְ
תַחְמֹל עָלָיו וְהֵמַתָּה מֵאִישׁ עַד־אִשָּׁה מֵעֹלֵל וְעַד־יוֹנֵק מִשּׁוֹר וְעַד־שֶׂה מִגָּמָל וְעַ
חֲמוֹר׃ וַיְשַׁמַּע שָׁאוּל אֶת־הָעָם וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים מָאתַיִם אֶלֶף רַגְלִי וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אֶ
אִישׁ יְהוּדָה׃ וַיָּבֹא שָׁאוּל עַד־עִיר עֲמָלֵק וַיָּרֶב בַּנָּחַל׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־הַקֵּינִי לְכוּ סֻ
רְדוּ מִתּוֹךְ עֲמָלֵקִי פֶּן־אֹסִפְךָ עִמּוֹ וְאַתָּה עָשִׂיתָה חֶסֶד עִם־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּעֲלוֹ
מִמִּצְרָיִם וַיָּסַר קֵינִי מִתּוֹךְ עֲמָלֵק׃ וַיַּךְ שָׁאוּל אֶת־עֲמָלֵק מֵחֲוִילָה בּוֹאֲךָ שׁוּר אֲ
עַל־פְּנֵי מִצְרָיִם׃ וַיִּתְפֹּשׂ אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ־עֲמָלֵק חָי וְאֶת־כָּל־הָעָם הֶחֱרִים לְפִי־חָרֶ
וַיַּחְמֹל שָׁאוּל וְהָעָם עַל־אֲגָג וְעַל־מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר וְהַמִּשְׁנִים וְעַל־הַכָּרִים וְעַל־כָּ
הַטּוֹב וְלֹא אָבוּ הַחֲרִימָם וְכָל־הַמְּלָאכָה נְמִבְזָה וְנָמֵס אֹתָהּ הֶחֱרִימוּ׃ וַיְהִי דְּבַר יְהוָה אֶ
שְׁמוּאֵל לֵאמֹר׃ נִחַמְתִּי כִּי־הִמְלַכְתִּי אֶת־שָׁאוּל לְמֶלֶךְ כִּי־שָׁב מֵאַחֲרַי וְאֶת־דְּבָרַי
הֵקִים וַיִּחַר לִשְׁמוּאֵל וַיִּזְעַק אֶל־יְהוָה כָּל־הַלָּיְלָה׃ וַיַּשְׁכֵּם שְׁמוּאֵל לִקְרַאת שָׁאוּל בַּבֹּקֶר וַיֻּ
לִשְׁמוּאֵל לֵאמֹר בָּא־שָׁאוּל הַכַּרְמֶלָה וְהִנֵּה מַצִּיב לוֹ יָד וַיִּסֹּב וַיַּעֲבֹר וַיֵּרֶד הַגִּלְגָּ
וַיָּבֹא שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל וַיֹּאמֶר לוֹ שָׁאוּל בָּרוּךְ אַתָּה לַיהוָה הֲקִימֹתִי אֶת־דְּבַר יְהוָ
וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל וּמֶה קוֹל־הַצֹּאן הַזֶּה בְּאָזְנָי וְקוֹל הַבָּקָר אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁמֵעַ׃ וַיֹּא
שָׁאוּל מֵעֲמָלֵקִי הֱבִיאוּם אֲשֶׁר חָמַל הָעָם עַל־מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר לְמַעַן זְבֹחַ לַיה
אֱלֹהֶיךָ וְאֶת־הַיּוֹתֵר הֶחֱרַמְנוּ׃ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל הֶרֶף וְאַגִּידָה לְּךָ אֵת אֲ
דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי הַלָּיְלָה וַיֹּאמְרוּ ויאמר ק׳ לוֹ דַּבֵּר׃ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲלוֹא אִם־קָטֹן אַ
בְּעֵינֶיךָ רֹאשׁ שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אָתָּה וַיִּמְשָׁחֲךָ יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּשְׁלָחֲךָ יְה
בְּדָרֶךְ וַיֹּאמֶר לֵךְ וְהַחֲרַמְתָּה אֶת־הַחַטָּאִים אֶת־עֲמָלֵק וְנִלְחַמְתָּ בוֹ עַד־כַּלּוֹתָם אֹתָ
וְלָמָּה לֹא־שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וַתַּעַט אֶל־הַשָּׁלָל וַתַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר שָׁא
אֶל־שְׁמוּאֵל אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה וָאֵלֵךְ בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־שְׁלָחַנִי יְהוָה וָאָבִיא אֶת־אֲ
מֶלֶךְ עֲמָלֵק וְאֶת־עֲמָלֵק הֶחֱרַמְתִּי׃ וַיִּקַּח הָעָם מֵהַשָּׁלָל צֹאן וּבָקָר רֵאשִׁית הַחֵרֶם לִזְ

תנחמו: וראיתם ושש לבכם ועצמותיכם כדשא תפרחנה ונודעה יד־יהוה את־
בדיו וזעם את־איביו: כי־הנה יהוה באש יבוא וכסופה מרכבתיו להשיב בחמה
אפו וגערתו בלהבי־אש: כי באש יהוה נשפט ובחרבו את־כל־בשר ורבו חללי יהוה:
המתקדשים והמטהרים אל־הגנות אחר אחד בתוך אכלי בשר החזיר והשקץ והעכבר
חדו יספו נאם־יהוה: ואנכי מעשיהם ומחשבתיהם באה לקבץ את־כל־הגוים והלשנות
באו וראו את־כבודי: ושמתי בהם אות ושלחתי מהם | פליטים אל־הגוים תרשיש
ול ולוד משכי קשת תובל ויון האיים הרחקים אשר לא־שמעו את־שמעי ולא־ראו
את־כבודי והגידו את־כבודי בגוים: והביאו את־כל־אחיכם | מכל־הגוים | מנחה |
יהוה בסוסים וברכב ובצבים ובפרדים ובכרכרות על הר קדשי ירושלם אמר יהוה
אשר יביאו בני ישראל את־המנחה בכלי טהור בית יהוה: וגם־מהם אקח לכהנים
לוים אמר יהוה: כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עשה
מדים לפני נאם־יהוה כן יעמד זרעכם ושמכם: והיה מדי־חדש בחדשו ומדי שבת
שבתו יבוא כל־בשר להשתחות לפני אמר יהוה: ויצאו וראו בפגרי האנשים
הפשעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל־בשר:

אחת ק׳　　והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחות לפני אמר יהוה:

מנהג ספרדים אם חל ר״ח ביום ש״ק וביום א׳ להוסיף פסוק ראשון ואחרון של הפטרת מחר חודש:

הפטרת פרשת שקלים (במלכים ב סימן יא)

בת שלפני ר״ח אדר מוציאין ב׳ ספרים באחד קורין ז׳ גברי בפרשת השבוע וקדיש לעילא ובספר ב׳ קורא המפטיר בפרשת תשא מתחלה
׳ עד לכפר על נפשותיכם ומפטירין הפטרה זו. ואם חל ר״ח בשבת מוציאין ג׳ ספרים בא׳ קורין פ׳ השבוע ו׳ גברי ולא יאמר קדיש
ן מתחילין הספרדים　　　ובב׳ קורא וביום השבת עד ונסכו ח״ק ובספר ג׳ קורא המפטיר פ׳ שקלים ומפטירין הפטרה זו:

כרת יהוידע את־הברית בין יהוה ובין המלך ובין העם להיות לעם ליהוה
ובין המלך ובין העם: ויבאו כל־עם הארץ בית־הבעל ויתצהו את־מזבחתו
בחתיו ק׳ ואת־צלמיו שברו היטב ואת מתן כהן הבעל הרגו לפני המזבחות וישם
כהן פקדת על־בית יהוה: ויקח את־שרי המאות ואת־הכרי ואת־הרצים ואת |
ל־עם הארץ וירידו את־המלך מבית יהוה ויבואו דרך־שער הרצים בית המלך
ישב על־כסא המלכים: וישמח כל־עם־הארץ והעיר שקטה ואת־עתליהו המיתו
בחרב בית *מלך המלך קרי:

אן מתחילין האשכנזים
ן שבע שנים יהואש במלכו: בשנת־שבע ליהוא מלך יהואש וארבעים שנה מלך
בירושלם ושם אמו צביה מבאר שבע: ויעש יהואש הישר בעיני יהוה כל־ימיו
שר הורהו יהוידע הכהן: רק הבמות לא־סרו עוד העם מזבחים ומקטרים בבמות:
אמר יהואש אל־הכהנים כל כסף הקדשים אשר יובא בית־יהוה כסף עובר איש כסף
פשות ערכו כל־כסף אשר יעלה על לב־איש להביא בית יהוה: יקחו להם הכהנים
יש מאת מכרו והם יחזקו את־בדק הבית לכל אשר־ימצא שם בדק: ויהי בשנת
שרים ושלש שנה למלך יהואש לא־חזקו הכהנים את־בדק הבית: ויקרא המלך
הואש ליהוידע הכהן ולכהנים ויאמר אלהם מדוע אינכם מחזקים את־בדק הבית ועתה
ל־תקחו־כסף מאת מכריכם כי־לבדק הבית תתנהו: ויאתו הכהנים לבלתי קחת־
סף מאת העם ולבלתי חזק את־בדק הבית: ויקח יהוידע הכהן ארון אחד ויקב
ר בדלתו ויתן אתו אצל המזבח בימין מימין ק׳ בבוא־איש בית יהוה ונתנו־שמה
כהנים שמרי הסף את־כל־הכסף המובא בית־יהוה: ויהי כראותם כי־רב הכסף
ארון ויעל ספר המלך והכהן הגדול ויצרו וימנו את־הכסף הנמצא בית־יהוה:

דבר חי־יהוה׃ ואם־כה אמר לעלם הנה החצים ממך והלאה לך כי שלחך יהוה׃
והדבר אשר דברנו אני ואתה הנה יהוה ביני ובינך עד־עולם׃ ויסתר דוד בשדה
ויהי החדש וישב המלך על־אל ק׳ הלחם לאכול׃ וישב המלך על־מושבו כפעם
בפעם אל־מושב הקיר ויקם יהונתן וישב אבנר מצד שאול ויפקד מקום דוד׃ ולא
דבר שאול מאומה ביום ההוא כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא כי־לא טהור׃
ויהי ממחרת החדש השני ויפקד מקום דוד ויאמר שאול אל־יהונתן בנו מדוע לא
בא בן־ישי גם־תמול גם־היום אל־הלחם׃ ויען יהונתן את־שאול נשאל נשאל דוד
מעמדי עד־בית לחם׃ ויאמר שלחני נא כי זבח משפחה לנו בעיר והוא צוה־לי אחי
ועתה אם־מצאתי חן בעיניך אמלטה נא ואראה את־אחי על־כן לא־בא אל־שלחן
המלך׃ ויחר־אף שאול ביהונתן ויאמר לו בן־נעות המרדות הלוא ידעתי כי־בחר
אתה לבן־ישי לבשתך ולבשת ערות אמך׃ כי כל־הימים אשר בן־ישי חי על־
האדמה לא תכון אתה ומלכותך ועתה שלח וקח אתו אלי כי בן־מות הוא׃ ויען
יהונתן את־שאול אביו ויאמר אליו למה יומת מה עשה׃ ויטל שאול את־החנית
עליו להכתו וידע יהונתן כי־כלה היא מעם אביו להמית את־דוד׃ ויקם יהונתן
מעם השלחן בחרי־אף ולא־אכל ביום־החדש השני לחם כי נעצב אל־דוד כי
הכלמו אביו׃ ויהי בבקר ויצא יהונתן השדה למועד דוד ונער קטן עמו׃ ויאמר
לנערו רץ מצא־נא את־החצים אשר אנכי מורה הנער רץ והוא־ירה החצי
להעברו׃ ויבא הנער עד־מקום החצי אשר ירה יהונתן ויקרא יהונתן אחרי
הנער ויאמר הלוא החצי ממך והלאה׃ ויקרא יהונתן אחרי הנער מהרה חושה
אל־תעמד וילקט נער יהונתן את־החצי החצים ק׳ ויבא אל־אדניו׃ והנער לא־ידע
מאומה אך יהונתן ודוד ידעו את־הדבר׃ ויתן יהונתן את־כליו אל־הנער אשר
לו ויאמר לו לך הביא העיר׃ הנער בא ודוד קם מאצל הנגב ויפל לאפיו ארצה
וישתחו שלש פעמים וישקו ׀ איש את־רעהו ויבכו איש את־רעהו עד־דוד הגדיל׃
ויאמר יהונתן לדוד לך לשלום אשר נשבענו שנינו אנחנו בשם יהוה לאמר
יהוה יהיה ׀ ביני ובינך ובין זרעי ובין זרעך עד־עולם׃

הפטרה לשבת וראש חודש (בישעיה סימן ס״ו)

כה אמר יהוה השמים כסאי והארץ הדם רגלי אי־זה בית אשר תבנו־לי ואי־זה
מקום מנוחתי׃ ואת־כל־אלה ידי עשתה ויהיו כל־אלה נאם־יהוה ואל־זה אביט
אל־עני ונכה־רוח וחרד על־דברי׃ שוחט השור מכה־איש זובח השה ערף כלב מעלה
מנחה דם־חזיר מזכיר לבנה מברך און גם־המה בחרו בדרכיהם ובשקוציהם נפשם
חפצה׃ גם־אני אבחר בתעלליהם ומגורתם אביא להם יען קראתי ואין עונה
דברתי ולא שמעו ויעשו הרע בעיני ובאשר לא־חפצתי בחרו׃ שמעו דבר־יהוה
החרדים אל־דברו אמרו אחיכם שנאיכם מנדיכם למען שמי יכבד יהוה ונראה
בשמחתכם והם יבשו׃ קול שאון מעיר קול מהיכל קול יהוה משלם גמול לאיביו׃
בטרם תחיל ילדה בטרם יבוא חבל לה והמליטה זכר׃ מי־שמע כזאת מי ראה
כאלה היוחל ארץ ביום אחד אם־יולד גוי פעם אחת כי־חלה גם־ילדה ציון את־
בניה׃ האני אשביר ולא אוליד יאמר יהוה אם־אני המוליד ועצרתי אמר אלהיך׃
שמחו את־ירושלם וגילו בה כל־אהביה שישו אתה משוש כל־המתאבלים עליה׃
למען תינקו ושבעתם משד תנחמיה למען תמצו והתענגתם מזיז כבודה׃ כי־כה
אמר יהוה הנני נטה־אליה כנהר שלום וכנחל שוטף כבוד גוים וינקתם על־צד
תנשאו ועל־ברכים תשעשעו׃ כאיש אשר אמו תנחמנו כן אנכי אנחמכם ובירושלם

מר: מן־היום אשר הוצאתי את־עמי את־ישראל ממצרים לא־בחרתי בעיר מכל
בטי ישראל לבנות בית להיות שמי שם ואבחר בדוד להיות על־עמי ישראל:
י עם־לבב דוד אבי לבנות בית לשם יהוה אלהי ישראל: ויאמר יהוה אל־דוד
י יען אשר היה עם־לבבך לבנות בית לשמי הטיבת כי היה עם־לבבך: רק
ה לא תבנה הבית כי אם־בנך היצא מחלציך הוא־יבנה הבית לשמי: ויקם
ה את־דברו אשר דבר ואקם תחת דוד אבי ואשב | על־כסא ישראל כאשר
ר יהוה ואבנה הבית לשם יהוה אלהי ישראל: ואשם שם מקום לארון אשר־
שם ברית יהוה אשר כרת עם־אבתינו בהוציאו אתם מארץ מצרים:

פירוש ע"ט

ן גוטי האנט הט ער דר פולט דם הייסט מקיים
ען זייני רייד לאמר וואס ער הט גיזאגט צו מיין
טר דוד מן היום פון דעם טאג אן וואס איך האב
ויס גצוגן מיין פאלק ישראל פון מצרים לא בחרתי
ב איך ניט אוס דער וויילט אין איין שטאט פון
י שבטים פון דיא ישראל לבנות מען זאל אין דער
טאט בוען אהוז מיין נאמען זאל זיין דארטען
ומר מיין שכינה זאל דארטן רוען ואבחר האב איך
ם דר וויילט אין מיין קנעכט דוד להיות ער זאל זיין
לך איבר מיין פאלק ישראל ויהי אונ עס איז גוועזן
ט דעם הארץ פון מיין פאטר דוד לבנות צו בוען
ין ביהמ"ק לשם יי' פון גאטס וועגן אלהי ישראל וואס
י איז דר גאט פון ישראל ויאמר יי' הט גאט גזאגט
מיין פאטר דוד יען דרום אשר ווייל עס איז גוועזן
ט דיין הארצן צו בוען אהוז לשמי פון מיינט וועגן
יבות דו האסט באגוטיגט כי היה וואס איז גיוועזן
ט דיין הארצען רק נאר דו זאלסט ניט בוען דם
ן כי אם בנך נייערט דיין זוהן היוצא וואס וועט ארוס
מען פון דיר הוא ער וועט בוען דם הוז פון מיינט
ענן ויקם אונ גאט הט מקיים גוועזן זייני רייד ואקם
נ איך בין אויף גשטאנען אויף דעם ארט פון מיין
אטר דוד ואשב אונ איך בין גזעסן אויף דר שטול
ו זיין אמלך איבר די ישראל אזו וויא גאט האט
עט ואבנה אונ איך האב גבועט דם הוז לשם יי' פון
ענן דעם גאט וום ער איז דער גאט פון ישראל
ושים אונ איך האב דארטען אין דעם הוז גמאכט
יין ארט צום ארון אשר וואס אין דעם ארון ליגט
ית זעכרהייט יי' פון גאט אשר וום גאט הט כורת
ריית גוועזן מיט אונזערי עלטרין בהוציאו אז גאט האט זייא ארוס גיצוגן מארץ מצרים פון דעם
לאנד מצרים׳

משלי יהודא

אבית המקדש דא אויף דר וועלט, גאט האט דאך
אוואהנונג אין הימעל, אונ די משרתים זייגע זענען
מלאכים, אופנים, חיות הקודש, הט גאט אלין פארלאזט
אונ איז געקומען וואהנען אין אזוי אקליינע שטוב, אונ
ווער זאלן אים באדינען שטערבליכע מענטשן, באמת הט
דאס גאט געטאן, ווייל צעהן דורות איז געווען פון אדם ביז
נח האבן אלע געזינדיגט, צעהן דורות פון נח ביז אברהם
האבען אלע געזינדיגט, דר נאך איז גוועזן אברהם יצחק
יעקב מיט זייגע קינדער וואס האבן געדינט גאט, ווי זיי
זענען געשטארבען אונ די יודען זענען געוועזן אין מצרים,
האבן זיי אויך געדינט עבודה זרה, מען הט זיי ארוים
גענומען פון מצרים אונ געגעבן די תורה, משה איז נאר
אוועק געגאנגען פון זיי האבען זיי געמאכט דאס עגל וום
גאט האט זיי געוואלט פארלענדן, הט גאט געזאגט פון
הייגט אן וועל איך אליין וואהנען צווישען זיי, מען הט
געבאהט אמשכן, הט גאט געזאגט ושכנתי בתוכם, איך
וועל וואהנען אליין צווישן זיי, וועט מען פר מיר מורא
האבן, דר נאך איז אוועק געגאנגען אצייט יארען ביז אין
דר צייט פון די שופטים די יודען האבן ווייטער געדינט
עבודה זרה, הט גאט געהייסען באען אבית המקדש ער זאל
וואהנען צווישען זיי, וויא דר בית המקדש איז פערטיג
געווארען הט שלמה זיך געוואונדערט, (האמנם ישב
אלהים על הארץ), וועט דען גאט זיצען אויף דר ערד,
(הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך), אלע הימלען
קענען ניט פארנעמען די גרויסקייט פון גאט, וום איז השוב
דר בית המקדש, דריבער האט שלמה געזאגט איך האב
געטאן ווי גאט הט געבאטען, גאט הט געזאגט ער וועט
רוען בערפל, אויף די פינסטערע וועלט, (בנה בניתי בית
זבול לך), האב איך אזוי געטאן אונ האב דעם וואהנונג
געבאהט, נאר איך פארשטייא אז דר וואהנונג איז ניט
פר גאט, נאר פר די יודען, דורך דעם וואהנונג וועלן די
יודען אים דינען אונ וועלן מורא האבען פאר אים, אונ ער
וועט זיי העלפן פון אלע צרות אונ וועט זיי געבען אלע
גוטס (ווי עס שטייט אין קפיטול ח):

הפטרת ערב ראש חודש שחל בשבת (בשמואל א סימן כ)

ויאמר־לו יהונתן מחר חדש ונפקדת כי יפקד מושבך: ושלשת תרד מאד ובאת
אל־המקום אשר־נסתרת שם ביום המעשה וישבת אצל האבן האזל: ואני
שלשת החצים צדה אורה לשלח־לי למטרה: והנה אשלח את־הנער לך מצא את־
החצים אם־אמר אמר לנער הנה החצים | ממך והנה קחנו ובאה כי־שלום לך ואין

הארון ויסכו הכרבים על־הארון ועל־בדיו מלמעלה: ויארכו הבדים ויראו רא
הבדים מן־הקדש על־פני הדביר ולא יראו החוצה ויהיו שם עד היום הזה: א
בארון רק שני לחות האבנים אשר הנח שם משה בחרב אשר כרת יהוה עם־ב
ישראל בצאתם מארץ מצרים: ויהי בצאת הכהנים מן־הקדש והענן מלא את־ב
יהוה: ולא־יכלו הכהנים לעמד לשרת מפני הענן כי־מלא כבוד־יהוה את־ב
יהוה: אז אמר שלמה יהוה אמר לשכן בערפל: בנה בניתי בית זבל לך מ
לשבתך עולמים: ויסב המלך את־פניו ויברך את כל־קהל ישראל וכל־קהל ישר
עמד: ויאמר ברוך יהוה אלהי ישראל אשר דבר בפיו את דוד אבי ובידו מ

משלי יהודא

אז אמר שלמה ה' אמר לשכון בערפל. למשל אין אַגרויסע שטאט האט געוואהנט אַרייכער מענטש אין זייער אַשיינעם אונ אַטייערען פּאַלאַץ, ער הט געהאט פיל קנעכט צו זיין באדינונג, די קנעכט זענען געוועזען רייך געקליידעט אזוי ווי שרים. זיין האנדיל איז געוועזען מיט וועלדער, מען האט אויס געהאקט ביימער אונ מען האט פון זיי געמאכט טראטפעס צו שיפען זיי אויף דעם ים אין די ווייטע מדינות דארט צו פארקויפען, ביי דעם געשעפט איז געוועזען אין וואלד פיל אַרבעטער, די ביימער צו האקען, פירען די ביימער צום וואסער, שווימען מיט זיי אויף דעם ים, אויף די אַרבעטער זענען געוועזען פיל אויפזעהערס, אכטונג צו געבען אויב מען אַרבעט ערלאך אונ מען זאל די אַרבעטער ערלאך בעצאהלען ווס זיי קומט, אונ ווייל די אכטונגעבערס האבען געזעהן דר בעל הבית איז ווייט פון זיי האבען זיי אנגעהויבען פירען דאס געשעפט מיט פאלשקייט, זיי האבען אנגעהויבען גוט עסען אונ טרינקען, די אַרבעטער האבען זיי ניט געצאהלט ווס זיי קומט פר זייער אַרבעט, דאס געשעפט האט אנגעהויבען אַלע יאר אָרעמער ווערען, די אַרבעטער האבען דאס שוין ניט געקענט ליידען, איז ביי זייא געבליבען אַעצה זיי זאלען איין טאג אַוועק שטעלן די אַרבעט אונ זאלען גיין אין שטאט צום בעל הבית אים דער ציילען די פאלשקייט פון זיינע מענטשען, אונ ווי אומגליקלאך דער געשעפט ווערט געפירט, אז עס וועט נאך אביסעל לענגער דאערען וועט ער אין גאנצען ארעם ווערען, דער בעל הבית איז געשווינד געפארען אין וואלד אונ האט געהייסען באהאלטען פאר זיך אַקליינעם וואהנונג, אַזוי ווי אַלע הייזער פון דארף, אונ האט אנגעהויבען וואהנען אין דעם וואלד, ווייל דער בעל הבית וועט זיין נעבען דעם געשעפט וועלען אַלע מורא האבען וועט שוין דער געשעפט זיין אין אָרדענונג, אַמאל איז איינער פון די שטאט געפארען דורך דעם וואלד, האט ער דער זעהן דעם גביר איז ער אַריין געגאנגען צו אים, זעהט ער די וואהנונג איז ווי פון אַדארף מענטש אונ דיא משרתים זיינע גייען אזוי ארעם געקליידעט, האט ער זיך זייער געוואונדערט, אונ זאגט צום גביר, דו האסט אין שטאט אזוי אַטייערען פּאַלאַץ, אַוואהנונג וויא פון אַמלך אונ דיינע משרתים זענען געקליידעט, ווי די שרים האסטו דעם וואהנונג אַוועק געלאזט אונ ביזט געקומען וואהנען אין וואלד אין אַזוי אַקליינע וואהנונג, האט דער גביר געענטפערט דער וואלד איז מיינער, דאס גאנצע רייכקייט וואס דו זעהסט ביי מיר איז אַלץ פון דעם וואלד, ווייל איך האב געזעהן אַז די מענטשען האבען גאר דעם וואלד פארלאזט, אונ געבען ניט אכטונג אויף דעם געשעפט, זיי טוהען ניט מער נאר עסען אונ טרינקען, אונ גזלען ביי דיא אַר
אַרבעטער זייער לוין געלט, דריבער האב איך מיר געמוזט באען דא אַוואהנונג, וועט שוין דר געשעפט
גיין ווי פריער. די זעלביגע זאך איז געוועזען אַוואונדער ביי שלמה המלך מיט דיא יודען וואס גאט הט געהייסען ב

פירוש ע"ט

גשטאנען פון איין וואנט צו דר אנדרע ויסכו או
כרובים האבען באדעקט אויף דעם ארון ועל בדיו
אויף זיינע שטאנגען מלמעלה פון אובען ויאריכו או
שטאנגען זענען לאנג גוועזען ויראו אונ זיי זענען ג
גוואָרען דיא עקין פון דיא שטאנגען פון דעם ק
קדשים על פני הדביר איבר דעם דביר ולא יראו ה
אבר זיי זענען ניט גזעהן גוואָרען אַרוס פון דעם פר
נאר זיי האבען זיך אן גישפארט אין דעם פרוכ
אינוויינג ויהיו אונ זענען דארטען גוועזען אויף דעם
ביז דעם זעלביגען טאג אין בארון עס איז אין ארון
ניט גוועזען רק נאר די צוויי שטיינרני טאבלען
ווס משה הט דארטען גלייגט בחורב אין דר ש
חורב אשר ווס גאט הט כורת ברית גוועזען מי
קינדר ישראל אז זיי זענען אַרוס גגאנגען פון מצ
ויהי בצאת אונ עס איז גוועזען אַז די כהנים זענען א
גגאנגען פון דעם קדשי קדשים והענן אונ דר ענן
דר פולט דעם בהמ"ק ולא אונ די כהנים האבען
גקאנט שטיין אונ בדינען מקריב זיין קרבנות
גאט מחמת דעם ענן כי ווארום דר כבוד פון
הט דר פולט דעם בהמ"ק אז דענצמאל אמר ש
הט שלמה גזאגט יי' אמר גאט האט אזו גזאגט ל
צוא רוען אין בהמ"ק בערפל אין דעם נעפל
וואלקין אזו וויא אין פסוק שטייט כי בענן אראה
הכפורת איז טייטש מיט דעם וואלקין וועל
גיזעהן ווערין אויף דעם כפורת בנה בויען בניתי
האב גבויעט בית אהויז זבול אהרברינג לך דיר מכון
אן ברייטונג לשבתך צו דיין זיצונג עולמים אויף א
ויסב אונ ער הט אַרום גרינגלט דער מלך זיין פ
אונ הט זיך אום גקערט צו די ישראל ויברך אונ
הט גבענשט גאר דם איין זאמלונג פון ישראל
דם איין זאמלונג פון די ישראל איז גשטאנען וי
אונ דר מלך הט גזאגט ברוך יי' גילובט איז גאט ז
גאט פון ישראל אשר ווס ער הט גרעט מיט זיין
מיט מיין פאטר דוד אז ער וועט אים געבן א
ווס ער וועט בויען דעם בית המקדש ובידו אונ מ

בֵּית־יִשְׂרָאֵל בְּכָל־מַסְעֵיהֶם: חזק

עֵינֵי כָל בֵּית יִשְׂרָאֵל
כָל מַטְלָנֵיהוֹן: חזק

ומפטירין ותשלם כל המלאכה במלכים א' סימן ז':

ום פסוקי דספר ואלה שמות אלף ומאתים ותשעה ארט סימן. וחציו אלהים לא תקלל: ופרשיותיו י"א אי זה בית אשר תבנו לי סי'. וסדריו כ"ט ולילה ללילה יחוה דעת סימן. ופרקיו מ' תורת אלהיו בלבו סימן: מנין הפתוחות תשע וששים והסתומות חמש ותשעים סך הכל מאה וששים וארבע פרשיות יסלה עזרך מקודש ומציון יסעדך סימן:

רש"י

החנייה חזרו ונסעו לכך נקראו כולן מסעות:

חסלת פרשת פקודי

בית יהודא

נייטער געצויגען (לְכָךְ נִקְרְאוּ כּוּלָם מַסְעוֹת) דְרִיבֶּער ווערט אַלְץ גערופען ציהונג:

פירוש לתורת אלהים

א דיא אויגען פון אלע יִשְׂרָאֵל אלי יִשְׂרָאֵל האבען דאס גיזעהן בְּכָל מַסְעֵיהֶם אין אלי זייער הונג תָּמִיד ווען דער ענן איז אוועק גצוגען פון דעם מִשְׁכָּן זענען דיא יִשְׂרָאֵל גנאנגען אונ אז דער ענן איז גבליבען שטיין זענן דיא יִשְׂרָאֵל אוך גבליבען שטיין:

הפטרת פקודי (כמנהג האשכנזים במלכים א סימן ז' וח')

והפטרת הספרדים והאיטליאנים היא ויעש חירום תמצא בסדר ויקהל:

שְׁלַם כָּל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה וַיָּבֵא שְׁלֹמֹה אֶת־קָדְשֵׁי ׀
דָּוִד אָבִיו אֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַכֵּלִים נָתַן בְּאֹצְרוֹת בֵּית יְהוָה: אָז
הֵל שְׁלֹמֹה אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־כָּל־רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת נְשִׂיאֵי הָאָבוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה יְרוּשָׁלָ͏ִם לְהַעֲלוֹת אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה מֵעִיר דָּוִד הִיא צִיּוֹן: וַיִּקָּהֲלוּ
־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּיֶרַח הָאֵתָנִים בֶּחָג הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי: וַיָּבֹאוּ
זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־הָאָרוֹן: וַיַּעֲלוּ אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד
ת־כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר בָּאֹהֶל וַיַּעֲלוּ אֹתָם הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם: וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְכָל־
ת יִשְׂרָאֵל הַנּוֹעָדִים עָלָיו אִתּוֹ לִפְנֵי הָאָרוֹן מְזַבְּחִים צֹאן וּבָקָר אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפְרוּ
א יִמָּנוּ מֵרֹב: וַיָּבִאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֶל־מְקוֹמוֹ אֶל־דְּבִיר הַבַּיִת
קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים אֶל־תַּחַת כַּנְפֵי הַכְּרוּבִים: כִּי הַכְּרוּבִים פֹּרְשִׂים כְּנָפַיִם אֶל־מְקוֹם

פירוש ע"ט

שְׁלַם כָּל הַמְּלָאכָה אונ עס הט זיך אויס גלאזט כלומר עס איז נגמר גווארן גאר די מְלָאכָה עָשָׂה וואס דער מלך שְׁלֹמֹה הט גמאכט בֵּית יְיָ אין הַמִּקְדָּשׁ וַיָּבֵא האט שְׁלֹמֹה גבראכט דס וואס איז ר גבליבען פון דעם וואס דָוִד הט מַקְדִישׁ גוועזן מען הט שון דס ניט בדארפט צו דר מְלָאכָה דעם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֶת הַכֶּסֶף דס זילבר אונ דס ד אונ די כֵּלִים וואס איז איבר גבליבן פון דער אכה נָתַן הט ער גגעבען אין די אוצרות פון דעם ז פון גאט אָז יַקְהֵל דאס מאל האט שְׁלֹמֹה איין מילט אֶת זִקְנֵי די עלצטי פון די יִשְׂרָאֵל וְאֶת כָּל אונ די עלצטי פון די שְׁבָטִים נְשִׂיאֵי די הארן פון די דר יִשְׂרָאֵל אֶל צו דעם מֶלֶךְ שְׁלֹמֹה קיין יְרוּשָׁלַיִם לות צו אוף ברענגן אין בהמ"ק אריין דעם ארון עס ליגט דרוגן בְּרִית דס זעבר הייט יְיָ פון גאט מיינט מען די לוחות מֵעִיר פון דער שטאט וואס הט דארטן פריר דעם ארון גשטעלט הִיא צִיּוֹן שטאט הייסט ציון וַיִּקָּהֲלוּ אונ זיי האבן זיך איין מילט אלי יִשְׂרָאֵל צום מֶלֶךְ שְׁלֹמֹה בְּיֶרַח אין דעם ש הָאֵתָנִים וואס די שטארקי אָבוֹת זענען אין דעם ש גבארן גווארן דס איז דער חודש תִּשְׁרֵי בֶּחָג אין יום טוב הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי דס איז דר זיבעטער חודש פון ר"ח ניסן וואס ער הייסט דר ערשטר פון די חֳדָשִׁים וַיָּבֹאוּ אונ זיי זענען גקומן אלי עלצטי פון די יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ אונ דיא כֹּהֲנִים האבן גטראגן דעם ארון וַיַּעֲלוּ אונ זיי האבן אוף גבראכט דעם ארון פון גאט וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד אונ דעם אוהל מועד וואס משה הט גמאכט וְאֶת כָּל אונ אלי הייליגי כֵּלִים אֲשֶׁר וואס איז גוועזן אין אוהל וואס דוד האט אן גיגרייט צום ארון האבען דאס אלץ די כֹּהֲנִים מיט די לְוִיִּם אוף גבראכט וְהַמֶּלֶךְ אונ דר מֶלֶךְ שְׁלֹמֹה וְכָל עֲדַת אונ גאר די עדה פון די יִשְׂרָאֵל הַנּוֹעָדִים וואס זיי האבען זיך אן גברייט אונ איין גזאמילט עָלָיו ביי אים זענען גקומען אִתּוֹ מיט אים לִפְנֵי צו פר דעם ארון מְזַבְּחִים זיי האבען גשאכטן שאף אונ רינדר אֲשֶׁר וואס מען הט ניט גקאנט ציילען מֵרוֹב מחמת פילקייט וַיָּבִיאוּ אונ דיא כֹּהֲנִים האבן גבראכט דעם ארון אֶל מְקוֹמוֹ צו זיין ארט אֶל דְּבִיר צום דביר פון דעם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ צום קָדְשֵׁי קָדָשִׁים אֶל צו תַּחַת אונטער כַּנְפֵי די פליגל הַכְּרוּבִים פון די כרובים וואס שְׁלֹמֹה הט גמאכט כִּי הַכְּרוּבִים ווארום די כרובים פּוֹרְשִׂים זיי האבען פאר שפרייט זייערי פליגל אֶל מְקוֹם אוף דעם ארט ווי דר ארון איז

אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד כִּי־שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן
וּכְבוֹד יְהוָה מָלֵא אֶת־הַמִּשְׁכָּן׃
לו וּבְהֵעָלוֹת הֶעָנָן מֵעַל הַמִּשְׁכָּן יִסְעוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכֹל מַסְעֵיהֶם׃ לז וְאִם־
לֹא יֵעָלֶה הֶעָנָן וְלֹא יִסְעוּ עַד־יוֹם
הֵעָלֹתוֹ׃ לח כִּי עֲנַן יְהוָה עַל־הַמִּשְׁכָּן
יוֹמָם וְאֵשׁ תִּהְיֶה לַיְלָה בּוֹ לְעֵינֵי כָל־

זִמְנָא אֲרֵי שְׁרָא עֲלוֹהִי
עֲנָנָא וִיקָרָא דַ
אִתְמְלִי יָת מַשְׁכְּנָא
לו וּבְאִסְתַּלָּקוּת עֲנָנָא
מֵעִלָּוֵי מַשְׁכְּנָא נָטְלִין בְּ
יִשְׂרָאֵל בְּכֹל מַטְלָנֵיהוֹן
לז וְאִם לָא יִסְתַּלַּק עֲנָנָא
וְלָא נָטְלִין עַד יוֹמָ
דְאִסְתַּלָּקוּתֵהּ׃ לח אֲרֵי
עֲנָנָא יְקָרָא דַיְיָ עַ
מַשְׁכְּנָא בִּימָמָא וְחֵי
אֶשָּׁתָא הֲוֵי בְּלֵילְיָא בְּ

רשב"ם

הענן. מיד להראות חיבתו של הקב"ה על ישראל אח"כ היה מסתלק הענן מתוך האהל ושכן על הארון כדכתיב ונועדתי שמה ודברתי אתך מבין שני הכרובים. ואז בא משה אל אהל מועד כדכתיב ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול וגו' מבין שני הכרובים וידבר אליו. וכן אתה מוצא בבית עולמים ולא יכלו הכהנים לעמוד לשרת מפני הענן כי מלא כבוד ה' את בית ה' בשעת השלמת הבית היה הקב"ה מקדשו בענן ואח"כ היה מצמצם שכינתו על הארון בין הבדים:

חסלת ספר ואלה שמות מיסוד רבינו ש"יאל:

בעל הטורים

המינים ויש בהם קי"ג תיבות וכן בסופי הברכות כמו ברוך אתה מגן אברהם ברוך אתה ה' מחיה המתים ובהם קי"ג תיבות נג פעמים לב בחומש שצריכין כוונת הלב:

בית יהודא

(וְהִכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם) אונ הָט אויסְגֶעגְלַייכְט בֵּיידֶע פְּסוּקִים (כִּי שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן) וַוייל דֶר וָואלְקֶן איז גֶעוֶועזְן אויף דֶעם אֹהֶל מוֹעֵד דְרִיבֶּער הָט משֶׁה נִיט גֶעקֶענְט אַרַיין קוּמֶען אין אֹהֶל מוֹעֵד (אֱמוֹר מֵעַתָּה) אִיצְט וֶוייסֶען מִיר צוּ זָאגֶן (כָּל זְמַן שֶׁהָיָה עָלָיו הֶעָנָן) אַזוֹי לַאנְג ווִי דֶר וָואלְקֶן איז גֶעוֶועזְן אויף דֶעם אֹהֶל מוֹעֵד (לֹא הָיָה יָכוֹל לָבֹא) הָט משֶׁה נִיט גֶעקֶענְט אַרַיין קוּמֶען אין אֹהֶל מוֹעֵד (נִסְתַּלֵּק הֶעָנָן) וֶוען דֶר וָואלְקֶען איז אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶען פוּן אֹהֶל מוֹעֵד (נִכְנָס וּמְדַבֵּר עִמּוֹ) איז משֶׁה אַרַיינְגֶעגַאנְגֶען אין אֹהֶל מוֹעֵד אונ הקב"ה הָט גֶערֶעט מִיט אִים: (לח) וּלְעֵינֵי כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם. זָאגְט רש"י (בְּכָל מָקוֹם שֶׁהָיוּ נוֹסְעִים) אויף וֶועלְכֶען אָרְט דִי יוּדֶען הָאבֶּען גֶעצוֹיגֶען הָאט דֶער וָואלְקֶן גֶערוּהְט, נָאר נִיט אין ציהוּנְג הָאט דֶר וָואלְקֶען גֶערוּהְט (הָיָה הֶעָנָן שׁוֹכֵן בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יַחֲנוּ שָׁם) אויף דֶעם אָרְט וָואס דִי יוּדֶען הָאבֶּן גֶערוּהְט הָאט דֶר וָואלְקֶען אויך גֶערוּהְט, נָאר פַאר וָואס זָאגְט דֶער פָּסוּק בְּכָל מַסְעֵיהֶם, אין אַלֶע זַייעֶרֶע ציהוּנְג? זָאגְט רש"י (מְקוֹם חֲנִיָּיתָם אַף הוּא קָרוּי מַסַּע) דֶר אָרְט וָואס זֵיי הָאבֶּן גֶערוּהְט וֶוערְט אויך גֶערוּפֶן ציהוּנְג (וְכֵן) אונ אַזוֹי שְׁטֵייט אין פָּסוּק בַּייא אַבְרָהָם אָבִינוּ (וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו) עֶר איז גֶעגַאנְגֶען צוּ זַיינֶע ציהוּנְג, מֵיינְט מֶען עֶר איז גֶעגַאנְגֶען צוּ דִי אֶרְטֶער וָואס עֶר הָאט דָארְטֶן גֶערוּהְט ווִי רש"י זָאגְט אין סֵדְרָה לֶךְ לְךָ עֶר איז גֶעגַאנְגֶען בַּאצָאהְלֶען זַיינֶע חוֹבוֹת וָואס עֶר הָט פְרִיעֶר גֶעבָארְגְט אויף דִי אֶרְטֶער וָואס עֶר הָאט גֶערוּהְט (וְכֵן) אונ אַזוֹי שְׁטֵייט אין פָּסוּק אֵלֶּה מַסְעֵי, דָס זֶענֶען דִיא ציהוּנְג, אונ דִיא תּוֹרָה שְׁרַייבְּט דִיא נֶעמֶען פוּן דִי אֶרְטֶער וָואס זֵייא הָאבֶּן גֶערוּהְט (לְפִי שֶׁמִּמְּקוֹם הַחֲנִיָּה חָזְרוּ וְנָסְעוּ) וַוייל פוּן דֶעם אָרְט וָואס זֵייא הָאבֶּען גֶערוּהְט הָאבֶּען זֵיי

רש"י

והכריע ביניהם כי שכן עליו הענן אמור מעתה כל ז שהיה עליו הענן לא היה יכול לבוא נסתלק הענן נכנ ומדבר עמו: (לח) לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם בכל מסע שהיו נוסעים היה הענן שוכן במקום אשר יח שם. מקום חנייתן אף הוא קרוי מסע וכן (בראשית יג) וילך למסעיו וכן (במדבר לג) אלה מסעי. לפי שממקו

שפתי חכמים

את הכבש האחד תעשה בבקר וגו' ועשירית האיפה סלת למנחה וגו': צ"ל דק"ל הא כשנסעו ישראל לא חנה הענן על המשכן אלא כשחנה הענן חנו שם בני ישראל וקרא משמע בכל מסעיהם אף כשנסעו חנה הענן ומתרץ מקום חנייתן וכו' והרי הוא כאלו אמר בכל חנייתם ולא במסעיהם ממש שאז לא היה הענן על המשכן:

חסלת פרשת פקודי

ליקוטי נחמיה

(לו) וּבְהֵעָלוֹת הֶעָנָן מֵעַל הַמִּשְׁכָּן. דֶער זוהר הקדוש שְׁרַייבְּט אַז דֶער וָואלְקִין הָט זִיךְ אָפּ גֶעטָאן איז עֶר אַרוֹיף גֶעגַאנְגֶען גְלַייךְ אַזוֹ ווִי אַיין בּוֹים הָאבֶּן דִי אוּמוֹת פוּן דֶער וֶועלְט גֶעזֶעהְן אוּנ הָאבֶּן גֶעפְרֶעגְט (מִי זֹאת עוֹלָה מִן הַמִּדְבָּר כְּתִמְרוֹת עָשָׁן) וֶוער איז דָאס וָואס גֵייט אוֹיף פוּן דֶער מִדְבָּר אַזוֹ ווִי אַיין רוֹיךְ ווָארוּם מִיט דֶעם וָואלְקִין איז אַיין רוֹיךְ אוֹיךְ גִיזֶעהְן גֶעוָוארֶען אוּנ דָאס איז גֶעוֶועזְן דֶער רוֹיךְ פוּן דֶעם פַייעֶר וָוָאס אַבְרָהָם הָט גֶעמַאכְט אוֹיף דֶעם הַר הַמּוֹרִיָּה וֶוען עֶר הָאט זַיין זוּהְן יִצְחָק גִיבְּרֶענְגְט אוֹיף דֶער עֲקֵדָה הָט זִיךְ דֶער רוֹיךְ מִיט דֶעם וָואלְקִין צוּ נוֹיף גֶענוּמֶען אוּנ הָאבֶּען זִיךְ נִיט אָפּ גֶעלָאזְט אֵיינֶער פוּן דֶעם אַנְדֶערִין:

פירוש לתורת אלהים

אונ משֶׁה הָט נִיט גִיקָאנְט אַרַיין קוּמֶען אִין אוֹהֶל מוֹעֵד כִּי שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן וָוארוּם דֶער עָנָן הָט אוֹיף דֶעם אוֹהֶל מוֹעֵד גִירוּעֶט וּכְבוֹד יְיָ אוּנ דֶער כָּבוֹד פוּן גָאט מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן הָט דֶער פִילְט דֶעם מִשְׁכָּן: (לו) וּבְהֵעָלוֹת אוּנ אַז דֶער עָנָן פְלֶעגְט זִיךְ אָפּ טָאהְן פוּן דֶעם מִשְׁכָּן יִסְעוּ פְלֶעגְן דִי יִשְׂרָאֵל צִיהְן זֵיי פְלֶעגְן גֵיין בְּכֹל מַסְעֵיהֶם אִין אַלִי זֵייעֶר צִיהוּנְג: (לז) וְאִם לֹא אוּנ אַז דֶער עָנָן הָט זִיךְ נִיט אָפּ גְטָאהְן וְלֹא יִסְעוּ הָאבֶּן זֵיי נִיט גְצוֹגְן עַד יוֹם בִּיז דֶעם טָאג וָוען דֶער עָנָן הָט זִיךְ אָפּ גְטָאהְן: (לח) כִּי עֲנַן וָוארוּם דֶער עָנָן פוּן גָאט אִיז גִיוֶועזְן אוֹיף דֶעם מִשְׁכָּן יוֹמָם בַּיי טָאג וְאֵשׁ אוּנ דֶער עַמּוּד אֵשׁ תִּהְיֶה טוּט זַיין בַּייא נַאכְט אוֹיף דֶעם מִשְׁכָּן לְעֵינֵי

הַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן שָׁמָּה מַיִם לְרָחְצָה׃
לא וְרָחֲצוּ מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו
אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם׃ לב בְּבֹאָם
אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וּבְקָרְבָתָם אֶל־
הַמִּזְבֵּחַ יִרְחָצוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה׃ ס לג וַיָּקֶם אֶת־הֶחָצֵר
סָבִיב לַמִּשְׁכָּן וְלַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן אֶת־
מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר וַיְכַל מֹשֶׁה אֶת־
הַמְּלָאכָה׃ פ מפטיר לד וַיְכַס הֶעָנָן אֶת־
אֹהֶל מוֹעֵד וּכְבוֹד יְהוָה מָלֵא אֶת־
הַמִּשְׁכָּן׃ לה וְלֹא־יָכֹל מֹשֶׁה לָבוֹא

אונקלוס

דְבְחָא וִיהַב תַּמָּן מַיָּא
קַדּוּשׁ׃ לא וִיקַדְּשׁוּן
נֵּיהּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְנוֹהִי
ת יְדֵיהוֹן וְיָת רַגְלֵיהוֹן׃
בְּמֵעַלְהוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא
בְּמִקְרַבְהוֹן לְמַדְבְּחָא
קַדְּשׁוּן כְּמָא דִי פַקִּיד
יָת מֹשֶׁה׃ לג וַאֲקֵים
ת דַּרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר
מַשְׁכְּנָא וּלְמַדְבְּחָא וִיהַב
ת פְּרָסָא דִתְרַע דַּרְתָּא
שֵׁיצֵי מֹשֶׁה יָת עֲבִידְתָּא׃
וַחֲפָא עֲנָנָא יָת מַשְׁכַּן
מְנָא וִיקָרָא דַייָ אִתְמְלֵי
ת מַשְׁכְּנָא׃ לה וְלָא
כִיל מֹשֶׁה לְמֵיעַל לְמַשְׁכַּן

תולדות אהרן

ו ממנו זבחים יט א׳ : ובקרבתם אל זבחים
כב : ולא יכול יומא ד :

בעל הטורים

) ולמזבח. ב׳ במסורה למשכן ולמזבח בין האולם ולמזבח רמז
ד שמעל מזבח הנחשת היה הדבור בא למשה פי׳ למשכן ולמזבח שהשכינה שורה על המזבח וכן כתיב בין האולם ולמזבח וגו׳ ויאמרו
ס ה׳ על עמך שהם היו עומדים ומתפללים. כאשר צוה ה׳ את משה כתיב על כל דבר ודבר כנגד מה שאמר משה מחני נא הרבה להזכירו.
ס י״ח פעמים כאשר צוה ה׳ את משה וכנגדם תקנו י״ח ברכות ואחד כאשר צוה ה׳ את משה וככל אשר צוה ה׳ כן עשו ותקנו כנגדו ברכת

רשב"ם

(לה) ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד. בשעת הקמתו: כי שכן עליו

רש"י

מן וגו׳ : (לא) ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו. יום
מיני למלואים הושוו כולם לכהונה ותרגומו ויקדשון מניה.
ביום קדש משה עמהם : (לב) ובקרבתם. כמו
קרבם כשיקרבו : (לה) ולא יכול משה לבוא
אהל מועד. (ת״כ פ׳ ויקרא) וכתוב אחד אומר
מדבר ז) ובבא משה אל אהל מועד בא הכתוב השלישי

בית יהודא

פון אַאֵיפָה מעה״ גֶעמִישְׁט מִיט בּוֹימְאֵייל, אוּנ אַפֶערְטִיל
פוּן אַהִין וויין, זָאל מֶען מַקְרִיב זַיין מִיט דֶעם קָרְבַּן תָּמִיד.
דִי מֶעהְ״ מִיט דִי בּוֹימְאֵייל מִיט דִי וויין וֶוערְט גֶערוּפְן מִנְחַת
נְסָכִים וּאֵיפָה אוּנ אַהִין זֶענֶן גֶעוֶוען גֶעמֶעסְן פוּן מָאסִין:
(לא) וְרָחֲצוּ מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו. משה אוּנ אַהֲרֹן אוּנ דִי
קִינְדֶער פוּן אַהֲרֹן זָאלֶען וַואשֶׁען זֵייעֶרֶע הֶענְט אוּנ זֵייעֶרֶע
פִיס פוּן כִּיוֹר, זָאגְט רש״י (יוֹם שְׁמִינִי לְמִלּוּאִים הוּשְׁווּ כּוּלָם
לִכְהוּנָּה) דֶעם אַכְטֶען טָאג פוּן דִי מִלּוּאִים זֶענֶן גֶעוֶוען אַלֶע גְלַייךְ צוּ דִי דִינִים פוּן כְּהוּנָּה (וְתַרְגּוּמוֹ וּמְקַדְּשִׁין מִנֵּיהּ) דֶער
תַּרְגּוּם שְׁרַייבְּט זֵיי הָאבֶּען גֶעהֵיילִיגְט זֵייעֶרֶע הֶענְט אוּנ זֵייעֶרֶע פִיס מִיט דִי וַואסֶר וָוָאס אִין כִּיוֹר (בּוֹ בַּיּוֹם קִדֵּשׁ מֹשֶׁה
עִמָּהֶם) אִין דֶעם אַכְטֶען טָאג פוּן מִלּוּאִים הָט משה גֶעהֵיילִיגְט זַיינֶע הֶענְט אוּנ זַיינֶע פִיס גְלַייךְ מִיט אַהֲרֹן אוּנ זַיינֶע
קִינְדֶער : (לב) וּבְקָרְבָתָם. זָאגְט רש״י (כְּמוֹ) גְלַייךְ וִויא עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען וּבְקָרְבָם, מֶען מֵיינְט כְּשֶׁיִּקְרְבוּ, וֶוען זֵיי
וֶועלֶן גֶענֶענֶען צוּם מִזְבֵּחַ זָאלֶען זֵיי פְרִיעֶר וַואשְׁן דִי הֶענְט אוּנ דִי פִיס מִיט דִי וַואסֶער פוּן כִּיוֹר : (לה) וְלֹא יָכוֹל מֹשֶׁה
לָבוֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד), משה הָאט נִיט גֶעקֶענְט קוּמֶען אִין אֹהֶל מוֹעֵד, זָאגְט רש״י וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל
מוֹעֵד) אוּנ אֵיין פָּסוּק זָאגְט וֶוען משה אִיז גֶעקוּמֶען אִין אֹהֶל מוֹעֵד (בָּא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי) אִיז גֶעקוּמֶען אַדְרִיטֶער פָּסוּק

שפתי חכמים

ס היה מנחה כפ״ע הי״ל להזכירה כפ״ע כיון שאינה טפילה לנסים קרבן אע״כ מיירי במנחת התמיד שהיא בכלל עולת התמיד דכתיב

פירוש לתורת אלהים

עם האנט פאס צווישן דעם אוהל מועד אונ צווישן
עם מזבח וַיִּתֵּן שָׁמָּה מַיִם לְרָחְצָה אונ הָט גֶגעבֶּן דָארְטֶען
אסר צו וואשין זיך : (לא) וְרָחֲצוּ אונ זיי האבֶּן זיך
וואשֶׁן משה אונ אַהֲרֹן אונ זַיינֶי קִינְדֶער אֶת יְדֵיהֶם וְאֶת
רַגְלֵיהֶם זֵייעֶרִי הֶענְט אונ זֵייעֶרִי פִּיס : (לב) בְּבוֹאָם אִין
זֵייעֶר קוּמֶען אַיידֶער זֵיי זֶענֶען אַרַיין גְקוּמֶען אֶל צוּם
אֹהֶל מוֹעֵד וּבְקָרְבָתָם אֶל הַמִּזְבֵּחַ אונ אִין זֵייעֶר טָאהְן
גֶענֶען צוּם מִזְבֵּחַ יִרְחָצוּ הָאבֶּען זֵיי זיך גִיוַואשֶׁען :
(לג) וַיָּקֶם אֶת הֶחָצֵר אונ עֶר הָאט אוֹיף גִישְׁטֶעלְט דֶעם
הוֹף סָבִיב לַמִּשְׁכָּן וְלַמִּזְבֵּחַ אַרוּם דֶעם מִשְׁכָּן אונ דֶעם
מִזְבֵּחַ וַיִּתֵּן אֶת מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר אונ עֶר הָט גֶגעבֶּן דֶעם
פִירְהַאנְג פוּן דֶעם טוֹיעֶר פוּן דֶעם חָצֵר וַיְכַל משה אֶת
הַמְּלָאכָה הָט משה שׁוֹן פַארְלֶענְט דִי מְלָאכָה : (לד) וַיְכַס
הֶעָנָן אֶת אֹהֶל מוֹעֵד הָט דֶער עָנָן בַּדֶעקְט דֶעם אוֹהֶל
מוֹעֵד וּכְבוֹד יְיָ אונ דֶער כָּבוֹד פוּן גָאט מָלֵא הָט דֶער
פִילְט אֶת הַמִּשְׁכָּן דֶעם מִשְׁכָּן : (לה) וְלֹא יָכוֹל מֹשֶׁה לָבֹא

נֹ֖כַח הַשֻּׁלְחָ֑ן עַ֛ל יֶ֥רֶךְ הַמִּשְׁכָּ֖ן נֶֽגְבָּה׃
כה וַיַּ֥עַל הַנֵּרֹ֖ת לִפְנֵ֣י יְהוָ֑ה כַּאֲשֶׁ֛ר צִוָּ֥ה
יְהוָ֖ה אֶת־מֹשֶֽׁה׃ ס כו וַיָּ֛שֶׂם אֶת־
מִזְבַּ֥ח הַזָּהָ֖ב בְּאֹ֣הֶל מוֹעֵ֑ד לִפְנֵ֖י
הַפָּרֹֽכֶת׃ כז וַיַּקְטֵ֥ר עָלָ֖יו קְטֹ֣רֶת
סַמִּ֑ים כַּאֲשֶׁ֛ר צִוָּ֥ה יְהוָ֖ה אֶת־מֹשֶֽׁה׃
ס שביעי כח וַיָּ֛שֶׂם אֶת־מָסַ֥ךְ הַפֶּ֖תַח
לַמִּשְׁכָּֽן׃ כט וְאֵת֙ מִזְבַּ֣ח הָעֹלָ֔ה שָׂ֕ם
פֶּ֖תַח מִשְׁכַּ֣ן אֹֽהֶל־מוֹעֵ֑ד וַיַּ֤עַל עָלָיו֙
אֶת־הָעֹלָה֙ וְאֶת־הַמִּנְחָ֔ה כַּאֲשֶׁ֛ר
צִוָּ֥ה יְהוָ֖ה אֶת־מֹשֶֽׁה׃ ס ל וַיָּ֣שֶׂם
אֶת־הַכִּיֹּ֔ר בֵּֽין־אֹ֥הֶל מוֹעֵ֖ד וּבֵ֣ין

אונקלוס

בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא לְקִ[בֵל]
פָּתוֹרָא עַל צִדָּ[א]
דְמַשְׁכְּנָא לְדָרוֹמָא:
כה וְאַדְלֵיק בּוֹצִינַיָּא קֳ[דָם]
יְיָ כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ
[יָת] מֹשֶׁה: כו וְשַׁוִּי
מַדְבְּחָא דְדַהֲבָא בְּמַשְׁ[כַּן]
זִמְנָא קֳדָם פָּרֻכְתָּא:
כז וְאַקְטַר עֲלוֹהִי קְטֹ[רֶת]
בּוּסְמִין כְּמָא דִי פַקִּיד
יָת מֹשֶׁה: כח וְשַׁוִּי
פְּרָסָא דְתַרְעָא לְמַשְׁכְּנָ[א]:
כט וְיָת מַדְבְּחָא דַעֲלָ[תָא]
שַׁוִּי בִּתְרַע מַשְׁכַּ[ן]
מַשְׁכַּן זִמְנָא וְאַסֵּיק עֲלֹ[והִי]
יָת עֲלָתָא וְיָת מִנְחָ[תָא]
כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ
מֹשֶׁה: ל וְשַׁוִּי יָת כִּיּוֹ[רָא]
בֵּין מַשְׁכַּן זִמְנָא וּבֵ[ין]

רשב"ם

(כט) ויעל עליו. אהרן ובניו את העולה ואת המנחה כל הימים:

בית יהודא

אַמֶענְטְש: (כז) וַיַּקְטֵר עָלָיו קְטוֹרֶת. אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ הָט עֶר גֶערֵייכֶערְט קְטוֹרֶת (שַׁחֲרִית וְעַרְבִית) אִין דֶר פְרִיה אוּנ פַאדִין נַאכְט (כְּמוֹ שֶׁנֶאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (בַּבּוֹקֶר בַּבּוֹקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת הַנֵּרוֹת) אַלֶע אִין דֶר פְרִיה וֶוען עֶר וֶועט רֵיין מַאכֶן דִי רֶערְלִיךְ פוּן דִי מְנוֹרָה זָאל עֶר רֵייכֶערֶען דִי קְטוֹרֶת: (כט) וַיַּעַל עָלָיו וגו'. זָאגְט רַשִׁ"י (אַף בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְמִלּוּאִים שֶׁהוּא יוֹם הֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן) אֲפִילוּ דֶעם אַכְטֶן טָאג פוּן מִלּוּאִים וָואס אִין דֶעם טָאג הָט מֶען אוֹיפְגֶעשְׁטֶעלְט דֶעם מִשְׁכָּן (שִׁמֵּשׁ מֹשֶׁה) הָאט אוֹיךְ מֹשֶׁה בֶּעדִינְט אִין מִשְׁכָּן (וְהִקְרִיב קָרְבְּנ֗ת צִבּוּר) אוּנ עֶר הָט מַקְרִיב גֶעוֶועןן קָרְבָּנוֹת פַר אַ[…] יוּדֶען'ס וֶועגֶען (חוּץ מֵאוֹתָן קָרְבָּנוֹת שֶׁנִּצְטַוָּה אַהֲרֹן בּוֹ בַּיּוֹם) אוֹיסֶער דִי קָרְבָּנוֹת וָואס אַהֲרֹן אִיז גֶעבָּאטֶען גֶעוָוארֶען […] מַקְרִיב זַיין דֶעם טָאג (שֶׁנֶאֱמַר) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק מֹשֶׁה הָט גֶעזָאגְט צוּ אַהֲרֹן קְרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ. גֶעגֶען צוּם מִזְ[בֵּחַ] אוּנ זָאלְסְט מַקְרִיב זַיין דִיא קָרְבָּנוֹת וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין סֶדְרָה שְׁמִינִי: וְאֶת הָעוֹלָה. מֵיינְט מֶען (עוֹלַת הַתָּמִיד) […] עוֹלָה וָוס מֶען אִיז מַקְרִיב שְׁטֶענְדִיג, אַלֶע טָאג: וְאֶת הַמִּנְחָה. מֵיינְט מֶען (מִנְחַת נְסָכִים שֶׁל תָּמִיד) דִיא מִנְחַת נְסָכִ[ים] וָואס מֶען אִיז מַקְרִיב אַלֶע טָאג מִיט דֶעם קָרְבַּן תָּמִיד (שֶׁנֶאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְעִשָּׂרוֹן סֹלֶת בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן) אַצְעֶנְטֶ[ל]

רש"י

(כז) ויקטר עליו קטרת. שחרית וערבית כמ"ש (שמות […]
בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות וגו': (כט) ויעל עליו וג[ו']
אף ביום השמיני למלואים שהוא יום הקמת המשכן ש[…]
משה ס והקריב קרבנות צבור חוץ מאותן שנצטוו אה[רן]
בו ביום שנאמר (ויקרא ט) קרב אל המזבח וגו': א[ת]
העלה. ע עולת התמיד: ואת המנחה. מנחת נסכ[ים]
של פ תמיד כמו שנאמר (שמות כט) ועשרן סלת ב[…]

שפתי חכמים

נראה דהולרך לראיה לפי שבתורת כהנים ר"פ שמיני אמרו שהם
א"ל ויהי נועם וכו' וכן הוא בילקוט: ס הא דכתיב הכא ויקטר
עליו קטורת קאי על משה שהקטיר בשבעת ימי המלואים קודם שנמשח
אהרן ואף ביום שמיני למלואים שהתחיל אהרן להקטיר היה משה
מקטיר חוץ מאותן שנצטוו לאהרן לבו ביום ואהרן ובניו הקריבו קרבנ[ות]
שנצטוו לבו ביום: ע לאפוקי עולת אהרן ועולת העם שביום השמי[ני]
הקריב אהרן ולא משה כמו שמפורש בפ' שמיני: פ אע"פ שהר[…]
מנחות הן מ"מ מדכתיב ואת המנחה סתמא מדבר במנחה של תמ[יד]

פירוש לתורת אלהים

דָרוֹם זַייט: (כה) וַיַּעַל הַנֵּרוֹת אוּנ עֶר הָט אָן גְצוּנְדֶען דִי רֶערְלִיךְ לִפְנֵי יְיָ פַר גָאט: (כו) וַיָּשֶׂם עֶר הָט גְטָאהְן אֶת מִזְבַּח הַזָּהָב דֶעם מִזְבֵּחַ פוּן גָאלְד אִין דֶעם אוֹהֶל מוֹעֵד פַאר דֶעם פָּרוֹכֶת: (כז) וַיַּקְטֵר עָלָיו אוּנ עֶר הָאט אוֹיף אִים מַקְטִיר גִיוֶוען קְטוֹרֶת: (כח) וַיָּשֶׂם אוּנ עֶר הָט גְטָאהְן אֶת מָסַךְ הַפֶּתַח דֶעם פִיר הַאנְג פוּן דֶר טִיר לַמִּשְׁכָּן צוּם מִשְׁכָּן: (כט) וְאֵת מִזְבַּח הָעוֹלָה אוּנ דֶען מִזְבַּח הָעוֹלָה שָׂם הָט עֶר גְטָאהְן בַּייא דֶער טִיר פ[וּן] דֶעם מִשְׁכָּן וַיַּעַל עָלָיו אוּנ הָט אוֹיף אִים אוֹיף גְבְּרַאכְ[ט] דִי עוֹלַת תָּמִיד וָוס מֶען בַּדַארְף מַקְרִיב זַיין אַלֶע טָא[ג] וְאֶת הַמִּנְחָה אוּנ דִי מִנְחָה וָוס מֶען בַּדַארְף מַקְרִיב זַיי[ן] אַלֶע טָאג: (ל) וַיָּשֶׂם אֶת הַכִּיּוֹר אוּנ עֶר הָאט גְטָאה[ן]

אֶת־עַמּוּדָיו׃ יט וַיִּפְרֹשׂ אֶת־הָאֹהֶל
עַל־הַמִּשְׁכָּן וַיָּשֶׂם אֶת־מִכְסֵה
הָאֹהֶל עָלָיו מִלְמָעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס כ וַיִּקַּח וַיִּתֵּן אֶת־
הָעֵדֻת אֶל־הָאָרֹן וַיָּשֶׂם אֶת־הַבַּדִּים
עַל־הָאָרֹן וַיִּתֵּן אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־
הָאָרֹן מִלְמָעְלָה׃ כא וַיָּבֵא אֶת־הָאָרֹן
אֶל־הַמִּשְׁכָּן וַיָּשֶׂם אֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ
וַיָּסֶךְ עַל אֲרוֹן הָעֵדוּת כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס כב וַיִּתֵּן אֶת
הַשֻּׁלְחָן בְּאֹהֶל מוֹעֵד עַל יֶרֶךְ
הַמִּשְׁכָּן צָפֹנָה מִחוּץ לַפָּרֹכֶת׃
כג וַיַּעֲרֹךְ עָלָיו עֵרֶךְ לֶחֶם לִפְנֵי יְהוָה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃
ס כד וַיָּשֶׂם אֶת־הַמְּנֹרָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד

אונקלוס

עַמּוּדוֹהִי׃ יט וּפְרַס
פְּרָסָא עַל מַשְׁכְּנָא
...יָת חוּפָאָה דְמַשְׁכְּנָא
...וֹהִי מִלְּעֵלָּא כְּמָא דִי
...יד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃
...נְסִיב וִיהַב יָת סַהֲדוּתָא
...רוֹנָא וְשַׁוִּי יָת אֲרִיחַיָּא
אֲרוֹנָא וִיהַב יָת
...רְתָּא עַל אֲרוֹנָא
...עֵלָּא׃ כא וְאָעֵל יָת
...וֹנָא לְמַשְׁכְּנָא וְשַׁוִּי יָת
...כְתָּא דִפְרָסָא וְאַטֵּל
אֲרוֹנָא דְסַהֲדוּתָא
...מָא דִי פַּקִּיד יְיָ יָת
...שֶׁה׃ כב וִיהַב יָת פָּתוֹרָא
...מַשְׁכַּן זִמְנָא עַל צִדָּא
...מַשְׁכְּנָא צִפּוּנָא מִבָּרָא
...רָכְתָּא׃ כג וְסַדַּר עֲלוֹהִי
...דּוּר דִּלְחֵם קֳדָם יְיָ כְּמָא
פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃
וְשַׁוִּי יָת מְנַרְתָּא

...א ויפרש את שבת כח לב סוכה כא נדרים ל
בכורות מד׃

בעל הטורים

...) ויסך. ד' דין ואידך ויסך אלוה בעדו.
... בדלתים. וירכן ויסך גבי דוד. בזכות
... בדלתים שכל זמן שהיה אוגן לא
...ם למקדש עד שוירכן ויסך זכה לויסך
על ארון ויסך אלוה בעדו׃

רש"י

...) ויפרש את האהל. הן יריעות העזים׃ (כ) את
...עדות. הלוחות׃ (כב) על ירך המשכן
...פונה. (יומא לג) בחלי הלפוני של רוחב הבית׃
...ך. כתרגומו לדא כירך הזה שהוא בלדו של אדם׃

בית יהודא

דעם טיש איז געלעגען צוויי מאל צו זעקס חלות איינע אויף די אנדערע׃ (יט) וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֹהֶל׃ (הֵן יְרִיעוֹת הָעִזִּים) די יְרִיעוֹת וואס זענען געווען געמאכט פון האר פון ציגן האט ער פארשפרייט אויף דעם מִשְׁכָּן׃ (כ) וְאֶת הָעֵדוּת׃ מיינט מען די לוחות׃ (כב) וְעַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן צָפֹנָה׃ דעם
...ש האט מען געשטעלט אין מִשְׁכָּן (בַּחֲצִי הַצְּפוֹנִי שֶׁל רוֹחַב הַבַּיִת) אין די העלפט ברייט פון מִשְׁכָּן וואס איז צפון זייט׃
...ך. (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דער תַּרְגּוּם טייטשט „צִדָּא" אזייט (כְּיֶרֶךְ הַזֶּה שֶׁהוּא בְּצִדּוֹ שֶׁל אָדָם) וויא דר יֶרֶךְ איז די זייט ביי

פירוש לתורת אלהים

...וען זייני ברעטער וַיִּתֵּן אונ האט געגעבן זייני ריגלן ...קם אונ האט אויף געשטעלט זייני זיילן׃ (יט) וַיִּפְרוֹשׂ ...נ ער האט פר שפרייט אֶת הָאוֹהֶל דם געצעלט דם ...ינט מען די יְרִיעוֹת פון האר פון ציגן וַיָּשֶׂם אונ ... האט גטאהן אֶת מִכְסֵה די דעק פון דעם גיצעלט ...אס מיינט מען די דעק פון די רויט געפארבטע ...על אונ די פעל פון דר חַיָּה וואס זי הייסט תַּחַשׁ׃ ...) וַיִּקַּח אונ ער האט גנומען וַיִּתֵּן אונ האט גגעבען די ...חות אין ארון וַיָּשֶׂם אונ האט גטאהן דיא ...טאנגן אויף דעם ארון ביי דר זייט וַיִּתֵּן אונ ער האט ...עבן אֶת הַכַּפּוֹרֶת די דעק עַל הָאָרוֹן אויף דעם ארון פון אובן׃ (כא) וַיָּבֵא אונ ער האט גבראכט דעם ארון אין דעם מִשְׁכָּן אריין וַיָּשֶׂם אונ ער האט גטאהן אֵת פָּרוֹכֶת דעם פָּרוֹכֶת וואס ער איז אצווישן שייד וַיָּסֶךְ אונ ער האט בדעקט ער האט מגין גוועען עַל אֲרוֹן אויף דעם ארון׃ (כב) וַיִּתֵּן אונ ער האט גגעבען אֶת הַשֻּׁלְחָן דעם טיש בְּאוֹהֶל מוֹעֵד אויף דער זייט פון דעם מִשְׁכָּן אין צפון אין דר האלבר ברייט וואס אין צפון מִחוּץ אויסן וויניג פון דעם פָּרוֹכֶת׃ (כג) וַיַּעֲרוֹךְ אונ ער האט אוס גרעכט אויף אים עֵרֶךְ לֶחֶם ארעכטונג פון ברוט לִפְנֵי יְיָ פר גאט׃ (כד) וַיָּשֶׂם אונ ער האט גטאהן די מְנוֹרָה נוֹכַח אקעגין טיש עַל יֶרֶךְ אויף דער זייט הַמִּשְׁכָּן אין

ואת־כנו וקדשת אתו: יב והקרבת
את־אהרן ואת־בניו אל־פתח אהל
מועד ורחצת אתם במים:
יג והלבשת את־אהרן את בגדי
הקדש ומשחת אתו וקדשת אתו
וכהן לי: יד ואת־בניו תקריב
והלבשת אתם כתנת: טו ומשחת
אתם כאשר משחת את־אביהם
וכהנו לי והיתה להית להם
משחתם לכהנת עולם לדרתם:
טז ויעש משה ככל אשר צוה יהוה
אתו כן עשה: ס ששי יז ויהי בחדש
הראשון בשנה השנית באחד
לחדש הוקם המשכן: יח ויקם משה
את־המשכן ויתן את־אדניו וישם
את־קרשיו ויתן את־בריחיו ויקם

אונקלוס

ית כיורא וית בסיסיה
ותקדש יתה: יב ותקרב
ית אהרן וית בנוהי
לתרע משכן זמנא ותסחי
יתהון במיא: יג ותלבש
ית אהרן ית לבושי
קודשא ותרבי יתה
ותקדש יתה וישמש
קדמי: יד וית בנוהי
תקרב ותלבש יתהון
כתונין: טו ותרבי יתהון
כמא די רביתא
אבוהון וישמשון קדמי
ותהי למהוי להון
רבותהון לכהנות עלם
לדריהון: טז ועבד משה
ככל די פקיד יי יתה
כן עבד: יז והוה בירחא
קדמאה בשתא תנינתא
בחד לירחא אתקם
משכנא: יח ואקים משה
ית משכנא ויהב ית
סמכוהי ושוי ית דפוהי
ויהב ית עברוהי ואקים

תולדות אהרן

ויהי בחדש שבת פ ר״ה ג׳ תענית כט: ויקם משה את המשכן מנחות לט:

בעל הטורים

(טו) משחתם. ב׳ דין ואידך כי משחתם בהם מום בם פי׳ בזמן שהם תמימים יהיה להם משחתם לכהונת עולם אבל כשיהיה בהם מום לא לרצון יהיו: (יז) הוקם. ג׳ הוקם המשכן הוקם על גבי דוד. הוקם את דברי יהונדב בן רכב. בזכות שהקים דוד המקדש כדכתיב כי אנכי יושב בבית ארזים וגו׳ הוקם על. בני יהונדב בן רכב שהקימו דברי אביהם זכו למה שנאמר לא יכרת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים: (יח) ויקם משה את המשכן. משכן לא נאמר אלא המשכן לרבות משכן של מעלה דאיתא בפסיקתא שצוה הקב״ה למלאכי של מעלה להקים משכן למעלה:

פירוש לתורת אלהים

דעם האנט פאס ואת כנו אונ זיין פוס וקדשת אותו אונ זאלסט אים הייליגען: (יב) והקרבת אונ דו זאלסט גנעהמען את אהרן ואת בניו אהרן אונ זייני זין אל צוא דער טיר פון אהל מועד ורחצת אונ זאלסט וואשען טובלען זיי אין וואסער: (יג) והלבשת אונ דוא זאלסט אן קליידען אהרן את בגדי הקודש דיא הייליגי קליידר ומשחת אונ זאלסט אים זאלבין וקדשת אונ זאלסט אים הייליגן וכהן לי אונ ער זאל בדינען צו מיר: (יד) ואת בניו אונ זייני קינדר זאלסטו גנעמין והלבשת אונ זאלסט אן קליידען זיי כתנות העמדר: (טו) ומשחת אונ זאלסט זייא זאלבען כאשר אזו וויא דוא האסט געזאלבט זייער פאטר אהרן וכהנו לי אונ זיי זאלען דינען צו מיר והיתה אונ עס זאל זיין צו זיי משחתם זייער זאלבונג לכהונת צו כהנים אויף אייביג לדורותם אויף דור דורות: (טז) ויעש האט משה גטוען ככל אזוי ווי גאט האט אים גשאפט כן עשה אזו האט ער גטוען: (יז) ויהי אונ עס איז גיוועזן בחודש הראשון אין דעם ערשטן חודש בשנה אין דעם אנדרן יאר פון דעם ארוים גאנג פון מצרים באחד לחודש אין איין טאג אין חודש הוקם איז גיווארען אויף גשטעלט דאס משכן: (יח) ויקם האט משה אויף גשטעלט דם משכן ויתן אונ האט געגעבען זייני שוועלען וישם אונ האט

גטוען

ד וְהֵבֵאתָ אֶת־הַשֻּׁלְחָן וְעָרַכְתָּ אֶת־
עֶרְכּוֹ וְהֵבֵאתָ אֶת־הַמְּנֹרָה וְהַעֲלֵיתָ
אֶת־נֵרֹתֶיהָ׃ ה וְנָתַתָּה אֶת־מִזְבַּח
הַזָּהָב לִקְטֹרֶת לִפְנֵי אֲרוֹן הָעֵדֻת
וְשַׂמְתָּ אֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן׃
ו וְנָתַתָּה אֵת מִזְבַּח הָעֹלָה לִפְנֵי
פֶּתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל־מוֹעֵד׃ ז וְנָתַתָּ
אֶת־הַכִּיֹּר בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין
הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁם מָיִם׃ ח וְשַׂמְתָּ
אֶת־הֶחָצֵר סָבִיב וְנָתַתָּ אֶת־מָסַךְ
שַׁעַר הֶחָצֵר׃ ט וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן
הַמִּשְׁחָה וּמָשַׁחְתָּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן
וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ
וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְהָיָה קֹדֶשׁ׃ י וּמָשַׁחְתָּ
אֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו
וְקִדַּשְׁתָּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ
קֹדֶשׁ קָדָשִׁים׃ יא וּמָשַׁחְתָּ אֶת־הַכִּיֹּר

אונקלוס

בְתָא׃ ד וְתָעֵל יָת
וּרָא וְתַסְדַר יָת סִדְרֵהּ
עֵל יָת מְנַרְתָּא וְתַדְלֵיק
בּוֹצִינָהָא׃ ה וְתִתֵּן
מַדְבְּחָא דְדַהֲבָא
טֹרֶת בּוּסְמַיָא קֳדָם
וֹנָא דְסַהֲדוּתָא וּתְשַׁוֵי
פְּרָסָא דְתַרְעָא
שְׁכְּנָא׃ ו וְתִתֵּן יָת
בְּחָא דַעֲלָתָא קֳדָם
רַע מַשְׁכְּנָא מַשְׁכַּן
נָא׃ ז וְתִתֵּן יָת כִּיוֹרָא
ן מַשְׁכַּן זִמְנָא וּבֵין
בְּחָא וְתִתֵּן תַּמָן מַיָא׃
וּתְשַׁוֵי יָת דַּרְתָּא סְחוֹר
חוֹר וְתִתֵּן יָת פְּרָסָא
תְרַע דַּרְתָּא׃ ט וְתִסַּב
מִשְׁחָא דִרְבוּתָא
רַבֵּי יָת מַשְׁכְּנָא וְיָת
דִּי בֵהּ וּתְקַדֵּשׁ יָתֵהּ
ת כָּל מָנוֹהִי וִיהֵי
דְשָׁא׃ י וּתְרַבֵּי יָת
דְבְּחָא דַעֲלָתָא וְיָת כָּל
נוֹהִי וּתְקַדֵּשׁ יָת
דְבְּחָא וִיהֵי מַדְבְּחָא
דֶשׁ קוּדְשִׁין׃ יא וּתְרַבֵּי

תולדות אהרן

תם את מזבח זבחים נח : ונתת את הכיור
זבחים נח : ומשחת את מזבח זבחים פו :

רש"י

קילה היתה : (ד) וערכת את ערכו. שתי מערכות
של לחם הפנים :

בית יהודא

הָיָה) וָוארוּם דֶר פָּרוֹכֶת אִיז גֶעוֶועֶן ווִי אַ וַואנְט : (ד) וְעָרַכְתָּ
אֶת עֶרְכּוֹ. זָאגְט רש"י (שְׁתֵּי מַעֲרָכוֹת שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים) אוֹיף

פירוש לתורת אלהים

אוּנ דוּא זָאלְסְט אָן צִינְדִין אִירֶי רֶערְלִיךְ : (ה) וְנָתַתָּ
אוּנ דוּ זָאלְסְט גֶעבֶּן דֶעם מִזְבֵּחַ פוּן גָאלְד לִקְטוֹרֶת
צוּ קְטוֹרֶת לִפְנֵי פַר דֶעם אָרוֹן וָוס אִין אִים לִיגִין דִי
לוּחוֹת וְשַׂמְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט טוּעֶן אֶת מָסַךְ דֶעם פִיר
הַאנְג פוּן דֶר טִיר צוּ דֶעם מִשְׁכָּן : (ו) וְנָתַתָּ אוּנ דוּ
זָאלְסְט גֶעבֶּן דֶעם מִזְבַּח הָעוֹלָה לִפְנֵי פֶּתַח פַר דֶער
טִיר פוּן דֶעם מִשְׁכָּן אוֹהֶל מוֹעֵד : (ז) וְנָתַתָּ אוּנ דוּא
זָאלְסְט גֶעבֶּן דֶעם הַאנְדפַאס צְוִוישֶׁן אוֹהֶל מוֹעֵד אוּנ
מִזְבֵּחַ וְנָתַתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט גֶעבֶּען דַארְטֶען וַואסֶר :
(ח) וְשַׂמְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט טוּעֶן דֶעם הוֹף אַרוּם וְנָתַתָּ
אוּנ דוּ זָאלְסְט גֶעבֶּען אֶת מָסַךְ דֶעם פִיר הַאנְג שַׁעַר
הֶחָצֵר פוּן דֶעם טוֹעֶר פוּן דֶעם חָצֵר : (ט) וְלָקַחְתָּ אוּנ
דוּ זָאלְסְט נֶעמֶן אֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה דֶם זַאלְבּ אֵייל וּמָשַׁחְתָּ
אוּנ דוּ זָאלְסְט זַאלְבֶּן אֶת הַמִּשְׁכָּן דֶעם מִשְׁכָּן וְאֶת כָּל
אוּנ אַלֶץ וָואס אִיז אִין מִשְׁכָּן וְקִדַּשְׁתָּ אוּנ זָאלְסְט
הֵיילִיגֶן אִים וְאֶת אוּנ אַלִי זַיינִי כֵּלִים וְהָיָה קוֹדֶשׁ וֶועט
עֶר זַיין הֵיילֶג : (י) וּמָשַׁחְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט זַאלְבֶּן דֶעם
מִזְבַּח הָעוֹלָה וְאֶת כָּל כֵּלָיו אוּנ אַלִי זַיינִי כֵּלִים וְקִדַּשְׁתָּ
אוּנ דוּ זָאלְסְט הֵיילִיגֶען דֶעם מִזְבֵּחַ וְהָיָה וֶועט זַיין
הַמִּזְבֵּחַ גַאנְץ הֵיילֶג : (יא) וּמָשַׁחְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט זַאלְבֶּן
דעם

וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן׃ מב כְּכֹל אֲשֶׁר־
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הָעֲבֹדָה׃ מג וַיַּרְא
מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַמְּלָאכָה וְהִנֵּה עָשׂוּ
אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה כֵּן עָשׂוּ
וַיְבָרֶךְ אֹתָם מֹשֶׁה׃ פ חמישי שביעי כשהן מחוברין
מ א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
ב בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד
לַחֹדֶשׁ תָּקִים אֶת־מִשְׁכַּן אֹהֶל
מוֹעֵד׃ ג וְשַׂמְתָּ שָׁם אֵת אֲרוֹן הָעֵדוּת
וְסַכֹּתָ עַל־הָאָרֹן אֶת־הַפָּרֹכֶת׃

אונקלוס

לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא לְאַ
כַּהֲנָא וְיָת לְבוּשֵׁי בְנ
לְשַׁמָּשָׁא׃ מב כְּכֹל
פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה
עֲבַדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כָּל פָּלְחָנָא׃ מג וַחֲזָא מ
יָת כָּל עֲבִדְתָּא וְ
עֲבַדוּ יָתַהּ כְּמָא דִי פַ
יְיָ כֵּן עֲבַדוּ וּבָרִיךְ יָת
מֹשֶׁה׃ א וּמַלִּיל יְיָ
מֹשֶׁה לְמֵימָר׃ ב בְּיוֹ
יַרְחָא קַדְמָאָה בְּ
לְיַרְחָא תְּקִים יָת מַשְׁכַּ
מַשְׁכַּן זִמְנָא׃ ג וּתְ
תַּמָּן יָת אֲרוֹנָא דְסַהֲדוּ
וְתַטֵּל עַל אֲרוֹנָא

תולדות אהרן

וסכת על כהן כוכה ז סוטה לז מנחות

בית יהודא

גֶעוָוארֶן (הוּקַם מֵאֵלָיו) עֶר אִיז אַלֵיין אוֹיפְגֶעשְׁטֶעלְט גֶעוָוארֶן, אַזוֹי שְׁטֵייט אִין מִדְרָשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא׃ (מג) וַיְבָרֶךְ אוֹתָם מֹשֶׁה]. מֹשֶׁה הָאט גֶעבֶּענְטְשְׁט דִי יִדְּעֶן (אָמַר לָהֶם) עֶר הָט גֶעזָאגְט צוּ זֵיי (יְהִי רָצוֹן שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם) עֶס זָאל זַיין דֶר ווִילֶען פוּן הקב"ה זַיין רוּהוּנְג זָאל זַיין אִין דֶעם מִשְׁכָּן וָואס אַייעֶרע הֶענְט הָאבֶּען גֶעמַאכְט (וִיהִי נֹעַם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ) אוּנ דִי זִיסְקַייט פוּן הקב"ה זָאל זַיין אוֹיף נִביז צוּם סוֹף קַאפִּיטְל] (וְהוּא אֶחָד מִי"א מִזְמוֹרִים שֶׁבִּתְפִלָּה לְמֹשֶׁה) דֶער קַאפִּיטְל וִיהִי נֹעַם אִיז אֵיינֶער פוּן דִיא קַאפִּיטְל וָוס מֹשֶׁה הָט גֶעזָאגְט פוּן תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אוּנ ווַייטֶער נִעַיין רש"י ב"ב יד ע"ב בסוף העמוד] : (ג) וְסַכֹּתָ עַל הָאָ זָאגְט רש"י (וְסַכּוֹתָ לְשׁוֹן הַגָנָה) וְסַכּוֹתָ אִיז דֶערְטַייטְשׁ זָאלְסְט פַארְשְׁטֶעלֶען פַאר דֶעם אָרוֹן מִיט דֶעם פָּרוֹכֶת (שֶׁהֲרֵי מְ

רש"י

מאליו מדרש רבי תנחומא : (מג) ויברך אותם מש א"ל י"ר שתשרה שכינה במעשה ידיכם (תהלים צ) מ נועם ה' אלהינו עלינו וגו' והוא א' מי"א ב מזמ שבתפלה למשה : (ג) וסכת על הארן . ל' הגנה ש

שפתי חכמים

י' אמות לכך היה לו כח להקימו : מ דק"ל מאי ברכה בירך אותם ל"פ ברכת ויהי נועם שהיא ברכה שתיקן משה על השלמת בנין הבית וק"ל : נ (

ליקוטי יוסף

(מג) וַיַּרְא משה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה וגו' וַיְבָרֶךְ אוֹתָם מֹשֶׁה . דֶר ספר חסידים שְׁרַייבְּט אַז אֵיינֶער עֶנְדִיגְט אֵיין גְרוֹיסֶע מְלָאכָה דַארְף מֶען אִים בֶּענְטְשֶׁען אוּנ אַזוֹ גֶעפִינֶען מִיר אַז גָאט הָט בַּאשַׁאפֶן דִי וֶועלְט הָט אִים דֶער שַׂר פוּן דֶר וֶועלְט גִיבֶּענְטְשְׁט אַזוֹ ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (יִשְׂמַח ה' בְּמַעֲשָׂיו) גָאט זָאל זִיךְ פְרֵייעֶן מִיט זַיין ווערְק כְּלוֹמַר עֶר זָאל הָאבֶּן נַחַת רוּחַ פוּן גָאר זַיינֶע ווערְק אִיבֶּר דֶעם ווִיא זֵיי הָאבֶּן גִיעֶנְד גִט דִיא ווערְק פוּן מִשְׁכָּן הָט זֵיי מֹשֶׁה גִיבֶּענְטְשְׁט אַז דִי שְׁכִינָה זָאל רוּעֶן אִין דֶעם מִשְׁכָּן, חָאטְשֶׁי מִיר גִיפִינֶען דָאךְ אַז גָאט ב"ה הָאט זֵייא צוּא גֶעזָאגְט (וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם) אַז זֵייא וֶועלֶען בּוֹיעֶן פוּן מַיינֶעט וֶועגֶן אֵיין מִקְדָּשׁ וֶועל אִיךְ רוּעֶן צְווִישֶׁען זֵייא, מֹשֶׁה הָאט זִיךְ אָבֶּער גֶעפָארְכְטֶען טָאמֶער הָאבֶּען דִיא יִשְׂרָאֵל גֶעזִינְדִיגְט אָדֶער טָאמֶער הָאט בְּצַלְאֵל אָדֶער עֶר אַלֵיין נִישְׁט צוּ גֶעטְרָאפֶען אַקוּרַאט אַזוֹ ווִיא גָאט הָט גֶעבָּאטֶען אִיבֶּער דֶ"ם הָט עֶר זֵייא גִיבֶּענְטְשְׁט:

פירוש לתורת אלהים

הֵיילִיגֵי קְלֵיידֶער וָואס צוּ אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת בִּגְדֵי דִיא קְלֵיידֶער פוּן זַיינֶע קִינְדֶער לְכַהֵן צוּא בַּדִי (מב) כְּכֹל אַזוֹ ווִי גָאט הָט גְשַׁאפְט צוּ מֹשֶׁה כֵּן אַזוֹ הָאבֶּן גְמַאכְט דִי קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל גָאר דִי אַרְבִּי (מג) וַיַּרְא משה הָט מֹשֶׁה גְזֶעהְן אֶת כָּל הַמְּלָאכָה גָאר מְלָאכָה וְהִנֵּה אוּנ זֵיי הָאבֶּען זִיא גְמַאכְט כַּאֲשֶׁר ווִי גָאט הָט גְשַׁאפְט אַזוֹי הָאבֶּען זֵייא גְטוּעֶן וַיְ הָאט מֹשֶׁה זֵייא גִבֶּענְשְׁט : (ב) בְּיוֹם אִין דֶעם פ הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן פוּן דֶעם עֶרְשְׁטֶען חוֹדֶשׁ דָאס מֵיי מֶען רֹאשׁ חוֹדֶשׁ נִיסָן בְּאֶחָד אֵיין טָאג אִין חוֹדֶשׁ תָּ זָאלְסְטוּ אוֹיף שְׁטֶעלִין אֶת מִשְׁכַּן דָאס מִשְׁכָּן אֹ מוֹעֵד : (ג) וְשַׂמְתָּ שָׁם אוּנ דוּ זָאלְסְט דָארְטֶן אַרַיין טְ דֶעם אָרוֹן הָעֵדוּת וְסַכּוֹתָ אוּנ דוּא זָאלְסְט בַּדֶע

אִיבֶּער דֶעם אָרוֹן דָאס פָּרוֹכֶת : (ד) וְהֵבֵאתָ אוּנ דוּא זָאלְסְט בְּרֶענְגֶען אֶת הַשֻּׁלְחָן דֶעם טִישׁ וְעָרַכְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט אָן רֶעכְטֶען אֶת עֶרְכּוֹ זַיין אָן רִיכְט ... וְהֵבֵאתָ אוּנ דוּ זָאלְסְט בְּרֶענְגֶען אֶת הַמְּנוֹרָה דִי מְנוֹרָה וְהַעֲ

אונ

כֵּלָיו וְאֵת לֶחֶם הַפָּנִים׃ לז אֶת־
הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה אֶת־נֵרֹתֶיהָ נֵרֹת
הַמַּעֲרָכָה וְאֶת־כָּל־כֵּלֶיהָ וְאֵת שֶׁמֶן
הַמָּאוֹר׃ לח וְאֵת מִזְבַּח הַזָּהָב וְאֵת
שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת קְטֹרֶת הַסַּמִּים
וְאֵת מָסַךְ פֶּתַח הָאֹהֶל׃ לט אֵת ׀
מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת
אֲשֶׁר־לוֹ אֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו
אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ׃ מ אֵת קַלְעֵי
הֶחָצֵר אֶת־עַמֻּדֶיהָ וְאֶת־אֲדָנֶיהָ
וְאֶת־הַמָּסָךְ לְשַׁעַר הֶחָצֵר אֶת־
מֵיתָרָיו וִיתֵדֹתֶיהָ וְאֵת כָּל־כְּלֵי
עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל מוֹעֵד׃
מא אֶת־בִּגְדֵי הַשְּׂרָד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ
אֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן

כָּל מָנוֹהִי וְיָת לְחֵם
א׃ לז יָת מְנַרְתָּא
תָא יָת בּוֹצִינָהָא
יָנֵי סִדְרָא וְיָת כָּל
הָא וְיָת מִשְׁחָא
נְהוֹרוּתָא׃ לח וְיָת
בְּחָא דְדַהֲבָא וְיָת
חָא דִרְבוּתָא וְיָת
ת בּוּסְמַיָּא וְיָת
סָא דִתְרַע מַשְׁכְּנָא׃
ת מַדְבְּחָא דִנְחָשָׁא
סְרָדָא דִנְחָשָׁא דִילֵהּ
אֲרִיחוֹהִי וְיָת כָּל
הִי יָת כִּיוֹרָא וְיָת
סֵהּ׃ מ יָת סְרָדֵי
רְתָא יָת עַמּוּדָהָא וְיָת
בְהָא וְיָת פְּרָסָא לִתְרַע
תָא יָת אֲטוּנוֹהִי
דְהָא וְיָת כָּל מָנֵי פָּלְחַן
כְּנָא לְמַשְׁכַּן זִמְנָא׃
יָת לְבוּשֵׁי שִׁמּוּשָׁא
מְשָׁא בְקוּדְשָׁא יָת
א את בגדי יופא עב׃

בעל הטורים

מודיה. ד' כמס'. את עמודיה. אנכי
עמודים. תלכה עמודים. עמודיה
ן שעמודי המשכן הם עמודי עולם
שבזכותם העולם עומד׃

רש"י

אדם לזקפן ומשה העמידו אמר משה לפני הקב"ה איך
הקמתו ע"י אדם א"ל עסוק אתה בידך נראה כמקימו
נזקף וקם מאליו וזהו שנאמר הוקם המשכן הוקם
הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא) משֶׁה הָאט גֶעזָאגְט פַאר הַקָּדוֹשׁ
יךְ אַמֶענְטְשׁ זָאל אוֹיפְשְׁטעלִין דָאס מִשְׁכָּן (אָמַר לוֹ)
אן צוּרִירֶען אַבְרֶעט (נִרְאֶה כְּמֵקִימוֹ) עֶס הָט אוֹיסְגֶעזֶעהְן
מִשְׁכָּן הָאט זִיךְ אַלֵיין אוֹיפְגֶעשְׁטֶעלְט (וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר) דָאס

בית יהודא

בְּאָדָם לְזָקְפָן) עֶס אִיז נִיט גֶעוֶוען אֵיין מֶענְטְשׁ בַּיין יוּדְען וָוס
זָאל הָאבְּן כֹּחַ אוֹיפְצוּשְׁטֶעלֶען דִיא בְּרֶעטֶער (וּמשֶׁה הֶעֱמִידוֹ)
אוּנ משֶׁה אַלֵיין הָט אוֹיפְגֶעשְׁטֶעלְט דֶעם מִשְׁכָּן (אָמַר משֶׁה
בָּרוּךְ הוּא (אֵיךְ אֶפְשַׁר הֲקָמָתוֹ עַל יְדֵי אָדָם) וִוי אַזוֹי אִיז
הָאט הקב"ה גֶעזָאגְט צוּ משֶׁה (עֲסוֹק אַתָּה בְּיָדְךָ) הֵייבּ דוּ
משֶׁה שְׁטֶעלְט־אוֹיף דֶעם מִשְׁכָּן (וְהוּא נִזְקָף וְקָם מֵאֵלָיו) אוּנ
דָאס זָאגְט דֶער פָּסוּק (הוּקַם הַמִּשְׁכָּן) דֶער מִשְׁכָּן אִיז אוֹיפְגֶעשְׁטֶעלְט

פירוש לתורת אלהים

דֶער לֶחֶם הַפָּנִים׃ (לז) אֶת הַמְּנוֹרָה דִי מְנוֹרָה דִיא
ע אֶת נֵרוֹתֶיהָ אִירִי רֶערְלֶךְ נֵרוֹת דִי רֶערְלִיךְ וָואס
עֶנֶען אוּם גְסַדֶרְתְּ וְאֶת אוּנ גָאר אִירֶע כֵּלִים וְאֵת
אוּנ דֶעם בּוֹמֶל אוּף צוּ לַייכְטֶען אִין דֶער מְנוֹרָה׃
וְאֵת מִזְבַּח הַזָּהָב אוּנ דֶעם מִזְבֵּחַ פוּן גָאלְד וְאֵת שֶׁמֶן
בּוֹמֶל אוּף צוּ זַאלְבֶּען וְאֵת קְטוֹרֶת אוּנ דִיא קְטוֹרֶת
דֶעם גְוֶוערְץ וְאֵת מָסַךְ אוּנ דֶעם פִיר הַאנְג פֶּתַח
הֶל וָואס עֶר זָאל הֶענְגִין אִין דֶער טִיר פוּן דֶעם
עֶלְט׃ (לט) אֵת מִזְבַּח דֶעם מִזְבֵּחַ פוּן קוּפֶּער וְאֵת
אוּנ דִי זִיפּ פוּן קוּפֶּער אֲשֶׁר לוֹ וָוס צוּם מִזְבֵּחַ
בַּדָּיו זַיינֶע שְׁטַאנְגֶען וְאֵת כָּל כֵּלָיו אוּנ גָאר זַיינֶע
כֵּלִים אֶת הַכִּיוֹר דֶעם הַאנְט פַאס וְאֶת כַּנּוֹ אוּנ זַיין
פוּס׃ (מ) אֵת קַלְעֵי דִי אוּם הֶענְג פוּן דֶעם חָצֵר אֶת
עַמּוּדֶיהָ אִירֶע זַיילֶן וְאֶת אֲדָנֶיהָ אוּנ אִירִי שְׁוֶועלֶר וְאֶת
הַמָּסָךְ אוּנ דֶעם פִיר הַאנְג לְשַׁעַר הֶחָצֵר צוּם טוֹיעֶר פוּן
דֶעם חָצֵר אֶת מֵיתָרָיו זַיינֶע שְׁטְרִיק וִיתֵדוֹתֶיהָ אוּנ
אִירֶע פְּלֶעקֶער וְאֵת כָּל כְּלֵי אוּנ אַלִי כֵּלִים עֲבוֹדַת פוּן
דֶער דִינְסְט פוּן דֶעם מִשְׁכָּן לְאוֹהֶל מוֹעֵד צוּם אוֹהֶל
מוֹעֵד׃ (מא) אֶת בִּגְדֵי דִי קְלֵיידֶער פוּן דִינְסְט לְשָׁרֵת
צוּ בַּדִינֶען בַּקֹּדֶשׁ אִין הֵיילִיקַייט דָאס מֵיינְט מֶען דִי
קְלֵיידֶר וָוס מֶען הָט בַּדֶעקְט דִי כְּלֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
אוּנ דֶעם אָרוֹן בְּשַׁעַת מֶען הָט גְצוֹגֶן אֶת בִּגְדֵי דִיא
הייליגי

עֲבֹדַת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד וַיַּעֲשׂוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ׃ פ רביעי לג וַיָּבִיאוּ
אֶת־הַמִּשְׁכָּן אֶל־מֹשֶׁה אֶת־הָאֹהֶל
וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו קְרָסָיו קְרָשָׁיו בְּרִיחָו
וְעַמֻּדָיו וַאֲדָנָיו׃ לד וְאֶת־מִכְסֵה עוֹרֹת
הָאֵילִם הַמְאָדָּמִים וְאֶת־מִכְסֵה
עֹרֹת הַתְּחָשִׁים וְאֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ׃
לה אֶת־אֲרוֹן הָעֵדֻת וְאֶת־בַּדָּיו וְאֵת
הַכַּפֹּרֶת׃ לו אֶת־הַשֻּׁלְחָן אֶת־כָּל־

מַשְׁכְּנָא מַשְׁכַּן זִמ…
וַעֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כּ…
דִּי פַּקִּיד יְיָ יָת מ…
כֵּן עֲבָדוּ: לג וְאַיְתִיו…
מַשְׁכְּנָא לְמשֶׁה
מַשְׁכְּנָא וְיָת כָּל מָנ…
פּוּרְפּוּהִי דַּפּוּהִי עַבְר…
וְעַמּוּדוֹהִי וְסַמְכוֹה…
לד וְיָת חוֹפָאָה מַ…
דְּדִכְרֵי מְסַמְּקֵי ו…
חוֹפָאָה מַשְׁכֵּי דְסַסְגוֹ…
וְיָת פָּרֻכְתָּא דִּפְרָסָ…
לה יָת אֲרוֹנָא דְּסַהֲדוּ…
וְיָת אֲרִיחוֹהִי ו…
כַּפֻּרְתָּא: לו יָת פָּתוֹ…

תולדות אהרן

ויביאו את המשכן ס' הזוהר פרשת ויח…

רש"י

ואפוד וירכסו את החשן וגו' וע"כ פחות משנים לא שהרי בשתי קצות החשן היו ב' טבעות החשן וכב' כת… האפוד היו ב' טבעות האפוד שכנגדן ולפי דרך קשירה חוטין היו ומכל מקום פחות משנים אי אפשר: (לב) ויע… בני ישראל. את המלאכה ב ככל אשר צוה ה' ו… (לג) ויביאו את המשכן וגו'. שלא היו יכולין ל להקימו שלא עשה משה שום מלאכה במשכן הניח לו הקב"ה הק… שלא היה יכול להקימו שום אדם מחמת כובד הקרשים…

בית יהודא

וואָרום מיר געפינען ביי דעם חשן ואפוד שטייט אין פסוק וירכסו את החשן, מען זאל באהעפטען דעם חשן פון זיינע רינגען ביז צו די רינגען פון אפוד בפתיל תכלת, מיט אַפּאַדים תכלת ועל כרחך פחות משנים לא היו) אונ ווייניגער פון צוויי פעדים איז געוויס ניט געוועז (שהרי בשתי קצות החשן היו שתי טבעות החשן) וואָרום אין ביידע עקן חשן זענען געוועז צוויי רינגען פון חשן (ובשתי כתפות האפ"ד) אונ ביי די צוויי אקסיל בענדער פון אפוד (היו שתי טבעות האפוד שכנגדן) זענען געוועז צוויי רינגען פון אפוד וואס זענען געוועז נעגען די רינגען פון חשן (ולפי דרך קשירה ארבע חוטין היו) אונ ווי עס ווערט געוויינליך פארבונדען האט געדארפט פיר פעדים (ומכל מקום פחות משנים אי אפשר) אבער ווייניגער פון צוויי פעדים קען דאך ניט זיין, פון דעסטוועגען שטייט אין פסוק פתיל תכלת, אפאדים תכלת, אונ עס שטייט ניט פתילי תכלת, פעדים תכלת: (לב) ויעשו בני ישראל יודען האבען געטאן (את המלאכה) די ארבעט (ככל אשר צוה ה') אליץ ווי הקב"ה האט געבאטען: (לג) ויביאו המשכן וגו'. זאגט רש"י (שלא היו יכולין להקימו) ווייל זייא האבען ניט געקענט אויפשטעלען דעם משכן דריבער האבען זיי אים געבראכט וגעברייננגט שטיקערווייז צו משה ער זאל אים אויפשטעלען (ולפי שלא עשה משה שום מלאכה במ… אונ ווייל משה האט ביז איצט קיין ארבעט געטאן ביי דעם משכן (הניח לו הקב"ה הקמתו) דריבער האט הקב"ה געלא… פון משה'ס וועגען דם אויפשטעלונג דעם משכן (שלא היה יכול להקימו שום אדם) עס איז ניט געוועזן איין מענטש ב… יודען וואס זאל קענען אויפשטעלען דעם משכן (מחמת כובד הקרשים) ווייל די ברעטער זענען געוועזן שווער (שאין…

שפתי חכמים

שפירושו פארים ואמר מפוארים שאם לא היו המגבעות ההם מפוארים לא היו להם פארים ולא היה אומר פארי המגבעות רא"ם: ב הוסיף מלת המלאכה דהא כבר כתיב ותכל כל עבודת משכן א"כ בודאי כבר עשו את המלאכה א"כ מה ויעשו וגו' לכ"פ המלאכה ככל וגו' כלומר לא שינו המלאכה אלא עשו ככל אשר צוה ה' את משה: ל דאל"כ לא היה להם להביא אברים אברים כי דרך האומנים שמקימים את הבית ואח"כ מראין את בנינם ועז"פ מפני שלא היו יכולין להקימו. ק"ל והא בשעת המסעות בכל מסע ומסע היו נוקמים אותו הי"ל ג"כ עכשיו להקימו. ועז"פ ולפי וכו' והוקם ע"י משה ב… ראשונה מאליו ומן היום ההוא והלאה נזקף מאליו ע"י המקימין… בכל מסע. (נח"י) כאן משמע דגם משה הקים ע"פ הנס אבל בכר… דף נ"ז ובשבת דף ל"ב ובבכורות מ"ד ונדרים ל"ח משמע דמשה היה…

פירוש לתורת אלהים

אונ עס האט זיך אום גלאזט כל עבודת גאר די ארבעט פון דעם משכן: (לג) ויביאו אונ זייא האבען געבראכט את המשכן דעם משכן צו משה את האוהל דעם געצעלט ואת כל כליו אונ גאר זייני כלים קרסיו זייני העקליך קרשיו זיינע ברעטער בריחיו זייני ריגלען ועמודיו אונ זייני זיילען ואדניו אונ זייני שוועלר: (לד) ואת מכסה אונ די דעק עורות וואס זי איז געמאכט געווארען פון פעל פון די רויט געפארבטע ווידער ואת מכסה אונ די דעק וואס איז געוועזן פון פעל פון דר חיה וואס הייסט תח… ואת אונ דעם פרוכת וואס איז געוועזן אצווישען שיי… (לה) את ארון דעם קאסטען וואס דארטען ליגען די לוח… ואת בדיו אונ זייני שטאנגען ואת הכפורת אונ דעם צ… דעק וואס דעקט צוא דעם ארון: (לו) את השלחן די… טיש את כל כליו אונ גאר זיינע כלים ואת לחם הפ…

שָׁא דְּהַב דְּכֵי
וּ עֲלוֹהִי גְּלִיפָן
מְפָרַשׁ קֹדֶשׁ לַיְיָ:
יְהָבוּ עֲלוֹהִי חוּטָא
תָא לְמִתַּן עַל
תָא מִלְעֵלָּא כְּמָא
קִיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:
שְׁלִים כָּל פָּלְחַן

הַקֹּדֶשׁ זָהָב טָהוֹר וַיִּכְתְּבוּ עָלָיו
מִכְתַּב פִּתּוּחֵי חוֹתָם קֹדֶשׁ לַיהוָה:
לא וַיִּתְּנוּ עָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת לָתֵת עַל־
הַמִּצְנֶפֶת מִלְמָעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס לב וַתֵּכֶל כָּל־

בעל הטורים

לו: (לב) ותכל כל עבדת משכן. בגי' בעשרים וחמשה בכסלו נגמר: ותכל. היה לומר כי עתה כלה מלאכת כל העולם:

רשב"ם

הדיוט או בכהן גדול לבדו: (לב) ותכל. כמו ותרב משאת בנימין:

רש"י

נות המפוארות: (לא) לתת על המצנפת
עלה. וע"י הפתילים היה מושיבן על המצנפת כמין
וא"א לומר הציץ על המצנפת שהרי בשחיטת קדשים
שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין
היה נתון על המצח הרי המצנפת למעלה והציץ למטה
על המצנפת מלמעלה. ועוד הקשיתי בה כאן הוא
ויתנו עליו פתיל תכלת ובענין הצואה הוא אומר
כח) ושמת אותו על פתיל תכלת ואומר אני פתיל
זה הוטין הן לקשרו בהן במצנפת לפי שהציץ אינו אלא
לאוזן ובמה יקשרנו במצחו והיו קבועין בו חוטי
לשני ראשיו ובאמצעיתו שבהן קושרו ותולהו במצנפת
א בראשו ושני חוטין היו בכל קצה וקצה אחת ממעל
מתחת לצד מצחו וכן באמצעו שכך הוא נוח לקשור
דרך קשירה בפחות משני חוטין לכך נאמר על פתיל
ת ועליו פתיל תכלת וקושר ראשיהם השנים כולם יחד
ריו למול ערפו ומושיבו על המצנפת. ואל תתמה שלא
פתילי תכלת הואיל ומרובין הן שהרי מצינו בחשן

בית יהודא

(לא) וְלָתֵת עַל הַמִּצְנֶפֶת מִלְמָעְלָה). די גאלדענע בלעך זאל ער געבן אויף די היטעל פון אויבן, זאגט רש"י (וְעַל יְדֵי הַפְּתִילִים הָיָה מוֹשִׁיבָן עַל הַמִּצְנֶפֶת כְּמִין כֶּתֶר) דורך די פעדים איז געווען די בלעך אויף דעם שטערן און די פעדים אויף די היטעל, אזוי ווי אקרוין (וְאִי אֶפְשַׁר לוֹמַר הַצִּיץ עַל הַמִּצְנֶפֶת) מען קען ניט זאגען דער ציץ (די גאלדענע בלעך) איז געווען אויף די היטעל (שֶׁהֲרֵי בִּשְׁחִיטַת קָדָשִׁים שָׁנִינוּ) ווארום אין די גמרא זבחים האבן מיר געלערנט (שַׂעֲרוֹ הָיָה נִרְאֶה בֵּין צִיץ לְמִצְנֶפֶת שֶׁשָּׁם מֵנִיחַ תְּפִילִין) די האר פון כהן גדול איז געזעהן געווארן צווישען די גאלדענע בלעך (דאס איז דער ציץ) און די היטעל, אויף די האר האט דער כהן גדול געלייגט תפילין (וְהַצִּיץ הָיָה נָתוּן עַל הַמֵּצַח) און דער ציץ איז געווען אויף דעם שטערן פון כהן גדול (הֲרֵי הַמִּצְנֶפֶת לְמַעְלָה וְהַצִּיץ לְמַטָּה) איז דאך דער מצנפת געווען אויף דעם קאפ העכער פון ציץ, און דער ציץ איז געווען אויף דעם שטערן אונטער דעם מצנפת (וּמַהוּ עַל הַמִּצְנֶפֶת מִלְמָעְלָה) וואס רעדט זאגט דער פסוק דער ציץ איז געווען אויף דעם מצנפת פון אויבן. זאגט רש"י (וְעוֹד הִקְשֵׁיתִי בָהּ) נאך האב איך געפרעגט (כָּאן הוּא אוֹמֵר) דא זאגט דער פסוק (וַיִּתְּנוּ עָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת) מען האט געגעבען אפאדים תכלת אויף דעם ציץ (וּבְעִנְיַן הַצַּוָּאָה) ווען הקב"ה האט געבאטען מען זאל מאכן דעם ציץ (הוּא אוֹמֵר) זאגט דער פסוק (וְשַׂמְתָּ אוֹתוֹ עַל פְּתִיל תְּכֵלֶת) דו זאלסט טאן דעם ציץ אויף דעם פאדים תכלת, זאגט רש"י (וְאוֹמֵר אֲנִי) איך זאג (פְּתִיל תְּכֵלֶת זֶה) דער פאדים תכלת הן לְקָשְׁרוֹ בָּהֶן בְּמִצְנֶפֶת) דאס זענען פעדים מיט וועלכע מען זאל צובינדען דעם ציץ צום מצנפת (לְפִי שֶׁהַצִּיץ אֵינוֹ אֶלָּא ...לָאֹזֶן) דער ציץ איז געווען פון איין אויער ביז צום אנדערען אויער איבער דעם שטערן (וּבַמֶּה יִקְשְׁרֶנּוּ בְּמִצְחוֹ) מיט וועט ער צו בינדען דעם ציץ צום שטערן, ער זאל ניט אראפפאלען (וְהָיוּ קְבוּעִין בּוֹ חוּטֵי תְכֵלֶת לִשְׁנֵי רָאשָׁיו ...צְעִיתוֹ) מוזען מיר זאגען אין דעם ציץ איז געווען דריי לעכליך, צוויי לעכליך אין די צוויי עקן וואס נעבען אויער ...אין מיטען ציץ, און אין די דרייא לעכליך זענען געווען אריין געצויגען דריי פעדים אין יעדער לעכיל אפאדים ...הן קוֹשְׁרוֹ וְתוֹלֵהוּ בְּמִצְנֶפֶת כְּשֶׁהוּא בְּרֹאשׁוֹ) מיט די פעדים בינדט ער דעם ציץ צום מצנפת ווען דער מצנפת איז אויף ...קאפ פון כהן גדול (וּשְׁנֵי חוּטִין הָיוּ בְּכָל קָצָה וְקָצָה) בייא יעדער עק פון ציץ איז געווען צוויי פעדים ווארום אז מען ...ט אריין אפאדים אין אלעכיל ווערט דאך פון דעם לאנגען פאדים צוויי קורצע פעדים מיט צוויי עקען (אַחַת ...א וְאַחַת מִתַּחַת לְצַד מִצְחוֹ) איין פאדים ווערט איבער דעם ציץ, און איין פאדים ווערט אונטער דעם ציץ ווס ווערט ...יף דעם שטערן (וְכֵן בְּאֶמְצָעוֹ) און אזוי איז מיט דעם פאדים ווס איז אין די לעכיל ווס איז אין מיטען בלעך (שֶׁכָּךְ ...נוֹחַ לִקְשֹׁר) אזוי איז גרינג מען זאל צובינדען די בלעך צום מצנפת (וְאֵין דֶּרֶךְ קְשִׁירָה בְּפָחוֹת מִשְּׁנֵי חוּטִין) מען קען ...ניט צו בינדען מיט ווייניגער ווי צוויא פעדים (לְכָךְ נֶאֱמַר עַל פְּתִיל תְּכֵלֶת) דריבער זאגט דר פסוק דר ציץ זאל זיין אויף ...ם פאדים תכלת (וְעָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת) און דר פאדים תכלת איז אויף דעם ציץ (וְקוֹשֵׁר רָאשֵׁיהֶם הַשְּׁנַיִם כּוּלָּם יַחַד מֵאֲחוֹרָיו ...ל עָרְפּוֹ) און די צוויי עקן פעדים וואס זענען אין יעדער לעכיל ווס אין די צוויי עקן פון ציץ און פון מיטען ציץ ...דט ער אלע צוזאמען הינטען פון קאפ געגן נאקען (וּמוֹשִׁיבוֹ עַל הַמִּצְנֶפֶת) און דער ציץ ווערט גוט געהאלטען ...ף דעם שטערן דורך די פעדים וואס זענען אויף דעם מצנפת נעיין רש"י תצוה כח לז, זאגט רש"י (וְאַל תִּתְמַהּ ...א נֶאֱמַר פְּתִילֵי תְּכֵלֶת הוֹאִיל וּמְרוּבִּין הֵן) זאלסט דיך ניט וואונדערען פאר וואס שטייט "פתיל תכלת", אפאדים ...לת און עס שטייט ניט פתילי תכלת, פעדים תכלת, עס זענען דאך געווען פיל פעדים (שֶׁהֲרֵי מָצִינוּ בְּחֹשֶׁן וְאֵפוֹד)

פירוש לתורת אלהים

...עיל האפוד און דעם ציץ האבן מיר שוין מפורש געווען אין תצוה אין דער דריטער פרשה: (לב) וַתֵּכֶל

כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ
שלישי ששי כשהן מחוברין כב וַיַּעַשׂ אֶת־מְעִיל
הָאֵפֹד מַעֲשֵׂה אֹרֵג כְּלִיל תְּכֵלֶת׃
כג וּפִי־הַמְּעִיל בְּתוֹכוֹ כְּפִי תַחְרָא
שָׂפָה לְפִיו סָבִיב לֹא יִקָּרֵעַ׃ כד וַיַּעֲשׂוּ
עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל רִמּוֹנֵי תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מָשְׁזָר׃
כה וַיַּעֲשׂוּ פַעֲמֹנֵי זָהָב טָהוֹר וַיִּתְּנוּ
אֶת־הַפַּעֲמֹנִים בְּתוֹךְ הָרִמֹּנִים עַל־
שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב בְּתוֹךְ הָרִמֹּנִים׃
כו פַּעֲמֹן וְרִמֹּן פַּעֲמֹן וְרִמֹּן עַל־שׁוּלֵי
הַמְּעִיל סָבִיב לְשָׁרֵת כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס כז וַיַּעֲשׂוּ אֶת־
הַכָּתְנֹת שֵׁשׁ מַעֲשֵׂה אֹרֵג לְאַהֲרֹן
וּלְבָנָיו׃ כח וְאֵת הַמִּצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאֶת־
פַּאֲרֵי הַמִּגְבָּעֹת שֵׁשׁ וְאֶת־מִכְנְסֵי
הַבָּד שֵׁשׁ מָשְׁזָר׃ כט וְאֶת־הָאַבְנֵט
שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי מַעֲשֵׂה רֹקֵם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה׃ ס ל וַיַּעֲשׂוּ אֶת־צִיץ נֵזֶר־

אונקלוס

יְיָ יָת מֹשֶׁה׃ כב וַעֲ
יָת מְעִילָא דְאֵפוֹדָא עו
מָחֵי גְּמִיר תִּכְלָא
כג וּפוּם מְעִילָא כְּ
לְגַוֵּיהּ כְּפוּם שִׁרְיָן תּו
מַקַּף לְפוּמֵיהּ סְחוֹר סְ
לָא יִתְבְּזַע׃ כד וַעֲ
עַל שִׁפּוֹלֵי מְעִילָא רִפּ
תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְ
זְהוֹרִי שְׁזִיר׃ כה וַעֲ
זַגַּיָּא דִּדְהַב דְּכֵי וִיהָבוּ
זַגַּיָּא בְּגוֹ רִמּוֹנַיָּא
שִׁפּוֹלֵי מְעִילָא סְ
סְחוֹר בְּגוֹ רִמּוֹנַיָּ
כו זַגָּא וְרִמּוֹנָא
וְרִמּוֹנָא עַל שִׁפּוֹלֵי מְעִי
סְחוֹר סְחוֹר לְשַׁמָּ
כְּמָא דִּי פַקֵּיד יְיָ
מֹשֶׁה׃ כז וַעֲבָדוּ
כִּתּוּנִין דְּבוּצָא עו
מָחֵי לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹ
כח וְיָת מִצְנֶפְתָּא דְּבוּ
וְיָת שִׁבַּח כּוֹבָעַ
דְּבוּצָא וְיָת מִכְנְסֵי בוּ
דְּבוּץ שְׁזִיר׃ כט
הֶמְיָנָא דְּבוּץ שְׁ
וְתִכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְ
זְהוֹרִי עוֹבַד צַיָּר כְּ
דִּי פַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁ
ל וַעֲבָדוּ יָת צִיצָא כְּלִי

תולדות אהרן

ויעש את מעיל האפד זכחים פח : ויע
שולי המעיל יומא מח : ויעשו את הכתנו
יומא עח :

רשב"ם

(כח) ואת האבנט שש משזר. בדבר הזה נחלקו רבותינו אם מדבר מאבנט של

בעל הטורים

(כז) את הכתנת וגו׳ את לוין. כל הנך אתין לרבות עסים לכ

בית יהודא

גֶעוֶעןֶ דֶר גאָלְדֶענֶער פָאדים דֶר זִיבֶּעטֶער : (כח) וְאֶת פַּאֲרֵי
הַמִּגְבָּעוֹת). מֵיינְט מֶען (תִּפְאֶרֶת הַמִּגְבָּעוֹת) דיא שֵׁיינְקֵייט פוּן דיא היטְלֶען (הַמִּגְבָּעוֹת הַמְפוֹאָרוֹת) דִי שֵׁיינֶע הִיטְלֶ

רש"י

(כח) יאת פארי המגבעות. תפארת י׳ המגב

שפתי חכמים

אין כסף אחר מכל כסף פקודי העדה רק מאת הככר שנעשו מהם לפירוש זה כדי שלא נטעה לומר כי פארי מל׳ מסעף פארה כמו
האדנים והאלף והשבע מאות וגו׳ שלא הגיעו לכלל ככר: י הוכרח (ישעיה י). ל״פ שהוא תפארת המגבעות ופארי שם רבים מן

פירוש לתורת אלהים

(כב) וַיַּעַשׂ און ער האט געמאכט אֶת מְעִיל דעם מַעֲ... גֶעוֶוען אין פַּרְשַׁת תְּצַוֶּה אין דער אַנְדֶערֶער פַּרְשָׁה :

שֹׁהַם וְיָשְׁפֵה מוּסַבֹּת מִשְׁבְּצֹת זָהָב
בְּמִלֻּאֹתָם׃ יד וְהָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵנָּה שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עַל־
שְׁמֹתָם פִּתּוּחֵי חֹתָם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ
לִשְׁנֵים עָשָׂר שָׁבֶט׃ טו וַיַּעֲשׂוּ עַל־
הַחֹשֶׁן שַׁרְשְׁרֹת גַּבְלֻת מַעֲשֵׂה עֲבֹת
זָהָב טָהוֹר׃ טז וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי מִשְׁבְּצֹת
זָהָב וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב וַיִּתְּנוּ אֶת־
שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃
יז וַיִּתְּנוּ שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת הַזָּהָב עַל־
שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת עַל־קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃
יח וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת
נָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמִּשְׁבְּצֹת וַיִּתְּנֻם עַל־
כִּתְפֹת הָאֵפֹד אֶל־מוּל פָּנָיו׃
יט וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב וַיָּשִׂימוּ
עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־שְׂפָתוֹ
אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֵפֹד בָּיְתָה׃
כ וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב וַיִּתְּנֻם עַל־
שְׁתֵּי כִתְפֹת הָאֵפֹד מִלְּמַטָּה מִמּוּל
פָּנָיו לְעֻמַּת מַחְבַּרְתּוֹ מִמַּעַל לְחֵשֶׁב
הָאֵפֹד׃ כא וַיִּרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן
מִטַּבְּעֹתָיו אֶל־טַבְּעֹת הָאֵפֹד
בִּפְתִיל תְּכֵלֶת לִהְיֹת עַל־חֵשֶׁב
הָאֵפֹד וְלֹא־יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפֹד

עאה כרום ימא
רלא ופנתרי משקען
מצן דדהב
שלמותהון: יד ואבניא
שמהת בני ישראל
תרתי עסרי על
התהון כתב מפרש
יף דעזקא גבר על
ה לתרין עסר
טין: טו ועבדו על
שנא תכין מתחמן
ד גדילו דהב דכי:
עבדו תרתין מרמצן
הב ותרתין עזקן
הב ויהבו ית תרתין
תא על תרין סטרי
שנא: יז ויהבו תרתין
לתא דדהב על תרתין
תא על סטרי חושנא:
ית תרתין גדילן דעל
תין סטרוהי יהבו
תרתין מרמצתא
בנון על כתפי אפודא
בל אפוהי: יט ועבדו
תין עזקן דדהב
ואו על תרין סטרי
שנא על ספתה די
רא דאפודא מלגיו:
עבדו תרתין עזקן
הב ויהבנון על תרתין
פי אפודא מלרע
קבל אפוהי לקבל
ת לופי מעלוי להמין
דא: כא ויחדון ית
שנא מעזקתה
קתא דאפודא
טא דתכלתא למהוי
המין אפודא ולא
רק חושנא מעלוי
דא כמא די פקיד

אֶת־מֹשֶׁה׃ פ ח וַיַּעַשׂ אֶת־הַחֹשֶׁן
מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד זָהָב
תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ
מָשְׁזָר׃ ט רָבוּעַ הָיָה כָּפוּל עָשׂוּ אֶת־
הַחֹשֶׁן זֶרֶת אָרְכּוֹ וְזֶרֶת רָחְבּוֹ כָּפוּל׃
י וַיְמַלְאוּ־בוֹ אַרְבָּעָה טוּרֵי אָבֶן טוּר
אֹדֶם פִּטְדָה וּבָרֶקֶת הַטּוּר הָאֶחָד׃
יא וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי נֹפֶךְ סַפִּיר וְיָהֲלֹם׃
יב וְהַטּוּר הַשְּׁלִישִׁי לֶשֶׁם שְׁבוֹ
וְאַחְלָמָה׃ יג וְהַטּוּר הָרְבִיעִי תַּרְשִׁישׁ

ח וַעֲבַד יָת חוּשְׁנָא עוֹבַד
אֻמָּן כְּעוֹבָדֵי אֵפוֹדָא
דַּהֲבָא תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא
וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר׃
ט מְרַבַּע הֲוָה עִיף עֲבַדוּ
יָת חוּשְׁנָא זַרְתָּא אָרְכֵּיהּ
וְזַרְתָּא פְּתָיֵהּ עִיף׃
י וְאַשְׁלִימוּ בֵהּ אַרְבְּעָא
סִדְרֵי אֶבֶן טָבָא סִדְרָא
קַדְמָאָה סַמְקָן יַרְקָן
וּבַרְקָן סִדְרָא חַד׃
יא וְסִדְרָא תִּנְיָנָא
אִזְמַרַגְדִּין שַׁבְזִיז
וְסַבְהֲלוֹם׃ יב וְסִדְרָא
תְּלִיתָאָה קַנְכִּירֵי טַרְקְיָא
וְעֵין עִגְלָא׃ יג וְסִדְרָא

בעל הטורים

(י) אודם וגו'. ג' במסו' כ' דאפוד ואידך בעדן גן וגו' מסוכתך אודם וגו' מלמד שנזדמנו לאדם אבני אפוד מג"ע:

רש"י

הוט א' של זהב עם ו' חוטין של תכלת וכן עם כל מין ומין שכל המינים חוטן כפול ששה והזהב חוט ז' עם כל א' וא'

בית יהודא

אפוד וזם ביי זיי שטייט עס זאל זיין פעדים גאלד (חוט אחד של זהב עם ששה חוטין של תכלת) איין פאדים גאלד מיט זעקס פעדים תכלת, איין פאדים גאלד מיט זעקס פעדים ארגמן (וכן עם כל מין ומין) אונ אזוי מיט תולעת שני, אונ אזוי מיט שש (שכל המינין חוטן כפול ששה) ז[...] אלע מינים איז גוועזן יעדער מין געפלאכטן זעקס פעדים (והזהב חוט שביעי עם כל אחד ואחד) אונ בייא יעדער מין אי[...]

פירוש לתורת אלהים

אקסל בענדער פון דעם אפוד אבני די שטיינער זענען אנדענקניש צו די קינדער ישראל כאשר אזוי ווי גאט הט גשאפט: (ח) ויעש את החשן אונ ער האט גמאכט דעם חשן דעם מעשה חשן האבען מיר שון מפורש

הערה (י) דאס זענען די נעמען פון די צוועלף שבטים און אברהם יצחק יעקב און שבטי ישרון און אזוי זענען זיי געשריבען גיווארין. דער ילקוט ראובני שרייבט דעם שטיין אודם האט מען גיגעבין צו ראובן ווייל זיין פנים איז רויט גיווארין ווען ער האט מודה גיוועזן אז די זינד פון בלהה, דער שטיין ווערט גערופין רובי"ן, מען נעמט אים אויף די אינזלען פון ים די אשה וואס טראגט דעם שטיין וועט זיא ניט מפיל זיין אירע קינדער, און די אשה וואס איר א שווער צו האבין דאס קינד אז זיא נעמט אין האנט דעם שטיין וועט זיא באלד גיבארין דאס קינד, א די אשה וואס איז אעקרה אז מען צושטויסט דעם שטיין אויף מעהל און מען שיט אריין די מעה פון דעם שטיין אין אעסין אדער טרינקען, און די אשה עסט דאס אדער טרינק דאס, וועט זיא ני מעהר זיין אעקרה: דעם שטיין פטדה האט מען גיגעבין צו שמעון, דער שטיין איז גרין ווייל זיין פנים איז גרין גיווארין ביי די מעשה פון זמרי בן סלוא, דער ארט פון דעם שטיין איז א לאנד כוש, ער איז שטארק קאלט, מען זאל דעם שטיין אריין לייגין אין הייסע וואסר ווערט די וואס באלד קאלט, און ווייל אין לאנד כוש איז שטארק הייס, דריבער קיהלען די שטיינער די היץ: דעם שטיין ברקת האט מען גיגעבין צו לוי, דער שטיין הייסט קרפונקל, ער איז ליכטיג ביי נאכט ווי אליכט, און דעם שטיין האט נח געהאט אין די תיבה, און ווייל דער שבט לוי האט געלערנט תורה צו די יודין און תורה אור, תורה איז די ליכטיגקייט פון דער וועלט, דריבער האט מען צו שבט לוי גיגעבין דעם שטיין ברקת, אז מען זאל דעם שטיין צו שטויסין אויף מעהל, און דיא מעה זאל מען אריינשיטען אין אעסין אדער אין טרינקען און מען האט דאס אויפגיגעסין אדער אויסגעטרינקען ווערט מען קלוג און עס מאכט ליכטיג די אויגין: דעם שבט יהודה האט מען גיגעבין דעם שטיין נפך, ווער עס טראגט דעם שטיין אנטלויפין פאר אים זיינע פייגד, און ווייל פון שבט יהודה איז ארויסגעקומען דוד המלך און נאך פיל מלכים, דריבער האט מען גיגעבין צום שבט יהודה דעם שטיין נפך: דעם שטיין ספיר האט מען גיגעבין צום שבט יששכר, דער שטיין איז בלאה, ווייל דער שבט יששכר האט געלערנט תורה, און די לוחות זענען אויך געוועזן פון דעם שטיין ספיר, דער שטיין העלפט אוועק צו נעמען פון מענטשין אלע קערפערליכע שמערצין, און געשווילאכץ, און ער מאכט ליכטיג די אויגין: דעם שטיין יהלים האט מען גיגעבין צו זבולן, דער שטיין איז ווייס, דער שטיין ברייגנט פיל שלאף צו די מענטשין וואס האלטין אים: דער שטיין לשם איז גיגעבין גיווארין צום שבט דן, אויף דעם שטיין איז דא אצורה פון אפארקערטין מענטש: דער שטיין שבו איז גיגעבין גיווארין צו נפתלי, ווייל נפתלי איז גיוועזן אגעשווינטר לויפער, און דעם שטיין טראגין אלע רייטער, זיי זאלין בגליקען מיט זייער רייטין: דעם שטיין אחלמה האט מען גיגעבין צו גד, דער שטיין הייסט קריסטאל, ווייל גד איז גיוועזן אגבור מלחמה, און ווער עס טראגט דעם שטיין ווערט אים דאס הארץ געשטארקט צו מלחמה: דעם שטיין תרשיש האט מען גיגעבין צו אשר ווייל אז מען צושטויסט דעם שטיין אויף מעהל און מען נימט אריין די מעהל אין אעסין ווערט מען פעט און געזונד, און ביי אשר שטייט שמנה לחמו: דעם שטיין שהם האט מען גיגעבין צו יוסף, ווייל יוסף האט געהאט חן ביי אלע מענטשין און ביי פרעה און דער מענטש וואס טראגט דעם שטיין האט ער חן און אויב ער גייט אריין צו מלכים ווערין זיינע רייד אנגענומען: דעם שטיין ישפה האט מען גיגעבין צו בנימין, דער שטיין האט דריי קאלירין, רויט שווארץ, גרין, און ווייל ער האט געוואסט אז מען האט זיין ברודער יוסף פארקויפט און האט ניט געזאגט צום פאטער, ישפה איז צוויי ווערטער יש פה. ער האט געהאט אמאל צו זאגין און האט ניט געזאגט:

אודם ראובן א	פטדה שמעון ב	ברקת לוי רהם
נפך יהודה י	ספיר יששכר צ	יהלום זבולן ח
לשם דן ק יעק	שבו נפתלי ב	אחלמה גד שבטי
תרשיש אשר ישר	שהם יוסף ון	ישפה בנימין

פְּתִילִם לַעֲשׂוֹת בְּתוֹךְ הַתְּכֵלֶת וּבְתוֹךְ הָאַרְגָּמָן וּבְתוֹךְ תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבְתוֹךְ הַשֵּׁשׁ מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב׃
ד כְּתֵפֹת עָשׂוּ־לוֹ חֹבְרֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹוֺתָו קצותיו חֻבָּר׃ ה וְחֵשֶׁב אֲפֻדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו מִמֶּנּוּ הוּא כְּמַעֲשֵׂהוּ זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃
ס ו וַיַּעֲשׂוּ אֶת־אַבְנֵי הַשֹּׁהַם מֻסַבֹּת מִשְׁבְּצֹת זָהָב מְפֻתָּחֹת פִּתּוּחֵי חוֹתָם עַל־שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
ז וַיָּשֶׂם אֹתָם עַל כִּתְפֹת הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה

אונקלוס

יצו חוטין למעבד
תכלא ובגו ארגונא
צבע זהורי ובגו
א עובד אמן׃
תפו עבדו לה מלפפן
תרין סטרוהי יתלפף׃
המין תקוניה די עלוהי
ה הוא כעובדוהי
בא תכלא וארגונא
בע זהורי ובוץ שזיר
א די פקיד יי ית משה׃
עבדו ית אבני בורלא
קען מרמצן דדהב
פן כתב מפרש על
מהת בני ישראל׃
שוי יתהון על כתפא
פודא אבני דוכרנא
בני ישראל כמא די
קיד יי ית משה׃

תולדות אהרן

לעשות בתוך שם׃

רש"י

) לרוקע הארץ כתרגומו ורדידו טסין היו מרדדין מן הב אשטנדר"א בלעז (אוזדעהנען) טסין דקות. כאן מלמד היאך היו טווין את הזהב עם החוטין מרדדין טסין ין וקוצצין מהן פתילים לאורך הטס לעשות אותן פתילים עורבין עם כל מין ומין בחשן ואפוד שנאמר בהן זהב

בית יהודא

רש"י (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (לרוקע הארץ) ער הט פארשפרייט די ערד (כתרגומו) ווי דר תרגום זאגט (ורדידו) זיי האבן פארשפרייט (טסין היו מרדדין מן הזהב) פון דעם גאלד האט מען אויסגעקלאפט בלעכען (טסין דקות) דינע בלעכען (כאן הוא מלמדך איך היו טווין את הזהב עם החוטין) דא לערנט אונז דר פסוק וויא אזוי מען האט שפונען די גאלד מיט די פעדים צוזאמען (מרדדין טסין דקין) מען האט אויסגעקלאפט דינע בלעכען (וקוצצין מהם פתילים לאורך הטס) אונ מען האט פון זיי געשניטען פעדים מיט די לייננג פון די בלעך (לעשות אותן פתילים מעורבין עם כל מין ומין בחשן ואפוד שנאמר בהן זהב) די פעדים גאלד הט מען צומישט צוזאמען מיט יעדער מין, בייא דעם חשן אונ

פירוש לתורת אלהים

(ד) ... ני באזונדר אונ מיט שש באזונדער אונ דער נאך אט מען זייא צוא נויף גדרייט אלי פיר פעדם אין יינם׃ (ד) כתפות אקסל בענדער עשו לו האבען זייא מאכט צוא אים חוברות בהעפט על אויף זיינע ביידי קין חבר הט ער בהעפט׃ (ה) וחשב אונ דר גארטל פדתו פון דעם אפוד אשר עליו וואס אויף אים ממנו הוא אל זיין אוס גיוועבט פון אים כמעשהו אזו וויא דער פוד איז גמאכט גוואורן זהב וגו'׃ (ו) ויעשו אונ זייא אבן גמאכט ארום גרינגלט משבצות זהב גיקעסטלט אלד מפותחות אוס גיקריצט פתוחי חותם אזו אקרצונג ויא פון אחתימה על אויף די נעמין פון די שבטים׃ (ז) וישם אותם אונ ער האט גטאהן זייא על אויף דיא ר זאל אן חאפי פיים אנדערן עק פון חסידות דעבילט (חבר)

ליקוטים על התורה

(ד) כתפות עשו לו חוברות. דר אור פני משה שרייבט פון דעם פסוק קאן זיך איטליכר יוד ארוס נעמן אין דרך צו גאטס דינסט אזו וויא דער עוללות אפרים שרייבט אז איין מענטש איז נעבך פר פירט דאורך דעם יצר הרע אונ הט פיל מאל געזינדיגט אצונד וויל ער תשובה טאן איז זיין רפואה אז ער זאל זיך אומקערען צום אונטערשטן עק פון חסידות כלומר ער זאל ווערען איין גרויסר חסיד אונ זאל זיך אזוי איין ציים פירען אונ דר נאך זאל ער זיך ביסלעך ווייס אוועקרוקן פון דעם אונטערשטן עק ביז ער וועט קומען אין דעם מיטעל פונקט. אונ דאס איז מרומז דא אין פסוק (כתפות עשו לו חוברות) אז די כת פון דר לילית הרשעה האבען דעם מענטש גימאכט איין באהעפטונג כלומר זיי האבן זיך אין אים בהעפט אונ האבן אים אראפ געפירט פון דעם רעכטין וועג אונ דאס ווארט (כתפות) מאכט (כת פת) די כתה פון דר לילית נום הט אין דער צאל וויפיל (פת) איז זיין רפואה (על שני קצותיו) וועט זיך דר מענטש בוודאי באהעפטען אין זיין הייל גן שורש

וְאַרְבַּע־מֵאוֹת שָׁקֶל׃ ל וַיַּעַשׂ בָּהּ
אֶת־אַדְנֵי פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת
מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת
אֲשֶׁר־לוֹ וְאֵת כָּל־כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ׃
לא וְאֶת־אַדְנֵי הֶחָצֵר סָבִיב וְאֶת־
אַדְנֵי שַׁעַר הֶחָצֵר וְאֵת כָּל־יִתְדֹת
הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־יִתְדֹת הֶחָצֵר
סָבִיב׃ לט א וּמִן־הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי עָשׂוּ בִגְדֵי־שְׂרָד
לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ וַיַּעֲשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי
הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ שני חמישי כשהן מחוברין
ב וַיַּעַשׂ אֶת־הָאֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר׃
ג וַיְרַקְּעוּ אֶת־פַּחֵי הַזָּהָב וְקִצֵּץ

אונקלוס

אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָ[ה]
סִלְעִין׃ ל וַעֲבַד בַּהּ
סַמְכֵי תְּרַע מַשְׁכַּן זִמְנָ[א]
וְיָת מַדְבְּחָא דִנְחָשָׁא וְ[יָת]
סְרָדָא דִנְחָשָׁא דִּי לֵ[הּ]
וְיָת כָּל מָנֵי מַדְבְּחָא׃
לא וְיָת סַמְכֵי דְדָרְתָ[א]
סְחוֹר סְחוֹר וְיָת סַמְ[כֵי]
תְּרַע דַּרְתָּא וְיָת כָּל סִ[כֵּי]
מַשְׁכְּנָא וְיָת כָּל סִ[כֵּי]
דַרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר׃ א וּ[מִן]
תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַ[ע]
זְהוֹרִי עֲבָדוּ לְבוּ[שֵׁי]
שִׁמּוּשָׁא לְשַׁמָּשָׁ[א]
בְקוּדְשָׁא וַעֲבָדוּ [יָת]
לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא דִּי לְאַהֲ[רֹן]
כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ [יָת]
מֹשֶׁה׃ ב וַעֲבַד יָת אֵפוֹדָ[א]
דַהֲבָא תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָ[א]
וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר׃
ג וְרַדִּידוּ יָת טַסֵּי דַהֲבָ[א]

בעל הטורים

(ג) וקלץ . ג' וקלץ פתילים . וקלץ חני[ו] וחד קלץ עבות רשעים . שבזכות המ[...] היו מתגברים על אויביהם ומק[...] חניתותיהם :

תולדות אהרן

וקלץ פתילים יומא פב :

רש"י

כסף: (א) ומן התכלת והארגמן וגו'. שש לא נאמר כ[אן] ומכאן אני אומר שאין בגדי שרד הללו בגדי כהונה שבבג[די] כהונה הי' שש אלא הם בגדים שמכסים בהם כלי הקדש בשע[ת] סלוק מסעות שלא הי' בהם שש : (ג) וירקעו. כמו (תהל[ים] ...

בית יהודא

אַלֶע זַייטֶען שְׁטֵייט מֶען זָאל בַּאדֶעקֶן זֵייעֶרֶע קֶעפּ אוּנ זֵייעֶרֶע רֵייפֶן מִיט זִילְבֶּער : (א) וּמִן הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וגו'. זָאגְט רַשִׁ"י (שֵׁשׁ לֹא נֶאֱמַר כָּאן) דָא שְׁטֵייט נִיט שֵׁשׁ (וּמִכָּאן אֲנִי אוֹמֵר) פוּן דַאנֶען זָאג אִיךְ (שֶׁאֵין בִּגְדֵי הַשְּׂרָד הַלָּלוּ בִּגְדֵי כְּהוּנָה) בִּגְדֵי שְׂרָד מֵיינְט מֶען נִיט דִי קְלֵיידֶער פוּן דִי כֹּהֲנִים (שֶׁבְּבִגְדֵי כְּהוּנָה הָיָה שֵׁשׁ) וָוארוּם בַּיי דִי קְלֵיידֶער פוּן דִיא כֹּהֲנִים אִיז גֶעוֶוען שֵׁשׁ וְלַיינְוַואנְד) אוֹיךְ (אֶלָּא הֵם בְּגָדִ[ים] שֶׁמְּכַסִּים בָּהֶם כְּלֵי הַקּוֹדֶשׁ בִּשְׁעַת סִילּוּק מַסָּעוֹת) נָאר בִּגְדֵי שְׂרָד מֵיינְט מֶען דִי יְרִיעוֹת וָואס מֶען הָט מִיט זֵיי בַּאדֶעקְט דִ[י] הֵיילִיגֶע כֵּלִים וֶוען מֶען הָט גֶעצוֹיגֶען (שֶׁלֹּא הָיָה בָהֶם שֵׁשׁ) אִין זֵייא אִיז נִיט גֶעוֶוען לַיינֶענֶע פֶעדִים : (ג) וַיְרַקְּעוּ. זָאג[ט] ...

שפתי חכמים

צריכין לפוי והא הווין היו כולם כסף והוסיף מלת מהן להורות שמכסף הזה נעשה הלפוי וגם הווין והחשוקים ולא הווין לבד וראיתו שה[...]

פירוש לתורת אלהים

טוֹזִינְט אוּנ פִיר הוּנְדֶערְט שְׁקָלִים : (ל) וַיַּעַשׂ בָּהּ הָט עֶר גְמַאכְט מִיט אִיר פוּן דֶעם קוּפֶּער אֶת אַדְנֵי דִי שְׁוֶועלֶער פֶּתַח אוֹהֶל מוֹעֵד פוּן דֶער טִיר פוּן אוֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת אוּנ דֶעם מִזְבֵּחַ פוּן קוּפֶּער וְאֶת אוּנ דִי זִיפּ פוּן קוּפֶּער אֲשֶׁר לוֹ וָואס צוּ אִים וְאֵת אוּנ אַלִי כֵּלִים פוּן דֶעם מִזְבֵּחַ : (לא) וְאֶת אַדְנֵי הֶחָצֵר סָבִיב אוּנ דִיא שְׁוֶועלֶער פוּן דֶעם חָצֵר אַרוּם וְאֵת אוּנ אַלִי פְּלֶעקֶר פוּן דֶעם חָצֵר אַרוּם : (א) וּמִן הַתְּכֵלֶת וגו' עָשׂוּ בִגְדֵי שְׂרָד הָאבֶּען זֵייא גִימַאכְט קְלֵיידֶער פוּן דִינְסְט לְשָׁרֵת צוּא בַּדִינֶען בַּקּוֹדֶשׁ אִין הֵיילִיקַייט וַיַּעֲשׂוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גְמַאכְט אֶת דִי הֵיילִי[גֶע] קְלֵיידֶר אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וָוָאס צוּ אַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר אַזוֹי וִוי גָאט הָ[ט] גְשַׁאפְט צוּ מֹשֶׁה : (ב) וַיַּעַשׂ אֶת הָאֵפוֹד אוּנ עֶר הָ[ט] גִימַאכְט דֶעם אֵפוֹד זָהָב וגו' : (ג) וַיְרַקְּעוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּ[ן] גֶעמַאכְט דִיעֶן אֶת דִי גִילְדֶענִי בְּלֶעכֶן וְקִצֵּץ פְּתִילִים אוּ[נ] עֶר הָט גְהַקְט פֶעדִים לַעֲשׂוֹת צוּ טָאהְן בְּתוֹךְ אִין דֶע[ם] בְּלָאעֶ וָואל וּבְתוֹךְ וכו' מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב מֵיינְסְטֶע[ר] שַׁאפְט מֶען הָאט גִידְרֵייט אַפָּאדֶם גָאלְד מִיט תְּכֵלֶ[ת] בַּאזוּנְדֶר אוּנ מִיט אַרְגָּמָן בַּאזוּנְדֶר אוּנ מִיט תּוֹלַעַ[ת] ...

הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה
לְשֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים
וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃ כז וַיְהִי מְאַת
כִּכַּר הַכֶּסֶף לָצֶקֶת אֵת אַדְנֵי הַקֹּדֶשׁ
וְאֵת אַדְנֵי הַפָּרֹכֶת מְאַת אֲדָנִים
לִמְאַת הַכִּכָּר כִּכָּר לָאָדֶן׃ כח וְאֶת־
הָאֶלֶף וּשְׁבַע הַמֵּאוֹת וַחֲמִשָּׁה
וְשִׁבְעִים עָשָׂה וָוִים לָעַמּוּדִים וְצִפָּה
רָאשֵׁיהֶם וְחִשַּׁק אֹתָם׃ כט וּנְחֹשֶׁת
הַתְּנוּפָה שִׁבְעִים כִּכָּר וְאַלְפַּיִם

מִנְיָנַיָּא מִבַּר עַסְרִין שְׁנִין
וּלְעֵלָּא לְשִׁית מְאָה
וּתְלָתָא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ
מְאָה וְחַמְשִׁין׃ כז וַהֲוָה
מְאָה כִּכְּרִין דִּכְסַף
לְאַתְכָאָה יָת סַמְכֵי קוּדְשָׁא
וְיָת סַמְכֵי דְפָרֻכְתָּא
מְאָה סַמְכִין לִמְאָה כִכְּרִין
כִּכְּרָא לְסַמְכָא׃ כח וְיָת
אַלְפָא וּשְׁבַע מְאָה
וְשִׁבְעִין וְחַמְשָׁא עֲבַד
וָוִין לְעַמּוּדַיָּא וְחַפָּא
רֵישֵׁיהוֹן וְכַבֵּשׁ יָתְהוֹן׃
כט וּנְחָשָׁא דַאֲרָמוּתָא
שִׁבְעִין כִּכְּרִין וּתְרֵין

בעל הטורים

לשקול בקע לגלגלת: (כז) מאת אדנים. כנגד מיוסדים על אדני פז וכנגדם תקנו ק' ברכות בכל יום:

תו"א ויהי מאת ככר הכסף שם: ואת האלף שם: ונחשת התנופה שם:

רש"י

וחמשה ושבעים שקלים: (כז) לצקת. כתרגומו לאתכא: את אדני הקדש. של קרשי המשכן שהם מ"ח קרשים ולהם צ"ו אדנים ואדני פרכת ארבעה הרי מאה וכל שאר האדנים נחשת כתיב בהם: (כח) וצפה ראשיהם. של עמודים ט מהן שבכולן כתיב וצפה ראשיהם וחשוקיהם

בית יהודא

וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שְׁקָלִים) זֶענֶען טױזֶענְד זִיבֶּען הוּנְדֶערְט פִינְף אוּנ זִיבֶּעצִיג גַאנְצֶע שְׁקָלִים: (כז) וְלָצֶקֶת. (כְּתַרְגּוּמוֹ לְאַתְּכָא) וִוי דֶר תַּרְגוּם טַייטְשְׁט לְאַתְּכָא, צוּ גִיסֶען, צוּ שְׁמֶעלְצֶן דִי זִילְבֶּער אוּנ מַאכֶן פוּן זַייא (אֶת אַדְנֵי הַקֹּדֶשׁ) דִי הֵיילִיגֶע שְׁוֶועלֶן (שֶׁל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן) פוּן דִי בְּרֶעטֶער פוּן מִשְׁכָּן (שֶׁהֵם מ"ח קְרָשִׁים) זַיי זֶענֶען גֶעוֶוען אַכְט אוּנ פֶערְצִיג בְּרֶעטֶער (וְלָהֶן צ"ו אֲדָנִים) בַּיי דִי בְּרֶעטֶער זֶענֶען גֶעוֶוען זֶעקְס אוּנ נַיינְצִיג שְׁוֶועלֶן (וְאַדְנֵי הַפָּרוֹכֶת אַרְבַּע) בַּיי דִיא פִיר זַיילֶן פוּן פָּרוֹכֶת זֶענֶען גֶעוֶוען פִיר שְׁוֶועלֶען (הֲרֵי מֵאָה) אִיז הוּנְדֶערְט שְׁוֶועלֶן זִילְבֶּערְנֶע (וְכָל שְׁאָר הָאֲדָנִים נְחֹשֶׁת כְּתִיב בָּהֶם) בַּיי אַלֶע אַנְדֶערֶע שְׁוֶועלֶען זָאגְט דֶר פָּסוּק זַיי זֶענֶען גֶעוֶוען קוּפֶּערְנֶע: (כח) וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם. (שֶׁל עַמּוּדִים מֵהֶן) פוּן זַייא, פוּן דִי זִילְבֶּער הָט מֶען בַּאדֶעקְט דִי קֶעפּ פוּן דִיא זַיילֶען (שֶׁבְּכוּלָּן כְּתִיב וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף) וָוארוּם בַּיי

שפתי חכמים

אשר לא טעו לא היו צריכין ליתן וכענין זה פירש גם הרא"ם: ט דק"ל דפשוטו של קרא משמע דקאי על הווין שצריך לצפות ראשיהן ולמה

פירוש לתורת אלהים

אִיבֶּר אוֹיף דִי גְצֵיילְטֶע מִבֶּן פוּן אַלְט עֶשְׂרִים צְוַאנְצִיג יָאר וָמַעְלָה אוּנ הֶעכֶר לְשֵׁשׁ צוּ זֶעקְס הוּנְדֶערְט טוֹיזִנְט וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אוּנ דְרַייא טוֹיזִנְט וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אוּנ פִינְף הוּנְדֶערְט וַחֲמִשִּׁים אוּנ פוּפְצִג: (כז) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גֶוועֶן מְאַת דִי הוּנְדֶערְט צֶענְטְנֶער כִּכַּר זִילְבֶּער לָצֶקֶת צוּ גִיסֶן אֶת דִי הֵיילִיגֶע שְׁוֶועלֶער וְאֵת אוּנ דִיא שְׁוֶועלֶער פוּן דֶעם פָּרוֹכֶת מְאַת אֲדָנִים הוּנְדֶערְט שְׁוֶועלִיר לִמְאַת הַכִּכָּר צוּא הוּנְדֶערְט צֶענְטְנֶער כִּכָּר לָאָדֶן אַצֶענְטְנֶער צוּ אַשְׁוֶועל: (כח) וְאֶת אוּנ דִי טוֹיזִנְט אוּנ זִיבֶּן הוּנְדֶערְט אוּנ פִינְף אוּנ זִיבֶּצִיג שְׁקָלִים עָשָׂה הָאט עֶר גִימַאכְט הֶעקְלֶךְ צוּ דִי זַיילֶן וְצִפָּה אוּנ עֶר הָט בַּדֶעקְט רָאשֵׁיהֶם זֵייעֶרֶע קֶעפּ וְחִשַּׁק אֹתָם אוּנ עֶר הָאט אָן גְגוּרְט זֵייא: (כט) וּנְחֹשֶׁת הַתְּנוּפָה אוּנ דָאס קוּפֶּער פוּן דֶעם אוֹיף הֵייבוּנְג שִׁבְעִים כִּכָּר זִיבֶּצִג צֶענְטְנֶער וְאַלְפַּיִם אוּנ צְוֵויי

משלים על התורה

נִיט הָאבְּן אוּנ אוֹיף דֶעם אָרֶימַאן אִיז גָאר קַיין סְבָרָא נִיט גֶעוֶוען עֶר זָאל חֲרָטָה הָאבֶּען אוּנ אַצוּנְד אִיז גָאר פַאר קֶערְט גֶעוָוארֶען אַז דֶער אָרֶימַאן הָאט חֲרָטָה פוּן דֶעם שִׁידוּךְ מִיט אַזוֹי אַיין עוֹשֶׁר. דֶער נִמְשָׁל אִיז וֶוער עֶס זֶעהְט דֶעם חֶשְׁבּוֹן פוּן דֶעם מִשְׁכָּן אִיז ווֵינְצִיג וָוארוּם וָועדְלִיג דֶער כָּבוֹד פוּן גָאט דַארְף זַיין דִיא צָאל פוּן מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן אָן שִׁיעוּר, דָאס זָאגְט דֶער פָּסוּק (אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן) דָאס דָאזִיגֶע אִיז דִי צָאל פוּן דֶעם מִשְׁכָּן נָאר אוֹיף דֶער ווייל פַאר אַיין מִשְׁכּוֹן אוּנ פַאר אַיין בִּטָּחוֹן אוֹיף דֶעם ביהמ"ק וָואס וֶועט זַיין, אוּנ דָאס בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וָואס וֶועט זַיין, וֶועט זַיין דִי מְלָאכָה פוּן אִים אָן אַצאל, פוּנְקְט אַזוֹי וִוי דֶער עוֹשֶׁר הָאט אַיין גֶעלֵייגְט אוֹיף בִּטָּחוֹן צְוַואנְצִיג רֶענְדְלִיךְ אָבֶּער דֶער נָדָן וֶועט זַיין אַסַאךְ מֵיין, דָאס וואונְדֶערְט זִיךְ דֶר נָבִיא אוּנ זָאגְט (חֲבוֹל חֲבַלְנוּ לָךְ) מִיר הָאבְּן בַּייא דִיר גֶענוּמֶען אַמַשְׁכּוֹן נִיט דוּ בַּיי אוּנְז אוּנ צוּם סוֹף (וְלֹא שָׁמַרְנוּ אֶת הַמִּצְוֹת) אִיז פַאר קֶערְט גֶעוָוארֶען אַז מִיר הָאבְּן נִיט גֶעהִיטֶען דִיא מִצְוֹת, פוּנְקְט אַזוֹי וִויא דֶער אָרֶימַאן הָאט גֶעזָאגְט דֶער עוֹשֶׁר זָאל אַיין לֵייגֶען אַבִּטָּחוֹן אוּנ צוּם סוֹף הָאט עֶר אַלֵיין חֲרָטָה גֶעהַאט:

הַקֹּדֶשׁ: כה וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מְאַת
כִּכָּר וָאֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה
וְשִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ:
כו בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְכֹל הָעֹבֵר עַל־

בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא: כה וּכְ
מִנְיָנֵי כְּנִשְׁתָּא מְ
כִּכְּרִין וְאֶלֶף וּשְׁ
מְאָה וְשִׁבְעִין וַחֲמֵ
סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁ
כו תִּקְלָא לְגֻלְגַּלְ
פַּלְגּוּת סִלְעָא בְּסִ
קוּדְשָׁא לְכֹל דְּעָבַר

תו"א וכסף פקודי בכורות ה׳: בקע לגלגלת שם:

רשב"ם

(כה) וכסף פקודי העדה מאת ככר וגו׳. כי השש מאות אלף בקע לגלגלותם שלש מאות אלף שקלים ומנה כ"ה שקלים ומנה של קודש כפול הי׳ חמשים שקל והככר ששים מנה הרי לכל ככר ג׳ אלפים שקל ולמאת הככר ג׳ מאות אלפים שקל:

בעל הטורים

(כו) בקע. ב׳ במס׳ בקע לגלגלת. בקע מסקלו שרמז לה שעתידין

בית יהודא

זיי פיל זיי זענען: (כו) וּבֶקַע. זאגט רש"י (הוא שֵׁם מִשְׁקָל שֶׁל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל) אמחצית השקל האט געוואגען אבקע אלוויטו: וְלְשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וגו׳. זאגט רש"י (כַּךְ הָיוּ יִשְׂרָאֵל) אזוי פיל זענען געווען די יודען (וְכַךְ עָלָה מִנְיָנָם אַחַר שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן בְּסֵפֶר בַּמִּדְבָּר) אונ אזוי איז געווען דר צאל פון יודען נאכדעם ווי דר משכן איז אויפגעשטעלט געווארען, ווי עס שטייט אין ספר במדבר (וְאַף עַתָּה בְּנִדְבַת הַמִּשְׁכָּן כַּךְ הָיוּ) אונ איצט ווען מען האט געגעבען נדבות אויף דעם משכן, זענען זיי אויך געווען אזוי פיל (וּמִנְיַן חֲצָאֵי הַשְּׁקָלִים שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף) די האלבע טאלערס פון זעקס מאהל הונדערט טויזענד מענטשן (עוֹלֶה מְאַת כִּכָּר) באטרעפט הונדערט צענטנער (כָּל אֶחָד שֶׁל שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים שְׁקָלִים) יעדער צענטנער באטרעפט דריי טויזענד שקלים (כֵּיצַד) וויא אזוי (שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף חֲצָאִין) זעקס הונדערט טויזענד האלבע שקלים (הֲרֵי שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶלֶף שְׁלֵמִים) איז דריי מאל הונדערט טויזענד גאנצע טאלערס (הֲרֵי מְאַת כִּכָּר) איז הונדערט צענטנער (וְהַשְּׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים חֲצָאִין) אונ דרייא טויזענד פינף הונדערט פופציג האלבע (עוֹלִין אֶלֶף וּשְׁבַע מֵא

רש"י

לככר: (כו) בקע. הוא שם משקל של ז מחצית הש לשש מאות אלף וגו׳. כך היו ישראל וכך עלה מני אחר שהוקם המשכן בספר במדבר ואף עתה בנד המשכן כך היו ומנין חצאי השקלים של שש מאות אלף ע מאת ככר כל א׳ של שלשת אלפים שקלים כיצד שש מא אלף חצאין הרי הן ג׳ מאות אלף שלמים הרי מאת ככר ו אלפים וה׳ מאות וחמשים חצאין עולין אלף ושבע מא

שפתי חכמים

וזה ג"כ ראיה שמנה של קודש כפול ונמלא שככר נמי כפול: ז דקשה לרש"י דכל בקע שבמקרא הוא ל׳ ביקוע והכא אין שייך לשון ביקוע: ח דק"ל דע"כ היו יותר דהא בחומש הפקודים כשמנה ישראל היו ת"ר אלף וג׳ אלפים ות"ק וחמשים לבד מן הלוים שלא התפקדו בתוך בני ישראל וכאן בנדבות המשכן שנתנו ישראל והלוים א"כ היו יותר ועז"פ כך היו ישראל כי בקע לגלגולת לא נתנו אלא ישראל שטעו בעגל והוצרכו ליתן הנדבה לצורך המשכן לכפר על מעשה העגל אבל הלוים

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כה) וכסף פקודי העדה. אינו אומר כסף התרומה ולא כ התנופה כמו שאומר נחשת התנופה להגיד לך שכסף מ העדה עולה למנין זה כאשר היה צריך למלאכת המשכן בצמצו ובכסף ונחשת פי׳ הכתוב מה נעשה בהם לפי שרוב הכל נעשה מהם אבל בזהב לא פי׳ לפי שלא נעשה ממנה כלי ש רק המנורה והכפורת וצפוי לקרשים ולבדים ולמזבח הזו ולשלחן. בא וראה כמה חביב המשכן שהוא כנגדברייתו עולם כיצד ביום הראשון בראשית את השמים. וכתיב נוט שמים כיריעה וכנגדן במשכן ועשית יריעות עזים. בשני יהי רקיע ויהי מבדיל וכנגדו במשכן והבדילה הפרכת לכם. בשלי יקוו המים וכנגדו ועשית כיור ששם המים מכונסין. ברביעי יהי מאורות וכנגדן ועשית מנורת זהב. בחמישי ישרצו המ ועוף יעופף וכנגדו והיו הכרובים פורשי כנפים. בששי נברא אדם וכנגדו ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך. בשביעי ויכ וכנגדו ותכל ולשם כתיב ויברך אלהים וכנגדו ויברך אותם משה. לשם כתיב ויקדש אותו וכנגדו וימשח אותו ויקדש אות וכנגד שמים בית קדשי הקדשים ששם שכינת הקב"ה. וכנגד הארץ ופרי הארץ השלחן ושתי מערכות של לחם הפנים ש המערכת כנגד ששה עתים זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף:

פירוש לתורת אלהים

שְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל אונ דרייסיג שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ אין היילגע שְׁקָלִים: (כה) וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה אונ דאס געציילטע זילבער פון דער עֵדָה מְאַת כִּכָּר הונדערט צענטנער וָאֶלֶף אונ טויזנט וּשְׁבַע מֵאוֹת אונ זיבען הונדרט וַחֲמִשָּׁה פינף אונ זיבציג שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ: (כו) בֶּקַע דם איז אמטבע וואס עס ווערט אהאלבען שֶׁקֶל לַגֻּלְגֹּלֶת צו איטליכען קאפ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל אהאלבען שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ מיט היילגע שֶׁקֶל לְכֹל הָעֹבֵר צו אלי וואס פאר

משלים על התורה

בטחון וואָרום עס איז אים גאר ניט געווען אויף די געדאנקען דער ארומאן זאל חרטה האבען, האט דער עושר געגעבען צו אשליש אין דער האנט צוואנציג רענדליך למשכון ער זאל ניט חרטה האבען פון דעם שידוך דער ווייל האט איינער געזעהן ווי דער עושר לייגט איין ביי דעם שליש די צוואנציג רענדליך האט ער געמיינט אז דר עושר לייגט איין זיין טאכטערס נדן איז אים געווען אוואונדער אונ זאגט אזוי איין גרויסער עושר זאל געבען זיין טאכטער נדן גאר צוואנציג רענדליך, זאגען די מענטשען צו אים ניין, דאס געלט איז ניט קיין נדן עס איז גאר אמשכון ער זאל קיין חרטה ניט האבען, זאגט דער מענטש אז דאס איז גא אבטחון ער זאל קיין חרטה ניט האבען פאר וואס לייגט ני איין דער אנדערער צד אויך איין בטחון, ענטפערין אים ד מענטשען, נארישער מענטש וואס איז ביי דיר די מייגונ אז דער ארומאן וועט חרטה האבען, ווער וועט ניט וועל אזוי איין ע"ש־ם אטאכטער, אין אצייט האט דער ארומא חרטה געהאט אונ האט ניט געוואלט דעם שידוך האבע זיך אלע מענטשען פאר וואונדערט אונ האבען אזוי געזאג ווי פיל מיר האבען זיך געמאכט צום עזות פנים אקעגע דעם עושר ער זאל איין לייגען אבטחון ער זאל קיין חרט

...בוּצָא: כד כָּל דַּהֲבָא
...תְּעֲבֵד לַעֲבִידָא בְּכֹל
...ידַת קוּדְשָׁא וַהֲוָה
...ב אֲרָמוּתָא עֶסְרִין
...שַׁע כִּכְּרִין וּשְׁבַע
...ה וּתְלָתִין סִלְעִין

ס כד כָּל־הַזָּהָב הֶעָשׂוּי לַמְּלָאכָה בְּכֹל מְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ וַיְהִי ׀ זְהַב הַתְּנוּפָה תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים כִּכָּר וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל

בעל הטורים

...לים כל החשבון שקבל: (כד) כל הזהב. ה׳ מיני זהב. חת וגזם וטבעת וכומז. וכל כלי זהב. כנגד העשוי לסם ה׳ ענוין. פרך. מרר. ענוי. לחץ. עבודה קשה:

רש״י

...כתיב כל אשר צוה ה׳ את משה אפילו מה שלא אמר לו רבו הסכימה דעתו למה שנאמר למשה מסיני ... פוך. ודוק היטב): (כד) ככר. ששים מנה ומנה של ... כפול היה ה הרי הככר ק״כ מנה והמנה כ״ה סלעים ... ככר של קדש ג׳ אלפים שקלים לפיכך מנה בפרוטרוט ... השקלים שפחותין במנינם מג׳ אלפים שאין מגיעין

בית יהודא

אונ ווייל אין דעם פסוק שטייט בְּצַלְאֵל האט געמאכט אַלְץ וואס הקב״ה האט געבאטען צו משה, אונ עס שטייט ניט בְּצַלְאֵל האט געטאן אַלְץ וואס משה האט צו אים געבאטען (חַזִּינֶן דְּהָיָה מְצַוֶּה לָהֶם לְהֵפֶךְ) זעהען מיר אַז משה האט געבאטען צו בְּצַלְאֵל אונ אָהֳלִיאָב פאַרקערט ווי הקב״ה האט צו אים געבאטען: (כד) וּכִּכָּר. (שִׁשִּׁים מָנֶה) אַ צענטנער איז ...ציג פונט (וּמָנֶה שֶׁל קוֹדֶשׁ כָּפוּל הָיָה) די וואג פון בֵּית הַמִּקְדָּשׁ איז געווען אַטאָפּעלע, צווייא פונט איז געווען ...עכונט איין פונט, אַז אין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ איז געווען אַ צענטנער זעכציג פונט (הֲרֵי הַכִּכָּר ק״כ מָנֶה) האט דער ...טנער געוואָגען הונדערט צוואנציג פונט (וְהַמָּנֶה כ״ה סְלָעִים) אין אַ פונט איז געווען פינף אונ צוואַנציג טאלער ... כִּכַּר שֶׁל קוֹדֶשׁ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים שְׁקָלִים) איז דא אין אַ צענטנער פון בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דרייא טויזענד טאלער הונדערט ... פינף אונ צוואנציג איז צווייא טויזענד פינף הונדערט, אונ צוואנציג מאל פינף אונ צוואנציג איז פינף הונדערט, ...אמן איז דריי טויזענדו (לְפִיכָךְ מָנָה בִּפְרוּטְרוּט כָּל הַשְּׁקָלִים שֶׁפְּחוּתִין בְּמִנְיָנָם מִן שְׁלֹשָׁה אֲלָפִים שֶׁאֵין מַגִּיעִין לְכִכָּר) דריבער ...אַלֶע טאלערס וואס זענען ווייניגער ווי דריי טויזענד וואס זענען ניט אַגאנצער צענטנער, ציילט מען זיי איינציגווייז

שפתי חכמים

...משמע דעבודת הלוים הוא פקודי המשכן כלומר מנין כלי המשכן ... לשאת ולהוריד: ה דק״ל דאי לא כפול היה אלא לא היה כ״ה ... מנה ומנה כ״ה סלעים שהם שקלים או יעלו הבקע לגלגלת לר״ח ... וי״א מנה דהא ש׳ אלף ואלף ושבעה מאותן ע״ה שקלים שלימים ... וט״ו מאות שקלים עולין לככר כי עשרה מנה הם ר״נ שקלים ולפי ...ן זה ששים מנה הם ט״ו מאות שקלים נמצא מאת הככר הם ק״נ ... שקלים נמצא לפי החשבון זה יהיה ר״ת ככר וי״א מנה ומתרץ דמנה של קודש כפול היה וא״כ ג׳ אלפים שקלים עולין לככר ונמצא מאת ככר הם ש׳ אלף שקלים וק״ל: ו פירוש אם המנה של הקדש כפול אתי שפיר דמנה בפרוטריט אלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקלים יתירים שלא הגיעו לככר אבל אם תאמרת דלאו כפול היה כיון שט״ו מאות שקלים עולין לככר למה חשב אלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שלא הגיעו לככר היה לו לחשוב שני מאות ככרים וככר אחד ושני מאות וחמשה ושבעים שקלים שלא הגיעו לככר אלא ש״מ דכפול היה המנה:

פירוש לתורת אלהים

...יינסְטֶער פון האַלץ וְהוֹשֵׁב אונ אַ מֵיינְסְטֶער פון ...בֶּן וְרִיקְם אונ אַוועבֶּר בַּתְּכֵלֶת וכו׳: (כד) כָּל הַזָּהָב גאר גאָלְד הֶעָשׂוּי וָוס איז וואָרן גמאכט לַמְּלָאכָה צו דער מְלָאכָה בְּכֹל אין אַלֶע מְלָאכוֹת פון הֵיילִיקְייט וַיְהִי איז גֶעוועזן זְהַב גאָלְד הַתְּנוּפָה פון אוֹף הֵייבוּנְג תֵּשַׁע נַיין אונ צוואַנְצִג כִּכָּר צענטנער וּשְׁבַע מֵאוֹת אונ זִיבֶּן הונדערט

משלים על התורה

...רום עס וועט זיין איין בּוּשָׁה פַר דעם גְבִיר אַז ער וועט ...ן ער וויל מיט אים קיין שידוּך ניט טאן ביז ער וועט ...ין קומען אַהער, האט ער זיך איין עֵצָה גיגעבן אונ זאגט ...שדכן זאָלסט וויסין אַז מיין טאכטער איז ער זייער גפעלן ...ווער ווייסט אויב זיא וועט גפעלין דעם חָתָן דרום קען ...קיין שידוך ניט טאן אום געזעהן טאמר וועט מיין טאכטער ...ם חָתָן ניט גפעלן וועל איך שארין האבן ווס איך וועל אן ...ימן, נאר אַז דר חָתָן וועט איין קומן אונ וועט אן קוקן ...ן טאכטער אונ זיא וועט אים גפעלן וועל איך איין שידוך ... אונ אין אֶמֶת האט ער גהאט בּמַחֲשָׁבָה אין הַאַרְצִן פַר ...רט זיא זאל אים אן קוקן טאמר וועט ער דר בְּתוּלָה ניט ...פעלען. דס איינגינע איז מיט משה ער האט גדארפט אלע ...ין זאלן זיך איין זאמלן צו אים ער זאל זיי אַלִי זעהן אונ ... פר שטיין אויב זיי האבן גיגעבן די נְדָבוֹת צום מִשְׁכָּן ...ם דעם גאנצן האַרצן אַז עס זאל ראוּי זיין די שְׁכִינָה זאל ...ן אין מִשְׁכָּן אויב עס איז חס וְשָׁלוֹם ניט דא קיין מַחֲשָׁבָה ... דר ביי אוב עס איז ניט געווען קיין גַדְלוּת נאר מַחֲמַת עֲנִיווּת האט ער זיי ניט געוואלט זאגן דם דאזיגע, האט ...די זאך פַר קערט אויף זיך אונ זאגט צו זיי איר האט דאך ...גגעבן גאלד אונ זילבר צום מִשְׁכָּן, קומט צו מיר אונ געמט ביי מיר רעכענונג, אונ האט זיך גטראכט זיי וועלען קומען צו מיר וועל איך דר ווייל זעהן אוב זיי האבן גגעבן דיא נְדָבוֹת מיט דעם גאנצען האַרצען אן אמַחֲשָׁבָה זָרָה פונקט אזוי וויא דער כַּלַּת פָאטֶר האט געזאגט דער חָתָן זאל זיא אן קוקען אונ אין אֱמֶת האט ער געמיינט זיא זאל אים אן קוקען:

אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדוּת דאס דאזיגע איז די צאל פון דעם משכן, זאגט דר מִדְרָשׁ דאס וואָרט מִשְׁכָּן איז די טייטש מַשְׁכּוֹן דאס מִשְׁכָּן איז אַמַשְׁכּוֹן אונ אַסימן אַז גאט וועט אונז באזן דם ביהמ״ק אַז מָשִׁיחַ וועט קומען, דאס האט געזאגט דער נָבִיא ונחמיה או (חֲבוֹל חָבַלְנוּ לָךְ וְלֹא שָׁמַרְנוּ אֶת הַמִּצְוֹת) מיר האבען דיך געמַשְׁכֶּנְתְּ אונ מיר האבען ניט געהיט די מִצְוֹת, עס איז אמשל איין עוֹשֶׁר האט געהאט אַבַּת יְחִידָה, אונ עס איז געוועען אין דער שטאט איין ארוּמאן האט געהאט אַפיינעם בָּחוּר אַזוי איז דער בָּחוּר געפעלען דעם עוֹשֶׁר ער זאל דעם בָּחוּר נעמען פאר איין איידעם, אַז עס איז געקומען צו די תְּנָאִים שרייבען זאגט דר ארוּמאן אַז דער עוֹשֶׁר זאל געבען אַבְטָחוֹן ער זאל נאך דעם קיין חֲרָטָה ניט האבען אונ דער עוֹשֶׁר האט ניט באגערט פון דעם ארוּמאן קיין

אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ כג וְאִתּוֹ
אָהֳלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן
חָרָשׁ וְחֹשֵׁב וְרֹקֵם בַּתְּכֵלֶת
וּבָאַרְגָּמָן וּבְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ׃

אונקלוס

פַּקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁ
כג וְעִמֵּהּ אָהֳלִיאָב
אֲחִיסָמָךְ לְשִׁבְטָא דָ
נַגָּר וְאֻמָּן וְצַיָּר בִּתְכְ
וּבְאַרְגְּוָנָא וּבִצְבַע זְה

בעל הטורים

שהיו בו חכמה ותבונה ודעת: (כג) אהליאב. פי' אלו השנים היו עדים ל

רש"י

דברים שלא אמר לו רבו הסכימה דעתו למה שנאמר לו בסיני כי משה צוה לבצלאל לעשות תחלה כלים ואח"כ מ אמר לו בצלאל מנהג עולם לעשות תחלה בית ואח"כ מ כלים בתוכו אמר לו כך שמעתי מפי הקב"ה א"ל משה אל היית כי בוודאי כך צוה לי הקב"ה וכן עשה המ תחלה ואח"כ עשה כלים (לא לענין ציווי להתנדב קאמר ו אדרבה להיפך צוה הקב"ה בפרשת תרומה מתחלה הכ שלחן מנורה יריעות ואח"כ ציווי הקרשים וציווי מרכ רים ויקהל תחלה המשכן והלו ואח"כ הכלים אלא מ לענין ציווי לפועל איך יפעול כסדר. ותמצא בפרשת תשא ראה קראתי בשם בצלאל וגו' הוזכר מתחלה אוהל מועד ואח"כ הכלים אבל לענין להתנדב להכין שיהיו צריכין מה לי מה שמתנדב תחלה ועיין בתוס פרק הרואה (ברכות נט) וא"ת מנלן שמרע"ה צוה לבצ הפך הענין. וי"ל דכתיב בפ' ויקהל ויקרא משה אל בצ ואל אהליאב וגו' וקצר מה שדיבר עמהם והאי ק

בית יהודא

אָפִילוּ דִי זַאכִין וָואס זַיין רֶבִּי (מֹשֶׁה) הָט אִים נִיט גִיזָאגְט (הִסְכִּימָה דַעְתּוֹ לְמַה שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה בְּסִינַי) הָאט בְּצַלְאֵל מִיט זַיין רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ גֶעוְואוּסְט וָואס הַקָּבָּ"ה הָאט גֶעזָאגְט צוּא מֹשֶׁה אוֹיף דֶעם בַּארְג סִינַי (כִּי מֹשֶׁה צִוָּה לִבְצַלְאֵל לַעֲשׂוֹת תְּחִלָּה כֵּלִים וְאַחַר כַּךְ מִשְׁכָּן) וָוארוּם מֹשֶׁה הָאט גְבָאטֶען צוּ בְּצַלְאֵל עֶר זָאל מַאכֶן פְרִיעֶר דִי כֵּלִים פוּן מִשְׁכָּן נָאכְדֶעם דֶעם מִשְׁכָּן (אָמַר לוֹ בְּצַלְאֵל) הָט בְּצַלְאֵל גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה (מִנְהַג הָעוֹלָם לַעֲשׂוֹת תְּחִלָּה בַּיִת וְאַחַר כַּךְ מֵשִׂים כֵּלִים בְּתוֹכוֹ) דֶער פִירוּנְג אִין דֶר וֶועלְט אִיז פְרִיעֶר מַאכְט מֶען אַשְׁטוּב נָאכְדֶעם שְׁטֶעלְט מֶען אַרַיין כֵּלִים אִין שְׁטוּב (אָמַר לוֹ) הָט מֹשֶׁה גֶעזָאגְט צוּ בְּצַלְאֵל (כַּךְ שָׁמַעְתִּי מִפִּי הקב"ה) אִיךְ הָאבּ טַאקִי אַזוֹי גֶעהֶערְט פוּן הקב"ה מֶען זָאל פְרִיעֶר מַאכֶן דֶעם מִשְׁכָּן נָאכְדֶעם דִי כֵּלִים (אָמַר מֹשֶׁה) הָט מֹשֶׁה גֶעזָאגְט צוּ בְּצַלְאֵל (בְּצֵל אֵל הָיִיתָ) דוּ בִּיזְט גֶוֶועֶן אִין שָׁאטֶען פוּן הקב"ה, אוּנ הָאסְט גֶעהֶערְט (כִּי בְּוַדַּאי כַּךְ צִוָּה לִי הקב"ה) גֶעוִויס הָאט הקב"ה צוּ מִיר אַזוֹי גֶעבָּאטֶען (וְכֵן עָשָׂה) אוּנ אַזוֹי הָט עֶר גֶעטָאן (הַמִּשְׁכָּן תְּחִלָּה) פְרִיעֶר הָט עֶר גֶעמַאכְט דֶעם מִשְׁכָּן (וְאַחַר כַּךְ עָשָׂה כֵּלִים) נָאכְדֶעם הָאט עֶר גֶעמַאכְט כֵּלִים והג"ה (לֹא לְעִנְיַן צִוּוּי לְהִתְנַדֵּב קָאָמַר) שְׁמוּעֶסְט נִיט וֶועגֶן צוּ גֶעבִּיטֶען אוֹיף דִי נְדָבוֹת, אוֹיף וֶועלְכֶע זַאךְ מֶען זָאל גֶעבִּען נְדָבוֹת פְרִיעֶר, אוֹיף דֶעם מִשְׁ אָדֶער אוֹיף דִיא כֵּלִים (דְהָא אַדְרַבָּה לְהֵיפַךְ צִוָּה הקב"ה בְּפָרָשַׁת תְּרוּמָה) אִין דִי סִדְרָה תְּרוּמָה שְׁטֵייט פַארְקֶערְט וִוי בְּצַ הָט גֶעזָאגְט (מִתְּחִלָּה הַכֵּלִים) פְרִיעֶר הָאט הקב"ה גֶערֶעכוּנְט דִיא כֵּלִים אָרוֹן שֻׁלְחָן מְנוֹרָה יְרִיעוֹת (וְאַחַר כַּךְ צִוּוּי הַקְּרָ נָאכְדֶעם הָאט הקב"ה גֶעבָּאטֶען מֶען זָאל מַאכֶן דִי בְּרֶעטֶער צוּם מִשְׁכָּן (וְצִוּוּי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ ע"ה רֵישׁ וַיַּקְהֵל תְּחִלָּה הַמ וְאָהֳלוֹ וְאַחַר כַּךְ הַכֵּלִים) אִין אָנְהֵייבּ סִדְרָה וַיַּקְהֵל הָט מֹשֶׁה רַבֵּינוּ ע"ה גֶעבָּאטֶן פְרִיעֶר אוֹיף דֶעם מִשְׁכָּן מִיט דִיא יְרִי נָוס אוֹיף דֶעם מִשְׁכָּן נָאכְדֶעם דִי כֵּלִים (אֶלָּא מַיְירִי לְעִנְיַן צִוּוּי לִפְעוֹל) נָאר דָס אִיז גֶעבִּאטֶען צוּם טָאהְן (אֵיךְ יִפְעוֹל כְּכֵ וִוי מֶען זָאל טָאן כְּסֵדֶר, וֶועלְכֶעס פְרִיעֶר אוּנ וֶועלְכֶעס שְׁפֶּעטֶער (וְתִמְצָא בְּפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא) אִין דִיא סִדְרָה כִּי תִ וֶועסְטוּ גֶעפִינֶען הקב"ה הָאט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה (רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל) זֶעה אִיךְ הָאבּ גֶערוּפֶען דֶעם נָאמֶען בְּצַלְ אוּנ עֶר וֶועט מַאכֶן דֶעם מִשְׁכָּן מִיט דִי כֵּלִים (הוּזְכַּר מִתְּחִלָּה וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאַחַר כַּךְ הַכֵּלִים) הָאט מֶען דֶערְמַאנְט פְרִ דֶעם אֹהֶל מוֹעֵד נָאכְדֶעם דִיא כֵּלִים (אֲבָל לְעִנְיַן לְהִתְנַדֵּב) אָבֶּער גֶעגֶען דִי נְדָבוֹת (לְהָכִין מַה שֶּׁיִּהְיוּ צְרִיכִין) זַיי זָאלֶן אָנְגְרֵי נָוס זַיי וֶועלֶן דַארְפֶן (מַה לִּי מַה שֶּׁמִּתְנַדֵּב תְּחִלָּה) וָואס אִיז דֶער חִילוּק אוֹיף וֶועלְכֶע זַאךְ דִי נְדָבוֹת וֶועלֶען זַיין פְרִ (וְעַיֵּין בְּתוֹסְפוֹת פֶּרֶק הָרוֹאֶה) אִין דִיא גְמָרָא בְּרָכוֹת אִין פֶּרֶק הָרוֹאֶה ודף נטז זָאל מֶען זֶעהְן וָוס תּוֹסְפוֹת שְׁרֵייבְ זָאגְט רַשִׁ"י (וְאִם תֹּאמַר מִנַּלָּן שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ ע"ה צִוָּה לִבְצַלְאֵל הֵפֶךְ הָעִנְיָן) אוֹיבּ דוּ וֶועסְט זָאגֶען פוּן וַואנֶען וֵוייסֶען מִיר מֹשֶׁה הָט גֶעבָּאטֶען צוּ בְּצַלְאֵל פַארְקֶערְט וִויא עֶס דַארְף זַיין, עֶנְפֶערְט רַשִׁ"י (וְיֵשׁ לוֹמַר) מֶען קֶען זָאגֶן (כֵּ ן דִּכְתִיב בְּפָ וַיַּקְהֵל וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל בְּצַלְאֵל וְאָהֳלִיאָב) וַוייל עֶס שְׁטֵייט אִין סִדְרָה וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה הָאט גֶערוּפֶען צוּ בְּצַלְאֵל אוּנ אָהֳלִי (וְקִצֵּר מַה שֶּׁדִּבֵּר עִמָּהֶם) אוּנ עֶס שְׁטֵייט נִיט וָואס עֶר הָאט גֶערֶעט מִיט זֵיי (וְהַאי קְרָא מִדִּכְתִיב כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹ

פירוש לתורת אלהים

אֵת אַלְץ וָוס גָאט הָט גֶשַׁאפְט: (כג) וְאִתּוֹ מִיט אִים אִיז גְוֶועֶן אָהֳלִיאָב דֶר זוּהְן פוּן אֲחִיסָמָךְ צוּ שֵׁבֶט דָן חָ

משלים על התורה

הָארְצֶן אָן אַמַחְשָׁבָה זָרָה חַס וְשָׁלוֹם אָן גַדְלוּת. מִמֵילָא וֶוער הָט גֶקֶענְט פַר שְׁטֵיין דִי גְדַאנְקֶן וָוס בַּיי זֵיי אִין הַארְצֶן אִיז נָאר מֹשֶׁה וָואס עֶר וֶוערְט אָן גֶערוּפֶען אִישׁ הָאֱלֹהִים אֵיין גֶעטְלִיכֶר מַאן דְרוּם הָט מֹשֶׁה גֶדַארְפְט אַז אַלֶע יוּדִין זָאלֶן קוּמֶען צוּ אִים עֶר זָאל זֵיי אַלֶע זֶעהְן מִיט דִי אוֹיגֶן וֶועט עֶר שׁוֹין וִויסֶען זֵייעֶרֵי הֶערְצֶער נָאר פַר דֶר וֶועלְט אִיז נִיט רֶעכְט אַז מֹשֶׁה זָאל הֵייסֶען קוּמֶען אַלֵי יוּדִין זֵיי זָאלֶן שְׁטֵיין פַר אִים עֶס וַוייזְט אוֹס וִוי אֵיין גַדְלוּת וָוארוּם קֵיינֶר הָט נִיט גְוואוּסְט זַיין כַּוָּונָה הָט זִיךְ מֹשֶׁה גֶגֶעבֶּן אֵיין אַנְדֶערֶע עֵצָה אוּנ הָט גְזָאגְט אַז עֶר וִויל וַוייזֶען חֶשְׁבּוֹן, עֶס אִיז אַמָשָׁל אֵיינֶער הָט גְהָאט אַשֵׁיינֶע בְּתוּלָה אוּנ זִיא אִיז גְוֶועֶן אַמוּשְׁלֶמֶת בְּכָל

הַמַּעֲלוֹת אוּנ מֶען הָט אִיר גְוואלְט גֶעבֶּן אַסַאךְ גְדָן נָאר פִיל שִׁידוּכִים מֶען הָט אִיר גִירֶעט אִיז אִיר נִיט גֶעפֶעלֶן הָט אַלְץ גֶעפוּנֶען אֵיין חִסָּרוֹן וֶוערְלִיג אַקֶעגִין אִירֶע מַעֲ אַמָאל אִיז גִיקוּמֶען אֵיין שַׁדְכָן פוּן אַנוּויְיטֶע מְדִינָה אוּנ הָ אָן גְשְׁלָאגֶן אֵיין שִׁידוּךְ מִיט אַגְרוֹיסֶן גְבִיר הָט זִיךְ דֶר פָּא גֶעטְרַאכְט אִיךְ וֵוייס נִיט אוֹבּ דֶר חָתָן אִיז אַשֵׁיינֶר אוּנ א עֶר אִיז אַמוּשְׁלָם בְּכָל הַמַּעֲלוֹת וִוי מַיין טָאכְטֶער וִויל הָט זִיךְ גֶעטְרַאכְט וָוס זָאל עֶר טָאן מִיט דֶעם שַׁדְכָן עֶר זָאל זָ דֶעם שַׁדְכָן אַז עֶר וִויל נִיט קֵיין שִׁידוּךְ טָאן סַיידֶן דֶר גְ מִיט דֶעם חָתָן וֶועט קוּמֶען אַהֶער עֶר זָאל זֶעהְן דֶעם חָתָן א עֶר אִיז שֵׁיין אוּנ אוֹבּ עֶר אִיז אַמוּשְׁלָם דָס קֶען עֶר נִיט זָ

הָעֵדֻת אֲשֶׁר פֻּקַּד עַל־פִּי מֹשֶׁה עֲבֹדַת הַלְוִיִּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃ כב וּבְצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה עָשָׂה אֵת כָּל־

תְמַנִי עַל מֵימְרָא מֹשֶׁה פָּלְחַן לֵיוָאֵי בִּידָא אִיתָמָר בַּר אַהֲרֹן כָּהֲנָא׃ כב וּבְצַלְאֵל בַּר אוּרִי בַר חוּר לְשִׁבְטָא יְהוּדָה עֲבַד יָת כָּל דִּי

בעל הטורים

ת שסכינה שורה בישראל שבית ראשון עמד ת"י שנים כמנין משכן : (כב) ובצלאל בן אורי בן חור . ג"פ בתורה נתייחס כנגד ג' מעלות

רש"י

ני ב חורבנין על עונותיהן של ישראל : משכן העדת . ות ג לישראל שויתר להם הקדוש ב"ה על מעשה גל שהרי השרה שכינתו ביניהם : עבדת הלוים . ודי המשכן וכליו הוא עבודה המסורה ללוים במדבר את ולהוריד ד ולהקים איש איש למשאו המופקד עליו כמו מור בפ' נשא : ביד איתמר . הוא היה פקיד עליהם ור לכל בית אב עבודה שעליו : (כב) ובצלאל בן אורי ' עשה את כל אשר צוה ה' את משה. אשר צוה תו משה אין כתיב כאן אלא כל אשר צוה ה' את משה אפי'

בית יהודא

הורבנין על עוֹנוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל) דער פָּסוּק דערמאנט אויפין וואנק אוף די צוויי בָּתֵּי מִקְדָּשִׁים וָוס זֶענֶן גענוּמֶן גיוָוארֶן פַר אַמַשְׁכּוֹן נִזיי זֶענֶן בֵּיידֶע פַארבְּרֶענְט גיוָוארֶן וֶועגין דיא זִינְד פוּן דיא יוּדִין : וּמִשְׁכַּן הָעֵדוּת. זָאגְט רש"י (עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל שֶׁוִּיתֵּר לָהֶם הקב"ה עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל) דֶער מִשְׁכָּן אִיז גֶוֶועזֶן אַעֵדוּת בַּיי יוּדִין אַז הקב"ה הָאט זַיי גֶעשֵׁיינְקְט דִי עֲבֵירָה פוּן עֵגֶל (שֶׁהֲרֵי הִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בֵּינֵיהֶם) וָוארוּם עֶר הָט גִמַאכְט רוּהֶען זַיין שְׁכִינָה צְווִישֶׁן זַיי : וַעֲבוֹדַת הַלְוִיִּם. זָאגְט רש"י (פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן וְכֵלָיו) דָאס צֵיילוּנְג פוּן דֶעם מִשְׁכָּן מִיט זַיינֶע כֵּלִים (הִיא עֲבוֹדָה הַמְּסוּרָה לַלְוִיִּם בַּמִּדְבָּר) דִי אַרבֶּעט אִיז אִיבֶּער

עבן גֶעוָואָרֶן צוּ דִי לְוִיִּם אִין דֶער מִדְבָּר (לָשֵׂאת וּלְהוֹרִיד וּלְהָקִים) צוּ טְרָאגֶען דֶעם מִשְׁכָּן , אוּנ צוּא אַרָאפְּנֶעמֶען דֶעם בן פוּן זַיין אָרְט וֶוען מֶען וֶועט דַארְפֶען גֵיין , אוּנ אִים אוֹיפְשְׁטֶעלֶן וֶוען מֶען וֶועט רוּהֶען (אִישׁ אִישׁ לְמַשָּׂאוֹ הַמּוּפְקָד ו) יֶעדֶר מֶענְטְשׁ אִיז גְּגַאנְגֶן צוּ זַיין אַרְבֶּעט וָוס אִים אִיז גִיגֶעבֶּן גִיוָוארֶען (כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּפ' נָשֹׂא) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין סֶדְרָה נָשֹׂא : וּבְיַד אִיתָמָר) . דָאס אִיז גֶוֶועזֶן דוּרְךְ אִיתָמָר (הוּא הָיָה פָּקִיד עֲלֵיהֶם) עֶר אִיז גִיוֶועזֶן דֶער אֶלְצְטֶער אוֹף דִיא ם (לְמָסוֹר לְכָל בֵּית אָב עֲבוֹדָה שֶׁעָלָיו) עֶר זָאל גֶעבֶּן צוּ יֶעדֶר מִשְׁפָּחָה דִיא אַרְבֶּעט וָואס גִיהֶער צוּא אִים : (כב) וּבְצַלְאֵל בֶּן י וגו' עָשָׂה אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה) . בְּצַלְאֵל הָאט גִיטָאן אַלְץ וָוס הקב"ה הָט גִיבָּאטֶן צוּ מֹשֶׁה , זָאגְט רש"י שר צִוָּה אוֹתוֹ מֹשֶׁה אֵין כְּתִיב כַּאן) עֶס שְׁטֵייט נִיט בְּצַלְאֵל הָט גִיטָאן אַלְץ וָוס מֹשֶׁה הָט אִים גִיבָּאטֶען (אֶלָּא כָּל אֲשֶׁר צִוָּה אֶת מֹשֶׁה) נָאר עֶס שְׁטֵייט בְּצַלְאֵל הָאט גִיטָאהֶן אַלְץ וָואס הקב"ה הָט גִיבָּאטֶען צוּ מֹשֶׁה (אֲפִילוּ דְבָרִים שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ רַבּוֹ)

דעת זקנים מבעלי התוספות

מות העולם שנתרצה הקב"ה על מעשה העגל ששכינה שורה . ד"א שהיה עדות למשה כי בשעה שחשדוהו שגנב שקלים לאכת המשכן אמר להם משה רוצה אני שיהא המשכן עדות ה ומנו ומצאו שהושמו בווין לעמודים ודריש ליה מוהמלאכה נה דים קח ראשי תיבות ויעלו ט"ו ווין כלומר ט"ו יותר ד נתן משה ט"ו שבחות להקב"ה והן בישתבת שיר ושבחה גדן ט"ו ברוך בברוך שאמר וכנגדן ט"ו ווין באמת ויציב ' : ביד איתמר. אע"פ שמשה רבינו ממונה על הכל הוצרך ות איתמר עמו לפי שאין עושין שררה על הצבור בפחות משנים :

שפתי חכמים

ותקשה לך למה מנה מנין המשקלות כמה היו לכך כתב אלה בלא וא"ו המוסיף לומר דקאי נמי על משקלי נדבת המשכן כמה משקלות היו ולאו דוקא על כלי המשכן : ב וא"ת הא לא מיותר לדרשא אלא חד משכן וחד איצטריך לגופיה וי"ל מדשני הקרא בלשונו וכתב המשכן משכן ולא כתיב תרוייהו בה"א או בלא ה"א ודאי הה"א קאי על המשכן המיוחד דהיינו בית עולמים שהוא ביהמ"ק א"כ קשה למה מכנה אותו הכתוב בלשון משכן אלא רמז וכו' : ג אבל הא דנתן נשם הלוחות אינו עדות די"ל דנתן להם שלא לדחותן בידים כיון שנתגיירו וקבלו עליהם עול תורה והמצות ואע"פ שחטאו הוו להו כישראל שישראל מומר לא פקע מיניה שם ישראל כדכתיב חטא ישראל וגו' אע"פ שחטא ישראל הוא . הרא"ם . ול"נ כיון שמי שחטא בעדים ובהתראה כבר נהרגו ע"י

ני . כעדים ולא כסתרא מתו כמגפה . בלא עדים ובלא התראה בדק אותם בסוטות א"כ הנסתרים לא חטאו : ד דק"ל דפשוטו של

פירוש לתורת אלהים

יָנָה אִין מִשְׁכָּן אֲשֶׁר פֻּקַּד וָוס אִיז גְצֵיילְט גִיוָוארֶען דוּרְךְ מֹשֶׁה עֲבֹדַת דִי עֲבוֹדָה פוּן דֶעם מִשְׁכָּן אִיז בֶּער גִיעֶנְפֶּרְט גִיוָוארֶען צוּא דִיא לְוִיִּם [עיין רש"י] בְּיַד אוֹף דֶעם הָט גְהַאט צוּ שַׁאפֶן אִיתָמָר דֶער זוּהְן פוּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן ׃ (כב) וּבְצַלְאֵל בֶּן דֶער זוּהְן אוּרִי בֶּן דֶער זוּהְן חוּר לְמַטֵּה צוּם שֵׁבֶט יְהוּדָה עָשָׂה עֶר הָט גְטָאהְן

משלים על התורה

: אִיךְ וֶועל אַייךְ וַוייזֶן דֶעם חֶשְׁבּוֹן פוּן גָאלְד אוּנ זִילְבֶּער : פוּן דִי אַנְדֶערֶע מִינִים וָוס אִיר הָט מְנַדֵּב גִוֶועןֶ . אִיז שְׁיָא פוּן דַאנֶען אִיז מַשְׁמַע אַז מֹשֶׁה הָט גֶעוָואלְט זִיךְ אָפּ בֶּנֶען מִיט דִי יוּדֶען צוּ וַוייזֶן זַיין גְרֶעכְטִיקַייט אַז עֶר הָט ר נִיט גְנַבֶת אוּנ דִי מֶענְטְשִׁין וָוס הָאבֶּן מִיט אִים גְאַרְבִּיט בְּן אוֹךְ נִיט גְנַבֶת , אוּנ וֶועדְלִיג עֶס שְׁטֵייט וַוייטֶער אִין וּק (וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה וְהִנֵּה עָשׂוּ אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר ה יְיָ) מֹשֶׁה הָט גְזֶעהְן דִיא אַרְבִּיט אַז דִי יוּדֶן הָאבֶּן גְטָאן וִוי גָאט הָט גְבָּאטֶן , אִיז דָאךְ מַשְׁמַע אַז דִי כַּוָּונָה פוּן טה מִיט דֶעם חֶשְׁבּוֹן אִיז גְוֶועןְ וֶועגְן אַנְדֶערִי זַאךְ הַיְינוּ זָאל זֶעהְן אוּב דִי יוּדִין הָאבֶּן גְטָאן בֶּאֱמוּנָה,אוּנ בָּאךְ אִיז שְׁיָא וִוי אִיז מֶעגְלִיךְ אַז מֶען זָאל הָאבֶּן אַשְׁלֶעכְטִי מַחֲשָׁבָה

אוֹף מֹשֶׁה אַז עֶר זָאל חַס וְשָׁלוֹם גַנְבִינֶען פוּן דֶעם גֶעלְד וָוס עֶר הָט גְנוּמֶן פוּן דִי יוּדִין וֶועגְן דֶעם מִשְׁכָּן . אוֹף מֹשֶׁה זָאגְט דָאךְ דֶער פָּסוּק עֵדוּת (בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא) גָאט הָט גְזָאגְט מֹשֶׁה אִיז בַּאגְלֵייבְּט אִין מַיין הוֹיז . נָאר דֶער עִנְיָן אִיז אַזוֹי דֶער חִילוּק פוּן פְּרָאסְטֶע אַרְבִּיט צוּ הֵיילִיגֶע אַרְבֶּעט אִיז אַזוֹ בַּיי פְּרָאסְטֶע אַרְבִּיט אִיז דֶעם בַּעַל הַבַּיִת קֵיין חִילוּק אוֹיב מֶען טוּט מִיט אַכַּוָּונָה אָדֶער אָן אַכַּוָּונָה אַבִּיא זִיא וֶוערְט גְטָאן אַזוֹ וִוי עֶס דַארְף צוּ זַיין . אוּנ הֵיילִיגִי אַרְבִּיט דַארְף שׁוֹן גְטָאן זַיין מִיט רֵיינִי גֶדַאנְקֶן אָן אַמַחֲשָׁבָה זָרָה . אוּנ אִין גַאנְצֶן דִי זַאךְ פוּן דֶעם מִשְׁכָּן אִיז דָאךְ נָאר גְוֶועןְ אַז דִיא שְׁכִינָה זָאל רוּעֶן אִין מִשְׁכָּן ,מִמֵּילָא הָט גְדַארְפְט צוּ זַיין דִי נְדָבוֹת וָוס דִי יוּדְן הָאבֶּן גְגֶעבְּן עֶס זָאל זַיין מִיט דֶעם גַאנְצִין

הארצען

אשר־על־ראש העמודים שתים והשבכות שתים לכסות את־שתי גלות הכתרת א
על־ראש העמודים: ואת־הרמנים ארבע מאות לשתי השבכות שני־טורים רמ
לשבכה האחת לכסות את־שתי גלות הכתרת אשר על־פני העמודים: ואת־המכ
עשר ואת־הכירת עשרה על־המכנות: ואת־הים האחד ואת־הבקר שנים־ע
תחת הים: ואת־הסירות ואת־היעים ואת־המזרקות ואת כל־הכלים האהל האל
אשר עשה חירם למלך שלמה בית יהוה נחשת ממרט: בככר הירדן יצקם ה
במעבה האדמה בין סכות ובין צרתן: וינח שלמה את־כל־הכלים מרב מאד מ
לא נחקר משקל הנחשת: ויעש שלמה את כל־הכלים אשר בית יהוה את מ
הזהב ואת־השלחן אשר עליו לחם הפנים זהב: ואת־המנרות חמש מימין וח
משמאל לפני הדביר זהב סגור והפרח והנרת והמלקחים זהב: והספות והמזמ
והמזרקות והכפות והמחתות זהב סגור והפתות לדלתות הבית הפנימי לק
הקדשים לדלתי הבית להיכל זהב:

פירוש ע"ט

ער הט גמאכט למלך צום מלך שלמה בית יי צו דעם בהמ"ק פון גאט וינח אונ ער הט אוועק גלייגט שלמה גאר די כלים מרוב מאוד ווייל זיי ווארן זייער פיל לא נחקר עס איז ניט גפארשט גווארען משקל די וואג פון דעם קופער מען הט גאר ניט גוואגען דם קופער וויא פיל עס ווערט פערטאן ויעש שלמה אונ שלמה האט גמאכט את אלע כלים אשר וואס עס איז גוועזן צום בהמ"ק את דעם מזבח פון גאלד ואת השלחן אונ דעם טיש אשר וואס אויף אים זאל ליגין דער לחם הפנים זהב פון גאלד ואת המנורות אונ דיא מנורות חמש מימין פינף פון דער רעכטער זייט וחמש משמאל אונ פינף פון דער לינקע זייט אין מיטן איז גשטאנען די מנורה וואס משה הט גמאכט אונ מנורות זענין גישטאנען לפני פר דעם קדשי קד אונ דם אלץ איז גוועזן זהב סגור גוט גאלד וואס פר שליסט אונ בהאלט עס והפרח אונ דיא ריי והמלקחים אונ די צווענגלך איז אלץ גוועזן זהב גאלד והספות והמזמרות אונ אזעלכע כלים וואס שפילט אוף זיי והמזרקות אונ די שפרענג בעק והכפות אונ די לעפל והמחתות אונ דיא פייער פ איז גוועזן זהב סגור גוט גאלד והפותות אונ די שלי לדלתות צו עפענען די שלעסר לדלתי צו עפנין שלעסער פון דיא טירין פון דעם היכל איז א גוועזן זהב פון גאלד:

שמות לח פקודי

כא אלה פקודי המשכן משכן

אונקלוס

כא אלין מנייני משכנ משכנא דסהדותא

רשב"ם

(כא) אלה פקודי. חשבון הכסף והזהב והנחשת: שלקח מן הכסף: המשכן משכן. שנתמשכן ב"פ בשביל עונות ישראל וזהו שאמרו אנשי כנס"ג חבול חבלנו. סך שנים כמנין משכן

בעל הטורים

(כא) אלה פקודי. מלא וי"ו שפקד לכל ו' מאות אלף שלא יחסר

בית יהודא

(כא) ואלה פקודי. זאגט רש"י (בפרשה זו נמנו כל משקלי נדבות המשכן) אין די פרשה איז געציילט גיווארן ווי פיל די נדבות פון משכן האבן גוואגין (לכסף ולזהב ולנחשת) ווי פיל זילבער איז גיוועזן אונ ווי פיל גאלד איז גוועזן אונ וויא פיל קופער איז גיוועזן (ונמנו כל כליו לכל עבודתו) אונ עס איז געציילט גיווארן אלע כלים אונ יעדר כלי צו וואס ז הט בעדינט: והמשכן משכן. (שני פעמים) צוא וואס שטייט צווייא מאהל דער ווארט משכן (רמז למקדש שנתמשכן בש

רש"י

(כא) אלה פקודי. בפ' זו נמנו כל משקלי נדבת המ לכסף ולזהב ולנחשת ונמנו כל כליו לכל עבודת המשכן משכן. שני פעמים רמז למקדש שנתמש

שפתי חכמים

א דק"ל הוה ליה למימר ואלה בוא"ו מוסיף על הראשונים ומתרץ דלא תטעה לומר דקאי דוקא אכלי המשכן דסמיך ליה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כא) אלה פקודי. למה נאמר המשכן שני פעמים לפי שנת להתמשכן שני פעמים ראשון ושני: העדות. שהוא עד

פירוש לתורת אלהים

(כא) אלה דאס איז פקודי המשכן דיא צאל פון דעם משכן משכן העדות דער משכן איז איין עדות צו די ישראל אז גאט האט זייא מוחל גוועזן אוי מעשה עגל ווארום גאט האט גימאכט רוען ני

משלים על התורה

(כא) אלה פקודי המשכן וגו' אשר פקד על פי משה. דאס באזוני איז דיא צאל פון דעם משכן וום איז גיציילט גוואָרן דורך משה. דר מדרש זאגט אז משה הט פארט גמאכט דעם משכן הט ער גזאגט צו דיא יודן קומט צו מי

מִזֶּה וּמִזֶּה לְשַׁעַר הֶחָצֵר קְלָעִים
חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה
וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה׃ טז כָּל־קַלְעֵי
הֶחָצֵר סָבִיב שֵׁשׁ מָשְׁזָר׃ יז וְהָאֲדָנִים
לָעַמֻּדִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמּוּדִים
וַחֲשׁוּקֵיהֶם כֶּסֶף וְצִפּוּי רָאשֵׁיהֶם
כָּסֶף וְהֵם מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף כֹּל עַמֻּדֵי
הֶחָצֵר׃ מפטיר יח וּמָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר
מַעֲשֵׂה רֹקֵם תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר וְעֶשְׂרִים
אַמָּה אֹרֶךְ וְקוֹמָה בְרֹחַב חָמֵשׁ
אַמּוֹת לְעֻמַּת קַלְעֵי הֶחָצֵר׃
יט וְעַמֻּדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְאַדְנֵיהֶם
אַרְבָּעָה נְחֹשֶׁת וָוֵיהֶם כֶּסֶף וְצִפּוּי
רָאשֵׁיהֶם וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף׃ כ וְכָל־
יְתֵדֹת לַמִּשְׁכָּן וְלֶחָצֵר סָבִיב נְחֹשֶׁת׃ ס ס ס

אונקלוס

א לִתְרַע דַּרְתָּא
ין חֲמֵשׁ עַסְרֵי אַמִּין
ודֵיהוֹן תְּלָתָא
כֵיהוֹן תְּלָתָא׃ טז כָּל
יי דְדַרְתָּא סְחוֹר
ר דְּבוּץ שְׁזִיר׃
וְסַמְכַיָּא לְעַמּוּדַיָּא
שָׁא וָוֵי עַמּוּדַיָּא
וּשֵׁיהוֹן דִּכְסַף וְחִפּוּי
שֵׁיהוֹן דִּכְסַף וְאִנּוּן
בְּשִׁין דִּכְסַף כָּל
וּדֵי דַרְתָּא׃ יח וּפְרָסָא
רַע דַּרְתָּא עוֹבַד צַיָּר
לָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע
רִי וּבוּץ שְׁזִיר וְעַסְרִין
ין אָרְכָּא וְרוּמָא
וּתְיָא חֲמֵשׁ אַמִּין
קֳבֵל סְרָדֵי דַרְתָּא׃
וְעַמּוּדֵיהוֹן אַרְבְּעָא
מְכֵיהוֹן אַרְבְּעָא נְחָשָׁא
הוֹן דִּכְסַף וְחִפּוּי
שֵׁיהוֹן וְכִבּוּשֵׁיהוֹן
סַף׃ כ וְכָל סִכַּיָּא
מַשְׁכְּנָא וּלְדַרְתָּא סְחוֹר
חוֹר דִּנְחָשָׁא׃ ס ס ס

קכ״ב. סגול״ה סימן. ומפטירין ויעש חירום במלכים א׳ סימן ז׳:

רש״י

דכתן: (יח) לעמת קלעי החצר כמדת קלעי ה החלר:
חסלת פרשת ויקהל

בית יהודא

אויך די שְׁפִּיגְלֶען פון די ווייבֶּר: (אֲשֶׁר צָבְאוּ). וויא הָאבֶּען זיך פַארְזַאמוּלְט (לְהָבִיא נִדְבָתָן) צוּ בְּרֵיינְגֶען זייער נְדָבָה:
(יח) וּלְעֻמַּת קַלְעֵי הֶחָצֵר. מֵיינְט מֶען (כְּמִדַּת קַלְעֵי הֶחָצֵר) וויא די מָאס איז גיוועזן פון די לֵיינְוַואנְד וָואס מיט זיי איז גִיוֶוען בֶּעהָאנְגֶען דֶר הויף פון מִשְׁכָּן:

שפתי חכמים

ליונים מחזיית וגליונים בודאי הם מראות שמתקשטין בהם הנשים: אלא מה שהוא כנגד והקלעים לא היו כנגדם אלא בלדדין. לי״ס
כלו׳ לכאו לשון לכא שמתקבלין יחד ולמה קבלו יחד ומפרש שקבלו כמדת כלומר שיהא כמדתו:
כיא נדכתן אל פתח אהל מועד: ח דלא סייך למכתב לעומת
חסלת פרשת ויקהל

הפטרת ויקהל במלכים א׳ בסימן ז׳ פ׳ מ׳

וַיַּעַשׂ חִירוֹם אֶת־הַכִּיֹּרוֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וַיְכַל חִירָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־
הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה׃ עַמֻּדִים שְׁנַיִם וְגֻלֹּת הַכֹּתָרֹת

פירוש ע״ט

וַיַּעַשׂ חִירוֹם חירום הָט גְמַאכְט אֶת הַכִּיּוֹרוֹת די טֶעפּ וְאֶת אוּנ די קִירְווִישְׁן וְאֶת הַמִּזְרָקוֹת אוּנ די שְׁפְּרֶענג בֶּעקְן וַיְכַל חִירָם אוּנ חִירָם הָט שׁוֹן פַר לֶענְט לַעֲשׂוֹת צוּ טָאהְן אֶת כָּל גָאר די מְלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה וָואס
ער

הַצֹּבְאֹת אֲשֶׁר צָבְאוּ פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד׃ ס ט וַיַּעַשׂ אֶת־הֶחָצֵר לִפְאַת ׀
נֶגֶב תֵּימָנָה קַלְעֵי הֶחָצֵר שֵׁשׁ מָשְׁזָר
מֵאָה בָּאַמָּה׃ י עַמּוּדֵיהֶם עֶשְׂרִים
וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי
הָעַמּוּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף׃ יא וְלִפְאַת
צָפוֹן מֵאָה בָאַמָּה עַמּוּדֵיהֶם עֶשְׂרִים
וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי
הָעַמּוּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף׃
יב וְלִפְאַת־יָם קְלָעִים חֲמִשִּׁים בָּאַמָּה
עַמּוּדֵיהֶם עֲשָׂרָה וְאַדְנֵיהֶם עֲשָׂרָה
וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשׁוּקֵיהֶם כָּסֶף׃
יג וְלִפְאַת קֵדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים
אַמָּה׃ יד קְלָעִים חֲמֵשׁ־עֶשְׂרֵה אַמָּה
אֶל־הַכָּתֵף עַמּוּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה
וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה׃ טו וְלַכָּתֵף הַשֵּׁנִית

אונקלוס

לְצַלָּאָה בִּתְרַע מַ
זִמְנָא׃ ט וַעֲבַד יָת דָּ
לְרוּחַ עֲבַר דָּרוֹמָא סְ
דְּרַתָּא דְּבוּץ שְׁזִיר מְ
בְּאַמִּין׃ י עַמּוּדֵיהוֹן עֶ
וְסַמְכֵיהוֹן עֶסְרִין נְחָ
וָוֵי עַמּוּדַיָּא וְכִבּוּשֵׁי
דִּכְסַף׃ יא וּלְרוּחַ צִפּ
מְאָה אַמִּין עַמּוּדֵי
עֶסְרִין וְסַמְכֵיהוֹן עֶ
נְחָשָׁא וָוֵי עַמּוּ
וְכִבּוּשֵׁיהוֹן דִּכְ
יב וּלְרוּחַ מַעַרְבָא סְרָ
חַמְשִׁין בְּאַמִּין עַמּוּדֵי
עַסְרָא וְסַמְכֵיהוֹן עַ
וָוֵי עַמּוּדַיָּא וְכִבּוּשֵׁי
דִּכְסַף׃ יג וּלְרוּחַ קִדּ
מָדִינְחָא חַמְשִׁין אַ
יד סְרָדִין חֲמֵשׁ עֶ
אַמִּין לְעִבְרָא עַמּוּדֵי
תְּלָתָא וְסַמְכֵיהוֹן תְּלָ
טו וּלְעִבְרָא תִנְיָתָא מִ

בעל הטורים

ונתנו מראותיהן לנדבת המשכן ונחה
רוח אלהים: הצובאות. ב׳ במראות הצ
אשר ישכבון את הנשים הצובאות ג
עלי כמו התם ישכבון הנשים הצובא
בכאן ע״י המראות היו שוכבין
כדאיתא במדרש שהיו מקשיות ב
ומגדלות לבעליהן וזוקקין להם

בית יהודא

גיוען זיבעציג צענטנער (וַיַּעַשׂ בָּהּ) האט מען געמאכט די כֵּלִים
וואס זענען געשריבען אין פָּסוּק (וְכִיּוֹר וְכַנּוֹ לֹא הוּזְכְּרוּ שָׁם) דער
כִּיּוֹר אונ דר פוס פון כִּיּוֹר שטייט ניט אין פָּסוּק אז מען האט
אים געמאכט פון די קופער (לְמִדַּת שֶׁלֹּא הָיָה נְחֹשֶׁת שֶׁל כִּיּוֹר
מִנְּחֹשֶׁת הַתְּנוּפָה) לערנט מען פון דעם פָּסוּק אז דר כִּיּוֹר איז
ניט געמאכט געווארן פון די קופער וואס די מענער האבען
געבריינגט אנדבה, נאר פון די שפיגלען וואס די ווייבער האבען געבריינגט (כַּךְ דָּרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא) אזו האט געלערנט
תַּנְחוּמָא (וְכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס) אונ אזוי שרייבט דער תַּרְגּוּם (בְּמֶחֱזְיַן נְשַׁיָּא) די קופער וואס די ווייבער האבען געקוקט אין
(וְהוּא תַּרְגּוּם שֶׁל מַרְאֹת) די ווערטער בְּמֶחֱזְיַן נְשַׁיָּא, איז אין תַּרְגּוּם דר איבערזעצונג פון „מַרְאוֹת הַצּוֹבְאוֹת" (וְכֵן
בִּישַׁעְיָה) אזו געפינען מיר אין ספר ישעיה (וְהַגִּלְיוֹנִים מְתַרְגְּמִינַן וּמֶחֱזְיָתָא) אויף דעם ווארט וְהַגִּלְיוֹנִים, שרייבט דער תַּ
וּמֶחֱזְיָתָא, הַגִּלְיוֹנִים מיינט מען שפיגלען, אונ דער תַּרְגּוּם שרייבט אויף שפיגלען וּמֶחֱזְיָתָא, אזו וּמֶחֱזְיַן נְשַׁיָּא מיינט

רש״י

וגו׳ ויעש בה וגו׳ וכיור וכנו לא הוזכרו שם למדת שלא
נחשת של כיור מנחשת התנופה כך דרש רבי תנ
וכן תרגם אונקלוס במחזית נשיא ו והוא תרגום
מראות מירוא״ש בלעז (שפיגעל). וכן מלינו בישעיה (יג
ג) והגליונים מתרגמינן ומחזיתא: אשר צבאו. לו

שפתי חכמים

באותן מים המאררים כדכתיב בפ׳ נשא: ו כלומר אונקלוס תרגם כמו שמראות הן מראות שרואות בהן כשהן מתקשטין וכן תרגם

פירוש לתורת אלהים

גהערשט אונ ווא איז געשטאנען דער האנד פאס
פֶּתַח אין דער טיר פון דעם אֹהֶל מוֹעֵד [עיין רש״י]:
(ט) וַיַּעַשׂ אונ ער האט געמאכט אֶת הֶחָצֵר דעם חצר
האבען מיר שון מפורש גוועען בפרשת תרומה אין
זיבעטער פרשה פון פָּסוּק (י) ביז אין דער
סדרה:

ח וַעֲבַד יָת כִּיּוֹרָא ... וְיָת בְּסִיסֵהּ נְחָשָׁא ... ן נְשַׁיָּא דְּאָתְיָן

לָחֹת עָשָׂה אֹתוֹ: ס ח וַיַּעַשׂ אֵת הַכִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֵת כַּנּוֹ נְחֹשֶׁת בְּמַרְאֹת

בעל הטורים

...אות. ד' במסו' במראות הצובאות. ויאמר אלהים לישראל במראות. במראות אלהים תרי ביחזקאל. שאלו הנשים כרו מתאות העולם

רש"י

...לבעות נבוב : נבוב לחת. הלוחות של עצי שטים לכל ... חלל באמצע : (ח) במראת הצובאת. בנות ישראל ...ן מראות שרואות בהן כשהן מתקשטות ואף אותן ...בו מלהביא לנדבת המשכן והיה מואס משה בהן מפני ...ם ליצר ב הרע א"ל הקב"ה קבל כי אלו חביבין עלי ...ל שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות ג במצרים ... בעליהם יגעים בעבודת פרך היו הולכות ומוליכות ...אכל ומשתה ומאכילות אותם ונוטלות המראות וכל ...ואה עצמה עם בעלה במראה ד ומשדלתו בדברים ...אני נאה ממך ומתוך כך מביאות לבעליהן לידי תאוה ...ת להם ומתעברות ויולדות שם שנא' (שה"ש ח) ...תפוח עוררתיך וזהו שנאמר במראות הצובאות ...הכיור מהם שהוא לשום שלום בין איש לאשתו להשקות ...שבתוכו למי שקינא לה בעלה ה ונסתרה ותדע לך ...ראות ממש שהרי נאמר ונחשת התנופה שבעים ככר

בית יהודא

אינוועניג איז געוועז ליידיג : (נבוב לוחות). מיינט מען (הלוחות של עצי שטים לכל רוח והחלל באמצע) מען האט גנומען ברעטער פון שטים האלץ אונ מען האט מיט זייא געמאכט אקאסטען, מיט פיר ווענט אונ אינוועניג איז געוועזן ליידיג : (ח) (במראות הצובאות). זאגט רש"י (בנות ישראל היו בידן מראות) די טעכטער פון דיא יודין האבן געהאט קופערנע שפיגלען (שרואות בהן כשהן מתקשטות) ווען זיי פלעגען דארפען אנטאהן זייערע צירונג פלעגין זיי קוקען אין דיא שפיגלען (ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת המשכן) אפילו די שפיגלען האבן זיי ניט בעהאלטן פר זיך, נאר זיי האבן די שפיגלען גגעבן אנדבה צום משכן (והיה מואס משה בהן) הט משה ניט גוואלט נעמען די שפיגלען צום משכן (מפני שעשוים ליצר הרע) ווייל די שפיגלען זענען געמאכט די אשה זאל קענען זיך שיין אנטאן צו דער וועקין דעם יצר הרע אין די מענער (אמר לו הקב"ה קבל) הט הקב"ה גזאגט צו משה נעם די שפיגלען (כי אלו חביבין עלי מן הכל) ווייל די שפיגלען זענען ביי מיר

...ן אלע נדבות (שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות במצרים) ווייל דורך די שפיגלען האבען די ווייבער גבריינגט ...גדער אין מצרים (כשהיו בעליהן יגעים בעבודת פרך) ווען זייערע מאנען זענען געווען פרמאטערט פון די שווערע ...ו (היו הולכות ומוליכות להם מאכל ומשתה) האבען די ווייבער זיי געבריינגט צום עסין אונ צום טרינקען (ומאכילות ... אונ זיי האבען גיגעבען די מאנען צום עסין (ונוטלות המראות) אונ זיי האבן גענומען די שפיגלען ווס זייא האבען ...עבריינגט) (וכל אחת רואה עצמה עם בעלה במראה) יעדער אשה האט געקוקט אין דעם שפיגל צוזאמען מיט איר מאן ...לתו בדברים) אונ זיא הט אים איבערגערעט מיט גוטע רייד (לומר) צוא זאגען (אני נאה ממך) איך בין שענער ...ר (ומתוך כך מביאות לבעליהן לידי תאוה) פון דיא רייד פלעגען זיי אריינברענגען אין זייערע מאנען אגלוסטונג צוא ...קקות להן) אונ די מאנען האבן זיך בהעפט מיט זייא (ומתעברות ויולדות שם) די ווייבער פלעגען מעוברת ווערען ...עגן דארטען אין פעלד גבארין זייערע קינדער (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (תחת התפוח עוררתיך) אונטער דעם ...בוים האב איך דיך דערוועקט דו זאלסט זיך בהעפטן מיט די ווייבער די יודין זאלן גימערט ווערן (וזהו שנאמר) דאס ...דר פסוק (במראות הצובאות) די שפיגלען וואס האבען געבריינגט פיל יודין (ונעשה הכיור מהם) פון די שפיגלען איז ...ט געווארן דר כיור נדר קעסיל וואסר, פון אים האבן די כהנים גוואשין די הענט, (שהוא לשום שלום בין איש לאשתו) ...יור איז געווען צוא מאכען שלום צווישען מאן מיט זיין ווייב (להשקות ממים שבתוכו) צו געבן טרינקען פון די וואסר ווס ...ר (למי שקנא לה בעלה ונסתרה) צו די אשה ווס דער מאן האט איר אנגעזאגט זיא זאל ניט זיין אליין אין שטוב ...עם מענטש, אונ זיא איז געווען אליין אין שטוב מיט דעם מענטש אונ מען ווייס ניט צו זיא הט מזנה געווען ...גיין הט מען איר געדארפט געבן טרינקען דיא מים המאררים, הט מען די וואסער גענומען פון דעם כיור, אונ אוב ...סר האבן איר ניט קראנק געמאכט האט מען געוואסט אז זיא הט ניט מזנה געווען איז געווארן שלום ביי איר מיט ...אן, זאגט רש"י (ותדע לך שהן מראות ממש) איך וועל דיר ווייזן אז דר כיור איז געווען גמאכט פון די שפיגלען ...נאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק (ונחשת התנופה שבעים ככר) די קופער ווס מען האט געבריינגט אנדבה איז

דעת זקנים מבעלי התוספות

...מראות הצובאות. כדי שיראו אותו הנשים לכך היה ...ין אהל מועד למזבח משוך כלפי צפון ויראו משם סוטה שותה ונוסרו על ידי כן :

שפתי חכמים

ב וא"ת והא כומז שהוא דפוס של בית הרחם שהוא מאוס ביותר למה לא היה משה מואס בו. וי"ל דגבי כומז שהביאו גם אחר נזמים וטבעת בהדי כומז ואח"כ שתיכן ביחד בא היה הכומז בטל ביניהם אבל הכא לא הביאו שום נחושת יותר אלא מראות הצובאות ...ולין לראות שם במראיהן לכך לא היה רוצה לקבלן ועי"ל דכומז היה כדי לבטל היצר הרע כלומר כדי למנוע שלא יוכל לבא ...זה אבל ע"י המראות באים לידי זימה מש"ה היה מואס בהן א"ל הקב"ה קבל ר"ל תקבלם : ג כלו' הצובאות ל' צבאות וכן משמע ...אותן מראות אשר באו מהן לצבאות רבות : ד פיתוי דברים דתרגום כי יפתה ארי ישדל : ה כלומר מי שמקנא לאשתו בודקה

פירוש לתורת אלהים

...מפורש געווען בפרשת תרומה אין דר זעקסטער ...ה : (ח) ויעש אונ ער האט גמאכט דעם האנט... נחשת פון קופער ואת אונ זיין פוס פון קופער ...ת הצובאות פון די שפיגל אשר צבאו וואס זיי האבן

ליקוטי מרדכי

(ח) ויעש את הכיור נחשת. אונ בצלאל הט געמאכט דעם כיור פון קופער וואס די ווייבער האבען געברענגט זייערע קופערנע שפיגלען, רבי חייא לערנט אין זוהר פר וואס האבן די ווייבער זוכה גיוועזן אז מען זאל אוס זייערע שפיגלען מאכען אזוי איין הייליגע כלי אין משכן אריין, נאר ווייל זייא האבען זיך אפ געהיטן ווען זיי זענען געווען אין מצרים אונ האבן נישט מזנה

...אונ ווען זייא האבן זיך אפ גערייניגט פון זייער נדה האבן זייא זיך טובל געווען אונ האבען זיך אוס געצירט אונ האבן ...ן דיא שפיגלען געשפיגעלט מיט זייערע מאנן אונ האבן אין זיי אריין גיברענגט איין חשק זיי זאלן זיך צו זייא באהעפטין ... האבן זיי מיט דעם זייערע מאנן אויך אפ געהיט פון זנות איבר דעם האבן זיי צו דר גרויסער זאך זוכה געווען :

לְזֵרוֹ עַל שְׁתֵּי צַלְעֹתָיו עַל שְׁנֵי צִדָּיו
לְבָתִּים לְבַדִּים לָשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֶם׃
כח וַיַּעַשׂ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וַיְצַף
אֹתָם זָהָב׃ כט וַיַּעַשׂ אֶת־שֶׁמֶן
הַמִּשְׁחָה קֹדֶשׁ וְאֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים
טָהוֹר מַעֲשֵׂה רֹקֵחַ׃ ס שביעי רביעי כשהן מחוברין
לח א וַיַּעַשׂ אֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה עֲצֵי
שִׁטִּים חָמֵשׁ אַמּוֹת אָרְכּוֹ וְחָמֵשׁ־
אַמּוֹת רָחְבּוֹ רָבוּעַ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת
קֹמָתוֹ׃ ב וַיַּעַשׂ קַרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע
פִּנֹּתָיו מִמֶּנּוּ הָיוּ קַרְנֹתָיו וַיְצַף אֹתוֹ
נְחֹשֶׁת׃ ג וַיַּעַשׂ אֶת־כָּל־כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ
אֶת־הַסִּירֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־
הַמִּזְרָקֹת אֶת־הַמִּזְלָגֹת וְאֶת־
הַמַּחְתֹּת כָּל־כֵּלָיו עָשָׂה נְחֹשֶׁת׃
ד וַיַּעַשׂ לַמִּזְבֵּחַ מִכְבָּר מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת
נְחֹשֶׁת תַּחַת כַּרְכֻּבּוֹ מִלְּמַטָּה עַד־
חֶצְיוֹ׃ ה וַיִּצֹק אַרְבַּע טַבָּעֹת בְּאַרְבַּע
הַקְּצָוֹת לְמִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת בָּתִּים
לַבַּדִּים׃ ו וַיַּעַשׂ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי
שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם נְחֹשֶׁת׃ ז וַיָּבֵא
אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת
הַמִּזְבֵּחַ לָשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֶם נְבוּב

אונקלוס

לְדֵירֵהּ עַל תַּרְתֵּין זָוְיָתֵ
עַל תְּרֵין סִטְרוֹהִי לְאַתְרָ
לַאֲרִיחַיָּא לְמִטַּל יָתֵ
בְּהוֹן׃ כח וַעֲבַד יָ
אֲרִיחַיָּא דְּאָעֵי שִׁטִּ
וַחֲפָא יָתְהוֹן דַּהֲבָא׃
כט וַעֲבַד יָת מִשְׁחָ
דִּרְבוּתָא קוּדְשָׁא וְיָ
קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא דְּכֵ
עוֹבַד בּוּסְמָנוּ׃ א וַעֲבַ
יָת מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָ
דְּאָעֵי שִׁטִּין חֲמֵשׁ אַמִּ
אָרְכֵּהּ וַחֲמֵשׁ אַמִּין פְּתָיָ
מְרַבַּע וּתְלָתָא אַמִּ
רוּמֵהּ׃ ב וַעֲבַד קַרְנוֹ
עַל אַרְבַּע זָוְיָתֵהּ מִנֵּ
הֲווֹ קַרְנוֹהִי וַחֲפָא יָתֵ
נְחָשָׁא׃ ג וַעֲבַד יָ
כָּל מָנֵי מַדְבְּחָ
יָת פְּסַכְתְּרָוָתָא וְיָ
מַגְרוֹפְיָתָא וְיָת מִזְרְקָתָ
יָת צִנּוֹרְיָתָא וְיָת מַחְתְּיָתָ
כָּל מָנוֹהִי עֲבַד נְחָשָׁא
ד וַעֲבַד לְמַדְבְּחָא סְרָדָ
עוֹבַד מְצַדְּתָא דִּנְחָשָׁ
תְּחוֹת סוֹבָבֵהּ מִלְּרַ
עַד פַּלְגֵּהּ׃ ה וְאַתִּי
אַרְבַּע עִזְקָתָא בְּאַרְבַּ
סִטְרָתָא לִסְרָדָא דִּנְחָשָׁ
אַתְרָא לַאֲרִיחַיָּא׃ ו וַעֲבַ
יָת אֲרִיחַיָּא דְּאָעֵי שִׁטִּ
וַחֲפָא יָתְהוֹן נְחָשָׁא
ז וְאָעֵיל יָת אֲרִיחַ
בְּעִזְקָתָא עַל סִטְ
מַדְבְּחָא לְמִטַּל יָתֵ
בְּהוֹן חֲלִיל לוּחִין עֲבַ

תולדות אהרן

פחת כרכבו זבחים סב׃

בית יהודא

רש"י

נָאמֶן: (ז) נְבוּב לוּחוֹת. זאָגט רש"י (נָבוּב הוּא חָלוּל) נְבוּב | (ז) נבוב לחת. נבוב הוא חלול וכן (ירמיה נב) ועו
מיינט מען לֵיידיג (וְכֵן) אונ אַזוֹי שטייט אין פסוק (וְעָבְיוֹ אַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת נָבוּב) דיא גְרֶעב איז גיוועזן פיר פִינְגֶער א

אינווייניג

מִצִּדֶּיהָ שְׁלֹשָׁה ׀ קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ
הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ
הַשֵּׁנִי׃ יט שְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים
בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפֶרַח וּשְׁלֹשָׁה
גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בְּקָנֶה אֶחָד כַּפְתֹּר
וָפָרַח כֵּן לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן
הַמְּנֹרָה׃ כ וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִעִים
מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ׃
כא וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה
וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה
וְכַפְתֹּר תַּחַת־שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה
לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִמֶּנָּה׃
כב כַּפְתֹּרֵיהֶם וּקְנֹתָם מִמֶּנָּה הָיוּ
כֻּלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר׃
כג וַיַּעַשׂ אֶת־נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה
וּמַלְקָחֶיהָ וּמַחְתֹּתֶיהָ זָהָב טָהוֹר׃
כד כִּכָּר זָהָב טָהוֹר עָשָׂה אֹתָהּ וְאֵת
כָּל־כֵּלֶיהָ׃ פ כה וַיַּעַשׂ אֶת־מִזְבַּח
הַקְּטֹרֶת עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּה אָרְכּוֹ
וְאַמָּה רָחְבּוֹ רָבוּעַ וְאַמָּתַיִם קֹמָתוֹ
מִמֶּנּוּ הָיוּ קַרְנֹתָיו׃ כו וַיְצַף אֹתוֹ זָהָב
טָהוֹר אֶת־גַּגּוֹ וְאֶת־קִירֹתָיו סָבִיב וְאֶת־קַרְנֹתָיו וַיַּעַשׂ
לוֹ זֵר זָהָב סָבִיב׃ כז וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב עָשָׂה־לוֹ מִתַּחַת

תָא מִסִּטְרַהּ חַד
תָא קְנֵי מְנַרְתָּא
טְרַהּ תִּנְיָנָא׃ יט תְּלָתָא
רִין מְצַיְּרִין בְּקַנְיָא
חֱזוּר וְשׁוֹשַׁן וּתְלָתָא
רִין מְצַיְּרִין בְּקַנְיָא
חֱזוּר וְשׁוֹשַׁן כֵּן לְשִׁתָּא
דְּנָפְקִין מִן מְנַרְתָּא׃
וּבִמְנַרְתָּא אַרְבְּעָא
רִין מְצַיְּרִין חֱזוּרָהָא
שַׁנַּהָא׃ כא וַחֲזוּר
ת תְּרֵין קְנִין מִנַּהּ
ר תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין
ה וְחֱזוּר תְּחוֹת תְּרֵין
ן מִנַּהּ לְשִׁתָּא קְנִין
פְקִין מִנַּהּ׃ כב חֱזוּרֵיהוֹן
יהוֹן מִנַּהּ הֲווֹ כֻּלַּהּ
רָא חֲדָא דִּהַב דְּכֵי׃
וַעֲבַד יָת בּוֹצִינָהָא
בְעָא וְצִבְיָתָהָא
חְתִּיתָהָא דִּהַב דְּכֵי׃
כְּרָא דִּהַב דְּכֵי עֲבַד
ה וְיָת כָּל מָנָהָא׃
וַעֲבַד יָת מַדְבְּחָא
טֹרֶת בּוּסְמַיָּא דְּאָעֵי
טִין אַמְּתָא אֻרְכֵּהּ
מְּתָא פְּתָיֵהּ מְרַבַּע
רְתֵין אַמִּין רוּמֵהּ מִנֵּהּ
י קַרְנוֹהִי׃ כו וַחֲפָא
הּ דִּהַב דְּכֵי יָת
רֵהּ וְיָת כָּתְלוֹהִי סְחוֹר
זוֹר וְיָת קַרְנוֹהִי וַעֲבַד
ה דֵּיר דִּדְהַב סְחוֹר
חוֹר׃ כז וְתַרְתֵּין עִזְקָן
דְהַב עֲבַד לֵהּ מִלְּרַע

פירוש לתורת אלהים

ווען בְּפַרְשַׁת תְּרוּמָה: וכה וַיַּעַשׂ אֶת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת קְטוֹרֶת הָאבֶּען מִיר מְפוֹרָשׁ גֶוֶועזְן בְּפַרְשַׁת תְּצַוֶּה אִין
עם מִזְבֵּחַ וָוס מֶען הָאט אויף אִים מַקְטִיר גִיוֶועזְן דֶער זִיבְּטֶער סְדְרָה אוּנ דָעם מִזְבַּח הָעוֹלָה הָאבֶּען מיר

כְּנָפַ֨יִם לְמַ֜עְלָה סֹכְכִ֤ים בְּכַנְפֵיהֶם֙
עַל־הַכַּפֹּ֔רֶת וּפְנֵיהֶ֖ם אִ֣ישׁ אֶל־אָחִ֑יו
אֶל־הַכַּפֹּ֔רֶת הָי֖וּ פְּנֵ֥י הַכְּרֻבִֽים׃ פ
י וַיַּ֥עַשׂ אֶת־הַשֻּׁלְחָ֖ן עֲצֵ֣י שִׁטִּ֑ים
אַמָּתַ֤יִם אָרְכּוֹ֙ וְאַמָּ֣ה רָחְבּ֔וֹ וְאַמָּ֥ה
וָחֵ֖צִי קֹמָתֽוֹ׃ יא וַיְצַ֥ף אֹת֖וֹ זָהָ֣ב טָה֑וֹר
וַיַּ֥עַשׂ ל֛וֹ זֵ֥ר זָהָ֖ב סָבִֽיב׃ יב וַיַּ֨עַשׂ ל֥וֹ
מִסְגֶּ֛רֶת טֹ֖פַח סָבִ֑יב וַיַּ֧עַשׂ זֵר־זָהָ֛ב
לְמִסְגַּרְתּ֖וֹ סָבִֽיב׃ יג וַיִּצֹ֣ק ל֔וֹ אַרְבַּ֖ע
טַבְּעֹ֣ת זָהָ֑ב וַיִּתֵּן֙ אֶת־הַטַּבָּעֹ֔ת עַ֚ל
אַרְבַּ֣ע הַפֵּאֹ֔ת אֲשֶׁ֖ר לְאַרְבַּ֥ע רַגְלָֽיו׃
יד לְעֻמַּת֙ הַמִּסְגֶּ֔רֶת הָי֖וּ הַטַּבָּעֹ֑ת
בָּתִּים֙ לַבַּדִּ֔ים לָשֵׂ֖את אֶת־הַשֻּׁלְחָֽן׃
טו וַיַּ֤עַשׂ אֶת־הַבַּדִּים֙ עֲצֵ֣י שִׁטִּ֔ים
וַיְצַ֥ף אֹתָ֖ם זָהָ֑ב לָשֵׂ֖את אֶת־הַשֻּׁלְחָֽן׃
טז וַיַּ֜עַשׂ אֶת־הַכֵּלִ֣ים ׀ אֲשֶׁ֣ר עַל־
הַשֻּׁלְחָ֗ן אֶת־קְעָרֹתָ֤יו וְאֶת־כַּפֹּתָיו֙
וְאֵת֙ מְנַקִּיֹּתָ֔יו וְאֶת־הַקְּשָׂוֺ֔ת אֲשֶׁ֥ר
יֻסַּ֖ךְ בָּהֵ֑ן זָהָ֖ב טָהֽוֹר׃ פ ששי שלישי כשהן מחוברין
יז וַיַּ֥עַשׂ אֶת־הַמְּנֹרָ֖ה זָהָ֣ב טָה֑וֹר
מִקְשָׁ֞ה עָשָׂ֤ה אֶת־הַמְּנֹרָה֙ יְרֵכָ֣הּ
וְקָנָ֔הּ גְּבִיעֶ֛יהָ כַּפְתֹּרֶ֥יהָ וּפְרָחֶ֖יהָ
מִמֶּ֥נָּה הָיֽוּ׃ יח וְשִׁשָּׁ֣ה קָנִ֔ים יֹצְאִ֖ים

כְּרוּבַיָּא פְּרִיסָן גַּדְ
לְעֵלָּא נָטְלִין בְּגַדְ
עַל כַּפֻּרְתָּא וְאַפֵּיהוֹ
לָקֳבֵיל חַד לְ
כַּפֻּרְתָּא הֲווֹ אַפֵּי כְרוּ
י וַעֲבַד יָת פָּתוֹרָא דְּ
שִׁטִּין תַּרְתֵּין אַמִּין א
וְאַמְּתָא פְּתָיֵהּ וְא
וּפַלְגָא רוּמֵהּ׃ יא וַ
יָתֵהּ דְּהַב דְּכֵי וַ
לֵהּ דֵּיר דִּדְהַב
סְחוֹר׃ יב וַעֲבַד
גְּדַנְפָא רוּמֵהּ פּו
סְחוֹר סְחוֹר וַעֲבַד
דִּדְהַב לִגְדַנְפֵהּ
סְחוֹר׃ יג וְאַתִּיךְ
אַרְבַּע עִזְקָן דִּדְהַב
יָת עִזְקָתָא עַל אַ
זָוְיָתָא דִּי לְאַרְבַּע רַגְלֵ
יד לָקֳבֵל גְּדַנְפָא
עִזְקָתָא אַתְרָא לַאֲרִי
לְמִטַּל יָת פָּתוֹרָ
טו וַעֲבַד יָת אֲרִי
דְּאָעֵי שִׁטִּין וַחֲפָא יָ
דַּהֲבָא לְמִטַּל יָת פָּתוֹ
טז וַעֲבַד יָת מָנַיָּא דִּי
פָּתוֹרָא יָת מָגִיסוֹהִי
בָּזִכּוֹהִי וְיָת מְכִילָ
וְיָת קַשְׂוָתָא דִּי יִתְ
בְּהוֹן דְּהַב דְּכֵי׃ יז וַעֲ
יָת מְנָרְתָא דְּהַב
נְגִיד עֲבַד יָת מְנָרְ
שִׁדַּהּ וּקְנַהּ כַּלִּידָ
חֲזוּרָהָא וְשׁוֹשַׁנָּהָא
הֲווֹ׃ יח וְשִׁתָּא קְנִין נָפְ
מִסִּטְרָהָא תְּלָתָא
מנרתא

מצריח

פירוש לתורת אלהים

בפרשת תרומה אין דער פיפטער פרשה: (יז) ויעש את המנרה די מעשה מנורה האבען מיר שון מפו

חֲמִשָּׁה נְחֹשֶׁת: פ לז א וַיַּעַשׂ בְּצַלְאֵל
אֶת־הָאָרֹן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי
אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי
קֹמָתוֹ: ב וַיְצַפֵּהוּ זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת
וּמִחוּץ וַיַּעַשׂ לוֹ זֵר זָהָב סָבִיב:
ג וַיִּצֹק לוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב עַל
אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־
צַלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ
הַשֵּׁנִית: ד וַיַּעַשׂ בַּדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים
וַיְצַף אֹתָם זָהָב: ה וַיָּבֵא אֶת־הַבַּדִּים
בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת
אֶת־הָאָרֹן: ו וַיַּעַשׂ כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר
אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ וְאַמָּה וָחֵצִי
רָחְבָּהּ: ז וַיַּעַשׂ שְׁנֵי כְרֻבִים זָהָב
מִקְשָׁה עָשָׂה אֹתָם מִשְּׁנֵי קְצוֹת
הַכַּפֹּרֶת: ח כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה
וּכְרוּב־אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה מִן־
הַכַּפֹּרֶת עָשָׂה אֶת־הַכְּרֻבִים מִשְּׁנֵי
קְצוֹוֹתָו קצותיו ק׳: ט וַיִּהְיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי

אונקלוס

א: א וַעֲבַד בְּצַלְאֵל
אֲרוֹנָא דְּאָעֵי שִׁטִּין
תִּין אַמִּין וּפַלְגָּא
כֵּהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָּא
תֵהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָּא
תֵהּ: ב וַחֲפָהִי דְּהַב
מִגָּו וּמִבָּרָא וַעֲבַד
דִיר דִּדְהַב סְחוֹר
ר: ג וְאַתִּיךְ לֵהּ
בַּע עִזְקָן דִּדְהַב עַל
בַּע זָוְיָתֵהּ וְתַרְתֵּין
ן עַל סִטְרֵהּ חַד
תֵּין עִזְקָן עַל סִטְרֵהּ
תָא: ד וַעֲבַד אֲרִיחֵי
עֵי שִׁטִּין וַחֲפָא יָתְהוֹן
בָא: ה וְאָעֵיל יָת
חַיָּא בְּעִזְקָתָא עַל
רֵי אֲרוֹנָא לְמִטַּל יָת
נָא: ו וַעֲבַד כַּפֻּרְתָּא
ב דְּכֵי תַּרְתֵּין אַמִּין
גָא אֻרְכַּהּ וְאַמְּתָא
גָא פְּתָיַהּ: ז וַעֲבַד
ן כְּרוּבִין דִּדְהַב נְגִיד
ד יָתְהוֹן מִתְּרֵין סִטְרֵי
תָא: ח כְּרוּבָא חַד
טְרָא מִכָּא וּכְרוּבָא
מִסִּטְרָא מִכָּא מִן
רְתָא עֲבַד יָת כְּרוּבַיָּא
רֵין סִטְרוֹהִי: ט וַהֲווֹ

בעל הטורים

עש בצלאל את הארון. בכולם לא
בצלאל אלא על הארון לו׳ שהיה
יודע סוד הארון והמרכבה שהארון
סא כנגד כסא הכבוד:

רש"י

ויעש בצלאל. לפי שנתן נפשו על המלאכה יותר מאשר חכמים א נקראת על שמו:

בית יהודא

אונ צו שלאגן מואב (עיין ש"ה): (א) (ויעש בצלאל). ארט רש"י אהליאב אונ נאך מענטשין האבן געארבט ביי דעם משכן, פאר וואס שטייט ויעש בצלאל, זאגט רש"י (לפי שנתן ... על המלאכה יותר משאר חכמים) ווייל בצלאל האט זיין גאנץ לעבן גיגעבן פאר די ארבעט עס זאל זיין ווי דר ווילן ... קב"ה, מער ווי אלע חכמים (ארבעטער) האבן געוואלט (נקראת על שמו) דריבער ווערט די ארבעט גערופן אויף זיין

דעת זקנים מבעלי התוספות

ויעש בצלאל את הארון. הוא היה ראשון לכל כלי המשכן ... פתח דבריך יאיר שהאור נברא בעולם תחלה ולכך ... שבו התורה נתונה שנאמר כי נר מצוה ותורה אור נעשה ... ואין אתה מוצא שמו של בצלאל על שום כלי מכל כלי ... אלא על הארון לפי ששם של בצלאל מורה על שום ... וזהו נוטריקון של בצלאל וגם זהו שאמחז"ל שמדעתו סדר העשיה אמר לו משה בצל אל היית: עצי שטים. לפי שעתידין לחטוא בשטים העמיד להם זה לכפר על מעשה שטים:

שפתי חכמים

ולהכות: א כלומר בכל הענין כתוב ויעש ולא כתיב בצלאל כמו גבי ארון לפי שאין כהן קדושה כ"כ כמו הארון לא רצה בצלאל להטריח כ"כ בעשייתן אלא אהליאב ושאר התלמידים שהיו לו. והוא מראה להם והם עושין אבל הארון שהיה בו קדושה גדולה משום הכי בצלאל עצמו היה מטריח בו ונתן נפשו על המלאכה יותר וכו':

עשה לשניהם לשני המקצעת׃
ל והיו שמנה קרשים ואדניהם כסף
ששה עשר אדנים שני אדנים שני
אדנים תחת הקרש האחד׃ לא ויעש
בריחי עצי שטים חמשה לקרשי
צלע־המשכן האחת׃ לב וחמשה
בריחם לקרשי צלע־המשכן
השנית וחמשה בריחם לקרשי
המשכן לירכתים ימה׃ לג ויעש
את־הבריח התיכן לברח בתוך
הקרשים מן־הקצה אל־הקצה׃
לד ואת־הקרשים צפה זהב ואת־
טבעתם עשה זהב בתים לבריחם
ויצף את־הבריחם זהב׃ לה ויעש
את־הפרכת תכלת וארגמן
ותולעת שני ושש משזר מעשה
חשב עשה אתה כרבים׃ לו ויעש
לה ארבעה עמודי שטים ויצפם
זהב וויהם זהב ויצק להם ארבעה
אדני־כסף׃ לז ויעש מסך לפתח
האהל תכלת וארגמן ותולעת שני
ושש משזר מעשה רקם׃ לח ואת־עמודיו חמש
ואת־וויהם וצפה ראשיהם וחשקיהם זהב ואדניה

לתרין זוין׃ ל ו
תמניא דפין וסמכי
דכסף שתא עשר סמ
תרין סמכין תרין סמ
תחות דפא חד׃ לא ועב
עברי דאעי שטין חמ
לדפי סטר משכנא ח
לב וחמשא עברין לד
סטר משכנא תנ
וחמשא עברין לד
משכנא לסופי ית
מערבא׃ לג ועבד
עברא מציעאה לאעב
בגו דפיא מן סיפי לסי
לד וית דפיא חפא דה
וית עזקתהון עבד דה
אתרא לעבריא וחפא
עבריא דהבא׃ לה ועב
ית פרכתא תכ
וארגונא וצבע זה
ובוץ שזיר עובד א
עבד יתה צורת כרוב
לו ועבד לה ארב
עמודי שטין וחפ
דהבא וויהון דהב
ואתיך להון ארב
סמכין דכסף׃ לז ועב
פרסא לתרע משכ
תכלא וארגונא וצב
זהורי ובוץ שזיר עו
ציר׃ לח וית עמודוה
חמשא וית וויהון וחפ
רישיהון וכבושיה
דהבא וסמכיהון חמש

פירוש לתורת אלהים

פרשה פון פסוק (א) עד ביז פסוק (לח)׃ (לה) ויעש את הפרכת וכו׳ דעם פרוכת האבען מיר מפורש גוו

אחד: יט ויעש מכסה לאהל ערת
אילם מאדמים ומכסה ערת
תחשים מלמעלה: ס חמישי כ ויעש
את־הקרשים למשכן עצי שטים
עמדים: כא עשר אמת ארך הקרש
ואמה וחצי האמה רחב הקרש
האחד: כב שתי ידת לקרש האחד
משלבת אחת אל־אחת כן עשה
לכל קרשי המשכן: כג ויעש את־
הקרשים למשכן עשרים קרשים
לפאת נגב תימנה: כד וארבעים
אדני־כסף עשה תחת עשרים
הקרשים שני אדנים תחת־הקרש
האחד לשתי ידתיו ושני אדנים
תחת־הקרש האחד לשתי ידתיו:
כה ולצלע המשכן השנית לפאת
צפון עשה עשרים קרשים:
כו וארבעים אדניהם כסף שני
אדנים תחת הקרש האחד ושני
אדנים תחת הקרש האחד:
כז ולירכתי המשכן ימה עשה ששה
[ק]רשים: כח ושני קרשים עשה למקצעת
[ה]משכן בירכתים: כט והיו תואמם מלמטה ויחדו
[י]היו תמים אל־ראשו אל־הטבעת האחת כן

...ד: יט ועבד
...אה למשכנא משכי
...רי מסמקי וחופאה
...י דססגונא מלעלא:
...בדית דפיא למשכנא
...י שטין קימין:
...עשר אמין ארכא
...א ואמתא ופלגות
...תא פותיא דדפא
...: כב תרתין צירין
...א חד משלבין חדא
...ל חדא כן עבד לכל
... משכנא: כג ועבד
...דפיא למשכנא עסרין
...ן לרוח עבר דרומא:
...ארבעין סמכין דכסף
...ד תחות עסרין דפין
...ין סמכין תחות דפא
...לתרין צירוהי ותרין
...בין תחות דפא חד
...רין צירוהי: כה ולסטר
...כנא תניתא לרוח
...ונא עבד עסרין דפין:
... וארבעין סמכיהון
...ספ תרין סמכין תחות
...א חד ותרין סמכין
...ות דפא חד: כז ולסיפי
...כנא מערבא עבד
...א דפין: כח ותרין
...ין עבד לזוית משכנא
...ופיהון: כט והוו מכונין
...רע וכחדא הוו מכונין
... רישה לעזקתא
...א כן עבד לתרויהון

אַחַת אֶל־אֶחָת׃ יא וַיַּעַשׂ לֻלְאֹת
תְּכֵלֶת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת
מִקָּצָה בַּמַּחְבָּרֶת כֵּן עָשָׂה בִּשְׂפַת
הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת
הַשֵּׁנִית׃ יב חֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עָשָׂה
בַּיְרִיעָה הָאֶחָת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת
עָשָׂה בִּקְצֵה הַיְרִיעָה אֲשֶׁר
בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית מַקְבִּילֹת
הַלֻּלָאֹת אַחַת אֶל־אֶחָת׃ יג וַיַּעַשׂ
חֲמִשִּׁים קַרְסֵי זָהָב וַיְחַבֵּר אֶת־
הַיְרִיעֹת אַחַת אֶל־אַחַת בַּקְּרָסִים
וַיְהִי הַמִּשְׁכָּן אֶחָד׃ פ יד וַיַּעַשׂ יְרִיעֹת
עִזִּים לְאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־
עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת עָשָׂה אֹתָם׃ טו אֹרֶךְ
הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה
וְאַרְבַּע אַמּוֹת רֹחַב הַיְרִיעָה הָאֶחָת
מִדָּה אַחַת לְעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת׃
טז וַיְחַבֵּר אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד
וְאֶת־שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד׃ יז וַיַּעַשׂ
לֻלָאֹת חֲמִשִּׁים עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה
הַקִּיצֹנָה בַּמַּחְבָּרֶת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת
עָשָׂה עַל־שְׂפַת הַיְרִיעָה הַחֹבֶרֶת
הַשֵּׁנִית׃ יח וַיַּעַשׂ קַרְסֵי נְחֹשֶׁת
חֲמִשִּׁים לְחַבֵּר אֶת־הָאֹהֶל לִהְיֹת

חֲדָא עִם חֲדָא׃ יא וַעֲ...
עֲנוּבִין דִּתְכְלָא
סִפְתָּא דִּירִיעֲתָא חֲ...
מִסִּטְרָא בֵּית לוֹפֵי
עֲבַד בְּסִפְתָּא דִּירִיעֲ...
בְּסִטְרָא בֵּית ל...
תִּנְיֵתָא׃ יב חַמְשִׁין עֲנוּ...
עֲבַד בִּירִיעֲתָא חֲ...
וְחַמְשִׁין עֲנוּבִין עֲ...
בְּסִטְרָא דִּירִיעֲתָא דְּבֵ...
לוֹפֵי תִּנְיֵתָא מְכַ...
עֲנוּבַיָּא חֲדָא לָקֳ...
חֲדָא׃ יג וַעֲבַד חַמְ...
פּוּרְפִין דִּדְהַב וְלָפֵף
יְרִיעֲתָא חֲדָא עִם חֲ...
בְּפוּרְפַיָּא וַהֲוָה מַשְׁכְּ...
חַד׃ יד וַעֲבַד יְרִ...
דִּמְעַזֵּי לִפְרָסָא
מַשְׁכְּנָא חַד עֲשַׂר יְרִ...
עֲבַד יָתְהֵן׃ טו אֻרְ...
דִּירִיעֲתָא חֲדָא תְּלָ...
בְּאַמִּין וְאַרְבַּע אַ...
פּוּתְיָא דִּירִיעֲתָא חֲ...
מִשְׁחֲתָא חֲדָא לְ...
עֲשַׂר יְרִיעָן׃ טז וְלָ...
יָת חֲמֵשׁ יְרִיעָן לְחוֹד וְ...
שֵׁת יְרִיעָן לְחוֹד
יז וַעֲבַד עֲנוּבִין חַמְ...
עַל סִפְתָּא דִּירִיעֲ...
בְּסִטְרָא בֵּית לוֹ...
וְחַמְשִׁין עֲנוּבִין עֲבַד...
סִפְתָּא דִּירִיעֲתָא דְּבֵ...
לוֹפֵי תִּנְיֵתָא׃ יח וַעֲבַ...
פּוּרְפִין דִּנְחָשָׁא חַמְ...
לְלַפָּפָא יָת מַשְׁכְּנָ...

דעת זקנים מבעלי התוספ...

(יד) ויעש יריעות עזים. ראשונה ל... מלאכת המשכן כדי שיהיו מוכנ... לאהל על המשכן מיד שיעשו הקרי... ולא יהיה שעה אחת בלא כסוי וא... ויעש הקרסים כדי להכנים לת... מיד הארון ולא יהיה שעה או... בחוץ׃

ז וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַיָּם לְכָל־
הַמְּלָאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ וְהוֹתֵר׃ ס
רביעי ח וַיַּעֲשׂוּ כָל־חֲכַם־לֵב בְּעֹשֵׂי
הַמְּלָאכָה אֶת־הַמִּשְׁכָּן עֶשֶׂר יְרִיעֹת
שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי כְּרֻבִים מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב עָשָׂה
אֹתָם׃ ט אֹרֶךְ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁמֹנֶה
וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה
הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְכָל־
הַיְרִיעֹת׃ י וַיְחַבֵּר אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת
אַחַת אֶל־אֶחָת וְחָמֵשׁ יְרִיעֹת חִבַּר

אונקלוס

אִיתָאָה׃ ז וַעֲבִידְתָּא
מִסַּת לְכָל עֲבִידְתָּא
עֲבַד יָתַהּ וְיַתְרַת׃
עֲבַדוּ כָּל חַכִּימֵי לִבָּא
עָבְדֵי עֲבִידְתָּא יָת
מַשְׁכְּנָא עֲשַׂר יְרִיעָן
בּוּץ שְׁזִיר וְתִכְלָא
וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי
צוּרַת כְּרוּבִין עוֹבַד אֻמָּן
עֲבַד יָתְהוֹן׃ ט אָרְכָּא
דִּירִיעֲתָא חֲדָא עַסְרִין
וּתְמָנְיָא אַמִּין וּפוּתְיָא
אַרְבַּע אַמִּין דִּירִיעֲתָא
חֲדָא מְשַׁחְתָּא חֲדָא לְכָל
יְרִיעָתָא׃ י וְלַפֵּף יָת
חֲמֵשׁ יְרִיעָן חֲדָא עִם
חֲדָא וְחָמֵשׁ יְרִיעָן לַפֵּף

תולדות אהרן

והמלאכה היתה דים שבת מט ע:

בעל הטורים

והמלאכה. ג׳ והמלאכה היתה דים. והמלאכה לא ליום אחד ולא בעזרא. והמלאכה גדולה בד״ה בענין בנין הבית אע״פ שהמלאכה גדולה לא ליום ולא לשנים אעפ״כ היתה דים שנשתלחה ברכה במעשה ידיהם: דים. ג׳ היתה דים. הלא יגנבו דים. אם גנבים בלילה או דים במפלת אדום כאדום נא׳ המה יבנו ואני אהרוס אבל ביעקב והמלאכה היתה דים: והותר. ג׳ הכא ואידך כי כה אמר ה׳ אכול ... מסחל התרומה להביא בית ה׳ אכול ושבוע והותר בדה״ב שבזכות התורה ובהמ״ק בא שובע לעולם כדכתי׳ למן היום אשר יוסד היכל ה׳ עד מן היום הזה אברך: (ח) בעושי. ג׳ ביו״ד הכא ואידך אל תקנא בעושי עולה פני ה׳ בעושי רע ובמי תקנא בעושי כל חכם לב.

רשב״ם

(ז) דים. כמו מ״ם מן ריקם. ותהי הכנם: (ח) ויעשו כל חכם לב וגו׳. תחלה עשו המשכן ואח״כ כלים כמו שפירשתי בפ׳ ויקחו לי תרומה:

רש״י

... מניעה: (ז) והמלאכה היתה דים לכל המלאכה. ומלאכת ההבאה היתה די של עושי המשכן המלאכה של משכן לעשות אותה ולהותר: והותר. כמו (ח ה) והכבד את לבו (מ״ב ג) והכות את מואב:

בית יהודא

העריך, מען הט מער קיין נדבות געברייגגט: (ז) וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַיָּם לְכָל הַמְּלָאכָה) . זאגט רש״י מען מיינט (וּמְלֶאכֶת הַהֲבָאָה הָיְתָה דַיָּם שֶׁל עוֹשֵׂי הַמִּשְׁכָּן) די ארבעט פון ברייגגען נדבות איז גיוועזן גענוג ביי די מענטשין וואס האבן געמאכט דעם משכן (לְכָל הַמְּלָאכָה שֶׁל מִשְׁכָּן) צו די גאנצי ארבעט פון (לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ וּלְהוֹתֵר) צום מאכן דעם משכן אונ עס זאל נאך בלייבען: וְהוֹתֵר) . די נדבות זענען גיוועזן אזו פיל ... מאכן דעם משכן אונ עס זאל נאך בלייבען, וְהוֹתֵר איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען וּלְהוֹתֵר, אונ צום בלייבען (כְּמוֹ) ווי ... שטייט אין פסוק (וְהַכְבֵּד אֶת לִבּוֹ) די מכות זענען געקומען צו שלאגען פרעה אונ צו שווער מאכן זיין הארץ וועיל זייא ... באלד אנועקגעגאנגען) וְהַכְבֵּד איז גלייך ווי עס וואלט גשטאנען וּלְהַכְבֵּד (וְהַכּוֹת אֶת מוֹאָב) מיינט מען אויך וּלְהַכּוֹת

שפתי חכמים

כי העבודה לא העבודה עלמה: ש כלו׳ תיבת המלאכה קאי ... ת נדבה ותיבות לכל המלאכה קאי אהמלאכה מלאכת המשכן שאין טעם לו׳ המלאכה היתה מספקת לכל המלאכה אם הוא ממין אחד גם כינוי דיים שב על עושי המלאכה: ת דק״ל דוהותר משמע ל׳ ציווי להותר וזה אינו דהא אינו מלוה להותר לכך מפרש ולהותר וכן מלינו כמה תיבות שנחסרין למ״ד כמו והכבד ולהכבד והכות

פירוש לתורת אלהים

המלאכה אונ די מְלָאכָה וואס מען הט שוין געמאכט ... אהער הָיְתָה דַיָּם איז זי גיוועזן גינוג לְכָל הַמְּלָאכָה צו ... אין דער מְלָאכָה פון דעם גאנצען מִשְׁכָּן לַעֲשׂוֹת ... צו טאהן זיא וְהוֹתֵר אונ עס זאל נאך בלייבען: ... יַעֲשׂוּ אונ זיי האבן גטאהן כל אלע קלוגע הערצער ... י הַמְּלָאכָה די וואס זיי האבן גטאהן די מְלָאכָה אֶת ... כן דם מִשְׁכָּן עֶשֶׂר יְרִיעוֹת דעם מַעֲשֶׂה מִשְׁכָּן מיט ... ריעות מיט די שלייפלך אונ מיט די העקלעך ... די ברעטער מיט דיא שוועלען האבען מיר שוין מְפוֹרָשׁ גיוועזן בְּפָרָשַׁת תְּרוּמָה אין דער דריטער

ליקוטי יוסף

(ז) וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַיָּם. דר פנים יפות שרייבט קאשיע פריער שרייבט דר פסוק אז דס פאלק הט געמערט צו ברענגען וואלט איך געקאנט מיינען אז איין מין איז גיוועזן צו פיל אונ איין מין איז גיוועזן ווייניג. למשל גאלד איז געוועזן מער וויא מען הט גידארפט אונ זילבער איז געוועזן ווייניג אדער פר קערט הט מען געמוזט פר קופן גאלד אדער זילבער אונ צו קופען פון דעם גאטונג וואס איז געוועזן ווייניג איבר דעם זאגט דר פסוק אז אלדינג איז געוועזן גינוג אדרבא עס איז נאך אלדינג איבער געבליבען אונ עס הט זיך נישט געטראפן ביי איין זאך עס זאל נישט גינוג זיין:

אֲשֶׁר הֵבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִמְלֶאכֶת
עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לַעֲשֹׂת אֹתָהּ וְהֵם
הֵבִיאוּ אֵלָיו עוֹד נְדָבָה בַּבֹּקֶר
בַּבֹּקֶר׃ ד וַיָּבֹאוּ כָּל־הַחֲכָמִים
הָעֹשִׂים אֵת כָּל־מְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ
אִישׁ־אִישׁ מִמְּלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־הֵמָּה
עֹשִׂים׃ ה וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר
מַרְבִּים הָעָם לְהָבִיא מִדֵּי הָעֲבֹדָה
לַמְּלָאכָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לַעֲשֹׂת
אֹתָהּ׃ ו וַיְצַו מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל
בַּמַּחֲנֶה לֵאמֹר אִישׁ וְאִשָּׁה אַל־
יַעֲשׂוּ־עוֹד מְלָאכָה לִתְרוּמַת
הַקֹּדֶשׁ וַיִּכָּלֵא הָעָם מֵהָבִיא׃

אונקלוס

לְעֲבִידַת פָּלְחַן קוּדְשָׁ
לְמֶעְבַּד יָתַהּ וְאִנּוּן מַיְ
לֵהּ עוֹד נְדַבְתָּא בִּצְפַ
בִּצְפָר׃ ד וַאֲתוֹ כָּל חַכִּימַ
דְּעָבְדִין יָת כָּל עֲבִידַ
קוּדְשָׁא גְּבַר גְּבַ
מֵעִבִדְתֵּהּ דְּאִנּוּן עָבְדִי
ה וַאֲמָרוּ לְמֹשֶׁה לְמֵימַ
מַסְגַּן עַמָּא לְאַיְתָאָ
מִסַּת פָּלְחָנָא לְעִבִידְתָּ
דְּפַקֵּיד יְיָ לְמֶעְבַּד יָתַהּ
ו וּפַקֵּיד מֹשֶׁה וְאַעֲבַ
כְּרוֹזָא בְּמַשְׁרִיתָא לְמֵימַ
גְּבַר וְאִתְּתָא לָא יַעְבְּד
עוֹד עִבִידְתָּא לְאַפְרָשׁוּ
קוּדְשָׁא וּפְסַק עַמָּ

תולדות אהרן

והם הביאו אליו עוד יומא עה: איש
ממלאכתו שבת לו סנהדרין סט: ויאו מעם
לו רבה הבנה לד סוטה ג:

רשב"ם

(ו) אל יעשו עוד מלאכה. שהיו עו
בביתם כדכתיב ויביאו מטוה:

בעל הטורים

(ו) ויצו משה ויעבירו קול במחנה. בשבת נתנה תורה א"כ יוה"כ של אותה שנה היה יום ג' וביום ד' אמר להם מלאכת המשכן והם הביאו בבקר בבקר והיינו יום ה' ויום ו' ובשבת ויצו משה ויעבירו קול במחנה: איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש. בגי' (אל יוציא) וזהו אל יוציאו המשא מרה"י לרה"ר: ויכלא. ב' הכא ואידך ויכלא הגשם זהו שדרשו שהיו יורדים להם אבנים טובות ומרגליות עם ה והביאום לנדבת המשכן ויכלא הגשם פי' העננים שמביאים הגשם משכלו מלהביא האבנים הטובות אז כלו העם מלהביא:

בית יהודא

זַעְנֶן בֵּיידֶע גְלַייךְ: (ה) וּמִדֵּי הָעֲבוֹדָה) . מֵיינְט מֶען (יוֹתֵר מִכְּדֵי צוֹרֶךְ הָעֲבוֹדָה) דִי נְדָבוֹת זֶענֶען מֶער וִויא פִיל מֶען דַארְף צוּ דִי אַרְבֶּעט: (ו) וַיִּכָּלֵא.(לָשׁוֹן מְנִיעָה) פַארְמַיידִין, אוּנ

רש"י

(ה) מדי העבדה. יותר מכדי צורך העבודה: (ו) ויכלא

שפתי חכמים

של מרים היה שסיתה כבאה לכך זכה לזה: ר פי' של מ"ס זו ל' יותר כמי ויאהב יעקב את רחל מלאה והוסיף מלת צורך כי הם לא הבי

ליקוטי יקרים

(ג) וְהֵם הֵבִיאוּ אֵלָיו עוֹד נְדָבָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר. דֶער אַלְשֵׁיךְ הַקָּדוֹשׁ שְׁרַייבְּט עֶס טְרֶעפְט זִיךְ צוּ מָאל וָואס מִיר זֶעהֶן בַּיי אוּנְזֶערֶע אוֹיגֶן אַז דִי גַבָּאִים אָדֶער דִי בַּעֲלֵי מְלָאכוֹת וָואס זֶענֶען זִיךְ מִתְעַסֵּק בַּיי אַיין שׁוּל אָדֶער אַיין בֵּית הַמִּדְרָשׁ בּוֹיעֶן אָדֶער בַּייא אַנְדֶערֶע גִיבֵּיידֶע פוּן קָהָל גִיבֶּן זֵיי גִישְׁט קֵיין חֵלֶק אִין דֶר נְדָבָה זֵיי זָאגֶן עֶס אִיז גִינוּג וָואס מִיר אַרְבַּייטֶן זָאלֶן מִיר נָאךְ אַיין נְדָבָה אוֹיךְ גֶעבֶּן. אָבֶּער דָא בַּיים מִשְׁכָּן זָאגְט דֶער פָּסוּק חָאטְשֵׁי בְּצַלְאֵל אוּנ אָהֳלִיאָב זֶענֶען גֶעוֶועזִין דִי מֵיינְסְטֶערְס פוּן דֶעם מִשְׁכָּן (וְהֵם הֵבִיאוּ אֵלָיו עוֹד נְדָבָה) הָאבֶּן זֵייא נָאךְ צוּ גִיבְּרֶענְגְט אַיין נְדָבָה אַלֶע אִין דֶער פְרִיא:

פירוש לתורת אלהים

יִשְׂרָאֵל לִמְלֶאכֶת צוּ דֶער מְלָאכָה עֲבוֹדַת דִיא אַרְבֶּע הַקֹּדֶשׁ דִי הֵיילִיגֶע לַעֲשׂוֹת צוּ טוּעֶן אוֹתָהּ זִי וְהֵם אוּנ זֵ הֵבִיאוּ הָאבֶּן גִבְּרַאכְט צוּ אִים עוֹד נְדָבָה נָאךְ אַנְדֶרְ בַּבֹּקֶר אַלֶע אִין דֶער פְרִיא: (ד) וַיָּבוֹאוּ אוּנ זֵייא זֶענ גְקוּמֶן אַלֶע חֲכָמִים הָעוֹשִׂים וָואס זֵיי הָאבֶּען גִטָאהְן אַ אַלֶע מְלָאכוֹת פוּן הֵיילִיקַייט אִישׁ אִישׁ אִיטְלִיכֶע מֶענְטְשׁ מִמְּלַאכְתּוֹ פוּן זַיין מְלָאכָה אֲשֶׁר וָואס זֵיי טוּעֶן (ה) וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה אוּנ זֵיי הָאבֶּען גְזָאגְט צוּא מֹשֶׁ לֵאמֹר אַזוֹ צוּ זָאגֶן מַרְבִּים דָם פָאלְק מֶערֶן צוּ בְּרֶענְגֶע מִדֵּי הָעֲבוֹדָה וִויפִיל מְדַארְף אוֹיף דֶער אַרְבֵּייט לַמְּלָאכָה צוּ דֶער מְלָאכָה וָואס גָאט הָאט גְשַׁאפְט צוּ טָאהְן זִיא (ו) וַיְצַו מֹשֶׁה אוּנ מֹשֶׁה הָאט גִישַׁאפְט וַיַּעֲבִירוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּן אוֹם גְרוּפֶן אִין דֶר מַחֲנֶה לֵאמֹר אַזוֹ צוּ זָאגֶן אַי קֵיין שׁוּם מַאן אוּנ קֵיין שׁוּם אִשָּׁה זָאלִין שׁוֹן מֶער נִיט טָאהְן קֵיין שׁוּם מְלָאכָה צוּ דֶער הֵיילִיגֶע אַרְבֵּי וָוארוּם עֶס אִיז גִינוּג וָואס מֶען הָאט בִּיז אַהֶער גְמַאכְט וַיִּכָּלֵא הָאבֶּען פַר מִיטֶען דָם פָאלְק פוּן צוּ בְּרֶענְגֶען

וְאָהֳלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן׃
לה מִלֵּא אֹתָם חָכְמַת־לֵב לַעֲשׂוֹת
כָּל־מְלֶאכֶת חָרָשׁ ׀ וְחֹשֵׁב וְרֹקֵם
בַּתְּכֵלֶת וּבָאַרְגָּמָן בְּתוֹלַעַת הַשָּׁנִי
וּבַשֵּׁשׁ וְאֹרֵג עֹשֵׂי כָּל־מְלָאכָה
וְחֹשְׁבֵי מַחֲשָׁבֹת׃ לו א וְעָשָׂה
בְצַלְאֵל וְאָהֳלִיאָב וְכֹל ׀ אִישׁ חֲכַם־
לֵב אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה חָכְמָה וּתְבוּנָה
בָּהֵמָּה לָדַעַת לַעֲשֹׂת אֶת־כָּל־
מְלֶאכֶת עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לְכֹל אֲשֶׁר־
צִוָּה יְהוָה׃ ב וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־
בְּצַלְאֵל וְאֶל־אָהֳלִיאָב וְאֶל כָּל־אִישׁ
חֲכַם־לֵב אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה חָכְמָה
בְּלִבּוֹ כֹּל אֲשֶׁר נְשָׂאוֹ לִבּוֹ לְקָרְבָה
אֶל־הַמְּלָאכָה לַעֲשֹׂת אֹתָהּ׃ ג וַיִּקְחוּ
מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה אֵת כָּל־הַתְּרוּמָה

אֲחִיסָמָךְ לְשִׁבְטָא
ן: לה אַשְׁלֵם עִמְּהוֹן
ימוּת לִבָּא לְמֶעְבַּד כָּל
ידַת נַגָּר וְאֻמָּן וְצַיָּר
כְלָא וּבְאַרְגְּוָנָא בִּצְבַע
ורי וּבְבוּצָא וּמָחֵי
דֵי כָּל עֲבִידָא וּמַלְפֵי
מַנְוָן: א וַעֲבַד
לְאֵל וְאָהֳלִיאָב וְכָל
ר חַכִּים לִבָּא דִּיהַב
חָכְמָא וְסוּכְלְתָנוּתָא
וֹן לְמִדַּע לְמֶעְבַּד יָת
עֲבִידַת פָּלְחַן
דְשָׁא לְכֹל דִּי פַקֵּיד יְיָ:
יקְרָא מֹשֶׁה לִבְצַלְאֵל
אָהֳלִיאָב וּלְכָל גְּבַר
ים לִבָּא דִּיהַב יְיָ
מְתָא בְּלִבֵּהּ כָּל
אִתְרְעֵי לִבֵּהּ לְמִקְרַב
עֲבִדְתָּא לְמֶעְבַּד יָתַהּ:
נְסִיבוּ מִן קֳדָם מֹשֶׁה
כָּל אַפְרָשׁוּתָא דִּי
תִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

בעל הטורים

שהיה בצלאל יודע להורות לבני ישראל בכל מיני חכמה:

רש״י

(ו) ואהליאב. משבט דן מן הירודין שבשבטים מבני השפחות והשוהו המקום לבצלאל למלאכת המשכן והוא מגדולי השבטים לקיים מה שנאמר (איוב לד) ולא נכר שוע לפני דל:

בית יהודא

(מִשֵּׁבֶט דָּן) איז גיוועזן דר זוהן פון מרים: (לד) וְאָהֳלִיאָב. (מִשֵּׁבֶט דָּן) אָהֳלִיאָב איז גוועזן פון שֵׁבֶט דָּן (מִן הַיְרוּדִין שֶׁבַּשְּׁבָטִים מִבְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת) דֶר שֵׁבֶט דָּן איז גיוועזן דר נידעריגסטער פון די שְׁבָטִים, וויל דָּן איז גיוועזן פון בִּלְהָה די דינסט פון רָחֵל

שָׁוָהוּ הַמָּקוֹם לִבְצַלְאֵל לִמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן) ביי די אַרבעט פון מִשְׁכָּן האט הקב״ה געמאכט גלייך אָהֳלִיאָב צו בְּצַלְאֵל (וְהוּא גְדוֹלֵי הַשְּׁבָטִים) וואס בְּצַלְאֵל איז גיוועזן פון דעם גרעסטין שֵׁבֶט, פון שֵׁבֶט יְהוּדָה (לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר) צו ווייזן עס איז ת ווי איוב הט גזאגט (לֹא נִכַּר שׁוֹעַ לִפְנֵי דָל) ביי הקב״ה ווערט ניט דערקענט דר רייכר פאר דעם ארעמן, ביי הקב״ה

דעת זקנים מבעלי התוספות

שתי תהומות נבקעו. וכן בבנין שלמה בן אשה אלמנה ממטה נפתלי וגו׳ וימלא את החכמה ואת התבונה ואת הדעת וכן בנין דלעתיד דכתיב בחכמה יבנה בית ובתבונה יתכונן ובדעת חדרים ימלאו כל הון יקר ונעים וכו׳:

פירוש לתורת אלהים

ארצן הוא ער וְאָהֳלִיאָב דער זוהן פון אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה
ם שֵׁבֶט דָּן: (לה) מִלֵּא אוֹתָם ער האט זייא דער
לט חָכְמַת לֵב קלוג שאפט אין הארץ לַעֲשׂוֹת צו טוען
מְלֶאכֶת אלי מְלָאכוֹת חָרָשׁ וְחוֹשֵׁב מייסטערם וְרוֹקֵם
נ אוועבער בַּתְּכֵלֶת אין תְּכֵלֶת עֹשֵׂי צוא טוען כָּל
אכה אלע מְלָאכוֹת וְחוֹשְׁבֵי אונ מייסטער מַחֲשָׁבוֹת
ן מייסטער שאפט: (א) וְעָשָׂה אונ ער זאל מאכין

בְּצַלְאֵל אונ אלע מענטשן חֲכַם לֵב וואס האט אקלוג
הארץ אֲשֶׁר וואס גאט האט געגעבן קלוג שאפט אין
זיין הארץ כֹּל אלי ווס עס טוט אים פר טראגן זיין
הארץ לְקָרְבָה צו גנעהנין אים אֶל הַמְּלָאכָה צוא דער
מְלָאכָה לַעֲשׂוֹת צו טוען אוֹתָהּ זיא: (ג) וַיִּקְחוּ אונ זייא
האבן גנומען מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה פון פאר משה אֵת גאר די
תְּרוּמָה אֲשֶׁר הֵבִיאוּ ווס זייא האבן געבראכט די קינדער

אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר נָדַב לִבָּם אֹתָם
לְהָבִיא לְכָל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּיַד־מֹשֶׁה הֵבִיאוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל נְדָבָה לַיהוָה׃ פ שלישי שני כשהן
מחוברין ל וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
רְאוּ קָרָא יְהוָה בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן־
אוּרִי בֶן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה׃ לא וַיְמַלֵּא
אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה בִּתְבוּנָה
וּבְדַעַת וּבְכָל־מְלָאכָה׃ לב וְלַחְשֹׁב
מַחֲשָׁבֹת לַעֲשֹׂת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף
וּבַנְּחֹשֶׁת׃ לג וּבַחֲרֹשֶׁת אֶבֶן לְמַלֹּאת
וּבַחֲרֹשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל־מְלֶאכֶת
מַחֲשָׁבֶת׃ לד וּלְהוֹרֹת נָתַן בְּלִבּוֹ הוּא

אונקלוס

וְאִתְּתָא דְּאִתְרְעִי ל
עִמְּהוֹן לְאַיְתָאָה
עֲבִידְתָּא דִּי פַקֵּ
לְמֶעְבַּד בִּידָא דְ
אַיְתִיאוּ בְנֵי יִשְׂ
נְדַבְתָּא קֳדָם יְיָ׃ ל
מֹשֶׁה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
דְּרַבִּי יְיָ בְּשׁוּם בְּ
בַּר אוּרִי בַר חוּר לְשִׁ
דִיהוּדָה׃ לא וְאַ
עִמֵּהּ רוּחַ נְבוּאָה
קֳדָם יְיָ בְּחָכְמְ
בְּסוּכְלְתָנוּ וּבְמַדַּע
עֲבִידָא׃ לב וּלְאַ
אוּמָּנָן לְמֶעְבַּד בְּדַ
וּבְכַסְפָּא וּבִנְחָשָׁ
לג וּבְאוּמָּנוּת אֶבֶן
לְאַשְׁלָמָא וּבְנַגָּרוּת
לְמֶעְבַּד בְּכָל עִ
אוּמָּנָן׃ לד וּלְאַלָּפָא
בְּלִבֵּהּ הוּא וְאָהֳ

רשב"ם

(לד) ולהורות. לאחרים:

בעל הטורים

מעלה נשיאים: (ל) ראו קרא ה'. שאין מעמידין פרנס על הצבור אלא מדעתן: (לד) ולהורות. ב' הכא ואידך ולהו

רש"י

בחנוכת המזבח תחלה ולפי שנתעצלו מתחלה נחסר
משמם והנשאם כתיב: (ל) חור. בנה של מריס

בית יהודא

הִתְנַדְּבוּ בַּחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ תְּחִלָּה) דְרִיבֶּער צוּם בְּעַנְייהוּנְג דֶעם
מִזְבֵּחַ זֶענֶן זֵיי גִיוֶועֶן דִי עֶרְשְׁטֶע מִיט זֵייעֶרֶע נְדָבוֹת (וּלְפִי
שֶׁנִּתְעַצְּלוּ בַּתְּחִלָּה) אוּנ וַוייל זֵיי הָאבֶּען זִיךְ פְרִיעֶר נִיט גֶאאיילְט צוּ בְּרֵיינְגֶען נְדָבוֹת צוּם מִשְׁכָּן (נֶחְסְרָה אוֹת מִשְּׁמָם) ד
תּוֹרָה גִיפֶעלְט דֶעם אוֹת י פוּן זֵייעֶר נָאמֶען (וְהַנְּשִׂאִם כְּתִיב) עֶס שְׁטֵייט וְהַנְּשִׂאִם אָן יוּדִין: (ל) נחורו.(בְּנָהּ שֶׁל מִרְיָם הָיָ

שפתי חכמים

וכן בגולה של עזים לא היו עושין מהן שום דבר רק יריעות עזים
פשיטא הוא דביאו לבד ומשום הכי לא נקט רש"י שם ועזים כיון
דמילתא דפשיטא הוא שביאו לבדם ועוד דכתיב וכל הנשים אשר נשא
לבן וגו' טוו את העזים דמשמע בקרא את העזים לבד הביאו ומדסמיך
בכל הענין שם אלל עזים ללמד בא להקישו לעזים שלבדו בא נוס"ה
לא צריך לפרש דשם ועזים לבדו בא: ק דק"ל למה לא יחסו אלא עד
חור או לא הל"ל אלא בצלאל בן אורי למטה יהודה ומתרץ חור בנה

דעת זקנים מבעלי התוספות

כולם וכן שמן המשחה: (ל) ראו קרא. מה ראו לפי ש
משה לישראל שבצלאל יעשה המשכן היו ישראל מרננ
משה ואומרים שכל הגדולה הוא נוטל לו ולמשפחתו א
משה דעו וראו כי לא מדעתי אני עושה אלא מפי הקב
משה עצמו בשעה שאמר לו הקב"ה על מלאכת המשכ
היה סבור לעשות הכל אמר לו הקב"ה לא כאשר עולה
אלא צדיק שנהרג על מעשה העגל דהיינו חור יבא
ויעשנו לפי שהמשכן כפרה על אותו מעשה וזהו ש

הקב"ה ראה קראתי וגו': (לא) בחכמה. דכתיב ה' בחכמה יסד ארץ. בתבונה דכתיב כונן שמים בתבונה. בדעת

פירוש לתורת אלהים

וָוס עֶס הָאט בַּאוִוילִיגְט לִבָּם זֵייעֶר הַארְץ אוֹתָם זֵיי
לְהָבִיא צוּ בְּרֶענְגֶען צוּ גָאר דִי מְלָאכָה אֲשֶׁר וָוס גָאט
הָט גִישַׁאפְט דוּרְךְ מֹשֶׁה אַז מֶען זָאל דָם טוּעֶן הֵבִיאוּ
הָאבֶּן זֵיי גִבְּרַאכְט נְדָבָה אַנְדָבָה צוּ גָאט: (ל) וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָט מֹשֶׁה גִיזָאגְט צוּ דִיא יִשְׂרָאֵל
רְאוּ זֶעהְט קָרָא גָאט הָאט גֶרוּפֶען בְּשֵׁם אִין נָאמֶען
בְּצַלְאֵל דֶער זוּהְן פוּן אוּרִי דֶר זוּהְן פוּן חוּר לְמַטֵּה צוּם
שֵׁבֶט יְהוּדָה: (לא) וַיְמַלֵּא אוֹתוֹ אוּנ עֶר הָאט אִים
דֶער פִילְט רוּחַ אֱלֹהִים אַנְבוּאָה פוּן גָאט בְּחָכְמָה מִיט
קְלוּג שַׁאפְט בִּתְבוּנָה מִיט פַאר שְׁטֶענְדִיקֵייט
אוּנ מִיט וִויסֶען שַׁאפְט: (לב) וְלַחְשׁוֹב או
מֵייסְטֶערִין מַחֲשָׁבוֹת מֵייסְטֶער שַׁאפְט לַעֲשׂוֹת צו
בַּזָּהָב מִיט גָאלְד. אוּנ מִיט זִילְבֶּער אוּנ מִיט קו
(לג) וּבַחֲרוֹשֶׁת אֶבֶן אוּנ מֵייסְטֶער שַׁאפְט פוּן
שְׁטֵיינֶער לְמַלֹּאת צוּ דֶר פִילֶן וּבַחֲרוֹשֶׁת עֵץ אוּנ מֵי
שַׁאפְט פוּן הָאלְץ לַעֲשׂוֹת צוּא טוּעֶן בְּכָל אִין
מְלָאכוֹת מַחֲשֶׁבֶת פוּן מֵייסְטֶער שַׁאפְט: (לד) ו
אוּנ צוּא לֶערְנִין נָתַן בְּלִבּוֹ הָאט גָאט גִיגֶעבֶּען א

הארצן

מַטְוֶה אֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן אֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ׃ כו וְכָל־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נָשָׂא לִבָּן אֹתָנָה בְּחָכְמָה טָווּ אֶת־הָעִזִּים׃ כז וְהַנְּשִׂאִם הֵבִיאוּ אֵת אַבְנֵי הַשֹּׁהַם וְאֵת אַבְנֵי הַמִּלֻּאִים לָאֵפוֹד וְלַחֹשֶׁן׃ כח וְאֶת־הַבֹּשֶׂם וְאֶת־הַשָּׁמֶן לְמָאוֹר וּלְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים׃ כט כָּל־

[אונקלוס] וּמַיְתָן כַּד עֲזִ[י]ל [תִּכְ]לָא וְיָת אַרְגְּוָנָא [וְיָת צְבַ]ע זְהוֹרִי וְיָת בּוּצָא׃ [כו וְכָל] נְשַׁיָּא דְּאִתְרְעִי [לִבְּהוֹן] עִמְּהֵן בְּחָכְמְתָא [עֲזָלָא] יָת מַעַזַּיָּא׃ [כז וְ]רַבְרְבַיָּא אַיְתִיאוּ יָת [אַבְנֵי] בּוּרְלָא וְיָת אַבְנֵי [אַשְׁלָ]מוּתָא לְשַׁקָּעָא [בְּאֵפוֹ]דָא וּבְחוּשְׁנָא׃ [כח וְיָת] בּוּסְמָא וְיָת מִשְׁחָא [לְאַנְה]רוּתָא וּלְמִשְׁחָא [דִרְב]וּתָא וְלִקְטֹרֶת [בּוּסְמַיָּ]א׃ כט כָּל גְּבַר

תו"א טוו את העזים שבת עד לט: והנשאם יומא עה ס' הזוהר פ' ויקרא:

בעל הטורים

הנשים. ג' במסו' הכא והידך וכל הנשים יתנו יקר וכל הנשים בענין ירמיהו שאמר להם לפרוש מע"ג. אלו הנשים שנתעסקו הסמים יתנו יקר אבל אותם הארורות שמקטרים לבת השמים גרמו שגלו והיו למשל ולשנינה: אותנה. ב' הכא והידך עד אשר אותנה ביחזקאל בענין הרועים שרועים הצאן במרמס רגליהם אלו גרמו לשנינה שירדה ושכנה בישראל אבל אותן הרועים הרעים ישראל גורמים לשכינה שנסתלקה מישראל: (כז) והנשאם. ב' הכא חסר וישב פנחס וגו' והנשיאים מלא אלו שנתעצלו בנדבת המשכן אבל אותם שנזדרזו להבדיל בין השבטים ובני ראובן וגד לכך הוא מלא דמלא. והנשאם הביאו תרגום ירושלמי וענניא אייתיאו מלסון

רשב"ם

(כז) והנשיאים הביאו את אבני השהם. שהרי שמות שבטיהם כתובים עליהם: (כח) ולשמן המשחה. שמן זית הוא:

רש"י

הביאו: (כו) טוו את העזים. (שבת לט) היא אומנות יתירה שמעל גבי העזים טוון אותן: [ו]נשאם הביאו. א"ר נתן מה ראו נשיאים להתנדב [בחנוכת] המזבח בתחלה ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחלה [אל]א אמרו נשיאים יתנדבו צבור מה שמתנדבין ומה [שמחסרי]ן אנו משלימין אותו כיון שהשלימו צבור את הכל [שנאמר] (שמות לו) והמלאכה היתה דים אמרו נשיאים מה [ל]עשות הביאו את אבני השהם וגו' לכך התנדבו

בית יהודא

(כ"ז הֵבִיאוּ) הָאבְּן זֵיי אַלֵּין גִבְּרֵיינְגְט: (כו) טָווּ אֶת הָעִזִּים. הָאבְּן זֵיי גֶעשְׁפּוּנְגֶען פוּן דִי צִיגֶען, זָאגְט רש"י (הִיא הָיְתָה אוּמָנוּת יְתֵרָה) דָס אִיז גִיוֶוען אֵיין אַרְבֶּעט מִיט פִיל חָכְמָה (שֶׁמֵּעַל גַּבֵּי הָעִזִּים הָיוּ טָווִין אוֹתָם) זֵיי הָאבְּן גֶעשְׁפּוּנְגֶן דִי הָאר וֶוען דִי הָאר אִיז נָאךְ גִיוֶוען אוֹיף דִי צִיגֶען (אִין אַזַּא זֶעגֶען דָא צִיגֶען וָואס זֵייעֶרֶע הָאר זֶעגֶען לַאנְג אַפָּאר אֵיילִין): (כז) וְהַנְּשִׂאִם הֵבִיאוּ. זָאגְט רש"י (אָמַר רַבִּי נָתָן) רַבִּי נָתָן הָט גִיזָאגְט (מָה רָאוּ הַנְּשִׂיאִים לְהִתְנַדֵּב בַּחֲנוּכַּת הַמִּזְבֵּחַ בִּתְחִלָּה וּבִמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן לֹא הִתְנַדְּבוּ בִּתְחִלָּה) פַאר וָואס צוּם בֶּעגַייעֶן [מִזְ]בֵּחַ מִיט קָרְבָּנוֹת זֶענֶען דִי נְשִׂיאִים גִיוֶוען דִי עֶרְשְׁטֶע מִיט זֵייעֶרֶע נְדָבוֹת אוּנ בַּיי דֶעם מַאכֶן דֶעם מִשְׁכָּן זֶענֶען זֵייא [ני]שְׁט גִיוֶוען דִיא עֶרְשְׁטֶע (אֶלָּא כַּךְ אָמְרוּ נְשִׂיאִים) נָאר וֶוען מֶען הָט אָנְגֶעהוֹיבְּן גֶעמֶען נְדָבוֹת צוּם מִשְׁכָּן הָאבְּן אַזוֹ גְזָאגְט [די נשי]אִים (יִתְנַדְּבוּ צִבּוּר מַה שֶּׁיִּתְנַדְּבוּ) זָאלֶען דִי יוּדִין גֶעבְּן וַויפִיל זֵיי וֶועלֶען גֶעבִּין (וּמַה שֶּׁמְּחַסְּרִין אָנוּ מַשְׁלִימִין אוֹתוֹ) אוּנ [וואס ס'] וֶועט פֶעלֶען וֶועלֶען מִיר גֶעבְּן (כֵּיוָן שֶׁהִשְׁלִימוּ צִבּוּר אֶת הַכֹּל) ווי דִי נְשִׂיאִים הָאבְּן גֶזֶעהְן אַז דִי יוּדִין הָאבְּן גִיגֶעבְּן [אזו]י פִיל מֶען הָט גֶעדַארְפְט צוּם מִשְׁכָּן (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַיָּם) דִי נְדָבוֹת צוּ דִי אַרְבֶּעט [זע]נֶען גֶענוּג אוּנ נָאךְ אִיבֶּעֶרִיג (אָמְרוּ נְשִׂיאִים מַה עָלֵינוּ לַעֲשׂוֹת) הָאבְּן דִי נְשִׂיאִים גְזָאגְט וָוס זָאלֶען מִיר טָאן, וֶועלְכֶע [ז]אלֶן מִיר גֶעבְּן (הֵבִיאוּ אֶת אַבְנֵי הַשֹּׁהַם וגו') הָאבְּן זֵיי גֶעבְּרֵיינְגְט דִיא בְּרִילַאנְטִין צוּם אֵפוֹד אוּנ צוּם חֹשֶׁן (לְכַךְ

דעת זקנים מבעלי התוספות

[בנדבת ה]משכן ואגב אותו ר"ח משמרות כל ר"ח השנה: [והנ]שיאים. איתא בפ' בתרא דיומא דנשיאים עננים כשהיה [יור]ד לישראל היה יורד עמו אבנים טובות ומרגליות ווש"ה [והנשיאים הב]יאו אליו זה המן שנאמר בו בבקר בבקר. ועוד אמ"ר יוחנן [מעננים י]קרים הביאו כל נדבת המשכן והותירו: את אבני השהם [ע]ל אחד אבן אחת לכתוב עליו שבטו ואבני השהם הביאו

שפתי חכמים

שאין בו מלה המורה על הערוה לכך מביא ורכותינו וכו': צ יש מקשים למה מדלג רש"י שם ועזים וי"ל לייסב דיש עוד להקשות על דברי רש"י שפי' דקרא או או קאמר ללא לורך דהיכי סלקא דעתך לו' דוקא מי שיש לו כל הדברים יביא ומי שאין לו כל הדברים לא יביא ומה יעשה העני שאין לו אלא מין אחד והקרא קאמר מכל איש אשר ידבנו לבו תקחו תרומתי אע"כ צ"ל משום שמלינו כי שלשה מינים הללו דהיינו תכלת וארגמן ותולעת שני שבלשת' אלו הם תמיד בכל מלאכת המשכן [בבגדי] כ"ג וכן עורות אילים מאדמים ועורות תחשים מסניהם יחדיו עשו מכסה לאהל כמו שפירש"י בפ' תרומה משום הכי הסד"א דכל [מי שאין] לו כל הדברים אלו דוקא יביא ומי שאין לו אלא מין אחד לא יביא כיון דשלשתן צריכין למלאכה שאין עושין שום דבר מזה בלא זה [כדמ]צינו בבגדי כהנים הדיוטים שעשו משש לבד וכן אותן ד' בגדי כ"ג שהיה עובד כהן בעבודת פנים ביוה"כ וכן בשאר עבודות

פירוש לתורת אלהים

[..]ת אוּנ זֵייא הָאבְּן גִבְּרַאכְט מַטְוֶה גֶעשְׁפּוּנְגֶען אֶת [הַתְּכֵלֶ]ת וכו': (כו) וְכָל הַנָּשִׁים אוּנ אַלֵי ווייבֶּער אֲשֶׁר וָואס [זייע]ר טְרָאגֶען זֵייעֶר הַארְץ בְּחָכְמָה מִיט קְלוּגְשַׁאפְט [..]אבְּן זֵיי גֶעשְׁפּוּנְגֶן הָאר פוּן דִי צִיגֶן: (כז) וְהַנְּשִׂאִים [..]י הַייבְּט הַארֶען הֵבִיאוּ הָאבְּן גִבְּרַאכְט אֶת אַבְנֵי דִי שְׁטֵיינֶער שׁוֹהַם וְאֵת אוּנ דִי שְׁטֵיינֶער פוּן דֶר פִילוּנְג צוּם אֵפוֹד אוּנ צוּם חוֹשֶׁן: (כח) וְאֶת הַבּוֹשֶׂם אוּנ דִיא בְּשָׂמִים וְאֶת הַשֶּׁמֶן אוּנ דֶעם בּוֹמֶל לְמָאוֹר צוּ לַייכְטִין וּלְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה אוּנ צוּא זַאלְבּ אֵייל וְלִקְטוֹרֶת הַסַּמִּים אוּנ צוּ קְטוֹרֶת פוּן דִיא קְרֵייטֶכְצֶער: (כט) כָּל אַלֵי אִישׁ וואס

הָאֲנָשִׁים עַל־הַנָּשִׁים כֹּל ׀ נְדִיב לֵב
הֵבִיאוּ חָח וָנֶזֶם וְטַבַּעַת וְכוּמָז כָּל־
כְּלִי זָהָב וְכָל־אִישׁ אֲשֶׁר הֵנִיף
תְּנוּפַת זָהָב לַיהוָה׃ כג וְכָל־אִישׁ
אֲשֶׁר־נִמְצָא אִתּוֹ תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים וְעֹרֹת אֵילִם
מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים הֵבִיאוּ׃
כד כָּל־מֵרִים תְּרוּמַת כֶּסֶף וּנְחֹשֶׁת
הֵבִיאוּ אֵת תְּרוּמַת יְהוָה וְכֹל אֲשֶׁר
נִמְצָא אִתּוֹ עֲצֵי שִׁטִּים לְכָל־
מְלֶאכֶת הָעֲבֹדָה הֵבִיאוּ׃ כה וְכָל־
אִשָּׁה חַכְמַת־לֵב בְּיָדֶיהָ טָווּ וַיָּבִיאוּ

אונקלוס

כֹּל דְּאִתְרְעִי
אַיְתִיאוּ שֵׁירִין וְשׁ
וְעִזְקָן וּמָחוֹךְ כָּל
דִּדְהַב וְכָל גְּבַר דִּי אַ
אֲרָמוּת דַּהֲבָא קֳדָם
כג וְכָל גְּבַר דְּאִשְׁ
עִמֵּהּ תִּכְלָא וְאַרְ
וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ וּ
וּמַשְׁכֵי דְּדִכְרֵי מְסַ
וּמַשְׁכֵי סַסְגּוֹנָא אַיְתִ
כד כָּל דַּאֲרֵים אַרְ
כְּסַף וּנְחָשׁ אַיְתִיאוּ
אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ וְכֹ
אִשְׁתְּכַח עִמֵּהּ אָעֵי שׁ
לְכָל עֲבִידַת פֻּלְ
אַיְתִיאוּ׃ כה וְכָל אִתְּ
חַכִּימַת לִבָּא בִּידָ

רשב"ם

יריעות המשכן והפרוכת ולכל קלעי הח
הקדש: (כה) חכמת לב. אשה חכמה
חכמה חטף קמץ הוא שם דבר. כמ
מצרים: בידיה. כל אחת ואחת טו
ידה ליתר תשלחנה:

בעל הטורים

ואשתו כאיש יחד: (כה) וכל אשה. ג' במסורה הכא ואידך וכל אשה יודעת איש וכל אשה יודעת משכב זכר תהרגו התם להרוג לנשים אבל כאן שהיו חכמות התיוס והיינו שנאמר החכמה תחיה בעליה:

רש"י

מתרגם ומייתן. ור"ל שהביאו הם וכוס בעודן על ה
כמש"כ רש"י על טוו את העזים): חח. הוא תכשי
זהב עגול נתון על הזרוע והוא הצמיד: וכומז. כל
הוא נתון כנגד אותו מקום לאשה ורבותינו פירשו כ
כומז כאן מקום זמה: (כג) וכל איש אשר נמצא א
תכלת או ארגמן או תולעת שני או עורות אילים או ת

בית יהודא

גְעבְּרֵיינְגְט (וְרָצָה לוֹמַר) דֶר תַּרְגוּם וִויל זָאגֶען (שֶׁהֵבִיאוּ חָח וָנֶזֶם בְּעוֹדָן עַל הַנָּשִׁים) דִּי מֶענֶער הָאבְּן גְעבְּרֵיינְגְט דִי צִירוּנְג פוּן זֵייעֶרֶע וַוייבֶּר, וֶוען דִי צִירוּנְג אִיז נָאךְ גִיוֶוען אוֹיף דִי וַוייבֶּר (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רש"י עַל טָווּ אֶת הָעִזִּים) וִוי רש"י שְׁרַייבְּט אוֹיף טָווּ אֶת הָעִזִּים, זֵיי הָאבֶּען גֶעבְּרֵיינְגְט דִי צִיגֶען אוּנ גֶעשְׁפּוּנֶען דִי וָואל פוּן דִי צִיגֶען, אַזוֹ הָאבֶּען דִיא מֶענֶער גֶהַיילִיגְט דִי צִירוּנְג וֶוען דִי צִירוּנְג אִיז נָאךְ גִיוֶוען אוֹיף דִי וַוייבֶּער: (חָח). זָאגְט רש"י (הוּא תַּכְשִׁיט שֶׁל זָהָב עָגוֹל נָתוּן עַל הַזְּרוֹעַ) חָח אִיז אַצִירוּנְג פוּן גָאלְד, קַיילֶעכְדִיג, דָם ה גִיגֶעבֶּען אוֹיף דֶעם אָרֶעם (וְהוּא הַצָּמִיד) דָם וֶוערְט אוֹיךְ גְרוּפֶען צָמִיד: (וְכוּמָז). (כְּלִי זָהָב) אַנְאַנְדֶערֶע כְּלִי (וְהוּא נָתוּן אוֹתוֹ מָקוֹם בְּאִשָּׁה) וַוייבֶּר טְרָאגֶן דָם אוֹיף דִי עֶרְוָה (וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּירְשׁוּ שֵׁם כּוּמָז) דִי רַבָּנָן זָאגֶען פַר וָוס רוּפְט מֶען דָאס כ וַוייל דָם מַאכְט דְרַייוֶוערְטֶער (כַּאן מְקוֹם זִמָּה) דָא אִיז דֶר אָרְט פוּן זְנוּת: (כג) וְכָל אִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא אִתּוֹ. יֶעדֶר מֶנ וָוס בַּיי אִים אִיז גֶעפוּנֶען גֶעוָוארֶן תְּכֵלֶת אָדֶער אַרְגָּמָן אָדֶער תּוֹלַעַת שָׁנִי (אוֹ עוֹרוֹת אֵילִים) אָדֶער פֶעל פוּן אֵילִים וְשֶׁע זְכָרִים וָוס זֶענֶען אָלְטֶער פוּן דְרַייצֶעהְן חֳדָשִׁים (אוֹ תְּחָשִׁים) אָדֶער זֵיי הָאבְּן גֶעהַאט פֶעל פוּן דִי חַיּוֹת וָוס הֵייסִין

שפתי חכמים

אמר שבאו האנשים עם הנשים: ע דמתרגם על חח שירין וכן על אצעדה שבפ' מדין מתרגם נמי שירין ועל למידין מתרגם נמי שירין ופירושן של אלו פשיטא שהוא תכשיט: פ דק"ל על פירושו דמשמע שכומז הוא כס העלם לדבר ערוה והלא לשוננו נקרא ל' הקודש לפי

דעת זקנים מבעלי התוספות

כדכתיב כל הנשים אשר נשא לבן אותנה לפיכך זכו הנשים לעשות מלאכה בראש חדש לפי שבמעשה העגל לקחו תכשי בעל כרחן כדמשמע מדכתיב ויתפרקו וגו' ובמעשה המשכן נתנו בנתינה לפיכך נתן להם ר"ח לי"ט ונ"ל דזהו ר"ח ניסן

פירוש לתורת אלהים

גֶהַאט אַבְּוִוילִיגְט הָארְץ הֵבִיאוּ הָאבֶּען זֵייא גֶבְּרַאכְט חָח אֵיין אָרוּם רִינְג וָנֶזֶם אוּנ אַנָאז בַּאנְד וְטַבַּעַת אוּנ אַרִינְג וְכוּמָז אוּנ אַמוּיל שְׁלָאס כָּל אַלֶע גִילְדֶענֶע כֵּלִים וְכָל אִישׁ אוּנ אִיטְלִיכֶער מֶענְטְשׁ אֲשֶׁר הֵנִיף וָוס עֶר הָאט אוֹיף גֶהוֹבֶען תְּנוּפָה אֵיין אוֹיף הֵייבוּנְג פוּן גָאלְד צוּא גָאט: (כג) וְכָל אִישׁ אוּנ אִיטְלִיכֶר מֶענְשׁ אֲשֶׁר וָואס עֶס אִיז גֶפוּנֶען גִיוָוארֶען בַּייא אִים ה וכו' הֵבִיאוּ הָאבֶּען זֵייא גֶבְּרַאכְט: (כד) כָּל אַ שֵׁיידוּנְג פוּן זִילְבֶּער אוּנ קוּפֶּער הֵבִיאוּ אֶת תְּרוּמַ הָאבֶּען זֵייא גִיבְּרַאכְט: (כה) וְכָל אוּנ אִיטְלִ אִשָּׁה וָואס זִיא הָט גֶהַאט אַקְלוּג הַארְץ בְּיָדֶיהָ הָאט זִיא גֶישְׁפּוּנֶען מִיט אִירֶע הֶענְט [טָווּ

יח אֶת־יִתְדֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־יִתְדֹת
הֶחָצֵר וְאֶת־מֵיתְרֵיהֶם׃ יט אֶת־בִּגְדֵי
הַשְּׂרָד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ אֶת־בִּגְדֵי
הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי
בָנָיו לְכַהֵן׃ כ וַיֵּצְאוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה׃ שני כא וַיָּבֹאוּ
כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־נְשָׂאוֹ לִבּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר
נָדְבָה רוּחוֹ אֹתוֹ הֵבִיאוּ אֶת־תְּרוּמַת
יְהוָה לִמְלֶאכֶת אֹהֶל מוֹעֵד וּלְכָל־
עֲבֹדָתוֹ וּלְבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ׃ כב וַיָּבֹאוּ

אונקלוס

ית סִכֵּי מַשְׁכְּנָא וְיָת
דְדַרְתָּא וְיָת
...נֵיהוֹן׃ יט יָת לְבוּשֵׁי
...מוּשָׁא לְשַׁמָּשָׁא
...דְשָׁא יָת לְבוּשֵׁי
...שָׁא לְאַהֲרֹן כַּהֲנָא
...לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי
...מָשָׁא׃ כ וּנְפָקוּ כָּל
...שְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן
...ם מֹשֶׁה׃ כא וַאֲתוֹ כָּל
...דְאִתְרְעֵי לִבֵּהּ וְכֹל
...אַשְׁלֵמַת רוּחֵהּ יָתֵהּ
...תִיאוּ יָת אַפְרָשׁוּתָא
...ם יְיָ לַעֲבִידַת מַשְׁכַּן
...א וּלְכָל פָּלְחָנֵהּ
...לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא׃
...מֵיתַן גֻּבְרַיָּא עַל נְשַׁיָּא

בעל הטורים

...ויבואו האנשים על הנשים כל נדיב לב הביאו. בגי' אלו אנש...

רשב"ם

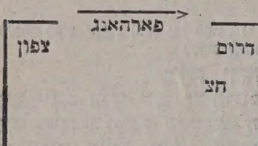
(יט) לשרת בקדש. לכסות כלי המקדש בעת שנוסעים: (כא) למלאכת אוהל מועד.

רש"י

...ר (שמות כז) וחמש עשרה אמה קלעים לכתף:
... יתדת. לתקוע ולקשור בהם סופי היריעות
...ן שלא ינועו ברוח: מיתריהם. הכלים
...ר: (יט) בגדי השרד. לכסות הארון והשלחן
...ורה והמזבחות בשעת סילוק מסעות: (כב) על
...שים. עם הנשים וסמוכין עליהם (מה
...רגום הניח על כפשוטו משום דלא מתרגם ויבאו
...שים ואתו גבריא כמו שמתרגם לעיל מניה רק

בית יהודא

מִזְרָח פּוּפְצֶעהְן אײלן (וְכֵן לְדָרוֹם) אוּנ אַזוֹי אִיז גֶעוֶוען בַּייא דָרוֹם זַייט, פַאַרְמַאכְט אוֹיף דֶעם מִזְרַח פּוּפְצֶעהְן אײלען (שֶׁנֶּאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה קְלָעִים לַכָּתֵף) פוּפְצֶען אײלן אִיז גֶעוֶוען פַאַרְמַאכְט בַּיי יעֶדֶר זַייט: (יִתְדֹת). לַאנְגֶע שְׁטֶעקֶר קוּפֶּר זֶענֶען גֶעוֶוען (לִתְקוֹעַ) אַרַיינְ־צוּ שְׁטֶעקֶן אִין דִי עֶרְד (וְלִקְשׁוֹר בָּהֶם) מֶען זָאל צוּ זֵיי בִּינְדֶען (סוֹפֵי הַיְרִיעוֹת בָּאָרֶץ) דִי עֶקְן פוּן דִי יְרִיעוֹת וָוס זֶענֶען אוֹיף דִי עֶרְד (שֶׁלֹּא יָנוּעוּ בָּרוּחַ) זֵיי זָאלֶען זִיךְ נִיט ...קְלֶען מִיט דֶעם ווִינְט: (מֵיתְרֵיהֶם). מֵיינְט מֶען (חֲבָלִים לִקְשׁוֹר) שְׁטְרִיקְלאךְ צוּם צוּ בִּינְדֶען מִיט זֵיי: (יט) (וּבִגְדֵי ...ד). מֵיינְט מֶען יְרִיעוֹת (לְכַסּוֹת הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנוֹרָה וְהַמִּזְבְּחוֹת בִּשְׁעַת סִילּוּק מַסָּעוֹת) צוּם בַּאדֶעקֶן דֶעם אָרוֹן, ...טִישׁ, דִי מְנוֹרָה, דִי מִזְבְּחוֹת, וֶוען מֶען הָאט אַלְץ אַרוֹיסְגֶענוּמֶן פוּן מִשְׁכָּן צוּם צִיהֶען: (כב) (וְעַל הַנָּשִׁים). מֵיינְט (עִם הַנָּשִׁים) מִיט דִי וַוייבֶּר (וּסְמוּכִין אֲלֵיהֶם) נָאנְט נֶעבֶּן דִי וַוייבֶּר, וְזָאגְט רש"י (מַה שֶּׁהַתַּרְגּוּם הִנִּיחַ עַל כִּפְשׁוּטוֹ) וָואס ...תַּרְגּוּם הָאט גֶעלָאזֶען דֶעם וָוארְט „עַל" וִויא עֶר שְׁטֵייט אִין פָּסוּק, אוּנ טַייטְשְׁט נִיט „עַל", וִוי עֶס, מִיט ...וּם דְּלָא מְתַרְגֵּם וַיָּבֹאוּ הָאֲנָשִׁים וְאָתוּ גוּבְרַיָּא) ווַייל דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט נִיט וַיָּבֹאוּ הָאֲנָשִׁים, וְאָתוּ גוּבְרַיָּא, דִי מֶענֶער זֶענֶען ...גְמֶען (כְּמוֹ שֶׁמְּתַרְגֵּם לְעֵיל מִנֵּיהּ) וִויא עֶר טַייטְשְׁט פְרִיעֶר (רַק מְתַרְגֵּם וּמֵיתַן) דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט וַיָּבֹאוּ, זֵיי הָאבֶּען

דעת זקנים מבעלי התוספות

...) ויבואו האנשים על הנשים. כלומר לשלול מהן תכשיטיהן ...תיב חחונזם ואעפ"כ הנשים שמחות וזהירות במלאכת שמים

שפתי חכמים

אשה יכולה לאפות לחם ועז"ת כבר פירשתי וכו' ולכך לריך חכם לב: ...ם (נח"י) דק"ל דאין מקבלין לדקה מן הנשים אלא דבר מועט לפיכך

פירוש לתורת אלהים

...) אֶת יִתְדוֹת הַמִּשְׁכָּן דִיא פְּלֶעקֶר פוּן דֶעם מִשְׁכָּן וְאֶת ...: דִיא פְּלֶעקִיר פוּן דֶעם חָצֵר וְאֶת מֵיתְרֵיהֶם אוּנ אוֹךְ ...עֶרִי שְׁטְרִיק: (יט) אֶת בִּגְדֵי דִי קְלֵיידֶער הַשְּׂרָד פוּן ...נְסְט לְשָׁרֵת צוּ בַּדִינֶען בַּקֹּדֶשׁ אִין הֵיילִיקַייט אֶת בִּגְדֵי ...דֶשׁ אוּנ דִי הֵיילִיגֶע קְלֵיידֶער וָוס צוּ אַהֲרֹן הַכֹּהֵן ...ת אוּנ דִי קְלֵיידֶר פוּן זַיינֶע זִיהְן לְכַהֵן צוּא בַּדִינֶען ...זָאלֶען אִין דִי קְלֵיידֶר מַקְרִיב זַיין: (כ) וַיֵּצְאוּ אוּנ ...זֶענִין אַרוֹיס גִיגַאנְגֶען אַלִי יִשְׂרָאֵל מִלִּפְנֵי פוּן פַר מֹשֶׁה: (כא) וַיָּבֹאוּ אוּנ זֶענִין גְקוּמֶען כָּל אִישׁ אִיטְלִיכֶער מֶענְשׁ אֲשֶׁר וָוס זַיין הַארְץ הָט אִים פַאר טְרָאגֶען וְכֹל אוּנ אַלִי וָוס הָט בַּאוִוילִיגְט זַיין וִוילֶן אוֹתוֹ אִים הֵבִיאוּ הָאבִּין זַייא גִיבְּרַאכְט דִי תְּרוּמָה צוּא גָאט צוּא דֶער מְלָאכָה פוּן דֶעם אוֹהֶל מוֹעֵד וּלְכָל עֲבוֹדָתוֹ אוּנ צוּ גָאר זַיין אַרְבֶּעט וּלְבִגְדֵי הַקּוֹדֶשׁ אוּנ צוּ דִי הֵיילִיגֶע קְלֵיידֶר: (כב) וַיָּבֹאוּ אוּנ זֵיי זֶענִין גְקוּמֶען הָאֲנָשִׁים דִי מַאנֶען עַל הַנָּשִׁים מִיט דִי וַוייבֶּער כֹּל נְדִיב לֵב אִיטְלִיכֶער וָוס הָט

כֵּלֶיהָ וְאֶת־נֵרֹתֶיהָ וְאֵת שֶׁמֶן
הַמָּאוֹר׃ טו וְאֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת
וְאֶת־בַּדָּיו וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת
קְטֹרֶת הַסַּמִּים וְאֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח
לְפֶתַח הַמִּשְׁכָּן׃ טז אֵת ׀ מִזְבַּח הָעֹלָה
וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ אֶת־
בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־
כַּנּוֹ׃ יז אֵת קַלְעֵי הֶחָצֵר אֶת־עַמֻּדָיו
וְאֶת־אֲדָנֶיהָ וְאֵת מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר׃

אונקלוס

וְיָת מְנָהָא וְיָת בּוֹצִינָ[הָא]
וְיָת מִשְׁחָא דְאַנְהָרוּתָ[א]
טו וְיָת מַדְבְּחָא דִקְטֹ[רֶת]
בּוּסְמַיָא וְיָת אֲרִיח[וֹהִי]
וְיָת מִשְׁחָא דִרְבוּתָא
קְטֹרֶת בּוּסְמַיָא
פְּרָסָא דְתַרְעָא לְ[תְרַע]
מַשְׁכְּנָא: טז יָת מַדְבְּ[חָא]
דַעֲלָתָא וְיָת סְרָ[דָא]
דִנְחָשָׁא דִילֵהּ
אֲרִיחוֹהִי וְיָת כָּל מָ[נוֹהִי]
יָת כִּיוֹרָא וְיָת בְּסִיסֵ[הּ]
יז יָת סְרָדֵי דַרְתָּא
עַמּוּדוֹהִי וְיָת סַמְכָ[הָא]
וְיָת פְּרָסָא דִתְרַע דַרְ[תָּא]

בית יהודא

די לֶעפּעלִיךְ אַרוּים צוּ שֶׁעפֶּן די בּוֹימְאֵייל: וְנֵרוֹתֶיהָ). מֵיינְט מֶען די (בְּזִיכִים) רֶערְלִיךְ (שֶׁהַשֶּׁמֶן וְהַפְּתִילוֹת נְתוּנִין בָּהֶן) וָוֹס אִין זֵיי אִיז די בּוֹימְאֵייל מִיט דִיא קְנֵייטְלִיךְ: וְוְאֵת שֶׁמֶן הַמָּאוֹר). אוּנ די בּוֹימְאֵייל וָוֹס זָאל בְּרֶענֶען אִין די מְנוֹרָה (אַף הוּא צָרִיךְ חַכְמֵי לֵב) צוּ דֶעם בּוֹימְאֵייל דַארְף מֶען אוֹיךְ הָאבֶּן קְלוּגֶע מֶענְטְשֶׁן זָאלֶן אִים מַאכֶן (שֶׁהוּא מְשׁוּנֶּה מִשְּׁאָר שְׁמָנִים) וַוייל עֶר אִיז גֶעוֶוען גֶעעֶנְדֶערְט פוּן אַנְדֶערֶע בּוֹימְאֵייל (כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בִּמְנָחוֹת) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין די מַסֶּכֶת מְנָחוֹת (מְגַרְגְּרוֹ בְּרֹאשׁ הַזַּיִת) מֶען הַאקְט אָפּ די אֵיילְבִּירְטֶען וָוֹס וַואקְסֶן אוֹיף דֶעם שְׁפִּיץ אֵיילְבִּירְט בּוֹים (וְהוּא כָּתִית וָזָךְ) אוּנ די אֵיילְבִּירְטֶען זֶענֶען גֶעוֶוען גֶעשְׁטוֹיסֶען אוּנ קְלָאר: (טו) וּמָסַךְ הַפָּתַח). מֵיינְט מֶען (וִילוֹן שֶׁלִּפְנֵי הַמִּזְרָח) פָארְהַאנְג וָוֹס אִיז גֶעהָאנְגֶען פַר דֶעם מִזְרַח זַייט פוּן מִשְׁכָּן (שֶׁלֹּא הָיוּ שָׁם קְרָשִׁים וְלֹא יְרִיעוֹת) פַאר דֶעם מִזְרַח פוּן נ[...] אִיז נִיט גִיוֶוען בְּרֶעטֶער אוּנ נִיט יְרִיעוֹת נָאר אַפָּארְהַאנְג: (יז) וְאֶת עַמּוּדָיו וְאֶת אֲדָנֶיהָ). זָאגְט רשׁ"י (הֲרֵי חָצֵר קָרוּי לָשׁוֹן זָכָר וְלָשׁוֹן נְקֵבָה) דֶר חָצֵר וְדֶער הוֹיף) פוּן מִשְׁכָּן ווֶערְט דָא גֶערוּפֶען לָשׁוֹן זָכָר עַמּוּדָיו זַיינֶע זַיילֶען, וְלָשׁוֹן נ[קבה] אֲדָנֶיהָ אִירֶע שְׁוֶועלֶען (וְכֵן דְּבָרִים הַרְבֵּה) עֶס אִיז דָא פִיל זַאכֶן וָוֹס ווֶערֶען גֶערוּפֶן לָשׁוֹן זָכָר אוּנ לָשׁוֹן נְקֵבָה: מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר). מֵיינְט מֶען (וִילוֹן פָּרוּשׂ לְצַד הַמִּזְרָח) דֶעם פָארְהַאנְג וָואס אִיז גֶעהָאנְגֶען אוֹיף דֶעם מִזְרַח זַייט פוּן (עֶשְׂרִים אַמָּה אֶמְצָעִיּוֹת שֶׁל רוֹחַב הֶחָצֵר) דִיא מִיטֶעלְסְטֶע צְוַואנְצִיג אֵיילֶן פוּן די בְּרֵייט פוּן הוֹיף (שֶׁהָיָה חֲמִשִּׁים רוֹחַב) די בּ[רייט] פוּן הוֹיף אִיז גִוֶוען פוּפְצִיג אֵיילֶן (וּסְתוּמִין הֵימֶנּוּ לְצַד צָפוֹן ט"ו אַמָּה) בַּייא דִיא צָפוֹן זַייט אִיז גִוֶוען פַארְמַאכְט אוֹיף

רש"י

ומחתות: נרתיה. לוליי"ש בלעז בזיכים שהשמן והפ[תילות] נתונין בהן: ואת שמן המאור. אף הוא צריך חכמ[י לב] שהוא משונה משאר שמנים כמו שמפורש במנחות מג[רגרו] בראש הזית והוא כתית וזך: (טו) מסך הפתח. שלפני המזרח שלא היו שם קרשים ולא יריעות: (יז) עמודיו ואת אדניה. הרי חצר קרוי כאן ל' זכר ול' נ[קבה] וכן דברים הרבה: ואת מסך שער החצר. וילון [פרוש] לצד המזרח עשרים אמה אמצעיות של רוחב החצר [שהיה] המשים רחב וסתומין הימנו לצד צפון ט"ו אמה וכן לצ[ד]

פירוש לתורת אלהים

דֶעם לַייכְטוּנְג וְאֶת כֵּלֶיהָ אוּנ אִירֶע כֵּלִים וְאֶת נֵרוֹתֶיהָ אוּנ אִירֶע רֶערְלִיךְ וְאֵת אוּנ דֶעם בּוֹמֶל וָואס הָאט גִילָאכְטֶען אִין דֶער מְנוֹרָה: (טו) וְאֶת מִזְבַּח הַקְּטוֹרֶת אוּנ דֶעם מִזְבֵּחַ וָואס מֶען הָט אוֹיף אִים מַקְטִיר גִיוֶוען קְטוֹרֶת וְאֶת בַּדָּיו אוּנ זַיינֶע שְׁטַאנְגֶען וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה אוּנ דֶעם בּוֹמֶל פוּן זַאלְבּוּנְג וְאֵת אוּנ דִיא גְוִוירְץ רֶעמְפוּנְג וְאֶת מָסַךְ אוּנ דֶעם פִיר הַאנְג הַפֶּתַח פוּן דֶער טִיר פוּן דֶעם מִשְׁכָּן וָואס אִין מִזְרַח זַייט: (טז) דֶעם מִזְבֵּחַ פוּן דֶעם קָרְבַּן עוֹלָה וְאֶת אוּנ די קוּפֶּ[ער]זִיפּ אֲשֶׁר לוֹ וָוֹס צוּ אִים אֶת בַּדָּיו זַיינֶע שְׁטַאנְגֶען וְאֶת אַלֵי זַיינֶע כֵּלִים אֶת הַכִּיּוֹר דֶעם הַאנְד פַאס וְאֶת כַּנּ[וֹ] זַיין פוּס: (יז) אֵת דִיא אוּם הֶענְג פוּן דֶעם חָצֵר עַמּוּדָיו זַיינֶע זַיילֶען אוּנ אִירִי שְׁוֶועלֶר וְאֵת מָסַךְ דֶעם פִיר הַאנְג שַׁעַר הֶחָצֵר דֶעם טוֹעֶר פוּן דֶעם חָ[צֵר]

משלים על התורה

בְּשׁוּרוֹת דְהַיינוּ זִיא לֶערוּנְט תּוֹרָה אוּנ טוּט מִצְוֹת נָאר מַחֲמַת דֶר מֶענְטְשׁ אִיז פַר טָרוּד אִין זַיינֵי עֲסָקִים הָט אוּנְז גָאט אָפּ גִזֶעצְט דֶעם טָאג פוּן שַׁבָּת עֶר זָאל זִיךְ מִיט. אוּנְז מְשַׂמֵּחַ זַיין אוּנ גִיט אוּנְז פְרַייטָאג טָאפֶּל שְׁפַּייז וֶועגֶן שַׁבָּת אִיךְ כְּדֵי מִיר זָאלֶען שַׁבָּת זַיין רֵיין פוּן אַלֶע עֲסָקִים אוּנ מִיר זָא[לֶ]ן זִיךְ פְרֵייעֶן מִיט גָאטְס דִינְסְט. דָאס זָאגְט דֶער פָּסוּק (שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה) זֶעקְס טָאג פוּן דֶר וָואךְ טוּסְטוּ דַיין מְלָאכָה אוּנ בִּיסְט פַר טָרוּד אִין דַיינֶע עֲסָקִים (וּ[בַיּוֹם] הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ) עַל כָּל פָּנִים דֶעם זִיבֶּטֶען טָאג זַיין שַׁבָּת פוּן גָאטְס וֶועגֶן עֶר גִיט דָאךְ דִיר אִין דֶר וָוא[ךְ] שְׁפַּייז אוֹיף שַׁבָּת אוֹיךְ כְּדֵי דוּ זָאלְסְט שַׁבָּת זַיין אָפּ גֶר[וּהט] אוּנ זָאלְסְט דִיךְ מְשַׂמֵּחַ זַיין מִיט גָאט זָאלְסְט לֶערְנֶען אַגַ[אנְצֶען] טָאג תּוֹרָה נִיט דֶער טָאג זָאל אַוֶועק גֵיין מִיט שְׁלָאפֶן מִיט אַנְדֶערֶע זַאכֶן:

וְלַחֹֽשֶׁן׃ י וְכָל־חֲכַם־לֵב בָּכֶם יָבֹאוּ
וְיַֽעֲשׂוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָֽה׃
יא אֶת־הַמִּשְׁכָּן אֶת־אָהֳלוֹ וְאֶת־
מִכְסֵהוּ וְאֶת־קְרָסָיו וְאֶת־קְרָשָׁיו אֶת־
בְּרִיחָו בריחיו ק׳ אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנָֽיו׃
יב אֶת־הָאָרֹן וְאֶת־בַּדָּיו אֶת־הַכַּפֹּרֶת
וְאֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָֽךְ׃ יג אֶת־הַשֻּׁלְחָן
וְאֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֵת לֶחֶם
הַפָּנִֽים׃ יד וְאֶת־מְנֹרַת הַמָּאוֹר וְאֶת־

פוּדָא וּבְחוּשְׁנָא׃
כָל חַכִּימֵי לִבָּא בְּכוֹן
וֹן וְיַעְבְּדוּן יָת כָּל
פַּקֵּיד יְיָ׃ יא יָת מַשְׁכְּנָא
פְּרָסֵהּ וְיָת חוּפָאֵהּ
פוּרְפוֹהִי וְיָת דַּפּוֹהִי
עַבְרוֹהִי יָת עַמּוּדוֹהִי
סַמְכוֹהִי׃ יב יָת
וֹנָא וְיָת אֲרִיחוֹהִי יָת
רְתָּא וְיָת פָּרֻכְתָּא
רָסָא׃ יג יָת פָּתוֹרָא
אֲרִיחוֹהִי וְיָת כָּל
יהִי וְיָת לְחֵם אַפַּיָּא׃
יָת מְנַרְתָּא דְאַנְהוֹרֵי

רש״י

את המשכן. יריעות התחתונות י הנראות בתוכו
ס משכן: את אהלו. הוא אהל יריעות עזים כ העשוי
ואת מכסהו. מכסה עורות אילים ל והתחשים:
ואת פרכת המסך. פרוכת המחיצה. כל דבר
ן מ בין מלמעלה בין מכנגד קרוי מסך וסכך וכן (איוב
וכת בעדו. (הושע ב) הנני שך את דרכך: (יג) לחם
נים. כבר פירשתי על שם שהיו לו פנים נ לכאן ולכאן
עשוי כמין תיבה פרוצה: (יד) ואת כליה. מלקחים

בית יהודא

(יא) וְאֶת הַמִּשְׁכָּן. זָאגְט רש״י (יְרִיעוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת הַנִּרְאוֹת בְּתוֹכוֹ קְרוּיִם מִשְׁכָּן) דִי אוּנְטֶערְשְׁטֶע יְרִיעוֹת וָוָאס זֶענֶען גֶעזֶעהֶן גֶעוָוארֶן אִין מִשְׁכָּן, וֶוערֶען גֶערוּפֶען מִשְׁכָּן: וְאֶת אָהֳלוֹ. (הוּא אֹהֶל יְרִיעוֹת עִזִּים הֶעָשׂוּי לְגַג) אָהֳלוֹ מֵיינְט מֶען דִי יְרִיעוֹת וָוָאס זֶענֶען גֶעמַאכְט גֶעוָוארֶן פוּן הָאר פוּן צִיגֶען וָוָאס זֶענֶען גֶעוֶוען ווִי אַדַאךְ אוֹיף דֶעם מִשְׁכָּן: וְאֶת מִכְסֵהוּ. מֵיינְט מֶען (מִכְסֶה עוֹרוֹת אֵילִים וְהַתְּחָשִׁים) דָם בַּאדֶעקוּנְג וָוָאס אִיז גֶעוֶוען וְאוֹיף דִי יְרִיעוֹת עִזִּים מִיט דִי פֶעל פוּן אֵילִים (שְׁעפְּסֶן זְכָרִים) אוּנ מִיט דִי פֶעל פוּן דִי חַיָּה וָוָאס הֵייסְט תַּחַשׁ: (יב) וְאֵת הַמָּסָךְ. מֶען מֵיינְט (פָּרֹכֶת הַמְּחִיצָה) דֶר פָּרוֹכֶת וָוָאס אִיז גֶעוֶוען אַוַואנְט (כָּל דָּבָר הַמֵּגֵן) יֶעדֶער זַאךְ וָואס שְׁטֶעלְט (בֵּין לְמַעְלָה בֵּין מִכְּנֶגֶד) סַאיי עֶס פַארְשְׁטֶעלְט אִין דֶערְהֵייךְ אוּנ סַאיי עֶס פַארְשְׁטֶעלְט אַקֶעגֶן (קָרוּי מָסָךְ וְסָכָךְ) עֶם בַּאדֶעקְט פוּן אוֹיבֶּען וֶוערְט גֶערוּפֶן סָכָךְ אוּנ וָואס עֶס פַארְשְׁטֶעלְט בַּיי דֶער זַייט וֶוערְט גֶערוּפֶען מָסָךְ (וְכֵן) אוּנ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (סַכֹּתָ בַעֲדוֹ) דוּ הָאסְט פַארְשְׁטֶעלְט פַאר אִים, נָאךְ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (הִנְנִי שָׂךְ אֶת דַּרְכֵּךְ) אִיךְ וֶועל שְׁטֶעלֶן דַיין וֶועג: (יג) וְלֶחֶם הַפָּנִים. זָאגְט רש״י (כְּבָר פֵּירַשְׁתִּי) דֶעם פֵּירוּשׁ פוּן לֶחֶם הַפָּנִים הָאבּ אִיךְ שׁוֹין גֶעשְׁרִיבֶּען סִדְרַת תְּרוּמָה (עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ לוֹ פָּנִים לְכָאן וּלְכָאן) וַוייל עֶר אִיז גֶעוֶוען אָפֶען פוּן צְוַויי זַייטֶען (שֶׁהָיָה עָשׂוּי כְּמִין תֵּיבָה ...ה) יֶעדֶער חַלָּה אִיז גֶעוֶוען גֶעמַאכְט ווִי אַקַאסְטֶען צוּבְּרָאכֶען אִין צְוַויי זַייטֶען: (יד) וְאֶת כֵּלֶיהָ. מֵיינְט מֶען ...תַיִם) דִיא צְווַיינְגְלִיךְ, אָן צוּ נֶעמֶען דִי פַּארְלָאשֶׁענֶע קְנֵייטְלִיךְ אוּנ זֵיי אַרוֹיסְנֶעמֶען פוּן דִי מְנוֹרָה (וּמַחְתּוֹת) אוּנ

שפתי חכמים

...לבו נדבו: י דק״ל כיון שכתיב את המשכן למה ליה למכתב ... את אהלו ואת מכסהו הא הכל בכלל משכן: כ מפני שמלינו ...עות העזים שנקראים אהל שנא׳ ועשית יריעות עזים לאהל על ...ן: ל כי כן כתיב ועשית מכסה לאהל עורות אילים מאדמים ועורות תחשים: מ דק״ל דפרוכת משמע וילון שהוא תלוי כנגד הפתח ומסך משמע שהוא סכך פרוש על הגג ל״פ דמסך פי׳ מחילה וכענין זה לריך לפרש כ״פ בכרם׳ זו כי מסך פעמים נאמר על הסכך ופעמים נאמר על המחילה כמו שכת בעדו הנני שך את דרכך: נ דק״ל והא כל

פירוש לתורת אלהים

...אֵפוֹד אוּנ צוּם חוֹשֶׁן: (י) וְכָל חֲכַם לֵב אוּנ אִיטְלִיכֶער ...אִייךְ וָוָאס הָאט אַקְלוּג הַארְץ יָבֹאוּ זָאלֶן זֵיי קוּמֶען ...וּ אוּנ זָאלֶן טוּעֶן אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אַלְץ וָואס גָאט גֶשַׁאפְט: (יא) אֶת הַמִּשְׁכָּן דֶם מִשְׁכָּן אֶת אָהֳלוֹ אוּנ גִיצֶעלְט וְאֶת מִכְסֵהוּ אוּנ זַיין דֶעק אֶת קְרָסָיו זַיינֶע קֶלֶעךְ וְאֶת קְרָשָׁיו אוּנ זַיינֶע בְּרֶעטֶער אֶת בְּרִיחָיו זַיינֶע רִיגְלֶען אֶת עַמֻּדָיו זַיינֶע זַיילֶען וְאֶת אֲדָנָיו אוּנ זַיינֶע שְׁוֶועלֶען: (יב) אֶת הָאָרוֹן דֶעם אָרוֹן וְאֶת בַּדָּיו אוּנ זַיינֶע שְׁטַאנְגֶען אֶת הַכַּפּוֹרֶת דֶעם כַּפּוֹרֶת וְאֵת פָּרוֹכֶת אוּנ דֶעם פָּרוֹכֶת הַמָּסָךְ דֶעם צְווִישֶׁן שֵׁייד: (יג) אֶת הַשֻּׁלְחָן דֶעם טִישׁ אוּנ זַיינֶע שְׁטַאנְגֶען וְאֵת אוּנ אַלִי זַיינֶע כֵּלִים אוּנ דֶעם לֶחֶם הַפָּנִים: (יד) וְאֶת מְנוֹרַת הַמָּאוֹר אוּנ דִי מְנוֹרָה פוּן

משלים על התורה

...אִיךְ בֶּעטֶען דֶעם בַּעַל הַבַּיִת אִיךְ זָאל מִיךְ לֵייגֶען אַבִּיסֶל ...ר שְׁלָאפֶען אִיז דֶר בַּעַל הַבַּיִת אוֹיף דֶעם אָרוּמַאן גִוָואֹרֶן ...כַּעַס אוּנ זָאגְט צוּ אִים אִיךְ צָאל דִיר פַר הַיינְטִיגֶען טָאג ...אַלְסְט זַיין לֵיידִיג כְּדֵי עֶס זָאל מִיר זַיין אֵיין טוֹבָה זָאלְסְט ...דֶר צֵיילֶן פוּן מַיין מִשְׁפָּחָה אוּנ פוּן מַיינֶע קְרוֹבִים אוּנ דוּ ווִילְסְט גָאר דִיךְ לֵייגֶען שְׁלָאפֶען, דֶר נִמְשָׁל אִיז גָאט הָאט גֶגֶעבֶּען דֶעם מֶענְטְשׁ אֵיין נְשָׁמָה וָואס זִיא אִיז גִנוּמֶען גֶעוָוארֶן פוּן אוּנְטֶער דֶעם כִּסֵּא הַכָּבוֹד אוּנ הָט זִיא אַרָאפּ גֶעגֶעבֶּען אוֹיף דֶער וֶועלְט אִיז זִיא דָר וַוייטֶערְט גִוָוארֶן פוּן אִיר אָרְט אוּנ אַנְגֶעגֶע וָואךְ וַוייל גָאט הֶערֶען פוּן דֶער נְשָׁמָה גוּטֶע

אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר׃ ה קְחוּ
מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה לַיהוָה כֹּל נְדִיב
לִבּוֹ יְבִיאֶהָ אֵת תְּרוּמַת יְהוָה זָהָב
וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת׃ ו וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים׃ ז וְעֹרֹת
אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי
שִׁטִּים׃ ח וְשֶׁמֶן לַמָּאוֹר וּבְשָׂמִים
לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים׃
ט וְאַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפוֹד

פִּתְגָּמָא דִּי פַּקֵּד
לְמֵימָר׃ ה סַבוּ מִ
אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ
דְּיִתְרְעֵי לִבֵּהּ יַיְתֵי
אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ דַּ
וְכַסְפָּא וּנְחָשָׁא׃ ו וְתִ
וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְ
וּבוּץ וּמֵעַזֵּי׃ ז וּמַ
דְּדִכְרֵי מְסַמְּקֵי וּמַ
דְּסַסְגּוֹנָא וְאָעֵי שִׁטִּ
ח וּמִשְׁחָא לְאַנְהָר
וּבוּסְמַיָּא לִמְשַׁח רְבִ
וְלִקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּ
ט וְאַבְנֵי בוּרְלָא וְאַ
אַשְׁלָמוּתָא לְשַׁקָּ

תו"א כל נדיב לבו מגילה י שבועות

רשב"ם

תאפו אפו מבעוד יום. ואת אשר תבשלו בשלו לבד מזהיר כי בשבת לא תבערו אש למלאכת אוכל נפש וכ"ש שאר מלאכות שאסורים אפילו ביום טוב: (ח) ולקטרת. לצורך קטורת תביאו הסמים:

בעל הטורים

שעיקר התורה בשבת כשאדם פנוי מעסקיו: (ה) יביאה את ה'. הי"ל לומר יביא אלא בשביל שמדבר בנדבת המשכן שמ... תכשיטי זהב וכסף כלי הנשים אמר יביאה פי' שלא יביא מש... אשה אלא מרצונה: לבו יביאה. בגי' לב הוא והיא:

בית יהודא

גֶעבָּאטֶען (לִי) צוּ מִיר (לֵאמֹר לָכֶם) אִיךְ זָאל דָם זָאגֶן צוּ אַייךְ: (ה) וּנְדִיב לִבּוֹ. זָאגְט רש"י (עַל שֵׁם שֶׁלִּבּוֹ נְדָבוֹ) ווייל זַיין הַארְץ בֶּעוִוילִיגְט אִים וָדָם בֶּעוִוילִיגוּנְג קוּמְט פוּן הַארְצֶען (וְקָרוּי נְדִיב לֵב) דְרִיבֶּער ווערְט עֶר גֶערוּפֶען נְדִיב לִבּוֹ, זַיין הַארְץ הָט אִים בֶּעוִוילִיגְט, זָאגְט רש"י (כְּבָר פ... נִדְבַת הַמִּשְׁכָּן וּמְלַאכְתּוֹ בִּמְקוֹם צַוָּואָתָם) דִי נְדָבוֹת פוּן מִשְׁכָּן אוּנ דִי אַרְבֶּעט פוּן מִשְׁכָּן הָאבּ אִיךְ שׁוֹין גֶעזָאגְט אִי... סִדְרוֹת תְּרוּמָה תְּצַוֶּה, וָואס דָארְטֶען שְׁטֵייט ווי מֹשֶׁה אִיז גֶעבָּאטֶען גֶעוָוארֶן צוּ נֶעמֶען נְדָבוֹת אוֹיף דֶעם מ...

רש"י

לאמר לכם: (ה) נדיב לבו. ע"ש שלבו נדבו קרוי נ... לב. כבר פירשתי נדבת המשכן ומלאכתו במקום צוו...

שפתי חכמים

ישראל לאחרים ל"פ לי לוה שאומר לכם בהקהל לאפוקי אחר אמירות לא היו בהקהל: ט דק"ל למה כתיב דוקא נדיב לבו

ליקוטי יהודא

(ה) קְחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה לַה'. דֶער זוהר הקדוש שְׁרַייבְּט אַיידֶער דִי יוּדֶען הָאבֶּען גֶעמַאכְט דָם עֵגֶל הָאט מֹשֶׁה צוּ זֵייא גֶעזָאגְט (מֵאֵת כָּל אִישׁ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי) פוּן אִיטְלִיכֶען מֶענְטְשׁ וָואס זַיין הַארְץ וֶועט בַּאווילִיגֶען צוּ גֶעבֶּען אַיין נְדָבָה צוּם מִשְׁכָּן זָאלְט אִיר נֶעמֶען, אִיז מַשְׁמַע אֲפִילוּ פוּן דֶעם עֵרֶב רַב מֶעגְט אִיר אִיךְ גֶעמֶען אָבֶּער ווי זֵיי הָאבֶּען גֶעמַאכְט דָם עֵגֶל הָט גָאט גֶעזָאגְט פוּן אַצוּנְד אָן ווייל אִיךְ נִישְׁט אַז דָם מִשְׁכָּן זָאל גֶעבּוֹיעט וֶוערֶן נָאר פוּן דִי נְדָבוֹת פוּן דִי יִשְׂרָאֵל אִיבֶּער דֶעם הָט זֵיי מֹשֶׁה גִיזָאגְט (קְחוּ מֵאִתְּכֶם) נֶעמְט פוּן אַייךְ, נִישְׁט פוּן דֶעם עֵרֶב רַב:

פירוש לתורת אלהים

מֹשֶׁה הָט גְזָאגְט צוּ דִי יִשְׂרָאֵל: (ה) קְחוּ מֵאִתְּכֶם נֶ... פוּן אַייךְ תְּרוּמָה לַיְיָ אָפּ שֵׁיידוּנְג צוּ גָאט כֹּל אֲלִי... וָואס בַּוִוילִיגְט לִבּוֹ זַיין הַארְץ יְבִיאֶהָ עֶר זָאל בְּרֶ... זִיא תְּרוּמַת יְיָ דִי תְּרוּמָה פוּן גָאט זָהָב גָאלְד וָכֶ... זִילְבֶּר וּנְחֹשֶׁת אוּנ קוּפֶּער: (ו) וּתְכֵלֶת אוּנ בְּלָאעְ... וְאַרְגָּמָן אוּנ רוֹיטֶע וָואל וְתוֹלַעַת שָׁנִי אוּנ רוֹיטֶען פ... וְשֵׁשׁ אוּנ לַיינֶען וְעִזִּים אוּנ הָאר פוּן צִיגֶען: (ז) וְעוֹרוֹ... פֶעל פוּן ווידֶער מְאָדָּמִים רוֹיט גֶעפַארְבְּט וְעוֹרוֹת תְּ... אוּנ פֶעל פוּן אַזוֹ אַחַיָּה וָואס הֵייסְט תַּחַשׁ וַעֲצֵי שִׁטִּים אוּנ טֶענְעֶן הָאלְץ: (ח) וְשֶׁמֶן לַמָּאוֹר אוּנ בּוֹמֶל לַייכְטֶען אִין דֶער מְנוֹרָה וּבְשָׂמִים אוּנ בְּשָׂמִים צוּ דֶעם בּוֹמֶל פוּן זַאלְבּוּנְג וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים אוּנ צוּא דִי קְ... פוּן גְוֶוערְץ: (ט) וְאַבְנֵי אוּנ דִיא שְׁטֵיינֶער שֹׁהַם וְאַבְנֵי אוּנ דִיא שְׁטֵיינֶער מִלּוּאִים פוּן דֶער פִילוּנְג לָאֵפוֹד וְ...

משלים על התורה

מַאכֶען עֶטְלִיכֶע מַטְבֵּעוֹת זָאגְט דֶר מֶענְטְשׁ צוּ אִים ווִיפִיל מַטְבֵּעוֹת טְרַאכְטְסְטוּ זָאלְסְט דָא מַאכֶען זָאגְט דֶר ארעמאן אִיךְ מֵיין אִיךְ ווֶעל דָא מַאכֶען אַקֶערְבִּיל זָאגְט דֶר מֶענְטְשׁ צוּ אִים אִיךְ גִיבּ דִיר דָם קֶערְבִּיל אוּנ זַיין מִיט מִיר, הָט דֶר אָרוּמַאן אַזוֹ גְטָאן אוּנ אִיז גֶזֶעסֶען מִיט דֶעם מֶענְטְשׁ אוּנ הָט אִים אָן גְהוֹבֶּן צוּ דֶר צֵיילֶן פוּן זַיין מִשְׁפָּחָה אוּנ אַז עֶר הָט אָן גְהוֹבֶּן צוּ דֶר צֵיילֶן אוּנ עֶר אִיז גִיוֶוען מִיד פוּן דֶעם וֶועג. הָאט עֶר אָן גֶעהֵיבֶּן צוּ דְרוּמְלֶן אוּנ הָט נָאךְ גְטְרַאכְט אַז גָאט הָאט

מצות השם

שַׁבָּת הַיינוּ מֶען זָאל אֵיינֶעם פַאר בְּרֶענְעֶן אָדֶער אֵיין אַנ... מִיתָה דִי (סִפְרֵי מוּסָר) שְׁרַייבֶּען אַז פוּן דֶעם פָּסוּק לֶערְנֶע... אַרוֹים אַז מֶען טָאר נִיט צֶערְנֶען ווָארֶען דֶער וָואס עֶר אַ... כַּעַס אִיז גְלַייךְ אַזוֹ ווִיא עֶר הָאט אָן גֶעלֵייגְט אֵיין פַייעֶ... שַׁבָּת אוּנ זַיין זִינְד אִיז גְרוֹים גְלַייךְ עֶר וָואלְט גֶעדִינְט עֲבוֹדָה זָרָה:

מִיר בֶּאשֶׁערְט אַזוֹ אֵיין אָרְט אִיךְ זָאל מִיךְ קֶענֶען אָפּ...

מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה בוֹ מְלָאכָה יוּמָת׃ ג לֹא־תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת׃ פ ד וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר

מָא שְׁבִיעָאָה יְהֵי
ן קוּדְשָׁא שַׁבָּא
תָא קֳדָם יְיָ כָּל
בֵד בֵּהּ עֲבִדְתָּא
טֵל׃ ג לָא תְבַעֲרוּן
תָא בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן
מָא דְשַׁבְּתָא׃ ד וַאֲמַר
ה לְכָל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי
אֵל לְמֵימָר דֵּין

ן שבת שבתון שבת כד : לא תבערו שבת
כ ע יבמות ו ז סנהדרין לה :

בעל הטורים

תבערו אש. אמר הקב"ה אור שלי פי' של גיהנם שובתת
ס גם אור שלכם יהא שובת : השבת ויאמר. ר"ת וס"ת תורה

רש"י

ס להם אזהרת שבת לציווי מלאכת המשכן ד לומר
דוחה את השבת : (ג) לא תבערו אש. (סנהדרין
יבמות ו) יש מרבותינו אומרים הבערה ה ללאו ו יצאת
לחלק ז יצאת : (ד) זה הדבר אשר צוה ה'. לי ח

רשב"ם

(ג) לא תבערו אש. לפי שבימים טובים כתיב אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם ושם הותרה הבערת אש לאפות ולבשל. אבל בשבת כתב את אשר

בית יהודא

אײדער משה הָט גֶעבָּאטֶען מֶען זָאל מַאכֶען דֶעם מִשְׁכָּן. הָט עֶר פְרִיעֶר גֶעבָּאטֶען מֶען זָאל נִיט טָאן אַ־יִןֽלָאכָה אום שַׁבָּת (לֵימַר שֶׁאֵינוֹ דוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת) צוּ זָאגֶן דִי יוּדֶען דִי מְלָאכָה פוּן מִשְׁכָּן זָאל נִיט אַוֶועקְשְׁטוֹיסֶען שַׁבָּת, דִי מְלָאכָה פוּן מִשְׁכָּן זָאל נִיט גֶעטָאן וֶוערֶען שַׁבָּת : (ג) וְלֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ.

רש"י (יֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ אוֹמְרִים) עֶס זֶענֶען דָא רַבָּנָן וָואס זָאגֶן (הַבְעָרָה לְלָאו יָצָאת) דְרִיבֶּער הָאט דִי תּוֹרָה גֶעשְׁרִיבֶּען מֶען
נִיט צִינְדֶען פַייעֶר אוֹם שַׁבָּת, צוּ לֶערְנֶען אוּנְז אַז מֶען צִינְדֶט פַייעֶר אוֹם שַׁבָּת, קוּמְט נָאר מַלְקוֹת נִיט מִיתָה (וְיֵשׁ
ם) אוּנ עֶס זֶענֶען דָא רַבָּנָן וָוס זָאגֶן (לַחֲלֵק יָצָאת) דֶר לֹא תְבַעֲרוּ קוּמְט לֶערְנֶען מִיר זָאלֶען נִיט זָאגֶען אַז מֶען טוּט שַׁבָּת
ײן אוּנ דְרַייסִיג מְלָאכוֹת קוּמְט מִיתָה, אָבֶער אַז מֶען טוּט נָאר אֵיין מְלָאכָה קוּמְט נִיט מִיתָה, דְרִיבֶּער הָט דִי תּוֹרָה
טֶעלְט אֵיין מְלָאכָה בֶּעזוּנְדֶער לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ, מֶען זָאל נִיט צִינְדֶען פַייעֶר אוֹם שַׁבָּת צוּ לֶערְנֶען אוּנְז אַז אוֹיף אֵיין
ה קוּמְט אוֹיךְ מִיתָה : (ד) וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'. מֹשֶׁה זָאגְט צוּ דִי יוּדֶען דָס אִיז דִי זַאךְ וָואס הקב"ה הָאט

דעת זקנים מבעלי התוספות

א תבערו אש. הזהירה תורה על הבערה טפי משאר
לאכות מפני שאינה נראית כל כך מלאכה ושמא
לא נעשה מלאכה אבל נבעיר האש ונזמין הכל
עשות בזהב יבכסף מיד לאחר השבת לכך נאמר לא
ו. ובמסכת שבת נחלקו רבותינו איכא מאן דאמר הבערה
ללאו יצאתה ואיכא מאן דאמר לחלק יצאתה :

שפתי חכמים

מה היא (נח"י) ול"נ שכתב כן לפי שראה הרב שני גרסאות בהתרגום לפיכך הוכיח שהגירסא הישרה היא ואכנש לא וכנש וכ"ה בפרשת קרח ויקהל עליהם קרח שתרגום שלו ואכנש אבל בפ' חקת בפ' ויקהלו וגו' אל פני הסלע ת"א ויוכתן וכנשו : ד דק"ל ל"ל להזהירם עוד על שבת הא כבר הזהירה אלא לו' וכו'. וא"ת דלמא אדרבה לכך הוכפלה לומר לך אעפ"י שכתיב לא תעשו כל מלאכה מ"מ מלאכת המשכן דוחה שבת וי"ל כיון דכתיב בתחלה פרשת שבת ואחר כן פרשת מלאכת המשכן

אותו שכתוב בתחלה הוא עיקר והשני נדחית מפניו ותדע לך שכן הוא דאל"כ קשה למה הפך מסרע"ה הענין דבפרשת תשא בדבור ה למשה היה אזהרת שבת לאחר מלאכת המשכן ולהכי כתב שם אך את שבתותי וגו' ופירש"י כל אכין ורקין מיעוטין הן למעוטי מלאכת המשכן א"כ קשה למה לא אמר משה לישראל הענין כמו שלוה לו הקב"ה אלא משום הכי הקדים כדי להודיע שאין מלאכת ן דוחה את השבת : ה דק"ל הא הבערה בכלל מלאכה היא : ו פי' שאינה אב מלאכה להתחייב עליה כרת וסקילה אלא לאו בעלמא ז דה"א שאם עשה ל"ט מלאכות בהעלם אחד שאינו חייב אלא חטאת אחת לכך יצאה לחלק : ח דמקרא משמע זה הדבר לוה לכל

פירוש לתורת אלהים

עי אוּנ זִין דֶעם זִיבֶּעטֶען טָאג יִהְיֶה לָכֶם קוֹדֶשׁ זָאל
צוּא אַייךְ הֵיילִיג שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן גַאנְץ רוּאוּנְג לַיְיָ
אט כָּל אִיטְלִיכֶר וֶוער עֶס וֶועט טוּעֶן אִין אִים
אכָה יוּמָת זָאל וֶוערֶען גְטֵייט : (ג) לֹא תְבַעֲרוּ אִיר
ט נִיט אָן צִינְדֶען אֵשׁ פַייעֶר בְּכֹל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם אִין אַלִי
נר זִיצוּנְג אִין דֶעם טָאג שַׁבָּת : (ד) וַיֹּאמֶר אוּנ

ליקוטי יקרים

(ג) לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת. אִיר זָאלְט נִיט אָן צִינְדֶען אַפַייעֶר אִין אַלֶע אַייעֶר זִיצוּנְג אוֹם שַׁבָּת. דֶר מגיד שְׁרַייבְּט אַז דַוְקָא אוֹם שַׁבָּת טָאר מֶען נִישְׁט אָן צִינְדֶען קֵיין לִיכְט קֵיין פַייעֶר אָבֶּר אַז דָס לִיכְט אָדֶער דָס פַייעֶר בְּרֶענֶען נָאךְ פוּן פְרַייטָאג בַּיי טָאג מֶעג עֶס אוֹם שַׁבָּת אוֹיךְ בְּרֶענֶען נִישְׁט אַזוֹי ווי דִי (קְרָאִים) קַארְיוּמֶעס טָאן אַז זֵיי זִיצֶן שַׁבָּת אִין דֶר פִינְסְטֶערְנִיש אוּנ צִינְדֶן נִישְׁט אָן קֵיין לִיכְט אַזוֹי וִויא מִיר יִשְׂרָאֵל, אַדְּרַבָּא בַּיי אוּנְז אִיז לִיכְט צִינְדֶן לְכָבוֹד שַׁבָּת אַגְרוֹסֶע

; מֶען דַארְף צוּ צִינְדֶען שֵׁיינֶע אוּנ גְרוֹסֶע לִיכְט זָאלֶן בְּרֶענֶען בִּיז שְׁפֶּעט אִין דֶר נַאכְט אוּנ אוֹיף דִיא קַארְיוּמֶס זָאגְט דֶר פָּסוּק (וּרְשָׁעִים בַּחֹשֶׁךְ יִדָּמּוּ) אוּנ דִי רְשָׁעִים וֶוערֶען פַאר שְׁנִיטֶען אִין דֶער פִינְסְטֶער :

מצות השם

) לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ וגו'. פוּן דֶעם פָּסוּק לֶערְנֶן מִיר אַרוֹיס
וֶוען עֶס קוּמְט אֵיין מֶענְטְשׁ (מִיתָה) טָאר דָאס (בֵּית דִין)
ו פַאסְקִינֶען דֶעם דִין אוֹם שַׁבָּת אוּנ זֵייא טַיימְשֶׁען לֹא
רוּ אַז מֶען זָאל נִיט מִשְׁפָּטִין קֵיין מִשְׁפָּט פוּן פַייעֶר אוֹם

משלים על התורה

דֶר הֵיים עֶר זָאל פְרֶעגֶן אוֹיף זַיין מִשְׁפָּחָה נָאר עֶס אִיז קֵיינֶר נִיט גִיקוּמֶינֶן מַחֲמַת עֶס אִיז גֶעוֶוען זֵייעֶר וַוייט אַמָאל אִיז גֶעקוּמֶען אִין דֶר שְׁטָאט אַרַיין אֵיין אָרוֹם מַאן וָוס גֵייט אַרוּם אִין דִי הַייזֶר אוּנ אַז דֶר אָרוּמַאן אִיז אַרַיין גֶעקוּמֶען צוּ דֶעם מֶענְטְשׁ אִין שְׁטוּב אַרַיין הָט עֶר דֶעם אָרוּמַאן דֶער קֶענְט אַז

אִיז פוּן זַיין שְׁטָאט, הָט עֶר זִיךְ זֵייעֶר גְפְרֵייט הָאט עֶר אִים גְוָואלְט פַר הַאלְטֶן עֶר זָאל אִים פְרֶעגֶען אוֹיף זַיין מִשְׁפָּחָה
ט צוּ אִים דֶר אָרוּמַאן נָאךְ וָוס זָאלְסְטוּ מִיךְ פַאר הַאלְטֶען זָאלְסְט מִיר גוֹרֵם הֶזֵּק זַיין אִיךְ בִּין דָאךְ גְקוּמֶען אַהֶער צוּ נוֹף

[קיד] (לאו סז) שלא לעניש מי שחייב מלקות או א' מארבע מיתות בשבת שנאמר לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום ו

שמות לה ויקהל

לה א וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה אֶת־כָּל־עֲדַת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
לַעֲשֹׂת אֹתָם׃ ב שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה

אונקלוס

א וְאַכְנֵשׁ מֹשֶׁה
כָּל כְּנִשְׁתָּא
יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר לְהוֹן
פִּתְגָּמַיָּא דִּי פַּקֵּ
לְמֶעְבַּד יָתְהוֹן׃ ב
יוֹמִין תִּתְעֲבֵד עֲבִ

תו"א ויקהל משה שבת פ מגילה ל הדברים שבת ע לו : ימים שב

רשב"ם

(א) ויקהל לקחת מכל אחד לגלגלת. וגם להזהירם על מלאכת המשכן :

בעל הטורים

(א) ויקהל. כתיב לעיל כי קרן עור פני וסמך לו פ' שבת לומ דומה קירון פני של שבת לשאר ימים. ואמר וי

שבא לומר פ' שבת רמז בשבתות וימים טובים נקהלים לשמוע הדרשה : אלה הדברים. דרשו מכאן ל"ט מלאכות לשבת כמנין אלה משמע שנים וה' דהדברים לרבות אחד הרי ל"ט ואפילו דבכמה מקומות כתיב אלה הדברים ולא דרשינן ליה שאני הכא דכתיב המשכן זה הדבר ושני הכא לכתוב אלה הדברים לדרשא : לעשת. אותיות ל' תשע וחסר וי"ו לומר ל"ט מלאכות נעשה אותם ט' י בשבת וכן אשר ברא אלהים לעשות הכתוב בויכולו תמלא עשיות ובריאות ומלאכות והויות והוצאות והבדלות כולם ל"ט לו' ל"ט מלאכות מתולדותיהם וכן תמלא מויקהל עד לא תבערו וגו' ביום השבת ל"ט תיבות חוץ ממלת השבת : הזכיר לא תבערו לפי שצריך שבט למלאכת המשכן לבשל סממנים ולצבוע ולצרף כסף ונחושת וזהב : (ב) ששת. בגי' ארבעים חסר אחת :

בית יהודא

(א) וַיַּקְהֵל משה. משה הָט פַאר אַמוּלְט די יוּדְען (לְמָחֳרַת יום הַכִּפּוּרִים כְּשֶׁיָּרַד מִן הָהָר) אוֹיף מָארְגְן פוּן יוֹם כִּפּוּר וֶוען עֶר אִיז אַרָאפּ געקוּמֶען פוּן בַּארג (וְהוּא לְשׁוֹן הִפְעִיל) עֶר הָט גֶעמַאכְט פַארְזַאמְלֶען (שֶׁאֵינוֹ אוֹסֵף אֲנָשִׁים בְּיָדַיִם) מֶען פַארְזַאמוּלְט דָאךְ נִיט מֶענְטְשֶׁן מִיט דִיא הֶענְט (אֶלָּא הֵן נֶאֱסָפִים עַל פִּי דִבּוּרוֹ) נָאר זֵיי זֶענֶען פַארְזַאמוּלְט גֶעוָוארְן דוּרְךְ זַיינֶע רֵייד, עֶר הָט גֶעהֵייסֶן זֵיי זָאלֶן זִיךְ פַארְזַאמְלֶען (וְתַרְגּוּמוֹ וְאַכְנֵשׁ) דֶער תַּרְגּוּם שְׁרַייבְּט אוֹיף דֶעם וָוארְט וְאַכְנֵשׁ, עֶר הָאט גֶעמַאכְט פַארְזַאמְלֶען *) : (ב) וְשֵׁשֶׁת יָמִים.

רש"י

(א) ויקהל משה. למחרת יום הכפורים כשירד מ והוא ל' הפעיל שאינו אוסף אנשים בידים ב או נאספים ע"פ דבורו ותרגומו ג ואכנש : (ב) ששת י

זָאגט רש"י (הִקְדִּים לָהֶם אַזְהָרַת שַׁבָּת לְצִוּוּי מְלֶאכֶת ה

שפתי חכמים

א דלעיל כתיב ברדת משה מן ההר וגו' וזה היה ביוה"כ וזה קאי עליו דהא אחריו מיד כתיב ויקהל משה ש"מ שהי' למחרת יוה"כ רא"ם. ועוד י"ל כיון דעיקר ההקהל היה בשביל נדבת מלאכת המשכן ושתהא נדבת זהב למשכן לכפר על זהב העגל א"כ מסתמא היה זה מיד כרדתו מן ההר כדי שיהא להם כפרה מיד על מעשה העגל שיסור חרון אף מישראל וע"ל פ' כי תשא על פסוק ויתן אל משה. וא"ת והא לא הי' לו פנאי למשה להקהילם וללוות על נדבת מלאכת המשכן דממחרת יוה"כ היה יושב ודן את העם כל הי' כמ"ש בפ' יתרו ויהי ממחרת וישב משה לשפוט וגו' ושם ממחרת יוה"כ ומוכיח שם שכן הוא. וי"ל שרש"י בעצמו מת דמה שכתוב מן הבקר עד הערב למדנו כל דיין שדן דין אמת וכו' : ב הוכחת רש"י הוא מדנקוד היו"ד בפת"ח ולא בחיר"ק שהוא ל' הפעיל כמו ויסע משה את העם וכמו אשר המה שהוא ג"כ לשון הפעיל : ג כ' הרא"ם לא הכינותי כוונת ה

ליקוטים על התורה

(א) וַיַּקְהֵל משה אֶת כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. דֶער זרע קודש שְׁרַייבְּט ווִי די יוּדֶן הָאבְּן גֶעמַאכְט דָאס עֶגֶל הָאט מֹשֶׁה בַּיי זֵיי אָוֶועק גֶענוּמֶען זֵייעֶר צִירוּנְג וָוס די מַלְאָכִים הָאבְּן זֵייא אָן גֶעצִירְט אוֹיף דֶעם בַּארְג סִינַי בְּשַׁעַת זֵייא הָאבְּן מְקַבֵּל גִיוֶוען די תּוֹרָה אוּנ אַלֶע שַׁבָּת קֶערְט עֶר אוּם צוּ אִיטְלִיכֶן יִשְׂרָאֵל זַיין צִירוּנְג, אוּנ דָס אִיז דֶר פְּשַׁט פוּן דֶעם פָּסוּק (וַיַּקְהֵל משה אֶת כָּל עֲדַת) משה הָט אַיינְגֶעזַאמוּלְט דָאס גַאנְצֶע צִירוּנְג פוּן דִיא יִשְׂרָאֵל וָוארוּם דָס וָוארְט (עֲדַת) אִיז טַייטְשׁ צִירוּנְג, אוּנ הָאט זֵיי אָן גֶעזָאגְט אַז אִיר וֶועט הִיטֶן שַׁבָּת אַזוֹ וִויא עֶס גִיהֶער צוּ זַיין וֶועט אִיר זוֹכֶה זַיין דָס אִיךְ זָאל דָס אַייךְ אַלֶע שַׁבָּת אוּמְ

פירוש לתורת אלהים

(א) וַיַּקְהֵל משה אוּנ מֹשֶׁה הָט גִימַאכְט אַיין זַא אֶת כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גָאר דָס אַיין זַאמְלוּנְג דִיא יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט אֲלֵיהֶם צוּ אֵלֶּה הַדְּבָרִים דָס זֶענִין דִי רֵייד אֲשֶׁר צִוָּה יי וָוס גָאנ גְשַׁאפְט לַעֲשׂוֹת צוּ טוּעֶן אוֹתָם זֵיי : (ב) שֵׁשֶׁת יָמִים טֶעג תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה זָאל גְטָאהְן וֶוערֶען אַמְלָאכָה

משלים על התורה

(ב) שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וגו' שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן לַיי. זֶעקְס טָאג זָאלְסְטוּ טוּעֶן אַמְלָאכָה אִין דֶעם זִיבֶּעטִין טָאג זָאל זַיין שַׁבָּת פוּן גָאטְס וֶועגְן. מִיר וֶועלְן גֶעבְּן צוּ פַר שְׁטֵיין מִיט אמשל אֵיינֶר אִיז אַוֶועק גִיפָארְן פוּן הֵיים אוּנ פוּן זַיין מִשְׁפָּחָה אִין אַפְרֶעמְדְ לַאנְד דָארְטִין ווָאנֶען, אוּנ עֶר פְלֶעגְט גֶערִין זַיין צוּ זֶעהְן אַיין מֶענְטְשׁ

הערה ויקהל משה. פאר וואס ביי די נדבות פון משכן האט משה פארזאמלט דיא יודין ? אונ ווארין האט ער זייא פארזאמלט ? נאר מיר וויס גאנצע זינד פון עגל איז גיוועין פון דעם ערב רב, דריבער ווען משה איז גיוועין דאס ערשטע מאל אויף דעם בארג סיני אונ הקב"ה הז גיבאטין מען זאל מאכן אמשכן, אונ דאס איז גיוועין פריער איידער מען הט געמאכט דעם עגל, האבן די ערב רב נאך ניט געזינדיגט, האט הקב"ה צו משה ער זאל נעמען נדבות צום משכן מאת כל איש אשר ידבנו לבו פון אלע מענטשין אפילו פון ערב רב, וועמען דאס הארץ וועט בעווילינגן צו אנדבה צום משכן זאל מען נעמן פון אים זיין נדבה, אבער נאכדעם ווי דר ערב רב האבין געמאכט זינדיגן די יודין מיט דעם עגל, הט הקב"ה גיבאטין יודין זאל מען נעמן נדבות צום משכן, אונ ניט פון ערב רב, הט משה געטראכט אז ער וועט קומן צו די מחנה אונ וועט זאגין נאר יודין זאלן געבן צום משכן, אבער ניט דער ערב רב, וועט זיין צוויי זאכין, ערשטונס וועט ער פארשעמען דעם ערב רב, צווייטונס וועט ווערין אגרויסע שנאה צווי ערב רב אונ די יודין, דריבער הט משה פארזאמלט די יודין צו זיך אין זיין אהל מועד וום איז גיוועין ווייט פון די מחנה, אונ הט זיי דארמין געבאטין וועג נדבות צום משכן, האבין דער ערב רב גאר ניט געוואסט וום משה רעט מיט די יודין, אונ אין דריי טעג האבן גיברייינגט די יודין אלע נדבות צום משכ איז נאך גיוועין איבעריג, האבן דאך דר ערב רב ניט געדארפט בריינגן נדבות אז פון יודין הט מען אויך ניט מער נדבות צו גענומן, אונ דס הט דר ערב שטאנן פריער דארפן יודין געבין נדבות, נאכדעם זיי, אז מען האט אבער זייערע נדבות ניט גערארפט קענן זיי דאך ניט בייז ווערין, אונ זענען ניט שעמט גיווארין :

שיג לו וכי־דרך לו אולי ישן הוא ויקץ: ויקראו בקול גדול ויתגדדו כמשפטם
רבות וברמחים עד־שפך־דם עליהם: ויהי כעבר הצהרים ויתנבאו עד לעלות
מנחה ואין־קול ואין־ענה ואין קשב: ויאמר אליהו לכל־העם גשו אלי ויגשו כל־העם
יו וירפא את־מזבח יהוה ההרוס: ויקח אליהו שתים עשרה אבנים כמספר שבטי
י־יעקב אשר היה דבר־יהוה אליו לאמר ישראל יהיה שמך: ויבנה את־האבנים
בח בשם יהוה ויעש תעלה כבית סאתים זרע סביב למזבח: ויערך את־העצים וינתח
־הפר וישם על־העצים: ויאמר מלאו ארבעה כדים מים ויצקו על־העלה ועל־
צים ויאמר שנו וישנו ויאמר שלשו וישלשו: וילכו המים סביב למזבח וגם את־
תעלה מלא־מים: ויהי | בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר יהוה אלהי
רהם יצחק וישראל היום יודע כי־אתה אלהים בישראל ואני עבדך ובדבריך ׳יתירי׳
יתי את כל־הדברים האלה: ענני יהוה ענני וידעו העם הזה כי־אתה יהוה האלהים
תה הסבת את־לבם אחרנית: ותפל אש־יהוה ותאכל את־העלה ואת־העצים ואת־
אבנים ואת־העפר ואת־המים אשר־בתעלה לחכה: וירא כל־העם ויפלו על־
פניהם ויאמרו יהוה הוא האלהים יהוה הוא האלהים:

°הק׳ רפה

פירוש ע״ט

ארף ער גרייבען אונ נאך יאגען איינעם אין
לחמה וכי אונ טאמער איז אוועג צוא אים אולי
מער שלאפט ער אונ אז איר וועט שרייען צוא
ויקץ וועט ער זיך אויף חאפען אונ וועט טוען
ער בקשה ויקראו אונ זיי האבען גרופען בקול גדול
ט אגרוים קול ויתגודדו אונ זייא האבען זיך גטוען
אצן כמשפטם אזו ווי זייער סדר איז צו קראצן זיך
רבות מיט שווערדען וברמחים אונ מיט שפיזען עד
בין עס הט זיך גגאסען דם בלוט אויף זיי ויהי
עס איז גוועין כעבור אז עס איז איבער גפארען
טאג צייט ויתנבאו אונ זיי האבען נביאות גזאגט
ביז עס איז צייט גיוועין מקריב זיין דיא עולת
חה ואין קול אונ עס איז ניט גוועין קיין ענפר ואין
ב אונ גיט קיין פר נעמונג כלומר עס איז ניט
אפ גקומען קיין פייער צו פר ברענגן זייער קרבן
מר אונ אליהו הט גזאגט צו גאר דעם פאלק גשו
עהנט צו מיר ויגשו האבן גנעהנט גאר דם פאלק
אים וירפא אונ ער הט גהיילט כלומר ער האט
וועט דעם מזבח ההרוס וואס ער איז גיוועין ביז
ער צו פירט ויקח אונ אליהו האט גנומען שתים
ועלף שטיינר כמספר אזו ווי די צאל פון די שבטים
קינדער פון יעקב אשר וואס עס איז גוועין דבר דיא
יד פון גאט צוא אים כלומר צוא יעקב ישראל דיין
מן זאל זיין ישראל ויבנה אונ ער הט גבועט פון די
טיינער אמזבח פון גאט וועגן ויעש אונ ער האט
אכט תעלה אגראבן כבית אזו ווי מען קאן צוויא
אה דרוף זייען סביב ער הט גימאכט דעם גראבען
ום דעם מזבח ויערוך אונ ער הט אויף גרעכט דם
אלץ וינתח אונ ער הט צו שניטן דעם פר וישם אונ
הט גלייגט אויף דעם האלץ ויאמר אונ ער האט
גזאגט מלאו דער פילט פיר קריג וואסער ויצקו אונ
זאלן גיסן אויף דער עולה ועל העצים אויף דעם האלץ
האבן זיי אזו גטוען ויאמר הט ער גזאגט שנו טוט דם
נאך אמאל וישנו האבן זיי גטוען דם אנדרי מאל אוך
ויאמר הט ער גזאגט שלשו טוט דם דריטע מאל אוך
אזו וישלשו האבן זיי גטוען דם דריטע מאל וילכו איז
די וואסער גיגאנגען ארום דעם מזבח וגם אונ דעם
גראבן הט ער אוך דער פילט מיט וואסער ויהי אונ
עס איז גיוועין בעלות אז ער האט אויף גיבראכט
דעם קרבן מנחה ויגש הט גינעהנט אליהו הנביא
ויאמר אונ הט גיזאגט יי׳ גאט אלהי דער גאט פון
אברהם יצחק וישראל היום היינטיגען טאג יודע עס
זאל גוואוסט ווערן כי אז דו ביסט אגאט צווישן די
ישראל ואני עבדך אונ איך בין דיין קנעכט ובדבריך
אונ דורך דיינע רייד האב איך גטוען גאר דיא
דאזיגע זאכן ענני יי׳ ענפר מיר גאט עס זאל אראפ
נידערען פייער פון דעם הימל אויף דעם קרבן ענני
ענפר מיר וידעו וועלען וויסן גאר דם דאזיגע פאלק
כי אז דו ביסט אגאט ואתה אונ דו הסיבות האסט אום
גקערט את לבם זייער הארץ אחורנית ארונטער ותפול
אונ עס איז גפאלען אש יי׳ פייער פון פאר גאט ותאכל
אונ עס הט פר ברענט את אונ העולה דיא עולה ואת
העצים אונ דם האלץ ואת האבנים אונ די שטיינר אונ
די ערד ואת המים אונ די וואסער אשר וואס אין גראבן
לחכה איז גווארען אפ גלעקט אונ אום גטריקנט
וירא האט גאר דאס פאלק גיזעהן דאס נס ויפלו
זענען זייא גיפאלען אויף זייער פנים ויאמרו
אונ האבען גיזאגט יי׳ גאט הוא האלהים ער איז
דער רעכטער גאט יי׳ הוא האלהים גאט איז דער
רעכטער גאט:

אַחְאָב אֶת־אֵלִיָּהוּ וַיֹּאמֶר אַחְאָב אֵלָיו הַאַתָּה זֶה עֹכֵר יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר לֹא עָכַ
אֶת־יִשְׂרָאֵל כִּי אִם־אַתָּה וּבֵית אָבִיךָ בַּעֲזָבְכֶם אֶת־מִצְוֺת יְהוָה וַתֵּלֶךְ אַחֲרֵי הַבְּעָלִ
וְעַתָּה שְׁלַח קְבֹץ אֵלַי אֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַר הַכַּרְמֶל וְאֶת־נְבִיאֵי הַבַּעַל אַרְבַּ
מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וּנְבִיאֵי הָאֲשֵׁרָה אַרְבַּע מֵאוֹת אֹכְלֵי שֻׁלְחַן אִיזָבֶל׃
כאן מתחילין הספרדים וַיִּשְׁלַח אַחְאָב בְּכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְבֹּץ אֶת־הַנְּבִיאִים אֶל־הַר הַכַּרְמֶל׃ וַיִּ
אֵלִיָּהוּ אֶל־כָּל־הָעָם וַיֹּאמֶר עַד־מָתַי אַתֶּם פֹּסְחִים עַל־שְׁתֵּי הַסְּעִפִּים אִ
יְהוָה הָאֱלֹהִים לְכוּ אַחֲרָיו וְאִם־הַבַּעַל לְכוּ אַחֲרָיו וְלֹא־עָנוּ הָעָם אֹתוֹ דָּבָר׃ וַיֹּא
אֵלִיָּהוּ אֶל־הָעָם אֲנִי נוֹתַרְתִּי נָבִיא לַיהוָה לְבַדִּי וּנְבִיאֵי הַבַּעַל אַרְבַּע־מֵאוֹת וַחֲמִ
אִישׁ׃ וְיִתְּנוּ־לָנוּ שְׁנַיִם פָּרִים וְיִבְחֲרוּ לָהֶם הַפָּר הָאֶחָד וִינַתְּחֻהוּ וְיָשִׂימוּ עַל־הָעֵ
וְאֵשׁ לֹא יָשִׂימוּ וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה | אֶת־הַפָּר הָאֶחָד וְנָתַתִּי עַל־הָעֵצִים וְאֵשׁ לֹא אָשִׂי
וּקְרָאתֶם בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וַאֲנִי אֶקְרָא בְשֵׁם־יְהוָה וְהָיָה הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־יַעֲנֶה בָ
הוּא הָאֱלֹהִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ טוֹב הַדָּבָר׃ וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ לִנְבִיאֵי הַבַּעַל בַּחֲ
לָכֶם הַפָּר הָאֶחָד וַעֲשׂוּ רִאשֹׁנָה כִּי אַתֶּם הָרַבִּים וְקִרְאוּ בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וְאֵשׁ
תָשִׂימוּ׃ וַיִּקְחוּ אֶת־הַפָּר אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם וַיַּעֲשׂוּ וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁם־הַבַּעַל מֵהַבֹּקֶר וְ
הַצָּהֳרַיִם לֵאמֹר הַבַּעַל עֲנֵנוּ וְאֵין קוֹל וְאֵין עֹנֶה וַיְפַסְּחוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂ
וַיְהִי בַצָּהֳרַיִם וַיְהַתֵּל בָּהֶם אֵלִיָּהוּ וַיֹּאמֶר קִרְאוּ בְקוֹל־גָּדוֹל כִּי־אֱלֹהִים הוּא כִּי־

פירוש ע"ט

וַיִּשְׁלַח אַחְאָב און ער הָט גשיקט דער מֶלֶךְ אַחְאָב צְווישֶׁן אַלֶע ישְׂרָאֵל וַיִּקְבּוֹץ און ער הָט אַיין גְזַאמִילְט אֶת הַנְּבִיאִים די נְבִיאִים פון די עכו"ם אֶל צו הַר באַרְג הַכַּרְמֶל: וַיִּגַּשׁ און ער הָט גְנֶעהְנְט אֵלִיָּהוּ אֶל צו גאַר דֶעם פָאלְק וַיֹּאמֶר און ער הָט גְזָאגְט עַד מָתַי ווי לַאנְג נָאךְ אַתֶּם פּוֹסְחִים וֶועט איר טְרֶעטֶן עַל שְׁתֵּי אוֹיף צְוֵויי שְׁוֶועלֶן אָדֶר אוֹיף צְוֵויי מַחֲשָׁבוֹת וָוס איר פַר שְׁטֵייט נִיט מַכְרִיעַ צו זַיין וֶוער עֶס איז אַגָאט אִם אוב גָאט איז דֶר רֶעכְטֶר גָאט לְכוּ גֵייט נָאךְ אִים כְּלוֹמַר דִינְט אִים וְאִם אוב די ע"ז וָוס הֵייסְט בַּעַל איז אַגָאט לְכוּ גֵייט נָאךְ אִים וְלֹא עָנוּ און זַייא הָאבֶּן נִיט גְעֶנְטְפֶרְט הָעָם דָאס פָאלְק אוֹתוֹ אִים דָּבָר אֵיין עֶנְפֶער: הָט אֵלִיָּהוּ גְיזָאגְט אֶל הָעָם צוּם פָאלְק אֲנִי איךְ אַלֵיין בִּין אִיבֶּער גְבְלִיבֶּן אַנָבִיא צו גָאט וּנְבִיאֵי און דיא נְבִיאִים פון דֶער ע"ז זֶענִין אַרְבַּע מֵאוֹת פִיר הוּנְדֶערְט און פוּפְצֶעג מֶענְטְשֶׁן וְיִתְּנוּ און עֶס זָאל וֶוערֶן גְגֶעבֶּן צו אוּנְז שְׁנַיִם פָּרִים צְוֵויי אָקְסֶען וְיִבְחֲרוּ און לָאזֶען די נְבִיאֵי הַבַּעַל זִיךְ אוֹיס קְלוֹיבִּין הַפָּר הָאֶחָד אֵיין אָקְס וִינַתְּחוּהוּ און לָאזִין זַיי אִים שְׁנַיידֶען אוֹיף שְׁטִיקֶר וְיָשִׂימוּ און זָאלֶן לֵייגֶן די שְׁטִיקֶר אוֹיף דֶעם הָאלְץ וָואס אוֹיף אַייעֶר מִזְבֵּחַ וְאֵשׁ און קֵיין פַייעֶר זָאלֶן זַיי נִיט טוּעֶן וַאֲנִי און איךְ אֵלִיָּהוּ וֶועל אוֹיךְ אַזוֹ טוּעֶן דֶעם אֵיינֶעם אָקְס כְּלוֹמַר מַיין אָקְס וָואס איךְ וֶועל מַקְרִיב זַיין צו גָאט וֶועל איךְ אוֹיךְ צו שְׁנַיידֶען וְנָתַתִּי און איךְ וֶועל גֶעבֶּען די שְׁטִיקֶר עַל הָעֵצִים אוֹיף דֶעם הָאלְץ וָוס איז אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ פון גָאט וְאֵשׁ און קֵיין פַייעֶר וֶועל איךְ אוֹיךְ נִיט טוּעֶן אוֹיף דֶעם הָאלְץ וּקְרָאתֶם און איר זָאלְט רוּפֶען בְּשֵׁם אִין דֶעם

נָאמֶען פון אַייעֶר ע"ז עֶר זָאל אַרָאפּ שִׁיקֶן פַייעֶ פַר בְּרֶענְגֶען אַייעֶר קָרְבָּן וַאֲנִי און איךְ וֶועל רוּפֶן דֶעם נָאמֶען פון מַיין גָאט עֶר זָאל אַרָאפּ שִׁיקֶן פַ פון דֶעם הִימֶעל צו פַר בְּרֶענְגֶען מַיין קָרְבָּן וְהָיָה און וֶועט זַיין הָאֱלֹהִים דֶר גָאט אֲשֶׁר וָוס עֶר וֶועט עֶנְטְ און וֶועט אַרָאפּ שִׁיקֶען פַייעֶר הוּא הָאֱלֹהִים דֶער אַגָאט וַיַּעַן און עֶס הָאט גְעֶנְפֶערְט כָּל הָעָם גָאר דָ פָאלְק וַיֹּאמְרוּ און הָאבֶען גְזָאגְט טוֹב הַדָּבָר די זַאךְ דוּ זָאגְסְט איז גוּט וַיֹּאמֶר הָאט אֵלִיָּהוּ גְיזָאגְט צו נְבִיאִים פון דֶער ע"ז בַּחֲרוּ קְלוֹיבְּט אַייךְ אוֹיס אֵיין וַעֲשׂוּ און מַאכְט איר אַייעֶר פַר צוּם עֶרְשְׁטֶען כִּי וָוארוּם איר זֶענְט פִיל וְקִרְאוּ און רוּפְט אִין דֶעם נָ פון אַייעֶר גָאט נָאר וְאֵשׁ קֵיין פַייעֶר זָאלְט נִיט גֶעבֶּן אוֹיף דֶעם הָאלְץ וַיִּקְחוּ און זַיי הָאבֶּן גְ דֶעם פַר אֲשֶׁר וָוס עֶר הָט גְגֶעבֶּן צו זַיי וַיַּעֲשׂוּ און הָאבֶּן גְטוּעֶן כְּלוֹמַר זַיי הָאבֶען אִים צו שְׁנִיטֶען גְלֵייגְט אוֹיף דֶעם הָאלְץ וַיִּקְרְאוּ און זַיי הָאבֶּן גְרוּ בְּשֵׁם הַבַּעַל אִין דֶעם נָאמֶען פון דֶר ע"ז מֵהַבּוֹקֶר פון דֶ פְרִי וְעַד הַצָּהֳרַיִם בִּיז אִין מִיטֶען טָאג לֵאמֹר אַזוֹ צו ז הַבַּעַל דִי ע"ז עֲנֵנוּ עֶנְטְפֶער אוּנְז וְאֵין קוֹל און עֶס איז גְוֶוען קֵיין קוֹל און קֵיין עֶנְטְפֶער וַיְפַסְּחוּ און זַיי הָא גְשְׁפַּאנְט אָדֶער גְשְׁפְּרִינְגֶען עַל הַמִּזְבֵּחַ אוֹיף דֶעם מִ וָוס זַיי הָאבֶּען גְמַאכְט וַיְהִי און עֶס איז גְוֶוען בַּצָּהֳ אִין מִיטֶען טָאג וַיְהַתֵּל הָט אֵלִיָּהוּ פון זַיי גְשְׁפֶּעט וַ און הָט גְיזָאגְט קִרְאוּ רוּפְט בְּקוֹל גָּדוֹל מִיט אַגְרוֹיס עֶר זָאל אַרָאפּ שִׁיקֶן פַייעֶר כִּי וָוארוּם איר זָאגְט דָ עֶר איז אַגָאט כִּי טָאמֶער שִׂיחַ אַרֵייד צוּא אִים טָא שְׁמוּסְט עֶר מִיט זַיינֶע יוֹעֲצִים וְכִי טָאמֶער שִׁ

יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יְצֻוֶּה׃ לה וְרָאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־פְּנֵי מֹשֶׁה כִּי קָרַן עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה וְהֵשִׁיב מֹשֶׁה אֶת־הַמַּסְוֶה עַל־פָּנָיו עַד־בֹּאוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ׃ ססס

מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
דִּי מִתְפַּקַּד׃ לה וַחֲזַן
יִשְׂרָאֵל יָת אַפֵּי
שֶׁה אֲרֵי סְגִי זִיו יְקָרָא
אַפֵּי מֹשֶׁה וַאֲתֵב מֹשֶׁה
בֵּית אַפֵּי עַל אַפּוֹהִי
דְּעָלֵל לְמַלָּלָא עִמֵּהּ׃
ססס

קל"ט תגנ"ל סימן. ומפטירין ויהי ימים רבים במלכים א' בסימן י"ח

רשב"ם

(לה) עד באו לדבר אתו. שם השכינה חוזר ומתגלה; חסלת כי תשא מיסוד רבינו שמואל׃

רש"י

ד כפניו. וכשהוא מסתלק מהם׃ (לה) והשיב משה
ה והמסוה על פניו עד באו לדבר אתו. וכשבא
ר אתו נוטלו מעל פניו׃ חסלת פרשת כי תשא

בית יהודא

בְּפָנָיו) אונ זיי האבן געזעהן די שטראלען וואס זענן געוועז פון די שיינקייט וואס איז געוועזן אויף זיין פנים (וּבְשֶׁהוּא מִסְתַּלֵּק מֵהֶם) אונ אז משה איז אוועקגעגאנגען פון די יודען׃ (לה) וְהֵשִׁיב מֹשֶׁה אֶת הַמַּסְוֶה עַל פָּנָיו. האט משה צוריק
דעקט די מסוה אויף זיין פנים (עַד בֹּאוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ) ביז ער איז געקומען ריידען מיט הקב"ה (וּכְשֶׁבָּא לְדַבֵּר אִתּוֹ) אונ אז ער איז געקומען ריידען מיט הקב"ה (נוֹטְלוֹ מֵעַל פָּנָיו) האט ער אראפגענומען די מסוה פון זיין פנים׃

פירוש לתורת אלהים

ר אתו צוא ריידען מיט אים פלעגט ער א
אהן דיא דעק עד צאתו ביז זיין אוועק גיין פון גאט
א אונ ער איז אוועק גגאנגען אזו אן דר דעק ודבר
ן האט גרעט מיט די קינדער ישראל את אשר וואס ער
ז גבאטן גווארן׃ (לה) וראו אונ די קינדער ישראל
אבען גזעהן דאס פנים פון משה כי קרן אז עס האט
געשיינט דיא הויט פון דעם פנים פון משה והשיב אונ
אז משה איז פון די ישראל אוועק גגאנגען האט ער
ווידער ארויף גיטאהן דיא דעק אויף זיין פנים עד
בואו ביז ער איז גקומען לדבר צו ריידין מיט אים
כלומר אז ער איז גיקומען ווידער צו ריידען מיט גאט
ב"ה האט ער אראפ גינומען די דעק פון זיין פנים׃

הפטרת כי תשא כמנהג האשכנזים (במלכים א סימן יח)

הִי יָמִים רַבִּים וּדְבַר יְהוָה הָיָה אֶל־אֵלִיָּהוּ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית לֵאמֹר לֵךְ הֵרָאֵה אֶל־
אַחְאָב וְאֶתְּנָה מָטָר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ וַיֵּלֶךְ אֵלִיָּהוּ לְהֵרָאוֹת אֶל־אַחְאָב וְהָרָעָב
זָק בְּשֹׁמְרוֹן׃ וַיִּקְרָא אַחְאָב אֶל־עֹבַדְיָהוּ אֲשֶׁר עַל־הַבָּיִת וְעֹבַדְיָהוּ הָיָה יָרֵא אֶת־יְהוָה
אֹד׃ וַיְהִי בְּהַכְרִית אִיזֶבֶל אֵת נְבִיאֵי יְהוָה וַיִּקַּח עֹבַדְיָהוּ מֵאָה נְבִאִים וַיַּחְבִּיאֵם
מִשִּׁים אִישׁ בַּמְּעָרָה וְכִלְכְּלָם לֶחֶם וָמָיִם׃ וַיֹּאמֶר אַחְאָב אֶל־עֹבַדְיָהוּ לֵךְ בָּאָרֶץ אֶל־
ל־מַעְיְנֵי הַמַּיִם וְאֶל כָּל־הַנְּחָלִים אוּלַי ׀ נִמְצָא חָצִיר וּנְחַיֶּה סוּס וָפֶרֶד וְלוֹא נַכְרִית
ן־הַבְּהֵמָה מהבהמה ק׳׃ וַיְחַלְּקוּ לָהֶם אֶת־הָאָרֶץ לַעֲבָר־בָּהּ אַחְאָב הָלַךְ בְּדֶרֶךְ אֶחָד
בַדּוֹ וְעֹבַדְיָהוּ הָלַךְ בְּדֶרֶךְ־אֶחָד לְבַדּוֹ׃ וַיְהִי עֹבַדְיָהוּ בַּדֶּרֶךְ וְהִנֵּה אֵלִיָּהוּ לִקְרָאתוֹ
כִּרֵהוּ וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו וַיֹּאמֶר הַאַתָּה זֶה אֲדֹנִי אֵלִיָּהוּ׃ וַיֹּאמֶר לוֹ אָנִי לֵךְ אֱמֹר לַאדֹנֶיךָ
נֵּה אֵלִיָּהוּ׃ וַיֹּאמֶר מֶה חָטָאתִי כִּי־אַתָּה נֹתֵן אֶת־עַבְדְּךָ בְּיַד אַחְאָב לַהֲמִיתֵנִי׃ חַי ׀
הוָה אֱלֹהֶיךָ אִם־יֶשׁ־גּוֹי וּמַמְלָכָה אֲשֶׁר לֹא־שָׁלַח אֲדֹנִי שָׁם לְבַקֶּשְׁךָ וְאָמְרוּ אָיִן וְהִשְׁבִּיעַ
ת־הַמַּמְלָכָה וְאֶת־הַגּוֹי כִּי לֹא יִמְצָאֶכָּה׃ וְעַתָּה אַתָּה אֹמֵר לֵךְ אֱמֹר לַאדֹנֶיךָ הִנֵּה
לִיָּהוּ׃ וְהָיָה אֲנִי ׀ אֵלֵךְ מֵאִתָּךְ וְרוּחַ יְהוָה ׀ יִשָּׂאֲךָ עַל־אֲשֶׁר לֹא־אֵדָע וּבָאתִי לְהַגִּיד
אַחְאָב וְלֹא יִמְצָאֲךָ וַהֲרָגָנִי וְעַבְדְּךָ יָרֵא אֶת־יְהוָה מִנְּעֻרָי׃ הֲלֹא־הֻגַּד לַאדֹנִי אֵת
שֶׁר־עָשִׂיתִי בַּהֲרֹג אִיזֶבֶל אֵת נְבִיאֵי יְהוָה וָאַחְבִּא מִנְּבִיאֵי יְהוָה מֵאָה אִישׁ חֲמִשִּׁים
חֲמִשִּׁים אִישׁ בַּמְּעָרָה וָאֲכַלְכְּלֵם לֶחֶם וָמָיִם׃ וְעַתָּה אַתָּה אֹמֵר לֵךְ אֱמֹר לַאדֹנֶיךָ הִנֵּה
לִיָּהוּ וַהֲרָגָנִי׃ וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ חַי יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר עָמַדְתִּי לְפָנָיו כִּי הַיּוֹם אֵרָאֶה
לָיו׃ וַיֵּלֶךְ עֹבַדְיָהוּ לִקְרַאת אַחְאָב וַיַּגֶּד־לוֹ וַיֵּלֶךְ אַחְאָב לִקְרַאת אֵלִיָּהוּ׃ וַיְהִי כִּרְאוֹת

נִגְּשׁוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְצַוֵּם אֵת כָּל־
אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אִתּוֹ בְּהַר סִינָי׃
מפטיר לג וַיְכַל מֹשֶׁה מִדַּבֵּר אִתָּם וַיִּתֵּן
עַל־פָּנָיו מַסְוֶה׃ לד וּבְבֹא מֹשֶׁה לִפְנֵי
יְהוָה לְדַבֵּר אִתּוֹ יָסִיר אֶת־הַמַּסְוֶה
עַד־צֵאתוֹ וְיָצָא וְדִבֶּר אֶל־בְּנֵי

אִתְקְרִיבוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָ
וּפַקֵּדִנּוּן יָת כָּל דִּי מַ
יְיָ עִמֵּהּ בְּטוּרָא דְסִינָי
לג: וְשֵׁיצִי מֹשֶׁה מִלְּמַלָּ
עִמְּהוֹן וִיהַב עַל אַפּוֹ
בֵּית אַפֵּי׃ לד וְכַד עַ
מֹשֶׁה לִקְדָם יְיָ לְמַלָּ
עִמֵּהּ אַעְדֵּי יָת בֵּי
אַפּוֹהִי עַד מִפְּקֵהּ וְנָפֵ

רשב"ם

(לב) את כל אשר דבר ה' אתו. שלפני ה
כל מה שכתוב בפרשת תרומה עד כי בשש ס

זכל האמור בפ' זו : (לג) מסוה. בגד הקרוי כן והוי"ו בו עיקר כמו וי"ו של מקוה ישראל. וגם וא"ו של מותה עיקר ושני מלבושים הם ושני גזרות. וכן ס
דורש והדין עמו : (לד) יסיר את המסוה. בגילוי פנים לישראל את אשר צוה ואח"כ חוזר ומתכסה במסוה לדבר עם שכינה :

בית יהודא

משְׁנָה) ווִיא אַזוֹי הָט משֶׁה גֶעלֶערוּנְט תּוֹרָה מִיט דִי יוּדֶען (משֶׁה הָיָה לוֹמֵד מִפִּי הַגְּבוּרָה) משֶׁה הָט גֶעלֶערוּנְט פוּן הקב"ה (נִכְנַס אַהֲרֹן) אַהֲרֹן אִיז אַריינְגֶעגַאנְגֶען צוּ משֶׁה (שָׁנָה לוֹ משֶׁה פִּרְקוֹ) הָט משֶׁה גֶעלֶערוּנְט צוּ אַהֲרֹן דֶעם פֶּרֶק וָוָאס עֶר הָט גֶעלֶערוּנְט פוּן הקב"ה (נִסְתַּלֵּק אַהֲרֹן וְיָשַׁב לוֹ לִשְׂמֹאל משֶׁה) אַהֲרֹן אִיז אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶען פוּן פַאר משֶׁה אוּנ הָט זִיךְ גֶעזֶעצְט בַּיי דִי לִינְקֶע זַייט פוּן משֶׁה (נִכְנְסוּ בָנָיו שָׁנָה לָהֶם משֶׁה פִּרְקָם) נָאכְדֶעם זֶענֶען גֶעקוּמֶען צוּ משֶׁה דִי קִינְדֶער פוּן אַהֲרֹן הָט משֶׁה מִיט זֵיי גֶעלֶערוּנְט זַייעֶר פֶּרֶק (נִסְתַּלְּקוּ הֵם) וָוען דִי קִינְדֶער פוּן אַהֲרֹן זֶענֶען אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶען פוּן משֶׁה (יָשַׁב אֶלְעָזָר לִימִין משֶׁה) אִיז אֶלְעָזָר גֶעזֶעסֶען בַּיי דִי רֶעכְטֶע זַייט פוּן משֶׁה (וְאִיתָמָר לִשְׂמֹאל אַהֲרֹן) אוּנ אִיתָמָר אִיז גֶעזֶעסֶען בַּיי דִי לִינְקֶע זַייט פוּן אַהֲרֹן (נִכְנְסוּ זְקֵנִים) נָאכְדֶעם זֶענֶען גֶעקוּמֶען דִי זְקֵנִים צוּ משֶׁה (שָׁנָה לָהֶם משֶׁה פִּרְקָם) הָט משֶׁה מִיט זֵיי גֶעלֶערוּנְט זַייעֶר פֶּרֶק (נִסְתַּלְּקוּ זְקֵנִים) דִי זְקֵנִים זֶענֶען אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶען פוּן משֶׁה (יָשְׁבוּ לִצְדָדִין) אוּנ הָאבֶּען זִיךְ גֶעזֶעצְט בַּיי דִי זַייטֶען פוּן אֶלְעָזָר אוּנ אִיתָמָר (נִכְנְסוּ כָּל הָעָם שָׁנָה לָהֶם משֶׁה פִּרְקָם) נָאכְדֶעם זֶענֶען אַריינְגֶעקוּמֶען אַלֶע יוּדֶען הָט משֶׁה מִיט זֵייא גֶעלֶערוּנְט זַייעֶר פֶּרֶק (נִמְצָא בְּיַד הָעָם אֶחָד) הָאבֶּען אַלֶע יוּדֶען גֶעלֶערוּנְט אֵיין מָאל (בְּיַד הַזְּקֵנִים ב') דִי זְקֵנִים הָאבֶּן גֶעלֶערוּנְט צְווַיי מָאל (בְּיַד בְּנֵי אַהֲרֹן שְׁלֹשָׁה) דִי קִינְדֶער פוּן אַהֲרֹן הָאבֶּן גֶעלֶערוּנְט דְרַיי מָאל (בְּיַד אַהֲרֹן אַרְבָּעָה) אַהֲרֹן הָאט גֶעלֶערוּנְט פִיר מָאל (כִּדְאִיתָא עֵירוּבִין) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין דִיא גְמָרָא עֵירוּבִין : (לג) וַיִּתֵּן עַל פָּנָיו מַסְוֶה). זָאגְט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִוי דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט בֵּית אַפֵּי, אַבֶּעדֶעקוּנְג אוֹיף דֶעם פָּנִים (לָשׁוֹן אֲרַמִּי הוּא בִּגְמָרָא) אִין דִי גְמָרָא שְׁטֵייט אוֹיף לָשׁוֹן אֲרַמִּי (סָ"י לְבָא) דָא הָארְץ הָאט גֶעקוּקְט (וְעוֹד בִּכְתוּבּוֹת) נָאךְ שְׁטֵייט אִין גְמָרָא כְּתוּבּוֹת (הֲוָה קָא מַסְוֶה לְאַפָּהּ) עֶר הָט גֶעקוּקְט אוֹיף אִיר פָּנִים (לָשׁוֹן הַבָּטָה) מַסְוֶה אִיז טַייטְשׁ קוּקֶען (הָיָה מִסְתַּכֵּל בָּהּ) עֶר הָט גֶעקוּקְט אוֹיף אִיר (אַף כַּאן מַסְוֶה) דָאס וָוארְט מַסְוֶה וָואס דָא שְׁטֵייט אִיז גֶעוֶוען (בֶּגֶד הַנִּיתָּן כְּנֶגֶד הַפַּרְצוּף וּבֵית הָעֵינַיִם) אַטִיכוּל וַאבֶּעדֶעקוּנְג וָואס משֶׁה הָט מִיט אִים בַּאדֶעקְט זַיין פָּנִים, נָאר דִי אוֹיגֶען הָאבֶּן גֶעקֶענְט דוּרךְ קוּקֶען (וְלִכְבוֹד קַרְנֵי הַהוֹד שֶׁלֹּא יָזוֹנוּ הַכֹּל מֵהֶם) דָם הָאט משֶׁה גֶעטָאן וֶועגֶען דִי הַיילִיגֶע שְׁטְרַאלֶען וָואס זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן דִיא שַׁיינְקֵייט וָוס אוֹיף זַיין פָּנִים, דִי מֶענְטְשְׁן זָאלֶן גִיט הַנָּאָה הָאבֶּן פוּן דִי הֵיילִיגְקֵייט, דְרִיבֶּער (וְהָיָה נוֹתֵן הַמַּסְוֶה כְּנֶגְדָן) הָט עֶר גֶעגֶעבְּן דִי מַסְוֶה גֶעגֶען דִי שְׁטְרַאלֶען בַּאדֶעקֶען זֵיי (וְנוֹטְלוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה מְדַבֵּר עִם יִשְׂרָאֵל) אוּנ וָוען עֶר הָאט גֶערֶעט מִיט דִי יוּדֶען הָאט עֶר אַרָאפְּגֶענוּמֶען דִי מַסְוֶה פוּן פָּנִים (וּבְשָׁעָה שֶׁהַמָּקוֹם נִדְבַּר עִמּוֹ) אוּנ וָוען הקב"ה הָאט גֶערֶעט מִיט אִים הָט עֶר אוֹיךְ אַרָאפְּגֶענוּמֶען דִי מַסְוֶה (עַד צֵאתוֹ) בִּיז עֶר אִיז אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן הקב"ה (וּבְצֵאתוֹ יָצָא בְּלֹא מַסְוֶה) אוּנ וָוען עֶר אִיז אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן הקב"ה אִיז עֶר אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען אָן דִי מַסְוֶה : (לד) וְדִבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל). אוּנ עֶר הָט גֶערֶעט מִיט דִיא יוּדֶען (וְרָאוּ קַרְנֵי הַהוֹ

רש"י

משה הי' לומד מפי הגבורה נכנס אהרן שנה לו משה פר נסתלק אהרן וישב לו לשמאל משה נכנסו בניו שנה להם מש פרקם נסתלקו הם ישב אלעזר לימין משה ואיתמר לשמו אהרן נכנסו זקנים שנה להם משה פרקם נסתלקו זקנים יש לצדדין נכנסו כל העם שנה להם משה פרקם נמצא ביד העם א' ביד הזקנים ב' ביד בני אהרן שלשה ביד אה ארבעה וכו' כדאיתא (בעירובין נד) : (לג) ויתן על פנ מסוה. כתרגומו בית אפי לשון ארמי הוא בגמרא (כתוב סג) סוי לבא ועוד בכתובות הוה קא מסוה לאפה לש הבטה היה מסתכל בה אף כאן מסוה בגד הניתן כנ הפרצוף ובית העינים ולכבוד קרני ההוד שלא יזונו ה מהם היה נותן המסוה כנגדן ונוטלו בשעה שהי' מדבר ע ישראל ובשעה שהמקום נדבר עמו עד צאתו ובצאתו י בלא מסוה : (לד) ודבר אל בני ישראל. וראו קר

שפתי חכמים

והמלות לנשיאים ואח"כ לכל ישראל כמו שמפרש והולך וזה היה אף לאחר שפוקס המשכן : תחלת פרשת כי תשא

ליקוטי מרדכי

(לג) וַיְכַל משֶׁה מִדַּבֵּר אִתָּם וַיִּתֵּן עַל פָּנָיו מַסְוֶה. דֶר כלי יקר שְׁרַייבְּט וַוייל אִימְלִיכֶער הָאט אִים נָאר גֶעקוּקְט אִין פָּנִים אַרַיין אוּנ הָאבֶּן זִיךְ גָאר נִישְׁט גֶעקָאנְט פַר וואוּנְדֶערֶן אִיף זַיין לֶעכְטִיקַייט אוּנ משֶׁה אִיז דָאךְ גֶעוֶוען אֵיין עָנָיו אוּנ אֵיין בַּיישָׁן הָט עֶר זִיךְ גֶישֶׁעמְט אִיבֶּר דֶעם הָט עֶר זִיךְ זַיין פָּנִים פַר הָאנְגֶן אָבֶּער אַז עֶר אִיז גִיקוּמֶען פַר גָאט צוּ לֶערְנֶן תּוֹרָה הָט עֶר זִיךְ אוֹם גִיטָאן דָם פִיר הַאנְג אוּנ הָט זִיךְ נִישְׁט גִישֶׁעמְט וָוארוּם אֵיין בַּיישַׁן קָאן נִישְׁט לֶערְנֶן. אִיבֶּער דֶעם שְׁטֵייט וַוייטֶער אִין פָּסוּק וּבְבֹא משֶׁה לִפְנֵי ה' יָסִיר אֶת הַמַּסְוֶה עַד צֵאתוֹ :

פירוש לתורת אלהים

משֶׁה וַיְצַוֵּם אוּנ עֶר הָט זֵיי גֶבָּאטֶען אֵת כָּל אַלֶץ וָוס גָא הָט מִיט אִים גֶערֶעט אוֹף דֶעם בַּארְג סִינַי : (לג) וַיְכַ משֶׁה אוּנ אַז משֶׁה הָאט אוֹיף גִיהֶערְט מִדַּבֵּר פוּן צוּ רֵיידֶן מִיט זֵיי וַיִּתֵּן הָט עֶר גֶגֶעבֶּן אוֹף זַיין פָּנִים מַסְוֶ אַדֶעק : (לד) וּבְבֹא אוּנ אַז משֶׁה אִיז גְקוּמֶען פַר גָא

בְּרִדְתּוֹ מִן־הָהָר וּמֹשֶׁה לֹא־יָדַע כִּי
קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אִתּוֹ׃ ל וַיַּרְא
אַהֲרֹן וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה
וְהִנֵּה קָרַן עוֹר פָּנָיו וַיִּירְאוּ מִגֶּשֶׁת
אֵלָיו׃ לא וַיִּקְרָא אֲלֵהֶם מֹשֶׁה וַיָּשֻׁבוּ
אֵלָיו אַהֲרֹן וְכָל־הַנְּשִׂאִים בָּעֵדָה
וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם׃ לב וְאַחֲרֵי־כֵן

אונקלוס

טוּרָא וּמֹשֶׁה לָא יְדַע
סְגֵי זִיו יְקָרָא דְאַפּוֹהִי
לְּלוּתֵהּ עִמֵּהּ׃ ל וַחֲזָא
רֹן וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת
ה וְהָא סְגֵי זִיו יְקָרָא
אַפּוֹהִי וּדְחִילוּ
אִתְקְרָבָא לְוָתֵהּ׃
קְרָא לְהוֹן מֹשֶׁה וְתָבוּ
נֵהּ אַהֲרֹן וְכָל רַבְרְבַיָּא
נִשְׁתָּא וּמַלֵּל מֹשֶׁה
הוֹן׃ לב וּבָתַר כֵּן

א ומשה לא ידע שבת י: וייראו מגשת ברכות ז:

בעל הטורים

בגי' התלמוד: (כט) כי קרן עור פניו. וזכה לקירון פניו מושכותי עליך. וי"א מכתיבת הלוחות זכה לקירון. (וקרנים) מידו לו ושם חביון (עוזו) ר"ת גלות:

רשב"ם

(כט) כי קרן. לשון הוד והמדמהו לקרני ראם קרניו אינו אלא שטות׳ כי שתי מחלוקות הם ברוב תיבות שבתורה וגם מנחם כן פירש:

חסלת פרשת כי תשא

רש"י

קרן. לשון קרנים שהאור מבהיק ובולט כמין קרן ומכן זכה משה לקרני ההוד י רבותינו אמרו מן המערה ן הקב"ה ידו על פניו שנאמר (שמות לג) ושכותי כפי: וייראו מגשת אליו. בא וראה כמה גדולה כחה של דה שעד שלא פשטו ידיהם בעבירה מהו אומר (שמות כד) אה כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר לעיני בני ישראל ירא‏ים ולא מזדעזעים ומשעשו את העגל אף מקרני ו של משה היו מרתיעים ומזדעזעים: (לא) הנשאים דה. כמו נשיאי העדה: וידבר משה אליהם. חותו של מקום ולשון הווה הוא כ כל הענין הזה:) ואחרי כן נגשו. אחר שלמד לזקנים חוזר ומלמד רשה או ההלכה לישראל. תנו רבנן כיצד סדר המשנה

בית יהודא

(כי קרן). זאגט רש"י (לשון קרנים) קרן מיינט מען הערנער (שהאור מבהיק ובולט כמין קרן) פון די ליכטיגקייט פון זיין פנים הט געשיינט אונ געלוכטן שטראלין וויא עס ציהט זיך שטראלין פון די זונן וואס שיינט דורך אפענסטער (ומהיכן זכה משה לקרני ההוד) פון וואנן הט משה זוכה געווען צו די שיינע שטראלין (רבותינו אמרו) די רבנן זאגן (מן המערה) פון דעם קעלער וואס משה איז דארטען געשטאנען ווען הקדוש ברוך הוא איז דורך געגאנגען (שנתן הקב"ה ידו על פניו) אונ הקב"ה הט געגעבן זיין האנט אויף דעם פנים פון משה (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (ושכותי כפי) הקב"ה הט געזאגט איך וועל בדעקין מיט מיין האנט אויף דיר: (ל) וייראו מגשת אליו. זאגט רש"י (בא וראה כמה גדול כח של עבירה) קום זעה וויא גרויס איז דער כח פון אעבירה (שעד שלא פשטו ידיהם בעבירה) איידער דיא האבען געזינדיגט (מהו אומר) וואס זאגט דער פסוק (ומראה כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר לעיני ישראל) האבען אלע יודען געזעהן דעם כבוד פון הקב"ה וועם האט אויסגעזעהן ווי אפייער אויף דעם בארג (ולא יראים מזדעזעים) אונ זיי האבען קיין מורא געהאט אונ האבן ניט געציטערט (ו שעשו את העגל) אבער נאכדעם ווי זייא האבען געמאכט דעם עגל (אף מקרני הודו של משה היו מרתיעים ומזדעזעים) אפילו פאר די שטראלען פון משה'ס פנים האבן זיי אויך מורא געהאט אונ געציטערט: (לא) והנשיאים בעדה. זאגט רש"י (כמו) וויא עס וואלט געשטאנען (נשיאי העדה) די נשיאים פון דיא עדה: וידבר משה אליהם. משה הט גערעט צו זיי (שליחותו של מקום) וואס הקב"ה הט אים געשיקט ער זאל ריידען, זאגט רש"י (ולשון הווה הוא כל הענין הזה) דר גאנצער ענין פון די פסוקים געווען אשטענדיגע זאך, משה האט שטענדיג אזוי געטאן: (לב) ואחרי כן נגשו. נאכדעם האבן גענענט צו אלע יודען (אחר שלמד לזקנים חוזר ומלמד הפרשה או ההלכה לישראל) נאכדעם ווי ער האט געלערנט צו די זקנים ער נאך אמאל געלערנט דיא פרשה אדער דעם דין צו אלע יודען (ת"ר רבנן) די רבנן האבן געלערנט (כיצד סדר

דעת זקנים מבעלי התוספות

וכתן בפרק ערבי פסחים אל תבשל בקדרה שבשל בה חברך ור רב פפא בגרושה בחיי בעלה אי בעית אימא אפי' אלמנה י לפי שאין כל האצבעות שוות: (ל) והנה קרן. שהבהיק רו מזיו שכינה וכן קרנים מידו לו. ונ"ל כי כשהבקר אור מה לאיל שקרניו מפוצלות ומ. פצל אילך ואילך וזה לשון קרן פי שטעו ורצו להעמיד מנהיג במקומו האיר הקב"ה אותו מזיו שכינתו להראות להן שלא היה מנהיג ראוי כמוהו:

שפתי חכמים

וירד משה מן ההר ושני לוחות העדות בידו כמש"כ כאן מ"מ כל הספורים הבאים אחר מקרא זה לא היו רק בלוחות אחרונות: י כלו' שבלוחות אחרונות זכה לקרני הוד יותר מבלוחות הראשונות: ב פי' מכיון שאין כאן דבור מיוחד כלל ע"כ לו' שהדיבור הזה אינו אלא מה שנדבר עמו השם בהר סיני שהוא שליחותו של מקום לישראל שילמוד להם כל התורה כולה וא"כ ע"כ צ"ל שלשון הוה הוא כל הענין שהיה משה קורא להם בכל יום ולומד אותם התורה

פירוש לתורת אלהים

משה לא ידע אונ משה האט ניט גוויסט כי קרן אז ם האט גילייכט די הויט פון זיין פנים בדברו אין ין טאהן ריידען מיט אים: (ל) וירא אונ אהרן מיט אלע קינדער ישראל האבען גזעהן את משה והנה קרן עס האט גילייכט דיא הויט פון זיין פנים וייראו אונ זייא האבען זיך גפארכטען פון גנעהנן צו אים: (לא) ויקרא אונ משה הט צו זייא גרופען וישובו אונ זיי האבען ווידער גיקערט צו אים דיא הארן מיט אלע נשיאים פון דר עדה וידבר אונ משה הט צו זיי גרעט דם שליחות פון הקב"ה [עיין רש"י]: (לב) ואחרי כן אונ נאך דעם אז ער הט מיט זיי אפ גלערינט נגשו האבן אלע קינדר ישראל גנעהנט צו

פ שביעי כז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתָב־לְךָ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל־פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית וְאֶת־יִשְׂרָאֵל׃ כח וַיְהִי־שָׁם עִם־יְהוָה אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַל וּמַיִם לֹא שָׁתָה וַיִּכְתֹּב עַל־הַלֻּחֹת אֵת דִּבְרֵי הַבְּרִית עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים׃ כט וַיְהִי בְּרֶדֶת מֹשֶׁה מֵהַר סִינַי וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיַד־מֹשֶׁה

כז וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כ[תוב] לָךְ יָת פִּתְגָמַיָּא הָ[אִלֵּין] אֲרֵי עַל מֵימַר פִּתְגָ[מַיָּא] הָאִלֵּין גְּזָרִית עִמָּךְ [קְיָם] וְעִם יִשְׂרָאֵל׃ כח וַ[הֲוָה] תַמָּן קֳדָם יְיָ אַרְ[בְּעִין] יְמָמִין וְאַרְבְּעִין לֵ[ילָוָן] לַחְמָא לָא אֲכַל וּמַיָּא [לָא] שְׁתִי וּכְתַב עַל לוּ[חַיָּא] יָת פִּתְגָמֵי קְיָמָא עַ[סְרָא] פִּתְגָמִין׃ כט וַהֲוָה [בְּמֵי]נְחַת מֹשֶׁה מִטּוּרָא דְ[סִינַי] וּתְרֵין לוּחֵי סַהֲדוּ[תָא] בִּידָא דְמֹשֶׁה בְּמֵ[חֲתֵיהּ]

תו"א כתב לך נדרים לח גיטין ס: יד: כי על פי נדרים לב [...] תמורה יד: ויהי שם עם סוטה יג

רשב"ם

(כז) כתב לך את הדברים האלה האמורים בפרשה זו הנני גורש מפניך וגו': כי על פי הדברים האלה. שלא תלכו אחרי אלהים אחרים ושלא תכרות ברית ליושב הארץ ולא להתחתן בם ולעלות לרגל: (כח) ויכתוב על הלוחות. שכן אמר למעלה וכתבתי על הלוחות כמכתב הראשון:

בעל הטורים

(כז) כי על פי הדברים האלה. וסמיך ויהי שם עם ה' ארבעים יו[ם] שבשביל דברים שבע"פ שהה שם מ' יום: כי על פי הדברים כרתי אתך ברית. אלו דברים שבע"פ ע"כ בקהלת וכתוב יותר דברי[ם] ס"ת כרית וסמך ליה דברי חכמים: פי הדברים האלה כרתי אתך

רש"י

גדי כל ולד רך במשמע ואף עגל וכבש ממה שהוצרך [לפרש] בכמה מקומות ז גדי עזים למדת שגדי סתם כל יו[נקים] במשמע: בחלב אמו. פרט לעוף שאין לו חלב שאין [איסורו] מן התורה אלא מדברי סופרים: (כז) את הדברים הא[לה] ולא אתה רשאי לכתוב תורה ח שבעל פה: (כט) בררת משה. כשהביא לוחות אחרונות ט ביום הכפו[רים]

בית יהודא

מיט מילך: וגדי. זאגט רש"י וכל ולד רך במשמע) יעדער יונגע בהמה הייסט גדי (ואף עגל וכבש) אפילו אקאלב אונ אשעפס הייסן אויך גדי (ממה שהוצרך לפרש בכמה מקומות גדי עזים) ווייל אין פיל ערטער שטייט גדי עזים (למדת שגדי סתם) לערנן מיר וואו עס שטייט דר ווארט "גדי" אליין, אן דעם ווארט "עזים" (כל יונקים במשמע) מיינט מען אלע קליינע בהמות וואס זייגן, דריבער וואו מען מיינט נאר עזים, ציגען, זאגט דער פסוק בפירוש גדי עזים: ובחלב אמו. זאגט רש"י אפילו ניט מיט די מילך פון זיין מוטער מען אויך ניט קאכן פלייש מיט מילך, נאר וואס די תורה שרייבט בחלב אמו, מיינט די תורה צו זאגען וועלכע פ[לייש] טאר מען ניט קאכן מיט מילך, נאר אזעלכע פלייש וואס איר מוטער האט מילך (פרט לעוף שאין לו חלב אם) א[בער] פלייש פון עופות ווייל זייערע מוטערס האבן ניט מילעך (שאין איסורו מן התורה) האט די תורה ניט געאסרת צו קא[כן] זייערע פלייש מיט מילך (אלא מדברי סופרים) נאר דיא רבנן האבן געאסרת צו עסין פלייש מיט מילך, אפילו די פ[לייש] פון עופות: (כז) ואת הדברים האלה. נאר די רייד מעגסטו שרייבען (ולא אתה רשאי לכתוב תורה שבעל פה) אבער תורה וואס איז צו דיר געזאגט געווארען אויסווייניג טארסטו ניט שרייבן: (כט) ויהי ברדת משה. ווען משה האט א[ראפ] געבראכט פון בארג (כשהביא לוחות האחרונות ביום הכפורים) ווען ער האט געבראכט די לעצטע לוחות אום יום כפ[ור]

שפתי חכמים

דמלריך גדי בשר בחלב ב' פסוקים לאכילה והנאה יותר מכל איסורים שבתורה שבכולן כתיב נמי ל' אכילה יכולל בהו אכילה וגם הנאה. וי"ל דגבי בשר בחלב חייב על האכילה אף שאינו נהנה באכילתו כגון שנשרף גרונו באכילה לכך לא כ' בו נמי ל' אכילה שיכלול גם ההנאה מה שא"כ בשאר אכילת איסורים: ז דאי לא הוי מפורש אלא במקום אחד גדי עזים הייתי אומר שבכאן נמי דוקא גדי עזים דנלמוד כ[ו'] מן המפורש אבל אם בכמה מקומות כ' גדי עזים למדנו דוקא דגלי גלי משום דג' פסוקים הבאים כאחד לכ"ע אין מלמדין ו[...] דלא גלי כמו הכא דכתיב סתם כל יונקים במשמע: ח דאלה מ[...] הוא: ט אע"פ שגם שבשהביא לוחות ראשונות בי"ז בתמוז כתוב

פירוש לתורת אלהים

בחלב אין דר מילך פון זיין מוטער אונ הוא הדין קיין שום מין פלייש טאר מען ניט קאכען מיט מילך: (כז) ויאמר אונ גאט האט גזאגט צו משה כתב שרייב צו דיר אויף דיא רייד כי ווארום על פי דארך די רייד כרתי האב איך מיט דיר כורת ברית געווען ואת ישראל אונ מיט די ישראל: (כח) ויהי אונ משה איז דארט געווען פר גאט ארבעים יום פערציג טעג וארבעים לילה אונ פערציג נעכט לחם ברוט האט ער ניט געגעסען ומים אונ וואסער ניט געטרונקען ויכתוב אונ [ער] האט געשריבען אויף די לוחות את דברי דיא רי[יד] פון דעם זיכערהייט עשרת הדברים דיא עש[רת] הדברות: (כט) ויהי אונ עס איז געווען ברדת משה האט אראפ גנידערט פון דעם בארג ס[יני] ושני לוחות אונ דיא צווייא לוחות העדות ד[י] בצייגניש ביד משה איז געווען אין די האנט פון מ[שה] ברדתו אין זיין טאן אראפ גנידערן פון דעם בארג [...]

פסחי ולא יביתון
רא בר ממדבחא
י נכסת חגא
חא: כו ריש בכורי
ך תיתי לבית
שא דיי אלהך לא
ון בשר בחלב:

תשחט על־חמץ דם־זבחי ולא־ילין
לבקר זבח חג הפסח: כו ראשית
בכורי אדמתך תביא בית יהוה
אלהיך לא־תבשל גדי בחלב אמו:

תו"א זבחי שם סד : ולא ילין שם נט עא :

בעל הטורים

(כה) חמץ דם זבחי. בגי' מתלי היום:

רשב"ם

(כו) לא תבשל וגו'. כבר פירשתיו:

רש"י

ייס ק אזהרה לשוחט או לזורק או לאחד ר מבני (פסחים סג): ולא ילין. כתרגומו אין לינה מועלת אש המזבח ואין לינה אלא ת בעמוד השחר: זבח הפסח. אימוריו א ומכאן אתה למד לכל ב הקטר ואברים: (כו) ראשית בכורי אדמתך. משבעת האמורים ג בשבח ארצך (דברים ח) ארץ חטה ; וגפן וגו' ודבש הוא דבש ד תמרים: לא תבשל אזהרה לבשר בחלב ה ושלשה פעמים כתוב בתורה אכילה ואחד להנאה ו ואחד לאיסור בישול (חולין קטו):

בית יהודא

דיר אין שטוב (אזהרה לשוחט או לזורק או לאחד מבני החבורה) דר וואס שעכט דעם קרבן פסח טאר ניט האבען חמץ אין שטוב, אונ דר וואס שפריצט די בלוט פון קרבן פסח טאר ניט האבן חמץ אין שטוב, אונ אפילו עס איז דא חמץ ביי איינם פון די מענטשין וואס זענען געציילט צו עסין פון דעם קרבן פסח טאר מען ניט שעכטען דעם קרבן פסח: ולא ילין. זאגט רש"י (כתרגומו) וויא דער תרגום טייטשט די חלב פון קרבן פסח זאל ניט געבטיגן אגאנצע נאכט ביז אין דר פריה ניט אויף דעם מזבח (אין לינה מועלת בראש המזבח) אבער אז די חלב ליגט אגאנצע נאכט אויף מזבח, ווערט ניט פסול די חלב (ואין לינה אלא בעמוד השחר) אוב דיא חלב ליגט אגאנצע נאכט ניט אויף דעם מזבח מארגענש זערען איז שון געקומען, ווערט די חלב פסול, אבער עטליכע מנוטין פריער פאר דעם מארגין ן איז נאך די חלב ניט פסול אונ מען מעג זייא פארברענגען אויף דעם מזבח: וזבח חג הפסח. מיינט מען (אמוריו) חלב, זאגט רש"י (ומכאן אתה למד לכל הקטר חלבים ואברים) פון דאנן לערנען מיר די חלב אונ די גלידער נדיא פון אלע קרבנות אויב זיי ליגען ניט אויף דעם מזבח אגאנצע נאכט ביז טאג ווערן זיי פסול וויל עס שטייט הפסח, נאר עס שטייט זבח חג הפסח, פון ווארט זבח לערנען מיר דעם דין, אויף אלע קרבנות: (כו) וראשית אדמתך. דיא ערשטע תבואה אונ פירות וואס דיין ערד וועט צייטיג מאכן זאלסטו ברענגען אין בית המקדש. רש"י דס איז נאר (משבעת המינים האמורים בשבח ארצך) פון די זיבן מינים וואס מיט זיי איז געלויבט געווארען שראל (ארץ חטה ושעורה וגפן וגו' ודבש הוא דבש תמרים) ווייץ גערשטין ווין, פייגין, מילגרומען, איילבירטען, אניק פון טייטלען: ולא תבשל גדיו. זאגט רש"י (אזהרה לבשר בחלב) דאס איז אאנזאג מען זאל ניט עסין מיט מילך (ושלשה פעמים כתוב בתורה) דריי מאל שטייט אין די תורה מען זאל ניט קאכען אציג מיט די מילך ן מוטער (אחד לאכילה) איין מאל שטייט מען זאל ניט עסין פלייש מיט מילך (ואחד להנאה) דס אנדערע מאל אוב מען הט געקאכט פלייש מיט מילך, טאר מען ניט האבען הנאה פון די פלייש מיט מילך, מען טאר דאס ניט פען צו אגוי אונ ניט אנדערע הנאות (ואחד לאיסור בישול) דס דריטע מאל שטייט מען טאר ניט קאכן פלייש

דעת זקנים מבעלי התוספות

וסקין במצותיו: (כו) לא תבשל גדי. מכאן רמז למה ל לא ישא אדם מינקת חבירו וה"פ לא תבשל בקדרה בה חבירך. לא תשא גרושתו או אלמנתו כל זמן שהגדי תינוק צריך לחלב אמו דהיינו כ"ד חדש וכי האי גונא

שפתי חכמים

אורים וגו' מאי נתינת טעם יש בו: ק שהמקרא מסורס וקלר וכאלו כתיב לא תשחט את זבחי ולא תזרוק דמו על החמץ כלו' שעדיין החמץ קיים ולא עליו ממש: ר אם לאחד מאלו יש לו חמץ כביתו עובר כלאו אבל לא פי' מי הוא העובר או השוחט או הזורק או שניהם כאחד: ש פי' מועלת ל' מעילה הוא כלו' אין לינה פוסלת בראש המזבח כלו' או איבריו בראש המזבח קודם עלות השחר אע"פ שלא נקרבו אינם נפסלים: ת כלו' לא מיפסל בלינה אלא עד שילין בעמוד השחר ן כל הלילה וקודם שעלה עמוד השחר הקטיר אין זה לינה (אבל אם לא הקטירן הוי לינה לענין שאם ירדו לאחר ע"ה לא יעלו ; דף פ"ו): א דהא הפסח אינו נקרב אלא אמוריו: ב כלו' שלא יקריב אחר עמוד השחר מדכתיב זבח ולא כתיב חג הפסח אלא כל הזבחים שנפסלים בלינה: ג אינו רוצה לו' דמאדמתך מפיק ליה דהא בפ' כי תבא מפיק מג"ש דארצך ארצך אלא ר"ל דהא דכתיב מתך לאו למימרא דמכל הפירות שבארצך מחויב להביא בכורים אלא דוקא מז' המינים בלבד כדילפינן מג"ש דארץ ארץ: דבז' המינים חשיב נמי דבש ודבש אינו פרי ובבכורים כתיב מפרי אדמתך משמע דוקא פרי ומתרץ הוא דבש תמרים שתמרים נמי ה פי' לא בחלב אמו דוקא אלא ה"ה בחלב עצמו והא דנקט בחלב אמו לאפוקי עוף שאין לאמו חלב כמו שפירש"י בסמוך: ו והא

פירוש לתורת אלהים

פסח אום ערב פסח כל זמן אז עס איז דא חמץ אין דיין הויז ולא ילין אונ עס זאל איבער גינעכטיגט ווערין ביז מארגען פריא ער שעכטונג פון דעם קרבן פסח [עיין רש"י]: (כו) ראשית דם ערשטי בכורי פון די צייטיגי תבואות פון די שבעה מינים וואס וואקסן אין דיין לאנד תביא זאלסטו ברענגן אין דעם הויז פון דיין גאט אין בית המקדש לא תבשל דו זאלסט ניט קאכען איין ציקלע

מצות השם

ולא תבשל גדי בחלב אמו) פון דעם פסוק האבען מיר ן דער (מצוה צ"ו) ארויס גילערונט אז מען טאר ניט קיין פלייש מיט מילך אונ פון דעם פסוק אין דער קי"ג) לערנן מיר ארוס אז מען טאר ניט עסין קיין פלייש מיט מילעך אונ אז מען עסט איין (כזית) קומט איים מלקות נאר פיש מעג מען קאכען אונ עסין מיט מילעך אונ דיא מצוה גיים אן סייא ביא זכרים אונ נקבות אויף יעדער ארט אונ אין יעדער צייט:

תְּקוּפַת הַשָּׁנָה׃ כג שָׁלֹשׁ פְּעָמִים
בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל־זְכוּרְךָ אֶת־פְּנֵי
הָאָדֹן ׀ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ כד כִּי־
אוֹרִישׁ גּוֹיִם מִפָּנֶיךָ וְהִרְחַבְתִּי אֶת־
גְּבֻלֶךָ וְלֹא־יַחְמֹד אִישׁ אֶת־אַרְצְךָ
בַּעֲלֹתְךָ לֵרָאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה׃ כה לֹא־

אונקלוס

בְּמִפְּקָא דְשַׁתָּא׃ כג ת
זִמְנִין בְּשַׁתָּא יִתְחֲזוֹן
דְּכוּרָיךְ קֳדָם רִבּוֹן עָ
יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָ
כד אֲרֵי אֲתָרֵךְ עַ
מִן קֳדָמָךְ וְאַפְתֵּי
תְּחוּמָךְ וְלָא יַחְמֵד
יָת אַרְעָךְ בְּמִ
לְאִתְחֲזָאָה קֳדָם יְיָ אֱ
תְּלַת זִמְנִין בְּשַׁ
כה לָא תִכּוֹס עַל חֲ

תו"א יראה חגיגה ד: כל זכורך קידושין לד: את פני האדון חגיגה ד: ולא יחמד פסחים ח: לא תשחט פסחים ה:

רשב"ם

לבריות. וכ"ש שאר מלאכות: (כג)
האדון. כבר פירשתיו בואלה המשפ

רש"י

של חטים למקדש כי מנחת העומר הבאה בפסח מן השע
היא: וחג האסיף. בזמן שאתה אוסף תבואתך מן ה
לבית. אסיפה זו ל' הכנסה לבית כמו (דברים כב) וא
אל תוך ביתך: תקופת השנה. שהוא בחזרת
בתחלת השנה הבאה: תקופה. לשון מסיבה והק
(כג) כל זכורך. כל הזכרים שבך. הרבה
בתורה נאמרו ונכפלו ויש מהם שלש פעמים ו
לחייב ולענוש על מנין לאוין שבהם ועל מנין עשה שב
(כד) אוריש. כתרגומו אתרך וכן (דברים ב)
רש וכן (במדבר לב) ויורש את האמורי לשון גרוש
והרחבתי את גבלך. ואתה רחוק מבית הבחירה ו
יכול לראות לפני תמיד לכך אני קובע לך ג' שלשה ר
הללו: (כה) לא תשחט וגו'. לא תשחט את הפסח וע

בית יהודא

ערשטע מִנְחָה וָוס קוּמְט אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ פוּן דִי נַייֶע ווייץ (כִּי מִנְחַת הָעוֹמֶר הַבָּא בַּפֶּסַח מִן הַשְּׂעוֹרִים הִיא) וָוארוּם דִי מִנְחָה פוּן עוֹמֶר וָוס קוּמְט אוּם פֶּסַח, אִיז פוּן גַייֶע גערשׁטין: וְחַג הָאָסִיף. דָס אִיז דֶער יוֹם טוֹב סוּכּוֹת (בִּזְמַן שֶׁאַתָּה אוֹסֵף תְּבוּאָתְךָ מִן הַשָּׂדֶה לַבַּיִת) אִין דִי צַייט וָוס מֶענְטְשִׁין פַארְזַאמְלֶען דִיא תְּבוּאָה פוּן פֶעלְד אִין שְׁטוּבּ (אֲסִיפָה זוּ לְשׁוֹן הַכְנָסָה לַבַּיִת) דָס וָוארְט פַארְזַאמְלוּנְג וָוס דָא שְׁטֵייט מֵיינְט מֶען פַארְזַאמְלֶען פוּן פֶעלְד אִין שְׁטוּבּ (כְּמוֹ) וְוִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַאֲסַפְתּוֹ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ) דוּ זָאלְסְט אִים פַארְזַאמְלֶען אִין דַיין שְׁטוּבּ: וּתְקוּפַת הַשָּׁנָה. מֵיינְט מֶען (שֶׁהִיא בַּחֲזָרַת הַשָּׁנָה) וֶוען עֶס אִיז אַרוּמְגֶעגַאנְגֶען אַ יָאהְר (בִּתְחִלַּת הַשָּׁנָה הַבָּאָה) אִין אָנְהֵייבּ פוּן דֶעם יָאהְר וָואס קוּמְט: וּתְקוּפַת. (לְשׁוֹן מְסִיבָּה וְהַקָּפָה), תְּקוּפַת הַשָּׁנָה, מֵיינְט מֶען דִיא צַייטִין פוּן יָאהְר זֶענֶען אַרוּמְגֶעגַאנְגֶען אוּנ גֶעקוּמֶען צוּרִיק צוּ דִיא זֶעלְבִּיגֶע צַייט:

(כג) וְכָל זְכוּרְךָ. מֵיינְט מֶען (כָּל הַזְּכָרִים שֶׁבְּךָ) אַלֶע זְכָרִים וָוס זֶענֶען דָא בַּיי יוּדֶען, זָאגְט רש"י (הַרְבֵּה מִצְוֹת בַּה... פִיל מִצְוֹת זֶענֶען גֶעשְׁרִיבֶּן אִין דִי תּוֹרָה (נֶאֶמְרוּ וְנִכְפְּלוּ) זֶענֶען גְזָאגְט גֶעוָוארֶען אֵיין מָאהְל אוּנ נָאךְ אַמָאל (וְיֵשׁ מֵהֶם פְּעָמִים וְאַרְבַּע) אוּנ עֶס אִיז דָא מִצְוֹת וָוס זֶענֶען גֶעשְׁרִיבֶּען אִין דִי תּוֹרָה דְרַייא מָאל אוּנ פִיר מָאל (לְחַיֵּיב וְלַעֲנוֹשׁ עַ... לָאוִין שֶׁבָּהֶם) עֶר זָאל גֶעשְׁטְרָאפְט וֶוערֶען מִיט עֶטְלִיכֶע מָאל מַלְקוֹת, וִוי פִיל עֶס אִיז דָא לָאוִין אוֹיף דִי עֲבֵירָה וָואס... הָאט גֶעטָאהְן (וְעַל מִנְיַן עֲשֵׂה שֶׁבָּהֶם) אוּנ אוֹיבּ עֶר הָאט נִיט מְקַיֵּים גֶעוֶוען אַמִצְוָה, וֶוערְט עֶר גֶעשְׁטְרָאפְט אַזוֹ... מָאל, וִויא פִיל מָאל דִיא מִצְוָה אִיז גִיבָּאטֶען גִיוָוארֶען: (כד) וְאוֹרִישׁ. זָאגְט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִוי דֶער תַּרְגּוּם טַייטְ... (אֲתָרֵךְ) אִיךְ וֶועל פַארְטְרַייבֶּען (וְכֵן) אַזוֹי שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (הָחֵל רָשׁ) אָנְהֵייבֶּן פַארְטְרַייבֶּען (וְכֵן) אוּנ אַזוֹ שְׁטֵייט... אִין פָּסוּק (וַיּוֹרֶשׁ אֶת הָאֱמוֹרִי, לְשׁוֹן גֵירוּשִׁין) פַארְטְרַייבֶּן, עֶר הָאט פַארְטְרִיבֶּען דֶעם הָאֱמוֹרִי: וְהִרְחַבְתִּי אֶת גְּבוּלֶךָ. וֶועל דֶערְבְּרֵייטֶערֶען דַיין גְרֶענֶץ (וְאַתָּה רָחוֹק מִבֵּית הַבְּחִירָה) וֶועסְטוּ זַיין ווייט פוּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (וְאֵינְךָ יָכוֹל לֵרָאוֹת תָּמִיד) וֶועסְטוּ נִיט קֶענֶען גִיזֶעהְן וֶוערֶען פַאר מִיר שְׁטֶענְדִיג (לְכָךְ אֲנִי קוֹבֵעַ לְךָ שָׁלֹשׁ רְגָלִים הַלָּלוּ) דְרִיבֶּער גִיבּ אִיךְ אַבֶּעשְׁטִימְטֶע צַייט דִי דְרַייא יָמִים טוֹבִים, אִין דִי דְרַייא צַייטֶען מוּזְטוּ קוּמֶען גִיזֶעהְן וֶוערֶען פַאר מִיר: (כה) וְלֹא תִשְׁחַט ו... מֶען מֵיינְט (לֹא תִשְׁחַט אֶת הַפֶּסַח וַעֲדַיִן חָמֵץ קַיָּים) זָאלְסְט נִיט שֶׁעכְטֶען דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח וֶוען עֶס אִיז נָאךְ דָא חָמֵץ...

שפתי חכמים

להקריב מנחה מן החטים החדשים: פ לא הזכרים שלך שהרי אף זכרים הקטנים אינם שלך פי' אינם ברשותך כ"ש הגדולים שחייבים במצות רק פירושו הזכרים הנמצאים בך כלו' בעמך: צ דאל"כ מאי כי

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כד) ולא יחמוד איש את ארצך. לקרא אלהי מסכה: יאמרו בלבם ארצות שהיינו מחזיקים בהם לא נשאר בידינו הורישם אלהיהם כל שכן שלא נוכל לקחת ארצם מידם

פירוש לתורת אלהים

תְּבוּאָה פוּן דֶעם פֶעלְד אִין הוֹיז אַרַיין דָאס אִיז סוּכּוֹת תְּקוּפַת וָוס דֶער יוֹם טוֹב אִיז אִין דֶער צַייט אַז דָס יָאר גֵייט אַוֶועק אוּנ דָאס אַנְדֶערִי יָאר הֵייבְּט זִיךְ אָן: (כג) שָׁלֹשׁ דְרַייא מָאל אִין יָאר אִין דְרַייא יָמִים טוֹבִים פֶּסַח אוּנ שָׁבוּעוֹת אוּנ סוּכּוֹת יֵרָאֶה זָאלֶען גִזֶעהְן וֶוערֶען אַלֶע דַיינֶע זְכָרִים אֶת פְּנֵי פַאר דֶעם הַאר גָאט אֱלֹהֵי דֶער גָאט פוּן דִי יִשְׂרָאֵל: (כד) כִּי אוֹרִישׁ וָוארוּם אִיךְ וֶועל פַאר טְרַייבֶּען דִי פֶעלְקֶ... עַכּוּ"ם מִפָּנֶיךָ פַאר דִיר וְהִרְחַבְתִּי אוּנ אִיךְ וֶועל דֶ... בְּרֵייטֶערֶען אֶת גְּבוּלֶךָ דַיין גִימַארְק [פיין ... וְלֹא אוּנ קֵיין מֶענְשׁ וֶועט נִיט גְלוּסְטֶען דַיין לַא... בַּעֲלוֹתְךָ אַז דוּ וֶועסְט אוֹיף גֵיין לֵרָאוֹת צוּא גִיזֶ... וֶוערִין אֶת פְּנֵי פַאר דַיין גָאט שָׁלֹשׁ דְרַייא מָאל ... יָאר: (כה) לֹא תִשְׁחַט דוּא זָאלְסְט נִיט קוֹלֶען ד...

קרבן

רֵיקָם: כא שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת: כב וְחַג שָׁבֻעֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ בִּכּוּרֵי קְצִיר חִטִּים וְחַג הָאָסִיף

שִׁתָּא יוֹמִין תִּפְלַח
וּמָא שְׁבִיעָאָה תְּנוּחַ
רְעָא וּבַחֲצָדָא תְּנוּחַ:
וְחַגָּא דְשָׁבוּעַיָּא
יד לָךְ בִּכּוּרֵי חֲצַד
ין וְחַגָּא דִכְנִשָׁא

א ריקם קידושין יז: בחריש שבת ט רלא הסנה ם מועד קטן ג מכות ח הוריות ד: וחג שבועות מנחות פד: וחג האסיף סנהדרין יג:

רשב"ם

ששת ימים תעבוד. עבודת קרקע כדכתיב כי תעבוד את האדמה. עובד אדמתו ישבע לחם: בחריש ובקציר תשבות. שהיא חשובה ועריבת

רש"י

ין): (כא) בחריש ובקציר תשבות. למה נזכר
וקציר יש מרבותינו אומרים על חריש של ערב שביעית
ס לשביעית וקציר של שביעית היוצא למוצאי ב שביעית
ך שמוסיפין מחול על הקדש (ר"ה ט) וכך משמעו ששת
תעבוד וביום השביעי תשבות ועבודת ו' הימים
רתי לך יש שנה שהחריש והקציר אסור ואין צ"ל חריש
של שביעית שהרי כבר נאמר (ויקרא כה) שדך לא
ג וגו' וי"א שאינו מדבר אלא בשבת וחריש וקציר שהוזכר
ומר לך מה ם חריש רשות אף קציר רשות יצא
העומר שהוא מצוה ודוחה את השבת: (כב) בכורי
ר חטים. שאתה מביא בו שתי הלחם ע מן החטים
כא): בכורי. שהיא מנחה ראשונה הבאה מן החדש

בית יהודא

סְלָעִים מִכָּל מִין וּמִין כְּפִדְיוֹן בְּכוֹר) וָוס איז וֶוערְט פִינְף טָאלֶער
פוּן יֶעדֶר מִין, וְוי דִי אוֹיסְלֵייזוּנְג פוּן אַבְּכוֹר, אַזוֹי שְׁטֵייט
אִין מַסֶּכֶת קִידוּשִׁין: (כא) וּבֶחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבּוֹת. פְרֶעגְט
רש"י אַלֶע מְלָאכוֹת טָאר מֶען נִיט טָאן שַׁבָּת, פַאר וָואס
זָאגְט די תּוֹרָה שַׁבָּת זָאל מֶען נִיט אַקֶערִין אוּנ נִיט שְׁנַייְדֶן
(יֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ אוֹמְרִים) עֶס זֶענֶען דָא רַבָּנָן וָוס זָאגֶן דֶער פָּסוּק
שְׁמוּעֶסְט נִיט פוּן שַׁבָּת נָאר פוּן שְׁבִיעִית וּפוּן שְׁמִטָּה) אוּנ דִי
תּוֹרָה קוּמְט זָאגֶן (עַל חָרִישׁ שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית הַנִּכְנָס לִשְׁבִיעִית)
מֶען טָאר נִיט אַקֶערִין עֶרֶב שְׁבִיעִית וּדֶעם זֶעקְסְטִין יָאר) אוּב
דָס אַקֶערִין וֶועט פַר בֶּעסֶרִין דִיא פֶעלְד אוֹיף דֶעם זִיבֶּעטִין
יָאר (וְקָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית הַיּוֹצֵא לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית) דִי תְּבוּאָה
אָדֶער פֵּירוֹת וָוס הָט גֶעוואַקְסִין אוּם שְׁבִיעִית בִּיז אִין דֶעם
יָאר וָוס נָאךְ שְׁבִיעִית, טָאר מֶען זֵיי נִיט שְׁנַייְדִין אִין דֶעם
יָום נָאךְ שְׁבִיעִית (לְלַמֶּדְךָ) דֶר פָּסוּק קוּמְט לֶערְנֶען (שֶׁמּוֹסִיף מֵחוֹל עַל הַקֹּדֶשׁ) מֶען דַארְף צוּ גֶעבֶּען פוּן דִי פְּרָאסְטֶע טֶעג
יא הֵיילִיגֶע טֶעג (וְכַךְ מַשְׁמָעוֹ) אוּנ אַזוֹ מֵיינְט דֶער פָּסוּק (שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבוֹד) זֶעקְס טֶעג זָאלְסְטוּ אַרְבֶּעטִין (וּבַיּוֹם
עִי תִּשְׁבּוֹת) דֶעם זִיבֶּעטִין טָאג זָאלְסְטוּ רוּהֶען (וַעֲבוֹדַת שֵׁשֶׁת הַיָּמִים שֶׁהִתַּרְתִּי לָךְ) אוּנ דִיא אַרְבֶּעט פוּן דִיא זֶעקְס טֶעג
דוּ מֶעגְסְט אַרְבֶּעטִין (יֵשׁ שָׁנָה שֶׁהֶחָרִישׁ וְהַקָּצִיר אָסוּר) אִיז דָא אַיָאהְר וָוס אֲפִילוּ אִין דִי זֶעקְס טֶעג טָאר מֶען נִיט
דִי צְווֵיי מִינִים אַרְבֶּט, מֶען טָאר נִיט אַקֶערִין אוּנ מֶען טָאר נִיט שְׁנַייְדֶן (וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר חָרִישׁ וְקָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית) דִיא
דַארְף נִיט דָא פַארְבִּיטֶען מֶען זָאל נִיט אַקֶערִין אוּנ נִיט שְׁנַייְדִין דִי תְּבוּאָה אִין דֶעם זִיבֶּעטִין יָאר (שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר
לֹא תִזְרַע וגו') אוֹיף דֶעם זִיבֶּעטִין יָאהְר הָט שׁוֹן דִי תּוֹרָה אֵיין מָאל גֶעבָּאטֶן מֶען זָאל נִיט אַרְבֶּעטֶען אִין דִי פֶעלְדֶער.
דָא קוּמְט דִיא תּוֹרָה אַסְרִין מֶען זָאל נִיט אַקֶערִין דֶעם סוֹף יָאר פוּן זֶעקְסְטִין אוּנ מֶען זָאל נִיט שְׁנַייְדֶן אִין אָנְהֵייבּ
כְטֶן יָאר דִי תְּבוּאָה וָוס הָט גֶעוואַקְסִין אִין זִיבֶּעטֶן יָאר (וְיֵשׁ אוֹמְרִים) אוּנ עֶס זֶענֶען דָא רַבָּנִים וָוס זָאגֶען (שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר
בְּשַׁבָּת) דֶער פָּסוּק שְׁמוּעֶסְט פוּן שַׁבָּת (וְחָרִישׁ וְקָצִיר שֶׁהוּזְכַּר בּוֹ) פַר וָוס הָט דִי תּוֹרָה גֶעשְׁרִיבֶּן אַקֶערִין אוּנ שְׁנַייְדֶן תְּבוּאָה
מֶען נִיט, אַלֶע מְלָאכוֹת טָאר מֶען דָאךְ נִיט טָאן שַׁבָּת (לוֹמַר לָךְ) צוּ זָאגֶען דִיר (מַה חָרִישׁ רְשׁוּת) אַזוֹ וְוי אַקֶערִין אִיז
מֶען זָאל אַקֶערִין וֶועגֶען מִצְוָה, טָאר מֶען נִיט אַקֶערִין שַׁבָּת (אַף קָצִיר רְשׁוּת) אַזוֹ שְׁנַייְדֶן תְּבוּאָה וָוס אִיז נִיט אַמִּצְוָה
מֶען נִיט שַׁבָּת (יָצָא קְצִיר הָעוֹמֶר שֶׁהוּא מִצְוָה וְדוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת) אָבֶּער שְׁנַייְדִין תְּבוּאָה וֶועגֶען עוֹמֶר וָוס דָס אִיז אַמִּצְוָה,
מֶען שְׁנַייְדֶען אֲפִילוּ אוּם שַׁבָּת: (כב) וּבִכּוּרֵי קְצִיר חִטִּים. דֶר שְׁנִיט פוּן דִי עֶרְשְׁטֶע צַייטִיגֶע וֵוייץ (שֶׁאַתָּה מֵבִיא בּוֹ שְׁתֵּי
מִן הַחִטִּים) אִין דֶעם יוֹם טוֹב שָׁבוּעוֹת דַארְפְסְט דוּ בְּרֵיינְגֶען צְווֵיי בְּרוֹיט וּצְוֵויא חַלּוֹת) פוּן דִי עֶרְשְׁטֶע וֵוייץ וָוס
ט צַייטִיג: וּבִכּוּרִים, דָאס רוּפְט מֶען מִנְחַת בִּכּוּרִים (שֶׁהִיא מִנְחָה רִאשׁוֹנָה הַבָּאָה מִן הֶחָדָשׁ שֶׁל חִטִּים לְמִקְדָּשׁ) דָס אִיז דִי

שפתי חכמים

גבי הענקה מה פדיון בכור חמש סלעים אף הענקה ה' סלעים
תיב ריקם דהענקה כרישא דקרא דס"ל למכתב בסיפא שדי ריקם
ריקם איקב ריקם אגורן שיהא מכל מין ומין ה' סלעים: נ במס' ר"ה
י בלא יחרוש שדה לבן ושדה אילן חרישה שיועיל לשביעית וקציר
שביעית תבואה שהביאה שליש בשביעית אתה נוהג בה מנהג
שביעית בשמינית דאי אשבת קאי הא אסור מלאכות כמי אסורים:
ם פי' מה חריש אין לך של מצוה אפי' לחרוש לצורך עומר ושתי הלחם
אני אוסרו לך בשבת אף קציר שאני אוסר לך דוקא של רשות ולא של
מצוה שאפי' מצוה קצור מצוה לקצור ויש לך ללמד מכאן שהוא דוחה
שבת: ע פי' לא שהוא זמן בכורי קציר חטים רק מפני שמתחילין

פירוש לתורת אלהים

דָס גֶנֶעק צוּ בְּרֶענְגֶען כָּל בְּכוֹר אַלִּי בְּכוֹרִים בָּנֶיךָ
דַיינֶע זִין תִּפְדֶּה זָאלְסְטוּ אוּם לֵייזֶען בַּיי אַכֹּהֵן
פִינְף סְלָעִים וְלֹא יֵרָאוּ אוּנ מַיין פָּנִים זָאל נִיט
הַן וֶוערֶען לֵיידִיג אַז אִיר קוּמְט עוֹלֶה רֶגֶל זַיין
זָאלְט בְּרֶענְגֶען קָרְבָּנוֹת: (כא) שֵׁשֶׁת זֶעקְס טָאג
סְטוּ טָאהֶן אַמְלָאכָה וּבַיּוֹם אוּנ אִין דֶעם זִיבֶּעטֶען
טָאג תִּשְׁבּוֹת זָאלְסְטוּ רוּהֶן בֶּחָרִישׁ אִין אַקֶערִין וּבַקָּצִיר
אוּנ אִין שְׁנִיט תִּשְׁבּוֹת זָאלְסְטוּ רוּהֶן: (כב) וְחַג שָׁבוּעוֹת
אוּנ יוֹם טוֹב שָׁבוּעוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ זָאלְסְטוּ מַאכֶען צוּ דִיר
בִּכּוּרֵי וָוס דוּ בְּרֶענְגְסְט אִין אִים צְווֵיי בְּרוֹט פוּן דֶעם
וֵוייץ וָוס וֶוערְט צוּם עֶרְשְׁטֶען צַייטִיג וְחַג הָאָסִיף אוּנ
דֶער יוֹם טוֹב וָוס אִיז אִין דֶער צַייט אַז מֶען זַאמֶלְט דִי

מצות השם

(בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבּוֹת) פוּן דֶעם פָּסוּק לֶערְנֶען מִיר אַרוֹיס
דִי מִצְוֹת עֲשֵׂה אַז אַיין יוּדִשׁ קִינְד אִיז אוּם יָאהְר פוּן
שְׁמִטָּה מְחוּיָּב צוּ רוּהֶען אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג בַּיי זְכָרִים אוּנ
נְקֵבוֹת אִין דֶר צַייט וֶוען דִיא מִצְוָה גֵייט אָן:

יט כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לִי וְכָל־מִקְנְךָ תִּזָּכָר
פֶּטֶר שׁוֹר וָשֶׂה׃ כ וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה
בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ כֹּל
בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי

אונקלוס

מִמִּצְרָיִם׃ יט כָּל
וַלְדָּא דִּילִי וְכָל בְּ
דִּכְרִין תַּקְדֵּשׁ בְּכוֹר
וְאִימָּר׃ כ וּבוּכְרָא דַחֲ
תִּפְרוֹק בְּאִימְּרָא וְאִ
תִּפְרוֹק וְתַנְקְפֵהּ
בּוּכְרָא דִבְנָךְ תִּ
וְלָא יִתַּחֲזוֹן קֳדָמַי רֵי

תו"א וכל מקנך בכורות ג : ופטר חמור בכורות ה ו : כל בכור קידושין כט בכורות נא : ולא יראו פני קידושין כט בכורות נא :

רשב"ם

(יט) כל פטר רחם לי. לפי שעל ידי מכת בכורות נתקדשו כל בכור ביציאתן ממצרים נכתב כאן :

בעל הטורים

(כ) ולא יראו פני ריקם. וסמיך ליה ששת ימים לומר דאין ונדבות קרבים ביו"ט :

בית יהודא

בְּבִישׁוּלָהּ) דֶר חוֹדֶשׁ וָוס דִי תְּבוּאָה וֶוערְט אִין אִים צַייטִיג אוּנ פַארְטִיג צוּם עֶסֶן : (יט) וְכָל פֶּטֶר רֶחֶם לִי. (בָּאָדָם) אַלֶע עֶרְשְׁטֶע גֶעבּאָרֶענֶע קִינְדֶער פוּן מֶענְטְשֶׁען זָאלֶען גִיהֶערִין צוּ מִיר : וְכָל מִקְנְךָ תִּזָּכָר וגו'. מֵיינְט מֶען (וְכָל מִקְנְךָ אֲשֶׁר תִּזָּכָר בְּפֶטֶר שׁוֹר וָשֶׂה) אַלֶע זְכָרִים פוּן בְּהֵמוֹת, אַ אָקְס אַשׁעֶפְּס (אֲשֶׁר יִפְטוֹר זָכָר אֶת רַחֲמָהּ) וָואס דֶר זָכָר וֶועט עֶפֶענֶען דָם מוּטֶער־לַייבּ פוּן זַיין מוּטֶער, זָאל זַיין הֵיילִיג צוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא : (פֶּטֶר). (לָשׁוֹן פְּתִיחָה) פֶּטֶר אִיז דֶערְטַייטְשׁ עֶפֶענֶן (וְכֵן פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן) דֶר אָנְהֵייבּ פוּן אַקְרִיג אִיז וִוי אַעֶפֶענוּנְג פוּן וַואסֶר, אַז מֶען פַארְמַאכְט נִיט בַּאלְד קֶען וֶוערֶען אַגַאנְצֶע פַארְפְלֵייצוּנְג, אַקְרִיג אַז מֶען שְׁטִילְט נִיט אַיין בַּאלְד, קֶען קוּמֶן צוּ אַגְרוֹסֶע קְרִיג אוּנ פִיל שָׁאדִין (תּ שֶׁל תִּזָּכָר לָשׁוֹן נְקֵבָה הִיא מוּסַב עַל הַיוֹלֶדֶת) דֶר ת פוּן וָוארְט תִּזָּכָר אִיז לָשׁוֹן נְקֵבָה, מֶען מֵיינְט דִי בְּהֵמָה דִי נְקֵבָה וָוס וֶועט גִיבֶּארִין אַזָכָר : (כ) וּפֶטֶר חֲמוֹר]. דֶעם בְּכוֹר פוּן אַאֵייזִיל זָאל מֶען אוֹיסְלֵייזִין מִיט אַשֶׁעפְּס (וְלֹא שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה) אָבֶּער דֶעם בְּכוֹר פוּן אַיין אַנְדֶער בְּהֵמָה וָואס אִיז טָמֵא וָוס מֶען טָאר נִיט עֶסִין] דַארְף מֶען נִיט לֵייזֶען מִיט אַשֶׁעפְּס : וּתִפְדֶּה בְּשֶׂה]. זָאגְט רַשִׁ"י (נוֹתֵן שֶׂה לַכֹּהֵן) דֶר בַּעַל הַבַּיִת פוּן אֵייזִיל גִיט אַשֶׁעפְּס צוּם כֹּהֵן תוּלִּין בְּיַד כֹּהֵן) אוּנ דֶר שֶׁעפְּס אִיז נִיט הֵיילִיג בַּיי דֶעם כֹּהֵן (וּפֶטֶר חֲמוֹר מוּתָּר בַּעֲבוֹדָה לְבְעָלִים) דֶער בְּכוֹר פוּן אֵייזִיל דֶעם וִוי מֶען הָאט אִים אוֹיסְגֶעלֵייזְט מִיט אַשֶׁעפְּס, אִיז עֶר אוֹיךְ נִיט הֵיילִיג אוּנ מֶען מֶעג מִיט אִים אַרְבֶּעטְן : וַעֲ זָאגְט רַשִׁ"י (עוֹרְפוֹ בְקוֹפִיץ) מִיט אַבְּרֵייטֶע הַאק הַאקְט מֶען אָפּ דֶעם קָאפּ פוּן דֶעם אֵייזִיל בְּכוֹר (הוּא הִפְסִיד מָמוֹ כֹּהֵן לְפִיכָךְ יוּפְסַד מָמוֹנוֹ) וַוייל עֶר הָט גֶעמַאכְט שָׁאדֶען גֶעלְט דֶעם כֹּהֵן, עֶר הָט נִיט גִיגֶעבְּן דֶעם שֶׁעפְּס צוּם כֹּהֵן, זָאל עֶר שָׁאדֶן הָאבֶּן זַיין גֶעלְט אוּנ זָאל הַרְגֶנֶן דֶעם אֵייזִיל בְּכוֹר : וְכָל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה]. אַלֶע בְּכוֹרִים פוּן דַיינֶע ק זָאלְסְטוּ אוֹיסְלֵייזִין (חֲמִשָּׁה סְלָעִים פִּדְיוֹנוֹ קָצוּב) דָאס אוֹיסְלֵייזוּנְג אִיז בֶּעשְׁטִימְט אִין דִיא תּוֹרָה פִינְף סְלָעִים (שֶׁ וְוִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וּפְדוּיָו מִבֶּן חוֹדֶשׁ תִּפְדֶּה) וֶוען דֶער בְּכוֹר וֶוערְט אַלְט אַחוֹדֶשׁ דַארְף מֶען אִים אוֹיסְלֵייזִין פִינְף סְלָעִים : וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם]. זָאגְט רַשִׁ"י (לְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא) נָאךְ דֶעם סֵדֶר פוּן פָּסוּק (דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ) אִיז אַבֶּעזוּנְדֶער זַאךְ (וְאֵינוֹ מוּסַב עַל הַבְּכוֹר) דָאס גִיהֶער נִיט צוּם עִנְיָן פוּן בְּכוֹר (שֶׁאֵין בְּמִצְוַת בְּכוֹר רְאִיַּית פָּנִים) בַּיי דִי פוּן בְּכוֹר דַארְף מֶען דָאךְ נִיט גֶעזֶעהְן וֶוערֶן פַר הקב"ה (אֶלָּא אַזְהָרָה אַחֶרֶת הִיא) נָאר דָאס אִיז אַבֶּעזוּנְדֶער מִצְוָה (וּכְ לָרֶגֶל לִרְאוֹת) אַז אִיר וֶועט קוּמֶען אוֹיף יוֹם טוֹב גִיזֶעהְן וֶוערֶען פַר הקב"ה (לֹא יֵרָאוּ פְּנֵי רֵיקָם) זָאל נִיט גְזֶעהְן וֶוערֶ פָּנִים לֵיידִיג (מִצְוָה עֲלֵיכֶם לְהָבִיא עוֹלַת רְאִיַּית פָּנִים) עֶס אִיז אַמִצְוָה אוֹיף אַייךְ אִיר זָאלְט בְּרֵיינְגֶען אַקָרְבָּן עוֹלָ גִיזֶעהְן וֶוערֶען פַאר הקב"ה (וּלְפִי מִדְרָשׁ בְּרַיְיתָא) א׳נ וְוִיא עֶס אִיז גֶעלֶערוּנְט אִין דִי בְּרַיְיתָא (מִקְרָא יָתֵר הוּא) אִיז דָ אִיבֶּעריגֶר פָּסוּק (וּמוּפְנֶה לִגְזֵרָה שָׁוָה) דֶר פָּסוּק אִיז לֵיידִיג צוּ לֶערְנֶן אַגְזֵרָה שָׁוָה (לְלַמֵּד עַל הַעֲנָקָתוֹ שֶׁל עֶבֶד עִבְרִי) דֶער קוּמְט לֶערְנֶען אַז אַיוּדִישֶׁער קְנֶעכְט גֵייט אַרוֹס פְרַייא פוּן זַיין בַּעַל הַבַּיִת דַארְף דֶר בַּעַל הַבַּיִת אִים בַּשֵׁיינְקֶען וְשֶׁהוּא

רש"י

הביכור שהתבואה מתבכרת בבישולה : (יט) כל פטר רחם לי. באדם : וכל מקנך תזכר וגו'. וכל אשר תזכר בפטר שור ושה י אשר יפטור זכר את ר פטר. לשון פתיחה וכן (משלי יז) פוטר מים ראשית תי"ו של תזכר לשון נקבה היא מוסב על היולדת : (כ) חמור. ולא שאר כ בהמה טמאה : תפדה ב נותן שה לכהן והוא חולין ביד ל כהן ופטר חמור בעבודה לבעלים : וערפתו. עורפו בקופיץ הוא ממון כהן לפיכך יופסד ממונו : כל בכור בניך ת חמשה סלעים פדיונו קלוב שנאמר (במדבר יח) מבן חדש תפדה : ולא יראו פני ריקם. לפי של מקרא דבר בפני עלמו הוא ואינו מוסב על שאין במלות בכור ראיית פנים אלא אזהרה אחרת וכשתעלו לרגל לראות לא יראו פני ריקם מלוה עליכם עולת ראיית פנים ולפי מדרש ברייתא מקרא ית ומופנה לגזרה שוה ללמד על הענקתו של עבד עברי המשה סלעים מכל מין ומין מ כפדיון בכור במסכת

שפתי חכמים

בכך כלום אל תעלה על דעתך בזה כי אני מעלה עליך וכו' : י אשר מלת אשר מן תזכר וגו' וכי"ת מפטר והוסיף כי"ת על פטר מפני שתזכר שב על המקנה שהיא היולדת לא על הפטר ופירושו וכל מקנך אשר יפטור זכר את רחמה : כ וכס"פ בא מפרש רש"י ה ל משא"כ בשאר פסולי המוקדשים שנפדו שהם ותמורתן אסורו ועבודה ביון שנכנסו במקומן : מ דכתיב הכא ריקם וכפ' ראה

פירוש לתורת אלהים

חוֹדֶשׁ הָאָבִיב וָוס דִי תְּבוּאָה וֶוערְט צַייטֶג דָאס אִיז דֶער חוֹדֶשׁ נִיסָן כִּי וָוארוּם אִין דֶעם חוֹדֶשׁ וָוס דִיא תְּבוּאָה וֶוערְט צַייטִיג יָצָאתָ בִּיסְטוּ אַרוֹס גִגַאנְגֶן פוּן מִצְרַיִם : (יט) כָּל אַלֶע זְכָרִים פוּן מֶענְטְשֶׁען וָוס זֵייא זָעגֶען בְּכוֹרִים לִי זָאל זַיין צוּא מִיר וְכָל מִקְנְךָ אוּנ אַלִי דַיינֶע פִיךְ וָוס דִי זְכָרִים פוּן זֵייא וֶועלֶען זַיין בְּכ זָאלֶן זַיין צוּ מִיר סַיי אֵיין אָקְס אָדֶר אַלַאם : (כ) אוּנ דֶער בְּכוֹר פוּן אֵיין אֵייזִיל תִּפְדֶּה זָאלְסְטוּ לֵייזֶען מִיט אַלַאם אוּנ זָאלְסְט דָם גֶעבֶּן צוּם כֹּהֵ אוּנ אוּב דוּ וֶועסְט אִים נִיט אוֹם לֵייזֶן וַעֲרַפְתּוֹ זָא

הוא׃ טו פֶּן־תִּכְרֹת בְּרִית לְיוֹשֵׁב
הָאָרֶץ וְזָנוּ ׀ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם וְזָבְחוּ
לֵאלֹהֵיהֶם וְקָרָא לְךָ וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ׃
טז וְלָקַחְתָּ מִבְּנֹתָיו לְבָנֶיךָ וְזָנוּ בְנֹתָיו
אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן וְהִזְנוּ אֶת־בָּנֶיךָ אַחֲרֵי
אֱלֹהֵיהֶן׃ יז אֱלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשֶׂה־
לָּךְ׃ יח אֶת־חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר
שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת אֲשֶׁר
צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי
בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם׃

אונקלוס

אֵל קַנָּא הוּא׃
לְמָא תִגְזַר קְיָם
אַרְעָא וְיִטְעוֹן
טַעֲוָתְהוֹן וְיִדְבְּחוּן
תְהוֹן וְיִקְרוֹן לָךְ
מִדִּבְחֵיהוֹן׃
ב מִבְּנַתְהוֹן לִבְנָךְ
בְּנַתְהוֹן בָּתַר
הוֹן וְיִטְעַיַן יָת בְּנָךְ
טַעֲוָתְהוֹן׃ יז דַּחֲלַן
א לָא תַעְבֵּד לָךְ׃
חַגָּא דְפַטִּירַיָּא
שִׁבְעָא יוֹמִין תֵּיכוֹל
א כְּמָא דִי פַקֵּדְתָּךְ
יַרְחָא דַאֲבִיבָא אֲרֵי
א דַאֲבִיבָא נְפַקְתָּא

אלהי מסכה פסחים קיח מכות כג: את פסחים שם מכות שם:

בעל הטורים

תכרות ברית ליושב הארץ. ליושב מלא וי"ו דששה היו שהזהיר עליהם שגרגשי עמד ופנה: (טז) והזנו את בניך אחרי אלהיהן. וסמיך מסכה רמז שעשו כמין זכרות נמצלת לע"ג וגם עשו כמין זכרות ללמי ע"א כדכתיב ותזני בם: (יח) סמך את חג המצות לאלהי מסכה לומר שע"ג אסורה בהנאה כחמץ בפסח:

רש"י

קנאה אוחז בגלהונו ופורע מעוזביו: (טו) ואכלת. כסבור אתה שאין עונש באכילתו ואני מעלה כמודה בעבודתו שמתוך כך אתה בא ולוקח לבניך (שם ה): (יח) חדש האביב. חדש

בית יהודא

ער האלט אין זיין שטארקייט (ופורע מעוזביו) אונ ער שטראפט די מענטשען וואס פארלאזען אים: (טו) וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ. דו וועסט עסען פון זיין שעכטונג (כסבור אתה שאין עונש באכילתו) דו וועסט מיינען עס איז ניטא אשטראף פר דעם עסען מיט דיא געצינדיגער (ואני מעלה עליך כמודה
ו) אונ איך וועל אויף דיר רעכענען גלייך ווי דו וואלסט געגלויבט אין די עבודה זרה׳ וואס ער דינט צו איר
כך) נייל דו וועסט עסען מיט אים (אתה בא ולוקח מבנותיו לבניך) וועסטו קומען נעמען פון זיינע טעכטער
צו דיינע זיהן: (יח) (חודש האביב). מיינט מען (חודש הביכור) דער חודש פון צייטיגונג (שהתבואה מתבכרת

דעת זקנים מבעלי התוספות

אלהי מסכה. לפי שעשו להם עגל מסכה חזר והזהירן שלא עוד כן: (יח) את חג המצות. כלומר לא תוסיף עוד כאשר עשית בעגל כדכתיב ויאמרו חג לה׳ מחר וגם איד לע"ז אלא אותן שצויתי לך תשמור ולפיכך סמכו

שפתי חכמים

אעפה נפלאות שהוא פי׳ ונפלינו: ט ר"ל שהוא טעם אלעיל כלו׳ שמא תאמר על דעתך לו׳ שאין האיסור והאזהרה אלא בעבודה שלהן בלבד כיון שהזהרתיך את מזבחותם וגו׳ אבל שתכרות להם ברית כדי שתהיה אוכל מזבחן יחד עמהם בתכורה את כסבור אתה שאין

פירוש לתורת אלהים

ואס זינדיגען: (טו) פֶּן טָאמֶר וועסטו כּוֹרֵת בְּרִית יוֹשֵׁב צוא דיא זיצר פון דעם לאנד וְזָנוּ אונ דיא פון דעם לאנד וועלען גיין אַחֲרֵי נאך זייערי געטער וְזָבְחוּ אונ זייא וועלען שעכטען צוא י אפ געטער וְקָרָא אונ זייא וועלען רופען צו דיר אונ דו וועסט עסען פון זיין שעכטונג [עיין רש"י] ת דעם וועט זיין: (טז) וְלָקַחְתָּ וועסטו נעמען פון טעכטער פר ווייבער לְבָנֶיךָ צו דייני זין וְזָנוּ אונ זייערי טעכטער וועלען גיין אַחֲרֵי נאך זייערי אפ געטער וְהִזְנוּ אונ זיי וועלען מאכען זינדיגען דייגע זין אַחֲרֵי נאך זייערי אפ געטער: (יז) אֱלֹהֵי מַסֵּכָה געגאסענע אפ געטער לא תַעֲשֶׂה לָּךְ זאלסט דו ניט מאכען צו דיר: (יח) אֶת חַג הַמַּצּוֹת דעם יום טוב פון פסח וואס מען עסט דענסטמאל מצות תִּשְׁמֹר זאלסטו היטען שִׁבְעַת יָמִים זיבען טאג תֹּאכַל זאלסטו עסין מצות אֲשֶׁר אזוי ווי איך האב דיר געבאטען לְמוֹעֵד צו דער צייט פון דעם

מצות השם

וְקָרָא לְךָ וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ) פון דעם פסוק אוך פון דעם פסוק אין (פרשת האזינו) (אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ) דאס איז וואס די אפגעטער עסין דאס בעסטע פון זייער שעכטונג מיינט מען דיא גוים זענען מקריב דיא בעסטע קרבנות זייא אונ גיסען דיא בעסטע ווייגען לערגען מיר ארו"ם אז זאר נישט עסין ביא קיין גוי אונ מען טאר מיט זייא אין איינעם נישט זיצען ווען זייא מאכען חתונה זייערע קינדער אפילו דער גוי וויל דעם יוד געבען כשר צוא עסין אונ זייערע ווייגען איז אסור בהנאה אונ אז איין גוי רירט אן אין יודס ווין איז דער ווין אסור מען טאר אים נישט טרינקען אונ דיא מצוה איז נוהג אויף יעדען ארט אין יעדער צייט:

הָעָם אֲשֶׁר־אַתָּה בְקִרְבּוֹ אֶת־
מַעֲשֵׂה יְהוָה כִּי־נוֹרָא הוּא אֲשֶׁר אֲנִי
עֹשֶׂה עִמָּךְ׃ יא שְׁמָר־לְךָ אֵת אֲשֶׁר
אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם הִנְנִי גֹרֵשׁ מִפָּנֶיךָ
אֶת־הָאֱמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי
וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי׃ יב הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־
תִּכְרֹת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אַתָּה בָּא עָלֶיהָ פֶּן־יִהְיֶה לְמוֹקֵשׁ
בְּקִרְבֶּךָ׃ יג כִּי אֶת־מִזְבְּחֹתָם תִּתֹּצוּן
וְאֶת־מַצֵּבֹתָם תְּשַׁבֵּרוּן וְאֶת־אֲשֵׁרָיו
תִּכְרֹתוּן׃ יד כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל
אַחֵר כִּי יְהוָה קַנָּא שְׁמוֹ אֵל קַנָּא

תו"א כי לא תשתחוה גיטין נז סנהדרין סב הוריות ד חולין סב פ"ג ח:

אונקלוס

דִּי אַתְּ בֵּינֵיהוֹן יָת ...
דַּייָ אֲרֵי דְחִיל ה...
אֲנָא עָבֵד עִמָּךְ׃
לָךְ יָת דִּי אֲנָא מְ...
יוֹמָא דֵין הָא אֲנָא ...
מִן קֳדָמָךְ יָת אֱ...
וּכְנַעֲנָאֵי וְחִתָּאֵי וּ...
וְחִוָּאֵי וִיבוּסָ...
יב אִסְתַּמַּר לָךְ ...
תִּגְזַר קְיָם לְיָתֵב ...
דִּי אַתְּ עָלֵל עֲלַהּ ...
יְהֵי לְתַקְלָא בֵּינָךְ׃
יָת אֱגוֹרֵיהוֹן תְּתָרְ...
קָמָתְהוֹן תְּתַבְּרוּן
אֲשֵׁרֵיהוֹן תְּקַצְּ...
יד אֲרֵי לָא תִסְגּוּד לְ...
עַמְמַיָּא אֲרֵי יְיָ ...

רשב"ם

הזה אשר דברת אעשה. שאמרת ... ועמך. שנגד כל עמך אעשה לך ה... כל העם את הגדולה שאני עושה עמ... כדכתיב וייראו מגשת אליו וכתיב ... ישראל את פני משה כי קרן ...

רש"י

שתהיו מובדלים בזו מכל האומות עו"א שלא תשרה ... עליהם: (יא) את האמרי וגו'. ו' אומות יש כאן כי ... עמד ופנה מפניה': (יג) אשריו. (ע"ז מד) הוא אילן ש... אותו: (יד) קנא שמו. מקנא להפרע ואינו מוו...

בית יהודא

מוּבְדָּלִים בְּזוּ מִכָּל הָאוּמוֹת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים) מִיט דִי זַאךְ וֶועט איר זַיין אָפְּגֶעשֵׁיידְט פוּן אַלֶע פֶעלְקֶער וָוס דִינֶען צוּ שְׁטֶערֶן (שֶׁלֹּא תִשְׁרֶה שְׁכִינָתִי עֲלֵיהֶם) מַיין שְׁכִינָה זָאל נִיט רוּהֶען אוֹיף זֵיי: (יא) וְאֶת הָאֱמוֹרִי וגו') זָאגְט רש"י (שִׁשָּׁה אוּמוֹת יֵשׁ כַּאן) דָא זֶענֶען גֶעצֵיילְט זֶעקְס פֶעלְקֶער (כִּי הַגִּרְגָּשִׁי עָמַד וּפָנָה מִפְּנֵיהֶם) וָוארוּם דָאס פָאלְק גִרְגָּשִׁי אִיז אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶען פוּן זַיין לַאנְד אוּנ הָט גֶעמַאכְט לֵיידִיג דֶעם אָרְט פַר ד... (יג) וַאֲשֵׁרָיו) זָאגְט רש"י (הוּא אִילָן שֶׁעוֹבְדִים אוֹתוֹ) דִי בּוֹימֶער וָואס דִי פֶעלְקֶער פְלֶעגֶען דִינֶען צוּ זֵייא, הֵייסֶען ... (יד) וְקַנָּא שְׁמוֹ) דֶער נָאמֶען פוּן הקב"ה אִיז קַנָּא (מְקַנֵּא לְהִפָּרַע) עֶר צֶערוּנְט צוּ שְׁטְרָאפֶען דֶעם מֶענְטְשׁ ... עֲבוֹדָה זָרָה (וְאֵינוֹ מְוַתֵּר) אוּנ עֶר שֵׁיינְקְט נִיט (וְזֶהוּ כָּל לְשׁוֹן קַנָּאָה) דָאס אִיז דֶערְטַייטְשׁ פוּן וָוארְט קַנָּאָה (אִיתַּ...

דעת זקנים מבעלי התוספות

רחום וחנון וסלחת לעונינו ולחטאתנו ונחלתנו פירוש תנחילנו הארץ שנשבעת לאבותינו

פירוש לתורת אלהים

דָס גַאנְצֶע פָאלְק וָואס דוּא בִּיסְט צְווִישֶׁן אִים וֶועט זֶעהֶן אֶת מַעֲשֵׂה יְיָ גָאטְס וֶוערְק כִּי נוֹרָא וָוס עֶס אִיז פָארְכְטֶג אֲשֶׁר וָוס אִיךְ וֶועל מִיט דִיר טוּעֶן: (יא) שְׁמָר לְךָ הִיט צוּ דִיר צוּ הַאלְטֶן אֵת אֲשֶׁר וָוס אִיךְ גִיבִּיט דִיךְ הַיינְט הִנְנִי אִיךְ פַאר טְרַייבּ פוּן פַאר דִיר דִיא זִיבֶּען פֶעלְקֶער: (יב) הִשָּׁמֶר לְךָ הִיט דִיךְ פֶּן טָאמֶער וֶועסְטוּ כּוֹרֵת בְּרִית זַיין לְיוֹשֵׁב צוּ דִי זִיצֶר פוּן דֶעם לַאנְד אֲשֶׁר וואס דוּ קוּמְסְט אוֹיף אִיר פֶּן וָוארוּם טָאמֶער וֶועט עֶר זַיין צוּ אַשְׁטְרוּכְלוּנְג בְּקִרְבֶּךָ צְווִישֶׁען דִיר: נַייעֶרְט אֶת מִזְבְּחוֹתָם זֵייעֶרֶע מִזְבְּחוֹת תִּתּוֹצוּן זָאלְ... צוּ שְׁטוּסֶען וְאֶת מַצֵּבוֹתָם אוּנ אִירֶע שְׁטֵיינֶעְנְדִיגֶע ... כּוֹכָבִים תְּשַׁבֵּרוּן זָאלְט אִיר צוּ בְּרֶעכֶן וְאֶת אֲשֵׁרָיו בֵּיימֶער וָוס זֵייא דִינֶען צוּ זֵיי תִּכְרוֹתוּן זָאלְט אִיר ... שְׁנַיידֶען: (יד) כִּי וָ... לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה דוּ זָאלְסְט ... בּוּקֶן לְאֵל אַחֵר צוּ קֵיין אַנְדֶערֶען גָאט כִּי וָוארוּם קַנָּא זַיין נָאמֶען אִיז קַנָּא רֶעכִינְדֶער עֶר צֶערִינְ...

משלי יוסף

וֶועסְטוּ נִיט קֶענֶען פַר קוֹיפֶען פוּן דֶר סְחוֹרָה, דָס אִיז דִי מִדּוֹת, וָוארוּם קֵיינֶר וֶועט נִיט צוּ רַייסֶען זַיין מַלְבּוּשׁ וַוייל דִיא מַלְאָכִים הָאבֶּען נִיט קֵיין יֵצֶר הָרָע זִינְדִיגֶען זֵיי נִיט, דְרוּם (יֵלֶךְ נָא יְיָ בְּקִרְבֵּנוּ) זָאלְסְטוּ בֶּעסֶער גֵיין צְווִישֶׁען אוּנְז (כִּי עַם קְשֵׁה עֹרֶף הוּא) וָוארוּם דִי יוּדֶען זֶענֶען אֵיין אַקְעֶנְדִיג פָאלְק וֶועלֶען זֵייא זִינְדִיגֶען וֶועסְטוּ קֶע... קוֹיפֶען דַיין סְחוֹרָה, הַיינוּ (וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ) דוּ זָאלְ... מוֹחֵל זַיין דִיא עֲבֵירוֹת:

אֲדֹנָ֖י יֵֽלֶךְ־נָ֥א אֲדֹנָ֖י בְּקִרְבֵּ֑נוּ כִּ֤י עַם־
קְשֵׁה־עֹ֙רֶף֙ ה֔וּא וְסָלַחְתָּ֛ לַעֲוֺנֵ֥נוּ
וּלְחַטָּאתֵ֖נוּ וּנְחַלְתָּֽנוּ׃ ששי י וַיֹּ֗אמֶר
הִנֵּ֣ה אָנֹכִי֮ כֹּרֵ֣ת בְּרִית֒ נֶ֤גֶד כָּל־עַמְּךָ֙
אֶֽעֱשֶׂ֣ה נִפְלָאֹ֔ת אֲשֶׁ֛ר לֹא־נִבְרְא֥וּ
בְכָל־הָאָ֖רֶץ וּבְכָל־הַגּוֹיִ֑ם וְרָאָ֣ה כָל־

אונקלוס

חית רַחֲמִין קֳדָמָךְ
ךְ כְּעַן שְׁכִנְתָּא דַיְיָ
א אֲרֵי עַם קְשֵׁי קְדָל
וְתִשְׁבּוֹק לְחוֹבָנָא
טאָנָא וְתַחְסְנִנָּנָא׃
ר הָא אֲנָא גְּזַר קְיָם
כָּל עַמָּךְ אֶעְבֵּד
ן דִּי לָא אִתְבְּרִיאוּ
אַרְעָא וּבְכָל
יָא וְיִחְזֵי כָל עַמָּא

תו"א הנה אנכי ר"ה יז: וראה כל העם עקידה שער יג:

רשב"ם

ם קשה עורף הוא. יכול אתה ללכת בקרבנו מאחר שסולחן ורחמן אתה: (י) הנה אנכי כורת ברית. על זאת שאלך עמהם. גם את הדבר

רש"י

התנו מאחר שאתה נושא עון ואם עם קשה עורף הוא
ך ואמרת על זאת פן אכלך בדרך אתה תסלח
ן וגו' יש ו כי במקום אם: ונחלתנו. ותתננו לך
(ס"א שתתן לנו נחלה) מיוחדת זו היא בקשת
ן ז אני ועמך שלא תשרה שכינתך על האומות עו"א:
רת ברית. ח על זאת: אעשה נפלאות. לשון ונפלינו

בית יהודא

בְּקִרְבֵּנוּ. זָאל הקב"ה גֵיין צְוִוישֶׁן אוּנְז (כְּמוֹ שֶׁהִבְטַחְתָּ) וְוִי דוּ הָאסְט צוּגֶעזָאגְט (מֵאַחַר שֶׁאַתָּה נוֹשֵׂא עָוֹן) וַוייל דוּ בִּיזְט מוֹחֵל דִי עֲבֵירוֹת (וְאִם עַם קְשֵׁה עוֹרֶף הוּא וַיַּמְרוּ בְּךָ) אוּנ אֲפִילוּ יוּדֶען זֶענֶען אַיין הַארְט־נַאקִינְגֶע פָאלְק אוּנ וֶועלֶען זִינְדִיגֶען צוּ דִיר (וְאָמַרְתָּ עַל זֹאת פֶּן אֲכַלְךָ בַּדָּרֶךְ) אוּנ וֶועגֶן דֶעם הָאסְטוּ גֶעזָאגְט טָאמֶער וֶועל אִיךְ דִיךְ פַארְלֶענְדֶן אִין וֶועג (אַתָּה תִּסְלַח לַעֲוֹנֵינוּ) פוּן הַיינְט אוּנ וַוייטֶער וֶועסְטוּ מוֹחֵל
ִנְזֶרֶע זִינְד, זָאגְט רש"י (יֵשׁ כִּי בִּמְקוֹם אִם) כִּי עַם קְשֵׁה עוֹרֶף אִיז גְלַייךְ וִויא עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען אִם עַם
עוֹרֶף, אוֹיבּ זֵיי זֶענֶען אֲפִילוּ אַיין עַם קְשֵׁה עוֹרֶף, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן: וּנְחַלְתָּנוּ. (תִּתְּנֵנוּ לְךָ לְנַחֲלָה) וֶועסְטוּ אוּנְז גֶעבֶּן
אַלֶען זַיין צוּ דִיר אַאֵייבִּיגֶע פָאלְק (נַחֲלָה מְיוּחֶדֶת) אַבֶּעזוּנְדֶערֶע פָאלְק (זוּ הִיא בַּקָּשַׁת וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ) דָאס אִיז
מֹשֶׁה הָט פְרִיעֶר גֶעבֶּעטֶען אִיךְ מִיט דַיין פָאלְק זָאלֶען מִיר זַיין אָפְּגֶעשֵׁיידְט פוּן אַלֶע פֶעלְקֶער וָואס זֶענֶען אוֹיף דֶר
(שֶׁלֹּא תַּשְׁרֶה שְׁכִינָתְךָ עַל עוֹבְדֵי כוֹכָבִים) דַיין שְׁכִינָה זָאל נִיט רוּהֶען אוֹיף דִי שְׁטֶערֶן־דִינֶער: (י) וְכוֹרֵת בְּרִית.
ת) הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה אִיךְ זָאג דִיר מִיט אַפַארְזִיכֶערוּנְג אַז מַיין שְׁכִינָה וֶועט נִיט רוּהֶען נָאר אוֹיף
: וְאֶעֱשֶׂה נִפְלָאוֹת. (לָשׁוֹן וְנִפְלֵינוּ) דָאס וָוארְט „נִפְלָאוֹת" אִיז טַייטְשׁ אָפְּשֵׁיידוּנְג, וְוִי דֶר וָוארְט „נִפְלֵינוּ" (שֶׁתְּהֵא

דעת זקנים מבעלי התוספות

: והשתחוה ולפי' חזר והוסיף תפלה על תפלה אם נא
י חן בעיניך ילך נא וגו' כלו' מאותו טעם שאמרת לנו
תלך לפי שעם קשה עורף אתה פן אכלך בדרך מאותו
אנו צריכין שתלך עמנו כי עם קשה עורף הוא ואתה אל

שפתי חכמים

נמלא הד' דורות שכנגדת פורעניות הם ב' אלפים במדה טובה: ו דק"ל אדרבה בשביל שהם עם קשה עורף לא היה לו לילך עמהם כמ"ש לעיל אתה עם קשה עורף רגע אחד אעלה בקרבך וכליתיך ומפרש דהאי כי כמו אם: ז (ס"א) שתתן לנו נחלה מיוחדת פי' שתהא השראת שכינתך בנו בלבד ולא בשאר אומות ולפי שכבר השיב לו ה' אמר זו היא בקשת ונפלינו וכו' כלומר שהזכיר פה מה שביקש בראשונה: ח פי' על בקשת ונפלינו והוא הכתוב אחריו נגד כל עמך

פירוש להורת אלהים

ָחֵן אִין דַיינֶע אוֹגֶין אֲדֹנָי גָאט יֵלֶךְ בֶּעט אִיךְ דִיךְ
ִכִינָה פוּן גָאט זָאל אַלֵיין גֵיין צְוִוישֶׁן אוּנְז כִּי עַם
אוּנ אוֹבּ זֵיי זֶענֶען אַהַארְט אַקֶענְדִיג פָאלְק אוּנ
ן ווִידֶער שְׁפֶּענֶגֶן קֶעגֶען דִיר וְסָלַחְתָּ וֶועסְטוּ פַר
ן צוּ אוּנְזֶרֵי עֲבֵירוֹת וָוס מִיר טוּעֶן הֵן בְּשׁוֹגֵג הֵן
בְּמֵזִיד וּנְחַלְתָּנוּ אוּנ גִיבּ אוּנְז צוּ דִיר פַר אַנַחֲלָה [ע' רש"י]:
(י) הִנֵּה אִיךְ בִּין מִיט דִיר כּוֹרֵת בְּרִית אוֹיף דֶעם נֶגֶד
קֶעגֶען נָאר דַיין פָאלְק אֶעֱשֶׂה וֶועל אִיךְ טוּעֶן אַיין אָפּ
שֵׁיידוּנְג אֲשֶׁר דָס גְלַייכֶן אִיז נִיט בַּשַׁאפֶן גְוָוארֶן אִין
דֶר גַאנְצֶר וֶועלְט וּבְכָל אוּנ אִין אַלֶע פֶעלְקֶר וְרָאָה אוּנ

משלי יוסף

ן, אִיז דָאךְ אַקֻשְׁיָא וָוס הָט מֹשֶׁה גִיבֶּעטֶען גָאט, וַוייל
דֶן זֶענֶען אַהַארְט אַקִינְדִיג פָאלְק זָאל גָאט גֵיין צְוִוישֶׁען
אָמֶער מֵחֲמַת דֶעם טַעַם הָט גָאט גֶעזָאגְט (כִּי לֹא אֶעֱלֶה
ךָ כִּי עַם קְשֵׁה עוֹרֶף אָתָּה) אִיךְ וֶועל נִיט אוֹיף גֵיין
טֶן דִיר וָוארוּם דוּ בִּיסְט אַיין הַארְט אַקִינְדֶעג פָאלְק.
ָאךְ מֹשֶׁה גָאר נִיט גֶעוֶוערְגְט מִיט זַיין גֶעבֶּעט. נָאר
קֶען דִי זַאךְ פַר שְׁטֵיין מִיט אַמָשָׁל אֵיינֶר הָט גִיהַנְדִילְט
שְׁטִיקֶר זַיידֶן וַוארְג וָוס מֶען קֶען דֶר מִיט פַר רֶעכְטֶען
ע מַלְבּוּשִׁים זַיידֶנֶע, אַמָאל אִיז דֶר סוֹחֵר גֶעפָארֶן אִין
מְדִינָה אַרַיין וָוס עֶס אִיז דָארְט נִיט בְּנִמְצָא קֵיין זַיידֶן
ג אוּנ מֶען גֵייט נִיט אִין קֵיין זַיידֶענֶע מַלְבּוּשִׁים, אִיז
סוֹחֵר גֶעפָארֶן אִין דֶר מְדִינָה פוּן שְׁטָאט צוּ שְׁטָאט אוּנ
נָאר גֵיישְׁט פַר קוֹיפְט פוּן זַיין סְחוֹרָה, הָט זִיךְ דֶר סוֹחֵר
זֵייעֶר פַר וִוינְדֶערְט וָוס עֶר פַר קוֹיפְט נִיט פוּן זַיין סְחוֹרָה,
הָאבֶּן דִי מֶענְטְשֶׁען פוּן דָארְטֶן גְזָאגְט צוּם סוֹחֵר דוּ וַוייסְט
דָאךְ אַז בַּיי אוּנְז גֵייט מֶען נִיט אִין קֵיין זַיידֶענֶע מַלְבּוּשִׁים
דַארְפֶן מִיר דַיין סְחוֹרָה נִיט הָאבֶּן נָאר דוּא פָאר אִין אַזוֹ
אַמְדִינָה וָוס מֶען בַּאנוּצְט זַיידֶענֶע מַלְבּוּשִׁים אוּנ זַיידֶענֶע
מַלְבּוּשִׁים וֶוערֶען גֶעךְ צוּ רִיסֶען דַארְף מֶען זֵיי פַר רֶעכְטֶען
וֶועסְטוּ דָארְטֶן קֶענֶען פַר קוֹיפֶן דַיין סְחוֹרָה מִיט אַגוּטֶען פְּרַייז,
דֶר נִמְשָׁל אִיז, מֹשֶׁה אִיז אַרוֹיף גִיגַאנְגֶען אוֹיף דֶעם הִימֶעל
אוּנ הָט גֶעפוּנֶען וְוִי גָאט ב"ה שְׁרַייבְּט (אֶרֶךְ אַפַּיִם) עֶר דֶר־
לֶענְגֶערְט דֶעם צָארֶן אוּנ שְׁטְרָאפְט נִיט בַּאלְד אוּנ אִיז נִיט
מוֹחֵל דִי עֲבֵירוֹת, עֶס אִיז אַזֶעלְכֶע זַאכֶן וָוס עֶס הֶעלְפְט צוּ
פַר רֶעכְטֶען וָוס מֶען הָט קָאלֶע גֶעמַאכְט, דְרוּם הָט מֹשֶׁה
גֶעזָאגְט צוּ גָאט אַז דוּ וֶועסְט נָאר גֵיין אוֹיף דֶעם הִימֶעל

וועסטו

נֹשֵׂא עָוֺן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה לֹא
יְנַקֶּה פֹּקֵד ׀ עֲוֺן אָבוֹת עַל־בָּנִים וְעַל־
בְּנֵי בָנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים׃
ח וַיְמַהֵר מֹשֶׁה וַיִּקֹּד אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ׃
ט וַיֹּאמֶר אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ

אונקלוס

לְאַלְפֵי דָרִין שָׁבֵק
וְלִמְרוֹד וּלְחוֹבִין
לְדְתַיְבִין לְאוֹרַ
וּלְדְלָא תַיְבִין לָא
מַסְעַר חוֹבֵי אֲבָהָן
בְּנִין וְעַל בְּנֵי בְנִין מְ
עַל דַּר תְּלִיתַי וְעַל
רְבִיעָי: ח וְאוֹחִי
וּכְרַע עַל אַרְעָא וּ
ט וַאֲמַר אִם

תו"א נושא עון יומא לו : ונקה שבועות לט יומא פו :וימהר משה סנהדרין קיא :

רשב"ם

בשם ה׳ לפניך : (ח) וימהר משה. כשראה הקב"ה עובר ושמע קולו מיד התחיל להשתחוות :

רש"י

עונות. אלו הזדונות. פשעים. אלו המרדים שאדם עושה להכעיס: ונקה לא ינקה. לפי פשוטו משמע שאינו מותר על העון לגמרי אלא נפרע ממנו מעט מעט. ור"ד מנקה הוא לשבים ולא ינקה לשאינן שבים (יומא פו): פוקד עון אבות על בנים. כשאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם שכבר פירש במקרא אחר לשונאי: ועל רבעים. דור רביעי. נמצאת מדה טובה מרובה על מדת פורענות אחת לחמש מאות שבמדה טובה הוא אומר נוצר חסד לאלפים: (ח) וימהר משה. כשראה משה שכינה עוברת ושמע קול הקריאה מיד וישתחו : (ט) ילך נא ה׳ בקרבנו.

בית יהודא

זָאגט רש"י (עֲוֹנוֹת, אֵלּוּ הַזְּדוֹנוֹת) עֲוֹנוֹת מֵיינְט מֶען דִי
עֲבֵירוֹת וָואס אַמֶענְטְשׁ טוּט וֶועגֶן זַיין תַּאֲוָה, עֶר וַוייס מֶען
טָאר דָס נִיט טְאן, עֶר קֶען נִיט אַיין הַאלְטֶן זַיין תַּאֲוָה,
עֶר מֵיינְט נִיט צוּ דֶערְצֶערְנֶען הקב"ה (פְּשָׁעִים, אֵלּוּ הַמְּרָדִים)
פְּשָׁעִים מֵיינְט מֶען (שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה לְהַכְעִיס) דִי עֲבֵירוֹת וָואס
אַמֶענְטְשׁ טוּט צוּ דֶערְצֶערְנֶען הקב"ה: וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה).
זָאגְט רש"י וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ מַשְׁמַע) וִוי דֶער פְּשַׁט אִיז מֵיינְט דֶער
פָּסוּק (שֶׁאֵינוֹ מְוַתֵּר עַל הֶעָוֹן לְגַמְרֵי) הקב"ה שֵׁיינְקְט נִיט דִיא
עֲבֵירוֹת אִין גַאנְצֶן (אֶלָּא נִפְרַע מִמֶּנּוּ מְעַט מְעַט) נָאר עֶר
וֶוערְט גֶעצָאהְלְט פוּן דֶעם מֶענְטְשׁ בִּיסְלַאכְוַוייז, הקב"ה
שְׁטְרָאפְט דֶעם מֶענְטְשׁ בִּיסְלַאכְוַוייז, עֶר זָאל קֶענֶען אוֹיסְ־
הַאלְטֶן דִי שְׁטְרָאף, דָאס אִיז נַקֵּה אוּנ לֹא יְנַקֶּה, גֶעשֵׁיינְקְט אוּנ נִיט גֶעשֵׁיינְקְט (וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ) אוּנ אוּנְזֶערֶע רַבָּנָ
(מְנַקֶּה הוּא לַשָּׁבִים) הקב"ה שֵׁיינְקְט דִיא עֲבֵירוֹת צוּ דִיא מֶענְטְשֶׁן וָואס טוּהֶען תְּשׁוּבָה (וְלֹא יְנַקֶּה לְשֶׁאֵינָן שָׁבִים)
צוּ דִי מֶענְטְשֶׁן וָואס טוּהֶען נִיט תְּשׁוּבָה, שֵׁיינְקְט עֶר נִיט: וּפֹקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים). הקב"ה שְׁטְרָאפְט דִי קִינְדֶ
זִינְד פוּן זֵייעֶרֶע פָאטֶערְס (כְּשֶׁאוֹחֲזִים מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם) אוֹיבּ דִיא קִינְדֶער זִינְדִיגֶען אוֹיךְ וִוי דִיא אֶלְטֶערְן
גֶעזִינְדִיגְט (שֶׁכְּבָר פֵּירֵשׁ בְּמִקְרָא אַחֵר לְשֹׂנְאָי) דִיא תּוֹרָה הָאט גֶעזָאגְט אִין אַיין אַנְדֶער פָּסוּק דֶער שְׁטְרָאף קוּמְט
קִינְדֶער וָואס הָאבֶּן מִיךְ פַיינְט: וְעַל רִבֵּעִים). מֵיינְט מֶען (דּוֹר רְבִיעִי) בִּיז אוֹיף דֶעם פֶערְדֶען אֵיינִיקֶל, זָאגְט
(נִמְצֵאת) וֶוערְט גֶעפוּנֶען, זֶעהְן מִיר (מִדָּה טוֹבָה מְרוּבָּה עַל מִדַּת פּוּרְעָנוּת אַחַת לְחָמֵשׁ מֵאוֹת) דִי גוּטֶע מִדּוֹת פוּן הקב"
מֶער פוּן דִי שְׁלֶעכְטֶע מִדּוֹת, פִינְף הוּנְדֶערְט מָאל אַזוֹי פִיל, בַּייא עֲבֵירוֹת שְׁטְרָאפְט הקב"ה בִּיז דֶעם פֶערְדֶען דוֹר (
טוֹבָה הוּא אוֹמֵר) אוּנ בַּיי בֶּעצָאהְלֶן שְׂכַר פַר מִצְוֹת זָאגְט דֶער פָּסוּק (נוֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים) הקב"ה הִיט דֶעם חֶסֶד צוּ
בִּיז צְוֵויי טוֹיזֶענְד דוֹרוֹת, אִין צְוֵויי טוֹיזֶענְד אִיז דָא פִיר מָאל פִינְף הוּנְדֶערְט: (ח) וַיְמַהֵר מֹשֶׁה). זָאגְט
(כְּשֶׁרָאָה מֹשֶׁה שְׁכִינָה עוֹבֶרֶת וְשָׁמַע קוֹל הַקְּרִיאָה מִיַּד וַיִּשְׁתַּחוּ) וֶוען מֹשֶׁה הָט גֶעזֶעהְן דִי שְׁכִינָה גֵייט דוּרְךְ אוּנ
גֶעהֶערְט וִוי הקב"ה הָט גֶערוּפֶען דִי דְרַייצֶעהְן מִדּוֹת, הָאט עֶר זִיךְ בַּאלְד גֶעבּוּקְט פַאר הקב"ה: (ט) וַיֵּלֶ

שפתי חכמים

נוצר לא יפול רק על העשוי כבר: ד ואע"פ שמדה השנית ממדות ה׳ ה׳ יש לה מדה זו שהיא מרחמת לשבים. י"ל דהמדה הזאת מוותרת לו את העון ומנקה אותו כאלו לא עשה אבל אינו עושה לו שום טובה מה שא"כ במדה השנית שמוחל לו וגם עושה לו טובה וזהו ההפרש שבין פשוטו למדרשו שמפשוטו משמע שאינו מוותר העון לגמרי אלא נפרע מעט מעט ומדרשו הוא שמוותר העון לגמרי. רא"ם: ה פי׳ דור אחד כמדת פורעניות הוא ה׳ מאות כמדה טובה

דעת זקנים מבעלי התוספות

דור דההם כמו שקורא לדור רביעי רבעים כך קורא לז אלפים: נושא עון. לאדם שחוטא ע"י יצר הרע ש לחטא: ופשע. אלו המרדים שאדם חוטא להכעיס. ו אומר מלך מואב פשע בי: וחטאה. שוגג כדאמר נפש כ בשגגה ר"ל אלו אני נושא ואיני פורע מהן מיד: ונקה לא שאינו מנקה אותם לגמרי אם לא על ידי תשובה ומעשי וכן אחז"ל ונקה לשבים ואינו מנקה לשאינן שבים אל עון אבות על בנים וגו׳: פוקד. גם זו ממדת רחמיו של

שאינו ממהר ליפרע אלא ממתין עד יום פקודה דכתיב וביום פקדי אכן אינו מן מנין י"ג מדות וזה קשה לדברי הא
וימהר משה לפי שהיה ירא פן יוסיף על דור חמישי ואדרבה לפי מה שפי׳ זו היא מדת רחמים שאינו משלם לאיש
(ח) וימהר משה. כיון ששמע המדות שאמר הקב"ה שהוא רחום וחנון וארך אפים נתיישבה דעתו על מה שאמר פ

פירוש לתורת אלהים

וְנַקֵּה אוּנ רֵיין לֹא יְנַקֶּה מַאכְט עֶר נִיט רֵיין [טייז ה״ה]
פֹּקֵד עֶר גֶדֶענְקְט עֲוֹן אָבוֹת דִיא זִינְד פוּן דִיא
עֶלְטֶרִין עַל בָּנִים אוֹיף דִיא קִינְדֶער [טייז ה״ה]
וְעַל בְּנֵי בָנִים אוּנ אוֹיף דִי קִינְדֶס קִינְדֶער עַל שִׁלֵּשִׁים אוֹיף
דְרִיט גֶבִּירְט וְעַל רִבֵּעִים אוּנ אוֹיף פֶערְד גֶיבִּירְט:

(ח) וַיְמַהֵר מֹשֶׁה אוּנ מֹשֶׁה הָט גְאַיילְט בְּשַׁעַת עֶר
גֶזֶעהֶן דִי שְׁכִינָה אִיז אִיבֶּער גֶפָארֶן פַר אִים אוּנ
גִיזָאגְט דִי שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת וַיִּקֹּד אוּנ עֶר הָא
גִיבֵּייגְט צוּ דֶר עֶרְד וַיִּשְׁתָּחוּ אוּנ הָט זִיךְ גֶ
(ט) וַיֹּאמֶר אוּנ מֹשֶׁה הָט גֶזָאגְט אִם אוֹבּ אִיךְ

משלי יוסף

(ט) אם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ יֵלֶךְ נָא אֲדֹנָי בְּקִרְבֵּנוּ כִּי עַם קְשֵׁה עֹרֶף הוּא. מֹשֶׁה הָט גֶעזָאגְט צוּ גָאט, אוֹבּ אִיךְ הָאבּ גִיפוּנֶען חֵן אִין דַיינֶע אוֹיגֶן זָאלְסְטוּ גֵיין צְווִישׁ וָוארוּם אַיין הַארְט אַקִינְדִיג פָאלְק אִיז עֶר, עֶר ווֹ

ויתיצב עמו שם ויקרא בשם יהוה: 6 ויעבר יהוה על פניו ויקרא יהוה יהוה אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת: 7 נצר חסד לאלפים

וקרא בשמא דיי:
עבר יי שכנתה על
הי וקרא יי יי אלהא
נא וחננא מרחיק
ומסגי למעבד טבון
וט: 7 נטר טיבו

כ׳ כ׳ ר״ה יז: אל רחום שם: ארך אפים עירובין כב בבא קמא נ סנהדרין קיא: ורב חסד ר״ה השנה יז:

רשב״ם

צב עמו. עם משה הנצב ל ם כדכתיב ונצבת על הצור: ויקרא בשם ה׳. הקב״ה קרא כשהיה עובר בשם כמו שהולך ומפרש. שכן כתוב למעלה וקראתי

רש״י

כ ן עין רעה אין לך יפה מן הצניעות: (ה) ויקרא ה׳. מתרגמינן וקרא בשמא ר דה׳: (ו) יי׳ יי׳. (ר״ה ת רחמים היא אחת קודם ש שיחטא ואחת לאחר ן וישוב: אל. אף זו מדת ת רחמים וכן הוא אומר ים כב) אלי אלי למה עזבתני ואין לומר למדת הדין זוכתני כך מצאתי במכילתא: ארך אפים. (סנהדרין מאריך אפו ואינו ממהר ליפרע שמא א יעשה תשובה: חסד. לצריכים חסד שאין ב להם זכיות כ״כ (ר״ה אמת. לשלם שכר טוב לעושי רצונו: (ז) נצר חסד. ם עושה ג לפניו: לאלפים לשני אלפים דורות:

בית יהודא

אעין הרע (אין לך יפה מן הצניעות) עס איז ניטא בעסער ווי די זאך וואס מען טוהט אין דר שטיל: (ה) ויקרא בשם ה׳. זאגט רש״י (מתרגמינן וקרא בשמא דה׳) דר תרגום זאגט דס מיינט מען משה׳ן, משה הט גערופן דעם נאמן ה׳ ועיין ש״ח: (ו) ה׳ ה׳. (מדת רחמים היא) דר נאמן ה׳ ווייזט אויף די מדה רחמנות פון הקב״ה, און צו וואס שטייט צוויי מאל ה׳? (אחת קודם שיחטא ואחת לאחר שיחטא וישוב) איין מאל הט הקב״ה רחמנות אויף דעם מענטש איידער ער זינדיגט אפילו הקב״ה ווייס גוויס ער וועט זינדיגן, פון דעסטוועגן ווייל ער האט נאך ניט געזינדיגט הט הקב״ה אויף אים רחמנות, און נאכדעם אז דער מענטש האט שוין געזינדיגט

ר טוהט תשובה, הט אוך הקב״ה אויף אים רחמנות: נאל. זאגט רש״י (אף זו מדת רחמים) דר נאמן אל ווייזט אוך י מדה רחמנות (וכן הוא אומר) און אזו זאגט דער פסוק (אלי אלי למה עזבתני) מיין רחמנות׳דיגער גאט פר וואס האסטו ארלאזן, און או דר נאמן „אל״ וואלט געווען דר מדת הדין (ואין לומר למדת הדין למה עזבתני) מען וועט דאך ניט ום מדת הדין פר וואס האסטו מיך פרלאזן, יעדער מענטש וויל דאך דר מדת הדין זאל אים פארלאזען, ער זאל ניט פט ווערען מיט דין (כך מצאתי במכילתא) אזוי האב איך געפונען אין ספר מכילתא: וארך אפים. מיינט מען ך אפי) עס דויערט לאנג ביז ער ווערט אין כעס, ער האלט איין זיין כעס (ואינו ממהר ליפרע) און ער איילט ניט שטראפען דעם זינדיגער (שמא יעשה תשובה) טאמער וועט ער טאן תשובה: ורב חסד. (לצריכים חסד) הקב״ה טוט סדים און טובות צו די מענטשן וואס דארפען מען זאל מיט זייא טאן חסד (שאין להם זכיות כל כך) ווייל זייא ניט אזוי פיל מצות, עס זאל זייא קומען שכר: ואמת. (לשלם שכר ט״ב לעושי רצונו) הקב״ה איז אמת צו צאהלען אגוטען שכר צו די מענטשען וואס טוהען זיין ווילען: (ז) נוצר חסד. הקב״ה היט צו בעצאהלען שכר עם חסד (שהאדם עושה לפניו) וואס דער מענטש האט געטאן כביכול צו הקב״ה: ולאלפים. דר שכר פאר דעם וואס דר מענטש האט געטאן צו הקב״ה, בעצאהלט אים הקב״ה (לשני אלפים דורות) צו צווייא טויזענד דורות,

דעת זקנים מבעלי התוספות

קרא ה׳ ה׳. אני הוא בעל הרחמים קודם שיחטא האדם שיחטא האדם כך מפרש ליה במסכת ר״ה וצריך עיון ריך אדם רחמים קודם שיחטא. וי״ל מ״מ הוא צריך ם לפי שגלוי וידוע לפני הקב״ה שסופו לחטוא ולפי זה שמות הם מי״ג מדות אמנם נוצר חסד לאלפים אינו אלא באחד והרב ר׳ נסים ז״ל פי׳ נוצר חסד לאלפים מדות הם והשם ראשון אינו מן המנין ופשטיה דקרא ה׳ על פניו ויקרא בשם ה׳ ה׳ אל רחום וגו׳ המדות הללו לפני בעת שיצטרכו לרחמים: אל. דיין אמת ושופט כמו עד האלהים יבא דבר שניהם: רחום. שמרחם על ם ומצילם: וחנון. אפילו לעשירים שכל מי שנותן מתנה חונן וצדיק חונן ונותן: ארך אפים. לרשעים שאינו ממהר מהם: ורב חסד. שמרבה חסדו על מדת הפורענות כמו שאמרו חכמינו ז״ל מדה טובה מרובה על מדת פורענות: . מה שאני מבט״ח אם עושה טובה לבריות אם לא יפשע האדם בעצמו שיחטא ויגרום החטא: (ז) נוצר חסד לאלפים. זכירו לבניו ולבני בניו עד לאלף דור וכן כתיב שומר הברית והחסד לאלף דור ופרשב״ם דלאלפים דהכא היינו לאלף

שפתי חכמים

ר דמוכח מן התרגום שהיה משה הקורא שאלו היה השם הקורא היה מתורגם וקרא בשם ה׳ שפירושו ויקרא ה׳ בשם. רא״ם: ש כלומר אע״פ שגלוי לפניו שעתיד הוא שיחטא אפ״ה מרחם עליו מאחר שלא חטא עדיין: ת אבל אינו רחמים פשוטות כמו מדת השם כן ד׳ כי מדת הרחמים מדרגות רבות הם: א אע״פ שמדה השניה של ה׳ ה׳ מרחם עליהם אחר שיחטא וישוב היינו כשעושה תשובה מיד שמרחם עליהם ומוחל להם אבל מדה זו מאריך להם ומצפה שמא יעשו תשובה: ב כלו׳ מדכתיב ורב חסד משמע שאע״פ שחטא ואין זכיותיו יכולין להגן עליו לפי שהם מועטות הוא מטה כלפי חסד ומרחם עליו. ומדה הראשונה של ה׳ ה׳ שעדיין לא חטא רק שגלוי לפניו שיחטא. הרא״ם: ג לא החסד שיש להקב״ה לעשות עמו כי

פירוש לתורת אלהים

קן ויתיצב און ער האט זיך מיט אים געשטעלט טן ויקרא און ער הט גרופן דעם נאמן פון גאט: יעבור יי על פניו און גאט איז איבער גיפארען משה ויקרא און הט גרופן יי גאט [פיין רש״י] אט דער שם איז אוך מדת רחמים רחום איין בארמיגר וחנון און איין לייט זעליגער ארך אפים דער לענגערט זיין צארען און איילט ניט צו ראפין דעם וואס זינדיגט ווארום טאמר וועט ער תשובה טאהן ורב חסד און ער טוט פיל חסד אפילו צו די וואס האבן ניט פיל זכיות ואמת און ער איז אווואר האפטיגר צו בצאלען גוטען שכר צו די וואס טוען זיין רצון: (ז) נוצר חסד ער היט דעם חסד וואס דר מענש טוט פר אים לאלפים צו צווייא טויזינט דורות נושא ער פאר טראגט עון דיא זינד וואס דער מענטש טוט במזיד ופשע דאס הייסט אזעלכי עבירות וואס דר מענש טוט להכעים וחטאה און זינד

וְכָתַבְתִּי עַל־הַלֻּחֹת אֶת־הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים
אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ׃ ב וֶהְיֵה נָכוֹן לַבֹּקֶר
וְעָלִיתָ בַבֹּקֶר אֶל־הַר סִינַי וְנִצַּבְתָּ
לִי שָׁם עַל־רֹאשׁ הָהָר׃ ג וְאִישׁ לֹא־
יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם־אִישׁ אַל־יֵרָא בְּכָל־
הָהָר גַּם־הַצֹּאן וְהַבָּקָר אַל־יִרְעוּ
אֶל־מוּל הָהָר הַהוּא׃ ד וַיִּפְסֹל שְׁנֵי־
לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וַיַּשְׁכֵּם
מֹשֶׁה בַבֹּקֶר וַיַּעַל אֶל־הַר סִינַי
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי
לֻחֹת אֲבָנִים׃ ה וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן

עַל לוּחַיָא יָת פִּתְגָמַיָ
הֲווֹ עַל לוּחַיָא קַדְמָאֵ
תְבַרְתָּא׃ ב וֶהֱוֵי
לְצַפְרָא וְתִסַּק בְּצַ
לְטוּרָא דְסִינַי וְתִתְ
קֳדָמַי תַּמָּן עַל
טוּרָא׃ ג וֶאֱנָשׁ לָא
עִמָּךְ וְאַף אֱנָשׁ לָא יִתְ
בְּכָל טוּרָא אַף עָנָא וְ
לָא יִרְעוּן לָקֳבֵל ט
הַהוּא׃ ד וּפְסַל תְּ
לוּחֵי אַבְנַיָא כְּקַדְ
וְאַקְדֵּם מֹשֶׁה בְּצַ
וּסְלֵיק לְטוּרָא דְ
כְּמָא דְפַקֵּיד יְיָ
וּנְסֵב בִּידֵהּ תְּרֵין ל
אַבְנַיָא׃ ה וְאִתְגְּלִי
בַּעֲנָנָא וְאִתְעַתַּד עִ

תולדות אהרן

אמר שבכרת שבת פו יבמות סב בתרא יד והבקר בילק ס תענית כח : ויפתם משה

בעל הטורים

(ג) וגם איש ב׳. דין ואידך וגם איש היה מתנבא לומר אפי׳ אם יהי׳ נביא לא יסמוך על נבואתו לעבור על הצווי:

רש״י

אמר לו שושבינה כתוב לה כתובה אחרת שנקרעה הרא
אמר לו המלך אתה קרעת אותה אתה קנה לך נייר אחר
אכתוב לה בכתב ידי כך המלך זה הקב״ה השפחות אלו
רב והשושבין זה משה ארוסתו של הקב״ה אלו ישראל
כאמר פסל לך: (ב) נכון. מזומן: (ג) ואיש לא י
עמך. הראשונות על ידי שהיו בתשואות וקולות וק

בית יהודא

צו זיין כַּלָּה ער זאל מיט איר חַתוּנָה האבן (אָמַר לוֹ שׁוּשְׁבִינָהּ) הָט איר גוּטֶער פְרַיינד גְזָאגְט צוּם חָתָן (כְּתוֹב לָהּ כְּתוּבָּה אַחֶרֶת שֶׁנִּקְרְעָה הָרִאשׁוֹנָה) שרייב איר איין אַנדערע כְּתוּבָּה וָוארוּם די עֶרְשְׁטֶע כְּתוּבָּה איז צוּרִיסֶען גִיוָוארֶען (אָמַר לָהּ הֶעָשִׁיר) הָט דר רייכֶר חָתָן גְזָאגְט צוּם גוּטֶן פְרַיינד (אַתָּה קָרַעְתָּ אוֹתָהּ) דוּ הָאסְט די כְּתוּבָּה צוּרִיסֶען (אַתָּה קְנֵה לָהּ נְיָר אַחֵר) קוֹיף דוּ פַר איר איין אַנדֶער פַּאפִּיר (וַאֲנִי אֶכְתּוֹב לָהּ בִּכְתַב יָדִי) אוּנ איך וועל מיט מיין האנט שרייבֶּ פַאר איר איין אנדר כְּתוּבָּה (כֵּן הֶעָשִׁיר זֶה הקב״ה) דער רייכֶער חתן מיינט מען ה׳ (הַשְּׁפָחוֹת אֵלּוּ הָעֶרֶב רַב) די דינסְטִין מיינט מען דעם עֶרֶב רַב (וְהַשּׁוֹשְׁבִין זֶה מֹשֶׁה) דער גוּטֶער פְרַיינד פון די יודין דאס משה (אֲרוּסָתוֹ שֶׁל הקב״ה הֲרֵי אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל) דיא כַּלָּה פון הקב״ה מיינט מען די יודין (לְכַךְ נֶאֱמַר פְּסָל לְךָ) דריבער הָט הק געזאגט צו משה האק־אויס אנדערע טאוולען: (ב) נָכוֹן. מיינט מען (מְזוּמָן) גרייט: (ג) וְאִישׁ לֹא יַעֲלֶה עִמָּךְ. רש״י והָרִאשׁוֹנוֹת עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ בִּתְשׁוּאוֹת וְקוֹלוֹת וּקְהִלּוֹת שָׁלְטָה בָּהֶן עַיִן רָעָה) דיא ערשטע לוחות ווייל זייא זענען גע מיט ברומונג אונ מיט געשריי פון דונערין אונ בליצען אונ אפארזאמלונג פון אלע יודין, דריבער איז אויף זיי גע

שפתי חכמים

צ כמו בלחו מנות לאין נכון לו לא מכוון כמו הנה אמת נכון הדבר: ק לשון הרמת קול:

פירוש לתורת אלהים

לוּחוֹת אֶת הַדְּבָרִים די רייד וָוס זֶענֶען געווען גְשְׁרִיבֶּן עַל הַלּוּחוֹת הָרִאשׁוֹנִים אויף די עֶרְשְׁטֶע לוּחוֹת אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ ווָס דוּ הָאסְט צוּ בְּרָאכֶן: (ב) וֶהְיֵה נָכוֹן לַבּוֹקֶר אוּנ זָאלְסְט זיין אן גבְרייט צוּ מָארְגֶן פְרִי וְעָלִיתָ בַבּוֹקֶר אוּנ דוּא זָאלְסְט אויף גֵיין אין דֶער פְרִיא אֶל צוּם בַּארְג סִינַי וְנִצַּבְתָּ לִי אוּנ דוּ זָאלְסְט צוּ מִיר שְׁטֵיין גְרֵייט עַל רֹאשׁ הָהָר אויף דֶעם שְׁפִּיץ בַּארְג: (ג) וְאִישׁ לֹא יַעֲלֶה עִמָּךְ אוּנ קֵיין מֶענְטְשׁ זָאל נִיט אוֹיף גֵיין מִיט דִיר וְגַם אִישׁ אוּנ אוֹיךְ קֵיין מֶענְשׁ אַל זָאל נִיט וֶוערֶען גְזֶעהֶן אוֹיף דֶעם

גַאנְצֶען בַּארְג גַם אוֹיךְ די שָׁאף מִיט די רִינְדֶער זָאלֶן זִיךְ נִיט פַּאסֶן אֶל קֶעגֶען דֶעם בַּארְג [עיין ר
(ד) וַיִּפְסוֹל אוּנ מֹשֶׁה הָאט אוֹיס גִיהַאקְט שְׁנֵי צְוֵ
שְׁטֵיינֶערְנֵי לוּחוֹת כָּרִאשׁוֹנִים אַזוֹ וְויא די עֶרְשְׁטֵי
גֶוועֶן וַיַּשְׁכֵּם אוּנ מֹשֶׁה הָאט זִיךְ גְפֶעדֶערְט אִין
פְרִיא וַיַּעַל אוּנ אִיז אוֹיף גַגַאנְגֶן צוּם בַּארְג סִינַי כַּ
אַזוֹי וְויא גָאט הָאט אִים גְבָאטֶן וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אוּנ ד
גְנוּמֶן אִין זַיין הַאנְט שְׁנֵי די צְוַויי שְׁטֵיינֶערְנֵי לוּח
(ה) וַיֵּרֶד יְיָ בֶּעָנָן אוּנ גָאט הָאט גִינִידֶערְט אִין ד

וְשַׂכֹּתִי כַפִּי עָלֶיךָ עַד־עָבְרִי׃ כג וַהֲסִרֹתִי אֶת־כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת־אֲחֹרָי וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ׃ פ חמישי לד א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פְּסָל־לְךָ שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים

ין בְּמֵימְרִי עֲלָךְ עַד
עֲבַר: כג וְאַעְדֵּי יָת
רַת יְקָרִי וְתֶחֱזֵי יָת
תְרִי וּדְקֳדָמַי לָא
חֱזוֹן: א וַאֲמַר יְיָ
שֶׁה פְּסָל לָךְ תְּרֵין לוּחֵי
נַיָּא כְּקַדְמָאֵי וְאֶכְתּוֹב

א וכסרתי את כרגות ז מנחות לה:
וראית את ס׳ הזוהר פ׳ פקודי: פסל
לך שני נדרים לח:

רשב״ם

ר אחון וגו׳. וישם אפרש לך את מדותי: (כג) וראית את אחורי. לאחר שאעבור על פניך כריתות ברית לראות. כעין העגל אשר כרתו לשנים ויעברו בין בתריו. דרך הספרה היו כורתים ברית:

רש״י

להם. נקרת הצור. כ כריית הצור: ושכתי כפי. (ת״כ קרא) מכאן שנתנה רשות למחבלים לחבל ותרגומו ואגין ברי ש כנוי הוא לדרך כבוד של מעלה שאינו צריך לסוכך בכף ע ממש: (כג) והסרותי את כפי. ואעדי ית יקרי פ כשתסתלק הנהגת כבודי מכנגד פניך ללכת ולהלן: וראית את אחורי. הראהו קשר של תפילין: פסל לך. הראהו מחצב סנפירינון מתוך אהלו ואמר פסולת יהיה שלך ומשם נתעשר משה הרבה: פסל לך. שברת הראשונות אתה פסל לך אחרות. משל למלך למדינת הים והניח ארוסתו עם השפחות מתוך קלקול חות יצא עליה שם רע עמד שושבינה וקרע כתובתה אמר אמר המלך להורגה אומר לו עדיין אינה אשתך בדק ומצא שלא היה הקלקול אלא מן השפחות נתרצה לה

בית יהודא

יְקָרוּהָ, קָרְתִּין הָאבְּן אֵיין טַייטְשׁ, לֶעכֶערְן: ונקרת הצור. מֵיינְט מֶען (כְּרִיַּית הַצּוּר) דִי אוֹיסְגִיגְרָאבֶּענֶע לָאךְ וָוֹס אִין שְׁטֵיין: וְשַׂכּוֹתִי כַּפִּי. זָאגְט רַשִׁ״י (מִכָּאן שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוּת לַמְחַבְּלִים לְחַבֵּל) נוייל הקב״ה הָט גִיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה עֶר וֶועט אוֹיף אִים פַארְשְׁטֶעלְן, עֶס זָאל אִים קֵיינֶער קֵיין שָׁאדְן טָאן. אוּנ ווֶען הקב״ה וָואלְט אוֹיף אִים נִיט פַארְשְׁטֶעלְן וָואלְט מֶען אִים גֶעקֶענְט טָאן שָׁאדְן, זֶעהְן מִיר דִי מַלְאֲכֵי חַבָּלָה הָאבְּן רְשׁוּת (עֶרְלוֹיבְּנִיס) צוּ טָאן שָׁאדְן וֶועמֶען זֵיי ווִילְן, אוּנ דַארְפְן נִיט פְרֶעגְן בַּיי הקב״ה (וְתַרְגּוּמוֹ וְאָגֵין בְּמֵימְרִי) דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט אוֹיף „וְשַׂכּוֹתִי כַפִּי" אִיךְ וֶועל אוֹיף דִיר בֶּעשִׁיצְן מִיט מַיין וָוארְט (כִּנּוּי הוּא לְדֶרֶךְ כָּבוֹד שֶׁל מַעְלָה) דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט אַזוֹי וַוייל עֶס אִיז אַכָּבוֹד פַר הקב״ה צוּא זָאגְן (שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְסוֹכֵךְ עָלָיו בְּכַף מַמָּשׁ) אַז הקב״ה דַארְף גִיט בַּדֶעקִין אוֹף מֹשֶׁה מִיט זַיינֶע הֶענְט צוּא בֶּעשִׁיצְן אוֹיף
אר מִיט זַיין וָוארְט בֶּעשִׁיצְט עֶר אוֹף וֶועמֶען עֶר ווִיל: (כג) וַהֲסִרוֹתִי אֶת כַּפִּי. טַייטְשְׁט דֶער תַּרְגּוּם הקב״ה הָאט
ט (וְאַעְדֵּי יָת דִּבְרַת יְקָרִי), אִיךְ וֶועל אָפְּטָאן דֶעם פִירוּנג פוּן מַיין כָּבוֹד (כְּשֶׁתִּסְתַּלֵּק הַנְהָגַת כְּבוֹדִי מִכְּנֶגֶד פָּנֶיךָ לָלֶכֶת מִשָּׁם
) אַז דֶר פִירוּנג פוּן מַיין כָּבוֹד וֶועט אַוֶועק גֵיין פוּן גֶעגְן דַיין פָּנִים צוּ גֵיין פוּן דָארְטְען וַוייטֶער, דַאמָאלְס: וְרָאִיתָ אֶת
ו. וֶועסְטוּ קֶענֶן זֶעהְן הִינְטֶער מִיר, זָאגְט רַשִׁ״י (הֶרְאָהוּ קֶשֶׁר שֶׁל תְּפִילִין) הקב״ה הָט גִווִיזְן צוּ מֹשֶׁה דֶעם קֶשֶׁר וְדֶעם
ינְדוּנג) פוּן דִי תְּפִילִין וָוֹס דֶר קֶשֶׁר אִיז אוֹיף דֶעם קָאפּ הִינְטְען: (א) וּפְסָל לְךָ. זָאגְט רַשִׁ״י (הֶרְאָהוּ מַחְצַב סַנְפִּרִינוֹן
אָהֳלוֹ) הקב״ה הָט גֶעוִויזְן צוּ מֹשֶׁה בַּייא אִים אִין גֶעצֶעלְט אִיז דָא אַבְּרִילְאנְט וָוֹס הֵייסְט סַנְפִּרִינוֹן, דֶעם בְּרִילְאנְט זָאל
וּמַהאקִין אוּנ מאכְן פוּן אִים צְווֵיי טָאוולֶען (וְאָמַר לוֹ הַפְּסֹלֶת יִהְיֶה שֶׁלְּךָ) הקב״ה הָט גִיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה דִיא אָרוּמ־
אקְטֶע שְׁטִיקֶער זָאלְסְטוּ נֶעמֶען פַאר דִיר (מִשָּׁם נִתְעַשֵּׁר מֹשֶׁה הַרְבֵּה) פוּן דִי שְׁטִיקֶער בְּרִילְאנְט אִיז מֹשֶׁה פִיל רַייךְ גִוָוארְן:
לְךָ). הקב״ה הָט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה (אַתָּה שִׁבַּרְתָּ הָרִאשׁוֹנוֹת) דוּא הָאסְט צוּבְּרָאכְן דִי עֶרְשְׁטֶע לוּחוֹת (פְּסָל לְךָ
ת) הַאק־אוֹים אַנְדֶערֶע לוּחוֹת (מָשָׁל לְעָשִׁיר שֶׁהָלַךְ לִמְדִינַת הַיָּם) אַרַייכֶער מֶענְטְשׁ אִיז אַוֶועק גִיפָארְן אִין אַוַוייטֶע לַאנְד
דֶעם יַם (וְהִנִּיחַ אֲרוּסָתוֹ עִם הַשְּׁפָחוֹת) אוּנ עֶר הָט גֶעלָאזְן זַיין כַּלָּה מִיט דִיא דִינְסְטִין אִין שְׁטוּב (מִתּוֹךְ קִלְקוּל הַשְּׁפָחוֹת
עָלֶיהָ שֵׁם רַע) ווייל דִיא דִינְסְטִין הָאבְּן מְזַנֶּה גִיוֶועְן אִיז גֶעוָוארְען אַשְׁלֶעכְטֶער גָאמֶען אוֹף דִי כַּלָּה אַז זִיא אִיז אוֹיךְ
(עָמַד שׁוֹשְׁבִינָהּ וְקָרַע כְּתוּבָּתָהּ) אִיז גֶעקוּמֶען אִיר גוּטֶער פְרַיינְד אוּנ הָט צוּרִיסֶען אִיר כְּתוּבָּה (אָמַר) עֶר הָאט גִיזָאגְט
אָמַר הֶעָשִׁיר לְהָרְגָהּ) אוּנ אִיר רַייכֶער חָתָן וֶועט קוּמֶען אוּנ וֶועט אִיר וֶועלֶען הַרְגֶענֶען ווייל מֶען זָאגְט זִיא הָאט מְזַנֶּה
ן (אוֹמֵר לוֹ עֲדַיִין אֵינָהּ אִשְׁתְּךָ) וֶועט עֶר זָאגְן צוּם חָתָן זִיא אִיז דָאךְ גָאךְ נִיט דַיין ווייבּ, זִיא הָאט דָאךְ קֵיין כְּתוּבָּה
יר, דֶער חָתָן אִיז גֶעקוּמֶען (בָּדַק הֶעָשִׁיר וּמָצָא שֶׁלֹּא הָיָה הַקִּלְקוּל אֶלָּא מִן הַשְּׁפָחוֹת) אוּנ הָט גִזוּכְט צוּ ווִיסֶן דֶעם אֱמֶת
זִיא הָט מְזַנֶּה גִיוֶועְן, הָט עֶר גִוְואוּסְט זִיא הָט נִיט מְזַנֶּה גִיוֶועְן, נָאר דִי דִינְסְטִין הָאבֶּען מְזַנֶּה גִיוֶועְן, אוּנ ווייל זִיא
וֶועְן מִיט דִי דִינְסְטִין צוּזַאמֶען הָט מֶען גִיזָאגְט זִיא הָאט אוֹיךְ מְזַנֶּה גִיוֶועְן (נִתְרַצָּה לָהּ) אִיז דֶר חָתָן בֶּעווִילִיגְט גִוָוארְן

דעת זקנים מבעלי התוספות

י כפי ענן שלי כמו נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים אהיה ענן לפניך כדי שלא תראה. והסירותי את כפי אדם שרואה חבירו מאחוריו ואינו יכול להתבונן בו. ויקרא בשם ה׳ הודיעו בשם שילך עמו:

שפתי חכמים

כבודי מורה על עלמו והראיה על זה שהרי אחרי זה כתיב עד עברי במקום עד עבור כבודי: נ פי׳ חקיקת הצור מל׳ כי יכרה: ס זה התרגום של ושכותי כפי: ע אלא במאמר יכול להצילו עליו: פ זה תרגומו של והסירותי את כפי ורש״י מפרש ליה כשתסתלק כו׳:

פירוש לתורת אלהים

ן אִיבֶּער פָארֶן פַר דִיר וְשַׂמְתִּיךָ אוּנ אִיךְ וֶועל דִיךְ ן אִין דֶעם שְׁפַּאלְט פוּן דֶעם פֶעלְזֶן וְשַׂכּוֹתִי אוּנ וֶועל בַּדֶעקְן אוֹף דִיר מִיט מַיינֶע הֶענְט [ע׳ רש״י] כִּי בִּיז אִיךְ וֶועל אִיבֶּער פָארֶן: (כג) וַהֲסִרוֹתִי אֶת אוּנ אִיךְ וֶועל אָפּ טָאהְן מַיינֶע הֶענְט [עיין רש״י] וְרָאִיתָ וֶועסְטוּ מִיךְ קֶאנֶען זֶעהְן פוּן אוּנְטֶען [עיין רש״י] וּפָנַי אוּנ דָאס וָואס פַאר מִיר אִיז לֹא יֵרָאוּ וֶועט נִיט גִיזֶעהְן וֶוערֶען: (א) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה אוּנ גָאט הָאט גִיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה פְּסָל לְךָ וגו׳ [עיין רש״י] וְכָתַבְתִּי עַל הַלּוּחוֹת אוּנ אִיךְ וֶועל שְׁרַייבֶּען אוֹיף דִיא

אֲשֶׁר אֲרַחֵם׃ כ וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל
לִרְאֹת אֶת־פָּנָי כִּי לֹא־יִרְאַנִי הָאָדָם
וָחָי׃ כא וַיֹּאמֶר יְהוָה הִנֵּה מָקוֹם אִתִּי
וְנִצַּבְתָּ עַל־הַצּוּר׃ כב וְהָיָה בַּעֲבֹר
כְּבֹדִי וְשַׂמְתִּיךָ בְּנִקְרַת הַצּוּר

אונקלוס

כ וַאֲמַר לָא תִיכּוֹל לְמֶ
יָת אַפֵּי שְׁכִנְתִּי אֲ
לָא יֶחֱזִינַנִי אֱנָשׁ
וְיִתְקַיָּם׃ כא וַאֲמַר יְיָ הָ
אֲתַר מְתַקַּן קֳדָ
וְתִתְעַתַּד עַל טִנָּרָא
כב וִיהֵי בְּמִעְבַּר יְקָ
וְאֲשַׁוִּינָךְ בִּמְעָרַת טִנָּרָ

תו"א כי לא יראני מגילה יט יבמות

רש"י

אותן פעמים שארצה ב לחון: ורחמתי. עת שאחפוץ לר... עד כאן לא הבטיחו אלא עתים אענה ועתים לא אע... אבל בשעת מעשה א"ל הנה אנכי כורת ברית הבכ... שאינן חוזרות ריקם (ר"ה שם): (כ) ויאמר לא תו... וגו'. אף כשאעביר כל טובי על פניך איני נותן לך רש... לראות את פני: (כא) הנה מקום אתי. בהר אשר ... מדבר עמך תמיד יש מקום מוכן לי לצרכך שאטמינך ... שלא תוזק ומשם תראה מה שתראה זהו פשוטו ומדרשו ... מקום שהשכינה שם מדבר ואומר המקום אתי ואינו אומ... אני במקום שהקב"ה מקומו של עולם ואין עולמו מקומ... (כב) בעבור כבודי. כשאעבור מ לפניך: בנקר... הצור. כמו (במדבר טז) העיני האנשים ההם תנקר (מ... ל) יקרוה עורבי נחל (ישעיה לז) אני קרתי ושתיתי מים גז...

בית יהודא

עס וועלן זיין די צייטען ווען איך וועל וועלן געבען חן פאר מיר: ורחמתי. איך וועל רחמנות האבען (עת שאחפוץ לרחם) ווען עס וועלן זיין די צייטען וואס איך וועל וועלען רחמנות האבען (עד כאן לא הבטיחו אלא עתים אענה ועתים לא אענה) ביז איצט האט הקב"ה נאר צוגעזאגט צו משה עס וועלן זיין צייטען וואס איך וועל ענטפערען און עס וועלן זיין צייטען וואס איך וועל ניט ענטפערען (אבל בשעת מעשה) אבער ווען הקב"ה האט געזאגט פאר משה די דרייצעהן מדות (אמר לו) האט הקב"ה געזאגט צו משה (הנה אנכי כורת ברית) איך מאך מיט דיר אפארזיכערונג (שאינן חוזרות ריקם) אז מען וועט זאגן די דרייצעהן מדות וועט מען ניט אוועק גיין ליידיג. עפעס וועט הקב"ה געוויס געבען, און אמאהל וועט הקב"ה געבען אל'ץ וואס מען וועט בעטען: (כ) ויאמר לא תוכל וגו'). הקב"ה האט געזאגט צו משה (אף כשאעביר כל טובי על פניך) אפילו ווען איך וועל דורך פירען ווען איך וועל דיר זאגן מיינע אל'ע גוטע מדות פאר דיר, ... דערמאנען (איני נותן לך רשות לראות את פני) וועל איך דיר ניט געבען ערלויבניס צו זעהן מיין פנים: (כא) והנה מק... אתי. מיט מיר איז דא א ארט (בהר) אויף דעם בארג (אשר אני מדבר עמך תמיד) וואס דארטען רייד איך מיט דיר שטענד... (יש מקום מוכן לי לצרכך שאטמינך שם שלא תוזק) עס איז דא א ארט וואס איך האב אים אנגעגרייט פון דיינעטוועגען א... זאל דיך דארטען בעהאלטען דו זאלסט קיין שאדען האבען (ומשם תראה מה שתראה) און פון דארטען וועסטו זעהן ... דו וועסט קענען זעהן (זהו פשוטו) דאס איז דער פשט ודער מיינונג פון דיא פסוקים (ומדרשו על מקום שהשכינה שם מדב... דער דרש פון די חכמים איז דער פסוק שמועסט פון דעם ארט וואס דארטען איז די שכינה (ואומר המקום אתי) הקב"ה זאג... דר ארט איז מיט מיר (ואינו אומר אני במקום) און ער זאגט ניט איך בין אויף דעם ארט (שהקב"ה מקומו של עול... הקב"ה איז דער ארט פון די וועלט (ואין העולם מקומו) און ניט די וועלט איז זיין ארט: (כב) ובעבור כבודי... ווען מיין כבוד וועט דורך גיין (כשאעבור לפניך) ווען איך וועל דורך גיין פאר דיר: ובנקרת הצור. מיינט מען אין דע... לאך פון שטיין (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (העיני האנשים ההם תנקר) וועסטו דען אויסגראבען די אויגין פון די מענטשי... נאך שטייט אין פסוק (יקרוה עורבי נחל) די קראהען פון דיא טייכען זאלען אויסגראבען די אויג, נאך שטייט אין פסוק (אני קרת... ושתיתי מים) איך האב גגראבען די ברונענס און האב געטרונקען די וואסער (גזרה אחת להם) די פיר ווערטער ובקרת. תנקר...

שפתי חכמים

תכלה: ב לא כמו שמוכן מן הכתוב שאחון לאותו שאחון וארחם לאותו שארחם כי אותו שחננו השם אינו צריך עוד חינון ואותו שמרחם עליו אין צריך עוד רחמים רק עתים אענה ועתים לא אענה וכו': ל הודיע לנו שהמקרא קצר והיה ראוי לכתוב בהר ומפני שהחסרון ראוי שיהיה ככה שמאמר אשר בהר אמר אשר אני מדבר עמך תמיד כלו' ומשתמע המקום ההוא בהר מכיון ששם הדיבור תמיד ולפי שמלת אתי מורה שאני לא בהר אמר יש מקום מוכן לצרכך שהוא ככה מלת אתי: מ ומלת

דעת זקנים מבעלי התוספות

אני חונן ומרחם אך ממה שאמרת הראני נא לא תוכל לראו... פני באספקלריא המאירה כי לא יראני וגו': (כא) הנה מקו... אתי ונצבת על הצור. מצאתי בשוחר טוב אמר רב הוני... למה נקרא שמו של הקב"ה מקום כד"א אל המקום לפי שהו... מקומו של עולם ועדיין איני יודע אי מקומו טפל אלא כשהו... אומר הנה מקום אתי הוי אומר מקום טפל לו: (כב) והיה בעבו... כבודי. מדותי ושמתיך בנקרת הצור כדי שלא תראה כבוד...

פירוש לתורת אלהים

מדות אזו זאלסטו לערנען די ישראל זיי זאלען אויך אזו טאהן אז זיי וועלען פאר מיר דר מאנען רחום וחנון וועלען זיי געפערט ווערען ווארום מיין דר בארמקייט לאזט זיך קיין מאל ניט אום וחנותי און איך וועל לייט זעליגן את אין אזעלכי צייטען ווס איך וועל וועלען לייט זעליגן ורחמתי און איך וועל מיך דער בארמען את אין אזעלכי צייטען וום איך וועל וועלען דער בארמען מיך: (כ) ויאמר און גאט האט גיזאגט לא דוא קאנסט ניט זעהן מיין פנים [עיין רש"י] כי ווארום עס קאן ניט זיין אז אמענטש זאל מיין זעהן וחי און זאל בלייבין לעבין: (כא) ויאמר יי און גאט הט גזאגט הנה עס איז פר האנדען איין ארט א... גבגרייט צוא מיר פון דיינעט וועגען איך זאל דיין... דארט פאר בארגין אז דוא זאלסט ניט ניזוק... ווערען און פון דארט וועכטו גאר זעהן וויא... פיל דוא וועסט קענען ונצבת און דוא זאלסט דיך... אנידער שטעלען על הצור אויף דעם פעלזען... (כב) והיה און עס וועט זיין בעבור כבודי אין מיין...

חַתָּא רַחֲמִין קֳדָמַי
תָךְ בְּשׁוּם : יח וַאֲמַר
נִי כְעַן יָת יְקָרָךְ :
אֲמַר אֲנָא אַעְבַּר כָּל
עַל אַפָּךְ וְאֶקְרֵי
א דַּייָ קֳדָמָךְ וְאֵחוֹן
דְּאֵחוֹן וְאֲרַחֵם
מַן דְּאֲרַחֵם :

ותנתי לא ברכות ס :

כִּי־מָצָאתָ חֵן בְּעֵינַי וָאֵדָעֲךָ בְּשֵׁם׃
יח וַיֹּאמַר הַרְאֵנִי נָא אֶת־כְּבֹדֶךָ׃
יט וַיֹּאמֶר אֲנִי אַעֲבִיר כָּל־טוּבִי עַל־
פָּנֶיךָ וְקָרָאתִי בְשֵׁם יְהוָה לְפָנֶיךָ
וְחַנֹּתִי אֶת־אֲשֶׁר אָחֹן וְרִחַמְתִּי אֶת־

בעל הטורים

אמר אני אעביר כל טובי על פניך וקראתי בשם ה' לפניך. בגימ' שהקב"ה נתעטף כשליח ציבור :

רשב"ם

שמפורש שם: (יח) הראני נא את כבודך. תמה על עצמך היאך מלאו לבו למשה רבינו ליהנות מזיו השכינה והלא הכתוב משבחו ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים. ח"ו לא נתכוון אלא לכרות לו ברית על שני דברים

לו הקב"ה על קירון שלו ונפלינו אני ועמך. ושל פני ילכו להניח לך מכל אויביך. וכן אמר הראני נא את כבודך. בכריתות ברית על מה תני. כמו שעשה לאברהם כשאמר במה אדע. וכתוב שם והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים וסמיך ליה ביום ההוא כרת ה' את רית לאמר לזרעך נתתי אף כאן שאל משה להקב"ה קיום ברית ונתרצה לו הקב"ה שיראה לו בכריתות ברית כדכתיב ויעבור ה' על פניו ויקרא וגו' תריה הנה אנכי כורת ברית נגד כל עמך אעשה נפלאות כמו שבקשת ונפלינו אני ועמך וגו' כי נורא הוא כדכתיב וייראו מגשת אליו : (יט) וחנותי

רש"י

איוב ד) ואלי דבר יגונב שומעין ע"י שליח: (יח) ויאמר
ני נא וגו'. ראה משה שהיה עת רצון ודבריו
לים ח והוסיף לשאול להראותו מראית כבודו:
ויאמר אני אעביר וגו'. הגיעה שעה שתראה
די מה שאראה אותך לראות לפי שאני רוצה וצריך
ך סדר תפלה שכשנצרכת לבקש רחמים על ישראל ט
ת לי זכות אבות כסבור אתה שאם תמה זכות אבות
וד תקוה אני אעביר כל מדת טובי לפניך על הצור
לפון במערה: וקראתי בשם ה' לפניך. ללמדך
בקשת רחמים אף אם תכלה זכות אבות (ר"ה יז)
ר זה שאתה רואה אותי מעוטף וקורא י"ג מדות הוי
את ישראל לעשות כן וע"י שיזכירו לפני רחום וחנון
נענין כי רחמי לא כלים: וחנתי את אשר אחן.

בית יהודא

פון זיין פארשטאנד (כְּגוֹן וְאֵלַי דָּבָר יְגֻנָּב) אונ עס הט זיך
אין אים אריינגעגנבעת אזאך (שׁוֹמְעִין עַל יְדֵי שָׁלִיחַ) די נביאים
פון די פעלקער האבן געהערט דורך א שליח : (יח) וַיֹּאמַר
הַרְאֵנִי נָא אֶת כְּבֹדֶךָ. זאגט רש"י (רָאָה מֹשֶׁה שֶׁהָיָה עֵת רָצוֹן)
משה הט געזעהן עס איז אבעוויליגטע צייט (וּדְבָרָיו
מְקוּבָּלִים) אונ זיינע רייד זענען אנגענומען ביי הקב"ה (וְהוֹסִיף
לִשְׁאוֹל לְהַרְאוֹתוֹ מַרְאִית כְּבוֹדוֹ) הט ער נאך מער געבעטען
הקב"ה זאל אים ווייזען זיין כבוד : (יט) וַיֹּאמֶר אֲנִי אַעֲבִיר
וגו'. הקב"ה הט געזאגט צו משה (הִגִּיעָה שָׁעָה) עס איז
געקומען די צייט (שֶׁתִּרְאֶה בִּכְבוֹדִי מַה שֶּׁאַרְשֶׁה אוֹתְךָ לִרְאוֹת)
וואס דו וועסט זעהן אין מיין כבוד וואס איך וועל דיר
ערלויבן צו זעהן (לְפִי שֶׁאֲנִי רוֹצֶה וְצָרִיךְ לְלַמֶּדְךָ סֵדֶר תְּפִלָּה)
ווייל איך וויל אונ דארף דיך לערנען וויא אזו דו זאלסט
זאגען ווען דו וועסט דארפען בעטען פון מיר (שֶׁכְּשֶׁנִּצְרַכְתָּ

רַחֲמִים עַל יִשְׂרָאֵל) ווען דו האסט געדארפט בעטען ביי מיר איך זאל רחמנות האבען אויף די יודען (נִזְכַּרְתָּ לִי
אָבוֹת) האסטו דערמאנט פאר מיר דעם זכות פון דיא אבות (כִּסָבוּר אַתָּה) דו מיינסט (שֶׁאִם תַּמָּה זְכוּת אָבוֹת) אויב
כות אבות וועט זיך אויסלאזען (אֵין עוֹד תִּקְוָה) איז ניט מער דא אהאפענונג פאר יודען (אֲנִי אַעֲבִיר כָּל מִדַּת טוּבִי
עַל הַצּוּר) איך וועל דורך פירען ואיך וועל דיר זאגען מיינע אלע גוטע מדות ווען דו וועסט שטיין גיבן דעם
ן (וְאַתָּה צָפוּן בִּמְעָרָה) אונ דו וועסט זיין בעהאלטן אין דעם קעלער: וְקָרָאתִי בְשֵׁם ה' לְפָנֶיךָ. איך וועל רופען פאר
עם נאמען הוי"ה (לְלַמֶּדְךָ סֵדֶר בַּקָּשַׁת רַחֲמִים) דיך צוא לערנען דעם סדר ווי צו בעטן פון מיר מיין רחמנות אויף
ודען (אַף אִם תִּכְלֶה זְכוּת אָבוֹת) אפילו ווען דער זכות אבות וועט זיך ענדיגען (וּכְסֵדֶר זֶה שֶׁאַתָּה רוֹאֶה אוֹתִי מְעוּטָּף
א י"ג מִדּוֹת) אונ אזוי וויא דוא זעהסט איך בין איינגעוויקולט אין אטלית אונ זאג דיא דרייצעהן מדות (הֱוֵי
ר אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת כֵּן) זאלסטו לערנען די יודען זייא זאלען אויך אזוי טאן (וְעַל יְדֵי שֶׁיַּזְכִּירוּ לְפָנַי רַחוּם וְחַנּוּן) אונ
זיי וועלן דערמאנען פאר מיר אז איך בין ארחום וחנון (יִהְיוּ נַעֲנִין) וועלן זיי געענטפערט ווערען (כִּי רַחֲמַי לֹא כָלִים)
ום מיינע רחמנות וועלן זיך ניט אויסלאזען : וְחַנֹּתִי אֶת אֲשֶׁר אָחֹן. מיינט מען (אוֹתָן פְּעָמִים שֶׁאֶרְצֶה לָחוֹן) אז

דעת זקנים מבעלי התוספות

וחנותי את אשר אחון ורחמתי וגו'. אודיעך מדותי כיצד

שפתי חכמים

מידיעת הסבר מציאת החן וסבר הנהגת העם כי זאת הבקשה היא שלא ישרה שכינתו בעכו"ם אלא בישראל: ח דאל"כ אין ענין לבקשה.

כאן : ט (רא"ם) מכל זה משמע שבלאו בקשתו היה צריך להראותו וללמדו סדר התפלה שאני אעביר כל טובי וכו' ואיזה הטובה לבקשתו רציית הכבוד לזה אמר שבלא"ה היה צריך ללמדו סדר התפלה מפני שנראה מדברי משה שאם תמה כו' ח"ו מפני שאמר זכור לאברהם לכן צריך אני ללמדך סדר תפלה לכל שואל שבו תקובל שאלתו ומאותו הסדר תוכל גמי להשיג בקשת ראיית הכבוד במה שאראה וכיא ראיית אחוריים הוא קשר של תפילין ולא ראיית הפנים כי לא יראני האדם וחי : י פי' מה שאין כן זכות אבות יש לחוש שמא

פירוש לתורת אלהים

רוען אויף דיא עכו"ם אעשה וועל איך דאס טאהן
וארום דו האסט געפונען חן אין מייני אויגען ואדעך
איך ווייס דיך בשם מיט איין חשובן נאמען :
) ויאמר אונ משה האט גיזאגט הראני ווייז מיר נא
בעט דיך את כבודך דעם גישטאלט פון דיין
ד : (יט) ויאמר אונ גאט הט גזאגט איך וועל מאכן

איבר פארן גאר מיין גוטקייט על פניך פר דיר [ע' רש"י]
וקראתי בשם אונ וועל רופען דעם נאמען פון גאט פאר
דיר דס איז די שלש עשרה מדות צוא לערנען דיך
דעם סדר פון בקשת רחמים אפילו ווען עס וועט
זיך אום לאזן זכות אבות אונ אזו ווי דו זעהסט מיך
איין גיהילט אין אטלית אונ לייען דיא שלש עשרה

פָּנֶיךָ הֹלְכִים אַל־תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה׃
טז וּבַמֶּה ׀ יִוָּדַע אֵפוֹא כִּי־מָצָאתִי חֵן
בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמֶּךָ הֲלוֹא בְּלֶכְתְּךָ
עִמָּנוּ וְנִפְלֵינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ מִכָּל־הָעָם
אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ פ רביעי
יז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה גַּם אֶת־
הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֶעֱשֶׂה

אונקלוס

שְׁכִנְתָּךְ מְהַלְּכָא בֵ...
לָא תַסְּקִנַּנָא מִ...
טז וּבַמֶּה יִתְיְדַע ד...
אֲרֵי אַשְׁכָּחִית רַ...
קֳדָמָךְ אֲנָא וְעַמָּךְ ה...
בִּמְהָךְ שְׁכִנְתָּךְ עִ...
וְיִתְעַבְדָן לָנָא פְּרִישָׁ...
וּלְעַמָּךְ מִשַּׁנֵּי מִכָּל עַ...
דִּי עַל אַפֵּי אַרְעָ...
יז וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין
מַלֶּלְתָּא אֶעֱבֵד

תו"א ובמה יודע במ"א טו : ונפלינו אני ברכות ז בתרא טו עקרים מ"ג פ"כ :

רשב"ם

(טז) ובמה יודע אפוא וגו' ונפלינו אני ועמך וגו'. תחלת בקשה אחרת היא. עוד אני מבקש ממך שיופלא ויובדל אני לבדי מכל עם ישראל לדעת כי אני נאמן לנביא ולמוכיח ויהיו שומעין לדברי. וגם עמך יהיה נפלא במה שתלך עמהם מכל העם אשר על פני האדמה : (יז) גם את הדבר הזה אשר דברת. אל... מופלא ונראה שופט וגדול עליהם מלבד ההליכה שאלך עמהם אשר נתרצי... כבר וזהו קירון פנים שכתוב בו לפנינו נגד כל עמך אעשה נפלאות. הכ...

בית יהודא

חֵפֶץ) דָּס וויל איך דוּ אַלֵיין זָאלְסְט גֵיין מִיט אוּנְז (כִּי עַל יְדֵי מַלְאָךְ אַל תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה) וָוארוּם אוֹיבּ דוּ ווילְסְט אוּנְז פִירֶן דוּרְךְ אַמַלְאַךְ, זָאלְסְטוּ אוּנְז גָאר נִיט נֶעמֶען פוּן דֶעם אָרְט : (טז) וּבַמֶּה יִוָּדַע אֵפוֹא. וָוארוּם (בַּמֶּה יִוָּדַע מְצִיאַת הַחֵן) מִיט וָואס וֶועט בֶּעוואוּסְט וֶוערֶען אַז אִיךְ אוּנ דַיין פָאלְק הָאבֶּן גֶעפוּנֶען בַּיי דִיר חֵן (הֲלֹא בְּלֶכְתְּךָ עִמָּנוּ) נָאר אַז דוּ אַלֵיין וֶועסְט גֵיין מִיט אוּנְז (וְעוֹד דָבָר אֶחָד אֲנִי שׁוֹאֵל מִמְּךָ) נָאךְ אֵיין זַאךְ וֶועל אִיךְ בֶּעטֶען פוּן דִיר (שֶׁלֹּא תַשְׁרֶה שְׁכִינָתְךָ עוֹד עַל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים) דוּ זָאלְסְט נִיט מַאכֶען רוּהֶען דַיין שְׁכִינָה אוֹיף דִי מֶענְטְשֶׁען וָואס דִינֶען צוּ דִי שְׁטֶערֶען : וְנִפְלֵינוּ וְעַמְּךָ. אִיךְ אוּנ דַיין פָאלְק (וְנִהְיֶה מוּבְדָּלִים בְּדָבָר הַזֶּה מִכָּל הָעָם) וֶועלֶען מִיר זַיין אָפְּגֶעשֵׁיידְט מִיט דִיא זַאךְ פוּן אַ... פֶעלְקֶער, וְנִפְלֵינוּ אִיז דֶערְטַייטְשׁ אָפְּגֶעשֵׁיידְט (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְהִפְלָה ה׳ בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל וגו׳) הָאט אָפְּגֶעשֵׁיידְט צְווִישֶׁען דִי יוּדִישֶׁע בְּהֵמוֹת, אִיז וְהִפְלָה דֶערְטַייטְשׁ אָפְּגֶעשֵׁיידְט אַזוֹי נִפְלֵינוּ אוֹיךְ דֶערְטַייטְשׁ אָפְּשֵׁיידֶען : (יז) וְגַם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה אֶעֱשֶׂה. הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה דִי זַאךְ וָואס דוּ ווילְסְט (שֶׁלֹּא תַשְׁרֶה שְׁכִינָתִי עוֹד עַל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים) מַיין שְׁכִינָה זָאל נִיט רוּהֶען אוֹיף דִי שְׁטֶערֶען דִינֶער (אֶעֱשֶׂה) וֶועל אִיךְ אוֹיךְ טָ... זָאגְט רש"י (וְאֵין דְּבָרָיו שֶׁל בִּלְעָם הָרָשָׁע עַל יְדֵי שְׁרִיַּית שְׁכִינָה) דִי רֵייד פוּן דֶעם רָשָׁע בִּלְעָם אִיז נִיט גֶעוֶוען דוּרְךְ דִי רוּה... פוּן דִי שְׁכִינָה אוֹיף אִים (אֶלָּא נוֹפֵל וּגְלוּי עֵינַיִם) נָאר וֶוען עֶר אִיז גֶעפַאלֶען אִין שְׁלָאף הָאבֶּן זִיךְ אִים גֶעעֶפֶענְט דִיא אוֹי...

רש"י

ו כי ע"י מלאך אל תעלנו מזה : (טז) ובמה יודע אפו... יודע מציאות החן הלא בלכתך עמנו ועוד ד"א אני ... ממך ז שלא תשרה שכינתך עוד על אומות ע"א : ונפ... אני ועמך. ונהיה מובדלים בדבר הזה מכל העם (שמות ט) והפלה ה' בין מקנה מצרים וגו' : (יז) גם הדבר הזה. שלא תשרה שכינתי עוד על ע"א אעשה דבריו של בלעם ע"י שריית שכינה אלא נופל וגלוי עי...

שפתי חכמים

מבקש שתודיעני מה שכר אתה נותן לי במציאות החן אשר מצאתי בעיניך כך אני מבקש ג"כ שתודיעני מה שכר תתן לי בהנהגת העם הזה אשר אני מנהיג אותם דאל"כ מה ענין זה לכאן וכו'. הרא"ם : ו אע"ג שכבר נתרצה הקב"ה לו כאמרו פני ילכו מ"מ רצה להודיע לו חבתן של ישראל בהליכתו עמהם ואמר שאם ח"ו לא היה מתרצה ללכת עמהם לא היו עולים משם עד שימותו הם וכניהם וכל אשר להם : ז דעת רש"י שבקשת ונפלינו וגו' אינה מענין הבקשה הראשונה שהיא

דעת זקנים מבעלי התוספות

ה' אל משה וגו' פי' שאלך עמכם כבתחלה. ד"א פני י... כעסי ילך מעלי והוא כמונתתי פני ומאחר שילך כעסי מעלי... והניחותי לך אך לא מיד. ויאמר אליו אם אין פניך הול... וגו' כי לא אזוז מכאן עד שתלך עמנו ויאמר גם את הד... הזה וגו' ואתה לא הודעתני בתחלה אמרת ושלחתי לפ... מלאך ולבסוף אמרת הורד עדיך ועדיין לא גלית דעתך... לילך עמנו אם לשלוח מלאך מפני שהורידו עדים במצו... ואתה אמרת ידעתיך בשם שתודיע לי בשם את אשר תש... עמי. ומשה היה ירא להתפלל לשם שילך עמהם לפי שאמר לו פן אכלך בדרך ולכך אמר הודיעני נא את דרכך אמר איש... לפניו יודיעני מדותיו ולפי מדותיו אדע אם טוב לנו שילך עמנו אם לאו לפי שלא היה יודע לבחור אי זה טוב להם ואמר... הקב"ה פני ילכו אני אלך כי זה טוב להם והוא כמו ופניך הולכים בקרב. והניחותי לך ממה שהיה לבך נוקפך אי... תבחר אע"פ שעדיין היה ירא משה ממה שאמר פן אכלך מ"מ ידע כי הוא הטוב כי הוא כבוד לישראל שילך הקב"ה עמהם... שאינו עושה לשאר אומות ועל זה אמר אם אין פניך הולכים וגו' ונפלינו וגו'. ועדיין לא נתיישבה דעתו על מה שאמר... אכלך אמר לו הקב"ה גם את הדבר הזה וגו' שאודיעך מדותי שאז תתישב דעתך וכיון שראה שעת רצון היה מוסיף לשא... ואמר הראני נא וגו' כלומר רוצה אני לשמוע ולראות ויאמר אני אעביר כל טובי ואודיעך מדת טובתי אעביר לשון ויעבי... קול במחנה. וקראתי בשם ה' לפניך לפי שאמר ואדעך בשם וכן אעשה שאקרא לפניך ה' ובאותו שם אודיעך שאלך עמ...

פירוש לתורת אלהים

גֵיין מִיט אוּנְז אַל זָאלְסְטוּ אוּנְז נִיט אוֹיף בְּרֶענְגֶען פוּן דָאנֶען : (טז) וּבַמֶּה יִוָּדַע אֵפוֹא אוּנ מִיט וָואס דֶען וֶועט גֶעוואוּסְט וֶוערֶען כִּי אַז אִיךְ מִיט דַיין פָאלְק הָאבֶּן גֶעפוּנֶען חֵן אִין דַיינֶע אוֹיגֶען הֲלֹא פַאר וָואר בְּלֶכְתְּךָ עִמָּנוּ נָאר אַז דוּ וֶועסְט גֵיין מִיט אוּנְז נִיט קֵיין מַלְאָךְ וְנִפְלֵינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ אוּנ אִיךְ מִיט דַיין פָאלְק וֶועלֶען מִיר זַיין אָפְּגֶעשֵׁייד מִכָּל הָעָם פוּן גָאר דֶע... פָאלְק אֲשֶׁר וָואס אִיז אוֹיף דֶער עֶרְד [עיין רש"י] (יז) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה אוּנ גָאט הָט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה גַּ... אוֹיךְ דִי זַאךְ וָואס דוּ הָאסְט גֶעבֶּעטֶען אַז דִי שְׁכִינָה זָא... נִיט

הוֹדִעֵנִי נָא אֶת־דְּרָכֶךָ וְאֵדָעֲךָ לְמַעַן אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֶיךָ וּרְאֵה כִּי עַמְּךָ הַגּוֹי הַזֶּה׃ יד וַיֹּאמַר פָּנַי יֵלֵכוּ וַהֲנִחֹתִי לָךְ׃ טו וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם־אֵין

אונקלוס

אוֹרַח טוּבָךְ וְאֵדַּע רַחֲמָךְ
בְּדִיל דְּאַשְׁכַּח רַחֲמִין
קֳדָמָךְ וּגְלֵי קֳדָמָךְ אֲרֵי
עַמָּךְ עַמָּא הָדֵין׃ יד וַאֲמַר
שְׁכִנְתִּי תְּהָךְ וְאָנִיחַ לָךְ׃
טו וַאֲמַר קֳדָמוֹהִי אִם לֵית

תו"א הודיעני נא ברכות ז פקידה שער ע עקרים מ"ב פכ"ב : פני ילכו ברכות שם : אם אין פניך סנהדרין לח :

רשב"ם

בעצמך: (יג) הודיעני נא את דרכך . אתה בעצמך תהי' מודיע לנו את הדרך שתראני דרכך ואני אלך אחריך : (יד) פני ילכו . אני בעצמי אלך כמו שבקשת כדכתיב ופניך הולכים בקרב : והניחותי לך . אלך עמך לכבוש את הארץ עד שאניח לך מכל אויביך מסב"ב כדכתיב עד אשר יניח ה' לאחיכם ככם . ותי' בהניח ה' אלהיך לך מכל אויביך וגו'. והמפ' והניחותי לך הנחת רוח אעשה . כמו שאעשה בקשתך , שמות הוא . וכי כל דברים שהי' הקב"ה מתרצה לבקשת משה יאמר לו והניחותי לך והלא ייתור [אינו] לשון חכמה : (טו) אם אין פניך וגו'. כלומר שאם אין אתה בא עמנו :

רש"י

אם אמת שמצאתי חן א בעיניך הודיעני נא את דרכך מה שכר אתה נותן ב למוצאי חן בעיניך : ואדעך למען אמצא חן בעיניך . ואדע בזו מדת תגמולך מה היא מציאת חן ג שמצאתי בעיניך ופתרון למען אמצא חן למען אכיר ד כמה שכר מציאת החן : וראה כי עמך הגוי הזה . שלא תאמר ואעשה אותך לגוי גדול ואת אלה תעזוב ראה כי עמך הם מקדם ואם בהם תמאס איני סומך על היוצאים מחלצי שיתקיימו ואת תשלום השכר שלי בעם הזה ה תודיעני ורבותינו דרשוהו במס' ברכות (דף ז) ואני ליישב המקראות על אופניהם ועל סדרם באתי : (יד) ויאמר פני ילכו. כתרגומו לא אשלח עוד מלאך אני בעצמי אלך כמו (שמואל ב יז) ופניך הולכים בקרב : (טו) ויאמר אליו. בזו אני חפץ

בית יהודא

געפונען חן אין דיינע אויגן (הודעני נא את דרכיך) מאך מיך וויסן דיינע וועגין , דיין פירונג (מה שכר אתה נותן למוצאי חן בעיניך) וואס איז דער שכר וואס דוא וועסט געבען צוא דיא מענטשין וואס געפונען ביי דיר חן: (ואדעך למען אמצא חן בעיניך). איך וויל דיך וויסן , איך זאל קענען נאך מער חן געפינען אין דיינע אויגן *) (ואדע בזו מדת תגמולך) וועל איך וויסן דורך דעם וואס איז דיין באצאהלונג (מה היא מציאת חן שמצאתי בעיניך) ווי גרויס איז דער שכר מיינער נוייל איך האב געפונען חן אין דיינע אוגן (ופתרון למען אמצא חן) דר מיינונג פון די ווערטער „פון וועגן איך זאל געפינען חן" (למען אכיר כמה שכר מציאת החן) איך זאל דערקענען ווי פיל איז דר שכר פון דעם מענטש וואס הט ביי דיר גפונן חן : (וראה כי עמך הגוי הזה) . משה הט געזאגט צו הקב"ה (שלא תאמר ואעשה אותך לגוי גדול ואת אלה תעזוב) דו זאלסט ניט זאגען צוא מיר „דיך וועל איך מאכען צוא אגרויסע פאלק" אונ די יודין וועסטו פרלאזען (ראה כי עמך הם מקדם) זעה נאר זיי זענען דאך דיין פאלק פון פריער (ואם בהם תמאס) אויב דו וועסט זיי פארמיאוסן (איני סומך על היוצאים מחלצי שיתקיימו) קען איך מיך ניט פארלאזען אז מיינע קינדער וועלען קענען זיין דיין פאלק (ואת תשלום השכר שלי בעם הזה תודיעני) אונ זאלסט מיר מאכען וויסען דעם שכר וואס דו וועסט מיר באצאהלען פאר מיין טרחה וואס איך האב מיט דעם פאלק (ורבותינו דרשוהו במסכת ברכות) דיא גמרא אין מסכת ברכות לערנען איין אנדער פשט אין דיא פסוקים (ואני ליישב המקראות על אופניהם ועל סדרם באתי) אונ איך בין נאר געקומען איינזעצן דעם פשט פון די פסוקים אויף זייער ארדענונג : (יד) (ויאמר פני ילכו) . זאגט רש"י (כתרגומו) ווי דער תרגום טייטשט הקב"ה הט געזאגט (לא אשלח עוד מלאך) איך וועל ניט שיקן אמלאך (אני בעצמי אלך) איך אליין וועל גיין מיט איך (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (ש"ב י"ז) חושי האט געזאגט צו אבשלום ופניך הולכים בקרב , דו אליין זאלסט גיין אין דיא מלחמה : (טו) (ויאמר אליו) . משה הט געזאגט צו הקב"ה (בזו אני

דעת זקנים מבעלי התוספות

להודיעני הדרך אשר אלך בה ואדעך פי' למען אדע כי אמצא חן בעיניך : (טו) ויאמר אליו . תימה מאי קאמר והלא כבר נתרצה לו כדכתיב ויאמר פני ילכו . ועוד מה קאמר משה אחר כן ובמה יודע.הלא בלכתך עמנו והלא נתרצה ללכת עמהם י"ל דה"ק הקב"ה והניחותי לך לך אניח ולא להם ליהנות מזיו שכינתי ועל זה אמר משה אם אין פניך הולכים שיהו כלם כמותי אל תעלנו מזה ובמה יודע איפוא וכו' פי' אם תלך עמי ועם עמך כראשונה בזאת ידעתי כי מצאתי חן בעיניך ויאמר

שפתי חכמים

לכל הוא בפרטות אבל לשאר בני אדם אין ידיעת השם והשגחתו בפרטות אלא בכללות וחלילה זה כי השגחת השם בפרטות על כל ברואיו מקרני ראמים עד ביצי כנים ע"פ בשם חכת חסידות וכו' : א דק"ל דבפסוק משמע שהיה ספק למשה אי אמר הקב"ה שמצא חן בעיניו והא אמר משה מתחלה להקב"ה איך שאמר אליו מצאת חן בעיני . לכ"פ אם אמת הוא שמצאתי חן דלמא מה שאמרת מצאת חן בעיני מצחק היית כי כדרך בני אדם : ב דאל"כ מה ענין זאת הבקשה כאן : ג פי' והוא דבוק עם הודיעני נא את דרכיך כלו' הודיעני מה שכר אתה נותן למוצאי חן בעיניך אז אדע מציאת חן שמצאתי בעיניך מה הוא : ד כלו' למען אכיר ואדע התועלת של מציאת החן מה הוא ובזה אדע מדת תגמולך למציאת החן שמצאתי בעיניך : ה פי' כנו שאני

פירוש לתורת אלהים

געפונען חן אין דיינע אויגן הודיעני מאך מיך וויסען נא איך בעט דיך את דרכך דייני וועגען וואס פאר איין שכר דו גיבסט צו די וואס געפונען חן אין דייני אויגען ואדעך וועל איך דער מיט וויסען דיין שכר וואס דו גיבסט מיר למען פון וועגען איך זאל דער קאנען ווי פיל דער שכר איז פון מציאת החן וראה אונ זעה אז דאס פאלק איז דיין פאלק [עיין רש"י] : (יד) ויאמר אונ גאט האט געזאגט פני ילכו מיין שכינה וועט אליין גיין מיט דיר אונ ניט קיין מלאך והניחותי לך ביז איך וועל דיך מאכען רוען פון אלי דיינע פיינט : (טו) ויאמר אליו אונ משה הט צו אים געזאגט דאס וויל איך ווארום אויב דיין שכינה וועט ניט

*) הערה דאס איז למשל אגביר האט גענומען אנייעם משרת ער זאל פירען זיין האנדיל , אמאהל האט דער משרת גיזאגט צום גביר אויב דו ווילסט זיין פון מיר צו פרידען זאג מיר דיין נאטור וואס דו האסט ליב אונ וואס דו האסט פיינט וועל איך וויסען וואס איך זאל מאהן אונ וואס איך זאל ניט מאהן , וועל איך קענען דיר גיפעלין , אזוי האט משה גיזאגט צו הקב"ה הודיעני נא את דרכיך , מאך מיך וויסען דיינע וועגין . דורך דעם למען אמצא חן בעיניך , איך זאל קענען געפינען חן ביי דיר :

מִתּוֹךְ הָאֹהֶל׃ פ שלישי יב וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־יְהוָה רְאֵה אַתָּה אֹמֵר אֵלַי הַעַל
אֶת־הָעָם הַזֶּה וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתַּנִי
אֵת אֲשֶׁר־תִּשְׁלַח עִמִּי וְאַתָּה אָמַרְתָּ
יְדַעְתִּיךָ בְשֵׁם וְגַם־מָצָאתָ חֵן בְּעֵינָי׃
יג וְעַתָּה אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ

אונקלוס

לָא עֲדֵי מְגוֹ מַשְׁכְּנָא
יב וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם
חֲזֵי דְּאַתְּ אָמַר לִי אַסֵּיק
יָת עַמָּא הָדֵין וְאַתְּ לָא
הוֹדַעְתַּנִי יָת דִּי תִּשְׁלַח
עִמִּי וְאַתְּ אֲמַרְתְּ רַבֵּיתָךְ
בְּשׁוּם וְאַף אַשְׁכַּחְתָּ
רַחֲמִין קֳדָמָי׃ יג וּכְעַן
אִם כְּעַן אַשְׁכָּחִית רַחֲמִין
קֳדָמָךְ הוֹדַעְנִי כְּעַן יָת

רשב"ם

ישראל: (יב) ראה אתה אומר אלי העל. כדכתיב לעיל לך נחה את העם ואתה לא הודעתני אלא הנה מלאכי ילך לפניך ואיני חפץ כי אם בלכתך ע...

רש"י

ותב למשריתא לפי שהוא לשון הווה וכן כל הענין וראה כל העם והזן. ונצבו וקיימין. והביטו ומסתכלין. והשתחוו וסגדין. ומדרשו ודבר ה' אל משה שישוב אל המחנה אמר לו אני בכעס ואתה בכעס א"כ מי יקרבם: (יב) ראה אתה אומר אלי. ראה תן עיניך ולבך על דבריך אתה אומר אלי וגו' ואתה לא הודעתני וגו' ואשר אמרת לי (שמות כג) הנה אנכי שולח מלאך אין זו הודעה שאין אני חפץ בה ואתה אמרת ידעתיך בשם. הכרתיך משאר בני אדם בשם חשיבות שהרי אמרת לי (שמות יט) הנה אנכי בא אליך בעב הענן וגו' וגם בך יאמינו לעולם: (יג) ועתה

בית יהודא

די מַחֲנֶה (לְפִי שֶׁהוּא לָשׁוֹן הוֹוֶה) ווייל עס איז גוועזן אַשְׁטֶענְדִיגֶע זאך והקב"ה פלעגט שטענדיג ריידען מיט משה אין זיין געצעלט, נאכדעם פלעגט משה גיין אין די מַחֲנֶה צו דיא יודין אונ פלעגט זיי זאגן וואס הקב"ה האט מיט אים גרעדט *) (וְכֵן כָּל הָעִנְיָן) אונ דעם גאנצען ענין טייטשט דר תרגום, מיט לשון הוֹוֶה, שטענדיגקייט, ניט מיט לָשׁוֹן עָבָר, עס איז גיוועזן (וְרָאָה כָּל הָעָם), טייטשט דר תַּרְגּוּם (וַחֲזַן), זייא זעהן, (וְנִצְּבוּ וְקַיְימִין), זיי שטייען, (וְהִבִּיטוּ וּמִסְתַּכְּלִין) זייא קוקען, זעהן, (וְהִשְׁתַּחֲווּ וְסָגְדִין) זיי בוקין זיך (וּמִדְרָשׁוֹ) אונ דר מִדְרָשׁ זאגט (וְדִבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה שֶׁיָּשׁוּב אֶל הַמַּחֲנֶה) הקב"ה האט גערעדט צו משה ער זאל גיין צוריק אין די מַחֲנֶה (אָמַר לוֹ) הקב"ה האט גיזאגט צוא משה (אֲנִי בְּכַעַס) איך בין בייז אויף די יודין (וְאַתָּה בְּכַעַס) אונ דו ביזט אויך בייז אויף די יודין (אִם כֵּן) אויב עס וועט אזוי זיין (מִי יְקָרְבֵם) ווער וועט דיא יודין דערנענטערין צו מיר: (יב) וּרְאֵה אַתָּה אוֹמֵר אֵלַי משה האט גיזאגט צו הקב"ה (רְאֵה תֵּן עֵינֶיךָ וְלִבְּךָ עַל דְּבָרֶיךָ) זעה גיב דיינע אויגען אונ דיין הארץ אויף דיינע רייד (אַתָּה אוֹמֵר אֵלַי וגו') דו זאגסט צו מיר ברענג אויף דאס פאלק (וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתַּנִי וגו') אונ דו האסט מיר ניט געמאכט וויסן וועמען דו וועסט שיקן מיט מיר (וַאֲשֶׁר אָמַרְתָּ לִי הִנֵּה אָנֹכִי שׁוֹלֵחַ מַלְאָךְ) אונ וואס דו האסט גזאגט צו מיר איך וועל שיקן אַמַלְאָךְ (אֵין זוֹ הוֹדָעָה) דאס הייסט ניט בייא מיר געוואוסט (שֶׁאֵין אֲנִי חָפֵץ בָּהּ) ווייל איך וויל דם ניט (וְאַתָּה אָמַרְתָּ יְדַעְתִּיךָ בְּשֵׁם) אונ דו האסט געזאגט צו מיר „איך וועל דיך מאכען וויסן אויף דער וועלט מיט אנאמען" (הִכַּרְתִּיךָ מִשְּׁאָר בְּנֵי אָדָם בְּשֵׁם חֲשִׁיבוּת) איך וועל דיך מאכן דערקענען אויף דער וועלט אז דו ביזט גרעסער פון אנדערע מענטשין מיט אגרויסן נאמען (שֶׁהֲרֵי אָמַרְתָּ לִי הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן) וואָרום דוא האסט גיזאגט צוא מיר „איך וועל קומען צוא דיר מיט אגראבע שטימע" דס פאלק זאל קענען הערן ווען איך וועל מיט דיר ריידין ועיין אברבנאל (וְגַם בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם) וועל זיי דיר אויך אייביג גלייבן: (יג) וְעַתָּה. אונ איצט (אִם אֱמֶת שֶׁמָּצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ) אויב עס איז אֱמֶת אז איך הא...

שפתי חכמים

בפנה ראשונה ע"ש. א"נ (נ"ל שסוף ר"ת אך נראה) שסעלי' היתה בי"ח אבל חשבון של מ' יום לא היה כ"א בי"ט כי יום י"ח לא היה לילו עמו: ש כ' הרא"ם לפי דעתי שיבוש נפל בספרים והי"ל לכתוב ושלחתי לפניך מלאך וגרשתי וגו' כי מאמר הנה אנכי שולח וגו' קודם מעשה העגל נא' ואע"פ שפרש"י שם כאן נתבשר שעתידין ישראל לחטוא ושכינה אומרת כי לא אעלה בקרבך וגו' מ"מ מאמר ושלחתי לפניך מלאך שהוא אחר מעשה העגל הוא העיקר (נח"י) ונ"ל של"ל הנה מלאכי ילך לפניך שהוא מוקדם לפסוק ושלחתי לפניך וגם שזה הפסוק קרוב יותר לו' שטעות נפל בספרים ונתחלף בין הנה מלאכי ילך ובין הנה אנכי שולח וגו': ת דק"ל דמשמע מן קרא דידיעת השם לנשו...

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יב) ואתה לא הודעתני, פי' אתה אמרת הנה מלאכי ילך לפניך ולא די שאין דעתך לילך עמנו אלא אפי' אותו מלאך שאמרת שילך עמי לא הודעתני אלא סתמא ואין לך אדם בעולם שאין לו מלאך שהולך עמו כד"א כי מלאכיו יצוה לך ואפי' לאליעזר עבד אברהם שלח מלאך כדכתיב הוא ישלח מלאכו לפניך ואתה אמרת וגו' ומה טובה תעשה לי על כי מצאתי חן בעיניך. ועתה אם מצאתי חן בעיניך כלומר שתלך אתה בעצמך ובכבודך

פירוש לתורת אלהים

(יב) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְיָ אונ משה האט גיזאגט צוא גאט רְאֵה זעה אונ גיב דיין הארץ אויף דיינע רייד אַתָּה דו זאגסט צו מיר הַעַל ברענג אויף דאס דאזיגע פאלק וְאַתָּה אונ דו האסט מיר ניט מודיע גוועזן את וועמען דו וועסט מיט מיר שיקן אונ דם וואס דו האסט מיר גיזאגט אז דו וועסט שיקן פר מיר אמלאך איז דאס ניט קיין ידיעה ווארום איך בגער אין דעם ניט וְאַתָּה אונ דו האסט צוא מיר גיזאגט יְדַעְתִּיךָ בְּשֵׁם איך האב דיך גמאכט דר קאנין פון אנדערע מענשן מיט אחשובן נאמען וְגַם אונ אויך האסטו צוא מיר גיזאגט מָצָאתָ דו האסט גפונען חן אין מיינע אויגין: (יג) וְעַתָּה אונ אצונד אִם אויב עס איז אֱמֶת אז איך האב

*) הערה אונ מיר זאלין ניט טייטשין ושב, „ער האט צוריק געקערט", ווייל מען מיינען עס איז אזוי גיוועזן נאר איין מאהל, נאר איין מאהל האט הקב"ה גערעט צו משה אין זיין געצאלט אונ דאס איינע מאהל איז משה צוריק געגאנגען אין די מחנה, דריבער טייטשט דער תרגום „ושב" ער קערט צוריק, עס איז שטענדיג אזוי גיוועזן ביז דער משכן איז אויפגעשטעלט גיווארין:

פֶּתַח אָהֳלוֹ: יא וְדִבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
פָּנִים אֶל־פָּנִים כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ
אֶל־רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל־הַמַּחֲנֶה
וּמְשָׁרְתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן נַעַר לֹא יָמִישׁ

רע מַשְׁכְּנֵהּ :
וּמִתְמַלֵּל יְיָ עִם מֹשֶׁה
לֵל עִם מְמַלֵּל כְּמָא
מְמַלֵּל גְּבַר עִם
בְרֵהּ וְתָב
שָׁרִיתָא וּמְשׁוּמְשָׁנֵהּ
שֻׁעַ בַּר נוּן עוּלֵימָא

א ודבר ה' אל ברכות כג עקרים מ"ג פי"ח ס' הזוהר פ' ואתחנן: ושב אל ברכות שם: ומשרתו ברכות שם פסחים קיט מנחות לט תמורה יו:

בעל הטורים (יא) ידבר איש אל רעהו. בגימ' שהוא מכיר לו פנים:

רש"י

ודבר ה' אל משה פנים אל פנים. ומתמלל עם ... ושב אל המחנה. לאחר שנדבר צ עמו היה משה שב ... מחנה ומלמד לזקנים מה שלמד והדבר ק הזה נהג משה ... הכפורים עד שהוקם המשכן ולא יותר שהרי בי"ז בתמוז ... ברו הלוחות (תענית כח) ובי"ח שרף את העגל ודן את ... חוטאים ובי"ט ר עלה שנאמר (שמות לב) ויהי ממחרת ... ר משה אל העם וגו' ועשה שם ארבעים יום ובקש רחמים ... ר (דברים ט) ואתנפל לפני ה' וגו' ובראש חדש אלול ... לו ועלית בבקר אל הר סיני לקבל לוחות האחרונות ... שם מ' יום שנאמר בהם (שם י) ואנכי עמדתי בהר ... הראשונים וגו' מה הראשונים ברצון אף האחרונים ... אמור מעתה אמצעיים היו בכעס בי' בתשרי נתרצה ... ה לישראל בשמחה ובלב שלם ואמר לו למשה סלחתי ... ך ומסר לו לוחות אחרונות וירד והתחיל לצוותו על ... ת המשכן ועשאוהו עד אחד בניסן ומשהוקם לא נדבר ... עוד אלא מאהל מועד: ושב אל המחנה. תרגומו

בית יהודא

(לְשְׁכִינָה) זֵיי הָאבְּן זִיךְ גֶעבּוּקְט צוּ הקב"ה: (יא) וְדִבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה פָּנִים אֶל פָּנִים. מֶען מֵיינְט (וּמִתְמַלֵּל עִם מֹשֶׁה) עֶס אִיז גֶירֶעט גִיוָוארֶען מִיט מֹשֶׁה: (וְשָׁב אֶל הַמַּחֲנֶה). זָאגְט רש"י (לְאַחַר שֶׁנִּדְבַּר עִמּוֹ) נָאכְדֶעם וִויא עֶס אִיז גֶערֶעט גֶעוָוארֶען מִיט אִים, מִיט מֹשֶׁה (הָיָה שָׁב מֹשֶׁה אֶל הַמַּחֲנֶה וּמְלַמֵּד לַזְּקֵנִים מַה שֶׁלָּמַד) אִיז מֹשֶׁה גֶעגַאנְגֶען צוּרִיק אִין דִיא מַחֲנֶה אוּנ הָט גֶעלֶערוּנְט מִיט דִי זְקֵנִים וָוס הקב"ה הָט גֶעלֶערוּנְט מִיט אִים (וְהַדָּבָר הַזֶּה נָהַג מֹשֶׁה מִיּוֹם הַכִּפּוּרִים עַד שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן וְלֹא יוֹתֵר) אַזוֹ פְלֶעגְט מֹשֶׁה טָאן פוּן יוֹם כִּפּוּר בִּיז דֶער מִשְׁכָּן אִיז אוֹיפְגֶעשְׁטֶעלְט גִיוָוארְן, נִיט שְׁפֶּעטֶער (שֶׁהֲרֵי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת) וָוארוּם זִיבְּעצֶן טָאג אִין תַּמּוּז זֶענֶען צוּבְּרָאכֶען גֶעוָוארֶען דִי לוּחוֹת (וּבִי"ח שָׂרַף אֶת הָעֵגֶל) דֶעם אַכְטְצִינְטֶען טָאג אִין תַּמּוּז הָט מֹשֶׁה פַארְבְּרֶענְט דֶעם עֵגֶל (וְדָן אֶת הַחוֹטְאִים) אוּנ עֶר הָאט גֶעמִשְׁפָּט אוּנ גֶעשְׁטְרָאפְט דִי מֶענְטְשֶׁן וָוס הָאבְּן גִזִינְדִיגְט (וּבִי"ט עָלָה) דֶעם נַיינְצֶעהְנְטֶען טָאג אִין תַּמּוּז אִיז מֹשֶׁה אַרוֹפְגִיגַאנְגֶען אוֹיף דֶעם בַּארְג (שֶׁנֶּאֱמַר) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיְהִי מִמָּחֳרָת)

... עֶס אִיז גֶעוֶוען אוֹיף מָארְגֶען (וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם) הָאט מֹשֶׁה גִיזָאגְט צוּם פָאלְק אִיךְ וֶועל אוֹיפְגֵיין צוּ הקב"ה ... שָׁם אַרְבָּעִים יוֹם) אוּנ עֶר אִיז גֶעוֶוען אוֹיף דֶעם בַּארְג פֶערְצִיג טֶעג (וּבִקֵּשׁ רַחֲמִים) אוּנ עֶר הָט גִיבֶּעטֶען בַּיי הקב"ה ... אַל רַחֲמָנוּת הָאבְּן אוֹיף דִי יוּדִין (שֶׁנֶּאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק מֹשֶׁה הָאט גִיזָאגְט צוּ דִי יוּדִין (וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי ה' וגו') ... בִּין גִיפַאלֶען פַאר הקב"ה אוּנ הָאבּ גִיבֶּעטִין פוּן אַייעֶרְטְוֶועגֶען (וּבְרֹאשׁ חוֹדֶשׁ אֱלוּל נֶאֱמַר לוֹ) רֹאשׁ חוֹדֶשׁ אֱלוּל אִיז ... גְט גֶעוָוארֶען צוּ מֹשֶׁה (וְעָלִיתָ בַבֹּקֶר אֶל הַר סִינַי לְקַבֵּל לוּחוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת) דוּ זָאלְסְט אוֹיפְגֵיין אִין דֶער פְרִיה אוֹיף דֶעם ... סִינַי צוּ נֶעמֶען דִי אַנְדֶערֶע לוּחוֹת (וְעָשָׂה שָׁם אַרְבָּעִים יוֹם) אוּנ עֶר אִיז גֶוֶוען אוֹיף דֶעם בַּארְג פֶערְצִיג טָאג (שֶׁנֶּאֱמַר ... וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט בַּיי זֵיי מֹשֶׁה הָט גֶעזָאגְט (וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים) אִיךְ בִּין גֶעשְׁטַאנֶען אוֹיף דֶעם ... אַזוֹ וִוי דִי עֶרְשְׁטֶע טֶעג (מַה הָרִאשׁוֹנִים בְּרָצוֹן) אַזוֹ וִויא דִי עֶרְשְׁטֶע פֶערְצִיג טֶעג אִיז גִיוֶוען הקב"ה בֶּעוִוילִיגְט צוּא ... דִין, וַוייל עֶס אִיז גִיוֶוען פַר דֶעם עֵגֶל (אַף הָאַחֲרוֹנִים בְּרָצוֹן) דִיא לֶעצְטֶע פֶערְצִיג טֶעג אִיז אוֹיךְ הקב"ה גֶעוֶוען ... לִיגְט צוּ דִי יוּדִין, וַוייל הקב"ה הָאט שׁוֹין גְהַאט מוֹחֵל גִיוֶוען צוּ דִי יוּדִין דִי זִינְד פוּן עֵגֶל (אֱמוֹר מֵעַתָּה אֶמְצָעִים הָיוּ ... זֶעהְן מִיר דִי מִיטֶעלֶע פֶערְצִיג טֶעג אִיז הקב"ה בַּייז גִיוֶוען אוֹיף דִיא יוּדִין (בַּעֲשָׂרָה בְּתִשְׁרֵי נִתְרַצָּה הקב"ה לְיִשְׂרָאֵל ... חָה וּבְלֵב שָׁלֵם) דֶעם צֶעהְנְטִין טָאג אִין חוֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי וְדָאס אִיז יוֹם כִּפּוּר] אִיז הקב"ה בֶּעוִוילִיגְט גֶעוָוארֶען צוּ דִי יוּדִין ... שִׂמְחָה אוּנ מִיט דֶעם גַאנְצֶען הַארְצִין (וְאָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶיךָ) אוּנ הקב"ה הָאט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה אִיךְ הָאבּ ... זִינְקְט דִי יוּדִין זֵייעֶר זִינְד אַזוֹ וִוי דוּא הָאסְט גִירֶעט אוּנ גִיבֶּעטֶען פַאר זֵיי (וּמָסַר לוֹ לוּחוֹת אַחֲרוֹנוֹת) אוּנ הקב"ה הָט ... ן צוּ מֹשֶׁה דִי אַנְדֶערֶע לוּחוֹת (וַיֵּרֶד) אוּנ מֹשֶׁה אִיז אַרָאפּ גֶעגַאנְגֶען פוּן בַּארְג מִיט דִיא לוּחוֹת (וְהִתְחִיל לְצַוּוֹתוֹ עַל מְלֶאכֶת ... ן) אוּנ הקב"ה הָט אָנְגֶעהוֹיבְּעֶן גֶעבִּיטְעֶן צוּא מֹשֶׁה מֶען זָאל מַאכֶן דֶעם מִשְׁכָּן (וְעָשׂוּהוּ עַד אֶחָד בְּנִיסָן) דָם מַאכֶן דֶעם ... הָט גֶעדוֹיעֶרְט בִּיז רֹאשׁ חוֹדֶשׁ נִיסָן (וּמִשֶּׁהוּקַם לֹא נִדְבַּר עִמּוֹ עוֹד אֶלָּא מֵאֹהֶל מוֹעֵד) אוּנ וִוי דֶער מִשְׁכָּן אִיז אוֹפְגֶשְׁטֶעלְט ... רֶען הָאט הקב"ה נִיט מֶער גִירֶעט מִיט מֹשֶׁה אוֹיף דֶעם בַּארְג סִינַי, נָאר פוּן אוֹהֶל מוֹעֵד הָט הקב"ה גֶערֶעט מִיט ... : (וְשָׁב אֶל הַמַּחֲנֶה). זָאגְט רש"י (תַּרְגּוּמוֹ וְתָב לְמַשְׁרִיתָא) דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (וְתָב לְמַשְׁרִיתָא) מֹשֶׁה קֶערְט צוּרִיק צוּ

שפתי חכמים

... מאים פתח אהלו שפירושו לפתח אהלו רק בעבור שעמוד ענן ... מר איש פתח אהלו: צ דאל"כ למה היה שב אל המחנה אחר ... הקב"ה עמו פנים אל פנים והלא במקום שדיבר השם עמו שם ... דירתו כדכתיב והיה כבא משה האהלה וגו': ק ר"ל מסדר ... מפני שקודם יוה"כ לא היה לו פנאי ללמוד ולא ללמד מפני ... העגל ושהתפלל עליהם וקבלת לוחות האחרונות אבל לקיחת ... היה תיכף אחר מעשה העגל: ר וא"ת והלא כפ' יתרו ובפ' עקב

כ' שעלה בי"ח בתמוז. וי"ל משום דבשלהי מס' תענית תירץ אביי על קושיא שהקשה שם תמוז דהאי שתא מלויי מלייה ורש"י ז"ל בשרולה לפרש החשבון של מ' יום עם לילות לפי מנהג החדשים אחד מלא ואחד חסר שתמוז לעולם חסר אומר בי"ח ובשרולה לפרש החשבון לפי מה שאמרו תמוז דהאי שתא מלויי מלייה אומר בי"ט. הרא"ם. (נח"י) ול"נ דבין תמוז לתמוז נתחלף לו דהא אביי אמר על אותו תמוז של שלוח מרגלים וזהו בשנה שניה ואלו תמוז של העגל הוא

פירוש להורת אלהים

... פָּנִים בַּשֵׁיינְפֶּערְלֶךְ כַּאֲשֶׁר גְלַייךְ אַזוֹי וִויא אֵיין ... שׁ רֶעט צוּ זַיין גְזֶעלֶען וְשָׁב אוּנ נָאךְ דֶעם אַז גָאט ... מִיט אִים גֶרֶעט הָט זִיךְ מֹשֶׁה אוּם גֶקֶערְט צוּ דֶר מַחֲנֶה אוּנ הָט דָם גְמַאכְט לֶערְנֶען צוּ דִי זְקֵנִים [ע' רש"י] וּמְשָׁרְתוֹ אוּנ זַיין בַּאדִינֶער יְהוֹשֻׁעַ אִיז גִוֶוען נָאךְ יוּנְג לֹא עֶר פְלֶעגְט זִיךְ נִיט אָפּ טָאהְן פוּן דֶעם גְצֶעלְט:

ח וְהָיָה כְּצֵאת מֹשֶׁה אֶל־הָאֹהֶל
יָקוּמוּ כָּל־הָעָם וְנִצְּבוּ אִישׁ פֶּתַח
אָהֳלוֹ וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד־בֹּאוֹ
הָאֹהֱלָה׃ ט וְהָיָה כְּבֹא מֹשֶׁה
הָאֹהֱלָה יֵרֵד עַמּוּד הֶעָנָן וְעָמַד פֶּתַח
הָאֹהֶל וְדִבֶּר עִם־מֹשֶׁה׃ י וְרָאָה כָל־
הָעָם אֶת־עַמּוּד הֶעָנָן עֹמֵד פֶּתַח
הָאֹהֶל וְקָם כָּל־הָעָם וְהִשְׁתַּחֲווּ אִישׁ

תולדות אהרן והביטו אחרי קידושי״.

אונקלוס

לְמַשְׁרִיתָא׃ ח וַהֲוָה
נְפַק מֹשֶׁה לְמַ
קַיְמִין כָּל עַ
וּמִתְעַתְּדִין גְּבַר נ
מַשְׁכְּנָא וּמִסְ
אֲחוֹרֵי מֹשֶׁה עַד
לְמַשְׁכְּנָא׃ ט וַהֲוָה
עָלֵל מֹשֶׁה לְמַ
נָחֵית עַמּוּדָא דַ
וְקָאֵים בִּתְרַע מַ
וּמִתְמַלֵּל עִם מ
י וַחֲזָן כָּל עַמָּא
עַמּוּדָא דַעֲנָנָא
בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא וְ
כָּל עַמָּא וְסָגְדִין

רש"י

של משה: (ח) והיה. ל' הווה: כצאת משה. מן ללכת אל ב האהל: יקומו כל העם. עומדים מפנ יושבין עד שנתכסה מהם: והביטו אחרי משה. אשרי ילוד אשה שכך מובטח שהשכינה תכנס אחריו אהלו: (ט) ודבר עם משה. כמו ומדבר עם ם תרגומו ומתמלל עם משה שהוא כבוד השכינה כמו (ג ז) וישמע את הקול ע מדבר אליו ואינו קורא מדבר כשהוא קורא מדבר פתרונו הקול מדבר בינו לבין וההדיוט שומע מאליו וכשהוא קורא מדבר משמע מדבר עם ההדיוט: (י) והשתחוו. פ לפ

בית יהודא

זייערע חברים געזאגט צו זיי (הרי הוא באהלו של משה) הקב"ה איז אין דעם גיצעלט פון משה: (ח) והיה. (לשון הווה) רש"י זאגט מיר זאלן ניט טייטשן והיה, עס וועט זיין, נאר עס איז אזו געווען שטענדיג (כצאת משה מן המחנה ללכת אל האהל) ווען משה פלעגט ארויסגיין פון דיא מחנה צו גיין צום גיצעלט (יקומו כל העם) פלעגין אלע יודן זיך אויפשטעלן (עומדין מפניו) זיי זענן געשטאנען פר אים (ואין יושבין עד שנתכסה מהם) אונ זיי האבן זיך ניט צוריקגיזעצט ביז משה איז פארדעקט געווארן פון זיי, ביז ער איז געווען ווייט פון זיי אונ זיי האבן אים ניט גיזעהן: והביטו אחרי משה. זיי האבן געקוקט נאך משה (לשבח) צו אלויב, זייא האבען געזאגט (אשרי ילוד אשה שכך מובטח) וואהל צו אזו אמענטש וואס ער איז אזו זיכר (שהשכינה תכנס אחריו אהלו) אז די שכינה וועט אריין גיין נאך אים צו די טיר פון זיין גיצעלט: (ט) ודבר עם משה. זאגט רש"י מיר ניט טייטשן ודבר, ער האט גירעט, נאר (כמו) וויא עס וואלט געשטאנען (מדבר עם משה) ער רעט מיט משה, נאר מדבר, נאר מדבר (תרגומו) טייטשט דער תרגום (ומתמלל עם משה) ער איז גירעט געווארען מיט משה (שהוא שכינה) דס איז אכבוד פר הקב"ה צו זאגען אז ער איז גירעט גיווארן (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (וישמע את מדבר אליו) משה האט גיהערט די שטימע פון הקב"ה ווערט גירעט צו אים (ואיני קורא מדבר בשו"א) מען לייענט מדבר מיט אשו"א (כשהוא קורא מדבר בחיר"ק) אז מען לייענט מדבר מיט אחירק (פתרו״נו) איז דער פשט אזו מדבר בינו לבין עצמו) די שטימע פון הקב"ה האט גערעט פר זיך (וההדיוט שומע מאליו) אונ דר (פראסטער) מ הט גיהערט ווי הקב"ה רעט, אבער ניט צו אים הט הקב"ה גירעט (כשהוא קורא מדבר בשו"א) אונ אז מען לייענט מיט אשו"א (משמע שהמלך מדבר עם ההדיוט) מיינט מען דר מלך רעט מיט דעם פראסטין מענטש: (י) והשת

שפתי חכמים

דכל מרכה ליה: ב דק"ל למה כתיב כלאת משה אל האהל הל"ל כשנכנס משה אל האהל ומפ' דללאת קאי איליאה שילא מן מחנה ישראל ולא קאי אאהלו של משה: ם כלומר שהוא ל' הווה: ע הדלי"ת בדגש ובחיר"ק תחת המ"ם ואינו קרוי מדבר בשו"א המ"ם משום דמדבר משמע שהמלך מדבר עם ההדיוט אבל בחיר"ק פתרונו הקול מדבר בינו וכו': פ לא לפתח אהלו של

פירוש לתורת אלהים

(ח) וְהָיָה אונ עס איז גוועזן כְּצֵאת אז משה איז ארוס גיגאנגען פון דער מַחֲנֶה צוא גיין אין דעם גצעלט אריין יָקוּמוּ זענען זיי אויף גשטאנען דם גאנצי פאלק וְנִצְּבוּ אונ זיי זענען גבליבן שטיין אִישׁ איטליכר מענש פֶּתַח אָהֳלוֹ אויף דר טיר פון זיין גצעלט וְהִבִּיטוּ אונ זיי האבן גקוקט נאך משה עַד בֹּאוֹ ביז זיין אריין קומען אין דעם גצעלט: (ט) וְהָיָה אונ עס איז גוועזן כְּבֹא אז משה איז גקומען אין גצעלט יֵרֵד הט אראפ גנידרט אנוואלקנדיגי זייל וְעָמַד אונ הט זיך גשטעלט אוי טיר פון דעם גצעלט וְדִבֶּר אונ הט גרעט מיט מ (י) וְרָאָה כָּל הָעָם אונ דם גאנצי פאלק הט גזעהן א וואלקנדיגי זייל עוֹמֵד שטייט אויף דער טיר פון ד גצעלט וְקָם אונ דם גאנצי פאלק איז אויף גשטא וְהִשְׁתַּחֲווּ אונ זיי האבן זיך גבוקט צו דער שכינה איטליכער מענש פֶּתַח אָהֳלוֹ אויף דער טיר פון גצעלט: (יא) וְדִבֶּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה אונ גאט האט גרעט

מֵהַר חוֹרֵב׃ ז וּמֹשֶׁה יִקַּח אֶת־הָאֹהֶל וְנָטָה־לוֹ ׀ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה הַרְחֵק מִן־הַמַּחֲנֶה וְקָרָא לוֹ אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה כָּל־מְבַקֵּשׁ יְהוָה יֵצֵא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר מִחוּץ לַמַּחֲנֶה׃

רֵב׃ ז וּמֹשֶׁה נְסִיב
מַשְׁכְּנָא וּפַרְסֵהּ לֵהּ
רָא לְמַשְׁרִיתָא אַרְחֵיק
מַשְׁרִיתָא וְקָרֵי לֵהּ
כֵּן בֵּית אוּלְפָנָא וִיהֵי
דְּתָבַע אוּלְפַן מִן קֳדָם
נָפֵק לְמַשְׁכַּן בֵּית
פָנָא דִּי מִבָּרָא

תו"א מהר חורב שבת פט : ומשה יקח ברכות סג שבת פח סנהדרין קי ס' העקר פ' ברלה"ם ופ' במקומי :

בעל הטורים

וסחמה כדכתיב בלף עמים הורד וכנו דהכא היה עכו"ם התם הורד אותם אל המים להפריד עובדי ע"ג שכל הכורע על ברכיו לשתות סימן שעבד ע"ג והליגם לבדם : (ז) והיה כל מבקש ה' ילא. מכאן שלריך אדם לגלות כדי שילמוד תורה :

רשב"ם

איש עדיו עליו. שהרי אמר להם הקב"ה הורד עדיך : (ז) יקח. לקח : הרחק. שנהג בהן כמנודים שלא חפץ הקב"ה לדבר עם משה בתוך מחנה

רש"י

: (ז) ומשה. מאותו ענין והלאה : יקח את האהל. וה הוא לוקח אהלו ונוטהו מחוץ למחנה אמר מנודה כ מנודה לתלמיד : הרחק. אלפים אמה כענין מר (יהושע ג) אך רחוק יהיה ביניכם וביניו כאלפים במדה : וקרא לו. והיה קורא לו אהל מועד הוא ועד למבקשי תורה : כל מבקש ה'. מכאן למבקש קן כמקבל פני השכינה: יצא אל אהל מועד. כמו . ד"א והיה כל מבקש ה' אפי' מ מלאכי השרת כשהיו ים מקום שכינה חבריהם אומרים להם הרי הוא באהלו

בית יהודא

פון בארג סיני : (ז) וּמֹשֶׁה. זאגט רש"י (מֵאוֹתוֹ עִנְיָן וְהָלְאָה) פון די צייט וואס די יודן האבן גיטאהן די זינד אונ ווייטער (יִקַּח אֶת הָאֹהֶל) פלעגט משה נעמען זיין גיצאהעלט, זאגט רש"י (לְשׁוֹן הֹוֶה הוּא) דאס איז גיוועזן אשטענדיגע זאך (לוֹקֵחַ אָהֳלוֹ וְנוֹטֵהוּ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה) משה פלעגט נעמען זיין געצאלט אונ פלעגט אים שטעלען אויסער די מחנה (אָמַר משה האט געזאגט (מְנוּדֶּה לָרַב מְנוּדֶּה לְתַלְמִיד) ווייל די יודן זענען דערווייטערט פון רבי, פון הקב"ה, דארפען זיי זיין דערווייטערט פון תלמיד, פון מיר אויך : וְהַרְחֵק. ווייט פון די מחנה (אַלְפַּיִם אַמָּה) צוויי טויזינד איילען (כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר)

ם שטייט אין פסוק (אַךְ רָחוֹק יִהְיֶה בֵּינֵיכֶם וּבֵינָיו כְּאַלְפַּיִם אַמָּה בַּמִּדָּה) עס זאל זיין ווייט צווישען אייך אונ צווישען אים שן ארון) געמאסטענע צוויי טויזינד איילען, זעהן מיר ווייט הייסט צוויי טויזינד איילען: וְקָרָא לוֹ. מיינט מען קורא לו) משה פלעגט רופען דעם געצאלט (אֹהֶל מוֹעֵד) אגעצאלט פון פארזאמלונג (הוּא בֵּית וַעַד לִמְבַקְשֵׁי תוֹרָה) עצאלט איז גיוועזן אארט וואס אין אים פלעגין זיך פארזאמלען די יודן וואס האבן געוואלט לערנען תורה: וְכָל ה'. ווער עס האט עפעס גיוואלט בעטין פון הקב"ה איז געקומען אין געצאלט פון משה, זאגט רש"י (מִכָּאן ש פְּנֵי זָקֵן כִּמְקַבֵּל פְּנֵי שְׁכִינָה) פון דאנען ווייסען מיר דער וואס קומט בעטין פון אתלמיד חכם וואס איז אזקן, איז גלייך ר וואלט געקומען פאר די שכינה : וְיֵצֵא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד. זאגט רש"י דער ווארט יֵצֵא איז כמו יוֹצֵא, מען זאל ניט שין יֵצֵא ער וועט ארויס גיין, נאר יוֹצֵא, ער גייט ארויס (דָּבָר אַחֵר) נאך אפשט איז (וְהָיָה כָּל מְבַקֵּשׁ ה') עס ט זיין ווער עס האט געוואלט עפעס פון הקב"ה איז ער געקומען צום געצאלט פון משה (אֲפִילוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת ו שׁוֹאֲלִים מְקוֹם שְׁכִינָה) אפילו מלאכים אז זייא האבען גיפרעגט וואו איז הקב"ה (חַבְרֵיהֶם אוֹמְרִים לָהֶם) האבען

דעת זקנים מבעלי התוספות

ין להחזירן לאחר מכן לכך נאמר הורד עדיך לא כשאתם ן אלא הורד לגמרי ולא תשובו להחזירם והר' יוסף קרא י' ולא ישתו איש עדיו עליו הם בגדים חמודים ונאים שלבשו ת מתן תורה כדכתיב ויכבסו שמלותם אבל הורד עדיך הם ים שניתנו להם בשעה שאמרו נעשה ונשמע ופרקו אותם י חבלה בשעה שעבדו לעגל כדמסיק במסכת שבת וזה ר ויתנצלו בני ישראל שנטלום מלאכי חבלה ולא כתיב ו. ד"א ולא שתו כלי זיינין כי אמרו לא נלך להלחם כי אם הקב"ה עמנו והוא אמר הורד עדיך עד שאדע מה אעשה י אלך עמכם : (ז) ומשה יקח את האהל. אלו הכתרים שנטלו מהן וזכה משה ונטלן כדמסיק במס' שבת והיינו דכתיב אחר ויתנצלו מאותם כתרים קרן עור פניו. וי"א שהוא מל' אהל [שהוא] ל' אורה כמו בהלו נרו :

שפתי חכמים

חורב שהרי לא הסירו עדים אלא אחרי מעשה העגל ויחסר סי"ן וכאלו כתיב שמהר חורב. (קל"מ) וא"ת הא כבר כתיב ולא שתו איש עדיו עליו וא"כ למה הוצרך הקב"ה לצוות ועתה הורד וכו' (בחיי) כי מעלמם כמנעו ולא שתו כל עדים עליהם אלא קלת וכשנלטוו מפי הש"ת סלקו כל העדים לגמרי והפשיטום מהם וע"ש עוד תירולים אחרים : כ פי' ישראל מנודים לרב שהוא הקב"ה גם מנודים לתלמיד כלומר לי שאני תלמיד של הקב"ה : ל והטעם כדי שיהיו רשאין כל מבקשי ה' לבוא אל האהל ביום השבת כמו ביריחו בימי יהושע : מ מריכר

פירוש לתורת אלהים

נג וואס זייא האבען גהאט מֵהַר חוֹרֵב פון דעם ג חורב בשעת קבלת התורה : (ז) וּמֹשֶׁה אונ ה פון דער צייט פון דעם ענין אן אונ ווייטער פלעגט ער נעמען זיין גיצעלט וְנָטָה אונ האט גישטעלט חוץ לַמַּחֲנֶה יִשְׂרָאֵל הַרְחֵק ווייט י טויזנט איילען פון דער מַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל וְקָרָא ער האט אים גירופען אוהל מוֹעֵד [עיין רש"י] אונ עס איז גיוועזן כָּל מְבַקֵּשׁ יְיָ איטליכער וואס האט בגערט דאס לערנונג פון גאט יֵצֵא גט ארויס גיין צום אוהל מוֹעֵד וואס איז גיוועזן פון אוסען וויינעג פון דער מַחֲנֶה [עיין רש"י]:

ליקוטי נחמיה

(ז) וּמֹשֶׁה יִקַּח אֶת הָאֹהֶל. אונ משה האט גענומען זיין גיצעלט פון דר מַחֲנֶה ארויס אונ האט עס גינייגט פון אוסענווייניג פון דער מחנה גאנץ ווייט אזוי וויא רבי יהודה זאגט אין זוהר הקדוש ווי די יודן האבן געמאכט דם עגל האט משה זיין גיצעלט פון צווישן זיי אוועק גינומען ווייל ער האט גיזעהן דאס דער יצר הרע שפרינגט ארום צווישן זיי אונ די קדושה קאן זיך נישט פר מישן אונ נישט רוען אין איינעם מיט דער טומאה איבער דעם האט ער זיין גיצעלט איבער געטראגן :

הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה וַיִּתְאַבָּלוּ וְלֹא־שָׁתוּ
אִישׁ עֶדְיוֹ עָלָיו׃ ה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אַתֶּם
עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף רֶגַע אֶחָד אֶעֱלֶה
בְקִרְבְּךָ וְכִלִּיתִיךָ וְעַתָּה הוֹרֵד עֶדְיְךָ
מֵעָלֶיךָ וְאֵדְעָה מָה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ׃
ו וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֶדְיָם

יָת פִּתְגָּמָא בִּישָׁ
וְאִתְאַבָּלוּ וְלָא
גְּבַר תִּקּוּן זֵינֵהּ
ה וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אַתּ
קְשֵׁי קְדָל שָׁעָה
אֲסַלֵּק שְׁכִנְתִּי
וָאֱשֵׁיצִנָּךְ וּכְעַן
תִּקּוּן זֵינָךְ מִנָּ
קֳדָמַי מָה אַעְבֵּ
ו וְאַעֲדִיאוּ בְּנֵי
יָת תִּקּוּן זֵינֵיהוֹן

תו"א הורד עדיך ס' הזוהר פ' נח : ויתנצלו בני שבת פח :

רשב"ם

(ד) עדית . מיני תכשיטין לפי שנהגו אבלות כדכתיב ויתאבלו ולא שתו

בעל הטורים

(ד) עדיו . ג' במס' . דין ולידך וגבי עדיו לגאון שמהו. עדיו לבלוס. בשביל שנתגאו בלבי עדים כמו שדרשו ר
רוב זהב וכסף שנתת להם עשו עגל זהב ע"כ לא שתו איש עדיו ונסתמה פיהם שלא היה להם פתחון פה כמו מתג ורסן שבולם עד
(ה) הורד . ג'. הורד עדיך . בא עניים הורד אלהים . הורד אותם אל המים בגדעון . על שאמר לו הורד עדיך היה משה

בית יהודא

(ד) וְהַדָּבָר הָרָע]. ווי די יודען האבן געהערט די שלעכטע זאך (שֶׁאֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה וּמְהַלֶּכֶת בֵּינֵיהֶם) אז די שכינה וועט נים רוהען אונ וועט נים גיין צווישען זייא האבן זייא געטרויערט : וְאִישׁ עֶדְיוֹ]. זייערע צירונג איז געוועזן (כְּתָרִים שֶׁנִּיתְּנוּ לָהֶם בְּחוֹרֵב כְּשֶׁאָמְרוּ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע) די קרוינען וואס מען הט זיי גיגעבען ווען זייא זענען געשטאנען נעבין בארג סיני אונ האבן געזאגט נעשה ונשמע נמיר וועלן טאן די מצות וואס מען הט אונז געבאטן אונ מיר וועלן הערין דיא מצות וואס מען וועט אונז ווייטר געביטן]: (ה) וְרֶגַע אֶחָד אֶעֱלֶה בְקִרְבְּךָ וְכִלִּיתִיךָ]. אזוי הט הקב"ה געזאגט (אִם אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ וְאַתֶּם מַמְרִים בִּי בְּקַשְׁיוּת עָרְפְּכֶם) אויב איך וועל אויפגיין צווישען דיר אונ איר וועט זינדיגען צו מיר מיט אייער הארטין נאקין (אֶזְעוֹם עֲלֵיכֶם רֶגַע אֶחָד) וועל איך זיין בייז איין רגע (שֶׁהוּא שִׁיעוּר זַעְמִי) אזוי איז מיין כעס (שֶׁנֶּאֱמַר) וויא עס שטייט אין פסוק (חֲבִי כִמְעַט רֶגַע עַד יַעֲבוֹר זָעַם) באהאלט דיך אויף אקליינע צייט אויף איין רגע ביז דר כעס וועט אוועקגיין, זעהן מיר אז דער הקב"ה דויערט נאר איין רגע, אונ אין דיא איין רגע פון כעס (וַאֲכַלֶּה אֶתְכֶם) וועל איך אייך פארלענגר טוב לָכֶם שֶׁאֶשְׁלַח מַלְאָךְ) דריבר איז בעסער פר אייך איך זאל שיקן אמלאך: וְעַתָּה]. אונ איצט (פוּרְעָנוּת זוֹ ה מיט דיא שטראף וועט איר באלד געשלאגען ווערין (שֶׁתּוֹרִידוּ עֶדְיְכֶם מֵעֲלֵיכֶם) איר זאלט אראפנעמען פון איי צירונג : וְאֵדְעָה מָה אֶעֱשֶׂה לָּךְ]. וועל איך וויסען וואס איך זאל דיר טאהן (בִּפְקוּדַת שְׁאָר הֶעָוֹן) מיט דעם שטן דיר קומט נאך אויף דיא זינד (אֲנִי יוֹדֵעַ מַה שֶּׁבְּלִבִּי לַעֲשׂוֹת לָךְ) וויים איך וואס איך טראכט אין הארצין דיר צ (ו) וְאֶת עֶדְיָם מֵהַר חוֹרֵב]. מען מיינט (אֶת עֲדָיִים שֶׁהָיָה בְּיָדָם מֵהַר חוֹרֵב) זיי האבן אויסגעטן זייער צירונג וואס זיי הא

רש"י

כליון : (ד) הדבר הרע . שאין השכינה שורה עמם : איש עדיו . (שבת פח) כתרים שניתנו לו כשאמרו נעשה ונשמע : (ה) רגע אחד אעלה וכליתיך . אם אעלה בקרבך ואתם ממרים ב ערפכם אזעום עליכם רגע אחד שהוא שיעור ז (ישעיה כו) חבי כמעט רגע עד יעבור זעם ואכ לפיכך טוב לכם שאשלח מלאך : ועתה . פורענו ח מיד שתורידו עדיכם מעליכם : ואדעה מה לך . בפקודת שאר העון אני יודע מה שבלבי ל (ו) את עדים מהר חורב . את העדי שהיה י

שפתי חכמים

שילך עמם ביניהם והוא סותר מה שנא' כאן כבר תיקן רש"י ז"ל עם ואמר כי מלת כי במקום אם ופי' אם עם קשה עורף הוא וימרה בך וכו' אתה תסלח לעונינו וגו' . הרא"ם : ח כלומר זה אעשה לכם מיד בלו' לא שמלת ועתה נתחייב ממה שקדם כמו ועתה הנה אשתך קח ולך ועתה שני בניך וגו' כי א"א לפרש כן כי שמאמר הנ לטובתם שמולת המלאך ואינו הילך הוא בעצמו ופסוק ועתה הורד עדיך הוא לפורענות וא"ת הא לעיל כתיב שהם עצמן הורידו עדי דכתיב ולא שתו איש עדיו עליו וי"ל דלעיל לא הורידו אלא לפי שעה כדרך האבלים אבל הקב"ה אמר להם שיורידו לעולם : ט הורדת עדים ידע מה לעשות להם כמובן מן הכ' כי אין הורדת העדי סבה שידע מה לעשות להם : י לא שהסירו עדים בעוד ש

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ה) ועתה הורד עדיך מעליך. תימה שהרי כבר נאמר איש עדיו עליו. וי"ל שלא היה דעתם להניחם אלא

פירוש לתורת אלהים

אונ זיי האבן גיטרויערט ולא אונ קיין מענטש הט גיט ארויף גטאהן זיין צירונג אויף זיך [פיין רש"י]: (ה) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה אונ גאט הט גזאגט צו משה אֱמוֹר זאג צו די קינדער ישראל אַתֶּם איר זענט אהארט אקינדיג פאלק רֶגַע אויב איך וועל אויף גיין צווישען דיר אונ איר וועט ווידר שפעניגן אין מיר וועל איך גאר אויף אייך צערנען איין רגע וְכִלִּיתִיךָ וועל איך דיך פר דארבין דרום איז בעסער צו אייך זאל אמלאך שיקען פאר אייך וְעַתָּה אונ הוֹרֵד מאך אראפ גערערין דיין צירונג פון דיר וְאֵדְעָה אונ איך וויים מָה וואס ביי מיר אין איז צו טאהן צוא דיר בשעת אז איך וועל ג די אנדערע זינד : (ו) וַיִּתְנַצְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אונ די ישראל זענען ווארען אפ גלייגט אֶת פון

צירונג

אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם
לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ
אֶתְּנֶנָּה׃ ב וְשָׁלַחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ
וְגֵרַשְׁתִּי אֶת־הַכְּנַעֲנִי הָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי
וְהַפְּרִזִּי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי׃ ג אֶל־אֶרֶץ
זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ כִּי לֹא אֶעֱלֶה
בְּקִרְבְּךָ כִּי עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף אַתָּה
פֶּן־אֲכֶלְךָ בַּדָּרֶךְ׃ ד וַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת־

אונקלוס

עַמָּא דְאַסֵּקְתָּא
עָא דְמִצְרָיִם
עָא דִי קַיֵּמִית
הָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב
לִבְנָיךְ אֶתְּנִנַּהּ׃
ח קֳדָמָךְ מַלְאָכָא
יָת כְּנַעֲנָאֵי
י וְחִתָּאֵי וּפְרִזָּאֵי
יבוּסָאֵי׃ ג לְאַרְעָא
חֲלָב וּדְבָשׁ אֲרֵי
לָק שְׁכִנְתִּי מִבֵּינָךְ
עַם קְשֵׁי קְדָל
דִילְמָא אֱשֵׁיצִנָּךְ
א׃ ד וּשְׁמַע עַמָּא

בעל הטורים

א מלאכי המיוחד לי: (א) העלית. ג' דין ואידך ושמעו
העלית כ..הך. העלית מן שאול נפשי. מלמד שפקול שעבוד גליות נגד גיהנם וזהו העלית מארץ מצרים העלית מן שאול נפשי:

רשב"ם

(ג) פן אכלך. כמו אוכלך אוכל אותך. כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא:

רש"י

מר ועמך: (ב) וגרשתי את הכנעני וגו'. ומות הן והגרגשי עמד ופנה מפניהם מאליו: רץ זבת חלב ודבש. אני ה אומר לך להעלותם: אעלה בקרבך. לכך אני אומר לך ו ושלחתי לפניך י עם קשה ערף אתה. וכששכינתי בקרבכם ריס ז כי מרבה אני עליכם זעם: אכלך. ל'

בית יהודא

וְהָעָם. זָאגְט רש"י (כַּאן לֹא אָמַר וְעַמְּךָ) אִיצְט הָט הקב"ה נִיט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה וְעַמְּךָ, דַיין פָאלְק: (ב) וְגֵרַשְׁתִּי אֶת הַכְּנַעֲנִי וגו'). (שִׁשָּׁה אוּמּוֹת הֵן) דָא רֶעכוּנְט דִי תּוֹרָה זֶעקְס פֶעלְקֶר (וְהַגִּרְגָּשִׁי עָמַד וּפָנָה מִפְּנֵיהֶם מֵאֵלָיו) דֶר גִרְגָשִׁי אִיז אַלֵיין אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶען אוּנ הָט גֶעלָאזְען דִי לַאנְד פַאר דִי יוּדֶען: (ג) נאֶל אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ). (אֲנִי אוֹמֵר לְךָ לְהַעֲלוֹתָם), הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה אִיךְ זָאג דִיר דוּ זָאלְסְט ...גְעֶן דִי יוּדֶען צוּ דִי לַאנְד וָוס אִין אִיר רִינְט מִילְךְ אוּנ הָאנִיג: (כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ). נווייל אִיךְ וֶועל נִיט צְוִוישֶׁען דִיר (לָכֵן אֲנִי אוֹמֵר לָךְ) דְרִיבֶּער זָאג אִיךְ צוּ דִיר (וְשָׁלַחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ) אִיךְ וֶועל שִׁיקְן פַר דִיר אַמַלְאָךְ: קְשֵׁה עֹרֶף אַתָּה). וָוארוּם דוּ בִּיזְט אַפָאלְק מִיט אַהַארְטֶען נַאקֶען, וָואס דוּ ווילְסְט נִיט הֶערֶען מוּסָר תִּי בְּקִרְבְּכֶם וְאַתֶּם מַמְרִים בִּי מַרְבֶּה אֲנִי עֲלֵיכֶם זַעַם) אוּנ וֶוען מַיין שְׁכִינָה וֶועט זַיין צְווִישֶׁן אַייךְ אוּנ אִיר ...דִיגֶען צוּ מִיר וֶועל אִיךְ זַיין אוֹיף אַייךְ שְׁטַארְק בֵּייז: (אֲכֶלְךָ). (לָשׁוֹן כִּלָּיוֹן) אֲכֶלְךָ אִיךְ וֶועל דִיךְ פַארְלֶענְדֶען:

שפתי חכמים

לכ"פ ולא אני ר"ל דזה רעה היה דמתחלה היתה השכינה ...הם: ה שקשי אלעיל שאמר לו עלה מזה וגו' ולא על דסמיך ...י את הכנעני וגו' אל ארץ זבת חלב וגו': ו שטעם הוא אלעיל שאמר הנה מלאכי ילך לפניך ולמה כי לא אעלה וגו' ולא ששב אל הסמוך לו על לך עלה מזה: ז והא דכתיב ילך נא ה' בקרבנו כי עם קשה עורף הוא דמשמע דאדרבה משום שהוא קשה עורף ראוי

פירוש לתורת אלהים

...ה דוּ וְהָעָם אוּנ דָם פָאלְק אֲשֶׁר וָוס דוּ הָאסְט ...אכְט פוּן דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם אֶל הָאָרֶץ צוּ דֶעם ...שֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי וָוס אִיךְ הָאבּ גְשְׁווּאוֹרֶן לְאַבְרָהָם צוּ ...אוּנ צוּ יִצְחָק אוּנ צוּא יַעֲקֹב לֵאמֹר צוּא זָאגֶען ...דַיינֶע קִינְדֶער וֶועל אִיךְ דָם לַאנְד גֶעבֶּען: ...חְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ אוּנ אִיךְ וֶועל שִׁיקְן פַר דִיר ...וְגֵרַשְׁתִּי אוּנ אִיךְ וֶועל פַאר טְרַייבֶּן אֶת הַכְּנַעֲנִי ...נַעֲנִי וְהָאֱמֹרִי: (ג) אֶל אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ דוּא ...זַיי בְּרֶענְגֶען צוּם לַאנְד וָוס עֶס רִינְט מִילְךְ אוּנ הָאנֶק כִּי וָוארוּם אִיךְ אַלֵיין וֶועל נִיט אוֹיף גֵיין צְוִוישֶׁען דִיר דְרוּם זָאג אִיךְ דִיר אַז אִיךְ וֶועל שִׁיקְן פַר דִיר אַמַלְאָךְ כִּי וָוארוּם דוּ בִּיסְט אַהַארְט אַקִינְדֶג פָאלְק אוּנ אַז מַיין שְׁכִינָה וֶועט זַיין צְוִוישֶׁן אַייךְ אוּנ אִיר וֶועט ווִידֶער שְׁפֶּענִיגֶען אִין מִיר וֶועל אִיךְ אוֹיף אַייךְ מֶערֶן מַיין צָארֶן פֶּן טָאמֵר אֲכֶלְךָ וֶועל אִיךְ דִיךְ פַר לֶענְדִין אִין וֶועג: (ד) וַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה אוּנ דָאס פָאלְק הָאט גְהֶערְט דִי שְׁלֶעכְטִי נַאךְ אַז ...י שְׁכִינָה וֶועט נִיט רוּעֶן אוּנ גֵיין מִיט זַיי וַיִּתְאַבָּלוּ

משלי יהודא

...ט אַגְרוֹיסֶע זִינְד אוּנ הָאבֶּן פוּנֶם גִיוֶוען זַייעֶרֶע ...ארְפֶן זַיי הָאבֶּן אַרְפוּאָה צוּ דִי נְשָׁמָה דוּ זָאלְסְט זַיי ...ן מִיט אַלֶּב טָהוֹר תְּשׁוּבָה צוּ טָאן הַיינְט אִיז שׁוֹן ...ר וָוס אַז מֹשֶׁה אִיז גֶעגַאנְגֶן בֶּעטֶן פַר דִי יוּדֶן הָט עֶר פַר גָאט גְרוֹיס גְמַאכְט זַייעֶרֶע זִינְד כְּדֵי גָאט זָאל זַיי גֶעבֶּן אַלֶּב טָהוֹר תְּשׁוּבָה צוּ טָאן פוּנְקְט אַזוֹ ווִי דִיא אָרֶעמֶע לַייט דֶר גְזוּנְטֶר הָאט גֶיהֵייסֶן דֶעם קְרַאנְקִין בְּעוַוייזִין פַאר דֶעם דָאקְטֶר שְׁטַארְק דִי קְרֶענְק כְּדֵי עֶר זָאל אִים גֶעבֶּן אַרְפוּאָה:

מִסִּפְרִי׃ לד וְעַתָּה לֵךְ ׀ נְחֵה אֶת־הָעָם
אֶל אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ הִנֵּה מַלְאָכִי
יֵלֵךְ לְפָנֶיךָ וּבְיוֹם פָּקְדִי וּפָקַדְתִּי
עֲלֵהֶם חַטָּאתָם׃ לה וַיִּגֹּף יְהוָה אֶת־
הָעָם עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הָעֵגֶל אֲשֶׁר
עָשָׂה אַהֲרֹן׃ ס לג א וַיְדַבֵּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ עֲלֵה מִזֶּה אַתָּה וְהָעָם

אונקלוס

לד וּכְעַן אִיזֵל דַּבַּ
עַמָּא לַאֲתַר דִּי מַ
לָךְ הָא מַלְאָכִי
קֳדָמָךְ וּבְיוֹם אַסְ
וְאַסְעַר עֲלֵיהוֹן חוֹ
לה וּמְחָא יְיָ יָת עַ
דִּי אִשְׁתַּעְבָּדוּ לְעֶ
עֲבַד אַהֲרֹן׃ א וּמַ
עִם מֹשֶׁה אִיזֵל סַק
תו"א וביום פקדי סנהדרין קנ:

רשב"ם

(לד) נחה. לארץ ישראל: וביום פ
לפרקים לכשארצה ולא הכל

בעל הטורים

(לד) הנה מלאכי ילך לפניך. מלאכי עולה בגי' מאה ואחד. ילך עולה כמנין הלכה רמז למה שאמרו אינו דומה מי ששונה פרקו
לשונה פרקו ק"א שעי"כ ילך ההלכה לפניו. גם הנה עולה כמנין הלכה. גם ישקני מנשיקות פיהו עולה מאה ואחד: (הנה) מלא

בית יהודא

פון זייערטוועגען דו זאלסט אויף זייא רחמנות האבן: (לד) ואל אשר דברתי לך. זאגט רש"י (יש כאן לך אצל דבור במקום אליך) דא אין דעם פסוק שטייט דר ווארט "לך" נעבן ווארט "דברתי" אונ דערטייטש איז "לך" צו דיר (וכן) אונ אזו שטייט נאך אפסוק (לדבר לו) מיינט מען אויף ריידן צו אים (אל אדוניהו) צו אדוניהו *): והנה מלאכי. הקב"ה זאגט צו משה מיין מלאך וועט גיין פר דיר (ולא אני) ניט איך: וביום פקדי וגו'. הקב"ה הט געזאגט צו משה (עתה שכעתי אליך מלכלותם יחד) איצט האב איך געהערט צו דיר אונ איך וועל זייא ניט פארלענדן אלע מיט איין מאל (ותמיד תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם) נאר שטענדיג צו יעדער צייט ווען זיי וועלן נאך זינדיגען אונ איך וועל זייא שטראפן (ופקדתי עליהם מעט מן העון הזה עם שאר) וועל איך צורעכענען אביסל פון דיא זינד פון עגל צו דיא נייע עבירות, אונ וועל זיי שטראפען אביסל אויף פון עגל אויך (ואין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עון העגל) ווען עס קומט אשטראף אויף י זייערע זינד איז אין די שטראף דא אביסל שטראף פר די זינד פון עגל: (לה) ויגוף ה' את העם. הקב" געהרגת דאס פאלק (מיתה בידי שמים) זיי זענען געשטארבען פון הקב"ה (לעדים בלא התראה) די מענטשן וואס א איז גוועע עדות אז זיי האבן געדינט צום עגל, נאר דיא עדות האבן זיי ניט אנגעזאגט פריער זייא זאלען ני צום עגל: (א) ולך עלה מזה. זאגט רש"י (ארץ ישראל גבוה מכל הארצות לכך נאמר עלה) ווייל ארץ ישראל איז פון אלע לענדער דריבר האט הקב"ה געזאגט "עלה", גייא־אויף (דבר אחר) נאך אפשט איז (כלפי שאמר ל הכעס לך רד) ווייל ווען הקב"ה איז געווען בייז אויף משה הט ער געזאגט צו אים לך רד, גיי נידער אראפ בשעת רצון לך עלה) איצט ווען הקב"ה איז געווען גוט צו משה האט ער געזאגט צו אים לך עלה, גיי ארויף

רש"י

כדאי לבקש עליהם רחמים: (לד) אל אשר דבר
ים כאן לך אצל דבור במקום ג אליך וכן (מלכים א
לו על אדוניהו: הנה מלאכי. ולא ד אני: וביום
וגו'. עתה שמעתי אליך מלכלותם יחד ותמיד תמיד כ
עליהם עונותיהם ופקדתי עליהם מעט מן העון ה
שאר העונות ואין פורענות באה על ישראל שאין
מפרעון עון העגל: (לה) ויגף ה' את העם. מי
שמים לעדים בלא התראה: (א) לך עלה מזו
גבוה מכל הארצות לכך נאמר עלה. ד"א כלפי ש
בשעת הכעס לך רד א"ל בשעת רצון לך עלה: אתה

שפתי חכמים

מ"ת כדפרישית. א"נ התורה העתידה להכתב מידו: ב פי' אע"פ שכל לי ולך ולו ולהם הסמוכים אצל דבור מפורשים כל' עלי עליך עליו עליהם כמו שמבואר בפ' חיי שרה על פסוק כאשר דבר לי הכא פירושו אליך ממש משום דלא מצינו שדיבר לאדם אחר על משה וכן לדב אדוניהו פירושו כמו אליו ממש אבל אין פירושו עליו: ד הקב"ה רוצה לייסרן ומה זה שאמר הנה מלאכי ילך לפני

פירוש לתורת אלהים

עס הט גזינדיגט צו מיר אמתנו וועל איך אפ מעקן פון מיין ספר: (לד) ועתה אונ אצונד לך גיי נחה פיר דם פאלק אל צו דעם ארט וואס איך האב צוא דיר גרעט הנה מלאכי מיין מלאך וועט גיין פר דיר אונ ניט איך וביום אונ אין דעם טאג פון מיין גידענקען ופקדתי וועל איך אויף זיי גדענקען זייערי זינד נ (לה) ויגוף יי את העם אונ גאט הט גמארד דאס ישראל על פון וועגען דעם וואס זיי האבן גמא עגל אשר וואס אהרן הט גמאכט: (א) וידבר יי אונ גאט הט גרעט צו משה לך גייא אויף פו

משלי יהודא

בעווייזן דיין קראנקייט כדי דער דאקטער זאל זעהן דיין קראנקהייט אונ וואס מיין דו וועסט אים דערציילען דיין ווייטאג וועט זיין דיין רפואה גרעסר. דם איינגע איז מיט משה ער הט גיזעהן אז די יודן האבן שטארק גע אונ האבען פונגם גיווען זייערע נשמות האט משה צו גאט (אנא חטא העם הזה חטאה גדולה) די יוד

*) הערה אין סדרה ויצא [כח, טו] זאגט רש"י אכלל וואו עס שטייט דער ווארט לך, אדער לי, אדער לו, אדער להם, נעבן ווארט ד דערטייטש לך, אויף דיר, לי אויף מיר, לו אויף אים, להם אויף זייא, זאגט רש"י איז דיא צוויי ארטר אין לך דערט דיר אונ לו אין דערטייטש צ"א אים:

דְּדַהֲבָא: לב וּכְעַן ...קְתְּ לְחוֹבֵיהוֹן וְאִם ...נִי כְעַן מִסִּפְרָךְ ...בְתָּא: לג וַאֲמַר יְיָ ...מַן דִּי חַב קֳדָמַי ...נֵּהּ מִסִּפְרִי:

...אין מהני כרבוס לב ראה הנס ...עס יד:

לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב: לב וְעַתָּה אִם־תִּשָּׂא חַטָּאתָם וְאִם־אַיִן מְחֵנִי נָא מִסִּפְרְךָ אֲשֶׁר כָּתָבְתָּ: לג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מִי אֲשֶׁר חָטָא־לִי אֶמְחֶנּוּ

רשב״ם

(לב) מספרך. ספר חיים: אשר כתבת. כדכתיב כל הכתוב לחיים בירושלים:

רש״י

...ולתכם להבדיל ביניכם ובין החטא: (לא) אלהי ...ברכות לב יומא פו) אתה הוא שגרמת להם א ...להם זהב וכל חפצם מה יעשו שלא יחטאו. משל ...ה מאכיל ומשקה את בנו ומקשטו ותולה לו כיס ...עמידו בפתח בית זונות מה יעשה הבן שלא יחטא: ...ה אם תשא חטאתם. הרי טוב איני אומר לך ...ן אין מהני וזה מקרא קצר וכן הרבה: מספרך. ...ב) מכל התורה כ כולה שלא יאמרו עלי שלא הייתי

בית יהודא

א אפוזישונג אונ אפארמאכונג געגן אייערע זינד (לְהַבְדִּיל בֵּינֵיהֶם וּבֵין הַחֵטְא) עס זאל אפשיידען צווישן אייך אונ אייער זינד: (לא) (וֶאֱלֹהֵי זָהָב). משה הט געזאגט צו הקב״ה (אַתָּה הוּא שֶׁגָּרַמְתָּ לָהֶם) דו האסט געברייגגט די יודען צו די זינד זיי זאלען מאכן דעם עגל (שֶׁהִשְׁפַּעְתָּ לָהֶם זָהָב וְכָל חֶפְצָם) ווייל דו האסט זיי געגעבן פיל גאלד אונ אלץ וואס זיי האבן געוואלט (מַה יַּעֲשׂוּ שֶׁלֹּא יֶחֶטְאוּ) וואס זאלן זיי טאן זייזאלן נים זינדיגען (מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה מַאֲכִיל וּמַשְׁקֶה אֶת בְּנוֹ וּמְקַשְּׁטוֹ) לְמשל אמלך הט געהאט אזוהן, עם זוהן געגעבן גוט עסן אונ גוט טרינקען אונ טייערע קליידער (וְתוֹלֶה לוֹ כִּיס בְּצַוָּארוֹ) אונ ער האט אים אבייטיל געלט אויף זיין האלדז (וּמַעֲמִידוֹ בְּפֶתַח בֵּית זוֹנוֹת) אונ ער הט אים געשטעלט וגעגעבן אוואהנונג ...שטובין וואו זונות וואהנען (מַה יַּעֲשֶׂה הַבֵּן שֶׁלֹּא יֶחֱטָא) וואס הט געקענט טאן דער זוהן אעצה ער זאל ניט ...געווים האט ער מזנה געווען מיט דיא זונות: (לב) משה הט געזאגט צו הקב״ה (וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם) ...וועם אזוי זיין, אויב דו וועסט שיינקן די יודען זייער זינד (הֲרֵי טוֹב) איז גוט (אֵינִי אוֹמֵר לְךָ מְחֵנִי) וועל איך ...דיר דוא זאלסט מיך אפמעקען (וְאִם אַיִן מְחֵנִי) אונ אויב דו וועסט זיי ניט שיינקן זייער זינד, מעק מיך ...ן ספר וואס דו האסט געשריבען, זאגט רש״י (וְזֶה מִקְרָא קָצָר) דאס איז אקורצער פסוק (וְכֵן הַרְבֵּה) אונ אזוי ...פיל פסוקים קורצע: (מִסִּפְרְךָ). פון דיין ספר מיינט מען (מִכָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ) פון דיא גאנצע תורה (שֶׁלֹּא ...שלא הָיִיתִי כְדַאי לְבַקֵּשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים) יודען זאלן ניט זאגען אויף מיר איך בין ניט ווערט געווען צו בעטען

דעת זקנים מבעלי התוספות

...משה בזאת הברכה אע״פ שלא ברכן יעקב וגם בני ראובן ...קיימו ברכתו [צוואתו] לעבור חלוצים לפני אחיהם: ...א. פירש״י מכל התורה. ותימא שעדיין לא נכתבה ...ש רשב״ם מספרך זה ספר החיים שאדם נכתב בו ...אמרי׳ בר״ה מספרך אלו הבינונים אשר כתבת אלו ...ד״א אם אין אתה מוחל להם א״כ היאך תמחול על ...שברתי אם תמחול לי מחול להם כי אין משוא פנים בדבר והשיב לו הקב״ה מי אשר חטא לי וגו׳ כלומר הם ...פשיעה שלהם היא אבל אתה כרין עשית שהם לא היו ראויין לקבל הלוחות ומ״מ הוא נמחק מכל פרשת ואתה תצוה שאין משה נזכר בה לפי שקללת חכם אפילו על תנאי היא באה:

שפתי חכמים

אם היה בנו היה הורגו לקדושת השם. ת פי׳ דרש״י סבר כל בעד שבמקרא פירושו נגד וכאן אין נופל ל׳ נגד לכ״פ דהאי אכפרה אינו ל׳ כפרה אלא ל׳ קנוח וסתימה. וא״כ שפיר נופל בו ל׳ נגד: א דק״ל למה אמר משה אלהי זהב ולא אמר אלהי סתם אלא כך היה כוונתו אתה הוא שגרמת להם: ב ואף שלא נתנה התורה ככר כ׳ משה מברא[שי]ת עד

פירוש לתורת אלהים

...מאכט איין גאט זָהָב פון גאלד [עיין רש״י]: אונ אצונד אִם אויב דו וועסט פר טראגן ...זיין זייערע זינד איז גוט וְאִם אונ אויב ...מעק מיך אפ נָא איך בעט דיך מִסִּפְרְךָ ...סֵפֶר אֲשֶׁר וואס דו האסט געשריבן [עיין רש״י]: ...אונ גאט האט געזאגט צו משה מִי ווער

ליקוטי יוסף

וואָרום דער מענטש זאל זיך באַרעכענען וויא אזוי ער איז דער־ווייטערט פון גאט ב״ה דארך דר עבירה וואס ער הט גיטאן אונ ווי אזוי עס הט זיין נשמה אפ געריסן פון דעם וואָרציל פון לעבן איז בוודאי דר שווערסטר עונש אונ דר הארבסטר עונש אלץ גרינגר אקעגין דעם עונש. אונ דס הט משה אויך געמיינט אונ הט אזוי געזאגט צו גאט ברוך הוא רבונו של עולם דוא ווילסט נאך שטראפין דס פאלק זייא זענען שוין גינוג געשטראפט מים דעם וואס זיי האבן אגרויסע זינד גיזינדיגט אונ האבן זיך גמאכט ...איין גיזינדיגט גאט אונ ווערליג דר חטא איז גרויס איז גאר פר זיי גענוג פר האנדין קיין שום עונש:

משלי יהודא

...מאכט גלייך ווי ער איז אין כעס אונ זאגט צו ...ן האבן געזינדיגט אגרויסע זינד אונ אז גאט ...אגן דו ביסט אין כעס גאר לפנים וואָרום ער איז ...שבות וועט אים משה ענפערין מיין כעס איז ...כעס, אונ דס איז גיוועען די עצה פון משה ער ...אכן גלייך ווי ער איז אין כעס כדי גאט זאל אים ...משה זאל אים אפ ענפערן מיין כעס איז אזוי ...וועט אים גאט תיכף מודה זיין אז דר כעס איז ...אונ וועט די יודן תיכף מוחל זיין. נאך איין

משל צוויי ארעמע לייט זענען גיגאנגן מעיר לעיר אונ איינר פון די ארעמע לייט איז געוועען אגרויסער חולה אונ אויף וועלכן ארט זייא זענען גיקומן הט דר געזונטער אן געזאגט דעם קראנקין אז ער זאל זיך שטארקין וויא נויט מעגליך איז מען זאל ניט וויסן אז ער איז קראנק וועט מען אים ניט אריין לאזין אין קיין שטוב אריין אונ מען וועט זיך פון אים דר ווייטערין אמאל האבען זיי גנעכטיגט אין אקרעטשמע אונ אין דר קרעטשמע איז געוועען אגרויסער דאקטר זאגט דר גזונטר צו דעם קראנקין אצונד דארפסטו

אִישׁ בִּבְנוֹ וּבְאָחִיו וְלָתֵת עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה: ל וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַתֶּם חֲטָאתֶם חֲטָאָה גְדֹלָה וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֶל־יְהֹוָה אוּלַי אֲכַפְּרָה בְּעַד חַטַּאתְכֶם: לא וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהֹוָה וַיֹּאמַר אָנָּא חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ

יוֹמָא דֵין קֳדָם יְ גְּבַר בִּבְרֵהּ וּבְ וּלְאַיְתָאָה עֲלֵיכוֹן דֵּין בִּרְכָן: ל וַהֲוָה בְּ דְבַתְרוֹהִי וַאֲמַר לְעַמָּא אַתּוּן ד חוֹבָא רַבָּא וּכְעַן קֳדָם יְיָ מָאִים עַל חוֹבֵיכוֹן: לא מֹשֶׁה לִקְדָם יְיָ וַ בְּבָעוּ חָב עַמָּא חוֹבָא רַבָּא וַעֲבָדוּ

תו"א אנא חטא יומא פו ערכין טו: ויעשו להם יומא פו:

בעל הטורים

(ל) אכפרה. ב' במס' דין ואידך אכפרה פניו במנחה זהו שאמרו לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה. אכפרה בעד העאתכם להתפל מתי אכפרה פניו במנחה:

בית יהודא

תִּתְחַנְּכוּ לִהְיוֹת כֹּהֲנִים לַמָּקוֹם) מיט דִי זַאךְ וֶועט איר בֶּענֵייט וֶוערֶן צוּ זַיין כֹּהֲנִים צוּ הקב"ה: וּכִי אִישׁ). (מִכֵּם יְמַלֵּא יָדוֹ בִּבְנוֹ וּבְאָחִיו) יֶעדֶער מֶענְטְשׁ פוּן אַייךְ וֶועט עֶרְפִילֶען זַיין הַאנְט צוּ וֶוערֶן הֵיילִיג ווייל עֶר וֶועט הַרְגֶענֶען אֲפִילוּ זַיין זוּהְן אוּנ זַיין בְּרוּדֶער וָואס הָאבֶּן גֶעזִינְדִיגְט צוּם (ל) וַאֲכַפְּרָה בְּעַד חַטַּאתְכֶם). מֹשֶׁה הָט גֶעזָאגְט צוּ דִי יוּדֶען (אֲשִׁים כֹּפֶר וְקִנּוּחַ וּסְתִימָה לְנֶגֶד חַטַּאתְכֶם) אִיךְ וֶוע

רש"י

(זבחים קטו): כי איש. מכם ימלא ידו ש בבנו ו (ל) אכפרה בעד חטאתכם. אשים כופר וקנוח ו

שפתי חכמים

והקריבו קרבן לעכו"ם הרגו אותם ואתם תהיו תחתם כהנים למקום ואמר תתחנכו כי מלוי יד מורה על החינוך כשנכנס לדבר להיות מוחזק מאותו יום והלאה כדפירש"י לעיל בפ' תרומה: ש ואע"פ שלא הוזכר בהריגה רק אחיו וקרובו ורעהו מישראל אמר כנו לרבות

דעת זקנים מבעלי התוספות

דבקו בה': (כט) ולתת עליכם היום ברכה. ומכאן

ליקוטי יוסף

(לא) אָנָּא חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְדוֹלָה. דֶער תורה אמת שְׁרַייבְּט ווי גֶעשִׁיקְט זִיךְ דָס אַז מֹשֶׁה רַבֵּינוּ וָוס עֶר וֶוערְט אָן גֶערוּפֶן (רַעְיָא מְהֵימְנָא) דָס אִיז טַייטְשׁ דֶר בַּאגְלַייבְּטֶער פַאסְטֶךְ כְּלוֹמַר וָוס עֶר הָט דִי יִשְׂרָאֵל גֶעפִירְט בֶּאֱמוּנָה אוּנ אִיז גֶעגַאנְגֶען צוּ גָאט בָּרוּךְ הוּא פַר זֵיי בֶּעטִין אַז עֶר זָאל זֵיי מוֹחֵל זַיין זָאל עֶר כּאן דָס גִישֶׁעפְּט פוּן דֶעם חֵטְא אַזוֹי גְרוֹס אִין גָאטְס אוֹיגֶען אַדְּרַבָּא עֶר הָט דֶעם חֵטְא גֶעדַארְפְט צוּ נִישְׁט מַאכֶען אוּנ זָאגֶען צוּ גָאט וָואס הַארְט דִיךְ דָאס וָואס זֵייא הָאבֶּען זִיךְ גֶעמַאכְט אַיין גִילְדֶענֶעם גָאט וָוס קָאן דֶען חָלִילָה שַׁאטִין אֶקֶעגֶען דַיין גְרוֹיסְקַייט אוּנ אֶקֶעגִין דַיין כָּבוֹד. נָאר דִי זַאךְ אִיז אַזוֹי וָוארוּם בֶּאֱמֶת דֶר מֶענְטְשׁ זָאל וֶועלֶען בַּאקְלֶערִין אַז עֶס אִיז נִיט דָא קֵיין גְרֶעסֶערֶר עוֹנֶשׁ בַּיי דֶעם וָוס עֶר זִינְדִיגְט אֶקֶעגִין גָאט בָּרוּךְ הוּא וִויא דִיא עֲבֵירָה אַלֵיין אַזוֹי וִויא אוּנְזֶערֶע **חכמים** שְׁרַייבֶּען (שְׂכַר עֲבֵירָה עֲבֵירָה) דָס גֶעצָאלְטְס פוּן דֶר עֲבֵירָה אִיז טַאקֶע דִי עֲבֵירָה אַלֵיין

פירוש לתורת אלהים

צוּא זַיין כֹּהֲנִים צוּא גָאט כִּי אִישׁ וָוארוּם אִיטְלִ מֶענְטְשׁ פוּן אַייךְ הָאט דֶער פִּילְט זַיין הַאנְט הַרְגִינֶען בִּבְנוֹ אִין זַיין שְׁטִיף זוּהְן וּבְאָחִיו אוּנ אִי שְׁטִיף בְּרוּדֶער וְלָתֵת אוּנ דַארְךְ דֶעם וֶועט גָאט אַייךְ הַיינְטִיגֶען טָאג גֶעבֶּען בְּרָכָה אֵיין בֶּענְטְשׁ (ל) וַיְהִי עֶס אִיז גְוֶועזֶען מִמָּחֳרָת פוּן מָארְגֶען וַיֹּאמֶר אוּנ מֹשֶׁה הָאט גִיזָאגְט צוּם פָאלְק אִיה אַתֶּם אִיר הָאט גִיזִינְדִיגְט חֲטָאָה אַגְרוֹיסִי זִינְד אוּנ אַצוּנְד אֶעֱלֶה אִיךְ וֶועל אוֹיף גֵיין צוּא גָאט טָאמֶער וֶועל אִיךְ טָאהְן אֵיין אוּם לֵייזוּנְג אָדֶער אָפּ ווישׁוּנְג בְּעַד קֶעגֶען אַייעֶרִי זִינְד: (לא) וַיָּשָׁב אֶל יְיָ אוּנ מֹשֶׁה הָט זִיךְ ווידֶער גֶקֶערְט צוּ גָאט

אוּנ הָט גְזָאגְט אָנָּא אִיךְ בֶּעט דִיךְ חָטָא דָאס פָאלְק הָאט גִיזִינְדִיגְט חֲטָאָה אַגְרוֹיסִי זִינְד וַיַּעֲשׂוּ אוּנ זֵייא ה

משלי יהודא

(לא) אָנָּא חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְדוֹלָה. אַז יוּדֶען הָאבֶּען גִימַאכְט דָם עֵגֶל הָט מֹשֶׁה גִיזָאגְט צוּ גָאט אִיךְ בֶּעט דִיךְ דַיין פָאלְק הָט שְׁטַארְק גֶעזִינְדִיגְט. עֶס אִיז אַשְׁטַארְקֶע קַשְׁיָא אוֹיף מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עֶר קוּמְט בֶּעטִין פַר דִי יוּדֶען אוּנ רֶעט נָאךְ אוֹיף זֵיי שְׁלֶעכְטְס, דֶער מדרש זָאגְט גָאט אִיז קֵיין מָאל נִיט אִין כַּעַס אוֹיף דִי יוּדֶען אֲפִילוּ וֶוען עֶר אִיז אִין כַּעַס אִיז דֶר כַּעַס נָאר לְפָנִים אָבֶּער אִין אֱמֶת אִיז עֶר נִיט אִין כַּעַס, עֶס אִיז אַמָשָׁל אַמֶלֶךְ הָט גֶעשִׁיקְט זַיין קֶנֶעכְט אַזִילְבֶּערְנֶע כְּלִי אַמַתָּנָה נָאר עֶס אִיז נִיט גִיוֶוען קֵיין גוּט זִילְבֶּער אוּנ דֶר קְנֶעכְט הָט זִיךְ גִישֶׁעמְט צוּ זָאגֶען דֶעם מֶלֶךְ אַז עֶס אִיז נִיט קֵיין גוּט זִילְבֶּר הָט דֶר קְנֶעכְט קְלוּגֶר גְטוּעֶן אוּנ זָאגְט צוּם מֶלֶךְ אִיךְ וִויל נִיט דִי כְּלִי אוּמְזִיסְט אִיךְ דִיר צָאלֶן פַר דֶר כְּלִי אִיז גִיגַאנְגֶען דֶער קְנֶעכְט אוּנ גִיבְּרַאכְט רֶענְדְלֶךְ פַר דֶר כְּלִי וִויפִיל זִיא הָט דִיא וָ אוּנ צְווִישֶׁן דִי רֶענְדְלֶךְ הָט עֶר אַרַיין גֶעלֵייגְט אֵיין שְׁ רֶענְדִיל זָאגְט דֶר מֶלֶךְ צוּ דֶעם קְנֶעכְט ווי קוּמְט אֵיין שְׁ רֶענְדִיל צְווִישֶׁן דִי רֶענְדְלִיךְ עֶנְפֶערְט אִים דֶר קְנֶעכְט מַיין לֶעבִּין אַז דָם רֶענְדִיל אִיז פוּנְקְט ווי דֶער כְּלִי. בְּמָשָׁל אִיז מֹשֶׁה הָט גִיזֶעהְן אַז גָאט אִיז אוֹיף דִי יוּדֶ כַּעַס אוּנ הָט גְעוְוייסְט אַז עֶר אִיז נָאר לְפָנִים הָט זִיךְ מְיַשֵּׁב גִיוֶועזֶען עֶר זָאל זָאגֶען צוּ גָאט אַז דֶר כַּעַס אִיז לְפָנִים אִיז נִיט קֵיין דֶּרֶךְ אֶרֶץ אִיז עֶר גֶעקוּמֶן צוּא גָאט

הט

הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר מִי לַיהוָה אֵלָי
וַיֵּאָסְפוּ אֵלָיו כָּל־בְּנֵי לֵוִי: כז וַיֹּאמֶר
לָהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
שִׂימוּ אִישׁ־חַרְבּוֹ עַל־יְרֵכוֹ עִבְרוּ
וָשׁוּבוּ מִשַּׁעַר לָשַׁעַר בַּמַּחֲנֶה וְהִרְגוּ
אִישׁ־אֶת־אָחִיו וְאִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ
וְאִישׁ אֶת־קְרֹבוֹ: כח וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־לֵוִי
כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיִּפֹּל מִן־הָעָם בַּיּוֹם
הַהוּא כִּשְׁלֹשֶׁת אַלְפֵי אִישׁ: כט וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה מִלְאוּ יֶדְכֶם הַיּוֹם לַיהוָה כִּי

מַשְׁרִיתָא וַאֲמַר
חַלָּיָא דַיְיָ יֵיתוֹן
וְאִתְכַּנַּשׁוּ לְוָתֵהּ
נֵי לֵוִי: כז וַאֲמַר
כְּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא
אֵל שַׁוּוֹ גְּבַר
עַל יַרְכֵּהּ עִבַרוּ
מִתְּרַע לִתְרַע
יתָא וּקְטוּלוּ גְּבַר
אֲחוּהִי וּגְבַר יָת
ה וֶאֱנָשׁ יָת
הּ: כח וַעֲבַדוּ בְנֵי
כְּפִתְגָּמָא דְמֹשֶׁה
מִן עַמָּא בְּיוֹמָא
כִּתְלָתָא אַלְפִין
: כט וַאֲמַר מֹשֶׁה
יְדְכוֹן קֻרְבָּנָא

רשב"ם

את אחיו. החוטא בעגל: (כט) מלאו ידכם היום. כמו כי מלאו אחרי ה' לשעבר. היום. תנכו כל יד ויד שלכם בקרבן לה'. שהרי איש כבנו ובאחיו שלחתם ידיכם לשמים:

רש"י

(כו) מי לה' אלי. יבא צ אלי: כל בני לוי.) מכאן שכל השבט כשר: (כז) כה אמר וגו'. ר (שמות כב) זובח לאלהי' יחרם כך שנויה במכילתא: ק מאמו והוא ישראל: (כט) מלאו ידכם. אתם אותם בדבר זה תתחנכו ר להיות כהנים למקום

בית יהודא

זָרָה: (כו) וּמִי לַה' אֵלָיו. וָוער עס איז צוּ הקב"ה (יָבֹא אֵלָיו) זאל ער קוּמען צוּ מִיר: וְכָל בְּנֵי לֵוִי. זאגט רש"י (מִכָּאן שֶׁכָּל הַשֵּׁבֶט כָּשֵׁר) פוּן דאגען וויסען מִיר אַז דער גאנצער שֵׁבֶט לֵוִי איז געוועזן פְרוּם, זיי האבן ניט געדינט דעם עֵגֶל: (כז) וְכֹה אָמַר וגו'. זאגט רש"י (וְהֵיכָן אָמַר) וואוּ האט הקב"ה דָס געזאגט, עס שטייט אין פּסוּק (זוֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם), ווער שעכטן קָרְבָּנוֹת צוּ די עֲבוֹדָה זָרָה זאל ווער פארטיליגט ווערען (כָּךְ שְׁנוּיָה בִּמְכִילְתָּא) אזוי האבען מיר געלערנט מכילתא: וְאָחִיו. אַרְט רש"י דער ברודער פוּן אַלוי איז דאך אויך אַלוי, נאר מען מיינט (אָחִיו מֵאִמּוֹ) ער איז אברודר פוּן איין מוּטער (וְהוּא יִשְׂרָאֵל) אוּנ ער איז אַ יִשְׂרָאֵל, ניט אַ לֵוִי: (כט) וּמִלְאוּ יֶדְכֶם. משה האט געזאגט ים (אַתֶּם הַהוֹרְגִים אוֹתָם) איר לויִים וואס איר וועט הרגנען די ישראלים וואס האבען געדינט צוּם עֵגֶל (בְּדָבָר זֶה

דעת זקנים מבעלי התוספות

נה יקח לנשים: (כו) מי לה' אלי. מי שעמד ביראת ושע בעגל יבא אלי מיד ויאספו אליו כל בני לוי כל לם שלא נפקד ממנו איש אבל שאר השבטים לא נמצא ש שלם ולכך כתיב בהב האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו העגל ואת אחיו לא הכיר בעגל ואת בניו לא ידע כלם שמרו אמרתך מה שאין כן בשאר השבטים ונראה שבט לוי קרובים למשה לפיכך לא נתרצה אחד מהם להמיר מנהג במקומו ובספר הרמב"ם ז"ל אומר שאברהם מסר תורה ליצחק ויצחק ליעקב ויעקב ללוי וזרעו הושיבו ישיבות שלא פסקה מהם תורה כלל ולפיכך לא נשתעבדו שלא עסקו במלאכה בימיהם כי אם בתורה. ונראה ששלש כתות היו במעשה העגל כת אחת אומרת אשר ילכו א נתכוונו אלא למנהיג לבד. וכת אחרת קבלוהו לע"ז והם שלשת אלפי איש שנדונו בסייף. ושבט לוי שכלם

שפתי חכמים

סקר מפיו ושיין (בנח"י): צ פי' מי שהוא לה' שירא ממנו יבא אלי ויחסר מלת יבא דאם לא כן משמע מי שהוא לה' וירא ממנו הוא קרוב אלי מאי ויאספו אליו כל בני לוי: ק דק"ל כיון שכל שבט לוי היה כשר למה אמר שיהרגו איש את אחיו ומתרץ אחיו מאמו שאינו לוי אלא ישראל: ר פי' מתחלה היו הבכורים כהנים למקום וכשחטאו בעגל

פירוש לתורת אלהים

וַיֹּאמֶר אונ ער הָט גזאגט מי ווער וויל דינען צוּ לֶן אַלי קוּמען צוּ מִיר וַיֵּאָסְפוּ אונ זיי האבען זיך איין גזאמילט אלי קינדער פון לֵוִי: (כז) וַיֹּאמֶר הָט צוּ זייא גזאגט אזו הָט גָאט גזאגט אֱלֹהֵי ט פוּן די יִשְׂרָאֵל שִׂימוּ טוּט איטליכער מענש ערד עַל יְרֵכוֹ אויף זיין דיך עִבְרוּ פארט איבער נ קערט ווידער מִשַּׁעַר פון איין טויער צוּם טויער בַּמַּחֲנֶה אין דר מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וְהִרְגוּ אונ איטליכער מענש זיין ברודער וואס איז פון מוּטער זייט אונ איז אַ יִשְׂרָאֵל וְאִישׁ אונ איטליכער מענש זיין גזעלן וְאִישׁ אונ איטליכער מענש זיין קָרוֹב וָוס האבען דָס עֵגֶל גדינט: (כח) וַיַּעֲשׂוּ אונ די קינדער פון לֵוִי האבין גיטאהן כִּדְבַר אזוי וויא משה האט צוּא זייא גירעט וַיִּפֹּל אונ עס איז גיפאלען פון דעם פאלק ישראל בַּיּוֹם אין דעם דאזיגען טאג כִּשְׁלֹשֶׁת איין ערך פון דרייא טויזנט מענשען: (כט) וַיֹּאמֶר אונ משה האט צוּא זייא גיזאגט מִלְאוּ איר הָט דר פילט היינטיגן טאג אייערי הענט [פי'הי]

לוֹ׃ כד וָאֹמַר לָהֶם לְמִי זָהָב הִתְפָּרָקוּ
וַיִּתְּנוּ־לִי וָאַשְׁלִכֵהוּ בָאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל
הַזֶּה׃ כה וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם כִּי פָרֻעַ
הוּא כִּי־פְרָעֹה אַהֲרֹן לְשִׁמְצָה
בְּקָמֵיהֶם׃ כו וַיַּעֲמֹד מֹשֶׁה בְּשַׁעַר

תו״א ואשלכהו שם : וירא משה מגילה שם: כי פרוע הוא שבת קיט : ויעמוד משה יומא סו :

אונקלוס

הֲוָה לֵיהּ : כד וַאֲמַ[רִית]
לְהוֹן לְמַן דַּהֲבָא פָּ[רִיקוּ]
וִיהָבוּ לִי וּרְמֵיתֵי
בְּנוּרָא וּנְפַק עֶגְלָא דְ[ין]
כה וַחֲזָא מֹשֶׁה יָת עַ[מָּא]
אֲרֵי בְטִיל הוּא
בַּטֵּילִנּוּן אַהֲ[רֹן]
לַאֲסָבוּתְהוֹן שׁוּם
לְדָרֵיהוֹן : כו וְקָם מ[שֶׁה]

רשב״ם

ויסק את בני ישראל . ברקן כסותות : (כד) ויצא העגל הזה. נגמרה מלאכתו כדכתיב ויצא לצורף כלי . ומוציא כלי למעשהו : (כה) כי פרוע הוא . בטל מן המצות ממצות בוראו כדכתיב ותפרעו כל עצתי . פרעהו אל תעבר בו : לשמצה . לדברי לעג וקלס בשונאיהם . כמו ותקח אזני שמץ מנהו . כעין דבור :

בעל הטורים

(כה) פרוע . ב׳. כי פרוע הוא ורראשו יהיה פרוע מה מצורע ט[מא] עכו״ם מטמא :

רש״י

המקום : (כד) ואמר להם . דבר אחד למי זהב ו[...] והם מהרו והתפרקו ויתנו לי : ואשלכהו באש [...] ידעתי שיצא העגל הזה ויצא : (כה) פרוע . מגולה [...] שמצו וקלונו כמו (במדבר ה) ופרע את ראש האשה : לש[מצה ...] בקמיהם. להיות להם הדבר הזה לגנות בפי כל ה[קמים עליהם ...]

בית יהודא

גייען שטענדיג מיט פרובונג פר הקב״ה : (כד) וָאוֹמַר לָהֶם. איך האב געזאגט צו זיי (דָּבָר אֶחָד) איין ווארט (לְמִי זָהָב) איך האב נאר געזאגט „לְמִי זָהָב״ , ווער האט גאלד (וְהֵם מִהֲרוּ וְהִתְפָּרְקוּ וַיִּתְּנוּ לִי) אונ זיי האבען זיך געאיילט אונ האבען אראפגענומען די אויער־רינגליך פון זייערע אויערען אוו: האבען מיר געגעבען: וָאַשְׁלִכֵהוּ בָאֵשׁ. איך האב די גאלד אריינגעווארפען אין פייער (וְלֹא יָדַעְתִּי שֶׁיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה) אונ איך האב ניט געוואוסט אז פון פייער וועט ארויסג[ייען] עגל (וַיֵּצֵא) אונ דער עגל איז ארויסגעגאנגען : (כה) וּפָרֻעַ. מיינט מען (מְגֻלֶּה) אופגעדעקט (נִתְגַּלָּה שִׁמְצוֹ וּקְלוֹנוֹ) ע[ס] אויפגעדעקט געווארען זייניגע שענדליכע טראכטונגען (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אין פסוק (וּפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה), [...] אפגעדעקט דעם קאפ פון די אשה: וּלְשִׁמְצָה בְּקָמֵיהֶם. מיינט מען (לִהְיוֹת לָהֶם הַדָּבָר הַזֶּה לִגְנוּת בְּפִי כָּל הַקָּמִים עֲלֵיהֶם) דיז[...] וואס זיי האבען געמאכט דעם עגל וועט זיין צו דיא יודען אשאנדע פון די אלע פיינד זייערע וואס ווילען אויפ[...] אויף זיי צו מלחמה , דיא פעלקער וועלען זאגען מיט וואס זענען די יודען בעסער ווי מיר זענען . זיי דינען אויך [...]

שפתי חכמים

שכוונתם בו לרעה וזה א״א שאם היה יודע משה זה היה לו לגדור גדר מתחלה טרם שיעשו הרעה לפיכך הוצרך להוסיף מלת תמיד כלו׳ כל מעשיהם הם תמיד ברע : ע דאל״כ כל החטא הוא שלו ומפרש דאהרן לא אמר התפרקו אלא אמר למי זהב בלבד והם מיהרו והתפרקו : פ פי׳ ויצא העגל הזה מבלתי שיגור אותו בחרט דאל״כ מאי ויצא העגל הזה מאחר שהשליך אותו באש והתיך אות בחרט שלר בו צורת העגל בהכרח הוא שיצא העגל הזה אבל נמה שהעיד עליו הפ׳ שאמר אהרן פרקו מזמי וגו׳ נזמיכם וגו׳ וכתיב ויצר אותו בחרט וגו׳ וא״כ איך אמר אהרן ואומר להם דבר אחד וכו׳ וגם מה שאמר ואשליכהו באש וגו׳ דמשמע שמעלמו יצא הא הוא לקח את הזהב וצר אותו בחרט ויעשהו עגל מסכה נראה שמפני יראתו של משה הוציא שקר מפיו עכ״ל הרא״ם. אך קשה איך הוציא אהרן קדוש ה[׳ ...]

דעת זקנים מבעלי התוספות

עלה שור וכו׳ : (כה) לשמצה . זהו שמץ ופסול שכל ה[...] מלעיגים עלינו על מה שעשו אבותינו העגל . ויש להשי[ב ...] שכל יום הם עושין פסילין לעכו״ם ומלעיגין עלינו משל [...] שהיתה לו אשה יפה והיו שפחותיה אומרות אדונינו [...] יגרש אותך ויקח אותנו לנשים אומרת להם למה אומרות [...] אתמול כשבא אדונינו המלך מן השוק ראה מצא מגוף [...] על ידך ומאס בך אומרת להם שוטות ומה אשה יפה [...] בשביל לכלוך מועט שאוכל להדיח אותו ולא יהיה [...] ניכר יניח אותי אתם שמלוכלכות בטיט ובכסוי הקדר[ה ...]

ליקוטי מרדכי

(כד) וָאוֹמַר לָהֶם לְמִי זָהָב וגו׳ וָאַשְׁלִכֵהוּ בָאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה. דער אור פני משה שרייבט אהרן איז גערעכונט צווישען די זיבען חסידים וואס זענען געווענען אויף דער וועלט אונ זאל זיך אזוי פר ענטפערן פר משה וואס ער האט זיי געזאגט צו ווערען, איז דא גאלד האב איך עס געווארפען אין פייער איז ארויס געגאנגען דם עגל וואס פר איין תירוץ איז דאס. נאר דער פשט פון דעם פסוק איז אזוי (וָאוֹמַר לָהֶם) איך האב צו זייא געזאגט אז איהר האט חשק צו מאכען אייך איין עבודה זרה פון גאלד, כלומר ווייל איר האט פיל גאלד פרעג איך אייך אבער (לְמִי זָהָב) צו וועמן איז דאס גאלד איז עס דען אייערס, דאס גאלד איז דאך גאנץ ווי דער פסוק זאגט (לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב אָמַר ה׳ צְבָאוֹת). צו מיר איז דס זילבער אונ צו מיר איז דם גאלד האט דער הערשאפטיגער גאט געזאגט, נמצא ווי געשיקט זיך אז דם גאלד איז צו גאט אונ ער האט אייך פון דעם גאלד צו געטיילט זאלט איר מיט דעם גאלד זינדיגן אקעגן גאט, אונ זיי האבען מיך אבער נישט געוואלט צו הערין אונ האבען אום גיטאן זייערע גילדענע אוירינגלך אונ האבען מיר גיגעבן האב איך עס אריין געווארפען אין פייער אונ האב געמיינט אז עס וועט פר ברענט ווערן האט אבער דם ערב רב געמאכט מיט זייער כישוף איז ארום א״ם דעם פייער דם ק[...]

פירוש לתורת אלהים

(כד) וָאוֹמַר אונ איך האב צוא זייא נאר איין וו[ארט] גיזאגט לְמִי זָהָב צוא וועמען איז פר האנדען ג[אלד] הִתְפָּרָקוּ האבען זייא תיכף גאיילט אונ האבען גאלד אפ גלייזגט אונ האבען מיר געגעבען וָאַשְׁ[לִכֵהוּ] אונ איך האב דם גאלד אריין גוואורפען אין פ[ייער] וַיֵּצֵא אונ עס איז ארוס גגאנגען דער עגל אונ [איך] האב ניט גוואוסט אז עס וועט ארוס גיין איין [עגל]: (כה) וַיַּרְא אונ משה האט גזעהן דאס פאלק כי אז ער איז גווארען אנפלעקט כי פרעה ווארום א[הרן] האט אנפלעקט די זאך זאל צוא זייא זיין לְשִׁמְצָה אשאנד בְּקָמֵיהֶם אין מויל פון אלי וואס שטייען אויף זיי אוף שלעכטם טאהן זיי : (כו) וַיַּעֲמֹד אונ מ[שה] האט זיך גשטעלט בְּשַׁעַר אין דעם טויער פון דער מ[חנה]

יִשְׂרָאֵל׃ כא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן
מֶה־עָשָׂה לְךָ הָעָם הַזֶּה כִּי־הֵבֵאתָ
עָלָיו חֲטָאָה גְדֹלָה׃ כב וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן
אַל־יִחַר אַף אֲדֹנִי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־
הָעָם כִּי בְרָע הוּא׃ כג וַיֹּאמְרוּ לִי
עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ
כִּי־זֶה ׀ מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מֶה־הָיָה

תו"א ויאמר משה אל אהרן מגילה כה:

אונקלוס

...אֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן
...עֲבַד לָךְ עַמָּא הָדֵין
...אַיְתֵיתָא עֲלוֹהִי
...א רַבָּא׃ כב וַאֲמַר
...ן לָא יִתְקֵף רוּגְזָא
...בּוֹנִי אַתְּ יְדַעְתְּ יָת
...א אֲרֵי בְּבִישׁ הוּא׃
...אֲמָרוּ לִי עֲבֵיד לָנָא
...ן דִּי יְהָכוּן קֳדָמָנָא
...דֵּין מֹשֶׁה גַּבְרָא דִּי
...קָנָא מֵאַרְעָא
...רַיִם לָא יְדַעְנָא מָה

בעל הטורים

...י ברע. אותיות ערב שערב רב גרמו להם לעשותו:

רש"י

...שזורין בה דגן וקטנית: וישק את בני ישראל. ...(סז) נתכוין לבדקם כסוטות ל שלש מיתות נדונו שם ...עדים והתראה בסייף כמשפט אנשי עיר הנדחת שהן ...רבים עדים בלא התראה במגפה שנאמר ויגוף ה' את ...לא עדים ולא התראה בהדרוקן שבדקום המים וצבו ...ם: (כא) מה עשה לך העם הזה. כמה ב יסורים ...שיסרוך עד שלא תביא עליהם חטא זה: (כב) כי ...הוא. בדרך רע הם הולכין תמיד ם ובנסיונות לפני

בית יהודא

איז פארשפרייט דיא קערנער אין דיא גנעץ (שזורין בה דגן וקטניות) מען פארשפרייט אין דיא נעץ קערנער קארען אונ ארבעס: וישק את בני ישראל. זאגט רש"י (נתכוין לבדקם כסוטות) משה האט געוואלט זיי זאלן טרינקען די וואסער אונ זאלן שטארבען פון די וואסער ווי עס שטארבט א סוטה וואס הט מזנה געוועען פון די מים המאררים (שלש מיתות נידונו שם) די יודען זענען געשטראפט געווארען מיט דריי ערליי מיתות (אם יש עדים והתראה בסייף) די מענטשען וואס אויף זיי איז געוועען עדות אז זיי האבן געדינט צום עגל ...ען הט זיי אנגעזאגט זיי זאלן צום עגל ניט דינען, אונ זיי האבן געדינט, האט מען זיי געהרגת מיט אשווערד ...ט אנשי עיר הנדחת) וויא דער דין איז אויב אגאנצע שטאט יודען דינען עבודה זרה, הרגת מען זיי מיט אשווערד ...רובין) נוייל זיי זענען פיל, אז איין יוד דינט עבודה זרה הרגת מען אים מיט שטיינער, דאס איז סקילה, אונ אז ...ענטשען צוזאמען דינען עבודה זרה הרגת מען זייא מיט אשווערד (עדים בלא התראה) די יודען וואס אויף זיי איז ...ות אז זיי האבן געדינט צום עגל, נאר מאן הט זיי ניט אנגעזאגט פריער זיי זאלען ניט דינען צום עגל, זענען ...ארבען מיט אמגפה (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק ויגוף ה' את העם, הקב"ה הט געשיקט אמגפה אויף דעם ...(לא עדים ולא התראה) די מענטשען וואס אויף זיי איז קיין עדות געוועען אז זייא האבן געדינט עבודה זרה, אונ ...הט מען זיי ניט אנגעזאגט זיי זאלן ניט דינען צום עגל, זענען זיי געשטראפט געווארן מיט הדרוקן (שבדקום ...צבו בטניהם) דיא וואסער האבען זיי קראנק געמאכט, זייערע בייכער זענען געשוואלען געווארען: (כא) ומה עשה ...ם. משה הט געזאגט צו אהרן (כמה יסורים סבלת שיסרוך) וויא פיל יסורים האסטו געהאט פון דיא יודן (עד ...תביא עליהם חטא זה) איידער דוא האסט אויף זייא געבריינגט די זינד: (כב) וכי ברע הוא). ער איז שטענדיג ...עכטן פירונג (בדרך רע הם הולכין תמיד) זיי גייען שטענדיג אין שלעכטען וועג (ובנסיונות לפני המקום) זייא

דעת זקנים מבעלי התוספות

...י ברע הוא. ואלו לא עשה להם היו מעמידין להם מלך ...מרה באחרונה. ויצא העגל הזה נראה שהתיך ...אש ויצק אותו בדפוס ויצא ממנו עשוי בבת אחת ...או לעשות צורת העגל י"ל משנה ישראו את אלהי והחיות הם ככף רגל עגל לכך בחרו דמות עגל. ויש שהשליך שם טס שהעלו בו ארונו של יוסף שכתוב בו ...ש"ה הולך להוסיף ולו' הם הולכים כי בדרך נופל לו' הליכה ואמר תמיד מפני שבזולת זה היה משמע שאמר בעבור הדרך הזה:

שפתי חכמים

פי' לרגלי ההר: ל והטעם שבדק אותם כסוטות הוא כי הזונה אחר עכו"ם הוא כאשה המזנה תחת בעלה כמו שאמרו במדרש והביאו רש"י בשיר השירים בפסוק שני שדיך מ"ה בדק אותם כסוטות וק"ל: מ כלו' שמיתתן בסייף ולא בסקילה כיחיד העובד שמיתתו בסקילה: נ כלו' כמה יסורין עשו לך שהוכרחת לעשות להם עגל בתמיה ולרבותא אמר שהרי אפי' יסורין בעלמא לא עשו לך: ס דק"ל למה לא כתיב כי רע הוא אם הדבר שב לישראל לי"פ ברע קאי על הדרך

פירוש לתורת אלהים

...ונ הט דם פר שפרייט על אויף דעם וואסער וישק ...ר הט גמאכט אן טרענקן דער מיט די קינדער ...ל: (כא) ויאמר אונ משה הט גזאגט צו אהרן ...ה וואס פר איין יסורים האט דיר דם פאלק אן ...ן כי הבאת אז דוא האסט גמוזט ברענגן אויף ...זוי אגרויסי זינד: (כב) ויאמר אונ אהרן האט ...ן צו משה אל יחר לאז ניט גרוממן דר צארן פון מיין האר אתה ידעת די ווייסט דאך וואל דם פאלק כי ברע הוא אז זיי גייען תמיד אין שלעכטען וועג: (כג) ויאמרו אונ זיי האבן צו מיר גזאגט עשה מאך צו אונז געטער אשר וואס זיי זאלען גיין פאר אונז כי זה משה ווארום דער דאזגער מענש משה אשר וואס ער האט אונז אויף גיבראכט פון דעם לאנד מצרים לא ידענו ווייסען מיר ניט מה וואס צו אים איז געווארען:

שמע: יט ויהי כאשר קרב אל־
המחנה וירא את־העגל ומחלת
ויחר־אף משה וישלך מידו מידיו ק'
את־הלחת וישבר אתם תחת
ההר: כ ויקח את־העגל אשר עשו
וישרף באש ויטחן עד אשר־דק
ויזר על־פני המים וישק את־בני

דמתחבין אנא שמ
יט והוה כד קר
למשריתא וחזא
עגלא וחנגין ות
רוגזא דמשה ור
מידוהי ית לוחיא ות
יתהון בשפולי טור
כ ונסיב ית עגלא
דעבדו ואוקיד בנ
ושף עד דהוה ד
וזרא על אפי מ
ואשקי ית בני ישרא

תו"א ויהי כאשר תענית כח עקרים מ"ד פט"ו: ויזר על פני ע"ז מד ס' הזוהר פ' משפטים:

רשב"ם

(יט) וישלך מידיו. כשראה את העגל תשש כחו ולא הי' בו כח להשליכם רחוק ממנו קצת שלא יזיק את רגליו בנפלם כדרך כל משליכי משוי כשאין בהם כח למשאת. וכן ראיתי בפרקים של רבי אליעזר ועיקר פשוטו כך: (כ) ויזר. ויפזר. ויקן מן קנה. ויזר מן זרה. הנה הוא זורה. ואת האש זרה הלאה:

בעל הטורים

שנאמר חור ועבדו ע"ז: ענות. ב'. קול ענות. יום ענות אדם שזה הענות לא יתכפר להם: (יט) וישלך מידו. חסר יו"ד כי' דברות וי"פ פסל בתורה וי"פ תועבת ה' במשלי:

בית יהודא

ווען די רייד ווערן געזאגט צו אים: (יט) וישלך מידיו וגו'. (אמר) משה הט געזאגט (מה פסח שהוא אחד מן המצות) מאראך דר קרבן פסח וואס ער איז נאר איין מצוה פון די תורה (אמרה תורה כל בן נכר לא יאכל בו) הט דיא תורה געזאגט דר מענטש וואס איז פרעמד צו הקב"ה זאל ניט עסן פון קרבן פסח (התורה כולה כאן) דא איז דיא גאנצע תורה (וכל ישראל מומרים) אונ אלע יודען דינען עבודה זרה (ואתננה להם) וועל איך געבן צו זיי די תורה? דריבער הט ער די לוחות צו בראכען *): ותחת ההר). מיינט מען (לרגלי ההר) ביי די פיס פון בארג, דאס הייסט אונטען בארג: (כ) ויזרו. זאגט רש"י (לשון נפוץ) פארשפרייטונג (וכן) אונ אזוי שטייט אין פסוק (יזורה על נוהו גפרית) וועט פארשפרייטן אויף זיין וואהנונג שוועבעל (וכן) אונ אזוי שטייט נאך אין פסוק (כי חנם מזורה הרשת) אומ

רש"י

כשנאמרין לו: (יט) וישלך מידיו וגו'. (שבת פז) אמר פסח שהוא אחד מן המצות אמרה תורה כל בן נכר לא יאכל בו התורה כולה כאן וכל ישראל מומרים ואתננה ל תחת ההר. ב לרגלי ההר: (כ) ויזר. ל' נפוץ וכן (א יא) יזורה על נוהו גפרית וכן (משלי א) כי חנם מ

שפתי חכמים

והסיקף שבאמצע לא היה בשום לד מחובר ולא נפלו וכב"ר מפורש כמו שכתב נקרא בעבר זה כך היה נקרא בעבר השני וזה היה מעשה נסים: ב דק"ל דתחת ההר משמע שהיה תוך וחלל בהר לכן

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כ) וישק. פירש"י בשלשה מיתות נידונו עדים והתראה ב כדין עיר הנדחת שהן מרובין. וקשה א"כ יהא ממונם וי"ל שנדונו בסייף כדין בני נח דאמרינן בסנהדרין שדינן ב

ליקוטי מרדכי

(יט) וישלך מידיו את הלחות וישבר אותם תחת ההר. דער פענח רזא שרייבט בעסר הט ער זייא געזאגט אנידער לייגען אויף דעם בארג גאנצר הייט כדי אז די ישראל וועלען תשובה מאכן וועט ער זיי נעמן אונ וועט זיי געבן צו די ישראל, נאר משה הט זיך אזוי גקלערט אז איך וועל דיא לוחות לאזין ליגן גאנצר הייט אונ אין די לוחות שטייט דאך (לא תעשה לך פסל) דוא זאלסט דיר נישט מאכען קיין בילד אונ קיין שום געשטאלט וועט זיך גאט ברוך הוא נוקם זיין אין די ישראל איבר דעם איז אים גיפעלין ער זאל זיי געבער צוא ברעכן:

פירוש לתורת אלהים

מלחמה לאמר אנטלופען קול ענות נאר אזו אקול לעסטרונג וום פיינגט דעם גוטן מענטש וום הע דאס צוא אנכי שומע הער איך: (יט) ויהי אונ עס געווען כאשר קרב אז משה הט גנעהנט צו דער מח וירא אונ ער הט געזעהן דם עגל ומחולות אונ דם זיי טאנצן דער ביי ויחר אונ עס האט גגרומט ד צארן פון משה וישלך אונ ער האט אוועק גווא פון זייני הענט את הלוחות דיא לוחות וישבר אונ ה זיי צו בראכן תחת ההר אונטר דעם בארג [עיין הג"ה]: (כ) ויקח אונ ער הט גנומען דם עגל אשר וום זיי האנ גמאכט וישרוף אונ האט דאס פאר ברענט אין פייער ויטחן אונ הט דם צו מאלן עד ביז עס איז דין גווו

*) הערה וישבר אותם, ער האט צובראכין די לוחות, איז דאך אקשיא פאר וואס הט ער די לוחות צובראכין, ער הט געדארפט די לוחות לייגן אקאסטען אונ בעהאלטען, נאר אין די סדרה עקב שטייט משה הט גזאגט ואתפוש בשני הלוחות, איך האב אנגענומען די צוויא לו ואשליכם מעל שתי ידי, אונ איך האב זייא גיווארפין פון איבר מיינע צוויי הענט, ווס איז דר מיינונג איבער מיינע צוויי הענט? נאר אזוי אין גיוען וויסין אלע זאכין ווס אין הימעל זענן רוחניות, אז זיי קומן אראב אויף די ערד ווערין זיי גשמיות, אז זיי דארפין צוריק קומן אין הימעל ווערין זיי צ רוחניות, ווי מיר געפינען ביי די מלאכים ווס זענן געקומען צו אברהם, צו גדעון, צוא מנוח, די לוחות זענן אוך גיווען אין הימעל רוחניות, ווען משה זיי אראפגענומען פון הימל זענן זיי גיווארין גשמיות, ווי עס שטייט אין פסוק ושני לוחות בידו, צווייא לוחות אין זיין האנט, ווען משה זיין האנט, געווים זענן די לוחות גיווען אין זיין האנט, נאר דר פסוק מיינט אין הימעל זענען דיא לוחות גיווען רוחניות, צו ווס דארף די תורה זאגין זאנין אצאהל, איינס אדער צוויי, דריבער זאגט דר פסוק ושני לוחות, ווען זענן זיי גיווען לוחות, אונ צוויי, בידו, ווען משה הט זיי גענומן אין זיין הא דריבער ווי משה הט גיזעהן דעם עגל אונ ווי די יודין טאנצין מיט אים, הט ער גיוואלט ארוף שיקן די לוחות צוריק אין הימעל, אזוי ווי אמלאך וו צוריק ארוחני אונ גייט ארויף אין הימל, דריבער הט משה גיזאגט ואשליכם מעל שתי ידי, איך האב זיי גיווארפין אין דערהייך, צום הימעל, א איבר מיינע צוויי הענט, הקב"ה הט אבר די לוחות נים גיוואלט צוריק נעמן, זענן זיי געבליבן גשמיות אונ זענן צוריק אראבגעפאלין אויף דר ערד ווען צובראכין גיווארן, דריבער הט משה גזאגט ואשברם לעיניכם, איך האב די לוחות צובראכין פר אייערע אויגן. דס הייסט איך בין שולדיג זייא זענען צובראכין גיווארען:

מִשְּׁנֵ֣י עֶבְרֵיהֶ֔ם מִזֶּ֥ה וּמִזֶּ֖ה הֵ֥ם
כְּתֻבִֽים׃ טז וְהַ֨לֻּחֹ֔ת מַעֲשֵׂ֥ה אֱלֹהִ֖ים
הֵ֑מָּה וְהַמִּכְתָּ֗ב מִכְתַּ֤ב אֱלֹהִים֙ ה֔וּא
חָר֖וּת עַל־הַלֻּחֹֽת׃ יז וַיִּשְׁמַ֧ע יְהוֹשֻׁ֛עַ
אֶת־ק֥וֹל הָעָ֖ם בְּרֵעֹ֑ה ברעו ק׳ וַיֹּ֙אמֶר֙
אֶל־מֹשֶׁ֔ה ק֥וֹל מִלְחָמָ֖ה בַּֽמַּחֲנֶֽה׃
יח וַיֹּ֗אמֶר אֵ֥ין קוֹל֙ עֲנ֣וֹת גְּבוּרָ֔ה וְאֵ֥ין
ק֖וֹל עֲנ֣וֹת חֲלוּשָׁ֑ה ק֣וֹל עַנּ֔וֹת אָנֹכִ֖י

יבִין מִתְּרֵין עִבְרֵיהוֹן
א וּמִכָּא אִנּוּן
יבִין : טז וְלוּחַיָּא
דָא דַייָ אִנּוּן וּכְתָבָא
בָא דַייָ הוּא מְפָרַשׁ
לוּחַיָּא : יז וּשְׁמַע
שֻׁעַ יָת קָל עַמָּא כַּד
בִין וַאֲמַר לְמשֶׁה
קְרָבָא בְּמַשְׁרִיתָא :
אֲמַר לָא קָל גִּבָּרִין
חִין בִּקְרָבָא וְאַף לָא
חַלָּשִׁין דְּמִתַּבְּרִין קָל

מזה ומזה הם מגלה טו : והלחת
אבות טו ס׳ הזוהר פ׳ משפטים : חרות
כין נג: וישמע יהושע ס׳ הזוהר פ׳ ויקהל:

בעל הטורים

עה. כתיב בה"א בשביל ה׳ דברים שעשו. אכלו ושתו. ויקומו ויפתחוו. ויזבחו. ונחולית: (יח) קול ענות אנכי שמע. בגימ׳

רש"י

הם אביך וליעקב נאמר (שם לה מא) אני אל שדי פרה כשבע לו באל שדי: (טו) משני עבריהם. היו ות נקראות י ומעשה נסים הי׳ (שבת קד): (טז) מעשה הם המה. כמשמעו הוא בכבודו עשאן. ד"א כאדם לחבירו כל עסקיו של פלוני במלאכה פלונית כך כל ניו של הקב"ה בתורה: חרות. ל׳ חרת וחרט אחד ניהם לשון חיקוק אנטלי"ר בלעז (איינשניידען): רעה. בהריעו שהיו מריעים ושמחים ושוחקים: ין קול ענות גבורה. אין קול הזה נראה קול עניית הצועקים גבורה נצחון ולא קול חלשים שצועקים ווי אוי ניסה: נות. קול חרופין וגדופין המענין את נפש שומען

רשב"ם

(טז) מעשה אלהים המה. ולא פסל אותם משה. אבל האחרונים כתוב בהם פסל לך: חרות. כמו חרט: (יח) חלושה. נצחון כדכתיב ויחלוש יהושע:

בית יהודא

דיין פאטער אברהם (וּלְיַעֲקֹב נֶאֱמַר) צו יעקב איז געזאגט גיווארן (אֲנִי אֵל שַׁדַּי פְּרֵה וּרְבֵה) איך בין אל שדי פרוכטבאר דיך אונ מעהר דיך ופעלקער אונ מְלָכִים וועלין פון דיר זיין, אונ די לאנד וועל איך געבין צו דיינע קינדער (נִשְׁבַּע לוֹ בְּאֵל שַׁדַּי) האט הקב"ה געשווארן צו יעקב ביי זיין נאמן אל שדי: (טו) (מִשְּׁנֵי עֶבְרֵיהֶם). פון צוויי זייטין (הָיוּ הָאוֹתִיּוֹת נִקְרָאוֹת) זענען די אותיות געליינט גיווארן (וּמַעֲשֵׂה נִסִּים הָיוּ) עס איז גיוועזן מיט נסים אז מען האט געקענט לייענען פון ביידע זייטן גלייך: (טז) (מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה). זאגט רש"י (כְּמַשְׁמָעוֹ) ווי עס איז דער מיינונג פון פסוק (הוּא בִּכְבוֹדוֹ עֲשָׂאָן) הקב"ה אליין האט געמאכט די לוחות (דָּבָר אַחֵר) נאך אפשט איז (כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ כָּל עֲסָקָיו שֶׁל פְּלוֹנִי בִּמְלָאכָה

ווי איין מענטש זאגט צוא זיין חבר דאס גאנצע באשעפטיגונג פון יענעם מענטש איז נאר מיט יענע ארבעט שַׁעֲשׁוּעָיו שֶׁל הקב"ה בַּתּוֹרָה) דאס גאנצע פערגעניגען פון הקב"ה איז נאר מיט די תורה: וַחֲרוּתוֹ. זאגט רש"י ת וְחֶרֶט אֶחָד הוּא) דר ווארט חֶרֶט איז איינס (שְׁנֵיהֶם לְשׁוֹן חִיקוּק) ביידע ווערטער חֶרֶת אונ ז דערטייטש קריצען, איינשניידען: (יז) (בְּרֵעֹה). מיינט מען (בַּהֲרִיעוֹ) אין זיין שאלין, שרייען (שֶׁהָיוּ מְרִיעִים וּשְׂמֵחִים) זיי האבען געשאלט וגעשריגען אונ געפרייט אונ געלאכט: (יח) (וְאֵין קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה). משה האט גיזאגט (אֵין נִרְאֶה קוֹל עֲנִיַּית גִּבּוֹרִים הַצּוֹעֲקִים נִצָּחוֹן) דיא שטיממע זעהט ניט אויס זיא זאל זיין אשטיממע וואס דיא ע מענטשין שרייען מיט פרייד ווייל זייא האבן איינגענומען אמלחמה (וְלֹא קוֹל חַלָּשִׁים) אונ דאס איז ניט מע פון שוואכע מענטשן (שֶׁצּוֹעֲקִים ווי אוֹי נִיסָה) וואס שרייען ווי אדער זייא שרייען מיר זאלן אנטלויפען: וְקוֹל איך הער אשטימע וואס פייניגט מיך, וואס איך וויל זיא ניט הערען (קוֹל חֵרוּפִין וְגִידוּפִין) אשטימע פון פארך אונ לעסטערונג (הַמְעַנִּין אֶת נֶפֶשׁ שׁוֹמְעָן כְּשֶׁנֶּאֱמָרִין לוֹ) וואס זיי פייניגען דעם מענטש וואס הערט די רייד אונ

שפתי חכמים

ו שהבטיח הקב"ה את אברהם לזרעך אתן את הארץ ועכשיו אמ א"כ דהחטא גרם שלא יתקיים הבטחת אברהם וא"כ ע איפוא שתתקיים הבטחת משה שיהיו בניו לגוי גדול אולי יו ולא תתקיים ג"כ הבטחה. וא"ת שזכות משה תתקיים על כל פנים אף אם יחטאו בניו א"כ ק"ו הוא הרי זכות של ג׳ אבות לא הועיל זכותם להגן בשביל החטא ולהביאם לארץ ק"ו זכותי לבד: י פי׳ כגון נכוב נקרא בינן וכן כל התיבות ומעשה נסים הוא פי׳ שהכתב היה חקוק משני עבריהם וא"כ מ"ם וסמ"ך שבו היו נמי חקוקים סביב

פירוש לתורת אלהים

ה פון דער זייט אונ פון דער אנדערער זייט בים זענען זיי גיוועזן גשריבען: (טז) וְהַלֻּחֹת אונ את מַעֲשֵׂה זענען גוועזן גאטס ווערג וְהַמִּכְתָּב אונ דיפץ מִכְתַּב איז גוועזן אגשריפץ פון גאט חָרוּת ען אויס גקריצט עַל הַלֻּחֹת אויף דיא לוחות: מע אונ יְהוֹשֻׁעַ האט געהערט אֶת הַקּוֹל דם קול פון אלק בְּרֵעֹה מיט שאלונג וואס זייא האבען געשאלט אונ האבען זיך גפרייט וַיֹּאמֶר אונ ער האט גיזאגט צוא משה קוֹל מִלְחָמָה אקול פון אמלחמה איז אין דער מַחֲנֶה פון די ישראל: (יח) וַיֹּאמֶר אונ משה האט גזאגט אֵין קוֹל דם קול ווייזט ניט אום עֲנוֹת פון אגשריי ווס גבורים שרייען אין דער מלחמה זייא האבען מנצח גוועזן וְאֵין קוֹל אונ דאס קול ווייזט ניט אום עֲנוֹת פון אגשריי פון שלאפי ווס שרייען אין דר

וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ
לָהֶם בָּךְ וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבֶּה אֶת־
זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם וְכָל־הָאָרֶץ
הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן לְזַרְעֲכֶם
וְנָחֲלוּ לְעֹלָם׃ יד וַיִּנָּחֶם יְהוָה עַל־
הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ׃ פ
טו וַיִּפֶן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר וּשְׁנֵי
לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיָדוֹ לֻחֹת כְּתֻבִים

אונקלוס

וּלְיִשְׂרָאֵל עַבְדָּיךְ
קַיֶּמְתָּא לְהוֹן בְּמֵימְ
וּמַלֶּלְתָּא עִמְּהוֹן אַ
יָת בְּנֵיכוֹן כְּכוֹכְבֵי שְׁ
וְכָל אַרְעָא הָדָא
אֲמָרִית אֶתֵּן לִבְנֵ
וְיַחְסְנוּן לַעֲלָם׃ יד וְתָ
מִן בִּישְׁתָּא דִּי מַ
לְמֶעְבַּד לְעַמֵּ
טו וְאִתְפְּנִי וּנְחַת מֹשֶׁה
טוּרָא וּתְרֵין לְ
סַהֲדוּתָא בִּידֵהּ לְ

תולדות אהרן

וינחם ה' על סנהדרין קח׃

בית יהודא

אונ דר זכות העלפט ניט (קל והומר לכסא של רגל אחד) אשטוהל פון פוס נאזכות פון איין מענטש, פון מיר אליין ווערט געווים ניט קענן העלפין צו מיינע קינדר זיי זאלן גערעטעט ווערן פון דיין כעס ווען זיי וועלן זינדיגען: ואשר נשבעת להם בך. משה האט געזאגט צו הקב"ה (לא נשבעת להם בדבר שהוא כלה) דו האסט ניט געשווארן צו זיי ביי אזו אזאך וואס ווערט פארלענדט (לא בשמים) דו האסט ניט געשווארן ביי די הימלן (ולא בארץ) אונ ניט ביי די (לא בהרים ולא בגבעות) אונ ניט ביי די בערג אונ ניט ביי אנדערע הויכע ארטער (אלא בך) נאר דו האסט געשווו ביי דיר (שאתה קיים ושבועתך קיימת לעולם) דוא ביסט אויף אייביג איז דאך דיין שבועה אויך אויף אייביג (שנאמר עם שטייט אין פסוק דר מלאך הט געזאגט צו אברהם (בי נשבעתי נאום ה') הקב"ה האט געזאגט איך שווער ביי מי איך וועל בענטשין אברהמען אונ וועל מעהרין זיינע קינדער ווי די שטערן אין הימל (וליצחק נאמר) צו יצחק איז ג גיזוארן (והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך) איך וועל האלטין דיא שבועה וואס איך האב געשווארן

רש"י

ק"ו לכסא ש של רגל א' (ברכות לב): אשר נשבעת בך. לא נשבעת להם בדבר שהוא כלה לא בשמים ולא לא בהרים ולא בגבעות אלא בך שאתה קיים ושב קיימת לעולם שנא' (בראשית כב טז) בי נשבעתי נא ולילחק נאמר (שם כו ג) והקימותי את השבוע' אשר נש

שפתי חכמים

למה פי' גבי אברהם עשר נסיונות דלמא שריפה לחוד י"ל דהי מינייהו מפקת כיון דתרווייהו איתנהו גבי אברהם: ש יש מקשים מאי ק"ו הוא זה והא משה ג"כ יש לו זכות אבות דהא הוא מבני בניהם כדפירש"י כפ' שלח ואעשה אותך לגוי גדול ולא כתיב ואעשה את זרעך וגו' שאתה מזרעם ומתרצים אלו לא חטאו בעגל היו נכנסין

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טו) לחת. חסר כתיב לומר ששניהם שוות ושנים כנגד וארץ וכנגד חתן וכלה וכנגד שני שושבינין חמשה דברו לוח זה וחמשה על לוח זה כנגד חמשה חומשי תורה וש עשרה כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם ובעירובין כיצד מעברין א"ר אלעזר מאי דכתיב לחות אבן אם משים עצמו כאבן תלמודו מתקיים בידו ואם לאו אין תלמודו מת בידו וא"ר אלעזר מאי דכתיב חרות על הלוחות אלמלא לא נשתברו לוחות הראשונים לא נשתכחה תורה מישראל רב אמר אף אין אומה ולשון שולטת בהם שנאמר חרות אל תיקרי חרות אלא חירות:

פירוש לתורת אלהים

דו האסט צוא זייא געשווארן בך אין דיר [עיין רש"י] ותדבר אונ דוא האסט גירעדט צוא זייא ארבה איך וועל מערען אייערי קינדער אז זייא וועלן זיין אזו פיל ככוכבי אזוי וויא דיא שטערען אין הימל וכל הארץ אונ דאס גאנצי לאנד אשר וואס איך האב גיזאגט אתן וועל איך געבען צוא אייערי קינדער ונחלו אונ זיי וועלן דם ארבין אויף אייביג [עיין רש"י]: (יד) וינחם יי אונ גאט ברוך הוא האט זיך ברא על הרעה אויף דעם בייז אשר וואס ער הט גערעט ל צוא טאהן צוא זיין פאלק: (טו) ויפן אונ משה זיך גיקערט וירד משה אונ משה האט גינידרט דעם בארג סיני ושני לוחות אונ דיא צווייא לו העדות דאס בצייגניש בידו אין זיין האנט לוחות לוחות זענן געווען געשריבן פון זייערי צווייא זייטן [ע

משלי

וועבן אויף גראבע מלבושים אונ שטארקע אונ הט גערופן איין שניידער ער זאל מאכן פון דעם וועבעכץ מלבושים פר דעם זון וועגן אז דר שניידר איז געקומן נעמען דיא מאס אויף דעם זון ער זאל זיי מאכען צו דער מאס זאגט דר פאטר צו דעם שניידער דו זאלסט ניט נעמן איין מאס ווארום אין גאנצן מיין במיען זיך פון די מלבושים איז זייא זאלן לאנג גידויערן זיי זאלן צוניץ קומן פון זיינעט וועגן אונ פון זיינע קינדר וועגן דרום נוצט דיר ניט דיא מאס

נחמיה

בעסר מאך אביסול ברייטר אונ לענגער איטליכר מע זאל זיי קענן אן טוען, דר נמשל איז ווען משה זאל גי בעטן גאט נאר אויף דעם דור וואלט ער גיוועזן גיב גאט בפירוש ער זאל זיי ניט פר טיליגען, זיין כוונה אבער גיוועזן אויף די איבריגע דורות אויך אז עס זאל אי ניט שולט זיין דער מדת הדין דרום הט ער גיבעטן סתם (והנחם על הרעה לעמך) בארעכק דיך סיי אויף פר אשעכין זאלסטו קיין מאל ניט טאן די ווערען

יב לְמָא יֵימְרוּן מִצְרָאֵי לְמֵימַר בְּבִישְׁתָא אַפֵּקְתִּנּוּן לְקַטָּלָא יָתְהוֹן בֵּינֵי טוּרַיָּא וּלְשֵׁיצָיוּתְהוֹן מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא תּוּב מִתְּקוֹף רוּגְזָךְ וְאָתֵיב מִן בִּישְׁתָא דְּמַלֶּלְתָּא לְמֶעְבַּד לְעַמָּךְ׃ יג אִדְּכַר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק

חֲזָקָה׃ יב לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצִיאָם לַהֲרֹג אֹתָם בֶּהָרִים וּלְכַלֹּתָם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל־הָרָעָה לְעַמֶּךָ׃ יג זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק

תו"א זכור לאברהם ברכות י׳ לב שבת ל ס׳ הזוהר פ׳ ויקרא:

בעל הטורים

(יג) זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך. כאן הקדים אבות לעבדיך וכפ׳ עקב זכור לעבדיך לאברהם וגו׳ הקדים עבדיך לאבות לומר כי היו עבדיו מתחלה ועד סוף כיוצא בו דוד עבדי. ועבדי דוד:

רשב"ם

אתה: (יב) למה יאמרו. עשה למען שמך שלא יתחלל:

רש"י

זכם כאכם גבור כגבור: (יב) והנחם. התעשת ומחשבה אחרת להטיב להם: על הרעה. אשר חשבת להם: (יג) זכר לאברהם. (ש"ר) אם עברו על עשרת הדברות אברהם אביהם נתנסה בעשר נסיונות ועדיין לא קבל שכרו תנהו לו ויצאו עשר בעשר: לאברהם ליצחק ולישראל. (ש"ר) אם לשרפה הם זכור ח לאברהם שמסר עצמו להשרף עליך באור כשדים אם להריגה זכור ליצחק שפשט צוארו לעקידה אם לגלות זכור ליעקב שגלה לחרן ואם אינן נצולין בזכותן מה אתה אומר לי ואעשה אותך לגוי גדול ואם כסא של ג׳ רגלים אינו עומד לפניך בשעת כעסך

בית יהודא

אַשְׁטִיק גָאלְד: (יב) וְהִנָּחֵם. מֵיינְט מֶען (הִתְעַשֵּׁת מַחֲשָׁבָה אַחֶרֶת לְהֵיטִיב לָהֶם) זָאלְסְט טְרַאכְטֶען אַיין אַנְדֶער טְרַאכְטוּנְג פוּן דִי יוּדִינְס וֶועגֶן צוּ זָאלְסְט זֵיי טָאן גוּטְס (עַל הָרָעָה אֲשֶׁר חָשַׁבְתָּ לָהֶם) פַר דִי שְׁלֶעכְטְס וָוס דוּ הָאסְט גֶעטְרַאכְט זֵיי צוּ טָאהְן: (יג) (זְכוֹר לְאַבְרָהָם). מֹשֶׁה הָאט גֶעזָאגְט צוּ הקב"ה (אִם עָבְרוּ עַל עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת) אוֹיבּ דִי יוּדִין הָאבֶּן גֶעזִינְדִיגְט אוּנ הָאבֶּן נִיט גִיטָאן וִוי דוּ הָאסְט זֵיי גִיבָּאטֶן אִין דִי צֶעהְן גִיבָּאט (אַבְרָהָם אֲבִיהֶם נִתְנַסָּה בְּעֶשֶׂר נִסְיוֹנוֹת וַעֲדַיִין לֹא קִבֵּל שְׂכָרוֹ) זֵייעֶר פָאטֶער אַבְרָהָם אִיז גֶעפְּרוּבְט גִיוָוארֶן מִיט צֶעהְן עֶרְלֵייא פְּרוּבוּנְג אוּנ הָט נָאךְ נִיט גֶענוּמֶען פוּן דִיר זַיין שָׂכָר (תְּנֵהוּ לוֹ) גִיבּ אִים זַיין שָׂכָר (וְיֵצְאוּ עֶשֶׂר בְּעֶשֶׂר) וֶועלֶן אָפּ־גֶערֶעכֶנְט וֶוערֶן צֶעהְן עֲבֵירוֹת וָוס זַיינֶע קִינְדֶער הָאבֶּן גִטָאן אוֹיף דִי צֶעהְן מִצְוֹת וָוס זֵייעֶר פָאטֶער אַבְרָהָם הָאט גִטָאהְן: (לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל). אַזוֹי הָאט מֹשֶׁה גִיזָאגְט צוּ הקב"ה (אִם לִשְׂרֵפָה הֵם) אוֹיבּ זֵיי זֶענֶען פַארְשׁוּלְדִיגְט גִיוָוארֶן מֶען זָאל זֵיי פַארְבְּרֶענֶען (זְכוֹר לְאַבְרָהָם) גֶעדֵיינְק זֵייעֶר פָאטֶער אַבְרָהָם (שֶׁמָּסַר עַצְמוֹ לְהִשָּׂרֵף עָלֶיךָ בְּאוּר כַּשְׂדִּים) עֶר הָאט זִיךְ אִיבֶּערְגֶעגֶעבֶּען צוּ נִמְרוֹד אִין אוּר כַּשְׂדִּים מֶען זָאל אִים פַרְבְּרֶענֶען פוּן דַיינֶעטְוֶועגֶן (אִם לַהֲרֵיגָה) אוֹיבּ זֵיי זֶענֶען פַארְשׁוּלְדִיגְט וָוארֶן מֶען זָאל זֵיי הַרְגֶענֶען מִיט אַשְׁוֶוערְד (זְכוֹר לְיִצְחָק שֶׁפָּשַׁט צַוָּארוֹ לָעֲקֵדָה) גֶעדֵיינְק זֵייעֶר פָאטֶער יִצְחָק וָוס עֶר הָט אוֹיסְ־גֶעצוֹיגֶען זַיין הַאלְדְז עֶר זָאל גִישְׁאכְטִין וֶוערֶען פוּן דַיינֶעטְוֶועגֶן (אִם לְגָלוּת) אוֹיבּ זֵיי זֶענֶען פַארְשׁוּלְדִיגְט גִיוָוארֶן צוּ פַרְ־טְרִיבֶּען וֶוערֶען אִין פְרֶעמְדֶע לֶענְדֶער (זְכוֹר לְיַעֲקֹב שֶׁגָּלָה לְחָרָן) גֶעדֵיינְק זֵייעֶר פָאטֶער יַעֲקֹב וָוס עֶר אִיז פַארְטְרִיבֶּען גִיוָוארֶען אִין חָרָן (וְאִם אֵינָן נִצּוֹלִין בִּזְכוּתָן) אוּנ אוֹיבּ זֵייא קֶענֶען נִיט גֶערֶעטֶעט וֶוערֶען אִין דֶעם זְכוּת פוּן זֵייעֶרֶע אֶלְטֶערִין (מָה אַתָּה אוֹמֵר לִי וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל) וָוס זָאגְסְטוּ צוּ מִיר דוּ וֶועסְט מִיךְ מַאכֶען צוּא אַגְרוֹיסֶע פָאלְק, וָואס וֶועט זַיין אַז מַיינֶע קִינְדֶער וֶועלֶען זִינְדִיגֶען, אִין וֶועמֶעס זְכוּת וֶועלֶען זֵייא גֶערֶעטֶעט וֶוערֶען פוּן דַיין שְׁטְרָאף? (וְאִם כִּסֵּא שֶׁל שָׁלֹשׁ רַגְלַיִם אֵינוֹ עוֹמֵד לְפָנֶיךָ בִּשְׁעַת כַּעַסְךָ) אוֹיבּ אַשְׁטוּהְל וָוס הָאט דְרַייא פִיס קֶען נִיט בֶּעשְׁטֵייען פַאר דִיר וֶוען דוּ בִּיסְט מִיט כַּעַס וְדַאס מִיינְסְט מַאדָאךְ דִי יוּדִין וָוס זֶענֶען אִיצְט, אוּנ הָאבֶּן אַזְכוּת פוּן דְרַייא אָבוֹת, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶען ווִילְסְטוּ זֵיי פַארְלֶענְדִין.

שפתי חכמים

ו׳ יתרו גבי אנכי ה׳ אלהיך פירש"י אלהיך לי יחיד לתת פתחון פה וכו׳ וזהו שאמר למה יחרה אפך בעמך לא להם צוית אלא לי וכו׳. זה וזה יכשר: ו פי׳ התפעל להם לעשות השתנות ממחשבה עם למחשבה טובה דכל לי נחום לי מחשבה אחרת הוא: ז דאם לי"כ אי זכור לאברהם אם היה הוא לדיק הרי קבל שכרו ושוב אינו מחויב גמורו לבניו כלום: ח דאם לא כן למה נזכרו שלשתן כאברהם שני. רא"ם. א"כ דק"ל למה כתיב זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם איפכא הל"ל זכור אשר נשבעת לעבדיך לאברהם וכו׳ דהא הזכירה אשבועה קאי ועוד שבועה גבי אברהם הוא דכתיב שנא׳ כי נשבעתי וגו׳. ל"פ זכור לאברהם עשר נסיונות וכו׳ ולא קאי הזכירה על השבועה אלא על לדקת אברהם וכו׳ ותו קשה ליה א"כ מאי זכירה שייך לגבי יצחק ויעקב ל"פ אם לשריפה כו׳. ואין להקשות

פירוש לתורת אלהים

(יב) לָמָּה וָוארוּם זָאלֶען דִיא מִצְרַיִם זָאגֶן בְּרָעָה מִיט פַייזְקַייט הָאט עֶר זֵייא אוֹיס גִיצוֹיגֶען לַהֲרֹג צוּא הַרְגִינֶען זֵייא צְוִוישֶׁן דִיא בֶּערְג וּלְכַלֹּתָם אוּנ צוּ פַאר עֶנְדִין זֵיי מֵעַל פוּן דִי עֶרְד שׁוּב קֶער וִוידֶער פוּן דַיין גְרִים צָארֶן וְהִנָּחֵם אוּנ בַּארַאט דִיךְ עַל הָרָעָה אוֹיף דֶעם בֵּייז לְעַמֶּךָ וָוס דוּ הָאסְט גְוָואלְט טָאהְן צוּ דַיין פָאלְק: (יג) זְכוֹר גֶעדֶענְק צוּ אַבְרָהָם אוּנ צוּא יִצְחָק אוּנ צוּא יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ וָוס זֵיי זֶענֶען גֶוֶועֶן דַיינֶע קְנֶעכְט אֲשֶׁר וָוס

משלי נחמיה

(יב) וְהִנָּחֵם עַל הָרָעָה לְעַמֶּךָ. אַז דִי יוּדֶן הָאבֶּן גֶעזִינְדִיגְט אוּנ הָאבֶּן גִימַאכְט דֶם עֵגֶל הָט גָאט גֶעוָואלְט דִי יוּדֶן פַר טִילִיגֶן הָט מֹשֶׁה גֶעבֶּעטֶן גָאט אוּנ הָט גֶעזָאגְט בַּאדֶענְק אוֹיף דֶעם שְׁלֶעכְטְס וָוס דוּ ווִילְסְט טָאן דִי יוּדֶן. דִי זַאךְ אִיז אַיין תְּמִיָּה פַר וָוס הָט מֹשֶׁה גִיבֶּעטֶען סְתָם בַּאדֶענְק אוֹיף דֶעם שְׁלֶעכְטְס פַר וָוס הָט עֶר נִיט גְזָאגְט בְּפֵירוּשׁ בַּאדֶענְק דִיךְ אוֹיף דֶעם פַר טִילִיגֶן זָאלְסְט זֵיי נִיט פַר טִילִיגֶן, נָאר מִיר וֶועלֶן גֶעבֶּן צוּ פַארְשְׁטֵיין דִי זַאךְ מִיט אַיין מָשָׁל אַיין עוֹשֶׁר הָט גֶעהַאט אַיין נַארִישֶׁען זוּן אוּנ דִי שְׁוֶוערֶע זָעהְר הָאבֶּן אִים גֶעזָאגְט אַז דֶר זוּן אוּנ זַיינֶע קִינְדֶער וֶועלֶן זַיין גְרוֹיסֶע אָרֶעמֶע לַייט הָאט עֶר זִיךְ מְיַשֵּׁב גֶעוֶועִן אוּנ הָט גֶערוּפֶען דִי וֶועכֶּערְס אוּנ הָט זֵיי גֶעזָאגְט זֵייא זָאלֶען

וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ וַיִּזְבְּחוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃
ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רָאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא׃
י וְעַתָּה הַנִּיחָה לִּי וְיִחַר־אַפִּי בָהֶם וַאֲכַלֵּם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל׃
יא וַיְחַל מֹשֶׁה אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר לָמָה יְהוָה יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל וּבְיָד

וּסְגִידוּ לֵהּ וְדַבַּחוּ
וַאֲמַרוּ אִלֵּין דַּחֲלָ
יִשְׂרָאֵל דִּי אַסְּקָ
מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִ
ט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
קֳדָמַי עַמָּא הָדֵין וְ
עַמָּא קְשֵׁי קְדָל הוּ
י וּכְעַן הַנַּח בָּעוּתָךְ
קֳדָמַי וְיִתְקַף רוּגְזִי בְ
וְאֵישֵׁיצִנּוּן וְאֶעְבֵּד יָ
לְעַם סַגִּי׃ יא וְצַלִּי מֹ
קֳדָם יְיָ אֱלָהֵהּ וַאֲ
לְמָא יְיָ יִתְקֵף רוּ
בְּעַמָּךְ דִּי אַסֶּקְ
מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּ
רַב וּבִידָא תַקִּיפָ

הו"א ושפה הניחה ברכות לב: ויח
ברכות לב:

רשב"ם

(יא) עמך אשר הוצאת. עמך ולא עמי. אשר הוצאת ולא אני העליתי אלא

בעל הטורים

(י) הניחה. ב' במס'. הניחה לי הניחה אותו והמיטני אל פני ... גבי במשכן לומר לך שהרג בהם כמותו יותר ממה שהמית מחיי...
הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם שכילה והמית בהם כל בריהם: ואכלם. ב' במס' דין ואידך ואכלם ואמחלם זהו שדרשו אלין פור... אלין בה פרעון ממעשה העגל: ואעשה אותך. מלא וי"ו שילא ממך ו' מאות אלף: (יא) ויחל. ד' במסורה הכא ואידך ויחל יואלהו... חוקיהו וגו'. ויחל איש האלהים בענין ירבעם היינו כדאיתא בברכות שפ"ד כמה ישהה בין תפלה לתפלה כדי שתתחולל דעתו עליו ...
לי' מויחל ומפרשינן בירושלמי שהוא ד' אמות כנגד ד"פ ויחל:

בית יהודא

שְׁכִינָה) אונ דוּ הָאסְט גְזָאגְט עֶס אִיז גוּט דִי גֵרִים זָאלֶן זִיךְ בְּהֶעפְטְן צוּ הקב"ה (הֵם שִׁחֲתוּ וְהִשְׁחִיתוּ) זֵיי הָאבֶּן פַרְדָארְבְּן זִיךְ אונ הָאבֶּן פַארְדָארְבְּן דִי יוּדִין: (ט) וְקִשֵׁה עוֹרֶף. מֶען מֵיינְט (מַחֲזִירִין קְשִׁי עָרְפָּם לְנֶגֶד מוֹכִיחֵיהֶם וּמְמָאֲנִים לִשְׁמוֹעַ) וָוען מֶען קוּמְט זֵייא שְׁטְרָאפְֿען גֵייעֶן זֵיי אַוֶועק פוּן דִיא שְׁטְרָאפְֿערְס אונ קֶערֶן זִיךְ צוּ זֵיי מִיט זֵייעֶר הַארְטִין נַאקִין אונ וֶוילֶן נִיט הֶערֶן זֵייעֶרֶע רֵייד: (י) וְעַתָּה הַנִּיחָה לִי. פְרֶעגְט רש"י (עֲדַיִין לֹא שְׁמַעְנוּ שֶׁהִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה עֲלֵיהֶם וְהוּא אוֹמֵר הַנִּיחָה לִי) מִיר הָאבֶּן נָאךְ נִיט גְהֶערְט אַז משה הָט גְבֶּעטְן בַּייא הקב"ה פַאר דִיא יוּדִין אונ הקב"ה זָאגְט צוּ מֹשֶׁה לָאז (אֶלָּא כַּאן פָּתַח לוֹ פֶּתַח וְהוֹדִיעוֹ) נָאר דָא מִיט דִי וֶוערְטֶר הָאט הקב"ה אִים גִיעֶפִינְט אַטִיר אונ הָט אִים גְעוִויזְן וְשֶׁ(תָּלוּי בּוֹ) אַז דִיא זַאךְ וָואס פַארְלֶענְדוּנְג פוּן דִיא יוּדִין וֶוענְדְט זִיךְ אוֹיף אִים (שֶׁאִם יִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם לֹא יְכַלֵּם) אוּב עֶר ... בֶּעטִין פוּן זֵייעֶרְטְוֶועגֶן וֶועט עֶר זֵיי נִיט פַארְלֶענְדְן.(יא) וְלָמָה ה' יֶחֱרֶה אַפֶּךָ. מֹשֶׁה הָאט גְעזָאגְט צוּ הקב"ה (כִּי וַם מִי ... אֶלָּא חָכָם בְּחָכָם גִבּוֹר בְּגִבּוֹר) קִנְאָה הָאבְּן נָאר צְוֵויא גְלַייכֶע מֶענְטְשִׁין, אַיין חָכָם הָט קִנְאָה אוֹיף דֶעם אַנְדֶרְעֶן חָכָם עֶר זֶעהְט מֶען גִיט יֶענֶם חָכָם מֶער כָּבוֹד וִוי מֶען גִיט אִים, אָדֶער אַיין גִבּוֹר הָט קִנְאָה אוֹיף דֶעם אַנְדֶרְעֶן גִבּוֹר, אַז עֶר זֶעהְט מֶען גִיט יֶענֶם גִבּוֹר מֶער כָּבוֹד וִויא מֶען גִיט אִים, אָבֶּער דוּא הקב"ה הָאסְט קִנְאָה פוּן יוּדִין גֶעבְּן כָּבוֹד

רש"י

והשחיתו: (ט) קשה ערף. מחזירין קשי ערפם ... מוכיחיהם וממאנים לשמוע: (י) הניחה לי. עדיין ... שמענו שהתפלל משה עליהם והוא אומר הניחה לי אלא ... פתח לו פתח והודיעו שהדבר תלוי בו שאם יתפלל ע... לא יכלם (שמ"ר): (יא) למה ה' וגו'. כלום ה מתקנא ...

שפתי חכמים

לפון קושי הוא. רא"ם: הדק"ל וכי לא היה לו להקב"ה לקלוף עליהם על שעשו העגל אלא הכי אמר משה להקב"ה כלום מתקנא כו'

פירוש לתורת אלהים

הָאבּ זֵיי גְבָאטְן עָשׂוּ זֵיי הָאבֶּן צוּ זִיךְ גְמַאכְט אַיין גְגָאסְן קָאלְבּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ לוֹ אונ זֵייא הָאבֶּן זִיךְ צוּ אִים גְבוּקְט וַיִּזְבְּחוּ אונ זֵיי הָאבֶּן צוּ אִים קָרְבָּנוֹת גְשָׁאכְטְן וַיֹּאמְרוּ אונ זֵייא הָאבֶּען גִיזָאגְט אֵלֶּה דָאס אִיז דֵיין גָאט יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר וָוס עֶר הָט דִיךְ אוֹיף גְבְרַאכְט פוּן דֶעם לַאנְד מִצְרָיִם: (ט) וַיֹּאמֶר אונ גָאט הָט וֵוייטֶער גְזָאגְט צוּ מֹשֶׁה רָאִיתִי אִיךְ הָאבּ גְזֶעהְן דָאס פָאלְק וְהִנֵּה אונ עֶס זֵייא זֶענֶען אַהַארְט אַקִינְדֶרִג פָאלְק: (י) וְעַתָּה אונ אַצוּנְד דוּא מֹשֶׁה הַנִּיחָה לִי לָאז מִיךְ וְיִחַר אַפִּי בָּהֶם אונ לָאז מַיין צָארְן גְרִימֶען אִין ... וַאֲכַלֵּם אונ אִיךְ וֶועל זֵייא פַאר לֶענְדְעֶן (... וְאֶעֱשֶׂה אונ אִיךְ וֶועל דִיךְ מַאכֶען צוּ אַגְרוֹס פָאלְק ... (יא) וַיְחַל מֹשֶׁה הָאט מֹשֶׁה מִתְפַּלֵּל גִיוֶוען אֶת ... גָאט זַיין הַאר וַיֹּאמֶר אונ עֶר הָט גְזָאגְט לָמָה וָוא... יְיָ גָאט יֶחֱרֶה זָאל גְרִימֶען דַיין צָארְן אִין ... פָאלְק יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר וָואס דוּא הָאסְט אוֹיס גִיצ... פוּן דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל מִיט אַגְרוֹ... כֹּחַ וּבְיָד אונ מִיט אַשְׁטַארְקֵי מַאכְט ...

אונקלוס

מִמָּחֳרָת וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיַּגִּשׁוּ שְׁלָמִים וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וְשָׁתוֹ וַיָּקֻמוּ לְצַחֵק׃ פ ז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֶךְ־רֵד כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ אֲשֶׁר הֶעֱלֵיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ח סָרוּ מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִם עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה

יוֹמָא דְבָתְרוֹהִי וְאַסִּיקוּ
[...]ן וְקָרִיבוּ נִכְסִין
[...]אסְחַר עַמָּא לְמֵיכַל
[...]לְמִשְׁתֵּי וְקָמוּ לְחַיָּכָא׃
[...]וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה אֱזֵל
[...]ית אֲרֵי חַבִּיל עַמָּךְ דִּי
[...]סֵּקְתָּא מֵאַרְעָא
מִצְרָיִם׃ ח סָטוּ בִּפְרִיעַ
[...]ן אוֹרְחָא דִּי פַקֵּדְתִּנּוּן
[...]בָדוּ לְהוֹן עֵגֶל מַתְּכָא

תו"א וידבר ה' אל ברכות לב: כי שחת עמך עקרים מ"ג פי"ב: סרו מהר סנהדרין ט:

רש"י

[...]ן זרזם כדי שיחטאו: לצחק. יש במשמע הזה גלוי [...]ות כמו שנאמר (בראשית לט) לצחק בי ושפיכות דמים [...] שנאמר (שמואל ב ב) יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו [...] כאן נהרג חור: (ז) וידבר. ל' ד קושי הוא כמו [...]אשית מב) וידבר אתם קשות: לך רד. (ברכות לב) [...] מגדולתך לא נתתי לך גדולה אלא בשבילם באותה שעה [...]דה משה מפי ב"ד של מעלה: שחת עמך. שחת העם [...] נאמר אלא עמך ערב רב שקבלת מעצמך וגיירתם ולא [...]כת בי ואמרת טוב שידבקו גרים בשכינה הם שחתו

בית יהודא

געשטאנען (השכים זרזם כדי שיחטאו) דער שטן האט זייא געאיילט זיי זאלן פריה אויפשטיין און זאלען זינדיגען: (לצחק*). זאגט רש"י (יש במשמע הזה גלוי עריות) דעם ווארט "לצחק" קען מען מיינען זייא זענען אויפגעשטאנען צו מזנה זיין (כמו שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק דם ווייב פון פוטיפר האט געזאגט אויף יוסף (לצחק בי), ער הט געוואלט מיט מיר מזנה זיין (ושפיכות דמים) זייא האבן געוואלט הרגנן די מענטשן וואס וועלן זייא ניט לאזען דינען צום עגל (כמו שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק אבנר געזאגט צו יואב (יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו) זאלן אויפשטיין די יונגען און זאלען מאכען א מלחמה וועלן מיר [...]ן וועלכע וועלן זיין שטארקער צום הרגנען (אף כאן נהרג חור) דא איז אויך חור געהרגעט געווארן: (ז) וידבר. [...]ן קושי הוא) הקב"ה הט גערעט צו משה הארטע רייד, מיט בעס (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (וידבר אתם קשות) [...]ה האט גערעט צו זיינע ברידער הארטע רייד, מיט בעס: (לך רד). הקב"ה הט געזאגט צו משה (רד מגדולתך) נידער [...]אפ פון דיין גרויסקייט (לא נתתי לך גדולה אלא בשבילם) איך האב דיר געגעבן גרויסקייט נאר פון די יודינס וועגען [...]זאלסט מיט זייא לערנען תורה, אז דיא יודען האבען געזינדיגט, און ווילען ניט דינען צו מיר, און ווילען ניט [...]גען מיין תורה, צו וואס דארף איך דיך (באותה שעה נתנדה משה מפי בית דין של מעלה) אין די מנוט איז משה [...]ווייטערט געווארן פון דעם בית דין וואס אין הימעל: (שחת עמך). זאגט רש"י (שחת העם לא נאמר) הקב"ה האט [...]געזאגט צו משה דם פאלק האט געזינדיגט (אלא עמך) נאר הקב"ה האט געזאגט צו משה דיין פאלק הט [...]נדיגט (ערב רב שקבלת מעצמך וגיירתם) דם פרעמדע פאלק פון די מצרים וואס דוא האסט זייא אליין גענומען און [...]ט זייא מגייר געווען (ולא נמלכת בי) און האסט מיך גיט גיפרעגט אויב דו זאלסט אזוי טאן (ואמרת טוב שידבקו גרים

דעת זקנים מבעלי התוספות

[...]שמצינו בשאול כשנתחדשה המלוכה: (ז) כי שחת עמך. [...]הם בעל כרחך ובעל כרחם אשר הוצאת מארץ מצרים והם [...] שהחליפו מנהיג ודבר אשר נתתי להם וגם עברו על אשר אמרתי לא תעשה לך פסל ואפילו לשם שמים:

שפתי חכמים

מלהוכיחן שמא יהרגוהו וא"ת והא לעיל פירש"י ויבן מזבח לדחותם ופי' א"כ זהו פשוטו וכו' וא"כ המדרש והפשטו חדא הוא וי"ל דק"ל למה בנה אהרן מזבח חדש והא הוה שם מזבח בנוי כדכתיב לעיל פ' משפטים ועז"פ לדחותם זהו פשוטו והמדרש דורש על מה דקשה לו למה בנה אהרן ולא אחר: ד אבל וידבר ה' אל משה לאמר אינו לי [...]הואיל וכתיב אחריו לאמר וידבר הוא הכלל ולאמר הוא הפרט אבל כאן אין כתיב לאמר אחריו וכתיב וידבר ולא כתיב ויאמר ש"מ

פירוש לתורת אלהים

[...]ה ויעלו און זיי האבן אויף געבראכט עולות ויגשו [...] האבען גמאכט געגעהנן שלמים וישב און דאס [...]ק האט זיך גיזעצט לאכול צוא עסין ושתו און [...]טרינקן ויקומו און זייא זענין אויף געשטאנען לצחק [...] שפעטען: (ז) וידבר יי אל משה און גאט [...]ט גערעט צוא משה לך גייא רד נידער אראפ [...]ארום דיין פאלק וום דו האסט אויף געבראכט מצרים האבען פאר דארבען: (ח) סרו מהר זייא האבען געך אפ געקערט מן פון דעם וועג וום איך

ליקוטי יהודא

ווארום די (סטרא אחרא) הט אן געהויבן שלים צו זיין אויף דר וועלט און ווי דם קאלב דם איז די (סטרא אחרא) הט דר זעהן דם געשטאלט פו' דעם איבערשטין מלך אויף דעם מזבח האט ער אן גיהויבן ארונטער צו טרעטין איז די וועלט גישט חרוב געווארן און דר צו דאך איז אהרן פר דעם געשטראפט געווארן און גאט הט צו אים געזאגט דו ביסט פר פיהרט געווארן דארך דר עצה פון די צוויי רשעים (יינוס און ימברוס) פר דעם וועלן דיינע צוויי זיהן שטארבן:

[...]ערה לאכול ושתו ויקומו לצחק, צו פארשטיין וום דערציילט די תורה זיי זענען אויפגעשטאנען צום עסן און טרינקען, און וום איז געווען דיא שמחה און דר גילעכטער? נאר מיר ווייסען אין די צייט וום יודען האבן געמאכט דעם עגל, האבען זיי קיין אנדער עסין געהאט נאר דעם מן, און קיין אנדער וואסער געהאט נאר פון שטיין, דריבער האבען די יודען געמאכט אצייכין, צו וויסען, אויב דר עגל איז אזינד, וועט געמיס מארגען פריה [...]ין מן צום עסין, און דר שטיין וועט נים געבן וואסער צום טרינקען, און זיי זענען אויפגעשטאנען פריה, און האבען גיזעהן דר מן קומט וויא אלע [...] און דר שטיין גיט וואסער ווי אלע טאג, און זיי האבין גיגעסין פון דעם מן וואס איז איצט געקומען און געטרונקען פרישע וואסער פון שטיין, [...] זיי געטראכט איז דאך קיין זינד וואס מיר האבען געמאכט דעם עגל, דריבער ויקומו לצחק, זענען זיי אויפגעשטאנען צו לאכען פון דיא [...]ין וום האבן מורא צו דינען צום עגל, און אין אמת איז דער מן געקומען דעם טאג, ווייל הקב"ה האט געוואוסט די יודען וועלן טאהן תשובה אין דעם ווינטיגען טאג [עיין בספר נחמיה ט—יח יט, ועיין בקומץ המנחה]:

אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: ה וַיַּרְא אַהֲרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וַיֹּאמַר חַג לַיהוָה מָחָר: ו וַיַּשְׁכִּימוּ

אונקלוס

אַסְּקוּךְ מֵאַרְ דְמִצְרָיִם: ה וַחֲזָא אַ וּבְנָא מַדְבְּחָא קֳדָמ וּקְרָא אַהֲרֹן וַאֲמַר ו קֳדָם יְיָ מְחַר: ו וְאַקְ

תו״א אשר העלוך. סנהדרין סג: וירא אהרן סנהדרין ז:

רשב״ם

יהיה בהם מעונן ומנחש ומכשף ולא מאמין לאות ומופת של רוח הטומאה כדכתיב כי מנסה ה׳ אלהיכם אתכם לדעת הישכם אוהבים את ה׳ אלהיכם וגו׳:

בעל הטורים

(ה) מזבח לפניו. בגימ׳ זהו חור דדרשינן מזבח לפניו: (ו) עולות. בגימ׳ בכורות שהבכורות העלו עולות לפניו:

רש״י

מכאן שערב רב שעלו ממצרים הם שנקהלו על אהרן ת שעשאוהו ואחר כך הטעו את ישראל אחריו: (ה) אהרן. שהיה בו רוח חיים שנא׳ (תהלים קו) בתבנית אוכל א עשב וראה שהצליח מעשה ב שטן ולא היה לדחותם לגמרי: ויבן מזבח. לדחותם: ויאמר חג מחר. ולא היום שמא יבא משה קודם שיעבדוהו פשוטו. ומדרשו בויקרא רבה דברים הרבה ראה ראה חור בן אחותו שהיה מוכיחם ג והרגוהו וזהו ויבן בינה) מזבח לפניו ויבן מזבוח לפניו ועוד ראה ואמר שיתלה בי הסרחון ולא בהם ועוד ראה ואמר אם הם את המזבח זה מביא צרור וזה מביא אבן ונמצאת מל עשויה בבת אחת מתוך שאני בונה אותו ומתעצל במל בין כך ובין כך משה בא: חג לה׳. בלבו היה ל בטוח היה שיבא משה ויעבדו את המקום: (ו) וישכי

בית יהודא

ווער האט גזאגט צוא וועמען „דאס איז דיין גאט" (מִכָּאן) פון דאנען לערנען מיר (שֶׁעֵרֶב רַב שֶׁעָלוּ מִמִּצְרַיִם הֵם שֶׁנִּקְהֲלוּ עַל אַהֲרֹן) די פיל פרעמדע פעלקער וואס זענען געגאנגען מיט די יודין פון מצרים זיי האבען זיך פארזאמעלט אויף אהרן (וְהֵם שֶׁעֲשָׂאוּהוּ) אונ זיי האבען געמאכט דעם עגל (וְאַחַר כָּךְ הִטְעוּ אֶת יִשְׂרָאֵל אַחֲרָיו) נאכדעם האבען זיי פארנארט די יודין נאך דעם עגל. אונ זיי האבען געזאגט צו די יודין אויף דעם עגל „דאס איז דיין גאט וואס האט דיך ארוס גענומען פון מצרים": (ה) (וַיַּרְא אַהֲרֹן). אהרן האט געזעהן (שֶׁהָיָה בּוֹ רוּחַ חַיִּים) דער עגל לעבט (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק (כְּתַבְנִית שׁוֹר אוֹכֵל עֵשֶׂב) דער עגל איז געוועזן לעבעדיג וויא אָקס וואס ער עסט גראז (וְרָאָה שֶׁהִצְלִיחַ מַעֲשֵׂה שָׂטָן) אהרן האט געזעהן וואס דער שטן האט געטאהן האט אים אלץ געגליקט (וְלֹא הָיָה לוֹ פִּתְחוֹן פֶּה לִדְחוֹתָם לְגַמְרֵי) דריבער האט אהרן ניט געקענט עפענען די מויל געגען די יודען ער זאל זייא אוועק שטויסען פון צו מאכען פאר דעם עגל וואס זייא ווילען: (וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ). (לְדַחוֹתָם) אהרן אליין האט געבויט דעם מזבח, ער זאל זיי אפשטויסען פון צו דינען דעם עגל, אהרן האט געטראכט אז ער אליין וועט באהען דעם מזבח וועט לאנג דויערען, טאמער דערוויילע וועט קומען משה, אז אהרן האט געזעהן דער מזבח איז פערטיג אונ משה נאך ניטא (וַיֹּאמַר חַג לַה׳ מָחָר) מארגען וועלען מיר מאכען איום טוב צו הקב״ה (וְלֹא הַיּוֹם) ניט היינט, אהרן געטראכט ביז מארגען (שֶׁמָּא יָבֹא מֹשֶׁה קוֹדֶם שֶׁיַּעַבְדוּהוּ) טאמער וועט קומען משה פריער איידער זיי וועלען דינען צום עגל (זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ) דאס איז דער פראסטער פשט פון פסוק (וּמִדְרָשׁוֹ בְּוַיִּקְרָא רַבָּה) אונ דער מדרש זאגט אין ספר ויקרא רבה (דְּבָרִים הַרְבֵּה רָאָה אַהֲרֹן) פיל זאכען האט אהרן געזעהן (רָאָה חוּר בֶּן אֲחוֹתוֹ שֶׁהָיָה מוֹכִיחָם וַהֲרָגוּהוּ) ער האט געזעהן ווי דער זוהן פון זיין שוועסטער מרים האט געשטראפט די יודען פאר וואס זייא ווילען מאכען אביילד צו דינען איהם, האבען די יודען אים געהרגעט (וְזֶהוּ) דאס מיינט דער פסוק וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו (וַיִּבֶן מִזְבּוֹחַ לְפָנָיו) אהרן האט פארשטאנען פון חור ער איז געלעגען געשאכטען געהרגת) פר אים, אז ער וועט אויך זיי שטראפען וועלען זייא אים אויך הרגענען (רָאָה) נאך האט ער געזעהן (וְאָמַר) אונ האט געזאגט (מוּטָב שֶׁיִּתָּלֶה בִּי הַסִּרְחוֹן וְלֹא בָּהֶם) עס איז בעסער הקב״ה רעכענען די עבירה אויף מיר אונ זאל מיך שטראפען, אונ ער זאל ניט שטראפען דיא יודען (וְעוֹד רָאָה) נאך האט ער געזעהן (וְאָמַר) אונ האט געזאגט (אִם הֵם בּוֹנִים אֶת הַמִּזְבֵּחַ) אויב זיי וועלען באהען דעם מזבח (זֶה מֵבִיא צְרוֹר וְזֶה אֶבֶן) איינער וועט ברענגען אשטיקעל האלץ איינער וועט ברענגען אשטיין (וְנִמְצֵאת מְלַאכְתָּן עֲשׂוּיָה בְּבַת אַחַת) זייער ארבעט גיטאן ווערען מיט איין מאל (וּמִתּוֹךְ שֶׁאֲנִי בּוֹנֶה אוֹתוֹ) אבער אז איך אליין וועל באהען דעם מזבח (וּמִתְעַצֵּל בִּמְלַאכְתּוֹ) אונ איך וועל זיין פויל אין דיא ארבעט, איך וועל אים באהען מיט שוואכקייט וועט לאנג דויערען (בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ מֹשֶׁה בָּא) דערוויילע וועט משה קומען: (וַחַג לַה׳). זאגט רש״י (בְּלִבּוֹ הָיָה לַשָּׁמַיִם) אהרן האט געטראכט הארצען מארגען וועט זיין איום טוב צו הקב״ה (בָּטוּחַ הָיָה שֶׁיָּבֹא מֹשֶׁה וְיַעַבְדוּ אֶת הַמָּקוֹם) ער איז געוועזן זיכער אז מארגען וועט משה קומען אונ אלע יודען וועלען צוריק דינען צו הקב״ה: (ו) (וַיַּשְׁכִּימוּ). זייא זענען פריה א

שפתי חכמים

עלה העגל שהוא היה שור: ת וזהו מה שנא׳ אלה אלהיך ישראל אשר העלוך וגו׳ ר״ל ערב רב אמרו כן לישראל: א על העגל קאי: ב שהשטן עירבב את העולם בשעה ששית והצליח במעשיו שגמר מה שהיה בלבו: ג פי׳ חור הוכיחן על מעשה העגל והרגוהו וירא אהרן

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ה) וירא אהרן. שמעו ונתירא שמא ישימו לב לאמר מה יוש זה וישימו עליהם ראש לפיכך ויבן מזבח לפניו להשרותם שיבא משה. ויאמר חג לה׳ מחר כלומר למחר נעמידהו המלוכה ונעשה חג לה׳ על מנהיג ונעשה שלמים לשם הק

ליקוטי יהודא

(ה) וַיַּרְא אַהֲרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו. דאס אהרן געזעהן דאס קאלב האט ער פאר אים געבויעט איין מזבח, אונ זיין כוונה איז געוועזן (לְשֵׁם שָׁמַיִם) פון גאטס וועגען מיט דעם וואס ער האט דאס מזבח געבויעט אזוי ווי דער זוהר הקדוש שרייבט ווען אהרן זאל נישט גיוועזן בויען דאס מזבח וואלט די וועלט חס ושלום נישט געהאט קיין קיום נאר זיא וואלט באלד גיוועזן חרוב געווארען

פירוש לתורת אלהים

צו די ישראל אֵלֶּה דאס איז דיין גאט ישראל וואס ער האט דיך אויף גיבראכט פון דעם לאנד מצרים: (ה) וַיַּרְא אַהֲרֹן אונ אהרן האט גזעהן [עיין ר ויבן מזבח אונ ער האט גבויעט אמזבח פר אים [עיין ר ויאמר אונ ער האט גיזאגט חג ליי מחר מארגען זאל זיין פייער טאג צוא גאט [עיין רש״י] ; (ו) וַיַּשְׁכִּימוּ מִמָּחֳרָת אונ האבען זיך גיפעדערט באַר

...מַתְּכָא וַאֲמָרוּ אִלֵּין דַּחַלְתָּךְ יִשְׂרָאֵל דִּי

מַסֵּכָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל

תו"א אלה אלהיך ע"ח נג :

בעל הטורים

רבינו : (ד) אלה אלהיך . שאיוו לאלהות הרבה :

...היו שלא היו יודעים שעגל זה שנולד היום לא העלם ממצרים כל עובדי עבודת כוכבים יודעים שאלהינו בשמים ברא את העולם . אך בזה היו טועים ...פים יש בהם רוח טומאה כמו הנביאים שיש בהם רוח הקדש וסבורים שהעגל שהיה מדבר ברוח הטומאה כאילו היה מדבר ברוח הקדש של מעלה ולכך ...ם אלה אלהיך ישראל אשר העלוך כלומר רוח הקדש יש בו וכאילו רוח הקדש הולך לפנינו . וכן לבן אמר על התרפים למה גנבת את אלהי . ולנסות בו ...ראל נתן בו רוח הטומאה שלכל מיני מכשפות ואוב וידעוני כח בו להכחיש פמליא של מעלה ולהגיד נולדות . לדעת אם יהיו תמים לה' אלהיהם . ולא

רשב"ם

והשליכו הזהב בתוכו ונעשה עגל . כדכתיב ואשליכהו באש ויצא העגל הזה . וכתיב ויצר ככרים כסף בשני חריטים . אלה אלהיך ישראל אשר העלוך . וכי

רש"י

...מו בשני פנים האחד ויצר לשון קשירה בחרט ל' סודר (ישעי' ג) והמטפחות והחריטים (מלכים ב ה) ויצר ...ם כסף בשני חריטים. והב' ויצר לשון צורה . בחרט ...אומנות הצורפין שחורצין וחורטין בו צורות בזהב כעט ...י החורט אותיות בלוחות ופנקסין כמו (ישעיה ח) וכתוב ...בחרט אנוש וזהו שת"א וצר יתיה בזיפא לשון זיוף הוא ...אומנות שחורצין בו בזהב אותיות ושקדים שקורין בלעז ...(גרא"בשטיכעל) ומזייפין על ידו חותמות: עגל מסכה. ...שהשליכו לאור בכור באו מכשפי ערב רב שעלו עמהם ...ריס ועשאוהו בכשפים וי"א מיכה היה שם שיצא מתוך ...י ר בנין שנתמעך בו במצרים והיה בידו שם וטס ...ב בו משה עלה שור עלה שור להעלות ארונו של יוסף ...י נילוס והשליכו לתוך הכור ויצא העגל (סנהדרין ...: מסכה . ל' מתכת . ד"א קכ"ה קנטרין זהב הי' בו ...טריא של מסכה: אלה אלהיך . ולא נאמר אלה אלהינו

בית יהודא

זָאגְט רש"י (יֵשׁ לְתַרְגְּמוֹ בִּשְׁנֵי פָנִים) די צְווייא ווערטער „וַיָּצַר, בַּחֶרֶט" קֶענֶען מִיר טַייטְשִׁין מִיט צְווייא פְּשָׁטִים (הָאֶחָד וַיָּצַר לָשׁוֹן קְשִׁירָה) איין פְּשָׁט איז וַיָּצַר ער הָט אַיינְגֶעבּוּנְדֶן (בַּחֶרֶט לָשׁוֹן סוּדָר) בַּחֶרֶט אין אַטוּךְ (כְּמוֹ) ווי עֶס שְׁטֵייט אין פָּסוּק (וְהַמִּטְפָּחוֹת וְהַחֲרִיטִים) אַזֶעלְכֶע מִינִים טִיכֶער , נָאךְ שְׁטֵייט אין פָּסוּק (וַיָּצַר כִּכְּרַיִם כֶּסֶף בִּשְׁנֵי חֲרִיטִים) ער הָט אַיינְגֶעבּוּנְדֶן צְווייא צֶענְטְנֶער זִילְבֶּער אין צְווייא טִיכֶער (והב') דֶר אַנְדֶערֶער פְּשָׁט איז (וַיָּצַר לָשׁוֹן צוּרָה) ער הָט גֶעמַאכְט נָאוֹסְגְרִיסֶעוועט אַצוּרָה (בַּחֶרֶט כְּלֵי אוּמְנוּת הַצּוֹרְפִין) בַּחֶרֶט מֵיינְט מֶען גֶעקְרִיצְט , די גָאלְד אַרְבֶּעטֶער הָאבֶּן אַזוֹ אַכֵּלִי (שֶׁחוֹרְצִין וְחוֹרְטִין בּוֹ צוּרוֹת בַּזָּהָב) וָוס זֵיי קְרִיצִין מִיט איר צוּרוֹת אוּנ אוֹתִיּוֹת אין די גָאלְד (כְּעֵט סוֹפֵר הַחוֹרֵט אוֹתִיּוֹת בְּלוּחִין וּפִנְקְסִין) ווי אַשְׁרַייבֶּער שְׁרַייבְּט אוֹתִיּוֹת מִיט אַפֶּעדֶער אוֹיף טָאוולֶען אוּנ אוֹיף בִּיכֶער (כְּמוֹ) ווי עֶס שְׁטֵייט אין פָּסוּק (וּכְתוֹב עָלָיו בְּחֶרֶט אֱנוֹשׁ) אוּנ שְׁרַייב אוֹיף אִים מִיט אַאוֹיסְקְרִיצוּנְג ווי מֶענְטְשִׁין שְׁרַייבֶּן (וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס) דָס איז דער תַּרְגּוּם שְׁרַייבְּט (וְצָר יָתֵיהּ בְּזִיפָא) ער הָאט אוֹיסְגֶעקְרִיצְט דֶעם עֵגֶל מִיט זִיפָא (לָשׁוֹן זִיוּף הוּא כְּלִי אוּמְנוּת ...רְצִין בּוֹ בְּזָהָב אוֹתִיּוֹת וּשְׁקֵדִים) זִיוּף איז אַכֵּלִי וָוס די גָאלְד אַרְבֶּעטֶער קְרִיצְעֶן מִיט דִיא כֵּלִי אוֹתִיּוֹת אוּנ מַאנְדְלֶען אין ...ד (וּמְזַיְּיפִין עַל יָדוֹ חוֹתָמוֹת) אוּנ מִיט די כֵּלִי רִיסֶעווען זַייא פַאלְשֶׁע חֲתִימוֹת : וְעֵגֶל מַסֵּכָה . זָאגְט רש"י (כֵּיוָן שֶׁהִשְׁלִיכוּ ...בַּכּוּר) ווי מֶען הָט אַרַיינְגֶעוואָרְפֶן די גָאלְד אין פַייעֶר אַיינְגֶעבּוּנְדֶען אין די טוּךְ (בָּאוּ מְכַשְּׁפֵי עֵרֶב רַב שֶׁעָלוּ עִמָּהֶם ...רַיִם וַעֲשָׂאוּהוּ בִּכְשָׁפִים) זֶענֶען גֶעקוּמֶען די מְכַשְּׁפִים פוּן דֶעם עֵרֶב רַב וָוס זֶענֶען גֶגַאנְגֶען מִיט די יוּדִין ווֶען זֵיי זֶענֶען אַרוֹיס ...אנְגֶן פוּן מִצְרַיִם אוּנ הָאבֶּן גֶעמַאכְט מִיט כִּשּׁוּף עֶס זָאל ווערֶען אַקַאלְבּ פוּן דִיא גָאלְד (וְיֵשׁ אוֹמְרִים מִיכָה הָיָה שָׁם) *) ...יל רַבָּנָן זָאגֶען מִיכָה איז דָארְט גִיוֶועֶן (שֶׁיָּצָא מִתּוֹךְ דְּמוּסֵי בִּנְיָן שֶׁנִּתְמַעֵךְ בּוֹ בְּמִצְרַיִם) ער איז אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן די ...ות צִיגְגֶל וָוס ער איז גִילֶעגִין אַיינְגֶעקְוֶועטְשְׁט צְווִישֶׁן זַייא אין מִצְרַיִם (וְהָיָה בְּיָדוֹ שֵׁם וְטַס שֶׁכָּתַב בּוֹ מֹשֶׁה עֲלֵה שׁוֹר ...שׁוֹר לְהַעֲלוֹת אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף מִתּוֹךְ נִילוּס) **) אוּנ מִיכָה הָט גֶעהַאט די בְּלֶעךְ וָוס מֹשֶׁה הָט אוֹיף איר גֶעשְׁרִיבֶּן דֶעם ...עֶן פוּן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוּנ הָט אוֹיף איר גֶעשְׁרִיבֶּען דִיא ווערְטֶער „עֲלֵה שׁוֹר עֲלֵה שׁוֹר" גֵייא אַרוֹיף אָקְס ...מֵיינְט מֶען גֵיי אַרוֹיף יוֹסֵף פוּן טַייךְ נִילוּס , אַזוֹ הָאט מֹשֶׁה גֶע"רִיבֶּען אוֹיף אַגָאלְדֶענֶע בְּלֶעךְ אוּנ דִיא בְּלֶעךְ הָט מֹשֶׁה ...וַארְפֶען אין טַייךְ נִילוּס , אוּנ מִיכָה הָט גֶעפוּנֶען די בְּלֶעךְ (וְהִשְׁלִיכוּ לְתוֹךְ הַכּוּר וַיֵּצֵא הָעֵגֶל) אוּנ הָאט זִיא אַרַיינְגֶעוואָרְפֶן ...פַייעֶר נֶעבֶּן דֶעם גָאלְד , איז אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען די קַאלְבּ : וּמַסֵּכָה . (לָשׁוֹן מַתֶּכֶת) גֶעגָאסִין , גֶעשְׁמָאלְצִין (דָּבָר אַחֵר) ...אַפְּשַׁט איז (קכ"ה קִנְטָרִין זָהָב הָיָה בּוֹ) אין דֶעם עֵגֶל איז גִיוֶועֶן הוּנְדֶערְט פִינְף אוּנ צְוָואנְצִיג קִנְטָרִין וָואז אַגָאלְדֶענֶע ...ען גָאלְד (כְּגִימַטְרִיָּא שֶׁל מַסֵּכָה) וְויא פִיל עֶס בַּטְרֶעפְט דֶער צָאהְל פוּן וָוארְט מַסֵּכָ"ה , הוּנְדֶערְט פִינְף אוּנ צְוָואנְצִיג : ...ה אֱלֹהֶיךָ . זָאגְט רש"י (וְלֹא נֶאֱמַר אֵלֶּה אֱלֹהֵינוּ) פַאר וָוס הָאבֶּן זֵיי נִיט גִיזָאגְט „אֵלֶּה אֱלֹהֵינוּ" , דָס איז אוּנְזֶער גָאט ,

שפתי חכמים

...י"ו מתפעלת אכל אם היה כתיב ויפרקו או לא צריך לפרש ...נזמי מנזמי ועוד מלאתי שהיה נזם קטן באזנם וכו היו ...ס תכשיטיהם : ר פי' כשהיו ישראל במצרים והיו בונים את ...ם ואת רעמסס וכשלא היו עושין שיעור עבודתן מה שאמרו ...באו המצריים ונטלו הילדים ונתנום בחומה של בנין והניחו אבנים סביבותיהן ועליהן כדי שיהא השיעור של עבודתן מלא ואמר משה רבינו ע"ה לפני הקב"ה רבש"ע למה יענשו הקטנים במיתה זו וא"ל הקב"ה אין סופן של ילדים אלו לטובה שילכו לתרבות רעה כשיגדלו מוטב שימותו זכאים והלך משה והוליא אחד מתוך שורת הבנין שנתמעך בו ונקרא מיכה : ש הוליך והיה כתוב עליו עלה שור לכך

פירוש לתורת אלהים

...שֶׁהוּ אוּנ הָט גְמַאכְט דֶר פוּן אַגְגָאסֶן קַאלְבּ [פ' רש"י] וַיֹּאמְרוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גְזָאגְט דָס עֵרֶב רַב הָט גְזָאגְט

הערה, ויש אומרים מיכה היה שם . דר מדרש שרייבט ווען פרעה האט גוזר געווען מען זאל ניט געבין שטרויא צו די יודען אונ דיא יודען פוזין מאכן אזו פיל ציגול ווי פיל זיי האבן פריער געמאכט , אונ זיי האבן אבער ניט געקענט מאכן אזו פיל ציגול, האבן די מצרים גענומען קליינע ...ר פון יודן אונ האבן זייא איינגעמויערט אין די ווענט , הט משה געזאגט צו הקב"ה ווס האבן די קליינע קינדר געזינדיגט , הט הקב"ה געזאגט צו ...; ווען די קינדר וואלטין לעבן וואלטין זיי גיוועזן רשעים , איז גלייכר זיי זאלן שטארבן איידר זיי זינדיגען , אויב דוא ווילסט וויסען אז עס איז אזו , ...ארוים איין קינד וועסטו זעהן ווס ער וועט טאהן אז ער וועט גרויס ווערען , הט משה ארויסגענומן דעם מיכה , דריבר הט מען אים גערופען מיכה , ...דעם ווארט „מיעוך" צוקוועטשונג , דער סוף פון דעם מיכה איז גיוועזן , ער הט געמאכט דעם עגל , אונ האט גערינגט עבודה זרה אונ דורך אים הט דר שבט דן גערינט עבודה זרה:

...עלה שור עלה שור , דר מדרש זאגט ווייל די מצרים האבן געוואוסט אז יוסף הט באשווארין זיינע ברידער ווען זיי וועלן ארוסגיין פון מצרים זאלען זייא מיט נעמען זיינע ביינער פון מצ־ים , אונ די ברידער האבען אווי באשווארין זייערע קינדער איז אזו געגאנגען דיא שבועה פון איין דור צום ...ערין דור , דריבער וועלען די יודן ניט קענען ארויסגיין פון מצרים אן די ביינער פון יוסף , באלד וויא יוסף איז געשטארבין האבען זיי אים אריינגעלייגט ...אקאסטין אונ האבען דעם קאסטין אראפגילאזין אין טייך נילוס , ווען דיא יודען האבען געדארפט ארויסגיין פון מצרים האט משה געזוכט דעם קאסטין ...יוסף ליגט אין אים , הט סרח די טאכטר פון אשר בן יעקב ווס זיא הט נאך געלעבט פון יענע צייט , גיזאגט צו משה , אז דר קאסטין מיט יוסף ליגט ...נילוס , אונ זיא הט אים געוויזען אויף וועלכן ארט , הט משה גענומן אגאלדענע בלעך אונ הט אויף איר געשריבן דעם נאמן פון הקב"ה אונ הט געשריבן ...וערטר עלה שור עלה שור , אונ הט דם בלעך אריינגעווארפין אין טייך נילוס איז דר קאסטין מיט יוסף ארויפגעשוואמען אין דערהייך , אונ דיא בלעך ...איז אויך געשוואמען אויף דעם וואסער האט מיכה גענומען די בלעך , אונ איצט הט מיכה מיט דיא בלעך געמאכט דעם עגל:

מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מֶה־הָיָה לוֹ׃
ב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַהֲרֹן פָּרְקוּ נִזְמֵי
הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם בְּנֵיכֶם
וּבְנֹתֵיכֶם וְהָבִיאוּ אֵלָי׃ ג וַיִּתְפָּרְקוּ
כָּל־הָעָם אֶת־נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר
בְּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ אֶל־אַהֲרֹן׃ ד וַיִּקַּח
מִיָּדָם וַיָּצַר אֹתוֹ בַּחֶרֶט וַיַּעֲשֵׂהוּ עֵגֶל

מַאַרְעָא דְמִצְרַיִם
יָדַעְנָא מָה הֲוָה
ב וַאֲמַר לְהוֹן אַהֲרֹן פָּ
קָדָשֵׁי דְדַהֲבָא
בְּאוּדְנֵי נְשֵׁיכוֹן בְּ
וּבְנָתֵיכוֹן וְאַיְתִיו לְ
ג וְאִתְפְּרִיקוּ כָּל עַמָּ
קָדָשֵׁי דְדַהֲבָא
בְּאוּדְנֵיהוֹן וְאַיְ
לְאַהֲרֹן׃ ד וּנְסֵיב מִינְ
וְצַר יָתֵהּ בְּזִיפָא וְעָ

רשב"ם

(ד) ויצר אותו בחרט. הזהב לקח מיד כל אחד וקבץ אותו וקשר את כולם בבגד עד שעשו דפוס של חמר ושל שעוה כדרך המתיכין ועשו בו

בית יהודא

מִצְרַיִם (וְהָיָה מוֹרֶה לָנוּ דֶרֶךְ אֲשֶׁר נַעֲלֶה בָהּ) אוּנ עֶר הָט אוּנְז גֶעוויזֶען דֶעם וֶועג וָואס מִיר זָאלֶען גֵיין צוּם לַאנְד כְּנַעַן (עַתָּה) אִיצְט, אַז משֶׁה אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּן (צְרִיכִין אָנוּ לֶאֱלָהוּת אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ) דַארְפֶן מִיר גֶאטֶער וָואס זָאלֶען גֵיין פַאר אוּנְז: (ב) וּבְאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם. אִיר זָאלְט אַרָאפְּרַייסֶען וְאַרָאפְּנֶעמֶען דִיא אוֹיעֶר־רִינְגֶען וָואס זֶענֶען אִין דִיא אוֹיעֶרֶען פוּן אַייעֶרֶע ווייבֶּר אוּנ זִיהְן אוּנ טֶעכְטֶער (אָמַר אַהֲרֹן בְּלִבּוֹ) אַהֲרֹן הָט גֶעטְרַאכְט אִין הַארְצֶן (הַנָּשִׁים וְהַיְלָדִים) ווייבֶּר אוּנ קִינְדֶער (חָסִים בְּתַכְשִׁיטֵיהֶן) אִיז בַּיי זֵיי אַשָׁאד אַוֶועק צוּ גֶעבֶּן זֵייעֶרֶע צִירוּנְג (שֶׁמָּא יִתְעַכֵּב הַדָּבָר) טָאמֶער וֶועט דִיא זַאךְ אַבִּיסֶעל אוֹיפְגֶעהַאלְטֶען ווערֶען בִּיז זֵייא וֶועלֶען בְּרֵיינְגֶען דִיא אוֹיעֶר־רִינְגֶען (וּבְתוֹךְ כַּךְ יָבֹא משֶׁה) אִין דִי צַייט בִּיז זֵיי בְּרֵיינְגֶען דִי אוֹיעֶר־רִינְגֶען וֶועט קוּמֶען משֶׁה (וְהֵם לֹא הִמְתִּינוּ וּפָרְקוּ מֵעַל עַצְמָן) אוּנ זֵיי הָאבֶען נִיט גֶעווַארְט בִּיז זֵיי ווייבֶּר אוּנ קִינְדֶער וֶועלֶען גֶעבֶּן זֵייעֶרֶע אוֹיעֶר־רִינְגֶען נָאר זֵייא הָאבֶּן אַרָאפְּגֶענוּמֶען פוּן זִיךְ זֵייעֶרֶע אוֹיעֶר־רִינְגֶען אוּנ גִיגֶעבֶּן צוּ אַהֲרֹן: פָּרְקוּ. (לָשׁוֹן צִוּוּי) רֵייסְט אַרָאפּ (מִגִּזְרַת פָּרֵק לְיָחִיד) צוּ אֵיין מֶענְטְשׁ וָואלְט מֶען גְדַארְפְט זָאגֶען צוּ פִיל מֶענְטְשִׁין זָאגְט מֶען פָּרְקוּ (כְּמוֹ בָּרְכוּ מִגִּזְרַת בָּרֵךְ) צוּא אֵיין מֶענְטְשׁ זָאגְט מֶען בָּרֵךְ, בֶּענְטְשׁ, צוּ פִיל מֶענְטְשִׁין זָאגְט מֶען בָּרְכוּ, בֶּענְטְשְׁט, לוֹיבְּט: (ג) וַיִּתְפָּרְקוּ. זָאגְט רש"י (לְשׁוֹן פְּרִיקַת מַשָּׂא). ווִי מֶען לֵייגְט אַרָאפּ אַמַשָּׂא ווערְט מֶען לֵיידִיג פוּן דֶר מַשָּׂא (כְּשֶׁנִּטְּלוּם מֵאָזְנֵיהֶם) ווֶען זֵייא הָאבֶען אַרָאפְּגֶענוּמֶען פוּן זִיךְ זֵייעֶרֶע אוֹיעֶר־רִינְגֶען (נִמְצְאוּ הֵם מְפוֹרָקִים מִנִּזְמֵיהֶם) זֶענֶען זֵיי אַרָאפְּגֶענוּמֶען גִיוָוארֶען לֵיידִיג גִיוָוארֶען פוּן זֵייעֶרֶע אוֹיעֶר־רִינְגֶען: וְאֶת נִזְמֵי. רש"י (כְּמוֹ מִנִּזְמֵי) גְלַייךְ ווִי עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען "מִנִּזְמֵי", זֵיי זֶענֶען לֵיידִיג גִיוָוארֶען פוּן זֵייעֶרֶע אוֹיעֶר־רִינְגֶען (כְּמוֹ עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (כְּצֵאתִי אֶת הָעִיר), מֵיינְט מֶען (מִן הָעִיר) אִיךְ וֶועל אַרוֹיסְגֵיין פוּן שְׁטָאט: (ד) וַיָּצַר אֹתוֹ בַּחֶ

רש"י

והיה מורה לנו צ הדרך אשר נעלה בה עתה צריכ[ים] לאלהות אשר ילכו לפנינו: (ב) באזני נשיכם. אמ[ר] בלבו הנשים והילדים חסים בתכשיטיהן הן שמא י[תעכב] הדבר ובתוך כך יבא משה והם לא המתינו ופרק[ו מעל] עצמן: פרקו. לשון ציווי מגזרת פרק ליחיד כמו [ברכו] מגזרת ברך: (ג) ויתפרקו. לשון פריקת משא כש[נטלום] מאזניהם נמצאו הם מפורקים מנזמיהם דישקריי"[ט] (ענטלאזטעט): את נזמי. כמו מנזמי כמו (שמ[ות ט]) כצאתי את העיר מן העיר: (ד) ויצר אותו בחרט

שפתי חכמים

צ דק"ל מדכתיב תחלה אשר ילכו לפנינו הל"ל אח"כ כי זה משה האיש אשר הלך ר"ל זה משה האיש שהלך בתחלה לפנינו ועכשיו מת לכך עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו ולמה כתיב אשר העלנו ומפרש דבאמת כן פירושו אשר העלנו אינו כמשמעו מאמ"ל אלא היה מורה לנו דרך: ק ולכך פירש"י אח"כ את נזמי מנזמי

דעת זקנים מבעלי התוספות

לכבוד היה ולא לשם ע"ז: (ב) פרקו. אהרן לשם שמים [...] אמר אם אומר להם כלב או נחשון יהיה ראש עליכם אם ימ[...] עליהם כשיבא משה אם יורידוהו מגדולתו תרבה קטטה ב[...] ויבואו לידי שפיכות דמים. ואם אומר לא אתן ראש עלי[הם] יתנו מעצמם ויהי' הקטטה ואם אומר אני אהיה ראש [...] שמא יקשה בעיני משה אעסיקם בדברים שאין להם מ[...] שיבא משה ולכך אמר פרקו לפי שהנשים חסות על תכשיטיהן וישימו ערבוביא בדבר: (ד) ויצר אותו. שהיה עושה בו כדי לאחר ולהשהות עד שיבא משה וכל כונתו היתה לשם שמים כמו שמצינו שהכתוב משבחו דכתיב כי שפתי כהן ישמר[ו] וכתיב ורבים השיב מעון זה עון העגל ואלו הרגוהו לא היתה להם תקנה ויתקיים בהם אם יהרג במקדש ה' כהן ונ[ביא]

פירוש לתורת אלהים

כִּי וָוארוּם דֶער מֶענְטְשׁ משֶׁה רַבֵּינוּ [עיין רש"י] אֲשֶׁר וָואס עֶר הָאט אוּנְז אוֹיף גִיבְּרַאכְט פוּן לַאנְד מִצְרַיִם אוּנ הָאט אוּנְז גִיווִיזֶען דֶעם וֶועג וָואס מִיר זָאלֶען גֵיין לֹא יָדַעְנוּ ווייסֶען מִיר נִיט מֶה וָואס צוּא אִים אִיז גִיוָוארֶען [עיין רש"י]: (ב) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אַהֲרֹן אוּנ אַהֲרֹן הָאט גִיזָאגְט צוּא זֵייא פָּרְקוּ לֵיידִיגְט אָפּ דִיא גִילְדֶענֶע אוֹרִינְגְלֶךְ אֲשֶׁר וָוס זֶענֶען אִין דִיא אוֹעֶרִין פוּן אַייעֶרֶע ווייבֶּר בְּנֵיכֶם אוּנ פוּן אַייעֶרִי זִיהְן וּבְנוֹתֵיכֶם אוּנ פוּן אַ[ייעֶרֶע] טֶעכְטֶער וְהָבִיאוּ אֵלַי אוּנ בְּרֶענְגְט צוּא מִיר [עיין ...] (ג) וַיִּתְפָּרְקוּ כָּל הָעָם אוּנ דָאס גַאנְצֶע פָאלְק גִיוָוארֶען אָפּ גְלֵיידִגְט אֶת פוּן דִיא גִילְדֶענִי א[וֹרִינְגְלֶךְ] הֶענְגְלֶךְ אֲשֶׁר וָואס זֶענֶען גִוֶועען אִין זֵייעֶרֶע אוֹעֶ[רִין] וַיָּבִיאוּ אוּנ זֵייא הָאבֶען דָאס גִיבְּרַאכְט צוּא אַהֲ[רֹן] (ד) וַיִּקַּח מִיָּדָם אוּנ עֶר הָט גִינוּמֶען פוּן זֵייעֶרֶע הֶ[נְט] וַיָּצַר אוּנ הָאט דָאס אֵיין גִבוּנְדֶען אִין אַטוּךְ [עיין ...]

אונקלוס

...אוֹחַר מֹשֶׁה לְמֵחַת
...טוּרָא וְאִתְכְּנֵישׁ עַמָּא
...אַהֲרֹן וַאֲמַרוּ לֵהּ
...עֲבֵד לָנָא דַחֲלָן
...הָכוֹן קֳדָמָנָא אֲרֵי דֵין
...ה גַּבְרָא דִּי אַסְּקָנָא

...א כי זה משה שבת בס מנחות נג:

מֹשֶׁה לָרֶדֶת מִן־הָהָר וַיִּקָּהֵל הָעָם
עַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם ׀ עֲשֵׂה־
לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי־זֶה ׀
מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ

בעל הטורים

...זה התם מת אף הכא היו סבורים שמת כמו שדרז"ל שהראה להם ...מטתו ברקיע: כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידעו מה היה לו בגי' שהראה להם השטן מטתו של משה

רשב"ם

(א) אשר ילכו לפנינו. כעין תרפים העשויות במכשפות שיגידו צורכיהם:

רש"י

...איחור וכן בשש רכבו (שופטים ה) ויחילו עד בוש (שם ...י כשעלה משה להר אמר להם לסוף ארבעים יום אני ...בתוך ו' שעות כסבורים הם שאותו יום שעלה מן המנין ...והוא אמר להם שלימים מ' יום ולילו עמו ויום עלייתו ...לילו עמו שהרי בז' בסיון עלה נמצא יום מ' בי"ז בתמוז ...ו בא השטן וערבב את העולם והראה דמות חשך ואפילה ...בוביא לומר ודאי מת משה לכך בא ערבוביא לעולם ...להם מת משה שכבר באו שש שעות ולא בא וכו' ...ית' במס' שבת (דף פט) וא"א לומר שלא טעו אלא ...המעונן בין קודם חצות בין לאחר חצות שהרי לא ירד ...עד יום המחרת שנאמר וישכימו ממחרת ויעלו עולות: ...ר ילכו לפנינו. אלהות הרבה איוו להם: כי זה ...ה האיש. כמין דמות משה הראה להם השטן שנושאים ...באויר רקיע השמים: אשר העלנו מארץ מצרים.

בית יהודא

שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וּבַייא סִיסְרָא, שׁוֹפְטִים ה׳ (בֹּשֵׁשׁ רִכְבּוֹ) זַיין רַייט וָואגֶען שְׁפֶּעטִיגְט זִיךְ צוּ קוּמֶען נָאךְ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (שׁוֹפְטִים ד׳) (וַיָּחִילוּ עַד בּוֹשׁ) זַייא הָאבֶּען גֶעוַוארְט בִּיז שְׁפֶּעט (כִּי כְּשֶׁעָלָה מֹשֶׁה לָהָר) וָוארוּם אֵיידֶער מֹשֶׁה אִיז אַרוֹיפְגֶעגַאנְגֶען אוֹיף דֶעם בַּארְג (אָמַר לָהֶם) הָט עֶר גֶעזָאגְט צוּ דִי יוּדֶען (לְסוֹף אַרְבָּעִים יוֹם אֲנִי בָא בְּתוֹךְ שֵׁשׁ שָׁעוֹת) אִין סוֹף פֶערְצִיג טאג אִין זֶעקְס שָׁעָה אוֹיף דֶעם טָאג וֶועל אִיךְ קוּמֶען צוּרִיק פוּן בַּארְג (כִּסְבוּרִים הֵם) דִיא יוּדֶען הָאבֶּען גֶעטְרַאכְט אוּנ גֶעמֵיינְט (שֶׁאוֹתוֹ יוֹם שֶׁעָלָה מִן הַמִּנְיָן הוּא) דֶר טָאג וָוס עֶר אִיז אִין אִים אַרוֹיפְגֶעגַאנְגֶען גֶעהֶער צוּ דִי פֶערְצִיג טֶעג, עֶר אִיז דֶר עֶרְשְׁטֶער פוּן דִי פֶערְצִיג טֶעג (וְהוּא אָמַר לָהֶם שְׁלֵמִים) אוּנ מֹשֶׁה הָט גֶעזָאגְט פֶערְצִיג טֶעג, הָט עֶר גֶעמֵיינְט גַאנְצֶע פֶערְצִיג טֶעג (אַרְבָּעִים יוֹם וְלֵילוֹ עִמּוֹ) פֶערְצִיג טֶעג מִיט פֶערְצִיג נֶעכְט, יֶעדֶער טָאג זָאל זִיךְ אָנְהֵייבֶּען רֶעכֶענֶען פוּן זַיין פְרִיעֶרְדִיגֶע נַאכְט (וְיוֹם

...תּ אֵין לֵילוֹ עִמּוֹ) אוּנ דֶר טָאג וָוס עֶר אִיז אַרוֹיפְגֶעגַאנְגֶען אִיז דָאךְ נִיט גֶעוֶועזֶן גֶערֶעכְנֶט דִיא נַאכְט צוּ דֶעם טָאג, עֶר ...דָאךְ נִיט אַרוֹיפְגֶעגַאנְגֶען אָנְהֵייבּ אָבֶענְד. נָאר אִין מִיטֶען טָאג, אִיז דָאךְ פוּן דֶעם טָאג נָאר גֶוֶועזֶן עֶטְלִיכֶע ...ה, הָט מֶען דָאךְ דֶעם טָאג נִיט גֶעדַארְפְט רֶעכֶענֶען (שֶׁהֲרֵי בְּשִׁבְעָה בְּסִיוָן עָלָה) וָוארוּם זִיבֶּען טָאג אִין סִיוָן אִיז ...ה גֶעגַאנְגֶען אוֹיף דֶעם בַּארְג (נִמְצָא יוֹם אַרְבָּעִים בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז) אִיז גֶעוֶועזֶן דֶר פֶערְצִיגְסְטֶער טָאג דֶער ...צֶעהְנְטֶער טָאג אִין תַּמּוּז (בט״ז) דֶעם זֶעכְצֶעהְנְטֶען טָאג אִין תַּמּוּז (בָּא הַשָּׂטָן וְעִרְבֵּב אֶת הָעוֹלָם) אִיז גֶעקוּמֶען דֶער שָׂטָן ...הָאט פַארְמִישְׁט דִי וֶועלְט וְעֶר הָאט גֶענַארְט דִיא יוּדֶען (וְהֶרְאָה דְמוּת חֹשֶׁךְ וַאֲפֵלָה וְעִרְבּוּבְיָא) עֶר הָט גֶעוִויזֶען ...סְטֶערְקַייט אוֹיף דֶעם גַאנְצֶען מִדְבָּר אוּנ אַפַּארְמִישׁוּנְג נַאפַּארְטוּמְלוּנְג (לוֹמַר וַדַּאי מֵת לְכָךְ בָּא עִרְבּוּבְיָא לְעוֹלָם) דִיא ...ן זָאלֶען זָאגֶען גֶעווִיס אִיז מֹשֶׁה גֶעשְׁטָארְבֶּען דְרִיבֶּער אִיז גֶעקוּמֶען דָם פַארְמִישׁוּנְג אוֹיף דֶר וֶועלְט (אָמַר לָהֶם מֵת מֹשֶׁה) ...שָׂטָן אִיז גֶעקוּמֶען וּפַארְשְׁטֶעלְט וִוי אַמַּלְאָךְ פוּן הִימֶעל] אוּנ הָאט גֶעזָאגְט צוּ דִי יוּדֶען מֹשֶׁה אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּען (שֶׁכְּבָר ...שֵׁשׁ וְלֹא בָּא) אִיר זֶעהְט דָאךְ עֶס אִיז שׁוֹין גֶעקוּמֶען זֶעקְס שָׁעָה אוֹיף דֶעם פֶערְצִיגְסְטֶען טָאג אוּנ מֹשֶׁה אִיז נִיט גֶעקוּמֶען ...אִיתָא בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין דִי גְמָרָא שַׁבָּת. זָאגְט רַשִׁ״י (וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁלֹּא טָעוּ אֶלָּא בְּיוֹם הַמְעוּנָן בֵּין ...ם חֲצוֹת בֵּין לְאַחַר חֲצוֹת) מִיר קֶענֶען נִיט זָאגֶען דֶער טָעוּת אִיז נָאר גֶעוֶועזֶן וַוייל עֶס אִיז גֶוֶועזֶן אַוָואלְקֶענְדִיגֶער טָאג ...עֶן זַייא גֶעמֵיינְט עֶס אִיז נָאךְ הַאלְבֶּען טָאג, אוּנ מֹשֶׁה אִיז נָאךְ נִיט גֶעקוּמֶען, אוּנ אִין אֱמֶת אִיז גֶוֶועזֶן פַאר הַאלְבֶּען ...(שֶׁהֲרֵי לֹא יָרַד מֹשֶׁה עַד יוֹם הַמָּחֳרָת) מֹשֶׁה אִיז דָאךְ נִיט גֶעקוּמֶען דֶעם טָאג בִּיז אוֹיף מָארְגֶען, זֶעהְן מִיר דָאךְ אַז דֶער ...ת אִיז גֶוֶועזֶן אִין אַגַאנְצֶען טָאג (שֶׁנֶּאֱמַר) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיַּשְׁכִּימוּ מִמָּחֳרָת וַיַּעֲלוּ עֹלוֹת) דִי יוּדֶען זֶענֶען אוֹיף ...גֶען אוֹיפְגֶעשְׁטַאנֶען גַאנְץ פְרִיה אוּנ הָאבֶּען גֶעבְּרֵיינְגְט קָרְבָּנוֹת צוּם עֵגֶל, אוּנ מֹשֶׁה אִיז נָאךְ נִיט גֶעקוּמֶען בִּיז ...נְטֶער אִין מִיטֶען טָאג: [אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ]. זָאגְט רַשִׁ״י (אֱלוֹהוּת הַרְבֵּה אִיווּ לָהֶם) דִי יוּדֶען הָאבֶּען גֶעגְלוּסְט צוּ הָאבֶּען ...גֶאטֶער, דְרִיבֶּער הָאבֶּען זֵיי גֶעזָאגְט אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ, זַייא זָאלֶען גֵיין פַאר אוּנְז, אוּנ הָאבֶּען נִיט גֶעזָאגְט עֶר זָאל גֵיין ...אוּנְז: [כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ]. זָאגְט רַשִׁ״י (כְּמִין דְּמוּת מֹשֶׁה הֶרְאָה לָהֶם הַשָּׂטָן שֶׁנּוֹשְׂאִים אוֹתוֹ בַּאֲוִיר רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם) דֶער שָׂטָן ...ט גֶעווִיזֶען צוּ דִיא יוּדֶען אַצוּרָה פוּן מֹשֶׁה וִויא עֶר לִיגְט גֶעשְׁטָארְבֶּען אוּנ מֶען טְרָאגְט אִים אִין דֶערְהֵייךְ אוּנְטֶער דֶעם ...עֶל, הָאבֶּען דִי יוּדֶען גֶעווִיזֶען אֵיינֶער דֶעם אַנְדֶערֶען כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ, דֶער מֶענְטְשׁ וָואס מֶען טְרָאגְט אִים אִין דֶערְ־ ...: אִיז דָאךְ מֹשֶׁה וָוס הָט אוּנְז אַרוֹיסְגֶענוּמֶען פוּן מִצְרַיִם: [וַאֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם]. עֶר הָט אוּנְז אוֹיפְגֶעבְּרֵיינְגְט פוּן

דעת זקנים מבעלי התוספות

...עשה לנו אלהים. לא לישם ע"ז נתכונו כי אם להיות שופט ...קומו של משה וכן משמע מדקאמר כי זה משה האיש אשר. ...שאמר דוד וימירו את כבודם בתבנית שור שהמירו משה שעשה להם הקב"ה כמה נסים על ידו והא דכתיב וישתחוו לו

שפתי חכמים

אחר: פי' כלו' בשש נוטריקון באו שש:

פירוש לתורת אלהים

...ט ב"ה:(א) וַיַּרְא הָעָם דָם פָאלְק יִשְׂרָאֵל הָט גֶזֶעהְן זִיךְ אַיין גֶזַאמֶעלְט אוֹיף אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּען ...אַז מֹשֶׁה זוֹמְט זִיךְ לָרֶדֶת אַרָאפּ צוּא נִידֶערִין פוּן גִיזָאגְט צוּא אִים קוּם שְׁטֵייא אוֹיף עֲשֵׂה מַאךְ צוּא ...ם בַּארְג סִינַי וַיִּקָּהֵל אוּנ דָם פָאלְק יִשְׂרָאֵל הָאט אוּנְז אַגָאט אֲשֶׁר וָוס זֵיי זָאלֶען גֵיין פַאר אוּנְז [עיין רש"י]

לְדַבֵּר אִתּוֹ בְּהַר סִינַי שְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת לֻחֹת אֶבֶן כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים: לב א וַיַּרְא הָעָם כִּי־בֹשֵׁשׁ

עִמֵּהּ בְּטוּרָא דְסִינַי ה לוּחֵי סַהֲדוּתָא ל אַבְנָא כְּתִיבִין בְּאֶצְבַּ דַיָי: א וַחֲזָא עַ

תו"א לוחות הכן עירובין נד : ויר כי בשש פט :

בעל הטורים

לסיות מוקשט בכ"ד ספרים: שני לוחות. כנגד שמים וארץ חתן וכלה ב' תורות ושתי עולמות: לחת ע"ס סיגעים בלחי. לחת ב"ם כס"א מלמד שנלקחו מכסא הכבוד: (א) כי בשש משה. חסר וי"ו לומר שבאו שש שעות: בשש. ב' במסורה דין. ואידך מדוע בשש

בית יהודא

נְדָבוֹת צוּם מִשְׁכָּן (וְהוּקַם בְּאֶחָד בְּנִיסָן) אוּנ דֶער מִשְׁכָּן אִיז אוֹיפְגְשְׁטֶעלְט גִיוָוארֶן רֹאשׁ חוֹדֶשׁ נִיסָן, אוּנ אִין דִי תּוֹרָה שְׁטֵייט דִי מַעֲשֶׂה פוּן מִשְׁכָּן פְרִיעֶר פַאר דִי מַעֲשֶׂה פוּן עֵגֶל (וְצָרִיךְ עִיּוּן טוּבָא), מֶען דַארְף פִיל קְלֶערֶען אוֹיף דִי רַייד פוּן רש"י (וּדְלְמָא הַכֹּל כְּסֵדֶר) מַאמַר שְׁטֵייעֶן דִי סְדָרוֹת גְלַייךְ אֵיינְס נָאךְ דֶם אַנְדֶערֶע (וְצִוּוּי הקב"ה לְמֹשֶׁה הָיָה בְּמ' יָמִים הָרִאשׁוֹנִים) אוּנ וֶוען הקב"ה הָט גֶעבֶּעטֶן צוּ משֶׁה מֶען זָאל מַאכֶן דֶעם מִשְׁכָּן אִיז גִיוֶוען אִין דִי עֶרְשְׁטֶע פֶערְצִיג טֶעג וּמֶרֶם עֲשׂוֹתָם הָעֵגֶל) אֵיידֶר זֵיי הָאבֶּן גְמַאכְט דֶעם עֵגֶל (וְקוֹדֶם רִדְתּוֹ מֵהָהָר עָשׂוּ הָעֵגֶל) אוּנ אֵיידֶער משֶׁה אִיז אַרָאפְּגֶעגַאנְגֶען פוּן בַּארְג הָאבֶּען דִי יוּדִין גֶעמַאכְט דֶעם עֵגֶל (וּמשֶׁה לֹא הִגִּיד לְיִשְׂרָאֵל צִוּוּי הַמִּשְׁכָּן עַד לְמָחֳרַת יוֹם הַכִּפּוּרִים) נָאר משֶׁה הָט נִיט גְזָאגְט צוּ דִי יוּדִין וָוָאס הקב"ה הָט גִיבֶּעטֶן מֶען זָאל מַאכֶן אַמִשְׁכָּן, בִּיז אוֹיף מָארְגֶן נָאךְ יוֹם כִּפּוּר (שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְרוּצִּים לְהקב"ה) וֶוען דִי יוּדִין זֶענֶען גִיוָוארֶן בֶּעוִוילִיגְט צוּ הקב"ה (וְכֵן הוּא בְּהֶדְיָא בְּזוֹהַר וַיַּקְהֵל) אוּנ אַזוֹ שְׁטֵייט בְּפֵירוּשׁ אִין זוֹהַר אִין סֶדְרָה וַיַּקְהֵל (אֲשֶׁר עַל כֵּן בְּצִוּוּי הקב"ה כְּתִיב מֵאֵת כָּל אִישׁ) דְרִיבֶּער וֶוען הקב"ה הָט גִיבֶּעטֶן מֶען זָאל גֶעמֶען נְדָבוֹת אוֹיף דֶעם מִשְׁכָּן הָאט הקב"ה גִיזָאגְט מֶען זָאל גֶעמֶען דִי נְדָבוֹת פוּן מֶענְטְשִׁין (דְהַיְינוּ גַם עֵרֶב רַב) אֲפִילוּ פוּן עֵרֶב רַב אוֹיךְ (כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל אִישׁ אִישׁ מְלַמֵּד וכו') וְויא דִי רַבָּנָן הָאבֶּן גִיזָאגְט עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אִישׁ אִישׁ, צוּא לֶערְנֶען אַז פוּן גוֹיִם מֶעג מֶען אוֹיךְ נֶעמֶען נְדָבוֹת, דָם אִיז גִיוֶוען אֵיידֶר הָאט גֶעמַאכְט דֶעם עֵגֶל (וּמשֶׁה בְּצִוּוּי אָמַר לְיִשְׂרָאֵל קְחוּ מֵאִתְּכֶם דַּיְיקָא) אוּנ וֶוען משֶׁה הָאט גֶעבֶּעטֶען צוּא יוּדֶען זַייא זָאלֶען גֶעבֶּען נְדָבוֹת צוּם מִשְׁכָּן הָאט עֶר גִיזָאגְט צוּ דִי יוּדֶען איר זָאלְט נֶעמֶען נְדָבוֹת פוּן אַייךְ, נָאר פוּן (וְלֹא מֵעֵרֶב רַב) אוּנ נִיט פוּן עֵרֶב רַב (לְפִי שֶׁהֵם גָרְמוּ בְּנָזְקִים) וַוייל זֵיי הָאבֶּן גֶעבְּרֵיינְגְט דֶעם שָׁאדֶען פוּן עֵגֶל, זַייא הָאבֶּען גֶעמַאכְט דֶעם עֵגֶל: וּכְכַלֹּתוֹ. זָאגְט רש"י (כְּכַלֹּתוֹ כְּתִיב חָסֵר) דֶר וָוארְט כְּכַלֹּתוֹ אִיז גֶעשְׁרִיבֶּען אָן אַוָוא"ו קֶענְן לֵייעֶנֶען כְּכַלָּתוֹ, וְויא זַיין כַּלָּה (שֶׁנִּמְסְרָה לוֹ תּוֹרָה בְּמַתָּנָה כְּכַלָּה לְחָתָן) דִי תּוֹרָה אִיז גֶעגֶעבֶּען גֶעוָוארֶען אַמַתָּנָה צוּ משֶׁה וְויא אַחָתָן גִיט אַמַתָּנָה צוּ אַכַּלָּה (שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לִלְמוֹד כּוּלָּהּ בִּזְמַן קָצָר כָּזֶה) וַוייל משֶׁה הָט נִיט גֶעקֶענְט לֶערְנֶען גַאנְצֶע תּוֹרָה אִין אַזוֹי אַקוּרְצֶע צַייט פוּן פֶערְצִיג טֶעג (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז דְרִיבֶּער שְׁטֵייט כְּכַלָּתוֹ (מַה מִּתְקַשֶּׁטֶת בכ"ד מִינֵי קִישּׁוּטִין) אַזוֹי וְויא אַכַּלָּה וֶוערְט גֶעצִירְט מִיט פִיר אוּנ צְוַואנְצִיג מִינִים צִירוּנְג (הֵן הָאֲמוּרִין בִּישַׁעְיָה) מֶען מֵיינְט דִיא פִיר אוּנ צְוַואנְצִיג מִינִים צִירוּנְג וָוָאס אִיז גֶעשְׁרִיבֶּען אִין סֵפֶר יְשַׁעְיָה (אַף תַּלְמִיד חָכָם צָרִיךְ לִהְיוֹת בָּקִי בכ"ד סְפָרִים) אַזוֹי דַארְף אַתַּלְמִיד חָכָם וִויסֶען אוּנ קֶענֶען דִיא פִיר אוּנ צְוַואנְצִיג סְפָרִים פוּן תנ"ך: וּלְדַבֵּר אִתּוֹ. הקב"ה הָאט גֶעעֶנְדִיגְט צוּ רֵיידֶען מִיט משֶׁה (הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים שֶׁבְּוְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים) דִיא חֻקִּים אוּנ דִי מִשְׁפָּטִים וָוָאס זֶענֶען גֶעשְׁרִיבֶּן אִין דִיא סֶדְרָה וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים: וּלְדַבֵּר אִתּוֹ. צוּא רֵיידֶען מִיט אִים, אַרְט רש"י עֶס דַארְף שְׁטֵיין לְדַבֵּר אֵלָיו צוּ רֵיידֶען צוּ אִים, הקב"ה הָט גֶעעֶנְדִיגְט צוּ רֵיידֶן צוּ משֶׁה. פַר וָוָאס שְׁטֵייט מִיט אִים (מְלַמֵּד שֶׁהָיָה משֶׁה שׁוֹמֵעַ מִפִּי הַגְּבוּרָה) דֶר פָּסוּק לֶערְנְט אוּנְז פְרִיעֶר הָאט משֶׁה גֶעהֶערְט דִי תּוֹרָה פוּן הקב"ה (וְחוֹזְרִין וְשׁוֹנִין אֶת הַהֲלָכָה שְׁנֵיהֶם יַחַד) נָאכְדֶעם הָאבֶּן בֵּיידֶע צוּזַאמֶען הקב"ה מִיט משֶׁה גֶעלֶערְנְט דִי דִינִים: וְלוּחוֹת. זָאגְט רש"י (לֻחֹת כְּתִיב) פַאר וָוָאס גֶעשְׁרִיבֶּען לֻחֹת, אָן וָואוִין, עֶס דַארְף דָאךְ שְׁטֵיין לוּחוֹת, וַוייל עֶס אִיז גֶעוֶוען צְוֵוייא לוּחוֹת, לֻחֹת מֵיינְט מֶען אֵיין לוּחַ, זָאגְט רש"י (שֶׁהָיוּ שְׁתֵּיהֶן שָׁוִין) וַוייל בֵּיידֶע לוּחוֹת זֶענֶען גֶעוֶוען גְלַייךְ, וְוי זַייא בֵּיידֶע וָואלְטֶען גֶעוֶוען אֵיינְס: (א) וּכִי בֹשֵׁשׁ משֶׁה. (כְּתַרְגּוּמוֹ) וְויא דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (לָשׁוֹן אִיחוּר) משֶׁה שְׁפֶּעטִיגְט זִיךְ צוּ קוּמֶען (וְכֵן

רש"י

בניסן (ל"ע טובא דלמא הכל כסדר וליווי הקב"ה היה בארבעים ימים הראשונים טרם עשותם העגל ו רדתו מההר עשו את העגל ומשה לא הגיד לישראל המשכן עד למחרת יום הכפורים שהיו ישראל מ להקב"ה. וכן הוא בהדיא בזוהר ויקהל אשר על כן הקב"ה כתיב מאת כל איש דהיינו גם ערב רב כמו ש רבותינו ז"ל איש איש מלמד וכו'. ומשה בליווי אמר לי קחו מאתכם דייקא ולא מערב רב לפי שהם גרמו ב וק"ל): כבלתו. ככלתו כתיב חסר שנמסרה לו במתנה ככלה לחתן שלא היה יכול ללמוד מ כולה בזמן כזה. דבר אחר מה כלה מתקשטת בכ"ד קשוטי האמורים בספר ישעיה אף ת"ח צריך להיות בקי ספרים: לדבר אתו. החקים נ והמשפטים שב המשפטים: לדבר אתו. מלמד שהיה משה שומע הגבורה וחוזרין ם ושונין את ההלכה שניהם יחד: לחת. כתיב שהיו ע שתיהן שוות: (א) כי בשש משה. כתו

שפתי חכמים

אבנים וגו' והוכרח לזה מפני קיום הדת שא"א לדחותן מן הדת מאחר שכבר נתגיירו וקבלו עליהם עול תורה ומלות ואע"פ שחזרו לסורן הראשון הרי הן כישראל שנומר הוא כישראל לכל דבריו וכ"ש ישראל שכבר חזרו בתשובה כדכתיב ויתנללו את עדים וגו' שהוא מן הדין ליתן להם את הלוחות אבל לעשית גם המשכן לשכון בתוכו שהוא חבה יתירה שמא לא נתרלה לזה אלא ודאי וכו': מ לכך מסרה לו ככלה כלו' שהיא קניה לו: נ דק"ל דליכא למימר מדבר בליווי של

משכן דהא מעשה העגל קודם לכן היה כדפירש"י לעיל ל"פ כל לדבר אתו החקים והמשפטים שבואלה המשפטים וכתב הרא"ם זאת הפ' דבקה בס"פ משפטים דכתיב ביה ויבא משה בתוך ויהי משה בהר מ' יום וגו' ודלא כרבי ישמעאל דאמר ואלה המש ו' מוסיף על הראשונים וכו' ופירושו כמו שהדברות נאמרו בק וברקים במעמד כל ישראל אף משפטים כן. עכ"ל: ס מדכתיב אתו ולא כתיב לדבר אליו אלא מלמד שהיה וכו': ע כאלו לא הי

פירוש לתורת אלהים

משֶׁה כְּכַלּוֹתוֹ אַז עֶר הָט פַארְלֶענְדִיגְט צוּ רֵיידֶן מִיט אִים אוֹיף דֶעם בַּארְג סִינַי שְׁנֵי לוּחוֹת דִי צְוֵויי לוּחוֹת הָעֵדוּת דָאס בַּצֵייגְנִישׁ לוּחוֹת אֶבֶן שְׁטֵיינֶערְנֶע לוּחוֹת כְּתֻבִים זַייא זֶענֶען גִשְׁרִיבֶּן בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים מִיט דִיא פִינְגֶער

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי־
שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם
וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת
וַיִּנָּפַשׁ: ס שני יח וַיִּתֵּן אֶל־מֹשֶׁה כְּכַלֹּתוֹ

אונקלוס

יִשְׂרָאֵל אָת הִיא
ם אֲרֵי שִׁתָּא יוֹמִין
ד יְיָ יָת שְׁמַיָּא וְיָת
אָ וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה
ת וְנָח : יח וִיהַב
שֶׁה כַּד שֵׁיצֵי לְמַלָּלָא

שבת וינפש בילה שם תענית כז : ויתן
אל משה נדרים לח :

בעל הטורים

ן מיניה הדלקת נר בליל שבת : וביום השביעי שבת וינפש. ס"ת שתים שבתים נפשות יש לאדם בשבת וע"כ פ"א דוינפש כפולה משום
ות : וינפש. בגימטריא אלו שבגיהנם שאף אור של גיהנם שובת בשבת : השביעי שבת כשבת : השביעי שבת וינפש. בגימטריא דכיון שהוא שבת אבדה
שבת וינפש ויתן אל משה. מלמד שנתנה תורה בשבת. וינפש וי נפש וסמיך ליה פרשת העגל שנתחייבו מיתה ואבדה נפשם :
יתן אל (משה). בגימטריא זה התלמוד : ככלתו. כתיב חסר · מה כלה מקושטת בכ"ד קשוטים המגויין בישעיה אף ת"ח צריך

רש"י

תי : (יז) וינפש. כתרגומו וכל לשון נופש הוא ל'
משיב נפשו ונשימתו בהרגיעו מטורח המלאכה ומי
ב בו (ישעיה מ) לא ייעף ולא ייגע וכל פעלו במאמר ט
ב מנוחה י לעצמו לשבר כ האוזן מה שהיא יכולה לשמוע:
ויתן אל משה וגו'. אין מוקדם ומאוחר בתורה
העגל קודם לציווי מלאכת המשכן ל ימים רבים היה
בי"ז בתמוז נשתברו הלוחות וביום הכפורים נתרצה
ה לישראל ולמחרת התחילו בנדבת המשכן והוקם באחד

בית יהודא

האב גיבאטין, אונ ניט ווייל ער וויל אפרוהען פון זיין אַרבעט : (יז) וַיִּנָּפַשׁ. (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דר תַּרְגּוּם טייטשט (וְנָח) ער האט גערוהט, זאגט רש"י (וְכָל לָשׁוֹן נוֹפֶשׁ הוּא לָשׁוֹן נֶפֶשׁ) דר וואָרט נופש איז לשון לעבען אונ נְשָׁמָה (שֶׁמֵּשִׁיב נַפְשׁוֹ וּנְשִׁימָתוֹ בְּהַרְגִּיעוֹ מִטּוֹרַח הַמְּלָאכָה) ווען דר מענטש רוהט פון זיין אַרבעט דרקוויקט ער זיין לעבן אונ זיין אָטעם ווערט געשטארקט אונ לעבעדיג (וּמִי שֶׁכָּתוּב בּוֹ לֹא יִיעַף וְלֹא יִיגָע) אונ הקב"ה וואס ביי אים שטייט ער ווערט ניט מיד אונ ניט פארמאטערט (וְכָל פָּעֳלוֹ בְּמַאֲמָר) אונ אַלין וואס ער האט אונ בַּשַּׁאפֶן איז גיוועזן נאר מיט דעם זאגן, ער הט גיזאגט אויף יעדער זאך עס זאל ווערען איז גיוואָרען, פון וועגן (הִכְתִּיב מְנוּחָה לְעַצְמוֹ) האט הקב"ה גשריבען אויף זיך ער האט גערוהט, וועלכע רוהונג הט הקב"ה גדארפט? סַבֵּר אֶת הָאוֹזֶן מַה שֶּׁהִיא יְכוֹלָה לִשְׁמוֹעַ) צוגעבין פארשטיין דעם אויער וואס זיא קען הערען אונ פארשטיין, מיר פאר־ ן ניט וואס הייסט ביי הקב"ה רוהונג, נאר די תּוֹרָה שרייבט אויף הקב"ה „רוהונג" ווי עס איז בייא מענטשין, אַז בעט זעקס טעג רוהט ער דעם זיבטין טאג : (יח) וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה וגו'. זאגט רש"י (אֵין מוּקְדָּם וּמְאוּחָר בַּתּוֹרָה) אין ה שטייט ניט פריער וואס איז גיוועזן פריער, אונ שפעטער וואס איז גיוועזן שפעטער, נאר אמאל שטייט פריער ז גיוועזן שפעטער אונ שפעטער שטייט וואס איז געוועזן פריער (מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל קוֹדֶם לְצִוּוּי מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים הָיָה) שה וואס יודין האבן געמאכט דעם עגל איז גוועזן פיל חדשים פריער איידער זיי זענען גיבאטן גיוואָרן צוא מאכען שכן (שֶׁהֲרֵי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת) וואָרום דעם זיבעצעהנטין טאג אין תמוז זענען צובראָכן גוואָרן די וייל נעכטין האבען זייא געמאכט דעם עגל (וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים נִתְרַצָּה הקב"ה לְיִשְׂרָאֵל) אונ יום כפור איז הקב"ה גט גוואָרען צו די יודין (וּלְמָחֳרַת הִתְחִילוּ בְּנִדְבַת הַמִּשְׁכָּן) אויף מאָרגען פון יום כפור האבען די יודין אנגעהויבן געבן

דעת זקנים מבעלי התוספות

ום השביעי שבת וינפש. אומר הרב יהודה חסיד שמכאן ו לנשמה יתירה בשבת קח סופי תיבות הללו ויהיו שתים. א פ' זו) ומעשה בטורנוסרופוס הרשע שפגע את ר' ביום השבת אמר לו מה היום מיומים אמר לו מה גבר ן אמר לו מאי אמרית לך ומאי אמרת לי כו' מאי שנא שאר הימים ואמרתי לך מה נשתנית משאר בני אדם אמר ורי צבי כלומר ממ"ה רצה שיכבדוני שעשאני מלך אמר לו כך שבת רצה ממ"ה שיכבדוהו אמר לו למה הוא עושה כה שמוציא מרשות לרשות רוחות וגשמים אמר לו יודע אני בך שאתה בקי בתורת היהודים שנים הדרין בחצר אחד אם נותן ערוב וזה נותן ערוב שמא מותרין הם לטלטל בשבת אבל אם דר אדם אחד בחצר אחד גדול אפילו כאנטוכיא מותר בכולה והקב"ה השמים כסאו והארץ הדום רגליו ומלא כל הארץ כבודו והכל שלו לפיכך יכול לטלטל בכל העולם כולו :

שפתי חכמים

ם לשון קושיא הוא ר"ל הקדוש ברוך הוא שכתוב בו לא ייעף וגו': י ר"ל הוא אומר לכתוב מנוחה על עצמו: כ מסקנא דתירוצא הוא: ל דאם לא כן איך ידע משה אם נתרצה הקדוש ב"ה לישראל על מעשה המשכן עד שצוה להם משה על נדבת המשכן שמא לא נתרצה הקב"ה רק על נתינת הלוחות לישראל שנא' לו כפי' פסל לך שני לוחות

פירוש לתורת אלהים

ער יִשְׂרָאֵל אוֹת איז דאס אַצייכין אויף אייבּג רום אין זעקס טאג עָשָׂה הט גאט בַּשַּׁאפֶן הימל אונ ערד וּבַיּוֹם אונ אין דעם זיבטן טאג שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ הט ער גרוהט : (יח) וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה אונ גאט הט געגעבן צו

משלים על התורה

ים אונ איז גענאנגן אין דער גאס ער זאל זיך מיט ניטן איז איינר געקומען אונ הט אים איין שטוס גטאן ר בלאטע אונ האט פר שמירט אַלע מַלְבּוּשִׁים נאר צטע מלבוש וואס עס איז נאך געוועזן ביי דעם שניידר ך געוועזן שיין אונ אז דם לעצטע מלבוש איז אוך ג געוואָרען זאגט דר פאטער צו דעם זוהן איך בעט יט אפ דם מלבוש זאלסט דם ניט פר שמירן וואָרום ס איינע מלבוש איז דיר איבער געבליבען פון אלע ים וואָרום די פרידיגע זענען פר שמירט געוואָרען : האטשי דם איינע מלבוש אָפּ היטן. דר נמשל איז ווייל אַלע מצות זענען פר ענדערט געוואָרען מען זאל קיין הֲנָאָה גיט האבן ווען מען טוט די מִצְוָה נאר דיא מִצְוָה פון שַׁבָּת איז געבליבן אין ערשטען שטאנד היינו מען זאל עסין אונ טרינקען לִכְבוֹד שַׁבָּת אונ אָן טאן שיינע מַלְבּוּשִׁים דער פון הט דר מענטש הֲנָאָה אונ געמט שָׂכָר צו דער מִצְוָה דם זאגט דר פסוק (אַךְ אֶת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמוֹרוּ) בייערט מיינע שַׁבָּתִים זאלט איר האטשע היטן זיי זאלן בלייבן אויף זייער שטאנד פונקט אַזוֹ ווי דר פאטר הט געבעטן דעם זון דם איינע מלבוש זאלסטו האטשי אפ היטען זאלסט ניט פאר שמירען עס זאל בלייבען בייא דעם שיינקייט :

וְנִכְרְתָ֛ה הַנֶּ֥פֶשׁ הַהִ֖וא מִקֶּ֥רֶב עַמֶּֽיהָ׃
טו שֵׁ֣שֶׁת יָמִים֮ יֵעָשֶׂ֣ה מְלָאכָה֒ וּבַיּ֣וֹם
הַשְּׁבִיעִ֗י שַׁבַּ֧ת שַׁבָּת֛וֹן קֹ֖דֶשׁ לַיהוָ֑ה
כָּל־הָעֹשֶׂ֧ה מְלָאכָ֛ה בְּי֥וֹם הַשַּׁבָּ֖ת
מ֥וֹת יוּמָֽת׃ טז וְשָׁמְר֥וּ בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֖ל
אֶת־הַשַּׁבָּ֑ת לַעֲשׂ֧וֹת אֶת־הַשַּׁבָּ֛ת
לְדֹרֹתָ֖ם בְּרִ֥ית עוֹלָֽם׃ יז בֵּינִ֗י וּבֵ֙ין

אֱנָשָׁא הַהוּא מִגּוֹ עַמֵּ
טו שִׁתָּא יוֹמִין יִתְעֲ
עֲבִידָא וּבְיוֹ
שְׁבִיעָאָה שְׁבַת שַׁבְּ
קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ
דְּיַעְבֵּד עֲבִידְ
בְּיוֹמָא דְשַׁבְּ
אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל
טז וְיִטְּרוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
שַׁבְּתָא לְמֶעְבַּד
שַׁבְּתָא לְדָרֵיהוֹן
עָלָם: יז בֵּין מֵימְרִי

תו"א ושמרו בני שבת סט יומא פה עקרים מ"ב פי"ח ס' הזוהר פרשת ויקהל: ביני ובין בני עקידה שער סח ספר הזוהר פרשת ויקהל בילה טו:

בעל הטורים

מסה דילפינן את השבת דהתם והכא: (טז) את השבת לעשות. ר"ת אהל דילפינן מלאכת שבת מאהל מועד: (יז) בני ישראל היא. ר"ת ביאה שביאתו של תלמיד חכם מערב שבת לערב שבת. אות היא לעולם כי ראשי תיבות אהלך ע"ש וידעת כי שלום

בית יהודא

בָּרֵת: (טז) וְשַׁבַּת שַׁבָּתוֹן. זָאגְט רש"י שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן מֵיינְט מֶען (מְנוּחַת מַרְגּוֹעַ) אַשְׁטֶעטְנְדִיגֶע אוּנ אַצוּפְרִידֶענֶע רוּהִיגְקַייט, אֲפִילוּ עֶר הָט פִיל צוּ טָאן שַׁבָּת פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן רוּהְט עֶר שַׁבָּת אוּנ עֶר אִיז צוּפְרִידֶן מִיט דֶעם רוּהוּנְג (וְלֹא מְנוּחַת עֲרַאי) אָבֶּער נִיט אַרוּהוּנְג פוּן טְרֶעפֶענְדִיג, וֶוען עֶר הָט נִיט גֶייטִיג צוּ טָאן שַׁבָּת רוּהְט עֶר, אוּנ וֶוען עֶר הָט נֵייטִיג צוּ טָאהְן רוּהְט עֶר נִיט, פַר דֶעם רוּהוּנְג הָט עֶר קֵיין מִצְוָה: וְשַׁבַּת שַׁבָּתוֹן. זָאגְט רש"י (לְכָךְ כְּפָלוֹ הַכָּתוּב) דְרִיבֶּער שְׁרַייבְּט דֶער פָּסוּק צְוֵוייא מָאל דֶעם וָוארְט שַׁבָּת (לוֹמַר שֶׁאָסוּר בְּכָל מְלָאכָה אֲפִילוּ אוֹכֶל נֶפֶשׁ) צוּ זָאגֶען אֲפִילוּ דִי מְלָאכוֹת וָוס גֵיא צוּם שַׁבָּתְדִיגֶען עֶסֶן טָאר מֶען אוֹיךְ נִיט טָאן שַׁבָּת (וְכֵן יוֹם הַכִּפּוּרִים) יוֹם כִּפּוּר אִיז אוֹיךְ אַזוֹ (שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן לָכֶם אָסוּר בְּכָל מְלָאכָה) בַּייא יוֹם כִּפּוּר שְׁטֵייט אוֹיךְ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן, טָאר מֶען נִיט טאן וָוס עֶס אִיז נָאר אַמְלָאכָה, אָ צוּם עֶסִין אוֹךְ נִיט (אֲבָל יוֹם טוֹב לֹא נֶאֱמַר בּוֹ כִּי אִם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן) אָבֶּער בַּיי יוֹם טוֹב, שְׁ נָאר דֶר עֶרְשְׁטֶער טָאג זָאל זַיין שַׁבָּתוֹן אוּנ דֶער אַכְטֶער טָאג זָאל זַיין שַׁבָּתוֹן (אֲסוּרִים בְּכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה) נָאר מֶען טָאן אַמְלָאכָה (וּמוּתָּרִים בִּמְלֶאכֶת אוֹכֶל נֶפֶשׁ) אָבֶּער וָוס צוּם עֶסִין גִיהֶער מֶעג מֶען טָאן אַמְלָאכָה יוֹם טוֹב: וְקֹדֶשׁ לַ (שְׁמִירַת קְדוּשָּׁתָהּ לִשְׁמִי וּבְמִצְוֹתַי) הקב"ה זָאגְט מֶען זָאל הִיטֶען דִי הֵיילִיגְקַייט פוּן שַׁבָּת וֶועגִין מַיין נָאמֶען אוּנ וַוייל

רש"י

בקדושתה: (טו) שבת שבתון. מנוחת מרגוע ח מנוחת ערחי: (שבת שבתון. לכך כפלו הכת ב לאסור בכל מלאכה אפילו אוכל נפש וכן יוה"כ נאמ (ויקרא כג) שבת שבתון היא לכם אסור בכל מלאכה אבל טוב לא נאמר בו כי אם ביום הראשון שבתון וביום הש שבתון (שם) אסורים בכל מלאכת עבודה ומות במלאכת אוכל נפש): קדש לה'. שמירת קדושתה

שפתי חכמים

ח כלומר מנוחה חשובה:

ליקוטי יוסף

(יז) בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִיא לְעוֹלָם). דֶר שַׁבָּת אִיז אֵיין צֵייכֶן צְוִוישֶׁן מִיר אוּנ צְוִוישֶׁן דִי יִשְׂרָאֵל אַז אַזוֹי וִויא אִיךְ הָאבּ אִין זֶעקְס טָאג בַּשַׁאפֶן דִי וֶועלְט אוּנ אִין דֶעם זִיבֶּעטֶן טָאג הָאבּ אִיךְ גִירוּעֶט אַזוֹי זָאלֶן זֵיי זֶעקְס טָאג אַרְבֵּייטֶן אוּנ אִין דֶעם זִיבֶּטֶן טָאג זָאלֶן זֵיי רוּעֶן אוּנ מַאכֶן שַׁבָּת. דֶער אהבת שלום שְׁרַייבְּט אַז דֶר מֶענְטְשׁ אִיז זִיךְ מֵכִין אוּנ הָט אִין זִנן פוּן זִינְטִיג אָן אוֹיף שַׁבָּת כְּלוֹמַר עֶר הָט מוֹרָא דִי גַאנְצֶע וָואךְ צוּ זִינְדִיגֶען נָאר אַדְרַבָּה עֶר טוּט גוּטֶע מַעֲשִׂים פַר דֶעם הֵיילִיגְקַייט פוּן שַׁבָּת, נִמְצָא אַז עֶס קוּמְט שַׁבָּת הָאט דֶער מֶענְטְשׁ גְרוֹיס שִׂמְחָה אוּנ פִילְט דָם גְרוֹיסְקַייט אוּנ דָם הֵיילִיגְקַייט פוּן שַׁבָּת, אָבֶּער אַז דֶער מֶענְטְשׁ פַר גֶעסְט נָאר דִי גַאנְצֶע וָואךְ אָן שַׁבָּת. וִוי עֶס קוּמְט שַׁבָּת הֵייבְּט עֶר אָן צוּ פִילֶן אַז עֶר הָט זִיךְ נָאר נִיט אָן גִגְרֵייט אוֹיף שַׁבָּת אוּנ פִילְט וִויא וַוייט עֶר הָט גִיפֶעלְט דִי גַאנְצֶע וָואךְ אִיז עֶר גַאנְץ שַׁבָּת טְרוֹיְרִיג אוּנ פִילְט נִיט קֵיין שׁוּם שִׂמְחָה אוּנ קֵיין שׁוּם תַּעֲנוּג אִין זַיין נֶפֶשׁ וָוארוּם הָאטְשִׁי עֶר טוּט זַיין גוּף תַּעֲנוּג אָן מִיט גוּט פְלֵייש אוּנ גוּטֶע פִישׁ לִכְבוֹד שַׁבָּת דָם נֶפֶשׁ אָבֶּער קֵיין תַּעֲנוּג נִיט אוּנ אוֹיף דֶעם מֶענְטְשׁ זָאגְט דֶער פָּסוּק (וּשְׁבַת וַיִּנָּפַשׁ) וִויא בַּאלְד עֶס קוּמְט שַׁבָּת אִיז וַוייא צוּ זַיין נֶפ

פירוש לתורת אלהים

וָוס טוּט אַמְלָאכָה אוּם שַׁבָּת וְנִכְרְתָה. וֶועט דָם פַר שְׁנִיטֶן וֶוערֶן מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ פוּן צְוִוישֶׁן אִיר פָאלְק (טו) שֵׁשֶׁת יָמִים יֵעָשֶׂה מְלָאכָה זֶעקְס טָאג זָאל וֶוערֶן גְטָאהְן אַמְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אוּנ אִין זִיבֶּעטֶען שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן זָאל זַיין גַאנְץ רוּהוּנְג צוּא אַייךְ קוֹדֶשׁ עֶר זָאל זַיין הֵיילִיג צוּ גָאט. כָּל אִיטְלִיכֶער וָוס אַמְלָאכָה אִין דֶעם טָאג פוּן שַׁבָּת מוֹת יוּמָת זָאל גְּ וֶוערֶן: (טז) וְשָׁמְרוּ אוּנ זֵיי זָאלֶן הִיטֶן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת דֶעם שַׁבָּת לַעֲשׂוֹת צוּ הָא שַׁבָּת לְדוֹרוֹתָם צוּ אַלִי זֵייעֶרִי דוֹרוֹת בְּרִית אַזִיכֶרְ אוֹיף אֵייבֶּעג: (יז) בֵּינִי צְוִוישֶׁען מִיר אוּנ צְוִוישְׁ

משלים על התורה

אִיר שְׁטַאנְד וָוארוּם שַׁבָּת אִיז גֶעקוּמֶען נָאךְ דֶעם חֵטְא עֶס אִיז אַמָשָׁל אַסוֹחֵר הָט גֶעבְּרַאכְט אַטַייעֶר שְׁטִיק סְחוֹרָה עֶר זָאל מַאכֶן זַיין בֶּן יָחִיד מַלְבּוּשִׁים אוּנ דֶר סוֹחֵר הָט גֶעגֶעבֶּן אִין גַאנְצֶן דִי סְחוֹרָה צוּ דֶעם שְׁנַיידֶר אוּנ וֶועלְכֶעם מַ דֶר שְׁנַיידֶער הָט פְרִיעֶר פַארְטִיג גֶעמַאכְט הָט עֶר דָאס גֶעבְּרַאכְט, דֶר וַוייל הָט זִיךְ דֶער בֶּן יָחִיד אָן גִיטָאן

מלבושים

יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ כִּי אוֹת הִוא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם: יד וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָּל־הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה

יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר בְּרַם
יוֹמֵי שַׁבַּיָּא דִּי לִי
ון אֲרֵי אָת הִיא בֵּין
רִי וּבֵינֵיכוֹן לְדָרֵיכוֹן
ע אֲרֵי אֲנָא יְיָ
שְׁכוֹן: יד וְתִטְּרוּן יָת
נָא אֲרֵי קוּדְשָׁא הִיא
מְחַלְּלַנַּהּ אִתְקְטָלָא
טֵל אֲרֵי כָּל דְּיַעְבֵּד
עֲבִידָא וְיִשְׁתֵּיצֵי

את שבתותי יומא פה : לדעת כי אני שבת י ביצה טז : ושמרתם את מגיגה יא : כי קדש הוא יומא פה כתובות לד בבא קמא עא חולין קטו : מחלליה שבת לג ע קלב יבמות ז כתובות לד בתרא קיט סנהדרין לה עח : כל העשה שבת ע :

בעל הטורים

את שבתותי תשמרו. אך מיעוט למעט פיקוח נפש וקרבנות עד רדתה אפי׳ בשבת שכל אלו דוחין שבת. סמך פרשת שבת המשכן דילפינן מלאכת שבת ממלאכת המשכן: (יד) את ד׳. ג׳ בהאי עניינא ותד בעזרא לחלל את השבת. והיינו כדאיתא בפ״ק דסנהדרין ראוי היה שתנתן תורה ע״י עזרא אלא שקדמו

רשב״ם

ארגמן. בגד תולעת שני. ואותן בגדים עשוים כעין שרד וקליעות: (יג) אך את שבתותי. אפי׳ מלאכת המשכן לא תעשו בשבת: כי אות היא. שאתם שובתים כמוני לפי שאתם עמי׳

רש״י

כן אל יקל בעיניך לדחות את השבת מפני אותה מלאכה: את שבתתי תשמרו. אע״פ שתהיו רדופין וזריזין המלאכה שבת אל תדחה מפניה כל אכין ורקין ו למעט שבת ממלאכת המשכן: כי אות הוא ביני ם. אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם בהנחילי יום מנוחתי למנוחה: לדעת. האומות בה כי אני שכם: (יד) מות יומת. אם יש ו עדים והתראה: נה. בלא התראה: מחלליה. הנוהג בה חול

בית יהודא

פון דעסטוועגן (אל יקל בעיניך לדחות את השבת מפני אותה מלאכה) זאל בייא דיר ניט זיין גרינג אוועק צו שטויסען דעם שבת וועגן די ארבעט פון משכן: (אך את שבתותי תשמרו). מען מיינט (אף על פי שתהיו רדופין וזריזין בזריזות המלאכה) אפילו איר וועט זיין גאיילט צו טאן די ארבעט פון משכן, פון דעסטוועגן (שבת אל תדחה מפניה) זאלסטו ניט אוועק שטופען שבת פר די ארבעט, זאגט רש״י (כל אכין ורקין מעוטין) וואו עס שטייט דר ווארט „אך״ אדער דר ווארט „רק״, איז ווייניגער צו מאכן (למעט שבת ממלאכת המשכן)

מט צו זאגען שבת זאל מען ניט טאן די ארבעט וואס געהער צום משכן: (כי אות היא ביני וביניכם). דער שבת גדולה היא בינינו) איז אגרויסער צייכען צווישען אונז (שבחרתי בכם) אז איך האב אייך אויסדערוויילט (בהנחילי יום מנוחתי למנוחה) ווייל איך האב אייך געמאכט ירשענן וגעשייגקט דעם טאג וואס איך האב אין אים גרועט ט אויך רוהען אין דעם טאג: ולדעת. (האומות בה כי אני ה׳ מקדשכם) דורך דעם שבת וועלן די פעלקר וויסן גאט היילינ אייך: (יד) ומות יומת. (אם יש עדים והתראה) אויב עס איז דא עדות אויף איינעם אז ער האט ן אמלאכה שבת, אונ די עדות האבען אים פריער גיזאגט דו זאלסט דיא מלאכה ניט טאן ווארום עס וועט דיר קילה, אונ ער האט די מלאכה געטאן, זאל בית דין אים הרגען: ונכרתה. (בלא התראה) אויב די עדות האבען ט גיזאגט אז אים וועט קומען מיתה אדער עס איז גאר קיין עדות גיוועין וועט ער שטארבען מיט כרת נפאר זיין מחלליה. (הנוהג בה חול בקדושתה) דער מענטש וואס האלט וואכעדיג איר היילינקייט, וועט ער שטארבען מיט

דעת זקנים מבעלי התוספות

גמן ואין נראה דבכל התלמוד קרי להו בגדי כהונה: את שבתותי. אע״פ שצויתי לכם על מלאכת המשכן ה שבת לדחות בעבורה ומכאן יש ללמוד שכל מלאכות שבמשכן אסורות לעשות בשבת:

שפתי חכמים

קדש והל״ל לקדש כפת״ח תחת הקו״ף ומלת לקודש משמעו שככר הוא קודש: ה דק״ל היאך כאה פ׳ זו לכאן: ו וא״ת לעיל ממעט זה מדסמיך פרשה זו לכאן וי״ל דלעיל לא הוי ממעט אלא לבור כמו הבאת הנדבה שהיתה בלבור אבל יחיד ה״א שמותר לעשות מלאכה למשכן לכך לריך למכתב אך: ז מדונכרת דכתריה בידי שמים א״כ א בידי אדם ואין מיתה בידי אדם אלא בעדים והתראה. (ועיין בנח״י טעם למה במיתה בידי אדם כתיב מות יומת):

פירוש לתורת אלהים

יגן צווישן מיר אונ צווישען אייך לדורותיכם ערע דורות לדעת צוא ווייסען כי אז איך גאט ער היילינער: (יד) ושמרתם את השבת אונ איר זאלט היטען דעם שבת כי קודש הוא לכם ווארום ער איז הייליג צו אייך מחלליה דר ווס איז מחלל דעם שבת מות יומת זאל ער גטייט ווערן כי דען איטליכר

משלים על התורה

את שבתותי תשמרו. גאט הט גזאגט נייערט מיינע תים זאלט איר היטען, זאלסט וויסען אז די מצות ווער אויף דעם מענטשען בשעת ער טוט זיי אונ איז ים איז דר שכר זייערער שפעטער זייער גרוס. מיר קבלה אז איידר אדם הראשון הט געזינדיגט זענן ת געוועזן אויף אזו איין אופן אז מען הט גהאט פון וה בשעת מען הט זיי גיטאן אזו ווי איינר הט הנאה ר עסט אדער ער טרינקט :אר מחמת אדם מיט חוה האבן געזינדיגט דורך דעם נחש, זענען די מצות פר ענדערט געווארן זיי זאלן תחלת זיין שווער אונ דער סוף פון זייא זאל זיין גוט נאר די מצוה פון שבת איז געבליבן אויף דעם ערשטען שטאנד היינו דר מענטש זאל עסין אונ טרינקען אונ זאל אן טוהן שיינע מלבושים לכבוד שבת דר מענטש הט דר פון הנאה אונ נעמט דר פר שכר אויך ווארום אז אדם הט געזינדיגט איז נאך שבת ניט גיוועזן, אדם הט געזינדיגט אום ערב שבת דרום איז שבת געבליבען אויף

בִּגְדֵי הַשְּׂרָד וְאֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ
לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן׃
יא וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת־קְטֹרֶת
הַסַּמִּים לַקֹּדֶשׁ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוִּיתִךָ
יַעֲשׂוּ׃ פ יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר׃ יג וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי

לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא לְ
כַּהֲנָא וְיָת לְבוּשֵׁי בְ
לְשַׁמָּשָׁא׃ יא וְיָת מִ
דִּרְבוּתָא וְיָת קְ
בּוּסְמַיָּא לְקוּדְשָׁא
דִּי פַקֵּדְתָּךְ יַעְבְּ
יב וַאֲמַר יְיָ לְ
לְמֵימָר׃ יג וְאַתְּ מַלֵּ

תו"א ואת שמן מנחות כ:

רשב"ם

(י) בגדי השרד. כמין קליעות והם בגדים שמצפים בהם הארון והשלחן והמנורה המפורשים בפרשת במדבר סיני ופרשו עליו בגד כליל תכל

בית יהודא

(י) איך זאג (לְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא) נָאךְ דֶעם פְּשַׁט פוּן פָּסוּק (שֶׁאִי אֶפְשַׁר לוֹמַר שֶׁבְּגָדֵי כְּהוּנָּה מְדַבֵּר) מען קען נִיט זָאגֶן אַז בִּגְדֵי שְׂרָד מֵיינְט מֶען דִי קְלֵיידֶר פוּן כֹּהֵן (לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר אֶצְלָם) וַוייל נֶעבֶּן בִּגְדֵי שְׂרָד שְׁטֵייט (וְאֶת בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן) דִי הֵיילִיגֶע קְלֵיידֶער צוּ אַהֲרֹן הַכֹּהֵן (וְאֶת בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן) אוּנ דִי קְלֵיידֶער פוּן זַיינֶע קִינְדֶער צוּ בֶּעדִינֶען, זֶעהְן מִיר דָאךְ, בִּגְדֵי שְׂ"ד אִיז נִיט בִּגְדֵי כְּהוּנָּה, וַוייל עֶס שְׁטֵייט בִּגְדֵי שְׂרָד, אוּנ דֶר נֶעבֶּן בַּאלְד שְׁטֵייט בִּגְדֵי כְּהוּנָּה (אֶלָּא אֵלּוּ בִּגְדֵי הַשְּׂרָד הֵם בִּגְדֵי הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי הָאֲמוּרִים בְּפָרָשַׁת מַסְּעוֹת) נָאר בִּגְדֵי הַשְּׂרָד מֵיינְט מֶען דִי יְרִיעוֹת וָואס זֶענֶען גֶעמַאכְט פוּן תְּכֵלֶת, אוּנ יְרִיעוֹת וָואס זֶענֶען פוּן אַרְגָּמָן, אוּנ יְרִיעוֹת פוּן תּוֹלַעַת שָׁנִי וָואס מִיט זֵיי הָט מֶען בַּאדֶעקְט אַלֶע כֵּלִים פוּן מִשְׁכָּן וֶוען מֶען הָט גֶעצוֹיגֶען ווי עֶס שְׁטֵייט אִין דִי פַּרְשָׁה פוּן ציהוּנְג (וְנָתְנוּ עָלָיו בֶּגֶד תְּכֵלֶת) אוֹיף דִי זַאךְ זָאל מֶען גֶעבֶּן אַיְרִיעָה פוּן תְּכֵלֶת (וְנָתְנוּ עָלָיו בֶּגֶד אַרְגָּמָן) אוֹיף דִי זַאךְ זָאל מֶען גֶעבֶּן אַיְרִיעָה פוּן אַרְגָּמָן (וְנָתְנוּ עֲלֵיהֶם בֶּגֶד תּוֹלַעַת שָׁנִי) אוֹיף דִי זַאכֶען זָאלְסְטוּ גֶעבֶּען אַיְרִיעָה פוּן תּוֹלַעַת שָׁנִי, זָאגְט רַשִּׁ"י (וְנִרְאִין דְּבָרַי) מֶען זֶעהְט אַז רַייד אִיז רִיכְטִיג (שֶׁנֶּאֱמַר) ווָארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וּמִן הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי עָשׂוּ בִגְדֵי שְׂרָד לְשָׁרֵת בַּ דִי בִּגְדֵי שְׂרָד צוּ בֶּעדִינֶען אִין הֵיילִיגְקֵייט הָאט מֶען גֶעמַאכְט פוּן תְּכֵלֶת אוּנ אַרְגָּמָן אוּנ תּוֹלַעַת שָׁנִי (וְלֹא הוּזְכַּר שֵׁשׁ עִ אוּנ שֵׁשׁ אִיז נִיט דֶערְמַאנְט מִיט דִי דְרַייא זַאכֶען צוּזַאמֶען (וְאִם בְּבִגְדֵי כְּהוּנָּה מְדַבֵּר) אוֹיבּ בִּגְדֵי שְׂרָד מֵיינְט מֶען דִי קְלֵי פוּן דִיא כֹּהֲנִים (לֹא מָצִינוּ בְּאֶחָד מֵהֶם אַרְגָּמָן אוֹ תּוֹלַעַת שָׁנִי בְּלֹא שֵׁשׁ) מִיר גֶעפִינֶען נִיט אֵיין קְלֵייד פוּן דִי כֹּהֲנִים וָואס זָא אַרְגָּמָן אָדֶער תּוֹלַעַת שָׁנִי אוּנ שֵׁשׁ זָאל נִיט זַיין, אוּנ אַז בַּיי בִּגְדֵי שְׂרָד אִיז שֵׁשׁ נִיט גֶעוֶוען, ווַייסֶען מִיר אַז בִּגְדֵי מֵיינְט מֶען נִיט דִי קְלֵיידֶער פוּן דִיא כֹּהֲנִים: וּבִגְדֵי הַשְּׂרָד. זָאגְט רַשִׁ"י (יֵשׁ מְפָרְשִׁים לָשׁוֹן עֲבוֹדָה וְשֵׁירוּת) עֶס זֶענֶע כְבָנִים וָואס זָאגֶן שְׂרָד אִיז דֶערְטַייטְשׁ בֶּעדִינוּנְג (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווִי דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (לְבוּשֵׁי שִׁמּוּשָׁא) קְלֵיידֶער צוּ בֶּעדִ (וְאֵין לוֹ דִמְיוֹן בְּמִקְרָא) אִין תַּנַ"ךְ אִיז גִיטָא נָאךְ אַמָאוֹ, אַזוֹי אַוָואַרְט, זָאגְט רַשִׁ"י (וַאֲנִי אוֹמֵר) אוּנ אִיךְ זָאג (שֶׁהוּא אֲרַמִּי) דֶר וָוארְט שְׂרָד אִיז אַרַמִּיישֶׁער וָוארְט (כְּתַרְגּוּם שֶׁל קְלָעִים וְתַרְגּוּם שֶׁל מִכְבָּר) אוֹיף קְלָעִים אוּנ מִכְבָּר טַייטְשְׁט תַּרְגּוּם סְרָדִין (שֶׁהָיוּ אֲרוּגִים בְּמַחַט) וַוייל זֵייא זֶענֶען גֶעוֶוען גֶעוֶועבְּט מִיט אַנָאדִיל (עֲשׂוּיִם נְקָבִים נְקָבִים) אוּנ זֶענֶן גֶעמַאכְט מִיט לֶעכֶער, אוּנ דִי בִּגְדֵי שְׂרָד זֶענֶן אוֹיךְ גֶוֶוען אַזוֹי גֶעמַאכְט ועיין ש"ח: (יא) וְאֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים לַקֹּ דִיא קְטוֹרֶת הַסַּמִּים ודיא בְּשָׂמִים הָאט מֶען גֶעדַארְפְט (לְצוֹרֶךְ הַקְטָרַת הַהֵיכָל שֶׁהוּא קוֹדֶשׁ) צוּ רֵייכֶערְן אִין וָואס עֶר אִיז הֵיילִיג: (יג) וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. הקב"ה הָאט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה (וְאַתָּה) אוּנ דוּ (אַף עַל פִּי שֶׁהִפְקַ לְצַוּוֹתָם עַל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן) אֲפִילוּ אִיךְ הָאבּ דִיךְ גֶעמַאכְט אַעֶלְצְטֶען דוּ זָאלְסְט גֶעבִּיטֶן דִי יוּדִין מֶען זָאל מַאכֶען אַמִ

רש"י

אומר אני לפי פשוטו של מקרא שאי אפשר לו' שבבגדי מדבר לפי שנא' ב אללם ואת בגדי הקדש לאהרן הכו בגדי בניו לכהן אלא אלו בגדי השרד הם בגדי ה והארגמן ותולעת שני האמורים בפ' מסעות (במדב ונתנו עליו בגד תכלת ונתנו עליו בגד ארגמן ונתנו ע בגד תולעת שני ונראין דברי שנא' (שמות לט) ומן ה והארגמן ותולעת השני עשו בגדי השרד לשרת בקדש הוזכר שש עמהם ואם בבגדי כהונה מדבר לא מלינו מהם ארגמן או תולעת שני בלא שש: בגדי השרד. י" עבודה ושירות כתרגומו לבושי שמושא ואין לו דמיון ב ואני אומר שהוא ל' ארמי כתרגום של קלעים ותרגום מכבר שהיו ארוגיג במחט עשוים נקבים נקבים לנידי"ן (שלינגווערק): (יא) ואת קטרת הסמים לקדש. הקטרת ד ההיכל שהוא קדש: (יג) ואתה דבר אל ישראל. ואתה אע"פ שהפקדתיך לצוותם על מ

שפתי חכמים

מטימאה. רא"ס: ב כלו' הא מיד אח"כ כתיבי בגדי הקדש ש"מ שאלו אחרים הן: ג שמתורגם סרדין ע"ש שהיו וכו' א"כ שרד נמי פי' כן: ד (נ"א) והלמ"ד הוא במקום כעבור. ולא פי' דמלת קאי ג"כ על שמן המשחה כמשמעות המקרא מפני שע"י השמן

פירוש לתורת אלהים

דִי הֵיילִיגֶע כֵּלִים וְאֵת אוּנ דִי הֵיילִיגֶע קְלֵיידֶר לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן צוּ אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֵת אוּנ דִי קְלֵיידֶר פוּן זַיינֶע זִין לְכַהֵן צוּא בַּדִינֶען אִין זֵיי: (יא) וְאֵת שֶׁמֶן אוּנ דֶעם אֵייל הַמִּשְׁחָה דָאס זַאלְבּוּנְג וְאֵת אוּנ דִי קְטוֹרֶת פוּן דִי כּ ווירְצֶן לַקֹּדֶשׁ וָואס זֵיי וֶוערֶן גְמַאכְט פוּן קְטוֹרֶת וֶוערֶן צוּם הֵיכָל וָואס עֶר אִיז הֵיילִיג כְּכֹל אַזוֹ אַלְ אִיךְ הָאבּ דִיר גְבָאטֶן יַעֲשׂוּ זָאלֶן זֵיי טוּהְן: (יג) וְ אוּנ דוּ דַבֵּר רֵייד צוּ דִי קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל אַךְ נֵייעֶ אֶת שַׁבְּתוֹתַי אִיר זָאלְט הִיטֶן מֵיינֶע שַׁבָּתִים נִיט ז טָאהְן מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן אוּם שַׁבָּת כִּי וָוארוּם עֶס

עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל־מְלָאכָה׃ ו וַאֲנִי
הִנֵּה נָתַתִּי אִתּוֹ אֵת אָהֳלִיאָב בֶּן־
אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן וּבְלֵב כָּל־חֲכַם־
לֵב נָתַתִּי חָכְמָה וְעָשׂוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר
צִוִּיתִךָ׃ ז אֵת ׀ אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־
הָאָרֹן לָעֵדֻת וְאֶת־הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר
עָלָיו וְאֵת כָּל־כְּלֵי הָאֹהֶל׃ ח וְאֶת־
הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־כֵּלָיו וְאֶת־הַמְּנֹרָה
הַטְּהֹרָה וְאֶת־כָּל־כֵּלֶיהָ וְאֵת מִזְבַּח
הַקְּטֹרֶת׃ ט וְאֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־
כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיּוֹר וְאֶת־כַּנּוֹ׃ י וְאֵת

גְּרוּת אָעָא לְמֶעְבַּד
לְעִבִידָא׃ ו וַאֲנָא הָא
בִית עִמֵּהּ יָת
לִיאָב בַּר אֲחִיסָמָךְ
בְטָא דְדָן וּבְלִבָּא כָּל
ימֵי לִבָּא יְהָבִית
מְתָא וְיַעְבְּדוּן יָת
דִּי פַקֵּדְתָּךְ׃ ז יָת
שְׁכַּן זִמְנָא וְיָת אֲרוֹנָא
הֲדוּתָא וְיָת כַּפֻּרְתָּא
עִלוֹהִי וְיָת כָּל מָנֵי
כְּנָא׃ ח וְיָת פָּתוֹרָא
מָנוֹהִי וְיָת מְנַרְתָּא
יתָא וְיָת כָּל מָנָהָא
מַדְבְּחָא דִקְטוֹרֶת
סְמַיָּא׃ ט וְיָת מַדְבְּחָא
לָתָא וְיָת כָּל מָנוֹהִי
כִּיוֹרָא וְיָת בְּסִיסֵהּ׃
יָת לְבוּשֵׁי שִׁמּוּשָׁא וְיָת

תו"א אתו את ערכין טו: ובלב כל חכם לב ברכות נה:

רשב"ם

(ו) ובלב כל חכם לב. שיבא לעשות המלאכה כבר נתתי בהם חכמה ועשו וגו':

רש"י

ובלב כל חכם לב וגו'. ועוד שאר חכמי לב שבכם וכל
נתתי בו חכמה ת ועשו את כל אשר צויתיך: (ז) ואת
רן לעדת. לצורך לוחות העדות: (ה) הטהרה.
שם א זהב טהור (מנחות כט): (י) ואת בגדי השרד.

בית יהודא

קֶעסְטְעלֶע: (ו) (וּבְלֵב כָּל חֲכַם לֵב וגו'). הקב"ה הָט גֶעזָאגְט (וְעוֹד שְׁאַר חַכְמֵי לֵב שֶׁבָּכֶם) אוּנ נָאךְ אַנְדֶערֶע מֶענְטְשֶׁן בַּיי אַייךְ וָואס הָאבֶּן קְלוּגֶע הֶערְצֶער פוּן פְרִיעֶר (וְכָל אֲשֶׁר נָתַתִּי בוֹ חָכְמָה) אוּנ דִי אַלֶע מֶענְטְשֶׁן וָוָם אִיךְ הָאבּ אִין זֵיי אִיצְט גֶעגֶעבֶּן חָכְמָה (וְעָשׂוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ) זֵייא זָאלֶן מַאכְעֶן נָוָם אִיךְ הָאבּ דִיךְ גֶעבָּאטֶען: (ז) (וְאֶת הָאָרֹן לָעֵדוּת). מֵיינְט מֶען (לְצוֹרֶךְ לוּחוֹת הָעֵדוּת) מֶען זָאל מַאכֶען דֶעם אָרוֹן מֶען דַארְף אַרֵיינְלֵייגֶען אִין אִים דִיא לוּחוֹת הָעֵדוּת: (ח) (הַטְּהוֹרָה). דִי רֵיינֶע (עַל שֵׁם זָהָב טָהוֹר) ווייל זִיא אִיז גֶעמַאכְט פוּן רֵיין גָאלְד, דְרִיבֶּר רוּפְט מֶען אִיר דִיא "רֵיינֶע" מְנוֹרָה: (י) (וְאֵת בִּגְדֵי הַשְּׂרָד). זָאגְט רש"י (אוֹמֵר

דעת זקנים מבעלי התוספות

שכן בא לכפר על מעשה העגל לכן נזכר כאן במשכן
ואת בגדי השרד. פרש"י דאין זה בגדי כהונה אלא בגדי
ת וארגמן האמורים בפרשת מסעות דכתיב ופרשו עליו

שפתי חכמים

לעשות מלאכתי למי קראתי את בצלאל: ת שלא תאמר שכולם יהיו עם בצלאל לעזרה לאם כן למה פי' את אהליאב יותר משאר חכמי לב לכן פי' לו' שאהליאב יעזור את בצלאל בכל מלאכה שהוא עוסק בעצמו אבל שאר חכמי לב יהיו עוסין מכל המלאכה אשר יתנו להם ל ואהליאב וסיפ"ר הכתוב כן הוא ראה קראתי בשם בצלאל וגו' וגם נתתי אתו את אהליאב וגו' ועוד כל שאר חכמי לב הנמלאים ם עם כל אותן שנתתי חכמה בלבם ועשו את כל אשר צויתיך: א דק"ל דמשמע דבאר הכלים לא היו טהורים ל"פ שר"ל מזוקק לא טהור

פירוש לתורת אלהים

פִילֶן דִי אֲבָנִים טוֹבוֹת אוּנ צוּ אַיין זֶעצֶן זֵיי אִין
צְרִי קֶעסְטְלֶךְ וּבַחֲרֹשֶׁת עֵץ אוּנ אִין מֵייסְטֶער שׁאפְט
הָאלְץ לַעֲשׂוֹת צוּ מַאכִין בְּכָל מְלָאכָה אִין אַלֶערְלֵיי
אכוּת: (ו) וַאֲנִי אוּנ אִיךְ הִנֵּה אִיךְ הָאבּ גִיגֶעבֶּען
ט אִים אֵת אָהֳלִיאָב דֶער זוּהְן פוּן אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה
צוּא דֶעם שֵׁבֶט דָן וּבְלֵב אוּנ אִין דֶעם הַארְצֶן כָּל
אַלֵי קְלוּגֵי הֶערְצֶער וָוָס זֶענֶן פַר הַאנְדֶן צְווִישֶׁן
ךְ נָתַתִּי חָכְמָה אוּנ צוּ אַלֶע וָוָס אִיךְ הָאבּ אִין אִים
גֶבֶּן קְלוּגְשַׁאפְט וְעָשׂוּ אוּנ זֵייא זָאלֶען מַאכֶן אֵת
ע וַאסֶן וָוָם אִיךְ הָאבּ דִיר גִיבָּאטֶן: (ז) אֵת אוֹהֶל
ד דֶעם אוֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת הָאָרוֹן אוּנ דֶעם אָרוֹן לָעֵדוּת

פוּן דִי לוּחוֹת וֶועגֶן וְאֵת אוּנ דֶעם כַּפּוֹרֶת וָואס אוֹיף
אִים אִיז וְאֵת אוּנ אַלֶע כֵּלִים פוּן דֶעם גִיצֶעלְט:
(ח) וְאֵת הַשֻּׁלְחָן אוּנ דֶעם טִישׁ וְאֵת כֵּלָיו אוּנ זַיינֶע כֵּלִים
וְאֵת הַמְּנוֹרָה אוּנ דִי מְנוֹרָה הַטְּהוֹרָה וָוָס זִי אִיז גְמַאכְט
גִיוָוארֶען פוּן רֵיין אוּנ לוּטִיר גָאלְד וְאֵת אוּנ אַלֶע
אִירִי כֵּלִים וְאֵת מִזְבַּח הַקְּטוֹרֶת אוּנ דֶעם מִזְבֵּחַ וָואס
מֶען זָאל אוֹיף אִים מַקְטִיר קְטוֹרֶת זַיין: (ט) וְאֵת
מִזְבַּח הָעוֹלָה אוּנ דֶעם מִזְבֵּחַ וָוָס מֶען זָאל אוֹיף אִים
מַקְרִיב זַיין עוֹלוֹת וְאֵת הַכִּיּוֹר אוּנ דֶעם הַאנְט פַאס
וְאֵת כַּנּוֹ אוּנ זַיין פוּס: (י) וְאֵת בִּגְדֵי הַשְּׂרָד אוּנ דִיא
קְלֵיידֶער פוּן דִינְסְט וָוָס מֶען הָט מִיט זֵיי צוּ גֶעדֶעקְט

אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כָמוֹהָ לְהָרִיחַ בָּהּ וְנִכְרַת מֵעַמָּיו: ס
לא א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה: ג וָאֲמַלֵּא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה וּבִתְבוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל־מְלָאכָה: ד לַחְשֹׁב מַחֲשָׁבֹת לַעֲשׂוֹת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת: ה וּבַחֲרֹשֶׁת אֶבֶן לְמַלֹּאת וּבַחֲרֹשֶׁת

אונקלוס

דִּי יַעְבֵּד דִּכְוָ
לַאֲרָחָא בַהּ וְיִשְׁ
מֵעַמֵּהּ: א וּמַלִּיל יְיָ
מֹשֶׁה לְמֵימַר: ב
דְּרַבֵּיתִי בְשׁוּם בְּצַ
בַּר אוּרִי בַר חוּר לְשִׁבְ
דִיהוּדָה: ג וְאַשְׁלֵ
עִמֵּהּ רוּחַ מִן קֳדָ
בְּחָכְמְתָא וּבְסוּכְלְ
וּבְמַדַּע וּבְכָל עֲבִידָ
ד לְאַלָּפָא אוּמָנָוָן לְמֶעְ
בְּדַהֲבָא וּבְכַסְ
וּבִנְחָשָׁא: ה וּבְאֻמָּ
אֶבֶן טָבָא לְאַשְׁלָ

תו"א להם קראתי ברכות נה: כל
סנהדרין סט: ואמלא אותו ברכו

בעל הטורים

(ד) לחשוב מחשבת. חסר ו' שכו' ימים יש לחשוב ולעשות ולא בשביעי:

רש"י

לך לה'. שלא ק תעשנה אלא ר לשמי: (לח) להריח בה. אבל עושה אתה במתכונתה משלך כדי למוכור: (ב) קראתי בשם. לעשות ש מלאכתי בצלאל: (ג) בחכמה. מה שאדם שומע דברים מאחרים ולמד: ובתבונה. מבין דבר מלבו מתוך דברים שלמד: ובדעת. רוח הקדש: (ד) לחשוב מחשבת. אריגת מעשה חושב: (ה) ובחרשת. לשון אומנות כמו (ישעיה מ) חרש חכם ואונקלוס פירש ושנה בפירושן שאומן אבנים קרוי אומן וחרש עץ קרוי נגר: למלאת. להושיבה במשבצת שלה במלואה לעשות המשבצת למדת מושב האבן ועוביה:

בית יהודא

תִּהְיֶה לְךָ לַה'). דִי בְּשָׂמִים זָאלֶן זַיין הֵיילִיג צוּ הקב"ה (שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂנָּה אֶלָּא לִשְׁמִי) דוּ זָאלְסְט מַאכְעֶן דִי בְּשָׂמִים וֶועגֶן דֶעם נָאמֶן פוּן הקב"ה: (לח) וְלְהָרִיחַ בָּהּ). זָאגְט רש"י (אֲבָל עוֹשֶׂה אַתָּה בְּמַתְכֻּנְתָּהּ מִשֶּׁלְּךָ כְּדֵי לְמָכְרָהּ לְצִבּוּר) אָבֶּער דוּ מֶעגְסְט מַאכֶען אַזֶעלְכֶע מִינִים בְּשָׂמִים אוּנ אִין דֶעם זֶעלְבִּיגֶן צָאהְל פוּן דַיין גֶעלְט אוּב דוּ ווילְסְט דִי בְּשָׂמִים פַארְקוֹפֶן אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ: (ב) וְקָרָאתִי בְשֵׁם). אִיךְ הָאבּ גֶערוּפֶן מִיט אַנָאמֶן (לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתִּי) צוּ טָאהְן מַיין אַרְבֶּעט (אֶת בְּצַלְאֵל) דֶעם בְּצַלְאֵל: (ג) וּבְחָכְמָה). זָאגְט רש"י (מַה שֶּׁאָדָם שׁוֹמֵעַ דְּבָרִים מֵאֲחֵרִים וְלָמֵד) נָוּס אַמֶענְטְשׁ הֶערְט אוּנ לֶערְנְט וְקְלוּגֶע רֵייד] פוּן אַנְדֶערֶע מֶענְטְשִׁין אוּנ עֶר קֶען זֵיי, וֶועט עֶר גֶערוּפֶן חָכָם: וּבִתְבוּנָה). מֵיינְט מֶען (מֵבִין דָּבָר מִלִּבּוֹ מִתּוֹךְ דְּבָרִים שֶׁלָּמַד) פוּן דִי זַאכֶען וָוס עֶר הָט גֶעלֶערְנְט, פַארְשְׁטֵייט אַלֵיין צוּ טָאן אַנְדֶערֶע זַאכֶן: וּבְדַעַת). מֵיינְט מֶען רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וָואס מֶען זָאגְט אִים פוּן הִימֶל: (ד) וַלַחְשֹׁב מַחֲשָׁבוֹת]. מֵיינְט מֶען (אֲרִיגַת מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב) טָאפִּיל גֶיוֶועבְּט, צְווֵיי זַייטִיג, יֶעדֶער זַייט אִיז אַנְדֶערְשׁ גֶעוֶועבְּט: (ה) וּבַחֲרֹשֶׁת). (לְשׁוֹן אוּמָנוּת) אַמֵייסְטֶער וֶוערְט גֶערוּפֶן חָרָשׁ (כְּמוֹ) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (חָרָשׁ חָכָם) אַקְלוּגֶער מֵייסְטֶער (וְאוּנְקְלוֹס פֵּירֵשׁ וְשָׁנָה בְּפֵירוּ[שָׁן]) דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט נִיט בֵּיידֶע וֶוערְטֶער חָרָשׁ גְּלַייךְ (שֶׁאוּמָן אֲבָנִים קָרוּי אוּמָן) דֶר מֵייסְטֶער וָואס אִיז אַשְׁטֵיין־קְרִיצֶ[ער] וֶוערְט גֶערוּפֶען אוּמָן (וְחָרַשׁ עֵץ) אוּנ דֶר מֵייסְטֶער וָוס אִיז אַהָאלְץ־אַרְבֶּעטֶר (קָרוּי נַגָּר) וֶוערְט גֶערוּפֶען נַגָּר: וְלְמַלֹּאת (לְהוֹשִׁיבָהּ בְּמִשְׁבֶּצֶת שֶׁלָּהּ בִּמְלוּאָהּ) עֶר זָאל קֶענֶען אַרַיינְזֶעצֶן דִיא בְּרִילַאנְטֶען אִין דִי גָאלְדֶענֶע קֶעסְטֶעלִיךְ פוּהְל מַאכֶן דָאס קֶעסְטֶעלֶע (לַעֲשׂוֹת הַמִּשְׁבֶּצֶת לְמִדַּת מוֹשַׁב הָאֶבֶן וְעָבְיָהּ) מֶען זָאל מַאכֶן דָם גָאלְדֶענֶע קֶעסְטֶעלֶע צוּ דֶ[ר] מָאס פוּן שְׁטֵיין, צוּ דִי לֵיינְג אוּנ דִי בְּרֵייט אוּנ דִיא גְרֶעבּ פוּן שְׁטֵיין, דֶר שְׁטֵיין זָאל גוּט אוּנ פֶעסְט זִיצֶען:

שפתי חכמים

אמר ולמה נקרא אהל מועד לפי שכל מקום וכ"ז שאני קובע לך לדבר עמך אינו אלא שמה: ק כלומר לא לי כמשמעו דכתיב אם ארעב לא אומר לך. (ג"א) דאל"כ הא כבר כתיב קדש קדשים תהיה לכם: ר לדברי הג"א א"ש מה שלא פירש"י כן על לי דכתיב גבי שמן המשחה: ש דק"ל דהל"ל קראתי לבצלאל ומפ' שה"פ קראתי בו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ב) בצלאל בן אורי בן חור. לכך הזכיר בבצלאל אבי אביו שלא הזכיר באהליאב אלא אביו לפי שחור נהרג על מעשה הע

פירוש לתורת אלהים

כמוה אַמֶענְשׁ וָוס עֶר וֶועט מַאכֶן אַזוֹ אַגְלַייכֶן ווִי דִי קְטֹרֶת לְהָרִיחַ בָּהּ צוּא שְׁמֶעקֶין אִין אִיר וְנִכְרַת מֵעַמָּיו זָאל עֶר וֶוערֶן פַאר שְׁנִיטֶן פוּן זַיין פָאלְק: (ב) רְאֵה זֶעה קָרָאתִי אִיךְ הָאבּ גֶרוּפֶען בְּשֵׁם מִיט דֶעם נָאמֶען בְּצַלְאֵל וָוס עֶר אִיז דֶר זוּהְן פוּן אוּרִי דֶר זוּהְן פוּן חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה צוּא דֶעם שֵׁבֶט יְהוּדָה: (ג) וָאֲמַלֵּא אֹתוֹ אוּנ אִיךְ הָאבּ אִים דֶער פִילְט רוּחַ אֱלֹהִים מִיט דֶעם רוּחַ נְבוּאָה פוּן גָאט בְּחָכְמָה מִיט קְלוּגְשַׁאפְ[ט] וּבִתְבוּנָה אוּנ מִיט פַר שְׁטַאנְד וּבְדַעַת אוּנ מִיט וְויסֶ[ענְ]שַׁאפְט דָם מֵיינְט מֶען רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ וּבְכָל מְלָאכָה אוּ[נ] מִיט אַלֶערְלֵייא מְלָאכוֹת: (ד) לַחְשֹׁב מַחֲשָׁבוֹת צוּ[א] מֵייסְטֶערֶן מֵייסְטֶער שַׁאפְט לַעֲשׂוֹת צוּ וֶוערְקֶן בַּזָּהָב אִי[ן] גָאלְד וּבַכֶּסֶף אוּנ אִין זִילְבֶּר וּבַנְּחֹשֶׁת אוּנ אִין קוּפֶּר (ה) וּבַחֲרֹשֶׁת אוּנ אִין מֵייסְטֶער שַׁאפְט אֶבֶן לְמַלֹּאת צ[וּ]

בב דְּבֵי קוּדְשָׁא :
תִשְׁחוֹק מִנַּהּ וְתַדִּיק
ןְ מִנַּהּ קֳדָם סַהֲדוּתָא
שְׁכַּן זִמְנָא דִּי אֱזַמֵּן
מְרִי לָךְ תַּמָּן קֹדֶשׁ
שִׁין תְּהֵי לְכוֹן :
קְטֹרֶת בּוּסְמִין דִּי
בֵד בִּדְמוּתַהּ לָא
בְדוּן לְכוֹן קוּדְשָׁא
לָךְ קֳדָם יְיָ : לח גְּבַר

טָהוֹר קֹדֶשׁ : לו וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק
וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֹהֶל
מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה קֹדֶשׁ
קָדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם : לז וְהַקְּטֹרֶת
אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּמַתְכֻּנְתָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ
לָכֶם קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לְךָ לַיהוָה : לח אִישׁ

תו"א ושחקת ממנה יומא מה כריתות ו : והקטרת אשר כריתות ה ו : במתכנתה כריתות ה : לא תעשו שם :

בעל הטורים

(לה) רוקח . ב' נגלים . מעשה רוקח . זבובי מות וגו' שמן וזהו שדרשו רבותינו שהיו מרננים אחר הקטורת לו' בה מתו נדב אל בה מתו עדת קרח שנא' מות גבי רוקח דהיינו קטורת וא"ל משה ראו שאין הקטורת ממית אלא אדרבה מחיה שנא' ויתן את רת ויכפר על העם דכתיב טהור קדש אלא החטא ממית : (לז) והקטורת אשר תעשה. י"א תיבות בפסוק זה כנגד י"א סמים שבקטורת :

רשב"ם

(לו) ושחקת ממנה וגו'. לקיים ביום הכפורים מה שכתוב באחרי מות וקטורת סמים דקה והביא מבית לפרוכת :

רש"י

שדומה לו (יונה א) וייראו המלחים (יחזקאל כז) מלחיך ליך על שם שמהפכין את המים במשוטות כשמנהיגים הספינה כאדם המהפך בכף בילים טרופית לערבן עם וכל דבר שהאדם רוצה לערב יפה יפה מהפכו באצבע נוך: ממלח טהור קדש. ממולח יהיה וטהור יהיה יהיה: (לו) ונתתה ממנה וגו'. היא קטרת שבכל יום שעל מזבח הפנימי שהוא באהל מועד : אשר אועד שמה. כל מועדי דבור שאקבע לך אני קובעם לאותו : (לז) במתכנתה. במנין סממניה: קדש תהיה

בית יהודא

ער גוט אויסמישן אלע מינים בשמים צוזאמן, זאגט רש"י (ואומר אני) איך זאג (שדומה לו ויראו המלחים) דער ווארט המלחים איז גלייך צו דעם ווארט ממלח, המלחים איז דערטייטש די מישערס, די מאטראזין וואס מישען אין דיא וואסער מיט די וויאסלעס, נאך שטייט אין פסוק מלחיך וחובליך, די מישערס אונ דיא שטריק-ציהערס (על שם שמהפכין את המים במשוטות כשמנהיגים את הספינה) ווייל די מאטראזין וואס פירן די שיפקערין אונ מישן אין וואסער מיט וויאסלעס (כאדם המהפך בכף ביצים טרופות לערבן עם המים) ווי אמענטש מישט מיט אלעפיל צושלאגענע אייער
אל זיי צו מישן מיט וואסר, קערט ער מיט די לעפיל פון אויבין אונטען אונ פון אונטען אויבן, עס זאל גוט אוים־
ישט ווערען (וכל דבר שאדם רוצה לערב יפה יפה מהפכו באצבע או בכף) אונ יעדער זאך וואס אמענטש וויל גוט אומ־
ען קערט ער דם מיט דעם פינגער אדער מיט אלעפיל, ממלח מיינט מען אויך עס זאל זיין גוט אויסגעמישט :
ת טהור קודשו. זאגט רש"י (ממלח יהיה) דיא בשמים זאלן זיין גוט געמישט (וטהור יהיה) אונ זאלן זיין ריין פון
אה (וקודש יהיה) אונ זאלען זיין הייליג : (לו) ונתתה ממנה וגו'. זאגט רש"י (היא קטורת שבכל יום ויום) דאס איז
קטורת וואס מען רייכערט אלע טאג (שעל מזבח הפנימי שהוא באהל מועד) אויף דעם אינוועייניגסטן מזבח וואס ער
גשטאנען אין אהל מועד: ואשר אועד לך שמה. הקב"ה הט גיזאגט צו משה (כל מועדי דבור שאקבע לך) אלע צייטען
איך וועל בעשטימען מיט דיר צו ריידען (אני קובעם לאותו מקום) וועל איך זיי בעשטימען צו דעם ארט : (לז) ובמתכנתה.
איר צאהל (במנין סממניה) אין דעם צאהל פון די עלעף מינים בשמים וואס שטייט פריער אין דיא פסוקים : נ-ודש

שפתי חכמים

את רש"י מדלא כתיב סמים סמים גבי הדדי בתחלה או בסוף כתיב כאן אלא לרבות עוד כמו אלו • ע דק"ל דל' ועשית אינו על מלת טהור קודם מפני שהטהרה והקדושה הן העדר שלא ישתמשו בהן בטומאה ולא ישתמשו בה בחול ועז"פ ממולח יהיה וטהור וקודש יהיה כלו' ממולח ע"י עשייה וטהור וקודש יהיה מאליו : פ כלו' לא שצריך שינית ממנה לפני העדות למשמרת אלא להקטיר וכו' : צ כאו

פירוש לתורת אלהים

בן ממלח עס זאל זיין גמישט טהור קודש אונ עס
זיין ריין אונ הייליג : (לו) ושחקת ממנה אונ דוא
סט דם צו רייבן גאנץ דין ונתתה אונ דו זאלסט
פון געבען לפני פאר דעם בצייגניש באוהל מועד
אוהל מועד אשר וואס איך וועל מיך צוא דיר
עטיגן דארט קודש גאנץ הייליג זאל דם זיין צו
אייך : (לז) והקטורת אונ די קטורת פון די גווערצן
אשר תעשה וואס דו וועסט מאכין במתכנתה מיט דער
צאל פון אירע גווערצן לא זאלט איר ניט מאכן צו
אייך קודש הייליג זאל דם זיין צו דיר פר גאט די
קטורת זאלסטו נאר מאכן פר מיר גאט וועגין אונ
ניט פון קיין אנדרע זאך וועגין : (לח) איש אשר יעשה

ענני

זאלן זיי צוטיילן אין פיר טייל, פיר מאהל צו צעהן, אונ ערע צעהן מעשטען זאלן גיין אין איין אנדער ווינקול פון אס, אין די אלע פיר ווינקלען פון שטאט מיט איין מאהל, זאלן זאגען די פרשה פון קטורת מיט גרוס כוונה, ווערט שהערין די מגפה, זיי האבן אזו גיטאן אונ די מגפה האט געהערט, אונ ווען דר בית המקדש איז גיוועזן האבען דיא ים מקריב גוועזן קטורת, יעדר כהן הט מקריב גוועזן קטורת

קטורת

נאר איין מאהל אין זיין גאנצין לעבן, ווייל ער איז באלד רייך גיווארען, האט מען אים ניט געלאזין נאך אמאהל מקריב זיין קטורת, אנדערע כהנים זאלן אויך רייך ווערען, דריבער זאל יעדער יוד זיין געהיט צו זאגען דיא פרשה קטורת אלע טאג מיט דיא פרשה פון קרבן תמיד פריה אונ פארין נאכט מיט גרוים כוונה וועט ער זוכה זיין צו לאנג לעבען אונ צו הצלחה בכל אשר יפנה :

בַּד בְּבַד יִהְיֶה: לה וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת רֹקַח מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ מְמֻלָּח

במתקל יהי: לה ותעביד יתה קטורת בוסם עובד בוסמנין ...

תו"א בד בבד יהיה כריתות ס:

רשב"ם

ויאמר אלהים אל נח זאת אות הברית אשר הקימותי וגו': (לה) ממולח. מעורב כמנהיגי ספינות בים שקורין מלחים מפני שמערבים המים בלכתם:

בעל הטורים

ונתת על המערכת לבונה זכה. ותפלתי זכה. זש"ה תכון תפלתי לפניך שהתפלה דומה לקטורת כשם שזה זכה כך התפלה צריכה

בית יהודא

פסוק הט געבאטן מען זאל די חלבנה אויך געבען צו די קטורת (ללמדנו) אונז צו לערנען (שלא יקל בעינינו לצרף עמנו באגודת תעניותינו ותפלותינו את פושעי ישראל שיהיו נמנין עמנו) עס זאל ביי אונז ניט זיין אגרינגע זאך, נאר אנייטיגע זאך, מען זאל ביי אונזערע תעניתים אונ תפלות מיט נעמען צו אונז די פושעי ישראל זיי זאלען געציילט ווערן מיט אונז צום דאווענן: (סמים). (אחרים) נאך אנדערע מינים בשמים: ולבונה זכה. זאגט רש"י (מכאן למדו רבותינו) פון דאנען האבן אונזערע רבנים געלערנט (י"א סממנים נאמרו לו למשה בסיני) הקב"ה הט געזאגט צו משה אויף דעם בארג סיני עלעף מינים בשמים זאל זיין אין דיא קטורת, (מעוט סמים שנים) אז עס שטייט סמים, מיינט מען ניט ווייניגער ווי צוויי מינים בשמים, נטף, שחלת, חלבנה, איז דריי מינים בשמים, צו זאמען איז פינף מינים בשמים, אז עס שטייט נאך אמאהל סמים (לרבות עוד כמו אלו) מיינט מען נאך אמאהל אזוי פיל, איז נאך אמאהל פינף (הרי עשר) איז צעהן מינים בשמים (ולבונה) אונ די בשמים וואס הייסט לבונה (הרי י"א) איז עלף מינים ב(שמים) (ואלו הן) דאס זענען די עלעף מינים בשמים הצרי והצפורן, החלבנה והלבונה, מור וקציעה, שבולת נרד ו(כרכום) (הרי שמונה) איז אכט מינים בשמים (שהשבולת ונרד אחד) וואראום שבולת אונ נרד איז איין מין בש(מים) (ד)ומה לשבולת) דער בשמים נרד וואקסט ווי אזאנג, אונ נאך דריי מינים בשמים הקשט, והקלופה, והקנמון (הר(י)) איז עלעף מינים בשמים, זאגט רש"י בורית כרשינה (אינו נקטר) האט מען ניט געריי(כערט) (אלא בו שפין את ה)לבנה שתהא נאה) מיט דעם בורית כרשינה האט מען געריבן, געפוצט, די בשמים צפורן זיא זאל ווערן אונ שיין: (בד בבד יהיה). זאגט רש"י (אלו הארבעה הנזכרים כאן) די פיר מינים בשמים וואס זענען דא דערמאנט (יה(יו)) משקל במשקל) זאלען זיין גלייך אין די וואג (כמשקלו של זה כך משקלו של זה) וויפיל דר מין וועגט זאל דר אנד(ערע) מין אויך וועגן (וכן שנינו) אונ אזוי האבען מיר געלערנט הצרי והצפורן החלבנה והלבונה (משקל שבעים מנה), די פיר מינים בשמים האט יעדר מין געוואגן זיבציג פונט, זאגט רש"י (ולשון בד נראה בעיני שהוא לשון) בד ווארט בד איז דערטייטש, אליין, אאיינציגער (אחד באחד יהיה) עס זאל זיין איינס גלייך ווי דאס אנדער(ע) (כמו זה) דר מין זאל וועגן אזוי פיל ווי דער מין, די אלע פיר מינים זאלן וועגן גלייך: (לה) וממלח. זאגט רש"י (כתרגומו) ווי דר תרגום טייטשט (מעורב) געמישט (שיערב שחיקתן יפה יפה זה עם זה) ווען דיא בשמים וועלען זיין געשטו(סן)

רש"י

הקטורת ללמדנו שלא יקל בעינינו לצרף עמנו ב(אגודת) תעניותינו ותפלותינו את פושעי ישראל שיהיו נמנין ע(מנו): סמים. אחרים: ולבנה זכה. (כריתות ו) מכאן רבותינו י"א סממנין נאמרו לו למשה בסיני מיעוט שנים נטף ושחלת וחלבנה ג' הרי ה'. סמים לרבות כמו ה' אלו הרי עשר. ולבונה הרי י"א ואלו הן הצרי וה(צפורן) החלבנה והלבונה מור וקציעה שבולת נרד וכרכם ה(רי ח') שהשבולת ונרד אחד שהנרד דומה לשבולת. הקושט והק(לופה) והקנמון הרי י"א. בורית כרשינה אינו נקטר אלא בו (שפין) את הצפורן ללבנה שתהא נאה: בד בבד יהיה. (אלו) הארבעה הנזכרים כאן יהיו שוין משקל במשקל כמשק(לו של) זה כך משקלו של זה וכן שנינו הצרי והצפורן ה(חלבנה) והלבונה משקל שבעים שבעים מנה ול' בד נראה בעיני (שהוא) ל' יחיד אחד באחד יהיה זה כמו זה: (לה) ממ(לח) כתרגומו מעורב שיערב שחיקתן יפה יפה זה עם זה

שפתי חכמים

ג דולה ואפי' כהן הדיוט זר ואפי' כ"ג ומלך שגם הם עלו"ם אחרי המשח ן לכהונה ולמלכות נקראו זרים: מ דאל"כ לחשוב חלבנה בראש א' בסוף ולא בתוכם: נ [ג"א] כדי שיראה הש"י שגם הפושעים חוזרים בתשובה וירחם עלינו: ס וא"ת מנ"ל לרבות כאלו דלמא לא מרבה אלא שנים כמו סמים הראשון דהיינו מרבה אלא תרי וי"ל שעשוי משקלות רבות זה לתוך זה קטן לתוך גדול

דעת זקנים מבעלי התוספות

תבנית היכל ולא מנורה של שבעה: (לד) בד בבד. בפר(ק) דכריתות אמרו שלא יניח משקל במשקל ופרש"י שלא כדרך השוקלים כששוקלין דבר אחד ורוצין לשקול לדבו(ר) כזה נוטלין מן המאזנים את החפץ ששקלו ואחר כן שוקלי(ן) אותו דבר ששקלו החפץ שרוצין לשקול. ויש מי שפירש יניח משקל במשקל כדרך שעושין במשקל המאר"ק וכזה לא יעשה וזה לא הבנתי אמאי לא יעשה כן:

ליקוטי יקרים

(לה) ממלח טהור קודש. עס זאל זיין צו מישט ריין אונ הייליג.

דר אור החיים הקדוש שרייבט די טייטש פון (טהור) איז אז מען זאל נים אנזעהן קיין צוויי ערליי פארבן אין די קטורת ווייל עס זענען געווען עלף ערליי מינים אונ איטליכם מין בשמים הט זיך מן הסתם איין אנדר פארב קאן זיך נאך מאכען אז מען זאל אן זעהן צוויי ערלייא פארבין, כלומר אויף איין זייט וועט ער זעהן איין פארב פון רוט אונ אז ער וועט איין מיש טאן מיט דר האנד אדער מיט איין לעפיל וועט ער זעהן איין פארב איבר דעם האט נאט אן געזאגט צו משה אז דיא קטורת זאלן זיין צו מישט גאר ריין אונ דאס איז איין קונסטליכע ז(אך) נים איטליכר טויג צו דעם גאר די פרעגלערס:

פירוש לתורת אלהים

אנדערי געווערצן ולבונה זכה אונ לוטערען ווא(ר)... אונ דיא פיר ערליי געווערצען זאלן גלייך וו(עגן) (לה) ועשית אותה אונ זאלסט דיא קטורת מ(אכן) אמישונג פון געווערצן מעשה אזו וויא אפטייק(ער)

ענ י נ י קטורת

אין די בתי מדרשים אונ וועלן זאגן די פרשה פון קטורת מיט גרוים כוונה, וועט דיא מגפה בטל ווערען, רבי אחא איז אמאל געקומן אין די שטאט תרשא אונ איז געוועזן אין אגאסט הויז, האבן די מענטשן פון שטאט געזאגט ווייל אין די שטאט איז געקומן אגרויסר מאן וועלן מיר גיין צו אים בעטין ו(אז) אונז העלפין מיר זאלן נים פארלארן ווערן פון די מגפה איז ביי אונז אין שטאט שון זיבן טאג אונ זיא ווערט אל(ץ) שטארקער, הט רבי אחא געזאגט זיי זאלן נעמען פערציג מ(ענטשן)

תה קוּדְשָׁא הוּא
דְשָׁא יְהֵי לְכוֹן: לג גְּבַר
יְבַסֵּם דִּכְוָתֵהּ וְדִי יִתֵּן
הּ עַל חִלּוֹנָי וְיִשְׁתֵּיצֵי
עַמֵּהּ: לד וַאֲמַר יְיָ
שֶׁה סַב לָךְ בּוּסְמִין
טוֹפָא וְטוּפְרָא
לְבֶנְתָּא בּוּסְמִין
בוֹנְתָא דָכִיתָא מַתְקַל

קֹ֣דֶשׁ ה֔וּא קֹ֖דֶשׁ יִהְיֶ֥ה לָכֶֽם׃ לג אִ֚ישׁ
אֲשֶׁ֣ר יִרְקַ֣ח כָּמֹ֔הוּ וַאֲשֶׁ֥ר יִתֵּ֛ן מִמֶּ֖נּוּ
עַל־זָ֑ר וְנִכְרַ֖ת מֵעַמָּֽיו׃ ס לד וַיֹּאמֶר
יְהוָ֨ה אֶל־מֹשֶׁ֜ה קַח־לְךָ֣ סַמִּ֗ים נָטָ֤ף ׀
וּשְׁחֵ֙לֶת֙ וְחֶלְבְּנָ֔ה סַמִּ֖ים וּלְבֹנָ֣ה זַכָּ֑ה

תו"א קודש יהיה כריתות ו: ואשר יתן כריתות סס מעילה יח: קח לך סמים יומא ג כריתות ו:

בעל הטורים

קודש הוא קודש יהיה לכם. בגימטריא למלכות בית דוד: (לד) קח סמים. ס"ת חכם חמרא וריחני פקחין: זכה. ג' במס' ולבונה זכה

רשב"ם

(לג) ואשר יתן ממנו. משמן שעשה משה: (לד) סמים. כבר פירשתיו למעלה: סמים ולבונה זכה. לפי הפשט בתחלה כלל קח לך סמים ופירש מה הם סמים נטף ושחלת וחלבנה הרי אלו סמים שצויתי שתקח לך. ועוד קח לבונה זכה. הפשט לבונה זכה אינה סמים וסמים אחרון הן היו הסמים ראשון שבפסוק וכן דרך מקראות כולל ומפרש וחוזר ואומר הרי לך כלל שאמרתי לך. וכן בנח

רש"י

לפי מדת הין י שמן אבל אם פחת או רבה סממנין לפי
הין שמן מותר ואף העשוי במתכונתו של זה אין הסך
חייב אלא הרוקחו: ובמתכנתו. ל' חשבון כמו
ות ה) מתכנת הלבנים וכן במתכונתה של קטורת:
ואשר יתן ממנו. מאותו כ של משה: על זר. שאינו
כהונה ל ומלכות: (לד) נטף. הוא צרי ועל שאינו
שרף הנוטף מעצי הקטף קרוי נטף ובלע"ז גומ"א
מיא) והצרי קורין לו טריאק"ה (טהעריאק): ושחלת.
כשם חלק ומצהיר כצפורן ובלשון המשנה קרוי צפורן
שתרגם אונקלוס וטופרא: וחלבנה. בשם שריחו רע
ין לו גלבנ"א (גאלבאן) ומנאה הכתוב בין סממני

בית יהודא

מיט דעם זעלבּיגן וואג פון די בשמים אונ נאך די מאס פון
אהין בוימאייל (אבל אם פחת או רבה סממנין לפי מדת הין שמן)
אבער אז ער הט גנומן צו אהין בוימאייל מער בשמים אדער
ווייניגר בשמים ווי משה הט גענומן (מותר) מעג מען (ואף
העשוי במתכונתו של זה) אונ אפילו עס איז געמאכט געווארן
אין דעם צאהל בשמים מיט די מאס בוימאייל ווי משה הט
געמאכט (אין הסך ממנו חייב) דער וואס שמירט זיך מיט דיא
בוימאייל קומט אים ניט כרת (אלא הרוקחו) נאר דער וואס
מאכט דיא בשמים מיט די בוימאייל אים קומט כרת:
ובמתכנתו. (לשון חשבון) מתכנתו איז דערטייטש זיין צאל
(כמו מתכונת הלבנים) דר צאהל ציגול (וכן במתכנתה של
קטורת) ביי קטורת שטייט אוך מען זאל ניט מאכן במתכנתה,
דעם זעלביגן צאהל: (לג) ואשר יתן ממנו. (מאותו של משה) אז ער וועט געבען פון די בוימאייל וואס משה האט
אכט (על זר) אויף אפרעמדין (שאינו צורך כהונה ומלכות) וואס ער איז ניט אכהן אונ ניט אמלך, קומט אים כרת:
נטף. זאגט רש"י (נטף הוא צרי) נטף מיינט מען צרי (ועל שאינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף קרוי נטף) אונ
דער צרי איז אזוי אזאפט וואס עס רינט פון דיא בוימער וואס זייא הייסען קטף, דריבער רופט מען דעם
נטף, ווייל נטף איז טייטש רינען, דס איז גומ"א: ושחלת. דס איז (שו"ש בשם חלק ומצהיר כצפורן) אוואָרציל
מים, ער איז גלאט אונ ווייס וויא נאגיל (ובלשון המשנה קרוי צפורן) אין משניות ווערט דאס גערופען צפורן (וזהו
גם אונקלוס וטופרא) דריבער אויף ושחלת שרייבט דער תרגום אונקלוס וטופרא, נאגיל: וחלבנה. דאס איז (בשם
רע) אמין בשמים וואס האט אשלעכטן ריח, מען רופט דאס גלבנא (ומנאה הכתוב בין סממני הקטורת) אונ דער

דעת זקנים מבעלי התוספות

איש אשר ירקח כמוהו. וכן גבי קטרת לפי שאין דרך
תמש בשרבים של מלך וכן אמרו חז"ל שלא יעשה אדם בית

שפתי חכמים

כמנין זה דהיינו י"ב לוגין וק"ל: י פי' שאלו לא כתב אלא וכמתכונתו
ה"א כיון ששם בו במדת סכום סממניו אע"פ שפחת או רבה סממנין
לפי מדת הין שמן יהא חייב לכך חזר וכתב לא תעשו כמוהו כלו' שאם
או רבה אינו חייב: כ והוא הנזכר לעיל על בשר אדם לא ייסך אלא שחזר וכתב לחייב עליו כרת וכאילו כ' ואשר ייסך על אדם
ת מעמיו אבל הנעשה במתכונתו לא מצינו שהזהיר עליו הכתוב שלא ייסך על בשר אדם ואין עונשין אלא א"כ מזהירין: ל פי' כהונה

פירוש לתורת אלהים

ירן זיך דר מיט קודש הוא ווארום דם איז הייליג
דרום זאל דאס זיין הייליג צו אייך: (לג) איש
אמענש וואס ער וועט מאכען אזוי אגיווערץ
יתן אדר ער וועט געבען פון דעם שמן המשחה
אויף אפרעמדען ונכרת מעמיו זאל ער ווערן פר שניטן
פון זיין פאלק: (לד) ויאמר יי אונ גאט הט גזאגט צו
משה קח לך נעם צו דיר געווערצן נטף טריף געווערץ
ושחלת אונ נעגעלך וחלבנה אונ טייבלם קוט סמים אונ

מצות השם

וויא מען האט געמאכט מען זאל מקטיר זיין קטורת פאר
אונ דער וואס ער האט נאך געמאכט איז ער חייב כרת
אונ דיא מצוה איז נוהג געוועזן ווען דאס בית המקדש
איז געשטאנען:

עניני קטורת

דר זהר זאגט אין סדרה ויקהל, רבי שמעון זאגט ווען די
מענטשין וואסטען וויסען ווי ליב עס איז ביי הקב"ה דיא
ת וואלטען זיי געהאלטען טייער יעדער ווארט פון די קטורת
גאלדענע קרוין אויף דעם קאפ, אונ דר מענטש וואס זאגט
טאג קטורת מיט כוונה, וועט אים זיין גוט אויף די וועלט
אויף עולם הבא אונ ער וועט לאנג לעבן אונ אלע דינים
וועלן אפגעשטאן ווערין פון אים, אונ ער וועט געראטעוועט ווערן
פון גיהנם, רבי פנחס הט געזאגט איך בין אמאל געגאנגען
אין וועג אונ האב געטראפן אליהו הנביא האב איך גזאגט
צו אים זאג מיר אזאך וואס זאל גוט זיין פאר מענטשן, האט
אליהו גזאגט הקב"ה הט גוזר געוועזן ווען עס איז ח"ו אמגפה
אין שטאט, אוב די יודן וועלן זאגן די קטורת אין די שוהלען אונ

אין

כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִקְדָּשׁ׃ ל וְאֶת־אַהֲרֹן
וְאֶת־בָּנָיו תִּמְשָׁח וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם
לְכַהֵן לִי׃ לא וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר
לֵאמֹר שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה
לִי לְדֹרֹתֵיכֶם׃ לב עַל־בְּשַׂר אָדָם לֹא
יִיסָךְ וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ לֹא תַעֲשׂוּ כָּמֹהוּ

קוּדְשָׁא כָּל דְּיִקְרַב בְּ
יִתְקַדַּשׁ׃ ל וְיָת אַהֲרֹן
בְּנוֹהִי תְּרַבֵּי וּתְקַ
יָתְהוֹן לְשַׁמָּשָׁא קֳדָ
לא וְעִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּמַ
לְמֵימַר מְשַׁח רְבוּ
קוּדְשָׁא יְהֵי דֵין קֳדָ
לְדָרֵיכוֹן׃ לב עַל בְּסַ
דַּאֲנָשָׁא לָא יִתְ
וּבִדְמוּתֵיהּ לָא תַעְבְּ

תר״א כל הנוגע זבחים פז: שמן משחת הוריות יא מנחות פט כריתות ה: לדורותיכם הוריות יא כריתות ה: על בשר אדם כריתות ו ז: ובמתכנתו כרית

רשב״ם

(כט) כל הנוגע בהם יקדש לטהר תחלה קודם שיגע בהם לאחר שנמשחו: (לב) ובמתכנתו. בחשבון השמים של פרשה זו:

בית יהודא

מען מעג זיי מקריב זיין אויף דעם מזבח, אויב זייא האבען פאר אנגערירט דעם מזבח זענען זיי געווארען הייליג. זאגט רש״י (כל משיחת משכן וכהנים ומלכים) אלע זאלבונג וואס מען האט געזאלבט, דעם משכן, דיא מלכים, דיא כהנים (מתורגם לשון רבוי) ווערט גרופען אין תרגום „רבוי" גרוסקייט (לפי שאין צורך משיחתן אלא לגדולה) ווייל זייער זאלבונג האט מען נאר גדארפט פון גרוסקייט וועגען (כי כן יסד המלך שזה חנוך גדולתן) ווארום אזו האט הקב״ה גוזר געווען דם זאלבונג (שכירונג) מיט דעם בוימעייל זאל זיין זייער גרויסקייט (ושאר משיחות) אונ אנדערע שמירונג מיט בוימעייל (כמו רקיקין משוחין) ווי עס שטייט אין פסוק רקיקין משוחים, נאך שטייט אין פסוק וראשית שמנים ימשחו (לשון ארמית בהם כלשון עברית) טייטשט דער תרגום ווי דער לשון הק(ודש) ימשח, שמירען: (לא) ולדורותיכם. זאגט רש״י (מכאן למדו רבותינו לומר שכולו קיים לעתיד לבא) פון דאנען הא(בען) די רבנן געלערנט צו זאגען די גאנצע בוימעייל איז געבליבען בעהאלטען ביז צו דיא צייט ווען משיח וועט קומען: (בגימטריא תריסר לוגין הוו), דם ווארט „זה" באטרעפט צוועלף, צו זאגען אז די גאנצע צוועלף לוגין בוימעייל בעהאלטען געווארען ביז צו די צייט ווען משיח וועט קומען, אונ די אלע שמירונג וואס משה האט געשמירט פון בוימעייל האט גאר ניט ווייניגער געמאכט פון דעם בוימעייל, נאר ער איז געבליבען אין גאנצען ווי ער איז געווען פרי(ער): (לב) ולא ייסך. (בשני יודין) דער ווארט ייסך שטייט מיט צוויי יודין (לשון לא יפעל) ער זאל ניט טאן, ער זאל שמירען (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (למען ייטב לך) ער זאל דיר גוטס טאן: ועל בשר אדם לא ייסך. (מן השמן עצמו) פון דעם בוימעייל וואס משה האט געמאכט צו שמירען דעם משכן מיט די כלים מיט די כהנים, זאל ניט געש(מירט) ווערען אויף דם לייב פון איין אנדער מענטש: ובמתכנתו לא תעשו כמוהו. מען מיינט (בסכום סממניו לא תעשו אחר כמ(והו)) איר זאלט ניט מאכען אנדערע בוימעייל מיט דיא זעלבינע מינים בשמים (במשקל סממנים הללו לפי מדת הין שמן)

רש״י

רחוים אף כל ר׳ זוי׳. כל משיחת משכן וכהנים ומלכים מת
לשון רבוי לפי שאין צורך משיחתן אלא לגדולה כי כן
המלך שזה חנוך גדולתן ושאר משיחות כגון רקיקין מ
(עמוס ו) וראשית שמנים ימשחו לשון ארמית בהן כ
עברית: (לא) לדרתיכם. (הוריות יא) מכאן
רבותינו לומר שכולו קיים לעתיד לבא: זה. בגימ׳ ט ת
לוגין הוו: (לב) לא ייסך. בשני יודי״ן ל׳ לא יפע
(דברים ו) למען ייטב לך: על בשר אדם לא ייסך
השמן הזה עצמו: ובמתכנתו לא תעשו כמהו. (כר
ה) בסכום סממניו לא תעשו אחר כמוהו במשקל סמ

שפתי חכמים

אינו דבר בפני עצמו והא דלא פי׳ זה לעיל גבי כל המשיחות וכו׳ עי׳ במ״י: ט וא״ת למה מסכך רש״י הפסוק וי״ל שסתירה הוא ארבותינו שפירשו שכולו קיים לע״ל ומסתמא הם דורשים מדכתיב זה לי לדורותיכם ולא כתיב כזה משמע הגוף של שמן יהיה לי לדור אבל אין זה ראיה ודרשה גמורה דזה לריך לדרשה זו לי׳ דתריס הוו א״נ איפכא דראיה היא לרבותינו כלו׳ לדורותיכם יהיה

פירוש לתורת אלהים

זאלען זיין גאנץ הייליג כל איטליכער וואס רירט אן אין זיי זאל זיין הייליג: (ל) ואת אהרן אונ אהרן אונ זייני זין תמשח זאלסטו אויך זאלבען וקדשת אותם אונ זאלסט הייליגען זייא מיך צוא בדינען: (לא) ואל בני ישראל אונ צו די קינדער ישראל זאלסטו ריידען אזו צו זאגין שמן דם אייל משחת קודש אהייליגע זאלבונג זאל דם זיין צו מיר לדורותיכם צוא אייער גיבי(ן) (לב) על בשר אדם אויף דעם לייב פון אמענשען פון דעם אייל ניט גגאסען ווערען ובמתכנתו אונ זיין צאל פון זיינע געווערצען אונ מיט אזו פיל לא זאלט איר ניט מאכען קיין אנדרען אייל כ אזוי אגלייכען מיט דער וואג פון דיא געווערצן

מצות השם

(קח קט) (על בשר אדם לא ייסך). דאס איז דיא צווייא לא תעשות אז איין מענטש טאר זיך ניט שמירען מיט קיין (שמן המשחה) דאס איז אזויא איין אייל אונ מען טאר ניט נאך מאכען אזוי איין אייל ער זאל זיין אקוראט אזו וויא דער שמן המשחה ווארום דאס איז נאר מען זאל ביט דעם אייל זאלבען אהרן הכהן אויך אנדערע כהנים גדולים ישראלים טארען ניט אונ דיא מצות זענען נוהג גיוועזען ווען ביהמ״ק איז געשטאנען:
(קי) (ובמתכונתו לא תעשו כמוהו). דאס איז דיא לא ת אז קיינער טאר ניט נאך מאכען אקוראט דיא געווע

אזוי

שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ יִהְיֶה׃ כו וּמָשַׁחְתָּ
בוֹ אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת אֲרוֹן הָעֵדֻת׃
כז וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־
הַמְּנֹרָה וְאֶת־כֵּלֶיהָ וְאֵת מִזְבַּח
הַקְּטֹרֶת׃ כח וְאֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־
כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ׃
כט וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם וְהָיוּ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים

ח רְבוּת קוּדְשָׁא
א׃ כו וּתְרַבֵּי בֵהּ יָת
כַּן זִמְנָא וְיָת אֲרוֹנָא
הֲדוּתָא׃ כז וְיָת פָּתוֹרָא
כָּל מָנוֹהִי וְיָת מְנָרְתָא
מָנָהָא וְיָת מַדְבְּחָא
טֹרֶת בּוּסְמַיָּא׃ כח וְיָת
בַּח דַעֲלָתָא וְיָת כָּל
הִי וְיָת כִּיוֹרָא וְיָת
סֵהּ׃ כט וּתְקַדֵּישׁ
הוֹן וִיהוֹן קֹדֶשׁ

רש"י

המעורב בחבירו עד שזה קופח מזה ו או ריח או טעם מרקחת : רקח מרקחת. רקח העשוי ע"י אומנות וכות : מעשה רוקח . שם האומן בדבר : ומשחת בו. כל המשיחות כמין ז כ"ף יונית חוץ משל ם שהן כמין נזר : (כט) וקדשת אותם. משיחה זו קדשתם להיות קדש קדשים ומה היא קדושתם כל הנוגע ל הראוי לכלי שרת משנכנס לתוכו קדוש קדושת הגוף ל ביוצא ולינה וטבול יום ואינו נפדה לצאת לחולין אבל שאינו ראוי להם אין מקדשין ושנויה היא משנה שלימה מזבח מתוך שנאמר (שמות כט) כל הנוגע במזבח יקדש אני בין ראוי בין שאינו ראוי ת"ל כבשים מה כבשים

בית יהודא

אוֹיךְ אוֹיף דֶעם פּוֹעַל, עֶר פַארְשְׁפְּרֵייט דִיא עֶרְד (שֶׁהַטַּעַם לְמַטָּה) בַּיי רוֹקֵעַ אוּנ רוֹגֵעַ שְׁטֵייט דִי נְגִינָה אוּנְטֶען, בַּיי דִי קוּף אוּנ בַּיי דִי ג (וְכָל דָּבָר הַמְעוֹרָב בַּחֲבֵרוֹ) אוּנ יֶעדֶער זַאךְ וָוס אִיז צוּמִישְׁט מִיט נָאךְ אַזַאךְ (עַד שֶׁזֶּה קוֹפֵחַ מִזֶּה) בִּיז דִיא זַאךְ נֶעמְט אַוֶועק פוּן דִיא אַנְדֶערֶע זַאךְ (אוֹ רֵיחַ אוֹ טַעַם) אַרֵיחַ אָדֶער אַטַעַם (קְרוּי מִרְקַחַת) דָם וֶוערְט גֶערוּפֶען מִרְקַחַת : (רוֹקַח מִרְקַחַת). מֵיינְט מֶען (רוֹקַח הֶעָשׂוּי עַל יְדֵי אוּמָנוּת וְתַעֲרוּבוֹת) דִיא בְּשָׂמִים מִיט דִי בּוֹימְאֵייל זָאל זַיין צוּמִישְׁט אוּנ גֶעמַאכְט אַפְּטֵייקַארְסְקֶע: (מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ). וְוי אֵיין אַפְּטֵייקֶער מַאכְט, זָאגְט רַשִׁ"י רוֹקֵחַ מֵיינְט מֶען (שֵׁם הָאוּמָן בַּדָּבָר) דֶעם נָאמֶען פוּן דֶעם אַרְבֶּעטֶער, דֶר נָאמֶען פוּן אַפְּטֵייקֶער אִיז רוֹקֵחַ : (כו) וּמָשַׁחְתָּ בוֹ. זָאגְט

י (כָּל הַמְּשִׁיחוֹת כְּמִין כָּף יְוָנִית) אַלֶע זַאלְבּוּנְג אִיז גִיוֶועְן גֶעשְׁמִירְט דִי בּוֹימְאֵייל וְויא אַגְרִיכִישֶׁע כָּף (חוּץ מִשֶּׁל מְלָכִים כְּמִין נֵזֶר) נָאר מְלָכִים הָט מֶען גֶעזַאלְבְּט גֶעשְׁמִירְט דִיא בּוֹימְאֵייל וְוי אַקְרוֹן : (כט) וְקִדַּשְׁתָּ אוֹתָם). זָאגְט רַשִׁ"י חָה זוֹ מְקַדַּשְׁתָּם לִהְיוֹת קוֹדֶשׁ קָדָשִׁים) דָס זַאלְבּוּנְג הֵיילִיגְט זֵיי זָאלֶען וֶוערֶען גַאנְץ הֵיילִיג (וּמַה הִיא קְדוּשָּׁתָם) וָוס אִיז הֵיילִיגְקַייט (כָּל הַנּוֹגֵעַ בָּהֶם יִקְדָּשׁ) אַלֶיץ וָוס וֶועט זֵייא אָנְרִירֶען זָאל וֶוערֶען הֵיילִיג, זָאגְט רַשִׁ"י מֶען מֵיינְט (כָּל הָרָאוּי שָׁרֵת) אַלֶע זַאכֶן וָוס דַארְפֶען קוּמֶען אִין אַכֵּלִי פוּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִפוּן מִשְׁכָּן) (מִשֶּׁנִּכְנַס לְתוֹכוֹ) וְוי דִיא זַאךְ אִיז נָאר גֶעקוּמֶען אִין דִי כֵּלִי (קָדוֹשׁ כִּקְדוּשַּׁת הַגּוּף) אִיז דִיא זַאךְ בַּאלְד הֵיילִיג גִיוָוארֶען (לְהִפָּסֵל בְּיוֹצֵא) אוֹיבּ מֶען הָט נָאכְדֶעם ךְ אַרוֹיסְגֶעטְרָאגֶען פוּן דִי עֲזָרָה, אִיז זִיא גְוָוארֶען פָּסוּל (וְלִינָה) אָדֶער אֲפִילוּ דִי זַאךְ אִיז נִיט אַרוֹיסְגֶעטְרָאגֶען גִיוָוארֶען י עֲזָרָה, נָאר זִיא אִיז גֶעלֶעגֶען אַגַאנְצֶע נַאכְט בִּיז טָאג נִיט אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ, אִיז זִיא גְוָוארֶען פָּסוּל (וּטְבוּל יוֹם) אַלֶע שִׁין וָואס זֶענֶען גִיוֶוען טָמֵא, הָט זִיךְ גֶעצוֹיגֶען זֵייעֶר טוּמְאָה בִּיז נַאכְט, פַארִין נַאכְט הָאבֶּען זֵיי זִיךְ טוֹבֵל גִוֶועְן, ם אִיז גְוָוארֶען נַאכְט זֶענֶען זֵיי גֶעוָוארִין רֵיין פוּן זֵייעֶר טוּמְאָה, אוּנ פוּן נָאךְ דִי טְבִילָה בִּיז נַאכְט הֵייסְט דֶר מֶענְטְשׁ טְבוּל אוּב דֶר טְבוּל יוֹם הָט אָנְגֶערִירְט אַזַאךְ וָואס אִיז גִיוֶוען אִין אַכֵּלִי פוּן מִשְׁכָּן וֶוערְט דִי זַאךְ פָּסוּל (וְאֵינוֹ נִפְדֶּה לָצֵאת י) נָאכְדֶעם וְוי דִי זַאךְ אִיז גִוֶועְן אִין דִי כֵּלִי פוּן מִשְׁכָּן, קֶען מֶען נִיט דִיא זַאךְ אוֹיסְבַּייטֶען אוֹיף גֶעלְט דִיא זַאךְ זָאל ען צוּרִיק וְוי זִיא אִיז גִיוֶוען נִיט הֵיילִיג נַאֲבָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָהֶם) אָבֶער אַז מֶען הָט אַרֵיינְגֶעלֵייגְט אִין דִי כֵּלִי פוּן אַזוֹ אַזַאךְ וָואס זִיא דַארְף גָאר נִיט קוּמֶען אִין דִי כֵּלִי (אֵין מְקַדֵּשׁ) הֵיילִיגְט זֵיי נִיט דִיא כֵּלִי (וּשְׁנוּיָה הִיא מִשְׁנָה שְׁלֵמָה הַמִּזְבֵּחַ) דֶר דִין אִיז גֶעלֶערוּנְט גִיוָוארֶען אַגַאנְצֶע מִשְׁנָה בַּיי דִי דִינִים פוּן מִזְבֵּחַ (מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר כָּל הַנּוֹגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ) עֶם שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אַלֶע זַאכֶן וָוס וֶועלֶען אָנְרִירֶען דֶעם מִזְבֵּחַ זָאלֶען זַיין הֵיילִיג (שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּין רָאוּי בֵּין שֶׁאֵינוֹ רָאוּי) ט אִיךְ מֵיינֶען סַיי דִיא זַאךְ גִיהֶער צוּם מִזְבֵּחַ, סַיי זִיא גִיהֶער נִיט צוּם מִזְבֵּחַ, אוֹיבּ זִיא הָט אָנְגֶערִירְט דֶעם מִזְבֵּחַ וִיא זַיין הֵיילִיג (תַּלְמוּד לוֹמַר כְּבָשִׂים) זָאגְט דֶער פָּסוּק כְּבָשִׂים, שֶׁעפְּסִין (מַה כְּבָשִׂים רְאוּיִם) אַזוֹ וְוי שֶׁעפְּסִין גִיהֶערֶען מִזְבֵּחַ, מֶען מֶעג דָאךְ שֶׁעכְטִין שֶׁעפְּסִין אוּנ מַקְרִיב זַיין פַר קָרְבָּנוֹת אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ (אַף כָּל רְאוּיִם) אַזוֹ אַלֶע זַאכֶן וָוס

שפתי חכמים

ל: ו כלומר זה נוטל מזה: ז פי' כ"ף יונית שהוא כמו נו"ן שלנו: ח ופי' תמשחם ובזה מתקדשים לא שימשחם וגם יקדשם שהקדוש

פירוש לתורת אלהים

וּנְג רוֹקַח גְוֶוערְצוּנְג מִרְקַחַת אַפְּטֶעקֶערַייא מַעֲשֵׂה אַזוֹ וְוי דִיא אַפְּטֶעקִירְס מַאכֶען שֶׁמֶן אֵייל מִשְׁחַת צוּא אַהֵיילֶעג זַאלְבּוּנְג יִהְיֶה זָאל דָאס זַיין : וּמָשַׁחְתָּ בוֹ אוּנ דוּא זָאלְסְט מִיט דֶעם אֵייל זַאלְבִּין אוֹהֶל מוֹעֵד אוּנ דֶעם אָרוֹן הָעֵדוּת דָם בַּצֵייגְנִישׁ : וְאֶת הַשֻּׁלְחָן אוּנ דֶעם טִישׁ וְאֶת אוּנ אַלִי זַיינִי כֵּלִים

וְאֶת אוּנ דִיא מְנוֹרָה אוּנ אִירֶע כֵּלִים וְאֵת אוּנ דֶעם מִזְבֵּחַ וָואס מֶען הָאט דְרוֹף קְטוֹרֶת מַקְטִיר גִיוֶוען : (כח) וְאֶת אוּנ דֶעם מִזְבֵּחַ וָואס מֶען הָאט אוֹיף אִים מַקְרִיב גְוֶוען עוֹלוֹת וְאֶת אוּנ זַיינִי כֵּלִים וְאֶת אוּנ דֶעם הַאנְד פַאס וְאֶת כַּנּוֹ אוּנ זַיין פוּס : (כט) וְקִדַּשְׁתָּ אוֹתָם אוּנ מִיט דֶעם זַאלְבּוּנְג וֶועסְטוּ זֵיי הֵיילִיג מַאכְן וְהָיוּ זֵיי

בְּשֶׂם חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם׃ כד וְקִדָּה חֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ וְשֶׁמֶן זַיִת הִין׃ כה וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ רֹקַח מִרְקַחַת מַעֲשֵׂה רֹקֵחַ

מַתְקַל מָאתָן וְחַמ
כד וּקְצִיעֲתָא מַתְקַל
מְאָה בְּסִלְעֵי קוּ
וּמְשַׁח זֵיתָא מְלֵא הִ
כה וְתַעְבֵּד יָתֵהּ
רְבוּת קוּדְשָׁא בּו
מְבַסַּם עוֹבַד בּו

רשב"ם (כה) רוקח מרקחת. לפי הפשט כתושים ונתונים בשמן ועירבם יפה:

בית יהודא

בְּריינְגֶען זָאל זַיין צְוֵויי הוּנְדֶערְט פוּפְצִיג (נִמְצָא כּוּלּוֹ חָמֵשׁ מֵאוֹת) איז אין גַאנְצֶען גֶעוֶוען קִנְמָן בֶּשֶׂם פִינְף הוּנְדֶערְט שְׁקָלִים (כְּמוֹ שִׁיעוּר מָר דְרוֹר) אַזוֹי פִיל וִוי דֶר מָר דְרוֹר איז גֶעוֶועֶן, פְרֶעגְט רַשִׁ"י (אִם כֵּן) אוֹיבּ קִנְמָן בֶּשֶׂם איז אוֹיךְ גֶעוֶוען פִינְף הוּנְדֶערְט שְׁקָלִים (לָמָּה נֶאֱמַר בּוֹ חֲצָאִין) פַר וָואס זָאגְט דֶר פָּסוּק מֶען זָאל דָם בְּריינְגֶען אין צְוֵויי הֶעלְפְטֶען, עֶנְפֶערְט רַשִׁ"י (גְּזֵרַת הַכָּתוּב הוּא לַהֲבִיאוֹ לַחֲצָאִין) דִי תּוֹרָה הָט אַזוֹי גֶעבָּאטֶען מֶען זָאל דָם בְּריינְגֶען אין צְוֵויי הֶעלְפְטֶן (לְהַרְבּוֹת בּוֹ ב' הַכְרָעוֹת) מֶען זָאל גֶעבֶּן צְוֵויי אִיבֶּערְוָואגֶען (שֶׁאֵין שׁוֹקְלִין עַיִן בְּעַיִן) וָוארוּם מֶען וֶועגְט נִיט גְלַייךְ אוֹיף גְלַייךְ, נָאר מֶען וֶועגְט אַבִּיסֶעל מֶער וָועט מֶען וֶועגֶן צְוֵויי מָאהל צוּ בִּיסְלַאךְ מֶעהְר (וְכֵן שְׁנוּיָה בִּכְרִיתוֹת) אַזוֹי איז גֶעלֶערוּנְט אין גְּמָרָא כְּרִיתוֹת: וּקְנֵה בֹשֶׂם]. מֵיינְט מֶען (קָנֶה שֶׁל בֹּשֶׂם) רָאר־שְׁטֶעקְלַאךְ מִיט בְּשָׂמִים, זָאגְט רַשִׁ"י (לְפִי שֶׁיֵּשׁ קָנִים שֶׁאֵינָן שֶׁל בֹּשֶׂם) וָוייל עֶס זֶענֶן דָא רָאר־שְׁטֶעקְלַאךְ וָואס זֶענֶען נִיט מִיט בְּשָׂמִים (הוּצְרַךְ לוֹמַר בֹּשֶׂם) דְרִיבֶּר דַארְף דֶר פָּסוּק זָאגֶען דִי רָאר־שְׁטֶעקְלַאךְ זָאל מִיט בְּשָׂמִים: וַחֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם]. צְוֵויי הוּנְדֶערְט מִיט פוּפְצִיג (סַךְ מִשְׁקַל כּוּלּוֹ) אין גַאנְצֶען זָאל נָאר וֶועגֶען צְוֵויי הוּנְדֶערְט מִיט פוּפְצִיג שְׁקָלִים: (כד) וְקִדָּה]. זָאגְט רַשִׁ"י (שֵׁם שׁוֹרֶשׁ עֵשֶׂב) עֶס איז דָא אַוָוארְצִיל פוּן אַזוֹ אַמִין גְרָאז וָוָס קִדָּה (וּבְלָשׁוֹן חֲכָמִים קְצִיעָה) דִיא חֲכָמִים רוּפֶען דֶעם וָוארְצִיל „קְצִיעָה": וְהִין]. (י"ב לוּגִין) הִין איז אַזוֹי אַמָאס וָואס איז גֶעמָאסְטֶען צְוֶועלְף קְוָוארְט (וְנֶחְלְקוּ בּוֹ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל) דִיא חֲכָמִים פוּן דִי גְּמָרָא קְרִיגֶען וִוי מֶען הָט גֶעמַאכְט מִיט בְּשָׂמִים, רַבִּי מֵאִיר זָאגְט (בּוֹ שָׁלְקוּ אֶת הָעִקָּרִין) מֶען הָט גֶעקָאכְט דִי בְּשָׂמִים אין דִי בּוֹימְאֵייל (אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה) רַבִּי יְהוּדָה גֶעזָאגְט צוּא רַבִּי מֵאִיר (וַהֲלֹא לָסוּךְ אֶת הָעִקָּרִין אֵינוֹ סִיפֵּק) דִי בּוֹימְאֵייל איז נִיט גֶענוּג אֲפִילוּ צוּ בֶּעשְׁ מִיט אִים דִי בְּשָׂמִים, אוּנ קָאכְעֶן אין זַיי דִיא בְּשָׂמִים איז גֶעוִוים נִיט גֶענוּג (אֶלָּא שְׁרָאוּם בְּמַיִם שֶׁלֹּא יִבְלְעוּ אֶת נָאר מֶען הָט דִי בְּשָׂמִים גֶעוַוייקְט אין וַואסֶער זַיי זָאלֶען נִיט אַייְנְזַאפֶּען דִי בּוֹימְאֵייל (וְאַחַר כָּךְ הֵצִיף עֲלֵיהֶם הַשֶּׁמֶן) דֶעם הָאט עֶר גֶעגָאסֶען דִי בּוֹימְאֵייל אוֹיף דִיא בְּשָׂמִים (עַד שֶׁקָּלַט הָרֵיחַ) בִּיז דִי בּוֹימְאֵייל הָט אַייְנְגֶעזַאפְּט דֶעם רֵיחַ פוּן דִיא בְּשָׂמִים (וְקִפְּחוֹ לַשֶּׁמֶן מֵעַל הָעִקָּרִין) נָאכְדֶעם הָט מֶען אַרָאפְּגֶענָאסֶען דִיא בּוֹימְאֵייל פוּן דִיא בְּשָׂמִים: (כה) מִרְקַחַת]. זָאגְט רַשִׁ"י (רוֹקַח שֵׁם דָּבָר הוּא) דֶר וָוארְט „רוֹקַח" איז אַנָאמֶען פוּן אַזַאךְ, דִי „אַפְּטֵייק" הֵייסְט „רוֹקַחַת" (וְהַטַּעַם מוֹכִיחַ) דִיא נְגִינָה בַּוַוייזְט אוֹיךְ אַז רוֹקַח איז אַנָאמֶען פוּן אַזַאךְ (שֶׁהוּא לְמַעְלָה) וָוייל דִי נְגִינָה איז בַּייא דֶעם עֶרְשְׁטֶען אוֹת, בַּיי דֶעם ר' (וַהֲרֵי הוּא כְּמוֹ רֶקַע, רֶגַע) דֶער וָוארְט רוֹקַח איז אַזוֹי וִוי דֶר וָוארְט רֶקַע, פַארְשְׁפְּרֵייטוּנְג, סֶעקוּנְדֶע, איז רֶקַע אוּנ רֶגַע גֶעמֶען פוּן אַזַאךְ, אַזוֹי רוֹקַח איז גְלַייךְ וִוי עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען רֶקַח, אַפְּטֵייק (וְאֵינוֹ כְּמוֹ רוֹגַע הַיָּם וּכְמוֹ רוֹקַע הָאָרֶץ) רוֹקַח איז נִיט וִויא רוֹגַע הַיָּם, אוּנ איז נִיט וִוי רוֹקַע הָאָרֶץ, וָוארוּם רוֹגַע הַיָּם, גֵייט אוֹיף פוֹעַל, עֶר טוּהְט, וָוָס טוּהְט עֶר, עֶר שְׁפַּאלְט דֶעם יָם וָאדֶער עֶר מַאכְט רוּהִיג דֶעם יָם] אוּנ רוֹקַע הָאָרֶץ,

רש"י

תחלה חמשים ק ומאתים נמלא כולו חמש מאות כמו מר דרור א"כ למה נאמר בו הלאין גזירת הכתו להביאו לחלאין להרבות בו ב' הכרעות שאין שוקלי ר בעין וכך שנויה בכריתות (דף ה): וקנה בשם. בשם לפי שיש קנים שאינן של בשם יש הולרך לומר חמשים ומאתים. סך ת משקל כולו: (כד) וקד שורש עשב ובל' חכמים קליעה: הין. י"ב לוגין וכהו חכמי ישראל ר"מ אומר בו שלקו את העקרין אמר ל יהודה והלא לסוך את העקרין אינו א סיפק אלא שר במים שלא יבלעו את השמן ואח"כ הליף עליהם השמ שקלט הריח וקפחו ג לשמן מעל העקרין: (כה מרקחת. רקח שם דבר הוא והטעם מוכיח בו למעלה והרי הוא כמו רקע ה רגע ואינו כמו (ישעיה) רוגע הים וכמו (שם מב) רוקע הארץ שהטעם למט

שפתי חכמים

ק לא מחלית שיעורו דאם כן הוי ליה למכתב חמש מאות ומדאיצטריך שתי הבאות שמע מינה דאית ביה הכרעה אבל אין לפרש דכנוי מחליתו שב אל מר דרור ופי' וקנמן מחליתו של מר דרור שהוא ר"ן דא"כ לכתוב וקנמן בשם חמשים ומאתים מחליתו למה לי אלא על כרחך כנוי מחליתו אקנמן קאי: ר פי' שאין יכול לשקול שוה בשוה בלא הכרע: ש אלא עץ גמור: ת בלא תפרש מחליתו של קנה בשם הוא ר"ן כמו קנמן בשם דא"כ לכתו בשם וקנה בשם מחלה ומחלה ר"ן והפתא משמע מחליתו אקנמן גופא קאי וכולו ת"ק ומחליתו דקנה אקנמן דלעיל מיני כאלו אמר וקנה בשם מחליתו של קנמן שכולו אינו אלא ר"ן: אינו די: ב ל' שרייה: ג כלו' שופכו וקינחו מעל העיקרין: ד בראש התיבה: ה רגע בסגול תחת הרי"ש ואינו כמו רוגע הים

פירוש לתורת אלהים

אוּנ צִימְרוּנְג מַחֲצִיתוֹ זַיין הַאלְבּ גְוִויכְט חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם צְוֵוייא הוּנְדֶרְט מִיט פוּפְצֶעג שְׁקָלִים [עיין רש"י] וּקְנֵה בֹשֶׂם אוּנ דָאס בֶּעסְטֶע צִימְרוּנְג חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם צְוֵוייא הוּנְדֶרְט מִיט פוּפְצֶעג שְׁקָלִים: (כד) וְקִדָּה אוּנ פִּיזֶם אָדֶר אִינְגְבֶּער חֲמֵשׁ מֵאוֹת פִינְף הוּנְדֶערְט גְוִ בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ מִיט דֶעם הֵיילֶגֶען גְוִויכְט וְשֶׁמֶן זַיִת בּוֹימֶל זָאל זַיין הִין אֵיין עֶמֶר: (כה) וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ אוּ זָאלְסְט פוּן דֶעם מַאכֶן שֶׁמֶן אֵייל מִשְׁחַת קֹדֶשׁ צוּ הֵ

מצות השם

(קו) (וְעָשִׂיתָ אוֹתוֹ שֶׁמֶן). דָאס איז דִיא מִצְוַת עֲשֵׂה אַז מֶען זָאל מַאכֶען אֵייל עֶס זָאל זַיין צוּא זַאלְבֶּען דֶעם כֹּהֵן גָדוֹל אוּנ דֶעם כֹּהֵן מָשִׁיחַ אוּנ דִיא כֵּלִים פוּן דֶעם בֵּיהמ"ק אוּ ם וְזֶה איז נוֹהֵג בִּזְמַן הַבַּיִת:

זאלבונג

בְּגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת
לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַיהוָה׃ כא וְרָחֲצוּ
יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמֻתוּ וְהָיְתָה
לָהֶם חָק־עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ לְדֹרֹתָם׃
פ כב וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
כג וְאַתָּה קַח־לְךָ בְּשָׂמִים רֹאשׁ מָר־
דְּרוֹר חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְקִנְּמָן־בֶּשֶׂם
מַחֲצִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם וּקְנֵה־

אונקלוס

רְבְהוֹן לְמַדְבְּחָא
שָׁא לְאַסָּקָא קֻרְבָּנָא
יְיָ׃ כא וִיקַדְּשׁוּן
ון וְרַגְלֵיהוֹן וְלָא
ון וּתְהֵי לְהוֹן קְיָם
ס לֵהּ וְלִבְנוֹהִי
יהוֹן׃ כב וּמַלִּיל יְיָ
שֶׁה לְמֵימָר׃ כג וְאַתְּ
לָךְ בּוּסְמִין רֵישָׁא
ַדְּכְיָא מַתְקַל חֲמֵשׁ
ה וְקִנְּמָן בְּשֶׂם
תֵהּ מַתְקַל מָאתָן
שִׁין וּקְנֵה בוּסְמָא

גמרא זבחים יט: להקטיר אשה שם: והיתה להם שם ל: ואתה קח לך מגילה פז: מר דרור חולין קלט כריתות ס:

רשב"ם

מים ראש. חשובים כדכתיב עם כל ראשי בשמים. ונראה בעיני כי דולי אילנות כדכתיב הפיחי גני יזלו בשמיו. אבל בשמים ראש מיני שרף אילן או דברים שמוציאין מן הקרקע: מר דרור. חשוב וכן מר עבר חשוב בכל סוחרי מרינות: מחציתו. מפורש בכריתות:

רש"י

אלא בחלר: (כא) ולא ימותו. לחייב מיתה על המזבח ואינו רחוץ ידים ורגלים שממיתה הראשונה שנו אלא על הנכנס להיכל: (כג) בשמים ראש. חשובים: בשם. לפי שהקנמון קליפת עץ הוא יש שהוא טוב ויש בו ח וטעם ויש שאינו אלא כעץ לכך הוצרך לומר קנמון בשם וכו: מחציתו חמשים ומאתים. מחצית הבאתו

בית יהודא

מִזְבֵּחַ (שֶׁאֵין כַּאן בִּיאַת אֹהֶל מוֹעֵד) וָוס עֶר קוּמְט נִיט אִין אֹהֶל מוֹעֵד (אֶלָּא בְּחָצֵר) נָאר אִין הוֹיף, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן מוּז עֶר וואשֶׁן דִיא הֶענְט, ווייל עֶר קוּמְט צוּם מִזְבֵּחַ׃ (כא) וְלֹא יָמוּתוּ. זָאגְט רש"י (לְחַיֵּיב מִיתָה עַל הַמְשַׁמֵּשׁ בְּמִזְבֵּחַ וְאֵינוֹ רָחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם) אַז מֶען בֶּעדִינְט צוּם מִזְבֵּחַ וְעֶר הָט מַקְרִיב גֶעוֶועזְן אַקָרְבָּן אָדֶער אַיין אַנְדֶער עֲבוֹדָה גֶעטָאן אוּנ מֶען הָט נִיט גֶעוואשֶׁען דִיא הֶענְט מִיט דִיא פִּיס מִיתָה (שֶׁמִּיתָה הָרִאשׁוֹנָה) פוּן דִי מִיתָה וָוס שְׁטֵייט אִין פְרִיעֶרְדִיגֶן פָּסוּק (לֹא שָׁמַעְנוּ אֶלָּא עַל הַנִּכְנָס לְהֵיכָל) ווייסֶען מִיר ז מֶען גֵייט אַרַיין אִין מִשְׁכָּן אוּנ מֶען הָט נִיט גֶעוואשֶׁען דִי הֶענְט מִיט דִי פִּיס קוּמְט מִיתָה, אָבֶּער אַז מֶען גֵייט צוּם וָוס עֶר אִיז אִין הוֹיף אוּנ מֶען הָט נִיט גֶעוואשֶׁען דִי הֶענְט מִיט דִיא פִּיס וָואלְטֶען מִיר נִיט וויסֶען אַז עֶס קוּמְט , דְרִיבֶּער מוּז דֶער פָּסוּק דָא נָאךְ אַמָאל זָאגֶען אַז מֶען הָאט גֶעטָאן אַעֲבוֹדָה אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ אוּנ מֶען הָט נִיט שֶׁן דִיא הֶענְט מִיט דִיא פִּיס קוּמְט מִיתָה *)׃ (כג) וּבְשָׂמִים רֹאשׁ. מֵיינְט מֶען (חֲשׁוּבִים) דִיא בֶּעסְטֶע ז׃ וְקִנְּמָן בֶּשֶׂם. זָאגְט רש"י (לְפִי שֶׁהַקִּנָּמוֹן קְלִיפַּת עֵץ הוּא) ווייל קִנָּמוֹן אִיז אַשָׁאלַאכְץ וַאקָארֶעז פוּן אַבּוֹים (יֵשׁ טוֹב וְיֵשׁ בּוֹ רֵיחַ טוֹב וְטַעַם) עֶס זֶענֶען דָא קִנָּמוֹן גוּטֶע, וָואס הָאבֶּען אַגוּטֶען רֵיחַ אוּנ אַגוּטֶען גֶעשְׁמַאק (וְיֵשׁ שֶׁאֵינוֹ עֵץ) אוּנ עֶס אִיז דָא קִנָּמוֹן וָוס הָאבֶּען קֵיין רֵיחַ אוּנ קֵיין טַעַם עֶס אִיז נָאר וִוי הָאלְץ (לְכָךְ הוּצְרַךְ לוֹמַר) דְרִיבֶּער דַארְף וק זָאגֶען קִנְּמָן בֶּשֶׂם, מֶען זָאל נֶעמֶען (מִן הַטּוֹב), פוּן דִי בֶּעסְטֶע קִנְּמָן׃ וּמַחֲצִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם. דֶעם קִנְּמָן בֶּשֶׂם ען אוֹיךְ בְּרֵיינְגֶען פִינְף הוּנְדֶערְט שְׁקָלִים, נָאר עֶר זָאל דָם בְּרֵיינְגֶען אִין צְווֵיי הֶעלְפְטֶן, יֶעדֶער הֶעלְפְט זָאל ווייא הוּנְדֶערְט פוּפְצִיג שְׁקָלִים, דָם זָאגְט רש"י (מַחֲצִית הֲבָאָתוֹ תְּהֵא חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם) אַהֶעלְפְט פוּן זַיין

דעת זקנים מבעלי התוספות

בשמים ראש. לפי שכתב לעיל בשמים לשמן המשחה פי' כאן הבשמים וסכום חשבונם וראש הוא חשבון כמו כי תשא את ראש בני ישראל תרגומו חושבן ד"א בשמים ראש כמו עם כל ראשי בשמים וכמו ראשית שמנים ימשחו׃

פירוש לתורת אלהים

זיי זיך וואשֶׁן מִיט דֶעם וואסֶר וְלֹא יָמוּתוּ כְּדֵי אַלֶן נִיט שְׁטַארְבֶּן אוּ בְּגִשְׁתָּם אָדֶר אִין זֵייעֶר טָאהְן גֶן צוּם מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן וָוס אִיז גֶוֶועֶן פַאר דֶעם מוֹעֵד לְשָׁרֵת צוּ דִינֶען לְהַקְטִיר צוּא מַקְטִיר זַיין עֶר אָפֶּר צוּ גָאט׃ (כא) וְרָחֲצוּ זָאלֶן זֵיי וואשֶׁן די הֶענְד מִיט זֵייעֶרִי פִּיס וְלֹא יָמוּתוּ כְּדֵי זֵיי זָאלֶן נִיט שְׁטַארְבֶּן וְהָיְתָה אוּנ עֶס זָאל זַיין צוּ אַיין חָק לוֹ צוּ אִים וּלְזַרְעוֹ אוּנ צוּא זַיינֶע קִינְדֶער צוּ זֵייעֶר גֶבּוּרְט׃ (כב) וַיְדַבֵּר יְיָ אוּנ גָאט הָט גֶרֶעט צוּ מֹשֶׁה לֵאמֹר אַזוֹ צוּ זָאגֶן׃ (כג) וְאַתָּה אוּנ דוּ קַח לְךָ נֶעם צוּ דִיר בְּשָׂמִים רֹאשׁ חָשׁוּבֶע בְּשָׂמִים מָר דְּרוֹר רֵיין גֶיוֶועֶרְץ אָדֶר נֶעגֶעלְךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת זָאל וֶועגֶן פִינְף הוּנְדֶרְט שְׁקָלִים וְקִנְּמָן בֶּשֶׂם

מצות השם

שׁמָאלְט ווען זֵייא טוּעֶן דִיא עֲבוֹדָה אוּנ אַז עֶר הָאט ט גֶעוואשֶׁען אִיז עֶר פָּסוּל אוּנ עֶר אִיז חַיָּיב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג ווען דָאס בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִיז גֶעשְׁטַאנֶען׃

הערה דר חילוק פון היכל צום מזבח, איז אזוי, אויב מען איז אריין געגאנגען אין היכל נים געוואשין די הענט מיט דיא פיס, אפילו ער האט אין היכל גאר נים געטאהן, קומט מיתה, אונ אז מען גייט צום מזבח נים געוואשין די הענט מיט די פיס, קומט נים מיתה, נאר אויב ער האט גיטאהן אעבודה אויף דעם מזבח, אונ האט נים געוואשין דיא הענט מיט דיא פיס קומט אים מיתה׃

אונקלוס

מָֽיִם׃ יט וְרָחֲצ֛וּ אַהֲרֹ֥ן וּבָנָ֖יו מִמֶּ֑נּוּ אֶת־
יְדֵיהֶ֖ם וְאֶת־רַגְלֵיהֶֽם׃ כ בְּבֹאָ֞ם אֶל־
אֹ֧הֶל מוֹעֵ֛ד יִרְחֲצוּ־מַ֖יִם וְלֹ֣א יָמֻ֑תוּ אוֹ

מַיָא׃ יט וִיקַדְּשׁוּן
וּבְנוֹהִי מִנֵּהּ יָת יְ
וְיָת רַגְלֵיהוֹן׃ כ בְּמֵי
לְמַשְׁכַּן זִמְנָא יְקַ
מַיָא וְלָא יְמוּתוּ

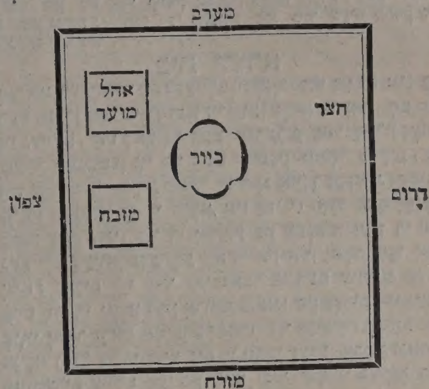
תו״א ורחלו אהרן זבחים כא : בבואם אל סנהדרין פג זבחים יט : או בגשתם זבחים שם קיט :

רש״י

מפסיק כלל בנתיים משום שנאמר (לקמן מ
מזבח העולה שם פתח משכן אהל מועד
מזבח לפני אהל מועד. ואין כיור לפני אהל
הא כיצד משוך קמעא כלפי הדרום כך
בזבחים : (יט) את ידיהם ואת רגליהם
אחת היה מקדש ידיו ורגליו וכך שנינו
כיצד קדוש ידים ורגלים מניח ידו הימנית
רגלו הימנית וידו השמאלית על גבי רגלו הש
ומקדש : (כ) בבאם אל אהל מועד. (ה
שמיני זבחים יט) להקטיר שחרית ובין הער
קטורת או להזות מדם פר כהן המשיח
ע״א : ולא ימותו. הא אם לא ירחצו
שבתורה נאמרו פ כללות ומכלל לאו אתה
הן : אל המזבח. החיצון צ שאין כהן ביאו

בית יהודא

איז געשטאנען געגען דעם צווישען אהל מועד אונ מזבח

(וְאֵינוֹ מַפְסִיק כְּלָל בְּנָתַיִים) צווישען אהל מועד אונ מזבח איז גאר ניט געשטאנען (מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר) ווייל עס שטיי פסוק (וְאֵת מִזְבַּח הָעוֹלָה שָׂם פֶּתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד) דעם מזבח צו קרבנות האט משה געשטאהן נאנט צו די ט אהל מועד (כְּלוֹמַר) אזו מיינט דער פסוק (מִזְבֵּחַ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְאֵין כִּיּוֹר לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד) דער מזבח דארף שטי דעם אהל מועד, אבער דער כיור דארף ניט שטיין פאר דעם אהל מועד (הָא כֵּיצַד) ווי דען איז געווען (מָשׁוּךְ כְּלַפֵּי הַדָּרוֹם) דר כיור איז געווען אפגעצויגען אביסעל צו דרום זייט (כָּךְ שְׁנוּיָה בִּזְבָחִים) אזו איז געלערנט אין דיא זבחים : (יט) ואת יְדֵיהֶם וְאֶת רַגְלֵיהֶם. זאגט רש״י (בְּבַת אַחַת הָיָה מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו) דר כהן האט גוואשען זיינע אונ זיינע פים ביידע מיט איין מאהל (וְכָךְ שָׁנִינוּ בִּזְבָחִים) אזו האבען מיר געלערנט אין די גמרא זבחים (כֵּיצַד יָדַיִם וְרַגְלַיִם) ווי אזו האט דער כהן געוואשען זיינע הענט אונ זיינע פים (מַנִּיחַ יָדוֹ הַיְמָנִית עַל גַּבֵּי רַגְלוֹ הַיְמָנִית) ע געלייגט זיין רעכטע האנט אויף זיין רעכטע פוס (וְיָדוֹ הַשְּׂמָאלִית עַל גַּבֵּי רַגְלוֹ הַשְּׂמָאלִית) זיין לינקע האנט הא געלייגט אויף זיין לינקע פוס (וּמְקַדֵּשׁ) אונ ער האט זייא געהייליגט, ער האט גיעפונט דעם קראן האט די וואסר אויף זיינע הענט אונ אויף זיינע פים מיט איין מאהל : (כ) וּבְבוֹאָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד. ווען די כהנים וועלען קומ אהל מועד (לְהַקְטִיר שַׁחֲרִית וּבֵין הָעַרְבַּיִם קְטֹרֶת) אין דער פריה אדער פארין נאכט צו רייכערין קטורת (אוֹ לְהַזּוֹת מִדַּ כֹּהֵן מָשִׁיחַ) אדר ער וועט קומען אין אהל מועד צו שפריצען די בלוט פון דעם פר וואס דער כהן משיח האט געעבר (וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים) אדער ער זאל שפריצען די בלוט פון די שעירים וואס מען האט געברייגגט ווייל מען האט גע עבודה זרה, אויב זיי וועלען אזו טאהן : (וְלֹא יָמוּתוּ). וועלי זיי ניט שטארבען (הָא אִם לֹא יִרְחֲצוּ) אויב זיי וועלען ניט וו די הענט אונ וועלען אריין גיין אין משכן (יָמוּתוּ) וועלען זייא שטארבען (שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֶמְרוּ כְּלָלוֹת) ווארום אין די תורה איז ג געווארען כללים (די זאך זאל מען טאן, אדער די זאך זאל מען ניט טאן, אונ וואס וועט זיין אז מען וועט טאן קערט האט דיא תורה ניט געזאגט, נארו (וּמִכְּלָל לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן) פון גיין קענען מיר וויסען יוא מיר וויסען גיין), דריבער אז די תורה זאגט אז מען וועט וואשען די הענט וועט מען ניט שטארבען, ווייסען מי מען וועט ניט וואשען דיא הענט וועט מען שטארבען : (אֶל הַמִּזְבֵּחַ). צום מזבח, מיינט מען (הַחִיצוֹן) דעם אויסווייני

שפתי חכמים

יכולים לרחוץ מן הכן. ל״פ מוסב על הכיור : ם כלו׳ בשעה שמקדשים ידיהם צריכים לקדש גם רגליהם עמהם פי׳ דאת בא לרבות ואת רגליהם כאלו אמר את ידיהם ואת רגליהם יהיו רגליהם יהיו ידיהם דהיינו שניהם בבת אחת : ע (נח״י) דס״ל להרב דלא מיחייב אכיאה ריקנית וכן איתא בזבחים י״ט דלצרת קאי על בבואם אל אהל מועד : ● נראה דרש״י רוצה לתרץ למה לא כת׳ ואם לא ירחצו ימותו דזה זירוז יותר ממה שכת׳ ולא ימותו ועז״פ הא אם לא וכו׳ שבתורה נ כללות וכו׳. והרא״ם פי׳ לפי שמנהג הכתוב להזכיר הטובה המ לא הכללתי מתחייב לכן אמר שבתורה נאמרו כללים ומכלל לאו שומע הן וכו׳ וק״ל והרי הוא כ״לו אמר אם לא ירחצו ימותו ו שבכלל דברי הם דבריו : צ דק״ל הא פשיטא דמדאסר ליכנ אהל מועד בלא רחיצה היאך יכול ליכנס למזבח. ל״פ המ

פירוש לתורת אלהים

דעם אוהל מועד אונ צווישען דעם מזבח וְנָתַתָּ אונ דו זאלסט דארט אין דעם האנד פאס געבין וואסר : (יט) וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן אונ זאלען זיך וואשען אהרן מיט זייני קינדער פון אים אֶת יְדֵיהֶם זייערי הענד מיט זיי פים : (כ) בְּבוֹאָם אין זייער טאהן קומען אין אוהל מו מקטיר קטורת זיין אדר בלוט שפרענגען יִרְחֲצוּ

מצות השם

(קו) (וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו וגו׳). עס איז איין מִצְוַת עֲשֵׂה אז דיא כהנים זאלען זיך וואשען זייערע הענד אונ זיי

פים

מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ יח וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרָחְצָה וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁמָּה

תַעְבֵּד כִּיּוֹרָא [..]שָׁא וּבְסִיסֵהּ [..] לְקִדּוּשׁ וְתִתֵּן [..] בֵּין מַשְׁכַּן זִמְנָא [..]מַדְבְּחָא וְתִתֵּן תַּמָּן

תו"א ועשית כיור מגילה ל' זבחים כב :

בעל הטורים

[..]שתי כתפיו לזכרן חסר וי"ו שלא היו לזכרון אלא בעודם על כתפיו אבל כ"ז שהיו קיימין ועומדין לא היו לזכרון : (יח) ועשית [..]ך כיור לפי שקלים לומר שהגשמים נעצרים בשביל פוסקי לדקה ואינן נותנין : לרחצה. ד' במסורה שכל כיור שאינו מחזיק כדי שירחצו ממנו ד' כהנים כאחד אינו כיור :

רש"י

[..]ה שלא נמנו ובשניה נעשו בני כ'. תשובה לדבר אלא [..]אנשים בשנה אחת נמנו אבל למנין יציאת מצרים היו [..]ים לפי שליציאת מצרים מונין מניסן כמו ששנינו [..] ראש השנה ונבנה המשכן בראשונה והוקם בשניה [..]ה שנה באחד בניסן אבל שנות האנשים מנויין למנין [..]עולם המתחילין מ מתשרי נמצאו שני המנינים בשנה [..]מנין הראשון היה בתשרי לאחר יום הכפורים שנתרצה [..] לישראל לסלוח להם ונצטוו על המשכן והשני באחד [..]: על עבודת אהל מועד. הן אדנים שנעשו בו: [..]יור. כמין דוד גדולה ולה דדים המריקים בפיהם [..] וכנו. כתרגומו ובסיסיה מושב מתוקן לכיור: [..]ה. מוסב על נ הכיור: ובין המזבח. מזבח העולה [..] בו שהוא לפני פתח משכן אהל מועד והיה הכיור [..]קמעא ועומד כנגד אויר שבין המזבח והמשכן ואינו

בית יהודא

יאר אונ מען הט זיי ניט געציילט (ובשניה נעשו בני כ') אונ [..] דעם אנדרן מאל ציילן זענן זיי גוועזן צוואנציג יאר, הט מען זיי געציילט. איז דאך ביי דעם אנדערען מאל ציילין גיוועזן מעהר מענטשען ווי ביי דעם ערשטין מאהל ציילען, פר וואס שטייט ביי ביידע מאהל ציילונג איין רעכענונג (תשובה לדבר) אענפער צו די קשיא, איז אזו *) (אצל שנות האנשים בשנה אחת נמנו) ביי די יאהרין פון מענטשן זענן די יודן געציילט געווארען ביידע מאהל אין איין יאהר (אבל למנין יציאת מצרים היו שתי שנים) אבר צו דעם ציילונג פון די צייט ווס די יודען זענן ארויסגעגאנגן פון מצרים איז גיוועזן צוויי יאהר ודאס אנדערע יאהר (לפי שליציאת מצרים מונין מניסן) ווייל צו די צייט ווס די יודען זענען ארויסגעגאנגען פון מצרים ציילט מען פון ניסן (כמו ששנינו במסכת ראש השנה) ווי מיר האבן געלערנט אין די גמרא ראש השנה (ונבנה המשכן בראשונה) דר משכן איז געבאהט געווארען [..]ם ערשטען יאר ווי מען איז ארויסגעגאנגען פון מצרים (והוקם בשניה) אונ ער איז אויפגעשטעלט געווארן דעם [..]ין יאהר (שנתחדשה שנה באחד בניסן) וואורום ערב ראש חודש ניסן האט זיך גיענדיגט איין יאהר פון יציאת [..], אונ ראש חודש ניסן האט זיך שון גערעכונט דאס צווייטע יאהר (אבל שנות האנשים) אבער דיא יאהרען פון [..]שן (מונין למנין שנות עולם) ווערן געציילט צוא דיא יאהרען פון די וועלט (המתחילין מתשרי) וואס הייבן זיך אן [..]בענען פון חודש תשרי (נמצאו שני המנינים בשנה אחת) ווערן גערעכונט דיא צוויי ציילונגען זענען גיוועזן אין איין [..] (המנין הראשון היה בתשרי לאחר יום הכפורים) דם ערשטע ציילונג איז געוועזן אין תשרי נאך יום כפור [..]צה המקום לישראל לסלוח להם) ווען הקב"ה איז בעוויליגט געווארען צו דיא יודען ער זאל זיי שיינקן זייער [..] פון עגל (ונצטוו על המשכן) אונ זייא זענען געבאטען געווארען צו מאכען דעם משכן (והשני באחד באייר) דער [..]ער ציילונג איז געוועזן ראש חודש אייר אין דעם זעלבינגען יאהר: [על עבודת אהל מועד]. זאגט רש"י (הן [..] שנעשו בו) מען מיינט די שוועלן וואס זענען געמאכט געווארען פון די מחצית השקלים: (יח) [כיור]. דער כיור איז [..]ן געמאכט (כמין דוד גדולה) ווי א גרויסער קעסיל (ולה דדים המריקים בפיהם מים) אין דעם קעסיל איז גיוועזן [..]כט קראנן אונ דורך די קראנן זיינן געגאסין געווארען די וואסער פון קעסיל: [וכנו]. זאגט רש"י (כתרגומו) ווי [..]רגום טייטשט (בסיסיה) זיין פוס (מושב מתוקן לכיור) א ארט אויף וואס דער קעסיל זאל זיצען, צו גיפאסט צום [..]ל: [לרחצה]. (מוסב על הכיור) דער ווארט "לרחצה" גיהער צום ווארט "כיור", דר כיור זאל זיין מען זאל זיך [..]ן פון אים: [ובין המזבח]. דר כיור זאל שטיין צווישן אהל מועד אונ מזבח, מען מיינט (מזבח העולה) דעם וואס מען איז אויף אים מקריב קרבנות (שכתוב בו שהוא לפני פתח משכן אהל מועד) ביוא דעם מזבח איז [..]יבען אין פסוק אז ער איז פאר דיא טיר פון אהל מועד (והיה הכיור משוך קמעא) דער כיור איז געוועזן [..]ל אפגעצויגען פון דעם צווישען אהל מועד אונ מזבח (ועומד כנגד אויר שבין המזבח והמשכן) דער כיור

שפתי חכמים

[..]היא כללית לכל זמן ולא נזכר שימנה עתה מ"מ ונתת אותו על קודם הקמת המשכן: מ ואין יכולים לבוא לכלל שנה אלא עד ר"ס [..]ת אהל מועד שהם אדני המשכן. מורה שנלטווה בפרטות שימנם וגם אותן שנולדו קודם ר"ה כשבא ר"ה באין לכלל שנה: נ דק"ל היאך

פירוש לתורת אלהים

[..]נפש לפני יי פאר גאט לכפר צוא פאר געבען אוף [..]גרי לייבר: (יז) וידבר אונ גאט הט גרעט צו משה [..]אזוי צוא זאגן: (יח) ועשית אונ דו זאלסט מאכן

איין האנד פאס פון קופער וכנו נחושת אונ זיין פוס זאל אויך זיין פון קופער לרחצה צו וואשן זיך פון דעם האנד פאס ונתת אונ דוא זאלסט געבען אים צווישן

הערה דיא יודין האט מען געציילט פון צוואנציג יאהר אונ ווייטער, מיר וויסין מענטשין וואס ווערין אלט צוואנציג יאהר איז דא אלע טאג ניס, וואלט מען דאך גדארפט אלע טאג ענדערין דעם רעכענונג, דריבער האט מען נאר געציילט איין מאהל אין יאהר מען האט געווארט מיט דעם [..]נג פון חודש תשרי [דאס איז ראש השנה] ביז דעם אנדערין חודש תשרי [ראש השנה], למשל, די יודין זענען ארויסגעגאנגען פון מצרים פופצהן [..]אין ניסן, האט מען זיי געציילט פון צוואנציג יאהר אונ ווייטער, זענען זיי גיוועזן גלייכע זעקס מאהל הונדערט טויזענד, האט מען זיי נאך אמאהל געציילט [..]ודש תשרי, איז דער צאהל פארגרעסערט גיווארין [מיט נייע צוואנציג יאהריגע מענטשין] מיט דרייא טויזענד פינף הונדערט פופציג, האט מען אנגעפאנגען גערעכונט דעם צאהל זעקס הונדערט דריי טויזענד פינף הונדערט פופציג, ביז צום אנדערין חודש תשרי, אז עס איז געקומען דער אנדערער חודש [..]ודש תשרי, האט מען געציילט אלע נייע צוואנציג יאריגע וואס זענען גיווארין צוואנציג יאהר אין דעם יאהר אונ מען האט מיט זיי פארגרעסערט דעם רעכענונג, אונ אזוי האט מען גימאהן אלע יאהר [איצט וועט מען גוט פארשטיין די רש"י]:

אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עַל־ נַפְשֹׁתֵיכֶם: פ יז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־

זִמְנָא וִיהֵי לִבְנֵי יִ[שְׂרָאֵל]
לְדָכְרָנָא קֳדָם יְיָ לְ[כַפָּרָא]
עַל נַפְשָׁתֵיכוֹן: וּ[מַלִּיל]
יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵ[ימָר]

בית יהודא

אוהל מועד, זאגט רש"י (למדת) לערונסט דו פון פסוק (שנצטוו למנותם בתחלת נדבת המשכן) די יודין זענען גיבאטן גיווארן מען זאל זיי ציילן איידר מען הט אנגעהובן געבען נדבות צו מאכן דעם משכן (אחר מעשה העגל) נאכדעם ווי זיי האבן געמאכט דעם עגל (מפני שנכנס בהם מגפה) ווייל וועגן די זינד פון עגל איז גיוועזן אמגפה אין די יודין (כמו שנאמר) ווי דער פסוק זאגט (ויגוף ה' את העם) הקב"ה האט געהרגעט פון דם פאלק, פון די יודין (משל לצאן החביבה על בעליה שנפל בה דבר) דס איז גלייך ווי איינר הט שעפסין אונ ער הט די שעפסין זייער ליב, אונ עס איז גוועזן אמגפה אין די שעפסין אונ פיל פון זיי זענען גישטארבן (ומשפסק) ווי די מגפה הט אויפגעהערט (אמר לו לרועה) הט ער געזאגט צום פאסטוך (בבקשה ממך) איך בעט פון דיר (מנה את צאני) צייל מיינע שעפסין (ודע כמה נותרו בהם) אונ וויס ווי פיל שעפסין זענן געבליבן פון זיי (להודיע שהיא חביבה עליו) דער פאסטוך זאל וויסן אז די שעפסין זענן ביי אים ליב. זאגט רש"י (ואי אפשר לומר) מען קען ניט זאגן (שהמנין הזה הוא האמור בחומש הפקודים) דס ציילונג איז די זעלביגע ציילונג וואס שטייט אין אנהייב ספר במדבר (שהרי נאמר בו באחד לחודש השני) ווארום דר ציילונג וואס שטייט אין ספר [במדבר] איז גיוועזן דר ערשטער טאג אין צווייטן חודש, ראש חודש אייר (והמשכן הוקם באחד לחודש הראשון) אונ דער [משכן איז] אויפגעשטעלט גווארען דעם ערשטען טאג אין ערשטין חודש, ראש חודש ניסן, מיט איין חודש פריער פר דעם (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק הקב"ה הט גיזאגט צוא משה (ביום החודש הראשון באחד לחודש תקים את [משכן]) דעם ערשטין טאג אין ערשטין חודש וראש חודש ניסן זאלסטו אויפשטעלן דעם משכן (ומהמנין הזה נעשו [האדנים מן ה]משקלים שלו) אונ פון דעם ציילונג הט מען געמאכט דיא שוועלען פון די האלבע טאלערם (שנאמר) ווי עס ש[טייט אין] פסוק (ויהי מאת ככר הכסף לצקת האדנים) דיא הונדערט צענטנער זילבער וואס איז גיוועזן פון די האלבע [שקלים] זענן גיוועזן צו גיסן פון זיי די שוועלן, ווי אזו קען זיין מען זאל מאכען די שוועלען אין חודש אייר, אז דער [משכן איז] געשטאנען פערטיג אין גאנצען מיט שוועלען מיט אחודש פריער, פון חודש ניסן (הא למדת ששתים היו) [האסטו] געלערונט אז עס איז גיוועז צוויי ציילונג (אחת בתחלת נדבתן) איין ציילונג איז גיוועזן אין אנהייב איידער [מען הט] אנגהובין געבין נדבות אויף דעם משכן (אחר יום הכפורים) נאך יום כפור (בשנה ראשונה) אין דעם ערשטין י[אר ווי די] יודין זענן ארוס גגאנגען פון מצרים (ואחת בשנה שנייה באייר משהוקם המשכן) דאס אנדערע ציילונג איז גיוועזן אי[ן דעם צווייטן] יאר אין חודש אייר נאכדעם ווי דער משכן איז אופגשטעלט גיווארען, אונ די האלבע שקלים פון אנדערען ציי[לונג זענען] גיוועזן צו קופין קרבנות, זאגט רש"י (ואם תאמר) אוב דו וועסט זאגען (וכי אפשר שבשניהם היו ישראל שוים) [ווי איז] מעגליך ביי ביידע ציילונגען זאלען די יודין זיין גלייך איין צאהל (שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות [וחמשים]) זעקס הונדערט טויזענד אונ דריי טויזענד פינף הונדערט פופציג (שהרי בכסף פקודי העדה נאמר כן) ביי דיא [צייל]ונג פון] האלבע שקלים וואס די יודין האבן גיגעבן ווען מען הט זייא געציילט איז דר רעכענונג אז זיי זענן גיוועזן זעקס [הונדערט טויזענד] דרייא טויזענד פינף הונדערט פופציג ועיין רש"י פקודי פסוק כו) (ובחומש הפקודים) אין ספר במדבר (אף בו [נאמר כן]) שטייט אויך אזו דר רעכענונג (ויהיו כל הפקודים) דיא אלע געציילטע זענען גיוועזן (שש מאות אלף ושלשת אלפ[ים וחמש] מאות וחמשים) זעקס הונדערט טויזענד אונ דרייא טויזענד פינף הונדערט פופציג (והלא בשתי שנים היו) די ביידע [ציילונגען] זענן דאך גיוועזן אין צוויי יאר, דס ערשטע ציילונג איז גיוועזן אין דעם ערשטין יאהר וויא מען איז ארויס[גגאנגען] פון מצרים ודר ערשטער יאר הט זיך געענדיגט ראש חודש ניסן, ע' ר"ה בז אונ דס אנדערע ציילונג איז נ[עווען אין] חודש אייר דס איז דס אנדערע יאר ווי די יודין זענן ארוסגעגאנגען פון מצרים (ואי אפשר שלא היו במנין הראשון בני [שמונה עשרה] שלא נמנו) עס איז דאך ניט מעגליך עס זאל ניט זיין בייא דעם ערשטין ציילונג מענטשין וואס זענען אלט גווע[ן]

רש"י

מועד. למדת שנצטוו למנותם בתחלת ל נדבת המ[שכן] אחר מעשה העגל מפני שנכנס בהם מגפה כמ"ש (ש[ם]) ויגוף ה' את העם. משל לצאן החביבה על בעל[יה] שנפל בה דבר ומשפסק אמר לו לרועה בבקשה ממך מ[נה את צ]אני ודע כמה נותרו בהם להודיע שהיא חביבה ע[ליו]. [ואי אפשר] לומר שהמנין הזה הוא האמור בחומש הפקודים שנ[אמר] בו (במדבר א) באחד לחודש השני והמשכן הוק[ם] לחודש הראשון שנאמר (שמות מ) ביום החודש הר[אשון] לחדש תקים וגו' ומהמנין הזה נעשו האדנים מש[ם] שנאמר (שמות לח) ויהי מאת ככר הכסף לצקת וג[ו'] למדת ששתים היו אחת בתחלת נדבתן אחר יום [הכפורים] בשנה ראשונה ואחת בשנה שנייה באייר משהוקם [המשכן]. וא"ת וכי אפשר שבשניהם היו ישראל שוים ו' מאות אלפים וה' מאות וג' שהרי בכסף פקודי העדה נ[אמר] [כן] ובחומש הפקודים אף בו נאמר כן (במדבר א) [ויהיו כל] הפקודים שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות [וחמשים] והלא בשתי שנים היו וא"א שלא היו בשעת מנין הר[אשון]

שפתי חכמים

כשאר כפרות דמה ענין כפרה אצל המנין: ל פי' אע"פ שמלות כי קשיא דכי כתיב ומעלה ללידתו של אדם מנינן. לכן נ"ל שלא נמנו אלא פעם אחת ולפי שעלו בחדש השני וישלימו ג"כ נתנו בראשונה אחר יוה"כ של שנה ראשונה וכן נמי משמע מתוך פרש"י שפי' לעיל והשגית אף היא על שמנאן משהוקם המשכן ונמצא לפי זה שמנין השקלים שבאייר שוו לאלו:

דעת זקנים מבעלי התוספות

העולם המתחילין מתשרי תימא דהניחא למ"ד בת[שרי נברא] העולם אלא למ"ד בניסן נברא העולם מאי איכא למי[מר]

פירוש לתורה אלהים

פון דיא קינדר ישראל וְנָתַתָּ אוֹתוֹ אונ זאלסט אים געבען־עַל אוף דעם דינונג פון דעט אוהל מועד מען הט דער פון גמאכט שוועלן צוא דעם מש[כן] אונ עס זאל זיין צו די קינדר ישראל לְזִכָּרוֹן

יְהוָה׃ טו הֶעָשִׁיר לֹא־יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט מִמַּחֲצִית הַשָּׁקֶל לָתֵת אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם׃ טז וְלָקַחְתָּ אֶת־כֶּסֶף הַכִּפֻּרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת

עַתִּיר לָא יַסְגֵּי
ם כֵּן לָא יַזְעֵר
ות סִלְעָא לְמִתַּן
אפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ
א עַל נַפְשָׁתֵיכוֹן׃
סַב יָת כְּסַף כִּפּוּרַיָּא
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִתֵּן
עַל פָּלְחַן מַשְׁכַּן

לקחם את ברכות סב:

בעל הטורים

יס. ב' במסורה דין ואידך מדם חטאת הכפורים אחת בשנה זה רמז לפסוק לדקה ביוה"כ: והיה לבנ"י לזכרון. מלא

רש"י

לצבא ונמנה בכלל אנשים: (טו) לכפר על בם. שלא ב תנגפו ע"י מנין. ד"א לכפר על ם לפי שרמז להם כאן ג' תרומות שנכתב כאן תרומת אחת תרומת אדנים שמנאן כשהתחילו בנדבת המשכן ל אחד ואחד מחצית השקל ועלה למאת הככר שנא' ח) וכסף פקודי העדה מאת ככר ומהם נעשו האדני' יהי מאת ככר הכסף וגו' והשנית אף היא ע"י מנין שהוקם המשכן הוא המנין האמור בתחלת חומש (במדבר א) בא' לחדש השני בשנה השנית ונתנו מחצית השקל והן לקנות מהן קרבנות לצבור של כל והושוו בהם עניים ועשירי' ועל אותה תרומה נאמר ל נפשותיכם שהקרבנות לכפרה הם באים והשלישית מות המשכן כמו שנאמר (שמות לה) כל מרים סף ונחשת ולא היתה יד כולם שוה בה אלא איש שנדבו לבו: (טז) ונתת אתו על עבודת אהל

רשב"ם

(טז) כסף הכפורים. כסף כופר נפש: על עבודת אהל מועד. כדכתיב מאת אדנים למאת הככר ככר לאדן:

בית יהודא

געגאנגען צו דיגען אין אמלחמה (ונמנה בכלל אנשים) אונ ער איז ניט געווען געציילט צווישען מענטשען: (טו) לכפר על נפשתיכם. (שלא תנגפו על ידי מנין) איר זאלט ניט שטארבען וועגען דעם ציילונג (דבר אחר) נאך אפשט איז לכפר על נפשתיכם (לפי שרמז להם כאן ג' תרומות) וויל דא הט די תורה דר מאנט מען זאל געבען דרייערליי תרומות ודרייערליי נדבות (שנכתב כאן תרומת ה' ג' פעמים) וויל דא איז געשריבן דריי מאהל „תרומת ה'" (אחת תרומת אדנים) איינס איז געווען די תרומה אדר נדבה וואס מען הט געגעבן צו מאכן די שוועלען צו די ברעטער (שמנאן כשהתחילו בנדבת המשכן) ווען מען הט אנגעהויבען צו נעמען נדבות צום משכן הט מען געציילט די יודען (שנתנו כל אחד ואחד מחצית השקל) יעדער יוד הט געגעבען אהאלבען שקל ועלה למאת הככר) די האלבע טאלערס האבן געוואגן הונדערט צענטנער (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (וכסף פקודי העדה מאת ככר) דיא זילבער וואס איז געווען פון דיא האלבע גענען געוואגן הונדערט צענטנר (ומהם נעשו האדנים) פון די זילבער וואס מען הט מיט זיי געציילט די יודען האבען געמאכט די שוועלען (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ויהי מאת ככר הכסף לצקת האדנים) די הונדערט צענטנער זילבער זענען געווען מען זאל פון זיי גיסען די שוועלען (והשנית) דיא אנדערע תרומה (אף היא על ידי מנין) איז אויך געווען דורך ציילונג (שמנאן משהוקם המשכן) מען האט זיי געציילט ווען דר משכן איז אויפגעשטעלט געווארן (והוא המנין האמור בחומש הפקודים) דס איז דער ציילונג וואס שטייט אין אנהייב ספר במדבר (באחד לחודש השני בשנה השנית) דעם טאג אין צווייטן חודש (ראש חודש אייר) אין צווייטען יאר ווי יודין זענען ארויסגעגאנגען פון מצרים (ונתנו כל אחד מחצית השקל) אונ יעדער יוד הט געגעבען איין האלבן שקל (והן לקנות מהן קרבנות צבור של כל שנה ושנה) דיא האלבע שקלים זענען געווען מען זאל מיט זייא קויפן די אלע קרבנות וואס מען האט געדארפט מקריב זיין פר אלע יודינס וועגען יאר (והושוו בהם עניים ועשירים) ביי דיא האלבע שקלים זענען געווען גלייך ארעמע אונ רייכע, דער ארעמער הט געמוזט געבען אהאלבן שקל, ניט וויניגר, אונ דער רייכער הט געבען אהאלבן שקל, ניט מעהר (ועל אותה תרומת על נפשותיכם) אויף דיא האלבע שקלים זאגט דער פסוק זיי זאלן פארגעבן אויף אייערע זינד (שהקרבנות באים) די קרבנות קומען דאך צוא פארגעבין דיא זינד (והשלישית) די דריטע תרומה (היא תרומת המשכן) זענען וואס מען הט גיגעבען צוא מאכען דעם משכן (כמו שנאמר) ווי עס איז געזאגט אין פסוק (כל מרים תרומת כסף) אלע יודין וואס האבן גיגעבן נדבות זילבער, קופער, וואס מען האט געדארפט צום משכן (ולא היתה יד כולם שוה) נדבות זענען ניט גיווען אלע יודן גלייך (אלא איש איש מה שנדבו לבו) נאר יעדער יוד הט גיגעבן וואס זיין הארץ עהייסן געבן: (טז) ונתת אותו על עבודת אהל מועד. דיא האלבע שקלים זאלסטו געבען צו די ארבעט פון

דעת זקנים מבעלי התוספות

וצאן ע"י מונה שכן דרך מונה בהמותיו מכניסן לדיר ותחת קטן אחד [אחד]: (טו) העשיר לא ירבה. כדי לכוון א שלא יוכל העשיר לו' חלקי גדול במקדש יותר מכך: אותו. כאן פרש"י דשנות האנשים מנויין למנין שנות

שפתי חכמים

תקשה דקרא קאמר שהשקל עשרים גרה והיה ראוי להיות כ"ד שהרי השקל הסלס ד' זוזים והזוז שש מעה ועז"פ והוסיפו עליהן וכו': י מדכתיב מבן עשרים שנה ל"ל כל העובר על הפקודים אלא למדך כאן וכו' כלומר להכי נקט ל' פקודים להודיע שאין פחות מבן כ' יוצא לצבא דמלינו ל' פקודים גבי חיל כדכתיב ויקלוף מסה על פקודי החיל

ד שאול את העם ופי' של קרא כך הוא כי תשא את ראש בנ"י לצאת בצבא המלחמה יהיו מבני כ' שנה ומעלה. וא"ת ל"ל אין נמנה וכו' הא ככר הודיענו זה בספר במדבר דכתיב מבן עשרים שנה ומעלה כל יוצא צבא וי"ל דה"א דוקא במלחמת חובה א אבל לא במלחמת הרשות לכן כפל הענין ס"פ במלחמת הרשות אינו יוצא כ"א מבן כ' שנה ומעלה: ב ולא לכפר על תשאתיכם

פירוש להורת אלהים

תן זאל ער געבען דם אפ שיידונג צו גאט: געבען דם אפ שיידונג פון גאט לכפר צו פאר געבען על יר דר עושר זאל ניט מערין פון אהאלבען נפשותיכם אויף אייערי לייבר: (טז) ולקחת אונ דוא אונ דער ארימר זאל ניט וויניגן לתת צו זאלסט נעמען את כסף דם געלד וואס איז מכפר מאת

הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל
מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהוָה׃
יד כֹּל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת

אונקלוס

כָּל דְּעָבַר עַל [...]
פַּלְגּוּת סִלְעָא [...]
קוּדְשָׁא עֶסְרִין
סִלְעָא פַּלְגּוּת
אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם
יד כֹּל דְּעָבַר עַל [...]
מִבַּר עֶסְרִין שְׁנִין [...]
יִתֵּן אַפְרָשׁוּתָא קֳדָ[ם]

תו"א עשרים גרה בכורות נ:

רשב"ם

פקודי העדה מאת וגו׳: (יג) עשרים גרה. מין מטבע הוא:

בעל הטורים

זה יתנו. כמנין ז"ה פי׳ שנים עשר שבטים יתנו דאיכא למ[...] שבט לוי לא נתנו: עשרים. בגימטריא עשיר ודל שהיו כולם שוין בזה: שקל. בגימטריא נפש שבא לכפר על הנפש: (יד) בן עש[רים] ס"ת המן שבא להכריע שקלים של המן: שנה ומעלה. בגימ׳ לעונשים: עשרים שנה ומעלה. ר"ת עשו ואתן אדם תחתיך

בית יהודא

כְּמִין מַטְבֵּעַ שֶׁל אֵשׁ) הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָט גֶעווִיזֶען צוּ מֹשֶׁה אַפַייֶערְדִיגֶע מַטְבֵּעַ (וּמִשְׁקָלָהּ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל) דִיא מַטְבֵּעַ הָט גֶעווֹיגֶען אַהַאלְבֶּען שֶׁקֶל (וְאָמַר לוֹ כָּזֶה יִתְּנוּ) אוּנ הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה אַזוֹי אַמַטְבֵּעַ זָאלֶן דִיא יוּדְען גֶעבֶּען: וְהָעוֹבֵר עַל הַפְּקוּדִים) . זָאגְט רש"י (דֶּרֶךְ הַמּוֹנִין מַעֲבִירִין אֶת הַנִּמְנִין זֶה אַחַר זֶה) דֶער מִנְהָג פוּן צֵיילֶען אִיז, דִי צֵיילֶערְס שְׁטֵייעֶן אוֹיף אֵיין אָרְט אוּנ דִי וָוס וֶוערֶען גֶעצֵיילְט גֵייעֶן פַר אִים אֵיינֶער נָאךְ דֶעם אַנְדֶערֶען (וְכֵן) אוּנ אַזוֹי שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבוֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט) אַלֶע וָוס וֶועלֶען דוּרְךְ גֵיין אוּנְטֶער דִיא רוּט (וְכֵן) אוּנ אַזוֹי שְׁטֵייט נָאךְ אִין פָּסוּק (תַּעֲבוֹרְנָה הַצֹּאן עַל יְדֵי מוֹנֶה) דִי שֶׁעפְּסֶן גֵייעֶן דוּרְךְ גֶעבֶּען דֶעם צֵיילֶער: וּמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ) . זָאגְט רש"י הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה (בְּמִשְׁקַל הַשֶּׁקֶל שֶׁקָּצַבְתִּי לְךָ לִשְׁקוֹל בּוֹ שִׁקְלֵי הַקֹּדֶשׁ) וִוי פִיל עֶס וֶועגְט דֶער שֶׁקֶל וָואס אִיךְ הָאבּ דִיר גֶעזָאגְט דוּא זָאלְסְט מִיט אִים וֶועגֶען דִיא הֵיילִיגֶע שְׁקָלִים (כְּגוֹן שְׁקָלִים הָאֲמוּרִין בְּפָרָשַׁת עֲרָכִין [...] אֲחוּזָּה) דְהַיְינוּ דִי שְׁקָלִים וָוס זֶענֶען גֶעזָאגְט גֶעוָוארֶען אִין דִי פָּרָשָׁה פוּן עֲרָכִין ועיין סוף סדרה בחוקותיו אוּנ דִיא [...] וָוס זֶענֶען גֶעזָאגְט גֶעוָוארֶען בַּיי אַגֶעוֵירַשְׁתֶּה פֶעלְד אַז זִיא אִיז גֶעהֵיילִיגְט גֶעוָוארֶען אוּנ מֶען ווִיל זִיא צוּרִיק א[...] ועיין סדרה בהר) פוּן אַזֶעלְכֶע שְׁקָלִים זָאל מֶען גֶעבֶּען אֵיין הַאלְבֶּען שֶׁקֶל צוּם צֵיילוּנְג: וְעֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל) רש"י (עַכְשָׁיו פֵּירֵשׁ לְךָ כַּמָּה הוּא) אִיצְט זָאגְט דֶער פָּסוּק וִויא פִיל אִיז אַשֶׁקֶל, אוּנ אַהַאלְבֶּער שֶׁקֶל: וְגֵרָה) . (לְ[...] אַזוֹי אַמַטְבֵּעַ (וְכֵן בִּשְׁמוּאֵל) אוּנ אַזוֹי שְׁטֵייט אִין סֵפֶר שְׁמוּאֵל (יָבֹא לְהִשְׁתַּחֲווֹת לוֹ לַאֲגוֹרַת כֶּסֶף וְכִכַּר לָחֶם) עֶר וֶועט קוּ[מֶען] בּוּקְן צוּ אִים פַאר אַזִילְבֶּערְנֶע אֲגוֹרָה וְאַזוֹי אַמַטְבֵּעַ) אוּנ אַגַאנְצֶען בְּרוֹיט: וְעֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל) . זָאגְט רש"י הַשֶּׁלֶם ד׳ זוּזִים) אַגַאנְצֶער שֶׁקֶל אִיז פִיר גִילְדֶן (וְהַזּוּז מִתְּחִלָּתוֹ חָמֵשׁ מָעוֹת) אִין אָנְהֵייבּ אִיז גֶעוֶוען אַגִילְדֶען פִינְף מָע[וֹת] בָּאוּ וְהוֹסִיפוּ עָלָיו שְׁתוּת) נָאכְדֶעם הָאט מֶען פַארְגְרֶעסֶערְט דֶעם גִילְדֶען מִיט אַזֶעקְסְטִיל (וְהֶעֱלוּהוּ לְשֵׁשׁ מָעָה) זָאל וֶוערְט זַיין זֶעקְס מָעוֹת זִילְבֶּערְנֶע (וּמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל הַזֶּה שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ) אוּנ אַהֶעלְפְט פוּן דֶעם שֶׁקֶל וָואס אִיךְ [הָאבּ] גֶעזָאגְט (יִתְּנוּ תְּרוּמָה לַה׳) זָאל מֶען גֶעבֶּען תְּרוּמָה צוּ הקב"ה: (יד) וּמִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה) . זָאגְט רש"י (לִמֶּדְךָ פָּסוּק לֶערוּנְט דִיךְ דָא (שֶׁאֵין פָּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים יוֹצֵא לַצָּבָא) דֶער וָואס אִיז גֶעוֶוען אַלְט ווֵיינִיגֶער פוּן צְוָואנְצִיג יָאהְר

רש"י

(שמ"ר) הראה לו כמין מטבע של אש ומשקלה מח[צית השקל] ואומר לו כזה יתנו: העובר על הפקודים. דר[ך המונין] מעבירין את הנמנין זה אחר זה וכן (ויקרא כז) [כל אשר] יעבור תחת השבט וכן (ירמיה לג) תעבורנה הצאן ע"[י מונה]: מחצית השקל בשקל הקודש. במשקל השקל [שקצבתי] לך לשקול בו ה שקלי הקדש כגון שקלים האמורין [בפרשת] ערכין ושדה אחוזה: עשרים גרה השקל. עכ[שיו פירש] לך כמה ו הוא: גרה. לשון מעה וכן (בשמוא[ל] [ב]יבא להשתחות לו ז לאגורת כסף וככר לחם: עשר[ים גרה] השקל. שהשקל השלם ח ד׳ זוזים והזוז מתחלתו ח[מש מעות] אלא באו והוסיפו עליו ט שתות והעלוהו לשש מ[עות] ומחצית השקל הזה שאמרתי לך יתנו תרומה לה׳: ([יד] [מבן] עשרים שנה ומעלה. למדך כאן שאין פחות מב[ן]

שפתי חכמים

היינו דוקא כשמונה כל ישראל וכו׳. רא"ם: ד מדכתיב זה משמע שרימז לו על דבר: ה דק"ל דמחלית השקל בשקל הקדש משמע דהיינו חלי השקל עם השקל שלם וא"כ הי"ל לכתוב שקל וחלי עז"פ במשקל ר"ל בשקל הקדש וכו׳: ו כלומר לעיל בפ׳ משפטים כתיב נמי שקל ולא פי׳ לנו הכתוב כמה הוא ועכשיו פי׳ לך כמה הוא: ז שהוא נמי ל׳ מעה: ח דק"ל דבתחלה כתיב מחלית השקל ואח"כ כתיב עשרים גרה השקל דמשמע שקל שלם יתנו ומתרץ השלם עשרים גרה והם יתנו חליו שהוא עשרה גרה: ט הולרך להוסיף זה משום דלא

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יג) מחצית השקל. לכפר על חצי היום שחטאו כמו שאו"[...] שבת פרק ר׳ עקיבא בושש בא שש והשקל כ׳ גרה [...] עשר לכפר על עשרת הדברות שעברו ואיתא בזבו[...] ישמעאל אומר חמשה אצבעות של ימינו של הקב"ה בו [...] הגאולה באצבע קטנה כזה הראה לנח לעשות את התיבה וזה אשר תעשה אותה שנייה לה כשהכה את מצרים אצבע אלהים הוא בשלישית דהיינו אמה בה כתיב כתובים באצבע אלהים ברביעית שהיא סמוכה לבהן הרא[ה] הלבנה בגודל הראהו מחצית השקל שנאמר זה יתנו ו[...] עתיד הקב"ה להכרית ולהשמיד בני ישמעאל ובני ארם שנאמר תרום ידך על צריך וכל אויביך יכרתו: (יד) כל העו[בר]

פירוש לתורת אלהים

אַהַאלְבֶּען שֶׁקֶל אוּנ הָט אִים גְזָאגְט אַזוֹ אַמַטְבֵּעַ זָאל גֶעבֶּען אִיטְלֶעכֶר פוּן זַייא כָּל הָעוֹבֵר אַלִי וָואס דַארְפִין גְצֵיילְט וֶוערֶען מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל זָאלֶן זַייא גֶעבֶּען אַהַאלְבֶּען שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ אוּנ זַיין גְוֶועכְט זָאל זַיין וִויא דָאס גִיוֶועכְט פוּן דִיא הֵיילִגֶי שְׁקָלִים עֶשְׂרִים צְוַואנְצִיג מַטְבֵּעוֹת וָוס הֵייסֶן גֵּרָה אִיז אַגַאנְצֶער שֶׁקֶל הַשֶּׁקֶל אוּנ דֶעם הַאלְבֶּען שֶׁקֶל וָוס אִיךְ הָאבּ דִיר תְּרוּמָה לַיְיָ זָאלֶן זֵיי גֶעבֶּען אֵיין אָפּ שֵׁיידוּנְג צוּ[...] (יד) כָּל הָעוֹבֵר אוּנ אִיטְלִיכֶר וָוס פָארְט אִיבֶּער [...] גְצֵיילְטִי מִבֶּן דֶער וָוס אִיז אַלְט פוּן צְוַואנְצֶג יָ[אהְר]

יא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יב כִּי
תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ
לַיהוָה בִּפְקֹד אֹתָם וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם
נֶגֶף בִּפְקֹד אֹתָם: יג זֶה ׀ יִתְנוּ כָּל־

אונקלוס

[..]ליל יְיָ עִם מֹשֶׁה
לְמֵימָר: יב אֲרֵי
[..] יָת חֻשְׁבַּן בְּנֵי
[..] לְמִנְיָנֵיהוֹן וְיִתְּנוּן
[..] פֻּרְקַן נַפְשֵׁיהּ קֳדָם
[..] תִּמְנֵי יָתְהוֹן וְלָא
בְהוֹן מוֹתָא כַּד
יָתְהוֹן: יג דֵּין יִתְּנוּן

תו"א כי תשא את ראש בני ישראל ברכות סב מגילה כט ל:

בעל הטורים

תשא. סמך קרנותיו לכי תשא רמז למה שאמרו רמה קרנם של ישראל בכי תשא. וסמך יוה"כ לכופר נפשו לו' צריך ליתן כופר נפשו כי אז כל העם נמנין ועוברין לפניו ולכך נהגו לפסוק לדקה ביוה"כ. תשא את ראש בני ר"ת עולה כמנין תר"ג שכך יש ת"ר אלף וג' אלפים וכן בנ"י עולה תר"ג: ונתנו. אם תקראנו למפרע יהי' ג"כ ונתנו לו' לך כל מה שאדם נותן לצדקה יחזור אליו ולא בשביל זה כלים: ג"פ פקידים וג"פ מחצית השקל כפ' וג"פ כופר נפשו וג"פ לכפר וג"פ בנ"י לכפר על ג' דברים על המלחמה ורעב אמר גד החוזה לדוד כשמנה את ישראל שלש אני נוטל עליך: (יג) זה יתנו כל העבר על. בגימ' זה היה כמין מטבע של אש:

רשב"ם

(יא) וידבר וגו'. כשקיבצם משה לישראל להפריש תרומות המשכן מנאם וזה הכסף ניתן לעבודת המשכן כדכתיב באלה פקודי וכסף

רש"י

[..] תשא. לשון קבלה א כתרגומו כשתחפון לקבל סכום מנינם לדעת כמה הם אל תמנם לגלגולת יתנו כ"א מחצית השקל ותמנה את השקלים ותדע ולא יהיה בהם נגף. שהמנין שולט בו עין הרע בא עליהם כמו שמצינו ג בימי דוד: (יג) זה יתנו.

בית יהודא

(יב) וכי תשאו. זאגט רש"י (לשון קבלה) תשא איז דער־טייטש "נעמען" (כתרגומו) וויא דר תרגום טייטשט, אזוי מיינט דר פסוק (כשתחפוץ לקבל סכום מנינם) ווען דו וועסט וועלן נעמען זייער צאהל (לדעת כמה הם) צו וויסען ווי פיל זיי זענן ואל תמנם לגולגולת) זאלסטו ניט ציילען זייערע קעפ (אלא יתנו כל אחד מחצית השקל) נאר יעדער [..] געבן איין האלבען טאלער (ותמנה את השקלים ותדע מנינם) וועסטו ציילען דיא האלבע טאלערס וועסטו [..]יסען זייער צאהל וויא פיל זיי זענן: (ולא יהיה בהם נגפו. אז דו וועסט אזוי טאהן וועט ניט זיין אין זייא אמגפה [..] שולט בו עין הרע והדבר בא עליהם) וואֶרום דם ציילן ברייננגט אעין הרע אשלעכטע איינ אויף די מענטשן וואס [..]עציילט אונ עס קומט אויף זייא אמגפה (כמו שמצינו בימי דוד) ווי מיר געפינן עס איז געווען אמגפה אין די יודן [..]צייט פון דוד המלך ווייל מען הט זייא געציילט: (יג) וזה יתנו. דאס זאלען זיי געבן, זאגט רש"י (הראה לו

שפתי חכמים

[..]ון לא תשא שמע שוא ולא לי הרמה מלשון ישא פרעה את ראשך ומפני שלפה הקב"ה שעתיד לגזור גזירה עליהם זה יתמו כ' בהן שאו את ראש וגו' אבל בלוים שלא נגזרה עליהם כ' בהן לי פקיד: ב דעת רש"י שלא תפרש לאחר [..]כים מנינם ונתנו איש כופר וגו' לכ"פ כשתרלה לידע מנינם כל אחד מחצית השקל ותמנה חלאי שקלים ותדע מניינם אבל [..] אותם לגלגלותם והא דנקט רש"י לי שלילה אל תמנם ולא נקט לי חיוב ולו' כשתחפון וכו' יתנו כ"א מחצית השקל [..]קלים ותדע מניינם כמו שנאמר בקרא לומר לא שהות מלוה למנותם במחצית השקלים כדי שיעשו האדנים אלא תחבולה שלא ישלוט בהם עין הרע וה"ה על ידי דבר אחר חוץ מחלאי שקלים היה יכול למנותם אלא שעל ידי חלאי שקלים יעשו מהם האדנים יאגב חדא תרתי. רא"ם: ג שמנה אותם בלא חלאי שקלים וחשב שהיי על עבודת אהל מועד לעשות מהם אדנים והיתה הגזרה לפי שעה ולא לדורות לקנות מהם קרבנות וחשב ג"כ שפי' ולא יהיה בהם נגף הוא נגף הבא לעולם ועל דרך ולדקה תציל ממות. וא"ת כשפקד דוד את העם שלא שלים ביד יואב ושלים ביד אבישי בן לרויה והשלים ביד אתי הגתי למה לא היה בהם נגף. ושמא י"ל שמה שהמנין שולט בו עין הרע

ליקוטים על התורה

(יב) כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. דער מבשר צדק שרייבט דם די תורה לערונט אונז אז איינר פון די ישראל איז זוכה דם ער ווערט איין ראש איבר די ישראל ווי אזוי ער זאל זיך פירען אונ באנעמען אקעגין די ישראל, אונ דר הויבט איז אז דער ראש דארף זיך ממש מוסר נפש זיין דאס לעבען אין צו שטעלן פון וועגן די ישראל אונ זאל פר זיי בעטען אונ אנווענדין ווס ער קאן אזו וויא מיר געפינן אין דר סדרה. ווי יודען האבן געמאכט דם עגל הט משה געבעטן צו גאט אז ער זאל צו די יודן מוחל זיין אונ הט געזאגט צו גאט אז דו ווילסט זיי ניט מוחל זיין מעק מיך אוס פון דיין ספר, כלומר וויל איך ניט לעבן, נמצא איז אזו דר טייטש פון דעם פסוק (כי תשא את ראש בני ישראל) אז דו וועסט דר הויבן ווערין זאלסט זיין איין ראש איבר די ישראל דארפסטו זעהן אז ולפקדיהם ונתנו איש כופר נפשו) אז עס וועט עפעס פעלין די יודן צו געבין פר אונ זאלסט וועלן זיין די כפרה פר כל ישראל אזו וויא משה הט זיך אין גאנצין איין געשטעלט פון די יודענס וועגן:

פירוש לתורת אלהים

[..]בר יי אל משה אונ גאט ב"ה האט גרעט צו משה לאמר אזוי צו זאגן: (יב) כי תשא אז [..]סט וועלן איפאנגין די צאל פון די קינדער [..] לפקודיהם צוא זייער צאל זאלסטו זייא ניט [..] מענטשן ווייס ונתנו נייערט איטליבר מענש [..] זאל געבן אהאלבן שקל איין אום לייזונג פר [..]ש צוא גאט אונ וועסט ציילען דיא שקלים [..] וויסן די צאל פון די ישראל ולא יהיה אונ עס [..]אין זיי ניט זיין קיין מארד בפקוד אותם אז דו [..] זיי ציילן דארך די שקלים: (יג) זה גאט הט [..]ו משה אמטבע פון פייער ווס זיא הט גוואגן

מצות השם

[..] יתנו וגו'). דאס איז דיא מצות עשה אז יעדער [..] דיא יודען האט געגעבען איין האלבען שקל אונ [..]ם האט מען געקויפט קרבנות אונ סייא איין ארימאן אדער איין עושר האבען אלע גלייך געגעבען איטליכער איין האלבען שקל אונ דיא מצוה איז נוהג ווען דאס בית המקדש איז געשטאנען:

צדוק הקרבים אלי נאם אדני יהוה לשרתני פר בן־בקר לחטאת: ולקחת מ
ונתתה על־ארבע קרנתיו ואל־ארבע פנות העזרה ואל־הגבול סביב וחטאת
וכפרתהו: ולקחת את הפר החטאת ושרפו במפקד הבית מחוץ למקדש: ו
השני תקריב שעיר־עזים תמים לחטאת וחטאו את־המזבח כאשר חטאו ב
בכלותך מחטא תקריב פר בן־בקר תמים ואיל מן־הצאן תמים: והקרבתם
יהוה והשליכו הכהנים עליהם מלח והעלו אותם עלה ליהוה: שבעת ימים ת
שעיר־חטאת ליום ופר בן־בקר ואיל מן־הצאן תמימים יעשו: שבעת ימים י
יכפרו ק׳ את־המזבח וטהרו אתו ומלאו ידו ידיו ק׳: ויכלו את־הימים והיה ביום הש
והלאה יעשו הכהנים על־המזבח את עולותיכם ואת־שלמיכם ורצאתי אתכם
אדני יהוה:

פירוש ע"ט

ולזרוק אונ צו שפרענגן אויף דעם מזבח דאס בלוט פון דר עולה ונתת אונ זאלסט געבין צו דיא כהנים וואס זיי קומן ארוס פון שבט לוי אשר וואס די כהנים קומן ארוס פון די קינדר פון צדוק כהן גדול הקרובים אלי וואס זענען נאהענט צו מיר נאום יי דאס זאגט גאט לשרתני צו באדינן מיך זאלסטו זייא געבען פר איין אקס בן בקר איונגע רינד לחטאת פר אקרבן חטאת ולקחת אונ זאלסט נעמן פון זיין בלוט אונ דו זאלסט געבען א״ף זיינע פיר ווינקלן פון דעם מזבח ואל אונ א״ף די פיר ווינקלן פון דער עזרה מיינט מען אויף דעם דאך פון דעם מזבח ואל הגבול סביב צום גבול ארום וחטאת אותו אונ זאלסט ריינגן דעם מזבח וכפרתהו אונ דר מיט וועט דר מזבח ווערן הייליג אז ער זאל ראוי זיין מען זאל שון פון היינט אונ ווייטר אויף אים מכפר זיין ולקחת אונ דו זאלסט נעמן דעם פר וואס מען הט אים מקריב גוועזן פר אקרבן חטאת ושרפו אונ זאלסט פאר ברענגן אים במפקד הבית אין דעם בפעלונג פון דעם בית דארטן ווי דם בית לאזט זיך אויס מחוץ למקדש פון אויסן ווייניג פון דעם מקדש וביום השני אונ דעם אנדרן טאג תקריב זאלסטו מקריב זיין אציקלי פון ציגן תמים גאנץ אן אמום לחטאת פר אקרבן חטאת וחטאו אונ זייא זאלן ריינגן מיט דעם ציקלי את המזבח דעם מזבח כאשר אזו וויא זיי האבן גריינגט מיט דעם פר בכלותך אז דו פר לענדן פון צו ריינגן תקריב זאלסטו מקר[יב] פר איין אקס בן בקר איונגע רינד תמים אנא[נץ] אמום ואיל אונ אווידער מן הצאן פון דיא שא[ף] גאנץ והקרבתם אונ זאלסט זיי מקריב זיין פ[אר] והשליכו הכהנים אונ די כהנים זאלן ווארפן צלי[ין] זיי כלומר אויף די קרבנות מלח זאלץ והעלו אי[ן] זאלין אויף ברענגן זיי פר אקרבן עולה ליי צ שבעת ימים זיבן טאג תעשה זאלסטו מאכן צ פר אקרבן חטאת איטליכן טאג ופר אונ איי בן בקר איונגי רינד ואיל אונ אווידר מן הצאן פו תמימים גאנץ יעשו זאלן זייא מאכין פאר עולו טאג זאל דס אזו זיין שבעת ימים זיבן טעג יכפ זייא פאר געבין דעם מזבח וטהרו אונ זאל ריינגן ומלאו וועט דער פילט ווערין זייגע וועט דר מזבח זיין הייליג מען זאל אויף אי מקריב זיין תמיד קרבנות ויכלו אונ אז עס זיך אויס לאזען דיא זיבען טעג והיה אונ ע זיין מיום פון דעם אכטען טאג אונ ווייטע זאלן דיא כהנים מקריב זיין אויף דעם מ עולותיכם אייערי עולות ואת אונ אייערי שלמי אונ איך וועל באווילגן אייך נאם דס איז די פון דעם האר גאט

מנין המצות בפרשת תשא יש בה ט׳ מצות ארבעה עשין וה׳ לאוין :

[קה] (עשה מד) לתת מחצית השקל מכל שנה שנאמר זה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית השקל בשקל הקדש ... גרה השקל מחצית השקל תרומה לה׳ :

[קו] (עשה מה) לקדש הכהן ידיו ורגליו לעבודה שנא׳ ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם .

[קז] (עשה מו) למשוח כהנים גדולים ומלכים בשמן המשחה שנאמר ועשית אותו שמן משחת קודש :

[קח] (לאו סב) שלא למשוח זר בשמן האמור שנאמר על בשר אדם לא ייסך :

[קט] (לאו סג) שלא לעשות שמן כשמן האמור שנאמר ובמתכונתו לא תעשו כמוהו :

[קי] (לאו סד) שלא לעשות במתכונת הקטורת ובמשקלה להריח בה שנא׳ והקטרת אשר תעשה במתכונ[תה לא] תעשו לכם :

[קיא] (לאו סה) שלא לאכול ולשתות שום דבר מתקרובת עובדי כוכבים ומזלות שנא׳ פן תכרות ברית ליושב[י הארץ] וזנו אחרי אלהיהם וזבחו לאלהיהם וקרא לך ואכלת מזבחו :

[קיב] (עשה מז) לשבות מעבודת הארץ בשנה השביעית שנאמר ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות [בחריש] ובקציר תשבות :

[קיג] (לאו סו) שלא לאכול בשר בחלב (ולא ליהנות ממנו) שנאמר לא תבשל גדי בחלב אמו

יכון קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין לְדֹרֹתֵיכֶם קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא
נָא קֳדָם יְיָ: פ פ פ
לַיהוָה: פ פ פ

ק"א מיכאל סיונן ומפטירין אתה בן אדם הגד את בית ישראל ביחזקאל בסימן מ"ג

רש"י

קדשים. המזבח מקודש לדברים הללו ם בלבד ולא לעבודה אחרת: חסלת פרשת תצוה

בית יהודא

גְעגַאנְגֶען פַארְגֶעסִינְדִיג אִין מִקְדָּשׁ אָדֶער זֵיי הָאבֶּן גֶעגֶעסֶן פוּן קָרְבָּנוֹת פַארְגֶעסִינְדִיג: (קוֹדֶשׁ קָדָשִׁים) . מֶען מֵיינְט (הַמִּזְבֵּחַ מְקוּדָּשׁ לִדְבָרִים הַלָּלוּ בִּלְבַד) דֶר גָאלְדֶענֶער מִזְבֵּחַ אִיז
ליִגט גֶעוָוארֶן נָאר צוּ דִי זַאכֶען וָוָאס שְׁטֵייט פְרִיעֶר (וְלֹא לַעֲבוֹדָה אַחֶרֶת) אָבֶּער נִיט צוּ אַיין אַנְדֶער זַאךְ פוּן דִיא זַאכֶן וָוָאס וֶוערֶן גֶעטָאהְן אִין מִשְׁכָּן אָדֶער אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ:

שפתי חכמים

קדשים וסבור שהוא אוכל בשר חולין או שהוא שוגג בטומאה ויודע שזה בית המקדש ובשר קדשים על זה היה מכפר פר ושעיר של יוה"כ : ם דאל"כ מה ענין זה לכאן:

פירוש לתורת אלהים

איז מַקְרִיב אוּם יה"כ אַחַת אַיין מָאל אִין יָאר אוֹיף דוֹרוֹת קוֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַיְיָ עֶר אִיז גַאנְץ
עֶר פַר גֶעבֶּן אוֹיף אִים לְדוֹרוֹתֵיכֶם דָאס זָאל זַיין הֵיילֶג צוּ גָאט:

הפטרת תצוה ביחזקאל סימן מ"ג

ה בֶן־אָדָם הַגֵּד אֶת־בֵּית־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַבַּיִת וְיִכָּלְמוּ מֵעֲוֺנוֹתֵיהֶם וּמָדְדוּ אֶת־
תָּכְנִית: וְאִם־נִכְלְמוּ מִכֹּל אֲשֶׁר־עָשׂוּ צוּרַת הַבַּיִת וּתְכוּנָתוֹ וּמוֹצָאָיו וּמוֹבָאָיו
־צוּרֹתָו צורתיו ק׳ וְאֵת כָּל־חֻקֹּתָיו וְכָל־צוּרֹתָו צורתיו ק׳ וְכָל־תּוֹרֹתָו תורתיו ק׳ הוֹדַע
תָם וּכְתֹב לְעֵינֵיהֶם וְיִשְׁמְרוּ אֶת־כָּל־צוּרָתוֹ וְאֶת־כָּל־חֻקֹּתָיו וְעָשׂוּ אוֹתָם: זֹאת
ת הַבָּיִת עַל־רֹאשׁ הָהָר כָּל־גְּבֻלוֹ סָבִיב | סָבִיב קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִנֵּה־זֹאת תּוֹרַת
ית: וְאֵלֶּה מִדּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בָּאַמּוֹת אַמָּה אַמָּה וָטֹפַח וְחֵיק הָאַמָּה וְאַמָּה רֹחַב
ולָהּ אֶל־שְׂפָתָהּ סָבִיב זֶרֶת הָאֶחָד וְזֶה גַּב הַמִּזְבֵּחַ: וּמֵחֵיק הָאָרֶץ עַד־הָעֲזָרָה
חְתּוֹנָה שְׁתַּיִם אַמּוֹת וְרֹחַב אַמָּה אֶחָת וּמֵהָעֲזָרָה הַקְּטַנָּה עַד־הָעֲזָרָה הַגְּדוֹלָה
בַּע אַמּוֹת וְרֹחַב הָאַמָּה: וְהַהַרְאֵל אַרְבַּע אַמּוֹת וּמֵהָאֲרִאֵיל ומהאריאל ק׳ וּלְמַעְלָה
רָנוֹת אַרְבַּע: וְהָאֲרִאֵיל והאריאל ק׳ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֹרֶךְ בִּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה רֹחַב רָבוּעַ
אַרְבַּעַת רְבָעָיו: וְהָעֲזָרָה אַרְבַּע עֶשְׂרֵה אֹרֶךְ בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה רֹחַב אֶל אַרְבַּעַת
עֶיהָ וְהַגְּבוּל סָבִיב אוֹתָהּ חֲצִי הָאַמָּה וְהַחֵיק־לָהּ אַמָּה סָבִיב וּמַעֲלֹתֵהוּ פְּנוֹת
ים: וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה אֵלֶּה חֻקּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הֵעָשׂוֹתוֹ
עֲלוֹת עָלָיו עוֹלָה וְלִזְרֹק עָלָיו דָּם: וְנָתַתָּה אֶל־הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֲשֶׁר הֵם מִזֶּרַע

פירוש ע"ט

לאַךְ פוּן גָאט הָט גְזָאגְט צוּ יְחֶזְקֵאל הַנָּבִיא: פוּן גָאטְס וֶועגֶן:
דוּ בֶּן אָדָם זָאג צוּ דֶעם הוֹיז גְזִינְד פוּן דִי יִשְׂרָאֵל
אֶת הַבַּיִת אַז דָאס בֵּיהמ"ק וֶועט גְבּוֹיעט וֶוערִין
ט אוּנ לָאזֶן זֵיי זִיךְ שֶׁעמֶען פוּן זֵייעֶרִי זִינְד וָוָאס זֵיי
ין גְטָאהְן עֲבֵירוֹת ווייז אִיךְ זֵיי פָארְט מֵיין חֶסֶד
ו אוּנ זֵייא זָאלִין מֶעסְטִין אֶת תָּכְנִית דִיא צָאל פוּן
ס בֵּיהמ"ק וְויפֶל אֵיילֶן עֶר זָאל זַיין דִי לֶענְג אוּנ
בְּרֵייט אוּנ דִי הוֹיךְ וְאִם נִכְלְמוּ אוּנ אַז זֵיי וֶועלִין
שֶׁעמְט וֶוערִין מִכֹּל פוּן דִי אַלֶע עֲבֵירוֹת וָוָאס זֵיי
בֶּען גְטָאהְן אוּנ וֶועלֶען תְּשׁוּבָה טָאהְן זָאלְסְטוּ
יע זַיין צוּרַת הַבַּיִת דָם גְשְׁטַאלְט פוּן דֶעם בֵּיהמ"ק
נְתוֹ אוּנ זַיין צָאל וְויפֶל חֲדָרִים עֶס וֶועט זַיין אִין
בֵּיהמ"ק וְכָל צוּרוֹתָיו אוּנ אַלִי זַייְנֶע גְשְׁטַאלְט פוּן דִי
כְּרוּבִים וְאֶת אוּנ גָאר זַיין גִישְׁטַאלְט וְכָל תּוֹרוֹתָיו אוּנ
אוֹךְ גָאר זַיינִי דִינִים פוּן בִּנְיַן בהמ"ק הוֹדַע אוֹתָם זֵייא
זֵיי מוֹדִיעַ וּכְתוֹב אוּנ שְׁרַייבּ עֶס אוֹיף פַאר זֵייעֶרִי אוֹגֶן
וְיִשְׁמְרוּ אוּנ זֵיי זָאלֶן הִיטֶן גָאר זַיין גְשְׁטַאלְט אַז עֶס
וֶועט קוּמֶן דִי צֵייט זֵייא זָאלֶן אַרוֹיס גֵיין פוּן דֶעם
גָלוּת בָּבֶל וְעָשׂוּ אוֹתָם זָאלֶן זֵיי שׁוֹן ווִיסֶן ווִי אַזוֹ צוּא
מַאכֶן דֶעם בהמ"ק מִיט דִיא זַאכֶען: וַיֹּאמֶר אוּנ דֶער
אֵיינֶגֶר מַלְאָךְ הָט מִיר ווִידֶר גְזָאגְט דוּ בֶּן אָדָם כֹּה
אָמַר יְיָ אַזוֹ הָט גָאט גְזָאגְט אֵלֶּה דָם אִיז דָם גְזֶעץ פוּן
דֶעם מִזְבֵּחַ בְּיוֹם אִין דֶעם טָאג וָוָאס עֶר וֶועט גְמַאכְט
וֶוערֶן לְהַעֲלוֹת צוּ אוֹיף בְּרֶענְגֶן אוֹיף אִים אַקָרְבָּן עוֹלָה

ולזרוק

מפטיר ח וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם׃ ט לֹא־תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה וְנֵסֶךְ לֹא תִסְּכוּ עָלָיו׃ י וְכִפֶּר אַהֲרֹן עַל־קַרְנֹתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה מִדַּם חַטַּאת הַכִּפֻּרִים אַחַת בַּשָּׁנָה יְכַפֵּר עָלָיו

ח וּבְאַדְלָקוּת אַהֲרֹן בּוֹצִינַיָּא בֵּין שִׁמְ… יַסֵּקִנַּהּ קְטֹרֶת בּוּסְ… תְּדִירָא קֳדָם יְיָ לְדָרֵי… ט לָא תַסְּקוּן עֲל… קְטֹרֶת בּוּסְמִין נוּכְרָ… וַעֲלָתָא וּמִנְחָתָא וְנִ… לָא תְנַסְּכוּן עֲלוֹ… י וִיכַפַּר אַהֲרֹן קַרְנוֹהִי חֲדָא בְּשַׁ… מִדְּמָא חַטַּאת כִּפּוּ… חֲדָא בְשַׁתָּא יְכַפַּר עֲל…

תו"א ובהעלת אהרן פסחים נט יומא טו זבחים יב : לא תעלו מנחות נ : וכפר אהרן על יומא נח שבועות ח י : מדם חטאת יומא סא :

רשב"ם

להבדיל בינו להיכל: (י) אחת בשנה. ביום הכפורים כדכתיב באחרי מות ויצא אל המזבח אשר לפני ה' וגו' אבל בכל השנה כולה לא היו עליו דמ… קטרת : חסלת פרשת תצוה מיסוד רבינו שמואל :

בית יהודא

אָדֶער בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת, מֵיינְט מֶען אָנְצִינְדֶען דִיא קְנֵייטְלִיךְ: (ח) וּבְהַעֲלֹת). מֶען מֵיינְט וּכְשֶׁיַּדְלִיקֵם לְהַעֲלוֹת לַהֲבָתָן) ווֶען עֶר ווֶעט אָנְצִינְדֶן דִי קְנֵייטְלִיךְ אוֹפְצוּבְּרֵיינְגֶען זֵייעֶר פְלַאם: יַקְטִירֶנָּה). זָאל עֶר אָנְצִינְדֶן דִי בְּשָׂמִים (בְּכָל יוֹם פְּרָס מַקְטִיר שַׁחֲרִית) אַלֶע טָאג פַרְבְּרֶענְט מֶען אֵיין הַאלְבּ פוּנְט בְּשָׂמִים אִין דֶר פְרִיה (וּפְרָס מַקְטִיר בֵּין הָעַרְבַּיִם) אוּנ אֵיין הַאלְבּ פוּנְט בְּשָׂמִים פַאר בְּרֶענְט מֶען פַארִין נַאכְט: (ט) וְלֹא תַעֲלוּ עָלָיו). אִיר זָאלְט נִיט אוֹיפְבְּרֵיינְגֶן אוֹיף אִים (עַל מִזְבֵּחַ זֶה) אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ: וְקְטֹרֶת זָרָה). פְרֶעמְדֶע בְּשָׂמִים (שׁוּם קְטֹרֶת שֶׁל נְדָבָה כּוּלָּן זָרוֹת לוֹ חוּץ מִזּוֹ) זָאגְט רש"י אַלֶע קְטֹרֶת ווָס אֵיינֶער גִיט אַנְדָבָה זֶענֶען פְרֶעמְד צוּ דֶעם מִזְבֵּחַ, מֶען טָאר זֵיי נִיט רֵייכֶערְן אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ, אוֹיסֶער דִיא קְטֹרֶת ווָאס מֶען רֵייכֶערְט אִין דֶר פְרִיה אוּנ פַארִין נַ… וְעוֹלָה וּמִנְחָה). זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט (וְלֹא עוֹלָה וּמִנְחָה) אַעוֹלָה אוּנ אַמִנְחָה טָאר מֶען אוֹיךְ נִיט מַקְרִיב זַיין דֶעם גָאלְדֶענֶעם מִזְבֵּחַ (עוֹלָה שֶׁל בְּהֵמָה וְעוֹף) עוֹלָה מֵיינְט מֶען אַקָרְבָּן פוּן אַבְּהֵמָה אָדֶער אַעוֹף (וּמִנְחָה הוּא שֶׁל לֶחֶם) מִנְחָה מֵיינְט מֶען בְּרוֹיט ווָאס אִיז גֶעמַאכְט מֶעהְל מִיט בּוֹימְאֵייל: (י) וְכִפֶּר אַהֲרֹן). מֵיינְט מֶען (מַתַּן דָּמִים) עֶר… שְׁפְּרִיצֶען דִיא בְּלוּט פוּן קָרְבָּן (אַחַת בַּשָּׁנָה) אֵיין מָאהְל אִין יָאהֶר (בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים) אִין דֶעם טָאג ווָס הֵייסְט יוֹם… (הוּא שֶׁנֶּאֱמַר בְּאַחֲרֵי מוֹת) דָס אִיז ווָאס שְׁטֵייט אִין דִי סֶדְרָה אַחֲרֵי מוֹת (וְיָצָא אֶל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' וְכִפֶּר עָלָיו) דֶעו… גָדוֹל זָאל אַרוֹיסְגֵיין צוּ דֶעם מִזְבֵּחַ ווָאס שְׁטֵייט פַאר הקב"ה וּפַר דֶעם אָרוֹן) אוּנ זָאל אוֹיף אִים שְׁפְּרִיצֶען דִי בְּלוּט פ… אוּנ שָׂעִיר: וְחַטַּאת הַכִּפּוּרִים) . זָאגְט רש"י (הֵם פַּר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים) דָס זֶענֶען דֶער פַר אוּנ דֶער שָׂעִיר פ… כִּפּוּר (הַמְכַפְּרִים עַל טוּמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו) ווָאס זֶענֶען מְכַפֵּר אוֹיף דִיא מֶענְטְשֶׁען ווָס זֶענֶען גֶעווֶען טָמֵא אוּנ זֶענֶען…

רש"י

שם העלאה שהוא לשון הדלקה: (ח) ובהעלות. כשי… להעלות להבתן: יקטירנה. בכל יום ב פרס מ… שחרית ופרס מקטיר בין הערבים: (ט) לא תעלו על… על מזבח ל זה: קטרת זרה. שום קטורת של נדבה… זרות לו חוץ מזו: ועולה ומנחה. ולא עולה ו… מ עולה של בהמה ועוף. ומנחה היא של לחם: (י) ו… אהרן. מתן דמים: אחת בשנה. ביום הכפורים… שנא' באחרי מות (ויקרא יז) ויצא אל המזבח אשר… ה' וכפר עליו: חטאת הכפורים. הם פר ושעי… יום הכפורים המכפרים על טומאת מקדש נ וקד…

שפתי חכמים

דחזר וכתב לפני הכפורת אחר לפני הפרוכת הוא כדי שלא תאמר שהמזבח אע"פ שהוא לפני הפרוכת לא היה באמצע ממש אלא היה נוטה לצד כותל דרומי או כותל לפוני שהרי הפרוכת היה בכל רוחב הוהבן מ"ה חזר וכתב לפני הכפורת וגו' : ב כלומר חלי מנה בבוקר וחלי מנה בין הערבים דהיינו בכל יום מנה שלם : ל כלומר אבל על המזבח ה… אתה מקריב : מ ר"ל שמלת לא דכתיב ברישא דקרא קאי נמי … כאלו נא' ולא עולה ומנחה : נ פי' כשידע הכהן שהוא טמא … למקדש בשוגג כשכור שהוא נכנס לבית של חולין ולא של מקד…

פירוש לתורת אלהים

עֶר ווֶעט אוֹיס רֵייניגֶען דִי רֶערְלֶךְ זָאל עֶר דִי קְטוֹרֶת מַקְטִיר זַיין: (ח) וּבְהַעֲלוֹת אוּנ אַז אַהֲרֹן ווֶעט אָן צִינְדֶן דִי רֶערְלֶךְ פַר נַאכְט יַקְטִירֶנָּה זָאל עֶר ווִידֶר מַקְטִיר זַיין קְטוֹרֶת תָּמִיד אַלִי טָאג צְווֵייא מָאל לִפְנֵי יְיָ פַאר גָאט לְדוֹרוֹתֵיכֶם דָס זָאל זַיין אוֹיף דוֹר דוֹרוֹת: (ט) לֹא תַעֲלוּ אוּנ אִיר זָאלְט נִיט אוֹיף בְּרֶענְגֶען אוֹיף… פְרֶעמְדֶע קְטוֹרֶת וְעוֹלָה אוּנ אַקָרְבָּן עוֹלָה אוּנ אַ… מִנְחָה אוּנ אַנִיסוּנְג זָאלְט אִיר נִיט גִיסֶן אוֹיף … (י) וְכִפֶּר אוּנ אַהֲרֹן זָאל פַאר גֶעבֶּען אוֹיף זַיינֶע ווִי… אֵיין מָאל אִין יָאר מִדַּם פוּן דֶעם קָרְבָּן חַטָּאת …

מצות השם

(קט) (לא תעלו עליו קטורת וגו') דאס איז דיא לא תעשה אז אוֹיף דֶעם מִזְבַּח הַזָּהָב טָאר מֶען נִיט מַקְרִיב זַיין קֵיין שׁוּם קָרְבָּנוֹת נָאר מַקְטִיר זַיין קְטוֹרֶת אִין דֶער פְרִיה אוּנ אוֹ… נַאכְט אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג בִּזְמַן הַבַּיִת:

לְבַדִּים לָשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֵמָּה׃
ה וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים
וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב׃ ו וְנָתַתָּה אֹתוֹ
לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת
לִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת
אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה׃ ז וְהִקְטִיר עָלָיו
אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר
בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה׃

אונקלוס

אריחיא לְמִטַּל יָתֵהּ
הוֹן׃ ה וְתַעְבֵּד יָת
ריחַיָּא דְּאָעֵי שִׁטִּין
וּתחַפֵּי יָתְהוֹן דַּהֲבָא׃
וְתִתֵּן יָתֵהּ קֳדָם
פָּרֻכְתָּא דִּי עַל אֲרוֹנָא
סַהֲדוּתָא לִקֳדָם
כַּפֻּרְתָּא דִּי עַל סַהֲדוּתָא
דְּאֱזַמֵּן מֵימְרִי לָךְ תַּמָּן׃
וְיַקְטַר עֲלוֹהִי אַהֲרֹן
קְטֹרֶת בּוּסְמִין בִּצְפַר
בִּצְפַר בְּאַתְקָנוּתֵהּ יָת
בּוֹצִינַיָּא יַסְּקִנַּהּ׃

א אשר אועד לך כריתות ה: בבקר בבקר פסחים נט יומא יד לג מנחות נ: בהיטיבו את יומא לג:

בעל הטורים

בהמה. ג' במסורה דין ואידך אשר נתן ה' חכמה ותבונה
בהמה. כי בהמה שמן חלקו. זהו שכתוב והחכמה תחיה בעליה. חכמה ותבונה בהמה כי בהמה שמן חלקו. ועוד שהוא מגלתו ומרוממתו דכתיב לשאת אותו בהמה:

רשב"ם

(ו) ונתתה אותו לפני הפרכת. בהיכל: אשר על ארון העדות. היא הפרכת

רש"י

שני צדיו: והיה. מעשה הטבעות ח האלה: לבתים
לבדים. לכל בית תהיה ט הטבעת לבד: (ו) לפני
הפרכת. שמא תאמר משוך מכנגד הארון לצפון או לדרום
ת"ל לפני הכפר' מכוון כנגד הארון מבחוץ: (ז) בהיטיבו.
לשון נקוי הבזיכין של המנורה מדשן הפתילות שנשרפו בלילה
והיה מטיבן בכל בקר ובקר: הנרת. לוצ"ש בלעז
(לאמפען) וכן כל נרות האמורות במנורה חוץ ממקום שנאמר

בית יהודא

שְׁתֵּי זֵוִיתָיו שֶׁבִּשְׁנֵי צְדָדָיו) אוֹף די צְוויי ווינקלען ווס אוֹף די
צְוויי זייטען: וְהָיָה. (מַעֲשֵׂה הַטַּבָּעוֹת הָאֵלֶּה), די רינגען ווס יועלען
גֶעמאַכְט װערען זאָלען זיין (לְבָתִּים לְבַדִּים) ווי שְׁטוּבִין צוּ דִיא
שְׁטֶעקִינְס, די שְׁטֶעקִינְס זאָלען אַרֵיין גֵיין אִין די רִינְגען (לְכָל
בַּיִת תִּהְיֶה הַטַּבַּעַת לְבַד) יֶעדֶער רִינְג זאָל זיין אַשְׁטוּב צוּ
אַשְׁטֶעקִין: (ו) וְלִפְנֵי הַפָּרוֹכֶת). דֶר גָאלְדֶענֶער מִזְבֵּחַ זאָל
שְׁטֵיין פַר דֶעם פְּרוֹכֶת (שֶׁמָּא תֹאמַר) טָאמֶר װעסְטוּ זָאגֶן וּמְשׁוֹךְ
מִכְּנֶגֶד הָאָרוֹן לְצָפוֹן אוֹ לְדָרוֹם) דֶר מִזְבֵּחַ מֶעג זיין אַפְּגֶעצוֹגֶן
גֶעגִין דֶעם אָרוֹן צוּ צָפוֹן זייט אָדֶר צוּ דָרוֹם זייט (תַּלְמוּד לוֹמַר) לֶערוּנְט דֶער פָּסוּק צוּ זָאגֶן (לִפְנֵי הַכַּפּוֹרֶת) דֶר מִזְבֵּחַ זאָל
זיין פַר דֶעם כַּפּוֹרֶת (מְכֻוָּן כְּנֶגֶד הָאָרוֹן מִבַּחוּץ) דֶער מִזְבֵּחַ זאָל זיין אויסְװייניג פון פְּרוֹכֶת נאָר גְלַייךְ גֶעגִין אָרוֹן:
(בְּהֵיטִיבוֹ). מֵיינְט מֶען (לְשׁוֹן נִקּוּי הַבָּזִיכִין שֶׁל הַמְּנוֹרָה) מֶען זאָל רֵיין מַאכְען די רֶערְלִיךְ פון דִיא מְנוֹרָה (מִדֶּשֶׁן הַפְּתִילוֹת
שֶׁנִּשְׂרְפוּ בַּלַּיְלָה) פון די אַשׁ פון די קְנֵייטְלִיךְ ווָס זֶענֶען פַרְבְּרֶענְט גיוואָרֶען בַּייא נַאכְט (וְהָיָה מֵטִיבָן בְּכָל בּוֹקֶר וּבוֹקֶר) אַלֶע
דֶר פְּרִיה װען מֶען הָט פַארְלָאשִׁין די קְנֵייטְלִיךְ הָאט מֶען די רֶערְלִיךְ בַּאלְד רֵיין גֶעמַאכְט: הַנֵּרוֹת. מֵיינְט מֶען די
רֶערְלִיךְ (וְכֵן כָּל נֵרוֹת הָאֲמוּרוֹת בִּמְנוֹרָה) וואוּ עֶס שְׁטֵייט בַּיי דִיא מְנוֹרָה דֶער װָארְט „נֵרוֹת" מֵיינְט מֶען דִיא רֶערְלִיךְ (חוּץ
מִמָּקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר שָׁם הָעֲלָאָה שֶׁהוּא לְשׁוֹן הַדְלָקָה) נָאר וואוּ עֶס שְׁטֵייט דֶר װָארְט הָעֲלָאָה, דְהַיְינוּ עֶס שְׁטֵייט לְהַעֲלוֹת:

דעת זקנים מבעלי התוספות

בדים ושני ראשי הבדים בין שתי כתפיו: (ז) והקטיר עליו
אהרן. צ"ל דאהרן לאו דוקא שהרי הקטרת כשרה בכהן
הדיוט כדאמרי' פרק אמר להם הממונה חדשים לקטרת עמדו
והביאו ועוד מדכתיב ובהעלות אהרן וגו' יקטירנה מדתלה קטרת
בהעלות א"כ כל הכשר להדלקת נרות כשר לקטרת וכנרות כתיב
יערוך אותו אהרן ובניו ועוד י"ל דמובהעלות לאו דוקא דהא כתיב יערוך אותו אהרן ובניו במקום אחר הכי נמי והקטיר
עליו אהרן לאו דוקא:

שפתי חכמים

על שתי צלעותיו דהיינו על שני צדיו ואגב פי' ג"כ שפי' במקום כ"ח
מפני שהזויות בצדיו לא על צדיו: ח פי' מלת והיה שב אל המעשה
החסר מן המקרא דאם לא כן והיו מבע"ל: ט לא כ הטבעות יהיו
בעבור בתים ובדים רק הטבעות בעבור שתהיה בית לבד: י פי' כא

פירוש לתורת אלהים

זאָל זיין צוּ הַייבֶער פון די שְׁטַאנְגֶען װעגֶען צוּא
טראָגֶען אִים מִיט זַיי כְּדֵי מֶען זאָל דֶעם מִזְבֵּחַ טְרָאגֶען
מיט די שְׁטַאנְגֶען: (ה) וְעָשִׂיתָ אוּנ דוּ זאָלְסְט מַאכֶען
די שְׁטַאנְגֶען פון טֶענֶן הָאלְץ וְצִפִּיתָ אוּנ דוּא זאָלְסְט
זיא בֶּדֶעקִין מִיט גָאלְד: (ו) וְנָתַתָּה אוֹתוֹ אוּנ דוּא
זאָלְסְט גֶעבֶּען אִים פַאר דֶעם פָּרוֹכֶת וָואס הֶענְגְט
פַאר דֶעם קָדְשֵׁי קֳדָשִׁים וָואס דָארְטֶען שְׁטֵייט
דֶער אָרוֹן מִיט דִיא לוּחוֹת לִפְנֵי פַאר דֶעם כַּפּוֹרֶת
ווָס אוֹף דֶעם אָרוֹן וָואס אִינְוֵוייניג לִיגֶן דִיא לוּחוֹת
אֲשֶׁר ווָס אִיךְ װעל מִיךְ בֶּעשְׁטִימֶען צוּ דִיר דָארְטֶען:
(ז) וְהִקְטִיר אוּנ אַהֲרֹן זאָל מַקְטִיר זיין אוֹיף אִים
אַדֶעמְפוּנְג פון גְוֶוערְץ אִין דֶער פְּרִיה בְּהֵיטִיבוֹ אַז

מצות השם

(ז) וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטוֹרֶת) דָאס אִיז דִיא מִצְוַת עֲשֵׂה אַז
מֶען זאָל אַלֶע טָאג מַקְטִיר זיין אַיין דֶעמְפִּיג דָס אִיז קְטוֹרֶת
פַר נַאכְט אִין דֶער פְרוּה אוּנ אוֹיף דֶר נַאכְט אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז
נוֹהֵג בִּזְמַן הַבַּיִת:

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְשָׁכְנִי בְתוֹכָם אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם׃ פ שביעי ל א וְעָשִׂיתָ
מִזְבֵּחַ מִקְטַר קְטֹרֶת עֲצֵי שִׁטִּים
תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ׃ ב אַמָּה אָרְכּוֹ וְאַמָּה
רָחְבּוֹ רָבוּעַ יִהְיֶה וְאַמָּתַיִם קֹמָתוֹ
מִמֶּנּוּ קַרְנֹתָיו׃ ג וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב
טָהוֹר אֶת־גַּגּוֹ וְאֶת־קִירֹתָיו סָבִיב
וְאֶת־קַרְנֹתָיו וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֵר זָהָב
סָבִיב׃ ד וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה־
לּוֹ ׀ מִתַּחַת לְזֵרוֹ עַל שְׁתֵּי צַלְעֹתָיו
תַּעֲשֶׂה עַל־שְׁנֵי צִדָּיו וְהָיָה לְבָתִּים

תו"א ועשית מזבח מגילה ל: רבוע זבחים נט:

יְתְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם
לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּהּ
בֵּינֵיהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲהוֹן׃
א וְתַעְבֵּד מַדְבְּחָא
לְאַקְטָרָא עֲלוֹהִי קְטוֹרֶת
בּוּסְמַיָּא דְּאָעֵי שִׁטִּין
תַּעְבֵּד יָתֵהּ׃ ב אַמְּתָא
אָרְכֵּהּ וְאַמְּתָא פְּתָיֵהּ
מְרַבַּע יְהֵי וְתַרְתֵּין אַמִּין
רוּמֵהּ מִנֵּהּ קַרְנוֹהִי׃
ג וְתַחְפֵּי יָתֵהּ דְּהַב דְּכֵי
יָת אִגָּרֵהּ וְיָת כָּתְלוֹהִי
סְחוֹר סְחוֹר וְיָת קַרְנוֹהִי
וְתַעְבֵּד לֵהּ דֵּיר דִּדְהַב
סְחוֹר סְחוֹר׃ ד וְתַרְתֵּין
עִזְקָן דִּדְהַב תַּעְבֵּד לֵהּ
מִלְּרַע לְדֵירֵהּ עַל תַּרְתֵּין
זָוְיָתֵהּ תַּעְבֵּד עַל תְּרֵין
סִטְרוֹהִי וִיהֵי לְאַתְרָא

רשב"ם

(א) מקטר קטרת. ולא עולה ושלמים ומנחות ונסכים:

בית יהודא

בְּתוֹכָם) אויף דעם תְּנַאי איך זָאל רוּעֶן צְווִישֶׁן זֵיי: (א) וכ׳ק׳ט׳ קְטֹרֶת. מֶען זָאל מַאכֶען אַמִּזְבֵּחַ (לְהַעֲלוֹת עָלָיו קִיטוּר עֲשַׁן סַמִּים) מֶען זָאל אוֹיף אִים אוֹפְּבְּרֵיינְגֶען דֶעם רוֹיךְ פוּן די קְטוֹרֶת: (ג) וְאֶת גַּגּוֹ. זָאגְט רש"י (זֶה הָיָה לוֹ גַג) דֶער גָאלְדֶענֶער מִזְבֵּחַ פוּן קְטוֹרֶת הָט גֶעהַאט אַדַאךְ אוֹיף אִים אִיזגֶע עֶגִין אַגָאלְדֶענֶע פְּלַאטֶע (אֲבָל מִזְבַּח הָעוֹלָה לֹא הָיָה לוֹ גַג) אָבֶּר דֶר מִזְבֵּחַ וָוס מֶען אִיז אוֹיף אִים מַקְרִיב קָרְבָּנוֹת הָאט נִיט גֶהַאט אַדַאךְ (אֶלָּא מְמַלְּאִים חֲלָלוֹ אֲדָמָה בְּכָל חֲנָיָיתָם) נָאר אוֹיף יֶענֶער אָרְט וואו די יוּדִין הָאבֶּן גֶערוּהְט הָאבֶּן זֵיי אַרַיינְגֶעשָׁאטִין עֶרְד אִין דֶעם קַאסְטִין פוּן מִזְבֵּחַ, אוּנ אוֹיף די עֶרְד הָאבֶּן זֵיי מַקְרִיב גֶיוֶועןְ דֶעם קָרְבָּן: וְזֵר זָהָב). זָאגְט רש"י (סִימָן הוּא לְכֶתֶר כְּהוּנָּה) דָס אִיז אַצֵייכֶן אוֹיף די קְרוֹין וְדִי גְרוֹיסְקַייט פוּן די כְּהוּנָּה: (ד) וְצַלְעֹתָיו. זָאגְט רש"י (כַּאן הוּא לָשׁוֹן זָוִיוֹת) דָא אִיז דֶערְטֵייטְשׁ צַלְעוֹתָיו זַיינֶע ווִינְקְלֶען (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִוי דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר עַל שְׁנֵי צִדָּיו) ווייל עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק עַל שְׁתֵּי צַלְעוֹתָיו עַל שְׁנֵי צִדָּיו, מֵיינְט מֶען

רש"י

אני בתוכם: (א) מקטר קטרת. להעלות עליו הקטר עשן סמים: (ג) את גגו. זה היה לו גג אבל מזבח העולה לא היה לו גג אלא ממלאים חללו אדמה בכל חנייתם: זר זהב. סי' הוא לכתר כהונה: (ד) צלעותיו. כאן הוא לשון זויות כתרגומו לפי שנא' על שני צדיו על שתי זויות

שפתי חכמים

הוא מקום מיוחד במקדש שהוא מזבח הנחשת מ"מ כולם מודים שמלת ונקדש שב אל כל אהל מועד כלומר שתשרה שכינתי בו: ה מדל: נקוד בי"ת של מזבח בפתח כמו מזבח העולה בסגרת הוא שמזבח אינו דבוק למקטר קטורת ואין לו דביקות אלא כתוספת להעלות כאלו אמר מזבח כדי להעלות עליו מקטר קטורת שפירושו קטורת של עשן סמים: ו פי' וכב"מ מורה פאה ולד: ז פי' מכלל דצלעותיו לאו צדיו הוא ולכן הוליאו כאן ממשמעותו והוסיף עוד מלת שתי זויותיו שבשני צדיו כלו' אל תחשוב שעל שני צדיו תוספת ביאור לצלעותיו כאלו אמר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ד) על שני צדיו. פרש"י שני זויותיו אשר בשני צדיו ולכאורה היינו ארבע טבעות שצריך שנים לכל צד ותימה שהרי מוב זה לא היה כי אם אמה ארכו ואמה רחבו וא"כ היכי עבו תרי גברי באמה חדא והלא גבי הארון הוצרכו לפרש שה הטבעות קבועין לרחבו כדי שיהיו הנושאין עומדין לארכו לרחבו לא מצו קיימי דלא הוי אלא אמתא ופלגא וכ"ש גו מזבח דלא הוי אלא אמה וצ"ל דהכא לא היו נושאין אוו כי אם ב' בני אדם אחד לכל צד והוא היה שמד בין ש

פירוש לתורת אלהים

מִצְרַיִם פוּן וֶועגֶן אִיךְ זָאל רוּהֶן צְווִישֶׁן זֵיי אֲנִי יְיָ אִיךְ בִּין זַייעֶר גָאט: (א) וְעָשִׂיתָ אוּנ דוּא זָאלְסְט מַאכֶען אַמִּזְבֵּחַ צוּ מַקְטִיר זַיין אוֹיף אִים קְטוֹרֶת עֲצֵי שִׁטִּים פוּן טֶענִין הָאלְץ זָאלְסְטוּ מַאכֶן אִים: (ב) אַמָּה אֵיין אֵייל זָאל זַיין דִי לֶענְג אוּנ אֵיין אֵייל דִי בְּרֵייט רָבוּעַ פִיר עֶקִיכְדִיג זָאל עֶר זַיין וְאַמָּתַיִם קֹמָתוֹ אוּנ צְווייא אֵיילֶן זַיין הוֹיךְ מִמֶּנּוּ פוּן אִים קַרְנֹתָיו זַיינֶע ווִינְקְלֶען: (ג) וְצִפִּיתָ אוּנ דוּא זָאלְסְט אִים בַּדֶעקִין מִיט רֵיין גָאלְד אֶת גַּגּוֹ זַיין דַאךְ אוּנ זַיינֶע וֶוענְט אַרוּם וְאֶת קַרְנֹתָיו אוּנ זַיינֶע ווִינְקְלֶען וְעָשִׂיתָ אוּנ דוּ זָאלְסְט מַאכֶן צוּא אִים אַגִילְדֶען קְרֵיינְדְל אַרוּם: (ד) וּשְׁתֵּי אוּנ צְווייא רִינְג פוּן גָאלְד זָאלְסְטוּ מַאכֶן צוּ אִים מִתַּחַת לְזֵרוֹ אוּנְטֶער זַיין קְרֵיינְדְל עַל שְׁתֵּי צַלְעוֹתָיו אוֹיף זַיינֶע בֵּיידֶע ווִינְקְלֶען עַל שְׁנֵי צִדָּיו אוֹיף זַיינֶע בֵּיידֶע זַייטֶען וְהָיָה לְבָתִּים או

אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם׃
מג וְנֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי׃ מד וְקִדַּשְׁתִּי אֶת־
אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־אַהֲרֹן
וְאֶת־בָּנָיו אֲקַדֵּשׁ לְכַהֵן לִי׃
מה וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיִיתִי
לָהֶם לֵאלֹהִים׃ מו וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם

אונקלוס

מֵימְרִי לְכוֹן תַּמָּן לְמַלָּלָא
עִמָּךְ תַּמָּן׃ מג וְאֶזְמַן
מֵימְרִי תַמָּן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְיִתְקַדַּשׁ בִּיקָרִי׃
מד וַאֲקַדֵּשׁ יָת מַשְׁכַּן
זִמְנָא וְיָת מַדְבְּחָא וְיָת
אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי אֲקַדֵּשׁ
לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמָי׃ מה וְאַשְׁרֵי
שְׁכִנְתִּי בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאֶהֱוֵי לְהוֹן לֶאֱלָהּ׃
מו וְיִדְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ
אֱלָהֲהוֹן דִּי אַפֵּקִית

נו"א ונועדתי שמה זכתים קטן:

רשב"ם

מג) ונקדש בכבודי. שהאש נראה לישראל כשתקים המשכן תבא אש מלמעלה ואכל את הקרבנות כדכתיב ביום השמיני כי היום ה' נראה אליכם. וכתיב וירא כבוד ה' אל כל העם. ותצא אש מלפני ה' ותאכל את העולה וגו': (מו) הוצאתי אותם מארץ מצרים. כדי לשכני בתוכם:

רש"י

דבר אליך שם אקבענו ב לבא ויש מרבותינו למדים מכאן שמעל מזבח הנחשת הי' הקב"ה מדבר עם משה משהוקם המשכן. וי"א מעל הכפרת כמו שנא' (שמות כה) ודברתי אתך מעל הכפורת ואשר אועד לכם האמור כאן אינו אמור על המזבח אלא על אהל מועד הנז' במקרא: (מג) ונועדתי שמה. אתועד עמם בדבור ג כמלך הקובע מקום מועד לדבר עם עבדיו שם: ונקדש. המשכן: בכבודי. ד שתשרה שכינתי בו. ומ"א אל תקרי בכבודי אלא במכובדים שלי כאן רמז לו מיתת בני אהרן ביום הקמתו וזהו שאמר משה (ויקרא י) הוא אשר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש והיכן דבר ונקדש בכבודי: (מו) לשכני בתוכם. ע"מ לשכון

בית יהודא

איך וועל בעשטימען אצייט איך זאל רעדין צו דיר (שם אקבענו לבא) וועל איך בעשטימען איך זאל צו דיר דארטען קומען (וי"ש מרבותינו למדים מכאן) אטייל רבנים לערנען פון דעם פסוק (שמעל מזבח הנחשת היה הקב"ה מדבר עם משה משהוקם המשכן) נאכדעם ווי דער משכן איז אויפגעשטעלט געווארען האט הקב"ה גערעדט מיט משה פון דעם קופערנעם מזבח (וי"ש אומרים) אטייל רבנים זאגען (מעל הכפורת) פון כפורת האט הקב"ה גערעדט מיט משה (כמו שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ודברתי אתך מעל הכפורת) הקב"ה האט גזאגט צו משה איך וועל רעדין מיט דיר פון כפורת (ואשר אועד לכם האמור כאן) אונ וואס דא שטייט איך וועל קומען צו אייך (אינו אמור על המזבח) דס איז ניט געזאגט געווארען אויף דעם מזבח אלא על אהל מועד הנזכר במקרא) נאר דס איז געזאגט געווארען אויף דעם אהל מועד וואס שטייט אין פסוק, הקב"ה וועט רעדען מיט משה פון אהל מועד: (מג) ונועדתי שמה. הקב"ה האט געזאגט (אתועד עמם בדבור) איך וועל בעשטימען אארט וואו איך זאל מיט זיי רעדען (כמלך הקובע מקום מועד לדבר עם עבדיו שם) אזוי ווי א מלך בעשטימט אארט צו רעדען דארטען מיט זיינע קנעכט: ונקדש. (המשכן) דער משכן וועט געהייליגט ווערען (בכבודי) מיט מיין כבוד (שתשרה שכינתי בו) ווייל מיין רוהונג וועט זיין אין משכן (ומדרש אגדה אל תקרי בכבודי אלא במכובדי) דר מדרש זאגט זאלסט ניט לייענען בכבודי נאר במכובדי (במכובדים שלי) דער משכן וועט געהייליגט ווערען דורך מיינע צדיקים (כאן רמז לו מיתת בני אהרן ביום הקמתו) דא האט הקב"ה גזאגט צו משה אויפין וואנק אז די קינדער פון אהרן וועלן שטארבען אין דעם טאג וואס מען וועט אויפשטעלן דעם משכן (וזהו שאמר משה) דס איז וואס משה האט געזאגט (הוא אשר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש) דס איז וואס הקב"ה האט גירעדט דורך די מענטשין וואס זענען נאנט צו מיר וועל איך גהייליגט ווערען (והיכן דבר) וואו האט הקב"ה דאס גערעדט? דא אין דעם פסוק (ונקדש בכבודי) דער משכן וועט געהייליגט ווערען דורך מיין כבוד, דורך די מענטשין וואס גיבען מיר כבוד: (מו) ולשכני בתוכם. הקב"ה האט גזאגט איך האב ארויסגענומען יודין פון מצרים (על מנת לשכון אני

שפתי חכמים

גיחות המורה על עלייתו כלו לגבוה שהוא שב על ככשי העולה ולא על המנחה: ב לא שאועד לך שמה ענין לחוד ולדבר אליך ג"כ ענין לחוד ולפיכך הסמיך רש"י מלת שמה מן הפסוק כדי שיהיה די במלת שם שבסוף הפסוק: ג הולרך לפרש בדבור מפום שלא פירש בקרא כמו יתועד לכ"פ בדבור ותו קשה לרש"י ולמה לא כתיב ודברתי ומתרץ כמלך הקובע וכו' שפירושו מפני שמנהג המלך לקבוע מקום לדבור אמר ונועדתי במקום ודברתי: ד כלומר ע"י השראת שכינתי יהא מקודש המשכן ופי' אפי' לדברי האומר שאשר אועד לכם שמה

פירוש לתורת אלהים

איך וועל בעשטימען אצייט צוא רעדען צוא דיר שמה דארטין וועל איך קומין צוא דיר: (מג) ונועדתי אונ איך וועל מיך בעשטימען דארט צו די קינדער ישראל ונקדש אונ דר משכן וועט ווערן געהייליגט מיט מיין כבוד מיט דעם וואס איך וועל דארטען מאכען רוהען מיין שכינה: (מד) וקדשתי אונ איך וועל הייליגן דעם אוהל מועד אונ דעם מזבח אונ אהרן אונ זיינע קינדער אקדש וועל איך היילגן לכהן לי צוא דינגן צוא מיר: (מה) ושכנתי אונ איך וועל רוהען צווישען דיא קינדער ישראל והייתי אונ איך וועל זיין צו זיי אגאט: (מו) וידעו אונ זיי וועלן וויסן אז איך בין זייער גאט אשר וואס איך האב אוס גצוגען זייא פון דעם לאנד

מצרים

בָּלוּל בְּשֶׁמֶן כָּתִית רֶבַע הַהִין וְנֵסֶךְ
רְבִיעִת הַהִין יָיִן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד׃
מא וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין
הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכָּהּ
תַּעֲשֶׂה־לָּהּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה
לַיהוָה׃ מב עֹלַת תָּמִיד לְדֹרֹתֵיכֶם
פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר

סֻלְתָּא דְּפִילָא בִּמְ
כְּתִישָׁא רַבְעוּת הִי
וְנִסְכָּא רַבְעוּת הִי
חַמְרָא לְאִמְּרָא חַד
מא וְיָת אִמְּרָא תִּנְיָ
תַּעְבֵּד בֵּין שִׁמְשַׁ
כְּמִנְחַת צַפְרָא וּכְנִסְ
תַּעְבֵּד לַהּ לְאִתְקַבָּ
בְּרַעֲוָא קֻרְבָּנָא קֳדָם
מב עֲלָתָא תְדִירָ
לְדָרֵיכוֹן בִּתְרַע מַשְׁ
זִמְנָא קֳדָם יְיָ דְּאֶ

תו"א ואת הכבש פסחים נט תמיד לה:

בעל הטורים

וכתיב כאן תעשה לשון יחיד ובפנחס כתיב תעשו לשון רבים לומר שהיחיד יכול למסור תמידין משלו לצבור. כ... הכבש הכבש לכבש הכבש הרי ששה אין פוחתין מו' טלאים המבוקרים בלשכת הטלאים וכנגדם ו"פ עולה בפ' עקידה. הכא כתיב ע... ובפנחס כתיב עשירית רמז לת"י שנים שיעמוד בית ראשון. והכא כתיב בלול והתם כתיב בלולה ה' יתירה רמז לה' מיני מנחות ש... לכפר על הנפש שיש לה ה' שמות:

בית יהודא

צוּ זייל בירטען גֶעשְׁטוֹיסֶען זָאל דיא בּוֹימְאֵייל זַיין פָּסוּל צוּ מְנָחוֹת (תַּלְמוּד לוֹמַר כַּאן כָּתִית) זָאגְט דָא דֶר פָּסוּק דִיא בּוֹימְאֵייל זָאל זַיין גֶעשְׁטוֹיסֶן (וְלֹא נֶאֱמַר כָּתִית לַמָּאוֹר) אוּנ עֶס שְׁטֵייט נִיט דִי בּוֹימְאֵייל וָוס צוּם בֶּעלַייכְטֶען זָאלֶן דִיא אֵיילְבִּירְטֶן זַיין גֶעשְׁטוֹיסֶן (אֶלָּא לְמַעֵט מְנָחוֹת שֶׁאֵין צָרִיךְ כָּתִית) דֶר פָּסוּק זָאגְט נָאר אַז צוּ מְנָחוֹת דַארְף מֶען נִיט דִיא אֵיילְבִּירְטֶען זָאלֶן זַיין נָאר גֶעשְׁטוֹיסֶען (שֶׁאַף הַטָּחוּן בְּרֵחַיִים כָּשֵׁר בָּהֶן) אֲפִילוּ דִי אֵיילְבִּירְטֶען זֶענֶן גֶעשְׁטוֹיסֶען גֶעוָוארֶען אִיז אוֹיךְ דִי בּוֹימְאֵייל כָּשֵׁר צוּ מְנָחוֹת: וְרֶבַע הַהִין]. מֵיינְט מֶען (שְׁלֹשָׁה לוּגִין) דְרַיי קְוָוארְט וְאוֹיף זֵייעֶר מָאס: וְנֶסֶךְ]. צוּ גִיסֶען וַויין (לִסְפָלִים) אִין דִי בֶּעקִינְס (כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּמַסֶּכֶת סוּכָּה) ווי מִיר הָאבֶּן גֶעלֶערְנְט אִין דִיא מַסֶּכֶת סוּכָּה (שְׁנֵי סְפָלִים שֶׁל כֶּסֶף הָיוּ בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ) צְוַוייא זִילְבֶּערְנֶע בֶּעקִינְס זֶענֶן גֶוֶועןן אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ (וּמְנֻקָּבִים כְּמִין שְׁנֵי חוֹטָמִין דַ... אִין דִי בֶּעקִינְס זֶענֶן גֶעוֶוען צְוַויי לֶעכֶער וְאֵיין לָאךְ אִין דֶעם בֶּעקִין, אוּנ אֵיין לָאךְ אִין דֶעם אַנְדֶערֶן בֶּעקִין] דִיא לֶעכ... זֶענֶן גֶעוֶוען ווי צְוַויי נָאז לֶעכֶער (נוֹתֵן הַיַּיִן לְתוֹכוֹ) דֶער כֹּהֵן הָט גֶעגָאסֶען דִי וַויין אִין בֶּעקִין (וְהוּא מְקַלֵּחַ וְיוֹצֵא דֶּרֶךְ הַחוֹ... אוּנ דֶער וַויין אִיז אַרָאפְּגֶעגַאנְגֶען אוּנְטֶען דוּרְךְ דִיא נָאזְלָאךְ (וְנוֹפֵל עַל גַּג הַמִּזְבֵּחַ) דִיא וַויין אִיז גֶעגָאסֶען גֶעוָוא... אוֹיף דֶעם דַאךְ פוּן מִזְבֵּחַ (וּמִשָּׁם יוֹרֵד לְשִׁיתִין בְּמִזְבַּח בֵּית עוֹלָמִים) אוּנ בַּייא דֶעם מִזְבֵּחַ וָוס שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ הָט גֶעמַ... זֶענֶען גֶוֶועןן לֶעכֶער אִין פוּדַאמֶענְט פוּן מִזְבֵּחַ אוּנ דוּרְךְ דִי לֶעכֶר אִיז דִי וַויין אַרָאפְּגֶעגַאנְגֶען בִּיז אִין אָבְּגְרוּנְד (וּבְמִזְבַּח הַנְּחֹ... אוּנ בַּיי דֶעם קוּפֶּערְנֶעם מִזְבֵּחַ וָוס מֹשֶׁה הָאט גֶעמַאכְט (יוֹרֵד מִן הַמִּזְבֵּחַ לָאָרֶץ) אִיז דִי וַויין אַרָאפְּגֶעגַאנְגֶען פוּן מִזְבֵּחַ אוֹ... דִי עֶרְד: (מא) וְלְרֵיחַ נִיחוֹחַ]. זָאגְט רש"י (עַל הַמִּנְחָה נֶאֱמַר) דִי וֶוערְטֶער לְרֵיחַ נִיחוֹחַ אִיז גִיזָאגְט גֶעוָוארֶען אוֹיף דִי מִנְ... (שֶׁמִּנְחַת נְסָכִים כּוּלָּהּ כָּלִיל) וָוארוּם דִיא מִנְחָה וָואס וֶוערְט גֶעבְּרֵיינְגְט מִיט דֶעם קָרְבַּן תָּמִיד וֶוערְט אִין גַאנְצִין פַּרְבְּרֶ... (וְסֵדֶר הַקְרָבָתָם) אוּנ אַזוֹ הָט מֶען מַקְרִיב גִיוֶוען (הָאֵבָרִים תְּחִלָּה) פְּרִיעֶר הָאט מֶען מַקְרִיב גִיוֶוען דִי גְלִידֶער פוּן קָ... (וְאַחַר כָּךְ הַמִּנְחָה) נָאכְדֶעם הָט מֶען מַקְרִיב גִיוֶוען דִי מִנְחָה וְדִי מֶעהְל מִיט בּוֹימְאֵייל (שֶׁנֶּאֱמַר) וָוארוּם עֶס שְׁ... אִין פָּסוּק (עוֹלָה וּמִנְחָה) פְּרִיעֶר אִיז מֶען מַקְרִיב דִיא עוֹלָה נָאכְדֶעם דִיא מִנְחָה: (מב) וְתָמִיד]. שְׁטֶענְדִיג מֵיינְט (... (מִיּוֹם אֶל יוֹם וְלֹא יַפְסִיק יוֹם בְּנְתַיִם) מֶען זָאל מַקְרִיב זַיין דֶעם קָרְבַּן תָּמִיד אַלֶע טָאג פוּן טָאג צוּ טָאג, מֶען זָאל נִיט ... הֶערֶן אִין מִיטֶן אֲפִילוּ אֵיין טָאג אוֹיךְ נִיט: וַאֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם]. הקב"ה הָאט גְזָאגְט צוּ מֹשֶׁה (כְּשֶׁאֶקְבַּע מוֹעֵד לְדַבֵּר אֵלֶיךָ) ...

רש"י

כתית ולא כא' כתית למאור אלא למעט מנחות שאין צ... כתית שאף הטחון בריחים כשר בהן (מנחות פו): ר... ההין. שלשה לוגין: ונסך. ש לספלים כמו ששנינו ב... סוכה שני ספלים של כסף היו בראש המזבח ומנוקבים ... שני חוטמין דקים נותן היין לתוכו והוא מקלח ויוצא ... החוטם ונופל על גג המזבח ומשם יורד ת לשיתין במ... בית עולמים ובמזבח הנחשת יורד מן המזבח לאר... (מא) לריח ניחח. על המנחה א נאמר שמנחת נסכים כ... כליל וסדר הקרבתם האיברים בתחלה ואח"כ המנחה ... (ויקרא כג) עולה ומנחה: (מב) תמיד. מיום אל יום ... יפסיק יום בנתיים: אשר אועד לכם. כשאקבע מ...

שפתי חכמים

וכשאר ו' קבין והקב ד' לוגין והלוג ו' ביצים נמצא האיפה תל"ב ביצים ועשיריתו מ"ג ביצים וחומש ביצה: ש פי' אגנות כמו בספל אדירים וגו': ת פי' נקבים כיסוד מזבח כמו כי השתות יהרסון: א כלו' תפרש שהמנחה היא כשאר מנחות שאינן כולן כליל ויהיה פי' של ל...

פירוש לתורת אלהים

רֶבַע הַהִין אַפֶערְטֶל עֶמֶר וְנֵסֶךְ אוּנ גִיסוּנְג רְבִיעִית הַהִין אַפֶערְטֶל עֶמֶר וַיין וַויין לַכֶּבֶשׂ צוּא אַשָּׁאף: (מא) וְאֵת הַכֶּבֶשׂ אוּנ דִי אַנְדֶרִי שָׁאף זָאלְסְטוּ מַאכֶן צְוִוישֶׁן דִיא אָוֶוענְטֶן כְּמִנְחַת אַזוֹי וִויא דִיא מִנְחָה פוּן דֶער פְרִיה וּכְנִסְכָּהּ אַזוֹ וִוי אִיר גִיסוּנְג זָאלְסְטוּ טָאהְן אִיר לְרֵיחַ צוּ אַגִישְׁמַאקֶן רֵיחַ אַפַּייעֶר אָפֶּער צוּ גָאט: (מב) עוֹלַת צְוַויי עוֹלוֹת זָאלֶען זַיין תָּמִיד דָאס הֵייסְט אַלֶע טָ... אֵיינֶע אִין דֶר פְרִיה אוּנ אֵיינֶע פַאר נַאכְט לְדוֹרוֹתֵ... צוּ אַייעֶרֶע דוֹרוֹת פֶּתַח אוֹהֶל מוֹעֵד פַאר דֶער טִיר ... אוֹהֶל מוֹעֵד אִין דֶר עֲזָרָה לִפְנֵי יְיָ פַאר גָאט אֲשֶׁר וָו...

איך

רֵ֯שׁ: לח וְדֵין דִּי ... ד עַל מַדְבְּחָא ... ן בְּנֵי שְׁנָא תְּרֵין ... א תְּדִירָא: לט יָת ... רָא חַד תַּעְבֵּד ... פְּרָא וְיָת אִמְּרָא ... נָא תַּעְבֵּד בֵּין ... שַׁיָּא: מ וְעִסְרוֹנָא

יִקְדָּֽשׁ׃ ס ששי לח וְזֶ֕ה אֲשֶׁ֥ר תַּעֲשֶׂ֖ה עַל־הַמִּזְבֵּ֑חַ כְּבָשִׂ֧ים בְּנֵֽי־שָׁנָ֛ה שְׁנַ֥יִם לַיּ֖וֹם תָּמִֽיד׃ לט אֶת־הַכֶּ֥בֶשׂ הָאֶחָ֖ד תַּעֲשֶׂ֣ה בַבֹּ֑קֶר וְאֵת֙ הַכֶּ֣בֶשׂ הַשֵּׁנִ֔י תַּעֲשֶׂ֖ה בֵּ֥ין הָעַרְבָּֽיִם׃ מ וְעִשָּׂרֹ֨ן סֹ֜לֶת

וזה אשר תעשה מנחות כט: כבשים בני סנהדרין לד זבחים פג: שניס ליום תמיד לא: ועשרון סלת מנחות פג:

בעל הטורים

המזבח כבשים בני. ס"ת לחמי: שנה שנים. ר"ת וס"ת השמש שהיו שוחטין אותו נגד השמש. כתיב הכא שנים ליום תמיד ובפנחס אמר שנים ליום עולה תמיד קרי ביה ליום עולה פי' כנגד שהיום עולה דהיינו כנגד השמש. שנים ליום תמיד ר"ת עולה תש"ל דמנין תמידין היו קריבים לשס"ה ימים: (לט) את הכבש האחד. ובפנחס כתיב אחד. הכא כתיב האחד שעולה י"ח רמז לי"ח ברכות שבתפלה כנגד תמידין והתם כתיב אחד דמנין אחד היו כהנים עסוקים בתמיד לכעניים כדאיתא במסכת יומא: את הכבש האחד תעשה תעשה אותיות תשעה שתשעה כהנים עסוקים בתמיד של שחר. ואת השני בערב מוסיף עליהם שנים שבידם שני גזרי עצים.

רש"י

רובע והנרבע ומוקצה ונעבד צ והטרפה וכיוצא בהן זה אשר תעשה הסמוך אחריו (ת"כ פ' לו) מה עולה א׳ כל ראויה שנראה לו כבר ונפסל משבא לעזרה לן והיוצא והטמא ושנשחט במחשבת חוץ לזמנו וחוץ ק וכיוצא בהן (זבחים נז): (מ) ועשרון סולת. ת האיפה מ"ג ביצים וחומש ר ביצה: בשמן כתית. וכה נאמר כתית אלא להכשיר לפי שנא' כתית למאור למאור ולא למנחות יכול לפסלו למנחות ת"ל כאן

בית יהודא

(וְהַנִּרְבָּע) אָדֶער אַבְּהֵמָה אַנְקֵבָה וָוס אַמֶענְטְשׁ הָט מִיט איר מְזַנֶּה גֶעוֶועְן (וּמוּקְצֶה) אָדֶער צַבְּהֵמָה וָוס אִיז אָפְּגֶעשֵׁיירְט גֶעוָוארֶן צוּ דִי עֲבוֹדָה זָרָה (נֶעֱבָד) אָדֶער אַבְּהֵמָה וָוס מֶען הָט גֶעדִינְט צוּ איר (וְהַטְרֵפָה) אָדֶער אַבְּהֵמָה וָוס אִיז קְרַאנְק (וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן) נָאךְ אַזֶעלְכֶע פֶעלֶערְם וָוס דָאס אַלֵין הָט פָּסוּל גֶעמַאכְט דֶעם קָרְבָּן פְרִיעֶר אֵיידֶער עֶר אִיז גֶעקוּמֶן אִין מִשְׁכָּן (תַּלְמוּד לוֹמַר) זָאגְט דֶר פסוק (וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה הַסָּמוּךְ אַחֲרָיו) בַּאלְד נָאכְדֶעם מֶען זָאל מַקְרִיב זַיין דִי קָרְבָּנוֹת תְּמִידִין, וָוס זֶענֶען עוֹלוֹת (מַה עוֹלָה רְאוּיָה אַף כָּל רְאוּיָה) אַזוֹי וִוי דֶר שְׁמוּעֶסְט פוּן אַעוֹלָה וָוס מֶען מֶעג איר מַקְרִיב זַיין אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ, אַזוֹי מֵיינְט מֶען אַלֶע אַנְדֶערֶע קָרְבָּנוֹת ...ע וָוס מֶען מֶעג זֵיי מַקְרִיב זַיין אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ, אֲפִילוּ אִיצְט זֶענֶען זֵיי פָּסוּל, נָאר (שֶׁנִּרְאָה לוֹ כְּבָר) זֵיי זֶענֶען גֶעוֶועְן כָּשֵׁר צוּם מַקְרִיב זַיין (וְנִפְסַל מִשֶּׁבָּא לָעֲזָרָה) אוּנ זֵיי זֶענֶען פָּסוּל גֶעוָוארֶן נָאכְדֶעם וִוי זֵיי זֶענֶען גֶעקוּמֶן אִין דִי (כְּגוֹן הַלָּן) אוֹיב דֶר גֶעשָׁאכְטֶענֶער קָרְבָּן הָט גֶענֶעכְטִיגְט אַגַאנְצֶע נַאכְט (וְהַיּוֹצֵא) אָדֶער דִיא פְלֵייש אִיז אַרוֹיסְגֶעטְרָאגֶן ...ן פוּן הוֹיף פוּן מִשְׁכָּן (וְהַטָּמֵא) אָדֶער דִיא פְלֵייש אִיז גֶעוָוארֶן טָמֵא (וְשֶׁנִּשְׁחַט בְּמַחֲשֶׁבֶת חוּץ לִזְמַנּוֹ וְחוּץ לִמְקוֹמוֹ) ...וֶוען מֶען הָט דֶעם קָרְבָּן גֶעשָׁאכְטֶען הָאט מֶען גֶעטְרַאכְט מֶען זָאל אִים עֶסֶען לֶיינְגֶער וִויא דִיא צַייט וָואס ...ה הָאט גֶעבָּאטֶען מֶען זָאל אִים עֶסֶען, אָדֶער מֶען הָאט גֶעטְרַאכְט מֶען זָאל אִים עֶסֶן נִיט אוֹיף דֶעם אָרְט וָואס ...ה הָט גֶעבָּאטֶען, אִיז דֶר קָרְבָּן בַּאלְד פָּסוּל גֶעוָוארֶן (וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן) אוּנ נָאךְ אַזֶעלְכֶע זַאכֶן פְּסוּלִים וָואס אִיז גֶעוָוארֶן ...יף פוּן מִשְׁכָּן, אוֹיב מֶען הָאט פַארְגֶעסֶען זֵייעֶר פְּסוּל אוּנ מֶען הָט זֵיי גֶעלֵייגְט אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ, דַארְף מֶען זֵיי ...ראפְּנֶעמֶען פוּן מִזְבֵּחַ נָאר זֵיי זָאלֶן פַארְבְּרֶענְט וֶוערֶן אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ: (מ) (וְעִשָּׂרֹן סֹלֶת). רש"י זָאגְט אַעִשָּׂרוֹן עוֹמֶר (עֲשִׂירִית הָאֵיפָה) אַצֶענְטֶיל פוּן דִי מָאס וָואס הֵייסְט „אֵיפָה" (מ"ג בֵּיצִים וְחוֹמֶשׁ בֵּיצָה) אִין דִי מָאס גֵייט אַרַיין מֶעל ...עס פַארְנֶעמְט דְרַיי אוּנ פֶערְצִיג אֵייעֶר אוּנ אַפִינְפְטֶיל פוּן אַ אֵיי וְדָאס וֶוערְט אַזוֹי גֶעמַאכְטֶן מֶען נֶעמְט אַטאפּ אוּנ ...טֶעלְט אִים אַרַיין אִין אַשִׁיסֶל, אוּנ מֶען גִיסְט אַרַיין אַפוּלֶען טָאפּ וַואסֶער, דִי וַואסֶר זָאל זַיין גְלַייךְ מִיט דֶעם טָאפּ, אוּנ מֶען לֵייגְט אַרַיין אִין דִיא וַואסֶר דְרַיי אוּנ פֶערְצִיג אֵייעֶר מִיט אַפִינְפְטֶיל פוּן אַ אֵיי, אוּנ דִיא וַואסֶער ...רוֹיס פוּן טָאפּ אִין דִי שִׁיסֶל, נֶעמְט מֶען דִיא וַואסֶער אוּנ מֶען מֶעסְט, וִוי פִיל דִי וַואסֶר פַארְנֶעמְט. דָס אִיז דִיא ...פוּן דְרַייא אוּנ פֶערְצִיג אֵייעֶר: (בְּשֶׁמֶן כָּתִית). זָאגְט רש"י (לֹא לְחוֹבָה נֶאֱמַר כָּתִית אֶלָּא לְהַכְשִׁיר) וָוס דֶר פָּסוּק ...ט דִי אֵיילְבִּירְטֶען זָאלֶן זַיין גֶעשְׁטוֹיסֶען, דָס מוּז נִיט זַיין, נָאר אוֹיב מֶען ווִיל מֶעג מֶען שְׁטוֹיסֶען דִי אֵיילְבִּירְטֶען, ...ז מֶען ווִיל מָאלְט מֶען זֵייא (לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר כָּתִית לַמָּאוֹר) ווַייל עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דִיא אֵיילְבִּירְטֶען זָאלֶן זַיין ...ויסֶען וֶוען מֶען דַארְף דִי בּוֹימְאֵייל צוּם בֶּעלַייכְטֶן אִין דִיא מְנוֹרָה (וּמַשְׁמַע לַמָּאוֹר וְלֹא לַמְּנָחוֹת) מֵיינְט מֶען נָאר וֶוען ...דַארְף דִיא בּוֹימְאֵייל צוּם בֶּעלַייכְטֶען זָאל מֶען דִיא אֵיילְבִּירְטֶען שְׁטוֹיסֶן, אָבֶער וֶוען מֶען דַארְף דִיא בּוֹימְאֵייל ...חוֹת, דַארְף מֶען נִיט שְׁטוֹיסֶען דִיא אֵיילְבִּירְטֶן (יָכוֹל לִפְסְלוֹ לַמְּנָחוֹת) אִיךְ וָואלְט מֵיינֶען אוֹיב מֶען הָאט דִיא

שפתי חכמים

...לורת כ׳ שלנו: צ שכל אלו נפסלים קודם שהביאן לעזרה והס ...חוין: ק שכל אלו לאחר שהביאן לעזרה נפסלו ופי׳ הלן שלן ...לא נור, ביום שנשחטה הבהמה או לן הבשר והאימורים. והיוצא ...ודם או הבשר או האימורים של עולה וחטאת ואשם חוץ לקלעים ושנשחט חוץ לזמנו שחשב בשעת שחיטה להקטיר אימוריו או איבריו או לאכול הבשר ביום האסור וחוץ למקומו שחשב בשחיטה לאכול בשר קדשי' חוץ למקומו דהיינו חוץ לקלעים או חוץ לחומה: ר כמו שמפורש בפרשת פנחס ועשירית האיפה סולת למנחה שהאיפה שלשה סאין

פירוש להורת אלהים

...מִזְבֵּחַ זָאל וֶוערֶען גֶיהֵייליגְט [עיין רש"י]: ...וְזֶה אוּנ דָס אִיז וָוס דוּ זָאלְסְט מַקְרִיב זַיין אוֹיף ...מִזְבֵּחַ כְּבָשִׂים שָׁאף וָוס זֶענֶען אַלְט אַיָאר שְׁנַיִם לַיּוֹם ...צְוֵוי אִיטְלִיכֶן טָאג תָּמִיד שְׁטֶענְדִיג: (לט) אֶת הַכֶּבֶשׂ אַשָׁאף זָאלְסְטוּ מַאכֶען אִין דֶר פְרִיה וְאֵת הַכֶּבֶשׂ אוּנ דִי אַנְדֶערִי שָׁאף זָאלְסְטוּ מַאכֶען צְווִישֶׁען דִי אָווֶינְטֶען דָאס הֵייסְט נָאךְ הַאלְבֶּען טָאג: (מ) וְעִשָּׂרֹן אוּנ אַצֶענְטֶעל מֶעל בָּלוּל צוּ מִישְׁט בְּשֶׁמֶן מִיט בּוֹמֶל כָּתִית צוּא שְׁטוֹסֶן

לַיּוֹם עַל־הַכִּפֻּרִים וְחִטֵּאתָ עַל־הַמִּזְבֵּחַ בְּכַפֶּרְךָ עָלָיו וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ׃ לז שִׁבְעַת יָמִים תְּכַפֵּר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כָּל־הַנֹּגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ

תַּעְבֵּד לְיוֹמָא כִּפּוּרַיָּא וּתְדַכֵּי מַדְבְּחָא בְּכַפָּרו[...] עֲלוֹהִי וּתְרַבֵּי [...] לְקַדָּשׁוּתֵהּ׃ לז שִׁבְ[...] יוֹמִין תְּכַפַּר עַל מַדְבְּ[...] וּתְקַדֵּשׁ יָתֵהּ מַדְבְּחָא קֹדֶשׁ קוּדְ[...] כָּל דְּיִקְרַב בְּמַדְבְּ[...]

תו"א כל הנגע סנהדרין לד זבחים פג פו:

רשב"ם (לז) כל הנוגע. וקרב אל המזבח:

בית יהודא

ושבעת ימים תמלא וגו'. זיבן טעג זאלסטו דרפיהלן זייערע הענט (בענין הזה ובקרבנות הללו בכל יום) מיט די קליידער אונ מיט די קרבנות אלע טאג (ועיין רש"י כח מא): (לו) **ועל הכפורים**. מיינט מען (בשביל הכפורים) וועגן דם פרגעבונג (לכפר על המזבח מכל זרות ותיעוב) צו פרגעבן אוף דעם מזבח פון אלע פרעמדקייט ואויב אפרעמדר גיט אכהן איז גוועזן ביי דעם מזבח) אדער ביי דעם מזבח איז גיטאן געווארען אנדערע זאכען וואס ניט ווי דער דין איז (ולפי שנאמר שבעת ימים תמלא ידם) נוייל עס שטייט אין פסוק זיבן טעג זאלסטו דרפיהלן זייערע הענט (אין לי אלא דבר הבא בשבילם) וויסין מיר נאר די זאכען וואס ווערט געטאן פאר די כהנים דארף געטאן ווערען זיבען טעג (כגון האילים והלחם) דהיינו דיא קרבנות ואילים) מיט די חלות (אבל הבא בשביל המזבח) אבער די זאכן וואס קומן וועגן מזבח (כגון פר שהוא לחטוי המזבח) דהיינו דער פר וואס קומט צו מכפר זיין אוף דעם מזבח (לא שמענו) האבען מיר נאך ניט גיהערט אז מען דארף [...] זיין אפר אלע זיבן טעג (לכך הוצרך מקרא זה) דריבר דארף זאגן דער פסוק אז דעם פר דארף מען אויך מקריב זיין [...] טעג (ומד"ש תורת כהנים אומר) דער ספר תורת כהנים זאגט (כפרת המזבח הוצרכה) דריבר הט מען גערארפט מכפר [...] אוף דעם מזבח (שמא התנדב איש דבר גזול במלאכת המשכן והמזבח) טאמר הט איינער געגעבן א נדבה צו די ארבט פון [...] אדר צום מזבח אזאך וואס איז גגזלת: והמאתו. איז דערטייטש (ותדכי) זאלסט ריינגען (לשון מתנת דמים הנתונים ב[...] קרוי חטוי) אז מען שפריצט די בלוט פון קרבן חטאת מיט דעם פינגער אויף דעם מזבח. דאס רופט מען ת[...] ומשחת אותו. זאלסט שמירן דעם מזבח (בשמן המשחה) מיט דעם בוימאייל וואס איז געמאכט געווארען צום זא[...] (וכל המשיחות כמין כף יונית) די אלע שמירונג זענען געווען ווי אגריכישע כף, דס איז ווי אונזער נו"ן: (לז) המזבח קודש. זאגט רש"י (ומה היא קדושתו) וואס איז דיא הייליגקייט פון מזבח (כל הנוגע במזבח יקדש) אלץ וואס אן דעם מזבח זאל ווערען געהייליגט (אפילו קרבן פסול שעלה עליו קדשו המזבח להכשירו שלא ירד) אפילו אקרב[...] איז פסול אויב ער איז ארויפגעלייגט געווארן אויף דעם מזבח הט דער מזבח כשר געמאכט דעם קרבן מען זאל[...] ניט אראפנעמען פון מזבח. זאגט רש"י (מתוך שנאמר כל הנוגע במזבח יקדש) ווייל עס שטייט אין פסוק אלץ וואס אנרירען דעם מזבח זאל ווערען געהייליגט (שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי) וואלט איך מיינען סאיי עס מע[...] אויף דעם מזבח סאיי עס טאר ניט זיין אויף דעם מזבח. אויב עס האט אנגערירט דעם מזבח זאל זיין הייליג [...] דבר שלא היה פסולו בקודש) דהיינו אזעלכע קרבנות וואס זענען ניט פסול געווארען אין משכן, נאר זייא זענען [...] געווארן פריער איידער זייא זענען געקומען אין משכן (כגון הרובע) אבהמה אזכר וואס האט מזנה געווען מיט א[...]

שפתי חכמים

אבל אם לא עשה כל האמור אין נפסלין מן הכהונה ואין עבודתם פסולה לכך שינה לעכב: נ כלו' שלא נחשב שדי בפעולה אחת ונחלק אותו לז' חלקים ובכל יום מהז' ימים חלק א' מהפעולות הנשאר להם לקדש אותה אלא שבכל יום ויום מהז' ימים נעשו כל הפעולות וכל הקרבנות האמורות בענין: ס דאל"כ למה לי קרא דופר חטאת תעשה ליום הרי כבר כתיב ז' ימים תמלא את ידם ומלוי ידם הוא פר החטאת עם שני האילים: ע כלומר לא כפרת מכל זרות ותיעוב כדפי' גבי כפרת אהרן ובניו שאין שייכים כאן: פ פי' נוטריקון כ"ף יונית בימינו. ועד אני אומר שזהו לשון רש"י

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לז) כל הנוגע. פרש"י שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי וצ"ע כי באותו פסוק אין עולה הנזכרת. וי"ל דסמיך אעולת ד"ק ונ"ל דא"צ לרהוק כל כך דבאותו פסוק כתיב שנים תמיד ואנא ידענא דבעולה מ"מ שעי קרא מדקאמר בפרשת ק[...] שנים ליום עולה תמיד. ותימא דבפרשת תמידים פרש"[י] הכבש אחד תעשה בבקר אע"פ שכבר נאמר בפרשת [...] תצוה וזה אשר תעשה וגו' היא היתה אזהרה למלואים וזו[...] מצוה לדורות ונ"ל דהאי לדורות אצטריך לשאר מי[...] שהקריבו בימי עזרא כמו בימי משה וכן לעתיד כשיבנה בנ[...] דנקט היא היתה אזהרה למלואים סתם:

פירוש לתורת אלהים

אוף צו פאר געבן וחטאת אונ דו זאלסט ריינינגן אוף דעם מזבח דארף דיין טוען פאר געבען אויף אים ומשחת אונ דוא זאלסט זאלבן אים צו היילגן אים: (לז) שבעת זיבן טעג זאלסטו פר געבן אוף דעם מ[...] אונ דו זאלסט היילגן אים והיה אונ דר מזבח [...] גאנץ הייליג זיין כל הנוגע וואס עס וועט אן [...]

אין

קֻרְבָּנְהוֹן לְקַדָּשָׁא
ון וְחִלּוֹנַי לָא יֵיכוּל
קוּדְשָׁא אִנּוּן׃
ואם יִשְׁתְּאַר מִבְּסַר
בָּנַיָּא וּמִן לַחְמָא עַד
א וְתוֹקִיד יָת
שְׁתְּאַר בְּנוּרָא לָא
כֵל אֲרֵי קוּדְשָׁא
׃ לה וְתַעְבֵּד לְאַהֲרֹן
בוֹהִי כְּדֵין כְּכֹל דִּי
ית יָתָךְ שִׁבְעַת יוֹמִין
רֵב קֻרְבָּנְהוֹן׃
וְתוֹרָא דְחַטָּאתָא

לְמַלֵּא אֶת־יָדָם לְקַדֵּשׁ אֹתָם וְזָר לֹא־יֹאכַל כִּי־קֹדֶשׁ הֵם׃ לד וְאִם־יִוָּתֵר מִבְּשַׂר הַמִּלֻּאִים וּמִן־הַלֶּחֶם עַד־הַבֹּקֶר וְשָׂרַפְתָּ אֶת־הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ לֹא יֵאָכֵל כִּי־קֹדֶשׁ הוּא׃ לה וְעָשִׂיתָ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כָּכָה כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוִּיתִי אֹתָכָה שִׁבְעַת יָמִים תְּמַלֵּא יָדָם׃ לו וּפַר חַטָּאת תַּעֲשֶׂה

לא יאכל כי פסחים כד מכות יח מעילה יז : ואם יותר פסחים שם : ושרפת את פסחים שם סוכה מ זבחים כח כריתות ה מעילה יא :

רש"י

. לפי שהם בעליהם: אשר כפר בהם. להם כל זרות
יעוב: למלא את ידם. באיל ולחם הללו: לקדש
ם. שעל ידיב המלואים הללו נתמלאו ידיהם ונתקדשו
נה: כי קדש הם. קדשי קדשים ומכאן למדנו אזהרה
אוכל לק"ק שנתן המקרא טעם לדבר משום דקדש הם:
ועשית לאהרן ולבניו ככה. שנה הכתוב וכפל
כב ם אם חסר ד"ח מכל האמור בענין לא נתמלאו ידיהם
נ כהנים ועבודתם פסולה: אתכה. כמו אותך: שבעת

בית יהודא

פון דעם קָרְבָּן: (אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם). (לָהֶם כָּל זָרוּת וְתִיעוּב) מיט די קָרְבָּנוֹת איז פארגעבן געווארן צו זיי אלע פֿרעמדקייט אונ אלע אומווירדיגקייט וואס זיי האבן געטאהן: (לְמַלֵּא אֶת יָדָם). צו דערפילן זייערע הענט (בְּאַיִל וְלֶחֶם הַלָּלוּ) מיט דעם איל אונ מיט די ברוט (עיין כח—מאו): (לְקַדֵּשׁ אוֹתָם). זאגט רש"י (שֶׁעַל יְדֵי הַמִּלּוּאִים הַלָּלוּ נִתְמַלְּאוּ יְדֵיהֶם וְנִתְקַדְּשׁוּ לִכְהוּנָּה) ווארום דורך די קָרְבָּנוֹת איז דערפילט געווארען זייערע הענט אונ זענען געהייליגט געווארן צו זיין כֹּהֲנִים (עיין כח—מאו): (כִּי קוֹדֶשׁ הֵם). ווארום זיי זענען הייליג (קָדְשֵׁי קָדָשִׁים) גאנץ הייליג, זאגט רש"י (וּמִכַּאן לָמַדְנוּ אַזְהָרָה לְזָר הָאוֹכֵל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים) פון דעם פסוק לערנען מיר א אָנְזאג ...ים איז ניט אכהן טאר ניט עסין פון קָרְבָּנוֹת וואס זענען קָדְשֵׁי קָדָשִׁים (שֶׁנָּתַן הַמִּקְרָא טַעַם לְדָבָר כִּי קוֹדֶשׁ הֵם) וויל ...סוק זאגט א טעם פר וואס זאל מען די קָרְבָּנוֹת ניט עסין ווייל זיי זענען קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, פארשטייען מיר אז ניט נאר ...לואים טאר ניט אזר עסין, נאר אלע קָרְבָּנוֹת וואס זענען קָדְשֵׁי קָדָשִׁים טאר ניט אזר עסין, ווארום אז דר איסור ...ט גיווען נאר אויף דיא קָרְבָּנוֹת פון מִלּוּאִים, וואלט גדארפט שטיין אין פסוק אזר זאל ניט עסין פון דיא קָרְבָּנוֹת ...ים, אונ עס דארף גאר ניט שטיין פאר וואס ער זאל ניט עסין: (לה) וְעָשִׂיתָ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כָּכָה. זאגט רש"י (שָׁנָה ...ב וְכָפַל לְעַכֵּב) דר פסוק האט נאך אמאל דערמאנט מען זאל טאן צו אהרן מיט זיינע קינדער ווי הקב"ה האט גבאטן, ...לערנען אונז עס זאל ניט זיין אנדערש (שֶׁאִם חָסֵר דָּבָר אֶחָד מִכָּל הָאָמוּר בְּעִנְיָן) אוב עס וועט פעלין איין זאך פון די ...זאכן וואס דא שטייט אין די פסוקים (לֹא נִתְמַלְּאוּ יְדֵיהֶם לִהְיוֹת כֹּהֲנִים וַעֲבוֹדָתָם פְּסוּלָה) איז ניט ערפילט געווארען ...ע הענט צו ווערען כֹּהֲנִים, אויב זייא טוהען אעבודה אין משכן זיי זענען מקריב קָרְבָּנוֹת אדער איין אנדר עבודה ...דָתָם פְּסוּלָה) איז די עבודה פסול: (אֹתָכָה). זאגט רש"י (כְּמוֹ אוֹתְךָ) גלייך ווי עס וואלט געשטאנען אותך, דיך:

שפתי חכמים

מועד: ט כלו' ע"י איל המלואים הזה והלחם הזה כופר לאהרן כל זרות ותיעוב אשר עשו דאל"כ אשר כופרו בהם מבעי"ל: י לא הכילתם הסמוך רק בעשיית האיל והלחם כמשפט או יתחזקו נה: כ פי' ויהיה חסר וא"ו ממלא לקדש אותם ובזולת זה יורה שמלוי ידם יקדשם לכהונה ואין הענין כן רק עשיית המלואים הן סבה למלוי ידם לעבודה ולקדשם לכהונה: ל פי' מכל מין ומין של קדשי קדשים לא מקדשי הקדשים הללו בלבד שכיון שנתן המקרא טעם לאזהרת זר שלא יאכל: מ פי' דאי מהתם ס"ד למלוה הוא נאמר

פירוש לתורת אלהים

...רן פר געבן מיט זייא למלא צו דער פילן זייערי ...ט צו הייליגן זייא וְזָר אונ אפרעמדר מיינט מען ...טְרָאֵל זאל דם ניט עסן ווארום זיי זענען הייליג: ...) וְאִם יִוָּתֵר אונ אז עס וועט בלייבין פון דעם ...יש פון דיא מִלּוּאִים וּמִן הַלֶּחֶם אונ פון דעם ברוט ...הַבֹּקֶר ביז פריה וְשָׂרַפְתָּ זאלסטו פאר ברענין דאס איבריגע אין פייער לא עס זאל ניט ווערען גגעסען ווארום עס איז הייליג: (לה) וְעָשִׂיתָ אונ דוא זאלסט טוען צו אהרן אונ צוא זייני קינדר כָּכָה אזו כְּכֹל אזוי ווי איך האב גבאטן דיך שִׁבְעַת זיבן טאג זאלסטו דר פילן זייערי הענט: (לו) וּפַר אונ איין אָקס זאלסטו מאכין צו איטליכן טאג פר אקרבן חַטָּאת עַל הַכִּפּוּרִים

מצות השם

...ר איין (אָשָׁם) דם מיינט מען דיא קָרְבָּנוֹת וואס מען האט ...ענט אז איינר הט גזינדיגט אונ דיא מענטשען וואס זייא ...נען דאס קָרְבָּן זייא פאר ניט מע זייערע עבירות אונ דיא מִצְוָה גיים אן ווען דאס ביהמ"ק איז געשטאנען: (קג) (וְזָר לֹא יֹאכַל כִּי קוֹדֶשׁ הֵם) דאס איז דיא לא תַעֲשֶׂה אז איין פרעמדער דם מיינט מען דר וואס ער איז נישט קיין כֹּהֵן דער טאר דאס פלייש פון די קָרְבָּנוֹת נישט עסן אונ דיא מִצְוָה איז נוהג בִּזְמַן הַבַּיִת:

אֹ֥הֶל מוֹעֵ֖ד לְשָׁרֵ֥ת בַּקֹּֽדֶשׁ׃ לא וְאֵ֛ת אֵ֥יל הַמִּלֻּאִ֖ים תִּקָּ֑ח וּבִשַּׁלְתָּ֥ אֶת־בְּשָׂר֖וֹ בְּמָקֹ֥ם קָדֹֽשׁ׃ לב וְאָכַ֨ל אַהֲרֹ֤ן וּבָנָיו֙ אֶת־בְּשַׂ֣ר הָאַ֔יִל וְאֶת־הַלֶּ֖חֶם אֲשֶׁ֣ר בַּסָּ֑ל פֶּ֖תַח אֹ֥הֶל מוֹעֵֽד׃ לג וְאָכְל֤וּ אֹתָם֙ אֲשֶׁ֣ר כֻּפַּ֣ר בָּהֶ֔ם

אונקלוס

יֵעוֹל לְמַשְׁכַּן ז
לְשַׁמָּשָׁא בְּקוּדְ
לא וְיָת דְּכַר ק
תִּסַּב וּתְבַשֵּׁל יָת
בַּאֲתַר קַדִּישׁ׃ לב
אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָ
דִּכְרָא וְיָת לַחְמָ
בְּסַלָּא לִתְרַע
זִמְנָא׃ לג וְיֵיכְלוּן
דִּי יִתְכַּפַּר בְּהוֹן לְ

תו"א ואכלו אתם פסחים נט יומא סח יבמות ל מכות יח זבחים מד מנחות עג ערכין ג׃

רש"י

מבניו. מלמד שאם יש לו לכהן גדול בן ממלא את ימנוהו כהן גדול תחתיו (ת"כ): הכהן התחתיו מכאן ראיה כל לשון כהן ל׳ פועל עובד ה ממש לפ תכיר נמשך לפניו: (לא) במקום קדוש. בחצר מועד שהשלמים הללו ז קדשי קדשים היו: (לב) פת מועד. כל ח החצר קרוי כן: (לג) ואכלו את

בית יהודא

זאגט רש"י (מְלַמֵּד) דֶר פָּסוּק לֶערוּנְט אוּנְז (שֶׁאִם יֵשׁ לוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל בֵּן מְמַלֵּא אֶת מְקוֹמוֹ) אויב אַכֹּהֵן גָּדוֹל שְׁטַארְבְּט אוּנ עֶר הָט גְלַאזְן אַזוּהְן וָוָס עֶר אִיז אַזוֹ וִויא דֶער פָאטֶר אִיז גִיוֶועְן (יְמַנּוּהוּ כֹּהֵן גָּדוֹל תַּחְתָּיו) זָאל מֶען אִים מַאכֶען פַאר אַכֹּהֵן גָּדוֹל אוֹיף זַיין פָאטֶערְס אָרְט׃ (הַכֹּהֵן תַּחְתָּיו מִבָּנָיו). זָאגְט רש"י (מִכַּאן רְאָיָה כָּל לָשׁוֹן כֹּהֵן לְשׁוֹן פּוֹעֵל עוֹבֵד מַמָּשׁ) פוּן דֶעם פָּסוּק אִיז אַבֶּעוַוייזוּנְג אַז דֶר וָוארְט „כֹּהֵן" אִיז טַייטְשׁ עֶר דִינְט אוּנ טוּהְט דִיא עֲבוֹדָה אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ ועיין שִׂפְתֵי חֲכָמִים) נָאר מֶען קֶען זָאגְן אַזוֹ זָאל זַיין ד ודֶר מֵיינוּנְג) פוּן רש"י, אִין פָּסוּק שְׁטֵייט שִׁבְעַת יָמִים יִלְבָּשָׁם הַכֹּהֵן תַּחְתָּיו מִבָּנָיו, אוֹב מִיר וָועלְן זָאגֶן דֶר וָוארְ מֵיינְט מֶען דֶער מֶענְטְשׁ וָוָס אִיז אַכֹּהֵן, זָאל אָנְקְלֵיידְען דִיא אַכְט קְלֵיידֶער פוּן גִישְׁטָארְבֶּענֶעם כֹּהֵן גָּדוֹל אוּנ אָנגֶעקְלֵיידְט מִיט דִי קְלֵיידֶר זִיבֶּען טֶעג. אִיז דָאךְ אַקְשְׁיָא אַכֹּהֵן גָּדוֹל טָאר דָאךְ נִיט גֵיין אָנְגֶעקְלֵיידְט דִי אַכְט נָאר וָוען עֶר טוּהְט עֶפֶּעס אַעֲבוֹדָה אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ עֶר אִיז מַקְרִיב אַקָּרְבָּן, אָדֶר עֶר רֵייכֶערְט קְטוֹרֶת, אָדֶר עֶ אָן דִי מְנוֹרָה, אָבֶּער וֶוען עֶר טוּהְט גָאר נִיט טָאר עֶר נִיט גֵיין אִין דִי קְלֵיידֶר, וִוי אַזוֹ זָאגְט דָא דֶר פָּסוּק דֶע דַארְף אִיצְט וֶוערֶן אַכֹּהֵן גָּדוֹל זָאל אָנְטָאהְן דִי אַכְט קְלֵיידֶער אוּנ זַיין בֶּעקְלֵיידְט מִיט זֵיי זִיבְּן טֶעג, דְרִיבֶּר זָאג דֶער וָוארְט „הַכֹּהֵן" וָוָס דָא שְׁטֵייט מֵיינְט מֶען נִיט דֶער מֶענְ וָואס אִיז אַכֹּהֵן, אוּנ דֶער וָוארְט הַכֹּהֵ גֵייט וָוארְט יִלְבָּשָׁם, נָאר דֶער ווארט „הַכֹּהֵן" גֵייט צוּם תַּחְתָּיו מִבָּנָיו, הַכֹּהֵן תַּחְתָּיו מִבָּנָיו, אוּנ דֶער וָוארְט „הַ דֶער טַייטְשׁ „פּוֹעֵל עוֹבֵד מַמָּשׁ" וֶוען עֶר וֶועט בֶּעדִינֶען, אוּנ אַזוֹ מֵיינְט דֶר פָּסוּק שִׁבְעַת יָמִים יִלְבָּשָׁם, זִיבֶּען עֶר אָנְטָאהְן דִי אַכְט קְלֵיידֶר פוּן אַכֹּהֵן גָּדוֹל, אָבֶּר וֶוען זָאל עֶר זֵייא אָנְטָאהְן „הַכֹּהֵן תַּחְתָּיו מִבָּנָיו" וֶוען אֵיינֶע גְדוֹלִ'ים קִינְדֶר וֶועט בֶּאֱמֶת בֶּעדִינֶען טָאהְן אַעֲבוֹדָה אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וָואס גִיהֶער זָאל עֶר דַאמָאלְס אָנְטָאהְן דִי אַכְט אוּנ אַזוֹ זָאל טָאהְן דֶר נַייעֶר כֹּהֵן גָּדוֹל, וָוָס וֶוערְט אַכֹּהֵן גָּדוֹל אוֹיף זַיין פָאטֶערְס אָרְט, זִיבֶּען טֶעג אֵיין טָאג נָ אַנְדֶערֶען זָאל עֶר טָאהְן אַעֲבוֹדָה אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אוּנ וֶוען עֶר וֶועט טָאהְן דִי עֲבוֹדָה זָאל עֶר אָנְטָאהְן דִי אַכְט זָאגְט רש"י (לְפִיכָךְ נִיגּוּן תְּבִיר נִמְשַׁךְ לְפָנָיו) דְרִיבֶּר דֶר תְּבִיר וָואס שְׁטֵייט אוּנְטֶער דֶעם וָוארְט הַכֹּהֵן צִיהְט דֶע הַכֹּהֵן צוּ וַויטֶער צוּם תַּחְתָּיו, אוּנ אוּנְטֶר דֶעם וָוארְט תַּחְתָּיו שְׁטֵייט אַטִּפְּחָא, דֶר טִפְּחָא צִיהְט דֶעם וָוארְט תַּחְ וָוארְט הַכֹּהֵן׃ (לא) וּבְמָקוֹם קָדוֹשׁ). מֵיינְט מֶען (בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד) אִין הוֹף פוּן אֹהֶל מוֹעֵד (שֶׁהַשְּׁלָמִים הַלָּלוּ קָדְשֵׁ הָיוּ) וָוארוּם דִיא שְׁלָמִים זֶענֶען גֶעוֶוען קָדְשֵׁי קָדָשִׁים׃ (לב) וּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד). זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט זָאלֶן עֶסִין בַּיי דִי טִיר פוּן אֹהֶל מוֹעֵד, נָאר (כָּל הֶחָצֵר קָרוּי כֵּן) דֶר גַאנְצֶער הוֹף וֶוערְט גֶערוּפְן פַּר דִי טִיר פוּן אֹהֶ (לג) וְאָכְלוּ אוֹתָם). זֵיי זָאלֶען עֶסִין דִי קָרְבָּנוֹת, אַהֲרֹן מִיט זַיינֶע קִינְדֶר (לְפִי שֶׁהֵם בְּעָלֵיהֶם) וַוייל זֵיי זֶענֶען דִי בַּעֲ

שפתי חכמים

פ"ג וע"כ לריך לפרש כן דאין לפרש על המשכן ככל אהל מועד שבתורה דהא כל הכהנים ראוים לבא אל המשכן וא"כ מה סימן נותן הפסוק אותו כהן שראוי לבא אל אהל מועד אלא דמיירי בלפני ולפנים והרא"ם לא ידע הסוגיא הנ"ל: ד מדכתיב בפרשת אחרי מות ואשר ימלא את ידו כלומר בזמן שהוא ממלא מקום אבותיו: ה דע"כ מלת כהן דבוק לתחתיו מבניו דאי דבוק למלת ילבשם כלומר ילבשם הכהן א"כ ישאר מלת תחתיו בלי טעם כלומר בלא פי׳ ענין מה אע"כ הכהן ותחתיו דבוקים ול"ז א"כ מוכח שמלת כהן פועל עובד ממש דאי מלת כהן כמו כהן מדין כהן און וכמו ובני דוד כהנים היו שפירושו ל׳ שררה וגדולה אין נמשך אחריו מלת תחתיו כי אין דרך הלשון לומר המלך השר תחתיו כי זה אינו במכוח אלא המלך אשר יהיה תחתיו תחתיו ויהיה אם כן מקרא חסר וקלר אבל אם פי׳ של כהן ועניינו כמו המשרת והוא העובד א"ש דמלת הכהן דבוק עם מ וזהו שפרש"י ולפיכך ניגון תביר נמשך לפניו כלו׳ למטה למלת למלת ילבשם כי התביר אינו דבוק לדרגא. ועיין בקל"מ: כפרשת לו במקום קדוש בחצר אהל מועד: ז דאל"כ למה יאכל והא קדשים קלים דהיינו שלמים נאכלין לכל אדם: ח אהל מועד ממש דמ"ש הכי מכל שאר קדשי קדשים הנאכל

פירוש לתורת אלהים

אוֹהֶל מוֹעֵד אִין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים אַרַיין אוּם יה"כ [ע׳ רש"י] לְשָׁרֵת צוּ דִינִין אִין הֵיילִיקַייט׃ (לא) וְאֵת אֵיל אוּנ דֶעם ווִידֶר פוּן דֶער פִילוּנְג זָאלְסְטוּ נֶעמֶען וּבִשַּׁלְתָּ אוּנ דוּא זָאלְסְט קָאכֶן זַיין פְלֵייש אוֹיף אַהֵיילִיג אָרְט׃ (לב) וְאָכַל אוּנ אַהֲרֹן מִיט זַיינֶע קִינְדֶר זָאלֶן עֶסֶן דָס פְלֵי דֶעם אַיִל וְאֶת הַלֶּחֶם אוּנ דָאס בְּרוֹט וָואס אִי [קָארְבּ] פֶּתַח בַּיי דֶר טִיר פוּן אוֹהֶל מוֹעֵד׃ (לג) אוּנ אַהֲרֹן מִיט זַיינֶע קִינְדֶר זָאלֶן דָס עֶסִין וָוא

מצות השם

(קב) (וְאָכְלוּ אוֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם) עֶס אִיז אֵיין מִצְוַת עֲשֵׂה אַז דִיא כֹּהֲנִים זָאלֶען עֶסֶען דָאס פְלֵייש פוּן אֵיין

יִשְׂרָאֵל כִּי תְרוּמָה הוּא וּתְרוּמָה
יִהְיֶה מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי
שַׁלְמֵיהֶם תְּרוּמָתָם לַיהוָה׃ כט וּבִגְדֵי
הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן יִהְיוּ לְבָנָיו
אַחֲרָיו לְמָשְׁחָה בָהֶם וּלְמַלֵּא־בָם
אֶת־יָדָם׃ ל שִׁבְעַת יָמִים יִלְבָּשָׁם
הַכֹּהֵן תַּחְתָּיו מִבָּנָיו אֲשֶׁר יָבֹא אֶל־

אַפְרָשׁוּתָא הוּא
תָא יְהֵי מִן בְּנֵי
ל מִנִּכְסַת
הוֹן אַפְרָשׁוּתְהוֹן
יי׃ כט וּלְבוּשֵׁי
דִּי לְאַהֲרֹן יְהוֹן
בַּתְרוֹהִי לְרַבָּאָה
לְקָרָבָא בְהוֹן יָת
ן׃ ל שִׁבְעַת
יִלְבְּשִׁנּוּן כַּהֲנָא
הִי מִבְּנוֹהִי דִּי

י הקודש יומא ה עב : שבעת
יומא עג :

רשב"ם

) למשחה בהם. להתגדל בהם כעין משיחת שמן וגם בכל מקום ם משוחי. אל תגעו במשיחי: (ל) וירשב הכהן. בהתחנכו ול: שבעת ימים. תמלא ידם. שבעת ימים לפני יום השמיני שהיתה עבודה באהרן ובניו. היה משה מקים את המשכן בכל יום ומקריב קרבנות בכל יום. ולערב היה מפרקו וביום השמיני שהוא באחד בניסן הוקם המשכן לגמרי כדכתיב באלה פקודי. ומכאן ואילך עבודה באהרן ובניו:

רש"י

את בני ישראל. שהשלמים לבעלים ואת החזה יתנו לכהן: כי תרומה הוא. החזה ושוק הזה: יו אחריו. למי שבא ר בגדולה אחריו: למשחה. הם שיש ש משיחה שהיא לשון שררה כמו (במדבר תתים למשחה (תהלים קה) אל תגעו במשיחי: בם את ידם. ע"י הבגדים הוא ת מתלבש דולה: (ל) שבעת ימים. א רצופין: ילבשם זשר יקום מבניו ב תחתיו לכהונה גדולה כשימנוהו גדול: אשר יבא אל אהל מועד. (יומא עג) המוכן ליכנס לפני ולפנים ביום ג הכפורים וזהו שאין עבודת יום הכפורים כשרה אלא בו: תחתיו

בית יהודא

אייבּיג פון די יודין (שֶׁהַשְּׁלָמִים לַבְּעָלִים) דיא פְלֵייש פון קָרְבַּן שְׁלָמִים גיהֶער צום בַּעַל הַבַּיִת (וְאֶת הֶחָזֶה וְאֶת הַשּׁוֹק יִתְּנוּ לַכֹּהֵן) די בְּרוּסְט מיט די פָאלְקֶע זָאל מֶען גֶעבֶּען צום כֹּהֵן: וּכִי תְרוּמָה הוּא). (הֶחָזֶה וְהַשּׁוֹק הַזֶּה) די בְּרוּסְט מיט די פָאלְקֶע פון די שְׁלָמִים איז אַאָפְּשֵׁיידוּנְג פון הקב"ה צום כֹּהֵן: (כט) וּלְבָנָיו אַחֲרָיו). מֶען מֵיינְט (לְמִי שֶׁבָּא בִּגְדוּלָּה אַחֲרָיו) וֶוען אַהֲרֹן נאָדער איין אַנְדֶערֶר כֹּהֵן גָּדוֹל) וועט שְׁטַארְבִּין, זָאלֶן זַיינֶע אַכְט קְלֵיידֶר פון כְּהוּנָּה גיהֶערֶין צוּ זַיינֶע קִינְדֶער וָוָאס וֶועלֶען בְּלַייבִּין נָאךְ אִים, נָאר נִיט צוּ אַלֶע קִינְדֶער נָאר צוּא דֶעם קִינְד וָואס צוּ אִים וֶועט גיהֶער; דיא גְרוֹיסְקֵייט פון זַיין פָאטֶר, וָואס עֶר וֶועט אוֹיס דֶערְוֵויילְט וֶוערֶן צוּ זַיין אַכֹּהֵן גָּדוֹל: וּלְמָשְׁחָה). מֵיינְט מֶען (לְהִתְגַּדֵּל בָּהֶם) עֶר זָאל גרוֹיס

ךְ די קְלֵיידֶר (שֶׁיֵּשׁ מְשִׁיחָה שֶׁהוּא לָשׁוֹן שְׂרָרָה) אַמָאל איז דֶערְטַייטְשׁ „מְשִׁיחָה" גְרוֹיסְקֵייט (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט (לְךָ נְתַתִּים לְמָשְׁחָה) צוּ דיר הָאבּ איךְ דָאס גיגֶעבִּין צוּ אַגְרוֹיסְקֵייט, נָאךְ שְׁטֵייט אין פָּסוּק (אַל תִּגְּעוּ בִּמְשִׁיחָי) איר אַנְרִירֶען מֵיינֶע גְרוֹסֶע לַייט: וּלְמַלֵּא בָם אֶת יָדָם). צוּ דֶערְפִיהְלֶען מיט דיא קְלֵיידֶר זַייעֶרֶע הֶענְט, מֶען מֵיינְט (עַל ם הוּא מִתְלַבֵּשׁ בִּכְהוּנָּה גְדוֹלָה) מיט די אַכְט קְלֵיידֶער וָואס עֶר קְלֵיידֶעט אִיף זִיךְ וֶוערְט עֶר אַכֹּהֵן גָּדוֹל ועיין לעיל , וּמִלֵּאתָ: (ל) שִׁבְעַת יָמִים). אַרְט רש"י פַר וָואס שְׁטֵייט נִיט שִׁבְעָה יָמִים, עֶנְפֶערְט רש"י אַז עֶס וָואלְט שִׁבְעָה יָמִים, וָואלְט מֶען קֶענֶען זָאגֶען עֶס זָאל זַיין זִיבֶּן טעג, אֲפִילוּ די זִיבֶּן טעג זָאגֶען נִיט צוּזַאמֶען איין טָאג אַנְדֶערֶען, דְרִיבֶּר שְׁטֵייט שִׁבְעַת יָמִים (רְצוּפִין) די זִיבֶּן טעג זָאלֶען זַיין צוּזַאמֶען איין טָאג נָאךְ דֶעם אַנְדֶערֶען: כֹּהֵן). (אֲשֶׁר יָקוּם מִבָּנָיו תַּחְתָּיו לִכְהוּנָּה גְדוֹלָה) דֶער זוּהְן וָואס וֶועט אוֹף שְׁטֵיין צוּ זַיין אַכֹּהֵן גָּדוֹל נָאךְ זַיין פָאטֶר י לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל) אַז מֶען וֶועט אִים אוֹיפְנֶעמֶען צוּ זַיין אַכֹּהֵן גָּדוֹל: וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד). וָואס עֶר זָאל קוּמֶען אין ד, מֶען מֵיינְט (אוֹתוֹ כֹּהֵן הַמּוּכָן לְהִכָּנֵס לִפְנֵי וְלִפְנִים בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים) דֶר כֹּהֵן וָואס וֶועט זַיין אָנְגֶגְרֵייט אַרַיין צוּ גֵיין קֳדָשִׁים אין יוֹם כִּפּוּר (וְזֶהוּ כֹּהֵן גָּדוֹל) דָס מֵיינְט מֶען דֶעם כֹּהֵן גָּדוֹל (שֶׁאֵין עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים כְּשֵׁרָה אֶלָּא בּוֹ) אַלֵיין ן דַארְף טָאן יוֹם כִּפּוּר אין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, טָאר נִיט טָאהְן איין אַנְדֶער כֹּהֵן נָאר דֶר כֹּהֵן גָּדוֹל: וְתַחְתָּיו מִבָּנָיו).

שפתי חכמים

רת א"כ לדורות קאמר ופי' להיות נוהגת כם תנופה חזה ושוק של מלואים אבל לא להקטרה כלומר אבל לא דורות אף להקטרה אלא והיו לאהרן וכו': ר כלומר להיות ר"ג דהא כהן הדיוט אסור ללבוש שמונה בגדים המיוחדים דאין שייך ל' משיחה על הבגדים: ת שכן כתיב ותכבש להם מגבעות והיתה להם כהונת עולם הא אין בגדיהם עליהם הוו זרים: א דאל"כ מאי שבעת ימים דהא בכל עבודה צריך ללובשן ולהפשיטן אחר כך א"כ על ז' ימי המלואים קאי והם היו רצופים: ב הודיענו בזה שתחתיו מבניו הפוך וראוי להיות מבניו תחתיו ויהיה פי' הכהן מבניו אשר יקום תחתיו לכהונה גדולה: ג (נח"י) יומא

פירוש לתורת אלהים

חָק עוֹלָם צוּ אַגָזֶעץ אוֹיף אֵייבִּיג פון דיא קִינְדֶער כִּי תְרוּמָה הוּא וָוארוּם דָס איז איין אָפּ שֵׁיידוּנְג אוּנ איין אָפּ שֵׁיידוּנְג זָאל דָאס זַיין פון דיא יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי פון דֶעם שֶׁעכְטוּנְג פון זֵייעֶרֶע תְּרוּמָתָם זֵייעֶר אָפּ שֵׁיידוּנְג צוּ גָאט: (כט) וּבִגְדֵי אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וגו' אוּנ די הֵיילִיגֶע קְלֵיידֶר וָואס צוּ אַהֲרֹן זָאלֶן זַיין צוּ זַיינֶע קִינְדֶער נָאךְ אִים לְמָשְׁחָה צוּא זָאלְבֶּן מיט זֵיי וּלְמַלֵּא אוּנ צוּ דֶר פִילֶן מיט זֵיי זֵייעֶרֶע הֶענְט דֶארְךְ דיא אַכְט קְלֵיידֶר וֶוערֶען זֵייא כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים: (ל) שִׁבְעַת זִיבֶּן טֶעג זָאל זֵיי אָן קְלֵיידֶן דֶער כֹּהֵן גָּדוֹל וָואס עֶר וֶועט זַיין אוֹיף זַיין אָרְט נָאךְ אִים מִבָּנָיו פון זַיינֶע קִינְדֶער אֲשֶׁר יָבֹא וָואס עֶר וֶועט קוּמֶען צוּם

מִיָּדָם וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחָה עַל־
הָעֹלָה לְרֵיחַ נִיחוֹחַ לִפְנֵי יְהוָה אִשֶּׁה
הוּא לַיהוָה׃ כו וְלָקַחְתָּ אֶת־הֶחָזֶה
מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וְהֵנַפְתָּ
אֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה לְךָ
לְמָנָה׃ כז וְקִדַּשְׁתָּ אֵת ׀ חֲזֵה הַתְּנוּפָה
וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הוּנַף
וַאֲשֶׁר הוּרָם מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים מֵאֲשֶׁר
לְאַהֲרֹן וּמֵאֲשֶׁר לְבָנָיו׃ כח וְהָיָה
לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו לְחָק־עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי

אונקלוס

וְתַסֵּיק לְמַדְבְּ
עֲלָתָא לְאִתְקַבָּלָא
קֳדָם יְיָ קֻרְבָּנָ
קֳדָם יְיָ׃ כו וְתִ
חֶדְיָא מִדְּכַר קֻרְבָּ
לְאַהֲרֹן וּתְרִים
אֲרָמוּתָא קֳדָם יְ
לָךְ לְחֻלָק׃ כז וּ
יָת חֶדְיָא דַּאֲרָמוּ
שׁוֹקָא דְּאַפְרָשׁוּ
אִתְּרַם וְדִי אִ
מִדְּכַר קֻרְבָּנַיָּא
לְאַהֲרֹן וּמִדִּי לִבְ
כח וִיהֵי לְאַהֲרֹן וְלִ
לִקְיַם עָלַם מִן בְּנֵי

תו"א אשר הונף סוכה לא מנחור עולם ובהים נח׃

רשב"ם

) אשר הונף ואשר הורם. הם שניהם לשון הפרשה אפס החזה קורין ביפה כי לבדו הונף ונאכל אבל השוק של כאן נקטר אבל של דורות שניהם

בעל הטורים

(כז) ומאשר. ב׳ במסורה דין ואידך ומאשר לאבינו עשה את הזה שבשביל אהרן זכו בניו לכל הכבוד הזה שנמשחו לכהונ

בית יהודא

לֶענְדִין, דִי צָרוֹת אוּנ דִי שְׁלֶעכְטֶע ווינְטֶען, זֵיי זָאלֶן נִיט קוּמֶען אָ דֶער וָועלְט (תְּרוּמָה) נָאךְ אֵיין אוֹיפְהֵייבוּנְג אִיז גִיוֶוען (מַעֲלֶה וּמוֹרִיד) עֶר הָט אוֹיפְגֶעהוֹבֶּן אִין דֶערְהֵייךְ אוּנ אַרָאפְּגֶענִידֶערְט בִּיז נָאנְט צוּ דִי עֶרְד, אוּנ עֶר הָט גֶטְרַאכְט עֶר הֵיילִיגְט דָם (לְמִי שֶׁהַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ שֶׁלּוֹ) צוּ הקב"ה וָוֹס דִי הִימֶעל אוּנ עֶרְד זָענֶען אוֹיךְ זַיינֶע (וּמְעַכֶּבֶת טְלָלִים רָעִים) דָם אוֹיפְהֵייבוּנְג הָט פַּארְהַאלְטֶען עֶס זָאל נִיט קוּמֶען שְׁלֶעכְטֶע טָאה פוּן הִימֶעל׃ (כה) וְעַל הָעֹלָה. מֵיינְט מֶען (עַל הָאַיִל הָרִאשׁוֹן שֶׁהֶעֱלֵיתָ עוֹלָה) דִיא חֵלֶב פוּן דִי שְׁלָמִים זָאל מֶען מַקְרִיב זַיין בַּאלְד נָאךְ דֶעם עֶרְשְׁטִין אַיל וָוֹס מֶען הָאט אִים מַקְרִיב גִיוֶוען פַר אַעוֹלָה׃ (לְרֵיחַ נִיחוֹחַ). מֵיינְט מֶען רוּחַ לְמִי שֶׁאָמַר וְנַעֲשָׂה רְצוֹנוֹ) עֶס זָאל זַיין אַפַארְגֶענִיגֶען צוּ הקב"ה, ווייל עֶר הָאט גִיזָאגְט אוּנ עֶס אִיז גִיטָאן גֶ זַיין ווילֶען׃ (אִשֶּׁה). מֵיינְט מֶען (לְאֵשׁ נִתָּן) עֶס אִיז גִיגֶעבֶּען גִיוָוארֶן צוּם פַייֶער, דֶר פַייֶער זָא״ דָם פַארְבְּרֶענֶען מֵיינְט מֶען (לִשְׁמוֹ שֶׁל מָקוֹם) עֶר זָאל דָם מַקְרִיב זַיין צוּם נָאמֶן פוּן הקב"ה׃ (כו) (תְּנוּפָה). (לָשׁוֹן הוֹלָכָה וְהֲבָאָה) תְּנוּפָה מֶען עֶר פִירְט דִי הַאנְט פוּן זִיךְ אוּנ בְּרֵיינְגְט זִיא צוּ זִיךְ וְוִויא עֶס שְׁטֵייט פְרִיעֶר פָּסוּק כד׃ (כז) וְקִדַּשְׁתָּ אֶת חֲזֵה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה וגו׳). מֶען מֵיינְט (קִדְּשֵׁם לְדוֹרוֹת) וֶוען מֶען וֶועט מַקְרִיב זַיין אַקָרְבָּן שְׁלָמִים זָאלְסְטוּ הֵיילִיגֶען דִי מִיט דִיא פָּאלֶקְע (לִהְיוֹת נוֹהֶגֶת תְּרוּמָתָם וַהֲנָפָתָם בְּחָזֶה וְשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים) דָם אוֹיפְהֵייבוּנְג אַרוֹיף אוּנ אַרָאפּ אוּנ דָם פִ דִי פִיר זַייטִין פוּן דֶר וָועלְט זָאל אֵייבִּיג גִיטָאן וֶוערֶען בַּיי דִי בְּרוּסְט אוּנ דִיא פָּאלֶקְע פוּן קָרְבַּן שְׁלָמִים (אֲבָל לֹא לְ מֶען זָא״ נִיט פַרְבְּרֶענֶען דִי בְּרוּסְט מִיט דִיא פָּאלֶקְע פוּ שְׁלָמִים אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ (אֶלָּא וְהָיָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו לֶאֱכוֹל) נָא מִיט זַיינֶע קִינְדֶער זָאלֶן שְׁטֶענְדִיג עֶסִין דִיא בְּרוּסְט מִיט דִי פָּאלֶקְע פוּן שְׁלָמִים׃ (הוּרָם). (לָשׁוֹן מַעֲלֶה וּמוֹרִיד) הוּרַ מֶען אוֹיפְגֶהוֹיבֶּען אִין דֶערְהֵייךְ אוּנ אַרָאפְּגֶנִידֶערְט נִידֶערִיג׃ (כח) וּלְחָק עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. דָם זָאל זַיין אַנ

רש"י

רעות. תרומה מעלה ומוריד למי שהשמים ו ומעכבת טללים רעים: (כה) על העולה. על הא׳ שהעלית עולה: לריח ניחוח. לנחת רוח ל ונעשה רצונו: אשה. לאש נתן: לה׳. לשמו ש (כו) תנופה. לשון הולכה והובאה ויינטלי"ר בלעז (ס (כז) וקדשת את חזה התנופה ואת שוק ה וגו׳. קדשם לדורות להיות נוהגת תרומתם ו כחזה ושוק של שלמים אבל לא להקטרה אלא והי ולבניו לאכול: הורם. לשון מעלה ומוריד: (כ

שפתי חכמים

סורדה: צ כלומר דהקטרת אימורי שלמים יהיה אחר הקרבת העולה ושלא תפרש על העולה שיהיה אימורי שלמים והשוק והחזה על העולה ויקטירם יחד: ק לא שיקדש החזה והשוק עלמם האמורים כבר שנפו והורמו והוקטר השוק והחזה ניתן למשה למנה

פירוש לתורת אלהים

רֵיחַ פַר גָאט אִשֶּׁה אַפַייֶער אָפֶּר אִיז עֶר פַאר גָאט׃ (כו) וְלָקַחְתָּ אֶת הֶחָזֶה מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים אוּנ דוּ זָאלְסְט נֶעמֶען דִי בְּרוּסְט פוּן דֶעם ווידֶר פוּן דֶעם דֶר פִילוּנְג אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וָואס אִיז צוּא אַהֲרֹן וְהֵנַפְתָּ אוֹתוֹ תְּנוּפָה אוּנ דוּא זָאלְסְט אוֹיף הֵייבֶּען אִים אֵיין אוֹיף הֵייבוּנְג פַאר גָאט וְהָיָה אוּנ עֶס זָאל זַיין צוּ דִיר פַר אַמַתָּנָה׃ (כז) וְקִדַּשְׁתָּ אֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה אוּנ דוּ זָאלְסְט הֵיילִיגֶען דִי בְּרוּסְט אוֹיף גְהוֹבֶּנֶי וְאֵת שׁוֹק אוּנ דֶעם שֶׁענְקֶל הַתְּרוּמָה גְשֵׁייטֶע וָוֹס אִיז גְוָוארֶען אוֹיף גְהוֹבֶּען וַאֲשֶׁר הוּרָם עֶר אִיז אָפּ גְשֵׁייט גְוָוארֶען מֵאֵיל פוּן דֶעם ווידֶ דֶר פִילוּנְג וָוֹס פוּן אַהֲרֹן אוּנ וָואס פוּן זַיינֶע קִ (כח) וְהָיָה אוּנ עֶס זָאל זַיין צוּא אַהֲרֹן אוּנ צוּא

כג וְכִכַּר לֶחֶם אַחַת וְחַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן
אַחַת וְרָקִיק אֶחָד מִסַּל הַמַּצּוֹת
אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה׃ כד וְשַׂמְתָּ הַכֹּל עַל
כַּפֵּי אַהֲרֹן וְעַל כַּפֵּי בָנָיו וְהֵנַפְתָּ אֹתָם
תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃ כה וְלָקַחְתָּ אֹתָם

תו"א ורקיק מנחות סב: תנופה שם סב:

...א הוא: כג וּפִתָּא
...ם חַד וּגְרִיצְתָּא
...מְשַׁח חֲדָא וְאֶסְפּוֹג
...סַלָּא דְפַטִּירַיָּא דִי
...יי: כד וּתְשַׁוֵּי כֹלָּא
...א דְאַהֲרֹן וְעַל יְדָא
...י וּתְרִים יָתְהוֹן
...וּתָא קֳדָם יי:
...סַב יָתְהוֹן מִידֵיהוֹן

רש"י

...זבח ולעובד העבודה ולבעלים לכך אני מצריכו ...יות לו לעובד העבודה למנה וזהו משה ששימש ... והשאר אכלו אהרן ובניו שהם בעלים כמפורש ... (כג) וככר לחם. מן החלות: וחלת לחם ... ממין ם הרבוכה (ת"כ): ורקיק. (מנחות עה) ...יקין אחד מעשר שבכל מין ומין. ולא מצינו ... לחם הבא עם זבח נקטרת אלא זו בלבד ... לחמי תודה ואיל נזיר נתונה לכהנים עם חזה ...ה לא היה למשה למנה אלא חזה בלבד: (כד) על ...הרן וגו' והנפת. שניהם עסוקין ע בתנופה ... והכהן הא כיצד כהן מניח ידו תחת יד ... ומניף וכזה היו אהרן ובניו בעלים ומשה כהן: ... (מנחות סב) מוליך פ ומביא למי שארבע רוחות ...שלו ותנופה מעכבת ומבטלת פורעניות ורוחות

בית יהודא

שְׁלָמִים (שֶׁמַּשִּׁימִים שָׁלוֹם לַכֹּל ב ז וּלְעוֹבֵד הָעֲבוֹדָה וּלְבְעָלִים) ווייל דער קָרְבָּן שְׁלָמִים מַאכְט פְרִידֶען צוּם מִזְבֵּחַ וּמֶען איז אויף אים מַקְרִיב דיא חֵלֶב) אוּנ צוּם כֹּהֵן ווָאס איז מַקְרִיב דֶעם קָרְבָּן וּמֶען גִיט אים די ברוּסְט פוּן קָרְבָּן) אוּנ צוּם בַּעַל הַבַּיִת נֶער עֶסְט די פְלֵייש פוּן קָרְבָּן) (לְכָךְ אֲנִי מַצְרִיכוֹ הֶחָזֶה לִהְיוֹת לוֹ לְעוֹבֵד הָעֲבוֹדָה לְמָנָה) דְרִיבֶּר דַארְף מֶען אַרָאפְּנֶעמֶען די ברוּסְט בֶּעזוּנְדֶער, דָאס זָאל זַיין אַחֵלֶק צוּ דֶעם מֶענְטְשׁ ווָאס הָט מַקְרִיב גֶעוֶועזֶען דֶעם קָרְבָּן (וְזֶה מֹשֶׁה שֶׁשִּׁמֵּשׁ בְּמִלּוּאִים) דָם מֵיינְט מֶען משֶׁה'ן, ווייל משֶׁה הָט מַקְרִיב גֶעוֶועזֶען אַלֶע קָרְבָּנוֹת פוּן די זִיבֶּן טֶעג מִלּוּאִים, גִיהֶער צוּ אִים די ברוּסְט פוּן די שְׁלָמִים (וְהַשְּׁאָר אָכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו שֶׁהֵם בְּעָלִים כִּמְפוֹרָשׁ בְּעִנְיָן) אוּנ די אִיבֶּערִיגֶע פְלֵייש פוּן די שְׁלָמִים הָאבֶּן גֶעגֶעסֶן אַהֲרֹן מִיט זַיינֶע קִינְדֶער, ווייל זֵיי זֶענֶען די בַּעֲלֵי בָּתִּים פוּן די קָרְבָּנוֹת ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין די פְּסוּקִים: (כג) וְכִכַּר לֶחֶם. אֵיין בְּרוֹיט זָאלְסְטוּ נֶעמֶען (מִן הַחַלּוֹת) פוּן די פְרָאסְטֶע חַלּוֹת פוּן די חַלּוֹת ווָאס די מֶעל איז גֶעקְנֶעטֶען גֶעוָוארֶן מִיט הֵייסֶע ...חֶם שֶׁמֶן) אוּנ אֵיין בּוֹימְאֵייל בְּרוֹיט (מִמִּין הָרְבוּכָה) פוּן די ... וְרָקִיק מִן הָרְקִיקִין) פוּן די קִיכְלַאךְ זָאל מֶען נֶעמֶען אֵיין קִיכֶעל (אֶחָד מֵעֶשֶׂר שֶׁבְּכָל מִין וּמִין) עֶר זָאל נֶעמֶען פוּן צֶעהֶן ווָאס איז גֶעוֶועזֶען אִין יֶעדֶער מִין, זָאגְט רש"י (וְלֹא מָצִינוּ תְּרוּמַת לֶחֶם הַבָּא עִם זֶבַח נִקְטֶרֶת) מִיר ...ן נִיט בַּיי אַלֶע קָרְבָּנוֹת ווָאס מִיט זֵיי ווֶערְט גֶעבְּרֵיינְגְט חַלּוֹת, מֶען זָאל נֶעמֶען תְּרוּמָה פוּן דִיא חַלּוֹת אוּנ זֵייא ...עֶנֶן אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ (אֶלָּא זוּ בִּלְבַד) נָאר בַּייא דִיא חַלּוֹת פוּן מִלּוּאִים הָאט מֶען גֶענוּמֶען תְּרוּמָה אֵיין חַלָּה ...עֶר מִין אוּנ פַארְבְּרֶענְט אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ (שֶׁתְּרוּמַת לַחְמֵי תוֹדָה וְאֵיל נָזִיר) די חַלּוֹת ווָאס מֶען נֶעמְט תְּרוּמָה פוּן די חַלּוֹת ...ן בְּרֵיינְגְט צוּ אַקָּרְבָּן תּוֹדָה אוּנ דִיא תְּרוּמָה פוּן דִיא חַלּוֹת ווָאס מֶען בְּרֵיינְגְט צוּ דֶעם אַיִל פוּן אַנָזִיר (נְתוּנָה לַכֹּהֲנִים ...וְשׁוֹק) גִיט מֶען צוּ די כֹּהֲנִים צוּזַאמֶען מִיט די בְּרוּסְט אוּנ די פָאלֶקְע (וּמִזֶּה לֹא הָיָה לְמֹשֶׁה לְמָנָה אֶלָּא חָזֶה בִּלְבַד) אוּנ ...ם קָרְבָּן מִלּוּאִים הָט משֶׁה גֶעהָאט אַחֵלֶק נָאר דִיא בְּרוּסְט אַלֵיין אוּנ פוּן דִיא חַלּוֹת גָאר נִיט: (כד) וְעַל כַּפֵּי אַהֲרֹן ...נַפְתָּ. זָאגְט רש"י (שְׁנֵיהֶם עֲסוּקִין בִּתְנוּפָה) בֵּיידֶע זֶענֶען גִיוֶועזֶען בַּשֶׁעפְטִיגְט בַּייא דֶעם אוֹיפְהֵייבִּין (הַבְּעָלִים וְהַכֹּהֵן) ...ל הַבַּיִת פוּן קָרְבָּן אוּנ דֶר כֹּהֵן (הָא כֵּיצַד) ווִי אַזוֹי (כֹּהֵן מֵנִיחַ יָדוֹ תַּחַת יַד הַבְּעָלִים וּמֵנִיף) דֶער כֹּהֵן הָט גֶעהַאלְטֶן זַיין ...אוּנְטֶער דִיא הַאנְט פוּן בַּעַל הַבַּיִת (ווָאס אוֹיף אִיר אִיז גֶלֶעגִין ווָאס מֶען הָט גֶדַארְפְט אוֹיפְהֵייבֶּן) אוּנ זֵיי הָאבֶּן בֵּיידֶע ...ן אוֹיפְגֶעהוֹיבֶּן די הֶענְט (וּבָזֶה הָיוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו בְּעָלִים וּמשֶׁה כֹּהֵן) אוּנ בַּייא דֶעם קָרְבָּן פוּן מִלּוּאִים אִיז גֶעוֶועזֶען אַהֲרֹן ...יְנֶע קִינְדֶער דִיא בַּעֲלֵי בָּתִּים פוּן קָרְבָּן, אוּנ משֶׁה אִיז גִיוֶועזֶען דֶר כֹּהֵן, דְרִיבֶּער הָאבֶּען אַלֶע גֶעמוּזְט אוֹיפְהֵייבִּין: ...ט. ווִי אַזוֹי אִיז גִיוֶועזֶען דָס אוֹיפְהֵייבֶּען, זָאגְט רש"י (מוֹלִיךְ וּמֵבִיא לְמִי שֶׁאַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם שֶׁלּוֹ) עֶר הָאט גֶעפִירְט ...עֶנְט צוּ מִזְרַח זַייט אוּנ גֶעבְּרֵיינְגְט דִיא הֶענְט צוּ זִיךְ, אוּנ אַזוֹי צוּ דָרוֹם זַייט, אוּנ מַעֲרָב זַייט, אוּנ צָפוֹן זַייט ווִי ...זוּכְט סוּכּוֹת מִיט דֶעם לוּלָב) אוּנ עֶר הָט גֶעטְרַאכְט עֶר הֵיילִיגְט דָס צוּ הקב"ה ווָאס די פִיר זַייטֶען פוּן דֶער ווֶעלְט ...עֶן צוּ אִים (וּתְנוּפָה מְעַכֶּבֶת וּמְבַטֶּלֶת פּוּרְעָנִיּוֹת וְרוּחוֹת רָעוֹת) דָס אוֹיפְהֵייבּוּנְג פְלֶעגְט פַארְהַאלְטֶן, אַמָאל גָאר פַּרְ־

שפתי חכמים

...ומולאים בכל שמשימים שלום וכו': ס מדכתיב וחלת לחם שמן ...מורה על רבוי שמן שנותן בתוכה דהיינו רבוכה משום שנותן ...רבוכה כנגד החלות והרקיקים: ע מדכתיב ושמת הכל על כפי אהרן וגו' והנפת ואם הם על כפי אהרן איך היה משה מניף דכתיב והנפת אע"כ שניהם היו מניפים: פ דלי' תנופה מל' הנפה ומעלה ומוריד מדכתיב ואחר הורם והרמה פיא למעלה ואין עלייה בלא

פירוש לתורת אלהים

...אוּנ דֶעם חֵלֶב ווָאס אוֹיף דִיא נִירֶען וְאֵת אוּנ דֶעם ...טֶן שֶׁענְקֶעל כִּי ווָארוּם דֶער ווִידֶער אִיז פוּן דֶער ...נג: (כג) וְכִכַּר לֶחֶם אַחַת אוּנ אֵיין בְּרוֹיט וְחַלַּת אוּנ ...ה פוּן לֶחֶם ווָאס אִיז צוּא מִישְׁט מִיט בּוֹמֶל וְרָקִיק ...אֵיין דִינֶע מַצָּה פוּן דֶעם קָארְבּ פוּן דִיא מַצּוֹת ...ווָס פַר גָאט: (כד) וְשַׂמְתָּ הַכֹּל עַל כַּפֵּי אַהֲרֹן אוּנ דוּא זָאלְסְט טָאהְן גָאר אוֹיף דִיא הֶענְט פוּן אַהֲרֹן וְעַל אוּנ אוֹיף דִי הֶענְט פוּן זַיינֵי קִינְדֶער וְהֵנַפְתָּ אוּנ דוּא זָאלְסְט אוֹיף הֵייבֶּן זֵייא פַר גָאט: (כה) וְלָקַחְתָּ אוֹתָם מִיָּדָם אוּנ דוּ זָאלְסְט נֶעמֶען זֵיי פוּן זֵייעֶרִי הֶענְט וְהִקְטַרְתָּ אוּנ דוּא זָאלְסְט מַקְטִיר זַיין אוֹיף דֶעם עֶרְשְׁטֶען ווִידֶער ווָס דוּא הָאסְט אוֹיף גֶבְּרַאכְט פַר אֵיין עוֹלָה צוּא אַגְשְׁמַאקִין

כא וְלָקַחְתָּ מִן־הַדָּם אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וּמִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְהִזֵּיתָ עַל־אַהֲרֹן וְעַל־בְּגָדָיו וְעַל־בָּנָיו וְעַל־בִּגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ וְקָדַשׁ הוּא וּבְגָדָיו וּבָנָיו וּבִגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ: כב וְלָקַחְתָּ מִן־הָאַיִל הַחֵלֶב וְהָאַלְיָה וְאֶת־הַחֵלֶב ׀ הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת יֹתֶרֶת הַכָּבֵד וְאֵת ׀ שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין כִּי אֵיל מִלֻּאִים הוּא:

אונקלוס

כא וְתִסַּב מִן דְּמָא ד[...]
מַדְבְּחָא וּמִמִּ[...]
דִּרְבוּתָא וְתַדֵּי עַל אַ[...]
וְעַל לְבוּשׁוֹהִי וְעַל בְּ[...]
וְעַל לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי [...]
וְיִתְקַדַּשׁ הוּא וּלְבוּ[...]
וּבְנוֹהִי וּלְבוּשֵׁי בְ[...]
עִמֵּהּ: כב וְתִסַּב
דִּכְרָא תַּרְבָּא וְאַ[...]
וְיָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת
וְיָת חֲצַר כַּבְדָּא
תַּרְתֵּין כָּלְיָן וְיָת תַּ[...]
דִּי עֲלֵיהֶן וְיָת שׁ[...]
דְּיַמִּינָא אֲרֵי

בעל הטורים

(כא) ובגדיו. ד' דין ואידך ובגדיו קרועים. ובגדיו לא יפרוס. ובגדיו לא תשרפנה. אע"פ שאבל חייב בקריעה דכתיב ובגדיו קרועים [...] על הריגת שאול כ"ג לא יקרע דכתיב ובגדיו לא יפרוס וקדש הוא ובגדיו ועל כן ובגדיו לא תשרפנה שלא נשרפו בגדי כהונה כשנשרפ[...] ואביהוא כמ"ד שנשרפו גופן ובגדיהם קיימין:

רש"י

האמצעי: (כב) החלב. זה חלב הדקים או הקיבה [...] מט): והאליה. מן הכליות ולמטה כמו שמפורש ב[...] (ג ט) שנאמר לעומת העצה יסירנה מקום שהכליות [...] ובאמורי הפר לא נאמר אליה שאין אליה קריבה אלא [...] וכבשה ואיל אבל שור ועז אין טעונים אליה: ואת [...] הימין. לא מצינו הקטרה בשוק הימין עם מ האמורי[...] זו בלבד: כי איל מלאים הוא. שלמים לשו[ן] [...] שהושלם בכל נ מגיד הכתוב שהמלואים שלמים שמ[...]

בית יהודא

אָדֶער פוּן פֵּס, דִיא בְּלוּט זָאל מֶען גֶעבֶּן אויף דֶעם מִיטֶעלְסְטֶען גְלִיד: (כב) (הַחֵלֶב), זָאגְט רַשִׁ"י (זֶה חֵלֶב הַדַּקִּים אוֹ הַקֵּיבָה) דֶעם חֵלֶב פוּן דִי קִישְׁקֶעס אָדֶער פוּן מָאגֶען: (וְהָאַלְיָה). דֶעם וֵוייִדִיל (מִן הַכְּלָיוֹת וּלְמַטָּה) פוּן דִי נִירֶען בִּיז אוּנְטֶען צוּם וֵוייִדִיל וֶוערְט גֶערוּפֶן דֶר וֵוייִדִיל (כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בְּוַיִּקְרָא) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין סֵפֶר וַיִּקְרָא (שֶׁנֶּאֱמַר) וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (לְעוּמַּת הֶעָצֶה יְסִירֶנָּה) עֶר זָאל אַרָאבְּנֶעמֶן דִי חֵלֶב וָואס אִיז גֶעגֶען הֶעָצֶה, אוּנ הֶעָצֶה מֵיינְט מֶען דִיא נִירֶען (מָקוֹם שֶׁהַכְּלָיוֹת יוֹעֲצוֹת) דֶר אָרְט פוּן דִיא נִירֶען הֵייסְט הֶעָצֶה, וַוייל פוּן דִי נִירֶען קוּמֶן דִיא עֵצוֹת צוּם מֶענְטְשׁ אוּנ צוּ אַלֶע בַּאשֶׁעפֶענִישׁ זָאל מֶען דֶעם וֵוייִדִיל אויף[...] בְּרֶענְגֶן אויף דֶעם מִזְבֵּחַ, זָאגְט רַשִׁ"י (וּבְאֵמוּרֵי הַפָּר לֹא נֶאֱמַר אַלְיָה) בַּיי דִיא חֵלֶב פוּן אָקְס שְׁטֵייט נִיט מֶען זָאל מַקְר[...] דֶעם וֵוייִדִיל אויךְ אויף דֶעם מִזְבֵּחַ (שֶׁאֵין אַלְיָה קְרֵיבָה אֶלָּא בְּכֶבֶשׂ וְכִבְשָׂה וְאַיִל) וַוייל נָאר דֶעם וֵוייִדִיל פוּן אַשְׁעפְּס אוּנ פוּן אַשְׁעפְּס אַנְקֵבָה, אוּנ פוּן אַ אַי"ל (אַשְׁעפְּס אַזָכָר וָואס אִיז אֶלְטֶער פוּן דְרַייצֶעהֶן חֳדָשִׁים), זֵייעֶר וֵוייִדִיל אִי[...] מַקְרִיב אויף דֶעם מִזְבֵּחַ (אֲבָל שׁוֹר וְעֵז אֵין טְעוּנִים אַלְיָה) אָבֶּער דֶעם וֵוייִדִיל פוּן אַ אָקְס אוּנ פוּן אַצִיג אִיז מֶען נִיט[...] אויף דֶעם מִזְבֵּחַ: (וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין), זָאגְט רַשִׁ"י (לֹא מָצִינוּ הַקְטָרָה בְּשׁוֹק הַיָּמִין עִם הָאֵמוּרִים אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד) מִיר גֶע[...] נִיט בַּייא אַלֶע קָרְבָּנוֹת מֶען זָאל מַקְרִיב זַיין אויף דֶעם מִזְבֵּחַ דִי רֶעכְטֶע פָּאלְקֶע צוּזַאמֶען מִיט דִי חֵלֶב, נָאר בַּיי דֶעם[...] אִיז אַזוֹי גֶעוֶועזֶן מֶען הָאט מַקְרִיב גֶעוֶועזֶן דִי רֶעכְטֶע פָּאלְקֶע צוּזַאמֶען מִיט דִי חֵלֶב: (כִּי אֵיל מִלּוּאִים הוּא). וָוארוּם ד[...] אַ אַיִל פוּן דֶערְפִיהְלוּנְג, זָאגְט רַשִׁ"י (שְׁלָמִים לְשׁוֹן שְׁלֵמוּת) שְׁלָמִים מֵיינְט מֶען גַאנְצְקֵייט (שֶׁהוּשְׁלַם בַּכֹּל) עֶר אִיז[...] מִיט אַלֶע זַאכֶען (מַגִּיד הַכָּתוּב) זָאגְט אוּנְז דֶער פָּסוּק (שֶׁהַמִּלּוּאִים שְׁלָמִים) דֶער קָרְבַּן מִלּוּאִים אִיז גֶעוֶועזֶן[...]

שפתי חכמים

ל הוא האמצעי כאזן: ל פלוגתא דר' עקיבא ור"י הוא חד סובר חלב הדקים וחד סובר חלב הקיבה: מ וכן לא מצינו תרומה לחס הבא עם שלמים נקטרת כזו שהרי הם נתנים לכהנים אלא הוראת שעה היתה: נ פי' שהמלואים האמור כאן הוא במקום שלמים האמור במ"א ונקרא מלואים מפני שכל מלא שלם וכ"ה קרי[...] שלמים כי שלמים הוא ל' שלימות שמושלם בכל והא דשינה הקרא וקראם בשם מלואים ולא בשם שלמים מגיד שהמלואים שלמים [...]

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כא) ולקחת מן הדם, צ"ע אם כשנזרק כבר על המזב[ח] היה חוזר ולוקח ממנו להזות עליהן:

פירוש לתורת אלהים

מִזְבֵּחַ אַרוּם: (כא) וְלָקַחְתָּ מִן הַדָּם אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ אוּנ דוּ זָאלְסְט נֶעמֶען פוּן דֶעם בְּלוּט וָואס אויף דֶעם מִזְבֵּחַ וּמִשֶּׁמֶן אוּנ פוּן דֶעם בוֹמֶל וָואס מֶען זַאלְבְּט מִיט אִים וְהִזֵּיתָ אוּנ דוּא זָאלְסְט שְׁפְּרֶענְגֶען אויף אַהֲרֹן אוּנ אויף זַיינֶע קְלֵיידֶער וְעַל בָּנָיו אוּנ אויף זַיינֶע קִינְדֶער אוּנ אויף דִיא קְלֵיידֶער פוּן זַיינֶע קִינְדֶער אִתּוֹ מִיט אִים וְקָדַשׁ הוּא אוּנ עֶר זָאל וֶוערֶען גֶעהֵיילִיגְט וּבְגָדָיו אוּנ קְלֵיידֶער וּבָנָיו אוּנ זַיינֶע זִין אוּנ דִי קְלֵיידֶער פוּן זַיי[...] אִתּוֹ מִיט אִים: (כב) וְלָקַחְתָּ אוּנ דוּא זָאלְסְט נֶעמֶ[ען] דֶעם וִוידֶער דֶעם חֵלֶב אוּנ דִי אַלְיָה וְאֶת אוּנ דֶעם[...] וָוס עֶר בַּדֶעקְט דָאס אִין וֵוייגֶנְסְטֶע וְאֵת אוּנ דָס[...] פְלֵיישׁ פוּן דֶר לֶעבֶּער וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת אוּנ דִיא צ[...]

סָבִיב׃ יז וְאֶת־הָאַיִל תְּנַתֵּחַ לִנְתָחָיו
וְרָחַצְתָּ קִרְבּוֹ וּכְרָעָיו וְנָתַתָּ עַל־
נְתָחָיו וְעַל־רֹאשׁוֹ׃ יח וְהִקְטַרְתָּ אֶת־
כָּל־הָאַיִל הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא
לַיהוָה רֵיחַ נִיחוֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה הוּא׃
חמישי יט וְלָקַחְתָּ אֵת הָאַיִל הַשֵּׁנִי וְסָמַךְ
אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ
הָאָיִל׃ כ וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הָאַיִל וְלָקַחְתָּ
מִדָּמוֹ וְנָתַתָּה עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן אַהֲרֹן
וְעַל־תְּנוּךְ אֹזֶן בָּנָיו הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן
יָדָם הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלָם הַיְמָנִית
וְזָרַקְתָּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃

ת דִּכְרָא תְּפַלֵּג
וֹהִי וּתְחַלֵּיל גַּוֵּהּ
וֹהִי וְתִתֵּן עַל
וֹהִי וְעַל רֵישֵׁהּ׃
תַּסִּיק יָת כָּל דִּכְרָא
בְּחָא עֲלָתָא הוּא
ם יְיָ לְאִתְקַבָּלָא
נָא קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ
׃ יט וְתִסַּב יָת דִּכְרָא
א וְיִסְמוֹךְ אַהֲרֹן
וֹהִי יָת יְדֵיהוֹן עַל
דִּכְרָא׃ כ וְתִכּוֹס יָת
א וְתִסַּב מִדְּמֵהּ
עַל רוּם אוּדְנָא
רֹן וְעַל רוּם אוּדְנָא
וֹהִי דְּיַמִּינָא וְעַל
ן יְדֵיהוֹן דְּיַמִּינָא
אִלְיוֹן רַגְלֵיהוֹן
ינָא וְתִזְרוֹק יָת דְּמָא
מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר׃
עולה כ א תהים יב׃

רש"י

על נתחיו. עם נתחיו מוסף על שאר הנתחים: ריח ניחוח. נחת רוח ט לפני שאמרתי ונעשה רצוני: ... לשון י אש והיא הקטרת איברים שעל האש: תנוך. (ת"כ פ' צו) הוא הסחוס גדר האמצעי שבתוך ... שקורין טנדרו"ס: בהן ידם. הגודל ובפרק כ

בית יהודא

ווינקלען „דָרוֹם מִזְרַח" אונ „מַעֲרָב צָפוֹן", הֵייסְט דָס מֶען הָט גֶעגֶעבֶען דִי בְּלוּט אַרוּם מִזְבֵּחַ: (יז) וַעַל נְתָחָיו. מֵיינְט מֶען (עִם נְתָחָיו) מִיט דִיא שְׁטִיקֶער פְלֵייש (מוֹסָף עַל שְׁאַר הַנְּתָחִים) דִיא קִישְׁקֶעס מִיט דִיא פִיס זָאל מֶען צוּ גֶעבִּן צוּ דִי שְׁטִיקֶער פְלֵייש: (יח) וְרֵיחַ נִיחוֹחַ. הקב"ה זָאגְט (נַחַת רוּחַ לְפָנַי שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי) אִיךְ הָאבּ אַפֶּערְגֶענִיגֶן נוייל אִיךְ גֶעזָאגְט אוּנ מַיין ווילֶען אִיז גֶעטָאן גֶעוָוארֶן: וְאִשֶּׁה. (לְשׁוֹן אֵשׁ) אִשֶּׁה מֵיינְט מֶען פַייעֶר (וְהִיא הַקְטָרַת אֵבָרִים שֶׁעַל ... מֶען מֵיינְט וָואס מֶען הָט פַארְבְּרֶענְט דִי שְׁטִיקֶער פְלֵייש אוֹיף דֶעם פַייעֶר: (כ) וּתְנוּךְ. זָאגְט רש"י (הוּא הַסְּחוּס גֶּדֶר ... עִי שֶׁבְּתוֹךְ הָאֹזֶן שֶׁקּוֹרִין טַנְרוֹס) תנוך מֵיינְט מֶען דֶעם סְחוּס, דָס אִיז דָס מִיטֶעלְסְטֶע ווֶענְטִיל ווָאס אִין אוֹיעֶר, דָאס ... מֶען טַנְרוֹס: וּבֹהֶן יָדָם. זָאגְט רש"י (הַגּוּדָל וּבְפֶרֶק הָאֶמְצָעִי) בּוֹהֶן מֵיינְט מֶען דֶעם גְרָאבֶּן פִינְגֶער, פוּן הַאנְט

שפתי חכמים

את: ח לא מוסף על הנתחים דהא הקרב והכרעים גם כן נתחיו הם ונאמר עם נתחיו. מורה שהקרב והכרעים אינן נתחים לכך כתב על שאר נתחים וא"ל מנא ליה לרש"י עם דלמא על כמשמעו די"ל מדכתיב על נתחיו ועל ראשו ממ"נ דאם הוא על נתחים איך הוא על ראשו ואם הוא על ראשו איך הוא על הנתחים לכן פי' עם וק"ל: ט לא שהרית יתן לו מנ:חה שהרי כתיב אם ארעב לא אומר לך כו'. (דכ"ט) דק"ל והלא אין לך ריח רע מזאת שסורפים הבשר והעלמות לכ"פ נחת רוח וכו': י אשה הוא תואר השם של העולה ונקראת כן מפני שכל איברי העולה נתנו באש: כ דומיא דתנוך

פירוש לתורת אלהים

מִזְבֵּחַ אוּנ דוּא זָאלְסְט שְׁפְּרֶענְגִין אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ ... ם: (יז) וְאֶת הָאַיִל תְּנַתֵּחַ לִנְתָחָיו אוּנ דֶעם ווִידֶער ... סְטוּ צוּ שְׁנַיידֶען צוּא זַיינֶע שְׁטִיקֶער וְרָחַצְתָּ אוּנ דוּא ... סְט וַואשֶׁען זַיין אִינְגֶעווֵיינְגֶעסְטֶען אוּנ זַיינֶע קְנִיעֶן ... אוּנ דוּא זָאלְסְט גֶעבֶּן זַיינֶע שְׁטִיקֶער וְעַל רֹאשׁוֹ אוּנ ... ט זַיין קָאפּ: (יח) וְהִקְטַרְתָּ אֶת הָאַיִל אוּנ דוּא זָאלְסְט ... טִיר זַיין גָאר דֶעם אַיִל הַמִּזְבֵּחָה אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ ... ה הוּא עֶר אִיז אַקָרְבָּן צוּ גָאט רֵיחַ נִיחוֹחַ אַגְשְׁמַאקֶער ... ח אִשֶּׁה לַיי אַפַייעֶר אָפֶּער צוּא גָאט הוּא עֶר: ...) וְלָקַחְתָּ אֶת הָאַיִל הַשֵּׁנִי אוּנ דוּא זָאלְסְט נֶעמֶען דֶעם

אַנְדֶערֶן אַיִל וְסָמַךְ אוּנ אַהֲרֹן אוּנ זַיינֶע קִינְדֶער זָאלֶען לֵייגִין זֵייעֶרֶע הֶענְט אוֹיף דֶעם קָאפּ פוּן דֶעם אַיִל: (כ) וְשָׁחַטְתָּ אֶת הָאַיִל אוּנ דוּא זָאלְסְט קוֹילֶען דֶעם ווִידֶער וְלָקַחְתָּ מִדָּמוֹ אוּנ דוּא זָאלְסְט נֶעמֶען פוּן זַיין בְּלוּט וְנָתַתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט גֶעבֶּן אוֹיף דֶעם לֶעפֶּל פוּן דֶעם אוֹיעֶר פוּן אַ...ן וְעַל אוּנ אוֹיף דֶעם לֶעפֶּל פוּן דֶעם אוֹיעֶר פוּן זַיינֶע קִינְדֶער הַיְמָנִית דִי רֶעכְטֶע וְעַל בֹּהֶן אוּנ אוֹיף דֶעם דוּם יָדָם הַיְמָנִית זֵייעֶר הַאנְט דֶעם רֶעכְטֶען וְעַל בֹּהֶן אוּנ אוֹיף דֶעם דוּם רַגְלָם זֵייעֶר פוּס דֶעם רֶעכְטֶען וְזָרַקְתָּ דוּ זָאלְסְט שְׁפְּרֶענְגִין דָאס אִיבֶּרִיגֶע בְּלוּט אוֹיף דֶעם

בְּשַׂר הַפָּר וְאֶת־עֹרוֹ וְאֶת־פִּרְשׁוֹ תִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה חַטָּאת הוּא׃
טו וְאֶת־הָאַיִל הָאֶחָד תִּקָּח וְסָמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל׃
טז וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הָאָיִל וְלָקַחְתָּ אֶת־דָּמוֹ וְזָרַקְתָּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ

אונקלוס

מַשְׁכֵּהּ וְיָת א
תּוֹקִיד בְּנוּרָא מ
לְמַשְׁרִיתָא חַטָּאתָא
טו וְיָת דִּכְרָא חַד
וְיִסְמְכוּן אַהֲרֹן וּבְנוֹ
יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ דִּכ
טז וְתִכּוֹס יָת דִּכְרָא ו
יָת דְּמֵהּ וְתִזְרוֹק
מַדְבְּחָא סְחוֹר סְ

בעל הטורים

(יד) תשרוף באש. ג' הכא ואידך ואת מרכבותיהם תשרף באש ביהושע ואת השעיר הזאת תשרף באש גבי לדקיהו פזכות הקרבנות עמד לגלת האומות אבל כשבטלו הקרבנות כשגלרו על ירושלים נחרבה העיר וזהו ואת העיר הזאת תשרף באש:

בית יהודא

דַּכַּבְדָּא) דָאס איז דיא רויטֶע שְׁטִיקֶעל פְלֵייש וָוס גֶעבֶּען ; זיא לֶעבֶּער : וְעַל הַכָּבֵד. מֵיינְט מֶען מִיט דיא לֶעבֶּער (אַף מִן הַכָּבֵד יִטּוֹל עִמָּהּ) צוּ דִי רויטֶע שְׁטִיקֶעל פְלֵייש זָא״ עֶר נֶעמֶען אַשְׁטִיקֶעל פוּן דִי לֶעבֶּער אוֹיךְ : (יד) וַתִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ. זָאגְט רש״י (לֹא מְצִינוּ חַטָּאת חִיצוֹנָה נִשְׂרֶפֶת אֶלָּא זוּ) מִיר גֶעפִינֶען נִיט אַחַטָּאת וָוס זַיין בְּלוּט אִיז גֶעשְׁפְּרִיצְט גֶעוָוארֶען אוֹיף דֶעם אוֹיסְוֶוייניגְסְטֶן מִזְבֵּחַ, מֶען זָאל אִים דַארְפֶן פַארְבְּרֶענֶען, נָאר דֶעם חַטָּאת אַלֵיין הָאט הקב״ה גֶעהֵייסֶן מֶען זָאל אִים פַארְבְּרֶענֶען : (טז) וְזָרַקְתָּ. זָאגְט רש״י (בִּכְלִי) מֶען הָט גֶעשְׁפְּרִיצְט דִיא בְּלוּט אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ, מִיט אַכְּלִי (אוֹחֵז בְּמִזְרָק וְזוֹרֵק כְּנֶגֶד הַקֶּרֶן כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה לְכָאן וּלְכָאן) עֶר הָט גֶעהַאלְטֶען דִי שִׁיסֶעל מִיט בְּלוּט אוּנ מִיט דִי שִׁיסֶעל הָאט עֶר אַגָּאנְץ גֶעטָאן אַבִּיסֶעל בְּלוּט אוֹיף דֶעם ווִינְקֶעל פוּן מִזְ בְּלוּט זָאל גֶעזֶעהֶן וֶוערֶן אוֹיף בֵּיידֶע זַייטֶען פוּן ווִינְקֶעל (וְאֵין קָרְבָּן טָעוּן מַתָּנָה בְּאֶצְבַּע אֶלָּא חַטָּאת בִּלְבַד) דִיא בְּ אַלֶע קָרְבָּנוֹת שְׁפְּרִיצְט מֶען אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ מִיט דִיא שִׁיסֶעל, נָאר דִי בְּלוּט פוּן אַחַטָּאת שְׁפְּרִיצְט מֶען מִיט דֶעם (אֲבָל שְׁאָר זְבָחִים אֵינָן טְעוּנִין קֶרֶן וְלֹא אֶצְבַּע) אָבֶּער דִיא בְּלוּט פוּן אַנְדֶערֶע קָרְבָּנוֹת דַארְף מֶען נִיט שְׁפְּרִיצֶען אוֹי ווִינְקֶלֶען פוּן מִזְבֵּחַ אוּנ מֶען דַארְף נִיט שְׁפְּרִיצֶען מִיט דֶעם פִינְגֶער (שֶׁמַּתַּן דָּמָם מֵחֲצִי הַמִּזְבֵּחַ וּלְמַטָּה) מֶען גִיט זַייעֶ אוֹיף דֶעם אוּנְטֶערְשְׁטֶן הַאלְבֶּען מִזְבֵּחַ (וְאֵינוֹ עוֹלֶה בַּכֶּבֶשׁ) דֶער כֹּהֵן דַארְף נִיט אַרוֹיפְגֵיין אוֹיף דִיא בְּרֶעט פוּן מִזְבֵּ עוֹמֵד בָּאָרֶץ וְזוֹרֵק) נָאר עֶר שְׁטֵייט אוֹיף דִי עֶרְד גֶעבֶּן מִזְבֵּחַ אוּנ שְׁפְּרִיצְט אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ : סָבִיב. זָאגְט רש מְפוֹרָשׁ בִּשְׁחִיטַת קָדָשִׁים) אַזוֹי הָאבֶּען מִיר גֶעלֶערוּנְט אִין דִיא גְמָרָא זְבָחִים (שֶׁאֵין סָבִיב אֶלָּא שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע) ו שְׁטֵייט דֶר וָוארְט סָבִיב, מֵיינְט מֶען נִיט מֶען זָאל שְׁפְּרִיצֶן אַרוּם מִזְבֵּחַ, נָאר מֶען מֵיינְט מֶען זָאל שְׁפְּרִיצְן צְוֵויי אוֹיף צְוֵויא ווִינְקֶלֶען, אוּנ דִיא בְּלוּט זָאל זַיין אוֹיף דִיא פִיר וֶוענְט (הָאַחַת בְּקֶרֶן זָוִית זוֹ) אֵיין שְׁפְּרִיץ זָאל מֶען גֶעבּ דֶעם ווִינְקֶעל דָרוֹם מִזְרָח (וְהָאַחַת בְּקֶרֶן שֶׁכְּנֶגְדָּהּ בָּאֲלַכְסוֹן) דֶעם אַנְדֶערֶען שְׁפְּרִיץ זָאל מֶען גֶעבֶּען אוֹיף דֶעם ווִינְקֶעל אַנְטְקֶעגֶען אִין דֶער קְרִים, דָאס אִיז דֶער ווִינְקֶעל צָפוֹן מַעֲרָב (וְכָל מַתָּנָה נִרְאֵית בִּשְׁנֵי צִדֵּי הַקֶּרֶן אֵילָךְ וְאֵילָךְ) אוּנ שְׁפְּרִיץ וָוס מֶען טוּט אוֹיף דֶעם ווִינְקֶעל פַאלְט דִיא בְּלוּט אוֹיף בֵּיידֶע זַייטֶען פוּן ווִינְקֶעל, אוֹיף דִיא וַואנְט וָוא דִיא זַייט ווִינְקֶעל אוּנ אוֹיף דִי וַואנְט וָואס אוֹיף דִי אַנְדֶערֶע זַייט ווִינְקֶעל (נִמְצָא הַדָּם נָתוּן בְּאַרְבַּע רוּחוֹת סָבִיב) וָוע בְּלוּט גֶעגֶעבֶּן אוֹיף אַלֶע פִיר זַייטֶען וֶוענְטוּ פוּן מִזְבֵּחַ (וּלְכָךְ קָרוּי סָבִיב) דְרִיבֶּער אַז מֶען שְׁפְּרִיצְט דִיא בְּלוּט אוֹיף

רש"י

על הכבד. אף מן הכבד יטול עמה (ת"כ): (יד) ו באש. לא מצינו חטאת חיצונה נשרפת אלא זו: (טז) ו (זבחים נג) בכלי ו אוחז במזרק וזורק כנגד הקרן כדי לכאן ולכאן ואין קרבן טעון מתנה באצבע אלא חטאת אבל שאר זבחים אינן טעונין קרן ולא אצבע שמת מחצי המזבח ולמטה ואינו עולה בכבש אלא עומד וזורק: סביב. כך מפורש בשחיטת קדשים שאין סב ב' מתנות שהן ארבע האחת בקרן זוית זו והאחת שכנגדה באלכסון וכל מתנה נראית בשני צדי הקר ואילך נמצא הדם נתון בד' רוחות סביב לכך קרוי

שפתי חכמים

ד כדכתיב לקמן בפ' שמיני היותרת מן הכבד ש"מ שיטול מעט מן הכבד על היותרת ועל הוא כמקום עם : ה ואע"פ שיש חיצונה אחרת שנשרפת חוץ מזו שהוא עגל החטאת שבפרשת צו י"ל דה"פ אלא זו כלומר של מלואים דעגל דהתם ג"כ של מלואים הוא שכן היתה תחלת חינוכו בכהונה גדולה וזו דהכא ל"ד הוא וכלו' זו וכיוצא בזו : ו או אינו אלא באצבע ת"ל וזרקת הא כיצד אוחז במזרק וכו' : ז כלומר דקאמר גורעין הוי"ו דולטוטפות ומוסיפין על

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טו) וסמכו אהרן. מלא וא"ו ולא אתפרש למה. ועוד לי דהכא כתיב וסמכו ובקדמאה דפר ובתראה דאי כתיב אלא וסמך אם לא נאמר דבזה סמכו אהרן ובני ובאחריני אהרן ראשון ואח"כ בניו. ואם תאמר שבכולן יחד י"ל גורעין ומוסיפין ודורשין. פי' גורעין הוי"ו ומוסיפין על וסמך הרי בכולהו וסמכו. ונראה דלמדר כתיב אהרן מלא וכי האי גוונא אמרינן בסנהדרין גבי ולט לטטפת ויהיה לטטפות כך נראה לפרש :

פירוש לתורת אלהים

מַקְטִיר זַיין אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ : (יד) וְאֶת אוּנ דָם פְלֵייש פוּן דֶעם פַּר וְאֶת אוּנ זַיין מִיסְט תִּשְׂרוֹף זָאלְסְטוּ פַארְבְּרֶענֶען אִין פַייעֶר מִחוּץ פוּן אוֹיסֶן ווַייניג פוּן דֶער מַחֲנֶה חַטָּאת דָאס אִיז אַקָרְבָּן חַטָּאת : (טו) וְאֶת אוּנ דֶעם אֵיינֶם ווִידֶּר תִּקַּח זָאלְסְטוּ נֶעמֶען וְסָמְכוּ אוּנ אוּנ זַיינֶע קִינְדֶער זָאלִין לֵייגִין זֵייעֶרֶע הֶענְט עַל דֶעם קָאפּ פוּן דֶעם ווִידֶער : (טז) וְשָׁחַטְתָּ אוּנ זָאלְסְט קוֹלֶן דֶעם ווִידֶער אוּנ נֶעמִין זַיין בְּלוּט

עַל

י וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי אֹהֶל
מוֹעֵד וְסָמַךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם
עַל־רֹאשׁ הַפָּר׃ יא וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הַפָּר
לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃
יב וְלָקַחְתָּ מִדַּם הַפָּר וְנָתַתָּה עַל־
קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּאֶצְבָּעֶךָ וְאֶת־כָּל־
הַדָּם תִּשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ׃
יג וְלָקַחְתָּ אֶת־כָּל־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה
אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד
וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר
עֲלֵיהֶן וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחָה׃ יד וְאֶת־

א דִבְנוֹהִי׃
ב יָת תּוֹרָא לָקֳדָם
זִמְנָא וְיִסְמוֹךְ
וּבְנוֹהִי יָת יְדֵיהוֹן
ש תּוֹרָא׃ יא וְתִכּוֹס
רָא קֳדָם יְיָ בִּתְרַע
זִמְנָא׃ יב וְתִסַּב
דְתוֹרָא וְתִתֵּן עַל
מַדְבְּחָא בְּאֶצְבְּעָ
כָּל דְמָא תֵּישׁוֹד
א דְמַדְבְּחָא׃
ב יָת כָּל תַּרְבָּא
יָת גַּוָּא וְיָת חִצְרָא
כַּבְדָא וְיָת תַּרְתֵּין
וְיָת תַּרְבָּא דִי
וְתַסֵּיק לְמַדְבְּחָא׃
בִּסְרָא דְתוֹרָא וְיָת

תולדות אהרן

זבחים נג: אם כל החלב חולין פט:

רש"י

ש הלה: יד אהרן ויד בניו. במילוי ת ופקודת
: (יא) פתח אוהל מועד. בחצר המשכן שלפני א
(יב) על קרנות. (זבחים נג) למעלה בקרנות ב
את כל הדם. שירי ג הדם: אל יסוד המזבח.
מדות) כמין בליטת בית קבול עשוי לו סביב סביב
מעלה אמה מן הארץ: (יג) החלב המכסה את
. הוא הקרום שעל הכרס שקורין טיל"א: ואת
. הוא טרפשא דכבדא שקורין איבר"ב (ראטהפליים):

בית יהודא

פאן ועיין פסוק מא] : נַיַד אַהֲרֹן וְיַד בָּנָיו] . זָאלְסְט פוּל מאכֶן דִי הַאנְט פוּן אַהֲרֹן אוּנ דִיא הַאנְט פוּן זַיינֶע קִינְדֶער (בְּמִלּוּי פְּקוּדַת הַכְּהוּנָּה) מִיט דֶעם דֶערְפִילוּנְג וָוָאס זֵיי וֶוערֶן אוֹיפְגֶענוּמֶען צוּ זַיין כֹּהֲנִים : (יא) פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד] . זָאגְט רש"י (בְּחָצֵר הַמִּשְׁכָּן שֶׁלִּפְנֵי הַפֶּתַח) מֶען הָט גֶעשָׁאכְטֶען דִי קָרְבָּנוֹת אִין הוֹיף פוּן מִשְׁכָּן וָוָאס דֶער הוֹיף אִיז פַר דִי טִיר פוּן אֹהֶל מוֹעֵד וָואבֶּער מֶען הָט נִיט גֶעשָׁאכְטֶען בַּיי דִי טִיר פוּן אֹהֶל מוֹעֵד , נָאר נֶעבֶּען מִזְבֵּחַ הָט מֶען גֶעשָׁאכְטֶען] : (יב) וְעַל קַרְנוֹת] . זָאגְט רש"י מֶען הָט גֶעגֶעבֶּען דִיא בְּלוּט בְּקַרְנוֹת מַמָּשׁ) אוֹיבֶּען אוֹיף דִי וִוינְקְלֶען פוּן מִזְבֵּחַ : וְאֶת כָּל הַדָּם] . מֶען מֵיינְט (שִׁירֵי הַדָּם) דִיא בְּלוּט וָואס אִיז עֶן נָאכְדֶעם וִוי מֶען הָט גֶעגֶעבֶּען אוֹיף דִיא וִוינְקְלֶען , זָאל מֶען זֵיי גִיסֶען (אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ) צוּם פוּנְדאמֶענְט פוּן זָאגְט רש"י (כְּמִין בְּלִיטַת בֵּית קִבּוּל עָשׂוּי לוֹ סָבִיב סָבִיב לְאַחַר שֶׁעָלָה אַמָּה מִן הָאָרֶץ) נָאכְדֶעם וִוי דֶער קַאסְטֶען פוּן מִזְבֵּחַ עֶן הוֹיךְ אֵיין אֵייל פוּן דִי עֶרְד הָט מֶען גֶעמַאכְט וִויא אַרִינְגֶע אַרוּם מִזְבֵּחַ , מֶען זָאל אִינְוֶוינִיג קֶענֶען אַרַיין גִיסֶען יבֶּענֶע בְּלוּט פוּן דִיא קָרְבָּנוֹת : (יג) וְהַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב] . זָאגְט רש"י (הוּא הַקְּרוּם שֶׁעַל הַכֶּרֶס) דָאס מֵיינְט הוֹיט וָואס אוֹיף דֶעם בּוֹיךְ (שֶׁקּוֹרִין טִילָ"א) וָואס מֶען רוּפְט טִילָ"א : וְאֵת הַיּוֹתֶרֶת] . זָאגְט רש"י (הוּא טַרְפְּשָׁא

שפתי חכמים

פליהם והוו להו כזרים . י"ל שרש"י ז"ל סובר כיון שמן דלעיל והיו על אהרן ועל בניו וגו' למדנו שהמחוסר אחד מן הכתובים לעיל חייב מיתה הוכרת מפני זה לפרש המקרא פשוטו ולא כפי מדרשו שלא יהא נראה ככתב פעמים : ש ע"י שאלה הכתובים אחריו והקרבת ושחטת וגו' לא שמלוי ידיהם כתובים הבאים אחריו לתוך : ת מפני שכל מלוי ידים הוא חינוך הודיענו על איזה דבר הוא החינוך בזה : א כדמפרש בפרשת צו פי' ולא בפתח אהל מועד ממש דהא שחיטת חטאת בצפונה של מזבח הוא אלא כנגד הפתח קאמר : ב פי' ולא שיעמוד למטה ויזרוק בכותל המזבח מחוט הסיקרא ולמטה כנגד הקרן כמו שעושה בקרבן עולה ושאר כל הזבחים : ג שהרי נותן דם ג"כ על הקרנות ואיך אמר ואת כל הדם תשפוך אלא כאלו אמר ואת כל הדם הנשאר :

פירוש לתורת אלהים

הֶענְט פוּן זַיינֶע קִינְדֶער דָארְף דֶעם וָואס מֶען
יי אָן טוּעֶן דִי קְלֵיידֶער וֶועלֶן זֵיי וֶוערֶן כֹּהֲנִים
אט : (י) וְהִקְרַבְתָּ אֶת הַפָּר אוּנ דוּא זָאלְסְט גֶענֶעהֶן
אקְם לִפְנֵי פַּאר אֹהֶל מוֹעֵד וְסָמַךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו וגו'
הֲרֹן אוּנ זַיינֶע קִינְדֶער זָאלֶן לֵייגֶען זֵייעֶרֶע הֶענְט
עם קָאפּ פוּן דֶעם פַּר : (יא) וְשָׁחַטְתָּ אֶת הַפָּר וגו
זָאלְסְט קוּלֶען דֶעם פַּר פַאר גָאט בַּיי דֶער טִיר
אֹהֶל מוֹעֵד : (יב) וְלָקַחְתָּ מִדַּם הַפָּר דוּ זָאלְסְט
גֶעמֶען פוּן בְּלוּט פוּן פַּר וְנָתַתָּ עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּאֶצְבָּעֶךָ
אוּנ דוּא זָאלְסְט גֶעבֶּען אוֹיף דִיא עֶקִין פוּן דֶעם מִזְבֵּחַ
מִיט דַיינֶע פִינְגֶער וְאֶת כָּל הַדָּם וגו' אוּנ גָאר דָאס
אִיבֶּרִיגֶע בְּלוּט זָאלְסְטוּ אוּם גִיסֶען צוּם אָפּ גְרוּנְד פוּן
דֶעם מִזְבֵּחַ : (יג) וְלָקַחְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט נֶעמֶען גָאר דָם
חֵלֶב וָואס עֶס בַּדֶעקְט דָם אִינְוֶוינִיגְסְטִי וְאֵת אוּנ דָם
רוּט פְלֵייש מִיט דֶער לֶעבֶּער וְאֵת אוּנ דִיא צְוֵויא נִירֶען
אוּנ דֶעם חֵלֶב וָואס אוֹיף זֵייא וְהִקְטַרְתָּ אוּנ דוּא זָאלְסְט

האפד ואת־האפד ואת־החשן ואפדת לו בחשב האפד: ו ושמת המצנפת על־ראשו ונתת את־נזר הקדש על־המצנפת: ז ולקחת את־שמן המשחה ויצקת על־ראשו ומשחת אתו: ח ואת־בניו תקריב והלבשתם כתנת: ט וחגרת אתם אבנט אהרן ובניו וחבשת להם מגבעת והיתה להם כהנה לחקת עולם ומלאת יד־אהרן ויד־בניו:

אפודא וית חושנא ותתקן ליה בהמין אפודא: ו ותשוי מצנפתא על רישיה ותתן ית כלילא דקודשא על מצנפתא: ז ותסב משחא דרבותא ותריק על רישיה ותרבי יתיה: ח וית בנוהי תקריב ותלבשנון כתונין: ט ותזרז יתהון המינין אהרן ובנוהי ותתקין להון כובעין ותהי להון כהנתא לקים עלם ותקרב קרבנא דאהרן

תו"א ושמת המצנפת זבחים יט ערכין וחגרת אותם יומא ה ו סנהדרין זבחים יז:

רשב"ם

למורה: (ט) וחגרת אותם אבנט אהרן ובניו. כן נחלקו במסכת יומא לפי שאין סדר לבישתן הכתוב כאן כמו בפ' צו את אהרן ולפי הפשט אין לדקדק:

בעל הטורים

(ח) והלבשתם. ב' במס' הכא ואידך והלבשתם את אלעזר איכא כהן גדול בן כהן גדול טעון משיחה וזהו והלבשתם את ... שנתמנה להיות כהן גדול צריך משיחה כמו שהלבשתם כתנות היו במשיחה שאז נמשחו כך והלבשתם את אלעזר במשיחה:

בית יהודא

כל הגוף) מען מיינט זיי זאלן זיך טובל זיין אין גאנצען אין אמקוה: (ה) ואפדת. מיינט מען נקשט ותקן החגורה והסינר סביבותיו) זאלסט בעצירן אונ גוט אנטאהן דעם גארטיל אונ דעם פארטוך ארום זיין קערפער: (ו) ונזר הקדש). די הייליגע קרוין (זה הציץ) מיינט מען די גאלדענע בלעך וואס אויף זיין שטערן: ועל המצנפת). זאגט רש"י (כמו שפירשתי למעלה) וויא איך האב געזאגט דעם פשט פריער אין ופסוק לח (על ידי הפתיל האמצעי) וועגען דעם מיטעלסטן פאדים (ושני פתילים שבראשו) אונ די צווייא פעדים וואס אין די עקן (הקשורין, שלשתן מאחורי העורף) וואס דריי פעדים זענען פארבונדען אינטער דעם נאקן (הוא נותנו על המצנפת כמין כובע) איז געווען דיא בלעך מיט דיא פעדים אזוי (וויא אהיטול אויף דעם מצנפת: (ז) ומשחת אותו). זאגט רש"י (אף משיחה זו כמין כף יונית) דס זאלבונג אויך געווען ווי אגריכישע כף (נותן שמן על ראשו ובין ריסי עיניו ומחברן באצבעו) ער הט געגעבן איין טראפען בוימאייל אויף זיין קאפ, אונ איין טראפען בוימאייל צווישען דיא ברעמען פון זיינע אויגען אונ מיט זיין פינגער הט צוזאמען געצויגען די צוויי טראפען בוימאייל: (ט) והיתה להם). עס זאל זיין ביי זיי (מלוי ידים זה לכהונת עולם) ... דו האסט פוהל געמאכט זייערע הענט, דאס זאל זיין בייא זייא אויף אייביג, זייא זאלן זיין כהנים אויף איי... ועיין פסוק מאז: ומלאת). זאלסט פוהל מאכן זייערע הענט (על ידי הדברים האלה) מיט די זאכען וואס דו ...

רש"י

... צ הגוף: (ה) ואפדת. קשט ותקן החגורה והסינר סביבותיו ... (ו) נזר הקדש. זה הציץ: על המצנפת. כמו שפירשתי למעלה ע"י הפתיל האמצעי ושני פתילין שבראשו הקשורין שלשתן מאחורי העורף הוא נותנו על המצנפת כמין כובע ... (ז) ומשחת אותו. (ת"כ) אף משיחה זו כמין כ"י נותן שמן על ראשו ובין ריסי עיניו ומחברן באצבעו: (ט) והיתה להם. מלוי ידים זה לכהונת ר עולם: ומלאת.

שפתי חכמים

כדכתיב למטה בענין ומה שהוסיף לומר ביום הקמתו פי' בעת הקמתו ולא קודם והקמת המשכן לא היה רק בר"ח ניסן כי כל שבעת ימי המלואים היה בונה וסותר בכל יום: צ ולא קידוש ידים ורגלים מדכתיב במים בפתח הבי"ת דמשמע במים הידועים במקום אחר דהיינו מי מקוה שהם מ' סאה ש"מ דטבילת כל גופו הוא: ק ... טיפת שמן: ר ואף ע"פ שדרשו אותו רז"ל בזבחים י"ז ובסנהדרין פ"ח ללבישת הבגדים ודרשו והיתה להם לבישת הבגדים הללו לכ... עולם שבזמן שהבגדים עליהם כהונתם עליהם אין בגדיהם עליהם ...

פירוש לתורת אלהים

דעם אפוד ואת החשן אונ דעם חשן ואפדת אונ דו זאלסט אן גורטן צו אים מיט דעם אן גירטונג וואס ביים אפוד: (ו) ושמת אונ דו זאלסט טאהן דיא הוב [די היטול] אויף זיין קאפ ונתת אונ דוא זאלסט געבן די הייליגע קרון אויף די הוב [היטול]: (ז) ולקחת אונ דו זאלסט נעמן דעם בומל דאס זאלבונג ויצקת אונ דוא זאלסט גיסן אויף זיין קאפ אונ זאלסט זאלבען אים: (ח) ואת בניו תקריב אונ זיינע זין זאלסטו גנען... אונ דוא זאלסט זיי אן קליידען העמדלך: (ט) ותח... אותם אבנט אונ דו זאלסט אונגורטען זיי אגרטיל אן... מיט זיינע קינדער וחבשת להם מגבעות אונ זאלסט בינדען צו זיי היטלען והיתה להם כהונה אונ דס זאל ... צוא זייא אדינונג לחקת עולם צוא אגעץ אויף איי... ומלאת וגו' אונ זאלסט דער פילען די הענט פון אה...

מַצּוֹת וְחַלֹּת מַצֹּת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן סֹלֶת חִטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתָם: ג וְנָתַתָּ אוֹתָם עַל־סַל אֶחָד וְהִקְרַבְתָּ אֹתָם בַּסָּל וְאֶת־הַפָּר וְאֵת שְׁנֵי הָאֵילִם: ד וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְרָחַצְתָּ אֹתָם בַּמָּיִם: ה וְלָקַחְתָּ אֶת־הַבְּגָדִים וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת־אַהֲרֹן אֶת־הַכֻּתֹּנֶת וְאֵת מְעִיל

אונקלוס

פטירין דפילן במשח אספוגין פטירין משיחין במשח סלתא חטין תעבד יתהון: ותתן יתהון על סלא חד ותקרב יתהון בסלא וית תורא וית תרין דכרין: וית אהרן וית בנוהי תקרב לתרע משכן זמנא ותסחי יתהון במיא: ה ותסב ית לבושיא ותלביש ית אהרן ית כתונא וית מעיל אפודא וית

בעל הטורים

שבגדי פ"א מעמאין וזהו שאמר לקח בגדו פירוש מעלין כי ערב זר:

רשב"ם

מפורשים במס' מנחות ומכל מין ומין עשר הם: (ג) והקרבת אותם. תביאם

רש"י

לחם מצות וחלות מצות ורקיקין. לחם מצות היא הקרויה למטה בענין חלת לחם שמן על שם שנותן שמן ברבוכה כנגד החלות והרקיקין וכל המינין באים עשר עשר חלות (מנחות עו): בלולות בשמן. כשהן קמח יוצק בהן שמן ובוללן (שם עה): משחים בשמן. אחר אפייתן מושחן כמין כ"ף יונית שהיא כנו"ן שלנו (שם): (ג) והקרבת אתם. אל חצר המשכן ביום הקמתו: (ד) ורחצת. זו טבילת כל

בית יהודא

זאָגט רש"י (הֲרֵי אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה מִינִים) דָס זֶענֶען דְרַייא מִינִים (רְבוּכָה וְחַלּוֹת וּרְקִיקִין) רְבוּכָה הֵייסט אַז די מֶעהְל אִיז גְמִישְׁט גיוואָרן מיט הֵייסֶע וַואסֶר, חַלּוֹת אִיז די מֶעהְל גְמִישְׁט מִיט קאַלְטֶע וַואסֶער, רְקִיקִין זֶענֶן קִיכְלַאך (לֶחֶם מַצּוֹת הִיא הַקְּרוּיָה לְמַטָּה בְּעִנְיַן חַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן) וָוס דָא שְׁטֵייט לֶחֶם מַצּוֹת אִיז דָס זֶעלְבִּיגֶע וָוס מֶען רוּפְט זֵיי וַוייטֶער אִין פָּסוּק חַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן, אוּנ פַאר וָוס רוּפְט מֶען זֵייא לֶחֶם שֶׁמֶן, אַייל בְּרוֹיט (עַל שֵׁם שֶׁנּוֹתֵן שֶׁמֶן בִּרְבוּכָה כְּנֶגֶד הַחַלּוֹת וְהָרְקִיקִין) וַוייל די חַלּוֹת רְבוּכָה וָוס די מֶעהְל אִיז גֶעקְנֶעטֶען גֶעוָואָרֶן מִיט הֵייסֶע וַואסֶער הָט מֶען אַרַיינְגֶעגָאסֶן אַזוֹי פִיל בּוֹימְאֵייל ... פִיל מֶען הָאט אַרַיינְגֶעגָאסֶן אִין דִיא פְּראָסְטֶע חַלּוֹת מִיט דִי קִיכְלַאך, דְרִיבֶּער הָט מֶען גֶערוּפֶן דִי חַלּוֹת רְבוּכָה לֶחֶם־... ן, בּוֹימְאֵייל בְּרוֹיט (וְכָל הַמִּינִין בָּאִין עֶשֶׂר עֶשֶׂר חַלּוֹת) דִיא אַלֶע מִינִים זֵיינֶען גֶעוֶוען צוּ צֶעהְן, צֶעהְן חַלּוֹת רְבוּכָה, צֶעהְן ... אָסְטֶע חַלּוֹת, צֶעהְן קִיכְלַאך: וּבְלוּלוֹת בַּשֶּׁמֶן). זָאגְט רש"י (כְּשֶׁהֵן קֶמַח יוֹצֵק בָּהֶן שֶׁמֶן וּבוֹלְלָן) וֶוען זֵיי זֶענֶן נָאך גֶעוֶוען ... הְל הָט מֶען אַרַיינְגֶעגָאסֶען בּוֹימְאֵייל אִין דִי מֶעהְל אוּנ מֶען הָאט אוֹיסְגֶעמִישְׁט דִיא מֶעהְל מִיט דִיא בּוֹימְאֵייל: ... אחִים בַּשָּׁמֶן). זָאגְט רש"י (אַחַר אֲפִיָּתָן מוֹשְׁחָן כְּמִין כַּף יְוָנִית שֶׁהִיא עֲשׂוּיָה כְּנוּ"ן שֶׁלָּנוּ) נָאכְדֶעם וִוי דִי קִיכְלַאך זֶענֶן ... בַּאקְט גֶעוָואָרֶען וֶוען זֵיי זֶענֶן נָאך גֶעוֶוען הֵייס) הָט מֶען זֵיי גֶעשְׁמִירְט מִיט בּוֹימְאֵייל אוּנ מֶען הָאט אוֹיף זֵיי גֶעצוֹיגֶען ... ם בּוֹימְאֵייל וִוי אַגְרִיכ' ש ג כַּף, דָאס אִיז וִוי אוּנְזֶער נו"ן: (ג) וְהִקְרַבְתָּ אוֹתָם). זָאלְסְט זֵיי גֶעגֶען (אֶל חֲצַר הַמִּשְׁכָּן) ... ן הוֹיף פוּן מִשְׁכָּן (בְּיוֹם הֲקָמָתוֹ) אִין דֶעם טָאג וָואס דוּ וֶועסְט אִים אוֹיפְשְׁטֶעלֶען: (ד) וְרָחַצְתָּ). זָאגְט רש"י (זוּ טְבִילַת

שפתי חכמים

ונה והא דאין קטיגור נעשה סניגור הרא"ם תי' דוקא בעבודת פנים א בעבודת חוץ ולקמן בפרשת צו אפרשנו עוד אי"ה: נ רצונו בזה כית שלחם מצות היא רבוכה מפני שלחם כולל כל המינים מ"ה פי' ס דהכא הוא רבוכה והוכחתו מקרא דזה קרבן אהרן ובניו ביום וח וגו' וכי מה למדנו לבניו מיום המשחה אותו אלא מקיש חינוכו הדיוט לדורות לקרבן של כה"ג שהוא חביתין מה קרבן דחביתי ין שהוא מקריב בכל יום הוא רבוכה כדכתיב מורבכת תביאנה יום חינוך של בניו כהנים הדיוטים רבוכה והרבוכה היא חלה עם ברותחין כל צרכה בעודה בצק ואחר כך נאפת בתנור ואח"כ מטגנה במחבת והחלה והרקיק נאפים בתנור לבד והחלה בלולה בשמן בעודה סולת והרקיק משוח בשמן אחר אפייתו כמין כ' יונית ושאר השמן נאכל לכהנים וי"א מושחן וחוזר ומושחן עד שיכלה כל השמן שבלוג. רא"ם: ם דגמרינן מלחמי תודה מה להלן עשר אף כאן עשר ולחמי תודה בהדיא כתיב עשר דכתיב ביה והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה ואגמרינן בפ' התודה דף ע"ז נאמר כאן תרומה ונאמר התם בתרומת מעשר תרומה מה להלן אחד מעשרה אף כאן אחד מעשרה: ע ר"ל למה משנה הקרא ולא כתב בלולות או משוחים בכלן: פ ולא אל המזבח כי אינם קריבים לגבוה אלא אחד מכל מין ומין

פירוש לתורת אלהים

...קי אוּנ דִינְגֶע מַצּוֹת גִישְׁמִירְט מִיט בּוֹמֶל סוֹלֶת ...של מֶעל פוּן וַוייץ תַּעֲשֶׂה זָאלְסְטוּ מַאכֶן זֵיי: (ג) וְנָתַתָּ ...ם אוּנ דוּא זָאלְסְט גֶעבֶּען זֵייא עַל אוֹיף אֵיין קוֹבֶער [קָארְבּ] וְהִקְרַבְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט גְנֶעגֶען זֵיי מִיט דֶעם ...ר [אַקָארְבּ] וְאֶת אוּנ דֶעם אָקְס וְאֵת שְׁנֵי אוּנ דִי ...יי ווִידֶר: (ד) וְאֶת אַהֲרֹן אוּנ אַהֲרֹן אוּנ זַיינֶע קִינְדֶר זָאלְסְטוּ גִינְגֶען אֶל צוּ דִי טִיר פוּן אוֹהֶל מוֹעֵד וְרָחַצְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט וַואשֶׁן זֵייא זֵייא זָאלֶן זִיך טוֹבְלֶן אִין וַואסֶר: (ה) וְלָקַחְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט נֶעמִין דִי קְלֵיידֶער וְהִלְבַּשְׁתָּ אוּנ דוּא זָאלְסְט אָן קְלֵיידֶען אַהֲרֹן אֶת דָאס אוּנְטֶערְשְׁטִי הֶעמְדֶל וְאֵת מְעִיל אוּנ דָאס אֵייבֶּערְשְׁטֶע הֶעמְדֶל וָואס אִיז תֵּיכֶף אוּנְטֶער דֶעם אֵפוֹד וְאֶת אוּנ

וְלֹא־יִשְׂאוּ עָוֺן וָמֵתוּ חֻקַּת עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו׃ ס רביעי כט א וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם לְכַהֵן לִי לְקַח פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר וְאֵילִם שְׁנַיִם תְּמִימִם׃ ב וְלֶחֶם

יְקַבְּלוּן חוֹבָא וִימ... קְיָם עָלָם לֵהּ וְלִבְנ... בַּתְרוֹהִי׃ א וְ... פִּתְגָּמָא דִּי תַעְבֵּד לְ... לְקַדָּשָׁא יָתְהוֹן לְשַׁמָּ... קֳדָמַי סַב תּוֹר חַד... תּוֹרֵי וְדִכְרִין תְּרֵין שַׁלְמִ... ב וּלְחֵם פַּטִּיר וּגְרִ...

הו"א וזה הדבר יעשה ס:

רשב"ם

(ב) ולחם מצות. אפוי בתנור קרוי לחם. וגם שמו היה כן כי הוא לחם ...ור עם חלות ורקיקין בעשיית מלואים בפ' צו את אהרן חלות ורקיקין להם אחרי תבחר ותקרב: לקח. כ' כנוסו' דין ואידך לקח כגדו כי ערב זר

בעל הטורים

ירכים יהיו. וסמיך ליה והיו על אהרן לומר לך שמכנסים ק... לכל: (א) וזה הדבר אשר תעשה להם. כלומר קרבם כדבור שת... בשביל שאהרן עשה העגל אמר הקב"ה להסיר מעליו בגדי כ...

בית יהודא

אֶל אֹהֶל מוֹעֵד. וָוען זֵיי וָועלֶן אַרֵיין קוּמֶן (לְהֵיכָל וְכֵן לְמִשְׁכָּן) אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אָדֶער אִין מִשְׁכָּן *) זָאלֶן זֵיי זַיין אָנְגֶעקְלֵיידֶט מִיט דִי קְלֵיידֶער: וָמֵתוּ. זָאגְט רַשִׁ"י (הָא לָמַדְתָּ שֶׁהַמְשַׁמֵּשׁ מְחוּסַר בְּגָדִים בְּמִיתָה) פוּן דֶעם פָּסוּק לֶערְנְט זִיךְ דוּ דֶער כֹּהֵן וָוס בֶּעדִינְט אִין מִשְׁכָּן אָדֶער בַּיי דֶעם מִזְבֵּחַ אוּנ עֶס פֶעלְט אִים אֲפִילוּ נָאר אֵיין קְלֵייד וָויינִיגֶער, וֶועט עֶר שְׁטַארְבִּין פַר דִי זִינְד: וְחֻקַּת עוֹלָם לוֹ. זָאגְט רַשִׁ"י וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר חֻקַּת עוֹלָם גְּזֵרָה מִיָּד וּלְדוֹרוֹת לְעַכֵּב בּוֹ) אוּף וֶועלְכֶן אָרְט נְבִיאָ וֶועלְכֶע זַאךְ עֶס שְׁטֵייט „דָאס אִיז אַגְעזֶעץ אוּף אֵייבִּיג" דָאס אַגְזֵרָה פוּן הקב"ה אוּף בַּאלְד אוּנ אוּף אַלֶע צַייטֶן, עֶס זָאל נִיט אַנְדֶערְשׁ זַיין נָאר וִוי הקב"ה הָאט גֶעבָּאטֶן: (א) וְלָקַח זָאגְט רַשִׁ"י (כְּמוֹ קַח) עֶס אִיז גְלַייךְ וִוי עֶס וָואלְט גֶשְׁטַאנֶען „קַח" גֶעם, אָן אַלַמֶ"ד (וּשְׁתֵּי גְזֵרוֹת הֵן) עֶס זֶענֶען צְוֵויי וֶוערְטֶער אוֹיף דֶעם וָוארְט „גֶעמֶען" (אַחַת שֶׁל קִיחָה וְאַחַת שֶׁל לְקִיחָה) אַמָאהְל אִיז קִיחָה, קַח וְנֶעם) אוּנ אַמָאהְל אִיז לְקִיחָה, לְ... וְנֶעם) (וְלָהֶן פִּתְרוֹן אֶחָד) צוּ בֵּיידֶע וֶוערְטֶער, קַח אָדֶער לָקַח, אִיז אֵיין טַייטְשׁ, נֶעם: וּפַר אֶחָד. אֵיין אָקְס (לְכַפֵּר עַל מַעֲ... הָעֵגֶל שֶׁהוּא פַּר) צוּ מְכַפֵּר זַיין אוּף דִי עֲבֵירָה פוּן עֵגֶל וָוס אִיז גֶוֶוען אַאָקְס: (ב) וְלֶחֶם מַצּוֹת, וְחַלּוֹת מַצּוֹת, וּרְקִיקֵי מַצּוֹ...

רש"י

למשכן: ומתו. הא למדת שהמשמש מחוסר בגדים ב במית... חקת עולם לו. כל מקום שנ' חקת עולם הוא גזירה ... ולדורות לעכב בו: (א) לקח. כמו קח ושתי גזרות ה... אחת של קיחה ואחת של לקיחה ולהן פתרון א': פר אח... לכפר על מעשה העגל מ שהוא פר: (ב) ולחם מצ... וחלת מצת ורקיקי מצות. הרי אלו ג' מינין רב...

שפתי חכמים

שמיני) גבי יין ושכר באהל מועד אין לי אלא אוהל מועד מנין לרבות שילה ובית עולמים ת"ל חוקת עולם ע"כ. ולזה נתכוין הרב במ"ש בסמוך בפסוק חוקת עולם: כ ומשום דמקרא דולא ימות לא למדנו רק הפסח בגדים דלעיל מיניה אבל לא על המכנסים והלין הכתובים אחריו אך קשה למה לא כתב שני בגדים הללו ג"כ למעלה ולכלול אותם עם שאר בגדי כהונה כדי דקרא דולא ימות יהיה קאי אכולהו ולשתוק מקרא ולא ישאו עון ומתו. ושמא י"ל שלא תאמר דוקא אם יש לו כל השמונה בגדים ועבד העבודה ולא לבש כל הח' בגדים חייב אבל אם לא היה לו כל הח' בגדים כגון שנאבדו או נטמאו ה"א דיכול לעבוד עבודה בבגדים הנותרים שיש לו כדי שלא לבטל הקרבן מפני שמחוסר בגדים לכן כתב ומתו יתירא ללמד שאם עבד עבודה במחוסר בגדים חייב מיתה: ל פי' ב' פרשים א' של קיחה ואחת של לקיחה: מ דק"ל למה לקח פר ולא מין אחר דפר כנגד עגל היכא דלא כתיב גביה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(מג) ולא ישאו עון. פירש"י מכאן למדנו שהמשמש מח... בגדים במיתה. ותימה להר' יצחק בר' אברהם ז"ל שו... בפ' אלו הן הנחנקין מפיק ליה מקרא בפ' דבסמוך והיתה ל... כהונה לחקת עולם ודרשינן בזמן שבגדיהם עליהם כהונ... עליהם אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם והוו להו ז... וזר ששמש חייב מיתה שנא' וזר הקרב יומת. וי"ל דהאי כ... איצטריך משום מכנסים שאינו מפורש בפסוק דלקמן: (א) ל... פר. איל מכאן ואיל מכאן ופר באמצע ולמה שלשה כ... שלשה אבות. פר כנגד אברהם דכתיב ואל הבקר רץ אברה... אילים כנגד יצחק ויעקב ולחם מצות [כנגד] הגר ושרה שא... להם אברהם מהרי שלש סאים ג' מינין כנגד ג' סאים ולכ... כתיב וחלת לחם בשביל הקרבנות הלחם מתברך דאמר הונא בר אבא בשעה שהיו מקריבין הקרבנות אדם מו... סאה של חיטים לטחון וכשמביאין ממנו סאה סלת סאה ק... סאה סובין אבל עתה אין מוציא כי אם סאה ויותר מעט. ובזכות הנסכים היינות נ נברכין. ומעשה בתלמיד אחד שיצא ד... לירושלים והכירו בו שהוא תלמיד אמרו לו טול ג' זהובים ושב אצלנו ולא רצה אמר להם יש לי גפן אחת שחביבה עלי יותר מ... מה שתתנו לי שהוא עושה לי ששה מאות חביות יין בכל שנה ואני מוכרם בדמים יקרים. וכן בזכות הבכורים הפירות מתברכו... ומעשה ביונתן בן אלעזר שהיה יושב תחת תאינה ירד טל והוציאו התאנים דבש עד שירד לארץ והרוח מגבלו בעפר וב... עז והיתה מנטפת חלב ומתערב דבש עם חלב אמר לתלמידיו באו ואראה לכם מעין העולם הבא נתבטלו אלו נתבטלו ה... שנאמר זרעתם הרבה והבא מעט אכול ולא לשבעה לבוש ולא לחום לו זרעתם הרבה והבא מעט משנטלו המנחות אכול ו... לשבעה משנטלו לחם הפנים שתו ולא לשכרה משנטלו הנסכים לבוש ולא להום לו משנטלו בגדי כהונה אין תאנים בתא... משנטלו הבכורים גזר ממכלה צאן משנטלו התמידין ואין בקר ברפתים משנטלו פרי החג ולעתיד לבא הקב"ה מחזיר ה... שנא' ואתם הרי ישראל ענפכם וגו': (ב) ולחם מצות. פירש"י דהיינו רבוכה ובמנחות מפיק ליה מחלות לחם:

פירוש לתורת אלהים

אוֹהֶל מוֹעֵד אוֹ אָדֶער אִין זֵייעֶר טָאהְן גֶנֶעהֶנֶן צוּם מִזְבֵּחַ לְשָׁרֵת צוּ דִינֶען אִין הֵיילִיגְקַייט מַקְרִיב זַיין קָרְבָּנוֹת וְלֹא וֶועלֶן זֵיי נִיט טְרָאגֶען קֵיין זִינְד וָמֵתוּ וָוארוּם אַז זֵייא וֶועלֶן מַקְרִיב זַיין קָרְבָּנוֹת אוּנ זֵיי וֶועלֶן נִיט זַיין אָן גִיטָאהְן אִין דִי פִיר קְלֵיידֶער וֶועלֶן זֵיי שְׁטַארְבֶּן חֻקַּת אַגְזֶעץ עוֹלָם אוֹיף אֵייבֶּג לוֹ צוּ אִים וּלְזַרְעוֹ אוּנ צוּ זַיינֶע קִינְדֶער נָאךְ אִים: (א) וְזֶה הַדָּבָר אוּנ דָאס אִיז דִי זַאךְ אֲשֶׁר וָוס דוּ זָאלְסְט טָאהְן לָהֶם צוּ זֵייא לְקַדֵּשׁ צוּ הֵייל... זֵיי לְכַהֵן צוּ דִינֶען צוּ מִיר לְקַח נֶעם פַּר אֶחָד אֵיין אָקְס בָּקָר אֵיין יוּנְגֶע רִינְד וְאֵילִם אוּנ ווידֶער שְׁנַיִם צְוֵויי תְּמִימִם גַאנְץ אָן אַמוּם: (ב) וְלֶחֶם אוּנ בְּרוֹט מַצּוֹת קוּ... וְחַלּוֹת אוּנ גְרָאבִּי מַצּוֹת צוּא גִישׁ בַּשֶּׁמֶן מִיט בוּ...

*) הערה ווי עס שטייט אין פסוק איז אמעות אין רש"י פון סגיה, עס דארף שטיין להיכל וכן למזבח, נים וכן למשכן, להיכל מיינט מען ... משכן אונ למזבח:

וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ וּמָשַׁחְתָּ אֹתָם
וּמִלֵּאתָ אֶת־יָדָם וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם
וְכִהֲנוּ־לִי׃ מב וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנְסֵי־
בָד לְכַסּוֹת בְּשַׂר עֶרְוָה מִמָּתְנַיִם
וְעַד־יְרֵכַיִם יִהְיוּ׃ מג וְהָיוּ עַל־אַהֲרֹן
וְעַל־בָּנָיו בְּבֹאָם ׀ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד אוֹ
בְגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ

תו"א ועשה להם זבחים פח ערכין יז נדה יג יומא עה :

אונקלוס

בְּנוֹהִי עִמֵּהּ וּתְרַבֵּי
...וֹן וּתְקָרֵב יָת
...בָּנְהוֹן וּתְקַדֵּשׁ
...הוֹן וִישַׁמְּשׁוּן קֳדָמָי׃
...וַעֲבֵד לְהוֹן מִכְנְסִין
...ץ לְכַסָּאָה בְּשַׂר
...תָא מֵחַרְצָן וְעַד יַרְכָן
...׃ מג וִיהוֹן עַל אַהֲרֹן
...בְּנוֹהִי בְּמֵעַלְהוֹן
...שְׁכַּן זִמְנָא אוֹ
...קָרְבְהוֹן לְמַדְבְּחָא
...מָשָׁא בְקוּדְשָׁא וְלָא

בעל הטורים

...מלאן של ישראל : (מב) ערוה . ב' במסורה דין ואידך ולא תקרבו לגלות ערוה רמז שבגדי כהונה מכפרין על העריות : ממתנים ועל

רש"י

...את אהרן אותם האמורים ה באהרן חשן ואפוד ...וכתונת תשבץ מצנפת ואבנט וזיץ ומכנסים הכתובים ...טה בכולם : ואת בניו אתו. אותם ז הכתובים בהם : ...שחת אותם. את אהרן ואת בניו ח בשמן המשחה : ...את את ידם. כל מלוי ידים ל' חנוך הוא כשהוא נכנס ...להיות מוחזק בו מאותו יום והלאה הוא ובל' לע"ז ...מנין אדם על פקידת דבר נותן השליט בידו בית יד של ...שקורין גוואנט"ו (האנדשוה) ועל ידו הוא מחזיקו בדבר ...ן לאותו מסירה ווירסטי"ר ט והוא מלוי ידים : ...ועשה להם. לאהרן ולבניו : מכנסי בד. הרי ח' ...ם לכהן גדול וארבעה לכהן הדיוט : (מג) והיו על ...ין. כל הבגדים האלה על אהרן הראויין לו : ועל בניו. ...ורים בהם : בבואם אל אוהל מועד. להיכל וכן י...

בית יהודא

אַהֲרֹן, זָאל מֶען זֵיי אָנְקְלֵיידֶען אוֹיף אַהֲרֹן, דָם זֶענֶען דִיא קְלֵיידֶר (חֹשֶׁן וְאֵפוֹד, מְעִיל) וְדִי אוֹיבֶּער הֶעמְד (וּכְתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ) וְדִי הֶעמְד וָוס אִיז גֶעוֶועבְּט מִיט קֶעסְטְלִיךְ (מִצְנֶפֶת) וְאַהִיטוּל (וְאַבְנֵט) וְאַגַארְטִיל (וְצִיץ) וְדִי גָאלְדֶענֶע בְּלֶעךְ (וּמִכְנָסַיִם הַכְּתוּבִים לְמַטָּה בְכוּלָּם) אוּנ הוֹיזִין וִוי עֶס אִיז גֶשְׁרִיבֶּן ווייטֶער אִין דִי פַּרְשָׁה בַּיי אַלֶע כֹּהֲנִים : וְאֶת בָּנָיו אִתּוֹ . זַיינִי קִינְדֶער זָאלְסְטוּ אָנְקְלֵיידֶען (אוֹתָם הַכְּתוּבִים בָּהֶם) מִיט דִי קְלֵיידֶר וָואס אִיז גֶעשְׁרִיבֶּן בַּיי זֵיי : וּמָשַׁחְתָּ אוֹתָם . דוּ זָאלְסְט זַאלְבֶּען (אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה) אַהֲרֹן מִיט זַיינֶע קִינְדֶער מִיט דִי בּוֹימְאֵייל וָואס דוּ וֶועסְט מַאכֶן צוּם זַאלְבֶּן : וּמִלֵּאתָ אֶת יָדָם . זָאגְט רַשִׁ"י (כָּל מִלּוּי יָדַיִם לְשׁוֹן חִנּוּךְ) וואו עֶס שְׁטֵייט (מִלּוּי יָדַיִם) פוּהל מַאכֶן דִי הֶענְט מֵיינְט מֶען בַּנייהוּנְג צוּ אַזַאךְ (כְּשֶׁהוּא נִכְנָס לְדָבָר לִהְיוֹת מוּחְזָק בּוֹ מֵאוֹתוֹ יוֹם וְהָלְאָה) וֶוען אֵיינֶער גֵייט אַריין צוּ אַזַאךְ עֶר זָאל הַאלְטֶען וְעֶר זָאל בַּיין דִי זַאךְ פוּן דֶעם טָאג אוּנ ווייטֶער וֶוערְט דָאס גֶערוּפֶן „פוּהל גֶעמַאכְט דִי הֶענְט" (וּבְלָשׁוֹן לע"ז) אוֹיף אַנְדֶערֶע ...אכֶן הָט דָם אֵיין אַנְדֶער נָאמֶען (כְּשֶׁמְּמַנִּין אָדָם עַל פְּקִידַת דָּבָר) אַז מֶען מַאכְט אַמֶענְטְשׁ עֶר זָאל זַיין אַעֶלְצְטֶער אוֹיף ... (נוֹתֵן הַשַּׁלִּיט בְּיָדוֹ בֵּית יַד שֶׁל עוֹר) גִיט דֶר שַׂר צוּ דֶעם נַייעֶם אֶלְצְטִין אַהֶענְטְשְׁקֶע פוּן לֶעדֶר אִין זַיין הַאנְט (שֶׁקּוֹרִין ...טו) מֶען רוּפְט דָאס גוואנטו (וְעַל יָדוֹ הוּא מַחְזִיקוֹ בְּדָבָר) אוּנ מִיט דִי הֶענְטְשְׁקֶע פַארְבְּלייבְּט שׁוֹן דֶר אֶלְצְטֶער בַּיי זַיין ... וּבַּיי דִי זַאךְ וָואס עֶר אִיז צוּ אִיר בֶּעשְׁטִימְט גֶיוָוארֶען (וְקוֹרִין לְאוֹתָהּ מְסִירָה) צוּ דִיא אִיבֶּערְגֶעגֶעבֶּענֶע זַאךְ רוּפְט מֶען ...סטי"ר (וְהוּא מִלּוּי יָדַיִם) אִין דִי תּוֹרָה וֶוערְט דָם גֶערוּפֶן מִלּוּי יָדַיִם , פוּהל גֶעמַאכְט דִי הֶענְט, צוּ וַוייזֶען דִי קְלֵיידֶר ...בֶּן אִין דִיא הֶענְט פוּן דֶעם כֹּהֵן אוֹיף אֵייבִּיג צוּ בֶּעדִינֶען מִיט זֵיי פַר הקב"ה : (מב) וַעֲשֵׂה לָהֶם . דוּ זָאלְסְט מַאכֶן צוּ (אַהֲרֹן וּלְבָנָיו) צוּ אַהֲרֹן מִיט זַיינֶע קִינְדֶער : וּמִכְנְסֵי בָד . לַיינֶענֶע הוֹיזִין (הֲרֵי שְׁמוֹנָה בְגָדִים לְכֹהֵן גָּדוֹל וְאַרְבָּעָה לְכֹהֵן ...) אִיז צוּזַאמֶען אַכְט קְלֵיידֶער צוּם כֹּהֵן גָּדוֹל אוּנ פִיר קְלֵיידֶער צוּ דִיא פְּרָאסְטֶע כֹּהֲנִים : (מג) וְהָיוּ עַל אַהֲרֹן . זָאגְט ... (כָּל הַבְּגָדִים הָאֵלֶּה) דִי אַלֶע קְלֵיידֶר זָאלֶען זַיין (עַל אַהֲרֹן) אוֹיף אַהֲרֹן (הָרְאוּיִין לוֹ) וָואס גִיהֶערֶען צוּא אִים : וְעַל ... אוּנ אוֹיף זַיינֶע קִינְדֶער זָאלֶען זַיין דִיא קְלֵיידֶער (הָאֲמוּרִים בָּהֶם) וָואס זֶענֶען גֶזָאגְט גֶיוָוארֶען בַּיי זֵיי : וּבְבוֹאָם

שפתי חכמים

...תפסה ד': ה לא הכתנת ומלנפת ואבנט הכתובים בגדו לבדם : ...ל מכנסים קאי אכ"ג ואהדיוטות : ז שהם הכתונת והמלנפת והאבנט ...המכנסים האמור למטה : ח לאפוקי דלא קאי אבגדים כמו אותם ...ל מיניה דקאי אבגדים ואמר בשמן המשחה ולא בשמן זית או ...ט שכן כתיב בפרשה שאחריה ולקחת את הבגדים ולקחת את המשחה וגו' : ט פי' שימלא ידם בבית יד לסימן שיש לו כח חזקה ...שיתנגס עליו . כי כל מה שתופס בידו הוא בחזקתו והתופס במלוי יד יותר מוחזק מאלו תפסו בקלת ידו ולכך כנה המחזיק בדבר בחזקה מלוי יד : י פי' כשיכנה המקדש קאי אהל מועד אהיכל ואע"פ שאהל מועד מורה על המשכן לכד הסיכל יכא מק"ו דמשכן והיה ראוי לומר למשכן וכן להיכל . (נח"י) ולא נסירא דכהדיא אמרי' בשבועות דף ט"ז אלו נאמר מש:ן ו"א נאמר מקדם הייתי אומר וכו' ואלו נאמר מקדם ולא נאמר משכן הייתי אומר וכו' ומשמע דלא נוכל ללמוד לא בק"ו ולא במה מלינו ל"ג שהרב למד זה מהא דאמרינן בת"כ (פרשת

פירוש לתורת אלהים

דוּ זָאלְסְט אָן קְלֵיידֶען זֵיי אֶת אַהֲרֹן אָחִיךָ דַיין בְּרוּדֶער ...ן וְאֶת בָּנָיו אוּנ זַיינִי זִין מִיט אִים וּמָשַׁחְתָּ אוּנ דוּא ...סְט זֵיי זַאלְבֶּן וּמִלֵּאתָ אוּנ דוּא זָאלְסְט דֶער פִילֶן ...עֶרע הֶענְט וְקִדַּשְׁתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט הֵיילִיגֶן זֵיי וְכִהֲנוּ זֵיי זָאלֶן דִינֶען צוּ מִיר : (מב) וַעֲשֵׂה אוּנ דוּ זָאלְסְט מַאכֶן צוּא זֵייא מִכְנְסֵי בַד מִכְנָסַיִם פוּן לַיינֶען לְכַסּוֹת צוּא בֶּדֶעקֶען בְּשַׂר עֶרְוָה דָאס פְלֵיישׁ פוּן דֶער עֶרְוָה מִמָּתְנַיִם פוּן דִי לֶענְדֶען וְעַד אוּנ בִּיז דִי דִיכֶען יִהְיוּ זָאלֶן זֵיי זַיין : (מג) וְהָיוּ אוּנ זֵייא זָאלֶן זַיין עַל אַהֲרֹן אוֹיף אַהֲרֹן אוּנ אוֹיף זַיינֶע קִינְדֶער בְּבוֹאָם אִין זֵייעֶר טָאהְן קוּמֶען צוּם

מִצְחוֹ תָּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי יְהוָה׃
לט וְשִׁבַּצְתָּ הַכְּתֹנֶת שֵׁשׁ וְעָשִׂיתָ
מִצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאַבְנֵט תַּעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה
רֹקֵם׃ מ וְלִבְנֵי אַהֲרֹן תַּעֲשֶׂה כֻתֳּנֹת
וְעָשִׂיתָ לָהֶם אַבְנֵטִים וּמִגְבָּעוֹת
תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת׃
מא וְהִלְבַּשְׁתָּ אֹתָם אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ

אונקלוס

תְּדִירָא לְרַעֲוָא לְהוֹן
יְיָ׃ לט וּתְרַמֵּץ כּוּ
בוּצָא וְתַעְבֵּד מִצְנֶ
דְבוּצָא וְהֶמְיָנָא תַּ
עוֹבַד צַיָּר׃ מ וְלִבְנֵי אַ
תַּעְבֵּד כִּתּוּנִין וְתַ
לְהוֹן הֶמְיָנִין וְכוֹ
תַּעְבֵּד לְהוֹן
וּלְתֻשְׁבְּחָן׃ מא וְתַ
יָתְהוֹן יָת אַהֲרֹן אָ

תו"א תמיד לרצון יומא ז יבמות
פב מנחות כה׃

רשב"ם

עליהם שיפייע הציץ עם הקרבן להזכירן לפני הקב"ה שיהא לרצון ולזכרון לבני ישראל להתכפר להם׃ (מ) לכבוד ולתפארת. לפי שהכ[הנים]
הראש צריכים יפוי נאה ביותר׃ (מא) והלבשת אותם. כשתקים את המשכן׃

בית יהודא

הַכֹּהֵן שֶׁהִקְרִיב טָמֵא) אונ מען קען ניט זאגן דער ציץ איז מְכַפֵּר אויף די עֲבֵירָה פון דעם כֹּהֵן וואס האט מַקְרִיב געוועזן אַקָרְבָּן ווען ער איז געוועזן טָמֵא (שֶׁהֲרֵי עֲוֹן הַקֳּדָשִׁים נֶאֱמַר) עס שטייט דאך אין פָּסוּק דר ציץ איז מְכַפֵּר די עֲבֵירָה וואס האט געטראָגן אויף דעם קָרְבָּן (וְלֹא עֲוֹן הַמַּקְרִיבִים) אָבער ער איז ניט מְכַפֵּר די עֲבֵירָה פון די וואס זענען מַקְרִיב דעם קָרְבָּן (הָא אֵינוֹ מְרַצֶּה אֶלָּא לְהַכְשִׁיר הַקָּרְבָּן) דר ציץ איז נאר מְכַפֵּר כָּשֵׁר צו מאכן דעם קָרְבָּן וואס האט ביי אים גטראָפן אַפְּסוּל׃ וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָּמִיד). זאגט רש"י (אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁיְּהֵא עַל מִצְחוֹ תָּמִיד) מען קען ניט זאגן דער ציץ זאל זיין שטענדיג אויף דעם שטערן פון כֹּהֵן גָּדוֹל (שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ עָלָיו אֶלָּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה) דר כֹּהֵן גָּדוֹל האט געטראָגען אויף דעם שטערן דעם ציץ נאר ווען ער האט מַקְרִיב געוועזן אַקָרְבָּן, אָבער ניט שטענדיג (אֶלָּא תָּמִיד לְרַצּוֹת לָהֶם) נאר מען מיינט דר ציץ אייביג מְכַפֵּר (אֲפִילּוּ אֵינוֹ עַל מִצְחוֹ) אֲפִילּוּ ווען ער איז ניט אויף דעם שטערן פון כֹּהֵן גָּדוֹל (אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא הָיָה כֹּהֵן עוֹבֵד בְּאוֹתָהּ שָׁעָה) אֲפִילּוּ אין די צייט וואס מען האט געשפּריצט די טָמֵא בלוט אויף דעם מִזְבֵּחַ, אָדער ווען מען האט גיוועזן די טָמֵא חֵלֶב אויף דעם מִזְבֵּחַ איז דר ציץ ניט געוועזן אויף דעם שטערן פון כֹּהֵן גָּדוֹל, ווייל דר כֹּהֵן גָּדוֹל דאמאָלס קיין קָרְבָּן מַקְרִיב גיוועזן איז אויך דער ציץ מְכַפֵּר (וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר) אונ נאך דעם תַּנָּא וואס זאגט (עוֹדֵהוּ עַל מְכַפֵּר וּמְרַצֶּה) אויב די עֲבֵירָה פון די טוּמְאָה האט געטראָפען ווען דער ציץ איז גיוועזן אויף דעם שטערן פון כֹּהֵן גָּדוֹל דער ציץ מְכַפֵּר אונ דער קָרְבָּן איז בעוויליגט (וְאִם לַאו אֵינוֹ מְרַצֶּה) אונ אויב די עֲבֵירָה פון די טוּמְאָה האט גיטראָפן דר ציץ איז ניט גיוועזן אויף דעם שטערן פון כֹּהֵן גָּדוֹל, איז דער קָרְבָּן ניט בעוויליגט (נִדְרַשׁ עַל מִצְחוֹ תָּמִיד) געלערנט דער פסוק דער ציץ זאל זיין שטענדיג אויף זיין שטערן (מְלַמֵּד שֶׁמְּמַשְׁמֵשׁ בּוֹ בְּעוֹדוֹ עַל מִצְחוֹ שֶׁלֹּא יַסִּיחַ מִמֶּנּוּ) מיינט מען ווען דר ציץ איז אויף זיין שטערן, זאל ער אלע עטליכע מנוטין ליגין דיא האנט אויף דעם ציץ זאל געדיינקן אז דיא היילגע ווערטר „קֹדֶשׁ לַה'" איז אויף זיין שטערן׃ (לט) וְשִׁבַּצְתָּ). מען מיינט (עֲשֵׂה אוֹתָם מִשְׁבְּצוֹת) דו זאלסט מאכן די קליידונג אויסגעוועבט קעסטליך (וְכוּלָּם מִשְׁבְּצוֹת שֶׁל שֵׁשׁ) די אלע קעסטליך זאלען זיין גר[ויס] מיט ליינענע פאדים׃ (מ) וְלִבְנֵי אַהֲרֹן תַּעֲשֶׂה כֻּתֳּנֹת). פאר דיא קינדער פון אַהֲרֹן זאלסטו מאכן (אַרְבָּעָה בְגָדִים הַלָּלוּ) ד[יא] קליידער (וְלֹא יוֹתֵר) ניט מעהר, די פיר קליידער זאלן זיין (כְּתֹנֶת) אהעמדו, (וְאַבְנֵט) אגארטיל, (וּמִגְבָּעוֹת) דאס מ[יט] אהיטעל, ווי דער מִצְנֶפֶת (וּמִכְנָסַיִם כְּתוּבִים לְמַטָּה בַּפָּרָשָׁה) הויזין זאל מען מאכן פאר זיי, ווי עס איז געשריבן [אין] אין די פָּרָשָׁה׃ (מא) וְהִלְבַּשְׁתָּ אוֹתָם אֶת אַהֲרֹן). מען מיינט (אוֹתָם הָאֲמוּרִים בְּאַהֲרֹן) די קליידער וואס זענען געשריבן

רש"י

על עון הכהן שהקריב טמא שהרי עון הקדשים נא[מר] עון המקריבים הא אינו מרצה אלא להכשיר הקרבן׃ על מצחו תמיד. אי אפשר לו' שיהא על מצחו תמיד שהרי אינו עליו אלא בשעת העבודה אלא תמיד לרצות להם אינו על מצחו שלא היה כה"ג עובד באותה שעה. ו[לדברי] האומר עודהו על מצחו מכפר ומרצה ואם לאו אינו נדרש על מצחו תמיד מלמד שממשמש בו בעודו על מצחו שלא יסיח דעתו ממנו׃ (לט) ושבצת. עשה אותם מ[שבצות] משבצות וכולם של שש׃ (מ) ולבני אהרן תעשה כ[תנת] ד' בגדים הללו ולא יותר ד' כתונת ואבנט ומגבעות [והיא] מצנפת ומכנסים הכתובים למטה בפרשה׃ (מא) והל[בשת]

שפתי חכמים

[ל]אמר ויתנו עליו פתיל תכלת והפתיל האמצעי מחזיקו שאינו נופל דאי לא היה פתיל האמצעי היה נשמט הציץ למטה׃ ד כלומר שאין פירושו שתעשה לאלה כתונת ואבנט מצנפת ומכנסים ולא [ל]שהרי גם לאהרן עשה כאלו אלא ה"פ מכל אותן ח' בגד[ים]

פירוש לתורת אלהים

ער זאל זיין על מצחו אויף זיין שטערען תָּמִיד עס זאל זיין בוויליגט צו זייא פר גאט׃ (לט) וְשִׁבַּצְתָּ אונ דוא זאלסט קעסטלן הַכְּתֹנֶת דאס העמדל פון ליינען וְעָשִׂיתָ אונ דוא זאלסט מאכין מִצְנֶפֶת אהוב פון ליינען וְאַבְנֵט אונ איין גארטל תַּעֲשֶׂה זאלסטו מאכען מַעֲשֵׂה ווערג רוקם פוי' אויבער׃ (מ) וְלִבְנֵי אַהֲרֹן אונ צוא דיא קי[נדער] פון אַהֲרֹן תַּעֲשֶׂה זאלסטו מאכן העמדר וְעָשִׂיתָ א[ונ] זאלסט מאכן צוא זייא גארטלן וּמִגְבָּעוֹת אונ היט[לען] תַּעֲשֶׂה זאלסטו מאכן צו זיי לְכָבוֹד עס זאל זיי זיין איין כָּבוֹד וּלְתִפְאָרֶת אונ צו איין שיינקייט׃ (מא) וְהִ[לְבַּשְׁתָּ]

...נפתא לקבל אפי
מצנפתא יהי: לח ויהי על
בית עינוהי דאהרן ויטול
אהרן ית עוית קודשיא
דיקדשון בני ישראל
לכל מתנת קודשיהון
ויהי על בית עינוהי

אֶל־מוּל פְּנֵי־הַמִּצְנֶפֶת יִהְיֶה׃ לח וְהָיָה עַל־מֵצַח אַהֲרֹן וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־עֲוֺן הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל־מַתְּנֹת קָדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל־

...ו והיה על מצח זבחים יט ערכין יז : ונשא אהרן פסחים יז יומא ז ם שבועות ט זבחים כג מנחות כה : והיה על מצחו שבת יב יומא ח מנחות לו

בעל הטורים

...ן וזהו וכלאתו ולא ינגות : (לח) מלח. ב' במסורה דין ואידך ...ל קשי עורף חזקי מלח שבגדי כהונה מכפרים על קשיות ערפן

רשב"ם

פתיל אחד היה בשני ראשי הציץ שמגיע מאזן לאזן שיהא הציץ מקושר בהן וכ' חוטין מלמעלה על הראש והיה עשוי על החוטין כעין כובע על המצנפת : אל מול פני המצנפת יהיה. הציץ על מצחו מקיף מאזן לאזן : (לח) ונשא ...את עון הקדשים וגו'. לפי פשוטו לא דבר הכתוב בטומאת הקדשים אלא כך פירושו כל קרבנות שיביאו ישראל או עולה או חטאת או אשם לכפר

רש"י

...מלמעלה אחד מבחוץ ואחד מבפנים כנגדו וקושר ...הפתילים מאחורי העורף שלשתן ונמצאו בין אורך ...ופתילי ראשיו מקיפין את הקדקד ופתיל האמצעי ...ו קשור עם ראשי השנים והולך על פני רוחב הראש ...לה נמצא עשוי כמין כובע ועל פתיל האמצעי הוא אומר ...על המצנפת. והיה נותן הציץ על ראשו כמין כובע על ...פת והפתיל האמצעי מחזיקו שאינו נופל והטס תלוי כנגד ...ונתקיימו כל המקראות פתיל על הציץ וציץ על הפתיל ...כל המצנפת מלמעלה : (לח) ונשא אהרן. ל' ...ה ואעפ"כ אינו זז ממשמעו אהרן נושא את המשא של ...מצא מסולק העון מן הקדשים : את עון הקדשים. ...ת על הדם ועל החלב שקרבו בטומאה כמו ששנינו (מנחות ...אי זה עון הוא מרצה אם עון פיגול הרי כבר נאמר לא ...ואם עון נותר הרי נאמר לא יהשב ואין לומר שיכפר

בית יהודא

געווארן זעקס האלבע פעדים (פתיל מלמעלה אחד מבחוץ ואחד מבפנים כנגדו) איין זייט פאדים איז געווען אויסווייניג אויף די בלעך, אונ איין זייט פאדים איז געווען אינווייניג אונטער דיא בלעך, געגן די אויסווייניגסטע זייט (וקושר ראשי הפתילים מאחורי העורף שלשתן) די זעקס עקן פון אלע דריי פעדים הט ער צוזאמען געבונדען אינטען אונטער דעם נאקן (ונמצאו בין אורך השם ופתילי ראשיו מקיפין את הקדקד) די לענג פון דיא גאנצע בלעך וואס פון איין אויער צום אנדערען אויערן צוזאמען מיט די פעדים וואס אין די צוויי עקן האבן ארומגענומען דעם קאפ (ופתיל האמצעי שבראשו קשור עם ראשי השנים) אונ דר פאדים וואס אין מיטען בלעך אונ ער איז ארויפגענומען אויף דעם קאפ ווערט ער אינטען צוזאמען געבונדען מיט די עקן פון די צוויי זייטיגע פעדים (והולך על פני רוחב הראש מלמעלה) דר פאדים גייט איבער די ברייט פון קאפ אויף דעם קאפ ביז אינטען (נמצא עשוי כמין

...זענען די פעדים מיט דעם בלעך צוזאמען געמאכט ווי אהיטול (ועל פתיל האמצעי הוא אומר והיה על המצנפת) אונ ...ער פסוק זאגט די בלעך איז געווען אויף דעם מצנפת, מיינט מען דר פאדים פון מיטען מצנפת איז געווען אויף ...מצנפת (והיה נותן הציץ על ראשו כמין כובע על המצנפת) דיא בלעך וצו זאמען מיט דיא פעדים) האט דער כהן גדול ...גען אויף זיין קאפ ווי אהיטול אויף דעם מצנפת (והפתיל האמצעי מחזיקו שאינו נופל) דר מיטעלסטער פאדים פון דיא ...הט געהאלטן די בלעך ואונ דעם מצנפת) זיי זאלן ניט אראפ פאלען (והטס תלוי כנגד מצחו) דיא בלעך איז ...גען געגן שטערען פון כהן גדול (ונתקיימו כל המקראות) איצט זענען ריכטיג אלע פסוקים (פתיל על הציץ) דר פאדים ...וועג אויף די בלעך (וציץ על הפתיל) אונ די בלעך איז געווען אויף דעם פאדים (ופתיל על המצנפת מלמעלה) אונ דער ...ם פון מיטען בלעך איז געווען אויבען אויף דעם מצנפת : (לח) ונשא אהרן. זאגט רש"י (לשון סליחה) ...איז דערטייטש שיינקען, מוחל זיין, דיא זינד וואס האט געטראפען ביא דעם קרבן (ואף על פי כן אינו זז ...עו) פון דעסטוועגען איז דער ווארט "ונשא" ניט אוועקגעריסט פון זיין מיינונג, "ונשא" איז דערטייטש ...ן (אהרן נושא את המשא של עון) אהרן הט אויף זיך געטראגען דיא משא פון דיא זינד (נמצא מסולק העון ...קדשים) איז דיא זינד אראפגענומען געווארן פון דיא קרבנות : ואת עון הקדשים. דיא זינד וואס האט ...אפען ביא דיא קרבנות, וועלכע זינד? זאגט רש"י (לרצות על הדם ועל החלב שקרבו בטומאה) דר ציץ הט מכפר ...ען אוף די עבירה אויב מען האט אומגערין געשפריצט אוף דעם מזבח בלוט וואס איז געווען טמא, אדער מען ...אומגערין מקריב געווען איף דעם מזבח חלב וואס איז געווען טמא (כמו ששנינו) וויא מיר האבען געלערנט (איזה ...א נ"ש) אוף וועלכע עבירה איז דער ציץ מכפר (אם עון פיגול) אוב דיא עבירה פון פגול ואויב דער כהן האט ...אכט ווען ער הט גישאכטן דעם קרבן, ער זאל עסין די פליש פון קרבן ניט אוף דעם ארט וואס די תורה האט ...טן (הרי כבר נאמר לא ירצה) אוף דעם קרבן האט דיא תורה געזאגט ער איז ניט בעוויליגט צו הקב"ה (ואם עון ...) אוב די עבירה פון נותר אוב דער כהן הט געטראכט ווען ער האט גישאכטן דעם קרבן, ער זאל עסין די פליש ...רבן לייגער פון די צייט וואס הקב"ה האט געבאטען (הרי כבר נאמר לא יחשב) אוף דעם קרבן הט די תורה גזאגט ...איז ניט גערעכנט ביי הקב"ה פאר אקרבן ועיין רש"י יומא (דף ז ע"א) ד"ה הכי גרסינן) (ואין לומר שיכפר על עון

שפתי חכמים

...ל האמצעי היה באמצע הציץ וחוט אחד ממנו היה מלמעלה מבחוץ ואחד מבפנים כנגדו ח"ש כאן על פתיל תכלת ובמקום תפ...

פירוש לתורת אלהים

...דיא פעדערשטע זייט פון דעם מצנפת יהיה ...ער זיין : (לח) והיה אונ ער זאל זיין על מצח ...דעם שטערען פון אהרן ונשא אונ אהרן

זאל טראגן את עון די זינד פון די קדשים [סיין ...] אשר וואס זיי וועלן מקדיש זיין די קינדער פון ישראל לכל צו אלי גאב קדשיהם פון זייערע קדשים והיה אונ

קֹולֹו בְּבֹאֹו אֶל־הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי יְהוָה
וּבְצֵאתֹו וְלֹא יָמוּת׃ ס לו וְעָשִׂיתָ צִּיץ
זָהָב טָהֹור וּפִתַּחְתָּ עָלָיו פִּתּוּחֵי חֹתָם
קֹדֶשׁ לַיהוָה׃ לז וְשַׂמְתָּ אֹתֹו עַל־
פְּתִיל תְּכֵלֶת וְהָיָה עַל־הַמִּצְנָפֶת

אונקלוס

בְּמֵעֲלֵהּ לְקוּדְשָׁא קֳדָ
וּבְמִפְּקֵהּ וְלָא יְמוּ
לו וְתַעְבֵּד צִיצָא דִּ
דְכֵי וְתִגְלוֹף עֲלוֹהִי פּ
מְפָרַשׁ קֹדֶשׁ לַ
לז וּתְשַׁוֵּי יָתֵהּ עַל ח
דִתְכֶלְתָּא וִיהֵי

תו"א קדש לה' שבת סג סוכה ה:
חותו חולין קלח:

רשב"ם

(לה) ונשמע קולו בבאו אל הקדש. שפעמונים נוקשים ומכים זה לזה אע"פ שבליפת הרמונים ביניהם ולפי שצוה הקב"ה וכל אדם לא יהי' באהל מועד בבאו לכפר בקדש עד צאתו לכך צוה הקב"ה ונשמע קולו בבואו ויתרחקו השומעים משם: (לו) ועשית ציץ. לפי שנותנו על מצח מקום ראיית בני אדם קרוי ציץ כמו מציץ מן החרכים כמו שפירשתי על המשקוף כך נראה בעיני: קדש לה'. על האפוד ועל החשן היו שמות בני ישראל לזכרון שכבר הקב"ה על עון הקדשים שיקדישו בני ישראל הכתובים למטה מן הציץ באבני האפוד והחשן. קדש לה'. כלומר הקב"ה מרצה עון הקדשים: (לז) ושמת אותו על פתיל תכלת.

בעל הטורים

(לה) ונשמע. ג' במסורה דין ואידך כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. פתגם המלך והיינו דאמרי' במגילה אמר רבה מקרא מגילה מקרא מגילה עדיף מקרא מגילה ועבודה מקרא מגילה עדיף והי אשר דבר ה' נעשה ונשמע דהיינו ת"ת ועבודה דכתיב בה ונשמע ונשמע פתגם המלך והיינו קריאת מגילה וסמיך כי רבה היא דעדיף טפי וגם רבה קאמר לה: יכלאתי. ב' במסורה דין והיו את המלך בכואו ובלאתו גבי יואש כד"א שהיו שומרין אותו

בית יהודא

זָהָב וְרִמּוֹן אֶצְלוֹ) נֶעבֶּן יֶעדֶער גָאלְדֶענֶעם גְלֶעקְיל איז גֶעוֶוען אַמִילְגְרוֹים: (לה) וְלֹא יָמוּת). זאגט רש"י (מִכְּלַל לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן) פוּן זַיין וַוייסֶן מִיר אוֹיךְ יוֹא (אִם יִהְיֶה לוֹ לֹא יִתְחַיֵּיב מִיתָה) אוֹיבּ דֶר כֹּהֵן גָדוֹל וֶועט הָאבֶּען אוֹיף זִיךְ דִיא אַלֶע קְלֵיידֶער וֶוען עֶר וֶועט אַרייְנְקוּמֶען אִין מִשְׁכָּן אָדֶער אִין בֵּית הַמִּקְדָשׁ וֶועט עֶר נִיט שְׁטַארְבֶּען (הָא אִם יִכָּנֵס מְחוּסָר אֶחָד מֵהַבְּגָדִים הַלָּלוּ) אָבֶּער אַז עֶר וֶועט אַרייִן גֵיין אִין מִשְׁכָּן אָדֶער אִין בֵּית הַמִּקְדָשׁ אוּנ עֶס וֶועט אִים פֶעלֶען צוּ זַיין אָנְגֶעטָאן אֲפִילוּ נָאר אֵיינֶע פוּן דִי קְלֵיידֶער (חַיָּיב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם) וֶועט עֶר שְׁטַארְבֶּען דוּרְךְ הקב"ה: (לו) וְצִיץ). זָאגְט רש"י (כְּמִין טַס שֶׁל זָהָב הָיָה) עֶס אִיז גֶעוֶוען וִויא אַגָאלְדֶענֶע בְּלֶעךְ (רוֹחַב שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת) דִי בְּלֶעךְ אִיז גֶעוֶוען בְּרֵייט צְוֵויי פִינְגֶער (מַקִּיף עַל הַמֵּצַח מֵאֹזֶן לְאֹזֶן) דִי בְּלֶעךְ הָט בַּאדֶעקְט דֶעם שְׁטֶערֶען פוּן אֵיין אוֹיעֶר בִּיז צוּם אַנְדֶערֶען אוֹיעֶר: (לז) וְעַל פְּתִיל תְּכֵלֶת). דִי בְּלֶעךְ זָאל זַיין אוֹיף אַפָּאדִים תְּכֵלֶת, רש"י (וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר) אוֹיף אֵיין אַנְדֶער אָרְט זָאגְט דֶער פָּסוּק (וַיִּתְּנוּ עָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת) מֶען הָט גֶעגֶעבֶּען אַפָּ... תְּכֵלֶת אוֹיף דֶעם צִיץ (וְעוֹד כְּתִיב כַּאן) נָאךְ שְׁטֵייט דָא אִין פָּסוּק (וְהָיָה עַל הַמִּצְנֶפֶת) דִי בְּלֶעךְ זָאל זַיין אוֹיף דֶעם מִ... וְאוֹיף דִי הִיטוּל) (וּלְמַטָּה הוּא אוֹמֵר) אוּנ וַוייטֶער זָאגְט דֶער פָּסוּק (וְהָיָה עַל מֵצַח אַהֲרֹן) דִיא בְּלֶעךְ זָאל זַיין אוֹיף ... שְׁטֶערֶען פוּן אַהֲרֹן (וּבִשְׁחִיטַת קָדָשִׁים שָׁנִינוּ) אִין דִי מַסֶּכֶת זְבָחִים הָאבֶּען מִיר גֶעלֶערְנְט (שְׂעָרוֹ הָיָה נִרְאֶה בֵּין צִיץ לְמִצְנֶפֶת) צְוִ... דִי בְּלֶעךְ וָואס אִיז גֶעוֶוען אוֹיף דֶעם שְׁטֶערֶען פוּן כֹּהֵן גָדוֹל) אוּנ דִיא הִיטוּל (וָואס אִיז גֶעוֶוען אוֹיף זַיין קָאפּ) אִיז גֶעוֶ... גֶעוָוארֶען דִי הָאר פוּן זַיין קָאפּ (שֶׁשָּׁם מֵנִיחַ תְּפִילִין) אוֹיף דֶעם אָרְט הָט עֶר גֶעלֵייגְט תְּפִילִין (לָמַדְנוּ שֶׁהַמִּצְנֶפֶת לְמַעְלָה בְּ... הָרֹאשׁ) לֶערְנֶען מִיר פוּן דַאנֶען אַז דֶער מִצְנֶפֶת אִיז גֶעוֶוען אוֹיף דֶעם קָאפּ פוּן כֹּהֵן גָדוֹל אִין דֶערְהֵייךְ, אוּנ פוּן דֶעם מִ... בִּיז צוּם שְׁטֶערֶען אִיז גֶעוֶוען אַלֵיידִיגֶער אָרְט אוֹיף דֶעם קָאפּ מֶען זָאל אוֹיף דֶעם אָרְט לֵייגֶן תְּפִילִין (וְאֵינָהּ עֲמוּקָה לָ... בָּהּ כָּל הָרֹאשׁ עַד הַמֵּצַח) דֶער מִצְנֶפֶת אִיז נִיט גֶעוֶוען טִיף עֶס זָאל אִין אִים אַרייִן גֵיין דֶער גַאנְצֶר קָאפּ בִּיז צוּם שְׁטֶ... וְהַצִּיץ מִלְּמַטָּה) אוּנְטֶער דִיא תְּפִילִין אִיז גֶעוֶוען דִיא בְּלֶעךְ (וְהַפְּתִילִים הָיוּ בִּנְקָבִים וְתְלוּיִין בּוֹ בִּשְׁנֵי רָאשִׁים וּבְאֶמְצָעוֹ שֶׁ... אִין דִי צְוֵויי זַייטֶען פוּן דִיא בְּלֶעךְ אִין דִיא רֶעכְטֶע זַייט אוּנ אִין דִי לִינְקֶע זַייט אִיז גֶעוֶוען לֶעכְלִיךְ אוּנ אַרייִן גֶעצ... פֶּעדִים, אִין מִיטֶען בְּלֶעךְ אִיז אוֹיךְ גֶעוֶוען אַלֶעכִיל אוּנ אַרייְנְגֶעצוֹיגֶען אַפָּאדִים, אִיז גֶעוָוארֶען פוּן דִיא דְרַיי פֶּעֶ... זְעקְס עֶקֶן (בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הַלָּלוּ) דִי דְרַיי פֶּעדִים וָואס זֶענֶען גֶוֶועז אִין דִיא דְרַייא אָרְטֶער פוּן דִיא בְּלֶעךְ, אִיז פוּן ...

רש"י

זהב ורמון וגו'. פעמון זהב ורמון אצלו: (לה) ולא ימות. מכלל לאו אתה שומע הן אם יהיו לו לא יתחייב מיתה אם יכנס מחוסר א' מן הבגדים הללו ב חייב מיתה בידי שמים: (לו) ציץ. (סוכה ה) כמין טס של זהב היה רוחב ב' אצבעות מקיף על המצח מאוזן לאוזן: (לז) על פתיל תכלת. ובמקום אחר הוא אומר (שמות לט) ויתנו עליו פתיל תכלת ועוד כתיב כאן והיה על המצנפת ולמטה הוא אומר והיה על מצח אהרן. ובשחיטת קדשים (זבחים) שנינו שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין למדנו שהמצנפת למעלה בגובה הראש ואינה עמוקה ליכנס בה כל הראש עד המצח והציץ מלמטה והפתילים היו בנקבים ותלויין בו בשני ראשים ובאמצעו ששה בג' מקומות

שפתי חכמים

מדלא כתיב שלא יקרע אלא לא יקרע משמע שלאו בפ"ע הוא דכל הכי שמביא רש"י ראיה מהם נמי כן הוא: ב הודיענו בזה שאין המכוון פה על שלילות המיתה רק על חיובה המתחייבת מן הלאו ושלא ימות דקרא אכולהו בגדי כהונה קאי ולא אמעיל האפוד דסמיך ליה למודיה קאי ומחוסר אחד מן הבגדים הללו דקאמר בשביל כל הבגדים הנזכרים לעיל הוא דקאמר וכו' ובפרק ב' דזבחים דף ... נפיק להו מקרא דוהיתה להם כהונה לחקת עולם בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם ... להו במיתה דאמר מר זר ששימש במיתה עיין עוד בהרא"ם: ג ... שתוחבין הפתילים דרך הנקב היה כ"א כפול ומששה היה ...

פירוש לתורת אלהים

עֶס זָאל גֶהֶערְט וֶוערֶען זַיין קוֹל אַז עֶר וֶועט קוּמֶען אִין בְּהַמ"ק אַרייִן לִפְנֵי יְיָ פַאר גָאט וּבְצֵאתוֹ אִין זַיין אַרוֹיס גֵיין פוּן דֶעם בהמ"ק זָאל אוֹיךְ גִיהֶערְט וֶוערִין זַיין קוֹל וְלֹא יָמוּת אוּנ עֶר וֶועט נִיט שְׁטַארְבֶּען: (לו) וְעָשִׂיתָ אוּנ דוּא זָאלְסְט מַאכֶען צִיץ אַבְּלֶעךְ זָהָב טָהוֹר פוּן רֵיין גָאלְד וּפִתַּחְתָּ אוּנ דוּא זָאלְסְט אוֹיס קְרִיצֶען אוֹיף ... פִּתּוּחֵי אַזוֹ אֵיין אוֹיס קְרִיצוּנְג וִויא אוֹיף אַחֲתִימָה ... צְוֵויי וֶוערְטֶער קוֹדֶשׁ לַיְיָ: (לז) וְשַׂמְתָּ אוּנ דוּ זָאלְ... טָאהְן אִים עַל פְּתִיל אוֹיף אַפָּאדֶעם בְּלָאעֶ וְוָאל וְהָיָה ... עֶר זָאל זַיין עַל הַמִּצְנֶפֶת אוֹיף דֶער הוּב אֶל מוּל צוּ קֶע...

מַעֲשֵׂה אֹרֵג כְּפִי תַחְרָא יִהְיֶה־לּוֹ לֹא
יִקָּרֵעַ: לג וְעָשִׂיתָ עַל־שׁוּלָיו רִמֹּנֵי
תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי עַל־
שׁוּלָיו סָבִיב וּפַעֲמֹנֵי זָהָב בְּתוֹכָם
סָבִיב: לד פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמּוֹן פַּעֲמֹן זָהָב
וְרִמּוֹן עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב:
לה וְהָיָה עַל־אַהֲרֹן לְשָׁרֵת וְנִשְׁמַע

אונקלוס

פּוּם שִׁרְיָן יְהֵי לֵהּ
בְזַע: לג וְתַעְבֵּד
שִׁיפּוּלוֹהִי רִמּוֹנֵי
וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע
עַל שִׁיפּוּלוֹהִי סְחוֹר
וְזַגִּין דְּדַהֲבָא
ן סְחוֹר סְחוֹר:
א דְדַהֲבָא וְרִמּוֹנָא
דַהֲבָא וְרִמּוֹנָא עַל
י מְעִילָא סְחוֹר
: לה וִיהֵי עַל אַהֲרֹן
שָׁא וְיִשְׁתְּמַע קָלֵהּ

תו"א מעשה אורג יומא עב זבחים פח: לא יקרע יומא עב: פעמון זהב סוטה ט:

בעל הטורים

ת על שוליו רמוני תכלת וגו' ופעמוני זהב בתוכם. והיו ע"ב מראות נגעים שהמעיל מכפר על לשה"ר והצרעת בא בעון לשון הרע: (לד) זהב ורמון פעמון זהב ורמון בגימטריא המה שבעים ושנים:

רשב"ם

למטה כעין מלבושים שלנו אלא למעלה שבשפת אריגה מניחים בו צואר:
(לג) בתוכם. בין רמון לרמון ולא בתוך הרמון:

רש"י

חרא. למדנו שהשריונים שלהם פיהם כפול לתוכן:
ע. כדי שלא יקרע והקורעו עובר בלאו שזה
לאוין שבתורה וכן ולא יזח החשן וכן לא יסורו ממנו
בבדי הארון: (לג) רמוני. עגולים וחלולים היו כמין
העשוים כביצת תרנגולת: ופעמוני זהב. זגין עם
שבתוכם: בתוכם סביב. ביניהם סביב בין שני
פעמון א' דבוק ותלוי בשולי המעיל: (לד) פעמון

בית יהודא

וואו עס איז גיוועזן אפן איז גיוועזן גראב געוועבט, ניט פארבויגין אונ צוגענייט מיט אנאדיל: וּכְפִי תַחְרָא. וויא אפאנצער איז געמאכט (לָמַדְנוּ שֶׁהַשִּׁרְיוֹנִים שֶׁלָּהֶם פִּיהֶם כָּפוּל) פון דאגען לערנען מיר אז זייערע פאנצירען זענען געוועזן איינגעבויגינע בערגעם: וְלֹא יִקָּרֵעַ. די בערגעם זענען גיוועזן געמאכט (כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקָּרֵעַ) עס זאל ניט צוריסן ווערן זאגט רש"י (וְהַקּוֹרְעוֹ עוֹבֵר בְּלָאו) דר וואס רייסט דעם מעיל
נאר אביסעל הט ער עבירה אונ עס קומט אים צוא שלאגן מלקות (שֶׁזֶּה מִמִּנְיַן לָאוִין שֶׁבַּתּוֹרָה) דער לאו לא יקרע
עציילט צוזאמען מיט אלע לאוין וואס שטייט אין די תורה (וְכֵן לֹא יִזַּח הַחֹשֶׁן) וואס די תורה האט גזאגט דר חשן
אפגערוקט ווערען פון אפוד, אויב איינר האט אפגערוקט דעם חשן פון אפוד, קומט אים מלקות (וְכֵן לֹא
נו הַנֶּאֱמַר בְּבַדֵּי הָאָרוֹן) כמו די שטעקינס פון ארון שטייט זייא זאלען ניט ארויסגענומן ווערען פון דיא רינגען.
ן ניט אפגעשטאהן ווערען פון ארון, אויב מען האט ארויסגענומען די שטעקינס פון ארון קומט אים מלקות *):
יני. זאגט רש"י (עֲגוּלִים וַחֲלוּלִים הָיוּ כְּמִין רִמּוֹנִים) זיי זענען געוועזן געמאכט קיילעכדיג ווי מילגרוימען אונ
יג זענען זיי געוועזן ליידיג (הָעֲשׂוּיִם כְּבֵיצַת תַּרְנְגוֹלֶת) זיי זענען געוועזן געמאכט גרוים ווי א איי פון א הון: וּפַעֲמֹנֵי
גאלדענע גלעקליך (זַגִּין עִם עִנְבָּלִין שֶׁבְּתוֹכָם) געמאכט ווי אקליינער בעכער אינווייניג אצינגל צום קלינגען: נבְתוֹכָם
מען מיינט (בֵּינֵיהֶם סָבִיב) די גלעקליך זענען געוועזן צווישען זיי ארום דעם אונטען פון מעיל (בֵּין שְׁנֵי רִמּוֹנִים
אֶחָד) צווישען יעדערע צוויי מילגרוימען איז געוועזן אגלעקיל (דָּבוּק וְתָלוּי בְּשׁוּלֵי הַמְּעִיל) דיא גלעקליך מיט דיא
זענען געוועזן באהעפט אונטען צום מעיל אונ זענען אראפגעהאנגען: (לד) פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמּוֹן. זאגט רש"י (פַּעֲמוֹן

שפתי חכמים

א ומאי זה דכתיב מעיל האפוד דמשמע שהוא מלבוש אחד: א ר"ל אף על פי שפשוטו של קרא משמע שהוא טעם אלעיל מ"מ

פירוש לתורת אלהים

ן אוועבער כְּפִי אזו ווי אפאנצער יִהְיֶה לּוֹ זאל זיין
ים לֹא יִקָּרֵעַ כְּדֵי עס זאל ניט ווערען צוא ריסן:
נשית אונ דוא זאלסט מאכען עַל שׁוּלָיו אויף זיינע
מוני מול גראמען עַל שׁוּלָיו אויף זיינע זוימען ארום
י אונ גלדענע גלעקלאך בְּתוֹכָם אינווייניג ארום:
עמון אגילדען גלעקיל וְרִמּוֹן אונ אמיל גראם עַל
י זוימען פון דעם העמדל סָבִיב ארום: (לה) וְהָיָה
ם זאל זיין אויף אַהֲרֹן לְשָׁרֵת צו בדינען וְנִשְׁמַע אונ

ליקוטי יקרים

(לד) פַּעֲמֹן זָהָב וגו'. דר ילקוט ראובני שרייבט ווייל די מלאכים פלעגן שטענדיג זיין אין משכן נעבן הקב"ה, אונ ווען דר כהן גדול פלעגט אריינקומען אין משכן הט קיינר גטעגט זיין אין משכן אפילו מלאכים אויך ניט, האבן דיא מלאכים געמוזט אוועק גיין פון משכן מיט ארגע פריער איידר אהרן איז אריינגעקומען, פון וואנען וועלן די מלאכים וויסן די רגע וואס אהרן וועט קומען, הקב"ה זאל זיי הייסן ארויסגיין פון משכן איז קיין דרך ארץ, אונ ווען אהרן וועט ארויסגיין פון משכן זאל מען זיי צוריק רופין איז אויך קיין דרך ארץ, דריבער הט הקב"ה געבאטן דר מעיל זאל זיין מיט גלעקלך וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל
ז, ווען די מלאכים הערין אהרן קומט וועלען זייא אליין אוועקגיין פון משכן, אונ אז זייא וועלען הערין עס איז שטיל וועלען
זייא וויסען אהרן איז אוועקגעגאנגען פון משכן וועלן זייא צוריק קומען אין משכן:

---

*) הגה רש"י מיינט אפילו אין די תורה שטייט ניט מיט דעם לשון "דו זאלסט ניט צורייסן דעם מעיל", "דו זאלסט ניט אפרוקן דעם חשן פון
אפוד', "דו זאלסט ניט אפשטאהן די שטעקינס פון ארון", ווי עס שטייט ביי אלע לאוין, מיט דעם לשון "דו זאלסט ניט טאהן", נאר עס שטייט
ל ניט צוריסען ווערען", "עס זאל ניט אפגערוקט ווערין", "עס זאל ניט אפגעשטאהן ווערען", שטייט דאך ניט דר גבאט אויף דעם מענטש ער
ם ניט טאהן, נאר מען מיינט עס זאל אין אנהייב אזוי געמאכט ווערין "עס זאל ניט קענען צוריסין ווערין" אדער "עס זאל ניט קענען אפגערוקט
אדער "עס זאל ניט אפגעשטאהן ווערען", דריבער וואלט מען מיינען אז דיא דרייא זאכען זענען ניט לאוין, זאגט רש"י אז דיא דרייא זאכען זענען
אויך לאוין, אונ אז מען טוהט איינע פון דיא דרייא זאכען קומט מלקות:

בְּנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֛ל עַל־לִבּ֛וֹ לִפְנֵ֥י יְהוָ֖ה
תָּמִֽיד׃ ס שלישי לא וְעָשִׂ֛יתָ אֶת־מְעִ֥יל
הָאֵפ֖וֹד כְּלִ֥יל תְּכֵֽלֶת׃ לב וְהָיָ֥ה פִֽי־
רֹאשׁ֖וֹ בְּתוֹכ֑וֹ שָׂפָ֡ה יִהְיֶה֩ לְפִ֨יו סָבִ֜יב

דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל
קֳדָם יְיָ תְּדִי
לא וְתַעְבֵּד יָת מ
דְּאֵפוֹדָא גְּמִיר תִּ
לב וִיהֵי פוּם רֵישֵׁהּ
לְגַוֵּהּ תּוֹרָא יְהֵא
לְפוּמֵהּ סְחוֹר סְחוֹר

תו"א ופעים את מעיל יומא עא : כליל תכלת מנחות מב :

רשב"ם

שלהם ברוח טומאה להבדיל כמה הבדלות בין טומאה לטהרה קיץ לקדושה שמגרת : (לא) מעיל האפוד . שלובש עליו את האפוד : כליל תכלת . כולה תכלת ונראה בעיני לפי שהיא נראית תחת האפוד והחשן שבאים לזכרון וגם התכלת שדומה לרקיע הרי הוא לזכרון כמו שכתבו רבותינו אצל תכלת שבציצית שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד לפיכך הוא תכלת כולו ולא ארגמן ולא תולעת השני : (לב) לא יקרע . לא יפת

בעל הטורים

(לא) אפוד . בגי' מלאך שהיה מלובש כמלאך : (לב) שפה שהמעיל מכפר על לשה"ר שאם חטא בלה"ר יעשה שפה ל מלה"ר ויעשה תשובה ויתכפר לו :

רש"י

ע"ש סליחת המשפט : (לא) את מעיל האפוד . ניתן עליו ת לחגורה : כליל תכלת . כולו תכלת אחר מעורב בו : (לב) והיה פי ראשו . פי המעי הוא פתיחת בית הצואר : בתוכו . כתרגומו כפיל לג לתוכו להיות לו לשפה כפילתו והיה מעשה אורג ולא

בית יהודא

מִשְׁפָּט וַוייל עֶר אִיז מְכַפֵּר דִי עֲבֵירוֹת פוּן מִשְׁפָּט : (לא) וְאֶת מְעִיל הָאֵפוֹד) . אַזוֹי רש"י דֶר מְעִיל אִיז אַבֶּעזוּנְדֶער קְלֵייד אוּנ דֶר אֵפוֹד אִיז אַבֶּעזוּנְדֶר קְלֵייד פַר וָוס רוּפְט מֶען אִים מְעִיל הָאֵפוֹד , דֶער מְעִיל פוּן אֵפוֹד . עֶנְפֶערְט רש"י (שֶׁהָאֵפוֹד נִיתָּן עָלָיו לַחֲגוֹרָה) וַוייל דֶער אֵפוֹד אִיז אוֹיף דֶעם מְעִיל , אוּנ מִיט דֶעם אֵפוֹד בַּאגַארְטְלְט עֶר דֶעם מְעִיל , דְרִיבֶּער וֶוערְט עֶר גֶערוּפֶען דֶער מְעִיל פוּן אֵפוֹד , דֶר מְעִיל אִיז גֶעמַאכְט ווִי אַאוֹיבֶּר הֶעמְד תְּכֵלֶת) . מֵיינְט מֶען (כּוּלוֹ תְּכֵלֶת שֶׁאֵין מִין אַחֵר מְעוֹרָב בּוֹ) דֶער מְעִיל אִיז גִיוֶוען גֶעמַאכְט אִין גַאנְצֶען פוּן בְּלָאהֶע וָו אִיז אִין אִים נִיט גִיוֶוען אַרַיינְגֶעמִישְׁט אַיין אַנְדֶער קָאלִיעֶר : (לב) וְהָיָה פִּי רֹאשׁוֹ) . זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט (פִּי בְּגָבְהִי הוּא פְּתִיחַת בֵּית הַצַּוָּאר) דִיא מוֹיל פוּן דֶעם מְעִיל , דָאס אִיז אִין דֶערְהֵייךְ וואו דֶר מְעִיל אִיז גֶעוֶו גֶעעֶפֶען הַאלְדְז וואו מֶען שְׁטֶעקְט אַרַיין דֶעם קָאפּ אוּנ אַבִּיסֶעל גֶעגִין הַארְץ) (בְּתוֹכוֹ) אִיז גִיוֶוען אִינְוֶוייניג (כְּתַ דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (כְּפִיל לְגַוֵּיהּ) אִיז גִיוֶוען פַרְבּוֹיגֶן אִינְוֶוייניג (כָּפוּל לְתוֹכוֹ לִהְיוֹת לוֹ לְשָׂפָה כְּפִילָתוֹ) עֶס אִיז גִוֶוען אַי אִינְוֶוייניג . דָאס אַיינְגֶבּייגִין אִיז גִיוֶוען אַרוּם וִויא מֶען רוּפְט פַארְזֵיי..ט , אַבְּרָעג (וְהָיָה מַעֲשֵׂה אוֹרֵג וְלֹא בְּמַחַט) דִי

שפתי חכמים

סוף החושן מגיע לתחלת החשב משום שנאמר ממעל לחשב האפוד : ת דאם לא כן היה קשה הרי מעיל ואפוד כל אר

פירוש לתורת אלהים

וְתֻמִּים (עיין רש"י) וְהָיוּ אוּנ זֵיי זָאלֶן זַיין עַל אוֹיף דֶעם הַארְץ פוּן אַהֲרֹן בְּבֹאוֹ אִין זַיין טָאהְן קוּמֶן פַאר גָאט אִין בהמ"ק וְנָשָׂא אַהֲרֹן אוּנ אַהֲרֹן זָאל טְרָאגֶען אֶת הַמִּשְׁפָּט דֶעם מִשְׁפָּט פוּן דִי קִינְדֶר יִשְׂרָאֵל [עיין רמ"ן] עַל לִבּוֹ אוֹיף זַיין הַארְץ לִפְנֵי יְיָ פַאר גָאט תָּמִיד : (לא) וְעָשִׂיתָ אוּנ דוּ זָאלְסְט מַאכִין אֶת דָם הֶעמְדֶל וָוס דֶער אֵפוֹד אִיז אוֹיף דֶעם גֶעגֶעבֶּן גְוָוארֶן צוּא גַרְטוּנְג כְּלִיל גָאר תְּכֵלֶת פוּן בְּלָאעֶ וָואל : (לב) רֹאשׁוֹ אוּנ עֶס זָאל זַיין דִיא אֶפֶּענוּנְג וָואס דָאר טוּט מֶען אַרַיין דֶעם קָאפּ אוּנ מֶען טוּט זִיךְ אָ הֶעמְד בְּתוֹכוֹ צוּא נוּף גְלֵייגְט אִינְוֶוייגֶ אַרֵי אַזוּם זָאל זַיין צוּא דֶעם אֶפֶּענוּנְג אַרוּם מַעֲשֵׂה

ליקוטי יוסף

(לא) וְעָשִׂיתָ אֶת מְעִיל הָאֵפוֹד וגו', פִּי רֹאשׁוֹ בְּתוֹכוֹ וגו'. דֶר אלשיך ז"ל שְׁרַייבְּט וַוייל דֶער מְעִיל הָאט מְכַפֵּר גֶעוֶוען אוֹיף דִי עֲבֵירָה פוּן לָשׁוֹן הָרָע , דְרִיבֶּר אִיז דֶר מְעִיל גֶעוֶוען אִין גַאנְצִין פוּן תְּכֵלֶת בְּלָאהֶע וָואל , ווִי דִי גמרא זָאגְט דִי קָאלִיעֶר תְּכֵלֶת אִיז גְלַייךְ צוּם קָאלִיעֶר פוּן יָם , אוּנ דִי קָאלִיעֶר פוּן יַם צוּם קָאלִיעֶר פוּן הִימֶל , אוּנ דִי קָאלִיעֶר פוּן הִימֶל צוּ דִי קָאלִיעֶר פוּן כִּסֵּא הַכָּבוֹד , דְרִיבֶּר יֶעדֶר יוּד וָוס הָט גִיזֶעהְן דֶעם כֹּהֵן גָדוֹל אוּנ עֶר הַיים אָנְגִיטָאן אִין מְעִיל , הָט עֶר זִיךְ גֶעקֶענְט דֶערְמַאנֶען אָן דֶעם כִּסֵּא הַכָּבוֹד אוּנ אָן הקב"ה , שלמה המלך הָאט גֶעזָאגְט כִּי הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם וְאַתָּה עַל הָאָרֶץ עַל כֵּן יִהְיוּ וגו' , וַוייל הקב"ה אִיז אִין הִימֶל אוּנ דוּ בִּיזְט אוֹיף דֶר עֶרְד דְרִיבֶּער זָאלֶן דַיינֶע רֵייד זַיין ווֵיינִיג , אֲפִילוּ דִיא רֵייד וָוס דוּא מֶעגְסְט רֵייךְן זָאלֶן זַיין ווֵיינִיג , דַארְפְן דָאךְ דִי רֵייד וָוס מֶען טָאר נִיט רֵייךְן גָאר נִיט גֶערֶעדְט וֶוערְן , ווִי דֶר מדרש זָאגְט דֶר צוּנְג אִיז עֶר אִיז צוּ גוּטְן אִיז נִיטָא קֵיין בֶּעסֶערֶער גְלִיד אִין מֶענְטְשׁ ווִי דֶר צוּנְג אִיז , מִיט דֶעם צוּנְג רֶעדְט מֶען תּוֹרָה , תְּפִלָּה , נָאר נָאךְ אֵיין זַאךְ דַארְף מֶען צוּ תּוֹרָה אוּנ תְּפִלָּה דִי גוּטֶע טְרַאכְטוּנְג וָוס אִין הַארְצִין אוּנ אִין מוֹחַ , דְרִיבֶּער שְׁטֵייט אַרָמְז בַּיי דֶעם מְעִיל וְהָיָה פִּי רֹאשׁוֹ בְּתוֹכוֹ , דִיא מוֹיל וָואס אִין קָאפּ זָאל זַיין אִינְוֶוייניג , אַזוֹי ווִי עֶר רֶעדְט אַזוֹי זָאל עֶר טְרַאכְטְן , עֶר זַיין אִין הַארְצִין אַרָשְׁע אוּנ מִיט דֶעם מוֹיל אַצַדִיק , דֶ פָּסוּק זָאגְט וְלָרָשָׁע אָמַר אֱלֹהִים מַה לְּךָ לְסַפֵּר חֻקָּי . זָאגְט צוּם רָשָׁע אַז אִין הַארְצִין בִּיזְטוּ אַרָשָׁע צוּ וָואס לֶ מַיין תּוֹרָה . אוּנ אוֹיב צוּ שְׁלֶעכְטִין אִיז נִיטָא שְׁלֶעכְטֶר צוּנְג אִיז , ווִי דִי גמרא זָאגְט דֶער וָוס רֶעדְט לָשׁוֹן הָרַ זַיינֶע עֲבֵירוֹת גְרֶעסֶער פוּן עֲבוֹדָה זָרָה דִינֶען , אוּנ גְרֶעסֶ מֶענְטְשֶׁן הַרְגֶענֶן , אוּנ גְרֶעסֶר פוּן מְזַנֶּה זַיין , נָאךְ זָאגְט דֶר מֶענְטְשׁ קֶען נֶעמֶען אַמוּסָר פוּן דֶעם מְעִיל וָואס עֶר תְּכֵלֶת בְּלָאהֶע וָואל , וַוייל דֶר קָאלִיעֶר פוּן תְּכֵלֶת אִיז דִי קָאלִיעֶר פוּן יַם , בַּיי דֶעם יַם הָט הקב"ה גְמַאכְט אַי אַבִּיסֶעל זַאמְד , אוּנ דִי וַואלְן וַואסֶר הֵייבְּן זִיךְ אוֹיף גַא אוּנ לוֹיפְּן בִּיז צוּם בְּרֶעג , ווִי זֵיי קוּמֶן צוּם בְּרֶעג פַאלִין זֵ אִין וַואסֶר אוּנ קוּמֶן נִיט אוֹיף דִי טְרִיקֶענֶעשׁ , בַּיי דֶעם הָט הקב"ה גֶעמַאכְט צְווֵיי גְרֶענֶעצִין פַר דִי צוּנְג , דִי דִיא לֶעפְצִין , פוּן דֶעסְטְוֶועגִין גֵיים דֶער צוּנְג אַרִיבֶּער גְרֶענֶעצִין אוּנ רֶעט וָוס מֶען טָאר נִיט , אַז עֶר וֶועט זֶע כֹּהֵן גָדוֹל מִיט דֶעם מְעִיל וֶועט עֶר גֶעדֵיינְקֶן אָן דֶעם יַם נִיט זִינְדִיגֶן מִיט זַיין צוּנְג :

לִהְיוֹת עַל־חֵשֶׁב הָאֵפוֹד וְלֹא־יִזַּח
הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד: כט וְנָשָׂא אַהֲרֹן
אֶת־שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּחֹשֶׁן
הַמִּשְׁפָּט עַל־לִבּוֹ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ
לְזִכָּרֹן לִפְנֵי־יְהוָה תָּמִיד: ל וְנָתַתָּ אֶל־
חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת־הָאוּרִים וְאֶת־
הַתֻּמִּים וְהָיוּ עַל־לֵב אַהֲרֹן בְּבֹאוֹ
לִפְנֵי יְהוָה וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־מִשְׁפַּט

אונקלוס

א דתכלתא למהוי
מן אפודא ולא
ן חושנא מעלוי
א: כט ויטול אהרן
מהת בני ישראל
דינא על לבה
ה לקודשא
כרנא קדם יי
א: ל ותתן בחושן
ית אוריא וית
ויהון על לבא
ן במעלה קדם יי
אהרן ית דינא

תו"א ולא יזח יומא עב מכות כב חולין ז: והיו על לב ערכין יז:

בעל הטורים

תנים בגי' אור ישראל. את האורים ואת התמים. בגי' שם בן שבעים ושתים.

רש"י

יהיו לבקעת מישור ונוחה לילך: להיות על חשב. להיות החשן דבוק אל חשב האפוד: ולא יזח. ול' ערבי הוא כדברי דונש בן לברט: (ל) את ם ואת התומים. הוא כתב שם המפורש שהיה תוך כפלי החשן שעל ידו הוא מאיר דבריו ומתמם ריו (יומא עג) ובמקדש שני היה החשן שא"א לכ"ג הוסר בגדים אבל אותו השם לא היה בתוכו ועל שם כ.ג הוא קרוי משפט שנא' (במדבר כז) ושאל לו האורים: את משפט בני ישראל. דבר שהם ונוכחים על ידו אם לעשות דבר או לא לעשות ולפי אגדה שהחשן מכפר על מעוותי הדין נקרא משפט

רשב"ם

(ל) את האורים ואת התומים. כעין השבעות של שמות בדבר הקב"ה שהית נותן בחשן להגיד משפטן וצרכיהם. אם האומות מגידים להם תרפים וקסמים

בית יהודא

אנדערען איז דער טאהל אויפגעשטעלט גלייך אונ טיף (יהיו לבקעת מישור ונוחה לילך) פון די טאהלן וועט ווערן אגלייכר פלאץ וואס וועט זיין גרינג צו גיין: ולהיות על חשב האפוד. מען מיינט (להיות החשן דבוק אל חשב האפוד) דר חשן זאל זיין בהעפט צום גארטיל פון אפוד: ולא יזח. (לשון ניתוק) ולא יזח איז דערטייטש עס זאל זיך ניט אפרוקן ניט אפ־רייסען (ולשון ערבי הוא) דר ווארט יזח איז אראבישער ווארט (כדברי דונש בן לברט) ווי דונש בן לברט זאגט: (ל) ואת האורים ואת התומים. זאגט רש"י (הוא כתב שם המפורש) אגאלדענע בלעך ווס אויף אים איז געווען געשריבען דער גאנצער נאמען פון הקב"ה (שהיה נותנו בתוך כפלי החשן) די בלעך הט מען געלייגט צווישן די העלפטין חשן ווארום איז געווען לאנג אאייל אונ ברייט אהאלב אייל, הט מען אים איין גקנייטשט אין צוויי העלפטין איז געווארען איל דיא לייגג אונ אהאלב אייל ברייט, אין דעם קנייטש צווישן הט מען אריינגלייגט דעם נאמען פון הקב"ה הוא מאיר דבריו ומתמם דבריו) וועגן דעם נאמען פון הקב"ה וואס איז געלעגן איינוויינג הט דר חשן גמאכט זיינע רייד אונ האט גאנץ געמאכט ואמת געמאכט זיינע רייד (ובמקדש שני היה החשן) ווען עס איז געווען דר בית המקדש איז אויך געווען אחשן (שאי אפשר לכהן גדול שיהיה מחוסר בגדים) ווארום מען טאר ניט זיין אכהן עס פעלין אפילו איינס פון די קליידער (אבל אותו השם לא היה בתוכו) נאר דר נאמען פון הקב"ה איז ניט געווען (ועל שם אותו הכתב) אונ וועגן די גאלדענע בלעך מיט דעם נאמען פון הקב"ה וואס איז געלעגן אין חשן (הוא משפט) ווערט ער גערופען חשן משפט (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ושאל לו במשפט האורים) ער זאל אים דעם כהן גדול וואס הט דר חשן גזאגט, געפסקת, נאך זאגט דער פסוק דער חשן וועט זאגען "את משפט בני דעם משפט וואס די יודין וועלן דארפן וויסען (דברים שהם נשפטים ונוכחים על ידו) דיא זאכן וואס די יודין וועלען וועגן זיי (אם לעשות דבר או לא לעשות) אויב זייא זאלן די זאך טאן אדער זייא זאלען ניט טאן, וועט זיי דער אגען (ולפי מדרש אגדה שהחשן מכפר על מעוותי הדין) אונ ווי דר מדרש זאגט אז דר חשן הט מכפר געווען אף די וואס האבען ניט ווילענדיג געפסקת פאלשע דינים (נקרא משפט על שם סליחת המשפט) ווערט הער חשן גערופען

פירוש לתורת אלהים

יין בהעפט צום חשב האפוד ולא יזח עס זאל ניט אוועק רוקין דער חשן פון דעם אפוד: ונשא אהרן אונ אהרן זאל טראגין את שמות דיא פון די קינדער ישראל דס מיינט מען פון דיא שבטים בחשן המשפט אין דעם חשן המשפט על לבו אויף זיין הארץ בבואו אז ער וועט קומען אין בהמ"ק לזכרון צו אגדעכעניש לפני יי פר גאט תמיד: (ל) ונתת אונ דוא זאלסט געבן אל אין דעם חשן דיא אורים

מצות השם

(ולא יזח החושן מעל האפוד) דס איז די צוויי מצות לא תעשה אז מען זאל ניט אראפ נעמען דעם חושן פון אפוד אונ ווידער אז מען טאר ניט צו ראסען די קליידער וואס די כהנים גיין אן געטון ווען זיי טוען די עבודה אונ דער וואס ער האט צו ריסען איז אים געקומען מלקות אונ דיא מצות זענען נוהג ווען דאס ביהמ"ק איז געשטאנען:

בֵּיתָה: כז וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב
וְנָתַתָּה אֹתָם עַל־שְׁתֵּי כִתְפוֹת
הָאֵפוֹד מִלְּמַטָּה מִמּוּל פָּנָיו לְעֻמַּת
מַחְבַּרְתּוֹ מִמַּעַל לְחֵשֶׁב הָאֵפוֹד:
כח וְיִרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן מִטַּבְּעֹתָו
אֶל־טַבְּעֹת הָאֵפוֹד בִּפְתִיל תְּכֵלֶת

דְאֵפוֹדָא מִלְּגָיו: כז [ו...]
תַּרְתֵּין עִזְקָן
וְתִתֵּן יָתְהוֹן עַל
כִּתְפֵּי אֵפוֹדָא
מִלְּקֳבֵל אַפּוֹהִי
בֵּית לוֹפֵי מֵעִלָּוֵי
לְהֶמְיַן אֵפוֹדָא: כח וְיֵחֲ[דוּן]
חוּשְׁנָא מֵעִזְ[קָתֵהּ]
לְעִזְקָתָא דְ[אֵפוֹדָא]

רשב"ם (כח) וירכסו. ויחב...

בית יהודא

הָאֵפוֹד) אונ די אינווייניגסטע זייט מיינט מען צו די זייט פון אֵפוֹד (שֶׁחֵשֶׁב הָאֵפוֹד חוֹגְרוֹ לְכֹהֵן) דר גארטיל פון אֵפוֹד הט ארומגעגארטילט דעם כהן (וְנִכְפַּל הַסִּינָר לִפְנֵי הַכֹּהֵן עַל מָתְנָיו) דר פארטוך ודס איז דר אֵפוֹד) איז געווען אראפּגעלאזען אויף דעם אינטען פון כהן אויף זיינע לענדן (וּקְצוֹת כְּרֵסוֹ מִכָּאן וּמִכָּאן) דער פארטוך הט אביסל באדעקט דעם בויך אין די רעכטע זייט אונ אביסל אין די לינקע זייט (עַד כְּנֶגֶד קְצוֹת הַחֹשֶׁן) ביז געגן די עקן פון חשן (וּקְצוֹתָיו שׁוֹכְבִין עָלָיו) די עקן פון חשן זענען געלעגן נעבן אֵפוֹד: (כז) וְעַל שְׁתֵּי כִּתְפוֹת הָאֵפוֹד מִלְּמַטָּה). זאגט רש"י (שֶׁהַמִּשְׁבְּצוֹת נְתוּנוֹת בְּרָאשֵׁי כִּתְפוֹת הָאֵפוֹד הָעֶלְיוֹנִים) די קעסטליך זענען געגעבען אויף דיא אויבערשטע עקן פון דיא אקסיל בענדר פון אֵפוֹד (הַבָּאִים עַל כְּתֵפָיו כְּנֶגֶד גְּרוֹנוֹ) די אקסיל בענדר קומען אויף זיינע אקסלען געגן האלדז (וְנִקְפָּלוֹת וְיוֹרְדוֹת לְפָנָיו) אונ זיי ווערן אראפּגעלאזען אויף פארונט (וְהַטַּבָּעוֹת צִוָּה לִיתֵּן בְּרֹאשָׁן הַשֵּׁנִי) די רינגען האט הקב"ה געבאטען מען זאל זיי געבען אין אנדערן עק (שֶׁהוּא מְחֻבָּר לָאֵפוֹד) ווס ער איז באהעפט צום אפוד (וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר) דאס איז וואס דער פסוק זאגט (לְעֻמַּת מַחְבַּרְתּוֹ) דיא רינגען זאלען זיין געגען דאס באהעפטונג (סָמוּךְ לִמְקוֹם חִבּוּרָן בָּאֵפוֹד) נאנט צו ארט ווס די בענדר זענען באהעפט צום אפוד (לְמַעְלָה מִן הַחֲגוֹרָה מְעַט) אביסל העכער פון גארטיל (שֶׁהַמְּחֻבָּר הַחֲגוֹרָה) דם באהעפטונג פון די בענדר איז געווען געגען דעם גארטיל (וְאֵלּוּ נְתוּנִים מְעַט בְּגֹבַהּ זְקִיפַת הַכְּתֵפוֹת) אונ זענען געגעבען געווארען אביסל העכער וואו די אקסיל בענדער ווערען אויפגעשטעלט (הוּא שֶׁנֶּאֱמַר) דאס זאגט דער פסוק (מִמַּעַל לְחֵשֶׁב הָאֵפוֹד) איבער דעם גארטיל פון אפוד (וְהֵן כְּנֶגֶד סוֹף הַחֹשֶׁן) דיא רינגען זענען סוף פון חשן (וְנוֹתֵן פְּתִיל תְּכֵלֶת בְּאוֹתָן הַטַּבָּעוֹת וּבְטַבְּעוֹת הַחֹשֶׁן) אונ ער ציהט אריין אפאדים תכלת רינגען וואס אין ווינקול פון דיא אקסיל בענדער אונ דר גארטיל אונ אין דיא רינגען פון חשן (וְרוֹכְסָן בְּאוֹתוֹ פְּתִיל לְיָמִין וְלִשְׂמֹאל) אונ מיט דעם פאדים ציהט ער צוזאמען דעם חשן מיט דעם אפוד אין די זייט אונ אזוי אין דיא לינקע זייט (שֶׁלֹּא יְהֵא תַּחְתִּית הַחֹשֶׁן הוֹלֵךְ לְפָנִים וְחוֹזֵר לְאָחוֹר וְנוֹקֵשׁ עַל כְּרֵסוֹ) די אונטערשטע חשן זאל זיך ניט שאקלען עס זאל ניט גיין הין אונ צוריק אויף פארונט אונ צוריק אויף אינטען אונ עס זאל ניט אויף זיין בויך, אז ער וועט זיין אונטען צוגעבונדען מיט דיא שניר לאך אין ביידע זייטען (וְנִמְצָא מְיֻשָּׁב עַל הַמְּעִיל יָפֶה) דר חשן גוט זיצען אויף דעם מעיל: וּמִמּוּל פָּנָיו. מיינט מען (בְּעֵבֶר הַחִיצוֹן) אין דיא אויסווייניגסטע זייט: (כח) ו... זאגט רש"י (לְשׁוֹן חִבּוּר) בהעפטונג, מען זאל בהעפטען דעם חשן צום אפוד (וְכֵן מֵרֻכְסֵי אִישׁ) מיינט מען (חִבּ[וּרֵי]... רְשָׁעִים) אבהעפטונג פון חברים ווס זענען רשעים (וְכֵן וְהָרְכָסִים לְבִקְעָה) מיינט מען (הָרִים הַסְּמוּכִים זֶה לָזֶה) בערג וואס נאנט איינער צום אנדערען (שֶׁאִי אֶפְשָׁר לֵירֵד לַגַּיְא שֶׁבֵּינֵיהֶם אֶלָּא בְּקֹשִׁי גָּדוֹל) מען קען ניט אראפּגיין אין דעם טאל צווישן די בערג נאר מיט גרוס שוועריקייט (שֶׁמִּתּוֹךְ סְמִיכָתָן הַגַּיְא זְקוּפָה וַעֲמֻקָּה) ווייל די בערג זענען נאנט איינ[ער]...

רש"י

פנים שנ' ביתה ואותו העבר הוא לצד האפוד שהח[שב] חוגרו לכהן וכפל הסינר לפני הכהן על מתניו וק[צות] מכאן ומכאן עד כנגד קצות החשן וקצותיו שוכב[ין] (כז) על שתי כתפות האפוד מלמטה. ש[המשבצות] נתונות בראשי כתפות האפוד העליונים הבאים ע[ל כתפיו] כנגד גרונו ונקפלות ויורדות לפניו והטבעות צוה ליתן [בראשן] השני שהוא מחובר לאפוד והוא שנא' לעומת מחב[רתו סמוך] למקום חבורן באפוד למעלה מן החגורה מעט ש[המחובר] לעומת ש החגורה ואלו נתונים מעט בגובה זקיפת [הכתפות] הוא שנא' ממעל לחשב האפוד והן כנגד סוף החשן ו[נותן פתיל] תכלת באותן הטבעות ובטבעות החשן ורוכסן ב[אותו פתיל] לימין ולשמאל שלא יהא תחתית החושן הולך לפ[נים וחוזר] לאחור ונוקש על כריסו ונמצא מיושב על המעיל יפה [וממול] פניו. בעבר החיצון: (כח) וירכסו. לשון [חבור וכן] (תהלים לא) מרוכסי איש חבורי חבלי רשעים וכ[ן (ישעיה] מ) והרכסים לבקעה הרים הסמוכים זה לזה ש[אי אפשר לירד] לגיא שביניהם אלא בקושי גדול שמתוך סמיכתן הג[יא] ...

שפתי חכמים

ר ר"ל לחשב שבאפוד: ש פי' שכתפות היו מחוברים על החשב ברוחב והטבעות נתונים למעלה מכן בסוף החשב וגמ...

פירוש לתורת אלהים

(כז) וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת אונ דוא זאלסט מאכן צוויא גילדענע רינגען וְנָתַתָּה אונ דו זאלסט געבען זיי עַל אויף דיא צוויא אקסל בענדער פון דעם אפוד מִלְּמַטָּה פון אונטען דארט ווי זיי זענען באהעפט צום אפוד מִמּוּל פָּנָיו פון דער אויסן ווייניקסטער זייט לְעֻמַּת אקעגן מַחְבַּרְתּוֹ זיין באהעפטונג צום אפוד מִמַּעַל העכער פון דעם אפוד: (כח) וְיִרְכְּסוּ אונ זיי זאלען בהע[פטען] הַחֹשֶׁן דעם חשן מִטַּבְּעֹתָיו פון זייני רינגען צו די וואס זענען אויף דיא אקסל בענדער פון אפוד תְּכֵלֶת מיט אפאדעם בלאע וואל לִהְיוֹת כְּדֵי ד[אס]

זאל

עַל־כִּתְפֹת הָאֵפֹד אֶל־מוּל פָּנָיו׃
כו וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְשַׂמְתָּ
אֹתָם עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־
שְׂפָתוֹ אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֵפֹד

תא וְתִתֵּן עַל כִּתְפֵי
לָקֳבֵל אַפּוֹהִי׃
בֵד תַּרְתֵּין עִזְקָן
וּתְשַׁוֵּי יָתְהוֹן עַל
סִטְרֵי חוּשְׁנָא
תֵּהּ דִּי לְעִבְרָא

רש"י

למעלה בין פ' החשן ופ' האפוד ולא פירש את
ת מקומן עכשיו מפרש שיתקע בהן ראשי העבותות
בטבעות החשן לימין ולשמאל אצל הצואר שני ראשי
ימנית תוקע במשבצות של ימין וכן בשל שמאל שני
רות השמאלית: ונתתה. המשבצות: על כתפות
. אחת בזו ואחת בזו נמצאו כתפות האפוד מחזיקין
ן שלא יפול ובהן הוא תלוי ועדיין שפת החשן
הולכת ובאה ונוקשת על כריסו ואינה דבוקה לו
הוצרך עוד ב' טבעות לתחתיתו כמו שמפרש והולך:
פניו. ק של אפוד שלא יתן המשבצות בעבר
שכלפי המעיל אלא בעבר העליון שכלפי החוץ והוא
פניו של אפוד כי אותו עבר שאינו נראה אינו
ם: (כו) על שני קצות החשן. הן שתי פאותיו
ת לימין ולשמאל: על שפתו אשר אל עבר
ביתה. הרי לך ב' סימנין הא' שיתנם בשני קצות
תו שהוא כנגד האפוד שעליונו אינו כנגד האפוד
וך לצואר הוא והאפוד נתון על מתניו ועוד נתן
יקבעם בעבר החשן שכלפי החוץ אלא בעבר שכלפי

בית יהודא

אויף די צוויי קעסטליך פון די אקסיל בענדר, זאגט רש"י (הן הן הכתובות למעלה) דס איז די זעלביגע שנירלאך אונ ריגען אונ קעסטליך וואס איז געשריבן פריער (בין פרשת החשן ופרשת האפוד) אין די פרשה פון חשן אונ אין דיא פרשה פון אפוד (ולא פירש את צרכן ואת מקומן) נאר אין די פריערדיגע פרשות איז ניט געווען געשריבען יעדר זאך צו וואס מען דארף אונ אויף וועלכן ארט זיי זאלן זיין (עכשיו מפרש) איצט שרייבט שוין דר פסוק (שיתקע בהן ראשי העבותות התחובות בטבעות החשן לימין ולשמאל אצל הצואר) די עקן פון די שנירלאך וואס זענן אריינגעצויגען אין דיא ריגען פון חשן אין די רעכטע זייט אונ אין די לינקע זייט פון חשן נעבן האלדז, הט מען די עקן אריינגעצויגען אין די קעסטליך פון די אקסיל בענדר (שני ראשי שרשרות הימנית תוקע במשבצות של ימין) צוויי עקן פון דעם שנירגל וואס איז אריינגעצויגען אין דעם רינג פון די רעכטע זייט חשן הט מען אריינגעצויגען אין דעם קעסטיל פון רעכטן אקסיל באנד (וכן בשל שמאל) אונ אזוי הט מען געטאהן בייא דיא לינקע זייט (שני ראשי שרשרות השמאלית) דיא צוויי עקן שנירגל פון דיא לינקע זייט הט מען אריינגעצויגען אין
פון לינקען אקסיל באנד: ונתתה. דו זאלסט געבן (המשבצות על כתפות האפוד) די קעסטליך אויף דיא אקסיל
פון אפוד (אחת בזו ואחת בזו) איין קעסטיל בייא דעם אקסיל באנד אונ איין קעסטיל ביי דעם אנדערן אקסיל
צא כתפות האפוד מחזיקין את החשן שלא יפול) האבן די אקסיל בענדער פון אפוד געהאלטען דעם חשן ער זאל
פאלן (ובהן הוא תלוי) דר חשן איז געהאנגען אויף דיא אקסיל בענדר פון אפוד (ועדיין שפת החשן התחתונה
אה) אבער דיא אונטערשטע זייט חשן הט זיך געשאקילט ווען דר כהן גדול איז געגאנגען, דער חשן איז
גאנגען פון בויך צוריק געקומען צום בויך (ונוקשת על כרסו) אונ ער הט געקלאפט אויף דעם בויך פון כהן גדול
איז געגאנגען (ואינה דבוקה לו יפה) דער חשן איז ניט געווען גוט באהעפט צום הארץ פון כהן גדול (הוצרך
ד שתי טבעות לתחתיתו) דריבער האט מען געדארפט צום אונטן פון חשן נאך צוויי רינגען (כמו שמפרש והולך)
זוקים שרייבן ווייטער: ואל מול פניו. אויף דעם פארונט (של אפוד) פון אפוד (שלא יתן המשבצות בעבר
שכלפי המעיל) ער זאל ניט געבן די קעסטליך אין דיא אינוועייניגסטע זייט פון די אקסיל בענדר וואס געגען דעם
א בעבר העליון שכלפי החוץ) נאר די קעסטליך זאלן זיין אויף דיא אויבערשטע ואויסנווייניגסטע זייט אויף דעם
אנד (והוא קרוי מול פניו של אפוד) דיא אויסנווייניגסטע זייט פון אקסיל באנד ווערט גערופען דר פנים פון אפוד
פון אקסיל באנד) (כי אותו עבר שאינו נראה אינו קרוי פנים) וואראום די זייט וואס ווערט ניט געזעהן, ווערט
רופען פנים: (כו) ועל שני קצות החשן. מען זאל מאכען נאך צוויי רינגען אונ מען זאל זיי געבן אויף דיא
ן פון חשן (הן שתי פאותיו התחתונות לימין ולשמאל) אויף די אונטערשטע צוויי עקן, איין רינג אין דיא רעכטע
איין רינג אין דיא לינקע זייט: ועל שפתו אשר אל עבר האפוד ביתה. די רינגען זאלן זיין אויף דעם עק פון חשן
צו דיא זייט פון אפוד, אינוועייניג, צווישן חשן אונ אפוד (הרי לך שני סימנים) איז דא צוויא צייכונס וואו דיא
טע רינגען פון חשן זאלען זיין (שיתנם בשני קצות של תחתיתו שהוא כנגד האפוד) ער
ן די רינגען אין דיא ביידע אונטערשטע עקן פון חשן געגען אפוד (שעליונו אינו כנגד האפוד) דיא אויבערשטע
ניט געגען אפוד (שהרי סמוך לצואר הוא) דיא אויבערשטע זייט פון חשן איז דאך נאנט צום האלדז (והאפוד
מתניו) אונ דר אפוד איז געגעבן אויף זיינע לענדן (ועוד נתן סימן שלא יקבעם בעבר החשן שכלפי החוץ) נאך
ט די תורה געגעבען מען זאל ניט מאכן די רינגען אויף דעם חשן צו די אויסנווייניגסטע זייט (אלא בעבר שכלפי
ר אויף די זייט וואס צו אינוועייניג (שנאמר) וואראום עס שטייט אין פסוק (ביתה) אינווייניג (ואותו העבר הוא לצד

שפתי חכמים　ק לאפוקי שלא יהיה כלפי המעיל:

פירוש לתורת אלהים

עך על כתפות אויף דיא אקסל בענדער פון
פוד אל מול פניו אקעגען פנים [עיין רש"י]:
ית אונ דוא זאלסט מאכן שתי צווייא גילדנע
רינגן ושמת אותם אונ זאלסט זיי טאהן על אויף ביידי
אונטערשטי עקין פון דעם חשן על שפתו אויף זיין זום
אשר אויף דר זייט פון דעם אפוד ביתה אין וויינג [פ' רש"י]:

ועשית

זהב טהור׃ כג ועשית על־החשן
שתי טבעות זהב ונתת את־שתי
הטבעות על־שני קצות החשן׃
כד ונתתה את־שתי עבתת הזהב
על־שתי הטבעת אל־קצות החשן׃
כה ואת שתי קצות שתי העבתת
תתן על־שתי המשבצות ונתתה

אונקלוס

עובד גדילו דדהב
כג ותעבד על ח[שנא]
תרתין עזקן דדהב
ית תרתין עזקתא
תרין סטרי חוש[נא]
כד ותתן ית תרתין [גדילן]
דדהב על תרתין עז[קתא]
לסטרי חושנא׃ כה [וית]
תרתין גדילן דעל ת[רתין]
סטרוהי תתן על ת[רתין]

רשב"ם

(כג) ועשית על החשן. על שתי [קצות]
העליונים שתי טבעות להכנים בהן שתי
ושני קצותם הנתונים במשבצות תתן ע[ל]
האפוד ונמצא החשן תלוי באפוד ועדיין צידו של החשן התחתון יכול להיות מנענע הנה והנה עד שמחברו אל האפוד כמו שמפרש והולך שעושה בקצ[ות]
מבפנים שתי טבעות אחת מכאן ואחת מכאן ושתי טבעות בקצות האפוד על סוף הכתפות מקום חיבורן מלמטה אל האפוד והחשן מלמעלה. היו
מלמטה ושל אפוד מלמעלה כשיבא פתיל תכלת מטבעות האפוד אל טבעות החשן או החשן מלמעלה והאפוד מלמטה׃

רש"י

(כג) על החשן. לצורך החושן כדי לקבעם בו. ול[א יתכן]
לו' שתהא תחלת עשייתן עליו שא"כ מה הוא שחוזר ואו[מר ונתת]
את שתי הטבעות והלא כבר נתונים בו היה לו לכתוב ב[תחלת]
המקרא ועשית על קצות החשן פ שתי טבעות זה[ב]
בשרשרות צריך אתה לפתור כן׃ על שני קצות ה[חשן]
לשתי פאות שכנגד הצואר לימנית ולשמאלית הבא[ות כנגד]
כתפות האפוד׃ (כד) ונתת את שתי עבותות ה[זהב]
הן הן שרשות גבלות הכתובות למעלה ולא פי' מקום [קבועו]
בחשן עכשיו מפרש לך שיהא תוחב אותן בטבעות [ותדע]
לך שהן הן הראשונות שהרי בפ' אלה פקודי צ[ריך] לא הו[כפלו]
(כה) ואת שתי קצות. של שתי העבותות כ' ר[אשיהם]
של כל אחת ואחת׃ תתן על שתי המשבצות.

בית יהודא

נוערט געראפען גבול, דער גרענעץ׃ ומעשה עבות]. מיינט
מען (מעשה קליעה) עס זאל זיין געפלאכטן׃ (כג) ועל החשן].
מיינט מען דו זאלסט מאכן די רינגן (לצורך החושן) ווייל
מען דארף זיי צום חשן (כדי לקבעם בו) מען זאל זיי אריינ־
זעצין אין חשן, זאגט רש"י (ולא יתכן לומר) מען קען ניט
זאגן (שתהא תחלת עשייתן עליו) דער אנהייב מאכן די רינגן
זאל זיין אויף דעם חשן (שאם כן) ווארום אוב עס איז אזו
געוועזן אז די רינגן זענען געמאכט געווארן אויף דעם חשן
(מה הוא שחוזר ואומר ונתת את שתי הטבעות) וואס זאגט
נאכדעם דער פסוק דו זאלסט געבן די צוויי רינגן אויף דעם
חשן (והלא כבר נתונים בו) די רינגן זענען דאך שון לאנג
געגעבן אויף דעם חשן, זיי זענען דאך געמאכט געווארן אויף
דעם חשן (והיה לו לכתוב בתחלת המקרא) אין אנהייב פסוק
האט געדארפט זיין געשריבען (ועשית על קצות החשן שתי טבעות זהב) דו זאלסט מאכן אויף די עקין חשן צוויי ג[אלדענע]
רינגן, נאר געוויס מיינט מען גיט על החשן, דיא רינגן זאלן געמאכט ווערען אויף דעם חשן, נאר מען מיינט
זאלן געמאכט ווערן בזונדער, על החשן, פון וועגען דעם חשן (ואף בשרשרות צריך אתה לפתור כן) ביי די שני
מוז מען אויך אזוי זאגען, אפילו דער פסוק זאגט ועשית על החשן שרשות, זאלסט מאכן אויף דעם חשן שניר[לאך]
פון דעסטוועגען מיינט מען ניט די שנירלאך זאלן געמאכט ווערן אויף דעם חשן, נאר מען מיינט די שנירלאך
געמאכט ווערן פון וועגן חשן זיי ווערן געמאכט בזונדער אונ ווערען אריינגעצויגען אין די רינגן פון חשן׃ ו[על שני]
קצות החשן]. די צוויי רינגען זאלען זיין אויף צוויי עקין פון חשן, זאגט רש"י (לשתי פאות שכנגד הצואר) אויף די
עקין וואס געגין האלדז (לימנית ולשמאלית) איין רינג אויף די רעכטע זייט אונ איין רינג אויף דיא לינקע זייט (הבא[ות]
כתפות האפ'ד) די רינגן קומן געגין דיא אקסיל בענדער פון אפ'ד׃ (כד) ונתת את שתי עבותות הזהב]. דו זאלסט
די צוויי גאלדענע שנירלאך, זאגט רש"י (הן הן שרש'ת גבלות הכתובות למעלה) דאס מיינט מען די זעלביגע שני
וואס איז געשריבען פריער אין פסוק וכב) (ולא פירש מקום קבוען בחשן) נאר פריער הט ניט געשריבען דער פסוק
וועלכן ארט אין חשן זאלן זיין די שנירלאך (עכשיו מפרש לך) איצט זאגט דער פסוק (שיהא תוחב אותן בטבעות)
זאל דיא שנירלאך אריינציהען אין די רינגן (ותדע לך שהן הן הראשונות) דו קענסט וויסען די שנירלאך וואס ש[טייט]
אין פסוק וכב) זענען דיא זעלביגע וואס שטייט אין פסוק וכב) (שהרי בפרשת אלה פקודי לא הוכפלו) ו[וייל]
אין דיא סדרה אלה פקודי איז ניט דערמאנט צווייא מאהל שנירלאך, נאר איין מאהל׃ (כה) ואת שתי ק[צות]
(של שתי העבותות), די צוויי עקן פון די צוויי שנירלאך, ארט רש"י פון צוויי שנירלאך איז דאך דא פיר עקן,
רש"י מען מיינט (שתי ראשיהם של כל אחת ואחת) די צווייא עקן פון יעדר שנירגל (תתן על שתי המשבצות) זאלסטו

שפתי חכמים

להיות לו לשרשרות׃ פ אלא ודאי פי' לצורך החשן ואף כו'׃ צ פי' דפרשת עשיית החשן שם לא נזכרו הטבעות׃

פירוש לתורת אלהים

עבות געפלאכטען זהב טהור פון ריין גאלד׃ (כג) ועשית
אונ דוא זאלסט מאכען על החשן אויף דעם חשן שתי
צוויי רינגן פון גאלד ונתת אונ דו זאלסט געבן את די
צווייא רינגען על אויף ביידע עקין פון דעם חשן׃
(כד) ונתת אונ דוא זאלסט געבען את דיא צווייא
געפלאכטעני קייטלך פון גאלד על אין דיא צוויי ר[ינגן]
אל אין די עקין פון דעם חשן׃ (כה) ואת שתי קצות
ביידע עקין שתי העבותות פון איטלכן פון דיא צוו[ייא]
געפלאכטענע קייטלך תתן זאלסטו געבן על אויף
צווייא קעסטלעך ונתתה אונ דוא זאלסט געבען

קעסטלער

כא וְהָאֲבָנִים תִּהְיֶיןָ עַל־שְׁמֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עַל־שְׁמֹתָם פִּתּוּחֵי חוֹתָם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ תִּהְיֶיןָ לִשְׁנֵי עָשָׂר שָׁבֶט: כב וְעָשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן שַׁרְשֹׁת גַּבְלֻת מַעֲשֵׂה עֲבֹת

אונקלוס

לְמוּתְהוֹן: כא וְאַבְנַיָּא
עַל שְׁמָהַת בְּנֵי
אֵל תַּרְתֵּי עַסְרֵי עַל
תְהוֹן כְּתַב מְפָרַשׁ
ה דְּעִזְקָא גְּבַר עַל
תְּהֶוְיָן לִתְרֵין עֲסַר
ין: כב וְתַעְבֵּד עַל
א תְּכִּין מְתַחְמָן

רשב"ם

(כב) ועשית על החשן שרשות גבלות. הם שרשרות שעל המשבצות האמורים למעלה:

רש"י

ם בּמ'ואותם מוקפים משבצות זהב בעומק שיעור
א בעובי האבן זהו ל' במלואותם כשיעור מלוי עביין
ים יהיה עומק המשבצו' לא פחות ולא יותר: (כא) איש
מו. כסדר תולדותם סדר האבנים ב אודם לראובן.
לשמעון. וכן כלם: (כב) על החשן. בשביל החשן
בטבעותיו ם כמו שמפורש למטה בענין: שרשת. ל'
אילן המאחיזין לאילן להאחז ולהתקע בארץ אף אלו
אחיזין להשן שבהם יהי' תלוי באפוד והן שתי שרשרות
ות למעלה בענין המשבצות ואף שרשרות פתר מנחם
ה ל' שרשים ואמר שהרי"ש יתירה כמו מ"ם שבשלשום
שבריקם ואיני רואה את דבריו אלא שרשרת בל'
כשלשלת ע בל' משנה: גבלת. היא מגבלות האמור
שתתקעם בטבעות שיהיו בגבול החשן וכל גבול ל'
סומי"ל בלעז (זוים): מעשה עבות. מעשה קליעה:

בית יהודא

רש"י (יהיו הטורים במלואותם מוקפים משבצות זהב בעומק שיעור שיתמלא בעובי האבן) דיא צייל'ין שטיינער ווען זייא וועלן אריינגעזעצט ווערן אין די גאלדענע קעסטליך זאלן זיי זיין ארום פון אלע זייטן מיט גאלד, אונ דיא גאנצע גרעב פון שטיין וואס זיצט טיעף אין קעסטיל זאל זיין בדעקט מיט גאלד (וזהו לשון במלואותם) דס מיינט מען מיט דעם וואָרט במלואותם (כשיעור מלוי עביין של אבנים יהיה עומק המשבצות) ווי גראב דר שטיין איז אזוי טיף זאל זיין דיא קעסטיל, דר שטיין זאל פוהל מאכן דם קעסטיל (לא פחות ולא יותר) ניט ווייניגר ניט מעהר, דס הייסט ניט נידעריגר ניט העכער, נאר גלייך מיט דעם קעסטיל: (כא) איש על שמו, זאגט רש"י (כסדר תולדותם סדר האבנים) די בריל־אנטן זענן גיזעסן אין חושן מיט דעם סדר ווי די שבטים זענען גיבארין געווארן (אודם לראובן פטדה לשמעון) דר ערשטער איז געווען אודם, אויף אים איז געווען געשריבן דר נאמן ראובן, דער צווייטער שטיין איז גיוועזן פטדה אויף אים איז געווען געשריבען דער נאמן שמעון (וכן כולם) אונ אזו זענען געוועזן כסדר אלע שטיינער מיט אלע נעמן פון די שבטים. (כב) ועל החשן. זאגט רש"י מען מיינט זאלסט מאכן די שניר־לאך (בשביל החשן) וועגן דעם חשן (לקבעם בטבעותיו) זאל מען אריין ציהען אין דיא רינגען (כמו שמפורש למטה בענין) ווי עס שטייט ווייטער אין די פסוקים: שרשות, זאגט רש"י (לשון שרשי אילן) שרשות איז דרטייטש ווארצלען, ווייל די שניר־לאך זענען געוועזן צום חשן ווארצלען פון אבוים (המאחיזין לאילן) וואס זייא האלטען דעם בוים (להאחז ולהתקע בארץ) דר בוים זאל זיין דערך אונ אריין געשטעקט זיין אין די ערד, ער זאל ניט פאלן (אף אלו) אזו די שניר־לאך (יהיו מאחיזין לחשן) וועלען דעם חשן (שבהם יהיה תלוי באפוד) מיט דיא שניר־לך וועט דר חשן הייגען צום אפוד (והן שתי שרשרות האמורות בענין המשבצות) דס זענען די צוויי שניר־לאך וואס מען האט פריער געזאגט זיי זאלען זיין אריינגעצויגען אין דיא לאך פון די אקסיל בענדר (ואף שרשרות פתר מנחם בן סרוק לשון שרשים) דעם וואָרט "שרשרות" טייטשט אויך מנחם ווארצלען (ואמר שהרי"ש יתירה) אונ ער האט גזאגט דער אנדערער ר' פון "שרשרות" איז איבעריג (כמו מ"ם שלשם) וויא עס איז איבעריג דער מ"ם פון ווארט שלשם (ומ"ם שבריקם) אונ עס איז איבעריג דער מ"ם פון וואָרט ריקם. זאגט רש"י (ואיני רואה את דבריו) מיר גיפעלט ניט זיינע רייד (אלא שרשרות בלשון עברית כשלשלת בלשון משנה) ער וואָרט "שרשרות" אין לשון הקודש איז ווי דער וואָרט "שלשלת" אין משניות, שלשלת אונ שרשרות זענען דערטייטש אקייטיל, אקייט: ונבלת. זאגט רש"י (הוא מגבלות האמור למעלה) גבלת איז דער זעלביגער וואָרט שטייט פריער מגבלות (שתתקעם בטבעות) זאלסט דיא שניר־לאך אריינשטעקן אין דיא רינגען (שיהיו בגבול החשן) עס זיין אין דעם בערעג פון חושן (וכל גבול לשון קצה) דר עק פון אזאך ווערט גערופן גבול, ווי דער עק פון אלאנד

דעת זקנים מבעלי התוספות

בני ישראל שלא יוכלו לערער זה על זה כלום ובימי
כשהפילו גורל נפל הגורל כמו שכתוב בחשן וגם הכהן
מכוין ברוח הקודש ובשעת מלחמה ובעת הצורך היו
עלות האותיות ואומרות ומשיבות להם כל שאלתם:

שפתי חכמים

נ ר"ל כסדר שילדו האמהות כלו' מי שהיתה תחלה בלידה ולא נסגית על הסדר שנולדו השבטים שהוא ראובן שמעון לוי יהודה כסדר תולדותם האמור באפוד ויהיה לפי זה יששכר וזבולון קודמים לדן ולנפתלי ויבא ששם דן יהיה כתוב על האבן ששמו לשם כמו דכתיב בספר יהושע ויקרא ללשם דן כשם דן אביהם. רא"ם האריך ואני

ס שלא תאמר שלא לעשותן אלא על החשן אבל לא לעשותן במקום אחר ולתקנן בו כמו שמפרש רש"י בסמוך: ע וה"פ שעשה שלשלות

פירוש לתורת אלהים

ל וישפה אונ אישפה משבצים געקעסטילט זהב פון
יהיו זאלען זייא זיין במלואותם אין זייער הער
ג: (כא) והאבנים אונ די שטיינער תהיין זאלין זיין
ות צוא אויס קריצן אויף זייא דיא נעמן פון דיא
ים שתים עשרה צוועלף שטיינער על שמותם אויף

דיא געמען פון דיא צוועלף שבטים פתוחי חותם אוס
גקריצט וויא אחתימה איש וויא דער סדר פון זייער
גבוירן אזו זאל זיין דר סדר פון די שטיינער [ע' רש"י]:
(כב) ועשית אונ דו זאלסט מאכן על החשן פון וועגן
חשן שרשת קייטלעך גבלות אין די עקין מעשה ווערב

יִהְיֶה כָּפוּל זֶרֶת אָרְכּוֹ וְזֶרֶת רָחְבּוֹ׃
יז וּמִלֵּאתָ בוֹ מִלֻּאַת אֶבֶן אַרְבָּעָה
טוּרִים אָבֶן טוּר אֹדֶם פִּטְדָה וּבָרֶקֶת
הַטּוּר הָאֶחָד׃ יח וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי נֹפֶךְ
סַפִּיר וְיָהֲלֹם׃ יט וְהַטּוּר הַשְּׁלִישִׁי
לֶשֶׁם שְׁבוֹ וְאַחְלָמָה׃ כ וְהַטּוּר
הָרְבִיעִי תַּרְשִׁישׁ וְשֹׁהַם וְיָשְׁפֵה
מְשֻׁבָּצִים זָהָב יִהְיוּ בְּמִלּוּאֹתָם׃

אונקלוס

אֻרְכֵּהּ וְזֵרְתָא פְּתָ...
יז וְתַשְׁלֵם בֵּהּ אַשְׁלָ...
אַבְנָא אַרְבְּעָא ס...
אֶבֶן טָבָא סִדְ...
קַדְמָאָה סַמְקָן
וּבַרְקָן סִדְרָא ...
יח וְסִדְרָא תִּנְיָ...
א אִזְמָרַגְדִּין וְשַׁ...
וְסַבְהֲלוֹם׃ יט וְסִ...
תְּלִיתָאָה קַנְכִּירֵי טַ...
וְעֵין עִגְלָא׃ כ וְסִ...
רְבִיעָאָה כְּרוּם
וּבוּרְלָא וּפַנְטֵרֵי מְ...
דִּדְהַב ...

תו"א פרשיו ושהם מגילה יב: במלואתם סוטה מח:

רשב"ם

בהם האורים והתומים שמגידים משפט ישראל וצרכיהם כדכתיב ושאל לו במשפט האורים לכן קרוי משפט: (טז) כפול. כעין כיס לפי שנותנים בתוכם האורים והתומים: (יז) ומלאת בו. גומות להושיב בהן האבנים:

בעל הטורים

משפט. בגימ' מכפר (על) הרהור הלב: (יז) ד' טורים. כנגד ד' וד' אמהות. בכל אבן היה שם אותיות כי שמות שלשה האבות ישורון מלטרף עם כל אחד ואחד עד ביהיה ו' אותיות כנ... אלו דאברהם. שמעון ב'. לוי רח"ס. יהודה י' דילחק. יששכר ל'. זבולן ח'. דן ק' יע"ק מיעקב. נפתלי ב'. גד שבטי. אשר יש"ו... ר"ן. ובנימין לא היה לריך לירוף כי היה בו ו' אותיות: (כ) ישפה. בגי' בנימין בן יעקב שישפה היה לבנימין:

בית יהודא

(אם עונש ממון) אדער מען דארף אים שטראפן צו בצאהלן געלט (וזה משמש לשון בירור דברים) דר ווארט משפט ווייזט או דר חשן דערקלערט די זאך ווי דער אמת איז (שמפרש ומברר דבריו) ער רעט ארום די זאך עס זאל קיין ספק זיין: (כמעשה אפוד). דר חשן זאל געמאכט ווערען ווי דר אפוד (מעשה חושב) טאפעלע בילדר (ומחמשת מינין) אונ פון די פינף ערליי פעדים וואס דר אפוד איז געמאכט געווארען: (טז) זרת ארכו וזרת רחבו. אהאלב איל די לייננג פון השן אונ אהאלב איל די ברייט (כפול ומוטל לו לפניו כנגד לבו) דר חשן איז גיוועזן איין איל די לייננג אונ אהאלב איל דיא ברייט אז מען האט אים איינגעלייגט טאפיל איז גיוו... אהאלב איל לאנג אונ אהאלב איל ברייט אונ דר חשן איז געווען בייא דעם כהן גדול פארינט אוף זיין הארץ (ש... ויא עס שטייט אין פסוק (והיו על לב אהרן) זייא זאלען זיין אויף דיא הארץ פון אהרן (תלוי בכתפות האפוד) חשן איז געהאנגען אויף די אקסיל בענדר פון אפוד (הבאות מאחוריו על כתפיו ונקפלות ויורדות לפניו מעט) דיא ב... קומען פון אינטן ופון די פלייצעו ביז אויף די אקסלן אונ זייא זענען אראפגעהאנגען אויף פארינט אויך אביס (והחשן... בהן בשרשרות וטבעות) דער חשן איז געהאנגען אויף דיא אקסיל בענדר מיט די שנירלאך אונ רינגען (כמו ש... בענין) וויא עס שטייט אין דיא פסוקים: (יז) ומלאת בו. זאגט רש"י (על שם שהאבנים ממלאות גומות המ... המתוקנות להן) ווייל די שטיינר מאכן פוהל די גריבלאך פון די קעסטלך וואס די גריבלאך זענען צוגעפאסט צ... שטיינער (קורא אותן בלשון מלואים) דריבער רופט מען דיא שטיינר מלואים פוהל מאכערס: (כ) משבצים זהב.

רש"י

מכות אם עונש ממון וזה משמש ל' בירור כי דברים ... ומברר דבריו: כמעשה אפוד. מעשה חושב ומ... מינין: (טז) זרת ארכו וזרת רחבו. כפול ומוטל לו כנגד לבו שנא' והיו על לב אהרן תלוי בכתפות האפוד ... מאחוריו על כתפיו ונקפלות ויורדות לפניו מעט והחש... בהן בשרשרות וטבעות כמו שמפורש בענין: (יז) וב... בו. על שם שהאבנים ממלאות גומות המ... להן קורא אותן בלשון מלואים: (כ) משבצים זהב ...

שפתי חכמים

האותיות בולטין ונעשו תיבה ובאותה תיבה הי' נכתב אם לעשותם אם לאו: מ ר"ל משפט משמש ג' דברים ואחד מן הלשונות גמר דין ומשפט דכתיב גבי חושן המשפט גמר דין דהיינו ל' בירור דברים:

דעת זקנים מבעלי התוספות

לחכם ויחכם עוד: (טז) כפול. אר' מוהר"י ז"ל ששניר... זה על זה ובעליון היו קבועים האבנים והתחתון דבו... לחזק שלא יתקלקלו האבנים הקבועות בחקק החמ... שבתוך העליון וכן תניא בתורת כהנים בפרשת וכי ... קרבן מנחה ועשית חשן משפט וכו' יכול כשם שזה כפול כך זה כפול ת"ל זהב לזהב הוא שוה ולא לכפלו פי' ולא ... האפוד כפול כמו החשן וגם פירש"י גבי ונתת אל חשן המשפט את האורים והתומים פי' אורים מלשון מדינות כמו באורי... ה' תומים לשון גבולים ששם כלה התחום שהיה כלה בחשן תחום וגבול ומצריו של כל שבט ושבט בתוך אבן שלו ...

פירוש לתורת אלהים

(טז) זעקדיג יהיה זאל ער זיין כפול צווא נוף גילייגט זרת איין האלב איל ארכו זיין לענג וזרת אונ אהאלב איל רחבו זיין ברייט: (יז) ומלאת אונ דו זאלסט דער פילן בו אין אים מלואת אבן דער פילונג פון שטיינער ארבעה טורים פיר צייל\[e\]ן אבן מיט גוטי שטיינר טור איין צייל אודם ארבין פטדה אפריינט וברקת אונ אגאר פינקל הטור האחד דאס זאל זיין איין צייל: (יח) השני אונ די אנדרי צייל נופך איין שמאראק ספיר ספיר ויהלום אונ אפערל מוטער: (יט) והטור ה... אונ די דריטי צייל לשם איין טירקס שבו איין ... ואחלמה אונ איל קריסטאל: (כ) והטור הרביעי די פערדי צייל תרשיש איין יאכצום ושהם אונ...

תַּֽעֲשֶׂה אֹתָם מַעֲשֵׂה עֲבֹת וְנָתַתָּה אֶת־שַׁרְשְׁרֹת הָעֲבֹתֹת עַל־הַמִּשְׁבְּצֹת׃ ס
טו וְעָשִׂיתָ חֹשֶׁן מִשְׁפָּט מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד תַּעֲשֶׂנּוּ זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ׃
טז רָבוּעַ

אונקלוס

עֲבַד יָתְהוֹן עוֹבַד גְּדִילוּ
תִּתֵּן יָת תִּכַּיָּא גְּדִילָתָא
מַרְמְצָתָא׃ טו וְתַעְבֵּד
חֹשֶׁן דִּינָא עוֹבַד אֻמָּן
עוֹבַד אֵפוֹדָא
תַּעְבְּדִנֵּהּ דַּהֲבָא תִּכְלָא
אַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי
וּבוּץ שְׁזִיר תַּעְבֵּד יָתֵהּ׃
מְרַבַּע יְהֵי עִיף זַרְתָּא

א ועבית הכן יומא עב זכתים פת ערכין
טו: כמעשה אפד יומא מב:

בעל הטורים

גלים כולם כשרים ונעשה בירכים ע"פ השם: (טו) חשן משפט. שמכפר
ונות משפט ומה משפט כיום אף שלשת אורים ותומים כיום. חשן

רשב"ם

(יד) מעשה עבות. לפי שיש שלשלאו' בענין אחר תחובות זו בתוך זו כעין לולאות לכך צריך לפרש שלא היו עשויות [אלא] כעין חבלים שלנו: ונתתה את שרשרות העבותות על המשבצות. ועדיין לא פירש כאן באיזה מקום יקבעם.
...נו מפ' ששני ראשיהם של שרשרות יתן במטבעות החשן ושני ראשיהן שנתונים במשבצות יתן בכתפות האפוד אל מול פניו: (טו) חשן משפט. לפי שנותן...

רש"י

...ת חוטין ולא מעשה נקבים וכפלים כאותן שעושין
...רות י אלא כאותן שעושין ב לערדסקאות שקורין
...ינשייר"ש (רוכפאס) (בילה כב): ונתתה את שרשרו'.
...בותות העשויות מעשה עבות על משבצות הללו ולא זה
מקום צוואת עשייתן של שרשרות ולא צוואת קביעותן
תעשה האמור כאן לשון צווי ואין ונתתה האמור כאן ל'
אלא ל' עתיד כי בפרשת החשן חוזר ומצוהו על עשייתן
קביעותן ולא נכתב כאן אלא להודיעך מקצת צורך
בצו' שצוה לעשות עם האפוד וכו' לך זאת לו' לך המשבצות
יוזקקו לך לכשתעשה שרשרות מגבלות על החשן תתנם
משבצות הללו: (טו) חשן משפט. שמכפר על קלקול
ד"א משפט שמברר דבריו והבטחתו ל' אמת דריסנמ"ט
(אוזפיהרען) שהמשפט משמש ג' לשונות דברי טענות
הדין וגמר הדין ועונש הדין אם עונש מיתה אם עונש

בית יהודא

פֶּעדים (וְלֹא מַעֲשֵׂה נְקָבִים וּכְפָלִים) זֵיי זָאלֶן נִיט זַיין גִּפְלָאכְטֶן מִיט לֶעכְלִיךְ אוּנ קְנֵייטְשִׁין (כְּאוֹתָן שֶׁעוֹשִׂין לְבוֹרוֹת) וְויא דִי פְלֶעכְטוּנְג פוּן דִי שְׁטְרִיק וָוס מֶען מַאכְט צוּ דיא בְּרוּנֶענְס אַרוֹיף צוּ צִיהֶען דיא עֶמֶערְס וַואסֶער (אֶלָּא כְּאוֹתָן שֶׁעוֹשִׂין לֶעַרְדְסְקָאוֹת) נָאר זֵיי זָאלֶן זַיין גִּיפְלָאכְטֶן וִוי דִי שְׁנִירְלַאךְ וָוס מֶען פְלֶעכְט צוּ דִי זֶעק פַארְבִּינְדֶן: וְנָתַתָּ אֶת שַׁרְשְׁרוֹת. דוּ זָאלְסְט גֶעבֶּן דִי שְׁנִירְלַאךְ (שֶׁל הָעֲבוֹתוֹת הָעֲשׂוּיוֹת מַעֲשֵׂה עֲבוֹת) דִי גִיפְלָאכְטֶענֶע, וָוס זֶענֶען גֶעמַאכְט וִוי גִיפְלָאכְטֶענֶע פֶּעדִים (עַל מִשְׁבְּצוֹת הַלָּלוּ) אוֹיף דִי קֶעסְטְלִיךְ, זָאגְט רַשִׁ"י (וְלֹא זֶה הוּא מְקוֹם צַוָּאַת עֲשִׂיָּיתָן שֶׁל הַשַּׁרְשְׁרוֹת) דָא אִיז נָאךְ נִיט דֶר אָרְט וָוס הקב"ה הָט גִיבָּאטֶן מֶען זָאל מַאכֶען דִיא שְׁנִירְלַאךְ (וְלֹא צַוָּאַת קְבִיעוּתָן) אוּנ דִי אָרְטֶער וואוּ דִיא שְׁנִירְלַאךְ זָאלֶן זַיין הָט נָאךְ אוֹיךְ הקב"ה דָא נִיט גִיבָּאטִין (וְאֵין תַּעֲשֶׂה הָאָמוּר כַּאן לְשׁוֹן צִוּוּי) אוּנ וָוס דָא שְׁטֵייט „תַּעֲשֶׂה" דוּ זָאלְסְט מַאכֶן, אִיז דָס נָאךְ נִיט גִיבָּאטֶן פוּן הקב"ה מֶען מַאכֶען (וְאֵין וְנָתַתָּה הָאָמוּר כַּאן לְשׁוֹן צִוּוּי) אוּנ וָוס דָא שְׁטֵייט דוּ זָאלְסְט גֶעבֶּן, אִיז דָס נָאךְ נִיט גִיבָּאטֶן גִיוָוארֶען הקב"ה מֶען זָאל גֶעבֶּען (אֶלָּא לְשׁוֹן עָתִיד) דִי תּוֹרָה זָאגְט נָאר וָוס עֶס וֶועט זַיין, מֶען וֶועט מַאכֶען דִי שְׁנִירְלַאךְ אוּנ וֶועט זֵייא גֶעבֶּן אוֹיף דִיא קֶעסְטְלִיךְ (כִּי בְּפָרָשַׁת הַחֹשֶׁן חוֹזֵר וּמְצַוֵּהוּ עַל עֲשִׂיָּיתָן וְעַל קְבִיעוּתָן) וָוארוּם אִין דִי פָּרְשָׁה וָואס ...ט וִוי מֶען זָאל מַאכֶען דֶעם חֹשֶׁן, הָאט נָאךְ אַמָאהל הקב"ה גִיבָּאטִין מֶען זָאל מַאכֶן דִיא שְׁנִירְלַאךְ אוּנ אוֹיף ...בֶע אָרְטֶער דִי שְׁנִירְלַאךְ זָאלֶן זַיין (וְלֹא נִכְתַּב כַּאן) דָא הָט דִי תּוֹרָה גֶעשְׁרִיבֶּען (אֶלָּא לְהוֹדִיעַ מִקְצַת צוֹרֶךְ הַמִּשְׁבְּצוֹת ...לַעֲשׂוֹת עִם הָאֵפוֹד) נָאר וֶוענִין מִיר זָאלֶן אַבִּיסֶעל וִויסֶען צוּ וָוס הקב"ה הָט גִיבָּאטֶן מֶען זָאל מַאכֶן דִי קֶעסְטְלִיךְ מִיט אֵפוֹד (וְכָתַב לְךָ זֹאת) הקב"ה הָט דִיר דָס גִשְׁרִיבֶּן (לוֹמַר לָךְ) דִיר צוּא זָאגִין (הַמִּשְׁבְּצוֹת הַלָּלוּ יוּזְקְקוּ לָךְ) דִיא קֶעסְטְלִיךְ ...עֶן דִיר גֵייטִיג זַיין (לִכְשֶׁתַּעֲשֶׂה שַׁרְשְׁרוֹת מוּגְבָּלוֹת עַל הַחֹשֶׁן) וֶוען דוּ וֶועסְט מַאכֶן דִי שְׁנִירְלַאךְ אוֹיף דֶעם בְּרֶעג חֹשֶׁן (תִּתְּנֵם ...מִשְׁבְּצוֹת הַלָּלוּ) וֶועסְטוּ דִיא שְׁנִירְלַאךְ צוּ בִּינְדִין צוּ דִיא קֶעסְטְלִיךְ פוּן אֵפוֹד: (טו) וְחֹשֶׁן מִשְׁפָּט. זָאגְט רַשִׁ"י דְרִיבֶּער ...מֶען אִים חֹשֶׁן מִשְׁפָּט (שֶׁמְּכַפֵּר עַל קִלְקוּל הַדִּין) אוֹיב דַיָּינִים הָאבֶּן נִיט וִוילֶענְדִיג גֶעפַּסְקֶנְט פַאלְשׁ אַ דִין, אִיז דֶער מְכַפֵּר אוֹיף דֶעם דַיָּין (דָּבָר אַחֵר מִשְׁפָּט) נָאךְ אַפֵירוּשׁ אִיז דְרִיבֶּער רוּפְט מֶען אִים „חֹשֶׁן מִשְׁפָּט" (שֶׁמְּבָרֵר דְּבָרָיו וְהַבְטָחָתוֹ) אוֹיבּ אַדַיָּין הָט נִיט גֶעקֶענְט וִויסֶען וִוי צוּ פַּסְקֶנֶן אַדִין הָט עֶר גִיזָאגְט דִי טַעֲנוֹת צוּם כֹּהֵן גָּדוֹל אוּנ דֶר כֹּהֵן גָּדוֹל ...פְרֶעגְט דֶעם דִין בַּייא הקב"ה אוּנ הקב"ה הָט גֶעעֶנְפֶערְט דוּרְךְ דֶעם חֹשֶׁן מִשְׁפָּט אַקְלָארֶען אוּנ רִיכְטִיגֶן דִין, אוּנ וִויא ...שֶׁן הָאט גִיזָאגְט אִיז גִיוֶוען אֱמֶת (שֶׁהַמִּשְׁפָּט מְשַׁמֵּשׁ שָׁלֹשׁ לְשׁוֹנוֹת) דֶר וָוארְט מִשְׁפָּט הָט דְרַייא מֵיינוּנְגֶען (דִּבְרֵי טַעֲנוֹת הַדִּין) וָוס טַעֲנֶן דִי מֶענְטְשִׁין וָוס קְרִיגִין (וּגְמַר הַדִּין) וָוס אִיז דֶער פְּסַק פוּן דִין (וְעֹנֶשׁ הַדִּין) אוּנ דֶר שְׁטְרָאף פוּן דֶעם ...ם עֹנֶשׁ מִיתָה) אוֹיבּ מֶען דַארְף אֵיינֶעם שְׁטְרָאפֶען צוּם הַרְגֶנֶן (אִם עֹנֶשׁ מַכּוֹת) אָדֶר מֶען דַארְף אִים שְׁלָאגֶן מַלְקוֹת

שפתי חכמים

...לה ותהיינה תחובות על טבעות החשן מלמטה כדי שלא יזח ...מן האפוד כו' רא"ם: י למלאות מים: כ פי' שקין שקיסרין
כחבל קטן: ל פי' כל דבר שהיה מסופק בידו אם לעשות אם לא הולך אצל חושן המשפט וגו היו כל האותיות מאל"ף בי"ת והיו

פירוש לתורת אלהים

...דוּ זָאלְסְט גֶעבֶּן אֶת שַׁרְשְׁרוֹת דִי קֵייטְעלֶךְ הָעֲבוֹתוֹת גִּפְלָאכְטֶנִי עַל הַמִּשְׁבְּצוֹת אוֹיף דִיא קֶעסְטֶלֶךְ: וְעָשִׂיתָ אוּנ דוּא זָאלְסְט מַאכִין חֹשֶׁן אַפִיר שְׁפַּאן מִשְׁפָּט גִירֶעכְטִיקֵייט מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב מֵיינְסְטֶער שַׁאפְט כְּמַעֲשֵׂה אֵפוֹד אַזוֹ וִוי דִי אַרְבִּיט פוּן דֶעם אֵפוֹד תַּעֲשֶׂנּוּ אַזוֹ זָאלְסְטוּ דֶעם חֹשֶׁן אוֹיךְ מַאכֶן: (טז) רָבוּעַ פִיר

מִסַּבֹּת מִשְׁבְּצוֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃
יב וְשַׂמְתָּ אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל
כִּתְפֹת הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרֹן לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־שְׁמוֹתָם
לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁתֵּי כְתֵפָיו לְזִכָּרֹן׃
ס שני יג וְעָשִׂיתָ מִשְׁבְּצֹת זָהָב׃
יד וּשְׁתֵּי שַׁרְשְׁרֹת זָהָב טָהוֹר מִגְבָּלֹת

מְשַׁקְעָן מְרַמְּצָן דִּדְ[הַב]
תַּעְבֵּד יָתְהוֹן׃ יב וּתְ[שַׁוֵּי]
יָת תַּרְתֵּין אַבְנַיָּא
בִּכְתְּפֵי אֵפוֹדָא אַ[בְנֵי]
דָכְרָנָא לִבְנֵי יִשְׂ[רָאֵל]
וְיִטּוֹל אַהֲרֹן יָת שְׁמָהָ[תְהוֹן]
קֳדָם יְיָ עַל תְּרֵין כִּתְפּ[וֹהִי]
לְדָכְרָנָא׃ יג וְתַ[עְבֵּד]
מְרַמְּצָן דִּדְהָב׃ יד וְתַ[רְתֵּין]
תִּכִּין דִּדְהַב דְּכֵי מְתַ[חְמָן]

תו"א ועפ"ת יומא עא:

רשב"ם

(יב) על כתפות האפוד. כתפות האפוד באים עד צוארו מכאן ומכאן ונקפלות לפניו ושם קבועים שתי אבנים בראשי הכתפות ויש בהן שרשרות שמגיעות עד החשן שכנגד לבו והוא תלוי בהן: אבני זכרון. כמו שמפרש לפנינו אצל ציץ שכתוב בו קודש לה': (יג) ועשית משבצות זהב (טהור). כעין מם של זהב זומות באמצעיתו להכנים בו ראשי השרשרות לחתיכה אחת גסה שרומה לגבול ולסוף כעין גומין שעושין בראשי התגורות של משי כדי שתכנס במ[...]

בעל הטורים

(יב) שמותם. ב' במסו' דין ואו דך ואלה שמותם במרגלים מלמ[...]

בית יהודא

שמות מיינט מען ניט מען זאל גראווירען אויף די נעמען, נאר מען מיינט מען זאל גראווירען מיט נעמען: ומסבת משבצות. מען מיינט (מוקפות האבנים במשבצות זהב) ארום די בריליאנטין זענען גוועזן גאלדענע קעסטליך (שעושה מושב האבן בזהב כמין גומא למדת האבן) מען הט גמאכט אין דעם גאלד אזוי ווי א אפיר קאנטיגע גריבעל וויא די מאס פון בריליאנט איינוועניג זאל קענען זיצען דר שטיין (ומשקעה במשבצות) אונ מען הט אריינגעזעצט דעם בריליאנט אין די קעסטילע (נמצאת המשבצת סובבת את האבן סביב) הט דיא גאלדענע קעסטעלע ארומגערינגולט דעם בריליאנט ארום אלע זייטען (ומחבר המשבצות בכתפות האפוד) די גאלדענע קעסטליך הט ער בהעפט וארין געזעצט אין דיא א[...] בענדער פון אפוד: (יב) ולזכרון. מיינט מען (שיהא רואה הקב"ה את השבטים כתובים לפניו) ווען הקב"ה וועט זעה[ן די] נעמען פון די שבטים זענען געשריבן פר אים אויף די בריליאנטען (ויזכיר צדקתם) וועט ער געדיינקען דעם זכות פון די ש[בטים] צו זייערע קינדער: (יג) ועשית משבצות. זאגט רש"י (מיעוט משבצות שתים) אז מען זאגט קעסטליך, מיינט מען [ניט] ווייניגער פון צווייא קעסטליך (ולא פירש לך עתה בפרשה זו אלא מקצת צרכן) איצט אין דיא פרשה שטייט נאר א[ן] פון די קעסטליך צו וואס מען האט זיי גדארפט (ובפרשת החשן גומר לך פירושן) אונ אין די פרשה פון חשן שטייט שוי[ן] גאנצין צו וועלכע זאכען מען האט בענוצט דיא קעסטליך: (יד) ושרשרות זהב. מיינט מען (שלשלאות) קיי[טען] (שנירלאך) גאלדענע: מגבלות. מיינט מען (לסוף גבול החשן תעשה אותם) דו זאלסט מאכן די שנירלאך אין ע[...] ברעג פון חשן: ומעשה עבות. מען מיינט (מעשה קליעת חוטין) די שנירלאך זאלען זיין גיפלאכטין וויא מען פ[...]

רש"י

כמו ו בשמות: מסבת משבצות. מוקפות הא[בנים] במשבצות זהב ז שעושה מושב האבן בזהב כמין גומא ל[מדת] האבן ומשקעה במשבצות נמצאת המשבצת סובבת את [האבן] סביב ומחבר המשבצות בכתפות האפוד: (יב) לזכ[רון] שיהא רואה הקב"ה השבטים כתובים לפניו ח ויזכור צד[קתם]: (יג) ועשית משבצות. מיעוט משבצות שתים ולא פ[ירש לך] עתה בפרשה זו אלא מקצת צרכן. ט ובפרשת החושן גו[מר לך] פירושן: (יד) שרשרת זהב. שלשלאות: מגבל[ות] לסוף גבול החשן תעשה אותם: מעשה עבות. [...]

שפתי חכמים

פתוחי הטבעות שבהם נעשו החותמות שהחקיקה אינה אלא על הטבעות ולא על החותם והוסיף כ"ף הדמיון שלא תאמר שהחותם על האבנים פתוחי טבעות החותם ואין הדבר כן אלא הדמיון הוא כתב מפורש היכר האותיות כמו האותיות החרותות בטבעות הם ניכר ומפורש כך האותיות החרותות על שתי האבנים בשמות בנ"י יהיה ניכר ומפורש: ו פי' שתפתח האבנים עם השמות שהרי אין האבנים חקוקין על השמות: ז פי' כאלו אמר מוסבות המשבצות לא שהאבנים מסבות המשבצות: ח לא שיהא אהרן נושא כדי שיזכור את השם תמיד כי פתוחי השמות הם סבה שיהיו נזכרים ולא שיהיה השם זכור. (נח"י) והא דלא פי' כן על אבני זכרון לבנ"י משום דהתם י"ל דזכרון קאי אאבני אבל הכא כתיב שמותם לפני ה' וגו' לזכרון משמע שפיר שיהא הקב"ה וכו': ט והוא שיהיו השרשרות תחובות בהן אבל לא פי' שיהיו ראשי השרשרות תחובות במשבצות שעל שתי כתפות האפוד

דעת זקנים מבעלי התוספות

[...] גריזים ובהר עיבל בך חלוקין באבני אפוד כי שתי אבני[ם] היו לו לכהן גדול על כתפיו אחת מכאן ואחת מכאן ו[...] של י"ב שבטים כתובים עליהם ששה על אבן זו וששה ע[ל] זו דכתיב ששה משמותם וגו'. ואין ראשונה כתול דותב[...] שיהודה מוקדם. ונ"ל דבהם כתיב הנותרים מכלל דהרא[...] לא היו כסדר תולדותם. ועוד מסיק התם וחמשים אותיו[ת] כ"ה על אבן זו וכ"ה על אבן זו רבי חנינא בן גמליאל [...] לא כדרך שחלוקין כאן חלוקין באפוד אלא כדרך שד[...] בואלה שמות בני לאה כסדרן בני רחל כסדרן אחד מכאן [...] מכאן ובני השפחות באמצע אלא מה אני מקיים כתו[ב] כשמות שקרא להם אביהן ולא כשמות שקרא להם משה [...] ולא ראובני וכן כולם דכתולדותם לא קאי אלא אאבני [...] לא אאבני חשן ולאבן ראשונה דוקא ולא לשנייה כדפריש[...]

פירוש לתורת אלהים

פון גאלד תעשה אותם זאלסטו מאבין זיי: (יב) ושמת אונ דו זאלסט מאהן את שתי האבנים די צוויי שטיינער על כתפות האפוד אויף די אקסל בענדר פון אפוד אבני שטיינר זכרון גדעכעניש צו די קינדר ישראל [עיין רש"י]: (יג) ועשית אונ דו זאלסט מאכן משבצות זהב קעס[טליך] פון גאלד: (יד) ושתי אונ צווייא שרשרות קייטלך טהור ריין גאלד מגבלות אין עק פון דעם חשן [...] אותם זאלסטו מאבין זייא מעשה עבות גיפלאכטן [...]

עֲלֵיהֶם שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: י שִׁשָּׁה
מִשְּׁמֹתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת וְאֶת־
שְׁמוֹת הַשִּׁשָּׁה הַנּוֹתָרִים עַל־הָאֶבֶן
הַשֵּׁנִית כְּתוֹלְדֹתָם: יא מַעֲשֵׂה חָרַשׁ
אֶבֶן פִּתּוּחֵי חֹתָם תְּפַתַּח אֶת־שְׁתֵּי
הָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

...מְהַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
...שְׁתָּא מִשְּׁמָהָתְהוֹן עַל
...נָא חֲדָא וְיָת שְׁמָהַת
...תָּא דְּאִשְׁתָּאָרוּ עַל
...בְנָא תִּנְיָתָא
...וֹלְדָתְהוֹן: יא עוֹבַד
...ן אֶבֶן טָבָא כְּתַב
...רַשׁ כִּגְלֹף דְּעִזְקָא
...לוֹף יָת תַּרְתֵּין אַבְנַיָּא
...שְׁמָהַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

תו"א ששה משמותם סוטה לו: כתולדותם שם: פתוחי חותם שם מח:

בעל הטורים

...) ששה משמותם על. ר"ת שמע שאמרו שמע ישראל וגו':

דגש הוא כמו גנב לכן החי"ת קמוצה ולא חטופה: פתוחי

רשב"ם

חוגרו ומחברו. כדכתיב ויחגור אותו בחשב האפוד ויאפוד לו בו: (יא) מעשה חרש אבן. דבוק הוא לכך הרי"ש פתח חרש של אבן. אומן לפתח. ומשקל חותם. כעין פתוחי אותיות של חותמות שעושים בטבעות:

רש"י

...רנו: (י) כתולדותם. כסדר שנולדו ג ראובן שמעון ...הודה דן ונפתלי על האחת ועל השניה גד ואשר יששכר ...ן יוסף ובנימין מלא שכן הוא כתוב במקום תולדתו כ"ה ...ות בכל אחת ואחת: (יא) מעשה חרש אבן. מעשה ...ן של ד אבנים. חרש זה דבוק הוא לתיבה שלאחריו ...כך הוא נקוד פתח בסופו וכן (ישעיה מד) חרש עצים ...קו חרש של עצים וכן (שם יב) חרש ברזל מעצד כל אלה ...קים ופתוחים: פתוחי חותם. כתרגומו כתב מפרש ...גלף דעזקא חרוצות האותיות בתוכן כמו שחורצין חותמי ...ות שהם לחתום אגרות כתב ניכר ומפורש: על שמות.

בית יהודא

פַּארטוּךְ צוּזַאמֶן (וְלֹא יַאַרְגֵנּוּ לְבַד וְיְחַבְּרֶנּוּ) אוּנ עֶר זָאל נִיט וֶועבֶּען דֶעם גַארְטִיל בְּעזוּנְדֶר אוּנ צוּנֵייעֶן צוּם פַּארְטוּךְ: (י) כְּתוֹלְדֹתָם. זָאגְט רש"י (כְּסֵדֶר שֶׁנּוֹלְדוּ) וִוי זֵיי זֶענֶען גֶעבָּארֶען גֶעוָוארֶן רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי יְהוּדָה דָּן נַפְתָּלִי (עַל הָאַחַת) זָאל זַיין אוֹיפְגֶעשְׁרִיבֶּן אוֹיף אֵיין שְׁטֵיין (וְעַל הַשְּׁנִיָּה) אוֹיף דֶעם אַנְדֶערֶן שְׁטֵיין זָאל זַיין גֶעשְׁרִיבֶּען גָּד אָשֵׁר יִשָּׂשכָר זְבוּלֻן יוֹסֵף בִּנְיָמִין (מָלֵא) פוּהל, דֶר וָוארְט בִּנְיָמִין זָאל זַיין גֶעשְׁרִיבֶּן מִיט צְוֵויי יוּדֶן (שֶׁכֵּן הוּא כָּתוּב בִּמְקוֹם תּוֹלְדָתוֹ) ווָאנ עֶס שְׁטֵייט גֶעשְׁרִיבֶּן זַיין גֶעבָּארֶען וֶוערֶן אִיז עֶר אוֹיךְ גֶעשְׁרִיבֶּן מִיט צְוֵויי יוּדֶען (חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אוֹתִיּוֹת בְּכָל אַחַת וְאַחַת) אוֹיף דֶעם שְׁטֵיין פוּן דִי רֶעכְטֶע זַייט אִיז גֶעשְׁרִיבֶּן פִינְף אוּנ צְוַואנְצִיג אוֹתִיּוֹת אוּנ אוֹיף דֶעם שְׁטֵיין פוּן דִיא לִינְקֶע זַייט פִינְף אוּנ צְוַואנְצִיג אוֹתִיּוֹת: (יא) מַעֲשֵׂה חָרַשׁ אָבֶן. מֶען מֵיינְט (מַעֲשֵׂה אוּמָּן שֶׁל אֲבָנִים) דִיא נֶעמֶען זֶענֶען גֶעקְרִיצְט אוּנ גֶעגְרַאווִירְט גֶעוָוארֶן אִין דִי בְּרִילְיַאנְטֶען, אַמֵייסְטֶער ווָאס קֶען גוּט גְרַאווִירֶען, זָאגְט רש"י (חָרַשׁ זֶה דָּבוּק הוּא לְתֵיבָה שֶׁלְּאַחֲרָיו) דֶער וָוארְט „חָרַשׁ" בַּאהֶעפְט צוּ דֶעם וָוארְט ווָאס שְׁטֵייט נָאכְדֶעם, צוּם וָוארְט „אֶבֶן", מִיר זָאלֶן טַייטְשֶׁען חָרַשׁ־אָבֶן, אַשְׁטֵיין־מֵעסְטֶער, אַשְׁטֵיין־גְרַאווִירֶער (וּלְפִיכָךְ הוּא נָקוּד פַּתָּח בְּסוֹפוֹ) דְרִיבֶּער שְׁטֵייט אִין עֶנְדֶע וָוארְט „אַפַּתָּח", חָרַשׁ, אוּנ עֶס שְׁטֵייט חָרַשׁ (וְכֵן) אוּנ אַזוֹ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (חָרַשׁ עֵצִים נָטָה קָו) מֵיינְט מֶען אוֹיךְ (חָרַשׁ שֶׁל עֵצִים) דֶר הָאלְץ מֵייסְטֶער, דֶער טִישְׁלֶער (וְכֵן) אוּנ אַזוֹ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (חָרַשׁ בַּרְזֶל מַעֲצָד) דֶר אַייזֶען מֵייסְטֶער (כָּל אֵלֶּה) דִי אַלֶע וֶוערְטֶער „חָרַשׁ" זֶענֶען ...קִים) בַּהֶעפְט צוּם אַנְדֶערֶען וָוארְט (וּפְתוּחִים) אוּנ זֶענֶען מִיט פַּתָּחִין: וּפִתּוּחֵי חוֹתָם. (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִוי דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט ...מְפָרַשׁ כִּגְלַף דְּעִזְקָא) אַדֵייטְלִיכֶע אוֹיסְקְרִיצוּנְג, מֶען זָאל קֶענֶען לֵייעֶנֶען, וִויא מֶען קְרִיצְט וּגְרַאווִירְט אַחֲתִימָה אוֹיף ...נְגֶערִיל (חֲרוּצוֹת הָאוֹתִיּוֹת בְּתוֹכָן) דִיא אוֹתִיּוֹת זֶענֶען גֶיוֶוען אַיינְגֶעשְׁנִיטֶן אִין דִי בְּרִילְיַאנְטִין (כְּמוֹ שֶׁחוֹרְצִין חוֹתְמֵי טַבָּעוֹת) ...עֶס וֶוערֶן אַיינְגֶעשְׁנִיטֶן דִי חֲתִימוֹת פוּן דִי פִינְגֶערְלִיךְ (שֶׁהֵם לַחְתּוֹם אִגְּרוֹת) ווָאס זֶענֶען גֶעמַאכְט צוּ חַתְמֶנֶען מִיט זֵייא ...(כְּתָב נִיכָּר וּמְפוֹרָשׁ) עֶס זָאל זַיין גְרַאווִירְט צוּ דֶערְקֶענֶען צוּם לֵייעֶנֶען: וְעַל שְׁמוֹת. (כְּמוֹ בִּשְׁמוֹת), עַל

דעת זקנים מבעלי התוספות

...זה תמצא השמות על האבנים והאבנים על השמות: ...תולדותם. פרש"י כסדר [שנולדו]. אודם לראובן פטדה ...עון וכן כלם. ואין זה נראה לר"ת שהרי לסדר לידתן לא ...לשם לדן כי דן הוא בן חמישי ליעקב ובספר יהושע ...או שם העיר לשם על שם דן אביהם. ונראה לפרש דבסדר ...ותם כסדר לידת האמהות כל בני לאה תחלה ובני בלהה ...יהן ובני זלפה אחריהן ואחר בני רחל ואז תמצא לשם לדן ...זה לבנימין כמו שייסד הפייט בקרובץ של פורים גלף ...פה תבנית ובסוטה מצאתי דמסיק בענין אחר דמסיק בפ' ואלו נאמרין אמר רב כהנא כדרך שחלוקין כאן פי' בהר

שפתי חכמים

ואח"כ מרכסן פי' מחבר כפתיל תכלת כדי שלא יהא נד ונבדל: ג תקן כזה שלא תפרש כתולדותם מי שהעמיד תולדות תחלה או כמספרם ככל תולדות שבמקרא לכן פי' כסדר שנולדו והיה פי' כתולדותם בהולדם: ד תקן כזה שחרש הוא סמוך לאבן שפירושו אומן של אבן ואמר של אבנים במקום של אבן להורות שמלת אבן הוא שם המין לא של אבן אחת כי האומן לא נקרא אומן בעבור אבן אחת: ה ופי' כגלף כחקיקה. ופי' עוקא טבעת והודיענו בזה שפירושו

פירוש לתורת אלהים

...יִשְׂרָאֵל דָס מֵיינְט מֶען דִיא שְׁבָטִים: (י) שִׁשָּׁה זֶעקְס ...מוֹתָם פוּן זֵייעֶרִי נֶעמֶען עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת אוֹיף אֵיין ...יין וְאֶת שְׁמוֹת אוּנ דִי נֶעמֶען הַשִּׁשָּׁה דִי זֶעקְס הַנּוֹתָרִים ...זֵיי וֶועלֶען בְּלַייבֶּן עַל הָאֶבֶן הַשֵּׁנִית אוֹיף דֶעם אַנְדֶערֶן ...יין כְּתוֹלְדֹתָם אַזוֹ וִויא זֵייא זֶענֶען גֶּבוֹרֶען גֶוָוארֶן אַזוֹ ...עֶר אוֹיס קְרִיצֶן כְּסֵדֶר רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן וכו':

(יא) מַעֲשֵׂה דָאס זָאל מַאכִין חָרַשׁ אֶבֶן אַשְׁטֵיין קְרִיצֶער פִּתּוּחֵי אוּם גְקְרִיצְט חוֹתָם אַזוֹי וִוי מֶען מַאכְט אוֹתִיּוֹת אוֹיף אַחְתִימָה תְּפַתַּח זָאלְסְטוּ אוֹיס קְרִיצֶען אֶת שְׁתֵּי הָאֲבָנִים דִי צְוֵויי שְׁטֵיינֶער עַל שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹיף דִיא שְׁטֵיינֶער זָאלֶן זַיין אוֹיס גִיקְרִיצְט דִיא נֶעמֶען פוּן דִיא שְׁבָטִים מוּסַבּוֹת אַרוּם גְרִינְגֶעלְט מִשְׁבְּצוֹת זָהָב גֶעקְעסְטֶעלְט

יִהְיֶה־לּוֹ אֶל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחֻבָּר׃
ח וְחֵשֶׁב אֲפֻדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו כְּמַעֲשֵׂהוּ
מִמֶּנּוּ יִהְיֶה זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר׃ ט וְלָקַחְתָּ
אֶת־שְׁתֵּי אַבְנֵי־שֹׁהַם וּפִתַּחְתָּ

עַל תְּרֵין סִטְרוֹ
וְיִתְלָפַף׃ ח וְהֶמְ
תִּקּוּנֵהּ דִּי עֲלוֹ
כְּעוֹבָדוֹהִי מִנֵּהּ
דַּהֲבָא תִּכְלָא וְאַרְגְּ
וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִ
ט וְתִסַּב יָת תַּרְתֵּין אַ
בּוּרְלָא וְתִגְלוֹף עֲלֵ

רשב"ם

הכתפות ומתפרדות. והחשן נופל: אל שני קצותיו. שמחוברין לאחריו של כהן. קצות האפוד העליונות מעל החשב: (ח) וחשב אפודתו. שבחשב היה

בעל הטורים

ומסיימות בלמ"ד: (ז) אל שני. ג' הכא והידך לך לאות אשר
שני כניך בעלי. ויצר שני ככרים וגו' ויתן אל שני נעריו בנעמן
...ין הכהונה שנאמר בה אל שני לכך נענשו ונהרגו אבל נעמן היה מכבדה שביקש אדמה לעשות מזבח נתקרב תחת כנפי ה
ונכני בניו למדו תורה ברבים: (ט) שתי אבני שהם. כנגד ב' לוחות שם במילוי שי"ן ה"י מ"ם כגימטריא הלוחות:

רש"י

בחשב שתי חתיכות כמין שתי רצועות רחבות אחת כנגד כתף וכתף וזוקפן על שתי כתפותיו עד שנקפלות לפניו כנגד החזה ועל ידי הבורן לטבעות החשן נאחזין מלפניו כנגד לבו שאין נופלות כמו שמפורש בענין והיו זקופות והולכות כנגד כתפיו ושתי אבני שהם קבועות בהן אחת בכל אחת על שני קצותיו. אל רחבו של אפוד שלא היה רחבו אלא כנגד גבו של כהן וגבהו עד כנגד האצילים שקורין קודי"ש (יחזקאל מד) לא יחגרו ביזע אין חוגרין במקום זיעה לא למעלה מאציליהם ולא למטה ממתניהם אלא כנגד אציליהם: וחבר. האפוד עם אותן שתי כתפות האפוד יחבר במחט למטה בחשב ולא יארגם עמו אלא אורגם לבד ואחר כך מחברם: (ח) וחשב אפודתו. והגור שעל ידו הוא מאפדו ומתקנהו לכהן ומקשטו: אשר עליו. למעלה בשפת הסינר היא החגורה: כמעשהו. כאריגת הסינר מעשה חושב ומחמשת מינים כך אריגת החשב מעשה חושב ומחמשת המינים: ממנו יהיה. עמו יהיה ארוג ולא יארגנו לבד

בית יהודא

געוועזען באהעפט צוויי שטיקער (כמין שתי רצועות רחבות) ווי צוויי ברייטע פאסען, די פאסען זענען געלעגען (מגבו של כהן) אויף די פלייצע פון כהן (אחת כנגד כל כתף וכתף) געגען יעדר אקסיל איז געוועזען אפאס, איין פאס צום רעכטין אקסיל אונ איין פאס צום לינקן אקסיל (וזוקפן על שתי כתפותיו עד שנקפלות לפניו כנגד החזה) ער הט דיא פאסען געלייגט אויף זיינע ביידע אקסלן ביז ווי האבן זיך אראפ געלאזען אויף דעם פארונט געגען די ברוסט (ועל ידי חבורן לטבעות החשן) אונ ווייל זיי זענען געוועזען באהעפט צו די רינגען פון חשן (נאחזין לפניו כנגד לבו) האבן זיי זיך געהאלטן פארונט געגען הארץ (שאין נופלות) אונ זענען ניט צוריק אראפגעפאלן (כמו שמפורש בענין) ווי עס שטייט אין דיא פסוקים (והיו זקופות והולכות כנגד כתפיו) דיא בענדר זענען געוועזען אויפגעהויבען אונ זענען געגאנגען אויף דיא אקסלן (ושתי אבני שהם קבועות בהן אחת לכל אחת) אונ צוויי שטיינער ובריליאנטען) וואס הייסען שהם זענען געוועזען אריינגעזעצט אין די בענדר, איין שטיין אין יעדר באנד:

ואל שני קצותיו. די בענדער זענען גיוועזען (אל רחבו של אפוד) אויף די צוויי עקן ביי די ברייט פון אפוד (שלא היה רחבו כנגד גבו של כהן) דיא ברייט פון אפוד איז נאר געוועזען געגען די ברייט פון דעם כהנ'ס פלייצע (וגבהו עד כנגד האצילים) הייך פון אפוד זענען געוועזען ביז צו דיא עלינבויגען פון דיא הענט (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (לא יחגרו ביזע) מיינט (אין חוגרין במקום זיעה) מען זאל ניט גארטלען דעם גארטיל פון אפוד אויף דעם ארט וואס מען שוויצט (לא למעלה מאציליהם) ניט העכר פון די עלינבויגען (ולא למטה ממתניהם) ניט נידעריגער פון די לענדן (אלא כנגד אציליהם) נאר די עלינבויגען: וחבר. (האפוד עם אותן שתי כתפות האפוד) מען זאל באהעפטן דעם אפוד מיט די צוויי אקסיל בענדער פון אפוד (יחבר אותם במחט למטה בחשב) די צוויי בענדער זאל ער צונייען מיט אנאדיל אונטן צום גארטיל פון אפוד (ולא יארגם עמו) ער זאל ניט וועבען די בענדר צוזאמען מיט דעם גארטיל פון אפוד (אלא אורגם לבד) נאר ער וועבט די בענדער בעזונדער (ואחר כך מחברם) נאכדעם באהעפט ער דיא בענדער צום גארטיל מיט דעם צונייען: (ח) וחשב אפודתו. מיינט מען (והחגור שעל ידו הוא מאפדו ומתקנהו לכהן ומקשטו) דער גארטיל פון אפוד, מיט דעם גארטיל האלט זיך דער אפוד אויף דעם כהן אונ ער בעשיינט דעם כהן מיט דעם צירונג פון אפוד: ואשר עליו. וואס איז אים (למעלה בשפת הסינר) אויבען אויף דעם ברעג פארטוך (היא החגורה) דאס איז דער גארטיל: וכמעשהו. זאגט רש"י (כאריגת הסינר) ווי דער פארטוך איז געוועבט (מעשה חושב) מיט טאפעלע בילדער (ומחמשת מינים) אונ מיט פינף פעדים (כך אריגת החשב) אזוי איז געוועזען געוועבט דר גארטיל (מעשה חושב) מיט טאפעלע בילדער (ומחמשת מינים) אונ מיט פינף ערלייא פעדים: וממנו יהיה. זאגט רש"י (עמו יהיה ארוג) דר גארטיל זאל זיין געוועבט מיט

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ט) ופתחת עליהם. ולקמן כתיב והאבנים תהיינה על שמות בני ישראל וגו' א"כ קשו קראי אהדדי אלא מלמד היו האותיות בולטות כי אם שקועות בתוך האבנים ונמצא בולטות מבפנים למעלה מן השמות הילך והילך מן האו

פירוש לתורת אלהים

אפוד אל שני קצותיו צו זיינע ביידע עקן פון דר ברייט וחובר מען זאל בהעפטן מען זאל אום וועבען די אקסל בענדער באזונדר אונ מען זאל זייא צוא נייען צום אפוד אין די עקן פון דר ברייט: (ח) וחשב אונ דער גארטיל אפדתו פון דעם אפוד אשר עליו וואס אויף אים כמעשהו אזוי ווי זיין ארבייט ממנו יהיה פון אים זאל זיין ער זאל געוועבט ווערן מיטן אפוד אין איי (ט) ולקחת אונ דו זאלסט נעמען את שתי דיא צוויי די שטיינער שוהם ופתחת אונ דו זאלסט אום קרי עליהם אויף זיי כלומר אויף די שטיינער שמות דיא נ

ע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר בַד אֻמָּן: ז תַּרְתֵּין תְּפִין מְלַפְּפָן יְהוֹן לֵהּ

וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב: ז שְׁתֵּי כְתֵפֹת חֹבְרֹת

בעל הטורים

היו לכבוד ולתפארת. ולא הזכיר זין לפי שלא היה מין בגד: (ו) ושש ר. כגימטריא שלשים ושנים חוטים וכנגד התורה המתחלת בבי"ת

רשב"ם

נתפרשו: (ז) שתי כתפות וגו'. האפוד עשוי לפי דעתי כמו חצי מלבוש ממתניו של אדם ולמטה ומכסהו בין מלפניו בין מלאחריו. ווהו שכתוב ויחגור אותו בחשב האפד ויאפוד לו בו. שהחשב עשוי כמין אזור עשוי בתוך האפוד בגוף האפוד והכתפות הללו שתיהם חוברות ממש מכל וכל ומכסים את כל הגוף של אדם. ואחריו ממתניו ולמעלה, וזה שכתב פעם שנית ר. שמלבד שהיו הכתפות אשה אל אחותה עד כתפי האדם מלמעלה. חוזר ומחבר אותם מלמטה אל האפוד. והחשן לפניו על לבו זרת ארכו וזרת מחובר למעלה בכתפות ומלמטה באפוד נמצא הכל מלבוש אחד. תמצא כל גוף הכהן מכוסה באפוד המחובר לחשן ולכתפות האפוד. שאם לא היו ות הכתפות יחד אלא באו שתים רצועות עולות על צוארו ומתחברות לשרשרות החשן מלפניו. א"כ כשהכהן עסוק בעבודה וכופף את צוארו למטה יהיו נופלות

רש"י

פוד שוכבים זה על ב זה ומרכסן בפתיל תכלת תהוב בעות האפוד והחשן שיהא תחתית החשן דבוק לחשב פוד ולא יהא נד ונבדל הולך וחוזר: זהב תכלת וארגמן לעת שני ושש משזר. חמשת מינים הללו שזורין בכל וחוט היו מרדדין את הזהב כמין טסים דקים וקוצצין לים מהם וטווין אותן חוט של זהב עם שש חוטין של תכלת ן של זהב עם שש חוטין של ארגמן וכן בתולעת שני וכן שכל המינין חוטן כפול ששה וחוט של זהב עם כל אחד ואח"כ שוזר את כולם כאחד נמצא חוטן כפול כ"ח וכן רש במס' יומא ולמד מן המקרא הזה וירקעו את פחי הזהב ן פתילים לעשות (את פתילי הזהב) בתוך התכלת וך הארגמן וגו'. למדנו שהוט של זהב שזור עם כל מין : מעשה חושב. כבר פירשתי שהיא אריגת שתי קירות ן צורות שני עבריה דומות זו לזו: (ז) שתי כתפות וגו'. ינר מלמטה וחשב האפוד היא החגורה ולמודה לו מעלה דוגמת סינר הנשים ומגבו של כהן היו מחוברות

בית יהודא

שׁוֹכְבִים זֶה עַל זֶה) די אונטערשטע רינגען פון חשן זענען געווען געגין די אונטערשטע רינגען וואס זענען געווען אין די אקסיל בענדער פון אפוד זיי זענען געווען נאנט איינגע צו די אנדערע (וּמְרַכְּסָן בִּפְתִיל תְּכֵלֶת תָּחוּב בְּטַבְּעוֹת הָאֵפוֹד וְהַחֹשֶׁן) אונ מען הט אריינגעשטעקט אפאדים תכלת אין די ביידע רינגען, אין דעם רינג פון אפוד אונ אין דעם רינג פון חשן אונ מיט דעם פאדים הט מען בהעפט ביידע צוזאמן דעם חשן מיט דעם אפוד (שֶׁיְהֵא תַחְתִּית הַחֹשֶׁן דָּבוּק לְחֵשֶׁב הָאֵפוֹד) דיא אונטערשטע זייט פון חשן זאל זיין בהעפט צום גארטיל פון אפוד (וְלֹא יְהֵא נַד וְנִבְדָּל הוֹלֵךְ וְחוֹזֵר) דער חשן זאל זיך ניט שאקלען אונ זאל ניט זיין אפגעשיידט פון הארצין אונ זאל ניט גיין הין אונ צוריק, פון הארצן אונ פון הארצן: וְזָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר. זאגט רש"י (חֲמִשָּׁה מִינִים הַלָּלוּ שְׁזוּרִין בְּכָל חוּט וְחוּט) יעדער פאדים איז גיוועזן גיפלאכטען פון דיא פינף מינים צוזאמען (הָיוּ מְרַדְּדִין אֶת הַזָּהָב כְּמִין טַסִּין דַּקִּין) מען הט אויסגעשפרייט דיא גאלד אונ אויסגעקלאפט זיי זענען גיווארן ווי דינע בלעכן (וְקוֹצְצִין פְּתִילִים מֵהֶם) פון די בלעכין הט מען געשניטען פעדים (וְטָווִין אוֹתָן) אונ מען האט זייא געשפונען (חוּט שֶׁל זָהָב עִם שֵׁשׁ חוּטִין שֶׁל תְּכֵלֶת) איין פאדים גאלד מיט זעקס פעדים תכלת (וְחוּט שֶׁל זָהָב עִם שֵׁשׁ חוּטִין שֶׁל אַרְגָּמָן) איין פאדים גאלד מיט זעקס פעדים ארגמן (וְכֵן בְּתוֹלַעַת שָׁנִי) אונ אזוי איז געוועזן ביי תולעת שני, מען האט גענומען איין פאדים גאלד מיט זעקס פעדים תולעת שני (וְכֵן בְּשֵׁשׁ) אונ אזוי איז געוועזן ביי שש, מען הט גענומען איין פאדים גאלד מיט זעקס פעדים שש ליינען (שֶׁכָּל הַמִּינִים חוּטָן כָּפוּל שִׁשָּׁה) ווארום דיא אלע מינים איז יעדער מין זענען זעקס פעדים (וְחוּט שֶׁל זָהָב עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד) אונ צו יעדער מין האט מען צו געגעבן איין פאדים גאלד (וְאַחַר שׁוֹזֵר אֶת כּוּלָּם כְּאֶחָד) נאכדעם הט מען געפלאכטען אלע פעדים צוזאמען (נִמְצָא חוּטָן כָּפוּל כ"ח) איז יעדער פאדים געווען געפלאכטען אכט אונ צוואנציג פעדים צוזאמען (וְכֵן מְפוֹרָשׁ בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא) אונ אזוי שטייט אין דיא גמרא יומא (וְלָמַד מִן הַמִּקְרָא הַזֶּה) דיא גמרא לערנט פון דעם פסוק (וַיְרַקְּעוּ אֶת פַּחֵי הַזָּהָב וְקִצֵּץ פְּתִילִים לַעֲשׂוֹת אֶת פְּתִילֵי הַזָּהָב בְּתוֹךְ הַתְּכֵלֶת וּבְתוֹךְ הָאַרְגָּמָן) מען הט אויסגעשפרייט די גאלדענע בלעכן אונ מען האט פון זיי געשניטען פעדים אונ גאלדענע פעדים האט מען איינגעפלאכטען איין פאדים גאלד אין די פעדים תכלת אונ איין פאדים גאלד אין די פעדים ארגמן אונ איין פאדים גאלד אין די פעדים תולעת שני אונ איין פאדים גאלד אין דיא פעדים שש (לָמַדְנוּ שֶׁחוּט זָהָב שָׁזוּר עִם כָּל מִין וּמִין) פון דעם פסוק לערנען מיר אז א פאדים גאלד איז געווען איינגעפלאכטען צוזאמען מיט יעדער מין: וּמַעֲשֵׂה חֹשֵׁב. זאגט רש"י (כְּבָר פֵּירַשְׁתִּי שֶׁהוּא אֲרִיגַת שְׁתֵּי קִירוֹת) איך האב ש'ן געשריבען וואו עס שטייט מעשה חשב" איז דיא זאך געווארן צווייא ווענט ודאס הייסט טאפיל געוועבט, טאפיל די גרעבן (שֶׁאֵין צוּרוֹת עֶבְרֶיהָ דוֹמוֹת זוֹ לָזוֹ) די צורות פון ביידע זייטען זענען ניט גלייך איינע צו די צווייטע, אויף איין זייט קען זיין ורה פון אלייב, געגען די צורה אויף דיא אנדערע זייט איז א צורה פון א אדלער: (ז) שְׁתֵּי כְתֵפֹת וגו'. זאגט רש"י (הַסִּינָר מִלְּמַטָּה וְחֵשֶׁב הָאֵפוֹד הִיא הַחֲגוֹרָה) דער פארטוך נדם איז דר אפוד איז געווען אונטען, דר חשב דאס איז ר גארטיל (וּצְמוּדָה לוֹ מִלְמַעְלָה) דער גארטול איז געווען בהעפט צום פארטוך אויבען אויף דעם פארטוך (דוּגְמַת סִינַר הַנָּשִׁים) ווי דר פארטוך פון די נוייבער (וּמִגַּבּוֹ שֶׁל כֹּהֵן הָיוּ מְחוּבָּרוֹת בְּחֵשֶׁב שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת) צוא דעם גארטול זענען

שפתי חכמים

וד קרוי אפוד והכתפות גם הם מחוברין לחשב האפוד: ב פי' הטבעות שבכתפות היו ללד חוץ והטבעות שבחשן היו ללד פנים

פירוש לתורת אלהים

אָגֶען אֶת הָאֵפֹד דעם אפוד זָהָב פון גאלד תְּכֵלֶת וגו' וָר די אלי פינף מינים זאלען זיין צוא נוף גדרייט מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב מיינסטער שאפט: (ז) שְׁתֵּי צווייא כְתֵפֹת אקסיל בענדער חֹבְרֹת בהעפט יִהְיֶה זאל זיין לוֹ צום

משלים על התורה

יינקומען פר הקב"ה צו פארגעבען די זינד פון די יודען, ן די קליידר אליין זענען דיא פארגעבערס פון די זינד, די גמרא זאגט אונ רעכונט יעדר קלייד אויף וועלכע ר זיא איז מכפר, אונ ווען אהרן וועט קומען אין משכן אנגעטאהן די קליידער אונ וועט בעטען פר דיא יודען וועט הקב"ה זיי מוחל זיין אלע זינד אונ וועט זיי געבן טובות וברכות, אז דוא וועסט אזו זאגען צו די יודן וועלען דיא קליידער געגעבען ווערן צו אהרן לכבוד ולתפארת:

בית יהודא

געמאכט גיווארן, אונ ער וועט וועלן דם צוזאמן נעמן פון די פסוקים, קען זיין ער זאל האבן אטעות (לכך אני כותב מעשיהם כמות שהוא) דריבער וועל איך שרייבן צוזאמען בזונדר ווי אזו דר אפוד מיט דעם חשן זענן גמאכט גיווארן (למען ירוץ קורא בו) דער וום וועט לייענן צוזאמן מיט איין מאל וועט ער קענן גרינג פאר שטיין ווי אזו דר אפוד אונ דער חשן זענען געמאכט גיווארען (ואחר כך אפרש על סדר המקראות) נאכדעם וועל איך נאך אמאל שרייבן אויף דעם סדר פון די פסוקים ווי אזו דר אפוד מיט דעם חשן זענען געמאכט גיווארן. זאגט רש"י (האפוד עשוי כמין סינר של נשים רוכבות סוסים) דער אפוד איז גיוועזן געמאכט ווי דער פארטוך פון די ווייבער וואס רייטען אויף פערד (וחוגר אותו מאחוריו כנגד לבו) אונ ער האט דעם פארטוך אנגעטאן אויף אינטען געגן הארץ (למטה מאציליו) אונטר די העלינבויגינס פון די הענט (רחבו כמדת רוחב גבו של אדם ויותר) די ברייט פון דעם פארטוך איז גיוועזן וויא די ברייט פון די פלייצעס פון כהן, אונ אביסל ברייטער (ומגיע עד עקביו) אונ ער איז גיוועזן לאנג ביז צום טריט (והחשב מחובר בראשו על פני רחבו) דר גארטיל איז גוועזן בהעפט צום פארטוך אובן איבר די ברייט פון פארטוך (ולא במחט) דר גארטיל איז ניט גוועזן געמאכט בעזונדר אונ צוגעניית מיט אנאדיל (אלא מעשה

רש"י

בצרופן לכך אני כותב מעשיהם כמות שהוא למען י
הקורא בו ואחר כך אפרש על סדר המקראות. האפוד ע
כמין סינר של נשים רוכבות סוסים וחוגר אותו מאחוריו כ
לבו למטה מאציליו רחבו כמדת רוחב גבו של אדם וי
ומגיע עד עקביו והחשב מחובר בראשו על פני רחבו מע
אורג ומאריך לכאן ולכאן כדי להקיף ולהגור בו והכת
מחוברות בחשב אחת לימין ואחת לשמאל מרוחקות
מזו שיעור הבדלת כתפים מאחורי הכהן לשני ק
רחבו של סינר וכשזוקפן עומדות לו על שני כתפיו
כמין שתי רצועות עשויות ממין האפוד ארוכות כדי שי
לזקפן אצל צוארו מכאן ומכאן ונקפלות לפניו למטה מכ
מעט ואבני השהם קבועות בהם אחת על כתף ימין ו
על כתף שמאל והמשבצות נתונות בראשיהם לפני ת כת
ושתי עבותות הזהב תחובות בשתי טבעות שבחושן בשני ק
רחבו העליון אחת לימין ואחת לשמאל ושני ראשי השרש
תקועין במשבצות לימין וכן שני ראשי א השרשרו' השמא
תקועין במשבצות שבכתף שמאל נמצא החושן תלוי במשב
האפוד על לבו מלפניו. ועוד שתי טבעות בשני קצות ה
בתחתיתו וכנגדם שתי טבעות בשתי כתפות האפוד מלמ
בראשו התחתון המחובר בחשב טבעות החושן אל מול טב

אורג) נאר ער איז גיוועבט צוזאמען מיט דעם פארטוך (ומאריך לכאן ולכאן) דער גארטיל איז גיוועזן לייגער פון
ברייט פון פארטוך אין דעם זייט פארטוך אונ אין דעם זייט פארטוך (כדי להקיף ולהגור בו) דער כהן וזאל קענען ד
גארטיל ארומנעמן ארום זיך אונ זיך צו גארטלען מיט אים (והכתפות מחוברות בחשב) די בענדער וום דר כהן הט ז
בענומן אויף זיינע אקסלין זענן גיוועזן בהעפט צום גארטיל (אחד לימין ואחד לשמאל) איין באנד איז גוועזן ביי דיא רע
זייט אונ איין באנד איז גיוועזן ביי דיא לינקע זייט (מרוחקות זו מזו שיעור הבדלת כתפים מאחורי הכהן) די בענדער זע
גיוועזן ווייט אפגערוקט איינר פון אנדערין ווי ווייט עס איז גיוועזן ביי דעם כהן פון אינטען איין אקסיל פון אנדרין (ל
קצות רחבו של סינר) די אקסיל בענדער זענען גיוועזן ביי דיא צוויי עקין ברייט פון פארטוך (וכשזוקפן עומדות לו על
כתפיו) אונ אז דר כהן הט אויפגעהובן די צוויי בענדר אין דערהייך זענן זיי געלעגן אויף זיינע צוויי אקסלען (והן כ
שתי רצועות עשויות ממין האפוד) די בענדר זענען גוועזן וויא צוויי פאסין, זיי זענן גיוועזן געמאכט פון דעם זעלביגן
וום דר אפוד איז גיוועזן געמאכט (ארוכות כדי שיעור לזקפן אצל צוארו מכאן ומכאן) די בענדער זענן גוועזן לאנג מען
זיי ארוף נעמן אויף די אקסלן נעבען האלדז איינעם אויף דעם אקסיל אונ איינעם אויף דעם אנדרן אקסיל (ונקפלות ל
למטה מכתפיו מעט) די בענדער ווערען אראפגילאזען אויף פארוגנט אביסול נידעריגר פון דיא אקסלען (ואבני הש
קבועות בהם) אין די בענדער אויף די אקסלן זענן גיוועזן דיא צוויי שטיינער ברילאנטין שהם (אחת על כתף ימין)
שטיין איז גיוועזן אויף דעם רעכטין אקסיל (ואחת על כתף שמאל) אונ איין שטיין איז גיוועזן אויף דעם לינקען אק
(והמשבצות נתונות בראשיהם לפני כתפיו) ביי די עקין פון דיא בענדר וום זענן פארוגנט פר די אקסלן זענן גוועזן גימא
קעסטליך ופיר קאנטיגע רינגען (ושתי עבותות הזהב תחובות בשתי טבעות שבחשן) אונ צווייא גאלדענע שנירלאך זע
גיוועזן אריין געשטעקט אין דיא צווייא רינגען וואס אין חשן (בשני קצות רחבו העליון) די רינגען זענן גיוועזן אין
אויבערשטע צוויי עקין פון די ברייט פון חשן (אחת לימין ואחת לשמאל) איין רינג איז גיוועזן אין דיא רעכטע זייט פון חשן
איין רינג איז גיוועזן אין דיא לינקע זייט פון חשן (ושני ראשי השרשרות תקועים במשבצות לימין) צוויי עקין פון איין שני
וום אין דעם רעכטין רינג פון חשן הט מען אריינגשטעקט אין דעם קעסטילע וואס איז בייא דעם רעכטין אקסיל ב
(וכן שני ראשי השרשרות השמאלית תקועין במשבצות שבכתף שמאל) אונ די צוויי עקין פון אנדרין שנירול וואס איז
דעם לינקען רינג פון חשן הט מען אריינגשטעקט אין דעם קעסטילע וואס איז ביי דעם לינקן אקסיל באנד (נמצא הח
תלוי במשבצות האפוד על לבו מלפניו) איז דר חשן געהאנגען אויף די הארץ פון כהן פארוגנט אונ איז גיוועזן פארבונ
מיט די שנירלאך פון די רינגען צו די קעסטליך וום זענען גיוועזן ביי די אקסיל בענדער פון אפוד (ועוד שתי טבעות ב
קצות החשן בתחתיתו) נאך צוויי רינגן זענן גיוועזן אין דיא צוויי עקין פון חשן אונטען (וכנגדם) געגין די צוויי רינגן ז
גיוועזן (שתי טבעות בשתי כתפות האפוד מלמטה) צוויי רינגן ביי די צוויי אקסיל בענדער פון אפוד אונטן (בראשו התח
המחובר בחשב) בייא דעם אונטערשטין עק וואו ער איז בהעפט צום גארטיל (וטבעות החשן אל מול טבעות הא

שפתי חכמים

שכותן לו הוסיף מן המתגדכים את הזהב וכו' : ת פי' המשבלות היו נתונות בכתפות במקום שהיו קבועות אבני השהם: א פי' הן העבותות הזהב והשתותן בטבעות נמצא שיש לכל אחד שני ראשין והוא
במשבלות האפוד פי' במשבצות שבכתפות לפי שכל מה שמ

משלים על התורה

מענטשן פון שטאט געגעבן כבוד צו ראובן אונ האבן אים געמאכט טייערע קליידר ווי דר גביר הט אויף זיי געבעטען. דם זעלביגע איז דא געוועזן, וויא משה האט גיהערט פון הקב"ה מען זאל מאכן צו אהרן אזעלכע טייערע קליידער, מיט אזו פיל טייערע בריליאנטין, אונ אז דיא קליידונג מיט די ברילאנטין זאלן געבן די יודן, מאמער וועלן דיא יודן ניט וועלן געבן, זיי וועלן זאגן זאל הקב"ה אליין
דם אלץ געבן, אונ ווען אפילו זיי וועלן דם אלץ געבן
טאמער וועלן זיי דם געבן מיט בייזקייט אונ מיט שא
וועט דאך זיין ברודר אהרן פארשעמט ווערין, דריבער ה
הקב"ה געזאגט צו משה דו זאלסט זאגן די יודן בגדי ק
הם, די קליידר זענען היילעגע. מיט די קליידר וועט א

דון לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא
רֹן אָחוּךְ וְלִבְנוֹהִי
מְשָׁא קֳדָמָי: ה וְאִנּוּן
וֹן יָת דַּהֲבָא וְיָת
א וְיָת אַרְגְּוָנָא וְיָת
ןְ זְהוֹרִי וְיָת בּוּצָא:
עְבְדוּן יָת אֵפוֹדָא
א תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא

וְעָשׂוּ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ־לִי: ה וְהֵם יִקְחוּ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן וְאֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ: פ ו וְעָשׂוּ אֶת־הָאֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת

רשב"ם

להזכיר כאן שאינו מזכיר אלא בגדים הנראים העשויים לכבוד: (ו) ועשו את האפד. אפוד וחשן זקני פירשם. אך אני אפרש בהם דברים של...

רש"י

כיפת צ כובע שקורין קופי"א שהרי במקום אחר קורא מגבעות ומתרגמינן ק כובעין (עי' יומא כה): ואבנט. הגורה על הכתונת והאפוד הגורה על המעיל כמו ו כסדר לבישתן ויתן עליו את הכתנת ויחגור אותו ט וילבש אותו את המעיל ויתן עליו את האפוד: בגדי . מתרומה המקודשת לשמי ר יעשו אותם: (ה) והם . אותם הכמי לב שיעשו הבגדים יקבלו מן ש דבים את הזהב ואת התכלת לעשות מהן את הבגדים: עשו את האפוד. אם באתי לפרש מעשה האפוד על סדר המקראות הרי פירושן פרקים ושגה הקורא

בית יהודא

איז גְעוֶועֶן גֶעמַאכְט (כְּמִין כִּיפַּת כּוֹבַע) וְויא אַהוֹיכֶע היטעל (שֶׁהֲרֵי בְּמָקוֹם אַחֵר קוֹרֵא לָהֶם מִגְבָּעוֹת וּמְתַרְגְּמִינַן כּוֹבָעִין) ווארום אויף איין אַנְדֶער אָרְט רופט דִי תּוֹרָה דִי הִיטְלֶען פון די כֹּהֲנִים מִגְבָּעוֹת, אונ דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט אויף „מִגְבָּעוֹת" כּוֹבְעִין, הוֹיכֶע היטְלֶען: וְאַבְנֵט. זָאגְט רש"י (הִיא חֲגוֹרָה עַל הַכְּתֹנֶת) דֶר אַבְנֵט איז גְעוֶועֶן אַגַארְטֶעל אַרוּם צוּ גַארְטְלֶען אויף די הֶעמְד (וְהָאֵפוֹד חֲגוֹרָה עַל הַמְּעִיל) דֶער גַארְטֶעל פון אֵפוֹד איז גְעוֶועֶן אַגַארְטֶעל אויף דֶעם מְעִיל, אוֹיבֶּער־הֶעמְד (כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּסֵדֶר לְבִישָׁתָן) ווי מִיר גֶעפִינֶען ווען מֶען הָט זֵיי אָנְגֶעטָאהְן די קְלֵיידֶער. זָאגְט דֶר פָּסוּק (וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הַכְּתֹנֶת) משה הָט גֶעגֶעבֶּן אויף אַהֲרֹן די אוּנְטֶערְשְׁטֶע הֶעמְד (וַיַּחְגּוֹר בָּאַבְנֵט) אונ הָט אִים אַרוּמְגֶעגַארְטֶעלְט מִיט אַגַארְטֶעל (וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ אֶת הַמְּעִיל) אונ עֶר הָאט אִים בֶּעקְלֵייד מִיט דֶעם, אוֹיבֶּער הֶעמְד (וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הָאֵפֹד) אונ עֶר הָט גֶעגֶעבְּן אויף אִים דֶעם אֵפוֹד נאונ הָאט אִים אַרוּמְגֶעגַארְטֶעלְט דֶעם גַארְטֶעל פון אֵפוֹד: וּבִגְדֵי קֹדֶשׁ. זָאגְט רש"י דְרִיבֶּער רוּפְט מֶען די קְלֵיידֶער הֵיילִיגֶע ווייל (מִתְּרוּמָה הַמְקוּדֶּשֶׁת יַעֲשׂוּ אוֹתָם) מֶען הָאט זֵיי גֶעמַאכְט פון די זַאכֶען וָואס זָענֶען אָפְּגֶעשֵׁיידְט אונ גֶעהֵיילִיגְט גֶעוָוארֶן צוּ מַיין נָאמֶען: הֵם יִקְחוּ. זֵיי זָאלֶען גֶעמֶען (אוֹתָם חַכְמֵי לֵב שֶׁיַּעֲשׂוּ הַבְּגָדִים) די קְלוּגֶע מֶענְטְשֶׁען וָואס וֶועלֶען מַאכֶען די קְלֵיידֶער (יְקַבְּלוּ מִן הַמִּתְנַדְּבִים אֶת הַזָּהָב וְאֶת הַתְּכֵלֶת לַעֲשׂוֹת מֵהֶן אֶת הַבְּגָדִים) זָאלֶען נֶעמֶען די גָאלְד אונ די תְּכֵלֶת פון די מֶענְטְשֶׁען וָואס בְּרֵיינְגֶען נְדָבוֹת די גָאלְד אונ תְּכֵלֶת, אונ זֵיי זָאלֶען מַאכֶען די קְלֵיידֶער פון די גָאלְד אונ תְּכֵלֶת: (ו) וְעָשׂוּ אֶת הָאֵפוֹד. רש"י (אִם בָּאתִי לְפָרֵשׁ מַעֲשֵׂה הָאֵפוֹד וְהַחֹשֶׁן עַל סֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת) אוֹיבּ אִיךְ וֶועל קוּמֶען לֶערְנֶען מִיט דֶעם סֵדֶר פון פְּסוּקִים ווי אַזוֹ דֶער אֵפוֹד אונ דֶער חֹשֶׁן זָענֶען גֶעמַאכְט גֶעוָוארֶן (הֲרֵי פֵּירוּשָׁן פְּרָקִים) וֶועט זַיין דָם לֶערְנוּנְג שְׁטִיקְלַאך אויף יֶעדֶער פָּסוּק אַבִּיסֶעל (וְשׁוֹנֶה הַקּוֹרֵא בְּצֵירוּפָן) דֶר וָואס וֶועט וֶועלֶען וויסֶען ווי דֶער אֵפוֹד אונ חֹשֶׁן זָענֶען

שפתי חכמים

צ דעת רש"י בזה שלא תפרש מלנפת מה שקורין בלע"ז הויבן שוכב על הראש שלזה אין לו כיפה אלא מלנפת דקרא כעין שהוא קשה ויש בחללו כיפה: ק פי' שהמגבעות של כהנים ם ג"כ מלנפת הם כדאיתא בפ' הממונה נטל מלנפת של אחד ברי שהמלנפת קורין להם מגבעות גבי כהנים הדיוטים וכא ' במקום מגבעות ונאחר שהמגבעות מתרגמינן כובעים למדנו פת כמין כובעים הן ופעם נקראת מלנפת ע"ש שלופף ראשו כלניף ופעם מגבעות על שם שמכסה ראשו ככובע רא"ם: ר דקי"ל דבגדי קדש משמע דמשעת עשייתן הן קדש והא לא הוו קדש אלא לאחר לבישתן שהרי לשם אהרן ובניו נעשו ומתרץ מתרומה וכו': ש פי' כנוי והם לא ישוב על אהרן ובניו הסמוכים לו אלא על חכמי לב האמור למעלה ומפני שמלת יקחו המורה על קנין אינו נופל על האומנים כי הם אינם עושים אלא מלאכתן הוצרך לפרש שהלקיחה הוא ל' קבלה שיקבלו מהם לעשות הבגדים ומפני שאין מקבל בלתי נותן

פירוש לתורת אלהים

ו אונ אַגַרְטִיל וְעָשׂוּ אונ זֵיי זָאלֶן מַאכֶן בִּגְדֵי קוֹדֶשׁ הֵיילִיגֶע קְלֵיידֶער לְאַהֲרֹן אָחִיךָ צוּא דַיין בְּרוּדֶער אַהֲרֹן אונ צוּ זַיינֶע זִין לְכַהֲנוֹ לִי זֵיי זָאלֶן דִינֶען צוּ מִיר: הֵם אונ זֵייא דִיא חֲכָמִים יִקְחוּ זָאלֶן גֶעמֶען פון דִיא מֶענְשֶׁן וָואס הָאבֶּן גְשֶׁענְקְט צוּם מִשְׁכָּן אֶת הַזָּהָב דָאס גָאלְד וְאֶת הַתְּכֵלֶת אונ דָם בְּלָאעֶ וָואל וְאֶת הָאַרְגָּמָן אונ דָאס פֶּערְפֶּל וָואל וְאֶת תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי אונ דֶעם רוֹטֶען פָאדֶעם וְאֶת הַשֵּׁשׁ אונ דָם לֵיינֶען: (ו) וְעָשׂוּ אונ זֵיי זָאלֶן

משלים על התורה

עוֶועֶן מִיט בֵּייזְקַייט אונ מִיט שַׁאנְדֶע, אַמָאהל הָאט אפן די מֶענְטְשֶׁן פון שְׁטָאט הָאבֶּן גִיטָאהֶן אַגְרוֹיסֶע גְעגִין דֶעם גְבִיר אונ הָאבֶּן גֶעדַארְפְט הָאבִּין אַגְרוֹסֶע פון גְבִיר, זֵיי הָאבֶּן אָבֶּער נִיט גֶעקֶענְט קוּמֶען צוּם , עֶרְשְׁטוּנְס הָאבֶּן די קֶענֶעכְט קַיין מֶענְטְשׁ אַרַיינְגִילָאזֶן ; אִין הוֹיף. אוֹיךְ נִיט, צְוֵוייטוּנְס אִיז דֶר גְבִיר גְעוֶועֶן פְרֶעמְדֶע לַאנְד אונ הָט גֶערֶעט אַיין אַנְדֶער שְׁפַּראכֶע י מֶענְטְשֶׁן פון שְׁטָאט הָאבֶּן די שְׁפְּרַאכֶע נִיט גִיקֶענְט, רִישֶׁע הָאבֶּן זֵ י דָאךְ גֶעזִינְדִיגְט צוּם גְבִיר, וְויא אַזוֹי וֶועט דֶר גְבִיר זֵיי שֵׁיינְקֶען זֵייעֶר זִינְד אונ נָאךְ טָאהְן טוֹבוֹת אוֹיף וַוייטֶער, הָאבֶּן זֵיי גֶעזָאגְט מִיר וֶועלֶן גֵיין צוּ רְאוּבֵן. אִים לָאזְט מֶען אַרַיין גֵיין צוּם גְבִיר, עֶר קֶען רֵיידֶען מִיט דֶעם גְבִיר, דֶער גְבִיר הָט אִים לִיבּ, עֶר וֶועט בֶּעטִין פון אוּנְזֶערְטְוֶועגֶן וֶועט דֶר גְבִיר שֵׁיינְקֶען אוּנְזֶר זִינְד, אונ וֶועט אוּנְז טָאהֶן טוֹבוֹת אויף וַוייטֶער, זֵיי זֶענֶען גְעגַאנְגֶען צוּ רְאוּבֵן אונ הָאבֶּען אִים גֶעבְּרֵיינְגְט טֵייעֶרֶע קְלֵיידֶער אונ עֶר אִיז גֶעגַאנְגֶען צוּם גְבִיר אונ דֶר גְבִיר הָט גֶעגֶעבֶּן צוּ זֵיי אַלְץ וָואס זֵיי הָאבֶּן גֶעדַארְפְט, פון דִי צַייט אונ וַוייטֶר הָאבֶּען דִיא

וכתנת תשבץ מצנפת ואבנט

ומעילא וכתונא מרמ... מצנפתא. והי...

רשב"ם

למעלה מכל בגדיו : תשבץ . כעין גומות גומות הוא עשוי : מצנפת . כובע בראש כדכתיב וצניף מלוכה : ואבנט . אזור לפי הפשט . את הכתנ...

בית יהודא

(שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ודוד חגור אפוד בד) דוד איז גוועזן געגארטלט מיט א אפוד פון ליינן (למדנו שהאפוד חגורה היא) לערנן מיר אז דער אפוד איז אגארטיל (ואי אפשר לומר שאין בו אלא חגורה לבדה) מען קען ניט זאגן אז דר אפוד איז נאר אגארטיל (שהרי נאמר) וואורום עס שטייט אין פסוק (ויתן עליו את האפוד) כ.ש.ה הט געגעבן אויף אהרן דעם אפוד (ואחר כך) נאכדעם (ויחגור אותו בחשב האפוד) האט משה אים געגארטלט מיט דעם חשב פון אפוד (ותרגם אונקלוס בהמיין אפודא) טייטשט דר תרגום אונקלוס מיט דעם גארטיל פון אפוד האט משה געגארטלט צוא אהרן, אז דער פסוק זאגט מיט דעם גארטיל פון אפוד (למדנו) לערנען מיר (שהחשב הוא החגור) דער חשב איז אגארטיל ואבעזונדר צירונג) (והאפוד שם תכשיט לבדו) אונ דר אפוד איז אנאמען פון אבעזונדר צירונג, אויסער דעם חשב וגארטיל) (ואי אפשר לומר) אונ מען קען ניט זאגען (שעל שם שתי הכתפות שבו הוא קרוי אפוד) אז ער ווערט גערופן אפוד וועגן די צוויי בענדר וואס זענען געוועזן צוא גנייט צום גארטיל, אונ זענען געוועזן אויף זיינע אקסלען (שהרי נאמר) וואורום דר פסוק זאגט (שתי כתפות האפוד) די צוויי אקסיל בענדר פון אפוד (למדנו) האבן מיר געלערנט (שהאפוד שם לבד) דער אפוד איז אנאמען פון אבעזונדער צירונג (והכתפות שם לבד) דיא כתפות זענען אנאמען פון אבעזונדר צירונג (והחשב שם לבד) דער חשב איז אנאמען פון אבעזונדר צירונג, זאגט רש"י (ולכך אני אומר) דאס זאג איך (שעל שם הסינר של מטה קרוי אפוד) וועגן דעם פארטוך וואס האט אראפגעהאנגען אינטען פון כהן גדול אונטן צום טריט, דער פארטוך ווערט גערופן אפוד (על שם שאופדו ומקשטו בו) ווייל ... דעם פארטוך בעציר... דעם כהן גדול (כמו שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (ויאפד לו בו) משה האט בעצירט זיין ברודער אהרן דעם צירונג וואס הייסט אפוד (והחשב הוא החגור שלמעלה הימנו) חשב איז דר גארטיל וואס איז אויבן אויף דעם (והכתפות קבועות בו) די אקסיל בענדר זענען געוועזן בהעפט צום גארטיל, זאגט רש"י (ועוד אומר לי לבי) נאך מיר מיין הארץ (שיש ראיה שהוא מין לבוש) עס איז דא אבעוויזונג אז דער אפוד איז אמין קלייד (שתרגם ודוד חגור אפוד בד) וואורום אויף די ווערטער "דוד איז גוועזן גגארטילט מיט א אפוד פון בוץ", ליינען, טייטשט דר (יונתן (כרדוט דבוץ) אכרדוט פון ליינען (ותרגם כמו כן מעילים כרדוטין) אונ אויף מעילים ואויבר העמדר) טייטשט דר יונתן כרדוטין וזעהן מיר אז מעיל אונ אפוד איז אמין קלייד, נאר דר מעיל איז אנדערש געמאכט אונ דער איז אנדערש געמאכט) (במעשה תמר אחות אבשלום) ביי דיא מעשה פון תמר דיא שוועסטער פון אבשלום זאגט פסוק (כי כן תלבשנה בנות המלך הבתולות מעילים) דיא טעכטער פון מלך דוד דיא בתולות פלעגן גיין געק... מיט זיידענע מעילים אויבר העמדער, אונ אויף דעם ווארט "מעילים" טייטשט דר תרגום יונתן כרדוטין, ...אז דר אפוד איז אמין קלייד וואס מען טוהט אן אויף דיא קליידער : (ומעילו. (הוא כמין חלוק), דר מעיל פון כהן איז געווען גמאכט וויא אהעמד (וכן הכתנת) כתנת איז אויך אהעמד (אלא שהכתנת סמוך לבשרו) נאר דעם כתונת מען אויף דם לייב (ומעיל קרוי חלוק העליון) אונ מעיל ווערט גערופן די אויבער העמד: ותשבץ). מיינט מען (עשוין משבצות) זיי זענען גמאכט געווארען מיט קעסטעלאך צו שיינקייט (והמשבצות הם כמין גומות העשויות בתכשיטי זהב ל... קביעת אבנים טובות ומרגליות) ווען מען מאכט גאלדענע צירונג נאויער־רינגלאך, פינגערלאך, אדער אנדערע צירונג) מאכט מען אין דעם גאלד גריבלאך מען זאל קענן ארייגזעצין בריליאנטין אדער פעריל אין דיא גריב... אזעלכע גריבלאך פיר־קאנטיגע ווי קעסטעלאך הט מען געמאכט אין דעם העמד פון כהן גדול (כמו שנאמר האפוד) ווי עס שטייט אין פסוק ביי די שטיינר ובריליאנטין פון אפוד (מוסבות משבצות זהב) ארום די שטיינר זענען גאלדענע קעסטעלאך, משבצות אונ תשבץ זענען איין זאך, גריבלאך פיר־קאנטיגע געמאכט וויא קעסטלאך : ומצנ...

רש"י

מלמטה שנא' (ש"ב ו) ודוד חגור אפוד בד למדנו ש... מ הגורה היא. וא"א לו' שאין בו אלא חגורה לבדה שנאמר (ויקרא ח) ב ויתן עליו את האפוד ואח"כ ויחגו... בחשב האפוד ותרגם אונקלוס בהמיין אפודא למדנו ש... הוא החגור והאפוד שם תכשיט לבדו וא"א לומר ש... שתי הכתפות שבו הוא קרוי אפוד שהרי נאמר שתי... האפוד למדנו שהאפוד שם לבד והכתפות שם לבד ... שם לבד לכך אני אומר שעל שם הסינר של מטה קרוי ע"ש ם שאופדו ומקשטו בו כמו שנאמר (שם) ויאפו... והחשב הוא חגור של מעלה הימנו והכתפות קבוע... ועוד אומר לי לבי שיש ראיה שהוא מין לבוש שתרגם ... ודוד חגור אפוד בד כרדוט דבוץ. ותרגם כמו כן מ... ע כרדוטין במעשה תמר אחות אבשלום (ש"ב יג) ... תלבשנה בנות המלך הבתולות מעילים : ומעיל. הוא ... פ חלוק וכן הכתונת אלא שהכתונת סמוך לבשרו ומעי... חלוק העליון : תשבץ . עשויין משבצות לנוי והמ... הם כמין גומות העשויות בתכשיטי זהב למושב קביעת ... טובות ומרגליות כמו שנאמר באבני האפוד מוסבות מ... זהב ובלעז קורין אותו קשטונ"ש (קאסטען) : מצ...

שפתי חכמים

דסא לקיון פי' שסיה ג"כ מעט מכאן ומכאן : מ ר"ל מלבוש : נ ר"ל חשב שכתיב בבגדי כהונה פי' חגור הוא : ע ומעילים טורא... על המעיל : ס ר"ל לכהן ודעת רש"י דכל אפוד הוא לי' קישוט וכל הוא א"כ אף אפוד לבוש הוא : פ רש"י נקט מלת מעיל שבפ'...

פירוש לתורת אלהים

ואפוד אונ איין אן גורט ומעיל איין אייבערשט העמדל וכתונת איין אונטערשטי העמד תשבץ גיקעסט...

משלים על התורה

דעם מענטש וואס הייסט ראובן, זענען די מענטשן פון שטאט בייז געווען אויף דעם גביר, אונ האבן גערעט צווישן זיך, אויב דר גביר הט ליב זיין גוטען פריינד ראובן, זאל ער אים געבן פרנסה אונ טייערע קליידונג וויא פיל ער וויל, נאר פון זיין געלט וואס געהערן מיר צו ראובן מיר זאגען אים געבן פרנסה מיט טייערע קליידונג פון אונזר גע... עס איז אבער גיווען אגזרה פון גביר, זיי מוזין דאס געבן צו ראובן, זיי האבן אים אלץ געגעבן ווי דער הט געבאטן. אבער אין הארצין זענען זיי געווען בייז דעם גביר אונ אויף ראובן, אונ וואס זיי האבן אים גי...

איז

וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן׃
ב וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ
לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת׃ ג וְאַתָּה תְּדַבֵּר
אֶל־כָּל־חַכְמֵי־לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו
רוּחַ חָכְמָה וְעָשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי אַהֲרֹן
לְקַדְּשׁוֹ לְכַהֲנוֹ־לִי׃ ד וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים
אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאֵפוֹד וּמְעִיל

אונקלוס

הוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר
אַהֲרֹן׃ ב וְתַעְבֵּד
י קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן
לִיקָר וּלְתֻשְׁבְּחָן׃
תְּמַלֵּל עִם כָּל
לִבָּא דְּאַשְׁלֵמִית
רוּחַ חָכְמְתָא
וּן יָת לְבוּשֵׁי אַהֲרֹן
וּתֵהּ לְשַׁמָּשָׁא
׃ ד וְאִלֵּין לְבוּשַׁיָּא
רוּן חוּשְׁנָא וְאֵפוֹדָא

בוד מגילה יב׃

בעל הטורים

י לב אשר. בגימטריא יראת מי שמלא יראת השם והיינו ית חכמה יראת ה׳: (ד) ואלה הבגדים. ולא הזכיר מכנסים

רשב"ם

(ד) ואלה הבגדים וגו׳. כולם מפורשים לפנינו: חשן. לפי ענינו ופשוטו כמ נרתק וכים שהרי כפול היה: אפוד. ל׳ מלבוש שמתקשטים בו ומכוסה בו הארם

רש"י

מלאכת י המשכן: (ג) לקדשו לכהנו לי. לקדשו ב בכהונה ע״י הבגדים שיהא כהן לי ולשון כהונה ות שכטרוא״ה בלעז (היילינקייט): (ד) חשן. תכשיט ב: ואפוד. לא שמעתי (שהוא לבוש) ולא מצאתי א פי׳ תבניתו. ולבי אומר לי שהוא חגור לו מאחוריו רוחב גב איש כמין סינר שקורין פורציינ״ט (סורץ) ן השרות כשרוכבות על הסוסים. כך מעשהו ל

בית יהודא

ענדיגען די ארבעט פון משכן זאלסטו געגעבען צו דיר דיין ברודער אהרן מיט זיינע קינדער: (ג) וְלְקַדְּשׁוֹ לְכַהֲנוֹ לִי. זאגט רש״י מען מיינט ניט משה זאל מאכן זיין ברודער אהרן פר אכהן, הקב״ה הט אים געמאכט פר אכהן, נאר מען מיינט (לְקַדְּשׁוֹ לְהַכְנִיסוֹ בִּכְהוּנָּה עַל יְדֵי הַבְּגָדִים) משה זאל היילינגן זיין ברודער אהרן מיט זיינע קינדער ער זאל זיי אריינברענגען צום בעדינונג דורך די קליידער (שֶׁיְּהֵא כֹּהֵן לִי) ער זאל צו מיר בעדינען נאהרן איז אכהן, אבער אזוי לאנג הט ניט אנגעטאן די קליידער טאר ער ניט בעדינען פר מיר, דריבר זאלסטו פאר אים מאכן די קליידער, צו ן אים ער זאל מעגען מיך בעדינען (וְלָשׁוֹן כְּהוּנָּה שֵׁירוּת הוּא) דר ווארט כהונה איז דערטייטש בעדינונג: ן, (תַּכְשִׁיט כְּנֶגֶד הַלֵּב) דר חשן איז געוועזן אצירונג וואס דער כהן גדול האט אים געטראגען אויף זיין הארץ: . זאגט רש״י (לֹא שָׁמַעְתִּי וְלֹא מָצָאתִי בִּבְרַיְיתָא פֵּירוּשׁ תַּבְנִיתוֹ) איך האב ניט געהערט פון רבנים אונ האב ניט אין א ברייתא מען זאל זאגען געמאכט (וְלִבִּי אוֹמֵר לִי) מיין הארץ מיין שכל זאגט הוּא חָגוּר לוֹ מֵאֲחוֹרָיו) דער אפוד איז געוועזן אבעקליידונג אויף דעם כהן פון אינטען (רֹחַב כְּרוֹחַב גַּב אִישׁ) יט פון אפוד איז געוועזן וויא אמענטש איז ברייט אינטען (כְּמִין סִינָר שֶׁחוֹגְרוֹת הַשָּׂרוֹת כְּשֶׁרוֹכְבוֹת עַל הַסּוּסִים) ר איז געוועזן געמאכט וויא דער פארטוך פון דיא שרות נרייכע נקבות) וואס גייען אנגעטאן ווען זיי רייטן אויף ד (כָּךְ מַעֲשֵׂהוּ מִלְּמַטָּה) אזוי איז געוועזן דער אפוד געמאכט פון די האלבע הייך פון כהן ביז אונטען

שפתי חכמים

מערכה א״כ מתי הוא דולק לכ״פ תן לה כמדתה שתהא ו׳ והוי כאלו אמר יערוך אותו אהרן ובניו בערך שיהא דולק בקר לא שיעריכנו מערב עד בקר ואע״פ שאין שיעור אלא לות שאם היו עבות לא יספיק אפי׳ לוג וי״ל לפי שהיה לנרות לפתילות א״א שיהיו עובי הפתילות אלא לפי שיעור הזה. כלומר לא מעכשיו שהרי הקרבתם לא היתה רק ע״י הבגדים והמשכן כדכתיב ועשו בגדי קדש לאהרן אחיך וגו׳. רא״ם: ב ולכסט אינו ר״ל שיעשנו כהן רק להכניסו בכהונה ע״י לבישת הבגדים וכדי להדביקו עם מלת לי הוסיף שיהא כהן לי וכדי לפרש ג״כ מלת לקדשו לו׳ שפירוש לקדשו הוא לכהנו כאלו אמר ואיך יקדשנו כשיכניסנו לכהונה וכו׳ מש״ה לא פי׳ זה לעיל גבי לכהנו לי: ל ר״ל לצד רגליו ולא לצד הראש ומה שפי׳ רחבו כרוחב גב איש לאו דוקא

פירוש לתורת אלהים

וְאִיתָמָר ווס זיי זענן בְּנֵי אַהֲרֹן דיא קינדר פון (ב) וְעָשִׂיתָ אונ דוא זאלסט מאכען בִּגְדֵי קוֹדֶשׁ קליידער לְאַהֲרֹן אָחִיךָ צוא דיין ברודר אהרן לְתִפְאֶרֶת צוא הערליכקייט אונ צוא שונהייט: ה אונ דו תְּדַבֵּר זאלסט ריידן אֶל כָּל חַכְמֵי לֵב צו אלי חֲכָמִים אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו רוּחַ חָכְמָה וואס איך האב זייא דר פילט מיט חָכְמָה וְעָשׂוּ זיי זאלן מאכן אֶת בִּגְדֵי אַהֲרֹן די קליידר פון אהרן לְקַדְּשׁוֹ צוא היילגן אים לְכַהֲנוֹ לִי כדי ער זאל דינן צו מיר: (ד) וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אונ דאס זענן די קליידר ווס זייא זאלן מאכן חשן אפיר שפאן

מצות השם

עשית בגדי קודש לאהרן אחיך וגו׳) דאס איז איין ות עשה אז די כהנים מוזען אן טאן דיא בגדי כהנים עבודה אונ דיא מצוה איז נוהג בזמן הבית דאס הייסט ווען דאס בית המקדש איז געשטאנען:

משלים על התורה

(ב) וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי קוֹדֶשׁ וגו׳ לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. פריער רופט די תורה די קליידער „בִּגְדֵי קוֹדֶשׁ״, דס הייסט זיי זענן הייליג צו הקב״ה, נאכדעם רופט זיי די תורה כָּבוֹד אונ תִּפְאֶרֶת, פר מענטשין, הט דען הקב״ה געהייסן מאכן די קליידער פון כהן גדול, ווענן כבוד פון מענטשן? נאר דער ז למשל עס איז אמאהל געווען אגרוסר גביר ער האט געהאט זיין אייגינע שטאט מיט פיל מענטשען איינ ר, אמאל הט דר גביר אריינגעשיקט צו די מענטשען פון שטאט זיי זאלן געבן פרנסה מיט קליידונג טייערע צו

דעם

מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה חֻקַּת
עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
ס כח א וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ אֶת־
אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ מִתּוֹךְ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹ־לִי אַהֲרֹן נָדָב

מֵרַמְשָׁא עַד צַפְרָא
יי קְיָם עָלַם לְדָרֵיהוֹן
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: א
קָרֵב לְוָתָךְ יָת
אָחוּךְ וְיָת בְּנוֹהִי
מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְשַׁ
קֳדָמַי אַהֲרֹן:

תולדות אהרן

מערב עד בוקר פסחים נט יומא

בעל הטורים

בשבת: (א) הקרב. ד' הכא. וזאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן. וגם את אחיך וגו' הקרב. הקרב את מטה לוי. הקרב אל המנחה שאינו ראוי לכהונה עד שיתחנך בבגדים. ורמז לו שיקרב אליו בני לוי דכתיב נתונים נתונים המה לי: ואתה הקרב אליך את אחיך. ג"פ אהרן בפסוק רמז לג' כהנים שישארו והם אהרן אלעזר ואיתמר. וג"פ לכהנו לי בפרשה כנגד בית ראשון ובית שני

בית יהודא

"תָּמִיד" וָוס שְׁטֵייט בַּייא דֶעם לֶחֶם הַפָּנִים, אִיז גֶעוֶועזֶען שְׁטֶענְדִיג, עֶס הָט נִיט אוֹיפְגֶיהֶערְט אֵיין מִנוּט (מִשַּׁבָּת לְשַׁבָּת הוּא) דִי חַלּוֹת זֶענֶען גֶעלֶעגֶען אוֹיף דֶעם טִישׁ פוּן אֵיין שַׁבָּת בִּיז צוּם אַנְדֶערֶען שַׁבָּת וְאוּנ בַּיי דֶעם אַרָאפְּנֶעמֶען דִי חַלּוֹת פוּן טִישׁ אוּם שַׁבָּת זֶענֶען גֶעשְׁטַאנֶען צְווֵיי כֹּהֲנִים אִין צָפוֹן זַייט אוּנ הָאבֶּן גֶעצוֹיגֶען דִיא חַלּוֹת פוּן טִישׁ, אוּנ צְווֵייא כֹּהֲנִים זֶענֶען גֶעשְׁטַאנֶען אִין דָרוֹם זַייט אוּנ הָאבֶּן גֶ אוֹיף דֶעם טִישׁ נַייֶע חַלּוֹת דִיא נַייֶע חַלּוֹת הָאבֶּען אַרָאפְּגֶעשְׁטוֹיסֶן פוּן טִישׁ דִיא אַלְטֶע חַלּוֹת: (כא) וּמֵעֶרֶב עַד זָאגְט רַשִׁ"י מֶען מֵיינְט נִיט מֶען זָאל צִינְדֶען פוּן אָנְהֵייבּ אָבֶענְד בִּיז אִין דֶר פְרִיה, נָאר מֶען מֵיינְט דִיא מְנוֹ בְּרֶענֶען פוּן אָנְהֵייבּ אָבֶענְד בִּיז אִין דֶר פְרִיה (תֵּן לָהּ מִדָּתָהּ שֶׁתְּהֵא דוֹלֶקֶת מֵעֶרֶב וְעַד בֹּקֶר) זָאלְסְט אַרַיין גִיס יֶעדֶער רֶערִיל אַזוֹי אַמָאס בּוֹימְאֵייל עֶס זָאל בְּרֶענֶען פוּן אָנְהֵייבּ אָבֶענְד בִּיז אִין דֶר פְרִיה (וְשִׁיעֲרוּ חֲכָמִים) הָ חֲכָמִים בֶּערֶעכְנְט (חֲצִי לוֹג לְלֵילֵי טֵבֵת הָאֲרוּכִּין) אֲפִילוּ צוּ דִי לֵיינְגְסְטֶע נֶעכְט וָואס זֶענֶען אִין חוֹדֶשׁ טֵבֵת אִיז גֶענוּג מֶען זָאל אַרַיינְגִיסֶען בּוֹימְאֵייל אִין יֶעדֶער רֶערִיל אֵיין הַאלְבֶּען לוֹג וְאַזוֹי אַמָאס) (וְכֵן לְכָל הַלֵּילוֹת) אוּנ אַזוֹי בּוֹימְאֵייל הָט מֶען אַרַיינְגֶעגָאסֶען אִין יֶעדֶער רֶערִיל אַלֶע נַאכְט, אֲפִילוּ זוּמֶער אִין דִיא קְלֶענְסְטֶע נֶעכְט (וְאִם בְּכָךְ כְּלוּם) אוּנ אוֹיבּ עֶס בְּלַייבְּט אִין דֶער פְרִיה אִיבֶּערִיג בּוֹימְאֵייל אִין דִי רֶערְלִיךְ, אִיז גָאר נִישְׁט, גִיס אַרוֹיס דִי בּוֹימְאֵייל, אוּנ דֶר כֹּהֵן מַאכְט רֵיין דִי רֶערְלִיךְ, אוּנ מֶען גִיסְט אַרַיין אִין דִיא רֶערְלִיךְ אַנְדֶערֶע בּוֹי (א) וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ. הקב"ה הָאט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה (לְאַחַר שֶׁתִּגְמוֹר מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן) נָאכְדֶעם וָויא דוּ

רש"י

תמיד האמור בלחם ה הפנים משבת לשבת הוא: (כא) עד בקר. תן לה מדתה שתהא ט דולקת מערב ע' ושיערו חכמים חצי לוג ללילי טבת הארוכין וכן לכל ואם יותר אין בכך כלום: (א) ואתה הקרב אליך

שפתי חכמים

שהרי מתליתה בבקר ומתליתה בערב ואפ"ה אומרי' בה תמיד כיון שהיא כן לעולם ודו"ק: ה כלו' דמלתא הפנים אין להבית ראיה שנא' תמיד על שם שהוא לעולם אע"פ שיש בו הפסק שהראשון נסתלק והשני מעריכין על השלחן לפי שהיה תמיד ממש שהיה מונח משבת לשבת ואף כשהיו מסירין אותו ומשימין אחר תחתיו לא היה שם הפסקה אלא אלו מושכין ואלו מניחין האחר טפחו של זה לגד טפחו של זה: ט דק"ל דכפסוק משמע דשיעור מערכה הוא מערב עד בוקר דכל הלילה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כא) מערב עד בקר. פירש"י שתהא דולקת מערב ושיערו חכמים דהיינו חצי לוג ללילי הארוכים ובלילות קצרות אם נשאר מן השמן אין בכך ואין נראה להרב יצחק בר אברהם ז"ל לזרוק תמי הנותר לפיכך פירש שלפי קציר הלילות היו עושין ה גסות שלא ישאר מן השמן כלל למחר וכן משמע ב דמסיק בן ביבי היה ממונה על הפקיע. והיינו לישנא שבת מבלאי מכנסי הכהנים ומהמייניהם היו מפקיעין פתילות במקדש: (א) לכהנו לי. כל מקום שנאמר לי הוי לעולמים. כי לי כל בכור בבני ישראל [כי לי בני עבדים. כי לי הארץ:

ליקוטים על התורה

לִיכְטִיגְקֵייט פוּן דִי מְנוֹרָה זָאל פַארְשְׁטֶעלֶן דִי לִיכְטִיגְקֵייט פוּן דִי שְׁכִינָה, וִוי דֶר מדרש זָאגְט אוֹיף דֶעם פָּסוּק וּדְבוֹרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֵשֶׁת לַפִּידוֹת, פַר וָואס הָט דְבוֹרָה זוֹכֶה גֶעוֶועזֶען צוּ זַיין אַנְבִיאָה וַוייל זִיא פְלֶעגְט מַאכֶען גְרָאבֶּע קְנֵייטְלִיךְ צוּ דִי מְנוֹרָה פוּן מִשְׁכָּן, דִי לִיכְטִיגְקֵייט זָאל זַיין גְרוֹיס אִין מִשְׁכָּן, מֶען זָאל גִים הֲנָאָה הָאבֶּן פוּן דִיא לִיכְטִיגְקֵייט פוּן דִיא שְׁכִינָה: וְאַתָּה תְּצַוֶּה וגו' שֶׁמֶן זַיִת זָךְ וגו'. דֶר מדרש זָאגְט עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק זַיִת רַעֲנָן יְפֵה פְרִי תֹאַר קָרָא ה' שְׁמֵךְ, הקב"ה הָט גֶערוּפֶען דֶעם נָאמֶען פוּן דִי יוּדֶן זַיִת רַעֲנָן, אַשֵׁיינֶער אֵיילְבִּירְט בּוֹים, פְרֶעגְט דֶער מדרש הָט דֶען הקב"ה גֶעגְלִיכֶען דִי יוּדֶן נָאר צוּ אַ אֵיילְבִּירְט בּוֹים, עֶס זֶענֶען דָאךְ דָא פִיל בּוֹימֶער וָואס הקב"ה הָט צוּ זֵיי גֶעגְלִיכֶען דִי יוּדִין, נָאר אַזוֹ וִוי דִי אֵיילְבִּירְטֶען גֶעמְט מֶען זֵייא אַרָאפּ פוּן בּוֹים אוּנ מֶען לֵייגְט זֵיי צְווִישֶׁען בְּרֶעטֶער אוּנ אוֹיף דִיא בְּרֶעטֶער לֵייגְט מֶען גְרוֹיסֶע שְׁטֵיינֶער אוּנ אַ אֵיילְבִּירְטִין וֶוערֶען גוּט צוּגֶעקְוֶועטְשְׁט גִיבֶּען זֵייא דַאמָאלְס דֶעם בּוֹימְאֵייל, יוּדִין זֶענֶען אוֹיךְ אַזוֹי, זֵיי טוֹהֶען נִיט תְּשׁוּבָ זֵיי וֶוערֶען גוּט צוּגֶעקְוֶועטְשְׁט, פוּן דִי פֶעלְקֶער, נָאכְדֶעם טוֹהֶען זֵיי תְּשׁוּבָה, אוּנ אַזוֹי וִויא בּוֹימְאֵייל בְּרֵיינְגֶען אַלִיכְטִיגְקֵיי דֶר וֶועלְט, אַזוֹי יוּדֶן בְּרֵיינְגֶען אוֹיךְ אַלִיכְטִיגְקֵייט אוֹיף דֶר וֶועלְט:

פירוש לתורת אלהים

מֵעֶרֶב פוּן תְּחִלַּת נַאכְט עַד בֹּקֶר בִּיז אִין דֶר פְרִ זָאל אַזוֹ פִיל בּוֹמֶל אַרַיין גִיסֶען אִין דֶעם רֶערְ זָאל בְּרֶענֶען פוּן תְּחִלַּת הַלַּיְלָה בִּיז אִין דֶר פְרִי פַאר גָאט חֻקַּת עוֹלָם דָאס זָאל זַיין אַחֹק אוֹיף אֵ לְדוֹרוֹתָם אוֹיף דוֹר דוֹרוֹת מֵאֵת פוּן דִיא יוּדֶען: (א) אוּנ דוּא מֹשֶׁה הַקְרֵב מַאךְ גִינֶעהֶענְט אֶת אַהֲרֹן אָחִיךָ בְּרוּדֶער אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו אוּנ זַיינֶע קִינְדֶער אִתּוֹ מִיט מִתּוֹךְ פוּן דִי קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹ צוּ דִינֶען צוּ מִיר [אוּנ דוּ זָאלְסְט גִינֶעהֶענְט אַהֲרֹן אוּנ נָדָב וַאֲבִיהוּא

כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד׃ כא בְּאֹהֶל מוֹעֵד מִחוּץ לַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו

...א לְאַנְהָרָא ...דְּלָקָא בּוֹצִינַיָּא׃ כא בְּמַשְׁכַּן ...א מִבָּרָא לְפָרֻכְתָּא ...סַהֲדוּתָא יְסַדַּר אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי

תו"א להעלות נר שבת כה: באוהל מועד מנחות פו: יערך אותו מנחות לח:

בעל הטורים

חסר וי"ו לומר שוי"ו נרות מכבים אותם אבל נר מערבי ...לם: למאור להעלות. בגי' חצי לוג שמן לנר: נר תמיד. בגימ'

רשב"ם

אינו אלא מיד ולדורות: זך. בלי שמרים הזיתים כותשם במכתשת כי המתונים בריחים אינו זך כל כך: (כא) לפרוכת. לפני העדות:

רש"י

ולא כתית למנחות: להעלות נר תמיד. מדליק ...שתהא שלהבת עולה מאליה (שבת כא): תמיד. כל ...לה קרוי תמיד כמו שאתה אומר (במדבר כח) עולת ...אינה אלא מיום ליום. וכן במנחת חביתין נאמר (ויקרא ...ואינה אלא מחציתה בבקר ומחציתה בערב. אבל

בית יהודא

בוימאייל וואס מען דארף צו בעלייכטען אין די מנורה דארף זיין פון געשטויסענע איילבירטען (ולא כתית למנחות) אבער די בוימאייל וואס מען דארף צו מנחות, דארף ניט זיין פון געשטויסענע איילבירטען, עס קען זיין פון געמאלענע אויך: ולהעלות נר תמיד). ארט רש"י פר וואס שטייט "להעלות" אויף-צו-ברייגגען, עס דארף דאך שטיין "להדליק" אנ-
...ען, ענפערט רש"י אז עס וואלט געשטאנען "להדליק" וואלט מען מיינען דער כהן זאל טאן אצינד ...ניט אונ זאל אנוועקגיין, דריבער שטייט להעלות, אויף-צו-ברייגגען, נוייל (מדליק עד שתהא שלהבת עולה ... דער כהן דארף צינדען יעדער קנויט ביז דער פלאם פייער זאל ארויס-גיין פון זיך אליין, ביז ער זאל טאן אונ אוועק גיין, וואראם עס קען זיין נאך זיין אוועקגיין זאל פארלאשען ווערען: ותמיד). ארט רש"י די מנורה ...ך גאר געברענט ביי נאכט, ניט ביי טאג, פאר וואס זאגט דר פסוק תמיד, שטענדיג, ענפערט רש"י (כל לילה ...רוי תמיד) נוייל די מנורה האט געברענט אלע נאכט, הייסט דאס "תמיד" שטענדיג, מען מיינט שטענדיג אלע (כמו שאתה אומר עולת תמיד) וויא דוא זאגסט דיא שטענדיגע עולה (ואינה אלא מיום ליום) די עולה איז מען קריב שטענדיג טאג אונ נאכט, נאר איין מאהל אין דער פריה אונ איין מאהל פארין נאכט, נאר ווייל מען איז קריב אלע טאג, הייסט דאס "תמיד" שטענדיג (וכן במנחת חביתין נאמר תמיד) אונ ביי די מנחה וואס דר כהן איז מקריב שטייט אויך "תמיד" שטענדיג (ואינה אלא מחציתה בבקר ומחציתה בערב) אונ מען איז ניט מער מקריב ...יין האלבען עשרון נאזוי אמאס) מעהל אין דר פריה אונ איין האלבען עשרון מעהל פארין נאכט, נאר ווייל ...ט אזוי מקריב געוועזען אלע טאג, הייסט דאס "תמיד" שטענדיג (אבל תמיד האמור בלחם הפנים) אבער דר וואָרט

שפתי חכמים

...נחית. ואם תאמר א"כ כתית במנחות ל"ל וי"ל דאי לא כתיב ...מנחות ה"א לגונחות דוקא שמן שני כשר ולא שמן ראשון ...' כתית במנחות כדי להכשיר אף שמן ראשון למנחות. וא"ת ...ל"ל דאנא ידענא דהא דכתיב כתית במנחות אף כתית ...דאי דוקא הוא כתית למנחות ולא שמן שני אם כן ליסתוק ...דמנחות ונילף משמן דמאור כתית אין שני לא וי"ל דאיכא ...מה לשמן המאור כיון דלהאיר אנו צריכין מש"ה כתית דוקא ...הוא כמשך אחר הפתילה אבל למנחות שני דוקא משום שים

כו יותר מתיקות מש"ה כתיב כתית גבי מנחות להכשיר אף כתית ושוב איצטריך למאור ללמד דכתית דמנחות לאו דוקא הוא והא דנקט רש"י כתית למאור ולא כתית למנחות פי' אין צריך כתית למנחות אלא אף טחון כשר וק"ל: ר דק"ל הי"ל לכתוב להדליק וכו' להעלות שלא יניחנה וילך כשהדליקה כל עוד שאין השלהבת עולה: ז כלו' אע"פ שאינו דולק ביום אלא בלילה על היום מ"מ קרוי תמיד כמו שאתה מולא בשאר דברים שאינם תמיד בכל זמן ואעפ"כ קרויין תמיד כמו שמביא רש"י וכן במנחת חביתים דכתיב תמיד ואינה אלא מיום ליום ועוד שביום עצמו חלוקה

פירוש לתורת אלהים

...אל זיין צו לייכטען אין דער מנורה להעלות אן צו...ען נר לעכט תמיד אין דער מנורה זאל תמיד ...ין אגאנצי נאכט: (כא) באוהל מועד אין דעם ...מועד מחוץ פון אויסען נוייניג לפרוכת פון דעם ...ת וואס ער הענגט פר דעם קדשי קדשים וואס ...ט ליגין דיא לוחות יערוך ער זאל אן רעכטען דיא מנורה אהרן ובניו אהרן אונ זייני קינדער ...וען פינסטער אין משכן, אפילו ביי טאג איז איך געווען פי... ...י נאכט פון דיא שכינה, ווייל מען זאל ניט הנאה האבן פ... ...ל אנצינדען די מנורה, ביי נאכט האבען געברענט זיבן קנ...

ליקוטים על התורה

די יודען מען זאל נעמען בוימאייל צוא דיא מנורה, אונ דיא בוימאייל זאל מען נעמען צוא דיר, אונ דו זאלסט די בוימאייל הייליגען צו דיא מנורה, וועט זיין גלייך ווי דו אליין וואלסט געגעבען די בוימאייל צו די מנורה פון דיין געלט, אונ ווייל דיא מנורה צינדען איז געווען דיא גרעסטע מצוה, וואָרום דיא ליכטיגקייט פון די מנורה איז געווען אעדות אז די שכינה איז אין משכן, דריבער, האט די בוימאייל צוא דיא מנורה געמוזט געהייליגט ווערען נאר דורך משה, וואָרום ווען דר משכן איז אופגעשטעלט געוואָרען אונ איז באדעקט געוואָרען מיט די יריעות, ...ען פינסטער, נאר אין אמת איז געווען ליכט אין משכן ביא טאג ...אבן פון די ליכטיגקייט פון די שכינה, דריבער האט הקב"ה געבאטען ...בן קנייטליך, ביא טאג איז געווען נענוג איין קנייטיל, דיא

מצות השם

(להעלות נר תמיד באוהל מועד וגו'). דאס איז איין מצות עשה אן צוא צונדען דיא לאמפען פון דער ...זיא זאלען ברענען אגאנצע נאכט אונ די כהנים מוזען ...ג געבען אז עס זאל נישט פר לאשען ווערען אונ די מנורה ...ניגען פון דער מצוה האבען מיר דיא מצוה פון חנוכה ...בענטשען דורך דעם גם וואס עס איז געשעהן אין דר צייט ...מלכות יון האט געוואלט פאר ניכטען אלע מצות וואס הקב"ה האט אונז געבאטען זיי האבען אלע בוטלען וואס עס האט זיך גפונען אין ביהמ"ק מטמא געווען האט זיך איין גם געטראפען מען האט געפונען איין קריגיל בוימיל וואס עס איז נישט געוועזען נאר אויף איין נאכט צוא ברענען אזוי האט געברענט אכט נעכט ביז מען האט געמאכט פרישען בוימיל אונ דיא מצוה איז נוהג בזמן הבית דורך דעם בענטשען מיר אכט טאג חנוכה לעכט:

לָלֶכֶת בָּהֶם וַהֲקִמֹתִי אֶת־דְּבָרִי אִתָּךְ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־דָּוִד אָבִיךָ׃ וְשָׁכַנְתִּי בְּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֶעֱזֹב אֶת־עַמִּי יִשְׂרָאֵל׃

פירוש ע"ט

צו דיין פאטער דָוִד כַּמָה הַבְטָחוֹת וועל איך דאס דיא יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֶעֱזוֹב וגו' אונ איך וועל מ
דיר מְקַיֵים זיין: וְשָׁכַנְתִּי אונ איך וועל רוען צווישן לאזען מיין פאלק יִשְׂרָאֵל:

מנין המצות כסדר תלוה יב ז' מלות. ד' עשין וג' לאוין:

(צח) [עשה מ] לערוך הכהנים נרות המנורה לפני ה' שנא' באהל מועד מחוץ לפרכת אשר על העד
אותו אהרן ובניו:
(צט) [עשה מא] ללבוש בגדי כהונה לעבודה שנא' ועשו בגדי קדש לאהרן אחיך ולבניו לכהנו לי:
(ק) [לאו נט] שלא יזח החשן מעל האפוד שנאמר ולא יזח החשן מעל האפוד:
(קא) [לאו ס] שלא יקרע המעיל שנאמר שפה יהיה לפיו סביב מעשה ארג כפי תחרא יהיה לו לא יקרע:
(קב) [עשה מב] לאכול כהנים בשר קדש והבעלים מתכפרים שנאמר ואכלו אותם אשר כופר בהם:
(קג) [עשה מג] להקטיר הכהן קטרת בכ"י שנא' והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות
(קד) [לאו סא] שלא להקריב במזבח הזהב שבהיכל שום דבר עבודה חוץ מהקטרת שבכל יום והוא
ביוה"כ שנאמר לא תעלו עליו קטרת זרה וגו':

שמות כז תצוה

כ וְאַתָּה תְּצַוֶּה ׀ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ

אונקלוס

כ וְאַתְּ תְּפַקֵּד יָת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְ
לָךְ מִשְׁחָא זֵיתָא דַ

תו"א ואתה תלוה. מגילה כט ל: ויקחו אליך. ברכות נג מנחות פו:

רשב"ם

(כ) **ואתה** תצוה. למעלה הוא אומר דבר אל בנ"י ויקחו לי תרומה לפי שעה לצורך המשכן: אבל כאן שצוה זה לכל הדורות לתת שמן למאור לכל שנה ושנה לכך הוא אומר ואתה תצוה. שינה הלשון לפי שכל ל' צואה לדורות ומיד. וכה"א בת"כ ובספרי כי כל לשון ציווי

לו את בני ישראל לפי שבניהם נוהגים בכל יום ויש בהם חסרון כיס לפיכך צריך זרוז לכן אמר בהם לשון צוואה: תצוה. בגי' כפי ל
להדלקת הנר לגנ"ס הוכה בשבת: ויקחו אליך. אבל אני איני צריך לאורה: כתית. רמז ת"י ת"כ שנים יצא טעם הדלקה

בעל הטורים

(כ) **ואתה** תצוה. לא הזכיר ... בזה הסדר משא"כ ...
שמשנה שנולד משה אין סדר שלא הוזכר בה (ר
תורה) והטעם משום שאמר מחני נא מספרך אשר כתבת ...
אפי' על תנאי בהא ונתקיים בזה. וכתב לוואה במנורה ...

רש"י

(כ) **ואתה תצוה. זך.** בלי שמרים א כמו ששנינו
(דף פו) ב מגרגרו בראש הזית וכו': כתית. הזיי
כותש במכתשת ואינו טוחנן בריחים כדי שלא יה
שמרים ואחר שהוציא טפה ד ראשונה מכניסן לריחיים
והשמן השני פסול למנורה וכשר ה למנחות שנא'

בית יהודא

(כ) וְאַתָּה תְּצַוֶּה. זָךְ. קלארע בוימאייל (בְּלִי שְׁמָרִים) אזן
היינו (כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בִּמְנָחוֹת) ווי מיר האבן געלערנט
אין די גְמָרָא מְנָחוֹת (מְגַרְגְּרוֹ בְּרֹאשׁ הַזַּיִת) ער האקט אפ די
איילבירטען וואס זענען אויף דעם שפיץ איילבירט בוים:
(כָּתִית). זאגט רש"י (הַזֵּיתִים הָיָה כּוֹתֵשׁ בְּמַכְתֶּשֶׁת) דיא
איילבירטען הט מען געשטויסען אין אשטויסעל וְאֵינוֹ טוֹחֲנָן
בְּרֵחַיִם) מען האט זיי ניט געמאלן אין מיהלשטיינער (כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּ בוֹ שְׁמָרִים) עס זאל ניט זיין היווין אין די ...
(וְאַחַר שֶׁהוֹצִיא טִפָּה רִאשׁוֹנָה) נאך דעם ערשטען קלאפ ווס ער האט געטאהן אויף די איילבירטען אונ עס איז
געגאנגען די ערשטע ביסעל בוימאייל, ווס דיא ביסעל בוימאייל האט מען גענומען צו דיא מְנוֹרָה (מַכְנִיסָן לָרֵ
וְטוֹחֲנָן) האט מען דיא איילבירטען אריינגעלייגט אין מיהלשטיינער אונ מען הט זיי געמאלן (וְהַשֶּׁמֶן שֵׁנִ
צווייטע בוימאייל ווס גייט ארויס פון דיא געמאלענע איילבירטען (פָּסוּל לַמְּנוֹרָה) טאר מען זיי ניט ברענעני
מְנוֹרָה (וְכָשֵׁר לַמְּנָחוֹת) צו מְנָחוֹת זענען די בוימאייל כָּשֵׁר (שֶׁנֶּאֱמַר) נוארום עס שטייט אין פסוק (כָּתִית לַמָּאוֹר)

שפתי חכמים

א פי' שאל תתמה היאך מליט שמן שאין בו שמרים דהא תנן בפרק המפקיד ר"י אומר אף המוכר שמן מזוקק כל ימות השנה מקבל עליו לוג ומחצה שמרים למאה ש"מ שאין שמן בלא שמרים ומפרש כמו ששנינו וכו': ב פי' לוקט אותן זיתי' הגדולים בראש הזית גרגר אחד מכאן וגרגר אחד מכאן לפי שאותן זיתים מבושלים היטב ואין בהם שמרים: ג דכשטוחנן בריחים יש בו שמרים שמגרגרו וכו': ד דאי מוליא מהן יותר יהא בו שמרים וגם השני פסול משום שיש בו שמרים: ה ואע"פ דגבי מנחות כתית וגימא דוקא כתית. י"ל דא"כ למאור דהכא ל"ל אם דהכא למעט בא כתית למאור ולא כתית למנחות אלא אפילו

ליקוטים על התורה

(כ) וְאַתָּה תְּצַוֶּה וגו'. דריי מאהל שטייט אין דיא פַּרְשָׁה דער
ווארט וְאַתָּה, וְאַתָּה תְּצַוֶּה, וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ, וְאַתָּה
תְּדַבֵּר, ווייל משה הט ניט זוכה געווען צו מאכען דעם מִשְׁכָּן,
אונ הט קיין נְדָבָה געגעבן צום מִשְׁכָּן, אונ אֲפִילוּ וועלכעס מען
זאל מאכען פריער, דעם מִשְׁכָּן אדער די כֵּלִים, האט ער אויך
ניט געטראפן דעם אֱמֶת, דריבער הט משה געהאט גרוס צַעַר,
האט הקב"ה געזאגט צו משה ווייל דו וועסט זיין דער געבאטער אויף אלע זאכען וואס געהער צום מִשְׁכָּן, וועט זיין גלייך
אלין וואלסט אלץ געמאכט, דריבער הט הקב"ה געזאגט צוא משה דרייא מאהל וְאַתָּה, וְאַתָּה תְּצַוֶּה, דו וועסט געבין

פירוש לתורת אלהים

(כ) וְאַתָּה אונ דוא תְּצַוֶּה זאלסט געביטן אֶת בְּנֵי
די קינדער יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ אונ זיי זאלן
צו דיר שֶׁמֶן זַיִת בוימל זָךְ לויטער כָּתִית צו שטוסן
זאל דיא אייל בירטען שטוסן מיט אשטייסל

ו ואדנירם על-המס: ויהי לשלמה שבעים אלף נשא סבל ושמנים אלף חצב
לבד משרי הנצבים לשלמה אשר על-המלאכה שלשת אלפים ושלש מאות
ם בעם העשים במלאכה: ויצו המלך ויסעו אבנים גדלות אבנים יקרות ליסד
אבני גזית: ויפסלו בני שלמה ובני חירום והגבלים ויכינו העצים והאבנים
ת הבית: ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני-ישראל מארץ-
ם בשנה הרביעית בחדש זו הוא החדש השני למלך שלמה על-ישראל ויבן
ליהוה: והבית אשר בנה המלך שלמה ליהוה ששים-אמה ארכו ועשרים רחבו
ים אמה קומתו: והאולם על-פני היכל הבית עשרים אמה ארכו על-פני רחב
ו עשר באמה רחבו על-פני הבית: ויעש לבית חלוני שקפים אטמים: ויבן
יר הבית יצוע יציע קרי סביב את-קירות הבית סביב להיכל ולדביר ויעש
ת סביב: היצוע היציע קרי התחתנה חמש באמה רחבה והתיכנה שש באמה
ו והשלישית שבע באמה רחבה כי מגרעות נתן לבית סביב חוצה לבלתי אחז
ות הבית: והבית בהבנתו אבן שלמה מסע נבנה ומקבות והגרזן כל-כלי
לא-נשמע בבית בהבנתו: פתח הצלע התיכנה אל-כתף הבית הימנית
לים יעלו על-התיכנה ומן-התיכנה אל-השלשים: ויבן את-הבית ויכלהו ויספן
הבית גבים ושדרת בארזים: ויבן את-היצוע היציע קרי על-כל-הבית חמש אמות
ו ויאחז את-הבית בעצי ארזים: ויהי דבר-יהוה אל-שלמה לאמר: הבית הזה
אתה בנה אם-תלך בחקתי ואת-משפטי תעשה ושמרת את-כל-מצותי

פירוש ע"ט

אז איטליכי צעהן טויזנט מאן זענען גזעסען
ודש אין וואלד צוויא חדשים אין דער היים
ם אונ עס איז געוועזן אמענש וואס האט געהייסן
ם איז ער געזעצט געווארען על המס ער זאל גובה
ם צינש: ויהי אונ עס איז געוועזן צו שלמה שבעים
בעצג טויזנט מענשען נושא סבל וואס האבן געטראגן
א זיי האבן געטראגן די שטיינער פון דעם בארג
ר שטאט ושמונים אלף אונ אכצג טויזנט מענשען
הר וואס זייא האבן געהאקט שטיינער פון דעם
. רש"י מאכט די הונדערט אונ פופצג טויזנט
ן זענען אלי גרים געוועזן וואס זייא האבען זיך
י געווען נוייל זיי האבן געזעהן דיא גדולה פון
ה המלך לבד חוץ משרי פון די הארין הנצבים די
ים וואס זענין געוועזן צו שלמה אשר וואס זיי האבן
ן צו שאפן איבר דער מלאכה זענען געוועזן שלשת
דרייא טויזנט ושלש מאות אונ דרייא הונדערט
ם בעם וואס האבן מושל געוועזן איבר דעם פאלק
ם וואס זיי האבן געטאהן די מלאכה ויצו האט דער
געשאפט ויסיעו אונ זייא האבן אוס געריסן אבנים
שווערי שטיינער ליסד צו גרונטען הבית דם הויז
יא שטיינער זאל מען מויערן אגרונד צום הויז
גזית דיא שטיינער זענען געוועזן געטעסט ויפסלו
זייא האבן אוים געהאקט דיא שטיינער פון דעם

בארג בוני די בויערס פון שלמה ובוני אונ די בויערס
פון חירום והגבלים אונ די אומה וואס מען האט זייא
גרופן גבלים ויכינו העצים אונ זיי האבן אן געגרייט דס
האלץ והאבנים אונ די שטיינער לבנות הבית צוא בוען
דאס ביהמ"ק ויהי אונ עס איז געוועזן בשמונים שנה וגו'
אין פיר הונדערט אונ אכציג יאר לצאת צום ארויס
גיין די קינדער ישראל פון דעם לאנד מצרים בשנה
הרביעית אין דעם פערדין יאר בחודש זיו אין דעם
חודש אייר וואס ווערט גרופן זיו הוא החודש השני דס
איז דער אנדערער חודש פון דעם פערדען יאר אז
שלמה איז אמלך געווארען איבר די ישראל ויבן הבית
ליי' האט ער געבועט דאס ביהמ"ק צו גאט: והבית אונ
דאס ביהמ"ק וואס ער האט געבועט איז געוועזן זעכצג
איילען זיין לענג אונ צוואנצג איילען זיין ברייט אונ
דרייסיג איילן זיין הייך: ויהי דבר יי' אל שלמה אונ עס
איז געוועזן די רייד פון גאט צו שלמה אזו צוא זאגן:
הבית הזה דאס הויז וואס דוא בועסט בין איך דיר
מבטיח אם תלך בחוקותי אז דוא וועסט גיין אין מיין
גיזעץ אונ מייני גירעכט וועסטו טאהן אונ דוא
וועסט היטן אלי מייני מצות ללכת צוא גיין אין
זייא והקימותי את דברי אתך וועל איך גאט מקיים
זיין מיט דיר מייני רייד אשר דברתי וואס איך האב
גירעט צוא דיין פאטער דוד איך האב צוא גיזאגט

וְכָל־יִתְדֹת הֶחָצֵר נְחֹשֶׁת: ססס

וְכָל סִכֵּי דְדָ[רְתָּא] נְחָשָׁא: ס ס

ל"ו יעי"ו סי' . סל"ו סי' . ומפטירין וה' נתן חכמה לשלמה במלכים א' סימן ה':

בית יהודא

די ערד (ומקרא זה מסייעני) אונ דער פסוק העלפט מיר , עס שטייט אין פסוק (אהל בל יצען) דר געצעלט וועט זיך ניט אוועק רוקען (בל יסע יתדותיו לנצח) זיינע יתדות וועלן קיין מאהל ניט אוועק ציהען , ווייל זייא זענען שטארק אריינגשטעקט אין דיא ערד , אבער אז זיי וואלטן געהאנ... זיי זיך דאך ציהען מיט דעם געצאלט :

ריש"י

יתדות ומקרא זה מסייעני (ישעיה לג) אהל בל ... יסע יתדותיו לנצח : חסלת פרשת תר...

פירוש לתורת אלהים

בדארפט צוא זיין ארבעט דאס איז צוא נוף שטעלן דעם משכן אדער צום צוא ווארפען דעם משכן וכל אונ אלי זיינע נעגל וכל יתדות אונ אלי נ... דעם חצר נחושת זאל אלץ זיין פון קופ...

הפטרת תרומה (במלכים א סימן ה)

וַיהוָה נָתַן חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ וַיְהִי שָׁלֹם בֵּין חִירָם וּבֵין שְׁלֹמֹה וַיִּ...
בְּרִית שְׁנֵיהֶם: וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מַס מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הַמַּס שְׁלֹשִׁים...
...יש: וַיִּשְׁלָחֵם לְבָנוֹנָה עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים בַּחֹדֶשׁ חֲלִיפוֹת חֹדֶשׁ יִהְיוּ בַלְּבָנוֹן שְׁנַיִם חֳ...

ליקוטי יוסף

וה' נתן חכמה לשלמה וגו' . עס זענען דא אוף דער וועלט צווייערליי חכמים אונ צווייערליי עשירים , עס זענען דא חכמים וואס זיי האבען זייער חכמה ווייל זייא זענען געבארען געווארען אין מזל חכמה , וויא די גמרא זאגט מזל מחכים , דער מזל מאכט קלוג דעם מענטש , נאך זאגט דיא גמרא דער מלאך פרעגט ביי הקב"ה דאס קינד וואס די אשה איז מיט אים מעוברת געווארען וועט ער זיין אחכם אדער אנאר , צו וואס דארף דאס דר מלאך וויסען , נאר באמת דארף דם דר מלאך וויסען , ער זאל וויסען אין וועלכע שעה ער זאל ברייננגען דם קינד אוף דער וועלט , ווען עס איז דר מזל חכמה , אדער דר מזל פון נארעשקייט , אונ עס זענען דא חכמים וואס זייער חכמה איז ניט פון מזל , נאר הקב"ה האט זייא געגעבן חכמה , דאס זעלביגע זענען דא מענטשען וואס זייער רייכקייט קומט צו זיי פון דעם מזל , זיי זענען געבארן געווארן אין מזל פון רייכקייט , דריבער פרעגט אוך דער מלאך אוף דעם קינד , אוב ער וועט זיין רייך אדער ארעם , ווייל ער דארף וויסן אין וועלכע שעה ער זאל בריינגן דעם קינד אוף דר וועלט , אין מזל פון רייכקייט אדער אין מזל פון ארעמקייט , ווי די גמרא זאגט מזל מעשיר , דער מזל מאכט רייך דעם מענטש , אונ דער מזל מאכט ארעם דעם מענטש , אונ עס זענען דא עשירים וואס זייער רייכקייט איז ניט פון מזל נאר פון הקב"ה , דר חילוק וואס איז ביי דיא חכמה אונ עשירות אוב ויא איז פון מזל אדער פון הקב"ה , געפינן מיר חכמים אונ עשירים וואס מענטשן האבן זיי פיינט אונ האבען נים ליב אים מיט זיין חכמה אדער מיט זיינע עשירות , אונ ווילען זיין חכמה ניט הערען , אונ ער הט קיין נוטן ... דורך זיין רייכקייט, איז אסימן אז זיין חכמה אונ זיין רייכקייט איז פון מזל , ווייל דיא מזלות זיצען אין אראד אונ דע... דרייט זיך , אונ יעדער מזל ווערט געיאגט פון דיא אנדערע מזלות וואס יאגען אים אונ מען יאגט זיי , ווי אראד לופט ... נאך וואס איז אין די רגע אובען , יאגט מען אים אראפ פון אובן אונ ער איז שון אונטען , אונ צוריק איבען , אונ צוריק או... אונ ער הט קיין רוהונג , אזו איז בייא די מענטשן וואס זענען חכמים אונ עשירים פון מזל . אבער דיא מענטשען וואס ... געבענטשט מיט חכמה אדער מיט עשירות פון הקב"ה , דיא מענטשען זענען געליבט ביי אלע מענטשען , דריבער האט ... געזאגט צו יוסף אפילו דו ביזט געווען אקנעכט , פון דעסטוועגן האב איך ניט מורא טאמער וועט מען דיך מקנא זיין אונ... וועט דיך פיינט האבען , אונ טאמער וועגען קנאה וועט מען דיך הרגנען , אחרי הודיע אלהים אותך את כל זאת , ... הקב"ה האט דיר געמאכט וויסען דיין חכמה , אונ דיין חכמה איז ניט פון מזל , וועלען אלע מענטשען דיך ליב האבען ... דער פסוק זאגט ברכת ה' היא תעשיר , אוב דיא ברכה פון הקב"ה מאכט רייך דעם מענטש , ולא יוסיף עצב עמה , ... שר קיין טרויערקייט האבען פון דיא ברכה , אונ אזו געפינען מיר ביי דעם מלך שלמה , ווייל זיין חכמה אונ רייכקיים איז ג... צוא אים פון הקב"ה האבען אלע מענטשן אים ליב געהאט אונ זענן געקומן הערן זיין חכמה וויא דר פסוק זאגט וה' נתן ... לשלמה , ווייל הקב"ה האט געגעבען חכמה צו שלמה , דריבער ויהי שלום בין חירם אונ שלמה , ביי חירם ביז שלמה ... געווען שלום ויכרתו שניהם ברית :

פירוש ע"ט

וה' נתן חכמה אונ גאט האט געגעבן חכמה צו ... המלך כאשר אזו ווי גאט הט גרעט אונ ה... צו גזאגט ויהי אונ עס איז גוועזן שלום צוויש... דר מלך פון צור ובין אונ צווישן שלמה המלך ... אונ האבען ביידי צווישן זיך כורת ברית גווע... אונ ער הט אוף גבראכט דער מלך שלמה מ... מכל ישראל פון אלי יודן ויהי המס אונ דר מס אי... אזוי פיל אז מען הט גקאנט פאר דעם געלד ... שלשים דרייסיג טויזנד מענשן וישלחם אונ ער ... גישיקט לבנונה אין וואלד עשרת אלפים צוא ... טויזנט בחודש אין אחודש זיי זאלן זיך פר זא... וואלד אחודש חליפות די דרייסיג טויזנד האנ... אלי חודש גביטען דהיינו לסוף חודש זענע... ערשטי צעהן טויזנד אהיים גקומען זענען ז... צעהן טויזנד גגאנגן אוף אחודש אין וואלד או... חודש זענען זיי אהיים גקומן זענין די דריטי ... טויזנט גגאנגן אוף אחודש אין וואלד אזו הא... זיך אלץ גביטן אלי חודש איז אום גקומן חודש...

ן בְּחַמְשִׁין וְרוּמָא
אַמִּין דְּבוּץ שְׁזִיר
יהוֹן נְחָשָׁא ׃
כֹּל מָאנֵי מַשְׁכְּנָא
פָּלְחָנֵהּ וְכָל סִכּוֹהִי

בַּחֲמִשִּׁים וְקֹמָה חָמֵשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וְאַדְנֵיהֶם נְחֹשֶׁת׃ יט לְכֹל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן בְּכֹל עֲבֹדָתוֹ וְכָל־יְתֵדֹתָיו

רשב"ם

יתדותיו. הקשורים בקלעים ותוחבין אותן בקרקע שלא ירגזון יריעות סלמטה לכאן ולכאן ברוח: חסלת פרשת תרומה מיסוד רבינו שמואל:

רש"י

[ב]' אמה ריוח לאחוריו בין הקלעים ג שבמערב ליריעות [ד]י המשכן ורוחב המשכן עשר אמות באמצע רוחב [נ]מלאו לו עשרים אמה ריוח לצפון ולדרום מן קלעי [ה]יריעות המשכן וכן למערב וחמשים על חמשים חצר [ע]ירובין כג): וקומה חמש אמות. גובה מחילות [ה]א רוחב הקלעים: ואדניהם נחשת. להביא [ה]מסך שלא תאמר לא נאמרו אדני נחשת אלא לעמודי [ה]ם אבל אדני המסך של מין אחר היו. כך נראה בעיני [ח]זור ושנאן: (יט) לכל כלי המשכן. שהיו צריכין [לתקמת]ו ולהורדתו כגון ד מקבות לתקוע יתדות ועמודים: [יתדות]. כמין ה נגרי נחשת עשויין ליריעות האהל ולקלעי [החצר] קשורים במיתרים סביב בשפוליהן כדי שלא [תהא ה]רוח מגביהתן ואיני יודע אם תחובין בארץ או קשורין [ותלוין] וכובדן מכביד שפולי היריעות שלא ינועו ברוח. ואומר [אני שש]מן מוכיח עליהם שהם תקועין בארץ לכך נקראו

בית יהודא

האט זיך געענדיגט צו ענדע דרייסיג איילן (נִמְצְאוּ עֶשְׂרִים אַמָּה רֶיַוח לַאֲחוֹרָיו) איז אינטער דעם משכן גבליבן ליידיג צוואנציג איילן (בֵּין הַקְלָעִים שֶׁבַּמַּעֲרָב לִירִיעוֹת שֶׁל אֲחוֹרֵי הַמִּשְׁכָּן) פון די גיפלאכטענע ליינוואנד וואס זענען געווען די מערב וואנט פון הויף ביז צו די יריעות וואס האט געהאנגען אינטער דעם משכן איז געווען צוואנציג איילן (וְרוֹחַב הַמִּשְׁכָּן עֶשֶׂר אַמּוֹת בְּאֶמְצַע רוֹחַב הֶחָצֵר) די ברייט פון משכן וואס איז געווען צעהן איילן, אונ ער איז געשטאנען אין מיטן ברייט פון הויף (נִמְצְאוּ לוֹ כ' אַמָּה רֶיַוח לְצָפוֹן וּלְדָרוֹם) איז געווען צוואנציג איילן ליידיג אין צפון זייט אונ אין דרום זייט (מִן קַלְעֵי הֶחָצֵר לִירִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן) פון די ליינוואנדענע ווענט פון הויף ביז צוא דיא יריעות פון משכן איז געווען צוואנציג איילן אין צפון זייט אונ אין דרום זייט (וְכֵן לַמַּעֲרָב) אונ אזוי איז געווען אין מערב זייט פון משכן ביז צו דיא ווענט פון הויף צוואנציג איילן ליידיג (וַחֲמִשִּׁים עַל חֲמִשִּׁים לְפָנָיו) אונ אין מזרח זייט פאר דעם משכן איז געווען ליידיג פופציג איילען אויף פופציג (וְקוֹמָה חָמֵשׁ אַמּוֹת). זאגט רש"י (גֹּבַהּ מְחִיצוֹת הֶחָצֵר וְהוּא רוֹחַב הַקְלָעִים) די הייך פון די ווענט וואס ארום [וו]אס איז די ברייט פון די ליינוואנד איז געווען פינף איילן: וְאַדְנֵיהֶם נְחֹשֶׁת. זאגט רש"י (לְהָבִיא אַדְנֵי הַמָּסָךְ) [ד]י [ש]וועלען פון פארהאנג זענען אויך געווען קופער (שֶׁלֹּא תֹאמַר לֹא נֶאֶמְרוּ אַדְנֵי נְחֹשֶׁת אֶלָּא לְעַמּוּדֵי הַקְלָעִים) דו [זאלסט] ניט זאגן די קופערנע שוועלן האט מען נאר גמאכט צו די זיילן וואס ארום הויף (אֲבָל אַדְנֵי הַמָּסָךְ שֶׁל מִין אַחֵר) די שוועלען פון פארהאנג זענען געווען געמאכט פון איין אנדער זאך, דריבער זאגט דער פסוק די שוועלען פו[ן] [פארהא]נג זענען אויך געווען קופער (כָּךְ נִרְאֶה בְּעֵינַי שֶׁלְּכָךְ חָזַר וּשְׁנָאָן) זאגט רש"י אזוי לערין איך דעם מיינונג פון [ד]ריבער זאגט דא דער פסוק נאך אמאל די שוועלען פון די זיילן פון פארהאנג זענען אויך געווען קופערנע: (יט) לְכֹל [כְּלֵי] [ה]משכן]. אלע כלים פון משכן (שֶׁהָיוּ צְרִיכִין לַהֲקָמָתוֹ וּלְהוֹרָדָתוֹ) וואס מען האט געדארפט ווען מען האט אים אויפ[גע]ש[ט]עלט אונ ווען מען האט אים אראפגענידערט (כְּגוֹן מַקָּבוֹת לִתְקוֹעַ יְתֵדוֹת וְעַמּוּדִים) די האמערס וואס מען האט מיט זייא [אר]יינגעקלאפט די ריגלען אונ די זיילן: וִיתֵדֹתָיו. (כְּמִין נַגְרֵי נְחֹשֶׁת) די יתדות זענען געמאכט ווי קופערנע ריגלען (עֲשׂוּיִין [לִירִיעוֹ]ת הָאֹהֶל וּלְקַלְעֵי הֶחָצֵר) זיי זענען געמאכט פון ווענען דיא יריעות פון משכן אונ פון וועגן די ליינוואנדענע ווענט וואס [ארום] הויף (קְשׁוּרִים בְּמֵיתָרִים סָבִיב סָבִיב בְּשִׁפּוּלֵיהֶן) אונטען זענען זיי צוגעבונדען מיט שטריקלאך ארום אונ ארום דיא [ווענט] (כְּדֵי שֶׁלֹּא תְהֵא הָרוּחַ מַגְבִּיהָתָן) דר ווינט זאל זייא ניט קענן אויפהייבען. זאגט רש"י (וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם תְּחוּבִין בָּאָרֶץ) [איך ווייס] ניט אוב די ריגלען זענען געווען אריין גישטעקט אין די ערד, אונ מיט שטריקלאך האט מען צוגעבונדען דיא [ווענ]ט אונ דיא ווענט פון הויף צו דיא ריגלען (אוֹ קְשׁוּרִין וּתְלוּיִין) אדער די ריגלען זענען געווען צוגעבונדען אונטן צו די [יריעו]ת אונ צו די ווענט פון הויף אונ די ריגלען זענען געהאנגען אין דר־לופטין (וְכוֹבְדָן מַכְבִּיד שִׁפּוּלֵי הַיְרִיעוֹת שֶׁלֹּא יָנוּעוּ [בָּרוּחַ]) אונ די שווערקייט פון די ריגלען שווערן אראפ דעם אונטען פון די יריעות זייא זאלען זיך ניט קענן שאקלן מיט [דעם ו]וינט, זאגט רש"י (וְאוֹמֵר אֲנִי) איך זאג (שֶׁשְּׁמָן מוֹכִיחַ עֲלֵיהֶן שֶׁהֵם תְּקוּעִין בָּאָרֶץ) דר נאמן "יתדות" באווייזט אז זייא [זענען] געווען אריינגעשטעקט אין דיא ערד (לְכָךְ נִקְרְאוּ יְתֵדוֹת) דריבער רופט מען זיי "יתדות" נוויל זיי האבן געשטעקט אין

דעת זקנים מבעלי התוספות

[ו]קומה חמש. משמע שזהו קומת הקלעים. וא"ת למ"ד [שהמזב]ח היה גבוה עשר אמות א"כ מתחזי כהן ועבודה [בידו] וי"ל דקומה משפת מובח ולמעלה והוו להו חמש אמות. והרב רבי יצחק בר אברהם הקשה קושיא [אחרת ד]אם לא היו גבוהים אלא חמש אמות א"כ לא הי' פתח [החצר] גבוהה כמו פתח היכל של בית עולמים. ולכך היה [נראה ד]ודאי קלעים ישל צפון ודרום ומערב היו גבוהין עשרה אמות והאי וקומה מיירי בקלעים שבמזרח והיה להם גובה חמש אמות יותר מקלעים שאר רוחות וא"כ גבהן עשרים והפתח גבהו עשרים כמו כן:

שפתי חכמים

מרובעת ב' על ב': ג וא"ת והא המשכן היה חלל שלו ל' אמות באורך וי' אמות ברוחב וגם הקרשים הי' עובין אמה וא"כ לא יהי' אלא י"ט אמות ריוח לאחוריו וגם חצר המשכן לא יהיה כ' אלא מ"ט וגם מן הצדדין לצפון ולדרום לא יהיה כ"א י"ט אמו' וי"ל שגם העמודים של חצר המשכן היה עובין אמה כמו עובין של קרשים והקלעים לא היו תלויין לפנים מן העמודים אלא לחוץ מן העמודים ולכן נקט רש"י המשכון על הקלעים ולא על העמודים: ד כמין פטים: ה כמין בריחים:

פירוש לתורת אלהים

[פון] אמה הונדערט איילן וְרֹחַב אונ די ברייט חֲמִשִּׁים [פונ]ציג איילען דיא לענג אונ פופציג איילען [די] ברייט וְקֹמָה אונ דיא הייך חָמֵשׁ אַמּוֹת פינף איילען שֵׁשׁ לייגען מָשְׁזָר גדרייט וְאַדְנֵיהֶם אונ זייערע שוועלין נְחֹשֶׁת פון קופער: (יט) לְכֹל צוא אלי כֵּלִים פון דעם מִשְׁכָּן בְּכֹל אלי כֵּלִים וואס מען האט

וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה׃ טו וְלַכָּתֵף הַשֵּׁנִית
חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה קְלָעִים עַמֻּדֵיהֶם
שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה׃ טז וּלְשַׁעַר
הֶחָצֵר מָסָךְ ׀ עֶשְׂרִים אַמָּה תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר
מַעֲשֵׂה רֹקֵם עַמֻּדֵיהֶם אַרְבָּעָה
וְאַדְנֵיהֶם אַרְבָּעָה׃ מפטיר יז כָּל־עַמּוּדֵי
הֶחָצֵר סָבִיב מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף וָוֵיהֶם
כָּסֶף וְאַדְנֵיהֶם נְחֹשֶׁת׃ יח אֹרֶךְ הֶחָצֵר
מֵאָה בָאַמָּה וְרֹחַב ׀ חֲמִשִּׁים

וְסַמְכֵיהוֹן תְּלָ...
טו וּלְעִבְרָא תִּנְיָנָא ...
עַסְרֵי סְרָדִין עַמּוּ...
תְּלָתָא וְסַמְכֵיהוֹן תְּלָ...
טז וְלִתְרַע דַּרְתָּא פְּ...
עַסְרִין אַמִּין תִּכְ...
וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע ...
וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד צַ...
עַמּוּדֵיהוֹן אַרְבְּ...
וְסַמְכֵיהוֹן אַרְבְּעָא׃
יז כָּל עַמּוּדֵי דַרְתָּא חֲ...
חֲזוֹר מְכַבְּשִׁין ...
וָוֵיהוֹן כְּסַף וְסַמְ...
נְחָשָׁא׃ יח אֻרְכָּא דְדַרְ...
מְאָה בְּאַמִּין וּפְ...

תולדות אהרן
ארך החצר שם כב. יח ובמים ...

בעל הטורים

(יח) אורך החצר מאה באמה ורחב חמשים בחמשים. פי' כחלק אחד מחמשים סבבר הבית כדפי' לעיל:

בית יהודא

זייל ביז צום דריטען ז"ל איז אויך געוועזן פינף איילען ווען לכתף השנית) אונ אזו איז געוועזן ביי די אנדערע זייט פון פארהאנג צו צפון זייט (וד' עמודים למסך) ביי דעם פארהאנג איז געוועזן פיר זיילן (והרי עשרה עמודים למזרח כנגד עשרה למערב) איז געוועזן צעהן זיילן אין מזרח זייט נעגין די צעהן זיילן וואס זענען געוועזן אין מערב זייט: (יז) וכל עמודי החצר סביב וגו'. אלע זיילן וואס זענען געוועזן ארום הויף, זאגט רש"י (לפי שלא פירש ווין וחשוקים ואדני נחשת אלא לצפון ולדרום) וויל ביז איצט האט דר פסוק נאר געשריבן די האקין מיט די זילבערנע גארטלען ורייפין) אונ די קופערנע שוועלן

רש"י

עמודים למסך הרי י' עמודים למזרח כנגד י' לגר...
(יז) כל עמודי החצר סביב וגו'. לפי שלא פי...
וחשוקים ואדני נחשת אלא לצפון ולדרום אבל למזרח ו...
לא נאמר ווין וחשוקים ואדני נחשת לכך בא ולמד ...
(יח) ארך החצר. הצפון והדרום שמן המזרח ...
מאה באמה: ורחב חמשים בחמשים. חצר שב...
היתה מרובעת חמשים על חמשים שהמשכן ארכו ...
ורחבו עשר העמיד מזרח פתחו בשפת ל' החיצונים ...
החצר נמצא כלו בחמשים הפנימים וכלה ...

וואס זענען געוועזן ביי די זיילען וואס אין צפון אונ אין דרום (אבל למזרח ולמערב לא נאמר ווין וחשוקים ואדני נחשת) ...
דר פסוק האט ניט געזאגט אז ביי די זיילן וואס אין מזרח אונ אין מערב איז אויך געוועזן האקין אונ זילבערנע גארטלען ...
קופערנע שוועלן (לכך בא ולמד כאן) דריבער זאגט דא דער פסוק ביי אלע זיילן אפילו ביי די זיילן פון מזרח אונ ...
איז אויך געוועזן האקין אונ זילבערנע גארטלען אונ קופערנע שוועלען: (יח) וארך החצר. די לייגג פון הויף ...
(הדרום) די צפון זייט אונ דרום זייט (שמן המזרח למערב) וואס פון מזרח ביז מערב (מאה באמה) איז געוועזן הונדערט ...
ורוחב חמשים בחמשים. זאגט רש"י (חצר שבמזרח היתה מרובעת חמשים על חמשים) דר האלבער הויף וואס צו מזרח ...
איז געוועזן פיר קאנטיג פופציג איילען די לייגג אונ פופציג איילען די ברייט (שהמשכן ארכו שלשים ורחבו עשר) ...
דר משכן איז געוועזן לאנג דרייסיג איילען אונ ברייט צעהן איילען (העמיד מזרח פתחו בשפת חמשים החיצונים של ...
החצר) האט מען אפגעשטעלט פופציג איילען פון מזרח זייט הויף, אונ מען האט געשטעלט דעם משכן, די מזרח ...
פון משכן איז געוועזן אין ענדע פופציג איילען די אויסווייניגסטע פון די לייגג פון הויף (נמצא כולו בח...
הפנימים) איז דר גאנצר משכן געשטאנען אין די אינווייניגסטע פופציג איילען (ועבה ארכו לסוף שלשים) די לייגג פו...

שפתי חכמים

ב דק"ל דמשמע שלא היה ארכו אלא חמשים מדכתיב ורוחב חמשים בחמשים ומתרץ אותו הלק חצר שהיה במזרח ...

פירוש לתורת אלהים

זיילן שלשה דריי ואדניהם אונ זייערי שוועלין שלשה דריי: (טו) ולכתף אונ צו די אנדרי זייט חמש עשרה פופצן איילן אום הענגן עמודיהם זייערי זיילן שלשה דריי ואדניהם אונ זייערע שוועלן זאלן אויך זיין שלשה דריי: (טז) ולשער אונ צום טויער פון דעם חצר מסך אפירהאנג עשרים אמה פון צוואנציג איילן תכלת פון

בלאע וואל מעשה ווערק רוקם פון אויבער ...
זייערי זיילן ארבעה פיר ואדניהם אונ זייערי שוו...
ארבעה פיר: (יז) כל עמודי אלע זיילן פון דעם ...
סביב ארום מחושקים אן גגורט כסף פון זילבער...
זייערי העקלך כסף פון זילבר ואדניהם זייערע שוו...
נחושת פון קופער: (יח) אורך די לענג פון דעם...

עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף׃ יב וְרֹחַב הֶחָצֵר לִפְאַת־יָם קְלָעִים חֲמִשִּׁים אַמָּה עַמֻּדֵיהֶם עֲשָׂרָה וְאַדְנֵיהֶם עֲשָׂרָה׃ יג וְרֹחַב הֶחָצֵר לִפְאַת קֵדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה׃ יד וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה קְלָעִים לַכָּתֵף עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה

אונקלוס

שא וָוֵי עַמּוּדַיָּא
גּוֹשֵׁיהוֹן דִּכְסַף׃
פּוּתְיָא דְדַרְתָּא לְרוּחַ
רְבָא סְרָדִין חַמְשִׁין
ין עַמּוּדֵיהוֹן עַשְׂרָא
מְכֵיהוֹן עַשְׂרָ
פּוּתְיָא דְדַרְתָּא לְרוּחַ
וּמָא מַדִּינְחָא חַמְשִׁין
ין׃ יד וַחֲמֵשׁ עַשְׂרֵי
ין סְרָדִין לְעִבְרָא
מוּדֵיהוֹן תְּלָתָא

א וחמש עשרה עירובין ב׃

רש"י

ואיני יודע אם על פני כולן אם ברחבם ואם עם אך יודע אני שחשוק ל' חגורה שכך מלינו בפילגש עה (שופטים ט) ועמו למד חמורים חבושים תרגומו קים: (יג) לפאת קדמה מזרחה. פני המזרח קרוי לשון פנים. אחור ל' אחורים לפיכך המזרח קרוי קדם א פנים ומערב קרוי אחור כד"א (דברים יא) הים רון ימא מערבא: חמשים אמה. אותן נ' אמה לא סתומים כולם בקלעים לפי ששם הפתח אלא ט"ו אמה ים לכתף הפתח מכאן וכן לכתף השנית נשאר רחב חלל ת בינתים כ' אמה וזהו שנ' ולשער החצר מסך עשרים. וילון למסך כנגד הפתח כ' אמה ארך כרחב הפתח: עמדיהם שלשה. חמש אמות בין עמוד לעמוד בין ל שבראש הדרום העומד במקצוע דרומית מזרחית על שהוא מן הג' שבמזרח ה' אמות וממנו לשני חמש אמות השני לשלישי חמש אמות וכן לכתף השנית וארבעה

בית יהודא

אַרוּמְגֶענוּמֶן מִיט זִילְבֶּערְנֶע פֶּעדִים וְוִי רֵייפִין אַרוּם אַפָּאס. זָאגְט רש"י (וְאֵינִי יוֹדֵעַ) אִיךְ וְוייס נִיט (אִם עַל פְּנֵי כוּלָּן) אוֹיבּ דִי רֵייפִין זֶענֶן גֶעוֶוען אוֹיף דִי גַאנְצֶע לֵיינְג פוּן זַייל (אִם בְּרָאשָׁם) אוֹיבּ נָאר אוֹיבִּין (וְאִם בְּאֶמְצָעָם) אָדֶער נָאר אִין מִיטֶען (אַךְ יוֹדֵעַ אֲנִי) נָאר דָם וְוייס אִיךְ (שֶׁהָשׁוּק לָשׁוֹן חֲגוֹרָה) חָשׁוּק מֵיינְט מֶען אַגַארְטִיל (שֶׁכַּךְ מָצִינוּ בְּפִּלֶגֶשׁ בְּגִבְעָה) וָוארוּם אַזוֹי גֶעפִינֶען מִיר בַּיי פִּלֶגֶשׁ בְּגִבְעָה (שופטים יט י) (וְעִמּוֹ צֶמֶד חֲמוֹרִים חֲבוּשִׁים) מִיט אִים אִיז גֶעוֶוען אַפָּאר אֵייזְלֶען חֲבוּשִׁים (תַּרְגּוּמוֹ חֲשׁוּקִים) אוֹיף דֶעם וָוארְט „חֲבוּשִׁים" שְׁרַייבְּט דֶר תַּרְגּוּם „חֲשׁוּקִים", אַרוּמְגֶעגַארְטוּלְט: (יג) וְלִפְאַת קֵדְמָה מִזְרָחָה. זָאגְט רש"י (פְּנֵי הַמִּזְרָח קָרוּי קֶדֶם) דֶר מִזְרָח זַייט וֶוערְט גֶערוּפֶן קֶדֶם, פָארוּנְט (לָשׁוֹן פָּנִים) וְוִי דֶר פָּנִים פוּן מֶענְטְשׁ וֶוערְט גֶערוּפֶן פָארוּנְט (אָחוֹר לָשׁוֹן אֲחוֹרַיִם) אָחוֹר מֵיינְט מֶען דֶר אִינְטֶען (לְפִיכָךְ הַמִּזְרָח קָרוּי קֶדֶם) דְרִיבֶּער וֶוערְט גֶערוּפֶן דֶר מִזְרָח זַייט קֶדֶם (שֶׁהוּא פָּנִים) וַוייל עֶר אִיז דֶר פָּנִים, דֶר פָארוּנְט (וּמַעֲרָב קָרוּי אָחוֹר) דִיא מַעֲרָב זַייט גֶערוּפֶן אָחוֹר, וַוייל עֶר אִיז דֶר אִינְטֶען (כְּמָה דְאַתְּ אָמַר) וְוִיא דוּ זָאגְסְט (הַיָּם הָאַחֲרוֹן) דֶער אִינְטֶערְשְׁטֶער יַם (מַעֲרְבָא) דֶער מַעֲרָב יַם: וַחֲמִשִּׁים אַמָּה. זָאגְט רש"י (אוֹתָן חֲמִשִּׁים אַמָּה לֹא הָיוּ סְתוּמִים כּוּלָּם בִּקְלָעִים) דִיא פוּפְצִיג ...ן וָוס אִין מִזְרָח זַייט זֶענֶן נִיט גֶעוֶוען פַארְמַאכְט אִין גַאנְצִין מִיט דִי לֵיינְוַואנְד (לְפִי שֶׁשָּׁם הַפֶּתַח) וַוייל דָארְטֶען אִיז אַרַיינְגַאנְג אִין מִשְׁכָּן (אֶלָּא ט"ו אַמָּה קְלָעִים לְכָתֵף הַפֶּתַח מִכָּאן) נָאר פוּן דֶר זַייט טִיר גֶעבֶּן צָפוֹן זַייט אִיז גֶעוֶוען הָאנְגֶען מִיט דִי לֵיינְוַואנְד פוּפְצֶעהְן אֵיילֶן בְּרֵייט (וְכֵן לְכָתֵף הַשֵּׁנִית) אוּנ אַזוֹי בַּייא דִיא אַנְדֶערֶע זַייט טִיר נֶעבֶּן ...ם זַייט אִיז אוֹיךְ גֶעוֶוען פַארְהָאנְגֶען מִיט דִיא לֵיינְוַואנְד פוּפְצֶעהְן אֵיילֶן בְּרֵייט (נִשְׁאַר רֹחַב חָלָל הַפֶּתַח בֵּינְתַּיִם עֶשְׂרִים) אִיז גֶעבְּלִיבֶּען דִי בְּרֵייט פוּן אַרַיינְגַאנְג וָוס צְווִישֶׁען דִי בֵּיידֶע זַייטֶען לֵיינְוַואנְד, אִיז גֶעוֶוען צְוַואנְצִיג אֵיילֶען (וְזֶה שֶׁ...מַר) דָאס אִיז וָואס דֶער פָּסוּק זָאגְט (וּלְשַׁעַר הֶחָצֵר מָסָךְ עֶשְׂרִים אַמָּה) צוּם טוֹיעֶר פוּן הוֹיף אִיז גֶעוֶוען אַפָּארְהַאנְג ...נְצִיג אֵיילֶן דִיא בְּרֵייט (וִילוֹן לְמָסָךְ כְּנֶגֶד הַפֶּתַח עֶשְׂרִים אַמָּה אוֹרֶךְ כְּרוֹחַב הַפֶּתַח) מֶען הָט גֶעמַאכְט אַפָּארְהַאנְג צוּא שְׁטֶעלֶן דֶעם אַרַיינְגַאנְג אִין הוֹיף, דֶער פָּארְהַאנְג אִיז גֶעוֶוען לַאנְג צְוַואנְצִיג אֵיילֶען וְאוּנ בְּרֵייט צֶעהְן אֵיילֶן הָט גֶעהָאנְגֶען דִי לֵיינְג צוּ דִיא בְּרֵייט פוּן אַרַיינְגַאנְג, אוּנ דִיא בְּרֵייט פוּן פָארְהַאנְג צוּ דִיא הֵייךְ פוּן ...נְגַאנְג: (יד) וְעַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה. אִין מִזְרַח זַייט אִיז גֶעוֶוען דְרַייא זַיילֶן נֶעבֶּן דִי זַייט פָארְהַאנְג וָואס צוּ דָרוֹם, אוּנ ...זַיילֶען גֶעבֶּען דִי אַנְדֶערֶע זַייט פָארְהַאנְג וָוס צוּ צָפוֹן (חָמֵשׁ אַמּוֹת בֵּין עַמּוּד לְעַמּוּד) פוּן אֵיין זַייל בִּיז צוּם אַנְדֶערֶען זַייל ...גוֶוען וַוייט פִינְף אֵיילֶן (בֵּין עַמּוּד שֶׁבְּרֹאשׁ הַדָּרוֹם הָעוֹמֵד בְּמִקְצוֹעַ דְּרוֹמִית מִזְרָחִית) צְווִישֶׁען דֶעם זַייל וָוס אִיז גֶוֶוען אִין ...ייב דָרוֹם זַייט וָואס עֶר שְׁטֵייט אִין ווִינְקוּל דָּרוֹם מִזְרַח (עַד עַמּוּד הָאֶ' שֶׁהוּא מִן הַשְּׁלֹשָׁה שֶׁבְּמִזְרָח) בִּיז צוּם עֶרְשְׁטֶען וָוס עֶר אִיז אֵיינֶר פוּן דִי דְרַייא זַיילֶן וָוס אִין מִזְרַח זַייט (חָמֵשׁ אַמּוֹת) אִיז גֶיוֶוען וַוייט פִינְף אֵיילֶן (וּמִמֶּנּוּ לְשֵׁנִי חָמֵשׁ ...ת) פוּן דֶעם עֶרְשְׁטִין זַייל בִּיז צוּם צְוֵוייטֶען זַייל אִיז אוֹיךְ גִיוֶוען פִינְף אֵיילֶן (וּמִן הַשֵּׁנִי לַשְּׁלִישִׁי חָמֵשׁ אַמּוֹת) פוּן צְוֵוייטֶן

פירוש לתורת אלהים

...גְרִי שְׁוֶועלֶען עֶשְׂרִים צְוַואנְצִיג נְחוֹשֶׁת פוּן קוּפֶּער וָוֵי ...ז הֶעקְלֶךְ הָעַמּוּדִים פוּן דִיא זַיילִין וַחֲשׁוּקֵיהֶם אוּנ ...גֶר אָן גוּרְט כֶּסֶף פוּן זִילְבֶּער: (יב) וְרוֹחַב אוּנ אִין ...ר בְּרֵייט פוּן דֶעם חָצֵר לִפְאַת אִין דֶער זַייט פוּן ...רַב קְלָעִים אוּם הֶענְגֶן חֲמִשִּׁים אַמָּה פוּפְצִיג אֵיילֶען עַמּוּדֵיהֶם זַייעֶרֶע זַיילִין עֲשָׂרָה צֶעהְן וְאַדְנֵיהֶם אוּנ זַייעֶרִי שְׁוֶועלֶן עֲשָׂרָה צֶעהְן: (יג) וְרוֹחַב אוּנ דִי בְּרֵייט הֶחָצֵר פוּן דֶעם חָצֵר לִפְאַת אִין דֶר מִזְרַח זַייט חֲמִשִּׁים פוּפְצִג אֵיילֶן: (יד) וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה אוּנ פוּפְצֶן אֵיילֶן קְלָעִים אוּם הֶענְגֶן לַכָּתֵף צוּ אֵיין זַייט עַמּוּדֵיהֶם זַייעֶרִי

לפאה האחת: י ועמדיו עשרים ואדניהם עשרים נחשת ווי העמדים וחשקיהם כסף: יא וכן לפאת צפון בארך קלעים מאה ארך ועמדו ועמדיו ק׳ עשרים ואדניהם

ארכא לעבר חד: י ועמודוהי עשרין וסמכיהון עשרין נחשא ווי עמודיא וכבושיהון כסף: יא וכן לרוח צפונא בארכא סרדין מאה ארכא ועמודוהי עשרין וסמכיהון עשרין

רשב"ם

מנהם שנין יריעות האהל ובחלוקה שנייה פי׳ קולע אליהם מקלעות. כרובים פקעים. ענין פיתוח המה. ואני אומר כי יש לומר שאף קלעים של חצר המשכן היו עשויים כענין מקלעות וציורים: (י) ועמודיו עשרים. לכל חמש אמות של פרישה עמוד אחד. וחמש עשרה אמה קלעים לכתף לצד מזרח בכניסת העזרה שיש רוחב חמשים אמה מצד זה קלעים וכן לצד השני ומסך עשרים באמצע הרי חמשים אמות סבוביב. ורוחב חמשים בחמשים. כיצד החצר ארכו מאה אמה ממזרח למערב שהרי כותל צפוני מאה אמה אמתקי׳עים. ומן דרומי. ומצפון לד חמשים אמה רוחב החצר. ומשכן ארכו שלשים ורחבו עשר. העמיד המ על שפת חמשים מן האמצע ונשאר חצר מן המשכן חמשים בחמשים מרוב ובשלשה רוחות חצר עשרים אמה שהרי ארכו שלשים ונשארו אחריו למ עשרים מן החמשים של אורך מאה אמה. ורחבו עשרים ונשארו לצד צ עשרים מן החמשים רוחב וכן לצד דרום:

בית יהודא

קליעה) זיי זענען געפלאכטן מיט לעכער (ולא מעשה אורג) גישט געוועבט (ותרגומו סרדין כתרגום של מכבר המתורגם סרדא) אויף דעם וואָרט „קלעים" שרייבט דר תרגום „סרדין" און אויף דעם וואָרט „מכבר" שרייבט אויך דר תרגום „סרדא", ווייל זיי זענען ביידע גלייך (לפי שהן מנוקבין ככברה) ווייל זיי זענען געווען געלעכערט ווי אזיפ, מכבר איז דערטייטש אזיפ, ווייל דר קופערנער גאַרטיל וואס אונטער דעם מזבח איז געווען געלעכערט ווי אזיפ און די קלעים זענען אויך געווען געלעכערט: ולפאה האחת. זאגט רש"י (כל הרוח קרוי פאה) דיא גאנצע זייט ווערט גערופען פאה: (י) ועמודיו עשרים. צוואנציג זיילן זענען געווען אין די לייננ פון הויף (חמש אמות בין עמוד לעמוד) פון איין זייל צום אנדערן איז געווען פינף איילן, איז צוזאמען הונדערט איילן די לייננ פון הויף: ואדניהם. (של העמודים נחשת) דיא שוועלן פון דיא זיילן זענען געווען קופערנע (האדנים יושבים על הארץ) דיא שוועלען זע געזעסן געשטאנען) אויף די ערד (והעמודים תקועים לתוכן) די זיילן זענען אריין געשטעקט אין די שוועלען (היה עושה כמין קונדסין) מען הט געמאכט שטעקליך (ארכן ששה טפחים) וואס זענען לאנג זעקס טפחים (ורחבן שלשה) און ברייט דריי טפחים (וטבעת נחשת קבוע בו באמצעו) און אין מיטען שטעקיל איז געווען אריינגעזעצט אקופערנער רינג (וכורך שפת הקלע סביביו במיתרים כנגד כל עמוד ועמוד) און דאס אויבערשטע ברעג פלאכטע הט מען פארוויקעלט ארו שטעקיל און צוגעבונדין מיט שטריקלאך און אזוי הט מען געמאכט געגען יעדער זייל, וואָרום יעדער זייל איז אווי געווען זעקס טפחים. דאס איז א אייל (ותולה הקונדס דרך טבעתו באונקליות שבעמוד העשוי כמין וי"ו ראשו זקוף למעל וראשו אחד תקוע בעמוד) און דאס שטעקיל הט מען געהאנגען מיט דעם רינג אויף דיא האקין וואס זענען געווע אויף יעדער זייל, דער האק איז געמאכט געוואָרען וויא א וי"ו, איין עק פון דעם האק איז געווען פארבויגן ארו און איין עק איז געווען אריינגעשטעקט אין זייל (כאותן שעושין להציב דלתות) ווי די האקין וואס מען מאכט אויף צו הייננען די טירען (ורוחב הקלע תלוי מלמטה) דיא ברייט פון די געפלאכטענע לייוואנד איז געהאנגען ביז אונטען צו ד ערד (והיא קומת מחיצת החצר) דס איז געווען די הייך פון די וואנט פון הויף: וווי העמודים. (הם האונקליות) ווים מיינ מען דיא האקין: וחשקיהם. זאגט רש"י (מוקפות היו העמודים בחוטי כסף סביב) די זיילן פון הויף זענען געווע

רש"י

נקבים מעשה קליעה ולא מעשה אורג ותרגומו סר כתרגומו של מכבר המתורגם סרדא לפי שהן מנוקבין ככברה לפאה האחת. כל הרוח קרוי פאה: (י) ועמד עשרים. חמש אמות בין עמוד ש לעמוד: ואדניהם. ת העמודים נחשת האדנים יושבים על הארץ והעמוד תקועים לתוכן היה עושה כמין א קונדסין שקורין פלא' ארכן ו' טפחים ורחבן ג' וטבעת נחשת קבועה בו באמצ וכורך שפת הקלע סביביו במיתרים כנגד כל עמוד ועמ ותולה הקונדס דרך טבעתו באונקליות שבעמוד העשוי כמ וי"ו ראשו זקוף למעלה וראשו אחד תקוע בעמוד כאו שעושין להציב דלתות שקורין גונזי"ש ורחב הקלע ת מלמטה והיא קומת מחיצות החצר: ווי העמודים. ה האונקליות: וחשקיהם. מוקפות היו העמודים בחוטי כ

שפתי חכמים

ש כלומר עם רוחב העמוד שהיה אמה ואם תאמר כיון שלא היו כי אם ה' אמות בין עמוד לעמוד והעמודים לא היו כי אם עשרים לא יהיה אלא צ"ה אמות וי"ל דהכי פירושו שהכ' עמודים של לד דרום התחילו במקלוע מערבית דרומית וכלו לסוף צ"ה אמות. ולסוף מאה אמות במקלוע דרומית מערבית התחילו העשרה עמודים של לד מערב וכלו לסוף מ"ה אמות ולסוף נ' אמות במקלוע מערבית צפונית התחילו הכ' של צפון וכו' לסוף צ"ה אמות. ולסוף מאה במקלוע צפונית מזרחית התחילו הג' עמודים של כתף הא' מהשער וכלו לסוף י' אמה ולסוף ט"ו אמה העמיד עמוד של השער וכלו הד' עמודים ש השער בסוף ל' אמות. ולסוף ל"ה אמה התחילו הג' עמודים של כת השנית וכלו לסוף מ"ה אמה. ולסוף נ"ן היה העמוד של מקלו מזרחית דרומית (רא"ם) וכן מפרש רש"י בהדיא בסמוך ודו" אחריו: ת לא של הקלעים דא"כ הוה ליה למימר ועמודיהם לשון רבים אלא על כרחך הכינוי של עמודיו שב אל החצ ואדניהם שהוא לשון רבים שב אל העמודים הסמוכים לו: א רצ לומר לקח עץ אחד ועשה אותו כעין קונדס וארכו ו' טפחים

פירוש לתורת אלהים

מאה הונדערט איילן די לענג לפאה האחת צו די איינע זייט: (י) ועמודיו און זיינע זיילען עשרים צוואנציג ואדניהם און זייערע שוועלען עשרים זאלן זיין צוואנציג נחשת פון קופער ווי די העקלך העמודים פון דיא זיילן וחשוקיהם און זייערע אן גורט כסף פון זילבער: (יא) וכן און אזוי לפאת פון צפון זייט בארך אין דער לענג קלעים אום הענגען מאה ארך הונדערט איילן דיא לענג ועמודיו און זיינע זיילען עשרים צוואנציג ואדניהם און

ז וְהוּבָא אֶת־בַּדָּיו בַּטַּבָּעֹת וְהָיוּ הַבַּדִּים עַל־שְׁתֵּי צַלְעֹת הַמִּזְבֵּחַ בִּשְׂאֵת אֹתוֹ: ח נְבוּב לֻחֹת תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר הֶרְאָה אֹתְךָ בָּהָר כֵּן יַעֲשׂוּ: ס שביעי ט וְעָשִׂיתָ אֵת חֲצַר הַמִּשְׁכָּן לִפְאַת נֶגֶב־תֵּימָנָה קְלָעִים לֶחָצֵר שֵׁשׁ מָשְׁזָר מֵאָה בָאַמָּה אֹרֶךְ:

אונקלוס

קְשָׁא: ז וְיָעֵל יָת אֲרִיחוֹהִי בְּעִזְקָתָא וִיהוֹן אֲרִיחַיָּא עַל תְּרֵין סִטְרֵי מַדְבְּחָא בְּמִטַּל יָתֵהּ: ח חֲלִיל לוּחִין תַּעְבֵּד יָתֵהּ כְּמָא דִי אַחֲזִי יָתָךְ בְּטוּרָא כֵּן יַעְבְּדוּן: ט וְתַעְבֵּד יָת דָּרַת מַשְׁכְּנָא לְרוּחַ עֲבַר דָּרוֹמָא סְרָדִין לְדָרְתָא דְּבוּץ שְׁזִיר מְאָה בְּאַמִּין

בעל הטורים

(ח) נבוב לוחות תעשה אותו. נבוב עולה ששים בעד ששים אמות יכולין להוסיף על המזבח:

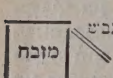
רש"י

כבש שלו אלא כבש חלק למדנו שהיה לו כבש כך שנינו במכילתא. ומזבח אדמה הוא מזבח הנחשת שהיו ממלאין חללו אדמה במקום חנייתן והכבש היה בדרום המזבח מובדל מן המזבח מלא חוט השערה ורגליו מגיעין עד אמה סמוך לקלעי החצר שבדרום כדברי האומר י' אמות קומתו. ולדברי האומר דברים ככתבן ג' אמות קומתו לא היה אורך הכבש אלא י' אמות כך מצאתי במשנת מ"ט מדות וזה שהיה מובדל מן המזבח מלא החוט במסכת זבחים למדנוהו מן המקרא: (ז) בטבעות. בארבע טבעות שנעשו למכבר: (ח) נבוב לחת. כתרגומו חליל לוחין. לוחות עצי שטים מכל צד והחלל באמצע ולא יהא כולו עץ א' שיהא עביו ה' אמות על ה' אמות כמין סדן: (ט) קלעים. עשויין כמין קלעי ספינה נקבים

רשב"ם

ועולה למטה. הכל במס' זבחים: (ח) נבוב לוחות. חלול. וכן ואיש נבוב ילבב. וכשחונים ממלאים אותו עפר ואחר כך מקריבים עליו: (ט) קלעים. פי' ר'

בית יהודא

ברע (למדנו שהיה לו כבש ל..ן מיט פון דיא ריד אז צו דעם מזבח איז געוועזן א ברעט א... צו גיין (כך שנינו במכילתא) אזו האבן מיר געלערנט אין ספר מכילתא (ומזבח אדמה הוא מזבח הנחשת) וואס אין סוף סדרה יתרו שטייט מען זאל מאכן א מזבח פון ערד, אונ דא שטייט א מזבח פון האלץ מיט קופער, דאס איז איין מזבח, מען האט גימאכט אהילצענם קאסטין (שהיו ממלאין חללו אדמה במקום חנייתן) אונ אויף יעדער ארט וואו די יודן האבן גערוהט האבן זיי אריינגעשיט ערד אין דעם קאסטין ביז פוהל, אונ אויבן אויף דעם קאסטין האבן זייא געלייגט אקופערנע פלאטע (והכבש היה בדרום המזבח) די ברעט איז געוועזן אין דרום זייט מזבח (מובדל מן המזבח מלא חוט השערה) אפגערוקט פון מזבח ווי איין האר ברייט (ורגליו מגיעין עד אמה סמוך לקלעי החצר שבדרום) דר סוף פון ברעט איז ביז א איילן נאנט צו דיא לייוונטענע וואנט פון הויף אין דרום זייט (לדברי האומר עשר אמות קומתו) נאך דעם תנא וואס זאגט די הייך פון מזבח איז געוועזן צעהן איילען (ולדברי האומר דברים ככתבן) אונ נאך דעם תנא וואס זאגט עס איז געוועזן ווי עס איז געשריבען (שלש אמות קומתו) דיא הייך פון מזבח איז נאר געוועזן דרייא איילען (לא היה אורך הכבש אלא עשר אמות) איז דיא לייננ פון כבש נאר געוועזן צעהן איילען (כך מצאתי במשנה מ"ט מדות) אזוי האב איך געפונען אין דיא משנה פון מסכת מדות (וזה שהיה מובדל מן המזבח כמלא החוט) אונ דאס וואס דער כבש (דיא ברעט) איז געוועזן אפגערוקט פון מזבח וויא אפאדים (במסכת זבחים למדוהו מן המקרא) אין דיא מסכת זבחים גרונט דס דיא גמרא פון אפסוק: (ז) (ובטבעות). דיא שטעקינם זאל מען אריינשטעקן (בארבע טבעות שנעשו למכבר) אין דיא פיר רינגען וואס זענען געמאכט געווארען נעבן מכבר: (ח) (נבוב לוחות). זאגט רש"י (כתרגומו) ווי דר תרגום שרייבט חליל לוחין. ברעטער וואס זאל זיין אינוועייניג ליידעג (לוחות עצי שטים מכל צד והחלל באמצע) מען הט געמאכט אקאסטען פון ברעטער וואס זענען שטים האלץ אונ אין מיטען איז געוועזן ליידעג (ולא יהא כולו עץ אחד שיהא עביו חמש אמות על חמש אמות כמין סדן) אונ מען זאל ניט נעמען אגראבען קלאץ וואס ער איז לאנג פינף איילן אונ ברייט פינף איילן אונ הויך צעהן איילען (אדער דרייא איילן) אונ דס זאל זיין דר מזבח, נאר פון ברעטער זאל זיין דר מזבח: (ט) (קלעים). זאגט רש"י די לייוונטענע וואנד וואס מען הט מיט זייא געמאכט די ווענט פון הויף (עשויין כמין קלעי ספינה) זענען געוועזן געמאכט ווי דיא געפלאכטענע פלאכטעס פון די שיפען (נקבים נקבים כמעשה

שפתי חכמים

שהם לכלים כי אין שם זולתם ולמ"ד יתירה הוא כ' תיקון לשון: ר כדי להקריב עליו קרבנות

פירוש לתורת אלהים

אונ עס זאל אריין גיבראכט ווערין את בדיו זייני שטאנגן בטבעות אין די רינגן והיו אונ זיי זאלן זיין הבדים דיא שטאנגן על אויף צווייא זייטן המזבח פון דעם מזבח בשאת אותו אז מען וועט אים טראגען: (ח) נבוב הויל לוחות מאוולען ברעטער תעשה אותו זאלסטו מאכן דעם מזבח אזו וויא איך ווייז דיר דא אויף דעם בארג כן אזו זאלן זיי טאהן: (ט) ועשית אונ דוא זאלסט מאכען את חצר דאס הויף פון דעם משכן לפאת אין דעם עק נגב פון דרום זייט קלעים אום הענגן לחצר צום הויף שש פון לאנן משזר גדרייט

מאה

מלמטה והיתה הרשת עד חצי המזבח: ו ועשית בדים למזבח בדי עצי שטים וצפית אתם נחשת:

מלרע ותהי מצדתא עד פלגות מדבחא: ו ותעבד אריחי למדבחא אריחי דאעי שטין ותחפי יתה

תו״א והיתה הרשת שם נג. קיט:

רשב״ם

[2] הן קרויין כן: עד חצי המזבח. להבדיל בין דמים העליונים לתחתונים וסימנך עולת העוף למעלה חטאת העוף למטה. ובבהמה למפרע חטאת למ

רש״י

של גבהו כדברי האומר גבהו פי שנים כארכו הא מה אני מקיים ושלש אמות קומתו משפת סובב ולמעלה אבל סו להלוך הכהנים לא היה למזבח הנחשת אלא על ראשו לפני מקרנותיו וכן שנינו בזבחים איזהו כרכוב בין קרן לקרן וה רוחב אמה ולפנים מהן אמה של הלוך רגלי הכהנים ושתי אמו הללו קרויים כרכוב ודקדקנו שם והכתיב תחת כרכוב המזב מלמטה למדנו שהכרכוב בדפנו הוא ולבוש המכבר תחתי ותירץ המתרץ תרי הוו חד לנוי וחד לכהנים דלא ישתרגו שבדופן לנוי היה ומתחתיו הלבישו המכבר והגיע רחבו ע הלי המזבח נמצא שהמכבר רחב אמה והוא היה סימן לח גבהו להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים וכנג עשוי למזבח בית עולמים דוגמת חוט הסקרא באמצעו וכ שהיו עולין בו אע״פ שלא פירשו בענין זה כבר שמענו ב מזבח אדמה תעשה לי ולא תעלה במעלות לא תעשה לו מעל

בית יהודא

איין אייל אויף די וואנט פון שייגקייט וועגין (והוא לסוף שש אמות של גבהו) די רינגע איז גיוועען געמאכט נאך דיא זעקס איילין הייך (כדברי האומר גבהו פי שנים כארכו) וויא דער וום זאגט די הייך פון מזבח איז געוועען צוויי מאהל אזו פיל וויא דיא ליינג, איז גיוועען דיא הייך פון מזבח צעהן איילן, פון אונטן איז געוועען זעקס איילין ביז צום כרכוב (די רינגע) דר כרכוב איז געוועען ברייט איין אייל, איז זיבן איילן, אונ פון כרכוב ביז די פלאטע (דר דאך) פון מזבח איז געוועען דריי איילן, דם זאגט רש״י (הא מה אני מקיים ושלש אמות קומתו) וואס וועט מען זאגען צום פסוק וואס שטייט דר מזבח איז געוועען הויך דריי איילן (משפת סובב ולמעלה) פון כרכוב ביז צו די פלאטע ווס אוף דעם מזבח איז געוועען דריי איילן (דר כרכוב ווערט אויך גערופן סובב, ווייל דר כרכוב איז גיוועען ארום מזבח אויף אלע זייטען) (אבל סובב להלוך הכהנים לא היה למזבח הנחשת) אבער אסובב די כהנים זאלען אויף אים גיין נארום מזבח אויף אלע זייטען איז ניט געוועען ביי דעם קופערנעם מזבח פון מש (אלא על ראשו לפני מקרנותיו) נאר אויף דעם מזבח איינוויינינג פון די קרנות זענן געגאנגען די כהנים ווען פסוק בו (ו שנינו בזבחים) אונ אזו האבען מיר גילערונט אין דיא גמרא זבחים (איזהו כרכוב) ווס ווערט גירופן כרכוב (בין קרן לקרן) דער ארט וואס איז פון איין קרן צום אנדערן קרן ווערט גערופען כרכוב, ואוף דעם ארט איז גיוועען געמאכט ט ווי ארינגע (והיה רוחב אמה) דיא רינגע איז געוועען ברייט אן אייל (ולפנים מהן אמה) אונ איינוויינינג אריין נאך ווייטער איז א געוועען געמאכט טיף ברייט א אייל (של הלוך רגלי הכהנים) אין די צוויי איילן ברייט זענן געגאנגען די כהנים אויף דע מזבח (ושתי אמות הללו קרוים כרכוב) די צוויי איילען ווערען גערופן כרכוב (ודקדקנו שם) מיר האבען דארטן גיפרעג (והכתיב) עס שטייט דאך אין פסוק (תחת כרכוב המזבח מלמטה) מען זאל מאכן דעם מכבר אונטער דעם כרכוב ג מזבח (למדנו שהכרכוב בדפנו הוא) לערנען מיר דאך פון דעם פסוק אז דער כרכוב איז געמאכט אויף די וואנט (ולבו המכבר תחתיו) אונ אונטער דעם כרכוב איז געוועען דאס בקליידונג מיט דעם מכבר, ברייט איין אייל (ותירץ המתר הט די גמרא גיענפערט (תרי הוו) צוויי כרכוב זענן גיוועען (חד לנוי) איין כרכוב איז געוועען פון שייגקייט וועג (וחד לכהנים שלא ישתרגו) אונ איין כרכוב איז געוועען פר דיא כהנים זיי זאלען זיך ניט אראפגליטשען פון מזבח (שבדופן לנוי היה) דר כרכוב וואס איז גיוועען אויף די וואנט איז גיוועען פון שייגקייט וועגען (ומתחתיו הלבישו המכב אונטר דעם כרכוב האט מען בעקליידט (בעשיינט) דעם מזבח מיט דעם מכבר (והגיע רחבו עד חצי מזבח) דיא ברי פון מכבר איז געוועען ביז דעם האלבען מזבח ופון די אויבערשטע פלאטע ביז צום כרכוב איז גיוועען דרייא איילע דער כרכוב איז גיוועען ברייט איין אייל, דער מכבר וואס אונטר דעם כרכוב איז אויך גיוועען ברייט איין אייל, א פינף איילן ביז די האלבע הייך פון מזבח) (נמצא שהמכבר רחב אמה) זעהן מיר פון רעכענונג אז דער מכבר איז גיוו ברייט איין אייל (והוא היה סימן לחצי גבהו) דער מכבר איז געוועען אצייכען וואו עס איז אהאלבע הייך פון מזב (להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים) עס איז גיוועען בלוט וואס מען האט זייא געדארפט שפריצען אויף דע אויבערשטין האלבען מזבח, אונ עס איז גיוועען בלוט וואס מען האט זיי געדארפט שפריצען אויף דעם אונטערשט האלבן מזבח, דר מכבר איז געוועען אצייכן, פון אונטער דעם מכבר הט זיך אנגעהובן דער אונטערשטער האלב מזבח (וכנגדו עשוי למזבח בית עולמים) אונ בייא דעם מזבח ווס איז גיוועען אין בית המקדש, דארטן איז ניט געווע דר מכבר, הט מען געמאכט איין אנדער צייכן צו וויסן דעם ארט פון אהאלבע הייך מזבח (דוגמת חוט הסקרא באמצעו) מען האט בעשמירט מיט ארויטע פארב בייא דיא העלפט הייך מזבח. ארום דעם מזבח, דיא רויטע פאר ארום מזבח, הט אויסגיזעהן ווי ארויטער פאדים איז ארום מזבח, זאגט רש״י (וכבש שהיו עולין בו) דער טרעפ ווא דורך אים איז מען ארויפגעגאנגען אויף דעם מזבח (אף על פי שלא פירשו בענין זה) אפילו די פסוקים ריידן דא ני ניט פון אים (כבר שמענו בפ׳ מזבח אדמה תעשה לי) דאס האבען מיר שון גיהערט אין דיא פרשה וואס שטייט מזב אדמה תעשה לי וסוף סדרה יתרו) דארטין האט דיא תורה געזאגט (לא תעלה במעלות) מען זאל ניט גיין אוף דעם מזב מיט טרעפ (לא תעשה לו מעלות בכבש שלו) זאלסט ניט מאכן טרעפ אויף די ברעט (אלא כבש חלק) נאר עס זאל זיין אגלאט

פירוש לתורת אלהים

אונטן והיתה אונ זאל זיין הרשת די גיץ עד ביז אין האלבן מזבח: (ו) ועשית אונ דו זאלסט מאכן בדים שטאנגן צום מזבח בדי שטאנגען פון טענין האל וצפית אונ דו זאלסט בדעקין זיי מיט קופר: (ז) והוב

וּמַחְתֹּתָיו לְכָל־כֵּלָיו תַּעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת׃
ד וְעָשִׂיתָ לּוֹ מִכְבָּר מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת
נְחֹשֶׁת וְעָשִׂיתָ עַל־הָרֶשֶׁת אַרְבַּע
טַבְּעֹת נְחֹשֶׁת עַל אַרְבַּע קְצוֹתָיו׃
ה וְנָתַתָּה אֹתָהּ תַּחַת כַּרְכֹּב הַמִּזְבֵּחַ

רְקָתֵהּ וְצִנּוֹרְיָתֵהּ
תִּיתָהּ לְכָל מָנוֹהִי
בֵּד נְחָשָׁא׃ ד וְתַעְבֵּד
סְרָדָא עוֹבַד מְצַדְתָּא
חָשָׁא וְתַעְבֵּד עַל
דְתָא אַרְבַּע עִזְקָן
חָשָׁא עַל אַרְבַּע
רוֹהִי׃ ה וְתִתֵּן יָתַהּ
וֹת סוֹבָבֵי מַדְבְּחָא

תו"א ונתתה אתה זבחים סב:

רשב"ם

גחלים כדכתיב לחתות אש מיקוד. היחתה איש אש בחיקו: (ד) מכבר. ה. כדכתיב כאשר ינוע בכברה ולא יפול צרור ארץ: (ה) כרכב. כניסת המזבח. שמקצר למעלה ללכת על אותה הכניסה סביב המזבח. וגם כהלכה קרוי כן בשחיטת חולין עד שיכרכב בליטות וציורין שבכלי ונומות שעושי;

רש"י

ריות: ומחתתיו. בית קבול יש להם ליטול בהן גחלים
המזבח לשאתם על מזבח הפנימי לקטרת ועל שם חתייתן
יים מהתות כמו (ישעיה ל) להתות אש מיקוד ל' שאיבת
ממקומה וכן (משלי ו) היחתה איש אש בחיקו: לכל כליו.
כל ק כליו: (ד) מכבר. ל' כברה שקורין קריבל"ש
פ) כמין לבוש עשוי לו למזבח עשוי חורין חורין כמין רשת
רא זה מסורס וכה פתרונו ועשית לו מכבר נחשת מעשה
ת: (ה) כרכב המזבח. סובב כל דבר המקיף סביב בעגול
י כרכוב כמו ששנינו בהכל שוחטין אלו הן גולמי כלי עץ
עתיד לשוף ולכרכב והוא כמו שעושין חריצין עגולין
שי דפני התיבות וספסלי העץ אף למזבח עשה חריץ סביבו
ה רחבו אמה בדפנו לנוי והוא לסוף שלש (ס"א שש) אמות

בית יהודא

כֵּלִים (בֵּית קִבּוּל יֵשׁ לָהֶם) דָאס קֶענֶען פַארְגֶעמֶען וָואס מֶען לֵייגְט
אַרַיין אִין זֵיי, אוּנ זֵיי זֶענֶען גֶעמַאכְט (לִיטּוֹל בָּהֶם גֶחָלִים מִן
הַמִּזְבֵּחַ) מֶען זָאל מִיט זֵיי נֶעמֶען קוֹילִין פוּן דֶעם קוּפֶּערְנֶעם.
מִזְבֵּחַ (לְשֵׂאתָם עַל מִזְבַּח הַפְּנִימִי לִקְטֹרֶת) אוּנ מֶען זָאל דִיא
קוֹילִין טְרָאגֶן אִין מִשְׁכָּן אוּנ מֶען זָאל זֵיי לֵייגֶן אוֹיף דֶעם
אִינְוֶוייגְסְטִין מִזְבֵּחַ, דֶעם גָאלְדֶענֶם, צוּ פַארְבְּרֶענֶען דִיא
קְטוֹרֶת אוֹיף דִי קוֹלֶין (וְעַל שֵׁם חֲתִיָּתָן) וַוייל מִיט דִי כֵּלִי שַׁארְט
מֶען דִי קוֹילִין (קְרוּיִם מַחְתּוֹת) וֶוערֶן דִי כֵּלִים גְרוּפֶן מַחְתּוֹת.
שַׁארֶערְס (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (לַחְתּוֹת אֵשׁ מִיָּקוּד)
צוּ שַׁארֶען פַייעֶר פוּן דֶעם אָרְט וָוס דֶר פַייעֶר בְּרֶענְט (לָשׁוֹן
שְׁאִיבַת אֵשׁ מִמְּקוֹמָהּ) וִוי מֶען זָאגְט אָפּ צוּא שֶׁעפֶּען אַבִּיסֶל
פַייעֶר פוּן דֶעם אָרְט וָוס דֶער פַייעֶר בְּרֶענְט (וְכֵן) אוּנ אַזוֹי
שְׁטֵייט נָאךְ אִין פָּסוּק (הֲיַחְתֶּה אִישׁ אֵשׁ בְּחֵיקוֹ) וָועט דֶען

רֶען אַמֶענְטְשׁ פַייעֶר אִין זַיין שׁוֹיס: (לְכָל כֵּלָיו). זָאגְט רש"י (כְּמוֹ וְכָל כֵּלָיו) וִוי עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען מִיט אַוָא"ו
כֵּלָיו, אוּנ זַיינֶע אַלֶע כֵּלִים זָאלְסְטוּ מַאכֶען קוּפֶּערְנֶע: (ד) (מִכְבָּר). זָאגְט רש"י (לָשׁוֹן כְּבָרָה) מִכְבָּר מֵיינְט מֶען
אַכֵּלִי וָוס אִיז מִיט לֶעכְלַאךְ (כְּמִין לְבוּשׁ עָשׂוּי לוֹ לְמִזְבֵּחַ עָשׂוּי חוֹרִין חוֹרִין כְּמִין רֶשֶׁת) מֶען הָאט בַּדֶעקְט דִי וֶוענְט
מִזְבֵּחַ מִיט אַקוּפֶּערְנֶע בְּלֶעךְ וִויא מִיט אַקְלֵייד אוּנ אִין דִי בְּלֶעךְ אִיז גִיוֶוען לֶעכְלִיךְ וִוי אַזִיפּ (אוּנ רֶשֶׁת) וִוי אַשִׁיץ
מֶען חַאפְּט מִיט אִיר פִישׁ, זָאגְט רש"י (וּמִקְרָא זֶה מְסוֹרָס) דֶר פָּסוּק שְׁטֵייט פַארְקֶערְט (וְכֹה פִתְרוֹנוֹ) אַזוֹי אִיז דֶער
נוּנְג פוּן פָּסוּק (וְעָשִׂיתָ לוֹ מִכְבָּר נְחֹשֶׁת מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת) זָאלְסְט מַאכֶען אַבֶּעדֶעקוּנְג צוּ דִי וֶוענְט פוּן מִזְבֵּחַ מִיט קוּפֶּערְנֶע
עכֶן וָוס זֶענֶען גֶעלֶעכֶערְט וִוי אַזִיפּ אוּנ זֶענֶען וִוי גִפְלָאכְטֶן וָואס זֶעהְט אוֹיס וִויא אַשִׁיץ וָואס מֶען חַאפְּט אִין אִיר פִישׁ:
(כַּרְכֹּב). מֵיינְט מֶען סוֹבֵב, אַרוּם מִזְבֵּחַ, זָאגְט רש"י (כָּל דָבָר הַמַּקִּיף סָבִיב בְּעִגּוּל) יֶעדֶער זַאךְ וָוס אִיז קַיילֶעכְדִיג
ים (קְרוּי כַּרְכּוֹב) וֶוערְט גֶערוּפֶן כַּרְכּוֹב (כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּהַכֹּל שׁוֹחֲטִין) וִויא מִיר הָאבֶען גִילֶערְנְט אִין מַסֶכֶת חוּלִין אִין פֶּרֶק
ל שׁוֹחֲטִין (וְאֵלּוּ הֵן גּוֹלְמֵי כְּלֵי עֵץ) דָאס זֶענְען דִי הִילְצֶענֶע כֵּלִים וָוס זֶענֶען נָאךְ נִיט פַארְטִיג גִיוָוארִין פוּן דִי אַרְבֶּעט (כָּל
תִיד לָשׁוּף וּלְכַרְכֵּב) אַז מֶען דַארְף זֵיי נָאךְ לָשׁוּף וּלְכַרְכֵּב, דָאס הֵייסְט נָאךְ נִיט פַארְטִיג, נָאךְ נִיט גֶעעֶנְדִיגְט פוּן דִיא
בֶּעט וְלָשׁוּף מֵיינְט מֶען צוּא גְלַאט מַאכֶען. לְכַרְכֵּב מֵיינְט מֶען וִוי רש"י זָאגְט וַוייטֶער (וְהוּא כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂין חֲרִיצִין עֲגוּלִין
שֵׁי דַפֵּנֵי הַתֵּבוֹת וְסַפְסְלֵי הָעֵץ) דֶר סְטָאלַאר מַאכְט אוֹיף דִי וֶוענְט פוּן דִי הִילְצֶענֶע קַאסְטְנֶס אוּנ אוֹיף דִיא בְּרֶעט פוּן דִיא
צֶענֶע בֵּיינְק אַיינְגֶעשְׁנִיטֶען אַרוּם וַואנְט אוּנ אַרוּם בְּרֶעט פוּן בַּאנְק וִוי קַיילֶעכְדִיגֶע רִינְגֶעס פוּן שֵׁיינְקֵייט וֶועגֶן, דִיא
לֶעכְדִיגֶע רִינְגֶעס הֵייסֶען כַּרְכּוֹב (אַף לְמִזְבֵּחַ עָשָׂה חָרִיץ סְבִיבוֹ) בַּייא דֶעם מִזְבֵּחַ הָט מֶען אוֹיךְ גֶעמַאכְט
אַרִינְגֶע אוֹיס גֶעשְׁנִיטֶען אִין מִיטֶען דֶער וַואנְט (וְהָיָה רָחָב אַמָּה בְּדָפְנוֹ לְנוֹי) דָאס אוֹיסְגֶעשְׁנִיטֶענֶע אִיז גִיוֶוען בְּרֵייט

דעת זקנים מבעלי התוספות

ועשית על הרשת. פי' לשאת אותו. והקשה הרב ר' יחיאל
מהא דאמרינן במסכת שבת המוציא משוי למעלה מעשרה
חים חייב שכן משא בני קהת שהיו נושאין המזבח והיה כולו למעלה מעשרה טפחים ומייתי התם ראיה הרי דגמירי דכל
י דמידלי במוטות תילתא מלעיל ותרי תילתי מלתחת וגבהן של לויים עשר אמות עם הראש וא"כ לכל הפחות מן הכתף
טה היו תשע אמות וגובה המזבח היה תשע אמות בלא הקרנות וכי הוי תרי תילתי מלתחת דהיינו שש אמות אכתי איכא משם
הארץ שלש אמות דהוי י"ח טפחים אלמא הוי נישא כלו למעלה מעשרה טפחים והשתא קשה היכי מצי מייתי ממזבח
י תרי תלתי מלתחת והכתיב והיתה הרשת עד חצי המזבח ועשית על הרשת ארבע טבעות נחושת שבהן היה נישא מכלל
א הוי המזבח מלתחת כי אם חציו. וי"ל דהגמרא מייתי ראיה דגמירי דלא הוי אלא תילתא מלעיל וכ"ש זה שהיה חציו
עיל ומיהו בלא האי גמירי היה יכול להוכיח דהמוציא משוי למעלה מעשרה חייב מדכתיב ועשית על הרשת וגו' אי נמי
שהיה אפשר לומר שהטבעות היו רחבין הרבה עד שלא נשאר למעלה השליש ועל זה הביא האי גמירי וכו':

שפתי חכמים

ממשמעות הקרא: ק כלומר שהכלים עלמן תעשה נחשת לא הלכרים

פירוש לתורת אלהים

ינֵי פַייעֶר פַאנֶען לְכָל כֵּלָיו צוּ אַלֶע זַיינֵי כֵּלִים תַּעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת פוּן קוּפֶּער וִויא אַנֶעץ עַל אוֹיף זַיינֵי פִיר עֶקִין:
שֶׁת זָאלְסְטוּ מַאכֶען פוּן קוּפֶּער: (ד) וְעָשִׂיתָ לּוֹ אוּנ דוּ (ה) וְנָתַתָּה אֹתָהּ אוּנ דוּ זָאלְסְט גֶעבֶּען זִיא תַּחַת אוּנְטֶער
לְסְט מַאכֶען צוּ אִים מִכְבָּר אַיין זִיפּ מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת אַזוֹי כַּרְכֹּב אוּם לוֹיף הַמִּזְבֵּחַ פוּן דֶעם מִזְבֵּחַ מִלְּמַטָּה פוּן

אַמּ֖וֹת קֹמָתֽוֹ׃ ב וְעָשִׂ֣יתָ קַרְנֹתָ֗יו עַ֚ל
אַרְבַּ֣ע פִּנֹּתָ֔יו מִמֶּ֖נּוּ תִּהְיֶ֣יןָ קַרְנֹתָ֑יו
וְצִפִּיתָ֥ אֹת֖וֹ נְחֹֽשֶׁת׃ ג וְעָשִׂ֤יתָ סִּירֹתָיו֙
לְדַשְּׁנ֔וֹ וְיָעָיו֙ וּמִזְרְקֹתָ֔יו וּמִזְלְגֹתָ֖יו

וּתְלַת אַמִּין רוּמֵ[הּ]
ב וְתַעְבֵּד קַרְנוֹהִי
עַל אַרְבַּע זָוְיָתֵהּ
מִנֵּהּ תְּהֶוְיָן קַרְנוֹהִי וְתַ[חְפֵּי]
יָתֵהּ נְחָשָׁא׃ ג וְתַ[עְבֵּד]
פְּסַכְתְּרָוָתֵהּ לְמִסְ[פֵּי]
קִטְמֵהּ וּמַגְרוֹפְ[יתֵהּ]

רשב"ם

(ב) ממנו תהיין קרנותיו. ולא מחוברות: (ג) ויעיו. שקורין וויד"ל בלע"ז לקבץ בהן הדשן ולתת אותו בתוך סירותיו להוציא בהן הדשן כאמור בצו את אהרן: ומזרקותיו. לקבל דמי הקרבנות לזרוק על המזבח: ומזלגותיו בה איברי הקרבנות ולהפך על גחלי המערכה להקטרן: ומחתותיו.

בית יהודא

אמות קומתו) עס שטייט דאך אבער אין פסוק דיא הייך פון מזבח איז געוועזן דריי איילן, מען מיינט (משפת סובב ולמעלה) פון סובב אונ העכער איז געוועזן דרייא איילן וואס מען מיינט סובב וועט שטיין ווייטער אין פסוק ה: (ב) וממנו תהיין קרנותיו. פון מזבח אליין זאלען זיין דיא ווינקלען (שלא יעשם לבדם ויחברם בו) ער זאל ניט מאכען דיא ווינקלען בזונדער אונ זיי בהעפטען צום מזבח, מיט טשוועקס, אדער צו קלעבען מיט לאם, קלעע, נאר די צוויי ברעטער וואס זענען געוועזן נעבען ווינקל דרום־מזרח זענען געוועזן העכער פון מזבח מיט איין אייל אונ אזו איז געוועזן נעבען אלע פיר ווינקלען, זענען די ברעטער וואס נעבען ווינקול געוועזן העכער פון מזבח מיט איין אייל, די ווינקול ברעטער רופט מען קרנות: וצפית אותו נחשת. זאלסט בדעקין דעם מזבח מיט קופער (לכפר על עזות מצח) דיא קופער פון מזבח זאל מכפר זיין אויף די מענטשין וואס האבען געזינדיגט פר הקב"ה מיט עזות פנים (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (ומצחך נחושה) דיין שטערען איז ווי קופער, הארט מיט העזה געגען הקב"ה: (ג) וסירותיו. (כמין יורות) ווי קעסלען: ולדשנו. מיינט מען (להסיר דשנו לתוכה) מען זאל ארונפנעמען די אש פון מזבח אונ לייגן אין דיא קעסלין (והוא שתרגם אונקלוס) דס איז וואס דר תרגום שרייבט (למספי קטמא), צו פר זא[ל]די אש (לספות הדשן לתוכם) מען זאל פארזאמלען די אש אין דיא קעסלען (כי יש מלות בלשון עברית) וואריום אין לשון ק[ודש] זענען דא ווערטער (מלה אחת מתחלפת בפתרון לשמש בנין וסתירה) וואס איין ווארט ווערט פארטאהשט ופארביטן ש[...] זאל טייטשין "באהען" אדער "צו נוארפען" וואס מען האט גיבאהט (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (ותשרש שרשיה) הט איינגעווארצילט אירע ווארצלין (אויל משריש) דער נאר ווארצילט זיך איין (וחלופו) אונ עס איז דא פרקערט (ו[בכל] תבואתי תשרש) אין מייני אלי תבואות טוהסטו אוסווארצלן, ארויסנעמען דיא ווארצלען (וכמוהו) נאך אזעלכע ווער[טער] (בסעיפיה פוריה) ויא איז פרוכטבאר מיט אירע צווייגען (וחלופו) אונ עס איז דא פרקערט (מסעף פארה) איז דרטייטש (מ[...] סעיפיה) ער ברעכט־אפ אירע צווייגן (וכמוהו) נאך אזעלכע ווערטער (וזה האחרון עצמו) דר לעצטר הט זיך גשטארקט אונ עס איז דא פארקערט (שבר עצמותיו) צובראכען זיינע ביינער, זיין שטארקייט (וכמוהו) נאך אזעלכע ווער[טער] (ויסקלוהו באבנים) מען הט אים בעווארפען מיט שטיינער (וחלופו) אונ עס איז דא פארקערט (סקלו מאבן) מיינט (הסירו האבנים) איר זאלט אפטאן דיא שטיינער, איר זאלט אוועקנעמען די שטיינר פון דעם ארט (וכן ויעזקהו ויסק[להו]) מיינט מען ארויסגענומען די שטיינער (אף כאן לדשנו להסיר דשנו) דעם ווארט לדשנו, מיינט מען אראפ צו נעמען [די] אש פון מזבח אונ זיי לייגען אין די קעסלען: ויעיו. זאגט רש"י (כתרגומו) וויא דער תרגום זאגט מגרפות, די ב[...] (שנוטל בהם את הדשן) וואס מיט זיי נעמט מען אראפ די אש פון מזבח (והן כמין כסוי קדרה של מתכת דק) דס איז פון [...] אדינע כלי געמאכט ווי אשמארץ וואס מען בדעקט אטאפ (ולו בית יד) אונ די כלי האט אהאנט: ומזרקותיו. שיס[...] (לקבל בהם דם הזבחים) מען זאל ארין נעמען אין זיי די בלוט פון די קרבנות: ומזלגותיו. כלים וואס זענען געמאכט (ו[י] אונקליות כפופין) ווי איינגעבויגענע האקין (ומכה בהם בבשר) מיט זיי גיט ער אקלאפ אויף דעם פלייש וואס ווערט גבר[ענט] אויף דעם מזבח (ונתחבים בו) זיי ווערען אריינגעשטעקט אין דעם פלייש (ומתהפכין בהם על גחלי המערכה) אונ די פ[לייש] לייגט זיך אויף די אנדערע זייט אויף די הייסע קולין וואס זענען אויף דעם מזבח (שיהא ממהר שריפתן) זיי זאלען גשווינט ווע[רן] פארברענט (ובלשון חכמים צנוריות) אין דיא גמרא הייסין דיא כלים צנוריות: ומחתותיו. זאגט רש"י דס זענען אזע[...]

רש"י

משפת סובב ולמעלה: (ב) ממנו תהיין קרנתיו. [ש]לא יעשם לבדם ויחברם בו: וצפית אותו נחשת. לכפ[ר על] עזות מצח שנא' (ישעיה מח) ומצחך נחושה: (ג) סירו[תיו] כמין יורות: לדשנו. להסיר דשנו לתוכם והוא ש[תרגם] למספי קטמיה לספות הדשן לתוכם כי יש מלות בל' ע[ברית] מלה אחת מתחלפת בפתרון לשמש בנין וסתירה כמו (ת[הלים] פ) ותשרש שרשיה (איוב ה) אויל משריש. וחלופו (שם [לא]) ובכל תבואתי תשרש. וכמוהו (ישעיה יז) בסעיפיה פ[וריה] וחלופו (שם י) מסעף פארה מפסח סעיפיה וכמוהו (ירמ[יה נ]) וזה האחרון עצמו שבר עצמיו וכמוהו (מ"א כא) ויס[קלוהו] באבנים וחלופו (ישעיה סב) סקלו מאבן הסירו אבני[ם] (שם ה) ויעזקהו ויסקלהו אף כאן לדשנו להסיר דשנו ו[בלע"ז] אדשנדרי"ר (לו ענטאשען): ויעיו. כתרגומו מגו[רפתיה] שנוטל בהם הדשן והן כמין כסוי הקדרה של מתכת ד[ק ולו] בית יד ובלעז ווידי"ל (שויפעל): ומזרקתיו. לקבל בהם [דם] הזבחים: ומזלגתיו. כמין אונקליות כפופים ומכה [בהם] בבשר ונתחבים בם ומתהפכין בהן על גחלי המערכה [שיהא] ממהר שריפתן ובלעז קרוליכ"ש (האקען) ובלשון חכ[מים] [צנוריות]

שפתי חכמים

[ו]כאני נמי מופנה דכתיב אמה ארכה ואמה רחבה רבוע למה לי אלא שמע מינה לאפנויי וכיון שמופנה משני לדין אית למדרש ולה[...]

פירוש לתורת אלהים

(ב) ועשית אונ דו זאלסט מאכען קרנותיו זייני עקין על אויף זייני פיר ווינקלען ממנו פון אים זאלען זיין קרנותיו זייני עקן: (ג) ועשית אונ דוא זאלסט מאכין סירותיו זיינע טעפ לדשנו מען זאל אין זייא ארייז טאהן [...] ויעיו אונ אויך זייני קירוויישען ומזרקותיו אונ זיי[ני] שפרענג בעקן ומזלגותיו אונ זייני גפלך ומחתותיו [...]

וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם׃ לז וְעָשִׂיתָ
לַמָּסָךְ חֲמִשָּׁה עַמּוּדֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ
אֹתָם זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב וְיָצַקְתָּ לָהֶם
חֲמִשָּׁה אַדְנֵי נְחֹשֶׁת׃ ס ששי
כז א וְעָשִׂיתָ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים
חָמֵשׁ אַמּוֹת אֹרֶךְ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת
רֹחַב רָבוּעַ יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ וְשָׁלֹשׁ

י וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד
: לז וְתַעְבֵּד לִפְרָסָא
א עַמּוּדֵי שִׁטִּין
פֵּי יָתְהוֹן דַּהֲבָא
ון דַּהֲבָא וְתַתִּיךְ
חַמְשָׁא סַמְכֵי
א : א וְתַעְבֵּד יָת
חָא דְּאָעֵי שִׁטִּין
ש אַמִּין אֻרְכָּא
ש אַמִּין פּוּתְיָא
ע יְהֵי מַדְבְּחָא

רשב"ם

ית את המזבח. מזבח חיצון שבעזרה :

תו"א מעשה רוקם יומא עב: חמש אמות זבחים נט ס סב: רבוע שם נט סב: ושלש אמות שם נט ס:

רש"י

ה רקם. הצורות עשויות בו מעשה מחט כפרצוף של זה כך פרצוף של עבר זה: רקם. שם האומן ולא שם ות ותרגומו עובד צייר ולא עובד צייר. מדת המסך הפרוכת י' אמות על י' אמות: (א) ועשית את בח וגו' ושלש אמות קומתו. (זבחים נט) דברים ן דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר נאמר כאן רבוע ונאמר י צ רבוע מה להלן גבהו פי שנים כארכו אף כאן פי שנים כארכו ומה אני מקיים ושלש אמות קומתו

בית יהודא

שטייט אין פסוק (סַמָּת בְּעַדוֹ) מיינט מען (לְשׁוֹן מָגֵן) בעשיצט, פארשטעלט פאר איס: וַמַעֲשֵׂה רוֹקֵם). זאגט רש"י (וְהַצוּרוֹת עֲשׂוּיוֹת בּוֹ מַעֲשֵׂה מַחַט) מַעֲשֵׂה רוֹקֵם מיינט מען די צורות זענען געהאפטן מיט אנאדיל (כְּפַרְצוּף שֶׁל עֵבֶר זֶה כַּךְ פַּרְצוּף שֶׁל עֵבֶר אַחֵר) ווי די צורה איז אויף די זייט אזוי איז זיא אויף די אנדערע זייט: ורוֹקֵם). (שֵׁם הָאוּמָּן וְלֹא שֵׁם הָאוּמָּנוּת) רוֹקֵם מיינט מען אהעפטער, דר מענטש וואס איז אהעפטעד הייסט ער רוֹקֵם, אבער דיא ארבעט, דס העפטונג, הייסט ניט רוֹקֵם (וְתַרְגּוּמוֹ עוֹבֵד צַיָּיר) ווי דר

ם טייטשט עוֹבֵד צַיָּיר, ער ארבעט די צורות (וְלֹא עוֹבֵד צַיָּיר) אונ דער תרגום טייטשט ניט דיא געמאכטע צורות הַמָּסָךְ כְּמִדַּת הַפָּרוֹכֶת) דיא מאס פון פארהאנג וואס הייננט בייא דעם אריינגאנג אין משכן איז ווי די מאס פון ז וואס הייננט נעבן קָדְשֵׁי קָדָשִׁים (עֶשֶׂר אַמּוֹת עַל עֶשֶׂר אַמּוֹת) צעהן איילן די לייננ אונ צעהן איילן דיא ברייט: עָשִׂיתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וגו' וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ). זאגט רש"י (דְּבָרִים כִּכְתָבָן) דר מזבח איז געוועזן געמאכט ווי עס איז יבע אין פסוק, פינף איילן דיא לייננ פינף איילן די ברייט דרייא איילען דיא הייך (דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה) אזוי זאגט הוּדָה, רַבִּי יוֹסֵי זאגט (נֶאֱמַר כַּאן רָבוּעַ) דא בייא דעם קופערנעם מזבח זאגט דר פסוק דר מזבח איז געוועזן פיר טיג (וְנֶאֱמַר בִּפְנִימִי רָבוּעַ) אונ בייא דעם מזבח וואס איז געוועזן אינוויינינ אין משכן, דער גאלדענער, זאגט אויך פסוק רָבוּעַ, ער איז געוועזן פיר קאנטיג (מַה לְהַלָּן גָּבְהוֹ פִּי שְׁנַיִם כְּאָרְכּוֹ) אזוי ווי דארטן דר גאלדענער מזבח איז זיין הייך צוויי מאל אזוי פיל וויא דיא לייננ, דיא לייננ איז געוועזן איין איילן אונ דיא הייך איז געוועזן צווייא ען (אַף כַּאן גָּבְהוֹ פִּי שְׁנַיִם כְּאָרְכּוֹ) בייא דעם מזבח פון קופער איז אויך געוועזן דיא הייך צווייא מאהל אזוי פיל דיא לייננ, דיא לייננ איז געוועזן פינף איילן דיא הייך איז געוועזן צעהן איילען (וּמַה אֲנִי מְקַיֵּים וְשָׁלֹשׁ

דעת זקנים מבעלי התוספות

שית מזבח. נוטריקון "מחילה "זכות "ברכה "חיים: חמש ארכו כנגד הלוחות ה' דברות על לוח זה וה' על לוח זה וג' קומתו כנגד שלשה גואלים שעמדו להם לישראל משה ן ובדים י"א [ג'] אמות קומתו משפת סובב ולמעלה הסובב הוא הכרכב שלמעלה מן הרשת והרשת כעין ש למזבח עשוי הורין חורין כמין רשת והוא לנוי ומתחיל ארץ ובא למעלה עד חצי המזבח חמש אמות ומיד מתחיל הכרכב ובא למעלה ממנו עד אמה והוא קרוי סובב ומאותו סובב לה היה שלש אמות עד הקרנות לדברי האומר שלש אמות משפת סובב ולמעלה והקרנות גבהן אמה הילכך בין הכל עשר גובה וגם יש לקרנות אמה ברבוע וגב המזבח היה חמש אמות ארך וחמש אמות רחב והקרנות שהיו עביין אמה היו שין אמה לכל רוח וא"כ לא היה בין קרן לקרן אלא שלש אמות ולפנים מן הקרנות היה אמה להילוך רגלי הכהנים לכל ונשאר אמה על אמה בנתים ואותה אמה על אמה היה מקום המערכה ואע"פ שאין כבש מפורש בקרא מ"מ קים לן שהיה כבש דהא כתיב לא תעלה במעלות והוא היה בדרומו של מזבח אבל לרוח אחרת אינו יכול להיות כדמוכח תלמודא:

שפתי חכמים

ורחבה לגבהו ולא בהיפך שיהיה רחבה לרחבו וארכה לארכו ועוד מאחר שהיא מרובעת איך יפול בה אורך ורוחב כו' (נח"י) ול"נ ליישב דהצורות שהיו בפרוכת היו ארכן לרוחב המשכן ולהילוך הצורות הוא קורא אורך: צ דמלת רבוע כאן ולהלן מופנה הוא לג"ש מכדי כתיב ה' אמות אורך וה' אמות רוחב רבוע ל"ל אלא שמע מינה לאפנויי ומלד

פירוש לתורת אלהים

שׁכן תֵּימָנָה אין דרום זייט וְהַשֻּׁלְחָן אונ דעם טיש זאלסטו געבן אין צָפוֹן זייט: (לו) וְעָשִׂיתָ אונ דו סט מאכן אפירהאנג צו די טיר פון גיצעלט פון ע וואל מַעֲשֵׂה ווערק רוֹקֵם פון אַוֶובֶר: (לז) וְעָשִׂיתָ ן זאלסט מאכן לַמָּסָךְ צוא דעם פיר האנג חֲמִשָּׁה י שִׁטִּים פינף זיילן פון מיענן האלץ וְצִפִּיתָ אונ דו סט בדעקן אֹתָם זייא זָהָב מיט גאלד וָוֵיהֶם זָהָב זייערע העקלך פון גאלד וְיָצַקְתָּ אונ דו זאלסט גיסן צוא דיא זיילין חֲמִשָּׁה אַדְנֵי פינעף שוועלין נְחֹשֶׁת פון קופער: (א) וְעָשִׂיתָ אונ דוא זאלסט מאכין אֶת הַמִּזְבֵּחַ דעם מזבח עֲצֵי שִׁטִּים פון טענן האלץ חָמֵשׁ אַמּוֹת פינף איילן אֹרֶךְ די לענג וְחָמֵשׁ אַמּוֹת אונ פינף איילן רוֹחַב די ברייט רָבוּעַ פיר עקנדיג יִהְיֶה זאל זיין הַמִּזְבֵּחַ דער מזבח וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת אונ דרייא איילען קוֹמָתוֹ זיין הויך:

ועשית

הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים׃
לד וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל אֲרוֹן
הָעֵדֻת בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים׃ לה וְשַׂמְתָּ
אֶת־הַשֻּׁלְחָן מִחוּץ לַפָּרֹכֶת וְאֶת־
הַמְּנֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל צֶלַע
הַמִּשְׁכָּן תֵּימָנָה וְהַשֻּׁלְחָן תִּתֵּן עַל־
צֶלַע צָפוֹן׃ לו וְעָשִׂיתָ מָסָךְ לְפֶתַח
הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי

קוּדְשָׁא וּבֵין ק
קוּדְשַׁיָּא׃ לד וְתִתֵּן
כַּפֻּרְתָּא עַל אֲרוֹ
דְסַהֲדוּתָא בְּ
קוּדְשַׁיָּא׃ לה וּתְשַׁ
פָּתוֹרָא מִבָּרָא לְפָ
וְיָת מְנַרְתָּא לָקֳ
פָּתוֹרָא עַל
דְמַשְׁכְּנָא דָּ
וּפָתוֹרָא תִּתֵּן עַל
צִפּוּנָא׃ לו וְתַ
פְּרָסָא לִתְרַע מַשְׁ
תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא ו

תו"א ואת המנורה יומא נג חגיגה כו מנחות לח: והשלחן תתן כב:

רשב"ם

והכל וממנו לצד מערב עשר אמות של בית קדש הקדשים: (לו) מסך לפתח האהל. שאין שם יריעה לבד חצי היריעה הכפולה למעלה: מסך. כמו מסיך. וכן מגן מגין. לפיכך אפילו כשהם דבוקים אינן נחטפים בראשיתם לפי שהן לשון פועל כדכתיב מסך פתח אהל מועד. מגין של פתח. וכן (שמוא מגן שאול בלי משוח בשמן. אבל דבר. בקר. שהוא שם דבר כשר נקוד בחטף בקר זבח השלמים דבר השממה:

בית יהודא

איז גענוען קדשי קדשים איז געוועזן צעהן איילן לאנג אונ צעהן איילן ברייט (שנאמר) ווי עס שטעהט אין פסוק (ונתת את הפרוכת תחת הקרסים המחברים את שתי חוברות של יריעות המשכן) דו זאלסט געבן דעם פרוכת אונטער דיא העקלאך וואס באהעפטין די צוויא באהעפטונגען פון דיא (אונטערשטע) יריעות וואס ליגען אויף דעם משכן (רוחב החוברת עשרים אמה) די ברייט פון איין באהעפטונג איז צוואנציג איילן (וכשפרשם על גג המשכן מן הפתח למערב) אז מען הט געלייגט דיא צוואנציג איילען אויף דעם משכן וזיי זאלען ווערן אדאך צום משכן פון מזרח טיר צו מערב זייט (כלתה בשני שלישי המשכן) האבן די יריעות געענדיגט ביי צוויי דריטעל משכן, די יריעות האבן באדעקט צוויי דריטעל משכן (והחוברת השנית כסתה שלישו של משכן) דם אנדערע העפט פון פינף יריעות וואס זענען צוואנציג איילען הט באדעקט דעם דריטעל משכן, די צעהן איילען פון קדשים (והמותר תלוי לאחוריו לכסות את הקרשים) דיא איבעריגע צעהן איילען האבן געהאנגען אינטער משכן צו באדעקען דיא ברעטער פון מערב זייט: (לה) ושמת את השלחן. זאגט רש"י (שלחן בצפון מן הכותל הצפוני שתי אמות ומחצה) דער טיש איז געשטאנען אין צפון זייט, ער איז געווען אפגעצויגען פון צפון צוויי איילן מיט אהאלבע (ומנורה בדרום משוכה מן הכותל הדרומי שתי אמות ומחצה) דיא מנורה איז געווען אין זייט, אפגעצויגען פון דרום נאאנט צווייא איילען מיט אהאלבע (ומזבח הזהב נתון כנגד אור שבין שלחן ל דר גאלדענער מזבח איז געשטאנען געגען דעם ליידיגען ארט וואס איז געווען צווישען טיש אונ דיא מנורה קמעא כלפי המזרח) ער איז געווען געצויגען אביסל צו מזרח זייט (וכולם נתונים מן חצי המשכן ולפנים) אונ די אלע זאבען דר גאלדענער מזבח אונ דר טיש אונ די מנורה זענען געשטאנען נאך דעם האלבען משכן, נאך דיא ערשטע איילן, דס הייסט זיי זענען געשטאנען אין די אנדערע צעהן איילן נאנט צום קדשי קדשים (כ"צד) ווי אזוי (אורך מן הפתח לפרוכת עשרים אמה) די לייגנ פון משכן פון טיר ביז צום פרוכת איז געווען צוואנציג איילען (אמה והשלחן והמנורה משוכים מן הפתח לצד מערב עשר אמות) נאכדעם ווי מען הט אפגעמאסטן צעהן איילן פון די מערב זייט הט מען געשטעלט דעם גאלדענעם מזבח וום ער איז געווען איין גרוים אייל דיא ברייט אונ אי די לייגנ, נאכדעם דעם טיש אין צפון זייט אונ דיא מנורה אין דרום זייט: (לו) ועשית מסך. מיינט מען „אפארהאנג (הוא מסך כנגד הפתח) דר פארהאנג איז אפארשטעלונג געגען דעם אריינגאנג אין משכן (כמו)

רש"י

ונתת את הפרכת תחת הקרסים המחברים את שתי ח של יריעות המשכן ורוחב החוברת כ' אמה וכשפרשם ע המשכן מן הפתח למערב כלתה בשני שליש המשכן וה השניה כסתה שלישו של משכן והמותר תלוי לאחוריו את הקרשים: (לה) ושמת את השלחן. שלחן בצפון מן הכותל הצפוני שתי אמות ומחצה. ומנורה בדרום מן הכותל הדרומי שתי אמות ומחצה. ומזבח הזה כנגד אויר שבין שלחן למנורה משוך קמעא כלפי וכולם נתונים מן חצי המשכן ולפנים. כיצד אורך המ הפתח לפרכת עשרים אמה המזבח והשלחן והמנורה מ מן הפתח לצד מערב עשר אמות: (לו) ועשית מסך שהוא מסך כנגד הפתח כמו (איוב א) שכת בעדו

פירוש לתורת אלהים

איך בין הקודש צווישען דעם ארט וואס איז היילינ מיינט מען דעם היכל ובין אונ צווישען דעם ארט וום איז גאנץ היילינ מיינט מען דעם קדשי קדשים: (לד) ונתת אונ דוא זאלסט געבן את דיא דעק על אויף דעם ארון וואס דארט ליגן דיא לוחות אין ק קדשים: (לה) ושמת אונ דו זאלסט טאהן את דעם טיש מחוץ פון אוסען וויינג פון דעם פרוכ אונ די מנורה אקעגן דעם טיש על צלע אויף ד

וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר
מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב יַעֲשֶׂה אֹתָהּ כְּרֻבִים׃
לב וְנָתַתָּה אֹתָהּ עַל־אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי
שִׁטִּים מְצֻפִּים זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב עַל־
אַרְבָּעָה אַדְנֵי־כָסֶף׃ לג וְנָתַתָּה אֶת־
הַפָּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים וְהֵבֵאתָ
שָׁמָּה מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֵת אֲרוֹן
הָעֵדוּת וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת לָכֶם בֵּין

אונקלוס

ע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר
י אֻמָּן יַעְבֵּד יָתַהּ
ת כְּרוּבִין׃ לב וְתִתֵּן
עַל אַרְבְּעָא עַמּוּדֵי
י מְחַפַּן דַּהֲבָא
ן דַּהֲבָא עַל אַרְבְּעָא
י דִכְסָף׃ לג וְתִתֵּן יָת
תָא תְּחוֹת פּוּרְפַיָּא
צ ל תַּמָּן מִגּוֹ
בִתָּא יָת אֲרוֹנָא
הֲדוּתָא וְתַפְרֵשׁ
תָא לְכוֹן בֵּין

תולדות אהרן

הבדילה יומא נא מנחות כז :

רשב"ם

ם. כפין מולג קבועים בעמודים להכנים[בהם שפת הפרוכת סלמעלה :
ת את הפרכת תחת הקרסים. של זהב שהם לסוף עשרים אמה של
יריעות (הפרוכת) בתחלת המשכן כי המשכן ארכו שלשים והקרסים באמצע של
ארבעים אמה של עשר יריעות נמצא מן הפרכת עד פתח מזרח עשרים של

רש"י

חילה הוא ובל' חכמים פרגוד דבר המבדיל בין המלך
נס : תכלת וארגמן. כל מין ומין היה כפול בכל
חוט ו' חוטין: מעשה חשב. כבר פירשתי שזו היא
של שתי קירות והציורין שמשני עבריה אינן דומין זה
כרובים. ציורין של בריות יעשה בה. ד' עמודים
ם בתוך ד' אדנים והאונקליות קבועין בהן עקומין למעלה
עליהן כלונס שראש הפרוכת כרוך בה והאונקליות
ן שהרי כמין ווין הן עשוים והפרכת ארכה י' אמות
של משכן ורחבה י' אמות כגבהן של קרשים פ פרוסה
של משכן שיהא הימנה ולפנים עשר אמות והימנה
' אמה נמלא בית קדשי הקדשים עשר על עשר שנאמר

בית יהודא

פָּרֹכֶת מֵיינְט מֶען אַפֿאַרְשְׁטֶעלוּנְג (וּבְלָשׁוֹן חֲכָמִים פַּרְגּוֹד) אִין דִי גְמָרָא וֶוערְט דָאס גֶערוּפֶן פַּרְגּוֹד (דָּבָר הַמַּבְדִּיל בֵּין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם) אַזוֹ אַפָֿארְהַאנְג וָוֹס פַֿארְשְׁטֶעלְט צְווִישֶׁען מֶלֶךְ אוּנ דֶם פָאלְק : וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן). זָאגְט רש"י (כָּל מִין וּמִין הָיָה כָּפוּל) יֶעדֶער מִין אִיז גֶעוֶוען גֶעטָאפִּילְט (בְּכָל חוּט וְחוּט שִׁשָּׁה חוּטִין) יֶעדֶר פֿאדִים אִיז גִיוֶוען גִיפְלָאכְטֶען פֿוּן זֶעקְס פֶעדִים, זֶעקְס פֶעדִים תְּכֵלֶת, זֶעקְס פֶעדִים אַרְגָּמָן, זֶעקְס פֶעדִים תּוֹלַעַת שָׁנִי, זֶעקְס פֶעדִים שֵׁשׁ, צוּזַאמֶען אִיז פִֿיר אוּנ צְוַואנְצִיג פֶעדִים, דִי פִֿיר אוּנ צְוַואנְצִיג פֶעדִים הָאט מֶען גִיפְלָאכְטֶען אוּנ מֶען הָאט גֶעמַאכְט פֿוּן זֵייא אֵיין פֿאדִים : (מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב). זָאגְט רש"י (כְּבָר פֵּירַשְׁתִּי שֶׁזּוֹ הִיא אֲרִיגָה שֶׁל קִירוֹת) אִיךְ הָאב שׁוֹין לַאנְג גֶעשְׁרִיבֶּען וָואוּ עֶס „מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב" מֵיינְט מֶען עֶס אִיז טָאפִּיל גִיוֶועבְּט וִויא צְוַויי וֶוענְט (וְהַצִּיּוּרִין שֶׁמִּשְּׁנֵי עֶבְרֶיהָ אֵינָן דּוֹמִין זֶה לָזֶה) א בִּילְדֶער וָואס זֶענֶען אִין בֵּיידֶע זַייטֶען זֶענֶען נִיט גְלַייךְ אֵיינֶע צוּ דִי אַנְדֶערֶע : (כְּרוּבִים). מֵיינְט מֶען (צִיּוּרִין ות יַעֲשֶׂה בָהּ) מֶען זָאל וֶועבֶּן דֶעם פָּרוֹכֶת אוֹיף אִים זָאל זַיין אוֹיפְגִיוֶועבְּט צוּרוֹת פֿוּן חַיּוֹת, בְּהֵמוֹת, עוֹפוֹת. רש"י (אַרְבָּעָה עַמּוּדִים תְּקוּעִים בְּתוֹךְ אַרְבָּעָה אֲדָנִים) עֶס זֶענֶען גֶעשְׁטַאנֶען אִין דִי בְּרֵייט פֿוּן מִשְׁכָּן פִֿיר זַיילֶען דִיא ...ען זֶענֶען גֶעוֶוען אַרַיינְגֶעשְׁטֶעקְט אִין פִֿיר שְׁוֶועלֶען (וְאוּנְקְלָיוֹת קְבוּעִין בָּהֶן עֲקוּמִין לְמַעְלָה) אִין יֶעדֶער זַייל אִיז אַרַיינְגִיזֶעצְט אַהָאק אוּנ דֶר הָאק אִיז גֶעוֶוען פַֿארְקְרִימְט (אַרוֹיפְגֶעבּוֹיגֶען) אִין דֶערְהֵייךְ (לְהוֹשִׁיב עֲלֵיהֶן כְּלוֹנָס) ...י פִֿיר הָאקִין הָאט מֶען גֶעלֵייגְט אַשְׁטֶעקִיל (שֶׁרֹאשׁ הַפָּרוֹכֶת כָּרוּךְ בָּהּ) אוֹיבֶּן אוֹיף דֶעם שְׁטֶעקִיל אִיז גֶעוֶוען קוּלְט דִי אוֹיבֶּערְשְׁטֶע זַייט פֿוּן פָּרוֹכֶת (וְהָאוּנְקְלָיוֹת הֵן הַוָּוִין) וָוֹס עֶס שְׁטֵייט אִין דִי תּוֹרָה מֶען זָאל מַאכֶען וָוִין צוּ דִיא ... מֵיינְט מֶען דִיא אוּנְקְלָיוֹת, הָאקִין (שֶׁהֲרֵי כְּמִין וָוִין הֵן עֲשׂוּיִן) וַוייל דִיא הָאקִין זֶענֶען גֶעוֶוען גֶעמַאכְט וִויא דִיא ... וָואוִין (וְהַפָּרוֹכֶת עֶשֶׂר אַמּוֹת אָרְכָּהּ) דִיא לֵיינְג פֿוּן פָּרוֹכֶת אִיז גֶעוֶוען צֶעהְן אֵיילֶען (לְרָחְבּוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן) צוּ דִיא ... פֿוּן מִשְׁכָּן (וְרָחְבָּהּ עֶשֶׂר אַמּוֹת) דִיא בְּרֵייט פֿוּן פָּרוֹכֶת אִיז גֶעוֶוען צֶעהְן אֵיילֶען (כְּגָבְהָן שֶׁל קְרָשִׁים) וִוי דִי הֵייךְ פֿוּן ...טֶער (פְּרוּסָה בִּשְׁלִישׁ שֶׁל מִשְׁכָּן) מֶען הָט אָפְּגִימָאסְטֶן פֿוּן דִי מַעֲרָב וַואנְט צֶעהְן אֵיילֶן, דָאס אִיז אַדְרִיטוּל לֵיינְג ...כָּן אוּנ מֶען הָט גֶעשְׁטֶעלְט פִֿיר זַיילֶען אוּנ אוֹיף דִיא פִֿיר זַיילֶען הָט מֶען פַֿארְשְׁפְּרֵייט דֶעם פָּרוֹכֶת (שֶׁיְּהֵא הֵימֶנָּה ... עֶשֶׂר אַמּוֹת) עֶס זָאל זַיין פֿוּן פָּרוֹכֶת אִינְוֶוענִיג בִּיז צוּ דִי מַעֲרָב וַואנְט צֶעהְן אֵיילֶען (וְהֵימֶנָּה וְלַחוּץ עֶשְׂרִים אַמָּה) אוּנ ...כֶת אוֹיסְוֶוענִיג בִּיז צוּם מִזְרָח אִיז גֶעוֶוען צְוַואנְצִיג אֵיילֶען (נִמְצָא בֵּית קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים עֶשֶׂר עַל עֶשֶׂר) דִי שְׁטוּב וָוֹס

שפתי חכמים

תיד מ"מ הכתוב מדבר בל' עבר מפני שבעת הקמתו כבר הראה לו כבר : פ הרא"ס. ולא ידעתי למה יהיה צריכה לרחט

פירוש לתורת אלהים

ט יַעֲשֶׂה עֶר זָאל מַאכֶען אוֹתָהּ זִיא כְּרוּבִים צוּרוֹת : נָתַתָּה אוּנ דוּ זָאלְסְט גֶעבֶּן אוֹתָהּ זִיא עַל אוֹיף פִֿיר פֿוּן טֶעגֶן הָאלְץ מְצוּפִּים זָהָב זֵיי זָאלֶן זַיין בַּדֶעקְט גאלְד וָוֵיהֶם זֵייעֶרֶע הֶעקְלֶךְ זָהָב פֿוּן גָאלְד עַל ...יר אַדְנֵי שְׁוֶועלֶר כֶּסֶף פֿוּן זִילְבֶּר : (לג) וְנָתַתָּה אוּנ דוּא זָאלְסְט גֶעבֶּן אֶת דָאס פָּרוֹכֶת תַּחַת אוּנְטֶער דִיא הֶעקְלֶךְ וְהֵבֵאתָ אוּנ דוּ זָאלְסְט בְּרֶענְגִין שָׁמָּה דָארְטִין מִבֵּית לַפָּרוֹכֶת אִינְוֶוענִיג פֿוּן דֶעם פָּרוֹכֶת אֵת דֶעם אָרוֹן וָואס דָארְטִין לִיגֶן דִיא לוּחוֹת וְהִבְדִּילָה אוּנ זִיא זָאל מַאבִין אַצְווִישֶׁן שֵׁייד הַפָּרוֹכֶת דֶער פָּרוֹכֶת לָכֶם צוּא

תַּעֲשֶׂה זָהָב בָּתִּים לַבְּרִיחִם וְצִפִּיתָ
אֶת־הַבְּרִיחִם זָהָב׃ ל וַהֲקֵמֹתָ אֶת־
הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרְאֵיתָ
בָּהָר׃ ס חמישי לא וְעָשִׂיתָ פָרֹכֶת תְּכֵלֶת

דַּהֲבָא אַתְרָא לְ
וְתַחְפֵּי יָת עָבְרַיָּא דַּ
ל וּתְקִים יָת מַ
כְּהִלְכָתֵהּ דִּי אִתְ
בְּטוּרָא׃ לא וְ
פָּרֻכְתָּא תִּכְלָא וְאַ

ת"א והקמת את המשכן נט עקיד

רשב"ם

הכתלים כן הקצה אל הקצה ע"י נס : (לא) פרוכת. לפי ענינו לשון מחיצה והבדלה בין בית לבית : מעשה חושב. אומן כעין מטילים ציוריהן מעשה אורג אבל רוקם ציור כמו ; במחט מבחוץ :

בעל הטורים

(ל) הראית . ב' במסורה הכא ואידך אתה הראית לדעת הראית לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד שהרכין שמי השר והראך שהוא לבדו מושל בעליונים ובתחתונים

רש"י

העליונים והתחתונים ו' אמות והתיכון ארכו י"ב כנגד ח' קרשים כך היא מפורשת במלאכת המשכן (שב (כט) בתים לבריחם. הטבעות שתעשה בהן יהי להכנים בהן הבריחים: וצפית את הבריחם זה שהיה הזהב מדובק על הבריחים שאין עליהם שום בקרש היה קובע כמין שני פיפיות של זהב כמין שנ קנה חלול וקובען אצל הטבעות לכאן ולכאן ב ארכ את רוחב הקרש מן הטבעת לכאן וממנה לכאן והבר לתוכו וממנו לטבעת ומן הטבעת לפה השני נמצאו ה מלופין זהב כשהן תחובין בקרשים והבריחים הללו היו בולטות והטבעות והפיפיות לא היו נראות בתוך אלא כל הכותל חלק מבפנים : (ל) והקמת את ה לאחר שיגמור ם הקימהו : הראית בהר. קו ע שאני עתיד ללמדך ולהראותך סדר הקמתו : (לא)

בית יהודא

מַעֲרָב זַייט (אוֹרֶךְ הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים שֵׁשׁ אַמּוֹת) די לֵייבְג פון די צְווֵיי אוֹבֶּערְשְׁטֶע רִיגְלֶן אוּנ פון די צְווֵיי אוּנְטֶערְשְׁטֶע רִיגְלֶען, יֶעדֶער רִיגוּל איז גֶעוֶוען זֶעקְס אֵייְלִין דיא לֵייְנְג (וְהַתִּיכוֹן אָרְכּוֹ י"ב) דֶר מִיטֶעלְסְטֶער רִיגוּל איז גֶעוֶוען לַאנְג צְוֶועלְף אֵייְלֶן (כְּנֶגֶד רוֹחַב שְׁמוֹנָה קְרָשִׁים) גֶעגִין דיא בְּרֵייט פון אַכְט בְּרֶעטֶער וָוס זֶענְן גֶעשְׁטַאנֶען אין מַעֲרָב זַייט (כָּךְ הִיא מְפוֹרֶשֶׁת בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן) אַזוֹ שְׁטֵייט אין די מִשְׁנָה בַּיי דיא אַרְבֶּעט פון מִשְׁכָּן : (כט) וּבָתִּים לַבְּרִיחִים). מֶען מֵיינְט (הַטַּבָּעוֹת שֶׁתַּעֲשֶׂה בָּהֶן) די רִינְגֶען וָוס דוּ וֶועסְט מַאכֶען אין די בְּרֶעטֶער (יִהְיוּ בָּתִּים לְהַכְנִים בָּהֶן הַבְּרִיחִים) זָאלֶען זַיין וִויא שְׁטוּבִּין צוּ די רִיגְלֶען, מֶען זָאל די רִיגְלֶן אַרַיינְשְׁטֶעקִין אין די רִינְגֶן : וְצִפִּיתָ אֶת הַבְּרִיחִים זָהָב) זָאלְסְט בַּדֶעקִין דיא רִיגְלֶען מִיט גָאלְד, זָאגְט רַשִׁ"י (לֹא שֶׁהָיָה הַזָּהָב מְדוּבָּק עַל הַבְּרִיחִים) דָס גָאלְד איז נִיט גֶעוֶוען בַּקְלֶעבְּט אוֹיף די רִיגְלֶן (שֶׁאֵין עֲלֵיהֶן שׁוּם צִפּוּי) אוֹיף דיא רִיגְלֶען איז נִיט גֶעוֶוען אַבֶּעדֶעקוּנְג (אֶלָּא) נָאר אַזוֹ איז גֶעוֶוען (בְּקֶרֶשׁ הָיָה קוֹבֵעַ כְּמִין שְׁנֵי פִּיפִיּוֹת שֶׁל זָהָב) עֶר הָאט צוּגֶעשְׁלָאגֶן צוּ דיא אַזוֹ וִוי צְוֵוייא גָאלְדֶענֶע הַאלְבֶּע רֶערִין וְאֵיינֶע אוֹיבֶּן אוּנ אֵיינֶע אוּנְטֶען (כְּמִין שְׁנֵי סִדְקֵי קָנֶה חָלוּל) וִויא מֶען אַלֵיידִיגֶע רֶער אוּנ מֶען צוּשְׁנֵיידְט זִיא אוֹיף צְוֵויי הֶעלְפְטֶן אין דֶערְלֵיינְג, הָאט עֶר גִיגֶעבֶּען אֵיין הַאלְבֶּע רֶער אוֹיבֶּערְשְׁטִין רִינְג אוּנ אֵיין הַאלְבֶּע רֶער נֶעבֶּן אוּנְטֶערְשְׁטֶען רִינְג (וְקָבְעָן אֵצֶל הַטַּבָּעוֹת לְכָאן וּלְכָאן) דֶער רִינְג איז אין מִיטֶן בְּרֵייט פון בְּרֶעט, הָט מֶען די הַאלְבֶּע רֶער גִטֵיילְט אין צְוֵויי טֵייל, אֵיין הֶעלְפְט הָאט עֶר גֶעגֶעבְּן פון בְּרֵייט פון בְּרֶעט בִּיז צוּם רִינְג אין דיא רֶעכְטֶע זַייט, די אַנְדֶערֶע טֵייל רֶער הָאט עֶר גֶעגֶעבְּן פון דיא אַנְדֶערֶע רִינְג בִּיז צוּם עֶק בְּרֵייט פון בְּרֶעט אין דיא לִינְקֶע זַייט ואוּנ אַזוֹ הָט מֶען גִיטָאהְן בַּיי די אוּנְטֶערְשְׁטֶע רִינְג) (אָרְכָּ אֶת רוֹחַב הַקֶּרֶשׁ מִן הַטַּבַּעַת לְכָאן וּמִמֶּנָּה לְכָאן) דיא לֵייְנְג פון די הַאלְבֶּע רֶערִין בַּדֶעקִין די בְּרֵייט פון בְּרֶעט, פון בְּרֶעט בִּיז צוּם רִינְג אין דיא זַייט, אוּנ פון דיא אַנְדֶערֶע זַייט רִינְג בִּיז צוּם עֶק בְּרֶעט אין די אַנְדֶערֶע זַייט (נִכְנָס לְתוֹכוֹ) דֶר רִיגוּל גֵייט אַרַיין אין דיא הַאלְבֶּע רֶער בִּיז צוּם רִינְג (וּמִמֶּנּוּ לְטַבַּעַת) אוּנ פון דיא הַאלְבֶּע רֶער אַרַיין דֶר רִיגוּל אין דיא רִינְג (וּמִן הַטַּבַּעַת לְפֶה הַשֵּׁנִי) אוּנ פון דֶעם רִינְג גֵייט אַרַיין אין דיא אַנְדֶערֶע הַאלְבֶּע רֶער צוּם עֶק בְּרֶעט (נִמְצְאוּ הַבְּרִיחִים מְצוּפִּין זָהָב כְּשֶׁהֵן תְּחוּבִין בִּקְרָשִׁים) וֶוען די רִיגְלֶן זֶענֶען אַרַיין גֶעשְׁטֶעקְט אין די רֶערִין מִיט די רִינְגֶן וָוס זֶענֶען אוֹיף די בְּרֶעטֶער, זֶענֶן דיא רִיגְלֶן בַּדֶעקְט מִיט גָאלְד (וְהַבְּרִיחִים הַלָּלוּ מִבַּחוּץ הָיוּ בּ אוּנ דיא רִיגְלֶען זֶענֶען נָאר גִיזֶעהְן גֶעוָוארֶען אוֹסְוֵויינִיג פון מִשְׁכָּן (הַטַּבָּעוֹת וְהַפִּיפִיּוֹת לֹא הָיוּ נִרְאוֹת בְּתוֹךְ הַמִּ רִינְגֶן מִיט די רֶערִין זֶענֶן נִיט גִיזֶעהְן גִיוָוארֶען אין מִשְׁכָּן, דָאס אַלֶץ איז גִיוֶוען אוֹיף דיא וַואנְט אוֹיסְוֵויינִיג (א הַכּוֹתֶל הָיָה חָלָק מִבִּפְנִים) אִינְוֵוייבִיג אין מִשְׁכָּן איז גֶעוֶוען די גַאנְצֶע וַואנְט לֵיידִיג אוּנ גְלַאט : (ל) וַהֲקֵמ הַמִּשְׁכָּן). זָאגְט רַשִׁ"י (לְאַחַר שֶׁיִּגְמוֹר הֲקִימֵהוּ) נָאכְדֶעם אַז דֶער מִשְׁכָּן וֶועט זַיין אין גַאנְצִין פֶערְטִיג זָאל מֶען אִינ שְׁטֶעלֶן, אוּנ מֶען זָאל אִים נִיט אוֹיפְשְׁטֶעלֶן בִּיסְלַאכְוֵוייז וָואס עֶס וֶועט זַיין פְרִיעֶר פֶערְטִיג : וְהָרְאֵיתָ בָּהָר. וִוי בִּיזְט גֶעוִויזֶען גֶעוָוארֶען אוֹיף דֶעם בַּארְג (קוֹדֶם לָכֵן) פְרִיעֶר (שֶׁאֲנִי עָתִיד לְלַמֶּדְךָ וּלְהַרְאוֹתְךָ סֵדֶר הֲקָמָתוֹ) וִויא אִין דִיךְ לֶערְנֶן אוּנ וֶועל דִיר וַוייזִין וִויא אַזוֹ דוּא זָאלְסְט דֶעם מִשְׁכָּן אוֹיפְשְׁטֶעלֶן : (לא) וּפָרוֹכֶת. (לָשׁוֹן מְחִיצָה

שפתי חכמים

פהתיכון ומבריח התחתון עד סוף הקרש הם שוים ונקראים שלו לכן חלק אותן לג' חלקים ולא לד'. הרא"ם : נ פי' הסדקי קנים לא היו מכבים הטבעות אלא מגיעין מטבעת לטבעת הלכך לכל קרש צריך שני חלאי קנים דלכל קרש היה באמצעו טבעת אחת : ס פי' ליווי למסה שיקימהו הוא בעצמו (נח"י) בספרי. ה"פ אחר שיגמר כל המשכן וכל כליו אז תקימו בפעם אחת ולא שתקימהו לפרקים כשיהי' נגמר אלא דוקא כ לו כאחד: ע פי' קודם הקמתו שאף שעכשיו עדיין לא הראה לו והיה ראוי לומר כמשפטו אשר תר

פירוש לתורת אלהים

רִינְגֶן תַּעֲשֶׂה זָהָב זָאלְסְטוּ מַאכֶן פון גָאלְד בָּתִּים הַייזֶר לַבְּרִיחִים צוּ די רִיגְלֶן מֶען זָאל אַרַיין טוּהְן די רִיגְלֶן אין דיא רִינְגֶן וְצִפִּיתָ אוּנ זָאלְסְט בַּדֶעקִין אֶת הַבְּרִיחִים די רִיגְלֶן זָהָב מִיט גָאלְד : (ל) וַהֲקֵמוֹתָ אוּנ דוּ זָאלְסְט אוֹיף שְׁטֶעלֶן אֶת הַמִּשְׁכָּן דֶעם מִשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אַזוֹי זַיין רֶעכְט אֲשֶׁר הָרְאֵיתָ וָואס דוּ בִּיסְט וָוארִין בָּהָר אוֹיף דֶעם בַּארְג : (לא) וְעָשִׂיתָ אוּנ דוּא זָא מַאכֶן פָּרוֹכֶת אַפָּרוֹכֶת פון בְּלָאֶע וָואל חוֹשֵׁב מֵיינְ

לְיַרְכָתַיִם יָמָּה: כח וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מַבְרִחַ מִן־הַקָּצֶה אֶל־הַקָּצֶה: כט וְאֶת־הַקְּרָשִׁים תְּצַפֶּה זָהָב וְאֶת־טַבְּעֹתֵיהֶם

...א: כח וְעַבְּרָא ...ה בְּגוֹ דַּפַּיָּא מִן סְיָפֵי לִסְיָפֵי: ...דַּפַּיָּא תַּחֲפֵי דַהֲבָא ...עִזְקָתְהוֹן תַּעְבֵּד

בעל הטורים

...ית התיכון. הוא דוד שמבריח ...הע"ת מן הקלה:

תו"א

וכבריח שם:

רשב"ם

...ה שבי קרש של מקצוע השני והרי קבועים ראשי הבריחים של צפון ודרום במקצועות. ולפי דברי רבותינו בריח התיכון מתעגל בתוך שלשה

רש"י

...מן הקלה אל הקלה שהעליונים והתחתונים היו להן ...קרשים להכנס לתוכן שתי טבעות לכל קרש מסולשים ...ר אמות של גובה הקרש חלק אחד מן הטבעת ...ולמעלה וחלק אחד מן התחתונה ולמטה וכל חלק ...יע אורך הקרש ושני חלקים בין טבעת לטבעת ...שיהיו כל הטבעות מכוונות זו כנגד זו אבל לבריח ...ין טבעות אלא הקרשים נקובין בעוביין והוא נכנס ...ך הנקבים שהם מכוונין זה מול זה וזהו שנא' בתוך ...הבריחים העליונים והתחתונים שבצפון ושבדרום ...אחת ט"ו אמה והתיכון ארכו ל' אמה וזהו מן הקלה ...מן המזרח ועד המערב וה' בריחים שבמערב אורך

בית יהודא

רינגעלט פון איין עק וואנט ביז צום אנדערן עק וואנט (שהעליונים והתחתונים היו להן טבעות בקרשים) ווארום דיא אויבערשטע ריגעלען אונ די אונטערשטע ריגעלען איז צוא זייא געוועזן רינגען אין דיא ברעטער (להכנס לתוכן) די ריגעלען זענען אריין געגאנגען אין די רינגען (שתי טבעות לכל קרש) צוא יעדער ברעט איז געוועזן צוויא רינגען איין רינג אויבען אונ איין רינג אונטען (משולשים בתוך עשר אמות של גובה הקרש) די צעהן איילין וואס די ברעט איז געוועזן הויך, איז זיא געוועזן גיטיילט אין דרייא טייל (חלק אחד מן הטבעת העליונה ולמעלה) איין טייל איז געוועזן פון אויבערשטין רינג ביז צום עק ברעט אויבין (וחלק אחד מן התחתונה ולמטה) אונ איין טייל איז געוועזן פון אונטער־...נג ביז צום עק ברעט אונטען (וכל חלק הוא רביע אורך הקרש) יעדר טייל איז גיוועזן אפערטיל לייאנג פון דיא ...מען הט געמאכטן פון אויבערשטן עק ברעט צווייא איילען מיט אהאלבע אונ מען הט געמאכט ארינג, אונ ...גימאסטען פון אונטערשטין עק ברעט צוויי איילן מיט אהאלבע אונ מען הט געמאכט ארינג, צוזאמען איז ...ילען (ושני חלקים בין טבעת לטבעת) אונ צוויי טייל ברעט דאס איז פינף איילען איז געוועזן פון איין רינג צום ...רינג (כדי שיהיו כל הטבעות מכוונות זו כנגד זו) אלע רינגען פון אלע ברעטער זאלן זיין גלייך איינע געגען ...דערע (אבל לבריח התיכון אין טבעות) אבער צום מיטעלסטען ריגל איז ניט גיוועזן רינגען (אלא הקרשים נקובין ...נאר די ברעטער זענען געוועזן געלעכערט אין דיא גרעב (והוא נכנס בהם דרך הנקבים) אונ דער ריגל איז ...גאנגען אין די ברעטער דורך די לעכר (שהם מכוונים זה מול זה) וום זיי זענען גיוועזן גלייך איינע געגען די אנדערע ...אמר בתוך הקרשים) דס איז וום דר פסוק זאגט דער מיטעלסטער ריגל איז אריינגעגאנגען אין דיא ברעטער ...ם העליונים והתחתונים שבצפון ושבדרום) דיא צווייא אויבערשטע ריגלן אונ די צוויי אונטערשטע ריגלן וום אין ...ט אונ אין דרום זייט (אורך כל אחת ט"ו אמה) יעדר ריגל איז געוועזן לאנג פופצען איילען (והתיכון ארכו ...אמה) אונ דר מיטעלסטער ריגל וואס אין צפון זייט איז געוועזן לאנג דרייסיג איילן, אונ דר מיטעלסטר ריגל ...ם זייט איז אויך געוועזן דרייסיג איילן לאנג (וזהו מן הקצה אל הקצה) דס מיינט מען פון איין עק ביז צום אנדרען ...המזרח ועד המערב) פון מזרח ביז צוא מערב (וחמשה בריחים שבמערב) אונ דיא פינף ריגלן וום זענן גיוועזן אין

שפתי חכמים

...ת כמין ב' חווקים דקאמר. רא"ם: ם והא דלקחו החילוק הזה ...משולשים ולא החילוק שמראש הקרש עד הבריח כמבריח ...ד השני לו ומבריח השני עד הג' כמשולשי עד סוף הקרש ...חלק לד' חלקים הוא מפני שהשני לדין של בריח העליון שלד אחד הוא מראש הקרש עד הבריח הראשון ושלד השני מבריח ההוא עד בריח התיכון הם חלקים שוים מב' לדדיו והחלקים שהם נקראים של בריח העליון וכן הבריח התיכון מב' לדדיו עד בריח התחתון והעליון הם שוים ונקראים שלו וכן בשני לדדיו של בריח התחתון מבריח

פירוש לתורת אלהים

...די זייט פון דעם משכן לירכתים ימה אין מערב (כח) והבריח אונ דר ריגל התיכון דר מיטלסטר ...קרשים זאל פר ריגלין אין די ברעטר מען זאל ...לעבר אין דר גרעב פון די ברעטר אונ מען ...אריין טאהן דעם ריגיל מבריח ער זאל פאר ...ן מן הקצה פון איין עק אל הקצה צום אנדרען (כט) ואת הקרשים אונ דיא ברעטער תצפה זהב ...שובדעקן מיט גאלד ואת טבעותיהם אונ זייערי

ליקוטי יוסף

(כח) והבריח התיכון וגו'. דר ילקוט ראובני שרייבט ווען אברהם אבינו האט געוואהנט אין באר שבע האט ער געפלאנצט אבום, אונטער דעם בום זענן געזעסען די מלאכים וום זענען צו אים געקומען, ווען די יודען זענען אריבערגעגאנגען דעם ים האבען די מלאכים געזאגט די יודען וועלן דארפן זיין פערציג יאהר אין דר מדבר, זאלען זיצען גוים אונטער דעם היילינען בום? האבען זיי דעם בוים אפגעהאקט אונ האבן אים געווארפן אין ים, איז דער בום געשווואומען אויף דעם וואסר. האבען די מלאכים געגעבן זייער שטימע אונ האבן געזאגט דס איז דר בום וום אברהם הט אים געפלאנצט אין באר שבע, דיא יודען גענומען דעם בום אונ האבען אים געטראגען אין דער ...דעם בום הט ער פיל מאהל געבעטן צו הקב"ה, האבן זיי פון דעם בום געמאכט דעם מיטעלסטען ריגל ער איז געוועזן לאנג ...ווי זייא האבען געמאכט דעם משכן, האבן זיי פון דעם בום געמאכט דעם מיטעלסטען ריגל ער איז געוועזן לאנג ...איילען, אונ ביא דעם בום זענען געשעהן גרויסע וואונדער, וויא מען האט אים אריינגעשטעקט אין דיא ברעטער ...ר זיך געבויגען ווי אשלאנג אונ האט דורך גערינגעלט אלע דריי ווענט צפון מערב דרום, אונ אז מען האט אים ארויס גענומען פון די ברעטער איז ער געווארען גלייך ווי אשטעקן:

הָאֶחָד: כו וְעָשִׂיתָ בְרִיחִם עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָד: כז וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן

חַד: כו וְתַעְבֵּד
דְאָעֵי שִׁטִּין חַ
לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָ
כז וְחַמְשָׁא עַבְרִין
סְטַר מַשְׁכְּנָא
וְחַמְשָׁא עַבְרִין
סְטַר מַשְׁכְּנָא לְכ
מע

רשב"ם

(כו) בריחים וגו' חמשה. חמשה טבעות בכל קרש מבחוץ זה תחת זה להכנים בהן הבריחים מלבד הבריח התיכון שבתוך הקרשים שהיו נקובים כולם להכנים חבריח התיכון בתוכם בתוך חלל הקרשים הרי האדנים מלמטה והבריחים החיצונים ובריח התיכון. הרי חוזק התיכון בתוכם בתוך חלל נקבי הקרשים גדול. לפי פשוטו של מקרא שלשה בריחים תיכונים ה... ואחד בדרום ואחד במערב מן הקצה אל הקצה. מקצה כותל ... השני וכן בדרום וכן במערב וע"י המקצעות נתחבר כל המש... כותליו יחד שהרי בריחי הצפון והדרום נכנסו גם במקצעות ש...

בית יהודא

אייל אין די אַנְדֶערֶע זַייט (וְהַחְרִיץ חֶצְיוֹ בְּאֶמְצַע) אוּנ אין מיטען ברעט האט ער אוסגעשניטן אַהאַלְב אייל (וְעָשָׂה לוֹ שְׁתֵּי יָדוֹת כְּמִין שְׁנֵי חֲווּקִין) אוּנ ער האט גמאכט אין די ברעט צווייא הענט ווי צווייא שטאפלען (כְּמִין שְׁנֵי שְׁלִיבוֹת סוּלָּם הַמּוּבְדָּלוֹת זוּ מִזּוּ) ווי צוויי שטאפלן פון אַלייטר וואס זענען אפגעשיידט איינער פון אנדרין (וּמְשׁוּפּוֹת) זיי זענען געווע שפיציג (לְהִכָּנֵס בְּחָלָל הָאֶדֶן) די הענט פון די ברעט זאל אריין גיין אין די לאך פון שוועל (כִּשְׁלִיבָה הַנִּכְנֶסֶת בְּנֶקֶב עַמּוּדֵי הַסּוּלָּם) ווי דר שטאפיל פון לייטער וואס גייט אריין אין דיא לעכער פון די זייטיגע ברעטר וואס פון זיי ווערט דר לייטר (וְהוּא לָשׁוֹן מְשׁוּלָּבוֹת) דם איז דר ווארט משולבות (עֲשׂוּיוֹת כְּמִין שְׁלִיבָה) דיא צוויי הענט פון די ברעטר זענען געמאכט ווי די שטאפלען פון אַלייטר (וּמַכְנִיסָן לְתוֹךְ שְׁנֵי אֲדָנִים) אוּנ ער שטעקט זיי אריין אין צוויי שוועלין (שֶׁנֶּאֱמַר) ווארום עס שטייט אין פסוק (שְׁנֵי אֲדָנִים וגו') צוויי שוועלין זאל זיין צוא יעדער ברעט (וְחוֹרֵץ אֶת הַקֶּרֶשׁ מִלְמַעְלָה) יעדער ברעט שניידט מען איין אויבין (אֶצְבַּע כְּכָאן וְ... אין דיא רעכטע זייט בלייבט ווייא אפינגער אוּנ אין דיא לינקע זייט בלייבט ווייא אפינגער דיא אנדערע ברעט וואס געבן איר מאכט מען אויך אזוי (וְנוֹתְנָן לְתוֹךְ טַבַּעַת אַחַת שֶׁל זָהָב) אוּנ ער שטעקט ארויף אגאלדענם רינג אויף דעם פינגער פון דיא ברעט אוּנ אויף דעם פינגער פון די אנדערע ברעט וואס געבען איר אין ביידע זייטען (כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ נִפְרָדִין זֶה מִזֶּה) דיא ברעטער זאלען ניט זיין אפגעשיידט איינער פון אנדערן (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק (וְיִהְיוּ תוֹאֲמִים מִלְמַטָּה וגו') די ברעטער זאלן אונטען אוּנ צוזאמען אויבן אל הַטַּבַּעַת הָאֶחָת, צו איין רינג, איין רינג אויבין זאל בהעפטין צוויי ברעטער, אוּ... זיין ביי אלע ברעטער (כָּךְ הִיא הַמִּשְׁנָה) אזו שטייט אין דיא משנה (וְהַפֵּירוּשׁ שֶׁלָּהּ הִצַּעְתִּי לְמַעְלָה בְּסֵדֶר הַמִּקְ... פשט פון די משנה ווי אזוי דם אלץ איז געמאכט גיווארן) האב איך געשריבען כסדר אויף דיא פסוקים: (כו... מיינט מען (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דר תרגום טייטשט „עברי", ריגלען: וַחֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן. פינף ריגלען זאל ... ברעטר וואס אין איין זייט משכן נאין דרום זייט, אוּנ אזו זאל זיין אין צפון זייט אוּנ אין מערב זייט, זאגט חמ... שְׁלֹשָׁה הֵן) די פינף ריגלן זענען נאר דריי (אֶלָּא) נאר פר וואס זאגט דר פסוק פינף (שֶׁהַבְּרִיחַ הָעֶלְיוֹן וְהַתַּחְתּוֹן ... הַתִּיכוֹנ) ווייל דר אויבערשטער ריגול אוּנ דר אונטערשטער ריגול איז גיווען געמאכט פון צוויי שטיקער, צו... ריגלען (זֶה מַבְרִיחַ עַד חֲצִי הַכּוֹתֶל) דער האלבער ריגול האט פר־רגולט ביז אהאלבע וואנט (וְזֶה מַבְרִיחַ עַד חֲצִי... דער אנדערער האלבער ריגול האט פאר־ריגולט ביז אהאלבע וואנט (זֶה נִכְנָס בְּטַבַּעַת מִצַּד... האלבער ריגול איז אריין געגאנגען אין דעם רינג פון דיא זייט, פון מערב צוא מזרח (וְזֶה נִכְנָס בְּטַבַּעַ... דר אנדערר האלבער ריגול איז אריין געגאנגען אין דעם רינג פון די אנדערע זייט, פון מזרח צו מערב (עַד שֶׁמַּגִּ... ביז די ריגלן זענען צוזאמען געקומען איינער נעבין אנדערע, אזוי איז גיווען אויבין אוּנ אזו איז גיווען אונטען (וְ... וְתַחְתּוֹן שְׁנַיִם שֶׁהֵן אַרְבַּע) איז גיווען איין ריגול אויבין אוּנ איין ריגול אונטען אוּנ די צוויי ריגלען זענען פיר, ... ריגלען (אֲבָל הָאֶמְצָעִי אָרְכּוֹ כְּנֶגֶד כָּל הַכּוֹתֶל) אבר דר מיטעלסטער ריגול איז נאר גיווען איינר, ער איז גיווען לא... גאנצע וואנט (וּמַבְרִיחַ מִקְּצֵה הַכּוֹתֶל וְעַד קָצֵהוּ) אוּנ ער האט פארריגולט פון איין עק וואנט ביז צום אנדערען... (שֶׁנֶּאֱמַר) ווארום עס שטייט אין פסוק (וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכוֹן וגו' מַבְרִיחַ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה) דר מיטעלסטער ריגול...

רש"י

כמין שני המוקין (ול"נ שהגרסא כמין שני הווי... שני שליבות סולם המובדלות זו מזו ומשופות לה... האדן כשליבה הנכנסת בנקב עמודי הסולם ... משולבות עשויות כמין שליבה ומכניסן לתוך שני א... שני אדנים שני אדנים וחורץ את הקרש מלמעלה א... ואצבע מכאן ונותנן לתוך טבעת אחת של זהב כד... נפרדין זה מזה שנאמר ויהיו תואמים מלמטה ו... המשנה ופי' שלה הצעתי למעלה בסדר ה... (כו) בריחם. כתרגומו עברין ולע"ז אספרי"ש (ק... חמשה לקרשי צלע המשכן. אלו ה' ג' הן א... העליון והתחתון עשוי משתי חתיכות זה מבריח... הכותל וזה מבריח עד חצי הכותל זה נכנס בטבע... וזה נכנס בטבעת מצד זה עד שמגיעין זה לזה נמ... ותחתון שנים שהן ארבע אבל האמצעי ארכו כנגד... ומבריח מקצה הכותל ועד קצהו שנא' והבריח ה...

פירוש לתורת אלהים

(כו) וְעָשִׂיתָ און דו זאלסט מאכן בְּרִיחִים ריגלען עֲצֵי שִׁטִּים פון טענן האלץ חֲמִשָּׁה פינף לְקַרְשֵׁי צו די ברעטער צֶלַע הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָד צו איין זייט פון דעם משכן: (כז) וַחֲמִשָּׁה בְּרִיחִים און פינף ריגלען לְקַרְשֵׁי צו די ברעטער הַשֵּׁנִית צוא דער אנדערר זייט פון דעם מש... בְּרִיחִים און פינף ריגלען לְקַרְשֵׁי צוא דיא ב... המש

הַטַּבַּעַת הָאֶחָת כֵּן יִהְיֶה לִשְׁנֵיהֶם
לִשְׁנֵי הַמִּקְצֹעֹת יִהְיוּ׃ כה וְהָיוּ שְׁמֹנָה
קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שִׁשָּׁה עָשָׂר
אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ
הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקָּרֶשׁ

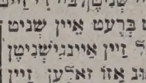
מְכַוְּנִין עַל רֵישֵׁהּ
תָא חֲדָא כֵּן יְהֵי
הוֹן לִתְרֵין זָוְיָן
כה וִיהוֹן תְּמַנְיָא
וְסַמְכֵיהוֹן דִּכְסַף
עֲשַׂר סַמְכִין תְּרֵין
תְּחוֹת דַּפָּא חַד
סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא

רש"י

של קרש: אל הטבעת האחת. כל קרש וקרש
מלמעלה ברחבו שני חריצין בשני צדיו כדי עובי
כניסו בטבעת אחת כמלא מתאים לקרש שאצלו. אבל
ות לא ידעתי אם קבועות הן אם מטולטלות ובקרש
היה טבעת בעובי הקרש (נראה כי מלות הדרומי
למטה קאי. ור"ל שהדרומי והצפוני וראש קרש כו'
ו ומה שכתב היה טבעת בעובי הקרש ר"ל בעובי
רבי ודוק) הדרומי והצפוני וראש קרש המקצוע
ערב נכנס לתוכו נמצאו שני הכתלים מחוברים:
לשניהם. לשני הקרשים שבמקצוע לקרש שבסוף
ש ב המערבי וכן לשני המקצועות: (כה) והיו
רשים. הן האמורות למעלה תעשה ששה קרשים ושני
עשה למקצועות נמצאו שמנה קרשים בסדר מערבי.
משנה מעשה סדר הקרשים במלאכת המשכן. היה
האדנים חלולים וחורץ את הקרש מלמטה רביע
יע מכאן והחריץ אליו באמצע ועשה לו שתי ידות

בית יהודא

דיא אויבערשטע זייט ברעט: [אל הטבעת האחת]. צו איין
רינג (כל קרש וקרש היה חרוץ מלמעלה ברחבו שני חריצין
בשני צדיו) יעדר ברעט איז געוועזן אויבן איינגעשניטן אין
די ברייט פון ברעט, צוויי שניטק ביי די זייט ברעט איין שניט
אונ ביי די אנדערע זייט ברעט איין שניט

(כמו עובי טבעת) עס זאל זיין איינגעשניטן
ווי די גרעב פון רינג נאונ אזו זאלען זיין
געמאכט אלע ברעטער וואס שטייען
איינע נעבען דאס אנדערע (ומכניסו בטבעת אחת) אונ
ער זעצט אריין איין רינג אויף צוויי ברעטער אויף די רעכטע
זייט אונ אויף די לינקע זייט (נמצא מתאים לקרש שאצלו)
ווערט צו זאמען יעדערע ברעט מיט די ברעט וואס איז נעבן
אים, זאגט רש"י (אבל אותן טבעות לא ידעתי אם מטולטלות
הן אם קבועות) נאר איך ווייס ניט ווען מען האט געדארפט
ציהען האט מען די רינגן אראפגענומען פון אלע ברעטער?
אדער זיי זענען געבליבן הייגן אויף א ברעט? אונ ווען מען
ורפט צוזאמען שטעלען דעם משכן, האט מען צוא גשטעלט ברעטער צו די רינגען (ובקרש שבמקצוע היתה טבעת
ש) און די ברעט וואס אין מערב זייט נעבען צפון וויינקל און די מערב ברעט וואס נעבען דרום וויינקל איז
רינג אין די גרעב פון דיא צוויי מערב ברעטער (הדרומי והצפוני וראש קרש המקצוע שבסדר מערב נכנס לתוכו)
ברעט וואס נעבען מערב ברעט איז אריין אין דעם רינג פון די מערב ברעט, און דיא צפון ברעט וואס נעבין
עט איז אויך אריין אין דעם רינג פון דיא מערב ברעט (נמצאו שני הכתלים מחוברים) זענען די ביידע ווענט,
ואנט און די דרום וואנט בהעפט געווארן מיט דיא מערב וואנט: [כן יהיה לשניהם]. אזוי וועט זיין צו ביידע
שים שבמקצוע לקרש שבסוף צפון ולקרש המערבי) צו די צוויי ברעטער וואס אין די ווינקלען. די לעצטע ברעט
זייט מיט דיא ערשטע ברעט פון מערב זייט איין רינג, און די לעצטע ברעט פון דרום זייט מיט די ערשטע
מערב זייט אויך איין רינג (וכן לשני המקצועות) און אזו וועט זיין צו ביידע ווינקלען: (כה) [והיו שמונה קרשים],
"י (הן האמורות למעלה) דס זענען די אכט ברעטער וואס איז געשריבן אין פסוק (כב) (תעשה ששה קרשים ושני
שה למקוצעות) אין מערב זייט זאלסטו מאכן זעקס ברעטער און צוויי ברעטער זאלסטו מאכן אין דיא ווינקלען
מונה קרשים בסדר מערבי) איז דאך אין מערב זייט געוועזן אכט ברעטער (כך שנויה במשנה מעשה סדר הקרשים
משכן) אזו איז געלערנט אין די משנה וואס אין איר איז געלערנט געווארען דיא ארבעט פון משכן און דער
י ברעטער (היה עושה את האדנים חלולים) מען האט געמאכט די שוועלן געלעכערט (וחורץ את הקרש מלמטה)
רשטע זייט פון ברעט האט מען אויסגעשניטן (רביע מכאן ורביע מכאן) א פערטיל אייל אין דיא זייט און א פערטיל

שפתי חכמים

יה רק לגוי פיהו שטחי האדנים ושפתי הקרשים שוים אבל
ים חייב לעשותם ברחבן משום שנאמר ויהיו תואמים
רא"ם: ט ר"ל אם היה טבעת קבוע באחד מן הקרשים
הקרשים והטבעות ביחד . (נח"י) לאפוקי הטבעות
סוף הפרשה שהבריחים נכנסות בהם היו קבועות כדאיתא
"א: י פי' דאמה מזו ואמה מזו באות כנגד עובי הקרש
ים הלכך היה הטבעת בתוך עובי הקרש שבצפון ושבדרום
קרש המקצוע שבסדר המערב: כ מדכתיב יהיו יתירה
על כרחך כן יהיה לשניהם דבור לעצמו. ור"ל כמו שכל הקרשים היו
חרולים למעלה ברחבן שני חריצים מפני הטבעות כן יהיה לשניהם
לקרש שבסוף לד' צפון והקרש המערבי הדבוק לו. וכן לשני המקצועות
יהיו' ג"כ דבור בפ"ע הוא ר"ל כמו זה הדרך יהיה לשני המקצועות
שהם מקצוע צפונית מערבית ומקצוע דרומית מערבית ובזה יהיו כל
הקרשים קשורים זה בזה: ל פי' חורץ את הקרש מלמטה באופן זה
שהניח רביע הקרש מכאן ורביע הקרש מכאן והחריץ היה כדי חלל
הקרש באמצע דאל"כ לא ישאר כלום מכל רוחב הקרש ומאי ועשה לו

פירוש לתורת אלהים

ן ויחדו און באנאנד יחיו זאלן זיין בזאמען על
ם שפיץ אל צו הטבעת דיא איינע רינג ביים
ן די ברעטער זענען גוועען אויף צוויי ברעטער
ען האט ארום גנומען מיט איר צווייא ברעטער
זו זאל זיין לשניהם צו צוויי ברעטער לשני צו
צוויי המקצועות די ווינקלען יהיו זאלן זיי זיין: (כה) והיו
און זייא זאלען זיין שמונה אכט ברעטער ואדניהם און
זייערע שוועלן פון זילבער ששה עשר זעכצן שוועלן
שני אדנים צוויי שוועלן תחת אונטער איין ברעט ושני
אדנים און צווייא שוועלן תחת אונטער איין ברעט:

כב ששה קרשים: כג ושני קרשים תעשה למקצעת המשכן בירכתים: כד ויהיו תאמם מלמטה ויחדו יהיו תמים על־ראשו אל־

תו"א ושני קרשים שם : יהיו תמים שם :

דפין : כג ותרין
תעבד לזוית מ
בסופיהון : כד ו
מכונין מלרע ו

בעל הטורים

(כד) ויחדו. ג' במסורה הכ
כויקהל ואידך ויחדו כלם יכ
שהיו הקרשים כלים זה עם זה ב
נכנס וזה יולא אי נמי רמז ל
כלים עד כאלבע וזהו ויחדו
שהיו כלים והולכין :

בית יהודא

משכנא, אין סוף פון משכן (ולפי שהפתח במזרח) וויי דם אריינגאנג אין משכן איז געווען אין מזרח (קרוי מזרח פנים) ווערט דר מזרח גערופן פארנט (והמערב אחרים) אונ דר מערב ווערט גערופן אינטן (וזהו סוף) אונ עס ווערט גערופן סוף, דם לעצטע (שהפנים הוא הראש) דר פארנט ווערט גערופן דר אנהייב: ותעשה ששה קרשים]. זאלסטו מאכן זעקס ברעטר (הרי תשע אמות רוחב) איז ניין איילין די ברייט: (כג) ושני קרשים תעשה למקצעת]. צוויי ברעטר זאלסטו מאכן נשטעלן] אין די ווינקלן (אחד למקצוע צפונית מערבית) איין ברעט זאלסטו שטעלין אין ווינקול צפון מערב (ואחד למערבית דרומית) אונ איין ברעט זאלסטו שטעלען אין ווינקול מערב דרום (כל שמונה קרשים בסדר אחד הן) אלע אכט ברעטר זאלן שטיין גלייך איינס נעבן דאס אנדערע אלא שאלו השתים אינן בחלל המשכן) נאר די צוויי ווינקול ברעטר וועלן ניט גיזעהן אין גאנצין אין משכן (אלא חצי אמה מזו וחצי אמה מזו נראות בחלל) נאר איין האלב אייל פון דיא צפון־מערב ברעט אונ איין האלב אייל פון דיא מערב־דרום ברעט ווערין גיזעהן אינוויינינג אין משכן (להשלים רחבו לעשר). עס זאל זיין אין משכן דיא ב דיא מערב וואנט צעהן איילן (והאמה מזה והאמה מזה) איין אייל ברייט פון די ברעט וואס אין ווינקול צפון מע איין אייל ברייט פון דיא ברעט וואס אין ווינקול מערב דרום (באית כנגד אמות עובי קרשי המשכן הצפון והדר געשטאנען ביי די גרעב פון די צוויי ווענט פון צפון אונ פון דרום, די ברעט וואס איז געשטאנען ביי דעם צפון מערב, האט בדעקט איין אייל אויף די גרעב פון דיא צפון וואנט וואס זיא איז געווען גראב א אייל, אונ אייך הט בדעקט דם אפענע ווינקול פון מערב זייט, אונ די אנדערע ברעט פון ווינקול מערב דרום, האט האלב אייל בדעקט דאס אפענע ווינקול פון מערב זייט, אונ א אייל הט בדעקט די גרעב פון דרום וואנט איז אויך גיוועזן גראב א אייל וואורום יעדער ברעט איז געוועזן גראב א אייל אונ ברייט איין אייל מיט א (כדי שיהא המקצוע מבחוץ שוה) די צוויי ווינקלען פון צפון מערב אונ דרום מערב זאלן זיין אויסווייניג פאר (כד) ויהיו תואמים מלמטה]. זאגט רש"י (כל הקרשים תואמים זה לזה מלמטה) אלע ברעטער זאלן זיין אונט איינער צום אנדערען ווי א צווילונג (שלא יפסוק עובי שפת שני האדנים ביניהם להרחיקן זו מזו) די גרעב פון די שוועלן ופון די ברעט אונ פון די אנדערע ברעט] זאלען ניט מאכן אדערוויטערונג פון איין ברעט צו דיא א עס זאל ניט זיין א אפענער שפאלט צווישן די ברעטער וועגען די אונטערשטע שוועלן (כמו שפירשתי) ווי איך הא געשריבן (שיהיו צידי הידות חרוצים מצדיהם) די הענט פון די ברעטער זאלען זיין איינגעשניטען אין די אויסו זייטן (שיהא רוחב הקרש בולט לצדדיו חוץ לידי הקרש) די ברייט פון ברעט זאל ארויסגיין אין די זייטען פון די (לכסות את שפת האדן) ער זאל באדעקין די גרעב פון שוועל [די ברעט מיט די שוועל זאל זיין אויסווייניג ג זאל ניט זיין איינס ברייטער פון דאס אנדערע) (וכן הקרש שאצלו) אונ די צווייטע ברעט וואס נעבן די ברעט זיין אונטן גלייך מיט די שוועל, אונ אזו זאלען זיין אלע ברעטער (ונמצאו תאומים זה לזה) וועלען זיין די בהעפט איינע צו די אנדערע ווי אצווילונג (וקרש המקצוע שבסדר המערב) אונ די צוויי ווינקול ברעטער וום א זייט (חרוץ לרחבו בעביו) זאל זיין איינגעשניטן אין די גרעב צוא דיא ברייט פון ברעט (כנגד החריץ של הצפוני והדרומי) געגין די איינשניידונג וום איז גוועזן אין צפון ברעט אונ דרום ברעט (כדי שלא יפרידו האדנים ב שוועלן זאלן ניט אפרוקן די ווינקול מערב ברעט ניט אין צפון זייט אונ ניט אין דרום זייט: ויחדו יהיו תמים]. די זאלן זיין גאנץ צוזאמען איין ברעט געבין צווייטען (כמו תאומים) ווי אצוזאמען געוואקסענע צווילינג: על ראשו]. (של

רש"י

במזרח קרוי מזרח פנים והמערב אחורים וזהו סוף הוא הראש : תעשה ששה קרשים. הרי ט' אמות (כג) ושני קרשים תעשה למקצעת. אחד לפונית מערבית ואחד למערבית דרומית. כל שמונה בסדר אחד הן. אלא שאלו השתים אינן בחלל המ חצי אמה מזו וחצי אמה מזו נראות בחלל להשלים רח ז והאמה מזה והאמה מזה באות כנגד אמות עו המשכן הצפון והדרום כדי שיהא המקצוע מבחו (כד) ויהיו תאמים מלמטה. כל הקרשים תו לזה מלמטה שלא יפסיק עובי שפת שני האדנים להרחיקן זו מזו זהו שפירשתי שיהיו צירי הידות מצדיהן שיהא רוחב הקרש בולט לצדיו חוץ לידי הקר את שפת האדן וכן הקרש שאצלו ונמצאו תואמים וקרש המקצוע שבסדר המערב חרוץ לרחבו בעו חריץ של צד קרש הצפוני ח והדרומי כדי שלא האדנים ביניהם : ויחדו יהיו תמים. כמו תאומ

שפתי חכמים

הידות לא על הקרשים : ו ואם כן לא היה יכול לכוין הקרשים יחד אלא עומדים בשפוע : ז דילפינן מבית עולמים שהיה רחבו כשלים ארכו דארכו היה ס' אמות ורחבו כ' אמות ה"נ במשכן ר ארכו וארכו היה ל' : ח ואף ע"ג דכל הקרשים היו חרולים

פירוש לתורת אלהים

זאלסטו מאכען ששה זעקס ברעטער : (כג) ושני קרשים ווינקל פון דעם משכן בירכתים אין דיא אונ צוויי ברעטר זאלסטו מאכען למקצעות צוא דיא (כד) ויהיו אונ זיי זאלן זיין תואמים ווי אצווילונ

יח וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן
עֶשְׂרִים קֶרֶשׁ לִפְאַת נֶגְבָּה תֵימָנָה׃
יט וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי־כֶסֶף תַּעֲשֶׂה
תַּחַת עֶשְׂרִים הַקָּרֶשׁ שְׁנֵי אֲדָנִים
תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו
וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד
לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו׃ כ וּלְצֶלַע הַמִּשְׁכָּן
הַשֵּׁנִית לִפְאַת צָפוֹן עֶשְׂרִים קָרֶשׁ׃
כא וְאַרְבָּעִים אַדְנֵיהֶם כָּסֶף שְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃
כב וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה תַּעֲשֶׂה

אונקלוס

תַעְבֵּד יָת דַּפַּיָּא
בְנָא עַסְרִין דַּפִּין
ן עֲבַר דָּרוֹמָא׃
רְבְּעִין סַמְכִין דִּכְסַף
ד תְּחוֹת עַסְרִין דַּפִּין
סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא
תְרֵין צִירוֹהִי וּתְרֵין
ן תְּחוֹת דַּפָּא חַד
ין צִירוֹהִי׃ כ וּלְסְטַר
נָא תִּנְיֵתָא לְרוּחַ
א עַסְרִין דַּפִּין׃
וְאַרְבְּעִין סַמְכֵיהוֹן
תְרֵין סַמְכִין תְּחוֹת
חַד וּתְרֵין סַמְכִין
ת דַּפָּא חָד׃
לְסִיפֵי מַשְׁכְּנָא
בָא תַּעְבֵּד שִׁתָּא

ולירכתי סבת לח׃

רשב״ם

וגם והאדנים היו חלולים להכנים בהן
כב) ולירכתי המשכן ימה תעשה ששה
שהן תשע אמות מצפון לדרום נשאר
בקרן מערבית אצל הצפון מכאן ואצל
כאן יבאין שני הקרשים של מקצעות
ה וחצי וממלאים אחת לצד צפון חצי אמה והאמה מן הקרש ממלא ומשוה המשכן ומכסה את עובי הקרש צפוני. וכן אמה קרש השני מכסה
ש דרומי. תמצא האויר שבתוך המשכן עשר אמות רוחב ופנים של מקצעות מכוסה ושוה מכאן ומכאן מרובע לגמרי זוית המשכן מבחוץ׃

רש״י

ידתיו יהיו שתי ידות זו משוכה לצד פנים וזו משוכה
ון בעובי הקרש שהוא אמה ותרגום של ידות
פי שדומות לצירי הדלת הנכנסים בחורי המפתן׃
לפאת נגבה תימנה. אין פאה זו לשון מקצוע
כל הרוח קרויה פאה כתרגומו לרוח עיבר דרומא׃
ולירכתי. לשון סוף כתרגומו ולסיפי. ולפי שהפתח

בית יהודא

זיין מיט איין מאס אויסגעשניטען (כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ שְׁתֵּי יָדוֹת זוּ מְשׁוּכָה לְצַד פָּנִים וְזוּ מְשׁוּכָה לְצַד חוּץ בְּעוֹבִי הַקֶּרֶשׁ שֶׁהוּא אַמָּה) דיא צוויא העגט פון אברעט וואס זיא איז גראב א איילל אוב זיי וועלען ניט זיין גלייך ארומגעשניטען ווערט איין האנט זיך ציהען צו אינוויינינג אונ איין האנט ווערט זיך ציהען צו אויסוויינינג ווערט דאך די ברעט שטיין קרום (וְתַרְגּוּם שֶׁל יָדוֹת צִירִין) איף דעם ווארט „יְדוֹת" שרייבט
גום „צִירִין" נאר צייטן האבן די טירען געהאט איין שפיציגן איזין אויבן אונ איין שפיציגן אייזין אונטען, דאס „צִירִין" נביי אונזערע שאנקען (האלמערס) איז אויך אזוי ביי דיא טירען איין אייזין שטעקט אויבן איין אייזין ט אונטען (לְפִי שֶׁדּוֹמוֹת לְצִירֵי הַדֶּלֶת הַנִּכְנָסִים בְּחוֹרֵי הַמַּפְתָּן) ווייל די העגט פון די ברעטער זענען גלייך צו דיא פון אטיר וואס זייא ווערין אריינגעשטעקט אין דיא לעכר פון די שוועל, אונטען אונ אויבן, די העגט פון די ער ווערען אויך אריינגעשטעקט אין די שוועלען: (יח) וּלְפְאַת נֶגְבָּה תֵּימָנָה. זאגט רש״י (אֵין פֵּאָה זוּ לָשׁוֹן) דעם ווארט פֵּאָה „לִפְאַת" מיינט מען ניט „אווינקול" (אֶלָּא כָּל הָרוּחַ קְרוּיָה פֵּאָה) נאר די גאנצע זייט ווערט גירופען (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דר תרגום טייטשט (לְרוּחַ עֵבַר דָּרוֹמָא) צו דיא דרום זייט: (כב) וּלְיַרְכְּתֵי. זאגט רש״י (לָשׁוֹן סוֹף) תי הַמִּשְׁכָּן מיינט מען אין סוף מִשְׁכָּן, אין דיא לעצטע וואנט פון מִשְׁכָּן (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דער תרגום שרייבט וּלְסִיפֵי

שפתי חכמים

ולצד כל רחב הקרש מלד אחד: ה כלומר כחריצי הידות פסס מג׳ רוחותיו ולא על חריצי הקרשים ויהיה אמה אל אחותה סב אל

פירוש לתורת אלהים

ט מאבין אֶת הַקְּרָשִׁים דיא קְרָשִׁים צום מִשְׁכָּן קֶרֶשׁ צוואנציג ברעטער לִפְאַת צו די זייטן תֵּימָנָה רום זייט: (יט) וְאַרְבָּעִים אונ פערציג זילבערני לען תַּעֲשֶׂה זאלסטו מאכען תַּחַת אונטער דיא נציג ברעטער שְׁנֵי אֲדָנִים צוויא שוועלען תַּחַת ר איין ברעט לִשְׁתֵּי צוא צוויי צאפינס וּשְׁנֵי אונ שוועלען אונטער איין ברעט לִשְׁתֵּי צו צוויי יְדוֹתָיו זייני צאפינס: (כ) וּלְצֶלַע אונ צו דער זייט הַמִּשְׁכָּן דיא אנדרי זייט פון דעם מִשְׁכָּן לִפְאַת צוא דער זייט פו צָפוֹן עֶשְׂרִים קֶרֶשׁ צוואנציג ברעטער: (כא) וְאַרְבָּעִים אונ פערצג אַדְנֵיהֶם כֶּסֶף זייערי זילבערנע שוועלען שְׁנֵי צוויי שוועלען תַּחַת אונטער איין ברעט וּשְׁנֵי אֲדָנִים אונ צוויי שוועלען תַּחַת אונטער איין ברעט: (כב) וּלְיַרְכְּתֵי אונ צו דר זייט הַמִּשְׁכָּן דעם מִשְׁכָּן יָמָּה אין מערב זייט תַּעֲשֶׂה

מִשְׁלָּבֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכֹל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן׃

חֲדָא לָקֳבֵל חֲדָא כֵּן תַּעְבֵּד לְכֹל דַּפֵּי מַשְׁכְּנָא׃

רשב"ם

האחד. הריצים היו הקרשים באמצעיתן להניח שתי ידות בהן: משלבת. הידות זה כנגד זה. וכל סביב הידות היה הקרש חרוץ מכל צד כדי שיכנסו הידות של כל קרש וקרש בתוך שני אדנים שתחת הקרש

בעל הטורים

דלריכי לגופיה) כנגד כ"ד אלף שנפלו בשטים. מ"ח קרשים כנגד מ"ח נביאים ומ"ח משמרות כהונה ולויה. והיו ז' בריחים כנגד שבעה מלכים עד משה ושבעה רועים:

בית יהודא

מֶען הָט יֶעדֶער בְּרֶעט אַיינְגֶעשְׁנִיטֶען אוּנְטֶען אִין מִיטֶען בְּרֶעט אוֹיף אֵיין אֵייל דִי הֵייךְ (וּמֵנִיחַ רְבִיעַ רָחְבּוֹ מִכָּאן וּרְבִיעַ רָחְבּוֹ מִכָּאן) אוּנ מֶען הָט גֶעלָאזֶען אִין דִי זַייט בְּרֶעט אַפֶּערְטֵיל פוּן דִי בְּרֵייט, אוּנ אִין דִי אַנְדֶערֶע זַייט בְּרֶעט הָט מֶען גֶעלָאזֶען אַפֶּערְטֵיל פוּן דִיא בְּרֵייט (וְהֵן הֵן הַיָּדוֹת) דָס זֶענֶען דִיא הֶענְט (וְהֶחָרִיץ חֲצִי רוֹחַב הַקֶּרֶשׁ בְּאֶמְצַע) אִין מִיטֶען בְּרֶעט אִיז גֶעוֶוען אוֹיסְגֶעשְׁנִיטֶען אַהַאלְבֶּע בְּרֵייט פוּן דִיא בְּרֶעט (וְרוֹצֶה לוֹמַר) רש"י מֵיינְט צוּזָאגֶען (קֶרֶשׁ נִקְרָא מַה שֶׁנִּשְׁאַר לְאַחַר שֶׁחָרַץ מִכָּאן וּמִכָּאן) נָאכְדֶעם וִוי עֶר הָט אָפְּגֶעשְׁנִיטֶען

פוּן דִי זַייט בְּרֶעט אַפֶּערְטֵיל אֵייל אוּנ פוּן דִי אַנְדֶערֶע זַייט אַפֶּערְטֵיל אֵייל, דִי שְׁטִיק בְּרֶעט וָוס אִיז גֶעבְּלִיבֶּען וֶוערְט גֶערוּפֶען קֶרֶשׁ, בְּרֶעט (וְאָז נִשְׁאַר רוֹחַב אַמָּה) דַאמָאלְס אִיז גֶעבְּלִיבֶּען אַשְׁטִיק בְּרֶעט בְּרֵייט אַאֵייל, נָאכְדֶעם הָט מֶען אוֹיסְגֶעשְׁנִיטֶען אִין מִיטֶען אֵיין הַאלְבּ אֵייל בְּרֵייט, אִיז גֶעוָוארֶען יֶעדֶער הַאנְט פוּן דִיא בְּרֶעט אֵיין פֶערְטֵיל אֵייל בְּרֵייט (נִמְצָא חֲצִי רוֹחַב הַקֶּרֶשׁ שֶׁבְּאֶמְצַע הוּא חֲצִי אַמָּה) וֶוערְט גֶעפוּנֶען דִי הַאלְבֶּע בְּרֵייט וָוס אִיז אוֹיסְגֶעשְׁנִיטֶען גֶעוָוארֶען פוּן דִי בְּרֶעט אִין מִיטֶען אִיז אֵיין הַאלְבֶּע אֵייל (וְכֵן פֵּירֵשׁ רש"י בְּהֶדְיָא בְּפֶרֶק הַזּוֹרֵק) אוּנ אַזוֹי שְׁרַייבְּט רש"י בְּפֵירוּשׁ אִין מַסֶּכֶת שַׁבָּת אִין פֶּרֶק הַזּוֹרֵק נִדְף צט (שֶׁהֶחָרִיץ רָחַב חֲצִי אַמָּה) דָאס אוֹיסְגֶעשְׁנִיטֶענֶע וָוס אִין מִיטֶען בְּרֶעט אִיז גֶעוֶוען בְּרֵייט אֵיין הַאלְבֶּע אֵייל (וְהָיָה חוֹרֵץ רְבִיעַ מִכָּל צַד) אוּנ פוּן יֶעדֶער זַייט בְּרֶעט הָאט עֶר אוֹיסְגֶעשְׁנִיטֶען אֵיין פֶערְטֵיל אֵייל (וְכָל יָד הָיָה רוֹחַב רְבִיעִית אַמָּה) אוּנ יֶעדֶער הַאנְט אִיז גֶעוֶוען בְּרֵייט אַפֶּערְטֵיל אֵייל, אִיז צוּזַאמֶען אֵיין אֵייל מִיט אַהַאלְבֶּע, וִויא דִי בְּרֵייט פוּן בְּרֶעט (וְכֵן כָּל שְׂפַת אֶדֶן הָיָה רוֹחַב רְבִיעִית אַמָּה) אוּנ אַזוֹי אִיז גֶעוֶוען דִיא וֶוענְט פוּן יֶעדֶער שְׁוֶועל בְּרֵייט וּגְרָאבּ אֵיין פֶערְטֵיל אֵייל (הַיָּדוֹת מַכְנִיס בָּאֲדָנִים שֶׁהָיוּ חֲלוּלִים) דִי הֶענְט פוּן דִי בְּרֶעטֶער הָט מֶען אַרַיינְגֶעשְׁטֶעקְט אִין דִיא שְׁוֶועלֶען וָואס זֶענֶען אִינְוֶוייניג לֵיידִיג (וְהָאֲדָנִים גָּבְהָן אַמָּה) דִיא שְׁוֶועלֶען זֶענֶען גֶעוֶוען הוֹיךְ אֵיין אֵייל וִוי דִי הֵייךְ פוּן דִיא הֶענְט בְּרֶעטֶער (וְיוֹשְׁבִים רְצוּפִים אַרְבָּעִים זֶה אֵצֶל זֶה) אוּנ עֶס זֶענֶען גֶעשְׁטַאנֶען פֶערְצִיג שְׁוֶועלֶען אֵיינֶער נֶעבֶּען אַנְדֶערֶען נָאךְ זַייט אוּנ אַזוֹי אִין דָרוֹם זַייט פוּן מִזְרָח צוּ מַעֲרָבוֹ (וִידוֹת הַקֶּרֶשׁ הַנִּכְנָסוֹת בַּחֲלַל הָאֲדָנִים חֲרוּצוֹת מִשְּׁלֹשָׁה צִדֵּיהֶן) דִיא הֶענְט פוּן דִי בְּרֶעטֶער וָוס וֶוערֶען אַרַיין גֶעשְׁטֶעקְט אִין דִיא לֶעכֶער פוּן דִי שְׁוֶועלֶען זֶענֶען גֶעוֶוען אוֹיסְגֶעשְׁנִיטֶען פוּן דְרַיי (רוֹחַב הַחֲרִיץ כְּעוֹבִי שְׂפַת הָאֶדֶן) דִיא אוֹיסְשְׁנַיידוּנְג פוּן דִיא בְּרֶעט אִין אַלֶע דְרַיי זַייטֶען אִיז גֶעוֶוען בְּרֵייט וִויא דִי בְּרֶעג פוּן דִיא וֶוענְט פוּן שְׁוֶועל (שֶׁיְּכַסֶּה הַקֶּרֶשׁ אֶת כָּל רֹאשׁ הָאֶדֶן) דִי בְּרֶעט זָאל בַּאדֶעקֶען דֶעם בְּרֶעג שְׁוֶועל אוֹיבֶּען אִין דְרַיי זַייטֶען (שֶׁאִם לֹא כֵן) וָוארוּם אוֹיבּ עֶס וֶועט נִיט אַזוֹי זַיין אוֹיסְגֶעשְׁנִיטֶען אוּנ פַארְגְלַייכְט דִיא בְּרֶעג שְׁוֶועל (נִמְצָא רֶיוַח בֵּין קֶרֶשׁ לְקֶרֶשׁ כְּעוֹבִי שְׂפַת שְׁנֵי הָאֲדָנִים שֶׁיַּפְסִיקוּ בֵּינֵיהֶם) וֶועט זַיין אַבְּלֵייז אָפֶען צְווִישֶׁען דִי בְּרֶעטֶער וִוי דִי גְרֶעבּ פוּן צְווֵיי שְׁוֶועלֶען וָוס זֵיי וֶועלֶען דֶערְוַוייטֶערֶען אֵיין בְּרֶעט פוּן אַנְדֶערֶען (וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר) דָאס אִיז וָואס דֶער פָּסוּק זָאגְט (וְיִהְיוּ תוֹאֲמִים מִלְּמַטָּה) דִי בְּרֶעטֶער זָאלֶען זַיין אוּנְטֶען צוּזַאמֶען בַּאהֶעפְט אֵיינְס צוּ דָאס אַנְדֶערֶע וִוי אַצְוִוילִינְג (שֶׁיַּחֲרוֹץ אֶת צִדֵּי הַיָּדוֹת כְּדֵי שֶׁיִּתְחַבְּרוּ הַקְּרָשִׁים זֶה אֵצֶל זֶה) עֶר זָאל אַרוּמְשְׁנַיידֶען דִיא זַייטֶען פוּן דִי הֶענְט פוּן דִי בְּרֶעטֶער אַז דִי בְּרֶעטֶער זָאלֶען קֶענֶען בַּאהֶעפְט וֶוערֶען אֵיין בְּרֶעט צוּ דִי אַנְדֶערֶע : (מְשׁוּלָּבוֹת). זָאגְט רש"י (עֲשׂוּיוֹת כְּמִין שְׁלִיבוֹת סוּלָּם מוּבְדָּלוֹת זוֹ מִזּוֹ) דִיא הֶענְט פוּן דִי בְּרֶעטֶער זֶענֶען גֶעמַאכְט וִויא דִיא שְׁטַאפְּלֶען (טְרֶעפּ) פוּן אַלֵייטֶער וָוס אָפְּגֶעשֵׁיידְט (אָפְּגֶערִיקְט) אֵיינֶער פוּן אַנְדֶערֶען (וּמְשׁוּפִּין רָאשֵׁיהֶם) אִין דִי עֶקִין זֶענֶען דִי הֶענְט פוּן דִי בְּרֶעטֶער שְׁפִּיצִיג (לִיכָּנֵס בְּתוֹךְ חֲלַל הָאֶדֶן) זֵייא זָאלֶען אַרַיין גֵיין אִין דִיא לֶעכֶער פוּן דִי שְׁוֶועלֶען (כִּשְׁלִיבָה הַנִּכְנֶסֶת בְּנֶקֶב בְּתוֹךְ עַמּוּדֵי הַסּוּלָּם) וִוי דֶער שְׁטַאפֶּעל (טְרֶעפּ) וָוס גֵייט אַרַיין אִין דִי לֶעכֶער וָואס זֶענֶען אִין דִי צְוֵויי זַיילִין פוּן לֵייטֶער : וְאִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ מֶען מֵיינְט (מְכוּוָּנוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ) דִיא צְוֵויי הֶענְט פוּן יֶעדֶער בְּרֶעט זָאלֶען זַיין גְלַייךְ אֵיינֶע גֶעגֶען דִיא אַנְדֶערֶע (שֶׁיִּהְיוּ חֲרִיצֵיהֶם שָׁוִין זוֹ כְּמִדַּת זוֹ) דִי אוֹיסְשְׁנַיידוּנְג פוּן דִי צְוֵויא הֶענְט (פוּן יֶעדֶר בְּרֶעט) זָאלֶען זַיין בֵּיידֶע גְלַייךְ זֵייא

רש"י

ד'אחד. היה חורץ את הקרש מלמטה באמצעו בגובה אמה ומניח רביע רחבו מכאן ורביע רחבו מכאן והן הן הידות והחריץ חצי רוחב הקרש באמצע (ר"ל קרש נקרא מה שנשאר לאחר שחרץ מכאן ומכאן. ואז נשאר רוחב אמה. נמצא רוחב הקרש שבאמצע הוא חצי אמה. וכן פירש רש"י בפרק הזורק ל"ח שהחריץ באמצע רחב חצי אמה והיה חורץ רביעית אמה מכל צד. וכל יד היה רוחב רביעית אמה וכן כל שפת אדן היה רוחב רביעית אמה וע"ש היטב. ואז סרה תלונת הרמב"ן ותמיהתו נסולקת) הידות מכנים באדנים שהיו חלולים והאדנים גבהן אמה ויושבים רצופים מ' זה אצל זה וידות הקרש הנכנסים בחלל האדנים חרוצות משלשה צדיהן רוחב החריץ כעובי שפת האדן שיכסה הקרש את כל ראש האדן שאם לא כן נמצא ריוח בין קרש לקרש כעובי שפת שני האדנים שיפסיקו ביניהם וזהו שנאמר ויהיו תואמים מלמטה שיחרוץ את צדי הידות כדי שיתחברו הקרשים זה אצל זה: משלבות. עשויות כמין שליבות סולם מובדלות זו מזו ומשופין ראשיהם ליכנס בתוך חלל האדן כשליבה הנכנסת בנקב עמודי הסולם: אשה אל אחתה. מכוונות זו כנגד זו שיהיו חריציהם שוים זו

שפתי חכמים

שהארזים היו מיוחדים מתחלה לקרשים כנה הארזים בשם קרשים וכתב הקרשים בה' הידיעה במקום הארזים: ד שכן לד הפנימי ולד

פירוש לתורת אלהים

(יז) שְׁתֵּי יָדוֹת צְוֵייא צַאפִּינְס לַקֶרֶשׁ צוּא אֵיין בְּרֶעט מְשׁוּלָּבוֹת גִשְׁלֵייפֶעלְט אִשָּׁה אֵיינֵי צוּא אַנְדֶערֶער בֵּיידִי צַאפִּינְס זָאלֶען זַיין גְלַייךְ כֵּן תַּעֲשֶׂה אַזוֹ זָאלְסְטוּ מ[אכען] לְכֹל צוּ אַלֶע בְּרֶעטֶער פוּן דֶעם מִשְׁכָּן : (יח) וְעָשִׂיתָ

אונקלוס

ס גוונא מלעלא׃ תעבד ית דפיא כנא דאעי שטין ין׃ טז עשר אמין א דדפא ואמתא ות אמתא פותיא א חד׃ יז תרתין ן לדפא חד משלבין

מִלְמָֽעְלָה׃ פ רביעי טו וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים׃ טז עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה רֹחַב הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃ יז שְׁתֵּי יָדוֹת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד

תו"א ועשית את יומא עב׃ עצי שטים סוכה מה׃ עשר אמות שם ה נדרים לח בכורות מד׃

בעל הטורים

כי כאורך׃ (טו) למשכן עצי שטים עומדים. בגימט' לכפר שטים. כ"ד פעמים שטים בפרשה (והן דלוחות ודעשייה

רש"י

ים וחציו של עורות תחשים׃ (טו) ועשית את שים. הל"ל ועשית קרשים כמו שנאמר בכל דבר ודבר קרשים מאותן העומדין ומיוחדין לכך. יעקב אבינו ארזים במצרים וכשמת צוה לבניו להעלותם עמהם ו ממצרים ואמר להם שעתיד הקב"ה לצוות אותן משכן במדבר מעצי שטים ראו שיהיו מזומנים בידכם יסד הבבלי בפיוט שלו טס מטע מזורזים קורות ארזים. שנזדרזו להיות מוכנים בידם מקודם לכן׃ שטים עומדים. איסטנבי"ש בלעז (אויפרעכט נד) שיהא אורך הקרשים זקוף למעלה בקירות המשכן עשה הכתלים בקרשים שוכבים להיות רוחב הקרשים הכתלים קרש על קרש׃ (טז) עשר אמות ארך ש. למדנו גבהו של משכן עשר אמות׃ ואמה וחצי ה רחב. למדנו ארכו של משכן לכ' קרשים שהיו בצפון ס מן המזרח למערב ל' אמה׃ (יז) שתי ידות לקרש

רשב"ם

של עורות אילים וכן פשוטו משמע. ויש מפרשים כך במסכת שבת׃ (שטים עומדים. זקופים נותנים אותם ולא שוכבים׃ (יז) שתי ידות

בית יהודא

אהאלבע יריעה איז געוועזן דיא פעל פון אילים רויט געפארבטע (וחציו של עורות תחשים) די אנדערע האלבע יריעה איז געוועזן די פעל פון די חיות תחשים׃ (טו) ועשית את הקרשים). זאגט רש"י (היה לו לומר ועשית קרשים) דר פסוק הט געדארפט זאגן דו זאלסט מאכן קרשים, ברעטר (כמו שנאמר בכל דבר ודבר) ווי עס שטייט ביי יעדער זאך (ועשית שלחן, ועשית מנורת, ועשית יריעות) (מהו הקרשים) פאר וואס זאגט דר פסוק "הקרשים" די ברעטער (מאותן העומדין ומיוחדים לכך) דו זאלסט נעמען פון דיא ברעטער וואס זענען גרייט צום משכן (יעקב אבינו נטע ארזים במצרים) יעקב אבינו הט געפלאנצט טענענבוימער אין מצרים (וכשמת צוה לבניו להעלותם עמהם כשיצאו ממצרים) איידער יעקב איז געשטארבען הט ער געבאטען צו זיינע קינדער ווי זאלען געביטען צו זייערע קינדער אונ אזוי ווייטער ביז צום לעצטען דור ווס וועלען ארויסגיין פון מצרים) זיי זאלן די טענען בוימער מיט נעמן ווען זיי וועלן ארויסגיין פון מצרים להם) יעקב האט געזאגט צו זייא (שעתיד הקב"ה לצוות אותן לעשות משכן במדבר מעצי שטים) הקב"ה וועט זיי זען זיי זאלן מאכען אמשכן אין דר מדבר פון טענען האלץ (ראו שיהיו מזומנים בידכם) נעהט איר זאלט האבען די טענען בוימער (הוא שיסד הבבלי בפיוט שלו) דאס איז ווס דר בבלי הט געשריבען אין פיוט (טס מטע מזורזים בתינו ארזים) יעקב מיט די יודן זענען געוועזן געאיילט אונ זענען געפלויגען צו פלאנצען טענען בוימער, ווייל די עס פון אונזער שטוב (פון בית המקדש) זענען געמאכט פון טענען בוימער (שנזדרזו להיות מוכנים בידם מקודם לכן) אבן זיך געאיילט די טענען בוימער זאלן זיין גרייט ביי זיי פון פריער איידער זיי זענען געבאטען געווארען צו ן אמשכן׃ ועצי שטים עומדים). מען מיינט (שיהא אורך הקרשים זקוף למעלה בקירות המשכן) דיא לייננג פון דיא ער זאלן זיין אויפגעשטעלט אין דערהייך ווען זייא וועלען זיין אין די ווענט פון משכן (ולא תעשה הכתלים ים שוכבים) זאלסט ניט מאכען די ווענט מיט ליגענדיגע ברעטער (להיות רוחב הקרשים לגובה הכתלים קרש על קרש) רייט פון די ברעטער זאלען זיין די הייך פון דיא ווענט עס זאל ליגן אברעט אויף אברעט, ניט אזוי זאל זיין, די ברעטער זאלן שטייענדיג געשטעלט ווערן, איין ברעט נעבען אנדערען׃ (טז) ועשר אמות אורך הקרש) ן איילען זאל זיין די לייננג פון אברעט (למדנו גבהו של משכן עשר אמות) לערנען מיר פון פסוק אז דיא הייך פון ן זענען געוועזן צעהן איילען, ווארום דיא לייננג פון די ברעט איז געשטאנען אין דרהייך (ואמה וחצי האמה רוחב ברייט פון יעדער ברעט איז געוועזן איין אייל מיט אהאלבע אייל (למדנו ארכו של משכן לעשרים קרשים שהיו ן ובדרום מן המזרח למערב שלשים אמה) פון דעם פסוק לערנען מיר אז דיא לייננג פון משכן פון מזרח צו מערב איז ען דרייסיג איילען, ווארום אין צפון זייט איז געוועזן צוואנציג ברעטער אונ אין דרום זייט זענען געוועזן צוואנציג טער פון מזרח ביז מערב אונ יעדער ברעט איז געוועזן ברייט איין אייל מיט אהאלבע, איז דרייסיג איילען׃ שתי ידות לקרש האחד). יעדער ברעט האט געהאט צוויי הענט (היה חורץ את הקרש מלמטה באמצעו בגובה אמה)

דעת זקנים מבעלי התוספות

עצי שטים עומדים. פשטיה שלא תקח מן הנפולים צין מימים רבים שכבר נרקבו אלא מן העומדים בקומתם. ד"א עומדים שהן עומדים לעולם ועדיין הם קיימים ונגנזים׃

שפתי חכמים

נקראו אהל כדכתיב ועשית יריעות עזים לאהל על המשכן׃ ג ומפני

פירוש לתורה אלהים

ן׃ (טו) ועשית אונ דוא זאלסט מאכען את הקרשים ברעטער צום משכן עצי שטים פון טענען האלץ ים זייא זאלן שטיין ניט עס זאל ליגן איינס אפן אנדערן נאר זייא זאלען זיין אויף גשטעלט׃ (טז) עשר צעהן איילן ארך דיא לענג פון דעם ברעט ואמה אונ אנדר האלבן איילן רוחב דיא ברייט פון איין ברעט׃

הָעֹדֶפֶת תִּסְרַח עַל אֲחֹרֵי הַמִּשְׁכָּן׃
יג וְהָאַמָּה מִזֶּה וְהָאַמָּה מִזֶּה בָּעֹדֵף
בְּאֹרֶךְ יְרִיעֹת הָאֹהֶל יִהְיֶה סָרוּחַ
עַל־צִדֵּי הַמִּשְׁכָּן מִזֶּה וּמִזֶּה לְכַסֹּתוֹ׃
יד וְעָשִׂיתָ מִכְסֶה לָאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם
מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה עֹרֹת תְּחָשִׁים

אונקלוס

יְרִיעֲתָא דְּיַתִּירָא תִּ
עַל אֲחוֹרֵי מַשְׁכְּנָא
יג וְאַמְּתָא מִכָּא וְאַ
מִכָּא בִּדְיַתִּירָא בְּאֹרֶ
יְרִיעֲתָא דְּמַשְׁכְּנָא
סְרִיחַ עַל סִטְרֵי מַשְׁ
מִכָּא וּמִכָּא לְכַסָּיוּתֵ
יד וְתַעְבֵּד חוֹפָ
לְפְרָסָא מַשְׁכֵי דְדִ
מְסַמְּקֵי וְחוֹפָאָה מַ

הג"א וכאמה מזה פס:

רשב"ם

נגררות תשע מכאן ומכאן ואלו עשר. וזהו שכתוב והאמה מזה והאמה מזה וגו': (יג) על צדי המשכן. לכסות האמה של האדנים עד הקרקע. שהרי גובה הקרשים עשר אמות עם האדנים: (יד) ומכסה ערת תחשים מלמעלה. מלמעלה

בעל הטורים

מכסה בכל העולם: (יג) באורך. ג' במסורה דין ואידך וייף באורך דליותיו. באורך אפים יפותה קלין. פי' באורך אפים ש שנאמר בו באורך יריעות הא"ל יפותה קלין שנתפתה הקב"ה ו ליסראל וכפר להם על עון העגל ונתייפה ישראל ונתגדל על כל מסחרה שכינתי בתוכם וזהו וייף בגדלו באורך שנתייפה ונתגדל בארץ

בית יהודא

האלבע יְרִיעָה זָאל זיך שְׁלֶעפֶן אִינְטֶער דֶעם מִשְׁכָּן אוֹיף דִי מַעֲרָב וַואנְט (לְכַסּוֹת שְׁתֵּי אַמּוֹת שֶׁהָיוּ מְגוּלּוֹת בַּקְּרָשִׁים) צוּ בַּאדֶעקֶען דִי אוּנְטֶערְשְׁטֶע צְוֵויי אֵיילֶן פוּן דִי בְּרֶעטֶער וָוָאס זֶענֶען גֶעבְּלִיבֶּען אָפְּגֶעדֶעקְט פוּן דִי אוּנְטֶערְשְׁטֶע יְרִיעוֹת: וְאַחוֹרֵי הַמִּשְׁכָּן). זָאגְט רַשִׁ"י (הוּא צַד מַעֲרָבִי) מַעֲרָב זַייט ווערט גערוּפֶען דֶר אִינְטֶען פוּן מִשְׁכָּן (לְפִי שֶׁהַפֶּתַח בְּמִזְרַח שֶׁהֵן פָּנָיו) ווייל דִיא טִיר פוּן מִשְׁכָּן אִיז אִין מִזְרַח זַייט, דָס הֵייסְט „פָּארוּנְט" (וְצָפוֹן וְדָרוֹם קְרוּיִים צְדָדִים לְיָמִין וְלִשְׂמֹאל) צָפוֹן אוּנ דָרוֹם הֵייסֶען זַייטֶען, רֶעכְטְס אוּנ לִינְקְס: (יג) וְהָאַמָּה מִזֶּה וְהָאַמָּה מִזֶּה. (לְצָפוֹן וּלְדָרוֹם) אֵיין אֵייל אִין צָפוֹן זַייט אוּנ אֵיין אֵייל אִין דָרוֹם זַייט (בָּעוֹדֵף בְּאוֹרֶךְ יְרִיעוֹת הָאֹהֶל) וָואס דִי יְרִיעוֹת עִזִּים זֶענֶען מֶער אִין דִי לֵיינְג (שֶׁהֵן עוֹדְפוֹת עַל אוֹרֶךְ יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן שְׁתֵּי אַמּוֹת) דִי יְרִיעוֹת עִזִּים זֶענֶען מֶער אִין דִיא לֵיינְג פוּן דִיא אוּנְטֶערְשְׁטֶע יְרִיעוֹת מִיט צְוֵויי אֵיילֶען (יִהְיֶה סָרוּחַ עַל צִדֵּי הַמִּשְׁכָּן) דָס זָאל זִיךְ שְׁ אוֹיף דִי זַייטֶן פוּן מִשְׁכָּן (לְצָפוֹן וּלְדָרוֹם) אֵיין אֵייל אִין צָפוֹן זַייט אוּנ אֵיין אֵייל אִין דָרוֹם זַייט (כְּמוֹ שֶׁפֵּירַשְׁתִּי לְמַעְלָה) אִיךְ הָאבּ פְרִיעֶר גֶעשְׁרִיבֶּען (לִמְּדָה תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ) דִיא תּוֹרָה לֶערוּנְט דֶעם מֶענְטְשׁ ווִי זַיין פִירוּנְג זָאל זַיין (שֶׁ אָדָם חָס עַל הַיָּפֶה) דֶעם מֶענְטְשׁ זָאל זַיין אַשְׁאד צוּפַארְלִירֶען, אוּנ קַאלְיֶע מַאכֶען אַשֵׁיינֶע זַאךְ, ווייל אוּנְטֶערְשְׁטֶע יְרִיעוֹת זֶענֶען שֶׁענֶער דְרִיבֶּער זֶענֶען זֵיי גֶעוֶוען צְוֵויי אֵיילֶן אוֹפְגֶעהוֹיבֶּען פוּן דִי עֶרְד: (יד) וּמִכְסֶה לָאֹ זָאגְט רַשִׁ"י (לְאוֹתוֹ גַּג שֶׁל יְרִיעוֹת עִזִּים) אוֹיף דֶעם בֶּעדֶעקוּנְג פוּן דִי יְרִיעוֹת עִזִּים (עָשָׂה עוֹד מִכְסֶה אֶחָד) הָאט מֶען גֶעמַ נָאךְ אַבֶּעדֶעקוּנְג (שֶׁל עוֹרוֹת אֵילִים מְאָדָּמִים) פֶעל פוּן אֵילִים גֶעפַארְבְּט רוֹיט וּשֶׁעפְּסֶן זְכָרִים וָוָאס זֶענֶען אַלְט פוּן דְרַייצְ חֳדָשִׁים אוּנ ווייטֶער הֵייסֶען אֵילִים) (וְעוֹד לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ) אוֹיף דֶעם בֶּעדֶעקוּנְג פוּן דִי פֶעל (מִכְסֶה עוֹרוֹת תְּחָשִׁים) הָאט גֶעמַאכְט אַבֶּעדֶעקוּנְג מִיט פֶעל פוּן אַחַיָּה וָואס הֵייסְט תַּחַשׁ (וְאוֹתָן מִכְסָאוֹת) דִי צְוֵויי בֶּעדֶעקוּנְג מִיט פֶעל (לֹא הָיוּ מְ אֶלָּא אֶת הַגַּג) הָאבֶּן נָאר בֶּעדֶעקְט דֶעם דַאךְ פוּן מִשְׁכָּן (אָרְכָּן שְׁלֹשִׁים וְרָחְבָּן עֶשֶׂר) דִי לֵיינְג פוּן דִיא פֶעל אִיז גֶע דְרַייסֶעג אֵיילֶען אוּנ דִיא בְּרֵייט צֶעהְן אֵיילֶן (אֵלּוּ דִּבְרֵי רַבִּי נְחֶמְיָה) אַזוֹי זָאגְט רַבִּי נְחֶמְיָה, דִי פֶעל פוּן דִי אֵילִים גֶעוֶוען אֵיין בֶּעדֶעקוּנְג, אַדְרִיטֶע, אוּנ דִיא פֶעל פוּן דִיא תְּחָשִׁים אִיז גֶעוֶוען נָאךְ אַבֶּעדֶעקוּנְג אַפֶערְטֶע (וּלְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה מִכְסֶה אֶחָד הָיָה) רַבִּי יְהוּדָה זָאגְט עֶס אִיז נָאר גֶעוֶוען אֵיין בֶּעדֶעקוּנְג מִיט פֶעל (חֶצְיוֹ שֶׁל עוֹרוֹת אֵילִים מְאָדָּ

רש"י

המשכן. לכסות שתי אמות שהיו א מגולות בקרש אחורי המשכן. הוא לד מערבי לפי שהפתח במזרח פניו ולפון ודרום קרויין לדדין לימין ולשמאל: (יג) והא מזה והאמה מזה. לצפון ולדרום: בעדף ב יריעות האהל. שהן עודפות על אורך יריעות המשכן אמות: יהיה סרוח על צדי המשכן. לצפון ול כמו שפירשתי למעלה. למדה תורה דרך ארץ שיהא אדם על היפה: (יד) מכסה לאהל. לאותו גג של יריעות עשה עוד מכסה אחד של עורות אילים מאדמים ב למעלה ממנו מכסה עורות תחשים ואותן מכסאות ל מכסין אלא את הגג ארכן ל' ורחבן י' אלו דברי רבי נ ולדברי רבי יהודה מכסה אחד היה הליו של עורות א

שפתי חכמים

תסרח על פני המשכן: א לאו דוקא מגולות בקרשים שהרי אמה אחת נכנס באדנים אלא ר"ל שתי אמות שהיו מגולות אמה של קרשים ואמה של אדנים וצ"ל כמי דהא דפירש"י שתי אמות היינו אליבא דברייתא דמסכת מדות אבל אליבא דגמרא דמסכת שבת לא היו מגולות למערב אלא אמה של האדנים ואליבא דכ"ע יריעות העזים מכסות גם האדנים ואליבא דמסכת שבת צריכים אנו כמי לו' שהיה אמה יריעות הללו מכסות האמה של העמודים ושתי אמות היו נכפלו מסך פתח האהל א"נ שהיה אמה אחת כפול על מסך פתח ואמה א' היה סרוח על אחורי המשכן ומונח ומושכב על הארץ ו ב כלומר על הגג ולא על הדפנות ומלינו כמי שהי"א יריעות

פירוש לתורת אלהים

אִינְטֶער דֶעם מִשְׁכָּן אִין מַעֲרָב זַייט: (יג) וְהָאַמָּה אוּנ אֵיין אֵייל פוּן דֶר זַייט אִין דָרוֹם זַייט וְהָאַמָּה אוּנ אֵיין אֵייל פוּן דֶר זַייט אִין צָפוֹן זַייט בָּעוֹדֵף וָואס אִיז מֶער בְּאוֹרֶךְ אִין דֶר לֶענְג פוּן דִי יְרִיעוֹת. יִהְיֶה זָאל זִיךְ נָאךְ שְׁלֶעפִּין עַל אוֹיף דִי זַייטִין פוּן דֶעם מִשְׁכָּן מִזֶּה פוּן דֶר זַייט וּמִזֶּה אוּנ פוּן דֶער זַייט אִין צָפוֹן אוּנ אִין דָ לְכַסּוֹתוֹ צוּ צוּ דֶעקִין דֶעם מִשְׁכָּן: (יד) וְעָשִׂיתָ אוּנ זָ זָאלְסְט מַאכֶען מִכְסֶה אַדֶעק לָאוֹהֶל צוּם גֶּצֶעלְט עוֹ פֶעל פוּן ווִידֶער מְאָדָּמִים גְרֵייטִילְט וּמִכְסֶה אוּנ אַ אַדֶעק עוֹרוֹת תְּחָשִׁים פֶעל פוּן תְּחָשִׁים מִלְמַעְלָה

הַיְרִיעָה הַשִּׁשִּׁית אֶל־מוּל פְּנֵי
הָאֹהֶל׃ י וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עַל
שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת הַקִּיצֹנָה
בַּחֹבָרֶת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עַל שְׂפַת
הַיְרִיעָה הַחֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית׃ יא וְעָשִׂיתָ
קַרְסֵי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים וְהֵבֵאתָ אֶת־
הַקְּרָסִים בַּלֻּלָאֹת וְחִבַּרְתָּ אֶת־
הָאֹהֶל וְהָיָה אֶחָד׃ יב וְסֶרַח הָעֹדֵף
בִּירִיעֹת הָאֹהֶל חֲצִי הַיְרִיעָה

אונקלוס

יתָא לָקֳבֵל אַפֵּי
א׃ י וְתַעְבֵּד
ין עֲנוּבִין עַל
דִירִיעֲתָא חֲדָא
א בֵּית לוֹפֵי
ין עֲנוּבִין עַל
א דִירִיעֲתָא דְבֵית
תְנְיֵתָא׃ יא וְתַעְבֵּד
ן דִנְחָשָׁא חַמְשִׁין
יָת פּוּרְפַיָא
ַיָא וּתְלַפֵּף יָת
ָא וִיהֵי חָד׃
סִרְחָא דְיַתִּירָא
ַת מַשְׁכְּנָא פַּלְגוּת

י׳ כיריעה שם:

בעל הטורים

ימ׳ שם גוונים: (ט) הששית. ב׳ בתורה הירעה הששית ולויתי את ברכתי לכם בשנה הששית כזכות השלחן שהיה במשכן נשלחם

רש״י

ת יותר מן התחתונות: אל מול פני האהל. חצי
היה תלוי וכפול על ת המסך שבמזרח כנגד הפתח
כלה לנועה המכוסה בצעיף על פניה: (יב) וסרח
ביריעת האהל. על יריעות המשכן. יריעות
הן העליונות של עזים שקרויים אהל כמו שנא׳ בהן
על המשכן וכל אהל האמור בהן אינו אלא לשון גג
לות ומסככות על התחתונות והן היו עודפות על
נות חצי היריעה למערב שהחצי של יריעה אחת עשרה
היה נכפל אל מול פני האהל נשארו שתי אמות רוחב
עודף על רוחב התחתונות: תסרח על אחרי

בית יהודא

אויבערשטע יריעות עזים זענען מער וויא די אונטערשטע יריעות: ואל מול פני האהל. געגען פארנט פון משכן, ניט די גאנצע יריעה, נאר (חצי רחבה היה תלוי וכפל על המסך שבמזרח כנגד הפתח) אהאלבע ברייט פון די יריעה וואס איז צוויי איילן האט געהאנגען אויף דעם פארהאנג ופרוכת פון משכן וואס איז געווען אין מזרח זייט געגען די טיר (דומת לכלה צנועה המכוסה בצעיף על פניה) דר פארנט פון משכן האט אויסגעזעהען ווי אפרומע כלה וואס באדעקט איר פנים מיט אשלייער: (יב) וסרח העדף ביריעות האהל. (על יריעות המשכן), דאס שלעפונג וואס האט זיך געשלעפט פון דעם מערערונג וואס די יריעות עזים זענען געווען מער וויא די
אונטערשטע יריעות וואס זענען געלעגען אויף דעם משכן, זאגט רש״י (יריעות האהל הן העליונות של עזים שקרוים אהל) האהל מיינט מען די אויבערשטע יריעות וואס זענען געמאכט פון האר פון ציגען די יריעות ווערן גערופען אהל
נאמר בם לאהל על המשכן) וויא עס שטייט ביי די יריעות עזים זייא זאלען זיין אגעצעלט ואפארשפרייטונג
די יריעות וואס ליגען אויף דעם משכן (וכל אהל האמור כאן אינו אלא לשון גג) דם ווארט "אהל" וואס דא שטייט
מען "אדאך" (שמאהילות ומסככות על התחתונות) די אויבערשטע יריעות זענען אדאך און אבעדעקונג אויף די
שטע יריעות (והן היו עודפות על התחתונות חצי היריעה למערב) און די יריעות עזים זענען געווען מער אויף
טערשטע יריעות מיט אהאלבע יריעה און צוויי איילען אויף די מערב וואנט (שהחצי של יריעה האחת עשרה היתרה)
ם אהאלבע יריעה פון די עלפטע יריעה די מערערע פון די אונטערשטע יריעות (היה נכפל אל מול פני האהל)
געווען ארא פגעלאזען פארנט פון משכן (נשארו שתי אמות רוחב חציה עודף על רוחב התחתונות) איז געבליבן
איילן ברייט וואס איז אהאלבע יריעה וואס איז מער פון די אונטערשטע יריעות: תסרח על אחורי המשכן. די

שפתי חכמים

כי אם עשרים אמות ועתה מכסין היריעות כ״א אמות: ת כיון דכתיב חצי היריעה וגו׳ תסרח על אחורי המשכן כמלא שחליה שאמר

פירוש לתורת אלהים

דם פנים פון דעם געצעלט אין מזרח זייט פון משכן ווארום מזרח ווערט גערופען פנים: שית און דו זאלסט מאכן חמשים פופציג שלייפלך פת אויף דר זום פון דער איינער יריעה הקיצונה די שי בחוברת בהעפטונג פון די פינף יריעות שים און פופציג שלייפלך על שפת אויף דער זום ער יריעה החוברת פון דעם אנדערן בהעפטונג די וועקס יריעות: (יא) ועשית און דו זאלסט מאכן קרסי העקלך פון קופער והבאת און זאלסט אריין ברענגען את הקרסים די העקליך בלולאות אין די שלייפלך וחברת און דו זאלסט בהעפטען את האהל דעם געצעלט די עלף יריעות והיה וועט זיין די עלף יריעות גלייך וויא איינס: (יב) וסרח און דאס נאך שלעפונג העודף דם איבעריגע ביריעת פון די יריעות פון דעם געצעלט חצי די האלבע יריעה העודפת וואס זיא בלייבט איבער תסרח זאל זיך נאך שלעפען על אויף

ז וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עִזִּים לְאֹהֶל עַל־
הַמִּשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת
תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ ח אֹרֶךְ ׀ הַיְרִיעָה
הָאַחַת שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע
בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה
אַחַת לְעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת׃
ט וְחִבַּרְתָּ אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד
וְאֶת־שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְכָפַלְתָּ אֶת־

חָד׃ ז וְתַעְבֵּד
מַעֲזֵי לִפְרָסָא עַל מַ
חֲדָא עַסְרֵי יְרִיעָן ו
יָתְהוֹן׃ ח אֹ
דִּירִיעֲתָא חֲדָא
אַמִּין וּפוּתְיָא
אַמִּין דִּירִיעֲתָא
מִשַּׁחְתָּא חֲדָא
עַסְרֵי יְרִיעָן׃ ט ו
יָת חֲמֵשׁ יְרִיעָן
וְיָת שִׁית יְרִיעָן
וְתֵיעוּף יָת יְרִ

תו"א ועשית יריעת עזים: עשתי ע
כט: ארך היריעה שבם לת: וכפ

רשב"ם

אחד: (ט) וכפלת את היריעה הששית. כלומר חציו תולה למטה אל מול פני האהל וחציה של אחרונה תסרח על אחורי המשכן יותר מיריעות המשכן שתי אמות. כיצד עשר התחתונות כשנתחברו יחד ארכן מ' ורחבן עשרים ושמונה. והמשכן ארכו שלשים אמות כי לעשרים קרש שבצפון ועשרים שבדרום יש שלשים אמה כי רוחב הקרש אמה וחצי כשפורשם על המשכן ארכן לאורך המשכן שלשים אמה והרי עשר אמות תלויות אחורי המשכן ולצד צפון ולצד דרום מן העשרים ושמונה אמות עשר על המשכן ולצדדים תלוים תשעה מכאן בכותל צפוני ותשעה בכותל דרומי וכשפורש עליה י
שהן ארכן ארבעים וארבעה חצי היריעה שהן שתי אמות נכו
והשלשים על המשכן בשוה ליריעות התחתונות וי"ב הנותרות
תלויות אחורי המשכן בשוה ליריעות התחתונות וחצי היריעה הע
שתי אמות יותר מן התחתונות. וכשפורש רחבו שהוא שלשים
שנתחברו אז כל רחבו של המשכן מהן עשר אמות. ועשר אמות ה
צפון וכן לצד דרום ונמצאו עודפות אמה מכאן ואמה מכאן על התח

רש"י

זו ומחברן בהן: (ז) יריעות עזים. מנוצה של עזים
על המשכן. לפרוש אותן על היריעות התח
(ח) שלשים באמה. שכשנותן ארכן לרוחב המ
שנותן את הראשונות נמצאו אלו עודפות אמה מכ
מכאן לכסות אחת מהשתי אמות שנשארו מגולות מן
והאמה התחתונה של קרש שאין היריעה מכסה א
האמה התחתונה בנקב האדן שהאדנים גבהן
(ט) וכפלת את היריעה הששית. העודפ

בית יהודא

דָם אַנְדֶערְע עֶק פוּן הֶעקִיל שְׁטֶעקט מֶען אַרַיין אִין דִי שְׁלֵייפֶן פוּן אַנְדֶערֶן הֶעפְט אוּנ דָם הֶעקִיל בַּהֶעפְט בֵּיידֶע הֶעפְטֶן צוּזַאמֶן וְדָם הֶעקִיל אִיז גְוֶועזֶן גֶמַאכְט מִיט צְוַויי שְׁפִּיצִין׃ (ז) וִירִיעוֹת עִזִּים׃ . מֵיינְט מֶען (מְנוּצָה שֶׁל עִזִּים) יְרִיעוֹת וָואס זֶענֶען גֶעמַאכְט פוּן הָאר פוּן צִיגֶן׃ וּלְאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן׃ . מֵיינְט מֶען (לִפְרוֹשׂ אוֹתָן עַל הַיְרִיעוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת) מֶען זָאל דִי יְרִיעוֹת פַּרְשְׁפְּרֵייטֶן אוֹיף דִי אוּנְטֶערְשְׁטֶע יְרִיעוֹת׃ (ח) וּשְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה׃ . דְרַייסִיג אֵיילֶן אִיז גִיוֶועזֶן דִי לֶיינְג פוּן אַיריעָה, דִי בְּרֵייט פוּן אַיְרִיעָה אִיז גִיוֶועזֶן פִיר אֵיילֶן, אוּנ עֶס זֶענֶן גִיוֶועזֶן עֶלְף יְרִיעוֹת, אוּנ מֶען הָאט צוּזַאמֶען גֶענֵייט פִינְף יְרִיעוֹת אוּנ זֶעקְס יְרִיעוֹת בֶּעזוּנְדֶער צוּזַאמֶען אִיז גִיוֶועזֶן פוּן דִיא עֶלְף יְרִיעוֹת פִיר אוּנ פֶערְצִיג אֵיילֶן (שֶׁכְּשֶׁנּוֹתֵן אָרְכָּן לְרֹחַב כְּמוֹ שֶׁנָּתַן אֶת הָרִאשׁוֹנוֹת) אַז עֶר גִיט דִי לֶיינְג פוּן דִי יְרִיעוֹת אוֹיף דִי בְּרֵייט פוּן מִשְׁכָּן ווִי עֶר הָט גִיגֶעבֶּען דִי עֶרְשְׁטֶ
הָט פַארְנוּמֶען צֶעהְן אֵיילֶן דֶר ... פוּן מִשְׁכָּן, אֵיין אֵייל דִיא גְרֶעב פוּן דִי בְּרֶעטֶר וָוס אִין צָפוֹן אוּנ אֵיין אֵייל דִי
דִיא בְּרֶעטֶער וָואס זֶענֶען אִין דָרוֹם, צוּזַאמֶען אִיז צְוֶועלְף אֵיילִין, אִיז גֶעבְּלִיבֶּען אַכְטְצֶעהְן אֵיילֶען אִיז
גֶעהָאנְגֶען נַיין אֵיילֶן אוֹיף צָפוֹן וַואנְט אוּנ נַיין אֵיילֶען אוֹיף דָרוֹם וַואנְט (נִמְצְאוּ אֵלּוּ עוֹדְפוֹת אַמָּה מִכָּאן וְאַמָּה מִכָּ
דִי יְרִיעוֹת עִזִּים מֶער פוּן דִי אוּנְטֶערְשְׁטֶע יְרִיעוֹת אוֹיף דִיא צָפוֹן וַואנְט מִיט אֵיין אֵייל אוּנ אוֹיף דָרוֹם וַואנְט מֶ
אֵיין אֵייל (לְכַסּוֹת אַחַת מֵהַשְׁתֵּי אַמּוֹת שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מְגֻלּוֹת מִן הַקְּרָשִׁים דִיא יְרִיעוֹת עִזִּים בַּאדֶעקִין אוֹיף דִיא וֶועגְט אַ
פוּן דִי צְוַויי אֵיילֶן וָוס דִי בְּרֶעטֶער זֶענֶן גֶעבְּלִיבֶּען אָפְּגֶעדֶעקְט פוּן דִי אוּנְטֶערְשְׁטֶע יְרִיעוֹת (וְהָאַמָּה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁל קֶ
דֶר אוּנְטֶערְשְׁטֶער אֵייל פוּן בְּרֶעט (שֶׁאֵין הַיְרִיעָה מְכַסָּה אוֹתוֹ) וָואס דִיא יְרִיעוֹת עִזִּים בַּאדֶעקְן אִים נִיט (הִי
בַּתַּחְתּוֹנָה בְּנֶקֶב הָאֶדֶן) דֶער אֵייל אִיז אַרַיינְגֶעשְׁטֶעקְט אִין דִי לָאךְ פוּן שְׁוֶועל (שֶׁהָאֲדָנִים גָּבְהָן אַמָּה) וָוארוּם דִיא
זֶענֶען גֶעוֶועזֶן הוֹיךְ אֵיין אֵייל. אִיצְט וֶועלֶן מִיר רֶעכֶענֶן דִיא לֶיינְג פוּן מִשְׁכָּן, צֶעהְן אֵיילֶען אִיז גֶעהָאנְגֶען
מַעֲרָב וַואנְט אֵיין אֵייל דִיא גְרֶעב פוּן דִיא מַעֲרָב וַואנְט, דְרַייסֶעג אֵיילֶען דִי לֶיינְג פוּן מִשְׁכָּן, אֵיין אֵייל דִי גְ
דִי זַיילֶן, אִיז צוּזַאמֶען צְוַויי אוּנ פֶערְצִיג אֵיילֶן, אִיז גֶעבְּלִיבֶּן נָאךְ אַהַאלְבֶּע יְרִיעָה פוּן צְוַויי אֵיילֶן, זֶענֶען דִי צְוֵו
גֶעהָאנְגֶען פָארוּנְט אוֹיף דָעם פָּרוֹכֶת וָואס אִיז גֶעהָאנְגֶען אוֹיף דִי זַיילֶן וְאִיצְט וֶועלֶן מִיר שְׁרַייבֶּען דִי רַשִׁ"י׃ (ט)
אֶת הַיְרִיעָה הַשִּׁשִּׁית׃ . דוּ זָאלְסְט אַרָאפְּלָאזֶען דִי זֶעקְסְטֶע יְרִיעָה (הָעוֹדְפוֹת בְּאֵלּוּ הָעֶלְיוֹנוֹת יוֹתֵר מִן הַתַּחְתּוֹנוֹת)

פירוש לתורת אלהים

בַּאהֶעפְט וְהָיָה הַמִּשְׁכָּן וֶועט זַיין דֶער מִשְׁכָּן דִי צֶעהְן יְרִיעוֹת אֶחָד אַזוֹי וִויא אֵיינְס׃ (ז) וְעָשִׂיתָ אוּנ דוּ זָאלְסְט מַאכֶען יְרִיעוֹת פוּן הָאר פוּן צִיגִין לְאֹהֶל וֶועגֶן אַגְיצֶעלְט אוֹיף דֶעם מִשְׁכָּן עַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה עֶלִיף יְרִיעוֹת תַּעֲשֶׂה זָאלְסְטוּ מַאכֶען זֵיי׃ (ח) אוֹרֶךְ דִיא לֶענְג הַיְרִיעָה פוּן אֵיין יְרִיעָה שְׁלֹשִׁים דְרֵייסֶג אֵיילֶן וְרֹחַב אוּנ דִי בְּרֵייט אַרְבַּע פִיר אֵיילֶן הַיְרִיעָה פוּן אֵיין יְרִיעָה מִדָּה אַחַת אֵיי
לְעַשְׁתֵּי צוּא אַלֶע עֶלְף יְרִיעוֹת׃ (ט) וְחִבַּרְתָּ א
זָאלְסְט בַּהֶעפְטֶן אֶת חֲמֵשׁ דִי פִינְף יְרִיעוֹת לְבָד
וְאֶת שֵׁשׁ אוּנ דִי זֶעקְס יְרִיעוֹת לְבָד בַּאזוּנְדֶער וְכָ
דוּ זָאלְסְט צוּ נוֹיף לֵייגֶן אֶת הַיְרִיעָה דִי הַאלְבּ פ
זֶעקְסְטֶער יְרִיעָה זִיא זָאל קוּמֶען אֶל מוּל צוּא קֶ

הַלֻּלָאֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ׃ וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים קַרְסֵי זָהָב וְחִבַּרְתָּ אֶת־הַיְרִיעֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ בַּקְּרָסִים וְהָיָה הַמִּשְׁכָּן אֶחָד׃

לְקִבֵל חֲדָא׃
בַד חַמְשִׁין פּוּרְפִּין
וּתְלָפֵף יָת
גָא חֲדָא עִם חֲדָא
פָּא וִיהֵי מַשְׁכְּנָא

בעל הטורים

(ו) חמשים קרסי. כנגד נ׳ שערי בינה׃

רשב״ם

בשפת יריעה חמישית׃ (ו) וחברת. על ידי קרסים בלולאות תחבר שתי המחברות׃ והיה המשכן אחד. עשר היריעות הקרויים משכן יהיה עתה

רש״י

י״ו אמה ח׳ לצפון וח׳ לדרום מכסות קומת הקרשים עשר נמצאו שתי אמות התחתונות מגולות. רחבן של ארבעים אמה כשהן מחוברות עשרים אמה לחוברת הן לגג חלל המשכן לארכו ואמה כנגד עובי ראשי שבמערב ואמה לכסות עובי העמודים שבמזרח שלא ים במזרח אלא ד׳ (ברש״י ישן חמשה) עמודים פרוש ותלוי בוין בהן כמין וילון נשתיירו ח׳ אמות על אחורי המשכן שבמערב ושתי אמות התחתונות זו מצאתי בברייתא דמסכת מדות. אבל במס׳ הזורק) אין היריעות מכסות את עמודי המזרח ת תלויות אחורי המשכן והכתוב בפרשה זו מסייענו ת הפרוכת תחת הקרסים ואם כדברי הברייתא מצאת פרוכת משוכה מן ש הקרסים ולמערב אמה: קרסי זהב. פירמיל״ש בלע״ז (שפאנגען) ומכניסין אחד בלולאות שבחוברת זו וראשו א׳ בלולאות שבחוברת

בית יהודא

די גרעב פון די ברעטער וואס אין דרום זייט, וואָרום דיא ברעטער זענען געווען גראָב איין אייל, צוזאמען האָט פארנומען צוועלף איילן פון די יריעות (נשתיירו ט״ז אמות) איז געבליבן פון די יריעות זעכצין איילן (שמונה לצפון ושמונה לדרום) אכט איילין אין צפון זייט האָט געהאנגן אויף די וואנט און אכט איילן אין דרום זייט האָט געהאנגן אויף די וואנט (מכסות קומות הקרשים שגבהן עשר אמות) די יריעות האָבען בדעקט די הייך פון די ברעטער וואס זענען געווען הויך צעהן איילין, די יריעות האָבן דאך אָבער נאר בדעקט אכט איילן (נמצאו שתי אמות התחתונות מגולות) זענען די צוויא אונטערשטע איילין פון די ברעטער געווען אָפּגעדעקט, אין צפון זייט און אזוי אין דרום זייט (רחבן של יריעות ארבעים אמה) די ברייט פון די צוויי העפטין יריעות (כשהן מחוברות) ווען זיי זענען בהעפט צוזאמען איז פערציג איילן (עשרים אמה לחוברת) יעדר העפט איז געווען צוואנציג איילן, די פערציג איילין האָט מען געלייגט איבר די ליינג פון משכן פון מערב צוא מזרח (שלשה מהן לגג חלל המשכן לארכו) דרייסיג איילן פון די פערציג האָט באדעקט דאס אָפענע ליינג פון משכן (ואמה כנגד ראשי הקרשים שבמערב) איין אייל האָט בדעקט דיא גרעב פון די ברעטער וואס אין מערב זייט (ואמה לכסות עובי העמודים שבמזרח) און איין אייל האָט בדעקט די גרעב פון די זיילען וואס אין מזרח זייט (שלא היו קרשים במזרח) וואָרום מזרח זייט איז ניט געווען ברעטער (אלא ארבעה עמודים) נאר פיר זיילן (שהמסך פרוש ותלוי בוין שבהן כמין וילון) אין די זיילין איז געווען אריינגעשלאָגן האקין האָט מען געהאנגען אפארהאנג, אפרוכת וואס איז געווען פאר־ פון איין וואנט צו די אנדערע וואנט (נשתיירו שמונה אמות התלוין על אחורי המשכן שבמערב) איז געבליבן פון די אכט איילן וואס זענען געהאנגען אויף די ברעטער וואס זענען אין מערב זייט אינטער דעם משכן (ושתי אמות התחתונות ונשתיירו) אונ די אונטערשטע צוויי איילן פון די ברעטער זענען אפגעדעקט, זאגט רש״י (זו מצאתי בברייתא דמסכת מדות) דאס האב איך גפונען אין די ברייתא פון מסכת מדות (אבל במסכת שבת פרק הזורק) אָבער אין דיא מסכת שבת אין פרק זאגט דיא גמרא (אין היריעות מכסות את עמודי המזרח) דיא יריעות האָבען ניט בדעקט די זיילין פון מזרח פאר דרייסיג איילן ביז צו דיא זיילען (והשע אמות תלויות אחורי המשכן) אונ אויף דיא ברעטער וואס אינטער דעם משכן האָבען געהאנגען ניין איילן פון די יריעות (והכתוב בפרשה זו מסייענו) אפסוק פון דיא פרשה איז אבעווייזונג אז עס איז וואס שטייט אין פסוק (ונתת את הפרוכת תחת הקרסים) דער פרוכת וואס הייננט פר דעם קדשי קדשים דארף הייננען די העקליך וואס באהעפטין די צוויי טייל יריעות, אונ פון פרוכת ביז צו דיא זיילן איז צוואנציג איילן, אוב דיא יריעות בדעקין ניט דיא זיילען, איז ריכטיג דר פרוכת געהאנגען אונטער דיא העקליך (ואם כדברי הברייתא הזאת) אב עס איז וויא דיא ברייתא, אז דיא יריעות האבן בדעקט אאייל אויף די זיילען, איז דאך פון די יריעה ביז צו העקליך געווען נאר ניינצן איילען, פעלט דאך נאך איין אייל ביז צום קדשי קדשים, איז דאך דער פרוכת ניט געהאנגען אונטער די העקליך נאר מיט איין אייל ווייטער פון די העקליך אונטער דיא אנדערע יריעה וואס געהער צו מערב דאס זאגט רש״י (נמצאת פרוכת משוכה מן הקרסים ולמערב אמה) ווערט געפונען דר פרוכת איז געווען אוועקגצויגן העקליך צוא מערב זייט איין אייל: (ו) קרסי זהב, זאגט רש״י (ומכניסין ראשן אחד בלולאות שבחוברת זו וראשן לולאות שבחוברת וו ומחברן בהן) מען האט אריינגשטעקט איין עק פון העקיל אין די שלייפן וואס אין דעם העפט, אונ

שפתי חכמים

פי׳ הפרוכת מפסיק בין קדשי קדשים לאהל מועד ומשוך מן י׳ אמות כאורך של קדשי קדשים נמצא מפרוכת עד מזרח היה אמות ואי אמרת שהיריעות היו מכסות את עמודי המזרח שהיו עובין אמה ואחר כך מכסין היריעות עוד כ׳ אמות עד הפרוכת שבין קדשי קדשים נמצא פרוכת משוכה מן הקרסים ולמעלה אמה דהא הקרסים היו באמצע היריעות בסוף של מחברת וכל מחברת לא היה

פירוש לתורת אלהים

ך קענען צו בינדען איינע פינף יריעות צו דיא פינף יריעות׃ (ו) ועשית אונ דו זאלסט מאכען פופציג העקלך פון גאלד וחברת וועסטו מיט העפטן את היריעות די יריעות אשה איינע פינף צו די אנדערי פינף בקרסים מיט דיא העקלך ער האט אריין גטאהן איין זייט העקילי אין די שלייפלך פון די פינף יריעות אונ די אנדרי זייט אין די שלייפלך פון יענע פינף יריעות דארך דעם האט ער זייא

תעשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית: ה חמשים ללאת תעשה ביריעה האחת וחמשים ללאת תעשה בקצה היריעה אשר במחברת השנית מקבילת

אונקלוס

בשפתא דיריעת[illegible] בסטרא דבית [illegible] תניתא: ה חמ[illegible] ענובין תעבד ביריע[illegible] חדא וחמשין ענ[illegible] תעבד בסטר דיריעתא דבית [illegible] תנינא מכונן ענו[illegible]

בית יהודא

שלייפן: (מקצה בחוברת). מיינט מען (באותה יריעה שבסוף החיבור) אין די יריעה וואס זיא איז דיא לעצטע אין דעם בהעפטונג, זאל מען מאכן די שלייפן (קבוצת חמשת היריעות קרויה חוברת) די פינף יריעות ווען זיי זענען צוזאמן גענייט ווערן גרופן חוברת:(וכן תעשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית). אונ אזוי זאלסטו מאכן אין דעם עק פון די עקסטע יריעה וואס איז אין דם אנדערע בהעפטונג (באותה יריעה שהיא קיצונה). ער זאל מאכן די שלייפן אין די יריעה וואס איז אין עק (קיצונה לשון ריזה) קיצונה איז פון ווארט קצה (כלומר לסוף החוברת) אין עק פון דעם באהעפטונג: (ה) (מקבילות הלולאות אשה אל אחותה). די שלייפען זאלן זיין איינע געגן די אנדערע (שמור שתעשה הלולאות במדה אחת מכוונות הבדלתן זו מזו) דו זאלסט היטן צו מאכן דיא שלייפען מיט איין מאס די ווייטקייט פון איין שלייף צום אנדערן זאל זיין ביי אלע שלייפען גלייך מיט איין מאס (וכמדתן ביריעה זו כן יהא בחברתה) אונ ווי די מאס פון די שלייפן וועט זיין ביי איין יריעה אזוי זאל זיין בייא דיא אנדערע יריעה (כשתפרוש חוברת אצל חוברת) אז דו וועסט פארשפרייטען אונ לייגען איין חוברת נעבען אנדערן חוברת(ויהיו הלולאות של יריעה זו) זאלן זיין די שלייפן פון די (מכוונות כנגד לולאות של זו) גלייך געגן די שלייפען פון די אנדערע יריעה (וזהו לשון מקבילות) דם מיינט דער "מקבילות" אנטקעגן (זו כנגד זו) די שלייפן געגן די שלייפען (תרגומו של כנגד לקבל) אויף דעם ווארט "כנגד" אנ[illegible] שרייבט דער תרגום "לקבל" איז "לקבל" דרטייטש אנטקעגן, איז "מקבילות" אויך דרטייטש אנטקעגן, זאגט (היריעות ארכן כ"ח) די יריעות זענען געוועזן לאנג אכט אונ צוואנציג איילען (ורחבן ארבע) ברייט פיר איילן (וכ[illegible] חמש יריעות יחד) אז ער הט צוגענייט פינף יריעות צוזאמן (נמצא רחבן כ') איז געווארען דיא ברייט פון דעם [illegible] צוואנציג איילן (וכן החוברת השנית) אונ דער אנדערער חוברת איז אויך געוועזן ברייט צוואנציג איילן (והמשכן ארכו [illegible] מן המזרח למערב) דר משכן איז געוועזן לאנג דרייסג איילן פון מזרח צוא מערב (שנאמר) ווארום עס שטייט אין [illegible] (עשרים קרשים לפאת נגב תימנה) צוואנציג ברעטער איז געוועזן דר דרום זייט פון משכן (וכן לצפון) אונ אזוי איז געווע[illegible] צפון זייט אויך צוואנציג ברעטער (וכל קרש אמה וחצי האמה) יעדר ברעט איז געוועזן ברייט א איל מיט א האלבע איי[illegible] שלשים מן המזרח למערב) איז פון מזרח ביז צוא מערב געוועזן לאנג דרייסג איילן (רוחב המשכן מן הצפון לדרום) די [illegible] פון משכן פון צפון זייט ביז דרום זייט (עשר אמות) איז געוועזן צעהן איילען (שנאמר) ווארום עס שטייט אין [illegible] (ולירכתי המשכן ימה) צו דיא מערב זייט פון משכן זאלסטו מאכן זעקס ברעטער איז ניין איילן (ושני קרשים למ[illegible]) אונ צוויי ברעטער זענען געשטאנען ביי דיא צוויא ווינקלען ויעדר ברעט הט צו גיגעבן איין האלב איל צו [illegible] ווינקל ווי עס וועט שטיין ווייטער ביי די ברעטער) איז געוועזן די ברייט פון משכן צעהן איילען (זאגט רש"י) (ובמקומם [illegible] למקראות הללו) דעם פשט פון די פסוקים וועל איך שרייבען אויף דעם ארט וואו מען וועט שמועסין פון די ברעטער[illegible] (היריעות ארכן לרחבו של משכן) מען הט געלייגט די יריעות אויף דעם משכן, די לאנג פון די יריעות וואס זענען אכ[illegible] צוואנציג איילן הט מען געלייגט אויף דיא ברייט פון משכן (עשר אמות אמצעיות) די מיטעלסטע צעהן איילן פו[illegible] יריעות (לגג חלל רוחב המשכן) האבען בדעקט דם אפענע ברייט פון משכן וואס איז געוועזן צעהן איילן (ואמה מכאן [illegible] מכאן לעובי ראשי הקרשים שעוביים אמה) א איל הט בדעקט די גרעב פון די ברעטער וואס אין צפון זייט, אונ א איי[illegible] הט [illegible]

רש"י

באותה יריעה שבסוף החבור. קבוצת חמשת היריעות קרויה חוברת: וכן תעשה בשפת היריעה הקי[illegible] במחברת השנית. באותה יריעה שהיא קיצונה לשו[illegible] כלומר לסוף החוברת: (ה) מקבילות הלולאות אש[illegible] אחותה. שמור שתעשה הלולאות במדה אחת מכוונות הב[illegible] זו מזו וכמדתן ביריעה זו כן יהא בחברתה כשתפרוש ה[illegible] אצל חוברת יהיו הלולאות של יריעה זו מכוונות כנגד ל[illegible] של זו ר וזהו לשון מקבילות זו כנגד זו תרגומו של נגד [illegible] היריעות ארכן כ"ח ורחבן ארבע וכשחבר חמש יריעו[illegible] נמצא רחבן כ' וכן החוברת השנית. והמשכן ארכו של[illegible] המזרח למערב שנא' עשרים קרשים לפאת נגב [illegible] וכן לצפון וכל קרש אמה וחצי האמה הרי שלשים מן [illegible] למערב. רוחב המשכן מן הצפון לדרום עשר אמות [illegible] ולירכתי המשכן ימה וגו' ושני קרשים למקצעות הרי[illegible] ובמקומם אפרשם למקראות הללו. נותן היריעות ארכן [illegible] של משכן עשר אמות אמצעיות לגג חלל רוחב המשכן [illegible] מכאן ואמה מכאן לעובי ראשי הקרשים שעוביים [illegible]

שפתי חכמים

וכו' אבל לא ידעתי איך כנה הכתוב שאר הלורות בשם כרוכים וגראה לי שלא היו מלויירין כיריעות המשכן שום לור[illegible] אם פי' כרובים הוא לורות ילדים שתרגומו כרביא כמו שכתוב לורות המורכבה שהם ד' אדם אריה שור נשר ודוקא נו[illegible] רש"י ז"ל וכמו שהוא מבואר בפרק אין דורשין עד כאן לשוני. ונשר: ר רלה לומר כנגד לולאות של זו והקרשים [illegible]

פירוש לתורת אלהים

עקסטי במחברת אין דעם אנדערן בהעפטונג אין דער עקסטער יריעה פון דיא אנדערע פינף יריעות: (ה) חמשים לולאות פופציג שלייפלך תעשה זאלסטו מאכן וגו' בקצה אין דר עקסטע יריעה אשר וו[illegible] דעם אנדערן בהעפטונג מקבילות אקעגן הלולאות שלייפלך אשה אין שלייפעל אקעגן אנדערן כ[illegible]

חֹשֵׁב תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ ב אֹרֶךְ ׀
הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים
בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה
הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְכָל־
הַיְרִיעֹת׃ ג חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת תִּהְיֶיןָ
חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ וְחָמֵשׁ
יְרִיעֹת חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ׃
ד וְעָשִׂיתָ לֻלְאֹת תְּכֵלֶת עַל שְׂפַת
הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִקָּצָה בַּחֹבָרֶת וְכֵן

בַד אֻמָּן תַּעְבֵּד
הוֹן׃ ב אֻרְכָּא
יְרִיעֲתָא חֲדָא עַשְׂרִין
מְנֵי אַמִּין וּפוּתְיָא
בַּע אַמִּין דִּירִיעֲתָא
א מִשַּׁחְתָּא חֲדָא לְכָל
עֲתָא׃ ג חֲמֵשׁ יְרִיעָן
ין מְלַפְּפָן חֲדָא עִם
א וְחָמֵשׁ יְרִיעָן
פְּפָן חֲדָא עִם
א׃ ד וְתַעְבֵּד עֲנוּבִין
תְכְלָא עַל שִׂפְתָא
יְרִיעֲתָא חֲדָא מִסִּטְרָא
ת לוֹפֵי וְכֵן תַּעְבֵּד

א הונך טיריפה שבם לה׃

בעל הטורים

חמש וגו׳ חוברות. כנגד ה׳ דברות על לוח אחד וכנגד ה׳ שעל

רש״י

ו׳ הרי ד׳ מינין כשהן שזורין יחד כ״ד כפלים לחוט
יתא דמלאכת המשכן): כרבים מעשה חשב. כרובים
צוירין בהם באריגתן ולא ברקימה שהוא מעשה צ׳ מהט
באריגה בשני כותלים פרצוף א׳ מכאן ופרצוף א׳ מכאן
מצד זה ונשר מצד זה כמו שאורגין חגורות של משי
ין בלעז פיישיס״א (געווירקט): (ג) תהיין חוברות.
ן כמחט זו בצד זה חמש לבד וחמש לבד: אשה אל
תה. כך דרך המקרא לדבר בדבר שהוא לשון נקבה
ר שהוא לשון זכר אומר איש אל אחיו כמו שנא׳ בכרובים
ת כה) ופניהם איש אל אחיו: (ד) ללאת. לצול״ש
(שלייפען) וכן ת״א ענובין ל׳ עניבה: מקצה בחברת.

רשב״ם

הארון מקום שהשכינה שורה׃ (ג) חברת. נתפרות יחד במחט׃ (ד) מקצה

בית יהודא

וָואלֶענֶע פֶעדִים (וְכָל חוּט וְחוּט כָּפוּל שִׁשָּׁה) אוּנ יֶעדֶר פָאדִים
איז גֶוועֶן צוּזַאמֶען גֶעלֵייגְט אִין זֶעקְס פֶעדִים, זֶעקְס פֶעדִים
פְלַאקְסֶענֶע, זֶעקְס פֶעדֶם תְּכֵלֶת זֶעקְס פֶעדֶם אַרְגָּמָן זֶעקְס פֶעדֶם
תּוֹלַעַת שָׁנִי (הֲרֵי אַרְבָּעָה מִינִים כְּשֶׁהֵן שְׁזוּרִין יַחַד) אַז מֶען הָט
גֶענוּמֶען דִי פִיר מִינִים אוּנ מֶען הָט זֵייא צוּזַאמֶען גֶעדְרֵייט
(כ״ד כְּפָלִים לְחוּט) אִיז גֶעוֶועֶן יֶעדֶער פָאדִים פוּן פִיר אוּנ
צְוַואנְצִיג פֶעדִים: (כְּרוּבִים מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב). זָאגְט רש״י (כְּרוּבִים
הָיוּ מְצוּיָּרִין בָּהֶם בַּאֲרִיגָתָן) וֶוען מֶען הָט גֶעוֶועבְּט דִי פֶעדִים,
הָאט מֶען גֶעוֶועבְּט עֶס זָאל וֶוערֶן גֶמָאלְטֶע פֵייגִיל (וְלֹא
בִּרְקִימָה שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה מַחַט) מֶען הָט נִיט גִיהָאפְטֶן מִיט אַנָדִיל
(אֶלָּא בַּאֲרִיגָה בִּשְׁנֵי כוֹתָלִים) נָאר מֶען הָאט גֶעוֶועבְּט מִיט
צְוֵויי וֶוענְט, דִי גְרֶעבּ פוּן דִי יְרִיעָה אִיז גֶעוֶועֶן וִויא עֶס

ט גֶוועֶן צְווייא יְרִיעוֹת צוּזַאמֶען (פַּרְצוּף אֶחָד מִכַּאן וּפַרְצוּף אֶחָד מִכַּאן) אַיין צוּרָה אִיז גֶעוֶועֶן גֶעוֶועבְּט פוּן דִיא זַייט
אַיין אַנְדֶער צוּרָה אִיז גֶעוֶועֶן גֶעוֶועבְּט אוֹיף דִיא אַנְדֶערֶע זַייט (אֲרִי מִצַּד זֶה וְנֶשֶׁר מִצַּד זֶה) אוֹיף אַיין זַייט אִיז גֶעוֶועֶן
עבְּט אַלֵייבּ, אוֹיף דִי אַנְדֶערֶע זַייט אִיז גִיוֶועֶן גֶעוֶועבְּט אַ אָדְלֶער (כְּמוֹ שֶׁאוֹרְגִין חֲגוֹרוֹת שֶׁל מֶשִׁי) וִויא מֶען וֶועבְּט
נֶע גַארְטְלִין: (ג) (תִּהְיֶיןָ חוֹבְרוֹת). זָאגְט רש״י (תּוֹפְרָן בְּמַחַט זוֹ בְּצַד זוֹ) עֶר הָט צוּזַאמֶען גֶענֵייט דִי יְרִיעוֹת אֵיינֶע
יא אַנְדֶערֶע מִיט אַנָאדִיל (חָמֵשׁ לְבַד וְחָמֵשׁ לְבַד) פִינְף יְרִיעוֹת בֶּעזוּנְדֶער אוּנ נָאךְ אַמָאהל פִינְף יְרִיעוֹת בֶּעזוּנְדֶער:
אֶל אֲחוֹתָהּ). זָאגְט רש״י (כַּךְ דֶּרֶךְ הַמִּקְרָא לְדַבֵּר בְּדָבָר שֶׁהוּא לְשׁוֹן נְקֵבָה) אַזוֹ אִיז דֶער שְׁטֵייגֶער פוּן פָּסוּק בַּיי אַזַאךְ
מֶען דַארְף רֵייךְן מִיט לְשׁוֹן נְקֵבָה, רוּפְט זַיי דֶר פָּסוּק מִיט מֶענְטְשְׁלִיכֶע פֶערְזָאנֶען אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ, אַ אִשָּׁה צוּ
שְׁוֶועסְטֶער (וּבְדָבָר שֶׁהוּא לְשׁוֹן זָכָר) אוּנ בַּיי אַזַאךְ וָואס מֶען דַארְף רֵייךְן מִיט לְשׁוֹן זָכָר (אוֹמֵר אִישׁ אֶל אָחִיו) זָאגְט
סוּק אִישׁ אֶל אָחִיו, אַמֶענְטְשׁ צוּ זַיין בְּרוּדֶער (כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בַּכְּרוּבִים) וִוי דֶער פָּסוּק זָאגְט בַּיי דִי כְּרוּבִים וּפְנֵיהֶם
אֶל אָחִיו, זֵייעֶר פְּנִים זָאל זַיין וִויא אַמֶענְטְשׁ צוּא זַיין בְּרוּדֶער: (ד) (לֻלְאֹת). זָאגְט רש״י (וְכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס עֲנוּבִין
עֲנִיבָה) דֶער תַּרְגּוּם שְׁרַייבְּט אוֹיף דֶעם וָוארְט לֻלָאוֹת, עֲנוּבִין, שְׁלֵייפֶן. וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין דִי גְמָרָא עֲנִיבָה, פַאךְ־

שפתי חכמים

ז מזור. וא״ו ותכלת במקום ב׳ כאלו אמר שש מזור בתכלת ה׳ וכלי זעמו כמו בכלי זעמו׃ צ שהפרלי״ף שוה מכ׳ לצדין זה דומה
ן וגו׳ כוא״ו (ישעיה מח) ה׳ שלחני ורוחו כמו ברוחו (שם יג) לזה׃ ק כתב הרא״ם האי דנקט ארי ונשר ל״ד אלא צורות בעלמא

פירוש לתורת אלהים

ה זָאלְסְטוּ מַאכֶן זֵיי׃ (ב) אֹרֶךְ דִי לֶענְג הַיְרִיעָה פוּן
יְרִיעָה שְׁמֹנֶה אַכְט אוּנ צְוַואנְצִיג אֵיילִין וְרֹחַב
דִי בְּרֵייט אַרְבַּע פִיר אֵיילֶן הַיְרִיעָה אַיין יְרִיעָה זָאל
זַיין מִדָּה אַחַת אַיין מָאס לְכָל צוּא אַלֶע צֶעהְן
וֹת׃ (ג) חָמֵשׁ הַיְרִיעוֹת דִי פִינְף יְרִיעוֹת תִּהְיֶיןָ זָאלֶן
בֶּהֶעפְט אִשָּׁה אֵיינֶע צוּא דֶער אַנְדֶערֶע וְחָמֵשׁ דִיא
אַנְדֶערֶע פִינְף יְרִיעוֹת חוֹבְרוֹת זָאלֶען אוֹךְ זַיין בֶּהֶעפְט
אֵיינֵי צוּ דֶר אַנְדֶערֶע׃ (ד) וְעָשִׂיתָ אוּנ דוּא זָאלְסְט מַאכֶן
לוּלְאוֹת שְׁלֵייפְלֶךְ תְּכֵלֶת פוּן בְּלָאי וָואל עַל שְׂפַת אוֹיף אַיין
זוּם פוּן דִיא אֵיינֶע יְרִיעָה מִקָּצָה אִין עֶק פוּן דֶעם
בֶּהֶעפְטוּנְג אִין דֶר עֶקְסְטֶער יְרִיעָה וְכֵן תַּעֲשֶׂה אוּנ אַזוֹי
זָאלְסְטוּ מַאכֶן בִּשְׂפַת אִין זוּם פוּן דִי יְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה דִי

כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה׃ מ וּרְאֵה וַעֲשֵׂה בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר־אַתָּה מָרְאֶה בָּהָר׃ ס כו א וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתֹלַעַת שָׁנִי כְּרֻבִים מַעֲשֵׂה

אונקלוס

יָת כָּל מָנַיָּא הָאִלֵּ[ין]
מ וַחֲזֵי וַעֲבֵד כִּדְמוּ[ת]
דְּאַתְּ מִתְחַזֵי בְּטוּ[רָא]
א וְיָת מַשְׁכְּנָא תַּ[עֲבֵד]
עֲשַׂר יְרִיעָן דְּבוּץ [שְׁזִיר]
וְתִכְלָא וְאַרְגְּוָנָא [וּצְבַע]
זְהוֹרִי צוּרַת כְּרוּ[בִין]

תו"א וראה ועשה מנחות כט: ול[...] סכה לח: מעשה חשב יומא [...]

רשב"ם

בהן נחלי הנרות ומותר השמן שבנרות: (מ) מראה. ל' מופעל ע"י אחרים. אמושטרי"ץ בלע"ז: אשר אתה מראה. ממש הראה לו תבנית המנורה אמושטרי"ץ בלעז. אבל לה' הנראה אליו (אליך) מעצמו סובדו"ק בלע"ז: (א) ואת המשכן תעשה עשר יריעות. חמש תחתונות קרוי משכן כי תחתיהם

בעל הטורים

(מ) וראה. ג' ר"פ הכא ואידך וראה אם דרך עוצב בי וראה כניס לבניך. פי' אם דרך עוצב בי וראה ועשה כ[...] אשר אתה מראה בהר שתבוא להר הבית לבהמ"ק להתפלל ויתכפר לך כמו שסידר שלמה בתפלתו אם יחטא איש וגו' ו[...] בבית הזה ואם תעשה כן וראה בניס לבניך: (א) משזר. בגימ' חוט כפול שמונה: עשר יריעות כנגד עשרת הדברות:

רש"י

משקלה עם כל כליה אלא ככר לא פחות ולא יותר והכ[כר] הול ששים מנה ושל קדש היה כפול. ק"ך מנה והמנ[ה] ליטרא שטוקלין בה כסף למשקל קולוני"א והם ק' זהובי[ם] סלעים והסלע ארבעה זהובים: (מ) וראה ועשה. רא[ה] בהר תבנית שאני מראה ם אותך. מגיד שנתקשה [משה] במעשה המנורה עד שהראה לו הקב"ה ע מנורה של [אש]: אשר אתה מראה. כתרגומו דאת מתחזי בטור[א] היה נקוד מראה בפת"ח היה פתרונו אתה מראה לא[חרים] עכשיו שנקוד חטף קמ"ץ פתרונו דאת מתחזי שא[חרים] מראים לך. (שהנקוד מפריד בין עושה לנעשה): (א) [ואת] המשכן תעשה עשר יריעות. להיות לו לגג ול[מחיצות] מחוץ לקרשים שהיריעות תלויות מאחוריהן לכסותן: [שש] משזר ותכלת וארגמן ותולעת שני. הרי ארבע [מינין] יחד בכל חוט פ והוט א' של פשתים וג' של צמר וכל חוט[...]

בית יהודא

אירע אלע כלים האבן געוואגן נאר איין צענטנר (לא פחות ולא יותר) ניט ווייניגער אונ ניט מעהר (והככר של חול ששים מנה) אפראסטר צענטנר איז גיוועזן זעכציג פונט (ושל קדש היה כפול ק"כ מנה) דר צענטנר פון בית המקדש איז גיוועזן טאפיל הונדערט מיט צוואנציג פונט (והמנה הוא ליטרא ששוקלין בה כסף למשקל קולוניא) וואס די תורה רופט מנה דאס ווערט גערופן אין קולוניא ליטרא, מיט די וואג „ליטרא" וועגט מען פונטין זילבר אין קולוניא (והם מאה זהובים) דאס איז הונדערט גילדין (כ"ה סלעים) פינף אונ צוואנציג טאלער (והסלע ארבעה זהובים) אטאלער איז פיר גילדן: (מ) וּרְאֵה וַעֲשֵׂה. הקב"ה האט גיזאגט צו משה (ראה כאן בהר תבנית שאני מראה אותך) זעה דא אויף דעם בארג דעם ריסונגעק פון די מנורה וואס איך ווייז דיר (מגיד) דער פסוק זאגט אונז (שנתקשה משה במעשה המנורה) משה'ן איז שווער גיוועזן צו פארשטיין ווי צומאכן די מנורה (עד שהראה לו הקב"ה מנורה של אש) ביז הקדוש ברוך הוא האט אים געוויזן אמנורה פון פייער: (אֲשֶׁר אַתָּה מָרְאֶה). זאגט רש"י (כתרגומו) וויא דער תרגום טייטשט (דאת מתחזי בטורא) וואס דוא ביסט געזעהן געווארען אויף דעם בארג. זאגט רש"י (אילו היה נקוד מראה בפתח) ווען עס וואלט געווען געפינטולט מַרְאֶה, מיט אפתח אונטער די מ (היה פתרוני אתה מראה לאחרים) וואלט געוועזן דער מיינונג דו ווייזט צו אנדערע (עכשיו שנקוד חטף קמץ) איצט אז דער ווארט מָרְאֶה איז געפינטולט מיט אקמץ (פתרונו דאת מתחזי) מיינט מען דוא ביזט געזעהן געווארען (שאחרים מראים לך) אנדערע האבן דיר געוו[יזן] (שהניקוד מפריד בין עושה לנעשה) די נקודה מאכט אאפשיידונג מען זאל טייטשען דעם ווארט עושה, ער טוט, צוא מען זאל טייטשען נעשה, ער איז געטאהן געווארען. מַרְאֶה איז דערטייטש ער ווייזט, מָרְאֶה איז דערט[ייטש] ער איז געוויזען געווארען: (א) וְאֶת הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעוֹת. דעם משכן זאלסטו מאכען צעהן יריעות. [זאגט] רש"י (להיות לו לגג ולמחיצות מחוץ לקרשים) דיא צעהן יריעות זאלן זיין אדאך אויף דעם משכן אונ ווענט בדעקין די ברעטער אויסוועניג (שהיריעות תלויות מאחוריהן לכסותן) די יריעות זענען געהאנגען אינטער די ברעטער בדעקין די ברעטער: שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי. זאגט רש"י (הרי ארבע מינים יחד בכל חוט וחוט) איז גי[...] אין יעדר פאדים פיר מינים צוזאמען געשפונען (אחד של פשתים ושלשה של צמר) איין פלאקסנר פאדים אונ ד[...]

שפתי חכמים

את נרותיה מורה על הדלקה מפני שאין הפרשה הזאת מדברת בהדלקתה אלא בעשייתה ולכך יתוייב שיהיה פי' והעלה וגם והאיר אזהרה על האומן שיעשה נרותיה באופן שכשידליק המדליק את נרותיה יאירו אל עבר פניה ואיך יהיה זה שיעשה פי שפת הנרות שבשפת הקנים מוסובבים כלפי האמצעי. הרא"ם: ם פי' מקרא קצר הוא שהיה לו לומר וראה התבנית אשר אני מראה אותך ועשה כתבניתם וגו' דאל"כ מאי ועשה בתבניתם אשר אתה מראה וגו' והלא לא הגיד לנו הכתוב בשום מקום שהראהו את תבניתם והוסיף הרב ואמר בהר כי אין שייך לומר וראה בהר שהרי היה עומד בו ילא וראה מפני שאז היה מורה על מקום מיוחד מן ההר וא"כ לא היה לו אשר אתה מראה בהר שהוא דרך כללית אלא במקום המיוחד [...] הרמוז במלת כאן. הרא"ם: ע כאן משמע שמשה עשה את המ[נורה] וא"ת והא לעיל פירש"י תיעשה מאליה. וי"ל דגם זה לא היה מועי[ל] שנעשית מאליה וכדפירשית לעיל: פ פי' שכולן הו שורין [...]

פירוש לתורת אלהים

זאל ער מאכען זיא את מיט כל אלי הכלים דיא כלים: (מ) וּרְאֵה אונ זעה וויא איך ווייז דיר דא אויף דעם בארג איין פייעריגע מנורה וַעֲשֵׂה אונ מאך בְּתַבְנִיתָם אזו ווי זייער געשטאלט אֲשֶׁר וואס דוא מָרְאֶה ווערסט געוויזן בָּהָר אויף דעם בארג: (א) וְאֶת הַמִּשְׁכָּן אונ דעם מִשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה זאלסטו מאכין עֶשֶׂר צעהן דיוואנגעס פון ליינגען מָשְׁזָר גדרייט וּתְכֵלֶת אונ בלאי וואל וְאַרְגָּמָן אונ פערפל וואל וְתוֹלַעַת שָׁנִי אונ ארוטען פאדם [...] זאל זיין גדרייט אלי פיר מינים אין איינם כרו[בים] מען זאל אום וועבען צורות מַעֲשֵׂה חשֵׁב שא[...]

אונקלוס

עֲבֵד יָת בּוֹצִינָהָא
א וְתַדְלֵק יָת
הָא וִיהוֹן מְנַהֲרִין
קֳבֵל אַפָּהָא׃
בִיתָהָא וּמַחְתְּיָתָהָא
דְּכֵי׃ לט כַּכְּרָא
דְּכֵי יַעְבֵּד יָתַהּ

לז וְעָשִׂיתָ אֶת־נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה וְהֶעֱלָה
אֶת־נֵרֹתֶיהָ וְהֵאִיר עַל־עֵבֶר פָּנֶיהָ׃
לח וּמַלְקָחֶיהָ וּמַחְתֹּתֶיהָ זָהָב טָהוֹר׃
לט כִּכָּר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ אֵת

תו"א ועשית את מנורת פת : ככר זהב פס כת : את כל הכלים פס פת :

רשב"ם

את כולם : (לז) נרתיה. לוצי"ש בלע"ז שנותנים את השמן והעלה הכהן את נרותיה שבעה על שבעה הקנים: והאיר על עבר הפתילות אל עבר מול המנורה שנהו לצד השלחן שכנגדו כדכתיב ואת המנורה נוכח השלחן וכן כתיב אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות שכל שבעתן מאירין לצד השלחן שכנגדו לפניה : (לח) ומלקחיה. שלוקחין בהן הפתילות ונותנין בנרות : ומחתתיה. בהטיבו את הנרות בבקר תותו

רש"י

עד ירכה עד פרחה. ואם תלקדק במשנ' זו הכתובה תמלאם כמנינם איש איש במקומו : (לז) את נרתיה. זוכין שנותנין בתוכן השמן והפתילות : והאיר על פניה. עשה פי ששת הנרות שבראשי הקנים היוצאים מסובים כלפי האמצעי כדי שיהיו הנרות כשתדליקם אל עבר פניה מוסב אורם אל לד פני הקנה ב האמצעי גוף המנורה : (לח) ומלקחיה. הם הצבתים העשויין בהם הפתילה מתוך השמן ליישבן ולמושכן בפי הנרות ם שלוקחים בהם קרויים מלקחים וצביתהא שת"א ל' ולוו"ש בלעז (לאנגען) : ומחתתיה. הם כמין בזיכין שחותה בהן את האפר שבנר בבקר כשהוא את הנרות מאפר הפתילות שדלקו הלילה וכבו ול' פוייסד"א בלעז (שעפלעפפעל) כמו (ישעיה ל) אש מיקוד : (לט) ככר זהב טהור. שלא יהיה

בית יהודא

איין פֶּרַח שְׁטֵייט אין די סֵדֶר בְּהַעֲלוֹתְךָ (עַד יְרֵכָהּ עַד פִּרְחָהּ) ביז דֶער קאסטֶן אונ ביז דֶער בְּלוּם, זֶעהֶן מִיר אַז נֶעבִּין קאסְטִין איז גִיוֶוען אַפֶּרַח, אַבְּלוּם (וְאִם תְּדַקְדֵּק בְּמִשְׁנָה זוֹ הַכְּתוּבָה לְמַעְלָה) אוּב דוּ וֶועסְט גוּט לֶערְנֶען די פְּרִיעֶרְדִיגֶע פְּסוּקִים (תִּמְצָאֵם כְּמִנְיָנָם אִישׁ אִישׁ בִּמְקוֹמוֹ) וֶועסְטוּ גֶעפִינֶען ווִי זֵייא זֶענֶען גְצֵיילְט יֶעדֶערֶע זַאךְ אוֹיף זַיין אָרְט : (לז) נְאֶת נֵרֹתֶיהָ. זָאגְט רש"י די אוֹיבֶערְשְׁטֶע רֶערְלִיךְ זֶענֶען גֶעוֶוען גֶעמַאכְט (כְּמִין בָּזִיכִין) ווִי לֶעפִּיל (שֶׁנּוֹתְנִין בְּתוֹכָן הַשֶּׁמֶן וְהַפְּתִילוֹת) אִין די לֶעפִּיל הָט מֶען אַרֵיינְגֶעגָאסֶען בּוֹימְאֵייל אוּנ מֶען הָאט אַרַיינְגֶלֵייגְט קְנֵייטְלִיךְ, צוּם בְּרֶענֶען : וְהֵאִיר עַל עֵבֶר פָּנֶיהָ. זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט (עֲשֵׂה פִּי שֵׁשֶׁת הַנֵּרוֹת שֶׁבְּרָאשֵׁי הַקָּנִים הַיּוֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ) די זֶעקְס קְלֵיינֶע רֶערְלִיךְ נָוָוס זֶענֶען גִיוֶוען גִימַאכְט ווִי לֶעפִּיל) אוּנ זֶענֶען גִיוֶוען אוֹיבִין אוֹיף דִיא זֶעקְס גְרוֹיסֶע רֶערִין וָואס זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן די זַייטֶן פוּן דִיא מִיטֶעלְסְטֶע רֶער, זֶענֶען גֶוֶוען גִימַאכְט דִיא שְׁפִּיצֶען פוּן דִיא לֶעפִּיל (מוּסַבִּים כְּלַפֵּי הָאֶמְצָעִי) זַיי זֶענֶען גֶוֶוען גֶקֶערְט צוּ דִיא מִיטֶעלְסְטֶע רֶער (כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַנֵּרוֹת כְּשֶׁתַּדְלִיקֵם מְאִירִים עַל פָּנֶיהָ) וֶוען מֶען וֶועט אָנְצִינְדֶען די קְנֵייטְלִיךְ זָאלֶען זֵייא לַייכְטֶן צוּ די זַייט פוּן די מִיטֶעלְסְטֶע רֶער מִיט אִיר קְנֵייטִיל (אֶל צַד פְּנֵי הַקָּנֶה הָאֶמְצָעִי שֶׁהוּא גּוּף הַמְּנוֹרָה) מֶען זָאל קֶערֶען די לִיכְטִיגְקֵייט צוּא דִיא זַייט פוּן די מִיטֶעלְסְטֶע רֶער וָואס זִיא אִיז דֶר קֶערְפֶּער פוּן די מְנוֹרָה, די דְרַיי רֶערִין פוּן מִזְרַח זַייט דַארְפֶן לַייכְטֶן צוּ מַעֲרָב זַייט, אוּנ די דְרַיי פוּן מַעֲרָב זַייט דַארְפֶען לַייכְטִין צוּ מִזְרַח זַייט, לַייכְטֶען אַלֶע זֶעקְס קְנֵייטְלִיךְ צוּ דִיא מִיטֶעלְסְטֶע קְנֵייטִיל : וּמַלְקָחֶיהָ. (הֵם הַצְּבָתִים) מֶלְקָחַיִם אִיז דֶערְטַייטְשׁ צְבָתִים, צְוַוייגֶלִיךְ (הָעֲשׂוּיִם לִיקַּח בָּהֶם הַפְּתִילָה מִתּוֹךְ הַשֶּׁמֶן) דִיא צְוַוייגֶלִיךְ זֶענֶען גְמַאכְט גִיוָוארֶן מֶען זָאל מִיט זַיי אָנְנֶעמֶען דָאס קְנֵייטֶל אִים אַרוֹיס צִיהֶען פוּן די בּוֹימְאֵייל (לְיַישְׁבָן וּלְמָשְׁכָן בְּפִי הַנֵּרוֹת) נָאךְ דַארְף מֶען דָם צְוַוייגֶל מֶען זָאל מִיט דֶעם צְוַוייגְגִיל גְלַייךְ מַאכֶן דָם קְנֵייטֶל אִין דֶעם לֶפִיל אוּנ מֶען זָאל צִיהֶן דָם קְנֵייטֶל צוּם בְּרֶעג לֶעפִּיל עֶס זָאל קֶענֶען גוּט בְּרֶענֶען (וְעַל שֵׁם שֶׁלּוֹקְחִים בָּהֶם קְרוּיִים מֶלְקָחַיִם) וַוייל מִיט דֶעם צְוַוייגִיל נֶעמְט מֶען אָן דִיא זַאךְ, דְרִיבֶּר רוּפְט מֶען דָאס צְוַוייגְגִיל מֶלְקָחַיִם, ווייל לְקִיחָה אִיז טַייטְשׁ נֶעמֶען (וְצִבְתָּהָא שֶׁל אוּנְקְלוֹס) אוּנ וָוס דֶר תַּרְגוּם שְׁרַייבְּט צִבְתָּהָא (לָשׁוֹן צֶבֶת) מֵיינְט מַען אויךְ אַצְוַואנְג, צֶבֶת אִיז אוֹיף אֲרַמִית אַנְג : וּמַחְתֹּתֶיהָ. זָאגְט רש"י (הֵם כְּמִין בָּזִיכִין קְטַנִּים שֶׁחוֹתֶה בָּהֶן אֶת הָאֵפֶר שֶׁבַּנֵּר בַּבֹּקֶר) מַחְתּוֹת זֶענֶען גֶעמַאכְט ווִי קְלֵיינֶע לֶעפֶעלִיךְ מִיט זַיי הָט מֶען אַרוֹסְגְשַׁארְט די אַשׁ פוּן דִיא רֶערְלִיךְ אַלֶע אִין דֶר פְרִיה (כְּשֶׁהוּא מֵיטִיב אֶת הַנֵּרוֹת מֵאֵפֶר הַפְּתִילוֹת שֶׁדָּלְקוּ בַּלַּיְלָה וְכָבוּ) וֶוען דֶער כֹּהֵן הָט אִין דֶר פְרִיה רֵיין גְמַאכְט די רֶערְלִיךְ פוּן די אַשׁ וָואס אִיז גְוָוארֶן פוּן די קְנֵייטְלִיךְ וָואס הָאבֶּן גֶעבְּרֶענְט בַּיי נַאכְט אוּנ זֶענֶען פַארְלָאשֶׁען גְוָוארֶן, הָט עֶר זֵיי רֵיין גְמַאכְט מִיט די לֶעפֶעלִיךְ (וְלָשׁוֹן מַחְתָּה) דֶער וָוארְט מַחְתָּה אִיז דֶערְטַייטְשׁ שַׁארִין (כְּמוֹ) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (לַחְתּוֹת אֵשׁ מִיָּקוּד) צוּ שַׁארֶען פַייעֶר פוּן אַגְרָאנְד וָואס בְּרֶענְט : (לט) כִּכַּר זָהָב טָהוֹר. אַצֶענְטְנֶער רֵיין גָאלְד (שֶׁלֹּא יִהְיֶה מִשְׁקָלָהּ עִם כָּל כֵּלֶיהָ אֶלָּא כִּכָּר) דִיא מְנוֹרָה מִיט

דעת זקנים מבעלי התוספות

והאיר. פי' והאירה המנורה אל השלחן שכנגד פניה של יה כדכתיב בפרשת ותכל וישם המנורה באהל מועד השלחן מכלל דלהאיר על השלחן היתה המנורה וכן כתיב שת בהעלותך אל מול פני המנורה דהיינו שלחן יאירו שבעת הנרות והפשט הולך כמ"ד ממזרח למערב היתה מתחת יכול להיות דכל פיות של נרות פונות לצד השלחן אבל למ"ד שמצפון לדרום היתה מונחת אז צ"ל שהאמצעי פונה רב והאחרים פונים לאמצעי לא נראה כל כך שלהאיר על השלחן היתה נעשית ולא תוכל לפרש והאיר רק כפשטיה דפירש"י :

שפתי חכמים

מאליה ודרשו כן מדכתיב תיעשה ביו"ד ולא תעשה הרא"ם האריך כאן ואני קלרתי : ג פי' אין מלות והאיר על עבר פניה ולא מלות והעלה

פירוש להורת אלהים

: זייעֶרֶע רֶערֶן מִמֶּנָּה פוּן דֶר מְנוֹרָה פוּן אֵיין שְׁטִיק לֶד יִהְיוּ זָאלֶען זֵייא זַיין כּוּלָּהּ גָאר מִקְשָׁה גִישְׁלָאגִין ת פוּן אֵיין שְׁטִיק זָהָב טָהוֹר רֵיין גָאלְד : (לז) וְעָשִׂיתָ ג דוּא זָאלְסְט מַאכֶן אֶת אִירֶע רֶערְלֶךְ שִׁבְעָה זִיבֶּען גֵלָה אוּנ עֶר זָאל אָן צִינְדֶען אִירֶע לֶעבְּט וְהֵאִיר עַר זָאל מַאכֶן לַייכְטֶן עַל צוּ דֶר זַייט פוּן אִיר פָּנִים צוּא דֶער מִיטוּלְסְטֶער רֶער : (לח) וּמַלְקָחֶיהָ אוּנ אִירֶע צְוֶוענְגְלֶךְ וּמַחְתֹּתֶיהָ אוּנ אִירֶי פֶענְדְלֶךְ זָהָב טָהוֹר רֵיין גָאלְד : (לט) כִּכַּר אַצֶענְטֶן זָהָב טָהוֹר רֵיין גָאלְד דָאס גַאנְצֶע גָאלְד פוּן דֶער מְנוֹרָה זָאל זַיין אַכִּכָּר יַעֲשֶׂה זאל

מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים
מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת־שְׁנֵי הַקָּנִים
מִמֶּנָּה לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־
הַמְּנֹרָה׃ לו כַּפְתֹּרֵיהֶם וּקְנֹתָם מִמֶּנָּה
יִהְיוּ כֻּלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר׃

אונקלוס

קְנִין מִנַּהּ וְחֵיזוּר
תְּרֵין קְנִין מִנַּהּ
תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין
לְשִׁתָּא קְנִין דְּנָפְקִ
מְנַרְתָא׃ לו חֵיזוּ
וּקְנֵיהוֹן מִנַּהּ יְהוֹן
נְגִידָא חֲדָא דִּדְהַב

רשב"ם

ממנה מקנה האמצעי שהוא עיקר המנורה: לששת הקנים. ג' פעמים וכפתור (וכפות) לא הוצרך לכתוב כן לששת הקנים כאשר כתוב בפ

בית יהודא

הָאֲמוּרִים בִּמְנוֹרָה עַצְמָהּ) נאכדעם איז געוועזן איין כפתור אונ
איין פרח פון די צוויי כפתורים אונ פון די צוויי פרחים וואס
זענען געוועזן אין די מיטעלסטע רער (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט
אין פסוק (מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ) די כפתורים אונ די
פרחים זענען געוועזן געמאלט, אז מען זאגט כפתורים אונ
פרחים, מיינט מען ניט ווייניגער ווי צוויי כפתורים אונ
צוויי פרחים (לָמַדְנוּ) לערנען מיר (שֶׁהָיוּ בְּקָנֶה שְׁנֵי כַּפְתּוֹרִים
וּשְׁנֵי פְּרָחִים) אין דיא מיטעלסטע רער זענען געוועזן צוויי
כפתורים אונ צוויי פרחים (לְבַד מִן הַשְּׁלֹשָׁה כַּפְתּוֹרִים שֶׁהַקָּנִים
נִמְשָׁכִין מִתּוֹכָן) אויסער די דריי כפתורים וואס די רערן ציהען
פון זיי (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק (וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי
הַקָּנִים וגו') אונטער יעדערע צוויי רערן איז געוועזן אכפתור
(וּטְפָחַיִם חָלָק) נאכדעם איז געוועזן צוויי טפחים ליידעג
(וְטֶפַח כַּפְתּוֹר) נאך אטפח וואס אין אים איז געוועזן אכפתור
(וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִים מִמֶּנּוּ אֵילָךְ וְאֵילָךְ) אונ צוויי רערען זענען
ארויסגעגאנגען פון דעם כפתור איינער רעכטס אונ איינער
לינקס (וְנִמְשָׁכִים וְעוֹלִים כְּנֶגֶד גׇּבְהָהּ שֶׁל מְנוֹרָה) די רערען
האבן זיך געצווייגט אין דערהייך געגען די הייך פון די מיטעלסטע רער (טֶפַח חָלָק) נאכדעם איז געוועזן איי
ליידעג (וְטֶפַח כַּפְתּוֹר) נאך אטפח וואס אין אים איז געוועזן אכפתור (וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִים מִמֶּנּוּ) אונ צוויי רערע
ארויסגעגאנגען פון דעם כפתור (וְטֶפַח חָלָק) נאכדעם איז געוועזן איין טפח ליידעג (וְטֶפַח כַּפְתּוֹר) נאך אטפח
אין אים איז געוועזן אכפתור (וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִים מִמֶּנּוּ) אונ צוויי רערען זענען ארויסגעגאנגען פון דעם כפתור (ונ
ועולין כנגד גובהה של מנורה) אונ די רערען האבען זיך גצווייגן אין דערהייך געגין די הייך פון דיא מיטעלסט
(וּטְפָחַיִם חָלָק) נאך צווייא טפחים ליידיג (וְנִשְׁתַּיְּרוּ שָׁם שְׁלֹשָׁה טְפָחִים) איז נאך געבליבען אין די הייך פון די מיטע
רער דריי טפחים (שֶׁבָּהֶם שְׁלֹשָׁה גְבִיעִים וְכַפְתּוֹר וָפֶרַח) אין די דרייא טפחים איז געוועזן דרייא בעכערס אונ איין כפת
איין פרח (נִמְצְאוּ) ווערט געפונען (גְּבִיעִים עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם) בעכערס זענען געוועזן צוויי אונ צוואנציג (שְׁמוֹנָה עָשָׂר לְשִׁשָּׁה
אכטצעהן בעכערס זענען געוועזן אין די זעקס רערין (שְׁלֹשָׁה לְכׇל אֶחָד וְאֶחָד) דריי בעכערס איז געוועזן אין יעדע
(וְאַרְבָּעָה בְּגוּפָהּ שֶׁל מְנוֹרָה) פיר בעכערס זענען געוועזן אין די מיטעלסטע רער (הֲרֵי כ"ב) איז צווייא אונ צוואנציג בע
(וְאַחַד עָשָׂר כַּפְתּוֹרִים) אונ עלף כפתורים (שִׁשָּׁה בְּשֵׁשֶׁת הַקָּנִים) זעקס כפתורים אין די זעקס רערין (וג' בְּגוּפָהּ שֶׁל
שֶׁהַקָּנִים יוֹצְאִים מֵהֶם) דרייא כפתורים זענען געוועזן אין דיא מיטעלסטע רער וואס פון די כפתורים זענען ארויסגעגאנ
רערין (וּשְׁנַיִם עוֹד בִּמְנוֹרָה) אונ נאך צווייא כפתורים זענען געוועזן אין די מיטעלסטע רער (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטיי
פסוק (מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ) די כפתורים פון דיא מיטעלסטע רער זענען געוועזן גמאלט (וּמִיעוּט כַּפְתּוֹרִים שְׁנַיִם) אז מען
אירע כפתורים, אונ עס שטייט ניט וויא פיל כפתורים, מיינט מען ניט ווייניגער ווי צווייא (הָאֶחָד לְמַטָּה אֵצֶל
איין כפתור איז געווען אונטען געבין קאסטען (וְהָאֶחָד בִּשְׁלֹשָׁה טְפָחִים הָעֶלְיוֹנִים) אונ איין כפתור איז געווען אין דיא מיטע
רער אין דערהייך אין די לעצטע אייבערשטע דרייא טפחים (עִם שְׁלֹשָׁה הַגְּבִיעִים) צוזאמען מיט די דריי בעכערס (ו
פְּרָחִים הָיוּ לָהּ) נייין בלומען איז געוועזן ביי די מנורה (שִׁשָּׁה לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים) זעקס בלומען זענען געוועזן אין די זעקס
(שֶׁנֶּאֱמַר) וויא עס שטייט אין פסוק (בְּקָנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפֶרַח) אין יעדער רער איז געווען אכפתור אונ אפרח (וּשְׁלֹשָׁה לִמְ
דריי פרחים איז געוועזן אין די מיטעלסטע רער (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק (מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ) דיא כפ
אונ די פרחים פון די מיטלסטע רער זענען געוועזן משוקדים, געמאלט (וּמִיעוּט פְּרָחִים שְׁנַיִם) אז מען זאגט אירע פר
אונ עס שטייט ניט וויא פיל פרחים, מיינט מען ניט ווייניגער וויא צווייא פרחים (וְאֶחָד הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ)

רש"י

עצמה שנא' משוקדים כפתוריה ופרחיה למדנו שהי'
שני כפתורים ושני פרחים לבד מן הג' כפתורים
נמשכין מתוכן שנא' וכפתור תחת שני הקנים וגו' ו
חלק וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו אילך ואילך
ועולים כנגד גובהה של מנורה טפח חלק וטפח כפת
קנים יוצאים ממנו וטפח חלק וטפח כפתור ושני קנים
ממנו ונמשכים ועולין כנגד גובהה של מנורה וטפחיי
נשתיירו שם ג' טפחים שבהם ג' גביעים וכפתור
נמצאו גביעים כ"ב י"ח לששה קנים ג' לכל א' וא' וד'
בגופה של מנורה הרי כ"ב ואחד עשר כפתורים ו'
הקנים וג' בגופה של מנורה שהקנים יוצאים מהם וב'
נאמרו במנורה שנא' משוקדים כפתוריה ומיעוט כפ
שנים האחד למטה אצל הירך והאחד בג"ט העליונים
הגביעים ותשעה פרחים היו לה ו' לששת הקנים
בקנה האחד כפתור ופרח וג' למנורה שנאמר מ
כפתוריה ופרחיה ומיעוט פרחים שנים ואחד האמור

פירוש לתורת אלהים

זייט אונ איינע פון דער אנדערע זייט מִמֶּנָּה פון איר
פון דעם איינענם שטיק גאלד וְכַפְתֹּר אונ אקנאפ
תַּחַת אונטער די צווייא רערען מִמֶּנָּה פון איר וְכַפְתֹּר אונ
איין קנאפ תַּחַת אונטער דיא צוויי רערען מִמֶּנָּה פון ד
לְשֵׁשֶׁת צו די זעקס רערען הַיּוֹצְאִים וואס זייא גייען צ
מִן פון דר מנורה: (לו) כַּפְתֹּרֵיהֶם זייערע קנעפ וק

הַשֵּׁנִי׃ לג שְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפֶרַח וּשְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפָרַח כֵּן לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה׃ לד וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ׃ לה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים

רה תִנְיָנָא׃ לג תְּלָתָא
ין מְצַיְּרִין בְּקַנְיָא
חֲזוֹר וְשׁוֹשַׁן וּתְלָתָא
ין מְצַיְּרִין בְּקַנְיָא
חֲזוֹר וְשׁוֹשַׁן כֵּן
א קְנִין דְּנָפְקִין מִן
תָא׃ לד וּבִמְנַרְתָּא
עָא כַלִּידִין מְצַיְּרִין
יהָא וְשׁוֹשַׁנָּהָא׃
וַחֲזוֹר תְּחוֹת תְּרֵין

שלשה גבעים שם : ארבעה גבעים יומא
נג מנחות שם :

רשב"ם

ממנה יהיו. בקנה האמצעי שמכל כפתור יוצאים שתי קנים כדכתיב תחת שני הקנים ממנה : (לג) שלשה גבעים. חלולים כמין כוסות גומות קנה : משוקדים. כעין שקדים של בליטות בכותלי הגביעים כעין שעושים כלי כסף מצויירים בליטות כעין כפות או כעין תפוחים שקורין קולייר"ץ בלע"ז. ושוב שמעתי שכן מפרשים בגרבונא. אמונדלי"ץ בלעז לשון שקדים : כפתר ופרח. באמצע כל קנה לנוי : (לה) וכפתר תחת שני הקנים ממנו :

רש"י

עי שממנו יוצאים ששה קנים : (לג) משקדים. ומו מצויירים היו כדרך שעושין לכלי כסף וזהב שקורין ר: ושלשה גבעים. בולטין מכל קנה וקנה : כפתר ח. היה לכל קנה וקנה : (לד) ובמנרה ארבעה עים. בגופה של מנורה היו ארבעה גביעים אחד בולט מטה מן הקנים והג' למעלה מן יציאת הקנים היוצאים ה: משקדים כפתריה ופרחיה. (יומא נב) זה מחמשה מקראות שאין להם הכרע אין ידוע אם גביעים דים או משוקדים כפתוריה ופרחיה : (לה) וכפתר ת שני הקנים. מתוך הכפתור היו הקנים נמשכים לדיה אילך ואילך. כך שנינו במלאכת המשכן (מנחות גובהה של מנורה י"ח טפחים הרגלים והפרח ג' טפחים הפרח האמור בירך שנאמר (במדבר ח) עד ירכה עד ה וטפחיים חלק וטפח שבו גביע מהארבעה גביעים זור ופרח משני כפתורים ושני פרחים האמורים במנורה

בית יהודה

צג די הייך פון די מיטעלסטע רער דיא זיבעטע (שֶׁמִּמֶּנּוּ יוֹצְאִים הַשִּׁשָּׁה קָנִים) פון די מיטעלסטע רער גייען ארויס די זעקס רערען : (לג) וּמְשֻׁקָּדִים). זאגט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דר תרגום טייטשט (מְצוּיָּרִים הָיוּ כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂים לִכְלֵי כֶסֶף וְזָהָב) זיי זענען געוועזן געמאלט ווי עס ווערט געמאלט אויף זילבערנע אונ גאלדענע כלים : וּשְׁלֹשָׁה גְבִיעִים). (בּוֹלְטִין מִכָּל קָנֶה וְקָנֶה) דריי בעכערס זענען ארויסגעגאנגען פון יעדר רער : וְכַפְתּוֹר וָפֶרַח). (הָיָה לְכָל קָנֶה וְקָנֶה) אין יעדר רער איז געוועזן אכפתור וויא אעפילו אונ אבלום : (לד) וּבַמְּנוֹרָה אַרְבָּעָה גְבִיעִים). זאגט רש"י (בְּגוּפָהּ שֶׁל מְנוֹרָה הָיוּ אַרְבָּעָה גְבִיעִים) אין די מיטעלסטע רער פון די מנורה איז געוועזן פיר בעכערס ואחד בולט בה למטה מן הקנים) איין בעכער איז געווען אונטער די רערען (וְהַשְּׁלֹשָׁה לְמַעְלָה מִן יְצִיאַת הַקָּנִים הַיּוֹצְאִין מִצִּדֶּיהָ) איבער די דריטע טאפעליע רער איז געוועזן דריי בעכערס : וּמְשֻׁקָּדִים כַּפְתּוֹרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ). זאגט רש"י (זֶה אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה מִקְרָאוֹת שֶׁאֵין לָהֶם

ע) דר ווארט „מְשׁוּקָּדִים" איז איינער פון דיא פינף ווערטער וואס מיר ווייסען ניט וואוהין דער ווארט געהער יָדוּעַ אִם גְּבִיעִים מְשׁוּקָּדִים אוֹ מְשׁוּקָּדִים כַּפְתּוֹרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ) מיר ווייסען ניט צו דר ווארט „מְשׁוּקָּדִים" געהער צו פריער, ען מיר זאגן גביעים משוקדים, די גביעים זענען געוועזן געמאלט, אדער דער ווארט „מְשׁוּקָּדִים" געהער צו ווייטער, ען מיר זאגען משוקדים כפתוריה ופרחיה. די כפתורים אונ דיא פרחים זענען געוועזן געמאלט : (לה) וְכַפְתּוֹר תַּחַת הַקָּנִים). זאגט רש"י (מִתּוֹךְ הַכַּפְתּוֹר הָיוּ הַקָּנִים נִמְשָׁכִים מִשְּׁנֵי צְדָדֶיהָ אֵילָךְ וְאֵילָךְ) פון דעם כפתור האבען זיך די רערען צויגען אין ביידע זייטען זיין די רעכטע זייט אונ אין דיא לינקע זייט (כַּךְ שָׁנִינוּ בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן) אזוי האבן מיר ערנט ביי דעם דערציילונג פון די ארבעט וואס איז געוועזן אין משכן (גּוֹבְהָהּ שֶׁל מְנוֹרָה שְׁמוֹנָה עָשָׂר טְפָחִים) דיא ך פון די מיטעלסטע רער איז געווען אכטצעהן טפחים (הָרַגְלַיִם וְהַפֶּרַח שְׁלֹשָׁה טְפָחִים) דיא פיס פון דיא מנורה צוזאמען ט די בלום איז געוועזן דרייא טפחים (הוּא הַפֶּרַח הָאָמוּר בְּיֶרֶךְ) דס איז די בלום וואס איז געוועזן אונטען אויף דעם וסטען פון די מנורה (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק (עַד יְרֵכָהּ עַד פִּרְחָהּ) ביז דיא קאסטען אונ ביז די בלום פחיים חָלָק) נאכדעם איז געוועזן צווייא טפחים ליידעג (וְטֶפַח שֶׁבּוֹ גְּבִיעַ מֵהָאַרְבָּעָה גְבִיעִים) נאכדעם איז געוועזן אטפח ט איין בעכער פון די פיר בעכערס וואס זענען געוועזן אין דיא מיטעלסטע רער (וְכַפְתּוֹר וָפֶרַח מִשְּׁנֵי כַּפְתּוֹרִים וּשְׁנֵי פְּרָחִים

פירוש לתורת אלהים

יי רערן פון דר מנורה מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי פון איר אנדערר ט : (לג) שְׁלֹשָׁה דרייא גביעים בעכער מְשֻׁקָּדִים גבלך לט בַּקָּנֶה אין איין רער כַּפְתּוֹר אקנאפ וָפֶרַח אונ ייזעלע וּשְׁלֹשָׁה אונ דרייא גביעים בעכער מְשֻׁקָּדִים לעך מאלט בַּקָּנֶה הָאֶחָד אין איין רער כַּפְתּוֹר אקנאפ רח אונ אבייזעלע אויף איטליכען רער זאל זיין דרייא יעים אונ איין כפתור אונ איין פֶּרַח כֵּן אזו זאל זיין לְשֵׁשֶׁת צו אלע זעקס רערן הַיּוֹצְאִים וואס גייען ארויס מִן הַמְּנוֹרָה פון דער מנורה : (לד) וּבַמְּנוֹרָה אונ אין דער מיטלסטע רער וואס דער פון גייען ארויס דיא זעקס רערין זאלען זיין אַרְבָּעָה גְבִיעִים פיר בעכער מְשֻׁקָּדִים גיבלעך מאלט כַּפְתּוֹרֶיהָ אירע קנעפ וּפְרָחֶיהָ אונ אירע רייזלך : (לה) וְכַפְתּוֹר תַּחַת אונטער די צווייא רערן פון דעם קנאפ זאל ארוס גיין צוויי רערן איינע פון דר

זייט

וְקָנָהּ גְּבִיעֶיהָ כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ
מִמֶּנָּה יִהְיוּ׃ לב וְשִׁשָּׁה קָנִים יֹצְאִים
מִצִּדֶּיהָ שְׁלֹשָׁה ׀ קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ
הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ

מְנַרְתָּא שִׁדַּהּ כָּל דְּהָא חֱזוּרָ[...] וְשׁוֹשַׁנְהָא מִנַּהּ יְ[הוֹן]׃ לב וְשִׁתָּא קְנִין מִסִּטְרָהָא תְּלָתָא מְנַרְתָּא מִסִּטְרַהּ וּתְלָתָא קְנֵי מְ[נַרְתָּא]

תו"א ובצב מנחות כח׃

רשב"ם

חרגל הרחב של צד קרקע שעומד עליו כל המנורה: וקנה. הוא הקנה האמצעי שיוצאים ומתפצלים ממנה שלשה קנים מכאן ושלשה מכאן׃ גביעי[...]

בית יהודא

אַרוֹים פֿון מִיטְעֶן קַאסְטֶען (וְקוּף כְּלַפֵּי מַעְלָה) אוֹיפְגֶעשְׁטֶעלְט אִין דֶערְהֵייךְ (וְעָלָיו נֵר הָאֶמְצָעִי) אוֹיף דִיא רֶער אִיז אוֹיבֶען דִי קְלֵיינֶע רֶערִיל מִיט דִי בּוֹמְאֵייל (עָשׂוּי כְּמִין בָּזָךְ) דִי אוֹבֶערְשְׁטֶע רֶעהְרִיל אִיז גֶמַאכְט ווִי אַלֶעפִיל (לָצוּק הַשֶּׁמֶן לְתוֹכוֹ וְלָתֵת הַפְּתִילָה) מֶען זָאל אִינְוֵוייניג אַריין גִיסֶען דִי בּוֹימְאֵייל אוּנ אַריינְלֵייגֶען אַקְנֵייטִיל׃ וּגְבִיעֶיהָ. אִירֶע בֶּעכֶערְס, זָאגְט רש"י (הֵן כְּמִין כּוֹסוֹת שֶׁעוֹשִׂים מִזְכוּכִית) דִיא בֶּעכֶערְס זֶענֶען גֶעוֶוען ווִי גְלֶעזֶערְנֶע כּוֹסוֹת (אֲרוּכִים וּקְצָרִים) לַאנְגֶע אוּנ שְׁמָאלֶע (וְקוֹרִין לָהֶם מַדְרִינְס) דִי גְלֶעזֶער רוּפְט מֶען מַדְרִינְס (וְאֵלּוּ עֲשׂוּיִן מִזָּהָב) דִי בֶּעכֶערְס פֿון דִי מְנוֹרָה זֶענֶען גֶעוֶוען גֶעמַאכְט פֿון גָאלְד (וּבוֹלְטִין וְיוֹצְאִין מִכָּל קָנֶה וְקָנֶה) דִיא בֶּעכֶערְס זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פֿון יֶעדֶר רֶער (כְּמִנְיָן שֶׁנָּתַן בָּהֶם הַכָּתוּב) ווִי פִיל בֶּעכֶערְס עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְלֹא הָיוּ בָהּ אֶלָּא לְנוֹי) דִי בֶּעכֶערְס זֶענֶען נָאר גֶעוֶוען פֿון שֵׁיינְקַייט ווֶעגֶן׃ כַּפְתֹּרֶיהָ. זָאגְט רש"י (כְּמִין תַּפּוּחִים הָיוּ) דִי כַּפְתּוֹרִים זֶענֶען גֶעוֶוען ווִי עֶפִּיל (עֲגוּלִין סָבִיב: אַרוּם זֶענֶען זֵיי גֶעוֶוען קַיילֶעכְדִיג וּבוֹלְטִין סְבִיבוֹת הַקָּנֶה הָאֶמְצָעִי) זֵיי זֶענֶען גֶעוֶוען אַרוּם דִי מִיטֶעלְסְטֶע רֶער (כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין לִמְנוֹרוֹת הַשָּׂרִים) ווִי מֶען מַאכְט צוּ דִי מְנוֹרוֹת ווָאס שְׁטֵייעֶן פַאר דִי שָׂרִים (וְקוֹרִין לָהֶם פּאמיל"ש) מֶען רוּפְט זֵיא פּאמיל"ש (שֶׁלָּהֶם כָּתוּב בַּפָּרָשָׁה) דֶער צָאהְל פֿון דִי כַּפְתּוֹרִים שְׁטֵייט אִין דִי פָּרָשָׁה (כַּמָּה כַּפְתּוֹרִים בּוֹלְטִין מִמֶּנָּה) ווִי פִיל כַּפְתּוֹרִים אַרוֹיסְגֵייעֶן פֿון דִי מְנוֹרָה (וְכַמָּה חֵלֶק שָׁבִין כַּפְתּוֹר לְכַפְתּוֹר) ווִי פִיל זָאל זַיין לֵיידִיג פֿון אֵיין כַּפְתּוֹר צוּם אַנְדֶערֶען [...] וּפְרָחֶיהָ. מֵיינְט מֶען (צִיּוּרִים עֲשׂוּיִן בָּהּ כְּמִין פְּרָחִים) עֶס זָאל זַיין גֶעמַאכְט צַאצְקֶעס ווָאס זָאלֶען אוֹיסְזֶעהְן ווִי בְּ[לוּמֶען]׃ מִמֶּנָּה יִהְיוּ. זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט (הַכֹּל מִקְשָׁה) אַלְץ זָאל זַיין אוֹיסְגֶעקְלַאפְּט (יוֹצֵא מִתּוֹךְ חֲתִיכַת הָעֶשֶׁת) עֶס זָ[אל] אַיין אוֹיסְגֶעשְׁנִיטֶן פֿון דִי שְׁטִיק גָאלְד (וְלֹא יַעֲשֶׂם לְבַדָּם וִידַבְּקֵם) עֶר זָאל זֵיי נִיט מַאכֶען יֶעדֶער שְׁטִיקִיל בְּעזוּנְדֶער צוּלֵייטֶען אָדֶער צוּשְׁרַיופֶען׃ (לב) וְיֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ. זֶעקְס רֶערֶען גֵייעֶן אַרוֹיס פֿון דִיא זַייטֶען, זָאגְט רש"י (לְכַאן וּלְכַאן בַּאֲלַכְסוֹן) דִי רֶערֶען זֶענֶען בַּיגַאנְגֶען אִין דֶער זַייט אִין דֶער קְרוּם (נִמְשָׁכִין וְעוֹלִין עַד כְּנֶגֶד גָּבְהָהּ שֶׁ[ל] שְׁרַגָּא קָנֶה הָאֶמְצָעִי) דִי זַייטִיגֶע רֶערֶען צִיהֶען זִיךְ אִין דֶער הֵייךְ בִּיז קֶעגֶען דִי הֵייךְ פֿון דִיא מְנוֹרָה דָאס אִיז דִי מִיטֶ[לְסְטֶע] רֶער (וְיוֹצְאִין מִתּוֹךְ קָנֶה הָאֶמְצָעִי זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה) דִיא רֶערֶען גֵייעֶן אַרוֹיס פֿון דִי מִיטֶעלְסְטֶע רֶער אֵיין הֶעכֶ[ער] דִי אַנְדֶערֶע רֶער (הַתַּחְתּוֹן אָרוֹךְ) דִי אוּנְטֶערְשְׁטֶע צְווֵיי רֶערֶן זֶענֶען גֶעוֶוען לַאנְגֶע (וְשֶׁל מַעְלָה קָצָר הֵימֶנּוּ) דִיא הֶ[עכֶערֶע] צְווֵיי רֶערֶען זֶענֶען גֶעוֶוען קִירְצֶערֶע (וְהָעֶלְיוֹן קָצָר הֵימֶנּוּ) דִיא אוֹיבֶערְשְׁטֶע צְווֵיי רֶערֶען זֶענֶען גֶעוֶוען נָאךְ קִירְצֶ[ער] (שֶׁהָיָה טוֹבָה רָאשֵׁיהֶן שָׁוֶה לְגָבְהוֹ שֶׁל קָנֶה הָאֶמְצָעִי הַשְּׁבִיעִי) ווַייל אוֹיבֶען זֶענֶען גֶעוֶוען דִי הֵייךְ פֿון דִי זֶעקְס רֶערֶ[ען]

רש"י

באמצע הירך זקוף כלפי מעלה ועליו נר האמצעי עש[וי כמין] בזך לצוק השמן לתוכו ולתת הפתילה: גביעיה. כוסות שעושין מזכוכית ארוכים וקצרים וקורין להם מ[דרינ"ש] ואלו עשויין מזהב ובולטין ויוצאין מכל קנה וקנה כמנ[ין שנתן] בהם הכתוב ולא היו בה אלא לנוי: כפתריה. תפוחים עגולין סביב בולטין סביבות הקנה האמצע[י כדרך] שעושין למנורות שלפני השרים וקורין להם פומל"[ש] שלהם כתוב בפרשה כמה כפתורים בולטין ממנה וכ[מה חלק] שבין כפתור לכפתור: ופרחיה. ציורין עשויין [בה כמין] פרחים: ממנה יהיו. הכל מקשה יוצא מתוך חתיכ[ת העשת] ולא יעשם לבדם וידביקם: (לב) יצאים מצ[דיה] לכאן ולכאן באלכסון נמשכים ועולין עד כנגד גו[בהה של] מנורה שהוא קנה האמצעי ויוצאין מתוך קנה האמ[צעי זה] למעלה מזה התחתון ארוך ושל מעלה קצר הימנו והעל[יון קצר] הימנו לפי שהיה גבה ראשיהן שוה לגובהו של קנה ה[אמצעי]

שפתי חכמים

[...]לפקס כה אמר לו השלך את הככר לאור וגם היה על ידי בצלאל וכיה נעשית מאליה בפעל אבל לא אמר הקב"ה למשה כפי[...]

ליקוטי מרדכי

דֶר בִיבּ:ס"שׁ אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּען בְּרֶענְט מֶען לִיכְט, ווַייל אִין דִיא זִיבֶּען טֶעג קוּמְט נָאךְ דִי נְשָׁמָה אִין דִי שְׁטוּבּ ווָאס זִיא אִיז פֿון אִיר אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען אוּנ זוּכְט דֶעם גוּף, אוּנ גֶעפִינְט אִים נִיט, אַז זִיא טְרֶעפְט עֶס בְּרֶענְט אַלִיכְט, אִיז זִיא נִיט אַזוֹי טְרוֹיעֶרִיג, אוּנ צוּ יֶעדֶער יָאהְר צַייט הָט דִי נְשָׁמָה רְשׁוּת צוּ קוּמֶען אוֹיף דִי וֶועלְט, אוּנ ווַייל זִיא גֶעפִינְט נִיט דִי שְׁטוּבּ ווָאס זִיא אִיז פֿון אִיר אַרוֹיס גֶעגַאנְגֶען גֵייט זִיא אִין שׁוּהְל אָדֶער אִין בֵּית הַמִּדְרָשׁ אוּנ אַז זִיא טְרֶעפְט דָארְטֶן אַלִיכְט בְּרֶענְט פֿון אִירֶעטְווֶעגֶן, הָאט זִיא פַארְגֶענִיגֶען, דְרִיבֶּער הָט הקב"ה גֶעבָּאטֶן מֶען זָאל אַלֶ[...] בְּרֶענֶען בּוֹמְאֵייל אִין דִי מְנוֹרָה, מִיט זִיבֶּען רֶערֶן, פֿון ווֶעגֶן דִיא נְשָׁמוֹת פֿון דִי יוּדֶן ווָאס גֶעווֶעהְנְלִיךְ אִיז דָאךְ גֶעוֶוען אַלֶ[...] אֵיין אַנְדֶער יָאהְר צַייט, אוּנ ווַייל זִיבֶּען עֶרְלֵייא דִינִים גֵייט אַרִיבֶּער אוֹיף דִיא נְשָׁמָה פֿון דִי צַייט ווָאס זִיא גֵייט אַ[...] מֶענְטְשׁ בִּיז זִיא קוּמְט אִין גַן עֵדֶן, דְרִיבֶּער הָאבֶּען גֶעבְּרֶענְט זִיבֶּן רֶערֶן, ווַייל בַּיי נַאכְט זֶענֶען דִי דִינִים שְׁטַארְקֶער אוֹיף דִיא [...] אוּנ בַּיי טָאג אִיז גֶעוֶוען גֶענוּג אֵיין לִיכְטִיגְקַייט, דְרִיבֶּער הָאט בַּיי טָאג גֶעבְּרֶענְט נָאר דֶר נֵר מַעֲרָבִי, דִי רֶער ווָאס אִ[...] ווַייט פֿון דִי מְנוֹרָה, דְרִיבֶּער זָאל מֶען אַיָאהְר צַייט לִיכְט צִינְדֶען נָאר אִין אַשׁוּהְל׃

פירוש לתורת אלהים

גְּבִיעֶיהָ אִירִי בֶּעכֶרֶן כַּפְתֹּרֶיהָ אִירֶע קְנֶעפּ וּפְרָחֶיהָ [...] רֵייזְלֶךְ מִמֶּנָּה זָאלֶען זַיין פֿון דֶעם אֵייגֶענֶעם גָאלְד׃ (לב) וְשִׁשָּׁה קָנִים אוּנ זֶעקְס רֶערֶען יוֹצְאִים אַרוּם גֵיין פֿון אִירֶע זַייטֶן שְׁלֹשָׁה דְרַייא רֶערֶן [...] מְנוֹרָה מִצִּדָּהּ פֿון אִיר אֵיין זַייט וּשְׁלֹשָׁה אוּנ דִי [...]

אונקלוס

נְבַד מְנַרְתָּא דִּדְהַב
נְגִיד תִּתְעֲבֵד

פ שלישי לא וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה יְרֵכָהּ

מנים מנורת סוכה נ מנחות כח
ידה מער א׳ : מקשה מנחות כח :

בעל הטורים

ת מנורת. ז״פ כתיב מנורה בליסנא כנגד ז׳ רקיעים וז׳ ארצות
מנורה אות סמ״ך וכן במעשה ברחשית לומר במקום נר אין
מזיק ובזכות נר מצוה ותורה אור סותם פיו של שטן מלסטין :

רשב״ם

לכך מנה אחת ולא שתים ולא מנות הרבה כמו לפנינה שהיו לה בנים ובמת :
(לא) ועשית מנרת וגו׳. להאיר על השלחן. כדכתיב ואת המנורה נכח
השלחן : מקשה. עשת זהב לקח ופעל בה קנים וגביעים בקורנס : ירכה. הוא

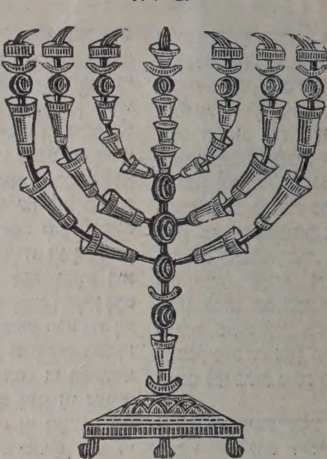
רש״י

לחם וסדר מערכותיו מפורשים באמור אל הכהנים :
ל פון די חלות נוי פיל חלות אונ ווי די חלות

בית יהודא

(ומנין הלחם וסדר מערכותיו מפורשים באמור אל הכהנים)
זאלן געלייגט ווערן אויף דעם טיש שטייט אין די סדרה אמור :

מנורה

קשה תיעשה המנורה.
עשנה הוליות ולא יעשה
גרותיה איברים איברים
ך ידביקס כדרך הצורפין
סולדיר״ן אלא כולה באה
אחת ומקיש בקורנס
בכלי האומנות ומפריד
אילך ואילך : מקשה.
נגיד לשון המשכה
׳ את האיברים מן העשת
כאן בהקשת הקורנס ולשון
מכת קורנס בעדי״ן
נעהעממערט) כמו (דניאל
לדא נקשן : תיעשה
ה. (תנחומא) מאליה לפי
משה מ מתקשה בה.
הקב״ה השלך את הככר
היא נעשית מאליה לכך
תב תעשה (מנחות כט) :
הוא הרגל של מטה העשוי כמין תיבה ושלשה הרגלים
יוצאים ולמטה : וקנה. הקנה האמצעי שלה העולה

(לא) וּמִקְשָׁה תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה. דיא מְנוֹרָה זָאל אויסגעקלאפט ווערן אין גאנצן פון איין שטיק (שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂנָּה חוּלְיוֹת) ער זאל ניט מאכן די מְנוֹרָה בעזונדערע שטיקער (וְלֹא יַעֲשֶׂה קָנֶיהָ וְנֵרוֹתֶיהָ אֵבָרִים אֵבָרִים וְאַחַר כָּךְ יַדְבִּיקֵם כְּדֶרֶךְ הַצּוֹרְפִים) מען זאל ניט מאכן די גרויסע רערין אונ דיא קליינע רערין וואס אין זיי איז די בוימאייל) בעזונדערע שטיקער נאכדעם זאל מען זייא צוא זאמען שרויפן ווי די גאלדשמידען טוהען (אֶלָּא כּוּלָּהּ בָּאָה מֵחֲתִיכָה אַחַת) נאר די גאנצע מְנוֹרָה זאל ווערין געמאכט פון איין שטיק (וּמַקִּישׁ בְּקוּרְנָס) מען שלאגט אויף דעם נאלד מיט אהאמער וְחוֹתֵךְ בִּכְלֵי הָאוּמָנוּת) מען שנייט מיט אגעצייג (וּמַפְרִיד הַקָּנִים אֵילָךְ וְאֵילָךְ) אונ מען שניידט אוים די רערין אין דעם זייט אונ אין דעם זייט : וּמִקְשָׁה. זאגט רש״י (תַּרְגּוּמוֹ נְגִיד) אויף מִקְשָׁה טייטש דער תַּרְגּוּם נְגִיד (לְשׁוֹן הַמְשָׁכָה) ציען (שֶׁמַּמְשִׁיךְ אֶת הָאֵבָרִים מִן הָעֶשֶׁת כָּאן בְּהַקָּשַׁת הַקּוּרְנָס) מיט דעם קלאפין מיט דעם האמער ציהט ער אוס די גלידער ודי רערין פון דיא שטיק אין די זייט אונ אין דיא זייט (וּלְשׁוֹן מִקְשָׁה מַכַּת קוּרְנָס) ווס מען שלאגט מיט דעם האמר אויף די גאלד דס הייסט (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אין פסוק (דָא לְדָא נָקְשָׁן) איינס צו דם צווייטע הט געקלאפט : תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה. דיא מְנוֹרָה געמאכט ווערען (מֵאֵלֶיהָ) פון זיך אליין (לְפִי שֶׁהָיָה משֶׁה מִתְקַשֶּׁה בָּהּ) משה׳ן איז שווער געוועזן צו מאכן די מְנוֹרָה הקב״ה) הט הקב״ה געזאגט צו משה (הַשְׁלֵךְ אֶת הַכִּכָּר לָאוּר) וואריף דעם צענטנער גאלד אין פייער (וְהִיא מֵאֵלֶיהָ) וועט דיא מְנוֹרָה געמאכט ווערען פון זיך אליין (לְכָךְ לֹא נִכְתַּב תַּעֲשֶׂה) דריבער שטייט ניט אין פסוק דו זאלסט מאכן די מְנוֹרָה : יְרֵכָהּ. זאגט רש״י (הוּא הָרֶגֶל שֶׁל מַטָּה) יְרֵכָהּ מיינט מען דיא אונטערשטע פוס כְּמִין תֵּיבָה) ווס איז געמאכט וויא אקאסטין (וּשְׁלֹשָׁה רַגְלַיִם יוֹצְאִין הֵימֶנָּה וּלְמַטָּה) פון אונטער דעם קאסטין גייען דרייא פיס : וְקָנָהּ. מיינט מען (הַקָּנֶה הָאֶמְצָעִי שֶׁלָּהּ הָעוֹלֶה בְּאֶמְצַע הַיָּרֵךְ) דיא מיטעלסטע רער וואס גייט

דעת זקנים מבעלי התוספות

עשה המנורה. מלא יו״ד רמז לעשר מנורות שעתיד
למה לעשות : ירכה. זה ירך שלמטה שהוא עשוי כמין
ען טבונ״ק בלע״ז ארוך ורחב קצת ועב ויוצאין ממנו
לים ואמרו ז״ל גובהה של מנורה י״ח טפחים ורמז לדבר מדכתיב בפרשת בהעלותך ו ה ם זה המנורה וזה (מעשה) בגי׳ י״ח

שפתי חכמים

נזיר לחם כאן ור״ל שפירושו אשר יכוסה כהן מי שצריך לכיסוי והיינו
הלחם : מ והקב״ה כשראה שנתקשה בה הראהו מנורת אש ואעפ״כ

פירוש לתורת אלהים

עשית אונ דו זאלסט מאכען מְנֹרַת אמנורה פון
אלד מִקְשָׁה געשלאגן תֵּיעָשֶׂה זאל גטאהן ווערען
די מְנוֹרָה זאל געמאכט ווערן אין גאנצין פון
שטיק גאלד יְרֵכָהּ איר פוס וְקָנָהּ אונ איר רער

ליקוטי מרדכי

(לא) וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת וגו׳. דער זוהר הקדוש שרייבט דייל דיא נְשָׁמָה איז אליכטיגקייט פון הקב״ה, ווי שלמה המלך האט געזאגט נֵר ה׳ נִשְׁמַת אָדָם וגו׳, דיא נְשָׁמָה פון מענטש איז די ליכט פון הקב״ה, דריבער האט די נְשָׁמָה פערגעניגען פון די ליכטיגקייט פון אליכט, דריבער ווען אמענטש איז גוסס, צינדט מען ליכט, ווען די נְשָׁמָה וועט ארוס גיין פון מענטש וועט זעהן די ליכטיגקייט וועט זיא ניט זיין אזו טרויעריג, אונ די אלטע ז בען טעג ווס מען זיצט שִׁבְעָה אין דיא שטוב ווס

מצות השם

ער בַּפֶּסַח כְּדֵי שֶׁיִּתְבָּרְכוּ לָכֶם תְּבוּאָה שֶׁבַּשָּׂדוֹת) דס איז
נאט ב״ה האט אונז געהייסען ברענגען דעם עֹמֶר אום
פֶּסַח ער זאל אונז בענטשען די תְּבוּאוֹת פון דעם פעלד אונ די
מִצְוָה איז נוהג בִּזְמַן הַבַּיִת :

זָהָב טָהוֹר תַּעֲשֶׂה אֹתָם: ל וְנָתַתָּ עַל־הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד:

דְּהַב דְּכֵי תַּעְבֵּד יָ[תְהוֹן]: ל וְתִתֵּן עַל פְּתוֹרָא אַפַּיָּא קֳדָמַי תְּדִי[רָא]:

תו"א ונסת על מנחות לו : לחם פ[נים]

רשב"ם

לפירשתי : (ל) לחם פנים . לפי פשוטו לחם הראוי לפני שרים לחם נאה כדכתיב ולקחת סלת ואפית אותה וגו׳ וכתיב וישא משאת מאת פניו אליהם . וכתיב ולחנה יתן מנה אחת אפים . חלק יפה מקערה שלפני אלקנ[ה] שנותנים לפני בעל הבית . כי את חנה אהב לכך אפים חשוב . וה׳ ס[...]

בית יהודא

חַלָּה הָאט מֶען גֶעלֵייגְט דְרַייא הַאלְבֶּע רֶערִין (שֶׁיֵּשֵׁב לֶחֶם הָאֶחָד עַל גַּבֵּי אוֹתָן הַקָּנִים) יֶעדֶער חַלָּה בַּזוּנְדֶר אִיז גֶעלֶעגֶן אוֹף דְרַייא הַאלְבֶּע רֶערִין (וּמַבְדִּילִין בֵּין לֶחֶם לְלֶחֶם) דִי הַאלְבֶּע רֶערִין הָאבֶּען אָפְּגֶעטֵיילְט אֵיין חַלָּה פוּן דִיא אַנְדֶערֶע (כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס הָרוּחַ בֵּינֵיהֶם וְלֹא יִתְעַפְּשׁוּ) עֶס זָאל אַרַיין גֵיין אַלוּפְט צְווִישֶׁן דִי חַלּוֹת, זַיי זָאלֶן נִיט פַארְשִׁימוּלְט וֶוערֶן (וּבְלָשׁוֹן עַרְבִי כָּל דָּבָר חָלוּל קָרוּי קְסוּ"א) יֶעדֶער זַאךְ וָואס עֶס אִיז אִינְוֶוייניג לֵיידִיג וִוי אַ רֶער רוּפְט מֶען אִין עַרַאבִּיָא קסו"א : וּמְנַקִּיּוֹתָיו . (תַּרְגּוּמוֹ וּמְכִילָתֵיהּ) אוֹף מְנַקִּיּוֹתָיו שְׁרַייבְּט דֶער תַּרְגוּם וּמְכִילָתֵיהּ (הֵן סְנִיפִין כְּמִין יְתֵדוֹת זָהָב עוֹמְדִין בָּאָרֶץ) דָם זֶענֶען גָאלְדֶענֶע בְּרֶעטֶער זַיי זֶענֶען גֶעשְׁטַאנֶען אוֹף דִיא עֶרְד נֶעבֶּן טִישׁ, אֵיין בְּרֶעט נֶעבֶּן דִי זֶעקְס חַלּוֹת, נָאךְ אַבְּרֶעט נֶעבֶּן דִי אַנְדֶערֶע זֶעקְס חַלּוֹת, אוֹף אֵיין זַייט טִישׁ, אוֹף דִי אַנְדֶערֶע זַייט טִישׁ זֶענֶען אוֹךְ גֶעשְׁטַאנֶען אַזֶעלְכֶע צְוַויא בְּרֶעטֶער נֶעבֶּן דִי חַלּוֹת, גְלַייךְ גֶעגֶן דִי בְּרֶעטֶער (וּגְבוֹהִין עַד לְמַעְלָה מִן הַשֻּׁלְחָן הַרְבֵּה) דִי בְּרֶעטֶער זֶענֶען גֶעוֶוען פִיל הֶעכֶער פוּן טִישׁ (כְּנֶגֶד גֹּבַהּ מַעֲרֶכֶת הַלֶּחֶם) בִּיז צוּ דִי הֵייךְ פוּן דִיא זֶעקְסְטֶע חַלָּה (וּמְפוּצָּלִים שִׁשָּׁה פִּצּוּלִים זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה) אִין

רש"י

ראש כל לחם שישב לחם האחד ע"ג גבי אותן הקנים ו[...] בין לחם ללחם כדי שתכנס הרוח ביניהם ולא יתעפשו[...] ערבי כל דבר חלול קרוי קסו"א : ומנקיותיו . ומכילתיה הן סניפים כמין יתדות זהב עומדין בארץ ו[...] עד למעלה מן השולחן הרבה כנגד גובה מערכת[...] ומפוצלים ששה (הרא"ם גורס חמשה) פצולים זה למע[לה...] וראשי הקנים שבין לחם ללחם סמוכין על אותן פצו[לין...] שלא יכבד משא הלחם העליונים על התחתונים, וישב[רו...] מכילתיה סובלותיו כמו נלאיתי הכיל. אבל לשון מנקי[ות...] יודע איך נופל על סניפין ויש מחכמי ישראל אומרים [...] לו) קשותיו אלו סניפין שמקשין אותו ומחזיקין אותו שלא[...] ומנקיותיו אלו הקנים שמנקין אותו שלא יתעפש אבל א[...] שתרגם מכילתיה היה שונה כדברי האומר מנקיות הן [...] אשר יסך בהן. אשר יכוסה בהן ועל קשותיו הוא או[...] יוסך שהיו עליו כמין סכך וכסוי וכן במקום הוא אומר (במדבר ד) ואת קשות הנסך וזה וזה יוסך ל׳ סכך וכסוי הם: (ל) לחם פנים. שיש לו פנים כמו ש[...]

דיא בְּרֶעטֶער אִיז גֶעוֶוען אַיינְגֶעשְׁנִיטֶען זֶעקְס מָאהל אֵיינְם אִיבֶּער דָם אַנְדֶערֶע (וְרָאשֵׁי הַקָּנִים שֶׁבֵּין לֶחֶם לְלֶחֶם סְ[מוּכִין עַל] אוֹתָן פִּצּוּלִין) דִי שְׁפִּיצִין פוּן דִי הַאלְבֶּע רֶערֶען וָואס זֶענֶען גֶעוֶוען צְווִישֶׁן דִי חַלּוֹת זֶענֶען גֶעוֶוען אַרַיינְגֶעזֶעצְט [אִין דִי] אַיינְגֶעשְׁנִיטֶענֶע שְׁפַּאלְטֶען וָואס אִין דִי בְּרֶעטֶער, אוּנ אוֹיף דֶעם הָאבֶּן זִיךְ גֶעהַאלְטֶן דִי הַאלְבֶּע רֶערִין (כְּדֵי שֶׁל[א יִכְבַּד] מַשָּׂא הַלֶּחֶם הָעֶלְיוֹנִים עַל הַתַּחְתּוֹנִים וְיִשָּׁבְרוּ) דְרִיבֶּער דַארְפֶען זַיין דִי הַאלְבֶּע רֶערִין אַרַיינְגֶעשְׁטֶעקְט אִין דִי בְּרֶעטֶ[ער, דֶער] מַשָּׂא פוּן דִי חַלּוֹת מִיט דִי רֶערִין זָאלֶן נִיט לִיגֶען אֵיינֶע אוֹף דִי אַנְדֶערֶע דִי אוֹיבֶּערְשְׁטֶע אוֹף דִי אוּנְטֶערְשְׁטֶע [...] זַיי וֶועלֶן צוּבְּרָאכֶען וֶוערֶען (וְלָשׁוֹן מְכִילָתֵיהּ סַבְלוֹתָיו) דֶער וָוארְט מְכִילָתֵיהּ אִיז דֶערְטַייטְשׁ זַיינֶע הַאלְטֶערְס וְדִי בְּ[...] ווָס הַאלְטֶן דִי רֶערִין (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (נִלְאֵיתִי הָכִיל) אִיךְ בִּין מִיד גֶעוָוארֶען צוּ אוֹיסְהַאלְטֶן, זָאגְט [...] (אֲבָל לָשׁוֹן מְנַקִּיּוֹת אֵינִי יוֹדֵעַ אֵיךְ נוֹפֵל עַל סְנִיפִין) אָבֶּער אִיךְ וַוייס נִיט וָואס גִיהֶער דֶער וָוארְט מְנַקִּיּוֹת. צוּא טַ[...] בְּרֶעטֶער (וְיֵשׁ מֵחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים קְשׂוֹתָיו אֵלּוּ סְנִיפִין) אַטֵייל חֲכָמִים זָאגֶן קְשׂוֹתָיו מֵיינְט מֶען דִי בְּרֶעטֶער וְזַיי לַ[...] קְשׂוֹתָיו גְלַייךְ וִוי עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען קְשׂוֹתָיו מִיט אַשִׁין) אוּנ דְרִיבֶּער רוּפְט מֶען דִי בְּרֶעטֶער קְשׂוֹתָיו (שֶׁמְּקַשִּׁין [...] אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִשָּׁבֵר) וַוייל זַייא שְׁטַארְקִין אוּנ הַאלְטִין דֶעם בְּרוֹיט וְדִי חַלּוֹת) זַיי זָאלֶן נִיט צוּ בְּרָאכֶן וֶוערֶן : וּמְנַקִּיּוֹתָיו [...] הַקָּנִים), מְנַקִּיּוֹתָיו מֵיינְט מֶען דִי הַאלְבֶּע רֶערִין (שֶׁמְּנַקִּין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִתְעַפֵּשׁ) וַוייל דִי הַאלְבֶּע רֶערִין מַאכֶען רֵיין דִיא[...] זַייא זָאלֶען נִיט פַארְשִׁימוּלְט וֶוערֶען (וְאוּנְקְלוֹס שֶׁתִּרְגֵּם מְכִילָתֵיהּ הָיָה שׁוֹנֶה כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר מְנַקִּיּוֹת הֵן סְנִיפִין) אוּנ דֶער [...] אוּנְקְלוֹס וָואס שְׁרַייבְּט אוֹיף מְנַקִּיּוֹת מְכִילָתֵיהּ, הָאט עֶר גֶעלֶערוּנְט וִוי דֶר וָוס זָאגְט מְנַקִּיּוֹת מֵיינְט מֶען דִי בְּרֶ[עטֶער] וַאֲשֶׁר יוּסַךְ בָּהֵן). מֵיינְט מֶען (אֲשֶׁר יְכוּסֶּה בָּהֵן) וָואס וֶועט מִיט זַייא בַּדֶעקְט וֶוערֶען (וְעַל קְשׂוֹתָיו הוּא אוֹמֵר אֲשֶׁר יוּסַ[ךְ...] ווֶערְטֶער „אֲשֶׁר יוּסַךְ" מֵיינְט מֶען דִי קְשׂוֹתָיו, דִיא הַאלְבֶּע רֶערִין (שֶׁהָיוּ עָלָיו כְּמִין סְכָךְ וְכִיסּוּי) דִיא הַאלְבֶּע רֶערִין [זֶענֶען] גֶעוֶוען אַבֶּעדֶעקוּנְג אוֹף דֶעם טִישׁ אוּנ אוֹף דִיא חַלּוֹת (וְכֵן בְּמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר) אוֹף אֵיין אַנְדֶער אָרְט זָאגְט [...] פָּסוּק (וְאֵת קְשׂוֹת הַנָּסֶךְ) דִי רֶערִין וָוס הָאבֶּן בַּדֶעקְט (וְזֶה וָזֶה יוּסַךְ וְהַנָּסֶךְ לָשׁוֹן סְכָךְ וְכִיסּוּי הֵם) דִי צְוַויי וֶוערְטֶע[ר...] אוּנ נָסֶךְ הָאבֶּען אֵיין טַייטְשׁ „בַּדֶעקוּנְג": (ל) וְלֶחֶם פָּנִים). זָאגְט רַשִׁ"י פַר וָוס הָט מֶען אִים גֶערוּפֶן לֶחֶם הַפָּנִים [...] לוֹ פָּנִים) וַוייל מֶען הָט גִיקֶענְט דוּרְךְ זֶעהֶן פוּן בֵּיידֶע זַייטֶן (כְּמוֹ שֶׁפֵּירַשְׁתִּי) וִויא אִיךְ הָאבּ גֶעזָאגְט פְרִיעֶר וְאֵין פַּס[...]

שפתי חכמים

פני קערות וכן בכולהו וצריך לומר שהיו יותר מאחד : ל פי׳ אותן חלאי קנים שהיו מונחים בין לחם ללחם היו כמין סכך על הלחם ו[...]

פירוש לתורת אלהים

הַאלְבֶּע רֶערְלֶךְ וֶוערְט דֶער לֶחֶם הַפָּנִים בַּדֶעקְט זָהָב זָאלְסְטוּ דָם אַלְץ מַאכֶן פוּן רֵיין גָאלְד : (ל) וְנָתַתָּ אוּנ דוּא זָאלְסְט גֶעבֶּען עַל הַשֻּׁלְחָן אוֹיף דֶעם טִישׁ לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד דֶער לֶחֶם הַפָּנִים זָאל תָּמִיד לִיגֶען אוֹיף דֶעם טִישׁ פוּן אֵיין שַׁבָּת צוּם אַ[נְדֶערְן] ווָארוּם אוֹיף אִיטְלִיכֶען שַׁבָּת הָאט מֶען גְּ[...] אַנְדֶער לֶחֶם הַפָּנִים וִויא בַּאלְד מֶען הָאט אַרָאפּ גְנוּמֶען הָט מֶען תֵּיכֶף אַנְדֶערְס אַרוֹיף גְלֵ[...]

מצות השם

(צו) וְנָתַתָּ עַל הַשֻּׁלְחָן) דָם אִיז אֵיין מִצְוַת (עֲשֵׂה) אַז אִין (בֵּית הַמִּקְדָּשׁ) הָאט מֶען אַלֶע שַׁבָּת גֶעמוּזְט לֵייגֶען דֶעם (לֶחֶם הַפָּנִים) פַר גָאט אוּנ דָם אִיז גֶעלֶעגֶן פוּן אֵיין שַׁבָּת צוּם אַנְדֶערֶן אוּנ אַלֶע שַׁבָּת הָט מֶען דָם פְרִיעֶרִיגֶע אַרָאפּ גֶענוּמֶען אוּנ אַנְדֶערְס גֶעלֵייגְט דָם עִנְיָן פוּן דֶר מִצְוָה שְׁרַייבֶּן דִי סְפָרִים הַקְּדוֹ[שִׁים] נָאט ב"ה הָט גֶעהֵייסֶן לֵייגֶען דֶעם (לֶחֶם הַפָּנִים) כְּדֵי דוּרְ[ךְ] ווָס מִיר וֶועלֶן טוּעֶן דִי מִצְוָה וֶועט דָם עֶסֶען גֶעבֶּענְטְשְׁט [...] אִין אוּנְזֶערֶע גֶעדֶערִים אַזַאי שְׁטֵייגֶער וִוי דִי גְמָרָא בְּרֶענְגְט [...]

יָתְהוֹן דַּהֲבָא וִיהוֹן
בְּהוֹן יָת פָּתוֹרָא׃
וְתַעְבֵּד מְגִיסוֹהִי
הִי וְקַסְוָתֵהּ
תֵהּ דְּיִתְנְסַךְ בְּהֵן

וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וְנִשָּׂא־בָם אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃ כט וְעָשִׂיתָ קְּעָרֹתָיו וְכַפֹּתָיו וּקְשׂוֹתָיו וּמְנַקִּיֹּתָיו אֲשֶׁר יֻסַּךְ בָּהֵן

תו"א ועשית קערותיו מנחות לו׃ סהק' דגושה

רשב"ם

תיו, דפוס כעין תיבה פרוצה לעשות בה הלחם׃ וכפתיו. לצורך שני ה כדכתיב ונתת על המערכת לבונה זכה׃ וקשותיו ומנקיותיו. מנחות. לפי שהיה הלחם שתים מערכות שש המערכת. זה על גב זה והיו מזלגות מכאן ומכאן לשלחן. וקשותיו שהיו כחצאי קנים ממזלג למזלג והלחם על הקשוות וכן בין לחם ללחם ששה זה על זה ולפיכך נקראים במקום אחר קשות הנסך שמסככין על הלחם בין לחם ללחם׃ אשר יסך. בקשוות. כמו

רש"י

נשא בם. לשון נפעל יהיה נשא בם את השלחן׃ עשית קערתיו וכפתיו. קערותיו זה הדפוס שוי כדפוס הלחם והלחם היה עשוי כמין תיבה משתי רוחותיה שולים לו למטה וזוקף מכאן לפיט מעלה כמין כותלים ולכך קרוי לחם הפנים פנים רואין לכאן ולכאן לצדי הבית מזה ומזה נותן רחבו של שולחן וכתליו זקופים כנגד שפת י השלחן י לו דפוס זהב ודפוס ברזל. בשל ב ברזל הוא נאפה הו מן התנור נותנו בשל זהב עד למחר בשבת על השלחן ואותו דפוס קרוי קערה׃ וכפותיו. הן בזיכים שנותנים בהם לבונה ושתים היו לשני קומצי לבונה על שתי המערכות שנאמר (ויקרא כד) ונתת על ת לבונה זכה׃ וקשותיו. הן כמין חצאי קנים הנסדקין לארכן דוגמתן עשה של זהב ומסדר ג' על

בית יהודא

(כתרגומו) ווי דר תרגום זאגט (לְאַתְרָא לַאֲרִיחַיָא) די רינגען זאלען זיין אארט צו די שטעקינס׃ (כח) וְנִשָּׂא בָם. עס זאל געטראגין ווערען דורך זיי, זאגט רש"י (לְשׁוֹן נִפְעַל) עס זאל גיטאן ווערען (יִהְיֶה נִשָּׂא בָם אֶת הַשֻּׁלְחָן) דר טיש זאל גטראגען ווערען דורך זיי, דורך די שטעקינס׃ (כט) וְעָשִׂיתָ קְעָרֹתָיו וְכַפּוֹתָיו, זאגט רש"י (קְעָרוֹתָיו זֶה הַדְפוּס) קערותיו מיינט מען דעם פארעם וואס אין אים ווערט אריינגעלייגט די חלה פון לֶחֶם הַפָּנִים (שֶׁהָיָה עָשׂוּי כִּדְפוּס הַלֶּחֶם) דער פארעם איז געוועזן געמאכט ווי דער ברויט, ווי די חלה (וְהַלֶּחֶם הָיָה עָשׂוּי כְּמִין תֵּבָה פְּרוּצָה מִשְׁתֵּי רוּחוֹתֶיהָ) די חלה איז געוועזן געמאכט ווי אקאסטין וואס צוויי ווענט זענען צובראכען איינע געגין די אנדערע (שׁוּלַיִם לוֹ לְמַטָּה) אונטען האט די חלה גהאט אדעק פון טייג (וְזוֹקֵף מִכָּאן וּמִכָּאן כְּלַפֵּי מַעְלָה כְּמִין כּוֹתָלִים) ער האט איינגעבויגין די טייג פון ביידע זייטן אונ האט זיי אויף געשטעלט אין דערהייך ווי צוויי ווענט (וּלְכָךְ קָרוּי לֶחֶם הַפָּנִים) בר ווערין די חלות גערופען לֶחֶם הַפָּנִים (שֶׁיֵּשׁ לוֹ פָּנִים רוֹאִין לְכָאן וּלְכָאן לְצִדֵּי הַבַּיִת מִזֶּה וּמִזֶּה) ווייל זיי זענען אפען אין טין איינם געגען דאס אנדרע, מען קען זעהן דורך ביידע זייט חלה די זייטן ודי ווענט) פון די שטוב אין דעם אין דעם זייט (נוֹתֵן אָרְכּוֹ לְרָחְבּוֹ שֶׁל שֻׁלְחָן) ער האט געלייגט די לייג בין די חלה צו דיא ברייט פון טיש

ה איז געווען אאייל דיא לענג אונ אאייל דיא ברייט או ער האט געלייגט אויף דעם טיש צוויי חלות איינע נעבין די אנדערע, די לייגג פון די די ברייט פון טיש, איז געווען בדעקט דער גאנצער טיש מיט די צווי חלות [ווארום דער טיש איז געווען צוויי איילין לאנג אונ איין אייל ברייט], ענען געלעגין זעקס חלות איינע אויף די אנדערע, אונ נאך אמאהל זעקס חלות איינע אויף די אנדערע, די ווענט פון די חלות אין דעם זייט טיש עם זייט טיש וענען געווען גלייך מיט דעם ברעג טיש, אונ אין מיטען זענען געווען דיא ווענט פון דיא חלות איינס נעבען דאס אנדערע].

וזקופים כנגד שפת השלחן) דיא ווענט פון דיא חלות וואס ביי דעם זייט טיש אונ ביי דעם זייט טיש זענען געוועזן שטעלט אין דערהייך גלייך מיט דעם ברעג טיש (וְהָיָה עָשׂוּי לוֹ דְפוּס זָהָב וּדְפוּס בַּרְזֶל) צו יעדער חלה איז געווען ימען צוויי פארמעס איינע א אייזערנע אונ איינע א גאלדענע (בְּשֶׁל בַּרְזֶל הִיא נֶאֱפָה) אין דיא אייזערנע פארמע געבאקט דיא חלה פרייטאג (וּכְשֶׁמּוֹצִיאָהּ מִן הַתַּנּוּר) אונ ווען ער האט די חלה ארויסגענומען פון אויבין, האט ער ארויסגענומען פון די אייזערנע פארמע (נוֹתְנָהּ בְּשֶׁל זָהָב) אונ האט זיא געלייגט אין דיא גאלדענע פארמע (עַד שַׁבָּת) ביז מארגען אום שבת (שֶׁמְּסַדְּרוֹ עַל הַשֻּׁלְחָן) שבת האט מען ארויסגענומען די חלה פון די גאלדענע פארמע אונ זיא געלייגט אויף דעם טיש אין משכן, אונ אזוי האט מען גיטאן מיט די אלע צוועלף חלות. דיא חלות זענען אויף דעם טיש אין משכן ביז דעם אנדערין שבת (וְאוֹתוֹ דְפוּס קָרוּי קְעָרָה) די פארמע רופט מען אין דר תורה קערה׃ וְכַפּוֹתָיו. זיינע לעפיל, זאגט רש"י (בָּזִיכִין שֶׁנּוֹתְנִין בָּהֶן לְבוֹנָה) דס זענען די לעפיל וואס מען האט אריינגעלייגט בשמים (וּשְׁתַּיִם הָיוּ) זיי זענען געווען צוויא לעפיל (לִשְׁנֵי קֻמְצֵי לְבוֹנָה) צוא דיא צוויא פולע הענט וואס דער כהן האט אריינגעלייגט אין דיא לעפיל, איין קומץ בשמים אין דעם לעפעל אונ איין קומץ אין דעם אנדרין לעפיל (שֶׁנּוֹתְנִין עַל שְׁתֵּי הַמַּעֲרָכוֹת) די צוויי לעפיל בשמים האט מען געלייגט אויף די חלות, אויף קסטע חלה אלעפיל בשמים אונ אויף דיא אנדערע זעקסטע חלה אלעפיל בשמים (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין נָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה) זאלסטו לייגן אויף דיא חלות ריינע בשמים וואס הייסט לבונה׃ וּקְשׂוֹתָיו. זאגט הן כְּמִין חֲצָאֵי קָנִים חֲלוּלִים הַנִּסְדָּקִין לְאָרְכָּן) אזוי וויא אהאלבע רער וואס איז געשפאלטן אין דיא לייגג (דוּגְמָתָן זָהָב) אזעלכע האלבע רערין האט מען געמאכט גאלדענע (וּמְסַדֵּר שְׁלֹשָׁה עַל רֹאשׁ כָּל לֶחֶם) אונ אויף יעדער

שפתי חכמים

בעבור בתים והבתים בעבור בדים׃ ט פי' השלק היה זקוף אלן כמין כתלים ובאמצע היה אויר ביניהם והוא כמין ה' י כלומר היה נותן לחם הפנים בשפת השלחן ממש כדי שיהא עובי השלחן נמשך בשוה למעלה עם לחם הפנים וכן בשפת הב' כמלא שרואין לצדי הבית מכאן ומכאן לאורך של שלחן נמצא ברוחב של משכן שהיא אהל מועד מחוץ לפרכת׃ כ מדכתיב קערותיו משמע

פירוש לתורת אלהים

ן את הבדים דיא שטאנגען עצי שטים פון טעגן וצפית אונ דו זאלסט באדעקן אותם זייא זהב אלד ונשא זיעט ווערען גטראגען בם מיט דיא גען את השלחן דער טיש׃ (כט) ועשית אונ דוא זאלסט מאכן קערותיו זייגע שיסלן דעם פארם וואס מען באקט אין אים דעם לחם הפנים וכפותיו אונ זייגע לעפל וקשותיו אונ זייגע האלבע רערלך ומנקיותיו אונ זיין ריין גיפעם אשר וואס מיט דיא

הַפֵּאֹת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רַגְלָיו׃
כז לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת תִּהְיֶיןָ הַטַּבָּעֹת
לְבָתִּים לְבַדִּים לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃
כח וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים

וְתִתֵּן יָת עִזְקָתָא
אַרְבַּע זָוְיָתָא דִּי לְ
רַגְלוֹהִי׃ כז לָקֳבֵל גְּ
יְהֶוְיָן עִזְקָתָא לְ
לַאֲרִיחַיָּא לְמִטַּל
פָּתוֹרָא׃ כח וְתַעְבֵּ
אֲרִיחַיָּא דְּאָעֵי

רשב״ם

מסגרתו למטה היתה׃ (כז) לעמת המסגרת. בשלחן למטה מן המסגרת יהיו הטבעות קבועות ולא במסגרת עצמה׃

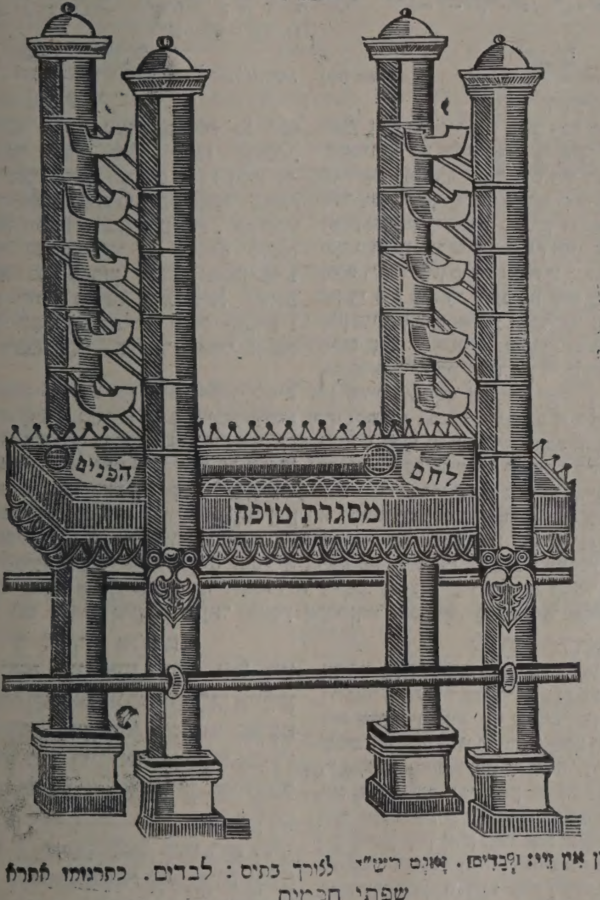
בית יהודא

אָרְט די קְרַיינְדיל זָאל זַיין (ופִּירֵשׁ לְךָ כַּאן שֶׁעַל הַמִּסְגֶּרֶת הָיְתָה)
זָאגְט איצט די תּוֹרָה די קְרַיינְדיל איז גִינֶוען אוֹף די לַייסְט׃

רש״י

ופירש לך כאן שעל המסגרת היתה׃ (כז) לעמת הנ
תהיין הטבעות. כרגלים תקועות כנגד

ציור המסגרת

(כז) וּלְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת תִּהְיֶיןָ הַטַּבָּעוֹת. די רִינְגֶען זָאלִין זַיין גֶענְגִין די לַייסְט, זָאגְט רַשׁ״י (כְּרַגְלַיִם תְּקוּעוֹת)
דיא רינגען זֶענֶען גִיוֶועןן אַרַיינְגֶעזֶעצְט אִין די פִּיס (כְּנֶגֶד רָאשֵׁי הַמִּסְגֶּרֶת) גֶענְגִין דִיא אֶרְטֶער וואוּ דֶער מִסְגֶּרֶת
איז אַרַיינְגֶעשְׁטֶעקְט אִין די כ׳ים׃ וּלְבָתִּים לְבַדִּים. זָאגְט רַשׁ״י נאוֹתָן טַבְּעוֹת יִהְיוּ בָּתִּים לְהִכָּנֵס בָּהֶן הַבַּדִּים) דִיא
רינגען זָאלֶן זַיין וויא שְׁטוּבִּין צוּ דִיא שְׁטֶעקִינְס מֶען זָאל אַרַיין שְׁטֶעקִין די שְׁטֶעקִינְס אִין דִיא רִינְגֶען׃
וּלְבָתִּים). אַרְט רַשׁ״י דֶער לַמ״ד פוּן לְבָתִּים איז אִיבְּעֶרִיג, עֶס דַארְף שְׁטַיין בָּתִּים לְבַדִּים, הַייזֶער צוּ דִ
שְׁטֶעקִינְס, דְרִיבֶּר זָאגְט רַשׁ״י מֶען מֵיינְט (לְצוֹרֶךְ בָּתִּים) נֵייל די שְׁטֶעקִינְס בַּארְפֶן הַייזֶער, זֵיי בַּארְפֶן רִינְגֶן, זֵיי
זָאלֶן אַרַיינְגֶעשְׁטֶעקְט ווערן אִין זֵיי׃ וּלְבַדִּים. זָאגְט רַשׁ״י

לצורך בתים׃ לבדים. כתרגומו אתרא ח לאר

שפתי חכמים

במ״ת של רש״י סיס כתוב בוא״ו׃ ז כלומר שהם יהיו לצורך בתים לבדים׃ ח רא״ם פי׳ שאין הטבעות בעבור בתים וכדי

פירוש לתורת אלהים

דָאס מֵיינְט מֶען בַּייא דִיא פִיר פִּיס פוּן שְׁטָאלֶן׃
(כז) לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת אַקֶעגֶען דֶעם ווינְקֶעל וָואס דִיא
לַייסְטֶעלֶה הָיבְּן זִיךְ דָארְטֶן אָן תִּהְיֶיןָ, זָאלֶען זַיין דִיא

רִינְגֶען לְבָתִּים צוּ הַייזֶר צוּ דִיא שְׁטַאנְגֶען מֶען זָאל
מָאכֶן אִין די רִינְגֶען די שְׁטַאנְגֶען לָשֵׂאת צוּ טְרָאגֶן
די שְׁטַאנְגֶען דֶעם טִישׁ׃ (כח) וְעָשִׂיתָ אוּנ דוּא זָ

עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ וְאַמָּה
רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ׃ כד וְצִפִּיתָ
אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֵר זָהָב
סָבִיב׃ כה וְעָשִׂיתָ לּוֹ מִסְגֶּרֶת טֹפַח
סָבִיב וְעָשִׂיתָ זֵר־זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ
סָבִיב׃ כו וְעָשִׂיתָ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת
זָהָב וְנָתַתָּ אֶת־הַטַּבָּעֹת עַל אַרְבַּע

תו"א ועשית לו סוכה ה:

אונקלוס

דְאָעֵי שִׁטִּין
אַמִּין אָרְכֵּהּ
פְּתָיֵהּ וְאַמְּתָא
רוּמֵהּ: כד וְתַחֲפֵי
הַב דְּכֵי וְתַעְבֵּד
דִּדְהַב סְחוֹר
כה וְתַעְבֵּד לֵהּ
רוּמֵהּ פֻּשְׁכָּא
סְחוֹר וְתַעְבֵּד זֵיר
לְגַדַנְפֵהּ סְחוֹר
כו וְתַעְבֵּד לֵהּ
עִזְקָן דִּדְהַב

בעל הטורים

לו זר זהב. זהב בגימט' דוד שהוא יזכה לזר של מלכים:

רש"י

ואת אשר אדבר עמך שם את כל אשר
אל בני ישראל הוא: (כג) קמתו.
עם עובי השלחן (פסחים קט): (כד) זר
מן לכתר מלכות שהשולחן שם עושר וגדולה
ים שלחן מלכים: (כה) מסגרת. כתרגומו
לקו חכמי ישראל בדבר יש אומרים למעלה
ב לשולחן כמו לבזבזין שבשפת שולחן שרים
ם למטה היתה תקועה מרגל לרגל בארבע
לחן ודף השולחן שוכב על אותה מסגרת:
זהב למסגרתו. הוא זר האמור למעלה

רשב"ם

(כה) מסגרת. כעין לבזבזין שעושין לשלחנות ויש מרבותינו שאומרים

בית יהודא

נָאוִין זֶענֶען דָא פִיל אִין תנ"כ (וְכֹה תְּפָתֵר) אוּנ אַזוֹ אִיז דֶער בְּעשְׁיידוּנְג פוּן פָּסוּק (וְאֵת אֲשֶׁר אֲדַבֵּר עִמְּךָ שָׁם) הקב"ה זָאגְט צוּ מֹשֶׁה „וָוס אִיךְ וֶועל מִיט דִיר דָארְטִין רֵיידִין" (אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא) וֶועט נָאר זַיין דִי אַלֶע זַאכִין וָוס אִיךְ וֶועל דִיר גֶעבִּיטֶן דוּ זָאלְסְט רֵיידִין צוּ יוּדִין: (כג) [קוֹמָתוֹ]. דֶר טִישׁ זָאל זַיין הוֹיךְ אֵיין אֵייל מִיט אַהַאלְבֶּע, זָאגְט רַשִׁ"י מֶען מֵיינְט וגוֹבַהּ רַגְלָיו עִם עוֹבִי הַשֻּׁלְחָן) דִי הֵייךְ פוּן דִי פִּיס מִיט דִי גְרֶעב פוּן טִישׁ בֵּיידֶע צוּזַאמֶען זָאל זַיין אֵיין אֵייל מִיט אַהַאלְבֶּע: (כד) [זֵר זָהָב]. מֶען זָאל מַאכִין אַרוּם טִישׁ וִוי אַגָאלְדֶענֶע קְרוֹין (סִימָן לְכֶתֶר מַלְכוּת) דָס אִיז אַסִימָן אַז בַּיי יוּדִין וֶועט זַיין דִי קְרוֹין פוּן מְלוּכָה (שֶׁהַשֻּׁלְחָן

דוֹלָה) וָוארוּם דֶר טִישׁ אִיז אַנָאמֶען אוֹיף רַייכְקַייט אוּנ גְרוֹיסְקַייט (כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים שֻׁלְחַן מְלָכִים) וְוִיא מֶען זָאגְט
בַּיי אִים וֶוערְט גֶעפִירְט אַקֶענִיגְלִיכֶער טִישׁ: (כה) [וּמִסְגֶּרֶת]. (כְּתַרְגוּמוֹ גְּדַנְפָּא) דֶער וָוארְט מִסְגֶּרֶת אִיז דֶער־
יוסְט, וִוי דֶער תַּרְגוּם טַייטְשְׁט גְּדַנְפָּא, אַלַייסְט (וְנֶחְלְקוּ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּדָבָר) חֲכָמִים פוּן אוּנְז יוּדִין וְתַנָּאִים
קְרִיגֶען אוֹיף וֶועלְכִין אָרְט אִיז גִיוֶועזֶען דֶר מִסְגֶּרֶת (יֵשׁ אוֹמְרִים) עֶס זֶענֶען דָא חֲכָמִים וָוס זָאגֶען (לְמַעְלָה הָיְתָה) דֶער
גִיוֶועזֶען אוֹיבִין אוֹיף דֶעם טִישׁ (סָבִיב לַשֻּׁלְחָן) אַרוּם טִישׁ (כְּמוֹ לְבִזְבְּזִין שֶׁבִּשְׂפַת שׁוּלְחָן שָׂרִים) וִוי דִי גְזִימְסִין וָוס
דִי טִישֶׁן פוּן דִי שָׂרִים (וְיֵשׁ אוֹמְרִים) אוּנ עֶס זֶענֶען דָא חֲכָמִים וָוס זָאגֶען (לְמַטָּה הָיְתָה תְּקוּעָה מֵרֶגֶל לְרֶגֶל) דִי לַייסְט
וּנְטֶער דֶעם טִישׁ, זִיא אִיז גֶעוֶועזֶען אַרַיינְגֶשְׁטֶעקְט פוּן אֵיין פוּס צוּם אַנְדֶרִין פוּס (בְּאַרְבַּע רוּחוֹת הַשֻּׁלְחָן) אִין דִי
יש (וְדַף הַשֻּׁלְחָן שׁוֹכֵב עַל אוֹתָהּ מִסְגֶּרֶת) אוּנ דִיא בְּרֶעט פוּן טִישׁ אִיז גֶעלֶעגֶען אוֹיף דִי לַייסְט: וְעָשִׂיתָ זֵר זָהָב
דוּ זָאלְסְט מַאכֶען אַגָאלְדֶענֶע קְרֵיינְדִיל צוּא דִיא לַייסְט. זָאגְט רַשִׁ"י וְהוּא זֵר הָאָמוּר לְמַעְלָה) דָס אִיז דִיא
קְרֵיינְדִיל וָוס שְׁטֵייט פְרִיעֶר מֶען זָאל מַאכִין אַקְרֵיינְדִיל צוּם טִישׁ, נָאר פְרִיעֶר שְׁטֵייט נִיט אוֹיף וֶועלְכִין

פירוש לתורת אלהים

לֶענְג וְאַמָּה אוּנ אֵיין אֵייל זָאל זַיין
בְּרֵייט וְאַמָּה וָחֵצִי אוּנ אַנְדֶער הַאלְבֶּן אֵיילֶען
הוֹיךְ: (כד) וְצִפִּיתָ אוֹתוֹ אוּנ דוּא זָאלְסְט
ם זָהָב טָהוֹר מִיט רֵיין גָאלְד וְעָשִׂיתָ לוֹ אוּנ דוּ
אכֶען צוּם טִישׁ זֵר זָהָב אַגִילְדֶען קְרֵיינְדֶעל
ם: (כה) וְעָשִׂיתָ לוֹ אוּנ דוּא זָאלְסְט
וּם טִישׁ מִסְגֶּרֶת אַלַייסְטֶעל טוֹפַח דִיא הוֹיךְ
לַייסְטֶעל זָאל זַיין אַטֶפַח סָבִיב אַרוּם וְעָשִׂיתָ
זָאלְסְט מַאכֶען זֵר זָהָב אַגִילְדֶען קְרֵיינְדֶל
סָבִיב צוּם לַייסְטֶעל אַרוּם [עיין רש"י]:
תָ לוֹ אוּנ דוּא זָאלְסְט מַאכֶען צוּם טִישׁ
ת פִּיר רִינְגֶען זָהָב פוּן גָאלְד וְנָתַתָּ אֶת
וּנ דוּא זָאלְסְט גֶעבֶּען דִיא רִינְגֶען עַל אוֹיף דִיא פִיר וִוינְקְלֶען אֲשֶׁר וָואס בַּייא דִיא פִּיס

ליקוטי יהודא

עֶסִין צוּ אָרֶעמֶע לַייט אִיךְ דָס בֶּעסְטֶע וָוס עֶר הָט, אוּנ וֶוען דֶר בַּעַל הַבַּיִת גִיט עֶסִין דִי אָרֶעמֶע מֶענְטְשֶׁן זָאל עֶר זֵיי גֶעבֶּן מִיט אַפְרֵיילִיךְ פָּנִים, וִוי עֶר גִיט עֶסִין זַיינֶע קִינְדֶר אוּנ זַיינֶע שְׁטוּב מֶענְטְשִׁין, וִוי דֶר תנא זָאגְט וְיִהְיוּ עֲנִיִּים בְּנֵי בֵיתֶךָ, דִי אָרֶעמֶע מֶענְטְשִׁין זָאלֶען זַיין וִוי דַיינֶע שְׁטוּב מֶענְטְשִׁין, אוּנ אַזוֹי וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק בַּיי דֶעם מִזְבֵּחַ בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ, וואוּ דוּ וֶועסְט דֶערְמַאנֶען מַיין נָאמֶען וֶועל אִיךְ קוּמֶען צוּ דִיר אוּנ וֶועל דִיךְ בֶּענְטְשִׁין, דְרִיבֶּער נוייל דֶר טִישׁ אִיז אַזוֹי וִוי אַמִזְבֵּחַ, דַארְף מֶען דֶערְמַאנֶען בַּיי דֶעם טִישׁ דֶעם נָאמֶען פוּן הקב"ה, מֶען זָאל זִיךְ וַואשִׁין אוּנ מַאכֶען דִי בְּרָכוֹת עַל נְטִילַת יָדַיִם אוּנ הַמּוֹצִיא אוּנ בֶּענְטְשִׁין וִוי דֶער דִין אִיז אוּנ לֶערְנֶען אַבִּיסוּל תּוֹרָה, אָדֶר זָאגֶן מִזְמוֹר לְדָוִד ה' רוֹעִי וגו' מִיט כַּוָּנָה, וֶועט הקב"ה קוּמֶען צוּם בַּעַל הַבַּיִת אוּנ וֶועט אִים בֶּענְטְשִׁין:

מִלְמָעְלָה וְאֶל־הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת־
הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ׃ כב וְנוֹעַדְתִּי
לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת
מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר עַל־אֲרוֹן
הָעֵדֻת אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ כג וְעָשִׂיתָ שֻׁלְחָן

מִלְעֵלָּא וּבַאֲרוֹנָא ת
יָת סַהֲדוּתָא דִּי אֶתֵּן לָ
כב וְאֶזַּמֵּן מֵימְרִי לָךְ תַּ
וַאֲמַלֵּל עִמָּךְ מֵעַ
כַּפֻּרְתָּא מִבֵּין תְּרֵ
כְּרוּבַיָּא דִּי עַל אֲרוֹ
דְּסַהֲדוּתָא יָת כָּל
אֲפַקֵּד יָתָךְ לְוָת
יִשְׂרָאֵל׃ כג וְתַעְ

תו"א ונועדתי לך ראה השנה לא שנה
הוריות יב:

בעל הטורים

(כב) ונועדתי. ב' במסורה ונועדתי לך. ונועדתי שמה לבני ישראל. זהו שדרשו אחר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש והיכן דבר ונקדש ב
אמר משה לאהרן יודע הייתי שיתקדש המשכן בקרוביו של מקום והייתי סבור שיתקדש בכו ומהיכן ידע מכאן שאמר לו ונועדתי ל
על ידך על כן כאן כתיב ונועדתי לך ולקמן ונועדתי שמה לבני ישראל: מבין שני הכרובים. ר"ת משה:

בית יהודא

אין פסוק (וַיִּתֵּן אֶת הָעֵדוּת אֶל הָאָרוֹן) ער האט געגעבען דיא תּוֹרָה אין אָרוֹן (וְאַחַר כַּךְ וַיִּתֵּן אֶת הַכַּפּוֹרֶת עַל הָאָרוֹן מִלְמָעְלָה) נאכדעם האט ער געגעבן דעם כפורת אויף דעם ארון פון אויבן: (כב) וְנוֹעַדְתִּי. הקב"ה האט גזאגט צו משה (כְּשֶׁאֶקְבַּע מוֹעֵד לְךָ לְדַבֵּר עִמָּךְ) ווען איך וועל דיר בעשטימען אציים ווען איך זאל מיט דיר ריידען (אותו מָקוֹם אֶקְבַּע לְמוֹעֵד שֶׁאָבֹא שָׁם לְדַבֵּר עִמָּךְ) וועל איך בעשטימען דעם ארט. איך זאל קומען אויף דעם ארט מיט דיר צורייד ען צו דר בעשטימטער צייט: וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפּוֹרֶת. איך וועל ריידען מיט דיר פון כפורת, זאגט רש"י (וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר) אויף איין אנדר ארט זאגט דר פסוק (וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר) הקב"ה האט גערעט צו משה פון אהל מועד (זֶה הַמִּשְׁכָּן מִחוּץ לַפָּרוֹכֶת) אהל מועד איז דאך דער משכן אויסוועייניג פון פרוכת ואונ דר כפורת מיט די כרובים זענן דאך גע אינוועייניג פון פרוכת (נִמְצְאוּ שְׁנֵי כְתוּבִים מַכְחִישִׁים זֶה אֶת זֶה) לייק-ן דאך די צוויי פסוקים איינר דעם אנדערען הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְהִכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם) איז געקומן אדריטער פסוק אונ האט פארגלייכט די צוויי פסוקים, אין דריטן פסוק שנ (וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד) ווען משה פלעגט קומן אין אהל מועד (וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מְדַבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת וגו') האט געהערט די שטימע פון הקב"ה רעדט צוא אים פון כפורת פון צווישן די כרובים, איז אזוי געווען (מֹשֶׁה הָיָה נִכְנָס לַמִּ משה איז אריינגעקומען אין משכן ואין אהל מועד) (וְכֵיוָן שֶׁבָּא בְּתוֹךְ הַפֶּתַח) וויא ער איז נאר אריינגעקומען די טיר (קוֹל יוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם לְבֵין הַכְּרוּבִים) איז אראפגעקומען אשטימע פון הימעל גלייך צווישן די כרובים (וּמִשָּׁם וְנִשְׁמַע לְמֹשֶׁה בְּאֹהֶל מוֹעֵד) נאכדעם איז די שטימע גגאנגן פון צווישען די כרובים ביז אין אוהל מועד, אונ אין א מועד האט משה גיהערט דיא שטימע: וְאֵת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. זאגט רש"י (הֲרֵי וי"ו זוּ יְתֵרָה וט דר וי"ו פון ווארט „וְאֵת" איז איבעריג אונ איז בהעפט צום ווארט, ניט נייטיג (וְכָמוֹהוּ הַרְבֵּה בַּמִּקְרָא) אזע

רש"י

העדות אל הארון ואח"כ ויתן את הכפורת על הארון מלמע
(כב) ונועדתי. כשאקבע מועד לך לדבר עמך אותו מ
אקבע למועד שאבא שם לדבר אליך: ודברתי אתך כ
הכפורת. ובמקום אחר הוא אומר (ויקרא א) וידבר ה'
מאהל מועד לאמר זה המשכן מחוץ לפרכת נמצאו שני כתו
מכחישים זה את זה בא הכתוב השלישי והכריע בינ
(במדבר ז) ובבא משה אל אהל מועד וישמע את הקול מ
אליו מעל הכפרת וגו' משה הי' נכנס למשכן וכיון שבא ב
הפתח קול יורד מן השמים לבין הכרובים ומשם יוצא ונ
למשה באהל מועד: ואת כל אשר אצוה אותך אל
ישראל. הרי וי"ו זו ו יתירה וטפלה וכמוה הרבה במ

שפתי חכמים

היה גובהו ל' אמות והכרובים נגיעות עד שליש שהוא י' אמות והמשכן גובהו י' אמות שהן ששים טפחים לכן צריכין הכרובים להגיע עד שליש המשכן שהוא עשרים טפחים וארון גובהו אמה וחצי שהוא הו טפחים וטפח של כפורת הרי י': ו אע"פ שאין כתיב ואת נ

ליקוטי יהודא

(כג) וְעָשִׂיתָ שֻׁלְחָן וגו'. דיא דריטע הַצְלָחָה איז מְזוֹנֵי, פַּרְנָסָה, דורך דעם טיש קען דער מענטש קומען צוא פַּרְנָסָה, די גמרא זאגט ווען דר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ איז גשטאנען, האט דר מִזְבֵּחַ מְכַפֵּר געווען אלע זינד, איצט אז דר מִזְבֵּחַ איז ניטא איז דר טיש מְכַפֵּר דיא זינד, מען מיינט אז דער מענטש גיט עסין ביי זיין טיש צו ארעמע מענטשען, איז דם גרעכנט ביי הקב"ה ווי ער וואלט מַקְרִיב געווען קָרְבָּנוֹת, די גמרא זאגט איינע פון די זאכן וואס דערלייגערן דיא יאהרן פון מענטשן איז הַמַּאֲרִיךְ עַל שֻׁלְחָנוֹ, ער זיצט לאנג ביי זיין טיש, אונ ווארט עס זאלן קומן ארעמע מענטשן וועלן זיי עסין מיט אים צוזאמן, אונ אזו ווי אקרבן האט מען געדארפט געבען דם בעסטע, אזו דארף מען געבען

פירוש לתורת אלהים

וועסט ארויף לייגען דעם כפורת אויף דעם א
זאלסטו פריער אריין לייגן אין דעם ארון די תור
וואס איך וועל צו דיר געבן: (כב) וְנוֹעַדְתִּי אז איך וו
בעשטימן אצייט לְךָ צו ריידן מיט דיר שָׁם דארט
וועט זיין דם ארט איך זאל מיט דיר ריידן וויא כ
שטייט ווייטער אין פסוק וְדִבַּרְתִּי אונ איך וועל מ
דיר ריידן פון דעם כפורת מִבֵּין שְׁנֵי פון צווישן ד
צוויא כרובים אֲשֶׁר וואס דר כפורת ליגט אויף ד
ארון וואס די תורה ליגט אין אים וואס וועל איך מ
דיר ריידן אֵת אלדינג וואס איך וועל דיך גביטן א
די יִשְׂרָאֵל: (כג) וְעָשִׂיתָ אונ דוא זאלסט מאכען שֻׁלְחָן אטיש עֲצֵי שִׁטִּים פון טענן האלץ אַמָּתַיִם צוויא איי

יד: כ וִיהוֹן כְּרוּבַיָּא
גַּדְפֵּיהוֹן לְעֵלָּא
בְּגַדְפֵּיהוֹן עַל
א וְאַפֵּיהוֹן חַד
ל חַד לָקֳבֵל
א יְהוֹן אַפֵּי
א: כא וְתִתֵּן יָת
א עַל אֲרוֹנָא

שְׁנֵי קְצוֹתָיו׃ כ וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה סֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים׃ כא וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן

ו הכרובים סוכה ה: ופניהם איש
כח לט: אל הכפורת סוכה ה:

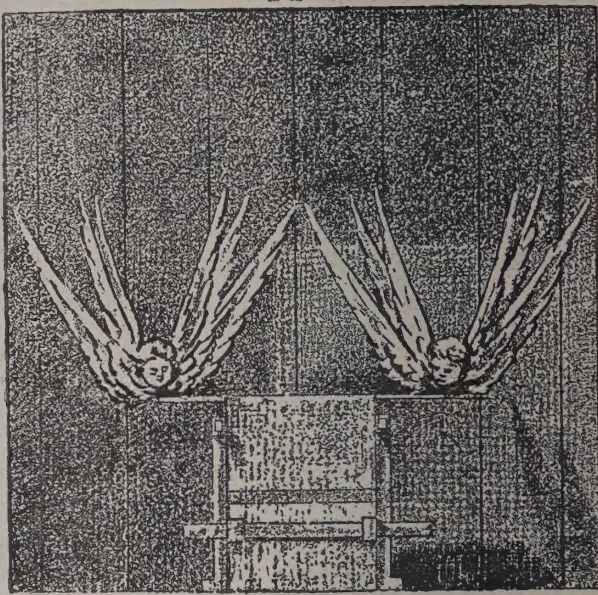
רשב"ם

(כ) למעלה. לצד ראשיהם: ופניהם איש אל אחיו. שזה הוא אל אמצעות הכפורת יהיו פני הכרובים

רש"י — בית יהודא

ני עלמס ותחברם לכפרת: (כ) פרשי כנפים. זיין געמאכט פון כפורת נווי עס איז געשריבן פריער: (כ) נפו

ברובים

כבר נאמר ונתת אל הארון את העדות. ויש לומר שבא ללמד שבעודו ארון לבדו בלא כפרת יתן תחלה העדות לתוכו ואח"כ יתן את הכפרת

נַפֵּיהֶן. הקב"ה. האט גבאטען (שֶׁלֹּא תַּעֲשֶׂה כַּנְפֵיהֶם שׁוֹכְבִים) זאלסט ניט מאכן זייערע פליגל זאלן ליגען אויף זייער קערפער (אֶלָּא זְקוּפִים וּגְבוֹהִים לְמַעְלָה אֵצֶל רָאשֵׁיהֶם) נאר די פליגל זאלען זיין אויסגעשפרייט אין דערהייך ביז נעבען זייערע קעפ (שֶׁיְּהֵא עֲשָׂרָה טְפָחִים בֶּחָלָל שֶׁבֵּין הַכְּנָפַיִם לַכַּפֹּרֶת) פון אונטער די פליגל ביז צום כפורת זאל זיין הויך צעהן

טְפָחִים (כִּדְאִיתָא בְּסוּכָּה) וויא עס שטייט אין מסכת סוכה:

עלינו כשהקים את המשכן נאמר (שמות מ) ויתן את

(כא) וְאֶל הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת הָעֵדֻת). אין דעם ארון זאלסטו

א תּוֹרָה, זאגט רש"י (לֹא יָדַעְתִּי לָמָּה נִכְפַּל) איך ווייס ניט צו וואס דס שטייט נאך אמאהל (שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר הָאָרֹן אֶת הָעֵדֻת) עס שטייט דאך שון לאנג דוא זאלסט געבען די תורה אין דעם ארון (וְיֵשׁ לוֹמַר) מען קען א לְלַמֵּד) דער פסוק קומט לערנען (שֶׁבְּעוֹדוֹ אָרוֹן לְבַדּוֹ בְּלֹא כַּפֹּרֶת יִתֵּן תְּחִלָּה הָעֵדוּת לְתוֹכוֹ וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן אֶת הַכַּפֹּרֶת דער ארון וועט נאך זיין אליין, אן כפורת איידער מען האט אויף אים געלייגט דעם כפורת ודם ערשטע מאהל ליגען אין ארון נדיא לוחות אונ די תורה נאכדעם זאל מען לייגען דעם כפורת אויף דעם ארון וכן מצינו את המשכן) אונ מיר געפינען ווען משה האט אויפגעשטעלט דעם משכן האט ער אזו געטאהן (נאמר) עס שטייט

דעת זקנים מבעלי התוספות — שפתי חכמים

כנפים למעלה. מראשיהם דרך ענוה ויראה: אל — שם ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרובים ואם יהיה אחורי
ג. שפניהם היו כפופין למטה לצד הכפרת: — הכרוב הא' אל אהל מועד יהיה גופו מבדיל בין מקום יציאת הדיבור
: ד ויהיה פורשי כמו פרושי לא פורשים כי אינם בעלי חיים והיה די לו' פורשי כמו פרושי אלא מפני שפי' פורשי סב אל הכרובים
וי סב אל הכנפים לפיכך הוצרך לו' שלא יעשה כנפיהם סוככים סיסיב אל הכנפים: ה לפי שהיו עושין המשכן כשלים המקדש ומקדש

פירוש לתורת אלהים

י כרובים אויף ביידע עקין: (כ) וְהָיוּ אונ דיא פון די כרובים זאלן זיין פר שפרייט אין דער יך מיט זייערע קעפ סֹכְכִים זיי זאלן בדעקין א פליגל איבר דעם כפורת וּפְנֵיהֶם אונ זייער פָּנִים זאל זיין איינר אקעגן אנדרען אֶל הַכַּפֹּרֶת צום כַּפֹּרֶת זאל זיין דער פָּנִים פון די כרובים: (כא) וְנָתַתָּ אֶת הַכַּפֹּרֶת עַל הָאָ־ן מִלְמַעְלָה אונ דו זאלסט געבן דעם כַּפֹּרֶת אויף דעם ארון פון אובן וְאֶל נאר איידר דוא

מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אֹתָם מִשְּׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת׃ יט וַעֲשֵׂה כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה וּכְרוּב־אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת תַּעֲשׂוּ אֶת־הַכְּרֻבִים עַל־

תַּעְבֵּד יָתְהוֹן מִסִּטְרֵי כַּפֻּרְתָּא׃ יט וְעַבֵּד כְּרוּבָא מִסִּטְרָא מִכָּא וּכְרוּבָא חַד מִסִּטְרָא מִכָּא מִן כַּפֻּרְתָּא תַּעְבְּדוּן יָת כְּרוּבַיָּא עַל

רשב"ם

בקורנס להבליט ממנו כרוב ולא נתחבר שם: (יט) מקצה. מאמצעית גבול רזובו של כפורת שיהי' פני שכינה הנראה אליו לצד ההיכל:

בעל הטורים

כי נער ישראל ואוהבהו: בני ג' רובים. בגימטריא אברהם ... פניו שם כדי להזכיר זכות אבות: (יט) הכרובים. ג' כנגד ...

רש"י

דמות ב' פרצוף תינוק להם: מקשה תעשה. ... בפני עצמם ותחברם בראשי הכפרת לאחר עשיית הצורפים שקורין סולדירי"ן אלא הטיל זהב הרבה בתחלת עשיית הכפרת והכה בפטיש ובקורנס באמצע וראשין בולטין למעלה וצייר הכרובים בבליטת קצותיו: מקשה. בלעז (געהאממערט). כמו (דניאל ה ו) דא לדא נקשן: קצות הכפורת. ראשי הכפרת: (יט) ועשה כרוב אחד מקצה. שלא תאמר שנים כרובים לכל קצה וקצה לכך הוצרך לפרש כרוב אחד מקצה מזה: מן הכפרת. מן הכפורת תעשה את הכרובים זהו פירושו של מקשה תעשה ...

בית יהודא

האבן געהאט אפנים פון אקינד: וּמִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה. זיי זאלן זיין אויסגעקלאפט פון איין שטיק (שלא תעשם בפני עצמם ותחברם בראשי הכפורת לאחר עשייתם) זאלסט ניט מאכען די כרובים באזונדער, און נאכדעם ווי זיי וועלן זיין געמאכט ווערסטו זיי שטעלן אויף די עקין פון כפורת איין כרוב אויף יעדען עק און דוא ווערסט זייא בהעפטען צום כפורת (כמעשה צורפים) ווי די גאלד שמידען טוהען וצו געלייט, אדער איינגעשרויפט) (אלא הטיל זהב הרבה בתחילת עשיית הכפורת) נאר ווען בצלאל הט אנגעהובען מאכען דעם כפורת הט ער גענומען אגרויסע און אגראבע פלאטע גאלד (והכה בפטיש ובקורנס באמצע) און אין מיטען פלאטע האט ער גקלאפט מיט שווערע האמערס (וראשין בולטין למעלה) און אין ביידע עקין פלאטע הט די גאלד זיך אויפגעהויבען הייך (וצייר הכרובים בבליטת קצותיו) און אויף דיא ביידע בערגלך גאלד וואס אויף ביידע עקין כפורת האט ער צורות פון קינדער: וּמִקְשָׁה. איז טייטש געקלאפט (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (דא לדא נקשן) איינס הט צו דם אנדערע: וּקְצוֹת הַכַּפֹּרֶת. מיינט מען (ראשי הכפורת) די עקין וואס זענען אין אנהייב כפורת אין דער זייט און זייט: (יט) וַעֲשֵׂה כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה. זאגט רש"י (שלא תאמר שנים כרובים לכל קצה וקצה) זאלסט ניט זאגן מען זאל צוויי כרובים אויף דעם עק כפורת און צוויי כרובים אויף דעם אנדערן עק כפורת ולכך הוצרך לפרש כרוב אחד כו' דריבער מוז די תורה שרייבען איין כרוב זאל זיין אויף דעם עק כפורת און איין כרוב זאל זיין אויף דעם אנדערן כפורת: וּמִן הַכַּפֹּרֶת. (עצמה תעשה את הכרובים) פון כפורת אליין זאלסטו מאכען דיא כרובים (וזהו פירושו תעשה אותם) דס איז דערקיינונג פון די ווערטער וואס דיא תורה הט פריער גזאגט "די כרובים זאלן זיין אויסג... (שלא תעשם בפני עצמם ותחברם לכפורת) זאלסט ניט מאכען די כרובים באזונדער און זיי בהעפטין צום כפורת, נא...

שפתי חכמים

פנים לכל הפחות טפח גמרא: ב מדכתיב כרובים קרינן כרביא פי' כנער כי תרגום תינוק הוא רביא וכ"ף של כרובים הוא כ"ף הדמיון: ג שהם קצות האורך ולא קצות הרוחב כי או יחויב ש... הכרוב האחד לצד אהל מועד ואין זה נכון ועוד כי כתיב ...

ליקוטי יקרים

אין דריי זאכען חיי, בני, מזוני, לעבין, און קינדער, און פרנסה, אויף לעבן הט הקב"ה גיבאטן מען זאל מאכען דעם ארון, אינוועייניג זאל זיין דיא תורה, אז דיא יודין וועלען לערנען תורה, וועלען זיי לעבען בעולם הזה און בעולם הבא, וועגן די אנדערע הצלחה פון קינדער, הט הקב"ה געהייסין מאכען דעם כפורת, פון דעם כפורת וועלען די יודען וויסען ווי זיי זאלען טאן זיי זאלען זוכה זיין צו האבן גוטע און הייליגע קינדער, די גמרא זאגט דר נאם נעמט אנווייב לשם שמים איז מען אים מוחל זיינע זינד, דס איז דר ווארט "כפרת", בכפרת עון, נאך זאגען אונזערע חכמים אין דעם ווארט איש איז איוד, אין דעם ווארט אשה, איז אה', צוזאמען איז דר שם "יה", בטרעפט פופצען, דיא לענג פון כפורת איז געווען צוויי איילען מיט אהאלבע, אאייל איז זעקס ... איז צוזאמען פופצען טפחים ווי דר שם "יה", צו ווייזען אזו ווי די שכינה איז געווען אויף דעם כפורת, אזו איז די ... ביי מאן און ווייב אויב זיי לעבין מיט הייליגקייט וויא דיא תורה הט גבאטן, אוב זיי וועלן אזו טאן וועלען זיי ... צו האבן קינדער, זכרים און נקבות, ווי עס איז געווען אויף דעם כפורת צוויי קינדער, איינער אזכר און איינע ... און אזוי ווי דר כפורת מיט די כרובים וקינדער) זענען געווען צוזאמען איין שטיק, אזו וועלן זוכה זיין די פאטער ... צו זיין מיט זייערע קינדער אין דם גאנצע לעבן, די קינדער וועלען ניט שטארבען ביי זייער לעבן, און אזוי ווי ... הט גרעט מיט משה פון צווישן די כרובים, אזוי וועלן זייא זוכה זיין צוא האבען קינדער וואס וועלען האבן ... הקודש, דאס וועט נאר זיין וועלן זיין באהעפט צו דיא תורה, דהיינו ער וועט נעמען אנווייב אטא... אתלמיד חכם און אצדיק:

פירוש להורת אלהים

זאלסט מאכען אזו אגשטאלט וויא פויגלין פ... נאר דם גשטאלט פון דעם פנים איז געווען פון אקינד מקשה דיא פויגלען זאלסטו מאכען גקלאפט משני פון ביידע עקין פון דעם כפורת (יט) ועשה איין כרוב פון די צווייא כרובים מאכין אין איין עק פון דעם כפורת וכרוב א... אנדרען כרוב זאלסטו מאכען אין דעם אנד... כפורת מן הכפורת פון דעם כפורת אליין זא...

יִהְיוּ הַבַּדִּים לֹא יָסֻרוּ מִמֶּנּוּ׃ טז וְנָתַתָּ
אֶל־הָאָרֹן אֵת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן
אֵלֶיךָ׃ שני יז וְעָשִׂיתָ כַפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר
אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ וְאַמָּה וָחֵצִי
רָחְבָּהּ׃ יח וְעָשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרֻבִים זָהָב

אונקלוס

[...]וֹן מִנֵּהּ׃ טז וְתִתֵּן
[...]רוֹנָא יָת סַהֲדוּתָא דִּי
[...]ן לָךְ׃ יז וְתַעְבֵּד
[...]רְתָּא דִּדְהַב דְּכֵי
[...]תַּיִן אַמִּין וּפַלְגָּא
[...]כַּהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָּא
[...]יַהּ׃ יח וְתַעְבֵּד תְּרֵין
[...]בִין דִּדְהַב נְגִיד

[...]א לא יסורו סם מכום כב: כרבים חגיגה יג:

בעל הטורים

[...]ניס כרובים. ופניהם איש אל אחיו כמו שני חברים שנושאין [...] בדברי תורה: כרובים. בגימ' מראה כבוד: כרבים. כרביא.

רשב"ם

ובע"כ ארכו של ארון מצפון לדרום והבדים ממזרח למערב: (טז) את העדת. הלוחות שהם עדות וברית בין הקב"ה לישראל ולכך נקראו לוחות הברית: (יז) כפרת. ל' כיסוי: אמתים וחצי ארכה וגו'. כמדת ארכו ורחבו של

(יח) כרבים. עופות כדכתיב (יחזקאל כח) את כרוב ממשח הסוכך. עוף גדול בעל כנפים. וחכמים פירשו פני תינוק: מקשה. מעובי זהב הכפורת הקשו

רש"י

[...]ש לעולם: (טז) ונתת אל הארן. כמו בארון: [...]ות. התור' שהיא לעדות ביני וביניכם שצויתי את אתכם הכתובות בה: (יז) כפרת. כסוי על הארון שהיה [...] מלמעלה ומניחו עליו כמין דף: אמתים וחצי [...]ה. כארכו של ארון ורחבה כרחבו של ארון ומונחת [...]ובי הכתלים ארבעתם ואע"פ שלא נתן שיעור לעוביה [...] רבותינו א שהיה עוביה טפח (סוכה ה): (יח) כרבים.

בית יהודא

פוּן אָרוֹן׃ (טז) [וְנָתַתָּ אֶל הָאָרוֹן]. (כְּמוֹ בָּאָרוֹן) גְלַייךְ ווִיא עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען דוּ זָאלְסְט גֶעבֶּען אִין אָרוֹן: [הָעֵדוּת]. מֵיינְט מֶען "הַתּוֹרָה", פַר וָוס רוּפְט מֶען דִי תּוֹרָה "עֵדוּת" (שֶׁהִיא לְעֵדוּת בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם) דִי תּוֹרָה אִיז אַעֵדוּת צְווִישֶׁן מִיר אוּנ אַייךְ [צְווִישֶׁען הקב"ה אוּנ יוּדֶען] (שֶׁצִּוִּיתִי אֶתְכֶם מִצְוֹת הַכְּתוּבוֹת בָּהּ) אַז אִיךְ הָאבּ אַייךְ גֶעבָּאטֶען דִי מִצְוֹת וָואס זֶענֶען גֶעשְׁרִיבֶּען אִין דִי תּוֹרָה וְאוּנ אַגַאנְצֶע סֵפֶר תּוֹרָה אִיז [...]גְן אִין אָרוֹן גֶעבֶּען דִי לוּחוֹת (עיין גמרא ב"ב (דף יד) ועיין ש"ח)]: (יז) [כַּפּוֹרֶת]. דֶער כַּפּוֹרֶת אִיז גֶעוֶוען (כִּיסּוּי עַל [...]) אַבֶּעדֶעקוּנְג אוֹיף דֶעם אָרוֹן (שֶׁהָיָה פָּתוּחַ מִלְּמַעְלָה) דֶר אָרוֹן אִיז גֶעוֶוען אוֹיבֶּען אָפֶען (וּמַנִּיחוֹ עָלָיו כְּמִין דַּף) אוּנ מֶען [...]עַלְיוּגְט דֶעם כַּפּוֹרֶת אוֹיף דֶעם אָרוֹן, דֶער כַּפּוֹרֶת אִיז גֶעוֶוען ווִיא אַבְּרֶעט פוּן גָאלְד: [וְאַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ]. צְוֶוייא [...]הַאלְבֶּע אֵייל אִיז גֶעוֶוען דִיא לֵיינְג פוּן כַּפּוֹרֶת (כְּאָרְכּוֹ שֶׁל הָאָרוֹן) ווִי עֶס אִיז גֶעוֶוען דִיא לֵיינְג פוּן אָרוֹן (וְרָחְבָּהּ [...] שֶׁל אָרוֹן) דִי בְּרֵייט פוּן כַּפּוֹרֶת אִיז גִיוֶוען ווִי דִי בְּרֵייט פוּן אָרוֹן (וּמוּנַחַת עַל עוֹבֵי הַכְּתָלִים אַרְבַּעְתָּם) אוּנ דֶער כַּפּוֹרֶת [...]עֶלֶעגֶן אוֹיף דִי גְרֶעבּ פוּן דִיא פִיר וֶוענְט פוּן אָרוֹן (וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן שִׁיעוּר לְעָבְיָהּ) אוּנ אֲפִילוּ דִי תּוֹרָה הָאט נִיט [...]ט ווִי גְרָאבּ זָאל זַיין דֶר כַּפּוֹרֶת (פֵּירְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁהָיָה עוֹבְיָהּ טֶפַח) הָאבֶּען דִי רַבָּנָן גֶעזָאגְט דִי גְרֶעבּ פוּן כַּפּוֹרֶת אִיז [...]ן אַטֶפַח ווִי דִי בְּרֵייט פוּן דִי הַאנְט נֶעבֶּען דִי פִינְגֶער]: (יח) [כְּרֻבִים]. מֵיינְט מֶען קִינְדֶער (דְּמוּת פַּרְצוּף תִּינוֹק לָהֶם) זַיי

דעת זקנים מבעלי התוספות

[ל]א יסורו ממנו. מפני קדושת הארון לא רצה הקדוש [...] שימשמשו בו להסיר הבדים ולהכניסם בטבעות אבל [...]ין לנושאו מחזיקין בראשי הבדים ונושאין וכשמניחין [...]הולכין להם מיד מחמת אימת הקדושה וה"פ דקרא בטבעות יהיו הבדים שישימם משה ויקבעם שם כדכתיב בפרשת [...]וכשיושמו שם לא יוסרו ממנו: (טז) ונתת אל הארון. [...] עקר הצווי דהא כתיב למטה ואל הארון תתן את [...] אלא ליתן טעם מפני מה לא יסורו ממנו כדי שלא [...]משו בו כי צריך ליתן בו את העדות ויהיה קדוש:

שפתי חכמים

זה לפי שלא יהי' ביניהם אלא אמה וחלי: ש מדכתיב בתחלה בטבעות הארון יהיו הבדים למה ליה למכתב אחר כך לא יסורו ממנו: ת הקשה הרא"ם דהא בסיפור הקמת המשכן בפרשת פקודי כתיב ויתן את העדות אל הארון ושם פי' את סעדות הלוחות ועוד והלא לא נכתב ספר תורה אלא עד סוף הארבעים שנה וכו'. ונ"ל מדכתיב אשר אתן אליך שהוא לשון עתיד והא עשרת הדברות כבר נתן ואף אם נשתברו הלוחות מסתמא היה משה כתבן או היה מתפלל שיחזרו הלוחות כמו שהיו אלא ודאי על התורה כולה קאי שהוא עתיד לכתוב: א מג"ש דכתיב בפרשת אחרי פני הכפורת וכתיב על פני ינאק וכל

פירוש לתורת אלהים

[...]זַיין תָּמִיד אִין דִיא רִינְגֶען לֹא יָסוּרוּ זֵייא זָאלֶען [...]אוֹפּ גְטָאהְן וֶוערֶען מִיזָאל קֵיין מָאל נִיט אַרוֹס[...]גֶן דִיא בַּדִּים פוּן דֶעם אָרוֹן: (טז) וְנָתַתָּ אוּנ [...]זָאלְסְט גֶעבֶּען אִין דֶעם אָרוֹן אֵת הָעֵדוּת דִיא [...] וָואס אִיךְ גָאט וֶועל צוּ דִיר גֶעבֶּען [פייז רש"י]: [...]שִׂיתָ אוּנ דוּא זָאלְסְט מַאכִין אַדֶעק צוּם אָרוֹן [...] צְוֶוייא אֵיילֶען מִיט אַהַאלְבֶּען זָאל זַיין אִיר לֶענְג [...]אוּנ אַנְדֶער הַאלְבֶּען אֵיילֶען זָאל זַיין אִיר בְּרֵייט [...]יא גְרֶעבּ זָאל זַיין אַטֶפַח: (יח) וְעָשִׂיתָ אוּנ דוּא

ליקוטי יקרים

נָאמָן עֶר אִיז אַצַדִּיק, אִיז דִי תּוֹרָה בַּיי אִים אַקְרוֹן, דְרִיבֶּער הָט דִי תּוֹרָה גֶעשְׁרִיבֶּען "זֵר" נִיט "נֵזֶר" וַוייל נִיט אַלֶע מָאהְל אִיז דִיא תּוֹרָה אַקְרוֹן, אַמָאהְל אִיז זִיא "זֵר" אַקְרוֹן, אַז עֶר אִיז אַתַּלְמִיד חָכָם אוּנ אַצַדִּיק, אוּנ אַמָאהְל אִיז זִיא "זָר" פְרֶעמְד, אַז עֶר אִיז אַלַמְדָן אוּנ אַרָשָׁע, אוּנ אַזוֹ אִיז בַּיי דִי כֹּהֲנִים אוּנ מְלָכִים, אוּנ וַוייל דִי תּוֹרָה וֶוערְט גֶעלֶערְנְט פְּשׁוּט [פְּרָאסְט] אוּנ עֶס וֶוערְט גֶעלֶערְנְט סוֹדוֹת הַתּוֹרָה, וָוס נִיט יֶעדֶער קֶען אוּנ מֶעג דָאס לֶערְנֶען, דְרִיבֶּער בַּיי דֶעם קַאסְטֶען עֲצֵי שִׁטִּים שְׁטֵייט וְעָשׂוּ, ווִי זָאלֶען מַאכֶען, צוּ לֶערְנֶען דִי תּוֹרָה פְּרָאסְט זָאלֶען אַלֶע לֶערְנֶען ווִי אַלֶע מֶענְטְשֶׁן קֶענֶען הָאבֶּען עֲצֵי שִׁטִּים, נָאר צוּ בַּאדֶעקִין מִיט גָאלְד, צוּ לֶערְנֶען דִי סוֹדוֹת פוּן דִי תּוֹרָה וָואס זֶענֶען ווִי גָאלְד, נִיט יֶעדֶער הָט גָאלְד, נִיט יֶעדֶער קֶען לֶערְנֶען דִיא סוֹדוֹת הַתּוֹרָה,

[...]כ"ה גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה וְצִפִּיתָ, דוּ זָאלְסְט בַּאדֶעקִין מִיט גָאלְד, דָאס גֶעהֶער נָאר צוּ דִיר, אוּנ אַזוֹ וַוייטֶער שְׁטֵייט בַּייא אַלְץ וְעָשִׂיתָ, דוּא זָאלְסְט מַאכֶען:

[...]שִׂיתָ כַּפּוֹרֶת וגו' וְעָשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרוּבִים. דֶער אַלְשִׁיךְ ז"ל שְׁרַייבְּט ווייל דָאס גְלִיק פוּן יֶעדֶער מֶענְטְשׁ בֶּעשְׁטֵייט

זָהָב וְנָתַתָּה עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו
וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הָאֶחָת
וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית׃
יג וְעָשִׂיתָ בַדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ
אֹתָם זָהָב׃ יד וְהֵבֵאתָ אֶת־הַבַּדִּים
בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת
אֶת־הָאָרֹן בָּהֶם׃ טו בְּטַבְּעֹת הָאָרֹן

אונקלו[ס]

עִזְקָן דִּדְהַב וְתִ[תֵּין]
אַרְבַּע זָוְיָתֵהּ וְ[תַרְתֵּין]
עִזְקָן עַל סִטְרֵ[הּ]
וְתַרְתֵּין עִזְקָן עַל
תִּנְיֵתָא׃ יג וְתַעְבֵּד
דְּאָעֵי שִׁטִּין וְתַחְפֵּי
דַּהֲבָא׃ יד וְתָעֵ[יל]
אֲרִיחַיָּא בְּעִזְקָת
סִטְרֵי אֲרוֹנָא לְמִ[טַּל]
אֲרוֹנָא בְּהוֹן׃ טו בְּ[עִזְקָת]
דַּאֲרוֹנָא יְהוֹן אֲרִיחַ[יָּא]
תו"א בטבעות סס׃

ריש"י

זויתיה. וכזויות העליונות סמוך לכפרת היו נתוני[ם] מכאן ושתים מכאן לרחבו של ר ארון והבדים נתו[נים] וארכו של ארון מפסיק בין הבדים אמתים וחצי בין [בד לבד] שיהיו שני ב"א הנושאים את הארון מהלכין בינ[יהם] מפורש במנחות בפ' שתי הלחם: ושתי טבעות ע[ל צלעו] האחת. הן הן הד' טבעות שבתחלת המקרא ו[אמר לך] היכן היו והוי"ו זו יתירה היא ופתרונו כמו שתי טבע[ות] לישבה כן ושתי מן הטבעות האלו על צלעו האחת: [צלעו] לדו: (יג) בדי. מוטות: (טו) לא יסרו ממנו

בית יהודא

זָאגְט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (זָוְיָתֵהּ) זַיינֶע ווינְקְלֶן (וּבְזָוִיּוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת הַסְּמוּכוֹת לְכַפּוֹרֶת) אין די אוֹבֶּערְשְׁטֶע ווינְקְלֶען וָואס זֶענֶן נָאנְט צוּם כַּפּוֹרֶת (הָיוּ נְתוּנִים) הָט מֶען גֶעגֶעבֶּן די רִינְגֶען (שְׁתַּיִם מִכָּאן וּשְׁתַּיִם מִכָּאן לְרָחְבּוֹ שֶׁל אָרוֹן) צְווֵיי רִינְגֶען זָאל מֶען גֶעבֶּן אוֹיף די זַייט אָרוֹן אוּנ צְווֵיי רִינְגֶען זָאל מֶען גֶעבֶּען אוֹיף די אַנְדֶערֶע זַייט אָרוֹן, בַּיי די בְּרֵייט פוּן אָרוֹן (וְהַבַּדִּים נְתוּנִים בָּהֶם) דִיא שְׁטֶעקִינְס זֶענֶן גֶעוֶוען אַרַייְנְגֶעשְׁטֶעקְט אין די רִינְגֶען (וְאָרְכּוֹ שֶׁל אָרוֹן מַפְסִיק בֵּין הַבַּדִּים) אוּנ דִיא לֶיינְג פוּן אָרוֹן הָט אָפְּגֶעטֵיילְט אֵיין שְׁטֶעקֶען פוּן אַנְדֶערֶען (אַמָּתַיִם וָחֵצִי בֵּין בַּד לְבַד) פוּן אֵיין שְׁטֶעקֶען בִּיז צוּם אַנְדֶערֶען שְׁטֶעקֶען אִיז גֶעוֶוען ווייט צְווֵייא מִיט אַהַאלְבֶּע אֵייל (שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם הַנּוֹשְׂאִין אֶ[ת הָאָרוֹן] מְהַלְּכִין בֵּינֵיהֶן) דִיא צְווֵיי מֶענְטְשֶׁען וָואס טְרָאגֶען דֶעם אָרוֹן נפוּן דֶער זַייט אוּנ די צְווֵיי מֶענְטְשֶׁען וָואס טְרָאגֶען דֶע[ם] פוּן דִיא אַנְדֶערֶע זַייט) זָאלֶן קֶענֶען גֵיין צְווִישֶׁען דִיא צְווֵייא שְׁטֶעקִינְס (וְכֵן מְפוֹרָשׁ בִּמְנָחוֹת בְּפֶרֶק שְׁתֵּי הַלֶּחֶם) שְׁטֵייט אין דִיא מַסֶּכֶת מְנָחוֹת אִין פֶּרֶק שְׁתֵּי הַלֶּחֶם: וּשְׁתֵּי טַבָּעוֹת עַל צַלְעוֹ הָאֶחָת. זָאגְט רש"י (הֵן הֵן אַרְבַּ[ע] שֶׁבִּתְחִלַּת הַמִּקְרָא) דָס זֶענֶען די פִיר רִינְגֶען וָואס שְׁטֵייעֶן אִין אָנְהֵייבּ פָּסוּק (וּפֵירֵשׁ לְךָ הֵיכָן הָיוּ) דֶר פָּסוּק זָאג[ט] וועלְכֶן אָרְט די רִינְגֶען זֶענֶן גֶעוֶוען (וְהַוָּי"ו זוֹ יְתֵרָה הִיא) דֶער וָוי"ו פוּן עֶרְשְׁטֶן וּשְׁתֵּי אִיז אִיבֶּעריג (וּפִתְרוֹנוֹ כְּמוֹ שְׁתֵּ[י] עֶס אִיז גְלַייךְ ווי עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען אָן אַוָוי"ו, שְׁתֵּי טַבָּעוֹת (וְיֵשׁ לְךָ לְיַשְּׁבָהּ כֵּן) אוּנ מֶען קֶען זָאגֶען אַזוֹ[י] דֶר פָּסוּק (וּשְׁתֵּי מִן הַטַּבָּעוֹת הָאֵלֶּה) אוּנ צְווֵיי רִינְגֶען פוּן די פִיר רִינְגֶען (עַל צַלְעוֹ הָאֶחָת) זָאלֶן זַיין אוֹיף אֵיין זַייט, אַנְדֶערֶע צְווֵיי רִינְגֶן זָאלֶן זַיין אוֹיף די אַנְדֶערֶע זַייט: וַצַלְעוֹ. אִיז דֶערְטַייטְשׁ (צִדּוֹ), זַיין זַייט: (יג) בַּדֵּי, (מוֹטוֹת) שְׁטַ[עקִינְס]: (טו) וְלֹא יָסוּרוּ מִמֶּנּוּ. דִיא שְׁטֶעקִינְס זָאלֶען נִיט צוּ גֶענוּמֶען ווערֶן פוּן אָרוֹן (לְעוֹלָם) אֵייבִּיג זָאלֶן זֵיי זַיין אִין דִיא[...]

שפתי חכמים

העליונה ואח"כ היה מלפה את ספתו: ר אבל אי הוה ב' מכאן וב' מכאן לארכו של ארון לא היו יכולין שני בני אדם הנושאין ליו[...]

ליקוטי יקרים

אַכֹּהֵן גָּדוֹל וָוס אִיז אַעַם הָאָרֶץ, דְרִיבֶּ- שְׁרַייבְּט די תּוֹרָה דָאס עֶרְשְׁטֶע דֶעם אָרוֹן וָואס אִינְוֶוייניג לִיגְט די לוּחוֹת אוּנ דִיא סֵפֶר תּוֹרָה [עיין ב"ב יד], אוּנ עֶס שְׁטֵייט וְעָשׂוּ, זֵיי זָאלֶען מַאכֶען, ווייל צוּ די תּוֹרָה גֶעהֶערֶען אַלֶע יוּדֶן, אוּנ אֲפִילוּ אַעַם הָאָרֶץ קֶען אוֹיךְ הָאבֶּן אַזְכוּת אִין די תּוֹרָה, וְויא די גמרא זָאגְט אוֹיף דֶעם פָּסוּק עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, עֶס שְׁטֵייט נִיט לְלוֹמְדִים בָּהּ, די וָוס לֶערְנֶען די תּוֹרָה, נָאר עֶס שְׁטֵייט לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, די וָוס דֶערְהַאלְטֶן מִיט פַּרְנָסָה צוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים זֵיי זָאלֶן הָאבֶּן צַייט צוּא לֶערְנֶן תּוֹרָה, נָאךְ זָאגְט דִיא גְמָרָא עֶס שְׁטֵייט נִיט וְעָשִׂיתָ זֵר זָהָב, זֵר אִיז טַייטְשׁ אַקְרוֹן, נָאר עֶס שְׁטֵייט זֵר זָהָב, מִיר זָאלֶן קֶענֶען לֵיינֶען „זֵר" אַקְרוֹן אוּנ „זָר" אַפְרֶעמְדֶער, ווי דֶר תַּנָּא זָאגְט עֶס זֶענֶן דָא דְרַיי קְרוֹנֶען, כֶּתֶר תּוֹרָה, כֶּתֶר כְּהוּנָּה, כֶּתֶר מַלְכוּת, כֶּתֶר שֵׁם טוֹב, אִיז דָאךְ דָא פִיר קְרוֹנֶן, נָאר כֶּתֶר שֵׁם טוֹב עוֹלָה עַל גַּבֵּיהֶן, אִיז דֶער מֵיינוּנְג, ווען זֶענֶען די דְרַיי נָאכֶען נתּוֹרָה כְּהוּנָּה מַלְכוּת] קְרוֹנֶן אוּב אוֹיף זֵייא גֵיִיט אַרוֹיף די קְרוֹן פוּן גּוּטֶען נָאמֶן, אוּב דֶר תַּלְמִיד חָכָם הָ[...]

פירוש לתורת אלהים

פִיר רִינְגֶן פוּן גָאלְד וְנָתַתָּ אוּנ זָאלְסְט גֶעבֶּן ד[י] אוֹיף זַיינֶע פִיר ווינְקְלֶן אִיז דֶר פָּסוּק מְפוֹרָשׁ וּשְׁתֵּ[י] רִינְגֶן פוּן די פִיר זָאלְסְטוּ טָאן אוֹיף אֵיין זַייט [...] וּשְׁתֵּי טַבָּעוֹת אוּנ דִיא אַנְדֶרִי צְווֵייא רִינְגֶען זָ[אלְסְטוּ] טָאהְן עַל צַלְעוֹ אוֹיף דֶער אַנְדֶערֶער זַייט [עיי'...] (יג) וְעָשִׂיתָ אוּנ דוּא זָאלְסְט מַאכֶען שְׁטַאנְגֶן פוּן [...] הָאלְץ וְצִפִּיתָ אוּנ זָאלְסְט זֵייא בַּדֶעקִין מִיט גָ[אלְד] (יד) וְהֵבֵאתָ אוּנ דוּ זָאלְסְט אַרַיין בְּרֶענְגֶן דִיא שְׁ[טַאנְגֶן] אִין דִיא רִינְגֶן אַרַיין עַל צַלְעוֹת בַּייא דִיא זַייטֶ[ן] דֶעם אָרוֹן לָשֵׂאת צוּ טְרָאגֶן דֶעם אָרוֹן בָּהֶם מִיט[...] מִיט דִיא שְׁטַאנְגֶען: (טו) בְּטַבְּעוֹת דִיא שְׁטַ[...]

מצות השם

(צו) (בְּטַבְּעֹת הָאָרוֹן יִהְיוּ הַבַּדִּים) דָאס אִיז אֵיין לֹא תַעֲשֶׂה אַז מֶען טָאר נִיט אַרוֹס נֶעמֶען דִיא שְׁטַאנְגֶען פוּן דֶעם (אָרוֹן הַקּוֹדֶשׁ) אוּנ דֶער וָואס נֶעמְט יוּא אַרוֹס קוּמְט אִים מַלְ[קוֹת] די מִצְוָה אִיז נוֹהֵג (בִּזְמַן הַבַּיִת) בַּיי זְכָרִים אוּנ נְקֵב[וֹת]

פֵּנָה וְתַעְבֵּד עֲלוֹהִי
דִּדְהַב סְחוֹר סְחוֹר:
תַּתִּיךְ לֵהּ אַרְבַּע
ע יומא עב:

וּמִחוּץ תְּצַפֶּנּוּ וְעָשִׂיתָ עָלָיו זֵר זָהָב
סָבִיב: יב וְיָצַקְתָּ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת

רשב"ם

...קת לו. בולטין מנוף הארון ולא מחוברות: ושתי טבעות. מן הארבע טבעות: על צלעו האחת. מצד רחבו שהרי בולטין היו הבדים לצד ההיכל:

רש"י

מלופה מבית ומחוץ (עס תנחומא שמות רכה): זר. כמין כתר מוקף לו סביב למעלה משפתו שעשה הארון גבוה מן הפנימי עד שעלה למול עובי הכפורת ולמעלה משהו וכשהכפורת שוכב על עובי הכתלים עולה הזר מכל עובי הכפורת כל שהוא והוא סימן לכתר תורה: ויצקת. ל' התכה כתרגומו: פעמתיו. כתרגומו

בית יהודא

העליונה בזהב) דעם אויבערשטין ברעג פון הילצענעם קאסטין הט ער באדעקט מיט גאלד (נמצא מצופה מבית ומחוץ) איז דר הילצענער קאסטין געווען באדעקט מיט גאלד אינוועניג אונ אויסוועניג: [זר זהב]. זאגט רש"י (כמין כתר מוקף לו סביב למעלה משפתו) אויף דעם אויבערשטין ברעג פון דעם גאלדענעם אויסווייניגסטען קאסטין איז געווען געמאכט ארום אלע פיר ווענט אזוי ווי א קרוין ...ת הארון החיצון גבוה מן הפנימי עד שעלה למול עובי הכפורת ולמעלה הימנו משהו) ער האט געמאכט דעם אויס...סטן גאלדענעם קאסטין העכר פון דעם אינווייניגסטען קאסטין, ביז דער ברעג פון אויסווייניגסטען קאסטין הט ...קט די גרעב פון כפורת אונ נאך אביסול העכער פון כפורת (וכשהכפורת שוכב על עובי הכתלים) אונ ווען דער ... איז געלעגען אויף דיא גרעב פון דיא ווענט פון הילצענעם קאסטין ועולה הזר למעלה מכל עובי הכפורת כל ... איז די קרוין ודר ברעג פון אויסווייניגסטען קאסטען) אריבער געגאנגען אביסול העכער פון דיא גאנצע גרעב פון ..., אונ איבער דעם כפורת איז פון דעם ברעג וואנט פון אויסווייניגסטען גאלדענעם קאסטין געווען געמאכט ווי ...ן ארום דעם כפורת אין אלע פיר זייטען (והוא סימן לכתר תורה) דאס איז געווען אצייכען אז די תורה איז א קרוין: ויצקת). זאגט רש"י (לשון התכה) ויצקת איז דערטייטש גיסען (כתרגומו) וויא דער תרגום טייטשט: ופעמותיו).

דעת זקנים מבעלי התוספות

...יותר מדאי ואע"ג דאמרינן נרשאיו נושא לפי שעה היה ...לי א"כ למה נענש עוזא וצ"ע וכן מצינו במזבח הזהב ...הקב"ה לעשות מעצי שטים ולחפות זהב וכן מזבח ...ת לפי שהיו נושאין בכתף ולא יכביד על הנושאים:
...עליו זר זהב. נראה שאינו אלא לנוי כמין כתר והוא רמז לכתר התורה וכן משמע ביומא פרק בא לו שלש זרין הן ...רון שהוא לכתר התורה וזר השלחן סימן לכתר מלכות וזר המזבח רמז לכתר כהונה כתר כהונה בא אהרן ונטלה כתר מלכות בא דוד ונטלה כתר תורה מונח ועומד וכל שרוצה ליטול יבא ויטול:

שפתי חכמים

ודאי לא לריך לרמז הג' לפי שהארון עלמו היה ג' אי נמי לכן כתב הקרא תלפנו יתירה שאחר כך תלפה שפתו העליונה כלומר ג' ארונות היו והיו נותנין זה לתוך זה וממילא היה מלופה מבית ומבחוץ לכד שפה:

פירוש לתורת אלהים

...גאלד מבית ומחוץ פון אינוועניג אונ פון אויסן ...ג תצפנו זאלסטו אים בדעקען [עיין רש"י] ...עליו זר זהב סביב אונ דוא זאלסט מאכען ...דעם ארון אגילדען קריינדעל [עיין רש"י]: ...ויצקת אונ דוא זאלסט גיסען פון דעם ארון ווענין

ליקוטי יקרים

האבן יעדער יוד, ביין זיא איז דיא גרעסטע, וויא דיא תורה זאגט בי מלכים ימלוכו, דורך מיר קומט דער מלך צוא זיין מלוכה, דער דין איז דער מלך מוז שטענדיג האבען געבן זיך אספר תורה, אונד לערנען אין איר וויא לאנג ער לעבט, אונ אז ער גייט אוועק פון די תורה, גייט ער אוועק פון זיין מלוכה, איין מצוה הט דר מלך שאול נים געהיט, ער האט אויף איין נאכט געלאזט לעבען דעם מלך פון עמלק אונ דיא בהמות, גרעסער פון דיא כהונה, וויא דיא גמרא זאגט אפילו ממזר לערנט תורה איז אממזר, איז זיין כבוד פריער ווי דער כבוד פון

...מען אים באלד אפגעזאגט פון דיא מלוכה. די תורה איז ...חכם קודם לכהן גדול עם הארץ, אפילו דער למדן וום

מצות השם

...ם ושמי השמים לא יכלכלוהו) אז די הימלען אונ דיא ...שמ"ע הימלען קענן נישט גאט ב"ה באגרייפן נאר ווייל גאט ...ז איין גרויסער בעל רחמים הט ער אונז געהייסען עוסק ...ן דעם בוען פון דעם ביהמ"ק מיט די קרבנות אונ דיא ...וואס מען דארף כדי מיר זאלען תשובה טוען מיט דעם ...הארץ אזוי וועט ער אונז פר געבן די עבירות איבר דעם ...ער אונז געהייסען ברענגען אין דעם ביהמ"ק אריין די ...ת וואדען ווען איין מענטש טוט איין עבירה אונ ער הט ...אונ וויל תשובה טוען ווען ער זאל נישט באדארפן צוא ...אין דעם ביהמ"ק אריין אונ ברענגען איין קרבן איף ...וינד אזוי וואלט ער אלע מאל געטוען איין אנדערע עבירה ...וויל ער באדארף צו טוען אזוי אגרויסע מעשה דהיינו ער ...רף צוא קומען אין דעם בית המקדש אריין אונ ברענגען ...קרבן יעצט ער שון גוט אין זינען האבען אז ער זאל נים ...קיין עבירה אונ אצונד אז מיר האבען בעונותינו הרבים ...המ"ק אונ די קרבנות מיט דיא כלים נישט אזוי דארפען ...יינען דיא תרי"ג מצות וועלן מיר זיך דער מאנען אונ מיר ...תשובה טוען מיט דעם גאנצען הארץ צוא גאט ב"ה:

...ט וועט גמאכט ווערן מיט ליבשאפט צו מיר וועל איך

משלים על התורה

דעם משכן, ווס געהערין די מענטשין צום משכן, נאר וועגן זייער גאלד, איך האב געגוג גאלד אן זייער גאלד, אבר די יודין האבן געמאכט אמשכן האבען זיי אריינגיגעבן אין דעם משכן זייער ליבשאפט צו הקב"ה, אין יעדער שטיקול גאלד ווס איטר הט גיגעבן צום משכן הט ער גיגעבן מיט גרויס ליבשאפט צו הקב"ה, אונ הט גיבעטין ביי הקב"ה ער וואלט גערין זיין גאנצין לעבין גיגעבן פר די ליבשאפט צו הקב"ה. אונ דר יוד ווס הט נאר גיגעבן קופער, ווייל ער הט קיין גאלד אונ זילבר גהאט, ווי פיל צער הט ער גהאט ווס ער הט ניט גיקענט געבין בעסערס, דריבער זאגט דער פסוק אפריון עשה לו המלך שלמה, דער מלך שלמה הט געמאכט אבית המקדש. עמודיו עשה כסף. ער הט גמאכט זילבערנע זיילין, רפידתו זהב, בדעקט מיט גאלד, אויס געשפרייט אינוועניג מיט ארגמן, ניט דס הט גהאט אווערט ביי הקב"ה, דר עיקר איז גיווען תוכו רצוף אהבה, וואס אינוועניג איז גיווען די ליבשאפט צו הקדוש ברוך הוא, דריבער זאגט הקדוש ברוך הוא ועשו לי מקדש, זייא זאלען מאכן צוא מיר אמקדש, ושכנתי בתוכם, וועל איך רוען אין זיי אין משכן אונ אין זייערע הערצר, אוב דר רוען אין אים אונ אוב ניט וועל איך אין דעם משכן ניט זיין:

כֵּלָיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ׃ ס
י וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ׃
יא וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת

אונקלוס

תַּעְבְּדוּן׃ י וְיַ[עְבְּדוּן]
אֲרוֹנָא דְּאָעֵי
תַּרְתֵּין אַמִּין וּ[פַלְגָּא]
אָרְכֵּהּ וְאַמְּתָא וּ[פַלְגָּא]
פְּתָיֵהּ וְאַמְּתָא וּ[פַלְגָּא]
רוּמֵהּ׃ יא וְתַחְפֵּי
דְּהַב דְּכֵי מִגָּו וּמִ[בָּרָא]

תו"א ועשו ארון יומא ג ע"ב סוכה ה: אמתים וחצי סנהדרין כט:

רשב"ם

הוצרך לומר בהר: (י) ועשו ארון עצי שטים. לפי שהוא דבוק ארון של שטים נקוד חטף פתח. ואע"פ שבמעשה בצלאל מצינו שעשה תחלה משכן ואח"כ כלים ארון ומנורה ושלחן שהיכן יכנים את הארון והשלחן כ"ז שאין משכן עשוי אלא כצווי הוצרך תחלה לפרש עשיית הארון והשלחן שבשביל הארון שהוא עיקר של ועשו לי מקדש הוצרך לעשות משכן: (יא) זהב טהור. מזוקק:

בעל הטורים

הראשונה שהיו עושים כהם כיום: (י) ועשו ארון. בכלם כתיב ועשית חוץ מבארון דכתיב ועשו שכל הכלים עשה שלמה כיולא בהן חוץ מארון אותיות ארון שיש בה ארון של ישראל ואותיות נורא כי אוכלה. ארון בגימטריא נזר שכתר תורה עולה על כל הכתרים כתיב ועשית עליו זר זהב ובשלחן כתיב ועשית לו לומר שכתר עולה על שאר הכתרים: אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו וא[מה וחצי] קומתו. כל מדותיו היו שבורות בחלאי אמות ללמוד שכל מי שלומד תורה לריך לשבר ולהשפיל עצמו: ועשו ארון. י' פרשיות מתחילין כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם: (יא) זהב טהור מבית ומחוץ. ב' דזהב עם טהור מבית ומחוץ בגי' הנה החכם יהיה תוכו [כברו]

רש"י

וכליו: (י) ועשו ארון. כמין ארונות שעושין [בלא] רגלים עשוים כמין ארגז שקורין איסקרי"ן (שריין ש[יושב]) יושב על שוליו: (יא) מבית ומחוץ תצפנו. (יומא) שלשה ארונות עשה בצלאל ב' של זהב וא' של עץ וד' [כתלים] ושולים לכל אחד ופתוחים מלמעלה. נתן של עץ בת[וך של] זהב ושל זהב בתוך של עץ וחפה שפתו העליונה ק[...]

בית יהודא

מוֹעֵד וְכֵלָיו) וואָלט דֶר פְּסוּק גֶעשְׁמוּעֶסְט אִיר זָאלְט מַאכֶען דֶעם אֹהֶל מוֹעֵד מִיט דִי כֵּלִים ווִי אִיךְ וַוייז אַייךְ: (י) וְעָשׂוּ אֲרוֹן). זָאגְט רַשִׁ"י דֶעם אָרוֹן הָט מֶען גֶעמַאכְט (כְּמִין אֲרוֹנוֹת שֶׁעוֹשִׂים בְּלֹא רַגְלַיִם) ווִי דִי קַאסְטוּנְס וָוָאס מֶען מַאכְט אָן פִּיס (עֲשׂוּיִם כְּמִין אַרְגָּז יוֹשֵׁב עַל שׁוּלָיו) זֵיי זֶענֶען גֶעמַאכְט ווִיא אַ קַאסְטִין וָואס זִיצְט אוֹיף דֶעם אוּנְטֶערְשְׁטִין דֶעק אָן פִּיס: (יא) מִבַּיִת וּמִחוּץ תְּצַפֶּנּוּ). דֶעם הֵיילִיגֶענֶעם קַאסְטִין זָאלְסְטוּ בַּאדֶעקֶען מִיט גָאלְד אִינֶעווֵייניג אוּנ אוֹיסֶעווֵייניג, זָאגְט רַשִׁ"י (שְׁלֹשָׁה אֲרוֹנוֹת עָשָׂה בְּצַלְאֵל) דְרַייא קַאסְטוּנְס גֶעמַאכְט בְּצַלְאֵל (שְׁנַיִם שֶׁל זָהָב) צְווֵיי גָאלְדֶענֶע קַאסְטוּנְס (וְאֶחָד שֶׁל עֵץ) אוּנ אֵיין הֵיילִיצֶענֶעם קַאסְטִין (אַרְבָּעָה [כְתָלִים] וְשׁוּלַיִם לְכָל אֶחָד) יֶעדֶער קַאסְטִין הָאט גֶעהַאט פִיר ווֶענְט אוּנ אַ אוּנְטֶערְשְׁטִין דֶעק (וּפְתוּחִים לְמַעְלָה) אוֹיבֶען זֶע[נֶען די] קַאסְטוּנְס גֶעווֶען אָפֶען (נָתַן שֶׁל עֵץ בְּתוֹךְ שֶׁל זָהָב) מֶען הָט גֶעגֶעבֶּן דִיא הֵיילִיצֶענֶ[עם] קַאסְטִין אִין גָאלְדֶענֶעם קַאסְטִין (וְשֶׁל זָהָב בְּתוֹךְ שֶׁל עֵץ) דֶעם אַנְדֶערֶען גָאלְדֶענֶעם קַאסְטִין הָאט מֶען אַרַיינְגֶעשְׁטֶעלְט אִין דֶעם הֵיילִצֶענֶעם קַאסְטִין (וְחִפָּה [...]

שפתי חכמים

מבע"ל: ק וא"ת מנ"ל לרש"י דלמא לא היה רק אחד והיה מלופה מבית ומחוץ בזהב כדרך שהצורפים עושים (מהר"ן) וי"ל דכפרשה זו של עשיית הארון שהיו מונחין בו הלוחות יש בו כל אותיות של אל"ף בי"ת לפי שבלוחות יש כל התורה ולכך רומז בפ' זו האל"ף בי"ת שסוף כל התורה לבד מן הגימ"ל שאין בו ומ"ט אין בו גימ"ל אלא שיהו כלן מקבלין שכר התורה המונחת בו שם: (יא) וצפית. ראוי היה הארון להיות זהב כולו אלא לפי שיהיה נישא [...]

דעת זקנים מבעלי התוספות

(י) ועשו ארון. בכלהו כתיב ועשית וכאן כתיב ועש[ו] שהכל חייבין להתעסק בו מפני כבוד התורה שבתוכ[ו] לתלמידי חכמים שבני עירם מצווים לעשות מלאכתן כדי [...] והכי איתא ביומא פרק בא לו ועשו ארון מכאן לת"ח מבית ומחוץ תצפנו. אמר רבא כל ת"ח שאין תוכו כבר[ו] [אינו] תלמיד חכם. ועוד צוה הקב"ה לכל ישראל להתעסק ב[...]

ליקוטי יקרים

(י) וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים וגו'. דֶער תנא זָאגְט שְׁלֹשָׁה כְּתָרִים הֵם, עֶס זֶענֶען דָא דְרַייא קְרוֹנֶען כֶּתֶר תּוֹרָה, כֶּתֶר כְּהוּנָּה, כֶּתֶר מַלְכוּת, דִי צְווֵיי קְרוֹנֶען פוּן כְּהוּנָּה אוּנ מַלְכוּת, קֶען נִיט הָאבֶּען ווֶער עֶס ווִיל, ווָארוּם דֶר מֶענְטְשׁ ווָאס אִיז נִיט גֶעבָּארֶען אַכֹּהֵן פוּן זַיינֶע עֶלְטֶערְן, קֶען עֶר נִיט זַיין אַכֹּהֵן, אַמֶלֶךְ קֶען אוֹיךְ נִיט זַיין נָאר דֶר מֶענְטְשׁ ווָאס אִיז גֶעבָּארֶען פוּן דָוִד הַמֶּלֶךְ, אוּנ נָאר אֵיין מֶענְטְשׁ פוּן דָוִד הַמֶּלֶךְ קֶען זַיין אַמֶלֶךְ, ווָארוּם אַמֶלֶךְ אִיז דָאךְ נָאר אֵיינֶער אוֹיף אַפָאלְק, אָבֶּער דִיא קְרוֹן פוּן דִי תּוֹרָה דָאס קֶען הָאבֶּן יֶעדֶער יוּד, אוּנ דוּ זָאלְסְט נִיט מֵיינֶען ווַייל דִי קְרוֹן פוּן דִי תּוֹרָה אִיז דָס קְלֶענְסְטֶע דְרִיבֶּער קֶען [...]

פירוש לתורת אלהים

תַּעֲשׂוּ אַזוֹ זָאלְט אִיר מַאכִין: (י) וְעָשׂוּ אוּנ זֵייא [זָאלֶען] מַאכֶען אַקַסְטֶן פוּן טֶעגֶן הָאלְץ אוּנ דִיא מָאס [פוּן] דֶעם אָרוֹן זָאל זַיין אַמָּתַיִם צְווֵיי אֵיילֶן מִיט אַהַאלְ[בֶּער] זַיין לֶענְג וְאַמָּה אוּנ אַנְדֶער הַאלְבֶּען אֵיילֶען [...] בְּרֵייט וְאַמָּה אוּנ אַנְדֶער הַאלְבִּין אֵיילֶן זַיין הוֹ[יךְ]: (יא) וְצִפִּיתָ אוּנ זָאלְסְט בַּאדֶעקֶן דֶעם אָרוֹן [...]

משלים על התורה

מֶענְטְשׁ אִיז פִיל ווֶערְט אוּנ דִי חָכְמָה ווָאס אִיז אוֹיף דִיא כֵּלִי אִיז פִיל ווֶערְט, דְרִיבֶּר הָאבּ אִיךְ בֵּיידֶע פַארְהַאלְטִין גֶעבִּין זִיךְ דִי כֵּלִי מִיט דֶעם מֶענְטְשׁ, דָס הָט הקב"ה גִזָאגְט אוֹיף דִי פַּרְצַייטִיגֶע פֶעלְקֶר, אוֹיבּ דִי פֶעלְקֶר ווֶעלֶן זִיךְ פַרְזַאמְלֶען אוּנ ווֶעלֶן מַאכֶען אַמִשְׁכָּן פוּן זֵייעֶר גַאנְצֶן פַארְמֶעגִין, ווֶעל אִיךְ נִיט זַיין אִין דֶעם מִשְׁכָּן, ווָארוּם דָס גַאנְצֶע ווֶערְט פוּן מִשְׁכָּן ווֶעט נָאר זַיין דָס גָאלְד, אָבֶּר דִי מֶענְטְשִׁין זֶענֶען דִי זֶעלְבִּיגֶע ווִי זֵיי זֶענֶען גִיוֶוען פְרִיעֶר אֵיידֶר זֵיי הָאבֶּן גִימַאכְט

מצות השם

אַייךְ עֶר ווִיל נָאר אַז אִיר זָאלְט אַייךְ פַארְכְטֶען פַאר אִיב[ם] אִיר זָאלְט צוּ הֶערֶן זַיינֶע מִצְוֹת ווָאס עֶר הָט אַייךְ גֶעבָּאטֶן [...] נָאךְ פִירְט אוּם דֶער פָּסוּק (הֵן לַה' אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם [וּשְׁמֵי] הַשָּׁמַיִם הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ) דָס אִיז טַייטְשׁ ווָארוּם צוֹא[ל] גָאט אִיז דֶער הִימֶעל אוּנ דִי אֵייבֶּערְשְׁטֶע הִימְלֶען דִי עֶרְד[ע] אוֹיךְ אַלְדִינְג ווָאס עֶס גֶעפִינְט זִיךְ אוֹיף אִיר נָא אַצוּנְד קֶעק[...] יֶעדֶער אַלֵיין פַר שְׁטֵיין אַז גָאט ב"ה דַארְף נִישְׁט אַז מִיר [זָאלֶען] מַאכֶען אֵיין בֵּיהמ"ק פוּן זַיינְט ווֶעגֶן נָאר ווַייל עֶר הָאט [...] פָאלְק יוּדֶען לִיבּ אִיבֶּער דֶעם דַארְף מִיר פַר שְׁטֵיין אַז דָאס [...]

עֶר הָט גֶעהֵייסֶען מַקְרִיב זַיין קָרְבָּנוֹת אוּנ דִיא אַלֶע מִצְוֹת אוּנ תְּפִלּוֹת הָאט עֶר אוֹיךְ נָאר פוּן אוּנְזֶער טוֹבָה ווֶעגִין גֶעהֵייסֶן [...] נִישְׁט מִיר זָאלֶען חָלִילָה מֵיינֶען אַז עֶר הָאט זִיךְ גֶעהֵייסֶען בּוֹיעֶן אֵיין הוֹיז עֶר זָאל קוּמֶען אִין דֶעם הוֹיז אַבִּין אַזוֹ ווִיא עֶס שְׁ[...]

ט כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ אֵת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תַּבְנִית כָּל־

שְׁרֵי שְׁכִנְתִּי בֵּינֵיהוֹן: כְּכֹל דִּי אֲנָא מַחֲזֵי יָתָךְ דְּמוּת מַשְׁכְּנָא וְיָת דְּמוּת כָּל מָנוֹהִי וְכֵן

תו"א ככל אשר אני מראה סנהדרין טז שבועות טס מנחות כט:

בעל הטורים

רמז לת"כ שנים של בית שני: (ט) מראה. בגימ' גבריאל מלמד ה חגור כמין פסיקיא של עור ומראה למשה תבנית המשכן ותבנית ליו: וכן תעשו. ב' הכא ואידך וכן תעשו לגדעון בזכות אלו הכלים לגדעון וכן כל מעשה דגדעון היה כנגד עבודת המשכן וכליו. הלפידים בכדים להזכיר זכות אלו הכלים. וכראש האשמורה התיכונה להזכיר זכות עבודת המקדש שאז היו תורמין את המזבח והוא העבודה

רשב"ם

ונועדתי שמה לבני ישראל: (ט) ככל אשר אני מראה. שכל הראיות של כליו ושל בנינים הראה לו ה' למשה כמו שמצינו ביחזקאל בבנין ב' שהראהו בבבל בכל מראות אלהים וגם בדיבור הראה לו ופי' לו כמה שכתוב וכן מוכיח לפנינו ככל אשר אתה מראה בהר אם בדבור לבד היה אומר אשר אתה מראה למה

רש"י

מקדש. ועשו לי לשמי בית קדושה: (ט) ככל אשר אני אה אותך. (מנחות כט) כאן את תבנית המשכן צ. קרא הזה מחובר למקרא שלמעלה הימנו ועשו לי מקדש אשר אני מראה אותך: וכן תעשו. (סנהדרין טז עות יד) לדורות אם יאבד אחד מן הכלים או כשתעשו לי בית עולמים כגון שולחנות ומנורות וכיורות ומכונות שה שלמה כתבנית אלו תעשו אותם (תוספתא שבת לח) לא היה המקרא מחובר למעלה הימנו לא היה לו לכתוב תעשו אלא כן תעשו והיה מדבר על עשיית אהל מועד

בית יהודא

זיי זאלן מאכען אהייליגע שטוב וואס זאל גערופען ווערען אויף מיין נאמען: (ט) וּכְכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ (כאן) אֵת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וגו'. זאגט רש"י (הַמִּקְרָא הַזֶּה מְחוּבָּר לְמִקְרָא שֶׁלְּמַעְלָה הֵימֶנּוּ) דר פסוק געהער צוזאמען צום פריערדיגען פסוק, אונ אזוי דארף מען לייענען די צוויי פסוקים, (וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם) זייא זאלן מאכען צו מיר אמקדש וועל איך רוען אין זיי, ווי זאל זיין געמאכט דר מקדש? (כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ אֵת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תַּבְנִית כָּל כֵּלָיו) ווי איך ווייז דיר דעם ריסונגעק פון משכן אונ דעם ריסונגעק פון אלע כלים: (וְכֵן תַּעֲשׂוּ. (לְדוֹרוֹת) אונ אזוי ט איר מאכן אין שפעטערדיגע צייטען (אִם יֹאבַד אֶחָד מִן הַכֵּלִים) אויב עס וועט פארלארען ווערען אכלי פון די כלים כְּשֶׁתַּעֲשׂוּ לִי בֵּית עוֹלָמִים) אדער ווען איר וועט מאכען די כלים אין בית המקדש (כְּגוֹן) דְּהַיְינוּ (שֻׁלְחָנוֹת) די טישן ורות) די לייכטער (וְכִיּוֹרוֹת) די קעסלען (וּמְכוֹנוֹת) די רעדער (שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה) וואס שלמה האט געמאכט אין בית קדש (כְּתַבְנִית אֵלּוּ תַּעֲשׂוּ אוֹתָם) וויא דיא איצטיגע זענען געמאכט זאלט איר די שפעטערדיגע אויך מאכן, זאגט י (וְאִם לֹא הָיָה הַמִּקְרָא מְחוּבָּר לְמִקְרָא שֶׁלְּמַעְלָה הֵימֶנּוּ) אויב דער פסוק וואלט ניט געווען באהעפט צום פריערדיגען ק, נאר די פסוקים זענען באזונדער, דעם ערשטען פסוק וועט מען לייענען באזונדער ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, זאלן מאכען צו מיר אמקדש וועל איך רוען צווישען זיי. נאכדעם וועט מען לייענען דעם אנדערען פסוק ככל וגו', איך ווייז דיר דעם ריסונגעק פון משכן אונ דעם ריסונגעק פון די כלים ודארף שטיין כן תעשו, אזוי זאלט טאן (לֹא הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב וְכֵן תַּעֲשׂוּ) דארף דאך ניט שטיין וכן תעשו, אונ אזוי זאלט איר טאן (אֶלָּא כֵּן תַּעֲשׂוּ) נאר דארף שטיין כן תעשו, אזוי זאלט איר טאן, וויא איך ווייז אייך אזוי זאלט איר טאן (וְהָיָה מְדַבֵּר עַל עֲשִׂיַּית אֹהֶל

שפתי חכמים

כני המכן הנה גם השהם בכלל ואם כן לא אמר אבני שהם רק ר אותם אבני שהם שבאפוד לבד: פ דק"ל למה כתיב לי הא לה נמי של הקב"ה הוא ומתרץ ועשו לשמי והוסיף מלת בית לא איזה דבר מקודש שיהיה כי שם מקדש בכל מקום לא ימצא כי אם על הבית המקודש: צ דעת רש"י שלא תאמר ככל אשר אני מראה אותך בשעת עשיית המשכן אלא אשר אני מראה אותך כאן דאל"כ אראך

פירוש לתורת אלהים

ונ פון דער תְּרוּמָה וואס זייא וועלען אפ שיידען זאלען מיר מאכען דעם מִשְׁכָּן אונ איך וועל רוען צווישען א: (ט) אונ דם מִשְׁכָּן זאל גמאכט ווערן כְּכֹל אֲשֶׁר אזוי ווי איך ווייז דיר דא אויף דעם בארג סיני אום פייער אֵת תַּבְנִית דאס געשטאלט פון דעם מִשְׁכָּן וְאֵת תַּבְנִית אונ דאס געשטאלט פון אלע זיינע כֵּלִים וְכֵן

מצות השם

ארן אונ מיר זענען פר טר בן געווארן פון אונזער לאנד אזוי ם שטייט (אִם אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלָיִם תִּשְׁכַּח יְמִינִי) אז מיר יודען ן אין גלות אויב מיר וועלען פאר געסען אן דיר ירושלים מיין רעכטע האנד פאר געסען ווערען דורך דעם דארף יעדער מינוט זיך דר מאנען אז מיר זענען ניט אין אינזער אונ מיר דארפן דער לייזט ווערן אונזערע היליגע ספרים בן דם ענין וס גאט ב"ה האט אונז געהייסען מאכען דאס מ"ק איז ווייל הקב"ה מיט אלע זיינע מצות וואס ער האט אטען יודישע קינדער האט ער נאר געמיינט אז ער זאל זייא ן טו"ן אונ אזוי באלד אז דיא יודען וועלען צו הערען דיא ת וואס ער האט זיי געבאטען אזוי זענען זיי אן געברייט מקבל יין דיא טובות וואס ער וועט זייא טוען אונ אז זייא טוען ה נישט דיא מצות וואס הקב"ה האט זיי געבאטען אזוי זענען חלילה ניט מוכשר מקבל צוא זיין דיא טובות אזוי וויא עס ט אין פסוק וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹאֵל מֵעִמָּךְ) אין טייטש אונ אצונד יודען וואס פר לאנגט דען גאט פון מענטש האט אים געשניצט אכלי מיט גרויס חכמה,

משלים על התורה

גאלד, זילבער, בריליאנטין,ביי דר צייט איז געשטאנען אארעם מאן, אונ האט געהאלטן אין האנט אהילצענע כלי, דר מלך האט געזעהן די הילצענע כלי, האט ער געהייסן מען זאל דעם מענטשין ברייננען צו אים, ווי דר מענטש איז געקומן פר דעם מלך האט ער גיגעבן צום מלך די הילצענע כלי, דר מלך האט די כלי צו גענומען, אונ האט אים געהייסן זיצען נעבין זיך, אלע שרים האבן זיך געוואונדערט, עס זעען דא גיווען אזוי פיל מענטשין וואס האבען געברייננט טייערע מתנות, אונ דר מלך האט זיי קיין כבוד גגעבן, אונ דר האט געברייננט אכלי פון האלץ, אונ דר מלך גיט אים אזוי פיל כבוד, ער זאל זיצען נעבין אים, האט דער מלך געזאגט צו די שרים, איך וועל אייך זאגין, די גאלד מיט די בריליאנטין וואס מען האט מיר גברייננט זענען טאקי טייער. אבער דער מענטש איז ניט טייערער גיווארן וועגין דעם גאלד אונ בריליאנטין וואס ער האט, די גאלד מיט די בריליאנטן האט ער ניט בשאפען, די כלים האט ער ניט געמאכט, אונ גאלד מיט בריליאנטין האב איך גענוג אויסר זייערע, אבר אפילו דר מאטריאל אליין איז גאר ניט ווערט אבער דער

הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים׃ ז אַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפֹד וְלַחֹשֶׁן׃ ח וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם׃

דִרְבוּתָא וְלִקְט[...] בּוּסְמַיָּא׃ ז אַבְנֵי בּ[...] וְאַבְנֵי אַשְׁלָמוּתָא לְ[...] בְּאֵפוֹדָא וּבְחוּשְׁ[...] ח וְיַעְבְּדוּן קֳדָמַי מַ[...]

תו"א ועשו לי מקדש ערובין ג כתובות סב שבועות טו׃

רשב"ם

קח לך סמים בכי תשא׃ (ז) מלאים. שהאבן ממלא עומק המשבצות בעין אבני הטבעות׃ (ח) מקדש. ל' מועד שמתקדש ומזדמן אליהם לדבר מוכן כדכתי'

בית יהודא

לְמִשְׁחַת כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן וְהַמִּשְׁכָּן לְקַדְּשׁוֹ) וָוס וֶועט גֶעמַאכְט וֶוערֶן צוּ שְׁמִירֶען אוֹיף דִי כֵּלִים פוּן מִשְׁכָּן אוּנ אוֹיף דֶעם מִשְׁכָּן, דֶר מִשְׁכָּן מִיט דִי כֵּלִים זָאלֶען גֶעהֵיילִיגְט וֶוערֶן (וְהִיצְרְכוּ לוֹ בְּשָׂמִים) אִין דִי בּוֹימְאֵייל דַארְף מֶען אַרַיינְלֵייגֶן בְּשָׂמִים (כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בְּכִי תִשָּׂא) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין דִי סֶדְרָה כִּי תִשָּׂא׃ וְלִקְטוֹרֶת הַסַּמִּים) . אוּנ נָאךְ מִינִים בְּשָׂמִים צוּם רֵייכֶערֶן (שֶׁהָיוּ מַקְטִירִין בְּכָל עֶרֶב וָבוֹקֶר) מֶען הָט גֶערֵייכֶערְט בְּשָׂמִים אִין מִשְׁכָּן אַלֶע טָאג אֵיין מָאל פַארִין נַאכְט אוּנ אֵיין מָאל אִין דֶר פְרִיה (כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בְּוְאַתָּה תְּצַוֶּה) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין דִי סֶדְרָה וְאַתָּה תְּצַוֶּה (וּלְשׁוֹן קְטוֹרֶת הַעֲלָאַת קִיטוֹר וְתִמְרוֹת עָשָׁן) קְטוֹרֶת אִיז טַייטְשׁ רֵייכֶערֶן, דֶער רוֹיךְ גֵייט אַרוֹיף אִין דֶערְהֵייךְ גְלַייךְ וִוי אַטֵייטֶעל־בּוֹים׃ (ז) וְאַבְנֵי [...] זָאגְט רש"י (שְׁתַּיִם הוּצְרְכוּ שָׁם) צְוֵויי שְׁטֵיינֶער וּבְּרִילְיאַנְטֶען שׁוֹהַם הָאט מֶען גֶעדַארְפְט (לְצוֹרֶךְ הָאֵפוֹד) צוּ דֶעם [...] (הָאָמוּר בְּוְאַתָּה תְּצַוֶּה) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין סֶדְרָה וְאַתָּה תְּצַוֶּה׃ וְאַבְנֵי מִלּוּאִים) . שְׁטֵיינֶער וּבְרִילְיאַנְטֶען צוּ פִילוּנְג, זָאגְט רש"י (עַל שֵׁם שֶׁעוֹשִׂין לָהֶם בְּזָהָב מוֹשַׁב כְּמִין גוּמָא) וַוייל מֶען הָאט גֶעמַאכְט אִין דֶעם גָאלְד וִוי אַ[...] (וְנוֹתְנִים הָאֶבֶן שָׁם לְמַלְאוֹת הַגּוּמָא) אִין דֶעם גְרִיבּוּל זֶעצְט מֶען אַרַיין דֶעם בְּרִילְיאַנְט עֶר זָאל פוּהל מַאכֶן דָאס גְרִיבּוּל (אַבְנֵי מִלּוּאִים) דְרִיבֶּער וֶוערֶן דִי שְׁטֵיינֶער גֶערוּפֶן שְׁטֵיינֶער פוּן דֶערְפִיהְלוּנְג (וּמְקוֹם הַמּוֹשָׁב קָרוּי מִשְׁבֶּצֶת) דֶער אָרְט [...] דֶר שְׁטֵיין זִיצְט אִין אִים וֶוערְט גֶערוּפֶען מִשְׁבֶּצֶת, אַקֶעסְטִיל׃ לָאֵפוֹד וְלַחֹשֶׁן) . זָאגְט רש"י (אַבְנֵי הַשּׁוֹהַם לָאֵפוֹד) דִ[...] בְּרִילְיאַנְטֶען שׁוֹהַם הָט מֶען גֶעדַארְפְט צוּם אֵפוֹד (וְאַבְנֵי הַמִּלּוּאִים לַחֹשֶׁן) דִיא בְּרִילְיאַנְטֶען מִלּוּאִים הָט מֶען גֶעַ[...] צוּם חֹשֶׁן (וְחֹשֶׁן וְאֵפוֹד מְפוֹרָשִׁים בְּוְאַתָּה תְּצַוֶּה) אִין דִיא סֶדְרָה וְאַתָּה תְּצַוֶּה שְׁטֵייט וָוס אִיז דֶער חֹשֶׁן וְאֵפוֹד (וְהֵ[ם] תַּכְשִׁיטִים) דָס זֶענֶען אַצִירוּנְגְס־קְלֵיידֶער פַר דֶעם כֹּהֵן גָּדוֹל׃ (ח) וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ) . מֵיינְט מֶען (וְעָשׂוּ לִשְׁמִי בֵּית [...]

בעל הטורים

(ח) ושכנתי. רמז לבית א' ושכן ת"י שנים וכן ואתה קדוש יוש[ב] ישראל קדוש עולה ת"י שמנין קדוש היה תהלות בישראל ויש בו או[...]

רש"י

המשכן והמשכן לקדשו והוצרכו לו בשמים כמו שמפו[רש] תשא׃ ולקטרת הסמים. שהיו מקטירין בכל ער[ב] כמו שמפורש בואתה תצוה ם ולשון קטרת העלאת ותמרות עשן׃ (ז) אבני שהם. שתים הוצרכו שם האפוד האמור בואתה תצוה׃ מלאים. על שם שעו[שין] בזהב מושב כמין גומא ונותנין האבן שם למלאות קרויים אבני מלואים ומקום המושב קרוי משבצות׃ ולחשן. אבני השהם לאפוד ואבני המלואים לחשן ואפוד מפורשים בואתה תצוה והם מיני תכשיט׃ (ח[...]

שפתי חכמים

וכתב לשמן המשחה שתם והרא"ם האריך ע"ש׃ ם כלומר שאם מפורש שצריכים להקטיר ערב ובקר כי הסמים עצמן אינם מפורשים בואתה תצוה אלא בכי תשא. הרא"ם האריך בפירושו ע"ש׃ ע שלא תאמר אבני שוהם ואבני מלואים לאפוד וכן לחושן הוצרך רש"י לפרש כן וכתב הרא"ם שאע"פ שהיו אבני שוהם גם בחשן כיון שמלת מלואים כוללת

דעת זקנים מבעלי התוספות

ששלשתן צורך בנין הן שמן המשחה שבו נמשחו ונתקד[שו] כלי המשכן וקטרת נמי שכן דרך מלכים שמבשמין להם[...] קודם שיכנסו לתוכה וכ"ש לפני ממ"ה הקב"ה וכן מצינ[ו] ידי הקטרת שכינה נראית דכתיב וכסה ענן הקטרת וכו[...] בענן אראה. ושמן למאור שכן דרך המלכים להדלי[ק] לפניהם קודם שיכנסו לבית ואע"ג דלאו לאורה הוא צריך[...] הוא כבוד של מעלה׃ (ז) אבני שהם. לצורך אפוד וחשן כיצד אבני שהם לאפד ולקחת את שתי אבני שהם ושמת את שתי האבנים על כתפות האפוד ואבני מלואים לחשן כדכתיב ומלאת בו מלואת אבן וגו' וכי האי גונא הרבה מקראות מתפרשים המגביהי לשבת המשפילי לראות בשמים ובארץ ועוד אתה מוצא אבני שהם לצורך [...] דכתיב והטור הרביעי תרשיש שהם׃

פירוש לתורת אלהים

אוּנ גִיוֶוערְץ מֶען זָאל מַקְטִיר זַיין אַלֶע אָבִינְט אוּנ מָארְגֶן׃ (ז) אַבְנֵי אִיר זָאלְט נֶעמֶן צְוֵויי אֲבָנִים טוֹבוֹת וָואס וֶוערְט גְרוּפֶן שׁוֹהַם וְאַבְנֵי אוּנ אִיר זָאלְט גֶעמֶען צְוֶועלְף אַנְדֶערֶע אֲבָנִים טוֹבוֹת וָואס זַייעֶרֶע גֶעמֶען שְׁטֵייט אִין פָּרָשַׁת וְאַתָּה תְּצַוֶּה דִיא שְׁטֵיינֶער [...] דֶר פָּסוּק אַבְנֵי מִלּוּאִים לָאֵפוֹד דִיא אַבְנֵי שׁוֹהַם [...] מֶען בַּדַארְפְט פוּן דֶעם אֵפוֹד וְלַחוֹשֶׁן אוּנ דִי [...] מִלּוּאִים הָט מֶען בַּדַארְפְט פוּן דֶעם חוֹשֶׁן׃ (ח)

משלים על התורה

(ח) וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם. זַיי זָאלֶען מַאכִין צוּ מִיר אַמִקְדָּשׁ וֶועל אִיךְ רוּהֶען אִין זַיי, עֶס דַארְף דָאךְ שְׁטֵיין וֶועל אִיךְ רוּהֶען אִין אִים, אִין מִקְדָּשׁ, דֶר תֵּירוּץ אִיז דֶר מדרש זָאגְט הקב"ה הָט גְזָאגְט אוֹף דִי פַּרְצַייטִיגֶע פֶעלְקֶר אֲפִילוּ אַלֶע פֶעלְקֶר וֶועלֶען זִיךְ פַּארְזַאמְלֶען אוּנ וֶועלֶען מַאכִין אַמִקְדָּשׁ פוּן זֵייעֶר גַאנְצֶען פַארְמֶעגֶן וֶועל אִיךְ אוֹיךְ נִיט זַיין אִין זֵייעֶר מִקְדָּשׁ, פַר וָוס וַוייל בְּנֵי הקב"ה זֵייעֶר מִקְדָּשׁ? דֶר עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל עֶס אִיז אַמָאל גְוָוארֶן אַנֵייעֶר מֶלֶךְ אִין אַמְדִינָה, אַלֶע מֶענְטְשִׁין הָאבִין גִבְּרַיינְגְט מַתָּנוֹת, [...]

מצות השם

(צה) (וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ) דָאס אִיז דִיא מִצְוַת עֲשֵׂה וָוס גָאט הָט אוּנְז יוּדֶען גֶעבָּאטֶען אַז מִיר זָאלֶען מַאכֶען דֶם בֵּיה[מ"ק] אוּנ אַלֶע כֵּלִים וָואס מֶען דַארְף הָאבֶּען אִין דֶעם בֵּיהמ"ק מֵיינְט מֶען אֵיין מְנוֹרָה אוּנ דֶעם שֻׁלְחָן אוּנ דָאס מִזְבֵּחַ אוֹךְ אַנְדֶערֶע זַאכֶען וָואס מֶען הָט גֶעדַארְפְט אִין דֶעם בֵּיה[מ"ק] נָאר וַוייל מִיר הָאבֶען גֶעזִינְדִיגְט אוּנ מִיר הָאבֶען נִישְׁט גֶעָ[...] דִי מִצְוֹת וָוס גָאט ב"ה הָאט אוֹף אוּנְז יוּדֶען גֶעבָּאטֶען הָט [...] ב"ה דָם בֵּיהמ"ק חָרוּב גֶעמַאכְט אוּנ הָט אוּנְז פַאר טְרִיבֶּען אוּנְזֶער לַאנְד הָאבֶּן מִיר גֶעבֶּעךְ אָן גֶעווארֶען דִי הֵיילִיגֶע מ[...] וָואס (הַקָּדוֹשׁ ב"ה) הָאט גֶעבָּאטֶען מֶען זָאל טוּעֶן אִין [...] (חוּרְבַּן הַבַּיִת) דָאס הֵייסְט אִיף דֶעם וָוס דָם בֵּיהמ"ק אִיז חָ[...] ביהמ"ק אִיבֶּער דֶעם דַארְפֶען מִיר צוּא קְלָאגֶען אוּנ וַויינֶען אוֹיף

געווארן

אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים: ו שֶׁמֶן לַמָּאֹר בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן

ְרֵי מְסַמְּקֵי וּמַשְׁכֵי
ְוָנָא וְאָעֵי שִׁטִּין:
ְשְׁחָא לְאַנְהָרוּתָא
ְסְמַיָּא לִמְשְׁחָא

תו"א מתנים שבת כח:

בעל הטורים

ְמן למאר. חסר דלאו לאורה הוא צריך וי"ג דברים נמנו כאן י"ג מיני מלבושים ביחזקאל ואנעלך תחש וגו' ואעדך עדי וגו' ובשחטאו ישראל בעגל אבדו י"ג מלבושים כדכתיב ויתנצלו בני ישראל את עדים ובזכות אלו י"ג מינים שהתנדבו חזרו להם י"ג:

רשב"ם

המינים הם צמר צבוע: ועזים. מטוה של שער עזים: (ו) לשמן המשחה. מפורש בכי תשא: ולקטורת הסמים. כלו' לצורך קטורת הביאו סמים כדכתיב בקטרת

רש"י

ְם. נוצה של ט עזים לכך ת"א ומעזי הבא מן העזים ְזים עצמן שתרגום של עזים עזיא: (ה) מאדמים. ְת היו אדום לאחר י עבודן: תחשים. (שבת כח) ְיה ולא היתה אלא כ לשעה והרבה גוונים היו לה לכך ְם ססגונא ששש ומתפאר בגוונין שלו: ועצי שטים. ְן היו ג'ם ל במדבר פירש רבי תנחומא יעקב אבינו ְברוח הקודש שעתידין ישראל לבנות משכן במדבר והבית ְס למצרים ונטעם וצוה לבניו ליטלם עמהם כשיצאו ְיים: (ו) שמן למאור. שמן זית זך מ להעלות נר ְ: בשמים לשמן המשחה. שנעשה למשוח כלי נ

בית יהודא

וְשֵׁשׁ). (הוּא פִּשְׁתָּן) שֵׁשׁ אִיז פְלַאקְס פָאדִים פוּן פְלַאקְס: וְעִזִּים). מֵיינְט מֶען (נוֹצָה שֶׁל עִזִּים) הָאר פוּן צִיגֶען וָאיְן אַזֵיא זֶעגֶן דָא צִיגֶען פוּם זֵייעֶרֶע הָאר זֶענֶן לַאנְג בִּיז צְוֵויי אֵייֶלְן) (לְכָךְ תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס וּמַעֲזֵי) דְרִיבֶּער שְׁרַייבְּט דֶר תַּרְגּוּם "וּמַעֲזֵי" פוּן דִי צִיגֶען, מֶען זָאל בְּרֵיינְגֶען (דָּבָר הַבָּא מִן הָעִזִּים) אַזַאךְ ווָס קוּמְט פוּן דִי צִיגֶען (וְלֹא עִזִּים עַצְמָן) מֶען זָאל נִיט בְּרֵיינְגֶען דִי צִיגֶען אַלֵיין (שֶׁתַּרְגּוּם שֶׁל עִזִּים עִזַּיָּא) ווָארוּם אוֹיף עִזִּים שְׁרַייבְּט דֶר תַּרְגּוּם עִזַּיָּא, אַז דָא שְׁטֵייט מֵעַזַּיָּא, פוּן דִי צִיגֶען, מֵיינְט מֶען דִי הָאר פוּן דִי צִיגֶען: וה) מְאָדָּמִים). דִי פֶעל פוּן דִי אֵילִים (וּצְבוּעוֹת הָיוּ אָדוֹם לְאַחַר עִבּוּדָן) נָאכְדֶעם ווִי מֶען הָט דִי פֶעל אוֹיסְגֶעאַרְבֶּעט הָאט זֵיי גֶעפַארְבְּט רוֹיט וְדִי זְכָרִים פוּן שֶׁעפְּסֶן אַז זֵיי ווֶערֶן אַלְט דְרַייצֶעהְן חֳדָשִׁים רוּפְט מֶען זֵייא אֵילִים: וּתְחָשִׁים). חַיָּה) אַחַיָּה ווָאס הֵייסְט תַּחַשׁ (וְלֹא הָיְתָה אֶלָּא לְשָׁעָה) זִיא אִיז גֶעקוּמֶען אִין דֶר מִדְבָּר נָאר צוּ דִי צַייט ווָאס מֶען הָט ְאַרְפְט זֵייעֶר פֶעל צוּם מִשְׁכָּן, זֶענֶען גֶעקוּמֶען נָאר עֶטְלִיכֶע ווִי פִיל מֶען הָאט גֶעדַארְפְט צוּם מִשְׁכָּן (וְהַרְבֵּה גַוָּונִים ְלָהּ) דִי פֶעל פוּן דִי חַיָּה תַּחַשׁ הָאט פִיל קָאלֶערֶען (לְכָךְ מְתַרְגֵּם סַסְגּוֹנָא) דְרִיבֶּער רוּפְט דֶר תַּרְגּוּם דִי חַיָּה "סַסְגּוֹנָא" ְוָארְט "סַסְגּוֹנָא" אִיז ווִי צְוֵויי ווֶערְטֶער "סַס גַּוְנָא" (שֶׁשָּׂשׂ וּמִתְפָּאֵר בְּגַוָּונִין שֶׁלוֹ) דֶער תַּחַשׁ פְרֵייט זִיךְ אוּנ בַּרִימְט מִיט זַיינֶע שֵׁיינֶע קָאלֶערֶען: וַעֲצֵי שִׁטִּים). פְרֶעגְט רַשִׁ"י (וּמֵאַיִן הָיוּ לָהֶם בַּמִּדְבָּר) פוּן ווַאנֶען הָאבֶּן דִי יוּדֶען ְאט עֲצֵי שִׁטִּים, אִין דֶר מִדְבָּר ווַאקְסְט נִיט שִׁטִּים וְטֶענֶען) הָאלְץ (פֵּירֵשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא) זָאגְט רַבִּי תַּנְחוּמָא (יַעֲקֹב ְ צָפָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת מִשְׁכָּן בַּמִּדְבָּר) יַעֲקֹב אָבִינוּ הָט גֶעזֶעהְן מִיט רוּחַ הַקֹּדֶשׁ אַז דִי יוּדֶען ווֶעלֶען ְעֶן אַמִשְׁכָּן אִין דֶער מִדְבָּר (וְהֵבִיא אֲרָזִים לְמִצְרַיִם) ווֶען עֶר אִיז גֶעקוּמֶען פוּן כְּנַעַן אִין מִצְרַיִם הָט עֶר גֶעבְּרֵיינְגְט צְוַוייגֶן ְטֶענְבּוֹימֶער אִין מִצְרַיִם (וּנְטָעָם) אוּנ עֶר הָאט זֵייא גֶעפְלַאנְצְט אִין מִצְרַיִם, אִין דִי צַייט צְוֵויי הוּנְדֶערְט צֶעהְן ְר ווָס דִי יוּדֶען זֶענֶען גֶעווֶען אִין מִצְרַיִם אִיז גֶעווָארֶן פוּן דִי צְוַוייגֶען גְרוֹיסֶע בּוֹימֶער (וְצִוָּה לְבָנָיו לִיטְּלָם עִמָּהֶם כְּשֶׁיֵּצְאוּ ְרַיִם) אוּנ יַעֲקֹב הָאט גֶעבָּאטֶען זַיינֶע קִינְדֶער ווִיי זָאלֶען גֶעבִּיטֶען צוּ זֵייעֶרֶע קִינְדֶער אוּנ אַזוֹי ווַייטֶער) אַז זֵיי ווֶעלֶן ְיסְגֵיין פוּן מִצְרַיִם זָאלֶן זֵיי מִיט נֶעמֶען דִי בּוֹימֶער אִין דֶער מִדְבָּר: (ו) וְשֶׁמֶן לַמָּאוֹר). בּוֹימְאֵייל צוּם לַייכְטֶען (שֶׁמֶן ְזָךְ לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד) בּוֹימְאֵייל פוּן אֵייבִּירְטֶען קְלָארֶע אַרַיין צוּ גִיסֶען אִין דִי מְנוֹרָה, עֶס זָאל שְׁטֶענְדִיג בְּרֶענֶען ְמְנוֹרָה אִין מִשְׁכָּן: וּבְשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה). מֶען זָאל בְּרֵיינְגֶען בְּשָׂמִים אַרַיין צוּ לֵייגֶען אִין דִי בּוֹימְאֵייל (שֶׁנַּעֲשָׂה

דעת זקנים מבעלי התוספות

ְ. נחשת כנגד מלכות יון הפחותה מכולן. עורות אלים ְמים כנגד מלכות ארם. ואחר כך ישמן למאור כנגד ְח דכתיב ביה ערכתי נר למשיחי: (ה) ועצי שטים. ְריקון "שלום "טובה "ישועה "מחילה ובמדבר היה שם ְים גדולים שנטלו משם אותן עצים הקרוים שטים דכתיב ְב ישראל בשטים וכן וישלח יהושע בן נון מן השטים וע"ש ְר נקרא המקום שטים וזש"ה אתן במדבר ארץ שטה והדס ְא עץ קל מאד וחלק ותדע שהוא קל שהרי מ"ח קרשים ְניהם צ"ו ועמודים ואדני החצר וט' עמודי המשכן חמש ְמסך וד' של פרכת ויתדותם ואדניהם כל זה מושכין שמנה ְ שנתנו לבני מררי כמו שמפורש בפרשת נשא ואע"פ ְקרשים גבהן עשר ורחבן אמה וחצי ועביין אמה אלא ש"מ ְעץ קל מאד ודומה לעץ שקורין מדר"א בלע"ז ורש"י ז"ל פירש שהקרשים היו מנטיעות שנטע יעקב בבואו למצרים ְיצאו נשאום עמהם ועשו מהם קרשים זהו שייסד הפייט וכו' ועוד איתא במדרש שהבריח התיכון היה ממקלו של יעקב ְא כי במקלי עברתי את הירדן הזה והביאו למצרים וכשיצאו העלוהו עמו: (ו) שמן למאור. תימה שכל הפרשה ְדכי בנין חוץ מפסוק זה שהוא צורך שלחן גבוה ואינו אומר הסים ללחם הפנים וכבשים לתמידים ועצים למערכה וי"ל

שפתי חכמים

והואיל שמלינו בבגדי כהונה דתכלת למר ודאי תרגמן נמי מין למר לבוע: ט דאי קאי אעורות הול"ל ועורות של עזים וכו' עזים בנוקוס נוצה של עזים מפני שטוו אותן מן העזים עצמן: י דאלו מתחלת ברייתן הל"ל אדומים: כ ותחש דיחזקאל נוין חיה טמאה היא וקלא אילן שמו כמ"ש בגמרא פרק ב"מ: ל (מהר"ן) פי' מדכתיב בישעיה אתן במדבר ארז שטה וגו' משמע דלעתיד יהיה אבל עכשיו לא: מ דק"ל למאור ל"ל לכך פי' שמן זית זך שהיה שמן זה משונה משאר שמנים כמו שמפורש מגרגרו בראש הזית וע"ק ולמה היה זה השמן שמדליקין בו הנרות משונה משאר שמנים ומתרץ להעלות נר תמיד שיוכל להעלות תמיד שלא יכבו: נ פי' משום שהבשמים של שמן המשחה אינם סתם בשמים אלא בשמים מיוחדים שהם מר דרור וכו' אלא שהכתוב קלר

פירוש לתורת אלהים

ְל אֵילִים פוּן ווִידֶער ווָס דִי פֶעל זֶענֶען רוֹיט גֶעפַארְבְּט ְרוֹת אוּנ פֶעל פוּן אַזוֹ אַחַיָּה ווָס הֵייסְט תַּחַשׁ וַעֲצֵי ְים אוּנ טֶענֶען הָאלְץ: (ו) שֶׁמֶן אִיר זָאלְט נֶעמֶען ְאָרֶן אוּנ לוֹטֶערֶן אֵייל פוּן אֵייל בִּירְט עֶס זָאל זַיין ְיף נֵר תָּמִיד עֶס זָאל בְּרֶענֶען אִין דֶר מְנוֹרָה בְּשָׂמִים ְיר זָאלְט נֶעמֶען בְּשָׂמִים אַרַיין גֶעבֶּען אִין דִיא אֵייל ְאס מֶען ווֶעט מִיט אִיר זַאלְבֶּען דִיא כֵּלִים פוּן דֶעם מִשְׁכָּן אוּנ דֶעם מִשְׁכָּן עֶר זָאל הֵיילִיג זַיין וְלִקְטוֹרֶת

ליקוטים על התורה

דְרַייא זַאכֶען, דָס עֶרְשְׁטֶע, לִי, לִשְׁמִי, ווֶענֶען מַיין נָאמֶען. דָס מֵיינְט מֶען מִיט יִרְאָה, זֵיי זָאלֶן בֶּעטְרַאכְטֶען פַר ווֶעמֶען זֵיי גֵייעֶן מַאכֶען דֶעם מִשְׁכָּן. צְווייטִינְס זָאל דָס זַיין מִיט אַהֲבָה, מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ, פוּן יֶעדֶער מֶענְטְשׁ ווָס עֶר ווֶעט גֶעבֶּען מִיט אַבְּעוּוִילִיגְטֶע הַארְץ, דָס דְרִיטֶע זָאל דִי מִצְוָה זַיין גֶעקוּיפְט, עֶר זָאל גֶעבֶּען גָאלְד, זִילְבֶּער, אוּנ נָאךְ ווַייטֶער ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק:

ג וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם
זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת: ד וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים: ה וְעֹרֹת

ג וְדָא אַפְרָשׁוּתָ[א]
דְּתִסְּבוּן מִנְּהוֹן דַּהְ[בָא]
וְכַסְפָּא וּנְחָשָׁא: ד וְתִכְ[לָא]
וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹ[רִי]
וּבוּץ וּמַעְזֵי: ה וּמַשְׁ[כֵי]

רשב"ם

מתולע'. מלובשים בגדים צבועים. וכן האמונים עלי תולע. בגד צבוע. ובן מוכיח אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו. אם יאדימו כתולע כצמר יהיו. השני והשלג שם של צבעים זה אדום וזה לבן. אבל תולע והצמר שניה[ם] אלא שהתולע צמר צבוע והצמר הוא לבן בלא צבע: ושש. פשתן אבל

בית יהודא

נאך איין תרומה איז געווען צו מאכן דעם משכן (נדבת כל אחד ואחד שהתנדבו) די נדבות פון יעדער יוד, ווי פיל איינער האט געוואלט האט ער געגעבן אנדבה (י"ג דברים האמורים בענין) די דרייצעהן זאכן וואס זענען גערעכנט אין די פסוקים (כולם הוצרכו למלאכת המשכן או לבגדי כהונה כשתדקדק בהם) האט מען אלע געדארפט, פיל זאכן פון זיי האט מען געדארפט צו די ארבעט פון משכן, פיל זאכען האט מען געדארפט צו די קליידער פון די כהנים, אז דו וועסט גוט זעהן אין דיא פסוקים וועסטו זעהן עס איז אזוי *): (ג) וזהב וכסף ונחשת וגו'. זאגט רש"י (כולם באו בנדבה איש איש מה שנדבו לבו) די אלע זאכן זענען געגעבע געווארן נדבות, יעדער יוד האט געגעבען אנדבה ווי זיין הארץ האט געוואלט געבען, איינער האט געגעבן מעהר איינער ווייניגער (חוץ מן הכסף שבא בשוה) נאר זילבער הא[ט] געגעבען אלע יודען גלייך (מחצית השקל לכל אחד) יעדער יוד האט געגעבען איין האלבן טאלער (ולא מצינו בכל מלאכת] המשכן שהוצרך שם כסף יותר) אונ ביי אלע ארבעט פון משכן געפינען מיר ניט מען זאל דארפען מעהר זיל[בער] (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (וכסף פקודי העדה וגו' בקע לגולגולת וגו') די זילבער וואס די יודען האבן געגעבן משכן איז געווען פון דעם ציילונג וואס מען האט זיי געציילט אונ יעדער יוד האט געגעבען איין האלבען טאלער, אהא[ר] טאלער צוא אקאפ (ושאר הכסף הבא שם בנדבה) אונ נאך זילבער וואס יודען האבן געגעבן נדבות נאויסער די הא[לבע] טאלערס (עשאום לכלי שרת) האט מען פון זיי געמאכט כלים וואס מען האט זיי געדארפט אין משכן: (ד) ותכלת. דאס (צמר צבוע בדם חלזון וצבעו ירוק) וואל געפארבט מיט דיא בלוט פון דעם פיש וואס הייסט חלזון אונ די פארב איז [גרין] נבלא"ה: וארגמן. דס איז (צמר צבוע ממין צבע ששמו ארגמן) וואל געפארבט מיט אפארב וואס הייסט ארגמ[ן]

רש"י

נדבת כל אחד וא'. י"ג דברים ו האמורים בענין כולם הו[צרכו] למלאכת המשכן או לבגדי כהונה כשתדקדק בהם: (ג) [זהב] וכסף ונחשת וגו'. כולם באו בנדבה איש איש מה ש[נדבו] לבו חוץ מן הכסף שבא בשוה מחצית השקל לכל אחד ולא מצינו בכל מלאכת המשכן שהוצרך שם כסף יותר שנא' (ב[מדבר] לח) וכסף פקודי העדה וגו' בקע לגלגלת וגו' ושאר הכ[סף] הבא שם בנדבה עשאוה לכלי שרת: (ד) ותכלת. [צמר] צבוע ח בדם חלזון וצבעו ירוק (יבמו' ד מנחות מד): וארג[מן. צמר] צמר צבוע ממין צבע ששמו ארגמן: ושש. הוא פשת[ן]

שפתי חכמים

התרומה ל"ל הו"ל למכתב ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו זהב וגו': ו דתכלת וארגמן ותולעת שני כולן של צמר היו אלא שחלוקין בצבען. ועי"ל דאכתי קשה ואכתי מלואים הנשיאים הביאו ורש"י לא קחשיב אלא ג ה שהלבור נדבו: ז דק"ל הו"ל ואינו דומה לשאר נדבה למה כתיב כאן כסף ומתרץ דכ' מיני כספים היו והא דאמרת הא לא הולרך שם כסף יותר זה אין קושיא דשאר כסף כו': ח וכן פי' של ארגמן צמר צבוע. והוכחת רש"י מבגדי כהונה שנעשו מד' מינין הללו מתכלת וארגמן ותולעת שני ושש ולא כתיב בהו מאיזה מין היו אלא כיחזקאל גבי לבישת כהנים ביוה"כ כ' בגדי פשתן ילבשו ובגדי צמר לא יעלה עליהם ומשמע דבכל השנה היו לובשים בגדי פשתים ובגדי צמר ולא ביה נין אחר ובמכנסים כתיב את מכנסי שש משזר וכד הוא פשתים ש"מ דשש פשתים ומדשש פשתים תכלת צמר דאין לומר איפכא דהא מלינו בהדיא דשש פשתים ע"כ תכלת

דעת זקנים מבעלי התוספות

להיות שכינתי ביניהם: (ג) וזאת התרומה וגו'. שלשה [עשר] נדבות מונה כאן שנדבו ישראל במשכן וכנגדן מנה יחז[קאל] י"ג בגדים שעתיד הקב"ה להלביש ישראל לעתיד: זהב [וכסף] ונחשת. וכנגדן יש צדקות בעולם אותה שאדם עושה כש[הוא] בריא נחשבת לו כזהב כשהוא חולה ונותן מעכשיו נחשב[ת] ככסף כשהוא נותן לאחר המיתה נחשבת לו כנחשת. זהב כנגד מלכות בבל דכתיב אנת הוא רישא דדהבא. [כסף] כנגד מלכות פרס דכתיב באותה מלכות ועשרת אלפים [ככר כסף]

ליקוטים על התורה

מצוה זיא בלייבט ליגן אויף די וועלט ביז דר מענטש שטארבט, נאכדעם גייען זיי מיט זיין נשמה אין הימעל, דריבער געפינען מיר פיל מענטשען וואס טוהען פיל מצות וואס האבן געדארפט האבן שכר פר די מצות אויף די וועלט אונ האבן ניט, דס איז ווייל זייערע מצות האבן ניט געהאט די פליגול „אהבה מיט יראה" זענען זיי נאך אויף די ערד אונ זענען נאך אין הימעל ניט געווע אראפ צו ברייננגן דעם שכר, דריבער זאגט די תורה אז יודען וועלן מאכן אמשכן, אין דעם משכן זאל זיין דיא שכינה אונ זאל אראפברייננגן פאר יודען אלע טובות, זאל דס זיין נ[...]

פירוש לתורת אלהים

(ג) וזאת התרומה אשר תקחו מאתם אונ דס איז די תרו[מה] וואס איר זאלט ביי זיי נעמען זהב גאלד וכסף אונ זיל[בער] ונחושת אונ קופער: (ד) ותכלת אונ בלאע וואל וא[רגמן] אונ פערפיל וואל ותולעת שני אונ רויטן פאדם ושש [אונ] ליינען פאדם ועזים אונ האר פון ציגן: (ה) ועורות [...]

*) הערה ויקחו לי תרומה. איז אקשיא אין פסוק שטייט הקב"ה הט גיזאגט צו משה רייד צו די יודין זיי זאלין נעמען צו מיר תרומה, דארפין די יודין נעמע[ן] תרומה, נאכדעם שטייט אין פסוק תקחו את תרומתי, איר [משה אונ אהרן] זאלין נעמען די תרומה פון די יודין, נאר מיר ווייסין הק[ב"ה] האט גיוואלט יעדער יוד זאל געבין די נדבה צום משכן מיט זיין אמתין גוטען ווילען, אין זיין הארצין זאל זיין אאמתה שמחה ווען ער גיט די נדבה, עס ו[...] דאך אבער דא קארגע מענטשין וואס זיין גאלד אונ זילבער זענען ביי אים זייער טייער, אונ ווען משה מיט אהרן וועלין קומען צו אים ער זאל גי[בן] אנדבה אויף דעם משכן, וועלכער יוד אפילו דער ערגסטער וועט זאגין צו משה מיט אהרן ער וועט ניט געבין אנדבה אויף אמשכן? אונ ער וועט גע[בן] ווייזן אפרייליך פנים אויך, אבער אין הארצין וועט אים זיין אשאד, דאס גאלד אדער די זילבער וואס ער גיט, וואס טוהט מען מיט דעם מענטש? קען אבער ניט ענדערין זיין קארגע נאטור, האט די תורה גיגעבין אוני אעצה, יעדער יוד זאל נעמען אשטיק גאלד אדער זילבער אונ זאל דאס לייגין בעזונדע[ר] נאך פריער איידער משה מיט אהרן וועלין צו אים קומען, אז די גאלד אונ זילבער וועט זיין אוועק געלייגט וועלין זיי שוין דאס ניט רעכענען פאר זייער גדבה, ווען ער זיי געבין מיט אפריילך הארץ גלייך ווי ער וואלט געבין פרעמדע ניט זיינע, ווייל דס איז שוין לאנג פרעמד פון אים, דס זאגט דיא ת[ורה] פריער ויקחו לי תרומה, זאלין די יודין אליין נעמען תרומה פון זייער גאלד אונ זילבר אונ לייגין בזונדר, נאכדעם תקחו את תרומתי, ווען איר משה מיט א[הרן] וועלין נעמין די גאלד אונ זילבער, וכ"ש איר זיי נעמען מאת כל איש אשר ידבנו לבו, פון אלע מענטשין וואס זיין הארץ וועט אים בעוויליגען, אלע יוד[ן] הארצער וועלין דאמאלס געבין זייערע נדבות מיט אפרייליכע הארץ, ווייל ביי אים איז גערעכנט דאס איז שוין לאנג ניט זיינע:

...יל יי עם משה
...מר: ב מַלִּיל עִם
...יִשְׂרָאֵל וְיַפְרְשׁוּן
...אַפְרָשׁוּתָא מִן כָּל
...דִּיתִרְעֵיהּ לִבֵּהּ
...יָת אַפְרָשׁוּתִי:

כה א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:
ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל־אִישׁ
אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי:

...ר אל בני סנהדרין לט ע"ז נג:

בעל הטורים

לי תרומה. פתח דבר אל בני ישראל בל' פיוס כמו דברו על לב ירושלים בשביל שהיה בו חסרון כים פייסם ואיתא ר' אבהו ומה לעשות משכן כבוד וכפרה לישראל אמר דבר אל לשון פיוס הדוחקים את ישראל ונוטלים את ממונם מה ס. תרומה אותיות מ' תורה שהתורה] שניתנה למ' יום הוא לאוכלי תרומה. כההיא דאמרינן לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן לאוכלי תרומה וזהו ויקחו לי לשמי שכל מי שעוסק בתורה כאילו לוקח לי שאין לו להקב"ה בעולם אלא ד' אמות של הלכה בלבד פרשת ויקחו לי תרומה לפי' של תורה: ויקחו לי תרומה. עשו לי מקדש אחד מג' שבהר הבית כמו תרומה שהוא א' מנ' הבית היה ת"ק על ת"ק ומקום החצר היה ק' על נ' שהוא א' מנ' של ת"ק על ת"ק: סמך לילה לויקחו לי תרומה רמז זמן אכילת ילה כדתנן משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן שהיא לאת הכוכבים: ויקחו לי. לי עולה מ' היינו עין יפה אחד ממ': כל עולה כ' היינו בינוני א' מנ': מאת כל. ר"ת עולה ס' היינו עין רעה א' מס': אל בני ישראל ויקחו לי תרומה. בגימ' אך ישראל יהיו תורמין לא הגוים: תקחו את תרומתי. ולא אמר תקח שאין גובין לדקה בפחות מב'. תקחו. בגימ' שנים קחו:

רשב"ם

פירושו של משכן הסן והאפוד הקצר בפירושן וימלאו בפירושי רבינו שלמה אבי אמי ז"ל:

(ב) **תרומה**. הפרשה ממונם: (ד) ותולעת שני. צמר הצבוע בצבע אדום קרוי תולעת והצבע קרוי שני. כדכתיב (נחום ב') אנשי חיל

רש"י

(ב) ...חו לי תרומה. א לי לשמי: תרומה. הפרשה ב יפרישו לי ממונם ג נדבה: ידבנו לבו. ...דבה והוא ל' רצון טוב פייש"ט בלע"ז (געשענק): ...ת תרומתי. אמרו רבותינו ג' תרומות ה אמורות ... תרומת בקע לגלגלת שנעשו מהם האדנים כמו ...באלה פקודי. ואחת תרומת המזבח בקע לגלגלת ...קנות מהן קרבנות לבור. ואחת תרומת המשכן

בית יהודא

(ב) וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה. זָאגְט רש"י (לִי), צוּ מִיר. מֵיינְט מֶען (לִשְׁמִי) צוּ מַיין נָאמֶען ווייל איך וויל מען זאל מאכען אמִשְׁכָּן: וּתְרוּמָה. מֵיינְט מֶען (הַפְרָשָׁה) אַ אָפְּשֵׁיידוּנְג (יַפְרִישׁוּ לִי מָמוֹנָם נְדָבָה) זֵיי זָאלֶן אָפְּשֵׁיידֶען פוּן זֵייעֶר גֶעלְט צוּ מִיר וּפוּן מַיינֶעטְוֶועגֶען אַ נְדָבָה: יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ. (לְשׁוֹן נְדָבָה) בֶּעוִוילִיגְט (וְהוּא לְשׁוֹן רָצוֹן טוֹב) מֶען מֵיינְט אַגוּטֶען ווילֶען: תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי. זָאגְט רש"י (אָמַר רַב) רַב הָט גֶעזָאגְט (שָׁלֹשׁ תְּרוּמוֹת אֲמוּרוֹת כַּאן) דְרַיי מָאהְל שְׁטֵייט דֶר וָוארְט ...' אִין דִי פְּסוּקִים, נוייל יוּדֶען הָאבֶּן גֶעגֶעבֶּן דְרַייא עֶרְלֵייא תְּרוּמוֹת (אַחַת תְּרוּמַת בֶּקַע לַגּוּלְגֹּלֶת שֶׁנַּעֲשׂוּ מֵהֶם ...) אֵיין עֶרְלֵיי תְּרוּמָה אִיז גֶעוֶועְן וָוס יֶעדֶער יוּד הָאט גֶעגֶעבֶּן אֵיין הַאלְבֶּן טָאלֶער, פוּן דִי הַאלְבֶּע טָאלֶערְם הָט ...מַאכְט דִי שְׁוֶועלֶן צוּ דִי בְּרֶעטֶער פוּן מִשְׁכָּן (כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בְּאֵלֶּה פְקוּדֵי) ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין דִי סֶדְרָה אֵלֶּה ... (אַחַת תְּרוּמַת הַמִּזְבֵּחַ) נָאךְ אֵיין תְּרוּמָה אִיז גֶעוֶועְן צוּם מִזְבֵּחַ (בֶּקַע לַגּוּלְגֹּלֶת) הָאט אוֹיךְ יֶעדֶער יוּד גֶעגֶעבֶּן ...בֶּען טָאלֶער (לְקוּפּוֹת) דִי הַאלְבֶּע טָאלֶערְם הָאט מֶען אַרַיינְגֶעלֵייגְט אִין קַאסְטֶנְס (לִקְנוֹת מֵהֶן קָרְבְּנוֹת צִבּוּר) מֶען ...פֶען פַאר דֶעם גֶעלְט קָרְבָּנוֹת וָוס מֶען דַארְף זֵייא מַקְרִיב זַיין פַאר אַלֶע יוּדִינְס וֶועגֶען (וְאַחַת תְּרוּמַת הַמִּשְׁכָּן)

דעת זקנים מבעלי התוספות

...ו לי תרומה. פרשה זו נאמרה בתוך ארבעים יום ...ה ממתן תורה וצוהו הקב"ה להיכן מניח' שיעשו ...ית קדשי הקדשים ובתוכו ארון ובתוך הארון לוחות ...רה שכינה וישראל סביב כמו המלאכים סביב כסא ...שכינה ביניהם וכן כתוב ושכנתי בתוכם כמו בתוך ... ועל זה נאמר אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם

שפתי חכמים

א **דהא** כל דבר שבעולם שלו הוא: ב בא לו' שלא תפרשהו לשון תרומה והגבהה כמו שוק התרומה רא"ם: ג דק"ל כיון דתרומה דהכא הוא הפרשה וא"כ נאמר שהוא דבר שיש לו קצבה כמו תרומת גורן ויקב לכן פי' ממונם ואין כאן שום קצבה. א"נ דק"ל כיון שפי' תרומה הפרשה הל"ל בתחלה ענין הפרשתם ואחר כך הי"ל לכתוב ויקחו לי תרומה ומלת ממונם שמוסיף רש"י על הפסוק משום דק"ל דפשוטו של פסוק משמע שהתרומה יהיה מגוף האיש כדכתיב ...איש וז"א דההפרשה ואשר יופרש ממנו ראוי להיות ממין אחד לכן פי' יפרישו לי ממונם נדבה ומאת כל איש לא קאי אמלת תרומה ...יה אלא קאי אידבנו דלמטה ומפני שההפרשה אפשר שתהיה בחיוב אמר שהיא נדבה כנרמז מאשר ידבנו לבו. רא"ם: ד כאלו אמר ...נו"ן מובלעת בדגש הדל"ת: ה פי' רמוזות ולא פי' כאן כי אם תרומת המשכן שהיא נדבת כל אחד ואחד דאל"כ תרומתי וזאת

פירוש לתורת אלהים

...ר יי אל משה הָט גָאט גֶערֶעט צוּ משה לֵאמֹר אַזוֹי צוּא זָאגֶן: (ב) דַבֵּר דוּ משה רֵייד אֶל צוּ דִיא ...יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ לִי אוּנ זֵייא זָאלֶן נֶעמֶן פוּן מַיינְט ...רוּמָה אֵיין אָפּשֵׁיידוּנְג זֵיי זָאלֶן אָפּשֵׁיידֶן פוּן ...עלְט אַ נְדָבָה פוּן מַיינְט וֶועגֶען אוּנ פוּן דֶער ...אַל מֶען מַאכֶען אַ מִשְׁכָּן אוּנ אַנְדֶרִי זַאכֶן מֵאֵת ...טְלִיכֶן מֶענְטְשׁ וָוס זַיין הַארְץ וֶועט בַּאוִוילִיגֶן ...אַלְט אִיר נֶעמֶן מַיין אָפּשֵׁיידוּנְג [עיין רש"י]:

ליקוטים על התורה

(ב) וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה. דֶר זוהר שְׁרַייבְּט רַבִּי יוֹסִי זָאגְט דֶר מֶענְטְשׁ וָוס וִויל טָאהְן אַמִצְוָה, זָאל עֶר נִיט זוּכֶן דִי מִצְוָה זָאל אִים קֵיין גֶעלְט קָאסְטֶן אוּנ זָאל אִים גְרִינְג אָנְקוּמֶען, נָאר פַארְקֶערְט, עֶר זָאל דִי מִצְוָה קוֹיפֶען פַר גֶעלְט, אוּנ זָאל טָאהְן דִיא מִצְוָה מִיט זַיין גַאנְצֶען כֹּחַ, פְרֶעגְט דֶער זוהר דֶר נָבִיא יְשַׁעְיָה הָט דָאךְ גֶעזָאגְט וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלֹא כֶסֶף וּבְלֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב, אִיר זָאלְט גֵיין קוֹיפֶען וַויין אוּנ מִילֶעךְ אָן גֶעלְט, אוּנ דִי וַויין אוּנ דִי מִילֶךְ מֵיינְט מֶען דָאךְ דִי תּוֹרָה, עֶנְפֶערְט דֶער זוהר עֶס אִיז דָא אַחִילוּק צְווִישֶׁען תּוֹרָה אוּנ מִצְוֹת, תּוֹרָה מֶעג מֶען לֶערְנֶען אֲפִילוּ פוּן אַזוֹ אַמֶענְטְשׁ וָוס לֶערְנְט אוּמְזִיסְט, ...מִצְוָה צוּ טָאהְן דַארְף מֶען קוֹיפֶען פַאר גֶעלְט, וָוארוּם דִיא מִצְוָה בְּרֶענְגְט נִיט אַהֵיילִיגְקַייט אַנְדֶערְשׁ אוֹיף דֶעם מֶענְטְשׁ ...זִיא אִיז גֶעקוֹיפְט גֶעוָוארֶען פַאר גֶעלְט, אוּנ זִיא אִיז גֶעטָאהְן גֶעוָוארֶען מִיט דֶעם גַאנְצֶן כֹּחַ, אוּנ מִיט לִיבְּשַׁאפְט אוּנ ...הקב"ה, דִי אַהֲבָה אוּנ יִרְאָה, לִיבְּשַׁאפְט אוּנ מוֹרָא פַר הקב"ה זֶענֶען דִיא צְוֵויי פְלִיגוּל פוּן דִי מִצְוָה, וָואס מִיט זֵייא ...רוּף דִי מִצְוָה אִין הִימֶעל, אוּנ דִי מִצְוָה וָוס הָאט נִיט דִי צְוֵויי פְלִיגוּל, אַהֲבָה אוּנ יִרְאָה, אִיז וִוי אַגֶעשְׁטָארְבֶּענֶע

נְאֻם־יְהֹוָה אֶל־הַחֶרֶב אֶל־הַדֶּבֶר וְאֶל־הָרָעָב וְנָתַתִּי אֶתְכֶם לְזַוְעָה לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָ
וְנָתַתִּי אֶת־הָאֲנָשִׁים הָעֹבְרִים אֶת־בְּרִתִי אֲשֶׁר לֹא־הֵקִימוּ אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית אֲ
כָּרְתוּ לְפָנָי הָעֵגֶל אֲשֶׁר כָּרְתוּ לִשְׁנַיִם וַיַּעַבְרוּ בֵּין בְּתָרָיו׃ שָׂרֵי יְהוּדָה וְשָׂרֵי יְרוּשָׁ
הַסָּרִסִים וְהַכֹּהֲנִים וְכֹל עַם הָאָרֶץ הָעֹבְרִים בֵּין בִּתְרֵי הָעֵגֶל׃ וְנָתַתִּי אוֹתָם
אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וְהָיְתָה נִבְלָתָם לְמַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָ
וְאֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־שָׂרָיו אֶתֵּן בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד
מֶלֶךְ בָּבֶל הָעֹלִים מֵעֲלֵיכֶם׃ הִנְנִי מְצַוֶּה נְאֻם־יְהֹוָה וַהֲשִׁבֹתִים אֶל־הָעִיר הַזֹּאת וְנִלְ
עָלֶיהָ וּלְכָדוּהָ וּשְׂרָפֻהָ בָאֵשׁ וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמָמָה מֵאֵין יֹשֵׁב׃ כֹּה אָמַר יְ
אִם־לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלָיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא־שָׂמְתִּי׃ גַּם־זֶרַע יַעֲקוֹב וְדָוִד עַ
אֶמְאַס מִקַּחַת מִזַּרְעוֹ מֹשְׁלִים אֶל־זֶרַע אַבְרָהָם יִשְׂחָק וְיַעֲקֹב כִּי־אָשׁוּב אֶ
שְׁבוּתָם וְרִחַמְתִּים׃ ס לזעוה קרי ס מלא ו' ס אשיב קרי

פירוש ע"ט

אונ איר וועט זיין הפקר אל צו דר שווערד פון דעם שונא אל הדבר צום מארד ואל אונ צוא הונגער ונתתי אתכם אונ איך וועל אייך געבען לזעוה צוא אפאר וואגלונג לכל ממלכות הארץ צו אלי קיניגרייך פון דער ערד ונתתי אונ איך וועל געבן את האנשים די מענשן העוברים וואס זייא האבן ניט מקיים גוועזן די רייד פון דעם ברית אשר וואס זיי האבן פר שניטן פר מיר אונ נאך מיין האבן זייא גטאהן בשעת זייא האבן ווידר בצווינגן צו זיך די קנעכט האבן זיי גנומן העגל דאס קאלב וואס זיי האבן צו שניטן אויף צווייען ויעברו אונ זיי זענן איבר גפארן בין בתריו צווישן זיינע שטיקר אונ האבן כורת ברית גוועזן זיי זאלן מורד זיין אין השי"ת אונ האבן צווישן זיך גמאכט ווער עס וועט ניט מורד זיין אין הקב"ה זאל מען זיין פלייש צוא שניידן אזו ווי דם קאלב דאס האבן גטאהן שרי דיא האררן פון יהודה אונ די הארן פון ירושלים הסריסים די הארן אונ דיא כהנים וכל אונ גאר דאס פאלק פון דעם לאנד העוברים וואס זייא זענין איבר גפארן בין צווישן דיא שטיקר פון דעם קאלב זאגט גאט ווייל זיי האבן אזו גטאהן דרום ונתתי וועל איך זייא איבר ענפערן אין דיא הענט פון זייערע פיינט וביד אונ אין דר האנט מבקשי וואס זיי בגערן זייער לייב והיתה אונ זייערי טוטע קערפער וועט זיין פיר איין עסין לעוף פיר די רוב פוגל וואס פליען אונטער דעם הימל אונ פיר דיא בהמות פון פעלד ואת אונ צדקיהו דעם מלך פון יהודה מיט זיינע האררן אתן וועל איך געבן אין האנט פון זייערי פיינד אונ אין האנט פון די זוכן זייער לעבן וביד אונ אין דער האנט חיל דם פון דעם מלך בבל העולים וואס זייא האבען זיך גטאהן פון אייך. היינט וועל איך אייך געבען זייערע הענט דען זיי וועלן ווידר קומן צו אייך איך וועל גביטן נאום יי זאגט גאט והשיבותים אונ וועל זייא ווידר אום קערן צוא דר דאזיגער שט ונלחמו אונ זיי וועלן אויף איר מלחמה האלטן ול אונ זיי וועלן זי בצווינגן ושרפוה אונ זייא וועלן פר ברענין אין פייער ואת אונ די שטעט פון יה וועל איך געבען וויסט עס וועט קיינר אין איר זיצען [און כדי דיא הפטורה זאל זיך אום לאזן נחמה האבן די חז"ל גשטעלט עטליכע פסוקים נחמה פון דעם פרירדיגן קאפיטל]:

כה אמר יי אזו הט גאט גזאגט אם דאס איז דאך מיגלך אז עס זאל ניט מקוים ווערען דער ב וואס איך האב גימאכט מיט טאג אונ נאכט איטלכם זאל זיין אין זיין צייט אונ אוך דם איז מיגלך אז עס זאל בטל ווערען חוקות דיא גזעץ הימל אונ ערד אונ עם זאל זיין לא שמתי גלייך ווי וואלט זיי ניט בשאפן גם אזו אוך איז ניט מיגלך אז איך זאל פר מיאוסן די קינדר פון יעקב אונ מקחת פון צו נעמן פון זיינע קינדר גוועלטיגר א די קינדר פון אברהם יצחק ויעקב כי נייערט א את שבותם איך וועל ווידער קערין זייער וויד קערונג ורחמתים אונ איך וועל זייא דער בארמן

מנין המצות בפרשת תרומה יש בה ג' מצות ב' עשין ולאו אחד.

[צה] (עשה לח) לבנות בית הבחירה בכניסתם לארץ שנאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם:
[צו] (לאו נח) שלא להוציא בדי הארון (בשאת אותו) שנא' בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו:
[צז] (עשה לט) להסדיר הכהנים לחם הפנים ולבונה זכה לפני ה' בכל שבת שנאמר ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמי

וֹת אֲשֶׁר שִׁלְּחוּ חָפְשִׁים וַיִּכְבְּשׁוּם לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת׃ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־
וּ מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר׃ כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָנֹכִי כָּרַתִּי בְרִית אֶת־
יכֶם בְּיוֹם הוֹצִאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים לֵאמֹר׃ מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים
וּ אִישׁ אֶת־אָחִיו הָעִבְרִי אֲשֶׁר יִמָּכֵר לְךָ וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וְשִׁלַּחְתּוֹ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ
מְעוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֵלַי וְלֹא הִטּוּ אֶת־אָזְנָם׃ וַתָּשֻׁבוּ אַתֶּם הַיּוֹם וַתַּעֲשׂוּ אֶת־הַיָּשָׁר
לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְרֵעֵהוּ וַתִּכְרְתוּ בְרִית לְפָנַי בַּבַּיִת אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו׃
וּ וַתְּחַלְּלוּ אֶת־שְׁמִי וַתָּשִׁבוּ אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ אֲשֶׁר־שִׁלַּחְתֶּם
ם לְנַפְשָׁם וַתִּכְבְּשׁוּ אֹתָם לִהְיוֹת לָכֶם לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת׃ לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה
לֹא־שְׁמַעְתֶּם אֵלַי לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְאָחִיו וְאִישׁ לְרֵעֵהוּ הִנְנִי קֹרֵא לָכֶם דְּרוֹר

פירוש ע"ט

אונ זיי האבן גמאכט אום קערן את די קנעכט
א דינסטן אשר וואס זייא האבן ארויס גשיקט
כבשום אונ האבן זיי ווידר בצווינגן לעבדים צו
ן ולשפחות אונ צו דינסטן ויהי אונ עס איז געוועז
רי נבואה פון גאט אל צוא ירמיהו מאת יי פון
אמר ער זאל צוא דיא ישראל אזו זאגן כה אזו
ט גזאגט אלהי דער גאט פון דיא ישראל אנכי
אט כרתי האב כורת ברית גוועזן מיט אייערי
י ביום אין דעם טאג הוציאי אז איך האב אוס
זיי פון דעם לאנד מצרים מבית פון דעם הוז
עה וואס זייא זענן צוא אים גוועזן קנעכט לאמר
וואגן מקץ פון ענד זיבן יאר תשלחו זאלט איר
שיקן פריי איש איטליכר מענש זיין ברודער
י אשר וואס ער ווערט פר קופט ווערן צו דיר
קנעכט ועבדך אונ ער זאל דינן דיך שש זעקס
נ דער נאך ושלחתו זאלסטו אים ארום שיקן
מעמך פון דיר ולא אונ אייערע עלטרן האבן
הערט צוא מיר גלא הטו אונ זייא האבען ניט
ן את זייערע אויערן צו הערן צו מיר ותשובו אונ
ט ווידר גקערט היינט ותעשו אונ איר הט יוא
ן את וואס עס איז רעכט פארטג אין מיינע אויגן
ט מיך גפאלגט לקרוא צוא רופן דרור פריי איש
כר מענש צוא זיין חבר וואס ער איז ביא אים
בט ותכרתו אונ איר הט כורת ברית גוועזן לפני
מיר בבית אין דעם הוז וואס מיין נאמן איז אויף
רופען אין בהמ"ק אונ היינט ותשובו האט איר
גקערט ותחללו אונ איר הט פר שעמט את שמי
נאמן ותשיבו אונ איר האט אים גקערט איש
יכר מענש זיין קנעכט ואיש אונ איטליכער
ן זיין שפחה אשר וואס איר הט זיי גהאט אוועק
ט פרייא לנפשם צוא זייער ווילן ותכבשו אונ איר
יי ווידר בצווינגן להיות צו זיין צו אייך קנעכט
ינסטן לכן דרום כה אזו הט גאט גזאגט אתם איר
ניט גהערט צו מיר לקרוא צו רופן דרור פרייא
אחיו איטליכער מענש צוא זיין ברודער ואיש אונ איטליכר מענש צוא זיין געזעלן דרום הנני וועל איך
רופן פרייא פון מיר גלייך וויא איך בין איבר אייך ניט קיין האר מציל צוא זיין אייך פון פורעניות

משלי יהודא

לכן וגו' אתם לא שמעתם וגו'. למשל אגרויסר גביר הט געוואוינט אין אקליינע שטאט אונ איז גוועזן אגרויסר סוחר אונ אלמדן, אמאהל הט גיטראפן ער הט געדארפט פארין מיט אשיף אויף דעם ים, ער הט בלאדין די שיף מיט זייער פיל סחורה, אונ הט מיט גענומן אויף די שיף אגרויסן קאסטין מיט ספרים, אונ דעם טלית אונ תפלין, ער פליגט אויף די שיף לערנען טאג אונ נאכט, אמאל איז געווארין אגרויסר שטורעם אויף דעם ים, אונ מען הט גזעהן די שיף איז טיף אין וואסר, ווייל זיא איז שווער בעלאדין, הט דער שיף קאפיטאן געזאגט צום סוחר ווייל די שיף איז טיף אין וואסר, אויב דר ווינט וועט זיך עטוואס שטארקין אונ וועט אביסל אבייג טאן די שיף אויף אזייט וועלן מיר אלי דערטרונקן ווערין דריבער מוז מען אביסל משא ווארפען אין ים, די שיף זאל זיך אביסל אויפהייבין העכער, דער סוחר איז גילאפין געשווינט אונ הט גענאפט דעם קאסטין מיט ספרים אונ דעם טלית אונ תפלין אונ הט זיי גיוואלט ארייננווארפן אין ים די שיף זאל גרינגער ווערין, הט דער משרת גיזאגט צום סוחר, פר וואס נעמסטו ניט פון דיינע סחורה אריין צו ווארפין אין ים, נאר דו נעמסט די ספרים מיט דעם טלית אונ תפלין, אויף דעם וועט דאך הקב"ה נאך מעהר בייז ווערן, אונ דר ים וועט שטארקר שטורמען. אונ אז דער ים וועט שטיל ווערען, וואו וועסטו נעמען מארגן אטלית אונ תפלין צום דאווענען, וואו וועסטו נעמען ספרים צום לערנען, פאלג מיך, טוה אן דעם טלית אונ תפלין אונ זעץ דיך לערנען, אין דעם זכות פון דיין תורה לערנען וועט הקב"ה שטיל מאכן דעם ים, דס הט דער נביא ירמיה גיזאגט צו די יודין, איר דארפט האבן קנעכט זאלן אייך בעדינען קענט איר דאך קופין קנעכט פון די פעלקר אונ איר נעמט קנעכט נאר פון יודין, אונ איר ארבעט מיט זיי מעהר ווי זעקס יאהר, מעהר ווי די תורה הט גיבאטין. איר זאלט זיי שטערין פון צו דינען צו הקב"ה, אונ ווייל איר טוהט אזו וועט דאך דער כעס פון הקב"ה נאך פארגרעסערין אויף אייך. איר דארפט אנדערש טאהן, איר זאלט דיא יודישע קנעכט פריי מאכין, זיי זאלין קענען דינען צו הקב"ה, אונ איר זאלט קופין כנעניש קנעכט אונ איר זאלט זיי מגייר זיין ווויא דער דין איז אז איינר קויפט אכנעניש קנעכט מוז ער זיך מלה זיין אונ מוז היטען אלע מצות וואס אאשה דארף היטען, אין דעם זכות וועט הקב"ה אויף אייך רחמנות האבען אונ איר וועט בלייבי וואהנען אין אייער לאנד:

הֶעָנָן: יז וּמַרְאֵה כְּבוֹד יְהֹוָה כְּאֵשׁ
אֹכֶלֶת בְּרֹאשׁ הָהָר לְעֵינֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: יח וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן
וַיַּעַל אֶל־הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בָּהָר
אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה: פפפ

יז וְחֵיזוּ יְקָרָא דַיָי כְּ
אֶשָּׁא אָכְלָא בְּ
טוּרָא לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂ
יח וְעַל מֹשֶׁה בְּגוֹ עֲ
וּסְלֵיק לְטוּרָא וַהֲוָה כ
בְּטוּרָא אַרְבְּעִין יְ
וְאַרְבְּעִין לֵילָוָן: פ

תו"א ויבא משה יומא שם תענית כזוהר בדברי הסבא במתח הפרשה ופ' פקודי:

ק"ח עזיאל סי' חגי סימן. ומפטירין הדבר אשר היה אל ירמיהו בירמיה סי' לד:

בית יהודא

לאמר עשרת הדברות) ער זאל זאגן די צעהן געבאט (ומשה וכל בני ישראל עומדים) משה אונ אלע יודען זענען געשטאנען, נאר פאר וואס האט הקב"ה גערופען צו משה (אלא שחלק הכתוב כבוד למשה) נאר הקב"ה האט געגעבען כבוד צו משה (וי"ש אומרים) עס זענען דא רבנים וואס זאגען (ויכסהו הענן למשה) דער וואלקען האט באדעקט צו משה (ששה ימים לאחר עשרת הדברות) זעקס טעג נאכדעם ווי די עשרת הדברות זענען געזאגט געווארען (והם היו בתחלת הארבעים יום שעלה משה לקבל הלוחות) די זעקס טעג זענען געווען אין אנפערציג טעג וואס משה איז ארויפגעגאנגען נעמען די לוחות (ולמדך שכל הנכנס למחנה שכינה טעון פרישה ששה ימים) פסוק לערונט דיך דער מענטש וואס דארף אריינגיין אין דיא מחנה שכינה דארף ער זיין אפגעשיידט פון מענטשן זעקס טעג פריער: (יח) ובתוך הענן. זאגט רש"י (ענן זה כמין עשן הוא) דער וואלקען איז געווען ווי ארויך (ועשה לו הקב"ה למשה שביל בתוכו) הקב"ה האט געמאכט פון משה'ס וועגען אוועג אין וואלקען משה זאל קענען אריין גיין אינווי

רש"י

ומשה וכל בני ישראל עומדים אלא שחלק הכתוב כבוד (יומא שם) וי"א ויכסהו הענן למשה ו' ימים לאחר הדברות והם היו בתחלת מ' יום שעלה משה לקבל ה ולמדך שכל הנכנס למחנה שכינה טעון פרישה ו' (יח) בתוך הענן. ענן זה כמין עשן הוא ועשה לו הק למשה שביל (כ"א הופה) בתוכו: חסלה פרשת משפ

שפתי חכמים

אלי ההרה לאחר מ"ת היה אליבא דכ"ע כדכתב רש"י לעיל חזר אחר זה וכתב על הסדר וכתב תחלה הסיפור של עשרת הדברות ואחר כך הסיפור של הלוחות ויהי משה בהר וגו': ק ואף ע"פ שכה"ג טעון פרישה שבעה ימים קודם יום הכפורים היינו מכפי חשש ט ביתו. (גמרא יומא דף ד):

חסלת פרשת משפטים

פירוש לתורת אלהים

וואלקען האט בדעקט דעם בארג ששת ימים זעקס טאג ויקרא אל משה אונ גאט האט גרופען צוא משה אין דעם זיבעטן טאג מתוך הענן פון דעם וואלקען: (יז) ומראה אונ דאס גשטאלט פון גאטס כבוד איז גוועזן גלייך כאש אוכלת אזוי וויא אברענענדיג פייער בראש ההר אויף דעם שפיץ בארג לעיני פאר די אויגן פון די קינדער ישראל: (יח) ויבא משה בתוך הענן אונ משה גקומען אין מיטן וואלקען ויעל אונ איז אויף גגאנגען בארג ויהי אונ משה איז גוועזן אויף דעם בארג ארבעים יום פערציג טעג וארבעים לילה אונ פערציג נעכ

הפטרת משפטים (בירמיה סימן ל"ד)

הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהֹוָה אַחֲרֵי כְּרֹת הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ בְּרִית אֶת־כָּ
הָעָם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִַם לִקְרֹא לָהֶם דְּרוֹר: לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־
שִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִי וְהָעִבְרִיָּה חָפְשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָד־בָּם בִּיהוּדִי אָחִיהוּ אִישׁ: וַיִּשְׁמְעוּ כָ
הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בָּאוּ בַבְּרִית לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ חָפְשִׁ
לְבִלְתִּי עֲבָד־בָּם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ וַיְשַׁלֵּחוּ: וַיָּשׁוּבוּ אַחֲרֵי־כֵן וַיָּשִׁבוּ אֶת־הָעֲבָדִים וְאֶ

פירוש ע"ט

הדבר דס איז דיא נבואה אשר היה וואס איז גוועזן אל צוא ירמיהו הנביא מאת יי פון גאט אחרי נאך דעם כרות אז דער מלך צדקיהו האט כורת ברית גוועזן את מיט גאר דעם פאלק ישראל וואס אין ירושלים לקרוא צוא רופין להם דרור צו זייא אפרייאונג לשלח צו ארום שיקן איש איטליכר מענש זיין קנעכט ואיש אונ איטליכער מענש את זיין דינסט העברי איהודי והעבריה אונ איהודית חפשים צוא שיקן פרייא לבלתי אמענש זאל ניט ארבטן מיט זיין ברודר וואס אין איהודי וישמעו אונ זייא האבן גהערט אונ האבן גפאלגט אלע הארן אונ גאר דאס פאלק וואס זענען גקומען אין כריתות ברית לשלח איטליכר מענש זאל ארום שיקען זיין קנעכט אונ איטליכער זיין דינסט פריי לבלתי ניט צו ארבייטן מיט זיי וישמעו אונ זיי האבען גפאלגט וישלחו אונ האבן זייא ארום גשיקט פריי וישובו אונ זייא האבן דער נאך ווידער גקער

וישיבו

שְׁבוּ־לָנוּ בָזֶה עַד אֲשֶׁר־נָשׁוּב
אֲלֵיכֶם וְהִנֵּה אַהֲרֹן וְחוּר עִמָּכֶם מִי־
בַעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֲלֵהֶם׃ מפטיר טו וַיַּעַל
מֹשֶׁה אֶל־הָהָר וַיְכַס הֶעָנָן אֶת־
הָהָר׃ טז וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹד־יְהוָה עַל־הַר
סִינַי וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן שֵׁשֶׁת יָמִים וַיִּקְרָא
אֶל־מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ׃

אונקלוס

אוֹרִיכוּ לָנָא הָכָא
דְּנְתוּב לְוָתְכוֹן וְהָא
אַהֲרֹן וְחוּר עִמְּכוֹן מָן
דְּאִית לֵהּ דִּינָא יִתְקְרֵב
לְוָתְהוֹן׃ טו וּסְלֵיק
מֹשֶׁה לְטוּרָא וַחֲפָא עֲנָנָא
יָת טוּרָא׃ טז וּשְׁרָא יְקָרָא
דַּיָי עַל טוּרָא דְּסִינַי
וַחֲפָהִי עֲנָנָא שִׁתָּא יוֹמִין
וּקְרָא לְמֹשֶׁה בְּיוֹמָא
שְׁבִיעָאָה מִגּוֹ עֲנָנָא׃

מי בעל כ״ק מו: וישכן כבוד יומא ג ד:
ויקרא אל יומא ד תענית כח:

בעל הטורים

שנתנו להם אמרו להם נבואת שקר: (טז) וישכון. ה׳ במס׳ דין ואידך וישכון הענן במדבר פארן וישכון ישראל בטח בדד. וישכון ... ים וגו׳ וישכון ערים נכחדות לומר שכבוד ה׳ שכן על הר סיני היה עמהם לעולם כ״ז שלא הרשיעו במעשיהם אבל משהרשיעו וישכון ערים נכחדות ונחרב הבית ונסתלקה השכינה העתידה לחזור לנו במהרה בימינו:

רש״י

...ים אמר. מ כלאתו מן המחנה: שבו לנו בזה. ...כבו כאן עם שאר העם במחנה נ להיות נכונים לשפוט ...יש ריבו: חור. בנה של ם מרים היה ואביו כלב בן ...שנא׳ (ד״ה א) ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור. ...ת זו מרים כדאיתא בסוטה: מי בעל דברים. מי ...יש לו דין: (טז) ויכסהו הענן. (יומא ד) רבותינו ...ין בדבר. יש מהם אומרים אלו ששה ימים שמר״ח [עד ...ת יום מתן תורה. רש״י ישן]: ויכסהו הענן. פ להר: ...א אל משה ביום השביעי. לומר עשרת צ הדברות

בית יהודא

אָמַר). (בְּצֵאתוֹ מִן הַמַּחֲנֶה) אֵיידֶער משֶׁה אִיז אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶען פוּן דִי מַחֲנֶה הָט עֶר גֶעזָאגְט צוּ דִי זְקֵנִים: (שְׁבוּ לָנוּ בָזֶה). זִיצְט דָא (וְהִתְעַכְּבוּ כַּאן עִם שְׁאָר הָעָם בַּמַּחֲנֶה) אִיר זָאלְט זַיין אִין דִי מַחֲנֶה מִיט אַלֶע יוּדֶען צוּזַאמֶען (לִהְיוֹת נְכוֹנִים לִשְׁפּוֹט לְכָל אִישׁ רִיבוֹ) אִיר זָאלְט זַיין גְרֵייט צוּ מִשְׁפָּטִין צוּ יֶעדֶער מֶענְטְשׁ וָוָאס וֶועט הָאבֶּן אַקְרִיג מִיט זַיין חָבֵר: (וְחוּר). (בְּנָהּ שֶׁל מִרְיָם הָיָה) חוּר אִיז גֶעוֶוען דֶר זוּהְן פוּן מִרְיָם (וְאָבִיו כָּלֵב בֶּן יְפוּנֶּה) זַיין פָאטֶער אִיז גֶעוֶוען כָּלֵב בֶּן יְפוּנֶּה (שֶׁנֶּאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיִּקַּח לוֹ כָּלֵב אֶת אֶפְרָת וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר) כָּלֵב הָט גֶענוּמֶען אַוַוייבּ „אֶפְרָת״ אוּנ זִיא הָט גֶעבָּארֶען צוּ אַזוּהְן עֶר הָט גֶעהֵייסֶען חוּר (אֶפְרָת זוֹ מִרְיָם כִּדְאִיתָא בְּסוֹטָה) דִי גְמָרָא זָאגְט אִין מַסֶּכֶת סוֹטָה אֶפְרָת דָאס אִיז ...ן: (מִי בַעַל דְּבָרִים). מֵיינְט מֶען (מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ דִין) וֶוער עֶס הָט אַדִין תּוֹרָה זָאל קוּמֶען צוּ אַייךְ: (טז) (וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן). ...ן רַשִׁ״י (רַבּוֹתֵינוּ חוֹלְקִין בְּדָבָר) דִי רַבָּנָן קְרִיגֶען אִין וֶועלְכֶע צַייט דָאס אִיז גֶעוֶוען (יֵשׁ מֵהֶם אוֹמְרִים) עֶס זֶענֶען דָא ...ם וָוָאס זָאגֶען (אֵלּוּ שִׁשָּׁה יָמִים שֶׁמֵּרֹאשׁ חֹדֶשׁ עַד עֲצֶרֶת, יוֹם מַתַּן תּוֹרָה) דָם זֶענֶען דִי זֶעקְס טֶעג וָוָאס פוּן רֹאשׁ חֹדֶשׁ בִּיז ...עוֹת בִּיז דֶעם טָאג וָוָאס דִי תּוֹרָה אִיז גֶעגֶעבֶּן גֶעוָוארֶן: (וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן). דֶר וָואלְקֶן הָט אִים בַּאדֶעקְט מֵיינְט מֶען דֶער ...קֶען הָאט בַּאדֶעקְט דֶעם בַּארְג: (וַיִּקְרָא אֶל משֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי). הקב״ה הָט גֶערוּפֶען צוּ משֶׁה דֶעם זִיבֶּעטֶען טָאג

שפתי חכמים

...ו אע״כ אעשרת הדברות קאי: מ דאל״כ היאך היו הזקנים כאן לא יצאו מן המחנה אלא משה ויהושע כדכתיב ויקם משה ויהושע ...תו וגו׳: נ תיקן בזה כמה ענינים תיקן שהישיבה הזאת אינה ...מעה אלא מל׳ עיכוב גם מלת בזה מורה על מקום לא על דבר ...ו ולא שישבו לבדם רק עם שאר העם שהרי לא יצאו הזקנים מן ...נה ולהודיע שאין העכבה הזאת כ״א לשפוט את העם כי בזולת ...נה הזאת שנתן לזקנים יהיו כל ישראל משותפים בה: ס דק״ל ...שנים שדנו אין דיניהם דין ולמ״ד שדיניהם דין מ״מ נקראו ב״ל ...ו לכן פרש״י חור בנה של מרים היה כלומ׳ ע״כ לאו שניהם כיחד היו יושבים ודנים דהא קרובים היו שהיו ראשון בשני ולדברי הכל פסולים הם אלא ודאי כל אחד היה דן בפני עצמו כיחיד מומחה שהוא דן יחידי: ע לא שמלת מי לשון שאלה וגם לא בעל דברים בעל לשון ולריך להוסיף בפסוק מלת שהוא הנרמז במלת שים כאלו אמר מי שהוא בעל דברים: פ ולא למשה מפני שאחריו מיד כתיב ויקרא אל משה לומר עשרת הדברות ולא יתכן לומר שהיה משה מכוסה כל הו׳ ימים שהרי משה היה עולה ויורד בכל יום כמ״ש בפרשת יתרו אבל למ״ד ויקרא אל משה לאחר עשרת הדברות היה בתחלת מ׳ יום יהיה פי׳ ויכסהו למשה משום שכל הנכנס למחנה וכו׳: צ אף ע״פ שעלה

פירוש להורת אלהים

...מַחֲנֶה מִיט דֶעם אִיבְּרִיגֶען פָאלְק צוּ זַיין אָן גְרֵייט ...א מִשְׁפֶּטֶן אִיטְלִיכֶען זַיין מִשְׁפָּט עַד אֲשֶׁר בִּיז מִיר ...לֶן זִיךְ אוּם קֶערֶן צוּ אַייךְ וְהִנֵּה אוּנ אַהֲרֹן אוּנ חוּר ...ם אִיז דָא מִיט אַייךְ מִי וֶוער עֶס וֶועט הָאבֶּן ...מִשְׁפָּט יִגַּשׁ זָאל גֶענֶעהְן צוּ זֵיי: (טו) וַיַּעַל אוּנ משֶׁה ...ז אוֹיף גֶעגַאנְגֶען צוּם בַּארְג וַיְכַס אוּנ דֶער וָואלְקֶען הָט ...עקְט דֶעם בַּארְג: (טז) וַיִּשְׁכּוֹן אוּנ דֶער כָּבוֹד פוּן ...ט הָאט גִירוּעֶט אוֹיף דֶעם בַּארְג וַיְכַסֵּהוּ אוּנ דֶער ...רג, וֶועלֶען אַלֶע יוּדִין זֶעהְן צוּ וָואס אַמֶענְטְשׁ קֶען זוֹכֶה זַיין, אוֹיף דֶעם בַּארְג וֶועל אִיךְ דִיר גֶעבֶּען תּוֹרָה אוּנ מִצְוֹת ...אוּנ דוּ זָאלְסְט זֵיי לֶערְנֶען צוּ דִי יוּדִין זֵיי זָאלֶען דוּרְךְ דִי תּוֹרָה אוּנ מִצְוֹת קֶענֶען זוֹכֶה זַיין צוּ עוֹלָם הַבָּא אוּנ עוֹלָם הַזֶּה:

ליקוטי יוסף

נוייל אוּנְזֶערֶע תְּפִלּוֹת זֶענֶען אָן כַּוָּנָה, אוּנ אַז דֶר מֶענְטְשׁ וֶועט בֶּעטְרַאכְטֶן אַלֶע מִצְוֹת, וֶועט עֶר זֶעהְן זַיינֶע אַלֶע מִצְוֹת זֶענֶען מִיט פֶעלֶערְס, אוּנ אַזוֹי זֶענֶען דִי מַלְאָכִים וָוָאס זֶענֶען בַּשַׁאפֶן גִיוָוארֶן פוּן דִי מִצְוֹת, אָבֶּער דִי עֲבֵירוֹת וֶוערֶן גִיטָאן מִיט גְרוֹס לִיבְּשַׁאפְט אוּנ כַּוָּנָה, אוּנ זֶענֶען גַאנְץ שְׁטַארְק, אַזוֹי זֶענֶען זֵייעֶרֶע מַלְאָכִים אוֹיךְ גַאנְץ שְׁטַארְק, דְרִיבֶּער אֲפִילוּ זֵיי זָאלֶן זַיין וֶוייניגֶר פוּן דִי מַלְאָכִים פוּן דִי מִצְוֹת וָואלְטֶן זֵיי אוֹיךְ אַיין נֶעמֶען דִי מִלְחָמָה, אוּנ אַז מִיר וֶוייסֶען דִי מַלְאָכִים פוּן דִי עֲבֵירוֹת זֶענֶען פִיל מֶעהְר ווִי דִי מַלְאָכִים פוּן דִי מִצְוֹת, נֶעמֶען דִי מַלְאָכִים פוּן דִי עֲבֵירוֹת גֶעווִים אַיין דִי מִלְחָמָה, דְרִיבֶּער הָט הקב״ה גְזָאגְט צוּ משֶׁה גֵיי אַרוֹיף צוּ מִיר אוֹיף דֶעם ...

הָהָרָה וֶהְיֵה־שָׁם וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת־
לֻחֹת הָאֶבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר
כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם: יג וַיָּקָם מֹשֶׁה
וִיהוֹשֻׁעַ מְשָׁרְתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־
הַר הָאֱלֹהִים: יד וְאֶל־הַזְּקֵנִים אָמַר

תַּמָּן וְאֶתֵּן לָךְ יָת
אַבְנָא וְאוֹרַיְ
וְתַפְקֶדְתָּא דִּכְתָ
לְאַלָּפוּתְהוֹן: יג וְ
מֹשֶׁה וִיהוֹ
מְשַׁמְּשָׁנֵיהּ וּסְלֵיק מֹ
לְטוּרָא דְּאִתְגְּלִי עֲ
יְקָרָא דַּייָ: יד וּלְסָ

תו"א ההרה וקיה ס' הזוכר פ' שמיני : ואתנה לך ברכות ה מח :

רשב"ם

אברם ברית וגו' וכן לפנינו בכריתות ברית פ' כי תשא וראית את אחורי, וכתיב ויעבור ה' על פניו וגו' וכתיב בתריה הנה אנכי כורת ברית : ויאכלו וישתו . העולות הקריבו והשלמים אכלו שכתוב למעלה ויזבחו זבחים שלמים : (יא כתבתי . הלוחות מכתב אלהים שנתן לו בסוף ארבעים :

חסלת ואלה המשפטים מיסוד רבינו שמואל :

בית יהודא

גֶעוָואַרְן : נַעֲלֵה אֵלַי הָהָרָה וֶהְיֵה שָׁם). (אַרְבָּעִים יוֹם), גֵיי אַרוֹיף צוּ מִיר אוֹיף דֶעם בַּארְג אוּנ זָאלְסְט דָארְטְעֶן זַיין פֶערְצִיג טֶעג, אוּנ אִיךְ וֶועל דִיר גֶעבֶּן אוֹיף דֶעם בַּארְג (אֶת לוּחוֹת הָאֶבֶן) דִי שְׁטֵיינֶערְנֶע טָאווְלֶן (וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה) אוּנ דִי תּוֹרָה אוּנ מִצְוֹת (אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם) וָוָאס אִיךְ הָאבּ גֶעשְׁרִיבֶּען מֶען זָאל מִיט זֵיי לֶערְנֶען, זָאגְט רש"י (כָּל שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת בִּכְלָל עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת הֵן) פוּן דִי עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת וָוָאס זֶענֶען גֶעוָועהְן גֶעבָּאהְטְן אִיז צוּ לֶערְנֶען אַלֶע זֶעקְס הוּנְדֶערְט מִיט דְרַייצֶעהְן מִצְוֹת (וְרַבֵּינוּ סַעֲדְיָה פֵּירֵשׁ בְּאַזְהָרוֹת שֶׁיִּסֵּד לְכָל דִּבּוּר וְדִבּוּר מִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בּוֹ) רַבֵּינוּ סַעֲדְיָה הָט גֶעשְׁרִיבֶּען אִין זַיין סֵפֶר וָואס עֶר הָאט גֶעמַאכְט אוֹיף תרי"ג מִצְוֹת אוֹיף יֶעדֶער גֶעבָּאט פוּן דִיא עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת וֶועלְכֶע מִצְוֹת גֶעהֶערְן צוּ דֶעם גֶעבָּאט, אִיז דָארְטְעֶן בַּארֶעכְנְט תרי"ג מִצְוֹת אִין דִי עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת : (יג) וַיָּקָם מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ מְשָׁרְתוֹ) זָאגְט רש"י (לֹא יָדַעְתִּי מַה טִּיבוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ כָּאן) אִיךְ ווייס נִיט צוּ וָואס וֶוערְט דָא דֶערְמָאנְט יְהוֹשֻׁעַ (וְאוֹמֵר אֲנִי) אִיךְ זָאג (שֶׁהָיָה הַתַּלְמִיד מְלַוֶּה לְרַבּוֹ עַד הַגְבָּלַת תְּחוּמֵי הָהָר) יְהוֹשֻׁעַ אִיז דָאךְ גֶעוֶועזְן אַתַּלְמִיד בַּיי מֹשֶׁה הָאט עֶר בֶּעגְלֵייט זַיין רֶבִּי מֹשֶׁה, בִּיז צוּ דֶעם גְרֶענְעץ פוּן בַּארְג (שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי לֵילֵךְ מִשָּׁם וְהָלְאָה) וָואס פוּן דֶעם גְרֶענְעץ אוּנ ווייטֶער הָט עֶר נִיט גֶעמֶעגְט גֵיין (וּמִשָּׁם מֹשֶׁה לְבַדּוֹ אֶל הַר הָאֱלֹהִים) אוּנ פוּן דֶעם גְרֶענְעץ אוּנ ווייטֶער אִיז מֹשֶׁה אַלֵיין גֶעגַאנְגֶען בִּיז אוֹיף דֶעם בַּארְג וָוס דָארְטְעֶן אִיז גֶעוֶועזְן הקב"ה (וִיהוֹשֻׁעַ נָטָה שָׁם אָהֳלוֹ) גֶעבֶּען דֶעם גְרֶענְעץ פוּן בַּארְג הָט יְהוֹשֻׁעַ אוֹיפְגֶעשְׁלָאגְן זַיין גֶעצֶעלְט (וְנִתְעַכֵּב שָׁם כָּל הָאַרְבָּעִים יוֹם) אוּנ עֶר הָט דָארְטְעֶן גֶעוַוארְט פֶערְצִיג טָאג בִּיז מֹשֶׁה אִיז צוּרִיקְגֶעקוּמֶען פוּן בַּארְג (שֶׁכֵּן מָצִינוּ כְּשֶׁיָּרַד מֹשֶׁה וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת קוֹל הָעָם בְּרֵעֹה) אוּנ אַזוֹי גֶעפִינֶען מִיר וֶוען מֹשֶׁה אִיז אַרָאפְּגֶעגַאנְגֶען פוּן בַּארְג זָאגְט דֶער פָּסוּק יְהוֹשֻׁעַ הָט גֶעהֶערְט ווי דָאס פָאלְק וָואס יוּדְעֶן שְׁרַייעֶן אִין דֶער מַחֲנֶה, וֶוען זֵייא הָאבֶּען גֶעמַאכְט דֶעם עֵגֶל (לָמַדְנוּ שֶׁלֹּא הָיָה יְהוֹשֻׁעַ עִמָּהֶם) לֶערְנֶען מִיר פוּן דֶעם פָּסוּק אַז דִי גַאנְצֶע צַייט וָואס מֹשֶׁה אִיז גֶעוֶועזְן אוֹיף דֶעם בַּארְג, אִיז יְהוֹשֻׁעַ נִיט גֶעוֶועזְן אִין דֶער מַחֲנֶה אוּנ עֶר הָט נִיט גֶעוואוּסְט אַז דִי יוּדְעֶן הָאבֶּען גֶעמַאכְט דֶעם עֵגֶל) ווייל עֶר אִיז גֶעוֶועזְן בַּיי דֶעם גְרֶענְעץ פוּן בַּארְג אוּנ הָאט גֶעוַוארְט אוֹיף מֹשֶׁה : (יד) וְאֶל הַזְּ

רש"י

אלי ההרה והיה שם. מ' יוס : את לחת הא והתורה והמצוה אשר כתבתי להורתם. כ מאות ושלש עשרה מצות ל בכלל עשרת הדברות הן ב סעדיה פירש באזהרות שיסד לכל דבור ודבור מצות הת בו : (יג) ויקם משה ויהושע משרתו. לא ידעו טיבו של יהושע כאן ואומר אני שהיה התלמיד מלוה לר מקום הגבלת תחומי ההר שאינו רשאי לילך משם ול ומשם ויעל משה לבדו אל הר האלהים ויהושע נטה שם א ונתעכב שם כל מ' יום שכן מצינו כשירד משה וישמע י את קול העם ברעה למדנו שלא היה יהושע עמהם : (יד א

שפתי חכמים

שהרי כתיב כי לא יראני האדם וחי ונתחייבו מיתה על שנכנסו לפנים מגנזילתם : ל מדכתיב אשר כתבתי להורותם לא יתכן לפרשו על ספר התורה דהא כתיבת הספר לא היתה ע"י הקב"ה אלא ע"י דכתיב ויהי ככלות משה לכתוב את דברי התורה הזאת על ספר

ליקוטי יוסף

מַאכִין אַמִלְחָמָה, גֶעוֶוייגְלִיךְ פַארְשְׁטֵייעֶן מִיר דֶר מֶלֶךְ וָוס הָט מֶער זֶעלְנֶער, וֶועט עֶר גֶעוִוינֶען דִי מִלְחָמָה, אַמָאהְל קֶען זַיין אֲפִילוּ דֶר מֶלֶךְ הָט פִיל מֶער חַיִל ווִי דֶר אַנְדֶערֶער מֶלֶךְ פוּן דֶעסְטְוֶועגֶען וֶועט דֶער אַנְדֶערֶער מֶלֶךְ אַיינְנֶעמֶען דִי מִלְחָמָה, ווייל דֶר מֶלֶךְ הָט טַאקִי פִיל זֶעלְנֶער, אָבֶּער דִיא זֶעלְנֶער זֶענֶען שְׁוַואכֶע אוּנ מִיט פֶעלֶערְס, דֶר אַנְדֶערֶער מֶלֶךְ הָט נָאר אַבִּיסוּל זֶעלְנֶר אָבֶּער אַלֶע זֶענֶען גֶעזוּנְטֶע שְׁטַארְקֶע מֶענְטְשִׁין, גֶעלֶערוּנְטֶע צוּ הַאלְטִין מִלְחָמָה, גֶעוִויס וֶועלֶען דִי ווייניגֶער זֶעלְנֶער אַיין נֶעמֶען דִי מִלְחָמָה, דָס זֶעלְבִּיגֶע אִיז בַּיי אוּנְזֶערֶע מִצְוֹת מִיט עֲבֵירוֹת. מִיר הָאבֶּן צְווייעֶרְלֵייא מַלְאָכִים. אַזֶעלְכֶע מַלְאָכִים וָואס זֶענִין בַּשַׁאפֶן גִיוָוארֶען פוּן אוּנְזֶערֶע עֲבֵירוֹת וָוס וֶוערֶן גֶערוּפֶן מְקַטְרִיגִים, אוּנ מַלְאָכִים וָוס זֶענֶען בַּשַׁאפֶן גִיוָוארֶן פוּן אוּנְזֶערֶע מִצְוֹת וָוס וֶוערֶן גֶערוּפֶן סַנֵּגוֹרִים, אוּנ דִיא צְווייעֶרְלֵייא מַלְאָכִים הָאבֶּען שְׁטֶענְדִיג אַמִלְחָמָה, דִי מַלְאָכִים פוּן דִיא מִצְוֹת אֲפִילוּ וֶוען זֵייא זָאלִין זַיין מֶעהְר ווִי דִי מַלְאָכִים פוּן עֲבֵירוֹת, קֶענֶען זֵיי אוֹיךְ אַיין נֶעמֶען דִי מִלְחָמָה, ווייל דִי מַלְאָכִים פוּן דִי מִצְוֹת זֶענֶען שְׁוַואכֶע, קַאלִיקֶעס, דִי מַלְאָכִים פוּן דִי תְּפִלּוֹת זֶענֶען שְׁוַואכֶ

פירוש לתורת אלהים

וֶהְיֵה אוּנ זַיי דָארְט פֶערְצִיג טֶעג וְאֶתְּנָה אוּנ אִיךְ וֶועל גֶעבֶּן צוּ דִיר אֶת לוּחוֹת דִי צְווייא שְׁטֵיינֶערְדִינֶע לוּ וְהַתּוֹרָה אוּנ דִיא תּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אוּנ אַלֶע תרי"ג מִ אֲשֶׁר וָוס אִיךְ הָאבּ גְשְׁרִיבֶּן לְהוֹרֹתָם צוּ לֶערְנֶען זֵ (יג) וַיָּקָם מֹשֶׁה אוּנ מֹשֶׁה אִיז אוֹיף גְשְׁטַאנֶען וִיהוֹ מְשָׁרְתוֹ אוּנ יְהוֹשֻׁעַ זַיין מְשָׁרֵת וַיַּעַל אוּנ מֹשֶׁה אַרוֹיף גֶגַאנְגֶען צוּם בַּארְג פוּן גָאט : (יד) אוּנ צוּא זְקֵנִים הָט מֹשֶׁה גְזָאגְט שְׁבוּ פַּר זוּמְט אִיר זִיךְ דָא

רגליו כמעשה לבנת הספיר
ובעצם השמים לטהר : יא ואל-
אצילי בני ישראל לא שלח ידו ויחזו
את-האלהים ויאכלו וישתו : ס
יב ויאמר יהוה אל-משה עלה אלי

ה כעובד אבן טבא
מחזי שמיא לברירו :
ולרברבי בני ישראל
הוה נזקא וחזו ית
רא דיי והוו חדן
רבניהון דאתקבלו
עוא כאלו אכלין
תן : יב ואמר יי למשה
לקדמי לטורא והוי

תו"א ובעצם השמים יומא טז נט זבחים נה : ויחזו את ברכות יז :

בעל הטורים

ל: (יא) ויחזו. ב׳ הכא ואידך ויחזו לך משאות ש״א ומדוחים הם
ו ויחזו את האלהים וזה היה משאות שוא. ד״א ויחזו את האלהים
לו וישתו מה הכא אכילה ושתיה אף ויחזו משאות שוא על ידי
ה ושתיה דכתיב ותחללנה אותי וגו׳ ובפתותי לחם. שבשביל אכילה
הקב״ה כביד ומפני כריתות הברית נראה להם כמו שפירשתי בברית בין

רשב"ם

ישראל. בעין וראית את אחורי : לבנת. לובן : ובעצם. מראה כמו [איכה ד] אדמו עצם מפנינים : לטהר. כשהשמים ברור בלא עננים : (יא) ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו. אע״פ שראו את אלהי ישראל לא שלח הקב״ה בהן ידו. (אע״פ שראו את אלהי ישראל) כמ״ש כבלע את הקודש ומתו. וכן באנשי בית שמש כי ראו בארון ה׳. ובמשה רבינו כי ירא מהביט וכאן חלק הבתרים אשר עבר בין הגזרים האלה. וכתוב שם ביום ההוא כרת ה׳ את

רש"י

ניים שבמחנה : כמעשה לבנת הספיר. (סוטה יב)
היתה לפניו בשעת השעבוד לזכור צרתן של ישראל שהיו
עבדים במעשה לבנים : ובעצם השמים לטהר.
נגאלו היה אור והדוה לפניו : ובעצם. כתרגומו לשון
ה: לטהר. ל׳ ברור וצלול : (יא) ואל אצילי. הם
ואביהוא והזקנים : לא שלח ידו. מכלל שהיו ראוים
תלח בהם יד : ויחזו את האלהים. היו מסתכלין בו
נם מתוך אכילה ושתיה כך מדרש תנחומא ואונקלוס לא
גם כן. אצילי לשון גדולים כמו (ישעיה מא) ומאציליה
אתיך (במדבר יא) ויאצל מן הרוח (יחזקאל מא) שש אמות
לה : (יב) ויאמר ה׳ אל משה. לאחר מ״ת : עלה

בית יהודא

די מחנה, דם זענען די זקנים וואס האבן געקוקט צו הקב״ה ועיין סדרה בהעלותך אויף דעם פסוק ויהי העם כמתאוננים: כמעשה לבנת הספיר. וויא אבריליאנטענער ציגול (היא היתה לפניו בשעת השעבוד) ווען די יודען האבן געארבעט די ציגול אין מצרים איז דער בריליאנטענער ציגול געלעגען שטענדיג פאר הקב״ה (לזכור צרתן של ישראל שהיו משועבדים במעשה לבנים) ער זאל געדיינקן די צרות פון די יודן וואס זיי ארבעטין ציגול אין מצרים: ובעצם השמים לטוהר. אונ וויא דיא ריינע קלארקייט פון הימעל, זאגט רש״י (משנגאלו היה אור והדוה לפניו) ווי די יודן זענען אויסגעלייזט געווארן פון מצרים איז געווארען ליכטיג אונ פרייד פאר הקב״ה: ובעצם. (כתרגומו לשון מראה) וויא דער תרגום

טשט ווי די זעהונג פון הימל: ולטוהר. (לשון ברור וצלול) איז ריין אונ קלאהר: (יא) ואל אצילי. אונ צו דיא גרוסע ט דם זענען נדב אונ אביהוא אונ דיא אלטע יודען (לא שלח ידו) הט הקב״ה ניט געשיקט זיין האנט ער זאל זייא ראפן, זאגט רש״י (מכלל) פון דאנען זעהן מיר (שהיו ראוים להשתלח בהם יד) זיי זענען גיוועז ווערט הקב״ה זאל זיי שיקן זיין האנט ער זאל זייא באלד שטראפין נאר ווייל הקב״ה הט איצט ניט געוואלט שטערין דיא שמחת די יודן הט ער זיי איצט ניט געשטראפט: ויחזו את האלהים. זאגט רש״י (היו מסתכלים בו בלב גס מתוך אכילת תיה) זיי האבן געקוקט צו הקב״ה מיט אגרוסקייט אין הארצן ווייל זיי האבן געגעסן געטרונקן (כך מדרש תנחומא) שרייבט דר מדרש תנחומא (ואונקלוס לא תרגם כן) דער תרגום אונקלוס טייטשט ניט אזו דעם פסוק. (אצילי לשון לים), אצילים מיינט מען גרויסע לייט (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (ומאציליה קראתיך) איך האב דיך גערופן אירע גרויסע לייט. נאך שטייט אין פסוק (ויאצל מן הרוח) הקב״ה הט אראפגענומען אביסול פון די גרויסקייט פון דיא אה פון משה אונ הט גיגעבען צו דיא זקנים. נאך שטייט אין פסוק (שש אמות אצילה) דיא שטוב וואס איז געווען באהערט צו די וואנט פון בית המקדש הט מען גערופען אצילה, ווייל איר הייליקייט, זיא איז געווען לאנג זעקס ען: (יב) ויאמר ה׳ אל משהו. הקב״ה הט געזאגט צוא משה (לאחר מתן תורה) נאכדעם ווי די תורה איז געגעבען

דעת זקנים מבעלי התוספות

א) לא שלח ידו. לא פשט ידו לשומה לפני פניו כדי שלא יראוהו כמו למשה בנקרת הצור דכתיב ושכתי כפי עליך וגו׳ ולפיכך ויחזו את והאלהים :

פירוש לתורת אלהים

: עס הט זיך זיי גדאכט אז אונטער זיינע פיס איז
ען כמעשה אזו וויא דיא ווערג לבנת פון איין ציגל
פיר פון ספיר ובעצם אונ אזו ווי דם לוטערקייט פון
ם הימל צו ריינקייט : (יא) ואל אצילי אונ צו דיא
צטע פון דיא ישראל דאס מיינט מען
ב ואביהוא אונ דיא זקנים לא שלח ידו האט
אט ניט גישיקט נייט האנד זיין שלאק [פיין הט״י]
חזו אונ זיי האבן גזעהן דעם כבוד פון גאט ויאכלו
ן עס איז ביי זיי גלייך גוועזן וויא זיי האבן גגעסן
ונ גטרונקען : (יב) ויאמר אונ גאט האט גזאגט צוא משה עלה גייא צוא מיר ארוף אויף דעם בארג סיני

ליקוטי יוסף

(יב) ויאמר ה׳ אל משה וגו׳. פון דעם פסוק קען יעדר יוד נעמען פר זיך אמוסר, ווייל ער זעהט פון משה רבינו ווי ווייט אמענטש קען זוכה זיין, צוא זיין צוזאמען מיט הקב״ה אויף דעם בארג סיני, אונ זאל בדעקט ווערין מיט אוואלקין, אונ פערציג טעג אונ פערציג נעכט ניט עסין ניט טרינקען ניט שלאפן אונ צו זיין ווי אמלאך, אונ דם הט ער זוכה גיוועזן ווייל ער הט גיטאן דיא מצות פון הקב״ה ניט ווי מיר טוהען מצות אונ מעשים טובים, ווי הקדוש באר מים חיים שרייבט, אונזערע מצות אונ עבירות זענען ווי צווי מלכים שטייען אויף אפלאץ מיט זייערע זעלנער, צוא

זָרַק עַל־הַמִּזְבֵּחַ׃ ז וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית
וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר־
דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע׃ ח וַיִּקַּח
מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם וַיִּזְרֹק עַל־הָעָם
וַיֹּאמֶר הִנֵּה דַם־הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת
יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה׃ ט וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב
וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃
י וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת

אונקלוס

זְרַק עַל מַדְבְּחָ[א]
ז וּנְסֵיב סִפְרָא דִקְ[יָמָא]
וּקְרָא קֳדָם עַמָּא וַאֲ[מַרוּ]
כֹּל דִּי מַלִּיל יְיָ נַ[עֲבֵיד]
וּנְקַבֵּל׃ ח וּנְסֵיב מ[ֹשֶׁה]
יָת דְּמָא וּזְרַק עַל מַדְ[בְּחָא]
לְכַפָּרָא עַל עַמָּא וַ[אֲמַר]
הָא דֵין דַּם קְיָמָא דִּ[י]
יְיָ עִמְּכוֹן עַל כָּל פִּתְגָּ[מַיָּא]
הָאִלֵּין׃ ט וּסְלֵיק מ[ֹשֶׁה]
וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִי[הוּא]
וְשַׁבְעִין מִסָּבֵי יִשְׂרָ[אֵל]׃
י וַחֲזוֹ יָת יְקָר אֱלָ[הָא]
דְּיִשְׂרָאֵל וּתְחוֹת כּוּ[רְסֵי]

תו"א נעשה ונשמע שבת פח פו [...] עקידה שער מז : ויקח משה [...]
יבמות מו כריתות ט : ויעל משה ראש השנה כב : ויראו את חולין פט עקידה שער לח : ותחת רגליו, סוטה יז מנחות מג :

רשב"ם

(ז) ספר הברית. דכתיב למעלה ויכתוב משה וגו': נעשה ונשמע. נעשה מה שדיבר וגם נשמע מה שיצונו עוד מכאן ולהבא ונקיים: (י) ויראו את אלהי דמות יעקב תחת כסא הכבוד. ודמות פניהם פני אדם. ס"ת תמים וזה שאמר יעקב התחת אלהים אנכי אנכי בגימטריא כסא: לבנת במסורה הכא והידך וכשיחור לבנת כיסופא והיא שם עיר ונקראת כן ע"ש שבנויה מלבנים וזה הוא שדרשו שהיתה כעין לבינה לזכור שעב[...]

בעל הטורים

י"ב שבטים שאמרו ו' תיבות והוא שמע ישראל ויעקב השיבם ו' ברוך שם כבוד מלכותו לעו: (י) ישראל ותחת רגליו. מלמד[...]

בית יהודא

מען זאל דיא בלוט שפריצן אויף דעם פאלק (ומכאן למדו רבותינו) פון דאנן האבן אונזרע רבנים געלערנט (שנכנסו אבותינו לברית) די יודן אונזרע עלטערין זענן אריינגעגאנגן צום פארבינדונג מיט הקב"ה (במילה וטבילה והזאת דמים) מיט מילה, זיי האבן זיך געמלת, אונ האבען זיך טובל געוועזן אין אמקוה, אונ מען האט אויף זיי געשפריצט דיא בלוט פון די קרבנות (שאין הזאה בלא טבילה) מען האט ניט גיטארט שפריצן אויף זיי די בלוט ביז זיי האבן זיך פריער טובל געוועזן: (ז) (ספר הברית). משה האט געלייענט פאר די יודן (מבראשית ועד מתן תורה) פון בראשית ביז נאך דיא עשרת הדברות (ומצות שנצטוו במרה) אונ ער האט פא[...] געלייענט דיא מצות וואס זיי זענען געבאטען געווארן אין מרה: (ח) (ויזרוק). (ענין הזאה) ויזרוק מיינט מען ער [...] געשפריצט (ניט געווארפען) (ותרגומו וזרק על מדבחא לכפרא על עמא) דר תרגום טייטשט משה האט געשפריצט די [...] אויף דעם מזבח צו מכפר זיין די זינד פון פאלק (פון די יודן): (י) (ויראו את אלהי ישראל). זאגט רש"י (נסתכלו והציצו) [...] האבען שטארק גקוקט צו הקב"ה (נעיין ש"ח) (ונתחייבו מיתה) זיי זענען פארשולדיגט געווארן צו שטארבן (אלא שלא [...] הקב"ה לערבב שמחת התורה) נאר הקב"ה האט ניט געוואלט פארמישן (שטערען) די שמחה וואס יודן האבן זיך געפרייט [...] די תורה (והמתין לנדב ואביהוא עד יום חנוכת המשכן) האט הקב"ה געווארט צו נדב אונ אביהוא ביז דעם טאג וואס [...] האט בענייט דעם משכן (ולזקנים) אונ צו די זקנים האט הקב"ה געווארט (עד ויהי העם כמתאוננים) ביז צו די צייט וואס [...] פאלק נדי יודן) זענען געווארען ווי טרויעריג (ותבער בם אש ה') אונ אין זיי האט געברענט. אפייער פון הקב"ה (ו[...] בקצה המחנה) דר פייער האט געברענט אין די קצה המחנה, דס מיינט מען דיא קצינים שבמחנה, די גרויסע צדיקי[ם]

רש"י

למדו רבותינו שנכנסו אבותינו לברית במילה וטבילה וה[זאת] דמים שאין הזאה בלא טבילה: (ז) ספר הברית. מבר[אשית] ועד מתן תורה ומצות שנצטוו במרה: (ח) ויזרק. [ענין] זה הזאה ותרגומו וזרק על י מדבחא לכפרא על ע[מא]: (י) ויראו את אלהי ישראל. נסתכלו והציצו ונת[חייבו] מיתה אלא שלא רצה הקב"ה לערבב שמחת התורה וה[מתין] לנדב ואביהוא עד יום חנוכת המשכן. ולזקנים עד [ויהי] העם כמתאוננים וגו' ותבער בם אש ה' ותאכל בקצה המ[חנה]

שפתי חכמים

שלקח חציו: ח לכך נכתב בס"א הידיעה שהוא הנזכר לעיל בויכתוב משה: ם לשון וזרקתי עליכם מים טהורים ולא מלשון ויזרוק אותו משה המזבח: הסמיכה שהוא ל' זריקה ממש: י ולא על העם ממש דכתיב זר[ק] המזבח: כ ר"ל נסתכלו בלב כדפרש"י בסמוך אבל לא ראיי[ה]

פירוש לתורת אלהים

בלוט זרק האט ער גשפרענגט אויף דעם מזבח: (ז) ויקח אונ ער הט גנומען דס ספר הברית [פייז רש"י] ויקרא אונ ער האט גלייענט באזני אין דיא אויערן פון דעם פאלק ישראל ויאמרו אונ זייא האבען גזאגט כל אשר אלי זאכען וואס גאט הט גרעט נעשה וועלען מיר טאהן ונשמע אונ מיר וועלן הערן: (ח) ויקח אונ משה הט גנומען דס בלוט ויזרוק אונ האט גשפרענגט אויף דעם מזבח צו פר געבען על העם אויף דעם פאלק וי[אמר] אונ ער האט גזאגט הנה דאס איז דס בלוט פון דע[ם] ברית אשר וואס גאט הט מיט אייך כורת ברית גו[...] על אויף אלע דיא רייד: (ט) ויעל איז אויף גגאנ[גען] משה אונ אהרן אונ נדב ואביהוא ושבעים אונ זיב[ציג] מענטשען פון דיא עלצטע ישראל: (י) ויראו אונ [...] האבן גזעהן את אלהי דעם גאט פון דיא ישראל ות[חת]

כָּל־הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם קוֹל
אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־
דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה׃ ד וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה
אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וַיַּשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר
וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים
עֶשְׂרֵה מַצֵּבָה לִשְׁנֵים עָשָׂר שִׁבְטֵי
יִשְׂרָאֵל׃ ה וַיִּשְׁלַח אֶת־נַעֲרֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ זְבָחִים
שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים׃ ו וַיִּקַּח מֹשֶׁה
חֲצִי הַדָּם וַיָּשֶׂם בָּאַגָּנֹת וַחֲצִי הַדָּם

אונקלוס

נַיָּא וַאֲתֵיב כָּל עַמָּא
לָא חַד וַאֲמָרוּ כָּל
תְגָמַיָּא דִּי מַלִּיל יְיָ
עֲבֵד׃ ד וּכְתַב מֹשֶׁה יָת
פִּתְגָמַיָּא דַּיְיָ וְאַקְדֵּים
צַפְרָא וּבְנָא מַדְבְּחָא
שְׁפוֹלֵי טוּרָא וְתַרְתָּא
שְׂרֵי קָמָן לִתְרֵי עֲסַר
בְטַיָּא דְּיִשְׂרָאֵל׃
וּשְׁלַח יָת בּוּכְרֵי בְּנֵי
שְׂרָאֵל וְאַסִּיקוּ עֲלָוָן
קְרִיבוּ נִכְסַת קוּדְשִׁין
קֳדָם יְיָ תּוֹרִין׃ ו וּנְסִיב
מֹשֶׁה פַּלְגוּת דְּמָא וְשַׁוִּי
מִזְרְקַיָּא וּפַלְגוּת דְּמָא

...א ויעלו את יומא נב מגילה ט חגיגה ו
זבחים קטו כריתות ט: ויעלו עולות
...ו: ויזבחו זבחים חגיגה שם זבחים קטו:
ויקח משה חצי זבחים לז מנחות פב:

בעל הטורים

...גרו משה מחילה לעלנו וכו': (ג) כל הדברים אשר דבר ה' נעשה. ...תיבות וכן כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע ו' תיבות הרי י"ב כנגד

רשב"ם

ששת ימים וגו': ואל משה אמר. מלאך. עלה אל ה' מדלא כתב אלי כמ"ש לפנינו עלה אלי ההרה: (ד) לשנים עשר שבטי ישראל. לעד שכולם נתרצו בקיום הברית: (ה) את נערי. בכורות:

רש"י

...פרישה והגבלה: ואת כל המשפטים. (מכילתא כפ' ...ו) ז' מצות שנצטוו בני נח. ושבת וכבוד אב ואם ופרה ...מה ודינין שניתנו להם במרה: (ד) ויכתב משה. ...ילתא) מבראשית ועד מתן תורה וכתב מצות שנצטוו ...רה: וישכם בבקר. בחמשה בסיון: (ה) את נערי. ...בכורות: (ו) ויקח משה חצי הדם. (זבחים לו) מי ...ו מלאך בא וחלקו: באגנות. שתי אגנות אחד לחצי ...עולה וא' לחצי דם שלמים להזות אותם על העם. ומכאן

בית יהודא

זאל מאכן אגרענץ ארום בארג: וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים. מיינט מען (שֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ) די זיבען מצות וואס די קינדר פון נֹחַ נאלע פעלקר זענען געבאטן געווארן, אונ די מִצְוָה צו היטן שַׁבָּת, אונ געבן כָּבוֹד צו פאטר אונ מוטר, אונ די דינים פון די פָּרָה אֲדוּמָּה, אונ דינים פון דין תּוֹרוֹת (שֶׁנִּיתְּנוּ לָהֶם בְּמָרָה) די דינים זענען צו זיי געגעבן געווארן ווען זיי זענען געווען אין מָרָה: (ד) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה. משה הט געשריבן די תּוֹרָה (מִבְּרֵאשִׁית וְעַד מַתַּן תּוֹרָה) פון בראשית ביז נאך די עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת (וְכָתַב מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּמָרָה) אונ ...הט געשריבן די מצות וואס זענען געבאטען געווארן אין מָרָה: וַיַּשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר. משה איז פריה אופגעשטאנען (בַּחֲמִשָּׁה ...ן) דעם פינפטין טאג אין סיון: (ה) וְאֶת נַעֲרֵי. דיא יונגע מענטשין (הַבְּכוֹרוֹת) וואס זענען בכורים: (ו) וַיִּקַּח מֹשֶׁה ...י הַדָּם. פרעגט רש"י (מִי חִלְּקוֹ) ווער האט דיא בלוט צוטיילט עס זאל זיין גלייכע צוויי העלפטין, זאגט רש"י ...אך בָּא וְחִלְּקוֹ) אַמַּלְאָךְ איז געקומען אונ הט צוטיילט דיא בלוט אוף צוויי גלייכע העלפטין: (בָּאַגָּנוֹת). זאגט רש"י ...י אַגָּנוֹת) צוויי שיסלען מיט בלוט איז געווען (אֶחָד לַחֲצִי דַם עוֹלָה) אין איין שיסל איז געווען העלפט בלוט פון דיא ...ה (וְאֶחָד לַחֲצִי דַּם שְׁלָמִים) אין דיא אנדערע שיסל איז געווען העלפט בלוט פון די שְׁלָמִים (לְהַזּוֹת אוֹתָם עַל הָעָם)

שפתי חכמים

...דברי ה' זו מצות פרישה ומצות פרישה בד' בסיון היה כדפירש"י ...את יתרו: ד מדכתיב אחריו וישכם בבוקר ויבן מזבח תחת ההר ...וע"כ זה היה ביום ה' כדפרש"י בפרשת יתרו וזה הדבור שדבר ...היה יום א' לפניו דהוה יום ד' וכדפרש"י בסמוך. והקשה הרא"ם ...ה דבפרק ר"ע [דף פז] אמרו בהדיא דלכ"ע מצות הגבלה בתלתא ...א אמר להו וכד' בירחא עביד פרישה ומדברי הרב משמע לתרווייהו בד' בירחא הוי ול"ע. (ג"א) ולא עיין דודאי האמירה היתה בג' בחדש אבל הפרישה עצמה היתה בד' בחדש והביא ראיה על זה ע"ש: ה כתב זה להודיענו שעליית משה להר עם נדב ואביהוא וזקנים לקבלת התורה היה ביום שאחריו שהוא ששה בסיון ולא כרבי יוסי דאמר ז' בו: ו [נח"ין] לפי שהעבודה היתה בבכורות עד שהוקם המשכן ואע"פ שהלוים נבחרו בחטא העגל ודלא כהרא"ם ע"ש: ז דאל"כ ה"ל למכתב בתחלה שחלקו ואח"כ

פירוש לתורת אלהים

...ן אונ גאר דם פאלק האט געענפערט קוֹל אֶחָד איין ...ל וַיֹּאמְרוּ אונ זייא האבען גיזאגט כָּל הַדְּבָרִים אלי ...יד וואס גאט האט גערעט נַעֲשֶׂה וועלין מיר טאהן: ...) וַיִּכְתֹּב אונ משה הט אוף גשריבן אֵת כָּל דִּבְרֵי אלי ...יד פון גאט וַיַּשְׁכֵּם אונ הט זיך גפעדערט אין דער ...י דעם פינפטן טאג אין סיון וַיִּבֶן אונ הט גבויעט ...מִזְבֵּחַ אונטר דעם בארג סיני וּשְׁתֵּים אונ האט אוף גערעכט צוועלף שטייענדיגי שטיינער לִשְׁנֵים עָשָׂר קעגן די צוועלף שְׁבָטִים פון די יִשְׂרָאֵל: (ה) וַיִּשְׁלַח אונ ער הט גשיקט אֶת נַעֲרֵי די בְּכוֹרִים פון די קינדר יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ אונ זיי האבן אוף גבראכט קָרְבָּן עוֹלוֹת וַיִּזְבְּחוּ אונ זיי האבן גשעכט שעכטונג פון שְׁלָמִים צו גאט פָּרִים אָקסן: (ו) וַיִּקַּח אונ משה הט גנומן האלב בלוט וַיָּשֶׂם אונ הט גטאהן אין בעקנס וַחֲצִי הַדָּם אונ האלב

בְּאַרְצְךָ פֶּן־יַחֲטִיאוּ אֹתְךָ לִי כִּי
תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־יִהְיֶה לְךָ
לְמוֹקֵשׁ׃ פ כד א וְאֶל־מֹשֶׁה אָמַר
עֲלֵה אֶל־יְהוָֹה אַתָּה וְאַהֲרֹן נָדָב
וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מֵרָחֹק׃ ב וְנִגַּשׁ
מֹשֶׁה לְבַדּוֹ אֶל־יְהוָֹה וְהֵם לֹא יִגָּשׁוּ
וְהָעָם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ׃ ג וַיָּבֹא מֹשֶׁה
וַיְסַפֵּר לָעָם אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָֹה וְאֵת

אונקלוס

דִילְמָא יְחַיְבוּן י
קֳדָמַי אֲרֵי תִפְלַח
טַעֲוָתְהוֹן אֲרֵי יְהוֹן
לְתַקְלָא׃ א וּלְמ
אֲמַר סַק לִקְדָם יְיָ
וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִי
וְשִׁבְעִין מִסָּבֵי יִשׂ
וְתִסְגְּדוּן מֵרָחִי
ב וְיִתְקְרֵב מ
בִּלְחוֹדוֹהִי לִקְדָם יְיָ
לָא יִתְקָרְבוּן וְעַמָּא
יִסְּקוּן עִמֵּהּ׃ ג וַאֲ
מֹשֶׁה וְאִשְׁתָּעִי לְעַמָּא
כָּל פִּתְגָּמַיָּא דַיְיָ וְיָת

תו"א ואל משה סנהד' לח עקרים מ"ב

רשב"ם

בבל בצפון: (א) ואל משה אמר. משה נגש אל הערפל אשר שם האלהים ויאמר ה' אל משה כה תאמר. כל הפרשיות הללו עד כאן אל בני ישראל ביום ששמעו עשרת הדברים. ואל משה אמר לבדו בשעת ירידתו בו ביום עלה אל ה' למחר אתה ואהרן וגו' ואח"כ מיד ירד משה ויספר לעם את כל דברי ה' וגו'. ואח"כ ירד ולמחר בנה מזבח והקריב קרבנות ובו ביום עלה ויכסהו הענן

בעל הטורים

מחיות השדה והא כתיב כי עם אבני השדה בריתך וגו' אלא גלוי וידוע שעתידין לחטוא ויופקרו לחיות וזהו יש רעה וגו' ורבה היא על האד היא ורבה המשעמה ע"כ ורבה העזובה בקרב הארץ שהארץ תעזו ורבה עליך חית השדה: (לג) יהיה לך למוקש. וסמיך ליה ואל אמר וגו' (נדב ואביהוא) שהיה להם למוקש מה שראו שכינה

נדב ואביהוא: (ב) ונגש. ג' דין ואידך ונגש הכהן. ונגש חורש בקוצר כמו שנגש משה לבדו כך הכהן נכנס לבדו לפני ולפנים ל שם על השנה שתהא כתקונה כדכתיב ונגש חורש בקוצר: יגשו. ב' והם לא יגשו אחד באחד יגשו לו' כל אחד ואחד נכנס לפנים יותר מחבירו

רש"י

פרת: וגרשתמו. א ותגרשם: (לג) כי תעבד ו
הרי אלו כי משמשין במקום אשר וכן בכמה מקומות וזהו
ב אי שהוא אחד מד' לשונות שהכי משמש וגם מצינו בה
מקומות אם משמש בלשון אשר כמו (ויקרא ב) ואם ת
מנחת בכורים שהיא חובה: (א) ואל משה אמר ע
פרשה זו נאמרה קודם עשרת הדברות ובד' ג' בסיון נא
לו עלה: (ב) ונגש משה לבדו. אל הערפל: (ג) ו
משה ויספר לעם. בו ביום: את כל דברי ה'.

בית יהודא

הַנָּהָר׃ . (פְּרָת) בִּיז צוּם טַייךְ פְּרָת: וְגֵרַשְׁתָּמוֹ׃. מֵיינְט מֶען (וְתְגָרֵשֵׁם) דוּ וֶועסְט זֵיי פַארְטְרַייבִּין: (לג) (כִּי תַעֲבוֹד וגו') . זָאגְט רש"י (הֲרֵי אֵלּוּ כִּי מְשַׁמְּשִׁין בְּמָקוֹם אֲשֶׁר) דִי וֶוערְטֶער „כִּי" וֶוערֶן גְטַייטְשְׁט וִוי דֶר וָוארְט „אֲשֶׁר" (וְכֵן בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת) אוּנ אַזוֹ אִיז אִין פִיל אָרְטֶער וֶוערְט דֶר וָוארְט „כִּי" גְטַייטְשְׁט וִוי דֶר וָוארְט „אֲשֶׁר" (וְזֶהוּ לָשׁוֹן אִי) דֶר וָוארְט „כִּי" אִיז וִוי דֶר וָוארְט „אִי", דָס אִיז „אִם", אוֹיבּ, (שֶׁהוּא אֶחָד מֵאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁהַכִּי מְשַׁמֵּשׁ) דֶר וָוארְט „אִי" אִיז אֵיינֶער פוּן דִי פִיר טַייטְשִׁין, ווָס דֶר וָוארְט „כִּי" וֶוערְט גֶעטַייטְשְׁט (וְגַם מָצִינוּ בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת אִם מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן אֲשֶׁר) אוּנ מִיר גֶעפִינֶען אִין פִיל אָרְטֶער וֶוערְט דֶר וָוארְט „אִם" גֶעטַייטְשְׁט וִוי דֶר וָו' אֲשֶׁר (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט (וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים) קֶען מֶען נִיט טַייטְשִׁין „וְאִם" אוֹיבּ דוּא וֶועסְט מַקְרִיב זַיין דִי מִ' בִּכּוּרִים (שֶׁהוּא חוֹבָה) מֶען מוּז דָאךְ מַקְרִיב זַיין דִיא מִנְחַת בִּכּוּרִים, ווָארוּם דָס אִיז דֶר עוֹמֶר, נָאר עֶס וֶוערְט גְטַייטְשְׁט כִּי תַּקְרִיב וֶוען דוּ וֶועסְט מַקְרִיב זַיין דִי מִנְחַת בִּכּוּרִים זָאלְסְטוּ זִיא אַזוֹי מַקְרִיב זַיין ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין דִיא פָּסוּק: (א) (וְאֶל מֹשֶׁה אָמַר). זָאגְט רש"י (פָּרָשָׁה זוֹ נֶאֶמְרָה קוֹדֶם עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת) דִיא פָּרְשָׁה אִיז גֶעזָאגְט גֶעוָוארֶען פְּ אֵיידֶער הקב"ה הָט גֶעזָאגְט דִי עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת (וּבְד' בְּסִיוָן נֶאֱמַר לוֹ עֲלֵה) דֶעם פֶערְטִין טָאג אִין סִיוָן אִיז גֶעזָאגְט גְוָוא צוּא מֹשֶׁה עֶר זָאל אַרוֹפְגֵיין צוּא הקב"ה: (ב) (וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ), (אֶל הָעֲרָפֶל), נָאר מֹשֶׁה אַלֵיין אִיז גֶעגַאנְגֶען בִּיז וָואלְקִין עֲרָפֶל: (ג) (וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם). מֹשֶׁה אִיז גֶעקוּמֶען אוּנ הָאט דֶערְצֵיילְט צוּם פָאלְק (בּוֹ בַיּוֹם) דֶעם זֶעלְבִּ טָאג: (וְאֵת כָּל דִּבְרֵי ה'), אַלֶע רֵייד פוּן הקב"ה (מִצְוֹת פְּרִישָׁה וְהַגְבָּלָה) זַיי זָאלֶען זִיךְ אָפְּשֵׁיידֶען פוּן זֵייעֶרֶע ווַייבֶּער אוּנ

שפתי חכמים

חית הארץ. ועי"ל דהכא כתיב והנה אנכי שולח מלאך וגו' ופירש"י כאן נתבשרו שעתידין לחטוא וכו' ומש"ה א"ל רש"י לפרש עוד: א שהוא ל' עתיד ולשון רבים: ב דק"ל הרי כי אינו משמש אלא בד' לשונות אי דלמא אלא דהא אבל לא משמש בלשון אשר ומתרץ דכי זה בלשון אי דהיינו אם דמצינו בכמה מקומות דאם משמש בלשון אשר ואם תקריב וגו': ג מדכתיב אחריו ויספר לעם ופרש"י בו ביום

פירוש לתורת אלהים

לאנד פֶּן טָאמֶר וֶועלֶן זֵייא דִיךְ מַאכֶען זִינְדִיגֶען צוּ מִיר כִּי תַעֲבוֹד אַז דוּ וֶועסְט דִינֶען זֵייעֶרֶע אָפְּגֶעטֶר כִּי יִהְיֶה אוּנ דָס וֶועט זַיין צוּ דִיר לְמוֹקֵשׁ צוּ אֵיין שְׁטְרוֹכְלוּנְג: (א) וְאֶל אוּנ צוּ מֹשֶׁה הָט עֶר גְזָאגְט עֲלֵה גֵיי אוֹיף צוּא גָאט אַתָּה דוּ וְאַהֲרֹן אוּנ אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אוּנ זִיבְּצִיג מֶענְשֶׁן מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל פוּן דִיא עֶלְצְטֶע פוּן דִי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם אוּנ אִיר זָאלְט זִיךְ בּוּקֶן פוּן דֶער ווַיי (ב) וְנִגַּשׁ אוּנ מֹשֶׁה זָאל גֶנֶעהֶנֶן צוּ גָאט וְהֵם אוּנ זָאלֶן נִיט גֶנֶעהֶנֶן וְהָעָם אוּנ דָס פָאלְק זָאל נִיט אַ גֵיין מִיט אִים: (ג) וַיָּבֹא מֹשֶׁה אוּנ מֹשֶׁה אִיז גִיקוּ וַיְסַפֵּר אוּנ הָט דֶר צֵיילְט צוּם פָאלְק אֵת כָּל גָאר רֵייד פוּן גָאט וְאֵת כָּל אוּנ אַלֶע מִשְׁפָּטִים [זֵיין

וייעו

אונקלוס

...רכנון מן קדמך
...תא חדא דילמא
...ארעא צדיא ותסגי
...חיות ברא: ל זעיר
...אתרכנון מן קדמך
...דתסגי ותחסן ית
...א: לא ואשוי ית
...מך מימא דסוף ועד
...דפלשתאי
...דברא עד פרת
...אמסר בידיכון ית
...י ארעא ותתרכנון
...קדמך: לב לא תגזר
...ן ולטעותהון קים:
...לא יתבון בארעך

...א לא ישבו גיטין מה:

מִפָּנֶיךָ בְּשָׁנָה אֶחָת פֶּן־תִּהְיֶה הָאָרֶץ
שְׁמָמָה וְרַבָּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה׃
ל מְעַט מְעַט אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ עַד
אֲשֶׁר תִּפְרֶה וְנָחַלְתָּ אֶת־הָאָרֶץ׃
לא וְשַׁתִּי אֶת־גְּבֻלְךָ מִיַּם־סוּף וְעַד־יָם
פְּלִשְׁתִּים וּמִמִּדְבָּר עַד־הַנָּהָר כִּי ׀
אֶתֵּן בְּיֶדְכֶם אֵת יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ
וְגֵרַשְׁתָּמוֹ מִפָּנֶיךָ׃ לב לֹא־תִכְרֹת
לָהֶם וְלֵאלֹהֵיהֶם בְּרִית׃ לג לֹא יֵשְׁבוּ

בעל הטורים

...כיחו וחוזר ומוכיחו וזהו ופי אמלא תוכחות מתי את מספר ימיך ...: (כט) ורבה. ד' דין ואידך ורבה העזובה. ורבה משטמה. ורבה ...האדם. וזהו שיש במדרש וכי תעלה על דעתך עוד שיהיו ירא ים

רשב"ם

(לא) מים סוף. שהוא בתחלת מזרח א"י כמו שמוכיח בפרשת אלה הדברים: ועד ים פלשתים. שהוא במערב כדכתיב ופלשתים מאחור: וממדבר. שהלכו בו ישראל מדרום: עד הנהר. נהר פרת בצפון. כדכתיב מצפון תפתח הרעה כו'

רש"י

...בותינו במס' סוטה על שפת הירדן עמדה וזרקה בהם ...: (כט) שממה. ריקנית מבני אדם לפי שאתם מעט ...בכם כדי למלאות אותה: ורבה עליך. ותרבה ת... ...: (ל) עד אשר תפרה. תרבה ל' פרי כמו פרו ורבו: ...ושתי. לשון השתה והתי"ו מודגשת מפני שבאה תחת ...שאין שיתה בלא תי"ו והאחת לשמוש: עד הנהר.

בית יהודא

והלאה) און דאס פאלק חוי אפילו זיי האבן געוואהנט אוף די אנדערע זייט ירדן און ווייטער פון ירדן (שנו רבותינו במסכת סוטה) האבן די רבנן געלערנט אין די מסכת סוטה (על שפת הירדן עמדה) די צרעה איז געשטאנען בייא דעם ברעג ירדן (וזרקה בהם מרה) און זיא הט געווארפן אוף זייא איר גיפט: (כט) ושממה. וויסט (ריקנית מבני אדם) ליידיג פון מענטשין (לפי שאתם מעט ואין בכם כדי למלאות אותה) ...איר זענט ווייניג מענטשין און איר קענט ניט פוהל מאכען דיא גאנצע לאנד מיט מענטשין: ורבה עליך. מיינט ...ותרבה עליך) די חיות פון פעלד וועלען זיך מעהרין אויף אייך: (ל) ועד אשר תפרה. מיינט מען (תרבה) ביז דו וועסט ...הרט ווערן מיט פיל מענטשין (לשון פרי) תפרה מיינט מען דו וועסט דיך פרוכטבארין (כמו) וויא עס שטייט אין (פרו ורבו) איר זאלט אייך פרוכטבארין און מעהרין: (לא) ושתיו. זאגט רש"י (לשון השתה) טאן (והתיו מודגשת) ...' איז דא אפינטולע (מפני שבאה תחת שתים) ווייל דער תיו קומט פאר צווייא תוין (שאין שיתה בלא תיו) ווייל דער ...שיתה, מאהן, איז דאך מיט אתיו (והאחת לשמוש) און איין תיו איז צו בעדינען פר דעם ווארט „איך": ועד

שפתי חכמים

...ת וא"ת ולמה לא פירש"י הכא כמו שפי' לקמן בפרשת עקב פן ...עליך וגו' והלא אם עושים רצונו אין מתייראין מן החיה וכו' אלא גלוי היה לפניו שעתידין לחטוא וג"ל דהכא כתיב פן תהיה הארץ שממה ורבה וגו' דמשמע דטעמא הוא משום שממת הארץ תרבה

פירוש לתורת אלהים

...ה טאמר וועט זיין דם לאנד וויסט פון מענטשן ...ת איר ישראל זענט ניט פיל איר קאנט ניט דער ...ן דם גאנצע לאנד ורבה און עס וועט זיך מערן ...דיר חית השדה די חיות פון דעם פעלד: (ל) מעט ...ביסלך ווייס וועל איך פר טרייבן די אומות פר ...עד אשר ביז דו וועסט דיך פרוכבארן און וועסט ...מערען ונחלת און דוא וועסט ארבן דאס לאנד: ...ושתי און איך וועל טאהן דיין גמארק פון ארץ ישראל מים סוף פון דעם ים סוף ועד ים ביז דעם ים פון פלשתים וממדבר און פון דער מדבר עד הנהר ביז דעם טייך פרת כי אתן וואראום איך וועל געבען אין אייערע הענט את יושבי דיא זיצער פון דעם לאנד וגרשתמו און דו וועסט זייא פר טרייבן מפניך פון פאר דיר: (לב) לא תכרות און דוא זאלסט ניט צו זיי און צוא זייערע אפ געטער כורת ברית זיין: (לג) לא ישבו דו זאלסט ניט לאזן בזעצן די זיבין אומות אין דיין

מצות השם

...(לא תכרות וגו') דאס איז דיא מצות לא תעשה ...אז איין ...יר טאר נים פרידען שליסען מים אנדערע פעלקער נאר ...דיא אומות וום זיי זענען נישט מאמין אין דיא עבודה זרה מעג מען מים זייא פרידען שליסען: ...(לא ישבו בארצך וגו') דאס איז דיא מצות לא תעשה אז דיא עובדי כוכבים טאר מען ניט לאזען באזעצען אין ארץ ישראל כדי מען זאל זיך נים אפ לערנען פון זייערע שלעכטע מעשים און קיין דירה טאר מען זייא נים פאר דינגען און אין חוץ לארץ מעג מען זייא פאר קויפען הייזער און פעלדער און די מצוה איז נוהג ביי זכרים און נקבות:

כָּל־הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָּהֶם וְנָתַתִּי
אֶת־כָּל־אֹיְבֶיךָ אֵלֶיךָ עֹרֶף׃
כח וְשָׁלַחְתִּי אֶת־הַצִּרְעָה לְפָנֶיךָ
וְגֵרְשָׁה אֶת־הַחִוִּי אֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־
הַחִתִּי מִלְּפָנֶיךָ׃ כט לֹא אֲגָרְשֶׁנּוּ

אַתְּ לַאֲגָחָא בְהוֹן וְאֶ
יָת כָּל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ קֳ
מְחַזְרֵי קְדָל׃ כח וְאֶ
יָת עַרְעִיתָא קֳדָ
וּתְתָרֵךְ יָת חִוָּאֵי
כְּנַעֲנָאֵי וְיָת חִתָּאֵי
קֳדָמָךְ׃ כט

תולדות אהרן

ושלחתי את הס :

בעל הטורים

ר"א בן פדת בתענית וזהו מספר ימיך אמלא ותולדותיהם אמלא ופי אמלא הוכחות אין לאדם להוכיח לחבירו אלא סמוך לפטירתו כו'

בית יהודא

הַמְּכוֹדָה) וָוס מֶען גֶעמְט אַוֶועק דֶעם טָאפֶּעלֶען אוֹת (וּמַדְגִישׁ אֶת הָאוֹת) אוּנ מֶען שְׁטֶעלְט אַפִּינְטעל אִין אוֹת (וְנוֹקְדוֹ בְּמַלְאפוּם) אוּנ דִי נְקוּדָה אִיז אַחוֹלֶם ווא"ו (כְּגוֹן וְהַמּוֹתִי כֵּן וְהָמַם גַּלְגַּל עֶגְלָתוֹ) אַזוֹ וִוי דֶר וָוארְט „וְהַמּוֹתִי", אִיז גֶענוּמֶען גֶעוָוארֶען פוּן וָוארְט „וְהָמַם" גַּלְגַּל עֶגְלָתוֹ (וְסַבּוֹתִי מְגוּזֶרֶת וְסָבַב בֵּית אֵל) וְסַבּוֹתִי אִיז פוּן וָוארְט וְסָבַב (וְדַלּוֹתִי מְגוּזֶרֶת דָּלְלוּ וְחָרְבוּ), דַּלּוֹתִי אִיז פוּן וָוארְט דָּלְלוּ,(עַל כַּפַּיִם חַקּוֹתִיךְ מְגוּזֶרֶת חָקְקֵי לֵב) חַקּוֹתִי אִיז פוּן וָוארְט חָקְקֵי, (אֶת מִי רַצּוֹתִי מְגוּזֶרֶת רָצַץ עָזַב דַּלִּים) רַצּוֹתִי אִיז פוּן וָוארְט רָצַץ, זָאגְט רַשִׁ"י (וְהַמְּתַרְגֵּם וְהַמּוֹתִי בַּאֲקַטֵּל) דֶר וָואס טַייטְשְׁט וְהַמּוֹתִי נַאֲקַטֵּל, אִיךְ וֶועל הַרְגֶּען (טוֹעֶה הוּא) הָאט עֶר אַטָעוּת (שֶׁאִילוּ מְגוּזֶרֶת מִיתָה הָיְתָה) וָוארוּם אַז דֶר וָוארְט וְהַמּוֹתִי וָואלְט גִיוֶועזְען פוּן וָוארְט הַרְגֶּען (הָיָה ה"א שֶׁלָּהּ בְּפַתָּח) וָואלְט דֶער ה' נִיט גִיוֶועזְען מִיט אַפַּתָּח (וְלֹא מֵם שֶׁלָּהּ מוּדְגֶּשֶׁת) אוּנ אִין מֵם וָואלְט נִיט גִיוֶועזְען אַפִּינְטעל (וְלֹא נְקוּדָה מְלָאפוּ"ם) אוּנ עֶס וָואלְט נִיט גִיוֶועזְען נְפִינְטוּלְט מִיט אַחוֹלָם.(אֶלָּא וְהֵמַתִּי) נָאר עֶס וָואלְט גִשְׁטַאנֶען וְהֵמַתִּי (כְּגוֹן) דְהַיְינוּ וִוי עֶס שְׁטֵייט וְהֵמַתָּה אֶת הָעָם הַזֶּה (וְהַתָּי"ו מוּדְגֶּשֶׁת) אִין תָּי"ו וָואלְט גֶעדַארְפְט שְׁטֵיין אַפִּינְטעל (לְפִי שֶׁתָּבֹא בִּמְקוֹם שְׁתֵּי תָוִין) וַוייל דֶר תָּי"ו וֶוערְט גֶערֶעכֶנְט

רש"י

הכפולה ומדגיש את האות ונוקדו במלאפום כגון וה מגזרת (ישעיה כח) והמם גלגל עגלתו. וסבותי מגזרת ז) וסבב בית אל. דלותי מגזרת (ישעיה יט) דללו וח (תה מט) על כפים חקותיך מגזרת (שופטים ה') חק (ש"א יב) את מי רצותי מגזרת (איוב כ) רצץ עזב ד והמתרגם והמותי ואקטל טועה הוא שאלו מגזרת מיתה אין ה"א שלה בפת"ח ולא מ"ם שלה מודגשת ולא מלאפום אלא והמתי [בצירי] כגון (במדבר יד) והמת העם הזה והתי"ו מודגשת לפי שתבא במקום ב' תוי"ן נשרשת לפי שאין מיתה בלא תי"ו והאחרת משמשת כמו הטאתי עשיתי וכן ונתתי התי"ו מודגשת שהיא באה שתים לפי שהיה צריך שלשה תוי"ן שתים ליסוד כמו י) ביום תת ה' (קהלת ג) מתת אלהים היא והשליש ערף. שינוסו מלפניך ויהפכו לך ערפם: (כח) ה מין שרץ העוף והיתה מכה אותם בעיניהם ומטילה בהם והם מתים (סוטה לו) והצרעה לא ש עברה את וההתי והכנעני הם ארץ סיחון ועוג לפיכך מכל ז' לא מנה כאן אלא אלו. והוי אע"פ שהוא מעבר הירדן

וִוי צְוֵוייא תָּוִין (הָאַחַת נִשְׁרֶשֶׁת) אֵיין ת' אִיז פוּן וָוארְט אַלֵיין (לְפִי שֶׁאֵין מִיתָה בְּלֹא ת"ו) וַוייל דֶר וָוארְט מִיתָה אִיז מִיט אַת' (וְהָאַחֶרֶת מְשַׁמֶּשֶׁת) דֶער אַנְדֶערֶער ת' קוּמְט צוּא בֶּעדִינֶען פַאר דֶעם וָוארְט „אִיךְ" (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט (אֶת אִיךְ הָאבּ גֶעזָאגְט (חָטָאתִי) אִיךְ הָאבּ גֶעזִינְדִיגְט (עָשִׂיתִי) אִיךְ הָאבּ גִיטָאן (וְכֵן וְנָתַתִּי הַתָּי"ו מוּדְגֶּשֶׁת) אוּנ אַזוֹי אַ וָוארְט וְנָתַתִּי אִיז דֶר אַנְדֶערֶער תָּיו מִיט אַפִּינְטעלֶע (שֶׁהִיא בָּאָה בִּמְקוֹם שְׁתַּיִם) וַוייל דֶער תָּיו קוּמְט פַאר צְוֵוייא תָּוִין שֶׁהָיָה צָרִיךְ שְׁלֹשָׁה תָּוִין) וַוייל דֶער וָוארְט בַּאדַארְף דְרַייא תָּוִין (שְׁתַּיִם לִיסוֹד) צְוֵוייא תָּוִין בַּאדַארְף מֶען צוּם וָוארְט אַלֵיין וִוי עֶס שְׁטֵייט (בְּיוֹם תֵּת ה') אִין דֶעם טָאג וָוס הקב"ה וֶועט גֶעבְּן, אִיז תֵּת מִיט צְוֵוייא תָּוִין (מַתַּת אֱלֹהִים הִיא) אִיז מִיט צְוֵוייא תָּוִין (וְהַשְׁלִישִׁית לְשַׁמֵּשׁ) דֶעם דְרִיטֶען ת' בַּאדַארְף מֶען צוּם בֶּעדִינֶען פַר דֶעם וָוארְט „אִיךְ": וְעֹרֶף). (שֶׁיָּנוּסוּ מִ וְיַהַפְכוּ לְךָ עָרְפָּם) וַוייל דַיינֶע פַיינְד וֶועלֶען אַנְטְלוֹיפֶען פַר דִיר וֶועלֶען זֵיי זַיין צוּא דִיר מִיט דֶעם נַאקִין: (כח) וְהַצִּרְ (מִין שֶׁרֶץ הָעוֹף) דִי צִרְעָה אִיז אַמִין שֶׁרֶץ וָואס פְלִיהְט (וְהָיְתָה מַכָּה אוֹתָם בְּעֵינֵיהֶם) דִי צִרְעָה הָט גִישָׁאסֶען דִי כְּנַעֲנִים זֵייעֶרֶע אוֹיגִין (וּמַטִּילָה בָּהֶם אֶרֶס וְהֵם מֵתִים) אוּנ זִיא הָט אַרַיינְגִיוָוארְפִין גִיפְט אִין זֵייעֶרֶע אוֹיגִין אוּנ זֵייא זֶענֶען גִישְׁטָא (וְהַצִּרְעָה לֹא עָבְרָה אֶת הַיַּרְדֵּן) דִי צִרְעָה אִיז נִיט אַרִיבֶּר דֶעם יַרְדֵּן (וְהַחִתִּי וְהַכְּנַעֲנִי, הֵם אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג) דִיזֶע פָאלְק אוּנ דָאס פָאלְק כְּנַעֲנִי הָאבֶּען גֶעוָואוֹהְנְט אִין דֶעם לַאנְד פוּן סִיחוֹן אוּנ עוֹג (לְפִיכָךְ מִכָּל שִׁבְעָה אוּמוֹת לֹא מָנָה כָּאן אֶלָּא דְרִיבֶּער פוּן דִי אַלֶע זִיבֶּען פֶעלְקֶער צֵיילְט מֶען דָא נָאר דִיא צְוֵוייא „חִתִּי אוּנ כְּנַעֲנִי" (וְהָוֵי אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֵעֵבֶר הַ

שפתי חכמים

לחמך ומימיך וגו' ולא תהי' משכלה וגו' דהל"ל לא יתכן כלא. יפרש ש כדי כלא תקשה נוה שפירש והיתה מכה אותם וכו' והם כב' כתנאי אם תעשו רצוני לא תהיה משכלה אפ"פ שמוסב אלעיל: והא יהושע עשה מלחמה עמהם שבע שנים ועו"פ והצרעה לא

פירוש לתורת אלהים

זָאלֶן מוֹרָא הָאבֶּן פַר דִיר וְהַמּוֹתִי אוּנ אִיךְ וֶועל פַר טִילִיגֶען אֶת גָאר דָס פָאלְק אֲשֶׁר וָוס דוּ וֶועסְט קוּמֶען בָּהֶם מִלְחָמָה הַאלְטֶען מִיט זֵייא וְנָתַתִּי אוּנ אִיךְ וֶועל גֶעבֶּען אַלֵי דַיינֶע פַיינְט צוּא דִיר עֹרֶף זֵייא זָאלֶען אַנְטְלוֹפֶן פַאר דִיר אוּנ זִיךְ אוּם קֶערֶען צוּ דִיר מִיט זֵייעֶרֶע נַאקִין: (כח) וְשָׁלַחְתִּי אוּנ אִיךְ וֶועל שִׁיקִין אַזוֹי אַמִין עוֹף פַר דִיר וָואס דָאס וֶועט שְׁלָאגֶען דִי עוֹ כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אוֹיף זֵייעֶרֶע אוֹגִין אוּנ זֵייא וֶועט שְׁטַארְבֶּען דֶר פוּן וְגֵרְשָׁה אוּנ דָס וֶועט פַר טְרַייבֶּ הַחִוִּי דֶעם חִוִּי אוּנ דֶעם כְּנַעֲנִי אוּנ דֶעם חִתִּי מִלְּ פוּן פַר דִיר: (כט) לֹא אֲגָרְשֶׁנּוּ אִיךְ וֶועל נִיט פַר טְרַ דִי אַלֶע אוּמוֹת בְּשָׁנָה אֶחָת אִין אֵיין יָאר פֶּן תִּהְיֶה הָ

תִשְׁתַּחֲוֶה לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם
וְלֹא תַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם כִּי הָרֵס
תְּהָרְסֵם וְשַׁבֵּר תְּשַׁבֵּר מַצֵּבֹתֵיהֶם׃
כה וַעֲבַדְתֶּם אֵת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
וּבֵרַךְ אֶת־לַחְמְךָ וְאֶת־מֵימֶיךָ
וַהֲסִרֹתִי מַחֲלָה מִקִּרְבֶּךָ׃ ס שביעי כו לֹא
תִהְיֶה מְשַׁכֵּלָה וַעֲקָרָה בְּאַרְצֶךָ
אֶת־מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא׃ כז אֶת־
אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמֹּתִי אֶת־

אונקלוס

תִּפְלְחִנּוּן וְלָא
...ד כְּעוֹבָדֵיהוֹן אֲרֵי
...א תְּפַגְּרִנּוּן וְתַבָּרָא
...בַּר קָמָתְהוֹן׃
וְתִפְלְחוּן קֳדָם יְיָ
...הֲכוֹן וִיבָרֵךְ יָת מֵיכְלָךְ
...מִשְׁתְּיָךְ וְאַעְדֵּי מַרְעִין
...ין מִבֵּינָךְ׃ כו לָא תְהֵי
...כְּלָא וְעַקְרָא בְּאַרְעָךְ
...מִנְיַן יוֹמָךְ אֲשַׁלֵּים׃
...יָת אֵימְתִי אֲשַׁלַּח
...מָךְ וְאֶתְפַּר (נ"א
...וַאֲשַׁגֵּשׁ) יָת כָּל עַמָּא דְּאַתְּ

...ועבדתם את קמא לב מליעא קז : וברך את ברכות מת עירובין סה קמא לב ...קז עקרים מ"ב ומ"ד פ"ב : מחלה מליעא ...ת מספר ראש השנה יא יבמות מט סוטה קידושין לח : את אימתי סוטה לו :

בעל הטורים

...ת מלמד שלר הקב"ה על ז' שממנין בכל כלי מלחמה : (כה) ועבדתם ...י אלהיכם . אומר ל' רבים דזו תפלת רבים שהיא במנחה . ואמר ...את לחמך ל' יחיד דבכל אחד ואחד מברך לפי ענייני : וברך . ...ב' דין ואידך וברך פרי בטנך וברך עלי את אלקנה ואת אשתו ...א בברכות בכוס של ברכה מסגרו לאנשי ביתו כי היכי דתתברך ...טנה וזהו וברך את לחמך ואת מימיך שבירך ברכת המזון וסגרו ...וברך פרי בטנה וכן בעלי שבירך את אלקנה ונתעברה אשתו ...ברך עלי וברך פרי בטנך : מימיך . ג' דין ואידך ואם מימיך ...וגו' ונתתי מכרם . מחוטב עליך עד שואב מימיך. ואם מימיך ונתתי מכרם לו' שאע"פ שבירך מימיהן ולא היו לריכין למים אחרים קנו מהם כמו שאמרו מכאן לאכסניא שיש לו מעלו דרך ארץ הוא ...מבעל אכסנאי כדי להנאותו : והסירותי . ב' במס' הכא ואידך והסירותי את כפי בשביל שהיה משה מקבל פני שכינה זכה לוהסירותי ...דכתיב כיה לא כהתה עינו ולא נס לחה : והסירותי מחלה מקרבך. וסמיך ליה לא תהיה משכלה שכיון שסרה המחלה לא תהיה משכלה ...את מספר ימיך אגלא אמלא עולה ע"ב ימי שנותינו שבעים שנה חוץ משנה שנולד בה ושנה שמת בה : (כו) אמלא . ג' במס' דין ואידך ...תיהם אמלא ופי אמלא תוכחות כשהלדיק נפטר מן העולם וממלא מספר ימיו אז מראין לו חלקו בג"ע כמ"ש גבי ר' אבהו וגבי

רשב"ם

שהרי ילך : (כד) כי הרס תהרסם . מדעתי הגהתיו תהרסם משקל דגש מנעורי ושבשתי ספרי צרפת שנקוד בהם תהרסם והוא משקל רפי כמו הרג תהרגנו . אבל מאחר כי הרס משקל דגש צ"ל כמו כן משקל דגש תהרסם דוגמת שבר תשבר. ושוב מצאתי בכל ספרי אספמיא ואשכנז כמו שהגהתי משקל דגש: (כה) והסירותי מחלה . שבאה ע"י מים רעים כמו שפירשתי במרה : (כו) לא תהיה משכלה . ואפי' בגודלו לא ימות . אלא את מספר ימיך אמלא . לבא בכלח אלי קבר: (כז) את אימתי . חתת אלהים על בעלי מלחמתך : והמתי . והממתי מהומת קולי . כדכתיב וירעם ה' בקול גדול על פלשתים ויהומם . וכן ברק ויהום . כמו מן סבב סבותי . אבל לשון מיתה יאמר והמתי כמו והמתתי ושתי כמו ושתתי . וכן כרתי ברית כמו כרתתי :

רש"י

...הרס תהרסם . לאותם ק אלהות : מצבותיהם . ...שהם מציבין להשתחות להם: (כו) לא תהיה משכלה . ...עשה ר רצוני : משכלה . מפלת נפלים או קוברת את ...קרויה משכלה : (כז) והמתי . כמו והממתי ותרגומו ...ש . וכן כל תיבה שפועל שלה בכפל אות אחרונה ...הפוך לדבר בלשון פעלתי יש מקומות שנוטל אות ...א

בית יהודא

ווי דר תַּרְגּוּם זאָגט (וְאֶעִיק) איך וועל צודריקקען : (כד) (הָרֵס תְּהָרְסֵם) . דוא זאָלסט צו וואַרפען (לְאוֹתָם אֱלוֹהוּת) צו דיא געטער : (וּמַצְּבוֹתֵיהֶם) . מיינט מען (אֲבָנִים שֶׁהֵם מַצִּיבִין לְהִשְׁתַּחֲווֹת לָהֶם) די שטיינער וואס די פעלקר פלעגן שטעלן זיי זאָלין זיך בוקען (בייגען) צו זיי : (כו) (לֹא תִהְיֶה מְשַׁכֵּלָה) . עס וועט ניט זיין ביי אייך יודין אַמְשַׁכֵּלָה (אִם תַּעֲשֶׂה רְצוֹנִי) אויב דו וועסט טאָהן מיין ווילען : (מְשַׁכֵּלָה) . זאָגט רש"י (מַפֶּלֶת נְפָלִים או קוֹבֶרֶת בָּנֶיהָ קְרוּיָה מְשַׁכֵּלָה) דיא אִשָּׁה וואס געבערט טויטע קינדער , אָדער זיא באַגראָבט אירע ...ער , ווערט זיא גערופען מְשַׁכֵּלָה : (כז) (וְהַמּוֹתִי) . זאָגט רש"י (כְּמוֹ וְהַמַּמְתִּי) גְלַייך ווי עס וואלט געשטאנען וְהַמַּמְתִּי ...ומו וַאֲשַׁגֵּשׁ) אונ דער תַּרְגּוּם טייטשט איך וועל זייא פארטומלען , פרמישען (וְכֵן כָּל תֵּיבָה שֶׁפּוֹעַל שֶׁלָּהּ בְּכֵפֶל אוֹת אַחֲרוֹנָה) אַזוֹי יעדר וואָרט וואס ווערט גטייטשט „איך וועל טאָן" אונ דער לעצטער אות דארף שטיין טאפיל (כְּשֶׁתַּהֲפוֹךְ לְדַבֵּר ...ן פָּעַלְתִּי) אַז דו פארקערסט דעם וואָרט צו ריידען „איך האב גיטאָהן" (יֵשׁ מְקוֹמוֹת) זענען דא ערטער (שֶׁנּוֹטֵל אוֹת

שפתי חכמים

...לעובדיהם כמ"ש כמעשיהם שבלדו : ר כלו' כל המקרא מוסב על המאמר ועבדתם את ה' אלהיכם כאלו אמר עבדו את ה' ובזה יברך

פירוש לתורת אלהים

...און זאָלסט ניט טאָהן אַזעלכע מַעֲשִׂים וויא זיי ...ען כִּי נייערט הָרֵס דוא זאָלסט צוא פירן זייערע ...ת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וְשַׁבֵּר אונ צוא ברעכען תְּשַׁבֵּר ...סט דוא צו ברעכען מַצְּבוֹתֵיהֶם זייערע שטיינערנע ...זיי בוקן זיך צו זייא : (כה) וַעֲבַדְתֶּם אונ איר זאָלט ...דינען גאט אייער גאט וּבֵרַךְ אונ גאט בָּרוּךְ הוּא ...ט געבן אברכה אין דיין ברוט וְאֶת מֵימֶיךָ אונ אין דיין וואסער וַהֲסִרֹתִי איך וועל אפ טאָהן קראַנקהייט מִקִּרְבֶּךָ פון דיר : (כו) לֹא אַז דו וועסט טאָהן מיין ווילען וועט ניט זיין מְשַׁכֵּלָה אַזוֹ איין אִשָּׁה וואס זי איז מַפִּיל קינדער וַעֲקָרָה אדער איין עֲקָרָה בְּאַרְצֶךָ אין דיין לאנד אֶת מִסְפַּר די צאל פון דיינע טעג אֲמַלֵּא וועל איך דער פולן איר וועט לאנג לעבען : (כז) אֶת אֵימָתִי מיין פארכט אֲשַׁלַּח וועל איך שיקן פאר דיר אלי כְּנַעֲנִים

מִפָּנָיו וּשְׁמַע בְּקֹלוֹ אַל־תַּמֵּר בּוֹ כִּי
לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֲכֶם כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ׃
כב כִּי אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקֹלוֹ
וְעָשִׂיתָ כֹּל אֲשֶׁר אֲדַבֵּר וְאָיַבְתִּי
אֶת־אֹיְבֶיךָ וְצַרְתִּי אֶת־צֹרְרֶיךָ׃
כג כִּי־יֵלֵךְ מַלְאָכִי לְפָנֶיךָ וֶהֱבִיאֲךָ
אֶל־הָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַכְּנַעֲנִי
הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי וְהִכְחַדְתִּיו׃ כד לֹא־

מִן קֳדָמוֹהִי
לְמֵימְרֵהּ לָא
לְקַבְלֵהּ אֲרֵי לָא
לְחוֹבֵיכוֹן אֲרֵי
מֵימְרֵהּ׃ כב אֲרֵי
קַבָּלָא תְקַבֵּל לְ
וְתַעְבֵּד כֹּל דִּ
וְאֶסְנֵי יָת סָנְאָךְ וְ
לְדִמְעִיקִין לָךְ׃ כ
יְהָךְ מַלְאֲכִי
וְיָעֲלִנָּךְ לְוָת אֱ
וְחִתָּאֵי וּפְרִזָּאֵי וּכְ
חִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי וְאֶשֵׁ
כד לָא תִסְגּוּד לְטַעֲ

תו"א אל תמר בו סנהדרין לח: כי שמי שם עקדה שער פו:

רשב"ם

(כא) אל תמר בו. מגזירת אם המר ימירנו. ואם הוא דגש. הרי הוא מן וריחו לא נמר. כמו אל תפל דבר מגזירת נפל. אבל אינו מגזירת מרבנות מן מרה מריתם. שא"כ היה לו לומר אל תמרה כמו כל איש אשר ימרה את פיך: כי שמי בקרבו. בשמי הוא מצוה לכם. אבל לשאת לפשעכם אין בידו רשות: (כ

בעל הטורים

(כב) וצרתי. ב' במסור' דין ואידך וצרתי עליך מוצב והקימ

בית יהודא

אָרְט נָמַיין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ) וָוס אִין הִימֶעל אִיז צוּגֶערֶעקֶענְט אַז עֶר אִיז גֶעגֶען דֶעם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וָוס אוֹיף דִי עֶרְד (וְזֶה אֶחָד מִן הַמִּקְרָאוֹת) דָס אִיז אֵיינֶער פוּן דִי פְּסוּקִים (שֶׁאוֹמְרִים) וָוס זַיי זָאגֶן (שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַעְלָה מְכֻוָּן כְּנֶגֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַטָּה) דֶר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וָוס אִין הִימֶעל אִיז גְלַייךְ גֶעגֶען דֶעם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וָוס שְׁטֵייט אוֹיף דִי עֶרְד: (כא) וְאַל תַּמֵּר בּוֹ. זָאגְט רַשִׁ"י (לָשׁוֹן הַמְרָאָה) ווִידֶערְשְׁפֶּענִיג נִיט פָאלְגֶן (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (אֲשֶׁר יַמְרֶה אֶת פִּיךָ) וֶוער עֶס וֶועט ווִידֶערְשְׁפֶּענִיגֶען וָוער עֶס וֶועט דִיךְ נִיט פָאלְגֶען: כִּי לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֲכֶם. עֶר וֶועט נִיט שֵׁיינְקֶען אַייעֶרֶע זִינְד (מְלוּמָּד בְּכָךְ) עֶר אִיז נִיט אַזוֹי גֶעווֹאהְנְט עֶר זָאל שֵׁיינְקֶען דִיא זִינְד (שֶׁהוּא מִן הַכַּת שֶׁאֵינָן חוֹטְאִין) עֶר אִיז פוּן כַּ אוּן מַלְאָכִים זִינְדִיגֶען נִיט (וְעוֹד שֶׁהוּא שָׁלִיחַ) עֶר אִיז נָאר אַשְׁלִיחַ גֶעשִׁיקְט פוּן הקב"ה (וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה אֶלָּא שְׁ עֶר טוּהְט נָאר דִיא זַאךְ צוּא וָואס עֶר אִיז גֶעשִׁיקְט גֶעוָוארֶען: כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ. זָאגְט רַשִׁ"י (מְחוּבַּר הַמִּקְרָא) דִי דְרַייא וֶוערְטֶער „כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ" גֶעהֶערֶען צוּם אָנְהֵייבּ פָּסוּק (הִשָּׁמֶר מִפָּנָיו כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ) אִיר זָאלְט אַייךְ דֶעם מַלְאָךְ נוייל מַיין נָאמֶען אִיז אִין אִים (מְשׁוּתָּף בּוֹ) מַיין נָאמֶען אִיז צוּזַאמֶען מִיט זַיין נָאמֶען (וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ) זָ זָאגִין דֶר מַלְאָךְ אִיז מְטַטְרוֹן (שֶׁשְּׁמוֹ כְּשֵׁם רַבּוֹ) זַיין נָאמֶען אִיז וִוי דֶער נָאמֶען פוּן זַיין רֶבִּי, פוּן הקב"ה (מְטַטְרוֹן בְּגִ שַׁדַּי) דֶר וָוארְט מְטַטְרוֹן בַּטְרֶעפְט דְרַייא הוּנְדֶערְט מִיט פִירְצֶען וִוי דֶער וָוארְט שַׁדַּי: (כב) וְצַרְתִּי. אִיז דֶרְטַייטְשׁ (כְּו

רש"י

מקומי ניכר פ כנגדו וזה א' מן המקראות שאומרים ש של מעלה מכוון כנגד בהמ"ק של מטה: (כא) אי בו. לשון המראה כמו (יהושע א) אשר ימרה את פ לא ישא לפשעכם. אינו מלומד בכך שהוא מן הכ חוטאין ועוד שהוא שליח ואינו עושה אלא שליחור שמי בקרבו. מחובר לראש המקרא השמר מפניו משותף בו ורבותינו אמרו זה מטטרו"ן ששמו כשם מטטרו"ן בגי' שדי: (כב) וצרתי. כתרגומו צ ו

שפתי חכמים

גזירה שנאמר פני ילכו וגו' מ"מ כימי יהושע חזר שנאמר אני שר צבא ס' עתה באתי ע' בהרמב"ן: פ דאל"כ אשר הכינותי לך מבע"ל אבל הכינותי סתם משמע לעצמו: צ ולא תפרש כמו וצרת הכסף:

דעת זקנים מבעלי התוספות

הקב"ה אפי' מלאך אינני שולח אלא הצרעה דכתיב ו הצרעה ודוקא לעולם הזה שולח צרעה אבל לעתיד לב אנכי שולח לכם את אליה הנביא הה"ד הנה אנכי שול מלאך: (כא) כי לא ישא לפשעכם. כל מקום שהוא כ עושה שליחותי אבל אינו יכול לישא פנים כדכתיב ישא ה' פניו וגו' ולא מלאך כי שמי בקרבו לכך אני מזהירך שלא בו כאלו אתה ממרה בי לפי ששמי בקרבו והוא לא יוכל לישא לפשעכם כי ההמראה תלויה בי משל לממרה פי הנזב בידו לפטור כי ההמרות תלוי במלך. ופירש"י כי שמי בקרבו זה מטטרון ששמו כשם רבו כי מטטרון עולה בגימ' ש וזכר לדבר כי שמי בקרבו תשי' היו"ד משמי וישאר ש"ד ובי"ת קו"ף של בקרבו באתב"ש שדי עם יו"ד של שמי ויש פתיבת בקרבו שם שדי רבו ואומר ה"ר משה שלכך אני אומר עליו ששמו כשם רבו לפי שנקרא שמו באלפא ביתא דר ושם מונה ע"ב שמות שיש לו:

פירוש לתורת אלהים

זָאלְסְט אִים נִיט ווִידֶער שְׁפֶּענִיגֶן כִּי וָוארוּם דֶר מַלְאָךְ הָט נִיט בִּיכוֹלֶת צוּ פַאר גֶעבֶּן אַייעֶרֶע זִינְד כִּי דְרוּם זָאלְסְט דוּא דִיךְ הִיטֶען פַאר אִים [עיין רש"י]: (כב) כִּי אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹלוֹ וָוארוּם אַז דוּא וֶועסְט הֶערֶען זַיין קוֹל וְעָשִׂיתָ אוּנ דוּא וֶועסְט טָאהְן כֹּל אַלֶע זַאכֶן וָואס אִיךְ וֶועל רֵיידֶן צוּא דִיר וְאָיַבְתִּי וֶועל אִיךְ פַיינְט הָאבֶּען אֶת דֵיינֶע פַיינְד וְצַרְתִּי אוּנ אִיךְ וֶועל בַּלֵייידִיגֶן אֶת צֹרְרֶיךָ דַיינֶע בַּלֵיידִיגֶר: (כג) כִּי יֵלֵךְ לְפָנֶיךָ וָוארוּם מַיין מַלְאָךְ וֶועט גֵייןְ פַר דִיר וְ אוּנ וֶועט דִיךְ בְּרֶענְגֶען אֶל צוּ דֶעם לַאנְד וָואס דָארְטֶן אַצוּנְד דִי אוּמוֹת וָואס וֶוערֶען גֶרוּפֶען אֶ וְהִכְחַדְתִּיו אוּנ אִיךְ וֶועל פַאר טִילִיגֶען דִי אוּמ (כד) לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לֵאלֹהֵיהֶם דוּ זָאלְסְט דִיךְ נִיט בּוּ זֵייעֶרֶע אָפּ גֶעטֶר וְלֹא תָעָבְדֵם אוּנ זָאלְסְט זֵיי נִיט

אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ׃
פ ששי כ הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ
לִשְׁמָרְךָ בַּדָּרֶךְ וְלַהֲבִיאֲךָ אֶל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הֲכִנֹתִי׃ כא הִשָּׁמֶר

אונקלוס

א דַיְיָ אֱלָהָךְ לָא
בְּשַׂר בַּחֲלָב׃
נָא שָׁלַח מַלְאָכָא
לְמִטְּרָךְ בְּאָרְחָא
לְאַתְרָא
ּתָךְ
ית׃ כא אִסְתַּמַּר

הבמל קידושין נז סנהדרין ד חולין קיג קטו : בחלב אמו סנהדרין ד חולין קיד : הנה אנכי קמא לג עקרים מ״ד פל״ו :

רשב״ם

דרך תרבות צוה הכתוב ולפי שברגל היו אוכלים בהמות הרבה. רגלים שלא לבשל ולא לאכול גדי בחלב אמו. וה״ה לכל בשר בחלב כמו שפירשו רבותינו בשחוטת חולין : (כ) שולח מלאך וגו׳. כדכתיב ביהושע כי אני שר צבא ה׳ עתה באתי להושיע את ישראל :

רש״י

ך שדהו ורואה תאנה שבכרה כורך עליה גמי מ קדישה ואין בכורים אלא משבעת ב המינין האמורין דברים ח) ארץ חטה ושעורה וגו׳ : לא תבשל עגל וכבש בכלל גדי שאין גדי אלא ל׳ ולד רך ממה אלה בכמה מקומות ם בתורה שכתוב גדי והוצרך ן עזים כגון (בראשית לח) אנכי אשלח גדי עזים עזים (שם כז) שני גדיי עזים ללמדך שכ״מ שנא׳ גדי עגל וכבש במשמע ובג׳ מקומות נכתב בתורה א׳ אכילה וא׳ לאיסור הנאה וא׳ לאיסור בישול (פסחים קטו) : (כ) הנה אנכי שולח מלאך. כאן שעתידין לחטוא ושכינה אומרת להם (שמות לג) כי ה ע בקרבך : אשר הכינותי. אשר זמנתי לתת פשוטו ומדרשו אל המקום אשר הכינותי כבר

בית יהודא

ווי אַזוֹי בְּרֵיינְגְט מֶען בִּכּוּרִים (אָדָם נִכְנָס לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ) אַמֶענְטְשׁ גֵייט אַרַיין אִין זַיין פֶּעלְד (רוֹאֶה תְּאֵנָה שֶׁבִּכְּרָה) עֶר זֶעהְט דִי עֶרְשְׁטֶע פַייג וָוס אִיז צֵייטִיג גֶעוָוארֶן (כּוֹרֵךְ עָלֶיהָ גֶּמִי לְסִימָן) וִויקוֹלְט עֶר אַשְׁטִיקוֹל גְרָאז אַרוּם דִי פַייג פַר אַצֵייכֶן אַז זִיא אִיז דִי עֶרְשְׁטֶע צֵייטִיגֶע פַייג, אוּנ עֶר לָאזְט אִיר נָאךְ וואַקְסֶן אוֹיף דֶעם בּוֹים (וּמַקְדִישָׁהּ) אוּנ עֶר הֵיילִיגְט דִי פַייג, עֶר זָאגְט דִי פַייג זָאל זַיין בִּכּוּרִים, זָאגְט רש״י (וְאֵין בִּכּוּרִים אֶלָּא מִשִּׁבְעַת הַמִּינִים הָאֲמוּרִים בְּמִקְרָא) בִּכּוּרִים בְּרֵיינְגְט מֶען נָאר פוּן דִי זִיבְּעֶן מִינִים וָוס שְׁטֵייעֶן אִין דִי תּוֹרָה (אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וגו׳) ווייץ, גֶערְשְׁטֶן ואוּנ ווייטֶער וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין סֶדְרָה עֵקֶב׃ (לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי). נָאלְסְט נִים קָאכֶן אַצִיג אִין דִי מִילְךְ פוּן זַיין מוּטֶער, זָאגְט רש״י (אַף עֵגֶל וְכֶבֶשׂ בִּכְלַל גְּדִי) אַז מֶען זָאגְט גְּדִי מֵיינְט מֶען נִים נָאר אַצִיג, אַקָאלְבּ אוּנ אַשֶׁעפְּס וֶוערֶן אוֹיךְ גֶערוּפֶן אִין דִי

י (שֶׁאֵין גְּדִי אֶלָּא לְשׁוֹן וָלָד רַךְ) אַיוּנְגֶע קִינְד פוּן בְּהֵמוֹת רוּפְט דִיא תּוֹרָה גְּדִי (מִמַּה שֶׁאַתָּה מוֹצֵא בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת שֶׁכָּתוּב גְּדִי) מִיר גֶעפִינֶען פִיל מָאהְל אִין דִיא תּוֹרָה וִוען עֶס אִיז גֶעשְׁרִיבֶּען דֶר וָוארְט „גְּדִי" אוּנ דִי תּוֹרָה מֵיינְט ין אוּנ קֵיין אַנְדֶער מִין (וְהוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ אַחֲרָיו עִזִּים) דַארְף דִיא תּוֹרָה שְׁרַייבֶּען גְּדִי עִזִּים (כְּגוֹן) דְהַיְינוּ אָנֹכִי אֲשַׁלַּח ם, אֶת גְּדִי הָעִזִּים, שְׁנֵי גְּדָיֵי עִזִּים (לְלַמֶּדְךָ) דִיךְ צוּא לֶערְנֶען (שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר גְּדִי סְתָם אַף עֵגֶל וְכֶבֶשׂ בַּמַּשְׁמָע) ואוּ עֶס שְׁטֵייט נָאר דֶר וָוארְט „גְּדִי" אַלֵיין, מֵיינְט מֶען אֲפִילוּ אַקָאלְבּ אוּנ אַשֶׁעפְּס אוֹיךְ (וּבִשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נִכְתַּב אִין דְרַיי עֶרְטֶער שְׁטֵייט אִין דִי תּוֹרָה דֶער דִין לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ (אֶחָד לְאִיסּוּר אֲכִילָה) אֵיין מָאל שְׁטֵייט אוֹיבּ מֶען הָט גֶעקָאכְט דֶעם גְּדִי מִיט דִי מִילְךְ פוּן זַיין מוּטֶער, טָאר מֶען נִיט עֶסֶן נִיט דֶעם גְּדִי נִיט דִיא מִילְךְ לְאִיסּוּר הֲנָאָה) דָאס אַנְדֶערֶע מָאהְל שְׁטֵייט דֶער דִין אֲפִילוּ הֲנָאָה הָאבֶּן פוּן דֶעם גְּדִי מִיט דִי מִילְךְ טָאר מֶען ט (וְאֶחָד לְאִיסּוּר בִּישּׁוּל) דָם: דְריטֶע מָאהְל שְׁטֵייט דֶר דִין אֲפִילוּ קָאכֶען דֶעם גְּדִי מִיט דִי מִילְךְ טָאר מֶען אוֹיךְ נִיט׃ ה אָנֹכִי שׁוֹלֵחַ מַלְאָךְ. זָאגְט רש״י (כָּאן נִתְבַּשְּׂרוּ שֶׁעֲתִידִין לַחֲטוֹא וּשְׁכִינָה אוֹמֶרֶת לָהֶם כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ) דָא יוּדֶען אָנְגֶעזָאגְט גֶעוָוארֶען אַז זֵיי וֶועלֶן זִינְדִיגֶען אוּנ הקב״ה זָאגְט צוּ זֵיי עֶר וֶועט נִיט גֵיין מִיט זֵייא נָאר עֶר יקֶען אַמַלְאָךְ׃ וַאֲשֶׁר הֲכִינוֹתִי. אִיז דֶערְטַייטְשׁ (אֲשֶׁר זִמַּנְתִּי לָתֵת לָכֶם) דִי לַאנְד וָוס אִיךְ הָאבּ אָנְגֶעגְרֵייט אִיךְ זָאל ךְ גֶעבְּן (זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ) דָם אִיז דֶר פֵּירוּשׁ פוּן פָּסוּק (וּמִדְרָשׁוֹ) אוּנ דֶער מִדְרָשׁ זָאגְט אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הֲכִנֹתִי מֵיינְט דֶעם אָרְט צוּא דֶעם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (אֲשֶׁר הֲכִנוֹתִי כְּבָר) וָוס אִיךְ הָאבּ שׁוֹין לַאנְג אָנְגֶעגְרֵייט (מְקוֹמִי נִיכָּר כְּנֶגְדּוֹ) מֵיין

דעת זקנים מבעלי התוספות

ה אנכי. בזכות עשרת הדברות שמתחילין באנכי אני מלאך לפניך לשמרך ד״א אמר לו הקב״ה הנה אנכי משה איני מבקש מלאך לילך עמנו אלא אתה בכבודך ן שכינתך הולכת עמנו אין אנו זזין מכאן. אמר לו

שפתי חכמים

לכל : מ דאל״כ היאך הוא יודע איזהו ראשית או לא : נ כדילפינן מג״ש דארץ ארץ והוצרך לפרש זה משום דאל תקשה א״כ היה צריך כל המינים לחפש ביערים ובשדות אחר כל המינים איזה פרי נתבשל בתחלה כדי להביא אותה בכורים : ס כדי שלא יקשה לך דלמא מה שכתוב גדי העזים בכין אב הוא ללמדך בכ״מ שנאמר גדי היינו גדי

״פ שאתה מוצא בכמה מקומות והוו להו ג׳ כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין לכ״ע : ע ואע״פ שמשה רבינו ע״ה ביטל אותם

פירוש לתורת אלהים

גין בֵּית אִין גָאטְס הוֹיז אִין בהמ״ק לא דו זָאלְסְט אָבֶּען אֵיין צִיקֶעלִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ אִין דֶער מִילְךְ פוּן וֶטֶר מֶען טָאר נִיט קָאכֶען פְלֵיישׁ מִיט מִילְךְ׃ ה אִיךְ וֶועל שִׁיקְן אַמַלְאָךְ פַר דִיר לִשְׁמָרְךָ בַּדֶּרֶךְ צוּ הִיטֶן דִיךְ אִין וֶועג וְלַהֲבִיאֲךָ אוּנ צוּ בְּרֶענְגֶן דִיךְ אֶל צוּא דֶעם אָרְט אֲשֶׁר וָואס אִיךְ הָאבּ אָן גְּבְרֵייט צוּא גֶעבֶּן צוּ דִי יִשְׂרָאֵל׃ (כא) הִשָּׁמֶר מִפָּנָיו הִיט דִיךְ פַאר דֶעם מַלְאָךְ וּשְׁמַע בְּקֹלוֹ אוּנ הֶער זַיין קוֹל אַל דוּא

מצות השם

לֹא תְבַשֵּׁל גְּ־י בַּחֲלֵב אִמּוֹ) דָאס אִיז דִי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה ז אֵיין יוּד׳ש קִינְד טָאר נִיט קָאכֶען קֵיין פְלֵיישׁ מִיט אוּנ אוֹיף דֶעם קָאכֶען קוּמְט מַלְקוֹת אוּנ אַז מֶען הָאט ם פְלֵיישׁ מִיט מִילֶעךְ מוּז מֶען דָאס בַּאגְרָאבֶן אוּנ מֶען טָאר נִיט דֶער פוּן קֵיין הֲנָאָה הָאבֶּען אוֹיךְ פְלֵיישׁ פוּן אֵיין עוֹף אוּנ אֵיין חַיָּה טָאר מֶען נִים עֶסֶען אַז מֶען הָאט דָאס גֶעקָאכְט מִיט מִילֶעךְ אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג אוֹיף יֶעדְער אָרְט אִין יֶעדֶער צֵייט בַּייא זְכָרִים אוּ׳ נְקֵבוֹת׃

תִזְבַּ֥ח עַל־חָמֵ֖ץ דַּם־זִבְחִ֑י וְלֹֽא־יָלִ֥ין חֵֽלֶב־חַגִּ֖י עַד־בֹּֽקֶר׃ יט רֵאשִׁ֗ית בִּכּוּרֵי֙ אַדְמָ֣תְךָ֔ תָּבִ֕יא בֵּ֖ית יְהוָ֣ה

דַּם פִּסְחִי וְלָא יְבִית מִן מַדְבְּחָא תַּרְבֵּי חַגָּא עַד צַפְרָא׃ יט בִּכּוּרֵי אַרְעָךְ תַּיְתֵי

תו"א יבחי פסחים פד : ולא פסחים עא חגיגה י : רלח: פי. פד פסחים עא במרא פא

רשב"ם

השבתת שאור קודמת לזא"ו שעות של ארבעה עשר שהוא זמן שחיטת פסח משבע ולמעלה : חלב חגי. הפסח . כתוב בו ולא תותירו ממנו עד בקר. וה"ה לאימורין : (יט) ראשית בכורי אדמתך . משבעת המינים האמורים בפ' כי תבא ולקחת מראשית כל פרי האדמה. בעלותך ברגלים אז תביא ביכוריך: לא תבשל גדי בחלב אמו. דרך העזים ללדת שני גדיים יחד. ורגילים אחד מהם ומתוך שרוב חלב בעזים . כדכתיב ודי חלב עזים ללחם רגילים לבשלו בחלב האם ולפי ההווה דבר הכתוב . וגנאי הוא הר ורעבתנות לאכול חלב האם עם הבנים . ודוגמא זו באותו ואת

בית יהודא

תִּשְׁחַט אֶת הַפֶּסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בְּנִיסָן עַד שֶׁתְּבַעֵר הֶחָמֵץ) מֶען זָאל נִיט שֶׁעכְטֶן דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח דֶעם פִירְצֶעהְנְטֶען טָאג אִין נִיסָן, בִּיז מֶען וֶועט אַרוֹיסְגֶעמֶן דֶעם חָמֵץ פוּן שְׁטוּב : וְלֹא יָלִין חֵלֶב חַגִּי וגו'׃. מֶען מֵיינְט (חוּץ לְמִזְבֵּחַ עַד בּוֹקֶר) נָאכְדֶעם ווי מֶען הָט גֶעשְׁאכְטֶן דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח זָאל מֶען נִיט לָאזֶען לִיגֶען דִי חֵלֶב פוּן קָרְבַּן פֶּסַח (אוֹיף אַ אָרְט) נִיט אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ אַגַאנְצֶע נַאכְט בִּיז אִין דֶר פְרִיה, וָוארוּם אַז עֶס וֶועט וֶוערֶן פְרִיה וֶועט דִי חֵלֶב זַיין פָּסוּל צוּ מַקְרִיב זַיין אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ, זָאגְט רַשִׁ"י (יָכוֹל אַף עַל הַמַּעֲרָכָה יִפָּסֵל בְּלִינָה) אִיךְ וָואלְט מֵיינֶען אַז דִי חֵלֶב זֶענֶען גֶעלֶעגֶן אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ אַגַאנְצֶע נַאכְט בִּיז אִין דֶר פְרִיה. זָאל אוֹיךְ זַיין פָּסוּל (תַּלְמוּד לוֹמַר עַל מוֹקְדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה) זָאגְט דֶר פָּסוּק אוֹיב דִי חֵלֶב אִיז גֶעלֶעגֶען אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ נַאכְט בִּיז אִין דֶר פְרִי אוּנ אִיז נָאךְ נִיט פַארְבְּרֶענְט גֶעוָוארֶען, מֶעג מֶען דִי חֵלֶב פַארְבְּרֶענֶען אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ פְרִיה (עיין ש"ח) : וְלֹא יָלִין. זָאגְט רַשִׁ"י (אֵין לִינָה אֶלָּא בְּעַמּוּד הַשַּׁחַר) וָוס מִיר זָאגֶען אַז דִיא חֵלֶב אִיז גֶעלֶע אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ אַגַאנְצֶע נַאכְט וֶוערְט פָּסוּל, דָאס אִיז נָאר אוֹיב עֶס אִיז גֶעלֶעגֶען בִּיז דֶר מָארְגֶענְשְׁטֶערְן אִי גֶעגַאנְגֶען (שֶׁנֶּאֱמַר עַד בּוֹקֶר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דִי חֵלֶב זָאל נִיט נֶעכְטִיגֶען אוֹיסֶער דֶעם מִזְבֵּחַ בִּיז אִין דֶע (אֲבָל כָּל הַלַּיְלָה יָכוֹל לְהַעֲלוֹתוֹ מִן הָרִצְפָּה לְמִזְבֵּחַ) אָבֶער אַגַאנְצֶע נַאכְט מֶעג מֶען אוֹיפְהֵייבֶען דִי חֵלֶב פוּן דִי פָּאדְלָ לֵייגֶן אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ אוּנ פַארְבְּרֶענֶען : (יט) רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ וגו'׃ . זָאגְט רַשִׁ"י (אַף הַשְּׁבִיעִית חַיֶּיבֶת אֲפִי') דִי פֵּירוֹת וָוס וַואקְסֶען אִין דֶעם זִיבֶּעטֶען יָאהְר (אִין שְׁמִטָּה) דַארְף מֶען פוּן זַיי בְּרֵיינְגֶען בִּכּוּרִים (לְכָךְ נֶ כָּאן בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ) דְרִיבֶּער שְׁטֵייט דָא בַּיי שְׁמִטָּה אוֹיךְ דִי עֶרְשְׁטֶע צֵייטִיגֶע פֵּירוֹת פוּן דַיין לַאנְד זָאלְסְטוּ בְּרֵיינ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְדֶער דִין אִיז נִיט אַזוֹי אִין דֶעם יָאהְר שְׁמִטָּה בְּרֵיינְגְט מֶען נִיט בִּכּוּרִים, ועיין ש"ח, זָאגְט רַשׁ"

רש"י

תזבח על חמץ וגו' . לא תשחט את ה הפסח כי" עד שתבער החמץ (מכילתא פסחים סג) : ולא יל חגי וגו' . י חוץ למזבח : עד בקר . יכול אף על יפסל בלינה ת"ל (ויקרא ו) על מוקדה על המזב הלילה : ולא ילין . אין לינה אלא בעמוד השחר בקר אבל כל הלילה יכול להעלותו מן הרצפה ל (יט) ראשית בבורי אדמתך . אף השביעית בבכורים לכך נאמר אף כאן ל בכורי אדמתך . כי

שפתי חכמים

וכורך הוא במקום בך ולא במקום שלך כי אין הזכרים קנוים לך כמו ביתך ושדך רק פי' הזכרים שבך כלו' הנמלאים בך ובעמך : ט אמר את הפסח במקום דם זבחי להורות שאין זבחי האמור כאן אלא הפסח בלבד לאפוקי חגיגה ואמר בי"ד בניסן להורות שאין זה הלאו אלא בי"ד בניסן בלבד ולא בשאר ימות השנה ואמר עד שתבער החמץ במקום על חמץ מפני שעל חמץ משמע על החמץ ממש לכן אמר עד שתבער החמץ : י פי' כשנזרק דמו ביום באם היו החלבים על גבי הרצפה דהיינו חוץ למזבח עד אחר שעלה ע"ה נפסלו בלינה [מגילה דף כ] : כ פי' היא העולה כל הלילה לאו למעוטי להקטרה מן הבקר ואילך אלא לומר שאם העלו על המזבח אפי' רגע אחד הבקר כשר להקרבה אפי' אחר אור הבוקר . ואין להקשות קראי ל"ל י"ל דעיקר קרא דעל מוקדה וגו' בא ללמד שמלוה על המזבח מעת שקיעת החמה ויניחן שם כל הלילה כדי יפה ו' אגב גלמד ג"כ שאם היו על המערכה כשרים להקטרה אור הבוקר וכדמשמע הקרא דלא ילין וכזה יתורצו קו' הרא"ם : ל ובקצת נוסחאות אינו רק כתיב בכורי אדמתך וכו' וכ"כ הרא"ם והג"א דאין השביעית חייב בבכורים דאין ועתה הנה הבאתי וגו' אשר נתת לי דהא לו לא נתן אלא

ליקוטים על התורה

גֶענַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם אוּנ זֶענֶען גִיוָוען אִין דֶר מִדְבָּר , דִי הַיְין פוּן דִי זוּנֶן וָוס אִיז אִין דֶר מִדְבָּר זָאל אוֹיף זֵיי נִיט בְּרֶענְגֶען , דְרִיבֶּר זִיצֶען מִיר אוֹיךְ אִין סוּכּוֹת , אוּנ מֶען רוּפְט דֶעם יוֹם טוֹב חַג הַסּוּכּוֹת , דָס גִיהֶער צוּ דִי נְשָׁמָה , אוּנ וַוייל וֶוען דִי יוּדִין זֶענֶען גִוֶוען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוּנ הָאבֶּן גִהַאט אַייגֶענֶע פֶעלְדֶר אוּנ וַויינְגֶערְטֶנֶר אוּנ הָאבֶּן דִי צַייט פַארְזַאמוּלְט אַלִי תְּבוּאוֹת אוּנ פְרוּכְטִין , דְרִיבֶּר רוּפְט מֶען דֶעם יוֹם טוֹב חַג הָאָסִיף , דָס גִיהֶער צוּם גוּף , אוּנ אוֹיף דִי דְרַיי יָמִים טוֹבִים הָט הקב"ה גִיבָּאטִין דִי יוּדִין זָאלֶען קוּמֶן אִין יְרוּשָׁלַיִם צוּא דַאנְקֶן הקב"ה אוֹיף דִי אַלֶע טוֹבוֹת וָוס הקב"ה הָט מִיט זֵיי גִיטָאהְן , צוּם גוּף אוּנ צוּ דִי נְשָׁמָה , אוּנ בֶּעטִין בַּייא הקב"ה עֶר זָאל מִיט זֵיי וַוייטֶר טָאן טוֹבוֹת וָוס גִיהֶערִין צוּ אוּנ צוּ דִי תְּבוּאָה אוּנ פְרוּכְטֶן , אוּנ וָוס גְהֶער צוּ דִי נְשָׁמָה :

פירוש לתורת אלהים

נִיט שֶׁעכְטֶן דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח אוּם עֶרֶב פֶּסַח וֶועסְט מְבַעֵר חָמֵץ זַיין וְלֹא יָלִין אוּנ עֶס זָ נֶעכְטִיגֶן חוּץ לַמִּזְבֵּחַ חֵלֶב חַגִּי דֶר חֵלֶב פוּן דִי קָ עַד בּוֹקֶר בִּיז אִין דֶער פְרִי מֶען מוּז דָאס אוֹיף בְּ אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ אֵיי דֶער מָארְגֶן שְׁטֶערְן גֵייט (יט) רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי דִי תְּבוּאָה אָדֶר פֵּירוֹת פוּן ז מִינִים וָואס וֶוערְט צוּם עֶרְשְׁטֶן צֵייטִיג אַדְמָתְ וַואקְסֶן אוֹיף דַיין עֶרְד אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל תָּבִיא זָ

מצות השם

(צ) (וְלֹא יָלִין וגו') דָאס אִיז דִיא מִצְוָה אַז מֶען טָאר נִיט לָאזֶען אִיבֶּער נֶעכְטִיגֶען דָאס פְלֵייש פוּן דִיא קָרְבָּנוֹת בִּיז אִין דֶער פְרִיא אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג (בִּזְמַן הַבַּיִת) :

(צא) (רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי וגו') דָאס אִיז דִיא מִצְוָה אַז מֶע בְּרֶענְגֶען אִין דֶעם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אַרַיין דִיא עֶרְשְׁטֶ הַן פוּן תְּבוּאָה אָדֶער פֵּירוֹת אוּנ דֶער חִיּוּב אִיז נָאר בְּ דָאס ביהמ"ק אִיז גֶעשְׁטַאנֶען :

דִּכְנָשָׁא בְּמִפְּקָא
א בְּמִכְנְשָׁךְ יָת
דְּ מִן חַקְלָא: יז תְּלָת
בְּשַׁתָּא יִתְחֲזוֹן כָּל
קֳדָם רִבּוֹן עָלְמָא
לָא תִכּוֹס עַל חֲמִיעַ

בַּשָּׂדֶה וְחַג הָאָסִף בְּצֵאת הַשָּׁנָה
בְּאָסְפְּךָ אֶת־מַעֲשֶׂיךָ מִן־הַשָּׂדֶה:
יז שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל־
זְכוּרְךָ אֶל־פְּנֵי הָאָדֹן ׀ יְהוָה: יח לֹא־

חג האסף חגיגה יח ראש השנה יג מנחות עד: יראה סנהדרין ד: כל זכורך חגיגה ז' ס' הזהר פרשת בלק לך: לא תזבח פסחים סג לט:

בעל הטורים

יף. ב' במס'. דין ואידך האסיף תקופת השנה והיינו דאית' סנהדרין חג האסיף תקופת השנה שיהא חג האסיף בתקופה איך משמע זה בכאן אדרבה לכאורה משמע בהיפך שיהא שנה אלא ה"פ חג האסיף מתחיל עם צאת השנה אם כן צריך שיהא בתקופת השנה חדשה:

רשב"ם

וצוה הק' לישב בסוכות לזכרון כי במדבר ישבו באהלים ולא הי' להם קרקע ולא דגן ותירוש ויצהר. הרי שלשה רגלים תלוים כולם בפירות הארץ. אביב. וקציר. ואסיף: (יז) האדון ה'. והארץ שלו שלא יחמוד איש את ארצך בעלותך לראות כמו שמפרש בב' כי תשא. שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני האדון ה' אלהי ישראל. וסמיך ליה כי אוריש גוים מפניך והרחבתי את גבולך ולא יחמוד איש את ארצך בעלותך לראות וגו'. וכן בכל מקום לפי ענין המעשה (בהקב"ה) שבפרשה קורא את רבותינו דרשו הנה האדון ה' צבאות מסעף פארה בכל מקום שאתה מוצא את הלשון הזה מוציא דיורין ומכניס דיורין: (יח) לא תזבח על חמץ. שתהא

רש"י

מעשיך. שהוא זמן הבאת בכורים שתי הלחם בעצרת היו מתירין ו החדש למנחות ולהביא בכורים שנאמר (במדבר כח) וביום הבכורים וגו': וחג . הוא חג הסוכות: באספך את מעשיך. שכל ימה התבואה מתייבשת בשדות ובחג אוספי' אותה אל לפני הגשמים: (יז) שלש פעמים וגו'. לפי מדבר בשביעית ז הוצרך לו' שלא יתעקרו שלש רגלים (מכילתא): כל זכורך. הזכרים ח שבך: (יח) לא

בית יהודא

טוב שבועות הייסט חַג הַקָּצִיר, דֶר יום טוב וָוס מֶען הֵייבְּט אָן שְׁנַיידֶען דִיא תְּבוּאָה אִין פֶעלְד: וּבִכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ. דִיא עֶרְשְׁט־צַייטִיגֶע פוּן דַיין אַרְבֶּעט אִין פֶעלְד (שֶׁהוּא זְמַן הֲבָאַת בִּכּוּרִים) דָס אִיז דִי צַייט וָוס מֶען בְּרֵיינְגְט דִי עֶרְשְׁט־צַייטִיגֶע תְּבוּאָה אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (שְׁתֵּי הַלֶּחֶם הַבָּאִין בַּעֲצֶרֶת הָיוּ מַתִּירִין הֶחָדָשׁ לִמְנָחוֹת) וָוארוּם דִיא צְוֵוייא חַלּוֹת וָואס מֶען בְּרֵיינְגְט אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִין יוֹם טוֹב שָׁבוּעוֹת פוּן דִי מֶעהְל וָוס זֶענֶען פוּן דִי נַייֶע ווייץ, זֶענֶען מַתִּיר מֶען זָאל מֶעגֶען בְּרֵיינְגֶען מְנָחוֹת פוּן דִיא מֶעהְל פוּן דִיא נַייֶע ווייץ (וּלְהָבִיא לַמִּקְדָּשׁ) אוּנ פוּן שָׁבוּעוֹת אוּנ ווייטֶער הֵייבְּט מֶען אָן בְּרֵיינְגֶען בִּכּוּרִים (דִיא עֶרְשְׁט־צַייטִיגֶע פֵּירוֹת) אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים וגו', וֶוערְט דֶר יוֹם טוֹב שָׁבוּעוֹת גֶערוּפֶען יוֹם הַבִּכּוּרִים: וְחַג הָאָסִיף. (הוּא הַ) דֶר יוֹם טוֹב סוּכּוֹת הָט נָאךְ אַנָאמֶען חַג הָאָסִיף: וּבְאָסְפְּךָ אֶת מַעֲשֶׂיךָ. וֶוען דוּא וֶועסְט פַארְזַאמְלֶען דַיין אַרְבֶּעט (שֶׁכָּל יְמוֹת הַחַמָּה הַתְּבוּאָה מִתְיַבֶּשֶׁת בַּשָּׂדוֹת) וָוארוּם אַגַאנְצֶען זוּמֶער טְרִיקוּנְט מֶען דִיא תְּבוּאָה אִין דִי פֶעלְדֶער (וּבֶחָג אוֹסְפִים אוֹתָהּ אֶל הַבַּיִת מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים) אִין דִי צַייט פוּן סוּכּוֹת פַארְזַאמְלְט מֶען דִיא תְּבוּאָה אִין דִי שְׁטוּבֶּען אוּנ ...עֶרְם ווייל עֶס אִיז דִי צַייט פוּן רֶעגֶען: (יז) שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וגו'. זָאגְט רש"י (לְפִי שֶׁהָעִנְיָן מְדַבֵּר בִּשְׁבִיעִית) ווייל ...קִים שְׁמוּעֶסְן פוּן שְׁבִיעִית אוּנ אִין דֶעם יָאר שְׁבִיעִית (שְׁמִטָּה) אִיז נִיטָא דִי צַייט פוּן אָבִיב אוּנ נִיט דִיא צַייט פוּן ... אוּנ נִיט דִי צַייט פוּן אָסִיף, דְרִיבֶּער זָאלֶען דִי דְרַייא יָמִים טוֹבִים אוֹיךְ נִיט זַיין אִין דֶעם יָאהְר אָדֶער זַיי קֶענֶען זַיין ...עֶרֶע צַייטֶען אִין יָאהְר (הוּצְרַךְ לוֹמַר) דַארְף דֶר פָּסוּק זָאגֶען (שֶׁלֹּא יִתְעַקְּרוּ שָׁלֹשׁ רְגָלִים מִמְּקוֹמָן) דִי דְרַייא יָמִים טוֹבִים ...ט אָוֶועקְגֶענוּמֶען ווֶערֶען פוּן זֵייעֶרֶע צַייטֶען: וְכָל זְכוּרְךָ. מֵיינְט מֶען (הַזְּכָרִים שֶׁבְּךָ) דִי אַלֶע זְכָרִים וָואס זֶענֶען יוּדֶען דַארְפֶען קוּמֶען אִין יְרוּשָׁלַיִם אוֹיף יו"ט: (יח) לֹא תִזְבַּח עַל חָמֵץ וגו'. זָאגְט רש"י דֶער פָּסוּק מֵיינְט (לֹא

שפתי חכמים

עשיך מה בכורים דהתם חג השבועות אף בכורים דהכא הוא השבועות: ו ומנחת העומר הקרבה בט"ז בניסן היתה של ואף מנחת קנאות הבאה מן השעורים אינה נקרבה מן החדש קרבת שתי הלחם הבאים מן החטים: ז דאם לא כן הא כבר אמור (נח"י) וצ"ל דה"פ הואיל והרגלים תלויין במלאכת התבואה חג האביב חג הקציר וחג האסיף ובשביעית אסורים קצירה ואסיפה סד"א דהרגלים ג"כ לא ינהגו קא משמע לן: ח אמר הזכרים להורות שזכורך במלאפו"ס הוא כמו זכר בקמ"ץ ואמר שבך להורות שהכנוי של

פירוש לתורת אלהים

...וב פוּן שָׁבוּעוֹת (עיין רש"י) וְחַג אוּנ דֶעם יוֹם הָאָסִיף וָואס מֶען זַאמְלְט דֶענְצְמָאל אַיין דִיא ...ה דָאס מֵיינְט מֶען סוּכּוֹת בְּצֵאת אִין דֶעם אוֹיס ...ן דֶעם יָאר וֶוען דָס יָאר אִיז שוֹין אַוֶועק גְגַאנְגֶען ...ר יוֹם טוֹב אִיז שוֹין אִין אַנְדֶערֶן יָאר בְּאָסְפְּךָ אִין ...טאהְן אַיין זַאמְלִין דַיין וֶוערְק פוּן דֶעם פֶעלְד: ...לשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה דְרַייא מָאל אִין יָאר יֵרָאֶה זָאל ...ן וֶוערֶען אַלִי דַיינִי זְכָרִים אֶל פַּר דֶעם הַאר גָאט ...רוּשָׁלַיִם: (יח) לֹא תִזְבַּח עַל חָמֵץ דַם זִבְחִי דוּ זָאלְסְט

ליקוטים על התורה

די מִצְרִים הָאבִּין אַרוֹיסְגֶעטְרִיבֶּען דִי יוּדִין פוּן מִצְרַיִם, אוּנ הָאבִּן נִיט גִילָאזִין דִי יוּדִין זָאלֶן וַוארְטִין אִין מִצְרַיִם בִּיז זֵייעֶר טֵייג וֶועט זָאהֶער וֶוערִין אוּנ זֵיי הָאבִּין גִמוּזְט בַּאקִין מַצּוֹת, דְרִיבֶּער רוּפְט מֶען דֶעם יוֹם טוֹב חַג הַמַּצּוֹת, דָאס גִיהֶער צוּם גוּף. דֶר יוֹם טוֹב שָׁבוּעוֹת הָט אוֹיךְ צְוֵויי נֶעמֶן, ווייל אִין דִי צַייט הֵייבְּט מֶען אָן שְׁנַיידִין ווייץ, דְרִיבֶּער רוּפְט מֶען דֶעם יוֹם טוֹב חַג הַקָּצִיר דָס גִיהֶער צוּם גוּף, אוּנ ווייל הקב"ה הָט גִיוָואלְט דִי יוּדִין זָאלִין צֵיילִין זִיבְּן ווָאכֶן. בִּיז זֵיי וֶועלֶען רֵיין וֶוערִין פוּן דִי טוּמְאָה פוּן מִצְרַיִם, אוּנ זָאלִין יֶעדֶער ווָאךְ מֶער גֶעהֵיילִיגְט וֶוערִין זֵיי זָאלִין קֶענֶען נֶעמֶן דִי תּוֹרָה אִין סוֹף זִיבֶּן ווָאכִין, דְרִיבֶּער רוּפְט מֶען דֶעם יוֹם טוֹב חַג הַשָּׁבוּעוֹת, דָס גִיהֶער צוּ דִי נְשָׁמָה, דֶער יוֹם ...כּוֹת הָט אוֹיךְ צְוֵויי נֶעמֶן, ווייל הקב"ה הָט בַּדֶעקְט דִי יוּדִין מִיט וָואלְקְנְס פוּן אַלֶע זַייטִין, וֶוען זֵייא זֶענֶען אַרוֹיס

מצות

(לֹא תִזְבַּח וגו') דָאס אִיז דִיא מִצְוַת עֲשֵׂה וֶוען מֶען ...אט מַקְרִיב גֶעוֶועזֶען דֶעם קָרְבָּן פֶּסַח אוּם עֶרֶב פֶּסַח

השם

הָאט שׁוֹין נִיט גֶעטָארְט זַיין קֵיין חָמֵץ אִין שְׁטוּבּ אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג (בִּזְמַן הַבַּיִת):

ולא

יד שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחֹג לִי בַּשָּׁנָה׃
טו אֶת־חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת
יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ
לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי־בוֹ יָצָאתָ
מִמִּצְרָיִם וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם׃ טז וְחַג
הַקָּצִיר בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע

פּוּמְכוֹן׃ יד תְּלָת
תֵּיחוֹג. קֳדָמַי בְּ
טו יָת חַגָּא דְפַטִּירַיָּ
שִׁבְעָא יוֹמִין תֵּי
פַּטִּירָא כְּמָא דְפַקֵּ
לִזְמַן יַרְחָא דַאֲבִיבָ
בֵּהּ נְפַקְתָּ מִמִּ
וְלָא יִתְחֲזוֹן קֳדָמַי
טז וְחַגָּא דַחֲצָדָא
עוֹבָדָךְ דִּי תִזְרַע בְּ

תו"א שלש רגלים חגיגה ג ג : את חג חגיגה יח : ולא יראו חגיגה ז : וחג הקציר תלה עד ביכורים פת חגיגה יח מנחות פד :

רשב"ם

גדברות עד עכשיו תשמרו, חוזר וכופל ושונה אזהרותיו. ורבותינו דרשו לרבות שביתת כלים : (טז) וחג הקציר. קרבנות הכתובים בפ' שור או כשב ושתי הלחם שהם מנחה חדשה: בכורי מעשיך. להתיר חדש ב האסיף. חג הסוכות בשעת האסיף אשר מלאו הגרנות בר והיקבים ו

רש"י

ידך : (יד) רגלים. פעמים וכן (במדבר כב) כ זה שלש רגלים : (טו) חדש האביב. שהתבואה כו באביה. אביב לשון אב בכור וראשון לבשל פירו יראו פני ריקם. כשתבאו לראות פני ד ברגל לי עולות (חגיגה ז) : (טז) וחג הקציר. הוא ה חג

בית יהודא

שֶׁיִּזָּכֵר עַל יָדְךָ) הָאסְטוּ דָאךְ גֶעבְּרֵיינְגְט דֶער נָאמֶען פוּן עֲבוֹדָה זָרָה זָאל דוּרְךְ דִיר דֶערְמַאנְט וֶוערֶן : (יד) וּרְגָלִים. מֵיינְט מֶען (פְּעָמִים) מָאהְל, (וְכֵן) אוּנ אַזוֹ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דֶר אֵייזִיל הָט גֶעזָאגְט צוּ בִּלְעָם (כִּי הִכִּיתָנִי זֶה שָׁלֹשׁ רְגָלִים) דוּ הָאסְט מִיךְ גֶעשְׁלָאגֶן דְרַייא מָאהְל : (טו) וּחוֹדֶשׁ הָאָבִיב. דֶעם חוֹדֶשׁ נִיסָן רוּפְט מֶען אָבִיב (שֶׁהַתְּבוּאָה מִתְמַלֵּאת בּוֹ בְּאִבֶּיהָ) דִי קֶערְנֶר תְּבוּאָה וֶוערֶען פוּהְל אִין דִי זַאנְגֶען (אָבִיב לָשׁוֹן אַב) אָבִיב אִיז לָשׁוֹן אַב אַפָּאטֶר (בְּכוֹר וְרִא פֵּירוֹת) דֶער חוֹדֶשׁ אִיז דֶר אָנְהֵייבּ אוּנ דֶר עֶרְשְׁטֶער וָוס אִין אִים הֵייבֶּן אָן דִי תְּבוּאָה צַייטִיג צוּ וֶוערֶן: וְלֹא יֵרָאוּ מַיין פָּנִים זָאל נִיט גִיזֶעהְן וֶוערֶען לֵיידִיג (כְּשֶׁתָּבוֹאוּ לִרְאוֹת פָּנַי בִּרְגָלִים תָּבִיאוּ לִי עוֹלוֹת) אַז אִיר וֶועט קוּמֶען אִין בֵּי אוֹיף יוֹם טוֹב צוּא זֶעהֶן מַיין פָּנִים זָאלְט אִיר קָרְבָּנוֹת עוֹלוֹת מַקְרִיב זַיין : (טז) וְחַג הַקָּצִיר. (הוּא חַג שָׁבוּעוֹת)

שפתי חכמים

שהוא מכחיש בה ומוזהר עליו לאכלו : ד וא"ל בכספים מדכתיב פני ואין מקבלין פני האדון אלא בקרבן ובמכילתא דריש נא' שמחה באדם וגו' ונא' שמחה בשמים מה של אדם דבר הראוי לבא בידי אדם אף של שמים דבר הראוי לבא בידי שמים והיינו עולות כי אינו שלחנך מלא ושולחן קונך ריקם. הרא"ם : ה כמו שמפרש שנא' וביום הבכורים וגו' בשבועותיכם וגו' וכאן נמי כתיב

ליקוטים על התורה

(יד) שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחוֹג לִי בַּשָּׁנָה. דִי דְרַייא יָמִים טוֹבִים זֶענֶען פֶּסַח, שְׁבוּעוֹת סוּכּוֹת, אוּנ יֶעדֶער יוֹם טוֹב אִיז גִיגֶעבִּין גִיוָוארֶען אוֹיף צְוַויי זַאכֶן, אוֹיף עִנְיָנִים פוּן גוּף אוּנ אוֹיף עִנְיָנִים פוּן דִי נְשָׁמָה, דְרִיבֶּער הָט יֶעדֶר יוֹם טוֹב צְוַויי נֶעמֶען אִין דִי תּוֹרָה, דֶער יוֹם טוֹב פֶּסַח, הָט צְוַויי נֶעמֶען חַג הַפֶּסַח אוּנ חַג הַמַּצּוֹת, וַוייל יוּדִין הָאבֶּן גְדִינְט עֲבוֹדָה זָרָה אִין מִצְרַיִם, צוּ דֶעם מַזָּל טָלֶה וָוס עֶר זֶעהְט־אוֹס ווי אַשֶׁעפְּס, אוּנ דִי שֶׁעפְּסִין זֶענֶען גִיוֶוען הֵיילִיג בַּיי דִי מִצְרַיִם אוּנ בַּיי דִי יוּדִין אוּנ זֵיי הָאבִּין קֵיין שֶׁעפְּסִין־פְלֵייש גִיגֶעסֶן, הָט הקב"ה נִיט גִיוָואלְט אַרוֹיסְנֶעמֶען דִי יוּדִין פוּן מִצְרַיִם בִּיז זֵיי וֶועלֶן מוֹדֶה זַיין אַז דֶר מַזָּל טָלֶה אִיז קֵיין גָאט, אוּנ זָאלֶן שֶׁעכְטִין שֶׁעפְּסִין אוּנ עֶסִין זֵייעֶר פְלֵייש, דְרִיבֶּר רוּפְט מֶען דֶעם יוֹם טוֹב חַג הַפֶּסַח, דָס גִיהֶער צוּ דִי נְשָׁמָה, אוּנ וַוייל הקב"ה הָט דַאמָאלְס אַרוֹיסְגֶנוּמֶן דִי יוּדִין פוּן מִצְרַיִם אוּנ הָאבֶּן אַוֶועקְגֶוָוארְפֶן דִי לַיים מִיט דִי צִיגֶעל, אוּנ וַוייל

פירוש לתורת אלהים

אוּנ דֶעם נָאמֶען אֱלֹהִים אֲחֵרִים פוּן פְרֶעמְדִי אָפּ לֹא תַזְכִּירוּ זָאלְט אִיר נִיט דֶער מַאנֶען : (יד) שָׁ תָּחוֹג לִי בַּשָּׁנָה דְרַייא מָאל אִין יָאר זָאלְסְטוּ צ פַייעֶר טָאגִין : (טו) אֶת חַג הַמַּצּוֹת דֶעם יוֹם מַצּוֹת דָס אִיז פֶּסַח תִּשְׁמוֹר זָאלְסְטוּ הִיטֶן שִׁ טָאג תֹּאכַל זָאלְסְטוּ עֶסֶן מַצּוֹת כַּאֲשֶׁר אַזוֹ וִוי אַ דִיךְ גְבָּאטֶן לְמוֹעֵד צוּ דֶר צַייט חוֹדֶשׁ פוּן דֶע וָוס דִי תְּבוּאָה וֶוערְט צַייטִיג דָס אִיז נִיסָן כִּי דֶעם חוֹדֶשׁ בִּיסְטוּ אַרוֹיס גִגַאנְגֶן פוּן מִצְרַיִם מַיין פָּנִים זָאל נִיט גִיזֶעהְן וֶוערֶן לֵיידִיג אַז אִ קוּמֶען עוֹלֶה רֶגֶל זַיין אִין יְרוּשָׁלַיִם זָאלְט אִיר עוֹלוֹת פוּן מֵיינְט וֶועגֶען : (טז) וְחַג הַקָּצִיר אֵ יוֹם טוֹב וָוס אִיז אִין חוֹדֶשׁ סִיוָן וָוס דֶעגְצָ

דֶר שְׁנִיט בִּכּוּרֵי פוּן דַיינֶע עֶרְשְׁטֶע צַייטִיגֶע וֶוערְק אֲשֶׁר וָואס דוּ זֵייעֶסְט אִין פֶעלְד דָס מֵיינְט מֶ

מצות השם

אִים פַאר שְׁטֵיינֶען אֲפִילוּ דֶער אַלֵיין הָט נִיט גֶעדִינְט נָאר דִיא וָוס עֶר הָאט זֵייא צוּא גֶערֶעט קוּמְט אִים פָּארְט מֶען. זָאל אִים פַאר שְׁטֵיינֶען אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג בַּייא זְכָרִים אוּנ נְקֵבוֹת אוֹיף יֶעדֶער אָרְט אוּנ יֶעדֶער צַייט :

(פח) (שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחוֹג לִי בַּשָּׁנָה) דָאס אִיז דִיא מִצְוַת עֲשֵׂה אַז יֶעדֶער יוּד וָואס עֶר אִיז גֶעקוּמֶען גֶעזֶעהֶן צוּא וֶוערֶען אִין דֶער עֲזָרָה וֶוען דָאס ביהמ"ק אִיז גֶעשְׁטַאנֶען הָאט עֶר גֶעדַארְפְט צוּא בְּרֶענְגֶען אַיין קָרְבָּן אוּנ עֶס גֶערוּפֶען (שַׁלְמֵי חֲגִיגָה) אוּנ דֶער חִיּוּב אִיז דֶעם עֶ טוֹב פוּן דִי (שָׁלֹשׁ רְגָלִים) דָאס הֵייסְט פוּן דִי דְרַיי יָמִ וָוס יֶעדֶער יוּד הָאט גֶעמוּזְט אוֹיף גֵיין קֵיין אֶרֶץ יִשְׂ וִויא דָאס ביהמ"ק אִיז גֶעשְׁטַאנֶען דֶערְמִילְט הָאט עֶר בְּרֶענְגֶען דָס קָרְבָּן אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג גֶעוֶועִן וֶוען דָאס ביהמ"ק אִיז גֶעשְׁטַאנֶען :

אֲמָתְךָ וְהַגֵּר׃ יג וּבְכֹל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ לֹא יִשָּׁמַע עַל־פִּיךָ׃

:יג וּבְכֹל דִּי אֲמָרִית
תִּסְתַּמְּרוּן וְשׁוּם
עַמְמַיָּא לָא
ון לָא יִשְׁתְּמַע עַל

כל אשר אמרתי שבת יח: ושם אלהים
רים סנהדרין סג קט : לא ישמע
סנהדרין סג בכורות ג :

בעל הטורים

אלהים אחרים. וסמיך ליה שלש רגלים לומר לך כל המבזה את
כאלו עובד ע"א . וסמך פסח לע"א לומר מה ע"א אסורה בהנאה

רשב"ם

קרקע כדכתיב בפרשת בהר סיני: (יג) ובכל אשר אמרתי אליכם . מיום התחלת
והנאה ואוסרת בכל שהוא אף חמץ בפסח אסור בהנאה ואוסר בכל שהוא :

רש"י

ר תושב : (יג) ובכל אשר אמרתי אליכם
. (מכילתא) לעשות כל מצות עשה ב באזהרה שכל
שבתורה אזהרה היא במקום לאו : לא תזכירו.
שלא יאמר לו שמור לי בצד ע"א ג פלונית או
עמי ביום ע"א פלונית ד"א ובכל אשר אמרתי אליכם
שם אלהים אחרים לא תזכירו ללמדך ששקולה ע"א
המצות כולן והנזהר בה כשומר את כולן : לא
. מן הנכרי : על פיך. שלא תעשה שותפות עם
שבע לך בע"א שלו נמצאת שאתה גורם שיזכר על

בית יהודא

זֶענֶן, וְהַט מֶען אִים גֶערוּפֶן גֵּר, דָאס הֵייסְט גֵּר צֶדֶק, נָאר
נַוייל אִין דִי תּוֹרָה שְׁטֵייט אַדִין וֶוען יֶהרֶען הָאבֶּן גֶעוואֹהְנְט
אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָאבֶּן זֵיי נִיט גֶעטָארְט פַארְקוֹפֶן צוּ אַגוֹי
אַשְׁטוּב אוּנ נִיט אַפֶעלְד, זֶענֶען גִיוֶוען גוֹיִם וָואס הָאבֶּען
גֶעוָואלְט קוֹפֶען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַייזֶער פֶעלְדֶער, אַז זֵיי
הָאבֶּן זִיךְ מְגַיֵּיר גֶעוֶועןְ נָאר זֵיי זָאלֶן נִיט דִינֶען עֲבוֹדָה זָרָה.
אֲפִילוּ צוּ אַלֶע זַאכֶען זֶענֶען זֵייא גִיוֶוען וויא גוֹיִם, פוּן
דֶעסְטְוֶועגֶן הָאבֶּן זֵיי גֶעמֶעגְט קוֹפֶען הַייזֶער פֶעלְדֶער אִין
אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דֶר גֵר וֶוערְט גֶערוּפֶן גֵּר תּוֹשָׁב, עֶר אִיז אַגֵר
נָאר צוּ מֶעגֶן וואֹהְנֶן אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אִין דִי תּוֹרָה וֶוערְט

ן "גֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ" עֶר אִיז אַגֵר צוּ וואֹהְנֶן אִין דַיינֶע שְׁטֶעט, וָואס אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דֶעם גֵר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ
תּוֹרָה מֶען מֶעג אִים שֵׁיינְקֶען נְבֵלוֹת טְרֵפוֹת עֶר זָאל זֵיי עֶסִין ועיין רש"י ב"מ עא ב ופסחים כא בו : (יג) וּבְכֹל
רְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ. אַלֶץ וָוס אִיךְ הָאבּ אַייךְ גְזָאגְט זָאלְט אִיר הִיטְען, זָאגְט רש"י (לַעֲשׂוֹת כָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה
אַלֶע מִצְוֹת וָוס דִי תּוֹרָה הָאט גֶעבָּאטֶען מֶען זָאל זֵיי טָאהְן, אוּב מֶען טוּהְט זֵיי נִיט, הָט מֶען אַ עֲבֵירָה פוּן
כָּל שְׁמִירָה שֶׁבַּתּוֹרָה אַזְהָרָה הִיא בִּמְקוֹם לָאו:) ווא עֶס שְׁטֵייט אִין דִי תּוֹרָה דֶר וָוארְט "שְׁמִירָה" מֶען זָאל הִיטֶען,
ען צוּ זָאגֶען אוּב עֶר וֶועט נִיט הִיטֶן הָט עֶר עוֹבֵר גֶעוֶועןְ אוּף אַלָאו נאוּנ אַז מֶען טוּהְט נִיט אַמִצְוָה הָט מֶען
ירוֹת, מֶען הָאט נִיט גֶעטָאהְן דִי מִצְוָה, אוּנ מֶען הָאט עוֹבֵר גֶעוֶועןְ אוּף אַלָאו ועיין רמב"ן: (לֹא תַזְכִּירוּ.
ט נִיט דֶרְמַאנֶען דֶעם נָאמֶען עֲבוֹדָה זָרָה (שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ שְׁמוֹר לִי בְּצַד עֲבוֹדָה זָרָה פְּלוֹנִית) אֵיינֶער זָאל נִיט זָאגֶן צוּם
וַוארְט אוּף מִיר נֶעבֶּען דִיא עֲבוֹדָה זָרָה (אוֹ תַּעֲמוֹד עִמִּי בְּיוֹם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים פְּלוֹנִית) אוּנ מֶען טָאר נִיט זָאגֶן
דוּ זָאלְסְט קוּמֶן צוּ מִיר אִין דֶעם טָאג וָוס וֶועט זַיין אַיוֹם טוֹב צוּ דִיא עֲבוֹדָה זָרָה (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט
ה הָאט גֶעזָאגְט (וּבְכֹל אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ) אַלֶץ וָוס אִיךְ הָאבּ אַייךְ גֶעזָאגְט זָאלְט אִיר הִיטֶען (וְשֵׁם
אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ) דֶעם נָאמֶען פוּן דִיא עֲבוֹדָה זָרוֹת זָאלְט אִיר נִיט דֶערְמַאנֶען, פַר וָוס זֶענֶן גֶעזָאגְט גֶעוָוארֶען דִי
ן צוּזַאמֶען (לְלַמֶּדְךָ שֶׁשְּׁקוּלָה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת כּוּלָּם) צוּ לֶערְנֶען אוּנְז אַז מֶען דִינְט עֲבוֹדָה זָרָה אִיז
מֶען וָואלְט עוֹבֵר גִיוֶוען אוּף דִי גַאנְצֶע תּוֹרָה אוּנ אוּף אַלֶע מִצְוֹת (וְהַנִּזְהָר בָּהּ כְּשׁוֹמֵר אֶת כּוּלָּן) אוּנ דֶער ווּד
גֶעהִיט פוּן עֲבוֹדָה זָרָה אִיז גְלַייךְ וויא עֶר וָואלְט גִיוֶוען גֶעהִיט אַלֶע מִצְוֹת: (לֹא יִשָּׁמַע. (מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים
ר נָאמֶן פוּן עֲבוֹדָה זָרָה זָאל נִיט גֶעהֶערְט וֶוערֶען אֲפִילוּ פוּן גוֹי דוּרְךְ דִיר (שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה שׁוּתְּפוּת עִם עוֹבֵד
שַׁבַע לְךָ בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלּוֹ) דוּ זָאלְסְט נִיט מַאכְן אַהַאנְדִיל שׁוּתְּפוּת מִיט אַגֶעצֶען־דִינֶער, טָאמֶר וֶועט אוֹס־
גֶעצִין־דִינֶר וֶועט דַארְפֶען שְׁוֶוערֶן וֶועט עֶר שְׁוֶוערֶן בַּיי דֶעם נָאמֶען פוּן זַיין עֲבוֹדָה זָרָה (וְנִמְצֵאת שֶׁאַתָּה גוֹרֵם

שפתי חכמים

ן נעבד כנעני שהוא ערל והוא עדיין בתוך י"ב חדש ישראל גמור הוא : ב לכך אמרינן בכ"מ דעשה דוחה ל"ת לפי שכל
כל יתר מכן ואינו רוצה לימול אינו רשאי לקיימו ערל : עשה יש בו ג"כ ל"ת וא"כ הו"ל תרתי עשה ול"ת מש"ה דוחה את
לדק הא ככר כתיב וגרך אשר בשעריך א"כ דאי גר לדק הא ל"ת גרידא : ג דאל"כ למ"ל קרא וכי תעלה על דעתך שיזכיר שם ע"א

פירוש לתורת אלהים

נֶפֶשׁ אוּנ עֶר זָאל רוּעֶן בֶּן אֲמָתְךָ דֶער זוּהְן פוּן אוּנ אַלֶע מִצְוֹת וָואס אִיךְ הָאבּ גְזָאגְט צוּ אַייךְ תִּשָּׁמֵרוּ
נָסְט דִיא כְּנַעֲנִית וְהַגֵּר אוּנ דֶער גֵר : (יג) וּבְכֹל זָאלְט אִיר זַיין גִיהִיט אִיר זָאלְט זֵיי מְקַיֵּים זַיין וְשֵׁם

מצות השם

נֶעטוֹיבִילְט אוּנ הָאט אוּף זִיךְ מְקַבֵּל גֶעוֶועזֶען דִיא אַלֶע
אס אֵיין עֶבֶד אִיז מְחוּיָּב צוּא טָאן טָאר עֶר נִישְׁט טָאן
כָה אוּם שַׁבָּת אוּנ אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים הָאבֶּען גֶעאַסִירְת
זאר שַׁבָּת נִישְׁט זָאגֶען אֵיין גוֹי אַז עֶר זָאל טָאן אֵיין
אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג בַּייא זְכָרִים אוּנ נְקֵבוֹת אוּף
יֶעדֶער אָרְט אוּנ יֶעדֶער צַייט :
ם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ) פוּן דֶעם פָּסוּק לֶערְנֶען
אַרוֹם אַז אֵיין יוּדִישׁ קִינְד טָאר נִיט שְׁוֶוערֶען בַּייא
ן פוּן אַנְדֶערֶע אָפּ גֶעטֶער אוּנ מֶען טָאר נִיט קֵיין נֵדֶר
דֶעם נָאמֶען פוּן דֶר ע"ז אֵיין יוּד טָאר נִישְׁט זָאגֶען צוּ
הִיט מִיר מַיין זַאךְ אִין דֶר זַייט פוּן דֶער (עֲבוֹדָה זָרָה)
אוּנ מֶען טָאר נִיט גוֹרֵם זַיין אַז אֵיין אַנְדֶערֶער זָאל דוּרְךְ אִים
שְׁוֶוערֶן אָדֶער אַנֵדֶר טָאן בַּיי דֶעם נָאמֶן פוּן אַנְדֶערֶע אָפּ גֶעטֶער
אוּנ אַז מֶען שְׁוֶוערְט יוֹא אָדֶער מֶען טוּט אֵיין נֵדֶר בַּייא דֶער
עֲבוֹדָה זָרָה קוּמְט מַלְקוֹת אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג בַּייא זְכָרִים
אוּנ נְקֵבוֹת אוּף יֶעדֶער אָרְט אוּנ יֶעדֶער צַייט :
(פו) (לֹא יִשָּׁמַע עַל פִּיךָ) פוּן דֶעם פָּסוּק לֶערְנֶען מִיר אַרוֹס
אַז דֶער וָואס עֶר רֶעט צוּא אִין אֵיין שְׁטָאט אַלֶע
מֶענְטְשֶׁען וָואס עֶס גֶעפִינְט זִיךְ אִין אִיר זֵייא זָאלֶען דִינֶען דִיא
(עֲבוֹדָה זָרָה) אָבֶּער אֵיין (מסית) דָאס הֵייסְט וָואס עֶר רֶעט
נָאר אֵיין מֶענְטְשׁ צוּא אַז עֶר זָאל דִינֶען דִיא (עֲבוֹדָה זָרָה)
אַזוֹ קוּמְט דֶעם וָואס עֶר הָאט זֵייא צוּא גֶערֶעט אַז מֶען זָאל
אִים

חַיַּת הַשָּׂדֶה כֵּן־תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ
לְזֵיתֶךָ׃ יב שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה
מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת
לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרֶךָ וְיִנָּפֵשׁ בֶּן

בָּרָא כֵּן תַּעְבֵּד לְכ
לְזֵיתָךְ׃ יב שִׁתָּא
תַּעְבֵּד עוֹבָדָךְ וּבְ
שְׁבִיעָאָה תְּנוּחַ בְּ
דִינוּחַ תּוֹרָךְ וַחֲ
וְיִשְׁקוֹט בַּר אַ
תו"א ויכפש בן יכמוס מה׃

רשב"ם

שלא תזרע ונטשתה שלא תאסוף תבואתה׃ (יא) לכרמך לזיתך. כמו מן תבואה דרך המקרא להזכיר דגן ותירוש ויצהר והי"ה לכל אוכלין ש

בית יהודא

פון פעלד וואס ער דארף צום עסין, ווי אלע מענטשין נעמען פון זיין פעלד, אונ ער מעג אויך נעמען פון פרעמדע פעלדער (דבר אחר) נאך אפשט איז (תשמטנה מיינט מען מעבודה גמורה) דו זאלסט פארלאזין דיא פעלד פון פעלד־ארבעט (כגון חרישה וזריעה) זאלסט ניט אקערין אונ ניט זייען (ונטשתה) אונ זאלסט פארלאזין די פעלד (מלזבל) פון צוא לייגין אויף איר מיסט (ומלקשקש) אונ פון צו לייגען אויף איר שטרויא׃ ויתרם תאכל חית השדה]. אונ וואס עס וועט בלייבין זאלן עסין די חיות פון פעלד, זאגט רש"י (להקיש מאכל אביון למאכל חיה) די תורה גלייכט דס עסין פון ארעם מאן צוא דאס עסין פון דיא חיה (מה חיה אוכלת בלא מעשר) אזוי וויא דיא חיה עסט ניט געמעשרת (אף אביונים אוכלים בלא מעשר) דיא ארעמע מענטשין עסין אויך דיא תבואה וואס וואקסט דעם זיבעטין יאהר ניט געמעשרת (מכאן אמרו אין מעשר בשביעית) פון דאנען האבען די רבנן געזאגט מען גיט ניט מעשר פון דיא תבואה וואקסט דעם זיבעטן יאהר׃ וכן תעשה לכרמך]. אזוי זאלסטו טאהן צוא דיין וויינגארטען, זאגט רש"י (ותחלת המקרא מדבר בשדה הלבן) דער אנהייב פסוק שמועסט פון אפעלד וואס אויף איר וואקסט תבואה (כמו שאמר למעלה הימנו עם שטייט פריער אין פסוק תזרע את ארצך, דוא וועסט פארזייען דיין לאנד, שמועסט מען פון אפעלד מיט ה (יב) וביום השביעי תשבת]. זאגט רש"י (אף בשנה השביעית לא תעקר שבת בראשית ממקומה) אפילו אי זיבעטען יאהר זאל ניט בטל ווערן דר שבת פון אלע וואך (שלא תאמר הואיל וכל השנה קרויה שבת) דוא זאלסט זאגן ווייל דר גאנצר זיבעטער יאהר ווערט גערופן אין דיא תורה שבת (לא תנהוג בה שבת בראשית) זאל מ דארפן היטן דעם שבת פון אלע וואך, דריבר זאגט דיא תורה אפילו אין זיבעטן יאהר מוז מען אויך היטען דע פון אלע וואך׃ למען ינוח שורך וחמרך]. זאגט רש"י מען מיינט (תן לו נייח) דו זאלסט מאכן אפערגעניגען אקס אונ דיין אייזיל (להתיר שיהא תולש ואוכל עשבים מן הקרקע) די תורה קומט זאגען מען מעג לאזין די בהמו זאלן גיין שבת אין פעלד אונ רייסען גראז פון די ערד אונ עסין, פרעגט רש"י (או אינו) אדער ניין (אלא יחבשנו בתוך הבית) טאמער מוז מען שבת די בהמות פארהאלטען אין שטאל, זיי זאלן ניט גיין אין פעלד רייסען גראז, ט רש"י (אמרת) איך וועל דיר זאגן (אין זה נייח אלא צער) דאס איז דאך ניט אפארגעניגען פר די בהמה נאר אצע אמתך]. זאגט רש"י (בעבד ערל הכתוב מדבר) דער פסוק שמועסט פון אעבד כנעני וואס ער איז נאך ניט ג געווארען (אז ער איז בייא אויך אין שטוב) טאר ער ניט ארבעטין שבת׃ והגר]. (זה גר תושב) עס זענען געווע יודן צוויי־ערלייא גרים, אגר צדק אונ אגר תושב, דער גוי וואס הט זיך מגייר געוועזען ער זאל ווערן איוד ווי א

שפתי חכמים

מדבר׃ פ במועד קטן פירש"י שחורשין תחת האילנות כדי שילאמו ובב"מ פירש"י שמכסין בקש ובזבל שרשין של אילנות בימות החורף שלא יתקלקל מחמת הקור׃ צ דאם לא כן למה לא' ויתרם וגו' הא לא שייך לו' להתיר אכילתו לחיה בשביעית דהא החיה לא ברשותו היא׃ ק פי' האי כן תעשה ארישא דקרא קאי כלומר כמו שעשית בשדה הלבן כן תעשה לכרמך וגו'׃ ר דאל"כ למה נסמכה לשביעית אף לדברים שנתחדשו בה דהעבד הערל והגר תושב שיהיו שובתי שבת אפ"ה יש לל.וד זה כמו מדכתבה פה׃ ש דאל"כ למה כבר נא' בדברות אי משום שלא תאמר הואיל וכו' היה די לו השביעי תשבות׃ ת דלעיל בעשרת הדברות דבר בעבד כנענ

פירוש לתורת אלהים

דס עסן די אביונים פון דיין פאלק ישראל [פיין רש"י] אונ זייער איבריגע תבואה האכל זאלן די חיות פון פעלד עסין כן אזוי זאלסטו טאהן לכרמך צו דיין ויין גארטען לזיתך אונ צו דיינע אייל בירטען׃ (יב) ששת ימים זעקס טאג אין דער וואך תעשה זא טאהן דייני ווערג וביום השביעי אונ אין זיבעטי טאג תשבות זאלסטו רוען [פיין למען דרום ינוח עס זאל רוען דיין אקס מי

מצות השם

ער געמט דיא תבואות פון זיין פעלד אהיים איז ער עובר די מצוה אונ מען מאר נישט האנדלען מיט דיא פירות אונ תבואות פון דעם זיבעטן יאר אונ דיא מצוה איז נוהג בייא זכרים אונ נקבות׃

(פה) וביום השביעי תשבת) פון דעם פסוק לערנען מי אז יעדער יוד איז מחויב צוא רוען אין דעם זי טאג פון דר וואך אוך זענען מיר מוזהר אז עס וועט זיי איין יוד איין גוישער קנעכט וואס ער הט זיך מלה געווע

ט וְגֵר לֹא תִלְחָץ וְאַתֶּם יְדַעְתֶּם אֶת־
נֶפֶשׁ הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ י וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת־
אַרְצֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ׃
יא וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ
וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ וְיִתְרָם תֹּאכַל

יוֹרָא לָא תְעִיקוּן
ן יְדַעְתּוּן יָת נַפְשָׁא
יוֹרָא אֲרֵי דַיָּרִין
וֹן בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃
ית שְׁנִין תִּזְרַע יָת
עָךְ וְתִכְנוֹשׁ יָת
תַהּ׃ יא וּשְׁבִיעֵתָא
מְטְנַהּ וְתַרְטְשִׁנַּהּ
כְלוּן מִסְכְּנֵי עַמָּךְ
דְהוֹן תֵּיכוֹל חֵיוַת

וגר לא תלחץ מלעה נט ס' הזוהר בדברי הסבה פי' נפלה: והשביעית תשמטנה סוכה מד מ"ק ג מליעה לט:

בעל הטורים

תבואתה והשביעית. לאסור פירות ערב שביעית שנכנסו לשביעית: (יא) ויתרם. ב' דין ואידך ויתרם אכלה אם לומר שפירות שביעית אסורים בהנאה ותופסין את דמיהן וצריך לבערן:

רשב"ם

(י) ואספת את תבואתה. בביתך ולא תניחנה הפקר אלא בשביעית תשמטנה:

רש"י

אמר כבר לא תטה משפט: יעור פקחים. (כ"מ כילתא) אפי' חכם בתורה ונוטל שוחד סוף שתטרוף עליו וישתכח תלמודו ויכהה מאור עיניו: ויסלף. מו ומקלקל: דברי צדיקים. דברים המצודקים י נ אמת וכן תרגומו פתגמין תריצין. ישרים: גר לא תלחץ. בהרבה מקומות הזהירה תורה על מפני שסורו ס רע (כ"מ נט): את נפש הגר. כמה לו כשלוחצים אותו: (י) ואספת את תבואתה. לשון לבית כמו (דברים כב) ואספתו אל תוך ביתך: השמטנה. ע מעבודה: ונטשתה. מאכילה אחר

בית יהודא

דער פסוק יְעַוֵּר פִּקְחִים, דָם מַאכְט בְּלִינְד די זֶעהֶענְדִיגֶע, זאגט רש"י (וַאֲפִילוּ חָכָם בַּתּוֹרָה) אֲפִילוּ דֶר דַיָּין איז אַגְרוֹיסֶר לַמְדָן (וְנוֹטֵל שׁוֹחַד) אויב ער נעמט שוחד (סוֹף שֶׁתִּטְרוֹף דַּעְתּוֹ עָלָיו) וועט זיין דר סוף זיין מוח וועט פַּרְמִישְׁט ווערן (וְיִשְׁתַּכַּח תַּלְמוּדוֹ) זיין לערנן וועט פון אים פארגעסין ווערין (וְיִכְהֶה מָאוֹר עֵינָיו) די ליכטיגקייט פון זיינע אויגין וועט טונקעל ווערין: וִיסַלֵּף. זאגט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דער תרגום טייטשט (וּמְקַלְקֵל) ער וועט קאליע מאכן: וְדִבְרֵי צַדִּיקִים. די רייד פון די צדיקים (דְּבָרִים הַמְצוּדָּקִים) די גערעכטע פרומע רייד (מִשְׁפְּטֵי אֱמֶת) די אמתה דינים וואס שטייען אין שולחן ערוך, וואס די אמתה צדיקים האבן זיי געשריבן ווי הקב"ה

באטין, וועט דער פאלשער דיין זאגין אין זייערע רייד פאלשע מיינונגן ווי ער וויל (וְכֵן תַּרְגּוּמוֹ) אונ אזו זאגט דער (וּמְקַלְקֵל פִּתְגָמִין תְּרִיצִין) דר דיין וועט קאליע מאכין דְבָרִים יְשָׁרִים, דיא גלייכע רייד פון שלחן ערוך: (ט) וְגֵר לֹא תִלְחָץ. זאגט רש"י (בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת הִזְהִירָה תּוֹרָה עַל הַגֵּר) אין פיל ערטער ופיל מאהל הט די תורה גבאטן מען זאל שלעכטס טאן צו א גר (מִפְּנֵי שֶׁסּוּרוֹ רַע) ווייל אויב איהד וועט טאהן שלעכטס צוא א גר, אונ דורך דעם וועט ריק ווערן א גוי, וועט ער שוין צוריק קיין ייד ווערען [עיין ש"ח]: וְאֵת נֶפֶשׁ הַגֵּר. איר ווייסט דאך דעם נאטור גר (כַּמָּה קָשֶׁה לוֹ כְּשֶׁלּוֹחֲצִים אוֹתוֹ) ווי שלעכט אים איז ווען מען דריקט אים, ווען מען טוהט אים צרות: (י) וְאָסַפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָהּ. זאגט רש"י (לְשׁוֹן הַכְנָסָה לְבַיִת) וְאָסַפְתָּ מיינט מען דו וועסט אריין נעמען דיא תבואה צו דיר אין שטוב ואין כלי, אשייערן (כְּמוֹ) וויא עס שטייט אין פסוק (וַאֲסַפְתּוֹ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ) דו זאלסט אים פארזאמלען אין דיין שטוב: תִּשְׁמְטֶנָּה. מיינט מען (מֵעֲבוֹדָה) דו זאלסט פארלאזין דיין פעלד אונ זאלסט ניט ארבעטען אין איר: וּנְטַשְׁתָּהּ. מען (מֵאֲכִילָה אַחַר זְמַן הַבִּיעוּר) אז עס קומט דיא צייט מען זאל ארויסנעמען פון שטוב אלע תבואות אונ פירות אבן געוואקסין דעם זיבעטין יאהר, אונ מען מוז זיי ליגען הפקר ופריי אין פעלד פאר אלע מענטשין בהמות אונ, טאר ניט דער בעל הבית עסין פון שטוב, נאר אז אלץ וועט ליגן אין פעלד וועט ער אויך נעמן ביס לאכונייז

דעת זקנים מבעלי התוספות

וש שנים תזרע וכו'. אתמר במדרש דאפי' אין לו לאדם חורבה אחת בתוך גנו חייב לעבדה בכל יום. ונראה משה דוקא בא"י כדי להרבות הפרשת תרומות ומעשרות: נות לפתות. וי"מ כיון שסר מן הדרך שוב אינו חוזר ע"י פיתוי דברים: ע פי' משום שהשמטה והנטישה בכ"מ השמטת ונטישת דבר

שפתי חכמים

הכבוד הוא שמזכה אותו כדין וע"י הדין הוא מתכבד שאל"כ ילטרך לפרוע לו ואין לו והוא מזולזל: נ ר"ל דין תורה כדכתיב משפטי ה' אמת וגו': ס י"מ כמו שאור דהיינו שיאה"ר כלו' שיצה"ר שלו קשה

פירוש לתורת אלהים

אונ ער פר קרימט דִבְרֵי די גערעכטי רייד דעם יין מִשְׁפָּט: (ט) וְגֵר אונ אַגֵר לא תִלְחָץ זאלסטו ניט ינגן וְאַתֶּם אונ איר ווייסט דאך וואל דעם ווילן עם גר ווי עס ארט אים אז מען בצווינגט אים ארום איר זענט דאך אויך גרים געווען אין לאנד ים: (י) וְשֵׁשׁ שָׁנִים אונ זעקס יאר תִּזְרַע זאלסטו זייען דיין פעלד וְאָסַפְתָּ אונ זאלסט איין זאמלן איר תְּבוּאָה: (יא) וְהַשְּׁבִיעִית אונ דם זיבעטע יאר תִּשְׁמְטֶנָּה זאלסטו זיא פאר לאזען פון צוא אקערען אונ פון צוא זייען וּנְטַשְׁתָּהּ אונ זאלסט זיא פאר לאזען פון צוא מיסטיקן וְאָכְלוּ אונ די תבואה וואס וואקסט אליין אויף דיא פעלדר דאס זיבטע יאר זאלען

מצות השם

(וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה) דם איז די מצות עשה אז דם זיבעטי יאר טאר מען ניט זייען אונ אקערן אונ מיסטען די פעלדר עדער וואס ער האט איין פעלד אדער איין ווייןגארטן כוז ער דאס זיבעטע יאר מפקיר זיין אלע פירות אונ תבואות וואס עס געפונט זיך אין זיינע פעלדער אונ ווייןגערטנער אונ אזוי באלד ער פאר שליסט דעם ווייןגארטן אדער

ער

רָשָׁע: ח וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר פִּקְחִים וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִים:

חַיָּבָא: ח וְשׁוֹחֲדָא תְקַבֵּל אֲרֵי שׁוֹחֲ
מְעַוֵּר עֵינֵי הַכִּי
וּמְקַלְקֵל פִּתְגָּמִין תְּרִי

תו"א ושחד לא תקח פלה יב כתובות קה: כי השחד שם: ויסלף שם:

רשב"ם

שכבר נגמר הדין לזכות אל תהרגנו עוד מאחר שכבר קבלת העדים וגמרת הדין ולא נתת לבך על זה עד לסוף שאם אתה הצדקתו אני לא אצדיקנו וחייב מיתה כדכתיב והאלהים אנה לידו: (ח) יעור פקחים. אצל פיקות לשון עורון. ואצל צדיק סילוף:

בית יהודא

אֶחָד יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת שֶׁמַּחֲזִירִין אוֹתוֹ) נָאכְדֶעם הָט אֵיין דַיָּין גִיזָאגְט אִיךְ וַויים צוּ לֶערְנֶן אוֹיף אִים אַזְכוּת וְאִים צוּ־רֶעטְטִין) פוּן וַואנֶן וַוייסֶן מִיר אַז מֶען רוּפְט דֶעם פַּרְשׁוּלְדִיגְטֶן צוּרִיק צוּא בֵּית דִין (תַּלְמוּד לוֹמַר וְנָקִי אַל תַּהֲרוֹג) זָאגְט דֶר פָּסוּק דֶר וָוס אִיז רֵיין פוּן דִי זִינְד זָאלְסְטוּ אִים נִיט הַרְגֶנֶן (וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צַדִּיק) אֲפִילוּ עֶר אִיז נִיט גֶערֶעכְט (שֶׁלֹּא נִצְטַדֵּק בְּבֵית דִין) בַּיי בֵּית דִין אִיז עֶר נִיט גִיוָוארֶן גֶערֶעכְט (מִכָּל מָקוֹם נָקִי הוּא מִדִּין מִיתָה) פוּן דֶעסְטְוֶועגִין אִיז עֶר רֵיין פוּן צוּ הַרְגֶנֶן אִים (שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לְךָ לְזַכּוֹתוֹ) וַוייל מֶען קֶען אִים גֶערֶעכְט מַאכֶן וְוִוי דֶר דַיָּין זָאגְט) (וּמִנַּיִן לְיוֹצֵא מִבֵּית דִין זַכַּאי וְאָמַר אֶחָד יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה) אוֹיב אֵיינֶער אִיז אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן בֵּית דִין גֶערֶעכְט, נָאכְדֶעם הָאט אֵיין דַיָּין ו אִיךְ וַויים צוּ לֶערְנֶען אוֹיף אִים אַז עֶר אִיז נִיט גֶערֶעכְט, פוּן וַואנֶען וַוייסִין מִיר (שֶׁאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לְבֵית דִין) אַ בְּרֵיינְגְט אִים נִיט צוּרִיק צוּ בֵּית דִין (תַּלְמוּד לוֹמַר וְצַדִּיק אַל תַּהֲרוֹג) זָאגְט דֶר פָּסוּק אַצַדִּיק זָאלְסְטוּ נִיט הַרְגֶנֶען (וְזֶ הוּא) אוּנ עֶר הֵייסְט אַצַדִּיק (שֶׁנִּצְטַדֵּק בְּבֵית דִין) בַּייא בֵּית דִין אִיז עֶר גִיוֶועזֶען אַצַדִּיק: (כִּי לֹא אַצְדִּיק רָשָׁע) הקב"ה דֶער מֶענְטְשׁ וָוס אִיז אִין אֱמֶת אַרָשָׁע וֶועל אִיךְ אִים נִיט גֶערֶעכְט מַאכֶען (אֵין עָלֶיךָ לְהַחֲזִירוֹ) דוּ בֵּית דִין דַארְפְסְ אִים צוּרִיק בְּרֵיינְגֶען צוּא בֵּית דִין (כִּי אֲנִי לֹא אַצְדִּיקֶנּוּ בְּדִינִי) אִיךְ וֶועל אִים נִיט גֶערֶעכְט מַאכֶן וֶוען עֶר וֶועט קוּמֶען צ מִשְׁפָּט (אִם יָצָא מִיָּדְךָ זַכַּאי) אוֹיב עֶר אִיז אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן דִיר בֵּית דִין גֶערֶעכְט אוּנ דוּא הָאסְט אִים נִיט גֶהַרְגֶעת (שְׁלוּחִים הַרְבֵּה לַהֲמִיתוֹ בְּמִיתָה שֶׁנִּתְחַיֵּיב בָּהּ) אִיךְ הָאבּ פִיל שְׁלוּחִים צוּ שִׁיקֶען צוּ אִים זֵיי זָאלִין אִים הַרְגֶנֶען מִיט טוֹיט וָואס עֶר אִיז שׁוּלְדִיג צוּא גֶעהַרְגֶעט וֶוערִין: (ח) וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח) זָאלְסְט נִיט נֶעמֶען שֹׁחַד (אֲפִילוּ לִשְׁפּוֹט אֱמֶת) דוּ מֵיינְסְט צוּ מִשְׁפָּטִין אֱמֶת (וְכָל שֶׁכֵּן כְּדֵי לְהַטּוֹת אֶת הַדִּין) צוּ פַּסְקְנֶן פַאלְשׁ אוּנ גֶערֶעכְט מַאכֶען דֶעם מֶענְטְשׁ וָוס דִיר גִיגֶעבֶּען שֹׁחַד גֶעלְד אָדֶער אֵיין אַנְדֶער מַתָּנָה) אֲפִילוּ עֶר אִיז נִיט גֶערֶעכְט דָם טָאר מֶען גֶעוִוים נִיט (שֶׁהֲרֵי כְּדֵי לְ אֶת הַדִּין נֶאֱמַר כְּבָר לֹא תַטֶּה מִשְׁפָּט) וָוארוּם אוֹיף פַּסְקְנֶן פַאלְשׁ אַדִין הָט דִיא תּוֹרָה בַּאזוּנְדֶער גִיבָּאטִין מֶען זָאל נִיט פַּ פַּסְקְנֶען אַדִין, אֲפִילוּ עֶר נֶעמְט נִיט שֹׁחַד, אוּנ אִיצְט זָאגְט דִי תּוֹרָה מֶען זָאל נִיט נֶעמֶען שׁוֹחַד אֲפִילוּ עֶר מֵיינְט צוּ אֱמֶת, וָוארוּם עֶס אִיז נִיט מֶעגְלִיךְ עֶר זָאל פַּסְקְנֶן אֱמֶת וְדְהַיְינוּ רְאוּבֵן אוּנ שְׁלֹמֹה זֶענֶען גֶקוּמֶן צוּ אַדַיָּין הָאבִּין תּוֹרָה, אוּנ רְאוּבֵן הָאט אִין דֶערְשְׁטִיל גִיגֶעבִּין שֹׁחַד (אַמַּתָּנָה אָדֶער גֶעלְט) צוּם דַיָּין, פַארְשְׁטֵייעֶן מִיר וָוס הָאט גֶעמֵיינְט דֶר דַיָּין זָאל אִים גֶערֶעכְט מַאכֶען נער זָאל נִיט דַארְפֶען צָאהְלִין וָואס שְׁלֹמֹה מָאנְט בַּיי אִים, אָדֶער זָאל אִים מוּזִין בְּצָאהְלִין וָואס עֶר מָאנְט בַּיי שְׁלֹמֹה) אוּנ אַז רְאוּבֵן וָואלְט גֶעוָואסְט אַז עֶר דַארְף זַיין גֶערֶעכְט בַּיי תּוֹרָה, צוּ וָוס דַארְף עֶר גֶעבֶּן גֶעלְט דֶעם דַיָּין אָן גֶעלְט וֶועט עֶר אוֹיךְ גֶעווּינֶען דִי דִין תּוֹרָה, אָדֶער וֶוען רְאוּבֵן זָאל אַז דֶער דַיָּין אִיז אַעֶרְלִיכֶער פְרוּמֶער יוּד, ווָאלְט עֶר מוֹרָא גֶעהַאט אִים צוּ גֶעבִּין גֶעלְד. וַוייל דֶר דַיָּין וָואלְט אוֹ בֵּייז גֶוָוארֶן, נָאר גֶעווִים וַויים רְאוּבֵן אַז עֶר אִיז אוּמְגֶערֶעכְט אוּנ עֶר וַויים דֶער דַיָּין אִיז נִיט פְרוּם, מַאכִין זֵיי בֵּיידֶע שׁוּ שְׁלֹמֹה זָאל פַארְלִירֶען דִי דִין תּוֹרָה וְדָם הֵייסְט שׁוֹחַד (שֶׁהוּא חַד) עֶר וֶוערְט אֵיינְס מִיט דֶעם דַיָּין) קֶען שׁוֹן אִיצְט זַ דֶר דַיָּין זָאל אוּמְגֶערֶעכְט מַאכֶן צוּא רְאוּבֵן? אוּנ אֲפִילוּ דֶער דַיָּין זֶעהְט אִין חֹשֶׁן מִשְׁפָּט אַז רְאוּבֵן אִיז אוּמְגֶערֶעכְט,

רש"י

חייב ואמר א' יש לי ללמד עליו זכות שמחזירין אות ונקי אל תהרג ואע"פ שאינו צדיק שלא נצטדק בב"ד נקי הוא מדין מיתה שהרי יש לך לזכותו. ומניין ליוצא זכאי ואמר א' יש לי ללמד עליו חובה שאין מחזירין לב"ד ת"ל וצדיק אל תהרוג וזה צדיק הוא שנצטדק ב כי לא אצדיק רשע. אין עליך להחזירו כי א אצדיקנו בדיני אם יצא מידך זכאי יש לי שלוחים הרבה ל במיתה שנתחייב בה: (ח) ושחד לא תקח. אפי' אמת וכ"ש כדי להטות את הדין שהרי כדי להטו

פירוש לתורת אלהים

דֶר וַוייטֶערְן וְנָקִי וְצַדִּיק דֶער מֶענְטְשׁ וָוס אִיז אַרוֹיס גֶעגַאנְגֶן פוּן בֵּית דִין רֵיין אוּנ גֶערֶעכְט זָאלְסְטוּ אִים נִיט הַרְגֶנֶן אוּנ זָאלְסְט נִיט זָאגִין אִיךְ וֶועל נָאךְ אַמָאהְל קְלֶערִין וֶועגִין דֶעם דִין טָאמֶער אִיז עֶר אוּמְגֶערֶעכְט אוּנ מֶען דַארְף אִים הַרְגֶנֶן כִּי וָוארוּם אִיךְ גָאט וֶועל נִיט גֶערֶעכְט מַאכֶן דֶעם רָשָׁע חָאטְשֵׁי עֶר אִיז פוּן דֶעם בֵּית דִין אַרוֹס גֶגַאנְגֶן זַכַּאי אִיז מִיר פַר הַאנְדֶן פִיל שְׁלוּחִים צוּ הַרְגֶנֶן אִים מִי מִיתָה וָוס עֶס קוּמְט אִים: (ח) וְשׁוֹחַד לֹא תִקָּח אוּנ שׁ זָאלְסְטוּ נִיט גֶעבֶּן אֲפִילוּ צוּ מִשְׁפָּטֶן אֱמֶת אוּנ שֶׁכֵּן פַאלְשׁ צוּ פַּסְקֶנֶן כִּי וָוארוּם דֶר שׁוֹחַד יְעַוֵּר מַאכֶען בְּלִינְד דִיא אוֹגֶען פוּן דִיא קְלוּגֶע [פיי

מצות השם

אוּם דְהַיְינוּ וֶוען זֵיי זֶעהְן אַז אֵיינֶער לוֹיפְט נָאךְ זַיין חֲבֵר אִין אֵיין חוּרְבָּה אַרַיין אוּנ זֵייא זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען אַהִין אוּנ הָאבֶּען דָארְטֶען גֶעפוּנֶען דֶעם וָוס מֶען הָט אִים גֶעהַארְגִית זָאלֶן זֵיי נִישְׁט זָאגֶען אַז מִן הַסְּתָם הָאט אִים גֶהַרְגִית דֶר וָוס עֶר אִיז אִים נָאךְ גֶעלָאפֶען אוּנ מֶען זָאל דֶעם הַארְגִינֶען טָאר מֶען אַזוֹי נִישְׁט טָאן נָאר אַז עֶס וֶועלֶען קוּמֶען עֵדוּת וָואס זֵייא הָאבֶּען אִים מַתְרֶה גֶעוֶועזֶן אַז מֶען טָאר נִישְׁט אַזוֹי טָאן אוּנ הָאבֶּן גֶזֶעהֶן וִוי עֶר הָאט אִים גֶעהַרְגִית דֶעמָאלְט קוּמְט אִים מִיתָה:

(פג) (וְשׁוֹחַד לֹא תִקָּח) דָס אִיז אֵיין לֹא תַעֲשֶׂה אַז דֶר דַיָּין נִישְׁט נֶעמֶן קֵיין גֶעלְד אֲפִילוּ עֶר זָאל פַאסְקִינֶען אֵיין אֱ דִין תּוֹרָה נָאר פַאר דֶעם וָואס דֶר דַיָּין אִיז זִיךְ מְבַטֵּל דְהַיְינוּ וָואלְט גֶעקֶענְט עֶפֶּעס פַר דִינֶען אִין דֶר צַייט וָוס עֶר פַּאסְקִי זַייעֶר דִין מֶעג עֶר נֶעמֶן פוּן בֵּיידֶע בַּעֲלֵי דִינִין גְלַייךְ אוּנ מִצְוָה אִיז נוֹהֵג אוֹיף יֶעדֶער אָרְט אוּנ יֶעדֶער צַייט

והשביעית

מַשָּׂאוֹ וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ׃ ס חמישי ו לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט אֶבְיֹנְךָ בְּרִיבוֹ׃ ז מִדְּבַר־שֶׁקֶר תִּרְחָק וְנָקִי וְצַדִּיק אַל־תַּהֲרֹג כִּי לֹא־אַצְדִּיק רָשָׁע׃

אונקלוס

משבק ליה משבק
בוק מה דבלבך
הי ותפרק עמיה׃
א תצלי דין מסכינך
נה׃ ז מפתגמא
קרא הוי רחיק ודזכי
נפק (דכי) מן דינא
תקטול ארי לא אזכי

תו"א וחדלת מעזוב מליעא לב׃ עזב תעזב שם לא לב׃ לא תטה כתובות קה סנהדרין לו׃ מדבר שקר שבועות ל לא׃ ונקי וצדיק סנהדרין לג מג׃

רשב"ם

כדכתיב ויעזבו [את] ירושלים עד החומה ואפס עצור ועזוב׃ (ז) מדבר שקר תרחק. ואם נראה בעיניך דין מרומה ועדים רמאים ואין אתה יכול להכחישן התרחק מאותו הדין ואל תדין בו כלל. ואעפ"כ אם הוא נקי וצדיק בדין

בעל הטורים

הרבה עון עד אשר הוא רובץ תחת משאו מאי תקנתיה יעסוק כשכבר שהיה רובץ בין המשפטים כדאמרינן אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש׃

רש"י

ו שמא תראה חמורו רובץ תחת משאו׃ וחדלת ב לו. בתמיה׃ עזב תעזב עמו. עזיבה זו לשון וכן (מ"א יד) עצור ועזוב וכן (נחמיה ג) ויעזבו את ים עד החומה מלאוה עפר לעזוב ולסייע את הוזק ה כיוצא בו (דברים ז) כי תאמר בלבבך רבים הגוים ממני וגו' שמא תאמר כן בתמיה לא תירא מהם ומדרשו רשו רבותינו כי תראה וחדלת פעמים שאתה חודל ים שאתה עוזר הא כיצד זקן ואינו לפי כבודו וחדלת בהמת נכרי ומשאו של ישראל וחדלת׃ עזב תעזב . לפרק המשא. מלמשקל ליה מליטול משאוי ממנו׃ אבינך. לשון אובה שהוא מדולדל ותאב לכל טובה לב)׃ (ז) ונקי וצדיק אל תהרג. מניין ליוצא מב"ד

בית יהודא

וואָרט „כי" האָט פיר טייטשען, איין טייטש פון וואָרט „כי" מיינט מען „טאָמער" (וכה פתרונו) אונ אזוי מיינט דער פסוק (שמא תראה חמורו רובץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו) טאָמער וועסטו זעהן דער אייזעל פון דיין פיינד ליגט אויף דער ערד אונטער זיין משא אונ ער קען זיך ניט אויפהייבען ווייל די משא ליגט אויף אים אונ דו וועסט דיך וועלען פאַרמיידען פון צו העלפען אים. ווייל שונאו אראָפּ צו נעמען די משא פון אייזעל (בתמיה) מיט אַוואונדער זאָגט דאָס דער פסוק. טאָמער וועסטו וועלען אזוי טאָהן? זאָלסטו אזוי ניט טאָהן (עזוב תעזוב עמו) זאָלסט העלפען מיט אים אַראָפּ־צו־נעמען די משא פון אייזעל, זאָגט רש"י (עזיבה זו לשון עזרה) דאָס וואָרט „עזוב תעזוב" איז דערטייטש העלפען (וכן עצור ועזוב) איז אויך דערטייטש „עצור" אַ אויפהאַלטער אונ „עזוב" העלפער (וכן) אזוי שטייט נאָך אין פסוק (ויעזבו את ירושלים עד החומה) איז דערטייטש מען האָט געהאָלפען ... זאָל געשטאַרקט ווערען ביז צו די מאָהער (מלאוה עפר) מען האָט געשאָטען פיל ערד (לעזוב ולסייע את הוזק ...) די ערד זאָל העלפען צו שטאַרקען די מאָהער (כיוצא בו) נאָך אזוי אַג־לייכען שטייט אין פסוק (כי תאמר בלבבך רבים ... האלה ממני) איז אויך דערטייטש (שמא תאמר כן בתמיה) מיט אַוואונדער טאָמער וועסטו אזוי זאָגען אין דיין ... צען די פעלקער זענען פיל מעהר פון מיר ווי אזוי וועל איך זיי קענן פאַרטרייבן? (לא תירא מהם) זאָגט משה רבינו ... ניט מורא האָבען פאַר זיי (ומדרשו כך דרשו רבותינו) דיא רבנן לערנען אזוי דעם פשט אין פסוק (כי תראה וחדלת) ... דוא וועסט זעהן אַ אייזעל ליגט אונטער זיין משא, מעגסטו אַוועקגיין אונ ניט העלפען (פעמים שאתה חודל ... ים שאתה עוזר) אַמאָל מעגסטו ניט העלפען אונ אַמאָל מוזטו העלפען (הא כיצד) וויא אזוי מיינט מען (זקן ואינו לפי ...) אויב דער מענטש איז אַלמדן אונ עס איז ניט זיין כבוד צו העלפען אַראָפּנעמען די משא פון אייזעל (וחדלת) ... טו דיך פאַרמיידען אונ ניט העלפען (או בהמת עובד כוכבים ומשאו של ישראל) אָדער דיא בהמה געהער צו ... טערינדיגער, אונ דיא משא געהער צו אַ יוד (וחדלת) מעגסטו דיך אויך פאַרמיידען אונ ניט העלפען׃ (עזוב תעזוב ...). דו זאָלסט אים העלפען, מיינט מען (לפרק המשא) אַראָפּ־צו־נעמען די משא פון אייזעל (מלמשקל ליה מל טול ... ממנו) דוא זאָלסט דיך ניט פאַרמיידען פון אַראָפּ־צו־נעמען פון אייזעל דיא משא׃ (ו) (אביונך). זאָגט רש"י ... איז לשון אובה, גלוסטען (שהוא מדולדל ותאב לכל טובה) ער איז אָרעם אונ גלוסט צו עפּעס גוטס אונ ער האָט ניט׃ (ונקי וצדיק אל תהרוג). זאָגט רש"י (ומנין ליוצא מבית דין חייב) אַז איינער גייט אַרויס פון בית דין פאַרשולדיגט (ואמר ...)

פירוש לתורת אלהים

... וועסט דיך וועלען פאַר מיידן פון צו העלפען אים ... רסטו ניט נאָר עזוב זאָלסט אים העלפען אונ ... סט מיט אים אַראָפּ נעמען דיא משא פון דעם אייזעל׃ (ו) לא תטה דוא זאָלסט ניט אַוועק נייגן דעם משפט פון דעם משפט פון דעם אביון בריבו אין זיין קריג׃ (ז) מדבר פון פאַלשי רייד תרחק זאָלסטו דיך

מצות השם

... אלען מוז ער אַליין העלפען אויף לייגען אונ אויף שטעלען אונ ... אַלטער מאַן וואָס עס איז ניט פאַר זיין כבוד איז ער נישט ... יב צו העלפען אויף לייגן נאָר אַז ער העלפט יוא מעג אויף ... קומען איין ברכה אונ דיא מצוה איז נוהג אויף יעדער אָרט ... יעדער צייט. פון דר מצוה קען זיך יעדר מענטש איין מוסר ... נעמען אונ ער זאָל זעהן וויא דיא (תורה הקדושה) האָט ... געבאָטען אַז מיר זאָלן האָבן די מצוה פון דר באַרימהקיים ... אפילו אויף איין בהמה אַז זיא ליגט אונטער איין משא זאָל ... זיא איך שטעלען מכל שכן אויף איין מענטש וואָס ער האָט ... קן בנוף אָדער ער האָט פאַר לירען געלד איז בוודאי איין

גרויסע מצוה אַז מען זאָל אויף אים רחמנות האָבען אונ מען זאָל אים העלפען׃

(פא) (לא תטה משפט וגו') דאָס איז דיא לא תעשה אַז דאָס בית דין טאָר נישט אַוועק נייגען דעם משפט פון איין רשע דעמילט ווען ער לאָד זיך פאַר זיא אונ דער רשע ווערט אָן געריפען אַרום מאַן ווייל ער איז אַרום פון מצות אונ מעשים טובים אונ דיא מצוה איז נוהג אויף יעדער אָרט אונ יעדער צייט׃

(פב) (ונקי וצדיק אל תהרוג) דאָס איז דיא מצות עשה אַז דאָס בית דין טאָרען נישט פאַסקיינען ווערליג עס ווי סע זייא אוס

אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת: ג וְדָל לֹא תֶהְדַּר בְּרִיבוֹ: ס ד כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אֹיִבְךָ אוֹ חֲמֹרוֹ תֹּעֶה הָשֵׁב תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ: ס ה כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ תַּחַת

סַגִּיאֵי שַׁלַּם דִּינָא: ג וּ
מִסְכֵּינָא לָא תְּ
בְּדִינֵהּ: ד אֲרֵי תְ
תּוֹרָא דְסָנְאָךְ אוֹ חֲ
דְּטָעֵי אָתָבָא תְּתִי
לֵהּ: ה אֲרֵי תֶחֱזֵי חֲ
דְסָנְאָךְ רְבִיעַ תְּ
טוֹעֲנֵהּ וְתִתְמְ

תו"א אחרי רבים מציעה נט סנהדרין ב ג חולין יא: ודל לא תהדר חולין קלד: כי תפגע מציעה לג א ד פרחה פסחים קיג מציעה לג: רבץ תחת מציעה לב לג:

רשב"ם

(ג) ודל לא תהדר. כדכתיב לא תשא פני דל ולא תהדר פני גדול אלא בצדק תשפוט עמיתך: (ה) חמור שנאך. דבר בהווה: עזוב תעזוב. לשון סיוע וחיזוק

בעל הטורים

(ג) ודל. ב' במס' הכא ואידך ודל מרעהו יפרד לומר אפי' הוא יפרד ממנו ולא ישא לו פנים בדינו: בריבו. ד' דין ואידך הראשון בריבו לא תטה משפט אביונך בריבו לעות אדם בריבו. לומר לך אף אם הוא דל לא תשמע דבריו תחלה להצדיקו בדינו בעל דינו הבא אחריו: (ד) תועה. ג' במס' חמורו תועה. והנה תועה בשדה. אדם תועה מדרך השכל. ז"ש מלא פרה רועה אין זו מלא חמור וכליו הפוקים הרי זו אבידה וזהו חמורו תועה שהוא תועה בשדה ויצא מהדרך: (ה) שונאך. ב' במס' חמור שונאך. א' שונאך האכילהו לחם. משום דהכא מיירי בשני מיני שונאים ע"א מז' אומות דרשי' וחדלת מעזוב לו ובשונא עזוב תעזוב עמו: רובץ. ג' במס' דין ואידך לפתח חטאת רובץ. רובץ בין המשפתים. לפתח חטאת רובץ זה יצה"ר שאם הלך

בית יהודא

ניי וועלען געשטראפט ווערען אונ דו וועסט געבענטשט ווערען ווייל דו האסט געזאגט דעם אמת: (ג) ולא תהדרו. מיינט מען (לא תחלוק לו כבוד לזכותו בדין) דו זאלסט ניט געבען כבוד דעם ארעם מאן דו זאלסט אים גערעכט מאכן אין דעם משפט (ולומר דל הוא אזכנו ואכבדנו) דוא זאלסט זאגן ער איז ארעם איך וועל זאגען ער איז גערעכט זאל דארפן נעמן געלט, אדער ער זאל ניט דארפען געבען געלט אונ דס וועט זיין אכבוד פאר דעם ארעם מאן טאר ניט טאן דער דיין, נאר ער מוז פסקנן דעם דין ווי עס איז דר אמת: (ה) כי תראה חמור שנאך וגו'. רש"י (הרי כי זה משמש בלשון דלמא) דר ווארט "כי" ווערט געטייטשט "טאמר" (שהוא מארבע לשונות של שמושי כי

רש"י

(ג) לא תהדר. לא תחלוק לו כבוד לזכותו בדין ולו הוא אזכנו ואכבדנו: (ה) כי תראה חמור שונאך הרי כי משמש בל' דלמא שהוא מד' לשונות של שמושי כי

שפתי חכמים

כו': מ הולרך הרב לפרש שההידור של דל על הטיית הדין לזכותו מפני שאין דרך הדיין להדר אלא לעשיר כמו שנאמר לא תשא פני גד

ליקוטי יקרים

(ה) כי תראה חמור שנאך וגו'. דר מצות ה' שרייבט אונ איינער זעהט זיין חבר פארט מיט אַ אייזיל אדער מיט איין אנדער בהמה אונ דיא בהמה איז געפאלען ווייל זיא קען ניט שלעפען דיא משא, אפילו דער בעל הבית פון די בהמה איז זיינער אשונא, פון דעסטוועגן מוז ער אים העלפן אראפנעמן די משא פון אייזיל, אונ צוריק ארופלייגן די משא אויף דעם אייזיל, אומזיסט אן געלט, אונ אוב די בהמה איז נאך אמאהל געפאלען אונטער די משא, אונ אפילו זיא איז הונדערט מאהל געפאלען אונטר די משא, מוז ער אלץ העלפן אראפנעמן די משא אונ צוריק ארופלייגן די משא, אן געלט, אונ אוב ער איז איין אלטער מאן וואס איז אים שווער צוא העלפען, אדער ער איז אפילו איונגער מאן, נאר ער איז אלמדן, וואס איז ניט שיין פר אים ער זאל העלפען אראפנעמן די משא פון די בהמה, דארף ער ניט העלפן, פון די מצוה דארף דר מענטש לערנען אמוסר, מאדאך די תורה הט רחמנות געהאט אויף אבהמה אונ הט געבאטן מען זאל פון איר אראפנעמן דיא משא, דארף מען דאך אויף אמענטש געוויס רחמנות האבן, אז מען אמענטש הט צער אונ יסורים, אדער אפילו צער פון געלט זאגן דארף מען אים העלפן, אראפ צונעמן פון אים די יסורים

פירוש לתורת אלהים

קומען דעם משפט: (ג) ודל אונ איין ארום מ תהדר זאלסטו ניט בשיינען בריבו אין זיין קריג ד אז ער הט אמשפט פר דיר מיט איין עושר זא ניט טראכטען ווייל ער איז איין ארום מאן ווע זעהן אים מזכה זיין בדין חאטשי דר אמת איז דעם עושר טארסטו ניט פסקנען נאר אמת: תפגע ווען דו וועסט בגעגינען שור אאקס פון שונא אז חמורו אדר זיין אייזל תועה וואס ער א בלאנדזעט פון זיין בעל הבית השב זאלסטו קערן דעם אקס אדר דאס אייזל צו זיין בעל ה (ה) כי תראה חמור שונאך ווען דו וועסט זעהן א פון דיין שונא רובץ ליגט אונטר זיין משא וחדל

מצות השם

(עט) (ודל לא תהדר בריבו) דס איז די לא תעשה אז דא דין טאר זיך ניט מרחם זיין אויף איין ארום מא דעם דין היינו דר דיין טאר ניט זאגען אז ער איז איי מאן אונ מיר מוזען דאך געבען איין ארום מאן אז ער זאל צוא לעבן וועל איך אים צוא פאסקינען כדי ער זאל האב געלד זיך מפרנס צוא זיין טאר ער אזו ניט טוען אונ מצוה איז נוהג אויף יעדער ארט אונ יעדער צייט (פ) (כי תראה חמור וגו') דאס איז די מצות עשה אז מ העלפען זיין חבר ווען זיין אייזיל איז אנידער גע אונטער דיא משא דארף ער העלפן אפ לייגען דיא מש צוריק אויף לייגן אן געלט אונ אפילו עס איז עטליכע מא

דהיינו אז ער האט צום ערשטען מלמד חוב געוועזען קען ער נאך דער נאך מלמד זכות זיין אונ דיא מצוה איז נוהג ווען עס איז נוהג דיני נפשות:

(עח) (אחרי רבים להטות) דאס איז איין מצות עשה אז מען זאל גיין נאך דעם רוב אזו וויא זייא זאגען אזו זאל מען פאסקינען נאר (דיני נפשות) דאס הייסט ווען איינעם קומט מיתה דארף צוא זיין צווייא מער וואס זייא זאלען זאגען אז עס קומט אים מיתה אונ ביא אנדערע דינים אך ביא דיני נפשות אז מען איז מלמד זכות אפילו איינער איז מער גיים מען אויך נאך אזו וויא זייא זאגען אונ דער דין איז נוהג אויף יעדער ארט אונ יעדער צייט:

...ין לְאַבְאָשָׁא וְלָא ...נַע מִלְאַלָּפָא מָה ...יְנָךְ עַל דִּינָא בָּתַר

לִרְעֹת וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רִב לִנְטֹת

תו"א ולא תענה על סנהדרין יח לו: לנטת סנהדרין ג:

רשב"ם

...ך ואע"פ שלא יאמינו לך כי אם למרובים: ולא תענה על ריב לנטות אחרי רבים להטות. משפט ואפי' כשהם מזכים אדם ופוטרים ממיתה:

רש"י

...ן להטות. ויש רבים שאתה נוטה אחריהם ואימתי ...שהן שנים המכריעין במחייבין יותר מן המזכין ...מע שנא' לא תהיה אחרי רבים לרעות שומע אני אבל ...עמהם לטובה מכאן אמרו דיני נפשות מטין ע"פ אחד ...וע"פ שנים להובה ואונקלוס תרגם לא תתמנע מלאלפא ...בעינך על דינא. ולשון העברי לפי התרגום כך הוא ...: לא תענה על ריב לנטות. אם ישאלך דבר ...ע לא תענה לנטות לצד אחד ולסלק עצמך מן הריב אלא ...ן אותו לאמיתו. ואני אומר ליישבו על אופניו כפשוטו ...פתרונו: לא תהיה אחרי רבים לרעת. אם ראית ...ם מטין משפט לא תאמר הואיל ורבים הם הנני נוטה ...הם: ולא תענה על ריב לנטות וגו'. ואם ישאלך ...על אותו המשפט אל תענהו על הריב דבר הנוטה ...אותן רבים להטות את המשפט מאמתו אלא אמור את ...פט כאשר הוא וקולר יהא תלוי ב בצואר הרבים:

בית יהודא

חסר יוד דרשו בו כן) אונ ווייל דער ווארט רב איז אן איגד, ליינען זיי רַב, אַרֶבִּי (אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת) מיינט מען (וְיֵשׁ רַבִּים שֶׁאַתָּה נוֹטֶה אַחֲרֵיהֶם) אונ אמאהל גייט מען נאך דיא פיל דיינים מען זאל אים הרגנן (וְאֵימָתַי) ווען? (בִּזְמַן שֶׁהֵם שְׁנַיִם הַמַּכְרִיעִין בִּמְחַיְּבִין יוֹתֵר מִן הַמְזַכִּין) ווען די דיינים וואס בעשולדיגן אים זענען מיט צוויי דיינים מעהר ווי די דיינים וואס מאכן אים גערעכט (וּמִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרָעֹת) אונ ווייל דער פסוק זאגט צום שלעכטן נצו הרגנן אמענטשו זאל מען ניט טאן ווי די דיינים וואס זאגן מען זאל אים הרגנן אוב זיי זענען נאר מיט איינעם מער ווי די וואס מאכן אים גערעכט (שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֲבָל הֱיֵה עִמָּהֶם לְטוֹבָה) פרשטייען מיר אבער צו גוטען נצום ניט הרגנן) איז מיט איין דיין אויך גענוג, אויב די דיינים וואס זאגן מען זאל ניט הרגנן זענען מיט איין דיין מער ווי די וואס זאגן מען זאל הרגנן, זאל מען אים ניט הרגנן (מִכָּאן אָמְרוּ) פון דעם פסוק האבן די חכמים געזאגט (דִּינֵי נְפָשׁוֹת מַטִּין עַל פִּי אֶחָד לִזְכוּת וְעַל פִּי שְׁנַיִם ...) ווען די דיינים זיצען צוא משפטין אמענטשן אויב מען זאל אים הרגנן אדער גיין, אויב די דיינים וואס זאגען ...זאל אים ניט הרגנן זענען מער ווי די דיינים וואס זאגען מען זאל אים הרגנן, אפילו זיי זענען נאר מער מיט איין ...הרגת מען אים ניט, אונ אויב די דיינים וואס זאגן מען זאל אים הרגנן זענען מער ווי די דיינים וואס זאגען מען ...אים ניט הרגנן, איז דער דין אזוי, אויב זיי זענען נאר מער מיט איין דיין, הרגת מען אים ניט, אונ אויב זיי זענען ...מיט צוויי דיינים הרגת מען אים (וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם) דר תרגום אונקלוס טייטשט (לָא תִתְמְנַע מִלְאַלָּפָא מַה דִּבְעֵינָךְ עַל ...) זאלסט דיך ניט פארמיידען ואפזאגען) פון צו לערנען וואס דו פארשטייסט צו לערנען אין דעם דין (וְלָשׁוֹן הָעִבְרִי ...תרגום כך הוא נדרש) נאך דעם מיינונג פון תרגום וועט דר פסוק אין לשון הקודש אזוי געלערנט ווערען (לֹא תַעֲנֶה ...ב לִנְטוֹת) דו זאלסט ניט ענפערן אויף אקריג אז דוא ווילסט זיך אפטאהן פון אים אונ ניט פסקנן דעם דין (אִם ...ךָ דָּבָר לַמִּשְׁפָּט) אויב מען וועט קומען צו דיר דו זאלסט פסקנען אדין תורה ואונ דו ווייסט צו פסקנן) (לֹא תַעֲנֶה לִנְטוֹת ...אֶחָד) זאלסטו ניט ענפערן איך וויל מיך אפזייגען אויף אזייט (וּלְסַלֵּק עַצְמְךָ מִן הָרִיב) דו ווילסט אפטאן פון די קריג ...די מענטשן האבען, אונ ווילסט ניט פסקנן זייער דין) (אֶלָּא הֱוֵי דָן אוֹתוֹ לַאֲמִתּוֹ) נאר זאלסט פסקנן זייער דין ווי דוא ...שטייסט דעם אמת ווער עס איז גערעכט, זאגט רש"י (וַאֲנִי אוֹמֵר) אונ איך זאג (לְיַשְּׁבוֹ עַל ...ו כִּפְשׁוּטוֹ) מען דארף לערנען דעם פסוק מיט אגלייכען פשט (וְכַךְ פִּתְרוֹנוֹ) אונ אזוי איז דערמיינונג פון פסוק (לֹא ...אַחֲרֵי רַבִּים לְרָעוֹת) דו זאלסט ניט זיין נאך פיל מענטשן צום שלעכטען (אִם רָאִיתָ רְשָׁעִים מַטִּין מִשְׁפָּט) אויב דוא ...ט זעהן דיינים רשעים פסקנען אפאלשען דין (לֹא תֹאמַר הוֹאִיל וְרַבִּים הֵם הִנְנִי נוֹטֶה אַחֲרֵיהֶם) זאלסטו ניט זאגן ווייל ...זענען פיל דיינים ואונ איך בין איינער) וועל איך אויך זאגן ווי זייא זאגען (וְלֹא תַעֲנֶה עַל רִב לִנְטוֹת וגו') זאלסט ניט ...ערען אויף אקריג מיינט מען (וְאִם יִשְׁאָלְךָ הַנִּדּוֹן עַל אוֹתוֹ הַמִּשְׁפָּט) אויב דער מענטש וואס ווערט געמשפט וועט דיך ...פרעגען וואס זאגסטו צוא דעם משפט (אַל תַּעֲנֵנוּ עַל הָרִיב דָּבָר הַנּוֹטֶה אַחֲרֵי אוֹתָן רַבִּים) זאלסטו אים ניט ענפערען ...די קריג דר דין איז וויא די דיינים פסקנן ואויב דוא ווייסט) (לְהַטּוֹת אֶת הַמִּשְׁפָּט מֵאֲמִתּוֹ) אז די דיינים גייען אוועק ...אמת מיט זייער פסק דין (אֶלָּא אֱמוֹר אֶת הַמִּשְׁפָּט כַּאֲשֶׁר הוּא) נאר דו זאג דעם דין ווי דו ווייסט דעם אמת ווי דער ...איז, אונ וואס די דיינים ווייל זיי זענען פיל וועלן זיי ניט פאלגן דיינע רייד אונ זיי וועלן פסקנן ווי זיי זאגן דס זאל ...נאר ניט הארין (וְקוֹלָר יְהֵא תָּלוּי בְּצַוַּאר הָרַבִּים) אונ דיא קייט וועט הייגען אויף דעם האלדז פון דיא פיל דיינים.

שפתי חכמים

...רשע: ל ר"ל אל תאמר מה בכך אם אדון את הדין לאמתו כיון שהם רבים ואני יחיד ולא ישמעו לי אלא עשה את שלך וקולר

פירוש לתורת אלהים

...ענטשן לרעות וואס זיי גייען אוועק דעם משפט אויף ...עכט אונ זאלסט ניט טראכטען ווייל זייא זענען ...בים וועל איך זיי נאך ציהן ולא אונ דו זאלסט ניט ...ענטפערן אויף אקריג [אויף אדין תורה] לנטות אחרי רבים מען דארף גיין נאך די פיל דיינים להטות אפילו אוועק צו גייגן פון אמת ווייל פיל דיינים זאגן אזוי נאר דו מוסט זאגן דעם משפט אזו ווי דר אמת איז אונ די עבירה זאל חל זיין אוף די רבים וואס פאר

מצות השם

...(ולא תענה על ריב לנטות) דאס איז די לא תעשה אז ...דער וואס ער האט איין מאל מלמד זכות געווען ביי איין משפט טאר ער נישט אוועק גייען אונ זאל דער נאך מלמד חוב זיין נאר אז ער האט חרטה געקריגט

שָׁוְא אַל־תָּשֶׁת יָדְךָ עִם־רָשָׁע לִהְיֹת עֵד חָמָס׃ ב לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים

אונקלוס: דִשְׁקַר לָא תְשַׁוֵי יְדָךְ ... חַיָּבָא לְמֶהֱוֵי לֵהּ סָ... שְׁקָר׃ ב לָא תְהֵי ...

תו"א אל תשת ידך יבמות כה קמא עב סנהדרין ט כז : לא תהיה סנהדרין ג :

רשב"ם

ישני עדי שקר אל תצטרף עמהם להעיד כמותם ואע"פ שיונסר על פיהם כי אין מכחישם : (ב) לא תהיה אחרי רבים לרעות. אם הם דנין שלא כ...

בית יהודא

איינֶר פוּן זַיי אִיז גֶעקוּמֶן פְרִיעֶר צוּם דַיָּין, טָאר נִיט דֶער
דַיָּין הֶערִין זַיינֶע טַעֲנוֹת בִּיז דֶר אַנְדֶערֶער וֶועט אוֹיךְ קוּמֶען
אוּנ וֶועט הֶערִין וָוס עֶר טַעֲנֶת: וַאל תָּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע.
(הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ תְּבִיעַת שֶׁקֶר) אוֹב אֵייגֶר וּבִנְיָמִין (וַויים אַז
לֵוִי מָאנְט גֶעלְט בַּיי יְהוּדָה, מִיט פַאלְשְׁקַייט (שֶׁהִבְטִיחָהוּ
לִהְיוֹת לוֹ עֵד חָמָס) אוּנ בִּנְיָמִין הָאט צוּגֶעזָאגְט צוּ לֵוִי עֶר
זָאל זַיין צוּ אִים אַעֵדוּת גֶעגֶען יְהוּדָה, לֵוִי זָאל אָפְּנֶעמֶען דָם
גֶעלְט פוּן יְהוּדָה, אֲפִילוּ לֵוִי הָט אַנְדֶערֶע צְוֵויי עֵדוּת וָוס
עֶר וֶועט דוּרְךְ זַייא אָפְּנֶעמֶען דָאס גֶעלְט פוּן יְהוּדָה, פוּן
דֶעסְטְוֶועגֶן נָוייל דוּ בִּנְיָמִין וַוייסְט אַז לֵוִי אִיז אַרְשַׁע טָארְסְטוּ
נִיט זַיין אַעֵדוּת פוּן זַיינֶעטְוֶועגֶן: (ב) וְלֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים
לְרָעוֹת. זָאגְט רַשִׁ"י (יֵשׁ בַּמִּקְרָא זֶה מִדְרְשֵׁי חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל)
אוֹיף דֶעם פָּסוּק זֶענֶען דָא מִדְרָשִׁים פוּן דִי רַבָּנִים וָוס זֶענֶען
חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל (אֲבָל אֵין לְשׁוֹן הַמִּקְרָא מְיוּשָּׁב בָּהֶן עַל אוֹפַנָּיו)
אָבֶער דֶר לָשׁוֹן פוּן פָּסוּק אִיז נִיט רִיכְטִיג מִיט דֶעם דְרַשׁ
(מִכָּאן דָרְשׁוּ שֶׁאֵין מַטִּין לְחוֹבָה בְּהַכְרָעַת דַיָּין אֶחָד) פוּן דֶעם אָנְהֵייבּ פָּסוּק לֶערְנֶען דִי חֲכָמִים אוֹבּ דִי דַיָּינִים זֶענֶען צוּ...
מִיט זַייעֶרֶע דֵעוֹת, אוּנ דִי דַיָּנִים וָואס בֶּעשׁוּלְדִיגֶען אִים זֶענֶען מִיט אֵיינֶעם מֶעהְר וִוי דִי דַיָּינִים וָוס מַאכֶן אִים גִירֶ...
רֶעכֶענֶן מִיר דִי דַיָּינִים וִוי זַיי וָואלְטֶן גִיוֶוען גְלַייכֶע הֶעלְפְט, הֶעלְפְט בֶּעשׁוּלְדִיגֶן אִים אוּנ הֶעלְפְט מַאכֶען אִים גֶערֶ...
אוּנ וֶועגֶען אֵיין דַיָּין מֶעהְר בֶּעשׁוּלְדִיגְט מֶען נִיט אַמֶענְטְשִׁין (וְסוֹף הַמִּקְרָא דָרְשׁוּ) אוּנ דֶעם סוֹף פוּן פָּסוּק לֶערְנֶען
אַזוֹ (אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת) מֶען זָאל פַּסְקֶנֶען דֶעם דִין וִויא עֶס זָאגֶען דִי דַיָּינִים וָוס זֶענֶען מֶער (שֶׁאִם יֵשׁ שְׁנַיִם מְחַיְּיבִין
עַל הַמְזַכִּין) אוֹבּ דִי דַיָּינִים וָוס בֶּעשׁוּלְדִיגֶען זֶענֶען מִיט צְוֵויי מֶער וִוי דִי דַיָּינִים וָוס מַאכֶן אִים גֶערֶעכְט (הַטֵּה הַדִּ...
פִּיהֶם לְחוֹבָה) זָאל מֶען פַּסְקֶנֶן דֶעם דִין וִוי דִי דַיָּינִים וָוס בֶּעשׁוּלְדִיגֶען (וּבְדִינֵי נְפָשׁוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר) דֶער פָּסוּק שְׁמֵ...
פוּן אַדִין וָואס מֶען דַארְף הַרְגֶנֶן אַמֶענְטְשׁ (וְאֶמְצַע הַמִּקְרָא דָרְשׁוּ) דֶעם מִיטֶן פָּסוּק לֶערְנֶען זַיי וְלֹא תַעֲנֶה עַל רַב נ...
וִוי עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען עַל רַב (שֶׁאֵין חוֹלְקִין עַל מוּפְלָא שֶׁבְּבֵית דִין) מֶען טָאר נִיט קְרִיגֶן אוֹיף דֶעם רֶבִּי גָאוֹף דֶעם גְרֶע...
פוּן בֵּית דִין (לְפִיכָךְ מַתְחִילִין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת מִן הַצַּד) וֶוען עֶס זִיצְן דַיָּינִים צוּ מִשְׁפְּטִין אַמֶענְטְשׁ א"ב מֶען דַארְף אִים הַ...
אָדֶער גֵיין, פְרֶעגְט מֶען פְרִיעֶר דִי דַיָּנִים וָוס זִיצְן בַּיי דִיא זַייטֶן פוּן רֶבִּי (לִקְטַנִּים שֶׁבָּהֶם שׁוֹאֲלִין תְּחִלָּה שֶׁיֹּאמְרוּ אֶת ...
פְרִיעֶר פְרֶעגְט מֶען דִי קְלֶענֶערֶע דַיָּינִים, זַייא זָאלֶען זָאגֶען זַייעֶרֶע דֵעוֹת צוּא וַויסֶען וֶוער עֶס בֶּעשׁוּלְדִיגְט אוּנ ווע...
מַאכְט אִים גֶערֶעכְט (וּלְפִי דִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ כֵּן פִּתְרוֹן הַמִּקְרָא) אוּנ וִוי דִי רַבָּנָן לֶערְנֶן מוּזִין מִיר אַזוֹ טַייטְשֶׁען דֶעם פָּסוּ...
תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרָעוֹת) זָאלְסְט נִיט זַיין נָאךְ דִיא פִיל דַיָּינִים צוּם שְׁלֶעכְטִין (לְחַיֵּיב מִיתָה בִּשְׁבִיל דַיָּין אֶחָד שֶׁיִּרְבּוּ מ...
עַל הַמְזַכִּין) אוֹבּ דִי דַיָּינִים וָוס בֶּעשׁוּלְדִיגֶן אִים צוּם הַרְגֶנֶן זֶענֶען מִיט אֵיין דַיָּין מֶעהְר וִויא דִיא דַיָּינִים וָוס מַאכֶע...
גֶערֶעכְט, זָאל מֶען אִים נִיט הַרְגֶנֶן וֶועגֶן דֶעם אֵיינֶם דַיָּין וָוס בֶּעשׁוּלְדִיגְט אִים צוּם הַרְגֶנֶן (וְלֹא תַעֲנֶה עַל רַב) זָאלְסְט...
עֲנְפֶערִין נְמֶען מֵיינְט זָאלְסְט נִיט קְרִיגֶען אוֹיף דֶעם רֶבִּי פוּן דִי דַיָּינִים (לִנְטוֹת מִדְּבָרָיו) אַוֶועקְנֵייגֶען פוּן זַיינֶע רֵייד (וּלְפִי ...

רש"י

בעל דין חבירו : אל תשת ידך עם רשע. הטוען
חבירו תביעת שקר כ שהבטיחהו להיות לו עד חמס : (ב) לא
תהיה אחרי רבים לרעות. (סנהדרין ב) יש ב...
זה מדרשי חכמי ישראל אבל אין לשון המקרא מיושב ב...
אופניו מכאן דרשו שאין מטין לחובה בהכרעת דיין...
וסוף המקרא דרשו אחרי רבים להטות שאם יש שנים במ...
יותר על המזכין הטה הדין על פיהם לחובה ובדיני נ...
הכתוב מדבר. ואמצע המקרא דרשו. ולא תענה על...
על רב שאין חולקין על מופלא שבב"ד לפיכך מתחילין...
נפשות מן הצד לקטנים שבהן שואלין תחלה שיאמרו את ד...
(סנהדרין מ) ולפי דברי רבותינו כך פתרון המקרא...
תהיה אחרי רבים לרעה. לחייב מיתה בשביל...
אחד שירבו המחייבין על המזכין : ולא תענה על ...
לנטות מדבריו ולפי שהוא חסר יו"ד דרשו בו כן : א...

שפתי חכמים

נבילה ל"ם בבית ול"ש בשדה אף טריפה כן : ב ר"ל שהיה לו כבר עד אחד שהיא עד שקר קמזהיר לעד זה שלא תבחתף עם אותו ע...

פירוש לתורת אלהים

דִין בִּיז דֶער אַנְדֶערֶר קוּמְט אַל דוּ זָאלְסְט דַיין הַאנְט פַאלְשְׁקַייט לִהְיוֹת צוּ זַיין צוּא אִים אַפַאלְשֶׁער עֵד...
נִיט טָאהְן מִיט דֶעם רָשָׁע וָוס מָאנְט דֶעם חַבֵר מִיט (ב) לֹא תִהְיֶה דוּא זָאלְסְט נִיט נָאךְ צִיהֶן אַחֲרֵי נָאךְ ...

מצות השם

דָאס הֵייסְט מִיר דַארְפֶן טוּעֶן אֵיינֶער דֶעם אַנְדֶערֶן אֵיין גְמִילוּת
חֶסֶד אוּנ אַז מִיר וֶועלֶען זִיךְ אַזוֹ פִירֶען וֶועט גָאט ב"ה זִיךְ
מִיט אוּנְז אוֹיךְ אַזוֹ פִירֶען אוּנ וֶועט אוֹיף אוּנְז רַחֲמָנוּת הָאבֶען
אוּנ וֶועט אוּנְז פוּן דֶעם בִּיטֶערֶען גָלוּת אַרוֹיס נֶעמֶען אוּנ דִיא
מִצְוֹת וָוס דָא אִין דֶעם פָּסוּק שְׁטֵייט גֵייט אָן סַייא בַּייא זְכָרִים
אוּנ סַיי בַּיי נְקֵבוֹת אוֹיף יֶעדֶער אָרְט אוּנ יֶעדֶער צַייט:
(עה) (אַל תָּשֶׁת יָדְךָ וגו') דָאס אִיז דִי לֹא תַעֲשֶׂה אַז מֶען טָאר
נִישְׁט מְקַבֵּל זַיין קֵיין עֵדוּת וָואס עֶר אִיז אֵיין (בַּעַל
עֲבֵירָה) אוּנ אַז אֵיין עֵדוּת וַוייסְט אַז דֶער אַנְדֶערֶער וָואס עֶר
גֵייט מִיט אִים עֵדוּת זָאגֶען אִיז אֵיין רָשָׁע טָאר עֶר מִיט אִים
נִישְׁט גֵיין עֵדוּת זָאגִין וֶוער שְׁמוּסְט אַז אֵיינֶער פוּן דִיא עֵדוּת
וַוייסְט אַז דֶער אַנְדֶערֶער עֵדוּת זָאגְט לִיגֶענְט טָאר עֶר בְּוַודַאי
נִישְׁט גֵיין מִיט אִים צוּם בֵּית דִין עֵדוּת זָאגֶען אוּנ דִיא מִצְוָה
נוֹהֵג אוֹיף יֶעדֶער אָרְט אוּנ יֶעדֶער צַייט:
(עו) (לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרָעוֹת) דָאס אִיז דִי לֹא תַעֲ...
וֶוען אַמָאל מֶענְטְשֶׁען וֶועלֶען זָאגֶען דֶעם מִשְׁפָּט אַ...
קוּמְט אֵיין מֶענְטְשׁ נִיט קֵיין מִיתָה אוּנ אַמָאל וֶועלֶן זָאגֶע...
עֶס קוּמְט אִים יָא מִיתָה אִיז דֶר דִין אַז מִיר גֵיין נָאךְ דֶעם...
אַזוֹ וִוי דֶר רוֹב זָאגְט אַזוֹ אִיז אָבֶּער אַז עֶס וֶועט זַיין נָאר אֵיינ...
מֶער וָואס עֶר וֶועט זָאגֶען אַז עֶס קוּמְט דֶעם מֶענְטְשׁ מִ...
דַארְף מִיר נִישְׁט גֵיין נָאךְ דֶעם רוֹב אֲפִילוּ דֶער וָואס עֶר...
מַסְכִּים צוּ דִי וָואס זַייא זָאגֶען אַז עֶס קוּמְט אִים מִיתָה אִיז...
גְרוֹסֶער לַמְדָן דַארְף מֶען אַזוֹ נִישְׁט צוּ פַאסְקִינֶען אוּנ דֶער...
גֵייט אָן וֶוען מֶען פַאסְקִית דִינֵי נְפָשׁוֹת:

[ו]בא תִּרְמוֹן יָתֵהּ: [ל]א תְקַבֵּל שְׁמַע

תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ: ס כג א לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע

תו"א לא תשא פסחים קיח סנהדרין ז מכות כג שבועות לא:

בעל הטורים

ואנשי בכל עשו את סוכות. כי אנשי סדום עבדו ע"א כדכתיב סיכות אבל אתם אנשי קודש תהיון לי ותמיד תבדילו הטומאה כדכתיב ואנשי תמיד יבדילו: תשליכון אותו. ב' יתירה לנגדך [מ]ן הנבלות מן העיר ב' אנוה: לכלב תשליכון אותו. וסמיך ליה לא תשא שמע שוא כל המספר לה"ר ראוי להשליכו לכלבים:

רש"י

דה מלאה וכן (שם כג) אשר לא יהיה טהור מקרה [ל]א הדין למקרה יום אלא שדיבר הכ' בהווה [ואו"ת] דתלים מן חיות חיתא בשר שנתלש ע"י טרפת זאב [א]י (או) מן חיה כשרה או מבהמה כשרה בחייה: תשליכון אותו. (מכילתא) אף הוא ככלב או אינו [כ]לב כמשמעו ת"ל בנבלה או מכור לנכרי ק"ו לטרפה [י]ת בכל הנאות א"כ מה ת"ל לכלב למדך הכתוב שאין [ה] מקפח שכר כל בריה שנ' (שמות יא) ולכל בני ישראל [לא יח]רץ כלב לשונו אמר הקב"ה תנו לו שכרו: (א) לא [תשא] שמע שוא. כתרגומו לא תקבל שמע דשקר אזהרה [ל]לשון הרע ולדיין שלא ישמע דברי בעל דין עד שיבא

רשב"ם

כגון טרפה. וכ"ש לא תאכלו כל נבלה וגו' כי עם קדוש אתה: (א) לא תשא שמע שוא. כמו שהעד מוזהר לא תענה ברעך עד שקר. כמו כן הדיינים מוזהרין שלא לקבל עדות ולשמוע שקר אלא ודרשת וחקרת ואפילו אם יש

בית יהודא

אזוי שְׁטֵייט אין פָּסוּק (כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ), דֶר מֶענְטְשׁ וָואס הָט מְזַנֶּה גִיוֶועְן מִיט דִי נַעֲרָה הַמְּאוֹרָשָׂה וּמִיט דִי פְּרֶעמְדֶע כַּלָּהו הָט עֶר זִיא גִיטְרָאפֶן אִין פֶעלְד, עֶס אִיז אַלְץ אֵיינְס, צוּ עֶר הָט זִיא גִיטְרָאפֶן אִין פֶעלְד, צוּ אוֹיף אֵיין אַנְדֶער אָרְט וְוָאס מֶענְטְשֶׁן גֵייעֶן נִיט, זִיא זָאל שְׁרַייעֶן וָואלְט קֵיינֶער גְהֶערְט, נָאר דֶר פָּסוּק שְׁמוּעֶסְט פוּן וָואס עֶס אִיז דֶערְשְׁטֵייגֶר עֶס זָאל זַיין, אִין שְׁטָאט וָואלְט עֶר נִיט מְזַנֶּה גִיוֶועְן, אוּנ אַז זִיא וָואלְט גֶעשְׁרִיגֶן אִין שְׁטָאט, וָואלְט זִיךְ גֶעטְרָאפֶן אַמֶענְטְשׁ וָואס וָואלְט הֶערִין אִיר שְׁרַייעֶן, גֶעוִויס מוּז זַיין עֶר הָט זִיא גִיטְרָאפֶען אִין פֶעלְד (וְכֵן) אִין אַזוֹי שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טָהוֹר מִקְּרֵה לָיְלָה) עֶר וֶועט נִיט זַיין רֵיין פוּן דִיא טְרֶעפוּנְג וָואס אִים הָט גֶעטְרָאפֶן בַּיי נַאכְט וְהוֹצָאַת זֶרַעו הַדִּין לְמִקְרֵה יוֹם) בַּיי טָאג קֶען אוֹיךְ טְרֶעפֶען הוֹצָאַת זֶרַע, אוּנ עֶר וֶוערְט אוֹיךְ טָמֵא (אֶלָּא שֶׁדִּבֶּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה) [ד]ֶר פָּסוּק שְׁמוּעֶסְט פוּן וָואס עֶס אִיז דֶר שְׁטֵייגֶר עֶס זָאל זַיין (וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם וּבְשַׂר דִּתְלִישׁ מִן חֵיוָא חַיְתָא) דֶר תַּרְגוּם [הָ]ט דִי וֶוערְטֶער „וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה" (וּבִשַׂר דִּתְלִישׁ מִן חֵיוָא חַיְתָא) מֶען מֵיינְט (בָּשָׂר שֶׁנִּתְלַשׁ עַל יְדֵי טְרֵיפַת זְאֵב [או]י מִן חַיָּה כְּשֵׁרָה אוֹ מִבְּהֵמָה כְּשֵׁרָה) אוּב אַוָואלְף אָדֶער אַלֵייב (אָדֶר אֵיין אַנְדֶערֶע חַיָּה) הָאבֶּען אָפְּגֶערִיסֶן אַשְׁטִיק [פְלֵיי]שׁ פוּן אַלֶעבֶּעדִיגֶע חַיָּה וָואס מֶען מֶעג זִיא עֶסִין, אָדֶער פוּן אַלֶעבֶּעדִיגֶע בְּהֵמָה וָואס מֶען מֶעג עֶסִין, טָאר מֶען נִיט [עסען] דִי פְלֵיישׁ: וְלַכֶּלֶב תַּשְׁלִיכוּן אוֹתוֹ) . דִיא פְלֵיישׁ זָאלְט אִיר וַוארְפֶן צוּ דִי הִינְט (וְלִמֶּדְךָ הַכָּתוּב שֶׁאֵין הקב"ה מְקַפֵּחַ שְׂכַר [בְּרִ]יָה) דֶער פָּסוּק לֶערוּנְט דִיךְ הקב"ה בַּצָאהְלְט צוּ יֶעדֶער בַּשֶׁעפֶענִישׁ זַיין שְׂכַר וָוס אִים קוּמְט (שֶׁנֶּאֱמַר) עֶס שְׁטֵייט אִין [פסוק] (וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ כֶּלֶב לְשׁוֹנוֹ) אוֹיף אַלֶע יוּדֶען וָוס זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם הָט אֵיין הוּנְט נִיט גִיבִילְט [אמר] הקב"ה תְּנוּ לוֹ שְׂכָרוֹ) הָאט הקב"ה גֶעזָאגְט מֶען זָאל גֶעבְּן דִי הִינְט זֵייעֶר שָׂכָר, דִי נְבֵלוֹת אוּנ טְרֵפוֹת: (א) וְלֹא [תִשָּׂא] שֵׁמַע שָׁוְא. זָאגְט רַשִׁ"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִויא דֶער תַּרְגּוּם שְׁרַייבְּט (לָא תְקַבֵּל שְׁמַע דִשְׁקַר) דוּא זָאלְסְט נִיט צוּנֶעמֶען וְדוּ[א זאלסט] נִיט וֶועלֶען הֶערִין פַאלְשֶׁע רֵייד (אַזְהָרָה לִמְקַבֵּל לָשׁוֹן הָרַע) דָס אִיז אַ אָנְזָאג מֶען זָאל נִיט הֶערִין לָשׁוֹן הָרַע. אוּב [עס] קוּמְט צוּ שִׁמְעוֹן אוּנ וִויל רֵיידֶן פַר שִׁמְעוֹן שְׁלֶעכְטֶע רֵייד אוֹיף לֵוִי, טָאר נִיט שִׁמְעוֹן הֶערִין דִי רֵייד פוּן רְאוּבֵן [וּלְדַיָּי]ן שֶׁלֹּא יִשְׁמַע דִּבְרֵי בַּעַל דִּין עַד שֶׁיָּבֹא בַּעַל דִּין חֲבֵרוֹ) אוּב אֵיינֶער וְיהוּדָהו דַארְף הָאבֶּן אַדִין תּוֹרָה מִיט לֵוִי, אוּב

פירוש לתורת אלהים

[ז]ה צוּ דִי הִינְט וַוארְפֶן: (א) לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא דוּ [זאלס]ט נִיט מְקַבֵּל זַיין פַאלְשׁ הֶערוּנְג דוּא טָארְסְט [נִיט] מְקַבֵּל זַיין לָשׁוֹן הָרַע אוּנ דָס אִיז אוֹיךְ אֵיין [אזהר]ה צוּ אַדַיָּין עֶר טָאר נִיט אוֹיס הֶערֶן אֵיין בַּעַל

ליקוטי יוסף

אוּב מֶען זָאל דִי הִינְט אַוֶועקְוַוארְפֶן הָט מֶען נִיט גֶעהֵייסֶן, וַוייל עֶר הָט בִּיז אִיצְט פַארְכְּזֶם דֶעם חֵלֶק פוּן דִי הִינְט, וָוארוּם דִי תּוֹרָה הָט גֶעזָאגְט טְרֵפָה פְלֵיישׁ זָאל מֶען גֶעבְּן דִי הִינְט, וָוענְן דִי הִינְט גֶעוֶוען הוּנְגֶעריג, זָאלְן זֵיי זִיךְ אִיצְט זַאט מַאכֶן מִיט זַיין בְּלוּט אוּנ פְלֵיישׁ. דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט דֶר וָוס דֶרְצֵיילְט לָשׁוֹן הָרַע דַארְף עֶר גֶעוָוארְפֶן וֶוערֶן פַר הִינְט זֵיי זָאלֶען עֶסֶן זַיין

[ד]אגְט דֶר אַלְשִׁיךְ ז"ל דֶר שְׁטְרָאף קוּמְט אִים, וָוארוּם פַר וָוס הָט דִי תּוֹרָה גֶעזָאגְט טְרֵפָה פְלֵיישׁ זָאל מֶען גֶעבְּן דִיא [הינט] וַוייל זֵייא הָאבֶּן פַארְמַאכְט זֵייעֶרֶע מַיילֶער אוּנ הָאבֶּן נִיט גֶעבִּילֶען אוֹיף דִי יוּדֶן וֶוען זֵיי זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם [דער מ]עֶנְטְשׁ וָוס בִּילְט אוֹיף זַיין חַבֵר אוּנ רֶעט אוֹיף אִים לָשׁוֹן הָרַע אִיז עֶרְגֶער פוּן דֶעם הוּנְט, דְרִיבֶּר דַארְף דֶער הוּנְט אִים עֶסֶען זַיין פְלֵיישׁ:

מצות השם

[ד]ארְבֶּען אִיבֶּער דֶעם הָאט אוּנז דִיא תּוֹרָה הַקְדוֹשָׁה [פארוו]ערְט דִי טְרֵיפֶענֶע עֶסִינְס וַוייל דָאס טְרֵיפוֹת וָוס אִיז אִין [דער] בְּהֵמָה קוּמְט דוּרְךְ אֵיין קְרֶענְק וָואס דִיא בְּהֵמָה הָאט [גֶעה]אט בַּייא דֶעם לֶעבְּן אָדֶער פוּן אַנְדֶערֶע מִכְשׁוֹלִים אוּנ דָאס [קומט] צוּ דֶעם גוּף ע"כ דַארְפֶען מִיר יוּדֶען זַיין אָפּ גֶעשֵׁייד פוּן [די] שְׁלֶעכְטֶע עֶסִינְס וָואס עֶס קָאן אַרוֹיס קוּמֶען עֶפִּיס אֵיין [פֶע]ל צוּ דֶער נְשָׁמָה וָוס מִיט דֶער נְשָׁמָה דַארְפֶן מִיר יוּדֶען דִינֶען דֶעם הֵיילִיגֶען בַּאשֶׁעפֶער:
(לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא) אִיךְ נֶעם מִיר אַרוֹיס פוּן דֶעם פָּסוּק אַז אֵיין דַיָּין טָאר נִיט אוֹיס הֶערֶען אֵיין בַּעַל דִּין בִּיז [דער] אַנְדֶערֶער וָוס עֶר לָאדְט זִיךְ מִיט אִים קוּמְט אוּנ אַז צְוֵויי [לאד]ען זִיךְ טָאר אֵיינֶער נִישְׁט גֵיין צוּם דַיָּין אוּנ זָאל אִים דֶערְצֵיילֶען וָוס זֵיי לָאדֶען זִיךְ אוֹיךְ נֶעמֶען מִיר פוּן דֶעם פָּסוּק אַרוֹיס אַז מֶען טָאר נִיט דֶער צֵיילֶען קֵיין לָשׁוֹן הָרַע אוּנ קֵיין פַאלְשׁ עֵדוּת זָאגֶען אוּנְזֶערֶע הֵיילִיגֶע חֲכָמִים זָאגֶען אַז דוּרְךְ דֶעם אִיז אוּנְז דִי תּוֹרָה מַזְהִיר אַז מֶען טָאר נִיט רֶעדֶען קֵיין שֶׁקֶר וַוייל אוּנְז יוּדֶען מִיר זֶענֶען אֵיין (עַם קָדוֹשׁ) דָס הֵייסְט מִיר זֶענֶען זֵייעֶר אֵיין הֵיילִיגֶע פָאלְק אוּנ מִיר דִינֶען צוּא דֶעם לֶעבֶּעדִיגֶען גָאט ע"כ מוּזֶען מִיר זִיךְ אָפּ לֶערְנֶען אַזוֹי וִוי אוּנְזֶער גָאט אִיז אֱמֶת אוּנ אַלֶע זַיינֶע גֶעבָּאט אוּנ זַיינֶע מִצְוֹת זֶענֶען אֱמֶת אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵייט (וְחוֹתָמוֹ שֶׁל הקב"ה אֱמֶת) דָאס מֵיינְט מֶען דִיא חֲתִימָה וָואס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַתְמִית זִיךְ אִיז אֱמֶת אוּנ דִיא בְּרָכָה אִיז חַל נָאר בַּייא אַזוֹ אֵיינֶעם דֶער וָואס עֶר טוּט גָאטְס רָצוֹן הֵיינוּ אַזוֹ וִוי אוּנְזֶער הֵיילִיגֶר גָאט אִיז אֱמֶת אַזוֹ דַארְפֶן מִיר אוֹיךְ גֵיין מִיט אֱמֶת אוּנ אַזוֹ וִויא גָאט אִיז אַבַּעַל רַחֲמָנוּת אַזוֹ דַארְף מִיר אוֹיךְ זַיין בַּעֲלֵי רַחֲמָנוּת אוּנ מִיר דַארְפֶען זַיין גּוֹמְלֵי חֲסָדִים

דאס

לִי: ל וְאַנְשֵׁי־קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי וּבָשָׂר
בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ לַכֶּלֶב

ל וְאֱנָשִׁין קַדִּישִׁין
קֳדָמַי וּבְשַׂר תְּלִי
חֵיוָא חַיָּא לָא תֵ

תו"א ואנשי קדש פסחים כד קידושין נז חולין קטו קטז בכורות י: ובשר בשדה מכות יח זבחים פב מנחות קא חולין מב מח עג קב: לכלב תשליכון פסח
קיח קידושין נח מכות כג:

רשב"ם

תר כל אלו עניני ראשית הם: (ל) ואנשי קדש. שלא לאכול דבר טמא

בית יהודא

עֶס פעלט אים דִי צַייט: וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִּתְּנוֹ לִי. דֶעם אַכְטִין
טָאג זָאלְט אִיר גֶעבִּין דֶעם בְּכוֹר צוּ מִיר, זָאגְט רש"י (יָכוֹל
יְהֵא חוֹבָה לְבוֹ בַּיּוֹם) אִיךְ וָואלְט מֵיינֶען מֶען מוּז אִים מַקְרִיב
זַיין דֶעם אַכְטִין טָאג (נֶאֱמַר כַּאן שְׁמִינִי) דָא שְׁטֵייט דֶער וָוארְט
"שְׁמִינִי" (וְנֶאֱמַר לְהַלָּן מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה) אוּנ וַוייטֶער
נאִין דִי סִדְרָה אֱמוֹר שְׁטֵייט פוּן אַכְטִין טָאג אוּנ וַוייטֶער זָאל
עֶר זַיין בֶּעוִוילִיגְט מֶען זָאל אִים מַקְרִיב זַיין פַּר אַקָּרְבָּן (מַה
שְּׁמִינִי הָאָמוּר לְהַלָּן) אַזוֹי וִוי דֶער שְׁמִינִי וָוס שְׁטֵייט וַוייטֶער
מֵיינְט מֶען דֶר אָנְהֵייבּ צוּם מַקְרִיב זַיין אִיז דֶר אַכְטֶער טָאג
וּפוּן זַיין גִיבָּארִין נִיט פְרִיעֶר (לְהַכְשִׁיר מִשְּׁמִינִי וּלְהַלָּן) אוּנ פוּן
אַכְטִין טָאג אוּנ וַוייטֶער מֶעג מֶען אִים מַקְרִיב זַיין אַלֶע טָאג (אַף שְׁמִינִי הָאָמוּר כַּאן) אַזוֹי דֶער שְׁמִינִי וָוס דָא שְׁטֵיי
מֶען אוֹיךְ דֶר אָנְהֵייבּ צוּם מַקְרִיב זַיין אִיז דֶער אַכְטֶער טָאג (לְהַכְשִׁיר מִשְּׁמִינִי וּלְהַלָּן) פוּן אַכְטִין טָאג אוּנ וַוייטֶער מֶ
אִים מַקְרִיב זַיין אַלֶע טָאג (וְכֵן מַשְׁמָעוֹ) אוּנ אַזוֹ מֵיינְט דֶער פָּסוּק (וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי אַתָּה רַשַּׁאי לִיתְּנוֹ לִי) דֶעם אַכְ
מֶעגְסְטוּ אִים שׁוֹין גֶעבֶּן צוּ מִיר פַּר אַקָּרְבָּן: (ל) וְאַנְשֵׁי קוֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי. אַזוֹי מֵיינְט דֶער פָּסוּק (אִם אַתֶּם קְדוֹשִׁים
מִשִּׁקּוּצֵי נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת) אוֹיבּ אִיר וֶועט זַיין הֵיילִיג אוּנ אָפְּגֶעשֵׁיידְט פוּן צוּא עֶסִין נְבֵלוֹת טְרֵפוֹת אוּנ נָאךְ אַנְדֶערִי
זַאכִין (הֲרֵי אַתֶּם שֶׁלִּי) זֶענְט אִיר מַיינֶע (וְאִם לַאו) אוֹיבּ אִיר וֶועט נִיט זַיין אָפְּגֶעשֵׁיידְט פוּן צוּ עֶסִין נְבֵלוֹת אוּנ
(אֵינְכֶם שֶׁלִּי) זֶענְט אִיר נִיט מַיין פָאלְק: וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה). דִי פְלֵייש פוּן אַבְּהֵמָה וָואס אִיז גֶעהַרְגֶת גִיוָוארְען פוּ
אִין פֶעלְד, זָאלְט אִיר נִיט עֶסִין, זָאגְט רש"י (אַף בְּבַיִת כֵּן) אַז דִי בְּהֵמָה אִיז צוּרִיסְּען גְוָוארֶען פוּן אַחַיָּה אִין שְׁט
מֶען אוֹיךְ נִיט עֶסִין אִיר פְלֵייש (אֶלָּא שֶׁדִּיבֵּר הַכָּתוּב בַּהוֹוֶה) נָאר דֶר פָּסוּק רֶעט וִוי דֶער שְׁטֵייגֶער אִיז עֶס זָאל זַיי
שֶׁדֶּרֶךְ בְּהֵמוֹת לִיטָּרֵף) דִי פֶעלְד אִיז אַ אָרְט וָוס דָארְטֶן וֶוערֶען בְּהֵמוֹת צוּרִיסְּען פוּן חַיּוֹת, אָבֶער נִיט אִין שְׁטוּב (

בעל הטורים

שלשים יום: (ל) ואנשי. ד' ר"פ דין ואידך ואנשי תמיד יבדילו

רש"י

ביום השמיני תתנו לי. יכול יהא חובה לבו ביו
כאן שמיני ונאמר להלן (ויקרא כב) ומיום השמיני
ירצה מה שמיני האמור להלן להכשיר משמיני ול
שמיני האמור כאן להכשיר משמיני ולהלן וכן ח
וביום השמיני אתה רשאי ליתנו לי (מכילתא): (ל)
קדש תהיון לי. אם אתם קדושים ופרושים
מ נבלות וטרפות הרי אתם שלי ואם לאו אינכם שלי:
בשדה טרפה. (מכילתא) אף י בבית כן אלא
הכתוב בהווה מקום שדרך בהמות ליטרף וכן (דבר

שפתי חכמים

וסלוסרס היא לאו הבא מכלל עשה דוהיה שבעת ימים וגו': ח כלומר כיון דאיכא ג"ש דשמיני אם כן נשמע דביום השמיני תתנו לי הוא רשות ולא חובה וק"ל: ט מפני שאחריו כתיב ובשר בשדה טריפה והוסיף מלת אם כדי שלא תפרש ואנשי קודש וכן תהיון לי לשון ציווי. ומפני שיש כמה דברים בין אם תעשו בין אם לא תעשו לא ארחיק אתכם מלהיות שלי לכך הוצרך לומר ואם לאו כו' שאם לא תהיו פרושים משקוצי נבילות לא תהיו לי והוא עיקר המאמר שאין כוונתו רק על אלו: י שהרי במקום אחר כתיב נבלה וטריפה בהדדי ל

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ל) ובשר בשדה טרפה וגו'. מאחר שהכלב מסר
הטרפה כשבא הזאב לטורפה לא תהיה כפוי טובה
שכשיהיה לך טרפה ישליכהו אליו בשכר שעמדה
שלא נטרפה וגם שומר. עוד האחרות כי כן דרך העולם
כלבים לשמור הצאן מן הזאבים:

ליקוטי יוסף

(ל) וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה וגו' לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא וגו'. דִי גְמָרָא זָאגְט עֶס הָט אַמָאהְל גֶעטְרָאפֶען אַקַצָּב הָט פַארְקוֹיפְט צוּ יוּדֶן טְרֵפָה פְלֵייש אוּנ עֶר הָט גֶעזָאגְט דָס אִיז כְּשֵׁרָה, בִּיז דִי זַאךְ אִיז בֶּעוואוּסְט גֶעוָוארֶען, אַמָאהְל הָט גֶעטְרָאפֶען עֶרֶב יוֹם כִּפּוּר הָט דֶר קַצָּב גֶעטְרוּנְקֶען פִיל וַויין, בְּרָאנְפֶּן, אוּנ אִיז גֶעוָוארֶען שִׁכּוֹר, אוּנ אִיז אַרוֹיפְגֶעגַאנְגֶען אוֹיף דֶעם בּוֹידִים עֶפֶּעס נֶעמֶען, הָט עֶר זִיךְ אָן עֶפֶּעס פַארְטְשֶׁעפֶּעט אוּנ אִיז אַרָאפְּגֶעפַאלֶען אוּנ נֶעהַרְגֶת גֶעוָוארֶען, זֶענֶען גֶעקוּמֶען הִינְט אוּנ הָאבֶּן גֶעלֶעקְט זַיין בְּלוּט אוּנ גֶעגֶעסֶען זַיין פְלֵייש, אִיז מֶען גֶעקוּמֶען פְרֶעגֶען אַשְׁאֵלָה

פירוש לתורת אלהים

נֶעמֶען דֶעם בְּכוֹר פַּר אַכְט טָאג בַּיּוֹם אוּנ פ
אַכְטֶען טָאג אָן אוּנ וַוייטֶער תִּתְּנוֹ לִי מֶעגְסְטוּ גֶעג
בְּכוֹר צוּ מִיר [צוּם כֹּהֵן]: (ל) וְאַנְשֵׁי קוֹדֶשׁ אוּנ
יִשְׂרָאֵל וֶועט זַיין הֵיילִיג אוּנ אָפְּגֶשֵׁייד פוּן צ
נְבֵילוֹת אוּנ טְרֵיפוֹת תִּהְיוּן לִי וֶועט אִיר זַיין צ
מַיין פָאלְק אוּנ אַז נִיט זֶענְט אִיר נִיט מַיין וּבָ
פְלֵייש פוּן אַבְּהֵמָה בַּשָּׂדֶה וָואס זִיא אִיז פַּר
גְוָוארֶען דָארְט אַלֵייבּ אָדֶר דָארְךְ אַוָואלְף סַיי
דֶעם פֶעלְד אָדֶר אִין הוֹיז [עיין רש"י] לא תאכלו טָארְט אִיר דִיא בְּהֵמָה נִיט עֶסֶען לַכֶּלֶב נָאר אִיר מוּ

מצות השם

נִישְׁט גֶעבֶּען תְּרוּמָה פַאר בִּכּוּרִים אָדֶער (מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן) פְּרִיעֶר
פוּן תְּרוּמָה אוּנ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי פְרִיעֶר פַאר מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן אוּנ דֶער
וָואס עֶר אִיז מַקְדִּים אֵיינְס פַאר דֶעם אַנְדֶערֶען דֶער אִיז עוֹבֵר
אוֹיף דִיא מִצְוָה:

(נג) (וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ) דָאס אִיז דִיא מִצְוֹת לֹא
תַעֲשֶׂה אַז אַזוֹי אֵיין בְּהֵמָה וָואס זִיא אִיז פַאר צוּגְט
גֶעוָוארֶען דוּרְךְ אֵיין לֵייבּ אָדֶער אֵיין וָואלְף אָדֶער אֵיין אַנְדֶער
טְרֵפוֹת הַיְינוּ אֵיין גְלִיעֶבֶערְטִי לִינְג אָדֶר נָאךְ אַנְדֶערִי זַאכֶן וָוס דִי
בְּהֵמָה וֶוערְט דוּרְךְ דֶעם טְרֵיפָה פַאר מֶען נִישְׁט עֶסֶען אוּנ דֶער
וָוס עֶר עֶסְט אֵיין כְּזַיִת דֶעם קוּמְט מַלְקוֹת אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז

נוֹהֵג בַּיי זְכָרִים אוּנ נְקֵבוֹת אוֹיף יֶעדֶער אָרְט אוּנ יֶעדֶע
אוּנ:זֶערִי הֵיילִיגֶע חֲכָמִים שְׁרַייבֶּען אַז דוּרְךְ דֶעם הָאט
זַיין פָאלְק יִשְׂרָאֵל אָפּ גֶעשֵׁייד פוּן טְרֵיפִינֶע עֶסְנְס וַו
גוּף אִיז אֵיין כְּלִי צוּ דֶער נְשָׁמָה אַזוֹ וִויא דִי צְוַואנְג
קָאוַוֹאל הָט צוּ דֶר אַרְבֵּייט אוּנ אַזוֹ בַּאלְד אַז דִי צְוַוא
דִיא כֵּלִי וָואס עֶר אַרְבֵּייט גוּט אַזוֹ קֶען עֶר אָפּ אַרְבֵּיי
כֵּלִי זַייעֶר שֵׁיין אוּנ קֶען מִיט דֶר צְוַואנְג אַרְבֵּייטְע פִיל
כֵּלִים אָבֶּער אַז דִיא צְוַואנְג אִיז נִישְׁט גוּט קֶען דֶ
מְלָאכָה מִיט אִיר נִישְׁט אַרְבֵּייטֶען אוּנ דִיא כֵּלִים קוּמְ
מִיאוּס אַזוֹ אִיז אַז דֶער גוּף אִיז שְׁלֶעכְט וֶוערְט דֶער

ו: כח בִּכּוּרָךְ וְדִמְעָךְ
אַחַר בּוּכְרָא דִבְנָךְ
ש קֳדָמָי׃ כט כֵּן
ד לְתוֹרָךְ לְעָנָךְ
א יוֹמִין יְהֵי עִם
בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה
שְׁנֵהּ קֳדָמָי׃

בְּעַמְּךָ לֹא תָאֹר׃ כח מְלֵאָתְךָ וְדִמְעֲךָ
לֹא תְאַחֵר בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן־לִּי׃ כט כֵּן־
תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרְךָ לְצֹאנֶךָ שִׁבְעַת יָמִים
יִהְיֶה עִם־אִמּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִּתְּנוֹ־

מלאתך ודמעך בכורות כו תמורה ד ה: בכור בניך פסן בכורות מ נס: כן תעשה חולין פא בכורות כו נס: שבעת ימים נדה מא:

בעל הטורים

י ערכה: (כח) לא תאחר בכור בניך. אלא תתן מיד אחר
חסן זית יצהר שהם צלולים וכעין דמעה ומזוקקים וכן פירש מנחם:

רשב"ם

תלין נבלתו: (כח) מלאתך ודמעך לא תאחר. זה הוא שכתוב ראשית דגנך תירשך ויצהרך. המלאה תרומת התבואה. כדכתיב המלאה הזרע. ודמעך הוא לא תאחר. אלא ראשית ותחלת לכל המעשרות: בכור בניך. כן תעשה לשורך

רש"י

ב לקללת דיין: (כח) מלאתך. חובה המוטלת
ג כשתתמלא תבואתך להתבשל והם בכורים:
ך. התרומה ואיני יודע מהו לשון דמע: לא תאחר.
נה סדר הפרשתן לאחר את ד המוקדם ולהקדים את
ר שלא יקדים תרומה לבכורים ומעשר לתרומה:
בניך תתן לי. לפדותו בחמש ה סלעים מן הכהן
כבר צוה עליו במקום אחר אלא כדי לסמוך לו כן
ו לשורך מה בכור אדם לאחר ל' יום פודהו שנאמר
ר יח) ופדויו מבן חדש תפדה אף בכור בהמה דקה
בו ל' יום ואח"כ נותנו לכהן: (כט) שבעת ימים
עם אמו. זו אזהרה לכהן שאם בא למהר את
לא ימהר קודם שמונה ז לפי שהוא מחוסר זמן:

בית יהודא

מען זאל ניט פלוכין הקב"ה, אונ ניט פלוכין אַדַיָין:
(כח) וּמְלֵאָתְךָ. זאגט רש"י מען מיינט (חוֹבָה הַמּוּטֶּלֶת עָלֶיךָ
כְּשֶׁתִּתְמַלֵּא תְבוּאָתְךָ לְהִתְבַּשֵּׁל) דו זאלסט ניט פארשפעטיגען
צו געבן וואס דו דארפסט געבן ווען דיינע תבואה אונ פירות
ווערן צייטיג (וְהֵם בִּכּוּרִים) מען מיינט ער זאל ברענגען בכורים
צו דער צייט וואס מען דארף זיי ברענגען: וְדִמְעֲךָ. מיינט
מען תרומה, זאגט רש"י (וְאֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּ לְשׁוֹן דֶּמַע) איך
ווייס ניט פאר וואס רופט מען די תרומה, דמע: ולא תְאַחֵר
מיינט מען (לֹא תְשַׁנֶּה סֵדֶר הַפְרָשָׁתָן) דו זאלסט ניט ענדערין
דעם סדר פון זייער אפשיידונג (לְאַחֵר אֶת הַמּוּקְדָּם) וואס דו
דארפסט געבין פריער זאלסטו ניט געבין שפעטער (וּלְהַקְדִּים
אֶת הַמְאוּחָר) אונ וואס דו דארפסט געבן שפעטער זאלסטו ניט
געבין פריער (שֶׁלֹּא יַקְדִּים תְּרוּמָה לְבִכּוּרִים) ער זאל ניט געבן
פריער פר בכורים (וּמַעֲשֵׂר לִתְרוּמָה) אונ ער זאל ניט געבין מעשר פריער פאר תרומה: וּבְכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן לִי. דעם
ון דיינע זיהן זאלסטו געבען צוא מיר (לִפְדוֹתוֹ בְּחָמֵשׁ סְלָעִים מִן הַכֹּהֵן) זאלסט אים אויס לייזין פון כהן מיט פינף
, פרעגט רש"י (וַהֲלֹא כְּבָר צִוָּה עָלָיו בְּמָקוֹם אַחֵר) עס שטייט דאך אין אין אנדער פסוק אז הקב"ה האט געבאטין
ל אויסלייזין א בכור פון כהן מיט פינף טאלער, צוא וואס שטייט דא דער דין נאך אמאל, זאגט רש"י (אֶלָּא כְּדֵי
לו כֵּן תַּעֲשֶׂה לְשׁוֹרְךָ) נאר מען זאל קענען שרייבין נאכדעם דעם פסוק כן תעשה לשורך נעיין ש"ח שגורס
, אזו זאלסטו טאהן צו דיין אקס (מַה בְּכוֹר אָדָם לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם פּוֹדֵהוּ) אזוי ווי דעם בכור פון אמענטש לייזט
ום נאך דרייסיג טעג פון זיין געבארין (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק (וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה) אז דער בכור ווערט
ט אחודש זאלסטו אים אויסלייזין (אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה דַקָּה) אזוי דער בכור פון די קליינע בהמות ושעפסין ציגען
בו שְׁלֹשִׁים יוֹם) דארף דער בעל הבית אים אדערוען דרייסיג טעג (וְאַחַר כָּךְ נוֹתְנוֹ לַכֹּהֵן) נאכדעם גיט ער דעם
ום כהן: (כט) (שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם אִמּוֹ). זיבען טעג זאל דער בכור זיין מיט זיין מוטער, זאגט רש"י (זוֹ אַזְהָרָה
דאס איז אנזאג צום כהן (שֶׁאִם בָּא לְמַהֵר אֶת קָרְבָּנוֹ) אויב דער כהן איילט זיך מקריב צו זיין דעם קרבן נדעם
לא יְמַהֵר קוֹדֶם שְׁמוֹנָה) זאל ער זיך ניט איילין מקריב צו זיין דעם בכור פאר אכט טאג (לְפִי שֶׁהוּא מְחוּסַּר זְמַן) נוייל

שפתי חכמים

י) סנהדרין ס"ו ר"י סבר אלהים חול ואזהרה לדיין ור"ע סבר קודש ואזהרה לברכת השם וכין למאן דאמר חול וכין למ"ד מרינן תרווייהו מדלא כתיב לא תקל ופירש"י תקלל שתי קללות ואלהים שתי לשונות יש בו הלכך דרשינן תקלל אתרווייהו , לא שכל אדם לא יאחר לכ"פ כשתתמלא וכו' ר"ל כשיהיה לך: ד דא"ל לא תאחר מליתן הבכורים דאין זמן מפורש בתורה אלא ז"ל לא תאחר אותם למלוה שאחריה: ה פי' לא שתתן עלמו לי שהרי בפרשת קרח כתיב אך פדה תפדה את בכור האדם וגו': ו (נח"י) טעות הוא וצ"ל לצאנך אלא דהא הרב מסיים בהמה דקה ועוד כי עיין שם: ז אבל המקדים יכול להקדישו אפי' אינו רק בן יום אחד

פירוש לתורת אלהים

לוכן: (כח) מְלֵאָתְךָ דיא ערשט צייטיגע פירות
ים] וְדִמְעֲךָ אונ די תרומה וואס דו בדארפסט
ן לא תְאַחֵר זאלסטו ניט שפעטיגן אפ צו שיידן
לסט ניט אפ שיידן תרומה פריער פון בכורים
יי בכורים פון דייני קינדער תִּתֶּן לִי זאלסטו געבן
יר דו מוזט אום לייזן ביא איין כהן מיט פינף
ם אז ער ווערט אלט דרייסיג טאג: (כט) כֵּן
תַּעֲשֶׂה אזו זאלסטו טאהן לְשֹׁרְךָ צו דיין אקס צו דיא
בכורים פון דיינע גרוסי בהמות לְצֹאנֶךָ אונ צוא די
בכורים פון דיינע שאף אזו וויא א בכור פון אמענש
מוזטו אים נאך דרייסג טאג אום לייזן אזו אויך
א בכור פון בהמות מוזטו אים נאך דרייסג טאג אפ
געבן צום כהן שִׁבְעַת יָמִים זיבן טאג יִהְיֶה זאל דר בכור
פון דיין בהמה זיין מיט זיין מוטר דר כהן טאר ניט

מצות השם

אש יְשִׁיבָה דר וואס ער האט נאר עפיס צו געוועלטיגן
ען אים ניט שעלטין אונ די מִצְוָה איז סיא ביא זְכָרִים
אונ סיא ביא נְקֵבוֹת:

(עב) (מְלֵאָתְךָ וְדִמְעֲךָ לֹא תְאַחֵר) דאס איז ד. לא תעשה
אז מען טאר נישט אפ שיידען דיא מתנות פון דער
פרוכט פון דיא ערד איינס פאר דעם אנדערן דהיינו מען טאר
נישט

בָּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ׃ כו כִּי הִוא
כְסוּתֹה כסותו ק׳ לְבַדָּהּ הִוא שִׂמְלָתוֹ
לְעֹרוֹ בַּמֶּה יִשְׁכָּב וְהָיָה כִּי־יִצְעַק
אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי־חַנּוּן אָנִי׃ רביעי חצי הספר
בפסוקים ס כז אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל וְנָשִׂיא

אונקלוס

דְּחָרְבָךְ עַד שִׁמְשָׁא תְּתִיבִנֵּהּ׃
כו אֲרֵי הִיא כְ...
בִּלְחוֹדַהּ הִיא ...
לְמַשְׁכְּבֵהּ בְּמָה יְ...
וִיהֵי אֲרֵי יִקְבֵּל
וַאֲקַבֵּל קְבִלְתֵּהּ
חַנָּנָא אֲנָא׃ כז דַּיָּנָא
תְקִיל וְרַבָּא בְעַמָּךְ

תו"א אלהים לא סנהדרין נו סו : ונשיא בעמך יבמות כב קמא לב מציעא מח סב בתרא ד סנהדרין פה מכות ח :

רשב"ם

וזהו לא תהיה לו כנושה : עד בא השמש . כל היום השיבהו לו כי חכמים פרשוהו בכסות יום : (כו) ושמעתי כי חנון אני . אע"פ שמן הדין יש לו משכון אינו חייב להחזירו אלא לפנים משורת הדין ולא היה לו לשמוע צעקתו אם לא מפני שרחום וחנון אני . אבל למעלה אצל אלמנה ויתום לא תענון כתוב שמוע אשמע צעקתו . הואיל ומן הדין שומע הקב"ה צ... לא כתוב שם כי חנון אני : (כז) אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאר. דבר הכתיב בהווה לפי שהמלכים והדיינים דנין דיני ממונות ונפשו... בני אדם לקללם . וכן הוא אומר גם במדעך מלך אל תקלל . וכה"א כי קללת אלהים תלוי כשרואים את אדם תלוי מקללים את הדיינים לכך...

בעל הטורים

(כז) אלהים . בגימט׳ הוא דיין . ונשיא בגימ׳ וכל שסוא... וסמיך לי׳ מלאתך דאיירי בבכורים דכתיב בהו ברכת הסקיפ...

בית יהודא

(שֶׁאֵין צָרִיךְ לָהּ בַּלַּיְלָה) בַּיי נַאכְט דַארְף נִיט דֶער אָרֶעם מַאן דָם קְלֵייד : (כו) (כִּי הִיא כְסוּתֹה) . (זוֹ טַלִּית) אַקְלֵייד : (שִׂמְלָתוֹ) . (זֶה חָלוּק) אַהֶעמְד : (בַּמֶּה יִשְׁכָּב) . אוֹיף וָוס וֶועט עֶר לִיגֶען , (לְרַבּוֹת אֶת הַמַּצָּע) אַאוּנְטֶער־שְׁפְּרֵייטוּנְג וָוס מֶען לִיגְט אוֹיף דֶעם וָוען מֶען שְׁלָאפְט : (כז) (וֶאֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל) . זָאגְט רש"י (הֲרֵי זוֹ אַזְהָרָה לְבִרְכַּת הַשֵּׁם וְאַזְהָרָה לְקִלְלַת דַּיָּין) דָם אִיז...

ריש"י

(מכילתא): (כו) כי הוא כסותה. זו טלית: ש... זו חלוק: במה ישכב. לרבות את המלע: (כז)... לא תקלל. (סנהדרין סו) הרי זו אזהרה לבר...

שפתי חכמים

יעשו מטלטלין אלא כגון דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לב"ח :

דעת זקנים מבעלי התוספות

אני איני מחזיר נפשך שהיא הַעֲבוֹט שלך : (כו) והיה... אלי . לפי שהוא קורא תגר לפני ואומר והלא בראתני... והוא שוכב על מטתו בהנאה ואני אין לי במה לשכב ומיהו לישנא דושמעתי כי חנון אני אינו מיושב לזה הפי׳ לכ... לפריש דקאי אדלעיל עד בא השמש וגו׳ ואם אתה עושה כן והיה כי יצעק אלי ויתפלל עליך על כל הטובה שע... ושמעתי תפלתו כי חנון אני כמו שאתה חונן ומרחם על בריותי שהרי בעל חוב קונה משכון ואתה רחמת על... שנקרא הנון ארחם ואחון עליך ואברכך (והה"ד ואברכך) וה"ה דכתיב כי בגלל הדבר הזה יברכך ה׳ אלהיך :

פירוש לתורת אלהים

קֶערֶען דֶעם מַשְׁכּוֹן אוּנ אַז דִי זוּן פַר גֵייט זָאלְסְ... ווִידֶער גֶעבֶּן . דָם אִיז בַּיי אַזוֹ אַמַשְׁכּוֹן וָואס עֶ... אִין אִים בַּיי טָאג אָבֶּער אַזוֹ אַמַשְׁכּוֹן וָואס עֶר בַּ... אִים בַּיי דֶר נַאכְט מוּז עֶר אִים פַר נַאכְט אוּמ... אוּנ אִין דֶר פְרִי זָאל עֶר אִים ווִידֶער גֶעמֶען : (כו) כְּסוּתֹה וָוארוּם דָם אִיז זַיין קְלֵייד לְבַדָּהּ אַלֵי... שִׂמְלָתוֹ דָם אִיז זַיין קְלֵייד לְעוֹרוֹ צוּ זַיין לַייב בַּמֶּה... וָואס וֶועט עֶר לִיגֶן דֶען אַז דוּא וֶועסְט אִים נִי... גֶעבֶּען וְהָיָה אוּנ עֶס וֶועט זַיין כִּי אַז עֶר וֶועט שׁ... צוּ מִיר וְשָׁמַעְתִּי וֶועל אִיךְ דָם הֶערֶען כִּי וָוארוּם אִי... אַדֶרְבַּארְמִיגֶער : (כז) אֱלֹהִים גָאט לֹא תְקַלֵּל זָאלְסְט... לֶעסְטֶערְן אוּנ דַיָינִים זָאלְסְטוּ אוֹיךְ נִיט לֶעסְטֶערְן... אוּנ אֵיין נָשִׂיא פוּן דַיין פָאלְק יִשְׂרָאֵל לֹא תָאֹר זָא...

ליקוטי נחמיה

אִין דִי תּוֹרָה , כִּי בִּגְלַל הַדָּבָר הַזֶּה יְבָרֶכְךָ ה׳ , וֶועגֶן דִי זַאךְ וָוס דוּ וֶועסְט הֶעלְפֶן דֶעם אָרֶעם מַאן וֶועט הקב"ה דִיךְ בֶּענְטְשֶׁן, דָם צְוֵוייטֶע מָאהל זָאגְט דֶר פָּסוּק מַלְוֵה ה׳ חוֹנֵן דָּל , דֶר וָוס הֶעלְפְט דֶעם אָרֶעם מַאן מִיט גֶעלְט , הָט עֶר דָם גֶעלְט פַרְבָּארְגְט צוּ הקב"ה , דְרִיבֶּער לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה , זָאלְסְטוּ נִיט מָאנֶען בַּיי דֶעם אָרֶעם מַאן , וָוארוּם אַז הקב"ה וֶועט זֶעהְן דוּ מָאנְסְט דֶעם אָרֶעם מַאן , רֶעכֶענְסְטוּ דָאךְ אַז דוּ הָאסְט דֶעם אָרֶעם מַאן פַארְבָּארְגְט דָם גֶעלְט , נִיט צוּ הקב"ה , זָאל דִיר דֶר אָרֶעם מַאן בַּאצָאהְלֶען , דוּ לָאז אַוֶועק דֶעם אָרֶעם מַאן , גְלַייךְ ווִי דוּ וָואלְסְט אִים גָאר נִיט גֶעבָּארְגְט , נָאר צוּ הקב"ה הָאסְטוּ גֶעבָּארְגְט , וֶועט הקב"ה דִיר בַּאצָאהְלֶען , פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן אַז דֶר אָרֶעם מַאן הָט צוּ בַּאצָאהְלֶען אוּנ בַּאצָאהְלְט נִיט הֵייסְט עֶר לֹוֶה רָשָׁע וְלֹא יְשַׁלֵּם , וָוארוּם טָאמֶער הָט הקב"ה דִיר גֶעגֶעבֶּן דָם גֶעלְט נָאר וֶועגֶן דֶעם חוֹב דוּ זָאלְסְט אִים בַּאצָאהְלֶען,נָאךְ הָט דִי תּוֹרָה גֶעבָּאטֶן לֹא תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ , מֶען זָאל נִיט נֶעמֶען פְּרָאצֶענְט , דֶר מדרש זָאגְט דֶר מֶענְטְשׁ וָוס פַארְבָּארְגְט גֶעלְט אָן פְּרָאצֶענְט אִיז גְלַייךְ ווִי עֶר וָואלְט מְקַיֵּים גֶעוֶועזֶען דִי גַאנְצֶע תּוֹרָה , אוּנ דֶער מֶענְטְשׁ וָואס פַארְבָּארְגְט זַיין גֶעלְט אוּנ נֶעמְט פְּרָאצֶענְט אִיז גְלַייךְ ווִיא עֶר הָאט גֶזִינְדִיגְט אִין דֶער גַאנְצֶער תּוֹרָה , עֶר וֶועט גֶעשְׁטְרָאפְט וֶוערֶען אוֹיף דִיא וֶועלְט זַיין גֶעלְט זָאל פַארְלֶענְד וֶוערֶען , אוּנ וֶועט נִיט הָאבֶּען עוֹלָם הַבָּא אוּנ ווֶ... אוֹפְשְׁטֵיין צוּ תְּחִיַּית הַמֵּתִים, אוּנ נִיט נָאר דֶר מַלְוֶה וֶועט גֶעשְׁטְרָאפְט וֶוערֶען אוֹיף בֵּיידֶע וֶועלְטֶען , נָאר אֲפִילוּ דֶר לֹוֶ... דִי עֵדוּת , אוּנ דֶר עָרֵב נָדֶר גוֹטְשְׁטֵייעֶר] , אוּנ דֶר וָואס שְׁרַייבְּט דֶעם וֶועקְסִיל נָאין מדרש מִשְׁפָּטִים וֶועט דֶר מַלְוֶ... פְּרָאצֶענְט נָאךְ פִיל מֶער זֶעהְן דֶעם שְׁטְרָאף פוּן פְּרָאצֶענְט] :

מצות השם

(סט ע) (אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל) דָאס אִיז אֵיין לֹא תַעֲשֶׂה מֶען טָאר נִישְׁט שֶׁעלְטֶען קֵיין דַיָּין אוּנ דֶער וָואס עֶר שֶׁעלְט אִיז עוֹבֵר אוֹיף דִיא מִצְוָה אוּנ אַז מֶען לֶעסְטִירְט גָאט קוּמְט אִים צוּא פַאר שְׁטֵיינֶען . נָאר יֶעצְט אַז מִיר זֶענֶען נִישְׁט דָן קֵיין מִיתָה זָאל מֶען דֶעם וָואס עֶר הָאט עֶפִּים גֶערֶעט קֶעגֶען גָאט בָּרוּךְ הוּא מַרְחִיק זַיין . אוּנ מֶען זָאל מִיט אִים נִישְׁט... אוּנ נִיט הַאנְדְלֶען . אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג אוֹיף יֶעדֶע... אוּנ אַיעֶדֶער צַייט :

(עא) (וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא תָאוֹר) דָאס אִיז דִי מִצְוֹת לֹא תַעֲ... מֶען טָאר נִישְׁט שֶׁעלְטֶען אֵיין מֶלֶךְ אָדֶער אֵיין נָשִׂי...

הבוליָא: כה אִם ... תַּסַּב כְּסוּתָא

כה אִם־חָבֹל תַּחְבֹּל שַׂלְמַת רֵעֶךָ עַד־

תו"א אם חבל מליעת לא קיג: עד בא השמש מליעת קיד:

בעל הטורים

המלוה ואחד העדים והסופר ואחד הערב עוברים בלאו: ... תחבול. וסמיך ליה אלהים לא תקלל לפי שכשבא למשפט ... השליח ב"ד מזהיר שלא יקלל הדיין:

רש"י

... זנה ברגלו ואינו מרגיש ופתאום הוא מבלבן ונופח ... כך רבית אינו מרגיש ואינו ניכר עד שהרבית ... חסרו ממון הרבה: (כה) אם חבל תחבל. כל ... אינו משכון בשעת הלואה אלא שממשכנין את ... הגיע הזמן ואינו פורע (חבול תחבול כפל לך בחבלה ... פעמים אמר הקב"ה כמה אתה חייב לי והרי ... אצלי כל אמש ואמש וכותבת דין וחשבון ומתחייבת ... מחזירה לך אף אתה טול והשב): עד ... מש תשיבנו לו. כל היום תשיבנו לו עד בא ... בוא השמש תחזור ותטלנו עד שיבא בקר של מחר ... ות יום הכתוב מדבר שאין צריך לה בלילה

רשב"ם

נושה כשמגיע הזמן בא לקחת משכון: לא תשימון עליו נשך. למען הרחיב את זמנו: (כה) אם חבל תחבל. ע"י ב"ד. כדכתיב בחוץ תעמוד והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה. אבל אתה לא תבוא אל ביתו לעבוט עבוטו.

בית יהודא

אַקְלֵיינֶעם בּיס אִין דֶעם ־וּס פּוּן מֶענְטְשׁ (וְאֵינוֹ מַרְגִּישׁ) אוּנ דֶר מֶענְטְשׁ שְׁפִּירְט גָאר נִיט דֶעם בִּיס (וּפִתְאוֹם הוּא מְבַצְבֵּץ וְנוֹפֵחַ עַד קָדְקֳדוֹ) אוּנ פְּלוּצְלוּנְג הֵייבְּט אָן דֶר גִיפְט צוּ גֵיין הֶעכֶר אוּנ הֶעכֶער בִּיז צוּם קָאפּ אוּנ דֶר מֶענְטְשׁ שְׁטַארְבְּט (כָּךְ רִבִּית אַזוֹי אִיז מִיט דֶעם פְּרָאצֶענְט (אֵינוֹ מַרְגִּישׁ וְאֵינוֹ נִיכָּר) מֶען שְׁפִּירְט נִיט אוּנ מֶען דֶערְקֶענְט נִיט (עַד שֶׁהָרִבִּית עוֹלָה וּמְחַסְּרוֹ מָמוֹן הַרְבֵּה) בִּיז דֶר פְּרָאצֶענְט וֶוערְט אַלֶע מָאל מֶער אוּנ מִיט דֶר צַייט הָט עֶר שָׁאדֶן פִיל גֶעלְט: (כה) וְאִם חָבוֹל תַּחְבּוֹל. זָאגְט רַשׁ"י (כָּל לָשׁוֹן חֲבָלָה אֵינוֹ מַשְׁכּוֹן בִּשְׁעַת הַלְוָאָה) דֶר מַשְׁכּוֹן וָוס דֶער לֹוֶה גִיט דֶעם מַלְוֶה וֶוען עֶר בָּארְגְט בַּיי אִים דָאס גֶעלְט, וֶוערְט נִיט גֶערוּפֶן חֲבָלָה נָאר דָס הֵייסְט מַשְׁכּוֹן (אֶלָּא שֶׁמְּמַשְׁכְּנִין אֶת הַלֹּוֶה כְּשֶׁמַּגִּיעַ הַזְּמַן וְאֵינוֹ פוֹרֵעַ) נָאר ...מט די צַייט וָוס דֶר לֹוֶה דַארְף בַּצָאהְלֶין דֶעם חוֹב, אוּנ עֶר צָאהְלְט נִיט, אוּנ בֵּית דִין שִׁיקְט זַייעֶר שַׁמָּשׁ צוּם ...אֵל בַּיי אִים נֶעמֶן אַמַשְׁכּוֹן, דֶער מַשְׁכּוֹן הֵייסְט חֲבָלָה, אוּנ פוּן דֶעם מַשְׁכּוֹן שְׁמוּעֶסְט דִי תּוֹרָה (חָבוֹל תַּחְבּוֹל), זָאגְט ...פֶל לְךָ בַּחֲבָלָה עַד כַּמָּה פְּעָמִים) דִי תּוֹרָה שְׁרַייבְּט עֶטְלִיכֶע מָאל דֶעם וָוארְט חֲבָלָה (אָמַר הקב"ה) הקב"ה הָאט ...נג דֶעם מַלְוֶה בֶּערֶעבֶען נָאר (כַּמָּה אַתָּה חַיָּב לִי) וִויא פִיל דוּ בִּיזְט מִיר שׁוּלְדִיג (וַהֲרֵי נַפְשְׁךָ עוֹלָה אֶצְלִי כָּל אֶמֶשׁ ...תֶנֶת דִין וְחֶשְׁבּוֹן וּמִתְחַיֶּיבֶת לְפָנַי) אַלֶע נַאכְט גֵייט אַרוֹיף דַיין נְשָׁמָה צוּא מִיר אוּנ זִיא גִיט רֶעכֶענוּנְג אוּף אַלֶין ...ט דֶעם טָאג גִיטָאן, אוּנ יֶעדֶער נַאכְט בְּלַייבְּט זִיא שׁוּלְדִיג (וַאֲנִי מַחֲזִירָהּ לָךְ) פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן גִיבּ אִיךְ דִיר דִיא ...רִיק אוּנ אִיךְ פַארְהַאלְט זִיא נִיט פַאר דַיינֶע זִינְד (אַף אַתָּה טוֹל וְהָשֵׁב) דוּ זָאלְסְט אוֹךְ נֶעמֶן דֶעם מַשְׁכּוֹן ...ק גֶעבֶּן צוּ דֶר צַייט, קֶענְסְט נָאךְ אַמָאל אוּנ נָאךְ אַמָאל נֶעמֶן דֶעם מַשְׁכּוֹן נָאר צוּרִיק גֶעבֶען צוּ דִי צַייט וִויא ...ט אִין דִיא תּוֹרָה: (עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ). מֶען מֵיינְט (כָּל הַיּוֹם תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ) אוּף אַגַאנְצֶע טָאג זָאלְסְטוּ אִים ...עבֶען דֶעם מַשְׁכּוֹן (עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ) בִּיז דִי זוּנְן וֶועט אוּנְטֶערְגֵיין (וּכְבֹא הַשֶּׁמֶשׁ תַּחֲזוֹר וְתִטְּלֶנּוּ) אַז דִיא זוּנְן וֶועט ...ן מֶעגְסְטוּ דֶעם מַשְׁכּוֹן צוּרִיק נֶעמֶען אוּנ אִים הַאלְטֶן (עַד שֶׁיָּבֹא בֹּקֶר שֶׁל מָחָר) בִּיז עֶס וֶועט קוּמֶען מָארְגֶען פְרִיה ...יוֹם הַכָּתוּב מְדַבֵּר) דֶר פָּסוּק שְׁמוּעֶסְט אַז דֶער מַשְׁכּוֹן אִיז אַזוֹ אַקְלֵייד וָוס מֶען גֵייט אִין אִים אָנְגֶעטָאן בַּייא טָאג

דעת זקנים מבעלי התוספות

...שהוא רשות כגון הלוה ואינו משלם: (כה) אם חבל ... אמר הקב"ה מה אתה חייב לי והוא חייב לך אם ...ושה לו כהוגן כן נפשך שעולה אצלי בכל ערב ליתן ...שבון לפני אחזירנה לך ואם אינך מחזיר עבוטו אף ...י"כ תשיבנו ל"פ בכסות יום וכו' לפי שכסות לילה נתבאר בפרשת הנא ...מ קיד) ואם תאמר מנ"מ שממשכנין אותו כיון שצריך לחזור לו

שפתי חכמים

דאף ע"פ שע"א ניתן רבית והעני אינו נותן רבית אפ"ה פמי קודם: ת ולפיכך כתיב אחריו עד בא השמש וכו' אבל כמשכנו כ־עת הלואתו אינו חייב להחזיר: א (נח"י) מפני שכתיב במה ישכב וגו' מוכן שבכסות לילה מדבר והא דכתיב עד בא השמש תשיבנו יהיה פירושו קודם ביאת השמש כמו עד טו' אלך או עד בא השמש יהיה ...כפרשת הנא ובכב בשלנותו והא דמ־סיים במה ישכב לרבות גם כסות ...לחזור לו משכונו כבר תירץ בגמ' דמהני ליה שאין שביעית משמטתו ושלא

פירוש לתורת אלהים

...ייסט אַז עֶר הָאט נִיט זָאלְסְטוּ אִים נִיט מַאכֶן ...סְט אִים נִיט פַר שֶׁעמֶן לֹא דוּ זָאלְסְט בַּיי אִים ...גֶמֶן רְוָחִים: (כה) אִם חָבוֹל תַּחְבּוֹל שַׂלְמַת רֵעֶךָ אוּב ...סְט מַשְׁכְּנֶען דַיין חַבֶערְס קְלֵייד וַוייל עֶר הָאט ...וּם זְמַן נִיט בַּצָאלְט דַיין גֶעלְד עַד בִּיז דִי זוּן פַר ...אוּף אַגַאנְצֶען טָאג תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ זָאלְסְטוּ אִים אוּם

ליקוטי נחמיה

מֶענְטְשׁ נֶעמְט דָס אָן מִיט לִיבְּשַׁאפְט אוּנ עֶר אִיז גִים בֵּייז אוֹיף הקב"ה, אֲפִילוּ נִיט אִין הַארְצֶן, וֶועט אִים הקב"ה רַייךְ מַאכֶן אוּנְד גֶעזוּנְד מַאכֶן, וִוי מִיר גֶפִינֶען הקב"ה הָט גֶעטָאהְן צוּ אִיּוֹב, הקב"ה הָט אִים גֶעזוּנְד גֶעמַאכְט, אוּנ הָט אִים אַלְץ צוּרִיק גֶעגֶעבֶּן טָאפִּיל, זַיין רַייכְקַייט אוּנ זַיינֶע קִינְדֶער, וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק כִּי אֱלֹהִים שֹׁפֵט, וָוארוּם הקב"ה מִשְׁפָּט (רִיכְטֶעט) דִי וֶועלְט, זֶה יַשְׁפִּיל וְזֶה יָרִים, דֶעם וֶועט עֶר נִידֶערִיג מַאכֶן אוּנ דֶעם וֶועט עֶר אִיפְהֵייבֶּן, עֶס זֶענֶען דָא מֶענְטְשֶׁן וָוס רַייכְקַייט ...וען זַייעֶר אוּמְגְלִיק, אוּנ עֶס זֶענֶען דָא מֶענְטְשֶׁן וָוס רַייכְקַייט אִיז גֶעוֶוען זַייעֶר גְלִיק, דְרִיבֶּער הָאט שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ ...זָאגְט פַר הקב"ה וֶועלְכֶער יוּד עֶס וֶועט קוּמֶן אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אוּנ עֶר וֶועט בַּיי דִיר בֶּעטֶן, זָאלְסְטוּ אִים נִיט גֶעבֶּן ...בֶּעט, נָאר וִוי דוּ וֵוייסְט וָוס פַר אִים אִיז גוּט, דְרִיבֶּער הָט דִי תּוֹרָה גֶעזָאגְט אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה, אוּב הקב"ה הָאט דִיךְ ...גֶעמַאכְט, אַז דוּא קֶענְסְט פַארְבָּארְגֶן גֶעלְט, זָאלְסְטוּ פַארְבָּארְגֶן דָם גֶעלְט צוּ אַאָרֶעם מַאן, וָוארוּם דוּ בִּיזְט ...כֶער אַז דוּ וֶועסְט דַיין גֶעלְט צוּרִיק הָאבֶּן, עִמָּךְ, גְלַייךְ וִוי דָאס גֶעלְט וָואלְט שׁוֹין גֶעוֶוען מִיט דִיר, וַוייל דוּ הָאבְּ... עָרֵב וַאגוּט־שְׁטֵייעֶר) פַר דֶעם גֶעלְט, דָאס אִיז הקב"ה, עֶר אִיז גֶעחַתְמֶת אוּף דֶעם וֶועקְסִיל צְוַויי מָאהְל, אֵיין מָאהְל

מצות השם

...וְזֶה דָאס הֵייסְט מֶען טָאר נִיט נַארֶען אַז מֶען זָאל ...עֶן גֶעלְד אוּף פְּרָאצֶענְט אוּנ מֶען טָאר נִישְׁט זַיין קֵיין ...אִינ דֶר מֶעקְלֶער אִיז אוֹיךְ עוֹבֵר אוּף (לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן ...) דָס מֵיינְט מֶען פַאר אֵיין בְּלוּנְדֶען טָאר מֶען נִישְׁט גֶעבֶּען אֵיין שְׁטֵיין עֶר זָאל פַאלֶען דוּרְךְ דֶעם אַזוֹ טָאר מֶען נִישְׁט נַארֶען אַז מֶען זָאל זִיךְ לַייעֶן אוּף פְּרָאצֶענְט גֶעלְד אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג בַּייא זְכָרִים אוּנ נְקֵבוֹת אוּף יֶעדֶער אָרְט אוּנ אִיעֶדֶער צַייט:

עַמִּי אֶת־הֶעָנִי עִמָּךְ לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה לֹא־תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ׃

לְעַנְיָא דִי עִמָּךְ לָא תְהֵי לֵהּ כְּרַשְׁיָא לָא

תו"א לא תהיה מציעה לו הסימון כמוכות פו עה :

רשב"ם

(כד) לא תהיה לו כנושה. כשיגיע זמן מלוה לגבות אל תדחוק אותו לקחת משכון כדכתיב והנושה בא לקחת וגו'. או מי מנושי אשר מכרתי

בית יהודא

רַשׁוּת) וואו עֶס שְׁטֵייט אִין דִי תּוֹרָה דֶר וָוארְט „אִם", אִיז דִי זַאךְ נִיט גֶעבּאטֶען גֶעוָוארֶן אוֹיף דֶעם מֶענְטְשׁ, עֶר מוּז טָאהְן. נָאר ווִי עֶר ווִיל (חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה) נָאר דְרַייא מָאהְל „אִם" אִיז דָא וָוס מֶען מוּז אַזוֹי טָאהְן (וְזֶה אֶחָד מֵהֶן) דֶער „אִם" אִיז אֵיינֶער פוּן דִי דְרַייא, אֲפִילוּ עֶס שְׁטֵייט אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה, אוֹיבּ דוּא ווֶעסְט פַארְבָּארְגֶען גֶעלְט צוּם אָרֶעם מַאן, פוּן דֶעסְטְווֶעגֶען אִיז דָר דִין דֶר וָוס הָט גֶעלְט מוּז עֶר פַארְבָּארְגֶען גֶעלְט צוּם אָרֶעם מַאן, אוּנ טָאר נִיט גֶעמֶען פוּן אִים פְּרָאצֶענְט, אוּנ אוֹיבּ עֶר ווֵייס דֶר אָרֶעם מַאן הָט נִיט צוּ בֶּעצָאהְלֶען טָאר עֶר אִים נִיט מָאנֶען ווִי עֶס ווֶעט ווַייטֶער

רש"י

אומר כלאם ואם שבתורה רשות חוץ מג' וזה את עמי. (כ"מ עא) עמי ונכרי עמי ש קודם עני קודם עניי עירך ועניי עיר אחרת עניי עיר וזה משמעו אם כסף תלוה. את עמי תלוהו ולא לעו מעמי את העני ולאיזה עני לאותו שעמך. (ד"א שלא תנהוג בו מנהג בזיון בהלוואה שהוא עמי: א עמך. הוי מסתכל בעצמך כאלו אתה עני): לא כנשה. לא תתבענו בחזקה אם אתה יודע שאין דומה עליו כאלו הלויתו אלא כאלו לא הלויתו לא תכלימהו: נשך. רבית שהוא כנשיכת נחש

שְׁטֵיין אִין דִי פְּסוּקִים: וְאֶת עַמִּי. מַיין פָאלְק (עַמִּי וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים) אוֹיבּ אִיךְ אוּנ אַגוֹי קוּמֶען צוּא דִיר בָּארְ... וְאוּנ דוּא הָאסְט נָאר צוּא פַארְבָּארְגֶען אֵיינֶעם (עַמִּי קוֹדֶם) אִיז מַיין פָאלְק וְדֶער יוּדֶע פְרִיעֶר מֶען פַארְבָּארְגֶען דָאס גֶעלְט (עָנִי וְעָשִׁיר) אַאָרֶעם מַאן אוּנ אַרֵייכֶער קוּמֶען צוּא דִיר בָּארְגֶען גֶעלְט (וַעֲנִי דֶר אָרֶעם מַאן פְרִיעֶר מֶען זָאל אִים פַארְבָּארְגֶען דָם גֶעלְט (עֲנִיֵּי עִירְךָ וַעֲנִיֵּי עִיר אַחֶרֶת) אוֹיבּ עֶס אִיז גֶעקוּמֶען בָּארְגֶען גֶעלְט, אַאָרֶעם מַאן פוּן דִי שְׁטָאט וָוס דוּא וואוֹהְנְסְט אִין אִיר, אוּנ אַאָרֶעם מַאן פוּן אֵיין אַנְדֶער שְׁ... עִירְךָ קוֹדְמִין) זָאלְסְטוּ פְרִיעֶר פַארְבָּארְגֶען דָם גֶעלְט צוּ דֶעם אָרֶעם מַאן פוּן דַיין שְׁטָאט (וְזֶהוּ מַשְׁמָעוֹ) אוּנ אַזוֹי מֵ... פָּסוּק אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה, אוֹיבּ דוּא הָאסְט גֶעלְט צוּ פַארְבָּארְגֶען (אֶת עַמִּי תַּלְוֶה קוֹדֶם לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים) זָאלְסְטוּ דָם גֶע... בָּארְגֶען צוּ מַיין פָאלְק, פְרִיעֶר ווִי צוּ דֶעם גוֹי וְדֶעם שְׁטֶערִינְדִינֶער (וּלְאֵיזֶה מֵעַמִּי) צוּא ווֶעלְכֶען מֶענְטְ... פָאלְק זָאלְסְטוּ דָאס גֶעלְט פַארְבָּארְגֶען (אֶת הֶעָנִי) דֶעם אָרֶעם מַאן (וּלְאֵיזֶה עָנִי) צוּ ווֶעלְכֶען אָרֶעם מַאן (לְאוֹתוֹ... דֶעם אָרֶעם מַאן וָוס וואוֹהְנְט מִיט דִיר אִין אֵיין שְׁטָאט (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַזַאךְ מֵיינְט דֶער פָּסוּק (אֶת הֶעָנִי) דֶע... מַאן (שֶׁלֹּא תִנְהוֹג בּוֹ מִנְהַג בִּזָּיוֹן בְּהַלְוָאָה) ווֶען דוּא פַארְבָּארְגְסְט דָם גֶעלְט צוּם אָרֶעם מַאן, זָאלְסְטוּ אִים נִיט פַ... וְאוּנ זָאלְסְט נִיט רֵיידֶען צוּ אִים שֶׁענְדְלִיכֶע רֵייד אוּנ נִיט מִיט כַּעַס, נָאר מִיט אַפְרֵיינְדְלִיכֶען פָּנִים) (שֶׁהוּא עַמִּי) עֶר אִיז מַיין פָאלְק) אוּנ דָם גֶעלְט פַארְבָּארְגְסְטוּ נִיט אִים נָאר מִיר, אִיךְ ווֶעל דִיר דָם גֶעלְט בֶּעצָאהְלֶען פוּן זַיינֶ... ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק מַלְוֵה ה' חוֹנֵן דָּל, דֶער מֶענְטְשׁ וָוס גִיט עֶפֶּעס צוּם אָרֶעם מַאן, הָט עֶר דָאס פַארְבָּ... הקב"ה) : וְאֶת הֶעָנִי עִמָּךְ) . זָאגְט הקב"ה (הֱוֵי מִסְתַּכֵּל בְּעַצְמְךָ כְּאִילוּ אַתָּה עָנִי) דוּא זָאלְסְט קוּקֶען אוֹיף דִיר ווִי וָוא... אַז דוּא וְואלְסְט גֶעוֶוען אָרֶעם אוּנ דוּא וָואלְסְט גֶעקוּמֶען בָּארְגֶען גֶעלְט וְואלְסְטוּ ווֶעלֶען מֶען זָאל דִיךְ נִיט פַארְשֶׁעמֶען... זָאל דִיר גֶעבֶּען מִיט אַפְרֵיינְדְלִיךְ פָּנִים, אַזוֹי זָאלְסְטוּ אוֹיךְ גֶעבֶּען צוּם אָרֶעם מַאן : לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנוֹשֶׁה) . מֶען מֵ... תִתְבָּעֶנּוּ בְּחָזְקָה) זָאלְסְט אִים נִיט מָאנֶען מִיט שְׁטַארְקַייט, דוּא מוּזְט מִיר בֶּצָאהְלֶען (אִם אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁאֵין לוֹ) אוֹיבּ אִיז עֶר הָאט נִיט צוּ בֶּעצָאהְלֶען (אַל תְּהִי דוֹמֶה עָלָיו כְּאִילוּ הִלְוִיתוֹ) זָאלְסְטוּ דִיךְ נִיט ווַייזֶען פַר אִים ווִי אַמָּ... זִיךְ וּמִיט גְרוֹיסְקַייט) פַר זַיין לֹוֶה (אֶלָּא כְּאִילוּ לֹא הִלְוִיתוֹ) נָאר דוּ זָאלְסְט זַיין גְלַייךְ ווִיא דוּ הָאסְט אִים גָאר נִיט... (כְּלוֹמַר לֹא תַכְלִימֵהוּ) מֶען מֵיינְט דוּא זָאלְסְט אִים נִיט פַארְשֶׁעמֶען : נֶשֶׁךְ) . (רִבִּית) פְּרָאצֶענְט, פַאר וָוס הֵייסְט... בַּייסוּנְג (שֶׁהוּא כִּנְשִׁיכַת נָחָשׁ) ווַייל דָם פְּרָאצֶענְט בַּייסְט ווִיא אַשְׁלַאנְג (שֶׁנָּחָשׁ נוֹשֵׁךְ חַבּוּרָה קְטַנָּה בְּרַגְלוֹ) דֶר שְׁ...

שפתי הכמים

הוא אסלמעלה וע"כ צ"ל דמקרא קלר הוא וכאלו אמר אם ענה תענה[את] סופך ליטול את שלך למה כ"א לעק וגו' כמו שפירש"י כ...

ליקוטי נחמיה

(כד) אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה וגו'. דֶער מִדְרָשׁ זָאגְט הקב"ה פְּרוּבְט אַלֶע מֶענְטְשֶׁן, אֵיינֶעם פְּרוּבְט הקב"ה מִיט רַייכְקַייט, עֶר גִיט אִים פִיל גֶעלְט צוּ זֶעהְן וָוס ווֶעט עֶר טָאהְן מִיט דֶעם גֶעלְט, אוֹבּ עֶר ווֶעט גֶעבֶּען צְדָקָה, גְמִילוּת חֲסָדִים, אוֹבּ עֶר ווֶעט פִירֶן אַפְרוּמֶע יוּדִישֶׁע שְׁטוּבּ, מִיט תּוֹרָה אוּנ מִצְוֹת אוּנ לֶערְנֶען תּוֹרָה, אָבֶּר אַז עֶס ווֶעט זַיין אַלְץ פַארְקֶערְט, קֵיין תּוֹרָה, קֵיין פְּרוּמְקַייט, קֵיין צְדָקָה, נָאךְ עֶרְגֶער ווִי עֶר אִיז גֶעוֶוען פְרִיעֶר, ווֶעט הקב"ה דָם גֶעלְט פוּן אִים אַוֶועק נֶעמֶען אוּנ עֶר ווֶעט גֶעשְׁטְרָאפְט ווֶערֶען אוֹיף בֵּיידֶע ווֶעלְטֶען, אַיין אַנְדֶר מֶענְטְשׁ פְּרוּבְט אִים הקב"ה מִיט אָרֶעמְקַייט אוּנ מִיט יְסוּרִים...

פירוש לתורת אלהים

(כד) אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה דוּ זָאלְסְט אַנְטְלַייעֶן גֶעלְ... צוּ מַיין פָאלְק צוּ וֶועמִין פוּן מַיין פָאלְק אֶת הֶ... אָרוּם מַאן. אוּנ צוּ ווֶעלְכִין אָרוּם מַאן עִמָּךְ... דִיר אִיז אִין דַיין שְׁטָאט דֶעם בַּדארְפְסְטוּ גֶ... אַנְטְלַייעֶן פוּן אֵיין פְרֶעמְדֶען אָרוּם מַאן לֹא תִהְ... דוּ זָאלְסְט נִיט זַיין צוּא אִים כְּנֹשֶׁה ווִיא אַמָּא...

מצות השם

אִיז זַיין זִינְד זֵייעֶר גְרוֹיס אוּנ דִי מִצְוָה אִיז נוֹהֵג אוֹיף יֶעדֶר אָרְט אוּנ אַיעֶדֶער צַייט בַּייא זְכָרִים אוּנ נְקֵבוֹת :

(סז) (לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה) דָם אִיז דִי מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה אַז דֶר וָוס עֶר הָט אַנְטְלִיגֶן זַיין חַבֵר גֶעלְד אוּנ ווייסְט אַז דֶר חַבֵר הָאט אִים נִיט אָפּ צוּ גֶעבֶּען טָאר עֶר אִים נִישְׁט שְׁטַארְק מָאנֶען כְּדֵי עֶר זָאל אִים נִישְׁט פַר שֶׁעמֶען אוּנ אַזוֹי גוּט ווִי דֶר (מַלְוֶה) טָאר נִישְׁט מָאנֶען אַזוֹי טָאר דֶר וָוס עֶר הָט זִיךְ אַנְטְלִיגֶען גֶעלְד אוּנ הָט אִים

אָפּ צוּ גֶעבֶּען נִישְׁט אוֹיף צוּ הַאלְטֶען פְרֶעמְד גֶעלְד בַּיי זִי... מוּז אִים תֵּיכֶף אָפּ גֶעבֶּען אַז נִיט הֵייסְט עֶר אַרָשָׁע אַזוֹ ווִי אִין פָּסוּק (לֹוֶה רָשָׁע וְלֹא יְשַׁלֵּם) דָאס מֵיינְט מֶען... אַנְטְלַייט גֶעלְד אוּנ ווִיל נִישְׁט צַאלֶען אוּנ דִיא מִצְוָה... אוֹיף יֶעדֶער אָרְט אוּנ אַיעֶדֶער צַייט :

(סח) (לֹא תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ) דָאס אִיז דִיא מִצְוַת לֹ... אַז מֶען טָאר זִיךְ נִישְׁט פָארֶען צְווִישֶׁן דֶעם...

כב אִם־עַנֵּה תְעַנֶּה אֹתוֹ כִּי אִם־צָעֹק
יִצְעַק אֵלַי שָׁמֹעַ אֶשְׁמַע צַעֲקָתוֹ׃
כג וְחָרָה אַפִּי וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם בֶּחָרֶב
וְהָיוּ נְשֵׁיכֶם אַלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם
יְתֹמִים׃ פ כד אִם־כֶּסֶף ׀ תַּלְוֶה אֶת־

עַנָּאָה תְעַנֵּי יָתֵהּ
אִם מְקַבַּל יְקַבֵּל
קֳבָלָא אֲקַבֵּל
ה׃ כג וְיִתְקַף
וְאֶקְטוֹל יָתְכוֹן
א וִיהוֹן נְשֵׁיכוֹן
ין וּבְנֵיכוֹן יַתְמִין׃
כַּסְפָּא תוֹזֵף בְּעַמִּי

זרה אפי מליעה לה: אם כסף תלוה
יפה עה:

בעל הטורים

פסת את דמיה: (כב) תענה. ב׳ אם ענה תענה אם תענה
זהו סדרשו אם תענה מתשמיש דילפינן מהכא דנת ב אלמנה
תענון וסמיך ליה אם ענה תענה שלא יענה אותם כענין אלמנות שלא יניחם לרורות כאלמנות חיות. לא תענון. כנו״ן לי
ענה תענה אותו ל׳ יחיד לו׳ אחד עני מרובה ואחד עני מועט. ד״א לומר בכל ישראל ערבין זה בזה שאפי׳ אם ענה האחד
ה כולם. ענה תענה לעק ילעק שמע אשמע הכל כפול לומר הכל במדה שתעשה לו אעשה לך: (כג) ובניכם יתומים.
אם כסף תלוה לומר שכעון רבית ימותו ויהיו בניו יתומים כדכתיב ביחזקאל וחיה לא יחיה: (כד) לא תשימון עליו נשך. בגימט׳

רשב״ם

ודיבר הכתוב בהווה: (כג) והיו נשיכם וגו׳. מדה כנגד מדה:

רש״י

: (כב) אם ענה תענה אתו. הרי זה מקרא ולא פי׳ ר עונשו (והא דכתיב והיו נשיכם וגו׳ זהו יצעק אבל כאם לא יצעק לא פי׳ וק״ל) כמו (בראשית כל הורג קין גזם ולא פי׳ עונשו אף כאן אם ענה תו לשון גזום כלומר סופך ליטול את שלך למה כי יצעק אלי וגו׳: (כג) והיו נשיכם אלמנות. שכ׳ והרגתי אתכם איני יודע שנשיכם אלמנות יתומים אלא הרי זו קללה אחרת שיהיו הנשים כאלמנות חיות שלא יהיו עדים למיתת בעליהן אסורות להנשא והבנים יהיו יתומים שלא יניחום רד לנכסי אביהם לפי שאין יודעים אם מתו אם (כד) אם כסף תלוה את עמי. רבי ישמעאל

בית יהודא

מיט קְרֶעפְֿטֶן וָדם הֵייסְט זַיי הָאבְּן נִיט וָוער עֶס זָאל זיך אָן נֶעמֶען פַֿר זַיי, הָט מֶען פַֿר זַיי קֵיין מוֹרָא (וְדָבָר מָצוּי לְעֲנִיתָם) איז בַּיי מֶענְטְשֶׁן גְרִינְג עֶר זָאל זַיי פַּיינִיגֶען, מְצַעֵר זַיין: (כב) וְאִם עַנֵּה תְעַנֶּה אוֹתוֹ. אוֹיבּ דוּ וֶועסְט אִים פַּיינִיגֶען, זָאגְט רש״י (הֲרֵי זֶה מִקְרָא קָצָר) דָס אִיז אקוּרְצֶער פָּסוּק (גָזַם וְלֹא פֵּירֵשׁ עָנְשׁוֹ) עֶס שְׁטֵייט נִיט וָוָס וֶועט זַיין דֶר שְׁטְרָאף אַז מֶען וֶועט זַיי פַּיינִיגֶען ((וְהָא דִכְתִיב וְהָיוּ נְשֵׁיכֶם וגו׳) אוּנ דֶר שְׁטְרָאף וָוָס דֶער פָּסוּק זָאגְט אַייעֶרֶע ווייבֶּער וֶועלֶן זַיין אַלְמָנוֹת אוּנ אַייעֶרֶע קִינְדֶער וֶועלֶן זַיין יְתוֹמִים (זֶהוּ אִם צָעוֹק יִצְעַק) דֶר שְׁטְרָאף קוּמְט נָאר אוֹיבּ זַיי שְׁרַייעֶן (אֲבָל בְּאִם לֹא יִצְעַק) אָבֶּער אַז מֶען פַּיינִיגְט זַיי אוּנ זַיי שְׁרַייעֶן נִיט (לֹא פֵירֵשׁ) הָט דֶר פָּסוּק נִיט גֶעשְׁרִיבֶּן וָוָס דֶר שְׁטְרָאף וֶועט זַיין) (כְּמוֹ) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (לָכֵן כָּל הוֹרֵג קַיִן)

יער עֶס וֶועט הַרְגֶען קַיִן (גָזַם וְלֹא פֵירֵשׁ עָנְשׁוֹ) שְׁטֵייט נִיט וָוָס וֶועט זַיין דֶער שְׁטְרָאף אַז מֶען וֶועט הַרְגֶען קַיִן (אַף אִיז אוֹיךְ אַזוֹי עֶס שְׁטֵייט אִם עַנֵּה תְעַנֶּה אוֹתוֹ, אוֹיבּ דוּ וֶועסְט אִים פַּיינִיגֶען (לְשׁוֹן גִזּוּם) גֶעמַאכְט אַמוֹרָא דֶר פָּסוּק מֵיינְט (סוֹפְךָ לִיטוֹל אֶת הָעוֹנֶשׁ) דַיין סוֹף וֶועט זַיין דוּ וֶועסְט גֶעשְׁטְרָאפְט וֶוערֶען (לָמָּה) פַֿר וָוָס (כִּי אִם צָעֹק אֵלַי) ווָארוּם זַיי וֶועלֶען גֶעוִויס שְׁרַייעֶן צוּ מִיר (אֶשְׁמָעֵנוּ וְאֶנָּקְמֶנּוּ) אוּנ אַז אִיךְ וֶועל הֶערֶן זַייעֶר שְׁרַייעֶן וֶועל וִויס דֶעם מֶענְטְשׁ שְׁטְרָאפֶֿן: (כג) וְהָיוּ נְשֵׁיכֶם אַלְמָנוֹת וגו׳. פְרֶעגְט רש״י (מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם) אַז זָאגְט אִיךְ וֶועל אַייךְ הַרְגֶענֶען (אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁנְשֵׁיכֶם אַלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם יְתוֹמִים) ווייס אִיךְ דֶען נִיט אַז דִי ווייבֶּער יין אַלְמָנוֹת אוּנ דִי קִינְדֶער וֶועלֶן זַיין יְתוֹמִים? צוּ וָוָס שְׁרַייבְּט דָס דֶער פָּסוּק (אֶלָּא הֲרֵי זוּ קְלָלָה אַחֶרֶת) נָאר דָס אַנְדֶער קְלָלָה, וְהָיוּ נְשֵׁיכֶם אַלְמָנוֹת, מֵיינְט מֶען, זַיי וֶועלֶן בְּלַייבֶּען אַייבִּיגֶע אַלְמָנוֹת (שֶׁיִּהְיוּ הַנָּשִׁים צְרוּרוֹת ת חַיּוֹת) דִי ווייבֶּער וֶועלֶן זַיין פַארבּוּנְדֶען נִיט צוּ נֶעמֶען מֶענְנֶער, זַיי וֶועלֶען זַיין ווִי לֶעבֶּעדִיגֶע אַלְמָנוֹת ווי זַייעֶרֶע מַאנֶען וָואלְטֶען גֶעלֶעבְּט אוּנ זַיי ווייסֶען נִיט וואוּ זַיי זֶענֶען, דְהַיְינוּ דִי מַאנֶען וֶועלֶן שְׁטַארְבֶּען אִין ע לֶענְדֶער (שֶׁלֹּא יִהְיוּ עֵדִים לְמִיתַת בַּעֲלֵיהֶן) אוּנ עֶס וֶועלֶען נִיט זַיין עֵדוּת אַז זַייעֶרֶע מַאנֶען זֶענֶען גֶעשְׁטָארְבֶּען ה אֲסוּרוֹת לְהִנָּשֵׂא) וֶועלֶן זַיי נִיט טָארֶען נֶעמֶען מֶענֶנֶער (וְהַבָּנִים יִהְיוּ יְתוֹמִים) דִי קִינְדֶער וֶועלֶן זַיין אַייבִּיגֶע יְתוֹמִים יַנִּיחוּם בֵּית דִּין לֵירֵד לְנִכְסֵי אֲבִיהֶם) ווָארוּם בֵּית דִּין וֶועלֶען נִיט לָאזֶען דִי קִינְדֶער זָאלֶען נֶעמֶען זַייעֶר פָאטֶערְס גֶן (לְפִי שֶׁאֵין יוֹדְעִים אִם מֵתוּ אִם נִשְׁבּוּ) ווייל זַיי וֶועלֶען נִיט ווִיסֶען אוֹיבּ זַייעֶר פָאטֶער אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּן, אָדֶער עֶר אר עֶר אִיז גֶעפַאנְגֶען גֶעוָוארֶן: (כד) וְאִם כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר וְזָאגְט) (כָּל אִם וְאִם שֶׁבַּתּוֹרָה

דעת זקנים מבעלי התוספות

ו כסף, אומר ה״ר יהודה חסיד דלכך נכתב בלשון אם לפי

שפתי חכמים

היו לך אברהם יצחק ויעקב דכל ל׳ גר וכו׳: ר דכל כי נתינת טעם

פירוש לתורת אלהים

אִם עַנֵּה תְעַנֶּה אוֹתוֹ אוּנ אוֹיבּ אִיר וֶועט יוֹא ן אִים וֶועל אִיךְ אַייךְ שְׁטְרָאפֶֿן כִּי ווָארוּם יא אַלְמָנָה אָדֶער דֶער יָתוֹם וֶועט שְׁרַייעֶן זִיר גָאט שָׁמוֹעַ וֶועל אִיךְ הֶערֶן זַיין גֶשְׁרַייא: וְחָרָה אַפִּי אוּנ עֶס וֶועט גְרִימֶען מַיין צָארֶען וְהָרַגְתִּי אוּנ וֶועל אַייךְ הַרְגִינֶען מִיט אַשְׁוֶוערְד וְהָיוּ אַייעֶרִי ווייבֶּר וֶועלֶן זַיין לֶעבֶּעדִיגֶע אַלְמָנוֹת זַייא וֶועלֶן נִיט טָארֶן נֶעמֶן מַאנֶן ווָארוּם עֵדוּת וֶועלֶען נִיט זַיין אַז זַייעֶרֶע מַאנֶן זֶענֶען גֶהַרְגִית גְוָוארֶן וּבְנֵיכֶם יְתוֹמִים אוּנ אַייעֶרֶע קִינְדֶר וֶועלֶן זַיין יְתוֹמִים [ע׳ רש״י]:

מצות השם

אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי) דָס אִיז אֵיין מִצְוַת עֲשֵׂה אַז מֶען ל אַנְטְלַייעֶן גֶעלְד צוּא אָרוּמֶע לַייט פוּן אוּנְזֶער פָאלְק אוּנ דִי מִצְוָה אִיז נָאךְ גְרֶעסֶער פוּן צְדָקָה אוּנ דֶר וָוָס עֶר ווִיל נִישְׁט אַנְטְלַייעֶן ווייל עֶר הָאט מוֹרָא מֶען וֶועט אִים נִישְׁט אָפּ גֶעבֶּען

לְבַדּוֹ׃ כ וְגֵר לֹא־תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ
כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃
כא כָּל־אַלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא תְעַנּוּן׃

בִּלְחוֹדוֹהִי׃ כ וְגִיּוֹ
תוֹנוּן וְלָא תְעִיק
אֲרֵי דַיָּרִין
בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃
אַרְמְלָא וְיִתַּם לָא ו

תו"א וגר לא תונה מליעא נת נס :

יהרג : (כ) לא תונה . בדברים . שהרי בממון כתיב לא תונו איש את עמיתו אחיו . וה"ה לכל ישראל אלא שדיבר הכתוב בהווה שיכול להונות את הגר במעשה אבותיו ועל מעשיו בגיות : לא תלחצנו . לעשות מלאכתך. לפי שהוא

רשב"ם

בלא גואל כדכתיב וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אות הייתם. כמו שמפורש לפנינו ואתם ידעתם את נפש הגר כי ולפי שצרתו מרובה עונשו מרובה : (כא) לא תענון . כמו למען ענו

בית יהודא

זָרָה, אָדֶער מֶען גִיסְט וַויין צוּ דִי עֲבוֹדָה זָרָה (שֶׁהֵם עֲבוֹדוֹת פְּנִים) אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ צוּ הקב"ה טוּהְט מֶען אוֹיךְ אַזוֹ (וְחַיָּבִין עֲלֵיהֶם לְכָל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים) צוּ וֶועלְכֶע עֲבוֹדָה זָרָה מֶען שֶׁעכְט אַקָּרְבָּן, אָדֶער מֶען רֵייכֶערְט קְטֹרֶת, אָדֶער מֶען גִיסְט וַויין (בֵּין שֶׁדַּרְכָּהּ לְעָבְדָהּ בְּכַךְ) סַיי אִיר דִינוּנְג אִיז אַזוֹי דִי גוֹיִם דִינֶען שְׁטֶענְדִיג אַזוֹי צוּ דִי עֲבוֹדָה זָרָה (בֵּין שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְעָבְדָהּ בְּכַךְ) סַיי עֶס אִיז נִיט דָם דִינוּנְג צוּ דִיא עֲבוֹדָה זָרָה נִיט מִיט קָרְבָּנוֹת נִיט מִיט קְטֹרֶת נִיט מִיט וַויין, אַז אֵיינֶר הָט גֶעדִינְט צוּ אַעֲבוֹדָה זָרָה מִיט אֵיינֶע פוּן דִי דְרַייא זַאכֶן קוּמְט אִים מִיתָה, (אֲבָל שְׁאָר עֲבוֹדוֹת) אָבֶּער אַז עֶר הָאט גִידִינְט עֲבוֹדָה זָרָה מִיט אַנְדֶרֶע זַאכְן (כְּגוֹן) דְהַיְינוּ (הַמְכַבֵּד) עֶר הָט אָפְּגֶעקֶערְט דִי מִיסְט וָואס אִיז גִיוֶועזֶן פַר דִיא עֲבוֹדָה

ריש"י

בפנים וחייבים עליהם לכל ע"א בין שדרכה לעבדה שאין דרכה לעבדה ע בכך אבל שאר עבודות כג והמרבץ והמגפף פ והמנשק אינו במיתה אלא (כ) וגר לא תונה . אונאת דברים קונטרליאר [העהנען] כמו (ישעי' מט) והאכלתי את מוניך את ולא תלחצנו . בגזילת ממון : כי גרים היי הוניתו אף הוא יכול צ' להונותך ולומר לך אף את באת מום שבך אל תאמר לחברך. כל ל' גר אדם ק באותה מדינה אלא בא ממדינה אחרת לגור שם : אלמנה ויתום לא תענון . הוא הדין לכל א שדבר הכתוב בהווה לפי שהם תשושי כח וד

זָרָה (וְהַמְרַבֵּץ) עֶר הָט בֶּעשְׁפְּרִיצְט מִיט וַואסֶער פַר דִי עֲבוֹדָה זָרָה, דִיא שְׁטוּיב פוּן דִי זַאמְד זָאל נִיט קוּמֶען (וְהַמְגַפֵּף) עֶר הָאט גֶעגְלֶעט דִי עֲבוֹדָה זָרָה (וְהַמְנַשֵּׁק) אָדֶער עֶר הָט גֶעקִישְׁט דִי עֲבוֹדָה זָרָה, אוּב מֶען דִינְט נִיט זַאכֶן צוּ דִי עֲבוֹדָה זָרָה נָאר עֶר הָאט אַזוֹ גִיטָאן (אֵינוֹ בְּמִיתָה) קוּמְט אִים נִיט מִיתָה (אֶלָּא בְּאַזְהָרָה) נָאר עֶר אִיז אָ עֶר זָאל אַזוֹ נִיט טָאהְן : (כ) וְגֵר לֹא תוֹנֶה. זָאלְסְט נִיט דֶערְצֶערְנֶען אַגֵר (אוֹנָאַת דְבָרִים) זָאלְסְט אִים נִיט דֶע מִיט רֵייד (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְהַאֲכַלְתִּי אֶת מוֹנַיִךְ אֶת בְּשָׂרָם) אִיךְ וֶועל מַאכֶן עֶסִין דַיינֶע דֶערְצֶערְנֶרוּדִי נָום דֶערְצֶערְנֶען דִיךְ וֶועל אִיךְ זֵיי מַאכֶן עֶסִין זֵייעֶר פְלֵייש : (וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ). זָאלְסְט אִים נִיט דְרִיקֶען (בִּגְזֵלַת מָמוֹ גִיט אַוֶועק גֶעמֶען פוּן אִים זַיין גֶעלְט : (כִּי גֵרִים הֱיִיתֶם). וָוארוּם אִיר זֶענְט אוֹיךְ גִיוֶועזֶן גֵרִים (אִם הוֹנִיתוֹ) וֶועסְט אִים דֶערְצֶערְנֶען (אַף הוּא יָכוֹל לְהוֹנוֹתְךָ) (וְלוֹמַר לְךָ) עֶר קֶען זָאגֶען צוּ דִיר מִגֵּרִים בָּאתָ) דוּ בִּיזְט אוֹיךְ גֶעקוּמֶען פוּן גֵרִים (אִיר זֶענְט גִוֶועזֶן גֵרִים אִין מִצְרַיִם) (מוּם שֶׁבְּךָ אַל תֹּאמַר לַחֲבֵרְךָ) פֶעלֶער וָואס דוּ הָאסְט זָאלְסְטוּ נִיט פַארְשֶׁעמֶען אֵיין אַנְדֶרֶן (כָּל לָשׁוֹן גֵר אָדָם שֶׁלֹּא נוֹלַד בְּאוֹתָהּ מְדִינָה) דֶער מֶענְ אִיז נִיט גֶעבָּארֶען גִיוָוארֶען אִין דֶעם לַאנְד (אֶלָּא בָּא מִמְּדִינָה אַחֶרֶת לָגוּר שָׁם) נָאהֶר אַז עֶר אִיז גֶעקוּמֶען אַנְדֶער לַאנְד עֶר זָאל דָא וואהְנֶען, הֵייסְט עֶר "גֵר" : (כא) וְכָל אַלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא תְעַנּוּן). **איר** זָאלְט נִיט וּמְצַעֵר זַיין) אַאַלְמָנָה אוּנ נִיט אַיָתוֹם, זָאגְט **רש"י** (הוּא הַדִּין לְכָל אָדָם) אַלֶע מֶענְטְשֶׁן טָאר מֶען נִיט מְצַעֵר שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בְּהֹוֶה) נָאר **דֶר** פָּסוּק שְׁמוּעֶסְט פוּן וָואס עֶס טְרֶעפְט מֶעהְר (לְפִי שֶׁהֵם תְּשׁוּשֵׁי כֹּחַ) וַוייל זֵיי זֶענֶע

שפתי חכמים

יפדה מות יומת : ע מדלא כתיב ביה עובד לאלהים בזביחה יחרם ש"מ אפי' אין העבודה שלו קאמר עכ"ל רש"י שם : פ פי' בשלא כדרכה אבל בכדרכה פי' שעבודת' בכך מאיכה יעבדו הגוים נפקא שהן כולם במיתה כמו שפרש"י בפרשת ראה בפסוק איכה יעבדו וגו' גרים הייתם שב על לא תונה לבדו שהוא באונאת דברים אבו למניעת לא תלחצנו שהוא גזילת ממון : ק בא לפרש שכל יו

פירוש לתורת אלהים

נָאר צוּ גָאט ב"ה אַלֵיין : (כ) וְגֵר אוּנ אֵיין גֵר דֶר וָואס אִיז פוּן אַפְּרֶעמְדִי מְדִינָה לֹא תוֹנֶה זָאלְסְטוּ אִים נִיט אוֹיף וַוארְפֶען עֶר אִיז אַפַאר לָאפֶּענֶר וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ אוּנ זָאלְסְט אִים נִיט בַּצְווִינְגֶען נִיט גַזְלֶענֶן בַּייא אִים זַיין גֶעלְט כִּי וָוארוּם אִיר זֶענְט אוֹיךְ גֵרִים גִיוֶועזֶן אִין לַאנְד מִצְרַיִם : (כא) כָּל וְיָתוֹם אַאַלְמָנָה אָדֶער אַיָתוֹם לֹא תְעַנּוּן זָא נִיט פַּיינִיגֶן אוּנ קֵיין צַעַר נִיט אָן טָאהְן [ט

מצות השם

(סד סד) (וְגֵר לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ) דָס אִיז צְווֵיי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה אַז קֵיין גֵר טָאר מֶען נִישְׁט נַארֶן הֵן מִיט רֵייד דָס הֵייסְט (אוֹנָאַת דְּבָרִים) הֵן אִין גְשֶׁעפְטֶן פוּן גֶעלְט אוּנ דִי מִצְוָה אִיז נוֹהֵג בַּייא זְכָרִים אוּנ נְקֵבוֹת אוֹיף יֶעדֶער אָרְט אוּנ אַיֶעדֶר צַייט : (סה) (אַלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא תְעַנּוּן) דָאס אִיז אֵיין יָתוֹם טָאר מֶען נִישְׁט אָן טָאן קֵיין צַעַר רש"י ז"ל שְׁרַייבְּט אַז אֵיין אַנְדֶערֶע מֶענְטְשׁ טָאר מֶען אוֹיךְ נִישְׁט מְצַעֵר זַיין נָאר דוּרְךְ דֶעם שְׁרַייבְּט דִיא תּוֹרָה נָאר בַּייא אֵיין אַלְמָנָה אָדֶער אֵיין יָתוֹם וַוייל פַאר אֵיין אַנְדֶערֶען מֶענְטְשׁ וָואס עֶר הָאט אֵיין פָאטֶער אָדֶער אֵיין אִשָּׁה וָוָאס זִיא הָאט אֵיין מַאן הָאבֶּן זֵיי וֶוער עֶס זָאל זִיךְ פַאר זֵיי אָן נֶעמֶען אָבֶּער אֵיין יָתוֹם אוּנ אֵיין אַלְמָנָה פַר זֵיי הָאט זִיךְ קֵיינֶער נִיט אָן צוּ נֶעמֶן דוּרְךְ דֶעם שְׁרַ תּוֹרָה אַז דֶער וָואס עֶר וֶועט זֵייא פַּיינִיגֶען אָדֶער מְ וֶועט אִים גָאט ב"ה שְׁטְרָאפֶען אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵיי צָעוֹק יִצְעַק אֵלַי שָׁמוֹעַ אֶשְׁמַע צַעֲקָתוֹ) דָאס מֵיי פָּסוּק אַז מֶען וֶועט אֵיין אַלְמָנָה אָדֶער אֵיין יָתוֹ טָאן זֵיי וֶועלֶן שְׁרַייעֶן צוּא מִיר גָאט וֶועל אִיךְ אוֹם הֶע גֶעשְׁרַייא אוּנ וֶועל שְׁטְרָאפֶען דֶעם וָואס עֶר טוּט זֵייא נָאר אָבֶּער אֵיין קִינְד וָואס מֶען דַארְף אִים לֶערְנֶען ת מֶען אִים צְווִינְגֶען צוּא דֶער תּוֹרָה אֲפִילוּ עֶר אִיז אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג בַּייא זְכָרִים אוּנ נְקֵבוֹת אוֹ אָרְט אוּנ אַיֶעדֶער צַייט :

אונקלוס

ח לטעות עממיא ... אלהן לשמא דיי

יט זבח לאלהים יחרם בלתי ליהוה

תו"א זבח לאלהים גיטין נז סנהדרין ס : בלתי לה' לבדו סוכה מה סנהדרין סג :

בעל הטורים

למס כדמות בהמות למלט עצמם לכך לוה הקב"ה והמתה אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה וגו' וזהו בשביל כ בהם ורצו לחיות עצמם בחכמתם לוה הכ' לא תחיה כל נשמה ומכשפה לא תחיה : (יט) זובח. ב' במס' זובח לאלהים וזובח תודה זבח ונודה להקב"ה מכבדו וירא' בישע אלהים אבל זובח לאלהים יחרם : יחרם. ג' במס' הכא ואידך יחרם מן האדם לא יפדה. כושו. זובח לאלהים יחרם כל רכושו והיינו דאמרו הנושא והנותן ביריד של ע"א בהמה תעקר ואין לו פדיון דכתיב יחרם לא

רשב"ם

אחריהם להורגן : (יט) זבח לאלהים. פתח. אבל לאלהים משמע לשמו של הקב"ה : לאלהים. לאותו שאמרתי לך לא יהיה לך אלהים אחרים : יחרם.

רש"י

רובע כנרבעת שכתוב בהן דמיהם בם) : להים. לע"ג אלו היה נקוד לאלהים [הל' בציר"י] לפרש ולכתוב אחרים עכשיו שאמר לאלהים א"צ לפרש כל ל' וב' וה' המשמשות בראש התיבה אם נקודה ר"ל בשוא) כגון למלך למדבר לעיר צריך לפרש לך לאיזה מדבר לאיזה עיר וכן למלכים ולרגלים צריך לפ' לאיזה ואם אינו מפרש כל מלכים במשמע להים כל אלהים במשמע אפי' קדש אבל כשהיא פת"ח כמו למלך למדבר לעיר [פת"ח וקמ"ץ ענין נין זה וגם י"ל בדרך אחר כמ"ש בדקדוקי רש"י ן] נודע באיזה מלך מדבר וכן לעיר נודע באיזה בר וכן לאלהים לאותן שהוזהרתם עליהם במקום אחר ו (תהלים פו) אין כמוך באלהים לפי שלא פי' הוצרך פת"ה : יחרם. יומת ם ולמה נא' יחרם והלא כבר בו מיתה במקום אחר (דברים יז) והוצאת את האיש ו את האשה ההיא וגו' אלא לפי שלא פי' על איזו חייב מיתה שלא תאמר כל עבודות במיתה בא ופירש זובח לאלהים יחרם לו' לך מה זביחה עבודה הנעשית לשמים אף אני מרבה המקטיר והמנסך שהן עבודות

בית יהודא

(בסקילה) זאל מען אים בעווארפן מיט שטיינער ביז ער וועט שטארבן (רובע כנרבעת שכתוב בהן דמיהם בם) אונ אז א בהמה איז מזנה מיט א אשה זאל מען דיא אשה אויך הרגנן מיט סקילה, דס מיינט רש"י „רובע כנרבעת" אזו ווי מען הרגת מיט סקילה דעם זכר וואס האט מזנה גיוועזן מיט א בהמה, אזו הרגת מען מיט סקילה דיא אשה וואס א בהמה הט מיט איר מזנה גיוועזן, ווייל ביי ביידע שטייט דמיהם בם, אונ ווא עס שטייט דמיהם בם נדי בלוט איז אין זיין מיינט מען סקילה : (יט) [לאלהים]. מיינט מען ער שעכט אקרבן צו עבודה זרה, זאגט רש"י (אילו היה נקוד לאלהים הלמ"ד בציר"י) ווען עס וואלט גיוועזן גיפינטולט לאלהים, אונטר די למ"ד וואלט געוועזן א ציר"י (היה צריך לפרש ולכתוב אחרים) וואלט גערארפט שטיין לאלהים אחרים (עכשיו שאמר לאלהים) איצט אז עס שטייט לאלהים, אקמץ אונטר די למ"ד (אין צריך לפרש אחרים) דארף ניט שטיין דר ווארט אחרים (שכל למ"ד ובי"ת וה"א המשמשות בראש התיבה) אויב אין אנהייב ווארט שטייט איינע פון די דריי אותיות, א ל' אדער א ב' אדער א ה' (אם נקוד בחטף) אויב די נקודות זענען א שוא, כגון למלך למדבר לעיר (צריך לפרש לאיזה מלך לאיזה מדבר לאיזה עיר) דארף באלד שטאט (וכן למלכים ולרגלים בחיריק) אונ אז עס שטייט צו וועלכען מלך, צו וועלכען מדבר, צו וועלכע שטאט אונ אז עס שטייט ... רגלים, מיט א חיריק אונטער דיא למ"ד (צריך לפרש לאיזה) דארף אויך באלד שטיין צו וועלכע מלכים צו ... רגלים (ואם אינו מפרש) אונ אויב עס שטייט ניט צוא וועלכע (כל מלכים במשמע) מיינט מען אלע מלכים פון ... עלט (וכן לאלהים בציר"י) אונ אז עס שטייט לאלהים מיט א ציר"י אונטער די למד (כל אלהים במשמע) מיינט מען אלע וואס ווערן גערופן אלהים (אפילו קודש) אפילו דער הייליגער אלהים אויך (אבל כשהיא נקודה פתח) אבער ... טער דיא למד שטייט א פתח (כמו) אזו וויא למלך, למדבר, לעיר, (פתח וקמץ ענין אחד בענין זה, ביי דיא ... יז א פתח מיט א קמץ גלייך) (נודע באיזה מלך מדבר) איז געווייס בעוואסט פון וועלכען מלך מען רעט (וכן לעיר) ... אז עס שטייט לעיר (נודע באיזה עיר מדבר) איז געוויס בעוואסט פון וועלכע שטאט מען רעט (וכן לאלהים) ... אז עס שטייט לאלהים, ווייס מען אויך פון וועלכע אלהים מען רעט (לאותם שהוזהרתם עליהם במקום אחר) ... יר וועט שעכטן א קרבן צו די אלהים וואס איר זענט אויף זיי געבאטן געווארען אויף איין אנדער ארט נאך איין ... פסוק) איר זאלט גיט דינן צו זיי (כיוצא בו) אזו אגלייכן שטייט אין פסוק (אין כמוך באלהים) עס איז ניטא ווי דו ... ים (לפי שלא פירש) ווייל דר פסוק זאגט ניט וועלכע אלהים (הוצרך לינקד פתח) דארף שטיין אונטער די ב' א קמץ ... ים, צווישען די אלהים אחרים : [יחרם]. מיינט מען יומת, ער זאל געהרגת ווערן פון בית דין. פרעגט רש"י ... אמר יחרם) צו וואס זאגט דא די תורה אז מען שעכט א קרבן צו די עבודה זרה זאל בית דין אים הרגנען (והלא כבר ... בו מיתה במקום אחר) די תורה האט דאך שוין גיזאגט אויף איין אנדער ארט נאך איין אנדער פסוק (והוצאת את ... האיש או את האשה ההיא וגו') דו זאלסט ארויספירען דעם מאן אדער דאס ווייב וואס האבן געדינט עבודה זרה ... מען זאל זיי הרגנען (אלא לפי שלא פירש על איזו עבודה חייב מיתה) נאר ווייל אין יענם פסוק שטייט גיט מיט וואס ... מען דינען צו די עבודה זרה וואס מען זאל אים הרגנען (שלא תאמר כל עבודה במיתה) דו זאלסט ניט זאגען מיט וואס ... דינט צו דיא עבודה זרה קומט מיתה (בא ופירש לך כאן זובח לאלהים) דריבער זאגט דא דער פסוק אז מען שעכט ... צו די עבודה זרה קומט מיתה (לומר לך) צו זאגן דיר (מה זביחה עבודה הנעשית בפנים לשמים) אזו ווי שעכטען ... צו די עבודה זרה, וואס דאס איז אזאך וואס ווערט גיטאהן אין בית המקדש צו הקב"ה, אז מען טוהט דס צו ... עבודה זרה קומט מיתה (אף אני מרבה המקטיר והמנסך) אזו וועט זיין דער דין אז מען רייכערט קטרת צו די עבודה

שפתי חכמים

י דמכשפים הם לא חילק בין איש לאשה דכתיב איש או אשה. רש"י ס"פ ד' מיתות : ם וכמוהו כל חרם אשר יחרם מן האדם לא

פירוש לתורת אלהים

מה מות יומת זאל גטייט ווערן מיט סקילה : ומזלות יחרם זאל פאר ווייסט ווערן ער איז חייב זובח לאלהים דר וואס שעכט א קרבן צו די כוכבים סקילה בלתי דען מען טאר ניט שעכטען א קרבן

מצות השם

... ברא שרייבט אז דר וואס ער גלייבט אן כישוף דר איז איין כופר דס הייסט ער לייקנט אן גאט ב"ה אונ אן די תורה :

וְשָׁכַב עִמָּהּ מָהֹר יִמְהָרֶנָּה לּוֹ לְאִשָּׁה׃ טז אִם־מָאֵן יְמָאֵן אָבִיהָ לְתִתָּהּ לוֹ כֶּסֶף יִשְׁקֹל כְּמֹהַר הַבְּתוּלֹת׃ ס יז מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה׃
יח כָּל־שֹׁכֵב עִם־בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת׃

מְאַרְסָא וְיִשְׁכּוּב קַיָּמָא יְקַיְּמִנַּהּ לְאִנְתּוּ׃ טז אִם מִצְבַּ יִצְבֵּי אֲבוּהָא לְ לֵהּ כַּסְפָּא יִ כְּמוֹהֲרֵי בְּתֻ יז חָרָשָׁא לָא תְחַיֵּ׃ יח דְּיִשְׁכּוּב עִם בְּ אִתְקְטָלָא יִתְקְ

תו"א מהור ימהרנה שם מ קידושין מו: אם מאן כתובות לט מד קידושין מו: כסף ישקל כתובות י כט לח: מכשפה ברכות כה יבמות ד סנהדרין ס סז: כל שכב ברכות שם ... סנהדרין ט נד ס סו:

רשב"ם

לאבי הנערה חמשים כסף. והוא הדין למפתה: (יז) מכשפה לא תחיה. לפי שדרך נשים כשפניות לעשות מעשיהם בסתר במחבואות במערות כמו שמצינו בשמונים נשים באשקלון שתלה שמעון בן שטח. לכן הוא אומר לא תחיה. לא תתיאש מלחקור אחריהם. לא תניחם לחיות ע"י עצלות אלא חקור

בעל הטורים

(יז) מכשפה. אותיות המכשף אחד האיש ואחד האשה אל הכתוב בהייה. וסמיך ליה כל שוכב עם בהמה שרוב עו כשפים. ד"א רמז לבלעם הקוסם ששכב עם אתונו. ס"ת ותיבת עם אותיות בלעם. וסמיך ליה זובח לאלהים יח מכשפות ע"י זכיתם לע"ה: לא תחיה. ג' במס' דין ואידך לא תחיה כל נשמה. והחכמה תחי' בעליה. במדרש ים שעמלקים

בית יהודא

די רייד גייען אַריין אין איר האַרץ ביז זיא פאָלגט אים אונ טוהט זיין ווילן (וְכֵן תַּרְגוּמוֹ אֲרֵי יְשַׁדֵּל) דר תרגום שרייבט אויף כִּי יְפַתֶּה, אֲרֵי יְשַׁדֵּל (שִׁדּוּל בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי כְּפִתּוּי בְּלָשׁוֹן עִבְרִי) אויף אֲרַמִּית שפּראַכע איז שדול דערטייטש איבער־ריידין, ווי דר וואָרט פתוי ואיז דערטייטש איבער־ריידין אין לָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: וּמָהוֹר יִמְהָרֶנָּה) מיינט מען (יִפְסֹק לָהּ מוֹהַר) ער זאָל איר געבן אַכְּתוּבָּה (כְּמִשְׁפַּט אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ) ווי יעדר מאַן גיט אַכְּתוּבָּה צו זיין ווייב (שֶׁכּוֹתֵב לָהּ כְּתוּבָּה וְיִשָּׂאֶנָּה) ער זאָל איר שרייבין אַכְּתוּבָּה אונ זאָל איר געמען פר אַווייב: (טז) כְּמוֹהַר הַבְּתוּלוֹת) ווי מען גיט אַכְּתוּבָּה צו יעדער בְּתוּלָה (שֶׁהוּא קָצוּב חֲמִשִּׁים כֶּסֶף אֵצֶל הַתּוֹפֵס אֶת הַבְּתוּלָה וְשׁוֹכֵב עִמָּהּ בְּאוֹנֶס) דס איז בעשטימט געוואָרן אין די תּוֹרָה כֶּסֶף וּכֶסֶף איז אַזוי אַזילבערנע מַטְבֵּעַ, ווי עס שטייט דר דין ביי דעם וואס האט גענייט אַבְּתוּלָה אונ האָט איר מְזַנֶּה געוועזן (שֶׁנֶּאֱמַר) ווייא עס שטייט אין פָּסוּק (וְנָתַן הָאִישׁ הַשּׁוֹכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה חֲמִשִּׁים כָּסֶף) דער וואס האָט גענייט די בְּתוּלָה אונ האָט מיט איר מְזַנֶּה געוועזן זאָל ער געבן צוא איר פאָטער פופציג כֶּסֶף: (יז) וְלֹא תְחַיֶּה) אַמְכַשֵּׁפָה זאָלסטו ניט לאָזען לעבען (אֶלָּא תּוּמַת בְּבֵית דִּין) נאר זיא זאָל געהרגת ווערן דורך בית דין (זְכָרִים וְאֶחָד נְקֵבוֹת) אַמְכַשֵּׁף אַזָכָר זאָל מען הרגנען ווייא אַמְכַשֵּׁפָה אַנְקֵבָה (אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהוֹוֶה) נאר דער זאָגט מְכַשֵּׁפָה ווייל די וואָס קענען כשוף זענען דם מערסטע נקבות (שֶׁהַנָּשִׁים מְצוּיוֹת מְכַשְּׁפוֹת) געוויינליך בשע זיך מיט כשוף נקבות מער ווי מענער: (יח) וְכָל שׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה) . דער מענטש וואס איז מְזַנֶּה מיט אַבְּהֵמָה מוז

רש"י

שפומעת לו וכן תרגומו וארי ישדל. שדול בל' ארמי כל' עברי: מהר ימהרנה. יפסוק לה כ מוהר איש לאשתו שכותב ל לה כתובה וישאנה: (טז) הבתולות. שהוא קצוב חמשים כסף אצל התופ הבתולה ושוכב עמה באונס שנא' (דברים כב) ונת השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף: (יז) מ לא תחיה. (סנהדרין סז) אלא תומת מ בב"ד זכרים ואחד נקבות אלא שדבר הכתוב בהווה שהנשים ב מכשפות: (יח) (ס"א כל שוכב עם בהמה מות

שפתי חכמים

יהיה דינו של זה כדין הפותה להתחייב באונסין לכ"ש מפני שלא בז לידו בתורת שאלה אלא בשכרו בא ולפי זה יהיה בא בשכרו הפוך שהיה ראוי להיות בשכרו בא כדי שיובן מזה ולא בשאלה ומפני שכוונת בא בשכרו הנאמר בקרא לפוטרו מן האונסים היא בא ולא להודיע משפטו לפיכך נחלקו חכמי ישראל מה משפטו אם כש"ח אם כשומר שכר: כ פי' דאם לשון מהירות הי"ל ליכקד בפת"ח תחת המ"ם שהרי המהירות לא בא בכ"מ אלא מבנין פועל הדגש: ל ולא שי מעכשיו בדרך קנסא דא"כ מאי אם מאן ימאן וגו' הא כבר נתן לה הקנס: מ ולא כמו לא תחיה כל נשמה שכל אדם מותר להרג תומת בב"ד ונחלקו בו חכמי ישראל י"א בסייף כמו לא תחיה כל נשמה וי"א בסקילה כמו אם בהמה אם איש לא יחיה: נ דפא

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טז) כמהר הבתולות. א"ר יהודה חסיד מכאן רמז כתובתה מאתים דכתיב כמה"ר הבתולות חסר והוא נ כמה מהר הבתולות ר'. וה"ר משה אמר כי כמהר מאתים וזו יתר אחד ויש אם למקרא:

פירוש לתורת אלהים

גוועֶן וְשָׁכַב עִמָּהּ אונ וועט ליגן מיט איר מָהוֹר יִמְהָרֶנָּה איז ער מְחוּיָב צו שרייבן איר אַכְּתוּבָּה לוֹ לְאִשָּׁה אונ צו נעמען זיא צו זיך פר אַווייב: (טז) אִם אונ אַז איר פאָטער וועט ניט וועלן לְתִתָּהּ לוֹ צו געבן זי צו אים פר אַווייב כֶּסֶף זאָל ער אָפּ וועגן פופצג זילבערני סְלָעִים אונ געבן צוא איר פאָטער כְּמוֹהַר הַבְּתוּלוֹת אַזוֹ ווי גאב פון די בְּתוּלוֹת וואס מען מוז געבן ווען איז מְאַנֵּס אַבְּתוּלָה: (יז) מְכַשֵּׁפָה אַמְכַשֵּׁפָה לֹא זאָלסטו ניט לאָזן לעבן נאר זיא זאָל גטייט ווערן ביי דעם בית דין: (יח) כָּל איטליכר וואס ליגט

מצות השם

כְּתוּבָּה אַזוי ווייא מען גיט אַלֶע בְּתוּלוֹת אונ אַזוי באַלד אַז ער וויל זיא נישט נעמען פר איין ווייב אָדר איר פאָטער וויל זיא אים נישט געבן פאר איין ווייב מוז ער געבן צו איר פאָטער פופציג זילבערנע שְׁקָלִים אונ פאר די שאַנד אונ פר דעם וואס ער האָט אין איר פוגם געוועזן אונ איין (אֲגוּסָה) דאס הייסט ווען ער רעם זיא נישט איבר נאר ער איז מיט געוואלט ביי איר געלעגן מוז ער געבען די אַלע זאַכען אַזוי ווי ביי איינר וואס ער ה איבער געדעט אויך מוז ער געבען פר דעם צער וואס ער ה אָן געטאָן אונ דיא מִצְוָה איז נוֹהֵג אויף יעדר אָ יעדער צייט:

(סב) (מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה) דס איז די מִצְוָה אַז קיין מְכַשֵּׁף א מְכַשֵּׁפָה טאר מען נישט לאָזן לעבן נאר מען מוז זיי פר

יד אם־בעליו עמו לא ישלם אם־
שכיר הוא בא בשכרו: ס טו וכי־
יפתה איש בתולה אשר לא־ארשה

אונקלוס

ם: יד אם מריה עמיה
שלם אם אגירא הוא
באגרה: טו וארי
גבר בתולתא דלא

אם בעליו שם: בתולה כתובות כט:
אשר לא ארשה שם לח:

רשב"ם

שכיר הוא. ששכר בהמת חבירו לעשות בה מלאכתו: בא בשכרו. שכר הוא נותן לו. ואינו דומה לשואל לפיכך פטור מאונסין אבל ואבידה חייב כשומר שכר ויש מי שאומר שאף בגניבה ואבידה הוא פטור ואינו חייב אלא בפשיעה בשומר חנם. מחלוקת ר' מאיר ור' יהודה בבבא קמא: (טו) אשר לא ארשה. שאם ארשה חייב סקילה כדכתיב במשנה תורה: מהר ימהרנה. כמוהר הבתולות. חמשים כסף כאונס את הבתולה ונתן

רש"י

בעליו של שור אינו עם השואל: במלאכתו (בבא מציעא) (יד) אם בעליו עמו. בין שהוא באותה מלאכה בין במלאכה אחרת היה עמו בשעת שאלה אינו צריך ה עמו בשעת שבירה ומיתה (ב"מ שם): אם שכיר . ם אם השור אינו שאול אלא שכור בא בשכרו ליד ר הזה ולא בשאלה ואין כל הנאה שלו שהרי ע"י נשתמש ואין לו משפט שואל להתחייב באונסין. ולא מה דינו אם כשומר חנם או כשומר שכר לפיכך נחלקו חכמי ישראל שוכר כיצד משלם ר"מ אומר כשומר חנם כשומר שכר: (טו) וכי יפתה. מדבר על לבה עד

בית יהודא

ער בצאהלין: ובעליו אין עמו). דהיינו אויב ראובן האט גיבארגט אאקס פון שמעון (אם בעליו של שור אינו עם השואל במלאכתו) אויב שמעון דר בעל הבית פון אקס ארבעט ניט ביי ראובן, אפילו ער איז ביי ראובן אין שטוב, נאר ער ארבעט ניט ביי אים, וועלכער שאדין עס הט גטראפן דעם אקס, אפילו ראובן הט ניט געקענט רעטטין דעם אקס פון דעם שאדין, מוז אליין ראובן (דער בארגער) בצאהלן פר דעם אקס: (יד) ואם בעליו עמו). אבער אז שמעון דר בעל הבית פון אקס ארבעט ביי ראובן ובייא דעם וום הט גבארגט דעם אקס, ער הייסט שואל, בארגער) (בין שהוא באותה מלאכה) סייא שמעון ארבעט ביי ראובן די זעלביגע ארבעט

יין אקס ארבעט (בין שהוא במלאכה אחרת) סיי ער ארבעט איין אנדער ארבעט אונ עס הט גטראפען אשאדין ביי דעם , דארף ניט ראובן דער בארגער בצאהלין פר דעם שאדן (היה עמו בשעת שאלה אינו צריך להיות עמו בשעת שבירה) אויב ווען ראובן הט גיבארגט ביי שמעון דעם אקס צו זיין ארבעט הט ער באלד געבארגט שמעון זאל אויך בייא ארבעטין, אפילו די ארבעט פון שמעון האט זיך געענדיגט פריער ווי די ארבעט פון אקס, אונ נאכדעם הט גיטראפין שאדין ביי דעם אקס, ער הט צובראכן אפוס אדער גישטארבין, דארף ניט ראובן בצאהלין פר דעם אקס: ואם הוא). אויב ער איז געדונגען (אם השור אינו שאול אלא שכור) אויב דר אקס וום איז ביי ראובן איז ער ניט גיבארגט שמעון, נאר געדונגען פון שמעון (בא בשכרו ליד השוכר הזה ולא בשאלה) איז דאך דער אקס געקומען צו ראובן גדונגען עליד וום ער האט פר אים בצאהלט צו שמעון. ניט געבארגט פון שמעון (ואין כל הנאה שלו) הט דאך ניט ראובן הנאה פון אקס אומזיסט (שהרי על ידי שכרו נשתמש) וואראום ער ניצט מיט דעם אקס פר זיין געלט וום ער הט ט פר דעם ניצונג (ואין לו משפט שואל להתחייב באונסין) הט ניט ראובן ודער דונגער) דעם זעלביגען דין ווי ער וואלט ן אבארגער, אונ ער דארף ניט בצאהלן פר אשאדען וום ער הט ניט געקענט רעטטין (ולא פירש מה דינו) די תורה הט גיזאגט ווי איז דר דין פון אשוכר (אם כשומר חנם) אוב ווי אשומר חנם, ווי דער וום היט אומזיסט (או כשומר שכר) ווי דער וום נעמט בצאלט פר דם היטונג (לפיכך נחלקו בו חכמי ישראל) דריבר קריגן אין דעם דין די חכמים (שוכר משלם) ווי בצאהלט דר וום הט געדונגען אוב עס הט גיטראפען אשאדן (רבי מאיר אומר כשומר חנם) רבי מאיר זאגט הט דעם דין ווי א שומר חנם (רבי יהודה אומר כשומר שכר) רבי יהודה זאגט ער הט דעם דין ווי אשומר שכר: וכי יפתה). אויב איינער וועט איבער־ריידין אבתולה (מדבר על לבה עד ששומעת לו) ער רעט צו איר גוטע רייד,

שפתי חכמים

ערף יטרף ואף ע"ג דכתיב הטריפה בה"א שבא לחלק אכתי למשמע באיזה מין טריפה חייב ובאיזה מין טריפה פטור לפיכך בו הקישא: ז הוסיף מלת במלאכתו דלא תימא עמו פירושו וס אחד לכ"פ במלאכתו בין שעושין הבעלים מלאכתו של השואל ס אחר בין באותו מקום בין שהוא במלאכה אחרת דהואיל ב אם בעליו עמו משמע בכל מלאכה שהוא עמו: ח שהרי אומר שאל איש וגו' ונשבר או מת בעליו אין עמו וגו' משמע שאינו עמו בשעת שאלה ולא בשעת שבירה ומיתה שהרי בעליו אין עמו קאי הם לכך שלם ישלם הא היה עמו באחד מהם לא ישלם וכתיב אם ו עמו לא ישלם טעמא דאיתא בתרווייהו הא איתא בחדא וליתא

בחדא חייב א"כ סתרי להדדי אע"כ ל"ל הא דפטר לעיל אם היה באחת מהן היינו אם היה עמו בשעת שאלה אע"פ שלא היה עמו בשעת שבירה ומיתה והא דחייבו למטה היינו אם היה עמו בשעת שבירה ומיתה ולא היה עמו בשעת שאלה ואיפכא ליכא למימר דהכי מסתברא דשאלה עדיפא שכן חייב במזונותיה על ידה. גמ': ט הוסיף השור להורות שהמתיאר של שכיר הוא השור הנרמז טוכי ישאל כדלעיל ואיך יהיה השור שאול ושכור לפיכך הוסיף לו' אינו שאול אלא שכור להורות שכונת הכ' בזה אינו רק לשלול המונח הראשון שהוא השאול לו' שאינו אלא שכור: י מפני שהכית' מורה על ביאת דבר כדבר והכ' קילר בלשונו הולכך לפרש שבא ליד השוכר ולהודיע הטעם למה לא

פירוש לתורת אלהים

דעם אקס איז ניט געווען מיט דעם שואל אין זיין אבה שלם ישלם מוז ער בצאלען דעם בעל הבית דעם שאדין: (יד) אם אבער אז דר בעל הבית איז ט אים געווען אין זיין מלאכה בשעת ער הט אים שליגן דעם אקס לא ישלם בדארף ער ניט צאלן אם

אוב דר אקס איז אגדונגנר בא ער איז גקומען צו דעם מענשן דארף שבירות ער זאל מיט אים אמלאכה טאהן איז דער מענש פטור פון איין אונס: (טו) וכי יפתה איש בתולה אונ ווען איינר וועט איבר ריידן אבתולה אשר וום זיא איז נאך צו־קיינם ניט מקודש

מצות השם

(טו) וכי יפתה איש בתולה וגו') פון דעם פסוק לערנען מיר ארים דיא מצות עשה אז דאס (בית דין) איז מחויב צוא בקיימען דעם דין ווען איינער וועט איבער רעדן אבתולה אונ

וועט ביי איר ליגען אן קידושין מוז ער זיא נעמען פר איין ווייב אונ צו דעם פאטער מוז ער געבען פר די שאנד אונ פאר דעם וום ער האט (פוגם) געווען אין איר אונ מוז איר געבן אין

כתובה

עַד הַטְּרֵפָה לֹא יְשַׁלֵּם׃ פ יג וְכִֽי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ וְנִשְׁבַּר אוֹ־מֵת בְּעָלָיו אֵין־עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם׃

רשב"ם

מאברי הטריפה לעדות כדכתיב כאשר יציל הרועה מפי הארי שני כרעים או בדל אזן: (יג) וכי ישאל. בהמה לעשות בה מלאכתו: ונשבר או מת. נטרפה או מת: בעליו אין עמו. במלאכת אותה הבהמה לפי הפשט ב[...] חז"ל אפי' במלאכה אחרת אם הוא עמו במלאכה פטור השואל מונשב[...]

בית יהודא

נוערין (על ידי חיה רעה) אשלעכטע חיה האט איר געהרגת׃ ויבאהו עד). זאגט רש"י מען מיינט ניט איין עדות, נאר (יביא עדים שנטרפה באונס ופטור) ער זאל ברייגגען צוויא עדות אז די בהמה איז צעריסען וגעהרגת! גיווארען פון אחיה, דארף ער ניט באצאהלין: והטרפה לא ישלם). זאגט רש"י (איני אומר טרפה לא ישלם) דר פסוק זאגט ניט טרפה לא ישלם אלא הטרפה, ווען אין פסוק וואלט געשטאנען טרפה לא ישלם, וואלטען מיר טייטשין אז די בהמה איז צעריסן וגהרגת! גיווארן, פון וועלכע זאך דס איז גוועזן, דארף מען ניט באצאהלין, אז עס שטייט אבער "הטרפה", מיינט מען נאר פאר די טרפה דארף מען ניט בצא[...] טרפה שהוא משלם ויש טרפה שאינו משלם) עס זענען דא בהמות צעריסענע אונ מען דארף פאר זיי בצאהלין [...] זענען דא צעריסענע בהמות וואס מען דארף ניט פאר זייא בצאהלין (טרפת חתול ושועל ונמיה משלם) אויב די בה[...] געהרגת גיווארן פון אקאץ, אדער פון אפוקס, אדער פון אנמיה ואזוי אקליינע חיה), דארף דער שומר בצ[...] ווארום פון זיי האט ער געקענט רעטטין די בהמה (טרפת זאב ארי ודוב ונחש אינו משלם) אבער אז די בהמה איז צ[...] גיווארן פון אנוואלף, אדער פון אלייב, אדער פון אבער, אדער פון אשלאנג, דארף ער ניט באצאהלין, וואס זיי האט ער די בהמה ניט געקענט רעטטין, פרעגט רש"י (ומי לחשך לדון כן) ווער האט דיר גיזאגט דו זאלסט פסקנן דעם דין, ענפערט רש"י (שהרי כתיב) ווארום עס שטייט אין פסוק (ומת או נשבר או נשבה) אויב דיא בה[...] געשטארבין נמיט דר נאטור) אדר זיא איז צובראכען וגהרגת! גיווארן, אדער זיא איז געפאנגען גיווארן דארף ע[...] באצאהלין (מה מיתה שאין יכול להציל) אזו ווי פון שטארבין האט דער שומר ניט געקענט רעטטין (אף שבר ושב[...] יכול להציל) אזוי אויב די בהמה איז געהרגת גיווארען אדער געפאנגען געווארן אונ דר שומר האט ניט געקענט רע[...] דארף ער ניט בצאהלין, אבער אז ער האט געקענט רעטטין אונ האט ניט גערעטעט מוז ער באצאהלין: (יג) וכי [...] זאגט רש"י (בא ללמד על השואל שהוא חייב באונסין) דער פסוק קומט לערנען אז איינער בארגט אזאך פון זי[...] אפי' ביי די זאך האט גיטראפען אשאדין נוס ער האט די זאך ניט געקענט רעטטין פון דעם שאדין, פון דעסטווע[...]

שפתי חכמים

פטור מכלום: ה"ה יש מקשים ל"ל שני עדים דהא עד א' פוטר אותו מן השבועה וממילא הוא פטור גם כן מן התשלומין וי"ל דס"ל לרש"י עד המסייע אינו פוטר ומש"ה צריך שני עדים ע' בח"מ סי[...] ו הרא"ש פי' מי לחש לך כאזנך לחלק בין ארי לחתול הא ס[...]

ליקוטי מרדכי

(יג) וכי ישאל איש מעם רעהו וגו'. דער באר מים חיים שרייבט דיא נשמה מיט דעם גוף זענען צוויי פריינד, וואס זייא העלפען איינער דעם אנדערן, ווען דיא נשמה וויל טאהן תורה אונ מצות, העלפט איר דער גוף, אונ ווען דער גוף וויל ארבייטען אויף פרנסה העלפט אים די נשמה, זאגט דער פסוק ווען דער גוף וויל בארגן די נשמה צו זיך זיא זאל אים העלפען ארבייטן צו זיין פרנסה, אדער צו אנדערע זאכן, אויב דר גוף האט [illegible]א בעט מיט די נשמה אזעלכע זאכן וואס דיא נשמה איז וועגן דעם צו בראכען גווארען, אדר די נשמה איז געשטארבן, נוייל ער האט מיט די נשמה גטאהן עבירות, קליינע אדער גרויסע, בעליו אין עמו, אויב דר בעל הבית והקב"ה איז ניט גוועזן ביי די עבירות, דהיינו די עבירות זענען געטאהן גיווארן נאר וועגען זיין הנאה, וועט ער מוזען בצאהלן, ער וועט גישטראפט ו[...] אבער אז די עבירה איז גיטאן געווארן פון גאטס וועגן, דהיינו ער האט מחלל שבת גוועזן צו ראטעווען אמענטש וואס ז[...] אין סכנה צו שטארבן, אדר ער האט געזאגט אליגען פון וועגן צו מאכען שלום, וועט ער ניט גישטראפט ווערן:

מצות השם

ס) (וכי ישאל וגו') דאס איז דיא מצות עשה דאס בית דין זאל פאסקענען דעם דין פון איין שואל איין שואל איז חייב אפילו אז עס האט זיך איין אונס גיטראפען דהיינו ווען מען האט דאס מיט געוואלט ביי אים צוא גגזית אדער אז עס איז געפייגירט אדער זיא האט זיך איין פוס אים געבראכען מוז ער שווערען צו ער האט מיט דער בהמה נישט געארבעט אזא מלאכה וואס דר בעל הבית פון דער בהמא פון דער כלי האט עס נישט ערלויבט אונ ער איז פטור [...] צאלען אבער אז ער וויל נישט שווערן מוז ער באצא[...] אז דער בעל הבית פון דער בהמה אדער פון כלי איז מ[...] דארף ער נישט צוא צאלען אונ די מצוה איז נוהג אוי[...] ארם אונ יעדער צייט׃

אונקלוס

סהדין דתבירא ישלם׃ יג וארי ישאל[...] מן חבריה ויתבר או[...] מרה לית עמה [...]

תו"א וכי ישאל שם קו מליטה [...] ונשבר או מת שם לד לה אין שם לד לה לו׃

רש"י

יטרף. על ידי חיה רעה: יבאהו עד. יביא ע[...] שנטרפה באונס ופטור: הטרפה לא ישל[...] אומר טרפה לא ישלם אלא הטרפה יש טרפה שהוא מ[...] ויש טרפה שאינו משלם. טרפת החתול ושועל ונמיה מ[...] טרפת זאב ארי ודוב ונחש אינו משלם ומי לחשך ל[...] שהרי כתיב ומת או נשבר או נשבה מה מיתה ש[...] להציל אף שבר ושביה שאין יכול להציל: (יג) וכי [...] בא ללמד על השואל שחייב באונסין: בעליו אי[...]

פירוש לתורת אלהים

שומר ברענגען עדות הטרפה אז עס איז פאר[...] גווארן באונס דהיינו דארף אוואלף אדער דאר[...] לייב לא ישלם בדארף דער שומר שכו[...] צאלען (עיין רש"י): (יג) וכי ישאל אונ ווען אמענט[...] לייען פון זיין חבר איין אקס אדר כלים ער זא[...] זיי אמלאכה טאהן ונשבר אונ דער אקס האט זי[...] גבראכן אפוס אדער די כלים זענען צו בראכן גו[...] או מת אדער דר אקס איז גפייגרט אז דר בעל[...]

וְכָל־בְּהֵמָה לִשְׁמֹר וּמֵת אוֹ־נִשְׁבַּר אוֹ־נִשְׁבָּה אֵין רֹאֶה׃ י שְׁבֻעַת יְהוָה תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם׃ יא וְאִם־גָּנֹב יִגָּנֵב מֵעִמּוֹ יְשַׁלֵּם לִבְעָלָיו׃ יב אִם־טָרֹף יִטָּרֵף יְבִאֵהוּ

אונקלוס

וּמִית אוֹ אִתְּבַר
תְבִי לֵית דְּחָזֵי׃
תָא דַיָי תְּהֵי בֵּין
ון אִם לָא אוֹשִׁיט
בְמָה דְמִסַר לֵיהּ
וִיקַבֵּל מָרֵיהּ
וּמָתָא וְלָא יְשַׁלֵּם׃
ם אִתְגְּנָבָא יִתְגְּנֵב
יְשַׁלֵּם לְמָרוֹהִי׃
אִתְבָרָא יִתְּבַר יַיְתִי

ת או נשבר קמא כז : אין רואה מליעא פג : שבועת ה׳ מליעא שם שבועות לה לט מז תמורה ג : אם לא שלח ידו מליעא מג לד : ולקח בעליו קמא
ועות מה : ואם גנב ייעא לד : אם טרף קמא י :

בעל הטורים

המה . ג׳ הכא ואידך החיה וכל בהמה . וכל בהמה מפרסת
ר פסחים בכלל בהמה כמו התם דכתיב החיה וכל בהמה
דכתיב וכל בה:ה מפרסת וגו׳ בבהמה אותה תאכלו לרבות
את העובר :

רשב״ם

לרעהו : (ט) ומת או נשבר . שטרפו ארי או חיה רעה שכשם שמת או נשבה מדבר שאבדה כל הבהמה הוא הדין לנשבר . שכל הבהמה הונסדה שהרגה ארי או חיה רעה . שכן מצינו בנביא שהרגו הארי וחמור והאריה עומדים אצל הנבילה ולא אכל האריה את הנבילה ולא שבר את החמור : אין רואה שבועת ה׳ . ופטור באונסים : (י) ולקח בעליו . השבועה : (יב) יביאהו עד . קצת

רש״י

ת לשבועה למדת שפוטר עצמו בשבועה זו ופרשה
בשומר שכר לפיכך איני פטור אם נגנבה כמו
ם גנוב יגנב מעמו ישלם אבל על האונס כמו מת
או נשבר או נשבה בחזקה ע״י לסטים . ואין רואה
דבר : (י) שבועת ה׳ תהיה . ישבע שכן הוא
הוא לא שלח בה יד לנשתמש בה לעצמו שאם שלח
אח״כ נאנסה חייב בה אונסים : ולקח בעליו .
: ולא ישלם . לו השומר דבר כלום : (יב) אם טרף

בית יהודא

בַּעַל הַבַּיִת וְדֶר שׁוֹמֵר צוּ אַשְׁבוּעָה , אַז עֶס אִיז בַּיי אִים גֶענַנְבֶת גֶעוָוארֶן (לְמַדְתָּ שֶׁפּוֹטֵר עַצְמוֹ בִּשְׁבוּעָה זוֹ) פוּן פָּסוּק לֶערְנֶען מִיר אַז מִיט דִי שְׁבוּעָה וֶוערְט עֶר פָּטוּר פוּן צוּ בֶּעצָאהְלֶען (וּפָרָשָׁה זוֹ אֲמוּרָה בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר) אוּנ דִי פָּרָשָׁה שְׁמוּעֶסְט בַּיי אַשׁוֹמֵר וָוס נֶעמְט גֶעצָאהְלְט פַר דָאס הִיטוּנְג וְעֶר הֵייסְט שׁוֹמֵר שָׂכָר (לְפִיכָךְ אֵינוֹ פָּטוּר אִם נִגְנְבָה) דְרִיבֶּער ווייל עֶר נֶעמְט גֶעלְט פַר דָאס הִיטוּנְג, אֲפִילוּ עֶס אִיז אִין אֱמֶת גֶענַנְבֶת גֶעוָוארֶן, מוּז עֶר בֶּעצָאהְלֶען (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (אִם גָּנוֹב יִגָּנֵב מֵעִמּוֹ יְשַׁלֵּם) אוֹיב עֶס וֶועט גֶענַנְבֶת וֶוערֶן מוּז עֶר בֶּעצָאהְלֶען (אֲבָל עַל הָאוֹנֶס) אָבֶּער אַז דֶר שׁוֹמֵר שָׂכָר זָאגְט עֶס הָט גֶעטְרָאפֶען אַ אוּמְגְלִיק (עַצְמוֹ) דִיא בְּהֵמָה אִיז גֶעפֵּייגֶערְט פוּן זִיךְ אַלֵיין (אוֹ נִשְׁבַּר) אָדֶער זִיא הָט צוּבְּרָאכֶען אַפוּם (אוֹ נִשְׁבָּה בְּחָזְקָה עַל ...) אָדֶער זִיא אִיז גֶעפַאנְגֶען גֶעוָוארֶן מִיט שְׁטַארְקַייט פוּן שׁוֹמֵר , גַזְלָנִים הָאבֶּען אַוֶועק גֶענוּמֶען דִי בְּהֵמָה פוּן (אֵין רוֹאֶהוּ . עֶס הָאט קֵיינֶער גֶעזֶעהֶן (שֶׁיָּעִיד בַּדָּבָר) עֶר זָאל עֵדוּת זָאגֶען עֶס אִיז אֱמֶת ווִי עֶר זָאגְט : (י) וּשְׁבוּעַת ה׳ ... זָאל זַיין אַשְׁבוּעָה (יִשָּׁבַע שֶׁכֵּן הוּא כִּדְבָרָיו) זָאל דֶר שׁוֹמֵר שְׁוֶוערֶען אַז עֶס אִיז אֱמֶת ווִי עֶר זָאגְט (וְהוּא לֹא שָׁלַח ... הִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ לְעַצְמוֹ) אוּנ עֶר הָאט מִיט דִי בְּהֵמָה נִיט גֶענִיצְט פַר זִיךְ (שֶׁאִם שָׁלַח בָּהּ יָד וְאַחַר כָּךְ נֶאֶנְסָה) אוּנ אוֹיב ... גֶענִיצְט מִיט דִי בְּהֵמָה פַאר זִיךְ אוּנ נָאכְדֶעם הָט גֶעטְרָאפֶען דָאס אוּמְגְלִיק (חַיָּיב בְּאוֹנְסִים) מוּז עֶר בֶּעצָאהְלֶן פַר ... גְלִיקֶען וָוארוּם אַז עֶר נִיצְט מִיט דִיא בְּהֵמָה אָן דֶעם ווִיסֶען פוּן בַּעַל הַבַּיִת, הֵייסְט עֶר אַגַזְלָן, אוּנ דִי זַאךְ ... נֶע, אוּנ עֶר בַּארְף דֶעם בַּעַל הַבַּיִת בַּצָאהְלֶין פַאר דִי זַאךְ , אוּנ אוֹיב עֶס טְרֶעפְט אַשָׁאדִין אִין דִי זַאךְ , אִיז דֶער ... עֶם שׁוֹמֵר׳ס : וְלָקַח בְּעָלָיו . דֶער בַּעַל הַבַּיִת זָאל נֶעמֶען (הַשְׁבוּעָה) דִי שְׁבוּעָה , פַאר אֱמֶת : וְלֹא יְשַׁלֵּם . (לוֹ ... הַשּׁוֹמֵר) אוּנ דֶר שׁוֹמֵר בַּארְף אִים גָאר נִיט בַּצָאהְלִין : (יב) וְאִם טָרוֹף יִטָּרֵף . אוֹיב דִי בְּהֵמָה וֶועט צֶערִיסֶען נֶהֱרְגָה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(י) שבועת ה׳ וגו׳ . פירש״י שאם שלח בה יד ואח״כ ... חייב באונסים ובמקום אחר פירש אפי׳ החזירה לאחר ... ששלח בה יד פעם אחת חייב באונסיה לעולם . ... לרת״ם ז״ל דהא בפרשה דלעיל כתיב או נשבר או ... רואה ומשמע הא יש עדים שנשבר או נשבה יביא ... פטור בלא שבועה ולדברי רש״י מה הועיל לו אם יש ראיה מ״מ צריך לישבע שמא שלח בה יד והחזירה למק... אפי׳ יש עדים שראו שנאנסה ממקומה הראשון ואין העדים יכולין לידע אם שלח בה יד והחזירה למקומה הרא... לכך אמר ר״ת ז״ל דאפי׳ שלח בה יד כיון שהחזירה למקומה קודם שנאנסה פטור :

שפתי חכמים

איפכא סברי מסתברא שכן הוא שלפיכך כו׳ : ג וא״כ למה לו לישבע שלא שלח בו יד ליפטר מאונסים אלא בש״ס מיירי והשבועה על קיום טענתו ליפטר באונסים ואימתי יפטר באונסים כשלא שלח בו יד : ד שלא תבין ולא ישלם הכפל הנזכר למעלה אבל הקרן ישלם לכ״ש

פירוש להורת אלהים

... שׁוֹר אָדֶער אֵיין אָקְס אוֹ שֶׂה אָדֶער אַלֶעמִילִי וְכָל ... נְדֶרִי מִינֵי בְּהֵמוֹת לִשְׁמוֹר צוּ הִיטֶען וּמֵת אוּנ עֶס ... יינְגֶען בַּייא דֶעם שׁוֹמֵר אוֹ נִשְׁבַּר אָדֶער עֶס וֶועט ... בְּרֶעכִין אַפוּם אוֹ נִשְׁבָּה אָדֶער עֶס וֶועט גְפַאנְגֶען אֵין רוֹאֶה אוּנ קֵיינֶר וֶועט דָאס נִיט זֶעהֶן עֶס וֶועט נִיט זַיין קֵיין עֵדוּת דרוף [עיין רש״י] : ... זָאל זַיין דִי שְׁבוּעָה פוּן גָאט צְווִישֶׁן זֵיי ... דֶר שׁוֹמֵר שָׂכָר זָאל שְׁוֶוערֶן אַז עֶס אִיז אַזוֹ ווִי עֶר זָאגְט אִם לֹא שָׁלַח אוֹב עֶר הָט נִיט גֶענִיצְט מִיט דִי זַאךְ עֶר הָט דֶר מִיט קֵיין מְלָאכָה גְטָאהְן אֵייְדֶער דֶר אוֹנֶס הָט גְטְרָאפֶן וְלָקַח אוּנ דֶר בַּעַל הַבַּיִת זָאל נֶעמֶן פוּן דֶעם שׁוֹמֵר דִי שְׁבוּעָה וְלֹא אוּנ דֶר שׁוֹמֵר בַּארְף אִים נִיט צָאלֶן : (יא) וְאִם גָּנֹב יִגָּנֵב מֵעִמּוֹ אוּנ אוֹב דֶר אָקְס וֶוערְט גְנַנְבֶת בַּיי דֶעם שׁוֹמֵר יְשַׁלֵּם מוּז עֶר בַּאצָאלֶן צוּם בַּעַל הַבַּיִת : (יב) אִם טָרוֹף יִטָּרֵף אוֹב עֶס וֶוערְט פַר צוּקְט דָארְךְ אַחַיָה רָעָה יְבִאֵהוּ עֵד זָאל דֶר

יא זר כי־הוא זה עד האלהים יבא דבר־שניהם אשר ירשיען אלהים ישלם שנים לרעהו: ס ט כי־יתן איש אל־רעהו חמור או־שור או־שה

אבדתא די יימ… הוא דין קדם … ייעו׳ דין תרויהון יחיבון דדיניא ישלם חד תרין לחבריה … יתן גבר לחבריה חמ… תור או אמר וכל …

תו"א כי הוא זה ב"ק קז מציעה ה: עד האלהים קמא קו סנהדרין ג: אשר ירשיען קמא סד עה סנהדרין ג ד: כי יתן איש נאיר לה שבועות מ…

רשב"ם

חבטו. או הגנב או השומר אשר ירשיעון הדיינים ע"פ עדים ישלם שנים

בעל הטורים

מין הטענה. אשר יאמר כי הוא זה. בגימט׳ מודה במק…

בית יהודא

באלד בעצאהלען גאפיל, אפילו ער הט ניט געשוואוירען, ענפערט רש"י (נאמר כאן שליחות יד) דא שטייט אם לא שלח ידו, אויב ער הט די זאך ניט גענומען (ונאמר למטה שליחות יד) אונ וויטער שטייט אויך אם לא שלח ידו, אויב ער הט די זאך ניט גענומען, עס שטייט שבועת ה׳ תהיה בין שניהם ואגאטליכע שבועה זאל זיין צווישען זיי ביידע) אם לא שלח ידו, אז ער הט די זאך ניט גענומען (מה להלן שבועה) אזוי ווי וויטער שטייט ער זאל ש ערן אז ער הט די זאך ניט גענומען (אף כאן שבועה) דא מיינט מען אויך ער זאל שווערן אז ער הט די זאך ניט גענומען: ואשר יאמר כי הוא זהו. זאגט רש"י (לפי פשוטו) נאך דעם פראסטען פשט מיינט אזוי דר פסוק (אשר יאמר העד כי הוא זה ש.שבעת עליו הרי הוא אצלך) דר עדות וועט זאגען די זאך וואס דו האסט אויף איר געשוואוירען אז זיא איז בייא דיר געגנבת געווארען, איז די זאך ביי דיר (עד הדיינין יבא דבר… זאל קומען זייערע רייד צו בית דין (ויחקרו את העדות) אונ בית דין זאלען נאך פארשטען נאך זוכען וועגען י… ואם כשרים הם) אויב זיי זענען כשר (וירשיעוהו לשומר זה) אונ בית דין וועלען בעשולדיגען דעם היטער (ישל… וועט דר שומר בעצאהלען צום בעל הבית טאפיל (ואם ירשיעו את העדים) אונ אויב בית דין וועלען בעשול… עדות (שנמצאו זוממין) עס איז געפונען געווארען זיי זענען ליגנער (ישלמו הם שנים לשומר) דארפען די עדות ג… צוויי צום שומר (ורבותינו ז"ל דרשו) די רבנן זכרונם לברכה האבען געלערנט (כי הוא זה ללמד) דער כי הוא … לערנען (שאין מחייבין אותו שבועה) בית דין פסקענען ניט אשבועה (אלא אם כן הודה במקצת) סיידען אביסל … מודה (לומר כך וכך אני חייב לך) אזוי פיל האב איך גענומען פון די זאך וואס דו האסט ביי מיר בעהאלטען אונ… שולדיג צוריק געבען (והמותר נגנב ממני) דם איבעריגע איז ביי מיר געגנבת געווארען, פסקענען בית דין ער זא… אויב דם איז אמת ווי ער זאגט וכי הוא זה מיינט מען, וום ד׳ זעהסט, דאס האב איך פון די זאך וום דו ה… מיר בעהאלטען, דאס איבעריגע איז ביי מיר געגנבת געווארען: (ט) וכי יתן איש אל רעהו חמור או שור. אייגער וועט געבען צו זיין פריינד אאייזעל אדער אאקס ער זאל אים היטען, זאגט רש"י (פרשה ראשונה נ… בשומר חנם) די ערשטע פרשה וויא פריערדיגעו שמועסט אז דר שומר (היטער) היט די זאכען אדער די בהמות … נער הייסט שומר חנם) (לפיכך פטר בו את הגנבה) דריבער אויב עס איז אין אמת ביי אים געגנבת געווארען, א… ניט בעצאהלען (כמו שכתוב) ווי עס שטייט אין פסוק (ונגנב מבית האיש) אויב עס וועט געגנבת ווערן פון דעמ… ופון שומר) (אם לא ימצא הגנב) אויב דר גנב וועט ניט געפונען ווערן (ונקרב בעל הבית לשבועה) זאל געגעבן…

רש"י

נאמר כאן שליחות יד ונאמר למטה שליחות יד מה… תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו מה להלן שבועה… שבועה: אשר יאמר כי הוא זה. לפי פשוטו וכ… העד כי הוא זה שנשבעת עליו הרי הוא אצלך. עד… יבא דבר שניהם ויחקרו את העדות ואם כשי… וירשיעוהו לשומר זה ישלם שנים ואם ירשיעו את ה… שנמצאו זוממין ישלמו הם שנים לשומר. ורז"ל דר… זה ללמד שאין מחייבין אותו שבועה אא"כ הודה במק… לומר כך וכך אני חייב לך והמותר נגנב ממני (… (ט) כי יתן איש אל רעהו חמור או שור. … פרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם נפיכך ב פר… הגנבה כמ"ש ונגנב מבית האיש אם לא ימצא הגנ…

שפתי חכמים

ימלא …כ שדרשו אלא הוא עצמו גנבו וכאן הוא אומר וגונב דמשמע דודאי הוא שנגנב ולא הוא גנבו: א דאשר יאמר כי הוא זה משמע שאמר לו לבעל הבית אין לך בידי כי אם זה: ב פי׳ אבל ליכא למימר

דעת זקנים מבעלי התוספות

זה שאמרו אלה אלהיך ישראל. עד האלהים זה מש… ראה נתתיך אלהים לפרעה יבא דבר שניהם של הכ"… אהרן. אשר ירשיעון זה משה. ישלם שנים שני…

פירוש לתורת אלהים

אים געגעבן צו היטן אונ עס איז פר לוירן געווארן אשר וום די עדות זאגן כי הוא אוף דער זאך וום דו האסט געשווארן דרוף אז עס איז גגנבת געווארן איז דם ביי דיר איז דר דין אזו עד האלהים פר די דיינים יבא זאל קומן דר דין פון זיי ביידי פון די עדות אונ פ… שומר אשר אונ דעם וואס דיא דיינים וועלן … מאכן ישלם מוז ער צאלן טאפל צו זיין חבר … יתן ווען אמענש וועט געבן צוא זיין חבר ח…

מצות

(נט) (כי יתן וגו׳) דאס איז דיא מצות עשה אוף דעם בית דין אז זיא זאלען משפטן דעם דין פון איין (שומר שכר) דאס הייסט אזיינער צאלט זיין חבר ער זאל אים היטען עפעס איין זאך אדער איינער דינגט בייא זיין חבר איין בהמה צו ארבעטען בים איר אונ די זאך וום ער האט געגעבן צו היטן אדער וואס מען האט בייא אים גדינגן איז גגנבית אדער פר לוירן געווארען

השם

בדארף דער שומר שכר אדער דר שוכר צוא צאלן אי… האט זיך איין אונגם געטראפען דהיינו דיא בהמה איז ביי… אדער גזלנים האבען ביי אים מים געוואלט אוועק גענו… זיא איז פאר ברענט געווארן בדארף דר שומר שכר א… שוכר צוא שווערען אונ זייא זענען פטור. אונ דיא מצוה… אוף יעדער ארט אונ יעדער צייט:

הַבַּיִת אֶל־הָאֱלֹהִים אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ׃ ח עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע עַל־שׁוֹר עַל־חֲמוֹר עַל־שֶׂה עַל־שַׂלְמָה עַל־כָּל־אֲבֵדָה אֲשֶׁר

אונקלוס

דְּבֵיתָא לִקֳדָם
א אִם לָא אוֹשֵׁיט
בְּמָה דִּמְסַר לֵהּ
ה׃ ח עַל כָּל פִּתְגָּם
ב עַל תּוֹר עַל חֲמַר
אִמַּר עַל כְּסוּ עַל כָּל

אם לא שלח קידושין מב ב״ק קז: על
כל קידושין מב ב״ק נד סב סג. מליעה
ח כד שבועות מב: על שור ב״ק סב סג. סד מליעה נז: על כל אבדה ב״ק קו מליעה ה:

בעל הטורים

עלמו גנבו: (ח) על חמור. ב׳ הכא ואידך עני ורוכב על
חירי במסית כי היכי דכתיב הכא אשר ירשיעון התם גנוי
מאן דכתיב ביה וברוח שפתיו ימית רשע: יאמר. בגימט׳ זה

רשב״ם

אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית הוא השומר שלא שלח ידו במלאכת רעהו אלא נגנבה הימנו ויפטר: (ח) על כל דבר פשע. אבידה שנגנב הפקדון בין שור בין שה בין שלמה בין כל אבידה שיאמר המפקיד כי הוא זה הממון שגנב

רש״י

ל כל דבר פשע. שימלא שקרן בשבועתו שיעידו שהוא עלמו גנבו וירשיעוהו אלהים על פי העדים: שנים לרעהו. למדך הכתוב שהטוען כפקדון לומר הימנו ונמלא שהוא עלמו גנבו משלם תשלומי כפל י בזמן שנשבע ואח״כ באו עדים שכך דרשו רבותינו קרב בעל הבית אל האלהים. קריבה זו שבועה היא. אומר לשבועה או אינו אלא לדין שכיון שבא לדין וכפר נגנבה מיד יתחייב כפל אם באו עדים שהוא בידו.

בית יהודא

(וְלִישָּׁבַע לוֹ שֶׁלֹּא שָׁלַח יָדוֹ בְּשֶׁלּוֹ) אונ דער שומר וויל שווערן אז ער הט ניט גענוצט מיט די בעהאלטענע זאך: (ח) (עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע). אויף יעדר זאך (שֶׁיִּמָּצֵא שַׁקְרָן בִּשְׁבוּעָתוֹ) וואס עס וועט געפונען ווערען אז ער הט פאלש געשווארען (שֶׁיָּעִידוּ עֵדִים) עדות וועלן זאגין (שֶׁהוּא עַצְמוֹ גְּנָבוֹ) ער הט אליין געגנבעט די זאך פר זיך (וְיַרְשִׁיעוּהוּ אֱלֹהִים עַל פִּי הָעֵדִים) אונ די דיינים וועלן אים בעשולדיגען צו בעצאהלען, ווי די עדות זאגן: יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ. זאגט רש״י (לִמֶּדְךָ הַכָּתוּב) דר פסוק לערנט דיך (שֶׁהַטּוֹעֵן בְּפִקָּדוֹן לוֹמַר נִגְנַב) אויב ראובן הט געגעבן בעהאלטן צו שמעון אזאך, אונ שמעון זאגט די זאך איז פון אים געגנבעט געווארען (שֶׁהוּא עַצְמוֹ גְּנָבוֹ) אונ עס איז געפונען געווארען אז שמעון אליין הט די זאך געגנבעט (מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶפֶל) דארף ער בעצאהלען צו ראובן פר איינם צווייא (וְאֵימָתַי) ווען דארף ער בעצאהלען פאר איינם צווייא (בִּזְמַן שֶׁנִּשְׁבַּע וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים) אז שמעון הט געשווארען עס איז בייא אים געגנבעט געווארן, נאכדעם זענען געקומען עדות אז ער הט זיא געגנבעט, דארף ער צאהלען טאפיל (שֶׁכָּךְ דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ) ווארום אזוי האבען אונזערע רבנן געלערנט (וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים) דער בעל הבית זאל גענענען וקומען צו די דיינים (קְרִיבָה זוֹ שְׁבוּעָה הִיא) דס געגענען דין מיינט מען ער זאל שווערן, פרעגט רש״י (אַתָּה אוֹמֵר לִשְׁבוּעָה) דוא זאגסט ער זאל קומען צו בית דין שווערן (אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְדִין) טאמער מיינט מען ער קומט צוא בית דין האבן אדין תורה מיט ראובן (שֶׁכֵּיוָן שֶׁבָּא לְדִין וְכָפַר לוֹמַר נִגְנְבָה) באלד ווי ער איז געקומען צו בית דין אונ הט געלייקנט אונ הט געזאגט עס איז געגנבעט געווארען (מִיַּד יִתְחַיֵּב בְּכֶפֶל אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁהוּא בְּיָדוֹ) אויב עס זענען געקומען עדות אונ האבן געזאגט די זאך איז בייא אים דארף ער

דעת זקנים מבעלי התוספות

ל כל דבר פשע. מדרש על כל דבר פשע בגימ׳ אהרן פשע שפשע על שור על אותו מעשה. על חמור שעשו ערב מצרים שנקראו חמור כדכתיב אשר בשר חמורים בשרם. על שה על שהחטיאו ישראל שנקראו שה פזורה. על שלמה על צלם ע״ז ושי״ן וצד״י מתחלפות. על כל אבדה נמי ע״ז שנאמר אבד תאבדון. אשר יאמר כי הוא

פירוש לתורת אלהים

ם צו שווערן אם לא אונ ער הט ניט גענוצט די זאך וואס מען הט בייא אים בעהאלטין דען דר שבועה וועט ער פטור צו צאלן: (ח) על ף איטליכר זאך וואס ער הט געשווארן ער הט יט גגנבעט אונ עס איז געפונען געווארן עס איז ט דהיינו עדות זאגן ער הט עס אליין גיגנבעט ר סיי איין אקס אדר איין איזל אדר אלעמלע אקלייד על כל אדר אויף אלי זאבען וואס ער הט

ליקוטי יהודא

תשובה, וועט אים הקב״ה בצאהלן צוויי מאהל אזו פיל ווי ער האט פריער געהאט, אונ אויב ער האט געזוכט צווישען זיינע מעשים אונ הט ניט געפונען אעבירה וואס וועגען איר זאל ער האבען זיין געלט פארלארין, זאל ער געגענען צו די תורה, דאס הייסט טאמער שטראפט אים הקב״ה ווייל ער לערנט ניט תורה, דאס איז נאר אויב ער ווייס זיין געלט איז צו אים ערליך גקומען, ער הט ניט געגנבעט ניט געגזלט, קיין פאלשע מאס קיין פאלשע וואג, אונ נאך אזעלכע עבירות וואס קען זיין אין האנדיל, הט ער ניט געהאט, אונ ער טוהט תשובה, וועט אים הקב״ה זיין געלט צוריק געבען, דריבער דארף יעדער מענטש זעהן צוא לען ערליך אונ צו טאהן מיט זיין געלט מצות אונ מעשים טובים, אונ לערנען תורה, וועט זיין פארמעגען בייא אים בלייבען ווי לאנג ער וועט לעבען:

מצות השם

(עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע וגו׳) דס איז די מצות עשה אז דס בית ין זאל פסקנן אלע דין תורות וואס מענטשן האבען צווישן ט טוען אונ זיי זאלן באשטראפן ווען איינר טוט איין גניבה ער גנבית איין קלייד אדער איין אקס אדר איין לעמעלי דס בית דין צו הייסן צאלן אבר כפל אבר פינף אקסן פר קם אבר פיר לעמליך פר איין לעמעלי ווידער דעם דין פון ה במקצתו דאס הייסט ווען איינער איז שולדיג דעם חבר הונדערט גילדן אונ דר חבר מאנט אים זאגט דר וואס איז שולדיג אז ער הט אים שון העלפט געצאלט דארויף אונ אויף די אנדערע העלפט מוז ער שווערן אז ער האט שון געצאלט אונ איין (כופר הכל) דס הייסט וואס ער לייקנט אין גאנצן דר איז פטור פון איין שבועה מן התורה נאר אונזערע חכמים האבן אים מחייב גוועזן איין שבועה (אין דעם איז דא אסאך דינים אין חושן משפט) אונ די דינים זענן נוהג אין יעדר ארט אונ יעדר צייט:

הַשָּׂדֶה שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִר אֶת־
הַבְּעֵרָה׃ ס ו כִּֽי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ
כֶּסֶף אֽוֹ־כֵלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית
הָאִישׁ אִם־יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם׃
ז אִם־לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְנִקְרַב בַּֽעַל־

חַקְלָא שַׁלָּמָא יְשַׁ
דְּאַדְלֵק יָת דְּלֵקְ
ו אֲרֵי יִתֵּן גְּבַר לְחַבְ
כְּסַף אוֹ מָנִין לְמִ
וְיִתְגְּנְבוּן מִבֵּית גַּבְ
אִם יִשְׁתְּכַח גַּנָּבָא יְשַׁ
עַל חַד תְּרֵין׃ ז אִם
יִשְׁתְּכַח גַּנָּבָא וְיִתְ

תו"א שלם ישלם המבעיר ב"ק כב נה ס כח : כי יתן איש קידושין יח ב"ק סג קו מציעא נז שבועות לט מב מג : לשמר ב"ק לג בכורות נ : וגנב מבית ב"ק ע עו בכורות יא : אם ימצא ב"ק סג סד קו : אם לא ימצא בס : ונקרב ב"ק סג קז מציעא מא סנהדרין ב ג ט :

רשב"ם

והזיק ע"י רוח המצוי : גדיש . שנקצר כבר או אפילו הקמה מחוברת או אפילו השדה ליתכה וסיכסכה אבניו : (ו) כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור . מטלטלים הם ולשמרם בתוך ביתו כשאר חפציו נתנו לו לפיכך אם נגנבוהו בביתו פטור כי שמרו כשמירת חפציו . אבל פ' שנייה שכתוב בה כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וכל בהמה לשמור ודרך בהמות לרעות בשדה. וודאי כשהפקידם ע"מ לשמרם מגנבים הפקידם לו ולכן אם נגנבו חייב : (ז) אם לא ימצא הגנב ונקרב וגו' . פירשו רבותינו אם לא ימצא כמו השומר נגנב ממני אבל הוא עצמו גנבו. ואם נקרב ונשבע בפני הדיינים ישלם הוא כגל כשירשיעון אותו הדיינים וישלם שנים לרעהו . ואני לפי הפשט

בעל הטורים

(ז) אם לא ימצא הגנב ונקרב . ר"ת אליהו רמז לב' שהפקידו אצל זה ק' וזה ר' זה אומר ר' שלי וזה אומר ר' שלי כיון שאינו נו רוצה לגזול יהא מונח עד שיבא אליהו : אם לא ימצא הגנב .

בית יהודא

גֶעאַקֶערְטֶע עֶרְד (וְצָרִיךְ לָ‍ִיר אוֹתָהּ פַּעַם שְׁנִיָּה) אוּנ עֶר וֶועט דַארְפֶן אַקֶערְן נָאךְ אַמָאהְל : [שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִיר] . דֶר וָוס הָט אָנְגֶעצוּנְדֶן דֶעם פַייעֶר דַארְף בַּצָאהְלֶן דֶעם שָׁאדֶן (אַף עַל פִּי שֶׁהִדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ) אֲפִילוּ עֶר הָט אָנְגֶעצוּנְדֶן דֶעם פַייעֶר אִין זַיין הוֹיף (וְהִיא יָצְאָה מֵעַצְמָהּ עַל יְדֵי קוֹצִים שֶׁמָּצְאָה) אוּנ דֶער פַייעֶר אִיז אַלֵיין אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן הוֹיף דוּרְךְ דִי דֶערְנֶער וָוס דֶער פַייעֶר הָט גֶעטְרָאפֶן , אוּנ דוּרְךְ דִי דֶערְנֶער הָט זִיךְ דֶער פַייעֶר גֶעצוֹיגֶען בִּיז עֶר הָט פַארְבְּרֶענְט דֶעם שַׁייעֶר אָדֶער דִיא תְּבוּאָה פוּן דֶעםְסְטְוֶועגֶען מוּז עֶר בֶּעצָאהְלֶען פַר דֶעם שָׁאדֶען (לְפִי שֶׁלֹּא שָׁמַר אֶת ... שֶׁלֹּא תֵּצֵא וְתַזִּיק) וַוייל עֶר הָט נִיט גֶעהִיט דֶעם פַייעֶר עֶר זָאל נִיט אַרוֹיסְגֵיין מַאכֶען אַשְׁאדֶען : (ו) [וְגוּנַּב מִבֵּית הָ...] (לְפִי דְּבָרָיו) נָאךְ זַיינֶע רֵייד , עֶר זָאגְט עֶס אִיז בַּייא אִים גֶעגַנְבֶת גֶעוָוארֶען : [אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב] . אוֹיבּ דֶר גַנָּב גֶעפוּנֶען וֶוערֶען (יְשַׁלֵּם הַגַּנָּב שְׁנַיִם לִבְעָלִים) זָאל דֶר גַנָּב בֶּעצָאהְלֶען וּפַר אֵיינְס] צְוֵוייא צוּם בַּעַל הַבַּיִת : (ז) [אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב] . אוֹיבּ דֶער גַנָּב וֶועט נִיט גֶעפוּנֶען וֶוערֶן (וּבָא הַשּׁוֹמֵר הַזֶּה שֶׁהוּא בַּעַל הַבַּיִת) אוּנ דֶר שׁוֹמֵר [וְהִיטֶער] אִיז אִיצְט דֶער בַּעַל הַבַּיִת , פוּן דִי זַאךְ וָוס אִיז בַּיי אִים בֶּעהַאלְטֶען גֶעוָוארֶען : [וְנִקְרַב] (אֶל הַדַּיָּינִין) , אוּנ עֶר קוּמֶען צוּ דִי דַיָּינִים (לָדוּן עִם זֶה) עֶר זָאל הָאבֶען אַדִין תּוֹרָה מִיט דֶעם מֶענְטְשׁ וָואס הָט בַּיי אִים דִי זַאךְ בֶּעהַא...

רש"י

לניר אותה פעם שנייה : שלם ישלם המבעיר . ... שהדליק בתוך שלו והיא יצאה מעצמה ע"י קוצים ש... חייב לשלם לפי שלא שמר את גחלתו שלא תצא ות... (ו) וגנב מבית האיש . לפי דבריו : אם ימ... הגנב . ישלם הגנב שנים לבעלים (ב"ק סג) : (ז) אם ל... ימצא הגנב . ובא השומר הזה שהוא בעל הבית : ונ... אל הדיינין לדון עם זה ולישבע לו שלא שלח ידו ב...

שפתי חכמים

דכתיב בסמוך כי יבער וכתב המבעיר את הבערה : ת דק"ל הא כתיב אחריו ונקרב בעל הבית אל האלהים להשבע ועוד מאי

ליקוטי יהודא

(ו) כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וגו' . דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט הקב"ה וֶוערְט גֶערוּפֶען אִישׁ , וְוִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק ה' אִישׁ מִלְחָמָה , דִי יוּדֶן וֶוערֶן גֶערוּפֶען רֵעִים , וְוִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי , זָאגְט דֶר מוֹהַרְמ"א ז"ל מִיר קֶענֶען זָאגֶען דִיא פְּסוּקִים שְׁמוּעֶסֶן פוּן דִין אוּנ פוּן מוּסָר אוֹיךְ , כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ , וֶוען הקב"ה וֶועט גֶעבֶּען צוּ אַייד זִילְבֶּער גָאלְד , אוּנ נָאךְ אַנְדֶערֶע זַאכֶן , דָס הָט הקב"ה אִים גִיגֶעבֶּן נָאר עֶר זָאל דָס הִיטֶען , עֶר זָאל טָאהֶן מִיט דֶעם גֶעלְט מִצְוֹת אוּנ מַעֲשִׂים טוֹבִים אוּנ צְדָקָה , אוּנ אוֹיבּ עֶס הָט גֶעטְרָאפֶן דָס גֶעלְט אִיז פוּן אִים גֶעגַנְבֶת גֶוואָרֶן , זָאל עֶר זוּכֶען צְווִישֶׁן זַיינֶע מַעֲשִׂים , פַר וֶועלְכֶע עֲבֵירָה אִיז בַּיי אִים דָס גֶעלְט גֶעגַנְבֶת גֶעוָוארֶן , אוּנ אוֹיבּ עֶר ווייס פַאר וֶועלְכֶע עֲבֵירָה דָאס גֶעלְט אִיז בַּיי אִים גֶעגַנְבֶת גֶעוָוארֶן , אוּנ עֶר טוּהְט

פירוש לתורת אלהים

שְׁטֵייעֶנְדֶעגֶע תְּבוּאָה אוֹ הַשָּׂדֶה אָדֶער אֵיין גִיאַ... פֶעלְד אוּנ דָארְךְ דֶעם מוּז מֶען עֶס נָאךְ אֵיין אָקֶערְן שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם מוּז בַּצָאלֶן דֶעם שָׁאדֶן דֶער וָוס דָס פַייעֶר אָן גִצוּנְדֶן אוּנ הָט דָס נִיט גִיהִיט עֶס... קַיין שָׁאדִין זַיין : (ו) כִּי יִתֵּן וֶוען אַמֶענְשׁ וֶועט גֶ... צוּ זַיין חָבֵר כֶּסֶף גֶעלְט אָדֶר כֵּלִים צוּא הִיטֶן [פ... וְגוּנַּב אוּנ דֶר שׁוֹמֵר זָאגְט עֶס אִיז בַּיי אִים גֶעגַ... גִוָוארֶן אִיז דֶר דִין אִם יִמָּצֵא אוֹיבּ עֶס וֶוערְט גֶפוּנֶ... גַנָּב יְשַׁלֵּם מוּז דֶר גַנָּב טָאפֶּל צָאלֶן פַר דֶר גְנֵיבָה בַּעַל הַבַּיִת וָוס דֶר פִּקָּדוֹן אִיז זַיינֶר : (ז) אִם לֹא

אוֹיבּ עֶס וֶועט נִיט גֶפוּנֶען וֶוערֶן דֶר גַנָּב וְנִקְרַב אוּנ דֶער בַּעַל הַבַּיִת וֶועט רוּפִין דֶעם שׁוֹמֵר אֶל הָאֱלֹהִים צוּא...

מצות השם

גִיוָאגְט (אָכֵן חֳלָיֵינוּ הוּא נָשָׂא) דָס אִיז טַייטְשׁ דֶר צַדִּיק טְרָאגְט אוֹף זִיךְ אוּנְזֶערֶע זִינְד וָוארֶן דֶער צַדִּיק אִיז גֶעגֶעבֶּן גִוָוארֶן אַז עֶר זָאל לֶערְנֶען דָאס פָאלְק גוּטִין טוּעֶן אוּנ אַז דָאס פָאלְק טוּט ח"ו שְׁלֶעכְט וֶוערְט נֶעבִיךְ גִיטַאפְּט דֶער צַדִּיק :

(נו) (כִּי יִתֵּן וגו') דִי מִצְוָה אִיז וֶוען אֵיינֶער גִיט צוּ זַיין חָבֵר צוּ הִיטֶען גֶעלְד אָדֶער כֵּלִים אוּנ דֶער חָבֵר אִיז אֵיין (שׁוֹמֵר חִנָּם) דָס הַייסְט עֶר נֶעמְט נִישְׁט קַיין גְצָאלְט פַר דֶעם וָואס עֶר ... אִים אוּנ דִי זַאךְ אִיז גְנֵבִית גֶעוָוארֶן פוּן דֶעם שׁוֹמֵר דַארְף ... שׁוֹמֵר צוּ שְׁוֶוערֶן צוּ עֶר הָט זִיךְ דִי זַאךְ נִישְׁט בַּאהַאלְטֶ... צוּא עֶר הָאט נִיט קַיין גִבְרָאךְ גֶעמַאכְט מִיט דֶעם וָוס ... בַּיי אִים בַּאהַאלְטֶן אוּנ עֶר הָט נִיט שׁוֹלֵחַ יַד גֶעוֶוען אוּנ שְׁוֶוערְט דִי דְבָרִיי זַאכֶן אִיז עֶר פָּטוּר פוּן צוּ צָאלֶען :

אֶת־בְּעִירֹה בעירו קרי וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: ס ה כִּי־תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ

אונקלוס

ל בַּחֲקַל אָחֳרָן שְׁפַר
ן וּשְׁפַר כַּרְמֵהּ
ם: ה אֲרֵי תִתַּפַּק נוּר
ח כּוּבִין וְיֵיכוֹל
ין אוֹ קָמָא אוֹ

שלח את בעירה ב"ק יז: ובער בשדה
אחר גיטין מט ב"ק ג יד כח כג כה נח
שדהו גיטין מח מט ב"ק נז נח נט:
ט: כי תצא אש ב"ק כב ס: ומצאה
ים ב"ק ס: ונאכל גדיש שם:

בעל הטורים

ס עליס והפסידתן חייב עליהם: (ה) קוצים. ד' הכא ואידך סוחים כאם יונתו ואל תזרעו אל קוצים דועכו כאש קוצים. זהו כי תצא אם אפי' מעלמה והיינו כאם יונתו דמשמע מעלמן רבין ליחכו נירו וזהו נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים והתס דרשו על הרשעים והיינו דועכו כאש קוצים דאיירי ברשעים:

רשב"ם

שדהו וגו'. מעידית שבנכסיו ישלם לו קרקע או שוה כסף כך פירשו רבותינו. ולפי פשוטו משמע לפי מיטב שדהו וכרמו של זה הניזק ישלם כי שמא מן מיטב אכלו בהמותיו של מזיק: (ה) כי תצא אש. שלא שמר בעל האש את אשו יפה:

רש"י

קי מדרך כף רגל ובער הוא נזקי השן האוכלת ומבערת
): בשדה אחר. בשדה של איש אחר: מיטב
ישלם. שמין את ק הנזק ואם בא לשלם לו קרקע
קי ישלם לו ממיטב ר שדותיו אם היה נזקו סלע יתן
סלע מעידית שיש לו. למדך הכתוב שהניזקין שמין
עידית (ב"ק ז): (ה) כי תצא אש. אפילו ש
: ומצאה קוצים. קרדונ"ש בלעז (דיזטלען):
ל גדיש. שליהכה בקולים עד שהגיעה לגדיש או לקמה
רת לקרקע: או השדה. שליחכה את נירו וצריך

בית יהודא

האבן געזאגט (וְשִׁלַּח הוּא נִזְקֵי מִדְרַךְ כַּף רֶגֶל) וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירֹה מיינט מען די בְּהֵמָה האט געטאהן אשאדן זיא האט צוטרעטן די תְּבוּאָה מיט די פִּים (וּבִעֵר הוּא נִזְקֵי הַשֵּׁן הָאוֹכֶלֶת וּמְבַעֶרֶת) וּבִעֵר מיינט מען די בְּהֵמָה האט גיטאהן אשאדין מיט די ציין זיא האט גיגעסין די תְּבוּאָה אין פעלד: וּבִשְׂדֵה אַחֵר. (בִּשְׂדֵה שֶׁל אִישׁ אַחֵר) אין פעלד פון א אנדער מענטש: (מֵיטַב שָׂדֵהוּ יְשַׁלֵּם) זאגט רש"י (שָׁמִין אֶת הַנֶּזֶק) מען שאצט וויפיל איז דר שאדין (וְאִם בָּא לְשַׁלֵּם לוֹ קַרְקַע דְּמֵי נִזְקוֹ) אויב ער וויל בצאהלן דעם שאדן מיט ערד (יְשַׁלֵּם לוֹ מִמֵּיטַב שְׂדוֹתָיו) זאל ער בצאהלן מיט זיינע בעסטע פעלדער (אִם הָיָה נִזְקוֹ סֶלַע יִתֵּן לוֹ שָׁוֶה סֶלַע מֵעִדִית שֶׁיֵּשׁ לוֹ) זאל ער אים געבן אשטיקל פעלד ווס איז אויב דער שאדין איז גיוועזן אטאלער ויתן לו שוה סלע מעדית שיש לו) זאל ער אים געבן אשטיקל פעלד ווס איז אטאלער, אונ דס זאל זיין פון זיינע בעסטע פעלדער (לִמֶּדְךָ הַכָּתוּב) דר פסוק לערונט דיך (שֶׁהַנְּזָקִין שָׁמִין לָהֶם) אויב מען צאהלט פר אשאדין מיט פעלד, דארף מען געבן די בעסטע פעלדער: (ה) וְכִי תֵצֵא אֵשׁ. (אֲפִילוּ)). אויב עס וועט ארויסגיין אפייער, אפילו פון זיך אליין (וּמָצְאָה קֹצִים) דר פייער האט געטראפן דערנר, האבן נר אנגעהובן ברענן: (וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ). פון די דערנר האט אנגעהובען ברענען אשפייכלער מיט תבואה (שֶׁלִּהֲכָה עַד שֶׁהִגִּיעָה לְגָדִישׁ) דר פייער האט געברענט אין דיא דערנר אונ דר פייער האט זיך געצויגן אלע מאהל ווייטער איז געקומען צו אשפייער מיט תבואה (אוֹ לְקָמָה הַמְחוּבֶּרֶת לְקַרְקַע) אדער דער פייער איז געקומען ביז צו דיא וואס וואקסט אין פעלד: או הַשָּׂדֶה. מיינט מען (שֶׁלִּהֲכָה אֶת נִירוֹ) אדער דער פייער האט אפגעטריקנט דיא

שפתי חכמים

ן לא שר"ח אותו בכרם והלך וביער שאין כאן אלא נזק השן: מלת של איש מפני שסדה הסי"ן בשו"א מורה על הסמיכות : ק לא שיתן לו כל מיטב שדהו אפי' היה יותר מסיעור הנזק: ר לא מאיזה שדה שירלה רק שיהיה מהמיטב שבשדותיו. גם לא שישלם דוקא ממיטב קרקעותיו ולא בכסף דמטלטלין יכול לשלם אפי' סובין דבמטלטלין כל מילי מיטב הוא: ש מדלא כתיב יבער

פירוש לתורת אלהים

דעם וואס ער וועט אהין פירען זייני בְּהֵמוֹת אונ דר שאדין איז אייגס פון די צוויי אדער זיי מיט די פים צו טרעטן די תְּבוּאָה וּבִעֵר אדער בן אפ גגעסין די תבואה בִּשְׂדֵה אין אפעלד אַחֵר גדרן מֵיטַב זאל מען שאצן דעם שאדן אונ אויב ל אים געבן אשטיקל פעלד פר זיין שאדן זאל ער אים געבן פון זיין בעסט פעלד אדר פון זיין בעסטן ווייין גארטן: (ה) כִּי תֵצֵא אֵשׁ ווען אפייער וועט ארוס גיין פון זיך זעלברט וּמָצְאָה אונ עס וועט טרעפין דערנר אונ זיי וועלן זיך אן צינדן וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אונ עס וועט דארך דעם פר ברענט ווערן אפרעמדער שייער מיט תְּבוּאָה אוֹ הַקָּמָה אדער

מצות השם

יטב שָׂדֵהוּ וגו') דאס איז דיא מִצְוַת עֲשֵׂה ווען איינר יקט זיינע בְּהֵמוֹת אין איין פרעמד פעלד אריין אדער רעמדן ווייין גארטען אונ דיא בְּהֵמָה האט אפ געגעסן די פון דעם פרעמדען פעלד אדער דיא בְּהֵמָה האט צוא מיט די פים דיא תְּבוּאָה אדר זיא האט דעם ווייין גארטען געמאכט דארף דער בַּעַל הַבַּיִת פון דער בְּהֵמָה צו צאלען עַל הַבַּיִת פון דעם פעלד אדער פון דעם ווייין גארטען שאדען פון זיינע בעסטע פעלדער ווען אבער די בְּהֵמָה געסען אזוי אזאך ווס עס איז נישט דער סדר אז זיא זאל היינו זיא האט צו ביסן קליידר אדער אנדערע זאכן וואס נישט דער סדר זיא זאל אזוי טוהן דארף דר בַּעַל הַבַּיִת נישט צוא צאלען נאר איין האלבען שאדען:

(כו) (כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים) די מִצְוָה איז ווען עס טרעפט זיך איינער לייגט אן איין פייער אונ דס פייער טוט שאדען דהיינו עס האט פר ברענט פרעמדע תְּבוּאָה אדער אנדערע כֵּלִים דארף דר ווס ער האט אן גלייגט דס פייער צו צאלען איין גאנצן שאדן אונזערע חֲכָמִים שרייבן אז דארך דעם ווס די יודן זינדיגן חָלִילָה שטראפט הקב"ה די צַדִּיקִים אונ דס איז טייטש (כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים) אז עס וועט ארוס גיין איין פייער עס זאל פר ברענן דיא דערנר דאס מיינט מען די רְשָׁעִים (וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה) אונ עס וועט חָלִילָה טרעפן די צַדִּיקִים דאס וואס השי"ת בדארף צו שטראפן די רְשָׁעִים פר זייערע זינד ווס זיי זענען אזוי ווי די דערנער דארף זיי ווערט נעביך גחאפט דער צַדִּיק אונ די צַדִּיקִים ליידן נעביך די יְסוּרִים אזוי ווי (יְשַׁעְיָה הַנָּבִיא) האט

וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ׃ ג אִם־הִמָּצֵא תִמָּצֵא בְיָדוֹ הַגְּנֵבָה מִשּׁוֹר עַד־חֲמוֹר עַד־שֶׂה חַיִּים שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם׃ ס שלישי ד כִּי יַבְעֶר־אִישׁ שָׂדֶה אוֹ־כֶרֶם וְשִׁלַּח

לֵיהּ וְיִזְדַּבַּן בִּגְנֵב
ג אִם אִשְׁתְּכָחָא יִשְׁ
בִּידֵהּ גְּנֵבְתָא מִתּוֹ
חֲמַר עַד אִמַּר
חַיִּין עַל חַד תְּרֵין יְ
ד אֲרֵי יְאַכֵּיל גְּבַר חֲ
כְּרָם וִישַׁלַּח יָת בְּ

תו״א אם המלא גיטין סז ב״ק פד פה מליעא נו : שנים ישלם ב״ק סד סה : ושלח ב״ק ב ג :

רשב״ם

(ג) אם המצא תמצא בידו. שלא מכרו : חיים. שלא טבחו אז שנים ישלם ולא ארבעה וחמשה : (ד) כי יבער. מאכיל את בעירו בשדה אחר: מיטב

בעל הטורים

(ד) ובער. ב׳ הכא ואידך ובער עליה הכהן אע״פ שאנו אותו על שן ורגל שדרסה על הפירות והזיקתן ה״ה כל מיני ה

רש״י

ורליהה היא אם יהרגנו בעל הבית : שלם ישלם. ממון שגנב ואינו חייב מיתה. ואונקלוס שתרגם אם דסהדיא נפלת עלוהי לקח לו שטה אחרת לומר שאם עדים קודם שבא בעל הבית וכשבא בעה״ב נגדו התרו יהרגהו דמים לו חייב עליו אם הרגו שמאחר שיש רו אין הגנב הזה בא על עסקי נפשות ולא יהרוג א המנון : (ג) אם המצא תמצא בידו. ברשו ם טבח ולא מכר : משור עד חמור. כל דבר בכלל כפל בין שיש בו רוח חיים בין שאין בו רוח חיים שהרי במקום אחר על שה על שלמה על כל ע אבדה וגו׳ שנים לרעהו : חיים שנים ישלם. ולא ישלם לו מתי חיים או דמי חיים : (ד) כי יבער. את בעירה. ו כולם ל׳ בהמה כמו אנחנו ובעירנו : כי יבער. בהמותיו בשדה וכרם של חבירו ויזיק אותו באחת אלה או בשלוח פ בעירה או בביעור. ופירשו רבותי

בית יהודא

הוא חָשׁוּב) ווערט דר פאטר גערעכנט אלעבעדיגר (ורציחה היא אם יהרגנו בעל הבית) אונ אוב דר בעל הבית ודר זוהן הט געהרגת זיין פאטר, הייסט דר זוהן ארוצח : ושלם ישלם). (הגנב ממון שגנב ואינו חייב מיתה), דארף דר גנב באצאהלן דם געלט וואס ער הט געגנבת, וויל עס קומט אים ניט צו הרגנן, זאגט רש״י (ואונקלוס שתרגם אם עינא דסהדיא נפלת עלוהי) דר תרגום וואס טייטשט אוב די אויגען פון עדות זענען געפאלען אויף אים (לקח לו שיטה אחרת) לערונט ער איין אנדער פשט אין פסוק (לומר) צו זאגען (שאם מצאוהו עדים קודם שבא בעל הבית) אוב מענטשין זענען גיקומען צו די שטוב פריער איידער דער בעל הבית איז געקומען אונ האבען גיזעהן ווי דער גנב גראבט אין די וואנט (וכשבא בעל הבית נגדו) אונ ווען דר בעל הבית איז געקומען געגען גנב (התרו בו שלא יהרגהו) האבען זיי אנגעזאגט דעם בעל הבית ער זאל אים ניט הרגנן (דמים לו חייב עליו אם הרגו) הט דר גנב בלוט, ער הייסט אלבידיגר אוב דר בעל הבית האט אים געהרגת, דארף מען דעם בעל הבית הרגנן (שמאחר שיש רואין לו) וויל עס זענען מענטשין וואס זעהן דעם גנב (אין הגנב הזה בא על עסקי נפשות) איז דער גנב ניט געקומען צו הרגען מענטשין (יהרוג את בעל הממון) אונ ער וואלט ניט געהרגת דעם בעל הבית פון דעם געלט ועיין בע״ט] : (ג) ואם המצא בידו).(ברשותו), אוב מען הט געפונען די גנבה ביי דעם גנב, לעבעדיג (שלא טבח ולא מכר) ער האט די בהמ געשאכטען אונ ניט פארקויפט: (משור עד חמור), סיי ער הט געגנבת אאקס סייא אאייזל, זאגט רש״י (כל דבר תשלומי כפל) אלע זאכען וואס מען גנבת דארף דר גנב באצאהלן טאפיל (בין שיש בו רוח חיים בין שאין בו רוח חיים) סיי הט געגנבת אלעבעדיגע זאך אונ סיי ער האט געגנבת ניט אלעבעדיגע זאך (שהרי נאמר במקרא אחר) ווארו שטייט אין איין אנדער פסוק (על שה) אויף אשעפס (על שלמה) אויף אקלייד (על כל אבדה) אויף יעדר זאך וואס ביי דעם שומר (והיטער) פארלארין גיווארען, אז מען געפינט דעם גנב (ישלם שנים לרעהו) דארף ער באצאהלן טאפ זיין פריינד : וחיים שנים ישלמו. דר גנב זאל באצאהלן צוויי לעבעדיגע בהמות צום בעל הבית (ולא ישלם לו מתים) גנב זאל ניט באצאהלען צום בעל הבית טויטע בהמות (אלא חיים) נאר לעבעדיגע (או דמי חיים) אדער דער גנב באצאהלען געלט ווי פיל צוויי לעבעדיגע בהמות זענען ווערט : (ד) וכי יבער, את בעירה, ובער). (כולם לשון בהמה) מיינט מען בהמות (כמו אנחנו ובעירנו) ווי עס שטייט אין פסוק מיר אונ אונזערע בהמות: וכי יבער). מיינט מען (יוליך בהמותיו בשדה וכרם של חברו) ער וועט פירען זיינע בהמות אין די פעלד אדער אין דעם ווייגארטען פון זיין חבר (ויזיק באחת משתי אלה) אונ ער וועט טאהן אשאדין צום בעל הבית (באחת משתי אלה) מיט איינע פון דיא צוויי (או בשילוח את בעירה או בביעור) אדער מיט שילוח את בעירה אדער מיט בעור (ופירשו רבותינו) אונזערע

שפתי חכמים

ומורה דפירשו אם ברור לך הדבר כשמש שיש לו שלום עמך וכו׳ דמשמע דאי׳ זרחה לא קאי אלא על בירור דברים ולא על שלום וכו׳ ונראה דק״ל למה לא נתנור אם יאיר עליו כיום או סיום כמו מכרה כיום שהוא מורה על בירור דברים לכ״פ מה שמש שלום בעולם וא״ל מ״מ נ״ל להביא המכילתא י״ל כיון שהמכילתא קרובה לפשוטו וגם יתורץ קושיית הקרא : ב הוסיף מלת הגנב דלא תימא שלם ישלם בעל הבית ליורשי הגנב אף ע״פ שיש לו דמים אינו נהרג אלא משלם דמי כפרו זה אי אפשר שהרי כתיב אחריו ואם אין לו ונמכר בגנבתו דבגנב משתעי קרא : ס נסים דכתיב ברישא וטבחו ומכרו וכו׳ נקט רש״י שלא טבחו ולא מכרו ולאו דוקא נקט טביחה : ע דהאי קרא בטוען טענת גנב הוא דכתיב והכא בגנב איירי י״ דהשוה אותם הכ׳ לענין תשלומי כפל בודאי דין אחד להם לשלם על כל דבר בין שיש בו רוח חיים ובין שאין בו רוח חיים : פ לומר מיני נזק אמורים כאן האחד השלוח והוא הרגל והאחד הוא הש

פירוש להורת אלהים

פר קופט ער זאל קאנין בצאלען דיא גניבה : (ג) אם המצא אונ אוב עס ווערט גפונען די גניבה אין רשות פון דעם גנב ער האט זיא ניט פארקופט משור סייא אאקס אדר אאייזל אדר אלעמלי אדר אנדרע זאכן חיים אוב זיי לעבן ער הט זיי ניט געשאכטין מוז גנב בצאלן צוויי וואס פאר אמין ער הט גגנבת געלט פר צוויי : (ד) כי יבער ווען אמענש וועט דארבען אפעלד אדער אויין גארטען פון זיין

דארך

בַּמַּחְתֶּרֶת יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְהֻכָּה וָמֵת אֵין לוֹ דָּמִים: ב אִם־זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם אִם־אֵין לוֹ

אונקלוס

ח גַּנָּבָא וְיִתְמְחֵי
ת לֵית לֵהּ דָּם:
ם עֵינָא דְסַהֲדַיָּא
ת עֲלוֹהִי דְּמָא לֵהּ
א יְשַׁלֵּם אִם לֵית

אם במחתרת יומא פה סנהדרין עב: והכה ומת סנהדרין עב: אם זרחה שם: אם אין לו סוטה כג קידושין יח מכות ג:

בעל הטורים

חתרת. ב' הכא ואידך לא במחתרת מצאתים שכיון שבא ודאי בא להרוג כדכתיב גם בכנפיך נמצאו דם נפשות אביונים במחתרת מה נחתרת דהתם על עסקי דם אף ה"נ כן: (ב) זרחה. ד' הכא ואידך והשמש זרחה על המים וגו' אדומים כדם. זח ונודד. והצרעת זרחה במצחו. פי' אם שמש זרחה ונודד ככר שבא והלך בעוד לילה אז אין לו דמים אבל אם זרחה עליו השמש ם כמו שהחמה זרחה על המים דמים לו וכן כתיב גבי התם אדומים כדם שאם ממתין עד שזרחה עליו השמש יש לו דם. וחד ם ירא"י שמו פי' לצדיקים שמתרפאין בה כדכתיב ומרפא בכנפיה אבל הרשעים מלקה ומבחלת אותם שנאמר הנה יום בא בוער כתנור וגו' ולהט אותם וגו' ועל כן זרחה לו הצרעת במצחו:

רשב"ם

במחתרת. ובלילה או להרוג או ליהרג בא לפיכך. אין לו דמים. תשלומי דמים אלא פטור ההורגו: (ב) אם זרחה השמש. שהיה גונב ביום:

רש"י

רת. (סנהדרין סב) כשהיה ב חותר את הבית: דמים. אין זו רציחה הרי הוא כמת מעיקרו. כאן תורה אם בא להרגך השכם להרגו וזה להרגך בא דע הוא שאין אדם מעמיד עצמו ורואה שנוטלין ממונו שותק לפיכך ע"מ כן בא שאם יעמוד בעל הממון הרגנו: (ב) אם זרחה השמש עליו. (מכילתא ין שם) אין זה אלא כמין משל אם ברור לך הדבר שלום עמך מ כשמש הזה שהוא שלום בעולם כך ך שאינו בא להרוג אפילו יעמוד בעל הממון כנגדו ב החותר לגנוב ממון הבן בידוע שרחמי האב על הבן א על עסקי נפשות: דמים לו. כחי הוא חשוב

בית יהודא

בַּמַּחְתֶּרֶת]. זָאגְט רש"י (כְּשֶׁהָיָה חוֹתֵר אֶת הַבַּיִת) וָוען דֶר גַנָּב הָט גֶעגְרָאבְּען אַ לאך אִין דִי וַואנְט פוּן שְׁטוּבּ עֶר זָאל קֶענֶען אַרַיין קוּמֶען אִין שְׁטוּבּ גַנְבֶענֶען, דַאמָאלְס הָט דֶר בַּעַל הַבַּיִת גֶעחַאפְּט דֶעם גַנָּב אוּנ הָט אִים גֶעהַרְגֶעתְ: וְאֵין לוֹ דָמִים]. מֶען מֵיינְט (אֵין זוֹ רְצִיחָה) דֶר בַּעַל הַבַּיִת הֵייסְט נִיט אַרוֹצֵחַ (הֲרֵי הוּא כְּמֵת מֵעִיקָרוֹ) וָוארוּם דֶער גַנָּב הָט גֶעהֵייסֶען אַגֶעשְׁטָארְבֶּענֶער וָוען עֶר הָט אָנְגֶעהוֹיבֶּן גְרָאבֶּן אִין וַואנְט, נוייל וָוען עֶר אִיז גֶעגַאנְגֶען גְרָאבֶּן דִי וַואנְט הָט עֶר מַפְקִיר גֶעוֶועֶן זַיין לֶעבֶּן, אוֹיבּ דֶר בַּעַל הַבַּיִת וֶועט אִים חַאפֶּן, אָדֶר עֶר וֶועט הַרְגֶענֶען דֶעם בַּעַל הַבַּיִת אָדֶער דֶר בַּעַל הַבַּיִת וֶועט אִים הַרְגֶענֶען (כַּאן לִמְּדָתְךָ תּוֹרָה) דָא לֶערוּנְט דִיךְ דִי תּוֹרָה (אִם בָּא לְהָרְגְךָ) אוֹבּ אֵיינֶער קוּמְט דִיךְ הַרְגֶענֶען (הַשְׁכֵּם לְהָרְגוֹ) אִים פְרִיעֶר הַרְגֶענֶען (וְזֶה לְהָרְגְךָ בָּא) אוּנ דֶר גַנָּב אִיז גֶעקוּמֶען דִיךְ הַרְגֶענֶען (שֶׁהֲרֵי יוֹדֵעַ הוּא שֶׁאֵין אָדָם מַעֲמִיד עַצְמוֹ) דֶר גַנָּב וֵוייס אַז אַמֶענְטְשׁ וֶועט זִיךְ נִיט אַיינְהַאלְטֶען (וְרוֹאֶה שֶׁנּוֹטְלִין מָמוֹנוֹ בְּפָנָיו וְשׁוֹתֵק) וָוען עֶר וֶועט זֶעהֶן מֶען אַוֶועק פוּן אִים זַיין גֶעלְט אוּנ עֶר זָאל שְׁוַוייגֶען אוּנ לָאזֶן גֶעמֶען (לְפִיכָךְ עַל מְנַת כֵּן בָּא) דְרִיבֶּער אִיז גֶעוִויס דֶער קוּמֶען אוֹף דֶעם מֵיינוּנְג (שֶׁאִם יַעֲמוֹד בַּעַל הַמָּמוֹן כְּנֶגְדּוֹ יַהַרְגֶנּוּ) אוֹבּ דֶר בַּעַל הַבַּיִת פוּן דֶעם גֶעלְט וֶועט זִיךְ שְׁטֶעלֶען ים וֶועט עֶר אִים הַרְגֶענֶען, דְרִיבֶּער מֶעג דֶר בַּעַל הַבַּיִת אִים פְרִיעֶר הַרְגֶענֶען: (ב) וְאִם זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו]. אוֹבּ דִי זוּנֶען וף אִים גְשַׁיינְט, זָאגְט רש"י (אֵין זֶה אֶלָּא כְּמִין מָשָׁל) דָס אִיז נָאר וִוי אַמָשָׁל (אִם בָּרוּר לְךָ הַדָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׁלוֹם עִמָּךְ) עם בַּעַל הַבַּיִת אִיז דִי זַאךְ קְלָאהר אַז דֶר גַנָּב אִיז אִים אַגוּטֶער פְרַיינְד (כַּשֶּׁמֶשׁ הַזֶּה שֶׁהוּא שָׁלוֹם בָּעוֹלָם) אַזוֹי וִויא ן אִיז פְרִידֶן אוֹף דֶער וֶועלְט (כָּךְ פָּשׁוּט לְךָ שֶׁאֵינוֹ בָּא לַהֲרוֹג) אַזוֹי אִיז דִיר גֶעוִויס אַז דֶר גַנָּב הָט מִיט דִיר פְרִידֶן אוּנ ט דִיךְ נִיט הַרְגֶענֶען (אֲפִילוּ יַעֲמוֹד בַּעַל הַמָּמוֹן כְּנֶגְדּוֹ) אֲפִילוּ דֶר בַּעַל הַבַּיִת פוּן דֶעם גֶעלְט וֶועט זִיךְ שְׁטֶעלֶען גֶעגֶען ן דֶעסְטְוֶועגֶען וֶועט דֶער גַנָּב אִים נִיט הַרְגֶענֶען (כְּגוֹן אָב הַחוֹתֵר לִגְנוֹב מָמוֹן הַבֵּן) דְהַיְינוּ אַפָאטֶער הָט אוּנְטֶער גֶעגְרָאבֶּן ב פוּן זַיין זוּהְן עֶר זָאל בַּיי אִים גַנְבֶענֶען גֶעלְט (בְּיָדוּעַ שֶׁרַחֲמֵי הָאָב עַל הַבֵּן וְאֵינוֹ בָּא עַל עִסְקֵי נְפָשׁוֹת) עֶס אִיז וּסְט אַז אַפָאטֶער הָט רַחֲמָנוּת אוֹף זַיין זוּהְן אוּנ עֶר וֶועט אִים גֶעוִויס נִיט הַרְגֶענֶען: וְדָמִים לוֹ]. הָאט עֶר בְּלוּט (כְּחַי

דעת זקנים מבעלי התוספות

ליכנס אבל נכנס דרך פתח דמים לו דודאי אינו בא שאומר בלבו אם יבא בעל הבית לעמוד לפני ממונו הוא דרך הפתח: (ב) שלם ישלם. בב"ק דריש אמר אני הצתי אש בציון כדכתיב ויצת אש בציון ועלי לשלם ה ההבערה הה"ד ואני אהיה לה חומת אש סביב:

שפתי חכמים

הוה ילפינן שור שור משבת לחייב ד' וה' אף לכל חיה ועוף ופי' שכאן פי' בגמרא דלא הל"ל אלא כי יגנוב איש שור וטבחו או מכרו חמשה בקר ישלם תחתיו וד' לאן תחת השה שה דרישא ושור דסיפא ל"ל אלא ש"מ שור ושה אין מידי אחרינא לא: כ לאפוקי שלא תפרש אם ימצא הגנב בחפירה כי החפירה אינה מורה על מקום עד שיאמר בו אם ימצא בו לפיכך פי' שימצא בעת החפירה: ל כלו' אם הסברא שים לו שלום וכו' כגון האב החותר לגנוב ממון הבן וכו' הא אם הסברא מוכחת שבא להרוג שהרי ידוע שאין אדם מעמיד עצמו ו שנוטלים בפניו ושותק השכם והורגו רא"ם: מ (הרא"ם) יש לתמוה על רש"י היאך הביא המכילתא והניח הברייתא דפרק בן סורר

פירוש לתורת אלהים

זָאל עֶר בַּצָאלֶען פַר דֶעם לֶעמֶעלֶע [פיין רש"י]: ם אוּבּ בַּמַּחְתֶּרֶת אִין אֵיין אוּנְטֶער גְרָאבֶּן יִמָּצֵא הַגַּנָּב גֶפוּנֶען וֶוערֶען דֶר גַנָּב עֶר הָט זִיךְ אוּנְטֶער גֶגְרָאבֶּן ר דֶעם בַּעַל הַבַּיִת הוֹז וְהֻכָּה אוּנ עֶר וֶועט וֶוערֶען אגֶען פוּן דֶעם בַּעַל הַבַּיִת וָמֵת אוּנ דֶער וֶועט שְׁטַארְבֶּן אֵין לוֹ דָּמִים דַארְף מֶען הַרְגֶענֶען דֶעם בַּעַל הַבַּיִת וַוייל דֶער בַּעַל ת הָאט גֶעמֶעגְט הַרְגֶענֶען דֶעם גַנָּב [פיין רש"י]. אוּבּ דֶר בַּעַל הַבַּיִת הָאט אִים נִיט גֶעהַרְגֶעתְ אוּנ דֶער גַנָּב אִיז אַנְטְלָאפֶּן מִיט דִי גְנֵבָה דַארְף עֶר נִיט בַּצָאהְלֶען פַר דִי גְנֵבָה. וַוייל עֶר הָט דִי גְנֵבָה קוֹנֶה גֶוֶועֶן מִיט זַיין לֶעבֶּן: (ב) אִם אוּבּ עֶס אִיז קְלָאר וִוי דִי זוּנֶען אַז דֶר גַנָּב וָואלְט אִים נִיט גֶעהַרְגֶעתְ דְהַיְינוּ דֶר גַנָּב אִיז אַפָאטֶער אוּנ דֶר זוּהְן הָט אִים גֶעהַרְגֶעתְ קוּמְט דֶעם זוּהְן צוּ הַרְגֶענֶען. אוּנ אוּבּ דֶער זוּהְן הָט אִים נִיט גֶעהַרְגֶעתְ אוּנ דֶר פָאטֶער אִיז אַנְטְלָאפֶּן מִיט דִי גְנֵבָה שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם דַארְף עֶר בַּצָאהְלִין פַאר דִי גְנֵבָה אִם אוּנ אַז עֶר הָט נִיט צוּ בַּצָאלֶען וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ זָאל עֶר וֶוערֶען

פאר

אונקלוס

תּוֹר נַגַּח הוּא מֵאִ[illegible]
וּמִדְּקַמּוֹהִי וְלָא
מְרֵהּ שַׁלָּמָא יְשַׁלֵּם
חֲלַף תּוֹרָא וּמִיתָא
דִּילֵהּ: לז אֲרֵי יִגְנוֹב
תּוֹר אוֹ אִמַּר וְיִ[illegible]
אוֹ זַבְּנֵהּ חַמְשָׁא
יְשַׁלֵּם חֲלַף תּוֹרָא וְאַ[illegible]
עָנָא חֲלַף אִ[illegible]
א אִם בְּמַחְ[illegible]

הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ
בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר
וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ: ס לז כִּי יִגְנֹב־אִישׁ
שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה
בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע־
צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה: כב א אִם־

תו"א כי יגנב איש ב"ק סב סו : וטבחו או שם עז כתובות לג קידושין מג כח עא עב עט : חמשה בקר ב"ק סז עא פד : תחת כתובות לג : וארבע צאן ת[illegible]

רשב"ם

(לו) חמשה בקר. אמרו חכמים שור שביטלו ממלאכתו חמשה : (א) אם

בעל הטורים

(לו) המת יהיה. בגי' הבעלים מטפלין בנבלה ·

רש"י

שור נגח הוא היום ומתמול שלשום הרי שלש נגיחות : ישלם שור. נזק שלם : והמת יהיה לו. ט לניזק ישלים המזיק עד שיתשלם ניזק כל נזקו : (לז) חמשה [בקר] וגו' אמר רבן יוחנן בן זכאי חס המקום על כבודן של[illegible] שור שהולך ברגליו ולא נתבזה בו הגנב לנושאו על[illegible] משלם ה' שה שנושאו על כתפו משלם ד' הואיל ונתב[illegible] אר"מ בא וראה כמה גדולה כחה של מלאכה שור ממלאכתו משלם ה' שה שלא בטלו ממלאכתו ד': תחת השה. (ב"ק סז) שכאן הכתוב י לומר שא[illegible] תשלומי ד' וה' נוהגת אלא בשור ושה בלבד : (א[illegible]

בית יהודא

וּמִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם) נָאר עֶס אִיז בֶּעוואוּסְט גֶעוָוארֶן אַז עֶר הָט הַיינְט גֶעשְׁטוֹיסֶען, אוּנ נֶעכְטֶען גֶעשְׁטוֹיסֶען אוּנ פַר נֶעכְטֶען גֶעשְׁטוֹיסֶען (הֲרֵי ג' נְגִיחוֹת) הָט עֶר דְרַייא מָאהְל גֶעשְׁטוֹיסֶען: וְשַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר). (נֶזֶק שָׁלֵם) דַארְף עֶר בֶּעצָאהְלֶען פַר דֶעם אָקְס דֶעם גַאנְצֶען שָׁאדֶען : וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ). דֶר טוֹיטֶער אָקְס גֶעהֶער צוּ אִים (לְנִיזָּק) צוּם נִיזָּק (וְעָלָיו יַשְׁלִים הַמַּזִּיק עַד שֶׁיִּשְׁתַּלֵּם נִיזָּק כָּל נִזְקוֹ) דֶר נִיזָּק פַארְקוֹיפְט דִי נְבֵלָה, אוּנ וִוי פִיל עֶס פֶעלְט אִים בִּיז צוּ זַיין שָׁאדֶען, זָאל דֶער מַזִּיק בֶּעצָאהְלֶען צוּם נִיזָּק בִּיז דֶר נִיזָּק זָאל הָאבֶּען זַיין גַאנְצֶען שָׁאדֶען : (לז) וַחֲמִשָּׁה בָקָר וגו'). אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי (חָס הַמָּקוֹם עַל כְּבוֹדָן שֶׁל בְּרִיּוֹת) הקב"ה הָט גֶעהַאט רַחֲמָנוּת אוֹיף דֶעם כָּבוֹד פוּן מֶענְטְשֶׁען (שׁוֹר שֶׁהוֹלֵךְ בְּרַגְלָיו וְלֹא נִתְבַּזָּה בּוֹ הַגַּנָּב לְנוֹשְׂאוֹ עַל כְּתֵפוֹ) וַוייל דֶר אָקְס אִיז גֶעגַאנְגֶען זַיינֶע פִיס אוּנ דֶר גַנָב אִיז נִיט פַארְשֶׁעמְט גֶעוָוארֶען דוּרְךְ אִים עֶר זָאל אִים טְרָאגֶן אוֹיף זַיין פְּלֵייצֶע אוּנ אוֹי[illegible] אָקְסֶען (מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה) דַארְף דֶר גַנָב בֶּעצָאהְלֶען פַאר אֵיינֶעם פִינְף (שֶׂה שֶׁנּוֹשְׂאוֹ עַל כְּתֵפוֹ) אָבֶער אַז עֶר הָט גֶעגַנְבֶת אַ[illegible] וַוייל עֶר הָט אִים גֶעמוּזְט טְרָאגֶען אוֹיף זַיינֶע [illegible] (מְשַׁלֵּם אַרְבַּע) דַארְף עֶר בֶּעצָאהְלֶען נָאר פִיר שֶׁעפְּסֶן (הוֹאִיל [illegible] בּוֹ) וַוייל עֶר אִיז דוּרְךְ אִים פַארְשֶׁעמְט גֶעוָוארֶן, אָמַר רַבִּי מֵאִיר (בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה גְדוֹלָה כֹּחָהּ שֶׁל מְלָאכָה) זֶעה וִויא בַּיי הקב"ה אִיז דֶער כֹּחַ פוּן מְלָאכָה (שׁוֹר שֶׁבִּטְּלוֹ מִמְּלָאכָה) אַז עֶר הָאט גֶעגַנְבֶת אַ אָקְס וַוייל עֶר הָט אִים גֶעשְׁטֶער[illegible] זַיין אַרְבֶּעט (חֲמִשָּׁה) דַארְף עֶר בֶּעצָאהְלֶען פִינְף אָקְסֶן (שֶׂה שֶׁלֹּא בִּטְּלוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ) אַז עֶר הָאט גֶעגַנְבֶת אַשֶׁעפְּס וָואס [illegible] אִים נִיט גֶעשְׁטֶערְט פוּן אַרְבֶּעט (אַרְבָּעָה) צָאהְלְט עֶר נָאר פִיר שֶׁעפְּסֶן : וְתַחַת הַשּׁוֹר. תַּחַת הַשֶּׂה). זָאגְט רש"י הַכָּתוּב) דֶר פָּסוּק זָאגְט צְוַוייא מָאהְל דֶעם וָוארְט שׁוֹר אוּנ שֶׂה (לוֹמַר) צוּא זָאגֶען (שֶׁאֵין מִדַּת תַּשְׁלוּמֵי ד' וה' נוֹהֶגֶ[ת] בְּשׁוֹר וָשֶׂה בִּלְבַד) נָאר אַז מֶען גַנְבֶת אַאָקְס אָדֶער אַשֶׁעפְּס בֶּעצָאהְלְט מֶען פִינְף אָקְסֶן פַר אַאָקְס אוּנ פִיר שֶׁעפְּ[סֶן פַר אַ]שֶׁעפְּס, אָבֶער אַז מֶען גַנְבֶת אַנְדֶערֶע מִינִים בְּהֵמוֹת, צָאהְלְט מֶען נִיט פִינְף בְּהֵמוֹת אוּנ נִיט פִיר בְּהֵמוֹת : (א[illegible]

שפתי חכמים

ואם וכו' וכזה יש ליישב קושית הרא"ם שהקשה למה לא פי' או אם כמו שפי' הפסוק או הודע אליו חטאתו שאז יתיישב על בוריו גם לא ילטרך להוסיף מלת אלא והניח ה"כר כל"ע ועל מה שהקשה הרא"ם עוד שהוא עלמו בפסוק או הודע אליו חטאתו פי' שהוא כמ[illegible] וא"נר וכן או נודע כי שור נגח הוא ושיכה פה ול"ע : ט וא"ת והא ככר פי' כזה לעיל. וי"ל דמהכא הוא עיקר הלימוד דבעלים מ[illegible] בנבילה. א"נ שלא נטעה לומר כיון שהמזיק משלם נזק שלם ה"א דהמזיק יטפל בנבילה לכ"פ שג"כ המת לניזק : י פי' דאלו לו[illegible]

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) אם במחתרת. משמע דוקא כשבא דרך מחתרת [illegible]

פירוש לתורת אלהים

גְוֵויינְט צוּ שְׁטוֹסֶען פוּן נֶעכְטֶען אוּנ פוּן פַר נֶעכְטֶען אוּנ הַיינְט הָט עֶר גֶשְׁטוֹסֶען דָס דְרִיטֶע מָאל וְלֹא וַוייל דֶער בַּעַל הַבַּיִת פוּן דֶעם אָקְס הָאט אִים נִיט גִיהִיט שַׁלֵּם מוּז עֶר בַּאצָאלֶען דֶעם גַאנְצֶען שָׁאדֶען אַאָקְס פַר אַ אָקְס וְהַמֵּת אוּנ דֶר גִיהַרְגִיטֶע אָקְס זָאל זַיין צוּ אִים עֶר זָאל גְשַׁאצְט וֶוערֶען אִין גֶעלְט צוּ דֶעם בַּעַל הַבַּיִת פוּן דֶעם אָקְס אוּנ דֶעם מוֹתָרוֹת הֶיזֵּק מוּז עֶר אָ[illegible] בַּצָאלֶען : (לז) כִּי יִגְנוֹב אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׂה וֶוען אַמֶע[ן] וֶועט גַנְבֶענֶען אַאָקְס אָדֶער אַלֶעמֶלִי וּטְבָחוֹ אוּנ[ד] וֶועט אִים קוֹלֶען אוֹ מְכָרוֹ אָדֶער עֶר וֶועט אִים [פַר]קוֹפֶען לֶעבֶּדְגֶער הַייט חֲמִשָּׁה בָקָר זָאל דֶער בַּצָאלֶען פִינְף רִינְדֶר פַאר דֶעם אָקְס וְאַרְבַּע אוּנ[ד] [illegible]

מצות השם

(נד) (חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר) דָאס אִיז אֵיין מִצְוַת עֲשֵׂה וֶוען צְוַוייא עֵדוּת זָאגֶען אוֹיף אֵיינֶעם אַז עֶר הָאט גֶעגַאנְבִית מוּז דֶר גַנָב צָאלֶען כֶּפֶל דָאס מֵיינְט מֶען פַר אֵיין זַאךְ צְוַויי אוּנ אַז עֶר הָאט גֶעגַאנְבִית אֵיין לֶעמֶעלִי דַארְף עֶר אָפּ צוּא גֶעבֶּען פִיר לֶעמְלִיךְ אוּנ פַר אֵיין אָקְס דַארְף דֶער גַנָב צוּא גֶעבֶּן פִינְף אוֹקְסֶן אַז עֶר הָט דֶעם אָקְס אָדֶער דָם לֶעמֶעלִי גְקוֹילֶעט [אוּנ] אַז עֶר אִיז מוֹדֶה אַלֵיין אַז עֶר הָאט גֶעגַאנְבִית דַארְף עֶר צוּ צָאלֶען נָאר קֶרֶן אוּנ דָם בֵּית דִין נֶעמְט דָם וָוס עֶר דַארְף פוּן דֶעם בֶּעסְטֶען פוּן זַיינֶע פֶעלְדֶער אוּנ עֶס אִיז נִישְׁט קֵיין נ[illegible] צוּ דֶער גַנָב אִיז אֵיין זָכָר אָדֶר אֵיין נְקֵבָה :

אונקלוס

ויפלגון ית כספיה
ית דמי מיתא
ן: לו או אתידע ארי

הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת־כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת־
הַמֵּת יֶחֱצוּן: לו אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח

וחצו את כספו ב"ק כו: וגם את
המת ב"ק לד: יחצון ב"ק כו:

רשב"ם

ה דניזק הוא: (לה) וחצו את כספו. חכמים פירשו כל הפסוק כי עולה הכל לתשלומי חצי נזק ופירשו שוויו של חי ושל מת לפי ענין חצי נזק:

רש"י

זק שמן השוין אתה למד לשאינן שוין כי דין התם
לי נזק לא פחות ולא יותר או יכול אף בשאינן שוין
ן כשהן קיים אמר הכתוב וחצו את שניהם אם אמרת
מים שהמזיק משתכר הרבה כשהנבלה שוה לימכר
הרבה יותר מדמי שור המזיק ואי אפשר שיאמר
שיהא המזיק נשכר או פעמים שהניזק נוטל הרבה
ודמי נזק שלם שחצי דמי שור המזיק שוין יותר מכל
יר הניזק ואם אמרת כן הרי תם חמור ממועד על
לא דבר הכתוב אלא בשוין ולמדך שהתם משלם חצי
ן השוין תלמוד לשאינן שוין שהמשתלם חצי נזקו שמין
הנבלה ומה שפחתו דמיו בשביל המיתה נוטל חצי
והולך ולמה אמר הכתוב בלשון הזה ולא אמר ישלם
למד שאין התם משלם אלא מגופו ואם נגח ומת אה"כ
יזק נוטל אלא הנבלה ואם אינה מגעת לחצי נזקו יפסיד.
שוה מנה שנגח שור שוה חמש מאות זוז אינו נוטל אלא
שור שלא נתחייב התם לחייב את בעליו לשלם מן העליה
כו): (לו) או נודע. או לא היה תם אלא ח נודע כי

בית יהודא

פון ראובן וועט מען פר אים יעמן צוויי הונדערט גילדין (וחצו את כספו) זאל מען דם געלט צו טיילן אונ געבן צוא ראובן הונדערט גילדין אונ צו שמואל הונדערט גילדין (וגם את המת יחצון) נאכדעם פארקויפט מען די נבלה, אונ מען נעמט פר איר פופציג גילדן, גיט מען צו ראובן פינף אונ צוואנציג גילדין, אונ צו שמואל פינף אונ צוואנציג גילדן. הט ראובן הונדערט פינף אונ צוואנציג גילדן אונ שמואל הט הונדערט פינף אונ צוואנציג גילדין, הט ראובן שאדין פינף אונ זיבעציג גילדין אונ שמואל הט שאדין פינף אונ זיבעציג גילדין, הט ראובן בצאהלט אהאלבן שאדען אונ שמואל הט שאדין אהאלבען שאדין. זאגט רש"י (יכול אף בשאינן שוין בדמיהן כשהן חיים אמר הכתוב וחצו את שניהם) איך וואלט גיוואלט מיינען אפילו די ביידע אקסין זענען ניט גלייך ווערט גיוועזן ווען זייא האבן גלעבט פון דעסט־וועגן זאגט אויך די תורה מען זאל פארקויפען ביידע אקסן ודעם לעבעדיגען אונ דעם טויטען) אונ מען זאל דם געלט פון ביידע אקסן גלייך טיילן העלפט צו ראובן אונ העלפט צו שמואל (אם אמרת כן) אויב דו וועסט אזוי זאגען (פעמים

ק משתכר הרבה) קען אמאהל זיין דר מזיק נראובן) זאל פיל פארדינען (כשהנבלה שוה לימכר לעובדי כוכבים הרבה
דמי שור המזיק) דהיינו אז מען וועט די נבלה פארקויפען צו אגעצעגדינער וועט מען נעמען פאר די נבלה פיל
ווי דר לעבעדיגער אקס פון מזיק איז ווערט נדהיינו דער לעבעדיגער אקס פון מזיק איז ווערט פופציג גילדען.
ר טויטער אקס פון ניזק (שמואל) איז ווערט הונדערט גילדען, אז מען וועט פארקויפען דעם אקס פון מזיק מיט
טויטען אקס פון ניזק וועט זיין צוא זאמען הונדערט מיט פופציג גילדן אז מען וועט די הונדערט פופציג גילדען
ילען וועט דער מזיק נעמען פינף אונ זיבעציג גילדען, וועט דאך דר מזיק פארדינען פינף אונ צוואנציג גילדען
פשר שיאמר הכתוב שיהא המזיק נשכר) אונ עס איז ניט מעגליך די תורה זאל זאגען דער מזיק זאל פארדינען (או
שהניזק נוטל הרבה יותר מדמי נזק שלם) אדער אמאהל קען זיין דר ניזק זאל נעמען מער ווי פיל זיין גאנצער
ען איז געוועזן (שחצי דמי שור המזיק שוין יותר מכל דמי שור הניזק) דהיינו ווען דיא העלפט געלט פון מזיקס
דיגער אקס איז מער ווערט ווי פיל דער גאנצער אקס פון ניזק איז ווערט געוועזן ווען ער הט געלעבט, דהיינו
ניזקס אקס ווען ער הט געלעבט איז ווערט געוועזן פופציג גילדען, אונ דעם מזיקס האלבער אקס איז ווערט
ערט גילדען, וועט דאך דער ניזק נעמען פר פופציג גילדען הונדערט גילדען, אונ טאמער איז די נבלה אויך
ם ווערט וועט ער נאך מעהר האבין (ואם אמרת כן) אונ אויב דוא וועסט זאגען עס זאל אזוי זיין (הרי תם חמור
ד) וועט דאך זיין אתם בעסער פון אמועד, פאר אמועד צאלט מען אגאנצען שאדן, אונ פר אתם וועט מען צאהלען
ווי אגאנצען שאדן (על כרחך לא דבר הכתוב אלא בשוין) מוזען מיר זאגען דר פסוק שמועסט נאר פון גלייכע אקסען
ך שהתם משלם חצי נזק) אונ דער פסוק לערנט דיך אז אתם צאהלט נאר אהאלבן שאדן (ומן השוין תלמוד לשאינן
אונ פון גלייכע אקסן וועסטו קענען לערנען ווי דר דין דארף זיין ביי ניט גלייכע (שהמשתלם חצי נזקו) אז דער ניזק
ט בעצאהלט זיין האלבען שאדען (שמין לו את הנבלה) שאצט מען פריער ווי פיל די נבלה איז ווערט (ומה שפחתו
בשביל המיתה) אונ ווי פיל איז די נבלה ווערט ווייניגער פון ווען דער אקס האט געלעבט נוואס דאס הרגענען הט אים
ווערער געמאכט) (נוטל חצי הפחת והולך) זאל דער ניזק נעמען די העלפט פון ווי פיל דר שאדען איז אונ גייט
ים, פרעגט רש"י (ולמה אמר הכתוב בלשון הזה) פר וואס זאגט דער פסוק מיט אזוי אלשון (ולא אמר ישלם חציו) אונ ער
ט ניט פשוט "ער זאל בעצאהלען אהאלבען שאדען" (ללמד שאין התם משלם אלא מגופו) דער פסוק לערנט אונז אז
תם בעצאהלט דעם האלבען שאדען נאר פון זיך אליין (ואם נגח ומת) אונ אויב דר תם הט געהרגעט א אקס אונ דר
איז געפיגערט (אין הניזק נוטל אלא הנבלה) נעמט דר ניזק גאר דיא נבלה פון תם (ואם אינה מגעת לחצי נזקו יפסיד)
אויב דר טויטער תם איז ניט ווערט דעם האלבן שאדען, הט דער ניזק שאדען (או שור שוה מנה שנגח שור שוה חמש
ת זוז) אויב א אקס וואס איז ווערט הונדערט גילדען הט געהרגעט א אקס וואס איז ווערט פינף הונדערט גילדען (אינו
אלא השור) נעמט דער ניזק דעם אקס ניט מעהר (שלא נתחייב התם לחייב את בעליו לשלם מן העליה) דר תם ווערט
אזוי פיל פארשולדיגט אז דער בעל הבית זאל דארפען בעצאהלען פר זיין שאדען פון זיין פארמעגען: (לו) נאו
ן. (או לא היה תם) אויב עס איז בעוואוסט געווארען אז ער איז ניט גוועזן אתם (אלא נודע כי שור נגח הוא היום

שפתי חכמים

שור את אים שהרי כתיב אחריו את שור רעהו: ח הא דלא פירש האי או כמו אם י"ל דהוי' צריך לוא"ו המוסיף ולכתוב

פירוש לתורת אלהים

יי בעלי בתים זאלען זיך צו טיילין מיט דעם אונ זאלן זיך אויך צוא טיילן מיט דעם געלד: (לו) או
לט וגם אונ דעם טוטן אקס זאל מען אויך פר קויפן נודע אבר אז עס איז גוואר גווארן כי אז דר אקס איז

גוויינט

יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ: ס לה וְכִי־יִגֹּף שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת־

דְּגֻבָּא יְשַׁלֵּם כַּסְפָּא
לְמָרוֹהִי וּמֵיתָ א
דִילֵיהּ: לה וַאֲרֵי יִגּוֹף
דִּגְבַר יָת תּוֹרָא דְ
וִימוּת וְיִזַבְּנוּן יָת

תו"א כסף ישיב ב"ק ז ט י"א יד כד: והמת יהיה ב"ק ג נ"א נג נד: וכי יגף ב"ק ב: את שור רעהו ב"ק ז לו לא: ומכרו את ב"ק לג לג:

רשב"ם

בעל הבור הפותח או הכורה: (לד) והמת יהיה לו. לפי הפשט כיון שמשלם כל דמיו בדין הוא שהמת יהיה למזיק אבל חכמים פירשו לניזק כי פחת מתמת עשרו כרה בור ברה"ר והוא לרעתו שמחייבו לשלם כנזקו

בעל הטורים

נפשו. בגימ' הדמים של מזיק וכגימ' הדמים של ניזק: (לד) ג' הכא ואידך ישלם לבעליו בש"ס עושר שמור לבעליו לר... וכי היכי דדרשינן הכא ישיב אפי' סובין ה"נ בש"ס אמרינן אפי'

רש"י

שעשאו ברה"ר עשאו הכתוב בעליו להתחייב בנזקין: ישיב לבעליו. ישיב לרבות שוה כסף ואפי' סו... ז). (והא דכתיב מיטב שדהו וכ' רש"י שהכ... עידית תירץ בגמרא דפ"ק דב"ק רב הונא ברי... יהושע דזהו אם בא לגבות קרקע אבל מטלטלי מיטב הוא דאי לא מזדבן הכא מזדבן הכא): יהיה לו. (מכילתא ב"ק ז) ו לניזק שמין את... ונוטלה בדמים ומשלם לו המזיק עליה תשלומי... (לה) וכי יגף. ידחוף בין בקרניו בין בגופו בי... בין שנשכו בשניו כולן בכלל נגיפה הם שאין נגיפה... מכה: שור איש. שור של איש: ומכרו את... וגו'. בשוים הכתוב מדבר שור שוה ר' שהמית... ר' בין שהנבלה שוה הרבה בין שהיא שוה מעט כ... חלי החי וחלי המת וזה חלי החי וחלי המת כ... אחד מפסיד חלי נזק שהזיקה המיתה למדנו שהתם...

בית יהודא

זיינע (שֶׁעֲשָׂאוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים) ער האט גמאכט די גרוב אין גאס, פון דעסטוועגן (עֲשָׂאוֹ הַכָּתוּב בְּעָלָיו לְהִתְחַיֵּיב עָלָיו בִּנְזָקָיו) האט דר פסוק געמאכט דעם גרעבער פר אבעל הבית איבער די גרוב אז עס ווערט אשאדען אין די גרוב הייסט ער אבעל הבית פון די גרוב ער זאל בצאלין פר די שאדינס:[כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו]. ער זאל בצאהלען געלט צום בעל הבית פון שאדין, זאגט רש"י (יָשִׁיב לְרַבּוֹת שָׁוֶה כֶּסֶף) דר ווארט "יָשִׁיב" איז איבעריג אין פסוק עס קען דאך שטיין בעל הבור יְשַׁלֵּם כֶּסֶף לִבְעָלָיו, דר בעל הבית פון גרוב זאל בצאהלין געלט צום בעל הבית פון שאדין, צו וואס שטייט "יָשִׁיב" לִבְעָלָיו, צו לערנען ער מעג אים בצאהלין ואפילו ניט מיט געלט נארו מיט אזעלכע זאכן וואס זענען ווערט געלט (וַאֲפִילוּ סוּבִּין) אפילו קלייען [(וְהָא דִכְתִיב מֵיטַב שָׂדֵהוּ) אונ וואס דר פסוק שרייבט פר אשאדין זאל מען בצאהלין מיט די בעסטע פעלד (וְכָתַב רַשִׁ"י שֶׁהַנִּיזָּקִין מִן הָעִידִית) אונ רש"י שרייבט פר אשאדין מוז מען צאהלין מיט דם בעסטע (תֵּירֵץ בִּגְמָרָא דְּפֶרֶק קַמָּא דְבָבָא קַמָּא) ענפערט דיא גמרא אין ערשטין פרק פון בבא קמא (רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ) רב הונא דר זוהן פון רב... (דְזֶהוּ אִם בָּא לִגְבּוֹת קַרְקַע) דם איז נאר אז מען צאהלט פר דעם שאדין מיט פעלד, דארף ער געבען די בעסט... (אֲבָל מְטַלְטְלֵי) אבער אז ער צאלט מיט מטלטלין ומיט אזעלכע זאכין וואס מען קען זיי טראגין פון איין ארט צום צ... (כָּל מִילֵי מֵיטַב הוּא) זענען אלע זאכן גוט (דְּאִי לָא מִזְדַּבֵּן הָכָא) אויב מען קען ניט די זאכען פארקויפן אויף דעם ארט (מִזְדַּבֵּן הָכָא) קען מען זייא פארקויפין אויף איין אנדער ארט]: [וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ]. דר טויטער אקס געהער צו אים (לַנִּזָּק) וואס האט דעם שאדין [דר וואס האט דעם שאדין הייסט ניזק, אונ דער וואס טוהט דעם שאדין הייסט מזיק] (שָׁמִין אֶ... וְנוֹטְלָהּ בְּדָמִים) מען שאצט ווי פיל דיא נבלה איז ווערט אונ דר ניזק נעמט די נבלה פר געלט (וּמְשַׁלֵּם לוֹ הַמַּזִּיק עָלֶיהָ... נִזְקוֹ) אונ דר מזיק בצאלט אים דם איבעריגע ביז צום שאדן [דהיינו דער לעבעדיגער אקס איז ווערט געווען צעה... די נבלה איז ווערט דריי רובעל, נעמט דער ניזק דיא נבלה אונ דר מזיק בצאהלט אים נאך זיבן רובעל]: (לה) [וְכִי יִגֹּף] אויב איין אקס [פון ראובן] האט געשטוסען דעם אקס [פון שמואל] (בֵּין בְּקַרְנָיו) סיי ער האט אים געשטוסין מיט די הערנער (בֵּין בְּגוּפוֹ) סיי ער האט אים געשטויסין מיט זיין קערפר (בֵּין בְּרַגְלָיו) סיי ער האט אים גביסן מיט די פיס (בֵּין שֶׁנְּשָׁכוֹ בְּשִׁנָּיו) סיי ער האט אים גביסן מיט די ציין (כּוּלָּן בִּכְלַל נְגִיפָה הֵם) דיא אלע שאדינס הייסין יִגּוֹף (שֶׁאֵין נְגִיפָה אֶלָּא לְשׁוֹן מַכָּה) נְגִיפָה מיינט מען שלאגען: [שׁוֹר אִישׁ]. מיינט מען (שׁוֹר שֶׁל אִישׁ) דר אקס פון אַ... [וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר וגו']. זאגט רש"י (בְּשָׁוִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר) דר פסוק שמועסט בייא גלייכע אקסין (שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם) ראובן'ס אקס וואס ער איז ווערט צוויא הונדערט גילדען האט געהרגעת שמואל'ס אקס וואס ער ווערט געווען צוויא הונדערט גילדין (בֵּין שֶׁהַנְּבֵלָה שָׁוֶה הַרְבֵּה) סיי די נבלה איז פיל ווערט (בֵּין שֶׁהִיא שָׁוֶה מְעַט) ס... נבלה איז ווייניג ווערט (כְּשֶׁנּוֹטֵל זֶה חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת) אז ראובן נעמט העלפט פון לעבעדיגען אקס אונ העלפט פון טויטין אקס (וְזֶה חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת) אונ שמואל נעמט אויך העלפט פון לעבעדיגען אקס אונ העלפט פון טויטין אק... (כָּל אֶחָד מַפְסִיד חֲצִי נֶזֶק שֶׁהִזִּיקָה הַמִּיתָה) האט יעדר פון ביידע שאדן די העלפט געלד וואס דם הרגענען האט געמאכט, דהיינו שמואל'ס אקס וואס ער איז לעבעדיג ווערט גיווען צוויי הונדערט גילדין, איז איצט די נבלה ווערט ... גילדין, האט שמואל שאדין הונדערט מיט פופציג גילדין, אונ ווייל ראובן'ס אקס איז גיווען אתם ועד האט גע... דם ערשטע מאל אדער דאס צווייטע מאל] דארף ראובן אים בצאהלין דיא העלפט פון שאדין, דאס איז פ... זיבעציג גילדין, זאל מען אזו טאן ווי עס שטייט אין פסוק (וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי) מען זאל פרקויפין דעם לעבעדי...

שפתי חכמים

ונתקרעו הכלים חייב על הבהמה ופטור על הכלים: ו דאילו למזיק לכתוב רחמנא בעל הבור ישלם ולשתוק מוסמת יהיה לו אלא לניזק ו...

פירוש לתורת אלהים

ער אום קערן צוא זיין בעל הבית וְהַמֵּת אונ דער געהרגעטר אקס זאל זיין צו אים צום ניזק [עיין רש"י]: (לה) וְכִי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ אונ ווען איין אקס פון אמענטשן וועט שטוסן אֶת איין אקס פון זיין חבר וָמֵת אונ דער געשטוסענר אקס איז געהרגית געווארען אונ דיא אקסן זענען גלייך ווערט געווען אונ דר אקס ה... קיין דריי מאל ניט געשטוסן איז דר דין א... זאלן זיי פר קופן דעם לעבדיגן אקס וחצו א...

ה גְּבַר גּוֹב וְלָא
נֵהּ וְיִפֵּל תַּמָּן תּוֹרָא
חֲמָרָא: לד מָרֵי

כִּי־יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל־
שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר: לד בַּעַל הַבּוֹר

תו"א ולא יכסנו ב"ק מו נה שבת צח : ונפל שמה ב"ק כח : נג נד : בעל הבור זבחים טו :

רש"י

יה לא כל שכן אלא להביא כורה אחר כורה ת שהוא
(ב"ק נא): ולא יכסנו. הא אם כסהו פטור א
פר ברה"ר ב דבר הכתוב (שם נה): שור או חמור.
הדין לכל בהמה וחיה. שבכ"מ שנאמר שור וחמור אנו
ן אותו שור שור משבת שנאמר למען ינוח שורך וחמורך
הלן כל בהמה וחיה כשור שהרי נא' במקום אחר וכל
תך אף כאן כל בהמה וחיה ג כשור ולא נאמר שור
ר אלא שור ולא ד אדם חמור ולא ה כלים (ב"ק נג):
בעל הבור. בעל התקלה אע"פ שאין הבור שלו

בית יהודא

אַאָקס אָדֶר אַאֵייזֵיל אוּנ זֶענֶן גֶעהַרְגֶת גֶעוָוארֶן דַארְף עֶר באַצָאהְלֶן פַר זֵיי (עַל הַכְּרִיָּה לֹא כָּל שֶׁכֵּן) אַז עֶר הָט גֶעגְרָאבֶּן אַנֵייעֶ גְרוּבּ אוּנ אִינְוֵוייבִּיג אִיז אַרַיינְגֶעפַאלֶן אַאָקס אָדֶר אַאֵייזֵיל אוּנ זֶענֶן גֶעהַרְגֶת גֶעוָוארֶן וֶועלֶן מִיר דָאךְ גֶעוִויס אַלֵיין וִויסֶן אַז עֶר דַארְף בַּאצָאהְלֶן, צוּ וָוס דַארְף דִי תּוֹרָה שְׁרַייבֶּן כִּי יִכְרֶה (אֶלָּא לְהָבִיא כּוֹרֶה אַחַר כּוֹרֶה שֶׁהוּא חַיָּיב) נָאר דֶער פָּסוּק לֶערוּנְט אוּנְז אַז אֵיינֶער גְרָאבְּט נָאךְ דֶעם אַנְדֶערֶן אִיז דֶער אַנְדֶערֶער שׁוּלְדִיג צוּ בַּאצָאהְלֶן פַר דֶעם שָׁאדֶן, דְהַיְינוּ אֵיינֶער הָט גֶעגְרָאבֶּן אַגְרוּבּ טִיף נַיין טְפָחִים וָדָס אִיז אֵיין אֵייל מִיט אַהַאלְבֶּע) נָאכְדֶעם אִיז גֶעקוּמֶן אֵיינֶער אוּנ הָט גֶעגְרָאבֶּן אִין גְרוּבּ נָאךְ אֵיין טֶפַח טִיפֶר, אוּנ אִין גְרוּבּ אִיז אַרַיינְגֶעפַאלֶען אַבְּהֵמָה אוּנ אִיז גֶעהַרְגֶת ...אָרֶן אָדֶר זִיא הָט זִיךְ אַשָׁאדֶן גֶעטָאהְן, צוּ בְּרָאכֶען אַפּוּס, דַארְף דֶר אַנְדֶערֶער בַּאצָאהְלֶן (עיין ש"ח): וְלֹא יְכַסֶּנּוּ. אוּב ...עֶר הָט גֶעגְרָאבֶּען אַגְרוּבּ אוּנ עֶר הָאט דִי גְרוּבּ נִיט צוּגִידֶעקְט, אוּנ אִין גְרוּבּ אִיז אַרַיין גֶעפַאלֶען אַבְּהֵמָה אוּנ זִיא ...גֶעהַרְגֶת גֶעוָוארֶן אָדֶר זִיא הָט זִיךְ אַשָׁאדֶן גֶעטָאהְן דַארְף דֶר גְרֶעבֶּער בַּאצָאהְלֶן (הָא אִם כִּסָּהוּ פָּטוּר) אָבֶּער אַז ...גְרֶעבֶּער הָט דִי גְרוּבּ צוּגִידֶעקְט, אוּנ עֶס אִיז אָפְּגֶעדֶעקְט גֶעוָוארֶן (אוּנ מֶען וֵוייס נִיט וֶוער עֶס הָט אָפְּגֶעדֶעקְט) אוּנ ...ווייניג אִיז אַרַיין גֶעפַאלֶן אַבְּהֵמָה אוּנ הָט זִיךְ גֶעטָאהְן אַשָׁאדֶן אָדֶר גֶעהַרְגֶת גֶעוָוארֶן דַארְף עֶר נִיט בַּאצָאהְלֶען ...פֶר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים דִּבֶּר הַכָּתוּב) דֶער פָּסוּק שְׁמוּעֶסְט אַז עֶר הָט גֶעגְרָאבֶּן דִי גְרוּבּ אִין גַאס: (שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר). זָאגְט רש"י הַדִּין לְכָל בְּהֵמָה וְחַיָּה) אוּב אִין גְרוּבּ אִיז אַרַיין גֶעפַאלֶן אֵיין אַנְדֶער בְּהֵמָה נִיט אַאָקס אוּנ נִיט אַאֵייזֵיל אָדֶער ...ה אִיז אַרַיין גִיפַאלֶן, אוּנ הָאבֶּען זִיךְ גֶעמַאכְט אַשָׁאדֶען אָדֶער גֶהַרְגֶת גֶעוָוארֶן, דַארְף עֶר אוֹיךְ פַר זֵיי בַּאצָאהְלֶן (שֶׁבְּכָל ...שֶׁנֶּאֱמַר שׁוֹר וַחֲמוֹר אָנוּ לְמֵדִין אוֹתוֹ שׁוֹר שׁוֹר מִשַּׁבָּת) וָואוּ עֶס שְׁטֵייט אִין דִי תּוֹרָה שׁוֹר אוּנ חֲמוֹר לֶערְנֶען מִיר פוּן דֶעם ...וְהַנַּ"ר וָואס שְׁטֵייט בַּיי שַׁבָּת (שֶׁנֶּאֱמַר) בַּיי שַׁבָּת שְׁטֵייט (לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמוֹרְךָ) עֶס זָאל רוּהֶען דַיין אָקְס אוּנ דַיין ...יל (מַה לְהַלָּן כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה כְּשׁוֹר) אַזוֹי וִויא בַּיי שַׁבָּת דַארְפֶן רוּהֶען אַלֶע בְּהֵמוֹת אוּנ חַיּוֹת אַזוֹי וִוי דֶער אָקְס אוּנ ...אֵייזֵיל (שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בְּמָקוֹם אַחֵר וְכָל בְּהֶמְתֶּךָ) וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט דָאךְ אִין אֵיין אַנְדֶער פָּסוּק וְכָל בְּהֶמְתֶּךָ, אַלֶע דַיינֶע ...וֹת זָאלֶן רוּהֶען (אַף כָּאן כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה כְּשׁוֹר) דָא הָאבֶּן אוֹיךְ אַלֶע בְּהֵמוֹת אוּנ חַיּוֹת דֶעם דִין וִוי אַאָקס אוּנ אַאֵייזֵיל ...נֶאֱמַר שׁוֹר וַחֲמוֹר אֶלָּא שׁוֹר וְלֹא אָדָם חֲמוֹר וְלֹא כֵּלִים) נָאר שׁוֹר אוּנ חֲמוֹר שְׁטֵייעֶן אִין פָּסוּק צוּ לֶערְנֶען נָאר אַז אַאָקס ...ט אַרַיין אִין גְרוּבּ אוּנ וֶוערְט גֶעהַרְגֶת אָדֶער עֶר טוּהְט זִיךְ אַשָׁאדִין דַארְף מֶען פַר אִים בַּצָאהְלֶן, אָבֶּער אַז אַמֶענְטְשׁ ...ט אַרַיין אִין גְרוּבּ אוּנ טוּהְט זִיךְ אַשָׁאדִין אָדֶער עֶר וֶוערְט גֶעהַרְגֶת. דַארְף מֶען נִיט פַר אִים בַּצָאהְלֶן, אוּנ נָאר פַאר ...יזֵיל, דַארְף מֶען בַּצָאהְלִין, אָבֶּר אַז אִין דִי גְרוּבּ אִיז אַרַיין גֶעפַאלֶען אַאֵייזֵיל אוּנ אוֹיף דֶעם אֵייזֵיל זֶענֶען גֶלֶעגִין ...ם, אוּנ דֶר אֵייזֵיל אִיז גֶעהַרְגֶת גִיוָוארֶען אָדֶער עֶר הָט זִיךְ גֶעמַאכְט אַשָׁאדִין אוּנ דִי כֵּלִים זֶענֶען צוּבְּרָאכֶן גְוָוארֶן, פַר ...אֵייזֵיל דַארְף מֶען בַּצָאהְלִין אָבֶּער פַר דִי כֵּלִים דַארְף מֶען גִיט בַּאצָאלִין: (לד) (בַּעַל הַבּוֹר). מֵיינְט מֶען (בַּעַל הַתַּקָּלָה) ...וָוס הָט גֶעמַאכְט דָס שְׁטְרוֹיכְלוּנְג, דֶער וָוס הָט גֶעמַאכְט דִי גְרוּבּ (אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַבּוֹר שֶׁלּוֹ) אֲפִילוּ דִי גְרוּבּ אִיז נִיט

דעת זקנים מבעלי התוספות

...וב הוא ומכאן רמז דכתיב עבד עבדים יהיה לאחיו יהי"ה ...מ' שלשים: (לג) ונפל שמה שור. פירש"י ה"ה לכל שאר ...מה שהרי בכל מקום שנא' שור ילפינן שור שור משבת ...נאמר שור או חמור אלא למדרש שור ולא אדם חמור ...כלים. וא"ת והלא איצטריך חד מינייהו למילף משבת ...ב היכי אמעיט אדם וכלים. וי"ל דאי לא ממעיט אדם ...ם הוה ליה למכתב ונפל ותו לא ויהא משמע שכל מה ...ול לשם בין כל בהמה בין אדם וכלים יהא חייב וא"כ ...פל הוא מרבה כל כמו בשבת שור וחמור למה לי ש"מ ...ייהו לדרשא. ומיהו קשיא דלמה לי שור ולא אדם תיפוק ...מדכתי' והמת יהיה לו מי שהמת שלו יצא זה שאין המת ...דהמת אסור בהנאה. וי"ל דמיירי בעבד כנעני של ישראל ...א מל ולא טבל דשרי בהנאה כדאמרינן בירושלמי אקשייא ...יתי תפתר בגוי מת וטעמא דמת אסור בהנאה משום ...פינן מעגלה ערופה דכתיב וערפו שם וכתיב ותמת שם ...ם בעי דומיא דמרים שהיתה ישראלית לאפוקי עכו"ם:

שפתי חכמים

הוא יותר מל' שקלים יתן הכופר ואם השלשים הם יתרים על נתינת הכופר יתן השלשים שקלים לכן פי' שלשים שקלים גזירת הכ' הוא וכו' ואם כן אין לחלק בשלשים שקלים ולחלק בעבד עברי כדפי': ת פי' שאם חפר אחד בור תשעה ובא אחר והשלימו לעשרה האחרון חייב בין שמת בו השור בין הוזק מפני שבתשלום הי' אית בו מיתה ונזקים והראשון פטור מכלום אף מן הנזקים דאי ממיתה לא איצטריך קרא דהא לא עבד שיעור מיתה ופשיטא דפטור ממיתה: א פי' ולא תימא דלא סגי ליה בכסוי אלא עד דסתים ליה בעפרא קמ"ל: ב דאי ברשות היחיד מצי אמר לו מזיק לניזק תורך ברשותי מאי בעי וה"ה בחופר בור בכ"מ שלא יוכל לומר תורך ברשותי מאי בעי והרב לא בא למעט אלא בחופר בור ברה"י (ב"ק דף מט): ג (רא"ם) תימה דבב"ק דף נ"ד מפרש תלמודא לנפילת הבור כסף ישיב לבעליו כל דאית ליה בעלים וכו' וי"ל הא דבעי הכא לימוד דכסף ישיב לבעליו דאי לאו קרא ה"א ונפל שמה הוא כלל שור או חמור הוא פרט ואין בכלל אלא מה שבפרט שור וחמור אין מידי אחרינא לא ואין הג"ש יכולה לבטל הכלל ופרט קמ"ל כסף ישיב לבעליו כל דאית ליה ...ס והכלל ופרט בטל ולפ"ז לא איצטריך אחר כך ג"ש דשור שור משבת וה"ל למכתב ונפל שמה הנופל שור וחמור ל"ל אלא שור ולא ...וכו': ד גזירת הכ' ולא שנא לאו בר דעה ולא שנא בר דעה ואפי' בלילה ואפי' סומא: ה פי' כגון שנפל בכור תמור עם כליו

פירוש לתורת אלהים

...קין אַגְרוּבּ אִין גַאס וָואס אִיז גִוֶועֶן צוּ גֶדֶעקְט או ...עֶר וֶוען אַמֶענְשׁ וֶועט גְרָאבֶּן אַגְרוּבּ אִין גַאס וְלֹא ...עֶר וֶועט נִיט צוּא דֶעקִין אִים וְנָפַל אוּנ עֶס וֶועט ...רֶמֶן אַרַיין פַאלֶן שׁוֹר אֵיין אָקְס אָדֶער אֵיין אֵייזֶל אָדֶער אַנְדֶרִי בְּהֵמָה אוּנ וֶועלֶען גֶהַרְגֶת וֶוערֶען: (לד) בַּעַל הַבּוֹר דֶער מֶענְטְשׁ וָואס הָאט גֶגְרָאבֶּען דֶעם גְרוּבּ אָדֶר וָוס עֶר הָאט אוֹיף גֶדֶעקְט דִי גְרוּבּ יְשַׁלֵּם זָאל בַאצָאלֶען כֶּסֶף גֶעלְט פַאר דֶעם אָקְס ...

אֲשֶׁר־יוּשַׁת עָלָיו׃ לא אוֹ־בֵן יִגָּח אוֹ־
בַת יִגָּח כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לּוֹ׃
לב אִם־עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ אָמָה כֶּסֶף
שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לַאדֹנָיו וְהַשּׁוֹר
יִסָּקֵל׃ ס לג וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ

עֲלוֹהִי׃ לא אוֹ ...
יִשְׂרָאֵל יִגַּח תּוֹרָא אוֹ ...
יִשְׂרָאֵל יִגַּח כְּדִינָא ...
יִתְעֲבֵד לֵהּ׃ לב ...
לְעַבְדָּא יִגַּח תּוֹרָא ...
לְאַמְתָא כְּסַף תְּ...
סִלְעִין יִתֵּן לְרִבּוֹ...
וְתוֹרָא יִתְרְגֵם׃ לג וַ...
יִפְתַּח גְּבַר גּוֹב אוֹ...

תו"א או בן יגח ב"ק מג מד : כמשפט הזה ב"ק לג מב : יעשה לו ב"ק ה : אם עבד יגח ב"ק מג : כסף שלשים כתובות מב ב"ק מג : וכי יפתח ב"ק יט מט נ נא נב : או כי יכרה ב"ק מח מט נ נא :

רשב"ם

(לב) אם עבד. כנעני יגח השור המועד או שור תם פטור : (לג) וכי יפתח איש בור. שהוא עמוק ונגמרה מלאכתו כבר ופשע ולא כיסהו . או אפי' כי יכרה איש בור ולא יכסנו בכל יום לעת ערב בצאתו ממלאכתו לפי שעדיי צריך ליכנס בו ולחפור עוד וטורח הוא לו לכסותו בכל יום אעפ"י כן חי...

בית יהודא

דם געלט וואס דער געהרגעטער איז ווערט געוועזן ווען ער האט געלעבט אז מען וואלט אים פארקויפט פאר א אייביגן קנעכט, רבי עקיבא זאגט (דמי מזיק) דער בעל הבית פון אקס זאל געבן צו די יורשים פון געהרגעטן, דם געלט ווי פיל דער בעל הבית איז ווערט אז מען זאל אים פארקויפן פאר א קנעכט אויף אייביג : (לא) (או בן יגח). מיינט מען דער אקס האט געהרגעט (בן שהוא קטן) א קינד א זכר : (או בת). מיינט מען דער אקס האט געהרגעט (בת שהיא קטנה) א קליינע טאכטער (לפי שנאמר והמית איש או אשה) ווייל עס שטייט אין פסוק דער אקס האט געהרגעט א איש אדער א אשה (יכול אינו חייב אלא על הגדולים) וואלט איך מיינען אז דער אקס האט געהרגעט גרויסע מענטשין, דארף מען אים הרגענען, אבער אז ער האט געהרגעט קליינע קינדער דארף מען אים ניט הרגענען (תלמוד לומר או בן יגח וגו' לחייב על הקטנים כגדולים) דריבער זאגט דער פסוק או בן יגח או בת יגח, צו לערנען אונז אז דער אקס הרגעט קליינע קינדער איז גלייך ווי ער הרגעט גרויסע מענטשן : (לב) עבד או אמה). (כנעניים) אויב דער אקס האט געהרגעט א כנענישען קנעכט אדער א כנענישע דינסט : (שלשים יתן). דער בעל הבית פון אקס דארף בעצאהלען דרייסיג שקלים (גזרת הכתוב הוא) אזוי האט הקב"ה גוזר געוועזן (בין שוה אלף זוז) סיי דער קנעכט אדער די דינסט איז ווערט געוועזן טויזענד גילדען (בין שאינו שוה אלא דינר) סיי קנעכט אדער די דינסט זענען נאר ווערט געוועזן איין גילדען, דארף מען פאר זיי באצאהלען דרייסיג שקלים (והשקל משקלו ארבעה זהובים) א שקל האט געוואגן פיר גילדען (שהם חצי אונקיא) דאס איז א האלבע אונקיא (למשקל הישר ש... אויף די ריכטיגע וואג פון דיא שטאט קלוניא : (לג) (וכי יפתח איש בור). אויב עס איז געוועזן א גרוב (שהיה מכוסה) די גרוב איז געווען באדעקט (וגלהו) האט איינער אפגעדעקט די גרוב : (או כי יכרה). אדער ער האט געגראבען א גרוב אין די גרוב איז אריינגעפאלען א אקס אדער א אייזיל אונ זענען געהרגעט געווארן, דארף ער באצאהלען פאר זיי ווי זיי זענען ווערט געוועזן, פרעגט רש"י (למה נאמר) צו וואס שטייט אין פסוק אז ער וועט גראבען א נייע גרוב (על הפתיחה חייב) אז ער עפינט נער דעקט־אפ א גרוב וואס איין אנדערער האט געגראבען, אונ אינוועניג איז אריינג...

רש"י

אומר דמי מזיק (ב"ק כז) : (לא) או בן יגח. בן שהוא קטן או בת. שהיא קטנה לפי שנא' והמית איש או אשה יכול אינו חייב אלא על הגדולים ת"ל או בן יגח וגו' לחי... הקטנים כגדולים (מכילתא) : (לב) אם עבד או א... כנענים (מכילתא) : שלשים שקלים יתן. גזירת ה... הוא בין שהוא שוה אלף זוז בין שאינו שוה אלא ש... והשקל משקלו ד' זהובים שהם חצי אונקיא למשקל היש... קלוני"א : (לג) וכי יפתח איש בור. שהיה מ... וגלהו : או כי יכרה. למה נא' אם על הפתיחה חיי...

שפתי חכמים

והא רש"י ס"פ יתרו גבי אם מזבח אבנים הביא דברי ר"י דג' אם הם אינם תלוים ולא הביא זה אם כופר יושת . וי"ל דאם כופר אף ע"ג דלא תלוי הוא והוא חובה מ"מ תלוי הוא כדבר אחר שאם יגח שור אדם והמיתו אזי חייב בכופר מ"ה לא חשיב . רא"ם : ק וא"ת א"כ איש או אשה ל"ל וי"ל דאי לאו איש ואשה ה"א דבן או בת ב... איירי א"נ דאין עונשין מן הדין : ר מדכתיב כסף שלשים שקלים יתן וגו' ואי בעבד עברי איירי כופר בעי שלומי : ש ונראה דר... לתרץ הא דפי' אם עבד או אמה כנענים או אינו אלא אפי' בעברים וא"ל דהא דינן בכופר שמא בא הכ' להחמיר עליו וניתא אם...

דעת זקנים מבעלי התוספות

אחד לבדה אחר שלש נגיחות ולרבא אפי' היתה הנגיח... ביום שנגח השלישית מחייב : (לב) שלשים שקלים.

פירוש לתורת אלהים

כבל אלץ ווי בית דין וועט שאצן אויף אים : (לא) או בן יגח או בת יגח אונ אפילו ער וועט שטויסן איין קליין קינד א זכר אדער א נקבה כמשפט אזוי וויא דער משפט וואס פריער איז געשטאנען יעשה זאל געטאהן ווערן צוא אים : (לב) אם עבד יגח השור או אמה אונ אויב דער אקס וועט שטויסן א קנעכט אדער א דינסט וואס ... כנענים כסף זאל דער בעל הבית פון דעם אקס דרייסג זילבערני שקלים צוא דעם הארען פון קנעכט והשור אונ דער אקס זאל ווערן פאר שטיי... (לג) וכי יפתח איש בור אונ ווען א מענטש וועט...

מצות השם

(נג) (וכי יפתח איש ב'ר) עס איז איין מצות עשה אויף דעם בית דין אז זייא זאלן פאסקינען דעם דין אז איינער האט געגראבען איין גרוב אין רשות הרבים אבער ווען ער האט געגראבען אין זיין רשות אונ האט אים געגראבען ביז אין רשות הרבים אריין אונ דער גרוב איז טיף צעהן טפחים אונ עס איז אריין געפאלען איין בהמה איז דער בעל הבית חייב צוא צאלן איין גאנצן שאדן אונ א מענטש איז אריין געפאלן אונ האט זיך שאדן געטוען דארף ... האט דעם גרוב גנראבען אים צוא צאלן אבער אז עס ... כלים איז ער פטור ער דארף נישט צו צאלן אונ די מצ... נוהג אויף יעדער ארט אונ יעדער צייט :

תמלי ומדקמוהי
סהיד במרה ולא
יה ויקטול גברא או
תא תורא יתרגם ואף
ה יתקטל: ל אם
ן ישוון עלוהי ויתן
קן נפשה בכל דישוון

הוא מתמל שלשם והועד בבעליו ולא ישמרנו והמית איש או אשה השור יסקל וגם בעליו יומת: ל אם כפר יושת עליו ונתן פדין נפשו ככל

תו"א ככל אשר ב"ק כו:

בעל הטורים

שור שנגח דילפינן נזקין ממיתה לחייב על הקטנים כגדולים: פדיון. ב' במסורה הכא ואידך ויקר פדיון נפשם רמז למ"ד כופרא בשביל שיקרה נפשם בעיני הקב"ה נתן להם כופר לכפרה: פדיון

רש"י

הוצרך לו' בתם ובעל השור נקי: (כט) מתמול שלשום. הרי ע שלש נגיחות (מכילתא): והועד בבעליו. (כג) ל' התראה בעדים כמו (בראשית מג) העד כנו האיש: והמית איש וגו'. לפי שנא' כי יגח אין לי שהמיתו בנגיחה. המיתו בנשיכה דחיפה ובעיטה מנין והמית: וגם בעליו יומת. בידי שמים. יכול בידי ת"ל (במדבר לה) מות יומת המכה רוצח הוא על רציחתו הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו (סנהדרין לג): אם כפר יושת עליו. אם זה אינו תלוי והרי הוא אם כסף תלוה לשון צ אשר זה משפטו שיושיתו עליו ב"ד: ונתן פדיון נפשו. דמי ניזק דברי ר' ישמעאל. ר"ע

רשב"ם

משנגמר דינו אסור אפילו שחטו לאחר נמר דין: ובעל השור נקי. כל זמן שלא הועד בו: (כט) וגם בעליו יומת. בידי שמים ואם יתן כופר פטור ממיתה בידי שמים:

בית יהודא

איז (לפי שנאמר במועד וגם בעליו יומת) ווייל עס שטייט ביי אמועד מען זאל דעם בעל הבית אויך הרגנן (הוצרך לומר בתם ובעל השור נקי) דארף דר פסוק זאגן ביי אתם דר בעל הבית פון אקס איז ריין, ער ווערט ניט בשטראפט נאז אאקס הרגת אמענטש איין מאהל אונ צוויי מאל, איז ער אתם, אונ אז ער הרגת דריי מאל הייסט ער אמועד]: (כט) [מתמול שלשום]. ער הט געשטויסען נעכטן, אונ פר געכטען, אונ היינט (הרי שלש נגיחות) הט ער דריי מאהל געשטוסען: [והועד בבעליו]. מען מיינט (לשון התראה בעדים) מען האט געזאגט צום בעל הבית פר עדות ער זאל היטן דעם אקס וארום ער הט שון צוויי מאהל גשטוסן אונ געהרגת צוויי מענטשן (כבו) ווי עס שטייט אין פסוק (העד העיד בנו האיש)

מענטש הט אונז אנגעזאגט פר עדות אזו והועד מיינט מען אויך אנזאגען פר עדות: [והמית איש וגו']. זאגט רש"י שנאמר כי יגח) ווייל עס שטייט אין פסוק כי יגח, אז דער אקס וועט שטוסען מיט די הערנער אונ וועט הרגנן נטש (אין לי אלא שהמיתו בנגיחה) פון דעם פסוק ווייסן מיר נאר אז דער אקס הט געשטוסען מיט די הערנער אונ געהרגת אמענטש, דארף מען אים הרגנען (המיתו בנשיכה) אוב דער אקס הט געטאהן אביס אמענטשין און אים געהרגת (דחיפה) אדר דר אקס הט מיט זיין קערפר גיטאהן אשטויס אמענטשען אונ הט אים געהרגת (ובעיטה) דער אקס הט מיט זיין פוס געטאהן אטרעט אויף אמענטש אונ הט אים געהרגת (מנין) פון וואנען ווייסן מיר אז מען דעם אקס (תלמוד לומר והמית) זאגט דר פסוק והמית, ער הט געהרגת דעם מענטש, מיט דעם ווס ער האט אים הרגת, הט ער אים געהרגת, דארף מען אלץ הרגנען דעם אקס: [וגם בעליו יומת]. דער בעל הבית זאל אויך הרגת ווערן, זאגט רש"י (בידי שמים) ער וועט גהרגת ווערן פון הקב"ה (יכול בידי אדם) איך וואלט מיינען ער זאל הרגת ווערן דורך מענטשען, בית דין זאלען אים הרגנען (תלמוד לומר מות יומת המכה רוצח הוא) זאגט דר פסוק אז ר הרגת אמענטש זאל מען הרגנן דעם שלעגער ווייל ער איז ארוצח (על רציחתו אתה הורגו) אז ער אליין הרגת נטש דארף מען אים הרגנען (ואי אתה הורגו על רציחת שורו) אבער אז זיין אקס הט געהרגת אמענטש הרגת מען ניט: (ל) [אם כפר יושת עליו]. זאגט רש"י (אם זה אינו תלוי) דער ווארט "אם" איז ניט אספק, אם, אוב (והרי הוא אם כסף תלוה) דער ווארט אם, איז ווי דער "אם" ווס שטייט אם כסף תלוה (לשון אשר) עס איז גלייך ווי עס ט געשאגען אשר כופר יושת עליו, אשר כופר כסף תלוה, (זה משפטו) דס איז דער דין (שיושיתו עליו בית דין כופר) בית אן פסקנען דער בעל הבית פון אקס זאל געבען אויסלייז געלט: [ונתן פדיון נפשו]. ער זאל געבען פר זיך א אויסלייזונג ניזק דברי רבי ישמעאל) רבי ישמעאל זאגט דער בעל הבית פון אקס זאל געבען צו די יורשים פון דעם גיהרגתן

דעת זקנים מבעלי התוספות

נגח הוא. בבבא קמא פרק כיצד הרגל פליגי אביי ורבא אמר תמול חד מתמול תרי שלשום תלת ולא ישמרנו אתא תה רביעית ורבא אמר תמול מתמול חד שלשום תרי ולא נו הרי כאן נגיחה חייב וע"כ חיי' ר"ל כשיגח נגיחה רביעית מרינן בפ' חזקת הבתים אימא שור המועד עד נגיחה רביעית מחייב משמע דכ"ע מודי בה אלא בהא פליגי אביי ורבא י מפיק כל הארבעה נגיחות מקרא גופיה ורבא לא מפיק מקרא אלא שלש ואי קשיא מאי נפקא מיניה ואומר הרב עזרא א ז"ל דנפקא מינה דלאביי דארבע נגיחות מקרא גופיה לא מחייב אליבא דר' יהודה אלא א"כ היתה הנגיחה הד' ביום

שפתי חכמים

כמו שפירש"י על פסיק ביר או חמור: ע תמול ושלשום ונגיחה שנגח היום (כח"י) וכא ללמד שאינו חייב אלא בנגיחה רביעית: פ דקרא יתירא הוא שכבר כתיב וכי יגח שור את איש וגו' ומת ומיד אחריו ואם שור נגח הוא מת"ל עוד והמית לרבות ככל מידי שהמית דומי' דקרן. (קל"מ) והא דלא נקט רבילה י"ל דכייליה בדחיפה: צ וא"ת

פירוש לתורת אלהים

שטוסען מענשן מתמול פון געכטן אונ פון פר טן והועד אונ מען האט מתרה גווען מיט עדות ם בעל הבית ער זאל דעם אקס היטן ולא אונ ער ט אים ניט היטען והמית אונ ער וועט טייטען איין מאן או אשה אדער איין אשה השור זאל דער אקס פאר שטיינט ווערען וגם אונ דער בעל הבית פון דעם אקס וועט גיטייט ווערען בידי שמים: (ל) אם כופר יושת עליו אונ בית דין זאל אים מחייב זיין צוא געבען אויס לייז געלט ונתן אונ ער זאל געבען דם אויס לייזונג פון זיין לייב [עיין רש"י]

אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל
יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת־בְּשָׂרוֹ
וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי׃ כט וְאִם שׁוֹר נַגָּח

גַּבְרָא אוֹ יָת אִתְּתָא וִימ[ות]
אִתְרְגָמָא יִתְרְגֵם תּוֹ[רָא]
וְלָא יִתְאֲכֵל יָת בִּסְ[רֵיהּ]
וּמָרֵהּ דְּתוֹרָא יְהֵי זַכָּא׃
כט וְאִם תּוֹר נַגָּח דְּ[הוּא]

תו"א סקול יסקל קידושין נו ב"ק מא:

רשב"ם

(כח) סקול יסקל השור. לפי הפשט ולא יאכל את בשרו לא לנכרי ולא לכלב לאחר שנסקל ואע"פ שהנבלה וטרפה כתוב בם או מכור לנכרי לכלב תשליכון אותו כאן אינו מותר בהנאה לאחר סקילה. וחכמים פירשו

בעל הטורים

אברים וכן בויאמר ארור כנען ויאמר ברוך ה' אלהי שם כ"ו ר[...]
ומתחילין בוא"ו ומסיימין בוא"ו: (כח) ולא יאכל. בגימט' לא ה[...]:
(כט) נגח. ב' במס' הכא ואידך או נודע כי שור נגח הוא כד[...]

רש"י

שור. (ב"ק כד) אחד שור ואחד כל בהמה וחיה ועו[ף]
אלא שדיבר הכתוב בהווה: ולא יאכל את בש[רו].
(פסחים כא) ממשמע שנא' סקול יסקל השור איני יו[דע]
שהוא נבלה ונבלה אסורה באכילה אלא מה ת"ל ולא י[אכל]
את בשרו שאפי' שחטו לאחר שנגמר דינו אסור באכ[ילה]
(ב"ק מא) בהנאה מנין ת"ל ובעל השור נקי כאדם הא[ומר]
לחבירו יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה של כ[לום]
זהו מדרשו ופשוטו כמשמעו לפי שנא' במועד וגם בע[ליו]

בית יהודא

ווער עס הרגת אמענטש סיי אאָקס אונ סיי איין אנדער מין
בהמה אונ סיי אחיה אונ סיי אעוף איז אלץ איין דין, נאר
פאר וואס זאגט דער פסוק אאָקס (אלא שדבר הכתוב בהווה) נאר
דער פסוק שמועסט פון אאָקס ווייל דער נאטור פון אאָקס איז
ער זאל מאכן שאדין אונ הרגנן מענטשין אונ בהמות וחיות
קומען דאך ניט צווישן מענטשין: ולא יאכל את בשרו. זיין
פלייש זאל ניט געגעסין ווערין, פרעגט רש"י (ממשמע שנאמר
סקול יסקל השור) אז אין פסוק שטייט מען זאל דעם אָקס
בעוואָרפן מיט שטיינער ביז מען וועט אים הרגנן (איני יודע
שהוא נבלה) ווייס איך דען ניט אז דר אָקס איז געוואָרען אנבלה (ונבלה אסורה באכילה) אונ אנבלה טאר מען ז[...]
ניט עסין (אלא מה תלמוד לומר ולא יאכל את בשרו) צו וואס דארף די תורה זאגען מען זאל ניט עסין זיין פלייש, ענפ[ערט]
רש"י מען מיינט (שאפילו שחטו לאחר שנגמר דינו אסור באכילה) אויב בית דין האבן געפסקת מען זאל דעם אָקס הרג[נן]
נאכדעם הט מען אים געשאכטן, טאר מען אויך ניט עסין זיין פלייש, זאגט רש"י (בהנאה מנין) פון וואנען ווייסן [מיר]
אפילו נאר הנאה האבען טאר מען אויך ניט (תלמוד לומר ובעל השור נקי) זאגט דער פסוק דער בעל הבית פון אָקס זאל [זיין]
ריין, וואס מיינט מען ריין (כאדם האומר לחברו) וויא אמענטש זאגט צו זיין חבר (יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה של
כלום) יענער מענטש איז ארויס גענאנגען ריין פון זיין פרמעגן ער הט זיין גאנצין פארמעגין פארלארען אונ ער האט פון [...]
גאר קיין הנאה געהאט (וזה מדרשו) אזוי ווערט געלערנט אין דר גמרא (ופשוטו כמשמעו) דר גלייכסטער פשט אין פ[סוק]

שפתי חכמים

אף כל וכו' יצא חתך ממנו כשר שחוזר: ס ילפינן שור שור משבת כו'

דעת זקנים מבעלי התוספות

ועין אמר הקב"ה חם ראה ערות אביו והגיד לאחיו בפיו לפי[כך]
נתקלל להיות עבד לאחיו וזה לקה בדבר שקלקל בעיניו ו[...]
בשיניו לפיכך יצא בהן לחירות: (כח) סקול יסקל השור. פירש"י ממשמע שנא' סקול יסקל השור איני יודע דלא י[...]
דנבלה היא ונבלה אסורה באכילה אלא מלמד שאם שחטו לאחר שנגמר דינו שאסור באכילה. וא"ת אימא דלא יאכל [...]
לבן פקועה דניתר בשחיטת אמו ואתא האי קרא למימר דאם אותו בן פקועה נגח ונסקל שאע"פ שאינו נבלה יהא אס[ור].
וי"ל כיון דבן פקועה ניתר בלא שחיטה א"כ הוה ליה כמו שנשחט קודם גמר דינו דקים לן דמותר בשחיטה: (כט) [...]

פירוש לתורת אלהים

כנענית לחפשי זאל ער אים פריי ארויס שיקען תחת
שנו פאר זיין צאן: (כח) וכי יגח שור ווען איין אָקס אדער
א נדערע בהמה וועט שטוסן את אמענש אזכר אדער
אנקבה ומת אונ דער מענש וועט שטארבן סקול זאל
דער אָקס פאר שטיינט ווערען ולא אונ עס זאל [...]
געגעסן ווערן זיין פלייש ובעל אונ דער בעל הבית [...]
דעם אָקס איז ריין פון איין עונש: (כט) ואם שור [...]
הוא אונ אוב ער איז אזו איין אָקס וואס ער איז גוואָ[...]

מצות השם

דין אז זייא זאלען פאסקינען דעם דין אז איין אָקס הט שאדען
געטוען היינו ער הט גשטוסן אדר ער הט מיט דעם גוף איינם
אום געוואָרפן סיי דר אָקס טוט שאדען איין מענטש אדר איין
אנדערן אָקס אדער כלים אונ אנדערי זאכען אונ נישט דווקא אז
איין אָקס טוט שאדען נאר אפילו אחיה אונ איין עוף וואס
זייא קערן צו איינעם אונ זיי האבן שאדן געטוען דארף דר בעל
הבית צו צאהלן נאר אז דער אָקס האט איין מאל אבער צוויי
מאל געשטוסען דארף ער נאר צו צאלן איין האלבען שאדען אונ
דעם אָקס זאל מען הארגינען אז ער האט אבער דרייא מאל
געשטסן הייסט ער איין מועד אונ דר בעל הבית מוז צאלען
איין גאנצן שאדן פון זיינע בעסטע פעלדער אונ דער חיוב איז
נאר אז דר אָקס איז געגאנגן אין איין פרעמדן רשות אריין אונ
הט שאדן געטוען אדר אויף אזאי ארט וואס עס האבן ביידע אָקסן
רשות צוא גיין אבער אז איין אָקס גייט ארוס אין איין פרעמדען
רשות אריין אונ האט אים דארטען געשטוסען דעם בעל הבית
אָקס דארף דר בעל הבית נישט צו צאלן וואָרום דר בעל הבית
קען טענען הט ער נישט געקערט אריין צוא גיין אין מיין רשות
אריין אונ אז דער אָקס הט געשטוסן איין מענטש דאס ער'[...]
מאל קומט דעם אָקס צו פארשטיינן אונ דער בעל הבית [...]
פטור פון צו צאלען כופר אונ אז ער האט דרייא מאל געשט[וסן]
היינו מען הט אים דם ערשטע אונ דם אנדערע מאל נישט נק[...]
האפן זאל מען דעם אָקס פר שטייגן אונ דער בעל הבית ד[ארף]
צו צאלן כופר צו די יורשים פון דעם מענטש וואס דר אָקס [...]
אים נהרגית אז איין אָקס שטוסט איין קנעכט דארף מען [...]
צאלען דעם האר דרייסיג שקלים אונ דעם דין פאסקינען [...]
ב"ד סמוכין אויף יעדער ארט אונ יעדער צייט:
(נב) (סקול יסקל השור) פון דעם פסוק נעמן מיר ארוס די [...]
תעשה) אז איין אָקס האט געשטוסין אונ מען דארף [...]
הרגינען אפילו דר בעל הבית איז געגאנגן אונ הט אים נקי[...]
מיט איין כשר מעסר איז ער אויך אסור אונ מען טאר ניט [...]
הנאה האבן פון אים אונ אז מען עסט אכזית פון דעם אָקס קו[מט]
מלקות אונ ער טאר אים ניט אוועק שענקן צו קיין גוי אדר[...]
וואַרפען פאר די הונד נאר מען דארף אים באגראבען אונ [...]
מצוה גיים אן ביא זכרים אונ ביי נקבות:

חַבּוּרָה׃ ס כו וְכִֽי־יַכֶּה אִישׁ אֶת־עֵין
עַבְדּוֹ אֽוֹ־אֶת־עֵין אֲמָתוֹ וְשִֽׁחֲתָהּ
לַֽחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת עֵינוֹ׃ כז וְאִם־
שֵׁן עַבְדּוֹ אֽוֹ־שֵׁן אֲמָתוֹ יַפִּיל לַֽחָפְשִׁי
יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת שִׁנּוֹ׃ פ כח וְכִֽי־יִגַּח שׁוֹר

תו"א וכי יכה איש קידושין כד : ושחתה קידושין כד ב"ק כו : לחפשי קדושין כד : תחת עינו ב"ק עד : ואם שן עבדו קידושין כד : וכי יגח שור ברכות נו ב"ק ב לט מב :

אונקלוס

...וֹפִי חֲלָף מַשְׁקוֹפֵי׃
...אֲרֵי יִמְחֵי גְבַר יָת
... דְעַבְדֵּהּ אוֹ יָת
... דְאַמְתֵהּ וִיחַבְּלִנַּהּ
...חוֹרִין יִפְטְרִנֵּהּ חֲלָף
...׃ כז וְאִם שִׁנָּא
...בְדֵּהּ אוֹ שִׁנָּא
...תֵהּ יַפֵּל לְבַר חוֹרִין
...נֵּהּ חֲלָף שִׁנֵּהּ׃
...אֲרֵי יְנַגַּח תּוֹרָא יָת

בעל הטורים

...תכוין להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה וחייב ממון: ...יכה. אלו שני פסוקים מתחילין בוא"ו ומסיימין בוא"ו וכי ...ת עינו ואם שן עבדו תחת שנו הרי כ"ד כנגד כ"ד איברים שיוצא בהם ויש בהם כ"ו תיבות כשתגרף עמהן שן ועין יהיו כ"ו

רשב"ם

דבר מועט : (כו) תחת עינו . בעבד כנעני :

רש"י

...ליו: (כו) את עין עבדו. כנעני אבל עברי אינו ...ן ועין כמו שאמרנו אלא לא מ תלא כלאת העבדים: ...עינו. (מכילתא) וכן בכ"ד ראשי נ אברים אלבעות ...והרגלים ושתי אזנים והחוטם וראש הגויה שהוא גיד ... ולמה נאמר שן ועין שאם נא' עין ולא נאמר שן ...אומר מה עין שנבראת עמו אף כל שנבראת עמו והרי ...ברא עמו. ואם נא' שן ולא נאמר עין הייתי אומר ...תינוק שיש לה חליפין לכך נא' עין: (כח) וכי יגח

בית יהודא

אונ די בלוט איז פערלאפן אונטער די הויט , אונ דער מענטש האט שמערצין : (כו) נאת עין עבדו . אויב דער בעל הבית האט געשלאגן זיין קנעכט אונ האט אים אויסגעהאקט אדער בלינד געמאכט אאויג , אויב דער קנעכט איז אכנעני , גייט ער ארויס פריי פון זיין בעל הבית (אבל עברי אינו יוצא בשן ועין) אבער אז דער קנעכט איז איוד , אונ דער בעל הבית האט אים אויסגהאקט אאויג אדער אצאן גייט ער ניט ארוס פריי (כמו שאמרנו אצל לא תצא כצאת העבדים) ווי מיר האבן גזאגט ביי דעם פסוק לא תצא כצאת העבדים : ותחת עינו . זאגט ...וכן בכ"ד ראשי אברים) אז דער בעל הבית האקט אפ זיין כנענישען קנעכט איין גליד פון דיא פיר אונ צוואנציג ... גייט אוך דר קנעכט ארוים פריי , דס זענען דיא פיר אונ צוואנציג גלידער (אצבעות הידים והרגלים) אויב ער האט ...געהאקט איין פינגר פון די הענט אדער איין פינגער פון די פיס (ושתי אזנים) אדער ער האט אים אפגעשניטען איין ...והחוטם) אדער ער האט אים אפגעשניטען דעם שפיץ נאז (וראש הגויה שהוא גיד האמה) אדר ער האט אים אפגשניטן ...פיץ פון די מילה , פרעגט רש"י (ולמה נאמר שן ועין) צו וס שטייט אין פסוק אז דער בעל הבית האקט אום דעם ...ן קנעכט אצאן אדער אאויג גייט דער קנעכט ארוים פריי , זאל שטיין איינס, אצאן , אדער אאויג , וועלען מיר ...איינס פון דם אנדערע , ענטפערט רש"י (שאם נאמר עין ולא נאמר שן) אויב עס וואלט געשטאנען אז ער האקט ...אויג דעם קנעכט גייט דער קנעכט ארוים פרייא , אונ אז ער האקט אום אצאן דעם קנעכט וואלט נים געשטאנען ...גייט ארום פריי (הייתי אומר) וואלט איך זאגן (מה עין שנבראת עמו) אזו ווי דער אויג איז גיבארין געווארן מיט דעם ...אז דער בעל הבית האקט אים אוים די אויג גייט ער ארוים פריי (אף כל שנבראת עמו) אזו וועלכין גליד וס איז ...מיט דעם קנעכט אז דר בעל הבית האקט אים אפ גייט דער קנעכט ארוים פריי (והרי שן לא נברא עמו) דר צאהן ...ניט גיבארן גיוואָרען מיט דעם קנעכט , וואלט איך מיינען אז ער האקט אוים אצאהן דעם קנעכט גייט ער ניט ...פריי , דריבער מוז דר פסוק זאגין אז דער בעל הבית האקט אוים אצאן דעם קנעכט גייט אוך דער קנעכט ארוים ...אם נאמר שן ולא נאמר עין) אונ אז אין פסוק וואלט געשטאנען אז דער בעל הבית האקט אוים אצאן דעם קנעכט ...ארוס פריי , אונ אז דער בעל הבית האקט אוים אאויג דעם קנעכט וואלט ניט געשטאנען אז ער גייט ארוים ...יתי אומר) וואלט איך זאגין (אפילו שן תינוק שיש לה חליפין) אויב דער בעל הבית האט אכנענישען קינד פר אקנעכט ...ר בעל הבית האט אים אוסגעהאקט אצאן , זאל דער קינד ארויסגיין פריי , אפילו זיין צאן וועט אים צוריק אפ־ ...(לכך נאמר עין) דריבר זאגט דר פסוק עין אוך , אזו וויא אאויג קומט ניט צוריק איין אנדער אויג , אזו נאר אז ...קט אוים אצאן פון אגרוסין קנעכט , וואס וועט אים קיין אנדער צאן צוריק אפוואקסין , גייט ער ארוים פריי , ...ז ער האקט אוים אצאן פון אקליינעם קנעכט וום עס וועט צוריק אפוואקסין איין אנדער צאן גייט ער ניט ...ריי : (כח) וכי יגח שור את איש. אוב אאקס וועט הרגנן אמענטש . זאגט רש"י (אחד שור ואחד כל בהמה חיה ועוף)

דעת זקנים מבעלי התוספות

...שהרי עיקר כוונתו היתה להרוג את חבירו לא ליחייב ...(כו) לחפשי ישלחנו. מדרש ולכך יוצא עבד כנעני בשן

שפתי חכמים

מ ויליף מהקישא דעברי או העבריה : נ הוא כנין אב מש ועין כו׳ הלד הסוס שכהן שהן נוטנין קבועים וראשי אברים וכגלוי וכמתכוין

פירוש לתורת אלהים

...פצע אוואונד פר אוואנד חבורה אבייל פאר ...׃ (כו) וכי יכה איש את עין עבדו אונ ווען אמענטש ...אוים שלאגען איין אויג פון זיין עבד כנעני או ...יין אויג פון זיין שפחה כנענית ושחתה אונ ער
וועט דאם אונ פאר דארבן לחפשי זאל ער אים פריי ארום שיקן תחת עינו פר זיין אויג : (כז) ואם שן עבדו או שן אמתו יפיל אונ אויב ער וועט מאכען ארוים פאלען אצאן פון זיין עבד כנעני אדער פון זיין שפחה

מצות השם

...כי יגח שור את איש וגו׳) פון דיא פסוקים לערנין מיר ארוים אז עס איז איין (מצות עשה) אויף דעם ב...

רֶגֶל תַּחַת רָגֶל: כה כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה פֶּצַע תַּחַת פָּצַע חַבּוּרָה תַּחַת

רַגְלָא חֲלָף רַגְלָא: כה כְּוָאָה חֲלָף כְּוָאָה פִּדְעָא חֲלָף פִּדְעָ

תו"א רגל תחת ב"ק פד: כויה תחת שם: פצע תחת שם כו פד פה: חבורה תחת ב"ק פד:

רשב"ם

פין וגו'. פסוק זה כולו בחסרון אברים: (כה) כויה תחת כויה. אע"פ שאין בכלל אלו חסרון אבר חייב דמי צער ובשת ורפוי. פצע מכת חרב וחבורה בציפוו

בית יהודא

לִמְכּוֹר בַּשּׁוּק) וִוי פִיל עֶר אִיז אִיצְט וֶוייניגֶער וֶוערְט פוּן פְרִיעֶר אַז מֶען וָואלְט אִים פַארְקוֹיפְט פַר אַקְנֶעכְט אִין גַאס, דְהַיְינוּ אַז מֶען וָואלְט אִים פַארְקוֹיפְט אִין גַאס פַר אַ אֵייבִּיגֶן קְנֶעכְט וֶוען עֶר הָט גֶעהַאט בֵּיידֶע אוֹיגֶען, אִיז עֶר וֶוערְט גֶעוֶוען הוּנְדֶערְט רוּבֶּל, אוּנ אִיצְט אִיז עֶר נָאר וֶוערְט אַכְטְצִיג רוּבֶּל, דַארְף רְאוּבֵן אִים בֶּצָאהְלֶן צְוַואנְצִיג רוּבֶּל (וְכֵן כּוּלָּם) אוּנ אַזוֹי אִיז דֶער דִין בַּיי דִי אַלֶע פֶּעלֶערְס וָואס שְׁטֵייעֶן דָא אִין דִי פְּסוּקִים (וְלֹא נְטִילַת אֵבֶר מַמָּשׁ) אוּנ מֶען מֵיינְט נִיט מֶען זָאל דֶעם שְׁלֶעגֶער בְּלִינְד מַאכֶען, אוּנ נִיט אַרוֹיסְנֶעמֶען אַצָאן פַר אַצָאן, אוּנ נִיט אָפְּהַאקֶן אַהַאנְט אָדֶער אַפוּס פַר אַהַאנְט אָדֶער אַפוּס, מֶען מֵיינְט נָאר בֶּצָאהְלֶן גֶעלְט (כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּפֶרֶק הַחוֹבֵל) וְויא דִי רַבָּנָן הָאבֶּן גֶעלֶערוּנְט אִין פֶּרֶק הַחוֹבֵל: (כה) כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּהוּ. זָאגְט רַשִׁ"י כְּוִיָּה מֵיינְט מֶען (מַכַּת אֵשׁ) דְהַיְינוּ רְאוּבֵן הָט גֶעגֶעבֶּען אַבְּרֶען מִיט פַייעֶר אוֹיף אַגְלִיד פוּן שְׁמוּאֵל (וְעַד עַכְשָׁיו דִבֵּר בַּחֲבָלָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פְּחַת דָּמִים) בִּיז אִיצְט הָט דֶער פָּסוּק גֶערֶעט אַז אֵיינֶער הָט גֶעטָאהְן דֶעם אַנְדֶערֶען שָׁאדֶען וָואס עֶר אִיז אִיצְט וֶוייניגֶער וֶוערְט פוּן פְרִיעֶר (וְעַכְשָׁיו

רש"י

כולם ולא נטילת אבר ממש כמו שדרשו רבותינו בפ' החו (ב"ק פד): (כה) כויה תחת כויה. מכות אש ועד עכ דבר בחבלה שיש בה פחת דמים ועכשיו בשאין בה פ דמים אלא צער כגון כוואו בשפוד על צפרניו אומדים כ אדם כיוצא בזה רוצה ליטול להיות מצטער כך: פצ היא מכה המוציאה דם שפצע את בשרו נפרדו"ר בל (אפענע וואונדע) הכל לפי מה שהוא אם יש בו פחת דמ נותן נזק ואם נפל למשכב נותן שבת ורפוי ובשת וצער ומקו זה יתר הוא ובהחובל דרשוהו רבותינו לחייב על הצער א במקום נזק שאע"פ שנותן לו דמי ידו אין פוטרין אותו הצער לו' הואיל וקנה ידו יש עליו לחתכה בכל מה שירו אלא אומרים יש לו לחתכה בסם שאינו מצטער כל כך ו התכה בברזל וצערו: חבורה. היא מכה שהדם נצרר ב ואינו יוצא אלא שמאדים הבשר כנגדו ולשון חבורה טק' בלעז [פפלעקקן] כמו (ירמיה יג) ונמר חברברותיו ותרגו משקופי לשון חבטה בטדור"א בלעז [שלאג] וכן שדופות קד שקיפן קידום חבוטות ברוח וכן על המשקוף על שם שהדו

כְּשֶׁאֵין בָּהּ פְּחַת דָּמִים) אִיצְט שְׁמוּעֶסְט מֶען אַז עֶר הָאט אִים נִיט וֶוייניגֶער גֶעמַאכְט פוּן זַיין גֶעלְט (אֶלָּא צַעַר) עֶר ד אִים נָאר גֶעמַאכְט שְׁמֶערְצֶען (כְּגוֹן כְּוָאוֹ בְּשַׁפּוּד עַל צִפָּרְנָיו) עֶר הָאט אִים אַבְּרֶען גֶעטָאהְן מִיט אַהֵייסֶען שְׁפִּיז אוֹיף זַ נָאגֶעל (אוֹמְדִים כַּמָּה אָדָם כַּיּוֹצֵא בָזֶה רוֹצֶה לִטּוֹל לִהְיוֹת מִצְטַעֵר כַּךְ) מֶען זָאל פְרֶעגֶען אֵיין אַנְדֶער מֶענְטְשׁ וָואס עֶר אִיז גְלַיי צוּ דֶעם מֶענְטְשׁ וִויא פִיל עֶר וִויל מֶען זָאל אִים גֶעבֶּען עֶר זָאל זִיךְ לָאזֶען אַבְּרֶען גֶעבֶּן מִיט אַהֵייסֶען שְׁפִּיז וִוי מֶען ד גֶעטָאהְן צוּ דֶעם מֶענְטְשׁ, אַזוֹי פִיל זָאל מֶען דֶעם מֶענְטְשׁ בֶּצָאהְלֶען: וּפֶצַע. זָאגְט רַשִׁ"י (הִיא מַכָּה הַמּוֹצִיאָה דָם) פֶּצַ מֵיינְט מֶען אַזוֹי אַמַכָּה וָואס פוּן אִיר גֵייט אַרוֹיס בְּלוּט (שֶׁפָּצַע אֶת בְּשָׂרוֹ) עֶר הָט אִים צוּ שְׁפַּאלְטֶען דָאס פְלֵייש (הַכֹּל לְ מַה שֶּׁהוּא) מֶען דַארְף זֶעהְן וִוי דִי מַכָּה אִיז (אִם יֵשׁ בּוֹ פְּחַת דָּמִים) אוֹיב וֶועגֶען דִי מַכָּה אִיז דֶער מֶענְטְשׁ וֶועלְוֶועלְ גֶעוָוארֶן (נוֹתֵן נֶזֶק) דַארְף דֶער שְׁלֶעגֶער אִים בֶּצָאהְלֶען דֶעם שָׁאדֶען (וְאִם נָפַל לְמִשְׁכָּב) אוֹיב עֶר אִיז קְרַאנְק גֶעוָוארֶן פ דֶעם שְׁלָאגֶען אוּנ עֶר לִיגְט אִין בֶּעט, עֶר קֶען נִיט גֵיין פַארְדִינֶען (נוֹתֵן שֶׁבֶת וְרִפּוּי וּבֹשֶׁת וְצַעַר) דַארְף דֶר שְׁלֶעגֶ אִים גֶעבֶּן פַּרְנָסָה אַזוֹי לַאנְג וִוי עֶר לִיגְט אִין בֶּעט נִוִוי פִיל עֶר וָועט קֶענֶען פַארְדִינֶען יֶעדֶער וָואךְ וֶוען עֶר וֶועט גֶעזוּ וֶוערֶען, אוּנ עֶר דַארְף אִים הֵיילֶען, אוּנ עֶר דַארְף אִים בֶּצָאהְלֶען פַר דִי שַׁאנְדֶע וָוס עֶר הָט אִים בְּלִינְד גֶעמַאכְ אָדֶער וָוס עֶר הָט אִים אָפְּגֶעהַאקְט אַהַאנְט אָדֶער אַפוּס, אוּנ עֶר דַארְף אִים בֶּעצָאהְלֶען פַר דִי יְסוּרִים וָוס עֶר הָאט גֶעהַא וּמִקְרָא זֶה יָתֵר הוּא) אוּנ דֶער פָּסוּק אִיז אִיבֶּעריג (וּבְהַחוֹבֵל דְּרָשׁוּהוּ רַבּוֹתֵינוּ לְחַיֵּיב עַל הַצַּעַר אֲפִילּוּ בִּמְקוֹם נֶזֶק) אִין פֶּרֶ הַחוֹבֵל לֶערְנֶען דִי רַבָּנָן אֲפִילּוּ דֶר שְׁלֶעגֶער בֶּצָאהְלְט אִים דֶעם שָׁאדֶען פוּן דִי אוֹיג אָדֶער פוּן דִי הַאנְט אָדֶער פוּן דִי פוּס פוּן דֶעסְטְוֶועגֶען דַארְף עֶר אִים בֶּצָאהְלֶען פַר דִי שְׁמֶערְצֶען בֶּעזוּנְדֶר (שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנּוֹתֵן לוֹ דְּמֵי יָדוֹ) אֲפִילּוּ דֶר שְׁלֶעגֶע בֶּצָאהְלְט אִים גֶעלְט פַר דִי הַאנְט פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן (אֵין פּוֹטְרִין אוֹתוֹ מִן הַצַּעַר) מַאכְט מֶען אִים נִיט פְרַיי פוּן צוּ בֶּצָאהְלֶען פ דִיא יְסוּרִים (לוֹמַר הוֹאִיל וְקָנָה יָדוֹ יֵשׁ עָלָיו לַחְתְּכָהּ בְּכָל מַה שֶּׁיִּרְצֶה) מִיר זָאגֶען נִיט וַוייל דֶער שְׁלֶעגֶער הָט ז הַאנְט גֶעקוֹיפְט וֶוער בַּצָאלְט פַר אִירוֹ מֶעג עֶר זִיא אָפְּשְׁנַיידֶן מִיט וָוס עֶר וִויל, אֲפִילּוּ עֶר הָאט יְסוּרִים (אֶלָּא אוֹמְרִים) נָא מִיר זָאגֶען (יֵשׁ לוֹ לַחְתְּכָהּ בְּסַם שֶׁאֵינוֹ מִצְטַעֵר כָּל כַּךְ) עֶר דַארְף זִיא אָפְּשְׁנַיידֶן מִיט אַזוֹ אַסַם וּכְלָארְע פַארְם) וָואס דֶער צַ דִי יְסוּרִים) זֶענֶען נִיט גְרוֹס (וְזֶה חֲתָכָהּ בְּבַרְזֶל וְצִעֲרוֹ) אוּנ עֶר הָט אִים אָפְּגֶעהַאקְט דִי הַאנְט מִיט אַאַייזִין וָואס דִיא יְסוּרִי זֶענֶען גְרוֹס, דַארְף עֶר אִים בַּצָאלֶען פַר דִי יְסוּרִים: וַחַבּוּרָה. זָאגְט רַשִׁ"י (הִיא מַכָּה שֶׁהַדָּם נִצְרָר בָּהּ וְאֵינוֹ יוֹצֵא) חַבּוּרָה אַ אַמַכָּה וָואס דִי בְּלוּט פַארְזַאמוּלְט זִיךְ אוּנְטֶער דִי הוֹיט, אוּנ דִי בְּלוּט גֵייט נִיט אַרוֹיס, נָאר דֶר אָרְט וֶוערְט הוֹיךְ (אֶ שֶׁמַּאְדִּים הַבָּשָׂר כְּנֶגְדּוֹ) אוּנ דָם פְלֵייש וָוס אִיבֶּער דִי בְּלוּט וֶוערְט רוֹיט (לְשׁוֹן חַבּוּרָה) מֵיינְט מֶען אַפְלֶעק (כְּמוֹ) וִויא עֶ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְנָמֵר חֲבַרְבּוּרוֹתָיו) דֶער לֶעמְפֶּערְט קֶען נִיט עֶנְדֶערִין זַיינֶע פְלֶעקִין וָוס עֶר הָט אוֹיף זַיין פֶעל (וְתַרְגּוּ מַשְׁקוֹפֵי) אוֹיף דֶעם וָוארְט "חַבּוּרָה" טַייטְשְׁט דֶר תַּרְגּוּם מַשְׁקוֹפֵי (לְשׁוֹן חֲבָטָה) קְלַאפִּין (וְכֵן שְׁדוּפוֹת קָדִים) אוֹיף דִי וֶוערְטֶר "שְׁדוּפוֹת קָדִים" טַייטְשְׁט אוֹיךְ דֶער תַּרְגּוּם "שְׁקִיפָן קִדּוּם", דָס מֵיינְט מֶען "חֲבוּטוֹת בְּרוּחַ" אוֹיסְגֶעקְלַאפְּט פ ווינְט (וְכֵן עַל הַמַּשְׁקוֹף) דֶעם וָוארְט עַל "הַמַּשְׁקוֹף" מֵיינְט מֶען אוֹיךְ גֶעקְלַאפְּט, דִי בְּרֶעטִיל וָוס אִיבֶּער דִי טִיר הֵייסְ מַשְׁקוֹף (עַל שֵׁם שֶׁהַדֶּלֶת נוֹקֵשׁ עָלָיו) וַוייל דִיא טִיר קְלַאפְּט אוֹיף דִי בְּרֶעט וַחַבּוּרָה מֵיינְט מֶען עֶר הָט גְטָאן אַקְלַאפּ זַיין חַבֵ

פירוש לתורת אלהים

בַּצָאלֶען שֵׁן אַצָאן תַּחַת שֵׁן פַאר אַצָאן יָד אַהַאנְט פַאר אַהַאנְט רֶגֶל אַפוּס פַאר אַפוּס זָאל מֶען שַׁאצֶען וִויא פְרִיעֶר שְׁטֵייט: (כה) כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה וֶוען אֵיינֶער הָט דֶעם אַנְדֶערֶן אֵיין בְּרִי גְטָאהְן זָאל מֶען שַׁאצֶען וִויפְ אַמֶענְשׁ זַיין גְלַייבֶן וָואלְט גְוָואלְט נֶעמֶן גְצָאלְט עֶ זָאל זִיךְ לָאזֶן אַזוֹ אַצַעַר טָאהְן מוּז עֶר אִים אַזוֹי פִי

כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה
וְנָתַן בִּפְלִלִים׃ כג וְאִם־אָסוֹן יִהְיֶה
וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ׃ כד עַיִן
תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד

אונקלוס

דִישַׁוֵּי עֲלוֹהִי
דְאִתְּתָא וְיִתֵּן עַל
דַיָּנַיָּא׃ כג וְאִם
יְהֵא וְתִתֵּן נַפְשָׁא
נַפְשָׁא׃ כד עֵינָא
עֵינָא שִׁנָּא חֲלָף
יְדָא חֲלָף יְדָא

תו"א כאשר ישית ב"ק מג ערכין ז: ונתן בפלילים מגילה טו סנהדרין קיח: ואם אסון כתובות לג סנהדרין פד: נפש תחת נפש חגיגה יא כתובות לג ב"ק פד סנהדרין עט פז: עין תחת עין ב"ק פג פד:

רשב"ם

...שופטת הדיינים: (כג) ונתתה נפש תחת נפש. ופטור מדמי וולדות: (כד) עין תחת עין. דמי עין דכוותה. וכל אלו הדברים דרשו מה צורך עין תחת

רש"י

...עלות בדמיה בשביל הריונה: ענוש יענש. יגבו ...ו כמו (דברים כב) וענשו אותו מאה כסף: כאשר ...ליו וגו'. כשיתבענו הבעל בב"ד להשית עליו ...ך: ונתן. המכה דמי ולדות: בפללים. ע"פ ...(כג) ואם אסון יהיה. באשה: ונתתה נפש ...ש. (סנהדרין עט) רבותינו חולקין בדבר יש ...פש ממש וי"א ממון אבל לא נפש ממש שהמתכוין ... זה והרג את זה פטור ממיתה ומשלם ליורשיו דמיו ...ה נמכר בשוק: (כד) עין תחת עין. סימא עין ...ן לו דמי עינו כמה שפחתו דמיו למכור בשוק וכן

בית יהודא

פַר דִי קִינְדֶער (שָׁמִין אוֹתָהּ כַּמָּה הָיְתָה רְאוּיָה לְהִמָּכֵר בַּשּׁוּק לְהַעֲלוֹת בְּדָמֶיהָ בִּשְׁבִיל הֶרְיוֹנָהּ) מִיר זֶעהֶן דִי אִשָּׁה גְלַייךְ וִוי זִיא וָואלְט גֶעוֶועזֶן אַבְנֶעגִישֶׁע דִינְסְט צוּ פַארְקוֹיפְט וֶוערֶן אִין גַאס פַר אַדִינְסְט, מִיט וִוי פִיל אִיז מֶעהְר וֶוערְט אַזוֹי אַדִינְסְט אַז זִיא אִיז מְעוּבֶּרֶת וִוי זִיא אִיז לֵיידֶעג נִיט מְעוּבֶּרֶת, דְהַיְינוּ אַז זִיא אִיז נִיט מְעוּבֶּרֶת אִיז זִיא וֶוערְט הוּנְדֶערְט רוּבֶּל, אוּנ אַז זִיא אִיז מְעוּבֶּרֶת אִיז זִיא וֶוערְט הוּנְדֶערְט מִיט צְוַואנְצִיג רוּבֶּל, וַוייל דֶר בַּעַל הַבַּיִת רֶעכְנֶעט דִי קִינְדֶער וֶועלֶן בַּיי אִים זַיין קְנֶעכְט, דִי צְוַואנְצִיג רוּבֶּל דַארְף רְאוּבֵן בַּצָאהְלֶען צוּ אִיר מַאן פַר דִי קִינְדֶער: (עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ). רְאוּבֵן זָאל בֶּעשְׁטְרָאפְט וֶוערֶן (יִגְבּוּ מִמֶּנּוּ מָמוֹן) ...נֶעמֶען פוּן אִים גֶעלְט פַר דִי קִינְדֶער (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְעָנְשׁוּ אוֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף) מֶען זָאל אִים ...עֶר זָאל בַּאצָאהְלֶען הוּנְדֶערְט כֶּסֶף, זֶעהְן מִיר "עוֹנֶשׁ" מֵיינְט מֶען גֶעלְט: (כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו וגו'). זָאגְט ...ן מֵיינְט (כְּשֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ הַבַּעַל בְּבֵית דִּין לְהָשִׁית עָלָיו עוֹנֶשׁ עַל כָּךְ) אַז דֶער מַאן וֶועט רוּפֶען דֶעם שְׁלֶעגֶער צוּ ...אוּנ עֶר וֶועט מָאנֶען בֵּית דִין זֵיי זָאלֶען דֶעם שְׁלֶעגֶער בֶּעשְׁטְרָאפֶען (וְנָתַן הַמַּכֶּה דְמֵי וְלָדוֹת) זָאל דֶר שְׁלֶעגֶער ...מַאן גֶעלְט פַר דִי קִינְדֶר (בִּפְלִילִים, עַל פִּי הַדַּיָּנִים) וִוי פִיל דִי דַיָּנִים וֶועלֶען אָפְּשַׁאצֶען עֶר זָאל בֶּעצָאהְלֶען: ...אָסוֹן יִהְיֶה). (בְּאִשָּׁה) אוֹיבּ דִיא אִשָּׁה וֶועט גֶעהַרְגֶעט וֶוערֶן: (וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ). זָאלְסְטוּ גֶעבֶּן אַמֶענְטְשׁ פַר ... זָאגְט רַשִׁ"י (רַבּוֹתֵינוּ חוֹלְקִים בְּדָבָר) אוּנְזֶערֶע רַבָּנִים קְרִיגֶען אִין דֶעם דִין (יֵשׁ אוֹמְרִים נֶפֶשׁ מַמָּשׁ) עֶס זֶענֶען ...וָוס זָאגֶען מֶען זָאל דֶעם שְׁלֶעגֶער (רְאוּבֵן) הַרְגֶענֶען (וְיֵשׁ אוֹמְרִים מָמוֹן) אוּנ עֶס זֶענֶען דָא רַבָּנִים וָוס זָאגֶען דֶער ...זָאל בֶּצָאהְלֶען גֶעלְט וִוי פִיל דִי אִשָּׁה אִיז וֶוערְט גֶעוֶועזֶן אַז מֶען וָואלְט אִיר פַארְקוֹיפְט אוֹיף אֵייבֶּעג וִוי ...דִינְסְט (אֲבָל לֹא נֶפֶשׁ מַמָּשׁ) אָבֶּער הַרְגֶענֶען זָאל מֶען נִיט דֶעם שְׁלֶעגֶער (שֶׁהַמִּתְכַּוֵּין לַהֲרוֹג אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה) ...אֵיינֶער מֵיינְט צוּ הַרְגֶענֶען דֶעם מֶענְטְשׁ, אוּנ דֶער מֶענְטְשׁ אִיז נִיט גֶעהַרְגֶעט גֶעוָארֶן, נָאר אֵיין אַנְדֶערֶער אִיז ...גֶעוָוארֶן (פָּטוּר מִמִּיתָה) דַארְף מֶען נִיט הַרְגֶענֶען דֶעם שְׁלֶעגֶער (וּמְשַׁלֵּם לְיוֹרְשָׁיו דָּמָיו) אוּנ עֶר בַּצָאהְלְט צוּ דִיא ...גֶעלְט וָוס דֶער גֶעהַרְגֶעטֶער אִיז וֶוערְט גֶעוֶועזֶן (כְּמוֹ שֶׁהָיָה נִמְכָּר בַּשּׁוּק) אַז עֶר וָואלְט פַארְקוֹיפְט גֶעוָוארֶן ...אַקְנֶעכְט: (כד) (עַיִן תַּחַת עַיִן). זָאגְט רַשִׁ"י מֶען מֵיינְט (סִימֵּא עֵין חֲבֵרוֹ) אוֹיבּ אֵיינֶער (רְאוּבֵן) הָאט בְּלִינְד ...יא אוֹיג פוּן זַיין חַבֵר (שִׁמְעוֹן) (נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי עֵינוֹ) דַארְף רְאוּבֵן בֶּצָאהְלֶען גֶעלְט פַר דִי אוֹיג (כַּמָּה שֶׁפָּחֲתוּ דָמָיו

דעת זקנים מבעלי התוספות

...כלליה ולא כלליה גמר מיניה שאר דברים א"כ מנא ...שהרג את ישראל בסייף מנקום ינקם דהכא דכתיב ...א יליף. וי"ל דנפקא ליה משופך דם האדם באדם ...ושפיכות דם אינה אלא בסייף אי נמי ואתה תבער ...תובות אלו נערות. אלא אי קשיא הא קשיא היכי מצי יליף דבשבט ר"ל שיש בו כדי להמית מישראל כדפרישית ...מודים דאיהו לא גמר מכלליה. וי"ל דמכח ק"ו מיהא גמר ולכך נקט רש"י לשון זה והלא דברים ק"ו מה ...ר אינו חייב אלא בדבר שיש בו כדי להמית עבד הקל לא כל שכן. ואיתמר במכילתא אם אתה אומר כן אתה ...הדין ומה ר"ל אדרבה מק"ו זה אנו באין להקל עליו. וי"ל דמשכחת לה חומרא ברודף דקים לן דרודף שרדף ...להרגו בדעתו להצילו בנפשו של רודף וזה האדון היה רודף אחר עבדו להרגו בשבט שאין בו כדי להמית ובא ...והרג האדון להציל העבד וכיון דאמר מדין זה שאין האדון חייב לפי שאין בה כדי להמית נמצא שזה הישראל ...דון חייב מיתה נמצא שאתה מחייבו ומענישו מן הדין מהר"י יצחק מפיטוב"ן ז"ל: (כג) ואם אסון יהיה. למ"ד ...וג את זה והרג את זה חייב ר"ל נפש תחת נפש ממש ולמ"ד פטור ממיתה וחייב ממון הוי נפש תחת נפש כמון ...ולתנא דבי חזקיה דסבר פ"ק דבבא קמא דפטור אפילו ממכון מתפרש קרא הכי ואם אסון יהיה ונתכוון לאשה ...נפש תחת נפש. ותימה מה חידוש יש בזה דכיון דנתכוין לאשה דנהרג ולי נראה דסד"א דכיון דלא אתעבידא

שפתי חכמים

תחת נפש ואי בולדות הא כתיב מכה איש ולא נפל: י מדכתיב ונתן בפלילים משמע שעדיין לא פרע לכן אמר לי יגבו ולא יפרע: כ דאי פירושו כפי מה שישית הוא מאי ונתן בפלילים דמשמע שאין הדבר תלוי בבעל: ל לאפוקי דמים של האשה המוכה וה"ז מקרא קצר:

פירוש לתורת אלהים

...ן צוּ: אִיר מַאן פַר דִיא קִינְדֶער [עיין רש"י] ...דֶר מַאן וֶועט מָאנֶען בַּיי דֶעם שְׁלֶעגֶער פַר ...ר וְנָתַן זָאל דֶער וָואס הָאט גְשְׁלָאגֶען גֶעבִּין ...ר דִי קִינְדֶר בִּפְלִילִים דָארְף דִי דַיָּנִים וִויפֶל ...ם וֶועלֶען פַּסְקֶענֶען: (כג) וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה אוּנ אוֹבּ דִיא אִשָּׁה וֶועט שְׁטַארְבֶּן דָארְךְ דֶעם שְׁטוֹסֶין וְנָתַתָּ זָאלְסְטוּ גֶעבִּין נֶפֶשׁ אַנֶפֶשׁ פַאר אַנֶפֶשׁ [עיין רש"י]: (כד) עַיִן תַּחַת עַיִן וֶוען אֵיינֶער הָט דֶעם אַנְדֶרֶן אֵיין אוֹג אוֹיס גְשְׁלָאגִין זָאל מֶען אִים שַׁאצֶען וִויפֶעל עֶר אִיז וֶועלְוֶועלֶער גְוָוארֶן אָן דֶעם אוּנ אַזוֹ מוּז עֶר אִים

יִנָּקֵם׃ כא אַךְ אִם־יוֹם אוֹ יוֹמַיִם יַעֲמֹד לֹא יֻקַּם כִּי כַסְפּוֹ הוּא׃ ס כב וְכִי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ

אונקלוס

יִתְדָּן׃ כא בְּרַם אִם יוֹמָא אוֹ תְרֵין יוֹמִין יִתְקַיַּם לָא יִתְדָּן אֲרֵי כַסְפֵּיהּ הוּא׃ כב וַאֲרֵי יִנְצוּן גֻּבְרִין וְיִמְחוֹן אִתְּתָא מְעַדְּיָא וְיִפְּקוּן וַלְדָהָא וְלָא יְהֵי מוֹתָא אִתְגְּבָאָה יִ

תו"א יום או יומים בבא קמא ל בתרא ג: כי כספו הוא ב"ק מה בתרא מב: וכי ינצו כתובות לג. ב"ק מב סנהדרין עד עט: ויצאו ילדיה ב"ק מט: ולא יהיה אסון כתובות לג לד לה לו סנהדרין עד:

רשב"ם

(כא) כי כספו הוא. ודינו להכותו דרך תוכחה: (כב) ולא יהיה אסון. באשה:

בעל הטורים

(כא) אך אם יום. הפסוק הזה מתחיל בא' ומסיים בא' לומר שיחיה מעת לעת: יוקם. ג' הכא ואידך יוקם קין כל הורג קין יוקם זה שאמרו חז"ל המוכר עבדו לשלשים יום רמ"א ראשון ישנו בדין יום או יומים ולא שני דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי וזהו לא כספו הוא ואיזה כסף יוקם קין אותו שגופו קנוי לו כדכתיב קניתי איש את ה': כבהמה. כגימ' כדין לבהמה שאף בבהמה צריך מעת לעת לעכו אכרים: (כב) וכי ינצו אנשים. ב' הכא ואידך כי ינצו אנשים יחדו איש ו...יו מה התם ממון דדרשינן וקצותה את כפה ממון

רש"י

סייף וכן הוא אומר (ויקרא כו) חרב נוקמת נקם (מכילתא): (כא) אך אם יום או יומים יעמוד לא. אם על יום א' הוא פטור על יומים לא כ"ש אלא יום כיומים ואיזה זה מעת לעת (מכילתא): לא יוקם כי כספו הוא. הא אחר שהכהו אע"פ ששהה מעל"ע ז קודם חייב: (כב) וכי ינצו אנשים. (מכילתא) זה עם זה ונתכוין להכות את חבירו והכה את האשה: ונגפו. נגיפה אלא לשון דחיפה והכאה כמו (תהלים צא) פן תגוף באבן רגלך (ירמיה יג) ובטרם יתנגפו רגליכם (ישעיה ח) ולאבן נגף: ולא יהיה אסון. ט באשה: ענוש יענש לשלם דמי ולדות לבעל שמין אותה כמה היתה ראויה

בית יהודא

ונקום ינקם. מיינט מען (מיתת סייף) מען זאל דעם בעל הבית הרגענען מיט אשווערד (וכן הוא אומר) אונ אזוי זאגט דר פסוק (חרב נוקמת נקם ברית) זעהן מיר נקמה הייסט אז מען הרגעט מיט אשווערד: (כא) נאך אם יום או יומים יעמוד לא יקם. אוב דר קנעכט וועט לעבן נאך דעם שלאגן איין טאג אדר צווי טאג זאל מען דעם בעל הבית ניט הרגענען, פרעגט רש"י (אם על יום אחד פטור) אויב דר קנעכט האט נאר געלעבט איין טאג נאך דעם שלאגען דארף מען ניט הרגענען דעם בעל הבית (על יומים לא כל שכן) אז דר קנעכט לעבט צווי טאג נאך דעם שלאגן דארף מען דאך געוויס דעם בעל הבית ניט הרגענען, ווייסן מיר דאך אליין, צו וואס דארף דס די תורה שרייבן (אלא יום שהוא כיומים) נאר מען מיינט אז ער לעבט נאך דעם שלאגן אזו אטאג וואס ער איז ווי צווי טאג (ואיזה זה מעת לעת) מען מיינט אויב ער אמעת לעת, פיר אונ צוואנציג שעה: ולא יקם. זאל מען דעם בעל הבית ניט הרגענען (כי כספו הוא) ווייל ער געלט (הא אחר שהכהו) אבער אז איין אנדער מענטש וניט זיין בעל הבית האט גשלאגען אעבד כנעני (אף ששהה מעת לעת קודם שמת חייב) אפילו דער קנעכט האט געלעבט אמעת־לעת ופיר אונ צוואנציג שעה פאשטארבן, פון דעסטוועגען הרגעט מען דעם רוצח: (כב) וכי ינצו אנשים. (זה עם זה), אוב צווי מענטשן וראובן אונ שמעון האבן געקריגט איינער מיט דעם אנדערן (ונתכוין להכות את חברו) אונ ראובן האט גוואלט שלאגען זיין חבר שמעון (והכה את האשה) אונ דעם קלאפ וואס ער האט געוואלט געבען צו שמעון איז דער קלאפ געפאלען אויף אאשה וואס פלוצלונג געקומן צו דעם ארט וואס שמעון איז געשטאנען, אונ די אשה איז געוועזן מעוברת, דורך דעם קלאפ וואס האט איר געגעבען זענען פון איר בויך ארוים דיא קינדער איינער אדער צווי אדער מער: ונגפו. זאגט רש"י (אין נגיפה אלא לשון דחיפה והכאה) נגיפה מיינט מען שטויסען, שלאגען (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (פן תגוף באבן רגלך) טאמער וועט דיין פוס זיך אנשטויסען, אנשלאגען, אויף אשטיין, נאך שטייט אין פסוק (ובטרם יתנגפו רגליכם) איידער פיס וועלן אנגעשטויסען, אנגעשלאגן ווערן, נאך שטייט אין פסוק (ולאבן נגף) צו אשטיין וואס מען וועט אן אים אנשטויסען, אנשלאגען: ולא יהיה אסון. (באשה) צו די אשה אליין האט דער שטויס אדער דער קלאפ קיין שאדן געטאהן: ענוש יענש. זאל ראובן בעשטראפט ווערן (לשלם דמי ולדות לבעל) ער זאל בצאהלען צו איר מאן

שפתי חכמים

שיתכוין לו כדי להמיתו ואם לא היה האכר כדי להמיתו אם כן לא נתכוין הוא להמיתו וא"ת בשבט ל"ל תיפוק ליה מק"ו מישראל וי"ל דאין עונשין מן הדין: ז דק"ל לא הל"ל אלא וכי יכה איש את עבדו או את אמתו קנין כספו וגו' כי ל"ל. ועז"פ כי הכ' פה נתינת טעם הוא אדלעיל לו' האדון נידון בדין יום או יומים אבל אחר לא יק"ל: ח אבל לא שניהם עם אשה דא"כ אפי' אחד נמי ועוד ונתנו בפלילים מבע"ל: ט דאין לומר בולדות דהא כתיב ואם אסון יהיה ונתתה נפש

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כא) אך אם יום או יומים. פירש"י והרי הוא בכלל מכה ומת אלא בא הכתוב והוציאו מן הכלל להיות נדון בדין יום או יומים. ואי קשיא אמאי לא אמרי' דזה היה בכלל וי הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על כולו יצא. ונימא שאפילו ישראל נדון בדין יום או י ויש לומר דאדרבה דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר הוא זה שאי אתה יכול להחזירו לכללו. וא"ת הניחא דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר חדש לאו איהו גמר מ ולא כלליה גמר מיניה אלא למ"ד כלליה גמר מיניה מאי איכא למימר מהא א"כ נילוף מיניה ישראל לידון בדין יום או יומי בהני דמשאר דברים גמר כלליה מיניה מ"מ מן הדבר החדש הכל מודים דאף כלליה לא גמר מיניה. וא"ת למאן דאמ

פירוש לתורת אלהים

(כא) אך אבער ווען דער קנעכט אדער דיא דינסט וועט לעבן נאך דעם שלאגן איין מעת לעת לא יוקם זאל דער האר ניט ווערן גשטראפט כי ווייל דער קנעכט איז גיקויפט גוואהרן פון זיין געלד [עיין רש"י]: (כב) וכי ינצו אנשים אונ ווען צווייא מענשען וועלען זיך קריגען ונגפו אונ איינער פון זייא וועט ש איין אשה מעוברת. ש"א בכוונה ויצאו אונ וועט מפיל זיין אירע קינדער מחמת דעם יהיה אסון אונ דיא אשה איז ניט גשטארבען יענש זאל דער מזיק ווערן גשטראפט מיט ג

ויא ישלם: כ וארי ימחי ... ית עבדה או ית ... אמתה בשלטן וימות ... ות ידה אתדנא

כ וְכִֽי־יַכֶּה֩ אִ֨ישׁ אֶת־עַבְדּ֜וֹ א֤וֹ אֶת־אֲמָתוֹ֙ בַּשֵּׁ֔בֶט וּמֵ֖ת תַּ֣חַת יָד֑וֹ נָקֹ֖ם

תו"א נקם ינקם סנהדרין נב:

רשב"ם

שבט. כדבר שאדם רגיל להכות את עבדו להוכיחו אבל בחרב לפי ... אחר יום או יומים חייב מיתה שאין זה דרך תוכחה אלא דרך רציחה. ובעבד כנעני מדבר אבל עבד עברי ישראל אינו כספו אלא כשכיר כתושב יהי עמך ודינו כישראל לכל דבריו אלא שמוסר לו רבו שפחה כנענית:

רש"י

... ג שכר הרופא (ב"ק פה): (כ) וכי יכה איש את ... ו או את אמתו. בעבד כנעני הכתוב מדבר או אינו ... בעברי ת"ל כי כספו הוא מה כספו קנוי לו עולמית ... עבד הקנוי לו עולמית והרי היה בכלל מכה איש ומת ... בא הכתוב והוציאו מן הכלל להיות נדון בדין יום או ... יום שאם לא מת תחת ידו ושהה מעת לעת פטור: בשבט. ... בו כדי להמית הכתוב מדבר או אינו אלא אפי' אין בו ... להמית ת"ל בישראל (במדבר לה) ואם באבן יד אשר ... כה (או בכלי עץ יד אשר ימות בו. גירסת רא"ם) הכהו ... דברים ק"ו מה ישראל חמור אין חייב עליו אא"כ הכהו ... יש בו כדי להמית ועל אבר שהוא ו כדי למות בהכאה ... ד הקל לא כ"ש: נקם ינקם. (סנהדרין עא) מיתת

בית יהודא

איז ער ווערט געוועזן ווען ער האט געהאט אלע גלידער גאנצע, און וויפיל איז ער ווערט איצט ווייניגער, אזו פיל מוז אים ראובן בצאהלן. אין דעם, ווערט דאך שון געשאצט וויפיל שמואל הט געקענט פריער פארדינען און וויפיל ער וועט איצט קענען ווייניגער פרדינען אז ער וועט געזונד ווערן, און דס הט אים ראובן בצאהלט, פעהלט נאר צו בצאהלן פר די צייט וואס שמואל איז קראנק און קען ניט פארדינען וויפיל ער וועם קענען שפעטער פרדינען אז ער וועט געזונד ווערן, דס הייסט שבת, און דם מוז אויך ראובן בצאהלן: ורפא ירפא]. זאגט רש"י (כתרגומו) ווי דר תרגום טייטשט, מען מיינט ניט ער אליין זאל אים היילן, נאר וישלם שכר הרופא) ער זאל בצאהלען דעם דאקטאר וואס וועט אים היילן: (כ) וכי יכה איש את עבדו או את אמתו]. און א מענטש ... שלאגן זיין קנעכט אדער זיין דינסט, זאגט רש"י (בעבד כנעני הכתוב מדבר) דער פסוק שמועסט ביי אכנענישען ... ט אדער אכנענישע דינסט, פרעגט רש"י (או אינו) אדער ניין (אלא בעברי) נאר מען שמועסט פון איודישען ... ט, ענטפערט רש"י (תלמוד לומר כי כספו הוא) די תורה זאגט דער קנעכט איז זיין געלט, דאס געלט פון זיין בעל ... (מה כספו קנוי לו עולמית) אזו וויא זיין געלט געהער צו אים אויף אייביג (אף עבד הקנוי לו עולמית) ביי דעם קנעכט ... ט מען אויך אזו אקנעכט וואס ער געהער צום בעל הבית אויף אייביג, איז דאך דאס נאר אכנענישער קנעכט, ווארום ... ישער קנעכט דינט דאך נאר זעקס יאהר (והרי היה בכלל מכה איש ומת) דער כנענישער קנעכט איז אויך געוועזן אין ... פון דעם דין מכה איש ומת, אז מען שלאגט אמענטש און ער שטארבט הרגת מען דעם שלעגער (אלא בא הכתוב ... או מן הכלל) נאר דער פסוק וכי יכה איש האט ארויס גענומען דעם כנענישן קנעכט פון כלל מכה איש (להיות נידון ... יום או יומים) ער זאל געמשפט ווערען נאך דעם דין אויב ער וועט נאך דעם שלאגן לעבן אטאג אדער צוויי (שאם ... ת תחת ידו) אוב דר קנעכט איז ניט געשטארבן אונטער זיין האנט (ושהה מעת לעת פטור) און ער הט געלעבט נאך ... שלאגן פיר און צוואנציג שעה, הרגת מען ניט דעם בעל הבית: בשבט]. דר בעל הבית הט געשלאגן דעם קנעכט ... ארוט, זאגט רש"י (כשיש בו כדי להמית הכתוב מדבר) דר פסוק שמועסט אז ער הט אים געשלאגן מיט אזו ארוט ... מען קען מיט איר הרגנן, פרעגט רש"י (או אינו) אדר ניין (אפילו אין בו כדי להמית) אפילו ער הט אים געשלאגען ... אזו ארוט וואס מען קען ניט הרגנן מיט איר, פון דעסטוועגן אז ער איז געשטארבען אונטער זיין האנט הרגת ... אים (תלמוד לומר בישראל ואם באבן יד אשר ימות בה הכהו) זאגט דער פסוק ביי דעם דין אז איוד הרגת איוד "אוב ... ט אים געשלאגען מיט אשטיין וואס מען קען מיט אים הרגנן, און ער איז געשטארבן הרגת מען אים" (והלא דברים ... חומר) דארפען מיר אפלערנען דיא גרינגערע פון דיא שווערערע (ומה ישראל חמור) מאדאך אז מען הרגעט איוד ... יין דין איז שווערער פון דעסטוועגן (אין חייב עליו אלא אם כן הכהו בדבר שיש בו כדי להמית) הרגת מען ניט דעם רוצח ... ער הט אים געשלאגן מיט אזו אזאך וואס מען קען מיט איר הרגנען (ועל אבר שהוא כדי למות בהכאה זו) און ער הט ... געשלאגען אויף אזו אגליד וואס מיט דעם שלאגען קען מען הרגנן (עבד הקל) אז מען הרגת אכנענישן קנעכט וואס ... ין איז גרינגער ווי מען הרגת איוד (לא כל שכן) איז דען ניט געוויס אז מען הרגת אנדערש ניט דעם רוצח סיידען ... ט אים געשלאגען מיט אזו אזאך וואס מען קען מיט אים הרגנען און אויף אזו א ארט וואס מען קען געהרגת ווערען:

שפתי חכמים

... ו ממש א"כ עדיין חולה הוא וסמא ימות ולמה כתיב ונקה ... : ג ואפי' אם הוא רופא יכול לומר לו לא ניחא לי שתרפאני ... ה דמית עלי וגם אם אמר לו יודע אני רופא שירפא אותך חנם ... מר לו אבוא דמסיא במגן מגן שויא. מגן תרגומו של חנם: ... עו"א במשמע כ"ש עבד דחייב במלות ולא נתמעט עו"א אלא היכא דכתיב רעהו: ה וא"ת על הקרא סי"ל להקשות והרי היה בכלל כל כו'. וי"ל כדי שלא תימא אם"כ כאן דגלי קרא בעבד כנעני לידון בדין יום או יומים גם עבד עברי דינו הכי כמדה דדבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל כו' מש"ה הקדים רש"י או אינו אלא בעבד עברי כו' והוי דברי רש"י כמו הסתא א"ם: ו מדכתיב וארב לו וקם עליו פד

פירוש לתורת אלהים

... דעם היילן: (כ) וכי יכה און ווען אמענש וועט ... גען זיין קנעכט או אדער זיין דינסט וום זעגען ... ים בשבט מיט אזוי ארוט וואס מען קאן מיט איר ממית זיין ומת און דער קנעכט אדער דיא דינסט וועט שטארבען אונטער זיין האנד נקום זאל דער האר ווערען גיטייט מיט אשווערד:

מצות השם

... קום ינקם) פון דעם פסוק לערנען מיר ארוים אז עס איז ... ין (מצות עשה) אויף דעם בית דין זיא זאלען הרגינען ... וצח און דיא מענטשען פון דער עיר הנדחת מיט איין ... ד דאס לערינט מען ארוס ווייל עס שטייט דא (נקם ינקם) און עס שטייט (חרב נוקמת) איז טייטש מען רעכינט מיט דיא שווערד דהיינו מען הארגית דעם רוצח מיט איין שווערד און דיא מצוה איז נוהג אין דער צייט ווען מען פאסקית דיני נפשות:

לְמִשְׁכָּב: יט אִם־יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל־מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה הַמַּכֶּה רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפֹּא יְרַפֵּא: ס שני

אונקלוס

וְיִפֵּל לְבוּטְלָן: יט אִ[ם]... וִיהַלֵּיךְ בְּבָרָא עַל... וִיהֵי זַכָּאָה מָ[חָא]... לְחוּד בּוּטְלָנֵהּ יִתֵּ[ן]...

תו"א אם יקום כתובות לג ... רק שבתו יתן ב"ק פה: כרכות ס ב"ק פד פה:

רשב"ם

בלבנים או [בכורמזין]. וכן להבות באגרוף רשע. באבן גרולה אשר ימות יחבל בה: (יט) אם יקום והתהלך וגו'. ואם ימות אפילו לזמן מרובה מות יומת מכהו. אבל בעבדו אינו חייב אלא אם מת תחת ידו אבל אם יום או יומים יעמוד פטור: שבתו. בטול מלאכתו:

בעל הטורים

רפא שהכה בכח: (יט) אם יקום. הפסוק הזה מתחיל ב... בא' ירפא לו' לך שהקב"ה שולח יסורים על האדם וגוזר על... לאותו יום ולאותו שעה: ונקה. ג' במס' ונקה המכה. ו... מעון. מי שלח ידו במשיח ה' ונקה ג' מוחלין להם על כל... תולה שנתרפא. חתן ומלך. אם יקום והתהלך בחוץ כגון שנתרפא ונקה מעונותיו. ונקה האיש היינו ע"י שישקנה והיא תמות אחרת ואז ונקה האיש מעון. מי שלח ידו במשיח ה' ונקה היינו מלך: רק שבתו יתן. למעוטי אם עבר על דברי הרופא:

בית יהודא

ורפוי לא למדנו) אבער אז ער דארף אים בצאהלען פר די צייט וואס ער איז קראנק אין דערהיים אונ קען ניט פארדינען אונ אז ער דארף אים היילען, דס שטייט ניט אין פסוק עין תחת עין (לכך נאמרה פרשה זו) דריבער האט די תורה געזאגט די פרשה, אין איר שטייט "רק שבתו יתן ורפא ירפא" ער זאל אים בעצאהלען וואס ער זיצט אין דר־היים אונ קען ניט פארדינען, אונ זאל בצאהלען אדאקטאר ער זאל אים היילען: ונפל למשכב) זאגט רש"י (כתרגומו) ווי דר תרגום טייטשט ויפול לבוטלן, ער וועט פאלן (לחולי שמבטלו ממלאכתו) צו אזוי אקראנקייט וואס וועט אים שטערן ער זאל ניט קענען ארבעטן צו פארדינען: (יט) ועל משענתו) מיינט מען (על בוריו וכחו) אויף זיין געזונד אונ זיין כח: ונקה המכה) זאל דער שלעגער זיין ריין, ער זאל ניט געשטראפט ווערען, פרעגט רש"י נו וואס תורה דערציילען אז דר געשלאגענער וועט געזונד ווערען זאל מען דעם שלעגער ניט הרגענען (וכי תעלה על דעתך זה שלא הרג) אן פסוק וואלט דען געוועז דיין מיינונג מען זאל הרגענען אזוי אמענטש וואס האט ניט געהרג(ט) (ללמדך כאן) נאר דר פסוק לערונט דיך דא (שחובשים אותו עד שנראה אם יתרפא זה) מען פארהאלט דעם שלע(גער) אתפיסה ביז מען וועט זעהן אוב ער וועט געזונד ווערען (וכן משמעו) אונ אזוי מיינט דר פסוק (כשקם זה והלך על בוריו) אז ער געשלאגענער איז אויפגעשטאנען פון זיין בעט אונ גייט מיט זיינע כחות וויא פריער געגאנגען, דאמאלס זאל דער שלעגער זיין ריין, ער זאל ארויסגיין פריי פון תפיסה (אבל עד שלא יקום) איידער דר געשלאגענער שטייט־אויף פון זיין בעט (לא נקה המכה) איז דער שלעגער נאך ניט פרייא צו גיין א(ו)ן תפיסה: ורק שבתו) מיינט מען (בטול מלאכתו מחמת החולי) וואס ער קען ניט טאהן זיין ארבעט נוייל ער אי(ז) (אם קטע ידו או רגלו) אוב ראובן האט אפגעהאקט אהאנט אדער אפוס פון שמואל, אונ שמואל איז קראנ(ק) בטול מלאכתו מחמת החולי כאילו הוא שומר קשואין) זעהן מיר גלייך ווי שמואל וואלט געווען אהיטער וואס ה(יט) אין אגארטען פר גנבים אונ פייגיל, וויפיל מען צאהלט אזו אהיטער פאר זיין היטונג, אזוי, זאל מען אי(ם) יעדער וואך אזו פיל, ביז ער וועט געזונד ווערען, פר וואס זאל מען אים נאר געבען ווי אגארטען־היטער? (שהרי החולי אינו ראוי למלאכת יד ורגל) ווארום אפילו נאך דיא קראנקייט אז ער וועט געזונד ווערען וועט ער אוך (ניט) מער פערדינען ווי צו זיין אגארטען היטער, ווארום עס פעלט דאך אים אהאנט אדער אפוס (והוא כבר נתן לו מ(ה) דמי ידו ורגלו) אונ דעם שאדין פון די האנט אדער פון די פוס האט דאך ראובן אים בזונדער בצאהלט (שנאמ(ר) שטייט אין פסוק (יד תחת יד) אהאנט פאר אהאנט (רגל תחת רגל) אפוס פאר אפוס, אזו איז דר דין מען שאצט ע(ס) גלייך ווי ער וואלט געוועז אכנעגישער קנעכט וואס ווערט פארקויפט אויף אייביג אזו לאנג ווי ער וועט לעבען

רש"י

אבל שבת ורפוי לא א למדנו לכך נאמר פרשה זו (נ)ונפל למשכב. כתרגומו ויפול לבוטלן לחולי ממלאכתו: (יט) על משענתו. על ב בוריו וכחו (ת) ונקה המכה. וכי תעלה על דעתך שיהרג זה (ש)לא למדך כאן שחובשים אותו עד שנראה אם י(תרפא) וכן משמעו כשקם זה והולך על משענתו אז נקה ה(מכה) עד שלא יקום זה לא נקה המכה: רק שבתו. בטו(ל) מחמת החולי אם קטע ידו או רגלו רואין בטול מלאכ(תו) החולי כאילו הוא שומר קשואין שהרי אף לאחר הח(ולי) ראוי למלאכת יד ורגל והוא כבר נתן לו מהמת נזקו ורגלו שנא' יד תחת יד רגל תחת רגל: ורפא ירפא.

שפתי חכמים

נפש עלמו מנ"ל דכתנק ועז"פ כל מיתה וכו' מלאתי: א אבל לער וכשת למדין אותן מפרשיות אחרות לכך נקט שבת ורפוי. הרא"ם

ליקוטי יקרים

ער וועט געזונד ווערען, אונ ער ווערט געשטראפט פון הקב"ה, ערשטונס דר מענטש וואס הייבט־אויף זיין האנט צו שלאגן זיין חבר, אפילו ער האט אים נאך ניט געשלאגן, הייסט ער ארשע, צווייטונס אז ער האט אים געשלאגן אונ ער ליגט קראנק, אונ נוייל ער איז קראנק קען ער ניט גיין אין שוהל דאווענען, וויפיל הונדערטער אמן פארלירט ער, וויפיל אמן יהא שמיה, וויפיל ברכו, וויפיל קדושות, דער מענטש וועט קומען צו עולם הבא פר דעם בית דין וואס אין הימעל אונ וועט מאנען די עולם הבא פון דר שלעגר האט אים אויסגעבריינגט, איז גאר ניט צו ברעכענען וואס דער שלעגער וועט ליידען אשטראף אין הימעל, אויף דעם העלפט יט אפילו תשובה, דריבער דארף יעדער מע(נטש) דערוויטערן פון קריג אונ פון כעס:

פירוש לתורת אלהים

אריין: (יט) אם יקום אוב דער וואס איז געשלאגן וועט אויף שטיין פון דער קרענק אונ וועט ג(יין) דער גאס אויף זיין אונטער לענונג ונקה דער ו(אס) געשלאגען זאל מען אים ארום לאזן פון דער רק נאר שבתו וואס דר געשלאגענער זיצט ליידיג א(ן) קיין מלאכה ניט טאהן מחמת שלאפקייט אים בצאלען ורפא ירפא אונ מוז בצאלען דעם

ואמו מות יומת׃ ס יח וכי־יריבן אנשים והכה־איש את־רעהו באבן או באגרף ולא ימות ונפל

...והי ואמה אתקטלא
...קטל׃ יח וארי ינצון
...רין וימחי גבר ית
...רה באבנא או
...רמיזא ולא ימות

בעל הטורים

... כ׳ במסירה הכא ר״פ ואידך בשמעי והוא ס״פ לומר שאותו ... היה ראש לסנהדרין ונעשה זכר ונהרג׃ (יח) באגרוף. ב׳ ... דין ואידך ולהכות באגרוף רשע לפי שחובשין אותו שאם ימות המכה הורגין אותו לכך צריך שיהא בהכאה כדי להמית דהיינו באגרוף

תו״א

והכה איש את כ״ק י פה׃

רשב״ם

(יח) או באגרוף. לפי הפשט כתרגום מין אבן או לבנה שהרי בהשלכת אבן מדבר הכתוב. וכן מצאתי בתורת כהנים בבנעי בתים אצל וחלצו האבנים.

רש״י

... למה נאמר לפי שהוא אומר (ויקרא כ) איש איש אשר ... את אביו אין לי אלא איש שקלל את אביו אשה שקללה ... אביה מנין ת״ל ומקלל אביו ואמו סתם בין איש ובין אשה ... למה נאמר איש אשר יקלל להוציא את הקטן׃ מות ... בסקילה וכ״מ שנאמר דמיו בו בסקילה ובנין אב לכולם ... (כ) באבן ירגמו אותם דמיהם בם ובמקלל אביו ואמו ... דמיו בו (ת״כ קידושין ל)׃ (יח) וכי יריבן אנשים. ... לפי שנא׳ עין תחת עין לא למדנו אלא דמי איבריו

בית יהודא

פון מקלל אביו ואמו, ענטפערט רש״י (לפי שהוא אומר) וויל דר פסוק זאגט (איש איש אשר יקלל את אביו) אויב אמענטש וועט פלוכען זיין פאטער (אין לי אלא איש שקילל את אביו) פון דעם פסוק ווייסן מיר נאר אויב אזכר ואזוהן פלוכט זיין פאטער אדער די מוטער, הרגת מען אים (אשה שקללה את אביה מנין) אויב אאשה ואטאכטער] הט געפלוכט איר פאטער אדער איר מוטער, פון וואנען ווייסן מיר אז מען הרגת איר (תלמוד לומר ומקלל אביו ואמו סתם) זאגט דא דר פסוק אז מען פלוכט דעם פאטער אדער די מוטער, אונ ... שטייט ניט ווער עס פלוכט, נאר ווער עס פלוכט אזוהן אדער אטאכטער זאל מען זיי הרגנען, פרעגט רש״י (אם ... אויב עס איז אזוי, עס איז גלייך אזוהן מיט אטאכטער (למה נאמר איש אשר יקלל) פאר וואס שטייט אין פסוק אויב ... ט ואזוהן וועט פלוכען, ענטפערט רש״י (להוציא את הקטן) מיט דעם ווארט "איש" מיינט די תורה צו זאגען נאר ... גרויסער מענטש פלוכט זיין פאטער אדער דיא מוטער הרגת מען אים, אבער אויב אקינד פלוכט זיין פאטער ... די מוטער הרגת מען אים ניט׃ [מות יומת]. (בסקילה) מען זאל אים בעווארפען מיט שטיינער (וכל מקום שנאמר דמיו ... סקילה) וואו עס שטייט דמיו בו, מיינט מען מען זאל אים בעווארפען מיט שטיינער אונ הרגנען (ובנין אב לכולם) דר ... ווונג אויף אלע "דמיו בו" אז מען מיינט סקילה, שטייט אין פסוק (באבן ירגמו אותם דמיהם בם) מען זאל זייא ... ארפן מיט שטיינער זייער בלוט איז אין זייא (ובמקלל אביו ואמו נאמר דמיו בו) אונ ביי דעם וואס פלוכט זיין ... ר אונ מוטער זאגט אויך דר פסוק דמיו בו, מיינט מען אויך מען זאל אים בעווארפען מיט שטיינער *)׃ ... וכי יריבון אנשים]. פרעגט רש״י (למה נאמר) צו וואס שטייט דר פסוק, זאגט רש״י (לפי שנאמר עין תחת עין) ... עס שטייט אין פסוק אז איינער מאכט בלינד די אויג פון זיין חבר דארף ער בעצאהלען פאר די אויג (לא למדנו ... דמי אבריו) ווייסן מיר נאר אז ער דארף אים בצאהלען פר דעם גליד וואס ער הט אים שאדען געמאכט (אבל שבת

שפתי חכמים

... מקלל מה מקלל בסקילה כדפירש״י אף מכה וכו׳ לכן הפסיק בקרא דוגונב איש מה גונב נפש בחנק אף מכה אביו בחנק וא״ת גונב

פירוש לתורת אלהים

... כי אונ ווען צווייא מענשען וועלען זיך קריגען והכה ... מענש וועט שלאגען זיין גזעלען באבן מיט איין ... ן או אדר מיט אפוסט ולא ימות אונ ער וועט ניט ... רבן ונפל נאר ער וועט קראנק ווערן איז דר דין ... אל דעם וואס הט גשלאגן נעמען אין דר תפיסה

ליקוטי יקרים

(יח) וכי יריבון אנשים וגו׳. דער אלשיך ז״ל שרייבט דיא תורה לערונט אונז ווי מען זאל זיך דערווייטערן פון קריג נוייל פון קריג איז דער סוף ניט גוט, קריג בריינגט צו כעס, אונ ווען אמענטש איז אין כעס איז ער ארוס פון זיין פרשטאנד קען ער דעם אנדערן וואוראפן אשטיין אונ אים הרגנען, אדער ער שלאגט אים אונ מאכט אים קראנק, אונ ער ווערט צוויי מאהל געשטראפט, איין מאהל פון די שופטים, וויא עס שטייט אין

... רה, דיא גאנצע צייט וואס ער איז קראנק אונ קען ניט פארדינען, מוז דר שלעגר אים געבן פרנסה, פר אים אונ פאר ... ייב אונ קינדר ווי ער האט פאר׳ד נט פריער, אונ ער מוז בצאהלין אדאקטער ער זאל אים היילין פון זיין קראנקייט ביז

מצות השם

... כי יריבון אנשים וגו׳) פון דעם פסוק לערנען מיר ארוים ... ז דאס בית דין דארפען פסקינען אז איינער שלאגט דעם ... מוז דר שלעגר געבן פינף זאכען צו דעם וואס ער האט ... ן היינו (נזק) דס איז וואס ער הט אים איין ביין צו בראכען ... איין אנדער אבר דארף ער אים געבן (צער) דאס היסט ... וואס ער לייט ווייטאג ווידער (רפוי) דאס איז וואס עס ... אים קאסטען אז מען זאל אים אוס היילן אונ (שבת) דאס היכט וואס ער זיצט אין דער היים אונ קען נישט קיין מלאכה טוען אונ (בושת) דס מיינט מען פר די שאנד וואס ער הט אים אן געטוען אויך מיינט מען בושת וואס איינער דעם אנדערען מיט ווערטער בליידיגט דארף ער צו צאלען דעם וואס ער האט אים באליידיגט ווענדלוג איין מענטש ער הט בליידיגט אונ מען נעמט דס פון דעם בעסטן פון זיינע פעלדער אונ דיא מצוה איז נוהג אוף יעדער ארט אונ יעדער צייט׃

... רה מיר ווייסין די מיתה מיט סקילה איז ערגער ווי די מיתה מיט חנק דארפין מיר ווייסן פאר וואס ביי שלאגין קומט נאר חנק אונ ביי פלוכין קומט סקילה, נאר דער דין איז מיתה קומט נאר אז ער פלוכט מיט דעם נאמען פון הקב״ה, דהיינו ער זאגט צו זיין פאטער אדער צו דיא ... קב״ה זאל דיך קראנק מאכין, אדער אנדערע קללות, איצט פארשטייען מיר דעם חילוק פון שלאגין צו פלוכין, אז ער שלאגט זיין פאטער אונ ... ן ער זאגין איך האב ניט געוואסט אז הקב״ה גיט אכטונג אויף דער וועלט אונ וויים וואס איך טוה, אונ ער רופט ניט הקב״ה זאל אים העלפין צו ... אבער אז ער פלוכט זיין פאטער אונ מוטער אונ ער זאגט צו זיי הקב״ה זאל אייך שטראפין [מיט יועלכע שטראף ער האט גיזאגט] גלויבט ער ... הקב״ה גיט אכטונג אויף דער וועלט, ווי אזוי וויל ער הקב״ה זאל אים העלפין צו די עבירה, הקב״ה האט ניבאטין מען זאל געבין כבוד צו פאטער ... ער אונ מען זאל זיי ניט פלוכין, אונ ער וויל הקב״ה זאל אים העלפין צו די עבירה, אונ זאל זיי שטראפין ווי ער פלוכט זיי, דריבער איז זיין מיתה ערגער ווי די מיתה פון דעם וואס שלאגט [ת״י]׃

בְּיָדוֹ מוֹת יוּמָת: ס יז וּמְקַלֵּל אָבִיו

וְיִשְׁתְּכַח בִּידֵהּ אִתְקְ[טָלָא] יִתְקְטֵל: יז וּדְיִלַ[וְּט]

תו"א ומקלל אביו קיהושן ל:

בעל הטורים

תוקעי עלים ושואבי מים למזבח זה נתרחק מן המזבח ואלו נתקרבו למזבח. א"א הרא"ש ז"ל: (יז) ומקלל אביו: בגימט' זהו בס[...]

בית יהודא

שְׁטֵייט דֶר פָּסוּק ? (לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר כִּי יִמָּצֵא אִישׁ גּוֹנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו) נוייל עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אוֹב עֶס וֶועט גְפִינֶן וֶוערֶן אַמֶענְטְשׁ גַנְבֶת אַנֶפֶשׁ פוּן זַיינֶע בְּרִידֶר נַאזוֹי אַיוּד וִוי עֶר איזו, זָאל מֶען דֶעם גַנָב הַרְגֶנֶן (אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ שֶׁגָּנַב נֶפֶשׁ) פוּן דֶעם פָּסוּק וֶוייסִין מִיר נָאר אוֹב דֶר גַנָב אִיז אַאִישׁ, אַזָכָר, הַרְגֶת מֶען אִים (אִשָּׁה אוֹ טוּמְטוּם אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוּס שֶׁגָּנְבוּ מִנַּיִן) אָבֶער אַז דֶר גַנָב אִיז אַאִשָּׁה, אָדֶר אַטוּמְטוּם אָדֶר אַאַנְדְרוֹגִינוּס, פוּן וַואנֶן וֶוייסִין מִיר אַז מֶען דַארְף זֵיי הַרְגֶנֶן (תַּלְמוּד לוֹמַר וְגוֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ) לֶערוּנְט אוּנְז דֶר פָּסוּק וְגוֹנֵב אִישׁ, אַז מֶען גַנְבֶת אַמֶענְטְשׁ, וֶוער עֶס גַנְבֶת אִים, זָאל מֶען דֶעם גַנָב הַרְגֶנֶן (וּלְפִי שֶׁנֶּאֱמַר כַּאן וְגוֹנֵב אִישׁ) אוּנ נַוייל דָא שְׁטֵייט אַז

רש"י

כי ימלא איש גונב נפש מאחיו אין לי אלא איש שגנב [...] אשה או טומטום או אנדרוגינוס שגנבו מנין ת"ל וגונב[...] ומכרו. ולפי שנא' כאן וגונב איש אין לי אלא גונב אי[...] אשה מנין ת"ל (שם) וגונב נפש לכך הוצרכו שניהם מה [...] זה גלה זה: ונמצא בידו. שראוהו עדים שגנבו [...] ונמצא בידו כבר יש קודם מכירה (סנהדרין פה): יומת. בחנק כל מיתה האמורה בתורה סתם חנק הי[א] והפסיק הענין וכתב וגונב איש בין מכה אביו ואמו ל[...] אביו ואמו. וצ"ל היינו פלוגתא דמ"ם מקשינן הכאה [...] ומ"ם לא מקשינן (סנהדרין סס): (יז) ומקלל [...]

מֶען וֶועט גַנְבֶנֶן אַאִישׁ, אַזָכָר, זָאל מֶען דֶעם גַנָב הַרְגֶנֶען (אֵין לִי אֶלָּא גוֹנֵב אִישׁ) הָיים אִיךְ נָאר אַז מֶען גַנְבֶת אַ[...] הַרְגֶת מֶען דֶעם גַנָב (גוֹנֵב אִשָּׁה מִנַּיִן) אַז מֶען גַנְבֶת אַאִשָּׁה, פוּן וַואנֶען וֶוייסִין מִיר אַז מֶען הַרְגֶת דֶעם גַנָב (תַּלְמוּד וְגוֹנֵב נֶפֶשׁ) זָאגְט דֶער פָּסוּק אַז מֶען גַנְבֶת אַמֶענְטְשׁ. סַיי דֶער מֶענְטְשׁ אִיז אַזָכָר אוּנ סַיי אַנְקֵבָה, הַרְגֶת מֶען דֶעם גַנָ[ב] הוּצְרְכוּ שְׁנֵיהֶם) דְרִיבֶּר דַארְפֶן זַיין גְשְׁרִיבֶּן בֵּיידֶע פְּסוּקִים (מַה שֶּׁחָסֵר זֶה גִּלָּה זֶה) וָואס עֶס פֶעלְט אִין אֵיין פָּסוּק שְׁרַייבְּט אַנְדֶערֶער פָּסוּק: וְנִמְצָא בְיָדוֹ. זָאגְט רש"י דֶער פָּסוּק מֵיינְט (שֶׁרָאוּהוּ עֵדִים שֶׁגְּנָבוֹ וּמְכָרוֹ) מֶענְטְשֶׁען הָאבֶּן גֶעזֶעהֶן וַו[י] הָט גֶגַנְבֶת דֶעם מֶענְטְשׁ אוּנ הָט אִים פַארְקוֹיפְט (וְנִמְצָא כְּבָר בְּיָדוֹ קוֹדֶם מְכִירָה) אוּנ פְרִיעֶר פַאר דֶעם פַארְקוֹיפֶען אִי[ז] גֶעגַנְבֶתֶער מֶענְטְשׁ גֶעוֶוען בַּיי דֶעם גַנָב אִין שְׁטוּב ואוּנ דֶער גַנָב הָט אִים נִיט אַרוֹיסְגֶעלָאזְט פוּן זַיין שְׁטוּב אוּנ פו[ן] הַאנְט בִּיז עֶר הָט אִים פַארְקוֹיפְט: וּמוֹת יוּמָת. מֶען זָאל דֶעם גַנָב הַרְגֶנֶען (בְּחֶנֶק) מֶען זָאל אִים דֶערְשְׁטִיקֶען, רש"י (כָּל מִיתָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה סְתָם בְּחֶנֶק הִיא) וואוּ עֶס שְׁטֵייט אִין דִי תּוֹרָה מֶען זָאל אִים הַרְגֶנֶן אוּנ עֶס שְׁטֵיי[ט] נִיט אַזוֹי מֶען זָאל אִים הַרְגֶנֶן, מֵיינְט דִי תּוֹרָה מֶען זָאל אִים הַרְגֶנֶען מִיט חֶנֶק, מֶען זָאל אִים דֶערְשְׁטִיקֶען, זָאגְט ר[ש"י] (וְהִפְסִיק הָעִנְיָן וְכָתַב וְגוֹנֵב אִישׁ בֵּין מַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ לִמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ) פַר וָואס שְׁטֵייט דֶער פָּסוּק וְגוֹנֵב אִישׁ צְווִישֶׁען [מַכֵּה] אָבִיו וְאִמּוֹ אוּנ מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ, דִיא צְוַוייא דִינִים אַז מֶען שְׁלָאגְט אַפָּאטֶער אָדֶר אַמוּטֶער אוּנ אַז מֶען פ[לוּכְט] אַפָּאטֶער אָדֶער אַמוּטֶער הָאבֶּן בֶּעדַארְפְט שְׁטֵיין אֵיין דִין נֶעבִּין אַנְדֶערֶן, פַאר וָוס שְׁטֵייט דֶער דִין וְגוֹנֵב אִישׁ צְוו[ישֶׁען] דִי צְוַוייא דִינִים מַכֵּה אוּנ מְקַלֵּל, זָאגְט רש"י (וְנִרְאֶה לִי) מַיין מֵיינוּנְג אִיז (הַיְינוּ פְּלוּגְתָּא) וֶועגֶען דֶעם קְרִיגְט מֶען א[ין] גְּמָרָא (דְּמַר סָבַר מַקְשִׁינָן הַכָּאָה לִקְלָלָה) אֵיינֶער זָאגְט מִיר גְלַייכֶען דִי מִיתָה פוּן שְׁלָאגֶען פָאטֶער אוּנ מוּטֶער צ[וּ] מִיתָה פוּן פְלוּכֶען פָאטֶער אוּנ מוּטֶער, אַזוֹי וִוי אַז מֶען פְלוּכְט פָאטֶער אוּנ מוּטֶער הַרְגֶת מֶען אִים מִיט סְקִילָה בֶּעוַוארְפְט אִים מִיט שְׁטֵיינֶער, אַזוֹי אַז עֶר שְׁלָאגְט פָאטֶער אוּנ מוּטֶער הַרְגֶת מֶען אִים אוֹיךְ מִיט סְקִילָה (וּמַר סָבַר [לָא] מַקְשִׁינָן) אוּנ אֵיינֶער זָאגְט מִיר גְלַייכֶען נִיט דִיא מִיתָה פוּן שְׁלָאגֶען צוּ דִי מִיתָה פוּן פְלוּכֶען, אַז מֶען שְׁלָאגְט פָא[טֶער] אוּנ מוּטֶער הַרְגֶת מֶען מִיט חֶנֶק אוּנ אַז מֶען פְלוּכְט פָאטֶער אוּנ מוּטֶער הַרְגֶת מֶען מִיט סְקִילָה, וַוייל דְרִיבֶּער הָט [דִי] תּוֹרָה גֶעשְׁטֶעלְט וְגוֹנֵב אִישׁ צְווִישֶׁען מַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ אוּנ מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ, צוּ לֶערְנֶען אוּנְז אַז דִי מִיתָה פוּן [מַכֵּה] אִיז נִיט גְלַייךְ צוּ דִי מִיתָה פוּן מְקַלֵּל: (יז) וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ. פְרֶעגְט רש"י (לָמָּה נֶאֱמַר) צוּ וָוס שְׁטֵייט דָא דָע[ר]

שפתי חכמים

ואמור ופרט בו יחדו וכו': ר (רא"ם) תימה דגבי קרא דמכה איש איש כי יכה אמאי לא דריש הכי לומר לפי שנא' ואיש כי יכה אין לי אלא איש שהכה אשה או טומטום או אנדרוגינוס מנין ת"ל מכה וכו' ותירץ שמא קבלה היתה וכו' ע"ל אות כ'. ועוי"ל שהתנא לא בא לפרש כל הדינים היוצאים מן המקראות ההם עד שיודע הכל רק לתקן יתור המקראות והודיע לנו מקצת מהדינים שגילה זה מה שחיסר זה ולפיכך הוצרכו שני המקראות עכ"ל: ש (נח"י) לאפוקי מכרו ואחר כך גנבו וממילא שדין גונב נפש כדין שאר הגנבים הגונבים בממון שאם טבח ומכר ברשות בעלים פטור וכן הדין הרמב"ן דברי רש"י שבש"ס וכו': ת אבל לעיל לא צריך לפרש כן הואיל והפסיק בקרא דוגונב איש ומכרו וגו' בין מכה למקלל דאי לא הפסיק הוה ילפינן

דעת זקנים מבעלי התוספות

איש. הא דכתיב הא בין מכה אביו ומקלל אביו משום ד[...] אביו וגונב איש מיתתן שוה בחנק אבל מקלל אביו [...] בסקילה דכתיב בפרשת קדושים אביו ואמו קלל דמיו בו [...] דלכאורה דמקלל קיל טפי שהרי מקלל לא עביד מעשה [...] עביד מעשה אפ"ה מקלל בסקילה שהיא חמורה מחנק יק[...] שהוקש כבודו לכבוד המקום ומקלל שייך גבי השם שהרי [...] הוא לברך השם ולפיכך נידון בסקילה כמו מברך השם [...] מכה לא שייך גבי השם ולפיכך מיתתו בחנק. ועוד דמ[...] לאחר מיתה חייב אבל מכה לאחר מיתה פטור לפי שאינו [...] אלא על הכאה שיש בה חבורה וחבורה לאחר מיתה לי[...] וקשיא לי לפי מה שפי' דמכה או"א אינו בסקילה משום (ד[...] לן) דמכה לא שייך גבי השם א"כ מקלל לאחר מיתה שייך גבי השם לא לחייב סקילה. ושמא י"ל הואיל ושם מקלל איתיה גבי שם אין לחלק בין מקלל מחיים ומקלל לאחר מי[תה] ועוד י"ל ליתן טעם אמאי דכתיב וגונב איש בין מכה ומקלל לפי שעל ידי שגנב בנערותו אינו מכיר אביו ואמו ומקלל אותם [...] אותם. אך צ"ע על דכתיב הכא איש דמשמע גדול ולא קטן. י"ל דהא כתיב במקום אחר כי ימצא איש גונב נפש מאחיו

פירוש לתורת אלהים

הָאבֶּען אִים גְזֶעהֶן בַּיי אִים אֵיידֶר עֶר הָט אִים פַארְקוֹיפְט מוֹת יוּמָת זָאל עֶר וֶוערֶן גְטֵייט מִיט סְקִילָה: (יז) וּמְקַלֵּל אוּנ דֶער וָואס פְלוּכְט זַיין פָאטֶר אָדֶר מוּטֶער מוֹת יוּמָת זָאל עֶר וֶוערֶן גְטֵייט מִיט חֶ[נֶק]

מצות השם

דֶער ווס ער זָאגְט נְבִיאוּת פוּן דֶער עֲבוֹדָה זָרָה אוּנ דִיא מִיתָה אִיז ב ן שְׁטֶעלְט אִים אַנִידֶער אִין מִיסְט בִּיז דִיא פְּלֵייצִית אוּנ מֶען נֶעמְט אֵיין מַאנְטִיל אוּנ מֶען וִויקֶעלְט אִים אַרוּם דֶעם הַאלְדְז אוּנ דִיא צְוַוייא עֵדוּת וָוס זַייא זָאגֶען אַז עֶר הָאט עוֹבֵר גֶעוֶועזֶען אִיךְ אֵיין עֲבֵירָה יָאט אִיךְ שְׁרַייבּ דָא נֶעמְט אֵיינֶער פוּן זַייט אוּנ דֶער אַנְדֶערֶער פוּן דֶער אַנְדֶערֶע זַייט אוּנ דֶער צ[...] צוּ זִיךְ אוּנ דָר אַנְדֶערֶער צוּ זִיךְ בִּיז זַיי דֶר וַוארְגֶען אִים דִיזֶע מִצְוָה אִיז נוֹהֵג דָארְט וִויא מֶען אִיז דַן דִינֵי נְפָשׁוֹת וכי

לָמוּת׃ ס טו וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת׃ ס טז וְגֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ וְנִמְצָא

[ד]ימָּמֵת׃ טו וּדְיִמְחֵי [ל]אֲבוּהִי וּלְאִמֵּהּ אִתְקְטָלָא [י]תְקְטֵל׃ טז וְדִיגְנוּב נַפְשָׁא [מ]ן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִזַבְּנִנֵּהּ

תו"א ומכה אביו סנהדרין פד חולין יא: וגונב איש סנהדרין פה:

רשב"ם

דבר הלמד מעניינו שמדבר בחייבי מיתות ב"ד: (טו) ומכה אביו. בעושה חבורה פירשו רבותינו:

רש"י

השוגג תלמוד לומר וכי יזיד ולא שוגג. להרגו בערמה [ו]לא שליח ב"ד והרופא והרודה בנו ותלמידו שאע"פ שהם [מז]ידין אין מערימין: מעם מזבחי. (סנהדרין לה) אם [הי]ה כהן ורוצה לעבוד עבודה תקחנו למות: (טו) ומכה [א]ביו ואמו. (שם פד) לפי שלמדנו על החובל בחבירו שהוא [ב]תשלומין ולא במיתה הוצרך לומר על החובל באביו שהוא [ב]מיתה ואינו חייב אלא בהכאה שיש בה צ חבורה: אביו [ו]אמו. או זה ק או זה: מות יומת. בחנק: (טז) וגונב [א]יש ומכרו. (מכילתא) למה נאמר לפי שנא' (דברים כד)

בית יהודא

הַרְגֶּען (תַּלְמוּד לוֹמַר) לֶערוּנְט אוּנז דֶר פָּסוּק (וְכִי יָזִיד) אוֹיבּ עֶר וֶועט ווִילֶענְדִיג הַרְגֶּען אַמֶענְטשִׁין, זָאל מֶען אִים הַרְגֶּען (וְלֹא שׁוֹגֵג) אָבֶּער אַז עֶר הַרְגֶּעט אַמֶענְטשׁ נִיט ווִילֶענְדִיג הַרְגֶּעט מֶען אִים נִיט (לְהָרְגוֹ בְעָרְמָה) אוֹיבּ עֶר וֶועט אִים הַרְגֶּען ווִילֶענְדִיג, נָאר עֶר וֶועט טָאן מִיט חָכְמָה מֶען זָאל נִיט ווִיסֶן אַז עֶר הָט אִים ווִילֶענְדִיג גֶעהַרְגֶעט, זָאל מֶען אִים הַרְגֶּען (וְלֹא שְׁלִיחַ בֵּית דִין) אָבֶּער אוֹיבּ בֵּית דִין הָאבֶּן גֶעשִׁיקְט זֵייעֶר שְׁלִיחַ וְשַׁמָּשׁ עֶר זָאל שְׁלָאגֶן אֵיינֶם פֶערְצִיג מַלְקוֹת אוּנ עֶר אִיז גִשְׁטָארְבֶּן הַרְגֶּעט מֶען נִיט דֶעם שְׁלִיחַ (וְהָרוֹפֵא) אוֹיבּ אַדָאקְטָאר הָט גֶעמַאכְט אֵיינֶעם אָפֶּערַאצִיֶע אוּנ עֶר אִיז גִישְׁטָארְבֶּן (וְהָרוֹדֶה [בְּנוֹ] וְתַלְמִידוֹ) אָדֶער אַפָאטֶער הָט גֶעשְׁלָאגֶען זַיין קִינְד אָדֶער אַרֶבִּי הָט גִישְׁלָאגֶען זַיין תַּלְמִיד (שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְזִידִין) אֲפִילוּ [זיי] הָאבֶּען אִים גִשְׁלָאגֶען ווִילֶענְדִיג, אָבֶּער (אֵין מַעֲרִימִין) זֵייא הָאבֶּן נִיט גֶעמֵיינְט עֶר זָאל שְׁטַארְבֶּן פוּן דֶעם שְׁלָאגֶן, וֶוען [זיי] וָואלְטֶן ווִיסֶען אַז פוּן דֶעם שְׁלָאגֶען וֶועט עֶר שְׁטַארְבֶּן, אָדֶער וֶוען דֶער דָאקְטָאר וָואלְט ווִיסֶען גֶעווִיס אַז פוּן דִיא [א]פֶּערַאצִיֶע וֶועט עֶר גֶעווִיס שְׁטַארְבֶּען, וָואלְטֶן זֵיי אִים נִיט גִשְׁלָאגֶן, אוּנ דֶר דָאקְטַאר וָואלְט נִיט גְמַאכְט דִי אָפֶּערַאצִיֶע, [או]נ ווַייל דָס אִיז גִיוֶוען נִיט ווִילֶענְדִיג, דְרִיבֶּער הַרְגֶּעט מֶען זֵייא נִיט: מֵעִם מִזְבְּחִי. זָאגְט רַשִׁ"י (אִם הָיָה כֹּהֵן וְרוֹצֶה לַעֲבוֹד [עֲבוֹ]דָה) אוֹיבּ דֶער רוֹצֵחַ אִיז אַכֹּהֵן אוּנ עֶר ווִיל מַקְרִיב זַיין אַקָרְבָּן (תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת) זָאלְסְטוּ אִים צוּנֶעמֶען פוּן מִזְבֵּחַ אוּנ [זא]לְסְט אִים הַרְגֶּען: (טו) וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת. זָאגְט רַשִׁ"י (לְפִי שֶׁלָּמַדְנוּ עַל הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ) ווַייל מִיר הָאבֶּען [גֶ]לֶערוּנְט אַז אֵיינֶער בַּייזְט זַיין חַבֵר (שֶׁהוּא בְתַשְׁלוּמִין) דַארְף עֶר בַּצָאהְלֶן פַר דָם בֵּייזוּנְג (וְלֹא בְּמִיתָה) אָבֶּער מֶען הַרְגֶעט [אִי]ם נִיט, וָואלְטֶן מִיר מֵיינֶן אַז עֶר בֵּייזְט זַיין מוּטֶער אָדֶער זַיין פָּאטֶער דַארְף עֶר אוֹיךְ נָאר בַּאצָאהְלֶין אָבֶּער מֶען הַרְגֶּעט [אִי]ם נִיט (הוּצְרַךְ לוֹמַר) דַארְף דֶער פָּסוּק זָאגֶן (עַל הַחוֹבֵל בְּאָבִיו שֶׁהוּא בְּמִיתָה) אַז עֶר בַּייזְט זַיין פָּאטֶער אָדֶער זַיין מוּטֶער [ד]ארְף מֶען אִים הַרְגֶּען (וְאֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא בְהַכָּאָה שֶׁיֵשׁ בָּהּ חַבּוּרָה) דָאס אִיז נָאר אַז עֶר הָאט גִישְׁלָאגֶען זַיין פָּאטֶער אָדֶער זַיין [מו]טֶער אוּנ עֶר הָאט זֵייא גֶעמַאכְט אַבֵּייל, הַרְגֶעט מֶען אִים, אָבֶּער אַז עֶר הָט זֵיי גִישְׁלָאגֶען אוּנ הָאט זֵייא קֵיין בֵּייל נִיט [גֶע]מַאכְט, הַרְגֶעט מֶען אִים נִיט: וְאָבִיו וְאִמּוֹ. מֵיינְט מֶען (אוֹ זֶה אוֹ זֶה) דֶעם פָּאטֶער אָדֶער דִי מוּטֶער: וּמוֹת יוּמָת. זָאל [מֶע]ן אִים הַרְגֶּען (בְּחֶנֶק), מֶען ווִיקוֹלְט אַלַאנְגֶע טוּךְ אַרוּם זַיין הַאלְדְז, אוּנ אֵיינֶער צִיהְט דֶעם עֶק טוּךְ דֶר אַנְדֶערֶער צִיהְט [דֶע]ם אַנְדֶערְן עֶק טוּךְ, בִּיז עֶר וֶוערְט דֶרְשְׁטִיקְט אוּנ שְׁטַארְבְּט: (טז) וְגוֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ. זָאגְט רַשִׁ"י (לָמָּה נֶאֱמַר) צוּ וָואס

דעת זקנים מבעלי התוספות

[ו]הכי פירש"י גבי וגונב איש: (טו) ומכה אביו. וא"ת [אז]הרתיה מהיכא דלא ענש הכתוב אלא א"כ הזהיר דבשלמא [מק]לל נפקא לן מונשיא בעמך לא תאור וכתיב לא תקלל חרש [ד]י מוהיר על גדול שבישראל ועל קטן שבישראל לומר לך [כ]ל מה שביניהם יהיו בכלל לא תקלל אלא אזהרה דמכה [מה]יכא נפקא. וי"ל מלא יוסיף להכותו שהוא בחובל בחבירו [בפח]ות משוה פרוטה דאלו בשוה פרוטה קם ליה בממון דהלכתא [כר]בי מאיר דאמר דכל היכא דאיכא ממונא ומלקות ממונא [מש]לם מילקא לא לקי אבל בפחות משוה פרוטה דליכא ממון לקי משום לא יוסיף ואביו לא גרע מאחרים. וא"ת כיון שהוא [אזה]רה למכה אביו היאך מלקין על לאו זה והא הוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין ואין לוקין עליו. וי"ל דתרי [ל]אי כתיבי לא יוסיף ופן יוסיף. ועוד י"ל דכיון דעיקר קרא לחובל בחברו קאתי אין זה קרוי לאו שניתן לאזהרת מיתת [ב"]ד וא"ת ומנ"ל דמכה זה בלא זה חייב דבשלמא מקלל נפקא לן מדכתיב קרא אביו ואמו סמך הקללה גבי אב ובמקום אחר [כת]יב אביו ואמו קלל דסמך הקללה גבי אם אלא מכה מנלן. וי"ל דנפקא לן מדכתיב בפרשת אמור אל הכהנים ומכה אדם [...]ת ופירש"י במכה אדם דומיא דמכה בהמה ישלמנה מה מכת בהמה שלא הרג אף מכה אדם שלא הרגו וקאמר רחמנא [...]ת ש"מ דבמכה אביו מיירי קרא וליכא למימר דמיירי במכה אחר ומחיים ומאי יומת בממון כמו וגם בעליו יומת שהרי [כת]יב לעיל מיניה כאשר יתן מום בעמיתו כן ינתן בו והיינו ממון אלמא יומת ממש ובעי' למימר במכה אביו: (טז) וגונב

שפתי חכמים

וי"ל דמיירי בחבר שאין צריך התראה וק"ל. וא"ת ולמה לי מיעוט לשוגג והלא כתיב ואשר לא צדה וגו' (הרא"ם) י"ל דמיירי בשוגג קרוב למזיד כגון שנתכוין להרוג את זה והרג את זה שאין גלות מכפרת לו מפני שהוא פושע: צ דכתיב מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת מה מכה בהמה עד שיעשה בה חבורה אף מכה אדם נמי עד שיעשה בו חבורה: ק דאע"ג דוא"ו מוסיף על ענין ראשון הא משמע נמי אחד מהם עד שיפרוט לך הכ' יחדו כדרך שהוצרך לפרוט בלא תחרוש בשור

פירוש לתורת אלהים

[(ט]ו) וּמַכֵּה אוּנ וֶוען אֵיינֶר שְׁלָאגְט זַיין פָּאטֶר אָדֶר זַיין [מו]טֶר אוּנ מַאכְט זֵיי אַבֵּייל מוֹת יוּמָת זָאל עֶר וֶוערֶען גְטֵייט מִיט חֶנֶק: (טז) וְגוֹנֵב אוּנ וֶוען אֵיינֶער הָאט גַנְבֶעת אַמֶענְשׁ אוּנ פַאר קוֹיפְט אִים וְנִמְצָא אוּנ עֵדוּת

מצות השם

[(טו]) (וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת) וֶוער עֶס שְׁלָאגְט פָּאטֶער אָדֶער מוּטֶער דֶעם קוּמְט מִיתָה וֶוער פָּאטֶער אָדֶער מוּטֶר [...]ן בַּאל מַאכְט קוּמְט אִים (מִיתַת חֶנֶק) הַיינוּ מֶען דֶער[שְׁטִי]קְט אִים אַיין זוּן טָאר נִישְׁט שְׁלָאגֶן קֵיין אָדֶער זַיין פָּאטֶער [...]ער אַז עֶס אִיז נִישְׁט דָא קֵיין אַנְדֶערֶער דָאקְטֶער וָואס [...] זָאל אָדֶער שְׁלָאגֶען זָאל עֶר טוּעֶן אַזוֹי ווִיא זַיין פָּאטֶער [...]ט אִים אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג אוֹיף יֶעדֶער אָרְט אוּנ יֶעדֶער צַייט:

(מח) (וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת) פוּן דֶעם פָּסוּק לֶערְנֶען מִיר אַרוֹס אַז עֶס אִיז אַיין מִצְוַת עֲשֵׂה אוֹיף דֶעם (בֵּית דִין) אַז זֵייא זָאלֶען מְשַׁפֵּט מִיט דֶער מִיתָה פוּן חֶנֶק דֶעם וָואס עֶר אִיז מְחוּיָב מֶען זָאל אִים דַן זַיין מִיט דֶער מִיתָה אוּנ דִיא וָואס מֶען אִיז זֵייא דַן מִיט דֶר מִיתָה זֶענֶען זֶעקְס הַיינוּ דֶר וָואס גַנְבֶעת אַוֶועק אֵיין מֶענְטְשׁ אוּנ פַאר קוֹיפְט אִים אוּנ דֶער וָואס עֶר שְׁלָאגְט פָּאטֶר אוּנ מוּטֶער אוּנ דֶער וָואס עֶר פַאסְקִית פַארְקֶערְט ווִי דִיא סַנְהֶדְרִין הָאבֶען גְפַאסְקִית אֵ' אֵיין פַאלְשֶׁר נָבִיא אוּנ

לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס
שָׁמָּה: ס יד וְכִי־יָזִד אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ
לְהָרְגוֹ בְעָרְמָה מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ

אִתְמְסַר לִידֵהּ וְאֲשַׁוֵּי
אֲתַר דִּיעֲרוֹק לְתַ
יד וַאֲרֵי יַרְשַׁע גְּבַר
חַבְרֵהּ לְמִקְטְלֵהּ בִּנְ
מִן מַדְבְּחִי תִּדְבְּ

תו"א ושמתי לך מכות יג זבחים קיז: וכי יזיד יומא פה סנהדרין מד סט: מעם מזבחי יבמות ז סנהדרין לה לו:

בעל הטורים

בדרכה מיניה: (יג) לך מקום. בגימ' לאלפי' אמה לומר שאף התחום קולטו: אשר ינוס שמה. וסמיך ליה וכי יזיד איש לומר שגם המזי שם וכ"ד שולחין ולוקחין אותו משם: (יד) יזיד. ב' במס' הכא ואידך אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי פי' שאם הנביא יזיד לדב אשר לא צויתיו הרי הוא כהורג לחבירו כמו הנביא שבבית אל שהחזיר הנביא אשר בא בדבר השם ופחש לו וגרם לו שנהרג: על רעה במסורה דין ואידך כאשר יקום איש על רעהו ושעיר על רעהו יקרא בישעיה גבי מפלת אדום. כה תאמרו איש על רעהו בירמיה בביאי השקר. גבר מחליק על רעהו. לומר מי שמחליק על רעהו בשפת חלקות ומתנבא לו נבואות שקר להחליקו בדברים כאילו מחריב ושעיר על רעהו יקרא וכאלו הורגו. וזהו ורצחו נפש: בערמה. ב' במסורה הכא ואידך ויעשו גם המה בערמה בגבעונים זה להרוג בערמה וזה ריחק עצמו מעדת ישראל ע"כ מעם מזבחי תקחנו למות אבל בגבעונים שבערמה קרבו עצמן לעדת ישראל וכו

בית יהודא

הַקַּדְמֹנִי) ווי דר פארצייטיגר כ"ש הט גזאגט (מֵרְשָׁעִים יֵצֵא רֶשַׁע) פון רשעים גייט ארוס שלעכטס (וּמְשַׁל הַקַּדְמֹנִי הִיא הַתּוֹרָה) דם פארצייטיגע משל מיינט מען דיא תורה (שֶׁהִיא מְשַׁל הקב"ה שֶׁהוּא קַדְמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם) די תורה איז פון הקב"ה וואס ער איז פריער פר די וועלט נדארף מען ניט לייענן משל הקדמוני, נאר משל הקדמוני (וְהֵיכָן אָמְרָה תּוֹרָה מֵרְשָׁעִים יֵצֵא רֶשַׁע) וואו הט דיא תורה געזאגט פון רשעים גייט ארויס שלעכטס, נוויל די תורה הט געשריבן (וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ) זאגט רש"י (בַּמֶּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר) ביי וואס שמועסט דער פסוק (בִּשְׁנֵי בְנֵי אָדָם) ביי צוויי מענטשין וראובן אונ שמואל) (אֶחָד הָרַג שׁוֹגֵג) ראובן הט גהרגת אמענטש ניט ווילענדיג (וְאֶחָד הָרַג מֵזִיד) אונ שמואל הט געהרגת אמענטש ווילענדיג (וְלֹא הָיוּ עֵדִים בְּדָבָר שֶׁיָּעִידוּ) אונ עס איז ניט געווען עדות וום זאלן עדות זאגען, ניט אויף ראובן אונ ניט אויף שמואל (וְזֶה לֹא נֶהֱרַג וְזֶה לֹא גָלָה) שמואל איז ניט געהרגת געוואָרען פון בית דין אונ ראובן איז ניט פארטריבען געוואָרען אין עָרֵי (והקב"ה מְזַמְּנָן לְפוּנְדָּק אֶחָד) הקב"ה הט געברייננט "ראובן אונ שמואל" ביידע אין איין ארט (וְזֶה שֶׁהָרַג בְּמֵזִיד יוֹשֵׁב תַּחַת הַסּוּלָם) שמואל וום ער האט געהרגת אמענטש ווילענדיג איז ער געזעסין אונטער אלייטער (וְזֶה שֶׁהָרַג שׁוֹגֵג עוֹלֶה בַסּוּלָם) ראובן וום ער הט געהרגת ניט ווילענדיג איז געגאנגען אויף דעם לייטער (וְנוֹפֵל עַל זֶה שֶׁהָרַג בְּמֵזִיד וְהוֹרְגוֹ) אונ ער ניט ווילענדיג אויף שמואל וואס ער האט פריער געהרגת אמענטש ווילענדיג) אונ ער הרגת אים (וְעֵדִים מְעִידִים עָלָיו) אונ מענטשין זאגן עדות אז זיי האבען געזעהן ווי ראובן האט געהרגת שמואל ניט ווילענדיג (וּמְחַיְּיבִים אוֹתוֹ לִגְלוֹת) בית דין בעשולדיגען אים ער זאל פארטריבען ווערען אין עָרֵי מִקְלָט (נִמְצָא זֶה שֶׁהָרַג בְּשׁוֹגֵג גּוֹלֶה) דער וראובן וואס ע פריער געהרגת אמענטש אומגעריז ווערט ער איצט פארטריבען אין עָרֵי מִקְלָט (וְזֶה שֶׁהָרַג בְּמֵזִיד נֶהֱרָג) אונ שמוא ער הט פריער געהרגת אמענטש ווילענדיג, איז ער איצט געהרגת געוואָרען: וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם) . איך וועל דיר אארט (אַף בַּמִּדְבָּר) אפילו אין דער מדבר (שֶׁיָּנוּס שָׁמָּה) עס זאל דארטן אנטלויפין דר וום וועט הרגען אמענטש ניט וויל (וְאֵיזֶה מָקוֹם קוֹלְטוֹ) וועלכער ארט נעמט צו זיך דעם רוצח (זֶה מַחֲנֵה לְוִיָּה) דם איז די מחנה פון דיא לוים ואז דער לופט אריין אין די מחנה פון דיא לוים, טאר מען אים ניט הרגען): (יד) וְכִי יָזִיד). זאגט רש"י (לָמָּה נֶאֱמַר) צ שטייט דר פסוק, ענפערט רש"י (לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר מַכֵּה אִישׁ וגו') נוייל עס שטייט אין פסוק אז איינער שלאגט אמענטש דער מענטש שטארבט דארף מען אים הרגען (שׁוֹמֵעַ אֲנִי) וואלט איך מיינען (אֲפִילוּ רוֹפֵא שֶׁהֵמִית) אפילו אדאקטא גיגעבין צו אקראנקן אמעדיצין, אונ ער איז גישטארבען פון דעם מעדיצין (וּשְׁלִיחַ בֵּית דִּין שֶׁהֵמִית בְּמַלְקוֹת אַרְבָּעִים) בית דין האבן געשיקט זייער שליח ושמש) ער זאל שלאגען איינם פערציג מלקות, אונ ער איז גשטארבען פון די מ (וְהָאָב הַמַּכֶּה אֶת בְּנוֹ) אדער אפאטער הט גשלאגען זיין זוהן נוייל דר זוהן איז ניט פרום גוועין אונ דר זוהן איז גשט פון דעם שלאגען (וְהָרַב הָרוֹדֶה אֶת תַּלְמִידוֹ) אדער ארבי הט גישלאגן זיין תלמיד נוייל ער לערונט ניט, אונ דער ת איז גשטארבען פון דעם שלאגן (וְהַשּׁוֹגֵג) אונ דער וום הרגת אמענטשין ניט ווילענדיג וואלט איך מיינען מען ז

רש"י

הקדמוני מרשעים יצא רשע. ומשל הקדמוני היא ה שהיא משל הקב"ה שהוא קדמונו של עולם והיכן אמרה מרשעים יצא רשע והאלהים אנה לידו במה הכתוב בשני בני אדם אחד הרג שוגג ואחד הרג מזיד ולא היו בדבר שיעידו זה לא נהרג וזה לא גלה והקב"ה מזמנן לו אחד מ זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם וזה שהרג עולה בסולם ונופל על זה שהרג במזיד והורגו ועדים מ עליו ומחייבים אותו לגלות נמצא זה שהרג בשוגג גולה שהרג ם במזיד נהרג: ושמתי לך מקום. אף ב שינוס שמה ואי זה מקום קולטו זה ע מחנה לויה (מכות (יד) וכי יזיד. למה נאמר לפי שנאמר מכה אי שומע אני רופא שהרג ושליח ביר ־ין שהמית בנ ארבעים והאב המכה את בנו והרב הרודה את תלמ

שפתי חכמים

ם פי' עולה ונופל ע"ז בירידתו ולא בעלייתו דבגון זה אינו גולה (מכות דף ז) והא דנקט הכא עולה מפני שלא יתכן ליפול דרך ירידתו אם לא שקדמה לו עלייה. הרא"ם: ב ואת והרי עדיין לא נפרע לו שוגג הראשון. וי"ל גברא קטילא קטיל וגלוי הוא לפני הקב"ה שלא חייב גלות בשביל זה אך אין אנו יודעין זה: ם י"ל כגון שהיה סייף בידו ונפל עליו והרגו דא"כ לא מתקיים בזה מיתתו שהרי רוצח נידון וזה נופל עליו דהוי כעין סקילה: ע מדכתיב ושמתי לך מקום במחנתך ומשה לוי היה ואם כן משמע דמדבר במחנה לויה ד היה מחנתו של משה קולט: פ וא"ת הא כל חייבי מיתות עדות והתראה ושוגג אין שייך בו התראה דאי התרו בו אין זה

פירוש לתורת אלהים

איך צו דיר טאהן איין ארט אפילו אין דער מדבר אשר וום דער רוצח זאל אהין אנטלופן: (יד) וכי יזיד אונ ווען אמענטש וועט זיך מכוין, זיין מיט ערמה אויף זיין גזעלן צוא הרגען אים מעם פון מיין מ ווען דער רוצח איז אפילו אכהן אונ וויל די עב טאהן תקחנו למות זאלסטו אים נעמן צו טייטן [ע"

קְטָלָא יִתְקְטֵל׃ יג וְדִי
כְּמַן לֵיהּ וּמִן קֳדָם יְיָ

יג וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אִנָּה

תו"א ואשר לא צדה בבא קמא כו מכות ז י:

רשב"ם

אשר לא צדה . כמו ואתה צודה את נפשי לקחתה . שלא הערים להרגו:
ידו . כי חייב מיתה בידי שמים היה: ושמתי לך מקום . כשיהיו ערים
לשבת . לפי שאמר להם כבר לא תרצח וגם כבד את אביך . לפיכך פי' כאן
עונשן . גם וגונב איש ומכרו לפי שאמר לא תגנוב ופירשוהו חכמים בגונב נפש

רש"י

יהא י חייב ת"ל (שם) ואיש כי יכה ולא קטן שהכה
כי יכה כל נפש אדם אפי' נפלים ב במשמע ת"ל מכה
שאינו חייב עד שיכה בן קיימא הראוי להיות איש
לתא) : (יג) ואשר לא צדה . לא ארב לו ולא נתכוין:
ה. ל' ארב וכן הוא אומר (ש"א כד) ואתה צודה את
לקחתה ולא יתכן לו' צדה ל' הצד ציד שצידת היות אין
ה"א בפועל שלה ושם דבר בה ציד וזה שם דבר בו צדייה
ל שלו צודה וזה פועל שלו צד . ואומר אני פתרונו
תרגומו ודלא כמן ליה . ומנחם חברו בחלק צד ציד ואין
מודה לו ואם יש לחברו באחת ממחלוקת של צד כחברנו
ן (ישעיה סו) על צד תנשאו (ש"א כ) צדה אורה (דניאל
ולין לצד עלאה ימלל אף כאן אשר לא צדה לא צדד למצוא
ם לד מיתה ואף זה יש להרהר עליו מ"מ ל' אורב הוא:
להים אנה לידו . זימן לידו ל' (תהלים צא) לא תאונה
רעה (משלי יב) לא יאונה לצדיק כל און (מ"ב ה) מתאנה
לי מזדמן למצוא לי עילה: והאלהים אנה לידו. ולמה
זאת מלפניו הוא שאמר דוד (ש"א כד) כאשר יאמר משל

בית יהודא

אַקִינְד (יָהֵא הַיָּב) זָאל מֶען דֶעם קִינְד הַרְגֶנֶן (תַּלְמוּד לוֹמַר וְאִישׁ כִּי יַכֶּה) אוֹיבּ אַגְרוֹסֶר מֶענְטְשׁ וֶועט שְׁלָאגֶן אוּנ הַרְגֶנֶן זָאל מֶען אִים הַרְגֶנֶן (וְלֹא קָטָן שֶׁהִכָּה) אָבֶּער אַז אַקִינְד הָט גֶעהַרְגֶעְט אַמֶענְטְשׁ הַרְגֶעְט מֶען אִים נִיט (וְעוֹד כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם) וֶוען עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶן דֶר פָּסוּק אַז עֶר וֶועט שְׁלָאגֶן נַהַרְגֶנֶן) וֶועלְכִין לֶעבְּדִיגֶן מֶענְטְשׁ (אֲפִילוּ נְפָלִים בְּמַשְׁמַע) מֵיינְט מֶען אֲפִילוּ עֶר הַרְגֶעְט אַזוֹ אַקִינְד וָוָס קֶען נִיט לֶעבִּין , זָאל מֶען אוֹיךְ הַרְגֶנֶן דֶעם רוֹצֵחַ (תַּלְמוּד לוֹמַר מַכֵּה אִישׁ) זָאגְט דֶר פָּסוּק אַז עֶר הַרְגֶעְט אַמֶענְטְשׁ וָוָס קֶען לֶעבֶּן זָאל מֶען אִים הַרְגֶנֶן (שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּכֶּה בֶּן קְיָמָא) עֶר הָט אַנְדֶערְשׁ נִיט פַארְשׁוּלְדִיגְט מֶען זָאל אִים הַרְגֶנֶן נָאר אַז עֶר הָט גֶעהַרְגֶעְט אַזֶעלְכִין וָוָס קֶען לֶעבֶּן (הָרָאוּי לִהְיוֹת אִישׁ) אַז מֶען וָואלְט אִים נִיט גֶהַרְגֶעְט וָואלְט עֶר גִיוָוארֶן אַגְרוֹסֶר מֶענְטְשׁ : (יג) וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה] . מֵיינְט מֶען (לֹא אָרַב לוֹ וְלֹא נִתְכַּוֵּון) עֶר הָט נִיט אוֹיסְגֶעקוּקְט אוּנ הָט נִיט גֶטְרַאכְט עֶר זָאל אִים הַרְגֶנֶן (צְדָה לָשׁוֹן אָרַב) צְדָה מֵיינְט מֶען אוֹיסְקוּקְן (וְכֵן הוּא אוֹמֵר) אוּנ אַזוֹ הָט גְזָאגְט דָוִד צוּ שָׁאוּל (וְאַתָּה צוֹדֶה אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ) אוּנ דוּ קוּקְסְט־אוֹם לָאעֶרְסְט צוּ נֶעמֶן מַיין לֶעבֶּן , זָאגְט רַשִּׁ"י (וְלֹא יִתָּכֵן לוֹמַר צָדָה לָשׁוֹן הַצָּד צַיִד) אוּנ מֶען קֶען נִיט זָאגִין צְדָה מֵיינְט מֶען פַאנְגֶען (שֶׁצִּידַת חַיּוֹת אֵין נוֹפֵל הֵ"א בְּפוֹעַל שֶׁלָּהּ) ... פַאנְגֶען חַיּוֹת אַז מֶען וִויל זָאגֶען עֶר הָט גֶעפַאנְגֶען זָאגְט מֶען צָד , אוּנ נִיט צָדָה (וְשֵׁם דָּבָר בָּהּ צַיִד) אוּנ אוֹף דֶעם ... פַאנְגֶן זָאגְט מֶען צַיִד (וְזֶה שֵׁם דָּבָר בּוֹ צְדִיָּה) אוּנ אוֹף דֶעם וָוארְט לָאעֶרִין , אוֹיסְקוּקְעֶן זָאגְט מֶען צְדִיָּה (וּפוֹעַל שֶׁלּוֹ ... אוּנ אַז מֶען וִויל זָאגֶען עֶר לָאעֶרְט, עֶר אוֹיסְקוּקְט זָאגְט מֶען צוֹדֶה (וְזֶהוּ פּוֹעַל שֶׁלּוֹ צָד) אוּנ אַז מֶען וִויל זָאגֶען עֶר ... ט , זָאגְט מֶען צָד , זָאגְט רַשִּׁ"י (וְאוֹמֵר אֲנִי) אִיךְ זָאג (פִּתְרוֹנוֹ כְּתַרְגּוּמוֹ) דֶער טַייטְשׁ פוּן וָוארְט צְדָה אִיז וִויא דֶער ... ם טַייטְשְׁט (וּדְלָא כְמַן לֵיהּ) עֶר הָאט נִיט גֶעלָאעֶרְט וּנִיט אוֹיסְגֶעקוּקְט , נִיט גֶעטְרַאכְטוֹ עֶר זָאל אִים הַרְגֶנֶן (וּמְנַחֵם ... בְּחֵלֶק צָד צַיִד) מְנַחֵם הָט גֶעשְׁרִיבֶּן דֶעם וָוארְט „צְדָה" צוּזַאמֶען מִיט דִי וֶוערְטֶער „צָד צַיִד", גֶעפַאנְגֶען (וְאֵין אֲנִי מוֹדֶה ... אוּנ אִיךְ בִּין נִיט מוֹדֶה צוּא אִים (וְאִם יֵשׁ לְחַבְּרוֹ בְּאַחַת מִמַּחְלוֹקֶת שֶׁל צָד) אוֹיבּ מֶען זָאל בַּהֶעפְטִין דֶעם וָוארְט „צְדָה" ... דֶעם וָוארְט „צָד" וּנִישְׁט צוּם וָוארְט „צָד" פַאנְגֶען , זָאלֶען מִיר אִים בַּהֶעפְטִין (נְחַבְּרֶנּוּ בְּחֵלֶק עַל צַד תִּנָּשֵׂאוּ) מִיר ... אִים בַּהֶעפְטֶן צוּ זַאמֶען מִיט דֶעם וָוארְט „צַד" אַזַייט , וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק עַל צַד תִּנָּשֵׂאוּ , אִיר וֶועט גְטְרָאגֶן ... אוֹף אַזַייט (צְדָה אוֹרָה) אוֹיף אַזַייט וֶועל אִיךְ וַוארְפֶן (וּמִלִּין לְצַד עִלָּאָה יְמַלֵּל) עֶר וֶועט רֵייד גֶעגִין אוֹיבֶּערְשְׁטִין ... ן הקב"ה] (אַף כַּאן אֲשֶׁר לֹא צָדָה) דִיא וֶוערְטֶער וָואס דָא שְׁטֵייט „אֲשֶׁר לֹא צָדָה" מֵיינְט מֶען (לֹא צִדֵּד לִמְצוֹא לוֹ שׁוּם צַד ... עֶר הָט נִיט גֶעזַייטִיגְט , עֶר הָט נִיט גֶעפוּנֶן אוֹף דֶעם מֶענְטְשׁ קֵיין זַייט וְקֵיין פְּרַאטֶענְסְיֶע] פַאר וָוָס עֶר זָאל אִים ... עֶן , זָאגְט רַשִּׁ"י (וְאַף זֶה יֵשׁ לְהַרְהֵר עָלָיו) אוֹף דֶעם פְּשַׁט אִיז אוֹיךְ דָא וָוָס צוּ טְרַאכְטֶען אַז עֶר אִיז נִיט רִיכְטִיג (מִכָּל לָשׁוֹן אוֹרֵב הוּא) נָאךְ אַלֶע פְּשָׁטִים אִיז דֶער מֵיינוּנְג פוּן פָּסוּק וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה , עֶר הָאט נִיט גֶעלָאעֶרְט , עֶר הָט נִיט ... גֶעקוּקְט אוּנ נִיט גֶטְרַאכְט עֶר זָאל אִים הַרְגֶנֶען : וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ] . זָאגְט רַשִּׁ"י (זִמֵּן לְיָדוֹ) הקב"ה הָט גֶעמַאכְט דֶר ... שׁ וּשְׁמְעוֹן] זָאל גִיטְרָאפֶען וֶוערֶען צוּא רְאוּבֵן (לָשׁוֹן לֹא תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק לֹא תְאֻנֶּה , עֶס ... נִיט גִיטְרָאפֶן וֶוערֶן צוּ דִיר שְׁלֶעכְטְס , נָאךְ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (לֹא יְאֻנֶּה לַצַּדִּיק כָּל אָוֶן) עֶס וֶועט נִיט גִיטְרָאפֶען וֶוערֶען ... צַדִּיק אַזַאךְ וָואס אִיז אוּמְרֶעכְט , נָאךְ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (מִתְאַנֶּה הוּא לִי) מֶען מֵיינְט (מִזְדַּמֵּן הוּא לִמְצוֹא לִי עִילָּה) עֶר ... ט זִיךְ צוּ גֶעפִינֶען אוֹיף מִיר אַבִּלְבּוּל נַאפְּרַאטֶענְסְיֶע] : וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ] . הקב"ה הָט גְמַאכְט טְרֶעפֶען דֶעם מֶענְטְשׁ ... אִיז גֶעהַרְגֶעְט גִיוָוארֶען צוּא דֶעם מֶענְטְשׁ וָואס הָאט אִים גֶעהַרְגֶעְט , פְרֶעגְט רַשִּׁ"י (וְלָמָּה תֵצֵא כָזֹאת מִלְּפָנָיו) פַר וָואס ... אַזוֹ אַזַאךְ אַרוֹיסְגֵיין פוּן הקב"ה , זָאגְט רַשִּׁ"י (הוּא שֶׁאָמַר דָּוִד) דָאס הָאט דָוִד הַמֶּלֶךְ גֶעזָאגְט (כַּאֲשֶׁר יֹאמַר מְשַׁל

שפתי חכמים

...יות הרא"ם : י (הרא"ם) וא"ת והיכן אשכחן דענש הכתוב
קטן דכה"ג פריך בפרק בן סורר ומורה ומשני אטו בן סורר
ע"ש חטאו הוא נהרג אינו נהרג אלא ע"ש סופו ה"א אפי' קטן
כל הכא מאי איכא למימר כו' . (נח"י) ול"נ דסד"א כיון דכתיב
איש ,את לרבות אפי' קטן שיהא חייב על הריגה אע"ג דבעלמא
פטור מכל המצות לפיכך אילטריך מיעוטא ואיש כי יכה להוציא
קטן וקושיא זו ותירוץ זה שייך בכל הני דבסמוך : כ (הרא"ם) כל
...לה בידם לדרוש כך דאם לא כן נמעט מאיש את הקטן ונרבה
...פש אשה וטומטום ואנדרוגינוס וכן גבי ואיש כי יכה שאינו אלא
בהכאה שיש בו מיתה דאל"כ למה לא דריש איפכא לומר לפי שנאמר
מכה איש ומת שומע אני שאינו חייב אלא בהכאה של מיתה ת"ל ואיש
כי יכה אפי' הכאה בלא מיתה וכו' ע"ש באורך ולא הבאתי דבריו אלא
ההכרחים לפי' רש"י לכן קלרתי במקום שא"ל להאריך . אבל תימה
א"כ היאך חייב דמי ולדות הא מיחייב מיתה . וי"ל היכא דלא נתכוין
לולדות כדאשכחן לרבי שדרש ונתת נפש תחת נפש ממון א"כ דהא
דמיחייב אנפל היינו לאחר שנולד אבל קודם שנולד לא מיחייב כו'
(תוספות סנהדרין דף פ"א) : ל כי תרגום של וארב לו וכמן ליה וה"נ
תרגם על ואשר לא צדה ודלא כמן שמע מינה דלשון ארב הוא :

פירוש לתורת אלהים

...ומת אִיז דֶר רוֹצֵחַ חַיָּב מִיתָה : (יג) וַאֲשֶׁר אוּנ וֶוען
... רוֹצֵחַ הָאט זִיךְ נִיט מְכַוִּין גְוֶוען אִים צוּ הַרְגֶנֶן
וְהָאֱלֹהִים אוּנ גָאט הָאט אִים גְמַאכְט טְרֶעפֶען צוּ זַיין
הַאנְד דְהַיְינוּ עֶר אִיז אַשׁוֹגֵג אִין דֶר זַאךְ וְשַׂמְתִּי וֶועל

ס יב מַכֵּה אִישׁ וָמֵת מוֹת יוּמָת: בְּלָא כְסַף: יב דְּיִמְחֵי לֶאֱנָשׁ וְיִקְטְלִנֵּיהּ

תו״א מכה איש ומת סנהדרין פד:

בית יהודא

שטייט אין פסוק (העברי או העבריה ועבדך שש שנים) אויב צו דיר וועט פארקויפט ווערן אייד אדער איידען זיי זאלן ביי דיר דינען, זאלן זיי דיך דינען זעקס יאהר (ומהו האמור כאן ויצאה חנם) וואס דען שטייט דא זיא זאל ארויסגיין אומזיסט (שאם קדמו סימנים לשש שנים) אויב אירע סימנים אז זיא איז אלט צוועלף יאהר מיט אטאג זענען געקומען פריער פר זעקס יאהר (תצא בהן) זאל זיא ארויסגיין מיט די סימנים, פרעגט רש״י (או אינו אומר שתצא אלא בבגרות) טאמער מיינט מען זיא זאל ארויסגיין פר זעקס יאהר אויב זיא איז געווארן אבגרות פר זעקס יאהר ואז זיא ווערט אלט צוועלף יאהר מיט זעקס חדשים הייסט זיא אבגרות! תלמוד לומר אין כסף לרבות יציאת בגרות) זאגט דר פסוק זיא זאל ארויסגיין אן געלט, מיינט מען ווען זיא וועט ווערן אבגרות, צו וואס שטייט ויצאה חנם, זיא זאל ארויסגיין אומזיסט מיינט מען ווען זיא וועט ווערן אנערה, דס איז ווען זיא ווערט אלט צוועלף יאהר מיט אטאג ואנערה איז מען נאר איין האלב יאהר), ארט רש״י אז ויצאה חנם מיינט מען ווען זיא ווערט אנערה, צוועלף יאהר מיט אטאג, צו וואס שטייט איין כסף צו ווייזען אז זיא גייט ארויס פרייא ווען זיא ווערט אבגרות וצו צוועלף יאהר מיט זעקס חדשים, זיא איז דאך שוין ארויסגעגאנגען פריי א האלב יאהר פריער ווען זיא איז געווארן אנערה, זאגט רש״י (ואם לא נאמרו שניהם) אז עס וואלט ניט געשטאנען ביידע ויצאה חנם מיט אין כסף, עס וואלט נאר געשטאנען ויצאה חנם אדער אין כסף (הייתי אומר) וואלט איך זאגן (ויצאה חנם זו בגרות) זיא זאל ארויסגיין אומזיסט מיינט מען ווען זיא וועט ווערן אבגרות ואונ אז עס וואלט געשטאנען אין כסף אליין וואלט מען אויך זאגען מען מיינט ווען זיא וועט ווערען אבגרות! (לכך נאמרו שניהם) דריבער שטייען ביידע ויצאה חנם אונ אין כסף, איינס ווייזט אז זיא גייט ארויס פריי ווען זיא ווערט אבגרות אונ דס צווייטע ווייזט אז זיא גייט ארויס פרייא ווען זיא ווערט אנערה ואונ אין אמת גייט זיא ארויס פריי באלד ווי זיא ווערט אנערה נאר עס שטייען ביידע ויצאה חנם מיט אין כסף! (שלא ליתן פתחון פה לבעל דין לחלוק) ווער עס וועט וועלען עפענען מויל צו קריגען אונ זאגען טאמער מיינט מען ויצאה חנם זיא זאל ארויסגיין פריי ווען זיא וועט ווערן אבגרות, וועט מען אים ענפערן אז זיא גייט ארויס פריי ווען זיא ווערט אבגרות ווייסען מיר שוין פון איין כסף, ווייזט אונז דער ויצאה חנם אז זיא גייט ארויס פרייא באלד ווי זיא ווערט אנערה, ווארום צו וואס דארף מען ויצאה חנם מיט איין כסף אבגרות, נאר איינס ווייזט אויף נערות, דר ויצאה חנם: (יב) מכה איש ומת: זאגט רש״י (כמה כתובים נאמרו בפרשת רוצחים) בייא דיא דינים פון מענטשין הרגנן זענען געשריבען פיל פסוקים אין די תורה (ומה שבידי לפרש למה באו כולם אפרש) אונ וואס איך וועל קענען זאגען צו וואס שטייען די אלע פסוקים, וועל איך זאגען: מכה איש ומת. אז איינער שלאגט אמענטשין אונ ער שטארבט, זאל מען הרגנן דעם שלעגער (למה נאמר) צו וואס זאגט דם דר פסוק, ענפערט רש״י (לפי שנאמר) ווייל עס שטייט אין איין אנדער פסוק (ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת) אז איינער וועט שלאגען אמענטש זאל מען דעם שלעגער הרגנען (שומע אני הכאה בלא מיתה) וואלט איך מיינען אז ער האט אים געשלאגען אפילו ער האט אים ניט גהרגת, זאל מען אויך דעם שלעגער הרגנן (תלמוד לומר מכה איש ומת) זאגט דער פסוק אז מען שלאגט אמענטש אונ דר מענטש שטארבט פון דעם שלאגען, זאל מען דעם שלעגער הרגנן (אינו חייב אלא בהכאה של מיתה) מען הרגנט ניט דעם שלעגער סיידין ער איז געשטארבען פון דעם שלאגען. זאגט רש״י (ואם נאמר מכה איש ולא נאמר ואיש כי יכה) ווען עס וואלט געשטאנען דר פסוק מכה איש ומת אונ דער פסוק ואיש כי יכה וואלט ניט געשטאנען (הייתי אומר) וואלט איך זאגען (אינו חייב עד שיכה איש) גאר אז מען הרגת אזכר אונ ער איז אגרויסר דארף מען הרגנען דעם רוצח (הכה את האשה ואת הקטן מנין) אז מען הרגת אאשה אדער אקינד פון וואנען ווייסען מיר אז מען דארף הרגנן דעם רוצח (תלמוד לומר יכה כל נפש אדם) שטייט אין אנדרן פסוק אז ער וועט שלאגן נהרגענען וועלכין לעבדיגען מענטש (אפילו קטן ואפילו אשה) אפילו אקינד אונ אפילו אאשה, זאל מען הרגען דעם רוצח (ועוד אילו נאמר מכה איש) אז עס וואלט געשטאנען מכה איש ער האט געהרגת אמענטש (שומע אני) וואלט איך מיינען (אפילו קטן שהכה והרג יהא חייב) אפילו דער רוצח איז גווי

רש״י

טו) העברי או העבריה ועבדך שש שנים ומהו האמור כאן ויצאה חנם שאם קדמו סימנים לשש שנים תצא בהן (קידושין ד׳ מכילתא) או אינו אומר שתצא אלא בבגרות ת״ל אין כסף לרבות יציאת בגרות ואם לא נאמרו שניהם הייתי אומר ויצאה חנם זו בגרות לכך נאמרו שניהם שלא ליתן פתחון פה לבעל הדין לחלוק: (יב) מכה איש ומת. כמה כתובים נאמרו בפרשת רוצחין ומה שבידי לפרש למה באו כולם אפרש: מכה איש ומת. (סנהדרין פד) למה נאמר לפי שנא׳ (ויקרא כד) ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת שומע אני הכאה בלא מיתה ת״ל מכה איש ומת אינו חייב אלא בהכאה של מיתה. ואם נא׳ מכה איש ולא נאמר ואיש כי יכה הייתי אומר אינו חייב עד שיכה איש הכה את האשה ואת הקטן מניין ת״ל כי יכה כל נפש אדם אפי׳ קטן ואפי׳ אשה. ועוד אלו נאמר מכה איש שומע אני אפי׳ קטן שה

שפתי חכמים

מסלם אלה: ט הקשה הרא״ס יש לתמוה היאך יהיה נהרג בהכאה בלא מיתה וזכתיב ונקה המכה רק שבתו יתן והניח הדבר בצ״ע. וי״ל כיון שמצינו גבי אביו ואמו שחייב מיתה על הכאה אפי׳ שלא המית א״כ ה״א אפי׳ אחר נמי ועל אביו אפי׳ הכאה בלא חבורה אבל אחר דוקא הכאה בחבורה והא דכתיב פצע תחת פצע ופירש״י פצע מכה שמוציאה דם היינו שלא בכוונה אבל בכוונה חייב מיתה והא דכתיב והאלהים אנה לידו דמשמע דבלא כוונה חייב גלות היינו במתכוין להכות את זה והכה את זה אבל בלא נתכוין כלל אינו חייב גלות וקרא דלא ימות ה״א הכאה דלא שייך בו מיתה דהיינו בלא חבורה ודו״ק. (קל״מ) ועי״ל דה״א דהיכא דלא רצה לשלם חייבה התורה מיתה דכה״ג אמרינן בסנהדרין (דף טו) גבי כופר ע״ש וכזה מיושבים

דעת זקנים מבעלי התוספות

דיוצאה בימי בגרות: (יב) מכה איש ומת. פירש״י דקרא דחד מכה איש וקרא דאיש כי יכה וקרא דבסמוך וכי יזיד לא צריך למיכתב מכה כלל ומיהו י״ל דאי לא כתיב אלא הנך תרי קראי ה״א דוקא איש שהרג אבל אשה וטומטום ואנדרוגינוס

פירוש לתורת אלהים

זאל זיא ארום גיין פריי פון דעם הארין אומזיסט אין כסף אן געלט זיא גייט ארום פריי מיט סימני נערות אז זיא ברייננגט אצייכען אז זיא איז אלט צוועלף יאהר מיט אטאג: (יב) מכה ווען איינער הרגת אמענטש

...לְכַת בְּנַת יִשְׂרָאֵל
...בֵּד לַהּ: י אִם
...רַנְתָּא יִסַּב לֵהּ זִיוּנַהּ
...וּתַהּ וְעוֹנָתַהּ לָא
...מְנַע: יא וְאִם תְּלָת אִלֵּין
...יַעְבֵּד לַהּ וְתִפּוּק מַגָּן

כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה־לָּהּ: י אִם־אַחֶרֶת יִקַּח־לוֹ שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע: יא וְאִם־שְׁלָשׁ־אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ וְיָצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף:

...א אם אחרת קידושין ס: שארה כתובות מז מח: שארה כסותה ועונתה נדרים טו גיטין פד: ויצאה חנם כתובות מז קידושין ג ד בכורות כ:

בעל הטורים

...ות אביו: (י) ועונתה. חסר וי"ו לומר לך שעיקר עונה בשבת ...שבת ימי החול: (יא) ויצאה. ב' במסו' דין ואידך ויצאה מביתו ...והיתה לאיש אחר דאיתקש אמה לאשה מה אשה נתקדשת בשטר ...אמה נקנית בשטר: אין כסף. בגימטריא בסימנין. סמך אין ...למכה איש ומת שאם הכה ומת אין חייב לשלם כסף דקם ליה

רשב"ם

(י) שארה. מזונות. כמו ואשר אכלו שאר עמי. כסותה. מלבושים. ועונתה. בית דירה לפי הפשט ל' מעון כי המ"ם של מעון כמו מ"ם של מקום ושל מלון שאינו עיקר הרי מזון וכסות ומעון: (יא) ואם שלש אלה. שלא יקחנה ולא לבנו ייעדנה ולא יניח לפדותה: ויצאה חנם. ע"י ב"ד וחכמים פירשו שתצא בסימני נערות אע"פ שלא הגיע לא שש ולא יובל:

רש"י

...ם אחרת יקח לו. עליה (מכילתא): שארה כסותה ...תה לא יגרע. מן האמה שייעד לו כבר: שארה. ...ת (כתובות מז): כסותה. כמשמעו: ענתה. תשמיש: ...ואם שלש אלה לא יעשה לה. אם אחת ו משלש ...לא יעשה לה ומה הן ז השלש ייעדנה לו או לבנו או יגרע ...ונה ותצא וזה לא יעדה לא לו ולא לבנו והיא לא היה ...לפדות את עצמה: ויצאה חנם. ריבה לה יציאה ...יותר ממה שריבה לעבדים ומה היא היציאה ללמדך ...בסימנין ותשהה עמו עוד עד שתביא ח סימנין ואם ...ש שנים קודם סימנין כבר למדנו שתצא שנא' (דברים

בית יהודא

קליידונג, און די צייט וואס געהער צו איר: (י) וְאִם אַחֶרֶת יִקַּח לוֹ. (עָלֶיהָ) אויב ער וועט נעמען צו איר נאך אנווייב, שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע. (מִן הָאָמָה שֶׁיִּעֵד לוֹ כְּבָר) דאס עסן און קליידונג און די צייט וואס ער האט ביז איצט געגעבען צו די דינסט וואס ער האט זיא גענומען פאר אנווייב, זאל ער דאס פון איר ניט ווייניגער מאכען אפילו ער האט גענומען נאך אנווייב: שְׁאֵרָהּ, איז מְזוֹנוֹת, עסן: כְּסוּתָהּ, כְּמַשְׁמָעָהּ, קליידונג: עוֹנָתָהּ, תַּשְׁמִישׁ: (יא) וְאִם שְׁלָשׁ אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ. זאגט רש"י מען מיינט (אִם אַחַת מִשָּׁלֹשׁ אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ) אויב דר בעל הבית וועט ניט טאהן צו די דינסט אפילו איינס פון די דריי זאכען (וּמַה הֵן הַשָּׁלֹשׁ) וואס ... די דריי זאכען (יְיַעֲדָהּ לוֹ) ער זאל זיא נעמען פאר אנווייב (אוֹ לִבְנוֹ) אדער ער זאל זיא געבען פאר אנווייב צו זיין ... (אוֹ יִגְרַע מִפִּדְיוֹנָהּ וְתֵצֵא) אדער ער זאל איר אפרעכענען פון איר אויסלייזונג וויא עס שטייט פריער וְהֶפְדָּהּ און זיא ... ארויסגיין פון אים פרייא (וְזֶה לֹא יְעָדָהּ לֹא לוֹ וְלֹא לִבְנוֹ) און דר בעל הבית האט זיא ניט גענומען פאר אנווייב ניט פאר ... ניט פאר זיין זוהן (וְהִיא לֹא הָיָה בְּיָדָהּ לִפְדּוֹת אֶת עַצְמָהּ) און זיא האט קיין געלט זיא זאל זיך אויסלייזען פון בעל ... : וְיָצְאָה חִנָּם. זאל זיא ארויסגיין אומזיסט, זאגט רש"י (רִיבָּה לָהּ יְצִיאָה לְזוֹ יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁרִיבָּה לַעֲבָדִים) דיא ... האט געגעבען צו די יודישע דינסט מער מיטלען מיט וואס ארויס צו גיין פרייא פון איר בעל הבית, ווי דיא מיטלען ... האט געגעבען צו די יודישע קנעכט ארויס צו גיין פרייא (וּמַה הִיא הַיְּצִיאָה) וואס איז דר מיטל צו איר ארויסגיין ... בעל הבית (לְלַמֶּדְךָ שֶׁתֵּצֵא בְסִימָנִים) דר פסוק לערנט דיך אז זיא בריינגט צייכונס אז זיא איז אלט געווארען צוועלף ... מיט אטאג גייט זיא ארויס פרייא פון בעל הבית (וְתִשְׁהֶה עִמּוֹ ע"ד עַד שֶׁתָּבִיא סִימָנִים) א"יב דר בעל הבית נעמט זיא ... אר אנווייב, און ער גיט זיא ניט צו זיין זוהן פר אנווייב, און זיא האט קיין געלט זיך אויס צו לייזען, זאל ... יין בייא דעם בעל הבית ביז זיא וועט בריינגען צייכונס אז זיא איז אלט געווארן צוועלף יאהר מיט אטאג וועט ... ארויסגיין פרייא (וְאִם הִגִּיעוּ שֵׁשׁ שָׁנִים קוֹדֶם סִימָנִים) אויב זיא האט אפגעדינט זעקס יאהר פריער איידער זיא האט ... ינגט די צייכונס (כְּבָר לָמַדְנוּ שֶׁתֵּצֵא) האבען מיר שוין לאנג געלערנט אז זיא גייט ארויס פריי (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס

דעת זקנים מבעלי התוספות

...ה מן השנים שעברו לכך קרי ליה גרעון: (יא) ואם שלש ... פירש"י היעוד לו ולבנו והיא אין בידה לפדות עצמה. ...אין לפרש ואם שלש אלה שאר כסות ועונה לא יעשה לה ...חנם אין כסף לפי שהיה משמע שאפי' יעדה ולא קיים ...הללו שיוצאה בסימנין ודבר פשוט הוא דכיון דיעדה ...; יוצאה אלא בגט דאשתו גמורה היא: ויצאה חנם. אלו ...רות אין כסף אלו ימי בגרות. וצריכי דאי לא כתיב אלא ...א הוה מוקמינן ליה אבגרות שהוא פשוט יותר ואי קשיא ...נאה בנערות בבגרות מאי בעיא גביה ובריש קידושין מסיק דלא נצרכה אלא לבגר דאילונית שאין לה סימני נערות

שפתי חכמים

וכמלא למול. מכילתא: ה פי' דלא יגרע משמע מאותה שהיו לה כבר כדכתיב כמשפט הבנות יעשה לה קודם שלקח עליה אחרת רא"ם: ו דאי כל שלשתן דוקא למה אמר ויצאה חנם אין כסף אם מיעדה לו או לבנו הרי אשתו היא וצריכה גט או אם מגרע לה מפדיונה הרי צריכה לתת השאר. א"כ דאיך אפשר שיעשה שלשתן יחד ליעדה לו ולבנו. רא"ם: ז דאי קאי אשאר כסות ועונה למה יצאה חנם הלא צריכה גט כיון שיעדה לאשה: ח לא שתלא מיד כשלא עשה כה אחד

פירוש לתורת אלהים

...ענומען פאר אנווייב: (י) וְאִם און אויב ער וועט ...ן צוא זיך נאך אנווייב שְׁאֵרָהּ איר שפייז כְּסוּתָהּ ...איר קליידונג וְעֹנָתָהּ און איר ליבשאפט לא זאל ...ט מינערן פון דר דינסט וואס ער האט זי גענומען פאר אנווייב: (יא) וְאִם שְׁלָשׁ אֵלֶּה און אויב איר האר וועט איר אפילו איינס פון די דריי זאכין ניט טאהן, ניט ער וועט זי אליין נעמען פאר אנווייב ניט זיין זון און זי וועט ניט האבן זיך פר עפיס אום צו לייזן וְיָצְאָה חִנָּם

מצות השם

שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וגו') עס איז איין מצות (לא תגרע) אז מען ...אר נישט מינערין צוא זיין ווייב און צוא זיין יודישע ...עסין און קליידונג און ליבשאפט און דער וואס פאר מייד דיא זאכען פון איר איז ער עובר אויף דיא לא תעשה און דיא מצוה איז נוהג אויף יעדער ארט און יעדער צייט:

לְעַם נָכְרִי לֹא־יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ בְּבִגְדוֹ־בָהּ: ט וְאִם־לִבְנוֹ יִיעָדֶנָּה

אחרן לית לה ר
לזבונה במשלטה בה
ט ואם לברה יקימ

תו"א בבגדו בה קידושין יח בכורות לד:

רשב"ם

רוצה ליעדה לו לאשה: והפדה. מגרע בפדיונה ויוצאה בפדיון לפי מותר שנים הנותרות: בבגדו בה. מאחר שהוא בוגד בה שאינו מייעדה כדכתיב במלאכי באשת נעורים אשר בגדת בה והיא חברתך ואשת בריתך:

בעל הטורים

(ח) בבגדו. ב' במסורה דין. ואידך ותתפשהו בבגדו והיינו ד ר"א כיון שפירש טליתו עליה שוב אינו רשאי למכרה דילפינן לה מ דהתם שהוא בגד ממש. ור"ע נמי דסבר כיון שבגד בה שוב אינו ר למכרה ודורש בבגדו בה ל' בגידה ואיהו נמי יליף בגד דהתם מהכא שגם לשם היתה בגידה שסובר כמ"ד לעשות לרכיו נכנס אלא שנ

בית יהודא

השנים שעשתה אצלו) ער זאל אפרעכענען פון איר אויסלייזונג מיט דעם צאהל יאהרען וואס זיא הט געטאהן וגעדינט) ביי אים (כאילו היא שכורה אצלו) גלייך ווי זיא וואלט געוועזען ביי אים פארדונגען (כיצד) ווי אזוי (הרי שקנאה במנה) אויב ער הט איר געקויפט פר הונדערט גילדען (ועשתה אצלו שתי שנים) אונ זיא הט געארבעט ביי אים צוויי יאהר (אומרים לו) זאגט מען צום בעל הבית (יודע היית שעתידה לצאת לסוף שש שנים) דו האסט דאך געוואוסט אז נאך זעקס יאהר וועט זיא ארויסגיין פריי פון דיר (נמצא שקנית עבודת כל שנה ושנה בששית המנה) האסטו דאך געקופט אירע דינונג ביי דיר פון יעדער יאהר פר אזעקסטיל פון הונדערט גילדען (ועשתה אצלך שתי שנים) אונ זיא הט געדינט ביי דיר צוויי יאהר (הרי שלישית המנה) קומט איר אדריטול פון הונדערט גילדען (טול שני שלישיות המנה) נעם צוריק צוויא דריטול פון הונדערט גילדען (ותצא מאצלך) אונ זיא וועט פון ארויסגיין פריי: (ולעם נכרי לא ימשול למכרה). זאגט רש"י (שאינו רשאי למכרה לאחר) ער טאר זיא ניט פארקויפען איין אנדערען (לא האדון) ניט איר בעל הבית (ולא האב) אונ ניט איר פאטער: (בבגדו בה). מען מיינט (אם בא לבגוד שלא לקיים בה מצות יעוד) אויב דר בעל הבית איז איר פאלש געוועזען אונ האט זיא ניט געוואלט געמען פר אנ[...] וטאר ער זיא ניט פארקויפן צו איין אנדערען (וכן אביה) אונ אזוי איר פאטער (מאחר שבגד בה ומכרה לזה) ווייל ער איר פאלש געוועזען אונ הט זיא פארקויפט צו דעם מענטש, ווען זיא גייט ארויס פרייא פון דעם מענטש טאר ער זיא פארקויפען צו איין אנדערען: (ט) (ואם לבנו ייעדנה). (האדון) אויב דר בעל הבית וויל זיא געבען צו זיין זוהן פר אנווי[...] זאגט רש"י (מלמד שאף בנו קם תחתיו ליעדה אם ירצה אביו) דר פסוק לערונט אונז אפילו דער זוהן פון בעל הבית [...] זיא געמען פר אנווייב אויב זיין פאטער וויל זיא אים געבען פר אנווייב (ואינו צריך לקדשה קידושין אחרים) אונ דר [...] דארף זיא ניט מקדש זיין מיט אנדערע קידושין (אלא אומר לה) נאר ער זאגט צוא איר (הרי את מיועדת לי בכסף שק[...] אביך בדמיך) דוא זאלסט זיין מקודש צו מיר מיט דעם געלט וואס דיין פאטער הט גענומען פון מיין פאטער [...] מיין פאטער הט דיך געקויפט: (כמשפט הבנות). אויב דר בעל הבית אדער דער זוהן פון בעל הבית האבן גענומען [...] דינסט פר אנווייב מוזען זיי איר האלטען פאר אנווייב ווי אלע מאנען האלטען זייערע ווייבער, ער זאל איר געבען ע[...]

רש"י

מפדיונה במספר השנים שעשתה אצלו כאלו היא שכורה א[...] כיצד הרי שקנאה במנה ועשתה אצלו ב' שנים אומרים לו י[...] היית שעתידה לצאת לסוף שש שנה נמצא שקנית עבודת שנה ושנה בששית המנה ועשתה אצלך ב' שנים הרי שלי[...] המנה טול שני שלישיות המנה ותצא מאצלך: לעם נכרי ימשל למכרה. שאינו רשאי למכרה לאחר לא האדון [ו]לא האב (קידושין יח): בבגדו בה. אם בא לבגוד בה [ש]לקיים בה מצות ייעוד וכן אביה מאחר שבגד בה ומ[...] לזה: (ט) ואם לבנו ייעדנה. האדון ב מלמד שאף [בנו] קם תחתיו ליעדה אם ירצה אביו ואינו צריך לקידו[שין] ג אחרים אלא אומר לה הרי את מיועדת לי בכסף שק[בל] אביך בדמיך: כמשפט הבנות. שאר כסות ד וע[ונה]

שפתי חכמים

בפדיונה שמחשב עמה: א מדכתיב שצריך האדון ליעדה או לבנו ייעדנה א"כ מהיכא תיתי שרשאי למכרה ע"כ צ"ל לא ימשול למכרה פי' אפי' האב: ב שסרי האב אינו רשאי ליתנה לאחר וצריך רש"י לפרש האדון שלא נטעה לומר כשם שלענין מכירה אין רשאין למוכרה לא האדון ולא האב ה"ה לענין יעוד מ"ה פירש האדון והוכחתו מדכתיב אחריו ואם שלש אלה לא יעשה לה והגרעון והייעוד לו תלוי אלא באדון הרא"ם: ג פי' כמו האב שאין צריך קידושין אח[רים] אלא כסף קנייתו הוא כסף קדושיה דאם לא כן הל"ל ואם יקדשנה או יקחנה: ד פי' כמשפט בנות ישראל בשאר כסות וע[ונה] ואע"פ שלא נזכר חיובם לבנות ישראל בשום מקום הרי זה כא ל[...]

פירוש לתורת אלהים

לעם צו אפרעמד פאלק לא טאר איר פאטער אדער איר האר ניט געוועלטיגען צו פר קופן זי בבגדו בה אז דער האר וויל פעלשען אין איר אונ ניט נעמען זיא פאר אנווייב טאר ער זיא ניט פארקויפין אונ דער פאטער נוייל ער האט שון גפעלשט אין איר אונ האט זיא פאר קופט צוא דעם הארען טאר ער זיא נ[...] נאך אמאהל פארקויפין: (ט) ואם אונ אויב דער ה[אר] וועט זיא אן ברייטין צו זיין זוהן פר אנווייב [זיין ר...] כמשפט אזו וויא דר משפט איז ביי די טעכטער פון ישראל יעשה זאל ער טאהן צו די דינסט וואס ער [...]

מצות השם

הונדערט גולדען אונ זיא הט ביי אים שון געדינט דרייא יאר דארף זיא אים צו געבן פערציג גולדן פאר די אנדערע דריי יאר וואס זיא וויל נישט דינין ביי אים אונ זיא גייט פרייא ארויס איין יודישע דינסט איז נישט נאר וואס דר פאטער הט זיא פאר קופט ווארום קיין אשה פר קופט נישט דם (בית דין) פאר איר גניבה אונ דר פאטער טאר נישט פר קופן זיין טאכטער נאר אז ער איז אזא גרויסער ארעמאן אז ער הט נישט קיין שום זאך צוא פארקופן אונ דאצו פארט גייט דם בית דין דעם פאטער אז ער זאל זיא זעהן אויס צוא לייזען אונ דיא מצות עשה איז נ[...] ווען יובל איז נוהג:

(מה) (לעם נכרי וגו') דאס איז איין (לא תעשה) אז דער ה[אר] טאר קיין יודישע דינסט ניט פר קופען אונ אז ער ה[...] זיא פאר קופט אבער אוועק געשענקט איין אנדערן מענטש זיין מתנה גאר נישט ווערט אך איין יודישען קנעכט קען [...] דער האר אים נישט פארקופען אבער אוועקשענקען אונ ד[...] מצוה איז נוהג אין דער צייט ווען יובל איז נוהג:

שארת

תִּפּוֹק כְּמַפְּקָנוּת
יָא׃ ח אִם בִּישָׁא
רִבּוֹנַהּ דִּיקַיְּמַהּ
וְיִפְרְקִנַּהּ לִגְבַר

כְּצֵאת הָעֲבָדִים׃ ח אִם־רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר־לֹא לוֹ ק׳ יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ

תו"א אם רעה קידושין יט: אשר לא יעדה שם בכורות יג: והפדה שם קידושין יח. יד סז יט:

בעל הטורים

ת. ג׳ במסור׳ הכא ואידך כצאת נוגה אל האהל. כצאת השמש זהו שאמרו פני משה כפני חמה וזהו כצאת השמש בגבורתו דאמרינן פועל ביציאתו משל בעה"ב פי׳ שא"צ לצאת למלאכתו אלא מביצאת השמש אע"פ שאינו מתחיל במלאכתו עד אחר שעה שיצא סברי מתבטל מביצאת השמש מה שהוא יוצא מביתו עד שיגיע למלאכה לא אמרינן שימהר לצאת כדי שיתחיל במלאכה ביציאת השמש וזהו כצאת העבדים שאינן חייבים לצאת אלא כצאת השמש:

רשב"ם

(ח) אם רעה בעיני אדוניה. שאינו רוצה לקיים לא תצא כצאת העבדים דמשמע שיקחנה לאשה: אם רעה. מבוערת היא בעיני אדוניה. אשר אינו

רש"י

יוצא בשש וביובל אף עבריה יוצאה בשש וביובל ומהו לא צאת העבדים לא תצא בראשי אברים כעבדים כנענים עברי יוצא בראשי אברים ת"ל העברי או העבריה מקיש עבריה ר מה העבריה אינה יוצאה בראשי אברים אף ינו יוצא בראשי אברים: (ח) אם רעה בעיני אדניה. את) שלא נשאה חן בעיניו לכונסה: אשר לא יעדה. לו ליעדה ולהכניסה לו לאשה וכסף קנייתה הוא כסף ה וכאן רמז לך הכתוב שמצוה ביעוד ורמז לך שאינה ש קדושין אחרי׳: והפדה. יתן לה מקום להפדות ולצאת את מסייע בפדיונה ה ומה הוא מקום שנותן לה שמגרע

בית יהודא

יודישען קנעכט צו אלע דינים ווי דער יודישער קנעכט ווערט פריי (מה עברי יוצא בשש וביובל) אזוי ווי דר יודישער קנעכט גייט ארויס פריי מיט זעקס יאהר אדער מיט יובל (אף עבריה יוצאה בשש וביובל) אזוי די יודישע דינסט גייט אויך ארויס פריי מיט זעקס יאהר אדער מיט יובל (ומהו לא תצא כצאת העבדים) וואס מיינט מען זיא זאל ניט ארויסגיין פריי ווי קנעכט גייען ארויס פריי (לא תצא בראשי אברים כעבדים כנענים) זיא זאל ניט ארויסגיין פריי דורך דעם וואס דר בעל הבית האט איר אפגעהאקט אגליד, ווי כנענישע קנעכט גייען דורך דעם ארויס פריי, זאגט רש"י (יכול העברי יוצא בראשי אברים) איך וואלט מיינען אז יודישער גייט ארויס פרייא אויב דער בעל הבית האט אים אפגעהאקט אגליד (תלמוד לומר העברי או העבריה) זאגט דר אויב עס וועט פארקויפט ווערען איינער א קנעכט אדער איינע טאכטער פאר אדינסט (מקיש עברי לעבריה) דער פסוק די דינים פון יודישען קנעכט צו די דינים פון די יודישע דינסט (מה העבריה אינה יוצאה בראשי אברים) די יודישע דינסט גייט ניט ארויס פריי פון איר בעל הבית דורך דעם וואס דער בעל הבית האט איר אפגעהאקט (אף הוא אינו יוצא בראשי אברים) דר יודישער קנעכט ווערט אויך ניט פריי פון זיין בעל הבית דורך דעם וואס דר הבית הט אים אפגעהאקט אגליד׃ (ח) (אם רעה בעיני אדוניה) אויב זיא איז שלעכט געווען אין דיא אויגען פון ער (שלא נשאה חן בעיניו לכונסה) זיא איז ניט געפעלען דעם בעל הבית ער זאל זיא נעמען פר אווייב׃ (אשר לא ער הט זיא ניט געוואלט נעמען פר אווייב (שהיה לו ליעדה) וואָרום ער האט געדארפט שרייבען מיט איר תנאים יסה לו לאשה) אונ ער זאל זיא נעמען פר אווייב (וכסף קנייתה הוא כסף קידושיה) דס געלט וואס ער הט איר גען ווען ער הט איר געקויפט דאס געלט קען זיין צום מקדש זיין צו קידושין צום מקדש זיין איר (וכאן רמז לך הכתוב) דא הט וק געשריבען אויפין וואונק (שמצוה ביעוד) עס איז אמצוה ער זאל זיא נעמען פר אווייב (ורמז לך שאינה צריכת ין אחרים) נאך האט דער פסוק געשריבען אויפין וואונק אז מען דארף איר ניט געבען אנדערע קידושין ועס פעלט עהר נאר ער זאל צו איר זאגען דו ביזט מיין ווייב) אונ אויב ער וועט צוא איר ניט אזוי זאגען׃ (והפדה. רש"י (יתן לה מקום להפדות ולצאת) ער זאל איר געבען א ארט נאמיטעל) זיא זאל פון אים אויסגעלייזט ווערען יא זאל פון אים ארויסגיין פרייא (שאף הוא מסייע בפדיונה) דר בעל הבית זאל איר אויך העלפען זיא זאל פון אויסגעלייזט ווערן (ומה הוא מקום שנותן לה) וואס איז דער ארט וואס ער זאל איר געבען (שמגרע מפדיונה במספר

דעת זקנים מבעלי התוספות

שאין ב"ד עונשין אותו׃ לא תצא. פי׳ ר׳ אברהם אעו"ל שאין יכול לכופה לעשות מלאכה הצריכה לצאת חוץ אלא הבית׃ (ח) והפדה. מלמד שמגרע פדיונה ותצא. פירש"י שאם קנאה לשש שנים בששה מנים ועבדה שתי שנים ארבעה מנים ויוצאה. ואי קשיא מה גרוע הוי זה י"ל ובשנים הבאים היא יותר גדולה וכחה מרובה לעשות

שפתי חכמים

כהדיא כתיב כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה וגו׳: ר ול"ת מאחר שהוקש העברי לעבריה א"כ אף הוא יצא בסימנים. וי"ל דעברי בסימנים לא משכחת ליה דאי במוכר עצמו אין כמעשה קטן כלום ואי כמכרוהו ב"ד בקטנות לאו בר עונשין הוא ואי כמוכרו אביו בקטנות לאו בר מכירה הוא דכתיב וכי ימכור איש את בתו לאמה ולא את בנו עיין כ"ז בהרא"ם: ש מדקאמר אם רעה שכשבת זה לא יעדה מכלל שהיה לו ליעדה אם אינה רעה ומדקרי קרא לקידושין בל׳ לא אמר אשר לא קדשה ש"מ שאינה צריכה קדושין אחרים כו׳: ת פי׳ דמדלא כתיב ונפדתה אלא והפדה משמע שאף האדון מסייע

פירוש לתורת אלהים

פריי פון איר הארען כצאת העבדים וויא עבדים ים גיין ארויס פרייא מיט שן ועין [עיין רש"י]; אם רעה אויב דיא דינסט האט ניט חן בייא איר האר ער זאל זיא נעמין פאר אווייב [עיין רש"י] והפדה זאל ער איר העלפען אז זיא זאל זיך קאנען אויס לייזען אונ ארוס גיין פרייא [עיין רש"י]

מצות השם

(אם רעה בעיני וגו׳) פון דעם פסוק לערנען מיר ארוים או עס איז איין מצות עשה אז עס דינט בייא איין יוד ודישע דינסט ער זאל זיא נעמען פאר איין ווייב אבער ער יא געבען ז"ין זון פאר איין ווייב אונ ער אבר זיין זון דארף ר זאגן (הרי את מקודשת לי) איז טייטש דוא זאלסט צוא מקודש ווערען אונ אזוי באלד אז מען זאגט צוא איר ווערט זיא צוא אים מקודש אונ אז ער וויל מיט איר נישט וואהנען מוז ער איר געבען איין גט אזוי וויא בייא איין אנדער ווייב אונ דיא מצוה איז נוהג אין דער צייט ווען יובל איז נוהג׃ (מד) (והפדה) דאס איז איין מצות עשה מען זאל העלפען אויס לייזען איין יודישע דינסט. אזוי באלד אז ער וויל זיא נים נעמען פר אין ווייב דארף ער ווייניגר צו נעמען בייא איר וויא פיל עס קומט אים דהיינו ווען ער האט זיא געקויפט פאר

בַּמַּרְצֵעַ וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם׃ ס ז וְכִי־יִמְכֹּר אִישׁ אֶת־בִּתּוֹ לְאָמָה לֹא תֵצֵא

בְּמַרְצְעָא וִיהֵי לֵהּ עָ[בֵד]
פָּלַח לְעָלָם׃ ז וַאֲרֵי [יְזַבֵּין]
גְּבַר יָת בְּרַתֵּהּ לְאַ[מְהוּ]

תו"א במרלע קידושין כא: ועבדו לעולם קידושין טו: וכי ימכר כתובות מ מו מז סוטה נג. קידושין ג יט כ ערכין ל: לא תלא קידושין טו כ:

רשב"ם

לעולם. לפי הפשט כל ימי חייו כמו שנ' בשמואל וישב שם עד עולם: (ז) לא תצא כצאת העבדים. בשש שנים. אלא יקחנה לו לאשה כמו שמפ' והולך:

בית יהודא

דינען (עַבְדֵי הֵם) זיי זענען מיינע קנעכט (וְלֹא עֲבָדִים לַעֲבָדִים) אונ זיי זאלן ניט זיין קנעכט ביי קנעכט (וְהָלַךְ זֶה וְקָנָה אָדוֹן לְעַצְמוֹ) אונ ער איז געגאנגען אונ האט גקויפט אויף זיך א בעל הבית צו וועמען ער זאל דינען (יֵרָצַע בִּפְנֵיהֶם) זאל מען אים שטעכין דעם אויער פאר די עדות, פאר דעם משקוף מיט די צוויי מזוזות (משקוף איז די ברעט וואס ליגט אויף די צוויי מזוזות): וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם. ער זאל דינען אייביג. זאגט רש"י מען מיינט (עַד הַיּוֹבֵל) ביז יובל זאל ער דינען, פרעגט רש"י (או אינו) אדער ניין (אֶלָּא לְעוֹלָם כְּמַשְׁמָעוֹ) לעולם מיינט מען אייביג ביז ער וועט שטארבן (תלמוד לומר) זאגט דר פסוק (וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ) אז עס וועט קומען יובל מוז יעדער קנעכט ווערן פריי אונ גיין צו זיין פאמיליע (מַגִּיד) זאגט דר פסוק (שֶׁחֲמִשִּׁים שָׁנָה קְרוּיִם עוֹלָם) פופציג יאהר ווערט גערופן אייביג, זאגט רש"י (וְלֹא שֶׁיְּהֵא עוֹבְדוֹ כָּל חֲמִשִּׁים שָׁנָה) מען מיינט ניט ער זאל דינען פופציג יאהר פון דעם טאג וואס מען האט אים געשטאכן דעם אויער (אֶלָּא עוֹבְדוֹ עַד הַיּוֹבֵל) נאר ער דינט ביז יובל (בֵּין סָמוּךְ בֵּין מוּפְלָג) סאיי עס איז נאנט צוא יובל סאיי עס איז ווייט צו יובל: (ז) וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ לְאָמָה. אויב איינער וועט פארקויפן טאכטער זיא זאל זיין א דינסט, זאגט רש"י (בִּקְטַנָּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר) דר פסוק שמועסט אז דיא טאכטער איז א קליינע איז נאך ניט אלט צוועלף יאהר (יָכוֹל אֲפִילּוּ הֵבִיאָה סִימָנִים) איך וואלט מיינען אפילו זיא האט געברענגט סימנים אז איז אלט צוועלף יאהר מיט א טאג, מעג אויך דר פאטער זיא פארקויפען (אָמַרְתָּ קַל וָחוֹמֶר) איך וועל דיר זאגען א קל וחומר (וּמָה מְכוּרָה קוֹדֶם לָכֵן) מאראך אויב זיא איז פארקויפט געווארען פאר צוועלף יאהר מיט א טאג (יוֹצְאָה בְּסִימָנִים) ווען זיא ברענגט סימנים אז זיא איז אלט צוועלף יאהר מיט א טאג גייט זיא ארויס פריי פון בעל הבית (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב) עס איז געשריבען אין פסוק (וְיָצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף) זיא זאל ארויסגיין אומזיסט אן געלט (שֶׁאָנוּ דוֹרְשִׁים אוֹתוֹ לְסִימָנֵי נַעֲרוּת) מיר לערנען דעם פסוק אויב זיא ברענגט אצייכן אז זיא איז געווארען א נערה ודם הייסט זיא איז אלט געווארען צוועלף יאהר מיט א טאג) גייט זיא ארויס פרייא פון בעל הבית (שֶׁאֵינָהּ מְכוּרָה) אויב זיא איז נאך ניט פארקויפט געווארן ביז צוועלף יאהר (אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִמָּכֵר) איז דען ניט געווים אז זיא טאר ניט פארקויפט ווערען פאר א דינסט נאך צוועלף יאהר א טאג: וְלֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים זיא זאל ניט ארויסגיין פריי פון איר בעל הבית (כִּיצִיאַת עֲבָדִים כְּנַעֲנִים) ווי כנעני קנעכט גייען ארויס פריי (שֶׁיּוֹצְאִים בְּשֵׁן וָעַיִן) דיא כנענישע קנעכט אונ דינסטען גייען ארויס פריי אויב דר בעל הבית האט זיי אויסגעהאקט א צאהן אדער א אויג (אֲבָל זוֹ לֹא תֵצֵא בְּשֵׁן וָעַיִן) אבער די יודישע דינסט גייט ניט ארויס פרייא מען האקט איר אויס א צאהן אדער א אויג (אֶלָּא עוֹבֶדֶת שֵׁשׁ) נאר זיא דינט זעקס יאהר (אוֹ עַד הַיּוֹבֵל) אדער נאר ביז יובל אויב יובל איז פריער פאר די זעקס יאהר (אוֹ עַד שֶׁתָּבִיא סִימָנִים) אדער זיא דינט ביז זיא ברענגט סימנים אז זיא איז אלט צוועלף יאהר מיט א טאג (וְכָל הַקּוֹדֵם) וועלכעס עס קומט פריער (קוֹדֵם לְחֵירוּתָהּ) איז פריער זיא צוא בעפרייען (וְנוֹתֵן לָהּ דְּמֵי עֵינָהּ וּדְמֵי שִׁנָּהּ) אונ דער בעל הבית דארף איר בצאהלן געלט פאר איר אויג אדער פאר איר צאהן, פרעגט רש"י (אוֹ אֵינוֹ) אדער ניין (אֶלָּא לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים בְּשֵׁשׁ וּבַיּוֹבֵל) טאמער מיינט מען זיא זאל ארויסגיין פריי ווי יודישע קנעכט גייען ארויס פריי, זיא זאל ניט ארויסגיין פריי מיט זעקס יאהר אונ ניט מיט יובל (תַּלְמוּד לוֹמַר) זאגט דר פסוק (כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה) אויב צו דיר וועט פארקויפט ווערען א קנעכט דיין ברודער ומען מיינט ניט א ברודער, נארו (הָעִבְרִי) איד ווי דו ביזט, אדער (הָעִבְרִיָּה) אידישע טאכטער וועט צו דיר פארקויפט ווערען פר אדינסט (מַקִּישׁ עִבְרִיָּה לְעִבְרִי לְכָל יְצִיאוֹתָיו) האט די תורה פארגלייכט די יודישע דינסט צו[...]

שפתי חכמים

סרליטה כאוין גבי מוכר עלמו מטום כי לי בני ישראל וגו'. הרא"ם: צ מדלא כתיב ועבדו עולם דאז היה משמע שיהא עובדו כ' שנה אבל השתא שכתוב לעולם משמע עד היובל: ק פי' אף ליובל דאי לשם הא

בעל הטורים

לפיכך ירלע במרלע: ועבדו. בגי' לא הכן. ועבדו. הוא כא"[...] פוסק"ף בגי' לא הכן ולא הכת (עם התיבות והכולל):

רש"י

כה) כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם ולא עבדים לע[בדים] והלך זה וקנה אדון לעלמו ירלע בפניהם: ועבדו לעו[לם] עד היובל או אינו אלא לעולם (קידושין טו) כמשמעו. (ויקרא כה) ואיש אל משפחתו תשובו מגיד שהחמשי' שנה קר[ויים] עולם ולא שיהא עובדו כל חמשים שנה אלא עובדו עד ה[יובל] צ בין סמוך בין מופלג: (ז) וכי ימכר איש את [בתו] לאמה. (מכילתא. ערכין כט) בקטנה הכתוב מדבר [יכול] אפי' הביאה סימנים אמרת ק"ו ומה מכורה קודם לכן י[וצאה] בסימנין כמ"ש ויצאה חנם אין כסף שאנו דורשים לסימני נערות שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר: [ולא] תצא כצאת העבדים. כיליאת עבדים כנ[ענים] שיולאים בשן ועין אבל זו לא תלא בשן ועין אלא עו[בדת] שש או עד היובל או עד שתביא סימנין וכל הקודם ק[ודם] לחירותה ונותן לה דמי עינה או דמי שינה או אינו אלא [לא] תלא כלאת העבדים בשש וביובל ת"ל כי ימכר לך [אחיך] העברי או העבריה מקיש עבריה לעברי לכל יליאותיו ק[...]

דעת זקנים מבעלי התוספות

והלך וקנה אדון לעצמו לפיכך ילקה במרצע: ועבדו לעול[ם] עד עולמו של לוי דהיינו יובל חמשים שנה וכתיב גבי שמו[אל] שהיה לוי וישב שם עד עולם ושמואל חיה נ"ב שנה ובן ש[...] שנים היה כשהביאתו אמו בית ה' א"כ ישיבת עולמו חמש[ים] שנה: (ז) וכי ימכור. פירש"י בקטנה הכתוב מדבר יכול אפילו הביאה סימנין וכו'. וה"ה שהיה יכול לתרץ דא"כ לא[...] דדרשינן מינה דנערה מעשה ידיה לאביה דמה אמה מעשה ידיה לרבה אף נערה מעשה ידיה לאביה ולמה לי השתא זב[ינה] מזבין לה מעשה ידיה מבעיא אלא לאו ש"מ מדאיצטריך לאמה היכא דהביאה סימנין דלא מצי מזבין לה אלא הכ[י] היה פשוט לו יותר. ויש מקשין ע"ז דעבד עברי יוצא בסימנין מהקישא דעברי לעבריה דכתיב כי ימכר לך אחיך העברי העבריה וטעות הוא בידם דאין אדם רשאי למכור בנו ואפילו קטן ואי במוכר עצמו אין מעשה קטן כלום ובמכרותו ב[...]

פירוש לתורת אלהים

(ז) וְכִי יִמְכֹּר אונ ווען א מענש וועט פאר קופן זיין קליינע טאכטער פאר א דינסט לא תצא זאל זי ניט ארו[יסגיין...]

ם דיניא ויקרביניה
דשא או לות (נ"א
ת) מזזתא וירצע
יה ית אודניה

הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוֹ אֶל־הַדֶּלֶת אוֹ אֶל־הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת־אָזְנוֹ

תו"א המזוזה שם: ורצע אדוניו קידושין יד כא כב: את אזנו יבמות קד קידושין טו:

רש"י

רוהו לו: אל הדלת או אל המזוזה. יכול שתהא
כשרה לרצוע עלי' ת"ל (דברים טו) ונתתה באזנו
בדלת ולא במזוזה הא מה ת"ל או אל המזוזה הקיש
מזוזה מה מזוזה מעומד אף דלת מעומד (קידושין כב):
אדניו את אזנו במרצע. הימנית או אינו אלא של
ת"ל אזן אזן לגזרה שוה נא' כאן ורצע אדוניו את
אמר במצורע (ויקרא יד) תנוך אזנו הימנית מה להלן
ת אף כאן הימנית. ומה ראה אזן להרצע מכל שאר אברים
(מכילתא) אמר ר' יוחנן בן זכאי אזן זאת ששמעה על הר
א תגנוב והלך וגנב תרצע. ואם מוכר עצמו אזן ששמעה
סיני כי לי בני ישראל עבדים והלך וקנה אדון לעצמו
. ר"ש היה דורש מקרא זה כמין חומר (ר"ל קשר צרור
ש שתולין בצואר לתכשיט) מה נשתנו דלת ומזוזה מכל
שבבית אמר הקב"ה דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים
תי על המשקוף ועל שתי המזוזות ואמרתי (ויקרא

בית יהודא

כנענית: [אל הדלת או אל המזוזה]. זאל מען דעם קנעכט צו
פירן צו די טיר אדר צו די מזוזה [מזוזה הייסין די צוויא
ברעטער וואס זענען ביי דיא צוויי זייטין טיר וואס די טיר ווערט
פארמאכט אויף זיי אונ אויף די ברעט פון די רעכטע זייט איז
צוגעשלאגן די מזוזה] אונ מען זאל צולייגן זיין אויער צו
די טיר אונ מען זאל אים שטעכין זיין אויער *) זאגט רש"י
(יכול שתהא המזוזה כשרה לרצוע עליה) איך וואלט מיינען מען
מעג אים שטעכין דעם אויער אויף די מזוזה (תלמוד לומר
ונתתה באזנו ובדלת) זאגט דר פסוק מען זאל אריינשטעכין
אין אויער אונ אין די טיר (בדלת ולא במזוזה) אין די טיר זאל
מען אריינשטעכ אבער ניט אין די מזוזה (הא מה תלמוד
לומר או אל המזוזה) צו וואס זאגט דא דר פסוק „אדער אין די
מזוזה" (הקיש דלת למזוזה) ווייל דר פסוק גלייכט די טיר צו
די מזוזה (מה מזוזה מעומד) אזוי ווי די מזוזה שטייט דאך
שטענדיג, זיא איז דאך איינגעמאהערט אין וואנט (אף
דלת מעומד) אזוי דארף זיין די טיר שטייענדיג, זיא זאל
ן אויף די זאוויעסם, אבער אז די טיר איז אראפגנומען פון דיא זאוויעסם, טאר מען אים ניט שטעכין דעם אויער
יא טיר: [ורצע אדוניו את אזנו]. זיין בעל הבית זאל אים שטעכין דעם אויער. זאגט רש"י (הימנית) דעם רעכטן
, פרעגט רש"י (או אינו) אדער ניין (אלא של שמאל) נאר מען זאל אים שטעכען דעם לינקען אויער (תלמוד לומר
ן לגזרה שוה) שטייט אין פסוק צוויי מאהל דער ווארט אוזן מען זאל לערנען איין ווארט אוזן פון אנדערן ווארט אוזן
כאן ורצע אדוניו את אזנו) דא שטייט זיין הערר זאל אים שטעכען זיין אויער (ונאמר במצורע תנוך אזני הימנית)
וי אמצורע שטייט מען זאל געבען דיא בלוט מיט די בוימאייל אויף דם מיטעלסטע ווענטיל פון רעכטין אויער (מה
ימנית) אזוי ווי ביא אמצורע דארף זיין דם רעכטע אויער (אף כאן הימנית) דא מיינט מען אויך דאס רעכטע אויער.
ט רש"י (ומה ראה אוזן להרצע מכל שאר אברים שבגוף) פר וואס זאל מען שטעכען נאר דעם אויער אונ ניט איין אנדר
אמר רבי יוחנן בן זכאי) רבי יוחנן בן זכאי האט געזאגט (אזן זאת ששמעה על הר סיני לא תגנוב) ווייל דר אויער הט
ט ווי הקב"ה האט געזאגט אויף דעם בארג סיני לא תגנוב, זאלסט ניט גנבענען (והלך וגנב) אונ ער איז געגאנגען
הט גענבת (תרצע) זאל מען אים שטעכען דעם אויער (ואם מוכר עצמו) אויב ער הט ניט גענבת נאר ער הט זיך
ויפט פר אקנעכט ווייל ער איז גיוועןארעם, פר וואס זאל מען אים שטעכען דעם אויער, הט רבי יוחנן געזאגט
ששמעה על הר סיני) דער אויער וואס הט געהערט ווי הקב"ה הט גיזאגט אויף דעם בארג סיני (כי לי בני ישראל עבדים) די
זענן קנעכט צו מיר (והלך וקנה אדון לעצמו) אונ ער איז געגאנגען אונ האט געקויפט אהערר אויף זיך איין אנדערין
הקב"ה **) (תרצע) זאל מען אים שטעכין דעם אויער, זאגט רש"י (רבי שמעון היה דורש מקרא זה כמין חומר) רבי
ן הט געלערנט דעם פסוק אזוי גוט ווי חומר ((רצוני לומר) איך וויל זאגען (קשר צרור מבושם שתולין בצואר לתכשיט)
ל איינגעבונדין מיט בשמים וואס מען הייננגט דאס אויף דעם האלדז צו אצירונג] די ווערטער וואס רבי שמעון הט
ט שמעקט אזוי גוט ווי בשמים (מה נשתנה דלת ומזוזה מכל כלים שבבית) פר וואס זענען די טיר מיט די מזוזה אנדערש
לע כלים וואס אין שטוב, וואס מען זאל אים שטעכין דעם אויער נאר אויף די טיר אדער אויף די מזוזה, אונ ניט
איין אנדער זאך פון שטוב (אמר הקב"ה) הקב"ה האט גזאגט (דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים) די טיר אונ דיא מזוזה
ענען גיוועןעדות אין מצרים (כשפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות) ווען איך האב איבער געהיפט אויף דעם משקוף
י צוויי מזוזות פון די שטוב וואס יודין האבען איננווייניג געוואהנט נזייערע בכורים זאלען ניט שטארבען ווי עס שטייט
דה באו] (ואמרתי) אונ איך האב גזאגט (כי לי בני ישראל עבדים) צו מיר זאלען די יודין זיין קנעכט, מיך זאלין זיי

דעת זקנים מבעלי התוספות

ישראלית אינו נמשך אחר השפחה אבל כשאינו נשוי
נמשך אחריה: (ו) ורצע אדוניו. ולמה מרצע לפי
ע"ע בגימ' ארבע מאות אמר הקב"ה אני הוצאתי אתכם
ד ארבע מאות שנה ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים

שפתי חכמים

רולה ללאת כדי שיהיה האדון חייב במזונותיה וא"כ אין טעם אהכתן שוב:
פ ואפי' למ"ד מוכר עצמו אף הוא נרצע אפ"ה קרא דוהגישו
וגו' במכרוהו ב"ד קמיירי דהא קרא דכי תקנה לכ"ע במכרוהו בית
דין קמיירי והנמכר עצמו שנרצע ילפינן בג"ש דשכיר שכיר ועעס.

פירוש לתורת אלהים

ע מיט איין אל צוא דער טיר אבער ניט צו דער מזוזה ועבדו אונ ער זאל דינען אים ביז יובל [עיין רש"י].

וכי

הערה מען קען זאגין דעם מיינונג פון די תורה, ווייל דער דין איז גיוועזן אז איינער האט געקויפט אידישען קנעכט, איז ער נאר גיוועזן אקנעכט אין
שטוב, אבער אויף די גאס האט דער בעל הבית אים ניט געטארט פארשעמען אונ ווייזן אז ער איז זיין קנעכט, ער האט ניט געטארט
צום קנעכט איך גיי אין באד טראג מיינע קליידער וואס איך דארף אין באד, אדער נאך אזעלכע זאכין, דאס איז נאר גיוועזן ביז זעקס יאהר, אבער
קנעכט וויל ניט ארויסגיין ווייל ער האט ליב די שפחה כנענית, דארף מען דעם קנעכט פארשעמען פאר אלע מענטשין אונ ווייזן אז ער איז אקנעכט,
נם דארף מען אים ברייגגען צום בית דין, ווס דארטין זענען דא פיל מענטשין, אונ ביי די טיר וויא מענטשין גייען אריין אונ ארויס, אונ מען שטעכט
ם אויער [אין אויער ציהט מען אריין ארינגו, אז ער וועט גיין אין גאס וועלין אלע מענטשין וויסען אז ער איז אקנעכט, אונ פאר וואס איז ער אקנעכט
ר האט ליב די שפחה כנענית, פיל קנעכט וועלין זיך שעמען אונ וועלין ארויסגיין פריי צו זעקס יאהר, אונ ווער עס וועט וועלין ווייטער דינען
ווענין די שפחה כנענית, איז ער ווערט צו האבין די שאנדע [ועיין מסכת שבת (דף נח) כבלא דעבדא]:
הערה גלויבט נים דער מענטש אז הקב"ה קען אים שפייזן, נאר ער זוכט אמענטש זאל אים שפייזן:

ד אִם־אֲדֹנָיו יִתֶּן־לוֹ אִשָּׁה וְיָלְדָה־לוֹ
בָנִים אוֹ בָנוֹת הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ
תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְגַפּוֹ׃
ה וְאִם־אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד אָהַבְתִּי
אֶת־אֲדֹנִי אֶת־אִשְׁתִּי וְאֶת־בָּנָי לֹא
אֵצֵא חָפְשִׁי׃ ו וְהִגִּישׁוֹ אֲדֹנָיו אֶל־

אונקלוס

אִתְּתֵהּ עִמֵּהּ׃ ד
רִבּוֹנֵהּ יִתֵּן לֵהּ אִתְּ
וּתְלִיד לֵהּ בְּנִין אוֹ בְ
אִתְּתָא וּבְנָהָא תְּ
לְרִבּוֹנָהָא וְהוּא יִפּ
בִּלְחוֹדוֹהִי׃ ה וְאִם מֵי
יֵימַר עַבְדָּא רָחֵימְנָא
רִבּוֹנִי יָת אִתְּתִי וְיָת בְּ
לָא אֶפּוֹק לְבַר חוֹרִי
ו וִיקָרְבִנֵּהּ רִבּוֹ

תו"א אם אדוניו שם טו: האשה וילדיה יבמות כב כג עח קידושין סח סט תמורה כה: ואם אמר קידושין טו יז כב: אהבתי את קידושין כא כב: לא אצא קידושין

רשב"ם

(ו) אל האלהים. דיינים: הדלת או אל המזוזה. לעין כל רוצע אזנו לפי' עבדות. ומזוזה אפי' בבית אבנים של עץ הם ויכול לרצוע באזנו ובדלת:

בעל הטורים

(ו) אל הדלת. לומר שישמור בית אדוניו: מרצע. עולה כמני
שהשם גאלנו אחר ת' שנה משעבוד מצרים והוא הלך ונשתעבד א

בית יהודא

(ד) וְאִם אֲדוֹנָיו יִתֶּן לוֹ אִשָּׁה. אויב זיין הערר וועט אים געבן
אַוייב וַאכְּנַעֲנִישֶׁע דִינְסְט זַיינֶע, זָאגְט רש"י (מִכָּאן) פון
דעם פָּסוּק לֶערְנֶען מִיר (שֶׁהָרְשׁוּת בְּיַד רַבּוֹ לִמְסוֹר לוֹ שִׁפְחָה
כְּנַעֲנִית לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה עֲבָדִים) אויב זיין הערר וויל מעג ער
געבן זיין כְּנַעֲנִישֶׁע דִינְסְט צוּ דעם יוּדִישֶׁען קְנֶעכְט, זיא
זָאל הָאבֶּן פון אים קינדער זיי זָאלֶען בְּלַייבֶּן בַּיים הערר צוּ
זַיין בַּיי אים קְנֶעכְט אונ דִינְסְטִין, פְּרֶעגְט רש"י (אוֹ אֵינוֹ)
טָאמֶער גֵיין (אֶלָּא יִשְׂרְאֵלִית) וָוס דיא תּוֹרָה זָאגְט אויב זיין
הערר וועט אים געבען אַוַייב, מֵיינְט מען אַיוּדִישֶׁע וַוייב
וָועט ער אים געבן, עֶנְטְפֶערְט רש"י דער פָּסוּק זָאגְט (הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדוֹנֶיהָ) דָם וַוייב מִיט אִירֶע קִינְדֶער בְּלַייבּ
בַּייא איר בַּעַל הַבַּיִת (הָא אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּכְנַעֲנִית) קען נִיט דער פָּסוּק מֵיינֶען נָאר אַכְּנַעֲנִישֶׁע וַוייב (שֶׁהֲרֵי הָעִבְרִיָּה אַף
יוֹצְאָה בְּשֵׁשׁ) וָוארוּם אַיוּדִישֶׁע דִינְסְט גֵייט דָאךְ אויךְ אַרוֹים פְּרַייא פון איר בַּעַל הַבַּיִת אין עֶנְדֶע פון זֶעקְס יָאר וָויא
זָאגְט דר פָּסוּק זיא זָאל בְּלַייבֶּן מִיט אירֶע קינדער בַּיי איר בַּעַל הַבַּיִת נָאךְ די זֶעקְס יָאר וָוען איר מַאן גֵייט אַוֶועק
בַּעַל הַבַּיִת (וַאֲפִילוּ לִפְנֵי שֵׁשׁ אִם הֵבִיאָה סִימָנִים יוֹצְאָה) איוּדִישֶׁע דִינְסְט גֵייט אַמָאל אַוֶועק פון איר בַּעַל הַבַּיִת אֲפִילוּ פַאר זֶ
יָאר, אויב זיא בְּרֵיינְגְט צֵייכוּנְגֶם אַז זיא איז אַלְט געוָוארֶען צְוֶועלְף יָאר מִיט אַטָאג, גֵייט זיא אַרוֹים פְּרַייא (שֶׁנֶּאֱמַר)
עֶס שְׁטֵייט אין פָּסוּק (אָחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה) אוב עס וועט פַארְקוֹיפְט וָוערֶען צוּ דיר דיין יוּדִישֶׁער בְּרוּדֶער אָדֶער
יוּדִישֶׁע שְׁוֶועסְטֶער זָאלֶען זיי בַּייא דִיר דִינֶען זֶעקְס יָאהְר (מְלַמֵּד) דר פָּסוּק לֶערוּנְט אוּנְז (שֶׁאַף הָעִבְרִיָּה יוֹצְאָה בְּשֵׁשׁ) אַ
אַיוּדִישֶׁע דִינְסְט גֵייט אויךְ אַרוֹים פְּרַיי אַז זיא הָט אָפְּגֶדִינְט זֶעקְס יָאהְר: (ה) וְאֶת אִשְׁתִּי. (הַשִּׁפְחָה) דער יוּדִישֶׁר קְנֶ
זָאגְט איך הָאבּ לִיבּ מַיין וַוייב נָדִי כְּנַעֲנִישֶׁע דִינְסְט וָואס מיין הערר הָט מִיר גִיגֶעבֶּן פַר אַוַוייבּ: (ו) וְאֶל הָאֱלֹהִים. מֵי
מֶען צוּ ב"ד (צָרִיךְ שֶׁיִּמָּלֵךְ בְּמוֹכְרָיו שֶׁמְּכָרוּהוּ לוֹ) דֶר בַּעַל הַבַּיִת פון קְנֶעכְט דַארְף קוּמֶן צוּ בֵּית דִין וַוייל בֵּית דִין הָאבֶּען דֶ
קְנֶעכְט צוּ אים פַארְקוֹיפְט) אונ זָאגֶן צוּ בֵּית דִין דֶער קְנֶעכְט הָט אָפְּגֶעדִינְט זֶעקְס יָאהְר אונ ער וויל נִיט אַוֶועק פְּרַיי
מִיר, וַוייל ער זָאגְט ער הָט לִיבּ מִיךְ, אונ זַיין וַוייבּ דיא כְּנַעֲנִישֶׁע דִינְסְט, אונ זַיינֶע קִינְדֶער וָואס ער הָאט פון

רש"י

ובניו (קידושין כב): (ד) אם אדניו יתן לו אשה. מ
שהרשות ביד רבו למסור לו שפחה כנענית מ להוליד מנ
עבדים או אינו אלא בישראלית ב ת"ל האשה וילדיה ת
לאדוניה הא אינו מדבר אלא בכנענית שהרי העבריה
היא יוצאה בשש ואפי' לפני שש אם הביאה סימנין יו
שנאמר (דברים טו) ם אחיך העברי או העבריה מ
שאף העבריה יוצאה בשש: (ה) את אשתי. ע השפח
(ו) אל האלהים. (מכילתא) לב"ד צריך שימלך במוכ

שפתי חכמים

הכא אגב מזונות אשתו ובמזונות בניו הקטנים מיירי ובמסכת קידושין מתרץ למה נאמרו תרווייהו: מ וא"ת דלמא אסור לו בשפחה כנענית משום ולא יהיה קדש בבני ישראל והא דכתיב אם אדוניו יתן לו אשה היינו ישראלית גדולה שמכרה עצמה. וי"ל דס"ל דאין אשה מוכרת את עצמה דהא כתיב וכי ימוך אחיך ונמכר לך דמשמע אחיך ולא אחותך:
נ וא"ת הלא צריך ליעדה לו או לבנו ולא לעבדו וי"ל דה"א דיכול למוסרה לעבדו בתורת זנות ולא בתורת אישות והא דכתיב לא ימ
למכרה וגו' אבל לאודיה קאי ולא אאדון: ם זהו חוזר ושב אמה דקאמר שהרי העבריה אף היא יוצאה בשש: ע ע"כ בשפחה קמ
שנשארה אצל אדוניו ואז יהיה אהבת האדון ואהבת אשתו ובניו שוים שאין רוצה להפרד מהם משא"כ באשתו הישראלית שאז צ"ל שר

דעת זקנים מבעלי התוספות

גלוי מילתא בעלמא הוא: (ד) אם אדוניו. מגיד שרשות
רבו למסור לו שפחה כנענית להוליד ממנה כשהוא נ
ישראלית מקודם לכן אבל כשאינו נשוי אינו יכול לב
ולמסור לו שנא' אם בגפו יבא בגפו יצא. והטעם הוא שכשו

פירוש לתורת אלהים

זָאל דָאס וַוייבּ אויךְ מִיט אִים אַרוֹים גֵיין וָוען
ער גֵייט פְּרַיי אַרוֹים: (ד) אִם אֲדוֹנָיו אַז דֶר הַאר וָועט
אִים גֶעבֶען אַשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית פַאר אַוַוייבּ [עיין רש"י]
וְיָלְדָה לוֹ אונ דָאס וַוייבּ וָועט גִיבֶּארִין צוּא אִים בָּנִים
זִין אָדֶר טֶעכְטֶער איז דֶער דִין הָאִשָּׁה דָאס וַוייבּ דיא
שִׁפְחָה מִיט אִירִי קִינְדֶר זָאל זַיין צוּ אִיר הַארֶען אונ
עֶר זָאל אַלֵיין פְּרַייא אַרוֹים גֵיין נָאךְ זֶעקְס יָאר:
(ה) וְאִם אונ אַז דֶר קְנֶעכְט וָועט זָאגֶן אָהַבְתִּי איךְ הָ
לִיבּ מַיין וַוייבּ דִי שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית וְאֶת אונ איךְ הָ
לִיבּ מַיינִי קִינְדֶר וָוס איךְ הָאבּ מִיט אִיר לֹא איךְ וִ
נִיט פְּרַיי אַרוֹם גֵיין: (ו) וְהִגִּישׁוֹ זָאל דֶר הַאר גֶנֶעהְ
דֶעם קְנֶעכְט צוּם בֵּית דִין וְהִגִּישׁוֹ אונ עֶר זָאל גֶנֶעהְ
אִים צוּא דֶער טִיר אוֹ אָדֶער צוּא דֶעם בַּייא שְׁטִי
וְרָצַע אונ דֶר הַאר זָאל אִים בוֹעֶרן זַיין רֶעכְטֶען אוֹ

במרצע

...ין מַגָּן : ג אִם
...דוֹהִי יֵיעוֹל
...דוֹהִי יִפּוֹק אִם בְּעֵל
...תָּא הוּא וְתִפּוֹק

חִנָּם׃ ג אִם־בְּגַפּוֹ יָבֹא בְּגַפּוֹ יֵצֵא אִם־
בַּעַל אִשָּׁה הוּא וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ׃

תו"א אם בגפו יצא קידושין כ בעל אשה שם כב :

רשב"ם

...נפו יבא בנפו יצא. כולל ואח"כ מפרש אם בגפו לבדו נכנס בבית ארוניו שאם בעל אשה הוא אז לא יצא בנפו אלא תצא אשתו עמו. אבל אם ארוניו
...אשה עדיין שתכנס עמו. או אפילו אדוניו יתן לו אשה מכל מקום יתן לו אשה וגו' כמו שנכנס בנפו כן יצא בנפו. ובשפחה כנענית שמסר לו
...שהאשה שנתן לו אדוניו תהיה לאדוניה. ועתה אפרש כיצד ארוניו מדבר :

רש"י

...י מקיים כי תקנה בנמכר בב"ד : לחפשי. לחירות :
...ם בגפו יבא. שלא היה נשוי אשה כתרגומו אם
...הי ולשון בגפו בכנפו ח שלא בא אלא כמות שהוא יחידי
...לבושו בכנף ט בגדו : בגפו יצא. מגיד שאם לא היה
...תחלה אין רבו מוסר לו שפחה כנענית י להוליד ממנה
...(קידושין כ) : אם בעל אשה הוא. כ ישראלית
...ות) : ויצאה אשתו עמו. וכי מי הכניסה שתצא
...יד הכתוב שהקונה עבד עברי חייב במזונות אשתו ל

בית יהודא

עֶר דִינֶן נָאר זֶעקְס יָאהְר (וּמָה אֲנִי מְקַיֵּים כִּי תִקְנֶה) וָוס דֶען
זָאגְט דִי תּוֹרָה נָאךְ אַמָאל אַז מֶען קוֹיפְט אַקְנֶעכְט זָאל עֶר
דִינֶן זֶעקְס יָאהְר (בְּנִמְכַּר בְּבֵית דִין) בַּיי אַזוֹ אַקְנֶעכְט וָוס אִיז
פַּרְקוֹיפְט גְוָוארֶן פוּן בֵּית דִין פַר אַגְנֵבָה וָוס עֶר הָט גַנְבְתְ
אוּנ הָט נִיט צוּ בְּצָאהְלֶן, זָאל עֶר דִינֶן נָאר זֶעקְס יָאהְר *) :
(לַחָפְשִׁי) . (לְחֵרוּת) צוּ פְרַייא : (ג) (וְאִם בְּגַפּוֹ יָבֹא) . אוֹיבּ דֶער
קְנֶעכְט אִיז גֶעקוּמֶען צוּ זַיין בַּעַל הַבַּיִת אַלֵיין (שֶׁלֹּא הָיָה נָשׂוּי
אִשָּׁה) עֶר הָט נִיט גֶעהַאט אַוַוייבּ (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִוי דֶער תַּרְגוּם
טַייטְשְׁט (אִם בִּלְחוֹדוֹהִי) אוֹיבּ עֶר אִיז גֶעקוּמֶען אַלֵיין (וּלְשׁוֹן
בְּכְנָפוֹ) דָס וָוארְט בְּגַפּוֹ מֵיינְט מֶען זַיין עֶק קְלֵייד, (שֶׁלֹּא בָא אֶלָּא כְּמוֹת שֶׁהוּא יְחִידִי בְּתוֹךְ לְבוּשׁוֹ) עֶר אִיז גְקוּמֶען
...ן בַּעַל הַבַּיִת נָאר וִויא עֶר אִיז אַלֵיין אִין זַיין קְלֵייד : (בְּגַפּוֹ יֵצֵא) . זָאל עֶר אַלֵיין אַרוֹיסְגֵיין (מַגִּיד) דֶער פָּסוּק זָאגְט
...א הָיָה נָשׂוּי מִתְּחִלָּה) אוֹיבּ דֶר קְנֶעכְט הָט נִיט גֶעהַאט אַוַוייבּ פְרִיעֶר אֵיידֶר עֶר אִיז גְקוּמֶען צוּם בַּעַל הַבַּיִת (אֵין רַבּוֹ
...וֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה עֲבָדִים) טָאר נִיט דֶער בַּעַל הַבַּיִת גֶעבִּין דֶעם קְנֶעכְט זַיין כְּנַעֲנִישֶׁע דִינְסְט זִיא זָאל
...ם הָאבֶּן קִינְדֶר זֵיי זָאלֶן בְּלֵייבֶּן קְנֶעכְט אוּנ דִינְסְטִין בַּייא דֶעם בַּעַל הַבַּיִת : (וְאִם בַּעַל אִשָּׁה הוּא) . (יִשְׂרְאֵלִית) אוֹיבּ
...נֶעכְט אִיז אַמַאן פוּן אַיוּדִישֶׁע וַוייבּ : (וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ) . זָאל זַיין וַוייבּ אַרוֹיסְגֵיין פוּן בַּעַל הַבַּיִת מִיט אִים צוּזַאמֶען
...ם וָועט זִיךְ עֶנְדִיגֶן דִי זֶעקְס יָאהְר, פְרֶעגְט רש"י (וְכִי מִי הִכְנִיסָהּ שֶׁתֵּצֵא) וֶוער הָאט דֶען זַיין וַוייבּ אַרַיינְגֶעבְּרֵיינְגְט
...בַּעַל הַבַּיִת וָואס מֶען זָאגְט זִיא זָאל אַרוֹיסְגֵיין פוּן אִים (אֶלָּא מַגִּיד הַכָּתוּב) נָאר דֶר פָּסוּק זָאגְט (שֶׁהַקּוֹנֶה עֶבֶד עִבְרִי) דֶר
...פְט אַיוּדִישֶׁען קְנֶעכְט (חַיָּיב בִּמְזוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו) מוּז דֶר בַּעַל הַבַּיִת גֶעבֶּען עֶסִין דָס וַוייבּ אוּנ קִינְדֶר פוּן דֶעם קְנֶעכְט :

דעת זקנים מבעלי התוספות

...חדושא היא מיציאת שש וא"כ מאי קאמר כי ימוך אחיך
...לך הרי מוכר עצמו אמור ומה בכך מ"מ איצטריך האי
...מוכר עצמו לו שיוצא בשש דאלו מהאי קרא דוכי ימוך
...מעינן אלא שיוצא ביובל כדכתיב עד שנת היובל יעבוד
...י"ל דשמא מוכר עצמו אינו יוצא בשש ויליף לה מגז"ש
...שכיר למאן דאית ליה במוכר עצמו כתיב כשכיר כתושב
...והו ב"ד כתיב כי משנה שכר שכיר : (ג) ויצאה אשתו עמו.
...י וכי מי הכניסה וגו' . וצריך לדקדק אשתו מצינו בניו
...י"ל גבי מוכר עצמו כתיב ויצא הוא ובניו עמו ובמכרוהו
...לפינן ליה בג"ש דשכיר שכיר ומאן דלית ליה הך גז"ש

שפתי חכמים

נג"ש מה לְהַלָּן אחיך אף כאן אחיך. הרא"ם : ח כי תרגום כנף גפא :
ט לפי שפירש בגפו בכנף בגדו ואין זה מורה על היחידות שיחוייב מזה
שלא היה נשוי לכ"פ שכנף בגדו הוא במקום לבושו כאלו אמר שלא
בא אלא בתוך לבושו שמנהג לומר על היחיד אין לו אלא לבושו :
י דאל"כ אלא כפשטיה דקרא דבגפו בתרא ג"כ פירושו בלא אשה
ישראלית כמו בגפו קמא כן ילא מבע"ל א"ע"כ בגפו בתרא בכנענית
מדבר ואינו דומה לראשון שמדבר בישראלית לכך נקט לשון מגיד וכו'
משום דמדיוקא דקרא נפיק ולא מפשטיה : כ מדכתיב אחריו ויצאה
אשתו עמו ואי מיירי בכנענית הא כתיב האשה וילדיה תהיה לאדוניה.
והרא"ם פי' ע"פ המכילתא אם בעל אשה הוא בישראלית וקאי אבגפו
יצא דמיירי בישראלית ולא אבגפו יבא דסמיך ליה דמיירי בכנענית וע'
...י"ק : ל (הרא"ם) א"ע"ג דמהכא לא נפקא אלא אשתו מ"מ קרא אחרינא כתיב (ויקרא כה) ויצא מעמך הוא ובניו וגו' ונקטינא

פירוש לתורת אלהים

...פְרַייא נָאךְ זֶעקְס יָאר אוֹיךְ אָן אַוַוייבּ [עיין רש"י] אִם אַז דֶער קְנֶעכְט הָאט אַוַוייבּ אַבַּת יִשְׂרָאֵל וְיָצְאָה

מצות השם

...ין וַוייבּ אוּנ דִיא קִינְדֶער וָואס דֶר קְנֶעכְט הָט מִיט דִיא סַיידֶען אַז עֶר הָאט אַיין שִׁפְחָה פַאר אַיין וַוייבּ אוּנ קִינְדֶער פוּן
...נ דִינְסְט קֶער צוּ דֶעם הַאר אַיין עֶבֶד וָואס דָאס בֵּית דִין אִיר קֵיין עֶבֶד עִבְרִי דָאס הֵייסְט אַיין יוּדִישֶׁר קְנֶעכְט אוּנ קֵיין
...ים פַר קוֹיפְט אוּנ עֶס קוּמְט זֶעקְס יָאר אוּנ עֶר וִויל נִישְׁט יוּדִישֶׁע דִינְסְט גֵייט נִיט אַרוֹיס פְרַייא מִיט (רָאשֵׁי אֵבָרִים) דָאס
...אַרוֹיס גֵיין פוּן זַיין הַאר זָאל אִים דֶער הַאר בְּרֶענְגֶען פַאר הֵייסְט אַז מֶען הַאקְט אִים אָ‍ם אַיין צָאן אָדֶער אַיין אַייג נָאר
...בֵּית דִין פוּן דְרַייא מֶענְטְשֶׁן אוּנ דֶר עֶבֶד זָאל פַאר זֵיי זָאגֶן מֶען מוּז אִים צָאלֶען גֶעלְד פַר דֶעם אוּנ אָדֶער פַאר אַיין אַנְדֶער
...וִויל נִישְׁט פְרַייא אַרוֹיס גֵיין אוּנ דֶר הַאר זָאל אִים בּוֹרֶען אֵבֶר וָוס עֶר הָט אִים שָׁאדֶן גֶעטָאן אַיין יוּדִישֶׁער קְנֶעכְט וֶועְרְט
...רֶעכְטֶע אוֹיעֶר אוּנ דֶער עֶבֶד מוּז דִינֶען בִּיז יוֹבֵל אָדֶער בִּיז קוֹנֶה צוּם הַאר מִיט גֶעלְד אוּנ מִיט אַיין שְׁטַר אַיין אִשָּׁה טָאר
...הַאר וֶועט שְׁטַארְבֶּן אוּנ אַז דֶר הַאר אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּן דִינְט נִישְׁט קוֹיפֶין קֵיין קְנֶעכְט וָוארוּם מֶען קֶען זִיא נָאךְ חוֹשֵׁד זַיין
...יִשְׁט דֶעם זוּן אוּנ דֶעם עֶבֶד בּוֹיעֶרְט מֶען נִישְׁט דָס אוֹיעֶר אַז זִיא אִיז מְזַנָּה מִיט אִים :

...ערה ווען אזוי זיין דער דין, אז איינער גנבת און האט ניט צו בצאהלין פאר דיא גנבה, דארף מען זעהן וויא פיל איז דיא גנבה, דהיינו אויב
ער האט געגאנבנת הונדערט רובל, אז מען וועט איהם פארקויפין פאר אקנעכט וועט מען פאר איהם געבין פופציג רובל איאהר, פארקויפט מען
...ר אויף צוויי יאהר, און מען געמט הונדערט רובל און מען בצאהלט דעם בעל הבית פאר זיין גנבה, און נאך דעם רעכענונג ברעכנונט מען די גנבה
...ינע שכירות פון יעדער יאהר, נאר די נײם זאגט און די תורה אויב זיינע שכירות פון זעקס יאהר איז ווייניגער ווי די גנבה, למשל די גנבה איז
...ד רובל און זיינע שכירות איז דריי הונדערט רובל, פאר די גאנצע זעקס יאהר, אז ער האט אפגעדינט זעקס יאהר גייט ער ארויס פריי און דאס
...ינע געלט האט דער בעל הבית שאדין, דאס מיינט די תורה ובשביעית יצא לחפשי חנם, דעם זיבעטין יאהר גייט ער ארויס פריי, אומזיסט, צו וואס
...ו דער ווארט „חנם" עס איז דאך גענוג אז עס וועט שטיין דעם זיבעטין יאהר גייט ער ארויס פריי, נאר „חנם" מיינט מען ער דארף גאר ניט מער
...לין. איצט דארפין מיר וויסען נאך אזאך אז ער דינט נאר זעקס יאהר, פאר וואס זאגט די תורה „כי תקנה", דו וועסט קויפין, דאס איז דאך ניט געקויפט
...פדונגען, נאר דר דין איז אז איינר פר דינגט זיך צו אבעל הבית אויף אטאג, אדער אוואך, אדער איאהר, קען דר ארבעטער חרטה האבין ווען ער וויל,
ער האט אפגענומען געלט פריער פאר די גאנצע צייט וואס ער האט זיך פארדונגען גיט ער צוריק דאס געלט און רעכנונט אפ פאר די צייט וואס ער
...נעארבעט, זאגט די תורה דער קנעכט וואס איז פארקויפט געווארין אויף זעקס יאהר, מוז ער דינען די גאנצע זעקס יאהר, און קען ניט אין מיטען
חרטה האבין, דריבער הייסט דאס געקויפט, אויף די זעקס יאהר איז ער אגעקויפטער, ניט אגעדונגענער [זעה רש"י פסוק ח אויף והפדה] :

שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִעִת יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם׃ וּבִשְׁבִיעֵתָא יִפּוֹק

תו"א ובשביעית קידושין יו ערכין יו

רשב"ם

יעבוד במכרוהו ב"ד. יש מרבותינו שמשוה דינם בגזירה שוה, ואם יובל קודם לשש שנים יצא [illegible]יובל. ויש שנותן חילוק ביניהם: ובשביעית. שביעית למכירתו ולא שביעית לשמטה: יצא לחפשי. פעולה שאלו היה לי או חפשי. היה לו לינקד בחטף (בשוא) לחפשי:

בית יהודא

(עַבְדוֹ שֶׁל עִבְרִי) אַקְנֶעכְט פון אַ יוּד (עֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁלְּקָחְתּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל) אויב איין יוּד קויפט פון דעם אַנדערן יוּד אַ קנעכט וָוס ער איז אַ כְּנַעֲנִי (וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבוֹד) אויף דעם קנעכט זאגט די תּוֹרָה ער זאל דינען נאר זעקס יאהר (וּמַה אֲנִי מְקַיֵּים וְהִתְנַחַלְתֶּם אוֹתָם) טאמער וועסטו פרעגן ביי אַ קנעכט וָוס ער איז אַ כְּנַעֲנִי הָט דאך די תּוֹרָה געזאגט ער זאל דינען ביי זיין בַּעַל הַבַּיִת אייביג, אַזוֹי לאנג ווי ער וועט לעבן, אונ ווען דער בַּעַל הַבַּיִת שטארבט יַרְשֶׁנֶן אים זיינע קינדער, מוז ער דינען ביי די קינדער פון זיין בַּעַל הַבַּיִת ביז ער וועט שטארבען, זאגט רש"י (בְּלוֹקֵחַ מִן הַנָּכְרִי) וועלן מיר זאגען דער דין איז נאר אז דער יוּד געקויפט דעם כְּנַעֲנִישְׁען קנעכט פון אַ גוֹי והט דער יוּד געקויפט פון גוֹי דעם זְכוּת וָואס דער גוֹי האט געהאט דעם קנעכט, אַזוֹי וויא ביי דעם גוֹי וואלט ער געמוזט דינען אייביג, מוז ער ביי דעם יוּד אויך דינען אייביג (אֲבָל מִיִּשְׂרָאֵל) אָבער אַז אַ יוּד קויפט אַ כְּנַעֲנִישְׁען קנעכט פון אַ יוּד (יֵצֵא בְּשֵׁשׁ) אַז ער וועט אָפּדינען זעקס יאהר וועט ער ארויסגיין פרייא, אַזוֹי וואלטען מיר זאגען (תַּלְמוּד לוֹמַר) לערנט אונז דר פָּסוּק צו זאגען (כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים) אויב צו דיר וועט פארקויפט ווערען פר אַ קנעכט דיין ברודער וָואס ער איז אַ יוּד זאל ער דינען זעקס יאהר (לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּאָחִיךָ) איך האב ניט מער געזאגט מען זאל נאר דינען זעקס יאהר נאר קנעכט איז דיין ברודער, אַ יוּד, אָבער אַ כְּנַעֲנִישׁער קנעכט דינט אייביג, ווי לאנג ער לעבט: וּכִי תַּקְנֶה] . אויב דו וועסט אַ קנעכט (מִיַּד בֵּית דִּין) פון בֵּית דִּין (שֶׁמְּכָרוּהוּ בִּגְנֵבָתוֹ) בֵּית דִּין האבען דעם יוּד פארקויפט פר אַ קנעכט ווייל ער גענבעט אונ הט ניט צו בצאהלן (כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פָּסוּק (וְאִם אֵין לוֹ) אויב ער הט ניט צו בצאהלין פר גְּנֵבָה וָוס ער האט געגנבעט (וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ) זאל ער פארקויפט ווערען פר אַ קנעכט אונ זאל בצאהלן פר די גְּנֵבָה, רש"י (אוֹ אֵינוֹ) טאמער גיין, טאמר שמועסט ניט דר פָּסוּק פון אַ קנעכט וָוס איז פארקויפט געווארן פאר אַ גְּנֵבָה (אֶלָּא עַצְמוֹ מִפְּנֵי דָּחְקוֹ) נאר דער פָּסוּק שמועסט פון אַ יוּד וָואס האט זיך פרקויפט פר אַ קנעכט ווייל ער איז געווען ארעם דעם קנעכט זאגט די תּוֹרָה ער זאל נאר דינען זעקס יאהר (אֲבָל מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין) אָבער דער קנעכט וָוס בֵּית דִּין אים פארקויפט פאר אַ גְּנֵבָה (לֹא יֵצֵא בְּשֵׁשׁ) זאל ניט ארויסגיין פריי צו זעקס יאהר, נאר אַז ער וועט האבן בצאהלן די גְּנֵבָה וועט ער ארויסגיין פרייא, ענטפערט רש"י (כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר) אַז דער פָּסוּק זאגט (וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר ...) דיין ברודער וָואס איז מיט דיר וועט ארעם ווערן אונ ער וועט פארקופט ווערן צו דיר פר אַ קנעכט זאל ער דינען זעק... (הֲרֵי מוֹכֵר עַצְמוֹ מִפְּנֵי דָּחְקוֹ אָמוּר) הט דאך שוין די תּוֹרָה געזאגט אַז איינער פרקויפט זיך פאר אַ קנעכט ווייל ער איז ארע...

רש"י

עבד כנעני שלקחתו מישראל הוא ועליו הוא אומר שש יעבוד ומה אני מקיים (ויקרא כה) והתנחלתם אותם מן הנכרי אבל בלקוח מישראל יצא בשש ת"ל (דברי' כי ימכר לך אחיך העברי לא אמרתי אלא באחיך תקנה. מיד ב"ד שמכרוהו בגנבתו כמו שנא' (שמות כ' אין לו ונמכר בגנבתו או אינו אלא במוכר עצמו מפני אבל מכרוהו ב"ד לא יצא בשש כשהוא אומר (ויקרא כ' ימוך אחיך עמך ונמכר לך הרי מוכר עצמו מפני דוחק...

שפתי חכמים

ו"ל דרש"י עלמו מתרץ הקושיא זו במה שפי' ואפי' ידעת כו' ר"ל הקרא ממעט אותו לגמרי אפי' ידעת בדין כו'. אבל בהדיוטות אם ידעת שיודעין בדין אחד כמומחין רשאי לבא לפניהם: ה ואז יהיה פי' כי תקנה מהעברי שמכרו לך ולא מהב"ד שמכרוהו בגניבתו לכן הקדים הרב פירושו של עבד עברי קודם לפי' כי תקנה שלא על הסדר שבזה יתוייב שבמכרוהו ב"ד הכתוב מדבר: ו ורליעת האוזן תהי' לפ"ז גזירת הכתוב לא מטעם אוזן ששמע בהר סיני לא תגנוב וכי לי בני ישראל עבדים: ז ה"פ דילפינן עברי עברי לג"ש נאמר כאן עברי ונאמר להלן אחיך העברי שאין ת"ל העברי שכבר נאמר אחיך אלא ב"ד ואי לא כתיב אלא האי קרא ה"א דמכרוהו ב"ד יעבוד את חבן ואת האח דה"נ משמע יעבוד לכך כתיב נמי ב... ב"ד כי ימכר לך אחיך וכו' וכתיב ועבדך שש שנים דמשמע ולא ליורש הא לך רבוי ומיעוט במכרוהו ב"ד ונוקים בבן והמיעוט באח ונאמר במכרוהו ב"ד עובד את הבן ולא את האח. ובמסכת קדושין פריך ומה ראית לרבות או... ולהוציא את האח ומשני מרבה אני את הבן שכן קם תחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה כדאיתא התם. ועוד תמה ל...

דעת זקנים מבעלי התוספות

דפירש"י מדרש על פי המכילתא כי תקנה משמע שיעב... או האח שאם ימות חאדון בתוך שש שיעבוד הבן... ואם אין לו בן יעבוד האח היורש במקומו ובמכרוהו ב"... אומר במכרוהו ב"ד או אינו אלא במוכר עצמו מפני... בזה אמרינן שיעבוד הבן או האח אבל במכרוהו ב"ד עובד לא את הבן ולא את האח כדכתיב כי ימכר... דמשמע דמכרוהו ב"ד וכתיב ועבדך שש שנים דמשמע ועבדך ולא ליורש כשהוא אומר כי ימוך אחיך ונמכר... מוכר עצמו אמור ושם כתיב עד שנת היובל יעבוד עמך... יעבוד את הבן ואת האח חא מה אני מקיים כי תקנה ב...

פירוש לתורת אלהים

דִינֶען בַּיי דֶעם הַאר וּבַשְּׁבִיעִית אונ דאס זִיבְּטֶע יאר זאל ער פְּרַייא אַרוֹיס גֵיין חִנָּם אוּמְזִיסְט [עיין רש"י]: (ג) אִם בְּגַפּוֹ יָבֹא אַז דֶער קְנֶעכְט אִיז אָן גי... צוּם הַאר אַלֵיין אָן אַ ווייב בְּגַפּוֹ יֵצֵא זאל ער...

מצות השם

אָבֶער אַזַא זַאךְ וָואס עס איז ווערט געלד אונ אַז דער האר איז מוֹחֵל דעם קנעכט אויף דעם געלד וָוס ער באדארף צו נעמען ביי אים איז דיא מְחִילָה נִישְׁט קיין מְחִילָה ביז דער האר שרייבט אים איין שְׁטַר אַז ער לאזט אים פרייא אונ דעמולט גייט ער הערשט פרייא אַז דער האר שטארבט דארף דער קנעכט צו דינען בייא דעם זון ביז זעקס יאר אָדער עס קומט יוֹבֵל אָדער ער גיט אים געלד פאר דיא יארען גייט ער פרייא ארוס וָוס ער וויל נִישְׁט דינען אונ אַז דר האר איז געשטארבען אונ הט נִישְׁט איבער געלאזט קיין (בֶּן זָכָר) גייט דר עֶבֶד פרייא ארוס אונ דינט נִישְׁט צו דר טאכטער אַז ער הט איבער ג... אונ נִישְׁט צו קיין יוֹרְשִׁים אַז מען פר קויפט איין יוד צו גר אונ דער גר איז געשטארבען דינט ער נִיט צוא דעם ... ער גייט פרייא ארוס יעדען יודישן קנעכט איז זיין האר צו געבען צוא עסען זיין ווייב וָואס ער האט מיט איר געהאט איידער מען הט אים פר קויפט אונ סַיי ער האט איין ווייב דער נאך ווען מען האט אים שון פאר קופט האר אַלֵין געבען זייא צוא עסין אַזַא קנעכט וָואס דאס ב... הט אים פר קויפט קען אים דער האר געבן אַ... וּשְׁע...

פאר

...אֲרֵי תִזְבֵּן עַבְדָּא בַר יִשְׂרָאֵל שִׁית שְׁנִין יִפְלַח | לִפְנֵיהֶם: ב כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ

תו"א כי תקנה עקידה שער סו ס' הזוהר פ' בהר סיני: שש שנים קידושין יג יז ערכין יח נדה עח:

בעל הטורים

...לפניהם. בגימ' דקדוקי התורה ודקדוקי סופרים. ויש ...וק ה' תיבות לומר לך שכל הדן דין אמת לאמתו כאלו קיים ה' חומשי תורה וכאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית:

רשב"ם

(ידעו ויבינו יודעי שכל כי לא באתי לפרש הלכות אע"פ שהם עיקר כמו שפירשתי בבראשית כי מיתור המקראות נשמעים ההגדות והלכות ומקצתן ימצאו בפירושי רבינו שלמה אבי אמי זצ"ל. ואני לפרש פשוטן של מקראות באתי ואפרש הדינים והלכות לפי דרך ארץ. ואעפ"כ ההלכות עיקר כמו שאמרו רבותינו הלכה עוקרת משנה):

(ב) כי תקנה עבד עברי. במכרוהו ב"ד הכתוב מדבר כדכתיב ואם אין לו ...בר בגנבתו אבל מוכר עצמו בעניותו כתוב בפ' בהר סיני כי ימוך אחיך ונמכר לך וגו' וכתב בו עד שנת היובל יעבוד עמך. ובכאן הוא אומר שש שנים

רש"י

...רוך ומוכן לאכול לפני האדם: לפניהם. (גיטין פח) ולא ...י עו"א ד ואפי' ידעת בדין אחד שהם דנין אותו כדיני ...אל אל תביאהו בערכאות שלהם שהמביא דיני ישראל לפני ...מים מחלל את השם ומיקר את שם האלילי' להשביחם (ס"א ...השיבם) שנא' (דברי' לב) כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים ...אויבינו פלילים זהו עדות לעלוי יראתם: (ב) כי תקנה ...בד עברי. עבד שהוא עברי או אינו אלא עבדו של עברי

בית יהודא

(כְּשֻׁלְחָן הֶעָרוּךְ וּמוּכָן לֶאֱכוֹל לִפְנֵי הָאָדָם) וִוי מֶען שְׁטֶעלְט פַאר אַמֶענְטְשׁ אַטִישׁ מִיט פִיל עֶרְלֵיי עֶסֶן, שְׁפִּירְט דָאךְ דֶער מֶענְטְשׁ אַטַעַם אִין יֶעדֶער מִין עֶסֶן אוּנ הָט פַארְגֶענִיגֶען אַזוֹי זָאלֶן דִי יוּדֶען שְׁפִּירֶען אַטַעַם אִין דִי תּוֹרָה וָוס דוּ וֶועסְט מִיט זֵיי לֶערְנֶען, וֶועלֶען זֵיי הָאבֶּן הֲנָאָה פוּן דֶעם לֶערְנֶען נוּוִי דָוִד הַמֶּלֶךְ ע"ה הָט גֶעזָאגְט וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ וְנוֹפֶת צוּפִים, דִי רֵייד פוּן דִי תּוֹרָה זֶענֶען זִיסֶער פוּן הָאנִיק אוּנ פוּן אַלֶע זִיסֶע זַאכֶן: וּלְפְנֵיהֶם. (וְלֹא לִפְנֵי עוֹבְדֵי ...לִים) הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה עֶר זָאל זָאגֶען צוּ דִי יוּדֶען אוֹיב צְוֵויי מֶענְטְשֶׁן וֶועלֶן הָאבֶּען אַקְרִיג צְווִישֶׁען זִיךְ ...ן זֵיי גֵיין צוּ דִי יוּדִישֶׁע דַיָּינִים, אוּנ וִויא דִי יוּדִישֶׁע דַיָּינִים וֶועלֶן פַּסְקֶנֶן דֶעם דִין, אַזוֹי זָאלֶען זֵיי טָאהֶן, אוּנ ...יוּדֶען זָאלֶען נִיט גֵיין צוּ דִי דַיָּינִים וָוס זֶענֶען גֶעצִין דִינֶער (וַאֲפִילוּ יָדַעְתָּ בַּדִּין אֶחָד שֶׁהֵם דָּנִים אוֹתוֹ כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל) ...אֲפִילוּ דוּ וֶועסְט ווִיסֶען אַז דֶעם דִין מִשְׁפָּטִין דִי גֶעצִין דִינֶער וִוי דִי יוּדִישֶׁע דַיָּינִים מִשְׁפָּטִין, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן (אַל תְּבִיאֵהוּ ...ערְכָאוֹת שֶׁלָּהֶם) זָאלְסְטוּ נִיט בְּרֵיינְגֶען דֶעם דִין פַאר דִי דַיָּינִים פוּן זֵייעֶר לַאנְד (שֶׁהַמֵּבִיא דִינֵי יִשְׂרָאֵל בִּפְנֵי ...מִים) וָוארוּם אַז מֶען בְּרֵיינְגְט יוּדִישֶׁע דִינִים פַאר דִי דַיָּינִים פוּן דִי גֶעצִין דִינֶער (מְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם) פַארְשֶׁעמְט עֶר דֶעם ...מֶען פוּן הקב"ה (וּמְיַיקֵּר אֶת שֵׁם הָאֱלִילִים) אוּנ עֶר מַאכְט טַייעֶר דֶעם נָאמֶען פוּן דִי גֶעצִין־בִּילְדֶער (לְהַשְׁבִּיחָם) עֶר זָאל ...לוֹיבֶּען, מֶען וֶועט זָאגֶען דִי דִינִים פוּן דִי דַיָּינִים וָואס דִינֶען צוּ דִי גֶעצִין־בִּילְדֶער זֶענֶען בֶּעסֶער פוּן דִי דִינִים וָוס ...יוּדִישֶׁע דַיָּינִים מִשְׁפָּטִין פוּן דִי תּוֹרָה וָואס הקב"ה הָט גֶעגֶעבֶּען (שֶׁנֶּאֱמַר) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ ...ם וְאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים) זָאגְט רש"י אַזוֹי מֵיינְט דֶער פָּסוּק (כְּשֶׁאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים), וֶוען אוּנְזֶער פַיינְד דִי גֶעצִין דִינֶער ...ן אוּנְזֶערֶע דַיָּינִים (וְזֶה הוּא עֵדוּת לְעִלּוּי יִרְאָתָם) דָס אִיז אַעֵדוּת (דָאס ווַייזְט) אַז דִי דִינִים פוּן זֵייעֶרֶע דַיָּינִים זֶענֶען ...סֶער פוּן דִי דִינִים וָואס אוּנְזֶערֶע דַיָּינִים פַּסְקֶנֶן *): (ב) (כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי). אַז דוּ וֶועסְט קוֹיפִין אַקְנֶעכְט ...ד, זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט אַז דוּ וֶועסְט קוֹיפִין (עֶבֶד שֶׁהוּא עִבְרִי) אַקְנֶעכְט וָוס עֶר אִיז אַיוּד, זָאל עֶר דִינֶען בַּייא ...ר זֶעקְס יָאהְר, פְּרֶעגְט רש"י (אוֹ אֵינוֹ) טָאמֶער נֵיין, טָאמֶער מֵיינְט נִיט אַזוֹי דִי תּוֹרָה, טָאמֶער מֵיינְט דִי תּוֹרָה

דעת זקנים מבעלי התוספות

...יו וחזר ואמר לו למה עשית כן אמר לו שביקשתי ללמוד ...ה אמר לו היה לך ללמוד תורה ולא למול אמר לו אין ...לת ללמוד בלא מילה שנא' מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו ...שראל למי שהוא מהול כיעקב (נולד מהול) וכתיב לא עשה ...לכל גוי ומשפטים ב"ל ידעום ב"ל אין יכולין ללמוד תורה ...תחלת בב' ומסיימת בלמ"ד לעיני כל ישראל: (ב) כי תקנה ...ד עברי. פירש"י מיד ב"ד שמכרוהו בגניבתו כדכתיב ואם ...לו ונמכר בגניבתו או אינו אלא במוכר עצמו מחמת דחקו ...ל מכרוהו ב"ד אינו יוצא בשש. (ותימא דהיאך מצי למימר דמכרוהו ב"ד אינו יוצא בשש והרי כתיב בפרשת ראה כי ...ר לך אחיך העברי או העבריה ועבדך שש שנים וכי ימכר על ידי אחרים משמע וגם רש"י פרשו במכירת ב"ד לכך י"ל

שפתי חכמים

אליהם דבר ואיירת משמע לכל הפחות כ"פ וא"כ למ"ל להקב"ה לומר שתשים לפניהם אע"כ להבינם טעמי התורה. רא"ם: ד ר"ל לפניהם קאי אשבעים זקנים הנזכרים לעיל בפרשת יתרו שעלו עמו להר קודם מ"ת כ"ה לפי שיטת רש"י דפ"ק דסנהדרין והתו' פירשו דלפניהם קאי אשלמטה אאלהים דכתיב בסמוך עד האלהים יבא דבר שניהם וסוף דבר בין לפי' רש"י ובין לפי' התוס' קאי דוקא אמומחין ולא אהדיוטות וא"ת דלמא לפניהם ולא לפני הדיוטות וכ"ש לפני ע"א.

פירוש לתורת אלהים

(ב) כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי אַז דוּא וֶועסְט קוֹיפֶען ...קְנֶעכְט וָואס עֶר אִיז אֵיין יְהוּדִי [פיין רש"י] ...ז דֶער דִין שֵׁשׁ זֶעקְס יָאר זָאל דֶער קְנֶעכְט

ליקוטים על התורה

דַיָּין הָט דָאךְ נִיט דִי תַּאֲוָה צוּ דֶעם גֶעלְט, וָוארוּם דָאס גֶעלְט וֶועט דָאךְ סַיי וִוי סַיי נִיט זַיין זַיינֶע (נִיט וִויא אַלֶכְּסַנְדֶער מוֹקְדוֹן הָאט גֶעזָאגְט) אוּנ עֶר לֶערְנְט רִיכְטִיג דֶעם דִין אִין חֹשֶׁן מִשְׁפָּט, אוּנ ווַייל דֶר וָוס וֶועט בֶּעשׁוּלְדִיגְט וֶוערֶען זָאל נִיט אַוֶועקְגֵיין בַּייז ...ף זַיין חַבֵר, בַּייז אוֹיף דֶעם דַיָּין, בַּייז אוֹיף דֶעם חֹשֶׁן מִשְׁפָּט, בַּייז אוֹיף הקב"ה, דְרִיבֶּר אִיז דֶער דַיָּין גֶעבָּאטֶן גֶעוָוארֶן עֶר זָאל ...אַוֶועק לֶאזֶען דֶעם בֶּעשׁוּלְדִיגְטֶען בִּיז עֶר זָאל אִים דֶערְקְלֶערֶען דֶעם דִין, אוּנ זָאל אִים דֶערְקְלֶערִין וִוי גְרוֹס אִיז דִי עֲבֵירָה פוּן גְּזֵלָה, וֶועם דֶער מֶענְטְשׁ זַיין בֶּערוּהִיגְט, דְרִיבֶּער שְׁטֵייט אֲשֶׁר תָּשִׂים:

מצות השם

(ב) (כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי) פוּן דֶעם פָּסוּק לֶערְנֶען מִיר אַרוֹיס דֶעם דִין פוּן אֵיין יוּדִישֶׁען קְנֶעכְט וָואס עֶר דִינְט בַּייא ...ן יוּד וֶוען אֵיין בֵּית דִין פַאר קוֹיפְט אֵיין יוּד מִיט גֶעוַואלְד ...זַיינוּ דֶער יוּד הָט אֵיין גְנֵיבָה גֶעטָאן אוּנ הָט נִישְׁט צוּ צָאלֶן ...אס עֶר הָאט גֶנַבְנֶת הָאט אִים דָאס בֵּית דִין פַאר קוֹיפְט פַאר ...א גְנֵיבָה דַארְף דֶר קְנֶעכְט צוּ דִינֶען דֶעם הַאר זֶעקְס ...ר פוּן ...גֶם טָאג וָוס מֶען הָט אִים פַר קוֹיפְט אוּנ אָן ...ב ... דֶעם ...בֶּעטֶן יָאר גֵייט עֶר פְרַייא אַרוֹיס וֶוען אֵיינֶער פַאר קוֹיפְט זִיךְ ווַייל עֶר הָט נִישְׁט צוּ עֶסֶין קֶען עֶר זִיךְ פַאר קוֹיפֶען אֲפִילוּ אוֹיף צְוַואנְצִיג יָאר אוּנ אַזוֹ בַּאלְד עֶס קוּמְט אוֹיס יוֹבֵל אֲפִילוּ נָאךְ דֶעם עֶרְשְׁטֶען יָאר וָואס עֶר דִינְט גֵייט עֶר פְרַייא אַוִויס אוּנ יֶעדֶער יוּדִישֶׁער קְנֶעכְט וָואס עֶר הָאט בַּקוּמֶען גֶעלְד אוּנ ווִיל זִיךְ אוֹיס לֵייזֶען רֶעכֶינְט עֶר זִיךְ אָפּ מִיט דֶעם הַאר ווִיפִיל עֶר הָט גֶעדִינְט אוּנ ווִיפִיל עֶס קוּמְט אִים פַאר דִיא יָארֶען וָואס עֶר ווִיל נִישְׁט דִינֶען אוּנ דֶער קְנֶעכְט גִיט אִים דָאס גֶעלְד אוּנ עֶר גֵייט פְרַייא אַרוֹיס אוּנ דֶער קְנֶעכְט מוּז גֶעבֶּען דֶעם הַאר גֶעלְד

אַרְטֶער

*) הערה דאס איז גיוועזן פארצייטן ווען יודין זענען גיוועזן אין ארץ ישראל, אבער היינט איז דינא דמלכותא דינא:

בית יהודא

דראשונים מסיני) אזוי ווי די עשרת הדברות האט הקב"ה זיי געבאטן ווען ער איז געווען אויף דעם בארג סיני (אף אלו מסיני) אזוי די דינים פון די סדרה "ואלה המשפטים" זענען אויך געבאטען געווארען אויף דעם בארג סיני, צוזאמען מיט די עשרת הדברות, פרעגט רש"י (ולמה נסמכה פרשת דינים לפרשת מזבח) פאר וואס שטייט די פרשה ואלה המשפטים נעבן די פרשה פון מזבח, אז דו זאגסט ואלה המשפטים איז געזאגט געווארן צוזאמען מיט דיא עשרת הדברות, דארף דאך שטיין ואלה המשפטים באלד נאך הדברות, פאר וואס שטייט נאך די עשרת הדברות די פרשה פון מזבח, נאכדעם שטייט ואלה המשפטים קומט אין מיטען די פרשה פון מזבח, ענטפערט רש"י דיא פרשה פון מזבח געהער צו ואלה המשפטים (לומר זאגען דיר (שתשים סנהדרין אצל המזבח) די סנהדרין [די איין אונ זיבעציג דיינים] דארפען זיין געבען מזב[ח] דעם הויף פון בית המקדש נעבען מזבח איז געווען אשטוב פאר די סנהדרין, ווען זיי האבן געדארפט משפטין ז[...] געזעסען אין די שטוב) : ואשר תשים לפניהם. הקב"ה האט געזאגט צו משה דס זענען דיא דינים וואס דו זאלס[ט] פר זיי, איז דאך אקשיא הקב"ה האט געדארפט זאגען צו משה אשר תלמדם, דס זענען די דינים וואס דו לערנען פאר די יודען, פאר וואס שטייט אשר תשים, וואס דוא זאלסט טאהן, ענטפערט רש"י (אמר לו הקב"ה הקב"ה האט געזאגט צו משה (לא תעלה על דעתך לומר) עס זאל ניט אויפגיין אויף דיין זינען, דו זאלסט מיר זאגן (אשנה להם הפרק וההלכה) איך וועל לערנען מיט די יודען דעם פרק אדער דעם דין (ב' או ג' פעמים) צוויי אדער דריי מאל (עד שתהא סדורה בפיהם כמשנתה) ביז זייא וועלן קענען נאכריידען די ווערטער ווי איך האב געלערנט (ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופירושו) אונ איך וועל מיך ניט מאטערען איך זאל זיי געב[ן] פארשטיין דעם טעם אונ פשט פון יעדער דין, זיי זאלען וויסען פאר וואס איז דער דין אזוי געבאטען געווא[רן] (נאמר אשר תשים לפניהם) דריבער האט הקב"ה געזאגט צו משה אשר תשים לפניהם, דו זאלסט טאהן פא[ר]

רש"י

מסיני אף אלו מסיני. ולמה נסמכה ב פרשת דינין [ל]מזבח לומר לך שתשים סנהדרין אצל המקדש (ס"א המ[זבח]) אשר תשים לפניהם. אמר לו הקב"ה למשה לא ת[עלה על] דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה ב' או ג' פעמ[ים עד] שתהא סדורה בפיהם כמשנתה ואיני מטריח עצמי [להבינם] טעמי הדבר ופירושו ג לכך נא' אשר תשים לפניהם

שפתי חכמים

הראשונים. וי"ל דלא דרשו כן אלא גבי אלה תולדות השמים משום דקשה להו דהא כבר חשב התולדות למעלה א"כ למה נאמר אלה תולדות השמים ופרט אותם וכן גבי אלה תולדות נח דחשיב נמי תולדות נח לעיל בפ' בראשית ואם כן למה חשב אותם פעם שנית אלא לפסול וכו' אבל בכל אלה דלעיל לא חשב כלום מש"ה אין לפרש שהוא פסל את הראשונים וכן בפרשת אלה הדברים ל"ל דפסל את הראשונים דהא אלה הדברים משנה תורה הוא : ב הרבה יש להקשות חדא דהי"ל להקשות קושיא זו מעיקרא טרם שפי' כ"מ כו'. וע"ק שמא כסדר הזה נאמרו לו. וע"ק כר"פ בהר פירש"י בפשיטות שכל התורה כולה נאמרה מסיני. וע"ק דהל"ל וא"ו מוסיף על ענין ראשון. וע"ק דהי"ל לפרש זה גבי ואלה תולדות השמים והארץ או גבי ואלה תולדות נח (ועמ"ש בסמוך) י"ל דה"פ דכ"מ שנאמר אלה מיעוט הוא וכלומר אלה הם טובים וחשובים במעלה אבל שלפניהם אין כל כך חשובים במעלות וכשרות כלומר שפסל את הראשונים וכן אלה תולדות השמים מפרש בב"ר נמי כן וכן אלה תולדות נח ואם כן ה"נ אי הוה כתיב אלה ה"א שפוסל וכו' אבל עתה שכתוב ואלה לאו מיעוט הוא אלא מוסיף וכו' שניתנו במעמד כל ישראל ובקולות וברקים כמו שניתנו יו"ד הדברות לאפוקי שאר מצות שניתנו למשה לבדו בהר סיני באותם מ' יום שהיה בהר וא"כ תקשי לך למה נסמכה כו' הואיל ומוסיף על עשרת הדברות דלעיל מיניה למה הפסיק בפרשת מזבח (רא"ם) והאריך שם : ג משום דרוב מצות כתיב גבייהו דבר אל בני ישראל ואמרת

דעת זקנים מבעלי התוספות

תחלת ספר משנה תורה דכתיב אלה הדברים לא ש[...] לומר פסל אלה מפני שהוא תחלת הספר. כתיב אלה [...] השמים והארץ דבראשית פסל הראשונים תהו ובהו : ל[...] פרש"י ולא לפני עכו"ם וגו' ואפילו דנין אותו כדין ישרא[ל ...] הוא לשני חולים שנכנס הרופא לבקרם אמר לאחד ה[...] והשקוהו מה שירצה ווה תשמרו ממאכל פלוני אמרו לו זה מסוכן מזה מהו אמר להם היא הנותנת לפי שידער חולה למות אמרתי אל תמנעו ממנו כלום כי בין יאכל [...] יאכל ימות אבל לזה שעומד לחיים אמרתי אל יאכל דב[ר] פן יכבד עליו חליו כן בחקות הגוים כתיב ונתתי להם ח[...] טובים ומשפטים לא יחיו בהם אבל בישראל כתיב ו[...] את חקתי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם וגו' והיינ[ו] נמי דאסר לנו שרצים ולא לאומות וש"ה מגיד דבריו [...] חקיו ומשפטיו לישראל וגו' לא עשה כן לכל גוי וגו'. באונקלוס הגר בן אחותו של אדרינוס קיסר שבקש [...] והיה מתירא מדודו. אמר לו אני מבקש לעשות סחו[רה ...] לו שמא חסר אתה כסף וזהב הרי אוצרותי לפניך [...] מבקש אני לצאת לחוץ ולהתחכם להכיר הבריות תן עצ[ה ...] פרקמטיא אמר לו אותה שתראה שנפלה עסוק שסופה ל[...] ואתה משתכר הלך לארץ ישראל ובקש מהחכמים ללמו[ד] קודם שימול אמרו לו אין דברי תורה מתקיימין אלא [...] הלך ומל ולמד תורה הרבה ומצאוהו ר' אליעזר ור' וראו פניו משונות אמרו זה לזה אונקלוס למד תורה מיד שבא אצלם התחיל לשאול שאלות הרבה. הלך אצל אדרינ[וס] אמר לו למה פניך משונות אמר לו שלמדתי תורה ולא עוד אלא שמלתי אמר לו ומי יעץ לך כך. אמר לו אתה שא[...] עסוק בפרקמטיא הנפולה שסופה להתעלות וחזרתי על כל אומה ואומה ולא מצאתי אומה שפלה כישראל וסופן להתע[...] שאמר ישעיה כה אמר ה' גואל ישראל וקדושו לבזה נפש למתעב גוי לעבד מושלים מלכים יראו וקמו הכה א[...]

ליקוטים על התורה

אין אפריקא, איז ער געקומען צום מלך פון אפריקא, ווייא זייא זענען געזעסן אונ געשמועסט זענען געקומען צוויי מענטשן צום מלך ווענן אמשפט, איינער [שמואל] האט געזאגט איך האב געקויפט ביי מיין חבר [דוד] אשטיק פעלד, אונ איך האב געגראבען אין פעלד אונ האב געפונען אאוצר, וויל איך דעם אוצר צוריקגעבן צו דוד, ווייל איך האב נאר געקויפט אפעלד אונ ניט אאוצר, דוד האט געזאגט צו שמואל דר אוצר געהער צו דיר, איך האב דיר פערקויפט די פעלד אונ אלץ וואס איז דא אין פעלד, דער מלך האט געזאגט צו דוד דו האסט אטאכטער, זאגט ער יוא, שמואל דו האסט אזוהן, זאגט ער יוא, זאגט דר מלך זאלן די ביידע קינדר חתונה האבן אונ מען זאל זיי געבען דעם אוצר, אלכסנדר מוקדון האט זיך געוואונדערט אויף די קריג, אונ האט זיך געוואונדערט אויף דעם פסק פון מלך, ער האט געזאגט אין מיין מדינה וואלט דיא קריג געווען אנדערש, שמואל וואלט זאגן דר אוצר איז מיינר, דוד וואלט זאגן דר אוצר אי[ז ...] אונ דר פסק פון מיר וואלט אויך אנדערש געווען, אין [...] צו ביידע דעם אוצר ניט געבן, נאר דר אוצר וואלט [...] צו מיר, ווייל איך בין דער מלך, זעהן מיר עס זענען [...] ערלייא מענטשן אונ צוויי ערלייא דין תורות, אמאהל [...] אדין תורה ראובן אונ שמעון, ראובן זאגט די זאך אי[ז ...] אונ שמעון זאגט דיא זאך איז מיינע, ראובן וויל אוועק[...] פון שמעון, אונ שמעון וויל אוועקנעמן פון ראובן, ז[...] אז די מענטשן האבען ניט מורא פאר גזלה, אונ אפ לו [...] אמענטש ווס קען לערנען אונ ער האט געזעהן אין חשן [...] אז די זאך גיהער ניט צו אים, נאר די תאוה פון געל[ט ...] דר נצחון וואס ער וויל יענער זאל ניט האבן דס געלט, פ[...] אים זיין שכל, צו זוכן לערנען אפאלשין פשט אין חשן [...] אז די זאך גיהער צו אים. נאכדעם אז זיי קומן צום ד[...]

(עשה לא) להלוות לעניי ישראל שנאמר אם כסף תלוה את עמי את העני עמך:
(לאו לו) שלא יתבע ללוה עני ולא יצ׳ לו כשידע שאין לו שנאמר לא תהיה לו כנושה:
(לאו לז) שלא להשית יד בין מלוה ברבית ללוה להיות ערב סופר ועד שנאמר לא תשימון עליו נשך
(לאו לח) שלא לברך השם שנאמר אלהים לא תקלל:
(לאו לט) שלא לקלל לדיינים שנאמר אלהים לא תקלל:
(לאו מ) שלא לקלל נשיא או מלך שנא׳ ונשיא בעמך לא תאור:
(לאו מא) שלא להקדים תרומה לבכורים ומעשר לתרומה שנאמ׳ מלאתך ודמעך לא תאחר:
(לאו מב) שלא לאכול מבהמה טרפה שנאמר ובשר בשדה טרפה לא תאכלו:
(לאו מג) שלא לשמוע לאחד מבעלי הדין כשאין חבירו עמו שנאמר לא תשא שמע שוא:
(לאו מד) שלא יעיד בעל עבירות שנאמר אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס:
(לאו מה) שלא להרוג עד שיהיו המחייבים יותר על המזכים שנים שנאמ׳ לא תהיה אחרי רבים לרעות:
(לאו מו) שלא ילמד חובה מי שלמד זכות תחלה בדיני נפשות שנאמר לא תענה על ריב לנטות:
(עשה לב) לנטות אחרי הרוב שנאמר אחרי רבים להטות:
(לאו מז) שלא לרחם על העני בדין שנאמר ודל לא תהדר בריבו:
(עשה לג) לפרוק מעל בהמת חברו הרובצת תחת משאה שנאמר כי תראה חמור שנאך רבץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו עזוב תעזוב עמו:
(לאו מח) שלא להטות הדין על האביון בריבו שנאמר לא תטה משפט אבינך בריבו:
(לאו מט) שלא לחתוך הדין באומד הדעת אפילו ראהו רודף ובידו חרב ובה דם וההרוג מפרפר עד שיראו עדים גופו של דבר שנאמר ונקי וצדיק אל תהרוג:
(לאו נ) שלא ליקח שוחד שנאמר ושוחד לא תקח:
(עשה לד) להשמיט בשנה השביעית מה שתוציא הארץ שנאמר והשביעית תשמטנה ונטשתה:
(עשה לה) לשבות בשבת שנאמר וביום השביעי תשבות:
(לאו נא) שלא לישבע בשם עבודת כוכבים שנאמר ושם אלהים אחרים לא תזכירו:
(לאו נב) שלא להדיח אחר עבודת כוכבים שנאמר לא ישמע על פיך:
(עשה לו) לחוג בשלש רגלים שנאמר שלש רגלים תחג לי בשנה:
(לאו נג) שלא לשחוט הפסח ועדיין החמץ קיים שנאמר לא תזבח על חמץ דם זבחי:
(לאו נד) שלא להלין אמורי הפסח שנאמר ולא ילין חלב חגי עד בקר:
(עשה לז) לחביא בכורים לבית הבחירה שנאמר ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה׳ אלהיך
(לאו נה) שלא לבשל בשר בחלב שנאמר לא תבשל גדי בחלב אמו:
(לאו נו) שלא לכרות ברית עם אחד משבעה עממין שנאמר לא תכרות להם ולאלהיהם ברית:
(לאו נז) שלא להושיב עובד כוכבים בארץ ישראל שנאמר לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי:

שמות כא משפטים

אונקלוס

כא א וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים

וְאִלֵּין דִּינַיָּא דִּי תְסַדַּר קֳדָמֵיהוֹן:

תו״א ואלה המשפטים עירובין נד גיטין פח קידושין לה בבא קמא טו סנהדרין ז׳:

בעל הטורים

ואלה נוטריקון וחייב אדם לחקור הדין. המשפטים נוטריקון הדיין מלווה שיעשה פשרה טרם יעשה משפט. אשר נוטריקון אם שניהם רוצין. תשים נוטריקון תשמע שניהם יחד מדברים. לפניהם נוטריקון לא פני גדול יהדר התנכר מהם. סמך משפטים ללא תעלה ...ות לומר הוו מתונים בדין כלומר לא יעלו אלא ילכו במתון. מעלות בגימ׳ מתונים. וסמך משפטים לאלהי כסף לומר שלא ימנה בשביל ממון. וכתב לעיל מיניה כי חרבך הנפת עליה שצריך הדיין לראות כאלו חרב מונחת לו על יריכו. וסמך דינין לעבודה שהם העולם עומד עליהם וסמך אותם למזבח לומר כל המעמיד דיין הגון כאלו בנה מזבח והיפך ממי שמעמיד את שאינו הגון כאלו נוטע ... אצל המזבח: ואלה המשפטים אשר. ס״ת מרה שנצטוו על דינין במרה: ואלה המשפטים אשר תשים. ס״ת מרמה שאם יבא דין ...ה לפני הדיין יחקור וידרוש כדי להוציאו לאמתו: המשפטים אשר. מ׳ דמשפטים ותיבת אשר נוטריקון אלו מגעל סופר רצועה:

רש״י

ואלה המשפטים. (ש״ר) כל מקום שנא׳ אלה פסל את הראשונים ואלה מוסיף על הראשונים מה הראשונים

בית יהודא

(א) וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים. דָם זֶענֶען דִי דִינִים, זָאגְט רַשִׁ״י (כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אֵלֶּה) וואו עֶס שְׁטֵייט דֶער וָוארְט אֵלֶּה, אָן אַנָא״ו (פָּסַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים) הַאקְט דָם אָפּ פוּן דִי ...שְׁטֶע פְּרִיעֶרְדִיגֶען רֵייד, פוּן וָוארְט „אֵלֶּה״ אוּנ וַוייטֶער הֵייבְּט אָן אֵיין אַנְדֶער עִנְיָן, אֵיין אַנְדֶער זַאךְ, וָואס גֶעהֶער צוּא פְּרִיעֶר, אוּנ וואו עֶס שְׁטֵייט „וְאֵלֶּה״ מִיט אַנָא״ו (מוֹסִיף עַל הָרִאשׁוֹנִים) גֶעהֶערֶען דִי רֵייד פוּן וַוייטֶער צוּ דִי ...רְדִיגֶע רֵייד, דִי דִינִים פוּן דִי סֶדְרָה גֶעהֶערֶען צוּ דִי עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת וָוָס שְׁטֵייעֶן אִין דִיא פְּרִיעֶרְדִיגֶע סֶדְרָה (מַה

דעת זקנים מבעלי התוספות

ואלה המשפטים. פירש״י כל מקום שנאמר אלה פסל את הראשונים וגו׳ משמע מתוך פירושו שאלו כתב כאן אלה ...מע שהיה פוסל הראשונים והייתי אומר שלא נאמרו בסיני. ...ה שהרי כתיב למעלה וירד ה׳ על הר סיני. לכך נ״ל פסל ...מן פסל לך כמעשה הנפסל ונפרד מחבירו וה״פ אילו היה כתוב אלה הייתי אומר שהאחרונות חלוקים ונפרדים מן ...אשונים והייתי אומר שהאחרונים לא נאמרו בסיני לכך נאמר ואלה מוסיף על ענין ראשון ואת הוא כמו מן כמו כצאתי את ...ר. וכן אלה דברי הברית דסוף פרשת כי תבא נפרד וחלוק מחבירו שהראשונים דברי תוכחה וקללה והאחרונים ברכה.

שפתי חכמים

א וא״ת והא בפ׳ בחקותי כתיב אלה המצות וגו׳ ובפרשת מטות כתיב אלה החקים ובפרשת מסעי כתיב אלה המצות והמשפטים ובפ׳ כי תבא כתיב אלה דברי הברית וגו׳ ולא דרשינן שם שפוסל את

פירוש לתורת אלהים

וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם גָאט הָט גְזָאגְט צוּא משֶׁה דָאס זֶענֶען דִיא דִינִים וָואס ...א זָאלְסְט מַאכֶן פַאר דִיא יִשְׂרָאֵל [עיין רש״י]:

ליקוטים על התורה

(א) וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם. רַשִׁ״י פְרֶעגְט פַר וָוָס שְׁטֵייט אֲשֶׁר תָּשִׂים, אוּנ עֶס שְׁטֵייט נִיט אֲשֶׁר תְּלַמְּדֵם, וָוָס דוּ זָאלְסְט זֵיי לֶערְנֶען, נָאר הקב״ה הָט גֶעבָּאטֶען צוּ משֶׁה עֶר אַלֵיין, אוּנ אַלֶע דַיָּינִים, אַז פַר זֵיי וֶועט קוּמֶען אַדִין תּוֹרָה ...מֶען וֶועט אֵיינֶם גֶערֶעכְט מַאכֶען אוּנ אֵיינֶם בַּשׁוּלְדִיגֶען, זָאל מֶען זֵיי גֶעבֶּען צוּ פַארְשְׁטֵיין, פַאר וָואס מֶען בֶּעשׁוּלְדִיגְט אִיהְם ...ן מִיר פְרֶעגֶן וָואס וֶועט הָאבֶּן פוּן דֶעם דֶער בֶּעשׁוּלְדִיגְטֶער, אַז עֶר וֶועט וִויסֶען פַר וָוָס, אָדֶער עֶר וֶועט נִיט וִויסֶן פַר וָוָ... ...דֶער דַיָּין הֵייסְט בַּצָאהְלֶען מוּז עֶר בַּאצָאהְלֶען, נָאר דִיא גמרא דֶערְצֵיילְט עֶס הָט אַמָאהְל גֶעטְרָאפֶען אַלֶכְּסַנְדֶר מוֹקְדוֹן אִיז גֶעוֶועזֶ...

אין

שָׁאוּ עָרִים מֵאֵין יוֹשֵׁב וּבָתִּים מֵאֵין אָדָם וְהָאֲדָמָה תִּשָּׁאֶה שְׁמָמָה׃ וְרִחַק יְהוָה אֶ
הָאָדָם וְרַבָּה הָעֲזוּבָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃ וְעוֹד בָּהּ עֲשִׂירִיָּה וְשָׁבָה וְהָיְתָה לְבָעֵר כָּאֵ
וְכָאַלּוֹן אֲשֶׁר בְּשַׁלֶּכֶת מַצֶּבֶת בָּם זֶרַע קֹדֶשׁ מַצַּבְתָּהּ׃ (כאן מסיימין הספרדים)

וַיְהִי בִּימֵי אָחָז בֶּן־יוֹתָם בֶּן־עֻזִּיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עָלָה רְצִין מֶלֶךְ־אֲרָם וּפֶקַח בֶּן־רְמַלְ
מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל יְרוּשָׁלַםִ לַמִּלְחָמָה עָלֶיהָ וְלֹא יָכֹל לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ׃ וַיֻּגַּד לְבֵית דָּ
לֵאמֹר נָחָה אֲרָם עַל־אֶפְרָיִם וַיָּנַע לְבָבוֹ וּלְבַב עַמּוֹ כְּנוֹעַ עֲצֵי־יַעַר מִפְּנֵי־רוּחַ׃ וַיֹּא
יְהוָה אֶל־יְשַׁעְיָהוּ צֵא־נָא לִקְרַאת אָחָז אַתָּה וּשְׁאָר יָשׁוּב בְּנֶךָ אֶל קְצֵה תְּעָלַת הַבְּרֵ
הָעֶלְיוֹנָה אֶל־מְסִלַּת שְׂדֵה כוֹבֵס׃ וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִשָּׁמֵר וְהַשְׁקֵט אַל־תִּירָא וּלְבָבְךָ
יֵרַךְ מִשְּׁנֵי זַנְבוֹת הָאוּדִים הָעֲשֵׁנִים הָאֵלֶּה בָּחֳרִי־אַף רְצִין וַאֲרָם וּבֶן־רְמַלְיָהוּ׃ יַעַן
יָעַץ עָלֶיךָ אֲרָם רָעָה אֶפְרַיִם וּבֶן־רְמַלְיָהוּ לֵאמֹר׃ נַעֲלֶה בִיהוּדָה וּנְקִיצֶנָּה וְנַבְקִעֶ
אֵלֵינוּ וְנַמְלִיךְ מֶלֶךְ בְּתוֹכָהּ אֵת בֶּן־טָבְאַל׃ כִּי־יֶלֶד יֻלַּד־לָנוּ בֵּן נִתַּן־לָנוּ וַתְּהִי הַמִּשְׂ
עַל־שִׁכְמוֹ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פֶּלֶא יוֹעֵץ אֵל גִּבּוֹר אֲבִי־עַד שַׂר־שָׁלוֹם׃ לְםַרְבֵּה הַמִּשְׂ
וּלְשָׁלוֹם אֵין־קֵץ עַל־כִּסֵּא דָוִד וְעַל־מַמְלַכְתּוֹ לְהָכִין אֹתָהּ וּלְסַעֲדָהּ בְּמִשְׁפָּט וּבִצְדָ
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם קִנְאַת יְהוָה צְבָאוֹת תַּעֲשֶׂה־זֹּאת׃

ים סתומה

פירוש ע"ט

טאהן ויאמר האט גאט גזאגט עד ביז וואנען עס וועלן
פר וויסט ווערן די שטעט מאין עס וועט קיינר אין
זיי ניט זיצן ובתים און די הייזר וועלן זיין אן מענטשן
והאדמה און די ערד תשאה וועט וויסטען אוויסטניש
ורחק און גאט וועט דער ווייטערן דעם מענטשן פון
דעם לאנד ארץ ישראל ורבה און עס וועט זיין פיל
העזובה דס פר לאזונג בקרב צווישן לאנד כלומר פיל
שטעט וועלן חרוב ווערן ועוד און נאך וועט זיין אין
איר עשיריה אצענטל כלומר עס וועט גאר ווייניג איבר
בלייבן און אוך דאס צענטל וואס וועט בלייבן וועל

איך אוך איבער לייטערן ושבה און זיא וועט זיי
איין אום ראמן כאלה אזו ווי אלינדן בוים וכאלון
אזוי וויא אהוכר בום אז עס קומט דיא צייט
ווינטר וואס זייא ווארפן אראפ די בלעטר בל
דאך מער ניט איבער נאר מצבת דאס בשטאנ
אין זיי כלומר עס בלייבט אין זייא נאר איבר
בום מיט דעם ווארצל אזוי אוך וועט בלייבע
קודש דיא היילינע קינדער כלומר די צדיקים
וועלן בלייבן צווישן דיא ישראל מצבתה דאס
זיין איר בשטאנד:

מנין המצות בפרשת משפטים יש נ"ג מצות כ"ד עשין וכ"ט לאוין:

[מב] (עשה טו) לדון בדין עבד עברי בכל הליכותיו שנא' כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי ח
[מג] (עשה טז) ליעד אמה העבריה לו או לבנו שנא' אם רעה בעיני אדניה אשר לא יעדה וגו'. ואם לבנו ייע
[מד] (עשה יז) לפדות אמה העבריה אם לא רצה ליעדה שנאמר והפדה:
[מה] (לאו כח) שלא למכור אמה העבריה שנאמר לעם נכרי לא ימשול למכרה בבגדו בה:
[מו] (לאו כט) שלא למנוע מאמה העבריה ומכל שכן משאר בנות ישראל שארה והוא מזונות. כסותה כפשוטו ועונתה
ארץ שנאמר אם אחרת יקח לו שארה כסותה ועונתה לא יגרע:
[מז] (לאו ל) שלא להכות אב ואם שנאמר מכה אביו ואמו מות יומת:
[מח] (עשה יח) לדון בחנק שנאמר מכה אביו ואמו מות יומת:
[מט] (עשה יט) לדון דיני קנסות שנאמר וכי יריבון אנשים והכה איש את רעהו וגו':
[נ] (עשה כ) להיות ב"ד הורגין בסייף שנאמר נקם ינקם:
[נא] (עשה כא) לדון דין שור שנאמר וכי יגח שור את איש:
[נב] (לאו לא) שלא לאכול בשר שור הנסקל שנאמר ולא יאכל את בשרו
[נג] (עשה כב) לדון דיני בור שנאמר כי יפתח איש בור:
[נד] (עשה כג) לדון דיני גנב שנאמר וכי יגנוב איש שור או שה:
[נה] (עשה כד) לדון בנזקי מבעה והוא הנקרא נזקי שן ורגל שנאמר כי יבער איש שדה או כרם ושלח את בעירה
בשדה אחר מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם:
[נו] (עשה כה) לדון בנזקי האש שנאמר כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש או הקמה או השדה שלם ישלם המ
את הבערה:
[נז] (עשה כו) לדון בדין שומר חנם שנאמר כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור וגונב מבית האיש:
[נח] (עשה כז) לדון בדין טוען ונטען שנא' על כל דבר פשע על שור על חמור על שה על שלמה על כל אבדה וגו':
[נט] (עשה כח) לדון בדין שומר שכר שנאמר כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וגו':
[ס] (עשה כט) לדון דיני שואל שנאמר וכי ישאל איש מעם רעהו ונשבר או מת בעליו אין עמו שלם ישלם:
[סא] (עשה ל) לקנוס המפתה שנאמר וכי יפתה איש בתולה אשר לא ארשה וגו':
[סב] (לאו לב) שלא להחיות מכשף שנאמר מכשפה לא תחיה:
[סג] (לאו לג) שלא להונות לגר צדק בדברים שנאמר וגר לא תונה:
[סד] (לאו לד) שלא להונות גר צדק בממון שנאמר ולא תלחצנו:
[סה] (לאו לה) שלא לענות יתום ואלמנה שנאמר כל אלמנה ויתום לא תענון:

הלוות

והבית ימלא עשן: ואמר אוי־לי כי־נדמיתי כי איש טמא־שפתים אנכי ובתוך עם־
טמא שפתים אנכי ישב כי את־המלך יהוה צבאות ראו עיני: ויעף אלי אחד מן־
השרפים ובידו רצפה במלקחים לקח מעל המזבח: ויגע על־פי ויאמר הנה נגע זה
על־שפתיך וסר עונך וחטאתך תכפר: ואשמע את־קול אדני אמר את־מי אשלח
ומי ילך־לנו ואמר הנני שלחני: ויאמר לך ואמרת לעם הזה שמעו שמוע ואל־תבינו
וראו ראו ואל־תדעו: השמן לב־העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע פן־יראה בעיניו
ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו: ואמר עד־מתי אדני ויאמר עד אשר אם־

פירוש ע"ט

זיין כבוד איז פול דיא גאנצע וועלט וינעו אונ זענען וואָרן פר וואגלט כלומר זיי האבן גציטרט אמות די בייא שטידלך פון דעם הימל מקול מחמת דעם קול פון די מלאכים והבית אונ דם בהמ"ק ימלא איז גוואָרן ער פולט מיט רוך ואמר האב איך ישעיה גזאגט אוי לי וויי מיר כי איך וועל פר שניטן ווערן כלומר איך וועל שטארבן כי ווארום איש איך בין אזו אמענש וואס איך האב אום ריינע לעפצן ובתוך אונ צווישן אזו אפאלק וואס זייא האבן אום ריינע לעפצין אנכי יושב זיץ איך כי ווייל מיינע אויגן האבען גזעהן גאט וואס ער איז אמלך איבר אלע הערשאפט ויעף האט גישוועבט צו מיר אחד איינער פון די ברענעדיגע מלאכים ובידו אונ אין זיין האנד רצפה אברענעגע קויל במלקחים מיט אצוונגל לקח הט ער די קויל גנומן פון דעם מזבח ויגע הט ער אן גרירט מיט דר קויל אויף מיין מויל ויאמר אונ האט גזאגט הנה נון נגע ער הט אן גרירט די קויל אויף דיינע לעפצן וסר אונ עס איז אפ גטאהן דיין זינד ווארום מיט דר קויל הט זיך אפ גטאן דיין עבירה וחטאתך אונ דיין עבירה איז פר געבן גוואָרן אונ דער נאך ואשמע האב איך ישעיה גהערט את דאס קול פון גאט זאגט את וועמן וועל איך שיקן ומי אונ ווער וויל גיין פר אונז אין שליחות צוא שטראפן דיא ישראל ואמר האב איך גזאגט הנני איך בין אן גברייט צו גיין שיק מיך ויאמר האט גאט גזאגט צו מיר לך גיי צו די ישראל ואמרת אונ זאלסט זאגן צוא דעם דאזיגן פאלק ישראל איך זאג אייך שמעו איר זאלט הערען שמוע אהערונג דאס איז דיא שטראף רייד פון דיא נביאים ואל אונ איר גיט ניט אייער הארץ צו פר שטיין אונ איך זאג אייך וראו ראו איר זאלט זעהן די נסים וואס איך האב אייך גטאהן ואל אונ איר ווילט אייער הארץ ניט געבען צו וויסן מיך השמן עס איז פר פעט גוואָרן דם הארץ פון דעם פאלק ואזניו אונ זייני אויערן זענן שווער פון צו הערן די שטראף פון די נביאים ועיניו אונ זיינע אויגען השע איז גוואָרן פאר קלעפּט פון צוא זעהן דיא ניסים פון גאט וואָרום דם פאלק הט מורא פן טאמער וועט ער יוא זעהן מיט זייני אויגן ובאזניו אונ מיט זייני אויערן ישמע וועט ער הערין ולבבו אונ זיין הארץ יבין וועט יוא פאר שטיין כלומר טאמער וועט זיי יוא גפעלען די רייד פון דעם נביא ושב וועט ער תשובה טאהן צו גאט וועט עס אים היילן כלומר דם וועט זיי זיין ארפואה דרום ווילן זייא ניט צו הערען די רייד פון דיא נביאים אונ ווילען ניט תשובה טאהן ואמר האב איך ישעיה גזאגט עד ווי לאנג וועלן זיי ניט תשובה

משלי יהודא

את מי אשלח ומי ילך לנו וגו'. הקב"ה האט גפרעגט ביי דעם נביא ישעיה צוויי זאכן וועמן זאל איך שיקען אונ ווער וועט גיין פון אונזערטוועגען, אונ ישעיה האט געענטפערט נאר אויף איין זאך הנני שלחני, איך בין גרייט דו זאלסט מיך שיקן, אונ אויף גיין הט ער ניט געענטפערט, נאך אקשיא איז ביי שיקן הט הקב"ה גיזאגט וועמן זאל „איך" שיקען, אויף זיך אליין, אונ אויף גיין הט הקב"ה גיזאגט ווער וועט גיין פון „אונזערטוועגין". דר ענין איז למשל אשדכן איז אמאל גקומן צו אמלמד אונ הט גזאגט צו אים איך האב גיהערט זאגען דו האסט אין דיין חדר קינדער וואס קענען גוט לערנען, נוייז מיר וועלכר איז דער בעסטער, איך דארף דאס וויסן וועגן אשידוך, עס איז דא אגביר וואס וויל האבן אחתן וואס קען גוט לערנן, דער שדכן אליין הט אויך געקענט גוט לערנן, דר מלמד הט געוויזען דעם שדכן די צוויי קינדער זענן די בעסטע, דר שדכן הט גוויזן די קינדר אשווערע שטיקל גמרא, איינר הט עטליכע מינוטין גקוקט אין די גמרא אונ איז פון איר אוועק גגאנגן. דר אנדרער הט אויך געקוקט אין די גמרא אונ הט געזאגט אפשט אין די גמרא עס איז אבר ניט גוט גוועזן, דר שדכן הט גפרעגט דעם ערשטין וואס ביזטו אזו גשווינט אוועק־גגאנגען פון די גמרא, הט ער גיענפערט איך האב באלד גזעהן איך וועל די גמרא ניט וויסן, וואס זאל איך מאטערין מיין קאפ, נאר איין זאך וועל איך אייך בעטין, אייער חתן וועל איך ניט זיין ווארום איך קען ניט לערנען, נאר די גמרא וויל איך וויסן, זאגט מיר די גמרא, דעם שדכן זענן די רייד גיפעלין אונ זאגט צו אים, פר דעם וואס דו ביזט ביי זיך אזו נידעריג, אונ ווילסט קענען לערנען, וועסטו זיין דער חתן. דם זעלביגע איז גוועזן בייא דעם נביא ישעיה, הקב"ה הט צוא אים גיזאגט צוויי זאכען, את מי אשלח. וועמן זאל איך שיקן, דם הייסט הקב"ה וועט אים זאגען וואס ער זאל ריידן צו די יודין, אונ די זעלביגע ווערטר וואס הקב"ה וועט אים זאגן זאל ער זאגן צו די יודין, דם הייסט אשלח, נאך הט הקב"ה גוואלט ישעיה זאל זיינע אייגענע מוסר ווערטער אויך זאגן צו די יודין, דם הייסט „לנו" פר אונז, די ווערטר ווערן גיזאגט פר הקב"ה אונ פר ישעיה. דם הט ישעיה ניט גיוואלט, דריבר הט ער געענפערט הנני שלחני, צום שיקן מיך, בין איך גרייט, דיינע ווערטער זאגן צו די יודין, דם וועל איך טאן, אבר ווער בין איך, איך זאל זאגן מוסר צו די יודין מיט מיינע ווערטער, הט הקב"ה אים גיזאגט ווייל דו ביזט ביי זיך אזו נידריג דריבר וועסטו זיין אנביא אונ וועסט זיי זאגן דיינע אייגענע מוסר:

אֲשֶׁר לֹא־תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ עָלָיו: פפפ

מַדְבְּחִי דְּלָא תִתְגַּלֵּי עֶרְיְתָךְ עֲלוֹהִי: פפפ

ע"כ . יונד"ב סימן . ונפטירין בשנת מות המלך עוזיהו בישעיה סימן ו':

תו"א לא תגלה נזיר מה:

בעל הטורים

אליך וברכתיך: (כג) תגלה . ג' במסו' הכא ואידך תגלה רעתו בקהל . כתרם תגלה רעתך לו' שאם יגלה ערותו על המזבח תגלה רעתו בקה

בית יהודא

דו וועסט באהען ומאכן) די בּרעט מען זאל דורך איר אַרויפגיין אויף דעם מִזְבֵּחַ (לֹא תַעֲשֵׂהוּ מַעֲלוֹת מַעֲלוֹת) זאלסטו ניט מאכן טרעפ (אֶלָּא חָלָק יְהֵא וּמְשׁוּפָּע) נאר די בּרעט זאל זיין גלאט אונ קרום: וַאֲשֶׁר לֹא תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ. עס זאל ניט אויפגעדעקט ווערן דיין שאנדע אויף די טרעפ (שֶׁעַל יְדֵי הַמַּעֲלוֹת) ווארום דורך דעם גיין אויף די טרעפ (אַתָּה צָרִיךְ לְהַרְחִיב פְּסִיעוֹתֶיךָ) דארפסטו דערברייטערן דייניגע טריט, דערווייטערן איין פוס פון אנדערן, וועט דאך געזעהן ווערן דיין שאנדע אויף די טרעפ, זאגט רש"י (וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ גִלּוּי עֶרְוָה מַמָּשׁ) אפילו אין אמת ווערט די ערוה ניט געזעהן (שֶׁהֲרֵי כְּתִיב וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנְסֵי בָד) ווארום דיא תורה האט געשריבען מען זאל מאכען צו די כהנים הויזען לייוונוואנד (מִכָּל מָקוֹם) פון דעסטוועגען (הַרְחָבַת הַפְּסִיעוֹת) דס דערברייטערונג פון די טריט, ווס ער רוקט אפ א פוס פון אנדערן (קָרוֹב לְגִלּוּי עֶרְוָה הוּא) דס איז אויך ניט שיין, אונ עס זעהט אויס ניט שיין פר דעם מִזְבֵּחַ אזוי ווי די שאנדע וואלט געזעהן געווארען (וְאַתָּה נוֹהֵג בָּם מִנְהַג בִּזָּיוֹן) מאכסטו דאך א שאנדע צו די טרעפ פון מִזְבֵּחַ (וְהֲ דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר) פון די זאכן קענען מיר לערנען אַקל וָחוֹמֶר (וּמָה אֲבָנִים הַלָּלוּ שֶׁאֵין בָּהֶם דַּעַת לְהַקְפִּיד עַל בִּזְיוֹנָן) מאך די שטיינער פון מִזְבֵּחַ וואס זיי האבען קיין שכל, קיין לעבהאפטיגען פארשטאנד) זיי זאלן האבען צער אז מ'וועט זיי פארשעמען, פון דעסטוועגען (אָמְרָה תּוֹרָה) האט די תורה געזאגט (הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהֶם צֹרֶךְ) ווייל מען דארף זיי (לֹא תִנְהוֹג בָּהֶם מִנְהַג בִּזָּיוֹן) זאלסטו ניט טאהן צו זייא אשענדליכע זאך (חֲבֵרְךָ שֶׁהוּא בִּדְמוּת יוֹצְרְךָ וּמַקְפִּיד בְּבִזְיוֹנוֹ) דיין חבר ונאך אמענטש וואס ער איז באשאפען געווארן אין דעם פארגלייכונג צו הקב"ה אונ ער האט צ... אז מען פארשעמט אים (עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה) איז דאך געוויס אז מען טאר אים ניט פארשעמען:

רש"י

כשאתה בונה כבש למזבח לא תעשהו פ מעלו' מעלו' אשקלונ"ש בלע"ז (שטופען שטאפלען) אלא חלק יהא ומשופע: אשר לא תגלה ערותך. שע"י המעלות אתה צריך להרחיב פסיעותיך ואע"פ שאינו גלוי ערוה ממש שהרי כתיב ועשה להם מכנסי בד מ"מ הרחבת הפסיעות קרוב לגלוי ערוה הוא ואתה נוהג בהם מנהג בזיון והרי דברים ק"ו ומה אבנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על בזיונן אמרה תורה הואיל ויש בהם צורך לא תנהג בהם מנהג בזיון חבירך שהוא בדמות יוצרך ומקפיד בזיונו על אחת כמה וכמה:

חסלת פרשת יתרו

שפתי חכמים

איכפת ליה להאבן אם תביא עליו כורת ומחבל ומתרץ כדי ללמדך ק"ו וכן צ"ל בסמוך וק"ל: פ דק"ל ממ"נ אם עשו מעלות למזבח מוכרח הוא הכהן לעלות ואם לא עשו מעלות מהיכא תיתי שיעלו לכך פי' ו ואזהרה היא לבונה כשיבנה מזבח שלא יעשהו מעלות:

פירוש להורת אלהים

ווערן עֶרְוָתְךָ עָלָיו דיין ערוה אויף אים מַחֲמַת דעם ווס מען דארף גיין פון איין טרעפ אויף דעם אנדערן טרעפ מוז מען צו שפאנען דיא פיס ווערט די ערו... געזעהן אונ דאס איז אבזיון פאר די שטיינער [פי' רש"י

מצות השם

(מא) (וְלֹא תַעֲלֶה בְמַעֲלוֹת עַל מִזְבְּחִי) דיא מִצְוָה איז ערקלערט פין דעם פָּסוּק אונ זיא איז נוֹהֵג ווען דאס בֵּית הַמִּקְ... איז געשטאנען. סייא בייא זְכָרִים אונ סייא בייא נְקֵבוֹת:

הפטרת יתרו (בישעיה סימן ו')

בִּשְׁנַת־מוֹת הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ וָאֶרְאֶה אֶת־אֲדֹנָי יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא וְשׁוּלָיו מְלֵאִים אֶת־הַהֵיכָל: שְׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ שֵׁשׁ כְּנָפַיִם שֵׁשׁ כְּנָפַיִם לְאֶחָד בִּשְׁתַּיִם יְכַסֶּה פָנָיו וּבִשְׁתַּיִם יְכַסֶּה רַגְלָיו וּבִשְׁתַּיִם יְעוֹפֵף: וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: וַיָּנֻעוּ אַמּוֹת הַסִּפִּים מִקּוֹל הַקּוֹרֵא

פירוש ע"ט

בִּשְׁנַת אין דעם יאר מוֹת אז ער איז קרעצג געווארען הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ דר מלך עוזיהו מַחֲמַת ער האט געוואלט מַקְטִיר זיין קְטֹרֶת אין בהמ"ק זאגט ישעיה הַנָּבִיא וָאֶרְאֶה האב איך גיזעהן אֶת אונ אֲדֹנָי גאט יֹשֵׁב זיצט אויף דער שטול רָם די הויכי וְנִשָּׂא אונ די דער הויבענע וְשׁוּלָיו אונ זיין זום בלומר זיינע פיס מְלֵאִים האבן דר פולט דעם הֵיכָל שְׂרָפִים ברענדיגי מלאכים עוֹמְדִים שטיין מִמַּעַל פון אובן אין הימל לוֹ צו ביי דינען אים שֵׁשׁ כְּנָפַיִם זעקס פליגל לְאֶחָד צו איינם בִּשְׁתַּיִם מיט צווייא פליגל דעקט ער זיך צו זיין פָּנִים כדי ער זאל ניט זעהן דיא שְׁכִינָה וּבִשְׁתַּיִם אונ מיט צווייא פליגל דעקט ער זיך צו זיינע פיס כדי זיין גאנץ לייב זא ניט גיזעהן ווערן פאר גאט ב"ה וּבִשְׁתַּיִם אונ מיט צוויי פליגל טוט ער שוועבן אונ דינען גאט ב"ה וְקָרָא זֶה אֶל זֶה אייגער רופט דעם אנדערן בלומר זיי נעמען רְשׁוּת איינער פון דעם אנדערן זיי זאלן זאגן אלי גלייך קְדוּשָּׁה וְאָמַר אונ איטליכער מלאך זאגט קָדוֹשׁ גא איז היילג אויף דעם הימל קָדוֹשׁ גאט איז היילג אוף דער ערד קָדוֹשׁ גאט איז היילג אויף אייבג יְיָ גא צְבָאוֹת הערשאפט ער איז איבר גאר דר וועלט מ...

זיין

עֲבֵד קֳדָמַי לָא תִבְנֵי
תְהוֹן פְּסִילָן לָא תָרִים
רְבָךְ עֲלַהּ וּתְחַלְּלִנַּהּ:
וְלָא תִסַּק בְּדַרְגִּין עַל

תַּעֲשֶׂה־לִּי לֹא־תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית כִּי
חַרְבְּךָ הֵנַפְתָּ עָלֶיהָ וַתְּחַלְלֶהָ׃
כג וְלֹא־תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי

רשב"ם

ח אבנים לא תניף עליהם ברזל ככתוב במשנה תורה:(כב) לא תבנה אתהן גזית. כשבונין אותם גזית בכלי ברזל רגילין המסתתים לעשות בהם ציורים וצלמים כתיב בישעיה גבי צלמים חרש ברזל מעצד ופעל בפחם ובמקבות יצרהו. יתארהו בשרד. יעשהו במקצעות. ובמחוגה יתארהו:(כג) ולא תעלה במעלות. לפיכך עשו של אבנים משופע גביה עשר וארכו של שלשים וגם מלח משליכים עליו שלא יחליקו הכהנים בעלותם בו: חסלת פרשת יתרו מיסוד רבינו שמואל:

רש"י

נות מזבח אבנים שנא' (דברים כז) אבנים שלמות תבנה וכן מות כב) אם כסף תלוה חובה הוא שנא' (דברים טו) והעבט עביטנו ואף זה משמש בלשון כאשר וכן (ויקרא ב) ואם קריב מנחת בכורים זו מנחת העומר שהיא חובה ועל כרחך ן אם הללו תלוין הלא ודאין ובלשון כאשר הם משמשים: ית. לשון גזיזה שפוסלן ומכתתן בברזל: כי חרבך הנפת ליה. הרי כי זה משמש בל' פן שהוא דילמא פן תניף חרבך ליה: ותחללה. הא למדת שאם הנפת עליה ברזל חללת (פ"ג מדות) שהמזבח נברא להאריך ימיו של אדם והברזל נברא קצר ימיו של אדם אין זה בדין שיונף המקצר על המאריך. עוד שהמזבח מטיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים לפיכך ן יבא עליו כורת ומחבל והרי דברים ק"ו ע ומה אבנים אינם רואות ולא שומעות ולא מדברות ע"י שמטילות שלום מרה תורה לא תניף עליהם ברזל המטיל שלום בין איש אשתו בין משפחה למשפחה בין אדם לחבירו על אחת כמה מה שלא תבואהו פורענות: (כג) ולא תעלה במעלות.

בית יהודא

פון שטיינער (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (אבנים שלמות תבנה) דו זאלסט באהען דעם מזבח פון גאנצע שטיינער (וכן אם כסף תלוה, חובה הוא) עס שטייט אין פסוק אם כסף תלוה, קענען מיר ניט טייטשען אויב דו וועסט פארבארגען געלט צום ארעם מאן, ווארום מען מוז פארבארגען געלט צום ארעם מאן (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק והעבט תעביטנו, דו זאלסט פארבארגען געלט צום ארעם מאן (ואף זה משמש בלשון כאשר) דעם ווארט „אם" לערנען מיר אויך ווי עס וואלט געשטאנען כאשר, אונ אזוי מיינט דר פסוק (כאשר כסף תלוה) אז דו וועסט פארבארגען געלט צו א ארעם מאן, זאלסטו אים ניט מאנען (וכן ואם תקריב מנחת בכורים) קענען מיר ניט טייטשען אויב דו וועסט מקריב זיין די מנחת בכורים (זו מנחת העומר שהיא חובה) מנחת בכורים מיינט מען דאך די מנחת העומר, אונ די מנחה מוז מען דאך מקריב זיין (ועל כרחך אין אם הללו תלוין) מוזען מיר זאגען די דריי „אם" זענען ניט אספק (אלא ודאין) נאר געוויסע (ובלשון כאשר הם משמשים) אונ מיר מוזען לערנען די אלע דריי אם ווי עס וואלט געשטאנען כאשר: נגזית. (לשון גזיזה) אפשערען שפוסלן ומסתתן בברזל) ער האקט ארום די שטיינער מיט א אייזען זייא זאלן זיין גלייך אין אלע זייטען: וכי חרבך הנפת עליה. זאגט רש"י (הרי כי זה משמש בלשון פן, שהוא דילמא) דר ווארט כי איז דערטייטש „טאמער" (פן תניף חרבך עליה) טאמער וועסטו אויפהייבען דיין שווערד אויף דעם מזבח (ותחללה) האסטו געמאכט פסול דעם מזבח (הא למדת שאם הנפת עליה ברזל חללת) האסטו געלערנט אויב דו האסט אויפגעהויבען א אייזען אויף דעם מזבח אונ האסט ארומגעהאקט די שטיינער האסטו פסול געמאכט דעם מזבח (שהמזבח נברא להאריך ימיו של אדם) ווארום דר מזבח איז בשאפען געווארן ער זאל דערלייגערען דיא טעג אונ די יאהרען פון מענטשן (והברזל נברא לקצר ימיו של אדם) דר אייזען איז בשאפען געווארען אפצוקירצען די יאהרען פון מענטשען (אין זה בדין שיונף המקצר על המאריך) איז ניט דער דין דער וואס קירצט אפ די יאהרען פון מענטשן [דער אייזען] זאל אויפגעהויבען ווערן אויף דעם מזבח ווס ער דערלייגערט די יאהרען פון מענטשן (ועוד) נאך אטעם איז (שהמזבח מטיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים) ווייל דער מזבח מאכט שלום צווישען די יודען אונ הקב"ה, אז דר מענטש הט געזינדיגט אונ הקב"ה איז אויף אים בייז געווען, אז ער ברייננגט אקרבן אויף דעם מזבח איז אים הקב"ה מוחל די זינד (לפיכך לא יבא עליו כורת ומחבל) דריבער דארף ניט קומען אויף דעם מזבח א אייזען ער זאל פון אים עפעס אפהאקען, זאגט רש"י (הרי דברים קל וחומר) פון די זאכען קענען מיר לערנען אקל וחומר [פון די גרינגערע אויף די שווערערע] (ומה אבנים שאינם רואות ולא שומעות ולא מדברות) מאראך שטיינער וואס זעהן ניט אונ הערן ניט אונ ריידען ניט (על ידי שמטילות שלום) ווייל דורך זייא ווערט שלום (אמרה תורה לא תניף עליהם ברזל) הט די תורה געבאטען מען זאל ניט אויפהייבען אויף זיי א אייזען (המטיל שלום בין איש לאשתו בין משפחה למשפחה בין אדם לחברו) דער מענטש וואס מאכט שלום צווישען מאן אונ ווייב, צווישען איין משפחה ופאמיליע] צו די אנדערע משפחה ופאמיליע] אונ צווישען איין מענטש אונ דעם אנדערען (על אחת כמה וכמה שלא תבואהו פורענות) איז געוויס אז אויף אים וועט קיין צרות קומען: (כג) וולא תעלה במעלותו. זאלסט ניט ארויף גיין מיט טרעפ אויף דעם מזבח (כשאתה בונה כבש למזבח) ווען

שפתי חכמים

מפורש שלא ניתן רשות להזכירו רק בבהמ"ק שהשכינה בהם שם ולא כן שאר שמות הקודש שנזכרים בכ"מ: ע כלומר אל תאמר מאי

פירוש לתורת אלהים

אמזבח פון שטיינער לא זאלסטו זייא ניט בויען פון געהאקטע שטיינער כי טאמער וועסטו אויף הייבען דיין שווערד אוף זיי דו זאלסט זיי אפ האקן ותחללה האסטו זיי געמאכט פסול צום מזבח [עיין רש"י]: (כג) ולא אונ דוא זאלסט ניט אויף גיין במעלות מיט טרעפ אויף מיין מזבח אשר עס זאל ניט אנפלעקט

מצות השם

(מ) (לא תבנה אתהן גזית) דאס איז דיא לא תעשה אז דוא וועסט מאכן אין מזבח אום שטיינר טארסט דו ניט בויען מיט געטעסטע שטיינר אונ דיא מצוה איז נוהג ווען דם ביהמ"ק איז געשטאנען סייא בייא זכרים אונ סייא בייא נקבות:

ילא

אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה־לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת־
עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ אֶת־צֹאנְךָ
וְאֶת־בְּקָרֶךָ בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר
אַזְכִּיר אֶת־שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ
וּבֵרַכְתִּיךָ׃ כב וְאִם־מִזְבַּח אֲבָנִים

אונקלוס

אַדְמְתָא תַּעְבֵּד קֳדָ[מַי]
וּתְהֵי דָבַח עֲלוֹהִי יָ[ת]
עֲלָוָתָךְ וְיָת נִכְסַת קוּדְשָׁ[ךְ]
מִן עָנָךְ וּמִן תּוֹרָךְ בְּכָ[ל]
אַתְרָא דִּי אַשְׁרֵי יָ[ת]
שְׁכִנְתִּי לְתַמָּן אֶשְׁ[לַח]
בִּרְכְתִּי לָךְ וַאֲבָרְכִנָּ[ךְ]
כב וְאִם מַדְבַּח אַבְ[נִין]

תו"א וזבחת עליו זבחים מח:

רשב"ם

בגדעון ואת האשרה אשר עלי' תכרת וכתיב בזכר בניהם מזבחותם ואשריהם וגו' לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח. לכך אומר הקב"ה אפי' אם תעשה לי מזבח לא תעשהו אלא מאדמה שאין רגילים [בו] ציורים וצלמים כ"א מלאכה חלקה ואף אם תרצה לעשות מזבח אבנים. אבנים שלימות תבנה את מזבח ה' אל'

בעל הטורים

(כא) אבוא אליך. אבוא עולה עשרה לו' שאם אמלא י' בכהכ"נ ...

בית יהודא

אויף איין אָרט אונ מען הָט געשטעלט דעם מִזְבֵּחַ אין הויף פון מִשְׁכָּן הָט מען אין דעם קאסטען אריינגעשאטען ערד ביז פוהל, אונ אויבען הָט מען געלייגט די קופערנע פלאטע: ותַעֲשֶׂה לִי]. מיינט מען (שֶׁתְּהֵא תְּחִלַּת עֲשִׂיָּתוֹ לִשְׁמִי) ווען דו וועסט אנהייבן מאכן דעם מִזְבֵּחַ, זאלסטו אים מאכן פון מיינעטוועגען: וְזָבַחְתָּ עָלָיו]. ניט אויף דעם מִזְבֵּחַ זאל מען שעכטען, נאר (אֶצְלוֹ) נעבען מִזְבֵּחַ (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אין פָּסוּק (וְעָלָיו מַטֵּה מְנַשֶּׁה) מיינט מען אויך נעבען אים איז דר שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה, פרעגט רש"י (אוֹ אֵינוֹ) אדער גיין (אֶלָּא עָלָיו מַמָּשׁ) טאמער דארף מען שעכטען אויף דעם מִזְבֵּחַ (תַּלְמוּד לוֹמַר הַבָּשָׂר וְהַדָּם עַל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ) זאגט דר פָּסוּק דם פלייש אונ דאס בלוט זאל מען מַקְרִיב זיין אויף דעם מִזְבֵּחַ פון הקב"ה (וְאֵין שְׁחִיטָה בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ) אָבער דם שעכטען דארף ניט זיין אויף דעם מִזְבֵּחַ: וְאֶת עוֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ]. (אֲשֶׁר מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ) דו זאלסט מַקְרִיב זיין דיינע עוֹלוֹת אונ שְׁלָמִים פון דיינע רינדער אונ שעפסען:

וְאֶת צֹאנְךָ וְאֶת בְּקָרֶךָ]. זאגט רש"י (פֵּירוּשׁ לְאֶת עוֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ) מען מיינט דיינע עוֹלוֹת אונ דיינע שְׁלָמִים ווער וועסט מַקְרִיב זיין פון דיינע שעפסן אונ פון דיינע רינדער: בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי]. מען מיינט (אֲשֶׁר אֶתֵּן רְשׁוּת לְהַזְכִּיר שֵׁם הַמְּפוֹרָשׁ שֶׁלִּי) הקב"ה זאגט אויף וועלכען אָרט איך וועל דיר ערלויבען דו זאלסט ארויסריידען נאמען אין גאנצען (שָׁם אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ) דארטען וועל איך קומען צו דיר אונ וועל דיך בענטשען (אַשְׁרֶה שְׁכִינָתִי ...) איך וועל מאכען רוהען מיין שְׁכִינָה אויף דיר (מִכָּאן אַתָּה לָמֵד) פון דאנען קענסטו לערנען (שֶׁלֹּא נִיתַּן רְשׁוּת לְהַזְכִּיר הַמְּפוֹרָשׁ) עס איז ניט געגעבען געוואָרען ערלויבעניש צום ארויסריידען דעם גרויסען נאמען פון הקב"ה (אֶלָּא בְּ... שֶׁהַשְּׁכִינָה בָּאָה שָׁם) נאר אויף דעם אָרט וואס די שְׁכִינָה קומט דארטען (וְזֶהוּ בֵּית הַבְּחִירָה) דם מיינט מען דעם בית המ[קדש] (שָׁם נִיתַּן רְשׁוּת לַכֹּהֲנִים לְהַזְכִּיר שֵׁם הַמְּפוֹרָשׁ בִּנְשִׂיאַת כַּפַּיִם לְבָרֵךְ אֶת הָעָם) דארטען אין בית המקדש איז געגעבען געווען ערלויבענים צו די כֹּהֲנִים זיי זאלען דערמאנען דעם גרויסען נאמען פון הקב"ה ווען זיי וועלען אויפהייבען די הענט [צו] דוכנען צו בענטשען די יודען: (כב) וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים]. רש"י שרייבט רבי ישמעאל זאגט (כָּל אִם וְאִם שֶׁבַּתּוֹרָה רְ[שׁוּת] ...) וואו עס שטייט אין די תורה „אם" אויב, איז דם א רְשׁוּת, וויא מען וויל, אויב מען וויל טוט מען די מִצְוָה, אונ [אויב] מען וויל ניט טוט מען ניט (חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה) נאר דרייא מאל „אם" שטייט אין די תורה וואס מען מוז זיי טאהן. א[ין] מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה לִּי, (הֲרֵי אִם זֶה מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן כַּאֲשֶׁר) דר ווארט „אם" איז גלייך וויא עס וואלט געשט[אנען] „כאשר", אונ אזוי מיינט דער פָּסוּק (וְכַאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לִי מִזְבַּח אֲבָנִים) אז דו וועסט מאכען צו מיר א מִזְבֵּחַ פון שטיינע[ר] (לֹא תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית) זאלסטו ניט באהען דעם מִזְבֵּחַ פון געהאקטע שטיינער, אונ מיר קענען ניט זאגען אם ב... אֲבָנִים, אויב דוא וועסט באהען א מִזְבֵּחַ פון שטיינער (שֶׁהֲרֵי חוֹבָה עָלֶיךָ לִבְנוֹת מִזְבַּח אֲבָנִים) מען מוז דאך באהען א...

רש"י

הנחשת אדמה בשעת חנייתן: תעשה לי. שתהא תח[לת] עשייתו לשמי: וזבחת עליו. אצלו כמו (במדבר ב) וע[ליו] מטה מנשה (מכילתא). (זבחים נח) או אינו אלא עליו ממש ת"ל הבשר והדם על מזבח ה' אלהיך ואין שחיטה בראש המזבח: את עלתיך ואת שלמיך. אשר מצאנך ב ומבקר[ך] את צאנך ואת בקרך פירוש לאת עולתיך ואת שלמיך: ב[כל] המקום אשר אזכיר את שמי. אשר אתן לך ר[שות] להזכיר שם המפורש שלי שם אבוא אליך וברכתיך א[שרה] שכינתי עליך מכאן אתה למד שלא ניתן רשות להזכיר [שם] המפורש אלא במקום שהשכינה באה שם וזהו בית הבח[ירה] שם ניתן רשות לכהנים להזכיר שם המפורש בנשיאת כ[פים] לברך את העם: (כב) ואם מזבח אבנים. (מכילתא) [ר'] ישמעאל אומר כל אם ואם שבתורה רשות חוץ מג' ... מזבח אבנים תעשה לי הרי אם זה משמש בל' כאשר וכ[אשר] תעשה לי מזבח אבנים לא תבנה אתהן גזית שהרי חובה ...

שפתי חכמים

תרומה: נ הוסיף מלת אשר כדי שיסיה מאמר את צאנך ואת בקרך פי' למאמר את עולותיך ואת שלמיך ופי' מלת את במקום מן כאלו אמר וזבחת את עולותיך ואת שלמיך מן צאנך ומן בקרך: ס ולזכיר לשלישי דאל"כ הזכור שמי מבע"ל. ופי' ש"י המיוחד לי שכו...

פירוש לתורת אלהים

נאר ער זאל שטיין אויף דר ערד וְזָבַחְתָּ אונ דו זאלסט שעכטען אויף אים אֶת עוֹלֹתֶיךָ דייני עולות וְאֶת שְׁלָמֶיךָ אונ דיינע שְׁלָמִים וואס זייא זענען אֶת צֹאנְךָ פון דיינע שאף וְאֶת בְּקָרֶךָ אונ פון דייני רינדער בְּכָל הַמָּקוֹם אויף איטליכען אָרט דאס מיינט מען אין ביהמ"ק אֲשֶׁר וואס איך וועל דיר געבען רשות צוא ... מאגען מיין נאמען דעם שם המפורש [...] אָבוֹא אֵלֶיךָ וועל איך קומען צו דיר וּבֵרַכְתִּיךָ אונ ... דיך בענטשען איך וועל דארטען מאכען רוהן ... שְׁכִינָה: (כב) וְאִם אונ אז דוא וועסט מיר מא[כען]

לא תעבדון קדמי דחלן דכסף ודחלן דדהב לא תעבדון לכון: כא מדבח

עִמָּכֶם: כ לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם: כא מִזְבַּח

תו"א לא תעשו ר"ה כד: מזבח אדמה חגיגה כו:

רשב"ם

אלהי כסף ואלהי זהב. אפי' לזכרון שמים לא תעשו שיש בהם פועים ...רים שיש בהם ממש. ואע"פ שצוה הקב"ה לעשות כרובים על הארון לשבתו. נעשה דוגמת כרובי כסא של מעלה ולא להשתחוות להם: (כא) מזבח אדמה תעשה לי. לפי שהעובדי כוכבים היו עושים אשריהם על המזבחות. כדכתיב

רש"י

...ם רואה למה שאחרים משיחין לו שמה שאחרים מסיחין לו ...מים שלבו חלוק מלהאמין: כי מן השמים דברתי. ...וב אחד אומר וירד ה' על הר סיני בא הכתוב השלישי ...ריע ביניהם (דברים ד) מן השמים השמיעך את קולו ...ך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה כבודו בשמים ואשו ...רתו על הארץ (מכילתא) ד"א הרכין שמים ושמי השמים ...ען על ההר וכן הוא אומר (תהלים יח) ויט שמים וירד: לא תעשון אתי. לא תעשון דמות שמשי המשמשים ... במרום (מכילתא): אלהי כסף. בא להזהיר ...הכרובים שאתה עושה לעמוד אתי שלא יהיו של כסף ...שניתם לעשותן של כסף הרי הן לפני כאלהות: ואלהי ... בא להזהיר שלא יוסיף על ב' שאם עשית ד' הרי הן כאלהי זהב: לא תעשו לכם. לא תאמר הריני עושה ...ים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות כדרך שאני עושה בבית ...ים לכך נאמר לא תעשו לכם: (כא) מזבח אדמה. ...ר באדמה מ שלא יבננו על גבי עמודים או על גבי כיפים ... כסים) (מכילתא). ד"א שהיה ממלא את חלל מזבח

בית יהודא

אחילוק נאאפטיילונג] צווישען די זאך פון דר מענטש זעהט צו די זאך וואס אנדערע דערציילן אים (שמה שאחרים משיחין לו) ווארום די זאך וואס אנדערע דערציילין אים (פעמים שלבו חלוק מלהאמין) איז אמאהל זיין הארץ אפגעטיילט פון דיא זאך און ער גלויבט ניט, אבער איר הט אליין גזעהן (כי מן השמים דברתי עמכם) אז איך האב צו אייך גרעט פון הימל. פרעגט רש"י (וכתוב אחד אומר וירד ה' על הר סיני) און איין אנדער פסוק זאגט הקדוש ברוך הוא הט גניעדערט אויף דעם בארג סיני. הט דאך הקדוש ברוך הוא גערעט צו די יודען פון בארג סיני (בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם) קומט אדריטער פסוק פארגלייכט די ביידע פסוקים, אין דריטען פסוק שטייט (מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה) הקב"ה הט דיר געמאכט הערן זיין שטימע פון הימעל דיך צו שטראפן און אויף די ערד הט ער דיר געוויזען זיין גרויסען פייער, אזוי מיינט דר פסוק (כבודו בשמים) זיין כבוד איז געווען אין הימעל (ואשו וגבורתו על הארץ) זיין פייער און זיין שטארקייט איז געווען אויף די ערד (דבר אחר) נאך אפירוש (והרכין השמים ושמי השמים והציען על ההר) הקב"ה הט אראפגעבויגען די הימלען און האט זיי פארשפרייט אויף ... בארג סיני וזענען ריכטיג ביידע פסוקים ווען הקב"ה הט גערעט צו די יודען איז דס געווען פון הימעל און פון ... (וכן הוא אומר) און אזוי זאגט דוד המלך ע"ה (ויט שמים וירד) הקב"ה האט געבויגט דעם הימעל ואויף דעם ... און האט אראפגעניעדערט אויף דעם בארג: (כ) ולא תעשון אתי. מיינט מען (לא תעשון דמות שמשי המשמשים במרום) איר זאלט ניט מאכען אבילד וואס זאל זיין גלייך צו מיינע דינערס וואס בעדינען פאר מיר אין הימעל: ... כספו. זאגט רש"י (בא להזהיר על הכרובים שאתה עושה לעמוד אתי) הקב"ה איז געקומען זאגען צו משה דיא ...ים וואס מען וועט מאכען אויף דעם ארון וואס וועט שטיין מיט מיר אין קדשי קדשים (שלא יהיו של כסף) ... זיי ניט זיין פון זילבער (שאם שניתם לעשותן של כסף) אויב איר וועט ענדערן מיינע רייד און איר וועט מאכען דיא ...ים פון זילבער (הרי הן לפני כאלהות) וועט זיין בייא מיר גלייך ווי איר הט געמאכט זילבערנע געטער: ואלהי זהב. ... רש"י (בא להזהיר) הקב"ה איז געקומען זאגן צו משה (שלא יוסיף על שנים) ער זאל ניט מאכען מער ווי צוויא ...ים (שאם עשית ארבע) אויב דוא וועסט מאכען פיר כרובים (הרי הן לפני כאלהי זהב) וועט זיין ביי מיר גלייך ... וואלסט מאכען גאלדענע געטער: ולא תעשו לכם. הקב"ה האט געזאגט (לא תאמר הריני עושה כרובים בבתי ... ובבתי מדרשות) דו זאלסט ניט זאגען איך וועל מאכען כרובים אין די שוהלען וואו מען דאווינט אין זיי און אין בתי מדרשים (כדרך שאני עושה בבית עולמים) וויא איך מאך אין בית המקדש (לכך נאמר לא תעשו לכם) דריבער דר פסוק (לא תעשו לכם) די כרובים זאלט איר ניט מאכען צוא אייך, נאר אין משכן: (כא) ומזבח אדמה. מיינט ... מחובר באדמה) דער מזבח זאל זיין בהעפט צו די ערד ודר מזבח איז געווען געמאכט ווי אקאסטען פון ברעטער, די ברעטער איז געווען אקופערנע פלאטע, נאר ער האט געמוזט שטיין אויף די ערד) (שלא יבננו על גבי עמודים ... גבי כיפין) מען זאל ניט באהען ושטעלען דעם מזבח אויף זיילען אדער אויף איין געוועלבטן מאהער (דבר אחר) אפירוש איז מזבח אדמה (שהיה ממלא את חלל מזבח הנחשת אדמה בשעת חנייתן) ווען די יודען האבען גערוהט

שפתי חכמים

...הזה דכאן אין נקודתא כזה הסדר: מ (מהר"ן) דאל"כ למה קוראו מזבח אדמה והלא היה מעלי שטים ומצופה נחושת כדכתיב בפ'

פירוש לתורה אלהים

דיא קינדער ישראל אתם איר האט דאך אליין ...ן כי אז איך האב מיט אייך אליין גירעט פון הימל (עיין רש"י) דרום זאג איך אייך: (כ) לא אתי איר זאלט ניט מאכען [עיין רש"י] אלהי אפ געטער פון זילבער ואלהי אדר אפ געטער פון גאלד לא תעשו לכם זאלט איר ניט מאכען צוא אייך (עיין רש"י): (כא) מזבח אמזבח אוף דער ערד זאלסטו מאכען צוא מיר דו זאלסט ניט בוען אים אוף זיילר

מצות השם

לא תעשון אתי) די מצוה איז מען טאר ניט מאכען קיין ...ילד עס זאל זיין אזו ווי איין מענטש אום געהאקט ווארום ...ען זיך טועה זיין אז דאס איז איין ע"ז און מען טאר ניט קיין מנורה מיט זיבען רערען אזו באלד זיא איז נאר אום איין מין אזען ווערג ווייל אזא זאך וואס עס איז געוועזן אין ביהמ"ק טאר מען נים אזא זאך נאך מאכען אבער אז עס איז ניט קיין אזען ווארג מעג זיין אפילו מיט זיבען רערן און די לא תעשה איז נוהג בייא זכרים און נקבות:

אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ כִּי לְבַעֲבוּר
נַסּוֹת אֶתְכֶם בָּא הָאֱלֹהִים וּבַעֲבוּר
תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל־פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי
תֶחֱטָאוּ׃ יח וַיַּעֲמֹד הָעָם מֵרָחֹק
וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל־הָעֲרָפֶל אֲשֶׁר־שָׁם
הָאֱלֹהִים׃ ס מפטיר יט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי

אונקלוס

מֹשֶׁה לְעַמָּא לָא תִדְחֲל
אֲרֵי בְּדִיל לְנַסָּאָה יָתְכ
אִתְגְּלִי לְכוֹן יְקָרָא דַ
וּבְדִיל דִּתְהֵי דַחַלְתֵּ
עַל אַפֵּיכוֹן בְּדִיל דְּלָ
תְחוּבוּן׃ יח וְקָם עַמָּ
מֵרָחִיק וּמֹשֶׁה קְרֵ
לְצַד אַמִּטְתָּא דְּתַ
יְקָרָא דַיָי׃ יט וַאֲמַר
לְמֹשֶׁה כִּדְנַן תֵּימַר לִבְ
יִשְׂרָאֵל אַתּוּן חֲזֵיתוּן אֲ
מִן שְׁמַיָּא מַלֵּילִית עִמְּכ

תו"א ובעבור תהיה יבמות עט :

רשב"ם

(יז) נסות . להוכיח אתכם :

בעל הטורים

הקודא מה התם ע"י מלאך אף הכא ע"י מלאכים כדכתיב מלכי לבאות ידודון ידודון : (יז) לבעבור . ג' במסורה הכא ואידך לבעבור סבב את
הדבר גבי דוד בענין האשה התקועית. לבעבור הביא ה' אל אבשלום את הרעה פי' לבעבור נסות אתכם ואם תעמודו בנסיון תהיו כדוד כמו ש
בענין ואדוני חכם כמלאך האלהים ואם לאו לבעבור הביא ה' הרעה : תחטאו . ב' במסורה הכא ואידך רגזו ואל תחטאו . הבושה מונעת מן הח
והכעס מביא לידי חטא וזהו ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו כל מי שיש לו בושת פנים לא במהרה הוא חוטא וזהו רגזו
תחטאו כי הכעס מביא לידי חטא : יראתו על פניכם . בגימ' זה הוא בושת הפנים : (יח) ומשה נגש . בפרקי ר"א גש לא נא' אלא
מיכאל וגבריאל אחזוהו בשתי ידיו והגישוהו אל השכינה שלא ברצונו : הערפל . בגי' שכינה :

בית יהודא

צְוֶועלְף תְּחוּם שַׁבָּת נִפִיר אוּנ צְוָואנְצִיג טוֹיזֶענְד אֵייל[ען] וִוי
די לֵייגְג פוּן זֵייעֶר מַחֲנֶה (וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת בָּאִין וּמְסַיְּעִים אוֹתָן
לְהַחֲזִירָם) אוּנ מַלְאָכִים זֶענֶען גֶעקוּמֶן אוּנ הָאבֶּן זֵיי גֶהָאלְפֶן
זֵיי זָאלֶן צוּרִיק קוּמֶן צוּ זֵייעֶר אָרְט נֶעבִּין בַּארְג סִינַי (שֶׁנֶּאֱמַר)
וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (מַלְכֵי צְבָאוֹת יִדּוֹדוּן יִדּוֹדוּן) דִי מַלְאָכִים
הָאבֶּן גֶיהָאלְפֶן דִי יוּדִין זֵיי זָאלֶן צוּרִיק שְׁפְּרִינְגֶען צוּ זֵייעֶר
אָרְט צוּם בַּארְג סִינַי : (יז) וְלְבַעֲבוּר נַסּוֹת אֶתְכֶם] . מֵיינְט מֶען
(לְגַדֵּל אֶתְכֶם בָּעוֹלָם) מֶען זָאל אֵייךְ גְרוֹס מַאכֶן אוֹיף דֶר וֶועלְט
(שֶׁיֵּצֵא לָכֶם שֵׁם בְּאוּמוֹת שֶׁהוּא בִּכְבוֹדוֹ נִגְלָה עֲלֵיכֶם) עֶס וֶועט
אַרוֹיסְגֵיין אוֹיף אֵייךְ אַנָאמֶען צְוִוישֶׁען דִי פֶּעלְקֶער אַז הקב"ה
אַלֵיין אִיז צוּ אֵייךְ גֶעזֶעהֶן גִיוָוארֶען : וְנַסּוֹתוֹ . (לָשׁוֹן הֲרָמָה
וּגְדוּלָּה) נַסּוֹת מֵיינְט מֶען אוֹיפְהֵייבֶּן אוּנ גְרוֹס מַאכֶן (כְּמוֹ) וִוי
עֶס שְׁטֵייט (הָרִימוּ נֵס) הֵייבְּט־אוֹיף אַפָּאן (אָרִים נִסִּי) אִיךְ וֶועל אוֹיפְהֵייבֶּן מַיין פָאן (וְכַנֵּס עַל הַגִּבְעָה) וִוי מֶען הֵייבְּט־אוֹ
אַפָּאן אוֹיף אַהוֹיכֶן אָרְט (שֶׁהוּא זָקוּף) דֶער פָאן אִיז אוֹפְגְשְׁטֶעלְט אוֹיף אַהוֹכִין אָרְט : וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ וגו'] . מֹשֶׁה הָ
גְזָאגְט צוּ דִי יוּדִין (עַל יְדֵי שֶׁרְאִיתֶם אוֹתוֹ יְרֵאוּיִ וּמְאוּיָם) וַוייל אִיר הָט גְזֶעהֶן וִוי פָארְכְטִיג אוּנ וִויא שְׁרֶעקְלִיךְ אִיז הקב
(תֵּדְעוּ כִּי אֵין זוּלָתוֹ) וֶועט אִיר וִויסֶן עֶס אִיז נִיטָא אַנָאט אוֹסֶער הקב"ה (וְתִירְאוּ מִפָּנָיו) אוּנ אִיר וֶועט מוֹרָא הָאבֶּן פַ
אִים : (יח) וְנִגַּשׁ אֶל הָעֲרָפֶל] . זָאגְט רש"י (לִפְנִים מִשָּׁלֹשׁ מְחִיצוֹת) מֹשֶׁה הָט גֶענֶענְט בִּיז אִין דִי דְרִיטְע פַּרְשְׁטֶעלוּנְג , דִי דְרַ
פַארְשְׁטֶעלוּנְג זֶענֶען גִיוֶוען (חֹשֶׁךְ עָנָן עֲרָפֶל) פְרִיעֶר אִיז גִיוֶוען אַפִינְסְטֶערְנִים וָוס אִיז גֶעשְׁטַאנֶען פוּן הִימֶל בִּיז דֶעם בַּא
וִוי אַוָואנְט , נָאךְ דֶעם וָואלְקֶן אִיז גֶעשְׁטַאנֶען אַפִינְסְטֶע
דִי פִינְסְטֶערְנִיס אִיז גֶעשְׁטַאנֶען אַוָואלְקִין וִוי אַוָואנְט , נָאךְ דֶעם וָואלְקֶן אִיז גֶעשְׁטַאנֶען אַפִינְסְטֶע
וָואלְקֶען וָוס הֵייסְט עֲרָפֶל (שֶׁנֶּאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְהָהָר בּוֹעֵר בָּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם) דֶר בַּארְג הָט גְבְרֶענְט
פַייעֶר בִּיז צוּם רֶעכְטִיגֶען הִימֶעל , אוּנ עֶס אִיז גִיוֶוען חֹשֶׁךְ נִפִינְסְטֶער] עָנָן נַאוָואלְקִין] עֲרָפֶל נַאגְרָאבֶּער וָואלְקִין] , זָ
רש"י (עֲרָפֶל הוּא עַב הֶעָנָן) עֲרָפֶל אִיז דֶער גְרָאבֶּער וָואלְקִין (שֶׁאָמַר לוֹ) וָוס הקב"ה הָט גִיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה (הִנֵּה אָנֹכִי
אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן) אִיךְ וֶועל צוּ דִיר קוּמֶען מִיט אַגְרָאבֶּען וָואלְקֶן : (יט) וְכֹה תֹאמַר] . מֵיינְט מֶען (בְּלָשׁוֹן הַזֶּה) מִיט דֶעם לָ
זָאלְסְטוּ זָאגֶען צוּ דִי יוּדִין : וַאַתֶּם רְאִיתֶם] . זָאגְט רש"י (יֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין מַה שֶּׁאָדָם רוֹאֶה לְמַה שֶּׁאֲחֵרִים מְשִׂיחִין לוֹ) עֶס אִיז א

רש"י

הסרת באין ומסייעין אותן להחזירן שנא' (תהלים סח) מ
לבאות ידודון ידודון : (יז) לבעבור נסות אתכם . ל
אתכם בעולם שילא לכם שם באומות שהוא בכבודו נ
עליכם : נסות. ל' הרמה וגדולה כמו (ישעיה סב) הר
נס (שם מט) ארים נסי (שם ל) וכנס על הגבעה ש
זקוף : ובעבור תהיה יראתו . ע"י שראיתם או
יראוי ומאויים תדעו כי אין זולתו ותיראו מפניו : (יח) נ
אל הערפל . לפנים משלש מחילות חשך ענן וערפל שנא
וההר בוער באש עד לב השמים חשך ענן וערפל. ערפל ה
עב הענן שאמר לו הנה אנכי בא אליך בעב הענן : (יט) ה
תאמר . בלשון ל הזה : אתם ראיתם . יש הפרש בין

שפתי חכמים

אותו שהיה עומד בסוף המחנה היה נקרא קרוב ואס"ד דלא היו כתוך י"ב מיל ואיך אמר ויעמדו מרחוק ודו"ק : כ ר"ל דע"ש
נרתעים י"ב מיל א"כ זה שהיה עומד בראש המחנה גם עתה עמד נקרא גם שהוא זקוף ומורם ה"נ נסות שיהיו מורמים : ל לא

פירוש לתורת אלהים

לְבַעֲבוּר פוּן וֶועגֶען נַסּוֹת דֶער הֵייבֶּען אֶתְכֶם אֵייךְ בָּא
אִיז גָאט גִיקוּמֶען רֵייְדְען מִיט אֵייךְ [עיין רש"י]
אוּנ נָאךְ אַטַעם וּבַעֲבוּר פוּן וֶועגֶען תִּהְיֶה עֶס זָאל זַיין
זַיין פָארְכְט עַל אוֹיף אֵייעֶר פָּנִים לְבִלְתִּי כְּדֵי אִיר זָאלְט
נִיט זִינְדִיגֶען : (יח) וַיַּעֲמֹד אִיז דָאס פָאלְק גְשְׁטַאנֶ
פוּן וַוייטֶען וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אוּנ מֹשֶׁה הָט גִינֶעהָנְט אֶל צ
נֶעפִיל אֲשֶׁר וָוס דָארְטֶען אִיז גָאט : (יט) וַיֹּאמֶר יְיָ
מֹשֶׁה הָט גָאט גְזָאגְט צוּ מֹשֶׁה כֹּה אַזוֹ זָאלְסְטוּ זָאג

וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ וְשׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל
אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ: פ שביעי טו וְכָל־הָעָם
רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלַּפִּידִם
וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־הָהָר עָשֵׁן
וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק:
טז וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר־אַתָּה
עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל־יְדַבֵּר עִמָּנוּ
אֱלֹהִים פֶּן־נָמוּת: יז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה

תו"א וכל העם ברכות ו:

אונקלוס

יתֵהּ וְתוֹרֵהּ וַחֲמָרֵהּ
דִּי לְחַבְרָךְ: טו וְכָל
א חָזַן יָת קָלַיָּא וְיָת
רַיָּא וְיָת קָל שׁוֹפָרָא
טוּרָא תָּנֵן וַחֲזָא עַמָּא
וְקָמוּ מֵרָחִיק:
אֲמָרוּ לְמֹשֶׁה מַלֵּל
עִמָּנָא וּנְקַבֵּל וְלָא
מַלֵּל עִמָּנָא מִן קֳדָם יְיָ
מָא נְמוּת: יז וַאֲמַר

רשב"ם

ית ואחיה בלשון לטי"ן של לא תרצח. דקדקו: (טו) רואים את הקולות. הברד ם כדכתיב קולות אלהים וברד: אמרו אל משה. לאחר ששמעו עשרת ם: דבר אתה עמנו. ואלמלא שאמרו כך ר שהיה אומר להם הקב"ה כל המצות מפיו:

בעל הטורים

תורה לשמה היא כתר לראשו ואם לומד שלא לשמה יחזור לכרת. ויש בהם תיבות מגין עקב וזהו שרמז אליעזר בקע משקלו. ושני למידים לוחות. עשרה זהב משקלם אלו י' הדברות וזהו עקב אשר שמע אברהם בקולי. ובשמרם עקב רב. והגרנה עקב. עשה תורתך קבע קהלת יעק"ב עשרת הדברות שיש בהם קע"ב תיבות: (טו) וירא העם וינועו. על כן מתנענעים בשעת לימוד התורה לפי שהתורה נתנה ברתת ובזיע: וינועו. בגי' י"ב מילין שהיו נרתעים לאחוריהם: וינועו. ב' במסורה הכא ואידך וינועו אמות הספים מקול

רש"י

דבר שחייב עליו מיתת בית דין (סנהדרין פו): וכל העם רואים. מלמד שלא היה בהם אחד סומא ין שלא היה בהם אלם ת"ל ויענו כל העם ומנין שלא הם חרש ת"ל נעשה ונשמע (מכילתא): רואים את לות. רואין את הנשמע שאי אפשר לראות במקום אחר את הקולות. היוצאין מפי הגבורה: וינעו. אין נוע אלא זיע: ויעמדו מרחוק. (שם) רתעין לאחוריהם י"ב מיל כאורך מחניהם י ומלאכי

בית יהודא

לֹא תִרְצַח לֹא תִנְאָף, זֶענֶן אַזֶעלְכֶע עֲבֵירוֹת וָוס קוּמְט אוֹיף זֵיי מִיתָה פוּן בֵּית דִין (אַף לֹא תִגְנֹב דָבָר שֶׁחַיָיב עָלָיו מִיתַת בֵּית דִין) אַזוֹ לֹא תִגְנוֹב שְׁמוּעֶסְט פוּן אַזוֹ אַגְנֵבָה וָוס קוּמְט אוֹיף אִיר מִיתָה פוּן בֵּית דִין, דָס אִיז אַז מֶע גַנְבֶת אַמֶענְטְשׁ: (טו) וְכָל הָעָם רוֹאִים וגו') . זָאגְט רש"י (מְלַמֵד) דֶר פְּסוּק לֶערוּנְט אוּנְז (שֶׁלֹא הָיָה בָּהֶם אֶחָד סוּמָא) עֶס אִיז נִיט גִיוֶוען בַּייא דִי יוּדִין אֵיין בְּלִינְדֶר (וּמִנַיִן שֶׁלֹא הָיָה בָּהֶם אִלֵם) פוּן וַואנֶן וֵוייסֶן מִיר אַז עֶס אִיז נִיט גִיוֶוען בַּיי דִי יוּדִין אֵיין שְׁטוּמֶר (תַּלְמוּד לוֹמַר וַיַעֲנוּ כָל הָעָם) זָאגְט דֶער פְּסוּק דָם גַאנְצֶע פָאלְק יוּדִין גֶענְפֶערְט (וּמִנַיִן שֶׁלֹא הָיָה בָּהֶם חֵרֵשׁ) פוּן וַואנֶן וֵוייסִין מִיר עֶס אִיז נִיט גֶוֶוען בַּיי דִיא יוּדִין אֵיין טוֹיבֶער (תַּלְמוּד לוֹמַר) דֶר פְּסוּק אַלֶע יוּדִין הָאבֶּען גִזָאגְט נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע, מִיר וֶועלֶן טָאן אוּנ מִיר וֶועלֶן הֶערֶן: (רוֹאִים אֶת הַקוֹלוֹת). זָאגְט י (רוֹאִים אֶת הַנִשְׁמַע) זֵיי הָאבֶּן גְזֶעהְן דִי זַאכֶן וָוס וֶוערֶן גִיהֶערְט אוּנ נִיט גְזֶעהְן (שֶׁאִי אֶפְשַׁר לִרְאוֹת בְּמָקוֹם אַחֵר) אוֹיף אַנְדֶער אָרְט קֶען מֶען נִיט זֶעהְן דִיא קוֹלוֹת, אוּנ בַּיי דֶעם בַּארְג סִינַי הָאבֶּען דִי יוּדִין גִזֶעהְן דִיא קוֹלוֹת: (אֶת הַקוֹלוֹת). דִין הָאבֶּען גְזֶעהְן דִי קוֹלוֹת (הַיוֹצְאִין מִפִּי הַגְבוּרָה) וָואס זֶענֶן אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן הקב"ה: (וַיָנֻעוּ). זָאגְט רש"י (אֵין נוֹעַ אֶלָא זִיעַ) וַיָנוּעוּ מֵיינְט מֶען זֵיי הָאבֶּען גֶעשְׁרָאקִין אוּנ גֶעצִיטֶערְט פוּן שְׁרֶעק: (וַיַעַמְדוּ מֵרָחוֹק). זֵיי זֶענֶן גֶעשְׁטַאנֶען ייטִין, זָאגְט רש"י (הָיוּ נִרְתָּעִין לַאֲחוֹרֵיהֶם שְׁנֵים עָשָׂר מִיל כְּאוֹרֶךְ מַחֲנֵיהֶם) זֵיי הָאבֶּען זִיךְ אָפְּגֶערוּקְט אִינְטֶער זִיךְ

שפתי חכמים

ין אתה שונע לאו. רא"ם: ז וא"ת והא כבר דרשינן זה מקרא לעיני כל העם כדפירש"י. וי"ל מ"מ צריכין להאי קרא לו' שלא ניהם כהות וסומין גם לאחר מ"ת דאפילו המסתכל בשעה ים פורסין ידיהם א"ר חגי בירושלמי שעיניו נעשין כהות מפני נה שורה עליהן כ"ש כאן שראו גילוי שכינה ביותר: ח דק"ל העם רואים את הקולות וגו' ע"כ זה היה קודם מ"ת כדכתיב לעיל ויהי קולות וברקים וגו' א"כ הא דכתיב הכא וינועו ויעמדו מרחוק קאי אקולות דלעיל וא"כ למה לא נכתב זה לעיל קודם יו"ד הדברות לכ"פ דקאי אקולות של יו"ד הדברות: ט מל' זיע ורתת ולא מל' נע ונד דהא א"כ כתיב ויעמדו מרחוק: י (נח"י) ואם תאמר מנ"ל שהיה י"ב מיל ולא פחות. י"ל מדכתיב ויעמדו מרחוק משמע דעד עכשיו היו עומדים בקרוב ואורך מחניהם היתה י"ב מיל ש"מ דגם

פירוש לתורת אלהים

זיין קְנֶעכְט וַאֲמָתוֹ אוּנ זַיין דִינְסְט מוֹד וְשׁוֹרוֹ זיין אָקְס וַחֲמוֹרוֹ אוּנ זַיין אֵייזֶל וְכֹל אוּנ אַלִי ען וָואס דַיין חַבֶר הָאט טָארְסְטוּ אַלִץ נִיט טְעֶן: (טו) וְכָל אוּנ גָא־ דָאס פָאלְק רוֹאִים ען גִיזֶעהְן דִיא קוֹלוֹת פוּן גָאט ב"ה [עיין רש"י] די פְלַאקֶרֶן וְאֵת אוּנ דָם קוֹל פוּן דֶעם שׁוֹפָר הָאבֶּן אוֹיךְ גִיזֶעהְן וְאֵת אוּנ דֶעם בַּארְג וְויא עֶר הָאט גְרֵייכֶערְט וַיַרְא הָאט דָאס פָאלְק גִיזֶעהְן וַיָנֻעוּ ן זַייא גִיוָוארֶען פַאר וָואגְלְט כְּלוֹמֶר זַייא הָאבֶּען זִיךְ דֶער שְׁרָאקִין וַיַעַמְדוּ אוּנ זַייא הָאבֶּען זִיךְ גִישְׁטֶעלְט פוּן וַוייטֶען [עיין רש"י] (טז) וַיֹאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה הָאבֶּען דִיא יִשְׂרָאֵל גִיזָאגְט צוּא מֹשֶׁה דַבֵּר רֵייד דוּ מִיט אוּנְז וְנִשְׁמְעָה וֶועלֶן מִיר עֶס הֶערֶען וְאַל אוּנ גָאט זָאל נִיט רֵיידֶען מִיט אוּנְז פֶּן וָוארוּם אַז גָאט וֶועט מִיט אוּנְז וַוייטֶער רֵיידֶען הָאבֶּען מִיר מוֹרָא טָאמֶער וֶועלֶען מִיר שְׁטַארְבֶּען פַאר פַּחַד: (יז) וַיֹאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם הָט מֹשֶׁה גִזָאגְט צוּם פָאלְק אַל אִיר זָאלְט זִיךְ נִיט פָארְכְטֶן כִּי וָוארוּם

אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ ס יג לֹא תִרְצָח ס
לֹא תִנְאָף ס לֹא תִגְנֹב ס לֹא־תַעֲנֶה
בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר׃ ס יד לֹא תַחְמֹד
בֵּית רֵעֶךָ ס לֹא־תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ

אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ׃
תִקְטוֹל נְפָשׁ׃ לָא
לָא תִגְנוּב׃ לָא
בְּחַבְרָךְ סַהֲ
דִשְׁקְרָא׃ יד לָא
בֵּית חַבְרָךְ לָא
אִתַּת חַבְרָךְ וְ

תו"א לא תרלח לא תנאף לא תגנוב שבת פח: לא תנאף שבועות מז: לא תגנוב סנהדרין פו: לא תענה שם י: לא תחמוד ב"מ ח:

רשב"ם

ומזונותם ונמצא השבת מבורך מכל טוב. ולכך ויקדשהו לשבות בו לעדות כמו ששבת הקב"ה שברא תחלה הכל ואח"כ שבת: (יג) לא תרצח. כל רציחה הריגה בחנם הוא בכל מקום. מות יומת הרוצח. הרצחת וגם ירשת. צדק ילין בה ועתה מרצחים אבל הריגה ומיתה יש בחנם כמו ויהרגהו דקין. ויש ברין כמו והרגת את האשה. ומה שכתוב אשר ירצח את רעהו בבלי דעת. לפי שמדבר בענין רוצח במזיד לכך הוא אומר ואם רציחה זו בבלי דעת פטור. זו תשובה שהשבתי לאפיקורסים והודו לי. ואפ"ס שינ

בעל הטורים

(יג) לא תרלח. דבור ששי ויש בו ו' אותיות לו' לך שאדם כ הששי: לא תגנוב. בגי' גונב נפש. עשרת הדברות מתח ומסיימין בכ"ף וזהו אך טוב לישראל ויש בהם תר"ך אותיות מלות ושבע מלות בני נח וסימנם כתר תורה לומר לך

בית יהודא

זיין זאל מען ווייסען יוא: (יג) ולא תִנְאָף. זאגט רש"י ואין ניאוף אֶלָא בְאֵשֶׁת אִישׁ) לֹא תִנְאָף מיינט מען דו זאלסט ניט מְזַנֶה זיין מיט אַאִשָׁה וואס זיא האט אַמאַן (שֶׁנֶאֱמַר) ווארום עס שטייט אין פסוק (מוֹת יוּמַת הַנוֹאֵף וְהַנוֹאָפֶת) מען זאל הַרְגֶנֶן ביידע דעם זכר מיט די נְקֵבָה וואס האבען מְזַנֶה גוועען (וְאוֹמֵר) אונ דער פסוק זאגט (הָאִשָׁה הַמְנָאֶפֶת תַּחַת אִישָׁהּ תִּקַח זָרִים) די אִשָׁה וואס איז מְזַנֶה, פאר איר מאַן, גענמט זיא אַנדערע, זעהן מיר די אשה וואס הט אַמאַן אונ איז מְזַנֶה, הייסט זיא מְנָאֶפֶת, אונ דער וואס איז מְזַנֶה מיט אי נוֹאֵף: ולא תִגְנֹבוּ. זאגט רש"י (בְּגוֹנֵב נְפָשׁוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר) דער פסוק שמועסט אז איינער האט גִיגַנֵבְתְּ אַמענ תִגְנֹבוּ) וואס שטייט אין דיא סדרה קדושים (בְּגוֹנֵב מָמוֹן) מיינט מען אז מען גַנבֶת געלט, פרעגט רש"י (אוֹ אֵינוֹ) טָ אַזוי (אֶלָא זֶה בְּגוֹנֵב מָמוֹן וּלְהַלָן בְּגוֹנֵב נְפָשׁוֹת) נאר דר לא תִגְנוֹב שמועסט מען זאל ניט גַנְבֶנֶען געלט, אונ לא שמועסט מען זאל ניט גַנְבֶנֶען אמענטש, ענטפערט רש"י (אָמַרְתָּ) איך וועל דיר זאגן (דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ) יעד דארף מען לערנען פון וואס דער ענין שמועסט (מַה לֹא תִרְצַח לֹא תִנְאָף מְדַבֵּר בְּדָבָר שֶׁחַיָּיבִין עֲלֵיהֶם מִיתַת בֵּית דִין)׃

רש"י

(יג) לא תנאף. אין ניאוף אלא בא"א שנא' (ויקרא יומת הנואף והנואפת ואומר (יחזקאל יז) האשה תחת אישה תקח את זרים: לא תגנב. בגונב נפשות מדבר לא תגנובו בגונב ממון או אינו אלא זה בגו ולהלן בגונב נפשות אמרת דבר הלמד מענינו מה לא תנאף מדבר בדבר שחייבין עליהם מיתת ב"ד

פירוש לתורת אלהים

וואס גאט דיין גאט וועט דיר געבען: (יג) לא תִרְצַח דו זאלסט ניט הַרְגֶנֶען אַמענטש לא תִנְאָף דו זאלסט ניט מְזַנֶה זיין מיט אַפְרֶעמְדֶי אִשָׁה לא תִגְנוֹב דוא זאלסט ניט גַנְבֶנֶען אַמענטש אונ פאר קופען אים [עיין רש"י] לא תַעֲנֶה דוא זאלסט ניט עֵדוּת זאגען צו די עֵד שָׁקֶר אַפאַלְשׁ עֵדוּת: (יד) לא תַחְמוֹד דוא ניט גלוסטען בֵּית דיין חֲבֵרִים הויז· לא תַחְמ זאלסט ניט גלוסטען אֵשֶׁת דיין חֲבֵרִים ווייב

מצות השם

אַריין טאר אים דער זון נישט פאר שעמען אבער מְצַעֵר זיין אונ ער דארף אים בַדינֶען אַזוי וויא איין קנעכט באדינט זיין הער אונ אונזערע הייליגע ספרים שרייבען אז דיא מִצְוָה פון (כִּיבּוּד אָב וָאֵם) דם הייסט אַז מען זאל פאטער אונ מוטער ערליך האלטען איז זייער גרוים אונ מען גיט דעם וואס ער האלט ערליך פאטער אונ מוטער געצאַלְטן (בָּעוֹלָם הַזֶה וּבָעוֹלָם הַבָּא) איך לערנען מיר אַרוּם אַז מען דארף דעם פאטערס ווייב דאס מיינט מען איין שְׁטִיף מוטער אויך ערליך האלטען אונ דיא מִצְוָה איז נוֹהֵג סיי ביי זְכָרִים אונ סי ביי נְקֵבוֹת:

(לד) (לא תִרְצַח) אין דעם פסוק ווערט ערקלערט אַז מען טאר נישט זיין קיין רוֹצֵחַ אונ אַזוי באלד אַז איינער הַרְגֶת איין מענטש קומט אים מִיתָה (סַיִיף) דם הייסט מען הַרְגֶת אים מיט איין שווערד אונ דר וואס ער הַרְגֶת איין מענטש איז גְלַייך אַזוי ווי ער מאכט חָרוּב דיא גאַנְצֶע וועלט אונ דיא לא תַעֲשֶׂה איז נוֹהֵג ביי זְכָרִים אונ נְקֵבוֹת:

(לה) (לא תִנְאָף) דאס איז דיא לא תַעֲשֶׂה אַז קיין שום מענטש טאר נים מְזַנֶה זיין מיט זיין חֲבֵרִים ווייב אונ אַזוי באלד אַז איינער איז יוא מְזַנֶה קומט זיי ביידע מִיתָה (חֶנֶק) דם הייסט מען נעמט איין האנטך אונ מען נעמט אַרום דעם מענטש וואס ער האט מְזַנֶה גיוועזן מיט זיין חֲבֵרִים ווייב דעם האלז אונ איינער ציהט אין איין זייט דר אַנְדֶערע אין דער אַנְדֶערער זייט ביז מען דערווַארגט זיי דם איז אַז עס איז דא עֵדוּת מיט (הַתְרָאָה) אָבֶר

אַז מען האט זיי נישט מַתְרֶה געוועזן קומט זיי (כָּרֵת) דאַ זיי וועלן ווערן פאַרשניטן פון דר וועלט אונ די לא תַעֲ נוֹהֵג אין יעדער אָרט אונ אַיעדער צייט:

(לו) (לא תִגְנוֹב) דאס איז דיא לא תַעֲשֶׂה אַז מען טאָ גַנְבֶנֶען אַמענטש אונ מען זאל אים פאַרקויפען אונ גַנְבֶת איין מענטש אונ מען געפינט אים ביי דעם גַנָב וויי אים פאַר קופט קומט דעם גַנָב מִיתָה עס איז נוֹהֵג אין יע אונ אויף יעדער אָרט:

(לז) (לא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר) פון דעם פסוק נעמן מיר אַפ לו אַיינער הערט פון מענטשען וואס זיי ווייסן אַז אַזוי ווי ער זאגט טאר ער נישט זאגן קיין עֵדוּת ווייל ער איז נים געוועזן דר ביי אויך לערנען מיר אַרום ווען איינע איין עֵדוּת אַז זיין חָבֵר איז אים עפעס שולדיג טאר ער צו נאך איין אַנְדֶערן וואס ער ווייסט נים קום די אויך מ וועט מיין (בַּעַל חוֹב) מיינען אַז איך האב צְוַויי עֵדוּת ו מוֹרָא האבען אונ וועט מיר אָפּ געבען דאס געלט ער אַזוי ניט טאָן אונ דיא מִצְוָה איז נוֹהֵג אין יעדע אונ אַיעדר צייט:

(לח) (לא תַחְמוֹד) דם איז די לא תַעֲשֶׂה אַז קיין שום מענטש נישט גְלוּסְטֶן צו איין חֲבֵרִים זאכן אֲפִילוּ ער נים דעם געלד פאר די זאך איז ער אויך עוֹבֵר אונ די מִצְוָה איז נו יעדער צייט אונ סיא ביא זְכָרִים אונ סי ביי נְקֵבוֹ

וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ׃ יא כִּי שֵׁשֶׁת־
יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־
הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם
וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה
אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ׃ ס יב כַּבֵּד
אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִכוּן
יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה

אונקלוס

ירָךְ וְגִיוֹרָךְ דִּי
: יא אֲרֵי שִׁתָּא
עֲבַד יְיָ יָת שְׁמַיָּא
רְעָא יָת יַמָּא וְיָת
בְּהוֹן וְנָח בְּיוֹמָא
אָה עַל כֵּן בָּרִיךְ יְיָ
מָא דְשַׁבְּתָא
הּ׃ יב יַקַּר יָת אֲבוּךְ
מָּךְ בְּדִיל דְּיוֹרְכוּן
עַל אַרְעָא דַּיְיָ

תולדות אהרן

בד את אביך שבת כט :

בעל הטורים

המקיים את השבת כאלו קיים ה' חומשי תורה : (יב) כבד
ואת אמך סמך כבוד אב ואם לשבת לו' לך כשם שחייב
השבת כך חייב לכבד אביו ואמו : למען יארכון. חסר יו"ד

רשב"ם

(יא) על כן ברך ה' את יום השבת . כמו שפירשתי בבראשית . כי על כן אשר ברך ה' את יום השבת . שבהגיע את יום השבת כבר ברא הקב"ה כל צורכי הבריות שאין אריכות ימים בעוה"ז שנכרא כה' אלא בעוה"כ שנכרא ביו"ד :

רש"י

ן לו מפני ד ששביתתו עליך : (יא) וינח ביום
י. כביכול הכתיב בעלמו מנוחה ללמד הימנו ק"ו
לאכתו בעמל וביגיעה שיהא נוח בשבת : ברך
ו. ברכו במן לכופלו בששי לחם משנה וקדשו ה
הי' יורד בו: (יב) למען יאריכון ימיך .
) אם תכבד יאריכון ואם לאו יקצרון שדברי תורה
הם נדרשין מכלל הן לאו ו ומכלל לאו הן :

בית יהודא

פאַרְלֶעשֶׁען פֵייעֶר שַׁבָּת (אֵין שׁוּמְעִים לוֹ) זָאל מֶען אִים נִיט
לָאזֶען (מִפְּנֵי שֶׁשְּׁבִיתָתוֹ עָלֶיךָ) וַוייל דֶר פָּאטֶער דַארְף אַכטוּנְג
גֶעבֶּן אוֹיף זַיינֶע קְלֵיינֶע קִינְדֶער זֵיי זָאלֶן נִיט אַרְבֶּעטֶען
שַׁבָּת : (יא) וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי . זָאגְט רש"י (כִּבְיָכוֹל הִכְתִּיב
עַל עַצְמוֹ מְנוּחָה) הקב"ה הָט גֶעשְׁרִיבֶּען אוֹיף זִיךְ עֶר הָט
גֶערוּהְט שַׁבָּת (לְלַמֵּד הֵימֶנּוּ קַל וָחוֹמֶר לְאָדָם שֶׁמְּלַאכְתּוֹ בְּעָמָל
וּבִיגִיעָה שֶׁיְּהֵא נָח בְּשַׁבָּת) מֶען זָאל לֶערְנֶען אַקַל וָחוֹמֶר פוּן
הקב"ה אוֹיף אַמֶענְטְשׁ , מַאדְאךְ הקב"ה וָוס עֶר הָט אַלֵיין
ט דֶעם וָוארְט פוּן דֶעסְטְווֶעגֶן חָט עֶר גֶערוּהְט שַׁבָּת, אַמֶענְטְשׁ וָואס זַיין אַרְבֶּעט אִיז אַגַאנְצֶע וָואךְ מִיט מַאטֶערְנִישׁ,
ים אַז עֶר דַארְף רוּהְעֶן שַׁבָּת פוּן זַיין אַרְבֶּעט : וַיְבָרֶךְ , וַיְקַדְּשֵׁהוּ . זָאגְט רש"י (בֵּרְכוֹ בַּמָּן) הקב"ה הָאט
ט דֶעם שַׁבָּת מִיט דֶעם מָן (לִכְפּוֹלוֹ בַּשִּׁשִּׁי לֶחֶם מִשְׁנֶה) דֶעם זֶעקְסְטִין טָאג , פְרַייטָאג , הָט יֶעדֶער יוּד גֶהַאט מָן צְוֵויא
פִיל וִויא אַלֶע טָאג , אוֹיף פְרַייטָאג אוּנ אוֹיף שַׁבָּת , דָס הֵייסְט טָאפֶּעלֶע בְּרוֹט (וְקִדְּשׁוֹ בַּמָּן) הקב"ה הָט גֶהֵיילִיגְט
ת מִיט דֶעם מָן (שֶׁלֹּא הָיָה יוֹרֵד בּוֹ) שַׁבָּת אִיז דֶער מָן נִיט גֶגַאנְגֶן פוּן הִימֶל : (יב) וּלְמַעַן יַאֲרִיכוּן יָמֶיךָ . מֶען מֵיינְט
ד יַאֲרִיכוּן יָמֶיךָ) אוֹב דוּ וֶועסְט גֶעבֶּן כָּבוֹד צוּא דַיין פָאטֶער אוּנ מוּטֶער וֶועסְטוּ לַאנְג לֶעבֶּען (וְאִם לַאו יְקַצְּרוּן) אוֹיבּ
נִיט גֶעבֶּן כָּבוֹד דַיין פָאטֶער אוּנ מוּטֶער וֶועלֶען דַיינֶע טֶעג אָפְּגֶעקִירְצְט ווֶערֶען (שֶׁדִּבְרֵי תוֹרָה נוֹטְרִיקוֹן הֵם נִדְרָשִׁים)
י רֵייד פוּן דִי תּוֹרָה וֶוערְט גֶעלֶערְנְט קוּרְץ , (מִכְּלָל הֵן לַאו) פוּן יוֹא זָאל מֶען וִויסֶען נֵיין (וּמִכְּלָל לַאו הֵן) אוּנ פוּן

שפתי חכמים

זקן מדם אחרת היתה בו משמע דלא ס"ל שהדין כך אלא דה אחרת מהרש"ל : ד היינו אם עושה הקטן על דעת גדול אבל שה על דעת גדול אין אומרים לו כבה ולא אל תכבה רק וה שלא להתעיאו בידים הרא"ם . (נח"י) ול"נ מדהביא הרב המשנה כלורתה משמע דמוזהרין אפי' לאפרושינהו והרב ביאר דין זה בפ' שמיני גבי שרלים ובפ' אחרי גבי דם ור"פ אמור גבי טומאת כהנים : ה עיין בפ' בראשית ובפ' בשלח : ו דק"ל דכל יו"ד הדבר וא לא תעשה הן חוץ מדבור כבד את אביך ל"פ דגם זו לא תעשה ה וא

פירוש לתורת אלהים

זָאלְסְטוּ אָפּ הִיטֶן זֵייא זָאלֶען נִיט טָאהְן קֵיין
אוּם שַׁבָּת וְגֵרְךָ אוּנ דַיין גֵר אֲשֶׁר וָוס עֶר אִיז
עֶ שְׁטֶעט זָאל אוֹךְ נִיט טָאהְן קֵיין מְלָאכָה .
וָואס זָאלְסְטוּ נִיט טָאהְן קֵיין מְלָאכָה אוּם
(יא) כִּי וָוארוּם שֵׁשֶׁת זֶעקְס טָאג עָשָׂה הָאט
שַׁאפֶען הִימֶל אוּנ עֶרְד אֶת הַיָּם דֶעם יַם וְאֶת
זַאכֶען וָואס אִיז אִין זֵייא וַיָּנַח אוּנ אִין דֶעם
זִיבֶּעטֶען טָאג הָאט עֶר גִירוּהְט עַל כֵּן דְרוּם בֵּרַךְ
הָאט גִיבֶּענְשְׁט יְיָ גָאט אֶת דֶעם טָאג שַׁבָּת [עיין רש"י]
וַיְקַדְּשֵׁהוּ אוּנ עֶר הָאט אִים גִיהֵיילִיקְט [עיין רש"י] :
(יב) כַּבֵּד דוּא זָאלְסְט עֶרְלֶךְ הַאלְטֶען דַיין פָאטֶר אוּנ
דַיין מוּטֶער לְמַעַן אַז דוּ וֶועסְט זֵייא עֶרְלֶךְ הַאלְטֶען
יַאֲרִיכוּן וֶועלֶען דֶער לֶענְגֶערְט וֶוערֶען דַיינֶע טֶעג
דוּא וֶועסְט לַאנְג לֶעבֶּען עַל אוֹיף דֶער עֶרְד אֲשֶׁר

מצות השם

י יוּדֶן אוּנ דֶר וָוס אִיז מְחַלֵּל שַׁבָּת אִיז עֶר אֵיין גוֹי אַזוֹי
ים אוּנ דֶר נָבִיא יְשַׁעְיָה לוֹבְּט דֶעם וָוס עֶר הִיט דֶעם שַׁבָּת
ט אַזוֹי דֶר מֶענְטְשׁ וָוס עֶר הִיט דֶעם שַׁבָּת אִיז אִים הַשי"ת
עֶ עֲבֵירוֹת אוּנ זַיין שְׂכַר אִיז טָאפִּיל פוּן גָאט ב"ה אוּנ דִיא
וֶה אִיז נוֹהֵג סַיי בַּיי זְכָרִים אוּנ סַיי בַּיי נְקֵבוֹת :
אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ) דָס אִיז דִי (מִצְוַת עֲשֵׂה) אַז מֶען
זָאל עֶרְלֶיךְ הַאלְטְען פָאטֶער אוּנ מוּטֶער אוּנ דֶר כָּבוֹד אִיז אַז
דֶער זוּן דַארְף אִים מְאַכִיל אוּנ מַלְבִּישׁ זַיין פַאר דֶעם פָאטֶערְס
גֶעלְט אַז דֶער פָאטֶר הָט . אָבֶּער אַז דֶר פָאטֶער הָט נִישְׁט קֵיין
גֶעלְט גֵייט מֶען דֶעם זוּן אַז עֶר זָאל אִים גֶעבֶּן צוּ עֶסֶן אוּנ טְרִינְקֶן
אוּנ קְלֵיידֶן וִויפִיל דֶר כֹּחַ אִיז פוּן דֶעם זוּן עֶר זָאל אִים גֶעבֶּען .
אָפִילוּ אַז דֶר פָאטֶר וַוארְפְט אַיין בֵּייטִיל מִיט גֶעלְט אִין וַואסֶער

תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ׃ י וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה׀ וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ

וְתַעְבֵּד כָּל עֲבִ
י וְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה
קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לָא
כָּל עֲבִדְתָּא אַתְּ
וּבְרַתָּךְ עַבְדָּךְ וְ

תו"א לא תעשה כל מלאכה בנ

רש"י

טז): (ט) ועשית כל מלאכתך. כשתבא שבת יה
כאלו כל מלאכתך עשויה שלא תהרהר אחר מלאכה (
(י) אתה ובנך ובתך. אלו קטנים או אינו אלא גדו
הרי כבר מוזהרים הם אלא לא בא אלא להזהיר ג
שביתת הקטנים וזהו ששנינו (שבת קכא) קטן שב

בית יהודא

מְזֻמָּנִין לְשַׁבָּת) אויב אין מיטען וואך נאוג אֲפִילוּ זונטאג
וועט זיך דיר טרעפען אַגוטע עססענוואַרג זאָלסטו דָם
בעהאַלטען אויף שַׁבָּת: (ט) וְעָשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתֶּךָ. זאָגט
רש"י מען מיינט (כְּשֶׁתָּבֹא שַׁבָּת יְהֵא בְעֵינֶיךָ כְּאִילוּ כָּל
מְלַאכְתְּךָ עֲשׂוּיָה) ווען עס קומט שַׁבָּת זאָל ביי דיר זיין גלייך
ווי דו האָסט אָפּגעטאָהן אַלע אַרבעט (שֶׁלֹּא תְהַרְהֵר אַחַר
מְלָאכָה) דוא זאָלסט ניט טראַכטען וועגען אַרבעטען: (י) וְאַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ. זאָגט רש"י (אֵלּוּ קְטַנִּים) מען מיין
קליינע קינדער זאָלען ניט טאָהן אַ אַרבעט שַׁבָּת, פרעגט רש"י (אוֹ אֵינוֹ) טאָמער איז ניט אַזוי (אֶלָּא גְדוֹ
גרויסע מענטשען טאָרען ניט אַרבעטען שַׁבָּת אָבער קליינע קינדער מעגן אַרבעטען שַׁבָּת, זאָגט רש"י (אַךְ
וועל דיר זאָגן (הֲרֵי כְּבָר מוּזְהָרִים הֵם) גרויסע מענטשן זענען שוין לאַנג פאַרבאָטען זיי זאָלען ניט אַרבעטען שַׁבָּת
בָּא אֶלָּא לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל שְׁבִיתַת קְטַנִּים) דער פָּסוּק קומט נאָר אָנזאָגן די גרויסע מענטשען זיי זאָלן ניט
קליינע קינדער אַרבעטען שַׁבָּת (וְזֶהוּ שֶׁשָּׁנִינוּ) דאָס איז וואָס מיר האָבען געלערנט (קָטָן שֶׁבָּא לְכַבּוֹת) אויב אַ

שפתי חכמים

הלכה שהרי הלכה כב"ה וז"ל הגמרא (ביצה דף טו) שמאי הזקן כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת היה מוצא בהמה נאה כו' היה מניחה לשבת מצא נאה הימנה היה אוכל את הראשונה ומניח את האחרונה ליום השבת אבל הלל מדה אחרת היתה בו שנא' ברוך ה' יום יום

עכ"ל. ותירץ הרא"ם דל"פ ב"ש וב"ה אלא לענין מאכלות כב"ה אבל בחפץ מודה הלל וכאן קאי על החפץ עכ"ל. לכל זה דבכ"מ הלכה כב"ה חוץ מזו שהלל הזקן שהיה אומ לא פליג עם שמאי הזקן על זה וכן מוכח שלא היה

ליקוטי יוסף

געלערנט אויף דר וועלט, אונ אויב די נְשָׁמָה האָט טאַקי געלערנט תּוֹרָה שַׁבָּת, זאָגט זיא פאַר אַלע מַלְאָכִים די תּוֹרָה, אונ די תּוֹרָה ווערט געבריינגט פאַר הקב"ה, אונ ביי הקב"ה איז אַגרויסע שִׂמְחָה מיט די נְשָׁמָה, אָבער אַז דער מענטש האָט שַׁבָּת גאָר ניט געלערנט, ער האָט פאַרברייננגט דעם טאָג שַׁבָּת מיט שפּאַצירן, שלאָפען, אָדער מיט אַנדערע וועלטליכע זאַכען, ווערט די נְשָׁמָה שטאַרק פאַרשעמט פאַר אַלע מַלְאָכִים, אונ זיא ווערט פאַרטריבען פון זיי, דריבער זאָגט די תּוֹרָה זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת, זאָלסט געדיינקן דער טאָג שַׁבָּת איז גיגעבען גיוואָרען נאָר לְקַדְּשׁוֹ, מען זאָל אים

פירוש לתורת אלהים

יָמִים נאָר זעקס טאָג זאָלסטו טאָן דיין מְלָאכָה (י) וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי אונ דעם זיבעטען טאָג שַׁבָּת לַיְיָ פון דיין גאָטס וועגען לא דוא זאָלסט שַׁבָּת ניט טאָהן קיין שום מְלָאכָה אַתָּה אונ דיין זוהן וּבִתֶּךָ אונ דיין טאָכטער [עַבְדְּךָ דיין קנעכט וואָס ער איז אַנכְרִי וַאֲ דיין דינסט וואָס זיא איז אַכְּנַעֲנִית וּבְהֶמְתֶּךָ או הייליגן מיט תּוֹרָה אונ תְּפִלָּה אונ מִצְוֹת אונ מַעֲשִׂיב

מצות השם

קידוש איבער וויין אונ מען טאָר גאָר ניט פאַרזוכען איידער מען מאַכט קידוש אונ אונזערע הייליגע נְבִיאִים האָבען אונז געבאָטען אַז מיר זאָלען הייליגען דעם שַׁבָּת אַזוי וויא עס שטייט (וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עוֹנֶג) איז טייטש זאָלסט דעם שַׁבָּת הייליגען מיט וואָס פאַר אַתְעַנוּג עס איז נאָר פאַר האַנדען פון דאַנען געמען זיך אַרויס אַז יעדער יוד דאַרף זיך מְכַוֵּין זיין לְכָבוֹד שַׁבָּת אונ זאָל זיך אָפּוואַשען מיט וואַרעם וואַסער דָם פָּנִים מיט די הענד אונ דיא פִּים אונ זאָל זיך אָן טוען שיינע קליידער אום שַׁבָּת אונ יעדער יוד איז מְחוּיָב צוא עסין דרייא סְעוּדוֹת אום שַׁבָּת אונ דער וואָס מערט דיא הוֹצָאַת שַׁבָּת דער איז געלויבט דיא גְמָרָא שרייבט אַז אַלע הוֹצָאוֹת וואָס איין מענטש דאַרף שרייבט עס השי"ת אָן פון איין רֹאשׁ הַשָּׁנָה צום אַנדערען נאָר דיא הוֹצָאַת שַׁבָּת אונ יוֹם טוֹב זעצט אים השי"ת נישט אוים נאָר וויא פיל ער איז מְפַזֵּר העלפט אים השי"ת ווידער שרייבט דיא גְמָרָא אַז דער וואָס ער האַלט עהרליך דעם שַׁבָּת מיט עסין אונ טרונקען אונ מיט נאָך אַנדערע גוטע זאַכען וואָס די הייליגע תּוֹרָה הייסט גיט אים גאָט אַלדינג וואָס זיין הַאַרְץ באַגערט אונ ווערט ניצול (מִשִּׁעְבּוּד מַלְכֻיּוֹת) אויך איז איין מִצְוָה אַז מען זאָל עסין אום מוֹצָאֵי שַׁבָּת (מְלַוֶּה מַלְכָּה) אונ אֲפִילוּ מען דאַרף נישט נאָר איין כְּזַיִת זאָל מען אויך עסין דיא גְמָרָא שרייבט

אַז עס איז דאָ אין מענטש איין ביינדיל וואָס עס האָט קיין הֲנָאָה פון קיין שום עסין נאָר פון דעם וואָס פון איין מוֹצָאֵי שַׁבָּת צום אַנדערען פון דעם האָט דאָס הֲנָאָה אונ דאָס ביינדיל בלייבט נאָך דעם טוט אונ וועט בִּמְהֵרָה קומען וועט זיין תְּחִיַּת הַמֵּתִים וועט ביינדעל צוריק ווערען געבוירען דער מענטש ע"כ דאַרְ יוד צו עסין (מְלַוֶּה מַלְכָּה) גם איז אין דער מִצְוָה אַז יְ זאָל אין זין האָבען אַגאַנצע וואָך דעם טאָג פון שַׁ אַז ער קויפט איין גוטע זאַך זאָל ער זאָגען דאָס איז לְכָ אונ דיא מִצְוָה איז נוֹהֵג אין יעדער צייט אונ אויף יעָ אונ בייא זְכָרִים אונ ביי נְקֵבוֹת:

(לב) (לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה) פון דעם פָּסוּק לערנען מ אַז מען טאָר קיין שום מְלָאכָה אום שַׁבָּת ניט טוּ איז פאַרהאַנדען ניין אונ דרייסיג (אָבוֹת מְלָאכוֹת) אונ טוט איין מְלָאכָה פון די מְלָאכוֹת אונ אַז עס איז דאָ עֵ מען האָט אים מַתְרֶה גיוועזן קומט אים סְקִילָה דָס הייסט דָס דאַרף אים פאַר שטיינן אונ אַז מען האָט אים נישט מַתְרֶה קומט אים כָּרֵת דָס הייסט ער וועט ווערען פאַרשניטען וועלט אונ דר טאָג פון שַׁבָּת איז אַזוי גלייך אַזוי ווי די גאַנ וואָרום דר טאָג פון שַׁבָּת איז איין צייכען צווישען הש

בשמה לשקרא : ישא את־שמו לשוא׃ פ ח זכור את־
דכיר ית יומא
א לקדשותה : יום השבת לקדשו׃ ט ששת ימים
א יומין תפלח

תו"א זכור את יום כדכונה ו:

בעל הטורים

זה הפסוק הוא פסוק ז' ומתחיל בז' כנגד שהשבת הוא
מוזכרים בפסוק אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך
תקנו ז' מנוחות באתה אחד . וה' תיבות בפסוק זכור

רשב"ם

כדכתיב כבד את ה' מהונך : (ח) זכור את יום השבת . כל זכירה הכונה של ימים שעברו כמו זכור ימות עולם וגו' בהנחל עליון גוים . זכור את היום הזה . לעולם כי לשעבר ביום הזה יצאתם ממצרים . זכור אל תשכח את אשר הקצפת את ה' אלהיך במדבר. זכור רחמיך ה' וחסדיך כי מעולם המה . אף כאן זכור

של ששת ימי בראשית. כמו שמפרש ואלך כי ששת ימים עשה ה' וגו' כמ"ש כאן . ולפיכך נכתב כאן זכור כדי לקדשו להיות שובת ממלאכה :

רש"י

(ח) זכור . זכור ושמור בדבור אחד נאמרו
לא) מחלליה א מות יומת (במדבר כח) וביום
כבשים וכן (דברים כב) לא תלבש שעטנז גדילים
וכן (ויקרא יח) ערות אשת אחיך (דברים כה)
עליה הוא שנ' (תהלים סב) אחת דבר אלהים שתים
זכור לשון פעול הוא כמו (ישעי' כב) אכול ושתו
הלוך ובכה וכן פתרונו תנו לב לזכור תמיד את יום
אם נזדמן לך חפץ יפה תהא מזמינו ג לשבת (מכלתא)

בית יהודא

איף האלץ דס איז האלץ (על אבן אבן) אויף שטיין דס איז שטיין : (ח) זכור. זאגט רש"י (זכור ושמור בדבור אחד נאמרו) דיא צוויי ווערטער זכור אונ שמור , זענען ביידע ארויסגערעט געווארן מיט איין מאהל פון הקב"ה (וכן מחלליה מות יומת וביום השבת שני כבשים) זענען אויך ארויסגערעט געווארן פון הקב"ה מיט איין מאהל (וכן ערות אשת אחיך יבמה יבא עליה) זענען אויך ארויסגערעט געווארן פון הקב"ה מיט איין מאהל (הוא שנאמר) דס זאגט דער פסוק (אחת דבר אלהים) דוד המלך ע"ה האט געזאגט

גערעט די ווערטער מיט איין מאהל (שתים זו שמעתי) איך האב געהערט דיא ווערטער אין צוויי מאהל ,
אך בעזונדער *) וזכור לשון פעול הוא) זכור איז דערטייטש גדיינקען (כמו אכול ושתו) אכול איז דערטייטש
, טרינקען , הלוך , גיין , ובכה , וויינען (וכן פתרונו) אזוי איז דערמיינונג (תנו לב) איר זאלט געבען דם
זכור תמיד את יום השבת) איר זאלט שטענדיג געדיינקען דעם טאג שבת (שאם נזדמן לך חפץ יפה תהא

שפתי חכמים

אלא אף אם נשבע על אבן שהוא אבן אלא שרש"י תפס
בועת שוא נחלקת לד' חלקים וז"א מהם עכ"ל) : א וא"ת
לא דומין לזו דכל הני סותרין זה לזה אבל הכא לא סותר
דגם הכא סותרין דא"ז דזכור היינו עשה ושמור היינו לא
ורין כ"מ שנא' השמר ופן ואל אינו אלא ל"ת רמב"ן .
משמע ואל תעשה מלאכה כי מלת זכור הוא ל' עשה
נקפיד על העבד שיבטל אבל אינו נקפיד אם נעשית

המלאכה ושמור משמע שישמור שלא תעשה מלאכה זו ר"ל שלא יעשה מלאכה נעשית אלא ע"כ בדבור אחד נאמרו: ב כלו' שתהא תמיד בך הזכירה לא כפי' זכור ברית אברהם שפירושו זכור עתה אלא שתהא הזכירה של שבת מתמדת והולכת תמיד ומלת זכור לא מקור ולא ליווי שאם היה מקור לא היה מורה על הפעולה כ"א על המחשבה ואם היה ליווי לא היה הזי"ן בקמץ . אלא הוא ממוצע בין המחשבה והפועל וסוף הפעולה התמידית ל"פ תני לב וכו' : ג הקשה הרמב"ן שזהו נגד

פירוש לתורת אלהים

ם גאט איז ניט מוחל את דעם וואס ער
בייא זיין נאמען אומזיסט : (ח) זכור געדענק
פון שבת לקדשו צו היילגען אים : (ט) ששת

ליקוטי יוסף

(ח) זכור את יום השבת וגו'. די תורה האט אונז גיבאטען מיר זאלן היטען שבת , ניט נאר ווייל מיר זאלען רוהען פון אונזר ארבעט וואס מיר האבן געארבעט אגאנצע וואך , נאר ווייל מיר זאלן היליגן איין טאג אין וואך , פר אונזרע

גן , דריבר זאגט דר פסוק זאלסט געדיינקן דעם טאג שבת , צו הייליגען אים , ספרי מוסר זאגן די נשמה
ווערט גיגעבן צו יעדער יוד אוף שבת זיא קומט צו פארגרעסערין די הייליגקייט אין דעם מענטש , ער זאל זיך
ארקין שבת געגין יצר הרע ער זאל לערנען תורה דעם טאג שבת , אונ אז עס קומט מוצאי שבת אונ דיא
רות קומן צוריק אין הימל , קומען צוזאמען אלע מלאכים אונ מען פרעגט זיי וויעלכע תורה זיי האבן דעם שבת

מצות השם

יט אים אונ שטראפט אים אונ זיינע קינדער אונ
ה ע"כ דארף זיך יעדער יוד צוא היטען פון צוא
שווערען פאלטש :
את יום השבת לקדשו) פון דעם פסוק לערנען מיר
ד"א (מצות עשה) אז מען דארף צוא היילגען דעם
שבת מיט גוטע רייד היינו שבת בייא נאכט דארף
צוא מאכען אונ מוצאי שבת דארף מען צוא מאכען
אונזערע חכמים האבן געבאטן אז מען זאל מאכן

ליקוטי מרדכי

אזו ביזטו גיווען אן מורא אונ אן ציטערניש צו דערמאנען דעם נאמען פון הקב"ה , איז ארויסגעגאנגן פון בית דין דער פסק דין , אדר ער זאל נאך אמאל קומען אוף דר וועלט , אדר ער זאל גיין אין גיהנם , האט ער גיזאגט ער וויל בעסער נעמען זיין שטראף אין גיהנם , אז מיר זעהן אזוי אשטראף נאר פר דערמאנען דעם נאמען פון הקב"ה אן כונה , ווי גרוס איז דר שטראף אז מען שווערט פאלש ביי דעם נאמען פון הקב"ה, דריבר האט די גאנצע וועלט געציטערט ווען הקב"ה האט גיזאגט לא תשא , אונ דריבר דארף יעדר יוד זיך היטען

אר ניט שווערן , אפילו אוף אמת , ווייל עס קען זיין ער מיינט עס איז אונ עס איז ניט אמת , צו וואס זאל
מען זיך איין שטעלן אין סכנה :

ווייל מיר געפינען פסוקים וואס זענען אנדערש איינער פון אנדערין , דהיינו הקב"ה האט גיזאגט ערות אשת אחיך לא תגלה , זאלסט ניי
נעמען דאס ווייב פון דיין ברודער , אונ די תורה האט ניט גיזאגט אזילוק , צו דער ברודער איז ניש שארבין אונ האט גילו זין קינדער אדער ניט
ער , ווי אזוי זאגט נאכדעם די תורה יבמה יבא עליה , איר שוואגער [איר מאנס ברודער] זאל זיא נעמען פאר אווייב , עס ועהט אוים ווייא
הרטה גיהאט פון זיינע רייד , נאר הקב"ה האט ארויסגערעט ביידע ערליי ווערטער מיט איין מאהל , אונ משה רבינו האט דאס צוטיילט אין צוויי
אזו איז ביי שבת אז הקב"ה הט גיזאגט מחלליה מות יומת , דר וום וועט טאהן אמלאכה שבת וועט שטארבין ווי אזוי האט הקב"ה נאכדעם
ם השבת שני כבשים , שבת זאל מען מקריב זיין אקרבן צוויי שעפסין , עס זעהט אוים ווי הקב"ה האט חרטה גהאט פון זיינע רייד , דריבער
הקב"ה האט גערעט ביידע פסוקים מיט איין מאהל , נאר משה רבינו האט דאס צוטיילט אין צוויי פסוקים , ביי זכור ושמור איז אויך אזוי ,
יט אשעם מען זאל היטען שבת ווייל הקב"ה האט שבת גערוהט פון די וועלט בעשאפונג , ביי שמור שטייט אשעם מען זאל היטען שבת ווייל
אונז אויסגעלייזט פון מצרים , דריבער זאגט רש"י זכור אונ שמור , דאס הייסט די ביידע טעמים האט הקב"ה גיזאגט מיט איין מאהל , נאר
משה האט דאס צוטיילט אין צוויי פרשיות :

לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי׃ ס ז לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־

טָיבוּ לְאַלְפֵי דָרִין וּלְנָטְרֵי פִקּוֹדָי׃ תֵימֵי יָת שְׁמָא דַיְיָ לְמַגָּנָא אֲרֵי לָא יְזַכֵּי

תו"א לשוא שם שבועת שוא

רשב"ם

ואותו אלף הוא בנים אלפים׃ (ז) לא תשא וגו'. כל זה מכבודו של הקב"ה וגם שמירת שבת שאחריו. וגם כיבוד אב ואם שהוקש כבודם לכבוד של מקום

בעל הטורים

עמו חסד׃ ולשומרי מצותי. וסמיך ליה לא תשא מלמ שבועת שוא ככל המצות. ד"א לומר כשהשמור המצות תעשה אותם לשוא שלא לשמם אלא עשה אותם לשמם. על פי"ן דלא תשא יש ז' תגין כנגד ז"פ כוב כיחזקאל שבע תועבות בלבו ש כתוכחה ז' עונותיכם מגלים ז' סנות ליגה"ר ז' מדרגות לגיהנם׃

בית יהודא

איז נָאר בִּיז פִיר דוֹרוֹת (וְזוּ לַאֲלָפִים) אוּנ דֶר שָׂכָר אִיז בִּיז צְוֵויי טוֹיזֶענְד דוֹרוֹת׃ (ז) וְלַשָּׁוְא. זָאגְט רש"י (הַשֵּׁנִי לְשׁוֹן שֶׁקֶר) דֶעם אַנְדֶערֶען לַשָּׁוְא מֵיינְט מֶען פַאלְשׁ (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִוי דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט לְשִׁקְרָא, צוּ פַאלְשׁ (כְּמָא דְתֵימַר) וְוִי דִי גְמָרָא זָאגְט (אֵיזֶהוּ שְׁבוּעַת שָׁוְא) וָוס הֵייסְט אַפַאלְשֶׁע שְׁבוּעָה (נִשְׁבַּע לְשַׁנּוֹת אֶת הַיָּדוּעַ) עֶר הָט גֶעשְׁווֹארְן צוּ עֶנְדֶערֶן דִיא זַאךְ וָוס מֶען ווייס עֶס אִיז נִיט אַזוֹי (עַל עַמּוּד שֶׁל שַׁיִשׁ שֶׁל זָהָב) אוֹיף אַשְׁטֵיין הָט עֶר גֶעשְׁווֹארֶען דָס אִיז גָאלְד (הָרִאשׁוֹן לְשׁוֹן מַגָּן) דֶעם עֶרְשְׁטֶען לַשָּׁוְא מֵיינְט מֶען (כְּתַרְגּוּמוֹ) וְוִי דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט לְמַגָּנָא, אוּמְזִיסְט (זֶה הַנִּשְׁבַּע לְחִנָּם וְלַהֶבֶל) עֶר הָט גֶעשְׁווֹארֶן אַזוֹי אַשְׁ... מֶען הָט זִיא נִיט גֶעדַארְפְט שְׁוֶוערֶן, אוּנ עֶס אִיז גֶעוֶוען בַּארֶעשׁ דָס שְׁוֶוערֶען, דְהַיְינוּ עֶר הָט גֶעשְׁווֹארֶען ...

רש"י

לאלפים (סוטה יא)׃ (ז) לשוא. (השני ל' שקר כמה דתימר אי זהו שבועת שוא נשבע לשנות את עמוד של אבן שהוא של זהב (הראשון ל' מגן כתר הנשבע להנם ולהבל ת על של עץ עץ ועל אבן אבן

שפתי חכמים

אתא רש"י לאשמועינן. וי"ל דק"ל הא דכתיב נוצר חסד לאלפים א"א שיהיה כפשוטו כיון שאין כל ימי עולם כ"א ששת אלפים לא יגיע העולם מתחלתו ועד סופו אפי' לאלף דור ל"פ דלא אתא קרא לאשמועינן אלא שיעורא דמדה טובה׃ ת (ג"א) כוונת רש"י שלא תאמר שלשון התרגום למגנא שהוא הנס ר"ל שאין בו הנאה אבל אם הנאה יהא מותר ל"פ להכל דעיקר הכוונה להכל שאין ב נקרא חנם (וע"ם ברש"י ול"ל ע"פ גירסת הרא"ם וג"א להכל איזהו שבועת שוא נשבע לשנות שידוע כו' וכ' עליו

פירוש לתורת אלהים

צְוֵויא טוֹיזֶנְט דוֹרוֹת לְאֹהֲבַי צוּא מַיינֶע לִיבּ הָאבֶּער וּלְשׁוֹמְרֵי אוּנ צוּ דִיא וָואס הִיטֶען מַיינִי מִצְוֹת׃ (ז) לֹא תִשָּׂא דוּא זָאלְסְט נִיט שְׁוֶוערֶן אֶת בַּייא דֶעם פוּן דַיין גָאט לַשָּׁוְא צוּא אוּמְזִיסְט

ליקוטי מרדכי

(ז) לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא וגו'. דִיא גְמָרָא זָאגְט וֶוען הקב"ה הָט גְזָאגְט מֶען זָאל נִיט שְׁוֶוערֶן פַאלְשׁ בַּיי זַיין נָאמֶען, אוּנ מֶען זָאל נִיט דֶערְמַאנֶען זַיין נָאמֶען אוּמְזִיסְט וֶוען מֶען דַארְף נִיטוּ הָט דִי גַאנְצֶע עֶרְד אַצִיטֶער גְטָאהְן, דֶער סֵפֶר חיי אדם (אין כלל ה) בְּרֶיינְגְט עֶס הָט אַמָאל גְטְרָאפֶן אַגְרוֹסֶר צַדִיק אִיז גִיוֶוען קְרַאנְק, אוּנ אִיז גִיוָוארֶן אַגוֹסֵס, הָט עֶר גִיהֶערְט אִין הִימֶעל אִיז אַגְרוֹיסֶער גֶעשְׁרֵיי מֶען שְׁרַייט מַאכְט לֵיידִיג אַאָרְט פַר דֶעם צַדִיק וָוס שְׁטַארְבְּט אוּנ זַיין נְשָׁמָה וֶועט בַּאלְד קוּמֶען אִין הִימֶל, ווי דִי נְשָׁמָה אִיז גֶעקוּמֶן אִין הִימֶל הָט מֶען אִים צוּ גְנוּמֶן מִיט גְרוֹיס כָּבוֹד אוּנ מֶען הָט אִים גְגֶעבֶּן אַסֵפֶר תּוֹרָה אִין הַאנְט אוּנ מֶען הָאט אִים גִיפְרֶעגְט דוּא הָאסְט מְקַיֵּים גִיוֶוען אַלֶין וָואס שְׁטֵייט אִין דִיא תּוֹרָה, הָט עֶר גְזָאגְט יוֹא, דוּ הָאסְט מְקַיֵּים גִיוֶוען דִי עֶרְשְׁטֶע מִצְוָה פְּרִיָּה וְרִבְיָה נִיט וֶועגֶן דַיין הֲנָאָה נָאר וֶועגֶען דִי מִצְוָה הָט עֶר גֶעזָאגְט יוֹא, הָאט מֶען גְזָאגְט וֶוער זֶענֶען דִי עֵדוּת, זֶענֶען גְקוּמֶן זֵייעֶר פִיל מַלְאָכִים הָאבֶּן גְזָאגְט עֵדוּת, דֶר מַלְאָךְ הָט גִיזָאגְט אִיךְ בִּין בַּשַׁאפֶען גְוָוארֶן פוּן דִי מִצְוָה, אוּנ דֶער מַלְאָךְ הָט גְזָאגְט אִיךְ בִּין בַּשַׁאפֶען גְוָוארֶן פוּן דִי מִצְוָה. נָאכְדֶעם הָט מֶען גְבְּרֵיינְגְט דִי פִיר שׁוּלְחָן עָרוּךְ אוּנ מֶען הָט אִים גְפְרֶעגְט דוּ הָאסְט מְקַיֵּים גְוֶוען דִי מִצְוֹת וָואס שְׁטֵייעֶן אִין דִיא פִיר שׁוּלְחָן עָרוּךְ, הָאט עֶר גִיזָאגְט יָא, זֶענֶען גֶעקוּמֶן אַנְדֶערֶע מַלְאָכִים אוּנ הָאבֶּן אוֹיךְ עֵדוּת גִיזָאגְט עֶס אִיז אֱמֶת, נָאכְדֶעם הָט מֶען אִים גְפְרֶעגְט בִּיזְטוּ גִיוֶוען גֶעהִיט דוּ זָאלְסְט נִיט אַרוֹיסְרֵיידֶן דֶעם נָאמֶען פוּן הקב"ה אוּמְזִיסְט אוּנ אָן כַּוָּונָה, הָט עֶר גֶעשְׁוִויגֶן, הָט מֶען גְרוּפֶן עֵדוּת זָאלֶן קוּמֶן, זֶענֶען גְקוּמֶן זֵייעֶר פִיל מַלְאָכִים בְּרֶעקְט מִיט שְׁוַוארְצֶן, אוּנ הָאבֶּן גִיזָאגְט מִיר זֶענֶען בַּשַׁאפֶען גִיוָוארֶן פוּן דִי אַלֶע שֵׁמוֹת וָוס עֶר הָט דֶערְמַאנְט אוּנ אָן כַּוָּונָה, דֶר בֵּית דִין שֶׁל מַעְלָה הָאבֶען צוּרִיסֶן זֵייעֶרֶע קְלֵיידֶר אוּנ הָאבֶּן אוֹיף אִים גֶעשְׁרִיגֶען דוּ טִיפָּה סְרוּחָה

מצות השם

טוּט אַזוֹי אוּנ עֶס אִיז דָא עֵדוּת אוּנ מֶען הָט אִים מַתְרֶה אִיז עֶר חַיָּיב סְקִילָה אוּנ אַז מֶען הָט אִים נִישְׁט מַתְרֶה אִיז עֶר חַיָּיב כָּרֵת אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג אוֹיף יֶעדֶער יֶעדֶער צַייט סַייא בַּייא זְכָרִים אוּנ סַיי בַּייא נְקֵבוֹ...

(ל) (לֹא תִשָּׂא וגו') פוּן דֶעם פָּסוּק לֶערְנֶען מִיר אַרוֹם ... אֵיינְס אִיז אַז מֶען טָאר נִיט שְׁוֶוערֶן אוֹיף קֵיין שְׁקֵיי... אִיז גָאלְד דָאס אַנְדֶערֶע אִיז אֲפִילוּ אוֹיף גָאלְד אַז עֶס אִ... טָאר מֶען אוֹיךְ נִישְׁט שְׁוֶוערֶען וְוידֶער טָאר מֶען נִישְׁט מֶען זָאל מְבַטֵל זַיין אֵיין מִצְוָה וָוארוּם דִיא שְׁבוּעָה אִ... חַל דָאס הֵייסְט זִיא אִיז גָאר נִישְׁט וֶוערְט אִיבֶּער דֶעם נִישְׁט שְׁוֶוערֶען אוֹיף קֵיין דְבַר מִצְוָה דָאס פֶערְדֶע... טָאר נִישְׁט שְׁוֶוערֶען אוֹיף אַזַאי זַאךְ וָואס עֶס אִיז נָא... מֶעגְלֶעךְ דְהַיְינוּ עֶר זָאל נִישְׁט עֶסֶען זִיבֶּען טָאג אָבֶּ... שְׁלָאפֶען דְרַייא טָאג וַוייל דָאס אִיז נִישְׁט מֶעגְלֶעךְ ... אַזוֹי נִישְׁט שְׁוֶוערֶען אוּנ אַז מֶען אִיז עוֹבֵר אוֹיף דִיא (לֹא... בְּמֵזִיד דָאס הֵייסְט מִיר ווִילֶען גֶערֶען קוּמְט אִים מַלְקוּ... לֶערְנֶען מִיר אוֹיךְ אַרוֹיס פוּן דַאנֶען אַז מֶען רֶעד אַרוֹי... נָאמֶען אוּם זוּסְט אִיז עֶר אוֹיךְ עוֹבֵר אוֹיף דִיא (לֹא... דָאס אִיז נוֹהֵג סַייא בַּייא זְכָרִים אוּנ סַייא בַּייא ... דֶער רמב"ם ז"ל שְׁרַייבְּט אַז דִיא עֲבֵירָה פוּן פַאלְטְשׁ ... אִיז גְרֶעסֶר פוּן אַלֶע עֲבֵירוֹת בַּייא אַנְדֶערֶע עֲבֵירוֹת שְׁלָאגְט אִים מַלְקוּת פַאר גִים אִים שׁוֹין גָאט ב"ה אָבֶּ... עֲבֵירָה פוּן פַאלְשׁ שְׁוֶוערֶען אֲפִילוּ מֶען שְׁלָאגְט אִים פַאר גִיט אִים אוֹיךְ נִישְׁט גָאט ב"ה דִיא (גְמָרָא ... שְׁרַייבְּט אַז אוֹיף דֶער עֲבֵירָה פוּן פַאלְטְשׁ שְׁוֶוערֶען ...

אזו

ן תִסְגֻּד לְהוֹן
וְלָא תִפְלְחִנּוּן אֲרֵי אֲנָא
יְיָ אֱלָהָךְ אֵל קַנָּא
מַסְעַר חוֹבֵי אֲבָהָן עַל
בְּנִין מְרָדִין עַל דָּר תְּלִיתַי
וְעַל דָּר רְבִיעַי לְסָנְאָי
כַּד מַשְׁלְמִין בְּנַיָּא לְמֶחֱטֵי
בָּתַר אֲבָהָתְהוֹן: ו וְעָבֵד

ה לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם
כִּי אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד
עֲוֹן אָבֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־
רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי: ו וְעֹשֶׂה חֶסֶד

תו"ג: לא תשתחוה סנהדרין סא: ולא תעבדם שם:

בעל הטורים

חסד. ד' במסורה. ב' בדברות. וב' גבי דוד ועושה ... יתו לו' מי שעושה חסד לאחרים עושין עמו חסד ודוד היה ... אף לאו"ה דכתיב ויאמר דוד אעשה חסד עם חנון לכך עשו ... במשנה תורה שאינו מזכיר לא בנים ולא שלשים ולא רבעים דכתיב

רשב"ם

(ה) לשנאי. אם הבנים שונאי: (ו) ועושה חסד לאלפים. לבנים שלשים רבעים חמשיים עשיריים מאות ואלפים בנים אלפים הם אלף דור. ולא קשו קראי אהדדי לפי הפשט בכאן מדבר בבנים ובבני בנים וכל בנים דור אחד ובני בניהם דור שני והבנים של דור אחרון. אחרון של אלף קרוים בנים. בנים שם וידעת כי ה' אלהיך הוא האלהים וגו' לאוהביו ולשומרי מצותיו לאלף דור

רש"י

תמונת כל דבר פ חסר בשמים: (ה) אל קנא. ... מקנא ליפרע ואינו עובר ע על מדתו למחול על ... כל לשון קנא אנפרימנ"ט בלעז (אייפערזוכט) נותן ... ע: לשנאי. כתרגומו כשאוחזין מעשה ק אבותיהם ... (סנהדרין כז): (ו) נוצר חסד. שאדם עושה ר ... כר עד לאלפים דור נמצאת מדה טובה יתירה ש על ... רעניות אחת על חמש מאות שזו לארבעה דורות וזו

בית יהודא

געוואָרן: ותמונה. איז אַגעמאָלטעס בילד (תְּמוּנַת כָּל דָּבָר) אַגעמאָלטעס בילד פון וועלכע זאך עס איז (אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם) וואָס אין הימעל, אַזוינ, אַלְבָנָה, אָדער וואָס אויף די ערד: (ה) [אֵל קַנָּא]. מיינט מען (מְקַנֵּא לְהִפָּרַע) ער צערונט צו געצאָהלט ווערן, צו שטראָפן (וְאֵינוֹ עוֹבֵר עַל מִדָּתוֹ לִמְחוֹל עַל עַ"ז עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים) הקב"ה שיינקט ניט די זינד פון עֲבוֹדָה זָרָה דינען (כָּל לָשׁוֹן קַנָּא נוֹתֵן לֵב לְהִפָּרַע) דס וואָרט „קַנָּא" מיינט מען הקב"ה גיט זיין האַרץ נאָך טראַכטונג צו ... אַפּן: (לְשֹׂנְאָי). צו מיינע פיינד (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דר תַּרְגּוּם טייטשט (כְּשֶׁאוֹחֲזִין מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם) אַז די ... זינדיגען אויך ווי זייערע פאָטערס, ווערן זיי געשטראָפט פאַר זייערע פאָטערס זינד אויך: (ו) [נוֹצֵר חֶסֶד]. ... היט דעם חֶסֶד (שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה) וואָס אַמענטש טוהט (לְשַׁלֵּם שָׂכָר עַד לַאֲלָפִים דוֹר) ער זאָל בצאָהלען דעם שׂכר ביז ... טויזנד דורות (נִמְצֵאת) ווערט געפונען (מִדָּה טוֹבָה יְתֵרָה עַל מִדַּת פּוּרְעָנוּת אַחַת עַל חֲמֵשׁ מֵאוֹת) די גוטע מדות ... ב"ה זענען מער ווי די שטראָף־מדות מיט פינף הונדערט מאָהל אַזוי פיל (שֶׁזּוֹ לְאַרְבָּעָה דוֹרוֹת) דס שטראָף

שפתי חכמים

...ל שלא תפרש שפס ע"ז תמונה ועוד שבשמים אין תמונה כי שהיא הגורה היא מקרה לריכה לנושא וא"א לעשות תמונה ...פ דבר שבשמים דהיינו כוכבים שהן בדמות טלה או שור: ...עתו ליפרע ואם לא פרע יפרע שהרי קנאה לפניו דע"י קנאה ...ע לו: ק דאל"כ הרי כתיב לא יומתו אבות על בנים: ר וקשה ...אי קרא נוצר חסד דכתיב כפ' כי תשא והכא כתיב ועושה חסד וגו'. וי"ל כדי שלא תטעה לפרש הקרא דהכא האי דכתיב ועושה שב אל הקב"ה כלומר שהקב"ה עושה חסד לאלפים ותו לא והא כתיב חסדי ה' כי לא תמנו וגו' לכן הביא קרא דנוצר חסד וגו' שפירושו חסד שהאדם עושה נוצר לו הקב"ה שכרו עד אלפים דור ה"נ האי קרא ועושה חסד שמלת ועושה שב אל האדם כלומר האדם שעושה חסד הקב"ה משלם שכרו עד אלפים דור: ש (קל"מ) תימה וכי תוספות

פירוש לתורת אלהים

...ן אַז אַנדערר האָט עס גמאַכט לא זאָלסטו דיך ...א ניט בוקין וְלֹא אונ זאָלסט זייא ניט דינען כִּי ...ם יְיָ גאָט אֱלֹהֶיךָ דיין גאָט אֵל־קַנָּא איז אַזוי אַגאָט ...ער רעכינט ער שטראָפט דער פאַר פּוֹקֵד ער ...ט עָוֹן אָבוֹת די עֲבֵירוֹת פון דעם פאָטער עַל אויף ...דר עַל שִׁלֵּשִׁים אויף דריט גבירט דס מיינט מען אייניקלך וְעַל רִבֵּעִים אונ אויף פערד גבירט דס מיינט מען אור אייניקלך צוא בצאָלען זייא ווען לְשֹׂנְאָי צו מיינע פיינד אַז די קינדער זענען אויך שלעכט אַקעגין גאָט אָבער אַז די קינדער זענען צדיקים שטראָפט ער זיי ניט פר דעם פאָטער: (ו) וְעֹשֶׂה אונ ער באַצאָלט שׂכר פאַר מַעֲשִׂים טוֹבִים לַאֲלָפִים צוא

מצות השם

...א תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם) פון דעם פָּסוּק געמען מיר אַרוֹס דיא ...א תַעֲשֶׂה) אַז מען טאָר זיך נישט בוקן צו־קיין (עֲבוֹדָה ...ג אֲפִילוּ ער דינט די עֲבוֹדָה זָרָה מיט אַזאַ זאַך וואָס עס ...ט דר סֵדֶר מען זאָל מיט דעם דינען דְהַיְינוּ ער קוּלֶט איין ...פון דער עֲבוֹדָה זָרָה ווען אָדער ער שפּרענגט בלוּט צו ...ז אָבער (מַקְטִיר קְטוֹרֶת) איז ער אויך חַיָּיב סְקִילָה דאָס ...דס (בֵּית דִין) דאַרף אים פר שטיינגען ווייל אַזאַ זאַך וואָס ...נען אין ביהמ"ק צו השי"ת טאָר מען נים אַזוי טוען צו דר ...ן ווען איינער האָט געדינט די ע"ז מיט ווילן געווען נאָר מען ...ם ניט מַתְרֶה געווען איז ער חַיָּיב כָּרֵת דס הייסט ער וועט ...יטן ווערען פון דר וועלט אונ מען טאָר נישט טוען אַזאַ ...ס מען קאָן מיינען אַז ער בוקט זיך צו דר ע"ז דְהַיְינוּ ווען ...צילט געלד לעבן איין ע"ז טאָר ער זיך נישט אַראָפּבייגן ...יבן דס געלט אָדער ווען איינם האָט זיך אַן געשטעגט איין

דאָרן אין זיין פוס טאָר ער זיך ג"כ נישט אַראָפּ ביינגען אַרויס נעמען דעם דאָרען כְּדֵי מען זאָל זיך נישט טועה זיין אַז ער בוקט זיך צו דער ע"ז אונ דיא מִצְוָה איז נוֹהֵג ביי זְכָרִים אונ ביי נְקֵבוֹת:

(כט) (וְלֹא תָעָבְדֵם) פון דעם פָּסוּק לערנען מיר אַרוֹס די לֹא תַעֲשֶׂה אַז מען טאָר צו־קיין אָפּגעטער נישט דינען אֲפִילוּ דאַרף בזיין הַיְינוּ עס איז דאָ אַזעלכע ע"ז וואָס מען דינט זיא אונ זיא הייסט (מַרְקוּלִים) אונ די דינסט איז אַזעדר וואָס גיים דאַרף וואַרפט צו איר איין שטיין אינ עס איז נאָך פאַר האַנדען איין ע"ז וואָס זיא רופט זיך אָן (כְּמוֹשׁ) אונ די דינסט איז אַזעדר זאָל זיך די האָר אָפּ שניידען אונ וואַרפן אָדער די ע"ז (בַּעַל פְּעוֹר) וואָס די דינסט איז געווען אַז מען זאָל זיך אויף דעקין דס אונטער לייב אונ זיך שטעלן אַקעגן איר אינ דיא דינסט איז דאָך פַּסְקוּנִי נאָר ווייל מען דינט צו דיא ע"ז טאָר־קיין יוד אַזוי נישט טאָן אונ ווער עס

לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי׃ ד לֹא־תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ׃

בַּר מִנִּי׃ ד לָא ... לָךְ צְלֵם וְכָל ... דִּי בִשְׁמַיָּא מִ... וְדִי בְאַרְעָא מִלְּ... בְּמַיָּא מִלְּרַע לְאַ...

תו"א לא תעשה לך סנהדרין בשמים עבודה זרה סג:

בעל הטורים

(ד) תמונה. בגי' פרצוף אדם: ואשר בארץ. בגימ' המה ההרים והגבעות: מתחת. בגי' זו שלשול קטן:

בית יהודא

יִהְיֶה לְךָ] . פְרֶעגְט רש"י (לָמָּה נֶאֱמַר) צוּא וָואס שְׁטֵייט דֶר פָּסוּק, עֶנְפֶּערְט רש"י (לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר) וַוייל עֶס שְׁטֵייט אִין אַנְדֶערֶן פָּסוּק (לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ) דוּ זָאלְסְט נִיט מַאכֶן צוּ דִיר אַבִּילְד דוּ זָאלְסְט צוּ אִים דִינֶען (אֵין לִי אֶלָּא שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה) ווייס אִיךְ נָאר מֶען טָאר נִיט מַאכֶן אַבִּילְד צוּ דִינֶען אִים (הֶעָשׂוּי כְּבַר) אַז עֶר קוֹיפְט אָדֶער עֶר גֶעפִינְט אַבִּילְד וָואס אֵיין אַנְדֶערֶער הָט אִים גֶעמַאכְט צוּ דִינֶען צוּ אִים (מִנַּיִין שֶׁלֹּא יְקַיֵּים) פוּן וַואנֶען ווייסֶן מִיר אַז מֶען טָאר אִים נִיט קוֹיפֶען אוּנ מֶען טָאר נִיט הַאלְטֶען אַזוֹי אַבִּילְד (תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא יִהְיֶה לְךָ) זָאגְט דֶר פָּסוּק אַזוֹי אַבִּילְד טָאר נִיט זַיין בַּיי דִיר, מְכִילְתָּא: וֵאלֹהִים אֲחֵרִים] . מֵיינְט מֶען (שֶׁאֵינָן אֱלָהוּת) זַייא זֶענֶען נִיט גָאטֶער (אֶלָּא אֲחֵרִים עֲשָׂאוּם אֱלֹהִים עֲלֵ... אַנְדֶערֶע מֶענְטְשֶׁן הָאבֶן זֵיי גֶעמַאכְט פַר גֶעטֶער אוֹיף זִיךְ, זָאגְט רש"י (וְלֹא יִתָּכֵן לְפָרֵשׁ אֱלֹהִים אֲחֵרִים זוּלָתִי) מ... נִיט זָאגֶען הקב"ה הָט גֶעזָאגְט זַייא זֶענֶען אֱלֹהִים אֲחֵרִים, אַנְדֶערֶע גֶאטֶער, אוֹיסֶער מִיךְ (שֶׁגְּנַאי הוּא כְּ... לִקְרוֹתָם אֱלָהוּת אֶצְלוֹ) וַוייל עֶס אִיז נִיט שֵׁיין גֶעגֶען הקב"ה מֶען זָאל דִי בִּילְדֶער רוּפֶען גֶאטֶער (דָּבָר אַחֵר) גָ... מִיר זָאגֶן אֱלֹהִים אֲחֵרִים מֵיינְט מֶען (שֶׁהֵם אֲחֵרִים לְעוֹבְדֵיהֶם) זֵיי זֶענֶען אַנְדֶערֶע וּפְרֶעמְדֶע צוּ דִי מֶענְטְשֶׁן וָואס זַיי (צוֹעֲקִים אֲלֵיהֶם) דִי מֶענְטְשֶׁען שְׁרַייֶען צוּ דִי בִּילְדֶער (וְאֵינָם עוֹנִים אוֹתָם) אוּנ דִי בִּילְדֶער עֶנְפֶערֶן נִיט (וְדוֹמֶה אַחֵר וְאֵינוֹ מַכִּירוֹ מֵעוֹלָם) עֶס אִיז גְלַייךְ וִוי דֶר מֶענְטְשׁ וָואלְט גֶעוֶוען אַפְרֶעמְדֶער אוּנ דֶער בִּילְד הָאט קֵיין מ... גֶעקֶענְט דֶרִיבֶּער וַויל עֶר אִים נִיט עֶנְפֶערֶען׃ וְעַל פָּנַי] . מֵיינְט מֶען (כָּל זְמַן שֶׁאֲנִי קַיָּים) אַזוֹי לַאנְג וִוי אִיךְ גָאט בִּין דָא אוֹיף דֶר וֶועלְט זָאלְסְטוּ נִיט דִינֶען צוּ דִי בִּילְדֶער אוּנ הקב"ה לֶעבְּט דָאךְ אֵייבֶּיג (שֶׁלֹּא תֹאמַר לֹא נִצְטַוּוּ עַל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אֶלָּא אוֹתוֹ הַדּוֹר) זָאלְסְט נִיט זָאגֶן נָאר דִיא יוּדֶען וָואס זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶן פוּן מִצְרַיִם זֶענֶע... גֶעוָוארֶן זֵיי זָאלֶען נִיט דִינֶען עֲבוֹדָה זָרָה, דְרִיבֶּער הָאט הקב"ה גֶעזָאגְט עַל פָּנָי, אֵייבֶּיג טָאר מֶען נִי... עֲבוֹדָה זָרָה׃ (ד) פֶּסֶל] . אַבִּילְד רוּפְט מֶען פֶּסֶל (עַל שֵׁם שֶׁנִּפְסַל) וַוייל דֶר בִּילְד אִיז אוֹיסְגֶעהַאקְט וָואס...

רש"י

למה נאמר לפי שנאמר לא תעשה לך אין לי אלא ש... העשוי כבר מנין ש שלא יקיים ת"ל לא יהיה לך (מ... אלהים אחרים. שאינן אלהות אלא אחרים עשא... עליהם (מכילת') ולא יתכן לפרש אלהים אחרים זו... הוא כלפי מעלה לקרותם אלהות אצלו. דבר אח... אחרים שהם אחרים לעובדיהם צועקים אליהם ו... אותם ודומה כאלו הוא אחר שאינו מכירו מעולם: כל זמן שאני קיים ם שלא תאמר לא נצטוו על ע"א... הדור (מכילתא): (ד) פסל. על שם ע שנפס...

שפתי חכמים

הכי לאסור דבר שכנגדו לכ"פ ד"א שהיו שומעין וכו' והיו סבורים מיד שהם הרבה לכך הוצרך להזהיר בתחלת הענין ע"ז (ר"ל) אנכי וגו'. ר"ל אלא אנכי: ג כלו' שלא עשה לא הוא ולא אחרים עשו לו אלא שהיה עשוי מתחלה והוא מצאו או קנאו מנין שלא יקיים ת"ל לא יהיה לך מ"מ הרא"ם: ם מקשין העולם והא בפ' ואתחנן פירש"י על מלת על פני בכ"מ אשר אני שם וזהו כל העולם כולו ד"א כל זמן שאני קיים. וי"ל משום דרש"י רוצה לתרץ אגב פירושו קושיא אחרת דכתיב שם ונושנתם בארץ וגו' ועשיתם פסל וגו' דמשמע דע"ז היא מצוה התלויה בארץ וכתיב קודם עשרת הדברות אשר שם לא את אבותינו וגו' כי אתנו אנחנו וגו' משמע שהיא מצוה התלויה בגוף ונוהגת בין בארץ בין בח"ל א"כ סתרי אהדדי לכן פי' על פני כ"מ וכו' מ"ש נקט פי' זה בריפא כדי לתרץ הקושיא והא דכתיב ונושנתם בארץ וגו' ... א"י יותר מקולקלים בעניני ע"ז משאר אומות ולכן נקט בקרא בארץ כדי להזהירם ביותר על ארץ ישראל שהם מקולקלים ביותר:

דעת זקנים מבעלי התוספות

תהום אמר לא כי הוא התחילו ישראל שומעין מאו... העולם ומשמים וארץ אומרים שמא חס ושלום רשו... הן לכך כתב אנכי ה' כל מה שאתם שומעים אינ... מאתי ומן אל"ף דאנכי עד כ"ף דלרעך יש תרי"... כנגד תרי"ג מצות. ובפ"ק דקידושין אמרינן בשע... הקב"ה אנכי ולא יהיה לך אמרו אומות העולם ל... דורש כיון ששמעו כבד את אביך ואת אמך הודו על... וש"ה יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך ו... ראש דברך אמת ולא סוף דברך אלא מסוף דברך ה... דברך אמת:

פירוש לתורת אלהים

אַנְדֶערֶע הָאבֶן זֵיי גְמַאכְט אוֹיף זִיךְ פַר גֶעטֶער [עיין רש"י] עַל בִּיז וַואנֶען אִיךְ לֶעבּ טָארְט אִיר נִיט הָאבֶן קֵיין אָפּ גֶעטֶער אוּנ אִיךְ לֶעבּ דָאךְ אֵייבֶּיג׃ (ד) לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ דוּ זָאלְסְט נִיט מַאכֶן צוּ דִיר פֶּסֶל אַבִּילְד וָואס אִיז אוּם גְהַאקְט פוּן הָאלְץ אָדֶר פוּן אַנְדֶערֶי זַאכֶן וְכָל אוּנ אַלִי גִישְׁטַאלְט אֲשֶׁר וָואס אִיז אוֹיף דֶעם הִימֶל... אוֹבֶּען וַאֲשֶׁר אָדֶר אַזוֹ אֵיין גְשְׁטַאלְט וִוי עֶס דֶר עֶרְד מִתַּחַת פוּן אוּנְטֶען וַאֲשֶׁר אָדֶר אַזוֹי אַ... וָואס אִיז אִין וַואסֶר אוּנְטֶער דִי עֶרְד טָארְסְטוּ... מַאכֶען אַזֶעלְכֶע גִשְׁטַאלְטֶען פַאר עֲבוֹדַת כּ...

מצות השם

וַוייל וָוער עֶס אִיז מוֹדֶה אִין דֶער עֲבוֹדָה זָרָה דֶער אִיז אֵיין כּוֹפֵר בְּעִיקָר אוּנ יֶעדֶער יוּד אִיז זִיךְ מְחוּיָב מוֹסֵר נֶפֶשׁ צוּא זַיין פוּן גָאטֶס וֶועגֶען מִיט זַיין גַאנְץ לַייבּ אוּנ מִיט זַיין גַאנְץ פַארְמֶעגֶען אֲפִילוּ מֶען וֶועט חָלִילָה אֵיין יוּד נֵייטֶען אַז עֶר זָאל דִינֶען דִיא עֲבוֹדָה זָרָה זָאל עֶר זִיךְ לָאזֶען הַארְגֶענֶען אוּנ זָאל נִים וֶועלֶען דִינֶען דִיא עֲבוֹדָה זָרָה אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג אִין יֶעדֶער אָרְט אוּנ אִין יֶעדֶר צַייט סַייא בַּיי... סַייא בַּייא נְקֵבוֹת׃

(כז) (לֹא תַעֲשֶׂה וגו') דִי מִצְוָה פַאר שְׁטֵייט מֶען אַלֵיין... עֶס הָט עוֹבֵר גֶעוֶועזֶען אוּנ הָט זִיךְ גֶעמַאכְט אֵיין... עֶר הָאט גֶעלָאזְט זִיךְ מַאכֶן אֵיין בִּילְד קוּמְט אִים מַלְקוֹ... מִצְוָה אִיז נוֹהֵג בַּייא זְכָרִים אוּנ בַּיי נְקֵבוֹת׃

מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: ג לֹא־יִהְיֶה

...ממבית עבדותא: ...הי לך אלה אחרן

יהיה לך שבת פת :

רשב"ם

(ג) לא יהיה וגו'. שאני לבדי הוצאתיך :

רש"י

מלא רחמים שנא' (שמות כד) ותחת רגליו כמעשה ספיר זו היתה לפניו בשעת השעבוד וכעצם השמים הואיל ואני משתנה במראות אל תאמרו שתי רשויות הוא אשר הוצאתיך ממצרים ועל הים. ד"א לפי שהיו קולות מן הרבה שנאמר את הקולות קולות באין מד' ן השמים ומן הארץ אל תאמרו רשויות הרבה הן ר' ל' יחיד אלהיך ליתן פתחון פה למשה ללמד במעשה העגל וזהו שאמר (שמות לב) למה ה' יחרה אך לא להם צוית לא יהי' לכם אלהים אחרים אלא : מבית עבדים. מבית פרעה שהייתם עבדים לו אומר אלא מבית עבדים שהיו עבדים לעבדים ת"ל בית עבדים מיד פרעה מלך מצרים אמור מעתה מלך היו ולא עבדים לעבדים: (ג) לא יהיה לך.

בית יהודא

יונגער מלך האלט מלחמה מיט זיינע פיינד (ונגלה כאן כזקן מלא רחמים) אונ דא אויף דעם בארג סיני איז הקב"ה געזעהן געווארן ווי איין אלטער מאן וואס זיין פנים איז מיט פיל רחמנות (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר) אונטער די פים פון הקב"ה איז געוועזן ווי אבריל אנטענער ציגול (זו היתה לפניו בשעת השעבוד) דר ציגול איז געוועזן פאר הקב"ה ווען די יודען האבן געארבעט אין מצרים ודי שווערע ארבעט וואס די יודען ארבעטן אין מצרים זאל שטענדיג געדיינקט ווערען פר הקב"ה (וכעצם השמים משנגאלו) אונ ווען די יודען זענען אויסגעלייזט געווארען פון מצרים איז דר ציגול אוועק גענומען געווארן אונ דר ארט פון ציגול איז געווארן גלייך מיט דעם גאנצן הימעל האט הקב"ה געזאגט צו די יודען (הואיל ואני משתנה במראות) ווייל איך ווער געענדערט מיט

עהונג (אל תאמרו שתי רשויות הן) זאלט איר ניט זאגן עס זענען צוויי גאטער (אנכי הוא אשר הוצאתיך ממצרים) איך בין דערזעלביגער וואס האב דיך ארויסגענומען פון מצרים אונ וואס איך האב די מצרים דערטרונקען אין ים) וועגען נאך אזאך האט הקב"ה געזאגט אנכי ה' אלהיך וגו' (לפי שהיו שומעין קולות הרבה) ווייל דיא יודען יצט געהערט פיל ערליי שטימען (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק (את הקולות) די שטימען, מיינט מען שטימען (קולות באין מארבע רוחות ומן השמים ומן הארץ) שטימען זענען געהערט געווארען פון די פיר זייטען אונ פון הימעל אונ פון דיא ערד (אל תאמרו רשויות הרבה הן) זאלט איר ניט זאגן עס זענען דא פיל גאטער. רש"י (ולמה אמר בלשון יחיד אלהיך) פאר וואס האט הקב"ה געזאגט צו דיא יודען ווי מען זאגט צו איין „אלהיך" דיין גאט, הקב"ה הט געדארפט זאגען „אלהיכם" איך בין אייער גאט, ענטפערט רש"י (ליתן פתחון פה ללמד סניגוריא במעשה העגל) ווייל הקב"ה הט געוואוסט אז די יודען וועלען מאכען א עגל ואקאלבן אונ אויף אים זאגען ער איז א גאט, אונ משה וועט וועלען בעטן פון הקב"ה ער זאל זיי ניט פארלענדען, מיט משה קענען שטילען דעם כעס פון הקב"ה, דריבער האט הקב"ה געזאגט „אלהיך" דיין גאט. וועט ען עפענען דיא מויל צו פארענטפערן די יודען וויא רש"י זאגט ווייטער (וזה הוא שאמר) דס איז וואס משה גט (למה ה' יחרה אפך בעמך) גאט פאר וואס זאל ברענען דיין כעס אויף דיין פאלק (לא להם צוית) ניט צו זייא עבאטען, דו האסט ניט געזאגט (לא יהיה לכם אלהים אחרים) איר זאלט ניט האבן אנדערע געטער (אלא לי לבדי) מיר אליין האסטו געבאטן איך זאל ניט האבען אנדערע געטער, דוא האסט געזאגט צו מיר לא יהיה לך אחרים, עס זאל ניט זיין צו דיר אנדערע געטער: (מבית עבדים) . זאגט רש"י הקב"ה הט געזאגט צו די ך האב אייך ארויסגענומען (מבית פרעה שהייתם עבדים לו) פון פרעה'ס שטוב וואס איר זענט געוועזן ביי אים פרעגט רש"י (או אינו אומר אלא מבית עבדים שהיו עבדים לעבדים) טאמער מיינט מען איך האב אייך ארויס פון אקנעכט־שטוב, איר זענט געוועזן קנעכט ביי קנעכט (תלמוד לומר) לערונט אונז איין אנדער פסוק משה זאגט צו די יודען (ויפדך מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים) הקב"ה הט דיך אויסגעלייזט פון די שטוב וואס איר רטען געוועזן קנעכט, פון די האנט פון פרעה דר מלך פון מצרים (אמור מעתה) פון איצט זאגען מיר (עבדים) די יודען זענען געוועזן קנעכט ביי דעם מלך פון מצרים (ולא עבדים לעבדים) אבר ניט קנעכט ביי קנעכט: (ג) (לא

דעת זקנים מבעלי התוספות

יד הה"ד אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין דו. ולכך נאמר אנכי ולא יהיה לך בל' צווי ליחיד ד סניגוריא לישראל במעשה העגל כדפרש"י שאמר ותו מעשה ואל תענשהו כי לי לבדי הזהרת לא יהיה אמרת ולא יהיה לכם. ועוד נאמר במדרש שלכך ם בלשון יחיד מפני שצפה הקב"ה שיחידים עתידים תם מיכה מבטל אנכי. ירבעם מבטל לא יהיה לך. כור. יואב לא תרצח. אמנון לא תנאף. עכן לא ציבה לא תענה. אחאב לא תחמוד. לכך נאמרו כולן יד'. ד"א אנכי ה' אלהיך בשעת מתן תורה היה

שפתי חכמים

וגו' רצונו להביא בזה שמשתנה לפי הענין ומה שכתוב בקרא יציאת מצרים ורש"י פי' לפי שנגלה בים וכו' משום שהוא תכלית יצ"מ : מ ה"פ כשם שאתם מודים שהייתי יחיד בקריעת ים סוף כדכתיב זה אלי ואנוהו כך תאמינו שאותו אלהים אני ולכך קאמר אני הוא שהוצאתיך מארץ מצרים. (מהרש"ל) פירש דק"ל לפי פי' ראשון לא הוה ליה למימר אלא המוציאך מבית עבדים מארץ מצרים ל"ל לכ"פ ד"א. ולפי שני פשטים האלו קשה שבתחלה אמר אנכי והדר אמר לא יהיה לך ואין זה כסדר שמתחלה הי"ל לצוות שלא יהא שום אלהות והדר הל"ל אנכי ר"ל אני לבדי לפי שאין דרך לצוות תחלה לעשות דבר וכתר

א מן המזרח וישראל שומעים ובאין לקבל התורה באו למזרח הולך למערב באו למערב הולך לצפון באו לצפון רום באו לדרום בא להם מן השמים שנאמר מן השמים השמיעך את קולו והיו ישראל אומ' והחכמה מאין תמצא

פירוש לתורת אלהים

עבט: (ג) לא יהיה לך עס זאל ניט זיין צו דיר אלהים געטער אחרים אנדרי זיי זענען ניט געטר נאר

מצות השם

יהיה לך אלהים אחרים) פון דעם פסוק לערנען מיר ם אז קיין שום יוד טאר נישט דינען קיין שום געטצען אונ קיין אפ גאט אונ מען טאר נים דענקין ח"ו אז עס יך איין גאט אבר איין שותף ח"ו צו גאט אונ דער וואס ער טראכט נאר אז עס איז דא עפעס איין ממשות אין דר עבודה זרה דער הייסט איין כופר בעיקר אונ מען טאר ניט רעדען איין דיבור וואס עס זאל אום ווייזען אז ער לייקנט ח"ו אין גאט אדער אז ער איז חלילה מודה צוא דיא עבודה זרה

ס ב אָנֹכִי בצבור קורין בטעם העליון תמצא בסוף הספר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ

ב אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ דְּאַפֵּיקְתָּךְ מֵאַרְ

תולדות אהרן

אנכי ה' שבת פט:

בעל הטורים

(ב) אנכי. בגי' כסא לו' שקרע כל הרקיעים עד כסא הכבוד ובגימטריא מלא ועוד עשרה וזהו הלא את השמים ואת הארץ אני מלא פסה (כ"א יו"ד) הויות ראשון ואחרון בפנים ובארץ וד' רוחות ועומק ורום: אשר הוצאתיך. ג' במסור'. ב' בדברות ואידך אשר מאור כשדים שהוציאו מאור כשדים ליתן לבניו התורה:

בית יהודא

עֲלֵיהֶם פּוּרְעָנוּת) שְׁטְרָאפְט אִים נִיט הקב"ה (יָכוֹל אַף עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת כֵּן) וָואלְט אִיךְ מֵיינֶען בַּיי דִי צֶעהֶן גִיבָּאט אִיז אוֹיךְ אַזוֹי, אַז עֶר וֶועט זֵיי נִיט טָאהְן וֶועט עֶר נִיט גִישְׁטְרָאפְט וֶוערֶען (תַּלְמוּד לוֹמַר) זָאגְט דֶר פָּסוּק (וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים) הקב"ה הָט גֶערֶעט (בַּדַּיָּן לְהִפָּרַע) אִיךְ בִּין אַדַּיָּין צוּ גִיצָאהְלְט וֶוערֶען, צוּ שְׁטְרָאפֶן דֶעם מֶענְטְשׁ וָוס וֶועט נִיט טָאן דִי צֶעהֶן זַאכֶען וָוס אִיךְ הָאבּ גִיבָּאטְן: וְאֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה). (מְלַמֵּד) דֶער פָּסוּק לֶערְנְט אוּנְז (שֶׁאָמַר הקב"ה עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת בְּדִבּוּר אֶחָד) הקב"ה הָט אַרוֹס גְזָאגְט דִי צֶעהֶן גִבָּאט מִיט אֵיין מָאל (מַה שֶּׁאִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לוֹמַר כֵּן) וָוס עֶס אִיז נִיט מֶעגְלִיךְ צוּ אַמֶענְטְשׁ עֶר זָאל אַזוֹי זָאגֶען, פְרֶעגְט רש"י (אִם כֵּן) אוֹיבּ עֶס אִיז אַזוֹי גֶעוֶוען אַז אַלֶע צֶעהֶן דִּבְּרוֹת הָאט הקב"ה אַרוֹיסְגֶערֶעט מִיט אֵיין וָוארְט (מַה תַּלְמוּד לוֹמַר עוֹד) פַר וָוס שְׁטֵייט נָאךְ אִין פָּסוּק "אָנֹכִי", אוּנ "לֹא יִהְיֶה לְךָ" עֶנְטְפֶערְט רש"י (שֶׁחָזַר וּפֵירֵשׁ עַל כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר בִּפְנֵי עַצְמוֹ) הקב"ה הָט נָאךְ אַמָאהְל גֶעזָאגְט יֶעדֶער גֶעבָּאט בֶּעזוּנְדֶער וּצְוֵויי גֶעבָּאט "אָנֹכִי" אוּנ "לֹא יִהְיֶה לְךָ" הָט הקב"ה נָאךְ אַמָאהְל אַלֵיין גֶעזָאגְט צוּ אַלֶע יוּדֶען, אוּנ נָאךְ אַכְט גֶעבָּאט הָאט הקב"ה גֶעזָאגְט נָאךְ אַמָאהְל צוּ מֹשֶׁה אַלֵיין, אוּנ מֹשֶׁה הָאט זֵיי גֶעזָאגְט צוּ אַלֶע יוּדֶען: לֵאמֹר). (מְלַמֵּד) דֶר וָוארְט "לֵאמֹר", צוּזָאגֶען לֶערְנְט אוּנְז, מֶען מֵיינְט דִי יוּדֶען זָאגֶען (שֶׁהָיוּ עוֹנִין עַל הֵן הֵן וְעַל לָאו לָאו) דִי יוּדֶען הָאבֶּען גֶעזָאגְט אוֹיף יוֹא, יוֹא, אוּנ אוֹיף נֵיין, נֵיין, הקב"ה הָט גֶעזָאגְט אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ וגו', הָאבֶּן דִי יוּדֶען גֶעזָאגְט יוֹא. הקב"ה הָאט גֶעזָאגְט לֹא יִהְיֶה לְךָ אֲחֵרִים, הָאבֶּען דִי יוּדֶען גֶעזָאגְט נֵיין, אוּנ אַזוֹי אִיז גֶעוֶוען וַוייטֶער בַּיי אַלֶע גֶעבּאט וַאזוֹי שְׁטֵייט אִין סֵפֶר מְכִי (ב) [אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ]. הקב"ה הָט גֶעזָאגְט (כְּדַאי הִיא הַהוֹצָאָה שֶׁתִּהְיוּ מְשׁוּעְבָּדִים לִי) וָואס אִיךְ הָאבּ אַייךְ אַרוֹיסְגֶענוּמֶען מִצְרַיִם, דָאס אַלֵיין, אִיז וֶוערְט, אִיר זָאלְט מִיךְ דִינֶען (דָּבָר אַחֵר) וֶועגֶן נָאךְ אַזַאךְ הָאט הקב"ה גֶעזָאגְט אֱלֹהֶיךָ וגו' (לְפִי שֶׁנִּגְלָה בַּיָּם כְּגִבּוֹר מִלְחָמָה) וַוייל בַּיי דֶעם יַם אִיז הקב"ה גֶעזֶעהֶן גֶעוָוארְן צוּ דִי יוּדֶען ווי אַשְׁ

רש"י

עליהם פורעניות (מכילתא) יכול אף עשרת הדברות וידבר אלהים דיין ליפרע: את כל הדברים האלה שאמר הקב"ה עשרת הדברות בדבור אחד מה שא לאדם לומר כן א"כ מה ת"ל עוד אנכי ולא יהיה לך ופירש על כל דבור ודבור בפני עצמו. (קושיית א" פירוש לפי זה שמוכח מאת כל הדברים האלה שנ עשרת הדברות כולם אמר הקב"ה בדבור אחד א"כ אנכי וגו' ר"ל מה בא להודיענו במה שפרט לשון ב' אלו מהשאר מדהוציאם בלשון זה שהמשמעות דוקא בפרט מפי הגבורה יצאו והלא לפי זה כולם כמוהם בכבודו ובעצמו דברם. ותי' שחזר ופירש וכו' ור"ל החזרה לא החזיר ללמד על הכלל יצא אלא על הפרט דברות ראשונות ביחוד ודו"ק): לאמר. מלמד שה על הן הן ועל לאו לאו (מכילתא): (ב) אשר הוצ מארץ מצרים. כדאי היא ההוצאה שתהיו מש לי (מכילתא). ד"א לפי שנגלה בים כגבור מלחמה

שפתי חכמים

מלוה שאין מעניסין עליה וראי' מפרק התכלת ע"ש: ם כלו' הואיל וכולן בדבור אחד נאמרו למה כתיב במקום אחר אחר אחת דבר אלהים שתים זו שמענו דמשמע דוקא אנכי ולא יהיה לך בדבור אחד נאמרו ומתרץ שחזר ופירש וכו' כלו' דודאי כולן בדבור אחד נאמרו כו' ובפרישה שפי' לנו הקב"ה לא שמענו מפי הקב"ה כ"א שתים והשאר משה פירשן: י דק"ל שכתוב וידבר הוא הכלל לאמר הוא הפרט והכא הפרט כתוב בהדיא את כל הדברים האלה א"כ למה חזר וכתב לאמר שמורה על דבר פרטי אלא לדרוש הרא"ם: כ דק"ל למה תלה אלהותו ביצ"מ ולא בבריאת שמים וארץ ולכתוב אנכי ה' אלהיך אשר בראתי שמים וארץ: ל פי' לא מפני שאלהותו תלוי ביציאת מצרים תלה אלהותו בה מכל פעולותיו אלא מפני שכשנגלה על הים וכו' שנא' ותחת רגליו

דעת זקנים מבעלי התוספות

ותימה מאי קשיא ליה אם בדיבור אחד נאמרו מ"מ הי רבינו ע"ה צריך לומר כל אחד ואחד בפני עצמו וי קשיא ליה אם בדיבור אחד נאמר למה פסק משה רב הטעמים היה לו לומר כולן פסוק אחד ומשני מלמד וכו' ורבי ברוך ז"ל פירש א"כ מה ת"ל אנכי ולא י דמשמע אלו לבד אמרן שהרי שניהם בנגון אחד כאלו דבור אחד וגם כתובים בלשון הקב"ה כאלו הוא מדבר אנכי הוצאתיך על פני לאוהבי אבל שאר הדברות י לכל אחד לבדו זולתי לא תרצח לא תנאף לא תגנוב פרשה בין זו לזו וכתובים בלשון משה ולא בלשון והיינו דאמר במסכ' חגיגה אנכי ולא יהיה לך מפי שמענום ופריך א"כ מה ת"ל אנכי ולא יהיה לך כלומ לא נשתנו אלא משאר דברות שכלן בדבור אחד נאמרו ומשני שחזר על כל דבור ודבור בפני עצמו אך לא שמענו כ אם שנים: (ב) אנכי ה' אלהיך. מאי דבור הוא זה ומה מצוה ומה אזהרה היא זו. וי"ל אנכי ה' אלהיך ואני מצוך ידיעה ברורה כי הוא הבורא וכי אני הוא המצוה כל המצות ונאמן ליפרע הטוב והרע וידיעת השם שחייב אדם שהוא הבורא יתברך וית' ורבי תנחומא דורש לפי שנגליתי עליכם בים כגבור ואיש מלחמה וביום מתן תורה כזק רחמים אל תחשבו ששתי רשויות הן אלא אנכי ואין עוד אחר. ד"א לפי שכשנגלה הקב"ה ביום מתן תורה נגלה בו אלפי שנאן והיו ישראל מעמידין זה לזה אמר להם הבורא אנכי ה' אני יחיד וגם פתח להם שבעה רקיעים והרא

פירוש לתורת אלהים

אַלִי עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת לֵאמֹר אַזוֹי צוּא זָאגֶן [עיין רש"י]: (ב) אָנֹכִי אִיךְ בִּין גָאט דַיין גָאט אֲשֶׁר וָואס הָאט דִיךְ אוֹיס גְצוֹגֶן פוּן דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם [מ מִבֵּית פוּן דֶעם הוֹז פוּן פַּרְעֹה וָוס אִיר זֶענְט גִיוֶו

מצות השם

(כה) (אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ) פוּן דֶעם פָּסוּק לֶערְנֶען מִיר אַרוֹס אַז עֶס אִיז נִישְׁט דָא אוֹיף דֶער וֶועלְט נָאר אֵיין גָאט אוּנ עֶר הָאט אַלֶעם בַּאשַׁאפֶן אוּנ קֵיין שׁוּם זַאךְ וֶוערְט נִישְׁט גֶעטָאן אָן זַיין ווִילֶען אוּנ דָאס אִיז דֶער עִיקָּר וָואס מִיר מוּזֶען גְלֵייבֶּען אוּנ אַזוֹי בַּאלְד מֶען הָאט נָאר אַמַחֲשָׁבָה זָרָה אַז עֶס אִיז חָלִילָה פַאר הַאנְדֶען אֵיינֶער חוּץ אִים אִיז עֶר (אַכּוֹפֵר בְּעִיקָּר) דָאס עֶר גְלֵייבְּט נִישְׁט אִין דֶער גַאנְצֶער תּוֹרָה אוּנ דִיא בַּאדַארְף מֶען אִין זִין צוּא הָאבֶּען אִין יֶעדֶר מִינוּט אוּנ יֶעדֶער רֶגַע אוּנ וִיא אִיז נוֹהֵג סַייא בַּייא זְכָרִים אוּנ בַּייא נְקֵבוֹת:

וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְכָהֲנַיָּא
א לָא יִפַּגְּרוּן לְמִסַּק
ם יְיָ דִּילְמָא יִקְטוֹל
ן: כה וּנְחַת מֹשֶׁה
א וַאֲמַר לְהוֹן:
מַלֵּיל יְיָ יָת כָּל
מַיָּא הָאִלֵּין לְמֵימָר:

אַתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם אַל־יֶהֶרְסוּ לַעֲלֹת אֶל־יְהוָה פֶּן־יִפְרָץ־בָּם׃ כה וַיֵּרֶד מֹשֶׁה אֶל־הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם׃ ס כ א וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר׃

תולדות אהרן

וידבר אלהים חגיגה ג :

בעל הטורים

בסוף כדכתיב לקדושים אשר בארץ המה כלו' לאחר מיתתו אהרן נכרת קדושתו כי בחייהם הן בקדושיו לא יאמין וגם ת"ח בסוף הקריאה שגדול שבכולם גולל : (א) וידבר אלהים הדברים האלה לאמר . בגי' בכל מה שבכתב ושבעל פה :

רש"י

תא) והעד בהם שנית שמזרזין את האדם קודם מעשה ן ומזרזין אותו בשעת מעשה: ועלית אתה ואהרן והכהנים. יכול אף הם ו עמך ת"ל ועלית אתה. אמור : אתה מחיצה לעצמך ואהרן מחיצה לעצמו והכהנים : לעצמם. משה נגש יותר מאהרן ואהרן יותר מן הכהנים כל עיקר אל יהרסו את מצבם לעלות אל ה': פן יפרץ אע"פ שהוא נקוד חטף קמ"ץ אינו זז מגזרתו כך דרך יבה שנקודתה מלאפו"ם כשהיא באה במקף משתנה להטף קמ"ץ: (כה) ויאמר אליהם. התראה זו : דבר אלהים. אין אלהים אלא דיין ז לפי שיש פרשיות ה שאם עשאן אדם מקבל שכר ואם לאו אינו מקבל ח

רשב"ם

הר סיני כשהוהרת את העם ע"י בהגבלה . אמרת לי השמרו לכם עלות בהר ועכשיו אתה אומר לי פן יהרסו אל ה' שמא אתה מוסיף שאפילו להתקרב מעט כדי להסתכל ולראות אפי' רחוק מן ההר אסור. והשיב לו הקב"ה לך רד ועלית אתה ואהרן עמך. והכהנים והעם אל יהרסו לעלות אל ה'. וגם עתה לראות בלא עלייה לא אמרתי לך : (כה) ויאמר אליהם. מצות הגבלה מעכשיו :

בית יהודא

געזאגט צו משה גיי צו די יודין אונ זאלסט זיי נאך אמאל אנזאגן זיי זאלן ניט גיין צום בארג (שמזרזין את האדם קודם מעשה) מען דארף אנזאגן דעם מענטש איידער די זאך ווערט גטאהן (וחוזרין ומזרזין אותו בשעת מעשה) אונ מען דארף אים נאך אמאל אנזאגן ווען די זאך ווערט שוין גיטאן : ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים. הקב"ה האט גיזאגט צו משה דוא זאלסט אויפגיין אונ אהרן מיט דיר אונ די כהנים , זאגט רש"י (יכול אף הם עמו) איך וואלט מיינען אהרן מיט דיא כהנים זאלן אויפגיין גלייך מיט משה (תלמוד לומר ועלית אתה) דר ווארט „אתה" איז איבעריג , עס קען שטיין ועלית ואהרן עמך, זאגט הקב"ה צו משה דו זאלסט אויפגיין (אמור מעתה) זאלסטו איצט זאגן אזו האט הקב"ה גזאגט צו משה מחיצה לעצמך , ואהרן מחיצה לעצמו , והכהנים מחיצה לעצמם) משה זאל האבן זיין ארט בזונדר , אהרן זאל האבען רט בזונדער , די כהנים זאלן האבן זייער ארט בזונדער (משה נגש יותר מאהרן) משה זאל גענען צום בארג נענטער הרן (ואהרן יותר מהכהנים) אהרן זאל גענען צום בארג נענטער פון דיא כהנים (והעם כל עיקר אל יהרסו את מצבם לעלות) אונ דם פאלק זאלן ניט צו ווארפען זייער בשטאנד , זיי זאלן זיך גאר ניט רירן פון זייערע ארטער ווען ארויף צו הקב"ה : ופן יפרץ בם) . זאגט רש"י (אף על פי שהוא נקוד חטף קמץ) אפילו דער ווארט יפרץ איז געפינטולט מיט קמץ , פון דעסטוועגן (אינו זז מגזרתו) ווערט ער ניט גערירט ניט גיענדערט פון זיין טייטש , אזוי וויא יפרץ איז יטש אויסברעכען , אזו יפרץ איז אויך דערטייטש אוסברעכען , נאר פאר וואס שטייט דא יפרץ אונ עס שטייט ניט זאגט רש"י (כך דרך כל תיבה שנקודתה מלאפום) אזו איז דער דין נפון דקדוק! יעדר ווארט וואס דארף זיין גפינטולט מלאפום ודאס איז אחולם! וויא יפרוץ (כשהיא סמוכה במקף) אויב דער ווארט איז נאנט אונ צוגעצוגען צו נאך ט מיט אמקף , ווי דר ווארט יפרץ איז מיט אמקף צו געצוגען צום ווארט בם פן־יפרץ־בם (נשתנה הנקוד לחטף ווערט געענדערט דיא נקודה פון אחולם צו אחטף קמץ , עס זאל שטיין יפרץ : (כה) ויאמר אליהם) . (התראה זו) משה זאגט צו די יודין נאך אמאהל זיי זאלן ניט גיין צום בארג : (א) וידבר אלהים) . זאגט רש"י (אין אלהים אלא דיין) ם מיינט מען אדיין (וכן הוא אומר) אזו זאגט דער פסוק (אלהים לא תקלל , ותרגומו דיינא) זאלסט ניט פלוכין אלהים , דר תרגום אדיין זאלסטו ניט פלוכין (לפי שיש פרשיות בתורה שאם עשאן אדם מקבל שכר) ווייל עס זענען דא דינים תורה אויב דער מענטש טוהט זיי , בצאלט אים הקב"ה פר זיי שכר (ואם לאו) אונ אויב ער טוהט זיי ניט (אינו מקבל

דעת זקנים מבעלי התוספות

את כל הדברים האלה. מלמד שאמר הקדוש ברוך כל עשרת הדברות בדבור אחד מה שאין הפה יכולה אם כן מה תלמוד לומר אנכי ולא יהיה לך מלמד שחזר את כל דבור ודבור בפני עצמו . חכי איתא בספרא .

שפתי חכמים

הל"ל ונפלו לכ"פ כל מה וכו': ו (נח"י) ה"פ יכול אף הם ר"ל הכהנים מדליין הרב והכהנים ולא רהם והעם דא"א לו' דגם העם עמך א"כ קשה על מה קאי אל יהרסו אלא וכו' וה"ק דאם"ד דהכהנים הם בכלל אל יהרסו הל"ל אתה ואהרן עמך והעם אל יהרסו וממילא נשמע דגם הכהנים אל יהרסו ומדפרט והכהנים יכול דקאי אדלעיל וגם הם עמך וכו' עלית אתה למעט בא והואיל שהמיעוט אתה כתיב קודם ואהרן ה"א דממעט גם את אהרן ת"ל עמך ש"מ דאהרן היה עמו במחיצ' ולא עם הכהנים לכן אמור מעתה אתה מחיצ' לעצמך ולא עם אהרן ואהרן מחיצה לעצמו ולא עם הכהנים דהא כתיב עמך והם ר"ל ם מחיצ' לעצמן ולא עם העם וגירסא אחרת נזדמנה להרא"ם בדברי הרב ע"ש : ז והא דקאמר בראשית ברא אלהים וגבי נח וידבר אל נח ובסנה וירא אלהים מתוך הסנה ע' הכל בהרא"ם בפ' וארא : ח פי' דהיינו שלא בעידן ריתחא אבל בעידן ריתחא אין שום

פירוש לתורת אלהים

ט לך גיי נידר אונ זאג זיי נאך אמאל ועלית אונ סט אויף גיין אתה דוא אונ אהרן עמך מיט דיר נים אונ די כהנים והעם אונ דם פאלק ישראל אל אלן ניט אוועק גיין פון זייער ארט לעלות צו אויף גיין צו גאט פן ווארום טאמער וועט ער ברעכן אין זיי : (כה) וירד האט משה גנידערט צום פאלק אונ האט זיי ווידר אנגזאגט זיי זאלן ניט גיין צום בארג סיני : (א) וידבר האט גאט גרעט את גאר די רייד

משֶׁה רֵד הָעֵד בָּעָם פֶּן־יֶהֶרְסוּ אֶל־
יְהוָה לִרְאוֹת וְנָפַל מִמֶּנּוּ רָב׃ כב וְגַם
הַכֹּהֲנִים הַנִּגָּשִׁים אֶל־יְהוָה יִתְקַדָּשׁוּ
פֶּן־יִפְרֹץ בָּהֶם יְהוָה׃ כג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־יְהוָה לֹא־יוּכַל הָעָם לַעֲלֹת אֶל־
הַר סִינָי כִּי־אַתָּה הַעֵדֹתָה בָּנוּ
לֵאמֹר הַגְבֵּל אֶת־הָהָר וְקִדַּשְׁתּוֹ׃
כד וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה לֶךְ־רֵד וְעָלִיתָ

לְמשֶׁה חוּת אַסְהֵ
בְּעַמָּא דִילְמָא יִפְ
קֳדָם יְיָ לְמֶחֱזֵי
מִנְּהוֹן סַגִּי׃ כב
כָּהֲנַיָּא דִּקְרִיבִין לְשַׁמָּ
קֳדָם יְיָ יִתְקַדְּשׁוּן דִּי
יִקְטוֹל בְּהוֹן יְיָ׃ כג וַ
משֶׁה קֳדָם יְיָ לָא
עַמָּא לְמִסַּק לְטוּ
דְסִינָי אֲרֵי אַתְּ אַסְהֵ
בָּנָא לְמֵימַר תַּחִים
טוּרָא וְקַדֵּשֵׁהּ׃ כד וַ
לֵהּ יְיָ אִזֵיל חוּת וְ

תו"א וגם הכהנים זבחים קטו׃ לך רד ועלית שבת פז׃

רשב"ם

(כא) פן יהרסו. ממצבם להתקרב ולראות׃ (כב) הכהנים. הבכורות׃ יתקדשו. בעמידתן׃ (כג) ויאמר משה אל ה' לא יוכל העם וגו'. המפרש שכך אמר משה כבר אמרת לנו זה שלשת ימים הגבל את ההר. השמרו לכם עלות בהר. ולמה אתה צריך לומר לי עכשיו פעם שנייה. טעות הוא שהרי מזרזים לאדם בשעת מעשה אף לאחר שזרזוהו קודם מעשה שמזרזים לאדם פעם שנייה בשעת מעשה לומר עתה הגיע הזמן לעשות מה שאמרתי. ועוד שהרי אמר לו לך רד. מה בא לחדש. אלא כך אמר משה להקב"ה דרך שאלה וכך שאל לו. אתמול שלשום אמרת לי. שלא יוכל העם לעל

בעל הטורים

וחזק מאד׃ (כג) וקדשתו. ב' במסורה חד ר"פ וחד ס"פ כי את לחם אלהיך הוא מקריב. ודין. גבי כהן ר"פ לפי ש ראשון לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון

רש"י

לעלות בהר׃ פן יהרסו וגו'. שלא יהרסו את מצבם שתאותם אל ה' לראות ויקרבו לצד ההר׃ ונפל ממנ (מכילתא) כל מה שיפול מהם ה ואפי' הוא יחידי חשו רב׃ יהרסו. כל הריסה מפרדת אסיפת הבנין אף הנ ממצב אנשים הורסים את המצב׃ (כב) וגם הכה אף הבכורות שהעבודה בהם (זבחים קטו)׃ הנגשים א להקריב קרבנות אף הם אל יסמכו על חשיבותם לע יתקדשו. יהיו מזומנים להתיצב על עמדן׃ פן יפר פרצה יהרוג בהם ויעשה בהם פרצה׃ (כג) לא יוכל ה איני צריך להעיד בהם שהרי מותרין ועומדין הם ה ימים ולא יוכלו לעלות שאין להם רשות׃ (כד) לך

בית יהודא

זיי זָאלֶען נִיט אַרוֹיפְגֵיין אוֹיף דֶעם בַּארְג׃ וּפֶּן יֶהֶרְסוּ וגו'ו. (שֶׁלֹּא יֶהֶרְסוּ מַצָּבָם עַל יְדֵי שֶׁתַּאֲוָתָם אֶל ה' לִרְאוֹת וְיִקְרְבוּ לְצַד הָהָר) זיי זָאלֶען נִיט אַוֶועקְגֵיין פוּן דֶעם אָרְט וָוס זיי וֶועלִין שְׁטֵיין אוּנ זיי זָאלֶען נִיט צוּגֵיין נָאנְט צוּם בַּארְג וַוייל עֶס וֶועט זיי גְלוּסְטִין צוּ זֶעהֶן הקב"ה׃ וְנָפַל מִמֶּנּוּ רָבו. וֶועט פוּן אִים פַאלֶן פִיל, זָאגְט רש"י הקב"ה הָט גְזָאגְט (כָּל מַה שֶׁיִּפּוֹל מֵהֶם) וֶוער עֶס וֶועט פוּן זיי פַאלֶען (אֲפִילוּ הוּא יְחִידִי) אֲפִילוּ עֶר וֶועט נָאר זַיין אֵיין מֶענְטְשׁ (חָשׁוּב לְפָנַי רָב) אִיז בַּיי מִיר גֶערֶעכוּנְט וִוי עֶס וָואלְט גֶעפַאלֶן פִיל׃ וּפֶּן יֶהֶרְסוּו. זָאגְט רש"י (כָּל הֲרִיסָה מְפָרֶדֶת אֲסִיפַת הַבִּנְיָן) אַז מֶען צוּנוֹארְפְט אַשְׁטוּב, וָוס זיא אִיז צוּזַאמֶען גֶעשְׁטֶעלְט גְוָוארֶען פוּן פִיל עֶרְלֵיי זַאכֶען, דָאס הֵייסְט הֲרִיסָה (אַף הַנִּפְרָדִים מִמַּצָּב אֲנָשִׁים הוֹרְסִים אֶת הַמַּצָּב) אַז עֶס שְׁטֵייעֶן פִיל מֶענְטְשִׁין צוּזַאמֶען אוּנ אֵיינֶער אָדֶער פִיל, שֵׁיידִין זִיךְ אָפּ פוּן זיי אוּנ גֵייעֶן אַ דָס הֵייסְט אוֹיךְ צוּוָוארְפֶן דָס בַּשְׁטַאנְד׃ (כב) וְגַם הַכֹּהֲנִיםו. זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט נִיט כֹּהֲנִים, וָוארוּם כֹּהֲנִים דַאמָאלְס נִיט מֶער גִיוֶועזֶען נָאר אַהֲרֹן מִיט זַיינֶע קִינְדֶער, נָאר מֶען מֵיינְט (אַף הַבְּכוֹרוֹת שֶׁהָעֲבוֹדָה בָּהֶם) אֲפִילוּ דִי בְּכוֹרִ זיי הָאבֶּן דַאמָאלְס גְטָאן דִי עֲבוֹדָה (הַנִּגָּשִׁים אֶל ה' לְהַקְרִיב קָרְבָּנוֹת) וָואס גֶעגֶענֶען צוּ הקב"ה מַקְרִיב זַיין קָרְבָּנוֹת (לֹא יִסְמְכוּ עַל חֲשִׁיבוּתָם לַעֲלוֹת) אֲפִילוּ זייא זָאלֶען זִיךְ נִיט פַארְלָאזֶן אוֹיף זֵייעֶר גְרוֹסְקֵייט גֶעגֶען צוּם בַּארְג׃ יִתְקַ מֵיינְט מֶען (יִהְיוּ מְזוּמָּנִים לְהִתְיַצֵּב עַל עָמְדָן) זיי זָאלֶן זַיין גְרֵייט צוּ שְׁטֵיין אוֹיף זֵייעֶר אָרְט וָוס זיי וֶועלֶען זִיךְ שְׁטֶעלְ יִפְרוֹץו. זָאגְט רש"י (לְשׁוֹן פִּרְצָה) אוֹיסְבְּרֶעכוּנְג (יַהֲרוֹג בָּהֶם וְיַעֲשֶׂה בָּהֶם פִּרְצָה) עֶר וֶועט הַרְגֶען אִין זיי אוּנ וֶועט מַאכֶען אַאוֹיסְבְּרֶעכוּנְג׃ (כג) וְלֹא יוּכַל הָעָםו. משֶׁה הָט גְזָאגְט צוּ הקב"ה (אֵינִי צָרִיךְ לְהָעִיד בָּהֶם) אִיךְ דַארְף זיי נִיט אָנְ (שֶׁהֲרֵי מוּתְרִין וְעוֹמְדִין הֵם הַיּוֹם שְׁלֹשֶׁת יָמִים) הַיינְט דְרַייא טָאג וִוי אִיךְ הָאבּ זיי אָנְגֶעזָאגְט (וְלֹא יוּכְלוּ לַעֲלוֹת שֶׁאֵין לָהֶם זיי וֶועלֶן נִיט קֶענֶן גֵיין צוּם בַּארְג, זיי הָאבֶּן נִיט עֶרְלוֹיבְּנִיס אַרוֹיף צוּא גֵיין אוֹיף דֶעם בַּארְג׃ (כד) וְלֶךְ רֵדו. הקב"ה

שפתי חכמים

שסתם התראה בעדים׃ ד מפני שלא יפול לי הריסה רק על הפרדת דבר מדבר כמו הפרדת בנין או הפרדת אִיש מאנשי המצב׃ ה

פירוש לתורת אלהים

זָאג אָן דֶעם פָאלְק יִשְׂרָאֵל זיי זָאלֶן נִיט אוֹיף גֵיין אוֹיף דֶעם בַּארְג וָוארוּם פֶּן טָאמֶער וֶועלֶען זייא צוּ פִירֶען זֵייעֶר בַּשְׁטַאנְד אַרוֹיף צוּ גֵיין אוֹיף דֶעם בַּארְג [פ' רס"י] וְנָפַל עֶס וֶועלִין שְׁטַארְבִּין פוּן זייא פִיל׃ (כב) וְגַם אוּנ אוֹיךְ הַכֹּהֲנִים דִי בְּכוֹרִים הַנִּגָּשִׁים וָוס זיי גֶענֶעהֶן מַקְרִיב צוּ זַיין קָרְבָּנוֹת צוּ גָאט זָאלֶן זִיךְ נִיט פַר לָאזֶן אוֹיף זֵייעֶר חֲשִׁיבוּת צוּם אוֹיף גֵיין אוֹיף דֶעם בַּארְג נָאר יִתְקַדָּשׁוּ זיי זָאלֶן זַיין אָן גְבְּרֵייט אוֹיף זֵייעֶר אָרְט זָאלֶן נִיט אַרוֹיף גֵיין וָוארוּם אַז זיי וֶועלֶן יוא אוֹן פֶּן טָאמֶר וֶועט זיי יְיָ גָאט הַרְגֶענֶען׃ (כג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גְזָאגְט צוּא גָאט כִּי וָוארוּם דוּ הָאסְט אוּנְז אָן גִיזָאגְט לֵאמֹר צוּ זָאגֶען הַגְבֵּל מַאךְ אַגְרֶענֶעץ אַ דֶעם בַּארְג וְקִדַּשְׁתּוֹ אוּנ הֵיילִג אִים וָואס בַּדַארְף זיי נָאךְ אַמָאל זָאגֶען׃ (כד) וַיֹּאמֶר הָאט גָאט צוּ

הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל: שׁשׁי כ וַיֵּרֶד יְהוָה עַל־הַר סִינַי אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה: כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־

שופרא אזיל ותקיף לחדא משה ממליל ומן קדם ה' מתעני ליה בקלא: ואתגלי ה' על טורא דסיני לריש טורא וקרא ה' למשה לריש טורא וסליק משה: כא ואמר ה'

תולדות אהרן

בעל הטורים

...על גבי ההר: (יט) הולך וחזק. ב' במסורה הכא והולך וחזק ... הולך וחזק ... וחזק גבי ...

רשב"ם

הכבשן כשמוציאו העשן: (יט) משה ידבר. אל הקב"ה ואין קולו נשמע לשום אדם אלא להקב"ה. אבל הקב"ה יעננו למשה בקול גדול בשביל קול השופר שהולך וחזק מאד וצריך שיהיה קולו של הקב"ה מגביה קול השופר להשמיע למשה:

רש"י

...לשבר את האזן: (יט) הולך וחזק מאד. מנהג הדיוט כל זמן שהוא מאריך לתקוע קולו מחליש וכוהה אבל כאן הולך וחזק מאד. ולמה כך מתחלה לשבר אזניהם שיכולין לשמוע: משה ידבר. כשהיה משה מדבר ומשמיע הדברות לישראל שהרי לא שמעו מפי הגבורה אלא אנכי ולא יהיה לך והקב"ה מסייעו לתת בו כח להיות קולו מגביר ונשמע: יעננו בקול. יעננו על דבר הקול כמו (מ"א יח) אשר יענה באש על דבר האש להורידו: (כ) וירד ה' על הר סיני. יכול ירד עליו ממש ת"ל (שמות כ) כי מן השמים דברתי עמכם (מכילתא) מלמד שהרכין שמים העליונים והתחתונים והציען על גבי ההר כמצע על המטה וירד כסא הכבוד עליהם: (כא) העד בעם. התרה בהם ג שלא...

בית יהודא

צום כח פון די זאכן וואס הקב"ה האט באשאפן, מיר ווייסן דאך אז דער כח פון הקב"ה איז גרעסער פון דעם כח פון די זאכן וואס ער האט באשאפן (כדי לשבר את האזן) מיר מאכן דעם כח פון הקב"ה קלענער מיר זאלן קענען פארשטיין ווי גרויס עס איז דער כח פון הקב"ה. וואורום ווער קען דען שרייבן ווי אזוי? : (יט) והולך וחזק מאד. זאגט רש"י (מנהג הדיוט כל זמן שהוא מאריך לתקוע קולו מחליש וכוהה) אז א מענטש בלאזט מיט א שופר וואס לענגער ער בלאזט ווערט זיין כח שוואכער און די שטימע ווערט נידעריגער, שטילער (אבל כאן הולך וחזק מאד) אבער דא ווייל הקב"ה האט געבלאזן איז די שטימע געווען אלץ מאהל שטארקער און העכער, פרעגט רש"י (ולמה כך) פאר וואס איז געווען די שטימע פריער נידעריג נאכדעם העכער, זאגט רש"י (מתחלה לשבר אזניהם מה שיכולין לשמוע) הקב"ה האט פריער אנגעהויבן בלאזן מיט א שטילע שטימע וואס די אויערן פון די יודין זאלן קענען הערן, זייא זאלן נישט דערשראקן ווערן: ומשה ידבר. זאגט רש"י (כשהיה משה מדבר ומשמיע הדברות לישראל) ווען משה האט געמאכט הערן די אלע געבאט צו די יודין (שהרי לא שמעו מפי הגבורה אלא אנכי ולא יהיה לך) וואָרום די יודין האבן געהערט פון הקב"ה נאר צוויי געבאט, אנכי ה' אלהיך וגו' און לא יהיה לך וגו', די נאך אכט דברות האבן די יודין געהערט פון משה (והקב"ה מסייעו לתת בו כח להיות קולו מגביר ונשמע) און הקב"ה האט געהאלפן און האט אים געגעבן כח זיין שטימע זאל געשטארקט ווערן, אלע יודין וואס זענען געווען מעהר ווי צוויי מיליאן מיט ווייבער און קינדער) זאלן גוט הערן זיינע רייד די אלע געבאט: יעננו בקול. מען מיינט (יעננו על דבר הקול) הקב"ה האט געענפערט צו משה וואס ער האט געבעטן זיין שטימע זאל געשטארקט ווערן (כמו) ווי עס (אשר יענה באש) וואס ער וועט ענטפערן מיט פייער מיינט מען (על דבר האש להורידו) ער וועט ענטפערן וועגן דער זאך אראפנידערן פייער אויף דעם מזבח: (כ) וירד ה' על הר סיני. זאגט רש"י (יכול ירד עליו ממש) איך וואלט (געמיינט) הקב"ה איז טאקי אראפגעקומען אויף דעם בארג סיני (תלמוד לומר) זאגט דער פסוק (כי מן השמים דברתי עמכם) פון הימל האב איך גערעדט מיט אייך, זאגט דער ספר מכילתא (מלמד) דער פסוק לערנט אונז (שהרכין שמים העליונים ותחתונים על גבי ההר כמצע על המטה) הקב"ה האט אראפגעבויגן די אויבערשטע און אונטערשטע הימלן און האט זיי פאר־ אויף דעם בארג ווי מען פארשפרייט א קאלדרע אויף א בעט (וירד כסא הכבוד עליהם) און דיא שטוהל פון הקב"ה האט מען אראפגענידערט אויף דעם פארשפרייטונג: (כא) והעד בעם. (התרה בהם). זאלסט זיי אנזאגן (שלא לעלות בהר)

דעת זקנים מבעלי התוספות

...ותנה: (כא) ויאמר ה' אל משה רד העם וגו' ויאמר ... לא יוכל וגו'. תימה מה השיב לו הקב"ה למשה וכי ... כמה מצות שיש בהן כמה אזהרות. ועוד על מה השיב לו הקב"ה אחרי כן לך רד וכו' ועלית. וי"ל הפשט ... שלא התרה משה את ישראל על מצות הגבלה שהיא במיתה רק על מצות פרישה הזהירם כמו שתמצא ... לפיכך אמר לו הקב"ה לך העד בעם דיותר היה לך להזהירם על מצות הגבלה שהיא במיתה יותר מן המצות ... זה השיב לו לא יוכל העם לעלות כי אתה העדות בנו וגו' כלומר גם אני ואהרן בכלל ציווי ההגבלה וכיון שנהיה ... עם נתרה בהם ולא יעלו ועל זה השיב לו הקב"ה לך רד ותזהירם מעתה ועלית אתה וגו' כלומר לא תהיה עמהם בשעת מעשה ולא יהיה להם מי שיזהירם מיד וירד משה ויאמר אליהם מצות הגבלה:

שפתי חכמים

הכבשן: ג כמו העד העיד בנו האיש וקראת התראה בל' עדות מפני

פירוש לתורת אלהים

משה האט גערעדט די דברות צו די ישראל והאלהים גאט האט אים געענפערט און געהאלפן בקול אין זיין ... ער האט געגעבן כח זיין קול זאל זיך שטארקן זאל געהערט ווערן צוא אלע ישראל: (כ) וירד האט גנידערט ה' גאט על אויף דעם בארג סיני אל צום שפיץ בארג ויקרא און גאט האט גרופען צוא משה אל צום שפיץ בארג ויעל און משה איז אויף גיגאנגען: (כא) ויאמר האט גאט גזאגט צו משה רד גידר העד בעם

בְּתַחְתִּית הָהָר: יח וְהַר סִינַי עָשַׁן
כֻּלּוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו יְהֹוָה בָּאֵשׁ
וַיַּעַל עֲשָׁנוֹ כְּעֶשֶׁן הַכִּבְשָׁן וַיֶּחֱרַד
כָּל־הָהָר מְאֹד: יט וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר

אונקלוס

בְּשִׁפּוֹלֵי טוּרָא: יח וְטוּ[רָא]
דְסִינַי תְּנַן כֻּלֵּהּ מִקֳּ[דָם]
דְּאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי [יְיָ]
בְּאֶשָּׁתָא וּסְלִיק תְּנ[נֵהּ]
כִּתְנָנָא דְאַתּוּנָא וְזָ[ע]
טוּרָא לַחֲדָא: יט וַהֲוָ[ה]
תו"א קול כשופר פרשם ו:

רשב"ם

(יח) עשן כלו. חציו קמץ וחציו פתח כי לשון פעל הוא. העשן כולו. אבל עשן שהוא שם דבר כולו קמץ. כענין פוסוקה בלע"ז. ואילו היה שם דבר היה לו לומר כעשן הכבשן בה"א כאשר נאמר מן דבר דבר השמימה. מן בקר בקר זבח השלמים כן יאמר מן הבית ישלאך.

בעל הטורים

ו' עוגות: (יז) בתחתית ההר והר סיני. מלמד שנתלש ההר

בית יהודא

הקב"ה איז גֶעקוּמֶען פוּן סִינַי (וְלֹא נֶאֱמַר לְסִינַי בָּא) אוּנ דֶער פָּסוּק זָאגְט נִיט הקב"ה איז גֶעקוּמֶען צוּם בַּארְג סִינַי, ווייל פְרִיעֶר איז הקב"ה גֶעקוּמֶען צוּם בַּארְג סִינַי, נָאכְדֶעם איז הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גֶעקוּמֶען פוּן בַּארְג סִינַי גֶעגֶען די יוּדִין: (בְּתַחְתִּית הָהָר). זָאגְט רש"י (לְפִי פְּשׁוּטוֹ בְּרַגְלֵי הָהָר) נָאךְ דֶעם פֵּירוּשׁ פוּן פָּסוּק מֵיינְט מֶען אוּנְטֶען נֶעבֶּען די פִּיס פוּן בַּארְג וואוּ דֶער בַּארְג הֵייבְּט זִיךְ אָן (וּמִדְרָשׁוֹ) די רַבָּנָן לֶערְנֶען (שֶׁנִּתְלַשׁ הָהָר מִמְּקוֹמוֹ) דֶער בַּארְג הָט זִיךְ אוֹיסְגֶעריסֶן פוּן אָרְט אוּנ הָט זִיךְ אוֹיפְגֶעהוֹיבֶּן פוּן אָרְט (וְנִכְפָּה עֲלֵיהֶם כְּגִיגִית) אוּנ עֶר איז בֶּדֶעקְט גֶעוָוארֶן אִיבֶּער די יוּדִין ווי אַ פַאס, אוּנ הקב"ה הָט גִיזָאגְט צוּ די יוּדִין אוֹיבּ אִיר וֶועט נִיט נֶעמֶען די תּוֹרָה וֶועט דֶער בַּארְג פַאלֶן אוֹיף אַייךְ אוּנ אִיר וֶועט דָארְט גֶהַרְגֶעט וֶוערֶן: (יח) (עָשַׁן כֻּלּוֹ). זָאגְט רש"י (אֵין עָשַׁן זֶה שֵׁם דָּבָר) דֶער וָוארְט עָשַׁן מֵיינְט מֶען נִיט דֶעם נָאמֶען רוֹיךְ (שֶׁהֲרֵי נְקוּד הַשִּׁי"ן פַּתַּ"ח) וָוארוּם אוּנְטֶער דִיא שִׁין שְׁטֵייט אַ פַּתַּח (אֶלָּא פֹּעַל) נָאר עָשַׁן מֵיינְט מֶען עֶר הָאט גֶערוֹיכְט (כְּמוֹ) ווי עֶס שְׁטֵייט (אָמַר) עֶר הָט גֶעזָאגְט (שָׁמַר) עֶר הָט גֶעהִיט (שֶׁבִּצֵּר ...) גִיהֶערְט (לְכָךְ תַּרְגּוּמוֹ) דְרִיבֶּער זָאגְט דֶער תַּרְגּוּם (תְּנַן כּוּלֵּיהּ) עֶר הָט אִין גַאנְצִין גֶרוֹיכְט (וְלֹא תִּרְגֵּם תְּנָנָא) אוּנ דֶער תַּרְגּוּם זָאגְט נִיט תְּנָנָא, אַ רוֹיךְ, נָאר תְּנַן, גֶערוֹיכְט (וְכָל עָשָׁן שֶׁבַּמִּקְרָא נְקוּדִים קָמַ"ץ) וואוּ עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק עָשָׁן, אַ רוֹיךְ, אִיז דֶער וָוארְט עָשָׁן מִיט אַ קָמַץ (מִפְּנֵי שֶׁהֵם שֵׁם דָּבָר) ווייל עָשָׁן מִיט אַ קָמַץ אִיז דֶער נָאמֶען פוּן רוֹיךְ אוֹיף לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, רוֹיךְ ... עָשָׁן: (הַכִּבְשָׁן). (שֶׁל סִיד) פוּן בַּארְג סִינַי אִיז גֶעגַאנְגֶען אַזוֹ אַ גְרוֹיסֶער רוֹיךְ וִויא עֶס גֵייט אַרוֹיס פוּן אַ אוֹיבֶין וָואס מֶען בְּרֶענְט אִין אִים וַואפְנַע, קַאלְךְ (יָכוֹל כְּכִבְשָׁן זֶה וְלֹא יוֹתֵר) אִיךְ וָואלְט מֵיינֶען דֶער רוֹיךְ אִיז נָאר גִיוֶועזֶען ווי דֶער ... אַקַאלְךְ אוֹיבֶין נִיט גְרֶעסֶער (תַּלְמוּד לוֹמַר בּוֹעֵר בָּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם) זָאגְט דֶער פָּסוּק דֶער בַּארְג הָט גִיבְּרֶענְט ... אוּנ דֶער פַייעֶר אִיז גִיוֶועזֶען גְרוֹיס בִּיז צוּם הִימֶל (וּמָה תַּלְמוּד לוֹמַר כִּבְשָׁן) פַר וָואס שְׁטֵייט דָא אַז דֶער רוֹיךְ אִיז גִיוֶועזֶען ווי רוֹיךְ פוּן אַקַאלְךְ אוֹיבֶין (לְשַׁבֵּר אֶת הָאֹזֶן מַה שֶּׁהִיא יְכוֹלָה לִשְׁמוֹעַ) מֶען מַאכְט הֶערֶן דֶעם אוֹיעֶר אַזֶעלְכֶע זַאכֶן ... שֶׁכֵל קֶען פַארְשְׁטֵיין (נוֹתֵן לַבְּרִיּוֹת סִימָן הַנִּיכָּר לָהֶם) די תּוֹרָה גִיט אַצֵייכֶן צוּ מֶענְטְשִׁין, אַזֶעלְכִין וָואס זֵיי קֶענֶען פַארְשְׁטֵיין ... עֶס אִיז זֵיי בַּקֶענְט (כַּיּוֹצֵא בוֹ) אַזוֹי אַגְלֵייכֶן שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (ה' כְּאַרְיֵה יִשְׁאָג) הקב"ה שְׁרַייט ווי אַ לֵייבּ (וְכִי מִי נָתַן כֹּחַ בָּאֲרִי) וֶוער הָט דֶען גִיגֶעבֶּן דֶעם כֹּחַ אִין דֶעם לֵייבּ עֶר זָאל קֶענֶען אַזוֹי שְׁרַייעֶן (אֶלָּא הוּא) נָאר הקב"ה (וְהַכָּתוּב מוֹשְׁלוֹ כְּאַרְיֵה) אוּנ דֶער פָּסוּק גְלֵייכְט דָאס גֶעשְׁרַיי פוּן הקב"ה צוּם גֶעשְׁרַיי פוּן לֵייבּ (אֶלָּא אָנוּ מְכַנִּין וּמְדַמִּין אוֹתוֹ לִבְרִיּוֹתָיו) מִיר פַארְגְלֵייכֶן הקב"ה צוּ זַייגֶע בַּשֶׁעפֶענִישׁ (כְּדֵי לְשַׁבֵּר אֶת הָאֹזֶן מַה שֶּׁהִיא יְכוֹלָה לִשְׁמוֹעַ) נָאר מִיר מַאכֶן הֶערֶן דֶעם אוֹיעֶר אַזֶעלְכֶע זַאכֶן וָואס דֶער שֵׂכֶל קֶען פַארְשְׁטֵיין אוּנ עֶס אִיז אִים בַּקֶענְט (כַּיּוֹצֵא בוֹ) אַזוֹ אַגְלֵייכֶן (וְקוֹלוֹ כְּקוֹל מַיִם רַבִּים) שְׁטִימֶע פוּן הקב"ה אִיז ווי די שְׁטִימֶע פוּן פִיל וַואסֶער (וְכִי מִי נָתַן קוֹל לַמַּיִם) וֶוער הָט דֶען גֶעגֶעבֶּן אַשְׁטִימֶע צוּם וַואסֶער (וַהֲלֹא הוּא) דָס הָאט דָאךְ גֶעגֶעבֶּן הקב"ה (וְאַתָּה מְכַנֶּה אוֹתוֹ לְדַמּוֹתוֹ לִבְרִיּוֹתָיו) אוּנ דוּ גֵייסְט פַארְגְלֵייכֶן דֶעם כֹּחַ פוּן הק[ב"ה]

רש"י

בא ולא נאמר לסיני בא: בתחתית ההר. לפי פשוטו ב[רגלי] ההר ומדרשו שנתלש ההר ממקומו ונכפה עליהם כגי[גית] (שבת פח): (יח) עשן כלו. אין עשן זה שם דבר שהרי נקוד השי"ן פת"ח אלא ל' פעל כמו אמר שמר [וכו'] תרגומו תנן כוליה ולא תרגם תננא ב וכל עשן שבמקרא נקודים קמ"ץ מפני שהם שם דבר: הכבשן. של סיד ככבשן זה ולא יותר ת"ל בוער באש עד לב השמים. [ומה] ת"ל כבשן לשבר את האוזן מה שהיא יכולה לשמוע [נותן] לבריות סימן הניכר להם. כיוצא בו (הושע יא) כאריה י[שאג] וכי מי נתן כח בארי אלא הוא והכתוב מושלו כאריה [אלא] אנו מכנין ומדמין אותו לבריותיו כדי לשבר את האוזן שיכולה לשמוע. וכיוצא בו (יחזקאל מג) וקולו כקול מים רבים וכי מי נתן קול למים והלא הוא ואתה מכנה אותו לדמותו

שפתי חכמים

לפולם לא נא' אלא על ההולכים זה כנגד זה כמו הנה הוא יוצא לקראתך: א וא"ת הא כבר אמרו נעשה ונשמע כבר תי' התוספות דשמא יהיו חוזרין כשיראו האש הגדולה שיצאה כשמתן ועי"ל דמה שאמרו נעשה ונשמע היינו על התורה שבכתב ומה שכפה עליהן הר כגיגית כדי לקבל תורה שבעל פה (מהרש"ל) דהא דהגכסן הקב"ה לטובתן כדי שלא יסתלק השכינה מעליהם ולא יוכל לגלותם כמו שנוסס דכתיב ולו תסיך נתפס לא יוכל לגלותם כל ימיו: ב כתרגומו על כעשן

דעת זקנים מבעלי התוספות

כשרצה הקב"ה ליתן תורה לישראל אמרו כמה תורות [יש] אמר להם אחת בכתב ואחת על פה. אמרו לו שבכתב מקבלין שבעל פה אין אנו מקבלין מיד כפה עלם [ההר] כגיגית ואתמר במסכת שבת מכאן מודעא רבא לאורייתא כדאית' התם. ועוד איתא במדרש כי כשנתן הקב"ה [התורה] לישראל עמד ונתן חרב בתוך התורה ואמר להם [אם] מקבלין התורה מוטב ואם לאו תהרגו בחרב זה ה"ד תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו וגו' ואם תמאנו ומריתם חרב תאכלו וגו' כי פי ה' דבר והוכן דבר בשעת מתן תורה התנה עמהן כן וזהו שיסד הפיים באזהרות ראשונות

פירוש לתורת אלהים

זיך גישטעלט בְּתַחְתִּית אוּנְטֶערֶען בַּארְג [פי' רש"י]: (יח) וְהַר סִינַי אוּנ דֶער בַּארְג סִינַי עָשַׁן הָט זִיךְ גֶערֵייכֶערְט אִין גַאנְצֶען מִפְּנֵי פוּן וֶועגֶען אֲשֶׁר ווייל גָאט הָאט גִינִידֶערְט אוֹיף אִים מִיט פַייעֶר וַיַּעַל אוּנ עֶס אִיז אוֹיף גִיגַאנְגֶען עֲשָׁנוֹ זַיין רוֹיךְ כְּעֶשֶׁן וִויא רוֹיךְ פוּן אַאוֹ[יבֶין] אוֹבִין וַיֶּחֱרַד אוּנ דֶער גַאנְצֶער בַּארְג הָט גֶעצִיטֶערְט (יט) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גֶוֶועזֶען קוֹל דָס קוֹל פוּן דֶעם [שׁוֹפָר] אִיז אַלֶע מָאל שְׁטַארְקֶער גִינַאנְגֶען

נְכֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים אַל־תִּגְּשׁוּ
אֶל־אִשָּׁה׃ טז וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
בִּהְיֹת הַבֹּקֶר וַיְהִי קֹלֹת וּבְרָקִים
וְעָנָן כָּבֵד עַל־הָהָר וְקֹל שֹׁפָר חָזָק
מְאֹד וַיֶּחֱרַד כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה׃
יז וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם לִקְרַאת
הָאֱלֹהִים מִן־הַמַּחֲנֶה וַיִּתְיַצְּבוּ׃

אונקלוס

ן לָא תִקְרְבוּן לְצַד
תָא׃ טז וַהֲוָה בְּיוֹמָא
תָאָה בְּמֶהֱוֵי צַפְרָא
ה קָלִין וּבַרְקִין וַעֲנָנָא
ף עַל טוּרָא וְקָל
רָא תַּקִּיף לַחֲדָא וְזָע
עַמָּא דִי בְמַשְׁרִיתָא׃
אַפֵּיק מֹשֶׁה יָת עַמָּא
מוּת מֵימְרָא דַיְיָ מִן
יתָא וְאִתְעַתָּדוּ׃

תולדות אהרן

ו יבמות סב: ויהי ביום .. ויתיצבו שבת פח:

בעל הטורים

...נים לשם נזדמן להם שופר מאילו של יצחק ובזכות זה השופר של מתן תורה נפלה חומת יריחו: (טז) בהית הבקר. חסר וי"ו שאז שלשה

רש"י

ם ד הוא יום ד' שהוסיף משה יום אחד מדעתו כדברי
וסי (שבת פז) ולדברי האומר בששה בחדש ניתנו עשרת
ות לא הוסיף משה כלום. לשלשת ימים כמו ליום
י: אל תגשו אל אשה. כל ג' ימים הללו כדי
הנשים טובלות ליום השלישי ותהיינה טהורות לקבל
שאם ישמשו תוך שלשת ימים שמא תפלוט האשה שכבת
ש לאחר טבילתה ותחזור ותטמא אבל משששהתה ג' ימים
הזרע מסריח ואינו ראוי להזריע וטהור מלטמא את
ת: (טז) בהיות הבוקר. מלמד שהקדים על ידם
אין דרך בשר ודם לעשות כן שיהא הרב ממתין לתלמיד
לינו (ביחזקאל ג) קום צא אל הבקעה וגו' ואקום
אל הבקעה והנה שם כבוד ה' עומד: (יז) לקראת
הים. (מכילתא) מגיד שהשכינה יצאה לקראתם ת
היוצא לקראת כלה וזהו שנא' (דברים לג) ה' מסיני

בית יהודא

מיינט איר זאלט זיין גרייט (לסוף שלשת ימים) ביז נאך דריי
טעג (הוא יום הרביעי) צו דעם פערטן טאג (שהוסיף משה יום
אחד מדעתו) ווארום משה האט צוגעגעבן נאך א טאג פון
זיין אייגענעם מיינונג (כדברי רבי יוסי) ווי רבי יוסי זאגט
(ולדברי האומר בששה בחודש ניתנו עשרת הדברות) און נאך
דעם וואס זאגט. די עשרת הדברות זענען געגעבן געווארען
דעם זעקסטן טאג אין חודש (לא הוסיף משה כלום) האט משה
ניט צוגעגעבן א טאג (לשלשת ימים כמו ליום השלישי)
לשלשת ימים איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען ליום
השלישי, צום דריטען טאג זאלן זיי זיין גרייט: ואל תגשו
אל אשה). (כל שלשת ימים הללו) די גאנצע דריי טעג
זאלט איר ניט גענען צו א אשה (כדי שיהיו הנשים טובלות
ליום השלישי) די ווייבער זאלן קענען זיך טובל זיין
דעם דריטען טאג (ותהיינה טהורות לקבל תורה) זייא
זאלן זיין טהור צו נעמען דיא תורה (שאם ישמשו
שלשה ימים) ווארום אז זיי וועלן זיך באהעפטען מיט דיא מאנען אין דיא לעצטע דרייא טעג (שמא
... האשה שכבת זרע לאחר טבילתה) טאמער וועט פון איר ארויסגיין די זרע נאך די טבילה (ותחזור ותטמא)
זיא נאך אמאל טמא ווערין (אבל מששהתה שלשה ימים) אבער אז דיא זרע איז ביי איר אין בויך געווען דריי טאג (כבר
מסריח) איז די זרע קאליע געווארען (ואינו ראוי להזריע) פון די זרע קען ניט ווערען א קינד (וטהור מלטמא את הפולטת)
... זרע גייט ארוס פון איר נאך דרייא טעג איז די זרע ניט מטמא: (טז) ובהיות הבקר). זאגט רש"י (מלמד שהקדים
...) דער פסוק לערונט אונז אז הקב"ה איז געקומען צום בארג סיני פריער פאר די יודין (מה שאין דרך בשר ודם לעשות
... מענטש טוהט ניט אזוי (שיהא הרב ממתין לתלמיד) דער רבי זאל ווארטען אויף דעם תלמיד (וכן מצינו קום צא אל
... וגו') אונ אזו געפינען מיר הקב"ה האט גזאגט צום נביא יחזקאל שטיי-אויף אונ גיי ארוס צו דעם טאהל, האט יחזקאל
... (ואקום ואצא אל הבקעה) איך בין אויפגעשטאנען אונ בין ארויסגעגאנגען צום טאהל, האב איך גיטראפען (והנה שם
ה' עומד) דר כבוד פון הקב"ה איז דארטען געשטאנען אונ געווארט ביז איך בין געקומען, זעהן מיר הקב"ה קומט
...: (יז) ולקראת האלהים). (מגיד) דער פסוק זאגט (שהשכינה יצאה לקראתם) הקב"ה איז געגאנגען פון בארג סיני געגען
...ין (כחתן היוצא לקראת כלה) ווי אחתן גייט ארוס געגען אכלה (וזהו שנאמר) דס איז וואס דר פסוק זאגט (ה' מסיני בא)

דעת זקנים מבעלי התוספות

די: (יז) ויתיצבו. מלמד שכפה עליהם ההר כגיגית
אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא
תכם. וקשיא דהא אמרו מיד נעשה ונשמע. וי"ל כי

שפתי חכמים

עולה הקריבו אותו והקרנים והטלפים נשרפו תירץ הרא"ם די"ל
דמחייס פירשו דלאו בני הקטרה נינהו אף שיש בו מעילה ואי לאחר
זריקת דמן לית ביה משום מעילה: ר מדלא כתיב ליום השלישי כמו
שצוה לו הקב"ה אלא לשלשת ימים משמע לסוף שלשת ימים: ש וא"ת

...הקפידה התורה על טומאת קרי יותר מזוב ומצורע ובועלי נדות כבר תירצו התוספות בברכות כ"א ע"ש: ת פי' דלשון לקראת

פירוש לתורת אלהים

...ת אויף דעם דריטען טאג. אל איר זאלט ניט
...הנען די דריי טעג צו א אשה: (טז) ויהי אונ עס
...געווען דעם דריטן טאג בהיות אז עס איז געווארען
ויהי איז געווען קולות דונערען וברקים אונ בליצען
אונ אשווערער וואלקען על אויף דעם בארג
וקול שופר אונ א קול פון שופר חזק זייער אשטארקר
ויחרד. אונ עס איז געווארען דער ציטערט כל גאר
דאס פאלק וואס איז געווען אין דער מחנה: (יז) ויוצא
האט משה ארוס גצוגען דאס פאלק לקראת אקעגען
גאט מן פון דער מחנה ויתיצבו אונ זייא האבען

אוֹ־יָרֹה יִיָּרֶה אִם־בְּהֵמָה אִם־אִישׁ
לֹא יִחְיֶה בִּמְשֹׁךְ הַיֹּבֵל הֵמָּה יַעֲלוּ
בָהָר: יד וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר אֶל־
הָעָם וַיְקַדֵּשׁ אֶת־הָעָם וַיְכַבְּסוּ
שִׂמְלֹתָם: טו וַיֹּאמֶר אֶל־הָעָם הֱיוּ

תו"א אם בהמה ב"ק לד: במשך היבל ביצה ה: היו נכונים שבת פו:

אונקלוס

יִתְרְגֵם אוֹ אִשְׁתְּ[...]
יִשְׁתְּדֵי אִם בְּעִירָא
אֱנָשָׁא לָא יִתְקַיַּם בְּ[...]
שׁוֹפָרָא אִנּוּן מ[...]
לְמִסַּק בְּטוּרָא: יד וּ[...]
מֹשֶׁה מִן טוּרָא לְוָת [...]
וְזַמִּין יָת עַמָּא וְ[...]
לְבוּשֵׁיהוֹן: טו וַ[...]
לְעַמָּא הֱווֹ זְמִינִין לִתְ[...]

רשב"ם

ויתחייבו גם הם מיתה. לכן לא תגע בו יד להמיתו אלא יורוהו בחצים מרחוק או ישליכו עליו אבנים לסקלו: במשוך היובל. בהסתלק שכינה ויפסקו קול השופרות והלפידים:

בעל הטורים

ואידך סקול יסקל הסור דילפינן לדורות מכאן מה כאן בדחייה ו[...] אף לדורות דחייה וסקילה: אם בהמה אם איש לא יחיה. [...] מתחילין מן הקטן: במשוך. ב' במסורה. הכא ואידך במש[...]

בית יהודא

מִכַּאן וְהָלְאָה) איר זאָלט אייך היטען פון צו גיין פון דאנען אונ ווייטער (וְאַתָּה תַּזְהִירֵם עַל כָּךְ) אונ דו זאָלסט זיי אָנזאָגען זיי זאָלען פאָלגען וואָס דער גרענץ וועט זיי זאָגען: וּנְגֹעַ בְּקָצֵהוּ. מיינט מען (אֲפִילוּ בְּקָצֵהוּ) אַפִילוּ דעם עק בארג זאָלט איר ניט אָנרירען: (יג) יָרֹה יִיָּרֶה. ער וועט געוואָרפען ווערען, זאָגט רש"י (מִכַּאן) פון דאנען ווייסען מיר (לַנִּסְקָלִין שֶׁהֵם נִדְחִין לְמַטָּה מִבֵּית הַסְּקִילָה שֶׁהָיָה גָּבוֹהַּ שְׁתֵּי קוֹמוֹת) די מענטשען וואָס מען האָט זיי געדאַרפט הַרְגְנֶען מיט סְקִילָה (בעוואַרפען מיט שטיינער) האָט מען אים פריער אַרויפ־גענומען אויף אַהויכען אָרט וואָס ער איז געווען צוויי מאָהל אַזוי הויך ווי דער מענטש אונ פון דעם אָרט האָט מען אים אַראָפגעוואָרפען אויף דער ערד נאָכדעם האָט מען אים בעוואָרפען מיט שטיינער: (יִיָּרֶה). מיינט מען (יוּשְׁלַךְ לָאָרֶץ) ער וועט געוואָרפען ווערען אונטען אויף די ערד (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אין פָּסוּק (יָרָה בַיָּם) ער האָט געוואָרפען אִ[...] וּבִמְשֹׁךְ הַיֹּבֵל). מיינט מען (כְּשֶׁיִּמְשֹׁךְ הַיּוֹבֵל קוֹל אָרוֹךְ) ווען דער שופר וועט ציהען אַלאַנגע שטימע (הוּא סִימָן שְׁכִינָה) דאס וועט זיין אַצייכען אַז די שְׁכִינָה גייט אַוועק פון בארג (וְהַפְסָקַת הַקּוֹל) אונ די שטימע וועט באַלד אוי[...] וְכֵיוָן שֶׁנִּסְתַּלֵּק הֵם רַשָּׁאִין לַעֲלוֹת) אַז די שכינה וועט אַוועקגיין מעגען זייא אַרויפגיין אויף דעם בארג: וְהַיּוֹבֵל) שׁוֹפָר שֶׁל אַיִל) דער האָרין פון אַשעפּס אַזכר ווערט גערופען שופר (שֶׁכֵּן בְּעַרְבְיָא קוֹרִין לְדִכְרָא יוּבְלָא) אין אַראַבְיָא מען אויף אַשעפּס אַזכר יובלא (וְשׁוֹפָר שֶׁל אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק הָיָה) דער שופר איז געווען פון דעם האָרען פון דע[...] ווּם מען האָט אים מַקְרִיב געווען ביי דיא עֲקֵדָה פון יִצְחָק: (יד) וּמִן הָעָם אֶל הָהָר). זאָגט רש"י (מְלַמֵּד) דער לערנט (שֶׁלֹּא הָיָה מֹשֶׁה פּוֹנֶה לַעֲסָקָיו) אין די צייט איז משה ניט געגאַנגען צוא זיינע געשעפטען (אֶלָּא מִן הָהָר אֶל[...] ער איז נאָר געגאַנגען פון בארג צו די יודען אונ פון דיא יודען צום בארג: (טו) וֶהְיוּ נְכוֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים)

רש"י

השמרו מעלות מכאן והלאה ואתה תזהירם על כך: [...] בקצהו. אפילו ע בקצהו: (יג) ירה יירה. (ס[...] מא) מכאן לנסקלין שהם נדחין למטה מבית הסקילה גבוה שתי פ קומות: יירה. יושלך למטה לארץ כמו [...] טו) ירה בים: במשוך היבל. כשימשוך היובל קול [...] הוא סימן סלוק שכינה והפסקת הקול צ וכיון שנסת[...] רשאין לעלות: היבל. הוא שופר של איל שכן ב[...] קורין לדכרא יובלא ושופר של אילו של ק יצחק היה: (י[...] ההר אל העם. מלמד שלא היה משה פונה לעסקי[...] מן ההר אל העם: (טו) היו נכנים לשלשת ימים [...]

שפתי חכמים

תשובה על מה שאמרו רצונו לראות את מלכנו: ם הרא"ם פי' שלא יתכן לו' והגבלת את העם שתאמר להם השמרו כי ההגבלה מקומית לחוד והאזהרה לחוד לכן לאמר מחובר עם הגבול לא עם משה ומפני שלא ענם אלא א"כ הזהיר לכך הוסיף רש"י ואתה תזהירם על כך שגם משה אמר להם השמרו ואע"פ שאין לאמר דבוק עם משה מ"מ כיון שהענם הכ' מורה על אזהרת משה א"כ בהכרח שמלת לאמר תשוב על הגבול וגם על משה: ע דאל"כ עלות בהר ל"ל דהא א"א לעלות אם לא יגע בקצהו. (מהרש"ל) שמעתי מחכם אחד דק"ל שלא תפרש עלות בהר ונגוע בקצהו שלא תעלה ותגע למעלה בקצהו לכך פירש אפילו בקצהו. א"נ נ"ל דק"ל דכתיב השמרו לכם עלות משמע לא תעלה אבל לעמוד מרחוק וליגע בו ע"ז לא הזהיר לכן פי' ונגוע בקצהו אפילו לעמוד מרחוק וליגע בקצהו עכ"ל: פ מדכתיב י[...] שני פעמים: צ שכן דרך המנגנים אם כפה אם בכלי שיאריכו הקול וימשיכו בעת ההפסקה והפסקת הקול היא הוראה על סילוק שהרי לא באה אלא בקולות וברקים ובקול שופר ונתינת הרשות לעלות היה אחר סילוק השכינה. הרא"ם: ק (מהרש"ל) מדכתיב היובל משמע שופר המיוחד והיינו שופר של אילו של יצחק דכתיב ביה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ומה שהקשה הרמב"ן והא אילו [...]

דעת זקנים מבעלי התוספות

הנוגע בהר. וה"ק כשאתה בא להרוג את הנוגע לא ת[...] יד אלא סקול יסקל סקלהו מרחוק שאם אתה הולך [...] שהוא שם להרגו נמצא אתה עובר התחום ותתחייב. ולי[...] שבא להודיענו באיזו מיתה תהרגנו לומר שנדון בסקיל[...] תימא מיתתו בחנק כסתם מיתה האמורה בתורה קמ"ל [...] יירה או זה לשון אם הוא כלו' אם סקול יסקל ירה יירה לכן שכן דרך הנסקלין שדוחפן קודם והדר נסקלין. ומי[...] לפרש כפשטו סקל יסקל כשאינו מת בדחייה או ירה יי[...] מת בדחייה לבדה ותרגומו ארי אתרגמא יתרגם או אישו[...]

פירוש לתורת אלהים

גיט אָן רירין אין בארג קיין הַאגְד כִּי וואָרום אַז מען וועט יוא אָן רירען וועט מען ווערען פאר שטיינט או אדער יָרֹה וואַרפען יִיָּרֶה ער וועט ווערען גוואָרפען אם בְּהֵמָה סיי אבְּהֵמָה אם איש סיי אמענטש לא יִחְיֶה וועט ער ניט בלייבען לעבען בִּמְשֹׁךְ אַז דער שופר וועט בלאָזען אַתְּקִיעָה גְדוֹלָה הֵמָּה מעגען זיי דער נאָך אויף גיין אויף

דעם בארג וואָרום דעגצמאָל וועט שוין די ש[...] אָפּ גטאָהן ווערען פון דעם בארג: (יד) וַיֵּרֶד האָט אַראָפּ גינידערט פון דעם בארג צום פאָלק יִ[...] וַיְקַדֵּשׁ אונ ער האָט גהייליגט דם פאָלק וַיְכַבְּסוּ א[...] האָבען גוואַשען זייערע קליידער: (טו) וַיֹּאמֶר האָט גיזאָגט צום פאָלק הֱיוּ איר זאָלט זיין אָן גיב[...]

לשלשת

יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ אֶל־הָעָם
וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר וְכִבְּסוּ
שִׂמְלֹתָם׃ יא וְהָיוּ נְכֹנִים לַיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי כִּי בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי יֵרֵד יְהוָה
לְעֵינֵי כָל־הָעָם עַל־הַר סִינָי׃
יב וְהִגְבַּלְתָּ אֶת־הָעָם סָבִיב לֵאמֹר
הִשָּׁמְרוּ לָכֶם עֲלוֹת בָּהָר וּנְגֹעַ
בְּקָצֵהוּ כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהָר מוֹת יוּמָת׃
יג לֹא־תִגַּע בּוֹ יָד כִּי־סָקוֹל יִסָּקֵל

אונקלוס

מָא וּתְזַמְּנוּן יוֹמָא
מְחָר וִיחַוְּרוּן
הוֹן: יא וִיהוֹן זְמִינִין
תְּלִיתָאָה אֲרֵי
תְּלִיתָאָה יִתְגְּלֵי יְיָ
כָּל עַמָּא עַל טוּרָא
יב וְתִתְחֵם יָת עַמָּא
סְחוֹר לְמֵימַר
רוּ לְכוֹן מִלְּמִסַּק
רָא וּלְמִקְרַב
פֵּהּ כָּל דְּיִקְרַב
א אִתְקְטָלָא
ל: יג לָא תִקְרַב
רָא אֲרֵי אִתְרְגָמָא

דשתם היום שבת שם : סקול יסקל
אדרין מה :

בעל הטורים

מפס ויוליך עמו דור המדבר וכן כא להזהיר בעמוני ומואבי
שלומם וטובתם לעולם ; (יג) סקול יסקל . ב׳ במסו׳ הכא
שפירשתי וה׳ המטיר על סדום וגו׳ מאת ה׳ מן השמים . וגם בהגדות . ראשון שבפסוק גבריאל והשני הקב״ה : (יב) והגבלת . הראה להם
סימני גבול עד היכן יכולין לקרב : (יג) לא תגע בו יד . הנוגע בהר שאמרתי . מות יומת . מרחוק ימיתוהו שלא יקרבו אל ההר להמיתו

רשב״ם

עב וחשך שלא להסתכל בשכינה : (י) וקדשתם . לשון הזמנה כמו התקדשו
למחר ואכלתם בשר : (יא) ירד ה׳ לעיני כל העם . יש לומר ויאמר ה׳ של
תחלת הפסוק ע״י מלאך . לכן אמר ירד ה׳ . ולא הקב״ה בעצמו מדלא כתיב

רש״י

אם לך אל העם : וקדשתם. וזמנתם היום ומחר : (יא) והיו נכנים. מובדלים מן אשה (מכילתא) : שלישי . (מכילתא) שהוא ששה בחדש ובחמישי בנה המזבח תחת ההר ושתים עשרה מצבה כל הענין כפ׳ ואלה המשפטים ואין מוקדם ומאוחר בתורה : כל העם . מלמד שלא היה בהם סומא שנתרפאו (מכילתא) : (יב) והגבלת . קבע להם תחומין לסימן כו מן הגבול והלאה : לאמר . הגבול אומר להם

בית יהודא

צו משה (אִם כֵּן) אויב עס איז אַזוי (שֶׁמַּזְקִיקִין לְדַבֵּר עִמָּם) אַז זיי גייטען איך זאל מיט זיי רעדען (לֵךְ אֶל הָעָם) גיי צום פאלק (וְקִדַּשְׁתָּם) מיינט מען (וְזִמַּנְתָּם) , זאלסט זיי צו גרייטען (שֶׁיָּכִינוּ עַצְמָם הַיּוֹם וּמָחָר) זיי זאלען זיך צוגרייטען היינט אונ מארגען : (יא) וְהָיוּ נְכֹנִים. זיי זאלען זיין גרייט (מוּבְדָּלִים מֵאִשָּׁה) זיי זאלען זיין אפגעשיידט פון א אשה , אזוי שטייט אין מכילתא : נַלַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי . צום דריטען טאג (שֶׁהוּא שִׁשִּׁי בְּחוֹדֶשׁ) דס איז דער זעקסטער טאג אין חודש (וּבַחֲמִישִׁי בָּנָה משֶׁה אֶת הַמִּזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר) דעם פינפטען טאג אין חודש ה געבאהט אמזבח אונטער דעם בארג (וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַצֵּבָה) אונ ער האט געשטעלט צוועלף שטיינער (כָּל אָמוּר בְּפָרָשַׁת וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים) דר גאנצער ענין וויא עס שטייט אין די סדרה וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים (וְאֵין מוּקְדָּם וּמְאוּחָר אין די תּוֹרָה איז ניטא צו זאגען ווס עס שטייט פריער איז געוועזען פריער אונ וואס עס שטייט שפעטער איז געוועזען , נאר עס קען זיין וואס עס שטייט פריער איז געוועזען שפעטער אונ ווס עס שטייט שפעטער איז געוועזען פריער : הָעָם) . פר די אויגען פון גאנצען פאלק, זאגט רש״י (מְלַמֵּד) דער פסוק לערונט אונז (שֶׁלֹּא הָיָה בָהֶם סוּמָא) עס געוועזען איין יוד אבלינדער (שֶׁנִּתְרַפְּאוּ כוּלָּם) אלע זענען געהיילט געווארען : (יב) וְהִגְבַּלְתָּ . מיינט מען (קְבַע לָהֶם סִימָן שֶׁלֹּא יִקְרְבוּ מִן הַגְּבוּל וְהָלְאָה) דו זאלסט זייא מאכען אגרענעץ ארום בארג פר אצייכען פון דעם גרענעץ טער זאלען זיי ניט גיין : לֵאמֹר . זאגט רש״י (הַגְּבוּל אוֹמֵר לָהֶם) דר גרענעץ וועט זאגען צו זיי (הִשָּׁמְרוּ מֵעֲלוֹת

דעת זקנים מבעלי התוספות

הקשים כגידים שהוא ירק מר ויום שבת היה כשנתנה דמוכח פרק רבי עקיבא וזש״ה בשובה ונחת תושעון דה שנתנה בראשונה בשבת שהוא יום מנוחה ולוחות ות שהוריד משה ביום הכפורים שהוא יום תשובה :
תגע בו יד . למה נאמר והלא כבר נאמר כל הנוגע . שמעתי מפי רבי יצחק דהאי קרא קאי אדלעיל דכתיב כל

שפתי חכמים

ע״כ נ״ל שהם בקשו ממנו . והרא״ם פי׳ כפס המכילתא דאל״כ מה אמרו ישראל למשה לאמר למקום : מ דילפינן ג״ש נכונים נכונים כתיב הכא והיו נכונים וכתיב להלן היו נכונים אל תגשו אל אשה : נ וזה היה

פירוש לתורת אלהים

ג זייא וְקִדַּשְׁתָּם דו זאלסט זייא אן ברייטען הַיּוֹם אונ מארגין וְכִבְּסוּ אונ זיי זאלען וואשען זייערע ער : (יא) וְהָיוּ אונ זייא זאלען זיך אן ברייטען יף דער דריטען טאג דאס איז דער זעקסטער ין סיון כִּי ווארום דעם דריטען טאג יֵרֵד וועט ראפ נידערען לְעֵינֵי כָל הָעָם פאר דיא אויגען ר דעם פאלק עַל אויף דעם בארג סִינַי [עיין רש״י] : (יב) וְהִגְבַּלְתָּ אונ דו זאלסט זייא שטעלען אצייכין פון דעם צייכען אונ ווייטער טארען זיי ניט גיין לֵאמֹר דער צייכין וועט זייא אליין זאגען גייט ניט ווייטער אונ דו זאלסט זיי אויך זאגין הִשָּׁמְרוּ היט אייך עֲלוֹת אויף צוא גיין אויף דעם בארג וּנְגֹעַ אונ אן צוא רירין בְּקָצֵהוּ אפילו אין עק בארג כָּל ווער עס וועט אן רירין אין בארג מוֹת וועט ווערין גטייט : (יג) לֹא תִגַּע עס זאל

נַעֲשֶׂה וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם
אֶל־יְהוָה׃ ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן
בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי עִמָּךְ
וְגַם־בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגֵּד מֹשֶׁה
אֶת־דִּבְרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה׃ י וַיֹּאמֶר

משֶׁה יָת פִּתְגָּמֵי
קֳדָם יְיָ׃ ט וַאֲמַר יְיָ
הָא אֲנָא מִתְגְּלֵ
בְּעֵיבָא דַעֲנָנָא
דְּיִשְׁמַע עַמָּא בְּמ
עִמָּךְ וְאַף בָּךְ יְ
לְעָלַם וְחַוִּי מֹשֶׁ
פִּתְגָּמֵי עַמָּא קֳדָ
י וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה

תו"א ויאמר ה' נדרים לח: ויגד מ

רשב"ם

היו: (ח) וישב משה את דברי העם אל ה'. למחר כמו שמפרש והולך ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן וגו' אז ויגד משה את דברי העם אל ה'. זהו וישב משה וגו' כולל. ואח"כ מפרש כך אמר לו משה להקב"ה כבר מאתמול קבלו עליהם לעשות מה שתצום. וכמוהו ותצא אש מלפני ה' ותאכל את העולה ובתוך כך ויקחו שני בני אהרן נדב ואביהוא וגו' ותצא אש מלפני ה' מצא נדב ואביהוא לפני מזבח הזהב שבהיכל בהקריב זרה ושרפם ויצא לחוץ ואכל את העולה על מזבח הנחושת שבעזרה חוץ להיכל. וכן בספר שופטים בפ' מיכה וישב את אלף ומאה הכסף לאמו הקדיש הקדשתי את הכסף לה' וגו' וישב את הכסף לאמו. בתחילה אמר הכתוב וישב את הכסף לאמו. ופירש אח"כ כיצד ותאמר אמו וגו': (ט)

בעל הטורים

ומלכים **רבים** יעורו מירכתי ארץ אם תהיו גוי קדוש גוי אליך ירוצו ואם לאו גוי גדול יעור: (ט) לעולם. ב' מ ואידך לא תדרוש שלומם וטובתם כל ימיך לעולם וכן יש במ

בית יהודא

יודען (לא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר) גיט ווייניגער אונ ניט מער: (ח) וַיָּשֶׁב משֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם אֶל ה'). משֶׁה הָט גֶעזָאגְט דִי רֵייד פון די יוּדען צו הקב"ה (בְּיוֹם הַמָּחֳרָת שֶׁהוּא יוֹם שְׁלִישִׁי) אוֹיף מָארְגֶן דָם איז דֶר דְרִיטֶער טָאג (שֶׁהֲרֵי בְּהַשְׁכָּמָה עָלָה) וָוארוּם צוּ יֶעדֶער צַייט פְלֶעגְט משֶׁה אַרוֹיפְגֵיין צוּ הקב"ה גַאנְץ פְרִיה, דְרִיבֶּער קֶען דָם אַנְדֶערְשׁ נִיט זַיין נָאר דֶער דְרִיטֶער טָאג, פְרֶעגְט רש"י (וְכִי צָרִיךְ הָיָה משֶׁה לְהָשִׁיב) הָט דֶען משֶׁה גֶעדַארְפְט זָאגֶען צוּ הקב"ה וָואס דִי יוּדֶען הָאבֶּן גֶיעֶנְפֶערְט, הקב"ה הָט דָאךְ אַלֵיין גֶעוואוּסְט (אֶלָּא בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ דֶּרֶךְ אֶרֶץ מִמּשֶׁה) נָאר דֶר פָּסוּק לֶערְנְט אוּנְז דֶרֶךְ אֶרֶץ פון משֶׁה (שֶׁלֹּא אָמַר הוֹאִיל וְיוֹדֵעַ מִי שֶׁשְּׁלָחַנִי אֵינִי צָרִיךְ לְהָשִׁיב) משֶׁה הָט נִיט גֶעזָאגְט וַוייל דֶער וָוס הָאט מִיךְ גֶעשִׁיקְט וַויים וָוס אִיךְ הָאבּ צוּ עֶנְפֶערֶען אִים וָועל אִיךְ נִיט גֵיין עֶנְפֶערֶען נָאר עֶר אִיז גֶעגַאנְגֶן עֶנְפֶערֶען: (ט) וּבְעַב הֶעָנָן). זָאגְט רש"י (בְּמַעֲבֵה הֶעָנָן, וְזֶ... הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ משֶׁה אִיךְ וָועל צוּ דִיר קוּמֶען מִיט אַגְרָאבֶּען וָואלְקֶען, דָם אִיז דֶער וָואלְקֶען וָוס הֵייס... וְגַם בְּךָ). דִי יוּדֶען וֶועלֶען גְלוֹיבֶּען אִין דִיר (גַּם בִּנְבִיאִים הַבָּאִים אַחֲרֶיךָ) אִין דִי נְבִיאִים וָוס וֶועלֶען קוּמֶען נָאךְ דִיר זַיי אוֹיךְ גְלוֹיבֶּען: וַיַּגֵּד משֶׁה וגו'). דָם אִיז גֶעוֶועֶן (בְּיוֹם הַמָּחֳרָת שֶׁהוּא רְבִיעִי לְחוֹדֶשׁ) אוֹיף מָארְגֶען דֶר פֶערְטֶער חוֹדֶשׁ: וְאֶת דִּבְרֵי הָעָם וגו'). משֶׁה הָאט גֶעזָאגְט צוּ הקב"ה (תְּשׁוּבָה עַל דָּבָר זֶה שָׁמַעְתִּי מֵהֶם) אַעֶנְפֶער אוֹיף דִי רֵיד אִיךְ גֶעהֶערְט פון דִי יוּדֶען (שֶׁרְצוֹנָם לִשְׁמֹעַ מִמְּךָ) זַיי ווִילֶען הֶערֶען דִיא תּוֹרָה פון דִיר אַלֵיין (אֵינִי דוֹמֶה הַשּׁוֹמֵעַ מ... לְשׁוֹמֵעַ מִפִּי הַמֶּלֶךְ) עֶס אִיז נִיט גְלַייךְ דִי וֶוערְטֶער וָואס מֶען הֶערְט פון אַשְׁ־יחַ, צוּ דִי וֶוערְטֶער וָוס מֶען הֶערְט פ... דִי יוּדֶען זָאגֶן (רְצוֹנֵנוּ לִרְאוֹת אֶת מַלְכֵּנוּ) מִיר ווִילֶען זֶעהֶן אוּנְזֶער מֶלֶךְ: (י) וַיֹּאמֶר ה' אֶל משֶׁה) הקב"ה הָאט

רש"י

הדברים. לא פחות ולא יותר: (ח) וישב משה את דברי העם וגו'. ביום המחרת שהוא יום שלישי שהרי בהשכמה עלה וכי לריך היה משה להשיב אלא בא הכתוב ללמדך דרך ארץ ממשה שלא אמר הואיל ויודע מי ששלחני איני לריך להשיב: (ט) בעב הענן. במעבה הענן והוא ערפל: וגם בך. גם בנביאים הבאים אחריך: ויגד וגו'. ביום המחרת שהוא רביעי לחודש: את דברי העם וגו'. תשובה על דבר זה שמעתי מהם שרלונם לשמוע ממך אינו דומה השומע מפי השליח לשומע מפי המלך רלוננו לראות את מלכנו: (י) ויאמר ה' אל משה. א"כ

שפתי חכמים

במקום הזה: י דק"ל למ"ל כפל ל' דהא עב נמי פס ענן כמו דכתיב והנה ה' רוכב על עב קל והנה עב קטנה ככף איש וגו' ועז"פ שמלת עב דהכא ל' עובי הענן וזהו ערפל שהוא עב יותר מענן: כ שהרי כל עליותיו בהשכמה היו: ל מתשובתו של הקב"ה שהשיב למשה אנו למדין שמשה אמר לו כך שהרי השיב למשה כי ביום הג' ירד ה' וגו'

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ח) וישב משה. פשט למה נאמר וישב ואחר ויגד לפי ש בא משה להשיב דברי ישראל להקב"ה ואמר לו הקב"ה שאני רוצה לדבר עמך ודבר עמו הדבור והנה אנכי ואחר כך כשגמר הקב"ה הדבור ויגד משה את דברי ה'. ובמסכת שבת פרק אמר רבי עקיבא מסיק דה משה ויגד משה מצות הגבלה היה דברי ר' יוסי בר ורבי אומר דמתחלה אמר מתן שכרה והיינו וישב משה דברים המיושבים ללב ולבסוף פי' עונשה דכתיב וי

פירוש לתורת אלהים

וָוס גָאט הָט גְרֶעט נַעֲשֶׂה וֶועלֶין מִיר טָאהְן וַיָּשֶׁב הָט משֶׁה גְזָאגְט דִי רֵייד פון דֶעם פָאלְק צוּ גָאט [פירוש״י]: (ט) וַיֹּאמֶר הָט גָאט גְזָאגְט צוּ משֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי אִיךְ וֶועל קוּמֶען צוּ דִיר בְּעַב הֶעָנָן אִין דֶער גְרֶעבּ פון דֶעם עָנָן בַּעֲבוּר פון וֶועגֶן יִשְׁמַע דָם פָאלְק זָאל הֶערֶן ווִיא אִיךְ וֶועל רֵיידֶן מִיט דִיר וְגַם בְּךָ אוּנ אוֹיךְ אִין דִיר נ... יַאֲמִינוּ וֶועלֶן זַייא גְלֵייבֶּען אוֹיף אֵייבִּיג אַז דוּ ... אַנָבִיא פון גָאט וַיַּגֵּד הָאט משֶׁה גִיזָאגְט ... רֵייד פון דֶעם פָאלְק יִשְׂרָאֵל צוּא גָאט [פי... (י) וַיֹּאמֶר הָט גָאט גְזָאגְט צוּ משֶׁה לֵךְ גֵייא צוּם

משלי יוסף

וגעבין די תּוֹרָה) הָט הקב"ה גִיזָאגְט צוּ דִי יוּדִין, בִּיז אִיצְט אִיז גִיוועֶן מַיין צוּזָאג וָוס אִיךְ הָאבּ צוּגֶעזָאגְט אַייֶערֶע אֶלְטֶערִין, אוּנ אִיצְט וֶועל אִיךְ אֵייךְ גֶעבֶּען דִי תּוֹרָה, אוֹיבּ אִיר וֶועט הִיטֶן דִי תּוֹרָה, הָט אִיר גְנוּג נַחַן, אִיר וֶ... מַלְכִים כֹּהֲנִים אוּנ אַהֵיילִיגֶע פָאלְק, אוּנ דִי לַאנְד כְּנַ... אֵיךְ אֵייךְ גֶעבְּן וֶועט אִיר זַיין דִי גְלִיקְלִיכְסְטֶע אוֹיף דֶר

סְגֻלָּה מִכָּל־הָעַמִּים כִּי־לִי כָּל־
הָאָרֶץ׃ ו וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי מַמְלֶכֶת
כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ אֵלֶּה הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ חמישי
ז וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי הָעָם וַיָּשֶׂם
לִפְנֵיהֶם אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
אֲשֶׁר צִוָּהוּ יְהוָה׃ ח וַיַּעֲנוּ כָל־הָעָם
יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה

[או]נקלוס

[ח]מִי חַבִּיבִין מִכָּל
[...]אֲרֵי דִי לִי כָּל
ו וְאַתּוּן תְּהוֹן
[...]לְכִין כָּהֲנִין וְעַם
[...]לֵּין פִּתְגָּמַיָּא דִי
[...]ם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
[...]שֶׁה וּקְרָא לְסָבֵי
[...]דַר קֳדָמֵיהוֹן יָת
[...]גָּמַיָּא הָאִלֵּין
[...]י׃ ח וַאֲתִיבוּ כָּל
[...]רָא וַאֲמָרוּ כֹּל דִי
נַעְבֵּד וַאֲתֵיב

[...]לדות אהרן

[...]ת פו : ויבא משה שבת פז :

בעל הטורים

[...]לי ממלכת כהנים. אלו זכו ישראל היו כולם כהנים גדו[לים] [...]הם שנא' ואתם כהני ה' תקראו : ממלכת. ד' במס'. [...] ממלכת יהויקים ויתן להם משה את ממלכת סיחון מלך האמורי ואת ממלכת עוג מלך הבשן בשביל ממלכת כהנים זכו למלוכה [...]לכת העכו"ם : וגוי. ד' וגוי קדוש וגוי לא ידעוך אליך ירוצו ושנים כירמיה על חורבן הבית וגוי גדול יעור מירכתי ארץ וגוי גדול

רשב"ם

[...]אי . להיות אני לכם לאלהים : (ה) כי לי כל הארץ . וכל העמים שלי ולא בחרתי כי אם אתכם לבדכם : (ו) ממלכת כהנים . שרים כמו ובני דוד כהנים

רש"י

[...]כרות עמכם על שמירת ט התורה : סגלה. [...]כמו (קהלת ב) וסגלת מלכים כלי יקר ואבנים [...]כים גונזים אותם. כך אתם תהיו לי סגולה משאר [...]אמרו אתם לבדכם שלי ואין לי אחרים עמכם ומה [...]שתהא חבתכם נכרת כי לי כל הארץ והם [...]לכלום : (ו) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים. [...]את אמר (ש"ב ח) ובני דוד כהנים היו : אלה

בית יהודא

שְׁמִירַת הַתּוֹרָה) וָוָס אִיךְ וֶועל אִיצְט מִיט אַייךְ מַאכֶען אִיר זָאלְט הִיטֶען דִי תּוֹרָה : וּסְגוּלָּה. מֵיינְט מֶען (אוֹצַר חָבִיב) אַגֶעלִיבְּטֶער אוֹצַר (כְּמוֹ) וִוי דֶר פָּסוּק זָאגְט (וּסְגֻלַּת מְלָכִים) דִי אוֹצְרוֹת פוּן מְלָכִים (כְּלֵי יָקָר וַאֲבָנִים טוֹבוֹת שֶׁהַמְּלָכִים גּוֹנְזִים אוֹתָם) טַייעֶרֶע כֵּלִים אוּנ בְּרִילַאנְטֶען וָוָס מְלָכִים בֶּעהַאלְטֶען זֵיי , דָם הֵייסְט סְגֻלָּה, אַאוֹצַר (כַּךְ אַתֶּם תִּהְיוּ לִי סְגוּלָּה מִשְּׁאַר אוּמּוֹת) אַזוֹי וֶועט אִיר זַיין בַּיי מִיר גֶעלִיבְּט מֶער פוּן אַלֶע פֶעלְקֶער (וְלֹא תֹאמְרוּ אַתֶּם לְבַדְּכֶם שֶׁלִי וְאֵין לִי אֲחֵרִים עִמָּכֶם)

[...]ט זָאגֶן נָאר אִיר אַלֵיין זֶענְט מַיינֶע אוּנ אִיךְ הָאבּ נִיט אַנְדֶערֶע פֶעלְקֶער מִיט אַייךְ (וּמַה יֶּשׁ לִי עוֹד שֶׁתְּהֵא [...]) אוּנ וֶועלְכֶע פֶעלְקֶער הָאבּ אִיךְ נָאךְ עֶס זָאל זַיין צוּ דֶערְקֶענֶען אַייעֶר לִיבְּשַׁאפְט , זָאג אִיךְ אַייךְ (כִּי לִי [...]ע מֶענְטְשֶׁן פוּן דֶר וֶועלְט גֶעהֶערֶן צוּ מִיר (וְהֵם בְּעֵינַי וּלְפָנַי לִכְלוּם) אוּנ זֵיי זֶענֶען בַּיי מִיר וִויא גָאר נִיט : [...]וּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים) . אִיר וֶועט זַיין בַּייא מִיר אַמְלוּכָה פוּן שָׂרִים , שָׂרִים וֶוערֶען גֶערוּפֶן כֹּהֲנִים (כְּמָה דְאַתְּ [...] פָּסוּק זָאגְט (וּבְנֵי דָוִד כֹּהֲנִים הָיוּ) דִי קִינְדֶער פוּן דָוִד זֶענֶען גֶעוֶועֶן כֹּהֲנִים , דָוִד אִיז דָאךְ נִיט גֶעוֶועֶן אַכֹּהֵן , [...]יינְט זֵייא זֶענֶן גֶעוֶועֶן שָׂרִים : וְאֵלֶּה הַדְּבָרִים) . הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה דִי רֵייד זָאלְסְטוּ רֵיידֶען צוּ דִי

שפתי חכמים

[...]ו הברית שכרתי ככר דהיינו ברית שבת וברית מילה כי פשט הכ' מורה על ברית התורה שעתיד לכרות בה שזה עיקר הכונה

פירוש לתורת אלהים

[...]ען מַיין בְּרִית וִהְיִיתֶם וֶועט אִיר זַיין צוּא [...]ט פָאלְק מִכָּל בֶּעסֶער פוּן אַלֶע פֶעלְקֶער [...] צוּא מִיר אִיז גָאר דִיא וֶועלְט [פייו רש"י] : [...]וּנ אִיר תִּהְיוּ לִי אִיר וֶועט זַיין צוּא מִיר [...]גְרַייךְ כֹּהֲנִים פוּן הַארֶען וְגוֹי קָדוֹשׁ אוּנ [...]אלְק אֵלֶּה דָּם זֶענֶען דִי רֵייד אֲשֶׁר וָואס דוּ זָאלְסְט רֵיידֶען צוּ דִי קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל : (ז) וַיָּבֹא אוּנ מֹשֶׁה אִיז גִיקוּמֶען דֶעם דְרִיטֶען טָאג אִין סִיוָן וַיִּקְרָא אוּנ הָט גְרוּפֶען צוּ דִיא עֶלְצְטֶע פוּן דֶעם פָאלְק יִשְׂרָאֵל וַיָּשֶׂם אוּנ הָאט פַר זֵיי גְטָאהְן דִי רֵייד אֲשֶׁר וָוָס גָאט הָט אִים גְבָּאטֶן : (ח) וַיַּעֲנוּ הָאבֶּן גְעֶנְפֶּרְט גָאר דָאס פָאלְק בְּנַאנְד וַיֹּאמְרוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּען גְזָאגְט כֹּל גָאר

משלי יוסף

[...]עם זְכוּת פוּן דַיין פָאטֶער , אָבֶּער אַז דוּ וֶועסְט [...]יךְ אוּנ פְרוּם , וֶועסְטוּ פוּן מִיר זַיין גַאנְץ פַאר־[...]עלִיבִּיגֶע דֶערְצֵיילְט אוּנְז דִי תּוֹרָה , דֶר גְבִיר דָּם [...] עֶר הָאט בַּשַׁאפֶען דִי גַאנְצֶע וֶועלְט מֶענְטְשִׁין , [...]עֶר פוּן זֵיי נִיט צוּפְרִידֶען גִיוֶועֶן נָאר אֵיין מֶענְטְשׁ [...]אַבְרָהָם אָבִינוּ וָוָס הקב"ה הָט אִים לִיבּ גֶעהַאט . [...]רָהָם אָבִינוּ אִיז גִישְׁטָארְבֶּן הָט עֶר גִיזָאגְט צוּא [...]ווייסְט דָאךְ מִיט וִויפִיל פְּרוּבוּנְג דוּא הָאסְט מִיךְ [...]אוּנ בִּין פְרוּם גֶעבְּלִיבֶּן , אוּנ אִיצְט אִיז גֶעקוּמֶען דִי צַייט וָוָס אִיךְ גֵיי אַוֶועק פוּן דֶר וֶועלְט , אוּנ לָאז בַּייא דִיר מַיינֶע קִינְדֶער , יִצְחָק , פוּן אִים וֶועט זַיין יַעֲקֹב מִיט זַיינֶע קִינְדֶער , בֶּעט אִיךְ דִיךְ דוּ זָאלְסְט זֵיי אוֹיפְפָארֶעוֶוען בִּיז דִי צַייט דוּ וֶועסְט זֵייא חֲתוּנָּה מַאכֶען וגֶעבֶּען דִי תּוֹרָה] אוּנ וֶועסְט זֵיי גֶעבֶּען נַדֶן נדִי לַאנְד כְּנַעַן] , הקב"ה הָט אִים אַזוֹי צוּגְזָאגְט אוּנ הָט דֶרְהַאלְטֶען דִי יוּדִין זֵיי זָאלֶן נִיט פַרְלֶענְדְט וֶוערֶן אִין מִצְרַיִם פוּן דִי שְׁוֶוערֶע אַרְבֶּעט אוּנ הָט זֵיי אַרוֹיס־גֶענוּמֶן פוּן מִצְרַיִם מִיט נִסִּים אוּנ מִיט רַייכְטוּמִים , אוּנ הָט זֵיי גֶעבְּרֵיינְגְט בִּיז צוּם בַּארְג סִינַי עֶר זָאל זֵיי מַאכֶען חֲתוּנָּה

כַּנְפֵי נְשָׁרִים וָאָבִא אֶתְכֶם אֵלָי׃
ה וְעַתָּה אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקֹלִי
וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי וִהְיִיתֶם לִי

יָתְכוֹן כִּדְ־עַל גַּדְפֵּי נ
וְקָרֵבִית יָתְכוֹן לְפָלְ
ה וּכְעַן אִם קַבָּלָא תְקַ
לְמֵימְרִי וְתִטְּרוּן יָת

בעל הטורים

נלב: ואביא אתכם אלי. מה אשה נקנית בכסף ובשטר ובביאה אף ישראל כן. בכסף זו ביזת מצרים. בשטר זו התורה שנאמר תו לנו משה מורשה אל תקרי מורשה אלא מאורסה. בביאה זהו שנאמר ואפרוש כנפי עליך וגו' ואבא בברית אתך לכן אמר הושע ג"פ ו לי: ואביא כגימ' בביאה: (ה) והייתם לי סגולה מכל העמים. ס"ת מילה:

בית יהודא

טְרָאגט זַיינֶע קִינְדֶער אוֹיף זַיינֶע פְלִיגוּל (שֶׁכָּל שְׁאָר הָעוֹפוֹת נוֹתְנִים אֶת בְּנֵיהֶם בֵּין רַגְלֵיהֶם) אַלֶע אַנְדֶערֶע עוֹפוֹת הַאלְטֶען זֵייעֶרֶע קִינְדֶר אוּנְטֶער זֵיי, צְווִישֶׁען זֵייעֶרֶע פִּים (לְפִי שֶׁמִּתְיָרְאִים מֵעוֹף אַחֵר שֶׁפּוֹרֵחַ עַל גַּבֵּיהֶם) וַוייל זֵייא הָאבֶּן מוֹרָא צוּ הַאלְטֶן זֵייעֶרֶע קִינְדֶער אוֹיף זִיךְ, טָאמֶער וֶועלֶען דִיא עוֹפוֹת וָוֹם פְלִיהֶען הֶעכֶער אִיבֶּער זֵיי חַאפֶּען דִי קִינְדֶר אוּנ אוֹיפֶעסֶן (אֲבָל הַנֶּשֶׁר הַזֶּה אֵינוֹ מִתְיָרֵא אֶלָּא מִן הָאָדָם שֶׁמָּא יִזְרוֹק בּוֹ חֵץ) אָבֶּער דֶר אָדְלֶער הָט נָאר מוֹרָא פַר אַמֶענְטְשׁ, טָאמֶער וֶועט דֶר מֶענְטְשׁ אוֹיף אִים שִׁיסֶען מִיט אַפַייל אָדֶער מִיט אַקָאהְל (לְפִי שֶׁאֵין עוֹף פּוֹרֵחַ עַל גַּבָּיו) וַוייל עֶס

רש"י

כנפיו שכל שאר העופות נותנים את בניהם בין רגליה שמתיראין מעוף אחר שפורח על גביהם אבל הנשר הז מתירא אלא מן האדם שמא יזרוק בו חץ לפי שאין עו פורח על גביו לכך נותנן על כנפיו אומר מוטב יכנ בי ולא בבני. אף אני עשיתי כן ויסע מלאך האלה ויבא בין מחנה מצרים וגו' והיו מצרים זורקים חצים בליסטראות והענן מקבלם: ואבא אתכם אלי. כת (ה) ועתה. אם עתה תקבלו עליכם ח יערב לכנ ואילך שכל התחלות קשות (מכילתא שבת פז): ושמרת

אִיז נִיטָא אֵיין עוֹף וָואס זָאל פְלִיהֶען הֶעכֶער אִיבֶּער אִים (לְכָךְ נוֹתְנָן עַל כְּנָפָיו) דְרִיבֶּער גִיט עֶר זַיינֶע קִינְדֶר זַיינֶע פְלִיגוּל (אוֹמֵר) עֶר זָאגְט (מוּטָב יִכָּנֵס הַחֵץ בִּי וְלֹא בְּבָנַי) זָאל בֶּעסֶער דִיא פַייל אַרַיין קוּמֶען אִין מִיר אוּנ נִי מַיינֶע קִינְדֶער, זָאגְט הקב"ה (אַף אֲנִי עָשִׂיתִי כֵן) אִיךְ הָאבּ אַ'יךְ אַזוֹי גֶעטָאהְן (וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים וגו') דֶר מַלְ הקב"ה וָוֹם אִיז גֶעגַאנְגֶען פַאר דִי מַחֲנֶה יוּדֶען (וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וגו') אִיז עֶר גֶעקוּמֶען צְווִישֶׁען דִיא מַחֲנֶ אוּנ דִיא מַחֲנֶה מִצְרַיִם (וְהָיוּ מִצְרַיִם זוֹרְקִים חִצִּים וְאַבְנֵי בְּלִיסְטְרָאוֹת וְהֶעָנָן מְקַבְּלָם) וַוייל עֶס אִיז גֶעוֶוען פִי הָאבֶּן דִי מִצְרִים נִיט גֶעזֶעהֶן אַז צְווִישֶׁען זֵייעֶר מַחֲנֶה אוּנ דִיא מַחֲנֶה יוּדֶען שְׁטֵייט אַוָואלְקֶען, דְרִיבֶּער הָא גֶעשָׁאסֶען מִיט פַייל אוּנ גֶעוָוארְפֶן שְׁטֵיינֶער, זֵיי הָאבֶּען גֶעמֵיינְט זֵיי ווארְפֶן אוֹיף דִי יוּדֶען, אוּנ אִין אֱמֶת הָ גֶעוָוארְפֶן אוֹיף דֶעם מַלְאַךְ אוּנ דֶער מַלְאַךְ הָט אִין זִיךְ אַרַיינְגֶענוּמֶען אַלֶע פַייל אוּנ שְׁטֵיינֶער וָואס דִיא הָאבֶּן אוֹיף אִים גֶעוָוארְפֶען: וָאָבִא אֶתְכֶם אֵלָי. (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט, אִיךְ הָאבּ אֵייךְ דֶערְנֶעעֶנְט מִיר אִיר זָאלְט מִיךְ דִינֶען: (ה) וְעַתָּה. אוּנ אִיצְט (אִם עַתָּה תְּקַבְּלוּ עֲלֵיכֶם) אוֹיבּ אִיר וֶועט אִיצְט גֶעמֶען אוֹיף אַי זָאלְט הִיטֶען מַיין תּוֹרָה (יֶעֱרַב לָכֶם מִכָּאן וְאֵילָךְ) וֶועט מַיין תּוֹרָה צוּ אֵייךְ זִים זַיין פוּן אִיצְט אוּנ וַוייטֶער (שֶׁכָּל הַ קָשׁוֹת) אַלֶע זַאכֶען זָענֶען אִין אָנְהֵייבּ שְׁוֶוער: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי. אִיר וֶועט הִיטֶען מַיין פַארְבִּינְדוּנְג (שֶׁאֶכְרוֹת ע

שפתי חכמים

פ"ש: ח הוסיף רש"י מלת אם שכתב אם עתה מפני שכל מלה שהיא תנאית כמו מלת אם שכתוב בקרא מורה על הזמן לכן נקט רש"י אם עתה כאילו הכתוב הוא מסורס ופירושו אם עתה בזמן ההוא תקבלו עול התורה יערב לכם לעתיד ואלו לפי משמעות הקרא יהיה שהיא מלה תנאית קאי על קבלת המצות ויהיה פירושו אם תו יוכן ממנו שיערב להם מכאן ולהבא המורה על זמן העתיד

פירוש לתורת אלהים

וָאָבִא אוּנ אִיךְ הָאבּ אַייךְ גֶעבְּרַאכְט צוּ מִיר דָם הֵייסְט צוּא מַיין דִינְסְט: (ה) וְעַתָּה אוּנ אַצוּנְד אִם אוֹבּ שָׁמוֹעַ הֶערֶען תִּשְׁמְעוּ אִיר וֶועט הֶערִין בְּקוֹלִי אִין מַ אִיר וֶועט מְקַבֵּל זַיין מַיינֶע מִצְוֹת וּשְׁמַרְתֶּם אוּ

משלי יוסף

(ה) וְעַתָּה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי וגו'. דֶער עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל עֶס אִיז גֶעוֶוען אַגְרוֹיסֶער גְבִיר עֶר הָאט גֶעהַאט עֶטְלִיכֶע זִיהְן, עֶר הָאט אָבֶּער פוּן אַלֶע זִיהְן קֵיין גְרוֹיסֶען פַארְגֶעניגֶען גֶעהַאט, נָאר אֵיין זוּהְן אִיז גֶעוֶוען אַגְרוֹיסֶער חָכָם אוּנ אַלַמְדָן, אוּנ אַסוֹחֵר, דֶר פָאטֶר הָט אִים שְׁטַארְק לִיבּ גֶעהַאט, אַמָאהְל הָט גֶעטְרָאפֶן דֶער זוּהְן אִיז קְרַאנְק גֶעוָוארֶן אוּנ דָאקְטוֹירִים הָאבֶּן גֶעזָאגְט עֶר וֶועט נִיט מֶעהְר לֶעבֶּן, הָט עֶר גֶערוּפֶן דֶעם פָאטֶר אוּנ הָט אִים גֶעבֶּעטֶן עֶר זָאל זִיךְ זֶעצֶען גֶעבֶּן זַיין בֶּעט עֶר הָט מִיט אִים עֶפֶּעס צוּ רֵיידֶען, הָט עֶר גֶעזָאגְט צוּם פָאטֶר אִיךְ ווייס אִיךְ וֶועל בַּאלְד שְׁטַארְבֶּן אוּנ דוּ ווייסְט אַז פוּן מַיין גַאנְצֶע אַרְבֶּעט לָאז אִיךְ אוֹיף דֶער וֶועלְט אֵיין קִינְד, בֶּעהְט אִיךְ דִיךְ דוּ זָאלְסְט דָם קִינְד נֶעמֶן צוּ דִיר אוּנ זָאלְסְט אִים אוֹיפְצֶערֶען בִּיז עֶר וֶועט גְרוֹס ווערֶן זָאלְסְטוּ אִים גֶעבֶּן נַדָן אוּנ זָאלְסְט אִים חֲתוּנָה מַאכֶען גְלֵייךְ ווי עֶר אִיז דַיין אֵייגֶען קִינְד, אִין אֱמֶת ווייס אִיךְ ווען אִיךְ וואלְט דִיךְ נִיט בֶּעטֶען וואלְסְטוּ אַלֵיין אוֹיךְ אַזוֹי גֶעטָאהְן, נָאר פַר ווָס בֶּעט אִיךְ דִיךְ ווייל

אִיךְ ווייס דוּ בִּיזְט אַמֶענְטְשׁ ווָס הָט לִיבּ עֶרְלִיךְ אוּנ טָאמֶר וֶועט מַיין קִינְד נִיט אַזוֹ זַיין, בֶּעט אִיךְ דִיך וֶועט זַיין זָאלְסְטוּ אַלְץ טָאהְן ווי אִיךְ הָאבּ דִיךְ גֶעב דֶר פָאטֶר הָט אִים צוּגֶעזָאגְט, דֶר זוּהְן אִיז גֶעשְׁטָא זֵיידֶע הָט גֶענוּמֶן דֶעם קִינְד צוּ זִיךְ, אוּנ הָט אִים גֶעצָא בִּיז עֶר אִיז גְרוֹיס גֶעוָוארֶן, עֶר הָאט גֶעטָאהְן מִ אַשִׁידוּךְ אוּנ הָט אִים גִיגֶעבְּן עֶטְלִיכֶע טוֹיזֶענְד רוּבּ פַר דֶר חוּפָּה הָט דֶר זֵיידֶע אִים אַרַיינְגֶערוּפֶן אִין אַבּ שְׁטוּבּ אוּנ הָט גֶעזָאגְט צוּ אִים, זָאלְסְט ווִיסֶן אַזוֹ א הָט דַיין פָאטֶר מִיךְ גֶעבֶּעטֶן פַר זַיין שְׁטַארְבֶּן אוּנ א אִים צוּגֶעזָאגְט אִיךְ זָאל דִיךְ חֲתוּנָה מַאכֶן, אוּנ א גִיהַאלְטֶן מַיין ווָארְט אוּנ דוּ גֵייסְט בַּאלְד צוּ דֶר חוּפָּ זָאלְסְט ווִיסֶן בַּאלְד נָאךְ דַיין חֲתוּנָה, הָאסְטוּ אוֹיף כּ שׁוּלְדִיגְקֵייט, נָאר אוֹיבּ דוּ וֶועסְט זַיין אַעֶרְלִיכֶ אַפְרוּמֶער, וֶועל אִיךְ דִיר אֵייבִּיג שְׁטִיצֶען אוּנ הֶע ווָס דוּ וֶועסְט דַארְפֶן, עֶרְשְׁטוּנְס ווייל דוּ בִּיזְט מַיין אֵי אַזוֹי גוּט ווי מַיינֶע קִינְדֶר, דָם צְווֵייטֶע וֶועל אִיךְ דִיר

תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתַגֵּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ד אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרָיִם וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל־

מֵימַר כִּדְנַן תֵּימַר
עֲקֹב וּתְחַוֵּי לִבְנֵי
ד אַתּוּן חֲזֵיתוּן דִּי
לְמִצְרָיִם וּנְטָלֵית

ראיתם שם :

בעל הטורים

ישראל. מלא יו"ד שתגיד להם עשרת הדברות : (ד) אתם . ואידך אתם קחו לכם תבן בשביל שלא רצו מצרים לתת ראיתם אשר עשיתי למצרים . אתם נצבים . אתם עדי .

רשב"ם

(ד) על כנפי נשרים . שהעברתי אתכם את הים ביבשה כנשרים שעוברים ימים דרך פריחה גם שלא הוזקתם כדכתיב כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף : ואבא אתכם לומר בשביל שאתם נצבים היום. לעולם תוכלו להיות עדי כי לעולם אני

רש"י

תאמר להן ד בל' רכה : ותגיד לבני ישראל . קדוקין פרש לזכרים . דברים הקשין כגידין (ד) אתם ראיתם . (שבת פו) לא מסורת היא לא בדברים אני משגר לכם לא בעדים אני מעיד אתם ראיתם אשר עשיתי למצרי' על כמה עבירות קודם שנזדווגו לכם ולא נפרעתי מהם אלא על שא אתכם. (מכילתא) זה יום שבאו ישראל שהיו ישראל מפוזרין בכל ארץ גושן ולשעה קלה ע ולצאת נקבצו כלם לרעמסס ואונקלוס תרגם יתכון כמו ואסיע אתכם תיקן את הדבור דרך : על כנפי נשרים. כנשר הנושא ז גוזליו על

בית יהודא

בֵּית יַעֲקֹב מֵיינְט מֶען וַוייבֶּר (תֹאמַר לָהֶם בְּלָשׁוֹן רַכָּה) זָאלְסְטוּ צוּ זֵיי זָאגֶן מִיט וַוייכֶע רֵייד : וְתַגֵּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל . (ער שין וְדִקְדוּקִין פָּרֵשׁ לַזְּכָרִים) צוּ זְכָרִים זָאלְסְטוּ זָאגֶן דִי שְׁטְרָאף וָואס קוּמְט אוֹיף יֶעדֶער עֲבֵירָה , אוּנ אַלֶע כַּוָּנוֹת וָוס גֶעהֶער צוּ יֶעדֶער מִצְוָה , אוּנ זָאלְסְט זֵיי זָאגֶען (דְּבָרִים הַקָּשִׁים כְּגִידִין) אַזֶעלְכֶע רֵייד וָוס זֶענֶען הַארְט וִוי אָדֶערֶען : (ד) (אַתֶּם רְאִיתֶם) . זָאלְסְט זָאגֶן צוּ דִי יוּדֶען (לֹא מְסוֹרֶת הִיא בְּיֶדְכֶם) דָס אִיז נִיט אַזַאךְ וָוס אִיז צוּ אַייךְ אִיבֶּערְגֶעגֶעבֶּען גֶעוָוארֶן פוּן אַייעֶרֶע אֶלְטֶערֶן (לֹא בִּדְבָרִים אֲנִי מְשַׁגֵּר לָכֶם) אִיךְ שִׁיק נִיט צוּ אַייךְ מֶען זָאל אַייךְ אַיינְרֵיידֶען (לֹא בְּעֵדִים אֲנִי מֵעִיד עֲלֵיכֶם) אִיךְ בְּרֵיינְג נִיט פַר אַייךְ עֵדוּת וָוס זָאלֶען עֵדוּת זָאגֶן אוֹיף דִי אַלֶע נִסִּים (אֶלָּא אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי

איר אַלֵיין הָט גֶעזֶעהֶן וָוס אִיךְ הָאבּ גֶעטָאהֶן צוּא מִצְרַיִם (עַל כַּמָּה עֲבֵירוֹת הָיוּ חַיָּיבִין לִי קוֹדֶם שֶׁנִּזְדַּוְּגוּ לָכֶם) עֲבֵירוֹת זֶענֶען דִי מִצְרַיִם צוּ מִיר שׁוּלְדִיג גֶעוֶועזֶען אֵיידֶער זֵיי הָאבֶּן זִיךְ בַּהֶעפְט מִיט אַייךְ (וְלֹא נִפְרַעְתִּי מֵהֶם) נִיט גֶעצָאהְלְט גֶעוָוארֶן פוּן זֵיי , אִיךְ הָאבּ זֵיי נִיט גֶעשְׁטְרָאפְט (אֶלָּא עַל יֶדְכֶם) נָאר וֶועגֶען אַייךְ הָאבּ אִיךְ פט : וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם וגו') . זָאגְט רַשִׁ"י (וְזֶה הַיּוֹם שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל לְרַעְמְסֵס) דָאס אִיז גֶעוֶועזֶען אִין דֶעם טָאג וָוס דִי גֶעקוּמֶען אִין רַעְמְסֵס (שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְפוּזָּרִין בְּכָל אֶרֶץ גּוֹשֶׁן) דִי יוּדֶען זֶענֶען גֶעוֶועזֶען פַארְשְׁפְּרֵייט אִין דֶעם ד גוֹשֶׁן (וּלְשָׁעָה קַלָּה כְּשֶׁבָּאוּ לִיסַּע וְלָצֵאת נִקְבְּצוּ כּוּלָּם לְרַעְמְסֵס) אוּנ וֶוען דִיא יוּדֶען הָאבֶּן גֶעדַארְפְט אַרוֹיסְגֵיין אִין אַקְלֵיינֶע צַייט זֶענֶען אַלֶע יוּדֶען צוּזַאמֶען גֶעקוּמֶען אִין רַעְמְסֵס (וְאוּנְקְלוּס תִּרְגֵּם וָאֶשָּׂא כְּמוֹ וָאַסִּיעַ אֶתְכֶם) טַייטְשְׁט דֶעם וָוארְט וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם , וִוי עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען וָאַסִּיעַ אֶתְכֶם , אִיךְ הָאבּ אַייךְ גֶעמַאכְט אִיז וָואס דֶער תַּרְגּוּם שְׁרַייבְּט וְאַטֵּלִית יָתְכוֹן , אִיךְ הָאבּ אַייךְ גֶעצוֹיגֶען (תִּיקֵּן אֶת הַדִּיבּוּר דֶּרֶךְ כָּבוֹד לְמַעְלָה) ט גֶעעֶנְדֶערְט דֶעם וָוארְט וָאֶשָּׂא , עֶס זָאל זַיין שֶׁענֶער פַאר הקב"ה , וַוייל עֶס אִיז נִיט שֵׁיין צוּ זָאגֶען עֶר הָט גֶעטְרָאגֶען : וָאֶשָּׂא עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים) . זָאגְט רַשִׁ"י (כַּנֶּשֶׁר הַנּוֹשֵׂא גוֹזָלָיו עַל כְּנָפָיו) וִוי דֶער אָדְלֶער וָוס עֶר

שפתי חכמים

ואח"כ לאנשים : ד כיון שמלינו דדבור הוא ל' קשה דוני הארץ אתנו קשות ש"מ שאמירה הוא ל' רכה ועוד יוסף אל אחיו אני יוסף וגו' וכתיב נמי ויאמר יוסף אל גו' וכתיב נמי סוף סדר ויחי ויאמר אליהם יוסף אל אלה נראה דלשון ויאמר ל' רכה הוא : ה דק"ל למה ראיתם ועוד שלא תפול ראייה אלא על הדברים הנעשים ועוד בקרא משמע דהמאמר הזה אינו אלא להודיעם שהם חביבים לו כדמסיים ואשא אתכם על כנפי נשרים ומה חבה הראה להם בזה דהלא לא עשה להם מה שעשה אלא בעבור שחטאו ולא בעבור חבתן ל"פ וכו' הרא"ם : ו אע"פ דכפרשת בא בפסוק ויסעו בני ישראל מרעמסס סכותה פרש"י ק"ך מיל היה וכאן שם ל"י שעה הוא שבא' ואשא אתכם על כנפי נשרים וכאן פי' שכולם נקבלו לרעמסס כו' דהא והא איתא : ז הרא"ם גורס ד"א כנשר וכו' והוא במכילתא שני פירושים הראשון פי' על הקלות והשני כנשר הנושא וכו' על החבה

פירוש לתורת אלהים

ן לְבֵית צוּ דֶעם הוֹיז גֶזִינְד פוּן יַעֲקֹב [ע' רש"י] טוּ זָאגֶן וַוייכֶע רֵייד וְתַגֵּיד אוּנ דוּ זָאלְסְט ע רֵייד לְבְנֵי צוּ דִי קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל [ע' רש"י] : (ד) אַתֶּם אִיר הָאט גֶזֶעהֶן אֲשֶׁר וָוס אִיךְ הָאבּ גְטוּעֶן צוּא דִי מִצְרַיִם וָאֶשָּׂא אוּנ אִיךְ הָאבּ גֶטְרָאגֶען אֶתְכֶם אַייךְ עַל אַזוֹ וִוי אוֹיף דִי פְלִיגֶעל פוּן אָדְלֶערְס [עיין רש"י]

משלי יהודא

אכים טוּהֶען בֶּעסֶר וִוי מֶענְטְשֶׁן , אוּנ אַזֶעלְכֶע יהערֶן נָאר צוּ מֶענְטְשֶׁן , מַלְאָכִים זֶענֶען גֶעקוּמֶען אוּנ הָאבֶּן גֶעזָאגְט מֶען זָאל זֵיי גֶעבֶּען דִי תּוֹרָה אִיר גוּט בַּצָאהְלֶין נֵיי וֶועלֶען זִיא גוּט הִיטֶן , ענְטְשֶׁן וֶועלֶען זִיא הִיטֶן דֶערְוַוייל אִיז גֶעקוּמֶען ט אוֹיךְ גֶעוָואלְט מֶען זָאל אִים גֶעבְּן דִי תּוֹרָה , אכִים אִים גֶעוָואלְט הַרְגֶנֶן אָדֶער אַרָאפְּטְרַייבֶּן הָט הקב"ה גֶעמַאכְט דֶעם פָּנִים פוּן מֹשֶׁה וִויא ון דֶער פָּנִים פוּן אַבְרָהָם , אוּנ הקב"ה הָאט די מַלְאָכִים איר גֶעדֵיינְקְט איר הָט גֶעגֶעסֶן בַּיי , פַר וָוס הָאבּ אִיךְ אַייךְ אַרָאפְּגֶעשִׁיקְט צוּ דֶעם מֶענְטְשׁ אִיר זָאלְט בַּיי אִים עֶסִין ? עֶר זָאל טְאהֶן דִי מִצְוָה : הַכְנָסַת אוֹרְחִים גְמִלוּת חֲסָדִים , קֶענְט אִיהְר אוֹיךְ טְאהֶן אַזֶעלְכֶע מִצְוֹת וֶועל אִיךְ אַייךְ גֶעבֶּען דִיא תּוֹרָה , אַז אִיר קֶענְט נִיט טְאהֶן אַזֶעלְכֶע מִצְוֹת , קֶענְט אִיר דָאךְ נִיט נֶעמֶען דִי גַאנְצֶע תּוֹרָה , וֶועל אִיךְ אַייךְ דִי תּוֹרָה נִיט גֶעבֶּן , אִיךְ וִויל נָאר גֶעבֶּן דִי תּוֹרָה צוּ דֶעם וָואס וֶועט זִיא גֶעבֶּן אִין גַאנְצֶן , אֲפִילוּ אִיר וֶועט מִיר פַר דִי הֶעלְפְט תּוֹרָה בֶּעסֶער בְּצָאהְלֶן , אִיךְ וִויל אָבֶער פַר וֶועלְוֶועלֶער פַארְקִיפֶן וְאַפִילוּ מֶען וֶועט זִיא נִיט הִיטֶן אַזוֹי גוּט] נָאר מֶען זָאל זִיא נֶעמֶען אִין גַאנְצֶן , הָט מֹשֶׁה גֶעזָאגְט אִיךְ וֶועל נֶעמֶען דִיא גַאנְצֶע תּוֹרָה , הָט הקב"ה אִים גֶעגֶעבֶּן דִי תּוֹרָה :

ויחנו במדבר ויחן־שם ישראל נגד ההר: ג ומשה עלה אל־האלהים ויקרא אליו יהוה מן־ההר לאמר כה

דסיני ושרו ב... ושרא תמן ישרא... טורא: ג ומש... לקדם יי וקרא ...

תו״א ומשה עלה סוכה ... שבת ט:

רשב״ם

(ב) נגד ההר. הנזכר למעלה. תעבדון את האלהים על ההר הזה:

בית יהודא

תשובה (אף נסיעתן מרפידים בתשובה) אזוי האבן זייא געצויגען פון רפידים מיט תשובה: ויחן שם ישראל). זאגט רש״י (כאיש אחד בלב אחד) אלע יודען זענען געוועזען ווי איין מענטש, אלע יודען האבן געהאט איין הארץ צו הקב״ה (אבל שאר כל החניות בתרעומות ובמחלוקת) אבער אלע ארטער וואו יודען האבן גערוהט איז געוועזען מיט פארדרוס אונ מיט קריג: נגד ההר). געגען בארג מיינט מען (למזרחו) דר בארג איז געוועזען אין מזרח (וכל מקום שאתה מוצא נגד פנים למזרח) וואו עס שטייט דער ווארט „נגד", אנטקעגען פנים, מיינט מען דר פנים געגען מזרח: (ג) ומשה עלה). משה איז ארויפגעגאנגען אויף דעם בארג (ביום השני) דעם אנדערען טאג (בהשכמה היו) ווארום אלע מאהל ווען משה איז ארויפגעגאנגען אויף דעם בארג, איז ער ארויפגעגא... פריה (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (וישכם משה בבקר) משה איז געקומען גאנץ פריה, דריבער האט איצטיגער ארויפגיין ניט געקענט זיין דעם ערשטען טאג נאר דעם אנדערען טאג גאנץ פריה: וכה תא... זאלסטו זאגען (בלשון הזה וכסדר הזה) מיט דעם לשון אונ מיט דעם סדר ווי איך זאג דיר: ולבית יעקב). (...

רש״י

ביאתן למדבר סיני בתשובה אף נסיעתן מרפיד... (מכילתא): ויחן שם ישראל. כאיש אחד בל... שאר כל החניות בתרעומות ובמחלוקת (מכיל... ההר. (מכילתא) למזרחו וכל מקום שאתה מ... פנים למזרח: (ג) ומשה עלה. ביום השני ב... בהשכמה היו שנאמר (שמות ל״ד) וישכם משה ב... תאמר. כל׳ הזה וכסדר ג הזה (שבת פו): לבי...

שפתי חכמים

קושיות הרא״ם: ת דכתיב ויחן ישראל נגד ששר כאיש אחד: א אינו ר״ל כ״מ שנא׳ מנגד שהוא מזרח דהא כתיב מנגד סביב לאהל מועד יחנו ואין פירושו למזרח אלא ר״ל כ״מ שנא׳ מנגד על פיאה מיוחדת שמלת מנגד מורה על הנוכח ונוכח האדם ומיד מורה על הפנים ומזרח נקרא פנים. רא״ם: ב דלא כא הכ׳ לסתום אלא לפרש

מדאשכחן במקום אחר שכל עליות של משה בהשכמה הי... שעלה ביום ביאתו וא״ת לו׳ נמי שהי׳ ביום הג׳ דהא כתי... דברי העם ביום המחרת שהוא ג׳ לחדש וכתיב ויגד משה ... הוא רביעי בחדש כמו שפרש״י לקמן ואי היה עלייתו... לביאתו לא הוי נתינת התורה בששי בחדש לפי החשבון: ג ...

פירוש לתורת אלהים

אין דער מדבר אום ראש חודש ויחן האבען דיא ישראל דארטען גרוהט נגד אקעגען בארג סיני [ע׳ רש״י]: (ג) ומשה עלה אל האלהים אונ משה איז אויף גגאנגען

צוא גאט דעם אנדערען טאג אין חודש כ... האט גאט גרופין צוא אים פון דעם ב... לאמר ער האט אים אזוי גיזאגט כה ת...

משלי יהודא

(ג) ומשה עלה אל האלהים וגו׳. די גמרא זאגט ווען משה איז געקומען אין הימל נעמען די תורה האבען דיא מלאכים געפרעגט ביי הקב״ה וואס טוהט דא דער מענטש, האט הקב״ה געזאגט ער איז געקומען נעמען די תורה, האבען די מלאכים אים געוואלט הרגנען, אונ האבען גזאגט צו הקב״ה גיב אונז די תורה, האט הקב״ה געמאכט די צורה פון משה זאל זיין ווי די צורה פון אברהם, האט הקב״ה גיזאגט צוא די מלאכים איר קענט דעם מענטש, איר געדיינקט איר האט אמאל ביי דעם מענטש געגעסן, זענען די מלאכים שטיל געווארען, איז דאך אקשיא ווייל זיי האבען געגעסן ביי אברהם דריבער קענען זיי ניט בעטען מען זאל זיי געבען די תורה, אונ אפילו זיי האבען גיטאן אעבירה אונ האבען גיגעסין פלייש מיט מילך, דריבער קען מען זיי ניט געבען די תורה, די יודין אין מצרים האבען מער עבירות גיטאן פון דעסטוועגן האט מען זיי גגעבען די תורה, נאר דר מיינונג איז געוועזען למשל אסוחר איז גקומען אין אשטאט מיט פיל ערליי מינים סחורות, סחורות וואס איז איצט די נייע מאדע גיוועזן, סחורה פון די אלטע מאדע, קרעמער זענען צו אים געקומען קופען סחורה, האבען זיי נאר געוואלט קופען פון די נייע מאדע, זיי האבען געזאגט פון די אלטע מאדע קענען מיר ניט קופען ווייל עס וועט ביי אונז קיינר קופען, די קרעמער האבען אים געוואלט גוט בצאהלען פאר די סחורה פון די נייע מאדע, אבער פאר די סחורה פון די אלטע מאדע האבען זיי איין קאפעקע ניט געוואלט געבען, דר ווייל האט מען געהערט אין שטאט אז

עטליכע גרויסע שרים וועלן מאכען חתונות אונ... האט מען אנגעהובען זיכן באלאוועע קליידער פון ד... מאדע, איז מען געקומען צו דעם סוחר, ער זא... די באלאוועע קליידר, ווי די קרעמער האבען געהערט סוחר איז אריין געקומען אקליינער קרעמער או... געוואלט קופען די באלאוועע קליידר, האבען יענע... אים געוואלט שלאגען אונ ארויסטרייבען פון קראם... סוחר געזאגט צו די ערשטע קרעמער איר געדי... האב אייך געזאגט איך האב אלטע מאדישע סח... זאג איך אייך איך וועל ניט פארקופען די באלאוו... נאר צו דעם וואס וועט ביי מיר צונעמען די אלטע סחורה אויך, נאר איין זאך וועל איך טאן צו דע... וואס וועט ביי מיר קופען אלע סחורה מיט איין מ... די באלאוועע סחורה אליין גיט מען מיר הונדערט ... צו פארדינען, אז מען וועט ביי מיר קופען אלע סח... איין מאהל, וועל איך פארקופען פר פופצעג ... פארדינסט, האבען זיי גיענטפערט דיא אלטע סחורה קענען מיר ניט קויפען ווייל זיא ניצט אונז ... האט דר קליינר קרעמער געזאגט איך קען קופען די סחורה, פר מיר ניצט די גאנצע סחורה, האט דר ... פארקויפט די גאנצע סחורה, דם זעלביגע איז ג... די תורה, הקב״ה האט געשריבען אין די תורה צו... דינים, אזעלכע דינים וואס געהערן צו מענטש... מלאכים, דהיינו מורא האבען פר הקב״ה, ליב האב...

כז וַיְשַׁלַּח מֹשֶׁה אֶת־חֹתְנוֹ וַיֵּלֶךְ לוֹ
אֶל־אַרְצוֹ: פ רביעי יט א בַּחֹדֶשׁ
הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי:
ב וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינַי

ן אִנּוּן: כז וְשַׁלַּח
ה יָת חֲמוּהִי וַאֲזַל
לְאַרְעֵהּ: א בְּיַרְחָא
תָאָה לְמִפַּק בְּנֵי
אֵל מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם
ו מָא א הָדֵין אֲתוֹ
בְּרָא דְסִינָי: ב וּנְטָלוּ
ידִים וַאֲתוֹ לְמַדְבְּרָא

בחודש השלישי ר"ה ג: ביום הזה באו
שבת פו: מדבר סיני שם פט:

בעל הטורים

ף: (א) בחדש השלישי. סמך למה שאמרו הגיורת והשבויה והמשוחררת לא ינשאו עד שיהיה להם ג' חדשים כמו שישראל נשתחררו שבי מצרים הממתין להם ג' חדשים ליום מ"ת שנתחתנו בו להקב"ה: לצאת. ג'. הכא. ואידך לצאת בני ישראל על ענין הבית וכן ו את משכן. ואידך על מיתת אהרן בשנת הארבעים לצאת בני ישראל שמיתת הצדיקים מכפרת: ביום הזה באו מדבר סיני. על אותו יום בנאמר למשה תעבדון את האלהים על ההר הזה:

רש"י

א תעברי ותרגומו דיינין אינון. מקראות העליונים ון נווי לכך מתורגמין וידונון ייתון ידונון ומקראות שון עשייה: (כז) וילך לו אל ארצו. לגייר ר בני תו (מכילתא): (א) ביום הזה. (שבת פו) בראש ש לא היה צריך לכתוב אלא ביום ההוא מהו ביום יהיו דברי תורה חדשים עליך כאלו היום נתנו: יסעו מרפידים. למה הוצרך לחזור ולפרש מהיכן והלא כבר כתב שברפידים היו חונים בידוע שמשם אלא להקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני מה

בית יהודא

יִשְׁפְּטוּ, זֵיי מִשְׁפְּטִין אַלֵיין (וְתַרְגּוּמוֹ דַיְינִין אִינּוּן) דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט דַיְינִין אִינוּן, זֵיי מִשְׁפְּטִין, זָאגְט רש"י (וּמִקְרָאוֹת הָעֶלְיוֹנִים לָשׁוֹן צִוּוּי) דִי פְרִיעֶרְדִיגֶע פְּסוּקִים (כב) וְשָׁפְטוּ, יָבִיאוּ, יִשְׁפְּטוּ, הָט יִתְרוֹ גֶעמֵיינְט מֶען זָאל זֵיי גֶעבִּיטֶען זֵיי זָאלֶן מִשְׁפְּטִין, זֵייא זָאלֶען בְּרֶענְגֶען, זֵייא זָאלֶען מִשְׁפְּטִין, (לְכָךְ מְתוּרְגָּמִין) דְרִיבֶּער שְׁרַייבְּט דֶער תַּרְגּוּם (וִידוּנוּן), זֵיי זָאלֶן מִשְׁפְּטִין (יַיְתוּן) זֵיי זָאלֶן בְּרֵיינְגֶען (יְדוּנוּן) זֵיי זָאלֶן מִשְׁפְּטִין (וּמִקְרָאוֹת הַלָּלוּ לָשׁוֹן עֲשִׂיָּה) אוּנ דִי פְּסוּקִים וְשָׁפְטוּ יְבִיאוּן, יִשְׁפּוּטוּ, שְׁמוּעֶסִין פוּן טָאן, ווֶען דִי דַיָּינִים טוּהֶען זֵייא מִשְׁפְּטִין שׁוֹן, זֵייא בְּרֵיינְגֶען שׁוֹן צוּא מֹשֶׁה, זֵייא מִשְׁפְּטִין שׁוֹן אַלֵיין: (כז) וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל אַרְצוֹ]. יִתְרוֹ אִיז גֶגַאנְגֶען לַאנְד (לְגַיֵּיר בְּנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ) צוּ מְגַיֵּיר זַיין דִי מִשְׁפָּחָה זַיינֶע: (א) בַּיּוֹם הַזֶּה]. אִין דֶעם טָאג (בְּרֹאשׁ חוֹדֶשׁ), זָאגְט (לֹא הָיָה צָרִיךְ לִכְתּוֹב אֶלָּא בַּיּוֹם הַהוּא) עֶס הָאט גְדַארְפְט שְׁטֵיין בַּיּוֹם הַהוּא (מַהוּ בַּיּוֹם הַזֶּה) פַר ווָס שְׁטֵייט בַּיּוֹם הַזֶּה (דִבְרֵי תּוֹרָה חֲדָשִׁים עָלֶיךָ כְּאִלּוּ הַיּוֹם נִיתְּנוּ) דִי רֵייד פוּן דִי תּוֹרָה זָאלֶן בַּיי דִיר זַיין נַיי יֶעדֶער טָאג גְלַייךְ ווִי דִי תּוֹרָה צוּ דִיר גֶעגֶעבֶּן גְוָוארֶען דֶעם טָאג: (ב) וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים]. פְרֶעגְט רש"י (לָמָּה הוּצְרַךְ לַחֲזוֹר וּלְפָרֵשׁ מֵהֵיכָן נָסְעוּ) צוּ ווָס דִי תּוֹרָה נָאךְ אַמָאהְל זָאגֶן פוּן וַואנֶען זֵיי הָאבֶּן גֶעצוֹגֶן (וַהֲלֹא כְּבָר כָּתַב שֶׁבִּרְפִידִים הָיוּ חוֹנִים) דֶער פָּסוּק הָאט דָאךְ גֶעשְׁרִיבֶּען אַז זֵייא הָאבֶּען גֶערוּהְט אִין רְפִידִים (בְּיָדוּעַ שֶׁמִּשָּׁם נָסְעוּ) ווַייסִין מִיר דָאךְ אַז זֵייא הָאבֶּען גֶעצוֹגֶן פוּן רְפִידִים (לְהַקִּישׁ נְסִיעָתָן מֵרְפִידִים לְבִיאָתָן לְמִדְבַּר סִינַי) נָאר דֶער פָּסוּק ווִיל פַאר גְלַייכֶען זֵייעֶר אַוֶועק צִיהֶען פוּן ם צוּ זֵייעֶר קוּמֶען צוּם מִדְבַּר סִינַי (מַה בִּיאָתָן לְמִדְבַּר סִינַי בִּתְשׁוּבָה) אַזוֹי ווִי זֵיי זֶענֶען גֶעקוּמֶען צוּם מִדְבַּר סִינַי מִיט

שפתי חכמים

לי מלאכות ואע"ג דנראה מן הכתובים שישב משה לבדו מ"מ ז"ל שנלוו עמו אף קודם עצת יתרו מדכתיב גם אתה גם העם. ל) גם לרבות אהרן כל לרבות נדב ואביהוא ובכלל הרבוי של ם הזקנים אבל נדב ואביהוא אינם בכלל זה שהרי עדיין לא היו ך מרבה אותם ברבוי אחר אבל לא רצה לחשוב הכא חור כיון רש שכבר מת א"כ מה תועלת לחשוב אותו: ר דאל"כ למה ליאות במשה אלא ע"כ לגייר בני משפחתו וזהו שכח למשה דכתיב ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה וגו' וילך וישב את העם: ש כתיב הכא ביום הזה וכתיב התם החדש הזה לכם מה להלן בר"ח אף כאן בר"ח. (נח"י) נ"ל דה"פ בחדש השלישי ביום הזה ולא נכתב באיזה יום היה הוי אומר לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש ר"ח היה כי ר"ח נקרא חודש כמו מחר חדש וכן לא חדש ולא שבת וגו' וז"ש בחדש השלישי לכן פריך הרב א"כ לא הול"ל אלא ביום ההוא כיון שנשמע שהיה ר"ח בלי ג"ש אלא וכו' ובזה יתורצו

פירוש לתורת אלהים

בְט צוּ מֹשֶׁה וְכָל אוּנ אַקְלֵיינֶע זַאךְ הָאבֶּן זֵייא פְּט: (כז) וַיְשַׁלַּח הָט מֹשֶׁה בַּלֵייט זַיין שְׁוֶועֶר יִתְרוֹ אוּנ יִתְרוֹ אִיז אַוֶועק גְגַאנְגֶען צוּ זַיין לַאנְד[פ' רש"י]: חוֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי אַז עֶס אִיז גְוָוארֶען דֶר דְרִיטֶער חוֹדֶשׁ רֶעם ווִיא דִיא יִשְׂרָאֵל זֶענֶען אַרוֹם גְגַאנְגֶען פוּן ם דָס אִיז דֶער חוֹדֶשׁ סִיוָן בָּאוּ זֶענֶען דִי יִשְׂרָאֵל ן אִין מִדְבָּר סִינָי: (ב) וַיִּסְעוּ הָאבֶּען דִי יִשְׂרָאֵל פוּן רְפִידִים נָאךְ פַר ר"ח סִיוָן וַיָּבֹאוּ אוּנ זֵיי זֶענֶן ן נָאךְ מִדְבָּר סִינָי וַיַּחֲנוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּן גְרוּהְט

ליקוטי מרדכי

(א) בַּחוֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי וגו'. דֶער מדרש תנחומא שְׁרַייבְּט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ זָאגְט בַּיי הקב"ה אִיז בַּייא יֶעדֶער זַאךְ גֶעלִיבְּט דֶער דְרִיטֶער, אָדָם קַיִן שֵׁת, אִיז שֵׁת גֶעוֶוען דֶער גֶעלִיבְּטֶער, אַבְרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב, אִיז יַעֲקֹב גֶעוֶוען דֶער גֶעלִיבְּטֶער, מִרְיָם אַהֲרֹן מֹשֶׁה, אִיז מֹשֶׁה גֶעוֶוען דֶר גֶעלִיבְּטֶר, רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי, אִיז לֵוִי גֶעוֶוען דֶר גֶעלִיבְּטֶער, דְרַייא תְּפִלּוֹת מַעֲרִיב, שַׁחֲרִית, מִנְחָה, אִיז מִנְחָה דִי גֶעלִיבְּטֶע תְּפִלָּה, ווִיא דִי גמרא זָאגְט, יֶעדֶער יוּד זָאל נִיט פֶעהְלִין צוּ דַאוֶונֶען מִנְחָה אוּנ מִיט מֶעהְר כַּוָּנָה, ווַייל מִיר גֶעפִינֶען אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא אִיז גֶעעֶנְטְפֶערְט גֶעוָוארֶען פוּן הקב"ה אוֹיף דֶעם ווָס עֶר הָט גֶעבֶּעטֶן, נָאר בַּיי דִי תְּפִלַּת פוּן מִנְחָה, דִי חֳדָשִׁים זֶענֶען נִיסָן אִיָּר סִיוָן, הָט הקב"ה גֶעגֶעבֶּן דִי תּוֹרָה אִין חֹדֶשׁ סִיוָן, קְדוּשָׁה זָאגֶן מִיר דְרַיי מָאהְל קָדוֹשׁ, קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת, יִשְׂרְאֵלִים לְוִיִּם כֹּהֲנִים, זֶענֶן כֹּהֲנִים לִיבֶּר, דְרִיבֶּער גֶם דְרִיטֶן קָדוֹשׁ דֶערְמַאנֶן מִיר דֶעם נָאמֶן פוּן הקב"ה קָדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת, יִשְׂרְאֵלִים לְוִיִּם כֹּהֲנִים, זֶענֶן כֹּהֲנִים לִיבֶּר, דְרִיבֶּער קב"ה גֶעוַוארְט צוּ גֶעבֶּן דִיא תּוֹרָה בִּיז עֶס אִיז גֶעקוּמֶען דֶער דְרִיטֶר חֹדֶשׁ, אוּנ הקב"ה הָט גֶעבָּאטֶען דִי יוּדֶען זֵייא זָאלֶען זִיךְ הֵיילִיגֶען דְרַייא טֶעג, אוֹיף דֶעם דְרִיטֶן טָאג הָט הקב"ה גֶעגֶעבֶּן דִיא תּוֹרָה צוּ דִיא יוּדֶען:

אֹתָךְ: כג אִם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה
וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וְיָכָלְתָּ עֲמֹד וְגַם כָּל־
הָעָם הַזֶּה עַל־מְקֹמוֹ יָבֹא בְשָׁלוֹם:
שלישי כד וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֹתְנוֹ
וַיַּעַשׂ כֹּל אֲשֶׁר אָמָר: כה וַיִּבְחַר
מֹשֶׁה אַנְשֵׁי־חַיִל מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן
אֹתָם רָאשִׁים עַל־הָעָם שָׂרֵי אֲלָפִים
שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי
עֲשָׂרֹת: כו וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־
עֵת אֶת־הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יְבִיאוּן אֶל־
מֹשֶׁה וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטֹן יִשְׁפּוּטוּ הֵם:

אונקלוס

מִנָּךְ וִיסוֹבְרוּן
כג אִם יָת פִּתְגָּמָ
תַּעְבֵּד וִיפַקְּדִ
וְתִכּוֹל לְמֵיקָם וְ
עַמָּא הָדֵין עַל
יְהַךְ בִּשְׁלָם: כד
מֹשֶׁה לְמֵימְרָא
וַעֲבַד כֹּל דִּי
כה וּבְחַר מֹשֶׁה
דְּחֵילָא מִכָּל יִשְׂרָ
יָתְהוֹן רֵישִׁין עַ
רַבָּנֵי אַלְפִין רַבָּנֵי
רַבָּנֵי חַמְשִׁין וְ
עַשׂוֹרְיָתָא: כו וְ
עַמָּא בְּכָל עִ
פִּתְגָּם קְשֵׁי מַיְ
מֹשֶׁה וְכָל פִּתְגָ

תו"א וגם כל העם סנה' יו סנהדרין לד :

רשב"ם

אלהים : (כג) וצוך אלהים . כשיצוך אלוה לשפטם : ויכלת עמוד . ע"י מסייעך : וגם כל העם הזה. הנצב עליך מן הבקר ועד הערב יבא מהרה איש איש אל ביתו בשלום : (כו) ישפוטו הם . כמו לא תעבורי מזה . בכמה מקומות (וא"ו מלאפו"ם במקום וא"ו תול"ם) :

בעל הטורים

(כג) וצוך . ב'. הכא . ואידך וצוך לנגיד פי' אם בזה תוכל להיות נגיד כי בענין אחר לא תוכל מקימו . ב' במסו'. דין . ואידך והתבוננת על מקומו וא תעשה דין למטה הרי הוא שלום ואם לאו יעשו לו דין והתמטא על מקומו ואיננו : (כו) הקשה . ב' במסו'. הדבר הקשה . ערפך הקשה . מלמד שהיה משה דן דין האלהים (כ"א אגם

בית יהודא

עֶם שְׁטֵייט וְהִכּוֹת אֶת מוֹאָב , שְׁלָאגֶען מוֹאָב , נָאךְ שְׁטֵייט וְהַכְבֵּד אֶת לִבּוֹ בַּשְׁוֶוערֶען זַיין הַאַרְץ : (כג) וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וְיָכָלְתָּ עֲמוֹד] . יִתְרוֹ הָט גִיזָאגְט צוּא מֹשֶׁה (הַמֶלֶךְ בִּגְבוּרָה) פְרֶעג בַּיי הקב"ה (אִם מְצַוֶּה אוֹתָךְ לַעֲשׂוֹת כַּךְ) אוֹיבּ הקב"ה וֶועט דִיר הֵייסִין דוּ זָאלְסְט אַזוֹ טָאן (תּוּכַל עֲמוֹד) וֶועסְטוּ קֶענֶן בֶּעשְׁטֵיין (וְאִם יְעַכֵּב עַל יָדְךָ לֹא תּוּכַל לַעֲמוֹד) אוּנ אוֹיבּ הקב"ה וֶועט דִיר נִיט הֵייסִין נֶעמֶן נָאךְ דַייָנִים , וֶועסְטוּ נִיט קֶענֶן בֶּעשְׁטֵיין : וְגַם כָּל הָעָם הַזֶּה] . אוּנ דָאס גַאנְצֶע פָאלְק , מֵיינְט מֶען אַהֲרֹן , נָדָב וַאֲבִיהוּא (וְשִׁבְעִים זְקֵנִים עִמָּךְ) אוּנ דִי זִיבֶּצִיג זְקֵנִים וָוס זֶענֶן אִיצְט מִיט דִיר צוּזַאמֶן : (כו) וְשָׁפְטוּ] . טַייטְשְׁט דֶער תַּרְגּוּם (וְדָיְינִין יָת עַמָּא) דָאס פָאלְק : יְבִיאוּן] . (מַיְיתִין) זֵיי בְּרֵיינְגֶען : יִשְׁפּוּטוּ] . (כְּמוֹ יִשְׁפְּטוּ) מִשְׁפָּטִין זֵיי (וְכֵן לֹא תַעֲבוּרִי כְּמוֹ לֹא תַעַבְרִי) אִיז גְלַייךְ וִוי עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען לֹא תַעַבְרִי , זָאלְסְט נִיט אַוֶועקְגֵיין , יִשְׁפּוּטוּ אִיז אוֹיךְ גְלַייךְ וִוי עֶס וָואלְט

רש"י

מואב ל' פ הווה : (כג) וצוך אלהים ויכלת עמ בגבורה אם יצוה אותך ב לעשות כך תוכל עמו ואם יעכב על ידך לא תוכל לעמוד : וגם כל ה אהרן נדב ואביהוא ושבעים זקנים ה הנלוים (מכילתא) : (כו) ושפטו . ודיינין ית עמא : יביא ישפוטו הם . כמו ישפטו (כהולם) וכן (רות ב)

שפתי חכמים

ויהיו דנין בכל עת ונקרא עתיד כלו' שידונו בכל עת אבל ושפטו השני מתרגם ודיינין שהיו דנין בכל עת ונקרא בינוני עבר : פ פי' דא"א לפרשו ל' צווי משום דבמינוי הדיינים הנזכרים כבר הגיע הקלות ואין צריך פעולה אחרת לעשות כדי להקל ופירושו בזה תוכל להקל מעליך ולא בסבה אחרת : צ פי' כאלו אמר ואם צוך אלהים דאל"כ מאי וצוך אלהים מהיכן ידע שיצוהו השם כמו שהוא מייעץ לו : ק דא"א לפרשו על הבעלי דינים כיון שבמדבר לא היו

דעת זקנים מבעלי התוספות

מבן עשרים ועד בן ששים שנה אבל שרי אלפים ושרי חמשים היו מן הזקנים שהיו מבן ששים

פירוש לתורת אלהים

זָאלֶן לַייְדֶען מִיט דִיר דִיא טִירְחָא פוּן דֶעם פָאלְק : (כג) אִם אֶת הַדָּבָר אַז דוּ וֶועסְט דִי זַאךְ טָאהְן וָוס אִיךְ גִיבּ דִיר אֵיין עֵצָה אוּנ דוּא וֶועסְט פְרֶעגֶען גָאט וְצִוְּךָ אוּנ גָאט וֶועט דִיר אוֹיךְ הֵייסֶען אַזוֹי טָאהְן וְיָכָלְתָּ וֶועסְטוּ קָאנֶן בַּשְׁטֵיין וְגַם אוּנ אוֹיךְ גָאר דָם פָאלְק עַל וֶועט קוּמֶען אוֹיף זַיין אָרְט בְּשָׁלוֹם : (כד) וַיִּשְׁמַע הָאט מֹשֶׁה גֶהֶערְט דֶעם קוֹל פוּן זַיין שְׁוֶוער אוּנ הָאט זִיךְ בַּרָאטֶן מִיט גָאט הָט גָאט אוֹיךְ מַסְכִּים גֶוֶו עֵצָה פוּן יִתְרוֹ וַיַּעַשׂ הָט מֹשֶׁה גְטָאהְן אַלְץ הָט אִים אֵיין עֵצָה גֶעגֶעבֶּן : (כה) וַיִּבְחַר הָט גְקְלִיבֶּן אַנְשֵׁי חַיִל (עיין לעיל) מִכָּל יִשְׂרָאֵל פוּן אַלְ וַיִּתֵּן אוּנ הָט זֵיי גֶעגֶעבֶּן פַר עֶלְצְטֵי אִיבֶּר דֶע (כו) וְשָׁפְטוּ אוּנ זֵייא הָאבֶען גְמִשְׁפָּט דֶעם פָ צַייט וָוס הָאבֶּן בַּדַארְפְט אֶת אַשְׁוֶוערֶע זַאךְ

אַלְפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים
וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת: כב וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם
בְּכָל־עֵת וְהָיָה כָּל־הַדָּבָר הַגָּדֹל
יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטֹן
יִשְׁפְּטוּ־הֵם וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ וְנָשְׂאוּ

אונקלוס

רַבָּנֵי מָאוָתָא רַבָּנֵי
ן וְרַבָּנֵי עִשׂוֹרְיָתָא:
דוּנוּן יָת עַמָּא בְּכָל
יְהֵי כָּל פִּתְגָם רַב
לְוָתָךְ וְכָל פִּתְגָם
ידוּנוּן אִנּוּן וְיֵקִלּוּן

ל הדבר סנהדרין יז: והקל מעליך
הדרין טז: ונשאו אתך סנהדרין לו:

רשב"ם

ה שלא יגורו מפני איש: שונאי
וגזל קרוי בצע בב"מ הוי בוצע בצע רע לביתו. מהבצע כי נהרוג את אחינו. מה שכר. כי יבצע כי ישל אלוה נפשו: (כב) כל הדבר. לדרוש

רש"י

את ממונם בדין כההיא דאמרי' כל דיינא דמפקין
מיניה בדינא ם לאו דיינא הוא (ב"ב כה): שרי
. הם היו שש מאות שרים לשש מאות אלף (סנהדרין
רי מאות. ששת אלפים היו: שרי חמשים. י"ב
רי עשרות. ששים אלף. (מה שפירש"י על כל
כמה היו והוא לכאורה ללא צורך והנה באמת תיקן
קושיא בפסוק דקחשיב מלמעלה למטה ר"ל המספר
קודם מספר המועט ולא הל"ל אלא מתחילה שרי
ראשונה ואח"כ בהדרגה כולם ולפי פירושו שהזכיר
ם מנין השרים לא וחשוב וכשתדקדק במנינם ולגבייהו
מספר המועט תחילה ואח"כ בהדרגה כן כ"ל נכון
(כב) ושפטו. וידונון ע לשון צווי: והקל מעליך.
להקל מעליך. והקל כמו והכבד את לבו והכות את

בית יהודא

(שׂוֹנְאִים אֶת מָמוֹנָם בְּדִין) אויב זיי וויסן זייא זענען איינעם שולדיג געלט, בצאהלין זיי באלד אונ זיי ווארטן ניט מען זאל מיט זיי האבן אדין תורה (כְּהַהִיא דְאַמְרֵי כָּל דַּיָּנָא דְמַפְּקִין מִינֵּיהּ מָמוֹנָא בְּדִינָא לָאו דַיָּנָא הוּא) ווי מיר זאגן אין די גמרא דר דיין וום צאהלט ניט ווען ער איז שולדיג ביז מען גייט מיט אים צו אדין תורה, נאר אז דר דיין הייסט אים בצאהלין, דאמאלס בצאהלט ער, דר מענטש טאר ניט זיין אדיין: (שָׂרֵי אֲלָפִים). שרים איבר טויזענד (הֵם הָיוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׂרִים לְשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף) עס זענן געוועזן זעקס מאהל הונדערט טויזענד יודין זענן געוועזן צו זיי זעקס הונדערט שרים, יעדער פון די שרים איז געוען אשר אוף טויזענד יודין: (וְשָׂרֵי מֵאוֹת). שרים איבר הונדרט (שֵׁשֶׁת אֲלָפִים הָיוּ) זענן גוען זעקס טוזענד: (וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים). שרים איבר פופציג (י"ב אֶלֶף) זענן גוען צוועלף טוזענד: (וְשָׂרֵי עֲשָׂרוֹת). שרים עהן (ששים אלף) זענען געוועזן זעכציג טויזענד (ומה שפירש רש"י על כל השרים כמה היו) מען פרעגט צו וואס דארף עכענען וויא פיל שרים עס זענען געוועזן (והוא לכאורה ללא צורך) עס זעהט־אוס איבעריג פון רש"י אונ מיר דארפן וויסן דעם רעכענונג (והוא באמת תיקן בזה ותירץ קושיא בפסוק) נאר אין אמת האט רש"י געענפערט א תירוץ וא אין פסוק מיט דעם רעכענונג (דקחשיב מלמעלה למטה) דר פסוק רעכנט פון העכר צו נידעריגר (רצוני לומר צו זאגן (המספר המרובה קודם מספר המועט) פריער זאגט דער פסוק דעם גרעסרין צאהל, דר נאך דעם קלענרין א היה לו לומר אלא) דר פסוק האט נאר געדארפט זאגן (מתחלה שרי עשרות בראשנה ואחר כך בהדרגה כולם) שרים וום זענן איבער צעהן, נאכדעם דיא שרים וום זענן איבער פופציג, נאכדעם די שרים וואס זענען איבער , נאכדעם די שרים ווס זענען איבער טויזענד (ולפי פירושו שהזכיר ופרט סכום מנין השרים) נאך דעם פשט פון ם ער הט ברעכנט דעם צאהל פון די שרים (צא וחשוב) גיי רעכן דעם רעכענונג (וכשתדקדק במנינם) אז דוא ט בארעכענען דעם צאהל (ולגבייהו אתי שפיר מספר המועט תחלה) ביי די שרים קומט־אוס גוט דר סדר פון פסוק כונט מען דעם קלענערן צאהל שרים דס זענן דיא שרים איבער טויזענד, זייא זענען געוועזן ווייניג (ואחר כך נאכדעם אלע מאהל העכר, שרים איבער הונדרט זענען געוועזן מעהר, שרים איבער פופציג זענען געוען נאך שרים איבר צעהן זענן געוען נאך מעהר (כן נכון) אזו איז ריכטיג דער סדר פון פסוקו: (כב) (וְשָׁפְטוּ). איז דער ידונון לשון צווי) יתרו האט גזאגט צו משה ער זאל געביטן די שרים זיי זאלן משפטין די יודין נום וועלן קומן אבן אמשפט, אדין תורה: (וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ). מיינט מען (דָּבָר זֶה לְהָקֵל מֵעָלֶיךָ) דיא זאך וועט זיין גרינגר צו מאכן י ארבעט פון דיא דין תורות, זאגט רש"י (וְהָקֵל כְּמוֹ וְהַכְבֵּד אֶת לִבּוֹ וְהַכּוֹת אֶת מוֹאָב, לָשׁוֹן הוֶֹה) מיר זאלן ניט והקל "דו זאלסט פון דיר גרינגער מאכן", נאר והקל איז דערטייטש "דס וועט דערגרינגערין פון דיר", ווי

דעת זקנים מבעלי התוספות

' רבוא וח' אלפים ושש מאות ישם דייני קא חשיב
שרי עשרות היו מן הששים רבוא של ישראל שהיו

שפתי חכמים

אלף אנשי חיל ואנשי אמת: ם הרא"ם כ' על רש"י ז"ל דלא דק כי אין הנדון דומה לראיה וי"ל כגון שבאו שנים לפניו ואמר אחד מהם אם אין אתה מזכני הריני שורף את ביתך ודיין זה ירא מפניו ומזכהו ויודע על דין הבירו יתבעונו לדין על שחייבו שלא כדין ויתחייב לשלם לו מה שהפסידו וע"ז קאמר כל דיינא וכו' כלו' כל דיין שחייב משום שזוכה את החייב ע"י אונס אפ"ה לאו דיינא הוא שלא הי"ל לזכות את החייב שהרי כתיב לא תגורו מפני איש: ע פי'

פירוש לתורת אלהים

ג זיי האבן פיינט אום רעכט געלט וְשֹׂנְאֵי אונ
ט מאהן עֲלֵיהֶם אוף זיי די וום די וועסט אום
אלסטו זיי מאכן פאר הארן איבר די ישראל
ם הארן וואס זאלן האבן צוא שאפן איבער
שָׂרֵי הארען איבער הונדרט שָׂרֵי חֲמִשִּׁים הארן
פציג וְשָׂרֵי הארן איבר צעהן: (כב) וְשָׁפְטוּ אֶת
העם אונ זיי זאלן משפטן דם פאלק אלי צייט ווס זיי
וועלען בדארפן וְהָיָה אונ עס זאל זיין כָּל איטליכע
גרוסע זאך אגרוסער משפט יָבִיאוּ אֵלֶיךָ זאלען זייא
ברענגן צוא דיר דו זאלסט דאס משפטן וְכָל אונ
אקליינע זאך יִשְׁפְּטוּ זאלען דיא הארען משפטען
וְהָקֵל כְּדֵי עס זאל פאר דיר גרינגר זיין וְנָשְׂאוּ אונ זייא

בְּקֹלִי אִיעָצְךָ וִיהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ הֱיֵה אַתָּה לָעָם מוּל הָאֱלֹהִים וְהֵבֵאתָ אַתָּה אֶת־הַדְּבָרִים אֶל־הָאֱלֹהִים׃
כ וְהִזְהַרְתָּה אֶתְהֶם אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַתּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ וְאֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן׃
כא וְאַתָּה תֶחֱזֶה מִכָּל־הָעָם אַנְשֵׁי־חַיִל יִרְאֵי אֱלֹהִים אַנְשֵׁי אֱמֶת שֹׂנְאֵי בָצַע וְשַׂמְתָּ עֲלֵהֶם שָׂרֵי

אֲמַלְּכִנָּךְ וִיהֵי מֵ
דַייָ בְּסַעְדָּךְ הֱוֵי
לְעַמָּא (תָּבַע) אוּלְפָ
קֳדָם יְיָ וּתְהֵי מַיְתֵ
יָת פִּתְגָּמַיָּא לִקֳדָם
כ וְתַזְהַר יָתְהוֹן יָת קְ
וְיָת אוֹרָיְתָא וּתְ
לְהוֹן יָת אוֹרְחָא דִּי
בַּהּ וְיָת עוֹבָ
דְּיַעְבְּדוּן׃ כא וְאַתְּ
מִכָּל עַמָּא גֻּבְרִין דְּ
דַּחֲלַיָּא דַייָ גֻּבְ
דִּקְשׁוֹט דְּסָנַן לְקַ
מָמוֹן וּתְמַנֵּי עֲלֵיהוֹן

תו"א והודעת להם מועד קטן ס
עליהם סנהדרין יח:

רשב"ם

אחר זה: (יט) ויהי אלהים עמך. כלו׳ ויכלת עמוד: היה אתה לעם מול האלהים. לאותם דינים שצריך לדרוש אלהים אתה תשמע מה יאמר לך הקב"ה והזהרתה אתהם וזה הדבר הקשה יביאו אליך אבל שאר דינים הנודעים (בקל) לחכמי ישראל שתשים עליהם ישפטו הם והקל מעליך: (כא) אנשי חיל. אנשי

בעל הטורים

שרמז לו על בנין ב"ה: (יט) איעצך. ג׳ במסורה הכא ואידך לכה איעצך דאיתקש נבואה דבלעם לנבואת משה ואמרו חז"ל נביא עוד בישראל כמשה אבל באוה"ע קם. (קבלתי שפירושו ק פי׳ לפי שעה כמו שהיתה מדברת לשעה ולא בהתמדה) ואי איעצך לא תשמע אלי בענין לדקיהו שיעץ לו ירמיהו לצאת אל שרי מלך בבל משה ששמע לעצת יתרו נאמר בו על מקומו יבא בשלו לדקיהו שלא שמע לעצת ירמיהו גלה ממקומו: (כ) והזהרתה אתהם. ב׳ ההי"ן יתירים אלו יו"ד דברים שבין דיני ממונות לדיני נפ

רש"י

מכחך: (יט) איעצך ויהי אלהים עמך. (מכילתא) אמר לו לא המלך בגבור׳: היה אתה לעם מול הא שליח ומליץ בינותם למקום ושואל משפטים מאתו הדברים. דברי ריבותם: (כא) ואתה תחזה. ב שעליך: אנשי חיל. עשירים שאין צריכין להחניף ו פנים: אנשי אמת. אלו בעלי הבטחה שהם כדאי על דבריהם שעי"כ יהיו דבריהם נשמעין: שנאי ב

בית יהודא

פיל שווערער פון דיין כח: (יט) [איעצך ויהי אלהים עמך]. (בעצה) איך וועל דיר געבן א עצה אונ הקב"ה זאל זיין מיט דיר אין די עצה (אמר לו) יתרו האט געזאגט צו משה (צא המלך בגבורה) גיי פרעג ביא הקב"ה וואס ער זאגט צו דיא עצה: [היה אתה לעם מול האלהים]. זאיי דו אפארמיטלער צווישען די יודען אונ הקב"ה (שליח ומליץ בינותם למקום) דו זאלסט זיין א שליח אונ א רייד ער צווישן די יודען אונ הקב"ה (ושואל משפטים מאתו) אונ דו זאלסט פרעגן דיא דינים פון הקב"ה: [את הדברים]. מיינט מען (דברי ריבותם) די רייד פון זייערע קריג זאלסטו פר הקב"ה, אונ הקב"ה וועט דיר זאגן דעם דין, ווערסטו ניט דארפן טראכטן ווי צו פסקנן נאר דו וועסט זיי זאגן די דינים אונ זיי וועלען גיין אהיים: (כא) [ואתה תחזה]. דו זאלסט זעהן (ברוח הקודש שעליך) מיט דעם רוח ה וואס איז אויף דיר זאלסטו זעהן די מענטשין וואס זענען (אנשי חיל) מיינט מען (עשירים) רייכע (שאין צריכין להחניף פנים) זיי דארפן ניט חנפנען אונ ניט געבין פאלשין כבוד: [אנשי אמת]. זאגט רש"י (אלו בעלי הבטחה) א מענטשין וואס זענען מקיים וואס זיי זאגן (שהם כדאי לסמוך על דבריהם) וואס מען קען זיך פארלאזן אויף זייערע רייד (שעי"כ יהיו דבריהם נשמעים) דריבער וועט מען זייערע רייד הערין אונ מען וועט זיי פאלגן: [שונאי בצע]. מיינ

שפתי חכמים

אגדה אחרת אינו בא לרבות אלא אהרן וזקנים. מהרש"ל: ב דתחזה מל׳ חזיון דאל"כ הל"ל תבחר א"נ דאל"כ איך יכול משה לברר מת"ר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כא) שרי אלפים. בשלהי פ"ק דסנהדרין מסיק שהי אלפים שש מאות וששרי מאות ששת אלפים שרי חמשים עשר אלף ושרי עשרות ו׳ רבוא ותימה שהרי כשנטלת מי י"ח אלף וששים מאות לשרי אלפים ושרי מאות ושרי חמשים א"כ לא ישאר בישראל ששים רבוא ולא תמצא בשרי עש רבוא. וי"ל דמתחלה היו בוררין לשרי עשרות ו׳ רבוא ומן החשובין שבהן היו בוררין י"ב אלף לשרי חמשים וגם חמשים היו בוררין מחשובין שבהן ו׳ אלפים לשרי מאות ומהם בוררין ו׳ מאות לשרי אלפים. והא דאמרינן התם נמצאו

פירוש לתורת אלהים

וואס איז דיא עצה הֱיֵה דוא זייא צום פאלק אפאר שפרעכער פון גאט דוא זאלסט זיין אמליץ אונ אשליח צווישען זייא אונ הקב"ה אונ זאלסט פרעגן זייערע משפטים פון גאט וְהֵבֵאתָ אונ דוא זאלסט ברענגען זייערע רייד זייערע טענות פאר גאט: (כ) וְהִזְהַרְתָּ אונ דו זאלסט זיי לערנען את די געזעץ וְאֶת אונ די לערנונג וְהוֹדַעְתָּ אונ זאלסט זיי לאזן וויסן אֶת דעם וועג וואס זייא זאלען גיין אין איר דאס איז ג וועג וְאֶת אונ זאלסט זיי מודיע זיין די ווערק וו זאלען טאהן: (כא) וְאַתָּה תֶחֱזֶה אונ דו זאלסט זעהן דעם רוח הקודש וואס אויף דיר אונ דוא זא אוים דער וויילען מִכָּל פון גאר דעם פאלק מאנען חַיִל העלדען עשירים וואס דארפען ק ניט חנפנען אַנְשֵׁי אֱמֶת וואר האפטיגע לייט [פיי

אֵלָי וְשָׁפַטְתִּי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ
וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקֵּי הָאֱלֹהִים וְאֶת־
תּוֹרֹתָיו׃ יז וַיֹּאמֶר חֹתֵן מֹשֶׁה אֵלָיו
לֹא־טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה׃
יח נָבֹל תִּבֹּל גַּם־אַתָּה גַּם־הָעָם הַזֶּה
אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי־כָבֵד מִמְּךָ הַדָּבָר לֹא־
תוּכַל עֲשֹׂהוּ לְבַדֶּךָ׃ יט עַתָּה שְׁמַע

תַן לְוָתִי וְדָאִינְנָא בֵּין
גַּבְרָא וּבֵין חַבְרֵהּ
מְהוֹדַעְנָא לְהוֹן יָת
קְיָמַיָּא דַיְיָ וְיָת אוֹרָיְתֵהּ׃
וַאֲמַר חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה
לֵהּ לָא תַקִּין פִּתְגָּמָא
דְאַתְּ עָבֵד׃ יח מִלְאָה
תִלְאֵה אַף אַתְּ אַף עַמָּא
הָדֵין דְּעִמָּךְ אֲרֵי יַקִּיר
מִנָּךְ פִּתְגָּמָא לָא תִכּוּל
לְמֶעְבְּדֵהּ בִּלְחוֹדָךְ׃
יט כְּעַן קַבֵּל מִנִּי

בעל הטורים

ו באים לדרוש אלהים כההיא דשאול שדרש אלהים על אבידתו היא דדוד שהתפלל על הדבר וכההיא דעוזיהו שהתפלל על אויביו: ו) תורותיו. ג' במסו' הכא ואידך תרי בבנייתא דיחזקאל מלמד

רש"י

שהיה לו הדבר כ בא אלי: (יז) ויאמר חתן משה. דרך כבוד קוראו הכתוב ל חותנו של מלך: (יח) נבל תבל. תרגומו. ולשונו לשון כמישה פלייסטר"א. כמו (ירמיה ח) והעלה נבל. (ישעיה לד) כנבול עלה מגפן וגו' שהוא כמוש ע"י חמה וע"י קרח וכחו תש ונלאה: גם אתה. לרבות אהרן וחור ם וע' זקנים: כי כבד ממך. כובדו רב יותר

רשב"ם

אל אלהים כי אם אני לבדי: (יח) נבל תבל. כמו ונבלה שם שפתם אשר לא ישמעו איש שפת רעהו. לשון שלך מתבלבלת להשיב לכמה בני אדם יחד וגם הם מתבלבלים לשונם זה צועק וזה צועק ואין בך כח להשיב לכולם כסדרו וזה

בית יהודא

בַּיי דֶעם אַנְדֶערֶען, קוּמְט נָאר אֵיינֶער צוּ מִיר (מִי שֶׁהָיָה לוֹ הַדָּבָר בָּא אֵלַי) צוּ וֶועמֶען דִי זַאךְ גֶעהֶער, דֶר וָואס מָאנְט, קוּמְט צוּ מִיר, אוּנ דֶערְצֵיילְט מִיר דֶעם אֱמֶת, וַוייס אִיךְ בַּאלְד וִוי זַיי צוּ מִשְׁפָּטֶען: (יז) [וַיֹּאמֶר חוֹתֵן מֹשֶׁה]. זָאגְט רַשִׁ"י עֶס שְׁטֵייט נִיט וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ, נָאר עֶס שְׁטֵייט חוֹתֵן מֹשֶׁה, דֶר שְׁוֶוער פוּן מֹשֶׁה (דֶרֶךְ כָּבוֹד קוֹרְאוֹ הַכָּתוּב חוֹתְנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ) וַוייל דֶר פָּסוּק וִויל גֶעבֶּען כָּבוֹד צוּ יִתְרוֹ רוּפְט עֶר ים חוֹתֵן מֹשֶׁה, דֶר שְׁוֶוער פוּן מֶלֶךְ: (יח) [נָבוֹל תִּבּוֹל]. זָאגְט רַשִׁ"י (כְּתַרְגוּמוֹ) וִוי דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט מִלְאָה תִלְאֶה, וֶועסְט מִיד וֶוערֶען (וּלְשׁוֹנוֹ לָשׁוֹן כְּמִישָׁה) דוּא וֶועסְט פַארְוֶויעלְקְט וֶוערֶען אוּנ פַאר שְׁוַואכְט וֶוערֶען] (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין סוּק (וְהֶעָלֶה נָבֵל) דִי בְּלַאט וֶוערְט פַארְוֶויעלְקְט (כִּנְבוֹל עָלֶה מִגֶּפֶן) וִויא עֶס פַארְוֶויעלְקְט אַבְּלַאט פוּן אַוויינְשְׁטָאק שֶׁהוּא כָּמוּשׁ ע"י חַמָּה וע"י קֶרַח) דִיא בְּלַאט וֶוערְט פַארְוֶויעלְקְט דוּרְךְ דִי זוּנְן אָדֶער דוּרְךְ קֶעלְט (וְכֹחוֹ תַּשׁ וְנִלְאֶה) דֶר כֹּחַ י שְׁטַארְקַייט] פוּן דִיא בְּלַאט וֶוערְט שְׁוַואךְ אוּנ מִיד: [גַּם אַתָּה]. דוּ אוֹיךְ (לְרַבּוֹת אַהֲרֹן וְחוּר וְשִׁבְעִים זְקֵנִים) אֲפִילוּ אַהֲרֹן נ חוּר אוּנ דִי זִיבְּעֶצִיג זְקֵנִים וֶועלֶן אוֹיךְ מִיד וֶוערֶן: [כִּי כָבֵד מִמְּךָ]. מֶען מֵיינְט (כּוֹבְדוֹ רַב יוֹתֵר מִכֹּחֲךָ) דִיא זַאךְ אִיז

דעת זקנים מבעלי התוספות

ח) גם אתה. לרבות אהרן וחור. תמה שהרי חור נהרג מעשה העגל כדפירש"י בפרשת כי תשא גבי ויבן מזבח לפניו די ביה מזבות לפניו. וי"ל דהך דרשא אתיא כמאן דאמר יתרו קודם מתן תורה היה דאכתי לא נהרג חור:

שפתי חכמים

כ דק"ל דפתח בל' רבים ומסיים בל' יחיד בא אלי ועז"פ מי שהיה וכו' ומפני שתשובת משה ליתרו במה שהיה חושב שהוא יושב לבדו כמנהג השרים אינה רק מן ושפטתי בין איש וגו' שהשיב לו שאין העמידה הזאת לתפארת אלא למשפט ולא מן והודעתי חקי האלהים ואת תורותיו שהיה מלמדן כי בלימוד הרב והתלמיד בעמידה לכך מפרש כי יבא וכי יה להם דבר שיהיה על המשפט ולזה כ' הדבר בה"א הידיעה שפי' הדבר הנזכר לעיל במאמר כי יבא ומפרש גם התרגום למתבע אולפן ל דבר המשפט: ל והא דלא פי' רש"י זה לעיל גבי וירא חותן משה וגו' י"ל משום דכתיב לעיל מיניה ויאמר משה לחותנו כי יבא וגו' א"כ י"ל ג"כ כאן לכתוב ויאמר חותנו ולא להזכיר משה לכ"פ דרך כבוד וכו' ומ"ה פי' הכא ולא פי' זה לעיל: מ וקשה והלא חור כבר היה הרג במעשה העגל וזה היה אח"כ. וי"ל יש אגדה אחרת שסוברת שלא נהרג חור במעשה העגל ולפי אותה אגדה מפרש רש"י חור ולפי

פירוש לתורת אלהים

קוּמְט עֶר צוּ מִיר וְשָׁפַטְתִּי אוּנ אִיךְ טוּ מִשְׁפָּטֶן צְווִישֶׁן איין מֶענְטְשׁ אוּנ צְווִישֶׁן זַיין חָבֵר וְהוֹדַעְתִּי אוּנ אִיךְ זאךְ זַייא וִויסֶן דִיא גֶזֶעץ פוּן גָאט אוּנ זַיין תּוֹרָה מחמת דֶעם מוּזֶען זַייא שְׁטֵיין אַזוֹי וִויא בַּעֲלֵי יגִים פַאר אַבֵית דִין: (יז) וַיֹּאמֶר חוֹתֵן מֹשֶׁה אֵלָיו הָאט ער שְׁוֶוער פוּן מֹשֶׁה גְזָאגְט צוּא מֹשֶׁה לֹא טוֹב דִי זאךְ אִיז נִיט גוּט וָואס דוּא טוּסְט: (יח) נָבוֹל מִיד וערֶן תִּבּוֹל דוּ וֶועסְט מִיד וֶוערֶען גַּם אוֹךְ אַתָּה דוּא ם דָאס פָאלְק וָואס אִיז מִיט דִיר וֶועלֶען אוֹךְ מִיד ועריִן כִּי וָוארוּם דִי זַאךְ אִיז פַר דִיר שְׁוֶוער לֹא דוּ קֶענְסְט דָאס נִיט אַלֵיין טָאהְן: (יט) עַתָּה אַצוּנְד שְׁמַע קוֹלִי הֶער צוּא מַיין קוֹל אִיעָצְךָ אִיךְ וֶועל דִיר אֵיין עֵצָה גֶעבֶּען וִיהִי גָאט וֶועט מִיט דִיר

ליקוטי יהודא

אִין קֶעלֶער הָט עֶר שְׁטֵיין פֶּעסֶער בְּרָאנְפֶען, קֶען דֶען מֶעגְלִיךְ זַיין צוּ יֶעדֶער גְלֶעזֶעל בְּרָאנְפֶען זָאל עֶר גֵיין אִין קֶעלֶער אָנְגִיסֶען אַגְלֶעזֶעל בְּרָאנְפֶען, נָאר עֶר נֶעמְט אַרַיין אִין שֵׁיינְק אַפֶּעסֶעל בְּרָאנְפֶן אוּן פוּן פֶּעסֶעל גִיסְט עֶר אַרַיין אִין פְלֶעשְׁלֶעךְ, אִיז אִים גְרִינְג צוּ גֶעבֶּען יֶעדֶער מֶענְטְשׁ אַגְלֶעזֶעל בְּרָאנְפֶען, הָאט יִתְרוֹ גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה דוּ זָאלְסְט אוֹיךְ וֶוערֶן אַפוּהֶלֶע בֵּלִי, דָס הֵייסְט דוּ זָאלְסְט בֶּעטֶן בַּיי הקב"ה עֶר זָאל אֵיין מָאהְל לֶערְנֶען מִיט דִיר דִי גַאנְצֶע תּוֹרָה, וֶועסְטוּ וִויסֶן אַלֶע דִינִים, וֶוער עֶס וֶועט דִיךְ קוּמֶן פְרֶעגִין אַדִין וֶועסְטוּ בַּאלְד וִויסֶען אִים וָואס צוּ עֶנְטְפֶערִין, וֶועלֶן דִי מֶענְטְשִׁין גֶעשְׁווִינְט אַוֶועקְגֵיין פוּן דִיר, דָאס צְווֵייטֶע אִיז דוּ גִיב אַלֶע דִין תּוֹרוֹת צוּ דַיְינִים, אוּנ דוּ וֶועסְט נָאר זַיין צוּ בֶּעטִין פוּן זַייעֶרְטְוֶועגִין אוּנ צוּ אַנְדֶערֶע זַאכֶן וָוס זַיי דַארְפֶן צוּ פַּסְקֶנֶן שְׁאֵלוֹת:

רפ"

וואס

יד וַיַּרְא חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר־הוּא
עֹשֶׂה לָעָם וַיֹּאמֶר מָה־הַדָּבָר הַזֶּה
אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָעָם מַדּוּעַ אַתָּה
יוֹשֵׁב לְבַדֶּךָ וְכָל־הָעָם נִצָּב עָלֶיךָ מִן־
בֹּקֶר עַד־עָרֶב׃ טו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
לְחֹתְנוֹ כִּי־יָבֹא אֵלַי הָעָם לִדְרֹשׁ
אֱלֹהִים׃ טז כִּי־יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא

צַפְרָא עַד רַמְשָׁא: יד
חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה יָת
דְּהוּא עָבֵד לְעַמָּא וַ
מָה פִתְגָּמָא הָדֵין דְּ
עָבֵד לְעַמָּא מָה
אַתְּ יָתֵיב בִּלְחוֹדָךְ
עַמָּא קָיְמִין עֲלָךְ
צַפְרָא עַד רַמְשָׁ
טו וַאֲמַר מֹשֶׁה לַחֲ
אֲרֵי אָתָן לְוָתִי
לְמִתְבַּע אוּלְפַן מִן
יְיָ: טז כַּד הָוֵי לְהוֹן

רשב"ם

מצרים ביום הזה באו מדבר סיני ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני ויחן שם ישראל נגד ההר. נמצאת פרשת רפידים ותניית ההר קדמה לפרשה זו וכדי שלא להפסיק בפרשיות של מצות הקדים פרשת יתרו: מן הבקר עד הערב. לפי שהוא לבדו שפט את כל העם ואין לו מסייעים: (יד) מדוע אתה יושב לבדך. ולפיכך כל העם נצב עליך מן הבקר עד ערב: (טו) כי יבא אלי העם לדרוש אלהים. כלומר אני לבדי צריך לשאול אל אלהים ואין בהם רגיל לדבר

בעל הטורים

לאמתו כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית שנכר
(טו) לדרוש אלהים. ד' במסו' הכא ואידך כשואל בלכתו לדרו
בענין שאול כשהלך לבקש האתונות. ולא יכול דוד ללכת לפני
אלהים כדברי סינים בענין הדבר כשראה שמלאך המכה בעם. ויב
אלהים בענין עוזיהו שדרש אלהים במלחמה נלמד שעל כל

בית יהודא

כֵּן) קֶען מֶען אַזוֹי זָאגֶען אַז משֶׁה הָט גֶעמִשְׁפָּט דִי יוּדֶען אַלֶע טָאג פוּן פְרִיה בִּיז נַאכְט (אֶלָּא כָּל דַּיָּין שֶׁדָּן דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ אֲפִילוּ שָׁעָה אַחַת) נָאר יֶעדֶער דַּיָּין וָוָאס מִשְׁפָּט אֱמֶתֶ'ה דִינִים אֲפִילוּ נָאר אֵיין שָׁעָה אִין טָאג (מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילוּ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה כָּל הַיּוֹם) רֶעכוּנְט אוֹיף אִים דֶער פָּסוּק גְלַייךְ וִוי עֶר וָואלְט גֶעלֶערְנְט תּוֹרָה אַגַאנְצֶען טָאג (וּכְאִילוּ נַעֲשֶׂה שׁוּתָּף לְהקב"ה בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית) אוּנ גְלַייךְ וִויא עֶר וָואלְט גֶעוֶוען אַשׁוּתָּף צוּ הקב"ה אִין דִי וֶועלְט בֶּעשַׁאפוּנְג (ש
בוֹ וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בוֹקֶר) בַּיי דִי וֶועלְט בֶּעשַׁאפוּנְג שְׁטֵייט אוֹיךְ עֶס אִיז גֶעוֶוען אָבֶענְד אוּנ עֶס אִיז גֶעוֶוען פ
(טו) (כִּי יָבֹא) . זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט נִיט כִּי יָבֹא עֶר וֶועט קוּמֶען , נָאר מֶען מֵיינְט כִּי בָּא , עֶר קוּמְט (לְשׁוֹן
שְׁטֶענְדֶיג , אַלֶע טָאג קוּמְט דָם פָאלְק צוּ מִיר : (לִדְרוֹשׁ אֱלֹהִים) . זָאגְט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִוי דֶער תַּרְגּוּם טֵי
(לְמִתְבַּע אוּלְפַן) זֵיי קוּמֶען צוּ מִיר אִיךְ זָאל מִיט זֵייא לֶערְנֶען תּוֹרָה (לִשְׁאוֹל תַּלְמוּד מִפִּי הַגְּבוּרָה) אִיךְ זָאל שְׁטֶענְדֶיג
דִינִים פוּן הקב"ה : (טז) (כִּי יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי) . וֶוען צְווֵיי מֶענְטְשֶׁען הָאבֶּען צְווִישֶׁען זִיךְ אַמָאנוּנְג , אֵיינֶער

רש"י

לאמיתו אפי' שעה אחת מעלה עליו הכתוב כאילו
בתורה כל היום וכאלו נעש' שותף להקב"ה ט במעשה ב
שנאמר בו ויהי ערב וגו' (מגילה י) : (טו) כי יבא.
י לשון הווה : לדרוש אלהים. כתרגומו למתבע
לשאול תלמוד מפי הגבורה : (טז) כי יהיה להם דבר

שפתי חכמים

וא"כ היאך אפשר לו' כך שישב ודן מן הבקר עד הערב הא היה צריך להקהיל את כל עדת בנ"י ולצוות להן על מלאכת המשכן: ט לפי שהעולם קיים על הדין שהרי המבול בא לעולם שלא היה דין ביניהם

וגוזלין וחומסין זה את זה כדכתיב ותמלא הארץ חמס וא"כ
דין אמת גורם שהעולם מתקיים על ידו והוי כאלו נעשה ש
י פי' ולא ל' עתיד דאל"כ לא הו"ל ליסב כל עוד שלא באו ל

ליקוטי יהודא

(טו) וַיֹּאמֶר משה לְחוֹתְנוֹ וגו'. צוּ פַארְשְׁטֵיין דִי עֶטְלִיכֶע פְּסוּקִים

אִיז דֶער עִנְיָן, אַז אִין אַשְׁטָאט אִיז דָא אַרַב וָואס עֶר אִיז אַגְרוֹיסֶר לַמְדָן אוּנ אַצַדִּיק, גִיהֶערֶען אַלֶע עִנְיָנִים פוּן שְׁטָאט צוּא אִים, אוּב ח"ו אִין שְׁטָאט אִיז דָא אַקְרַאנְקֶר אָדֶר אֵיין אַנְדֶר צָרָה קוּמְט מֶען צוּם צַדִּיק עֶר זָאל מִתְפַּלֵּל זַיין, וַוי מִיר גֶעפִינֶען רִבְקָה אִיז גֶעגַאנְגֶען צוּ שֵׁם וְעֵבֶר מֶען זָאל בֶּעטֶן פַאר אִיר, נָאךְ דַארְף עֶר פַּסְקָנֶען שַׁאֲלוֹת וְדִינִים נָאר פַאר זַיינֶע מֶענְטְשֶׁען פוּן שְׁטָאט נָאר אֲפִילוּ צוּ מֶענְטְשֶׁן פוּן אַנְדֶערֶע שְׁטֶעט אוֹיךְ, עֶר דַארְף פַּסְקָנֶען דִי תּוֹרוֹת, עֶר דַארְף קֶענֶען זָאגֶן אַדְרָשָׁה אוּנ מוּסָר, דִי אַלֶע זַאכֶן הָאט משה רַבֵּינוּ גֶעטָאהֶן צוּ דִי יוּדֶען, דְרִיבֶּער אַז יִתְרוֹ הָאט אִים גֶעפְרֶעגְט וָואס טוּהְסְטוּ צוּ דֶעם פָאלְק הָאט עֶר אִים אַלְץ בֶּערֶעכוּנְט, מֶען קוּמְט צוּ מִיר לִדְרוֹשׁ אֱלֹהִים, צוּא בֶּעטֶען בַּייא הקב"ה, מֶען קוּמְט צוּ מִיר פְרֶעגֶען אַשַׁאֲלָה, דָס אִיז „בָּא אֵלַי" יֶעדֶר ווָס הָט צוּ פְרֶעגֶען אַשַׁאֲלָה קוּמְט צוּ מִיר, מֶען קוּמְט צוּ
מִיר הָאבֶּען אַדִין תּוֹרָה, אוּנ אִיךְ דַארְף מִשְׁפְּטִין בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ, דִי צְווֵיי מֶענְטְשֶׁן וָואס הָאבֶּען אַקְרִיג זָאלֶען וֶוערֶען
פְרַיינְד, הָט יִתְרוֹ גֶעזָאגְט צוּ משֶׁה צְווֵיי זַאכֶען, אוּב דוּ ווִילְסְט וַוייטֶער אַלֵיין טָאהְן אַלֶע זַאכֶען אַזוֹי וִויא דוּא טוּהְסְט אִיצְט
דָא אַפֶּעלֶער אִין דֶער זַאךְ, אִיךְ זֶעה בַּייא יֶעדֶער זַאךְ וָואס מֶען קוּמְט דִיךְ פְרֶעגֶן גֵייסְטוּ פְרֶעגֶען בַּיי הקב"ה, דָס אִיז אַשְׁוֶ
זַאךְ פַר דִיר, נָאר הֱיֵה אַתָּה מוּל הָאֱלֹהִים, זָאגְט דֶער ילקוט מוּל אִיז דֶער טַייטְשׁ וִויא מָלֵא, פוּהל, דוּא זָאלְסְט וֶוערֶען
אַפוּהְלֶע כֵּלִי, דֶר עִנְיָן אִיז למשל, אַשֵׁיינְקֶער וָואס פַארְקוֹיפְט בְּרַאנְפֶן בִּיסְלַאכְוַוייז. וֶוער עֶס קוּמְט טְרִינְקֶען אַגְלֶעזִיל בְּרַא

פירוש לתורת אלהים

מֹשֶׁה מִן פוּן פְרִי בִּיז פַר נַאכְט : (יד) וַיַּרְא חוֹתֵן מֹשֶׁ
כָּל אֲשֶׁר הוּא עוֹשֶׂה לָעָם הָאט יִתְרוֹ דֶער שְׁוֶוער
משֶׁה גְזֶעהֶן וָואס עֶר טוּט דֶעם פָאלְק [פ"ין
וַיֹּאמֶר הָט יִתְרוֹ גְזָאגְט צוּ משֶׁה מָה וָואס אִיז דִי
וָואס דוּ טוּסְט צוּם פָאלְק מַדּוּעַ וָוארוּם זִיצְטוּ אַ
וְכָל אוּנ גָאר דָם פָאלְק שְׁטֵייט פַר דִיר מִן פוּן פְרִ
פַר נַאכְט : (טו) וַיֹּאמֶר משֶׁה הָט משֶׁה גְזָאגְט לְחוֹתְ
זַיין שְׁוֶוער זֵיי מוּזֶן שְׁטֵיין פַאר מִיר כִּי וָוארוּם
פָאלְק קוּמְט צוּ מִיר פָארְשְׁטֶען דִי לֶערְנוּנְג פוּן גָ
(טז) אוּנ וִוידֶר כִּי אַז זֵיי הָאבֶּן עֶפִּים אַזַאךְ דָם הַי
אֵיינֶער מִיט דֶעם אַנְדֶרֶען דַארְפֶען זִיךְ לָאדֶן בָּא

מֹשֶׁה לִשְׁפֹּט אֶת־הָעָם וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל־מֹשֶׁה מִן־הַבֹּקֶר עַד־הָעָרֶב׃

שֶׁה לְמִדַּן יָת עַמָּא וְקָם
מָּא עֲלוֹהִי דְמֹשֶׁה מִן

א ויטב משה ברכות לד : ויעמד העם
שבת מד :

רשב"ם

(יג) לשפוט את העם. אפי' אם בא יתרו קודם מתן תורה דיני ממונות להם משלם. אף כי אמרו ו בותינו כי במרה נתנו להם דינים כדכתיב שם שם לו חוק ומשפט. ונראים הדברים שאחר מ"ת בא. כתיב כאן אשר הוא חנה שם הר האלהים. ולפנינו הוא אומר בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ

רש"י

חקי וגו' ומשנתנה תורה עד יוה"כ לא ישב משה לשפוט
העם שהרי בי"ז בתמוז ירד ושבר את הלוחות ולמחר
בהשכמה ושהה שמונים יום וירד ביוה"כ. ואין פרשה
תובה כסדר שלא נאמר ויהי ממחרת עד שנה שניה אף
רי האומר יתרו קודם מ"ת בא ד שילוחו אל ארצו לא
אלא עד שנה שניה ה שהרי נאמר כאן וישלח משה את
נו ומצינו במסע הדגלים שאמר לו משה (במדבר י) נוסעים
נו אל המקום וגו' אל נא תעזוב אותנו ואם זו קודם מ"ת
שלחו והלך היכן מצינו ו שחזר וא"ת שם לא נאמר יתרו
חובב ובנו של יתרו היה הוא חובב הוא יתרו שהרי כתיב
פטים ד) מבני חובב חותן משה : **וישב משה וגו'**
מוד העם. יושב כמלך וכולן עומדים והוקשה הדבר
רו שהיה מזלזל בכבודן של ישראל והוכיחו ז על כך שנא'
ע אתה יושב לבדך וכלם נצבים: מן הבקר עד הערב.
ת י) אפשר לומר כן ח אלא כל דיין שדן דין אמת

בית יהודא

(אִי אֶפְשַׁר לוֹמַר וְהוֹדַעְתִּי אֶת חֻקֵּי אֱלֹהִים) וָואלְט דָאךְ מֹשֶׁה
נִיט גֶעקֶענְט זָאגֶן אִיךְ מַאךְ ווִיסֶען דִי יוּדֶען דִי מִצְוֹת פוּן
הקב"ה, וֶועלְכֶע מִצְוֹת? הקב"ה הָט דָאךְ אִים נָאךְ קֵיין
מִצְוֹת גֶעזָאגְט (וּמִשֶּׁנִּתְּנָה תּוֹרָה עַד יוֹם הַכִּפּוּרִים לֹא יָשַׁב מֹשֶׁה
לִשְׁפּוֹט אֶת הָעָם) אוּנ פוּן דִי צַייט וָוָאס דִי תּוֹרָה אִיז גֶעגֶעבֶּן
גֶעוָוארֶן דֶעם זֶעקְסְטֶען טָאג אִין סִיוָן בִּיז יוֹם כִּפּוּר הָט מֹשֶׁה
קֵיין צַייט גֶעהַאט צוּ זִיצֶען מִשְׁפָּטִין דִי יוּדֶען וָוארוּם אוֹיף
מָארְגֶן דֶעם זִיבֶּעטֶן טָאג אִין סִיוָן אִיז מֹשֶׁה אַרוֹיפְגֶעגַאנְגֶען
אוֹיף דֶעם בַּארְג סִינַי, אוּנ אִיז אַרָאפְּגֶעקוּמֶן פוּן בַּארְג סִינַי
דֶעם זִיבֶּעצִיטֶען טָאג אִין תַּמוּז (שֶׁהֲרֵי בְּי"ז בְּתַמּוּז יָרַד וְשִׁבֵּר
אֶת הַלּוּחוֹת) וָוארוּם אִין דֶעם זִיבֶּעצִיטֶען טָאג אִין תַּמוּז וֶוען
עֶר אִיז אַרָאפְּגֶעקוּמֶען פוּן בַּארְג סִינַי הָט עֶר צוּבְּרָאכֶען דִי
לוּחוֹת (וּלְמָחָר עָלָה בְּהַשְׁכָּמָה וְשָׁהָה שְׁמוֹנִים יוֹם) אוֹיף מָארְגֶן
דֶעם אַכְטְצֶעהְנְטֶען טָאג אִין תַּמוּז גַאנְץ פְרִיה אִיז מֹשֶׁה
אַרוֹיפְגֶעגַאנְגֶן אוֹיף דֶעם בַּארְג סִינַי אוּנ עֶר אִיז גֶעוֶוען אוֹיף
דֶעם בַּארְג אַכְטְצִיג טֶעג (וְיָרַד בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים) אוּנ עֶר אִיז
פגֶעקוּמֶען פוּן בַּארְג אוּם יוֹם כִּפּוּר, זָאגְט רש"י (וְאֵין פָּרָשָׁה זוּ כְּתוּבָה כְּסֵדֶר) דִיא פָּרָשָׁה אִיז נִיט גֶעשְׁרִיבֶּן כְּסֵדֶר
רי עִנְיָנִים זֶענֶען גֶעוֶוען (שֶׁלֹּא נֶאֱמַר וַיְהִי מִמָּחֳרָת עַד שָׁנָה שְׁנִיָּה) דִי פָּרָשָׁה וַיְהִי מִמָּחֳרָת אִיז נִיט גֶעזָאגְט גֶעוָוארֶן בִּיז
ם אַנְדֶערֶן יָאהְר וִוי דִי יוּדֶען זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם (אַף לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר יִתְרוֹ קוֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה בָּא) אֲפִילוּ נָאךְ
ם וָוָאס זָאגְט יִתְרוֹ אִיז גֶעקוּמֶען פְרִיעֶר אֵיידֶער דִיא תּוֹרָה אִיז גֶעגֶעבֶּען גֶעוָוארֶן (שִׁילוּחוֹ אֶל אַרְצוֹ לֹא הָיָה עַד שְׁנַת
ה) אָבֶּער דָם אַוֶועקְשִׁיקֶען וָואס מֹשֶׁה הָט אִים אַוֶועקְגֶעשִׁיקְט צוּרִיק אִין זַיין לַאנְד, דָאס אִיז גֶעוֶוען אִין דֶעם
עֶן יָאהְר וִוי דִי יוּדֶען זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם (שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר כַּאן וַיְשַׁלַּח מֹשֶׁה אֶת חוֹתְנוֹ) וָוארוּם דָא שְׁטֵייט
ה הָט אַוֶועקְגֶעשִׁיקְט זַיין שְׁוֶוער (וּמָצִינוּ בְּמַסַּע הַדְּגָלִים) אוּנ מִיר גֶעפִינֶען וֶוען דִי דְגָלִים וִדִי יוּדֶען) הָאבֶּען אָנְגֶעהוֹיבֶּן
עֶן אִין וֶועג (שֶׁאָמַר לוֹ מֹשֶׁה) הָאט מֹשֶׁה גֶעזָאגְט צוּ יִתְרוֹ (נוֹסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם וגו') מִיר צִיהֶען צוּ דֶעם אָרְט וָוָאס
ב"ה הָט אוּנְז צוּגֶעזָאגְט צוּ גֶעבֶּן (אַל נָא תַּעֲזוֹב אוֹתָנוּ) זָאלְסְט אוּנְז נִיט פַארְלָאזֶען (וְאִם זֶה קוֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה) אוֹיב דָאס
עקְשִׁיקֶען אִיז גֶעוֶוען אֵיידֶער דִי תּוֹרָה אִיז גֶעגֶעבֶּען גֶעוָוארֶן (מִשֶּׁשִּׁלְּחוֹ וְהָלַךְ הֵיכָן מָצִינוּ שֶׁחָזַר) נָאכְדֶעם וִוי מֹשֶׁה
ט אַוֶועקְגֶעשִׁיקְט זַיין שְׁוֶוער יִתְרוֹ אוּנ עֶר אִיז אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶען פוּן אִים גֶעפִינֶען מִיר נִיט אַז יִתְרוֹ אִיז נָאךְ אַמָאל
וּמֶען צוּ מֹשֶׁה (וְאִם תֹּאמַר) אוֹיב דוּ וֶועסְט זָאגֶן (שָׁם לֹא נֶאֱמַר יִתְרוֹ אֶלָּא חוֹבָב) דָארְטֶן בַּייא דִי דְגָלִים שְׁטֵייט נִיט יִתְרוֹ
עֶם שְׁטֵייט חוֹבָב (וּבְנוֹ שֶׁל יִתְרוֹ הָיָה) אוּנ חוֹבָב אִיז גֶעוֶוען אַזוּהְן פוּן יִתְרוֹ, דָם קֶען נִיט זַיין וָוארוּם (הוּא
ב הוּא יִתְרוֹ) חוֹבָב אִיז יִתְרוֹ (שֶׁהֲרֵי כְּתִיב מִבְּנֵי חוֹבָב חוֹתֵן מֹשֶׁה) וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דִי קִינְדֶער פוּן חוֹבָב דֶער
עֶר פוּן מֹשֶׁה: וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה וגו' וַיַּעֲמוֹד הָעָם. זָאגְט רש"י (יֹשֵׁב כְּמֶלֶךְ וְכוּלָּם עוֹמְדִים) מֹשֶׁה אִיז גֶעזֶעסֶן וִוי אַמֶלֶךְ אוּנ
יוּדֶען זֶענֶען גֶעשְׁטַאנֶען נֶעבֶּען אִים (וְהוּקְשָׁה הַדָּבָר לְיִתְרוֹ) צוּ יִתְרוֹ אִיז דִי זַאךְ גִיט גֶעפֶעלֶען (שֶׁהָיָה מְזַלְזֵל בִּכְבוֹדָן
יִשְׂרָאֵל) וַוייל עֶס אִיז בַּיי אִים וָואלְוֶועל גֶעוֶוען דֶער כָּבוֹד פוּן דִי יוּדֶען (וְהוֹכִיחוֹ עַל כַּךְ) הָט יִתְרוֹ גֶעשְׁטְרָאפְט צוּ
ה וֶועגֶען דֶעם (שֶׁנֶּאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק יִתְרוֹ הָאט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה (מַדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדֶּךָ) פַאר וָוָאס נָאר
אַלֵיין זִיצְט (וְכוּלָּם נִצָּבִים) אוּנ אַלֶע שְׁטֵייעֶן: וּמִן הַבֹּקֶר עַד הָעֶרֶב. פוּן פְרִיה בִּיז נַאכְט, פְרֶעגְט רש"י (אֶפְשַׁר לוֹמַר

דעת זקנים מבעלי התוספות

חרת יום הכפורים ומעשה דאכילה היה באותו יום כמו
מה שיצא לקראתו היה ביום א' ומה שאכלו עמו היה ביום
וכל זה י"ל לפי שטת רש"י דמפרש יתרו לאחר מתן
ה היה. אבל למ"ד יתרו קודם מתן תורה בא. י"ל דאפשר
המעשה שישב משה לשפוט את העם היה קודם מתן
ה כי גם רש"י ז"ל פי' בפרשת בשלח כי במרה נצטוו על
נין. וא"כ י"ל שאכלו עמו ביום בואו. ובמדרש תנחומא
ש יתרו לאחר מתן תורה בא ודורש עליו מקרא זה לב
מרת נפשו ובשמחתו לא יתערב זר. אמר הקב"ה בני היו
עבוד מצרים ויתרו היה יושב שוקט ובוטח אינו דין שישמח
בשמחת תורה:

שפתי חכמים

ל"ל למחרת רדתו מן ההר וירידת ההר מפורש בהדיא בקרא: ד פי' דלמ"ד יתרו אחר מ"ת בא פשיטא דשלא כסדר הוא שהרי אפי' מן ראש הפרשה כולו ביאתו של יתרו שלא כסדר הוא שהרי הוא סובר דלאחר מ"ת בא אלא אף למ"ד קודם מ"ת בא א"כ מראש הפרשה עד ויהי ממחרת כסדר הוא מ"מ מן ויהי ממחרת ואילך שלא כסדר הוא: ה פי' למנין שנות העולם כי שנות העולם מתחילים מתשרי ור"ל שרולה עוד להוכיח דמן ויהי ממחרת ואילך נכתב שלא כסדר כמו שמפרש והולך שהרי נא' וכו': ו הניחא אם לאחר מ"ת שלחו מ"ה לא הזכיר חזרתו שאין בזה נפקותא שהרי כבר קיבל התורה והמצות אבל אי שלוחו אל ארצו היה קודם מ"ת א"כ היה צריך להזכיר חזרתו שבא לקבל התורה שהיא עיקר ביאתו שלא יאמרו כוונת יתרו לא היה שבא מתחלה אלא להביא אשת משה ובניו שהרי לא הזכיר חזרתו עי' כ"ז
א"ס כי האריך שם הרבה והביא כמה גירסאות והקשה כמה קושיות על הגירסאות והעיקר הוא כמ"ש: ז והר"א בן עזרא טען ן זלזול בזה כי דרך השופטים לעולם להיות יושבים ובעלי דינים עומדים וכו' אבל אני אומר שאין טענתו טענה על רש"י כיון שחשב ו דמה שכולן עומדין אף מי שאין לו שום ריב הם עומדים לפניו לתפארת כמנהג השרים מפני כך הוקשה בעיני יתרו ומהרש"ל כ' ול"כ קשה כי מה דכתיב ועמדו שני האנשים הייכו בשעת דין אבל גבי משה היו עומדין אף שלא בשעת דין כי היה דן יחידי ולא היו יכולין לפניו א"כ לפעמים היו עומדין עד הערב. והיו מלפין לבא לפניו ועל זה הוכיחו יתרו עכ"ל: ח לפי דפרשה זו נאמרה ממחרת יוה"כ

פירוש לתורת אלהים

רגען פְרִי וַיֵּשֶׁב הָאט זִיךְ מֹשֶׁה גְזֶעצְט מִשְׁפָּטֶען דָאס פָאלְק וַיַּעֲמוֹד אוּנ דָאס פָאלְק אִיז גְשְׁטַאנֶן פַאר

משר

לֵאלֹהִים וַיָּבֹא אַהֲרֹן וְכֹל ׀ זִקְנֵי
יִשְׂרָאֵל לֶאֱכָל־לֶחֶם עִם־חֹתֵן מֹשֶׁה
לִפְנֵי הָאֱלֹהִים׃ שני יג וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֵּשֶׁב

אונקלוס

קוּדְשִׁין קֳדָם יְיָ וַאֲ
אַהֲרֹן וְכֹל סָבֵי יִשְׂרָ
לְמֵיכַל לַחְמָא עִם חֲמוּ
דְמֹשֶׁה קֳדָם יְיָ׃ יג וַהֲ
מִיּוֹמָא דְבַתְרוֹהִי וִיתֵ

תו"א ויבא אהרן ברכות כד׃

רשב"ם

פליחם נתעולל בהם זהו עיקר פשוטו׃ (יב) ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה. לכבוד יתרו באו ומשה לא הוצרך להזכיר כי האהל שלו שכתוב בפרשה לשפוט ושפטתי ושפטו וכתיב הבקר עד הערב ה"ג ה"א יתירה שלמטה אינו אומר אלא נגן בקר עד ערב לומר כל הדן דין

בעל הטורים

(יג) ממחרת עם האותיות. בגי' למחר יום כפורים עם התיבות הבקר עד הערב. ולא אמר ועד רמז שומן כ"ד עד ו' שעות וכנגד

בית יהודא

מיינט מען אַקרבּן וואָס ווערט אין גאַנצן פאַרבּרענט, זְבָחִים מיינט מען שְׁלָמִים, קָרבּנות וואָס זייער ק"ייש ווערט געגעסן: וַיָּבֹא אַהֲרֹן וגו'׃. פרעגט רש"י (וּמֹשֶׁה הֵיכָן הָלַךְ) וואוהין איז משה געגאַנגען (וַהֲלֹא הוּא שֶׁיָּצָא לִקְרָאתוֹ) משה איז דאָך פריער אַרויסגעגאַנגען געגן יִתְרוֹ (וְגָרַם לוֹ אֶת כָּל הַכָּבוֹד) אונ ער האָט געבּריינגט צו יִתְרוֹ דאָס גאַנצע כָּבוֹד וואָס יִתְרוֹ האָט איצט (אֶלָּא שֶׁהָיָה עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ לִפְנֵיהֶם) נאָר משה איז געשטאַנען נעבען זיי אונ האָט זיי בּעדינט בּיי די סְעוּדָה׃ וְלִפְנֵי הָאֱלֹהִים׃. זאָגט רש"י (מִכָּאן) פון דאַנען ווייסען מיר (שֶׁהַנֶּהֱנֶה מִסְּעוּדָה שֶׁתַּלְמִידֵי חֲכָמִים מְסוּבִּין בָּהּ כְּאִלּוּ נֶהֱנֶה מִזִּיו הַשְּׁכִינָה) דער מענטש וואָס עסט אַזוי אַסְעוּדָה תַּלְמִידֵי חֲכָמִים עסן אויך פון די סְעוּדָה, איז גלייך ווי ער וואָלט הֲנָאָה האָבען פון די שיינקייט פון הקב"ה, ווא וואו תַּלְמִידֵי חֲכָמִים זיצען דאָרטן איז דאָ די שְׁכִינָה׃ (יג) וַיְהִי מִמָּחֳרָת׃. זאָגט רש"י (מוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים הָיָה) איז געווען אויף מאָרגן פון יום כפור (כַּךְ שָׁנִינוּ בְּסִפְרִי) אַזוי האָבען מיר געלערנט אין סִפְרִי (וּמַהוּ מִמָּחֳרָת) וואָס מיינט מען אויף מאָרגען, נאָך וועלכען מאָרגען (לְמָחֳרַת רִדְתּוֹ מִן הָהָר) אויף מאָרגן ווי ער איז אַראָפּגעגאַנגען פון בּאַרג סיני אום יום כּפור, ומשה איז אַראָפּגעקומען פון בּאַרג סיני אום יום כּפור, אונ האָט געבּריינגט די אַנדערע לוחות׃, זאָגט רש"י ועל כָּרְחָךְ אִי אֶפְשַׁר לוֹמַר אֶלָּא מִמָּחֳרַת יוֹם הַכִּפּוּרִים) מיר קענען ניט זאָגן אַנדערש נאָר דער מאָרגען מיינט מען, מאָרגן יום כּפור (שֶׁהֲרֵי קוֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה) ווארום אַז דו וועסט זאָגען דס איז געווען איידער די תּוֹרָה איז געגעבען געוואָ

רש"י

שהיא כולה כליל׃ זבחים. ב שלמים׃ ויבא אהרן ו
ומשה היכן הלך והלא הוא שיצא לקראתו וגרם לו את
הכבוד אלא שהיה עומד ומשמש לפניהם׃ לפני האלהי
מכאן שהנהנה מסעודה שתלמידי חכמים מסובין בה כ
נהנה מזיו השכינה (ברכות כד)׃ (יג) ויהי ממחר
מוצאי יום הכפורים היה כך שנינו בספרי ומהו ממ
למחרת רדתו מן ג ההר. ועל כרחך אי אפשר לומר
ממחרת יוה"כ שהרי קודם מתן תורה א"א לומר והוד

שפתי חכמים

רז"ל המשל כלשון קדירה שכשלו וכו' ולא לקחו המשל ע"ד הכ' כלי חופר גומץ בו יפול והל"ל כגומץ שחפרו בו נפלו אלא מפני שדרשו מלת ולו מל' ויזד יעקב נזיד׃ ב שהרי הבעלים אוכלים ממנו והיינו שלמים שאין נקטר ממנו אלא האימורים׃ ג דא"ל ממחרת שאכל ושתו דמה פי' נהן כוה והרי עדיין אין אנו יודעין אותו יום מתי היה אע"כ

דעת זקנים מבעלי התוספות

תמצא עשרה דורות׃ (יג) ויהי ממחרת. פרש"י ממחרת הכפורים ממחרת יום ירידתו מן ההר ועי"כ אי אפשר אלא ממר יום הכפורים שהרי קודם מתן תורה אי אפשר לומר והודעתי ומשנתנה תורה עד יום הכפורים לא ישב לשפוט את ז שהרי בי"ז בתמוז שבר הלוחות ולמחרת עלה בהשכמה וש שם ארבעים יום וירד ביום הכפורים ואין פרשה זו כתובה הסדר שלא נאמרה עד שנה שנייה שהרי נאמר כאן וישלח משה את חותנו ומצינו במסע הדגלים שאמר לו משה נוסעים אנ אל נא תעזוב אותנו ואם זו קודם מתן תורה משלחו והלך היכן מצינו שחזר. וא"ת שם לא נאמר יתרו כי אם חובב נ של יתרו היה. חובב הוא יתרו שהרי כתיב מבני חובב חותן משה ע"כ לרש"י. וקשיא דא"כ משמע בשנה שירד משה מן ה דהיינו ביום הכפורים יצא לקראת חותנו ובאותו שעה ויקח יתרו עולה וזבחים ואכלו באותו יום הכפורים והיאך אכלו וה כבר נתנה התורה. ועוד קשיא למ"ד יתרו קודם מתן תורה בא. וי"ל דמעשה זה שהקריב קרבנות אפשר שלא היה ביום ה משה מן ההר כי אם ביום השני או ביום השלישי ואע"ג דקרא דויבא משה מקמי דהאי קרא דויהי ממחרת לא קאי ז

ליקוטי יקרים

אַלע זענען גאָר ניט, נאָר הקב"ה איז אַגאָט, אונ אֲפִילוּ די שְׁטֶערְן אונ די מַזָּלוֹת זענען אויך גאָר ניט, זייא אַליין קענען גאָר ניט טאָהן אָן דעם ווילען פון הקב"ה, ווארום איך האָב געזעהן, דער שְׁטֶערְן רָעָה האָט געוויזען שלעכטס אויף יודען, אונ די יודען וועלען דערטרונקען ווערען אין וואַסער, דריבּער האָט פַּרְעֹה זייא פריער געמשפּט מען זאָל זייא אַריין וואַרפען אין וואַסער, אונ איצט האָט הקב"ה זיי דערטרונקען אין וואַסער, זעהן מיר אַז הקב"ה האָט צו געוועלטיגן אויף די שְׁטֶערְן מַזָּלוֹת אויך׃

פירוש לתורת אלהים

מַקְרִיב גֶעוועזען לֵאלֹהִים צוא גאָט וַיָּבֹא איז אַהֲרֹן געקו
אונ אַלע עֶלְצְטֶע פון די יִשְׂרָאֵל לֶאֱכָל לֶחֶם צ
געסען ברויט עם מיט דעם שוועער פון מֹשֶׁה ל
פאַר גאָט׃ (יג) וַיְהִי אונ עם איז געוועזען מִמָּחֳרָת

משלים על התורה

גלייך געוואָרן, אַמאָהל איז געקומען דער פאָטער פון דעם סוֹחֵר זיין זוהן, אונ דער זוהן האָט אים דערציילט פון זיין גליק, אונ ווי אַזוי דער גליק איז צו אים געקומען, האָט דער פאָטער זיך דערמאָנט אָן דעם דערטרונקענעם סוֹחֵר ווייל ער איז געוועזען זיין גוטער פריינד, האָט ער געהאַט גרוס צער, ווען ער האָט געזעהן זיין סְחוֹרָה וואָס ער האָט זיא געקויפט מיט זיין לעבען ליגט דאָ אין שטוב, אַז ער האָט אָבער געזעהן דם גרויסע גליק פון זיין זוהן, וואָס ער איז פון די סְחוֹרָה אזוי גליקליך געוואָרן, האָט די שִׂמְחָה אַוועק געשטויסן פריערדיגען צער,

דם זעלבּיגע איז געוועזען בייא יִתְרוֹ ער איז געקומען צוא ז איידים משה אונ צו די יודען אונ האָט געזעהן זייער גל מיט אַזוי פיל גאָלד אונ זילבער, אַז ער האָט זיך דערמאָנט גליק מיט די גאָלד אונ זילבער איז פון זיינע גוטע פריינד פון די דערטרונקענע מִצְרַיִם, האָט אים געשטאָכען, נאָכד אַז ער האָט בּעטראַכט דם גרויסע גליק פון זיין טאָכטער אַז ז איז געוואָרן אַמַלְכָּה אונ די גליקליכסטע פון אַלע יודיש ווייבער, האָט די שִׂמְחָה אַוועק געשטויסן דעם צער וואָס ער האָט געהא פון די דערטרונקענע מִצְרַיִם, אונ ער האָט זיך געפרייט

וּמִיַּד פַּרְעֹה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת־הָעָם
מִתַּחַת יַד־מִצְרָיִם׃ יא עַתָּה יָדַעְתִּי
כִּי־גָדוֹל יְהוָה מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי
בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם׃ יב וַיִּקַּח
יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עֹלָה וּזְבָחִים

א דְּפַרְעֹה דִּי שֵׁיזִיב
מָּא מִתְּחוֹת מַרְוַת
י׃ יא כְּעַן יְדַעְנָא
ב יְיָ וְלֵית אֱלָהּ בַּר
אֲרֵי בְּפִתְגָּמָא דִּי
וּ מִצְרָאֵי לְמִדַּן יָת
ל בֵּהּ דָּנְנוּן׃
רִיב יִתְרוֹ חֲמוּהִי
ה עֲלָוָן וְנִכְסַת

תו"א כי בדבר אשר סוטה יא: ויקח יתרו ע"ז נד:

רשב"ם

ואת העם הושיע משיעבוד מצרים: (יא) מכל האלהים. כי אין כח בהם לנקום צרת מאמיניהם: כי בדבר. כלומר כי על כל דבר אשר זדו מצרים

רש"י

. אומה קשה: ומיד פרעה. מלך קשה: מתחת
רים. כתרגומו ל' רידוי ומרות היד ר שהיו מכבידים
היא העבודה: (יא) עתה ידעתי. מכירו הייתי
ועכשיו יש ביותר (מכילתא): מכל האלהים. מלמד
כיר בכל ע"א שבעולם שלא הניח ת ע"א שלא עבדה
א): כי בדבר אשר זדו עליהם. כתרגומו במים
כדם והם נאבדו במים: אשר זדו. אשר הרשיעו.
ו דרשוהו (סוטה יא) ל' (בראשית כה) ויזד יעקב
בקדרה אשר בשלו בה נתבשלו: (יב) עולה. כמשמעה

בית יהודא

(אוּמָּה קָשָׁה) אַשְׁטַארְקֶע פָאלְק: (וּמִיַּד פַּרְעֹה) . אוּנ פוּן פַּרְעֹה'ס הַאנְט (מֶלֶךְ קָשֶׁה) וָוס עֶר אִיז אַשְׁטַארְקֶער מֶלֶךְ: (מִתַּחַת יַד מִצְרָיִם) . אִיר זֶענְט גֶערֶעטֶעט גֶעוָוארֶן פוּן אוּנְטֶער דִי הַאנְט פוּן מִצְרַיִם (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִוי דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (לָשׁוֹן רִדּוּי) גֶעוָועלְטִיגֶען (וּמַרְוַת הַיָּד) אוּנ דִי הֶערְשַׁאפְט וָוס דִי מִצְרִים הָאבֶּן אוֹיף אַייךְ גֶעהַאט (שֶׁהָיוּ מַכְבִּידִים עֲלֵיהֶם) דָאס שְׁוֶוערְקַייט וָוס דִיא מִצְרִים הָאבֶּען אוֹיף זֵייא שְׁוֶוער גֶעמַאכְט (הִיא הָעֲבוֹדָה) דָס אִיז דִי שְׁוֶוערֶע אַרְבֶּעט וָוס דִי יוּדֶען הָאבֶּן גֶעאַרְבֶּעט אִין מִצְרַיִם אוּנ זֶענֶן פוּן אִיר פְרַייא גֶעוָוארֶען: (יא) (וְעַתָּה יָדַעְתִּי) . יִתְרוֹ הָט גֶעזָאגְט (מַכִּירוֹ הָיִיתִי לְשֶׁעָבַר) אִיךְ וֵויים שׁוֹין לַאנְג אַז הקב"ה אִיז דֶר גָאט פוּן דִיא גַאנְצֶע וֶועלְט (וְעַכְשָׁיו בְּיוֹתֵר) אִיצְט וֵויים אִיךְ נָאךְ (מִכָּל הָאֱלֹהִים) . זָאגְט רש"י (מְלַמֵּד) דֶער פָּסוּק לֶערוּנְט אוּנְז (שֶׁהָיָה מַכִּיר בְּכָל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁבָּעוֹלָם) יִתְרוֹ הָט אַלֶע עֲבוֹדָה זָרוֹת פוּן דִי גַאנְצֶע וֶועלְט (שֶׁלֹּא הִנִּיחַ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלֹּא עֲבָדָהּ) עֶר הָאט נִיט גֶעלָאזְען אַיין עֲבוֹדָה וָואס עֶר הָאט זִיא נִיט גֶעדִינְט: (כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם) . זָאגְט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִוי דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (בְּמַיִם נִדְּמוּ) דִי מִצְרִים הָאבֶּן גֶעטְרַאכְט צוּ פַארְלִירֶען דִי יוּדֶען אִין וַואסֶר (וְהֵם נֶאֶבְדוּ בַּמַּיִם) אוּנ זֵייא זֶענֶן פַארְלָארֶען אִין וַואסֶער: (אֲשֶׁר זָדוּ) . מֵיינְט מֶען (אֲשֶׁר הִרְשִׁיעוּ) , וָוס זֵיי הָאבֶּן שְׁלֶעכְטֶס גֶעטָאהְן (וְרַבּוֹתֵינוּ דְרָשׁוּהוּ) דִי רַבָּנָן לֶערְנֶען וַיָּזֶד אִיז דֶערְטַייטְשְׁ קָאכֶען (לָשׁוֹן) וִוי עֶס שְׁטֵייט וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד, יַעֲקֹב הָאט גֶעקָאכְט אַגֶעקֶעכְץ (אֲשֶׁר בִּשְּׁלוּ בָהּ נִתְבַּשְּׁלוּ) אִין דֶעם טָאפּ וָוס זֵיי הָאבֶּן גֶעקָאכְט, זֶענֶן זֵיי גֶעקָאכְט גֶעוָוארֶן, זֵיי הָאבֶּן גֶעוָוארְפֶען אִין וַואסֶר, זֶענֶן זֵיי אַלֵיין גֶעוָוארְפֶען גֶעוָוארֶן אִין וַואסֶער: (יב) (וְעוֹלָה) . (כְּמַשְׁמָעָהּ, שֶׁהִיא כּוּלָּהּ כָּלִיל) אַעוֹלָה

שפתי חכמים

מיד מלרים שפירושו מרשות כמו ויקח את כל ארלו מידו שפי' א"כ תרתי ל"ל: ש דק"ל דעתה משמע עכשיו וידעתי משמע מו"פ מכירו הייתי לשעבר. ועי"ל דק"ל דהא כפי' שמות משמע ע"א וא"כ מאי עתה ידעתי אלא עכשיו ביותר. והרא"ם פי' ר עתה ידעתי את ה' כי גדול וכו' ס"מ שהכירו לשעבר אבל גודל פעולותיו על פעולות כל האלהות רק עכשיו אחר כל הללו: ת דאל"כ מנא ידע וא"ת גבי דוד נמי כתיב כי אני ידעתי כי גדול ה' מכל אלהים ופי' הרא"ם דגבי דוד איכא למימר דידע זה מכח ראיות מופתיות ואין לריך חיפוש אבל גבי יתרו כתיב עתה ידעתי וגו' דמשמע מכל המעשים שעשה ה' ידע זה לא מלד המופתים א"כ במה ידע זה אלא מלד החיפוש ועי"ל דהכא כתיב מכל האלהים בה"א הידיעה דפי' מכל האלהים הידועים לי ולא לאחר א"כ מנא ידע זה יתרו דלמא גם אחר היה כמותו חוקר וידע זה אע"כ שלא הניח וכו': א מדלא כתיב אשר הרשיעו. ול"נ דק"ל למה לקחו

פירוש לתורת אלהים

ט פוּן מִצְרַיִם: (יא) עַתָּה אַצוּנְד וֵויים אִיךְ כִּי אַז
יז גַאכְפֶּערְט מֵיין פוּן אַלֶע אָפּ גֶעטֶער [עיין רש"י]
רוּם מִיט דֶער זַאךְ וָוס זֵיי הָאבֶּן גְמוּטְוִוילְגְט
מִיט זֶענֶען זַייא גְשְׁטְרָאפְט גְוָוארֶן [עיין רש"י]:
קח יִתְרוֹ חוֹתֵן מֹשֶׁה יִתְרוֹ דֶר שְׁוֶוער פוּן מֹשֶׁה הָט
ען עוֹלָה וּזְבָחִים אָפְּפֶער אוּנ שֶׁכְטוּנְג אוּנ הָאט

ליקוטי יקרים

אַרְבֶּעטֶען אוּנ אֵייגֶער וַוייל פִיל פַארְדִיגֶען אֲפִילוּ עֶר זָאל שְׁוֶוער אַרְבֶּעטֶן, דָס זֶעלְבִּיגֶע אִיז גֶוֶועֶן בַּיי יִתְרוֹ מִיט דִי יוּדֶען, יִתְרוֹ הָאט גִיזֶעהְן עֶר אִיז דֶערְגְלוּקְלִיכְסְטֶער, עֶר הָט נָאר נִיט גֶעאַרְבֶּט, וֶוייִנִיג אַייךְ נִיט, אוּנ אִיז גֶעקוּמֶען צוּ אַזוֹ אַגְלִיק אוּנ צוּ אַזוֹי אַכָּבוֹד, דְרִיבֶּער הָט עֶר גֶעזָאגְט בָּרוּךְ ה' וגו', גֶעלוֹיבְּט הקב"ה וָוס עֶר הָט אַייךְ גֶערֶעטֶעט פוּן מִצְרַיִם, דוּרְךְ אַייעֶר רֶעטוּנְג בִּין אִיךְ גֶעקוּמֶען צוּ אַזוֹ אַגְלִיק נִיט גֶעאַרְבֶּעט, אָבֶּער יוּדֶן זֵיי הָאבֶּן שְׁוֶוער שְׁוָוער גֶעאַרְבֶּעט אוֹיף זַייעֶר גְלִיק, אַזוֹי לַאנְג וִויא זֵייא

נָאךְ נִיט פַארְגֶעסֶן זַייעֶר שְׁוֶוערֶע אַרְבֶּעט אִיז נָאךְ דֶער גְלִיק בַּייא זֵייא נִיט אַזוֹי גְרוֹיס, דְרִיבֶּער הָאבֶּען זֵייא נָאךְ נִיט גֶעזָאגְט בָּרוּךְ ה'׃

תָּה יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל ה'. יִתְרוֹ הָט גֶעזָאגְט אִיצְט וֵויים אִיךְ אַז הקב"ה אִיז גְרוֹיס, דָאס וֵויים אִיךְ מִכָּל הָאֱלֹהִים, פוּן אַלֶע אַטֶער וָוס אִיךְ הָאבּ זֵיי גֶעדִינְט, וַוייל אִיךְ הָאבּ גֶעדִינְט אַלֶע גָאטֶער וָוס זֶענֶען דָא אוֹיף דֶער וֶועלְט אוּנ הָאבּ גֶעזֶעהְן אַז

משלים על התורה

אבֶּן דִי סְחוֹרוֹת גֶענוּמֶן פַר זִיךְ, אוּנ עַל פִּי דִין זֶענֶען רוֹת זַייעֶרֶע, אִין דִיא שְׁטָאט וואוּ דֶער סוֹחֵר הָאט הַנְט אִיז גִיהֶערְט גִיוָוארֶן אַז דֶר סוֹחֵר אִיז דֶערְטְרוּנְקֶן ן, זַייעֶנֶע גוּטֶע פְרַיינְד הָאבֶּען גֶעהַאט גְרוֹיס צַעַר, וָוס דֶר סוֹחֵר אִיז דֶערְטְרוּנְקֶן גִיוָוארֶן, דֶר שִׁיף קַאפִּיטַאן וָוס הָט צוּזַאמֶן גֶענוּמֶן דִי סְחוֹרָה וָוס הָט גֶעשְׁוָואמֶן אוֹיף דֶעם יַם אִיז גֶעקוּמֶען צוּ אַשְׁטָאט אוּנ הָט פַארְקוֹיפְט דִי סְחוֹרָה צוּא אַסוֹחֵר פַר וֵוייִנִיג גֶעלְד, אוּנ דֶער סוֹחֵר אִיז פוּן דִי סְחוֹרָה

ט וַיִּחַדְּ יִתְרוֹ עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־
עָשָׂה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִצִּילוֹ
מִיַּד מִצְרָיִם׃ י וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בָּרוּךְ
יְהוָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם

ט וַחֲדִי יִתְרוֹ עַל כָּ
טַבְתָא דִּי עֲבַד
לְיִשְׂרָאֵל דִּי שֵׁזְבִנ
מִידָא דְמִצְרָאֵי׃ י וַאֲמַ
יִתְרוֹ בְּרִיךְ יְיָ דִּי שֵׁזִ
יָתְכוֹן מִידָא דְמִצְרָ

תו"א ויחד יתרו סנהדרין נד : ויאמר י
ברכות נד :

רשב"ם

להם הקב"ה : (ט) ויחד . מגזירת (חדה) [חדוה] עוז וחדוה כמו (כיון) (ס"א ביו"ד) כל תיבה של בג"ד כפ"ת שמגזרת חטופי למד פעל שסופם דגשים מן בכה ויבך . מן פתה ויפת בסתר לבי . יפת אלהים ליפת . אל תוסף על דבריו . מן שבה וישב : (י) אשר הציל אתכם. משה ואהרן מיד מצרים

בעל הטורים

ובזה הכירו וזהו חונה מלאך ה' סביב ליראיו . אל המדבר אשר ה
חונה שם : (ט) ויחד יתרו . שיחד לבו לאל אחד ונעשה יהודי . ד
מלמד שנעשה בשרו חדודים על אבדן מצרים : ויחד יו
על . בגימט' הן עלה בשרו חדודים :

בית יהודא

איז דר עיקר נ ף , אָדער תְּקוּמָה , איז דער עִיקר ק מ , אָדער תְּנוּאָה , איז דר עִיקר נ א : (ט) וַיִּחַד יִתְרוֹ . מיינט מען וַיִּשְׂמַח יִתְרוֹ , יִתְרוֹ הָט זיך געפְרֵייט (זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ) דָם איז דר מיינונג פון וַיִּחַד , פְרֵייעֶן (וּמִדְרָשׁ אַגָּדָה) דער מִדְרָשׁ זאגט וַיִּחַד יִתְרוֹ מיינט מען עס הָט אים געשְׁטָאכֶען (נַעֲשָׂה בְשָׂרוֹ חִדּוּדִין חִדּוּדִין) זיין לייב איז געוואָרן ווי צושְׁטָאכֶען (מֵיצַר עַל אִיבּוּד מִצְרַיִם) עֶר הָט געהאט צַער וָואס די מִצְרַיִם זֶענען פארלארען געוואָרן (הַיְינוּ דְאָמְרֵי אִינְשֵׁי) דָם איז וָוָם מענטשען זאָגען (גִּיוֹרָא עַד עֲשָׂרָה דָרֵי לָא תְבַזֵּי אַרְמָאָה בְּאַפֵּיהּ) אַז איינער איז געבארען פון אַגֵר . אֲפִילוּ עֶר איז שוין צעהנטער דור פון זיין עֶלְטער אֶלְטער זֵיידֶע וָוָם עֶר איז געוועזען אַגוֹי אונ האט זיך מְגַייר געוועזען , פון דעסטוועגן דר צעהנטער איניקעל זיינער האט נאך ליב אַגוֹי אונ קען ניט ליידין אַז עֶר הערט מען פַארְשֶׁעמט אַגוֹי : וְעַל הַטּוֹבָה] . אויף אַלע גוטס וואס הקב"ה הָט געטאָהן צו די יודען (טוֹבַת הַמָּן וְהַבְּאֵר וְהַתּוֹרָה) וואס ער הָט זייא געגעבּ מן אונ וואסער פון אַשְׁטֵיין אונ די תּוֹרָה (וְעַל כּוּלָן) איבער אַלע טובות איז די גרעסטע טוֹבָה (אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם) וואס ער הָט די יודען גערעטעט פון מִצְרַיִם (עַד עַכְשָׁיו לֹא הָיָה עֶבֶד יָכוֹל לִבְרוֹחַ מִמִּצְרַיִם) ביז איצט האט אפילו א קנעכט ניט געקענט אנטלויפען פון מִצְרַיִם (שֶׁהָיְתָה הָאָרֶץ מְסוּגֶּרֶת) דיא לאנד איז געוועזען פארשלאסען (וְאֵלּוּ יָצְאוּ שִׁשִּׁ רִבּוֹא) אונ די יודען וואס זענען ארויסגעגאנגען פון מִצְרַיִם זענען גרעקם מאהל הונדערט טויזענד מענטשען מיט איין מאהל : (י) וַאֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרָיִם . וואס הקב"ה האט אייך גערעטעט פון מִצְרַ

רש"י

(ט) ויחד יתרו . וישמח יתרו זהו פשוטו (סנהדרין צ ומ"א נעשה בשרו חדודין חדודין צ מיצר על אבוד מצר היינו דאמרי אינשי גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמא באפיה : על כל הטובה . טובת המן והבאר והתו (מכילתא) . ועל כולן אשר הצילו מיד מצרים ק עד עכשיו היה עבד יכול לברוח ממצרים שהיתה הארץ מסוגרת ול יצאו ששים רבוא (מכילתא) : (י) אשר הציל אתכם מ

שפתי חכמים

דכתיב וישמע יתרו : צ פי' קמטין קמטין והוכחתו מדסיפה מלת וישמח וכתיב ויחד : ק דאל"כ כויחד יתרו לחוד סגי כיון דקאי אדלעיל דכתיב ויספר משה וגו' אבל מוילילם ה' דלעיל לא שמעינן לה דהתם במה שנעשה לפרעה ולמצרים שעל ידם היתה הגלה קמיירי :

דעת זקנים מבעלי התוספות

בנים הרי הן כבנים : (ט) ויחד . פירש"י נעשה בשרו חידוו חידודין וגו' ואמר רבינו תם דמצא סמך לדבר כפרש"י ולש עבד מצרי ירחע ויתן את בתו לירחע עבדו לאשה . חשיב י מירחע עבד ששן עד אלישמע ודריש בפסוק זה ישמעאל בן נתנ בן אלישמע שהיה מן הנתינים מכאן לגר שחוזר לסורו עד י דורות שהיה שופך דמים ועושה מעשה ארמי ושלשה דורות לא קא חשיב לפי שגר מצרי אינו גר עד שלשה דורות ומשם וא

ליקוטי יקרים

דיא גאנצע וועלט , אונ אַלעס וואס איר זעהט אויף דער וועלט האב איך בַּשַאפען , איך קען ריידען צו די ערד אונ דיא ערד הערט מיינע רייד אונ טוהט וויא איך וויל , איך קען ריידען צו בְּהֵמוֹת חַיּוֹת עוֹפוֹת אונ שיהען מיין ווילען ווי מען האט געזעהן ביי די מַכּוֹת , כִּנִּים עָרוֹב אונ אַזוֹי ווייטער] איך קען מאכען פון ים טרוקען אונ פון טרוקען ים , דאס אלץ זאל געבען אֱמוּנָה אין די יודען זיי זאלען גלויבין אז איך בין דר גאט פון די וועלט , דם אלץ האט משה דערציילט צו יִתְרוֹ :

(י) וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בָּרוּךְ ה' וגו' . דיא גמרא זאגט עס איז ניט שיין געוועזען פאר יודען , נאך אזו פיל טובות וואס הקב"ה האט זיי געטאהן , האבען זייא ניט געזאגט ברוך ה' , אונ יִתְרוֹ הָ געזאגט ברוך ה' . נאר דער ענין איז עס זענען דא אויף דער וועלט פיר ערליי מענטשען , איינער ארבעט ווייניג אונ פארדי ווייניג , איינער ארבעט ווייניג אונ פארדינט פיל , איינער ארבעט פיל אונ פארדינט ווייניג , איינער ארבעט פיל אונ פארדי פיל , דר אונגליקליכסטער איז דער וואס ארבעט פיל אונ פארדינט ווייניג , דער גליקליכסטער איז דר וום ארבעט ווייניג אונ פא דינט פיל , דר וואס ארבעט פיל אונ פארדינט פיל , זענען ניט אלע מענטשען גלייך , איינער וויל ווייניגער פארדינען אונ גרינג

פירוש לתורת אלהים

(ט) וַיִּחַד יִתְרוֹ אונ יִתְרוֹ האט זיך געפְרֵייט על אויף גא דעם גוטס וום גאט הָט געטאן צו די יִשְׂרָאֵל [עיין ר
אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם וואס ער האט דיא ישר
מציל געוועזען פון די הענט פון די מִצְרַיִם [עיין רש"
(י) וַיֹּאמֶר הָט יִתְרוֹ געזאגט בָּרוּךְ יְיָ געלויבט איז גאט נ
הָט אייך מציל געוועזען פון דר האנט פון די מצרים פ
אֲשֶׁר וָוָם ער האט אייך מציל געוועזען פון דר שוועע

משלים על התורה

(ט) וַיִּחַד יִתְרוֹ עַל כָּל הַטּוֹבָה וגו' . רש"י זאגט צווייא פְּשָׁטִים אויף דעם ווארט וַיִּחַד , עס הָט אים געשטאכין אונ עס הָט אים געפרייט , ווי אזוי צו זאגען אז ביידע זאכען צוזאמען זאלען אמת זיין וועלען מיר זעהן למשל אסוחר איז גפארן צו אמעריקא האנדלען סחורה , די וועג צו אמעריקא איז געוועזען ויייער גוט , די שיף איז געגאנגען רוהיג , שטיל עס איז קיין ווינט גיוועזען , ער הָט אין אמעריקא געקויפט סחו פר אגרויסען פארמעגען , ווי ער איז גיפארען צוריק איז גוו אגרויסער שטורעם ווינט אויף דעם ים , די שיף איז צובר גיוואָרען דר סוחר איז דערטרונקען גיוואָרן , די סחורות די שיף זענען געשוואמען אויף דעם ים , אנדערע שיפען זענען גיפארען אויף דעם ים האבען צוזאמען גענומען די סחורו

חֹתְנוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשַּׁק־לוֹ וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ־
לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֹהֱלָה׃
ח וַיְסַפֵּר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר
עָשָׂה יְהוָה לְפַרְעֹה וּלְמִצְרַיִם עַל
אוֹדֹת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַתְּלָאָה
אֲשֶׁר מְצָאָתַם בַּדֶּרֶךְ וַיַּצִּלֵם יְהוָה׃

ית חֲמוּהִי וּסְגִיד
לֵהּ וּשְׁאִילוּ גְּבַר
ה לִשְׁלָם וְעַלּוּ
נָא׃ ח וְאִשְׁתָּעִי
לַחֲמוּהִי יָת כָּל דִּי
יי לְפַרְעֹה וּלְמִצְרָאֵי
סַק יִשְׂרָאֵל יָת כָּל
דִּי אַשְׁכַּחְתְּנוּן
א וְשֵׁיזְבִנּוּן יְיָ׃

(ח) התלאה אשר מ יאתם בדרך.
רו את פרעה ליב. ומ בשר שנתן

רש"י

יולאין ולא יצא: וישתחו וישק לו. איני יודע מי
למי כשהוא אומר איש לרעהו מי הקרוי איש זה
שנאמר והאיש משה (מכילתא): (ח) ויספר משה
. למשוך את לבו פ לקרבו לתורה (מכילתא): את
תלאה. שעל הים ושל עמלק (מכילתא): התלאה.
אל"ף מן היסוד של תיבה והתי"ו הוא תיקון ויסוד
ממנו לפרקים וכן תרומה תנופה תקומה תנואה:

בית יהודא

יוּד עֶס הָט גְזֶעהֶן מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן נָדָב אוּנ אֲבִיהוּא זֶענֶען גֶעגַאנְגֶן גֶעגֶען יִתְרוֹ, זָאל עֶר נִיט גֵיין?, זֶעהֶן בֶּענוּיא אַלֶע יוּדִין גֶעגַאנְגֶן גֶעגֶען יִתְרוֹ: וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשַּׁק לוֹ. זָאגְט רַשִׁ"י (אֵינִי יוֹדֵעַ מִי הִשְׁתַּחֲוָה לְמִי) אִיךְ ווייס נִיט וֶוער הָט זִיךְ גֶעבּוּקְט צוּ וֶועמֶען, יִתְרוֹ צוּ מֹשֶׁה אָדֶער מֹשֶׁה צוּא יִתְרוֹ (כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר אִישׁ לְרֵעֵהוּ) אַז דֶר פָּסוּק זָאגְט אִישׁ הָט זִיךְ גֶעבּוּקְטוּ לְרֵעֵהוּ (מִי הַקָּרוּי אִישׁ) דֶר נָום וֶוערְט גֶערוּפֶן אִישׁ הָט זִיךְ גֶעבּוּקְט צוּ זַיין פְרַיינְד (זֶה מֹשֶׁה) דָאס מֵיינְט מֶען

מֹשֶׁה וֶוערְט גֶערוּפֶן אִישׁ (שֶׁנֶּאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וְהָאִישׁ מֹשֶׁה, הָאט מֹשֶׁה זִיךְ גֶעבּוּקְט גֶעגֶען יִתְרוֹ: ספּר מֹשֶׁה לְחוֹתְנוֹ וגו'. מֹשֶׁה הָאט אַלֶץ דֶערְצֵיילְט צוּ זַיין שְׁוֶוער יִתְרוֹ ((לִמְשׁוֹךְ אֶת לִבּוֹ לְקָרְבוֹ לַתּוֹרָה) ווייל מֹשֶׁה אלְט צוּצִיהֶען דִי הַאֶרְץ פוּן יִתְרוֹ אוּנ זִיא דֶרְנֶענְטֶערִין צוּ דִיא תּוֹרָה: וְאֵת כָּל הַתְּלָאָה. אַלֶע שְׁוֶוערִיגְקֵייט וָואס יין הָאבֶּען גֶעהַאט (שֶׁעַל הַיָּם וְשֶׁל עֲמָלֵק) וָואס עֶס אִיז גֶעוֶועזֶען בַּיי דֶעם יַם אוּנ וָוס עֶס אִיז גֶוֶוען מִיט עֲמָלֵק. זָאגְט רַשִׁ"י (לָמֶ"ד אַלֶ"ף מִן הַיְסוֹד שֶׁל תֵּיבָה) דֶר פוּנְדַאמֶענְט וְדֶער עִיקָר) פוּן וָוארְט "הַתְּלָאָה" אִיז נָאר דֶער יט דֶעם אַלֶ"ף, דִיא צְוֵוייא אוֹתִיּוֹת "לָא" אִיז דֶערְטַייטְשׁ מִיד וִויא עֶס שְׁטֵייט נִלְאוּ לִמְצוֹא הַפָּתַח, זֵיי זֶענֶען מִיד צוּ גֶעפִינֶען דִי טִיר, דֶר וָא"ו מִיט דֶעם יוּ"ד פוּן נִלְאוּ, ווייזְט אוֹיף "עָבַר" גֶעוֶוארֶן, דֶער לֶעצְטֶער וָא"ו אוֹיף דֶעם וָוארְט "זַייא" בְּלֵייבְּט אִין דֶעם וָוארְט נָאר דֶר לָמֶ"ד מִיט דֶעם אַלֶ"ף) (וְהַתָּי"ו הוּא תִּיקוּן וִיסוֹד הַנִּיפְּל קִים) דֶער תָּי"ו אִיז צוּם פַארְבֶּעסֶערֶען דָאס אַרוֹיסְרֵיידוּנְג פוּן וָוארְט, "הַתְּלָאָה" אִיז בֶּעסֶער אַרוֹיס צוּרֵיידֶען אָה", אוּנ אַמָאהְל פַאלְט אַוֶועק דֶער תָּי"ו פוּן דֶעם וָוארְט וִוי עֶס שְׁטֵייט נִלְאוּ, אִיז אָן אַתָּי"ו (וְכֵן) אוּנ אַזוֹי דָא נָאךְ וֶוערְטֶער אַזֶעלְכֶע, דְהַיְינוּ "תְּרוּמָה" דֶר עִיקָר פוּן דֶעם וָוארְט אִיז נָאר דֶער ר' אוּנ מ', אָדֶער תְּנוּפָה,

שפתי חכמים

הרי נגלינו שגם יתרו נקרא איש שנא' ויואל משה לשבת את (נח"י) ול"נ דהאיש דגבי משה מיותר דהל"ל ומשה עניו מאד אלא להראות שמשה נקרא איש אבל ויואל משה לשבת את האיש הוה כאלו כתיב את רעואל: פ דאל"כ למה סיפר לו הא כבר שמע הכל

פירוש לתורת אלהים

ויבאו אוּנ זֵיי זֶענֶען גֶקוּמֶען אִין גְצֶעלְט [פיין רש"י]:
ספר מֹשֶׁה לְחוֹתְנוֹ הָט מֹשֶׁה דֶר צֵיילְט זַיין שְׁוֶוער
ע זַאבֶּען וָוס גָאט הָאט גִיטָאן צוּ פַּרְעֹה אוּנ
מִצְרַיִם עַל פוּן וֶועגִין זֵיי הָאבֶּן גִיפַּיינִיגְט דִי
ל אוּנ נָאךְ הָט עֶר אִים דֶער צֵיילְט אֶת גָאר
יִרְעֶקַייט אֲשֶׁר וָואס הָט גִיגְרֵייכְט דִי יִשְׂרָאֵל
עם וֶועג בַּיי דֶעם יַם אוּנ דִיא מִלְחָמָה פוּן
וַיַּצִּילֵם יְיָ אוּנ גָאט הָט זֵיי מַצִּיל גְוֶוען [פיין רש"י]:

ליקוטי יקרים

מִיט אִים ווייל עֶר וֶועט זִיךְ שֶׁעמֶען מִיט אִיר, אִירֶע אֶלְטֶערֶען זֶענֶען גִיוֶוען גוֹיִם, אוּנ וֶועגִין אִיר ווִיל עֶר אִיהְרֶע קִינְדֶער אוֹיךְ נִיט, דְרְ בֵּיר הָט יִתְרוֹ גֶעשִׁיקְט צוּ מֹשֶׁה עֶר זָאל קוּמֶען צוּ אִים אוֹיסֶער דִי מַחֲנֶה, ווייל עֶר הָט גֶעמֵיינְט מֹשֶׁה אַלֵיין וֶועט צוּ אִים קוּמֶען וֶועט עֶר מִיט אִים קֶענֶען שְׁמוּעֶסִין וֶועגֶען זִיךְ אוּנ וֶועגֶען זַיין ווייבּ אוּנ וֶועגֶען זַיינֶע קִינְדֶר, אוֹיף אַזוֹי אַכָּבוֹד הָט עֶר זִיךְ גָאר נִיט גֶערֶעכֶנְט:

(ח) וַיְסַפֵּר מֹשֶׁה לְחוֹתְנוֹ וגו'. מְפָרְשִׁים פְרֶעגִין וָואס הָאט מֹשֶׁה גֶעדַארְפְט דֶערְצֵיילֶען צוּ יִתְרוֹ, דֶער פָּסוּק זָאגְט דָאךְ יִתְרוֹ הָט אַלֶץ גִיהֶערְט, נָאר מֹשֶׁה הָאט גֶעוואוּסְט אַז יִתְרוֹ וֶועט אִים פְרֶעגֶען אַגְרוֹיסֶע קַשְׁיָא, אֵיינֶע, אָדֶער מֶער וִויא אֵיינֶע,

נס פַר וָואס הָאט הקב"ה גֶעלָאזְט פַּרְעֹה זָאל אַזוֹי שְׁוֶוער אַרְבֶּעטֶען מִיט דִיא יוּדֶען, צְוֵוייטוּנס פַאר וָואס הָאט הקב"ה אַזוֹי גֶעמַאכְט דִיא הַאֶרְץ פוּן פַּרְעֹה עֶר זָאל נִיט וֶועלֶען אַרוֹיס שִׁיקֶען דִי יוּדֶען עֶר זָאל אִים שְׁלָאגֶען מִיט מַכּוֹת, דְרִיטוּנס פַאר ט מֶען גֶעדַארְפְט צֶעהֶן מַכּוֹת, דִי לֶעצְטֶע מַכָּה הָט דָאךְ גֶעקֶענְט זַיין דִיא עֶרְשְׁטֶע וָואלְט עֶר בַּאלְד אַרוֹיס גֶעשִׁיקְט דִיא , אוּנ נָאךְ פִיל קַשְׁיוֹת אַזֶעלְכֶע, דְרִיבֶּער הָאט מֹשֶׁה גֶעזָאגְט צוּ יִתְרוֹ אַלֶץ וָואס הקב"ה הָט גֶעטָאהְן צוּ פַּרְעֹה, אִיז וֶוען ווייל הקב"ה הָט נִיט גֶעקֶענְט אַנְדֶערְשׁ אַרוֹיס נֶעמֶען דִיא יוּדֶען פוּן מִצְרַיִם בִּיז עֶר הָאט גֶעמוּזְט טָאהְן וִויא עֶר הָאט ן, עֶס אִיז נִיט אַזוֹ, הקב"ה הָאט גֶעקֶענְט טָאהְן וִוי דַיינֶע אַלֶע קַשְׁיוֹת זֶענֶען אוּנ אַרוֹיסְנֶעמֶען דִיא יוּדֶען פוּן מִצְרַיִם, נָאר הקב"ה הָט גֶעטָאהְן צוּ פַּרְעֹה אִיז דָאס גֶעוֶוען "וֶועגֶען דִי יוּדֶען", וִויא הקב"ה הָאט גֶעזָאגְט צוּא מֹשֶׁה בֹּא אֶל פַּרְעֹה וגו', פַּרְעֹה, וָוארוּם וָואס פַּרְעֹה שִׁיקְט נִיט אַרוֹיס דִיא יוּדֶן פוּן מִצְרַיִם, הָאבּ אִיךְ שְׁוֶוער גֶעמַאכְט זַיין הַאֶרְץ עֶר זָאל זַייא נָאךְ רוֹיס שִׁיקֶען, וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה', ווייל אִיךְ ווִיל אִיר יוּדֶען זָאלְט דֶערְקֶענֶען אוּנ וִויסֶן אַז אִיךְ בִּין דֶר גָאט וָואס הָאבּ בַּשַׁאפֶן

אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֹנֶה שָׁם
הַר הָאֱלֹהִים׃ ו וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה אֲנִי
חֹתֶנְךָ יִתְרוֹ בָּא אֵלֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי
בָנֶיהָ עִמָּהּ׃ ז וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לִקְרַאת

לְמַדְבְּרָא דִּי הוּא
תַּמָּן לְטוּרָא דְּ
עֲלוֹהִי יְקָרָא דַּיְיָ׃ ו
לְמֹשֶׁה אֲנָא חֲמוּךְ
אָתֵי לְוָתָךְ וְאִתְּתָךְ
בְּנָהָא עִמַּהּ׃ ז וּנְפַק

רשב"ם (ו) ויאמר. שליח יתרו

בעל הטורים

כ) חונה . ב' במסורה. הכא ואידך חונה מלאך ה' סביב ליראיו מלמד שלא הוצרך יתרו לשאול על אהל משה אלא ראה ענן

בית יהודא

דר שווער הט ניט געקענט צו האקין די האלדז זיינע *) :
(ה) אל המדבר. זאגט רש"י (אף אנו יודעין שבמדבר היה) מיר ווייסין דאך אוך אז משה איז גוועןאין דר מדבר (אלא בשבחו של יתרו דבר הכתוב) נאר דר פסוק קומט לובין יתרו שהיה יושב בכבודו של עולם) ער איז גיזעסין אין מדין מיט דעם גרעסטין כבוד (ונדבו לבו לצאת אל המדבר מקום תוהו לשמוע דברי תורה) פון דעסטוועגן הט אים בעווילִיגט זיין הארץ ער זאל ארויסגיין אין דר מדבר וס דס איז אוויסטער ארט נאר פון וועגען ער זאל הערען דיא רייד פון די תורה :

רש"י

של. כ שיש (מכילתא) : (ה) אל המדבר. אף אנ[ו] שבמדבר היה אלא בשבחו של יתרו דבר הכתוב ש[היה] בכבודו של עולם ונדבו לבו לצאת אל המדבר מק[ום] לשמוע דברי תורה : (ו) ויאמר אל משה. ל ע"י אני חותנך יתרו וגו'. (מכילתא) אם אין אתה יו[צא] לא בגין אשתך מ ואם אין אתה יוצא בגין אשתך נ שני בניה : (ז) ויצא משה. כבוד גדול נתכבד יתרו שעה כיון שיצא משה ם יצא אהרן נדב ואביהוא ומי הו[א]

(ו) ויאמר אל משה. זאגט רש"י (על ידי שליח) יתרו האט גשיקט אשליח צו משה, דר שליח זאל אים זאגן
קומט צו אים : ואני חותנך יתרו וגו'. זאגט רש"י יתרו הט געשיקט זאגען צוא משה (אם אין אתה יוצא בגיני) א
ווילסט ניט ארויסגיין געגין מיר פון מיין כבוד וועגען (צא בגין אשתך) גיי ארוס געגין דיין ווייב פון איר כבוד
(ואם אין אתה יוצא בגין אשתך) אוב דו ווילסט ניט ארויסגיין געגין דיין ווייב פון איר כבוד וועגען (צא בגין שני בני
ארוס געגין אירע קינדער : (ז) ויצא משה. זאגט רש"י (כבוד גדול נתכבד יתרו באותה שעה) אין די צייט הא
גהאט גרוס כבוד (כיון שיצא משה) ווי משה איז ארויסגאנגן פון דיא מחנה געגין יתרו (יצא אהרן נדב ואביהוא) א
אונ זיינע צוויי זיהן נדב אונ אביהוא אוך ארויסגאנגן געגען יתרו (ומי הוא שראה את אלו יוצאין ולא יצא) אונ ו

שפתי חכמים

פו מסתעבדין כהן שהרי לא היה השיעבוד על שבט לוי כדפרש"י בפ' שמות : ב ע"ל בפרשת שמות על פ' מי ישום וגו' או עור: ל מדכתיב אחריו ויצא משה לקראת חותנו והא דכתיב אני חותנך בא י"ל דכן אמר יתרו לשליח שיאמר בשמו כן: מ דאם לא כן הול"ל אני חותנך יתרו ואשתך וגו' באים אליך ולמה הפסיק בין יתרו ואשתך וגו' אלא הכי אמר ליה אני בא אליך ולא בגיני ואם אין וכו' (נח"י) ולי נראה דמל' אני דייק: נ י"ל כיון דצריך לדרוש כן לעיל גם הכא צריך לדרוש כן. הרא"ם: ם דק"ל מה כבוד היה ליתרו שמשה לבד יצא לקראתו ועוד שהוא זלזול שמשה מלך ונשיא היה וגנאי וכזיון הוא למלך ליצא יחידי ל"פ וכיון שיצא משה יצא אהרן וכו' ומסברא דנפשיה קאמ

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ז) וישתחו. איני יודע מי השתחוה למי כשהוא או[מר] לרעהו מי הוא הקרוי איש זה משה שנא' איש האלהים דהא יתרו נמי קרוי איש שנא' ויואל משה לשבת א[ת] וגו'. וי"ל דנין איש מאיש ואין דנין איש מהאיש. שמשה נקרא איש סמוך לשמו שנא' והאיש משה משא"כ ועוד י"ל דהך דרשא אתיא כמ"ד אביו של יתרו היה והא דכתיב ויתן לו את צפורה בתו לאשה בת בנו קא

ליקוטי יקרים

(ו) ויאמר אל משה וגו'. רש"י שרי בש' יתרו האט געשיקט צו משה איך פארלאנג פון דיר דו זאלסט קומען פון דער מחנה צו מיר, אונ אוב דו ווילסט ניט קומען פון מיינעטוועגין, קום וועגען דיין ווייב, וועגען דיינע קינדער, ווארום ווי יתרו הט גיהערט וואס דא איז געווארען מיט משה אונ מיט די יודען אין אזו אקורצע צייט, הט ער געוואלט דריי זאכען, ערשטונס ער אליין זאל זיך מגייר זיין, צווייטונס אז זיין טאכטער האט אמאן משה, וויא אזוי קען דאס זיין זיא זאל בלייבען אגויה, אדער צווישען גוים, אונ איר מאן זאל קענען זיין מיט מלאכים אונ מיט הקב"ה, אונ ווי אזוי קען דס זיין אפאטער ווי משה זאל ניט האלטען זיינע קינדער נעבין זיך, נאר אלע זאלען קומען פ'ורצלונג אין דער מחנה, האט יתרו ניט געוואלט, ערשטונס טאמער וועלין יודען ניט בהעפטען צו זיך גרים, וועט ער פאר שעמט ווערען, אונ טאמער וויל ניט משה זיין ווייב

פירוש לתורת אלהים

אל משה צו משה אל צו דער מדבר וואס משה דארטען הר ביי דעם בארג פון גאט : (ו) ויאמר יתרו האט געשיקט אשליח צו משה ער זאל פון זיינעט וועגען אני איך דיין שווער יתר[ו] צוא דיר ואשתך אונ דיין ווייב ושני בניו אונ אירע צוויי זיהן קומען אוך מיט איר [פיי] (ז) ויצא משה איז משה ארוס גגאנגען אקעגען זיין וישתחו אונ ער הט זיך גבוקט וישק לו אונ ער ה[ט] גקושט וישאלו הט איינר דעם אנדערן גפרעג[ט]

*) הערה (ג ד) פאר וואס שטייט שם האחד גרשום וגו' ושם האחד אליעזר וגו' עס דארף דאך שטיין ושם השני אליעזר , אונ פאר וואס גערופין דעם צווייטין זוהן אליעזר , דער נס פון ויצילני מחרב פרעה איז דאך גיוועון פריער פאר גר הייתי בארץ נכריה , האט ער דאך רופין דעם ערשטין זוהן אליעזר אונ דעם צווייטין זוהן גרשום , דער תירוץ איז דער מדרש זאגט ווען משה רבינו האט חתונה געהאט מיט צפורה ה געמאכט אבעדינגונג מיטן משה דעם ערשטין זוהן וואס צפורה וועט געבארין זאל ער גיהערין צו די עבודה זרה פון יתרו, דריבער האט משה געוואלט רופין אליעזר , וויל דער ווארט אלי , מיין גאט , איז דא אין דעם נאמען אליעזר [אפילו דער סוף איז גיוועון יתרו האט זיך מגייר גיוועון אונ דעם קינד נאר ניט גענומען צו די עבודה זרה , נאר וויל דער תנאי איז גיוועון דאס קינד זאל גיהערין צו די עבודה זרה , האט משה אים ניט רופין אליעזר] אונ וויל גרשום איז גיוועון אפגעשיידט צו די עבודה זרה אונ אליעזר איז גיוועון אפגעשיידט צו הקב"ה , דריבער אז דער פסוק וואלט השני אליעזר , דער צווייטער איז אליעזר , וואלט מען מיינען אליעזר איז דער צווייטער פון גרשום , אזוי ווי גרשום איז גיוועון אפגעשיידט צו די עב איז אליעזר אויך גיוועון אפגעשיידט צו דיא עבודה זרה , דריבער זאגט דער פסוק ביי ביידע "ושם האחד", צו ווייזין גרשום איז "אחד" בזונדער אונ איז "אחד" בזונדער , גלייך ווי זיי וואלטין קיין ברידער גיוועזן ;

אשת משה אחר שלוחיה: ג ואת שני בניה אשר שם האחד גרשם כי אמר גר הייתי בארץ נכריה: ד ושם האחד אליעזר כי־אלהי אבי בעזרי ויצלני מחרב פרעה: ה ויבא יתרו חתן משה ובניו ואשתו אל־משה

אונקלוס

משה בתר דפטרה:
תרין בנהא די שום
רשם ארי אמר דיר
י בארעא נוכראה:
ם חד אליעזר ארי
א דאבא הוה
די ושזבני מחרבא
עה: ה ואתא יתרו
הי דמשה ובנוהי
תה לות משה

בעל הטורים

ון הרויח להם בעלייתם משם: (ב) אשת משה אחר שלוחיה. כאשתו אע"פ ששלחה שמלך אין נושאין גרושתו: (ג) שם גרשום כי אמר גר וגו' ושם האחד אליעזר כי אלהי אבי ו'. ואין כתיב כאן כי אמר איכא למימר אבי אמר דלעיל ל גרשום כתיב כי אמר כי יש דרש במדרש כשנתן יתרו בתו ולרך להתנות שיהי' הבן הראשון לע"א ולכך לא נימול עד מלאך בדרך ובקש להמיתו ואז מלתו לפורה ומחלה לו התנאי שהתנה עם אביה לכן בכאן כתיב כי אמר כלומר עתה נגלה לכל כי ה על תנאי הזה כי גר היה והוצרך לעשות מאמר יתרו ומ"מ על ידי התנאי יצא ממנו יהונתן שנעשה כומר לפסל מיכה לכך כי אמר על אליעזר כי לא היה רוצה לגלות שהרג את הנפש ורצה פרעה להרגו ומיהו בגמרא משמע שאליעזר בן משה לא עד שפגעו המלאך שאמר משה אמול ואלא לדרך סכנה היא לתינוק וזה היה אליעזר שמשכא למצרים לא מלינו שהיה לו בן את"כ:

רשב"ם

(ב) אחר שלוחיה. לאחר שהחזירה ושלחה משה ממצרים שלא ראינו עד עכשיו שהחזירה לבית המיו. וי"מ ואחרי כן שלח לה גרוניתה כדכתיב שילוחים לבת פרעה. ונראה הוא פשט שלא מצינו מקראות בענין זה אלא קודם ששלחה יתרו לה ולבניה במדבר הי' לו לכתוב למעלה אחר פ' דמים למולות ואח"כ חזר משה ושלחה אצל אביה (לה ולבניה) דוגמת ותם הוא אבי כנען: אחר שלוחיה. כמו ואתר תטהר וכמו שפירשתי אחר נאחז בסבך. קדמו שרים אחר נוגנים:

רש"י

זו גדולה ט על כולם (מכילתא): (ב) אחר יה. כשאמר לו הקב"ה במדין לך שוב מצרימה ה את אשתו ואת בניו וגו' ויצא אהרן לקראתו בהר האלהים. אמר לו מי הם הללו אמר לו זו היא שאתי במדין ואלו בני. אמר לו להיכן אתה מוליכן למצרים אמר לו על הראשונים אנו מצטערים ואתה יף עליהם אמר לה לכי אל בית אביך י נטלה שני בניה ה: (ד) ויצלני מחרב פרעה. כשגילו דתן ואבירם המצרי ובקש להרוג את משה נעשה צוארו כעמוד

בית יהודא

כולם) וָוס די יודין האבן גקענט ארוס גיין פון מצרים, דס איז געווען דר גרעסטער נס: (ב) נאחר שלוחיה. זאגט רש"י (כשאמר לו הקב"ה במדין לך שוב מצרים) ווען הקב"ה הט געזאגט צו משה אין מדין גיי צוריק אין מצרים ויקח משה את אשתו ואת בניו) הט משה גענומען זיין ווייב מיט זיינע קינדר אונ איז גגאנגן מיט זיי צו מצרים (ויצא אהרן לקראתו) אהרן איז גענאנגן געגין משה (ויפגשהו בהר האלהים) אהרן הט בגעגינט משה'ן נעבען בארג סיני (אמר לו מי הם הללו) אהרן הט געזאגט צו משה ווער איז די אשה אונ די קינדר (אמר לו) הט משה גיזאגט צו אהרן (זו היא אשתי שנשאתי דאס איז מיין ווייב וואס איך האב גענומען אין מדין (ואלו בני) אונ דאס זענען מיינע קינדער (אמר לו) האט אהרן צו משה (והיכן אתה מוליכן) וואהין פירסטו זייא (אמר לו למצרים) הט משה גזאגט צו אהרן איך פיר זיי אין מצרים הט אהרן גזאגט צו משה (על הראשונים אנו מצטערים) מיר האבן צער אוף די פריערדיגע מענטשין וואס זענען בייז אין מצרים (ואתה בא להוסיף עליהם) אונ דוא קומסט צו ברייינגען נאך מענטשין אין מצרים (אמר לה לכי לבית אביך) ה גזאגט צו זיין ווייב גיי צו דיין פאטער אהיים (נטלה שני בניה והלכה לה) הט זיא גנומען אירע צוויי קינדר אונ איז ן צוריק אין מדין צו איר פאטער: (ד) ויצילני מחרב פרעה. זאגט רש"י (כשגלו דתן ואבירם על דבר המצרי) ווען אבירם האבען דערציילט צוא פרעה אז משה האט געהרגת דעם מצרי (ובקש להרוג את משה) אונ פרעה הט הרגן משה'ן (נעשה צוארו כעמוד של שיש) איז גיווארן די האלדז פון משה וויא אשטיק מארמאר־שטיין אונ

שפתי חכמים

(ג"א) פי' כדי שלא תאמר למשה בפ"ע עשה נסים. ולישראל ע לכ"א להם לכללם יחד שמה שעשה לזה עשה לזה: כל אשר עשה משמעו שעשה גם שאר נסים דאל"כ מאי כל לכך הוסיף וא"ו כאלו כתיב וכי הוציא וק"ל למה הוציא יצ"מ מן הכלל אלא לו' זו גדולה כו': י משום דמשה לא הקפיד אלא על אשתו שלא ישתעבדו כפ מצרים אבל בבניו לא הקפיד דאף אם היו בניו שם לא

פירוש לתורת אלהים

נאך דעם ווי משה הט זי אוועק גשיקט [ע' רש"י]:
שני בניה אונ אירע צווייא זיהן האט ער אוך
יך גנומען אשר וואס שם איינער הט געהייסען
ם כי אמר ווארום משה הט גזאגט גר איך בין
עלינט אין אפרעמד לאנד: (ד) ושם האחד
איינער האט געהייסען אליעזר כי ווארום
האט גיזאגט אלהי אבי בעזרי דער גאט פון
אטער איז געווען אין מיין הילף ויצילני אונ ער הט מיך מציל גווען פון דר שווערד פון פרעה [ע' רש"י]:
א יתרו אונ יתרו חותן משה דר שווער פון משה ובניו ואשתו אונ זיין ווייב זענען געקומען

ליקוטים על התורה

זאל ווארפן אוף איר אשטיינדיל, וועט ער דאך ווארפין אוף ד' צורה פון מלך, וועט מען אים הרגען, איך ווייס ניט וואס איך זאל טאהן, דג בייזט אנטלאפן אוף אגוטען ארט, בלעם הט געזעהן עמלק איז געפאנגען געווארען אין די מלחמה אונ הקב"ה האט גיבאטען מען זאל אפמעקין זיין נאמען, ווי ער הט גיוואלט פלוכען יתרו הט ער גיזעהן יתרו הט זיך בזעצט צווישען די יודן, הט ער געזאגט יתרו דו האסט דיך בזעצט אוף אגוטען ארט, איך קען דיר איצט גאר ניט טאהן:

אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי־ הוֹצִיא יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם׃ ב וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת־צִפֹּרָה

לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַ
אֲרֵי אַפֵּיק יְיָ יָת יִשְׂרָ
מִמִּצְרָיִם׃ ב וּדְבַר יִ
חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה יָת צִפּ

בית יהודא

אים גערופען יִתְרוֹ. חוֹבָב, האט מען אים גערופען (שֶׁחָבַב אֶת הַתּוֹרָה) נוייל ער האט ליב געהאט די תורה (וְחוֹבָב הוּא יִתְרוֹ) חובב איז יתרו (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק (מִבְּנֵי חוֹבָב חוֹתֵן מֹשֶׁה) די קינדער פון חובב דער שווער נשוויגער־פאטער) פון משה, דר שווער פון משה איז דאך געוועזן יתרו, נאר חובב און יתרו איז איין נאמן (וְיֵשׁ אוֹמְרִים) עס זענען דא רבנים וואס זאגען (רְעוּאֵל אָבִיו שֶׁל יִתְרוֹ הָיָה) רעואל איז געוועזן דר פאטער פון יתרו (וּמַהוּ אוֹמֵר וַתָּבֹאנָה אֶל רְעוּאֵל אֲבִיהֶן) פאר וואס זאגט דר פסוק נדי טעכטער פון יתרו) זענען געקומען צו זייער פאטער רעואל (שֶׁהַתִּינוֹקוֹת קוֹרִין לַאֲבִי אֲבִיהֶן אַבָּא) נוייל קינדער רופען זיי פאטערס פאטער נזייער זיידען ואויך) „פאטער" (בְּסִפְרִי) אזוי שטייט סִפְרִי: נחוֹתֵן מֹשֶׁה. אין ספר מְכִילְתָּא שטייט (כָּאן הָיָה יִתְרוֹ מִתְכַּבֵּד בְּמֹשֶׁה) דא ואין דער מדברן יתרו זיך גרוים געהאלטען וועגען משה, ער האט געזאגט (אֲנִי חוֹתֵן הַמֶּלֶךְ) איך בין דער שווער נדער שווי[גער־] פאטער) פון מלך (וּלְשֶׁעָבַר) און פריער, ווען משה האט גפיטערט דיא שעפסין פון יתרו (וְהָיָה מֹשֶׁה תּוֹלֶה הַגְּדוֹלָה ב[...] האט משה ביי זיך געהאלטען פאר אגרויסקייט וואס יתרו איז זיין שווער (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק (וַיָּשָׁב א[...] חוֹתְנוֹ) משה איז צוריק גגאנגען צו זיין שווער (שוויגער־פאטער) יֶתֶר: נלְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל. זאגט רש"י (שָׁקוּל מֹשֶׁה כְּנֶגֶ[ד] יִשְׂרָאֵל) כש: אליין איז גיוועהן ווערט ביי הקב"ה וויא אלע יודין צוזאמען: נאֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה.(לָהֶם), אלין ווס הקב"[ה] געטאהן צו די יודין האט יתרו גיהערט (בִּירִידַת הַמָּן וּבִבְאֵר וּבַעֲמָלֵק) ער האט געהערט אז צו די יודין גייט אלע ט[...] פון הימל, און הקב"ה גיט זיי וואסר פון אשטיין, און זייא האבן גישלאגן די עמלקים: נכִּי הוֹצִיא ה' וגו'.(זו גד[ולה]

רש"י

על שמו. חובב שחבב את התורה. וחובב הוא יתרו ד[...] (שופטים ד) מבני חובב חותן משה. וי"א רעואל א[...] יתרו ה היה ומה הוא אומר (שמות ב) ותבאנה אל ר[...] אביהן שהתינוקות קורין לאבי אביהן אבא. בספ[רי:] חתן משה. (מכילתא) כאן היה יתרו מ[...] במשה ו אני חותן המלך ולשעבר היה משה תולה הג[...] בחמיו שנאמר וישב אל יתר חותנו: למשה ולישר[אל.] שקול משה כנגד ז כל ישראל: את כל אשר ע[שה.] להם ח בירידת המן ובבאר ובעמלק: כי הוציא

שפתי חכמים

תימה א"כ אין כאן כי אם ו' שמות מכיון דקודם גרותו שהיה נקרא יתר לא היה נקרא יתרו ואחר גרותו שהיה נקרא יתרו לא היה נקרא יתר ולא היה ראוי למנותם לשני שמות כמו שאין ראוי למנות אברם אברהם לשני שמות וכו' והניח הדבר בל"ע (מהרש"ל) נ"ל דלק"מ דהא לא כ' רש"י ז' שמות יש לו אלא ז' שמות נקראו לו קלתם לפני גרותו וקלתם לאחר גרותו עכ"ל. ול"נ דאין מזה ראיה שגם יתרו קודם שנתגייר היה יתר דלמא שם אחר הי"ל וכמו שפי' הכא ולעיל בפ' ואלה שמות גבי וישב משה אל יתר חותנו ושם פרש"י ג"כ כי ז' שמות נקראו לו וזה היה קודם שנתגייר וקודם שיתר פרשה בתורה אע"כ צ"ל דשם אחר הי"ל אך התורה קראה אותו בשם יתר ע"ש העתיד ואמת הוא מיד כשבא למחרתו כשישב משה לשפוט את העם ונתן לו עלה בדבר המשפט מיד נקרא שמו יתר ע"ש שיתר פ' זו בתורה ועדיין לא נתגייר ואחר שנתגייר הוסיפו לו אות וא"ו ולא היה שמו של גיותו יתר אלא שם אחר הי"ל וז' שמות נקראו לו כלא שם גיותו ואל תקשה והא לעיל בפ' שמות גבי וישב משה אל יתר חותנו דמשמע ששם גיותו היה יתר אין ראייה דהא התם בפ' שמות כ' נמי ומשה היה רועה את לאן יתרו אלא ודאי ע"ש העתיד וכדפירשתי לעיל ודו"ק נ"ל: ד שלא תאמר חובב בנו של יתרו הוא וכ"פ בהדיא לק' בפסוק ויהי ממחרת וגו': ה (מהרש"ל) וקשה א"כ לא היה לו אלא ו' שמות. וי"ל דרש"י מפרש המכילתא דתניא במכילתא שלא הי"ל רק שני שמות חובב ויתרו ומסתמא הוא סובר שנקרא ג"כ בשם יתר כדכתיב וישב משה אל יתר חותנו אלא שהוא סובר שיתר ויתרו אחד הוא כמו אברם אברהם וא"כ קשה והא כתיב ותבאנה אל רעואל אביהן א"כ משמע בהדיא שנקרא רעואל בשלמא שאר שמות י"ל דמשפחתו נקראת כך דלא כתיב אלא אביהן אבל רעואל קשה לכ"פ וי"א אביו וכו': ו אע"פ שאין הפרש בין וישמע יתרו חתן משה וכי משה אל יתר חותנו בשביהם יחד יתרו הוא הנודע עם מ[...] משה עם יתרו שפי' חותנו כמו חותן משה מ"מ יש הפרש מלד [...] שאם הסיפור על משה ומזכיר את יתרו בשם חותנו נ' שכונת [...] לכבד את משה ואם הסיפור הוא על יתרו ומזכיר את יתרו בשם [...] משה נראה שכוונת המספר הוא לכבד את יתרו: ז דאל"כ לא רק לישראל שהרי משה בכלל ישראל הוא אלא לוי לך שקול וכ[...] דמהפך רש"י ומפרש שלא על סדר המקרא י"ל דק"ל דודאי אשר עשה קאי על אשר הוציא אותן ממצרים ובהוצאה שייך ל[...] ישראל דהא ההוצאה מהשעבוד היה לישראל ולא למשה ולשבטו ד[...] היו המצרים משעבדים בשבטו של לוי כמו שפרש"י בפ' שמות [...] אי הוה אמרינן דמשה היה חשוב יותר מכל ישראל הוה א"ש ד[...] משה לישראל אבל השתא דאמרת דהיה שקול כנגד כל ישראל ו[...] חשוב יותר א"כ הי"ל להקדים ישראל להיות עיקר ההוצאה לישראל כדפי' וא"ל דאלטריך להקדים משה לישראל ללמד שש[קול] נגד כל ישראל דהא יש ללמוד זה מדהוציא את משה מכלל כדפי' לתירון ראשון ומתרץ רש"י דאת כל אשר עשה לא קאי א[...] אלא קאי אירידת המן וכו' דשייך לכולהו למשה כמו לישראל בההיא טובה היו כולם שוים ולכך הקדים משה לישראל כי העשייה היה למשה שהסיר השם תלונת ישראל מעליו במן ובבאר ו[...] שנלחו משה שהוא הי' בישורון מלך כתפלתו ובלבל לו השעות כ[...] במדרש וק"ל: ח וכ' להם במקום למשה ולישראל עמו כדי שלא [...] בדבור כמ"ש בפ' וארא אל האבות במקום אל אברהם אל ילחק [...]

ליקוטים על התורה

אַלֶע נִסִים און די אַלֶע וואנדער אין מִצְרַיִם און מיט דעם יַם און מיט די מִלְחָמָה פון עֲמָלֵק, זיי האבען געזאגט טאמער האט משה דס געטאהן מיט כִּשּׁוּף, און אויף דאס שפאלטען דעם יַם האבען זיי אויך אַפִּיקוֹרְסִישֶׁע טַעֲנוֹת, אויף די מִלְחָמָה פון עֲמָלֵק זאגען זיי עס איז דאך נאר אַמִלְחָמָה, דְרִיבֶּער דערציילט דיא תּוֹרָה יִתְרוֹ איז ניט אזוי גיוועהן ווי די פעלקער, נאר יִתְרוֹ האט באלד געגלויבט און מיט זיין חָכְמָה פארשטאנען אלץ וואס דא איז געטאהן געווארן, האט הקב"ה געטאהן, און הקב"ה האט ארויס גע[...] די יודען פון מִצְרַיִם, ניט משה, דריבער איז ער באלד געקומען זיך מגייר זיין, אויף אים האט בִּלְעָם געזאגט איתן מושבך זיצונג האסטו געמאהכט אין אשטארקן ארט, למשל איינער האט געזאגט צו פאנגען פייגיל, איין פייגיל האט ער געפאנגע[ן] ער האט געוואלט פאנגען די אנדערע פייגיל איז זיא ארויפגעפלויגען אויף דעם פאטרעט פון מלך, האט זיך דארטען גיזעצט פאנגער האט גיטראכט וואס ער זאל איצט טאהן, ער זאל שיסען אויף איר, וועט ער דאך שיסען אויף דיא צורה פון מל[ך]

פירוש לתורת אלהים

מֹשֶׁה און צום פאלק יִשְׂרָאֵל כִּי הוֹצִיא יְיָ ווס גא[ט] אום גיצויגן די יִשְׂרָאֵל פון מִצְרַיִם: (ב) וַיִּקַּח און יִתְרוֹ חוֹתֵן מֹשֶׁה דר שווער פון מֹשֶׁה האט ג[...] אֶת צִפּוֹרָה אֵשֶׁת מֹשֶׁה צִפּוֹרָה דאס ווייב פון מֹשֶׁה

(לאו טו) שלא יעשה ולא יעשו לו אחרים שום צורה שתעבד שנאמר לא תעשה לך פסל וכל תמונה:
(לאו טז) שלא להשתחוות לעבודת כוכבים אפילו אין דרך עבודתה בכך שנא׳ לא תשתחוה להם:
(לאו יז) שלא לעבוד עבודת כוכבים בדברים שדרכה להעבד אע״פ שעבודתה דרך בזיון שנא׳ ולא תעבדם
(לאו יח) שלא לישבע לשוא שנאמר לא תשא את שם ה׳ אלהיך לשוא:
(עשה יג) לקדש יום השבת שנאמר זכור את יום השבת לקדשו:
(לאו יט) שלא לעשות מלאכה בשבת שנאמר לא תעשה כל מלאכה:
(עשה יד) לכבד אב ואם שנאמר כבד את אביך ואת אמך:
(לאו כ) שלא להרוג נפש שנאמר לא תרצח:
(לאו כא) שלא לבא על אשת איש שנאמר לא תנאף:
(לאו כב) שלא לגנוב נפש מישראל שנאמר לא תגנוב:
(לאו כג) שלא להעיד שקר שנאמר לא תענה ברעך עד שקר:
(לאו כד) שלא לחמוד דבר של חברו שנאמר לא תחמוד:
(לאו כה) שלא לעשות צורת אדם ואפי׳ שאינה אלא לנוי שנא׳ לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם:
(לאו כו) שלא לבנות אבני המזבח גזית שנאמר ואם מזבח אבנים תעשה לי לא תבנה אתהן גזית:
(לאו כז) שלא לעלות במעלות על המזבח כדי שלא תתגלה ערות העולה שנאמר ולא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו:

שמות יח יתרו

אונקלוס

ושמע יתרו רבא דמדין חמוהי דמשה ית כל די עבד יי

יח א וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹהֵן מִדְיָן חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה

א וישמע יתרו זבחים קטז:

בעל הטורים

וישמע יתרו. אמרו רבותינו ששמע קריעת ים סוף שכשנקרע הים נשמע נהמה גדולה עד ששמעו כל מלכי מזרח וזהו שנאמר וינהום עליו וגו׳ כנהמת ים ואמרו ג״כ ששמע מלחמת עמלק: וישמע יתרו כהן מדין חתן. בגי׳ אלה הם קריעת הים ומלחמת עמלק: יתרו בגי׳ כומר היה לע״ז ובגי׳ התורה. שבא להתגייר ולקבל התורה. לשון א״א הרא״ש ז״ל: יתרו קרי ביה יתר ו׳ ששמה היה לו יתר על שאר בני אדם. ד״א שבא לקבל י׳ דברות ותר״ו מצות יותר על ז׳ הראשונות שנצטוו בני נח: את כל אשר עשה למשה. למה אמר אלהים פי׳ אשר עשה הקב״ה למשה אלהים לפרעה א״כ שמע שבא עליו במדת הדין להורגו על שלא מל בנו שנא׳ ויפגשהו ה׳ ויבקש המיתו ושמע שניצל מזה: עשה אלהים. ב׳ במסורה הכא ואידך בפרשת מקץ מה זאת עשה אלהים לנו שבאותו לשון שנלטערו

רשב״ם

(א) אשר עשה אלהים למשה. שלא הזיקו פרעה ושהגדילו הקדוש ברוך הוא בעיני פרעה ועבדיו ועשה לישראל נסים על ידו:

רש״י

וישמע יתרו. מה שמועה שמע ובא קריעת ים סוף ומלחמת עמלק (זבחים קטז): יתרו. שבע שמות נקראו לו רעואל יתר יתרו חובב חבר קיני פוטיאל (יתר) יתר על שם שיתר פרשה אחת בתורה ואתה תחזה. יתרו לכשנתגייר וקיים המצות הוסיפו לו אות ג אחת

בית יהודא

(א) וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ. פְּרֶעגְט רש״י (מַה שְּׁמוּעָה שָׁמַע וּבָא) וָוס הָט יִתְרוֹ גֶעהֶערְט וָוס וֶועגֶען דֶעם אִיז עֶר גֶעקוּמֶען, זָאגְט רש״י (קְרִיעַת יַם סוּף וּמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק) עֶר הָט גֶעהֶערְט אַז הקב״ה הָט צֶערִיסֶען דֶעם יַם אוּנ אִין יַם אִיז גֶעוָוארֶען אַוֶועג, דִי יוּדֶען זֶענֶען אַרִיבֶּערְגֶעגַאנְגֶען דִי וֶועג טְרוּקֶען אוּנ דִי מִצְרִים זֶענֶען דֶערְטְרוּנְקֶען גֶעוָוארֶען אוֹיף דִי זֶעלְבִּיגֶע

אוּנ עֶר הָאט גֶעהֶערְט עֲמָלֵק אִיז גֶעקוּמֶען הַאלְטֶען מִלְחָמָה מִיט דִי יוּדֶען הָאבֶּען דִי יוּדֶען אִים גֶעשְׁלָאגֶען: זָאגְט רש״י (שֶׁבַע שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ) זִיבֶּען נֶעמֶען הָט מֶען אִים גֶערוּפֶען, רְעוּאֵל, יֶתֶר, יִתְרוֹ, חוֹבָב, חֶבֶר, קֵינִי, פּוּטִיאֵל (יֶתֶר עַל שֵׁם שֶׁיִּתֵּר פָּרָשָׁה אַחַת בַּתּוֹרָה) יֶתֶר הָאט מֶען אִים גֶערוּפֶען וַוייל עֶר הָט גֶעמֶעהְרְט אַ פַּרְשָׁה אִין דִי תוֹרָה, וְאַתָּה תֶחֱזֶה (יִתְרוֹ לִכְשֶׁנִּתְגַּיֵּיר וְקִיֵּים הַמִּצְוֹת הוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת עַל שְׁמוֹ) יִתְרוֹ הָאט מֶען אִים גֶערוּפֶען וֶוען עֶר אִיז מְגַיֵּיר גֶעוֶוען אוּנ הָאט גֶעהִיט צוּ טָאהְן מִצְוֹת הָאט מֶען אִים צוּ גֶעגֶעבֶּען אֵיין אוֹת צוּ זַיין נָאמֶען, אוּנ מֶען הָט

דעת זקנים מבעלי התוספות

וישמע יתרו. שבע שמות היו לו יתרו יתר חבר חובב קיני פוטיאל רעואל וי״א רעואל אביו של יתרו הא דכתיב ותבאנה אל רעואל אביהם דרך תינוקות הוא [...]ן לאבי אביהן אבא. וקשיא למאן דאמר רעואל הוא [...]י סבירא ליה נמי דחובב הוא יתרו כמו שפירש״י חובב [...]חבב התורה דא״כ מאי דכתיב ויאמר משה לחובב. וי״ל דאמר חובב הוא יתרו ומה תלמוד לומר ותבאנה אל [...] שהתינוקות וגו׳ ושני שמות נקראו לו יתר על שויתר [...] אחת בתורה. חובב על שחבב התורה. ומ״מ קשיא [...] שבע שמות כדפרש״י ועוד קשיא דידיה אדידיה דהא [...] דשבעה שמות נקראו לו. ועוד דלמ״ד רעואל זה יתרו [...]חובב לא זה יתרו ועוד כתיב דחובב זה יתרו דכתיב ומבני [...] חותן משה. ועוד קשיא היכי מצי למימר דנקרא חובב [...]הא כתיב וחבר הקני נפרד מקין וגו׳ א״כ משמע דחבר הקני בנו של יתרו חותן משה וצ״ע:

שפתי חכמים

א פי׳ שבשבילה נתעורר לבא (נח״י) ואכתי קשה דלאו בשביל כל השמועות בשוה בא ולא עדיף חדא מאידך וכו׳ ונראה דס״ל להני תנאי דוישמע יתרו פירושו ששמע שמיעה אחרת שלא נכלל במאמרים הבאים דאל״כ הל״ל וישמע יתרו את וגו׳ אע״כ ששמע ענין אחר ותיבת את כל וגו׳ פי׳ ואת כל וגו׳ כמו כי הוליא פירושו וכי הוליא לכך זה אמר שמע קריעת ים סוף וזה אמר שמע מלחמת עמלק וס״ל לרש״י דמא״ח ומא״ח ול״פ. ומה שהקשה הרא״ם למה השמיט הרב דעת מ״ד שמע מ״ת ובא ותירץ וכו׳ ונראה דאשתמיטתיה להרא״ם הפלוגתא בזבחים (דף קטז) אי יתרו בא קודם מ״ת או לאחר מ״ת והרב סתם כמ״ד שלאחר מ״ת בא לא הולרך כאן להזכיר מ״ת וע״ש (מהרש״ל) דק״ל למה לא כתיב וירא יתרו כמו וירא בלק או וידע יתרו ומתרץ לפי ששמע קריעת ים סוף ומלחמת עמלק שהן דברים שהיו לפי שעה ולא שייך למיכתב וירא או וידע שהרי כשבא לישראל לא ראה שנקרע הים או מלחמת עמלק והשתא א״ש דלא פירש ששמע ירידת המן ובאר ותירה דא״כ הל״ל וירא שהרי ירידת המן ובאר ותורה היה להם כמה שנים ואז הוי שייך למיכתב בו וירא אבל כיון ששמע קריעת ומלחמת עמלק לא יכול לכתוב וירא או וידע וק״ל: ב אבל כפ׳ בהעלותך כ׳ שני שמות היה לו כמו ששנינו בספרי: ג (הרא״ם)

פירוש לתורת אלהים

וישמע הָט גְהֶערְט יִתְרוֹ חוֹתֵן מֹשֶׁה יִתְרוֹ דֶר שְׁוֶוער פוּן מֹשֶׁה אֵת אַלְץ וָוס גָאט הָט גִיטָאן צוּ

[...]פירוש אִיז אַלֶע פֶעלְקֶער הָאבֶען נָאךְ נִיט גֶעגְלוֹיבְּט אַז עֶס אִיז

ליקוטים על התורה

(א) וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ וגו׳. דֶר זוהר פְּרֶעגְט הָאט דֶען נָאר יִתְרוֹ אַליין גִיהֶערְט אַלְץ וָואס הקב״ה הָאט גֶעטָאן צוּ דִי יוּדֶען, אַלֶע פֶעלְקֶער פוּן דִי גַאנְצֶע וֶועלְט הָאבֶּן דָאס גֶעהֶערְט, דָא אַגָאט וָוס הָאט בַּשַׁאפֶען דִי וֶועלְט אוּנ עֶר הָאט גֶעטָאהְן דִי

נַחַל קִישׁוֹן תִּדְרְכִי נַפְשִׁי עֹז׃ אָז הָלְמוּ עִקְּבֵי־סוּס מִדַּהֲרוֹת דַּהֲרוֹת אַבִּירָיו׃ אוֹרוּ מֵ
אָמַר מַלְאַךְ יְהוָה אֹרוּ אָרוֹר יֹשְׁבֶיהָ כִּי לֹא־בָאוּ לְעֶזְרַת יְהוָה לְעֶזְרַת יְהוָה בַּגִּבּוֹרִ
תְּבֹרַךְ מִנָּשִׁים יָעֵל אֵשֶׁת חֶבֶר הַקֵּינִי מִנָּשִׁים בָּאֹהֶל תְּבֹרָךְ׃ מַיִם שָׁאַל חָלָב נָתָ
בְּסֵפֶל אַדִּירִים הִקְרִיבָה חֶמְאָה׃ יָדָהּ לַיָּתֵד תִּשְׁלַחְנָה וִימִינָהּ לְהַלְמוּת עֲמֵלִים וְהָלְ
סִיסְרָא מָחֲקָה רֹאשׁוֹ וּמָחֲצָה וְחָלְפָה רַקָּתוֹ׃ בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפַל שָׁכָב בֵּין רַגְלֶיהָ כָּ
נָפָל בַּאֲשֶׁר כָּרַע שָׁם נָפַל שָׁדוּד׃ בְּעַד הַחַלּוֹן נִשְׁקְפָה וַתְּיַבֵּב אֵם סִיסְרָא בְּעַד הָאֶשְׁ
מַדּוּעַ בֹּשֵׁשׁ רִכְבּוֹ לָבוֹא מַדּוּעַ אֶחֱרוּ פַּעֲמֵי מַרְכְּבוֹתָיו׃ חַכְמוֹת שָׂרוֹתֶיהָ תַּעֲנֶינָּה אַ
הִיא תָּשִׁיב אֲמָרֶיהָ לָהּ׃ הֲלֹא יִמְצְאוּ יְחַלְּקוּ שָׁלָל רַחַם רַחֲמָתַיִם לְרֹאשׁ גֶּבֶר שְׁ
צְבָעִים לְסִיסְרָא שְׁלַל צְבָעִים רִקְמָה צֶבַע רִקְמָתַיִם לְצַוְּארֵי שָׁלָל׃ כֵּן יֹאבְדוּ כָל־אוֹיְבֶ
יְהוָה וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבֻרָתוֹ וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה׃

פירוש ע"ט

פריער ערב געוועזן דעם שר פון דעם ים ווען די מצרים זענען דר טרונקן געווארן אין ים האט דער ים זיי ניט געוואלט ארויס ווארפן כדי די פיש זאלן האבן צו עסען האט גאט גיזאגט צו אים ווייל די ישראל האבן מורא געהאט זענען די מצרים אויך אריבער געגאנגן פון דער אנדערר זייט ווארף זיי ארוס טוטער הייט אונ איך וועל דיר אפ געבן אנדערע מענטשען אונ דר טייך קישון זאל זיין איין ערב היינט האט דר נחל קישון זיי אוועק געטראגען אין ים אריין תדרכי נפשי מיין לייב טוט טרעטען מיט שטארקייט אז דענצמאל הלמו זענען געשלאגן געווארען עקבי סוס די טריט פון די פערד מדהרות פון דעם שפרינגען דהרות וואס זיינע גבורים האבען געמאכט שפרינגען זייערע פערד אין דר מלחמה ווארום מחמת די היץ פון די שטערן איז געווארען די ערד הייס איז אראפ גפאלן די קלאען פון זיי: אורו פאר פלוכט זאל ווערען מרוז די מענטשען פון מרוז אמר האט געזאגט מלאך דר שליח יי' פון גאט מיינט מען ברק אורו פר פלוכט יושביה די זיצערס ווארום כי לא באו זיי זענען ניט געקומען לעזרת צוא הילף צוא דעם פאלק פון גאט אז זייא האבען מלחמה געהאלטען מיט די גבורים פון סיסרא תבורך זי זאל געבענשט ווערען מנשים מיין פון אלע ווייבער די יעל דם ווייב פון חבר הקיני מנשים פון די ווייבר באהל וואס שטייט געשריבען ביי זייא אהל מיינט מען שרה רבקה רחל לאה תבורך זאל יעל אויך אזוי געבענשט ווערען מים שאל דר שונא סיסרא האט געבעטן זיא זאל אים געבען וואסר צו טרינקען חלב האט זי אים געגעבען מילך צוא טרינקען ער זאל שטארק שלאפין בספל אין דעם טייערין בעקין הקריבה האט זי גענעהנט חמאה פוטער: ידה איר האנד ליתד צום נאגעל תשלחנה האט זי געשטרעקט וימינה אונ איר רעכטע האנד האט זיא געשטארקט צום האמר להלמות צו שלאגן עמלים

סיסרא וום ער איז געוועזן מיד והלמה אונ זיא ד געשלאגען סיסרא מחקה ראשו זיא האט צו קריצט קאפ ומחצה. זיא האט געווינד וחלפה אונ זיא האט דא געשלאגען רקתו זיין שלעף. בין צווישען אירי פיס כרע ער געקניט נפל ער איז געפאלען שכב ער איז געלעגען צווישען אירי פיס כרע האט ער געקניט נפל ער איז וו אמאל געפאלען באשר כרע ווי ער האט גיקניט שם דארט איז ער געפאלען שדוד גערויבט געשטאר בעד דארך דעם פענצטער נשקפה האט זי גלוגט ות אונ האט גרעט אם די מוטער פון סיסרא בעד דא דעם פענצטער. וואס האט זיא גזאגט מדוע וואו בושש זוימט רכבו זיין רייטוואגין צוא קומען מ ווארום אחרו זוימט פעמי דיא טריט פון זייני ר וועגן: חכמות די קלוגע שרותיה פון אירי הארינ תענינה טאן איר ענפערן אף זיא האט אויך איר הא אום גרעט וום פר ווינדער איך מיך וום מיין זוהן זו זיך הלא פר וואר ימצאו זיי געפינען יחלקו שלל זיי טיילין זיך מיט זאק רוב רחם איין טראכט רחמ צוויי טראכט לראש גבר צו איטליכען מענטש כלו איטליכר מענש האט בודאי צוויי דריי שייני בתול וואס ער ליגט מיט זיי שלל גיפארבטע זאק רוב א גפארבטע קליידר איז דא צו סיסרא שלל גפארב זאק רוב רקמה גיוועבט צבע גפארבטע וום עס א גוועבט אוף ביידי זייטען לצוארי שלל דם איז זייער ר וום זיי גייען אוף דעם האלז. זאגט דבורה אבר מ אפאלשע טרייסט טוט זיא זיך טרייסטען כן אזו זא פר לורן ווערן אלע דיינע פיינד פון דיר גאט א ווי סיסרא איז פר לורן געווארן ואהביו אונ זיינע ל האבר זאלן זיין כצאת ווי די זון גייט ארום מיט ז שטארקייט ווי די זון וועט לייכטען אז משיח וועט קומן זאגט דר פסוק ותשקוט אונ עס איז געוועזן שט הארץ דם לאנד פון מלחמות ארבעים שנה פערציג יא

מנין המצות

כסדר יתרו יש י"ז מצות. שלש עשין וי"ד לאוין׃

[כה] (עשה יב) לידע שיש שם אלוה שנאמר אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים׃
[כו] (לאו יז) שלא לעלות במחשבה שיש אלוה זולתו שנא' לא יהיה לך אלהים אחרים על פני׃

בִי עַל־דֶּרֶךְ שִׂיחוּ: מִקּוֹל מְחַצְצִים בֵּין מַשְׁאַבִּים שָׁם יְתַנּוּ צִדְקוֹת יְהֹוָה צִדְקֹת פִּרְזוֹנוֹ
רָאֵל אָז יָרְדוּ לַשְּׁעָרִים עַם־יְהֹוָה: עוּרִי עוּרִי דְּבוֹרָה עוּרִי עוּרִי דַּבְּרִי־שִׁיר קוּם בָּרָק
ה שֶׁבְיְךָ בֶּן־אֲבִינֹעַם: אָז יְרַד שָׂרִיד לְאַדִּירִים עָם יְהֹוָה יְרַד־לִי בַּגִּבּוֹרִים: מִנִּי
ים שָׁרְשָׁם בַּעֲמָלֵק אַחֲרֶיךָ בִנְיָמִין בַּעֲמָמֶיךָ מִנִּי מָכִיר יָרְדוּ מְחֹקְקִים וּמִזְּבוּלֻן
כִים בְּשֵׁבֶט סֹפֵר: וְשָׂרַי בְּיִשָּׂשכָר עִם־דְּבֹרָה וְיִשָּׂשכָר כֵּן בָּרָק בָּעֵמֶק שֻׁלַּח בְּרַגְלָיו
גּוֹת רְאוּבֵן גְּדֹלִים חִקְקֵי־לֵב: לָמָּה יָשַׁבְתָּ בֵּין הַמִּשְׁפְּתַיִם לִשְׁמֹעַ שְׁרִקוֹת עֲדָרִים
גּוֹת רְאוּבֵן גְּדוֹלִים חִקְרֵי־לֵב: גִּלְעָד בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שָׁכֵן וְדָן לָמָּה יָגוּר אֳנִיּוֹת אָשֵׁר
לְחוֹף יַמִּים וְעַל־מִפְרָצָיו יִשְׁכּוֹן: זְבֻלוּן עַם חֵרֵף נַפְשׁוֹ לָמוּת וְנַפְתָּלִי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה:
ו מְלָכִים נִלְחָמוּ אָז נִלְחֲמוּ מַלְכֵי כְנַעַן בְּתַעְנַךְ עַל־מֵי מְגִדּוֹ בֶּצַע כֶּסֶף לֹא לָקָחוּ:
שָׁמַיִם נִלְחָמוּ הַכּוֹכָבִים מִמְּסִלּוֹתָם נִלְחֲמוּ עִם סִיסְרָא: נַחַל קִישׁוֹן גְּרָפָם נַחַל קְדוּמִים

פירוש ע"ט

די וואס גייען אויף דעם וועג שיחו זאלן זיי ריידען
דער ציילען די נסים פון גאט ב"ה מקול פון דעם
מחצצים די שטיינדליך בין צווישען די שעפערס שם
טען זאל מען דער ציילען די צדקות פון גאט אונ
זאלט איר דער ציילען פרזונו פון די אפענע שטעט
שען די ישראל ווארום אז דענצמאל אז גאט הט
גהאלפן ירדו האבן גנידערט לשערים צו די אפענע
עט עם יי דם פאלק פון גאט אונ האבען שון קיין
א ניט גהאט. זאגט דבורה צו זיך עורי דער וועק
עורי דר וועק אונ שטארק דיך דבורה עורי עורי
וועק דיך דברי שיר רייד שירה צו גאט קום ברק
ייא אויף דו ברק ושבה אונ פאנג דיין גפענקניש
זוהן פון אבינועם אז דענצמאל ירד הט גיטאהן
עלטיגן שריד דאס איבר בלייבונג פון די ישראל
ירים עם איבר די שטארקע פעלקר יי גאט ירד לי
מיר גגעבן איין גוועלטיקייט בגבורים איבער די
רים מני אפרים פון שבט אפרים איז ארום גקומען
שם זייער ווארצל מיינט מען יהושע בן נון בעמלק
ער גוועלטיגט אין עמלק אחריך נאך דיר כלומר
יהושע בנימין וועט אויף שטיין שאול המלך ווס
איז פון שבט בנימין בעממיך אין דיין פר לאשנע
ן כלומר ער וועט זיי גאר אום הרגנן אונ פאר
שען מני מכיר פון מכיר ירדו האבן גנידערט מיט ברק
דער מלחמה מחוקקים קריצלערס מיינט מען
סע הארן ומזבולון אונ פון שבט זבולון זענין אויך
אנגן מיט ברק אפילו די וואס מושכים זיי ציהן אונ
ייבן בשבט סופר מיט דר פעדר פון די סופרים דם
ינט מען די ת"ח אונ מכל שכן די איבריגע זענען
ראי גגאנגן ושרי ביששכר אונ די הארן פון יששכר
ינט מען די סנהדרין עם דבורה זענען זיי תמיד מיט
ורה צו פסקנען דינים ויששכר אונ דאס איבריגע
לק פון יששכר כן ברק אזוי ברק כלומר זיי זענען
אנגן מיט ברק צו פאלגען אים ווס ער האט זייא
אפט בעמק אין טאל שולח איז ער ווארען גשיקט
גליו מיט זיינע פיס כלומר ער הט זיי גשיקט צוא

ווס ער הט בדארפט אבר בפלגות אז ער הט זיך אפ
גטיילט ראובן כלומר ער איז ניט גקומען צוא דער
מלחמה גדולים זענען גרוס די מחשבות אונ די ערמות
פון זיין הארץ למה ווארום ביסטו גזעסן בין צווישען
די גמארקן פון דר מלחמה לשמוע צו הערין שריקות
די שמוצערן פון די סטאדעס דאס הייסט פון דעם
פאלק פון דר מלחמה צו זעהן וועלכס צד עס וועט
מנצח זיין לפלגות צו דעם אפ טיילונג פון ראובן איז
גרוס קלערונג: גלעד די ישראל ווס זענען אין גלעד
בעבר פון יענער זייט ירדן אונ איז ניט גקומען העלפען
צו דר מלחמה אונ שבט דן למה ווארום הט ער איין
גזאמלט זיין געלט אין דיא שיפן ער זאל אנטלויפען
אונ שבט אשר ישב איז גזעסן ביים בארטען פון די
ימים ועל אונ אויף זיינע פעסטע שטעט הט ער גטאן
רוהן ער זאל היטן זיין לאנד אבר דם שבט זבולון
עם איז א פאלק וואס הט מפקיר גוועסן זיין לייב למות
צו שטארבן ער איז גגאנגן צו דר מלחמה אונ דאס
שבט נפתלי זענען אויך גגאנגן על מרומי אויף די הייך
פון דעם פעלד צוא דער מלחמה. אויף דעם בארג
תבור באו זענען גקומען די מלכים נלחמו אונ האבען
מלחמה גהאלטן מיט די ישראל אז דענצמאל נלחמו
האבען מלחמה גהאלטען דיא מלכי כנען מיט דיא
ישראל אין דער שטאט תענך אונ זייער מחנה הט
גגרייכט ביז אין דער שטאט מי מגדו בצע די מלכי
כנען האבן אפילו דער פר קיין שכר ניט גנומן ביי
סיסרא אונ האבן אים גהאלפן מלחמה האלטן מיט
די ישראל דרום הט גאט אויך גשיקט מן השמים פון
דעם הימל מיט זיי מלחמה האלטן אזעלכע וואס
נעמן קיין געלט ניט נלחמו האבן מיט זייא מלחמה
גהאלטן הכוכבים די שטערן ממסלותם פון זייער טריט
נלחמו האבן זייא מלחמה גהאלטען מיט סיסרא נחל
קישון דר טייך קישון גרפם הט זיי פרפלייצט ווארום
די שטערן האבן היים גמאכט די פאנצערס פון זיי
זענען זיי גגאנגן אין טייך קישון זיך אפ קילן זענען זיי
דר טרונקן גווארן נחל קדומים דר טייך פון קישון הט

יעל לקראת סיסרא ותאמר אליו סורה אדני סורה אלי אל־תירא ויסר אליה האהלה
ותכסהו בשמיכה: ויאמר אליה השקיני־נא מעט־מים כי צמאתי ותפתח את־נ
החלב ותשקהו ותכסהו: ויאמר אליה עמד פתח האהל והיה אם־איש יבוא וש
ואמר היש־פה איש ואמרת אין: ותקח יעל אשת־חבר את־יתד האהל ותשם
המקבת בידה ותבוא אליו בלאט ותתקע את־היתד ברקתו ותצנח בארץ והוא־נ
ויעף וימת: והנה ברק רדף את־סיסרא ותצא יעל לקראתו ותאמר לו לך ואר
את־האיש אשר־אתה מבקש ויבא אליה והנה סיסרא נפל מת והיתד ברקת
ויכנע אלהים ביום ההוא את יבין מלך־כנען לפני בני ישראל: ותלך יד
ישראל הלוך וקשה על יבין מלך־כנען עד אשר הכריתו את יבין מלך־כנע

כאן מתחילין הספרדים ותשר דבורה וברק בן־אבינעם ביום ההוא לאמר: בפרע פרעות ביש
בהתנדב עם ברכו יהוה: שמעו מלכים האזינו רזנים אנכי ליהוה
אשירה אזמר ליהוה אלהי ישראל: יהוה בצאתך משעיר בצעדך משדה אדום
רעשה גם־שמים נטפו גם־עבים נטפו מים: הרים נזלו מפני יהוה זה סיני מפני י
אלהי ישראל: בימי שמגר בן־ענת בימי יעל חדלו ארחות והלכי נתיבות ילכו אר
עקלקלות: חדלו פרזון בישראל חדלו עד שקמתי דבורה שקמתי אם בישראל: יב
אלהים חדשים אז לחם שערים מגן אם־יראה ורמח בארבעים אלף בישראל:
לחוקקי ישראל המתנדבים בעם ברכו יהוה: רכבי אתנות צחרות ישבי על־מ

°חסר א' °יתיר ו'

פירוש ע"ט

ותשר דבורה אונ דבורה מיט ברק דער זוהן פון אבינועם האבען גזונגען שירה צו גאט ביום ההוא דעם טאג לאמר זייא האבען אזו גזאגט בפרוע אז הקב"ה האט גטאהן ברעכען אין דיא ישראל פרעות ברעכעניש ווייל זייא האבען גזינדיגט אבער בהתנדב עם אז דאס פאלק הט זיך גיטאהן בווילליגן אונ האבען תשובה גיטאהן ברכו יי לובט היינט גאט אויף דער הילף וואס ער הט איך גהאלפען שמעו הערט צוא איר מלכים האזינו פר נעמט רוזנים הויבט הארן אנכי איך וועל לובען גאט אנכי אשירה איך וועל זינגען אזמר איך וועל לובען ליי צו גאט אלהי ישראל דער גאט פון דיא ישראל יי גאט בצאתך אין דיין ארוס גיין משעיר פון שעיר צו געבען די תורה אויף דעם בארג שעיר בצעדך אין דיין טאהן טרעטען משדה אדום פון דעם פעלד אדום צו געבן די תורה האבן זיי ניט גוואלט מקבל זיין די תורה ארץ די ערד רעשה האט דערנצט מאל גציטערט גם שמים דיא הימלען נטפו זייא האבען גטריפט טויא פון תחיה גם אוך עבים די וואלקן נטפו האבן גטריפט מים וואסר הרים נזלו די בערג האבען גטאהן ריגען אונ זיי זענען צו גאנגן אזו ווי וואסר זה דר בארג סיני וום אויף אים איז גוועזן רוך אונ גרוסע קולות אונ בליצען אונ פייער דאס איז אלץ גיוועזן מפני יי פר גאט אלהי דער גאט פון די ישראל: בימי אין די טעג שמגר בן ענת שמגר דר זוהן פון ענת בימי אין די טעג פון יעל חדלו האבן די ישראל פר מיטן פון צגא גיין ארחות זייער וועג מחמת זיי האבן מורא גהאט פר די עובדי כוכבים והולכי נתיבות אונ ד[...] זענען יוא גגאנגן אין די שטעשקים ילכו זענען גג[...] ארחות קרומע וועגן חדלו פרזון זיי האבן פר מי[...] זיצן אין אפענע שטעט בישראל צווישען די יש[...] חדלו זיי האבן פר מיטן כלומר זיי האבן מורא ג[...] צוא זיצן אין אפענע שטעט נאר אין פעסטע ש[...] וום עס איז אחוזקת עד שקמתי ביז וואנן איך ד[...] בין אויף גשטאנען שקמתי איך בין אויף גשטאנע[...] בישראל אמוטר צו ישראל יבחר אז די ישראל הא[...] זיך אום דר ווייל אונ אום גקליבן אלהים חדשים אפ געטער אז לחם שערים דענצמאל האבן זיי ג[...] מלחמה האלטען אין זייערע שטעט אבער [...] היינט אז זייא האבן תשובה גטאהן מגן אפאנצ[...] יראה אוב עס איז גווארען גוויזן ביי די ישראל [...] אונ אשפיז בארבעים אז דיא ישראל האבי הרא[...] מלחמה האלטען מיט די פערצג טויזנט הארץ[...] דעם תיל פון סיסרא האבן זיי ניט בדארפט וו[...] קיין פאנצר אונ קיין שפיז נאר גאט ב"ה הט ז[...] טומלט לבי מיין הארץ לחוקקי צו דיא קריצלער ישראל מיינט מען די תלמידי חכמים המתנדבים זיי האבן בווילגט צו זאגן דעם פאלק יש[ר]אל יי לובט גאט אונ טוט תשובה צו אים רוכבי די [...] אונ די סוחרים וום מעגן היינט רייטען אויף א[...] צחורות ווייסע אייזלען אן מורא אונ יושבי די ד[...] וום זיי מעגן היינט זיצן אויף דעם דין צו פסקנן [...] אמת אונ האבן שון קיין מורא ניט פר קיינם ו[...]

ת עֲמָלֵק לְשֵׁיצָיוּתְהוֹן
רֵי עָלְמָא: פ פ פ

לַיהוָה בַּעֲמָלֵק מִדֹּר דֹּר: פ פ פ

קי"ו . י"ד אמוג"ה סי' . סנא"ה סי' . ומפטירין ודבורה אשה נביאה בשופטים סי' ד' :

בעל הטורים

סל כי ויד בגי' דויד : מדר דר . בגימ' לימי משיח :

רש"י

כתוב בו (עמוס א) ועברתו שמרה נצח (תהלים שם) תשת אבד זכרם המה מהו אומר אחריו וה' לעולם ישב ם שלם כונן למשפט כסאו הרי כסאו שלם :

חסלת פרשת בשלח

בית יהודא

זִיךְ אוֹיסְלָאזֶען אוֹיף אֵייבִּג (וְזֶהוּ עֲמָלֵק) דֶעם פֵיינְט מֵיינְט מֶען עֲמָלֵק (שֶׁכָּתוּב בּוֹ) אוֹיף אִים אִיז גֶעשְׁרִיבֶּן (וְעֶבְרָתוֹ שְׁמָרָה נֶצַח) זַיין צָארְן אִיז גֶעהִיט אוֹיף אֵייבֶּיג (וְעָרִים נָתַשְׁתָּ אָבַד זִכְרָם הֵמָּה) דִי שְׁטֶעט וָוָאס דוּ הָאסְט אוֹיסְגֶערִיסֶען זֵייעֶר גֶעדֵיינְקֶען אִיז פַארְלָארֶען אוֹיף אֵייבֶּיג (מַהוּ אוֹמֵר אַחֲרָיו) וָואס

אכְדֶעם דֶר פָּסוּק (וַה' לְעוֹלָם יֵשֵׁב) הקב"ה וֶועט אֵייבֶּיג זִיצֶען (הֲרֵי הַשֵּׁם שָׁלֵם) וֶועט דֶער נָאמֶען פוּן הקב"ה
נְץ (כּוֹנֵן לַמִּשְׁפָּט כִּסְאוֹ) עֶר וֶועט אָנְגְרֵייטֶען צוּם מִשְׁפָּט זַיין שְׁטוּהְל (הֲרֵי הַכִּסֵּא שָׁלֵם) וֶועט דִיא שְׁטוּהְל
פוּן הקב"ה זַיין גַאנְץ :

פירוש לתורת אלהים

מִלְחָמָה לַיְיָ בַּעֲמָלֵק גָאט זָאל הָאבֶּען אַמִלְחָמָה אֵיין דוֹר צוּם אַנְדֶערֶען דוֹר דָאס מֵיינְט מֶען
פֵיינְט שַׁאפְט מִיט עֲמָלֵק מִדּוֹר דּוֹר פוּן אוֹף אֵייבִּיג :

הפטרת בשלח (בשופטים סימן ד')

רָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֵשֶׁת לַפִּידוֹת הִיא שֹׁפְטָה אֶת־יִשְׂרָאֵל בָּעֵת הַהִיא: וְהִיא
יוֹשֶׁבֶת תַּחַת־תֹּמֶר דְּבוֹרָה בֵּין הָרָמָה וּבֵין בֵּית־אֵל בְּהַר אֶפְרָיִם וַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ
שְׂרָאֵל לַמִּשְׁפָּט: וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְבָרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם מִקֶּדֶשׁ נַפְתָּלִי וַתֹּאמֶר אֵלָיו
צִוָּה׀ יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל לֵךְ וּמָשַׁכְתָּ בְּהַר תָּבוֹר וְלָקַחְתָּ עִמְּךָ עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים
מִבְּנֵי נַפְתָּלִי וּמִבְּנֵי זְבֻלוּן: וּמָשַׁכְתִּי אֵלֶיךָ אֶל־נַחַל קִישׁוֹן אֶת־סִיסְרָא שַׂר־צְבָא
אֶת־רִכְבּוֹ וְאֶת־הֲמוֹנוֹ וּנְתַתִּיהוּ בְּיָדֶךָ: וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ בָּרָק אִם־תֵּלְכִי עִמִּי וְהָלָכְתִּי
לֹא תֵלְכִי עִמִּי לֹא אֵלֵךְ: וַתֹּאמֶר הָלֹךְ אֵלֵךְ עִמָּךְ אֶפֶס כִּי לֹא תִהְיֶה תִּפְאַרְתְּךָ
דֶּרֶךְ אֲשֶׁר־אַתָּה הוֹלֵךְ כִּי בְיַד אִשָּׁה יִמְכֹּר יְהוָה אֶת־סִיסְרָא וַתָּקָם דְּבוֹרָה וַתֵּלֶךְ
רָק קֶדְשָׁה: וַיַּזְעֵק בָּרָק אֶת־זְבוּלֻן וְאֶת־נַפְתָּלִי קֶדְשָׁה וַיַּעַל בְּרַגְלָיו עֲשֶׂרֶת אַלְפֵי
וַתַּעַל עִמּוֹ דְּבוֹרָה: וְחֶבֶר הַקֵּינִי נִפְרָד מִקַּיִן מִבְּנֵי חֹבָב חֹתֵן מֹשֶׁה וַיֵּט אָהֳלוֹ
לוֹן בְּצַעֲנַנִּים אֲשֶׁר אֶת־קֶדֶשׁ: וַיַּגִּדוּ לְסִיסְרָא כִּי עָלָה בָּרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם הַר־תָּבוֹר:
סִיסְרָא אֶת־כָּל־רִכְבּוֹ תְּשַׁע מֵאוֹת רֶכֶב בַּרְזֶל וְאֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מֵחֲרֹשֶׁת
אֶל־נַחַל קִישׁוֹן: וַתֹּאמֶר דְּבֹרָה אֶל־בָּרָק קוּם כִּי זֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֶת־
בְּיָדֶךָ הֲלֹא יְהוָה יָצָא לְפָנֶיךָ וַיֵּרֶד בָּרָק מֵהַר תָּבוֹר וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ אַחֲרָיו:
יְהוָה אֶת־סִיסְרָא וְאֶת־כָּל־הָרֶכֶב וְאֶת־כָּל־הַמַּחֲנֶה לְפִי־חֶרֶב לִפְנֵי בָרָק וַיֵּרֶד
א מֵעַל הַמֶּרְכָּבָה וַיָּנָס בְּרַגְלָיו: וּבָרָק רָדַף אַחֲרֵי הָרֶכֶב וְאַחֲרֵי הַמַּחֲנֶה עַד חֲרֹשֶׁת
וַיִּפֹּל כָּל־מַחֲנֵה סִיסְרָא לְפִי־חֶרֶב לֹא נִשְׁאַר עַד־אֶחָד: וְסִיסְרָא נָס בְּרַגְלָיו אֶל־
יָעֵל אֵשֶׁת חֶבֶר הַקֵּינִי כִּי שָׁלוֹם בֵּין יָבִין מֶלֶךְ־חָצוֹר וּבֵין בֵּית חֶבֶר הַקֵּינִי: וַתֵּצֵא

סבצענים קרי

ליקוטי יוסף

ה אִשָּׁה נְבִיאָה אֵשֶׁת לַפִּידוֹת וגו' . דֶער ילקוט שְׁרַייבְּט דֶר מַאן פוּן דְבוֹרָה אִיז גִיוֶועֶן אַעַם הָאָרֶץ טֶר מֶענְטְשׁוּ , אוּנ דְבוֹרָה פְלֶעגְט מַאכֶען גְרָאבֶּע ךְ צוּ דִי מְנוֹרָה וָואס אִין מִשְׁכָּן , עֶס זָאל זַיין אַגְרוֹסֶע יט אִין מִשְׁכָּן , דִי קְנֵייטְלִיךְ פְלֶעגְט זִיא שִׁיקֶן דוּרְךְ , אַלֶע וָואךְ פְלֶעגְט אִיר מַאן גֵיין מִיט דִי קְנֵייטְלִיךְ שְׁטָאט שִׁילֹה , נַוייל דָארְטִין אִיז גִיוֶועֶן דֶר מִשְׁכָּן , "ה גֶעזָאגְט צוּא אִיר , דְבוֹרָה , דוּ מַאכְסְט גְרָאבֶּע ךְ צוּ דִי מְנוֹרָה דִיא לִיכְטִיגְקֵייט זָאל פַארְגְרֶעסֶערְט וֶוערֶען אִין מִשְׁכָּן , אִיךְ וֶועל גְרוֹיסְמַאכֶען דַיין לִיכְטִיגְקֵייט צְוִוישֶׁן אַלֶע יוּדִין , דוּ וֶועסְט זַיין אַנְבִיאָה אוּנ וֶועסְט הֶעלְפֶן דִי יוּדִין , דְבוֹרָה הָט גֶערוּפֶן בָּרָק בֶּן אֲבִינוֹעַם עֶר זָאל גֵיין מִיט אִיר צוּ דִי מִלְחָמָה , פַר וָואס הָט דְבוֹרָה גְרוּפֶן צוּ בָּרָק , נַוייל בָּרָק פְלֶעגְט גֵיין אַלֶע טָאג פְרִיה אוּנ אָבֶענְד אִין מִשְׁכָּן מִתְפַּלֵל זַיין צוּא הקב"ה אוּנ הקב"ה הָט לִיבּ דִי מֶענְטְשִׁין וָואס גֵייעֶן פְרִיה אוּנ אָבֶענְד אִין שׁוּהְל אוּנ אִין בֵּית הַמִּדְרָשׁ מִתְפַּלֵל זַיין וּדַאוֶונֶען שַׁחֲרִית מִנְחָה מַעֲרִיב) אוּנ לֶערְנֶען תּוֹרָה אַלֶע טָאג :

בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מָחֹה אֶמְחֶה אֶת־
זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם׃ טו וַיִּבֶן
מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה׀ נִסִּי׃
טז וַיֹּאמֶר כִּי־יָד עַל־כֵּס יָהּ מִלְחָמָה

קֳדָם יְהוֹשֻׁעַ אֲרֵי
אֶמְחֵי יָת דּוּכְרָנָא דַ
מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא׃ טו
מֹשֶׁה מַדְבְּחָא
עֲלוֹהִי קֳדָם יְיָ דַּעֲבַ
נִסִּין׃ טז וַאֲמַר בִּשְׁ
אֲמִירָא דָא מִן
דְּחִילָא דִּשְׁכִנְתֵּהּ עַל כָּרְסֵהּ יְקָרֵהּ דַּעֲתִיד דְּאִתָּגַּח קְרָבָא קֳדָ

תו"א כי יד על כס יה ברכות נח:

רשב"ם

ענות חלושה: (יד) באזני יהושע. שימלוך עליהם ויקיים מצותי למחות את שם עמלק: כי מחה אמחה וגו'. כי אני רוצה שימחה את שמו: (טו) ה' נסי. שהמטה של הקב"ה היה לנס על הגבעה וגם לעתיד ירים אותו הקב"ה לנס על ההרים להלחם בעמלק שהרי אמר לו עכשיו כי מחה אמחה את זכר עמלק וזהו שמפרש והולך: (טז) ויאמר כי יד על כס יה וגו'. לכך אני קורא שם המזבח ה' נסי. דוגמת שם אדם ששמו אליעזר או עם הרים הקב"ה את ידו על כסאו וישבע כי מלחמה לו בעמלק מדר דר דוגמת כי אשא אל שמים ידי. זהו עיקר פשוטו. וי"מ כשתהיה יד כסא יה שזהו כסא מלכי ישראל אז תהי' מלחמה בעמלק. ואין נראה כלל בעיני שכי תהי' יד היה לו לומר. אבל למעלה הוא מוסב כמו ופירושו שהרי יד על כס יה:

בעל הטורים

ולכך נענש שאול שהשאיר לו שום זכר: (טו) נסי. ב' במ... ואידך ואל עמים ארים נסי מה התם נס ממש כמו וכנס ע... אף כאן נס ממש שקרא להקב"ה נסי ודגלי: (טז) כי...

חסלת פרשת בשלח

בית יהודא

די יודען: וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ. אונ זאָלסט זאָגן צו יְהוֹשֻׁעַ אין די אויערען (הַמַּכְנִיס אֶת יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ) וואָס ער וועט אריין ברענגען די יודען אין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (שֶׁיְּצַוֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל) ער זאָל געביטען די יודען (לְשַׁלֵּם לוֹ אֶת גְּמוּלוֹ) מען זאָל בצאהלען צו עֲמָלֵק ווי ער האָט געטאָהן צו די יודען (כָּאן נִרְמַז לוֹ לְמֹשֶׁה) דא האט הקב"ה געזאָגט צו משה אויפין וואונק (שֶׁיְּהוֹשֻׁעַ מַכְנִים אֶת יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ) אז יְהוֹשֻׁעַ וועט אריינברענגען די יודען אין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: וּכִי מָחֹה אֶמְחֶה. הקב"ה האָט געזאָגט צו משה (לְכָךְ אֲנִי מַזְהִירְךָ כֵּן) דריבער זאָג איך דיר אַזוי (כִּי חָפֵץ אֲנִי לִמְחוֹתוֹ) ווייל איך וויל אים אפמעקען פון דר וועלט: (טו) וַיִּקְרָא שְׁמוֹ (שֶׁל מִזְבֵּחַ) ה' נִסִּי. משה האָט גערופען דעם נאָמען פון מזבח "ה' נִסִּי" (הקב"ה עָשָׂה לָנוּ כָּאן נֵס גָּדוֹל) הקב"ה האָט אונז דא געטאהן אגרויסען נס (לֹא שֶׁהַמִּזְבֵּחַ קָרוּי ה') ניט דעם מזבח האט משה גערופען ה' (אֶלָּא הַמַּזְכִּיר שְׁמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ) נאר דר מען וועט דערמאנען דעם נאָמען פון מזבח (זוֹכֵר אֶת הַנֵּס שֶׁעָשָׂה הַמָּקוֹם ה' הוּא הַנֵּס שֶׁלָּנוּ) וועט ער געדיינקען דעם נ... הקב"ה האָט געטאָהן, ער וועט זאָגען הקב"ה איז אונזער נֵס: (טז) וַיֹּאמֶר, (מֹשֶׁה), משה האָט געזאָגט (כִּי יָד עַל... זאָגט רש"י משה האָט געזאָגט (יָדוֹ שֶׁל הקב"ה הוּרְמָה לִישָּׁבַע בְּכִסְאוֹ) די האַנט פון הקב"ה איז אויפגעהויבען געוו... שווערען ביי זיין שטוהל (לִהְיוֹת לוֹ מִלְחָמָה וְאֵיבָה בַּעֲמָלֵק עוֹלָמִית) ער זאָל האָבען א אייביגע מִלְחָמָה אונ אַפּיי... מיט עֲמָלֵק (וּמַהוּ כֵּס וְלֹא נֶאֱמַר כִּסֵּא) אונ פאר וואָס שטייט כֵּס אונ עס שטייט ניט כִּסֵּא (וְאַף הַשֵּׁם נֶחְלַק לְחֶצְיוֹ)... באָמען פון הקב"ה איז אויך געטיילט געוואָרען אויף העלפט, עס שטייט נאָר "יָהּ", זאָגט רש"י (נִשְׁבַּע הקב"ה... שָׁלֵם וְאֵין כִּסְאוֹ שָׁלֵם עַד שֶׁיִּמָּחֶה שְׁמוֹ שֶׁל עֲמָלֵק כּוּלוֹ) הקב"ה האָט געשוואָרען זיין נאָמען וועט ניט זיין גאַנץ אונ זיין... וועט ניט זיין גאַנץ ביז ער וועט אין גאַנצען אפמעקען דעם נאָמען פון עֲמָלֵק (וּכְשֶׁיִּמָּחֶה שְׁמוֹ יִהְיֶה הַשֵּׁם שָׁלֵם וְהַכִּ... אונ ווען הקב"ה וועט אפמעקען דעם נאָמען עֲמָלֵק וועט זיין גאַנץ דר נאָמען פון הקב"ה אונ דיא שטוהל פון... וועט זיין גאַנץ (שֶׁנֶּאֱמַר) וואָרום עס שטייט אין פָּסוּק (הָאוֹיֵב תַּמּוּ חֳרָבוֹת לָנֶצַח) דו פיינט, דיין פארוויסט...

רש"י

(מכילתא): ושים באזני יהושע. המכנים את יש... שיצוה את ישראל לשלם לו את גמולו כאן נרמז ... שיהושע מכנים את ישראל לארץ: כי מחה אמחה. מזהירך כן כי חפץ אני למחותו: (טו) ויקרא ש... מזבח: ה' נסי. הקב"ה עשה לנו כאן נס גדול לא... קרוי ה' אלא המזכיר שמו של מזבח זוכר את הנ... המקום ה' הוא נס שלנו: (טז) ויאמר. משה: כ... כס יה. ידו של הקב"ה הורמה לישבע בכסאו... מלחמה ואיבה בעמלק עולמית ומהו כס ולא נא' כסא ... נחלק לחציו נשבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין כ... עד שימחה שמו של עמלק כולו וכשימחה שמו יהי' ... והכסא שלם שנאמר (תהלים ט) האויב תמו חרבות...

שפתי חכמים

לזהו לכך הוצרך רש"י לפרש שעל פי הדיבור היה עושה ומוכיח מזה דאם לא על פי הדיבור היה לא היה לו ליהושע להניח החלשים אלא היה לו להרוג את כולם: ע תקן בזה כמה ענינים האחד שאמר ידו של הק' ב"ה לא יד סתם שמשמעו ידו של משה כמובן מן הכתוב ועוד שאמר הורמה לא שיד הקב"ה על כסאו תמיד אלא שהורמה אליו לפי שעה כמו כי אשא אל שמים ידי וגו' (ועי' בקל"מ):

חסלת פרשת בשלח

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יד) כי מחה אמחה. מחה בעולם הזה אמחה לעול... את זכר עמלק. זכר זה המן ועמלק כמשמעו: (טז) ... יד על כס יה. פי' כשתהיה מלוכה של הקב"ה מת... כסאו אז ילחם בעמלק ויד הוא לשון מלוכה. ומ... ז"ל שמעתי דכי יד קאי אעמלק משום דקשיא לי... כתיב כי מחה אמחה את זכר עמלק. ובפרשת כי ת... תמחה את זכר עמלק. ולא קשיא. הא כשפושט ידו ע... תמחה הא כשפושט ידו על ביהמ"ק אמחה אני דכתיב

להו' בעצמו ובכבודו בעמלק. וירושלים נקרא כסאו של הקב"ה ואין כסאו שלם עד שיכרית זרעו של עמלק וכתיב ו... ישב כונן למשפט כסאו ולכך אין המתים משמשים בשם יה כדכתיב לא המתים יהללויה. לפי שאין יכולין להלחם מכיון שמתו. ולכך אמר דוד לא אמות כי אחיה ואספר מעשי יה יסור יסרני יה ולמות לא נתנני. וכתיב אבוא בם א...

פירוש להורת אלהים

וְשִׂים אונ טוּא אין דיא אוֹערן פון יְהוֹשֻׁעַ [עיין רש"י] בִּי וואָרום מָחֹה אָפּ מעקין אֶמְחֶה איך וועל אָפּ מעקין אֶת זֵכֶר דָס גדעכעניש פון עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם פון אונטער דעם הימל: (טו) וַיִּבֶן הָט משה גבוּעט אמזבח וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אונ ער האָט גרופען דעם נאָמען פון דעמ... יְיָ גאָט נִסִּי האָט אונז אויף דעם אָרט אַנֵס ג... (טז) וַיֹּאמֶר האָט משה גיזאָגט כִּי גאָט האָ... גיהוֹבין זיין האַנד אונ האָט גישוואָרען ביי...

עֲלַהּ וְאַהֲרֹן וְחוּר
בִּידוֹהִי מִכָּא חַד
חַד וַהֲוָה יְדוֹהִי
בִּצְלוֹ עַד דְּעַל
א׃ יג וְתַבַּר יְהוֹשֻׁעַ
עֲמָלֵק וְיָת עַמֵּהּ
ם דְּחָרֶב׃ יד וַאֲמַר
מֹשֶׁה כְּתַב דָּא
א בְּסִפְרָא וְשַׁוִּי
חלש יהושע זכתים קטן: כתב זאת
גילה ז:

וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחוּר תָּמְכוּ בְיָדָיו
מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו
אֱמוּנָה עַד־בֹּא הַשָּׁמֶשׁ׃ יג וַיַּחֲלֹשׁ
יְהוֹשֻׁעַ אֶת־עֲמָלֵק וְאֶת־עַמּוֹ לְפִי־
חָרֶב׃ פ מפטיר יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר וְשִׂים

בעל הטורים

ה עד בא השמש. שהזכיר זכות אבות. אמונה זה אברהם אמנין בה'. עד בא זה יצחק דכתיב ביה ויצחק בא מבא. יעקב דכתיב ביה וילן שם כי בא השמש: (יד) זכרון בספר ושים באזני. ר"ת זבוב שרץ אחר דמן של ישראל כזבוב: מחה אמחה. מן. אמחה ב' במסורה הכא ואידך במבול מה התם נמחו כל אשר בארץ אף עמלק צריכים למחותו שלא ישאר לו שום זכר

רשב"ם

רגילין לנוס ולהנצח: (יב) אמונה. קיומו לדור ודור. וכן וחלים רעים ונאמנים. חלאים ארוכים וקיימים: (יג) ויחלש. נצחם. כדכתיב קול

רש"י

לו על כר וכסת אמר ישראל שרויין בצער אף אני
מהם בצער: ויהי ידיו אמונה. ויהי משה ידיו
פרושות השמים בתפלה נאמנה ונכונה: עד בא
. שהיו עמלקים מחשבין את השעות באצטרולוגיא"ה
עה הם נוצחים והעמיד להם משה חמה וערבב את
(יג) ויחלש יהושע. (תנחומא) חתך ראשי גבוריו
יר אלא חלשים שבהם ולא הרגם כולם מכאן אנו
עשה ע"פ הדבור של שכינה: (יד) כתב זאת
שבא עמלק להזדווג לישראל קודם לכל האומות

בית יהודא

זיי האבען גענומען דעם שטיין אונטער משה, ער זאל זיצען אויף דעם שטיין, פרעגט רש"י (ולא ישב לו על כר וכסת) פאר וואס איז משה ניט געזעסען אויף אקישין, אקליינע אדער אגרויסע (אמר) משה הט געזאגט וישראל שרוין בצער אף אני אהיה עמהם בצער) ווייל יודען האבען איצט צער אין די מלחמה וועל איך אויך האבען צער און וועל זיצען אויף אשטיין: וויהי ידיו אמונה). ארט רש"י עס הט געדארפט שטיין ויהיו, זיי זענען געווען, ידיו, זיינע הענט, פר וואס שטייט ויהי, ער איז געווען, זאגט רש"י דר ווארט ויהי, ער איז געווען, מיינט מען "משה" איז געווען (ידיו פרושות השמים בתפלה נאמנה ונכונה) די הענט פון משה זענען געווען פארשפרייט צום הימעל, צו הקב"ה מתה און אריכטיגע תפלה: ועד בא השמש. ביז די זונן איז אונטער געגאנגען (שהיו עמלקים מחשבין את השעות ויאה באיזה שעה הם נוצחים) ווארום די עמלקים האבען געוואוסט צו ברעכענען דיא צייטען פון טאג אין שעה זיי וועלן קענען איין געמען די מלחמה מיט דיא יודען (והעמיד להם משה חמה) הט משה געהייסען די זונן בען שטיין (וערבב את השעות) און ער הט פארמישט דיא צייטען, ווייל דיא שעות פון טאג זענען ניט ט געוואָרען: (יג) ויחלוש יהושע. זאגט רש"י (חתך ראשי גבוריו) יהושע האט אפגעשניטען די קעפ פון די עמלקים (ולא השאיר אלא חלשים שבהם) ער האט נאר געלאזן די שוואכע מענטשען (ולא הרגם כולם) און ער געהרגעט אלע עמלקים, זאגט רש"י (מכאן אנו למדין שעשה על פי הדבור של שכינה) פון דאנען לערנען מיר ע מיט די יודען האבען ניט געהרגעט אלע עמלקים, דס האט הקב"ה געבאטען, מען זאל ניט הרגען אלע : (יד) וכתוב זאת זכרון). הקב"ה הט געזאגט צו משה, דאס זאלסטו פארשרייבען אין די תורה (שבא עמלק לישראל קודם לכל האומות) אז עמלק איז געווען דער ערשטער פון אלע פעלקר וואס הט געהאלטען מלחמה מיט

דעת זקנים מבעלי התוספות

ם המקרא ודרשהו ותמת עזובה זו מרים ויקח לו כלב
ת דהיינו נמי מרים עצמה ותלד לו את חור קודם מותה
ניחא הכל למבין: עלו ראש. ראש בזכות אבות.
זכות אמהות: (יג) ויחלש. הטיל עליו הגורל ושלשה
ש לו פור גורל חולש. ד"א לכך כתיב ויחלש ולא
ה לפי שעמלק חוזה בכוכבים היה ובחר לו אנשים
תידין למות באותה מלחמה. וכן יהושע עשה כן
בחר לנו אנשים דמשמע קיימים ובריאים לכך לא היה יהושע יכול להרגם אלא מתוך ידיהם ורגליהם וזהו ויחלש:

שפתי חכמים

בתפלתו של משה שהוא מתפלל בעת המלחמה שיללית עכ"פ אבל אי קאי אלמעלה מה בא להשמיענו: ל דק"ל ויהיו מיבעי ליה ופירוש ויהי שב אל משה ולא על ידיו: מ פירוש מכוונת רש"ל: נ דק"ל דכתיב ויחלוש יהושע וגו' לפי חרב אם הרגם לפי חרב לא נעשו חלשים אלא נהרגו ל"פ ולא השאיר וכו': ס פירוש לפי שלא הוזכר בתחלת המלחמה דברי הש"י אלא כתיב ויאמר משה אל יהושע משמע שמעלמו

פירוש לתורת אלהים

ארן שווער און מיד ויקחו האבען אהרן מיט
מן אשטיין וישימו און האבען געלעהגט אונטער
שב עליה און משה האט זיך געזעצט אויף אים
ור און אהרן מיט חור תמכו בידיו האבען אים
גלעהגט מיט זייגע הענט מזה אחד פון דער
אייגר אונטער געלעהגט און פון דר אנדערער
דר אנדרער אונטער געלעהגט ויהי און עס איז
י די הענט פון משה אמונה וואר האפטיג ער
הט די הענט פאר שפרייט און הט תפלה גטאהן
צו גאט מיט גרוס אמונה עד ביז די זון איז אונטער
גיגאנגן: (יג) ויחלוש און יהושע הט שלאף גמאכט
עמלק מיט זיין פאלק לפי חרב דארך דער שארף
פון דער שווערד: (יד) ויאמר האט גאט גיזאגט
צו משה כתוב זאת שרייב דאס צוא אגידעכניש אין
דער ספר תורה אז עמלק איז דער ערשטער וואס
איז גקומען מלחמה האלטען מיט דיא ישראל

יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר־לוֹ מֹשֶׁה
לְהִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחוּר
עָלוּ רֹאשׁ הַגִּבְעָה׃ יא וְהָיָה כַּאֲשֶׁר
יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגָבַר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר
יָנִיחַ יָדוֹ וְגָבַר עֲמָלֵק׃ יב וִידֵי מֹשֶׁה
כְּבֵדִים וַיִּקְחוּ־אֶבֶן וַיָּשִׂימוּ תַחְתָּיו

אונקלוס

יְהוֹשֻׁעַ כְּמָא דְּ[...]
מֹשֶׁה לְאַגָּחָא
בַּעֲמָלֵק וּמֹשֶׁה
וְחוּר סְלִיקוּ לְרֵישׁ
יא וַהֲוֵי כַּד יָרִי[...]
יְדוֹהִי וּמִתְגַּבְּרִי[...]
יִשְׂרָאֵל וְכַד מַנַּ[...]
וּמִתְגַּבְּרִין דְּבֵית
יב וִידֵי מֹשֶׁה יְקָרָן
אַבְנָא וְשַׁוִּיאוּ [...]

תו"א וקיה כאשר . ר"ה כט : וידי משה ברכות נד :

רשב"ם

(יא) כאשר ירים משה . ידו והמטה : וגבר ישראל . שכן דרך עורכי מלחמה כל זמן שרואים הרמת נסים קונפט"ן ב"ל הן מתגברין [...]

בית יהודא

זָאלֶן דִי מֶענְטְשֶׁן וויסֶען צוּשְׁטֶערֶן דִי כִּשׁוּף : (י) וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחוּר] . זָאגְט רש"י (מִכַּאן לְתַעֲנִית שֶׁצְּרִיכִים שְׁלֹשָׁה לַעֲבוֹר לִפְנֵי הַתֵּיבָה) פוּן דַאנֶען לֶערְנְן מִיר וֶוען עֶס אִיז אַתַּעֲנִית דַארְפֶן שְׁטֵיין בַּיי דֶעם עָמוּד דְרַיי מֶענְטְשֶׁען וְדֶר הַזָּן , אוּנ אֵיינֶער בַּיי זַיין רֶעכְטֶע זַייט אוּנ אֵיינֶר בַּיי זַיין לִינְקֶע זַייט] (שֶׁבְּתַעֲנִית הָיוּ שְׁרוּיִם) וָוארוּם מֹשֶׁה , אַהֲרֹן , חוּר , יְהוֹשֻׁעַ , אוּנ אַלֶּע יוּדֶען הָאבֶּן דַאמָאלְס גֶעפַאסְט [עיין בת"א בה' ת"א] :

וחור] . (בְּנָהּ שֶׁל מִרְיָם הָיָה) חוּר אִיז גֶעוֶוען דֶער זוּהְן פוּן מִרְיָם , דִי שְׁוֶועסְטֶר פוּן מֹשֶׁה (וְכָלֵב בַּעְלָהּ) אִי[ז] גֶעוֶוען כָּלֵב : (יא) [כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ] . וֶוען מֹשֶׁה הָט אוּיפְגֶעהוֹיבֶּען זַיינֶע הֶענְט הָאבֶּן דִיא יוּדֶען זִיך [...] אִין דִיא מִלְחָמָה , פְרֶעגְט רש"י (וְכִי יָדָיו שֶׁל מֹשֶׁה נוֹצְחוֹת הָיוּ הַמִּלְחָמָה) הָאבֶּן דֶען דִי הֶענְט פוּן מֹשֶׁה אַיינְגֶ[...] מִלְחָמָה [כִּדְאִיתָא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה] אִין דִי גְמָרָא רֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׁטֵייט וְויא עֶס אִיז גֶעוֶוען מִיט דִי מִלְחָמָה] : (יב [...] כְּבֵדִים] . דִי הֶענְט פוּן מֹשֶׁה זֶענֶן גֶעוֶוען שְׁוֶוער , עֶר הָאט נִיט גֶעקֶענְט הַאלְטֶן דִי הֶענְט אִין דֶערְהֵייך , [...] (בִּשְׁבִיל שֶׁנִּתְעַצֵּל בְּמִצְוָה) וַוייל עֶר הָט זִיך שְׁוַואך גֶעמַאכְט צוּ דִי מִצְוָה , עֶר הָאט נִיט אַלֵיין גֶעהַאלְטֶן מִלְחָמָה (וּמִנָּה אַחֵר תַּחְתָּיו) אוּנ עֶר הָאט אִיבֶּערְגֶעגֶעבֶּען דִי מִלְחָמָה צוּ אֵיין אַנְדֶערֶען , צוּ יְהוֹשֻׁעַ (נִתְיַיקְרוּ יָדָיו) דְרִיבֶּער שְׁוֶוער גֶעוָוארֶען זַיינֶע הֶענְט : וַיִּקְחוּ] . זֵיי הָאבֶּן גֶענוּמֶען אַהֲרֹן אוּנ חוּר הָאבֶּען גֶענוּמֶען (אֶבֶן) אַשְׁטֵיין (וַיָּשִׂ[ימוּ ...]

רש"י

(י) ומשה אהרן וחור. מכאן לתענית שצר[יכים שלשה] לעבור לפני התיבה שבתענית היו שרויים : חו[ר בנה של] מרים היה וכלב בעלה : (יא) כאשר ירים מש[ה] ידיו של משה נוצחות היו המלחמה וכו' כדאי' בר"[ה ...] משה כבדים . בשביל שנתעצל במצוה ומנה [אחר תחתיו] נתייקרו ידיו : ויקחו . אהרן וחור : אבן וישימ[ו ...]

שפתי חכמים

שהוא עת המלחמה ואמר הנני נלב וגו' הודיענו בזה שגלות מחר דבקש עם הנני נלב וגו' ובא להשמיענו שמחר בעת המלחמה הנני נלב ומתפלל עליך כדי לזרז את יהושע ולחזקו בעת המלחמה שיהא בטוח

דעת זקנים מבעלי התוספות

עמהן : (י) ומשה אהרן וחור. פירש"י חור בנה [של] היה וגם בפרשת ואלה המשפטים פי' כן שח[...] מרים ואביו כלב שנא' ויקח לו כלב את אפרת ות[לד] חור. אפרת זו מרים כדאיתא במס' סוטה. ומ[...] אדרבה בסוטה מסיק ותמת עזובה זו מרים ולמה נקרא שמה עזובה שהכל עזבוה ובאותו פסוק כת[...] עזובה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור וא"כ לא זו היא מרים וגם כן משמע דחור לאו בנה של מר[ים] אפרת הוה. ואומר אני דיפה פירש"י וקושיא שלהם אינה קושיא כי כן הפסוק בדברי הימים וכלב בן חצרון [הוליד את] עזובה ויקח אשה את ירי[ע]ות ואלה בניה ישר ושובב וארדון ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו א[ת חור וחור] הוליד את אורי וגו'. ובסוטה פריך כלב בן חצרון הוא ומשני בן שפנה מעצת מרגלים אכתי בן קנז ה[וא דכתיב] וילכדה עתניאל בן קנז אחי כלב אמר רבא חור בנה דקנז היה דיקא נמי דכתיב כלב בן יפנה הקנזי ש"מ ו[...] זו מרים ולמה נקראת עזובה שהכל עזבוה ונ"ל דהיינו כשהיתה מצורעת ופריך הוליד את עזובה והלא אשתו היתה [...] ללמדך שכל הנושא אשה לשם שמים מעלה עליו הכתוב כאלו ילדה ואת יריעות פי' גם היא מרים ולמה נקרא ש[מה] שהיו פניה דומות ליריעות לבנות וכתיב ואלה בניה אל תיקרי בניה אלא בוניה פי' כלב בעלה ונקרא ישר על עצמו. ושובב על ששב מעצת מרגלים. וארדון על שם שרדה ביצרו. ולפיכך אני אומר ששם מפרש כל שמו[ת] שמות מרים ושמה מרים ועזובה ויריעות ואפרת ונקראה אפרת על שהיא בעלת חן כמו אפריון נמטייה ואומר [...]

ליקוטי יהודא

פֶעלְקֶר וָוס הָאבֶּן גֶעטָאהְן שְׁלֶעכְטֶס צוּ דִי יוּדִין , נָאר דֶער עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל עֶס אִיז גִיוֶוען אַוואנֶע מִיט הֵייסֶע וַואסֶער , אַלֶע מֶענְטְשִׁין הָאבֶּן מוֹרָא גֶעהַאט אַרַיין צוּ גֵיין אִין דִיא וַואנֶע , אִיז גֶעקוּמֶן אֵיינֶר אוּנ אִיז אַרַיינְגֶעשְׁפְּרוּנְגֶען אִין דִי וַואנֶע , עֶר הָאט זִיךְ מַאכִי אָפְּגֶעבְּרִיהְט , עֶר הָט אָבֶּר דִי וַואסֶר אָפְּגֶעקִיהְלְט פַאר אַנְדֶערֶע מֶענְטְשִׁין , נָאךְ אִים זֶענֶן פִיל מֶענְטְשִׁין אַרַיינְגֶעגַאנְגֶען אִין דִי וַואנֶע , אַזוֹ אִיז גִיוֶוען מִיט עֲמָלֵק , וֶוען דִי יוּדִין זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם הָאבֶּן אַלֶע פֶעלְקֶר פַאר זֵיי מוֹרָא גִהַאט , אוּנ עֶס הָט קֵיינֶער גִיוָואלְט מִיט זֵיי הַאלְטֶען מִלְחָמָה , ווי עֲמָלֵק אִיז גֶעקוּמֶן צוּ דִי יוּדִין אוּנ הָט מִיט זֵייא גֶעמַאכְט אַמִלְחָמָה , אֲפִילוּ מֶען הָאט פוּן אִים פִיל גֶעהַרְגֶעט אוּנ עֶר הָאט גֶעמוּזְט אַנְטְלוֹיפֶן פוּן דִי מִלְחָמָה , פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן הָט עֶר אַרָאפְּגֶענוּמֶן פוּן זַייעֶר שְׁרֶעק , זֵיי זָאלֶן קֵיין מוֹרָא הָאבֶּן פַאר דִי יוּדִין אוּנ נִיט פַאר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא

פירוש לתורת אלהים

מִיט אַהֲרֹן אוּנ חוּר דֶר זוּהְן פוּן מִרְיָם עָלוּ זֶ[ענֶען] גֶגַאנְגֶען אוֹיף דֶעם שְׁפִּיץ פוּן דֶער הֵייךְ אוּ[נ] תְּפִלָּה גֶטָאהְן : (יא) וְהָיָה אוּנ עֶס אִיז גִיוֶוען [וֶוען] מֹשֶׁה הָט אוֹיף גֶהוֹבֶּען זַיינֶי הֶענְט צוּ גָאט [...] תְּפִלָּה גֶטָאהְן וְגָבַר הָאבֶּען דִי יִשְׂרָאֵל גוֹבֵר [גִיוֶוען אִין דֶער] מִלְחָמָה וְכַאֲשֶׁר אוּנ אַז עֶר הָט אָפּ גְלָאזְט זַיי[נֶע הֶענְט] אוּנ הָט אוֹיף גֶהֶערְט תְּפִלָּה צוּ טָאהְן וְגָבַר עֲ[מָלֵק] עֲמָלֵק גוֹבֵר גִיוֶוען : (יב) וִידֵי אוּנ דִי הֶענְט [...]

: ט וַאֲמַר מֹשֶׁה
בְּחַר לָנָא גֻּבְרַיָּא
קְרָבָא בַּעֲמָלֵק
א קָאֵם עַל רֵישׁ
וְחֻטְרָא
דוּ יְיָ נְסִין מִן
בִּידִי : י וַעֲבַד

בִּרְפִידִם : ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר־לָנוּ אֲנָשִׁים וְצֵא הִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק מָחָר אָנֹכִי נִצָּב עַל־רֹאשׁ הַגִּבְעָה וּמַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי : י וַיַּעַשׂ

תו"א בעמלק מחר יומא כב :

בעל הטורים

ים ה' בקרבנו אם אין בא עליהם עמלק : (ח) ברפידים. כרף ידים שרפו ידיהם מן המצות : עם ישראל ברפידם. בגימ' רפו ידיהם מן המצות : (ט) ובא. ב' הכא ואידך ובא השדה שאמר לו ללאת חוץ לענגים :

רש"י

על כתפו ויצא לדרך היה אותו הבן רואה חפץ
טול חפץ זה ותן לי והוא נותן לו וכן שניה וכן
באדם אחד אמר לו אותו הבן ראית את אבא
אינך יודע היכן אני השליכו מעליו ובא הכלב
) בחר לנו. לי ולך השוהו לו מכאן אמרו יהי
ך חביב עליך כשלך וכבוד חבירך כמורא רבך
(במדבר יב) ויאמר אהרן אל משה בי אדני והלא
מאחיו היה ועושה את חבירו כרבו. ומורא
שמים מנין שנא' (שם יא) אדני משה כלאם כלם
חייבין הם כלייה המורדים בך כאלו מרדו
יצא הלחם. צא מן הענן והלחם בו (מכילתא) :
ת המלחמה כ אנכי נצב : בחר לנו אנשים.
אי הטא שתהא זכותן מסייעתן. ד"א בחר לנו
עין לבטל כשפים לפי שבני עמלק מכשפין היו :

בית יהודא

וְיָצָא לַדֶּרֶךְ) עס האט אַמאָהל גֶעטראָפֶן אייגער האט גענומען זיין
זוהן אויף זיין אַקסיל אונ איז מיט אים געגאַנגען אין וועג
(הָיָה אוֹתוֹ הַבֵּן רוֹאֶה חֵפֶץ) דער זוהן האט געזעהן אַזאַך ליגט
אויף דער ערד (וְאוֹמֵר אַבָּא טוֹל חֵפֶץ זֶה וְתֵן לִי) האט ער גזאגט
צום פאָטער, נעם די זאַך אונ גיב מיר (וְהוּא נוֹתֵן לוֹ) דער
פאָטער האט אים די זאַך גגעבען (וְכֵן שְׁנִיָּה וְכֵן שְׁלִישִׁית) אונ
אַזוי איז געוועזן נאָך אַמאָהל אונ אַדריטען מאָהל, וואס ער
האט געבעטען בייא זיין פאָטער האט דער פאָטער אים געגעבען (פָּגְעוּ
בְּאָדָם אֶחָד) אין וועג האבען זיי בגעגענט אמענטש (אָמַר לוֹ
אוֹתוֹ הַבֵּן) האט דער זוהן געזאגט צו דעם מענטש (רָאִיתָ אֶת
אַבָּא) טאמער האסטו געזעהן מיין פאטער (אָמַר לוֹ אָבִיו אֵינְךָ
יוֹדֵעַ הֵיכָן אֲנִי) האט דער פאָטער געזאגט צום זוהן דו ווייסט
ניט וואו איך בין ? (הִשְׁלִיכוֹ מֵעָלָיו) האט דער פאטער אים אראפ
געוואָרפען פון זיך (וּבָא הַכֶּלֶב וּנְשָׁכוֹ) איז געקומען אהונט אונ
האט אים געביסען : (ט) וּבְחַר לָנוּ אֲנָשִׁים). משה האט געזאגט
(לִי וְלָךְ) פון מיינעטוועגען אונ פון דיינעטוועגען (הִשְׁוָהוּ לוֹ)
...ו זאָלסט אויסקלויבען מענטשין פון אונזערטוועגען
...לייך געמאכט יהושע צו זיך (מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים) פון דאַנען האבען די חכמים געזאגט (יְהִי כְבוֹד תַּלְמִידְךָ חָבִיב
דער כבוד פון דיין תלמיד זאל זיין אויף דיר אזוי ליב ווי דיין כבוד (וּכְבוֹד חֲבֵרְךָ כְּמוֹרָא רַבְּךָ מִנַּיִן) פון וואנען
אז דער כבוד פון דיין חבר זאל בייא דיר זיין וויא די מורא וואס דו האסט פאר דיין רבי (שֶׁנֶּאֱמַר) ווארום עס
פסוק (וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אֶל מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנִי) אהרן האט געזאגט צוא משה איך בעט דיך מיין הערר (וַהֲלֹא אַהֲרֹן גָּדוֹל
אהרן איז דאך געווען עלטער פון משה (וְעוֹשֶׂה אֶת חֲבֵירוֹ כְּרַבּוֹ) אונ ער האט געגעבען כבוד צו זיין חבר ווי
...געווען זיין רבי (וּמוֹרָא רַבְּךָ כְּמוֹרָא שָׁמַיִם מִנַּיִן) פון וואנען ווייסען מיר אז מען דארף מורא האבען פאר א רבי
...מורא פאר הקב"ה (שֶׁנֶּאֱמַר) ווארום עס שטייט אין פסוק יהושע האט געזאגט צו משה (אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם)
...ט געמיינט מיין הערר משה (כַּלֵּם מִן הָעוֹלָם) פארלענד זיי פון דער וועלט (חַיָּבִים הֵם כְּלָיָה) זיי זענען
...ט מען זאל זייא פארלענדען (הַמּוֹרְדִים בְּךָ כְּאִילוּ מָרְדוּ בהקב"ה) די מענטשען וואס זינדיגען צו דיר איז גלייך
...גען צו הקב"ה : וְצֵא הִלָּחֵם). מיינט מען (צֵא מִן הֶעָנָן וְהִלָּחֵם בּוֹ) גיי ארויס פון וואלקען אונ האלט מלחמה
...ומחר). (בְּעֵת הַמִּלְחָמָה אָנֹכִי נִצָּב) מארגען אין דיא צייט ווען עס וועט זיין די מלחמה וועל איך שטיין אויף
: וּבְחַר לָנוּ אֲנָשִׁים). די מענטשען זאלען זיין (גִּבּוֹרִים) שטארקע (וְיִרְאֵי חֵטְא) אונ פרומע וואס האבען מורא
...שֶׁתְּהֵא זְכוּתָן מְסַיַּיעְתָּן) זייער זכות זאל זיי העלפען איין נעמען די מלחמה (דָּבָר אַחֵר) נאך אפשט איז (בְּחַר לָנוּ
...סט אויסקלויבען פר אונז מענטשען (שֶׁיּוֹדְעִין לְבַטֵּל כְּשָׁפִים) וואס ווייסען אפטאהן כישוף (לְפִי שֶׁבְּנֵי עֲמָלֵק
...) ווייל די פאלק עמלק זענען געווען מכשפים, טאמער וועלען זיי עפעס טאהן אין די מלחמה מיט כישוף

שפתי חכמים

...בא הכלב וכו' כי הם אמרו היש ה' בקרבנו ולכך ויבא
... (נח"י) לפי מה שכתבתי כ"פ דהרב לא מיירי בסמיכות
... בסמיכות יותר לשון א"ם דהכי קשה לרש"י דמלת
... מיותר דהא לעיל כתיב ויחנו ברפידים וכפרשת יתרו
כתיב ויסעו מרפידים ממילא כל הסיפור דביני וביני היה ברפידים
אלא לכך נכתב ברפידים לו' לך שמעשה רפידים גרם ויבא עמלק ולכן
אמר הרב סמך פרשה זו למקרא זה ולא אמר לפרשה זו היינו שתירוץ
הסמיכות הוא על זה הפסוק לבד : כ דאל"כ למה מחר דוקא אלא

פירוש לתורת אלהים

...שְׂרָאֵל אין רְפִידִים : (ט) וַיֹּאמֶר האט משה
... יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר לָנוּ קלויב אוס מענטשען וְצֵא
... האלט מִלְחָמָה מיט עֲמָלֵק [פיין רש"י]
...ן בְּשַׁעַת מִלְחָמָה אָנֹכִי נִצָּב וועל איך שטיין
...בְעָה אויף דעם שפיץ בארג וּמַטֵּה אונ דעם
...ן שטעקען וועל איך געמען אין מיין האנד :

ליקוטי יהודא

מיט זיי ארבעטין אונ מען וועט זיי פייניגן פיר הונדערט יאר, האט
אליפז אים ניט געהרגעט, אונ איידער אליפז איז געשטארבען האט
ער געזאגט צו זיינע קינדער, ווען די קינדער פון יעקב וועלען ארוס
גיין פון מצרים אונ דער חוב וועט שוין זיין בצאהלט, זאלין זיי
פארלענדען די קינדער פון יעקב, דריבער איז איצט געקומען עמלק
דר זוהן פון אליפז האבען אמלחמה מיט די יודין. דער ילקוט
שרייבט פר וואס איז הקב"ה אזוי בייז אויף עמלק מער ווי אויף אלע

...ט יְהוֹשֻׁעַ גטאהן וויא משה האט אים גזאגט לְהִלָּחֵם צו מִלְחָמָה האלטען מיט עֲמָלֵק וּמֹשֶׁה אונ משה

הַצּוּר בְּחֹרֵב וְהִכִּיתָ בַצּוּר וְיָצְאוּ
מִמֶּנּוּ מַיִם וְשָׁתָה הָעָם וַיַּעַשׂ כֵּן
מֹשֶׁה לְעֵינֵי זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ז וַיִּקְרָא
שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה עַל־רִיב ׀
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נַסֹּתָם אֶת־יְהוָה
לֵאמֹר הֲיֵשׁ יְהוָה בְּקִרְבֵּנוּ אִם־אָיִן׃
פ ח וַיָּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל

טִנָּרָא בְּחוֹרֵב
בְטִנָּרָא וְיִפְּקוּן מִ
וְיִשְׁתֵּי עַמָּא וַעֲ
מֹשֶׁה לְעֵינֵי סָבֵי
ז וּקְרָא שְׁמָא
נִסֵּיתָא וּמַצּוּתָא
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל
קֳדָם יְיָ לְמֵימַר
שְׁכִנְתָּא דַיְיָ בֵּינָ
לָא׃ ח וַאֲתָא עֲמָ
קְרָבָא .עִם

רשב"ם

(ז) היש ה' בקרבנו . אם ית

תו"א והכית בצור שם : ויבא עמלק שם קית :

בעל הטורים

(ז) אם אין . ד' במסו' דין ואידך אם אין אתה דבר גבי אבשלום כשיעץ לו לצאת למלחמה עם דוד. אם אין אתה שו בה עץ אם אין. פי' אנכי אמרתי כי הוא ארץ טובה ורחבה אם אין אתה שומע לי ושלחת מרגלים לראות אם יש בה חייך שאתה צריך להלחם כהיא אם אין דאבשלום דמיירי במלחמה כמו שארז"ל אם לא שלחו מרגלים לא היו צריכין לבלי זי

בית יהודא

דֶעם שְׁטֶעקִין קֶען מֶען טָאהְן גוּטֶעס אוֹיךְ, וָוארוּם נִיט דֶר שְׁטֶעקִין שְׁלָאגְט, נָאר הקב"ה שְׁלָאגְט, אוּנ הקב"ה טוּהְט גוּטֶעס אוֹיךְ, וִוי אֵייגֶר אִיז וֶוערְט: (ו) וְהִכִּיתָ בַצּוּר, זָאגְט רש"י (עַל הַצּוּר לֹא נֶאֱמַר) עֶס שְׁטֵייט נִיט דוּ זָאלְסְט שְׁלָאגֶן אוֹיף דֶעם שְׁטֵיין (אֶלָּא בַצּוּר) נָאהֶר עֶס שְׁטֵייט דוּא זָאלְסְט שְׁלָאגִין אִין שְׁטֵיין (מִכָּאן) פוּן דַאנֶען וֵוייסִין מִיר (שֶׁהַמַּטֶּה הָיָה שֶׁל מִין דָּבָר חָזָק וּשְׁמוֹ סַנְפְּרִינוֹן) דֶר שְׁטֶעקִי אִיז גִיוֶועזֶן פוּן אַשְׁטַארְקֶע זַאךְ, פוּן אַסַנְפְּרִינוֹן, אַז מֹשֶׁה הָאט מִיט דֶעם שְׁטֶעקִין גֶעשְׁלָאגֶן אוֹיף דֶעם שְׁטֵיין (וְהַצּוּר נִבְקַע דֶרְשְׁטֵיין גִישְׁפָּאלְטִין גֶעוָוארֶן פוּן דֶעם שְׁטֶעקִין: (ח) וַיָּבֹא עֲמָלֵק וגו'). זָאגְט רש"י (סָמַךְ פָּרָשָׁה זוֹ לְמִקְרָא זֶ שְׁטֵייט דִיא פַּרְשָׁה פוּן עֲמָלֵק נֶעבֶען דֶעם פְרִיעֶרְדִיגֶען פָּסוּק (לוֹמַר) צוּ זָאגֶן, הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ דִי יוּדֶן בֵּינֵיכֶם) אִיךְ בִּין שְׁטֶענְדִיג צְווִישְׁן אַייךְ (וּמְזוּמָּן לְכָל צָרְכֵיכֶם) אוּנ בִּין גְרֵייט צוּ אַלֶץ וָואס אִיר דַארְפְט (וְאַתֶּם א ה' בְּקִרְבֵּנוּ אִם אָיִן) אוּנ אִיר זָאגְט אִיר וֵוייסְט נִיט אוֹב הקב"ה אִיז צְווִישְׁן אַייךְ אָדֶער נֵיין (חַיֵּיכֶם) אִיךְ שְׁוֶוער לֶעבֶּן (שֶׁהַכֶּלֶב בָּא וְנוֹשֵׁךְ אֶתְכֶם) דֶר הוּנְט (עֲמָלֵק) וֶועט קוּמֶן אוּנ וֶועט אַייךְ בַּייסֶען (וְאַתֶּם צוֹעֲקִים לִי) אוּנ אִיר מִיר שְׁרַייעֶן (וְתֵדְעוּ הֵיכָן אֲנִי) וֶועט אִיר ווִיסֶען וְואוּ אִיךְ בִּין, צְווִישְׁן אַייךְ, אָדֶער נֵיין (מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהִרְכִּיב בּ

רש"י

(ו) והכית בצור. על הצור לא נאמר אלא שהמטה הי' כל מין דבר חזק ושמו סנפרינון ו מפניו: (ח) ויבא עמלק וגו'. סמך פרשה זה י לומר תמיד אני ביניכם ומזומן לכל צרכ אומרים היש ה' בקרבנו אם אין חייכם שהכלב אתכם ואתם צועקים אלי ותדעון היכן אני מ

שפתי חכמים

ימתין: י ואע"פ שאינו מביא כפירושו מדרש הסמיכות אלא במקום שהפרשיות נכתבים שלא על הסדר אבל הכא הוא בהכרח שתסמך זו לזו להיותם שניהם במקום אחד. (ג"א) דק"ל דהל"ל ויצא עמלק וכו' כדכתיב ויצא סיחון לקראתינו לכך דרשו כי הפרשה הזאת סמוכה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ח) ויבא עמלק. תמה למה איחר להלחם עם ישראל ולא בא מיד שירדו למצרים שלא היו כי אם שנ י"ל שאמר לו הקב"ה לאברהם ועבדום וענו אותם אבינו אברהם ע"ה הטיל החוב על יצחק. וכ הוטל על יעקב ובניו ועשו ובניו ואמר עמלק ד אם אכרית את יעקב וזרעו יהיה החוב מוטל עלי לכך המתין עד שיצאו ממצרים שכבר נפרע החוב ואז ב

ליקוטי יהודא

(ח) וַיָּבֹא עֲמָלֵק וגו'. דֶער תרגום יונתן שְׁרַייבְּט עֲמָלֵק אִיז גִיוֶועזֶן גַאנְץ וַוייט פוּן רְפִידִים אוּנ וִוי עֶר הָט גִיהֶערְט אַז דִי יוּדִין זֶענֶען אַרוֹיס גִגַאנְגֶן פוּן מִצְרַיִם אִיז עֶר אִין אֵיין נַאכְט גִגַאנְגֶן טוֹיזֶענְד זֶעקְס הוּנְדֶערְט תְּחוּם שַׁבָּת הַאלְטֶן מִלְחָמָה מִיט דִי יוּדִין. אַזוֹ אַגְרוֹיסֶער פַיינְד אִיז גִיוֶועזְן עֲמָלֵק צוּ דִי יוּדִין, וָוארוּם עֲמָלֵק אִיז פוּן עֵשָׂו הָט עֶר גֶעהַאט אַפַיינְדְשַׁאפְט צוּ דִי יוּדִין וָוס זֶענֶען קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב, וַוייל יַעֲקֹב הָט גֶענוּמֶן פוּן עֵשָׂו דִי בְּכוֹרָה אוּנ דִי בְּרָכוֹת, נָאר אַזוֹ לַאנְג וִויא דִי יוּדִין זֶענֶען גִיוֶועזְן קְנֶעכְט אִין מִצְרַיִם, הָט עֶר גֶעטְרַאכְט וָואס הָאבֶען זֵיי דֶען פוּן דִי בְּרָכוֹת? אָבֶּר וִוי עֶר הָט גִיהֶערְט אַז דִי יוּדִין זֶענֶען אַרוֹיסְגִגַאנְגֶן פוּן מִצְרַיִם מִיט אַ זוֹ אַגְרוֹיסֶקַייט אוּנ מִיט אַזוֹ אַרַייכְקַייט, אוּנ דִי מִצְרַיִים זֶענֶען דֶערְטְרוּנְקֶן גִיוָוארֶן אִין יַם, הָט עֶר גְרֶעכִינְט דָס הָאבֶּן יוּדִין פוּן דִי בְּרָכָה וָוס זֵייעֶר פָאטֶר יַעֲקֹב הָט אַוֶועק גֶענוּמֶן פוּן זַיין פָאטֶר עֵשָׂו דְרִיבֶּער הָאט זַיין כַּעַס גֶעבְּרֶענְט אִין אִים אוּנ עֶר אִיז גֶעקוּמֶן מַאכֶען אַמִלְחָמָה מִיט דִי יוּדִין. דֶער ילקוּט שְׁרַייבְּט וָוען עֵשָׂו הָט גֶעשִׁיקְט זַיין זוּהְן אֱלִיפַז עֶר זָאל לוֹפֶן נָאךְ יַעֲקֹב אִים הַרְגֶנֶן, הָאט יַעֲקֹב גְזָאגְט צוּ אֱלִיפַז זָאלְסְט וָו וֶועסְט מִיךְ הַרְגֶנֶן, וֶועסְטוּ מוּזִין לֵיידִין דִי גְזֵרָה וָוס הקב"ה הָאט גוֹזֵר גִוֶועזְן אוֹיף דִי קִינְדֶר פוּן אוּנְזֶר זֵיידֶע אַבְרָהָם אָ

פירוש לתורת אלהים

וְהִכִּיתָ אוּנ דוּא זָאלְסְט שְׁלָאגֶען אִין דֶעם שְׁ וֶועלֶן פוּן אִים אַרוֹס גֵיין וַואסֶר וְשָׁתָה אוּנ זָ זָאל טְרִינְקֶן וַיַּעַשׂ כֵּן הָט מֹשֶׁה אַזוֹ גִטָאהְן פַ פוּן דִי עֶלְצְטֶע יִשְׂרָאֵל: (ז) וַיִּקְרָא הָט מֹשֶׁה דֶעם נָאמֶען הַמָּקוֹם פוּן דֶעם אָרְט מַסָּה וּ אִיז טַייטְשׁ פְּרוּב אוּנ קְרִיג עַל רִיב וַוייל דִי יִ גִיקְרִיגְט וְעַל נַסֹּתָם אֶת יְיָ אוּנ הָאבֶען גִיפְּרוּ לֵאמֹר צוּ זָאגֶן מִיר וֵוייסֶן נִיט הֲיֵשׁ יְיָ אוֹב גָאנ הַאנְדֶען צְווִישֶׁען אוּנְז אִם אָיִן אוֹב נִיט: (ח) עֲמָלֵק אִיז גִיקוּמֶען וַיִּלָּחֶם אוּנ הָט מִלְחָמָה ג

וַיָּלֶן הָעָם עַל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה
הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי
וְאֶת־בָּנַי וְאֶת־מִקְנַי בַּצָּמָא׃ ד וַיִּצְעַק
מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר מָה אֶעֱשֶׂה
לָעָם הַזֶּה עוֹד מְעַט וּסְקָלֻנִי׃ ה וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם וְקַח
אִתְּךָ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמַטְּךָ אֲשֶׁר
הִכִּיתָ בּוֹ אֶת־הַיְאֹר קַח בְּיָדְךָ
וְהָלָכְתָּ׃ ו הִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שָּׁם עַל־

אִתְרַעַם עַמָּא עַל
וַאֲמַר לְמָא דְנַן
א מִמִּצְרַיִם
א יָתִי וְיָת בְּנַי וְיָת
בְּצַחוּתָא׃ ד וְצַלִּי
קֳדָם יְיָ לְמֵימַר מָה
לְעַמָּא הָדֵין עוֹד
פוֹן וְיִרְגְּמֻנִי׃
יְיָ לְמֹשֶׁה עֲבַר
עַמָּא וּדְבַר עִמָּךְ
יִשְׂרָאֵל וְחֻטְרָךְ דִּי
בֵהּ יָת נַהְרָא סַב
תֵיזִיל׃ ו הָא אֲנָא
קֳדָמָךְ תַּמָּן עַל

תולדות אהרן
אסדרין נט: הנני עומד ב״מ פ:

בעל הטורים

דין ואידך רפאתי למים. הוי כל למה לכו למים. ואדידהם שלחו לעיריהם למים. ולא למה למים. פי׳ אם ילמאו למים ישלחו לעיריהם ולא ימלאו מים לכו למים דהיינו תורה ויתרפאו המים ולא יהיה לא רעב ללחם ולא למה למים: העליתנו. ב׳ במסו׳ דין ואידך המעט כי העליתנו במחלוקתו של קרח לומר שאותם עצמם הם שדברו בכאן:

רש״י

ן ליה: (ד) עוד מעט. אם אמתין עוד מעט
י: (ה) עבור לפני העם. וראה אם יסקלוך
ת לעז על בני: וקח אתך מזקני ישראל.
יראו שעל ידך המים יוצאים מן הצור ולא יאמרו
היו שם מימי קדם: ומטך אשר הכית בו את
. מה ת״ל אשר הכית בו את היאור אלא שהיו
ומרים על המטה שאינו מוכן אלא לפורעניות בו לקה
מצרים כמה מכות במצרים ועל הים לכך נא׳ אשר
את היאור יראו עתה שאף לטובה הוא מוכן:

בית יהודא

לָתֵת מַיִם בְּאֶרֶץ צִיָּה) אונ איר זאָגט איר ווילט זעהן אוב עֶר קען געבען וואַסער אין אַוויסטע לאַנד: (ד) (ע״ד מְעַט). נאָך אַביסעל (אם אַמְתִּין עוֹד מְעַט וּסְקָלוּנִי) אוב איך וועל וואַרטען נאָך אַביסעל וועלען זיי מיך בּוואַרפען מיט שטיינער: (ה) (וַעֲבוֹר לִפְנֵי הָעָם). הקב״ה האָט גיזאָגט צו משה גיי פאָראויס פאַר דעם פאָלק (וּרְאֵה אִם יִסְקְלוּךָ) אונ זעה אוב מען וועט דיך בּעוואַרפען מיט שטיינער (לָמָּה הוֹצֵאתָ לַעַז עַל בָּנַי) פאַר וואָס רעדסטו שלעכטע רייד אויף מיינע קינדער: (וְקַח אִתְּךָ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל). נעם מיט דיר אַביסעל מענטשין פון די אֶלטעסטע יודין (לְעֵדוּת שֶׁיִּרְאוּ שֶׁעַל יָדְךָ הַמַּיִם יוֹצְאִים מִן הַצּוּר) זיי זאָלען
ת אז זיי האָבען אַליין גיזעהן ווי דורך דיר זענען די וואַסער אַרויסגעגאַנגען פון שטיין (וְלֹא יֹאמְרוּ מַעְיָנוֹת הָיוּ שָׁם מִימֵי
זאָלען ניט זאָגען דאָרטען זענען גיוועזען קוואַלען וואַסער פון פריערדיגע יאָהרען: (וּמַטְּךָ אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת הַיְאוֹר). אונ
קין וואָס דו האָסט מיט אים גישלאָגען דעם טייך, פרעגט רש״י (מַה ת״ל אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת הַיְאוֹר) פאַר וואָס האָט
זאָגט צו משה ער זאָל נעמען דעם שטעקין וואָס ער האָט מיט אים גשלאָגין דעם טייך? הקב״ה האָט נאָר גידאַרפט
ם דיין שטעקין, אָדר נעם אַשטעקין, ענטפערט רש״י (אֶלָּא שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים עַל הַמַּטֶּה) ווייל דיא יודען
אגין אויף דעם שטעקין (שֶׁאֵינוֹ מוּכָן אֶלָּא לַפּוּרְעָנוּת) ער איז נאָר גרייט מען זאָל מיט אים שלאָגען (בּוֹ לָקָה פַּרְעֹה
מָה מַכּוֹת בְּמִצְרַיִם וְעַל הַיָּם) מיט דעם שטעקין האָט משה גישלאָגען צו פרעה אונ צו די מצרים אין מצרים אונ
ים (לְכָךְ נֶאֱמַר אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת הַיְאוֹר) דריבער האָט הקב״ה גיזאָגט צו משה דו זאָלסט נאָר נעמען דעם שטעקין
האָסט מיט אים גישלאָגען דעם טייך (יִרְאוּ עַתָּה שֶׁאַף לְטוֹבָה הוּא מוּכָן) וועלען דיא יודען איצט זעהן אז מיט

שפתי חכמים

כ ביצים והמעשר מהם ארבעים והמעשר משלשים שלשה סרה חלקים והמעשר חומש ביצה מהרש״ל: ם הוסיף מלת אם אמתין
וד ב׳ תחלוק כל ביצה לה׳ חלקים נמצא שני ביצים דבזולת זה משמע דבודאי יסקלוהו אחר זמן מעט אם ימתין או לא

פירוש לתורת אלהים

ם פרובט איר גאָט: (ג) ויצמא איז דם פאָלק
טיק געוואָרען צו וואַסער וַיָּלֶן האָבען זיי גקריגט
שה ויאמר אונ דם פאָלק האָט גזאָגט לָמָּה וואָרום
דוא אויף גבראַכט אונז פון מִצְרַיִם לְהָמִית צו
אותי מיך וְאֶת בָּנַי אונ מיינע קינדער וְאֶת מִקְנַי
ני בְּהֵמוֹת בַּצָּמָא אין דאָרשט: (ד) וַיִּצְעַק האָט
שריגען צו גאָט לֵאמֹר אונ האָט גיזאָגט מָה וואָס
טאָהן צו דעם פאָלק עוֹד מְעַט ווען מען וועט
נאָך אַביסעל וואַרטען וּסְקָלוּנִי וועלען זיי מיך פאַר שטיינען:
(ה) וַיֹּאמֶר האָט גאָט גיזאָגט צו משה עֲבוֹר פאָר איבער
פאַר דעם פאָלק וְקַח אִתְּךָ אונ נעם מיט דיר פון די
עלצטי פון יִשְׂרָאֵל וּמַטְּךָ אונ דעם שטעקען וואָס דו
האָסט מיט אים גשלאָגען דעם טייך פון מִצְרַיִם קַח
בְּיָדְךָ נעם אין דיין האַנד וְהָלַכְתָּ אונ דו זאָלסט גיין
נאָך חוֹרֵב: (ו) הִנְנִי איך וועל שטיין פאַר דיר שָׁם
דאָרטען עַל הַצּוּר ביי דעם שטיין וואָס איז אין חורב

אָכְלוּ עַד־בֹּאָם אֶל־קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן׃
לו וְהָעֹמֶר עֲשִׂרִית הָאֵיפָה הוּא׃ פ
שביעי יז א וַיִּסְעוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מִמִּדְבַּר־סִין לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה
וַיַּחֲנוּ בִּרְפִידִים וְאֵין מַיִם לִשְׁתֹּת
הָעָם׃ ב וַיָּרֶב הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ
תְּנוּ־לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לָהֶם
מֹשֶׁה מַה־תְּרִיבוּן עִמָּדִי מַה־תְּנַסּוּן
אֶת־יְהוָה׃ ג וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם

דְּאָתוֹ לְסִיפֵי
דִּכְנָעַן׃ לו וְעֻמְרָא
עַסְרָא בִּתְלָת סְאִי
א וּנְטַלוּ כָּל כְּ
דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמַּ
דְּסִין לְמַטְלָנֵיהוֹן
מֵימְרָא דַּייָ וּ
בִּרְפִידִים וְלֵית
לְמִשְׁתֵּי עַמָּא׃ ב וּ
עַמָּא עִם מֹשֶׁה וַאֲמַרוּ
לָנָא מַיָּא וְנִשְׁתֵּי
לְהוֹן מֹשֶׁה מָה אַתּוּן
עִמִּי מָה מְנַסַּן אַתּ
יְיָ׃ ג וּצְחִי תַמָּן

רשב"ם

(לה) אל קצה ארץ כנען. כדכו
וישבת המן ממחרת

תו"א והעומר עירובין פג: ברפידים סנהדרין קו: ויחנו ברפידים מרדין טו: וירב העם עם שם:

בעל הטורים

(לו) והעומר עשירית האיפה. סמוך והעומר לפרשת המן רמז שאכלו המן עד שיקריבו העומר: (ב) תריבון. ג׳ מה תריבון עמ. תריבון לבעל אם לאל תריבון ללמדך שכל המריב עם רבו כאלו מריב עם הקב"ה ואלו מריב בשביל ע"א וזהו אם תריבון לבעל:)

בית יהודא

טייטשט דר תרגום יתבתא (רצונו לומר) דר תרגום מיינט צו זאגן "מיושבת", אבעזעצטע לאנד: ואל קצה ארץ כנען) מיינט מען (בתחלת הגבול) אין אנהייב גרענעץ נאין אנהייב לאנד) פון כנען (קודם שעברו את הירדן) איידר זיי זענען אריבר דעם ירדן (הוא ערבות מואב) ווען זיי זענען גיוועזן אין לאנד מואב (נמצאו מכחישין זה את זה) לייקענען דאך די ווערטער איינע די אנדערע, פריער שטייט זיי האבן גגעסין דעם מן ביז זיי זענען געקומן אין לאנד כנען, אונ איצט שטייט זייא האבען גגעסן דעם מן ביז זיי זענען געקומן אין מואב געבן לאנד כנען (אלא) נאר אזו איז גיוועזן (בערבות מואב כשמת משה בז׳ באדר פסק המן מלירד) אין לאנד מואב׳ ווען משה איז גישטארבען זיבען טעג אין אדר האט אופגעהערט מן פון הימל (ונסתפקו ממן שלקטו בו ביום עד שהקריבו העומר בששה עשר בניסן) אונ די יודין האבען גיגעסן פון דעם וואס זיי האבען געקליבן דעם טאג וואס משה איז גישטארבן ביז זיי זענען אריין געקומן אין ארץ ישראל אונ האבן גיוועזן דעם עומר דעם זעכצעהנטין טאג אין ניסן, נאכדעם האבן זיי מעהר ניט געהאט פון מן אונ האבן געגעסן תבואה וואס זיי האבן געפונען גוואקסנע (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח) אוף ערשטין טאג פסח האבען זייא גיגעסין פון די תבואה פון לאנד: (לו) ועשירית האיפה. דער עומר איז גיוועזן צ פון די מאס וואס הייסט איפה (האיפה שלש סאין) אין אאיפה איז דא דרייא סאה (והסאה ששה קבין) אין אסאה זעקס קבין (והקב ארבעה לוגין) אין אקב איז דא פיר לוגין (והלוג ששה ביצים) אין אלוג איז דא זעקס איר עשירית האיפה מ"ג ביצים וחומש ביצה) אין אעומר וואס ער איז אצעהנטיל פון אאיפה איז דא דריי אונ פערצ אונ אפינפטיל פון אאיי (והוא שיעור לחלה ולמנחות) אז מען קנעט אטייג פון אעומר מעהל דארף מען פון טי חלה, מעהל צוא אמנחה דארף מען אוך ברייינגען אעומר מעהל: (ב) ומה תנסון. וס פרובט איר הקב"ה (מ

רש"י

יתבתא ר"ל מיושבת רש"י ישן) : אל קצה אר"כ בתחלת הגבול קודם שעברו את הירדן והוא ערב נמצאו מכחישין זה את זה אלא בערבית מואב כשמת באדר פסק המן מלירד ונסתפקו ממן שלקטו בו שהקריבו העומר בששה עשר בניסן שנא׳ (יהושע מעבור הארץ ממחרת הפסח : (לו) עשירית הא האיפה שלש סאין והסאה ו׳ קבין והקב ד׳ לוגין והו ביצים נמצא עשירית האיפה מ"ג ביצים וחומש ביצה שיעור לחלה ולמנחות : (ב) מה תנסון . לומר הכ

שפתי חכמים

ומה שנקט הכא ע"ו הוא סוף ע"ו יום דשדינן הלילה אחר היום שסבר והוי סוף ע"ו כיון שירד המן מיד למחר כאשמורת

פירוש לתורת אלהים

בואם ביז זיי זענען גקומען אל ארץ נושבת צו דעם לאנד ווס זיי האבען זיך דארטען בזעצט אין ארץ כנען את המן אכלו דעם מן האבען זייא גגעסען עד בואם ביז זיי זענען גקומען צום עק פון ארץ כנען : (לו) זאגט דר פסוק והעומר אונ דער עומר איז אצעהנט חלק פון די מאס וואס ווערט גירופען איפה : (א) ויסעו אונ די יודען האבען גיצוגען למסעיהם צוא זייערע

ציהונג וואס איז גווען על פי יי דארך נאכ
ויחנו אונ זיי האבען גרוהט אין דעם ארט פ
ואין מים אונ דארטען איז ניט גווען וואסער ד
זאל טרינקען : (ב) וירב האט דם פאלק זיך גקר
משה ויאמרו אונ זיי האבן גזאגט תנו גיט אונ
ונשתה אונ מיר זאלען האבען צו טרינקען
משה צו זיי גזאגט מה וואס קריגט איר מיט

מִצְרָיִם׃ לג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן
קַח צִנְצֶנֶת אַחַת וְתֶן־שָׁמָּה מְלֹא־
הָעֹמֶר מָן וְהַנַּח אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה
לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם׃ לד כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּנִּיחֵהוּ אַהֲרֹן לִפְנֵי
הָעֵדֻת לְמִשְׁמָרֶת׃ לה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
אָכְלוּ אֶת־הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־
בֹּאָם אֶל־אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת אֶת־הַמָּן

אונקלוס

ר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן סַב
ית חֲדָא וְהַב תַּמָּן
עֻמְרָא מַן וְאַצְנַע
קֳדָם יְיָ לְמַטְּרַת
בוֹן׃ לד כְּמָא דִי
יְיָ לְמֹשֶׁה
עֵהּ אַהֲרֹן קֳדָם
תָא לְמַטְּרָא׃
נֵי יִשְׂרָאֵל אֲכָלוּ יָת
אַרְבְּעִין שְׁנִין עַד
תֵיהוֹן לְאַרְעָא
א יָת מַנָּא אֲכָלוּ עַד

תן שמה הוריות יב : לפני ה׳ הוריות
ב : לדרתיכם הוריות שם : ובני ישראל
קידושין כ :

בעל הטורים

ת. ב׳ במסורה הכא ואידך והנה אל הכלע דגדעון. מה
ם נתעכל מאליו גם המן נבלע באיברים ונתעכל מאליו :

רשב״ם

כזרע גד ולבן כעין הבדולח כדכתיב להלן ועינו כעין הבדולח. אבל זרע גד
לבן : (לג) ויאמר משה אל אהרן. לאחר שהוקם המשכן בשנה שנייה
שם ארון העדות : קח צנצנת אחת וגו׳ : (לד) לפני העדות. הארון :

רש״י

ו אבותיכם הרבה שלוחין יש לו למקום להכין
ראיו : (לג) צנצנת. צלוחית של חרס כתרגומו :
אותו לפני ה׳. לפני הארון ו ולא נאמר מקרא
שנבנה אהל מועד אלא שנכתב כאן בפרשת המן :
רבעים שנה. והלא חסר ל׳ יום שהרי בט״ו באייר
ם המן תחלה ובט״ו בניסן פסק ז שנא׳ (יהושע ה)
המן ממחרת אלא מגיד שהעוגות שהוציאו ישראל
טעמו בהם טעם מן : אל ארץ נושבת. לאחר
את הירדן (קידושין לח) (ס״א שאותה שבעבר
מיושבת וטובה שנאמר (דברים ג) אעברה נא ואראה
רץ הטובה אשר בעבר הירדן ותרגום של נושבת

בית יהודא

אַייֶערֶע אֶלְטֶרִין (הַרְבֵּה שְׁלוּחִים יֵשׁ לוֹ לַמָּקוֹם לְהָכִין מָזוֹן לִירֵאָיו) הקב״ה הָט פִיל מִיטְלֶען (סִבּוֹת) ווי אַזוֹ עֶר זָאל שְׁפַּייזֶן דִיא מֶענְטְשִׁין וָוָאס הָאבֶּען מוֹרָא פַאר אִים, וָוָאס זֶענֶען צַדִיקִים, הקב״ה קֶען אַייךְ שְׁפַּייזִין אָן הַאנְדִיל אָן אַרְבֶּעט, נָאר וִוי עֶר הָט גֶעשְׁפַּייזְט דִי יוּדִין אִין דֶר מִדְבָּר, אוֹיבּ אִיר וֶועט לֶערְנֶען תּוֹרָה : (לג) צִנְצֶנֶת. (צְלוֹחִית שֶׁל חֶרֶס כְּתַרְגּוּמוֹ) צִנְצֶנֶת מֵיינְט מֶען אַ עֶרְדֶענֶם קְרִיגֶעל, וִוי דֶר תַּרְגּוּם שְׁרַייבְּט : וְהַנַּח אוֹתוֹ לִפְנֵי ה׳ . זָאלְסְט לֵייגֶן דֶעם קְרִיגֶעל פַר הקב״ה, מֵיינְט מֶען (לִפְנֵי הָאָרוֹן) פַר דֶעם אָרוֹן (וְלֹא נֶאֱמַר מִקְרָא זֶה עַד שֶׁנִּבְנָה אֹהֶל מוֹעֵד) דֶר פָּסוּק אִיז גִיזָאגְט גִיוָוארֶן וֶוען דֶר אֹהֶל מוֹעֵד נֶדֶר מִשְׁכָּן אִיז גִיבָּאהְט גִיוָוארֶן (אֶלָּא שֶׁנִּכְתַּב כַּאן בְּפָרָשַׁת הַמָּן) נָאר וַוייל דִי פַּרְשָׁה שְׁמוּעֶסְט פוּן מַן הָט
שְׁרַייבֶּן דֶעם פָּסוּק אִין דִי פַּרְשָׁה : (לה) וְאַרְבָּעִים שָׁנָה . פֶערְצִיג יָאהְר. פְרֶעגְט רש״י (וַהֲלֹא חָסֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם) עֶס דָאךְ דְרַייסִיג טֶעג צוּא פֶערְצִיג יָאהְר (שֶׁהֲרֵי בְּט״ו בְּאִייָר יָרַד לָהֶם הַמָּן תְּחִלָּה) וָוארוּם דֶר מַן הָט אָנְגֶהוֹיבֶּן גֵיין פוּפְצֶען ן אִייָר (וּבְט״ו בְּנִיסָן פָּסַק) אוּנ פוּפְצֶען טָאג אִין נִיסָן הָט אוֹיפְגֶעהֶערְט צוּ גֵיין דֶער מַן (שֶׁנֶּאֱמַר) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין יִשְׁבִּית הַמָּן מִמָּחֳרָת) אוֹיף מָארְגֶן פוּן קָרְבַּן פֶּסַח וָואס אִיז דֶר פוּפְצֶענְטֶער טָאג אִין נִיסָן) הָט אוֹיפְגֶעהֶערְט צוּ גֵיין דֶר מַן גִיד שֶׁהָעוּגוֹת שֶׁהוֹצִיאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם טָעֲמוּ בָּהֶן טַעַם מָן) נָאר דֶר פָּסוּק זָאגְט אוּנְז דִי קוּכוּנְס וָואס דִי יוּדִין הָאבֶּען גנוּמֶן פוּן מִצְרַיִם הָאבֶּען זֵיי גְהַאט דֶעם זֶעלְבִּיגֶען טַעַם פוּן מַן, אוּנ דִי קוּכוּנְס הָאבֶּען זֵיי גִיגֶעסִין בִּיז פוּפְצֶענְטִין טָאג ר: וְאֶל אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת . צוּ אַבֶּעזֶעצְטֶע לַאנְד מֵיינְט מֶען (לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן) נָאכְדֶעם וִויא זֵיי זֶענֶען אַרִיבֶּערְגֶעגַאנְגֶען רְדֵן (שֶׁאוֹתָהּ שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מְיוּשֶּׁבֶת וְטוֹבָה) דִי לַאנְד וָואס אוֹיף דִי אַנְדֶערֶע זַייט יַרְדֵן אִיז אַבֶּעזֶעצְטֶע אוּנ אַגוּטֶע (שֶׁנֶּאֱמַר) שְׁטֵייט אִין פָּסוּק מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָט גִיזָאגְט (אֶעְבְּרָה נָּא) אִיךְ וֶועל אַרִיבֶּער גֵיין (וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה) אוּנ וֶועל י גוּטֶע לַאנְד (אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן) וָואס אוֹיף דִי אַנְדֶערֶע זַייט יַרְדֵן (וְתַרְגּוּם שֶׁל נוֹשָׁבֶת) אוֹיף דֶעם וָוארְט „נוֹשָׁבֶת"

דעת זקנים מבעלי התוספות

ת צנצנת אחת. איני יודע של מה היה של כסף או
ב או של חרס ת״ל צנצנת דבר המציץ מחבירו כלי
שהיא מאדמה שהזרעין מציצין וצומחין ממנה :

שפתי חכמים

אמות ואמה כדי לפשוט ידיו ורגליו : ו דהא בכל מקום סמוכה לפני
ה׳ הוא דכל העולם שלו : ז וא״ת הא רש״י בעצמו פירש לעיל דבט״ו
ירד להם המן תחלה . וי״ל מה שנקט רש״י לעיל ט״ו ר״ל תחלת ט״ו

פירוש לתורת אלהים

פוּן וֶוענֶען יִרְאוּ אַייעֶרֶע דוֹרוֹת וָואס נָאךְ אַייךְ וֶועהֶן דָם בְּרוֹט אֲשֶׁר וָוָאס אִיךְ הָאבּ אַייךְ גְמַאכְט אִין דֶער מִדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אַז אִיךְ הָאבּ אַייךְ אוֹיס ן פוּן דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם : (לג) וַיֹּאמֶר הָט מֹשֶׁה ט צוּ אַהֲרֹן קַח נֶעם אַגְלָאז וְתֶן אוּנ זָאלְסְט גֶעבֶּן עם גְלָאז אַפוּל מֶעסְטֶעל מִיט מַן וְהַנַּח אוֹתוֹ אוּנ דֶם אַנִידֶער לִפְנֵי יְיָ פַאר גָאט פַר דֶעם אָרוֹן עֶס זָאל זַיין לְמִשְׁמֶרֶת צוּא אַהִיטוּנְג לְדוֹרוֹתֵיכֶם צוּא אַייעֶר גְבִּירְט : (לד) כַּאֲשֶׁר אַזוֹ וִוי גָאט הָט גְבָּאטֶן צוּ מֹשֶׁה אַז אַהֲרֹן זָאל טָאהְן וַיַּנִּיחֵהוּ אַהֲרֹן הָט אַהֲרֹן דָאס גְלָאז מִיט מָן גִילֵייגְט לִפְנֵי הָעֵדֻת פַר דֶעם אָרוֹן וָוָאס דִיא תּוֹרָה לִיגְט דְרִינֶען לְמִשְׁמֶרֶת דֶער מָן זָאל זַיין צוּא אַהִיטוּנְג : (לה) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אוּנ דִי קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ הָאבֶּן גִיגֶעסֶן דֶעם מָן אַרְבָּעִים שָׁנָה פֶערְצִג יָאר פַר

ל וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִעִי׃
לא וַיִּקְרְאוּ בֵית־יִשְׂרָאֵל אֶת־שְׁמוֹ מָן
וְהוּא כְּזֶרַע גַּד לָבָן וְטַעְמוֹ כְּצַפִּיחִת
בִּדְבָשׁ׃ לב וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר
אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָֹה מְלֹא הָעֹמֶר מִמֶּנּוּ
לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן יִרְאוּ
אֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הֶאֱכַלְתִּי אֶתְכֶם
בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ

אונקלוס

שְׁבִיעָאָה׃ ל וְנָחוּ
בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה׃ לא
בֵּית יִשְׂרָאֵל יָת
מָן וְהוּא כְּבַר
גַּדָּא חִוָּר וְטַ
כְּאִסְקְרִיטָוָן בִּדְ
לב וַאֲמַר מֹשֶׁה
פִּתְגָּמָא דִּי פַקִּיד יְ
עֻמְרָא מִנֵּהּ לְ
לְדָרֵיכוֹן בְּדִיל דְּיֶחֱ
לַחְמָא דִּי אוֹכָלִית
בְּמַדְבְּרָא בְּאַ
יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְ

תו"א בדבש יומא עה:

רשב"ם

(ל) וישבתו העם. מכאן ואילך ביום השביעי: (לא) וטעמו כצפיחת בדבש. ולהלן הוא אומר והיה טעמו כטעם לשד השמן. פירשו רבותינו בדבש לתינוקות שמן לזקנים. ואני אומר לפי פשוטו כשאוכלין אותו כמות שהוא בלא טחינה הוא כצפיחית בדבש. כמו האגוזים קודם טחינה וכתישה מתוקין הם אבל להלן כתיב וטחנו ברחים או דכו במדוכה לפיכך והיה טעמו (כשמנה) לשמנונית כמו האגוזים שנעשים שמן לאחר כתישה וכן הזיתים ולפיכך כתיב כאן ונ[...] שם והיה טעמו כטעם לשד השמן) שמתחלף טעם המתיקות ונעשה טעם שמן: כצפיחית. אין לו חבר אבל צפחת מים כלי הוא: גד. מין קטניות

בעל הטורים

[...] סילא חוץ לתחום. אל יצא פליט מן העיר היינו תחום שבת. ב[...] איש אל יצא רמז לב"ד לוקין על עירובי תחומין דבר תורה: ([...]) יראו את הלחם. ר"ת אליה לומר שיהא שמור עד שיבא

בית יהודא

אֶמֶענְטְשׁ זָאל נִיט אַרוֹיסְגֵיין פוּן זַיין אָרְט (אֵלּוּ אַלְפַּיִם אַמָּה שֶׁל תְּחוּם שַׁבָּת) מֶען מֵיינְט עֶר זָאל נִיט אַרוֹיסְגֵיין פוּן שְׁטָאט נָוייטֶער וִוי צְוֵויי טוֹיזֶענְד אֵייל֗ין. צְוֵויי טוֹיזֶענְד אֵייל֗ין הֵייסְט אַתְּחוּם שַׁבָּת (וְלֹא בִּמְפֹרָשׁ) דֶער דִין מֶען זָאל נִיט גֵיין שַׁבָּת וַוייטֶער וִוי צְוֵויי טוֹיזֶענְד אֵייל֗ין שְׁטֵייט נִיט אִין פָּסוּק (שֶׁאֵין תְּחוּמִין אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים) וָוארוּם דֶר דִין פוּן תְּחוּם שַׁבָּת אִיז נָאר אָסוּר פוּן דִי רַבָּנָן (וְעִיקָּרוֹ שֶׁל מִקְרָא עַל לוֹקְטֵי הַמָּן נֶאֱמַר) אוּנ דֶר עִיקָּר פָּסוּק שְׁמוּעֶסְט מֶען זָאל נִיט אַרוֹיסְגֵיין פוּן דִי מַחֲנֶה זוּכְעֶן מָן: (לא) וְהוּא כְּזֶרַע גַּד לָבָן. זָאגְט רש"י (עֵשֶׂב שֶׁשְּׁמוֹ קוֹלִיאַנְדְרִי) דָם אִיז אַגְרָאז וָוס הֵייסְט קוֹלֵיינְדְרִי (וְזֶרַע שֶׁלּוֹ עָגוֹל וְאֵינוֹ לָבָן) דִי קֶערְנֶער זֶענֶען קַייל֗עכְדִיג נִיט וַוייס (וְהַמָּן הָיָה לָבָן) אוּנ דֶר מָן אִיז גֶוועֶן וַוייס (וְאֵינוֹ נִמְשַׁל לְזֶרַע גַּד אֶלָּא לְעִנְיַן הָעִגּוּל כְּזֶרַע גַּד הָיָה) דֶער מָן אִיז גֶוועֶן גְלַייכֶען צוּ זֶרַע גַּד נָאר דִיא קַייל֗עכְדִיגְקַייט, עֶר אִיז גֶיוֶועֶן קַייל֗עכְדִיג וִויא זֶרַע גַּד (וְהוּא לָבָן) עֶר אִיז גֶיוֶועֶן וַוייס: וּכְצַפִּיחִת בִּדְבָשׁוֹ. מֶען (בָּצֵק שֶׁמְּטַגְּנִין אוֹתוֹ בִּדְבַשׁ) טֵייג וָוס מֶען פְרֶעגְּל֗ט אִין הָאנִיג (וְקוֹרִין לוֹ אִסְקְרִיטִין בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה) אִין מִשְׁנִיּוֹת מֶען דָאס אִסְקְרִיטִין (וְהוּא תַּרְגּוּם שֶׁל אוּנְקְלוֹס) דֶער תַּרְגּוּם אוּנְקְלוֹס רוּפְט דָם אוֹךְ אִסְקְרִיטָוָן: (לב) וּלְמִשְׁמֶרֶת. מֶען (לִגְנִיזָה) צוּ בֶּעהַאלְטֶען: לְדוֹרוֹתֵיכֶם. מֵיינְט מֶען (בִּימֵי יִרְמְיָהוּ) אִין דִיא צַייט פוּן נָבִיא יִרְמְיָה (כְּשֶׁהָיָה יִרְמְיָהוּ מ[...]) וָועֶן דֶר נָבִיא יִרְמְיָה הָאט גֶשְׁטְרָאפְט דִי יוּדִין (לָמָּה אֵין אַתֶּם עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה) פַר וָוס לֶערְנְט אִיר נִיט תּוֹרָה (וְהֵם א[...]) הָאבֶּן דִי יוּדִין גֶזָאגְט (נַנִּיחַ מְלַאכְתֵּנוּ וְנַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה) זָאלֶן מִיר אַוֶועקְלָאזְן אוּנְזֶער אַרְבֶּעט? (מֵהֵיכָן נִתְפַּרְנֵס) פוּן וָואנֶ[...] זַיין אוּנְזֶער פַּרְנָסָה והוציא לָהֶם צִנְצֶנֶת הַמָּן) הָאט יִרְמְיָה אַרוֹיס גֶענוּמֶען דִי גְלָאז מָן (אָמַר לָהֶם) אוּנ עֶר הָאט גֶיזָאגְט צ[...] יוּדִין (אַתֶּם רְאוּ דְבַר ה') אִיר יוּדִין זֶעהְט דִי רֵייד פוּן הקב"ה (שִׁמְעוּ לֹא נֶאֱמַר) עֶר הָאט נִיט גֶזָאגְט הֶערְט דִי רֵייד פוּן ד[...] (אֶלָּא רְאוּ) נָאר עֶר הָאט גֶעזָאגְט זֶעהְט, זֶעהְט דִיא גְלָאז מָן (בָּזֶה נִתְפַּרְנְסוּ אֲבוֹתֵיכֶם) מִיט דֶעם מָן זֶענֶען גֶשְׁפַּייזְט ג[...]

רש"י

אלו אלפים אמה של תחום שבת ולא במפורש שאין [...] אלא מדברי סופרים ועיקרו של מקרא על לוקטי ה[מן נאמר]: (לא) והוא כזרע גד לבן. עשב ששמו קול[יאנדרי] (קאריאנדער) וזרע שלו עגול ואינו לבן והמן היה לב[ן ואינו] נמשל לזרע גד אלא לענין העגול כזרע גד היה והו[א לבן]: כצפיחת. בצק שמטגנין אותו בדבש וקורין לו אס[קריטין] בלשון משנה והוא תרגום של אונקלוס: (לב) למשמרת. לגניזה: לדורותיכם. בימי ירמיהו כשהיה מוכיחם למה אין אתם עוסקים בתורה והם אומרי[ם נניח] מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נתפרנס הוציא להם [צנצנת] המן אמר להם אתם ראו דבר ה' שמעו לא נא' אלא ר[או]

פירוש לתורת אלהים

טוּט עֶר אַייךְ אַנֵם אוּנ גִיט אַייךְ אִין דֶעם זֶעקְסְטֶען טָאג בְּרוֹיט אוֹיף צְוֵוייא טָאג: שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתָּיו זִיצְט אִיטְלִיכֶער אוֹיף זַיין אָרְט אַל יֵצֵא עֶס זָאל קֵיין מֶענְשׁ נִיט אַרוֹם גֵיין פוּן זַיין אָרְט אִין דֶעם זִיבֶּעטֶען טָאג אוּם שַׁבָּת קְלוֹבֶּען מָן: (ל) וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם הָט דָאס פָאלְק גְרוּהְט אִין דֶעם זִיבֶּעטֶען טָאג: (לא) וַיִּקְרְאוּ אוּנ דִיא יוּדֶען הָאבֶּן גְרוּפֶען דֶעם נָאמֶען פוּן דֶעם שְׁפַּייז מָן וְהוּא אוּנ דֶר מָן אִיז גֶוועֶן קַלֶעכְדִיג כְּזֶרַע אַזוֹ וִוי אַזָאמֶען גַד פוּן אַזוֹ אַקְרַייטֶעכְץ וָוס וֶוערְט גְרוּפֶען גְלַאנְדֶער דֶר מָן אִיז גֶוועֶן וַוייס וְטַעְמוֹ אוּנ זַיין טַעַם אִיז כְּצַפִּיחִת בִּדְבָשׁ אַזוֹי וִויא טֵייג גִיפְרֶעגֶלְט אִין הָא[ניג] (לב) וַיֹּאמֶר הָאט מֹשֶׁה גֶזָאגְט צוּ דִי יִשְׂרָאֵל זֶה דָם אִיז דִי זַאךְ וָואס גָאט הָט גֶבָּאטֶען מְלֹא הָעוֹמֶר זָאל דֶער פוּלֶען דָם מֶעסְטֶעל וָוס וֶוערְט גְרוּפֶען [עומר] מִמֶּנּוּ פוּן דֶעם מָן עֶס זָאל זַיין לְמִשְׁמֶרֶת צוּא אַהֵי[טען] מֶען זָאל דָם בַּהַאלְטֶען לְדוֹרוֹתֵיכֶם צוּ אַייעֶרֵי גֶנ[ערציעס]

למען

יָצְאוּ מִן־הָעָם לִלְקֹט וְלֹא מָצָאוּ׃ ס
כח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנָה
מֵאַנְתֶּם לִשְׁמֹר מִצְוֺתַי וְתוֹרֹתָי׃
כט רְאוּ כִּי־יְהוָה נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת
עַל־כֵּן הוּא נֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי
לֶחֶם יוֹמָיִם שְׁבוּ ׀ אִישׁ תַּחְתָּיו אַל־
יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי׃

שְׁבִיעָאָה נְפָקוּ
...מָא לְמִלְקַט וְלָא
...וּ׃ כח וַאֲמַר יְיָ
...עַד אֵימָתַי אַתּוּן
...ן לְמִטַּר פִּקּוּדַי
...י׃ כט חֲזוֹ אֲרֵי יְיָ
...כוֹן שַׁבְּתָא עַל כֵּן
...יְהֵב לְכוֹן בְּיוֹמָא
...אָה לְחֵם תְּרֵין יוֹמִין
...אֱנָשׁ תְּחוֹתוֹהִי לָא
...נָשׁ מֵאַתְרֵהּ בְּיוֹמָא

...הנה ב"ק לב: שבו איש עירובין
...ת: אל יצא איש עירובין יז:

בעל הטורים

...יצא. ג' במסורה הכא והידך אל יצא פליט מן העיר. כומו הכוס איש אל יצא. אל יצא איש ממקומו היינו חוץ לד' אמות לפי

רש"י

...שבת היא המן לא יהיה בו ולא בא הכתוב אלא ... יוה"כ וימים טובים (מכילתא): (כח) עד אנה ... מֵשל הדיוט הוא בהדי הוצא לקי כרבא ב ע"י ... מתגנין הכשרין (ב"ק נ"ב): (כט) ראו. ... כי ה' בכבודו מזהיר אתכם על השבת שהרי נס ... בכל ע"ש לתת לכם לחם יומים: שבו איש ... מכאן סמכו חכמים ד' אמות ליוצא חוץ לתחום ... ופו וא' לפישוט הידים ורגלים: אל יצא וגו'.

בית יהודא

טאג (שַׁבָּת הוּא) איז שַׁבָּת (הַמָּן לֹא יִהְיֶה בּוֹ) דר מַן וועט ניט זיין דעם טאג (וְלֹא בָא הַכָּתוּב אֶלָּא לְרַבּוֹת יוֹם הַכִּפּוּרִים וְיָמִים טוֹבִים) דר פָּסוּק קוּמְט צוּ זאגן די יודען אז יום כפור אונ אַלֶע יָמִים טוֹבִים וועט אויך ניט זיין דר מַן: (כח) וְעַד אָנָה מֵאַנְתֶּם וגו'). הקב"ה הָט געזאָגט צוּ משֶׁה ואויף אים איג אויף אַלֶע יודען) ביז ווי לאנג וועט איר ניט היטען ווָס איך געבּיט אויף אייך, אַרְט רש"י משֶׁה אונ פיל יודען זענען דאך געוועזען ווָס זענען ניט געגאנגען שַׁבָּת זעהן אויב עס איז דָא מַן, האָבן זיי דאך געהיט וָואס הקב"ה הָט ...ן, ענְפֶּערְט רש"י (מָשָׁל הֶדְיוֹט הוּא) דָס איז אַפְּרָאסְטֶער מָשָׁל (בַּהֲדֵי הוּצָא לָקֵי כַּרְבָּא) ווָען מען רייסְט ... גארטען די דערנֶער רייסט זיך מיט דיא קרויט אויך (עַל יְדֵי הָרְשָׁעִים מִתְגַּנִּין הַכְּשֵׁרִים) וועגען די רְשָׁעִים ווערן ...מט די פרוּמֶע ווָס זענען צווישען די רְשָׁעִים: (כט) (רְאוּ). זֶעהְט (בְּעֵינֵיכֶם) מיט אייערע אויגען (כִּי ה' ...מַזְהִיר אֶתְכֶם עַל הַשַּׁבָּת) אַז הקב"ה אַליין זאגט צוּא אייך איר זאָלט היטען שַׁבָּת (שֶׁהֲרֵי נֵס נַעֲשָׂה בְּכָל עֶרֶב שַׁבָּת ...ם לֶחֶם יוֹמַיִם) וואָרום איר זעהט אַלֶע עֶרֶב שַׁבָּת (פְרייטאג) ווערט געטאָהן אַנֵס בייא דעם מַן (איר גענמט ... מַן גְלַייך וויא אַלֶע טאג) אונ איר קוּמְט אַהיים געפינט איר עס איז דָא מַן אויף צְווייא טאָג: (שְׁבוּ אִישׁ ...) יעדער יוּד זאָל זיצען אויף זיין אָרט (מִכָּאן סָמְכוּ חֲכָמִים אַרְבַּע אַמּוֹת לְיוֹצֵא חוּץ לַתְּחוּם) פון דעם פָּסוּק האָבן דיא ... גענומען אַבֶּעוַוייזוּנְג צוּ דעם דין ווָס זייא האָבען געזאָגט אַז אײנער גייט אַרוּיס שַׁבָּת ווייטער ווי צְווייא ... אַיילין פון שְׁטָאט, טאר ער ניט מער גיין נאר פיר איילין, ווייל דא שְׁטֵייט אין פָּסוּק יעדער זָאל זיצען אויף ... אונ דער אָרְט פון אַמענטש איז פיר איילין (שָׁלֹשׁ לְגוּפוֹ) דְרַייא איילין איז די לַיינג פון אַמענטש ווען ער ליגט ... (לְפִישׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם) אונ איין אייל לַיינגער צוּם אויסציהען דיא הענט מיט דיא פיס: (אַל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ).

שפתי חכמים

...אלא כי השבת מכין לשבת ואין מכין לחול לכך חזרו לשאול: ... הא כבר נא' כי שבת היום לה' היום לא תמצאוהו אלא וכו': ...ך משל הדיוט כשלומקין בשדה קולים ומיני עשבים וירק טוב ...וס אותן קולים פעמים בא בתלושין מן הכרוב הטוב ונמצא ...לא לקי כרבא כך זה בהדי ישראל שחטאו לקה אף מי שלא ...א"ת דלעיל כרש"י בעלמו שתלה הספאין במשה מפני שלא הגיד ...פ' המנן עד שאלו. וי"ל דהא והא גרמו דאי משום ...א הגיד להם מצות שבת לחוד למה לא הוכיח הקב"ה את משה ...א הגיד להם ולמה המתין עד כאן אלא ודאי משום משל הדיוט ...ם טעם משל הדיוט לחוד למה כלל אותו כאן יותר מבשאר ...שחטאו ישראל אלא משום טעם השני ג"כ: ג כלו' ראו בעיניכם ...ותן לכם בערב שבת לחם משנה. ל' הרא"ם אבל לא ידעתי

מאי ראיה היא זו על קדושת שבת וכו' דלמא ברכת השבי היא מרובה ונתן בו לחם משנה כי כל ברכה תוספת טובה היא ואם בעבור שביום השביעי שובת בו המנן ואיננו יורד הי"ל לכתוב על כן לא ירד המן ביום השבת וכו' ותירץ מה שתירץ. ונראה לי כיון שגם ביום הששי אחד המרבה הרבה אחד וא' הממעיט אחד לא מצאו כי אם לחם משנה ב' עומרים לגלגולת ואם ברכת היום הששי היא תעשיר למה לא נמצא כי אם לחם משנה ותו לא אלא ודאי מש"ה ירד לחם משנה ביום הששי כדי שיאכלו ביום הו' וביום הז' וזהו שכ' רש"י שהרי נס נעשה בכל ערב שבת לתת לכם לחם יומים כלו' דוקא לחם יומים ותו לא:ד מדכתיב שבו משמע שלא יצאו ממקומן ומשמע דאסור לילך וזה אינו דהא כתיב וימצאו איש מקושש ש"מ דהלכו וש"מ דמותר לילך ל"פ מכאן וכו': ה כיון דכתיב שבו איש תחתיו פי' בתחתיו וכמה תחתיו ארבע אמות גופו ג'

פירוש לתורת אלהים

...או האָבן זיי ניט גפונן: (כח) וַיֹּאמֶר האט גאט ... צוּ משֶׁה עַד אָנָה ביז ווי לאנג נאך מֵאַנְתֶּם וועט ...יט וועלן היטען מיין גיבאט אונ מיין תורה: (כט) אונ דאס הָט אוך גאט געזאגט צוּ משֶׁה ער זאָל זאגן צוּ די יִשְׂרָאֵל רְאוּ זעהט כִּי אַז גאט אַליין מיט זיין כָּבוֹד האט אייך געגעבען דעם שַׁבָּת עַל כֵּן דרום

מצות השם

...יֵצֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ וגו', פון דעם פָּסוּק לערנען מיר אַרוֹם די ...א תַעֲשֶׂה) אַז מען טאר ניט גיין אום שַׁבָּת מער פון איין ...שַׁבָּת) דָס איז צְווֵיי טויזנד איילן אונ אַזוֹ באלד אַז מען גייט מער ווי צְווייא טויזנד איילען קוּמְט אים מַלְקוֹת אונ דיא מִצְוָה איז נוֹהֵג סיי בּיי זְכָרִים סיי בּיי נְקֵבוֹת אונ אויף יעדען אָרט אין יעדער צייט:

הַבֹּקֶר׃ כד וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ עַד־הַבֹּקֶר
כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא הִבְאִישׁ וְרִמָּה
לֹא־הָיְתָה בּוֹ׃ כה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אִכְלֻהוּ הַיּוֹם כִּי־שַׁבָּת הַיּוֹם לַיהוָה
הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֻהוּ בַּשָּׂדֶה׃ כו שֵׁשֶׁת
יָמִים תִּלְקְטֻהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת
לֹא יִהְיֶה־בּוֹ׃ כז וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי

לְמַטְּרַת עַד צַפְרָ
כד וְאַצְנָעוּ יָתֵהּ
צַפְרָא כְּמָא דְּפַ
מֹשֶׁה וְלָא סְרִי וְרִי
לָא הֲוָה בֵהּ׃ כה וַ
מֹשֶׁה אֲכְלוּהִי יוֹמָא
אֲרֵי שַׁבְּתָא יוֹמָא
קֳדָם יְיָ יוֹמָא דֵין
תַשְׁכְּחֻנֵּהּ בְּחַקְלָ
כו שִׁתָּא יוֹמִין תִּלְקְ
וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שַׁ
לָא יְהֵי בֵהּ׃ כז וַ

תו"א ויאמר משה שבת קיז : ששת ימים שבת פו : ויהי ביום שבת קיח :

רשב"ם

הבו. הבו קלון מגניה (הושע ד' י"ח) : (כד) ולא הבאיש. ואפי' ריסה שרגילה לבא מהרה לא היתה בו : (כו) לא יהיה בו. המן :

בעל הטורים

שנתחמם לצורך ישראל : (כד) ורמה. ב' במסו' דין ואידך ורמה תכסה עליהם. לומר לך שאין הרמה שולטת בנוהים כשבי ברמה שולטת באוכלי המן כדאיתא בהמוכר את הספינה : (כז) ללקוט. ב' במסורה הכא ואידך ללקוט בשדה אחר. מה התם ילפינן ג' אינו לקט אף הכא שנים לקטו ביום הששי ומלאו וביום השבת יצאו ללקוט השניםי ולא מצאו :

בית יהודא

באקין אויף צוויי טעג (וּמַה שֶׁאַתֶּם צְרִיכִים לְבַשֵּׁל מִמֶּנּוּ בַּמַּיִם) אוּנ וָוס איר דַארְפְט קָאכֶען פוּן מַן אִין וַואסֶר (בַּשְּׁלוּ הַיּוֹם) זָאלְט איר הַיינְט קָאכֶען (לְשׁוֹן אֲפִיָּה נוֹפֵל בְּלֶחֶם) בַּיי בְּרוֹיט זָאגְט מֶען בַּאקִין (וּלְשׁוֹן בִּישׁוּל בְּתַבְשִׁיל) בַּיי גֶעקֶעכִין זָאגְט מֶען קָאכֶען : (לְמִשְׁמֶרֶת) (לְשׁוֹן גְּנִיזָה) לְמִשְׁמֶרֶת מֵיינְט מֶען צוּ אַבְּעהַאלְטוּנְג : (כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אִכְלוּהוּ הַיּוֹם וגו'). זָאגְט רש"י (שַׁחֲרִית שֶׁהָיוּ רְגִילִין לָצֵאת וְלִלְקוֹט) ווייל זיי זֶענֶן גֶעוֶועְן גֶעוואוּהְנְט אַלֶע טָאג אִין דֶר פְרִיה גֵיין קְלוֹיבֶּן דֶעם מַן (בָּאוּ לִשְׁאוֹל אִם נֵצֵא אוֹ לָאו) זֶענֶן זֵיי שַׁבָּת פְּרִיה גֶעקוּמֶען צוּ מֹשֶׁה פְרֶעגֶען אוֹיבּ זֵיי זָאלֶן גֵיין קְלוֹיבֶּען מַן אָדֶער נֵיין (אָמַר לָהֶם) הָט מֹשֶׁה גֶעזָאגְט צוּ זֵייא (אֶת שֶׁבְּיֶדְכֶם אִכְלוּ) דֶעם מַן וָוס אִיר הָט פוּן נֶעכְטֶען זָאלְט אִיר הַיינְ (לָעֶרֶב חָזְרוּ לְפָנָיו וְשָׁאֲלוּהוּ מַהוּ לָצֵאת) פַארִין נַאכְט זֶענֶן זֵיי נָאךְ אַמָאהְל גֶעקוּמֶען צוּ מֹשֶׁה אוּנ הָאבֶּען אִים גֶעפְ זָאלֶען מִיר אַרוֹיס גֵיין נֶעמֶען מַן אָדֶער נֵיין (אָמַר לָהֶם שַׁבָּת הַיּוֹם) הָט מֹשֶׁה גֶעזָאגְט צוּ זֵיי הַיינְט אִיז שַׁבָּת (רָאָה דוֹאֲגִים שֶׁמָּא פָּסַק הַמָּן וְלֹא יֵרֵד עוֹד) הָט מֹשֶׁה גֶעזֶעהְן דִי יוּדֶען זָארְגֶען אוּנ הָאבֶּען מוֹרָא טָאמֶער הָט אוֹיפְגֶיהֶערְ גֵיין דֶר מַן, אוּנ עֶר וֶועט מֶער נִיט זַיין (אָמַר לָהֶם) הָאט מֹשֶׁה צוּ זֵיי גֶעזָאגְט (הַיּוֹם לֹא תִמְצָאוּהוּ) הַיינְט וֶועט אִי גֶעפִינֶען דֶעם מַן (מַה תַּלְמוּד לוֹמַר הַיּוֹם) צוּ וָוס הָט מֹשֶׁה זֵיי גֶעדַארְפְט זָאגֶן "הַיינְט" וֶועט אִיר נִיט גֶעפִינֶען (דִּי דָ דָאךְ אִים גֶעפְרֶעגְט אוֹיבּ זֵיי זָאלֶן גֵיין קְלוֹיבֶּען מַן, הָאט עֶר זֵיי גֶעדַארְפְט עֶנְפֶערְן אִיר וֶועט נִיט גֶעפִינֶען מַן, צ הָט עֶר זֵיי גֶעעֶנְפֶערְט "הַיינְט" וֶועט אִיר נִיט גֶעפִינֶען). נָאר אַזוֹ הָאט מֹשֶׁה גֶעמֵיינְט (הַיּוֹם לֹא תִמְצָאוּהוּ) הַיינְט אִיר נִיט גֶעפִינֶען מַן (אֲבָל מָחָר תִּמְצָאוּהוּ) אָבֶער מָארְגֶען וֶועט אִיר גֶעפִינֶען מַן : (כו) וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת). דֶער זִיבְּ

רש"י

לאפות בתנור אפו היום ק הכל לשני ימים
שאתם צריכים לבשל ממנו במים בשלו היום. לשון
נופל בלחם ול' בישול בתבשיל : למשמרת. ר לג
(כה) ויאמר משה אכלוהו היום וגו'. (מכילתא)
שהיו רגילים לצאת וללקוט באו לשאול אם נצא אם לאו
להם את שבידכם אכלו. לערב חזרו לפניו ושאלוהו מהו
ת אמר להם שבת היום ראה אותם דואגים שמא פס
ולא ירד עוד אמר להם היום לא תמצאוהו מה ת"ל
היום לא תמצאוהו אבל מחר תמצאוהו: (כו) וביום הש

שפתי חכמים

ומחר מפני שידעו שאין המן יורד למחר שא"כ למה באו הנשיאים כשראו שהיה להם לחם משנה להגיד הדבר למשה והשיבם הוא אשר דבר ה' וגו' : ק דק"ל דלפשוטו משמע מה שכבר אפו ובשלו יאפו ויבשלו עוד. לכן פי' מה שאתם רוצים וכו' וגם זה לא יתכן כפשוטו דמה לו ליעלם איך יאכלוהו לכ"פ שייעלם שיאפו ויבשלו לצורך מחר : ר כמו והיתה לעדת בנ"י למשמרת ולא כמו ושמרתם את משמרת הקודש ואת משמרת המזבח : יש דכל כי הוא נתינת טעם אלא"ע א"כ הניחא אי באלתם היה אם יצאו ללקוט כמנהגם והשיב להם את

שבידכם אכלו כי שבת היום ואסור ללקוט היום לא תמצאוהו היתה שאלתם אם רשאים לאכלו הוי די במה שהשיב אכלוהו כי שבת למה ליה נתינת טעם אלא ודאי השאלה לא היתה על אלא אם לצאת. ואפשר כי דברי משה הטעה אותם שאמר לה כל העודף הניחו לכם למשמרת ופרש"י לגניזה והיו סבורים כמשמעו ולא לאכלו ליום המחר כמו והיה לכם למשמרת לדו מש"ה שאלוהו אם לצאת ולא על האכילה : ת כי היו סבורי לצורך סעודת שבת אין להם לצאת ללקוט אבל לסעודת הלילה ב

פירוש לתורת אלהים

קָאכְט הַיינְט וְאֵת אוּנ דָם אִיבְּרִיגֶע הַנִּיחוּ זָאלְט אִיר אַייךְ צוּ אַהִיטוּנְג לָאזֶען אוֹיף מָארְגֶען : (כד) וַיַּנִּיחוּ אוֹתוֹ הָאבֶּען דִי יִשְׂרָאֵל דֶעם אִיבְּרִיגֶען מָן גְלָאוּט לִיגֶען כַּאֲשֶׁר ווִי מֹשֶׁה הָט זֵייא גֶהֵייסֶען וְלֹא אוּנ עֶר אִיז נִיט מִיאוּס גִיוָוארֶען וְרִמָּה אוּנ וֶוערֶם אִיז נִיט גִיוֶועְן אִין אִים : (כה) וַיֹּאמֶר הָאט מֹשֶׁה גִיזָאגְט צוּא דִיא יִשְׂרָאֵל אוּם שַׁבָּת אִכְלֻהוּ וָואס אִיז אַייךְ גִבְּלִיבֶּען פוּן נֶעכְטֶען עֶסְט

הַיינְט כִּי וָוארוּם הַיינְט אִיז שַׁבָּת צוּ גָאט [ד הַיּוֹם הַיינְט וֶועט אִיר אִים נִיט גְפִינֶען אִין פֶעלְד מָארְגֶען וֶועט דֶר מַן ווִידֶר זַיין : (כו) שֵׁשֶׁת זֶעקְס זָאלְט אִיר קְלוֹבֶּען אִים וּבַיּוֹם אוּנ דֶעם זִיבֶּעטֶן אִיז שַׁבָּת לֹא יִהְיֶה בּוֹ דֶער מַן וֶועט נִיט זַיין אִין (כז) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶועְן בַּיּוֹם אִין דֶעם זִיבֶּטֶן יָצְאוּ זֶענֶן אַטֵייל פוּן דֶעם פָאלְק אַרוֹס גְגַאנְגֶען

לא

וַיָּבֹאוּ כָּל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה וַיַּגִּידוּ לְמֹשֶׁה׃ כג וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה שַׁבָּתוֹן שַׁבַּת־קֹדֶשׁ לַיהוָה מָחָר אֵת אֲשֶׁר־תֹּאפוּ אֵפוּ וְאֵת אֲשֶׁר־תְּבַשְּׁלוּ בַּשֵּׁלוּ וְאֵת כָּל־הָעֹדֵף הַנִּיחוּ לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד־

וַאֲתוֹ כָּל רַבְרְבֵי
א וְחַוִּיאוּ לְמֹשֶׁה׃
מַר לְהוֹן הוּא דִּי
יְיָ שְׁבָתָא שְׁבַת
א קֳדָם יְיָ מְחַר יָת
גוּן עֲתִידִין לְמֵפָא
ת דִּי אַתּוּן עֲתִידִין
א בַּשִּׁילוּ וְיָת כָּל
א אַצְנְעוּ לְכוֹן
אחר בילה ט :

בעל הטורים

לאחד כמספרם כמו שעשיתם לכבש כן תעשו עשרון אחד ב"ה : (כג) שבתון שבת קודש. הקדים שבתון לשבת ואח"כ רשת ויקהל הקדים קודש לשבת והיה לכם קודש שבת שבתון שמוסיפין מחול על הקודש בכניסתו וביציאתו שצריך שביתה עיקר הקדושה ולאחר שיצאה הקדושה וכן במקום אחד שבתותי תשמרו הקדים שבת לשמירה ובמקום אחר הקדים שבת כההיא דתנן לא יצא החייט במחטו סמוך לחשיכה ושמירה אחריו שאסור ליהנות ממעשה שבת כגון לרחוץ במרחץ

רשב"ם

הראשון והיה ביום הששי (וכו' יביאו) והביאו את אשר לקטו והיה משנה : (כג) ויאמר אליהם הוא אשר דבר ה'. מיום ראשון ואני לא הגדתי לכם. ומשה נתכוון שיהיו תמיהים כשימצאו משנה להודיע להם עתה כבודו של יום השבת : תאפו אפו. היה לו לומר בחטף פתח קטן. כמו מן אכל אכל. מן אמר אמר. מן אפה אפה לשון צווי אלא בשביל שאינו מחובר לאחריו אלא מנוגן ברביע שהוא מנגוני המלכים לכן נקוד בצירי ולא מצאתי דוגמתו אלא

רש"י

לים צ שני העומר לאחד. ומ"א להם משונה אותו ותנה לשבת בריחו וטעמו (מכילתא) (שאם להגיד ין והלא כתיב שני העומר לאחד אלא משונה בטעם ויגידו למשה. שאלוהו מה היום מיומים ומכאן שעדיין לא הגיד להם משה פרשת שבת שנצטווה ם והיה ביום הששי והכינו וגו' עד ששאלו את ר להם הוא אשר דבר ה' שנצטויתי לומר לכם פו הכתוב שאמר לו עד אנה מאנתם ולא הוציאו : (כג) את אשר תאפו אפו. מה שאתם רוצים

בית יהודא

דָעְרְהַיים גִימָאכְטֶן וָוס זֵיי הָאבֶּן גֶעקְלִיבֶּן (מָצְאוּ כִּפְלַיִם שְׁנֵי הָעוֹמֶר לְאֶחָד) הָאבֶּן זֵיי גֶעפִינֶען טָאפִּיל, פַר יֶעדֶער מֶענְטְשׁ אִיז גִיוֶועְן צְוֵויי עוֹמְרִים (וּמִדְרָשׁ אַגָּדָה) דֶער מִדְרָשׁ זָאגְט לֶחֶם מִשְׁנֶה מֵיינְט מֶען (לֶחֶם מְשׁוּנֶה), גִיעֶנְדֶערְט בְּרוֹט (אוֹתוֹ הַיּוֹם נִשְׁתַּנָּה לְשֶׁבַח בְּרֵיחוֹ וְטַעְמוֹ) דֶעם מַן וָואס זֵייא הָאבֶּן גֶעקְלִיבֶּען פְרֵייטָאג אִיז גֶעוֶועְן אַנְדֶערְשׁ וִוי דֶער מַן וָוס זֵיי הָאבֶּן גֶעקְלִיבֶּען אַנַאנְדֶערע וָואךְ עֶר הָט גֶעהַאט אַבֶּעסֶערֶן רֵיחַ אוּנ אַבֶּעסֶערֶען טַעַם, זָאגְט רַשִׁ"י פַאר וָוס טַייטְשְׁט נִיט דֶר מִדְרָשׁ „מִשְׁנֶה" טָאפֶּעל (שֶׁאִם לְהַגִּיד שֶׁשְּׁנַיִם הָיוּ) וָוארוּם אַז דֶר פָּסוּק וָואלְט גֶעמֵיינְט „מִשְׁנֶה" טָאפֶּעל, צוּ אִיז גֶעוֶועְן צְוֵויי עוֹמְרִים פַר יֶעדֶער מֶענְטְשׁ (וַהֲלֹא כְּתִיב) דָאס הָאט דָאךְ דֶער פָּסוּק שׁוֹין גֶעשְׁרִיבֶּען (שְׁנֵי הָעֹמֶר פַאר יֶעדֶער מֶענְטְשׁ אִיז גֶעוֶועְן צְוֵויי עוֹמְרִים (אֶלָּא מְשׁוּנֶה בְּטַעַם וְרֵיחַ) נָאר מִשְׁנֶה מֵיינְט מֶען מְשׁוּנֶה, ...ט, דֶער מַן וָוס אִיז גֶעוֶועְן פְרֵייטָאג אִיז גֶעוֶועְן גֶעעֶנְדֶערְט פוּן דֶעם מַן וָוס אִיז גֶעוֶועְן אַלֶע טָאג, עֶר הָאט אַבֶּעסֶערֶן טַעַם אוּנ אַבֶּעסֶערֶען רֵיחַ׃ וַיַּגִּידוּ לְמֹשֶׁה. מֶען הָט דָם גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה (שֶׁשְּׁאָלוּהוּ מַה הַיּוֹם מִיּוֹמַיִם) מֶען ...רֶעגְט בַּיי מֹשֶׁה פַר וָוס אִיז דֶר מַן הַיינְט אַנְדֶערְשׁ פוּן אַלֶע טָאג, זָאגְט רַשִׁ"י (וּמִכָּאן יֵשׁ לִלְמוֹד) פוּן דַאנֶען ...מִיר לֶערְנֶען (שֶׁעֲדַיִין לֹא הִגִּיד לָהֶם מֹשֶׁה פָּרָשַׁת שַׁבָּת) מֹשֶׁה הָט נָאךְ נִיט גֶעזָאגְט צוּ דִי יוּדֶען דֶעם עִנְיָן פוּן שַׁבָּת ...לוֹמַר לָהֶם וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ וגו') וָוס עֶר אִיז גֶעבָּאטְן גֶעוָוארֶען פוּן הקב"ה וּבַאַ"ד אִין אָנְהֵייבּ] עֶר זָא... דִי יוּדֶען דֶעם זֶעקְסְטֶען טָאג פְרֵייטָאג] זָאלֶן זֵייא אָנְגְרֵייטֶען מַן אוֹיף שַׁבָּת (עַד שֶׁשְּׁאָלוּ אֶת זֹאת) בִּיז דִי יוּדֶען ...אִים גֶעפְרֶעגְט פְרֵייטָאג פַאר וָוס הָאבֶּען מִיר הַיינְט צְוֵויי עוֹמְרִים פַאר יֶעדֶער מֶענְטְשׁ (אָמַר לָהֶם) הָט מֹשֶׁה צוּ זֵיי ...(הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה') דָאס הָאט טַאקִי הקב"ה מִיר גֶעזָאגְט (שֶׁנִּצְטַוֵּיתִי לוֹמַר לָכֶם) אִיךְ בִּין גֶעבָּאטֶען גֶעוָוארֶן אִיךְ ...אַייךְ זָאגֶן, נָאר אִיךְ הָאבּ פַארְגֶעסֶען (וּלְכָךְ עָנְשׁוֹ הַכָּתוּב) פַאר דֶעם הָאט הקב"ה בֶּעשְׁטְרָאפְט צוּ מֹשֶׁה (שֶׁאָמַר ...ה הָט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה (עַד אָנָה מֵאַנְתֶּם) בִּיז וִוי לַאנְג וֶועט אִיר נִיט וֶועלֶען הִיטֶען וָואס אִיךְ גֶעבִּיט צוּ אַייךְ ...יָאוּ מִן הַכְּלָל) אוּנ הקב"ה הָאט נִיט אַרוֹיסְגֶענוּמֶען מֹשֶׁה'ן פוּן אַלֶע יוּדֶען, הקב"ה הָט נִיט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה ...לַאנְג וֶועלֶען דִי יוּדֶען נִיט הִיטֶען וָוס אִיךְ גֶעבִּיט זֵיי, נָאר עֶר הָט גֶעזָאגְט בִּיז וִויא לַאנְג וֶועט אִיר נִיט הִיטֶען ...גֶעבִּיט צוּ אַייךְ, צוּ מֹשֶׁה אוּנ צוּ דִיא יוּדֶען׃ (כג) וְאֵת אֲשֶׁר תֹּאפוּ אֵפוּ. מֵיינְט מֶען (מַה שֶּׁאַתֶּם רוֹצִים ...בַּתַּנּוּר) וָוס אִיר ווילְט בַּאקִין אִין אַהֵיבִין (אֵפוּ הַיּוֹם) זָאלְט אִיר הַיינְט בַּאקִין (הַכֹּל לִשְׁנֵי יָמִים) אַלְץ זָאלְט אִיר

דעת זקנים מבעלי התוספות

...ידות פי' כפולות כלו' שכל סעודה שירדת בשביל ...ורדת כפולה בלחמה וכך היו עושין ביום הששי

שפתי חכמים

ששם נעשו פוסרין : צ לא שכוונו הם ללקוט כפלים בעבור היום

היו עושין מחצי העומר לחם אחד וכשבאין לאפות העומר והיינו משני העומר לאחד בשביל שבת היה כל חצי העומר שני לחמים הרי לך ששה לחמים מעומר וחצי ובכל השלשה סעודות היו אוכלין שני לחמים כי דרך לאכול בשבת יותר ...ת של חול מפני נשמה יתירה. ולפי זה תמצא שהיה להם בשבת במנחה שני ככרות והילכך יש לנהוג לבצוע משני ...רות גם במנחה אבל קדוש ליכא דאפי' שבת שחרית לא מקדשי אי לאו יתור מאת יום השבת כדמסיק במס' ביצה:

פירוש לתורת אלהים

...ה וַיַּגִּידוּ אוּנ הָאבֶּן דָּס גְזָאגְט צוּ מֹשֶׁה [עיין רש"י]׃ ...אמֶר הָט מֹשֶׁה גְזָאגְט צוּ דִי הֶערֶן הוּא דָאס אִיז ...ט הָט גְזָאגְט צוּ אִייר אִיךְ זָאל אַייךְ זָאגֶן שַׁבָּתוֹן רוּאוּנְג שַׁבַּת דֶר הֵיילִיגֶר שַׁבָּת אִיז מָארְגִין צוּ גָאט ...ת וָואס אִיר ווילְט מָארְגֶען בַּאקֶען אֵפוּ בַּאקְט הַיינְט פְרֵייטָאג וְאֵת אוּנ וָוס אִיר ווילְט מָארְגֶען קָאכֶן בַּשֵּׁלוּ

וַיִּקְצֹף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה׃ כא וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ
בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר אִישׁ כְּפִי אָכְלוֹ וְחַם
הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס׃ כב וַיְהִי ׀ בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי
לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה שְׁנֵי הָעֹמֶר לָאֶחָד

תו"א בבקר ברכות כז : וחם השמש שם : לחם משנה שבת קיז :

מֹשֶׁה׃ כא וּלְקַטוּ
בְּצַפַר בִּצְפַר גְּבַר
מֵיכְלֵהּ וּמָה דְמִ
מִנֵּהּ עַל אַפֵּי חַקְ
חָמָא עָלוֹהִי
פָּשַׁר׃ כב וַהֲוָה
שְׁתִיתָאָה לְקַטוּ
עַל חַד תְּרֵין תְּרֵין

רשב"ם

מנב. מן הסיבו: (כב) ויגידו למשה. מה שמצאו משנה ואם יותיר ממנו עד מחר ומשה לא הגיד להם עד עתה מה שאמר לו הקב"ה היום

בעל הטורים

ה'. וירם לכם. זה גסות הרוח ולכך נסתלקה שכינה ... כבוד ה' מפל הכרוב דאמרי' בפ"ק דסוטה כל מי שיש בו ...

כאלו דוחק רגלי השכינה ועוד וירם לכם שאם רם לבבו שיש בו גסות הרוח ירום תולעים וזהו בשני מאד מאד הוי שפל רוח ... רמה : (כא) וחם השמש ונמס. ד' במסורה. הכא ואידך וחם הוא אבי כנען. וחם לאדוני המלך. אם ישכבו שנים וחם להם. כדאמ' שהמן היה מברר הכל אם נשאת תוך ג' חדשים וילדה ספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון בבית מי שנמצא העומר שלו היה ... אם ישכבו שנים וחם להם היה מתברר ע"י וחם השמש וכן אם זרק לה קידושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה אם נמצא עומרה ... קרוב לה ואם נמצא בבית אביה היה קרוב לו וזהו וחם לאדוני המלך שדורש בסנהדרין על קידושין וחם השמש שהיה מתברר ... גבי עבד כנעני זה אומר שלי הוא וזה אומר שלי הוא בבית שנמצא עומרו שלו היה וזה הוא וחם הוא אבי כנען. אדוני ... ז"ל : ונמס. ב' הכא ואידך שניו יחרוק ונמס. שהמן נימוח ושותין ממנו החיות והעו"א צדין אותן ואוכלין ... טעם מן והיו מורקין שיניהם ונמסו על טובתם של ישראל : (כב) לאחד. ב' במסורה הכא ואידך ככה תעשו לאחד כמספרם. ... מנחתו כפרון אחד וכבש הכא עם העומר היתה מנחתו שני עשרונים ואיתא במדרש אחד לכבש האחד. היתר לסקב"ה שבות ...

בית יהודא

אפארקערטער פסוק (שֶׁבַּתְּחִלָּה הִבְאִישׁ) פריער איז פַרְשְׁטוּנְקֶען גיוואָרען (וּלְבַסּוֹף הִתְלִיעַ) נאכדעם איז ווערעמדיג געוואָרען (כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק (וְלֹא הִבְאִישׁ וְרִמָּה לֹא הָיְתָה בּוֹ) דער מן וואס איז געבליבען פון פרייטאג אויף שבת איז ניט פַרְשְׁטוּנְקֶען געוואָרען, אונ נוייל ער איז ניט פַרְשְׁטוּנְקֶען געוואָרען דַריבער איז ער ניט ווערעמדיג געוואָרען (וְכֵן דֶּרֶךְ כָּל הַמַּתְלִיעִים) אזוי איז די נאטור פון אַלֶע זאכען וואס ווערען ווערעמדיג, פריער ווערען זיי פַרְשְׁטוּנְקֶען נאכדעם ווערימדיג : (כא) וְחַם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס. זאגט רש"י (הַנִּשְׁאָר בַּשָּׂדֶה נִימּוֹחַ וְנַעֲשָׂה נְחָלִים) דער מן וואס איז געבליבען אַלֶע טאג אין פעלד נאכדעם ווי אַלֶע יודען האבען אויפגיהערט צו קלויבען ... זונן האט דערוואַרעמט דעם מן איז דער מן צוגאנגען אונ עס זענען געוואָרען טייכען וואסער (וְשׁוֹתִין מִמֶּנּוּ אַיָּלִים וּצְ...) חיות "הערשין, איגדיק" פלעגען טרינקען די וואסער (וְאוּמוֹת הָעוֹלָם צָדִין מֵהֶם) די פעלקער פלעגען פאנגען פון די ... האבען זיי גיגעסען (וְטוֹעֲמִין בָּהֶם טַעַם מָן) אין די פלייש פון די חיות האבען זיי געהאט אטעם ואגעשמאקו פון מן (... מַה שִּׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל) האבען די פעלקער געוואוסט וויא גוט עס איז די יודען אז זיי האבען שטענדיג צו עסין ... (וְנָמָס פָּשַׁר) אויף וְנָמָס זאגט דער תרגום ופשר, (לָשׁוֹן פּוֹשְׁרִין), ווארעם (עַל יְדֵי הַשֶּׁמֶשׁ מִתְחַמֵּם וּמַפְשִׁיר) דורך די ... דר מן ווארעם געווארען אונ איז צוגאנגען וְנָמָס, זאגט רש"י אין די מסכת סנהדרין אין ענדע פרק ארבע מיתות ... דר מיינונג פון ווארם וְנָמָס: (כב) לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה, זאגט רש"י מען מיינט ניט זיי האבען געקליבען פרייטאג ... זיי האבען דאך נאך ניט געוואוסט פון שבת צו וואס זאלען זייא קליבען טאפיל ? נאר אזוי איז גיווען, זיי האבען ... פרייטאג ווי אַלֶע טאג, נאר ווען זיי זענען געקומען מיט דעם מן אהיים (כְּשֶׁמָּדְדוּ אֶת לִקִּיטָתָם בְּאָהֳלֵיהֶם) אונ זיי ...

רש"י

שבתחלה הבאיש ולבסוף התליע כענין שנאמר ולא ... ורמה לא היתה בו וכן דרך כל המתליעים : (כא) וחם השמש ונמס. הנשאר בשדה נמוח ונעשה נחלים ... ממנו אילים וצבאים ואומות העולם צדין מהם וטועמין ... טעם מן ויודעין מה שבחן של ישראל (מכילתא). ... פושרין פ ע"י השמש מתחמם ומפשיר : ונמס. דמ... (לו גיין. לו שמעללען). ודוגמתו בסנהדרין בסוף ד... (כב) לקטו לחם משנה. כשמדדו את לקיטתם ...

שפתי חכמים

נ"ל שאין לפרשו כי הוא לחם אבירים ואין דרכו להבאיש אלא התולעים היו בו תחלה ומחמת התולעים הבאיש (רש"ל) ואין דבריו נראין שהרי כתיב בקרא כאשר צוה משה ולא הבאיש ורמה לא היתה בו : ע לא שהנלקט נמס דא"כ מה יאכלו : פ פושרין תרגום של ונמס שע"י

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כב) שני העומר. וכל ימות השנה היו עושין מן העו... לחמים וא"כ ביום הששי היו עושין משני העומר לארבע... לחמים וביום הששי אוכלין מהן אחד ונשאר שנ... להם לעשות משנה לערב בהכנסת שבת ואוכלין אח... שלהם לאכול לחם לכל סעודה תשאר לשבת שני לחם... להם לחם משנה וזה ראיה שאין בוצעין בשני ככרות במנחה בשבת. אמנם ראיתי מה"ר מריתון שהיה בוצע בש... במנחה בשבת וקבלתי מה"ר אברהם וראיה דאיתא התם ראו כי ה' נתן לכם השבת וגו' אמ"ר יצחק אם יאמ... אומות העולם למה אתם משמרים את השבת השיבו להם ראו הנם שבכל יום היה יורד לישראל מן פרידה אחו...

פירוש לתורת אלהים

ניט געהערט צוא משה וַיּוֹתִירוּ אונ אטייל מענטשען האבען גלאזט פון דעם מן אויף מארגען [פייו הכ"י] וַיָּרֻם אונ עס איז גוואָרען ווערים אין דעם מן וואס זייא האבען גלאזט וַיִּבְאַשׁ אונ עס איז מיאוס גוואָרען וַיִּקְצֹף איז משה ברוגז גוואָרען אויף די מענשען וואס האבען גלאזט פון דעם מן: (כא) וַיִּלְקְטוּ אונ די ישראל פלעגען דעם מן קלויבען אַלֵי מארגען כְּפִי אִישׁ אִיטליכער מענש הט גקליבען ווי פיל ער הט בדארפט אויף עסען וְחַם

אונ אז די זון האט דער ווארימט איז דער ... איז גיבליבען אין פעלד צוא גאנגען [פ ... (כב) וַיְהִי אונ עס איז גיווען בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי א... זעקסטען טאג פון דער וואך דאס איז פרייטאג האבען זיי גקליבען דעם מן וויא פיל זיי פלעגען אַלֶע טאג נאר אז זיי האבען אין דער היים גמ... איז גיווען לֶחֶם צווייי מאל אזו פיל שְׁנֵי צווייי מ... צוא אמענטש וַיָּבֹאוּ זענען גקומען אַלֶע די ה...

נפשתיכם איש לאשר באהלו
תקחו: יז ויעשו־כן בני ישראל
וילקטו המרבה והממעיט: יח וימדו
בעמר ולא העדיף המרבה
והממעיט לא החסיר איש לפי־
אכלו לקטו: יט ויאמר משה אלהם
איש אל־יותר ממנו עד־בקר: כ ולא־
שמעו אל־משה ויותרו אנשים
ממנו עד־בקר וירם תולעים ויבאש

לדי במשכניה
ן: יז ועבדו כן בני
ל ולקטו דאסגי
זער: יח וכלו
א ולא אותר
י ודאזער לא חסר
פום מיכליה לקטו:
ר משה להון אנש
ישאר מניה עד
: כ ולא קבילו מן
ואשארו גבריא
עד צפרא ורחיש
א וסריו ורגז עליהון
יש אל יותר עירוכין פה: ויותירו שם:

רשב"ם

פי. בלא עומר ובלא מדה:
ו. בבתים. וימודו. מן מדד.

בעל הטורים

ביתא לומר לך כל המקיים את התורה מזמין לו ה' פרנסתו בלא טורח כאוכלי המן: (כ) ויותירו. ב' במסורה. הכא ואידך ויותירו
אתם שהותירו כדבר ה' נשתלחה בו ברכה והכא שעברו על דבר ה' והותירו נשלח בו קללה: וירם. ג' דין ואידך וירם כבוד

רש"י

סות שיש לאיש באהלו תקחו עומר לכל גולגולת:
מרבה והממעיט. יש שלקטו הרבה ל ויש שלקטו
שבאו לביתם ומדדו בעומר איש איש מה שלקטו ומצאו
ה ללקוט לא העדיף על עומר לגולגולת אשר באהלו
ט ללקוט לא מצא חסר מעומר לגולגולת וזהו נס גדול
בו: (כ) ויותרו אנשים. (ש"ר) דתן מ ואבירם:
ולעים. לשון נ רמה: ויבאש. הרי זה מקרא הפוך ם

בית יהודא

מענטשין וואס יעדער מענטש האט אין זיין געצאלט (תקחו עומר לכל גולגולת) זאלט איר נעמען אמעסטיל מן פר יעדער קאפ, פר יעדער מענטש: (יז) והמרבה והממעיט. מיינט מען (יש שלקטו הרבה) עס זענען געווען מענטשין וואס האבען געקליבען פיל מן (ויש שלקטו מעט) אונ עס זענען געווען מענטשין וואס האבען גיקליבען ווייניג (וכשבאו לביתם ומדדו בעומר איש איש מה שלקטו) אונ ווען זיי זענען גיקומען אהיים אונ האבען געמאסטין מיט די מאס וואס הייסט עומר,
ענטש וואס ער האט געקליבען (ומצאו) האבען זיי גיפונען (שהמרבה ללקוט) דער וואס האט פיל געקליבען (לא העדיף על עומר אשר באהלו) האט ניט גיהאט מער וויא אעומר צו יעדער קאפ נצו יעדער מענטשו וואס ביי איהם אין שטוב ם ללקוט) אונ דער מענטש וואס האט ווייניג גיקליבען (לא מצא חסר מעומר לגולגולת) האט אויך געפונען ניט ווייניגער מר מן פר יעדער מענטש וואס ביי אים אין שטוב (וזהו נס גדול שנעשה בו) דס איז אגרויסער נס וואס איז גטאן ביי דעם מן: (כ) ויותירו אנשים. עס זענען גיווען מענטשין וואס האבען גילאזין פון דעם מן אויף מארגין, דיא ן זענען גיווען צוויי "דתן אונ אבירם": וירום תולעים. (לשון רמה) ווערעם, וירום תולעים מיינט מען "עס האבין גמט ווערעם": ויבאש. אונ עס איז פארשטונקען געווארען, זאגט רש"י (הרי זה מקרא הפוך) דאס איז

שפתי חכמים

שם אנשים שעברו על גזירתו של משה רבינו והרבו והמעיטו גולגולת בא"כ מאי ויעשו כן: מ מדכתיב אנשים דבכ"מ שנא' אנשים או גלים הוא דתן ואבירם: נ כאלו אמר והתליעו תולעים ולא ל' הרמה ופירושו הגביה תולעים כי לא נמצינו וירם פועל יוצא: ס הרמב"ן.

פירוש לתורת אלהים

עת אונ דס איז עומר אמאס וואס ווערט גרופען גלגולת צו איטלכן מענש יעדער מענטש זאל איין מעסטיל פר יעדער מענטש וואס איז דא ם אין שטוב: (יז) ויעשו כן האבען דיא ישראל אהן וילקטו אונ זייא האבען גקליבען דעם מן עס איז גוועזן אזעלכר וואס האט מער גקליבען ן עומר והממעיט אונ עס איז גיוועזן אזעלכער הט ווייניקר גקלבען פון איין עומר: (יח) נאר ט אגרוסן נס בוויזן אז זיי זענען גקומן צו זיך וימודו האבן זייא גמאסטן דעם מן אויף דער ס ווערט גרופען עומר ולא דר וואס האט פיל מן ן אין פעלד האט ער אין דער היים ניט מעהר גהאט פון איין עומר צו איטליכען מענטש והממעיט אונ דר וואס האט ווייניג גקליבן אין פעלד לא החסיר איז ביי אים אין דער היים ניט ווייניגער גיווען פון איין עומר צו איטלכן מענטש וואס ביי אים איז גוועזן נאר איש איטלכר מענש נאך זיין עסן נאך האט ער גקליבן חאטשי אין פעלד האבן זיי גקליבן איינער וויניקר אונ איינר מער אבר אז זייא זענען גקומען אהיים איז מער ניט גיוועזן נאר איין עומר צוא איטליכען מענטשן אונ דאס איז גיוועזן אגרוסער נס: (יט) ויאמר משה האט משה גזאגט צו די ישראל איש אמענטש זאל פון דעם מן ניט לאזען ביז מארגען: (כ) ולא שמעו אל משה האבען דיא ישראל

דַּ֖ק כַּכְּפֹ֥ר עַל־הָאָֽרֶץ׃ טו וַיִּרְא֣וּ בְנֵֽי־
יִשְׂרָאֵ֗ל וַיֹּ֨אמְר֜וּ אִ֤ישׁ אֶל־אָחִיו֙ מָ֣ן
ה֔וּא כִּ֛י לֹ֥א יָדְע֖וּ מַה־ה֑וּא וַיֹּ֤אמֶר
מֹשֶׁה֙ אֲלֵהֶ֔ם ה֣וּא הַלֶּ֔חֶם אֲשֶׁ֨ר נָתַ֧ן
יְהוָ֛ה לָכֶ֖ם לְאָכְלָֽה׃ טז זֶ֤ה הַדָּבָר֙
אֲשֶׁ֣ר צִוָּ֣ה יְהוָ֔ה לִקְט֣וּ מִמֶּ֔נּוּ אִ֖ישׁ
לְפִ֣י אָכְל֑וֹ עֹ֣מֶר לַגֻּלְגֹּ֗לֶת מִסְפַּר֙

דַּעְדַק כְּגִיר כִּגְלִידָ
אַרְעָא׃ טו וַחֲזוֹ
יִשְׂרָאֵל וַאֲמַרוּ
לַאֲחוּהִי מַנָּא הוּא
לָא יְדַעוּ מָה הוּא
מֹשֶׁה לְהוֹן הוּא
דִּיהַב יְיָ לְכוֹן לְמֵ
טז דֵּין פִּתְגָמָא דִּי
יְיָ לְקוֹטוּ מִנֵּהּ
לְפוּם מֵיכְלֵהּ
לְגֻלְגַּלְתָּא מִנְיַן נַפְשָׁ

בעל הטורים

(טז) זה הדבר אשר צוה ה'. בזה

רשב"ם

(טו) ויאמרו איש אל אחיו מן הוא. לפי שלא ידעו מה הוא. וגם דונש פתרו כן. וסוף המקרא מוכיח. כי לא ידעו מה הוא. ואני אומר מן הוא תרגומו של מה ולפי שהוא לשון מצרי ובאותו לשון היו רגילין. כתבו משה באותו לשון שאמרו. להודיענו שלפיכך ויקראו בית ישראל את שמו מן על שהיו תמיהים ואומרים מן הוא כמו מה הוא. וכן יגר שהדותא. וכמוהו הפיל פור ו לא היה צריך לכתוב אלא הפיל הגורל הואיל ובלשון הקדש נכהבה הנ להודיענו על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור. ואילו לא נכו בלשון שהיו אומרים באותה המלכות לא היינו יודעים למה נקו

בית יהודא

גִיוָועֶן אַדִינְגֶע זַאךְ פַארְשְׁפְּרֵייט (יאוּנְקְלוּס תִּרְגֵם מְקַלֵּף) דֶער תַּרְגוּם טַייטְשְׁט אוֹיף דֶעם וָוארְט מְחוּסְפָּס, מְקַלֵּף, אָפְּגֶעשֵׁיילְט דֶער טָאה הָט זִיךְ אַראפְּגֶענוּמֶען פוּן מַן וִוי מֶען נֶעמְט אַרָאפּ אַשָׁאלַאכְץ פוּן אַפְּרִי (לָשׁוֹן מַחְשׂוֹף הַלָּבָן) יַעֲקב הָט אַרָאפְּגֶענוּמֶען דֶעם שָׁאלַאכְץ פוּן דִי שְׁטֶעקְלַאךְ אִיז אוֹיפְגֶעדֶעקְט גֶעוָוארֶען דִי וַוייסְקֵייט פוּן דִי שְׁטֶעקְלִיךְ׃ (כַּכְּפֹר), דֶר תַּרְגוּם טַייטְשְׁט דַעֲדַק כְּגִיר, דֶר מַן אִיז גִיוֶועזֶען דִין (כְּאַבְנֵי גִיר) וִוי דִינְגֶע שְׁטֵיינְדְלִיךְ (וְהִיא מִין צֶבַע שָׁחוֹר) דָס אִיז אַמִין שְׁוַוארְצֶע פַארְב (כִּדְאָמְרִינָן גַּבֵּי כִּסּוּי הַדָּם) וִוי מִיר זָאגֶען בַּיי דֶעם דִין פוּן בַּדֶעקֶן דָם בְּלוּט פוּן אַעוֹף אָדֶער אַחַיָּה וָוס מֶען הָט גִישְׁאכְטִין, אוֹיב עֶר הָט בַּדֶעקְט דִיא בְּלוּט מִיט הַגִּיר וְהַזַּרְנִיךְ, דָאס זֶענֶען אַזֶעלְכֶע דִינְגֶע שְׁטֵיינְדְלִיךְ, וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין תַּרְגּוּם דַעֲדַק כְּגִיר כִּגְלִידָא עַל דֶער תַּרְגוּם מֵיינְט דַק הָיָה כְּגִיר, דֶר מַן אִיז גִיוֶועזֶען דִין וִוי גִיר נָאר גִיר אִיז שְׁוַוארְץ אוּנ דֶער מַן אִיז גִיוֶועזֶען וַוייס מוּגְלָד כְּקֶרַח עַל הָאָרֶץ, אוּנ עֶר אִיז גֶעלֶעגִין אוֹיף דִיא עֶרְד גֶעפְרוֹירֶען וִוי אַייז (וְכֵן פֵּירוּשׁוֹ) אוּנ אַזוֹ אִיז דֶערְמֵיי פָּסוּק דַק כַּכְּפוֹר, דִין וִוי אַייז (שֶׁטוּחַ קָלוּשׁ וּמְחוּבָּר כִּגְלִיד) פַארְשְׁפְּרֵייט דִין אוּנ בַּהֶעפְט צוּזַאמֶען וִוי אַייז, דַ מֶען (שֶׁהָיָה מַגְלִיד גֶּלֶד דַּק מִלְמַעְלָה) פוּן אוֹיבִין, אוֹיף דֶעם מַן אִיז גִיוֶוען פַארְשְׁפְּרֵייט אַזוֹ אַדִינְגֶע אַייז וִוי אַהוֹ שֶׁתִּרְגֵם אוּנְקְלוּס) אוּנ וָוס דֶר תַּרְגוּם זָאגְט כְּגִיר (תּוֹסֶפֶת הוּא עַל לָשׁוֹן הָעִבְרִית) דָס אִיז אַצוּגֶעגֶעבֶּענֶר וָוארְט צוּ דִיא פוּן פָּסוּק (וְאֵין לוֹ תֵּיבָה בְּמִקְרָא) אִין פָּסוּק אִיז נִיטָא אַוָוארְט וָוס דֶר וָוארְט כְּגִיר זָאל זַיין דֶער אִיבֶּערְזֶעצוּנג וָוארְט׃ (טו) (מָן הוּא). מֵיינְט מֶען (הֲכָנַת מָזוֹן הוּא) דָאס אִיז אַאָנְבְּרֵייטוּנג צוּם עֶסִין *) (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אַ (וַיְמַן לָהֶם הַמֶּלֶךְ) דֶר מֶלֶךְ הָאט אָנְגֶעגְרֵייט פוּן זַייעֶרְטְווֶעגִין׃ (כִּי לֹא יָדְעוּ מַה הוּא). זֵיי הָאבֶּען נִיט גֶעוָואסְט וָוס (שֶׁיִּקְרָאוּהוּ בִּשְׁמוֹ) זֵיי זָאלֶען אִים רוּפֶען בַּיי זַיין נָאמֶען׃ (טז) (עֹמֶר), (שֵׁם מִדָּה), עוֹמֶר אִיז אַנָאמֶען פוּן אַמָא מָאס וָואס מֶען רוּפְט עוֹמֶר׃ (מִסְפַּר נַפְשֹׁתֵיכֶם). מֶען מֵיינְט (כְּפִי מִנְיַן נְפָשׁוֹת שֶׁיֵּשׁ לְאִישׁ בְּאָהֳלוֹ) נָאךְ דֶעם צָאהְ

רש"י

סכבות הטל ואונקלוס תרגם מקלף לשון מחשוף ככפור. כפור גליד"א בלעז (רייף געפרארען) דעד כאבני גיר והוא מין צבע שחור כדאמרי' גבי כסוי הד והזרניך דעדק כגיר כגלידא על ארעא דק היה כגיר מוגלד כקרח על הארץ. וכן פירושו דק ככפור שט ומחובר כגליד דק טינב"ש בלעז (דין) שהיה מגליד מלמעלה. וכגיר שתרגם אונקלוס תוספת היא על ל' ו ואין לו תיבה בפסוק׃ (טו) מן הוא. הכנת מזון (דניאל א) וימן להם המלך׃ כי לא ידעו מה הוא. ש בשמו׃ (טז) עומר. שם מדה׃ מספר נפשותיכ

שפתי חכמים

מיני נודות וחמות הס׃ כ ר"ל לא שהמן דומה למראה גיר שהרי גיר הוא שחור אלא דק היה כגיר אבל בלמת המן היה לנ

פירוש לתורת אלהים

דֶער טַל אוֹיף גִיגַאנְגֶען אַקֶעגֶען דֶער זוּן [עיין רש"י] אוּנ אַז דֶר טַל אִיז אוֹף גְגַאנְגֶען אִיז אַנְפְּלֶעקְט גְוָוארֶען דֶר מָן אוּנ מֶען הָט גֶזֶעהְן וְהִנֵּה אוֹף דֶר מִדְבָּר אִיז פַּר שְׁפְּרֵייט אַזַאךְ וָואס אִיז דַק דִין מְחֻסְפָּס אַנְפְּלֶעקְט דַק דִין כַּכְּפוֹר אַזוֹ וִויא אַייז עַל אוֹף דֶער עֶרְד׃ (טו) וַיִּרְאוּ הָאבֶּן דִי יוּדֶן דָס דֶער זֶעהְן וַיֹּאמְרוּ הָאבֶּן זֵייא גְזָאגְט אֵיינֶר צוּם אַנְדֶערֶען מָן הוּא דָס אִיז אֵיין אָן גְרֵייטוּנְג פוּן שְׁפֵּייז כִּי וָוארוּם זֵיי הָאבֶּן נִיט גְוִויסְט וָו אִיז זֵיי זָאלֶן דָם רוּפֶן בַּיי זַיין נָאמֶען וַיֹּאמֶר הָ צוּ זֵיי גְזָאגְט הוּא דָס אִיז דָס בְּרוֹט אֲשֶׁר וָוס גָ אַייךְ גְגֶעבֶּען צוּ עֶסֶן׃ (טז) זֶה הַדָּבָר דָאס אִיז דָ וָוס גָאט הָט גְבָּאטֶן וִוי אַזוֹי אִיר זָאלְט זִיךְ נוֹ מִיט דֶעם מָן לִקְטוּ אִיר זָאלְט קְלוֹיבֶּען פוּן אַ אִיטְלִיבֶער מֶענְשׁ וִויא פִיל עֶר דַארְף עֶסֶען אַ

*) הערה ווען די יודן האבן דערזעהן דעם מן האבן זיי ניט נערעכנט דאס זאל קענען מאכן זאט, זיי האבן געטראכט ברויט צום זאט זיין ו געבין בזונדער, אונ דאס איז אשפייז צום ב"ויט וואס הקב"ה וועט געבין, דריבער האבען זייא גיזאגט "מן הוא" דאס איז אשפ דער פסוק פאר וואס האבן זייא גיזאגט "מן הוא" דאס איז אשפייז (כי לא ידעו מה הוא) ווייל זייא האבן ניט געוואסט וואס דאס איז, האט מ צו זייא, דאס איז נים אשפייז צום ברויט, נאר הוא הלחם אשר נתן ה' לכם לאכלה, דאס איז דאס ברויט וואס הקב"ה האט אייך גיגעבין מיט דעם מן וועט איר זאט ווערען ווייא מיט ברויט׃

דַּבֵּר אֲלֵהֶם לֵאמֹר בֵּין הָעַרְבַּיִם
תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבַבֹּקֶר תִּשְׂבְּעוּ־לָחֶם
וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ יג וַיְהִי
בָעֶרֶב וַתַּעַל הַשְּׂלָו השליו ק׳ וַתְּכַס אֶת־
הַמַּחֲנֶה וּבַבֹּקֶר הָיְתָה שִׁכְבַת הַטַּל
סָבִיב לַמַּחֲנֶה׃ יד וַתַּעַל שִׁכְבַת הַטָּל
וְהִנֵּה עַל־פְּנֵי הַמִּדְבָּר דַּק מְחֻסְפָּס

אונקלוס

עִמְּהוֹן לְמֵימַר בֵּין
א תֵּיכְלוּן בִּסְרָא
א תִּשְׂבְּעוּן לַחְמָא
ן אֲרֵי אֲנָא יי
ון׃ יג וַהֲוָה בְרַמְשָׁא
ת סְלָיו וַחֲפַת יָת
תָא וּבְצַפְרָא הֲוַת
טַלָּא סְחוֹר סְחוֹר
יתָא׃ יד וּסְלֵיקַת
טַלָּא וְהָא עַל אַפֵּי
א דַּעְדַק מְקַלַּף

שליו יומא ע: ותעל שכבת שם:
ק מחספס שם:

בעל הטורים

. ב׳ במס׳ הכא ואידך ויאספו את השליו. לומר שנס ככאן
נו הרכה אלא שפסק ולכך חזרו והתלוננו עליו: (יד) מחספס.
ימט׳ עולה רמ״ח שהיה המן נבלע ברמ״ח איברים:

רשב״ם

(יב) וידעתם כי אני ה׳ אלהיכם. אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים:
(יד) ותעל שכבת הטל. שהי׳ מצפה את המן ומכסהו ודרך טל לעלות:
מחספס. אין לו חבר ופתרונו [לפי] עניינו מפוזר: ככפור. שקורין גריש ל״א:

רש״י

הענן ירד: (יג) השליו. מין עוף ושמן מאד (יומא
היתה שכבת הטל. הטל שוכב על המן ובמקום
א אומר (במדבר יא) וברדת הטל וגו׳ (יומא עה
) הטל יורד על הארץ והמן יורד עליו והוזר ויורד
והרי הוא כמונח בקופסא: (יד) ותעל שכבת
גו׳. כשהחמה זורחת עולה הטל שעל המן לקראת
דרך טל עולה לקראת החמה אף אם תמלא שפופרת
טל ותסתום את פיה ותניחה בחמה היא עולה מאליה
ור״ד שהטל עולה מן הארץ ח באויר וכעלות שכבת
לה המן וראו ט והנה על פני המדבר וגו׳: דק.
: מחוספס. מגולה ואין דומה לו במקרא. וי״ל
לשון חפיסה ודלוסקמא י שבלשון משנה כשנתגלה
הטל ראו שהיה דבר דק מחוספס בתוכו בין שתי

בית יהודא

זאגט צו דעם ארט וואס דער וואלקן איז דארטן: (יג) וְהַשְּׂלָו.
(מִין עוֹף הַשָּׁמֵן מְאֹד) דער שלו איז אמין פייגל וואס ער איז
זייער פעט: וְהָיְתָה שִׁכְבַת הַטָּל. אין דעם פסוק שטייט (הַטַּל
שׁוֹכֵב עַל הַמָּן) דר טאה איז געלעגן אויף דעם מן (וּבְמָקוֹם אַחֵר
הוּא אוֹמֵר) אין אנדער פסוק שטייט (וּבְרֶדֶת הַטַּל יֵרֵד הַמָּן עָלָיו)
פריער האט געגידערט דער טאה אויף די ערד אונ דער מן האט
גענידערט אויף דעם טאה, נאר אזוי איז געוועזן (הַטַּל יוֹרֵד
עַל הָאָרֶץ) דער טאה האט גענידערט אויף די ערד (וְהַמָּן יוֹרֵד
עָלָיו) דער מן האט גענידערט אויף דעם טאה (וְחוֹזֵר וְיוֹרֵד טַל
עָלָיו) נאכדעם האט גענידערט טאה אויף דעם מן (וַהֲרֵי הוּא
כְּמוּנָח בְּקוּפְסָא) איז דער מן געלעגן ווי אזאך וואס ליגט גפאקט
צווישען צוויי ברעטער: (יד) וַתַּעַל שִׁכְבַת הַטָּל וגו׳]. זאגט
רש״י (כְּשֶׁהַחַמָּה זוֹרַחַת) ווען די זון האט אנגעהויבן שיינען
(עוֹלֶה הַטַּל שֶׁעַל הַמָּן לִקְרַאת הַחַמָּה) איז ארויפגעגאנגען אין
דר טאה וואס אויף דעם מן געגין די זונן (כְּדֶרֶךְ טַל עוֹלֶה לִקְרַאת הַחַמָּה) ווי דער נאטור פון טאה ארויף צו גיין אין
געגן די זונן (אַף אִם תְּמַלֵּא שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁל בֵּיצָה טַל) אויב א שאלאכץ פון אאיי וועט פוהל ווערען מיט טאה
את פִּיהָ) אונ דו וועסט פארמאכן דם לעכיל פון די איי (וְתַנִּיחָהּ בְּחַמָּה) אונ דו וועסט לייגין די איי געגין דיא
עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ בָּאֲוִיר) וועט דיא איי אליין ארויפגיין אין דערהייך (וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ) די רבנן האבן גלערונט (שֶׁהַטַּל
הָאָרֶץ בָּאֲוִיר) דר טאה איז ארויפגגאנגען פון דר ערד אין דערלופטין ניט ווי אלע טאה וואס גידערין פון הימל אויף
דער טאה פון מן איז געגאנגען פון די ערד אין דערהייך) וּכַעֲלוֹת שִׁכְבַת הַטַּל נִתְגַּלָּה הַמָּן) אונ ווי דער טאה איז
גאנגן אין דערהייך איז אויפגעדעקט געווארן דער מן (וְרָאוּ וְהִנֵּה עַל פְּנֵי הַמִּדְבָּר) האבען די יודין גיזעהן אויף דיא
מדבר איז פארשפרייט (דַּק, דָּבָר דַּק) אדינע זאך: וּמְחוּסְפָּס). (מְגוּלֶּה) מְחוּסְפָּס מיינט מען מגולה אויפגעדעקט.
ש״י (וְאֵין דוֹמֶה לוֹ בְּמִקְרָא) אין תנ״כ איז ניטא אזווארט מְחוּסְפָּס גלייך צום ווארט מחוספס (וְיֵשׁ לוֹמַר) מען קען זאגן (מְחוּסְפָּס
פיסה וּדְלוּסְקְמָא שֶׁבִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה) מְחוּסְפָּס איז אטייסטער ווי עס שטייט אין דיא משנה חֲפִיסָה וּדְלוּסְקְמָא, אזעלכע
טייסטערס (כְּשֶׁנִּתְגַּלָּה מִשִּׁכְבַת הַטַּל) ווען דער מן איז אויפגעדעקט גיווארן פון דעם טאה וואס איז אויף אים געלעגן
יה דָּבָר דַּק מְחוּסְפָּס בְּתוֹכוֹ בֵּין שְׁתֵּי שִׁכְבוֹת הַטַּל) האבן זיי גיזעהן צווישן די צוויי טאהען וואס זענן געלעגן איז

שפתי חכמים

ן ג״כ היה יודע אלא רק להודיע התלונות ההן על מי הן
ם אותן של ה׳: ח ר״ל אע״פ שסדר העולם דלחם עולה מן
ל יורד מן השמים כאן היה בהיפוך שהמן הוא לחם יורד מן
על עולה מן הארץ כדאיתא בתנחומא: ט ר״ל לפי שפי׳ לעיל

כשהחמה זורחת עולה הטל וכו׳ מפרש עכשיו והכי משמע הקרא
וכעלות וכו׳ נתגלה וראו אותו לא שבעלייתו נתהוה אבל לפי מדרש
רז״ל שפירשו העלייה מן הארץ צ״ל שפי׳ והנה על פני המדבר מורה
על הוייתו שבעלות הטל מן הארץ יורד המן על פני המדבר: י פי׳

פירוש לתורת אלהים

ר אונ זאלסט זיי זאגן בין צווישן די אבינטען
יר עסן פלייש וּבַבֹּקֶר אונ אין דר פריה וועט
ט זיין מיט ברוט וִידַעְתֶּם אונ איר זאלט וויסן
בין גאט אייער גאט: (יג) וַיְהִי אונ עס איז
בָעֶרֶב אין דעם אבינט וַתַּעַל איז אויף גגאנגען

הַשְּׂלָו דיא וואכטלען דאס איז אזעלכע פויגלען
וואס זענען זייער פעט וַתְּכַס אונ דער שלו האט
בדעקט דיא מַחֲנֶה פון דיא יִשְׂרָאֵל וּבַבֹּקֶר אונ אין
דר פריה הָיְתָה איז גלעגן אטאה ארום דר מַחֲנֶה:
(יד) וַתַּעַל אונ אז דיא זון איז אויף גיגאנגען איז

בָּעֶרֶב בָּשָׂר לֶאֱכֹל וְלֶחֶם בַּבֹּקֶר
לִשְׂבֹּעַ בִּשְׁמֹעַ יְהוָה אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם
אֲשֶׁר־אַתֶּם מַלִּינִם עָלָיו וְנַחְנוּ מָה
לֹא־עָלֵינוּ תְלֻנֹּתֵיכֶם כִּי עַל־יְהוָה׃
ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן אֱמֹר אֶל־
כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִרְבוּ לִפְנֵי
יְהוָה כִּי שָׁמַע אֵת תְּלֻנֹּתֵיכֶם׃ י וַיְהִי
כְּדַבֵּר אַהֲרֹן אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל וַיִּפְנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר וְהִנֵּה
כְּבוֹד יְהוָה נִרְאָה בֶּעָנָן׃ פ ששי
יא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
- שָׁמַעְתִּי אֶת־תְּלוּנֹּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

אונקלוס

לְכוֹן בְּרַמְשָׁא ב
לְמֵיכַל וְלַחְמָא בְּצַ
לְמִסְבַּע בְּדִשְׁמִיעַן
יְיָ יָת תְּרַעֲמוּתְכוֹן
אַתּוּן מִתְרַעֲמִין עֲ
וְנַחְנָא מָה לָא
תְּרַעֲמוּתְכוֹן אֱלָהֵן
מֵימְרָא דַייָ׃ ט וַאֲמַר
לְאַהֲרֹן אֱמַר לְכָל כְּנִ
דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל קְרִיבוּ
יְיָ אֲרֵי שְׁמִיעַן קֳדָ
יָת תְּרַעֲמוּתְכוֹן׃ י
כַּד מַלֵּיל אַהֲרֹן עִ
כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂ
וְאִתְפְּנִיו לְמַדְבְּרָא
יְקָרָא דַייָ אִתְגְּלִי בַּעֲ
יא וּמַלֵּיל יְיָ עִם
לְמֵימָר׃ יב שְׁמִיעַ קֳ
יָת תְּרַעֲמַת בְּנֵי יִשְׂ

תו״א ונחנו מה חולין עט : ל
סנהדרין קי :

בעל הטורים

(י) ויהי כדבר אהרן. ולא משה כי בזכות אהרן היו העננים לכך סמך והנה כבוד ה׳ נראה בענן :

רש״י

(במדבר יד) וילינו עליו את כל העדה : (ח) בשר ל
ולא לשובע למדה תורה דרך ארץ שאין אוכלין בשר
ומה ראה להוריד לחם בבקר ובשר בערב לפי שהלחם
כהוגן שא״א לו לאדם בלא לחם אבל בשר שאלו שלא
שהרבה בהמות היו להם ועוד שהיה אפשר להם בלא
לפיכך נתן להם בשעת טורח שלא כהוגן: אשר אתם מ
עליו. את האחרים השומעים אתכם מתלוננים: (ט) ק

בית יהודא

הָעֵדָה) זַיי הָאבֶּן גְמַאכְט קְרִיגִין אַלֶע יוּדִין אוֹף מֹשֶׁה :
(ח) וּבָשָׂר לֶאֱכוֹל). פְלֵייש צוּם עֶסִין (וְלֹא לִשְׂבֹּעַ) אָבֶּר נִיט צוּם
זַאט וֶוערֶען מִיט פְלֵייש (לִמְּדָה תּוֹרָה דֶרֶךְ אֶרֶץ) דִי תּוֹרָה
לֶערוּנְט וִוי אַמֶענְטְש זָאל זִיךְ פִירֶן (שֶׁאֵין אוֹכְלִין בָּשָׂר לְשׂוֹבַע)
מֶען זָאל נִיט עֶסִין פְלֵייש צוּם זַאט וֶוערֶען מִיט פְלֵייש ,
פְרֶעגְט רש״י (וּמַה רָאָה לְהוֹרִיד לֶחֶם בַּבֹּקֶר וּבָשָׂר בָּעֶרֶב) פַר
וָוס אִיז גֶפֶעלֶן הקב״ה צוּ גֶעבֶּן בְּרוֹט אִין דֶר פְרִיה אוּנ פְלֵייש
בַּיי נַאכְט (לְפִי שֶׁהַלֶּחֶם שֶׁאֲלוּ כְּהוֹגֶן) וַוייל בְּרוֹט הָאבֶּען זַייא
גֶבֶּעטֶן וִוי מֶען דַארְף (שֶׁאִי אֶפְשַׁר לוֹ לְאָדָם בְּלֹא לֶחֶם) וָוארוּם אַמֶענְטְש קֶען נִיט זַיין אָן בְּרוֹיט (אֲבָל בָּשָׂר שֶׁאֲלוּ שֶׁלֹּא
אָבֶּער פְלֵייש הָאבֶּן זַיי נִיט גֶעדַארְפְט בֶּעטֶען (שֶׁהַרְבֵּה בְּהֵמוֹת הָיָה לָהֶם) וָוארוּם זַיי הָאבֶּן גֶעהַאט פִיל בְּהֵמוֹת , זָא
שֶׁעכְטִין אוּנ עֶסִין (וְעוֹד שֶׁהָיָה אֶפְשַׁר לָהֶם בְּלֹא בָּשָׂר) זַיי הָאבֶּן גֶעקֶענְט זַיין אָן פְלֵייש (לְפִיכָךְ נָתַן לָהֶם בִּשְׁעַת טוֹרַח
בְּהוֹגֶן) דְרִיבֶּר הָט הקב״ה זַיי גֶגֶעבֶּען דָם פְלֵייש אִין אַזוֹ אַצַייט וָוס אִיז שְׁוֶוער צוּגְרֵייטֶען דָאס פְלֵייש צוּם עֶסִין , נ
אָרְדֶענוּנְג : וַאֲשֶׁר אַתֶּם מַלִּינִים עָלָיו) . וָוס אִיר מַאכְט קְרִיגִין אוֹף אִים (אֶת הָאֲחֵרִים) דִיא אַנְדֶערֶע מֶענְטְשִׁין (הַשּׁוֹמְעִים
מִתְלוֹנְנִים) וָוס הֶערֶן אַייךְ אִיר קְרִיגְט אוֹף אִים , קְרִיגֶען זַייא אוֹיךְ : (ט) וְקִרְבוּ) . (לְמָקוֹם שֶׁהֶעָנָן יָרַד) , גֶענֶענְט נִי

פירוש לתורת אלהים

מִיר גָאר חָשׁוּב כִּי וָואס אִיר הָט גְמַאכְט קְרִיגֶן אוֹיף
אוּנְז אַייֶערֶע וַוייבֶּר אוּנ אַייֶערֶע קִינְדֶר : (ח) וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה הָט מֹשֶׁה גְזָאגְט בְּתֵת אַז גָאט וֶועט אַייךְ גֶעבֶּען
בָּעֶרֶב אִין אָבִינְט בָּשָׂר פְלֵייש צוּ עֶסֶען וְלֶחֶם אוּנ בְּרוֹט
וֶועט עֶר אַייךְ גֶעבֶּן אִין דֶר פְרִי אִיר זָאלְט עֶסֶן אוּנ
אִיר זָאלְט זַאט זַיין בִּשְׁמוֹעַ דֶען גָאט הָאט גִיהֶערְט
אַייֶער קְרִיג אֲשֶׁר וָוס אִיר מַאכְט אַנְדֶרֶע אוֹךְ קְרִיגֶן
אוֹף אִים וְנַחְנוּ מָה אוּנ וָואס זֶענֶען מִיר גָאר חָשׁוּב לֹא
עָלֵינוּ תְלֻנּוֹתֵיכֶם אַייֶער קְרִיג אִיז נִיט אוֹיף אוּנְז כִּי

נָאר אוֹף גָאט : (ט) וַיֹּאמֶר הָט מֹשֶׁה גְזָאגְט צוּ
אֱמוֹר זָאג צוּ אַלֶע יוּדֶן קִרְבוּ גְנֶעהֶנְט פַר גָאט [שֶׁ
כִּי וָוארוּם גָאט הָט גְהֶערְט אַייֶער קְרִיג : (י) וַיְהִ
עֶס אִיז גְוֶוען כְּדַבֵּר אַז אַהֲרֹן הָט גְרֶעט דִי וֶוערְ
אַלֶע יוּדֶן וַיִּפְנוּ אוּנ דִי יִשְׂרָאֵל הָאבֶּען זִיךְ גְקֶערְ
דֶר מִדְבָּר וְהִנֵּה אוּנ דֶר כָּבוֹד פוּן גָאט הָט זִיךְ בַּ
אִין דֶעם וָואלְקֶן : (יא) וַיְדַבֵּר הָט גָאט גְרֶעט צוּ
אַזוֹ צוּ זָאגֶען : (יב) שָׁמַעְתִּי אִיךְ הָאבּ גְהֶערְט דִי
פוּן דִי יוּדֶן דְרוּם זָאג אִיךְ דִיר דַבֵּר דוּ מֹשֶׁה רֵי

כִּי יְהוָה הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם: ז וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד
יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם עַל־
יְהוָה וְנַחְנוּ מָה כִּי תַלּוֹנוּ תלינו ק׳ עָלֵינוּ:
ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתֵת יְהוָה לָכֶם

עוֹן אֲרֵי יְיָ אַפֵּיק
ן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם:
צַפְרָא וְתֶחֱזוּן יָת
א דַייָ כַּד שְׁמִיעַ
מוֹהִי) יָת תֻּרְעֲמוּתְכוֹן
מֵימְרָא דַייָ וְנַחְנָא מָה
אִתְרַעַמְתּוּן עֲלָנָא:
מַר מֹשֶׁה בְּדִיתֵּן יְיָ

ובקר וראיתם שבת פז: בתת ה׳ לכם
יומא עה:

רשב"ם

כשליים שני העומר לאחד: (ו) כי ה׳ הוציא אתכם. ולא כמו שאמרתם כי הוצאתם אותנו: (ז) ובוקר וראיתם את כבוד ה׳. שימטיר לכם לחם בבוקר:

בעל הטורים

מעו. ג׳ במסו׳ הכא ואי׳ך וירא בצר להם בשמעו את רנתם בשמעו את דברי האלה הואת בשביל שצר להם ב׳ זיס להם כול ובדין התלוננו שמע תלונותם אבל מי שהוא בשלום ובשמעו את דברי האלה והתברך בלבבו לאמר שלום יהי׳ לי לא ישמע לו ה׳:

בית יהודא

גֶענוּמֶען פוּן מִצְרַיִם (לְפִי שֶׁאֲמַרְתֶּם לָנוּ כִּי הוֹצֵאתֶם אוֹתָנוּ) וַוייל איר הָט גֶעזָאגְט צוּ אוּנְז „איר הָט אוּנְז אַרויסְגֶענוּמֶען פוּן מִצְרַיִם" (תֵּדְעוּ) וֶועט איר ווִיסֶן (כִּי לֹא אֲנַחְנוּ הַמּוֹצִיאִים) נִיט מִיר זֶענֶען גֶעוֶוען דִי אַרויסְגֶענֶעמֶערְס (אֶלָּא ה׳ הוֹצִיא אֶתְכֶם) נָאר הקב"ה הָט אַייך אַרויסְגֶענוּמֶען, וָוארוּם איר וֶועט זֶעהֶן (שֶׁיַּגִּיז לָכֶם אֶת הַשְּׂלָו) אַז הקב"ה וֶועט מַאכֶן פְלִיהֶען צוּ אַייך דֶעם שְׂלָיו נִיט מִיר וֶועלֶען אִים מַאכֶן פְלִיהֶען, וַוייל מִיר קֶענֶען גָאר נִיט טָאן: (ז) (וּבוֹקֶר וּרְאִיתֶם) . מָארְגֶען פְרִיה וֶועט איר זֶעהֶן. זָאגְט רש"י לֹא עַל הַכָּבוֹד שֶׁנֶּאֱמַר וְהִנֵּה כְּבוֹד ה׳ נִרְאָה בֶּעָנָן נֶאֱמַר) מֶען מֵיינְט נִיט מָארְגֶען פְרִיה וֶועלֶען זֵיי זֶעהֶן דֶעם כָּבוֹד פוּן הקב"ה ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דֶער כָּבוֹד פוּן הקב"ה איז גֶעזֶעהֶן גֶעוָוארֶען אִין ווָאלְקֶען, נִיט דָס הָאט מֹשֶׁה גֶעמֵיינְט וֶועלֶען זֵיי זֶעהֶן (אֶלָּא כַּךְ אָמַר לָהֶם) נָאר אַזוֹי הָט מֹשֶׁה גֶזָאגְט צוּ דִי יוּדִין (עֶרֶב וִידַעְתֶּם כִּי הַיְכוֹלֶת בְּיַד הקב"ה לִיתֵּן תַּאֲוַתְכֶם) בַּיי נַאכְט וֶועט איר ווִיסֶן אַז הקב"ה קֶען גֶעבֶּן צוּ אַייך אַלֶץ וָוס איר גְלוּסְט (וּבָשָׂר יִתֵּן) פְלֵייש וֶועט הקב"ה צוּ אַייך גֶעבֶּן

רש"י

אתם אותנו תדעו כי לא אנחנו המוציאים אלא ה׳ הוליא שיגיז לכם את השליו: (ז) ובקר וראיתם. לא על שנא׳ והנה כבוד ה׳ נראה בענן נאמר ה אלא כך הם ערב וידעתם כי היכולת בידו ליתן תאותכם ובשר לא בפנים מאירות יתננה לכם כי שלא כהוגן שאלת׳ ומכרס מלאה והלחם שאלת׳ לצורך בירידתו לבקר את כבוד אור פניו שיורידהו לכם דרך חיבה בבקר שיש להכינו וטל מלמעלה וטל מלמטה כמונח בקופסא: את תיכם על ה׳. כמו אשר ז על ה׳: ונחנו מה. מה חשובין: כי תלינו עלינו. שתרעימו עלינו את הכל יכם ונשיכם ובנותיכם וערב רב ועל כרחי אני זקוק תלינו בל׳ תפעילו מפני דגשותו וקרייתו שאלו היה רפה מפרשו בל׳ תפעלו כמו (שמות יז) וילן העם על משה היה דגוש ואין בו יו"ד ונקרא תלונו הייתי מפרשו ל׳ ו עכשיו הוא משמע תלינו את אחרים כמו במרגלים

בְּפָנִים מְאִירוֹת יִתְּנֶנָּה לָכֶם) נָאר נִיט מִיט אַלִיכְטִיגֶען וּפְרֵיילִיכֶען פָּנִים וֶועט הקב"ה צוּ אַייך גֶעבֶּן דָאס פְלֵייש (כִּי הוֹגֶן שְׁאֶלְתֶּם אוֹתוֹ) וַוייל איר הָט נִיט גֶעדַארְפְט וֶועלֶען פְלֵייש, וָוארוּם פְלֵייש איז נָאךְ נִיט דָס נֵייטִיגְסְטֶע וָואס ש דַארְף (וּמִכְּרֵס מְלֵאָה) אוּנ איר הָט דָאךְ אַפוּהֶלֶען בּוֹיךְ, איר הָט דָאךְ פְלֵייש גֶנוּג, איר הָאט דָאךְ פִיל בְּהֵמוֹת. איר דָאךְ שֶׁעכְטִין אוּנ עֶסִין (וְהַלֶּחֶם שֶׁשְּׁאַלְתֶּם לְצוֹרֶךְ) אָבֶּער דָם בְּרוֹיט נַוייל איר הָט דָאס בְּרוֹיט גֶעדַארְפְט בֶּעטֶן לַבּוֹקֶר) אִין דֶער פְרִיה וֶוען דָם בְּרוֹט וֶועט אַרָאפְּקוּמֶען (תִּרְאוּ אֶת כְּבוֹד אוֹר פָּנָיו) וֶועט איהר זֶעהְן דֶעם כָּבוֹד פוּן לִיכְטִיגֶע וּפְרֵיילִיכֶע פָּנִים פוּן הקב"ה (שֶׁיּוֹרִידֵהוּ לָכֶם דֶּרֶךְ חִבָּה בַּבֹּקֶר שֶׁיֵּשׁ שָׁהוּת לַהֲכִינוֹ) הקב"ה וֶועט צוּ אַייךְ נִידֶערִין דָם בְּרוֹיט וְדֶעם מַן מִיט לִיבְּשַׁאפְט אִין דֶער פְרִיה וֶוען עֶס איז צַייט מֶען זָאל צוּגְרֵייטֶן ווִי אֵיינֶער הָט לִיבּ לְמַעְלָה וְטַל מִלְּמַטָּה) אוֹיף דֶעם מַן וֶועט זַיין טָאה אוּנ אוּנְטֶער דֶעם מַן וֶועט זַיין טָאה (כְּמוּנָּח בְּקֻפְסָא) ווִי אַזַאךְ גט אִין אַקַאסְטִין: וְאֶת תְּלֻנֹּתֵיכֶם עַל ה׳. זָאגְט רש"י (כְּמוֹ) ווִי עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען (אֲשֶׁר עַל ה׳) אַיינֶער קְרִיג וָוס וף הקב"ה: וְנַחְנוּ מָה. (מָה אֲנַחְנוּ חֲשׁוּבִין) וָוס זֶענֶען מִיר גֶערֶעכוּנְט: כִּי תַלִּינוּ עָלֵינוּ. וָוס איר מַאכְט קְרִיגֶען וּנְז (שֶׁתַּרְעִימוּ עָלֵינוּ אֶת הַכֹּל) וָואס איר מַאכְט שְׁטוּרֶעמֶען אוֹיף אוּנְז אַלֶע (אֶת בְּנֵיכֶם) אַייעֶרֶע זִיהְן (וּנְשֵׁיכֶם) אוּנ אַייעֶרֶע (וּבְנוֹתֵיכֶם) אַייעֶרֶע טֶעכְטֶער (וְעֵרֶב רַב) אוּנ דָם פַארְמִישְׁטֶע פָאלְק וָואס זֶענֶען מִיט אַייךְ אַרויסְגֶעגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם. רש"י (וְעַל כָּרְחָךְ אֲנִי זָקוּק לְפָרֵשׁ תַּלִּינוּ מִלָּשׁוֹן תַּפְעִילוּ) דֶעם וָוארְט תַּלִּינוּ מוּזִין מִיר טַייטְשִׁין איר טוּהְט מַאכֶן קְרִיגֶען דְגְשׁוּתוֹ וּקְרִיָּיתוֹ) נַוייל אִין לַמֶ"ד איז דָא אַפִּינְטוּל אוּנ מֶען לֵייעֶנְט תַּלִּינוּ (שֶׁאִילוּ הָיָה רָפֶה) וֶוען אִין לַמֶ"ד וָואלְט פִּינְטוּל גִיוֶוען (הָיִיתִי מְפָרְשׁוֹ בְּלָשׁוֹן תִּפְעֲלוּ) וָואלְט אִיךְ גֶעטַייטְשְׁט איר וֶועט קְרִיגֶען (כְּמוֹ) ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק עָם עַל מֹשֶׁה) דָם פָאלְק הָאט גֶעקְרִיגְט אוֹיף מֹשֶׁה (אוֹ אִם הָיָה דָגוּשׁ וְאֵין בּוֹ יוּד) וֶוען אֲפִילוּ אִין לַמֶ"ד וָואלְט גִיוֶוען טוּל נָאר עֶס וָואלְט נִיט גִיוֶוען אַיוּד (וְנִקְרָא תַּלּוֹנוּ) אוּנ מֶען וָואלְט גֶעלֵייעֶנְט תַּלּוֹנוּ מִיט אַוָוא"ו (הָיִיתִי מְפָרְשׁוֹ תִּתְלוֹנְנוּ) וָואלְט אִיךְ גֶעטַייטְשְׁט תִּתְלוֹנְנוּ, איר וֶוערְט גֶעקְרִיגְט (עַכְשָׁיו הוּא מַשְׁמַע תַּלִּינוּ אֶת אֲחֵרִים) אִיצְט אַז עֶס ט תַּלִּינוּ איז דֶער טַייטְשׁ איר מַאכְט קְרִיגִין אַנְדֶערֶע אוֹיף אוּנְז (כְּמוֹ בַּמְרַגְּלִים) ווִיא עֶס שְׁטֵייט בַּיי דִי מְרַגְּלִים (וַיַּלִּינוּ עָלָיו

שפתי חכמים

ס בערב: ה שזה היה באותו יום ולא בבקר של מחרתו. בשר. ועוד ששאלתם מכרס מלאה ר"ל דהא הרבה בהמות היו ו ר"ל ששאלתם אותו שלא לצורך כי האדם יכול לחיות בלא להם: ז דפשוטו משמע שעתה ישמע שתלונותיכם עליו והרי הקב"ה

פירוש לתורת אלהים

עֶרֶב אָקֶעגֶן אָבִינְט דָאס הֵייסְט פַר נַאכְט וִידַעְתֶּם וֶועט איר זֶעהְן דֶעם כָּבוֹד פוּן גָאט בְּשָׁמְעוֹ דֶען עֶר איר ווִיסֶן כִּי אַז גָאט הָאט אַייךְ אוֹיס גְצוֹגֶן פוּן הָט גֶהֶ־רְט אֶת אַייעֶר קְרִיג וָוס איר הָט גְקְרִיגְט אוֹיף לַאנְד מִצְרַיִם: (ז) וּבוֹקֶר אוּנ אִין דֶר פְרִי וּרְאִיתֶם אִים וְנַחְנוּ אוּנ מִיר אִיךְ מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן מָה וָוס זֶענִין

אֲנַסֶּנּוּ הֲיֵלֵךְ בְּתוֹרָתִי אִם־לֹא׃
ה וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ אֵת
אֲשֶׁר־יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר־
יִלְקְטוּ יוֹם ׀ יוֹם׃ ו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֶרֶב וִידַעְתֶּם

אונקלוס

וְיִלְקְטוּן פִּתְגָם יוֹם ב[...]
בְּדִיל דַּאֲנַסֵּנּוּן הַ[...]
בְּאוֹרָיְתִי אִם לָא׃ ה[...]
בְּיוֹמָא שְׁתִיתָאָה וִי[...]
יָת דְּיַיְתוּן וִיהֵי עַ[...]
תְּרֵין עַל דְּיִלְקְטוּן יוֹ[...]
ו וַאֲמַר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרַ[...]

תו"א והיה ביום ששי קין:

בעל הטורים

מזמין להם דגים בכדיהם וזהו לידם שלא להם לשובע: (ד) אנ[...] בתורתי. שלא ניתנה התורה אלא לאוכלי המן: (ה) והיה מ[...] מעשה השבת כפול. ב' כבשים. ב' ככרות. ב' נרות. וזכור[...]

רשב"ם

אלי סתוך כך יאסינו בי וילכו בתורתי. כמו שמפורש בפרשת והיה עקב ויענך וירעיבך: (ה) והכינו. את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו: והיה משנה. אע"פ שבכל יום לא מצאו אלא עומר לגלגולת ביום הששי ימצאו

רש"י

(מכילתא): למען אנסנו הילך בתורתי. אם י[...] מצות התלויות בו ב שלא יותירו ממנו ולא יצאו בשבת (ה) והיה משנה. ליום ולמחרת: משנה. ע[...] רגילים ללקוט יום יום של שאר ימות השבוע ג ואו[...] אשר יביאו והיה משנה לאחר שיביאו ימצאו משנה במד[...] אשר ילקטו וימודו יום יום וזהו לקטו לחם משנה ב[...] היה נמצא לחם משנה. וזהו על כן הוא נותן לכם ביו[...] לחם יומים נותן לכם ברכה (פוס"ן) בבית למלאות פעמים ללחם יומים: (ו) ערב. כמו ד לערב: וי[...] כי ה' הוציא אתכם מארץ מצרים. לפי שאמ[...]

בית יהודא

קְלוֹיבֶּען הַיינְט וֶועגֶען מָארְגֶן : [לְמַעַן אֲנַסֶּנּוּ הֲיֵלֵךְ בְּתוֹרָתִי] . פוּן וֶועגֶן אִיךְ זָאל אִים פְּרוּבֶּען אוֹיבּ עֶר וֶועט גֵּיין אִין מַיין תּוֹרָה (אִם יִשְׁמְרוּ מִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בּוֹ) אוֹיבּ זֵיי וֶועלֶן הִיטֶען דִי מִצְוֹת וָוס גֶעהֶערֶען צוּם מַן (שֶׁלֹּא יוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ) זֵיי זָאלֶן נִיט לָאזֶען פוּן מַן פוּן אֵיין טָאג אוֹיף דֶעם צְוֵוייטֶען טָאג (וְלֹא יֵצְאוּ בְּשַׁבָּת לִלְקוֹט) שַׁבָּת זָאלֶן זֵיי נִיט אַרוֹיס גֵּיין קְלוֹיבֶּען דֶעם מַן : (ה) [וְהָיָה מִשְׁנֶה] . פְרַייטָאג וֶועלֶן זֵיי הָאבֶּן דֶעם מַן צְוֵויי מָאהְל אַזוֹי פִיל (לְיוֹם וְלְמָחֳרָת) אוֹיף דֶעם טָאג פְרַייטָאג אוּנ אוֹיף מָארְגֶן שַׁבָּת : [מִשְׁנֶה] . (עַל שֶׁהָיוּ רְגִילִים לִלְקוֹט יוֹם יוֹם שֶׁל שְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁבוּעַ) פְרַייטָאג וֶועלֶן זֵיי הָאבֶּן צְוֵויי מָאהְל אַזוֹי פִיל וִוי זֵיי זֶענֶען גֶעוואוֹהְנְט צוּ קְלוֹיבֶּען אַלֶע טָאג פוּן דִיא גַאנְצֶע וָואךְ . זָאגְט רש"י (וְאוֹמֵר אֲנִי) אִיךְ זָאג (אֲשֶׁר יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֶה) וָוס זֵיי וֶועלֶען בְּרֵיינְגֶען זַיין טָאפֶּעל (לְאַחַר שֶׁיָּבִיאוּ יִמְצְאוּ מִשְׁנֶה בַּמְּדִידָה) נָאכְדֶעם וִוי זֵיי וֶועלֶן בְּרֵיינְגֶען אַהֵיים דֶעם מַן אוּנ זֵיי וֶועלֶ[ן] מֶעסְטֶען וֶועלֶען זֵיי גֶעפִינֶען טָאפֶּעל (עַל אֲשֶׁר יִלְקְטוּ וְיָמוֹדוּ יוֹם יוֹם) וִוי זֵיי פְּלֶעגֶן קְלוֹיבֶּען אוּנ מֶעסְטֶען אַלֶע טָ[אג] (לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה) דָס מֵיינְט מֶען אִיר זָאלְט קְלוֹיבֶּען טָאפֶּעלֶע בְּרוֹיט (בִּלְקִיטָתוֹ הָיָה נִמְצָא לֶחֶם מִשְׁנֶה) בַּיי זַיין קְלוֹיבֶּ[ן] עֶר גֶעפִינֶען טָאפֶּעלֶע בְּרוֹיט וּטָאפֶּעלֶע מָאס מַן (וְזֶהוּ) דָאס הָט גֶעזָאגְט מֹשֶׁה צוּ דִי יוּדֶען (עַל כֵּן הוּא נוֹתֵן לָכֶ[ם] הַשִּׁשִּׁי לֶחֶם יוֹמָיִם) נוייל מָארְגֶן אִיז שַׁבָּת דְרִיבֶּער גִיט הקב"ה צוּ אַייךְ דֶעם זֶעקְסְטֶען טָאג בְּרוֹיט וּמַן אוֹיף [צְוֵויי] טָאג (נוֹתֵן לָכֶם בְּרָכָה בַּבַּיִת) הקב"ה גִיט צוּא אַייךְ אַבְּרָכָה אִין שְׁטוּבּ (לְמַלְּאוֹת הָעוֹמֶר פַּעֲמַיִם) אִיר זָאלְט פוּהְל מַאכֶ[ן] עוֹמֶר מִיט מַן צְוֵויי מָאהְל (לְלֶחֶם יוֹמַיִם) אִיר זָאלְט הָאבֶּן בְּרוֹיט אוֹיף צְוֵוייא טָאג , אוֹיף פְרַייטָאג אוּנ אוֹיף [שַׁבָּת] : (ו) [עֶרֶב] . זָאגְט רש"י (כְּמוֹ לָעֶרֶב) דָאס וָוארְט עֶרֶב , אִיז גְלַייךְ וִוי עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנְן לָעֶרֶב , גָאנְט צוּ נַאכְט בָּעֶרֶב , בַּיי נַאכְט , עַיין ש"ת : [וִידַעְתֶּם כִּי ה' הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם] . וֶועט אִיר וִויסֶען אַז הקב"ה הָאט אַייךְ [...]

שפתי חכמים

ילקטו ביומו והוסיף עוד ולא ילקטו היום לצורך מחר להודיע שאין כונת הכתוב שחובה ללקוט רק שלא ילקטו היום לצורך מחר הרא"ם: א ולמען אנסנו הוא דבוק כלחם מן השמים פי' עם המצות התלויות בו דהיינו שמירת שבת ושלא ילקטו היום לצורך מחר לא עם הסמוך לו שהוא ללקטו דבר יום ביומו שאז יובן שמה שהזהרתי שלא ילקטו היום לצורך מחר הוא למען אנסנו אם יקיים מצותי בזה אם לא וזה לא יתכן למה ירצה לנסותו במצות לא תותירו ולא במצות שבת: ב אבל לא כמו שפי' בפ' עקב גבי לנסותך לדעת התשמור מצותיו שלא תנסהו ולא תהרהר אחריו דהתם דבוק הנסיון עם הענוי דלעיל מיניה שאלו הענוי פירושו שלא תהרהר אחריו אבל הכא דלא נזכר [...] ולעיר לא יתכן לפרש הנסיון שלא יהרהר אחר מדותיו (ג"א) ד[...] לפרש אם תהרהר שאין אומרים לאדם אנסה אותך אם לא שא"כ לא היה נסיון אבל יתכן לו' אנסה אותך אם תשמור מצותי אבל לקמן הם דברי משה אמר ויענך וגו' לנסותך אם תהר[הר] ית"ש: ג כלו' ולא משנה של כל השבוע דהיינו עשרה עומרים מן הכתוב: ד כמו בערב גרסינן כמו שכתיב אחריו ויאמר מ[...]

ליקוטי יקרים

בֵּיידֶע , אָדֶער הקב"ה הָט אוּנְז אַרוֹיסְגֶענוּמֶן פוּן מִצְרַיִם אוּנ אִיר פִירְט אוּנְז אִין דָר מִדְבָּר מִיט אַייעֶר אֵייגֶענֶעם ווִילֶן , וֶועלְכֶן מֵיינוּנג אִיר הָט פוּן דֶער מִדְבָּר ווַייסֶען מִיר נִיט , אָדֶער נִיט הקב"ה הָט אוּנְז אַרוֹיסְגֶענוּמֶן פוּן מִצְרַיִם , נָאר אִיר הָט אוּנְז אַרוֹיסְגֶענוּמֶן פוּן מִצְרַיִם , ווַייסֶן מִיר גֶעווִיס נִיט וָוס אִיר ווִילְט מִיט אוּנְז מַאכֶן אִין דָר מִדְבָּר , וָוארוּם אַז עֶס וָואלְט גֶעוֶוען אֶמֶת אַז הקב"ה הָט אוּנְז אַרוֹיסְגֶענוּמֶן פוּן מִצְרַיִם אוּנ ווִיל אוּנְז טָאהְן גוּטֶעס צוּ וָוס פִירְט עֶר אוּנְז אִין דֶר מִדְבָּר , וֶועלְכֶע גוּטֶעס קֶענֶען מִיר הָאבֶּן אִין דֶר מִדְבָּר . דֶר מדרש זָאגְט אִין מִצְרַיִם זֶענֶען גֶעוֶוען פִיל יוּדֶן וָוס זֶענֶען רַייךְ גֶעוָוארֶן פוּן דִי מַכָּה וָואס דֶר טַייךְ אִיז גֶעוָוארֶן בְּלוּט , ווַייל דִי מִצְרִים הָאבְּן נִיט גֶ[...] וָוס צוּטְרִינְקֶן הָאבֶּן זֵיי גֶעמוּזְט קוֹיפֶן ווַאסֶר פוּן דִי יוּדֶן , אוּנ דֶר מִצְרִי וָוס הָאט אַוֶועקְגֶענוּמֶן ווַאסֶר פוּן אַיוּד , אִיז דִי גֶעוָוארֶן בְּלוּט , אוּנ דִיא רַייכֶע יוּדֶן הָאבֶּן נָאךְ מֶעהְר גֶעקְרִיגְט מִיט מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן אוּנ הָאבֶּן גֶעזָאגְט אִין מִצְרַיִם הָאבֶּ[ן] גֶעהָאט צוּ עֶסֶן פְלֵייש אוּנ אִין דֶר מִדְבָּר וֶועט מֶען שְׁטַארְבֶּן פוּן הוּנְגֶער :

פירוש לתורת אלהים

וֶועלֶן גֵּיין אוֹיבּ זֵיי וֶועלֶן הִיטֶען מַיין תּוֹרָה [פי' אִם לֹא אוֹיבּ נִיט : (ה) וְהָיָה אוּנ עֶס וֶועט זַיין בַּיּוֹם אִין דֶעם זֶעקְסְטֶען טָאג וְהֵכִינוּ אוּנ זֵייא זָאלֶ[ן] גְרֵייטֶען אֵת וָואס זֵייא וֶועלֶען בְּרֶענְגֶען וְהָיָה עֶס וֶועט זַיין מִשְׁנֶה צְוֵויי מָאל אַזוֹי פִיל עַל פוּן וָוס זֵייא קְלוֹיבֶּען אַלֶע טָאג פוּן דֶער וָואךְ [פי' [...] (ו) וַיֹּאמֶר אוּנ מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן הָאבֶּן גִיזָאגְט צוּ [...]

בְּיַד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל־סִיר הַבָּשָׂר בְּאָכְלֵנוּ לֶחֶם לָשֹׂבַע כִּי־הוֹצֵאתֶם אֹתָנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהָמִית אֶת־כָּל־הַקָּהָל הַזֶּה בָּרָעָב׃ ס ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן־הַשָּׁמָיִם וְיָצָא הָעָם וְלָקְטוּ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן

אונקלוס

טיי בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם
הֲוֵינָא יָתְבִין עַל דּוּדֵי
א כַּד הֲוֵינָא אָכְלִין
א וְשָׂבְעִין אֲרֵי
תוּן יָתָנָא לְמַדְבְּרָא
לְקַטָּלָא יָת כָּל
א הָדֵין בְּכַפְנָא׃
מר יְיָ לְמֹשֶׁה הָא אֲנָא
ת לְכוֹן לַחְמָא מִן
א וְיִפְּקוּן עַמָּא

תולדות אהרן

טיר תענית ט: לחם יומא עה: ויצא העם שם:

בעל הטורים

בע. ד׳ במסו׳ דין ואידך ואכלתם לשובע. ואכלתם לחמכם לידה שלא להם לשובע. מלמד שגם במצרים זימן להם הקב״ה ס כמו שדרשו רבותינו ז״ל הדגה אשר נאכל במצרים חנם ה על דעתך שנתנו להם חנם השתא וכו׳ אלא שהקב״ה היה

רשב״ם

(ג) ביד ה׳. מיתת [הבאים] בכלה אלי קבר ולא ברעב: על סיר הבשר. כמו ועליו מטה מנשה: (ד) ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו. אף אם יתכוונו ללקוט הרבה לא ימצאו בבתים אלא (יום) דבר יום ביומו כדכתיב וימודו בעומר. איש לפי אכלו לקטו: למען אנסנו. מתוך שבכל יום ויום עיניהם תלויות למזונותיהם:

רש״י

לחנות אנחנו למות אנחנו. ותרגומו לוי ש דמיתנא מתנו. הלואי והיינו מתים: (ד) דבר יום ביומו. אכילת יום ילקטו ביומו ת ולא ילקטו היום לצורך מחר

בית יהודא

לַעֲשׂוֹת אֲנַחְנוּ, מִיר זָאלֶן טָאהְן, חֲנוֹתֵנוּ אִיז דֶערְטַייטְשׁ לַחֲנוֹת אֲנַחְנוּ, מִיר זָאלֶן רוּהֶען. וְשׁוּבֵנוּ אִיז דֶערְטַייטְשׁ לָשׁוּב אֲנַחְנוּ, מִיר זָאלֶן צוּרִיק קֶערֶען. מוּתֵנוּ אִיז דֶערְטַייטְשׁ, לָמוּת אֲנַחְנוּ, מִיר זָאלֶן שְׁטַארְבֶּן (וְתַרְגּוּמוֹ) דֶר טַייטְשׁ (לְוַי דְמִיתְנָא) הַלְוַאי וָואלְטֶן מִיר גֶעשְׁטָארְבֶּן, אוֹיף „לוּ מַתְנוּ”, טַייטְשְׁט אוֹיךְ דֶער תַּרְגּוּם הַלְוַאי וְהָיִינוּ, הַלְוַאי וָואלְטֶן מִיר גֶעשְׁטָארְבֶּען: וד) וּדְבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ. מֵיינְט מֶען (צוֹרֶךְ אֲכִילַת יוֹם) ווִי פִיל זַיי בַּארְפֶן אוֹיף דֶעם זֶעלְבִּיגֶען טָאג (וְלֹא יִלְקְטוּ הַיּוֹם לְצוֹרֶךְ מָחָר) זַיי זָאלֶען נִיט נוּם עֶסֶן (יִלְקְטוּ בְּיוֹמוֹ) דָם זָאלֶן זַיי קְלוֹיבֶּען אִין דֶעם

שפתי חכמים

בת ואיך עברו על איסור תחומין לילך בשבת כו׳ ושמא י״ל שבט״ו דם השני דכתיב בקרא לא קאי אלא אויבואו אכל נסיעתן לא הי׳ פי בשבת דהיינו בי״ד יום וע׳ בזה בנח״י: ש פי׳ דהא התרגום על מי יתן מותנו לוי דמיתנא כמו שתרגם על לו מתנו ולו מתנו שפירושו הלואי והיינו מתים א״כ מי יתן מותנו כמי פי׳ הלואי היינו מתים דהיינו שמות: ת פי׳ דבר ענין ולורך ומפני שלורך היום הוא לכמה דברים לכן פי׳ המכוון פה לורך אכילת היום גם הוסיף מלת ילקטו בין מלת יום ובין מלת ביומו להודיע שמלת ביומו דבקה עם מלת ולקטו לא עם יום הסמוך לו שא״כ יהיה פירושו ללורך היום שבאותו יום ואין לו טעם. גם לא נודע מזה זמן לקיטתו לכך מוסיף הרב ואמר

פירוש לתורת אלהים

נוּ וָוס מִיר זֶענֶען דָארְטֶן גְזֶעסֶן עַל בַּיי דֶעם טָאפּ פְלֵייש מִיר הָאבֶּען גִיגֶעסֶען פְלֵייש בְּאָכְלֵנוּ אוּנ טֶן הָאבֶּן מִיר גְגֶעסֶן זַאט מִיט בְּרוֹט וָואלְט אוּנְז ר גְוֶועֶן פוּן דֶעם כִּי וָוס אִיר הָט אוּנְז אַרוּס גְצוֹגֶן ר מִדְבָּר לְהָמִית צוּ טֵייטֶן גָאר דָם אַיין זַאמְלוּנְג ךְ הוּנְגֶר: (ד) וַיֹּאמֶר הָט גָאט גְזָאגְט צוּ מֹשֶׁה הִנְנִי ר אִיךְ וֶועל מַאכֶן רֶעגְנֶן צוּ אַייךְ בְּרוֹט פוּן דֶעם ל וְיָצָא אוּנ דֶם פָאלְק זָאל אַרוּס גֵיין אוּנ זָאל קְלוֹבֶּן רוֹט דְּבַר יוֹם וִוי פִיל מֶען בַּדַארְף עֶסֶן אַטָאג בְּיוֹמוֹ זַיי דֶעם טָאג נָאר אַזוֹי פִיל קְלוֹבֶּן אָבֶּער זַיי זָאלֶן קְלוֹבֶּן הַיינְט וָוס זַייא בַּדַארְפֶן עֶסֶן מָארְגֶען לְמַעַן פוּן וֶועגֶן אֲנַסֶּנּוּ אִיךְ וֶועל זַייא פְּרוּבֶן הֲיֵלֵךְ אוֹיב זַייא

ליקוטי יקרים

דֶר מִדְבָּר, עֶס אִיז שׁוֹן נָאךְ דִי דְרַיי טֶעג וָוס גֵייעֶן מִיר זַיי אִין דֶער מִדְבָּר נָדָאס וָוארְט „בַּמִּדְבָּר” מֵיינְט מֶען וֶועגֶן דֶעם מִדְבָּר, פַר וָוס מֶען גֵייט אִין דֶר מִדְבָּר אוּנ נִיט צוּם לַאנְד כְּנַעַן, צְוַויישׁוּנְס וֶוען מִיר וָואלְטֶען ווִיסֶן אַז מִיר וֶועלֶען אִין אַמִּדְבָּר וָואלְטֶן מִיר גָאר נִיט אַרוּסְגֶעגַאנְגֶן פוּן מִצְרַיִם וֶוען מִיר זֶענֶן גֶעוֶועֶן אִין מִצְרַיִם אוּנ מִיר הָאבֶּן גֶעאַרְבֶּעט, הָט מֶען אוּנְז גֶעגֶעבֶּן עֶסֶן, אוּנ וֶוער עֶס אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּן, אִיז עֶר גְשְׁטָארְבֶּן צוּ זַיין צַייט דוּרְךְ הקב״ה, ווַייל הקב״ה הָט גוֹזֵר גֶעוֶועֶן אַמֶענְטְשׁ מוּז שְׁטַארְבֶּן, אָבֶּער אַז אִיר הָט אוּנְז אַרַיינְגֶע־פִירְט אִין דֶר מִדְבָּר, וָוס מִיר וֶועלֶן שְׁטַארְבֶּן פוּן הוּנְגֶער וֶועלֶן מִיר דָאךְ שְׁטַארְבֶּן אַלֶע אַלְטֶע אוּנ יוּנְגֶע אוּנ קִינְדֶער דוּרְךְ אַייךְ, נִיט דוּרְךְ הקב״ה, אִיצְט מוּז זַיין אֵיינְס פוּן דִי

משלי נחמיה

ינט אוּב דִי יוּדֶען וֶועלֶען נִיט טָאהְן וָוס הקב״ה הָאט טְן, וֶועט אוֹיף זַיי קוּמֶן קְרַאנְקְהַייט, טָאמֶער וֶועלִין דִי זָאגֶן פַאר קְרַאנְקְהַייט הָאבֶּן מִיר נִיט מוֹרָא, עֶס זֶענֶען אַקְטוֹירִים וָוס הַיילֶן דִי קְרַאנְקְהַייטֶן, הָט מֹשֶׁה גְזָאגְט י יוּדֶן אִיר זָאלְט נִיט מֵיינֶען אַז דִי דָאקְטוֹירִים הַיילִין קְהַייטֶן הקב״ה הַיילְט אַלֶע קְרַאנְקְהַייט, אַז הקב״ה ווִיל נְטְשׁ זָאל גֶעזוּנְד וֶוערִין, שִׁיקְט עֶר דֶעם מֶענְטְשׁ אִין עדַאנְקִין וֶועלְכֶן דָאקְטָאר עֶר זָאל רוּפֶן, אוּנ הקב״ה ט דֶעם דָאקְטָאר אִין דִי גֶעדַאנְקִין וֶועלְכִין מֶעדִיצִין עֶר זָאל פַארְשְׁרַייבֶּן, אוּנ דֶר מֶענְטְשׁ וֶוערְט גֶעזוּנְד, אוּנ אַז הקב״ה ווִיל דֶער מֶענְטְשׁ זָאל נִיט גֶעזוּנְד וֶוערִין, נָאר עֶר זָאל שְׁטַארְבִּין, מַאכְט הקב״ה דֶער דָאקְטָאר זָאל נִיט נִיט פַארְשְׁטֵיין דִי קְרַאנְקְהַייט, עֶר זָאל אַטָעוּת הָאבֶּען אוֹיף דִי קְרַאנְקְהַייט אוּנ זָאל פַארְשְׁרַייבֶּן אַזוֹי אַמֶעדִיצִין וָואס זָאל נָאךְ פֶערְגְרֶעסֶערִין דִיא קְרַאנְקְהַייט אוּנ דֶער מֶענְטְשׁ שְׁטַארְבְּט, דָאס זָאגְט דֶער פָּסוּק כִּי אֲנִי ה׳ רוֹפְאֶךָ, נָאהְר אִיךְ גָאט קֶען דִיךְ הַיילֶען, ווַייטֶער הֶעלְפְט קַיין דָאקְטָאר אָן מִיר:

אֶל־מִדְבַּר־סִין אֲשֶׁר בֵּין־אֵילִם וּבֵין סִינָי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ב וַיִּלּוֹנוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן בַּמִּדְבָּר׃ ג וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי־יִתֵּן מוּתֵנוּ

ויִלּוֹנוּ קרי

לְמַדְבְּרָא דְסִין ד… אֵילִם וּבֵין סִינָי בְּחַ… עַסְרָא יוֹמָא לְ… תִנְיָנָא לְמִפַּקְהוֹן מֵ… דְמִצְרָיִם׃ ב וְאִתְרָעַ… כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵ… משֶׁה וְעַל… בְּמַדְבְּרָא׃ ג וַאֲמָרוּ… בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְוַי דְמִ…

רשב"ם

(א) בחמשה עשר יום לחדש השני. אז פסקו להם עוגות שהוציאו ממצרים:

בעל הטורים

(א) סין. בגימ' הסנה ונקרא סיני ע"ש יו"ד דברות שנ…

בית יהודא

געוואָרן, געגען די זיבעציג זקנים פון די יודען: (א) וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם וגו׳). זאָגט רש"י (נִתְפָּרֵשׁ הַיּוֹם שֶׁל חֲנִיָּה) דריבער הָט די תּוֹרָה בּיי דעם רוהונג געשריבען דעם טאָג אין חוֹדֶשׁ (לְפִי שֶׁבּוֹ בַיּוֹם כָּלְתָה הַחֲרָרָה שֶׁהוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם) ווייל אין דעם טאָג הָט זיך געענדיגט די מַצּוֹת וואָס זיי האָבען מיט געגומען פון מִצְרַיִם (וְהוּצְרְכוּ לַמָּן) אונ זיי האָבען געדאַרפט מען זאָל זיי געבען דעם מַן (לָמַדְנוּ שֶׁאָכְלוּ מִשְּׁיָרֵי הַבָּצֵק אוֹ מִשְּׁיָרֵי הַמַּצּוֹת שִׁשִּׁים וְאַחַת סְעוּדוֹת) פון דאַנען לערנען מיר אַז דיא יודען האָבען געגעסען פון דיא געבּליבענע מַצָּה וואָס זיי האָבען מיט געגומען פון דיא געבּליבענע טייג אָדער פון דיא געבּליבענע מַצָּה וואָס זיי האָבען מיט געגומען פון … איין אונ זעכציג סְעוּדוֹת (עיין ש"ת) (וַיֵּרֶד לָהֶם מַן בט"ז בְּאִיָּר) דעם זעכצעהנטען טאָג אין אִיָּר האָט אָנגע… גיין דר מַן (וְיוֹם א׳ בְּשַׁבָּת הָיָה) דאס איז געוועזן דר ערשטער טאָג אין וואָך, זונטאָג (כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת) ווי עֶ… אין די גְּמָרָא שַׁבָּת: (ב) וַיִּלּוֹנוּ. זיי האָבען געקריגט (לְפִי שֶׁכָּלָה הַלֶּחֶם) ווייל דָס ברו"ט האָט זיך געענדיגט האָבען זיי מוֹרָא געהאַט טאָמער וועלען זיי ניט האָבען צו עסן: (ג) מִי יִתֵּן מוּתֵנוּ. וועֶר וועט געבען (שֶׁנָּמוּת) … שטאַרבען, זאָגט רש"י (וְאֵינוֹ שֵׁם דָּבָר) דר וואָרט "מוּתֵנוּ" איז ניט דר נאָמען שטאַרבען (כְּמוֹ מוּתֵנוּ בְּחוֹלָם) ווי דע… מוּתֵנוּ מיט אַחוֹלָם וא"ו, דער וואָרט "מוּתֵנוּ" מיט אַחוֹלָם וא"ו איז דערטייטש אונזער שטאַרבען, אָבער "מוּ… דערטייטש מיר זאָלען שטאַרבען (אֶלָּא כְּמוֹ) נאָר דָס איז אַזוֹי וויא "עֲשׂוֹתֵנוּ, חֲנוֹתֵנוּ, שׁוּבֵנוּ", עֲשׂוֹתֵנוּ איז דָ…

רש"י

תמרים. כנגד ע׳ זקנים: (א) בחמשה עשר יום. … היום של חנייה זו לפי שבו ביום כלתה החררה … ממצרים והוצרכו למן למדנו שאכלו משירי הבצק (א… המצה) ששים ואחת סעודות ק וירד להם מן בט"… ויום א׳ בשבת היה ר כדאי׳ במס׳ שבת (דף פז): (ב) … לפי שכלה הלחם: (ג) מי יתן מותנו. שנמות ואינו … כמו מותנו (בחולם) אלא כמו עשותנו חנותנו שובנ…

שפתי חכמים

שעכשיו נבראו דהא כתיב אין כל חדש תחת השמש: ק א"פ שנשארו י"ו ימים מניסן ומאייר היו ט"ו ימים עד ירידת המן וא"כ הוא ס"ב סעודות סעודה ראשונה היו אוכלים במצרים דהיינו ליל ט"ו וכט"ו שחרית ילאו: ר מדכתיב ששת ימים תלקטוהו וביום השביע שבת הוא ולא יהיה בו. הקשה הרא"ם שמוכח מהאי קרא ש… שנסעו מאלים ובאו למדבר סין יי"ה שבת הי׳ וקשה והא כבר נ…

ליקוטי יקרים

(ב) וַיִּלּוֹנוּ כָּל עֲדַת וגו׳ בַּמִּדְבָּר. דער אלשיך ז"ל פרעגט

ערשטינס וואָס האָבען איצט די יודען געקריגט מיט אַהֲרֹן, וואָס גיהער אַהֲרֹן צו דיא קְרִיג? צווייטינס צו וואָס דער ציילט אונז דר פָּסוּק אַז די קְרִיג איז געוועזן אין דר מִדְבָּר, עס שטייט דאָך פריער אין פָּסוּק די יודען זענען געקומען אין דער מִדְבָּר, אַז זייא זענען געוועזן אין דר מִדְבָּר ווייסען מיר אַז די קְרִיג איז געוועזן אין דר מִדְבָּר, נאָר ווען די יודען זענען געוועזן אין מִצְרַיִם האָבען זייא געהערט משֶׁה מיט אַהֲרֹן זאָגען צו פַּרְעֹה מיר וועלען גיין מיט דיא יודען דריי טאָג אין דר מִדְבָּר, אונ צו די יודען הָט משֶׁה גיזאָגט ער וועט זיי אַרויס נעמען פון מִצְרַיִם אונ וועט זיי ברייגגען אין לאַנד כְּנַעַן, האָבען יודען געמיינט ביידע זאָכען זענען אֱמֶת, זייא וועלען גיין דריי טעג אין דער מִדְבָּר, אונ נאָך די דרייא טעג וועלען זיי גיין אין אֶרֶץ כְּנַעַן, אַז זיי האָבען געזעהן זיי זענען שוין געוועזן דריי טעג אין דער מִדְבָּר, אונ איצט גייט מען נ… דר מִדְבָּר, האָבען זייא געקריגט מיט משֶׁה אונ מיט אַהֲרֹן, איר ביידע הָט דאָך געזאָגט אַז נאָר דריי טעג וועט מען…

פירוש לתורת אלהים

מִדְבָּר איז בֵּין אֵילִם צווישען אֵילִים וּבֵין אונ צ… דעם באַרג סִינַי זענען זיי אַהין געקומען בַּחֲמִשָּׁה א… פופצעהנטען טאָג אין אַנדערן חוֹדֶשׁ לְצֵאתָם צו… אַרוס גיין פון מִצְרַיִם אין חוֹדֶשׁ אִיָּר: (ב) וַיִּלּוֹ… געקריגט גאר די קינדער יִשְׂרָאֵל אויף משֶׁה א… אַהֲרֹן אין דער מִדְבָּר: (ג) וַיֹּאמְרוּ האָבען די יִשְׂרָאֵל צו זיי גזאָגט מי וועֶר וואָלט געגעבען מו… זאָלען גוועזן שטאַרבען הַלְוַאי וואָלטען מיר גשטאָרבען בְּיַד דאָרך גאָטס האַנט אין לאַנד…

משלי נחמיה

דאָ אַדאָקטאָר וואָס זעצט אַריין נייע ציין, הָט ראובן גזאָגט איך בין דאָך דר דאָקטאָר וואָס קען אַריין זעצין נייע ציין, אויב דו וועסט מיר ניט געבין מיין געלט וועל איך מַאכֶן מיט כִּשׁוּף דייגע אַלע ציין זאָלין אַרויספאַלין אונ וועל דיר ניט אַריינזעצין נייע ציין ביז דו וועסט מיר צוריק געבען מַיין געלט, מיט דעם כִּשׁוּף וועלין מיר בעסער פר שטיין די פְּסוּקִים, משֶׁה הָט גזאָגט צו די יודען אויב איר וועט… דיא רייד פון הקב"ה, אונ איר וועט איינבייגין אויערין צו הערין די מִצְוֹת וואָס הקב"ה געבּוט צ… אונ איר וועט טאָהן וואָס געפעלט צוא הקב"ה… קראַנקייט וואָס הקב"ה הָט גטאָהן צו די מִצְרִים וועט… אויף דיר ניט טאָהן, פון דעם פר שטייען מיר אַז…

המחלה אשר־שמתי במצרים לא־
אשים עליך כי אני יהוה רפאך׃
ס חמישי כז ויבאו אילמה ושם שתים
עשרה עינת מים ושבעים תמרים
ויחנו־שם על־המים׃ טז א ויסעו
מאילם ויבאו כל־עדת בני־ישראל

די שויתי במצרים
מנון עלך ארי אנא
׃ כז ואתו לאילם
רי עסר מבועין
ושבעין דקלין
תמן על מיא׃
לו מאילם ואתו
תא דבני ישראל
מס יבמות יג׃

בעל הטורים

' וכן בעזרא נתקדם להם כתב (כו) מחלה. אותיות הלחם
לת לומר לך שמנונים ושלשה מיני חלאים תלוים במרה ופת שחרית במלח וקיתון של מים מבטלתן ולכך סמך לו עינות מים.
רופאך. הפ"א רפויה שהרפואה שבידי שמים באה בשופי ושבידי אדם בא בקושי ועל כן ורפא בפרשת משפטים דגוש׃

רש"י

מה וכיולא בהם׃ לא אשים עליך. ואם
הוא כלא הושמה ם כי אני ה' רופאך זהו מדרשו
ולפי פשוטו כי אני ה' רופאך ומלמדך תורה ומלות
מהם כרופא הזה האומר לאדם אל תאכל דברים
אותך לידי חולי וזהו איזון מלות וכן הוא אומר
רפאות תהי ע לשרך׃ (כז) שתים עשרה עינות
נגד י"ב שבטים פ נזדמנו צ להם׃ ושבעים

בית יהודא

ווייסען ניט פאר וואס מען טאר ניט אונ פאר וואס מען מוז
נאר הקב"ה האט אזוי געהייסען׃ (לא אשים עליך). איך
וועל ניט טאהן אויף דיר די קראנקהייט פון מצרים (ואם אשים)
אונ אויב איך וועל אויף דיר טאהן ווייל דו וועסט אמאהל
זינדיגען (הרי הוא כאלו לא הושמה) וועט דאס זיין גלייך ווי
איך וואלט ניט געטאהן. ווארום אז דו וועסט טאהן
תשובה (כי אני ה' רופאך) וועל איך גאט דיך באלד היילין
(זהו מדרשו) אזוי זאגט דער מדרש (ולפי פשוטו) נאך דעם
פשט כי אני ה' רופאך, מיינט מען, הקב"ה זאגט איך בין דיין שטענדיגער דאקטאר *) (מלמדך תורה ומצות)
ן דיך תורה אונ מצות (למען תנצל מהם) דו זאלסט געראטעוועט ווערן פון קראנקהייט (כרופא הזה האומר לאדם) ווי
ר זאגט צו א מענטש וואס איז קראנק געווען (אל תאכל דברים שמחזירים אותך לידי חולי) דו זאלסט ניט עסען
זאכען ווייל זיי וועלען דיך צוריק קראנק מאכען (וזהו איזון מצות) דאס מיינט מען ער זאל איינהייגען דעם
הערען די מצות וואס הקב"ה וועט אים געביטען (וכן הוא אומר) אונ אזוי האט שלמה המלך געזאגט (רפאות
די תורה אונ מצות וועלען זיין אהיילונג צו דיין לייב׃ (כז) (שתים עשרה עינות מים). צוועלף קוואלען
אגט רש"י (כנגד י"ב שבטים נזדמנו להם) דיא צוועלף קוואלען וואסער זענען אנגעגרייט געוואָרען פאר די
זיי זענען צוועלף שבטים (ושבעים תמרים כנגד שבעים זקנים) זיבעציג טייטעל ביימער זענען אנגעגרייט

דעת זקנים מבעלי התוספות

י ה' רופאך. המשכילך בדרך זו תלך שלא תבא לידי
פא המזהיר לאוהבו לא תאכל מאכל פלוני שלא תבא
ך אם שמוע תשמע וגו' כל המחלה וגו' כי אני ה'
ודם שלא תעשה דבר המביאך לידי מחלה וכאב שעבירה
מחלה שנאמר נד קציר ביום נחלה וגו'. והמצוה היא
ים שנא' ולכל בשרו מרפא מהרב יוסף קרא. וכל זה
מו ולרש אין כל ולא יעיר כל חמתו שום דבר
. וכן הכא שום דבר מהמחלה לא אשים עליך׃

שפתי חכמים

ופס נכסו על המלות שליוה להם הל"ל שם שם לו חוק ומשפט ונסהו
ופס ל"ל דופס משמע ענין אחר ממה שנא' לפני זה לכן פי' נסהו לעם
על התלונה וכו'׃ ס דק"ל דאם לא ישים למה אמר אני י"י רופאך
ל"פ ואם אשים וכו' וה"פ אם שמוע תשמע וגו' אז לא אשים אבל אם
לא תשמע רלה לומר כי אין לדיק בארץ אשר יעשה טוב וכו' אז
אשים עליך אבל הרי הוא כלא הושמה וכו'׃ ע רלה לומר שמזה
נשמע שהיא רפואה וכל שכן שמונעת החולי לבא׃ פ דק"ל ל"ל
המנין׃ צ ר"ל שכן היו מולאין אותם אבל אין לפרש שנזדמנו להן

פירוש לתורת אלהים

פאר נעמען למצותיו צוא זיינע מצות
נג דו וועסט היטען כל גאר זיינע געזעץ [עיין רש"י]
ר גאט אזו צו כל גאר די קרענק אשר וואס איך
אהן אין מצרים לא וועל איך אויף דיר ניט
ווארום איך גאט בין דיין היילער [עיין רש"י]׃
די ישראל אוועק געאנגען פון מרה ויבאו אונ

זענען געקומען אין אילם ושם אונ דארטען איז געוועזן שתים
עשרה צוועלף עינות קוואל ברונעם וואסער ושבעים אונ
זיבעציג טייטעל ביימער ויחנו האבען זייא דארטען גרוהט
ביי דעם וואסער׃ (א) ויסעו האבען זיי אוועק געצוגען פון
אילם ויבאו אונ זענען געקומען כל גאר די עדה ישראל
אל צו דער מדבר וואס ווערט גרופען סין אשר וואס דיא

משלי נחמיה

בן דוא מעגסט זאגען וואס דו ווילסט איך האב
ניט גענומען, ראובן האט גיזעהן ער קען ניט אפ
געלט פון שמואל מיט אלע גוטע אונ בייזע רייד
ט צו אים גערעט אונ גיבעטין, זאגט ראובן צו

שמואל דו זאלסט וויסען איך בין אמכשף, אויב דו וועסט
מיר ניט צוריק געבען מיין געלט וועל איך מאכען מיט כשוף
אלע ציין זאלין ארויספאלין פון דיין מויל, האט שמואל
געלאכט אונ האט געזאגט איך נויים אין וועלכע שטאט איז

ן עס זענען דא צווייערליי מענטשין, איינער רופט אדאקטאר ווען ער איז ח"ו קראנק, אונ איינער איז רייך האט ער אשטענדיגען דאקטאר,
וואס קומט צו אים אלע טאג, ווען ער איז געזונד, אונ זאגט אים וואס ער זאל עסין אונ וואס ער זאל טרינקן, ער זאל ניט קענען קראנק
האט געזאגט הקב"ה צו די יודן איך בין רופאך, דיין דאקטאר, וואס לערען דיך וואס דו זאלסט טאהן דו זאלסט שטענדיג געזונד זיין אונ
מאהל קראנק ווערען, דריבער שטייט ניט אין פסוק ארפאך, איך וועל דיך היילין, ווארום ארפאך וואלט מען מיינען אז דוא וועסט קראנק
ן דיך היילין, אבער רופאך מיינט מען איך וועל זיין דיין רופא, דיין דאקטאר, וום איך וועל דיך היילין דו זאלסט ניט קראנק ווערן, ועיין רש"י׃

הַמָּיִם וַיִּמְתְּקוּ הַמָּיִם שָׁם שָׂם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט וְשָׁם נִסָּהוּ׃ כו וַיֹּאמֶר אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהַאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל־חֻקָּיו כָּל־

לְמַיָּא וּבַסִּימוּ מַיָּא
גְּזַר לֵהּ קְיָם וְדִין וְ
נַסְּיֵהּ׃ כו וַאֲמַר אִם קַ
תְקַבֵּל לְמֵימְרָא
אֱלָהָךְ וּדְכָשַׁר קֳדָ
תַּעְבֵּד וְתַצֵּית לְפִקּוּ
וְתִטַּר כָּל קְיָמוֹהִי

תו"א חק ומשפט סנהדרין מ: וי
ברכות ט: כל המחלה סנה

רשב"ם

אשר שם [להצמיאם] למים ואח"כ ריפא להם את המים התחיל להוכיח' שיקבלו עליהם את החוקים ואת המשפטים אשר ילמדם והוא יעשה צרכיהם. והיאך שם לו חוק ומשפט שאמר להם אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך וגו' ושמרת כל חקיו שציוה אתכם: (כו) כל המחלה אשר שמתי במצרים. שעשיתי מימיהם דם ולא היה להם מים לשתות לא אשים עליך כי אני ה' רפאך אשר רפאתי למים. כדכתיב לשון זה באלישע כשריפא המים. כל המחלה במים מדבר. כדכתיב וברך את לחמך ואת מימיך והסירותי מחלה מקרבך:

בעל הטורים

הכא נמי: (כה) שם שם לו חוק ומשפט. זה פרה אדומה שכ המר ממתיק המרים כך פרה אדומה מטהרת הטמאים ו הטהורים: שם. בגימטרי' פרה אדומה: חק ומשפט. ג' הכא ואידך ביהושע וישם לו חק ומשפט בשכם כשכרת ב ישראל. ואידך וללמד בישראל חק ומשפט בעזרא מה התם נת חקים ומשפטים אף ביהושע כאלו בו ביום ניתנה להם התורי

בית יהודא

די ווערטער דקומפ"ל ישנ"ק, צו דעם מענטש]: (כה) ושָׁם שָׂם לו]. זאגט רש"י (בְּמָרָה נָתַן לָהֶם מִקְצַת פַּרְשִׁיּוֹת שֶׁל תּוֹרָה שֶׁיִּתְעַסְקוּ בָהֶם) הקב"ה הָט גֶעגֶעבֶּן צו די יוּדֶען אין מָרָה אַבִּיסֶל פַּרְשִׁיּוֹת פון די תּוֹרָה זיי זָאלֶן די פַּרְשִׁיּוֹת לֶערְנֶען, דָם זֶענֶען די דִינִים פון שַׁבָּת אונ פָּרָה אֲדוּמָּה אונ דִינִים וָוֹם גֶעהֶערֶן צְווישֶׁען מֶענְטְשֶׁען וּגְנֵבָה גְזֵלָה אונ נָאךְ אַזֶעלְכֶע דִינִים]: וְשָׁם נִסָּהוּ]. אונ דָארְטֶן הָאט הקב"ה גֶעפְּרוּבְט (לָעַם) צום פָאלְק (וְרָאָה קְשִׁי עָרְפָּן) אונ עֶר הָט גֶעזֶעהֶן זֵייעֶר הַארְטֶן נַאקְין (שֶׁלֹּא נִמְלְכוּ בְּמֹשֶׁה בְּלָשׁוֹן יָפֶה) זֵיי הָאבֶען נִיט גֶעפְרֶעגְט אַעֵצָה בַּיי משֶׁה מִיט שֵׁיינֶע רֵייד (בַּקֵּשׁ עָלֵינוּ רַחֲמִים) בֶּעט בַּייא הקב"ה עֶר זָאל אוֹיף אוּנְז רַחֲמָנוּת הָאבֶען (שֶׁיִּהְיוּ לָנוּ מַיִם לִשְׁתּוֹת) מִיר זָאלֶן הָאבֶן וַואסֶער צום (אֶלָּא נִתְלוֹנְנוּ) נָאר זֵיי הָאבֶן בַּאלְד גֶעקְרִיגְט: (כו) וְאִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע]. זָאגְט רש"י (זוֹ קַבָּלָה שֶׁיְּקַבְּלוּ עֲלֵיהֶם) מֵיינְט מֶען זֵיי זָאלֶן אוֹיף זִיךְ נֶעמֶען צו טָאהֶן דִיא מִצְוֹת פון דִי תּוֹרָה: תַּעֲשֶׂה]. (הוּא עֲשִׂיָּה) מֵיינְט מֶען זֵיי זָאלֶן טָאהֶן דִי מִצְוֹת: וְהַאֲזַנְתָּ]. זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט (תַּטֶּה אָזְנֶיךָ לְדַקְדֵּק בָּהֶם) זָאלְסְט אַיינְבֵּייגֶען דַיינֶע אוֹיעֶרֶן זָאלְסְט גוּט נָאךְ קְלֶערֶען ווִי צו טָאהֶן דִי מִצְוֹת: וְכָל חֻקָּיו]. חֻקִּים מֵיינְט מֶען (דְּבָרִים שֶׁאֵינָן אֶלָּא גְזֵרַת מֶלֶךְ בְּלֹא טַעַם) אַזֶעלְכֶע זַאכֶען וָוֹם זֶענֶען נָאר אַגְזֵרָה פון הקב"ה מֶען זָאל אַזוֹי טָאהֶן אונ מִיר ווֵייסֶען נִיט אַטַעַם צו דִי מִצְוָה (וְיֵצֶר הָרַע מְקַנְטֵר עֲלֵיהֶם) דֶער יֵצֶר הָרַע קְרִיגְט אוֹיף דִי מִצְוֹת אונ עֶר פְרֶעגְט (מַה אִיסּוּר בְּאֵלּוּ) וָוֹם פַאר אַאִיסוּר אִיז דָא אִין (לָמָּה נֶאֶסְרוּ) פַאר ווָֹם זֶענֶען דִי זַאכֶן אָסוּר גֶעווָארֶן (כְּגוֹן לְבִישַׁת כִּלְאַיִם וַאֲכִילַת חֲזִיר וּפָרָה אֲדוּמָּה וְכַיּוֹצֵא בָהֶם) פַאר ווָֹם טָאר מֶען נִיט עֶסֶן חֲזִיר, פַאר ווָאס טָאר מֶען נִיט אָנְטָאהֶן כִּלְאַיִם ווָאל מִיט פְלַאקְס צוּזַאמֶען) פַאר ווָֹם טָאר מֶען נִיט נֶעמֶען אַקוּה נָאר אַרוֹיטֶע, אונ נָאךְ אַזֶעלְכֶע זַאכֶען ווָֹם מֶען טָאר זֵיי נִיט טָאהֶן אָדֶער מֶען מוּז זֵייא טָאהֶן,

רש"י

מוסב הדבור אליו באמרו ס"י: (כה) שם שם לו. נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם שבת ופרה אדומה מ ודינין (סנהדרין מ): ושם נסהו. לעם וראה קשי ערפן שלא נמלכו במשה בל' יפה ב בקש עלינו רחמים שיהי' לנו מים לשתות אלא נתלוננו: (כו) אם שמוע ה זו קבלה שיקבלו עליהם: תעשה. היא עשייה: והאזנת תטה אזנים לדקדק בהם: כל חקיו. דברים שא גזירת מלך בלא שום טעם ויצר הרע מקנטר עלי איסור באלו למה נאסרו כגון לבישת כלאים ואכיל

שפתי חכמים

אומר לונן אינו מוסב כ"כ על האדם שלונן: מ די"ל שבת מפרש הקרא מיד אחריו. א"נ מדכתיב בדברות אחרונות כאשר צויתיך ופי' רש"י כאשר צויתיך במרה. ופרה אדומה מדכתיב חק וגבי פרה אדומה כתיב נמי חקת. והמפרשים האריכו בזה דבמכילתא ובגמ' נ אחרות יעויין שם: נ כ' הרא"ם לא ידעתי מי הכריח לרש"י לפ' ושם נסהו על התלונות שאין ענין לו עם חק ומשפט שנתן להם ו' המצות שנתן להם לנסותם אם יקבלו בשמחה אם לאו שאז יתיישב יותר מה שכתב אחריו מיד והיה אם שמוע תשמע וגו' ע"כ ו'

דעת זקנים מבעלי התוספות

בלא תורה: (כה) חק ומשפט. חק שהוא משפט זהו כב

פירוש לתורת אלהים

משֶׁה דָאס הָאלְץ אַרַיין גְוָוארְפֶען אִין דֶעם וַואסֶער וַיִּמְתְּקוּ אִיז דָם וַואסֶער זִים גְוָוארֶען שָׁם דָארְטֶן שָׁם הָט גָאט גְטָאהֶן לוֹ צוּ אִים צוּם פָאלְק יִשְׂרָאֵל חוֹק אַגֶעזֶעץ [ע' רש"י] וּמִשְׁפָּט אונ אַרִיכְט וְשָׁם אונ דָארְטֶען נִסָּהוּ הָאט גָאט גִיפְּרוּבְט דָאס פָאלְק [עיין רש"י]: (כו) וַיֹּאמֶר הָאט משֶׁה גְזָאגְט צוּא דִיא יִשְׂ גָאטֶס וֶוענֶען אִם שָׁמוֹעַ אוֹיבּ הֶערֶען תִּשְׁ וֶועסְט הֶערֶן לְקוֹל צוּ דֶעם קוֹל פוּן דַיין גָאט וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה אונ ווָאס רֶעכְט פַארְ גָאטֶס אוֹגֶען וֶועסְטוּ טָאהֶן וְהַאֲזַנְתָּ א

משלי נחמיה

(כו) וַיֹּאמֶר אִם שָׁמוֹעַ וגו' כִּי אֲנִי ה' רוֹפְאֶךָ. דֶער סֵפֶר אבן משה שְׁרַייבְּט לְמָשָׁל צְווֵיי פְּרֶעמְדֶע מֶענְטְשֶׁין הָאבֶּן גֶעגֶעכְטִיגְט אִין אַגַאסְט־הוֹיז, אִין אֵיין שְׁטוּב, דִיא מֶענְטְשִׁין הָאבֶן נִיט גֶעקֶענְט אֵיינֶער דֶעם אַנְדֶערִין, אֵיינֶער [שְׁמוּאֵל] הָט זִיךְ גֶעלֵייגְט פְרִיעֶר אִין זַיין בֶּעט שְׁלָאפִין, עֶר אִיז אָבֶער נִיט גִישְׁלָאפִין אונ עֶר הָאט גִיזֶעהֶן ווִי דֶער אַנְדֶערֶער [רְאוּבֵן] לֵייגְט אוּנְטֶער זַיין קִישִׁין אַבֵּייטִיל גֶעלְט, שְׁמוּאֵל אִיז נִיט גֶעשְׁלָאפִין אונ הָאט גֶעוַוארְט בּ אִיז גוּט אַיינְגֶעשְׁלָאפִין אונ הָט אַרוֹיסְגֶענוּמֶען דִ גֶעלְט פוּן אוּנְטֶער זַיין קִישִׁין, אונ הָט גוּט בֶּעהַאל דֶר פְּרִיה רְאוּבֵן אִיז אוֹיפְגֶעשְׁטַאנֶען עֶר זֶעהְט עֶר דָם בֵּייטִיל גֶעלְט, זָאגְט עֶר צוּ שְׁמוּאֵל גִיבּ מִיר מ עֶס אִיז דָאךְ דָא אִין שְׁטוּב קֵיינֶר גִיוֶוען נָאר אִיךְ הָט דָאךְ דָם גֶעלְט קֵיינֶער גֶענוּמֶען, נָאר דוּ, שְׁמ

ני מַיָּא מִמָּרָה אֲרֵי
ן אִנּוּן עַל כֵּן קְרָא
מָרָה: כד וְאִתְרָעַמוּ
עַל מֹשֶׁה לְמֵימַר
שְׁתֵּי: כה וְצַלִּי קֳדָם
פֵה יְיָ אָעָא וּרְמָא

מַיִם מִמָּרָה כִּי מָרִים הֵם עַל־כֵּן
קָרָא־שְׁמָהּ מָרָה: כד וַיִּלֹּנוּ הָעָם עַל־
מֹשֶׁה לֵּאמֹר מַה־נִּשְׁתֶּה: כה וַיִּצְעַק
אֶל־יְהוָה וַיּוֹרֵהוּ יְהוָה עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ אֶל־

רשב"ם

ר לשון מפעיל. אבל ויפול ויגש. לשון פועל: (כה) ויורהו. לשון יורו משפטיך: שם שם לו חק ומשפט. שם במרה על ידי עלילות (הנסיון)

רש"י

מקום למ"ד בתחלתה והתי"ו היא במקום ה"א
בתיבת מרה ובסמיכתה כשהיא נדבקת לה"א שהוא
מקום הלמ"ד תתהפך הה"א של שרש לתי"ו וכן כל
א שרש בתיבה תתהפך לתי"ו בסמיכתה כמו (ישעי'
אין לי (אסתר א) וחמתו בערה בו הרי ה"א של
פכת לתי"ו מפני שנסמכת אל הו' הנוספת וכן עבד
ראשית ל) הנה אמתי בלהה. לנפש חיה (איוב לג)
יתו לחם. בין הרמה ותשובתו הרמתה: (כד) וילנו.
ל הוא וכן התרגום לשון נפעל הוא ואתרעמו
' תלונה להסב הדבור אל האדם ל מתלונן מתרועם
לונן רועם וכן יאמר הלועז דקומפ"ל ישנ"ק שי"י

בית יהודא

תיבה במקום למ"ד בתחלתה) דר ה"א וואס אין סוף וואָרט איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען א למ"ד אין אנהייב וואָרט, וואו עס דארף שטיין א למ"ד אין אנהייב וואָרט שטייט אמאהל א ה' אין סוף וואָרט, עס האט געדארפט שטיין למרה שטייט מרתה (והתי"ו היא במקום ה' הנשרשת בתיבת מרה) דער תי"ו פון מרתה איז פאר די ה' וואס דארף שטיין אין וואָרט מרה, דער וואָרט האט געדארפט האבען צוויי ההין, מרהה, דר ערשטער ה' איז פון וואָרט מרה, דער אנדערער ה' איז פאר די למ"ד וואס האט געדארפט שטיין אין אנהייב וואָרט, שטייט דר ה' אין סוף וואָרט, נאר פאר וואס שטייט ניט מרהה, זאגט רש"י (ובסמיכתה) וועגן די נאנטקייט (כשהיא נדבקת לה"א שהוא מוסף במקום

ועען עס קומט דר ה' פון וואָרט צוזאמען מיט די ה' וואס איז אין סוף וואָרט פאר די למ"ד וואס דארף זיין אין
וואָרט (תהפך הה' של שורש לתי"ו) ווערט פארקערט די ה"א פון וואָרט צו אתי"ו (ווייל עס איז גרינגער צו
רתה ווי צו ריידען מרהה) (וכן כל ה"א שהיא שורש בתיבה תתהפך לתי"ו בסמיכתה) אונ אזוי איז בייא יעדער ה'
איז דער וואָרצעל פון וואָרט אז ער איז נאנט צו אאות וואס שטייט אין סוף וואָרט, ווערט פון די ה' אתי"ו (כמו) ווי
ט אין פסוק חמה אין לי, ווערט פון די ה' אתי"ו וחמתו בערה בו (הרי ה"א השורש נהפכת לתי"ו מפני
אל הוא"ו הנוספת) איז דער ה' פון חמה פארקערט געווארען צו אתי"ו ווייל ער איז נאנט צו דעם צוגעגעבענעם
תו, זיין כעס (וכן עבד ואמה) שטייט (הנה אמתי בלהה) פון דיא ה' ואמה איז געווארן אתי"ו וועגען דעם
נעם יוד, אמתי מיין דינסט, עס שטייט אין פסוק לנפש חיה, איז פון די ה' חיה געווארן אתי"ו אונ עס
והמתי "חיתו" לחם (בין הרמה) איז פון די ה' הרמה געווארען אתי"ו אונ עס שטייט ותשובתו הרמתה,
ט להרמה צו הרמה האט ער צוריק געקערט: (כד) וילונו. (לשון נפעל הוא) רש"י זאגט וילונו מיינט מען
עקריגט געווארן, מען מיינט עס איז אריין געקומען אין זייערע הערצער אבייזקייט אויף משה אונ דאס הט זייא
ט זיי זאלען קריגען מיט משה (וכן התרגום לשון נפעל הוא) דר תרגום טייטשט אויך וילונו, נפעל, זיי זענען
געווארען, ווי עס שטייט אין תרגום ואתרעמו, זיי זענען געקריגט געווארן (וכן דרך לשון תלונה להסב הדבור
וואו עס שטייט דער וואָרט תלונה, קריג, געהער דער וואָרט צו דעם מענטש, דם הייסט ניט דער מענטש
ועקט די קריג, נאר עס איז געוועען אסבה וואס די סבה האט געמאכט דעם מענטש זאל קריגען, איז דער
עקריגט געווארען דורך די סבה, דם הייסט (מתלונן מתרועם) דר מענטש איז געקריגט געווארן, געשטורעמט
דורך אסבה וואס הט אים דערוועקט צום קריגען (ולא אמר לונן רועם) אונ מען זאגט ניט לונן, ער קריגט, ער
ט, ווארום לונן אונ רועם, וואלט מען [illegible]ען דער מענטש הט פון זיך אליין דערוועקט די קריג אונ דעם
(וכן יאמר הלועז) דר פראנצייזער זאגט אויך אזוי דקומפ"ל ישנ"ק שי"י (מסב הדבור אליו באמרו שי"י) געהערען

דעת זקנים מבעלי התוספות

להיות קורין בתורה שני וחמישי שלא יהו ג' ימים מצרים כדאיתא במדרש:

שפתי חכמים

ל ר"ל על האדם שמתלונן אבל כשהוא

פירוש לתורת אלהים

ם ווערט גרופן מרה ולא אונ זייא האבן ניט
טרינקן דאס וואסער פון דעם ארט מרה כי
זיי זענן געווען ביטר על דרום הט מען גרופן
מרה ווייל דם וואסער פון דעם ארט איז
טר: (כד) וילונו הט דם פאלק גקריגט אויף
משה אונ האבען גיזאגט מה וואס וועלען מיר
: (כה) ויצעק האט משה גשריגן צו גאט אונ
ה גטאהן די ישראל זאלן האבן צו טרינקן
ט גאט געוויזן צוא משה אהאלץ וישלך האט

ליקוטים על התורה

שלאנגען אז ער זעהט אויף דער ערד דעם שאטן פון א פויגל וואס פליהט אין דער הייך שפייט ער זיין גיפט אונ פון דער [illegible] פון דעם גיפט שטארבט דאס פויגל אונ ווערט צוריסען אויף שטיקר אונ פאלט אראפ אויף דר ערד, אונ דר שלאנג שלינגט זיא איין, איינער איז אמאהל געגאנגן אויף אבארג קליבן האלץ האט ער געזעהן א שלאנג ליגט אונ שלאפט, דער שלאנג האט אים ניט געזעהן, נאר פון שרעק איז בייא דעם מענטש ארויס געפאלן דיא האר פון קאפ, אין אזוי א מדבר זענען יודען איצט געגאנגען, ווי משה הט גזאגט צו די יודען המוליכך במדבר הגדול והנורא, הקב"ה האט דיך געפירט אין דעם גרוסין שרעקליכען מדבר וואס דארטין זענען דא נחש שרף ועקרב, אזעלכע מינים

שלאנגען, אונ צו די יודן האבען זיי קיין שלעכטס גטאהן אזוי לאנג וויא זיי האבן ניט געזינדיגט:

כא וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם שִׁירוּ לַיהוָה כִּי־
גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם: ס
כב וַיַּסַּע מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף
וַיֵּצְאוּ אֶל־מִדְבַּר־שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת־
יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא־מָצְאוּ מָיִם:
כג וַיָּבֹאוּ מָרָתָה וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתֹּת

תו"א וילכו שלשת ב"ק פב: ויבאו מרתה ערכין טו:

כא וּמְעַנְיָא לְהוֹן
שַׁבָּחוּ וְאוֹדוּ קֳדָם
אִתְגָּאֵי עַל גֵּוְתָ
וְגֵאוּתָא דִּילֵיהּ הִיא
וְרָכְבֵהּ רְמָא בְ
כב וְאַטֵּיל מֹשֶׁה יָת יִ
מִיַּמָּא דְסוּף
לְמַדְבְּרָא דְחַגְרָא
תְּלָתָא יוֹמִין בְּמַ
וְלָא אַשְׁכָּחוּ
כג וַאֲתוֹ לְמָרָה וְלָ

רשב"ם

לומן: (כב) ויסע. הפעיל. אבל ויסע. הוא עצמו נסע. וכן ויפל בקרב מחנהו.

בעל הטורים

להזכיר ה' על הרעה: (כב) ויסע. ג' במסור' דין ואידך עמו מלמד שהיו מוצאים אבנים טובות בקרקעית הים וה
בע"כ כאן הזה שהרועה מסיעו מעדר לעדר ועוד חד באיוב ויסע כען תקותי שע"י פרעה שהיה עמו בעצתו בעבודת פר
מדה כנגד מדה שנא' ויסע כען תקותי:-(כג) מרתה. ב' במסורה הכא ואידך כי אותי מרתם בירמיה מה התם היו ממרי

בית יהודא

היו צדקניות שבאותו דור) די פרומע ווייבער וואס זענען געווען אין די צייט זענען געווען זיכר (שהקב"ה עושה להם נסים והוציאו תופים ממצרים) אז הקב"ה וועט טאן מיט זיי נסים, האבן זיי גנומען פון מצרים כלים צום שפילן: (כא) ותען להם מרים. זאגט רש"י (משה אמר שירה לאנשים) משה הט גזאגט שירה צו מענער (הוא אומר) משה הט גזאגט אפסוק (והם עונין אחריו) אונ אלי יודין האבן גזאגט דעם פסוק נאך אים (ומרים אמרה שירה לנשים) אונ די זעלביגע שירה הט מרים גזאגט מיט דיא ווייבער: (כב) ויסע משה. זאגט רש"י (הסיען בעל כרחן) משה הט אוועק געצויגען די יודען פון ים מיט שטארקייט ווייל זייא האבען ניט געוואלט אוועקגיין פון ים (שעטרו מצרים את סוסיהם בתכשיטי זהב וכסף ואבנים טובות) מצרים האבן בעצירט זייערע פערד מיט גאלד אונ זילבער אונ בריליאנטען (והיו ישראל מוצאין אותם בים) אונ האט דאס אלץ ארויסגעווארפען פון זיך אויף דעם ברעג, אונ די יודען האבן דס גענומען, יעדער יוד הט ווי פיל ער הט געקענט (וגדולה היתה ביזת הים מביזת מצרים) די יודען האבען פון ים מער גענומען זוי פ (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף) מיר וועלן דיר מאכן צייגן גאלד מי געפינטולט, דס מיינט מען דעם פארמעגען גאלד אונ זילבער וואס די יודען האבען גענומען ביי דעם הוצרך להסיעם בעל כרחם) דריבער האט מען זיי געמוזט אוועקציהען פון ים ניט ווילענדיג: (כג) ויבואו זאגט רש"י (כמו למרה) עס איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען זיי זענען געקומען למרה, צו מרה

רש"י

מובטחות היו לדקניות שבדור שהקדוש ברוך ה להם נסים והוציאו תופים ממצרים: (כא) ותע מרים. משה אמר שירה לאנשים הוא או' והם עו ומרים אמרה שירה ח לנשים (מכילתא): (כב) ויס (מכילתא) הסיען בעל כרחם שעטרו מצרים סוסיהם זהב וכסף ואבנים טובות (מכילתא) והיו ישראל מו בים ט וגדולה היתה ביזת הים י מביזת מצרים שנא תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף ב לפיכך הול בעל כרחם: (כג) ויבאו מרתה. כמו למרה

שפתי חכמים

ח אע"פ שלא נכתב במרים רק פסוק הראשון מ"מ קלר וסמך על השירה הנזכרת: ט דאל"כ ויסע משה ל"ל הרי תמיד היו נוסעים ע"פ הגבורה: י ואם תאמר והא כתיב וינצלו את מצרים ופירש"י שעשאוה כמצולה שאין בה דגים. וי"ל דהכא מיירי במטמוניות שהיו להם: כ ר"ל תורי זהב היינו ביזת הים ונקודות הכסף היינו ביזת

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כב) וילכו שלשת ימים. כשיצאו ישראל ממצרים מתוקים בכלים כלו המים נתרעמו להם מיד שנא' ויי היה להם להמלך מיד ולא עשו אלא נתרעמו מיד. שלשת ימים דורשי רשימות אמרו ג' ימים הלכו ב מצאו תורה שנמשלה למים ולפיכך מרדו והילכ

ליקוטים על התורה

(כב) ויסע משה וגו' ויצאו אל מדבר שור. דער מדרש תנחומא שרייבט דר מדבר איז גרוס אכט הונדערט מייל די לייננ אונ אכט הונדערט מייל די ברייט, אין דר מדבר זענען דא גרויסע גיפטיגע שלאנגען, דר מלך שבור מיט זיינע מיליטער זענען אמאהל געגאנגען דורך דעם מדבר, האבין זיי בגעגינט אגרויסין שלאנג, דר שלאנג הט געחאפט איין זעלנער אונ הט אים איינגעשלונגען אונ באלד נאך איין זעלנער אונ אדריטען זעלנער איינגעשלונגן, דר מלך איז שטארק דערשראקן גוואריין, האט ער געפרעגט ביי זיינע חכמים אעצה וואס צו טאהן, הט איינער גיזאגט מען זאל נעמען צעהן שטארקע זעלנער יעדער זעלנער זאל נעמען אגרויסען בינד שטרויא אונ מען זאל ווארפן פר דעם שלאנג, מען האט אזוי גיטאהן, דער שלאנג האט איינגעשלונגן איין בינד שטרויא אונ נאך אבינד שטרויא דיא שטרוי האבן אים איגוויינינג צו שטאכין איז ער קראנק גיווארען אונ מען האט אים געהרגעט, אין דעם מדבר זענען ד שלאנגען

פירוש לתורת אלהים

איר בתפים מיט פויקען ובמחולות אונ מיט מ
(כא) ותען להם מרים אונ מרים האט גיענטפערט
ווייבער שירו זינגט ליי צוא גאט כי ווארום גאה
הט געהערשט איבר אלע הערשאפט סוס דא
מיט זיין רייטער האט גאט אריין גיווארפן
(כב) ויסע משה את ישראל מים סוף אונ משה הט
ציהן די ישראל פון דעם ים סוף ויצאו אונ זי
ארוס גגאנגן צו דר מדבר שור וילכו אונ זי
גגאנגן דריי טאג אין דער מדבר ולא אונ ה
גפונען וואסר: (כג) ויבאו אונ זיי זענן גקומן

יח יְהוָה ׀ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד׃ יט כִּי בָא
סוּס פַּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו בַּיָּם
וַיָּשֶׁב יְהוָה עֲלֵהֶם אֶת־מֵי הַיָּם וּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם׃
פ כ וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת
אַהֲרֹן אֶת־הַתֹּף בְּיָדָהּ וַתֵּצֶאןָ כָל־
הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתֻפִּים וּבִמְחֹלֹת׃

ח יְיָ מַלְכוּתֵהּ קָאֵם
וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא׃
עָלוּ סוּסָוָת פַּרְעֹה
הִי וּבְפָרָשׁוֹהִי
אָתֵיב יְיָ עֲלֵיהוֹן
מָּא וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּיַבֶּשְׁתָּא בְּגוֹ יַמָּא׃
ת מִרְיָם נְבִיאֲתָא
דְּאַהֲרֹן יָת תֻּפָּא
וּנְפַקוּ כָל נְשַׁיָּא
א בְּתֻפִּין וּבְחִנְגִּין׃

ימלוך עירובין כד : ותקח מרים
לה יד :

בעל הטורים

ביל י' קדושות שנתקדשה הארץ : (יח) ה' ימלוך . פסיק
יבוא העת שיאמרו ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד
מלכות ע"א : משה הקדיש ה' למלכות ודוד הקדיש מלכות
ימלוך ה' לעולם לפי שסיים ודרך רשעים יעות לא רצה

רשב"ם

של מקדש עושה את החתף (שבו) מניע . ולכך הדל"ת של אחריו רפה . וכן הצפינו . וכן משתי : (יח) ה' ימלוך . לאחר שתתישבו בארץ ישראל תוודע מלכותו של הקב"ה בכל המלכיות : (יט) כי בא סוס . וניערן בים . וישראל כבר הלכו ביבשה בתוך הים. אז ותקח מרים הנביאה וגו' וכמוהו כאשר צוה ה' את משה ויניחהו אהרן לפני העדות למשמרת וכן בירמיה כי בא ירמיה אל בית הבור ואל החנויות וישב שם ירמיה ימים רבים וישלח המלך צדקיהו
הנביאה . קורא בעל דברי שבח או תוכחות בני אדם : אחות אהרן . על שם הבכור קורא אחות כמו שפירשתי אצל אחות נביות האחות

רש"י

ל לעתיד לבא שכל המלוכה שלו : (יח) לעולם
לשון עולמית הוא והוי"ו בו יסוד לפיכך היא
ה אבל (ירמיה כט) ואנכי היודע ועד שהוי"ו בו
לה ו היא : (יט) כי בא סוס פרעה . ז כאשר בא :
ח מרים הנביאה . היכן נתנבאה כשהיתה
רן קודם שנולד משה אמרה עתידה אמי שתלד
דאיתא בסוטה (דף יב) ד"א אחות אהרן לפי
סו עליה כשנצטרעה נקראת על שמו : את
כלי של מיני זמר : בתופים ובמחולות .

בית יהודא

מְקֻדָּשׁ מִיט בֵּיידֶע הֶענְט (בִּזְמַן שֶׁה' יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד) וֶוען הקב"ה וֶועט זַיין אַמֶלֶךְ ואוּף דִי גַאנְצֶע וֶועלְט) אוּף אֵייבִּיג. (לֶעָתִיד לָבֹא) וֶוען מָשִׁיחַ וֶועט קוּמֶן (שֶׁכָּל הַמְלוּכָה שֶׁלּוֹ) וֶוען דִי גַאנְצֶע וֶועלְט וֶועלֶן דֶערְקֶענֶען אַז דִי מְלוּכָה גִיהֶער נָאר צוּ הקב"ה אַלֵיין : (יח) וּלְעוֹלָם וָעֶד] . זָאגְט רש"י (לָשׁוֹן עוֹלָמִית הוּא) וָעֶד אִיז דֶערְטַייטְשׁ אֵייבִּיג (וְהַוָּי"ו בּוֹ יְסוֹד) דֶר וא"ו אִיז פוּן דֶעם וָוארְט וְדֶר וָוארְט אִיז „וָעֶד" אוּף דֶעם וָוארְט „אֵייבִּיג" זָאגְט מֶען אוּף לָשׁוֹן הַקוֹדֶשׁ „וָעֶד"] (לְפִיכָךְ הִיא פְּתוּחָה) דְרִיבֶּער אִיז אוּנְטֶער דִי ע' אַקְלֵיינֶער פַּתַח דָם אִיז אַסֶגוֹל (אֲבָל אָנֹכִי הַיּוֹדֵעַ וָעֵד) אָבֶּער דִיא דְרַייא וֶוערְטֶער אָנֹכִי
, אִיךְ וֵויים אוּנ בִּין אַעֵדוּת (שֶׁהַוָּי"ו בּוֹ שִׁמּוּשׁ) דֶר וָא"ו בֶּעדִינְט פַּר אַבֶּעזוּנְדֶער וָוארְט „אִיךְ בִּין" , וָואס וֵויים אַעֵדוּת , אוּנ דֶער וָוארְט אִיז נָאר צְווַיי אוֹתִיּוֹת עֵד , אוּנ דֶר וָא"ו פוּן וָעֵד , אִיז בֶּעזוּנְדֶער „אוּנ בִּין" מוּצָה הִיא) שְׁטֵייט אוּנְטֶער דִי ע' אַקְלֵיינֶע קָמַץ דָם אִיז אַצֵירֵי וָעֵד : (יט) וכִּי בָא סוּס פַּרְעֹה] . זָאגְט רש"י דֶער ער צוּזַאמֶען מִיט דֶעם אַנְדֶערֶען פָּסוּק , אוּנ אַזוֹ מֵיינְט מֶען (כַּאֲשֶׁר בָּא) וֶוען עֶס אִיז גֶעקוּמֶען דִי פֶערְד פוּן פַּרְעֹה מִיט וֶוענֶען אִין יַם אוּנ דֶר יַם הָט זֵיי דֶערְטְרוּנְקֶען אוּנ דִי יוּדִין זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען טְרוּקֶען אִין יַם , דַאמָאלְס וַתִּקַּח מִרְיָם , ם גֶעפּוֹיקְט אוּנ גֶעשְׁפִּילְט אוּנ אַלֶע וַוייבֶּער הָאבֶּען גֶעטַאנְצְט : (כ) וַוַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה] . פְרֶעגְט רש"י (הֵיכָן ואוּ אוּנ וֶוען הָט מִרְיָם גְזָאגְט נְבִיאוּת , זָאגְט רש"י (כְּשֶׁהָיְתָה אֲחוֹת אַהֲרֹן קוֹדֶם שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה) וֶוען זִיא אִיז גִיוֶוען פוּן אַהֲרֹן אַלֵיין אֵיידֶר מֹשֶׁה אִיז גִיבָּארֶן גִיוָוארֶען (אָמְרָה) הָט זִיא גֶעזָאגְט (עֲתִידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֵּן שֶׁיּוֹשִׁיעַ אֶת ין מוּטֶר וֶועט גִיבֶּארִין אַזוּהְן וָוס עֶר וֶועט הֶעלְפֶן דִי יוּדִין (כִּדְאִיתָא בְּסוֹטָה) ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין דִי מַסֶכֶת סוֹטָה) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז דְרִיבֶּער שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אֲחוֹת אַהֲרֹן , דִי שְׁוֶועסְטֶער פוּן אַהֲרֹן , אוּנ עֶס שְׁטֵייט נִיט דִיא פוּן אַהֲרֹן מִיט מֹשֶׁה (לְפִי שֶׁמָּסַר נַפְשׁוֹ עָלֶיהָ כְּשֶׁנִּצְטָרְעָה נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ) ווַייל אַהֲרֹן הָט גֶעגֶעבֶּן זַיין לֶעבֶּען פוּן אִירֶעט זִיא אִיז גִיוָוארֶן אַמְצוֹרַעַת אוּנ עֶר הָט גִבֶּעטֶן בַּייא מֹשֶׁה מִיט פִיל גֶעבֶּעט מֹשֶׁה זָאל בֶּעטֶן בַּיי הקב"ה זִיא זָאל ערֶן פוּן דִי צָרַעַת , אוּנ וֶוען נִיט אַהֲרֹן וָואלְט מֹשֶׁה נִיט גֶעבֶּעטֶן פוּן אִירֶעטְוֶועגִין , דְרִיבֶּער וֶוערְט זִיא גֶערוּפֶן אוּף ן פוּן אַהֲרֹן , אֲחוֹת אַהֲרֹן , דִיא שְׁוֶועסְטֶער פוּן אַהֲרֹן : וְאֶת הַתֹּף] . זָאגְט רש"י (כְּלִי שֶׁל מִינֵי זֶמֶר) תּוֹף אִיז אַכֵּלִי וָוס בְּתוּפִּים וּבִמְחוֹלוֹת] . פְרֶעגְט רש"י פוּן וַואנֶען הָאבֶּן דִי וַוייבֶּער גְהַאט כֵּלִים צוּ שְׁפִּילֶען , עֶנְפֶערְט רש"י (מוּבְטָחוֹת

שפתי חכמים

אלמכתך דהיינו כסא של מעלה ולא כל ההר מכון אלא ' כוננו ידיך הוא מכון ר"ל מכוון ע"ש : ה ר"ל היינו סגול קטן תחת העי"ן של ועד : ו ר"ל ליר"י שהוא קמץ קטן
ול' היא קאי על המלה של ועד והג"א דהס פי' זה אלא בר"ש שלפני רש"י היתה הוי"ו דכאן כפתח : ז (נח"י) וה"ק מפני שבא כ פרעה לפיכך ותקח מרים ולזה נתכוון הרב כאשר בא אז ותקח מרים

פירוש לתורת אלהים

ט אֲדֹנָי גָאט כּוֹנְנוּ וָוס דַיינֶע הֶענְט הָאבֶּן אָן (יח) יְיָ יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד גָאט וֶועט קִינִגֶן אוּף יט) כִּי בָא עֶס אִיז גְקוּמֶען סוּס פַּרְעֹה פֶערְד פוּן רִכְבּוֹ מִיט זַיין רַייט וָואגֶען וּבְפָרָשָׁיו אוּנ מִיט שְׁר בַּיָּם אִין יַם וַיָּשֶׁב הָט גָאט אוּף זַייא ווִידֶר גְקֶערְט דָם וַואסֶער פוּן דֶעם יַם וּבְנֵי אוּנ דִיא קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל זֶענֶען גִיגַאנְגֶען טְרוּקֶן אִין מִיטֶען דֶעם יַם׃ (כ) וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה הָט גֶענוּמֶן מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת דִי שְׁוֶועסְטֶער פוּן אַהֲרֹן אֶת הַתֹּף דֶעם פּוֹיק בְּיָדָהּ אִין אִיר הַאנְט וַתֵּצֶאןָ זֶענֶען אַרוֹיס גְגַאנְגֶען אַלִי וַוייבֶּער נָאךְ

זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאָבֶן עַד־יַעֲבֹר עַמְּךָ
יְהוָה עַד־יַעֲבֹר עַם־זוּ קָנִיתָ׃ יז תְּבִאֵמוֹ
וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ
פָּעַלְתָּ יְהוָה מִקְּדָשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ׃

כְּאַבְנָא עַד דְּיִעְבַּר עַ
יְיָ יָת אַרְנוֹנָא עַד דְּיִ
עַמָּא דְּנַן דִּי פְּרַקְתָּא
יַרְדְּנָא : יז תָּעֵ
וְתַשְׁרֵנּוּן בְּטוּ
דְּאַחְסַנְתָּךְ אֲתַר מְ
לְבֵית שְׁכִנְתָּךְ אַתְקֵ
יְיָ מַקְדְּשָׁא יְיָ אַתְקְ

תו"א עד יעבור ברכות ד : עם ע קנית פסחים פו : תביאמו כתובות סב : פעלת סנהדרין לג : מקדש ה' ברכות לג :

רשב"ם

ישראל: (טז) עד יעבור. שניהם עד יעבור את הירדן אל ארץ ישראל כפל אחד של עברת הירדן כעין ימינך ה'. לפי הפשט : בגדול זרועך. כמו בזרוע גדלך וכן ־קדוש היכלך בתהלים. כמו היכל קדשך : (יז) מקדש. קו"ף של מקדש דגושה ודל"ת רפה וכן הצפינו. וכן משתי עיני מפלשתים. הדגש שבקוף לשבתך פעלת ה' כנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך כנגדו. לשבתך

בעל הטורים

מלמד שאחזו חיל ורעדה והולרך לאחוז בקרנות המזבח וי מליסנא אחרינא שמאל בעסותו ולא אחז : (יז) לשבתך. ג' הכא ואידך בנה. בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים בדה"י זהו שאחז"ל ב"ה שלמטה מכון כנגד ב"ה שלמעלה בגימט' ירושלים ליון : ידיך. יו"ד יתירה בשביל י' נסים

בית יהודא

אויף זיי אֵימָתָה און פַּחַד, זָאגְט רש"י אֵימָתָה אִיז גְּפַאלֶן (עַל הָרְחוֹקִים) אוֹף דִי וַוייטֶע, וָפַחַד אִיז גְּפַאלֶן (עַל הַקְּרוֹבִים) אוֹף דִי נָאנְטֶע וְאֵימָתָה און פַּחַד אִיז דֶרְטַייטְשׁ אַשְׁרֶעק נָאר אוֹף נָאנְטֶע וֶוערְט גֶערוּפֶן פַּחַד און אוֹף וַוייטֶע וֶוערְט גֶערוּפֶן אֵימָה, אֵימָתָה (כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ וגו') דִי כְּנַעֲנִים הָאבֶּען גֶעזָאגְט מִיר הָאבֶּן גְהֶערְט הקב"ה הָט טְרוּקֶען גֶעמַאכְט דִי וַואסֶר פוּן יַם סוּף פוּן אַייעֶרְטְוֶועגֶן זֶענְן צוּגַאנְגֶן אוּנְזֶערֶע הֶארְצֶר פַרְשְׁרֶעק: עַד יַעֲבוֹר, עַד יַעֲבוֹר, צְוַויי מָאל (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דֶער תַּרְגּוּם זָאגְט, בִּיז דִי יוּדִין וֶועלֶן אַרִיבֶּערְגֵיין דֶעם טַייךְ אַרְנוֹן און בִּיז זֵיי וֶועלֶן אַרִיבֶּערְגֵיין דֶעם יַרְדֵן : וְקָנִיתָ. זָאגְט רש"י הקב"ה הָט דִי יוּדִין פוּן קֵיינֶעם גֶעקוֹיפְט, נָאר מֶען מֵיינְט (חִבַּבְתָּ אוֹתָם מִשְּׁאָר אוּמּוֹת) דוּ הָאסְט זֵיי לִיבֶּער פוּן אַנְדֶערֶע פֶעלְקֶער (כְּחֵפֶץ הַקָּנוּי בְּדָמִים יְקָרִים שֶׁחָבִיב עַל הָאָדָם) אַזוֹי ווי עֶס אִיז לִיבּ בַּייא אַמֶענְטְשׁ אַזַאךְ וָואס עֶר הָט גֶעקוֹיפְט פַר טַייעֶרֶע גֶעלְט : (יז) וְתִבְאֵמוֹ. זָאלְסְט אִים בְּרֵיינְגֶען (נִתְנַבֵּא מ דִיא מוֹיל פוּן מֹשֶׁה הָאט אַרוֹיס גֶערֶעט אַנְבִיאוּת אַז עֶר וֶועט נִיט אַרֵיינְגֵיין אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (לְכָךְ לֹא יִכָּנֵס לָאָרֶץ) דְרִיבֶּער הָט עֶר נִיט גֶעזָאגְט תְּבִיאֵנוּ, דוּ וֶועסְט אוּנְז אַרֵיינְבְּרֵיינְגֶען, נָאר תְּבִיאֵמוֹ, דוּא וֶועסְט אִים אַרֵיינְבְּ וְזָאגְט רש"ל (נִרְאֶה) עֶס זֶעהְט אוֹס (שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת) עֶס דַארְף שְׁטֵיין אִין רש"י (שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָאָרֶץ) מֹשֶׁה הָט גְזָאגְט דִי יוּדִין וָוס זֶענְן אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶן פוּן מִצְרַיִם וֶועלֶן נִיט אַרַיין גֵיין אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (וְהָכִי אִיתָא בְּהֶדְיָא) און אַזוֹ בְּפֵירוּשׁ אִין דִיא מַסֶּכֶת בָּבָא בַּתְרָא אִין פֶּרֶק יֵשׁ נוֹחֲלִין דַף קיט (וּבְמְכִילְתָּא) אִין דֶעם סֵפֶר מְכִילְתָּא שְׁטֵייט אַז (הַבָּנִים יִכָּנְסוּ וְלֹא הָאָבוֹת) דִי קִינְדֶער זֵייעֶרֶע וֶועלֶן אַרַיין גֵיין אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אָבֶּער דִי פָאטֶערְס דִי וָוס זֶענְן אַרוֹיס פוּן מִצְרַיִם וֶועלֶען נִיט אַרַיין גֵיין אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (אַף שֶׁלֹּא נִגְזְרָה גְזֵרַת מְרַגְּלִים עֲדַיִין) אֲפִילוּ עֶס אִיז נָאךְ נִיט גֶ גְזֵרָה פוּן דִי מְרַגְּלִים (מִכָּל מָקוֹם נִבָּא וְלֹא יָדַע מַה נִּבָּא) פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן הָאט דִי מוֹיל פוּן מֹשֶׁה אַרוֹיסְגֶרֶעט אַאֱמֶתִ אֲפִילוּ עֶר הָט נִיט גֶעוָואסְט פַר וָוס עֶר הָאט אַזוֹ גֶרֶעט נָאר וַוייל הקב"ה הָט נִיט גֶעוָואלְט דִיא הֵיילִיגֶע מוֹיל פ זָאל זָאגֶן אַלֵיינֶן דְרִיבֶּער הָאט הקב"ה אַרַיין גִיגֶעבֶּן אִין זַיין מוֹיל דֶעם וָוארְט תְּבִיאֵמוֹ און נִיט תְּבִיאֵנוּ מהרש"ל) לְשִׁבְתְּךָ. זָאגְט רש"י (מִקְדָּשׁ שֶׁל מַטָּה מְכֻוָּן כְּנֶגֶד כִּסֵּא שֶׁל מַעְלָה אֲשֶׁר פָּעַלְתָּ) דֶר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וָואס אִיז גֶעשְׁטַאנֶען אִיז גֶוֶוען גְלַייךְ גֶעגֶען דִי שְׁטוּהְל פוּן הקב"ה וָוס הקב"ה הָאט אִיר גֶעמַאכְט אִין הִימֶעל : מִקְדָּשׁ. זָאגְט רש"י (הַ זָקֵף גָּדוֹל) דִי נְגִינָה וָוס שְׁטֵייט אוֹף דֶעם וָוארְט "מִקְדָּשׁ" אִיז אַזָקֵף גָּדוֹל (לְהַפְרִידוֹ מִתֵּיבַת "אֲדֹנָי" שֶׁלְּאַחֲרָיו) מֶען זָ שֵׁיידֶן דֶעם וָוארְט מִקְדָּשׁ פוּן דֶעם וָוארְט אֲדֹנָי וָואס שְׁטֵייט נָאךְ דֶעם וָוארְט מִקְדָּשׁ, מֶען זָאל לֵייעֶנֶען אִין פָּסוּק (הַמִּקְ כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ ה') דֶר מֵיינוּנְג פוּן פָּסוּק אִיז דֶער מִקְדָּשׁ וָוס דִי הֶענְט פוּן גָאט הָאבֶּן אִים אָנְגֶעבְּרֵייט (חָבִיב בֵּית הַמִּקְ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִיז לִיבּ בַּייא הקב"ה (שֶׁהָעוֹלָם נִבְרָא בְּיָד אַחַת) דִי וֶועלְט הָט הקב"ה בַּשַׁאפֶן מִיט אֵיין הַאנְט (שֶׁנֶּאֱמַ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק הקב"ה הָט גְזָאגְט (אַף יָדִי יָסְדָה אָרֶץ) מַיין הַאנְט הָאט גֶעגְרִינְדֶעט וּבַּשַׁא זוֹ דִי עֶרְד (וּמִקְדָּשׁ בִּשְׁ און דֶעם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָאט הקב"ה גְמַאכְט מִיט בֵּיידֶע הֶענְט (וְאֵימָתַי יִבָּנֶה בִּשְׁתֵּי יָדַיִם) וֶוען וֶועט הקב"ה בָּאךְ

רש"י

(מכילתא) על הרחוקים : ופחד. על הקרובים ב שנא' (יהושע ב) כי שמענו את אשר הוביש וגו': עד י עד יעבור. כתרגומו : קנית. חבבת משאר אומות ג הקנוי בדמים יקרים שחביב על האדם : (יז) תבי נתנבא משה שלא יכנס לארץ לכך לא נא' תביאנו ונרא יכנסו לארץ וכו' והכי איתא בהדיא פ' יש נוחלין ד ובמכילתא הבנים יכנסו ולא האבות אף שלא נגזר מרגלים עדיין מ"מ ניבא ולא ידע מה ניבא מהרש"ל) לשבתך. מקדש של מטה מכוון ד כנגד כסא של אשר פעלת : מקדש. הטעם עליו זקף גדול להפרידו השם שלאחריו המקדש אשר כוננו ידיך ה'. חביב בית שהעולם נברא ביד אחת שנא' (ישעיה מח) אף ידי יס ומקדש בשתי ידים ואימתי יבנה בשתי ידים בזמן שה

שפתי חכמים

אברהם ולוט ושנין יעקב ועשו : ב דאל"כ תרתי ל"ל : ג דק"ל והלא כל העולם כולו קנוי לו כמ"ש לאל עליון קונה שמים וארץ אלא כו' : ד (ג"א) מדכתיב מכון ולא כתיב מקום (נח"י) וה"פ תביאמו בהר נחלתך ואותו הר הוא מכון לשבתך של מעלה אשר פ

פירוש לתורת אלהים

זָאלֶן זֵייא שְׁווַייגֶן כָּאָבֶן וִויא אַשְׁטֵיין עַד בִּיז יַעֲבוֹר עָם (יז) תְּבִיאֵמוֹ דוּ זָאלְסְט בְּרֶענְגֶען זֵייא דִי יִשְׂרָאֵ
וֶועט אִיבֶּער פָארֶן עַמְּךָ דַיין פָאלְק יְיָ גָאט [עיין רש"י] און דוּ זָאלְסְט פְלַאנְצֶען זֵיי בְּהַר אוֹף דֶעם בַּאר
עַד יַעֲבוֹר בִּיז עֶס וֶועט אִיבֶּער פָארֶען [עיין רש"י] דַיין אַרְב מָכוֹן דָס אָרְט וָואס אִיז אָן גְבְּרֵייט
עַם דָס פָאלְק וָוס דִי הָאסְט גְקוֹיפְט אוֹסְגֶלֵייזְט[עי' רש"י]: זִיצוּנְג פָּעַלְתָּ יְיָ וָוס דוּ גָאט הָאסְט גְוֶועֶרְקְט מ
הייליגקייט

בְעָזְּךָ אֶל־נְוֵה קָדְשֶׁךָ׃ יד שָׁמְעוּ
עַמִּים יִרְגָּזוּן חִיל אָחַז יֹשְׁבֵי פְּלָשֶׁת׃
טו אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב
יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד נָמֹגוּ כֹּל יֹשְׁבֵי כְנָעַן׃
טז תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל

תו"א אל נוה קדשך ב"ב כט: תפול עליהם סוטה לו:

אונקלוס

בוּתָךְ עַמָּא דְנַן
רְקַת סוֹבְרְהִי בְתָקְפָּךְ
רָא דְקֻדְשָׁךְ: יד שְׁמָעוּ
מַיָּא וְזָעוּ דַּחְלָא
דְתְנוּן דַּהֲווֹ יָתְבִין
לָשֶׁת: טו בְּכֵן
בְּהִילוּ רַבְרְבֵי אֱדוֹם
פֵי מוֹאָב אֲחַדְתְּנוּן
תָא אִתְבָּרוּ כֹּל דַּהֲווֹ
ין בִּכְנָעַן: טז תַּפִּיל עֲלֵיהוֹן אֵימְתָא וְדַחַלְתָּא בִּסְגֵי תָקְפָּךְ יִשְׁתְּקוּן

בעל הטורים

ו ילרתי לי. טעם זו קנית כסגולת אותם וכאילו ילרתם אז
תדפה: (יד) אחז. ב' במסורה דין ואידך אחז בקרנות המזבח

רש"י

ית: (יד) ירגזון. ר מתרגזין: יושבי פלשת. מפני
את בני אפרים שמיהרו את הקץ ש ויצאו בחזקה
ש בדברי הימים והרגום אנשי גת: (טו) אלופי אדום
מואב. (מכילתא) והלא לא היה להם לירא כלום שהרי
ליהם הולכים ה אלא מפני אנינות שהיו מתאוננים
גרים על כבודם א של ישראל: נמגו. נמסו כמו
ס עה) ברביבים תמוגגנה. אמרו עלינו הם באים
ינו ולירש את ארצנו: (טז) תפול עליהם אימתה.

רשב"ם

מנהל אתה את ישראל עכשיו כדי להכניסם ולהורישם את ארץ כנען שהוא נוה
קדשך: (יד) יושבי פלשת. אלופי אדום. אילי מואב. כל אלו שכיני ארץ

בית יהודא

(וְלֹא דִקְדֵּק לְפָרֵשׁ אַחַר לָשׁוֹן הָעִבְרִית) עֶר הָאט אָבֶּער נִיט
גֶעטַייטְשְׁט וְוִי דֶר דִקְדוּק פוּן דִי לָשׁוֹן קוֹדֶשׁ אִיז: (יד) נִירְגָּזוּן.
זָאגְט רש"י (מִתְרַגְּזִין) זֵיי צִיטֶערִין, ורש"י מֵיינְט מֶען זָאל
נִיט טַייטְשִׁין יִרְגָּזוּן זֵיי וֶועלִין צִיטֶערִין, נָאהְר מֶען מֵיינְט
זֵיי צִיטֶערִין שׁוֹין: (יֹשְׁבֵי פְּלָשֶׁת). עֶס הָט אָנְגֶעגוּמֶען אַצִיטֶערְנִישׁ
דִי זִיצֶר (דִי מֶענְטְשִׁין) פוּן פְּלִשְׁתִּים (מִפְּנֵי שֶׁהָרְגוּ אֶת בְּנֵי
אֶפְרַיִם שֶׁמִּהֲרוּ אֶת הַקֵּץ וְיָצְאוּ בְּחָזְקָה) וַוייל דִי פְּלִשְׁתִּים הָאבֶּן
גִיהַרְגֶת דִי מֶענְטְשִׁין פוּן שֵׁבֶט אֶפְרַיִם וָוָס זֵיי הָאבֶּן גְעַאיילְט
דֶעם סוֹף פוּן גָלוּת מִצְרַיִם אוּנ זֵיי זֶענֶען אַרוֹיס גֶעגַאנְגֶן פוּן
מִיט שְׁטַארְקַייט פַר דִי צַייט, דְרִיבֶּר הָאבֶּן זֵיי אִיצְט מוֹרָא גֶעהַאט טָאמֶער וֶועט זֵייא הקב"ה שְׁטְרָאפִין וְויא עֶר
אִיצְט גֶעשְׁטְרָאפְט דִי מִצְרַיִם (כִּמְפוֹרָשׁ בְּדִבְרֵי הַיָּמִים) וְויא עֶס שְׁטֵייט אִין סֵפֶר דִבְרֵי הַיָּמִים (וַהֲרָגוּם אַנְשֵׁי גַת) דִיא
שִׁין פוּן דִי שְׁטָאט גַת הָאבֶּן גֶעהַרְגֶת דִי מֶענְטְשִׁין פוּן שֵׁבֶט אֶפְרַיִם וָוָס זֶענֶען אַלֵיין אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶן פַאר דִי צַייט פוּן
, גַת אִיז פְּלִשְׁתִּים: (טו) וְאַלּוּפֵי אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב). דִי פִירְשְׁטֶן פוּן אֱדוֹם דִי שְׁטַארְקֶע פוּן מוֹאָב זֶענֶען דֶערְשְׁרָאקִין
ן, פְרֶעגְט רש"י (הֲלֹא לֹא הָיָה לָהֶם לִירָא כְּלוּם) אֱדוֹם אוּנ מוֹאָב הָאבֶּן דָאךְ גָאר נִיט גֶעדַארְפְט מוֹרָא הָאבֶּען (שֶׁהֲרֵי
הֵם הוֹלְכִים) וָוארוּם דִי יוּדֶן זֶענֶען דָאךְ נִיט גֶעגַאנְגֶען אוֹיף זֵייעֶר לַאנְד (אֶלָּא מִפְּנֵי אֲנִינוּת שֶׁהָיוּ מִתְאוֹנְנִים וּמִצְטַעֲרִים
רָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל) זֵיי זֶענֶען דֶערְשְׁרָאקִין גִיוָוארֶען וֶועגֶען טְרוֹיעֶרְקַייט זֵיי הָאבֶּן גֶעטְרוֹיעֶרְט אוּנ הָאבֶּן גֶעהַאט צַעַר וָוָס
וד פוּן יוּדֶן אִיז פְּלוּצְלוּנְג אַזוֹ גְרוֹיס גֶעוָוארֶן: (נָמוֹגוּ). (נָמַסוּ) זֶענֶען צוּגַאנְגֶען (כְּמוֹ) וְויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק בִּרְבִיבִים
נָה, דוּא מַאכְסְט אִיר צוּגֵיין מִיט רֶעגִין (אָמְרוּ עָלֵינוּ הֵם בָּאִים לְכַלּוֹתֵינוּ וְלִירַשׁ אֶת אַרְצֵנוּ) דִי כְּנַעֲנִים הָאבֶּן גְזָאגְט
קוּמֶן אוֹיף אוּנְז זֵיי זָאלֶן אוּנְז פַארְלֶענְדִין אוּנ זָאלֶן יַרְשֶׁנֶן אוּנְזֶער לַאנְד: (טז) וְתִפּוֹל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה). עֶס אִיז גְפַאלֶען

שפתי חכמים

אלהים ואדוני האדונים האל הגדול הגבור והנורא וכן כולם: ואל תתגר בם מלחמה נלטוו שנים הרבה קודם שנכתבו ואף אם
ל' הוה הוא ולא ל' עתיד: ש שהם חשבו משנגזרה גזירת בין נכתבו בשנת הארבעים ללאתם ועוד ע' בתוספות בב"ק דף ל"ח:
שהוא ל' שנה קודם שנולד ילחק: ת במכילתא שלווי אל תצר א (מכילתא) ונתיראו שמא יעשו עמהם מריבה על ריב שבין רועי

פירוש לתורת אלהים

הָאסְט גִיפִירְט בְּחַסְדְּךָ מִיט דַיין חֶסֶד עַם זוּ דָאס
ן גָּאַלְתָּ וָוָס דוּ הָאסְט אוֹס גְלֵייזְט מֵיינְט מֶען דִי
ל נֵהַלְתָּ דוּא הָאסְט זֵייא גְפִירְט בְּעָזְּךָ מִיט דַיין
קַייט אֶל צוּא דַיין הֵיילִיגֶן וואוֹנוּנְג: (יד) שָׁמְעוּ
דִי פֶעלְקֶער הָאבֶּן דָס גְהֶערְט יִרְגָּזוּן זֶענֶען זֵיי דֶער
קֶן גְוָוארֶען חִיל אַצִיטֶערְנִישׁ אָחַז הָאט אָן גִיחַאפְּט
דִי זִיצֶר דִי וָוס וואוֹנֶען פְּלָשֶׁת אִין לַאנְד פְּלִשְׁתִּים:
(טו) אָז דֶעמְסְטְמָאל נִבְהֲלוּ זֶענֶען דֶער שְׁרָאקֶן גְוָוארֶען
אַלּוּפֵי דִי הַארֶן פוּן אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב דִי הַארֶן פוּן מוֹאָב
יֹאחֲזֵמוֹ הָט אָן גְחַאפְּט זֵיי רָעַד אַצִיטֶערְנִישׁ נָמֹגוּ זֵיי זֶענֶען
צוּגַאנְגֶן אַלֶע וואוֹנֶערְס פוּן כְּנַעַן: (טז) מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָט
גְבֶּעטֶן הַשֵׁי"ת אוּנ הָט גְזָאגְט תִּפּוֹל זָאל פַאלֶען עֲלֵיהֶם
אוֹיף זֵיי אוֹיף דִי פֶעלְקֶער אֵימָתָה אַיין פָארְכְט וָפַחַד אוּנ
אַנְגְסְטֶען בִּגְדוֹל דָארְךְ דַיין גְרוֹסֶע שְׁטַארְקַייט יִדְּמוּ

משלים על התורה

יא אִים מֵייעֶר גִיוֶוען, נָאכְדֶעם הָט מֶען אִים גֶעפַּיינִיגְט
וּרִים אוּנ גֶעהַרְגֶת, דָס פַארְמֶעגֶן הָט דֶער קֵיסֶר צוּרִיק
מֶן, דָס זֶעלְבִּיגֶע הָט פַּרְעֹה גְזָאגְט אִיךְ וֶועל אִיצְט
דִי יוּדֶן וֶועל אִיךְ מִיט זֵיי נִיט מֶעהְר אַרְבֶּעטֶן, נָאר
יֵב, דֶער פַייְנְד פַּרְעֹה הָט גְזָאגְט אֶרְדּוֹף אַשִּׂיג, אִיךְ
אַגְן דִי יוּדֶן אוּנ וֶועל זֵיי חַאפֶּן אֲחַלֵּק שָׁלָל אִיךְ וֶועל
בֶּן פִיל גֶעלְט אוּנ וֶועל זֵיי רַייךְ מַאכֶן אוּנ זֵייעֶר
לֶעבֶּן וֶועט זַיין בַּיי זֵיי טַייעֶר, נָאכְדֶעם אָרִיק חַרְבִּי, וֶועל
אִיךְ אַרוֹיסְנֶעמֶן מַיין שְׁוֶוערְד אוּנ וֶועל זֵיי הַרְגֶענֶן, אוּנ
נָאךְ זֵייעֶר שְׁטַארְבֶּן תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי - וֶועט מַיין הַאנְט
אִים צוּרִיק אָרֶעם מַאכֶען, אִיךְ וֶועל צוּרִיק צוּא נֶעמֶן
דָאס פַארְמֶעגֶן וָוָס אִיךְ הָאבּ אִים גֶעגֶעבֶּן, אָבֶּער הקב"ה
הָט אַבְּלָאז גֶעטָאהְן אוֹיף דִי מִצְרַיִם זֶענֶען זֵייא בַּאדֶעקְט
גֶעוָוארֶן מִיט דִי וַואסֶער פוּן יַם:

יא מִֽי־כָמֹ֤כָה בָּֽאֵלִם֙ יְהֹוָ֔ה מִ֥י כָּמֹ֖כָה נֶאְדָּ֣ר בַּקֹּ֑דֶשׁ נוֹרָ֥א תְהִלֹּ֖ת עֹ֥שֵׂה פֶֽלֶא׃
יב נָטִ֙יתָ֙ יְמִ֣ינְךָ֔ תִּבְלָעֵ֖מוֹ אָֽרֶץ׃
יג נָחִ֥יתָ בְחַסְדְּךָ֖ עַם־ז֣וּ גָּאָ֑לְתָּ נֵהַ֥לְתָּ

יַמִּין תַּקִּיפִין: יא לֵית מִנָּךְ דְּאַתְּ הוּא אֱלָהָא לֵית בַּר מִנָּךְ אֱלָהָא אַדִּיר בְּקוּדְשָׁא דְּחִ... תֻּשְׁבְּחָן עָבֵד פְּרִישָׁן: יב אֲרֵימְתָּא יַמִּינָךְ בְּלַעֲתְ... אַרְעָא: יג דַּבַּרְ...

תו"א מי כמכה באלים ר"ה לח:

רשב"ם

כדכתיב אדירים משברי ים): (יא) מי כמכה באלים ה'. מי כמכה נאדר בקדש. גם זה מן הכפולים שפירשתי אצל ימינך ה' נאדרי בכח. וכן פירושו מי כמוך באלים ה' שנאדרה בקודש כמותך: נורא תהלות. תהלות האמורות בך על ידיהם אתה יראוי ומאוים כדכתיב וייראו העם את ה': (יב) נטית ימינך. ויאמר ה' אל משה נטה את ידך על הים וישובו וגו': (יג) נהלת בעוך.

בעל הטורים

גללו וחרב מה גללו דהתם דכתיב אם הפנו יד אשלח בכם אף קולות וחרב: (יא) באלים. ב' במסו' מי כמוכה באלים. ...
באלים. דרשו על הע"א שעושים אותה תחת האילנות כמו תחת ...
ורגילים לעשות אשרה שיש לה צל כי יש אשרות שיש להם פירות ...
להם צל ואלה יש לה צל ואין לה פירות אבל הקב"ה צלו נאה ופירו...

מתוקים ויש לו צל והיינו דכתיב בצלו חמדתי וישבתי ופריו מתוק לחכי: (יג) נחית. ב' במסורה. נחית בחסדך. נחית כצאן ...
מה הרועה מרעה הצאן כל אחד לפי המרעה הראוי לו כך הענן מנחה אותם כל אחד לפי מהלכו הגדול לפי גדלו והקטן לפי ...
ומה הרועה מרבין הצאן בצהרים שלא יכם שרב ושמש כך היו מוקפים בעננים שלא יכם שרב ושמש: עם זו. ג'. דין ואידך עם זו ...

בית יהודא

טיפקייט: וּבְעוֹפֶרֶת]. (אֲבֶר) בְּלַייא: (יא) וּבָאֵלִים]. (בַּחֲזָקִים) שְׁטַארְקֶע (כְּמוֹ) וויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְאֶת אֵילֵי הָאָרֶץ לָקַח), עֶר הָט גֶענוּמֶען דִי שְׁטַארְקֶע פוּן לַאנְד (אֱיָלוּתִי לְעֶזְרָתִי חוּשָׁה) מַיין שְׁטַארְקֶר גָאט דוּ זָאלְסְט אַיילִין צוּ מַיין הִילְף: נוֹרָא תְהִלּוֹת]. (יְרָאוּי מִלְּהַגִּיד תְּהִלּוֹתֶיךָ פֶּן יְמַעֲטוּ) זַיי הָאבֶּן מוֹרָא צוּ זָאגֶען דַיין לוֹיב טָאמֶער וֶועט מֶען זָאגֶען וֵוייניגֶער וִוי מֶען דַארְף דִיךְ לוֹיבִּין (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב) וִוי עֶס אִיז גֶעשְׁרִיבֶּען אִין תְּהִלִּים (לְךָ דוּמִיָּה תְהִלָּה) דַיין לוֹיב אִיז אַז מֶען שְׁוַויינְגְט אוּן מֶען זָאגְט גָאר נִיט וָוארוּם וִוי פִיל מֶען וֶועט זָאגֶען אִיז וֵוייניג: (יב) וְנָטִיתָ יְמִינְךָ]. דוּ הָאסְט גֶענֵייגְט דַיין רֶעכְטֶע הַאנְט (כְּשֶׁהַקָּבָּ"ה נוֹטֶה יָדוֹ הָרְשָׁעִים כָּלִים וְנוֹפְלִים) וֶוען הקב"ה בֵּייגְט אַיין זַיין הַאנְט וֶוערִין דִיא רְשָׁעִים פַארְלֶענְט אוּן פַאלִין (לְפִי שֶׁהַכֹּל נָתוּן בְּיָדוֹ) ווייל אַלֶע מֶענְטְשִׁין זֶענֶען גִיגֶעבֶּן אִין זַיין הַאנְט (וְנוֹפְלִים בְּהַטָּיָתָהּ) אַז עֶר טוּהְט אַבֵּייג דִי הַאנְט פַאלִין זֵייא אַוֶועק פוּן זַיין הַאנְט (וְכֵן הוּא אוֹמֵר) אוּנ אַזוֹי זָאגְט דֶער פָּסוּק (וַה' יַטֶּה יָדוֹ) הקב"ה וֶועט אַבֵּייג טָאהְן דִי הַאנְט (וְכָשַׁל עוֹזֵר) וֶועט גֶעשְׁטְרוֹיכִילְט וֶוערִין הֶעלְפֶער (וְנָפַל עָזוּר) וֶועט פַאלִין דֶער גֶעהָאלְפֶענֶער (לְמָשָׁל) רְאוּבֵן פַארְזִיכֶערְט זִיךְ אוֹיף שְׁמוּאֵל אַז עֶר וֶועט אִים הֶעלְפִין דֶערְוַוייל אִיז שְׁמוּאֵל גֶעשְׁטָארְבִּין, פַאלְט אַוֶועק דִיא הִילְף פוּן רְאוּבֵן) זָאגְט רש"י (מָשָׁל לִכְלֵי זְכוּכִית הַנְּתוּנִים בְּיַד אָדָם) אַ מֶענְטְשׁ הַאלְט אִין הַאנְט גְלֶעזֶערְנֶע כֵּלִים (מַטֶּה יָדוֹ מְעַט וְהֵן נוֹפְלִין וּמִשְׁתַּבְּרִין) עֶר טוּהְט נָאר אַבִּיסֶעל אַבֵּייג דִיא הַאנְט פַאלִין זֵיי אוּנ וֶוערִין צוּבְּרָאכִין נָדְאס לֶעבִּין פוּן מֶענְטְשׁ אִיז בַּיי הקב"ה אִין הַאנְט, וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל חַי) אִין זַיין הַאנְט זֶענֶען דִי נְשָׁמוֹת פוּן אַלֶע לֶעבֶּעדִיגֶע, וֶועמֶען הקב"ה לָאזְט אַרוֹם פוּן הַאנְט שְׁטַארְבְּט עֶר בַּאלְד (תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ). דִי עֶרְד הָאט אִים אַיינְגֶעשְׁלִינְגֶן (מִכַּאן שֶׁזָּכוּ לִקְבוּרָה) פוּן דַאנֶען וַוייסִין מִיר אַז זֵיי הָאבֶּען זוֹכֶה גִיוֶוען צוּבַּגְרָאבֶּן וֶוערִין (בִּשְׂכַר שֶׁאָמְרוּ ה' הַצַּדִּיק) וַוייל זֵיי הָאבֶּען אַיין מָאהְל גֶעזָאגְט הקב"ה אִיז אַצַּדִיק: (יג) וְנֵהַלְתָּ]. זָאגְט רש"י (לְשׁוֹן מְנַהֵל) פִירֶען (וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם לְשׁוֹן נוֹשֵׂא וְסוֹבֵל) דֶער תַּרְגוּם אוּנְקְלוֹס טַייטְשְׁט „נֵהַלְתָּ" דוּ הָאסְט זֵיי גֶעטְרָ...

רש"י

אבר פלו"ס (בלייא) בלע"ז: (יא) באלם. בחזקים (יחזקאל יז) ואת אילי הארץ לקח (תהלים כב) אילותי לעז... חושה: נורא תהלות. יראוי מלהגיד תהלותיו פן ימע... כמ"ש לך דומיה תהלה: (יב) נטית ימינך. כשהקב"ה נו... ידו הרשעים כלים ונופלים לפי שהכל נתון בידו ונופ... בהטייתה וכן הוא אומר (ישעיה לא) וה' יטה ידו וכשל ע... ונפל עזור משל לכלי זכוכית הנתונים בידי אדם מטה ... מעט והן נופלין ומשתברין: תבלעמו ארץ. מכאן ש... לקבורה בשכר שאמרו ה' הצדיק: (יג) נהלת. ל' מ... ואונקלוס תרגם ל' נושא וסובל ולא דקדק לפרש אחר ל...

שפתי חכמים

את חניכיו וגו': ק ולכן כשאדם מתפלל עד הגורא יפסיק כדכתיב

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יא) מי כמוך. לכך נכתב שני פעמים מי כמוך דקאי אשני פסוקי...

פירוש לתורת אלהים

גְזוּנְקֶען כַּעוֹפֶרֶת אַזוֹ וִוי בְּלַיי בְּמַיִם אַדִּירִים אִין שְׁטַארְקֶע וַואסֶערְן: (יא) מִי כָמוֹכָה וֶוער אִיז אַזוֹי וִויא דוּ גָאט בָּאֵלִים אִין דִיא שְׁטַארְקֶע מִי וֶוער אִיז אַזוֹ וִויא דוּא נֶאְדָּר וָואס דוּ בִּיסְט בַּשֵׁיינְט בַּקוֹדֶשׁ מִיט הֵיילִיקַייט

נוֹרָא פָארְכְטֶעג תְּהִלּוֹת מֶען זָאל זָאגֶען דַיין לוֹיב [עיין רש... עוֹשֵׂה עֶר טוּט פֶּלֶא וואוּנְדֶערְלֶכֶע זַאכֶען: (יב) נָטִיתָ דוּ הָאסְט גְנֵייגְט יְמִינְךָ דַיין רֶעכְטֶע הַאנְד תִּבְלָעֵמוֹ הָא... זֵיי [דִי מִצְרִים] אַיין גְשְׁלוּנְגֶען אֶרֶץ דִי עֶרְד: (יג) נָחִ...

משלים על התורה

אַרוּם פַּאלַאץ, אוּנ מֶען זָאל דֶעם וואוֹהְנוּנְג גֶעבֶּן דֶעם פָּאעֶר, מֶען זָאל אִים קוֹיפֶן שֵׁיינֶע קְלֵיידֶר, אוּנ מֶען זָאל אִים רַייךְ מַאכֶן, דֶר וואוּנְדֶר אִיז גֶעוֶוען זֵייעֶר גְרוֹס בַּיי דֶעם פָּאעֶר אוּנ בַּיי אַלֶע מֶענְטְשֶׁן וָוס הָאבֶּן דִי זַאךְ גֶהֶערְט, מִיט דֶר צַייט אִיז דִי זַאךְ שְׁטִיהְל גֶעוָוארֶן, אוּנ גַאנְץ פַארְגֶעסֶן גֶעוָוארֶן, דֶר פָאעֶר אִיז גֶעווֹאהְנְט גֶעוָוארֶן מִיט דִי רַייכְקַייט, עֶר הָט פַארְגֶעסֶן אַז עֶר אִיז אַמָאהְל גֶוֶוען אָרֶעם, עֶר הָט פַארְגֶעסֶן אַז עֶר הָט גֶעהַרְגֶעט דֶעם פְּרִינְץ, עֶר הָט זִיךְ גֶעפִירְט וִוי דִי גְרֶעסְטֶע גִיבָּארֶענֶע שָׂרִים גוּט בֶּעזִיצֶערְס,

פְּלוּצְלוּנְג הָט דֶר קֵיסֶר גֶעשִׁיקְט זֶעלְנֶער מֶען זָאל בְּרֵיינְ... דֶעם פָּאעֶר, אוּנ עֶר הָט גֶעזָאגְט צוּם פָּאעֶר דוּ גֶדֵיינְקְסְט דוּ הָאסְט גֶהַרְגֶעט מַיין זוּהְן אִיצְט וֶועסְטוּ פְרִיעֶר לַייז... גְרוֹסֶע יְסוּרִים נָאכְדֶעם וֶועט מֶען דִיךְ הַרְגֶען, אִיצְט הָאבְּ... אַלֶע מֶענְטְשֶׁן פַארְשְׁטַאנֶען דִי חָכְמָה פוּן קֵיסֶר, וֶוען מֶ... וָואלְט דֶעם פָּאעֶר פְרִיעֶר גֶהַרְגֶעט וָואלְט בַּיי אִים דָס הַרְגֶ... קֵיין גְרוֹסֶע שְׁטְרָאף גֶוֶוען, וָוארוּם זַיין לֶעבֶּן הָט בַּיי אִי... קֵיין גְרוֹסֶן וֶוערְט גֶעהַאט, אַאָרֶעם מַאן אִיז וִוי גֶעשְׁטָארְבֶּן דְרִיבֶּר הָט דֶר קֵיסֶר אִים פְרִיעֶר רַייךְ גֶעמַאכְט וָוס זַיין לֶעבְּ... אִיז

תְּשֵׁיצֵנּוּן יְדִי: י אֲמַרְתְּ
בְּמֵימְרָךְ חֲפָא עֲלֵיהוֹן
יַמָּא אִשְׁתְּקָעוּ כַּאֲבָרָא

תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי: נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ יָם צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים:

תו"א צללו כעופרת מנחות נג:

בעל הטורים

חולים אבל מצרים הלכו מטורפים בלא דרך והיו כשוכב בלב ים: (י) צללו. ג' הכא ואידך לקול צללו שפתי. ויהי כאשר צללו שערי ירושלים לומר שהביא על מצרים קולות וחרב קולות דכתיב לקול

רשב"ם

נחתו בי. על שם נחיתת דריכת הקשת הוא יורה החצים כדכתיב ותנחת עלי ידיך. ונחתה קשת נחושה זרועותי לכך הוא קורא יריית החצים נחיתה: (י) צללו כעופרת. במימות שהן אדירים. במים ישל ים אע"פ שהן אדירים (ס"א

רש"י

שתים תמלאמו תמלא פ מהם יש הרבה כלשון הזה (שופטים ח) כי ארץ הנגב נתתני כמו נתת לי ולא יכלו דברו לשלום (בראשית לז) כמו דבר עמו (ירמיה י) בני יצאוני כמו יצאו ממני (איוב לא) מספר צעדי אגידנו כמו אגיד לו. אף כאן תמלאמו תמלא נפשי מהם: אריק חרבי. אשלוף ועל שם שהוא מריק את התער בשליפתו ונשאר ריק נופל בו לשון הרקה כמו מריקים שקיהם (ירמיה מח) וכליו יריקו. ואם תאמר אין לשון ריקות נופל על היוצא אלא על התיק ועל השק ועל הכלי שיצא ממנה אבל לא על החרב ועל היין ולדחוק לפרש אריק חרבי כלשון (בראשית יד) וירק את חניכיו אזדיין בחרבי צ מצינו הל' מוסב אף על היוצא (ש"ה א) שמן תורק (ירמיה מח) ולא הורק מכלי אל כלי לא הורק הכלי אין כתיב אין אלא לא הורק היין מכלי אל כלי מצינו הלשון מוסב על היין וכן (יחזקאל כח) והריקו חרבותם על יפי חכמתך חירם: תורישמו. לשון רישות ודלות כמו (שמואל א ב) מוריש ומעשיר: (י) נשפת. לשון הפחה וכן (ישעיה מ) וגם נשף בהם: צללו. אשתקעו עמקו לשון מצולה: כעופרת.

בית יהודא

זַיין וִוי אִיךְ ווִיל (וְאַל תִּתְמַה עַל תֵּיבָה הַמְדַבֶּרֶת בִּשְׁתַּיִם) זָאלְסְט דִיךְ נִיט ווּאוּנְדֶערֶען אֵיין וָוארְט זָאל גֶערֶעט וֶוערֶען ווִי צְווֵיי וֶוערְטֶער, מִיר זָאלֶען זָאגֶן תִּמְלָאֵמוֹ מֵיינְט מֶען תִּמָּלֵא מֵהֶם (יֵשׁ הַרְבֵּה כְּלָשׁוֹן הַזֶּה) עֶס אִיז דָא פִיל אַזֶעלְכֶע וֶוערְטֶער, עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק כִּי אֶרֶץ הַנֶּגֶב נְתַתָּנִי, (כְּמוֹ) אִיז גְלַייךְ ווִי עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען (נָתַתָּ לִי) דוּ הָאסְט גֶעגֶעבֶּן צוּ מִיר (וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלוֹם) אִיז גְלַייךְ ווִי עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען (דַּבֵּר עִמּוֹ) רֵייְדֶן מִיט אִים. (בָּנַי יְצָאוּנִי) מֵיינְט מֶען (יָצְאוּ מִמֶּנִּי), זֵיי זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן מִיר. (מִסְפַּר צְעָדַי אַגִּידֶנּוּ) מֵיינְט מֶען (אַגִּיד לוֹ) אִיךְ וֶועל זָאגֶען צוּ אִים (אַף כַּאן תִּמְלָאֵמוֹ) מֵיינְט מֶען (תִּמָּלֵא נַפְשִׁי מֵהֶם) מַיין ווִילֶען וֶועט פוּהל וֶוערֶן פוּן זֵיי, אִיךְ וֶועל הָאבֶּן אַלְץ ווָאס אִיךְ ווִיל הָאבֶּן פוּן זֵיי: (אָרִיק חַרְבִּי). זָאגְט רש"י (אֶשְׁלוֹף) אִיךְ וֶועל מַיין שְׁוֶוערְד אַרוֹיסְצִיהֶען פוּן אִיר שֵׁייד (וְעַל שֵׁם שֶׁהוּא מֵרִיק אֶת הַתַּעַר בִּשְׁלִיפָתוֹ וְנִשְׁאַר רֵיק) אוּנ ווַייל עֶר מַאכְט לֵיידֶעג דִי שֵׁייד וֶוען עֶר נֶעמְט אַרוֹיס דִי שְׁוֶוערְד פוּן שֵׁייד אוּנ דִי שֵׁייד בְּלַייבְּט לֵיידֶעג (נוֹפֵל בּוֹ לָשׁוֹן הֲרָקָה) דְרִיבֶּער זָאגְט מֶען אָרִיק חַרְבִּי, אִיךְ וֶועל לֵיידֶעג מַאכְֿען דִי שֵׁייד פוּן מַיין שְׁוֶוערְד, ווַייל אִיךְ וֶועל דִי שְׁוֶוערְד אַרוֹיס נֶעמֶען פוּן אִיר (כְּמוֹ) ווִיא עֶס שְׁטֵייט מְרִיקִים שַׂקֵּיהֶם) זֵיי מַאכֶען לֵיידֶעג זֵייעֶרֶע זֶעק (וְכֵלָיו יָרִיקוּ) זֵייא מַאכֶען לֵיידֶעג זַיינֶע כֵּלִים (וְאַל תֹּאמַר) זָאלְסְט נִיט זָאגֶען וּפְרֶעגֶן (אֵין לָשׁוֹן רֵיקוּת נוֹפֵל עַל הַיּוֹצֵא) דֶער וָוארְט לֵיידֶעג דַארְף דָאךְ נִיט גֶעזָאגְט וֶוערֶען אוֹיף דִיא זַאךְ ווָאס גֵייט אַרוֹיס (אֶלָּא עַל הַתִּיק וְעַל הַשַּׂק וְעַל הַכְּלִי שֶׁיָּצָא מִמֶּנָּה) דֶער וָוארְט לֵיידִיג דַארְף גֶעזָאגְט וֶוערִין אוֹיף דִי שֵׁייד אָדֶער אוֹיף דֶעם זַאק אָדֶער אוֹיף דִי כֵּלִים ווָס דִי זַאכֶען זֶענֶן פוּן זֵיי אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען זֶענֶען גֶעבְּלִיבֶּען לֵיידִיג (אֲבָל לֹא עַל הַחֶרֶב וְעַל הַתְּבוּאָה וְעַל הַיַּיִן) אָבֶּער נִיט אוֹיף דִי שְׁוֶוערְד ווָאס מֶען הָט אַרוֹיסְגֶענוּמֶען פוּן שֵׁייד, אוּנ נִיט אוֹיף דִי תְּבוּאָה ווָס מֶען הָט אַרוֹיסְגֶענוּמֶען פוּן זַאק, אוּנ נִיט אוֹיף דִי ווַיין ווָאס מֶען הָט פוּן דִיא כֵּלִי אַרוֹיסְגֶענוּמֶען (וְלִדְחוֹק וּלְפָרֵשׁ אָרִיק חַרְבִּי) אוּנ מֶען ווֶעט טַייטְשִׁין אָרִיק חַרְבִּי (כְּלָשׁוֹן וַיָּרֶק אֶת חֲנִיכָיו) אַזוֹי ווִיא וַיָּרֶק אֶת חֲנִיכָיו, אִיז דֶערְטַייטְשׁ וַיָּרֶק עֶר הָט גֶעוָואפִּינְט זַיינֶע בֶּעדִינְטֶע, עֶר הָאט זֵיי אָנְגֶעטָאהְן גֶעוֶוער, וֶועט דָא אוֹיךְ זַיין דֶערְטַייטְשׁ אָרִיק חַרְבִּי (אֶזְדַּיֵּין בְּחַרְבִּי) אִיךְ וֶועל מִיךְ וָואפֶּענֶען [אִיךְ וֶועל אָנְטָאן] מַיין שְׁוֶוערְד, זָאגְט רש"י מִיר דַארְפֶן נִיט אַזוֹי זָאגֶן וָוארוּם (מָצִינוּ הַלָּשׁוֹן מוּסָב אַף עַל הַיּוֹצֵא) מִיר גֶעפִינֶן דֶר לָשׁוֹן "לֵיידִיג" ווֶערְט גֶערֶעט אֲפִילוּ אוֹיף דִיא זַאךְ ווָס גֵייט אַרוֹס, ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (שֶׁמֶן תּוּרַק) בּוֹימְאֵייל ווָס אִיז לֵיידִיג גִיוָוארִין ווָאס אִיז אַרוֹיסְגֶעגָאסִין גֶעוָוארִין פוּן דִיא כְּלִי אִיז דִיא כְּלִי לֵיידִיג גִיוָוארֶען פוּן דֶעסְטְוֶועגִין זָאגְט מֶען נִיט דֶעם וָוארְט לֵיידִיג אוֹיף דִיא כְּלִי נָאר אוֹיף דֶעם בּוֹימְאֵייל ווָס עֶר הָט לֵיידִיג גֶעמַאכְט דִיא כְּלִי, נָאךְ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְלֹא הוּרַק מִכְּלִי אֶל כֶּלִי, לֹא הוּרַק כְּלִי אֵין כְּתִיב כַּאן) עֶס שְׁטֵייט נִיט דִי כְּלִי אִיז נִיט לֵיידִיג גִיוָוארִין ווַייל מֶען הָאט דִי ווַיין נִיט אוֹיס גֶעגָאסִין אִין אֵיין אַנְדֶערֶע כְּלִי (אֶלָּא) נָאר עֶס שְׁטֵייט (לֹא הוּרַק וְהַיַּיִן מִכְּלִי אֶל כֶּלִי) דִי ווַיין אִיז נִיט לֵיידִיג גֶעוָוארִין פוּן אֵיין כְּלִי אִין דִיא אַנְדֶערֶע כְּלִי (מָצִינוּ הַלָּשׁוֹן מוּסָב עַל הַיַּיִן) גֶעפִינֶען מִיר מֶען זָאגְט דֶעם וָוארְט לֵיידִיג אוֹיף דֶעם ווַיין אוּנ מֶען מֵיינְט דִיא כְּלִי (וְכֵן) אוּנ אַזוֹי שְׁטֵייט אִין פָּסוּק בַּיי חִירָם מֶלֶךְ צוֹר (וְהֵרִיקוּ חַרְבוֹתָם עַל יְפִי חָכְמָתֶךָ, דְחִירָם) זֵייא וֶועלֶין אוֹיסְלֵיידִיגֶען זֵייעֶרֶע שְׁוֶוערְדִין אוֹיף דַיין שֵׁיינֶע חָכְמָה, שְׁטֵייט אוֹיךְ דֶער וָוארְט לֵיידִיג בַּיי דִי שְׁוֶוערְד: [תּוֹרִישֵׁמוֹ]. (לָשׁוֹן רִישׁוּת וְדַלּוּת) דְעמֶעקִייט (כְּמוֹ) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׁיר) הקב"ה מַאכְט אָרֶעם אוּנ רַייךְ: (י) [נָשַׁפְתָּ]. (לָשׁוֹן הַפָּחָה) בְּלָאזִין (וְכֵן וְגַם נָשַׁף בָּהֶם) עֶר הָט גֶעבְּלָאזֶען אוֹיף זֵיי: [צָלְלוּ]. (שָׁקְעוּ עָמְקוּ) זֵייא זֶענֶען טִיעֶף אַרַיינְגֶעזוּנְקֶען (לָשׁוֹן מְצוּלָה)

שפתי חכמים

מלאות רצון אכיך שכשמים וכמו למלאות רצון חבירו: פ ר"ל דחד תיבה הוא והוא כמו שתי תיבות: צ ע' לעיל כפ' לך לך גבי וירק

פירוש לתורת אלהים

ילֶן אָרִיק אִיךְ וֶועל אוֹס צִיהֶן מַיין שְׁוֶוערְד תּוֹרִישֵׁמוֹ ם וֶועט פַר אָרִימֶן זֵיי יָדִי מַיין הַאנְט: (י) נָשַׁפְתָּ דוּ גָאט הָאסְט גֶעוֶוייעֶט בְּרוּחֲךָ מִיט דַיין ווִינְט כִּסָּמוֹ יָם הָט זֵיי צוּ גֶעדֶעקְט דֶער יַם צָלְלוּ זֵיי זֶענֶען ווָארֶן אַיין

משלים על התורה

אָזוֹר הָט עֶר גֶעהֵייסֶן גִיין אַהֵיים, הָט מֶען זִיךְ גֶעוואוּנְדֶערְט ם דֶר קֵיסָר הָט אַוֶועקְגֶעשִׁיקְט דֶעם פָּאעֶר אַהֵיים אָן שְׁטְרָאף, נָאךְ מֶעהר הָט מֶען זִיךְ גֶעוואוּנְדֶערְט דֶר קֵיסָר ט גֶעשִׁיקְט אַמֶענְטְשׁ אִין דָארְף זֶעהְן דֶעם וואוֹהְנוּנְג אוּנ דָס לֶעבֶּן פוּן דֶעם פָּאעֶר, מֶע הָט גֶבְּרֵיינְגְט אַנְטְוָוארְט דֶעם קֵיסָר עֶס אִיז אַלְץ זֵייעֶר אָרֶעם, הָט דֶר קֵיסָר גֶהֵייסֶן מֶען זָאל בָּאהֶען אַשֵׁיינֶעם פַּאלַאץ אִין דָארְף מֶען זָאל אִינְוֵוייניג אַריין שְׁטֶעלֶן טַייעֶרֶע מֶעבִּיל. מֶען זָאל מַאכֶן שֵׁיינֶע גֶערְטְנֶער

בְּמוֹ־נֵד נֹזְלִים קָפְאוּ תְהֹמֹת בְּלֶב־
יָם׃ ט אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֲחַלֵּק
שָׁלָל תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי אָרִיק חַרְבִּי

אִזְדַּקָּפוּ תְהוֹמִין בְּ...
דְיַמָּא : ט דַּהֲוָה ...
סָנְאָה אֶרְדּוֹף אַ...
אֲפַלֵּג בִּזְתָא תִּ...
מִנְּהוֹן נַפְשִׁי אֶשְׁלוֹף חַ...

רשב״ם

צובה וכן בירדן קמו נד אחד : קפאו . כמו וכגבינה תקפיאני : (ט) אמר אויב . בשראה הים לחרבה : אריק חרבי . אריק תערי בהוצאת חרבי . וכן כי הציך

בעל הטורים

מבער כרות ואלו בורא ברות : בלב ים. ג׳ דין ואידך דרך אניה בל... ישראל הלכו בים כדרך ישרה וסלולה כדרך האניה בלב ים כדכתיב דר...

רש״י

יז) נד קציר ביום נחלה (תהלים לג) כונס כנד לא כנאד אלא כנד ואלו היה כנד כמו כנאד וכונס הכנסה היה לו לכתוב מכנים כבנאד מי הים אלא כונס אוסף ולובר הוא וכן (יהושע ג) קמו נד אחד ויעמדו כ... ואין לשון קימה ועמידה בנאדות אלא בחומות ובכורי... מצינו נאד נקוד אלא במלאפו״ם (חול״ם) כמו (תהלי׳ נו) דמעתי בנאדך (שופטים ד) את נאד החלב : קפאו (איוב י) וכגבינה תקפיאני שהוקשו ונעשו כאבנים וזורקים את המצרים על האבן בכח ונלחמים בם בכ... קושי : בלב ים. בחוזק הים ודרך המקראות לדבר לב השמים . (שמואל ב יח) בלב האלה . לשון עקרו ... של דבר : (ט) אמר אויב . לעמו כשפיתם בדברים ואשיגם ואחלק שלל עם שרי ועבדי : תמלאמו . ... מהם : נפשי . רוחי ורצוני ע ואל תתמה על תיבה הנ...

בית יהודא

נֵד (כְּמוֹ) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (נֵד קָצִיר בְּיוֹם נַחֲלָה) מֶען הָט גֶעשְׁנִיטֶען תְּבוּאָה אוּנ צוּזַאמֶען גֶעלֵייגְט אִין דֶערְהֵייךְ ווִי אַבַּארְג (ישעיה יז) (כּוֹנֵס כַּנֵּד) פַארְזַאמוּלְט אִין דֶערְהֵייךְ (לֹא כְּתִיב כּוֹנֵס כַּנֹּאד אֶלָּא כַּנֵּד) עֶס שְׁטֵייט נִיט אִין פָּסוּק כּוֹנֵס כַּנֹּאד, עֶר הָט פַארְזַאמוּלְט ווִי אַלָאגִיל, נָאר עֶס שְׁטֵייט כַּנֵּד, ווִי אַנוּאַנְט, אַבַּארְג, פַארְזַאמוּלְט אִין דֶערְהֵייךְ (וְאִילּוּ הָיָה כַּנֵּד כְּמוֹ כַּנֹּאד) ווֶען כַּנֵּד ווָאלְט גֶעווֶען דֶערְטַייטְשׁ אַלָאגִיל אַזוֹי ווִי כַּנֹּאד אִיז דֶערְטַייטְשׁ אַלָאגִיל (וְכוֹנֵס לְשׁוֹן הַכְנָסָה) אוּנ כּוֹנֵס ווָאלְט גֶעווֶען דֶערְטַייטְשׁ עֶר הָט אַרַיינְגֶעבְּרֵיינְגְט (הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב) הָט גֶעדַארְפְט דֶער פָּסוּק שְׁרַייבֶּען (מַכְנִיס כְּבַנֹּאד מֵי הַיָּם) עֶר הָט אַרַיינְגֶעבְּרֵיינְגְט דִי ווַאסֶער פוּן יַם נאִין זַיין אָרְט ווִי מֶען בְּרֵיינְגְט אַרַיין ווַאסֶער אִין אַלָאגִיל נָדָם אִיז אַפֶּענְכַארְז, ווָאס דִי רֵייזֶענְדֶער נֶעמֶען מִיט זִיךְ אִין ווֶעג מִיט ווַאסֶער אָדֶער מִיט אַנְדֶערֶע מַשְׁקֶה) (אֶלָּא כּוֹנֵס לְשׁוֹן אִיסּוּף וְצִבּוּר הוּא) נָאר כּוֹנֵס אִיז דֶערְטַייטְשׁ פַארְזַאמְלֶען אִין דֶערְהֵייךְ ווִי אַבַּארְג (וְכֵן קָמוּ נֵד אֶחָד) זַייא זֶענֶען אוֹיפְגֶעשְׁטַאנֶען ווִי אֵיין ווַאנְט (וַיַּעַמְדוּ נֵד אֶ... זָענֶען גֶעשְׁטַאנֶען ווִי אֵיין ווַאנְט (וְאֵין לְשׁוֹן קִימָה וַעֲמִידָה בְּנֹאדוֹת) בַּיי לָאגְלֶען פַּאסְט נִיט דֶער ווָארְט קִימָה אוּנ... אוֹיפְשְׁטֵיין שְׁטֵיין (אֶלָּא בְּחוֹמוֹת וְצִבּוּרִים) בַּייא מַאהְרֶען אוּנ בֶּערְג פַּאסְט צוּזָאגֶען אוֹיפְגֶעשְׁטֶעלְט ווִי אַמָאהֶער אָד... אַבַּארְג, אָדֶער מֶען זָאגְט עֶר שְׁטֵייט ווִי אַבַּארְג, ווִי אַמָאהֶער (וְלֹא מָצִינוּ נֹאד נָקוּד אֶלָּא בְּמַלְאפוּם נחוֹלֶם... ווָארְט נֹאד אִיז אֵייבִּיג גֶעפִּינְטוּלְט מִיט אַחוֹלֶם (כְּמוֹ) ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק שִׂימָה דִמְעָתִי בְּנֹאדֶךָ, אֶת נֹאד הֶחָ... דֶערְטַייטְשׁ נֹאד אַלָאגִיל, אוּנ דֶער אַלֶף אִיז מִיט אַחוֹלֶם, נֹאד : (קָפְאוּ). פַארְגְלִיווֶערְט גֶעווָארֶען (כְּמוֹ) ווִי עֶס ... אִין פָּסוּק (וְכַגְּבִינָה תַּקְפִּיאֵנִי) דוּ הָאסְט מִיךְ פַארְגְלִיווֶערְט ווִיא קֶעז (שֶׁהוּקְשׁוּ וְנַעֲשׂוּ כַּאֲבָנִים) דִי ווַאלֶען זֶענֶען הַארְט גֶ... אוּנ זֶענֶען גֶעווָארֶען ווִי שְׁטֵיינֶער (וְהַמַּיִם זוֹרְקִים אֶת הַמִּצְרִים עַל הָאֲבָנִים בְּכֹחַ) דִי ווַאסֶער הָאבֶּן גֶעווָארְפֶען דִי מִצְרִים א... שְׁטֵיינֶער מִיט כֹּחַ (וְנִלְחָמִים בָּם בְּכָל מִינֵי קוֹשִׁי) אוּנ זֵיי הָאבֶּען גֶעשְׁטְרִיטֶען מִיט דִי מִצְרִים מִיט אַלֶע שְׁווֶערִיגְקֵייט... יָם, (בְּחוֹזֶק הַיָּם) אִין דִי שְׁטַארְקֵייט פוּן יַם (וְדֶרֶךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר כֵּן) דֶער שְׁטֵייגֶער פוּן דִיא פְּסוּקִים אִיז אַזוֹי צוּ... ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק עַד לֵב הַשָּׁמַיִם, בְּלֵב הָאֵלָה (לְשׁוֹן עִקָּרוֹ וְתָקְפּוֹ שֶׁל דָּבָר) דֶער עִיקָר אוּנ דִי שְׁטַארְקֵייט פוּ... ווֶערְט גֶערוּפֶען דִי הַארְץ פוּן דִי זַאךְ : (ט) (אָמַר אוֹיֵב). (לְעַמּוֹ) דֶער פַיינְד (פַּרְעֹה) הָאט גֶעזָאגְט צוּ זַיין פָאלְק (... בִּדְבָרִים) ווֶען עֶר הָט זֵיי אִיבֶּער גֶערֶעדְט מִיט גוּטֶע רֵייד הָאט עֶר גֶעזָאגְט צוּ זֵיי (אֶרְדּוֹף וְאַשִּׂיגֵם וַאֲחַלֵּק שָׁלָל עִם שָׂרַי... אִיךְ ווֶעל זֵיי יָאגֶען אוּנ ווֶעל זֵיי חַאפֶּען אוּנ ווֶעל בַּיי זֵיי אַוֶועק נֶעמֶען זֵייעֶר גַאנְצֶען פַארְמֶעגֶען, אוּנ ווֶע... פַארְמֶעגֶען גְלַייךְ טֵיילֶען מִיט מַיינֶע שָׂרִים אוּנ מִיט מַיינֶע קְנֶעכְט : (תִּמְלָאֵמוֹ). זָאגְט רש״י תִּמְלָאֵמוֹ אִיז צְווֵיי... תִּמָּלֵא מֵהֶם, זִיא ווֶעט פוּהל ווֶערֶען פוּן זֵיי (נַפְשִׁי, רוּחִי וּרְצוֹנִי) אִיךְ ווֶעל פוּן זֵיי פוּהל מַאכֶען מַיין ווִילֶען, ע...

שפתי חכמים

שריפה הוא דחרון מגזרת חרה : ע דגבי רצון שייך לו׳ ל׳ מלא כמו

דעת זקנים מבעלי התוספות

שירה וכן תרגם אונקלוס חכימו מיא : קפאו תהומות ב... השני שלישים שלמטה קפאו והשליש של מעלה נבק... נבקע למטה עד תהום לא היו יכולין לצאת ממנו והיינו דכתיב בלב ים כמו שהלב נתון בגוף האדם יש שני שלישים ממנו ושליש למעלה ממנו :

פירוש לתורת אלהים

גְּבְלִיבֶּן שְׁטֵיין כְּמוֹ נֵד אַזוֹ ווִי אַמוּעֶר נוֹזְלִים דִי רִינְדְגֶע ווַאסֶער קָפְאוּ זֵיי זֶענְגֶען גֶעווָארֶען פַר גְלִיווֶערְט תְּהוֹמוֹת דִי אָפּ גְרוּנְדֶען בְּלֶב יָם אִין דֶעם שְׁטַארְקֵייט פוּן דֶעם יַם : (ט) אָמַר אוֹיֵב דֶער פַיינְט פַּרְעֹה בְּשַׁעַת עֶר הָאט אָן גֶערֶעט זַיין פָאלְק זֵיי זָאלֶן נָאךְ יָאגֶן דִי יִשְׂרָאֵל הָאט עֶר אַזוֹ גֶזָאגְט אֶרְדּוֹף אִיךְ ווֶעל זֵיי נָאךְ יָאגֶן אַשִּׂ... ווֶעל זֵיי גְרֵייכֶען אֲחַלֵּק אִיךְ ווֶעל צוּ טֵיילֶען שָׁלָל ר... אִיךְ ווֶעל בַּיי דִי יִשְׂרָאֵל אַוֶועק גֶעמֶען ווֶעל אִי... צוּ טֵיילִין מִיט מַיינֶע שָׂרִים אוּנ מִיט מַיינֶע ג... תִּמְלָאֵמוֹ עֶס ווֶעט דֶער פוּלְט ווֶערֶען פוּן זֵיי נַפְ...

משלים על התורה

(ט) אָמַר אוֹיֵב אֶרְדּוֹף וגו׳. לְמָשָׁל עֶס הָט אַמָאהל גֶטְרָאפֶען דֶער פְּרִינְץ וְדֶער זוּהְן פוּן קֵיסָר) הָט גֶעריטֶען אִין ווַאלְד, הָט אַפָּאעֶר פוּן דָארְף אִיךְ אִים גְשָׁאסֶען אוּנ הָט אִים גְהַרְגֶ׳ת, דִי קְנֶעכְט פוּן פְּרִינְץ הָאבֶּן גֶעכַאפְּט דֶעם פָּאעֶר אוּנ הָאבֶּן אִים גֶעבְּרֵיינְגְט צוּם קֵיסָר, דֶער קֵיסָר הָט אִים גֶעפְרֶ... וָוָאס עֶר הָט גֶעשָׁאסֶען דֶעם פְּרִינְץ, הָט דֶער פָּאעֶר ... ווַייל נֶעכְטֶען הָט דֶער פְּרִינְץ גֶעשָׁאסֶען זַיין הוּנְט, דֶער קֵ... גֶעהֵייסֶען מֶען זָאל דָס פַארְשְׁרַייבֶּן אִין אַבוּךְ, א...

שא: ח וּבְמֵימַר פּוּמָךְ
מוּ מַיָּא קָמוּ כְּשׁוּר

כַּקַּשׁ׃ ח וּבְר֤וּחַ אַפֶּ֙יךָ֙ נֶ֣עֶרְמוּ מַ֔יִם נִצְּב֥וּ

בעל הטורים

רות. ד' במסור' הכא ואידך וברוח שפתיו ימית רשע. וברוח בער. ממית הרשעים ומבערם. ואידך וברוח פיו כל צבאם שאלו הוא

רש"י

על זה קורא אותם אויביו של מקום: (ח) וברוח אפיך. משני נחירים של אף דבר הכתוב כביכול בשכינה מלך בשר ודם כדי להשמיע אוזן הבריות כפי ההוה להבין דבר כשאדם כועס יוצא רוח מנחיריו וכן ס יח) עלה עשן באפו וכן (איוב ד) ומרוח אפו יכלו שאמר (ישעיה מח) למען שמי אאריך אפי ל כשזעפו נשימתו ארוכה וכשהוא כועס נשימתו קצרה (שם) אחטם לך ולמען תהלתי אשים חטם מ באפי לסתום כפני האף והרוח שלא יצאו. לך בשבילך. אחטם נקה בחטם ב במסכת שבת (דף נא) כך נראה בעיני. וחרון שבמקרא אני אומר כן חרה אף כמו (איוב ל) חרה מני חורב ל' שריפה ומוקד שהנחירים מתחממים בעת הקצף וחרון מגזרת חרה ם כמו רצון מגזרת ן חמה לשון המימות על כן הוא אומר (אסתר א) בערה בו וכנות החמה אומר נתקררה דעתו: נערמו אונקלוס תרגם לשון ערמימות ולשון לאות המקרא שיר ז) ערמת חטים ונצבו כמו נד יוכיח. נערמו ממוקד רוח שיצא מאפיך יבשו המים והם נעשו כמין בריות של ערימה שהם גבוהים: כמו נד. כתרגומו כחומה: נד. לשון צבור וכנוס כמו (ישעיה

רשב"ם

יהרסו אל ה' ממקומם להתקרב ולראות. וכן ויהרסך ממצבך: (ח) וברוח אפיך. ברוח קדים עזה כל הלילה: נערמו. גבהו למעלה כמו ערימת חטים: נד. ל

בית יהודא

אונ וועגן דעם (קוֹרֵא אוֹתָם) רופט ער זיי (אוֹיְבָיו שֶׁל מָקוֹם) זיי זענען די פיינד פון הי"ה: (ח) וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ. מיט דעם ווינט (הַיּוֹצֵא מִשְּׁנֵי נְחִירַיִם שֶׁל אַף) וואס גייט ארויס פון די צוויי לעכער פון די נאז (דִּבֶּר הַכָּתוּב כִּבְיָכוֹל בִּשְׁכִינָה) דער פסוק שמועסט ביי הקב"ה (דוּגְמַת מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם) אזוי ווי מען שמועסט פון אמענטשליכען מלך (כְּדֵי לְהַשְׁמִיעַ לְאֹזֶן הַבְּרִיּוֹת כְּפִי הַהֹוֶה) דר אויער פון די מענטשין זאל הערן די זאכן ווי דערשטייגר איז צו הערען (שֶׁיּוּכְלוּ לְהָבִין דָּבָר) זיי זאלן קענען די זאך פארשטיין (כְּשֶׁאָדָם כּוֹעֵס יוֹצֵא רוּחַ מִנְּחִירָיו) ווען אמענטש איז אין כעס גייט ארויס אווינט פון זיינע נאז לעכער (וְכֵן) אונ אזו שטייט נאך אין פסוק אויף הקב"ה (עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ) עס איז אויפגעגאנגען ארויך אין זיינע נאז לעכר, נאך שטייט אין פסוק (וּמֵרוּחַ אַפּוֹ יִכְלוּ) פון דעם ווינט וואס וועט ארויס גיין פון זיינע נאז לעכר וועלן זיי פארלענדט ווערען (וְזֶהוּ שֶׁאָמַר) דס איז וואס דער פסוק זאגט (לְמַעַן שְׁמִי אַאֲרִיךְ אַפִּי) וועגן מיין נאמען וועל איך לאנג איין האלטען מיין כעס (כְּשֶׁזַּעְפּוֹ נָחָה) ווען זיין כעס רוהט (נְשִׁימָתוֹ אֲרוּכָּה) איז דר אטעם לאנג (וּכְשֶׁהוּא כוֹעֵס) אונ ווען ער איז אין כעס (נְשִׁימָתוֹ קְצָרָה) איז זיין אטעם קורץ, נאזו איז ביי אמענטש, אונ וועגן אונז געבען צו פארשטיין, ריידין מיר אזוי אויף הקב"ה] נאך שטייט אין פסוק (וּתְהִלָּתִי אֶחְטָם לָךְ), הקב"ה זאגט (וּלְמַעַן תְּהִלָּתִי) וועגן מיין לויב (אָשִׂים חֲטָם בְּאַפִּי) וועל איך טאהן אנאזרינג אויף מיין נאז (לִסְתּוֹם נְחִירֵי בִּפְנֵי ... רוּחַ שֶׁלֹּא יֵצְאוּ) צו פארמאכען מיינע נאז לעכער דער כעס אונ דר ווינט זאלן ניט ארויסגיין פון מיינע נאז לעכר ... בִּילָךְ אֶחְטָם) אחטם לך מיינט מען פון דיינעטוועגען איך זאל אויף דיר ניט אויסלאזן מיין כעס דריבער וועל איך ... ן מיינע נאז־לעכער (כְּמוֹ נַאֲקָה בְּחַטָם בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת) וויא עס שטייט אין דיא מסכת שבת נאקה בחטם מען ... ט בייא דעם ווילדין אייזיל דאס מיטעלסטע ווענטיל פון דיא נאז אונ מען ציהט ארין ארינג, איז ... רטייטש אנאז־רינג, זאגט רש"י (כַּךְ נִרְאֶה בְּעֵינַי) אזו געפעלט מיר צו זאגן (וְכָל אַף וְחָרוֹן שֶׁבַּמִּקְרָא אֲנִי אוֹמֵר כֵּן) ... ם שטייט אין פסוק דר ווארט אף אונ חרון זאג איך אז מען מיינט ווי פריער איז געשטאנען (חָרָה אַף) איז ... ש די נאזלעכער האבן געברענט פון כעס (כְּמוֹ) וויא עס שטייט אין פסוק (וְעַצְמִי חָרָה מִנִּי חוֹרֶב) מיין ביין איז ... ענט פון היץ (לָשׁוֹן שְׂרֵפָה וּמוֹקֵד) חרה איז דערטייטש פארברענט (שֶׁהַנְּחִירִים מִתְחַמְּמִים וְנִחָרִים בְּעֵת הַקֶּצֶף) דיא ... ר ווערן דערהיצט אונ פארטריקענט ווען דער מענטש איז אין כעס (וְחָרוֹן מִגִּזְרַת חָרָה) חרון איז פון ווארט חרה, ... אויך דערטייטש ברענען ווי חרה (כְּמוֹ רָצוֹן מִגִּזְרַת רָצָה) אזוי וויא רצון איז פון ווארט רצה (וְכֵן חֵמָה לָשׁוֹן חֲמִימוּת) ... ז אויך פון ווארט חמימות, דערהיצונג (עַל כֵּן הוּא אוֹמֵר) דריבער זאגט דער פסוק (וַחֲמָתוֹ בָּעֲרָה בוֹ) זיין כעס ... ברענט אין אים (וּבְנוּחַ הַחֵמָה) ווען דר כעס רוהט גווערט געשטילט (אוֹמֵר נִתְקָרְרָה דַעְתּוֹ) זאגט מען זיין דעת ... ט געווארען: נֶעֶרְמוּ מַיִם. זאגט רש"י (אוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם לָשׁוֹן עַרְמִימוּת) דר תרגום טייטשט חכימו מיא, די ... ענען קלוג געווארן, אונ האבן זיך אופגעהויבן אין דערהייך, נערמו איז פון לשון ערמימות, קלוגשאפט (וּלְשׁוֹן ... מִקְרָא) אונ דער קלארער וריכטיגער] מיינונג פון פסוק (כְּמוֹ) ווי עס שטייט (עֲרֵמַת חִטִּים) אבארג ווייץ, די ... האבן זיך אויפגעהויבען אין דערהייך ווי אבארג (וְנִצְּבוּ כְּמוֹ נֵד יוֹכִיחַ) דיא ווערטער נצבו כמו נד, די וואסער ... עשטאנען ווי אוואנט, ווייזט אז דער ווארט נערמו איז דערטייטש אויפגעהויבען געווארן: נֶעֶרְמוּ מַיִם. זאגט ... מוֹקֵד רוּחַ שֶׁיָּצָא מֵאַפֶּיךָ) פון דעם ברענענדיגן ווינט וואס איז ארויסגעגאנגען פון דיינע נאזלעכער (יָבְשׁוּ הַמַּיִם) ... רוקען געווארען די וואסער (וְהֵם נַעֲשׂוּ כְּמִין גַּלִּים) אונ זיי זענען געווארן ווי בערג (וּכְבְרִיּוֹת שֶׁל עֲרֵמָה) אונ ווי בערג (שֶׁהֵם גְּבוֹהִים) וואס זיי זענען הויך: וּכְמוֹ נֵד]. זאגט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דר תרגום טייטשט כשור, דאס ... מה, וויא אמאהער: נֵד]. זאגט רש"י (לָשׁוֹן צִבּוּר וְכִנּוּס) פארזאמעלט אין דערהייך ווי אבארג ווערט גערופן

דעת זקנים מבעלי התוספות

השם והוא כמו היושבי: (ח) וברוח אפיך וגו' נשיפת ו'. שדרך העולם חום ע"י חום וברוח האף שהוא חם פויים בקרת מתלחלחים ונעשים צלולים וע"י רוח הפה נקררים ונעשים גליד וכאן על ידי רוח אפו של הקב"ה מים ונקרחו וקפאו ועל ידי נשיפת רוח פיו כסמו ים הרי לך שני נסים גדולים ולכך כתיב מי כמוך שני פעמים ובספרים מדוייקים באלים חסר יו"ר דרוש בו באלמים שהקב"ה שותק כאדם אלם ושותק למכעיסיו ומאריך להם אפו עד שישובו: נערמו. נכנס בהן עומומית ואמרו

שפתי חכמים

ל ר"ל שלא אכעוס דכשזעפו נחה וכו': מ פי' נוס כמו שמפרש והולך לסתום נחירי בפני וכו': נ פירש בערוך נוקבים חוטמה ומשימין טבעת לתוכו ונותנים רצועה בתוכו ומנהיגים אותה בו וכן נראה מפרש"י שם: ס ר"ל שמביא ראיה מפסוק דחרה ל' שריפה הוא ע"כ חרון נמי ל'

פירוש לתורת אלהים

ם ווינט אַפֶּיךָ פון דיינע נאז לעכער נֶעֶרְמוּ מַיִם זענען די וואסער פר גליווערט גווארן אונ נִצְּבוּ זיי זענען

יְהוָה תִּרְעַץ אוֹיֵב׃ ז וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס קָמֶיךָ תְּשַׁלַּח חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ

יַמִּינָךְ יְיָ תְּבָרַת סָנְאָה׃ ז וּבִסְגֵי תָקְפָּךְ תְּבָרַתִּנּוּן לִדְקָמוּ עַל עַמָּךְ שַׁלַּחְתָּ רוּגְזָךְ שֵׁיצֵנּוּן כְּנוּרָא

רשב"ם

שיבא חצי האחרון וכופלו ומשלים דברו. אך בחצי הראשון מזכיר במי הוא מדבר: (ז) תהרוס קמיך. לשון הסרה משפיל ומכניע הדבר מקומתו. וכן פן

בעל הטורים

שמלמין אותו לבריותיו: (ז) קמיך. ב' תהרוס קמיך. שאון קו... עולה תמיד. ע"כ תהרוס קמיך: תשלח. ה'. תשלח חרונך. מבלרי...

תשלח. מלמד כמו שלקו הם על הים כך לקו במצרים והרס מבלריהם ואידך שלח תשלח את האם. תשלח רוחך יבראון. אבל ישראל ע...
ביבשה כים כדכתיב תשלח קליריה עד ים מ"מ לא נכנסו לארץ כדכתיב שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך ששלח האבות מעל פ...
והמיתם במדבר ולקח את הבנים והכניסם לארץ מ"מ יש להם חלק לעולם הבא כדכתיב תשלח. רוחך יבראון:

בית יהודא

אונ צוּבְּרָאכֶן וְדערְטְרוּנְקֶן) דֶעם פַּיינְד (מַה שֶׁאִי אֶפְשַׁר לְאָדָם לַעֲשׂוֹת שְׁתֵּי מְלָאכוֹת בְּיַד אַחַת) וָוֹס אַמֶענְטְשׁ קֶען דָס נִיט טָאן צְוֵויי מְלָאכוֹת מִיט אֵיין הַאנְט (וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא) דֶר פְּרָאסְטֶר פְּשַׁט אִין פָּסוּק מֵיינְט אַזוֹי (יְמִינְךָ הַנֶּאְדֶּרֶת בַּכֹּחַ) דַיין רֶעכְטֶע הַאנְט וָוס זיא אִיז גֶעשְׁטַארְקְט מִיט כֹּחַ (מַה מְלַאכְתָּהּ) וָואס אִיז גִיוָועֶן אִיר אַרְבֶּעט (יְמִינְךָ הִיא תִּרְעַץ אוֹיֵב) דִיא רֶעכְטֶע הַאנְט הָט צוּבְּרָאכֶען דֶעם פַּיינְד (וְכַמָּה מִקְרָאוֹת דוּגְמָתוֹ) עֶס זֶענֶען דָא פִּיל פְּסוּקִים אַזֶעלְכֶע מִיט טָאפֶּעלֶע וֶוערְטֶר, אוּנ דֶר אַנְדֶערֶער הַאלְבֶּר פָּסוּק זָאגְט דֶעם מֵיינוּנג פוּן עֶרְשְׁטֶן הַאלְבֶּען פָּסוּק, עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ ה') גָאט דַיינֶע פַּיינְד, וָוס וֶועט זַיין מִיט דִי פַּיינְד? זָאגְט דֶר אַנְדֶרֶר הַאלְבֶּער פָּסוּק (כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ) דַיינֶע פַּיינְד וֶועלֶען פַארְלָארֶן וֶוערֶן. (עַד מָתַי רְשָׁעִים ה') גָאט בִּיז וִוי לַאנְג דִיא רְשָׁעִים, זָאגְט בַּאלְד דֶר אַנְדֶרֶר הַאלְבֶּר פָּסוּק (עַד מָתַי רְשָׁעִים יַעֲלֹזוּ) בִּיז וִוי לַאנְג וֶועלֶען דִי רְשָׁעִים זִיךְ פְרֵייעֶן. (נָשְׂאוּ נְהָרוֹת ה') גָאט דִי טַייכֶען הָאבֶּען אוֹיפְגֶהוֹבֶּן, וָוס הָאבֶּן זֵיי אוֹיפְגֶעהוֹבֶּן? (נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם) דִי טַייכֶן הָאבֶּען אוֹפְגֶהוֹבִּין זֵייעֶר שְׁטִימֶע (לֹא לָנוּ ה') גָאט נִיט פוּן אוּנְזֶערְטְוֶועגֶן, נָאר פַר וֶועמֶען? (לֹא לָנוּ) נִיט פוּן אוּנְזֶערְטְוֶועגֶן (כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד) גִיבּ כָּבוֹד צוּ דַיין נָאמֶן (אֶעֱנֶה נְאֻם ה') גָאט זָאגְט אִיךְ

רש"י

שתי מלאכות ביד אחת ופשוטו של מקרא ימינך הנאדרת ב... מה מלאכתה ימינך היא תרעץ אויב וכמה מקראות דוגמ... (תהלים צב) כי הנה אויביך ה' כי הנה אויביך יאבדו (תהל... צד) עד מתי רשעים ה' עד מתי רשעים יעלוזו. נשאו נהר... ה' נשאו נהרות קולם. לא לנו ה' לא לנו (הושע ב) אענה נא... ה' אענה את השמים (שופטים ה) אנכי לה' אנכי אשי... (תהלים קכד) לולי ה' וכו' לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו א... (שופטים ה) עורי עורי דבורה עורי עורי דברי שיר (ישעי'... תרמסנה רגל רגלי עני (תהלים קלו) ונתן ארצם לנחלה נח... לישראל עבדו: נאדרי. היו"ד יתירה כמו רבתי עם שר... במדינות גנובתי יום: תרעץ אויב. תמיד היא רוצ... ומשברת האויב ודומה לו וירעצו וירוצצו את בנ"י בשופט... (סי' י"א) (ד"א ימינך הנאדרת בכח היא משברת ומל... אויב): (ז) וברוב גאונך. אם היד בלבד רועצת הא... כשהוא מרימה ברוב גאונו אז יהרוס קמיו ואם ברוב ג... לבד אויביו נהרסים ק"ו כשישלח בם חרון אף יאכלמ... תהרס. תמיד אתה הורס קמיך הקמים נגדך ומי הקמים כנגדו אלו הקמים על ישראל וכן הוא אומר (תה... פג) כי הנה אויביך יהמיון ומה היא ההמיה על עמך יער...

וֶועל עֶנְפֶעְרִין, וֶועמֶן? (אֶעֱנֶה אֶת הַשָּׁמָיִם) אִיךְ וֶועל עֶנְפֶּערֶען דִי הִימְלֶען (אָנֹכִי לַה') אִיךְ צוּ גָאט, וָואס צוּ גָאט? (אָשִׁירָה) אִיךְ וֶועל זִינְגֶען צוּ הקב"ה (לוּלֵי ה' שֶׁהָיָה לָנוּ) וֶוען גָאט וָואלְט נִיט גִיוֶועֶן מִיט אוּנְז, וָואס וָואלְט גִיוֶוען? (לוּלֵי ה' שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם אֲזַי חַיִּים בְּלָעוּנוּ) וֶוען גָאט וָואלְט נִיט גֶעוֶוען מִיט אוּנְז וֶוען מֶענְטְשִׁין זֶענֶען אוֹיף אוּנְז אוֹיפְגֶעשְׁטַאנֶען וָואלְטֶען זֵיי אוּנְז לֶעבֶּעדִיג אַיינְגֶעשְׁלוּנְגֶען (עוּרִי עוּרִי דְבוֹרָה) דֶערְוֶועק דִיךְ דְבוֹרָה, צוּ וָואס? (עוּרִי ... דַּבְּרִי שִׁיר) דֶערְוֶועק דִיךְ אוּנ רֶייד נַוויטֶער דַיין גְזַאנְג (תִּרְמְסֶנָּה רֶגֶל) דִי פִּיס וֶועלֶן זִיא צוּטְרֶעטֶן, וֶועמֶעס פִּיס? (רַגְלֵי ... דִי פִּיס פוּן אָרֶעם מַאן (וְנָתַן אַרְצָם לְנַחֲלָה) עֶר הָאט גִיגֶעבֶּען זֵייעֶר לַאנְד צוּא אַירוּשָׁה, צוּ וֶועמֶען? (נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל ... אַירוּשָׁה צוּא זַיין פָאלְק יוּדִין; וְנֶאְדָּרִי. (הַיּו"ד יְתֵירָה) דֶער יוּד אִיז אִיבֶּערִיג (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט רַבָּתִי עָם, שָׂ... בְּמְדִינוֹת, גְנוּבְתִי יוֹם, זֶענֶען אוֹיךְ דִי יוּדִין אִיבֶּערִיג: וְתִרְעַץ אוֹיֵב). זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט (תָּמִיד הִיא רוֹעֶצֶת וּמְשַׁבֶּ... הָאוֹיֵב) דַיין הַאנְד צוּבְּרֶעכְט שְׁטֶענְדִיג דֶעם פַּיינְד (וְדוֹמֶה לוֹ) אַגְלַייכֶן וָוארְט צוּ דֶעם וָוארְט אִיז (וַיְרַעֲצוּ וַיְרוֹצְצוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּשׁוֹפְטִים) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין סֵפֶר שׁוֹפְטִים וַיְרַעֲצוּ וַיְרוֹצְצוּ, זֵיי הָאבֶּן צוּבְּרָאכֶען דִי יוּדִין (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְ... אִיז (יְמִינְךָ הַנֶּאְדֶּרֶת בַּכֹּחַ) דַיין רֶעכְטֶע הַאנְד וָואס זִיא אִיז גֶעשְׁטַארְקְט מִיט כֹּחַ (הִיא מְשַׁבֶּרֶת וּמַלֶּקֶה אֶת הָאוֹיֵב) צוּבְּרֶעכְט אוּנ שְׁלָאגְט דֶעם פַּיינְד: (ז) וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ. זָאגְט רש"י אַזוֹ מֵיינְט דֶער פָּסוּק (אִם הַיָּד בִּלְבַד רוֹעֶצֶת הָאוֹיֵב) דִיא הַאנְט אַלֵיין צוּבְּרֶעכְט דֶעם פַּיינְט (כְּשֶׁהוּא מְרִימָהּ בְּרוֹב גְּאוֹנוֹ) אַז עֶר וֶועט דִי הַאנְט אוֹפְהֵייבֶּען מִיט זַיינֶע גְרוֹיסְקֵייט (אָז יַהֲרוֹס קָמָיו) דַאמָאלְס וֶועט עֶר צוּ נָוארְפֶען אַלֶע וָוס שְׁטֵייעֶן־אוֹיף גֶעגֶען אִים (וְאִם בְּרוֹב גְּאוֹנוֹ לְבַד אוֹיְבָיו נֶהֱרָ... אוּנ אוֹיבּ וֶוענֶען זַיינֶע פִּיל גְרוֹיסְקֵייט אַלֵיין וֶוערֶען זַיינֶע פַּיינְד צוּ וָוארְפֶען (קַל וָחוֹמֶר כְּשֶׁיְּשַׁלַּח בָּם חֲרוֹן אַף יֹאכְלֵמוֹ כַּ... אַז עֶר וֶועט אוֹיף זֵייא שִׁיקְן זַיין בְּרֶענֶענְדִיגֶען כַּעַס וֶועט עֶר זֵיי פַארְבְּרֶענֶען וִויא מֶען פַארְבְּרֶענְט אַשְׁטְרוֹיא: תַּהֲרוֹ... זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט (תָּמִיד אַתָּה הוֹרֵס קָמֶיךָ הַקָּמִים נֶגְדֶּךָ) שְׁטֶענְדִיג צוּ נָוארְפְּסְט דַיינֶע אוֹיפְשְׁטֵייעֶר וָואס שְׁטֵייעֶן־ גֶעגֶען דִיר (וּמִי הֵם הַקָּמִים כְּנֶגְדּוֹ) וֶוער זֶענֶען דִי מֶענְטְשִׁין וָואס שְׁטֵייעֶן־אוֹיף גֶעגֶען הקב"ה (אֵלּוּ הַקָּמִים עַל יִשְׂרָאֵל) דָס זֶע... דִי מֶענְטְשִׁין וָוס שְׁטֵייעֶן־אוֹיף גֶעגֶען דִי יוּדִין (וְכֵן הוּא אוֹמֵר) אוּנ אַזוֹ זָאגְט דֶער פָּסוּק (כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יֶהֱמָיוּן) דַיינֶע פַּ... בְּרוּמֶן (וּמַה הִיא הַהֲמָיָה) וָוס אִיז דָאס בְּרוּמוּנְג (עַל עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוֹד) זֵיי הָאלְטֶן שְׁטִילֶע עֵצוֹת אוֹיף דַיין פָאלְק יוּדִין (וְעַל...

שפתי חכמים

מכתר: ב ולא תפרש לשון עתיד וכן פירש על תהרוס

פירוש לתורת אלהים

הַאנְט יְיָ גָאט תִּרְעַץ טוּט צוּא בְּרֶעכֶען אוֹיֵב דֶעם פַּיינְט וָואס שְׁטֵייעֶן אוֹיף אַקֶעגֶען דִיר (פי' ... פַּיינְט: (ז) וּבְרוֹב אוּנ מִיט פִּיל גְאוֹנְךָ דַיין תְּשַׁלַּח דוּ טוּסְט שִׁיקֶען חֲרוֹנְךָ דַיין גְרִים צָארֶען יֹאכְ... הֶערְשַׁאפְט תַּהֲרוֹס טוּסְטוּ צוּא פִירֶען קָמֶיךָ דַיינֶע עֶר טוּט פַר בְּרֶענֶען זֵיי כַּקַּשׁ וִוי שְׁטְרוֹי: (ח) וּבְרוּחַ...

שְׁלִשָׁיו טֻבְּעוּ בְיַם־סוּף׃ ה תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ יָרְדוּ בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ־אָבֶן׃ ו יְמִינְךָ יְהוָה נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ יְמִינְךָ

שְׁדִי בְיַמָּא וּשְׁפַר גִּבָּרוֹהִי אִטְבָּעוּ בְיַמָּא דְסוּף׃
ה תְּהוֹמַיָּא חֲפוֹ עֲלֵיהוֹן נְחָתוּ לְעוּמְקַיָּא כְּאַבְנָא׃
ו יַמִּינָךְ יְיָ אַדִּיר בְּחֵילָא

תו"א ימינך.כ' ע"ו ד:

בעל הטורים

מבחר כחוריו ירדו לטבח שלאחר שטבעו בים ירדו לטבח איבריהם סלעים שבים: (ה) במצולות. ג' ירדו במצולות ואת רודפיהם השלכת מצולות. במחשכים במצולות. שהיו במחשכים במצולות כדכתיב ויהי הענן החושך: (ו) בכח. ד' במסו' הכא ואידך הרימי בכח קולך דאיתקש גאולה אחרונה לראשונה. ואידך איש חיל בכח. קול ה' בכח. וזהו שאמרו

רש"י

התפעל: ומבחר. שם דבר י כמו מרכב משכב מקרא קדש: טבעו. (מכיל תא) אין טביעה אלא במקום טיט כמו (תהלי' סט) טבעתי ביון מצולה (ירמיה לח) ויטבע ירמיהו בטיט מלמד שנעשה הים טיט לגמול להם כמדתם שמשעבדו את ישראל בחומר ובלבנים: (ה) יכסימו. כמו יכסום והיו"ד האמצעית יתירה בו ודרך המקראות בכך כמו (דברים ח) בקרך ולאנך ירביון (תהלי' לו) ירוין מדשן ביתך והיו"ד הראשונה שמשמעה לשון עתיד כך פרשהו טבעו בים סוף כדי שיחזרו המים ויכסו אותן. יכסימו אין דומה לו במקרא בנקודתו ודרכו להיות ננקד יכסיומו במלאפו"ם (גם כאן ראוי להיות חולם כמ"ש): כמו אבן. ובמקום אחר צללו כעופרת ובמקום אחר יאכלמו כקש. הרשעים כקש הולכים ומטורפין עולין ויורדין. בינונים כאבן והכשרים כעופרת שנחו מיד: (ו) ימינך ימינך. שני פעמים כשישראל עושין את רצונו של מקום השמאל נעשית ימין: ימינך ה' נאדרי בכח. להציל את ישראל וימינך השנית תרעץ אויב. ול"נ אותה ימין עצמה תרעץ אויב מה שאי אפשר לאדם לעשות

רשב"ם

(ה) יכסיומו. יכסיומו היה לו לומר(פי' בחולם)אך בשביל וא"ו הראשון(בשורק) בא גם השני. וכן מוצאיו ומובאיו. היה לו לו' מבואיו. מן בא מבוא. או מן קם מקום. מן לן מלון. אבל בשביל מוצאיו אמר מובאיו: (ו) ימינך ה'.שאתה נאדרי בכח היא תרעץ אויב. ימין היא ל' נקבה כדכתיב ימין ה' רוממה.ומקרא זה כמין נשאו נהרות ה' נשאו נהרות קולם. עד מתי רשעים ה' עד מתי רשעים יעלוזו. כי הנה אויביך ה'. כי הנה אויביך יאבדו. חצי הראשון אינו מסיים דברו עד

בית יהודא

נוייל דא איז דר טייטש ער איז געווארפען גוואָרען, שָׁדִי איז דר טייטש וואַרפען, אִשְׁתְּדִי (מיט אַתְיו) איז דר טייטש ער איז געוואָרפען געוואָרען: (וּמִבְחַר). (שֵׁם דָּבָר) מִבְחַר איז דר טייטש די בעסטע ודר נאָמען פון„בעסטע"איז „מִבְחַר") (כְּמוֹ מֶרְכָּב מִשְׁכָּב מִקְרָא קוֹדֶשׁ) אַזוֹ ווי מֶרְכַּב רייטוואָגן. מִשְׁכַּב געלעגער. מִקְרָא קוֹדֶשׁ, רופן הייליג: (טֻבְּעוּ). זאָגט רש"י (אֵין טְבִיעָה אֶלָּא בִּמְקוֹם טִיט) אַז מען ווערט דערטרונקען אין ליים, ווערט גערופן אוף לה"ק טְבִיעָה (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אין פָּסוּק (טָבַעְתִּי בִּיוֵן מְצוּלָה), איך בין דערטרונקען אין טיפע ליים (וַיִּטְבַּע יִרְמְיָה בְּטִיט) יִרְמְיָה איז דר טרונקען גוואָרן אין ליים (מְלַמֵּד) דר פָּסוּק לערנט אונז (שֶׁנַּעֲשָׂה הַיָּם טִיט) דר ים איז געוואָרן ליים (לִגְמוֹל לָהֶם כְּמִדָּתָם) צו בעצאָהלן זיי ווי זיי האָבן געטאָהן (שֶׁשִּׁעְבְּדוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּחוֹמֶר וּבִלְבֵנִים) זיי האָבן געאַרבעט מיט יודן אין ליים אונ ציגעל: (ה) (יְכַסְיֻמוּ) זאָגט רש"י (כְּמוֹ יְכַסּוּם) עס איז גלייך ווי עס וואָלט געשטאַנען יְכַסּוּם ודי אָבגרונדן האָבן באַדעקט די מִצְרִים (וְהַיּוּד הָאֶמְצָעִית יְתֵרָה בּוֹ) דר מיטעלסטער יו"ד איז איבעריג אין וואָרט יְכַסְיוּמוּ (וְדֶרֶךְ מִקְרָאוֹת בְּכַךְ) עס איז דערשטייגער

יי די פְּסוּקִים עס זאל שטיין איבעריגע יוד אין מיטן וואָרט (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אין פָּסוּק (וּבְקָרְךָ וְצֹאנְךָ יִרְבְּיֻן), איז דר
ד איבעריג, עס האט געקענט שטיין יִרְבּוּן, נאָך שטייט אין פָּסוּק (יִרְוְיֻן מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ) קען שטיין יִרְווּן (וְהַיּוּ"ד הָרִאשׁוֹנָה
שֶׁמַּשְׁמָעָהּ לָשׁוֹן עָתִיד) דער ערשטער יו"ד פון וואָרט יְכַסְיוּמוּ, ווָס ער מאַכט דעם וואָרט פַר הֶעָתִיד זיי וועלן אים צודעקן
עס דאַרף דאָך שטיין כִּסְמוּהוּ, זייא האָבען אים צוגעדעקט (כַּךְ פָּרְשֵׁהוּ) זאָלסטו אַזוֹ טייטשן (טֻבְּעוּ בְּיַם סוּף) דיא
עסטע אָלצטע פון זיינע זעלנער זענען דערטרונקען געוואָרן אין ים סוף (כְּדֵי [שֶׁתְּהוֹמוֹת יְכַסְיוּמוּ] שֶׁיַּחְזְרוּ הַמַּיִם וִיכַסּוּ
אוֹתָן) ווען די וואַסער ווָס שטייען איצט וויא אַ וואַנט וועלן צוריק גיין אין אָבגרונד וועלן זיי אים צודעקן (יְכַסְיֻמוּ) זאָגט
רש"י (אֵין דוֹמֶה לוֹ בְּמִקְרָא בִּנְקוּדָּתוֹ) נאָך אַ וואָרט יְכַסְיֻמוּ מיט אַזעלכע נקודות איז ניט דא אין תנ"כ (וְדַרְכּוֹ לִהְיוֹת
נְקוּדָּתוֹ יְכַסְיוּמוּ בְּמַלְאפּוּם) דעם וואָרט יְכַסְיֻמוּ געפינט מען געפינטולט מיט אַחוֹלָם: (כְּמוֹ אָבֶן). זיי האָבן אַראָפגעני־
ערט אין וואַסער ווי אַ שטיין, זאָגט רש"י (וּבְמָקוֹם אַחֵר צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת) אוף איין אַנדער אָרט און איין אַנדר פָּסוּק שטייט
י זענען אַראָפגעזונקען ווי בליי (וּבְמָקוֹם אַחֵר יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ) אוף איין אַנדער אָרט און איין אַנדער פָּסוּק שטייט די וואַסער
ט אים אויפגעגעסן וויא אַשטרויא (הָרְשָׁעִים כַּקַּשׁ הוֹלְכִין וּמְטוֹרָפִין עוֹלִין וְיוֹרְדִין) די רְשָׁעִים זענען גיוועזן אויף דעם
אסר ווי שטרויא, דר וואַסער האָט זיי געוואָרפן פון איין אָרט צום אַנדערען אונ אַרויף אונ אַראָפ (בֵּינוֹנִים כָּאֶבֶן) דיא
יטעלע האָבען פּאַמעליך אַראָפגעגנידערט צום גרונד אונ האָבן גהאַט יִסוּרִים פון דעם וואַסער ווָס ער האָט זיי געשטיקט
הַכְּשֵׁרִים כַּעוֹפֶרֶת שֶׁנָּחוּ מִיַּד) די פרומע זענען באַלד אין איין רגע גיוועזן אוף דעם גרונד אונ גישטאָרבען: (ו) (יְמִינְךָ יְמִינְךָ.
שְׁנֵי פְעָמִים), פאר ווָס שטייט צוויי מאָל יְמִינְךָ, זאָגט רש"י (כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם) ווען די יודין טוהען דעם
ילען פון הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (הַשְּׂמֹאל נַעֲשֵׂית יָמִין) ווערט דיא לינקע האַנט אויך אַ רעכטע: (וִימִינְךָ ה' נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ).
אט, דיין רעכטע האַנט איז געשטאַרקט מיט כֹּחַ (לְהַצִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל) צו אַ רעטטין די יודין (וִימִינְךָ הַשֵּׁנִית תִּרְעַץ אוֹיֵב)
ונ דיין אַנדערע האַנט די רעכטע צוברעכט דעם פיינד, זאָגט רש"י (וְלִי נִרְאֶה) אונ מיר געפעלט צו זאָגען אַזוֹ מיינט
ער פָּסוּק (אוֹתָהּ יָמִין עַצְמָהּ תִּרְעַץ אוֹיֵב) דיא זעלביגע רעכטע האַנט האָט גטאָן צוויי זאַכן מיט איין מאָל געראטעט די יודין

דעת זקנים מבעלי התוספות

) ימינך ה' נאדרי בכח. פירש"י כמו רבתי עם. ולפי שהיה
לו לכתוב נאדרת שהרי ימין לשון נקבה היא.וי"מ שהוא מוסב

שפתי חכמים

שאל אביו אל אחר הוא ל"פ כאלו אמר זה אלי ואלהי אבי ואנוהו
וארוממנהו וק"ל: י שלא תאמר מ"ס פעולה היא והוא כמו ומן

פירוש לתורת אלהים

ונ זיין חַיִל יָרָה בַיָּם האָט ער גיוואָרפען אין ים
מִבְחַר אונ דיא אוס דער וויילטע שָׁלִשָׁיו פון זיינע
לצטע טֻבְּעוּ בְיַם סוּף זענען פאר זונקען גיוואָרען
אין ים סוף: (ה) תְּהֹמֹת דיא אָפּ גרונד יְכַסְיֻמוּ

האָבן באַדעקט דיא מִצְרִים יָרְדוּ זייא האָבען גנידערט
בִּמְצוֹלוֹת אין דר טיפעניש כְּמוֹ אָבֶן אַזוֹ ווי אַשטיין [ע' רש"י]:
(ו) יְמִינְךָ דיין רעכטי האַנט יְיָ גאָט נֶאְדָּרִי איז וואָרן
בעשיינט בַּכֹּחַ מיט קראַפט יְמִינְךָ דיין רעכטי

אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ: ג יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה שְׁמוֹ: ד מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרָה בַיָּם וּמִבְחַר

תו"א כ׳ איש מלחמה סוטה מב:

בְּמֵימְרֵהּ וַהֲוָה לִי ל
דֵּין אֱלָהִי וְאֶבְנֵי
מַקְדְּשָׁא אֱלָהָא דַאֲ
וְאֶפְלַח קֳדָמוֹהִי: ג יי
נָצַח קְרָבַיָּא יי שְׁ
ד רְתִכֵּי פַרְעֹה וּמַשְׁ

רשב"ם

הנוה והמעוננה דמיתי בת ציון. ואינו ל׳ נוה משלה. כי בכל סופו מוכיח. אנוהו וארוממנהו. שניהם לשון כיבוד להקב"ה: (ג) ה׳ שמו. נודע ה׳ משפט עשה: (ד) ירה בים. כמו ויורו המורים. דרך והשליך:

בעל הטורים

(ד) מרכבות. ד׳ במסורה הכא ואידך ואת מרכבות הם כאן גבי יאסיהו כשביער ע"א מלמד בפרעה. וחילו היו מלו סלהם בבגדיהם ואידך גבי סבנא מרכבות כבודך שהלך לה סנחריב ולעבוד ע"א אבל אני לא ידעתי נפשי בטיב ע"א אלא מרכבות עמי נדיב כדכתיב רוכב שמים בעזרך: ומבחר. כ׳ ה

בית יהודא

בֶּעסֶר דיין פְרַייְנד נַדיין גָאט) פוּן אַלֶע פְרַייְנְד ופוּן אַלֶע גָאטֶער), הָאבֶּן די יוּדְען גֶעעֶנְטְפֶערְט (דוֹדִי צַח וְאָדוֹם, וְכָל הָעִנְיָן) וְויא עֶס שְׁטֵייט אִין שִׁיר הַשִּׁירִים: נְאֱלֹהֵי אָבִי. (הוּא זֶה וַאֲרוֹמְמֶנְהוּ) ווייל זֶה אֵלִי, עֶר אִיז מַיין גָאט אוּנ עֶר אִיז אֱלֹהֵי אָבִי, דֶר גָאט פוּן מַיין פָאטֶער, דְרִיבֶּער נַאֲרוֹמְמֶנְהוּ, וֶועל אִיךְ אִים גְרוֹיסְמַאכֶען אִין דֶר וֶועלְט: נְאֱלֹהֵי אָבִי). זָאגְט רש"י די יוּדִין הָאבֶּען גֶעזָאגְט (לֹא אֲנִי תְּחִלַּת הַקְּדוּשָּׁה) אִיךְ בִּין נִיט דֶער אָנְהֵייבּ פוּן די הֵיילִיגְקֵייט (אֶלָּא מוּחְזֶקֶת וְעוֹמֶדֶת לִי הַקְּדוּשָּׁה וֵאלֹהוּתוֹ עָלַי מִימֵי אֲבוֹתַי) נָאר די הֵיילִיגְקֵייט אוּנ די גֶאטְלִיכְקֵייט פוּן הקב"ה נוֹארְט אוֹיף מִיר פוּן מַיינֶע עֶלְטֶערִין בִּיז הַיינְט, הקב"ה אִיז גְוֶועזְן דֶר גָאט פוּן מַיינֶע עֶלְטֶערִין אוּנ פוּן אִיצְט אוּנ וַוייטֶער וֶועט עֶר זַיין מַיין גָאט אוֹיךְ: (ג) נה׳ אִישׁ מִלְחָמָה). אִיז דֶען הקב"ה אַמֶענְטְשׁ? זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט (בַּעַל מִלְחָמָה) הקב"ה אִיז דֶר בַּעַל הַבַּיִת אוּנ דֶר אֶלְצְטֶער פוּן אַלֶע מִלְחָמוֹת, אַלֶע מִלְחָמוֹת זֶענֶען אִין זַיין הַאנְט (כְּמוֹ) וְוי עֶס שְׁטֵ
נָעֳמִי, דֶר מַאן דֶר בַּעַל הַבַּיִת פוּן נָעֳמִי (וְכָל אִישׁ וְאִישֵׁךְ מְתוּרְגְּמִין בַּעַל) אוּנ וואוּ עֶס שְׁטֵייט אִישׁ אָדֶער אִישֵׁךְ
דֶר תַּרְגוּם בַּעַל נָדֶר הֶערְר) אָדֶער בַּעְלִיךְ, דַיין הֶערְר (וְכֵן) אַזוֹי הָט דָוִד גֶעזָאגְט צוּ שְׁלֹמֹה (וְחָזַקְתָּ וְהָיִיתָ לְ
זָאלְסְט דִיךְ שְׁטַארְקֶן אוּנ זָאלְסְט זַיין אַמֶענְטְשׁ, עֶר אִיז דָאךְ בִּיז אִיצְט אוֹיךְ גְוֶועזְן אַמֶענְטְשׁ? נָאר מֶען מֵיינְט (לְגִ
זָאלְסְט זַיין אַהֶעלְד צוּ אַמִלְחָמָה גֶעגֶען דַיינֶע פַיינְד: נה׳ שְׁמוֹ). זַיין נָאמֶען אִיז ה׳, (מִלְחֲמוֹתָיו לֹא בִּכְלֵי זַיִן) די
פוּן הקב"ה אִיז נִיט מִיט גֶעוֶוער וּמִיט שְׁוֶוערְד אוּנ בִּיקְס) (אֶלָּא בִּשְׁמוֹ הוּא נִלְחָם) נָאר עֶר הַאלְט מִלְחָמָה מִ
נָאמֶען והקב"ה זָאגְט אִיךְ הָאבּ אַזוֹ בַּאשַׁאפֶן, הֵיים אִיךְ אִיצְט עֶס זָאל וֶוערֶן אַנְדֶערְשׁ, אַמָאהְל הָאבּ אִיךְ גֶעהֵיי
דֶעם אָרְט זָאל זַיין יַם, אִיצְט הֵיים אִיךְ אוֹיף דֶעם אָרְט זָאל וֶוערֶען טְרוּקֶן בִּיז די יוּדֶן וֶועלֶן אַרִיבֶּער גֵיין) (כְּמוֹ שֶׁ
וְוי דָוִד הָאט גֶעזָאגְט צוּ גָלְיָת (וְאָנֹכִי בָא אֵלֶיךָ בְּשֵׁם ה׳ צְבָאוֹת) אִיךְ קוּם צוּ דִיר מִיט דֶעם נָאמֶען פוּן הקב"ה, הקב
מִיט דִיר מַאכֶן אַמִלְחָמָה, הָט הקב"ה גֶגֶעבֶּן אִין זִינֶען דָוִד'ן עֶר זָאל נֶעמֶן אַשְׁטֵיינְדִיל אוּנ הקב"ה הָאט גֶעצִילְט
פוּן דָוִד דֶר שְׁטֵיינְדִיל זָאל פַאלֶען אִין דֶעם שְׁטֶערֶן פוּן גָלְיָת עֶר זָאל גֶעהַרְגֶת וֶוערֶן (דָּבָר אַחֵר ה׳ שְׁמוֹ) נָאךְ אַ
זַיין נָאמֶען אִיז ה׳ (אַף בְּשָׁעָה שֶׁהוּא נִלְחָם וְנוֹקֵם מֵאוֹיְבָיו) אֲפִילוּ אִין דיא צַייט וֶוען הקב"ה הַאלְט מִלְחָמָה מִיט זַיינֶ
אוּנ עֶר שְׁטְרָאפְט זֵיי פוּן דֶעסְטְוֶועגֶען (אוֹחֵז הוּא בְּמִדָּתוֹ לְרַחֵם עַל בְּרוּאָיו) פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן הַאלְט עֶר זַיין מִדָּה פוּן
עֶר זָאל רַחֲמָנוּת הָאבֶּן אוֹיף זַיינֶע בַּאשֶׁעפֶענִישׁ (וְלָזוּן אֶת כָּל בָּאֵי עוֹלָם) אוּנ עֶר זָאל שְׁפַּייזֶן אַלֶע וָוס זֶענֶען גֶעקוּ
דֶר וֶועלְט (וְלֹא כְּמִדַּת מַלְכֵי הָאֲדָמָה) נִיט וְוי עֶס פִירֶן דיא מְלָכִים וָוס זֶענֶען אוֹיף דֶר עֶרְד (כְּשֶׁהוּא עוֹסֵק בְּמִלְחָ
עַצְמוֹ מִכָּל עֲסָקָיו) וֶוען עֶר אִיז בַּאשֶׁעפְטִיגְט אִין אַמִלְחָמָה קֶערְט עֶר זִיךְ אַוֶועק פוּן אַלֶע אַנְדֶערֶע גֶעשֶׁעפְטֶען
כֹּחַ לַעֲשׂוֹת זוּ וָזוּ) אוּנ עֶר הָאט קֵיין כֹּחַ צוּ טְאהְן דִי זַאךְ פוּן דִי מִלְחָמָה אוּנ נָאךְ אַנְדֶערֶע זַאכֶן וָוס גֶהֶערֶן נִי
מִלְחָמָה, אָבֶּר הקב"ה טוּהְט אַלְץ מִיט אֵיין מָאהְל: (ד) נְיָרָה בַיָּם). זָאגְט רש"י (שָׁדִי בְּיַמָּא) עֶר הָט גְוָוארְפֶען אִין
לָשׁוֹן יְרִיָּה) שָׁדִי אִיז דֶר טַייטְשׁ נוֹארְפֶען (וְכֵן הוּא אוֹמֵר) אוּנ אַזוֹ זָאגְט דֶר פָּסוּק אוֹ יָרֹה יִיָּרֶה, טַייטְשְׁט דֶר תַּ
אִשְׁתְּדָאָה אִשְׁתְּדִי) אָדֶר נוֹארְפְן וֶועט עֶר גֶוָוארְפֶן וֶוערֶן (וְהַתָּ"ו מְשַׁמֵּשׁ בְּאֵלּוּ בִּמְקוֹם הִתְפַּעֵל) אוּנ דֶר תָּ"ו וָואס אִיז אַ

רש"י

מדוד דודי לח ואדום וכל הענין: אלהי אבי. הו וארוממנהו. אלהי אבי לא אני תחלת הקדושה אלא מוחזקת ועומדת לי הקדושה ואלהותו עלי מימי אבותי: (ג) ה׳ איש מלחמה בעל מלחמה כמו (רות א) איש נעמי ואישך מתורגמין בעל וכן (מלכים א ב) וחזקת והיי לגבור: ה׳ שמו. מלחמותיו לא בכלי זיין אלא ב נלחם כמו שאמר דוד (שמואל א יז) ואנכי בא אליך לבאות. ד"א ה׳ שמו אף בשעה שהוא נלחם ונוקם אוחז הוא במדתו לרחם על ברואיו ולזון את כל באי כמדת מלכי אדמה כשהוא עוסק במלחמה פונה עו עסקים ואין בו כח לעשות זו וזו: (ד) ירה בים בימא. שדי לשון ירייה וכן הוא אומר (שמות יט) יירה ת"א או אשתדאה אישתדי והתי"ו משמשת בא

שפתי חכמים

פוי ושבחי הוא יה ויהי לי לישועה מלתא אחריתא הוא: ט הוסיף מלת זה דל"ת אלהי אבי מלה בפני עצמו הוא והיה

ליקוטי מרדכי

דָאךְ דֶר וָוס הָט אוּנז גֶעאָדֶעוֶועט אִין פֶעלְד, הָאבֶּן אַלֶע יוּדֶן גֶעזָאגְט מִיט אֵיין גֶעשְׁרֵיי זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ. זָאגְט דֶר מדרש זֶעה נָאר וְוי גְרוֹס זֶענֶען גֶעוֶוען די יוּדֶן אִין דִי צַייט וָוס זֵיי זֶענֶען גֶגַאנְגֶען אִיבֶּר דֶעם יַם, ווִי פִיל הָט מֹשֶׁה רַבֵּינוּ גֶעבֶּעטֶן בַּיי הקב"ה עֶר זָאל גֶעזֶעהְן וֶוערֶען צוּ אִים, אֲפִילוּ דִי חַיּוֹת וָוס טְרָאגֶן דֶעם כִּסֵּא הַכָּבוֹד הָאבֶּען קֵיין רְשׁוּת צוּ זֶעהֶן הקב"ה, אוּנ אֲפִילוּ דִי מַלְאָכִים וָוס זָאגֶן שִׁירָה פְרֶעגֶן אֵיינֶער בַּיי דֶעם אַנְדֶערֶן אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ, וואוּ אִיז דֶר כָּבוֹד פוּן הקב"ה, אוּנ דִי יוּדֶן וָוס זֶענֶען אַרִיבֶּער גֶעגַאנְגֶן דֶעם יַם הָאבֶּן גֶעווִיזֶען אֵיינֶער דֶעם אַנְדֶערֶען פִינְגֶער זֶה אֵלִי, דָאס אִיז מַיין גָאט:

פירוש לתורת אלהים

אֱלֹהֵי דֶער גָאט אָבִי פוּן מַיין פָאטֶער [
וַאֲרוֹמְמֶנְהוּ אוּנ אִיךְ וֶועל דֶר הֵייבֶּן אִים: (ג)
אִיז דֶר הַאר פוּן אַלֶע מִלְחָמוֹת עֶר גִיוֶועלְטִי
אַלֶע מִלְחָמוֹת ווייל זַיין נָאמֶען אִיז ה׳ [ע
(ד) מַרְכְּבוֹת פַּרְעֹה דיא רַייט וֶועגֶען פוּן פַּרְע

שבחתי ודחילא יי ואמר ויהי לי לישועה זה אלי ואנוהו

א זה אלי מב : קג :

רשב"ם

על פני יתלוף. תפמר שערת הרוח בשרי. וכן תרגם רב יוסף תצהלב שלהוביתא בישרי. הרי זמרת חסר כמו שכורת ושערת : ואנוהו. (ואייפהו) כמ

רש"י

יים לג) שוכני סנה. וזהו השבח עזי וזמרת יה הוא היה
שועה וזמרת דבוק הוא לתיבת השם כמו (שופטים ה)
ת ה' (ישעיה ט) בעברת ה' (קהלת ג) על דברת בני
ם. ולשון וזמרת לשון (ויקרא כה) לא תזמור (ישעיה כה)
עריצים לשון כסוח וכריתה. עוזו ונקמתו של אלהינו היה
ישועה. ואל תתמה על לשון ויהי שלא נאמר היה שיש לנו
ות מדברים בלשון זה וזה דוגמתו (מ"א ו) את קירות
סביב להיכל ולדביר ויעש צלעות סביב היה לו לומר עשה
סביב וכן (דה"ב י) ובני ישראל היושבים בערי יהודה
עליהם רחבעם היה לו לומר מלך עליהם רחבעם
ר יד) מבלתי יכולת ה' וגו' וישחטם היה לו לומר שחטם
לו) והאנשים אשר שלח משה וגו' וימותו מתו היה לו לומר
ח) ואשר לא שם לבו אל דבר ה' ויעזוב היה לו לומר
זה אלי. בכבודו נגלה עליהם והיו מראין אותו באצבע
ספחה על הים מה שלא ראו נביאים : ואנוהו. אונקלוס
לשון נוה (ישעיה לג) נוה שאנן (שם סה) לנוה צאן ד"א
לשון נוי אספר נויו ושבחו לבאי עולם כגון מה דודך

בית יהודא

סלע, שוכני סנה, דארף שטיין שוכן סנה, זענען אויך די
אלע יודן איבעריג (וזהו השבח) דאס איז דער לויב וום די
יודען האבן געזאגט (עזי וזמרת יה) די שטארקייט ופון גאטז
און די פארשניידונג פון גאט וום גאט הט פארשניטען די
פיינט (הוא היה לי לישועה) דם איז געווען מיין הילף (וזמרת
דבוק הוא לתיבת יה) דר ווארט וזמרת איז בהעפט צום
ווארט יה איז דערטייטש וזמרת יה, דם פארשניידונג פון
גאט (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק לעזרת ה', צו די הילף
פון גאט, בעברת ה', מיט דעם כעס פון גאט, על דברת
בני האדם, וועגען די רייד פון די מענטשן, דא מיינט מען
אויך "וזמרת יה" די פארשניידונג פון גאט (ולשון וזמרת
לשון לא תזמור) דר ווארט וזמרת איז דערטייטש פאר־
שניידונג, ווי עס שטייט (לא תזמור), זאלסט ניט שניידען
(זמיר עריצים) דם פארשניידונג פון די שטארקע (לשון כסוח
וכריתה) זמרת מיינט מען אויך פארשניידונג (עוזו ונקמתו של
אלהינו היה לנו לישועה) די שטארקייט און די נקמה וום
גאט הט געטאהן אין די מצרים דם איז געווען אונזער הילף
(ואל תתמה על לשון ויהי) זאלסט דיך ניט וואונדערן אויף
ווארט ויהי ופר וום עס שטייט ויהי לי לישועהו (שלא נאמר היה לי) פאר וואס שטייט ניט היה לי לישועה (שיש לנו
ת מדברים בלשון זה) ווארום מיר האבען נאך פסוקים וום רייד מיט דעם לשון (וזה דוגמתו) און דר פסוק איז גלייך
ם ענין עס שטייט אין פסוק את קירות הבית סביב להיכל ולדביר ויעש צלעות סביב (היה לו לומר) דער פסוק
געדארפט זאגן עשה צלעות סביב, און עס שטייט ויעש צלעות סביב, נאך שטייט אין פסוק ובני ישראל
ים בערי יהודה וימלוך עליהם רחבעם (היה לו לומר) דר פסוק הט געדארפט זאגן מלך עליהם רחבעם, נאך שטייט
וק מבלתי יכולת ה' וגו' וישחטם (היה לו לומר) דער פסוק האט געדארפט זאגען שחטם, נאך שטייט אין פסוק
ים אשר שלח משה וגו' וימותו (מתו היה לו לומר) דער פסוק הט געדארפט זאגן מתו, נאך שטייט אין פסוק ואשר
לבו אל דבר ה' ויעזוב (היה לו לומר) דר פסוק הט געדארפט זאגן עזב, דא איז אויך אזוי אפילו עס האט
פט שטיין היה פון דעסטוועגען שטייט ויהי : (זה אלי). דר איז מיין גאט (בכבודו נגלה עליהם) הקב"ה איז געזעהן
ן צו די יודען מיט זיין כבוד (והיו מראין אותו באצבע) און איינער האט געוויזען דעם אנדערען מיט דעם פינגער
הקב"ה און ער האט געזאגט "דער איז מיין גאט" (ראתה שפחה על הים) אפילו אדינסט הט געזעהן דעם
פון הקב"ה אויף דעם ים (מה שלא ראו נביאים) וום נביאים האבן שפעטער ניט געזעהן : (ואנוהו). זאגט רש"י
ם תרגם לשון נוה) דער תרגום טייטשט ואנוהו איך וועל פר אים מאכען אוואהנונג (אבית המקדש), ווי עס
אין פסוק נוה שאנן, אשטילע רוהיגע וואהנונג, לנוה צאן, אוואהנונג פר שעפסען, איז נוה דערטייטש
ונג, ואנוהו איך וועל אים מאכן וואהנען ביי מיר (דבר אחר) נאך אפשט איז (ואנוהו לשון נוי) איך וועל איהם
ען (אספר נויו ושבחו לבאי עולם) איך וועל דערציילען זיין שיינקייט און זיין לויב צו אלע מענטשען וום זענען
ר וועלט (כגון) ווי עס שטייט אין פסוק די פעלקער האבן געזאגט צו דיא יודען (מה דודך מדוד) מיט וואס איז

שפתי חכמים

וס של וזמרת וזמרתי מהו ויהי לי לישועה וכי היה לו השבח לישועה מהרש"ל : ח ולפי התרגום א"ש דה"פ עזי וזמרת פירוש

פירוש לתורת אלהים

ונג יה פון גאט [עיין רש"י] ויהי דאס איז
צוא מיר צוא אהילף זה דער דאזגער אלי איז
אט [עיין רש"י] און איך וועל בשיינען אים [ע' רש"י]
ואנוהו איך וועל אים מאכען אוואנונג
הייסט איך וועל בויען אבית המקדש

ליקוטי מרדכי

(ב) זה אלי ואנוהו וגו'. דר מדרש זאגט דיא ווערטער "זה
אלי ואנוהו" האבען געזאגט די קליינע קינדר, ווען עס איז
געווען די גזרה פון פרעה מען זאל די קליינע קינדר ווארפן אין
וואסר פלעגן די יודישע ווייבר וום זענען געווען מעוברת גיין
אויף די פעלדער און פלעגן דארטען האבן זייערע קינדר, און
פלעגן לאזען ליגען די קינדער אויף דעם פעלד און פלעגן גיין
אהיים, און פלעגן זאגן צו הקב"ה רבונו של עולם דו האסט
און האסט אונז באשאפן מיר זאלען האבן קינדר, מיר האבען געטאהן וום צו אונז געהער, דאס זענען אונזערע קינדר,
ט זיי וואס צו דיר געהער, פלעגט הקב"ה אליין אראפקומען און אפשניידן דעם נאפיל און זיי ארומוואשן, און זיי בעקליידן,
הט זיי געגעבן אין די הענט צוויי קליינע שטיינדליך און האט געלייגט זייערע הענט צום מויל און זיי האבן געצויגן פון
נדליך אזאפט פון מילך און האניק, און זייא האבן זיך געאדערעוועט אין פעלד, ביז זיי זענען גרוס געווארן, ווען זיי זענען
ווארן זענען זייא געקומען צו זייערע עלטערן אהיים, זיי האבן געטראפן צו די עלטערן און האבן זיך דערקענט איינע
רע, די עלטערן האבן זיי געפרעגט ווער הט אייך אויפגעאדערעוועט, האבן זייא געזאגט איינגער מענטש זייער אשיינער האט
עבן אלץ וואס מיר האבן געדארפט, ווי די יודן זענען געגאנגען אויף דעם ים איז הקב"ה געזעהן געווארן צו די יודען
ר מלך וום קומט פון אמלחמה, און אפילו אדינסט הט געזעהן אויף הקב"ה מעהר ווי דר נביא יחזקאל הט געזעהן ביא
ך כבר, און דיא קינדר האבן דערקענט הקב"ה פריער פר אלע יודן, און זיי האבן געזאגט צו זייערע עלטערן דם איז

וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם: ב עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ

דִילֵהּ הִיא סוּסְיָא וְרָכ... רְמָא בְיַמָּא: ב תָּ...

רשב"ם

בים. תרגום של השליך וכן רומי קשת: (ב) עזי וזמרת יה. עוז וזמרת שבח ישראל יה והוא היה לי לישועה. עזי חטף קמץ ויו"ד יתירה כמו רבתי בגוים. היושבי בשמים. שוכני בחגוי סלע. אבל עזי אליך אשמורה. פי' עוז שלי: וזמרת. כמו ושכורת ולא מיין. וכן תסמר שערת בשרי. כפילו של ראש הפסוק

בעל הטורים

ממלרים תסיע: (ב) עזי. ג' הכא ואידך בהלל ואידך עזי וזמ... ה' ויהי לי לישועה ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה זהו ... שמים מתוקים היו נוזלים מקרקע הים ושתו מים בששון

בית יהודא

ווי אַמענטש וואָס מען לויבט אים מיט מַעֲלוֹת, און ער האָט גאָר ניט די מַעֲלוֹת: וסוס ורוכבו]. (שְׁנֵיהֶם קְשׁוּרִים זֶה בָּזֶה) דר פערד מיט דעם רייטער זענען געווען בהעפט איינר צום אַנדערן ווי זיי וואָלטן געווען צוגעבונדן איינר צום אַנדערן (וְהַמַּיִם מַעֲלִין אוֹתָם לָרוּם) די וואסר האבן ביידע אַרויפגעבּרענגט אין דערהייך (וּמוֹרִידִין אוֹתָם לָעוֹמֶק) און האָבן זיי אַראָפּ געניידערט אין דער טיעף (וְאֵינָן נִפְרָדִין) און זענען ניט אָפּגעשיידט געוואָרן איינער פון אַנדערן: ורמה]. (הִשְׁלִיךְ) ער האָט געוואָרפן (וְכֵן וּרְמוֹ לְגוֹ אַתּוּן נוּרָא) מען האָט זיי געוואָרפן אין דעם פייער וואָס איז אין אויבין (וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה) דר מדרש פרעגט (כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר רָמָה) איין פסוק זאָגט רמה, איז דר טייטש אופהייבן (וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר יָרָה) און איין פסוק זאָגט ירה ער האָט אַראָפּגעוואָרפן (מְלַמֵּד) דער פסוק לערונט אונז (שֶׁהָיוּ עוֹלִין לָרוּם וְיוֹרְדִין לַתְּהוֹם) דיא וואסער האט זיי אויפגעהויבן אין דערהייך און האט זיי אַראָפּגעניידערט ביז צום גרונד (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אין פסוק (מִי יָרָה אֶבֶן פִּנָּתָהּ) ווער האט געוואָרפן איר ווינקלשטיין (מִלְמַעְלָה לְמַטָּה) פון אויבן ביז אונטען: (ב) נעזי וזמרת יה]. זאָגט רש"י (אוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם) דר תרגום טייטשט (תּוּקְפִּי וְתוּשְׁבַּחְתִּי) מיין שטאַרקייט און מיין לויב (עָזִּי כְּמוֹ עֻזִּי בְּשׁוּרֶק) עזי איז גלייך ווי עס וואָלט געשטאַנען עֻזִּי מיט אַשורק (וְזִמְרָת כְּמוֹ וְזִמְרָתִי) און זמרת איז גלייך ווייא עס וואָלט געשטאַנען וזמ... זאָגט רש"י (וַאֲנִי תָּמֵהַּ עַל לְשׁוֹן הַמִּקְרָא) און איך וואונדער מיך אויף דעם לשון פון פסוק (שֶׁאֵין לָךְ כָּמוֹהוּ בַּנִּ... בַּמִּקְרָא) עס איז ניטא אין תנ"ך דער וואָרט עזי זאָל זיין געפינטולט מיט אַקמץ נעזי] (אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת) נא... דריי ארטער (שֶׁהוּא סָמוּךְ אֵצֶל וְזִמְרָת) וואו דר וואָרט עזי שטייט געבען וואָרט וזמרת (וְכָל שְׁאָר מְקוֹמוֹת) און אַנדערע אָרטער וואו עס שטייט עזי (נָקוּד שׁוּרֶק) איז ער געפינטולט מיט אשורק ווי עס שטייט אין פסוק ה... ומעזי. עזי אליך אשמורה (וְכֵן כָּל תֵּיבָה בַּת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת הַנְּקוּדָה מְלַאפּוּם) און אַזוי איז ביי יעדער וואָרט פון צ... אותיות וואס איז געפינטולט מיט אַמלאפום ואחולם] (כְּשֶׁהִיא מַאֲרֶכֶת בְּאוֹת שְׁלִישִׁית) אַז דר וואָרט ווערט דערלייג... פר גרעסערט] מיט אַדריטן אות (וְאֵין הַשְּׁנִיָּה בִּשְׁוָ"א בַּחֲטַף) און דר צווייטער אות איז ניט געפינטולט מיט א... (הָרִאשׁוֹנָה נְקוּדָה בְּשׁוּרֶק) ווערט דר ערשטער אות געפינטולט מיט אשורק (כְּגוֹן) אַזוי ווי עז עזי, רק רקי, חק ... על עלו ויסור עלו, כל כלו ושלישים על כלו] (וְאֵלּוּ שְׁלֹשָׁה) און דיא דריי (עָזִּי וְזִמְרָת שֶׁל כָּאן וְשֶׁל יְשַׁעְיָה וְשֶׁל תְּהִלִּים ... בְּקָמַץ חָטַף) עזי וזמרת וואס דא שטייט, און עזי וזמרת וואס שטייט אין ספר ישעיה, און עזי וזמרת וואס שטייט ... תהלים, איז דר ע' געפינטולט מיט אַקמץ (וְעוֹד אֵין בְּאֶחָד מֵהֶם כָּתוּב וְזִמְרָתִי אֶלָּא וְזִמְרָת) און ביי דיא דריי עזי וזמרו... גישא איינער וואס זאָל שטיין וזמרתי, נאר וזמרת (וְכוּלָּם סָמוּךְ לָהֶם) און נעבן אַלע דריי שטייט ויהי לי לישו... זאָגט רש"י (לְכָךְ אֲנִי אוֹמֵר) דריבר זאָג איך (לְיַישֵּׁב לְשׁוֹן הַמִּקְרָא) איינצוזעצען דעם לשון פון פסוק (שֶׁאֵין עָזִּי כְּמוֹ ... עזי איז ניט וויא עוזי מיין שטאַרקייט (וְלֹא וְזִמְרָת כְּמוֹ וְזִמְרָתִי) וזמרת איז ניט ווי וזמרתי, מיין לויב (אֶלָּא עָזִּי שֵׁם דָּבָר ... נאר עזי איז דר נאָמען פון שטאַרקייט, גלייך ווי עס וואָלט געשטאַנען עז. שטאַרקייט, און דר יוד פון עזי איז אין... (כְּמוֹ) וויא עס שטייט אין פסוק היושבי בשמים. דאַרף שטיין היושב בשמים, שוכני בחגוי סלע, דאַרף שטיין שוכן ב...

רש"י

מלך ב"ו שמקלסין אותו ואין בו: סוס ורכבו. שניהם ... זה בזה והמים מעלין אותם לרום ומורידין אותם ל... ואינן נפרדין: רמה. השליך וכן (דניאל ג) ורמו לגו... נורא ומ"א כתוב אחד או' רמה וכתוב אחד אומר ירה שהיו עולין לרום ויורדין לתהום כמו (איוב לח) מי ירה... פנתה מלמעלה למטה: (ב) עזי וזמרת יה. אונקלוס תרגם תוקפי ותושבחתי עזי כמו עזי בשור"ק וזמרת כמו וזמר... ואני תמה על לשון המקרא שאין לך כמוהו בנקוד... במקרא אלא בג' מקומות שהוא סמוך אצל וזמרת וכל... מקומות נקוד שור"ק (ירמיה טז) ה' עזי ומעזי (תהלים... עזי אליך אשמורה. וכן כל תיבה בת שתי אותיות הנ... מלאפו"ם כשהיא מארכת באות שלישית ואין השניה [ב... בחטף ו הראשונה נקודה בשור"ק כגון עז עזי רוק רו... חקי על עולו יסור עולו כל כלו ושלישים על כלו ואלו ג... וזמרת של כאן ושל ישעיה ושל תהלים נקודה בחטף ועוד אין באחד מהם כתוב וזמרתי אלא וזמרת וכולם להם ויהי לי לישועה ז לכך אני אומר ליישב לשון המקרא עזי כמו עוזי ולא וזמרת כמו וזמרתי אלא עזי שם דבר... כמו (שם קכג) היושבי בשמים (עובדי' א) שוכני בחגוי...

שפתי חכמים

ד ופירוש כתוקפי וכתושבחתי: ה פירוש בחטף קמ"ץ: ו ר"ל אות אמלעי מן עזי דהוא זיי"ן או אות אמלעי מחקי וכו': ז

פירוש לתורת אלהים

מיט זייני רייטר רמה האט ער געוואָרפן אין ים [ע' רמ"י]: (ב) עזי דאס שטאַרקייט וזמרת און דאס

משלי יוסף

אַמאָס ווי לאַנג און ווי ברייט דר בגד זאָל זיין, אַבער אַז ער מאַכט קליידר צום פאַרקויפן, דאַרף ער קיין מאָס, וואָרום וועט ניט זיין גוט פאַר דעם מענטש וועט זיין גוט פאַר איין אַנדער מענטש, דס זעלביגע זענען דא די ברכות וואָס מען לויבט צו הקב"ה, עס זענען דא ברכות וואָס זענען צוגעפאַסט צו די זאַך, למשל אַז מען עסט ברויט זאָגט מען המוציא לחם מן הארץ, אַז מען עסט בוים פרוכטן זאָגט מען בורא פרי העץ און נאָך אַזעלכע ברכות, און עס זענען דא ברכות וואָס איין מין ברכה איז אויף פיל זאַכן, דהיינו די שהכל, איז אויף פיל זאַכן, אין די שירה זענען אויך דא לויב צו הקב"ה וואָס מען קען זיי זאָגן אויף פיל ערליי ... וואָס מען האָט פון הקב"ה, דהיינו עזי וזמרת יה ימינך ה' וגו'. מי כמוכה באלים וגו'. דאס דער פסוק ויאמרו לאמר, זיי האָבן געזאָגט אַז... לויב וועדטער צוא הקדוש ברוך הוא, מען זא... קענען אייביג זאָגען:

חתא הדא קדם יי
רו למימר נשבח
ה קדם יי ארי אתגאי
גותניא וגאותא

הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אָשִׁירָה לַיהוָה כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס

תו"א ויאמרו לאמר סוטה ל: אשירה ר"ה לה:

בעל הטורים

ישיר. יו"ד שיר שיו"ד שירות הם. יש. כתר. האזינו. יהושע. חנה. דוד. שלמה. חזקיה. ושירה לעתיד: אשירה. ג' הכא אגכי לה' אנכי אשירה כמו בכאן טבעו בים סוף גם שם נחל קישון גרפם ואידך אשירה נא לידידי שירת דודי לכרמו על שם גפן

רשב"ם

ברעב: (א) גאה גאה. נצחון מלחמה קורין גאות בכמה מקומות. השב גמול על גאים. בית גאים יסח ה' הגוזלים והחומסים. בגאות רשע ידלק עני: רמה

רש"י

תחיית המתים ג מן התורה וכן בכולן חוץ משל שלמה והו בקש לבנות ולא בנה. ואין לו' ולייסב לשון הזה דברים הנכתבים בל' עתיד והן מיד כגון (איוב א) עשה איוב (במדבר ט) על פי ה' יחנו ויש אשר ישכון לפי שהן דבר ההוה תמיד ונופל בו בין ל' עתיד בין ל' אבל זה שלא היה אלא לשעה איני יכול ליישבו בל' הזה: אה גאה. כתרגומו (ד"א בא הכפל לומר שעשה דבר לבשר ודם לעשות כשהוא נלחם בחבירו ומתגבר עליו מן הסוס וכאן סוס ורוכבו רמה בים וכל שאי אפשר ע"י זולתו נופל בו לשון גאות כמו כי גאות עשה וכן ירה תמצא כפולה עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה ה' איש ה' שמו וכן כולם ברש"י ישן) ד"א כי גאה גאה על ירות וכל מה שאקלם בו עוד יש בו תוספת ולא כמדת

בית יהודא

די תּוֹרָה גְעוויזן אַז עס איז דא תְּחִיַּית הַמֵּתִים (וְכֵן בְּכוּלָן) אונ אַזוֹ איז ביי די אַלֶע יודי"ן ווָס ווייזין אוף שְׁפֶּעטֶער, מיינט מען אוף גאר שפעטער ווען די זעלביגע מענטשין וועלן אויפשטיין צו תְּחִיַּית הַמֵּתִים וועלן זיי אויך זינגן אונ טאהן ווָס זיי האבן געזונגן אונ האבן געטאן ווען זיי האבן געלעבט (חוּץ מִשֶּׁל שְׁלֹמֹה) נאר דעם ווָארט יִבְנֶה ווָס שטייט ביי שְׁלֹמֹה (שֶׁפֵּירְשׁוּהוּ בִּקֵּשׁ לִבְנוֹת וְלֹא בָּנָה) האבען דיא רַבָּנָן געזאגט מען מיינט ער הט גיוואלט באהען אונ ער הט ניט געבאהט, זאגט רש"י (וְאֵין לוֹמַר וּלְיַישֵּׁב לָשׁוֹן הַזֶּה כִּשְׁאָר דְּבָרִים הַנִּכְתָּבִים בְּלָשׁוֹן עָתִיד וְהֵן מִיַּד) מיר קענן ניט זאגן אַז די אַלֶע יודין ווָס מיר האבן דא געשריבן זענן ווי די אַנדערע יודין ווָס זענן געשריבן מיט דעם לָשׁוֹן עָתִיד נעם וועט זיין פון דעסטוועגן זענן זיי געווען באלד (כְּגוֹן) דְהַיְינוּ (כָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב) אַזוֹ וועט טאן איוב נאונ איוב הט באלד אַזוֹ גטאן, ה' יַחֲנוּ) זיי וועלן רוהען נאונ די יודין האבן באלד גערוהט,(וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִשְׁכּוֹן הֶעָנָן) דער וואלקן וועט רוהען נדר ן האט באלד גערוהט, וועלען מיר זאגן דא אויך אַזוֹ אֲפִילוּ משה הט איצט געזאגט דיא שִׁירָה פון דעסטוועגען יָשִׁיר, ער וועט זינגען, ענפערט רש"י עס איז ניט גלייך צו די זאכען (לְפִי שֶׁהֵן דָּבָר הַהֹוֶה תָּמִיד) ווייל די זאכען שטענדיג אַזוֹ גיטאהן גיוואָרן ואיוב הט שטענדיג אַזוֹי געטאהן, די יודין האבן שטענדיג גערוהט ווי הקב"ה הט דר וואלקן פלעגט שטענדיג רוהען אוף דעם מִשְׁכָּן ווען די יודין האבען גערוהט) (וְנוֹפֵל בּוֹ בֵּין לָשׁוֹן עָתִיד וּבֵין בר) קען מען שרייבען מיט דעם לָשׁוֹן עס איז געווען אָדער עס וועט זיין ואדר עס איז איצט) ווייל די זאך איז געווען א איז אונ זיא וועט זיין (אֲבָל זֶה שֶׁלֹּא הָיָה אֶלָּא לְשָׁעָה) אָבער די זאך ווָאס איז נאר גיוועזן דיא איינע צייט (אֵינִי יָכוֹל בְּלָשׁוֹן זֶה) קען מען אוף איר ניט שרייבען זיא וועט זיין, אַז די זאך איז שוין געווען, נאר ווי מיר האבן פריער געשריבן: ה גָּאָה. זאגט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ), ווי דער תַּרְגּוּם טייטשט הקב"ה האט געוויזן אַז זיין גרויסקייט איז העכער פון אַלע שין מיט זייער גרויסקייט, דיא גרויסקייט פון מענטשין איז גאר ניט געגין די גרויסקייט פון הקב"ה (דָּבָר אַחֵר) נאך איז (בָּא הַכֶּפֶל) דריבר איז גקומן טאפיל "גָּאֹה גָּאָה" (לוֹמַר) צוא זאגען (שֶׁעָשָׂה דָּבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְבָשָׂר וָדָם לַעֲשׂוֹת) ה הט געטאהן אַזאך ווָס אַמענטש קען דאס ניט טאהן (כְּשֶׁהוּא נִלְחָם בַּחֲבֵרוֹ וּמִתְגַּבֵּר עָלָיו מַפִּילוֹ מִן הַסּוּס) אַז איינער מִלְחָמָה מיט אַרייטער אונ ער שטארקט זיך אוף דעם רייטער ווארפט ער אים אראפ פון פערד (וְכַאן) אונ דא בייא חָמָה ווָס הקב"ה האט געהאלטן מִלְחָמָה מיט די מִצְרַיִם (סוּס וְרוֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם) הט הקב"ה גיווארפן אין וואסר דעם מיט זיין רייטער צוזאמען (וְכָל שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי זוּלָתוֹ) אונ יעדער זאך ווָאס קען ניט גיטאהן ווערן דורך איין ען נאר דורך דעם (נוֹפֵל בּוֹ לָשׁוֹן גֵּיאוּת) איז בייא אים דא אַגרויסקייט (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אין פָּסוּק (כִּי גֵאוּת עָשָׂה) געטאהן אַגרויסקייט (וְכֵן כָּל הַשִּׁירָה תִּמְצָא כְּפוּלָה) אין די גאנצע שִׁירָה געפינט מען טאפעלע ווערטער "עָזִּי וְזִמְרָת י לִי לִישׁוּעָה", "ה' אִישׁ מִלְחָמָה ה' שְׁמוֹ", (וְכֵן כּוּלָּם) אונ אַזוֹ אַלע אַנדערע טאפעלע ווערטער) (דָּבָר אַחֵר) נאך איז כִּי גָאֹה גָּאָה מיינט מען הקב"ה איז גרעסער (עַל כָּל הַשִּׁירוֹת) איבער אַלע געזאנגען (וְכָל מַה שֶּׁאֲקַלֵּס בּוֹ) אַלץ איך וועל אים לויבין (עוֹד יֵשׁ בּוֹ תּוֹסֶפֶת) איז ביי אים דא נאך מעהר (וְלֹא כְּמִדַּת בָּשָׂר וָדָם שֶׁמְּקַלְּסִין אוֹתוֹ וְאֵין בּוֹ) ניט

שפתי חכמים

דהא מיד כתיב אחריו השירה: ג פירוש ישיר משמע לעתיד:

פירוש לתורת אלהים

דיא יִשְׂרָאֵל דיא דאזיגע שִׁירָה צוא גאט אָשִׁירָה לָאמֹר זינגען צו גאט כִּי ווארום גאה ער האט ו אונ זייא האבען גזאגט לאמר אזוי צוא זאגען געהערשט גאה איבר אַלע הערשאפט סוס דם פערד.

משלי יוסף

עבריינגט צום מֶלֶךְ, הט דר מֶלֶךְ געזאגט צום אל צו ווָס האסטו מיר געבריינגט די קְרוֹן, הט דר אל געזאגט ווייל איך האב פר דיר גזינדיגט אונ געזאגט דו וועסט ניט קענן איין נעמן די לאנד אונ סט זיא איינגענומן, ביזטו צוריק געווארן אַמֶלֶךְ אוף נד, דריבר קומט דיר די קרוֹן, אזוֹ הט משה געזאגט קב"ה, איך האב פר דיר געזינדיגט מיט דעם ווָארט איך האב געזאגט וּמֵאָז בָּאתִי אֶל פַּרְעֹה וגו' פון די צייט ווָס איך בין געקומן צו פַּרְעֹה אונ האב גזאגט צו אים דיין נאמן הט ער נאך שלעכטר געטאהן צו די יודן אונ דו האסט זיי ניט גערעטעט, אונ איצט האסטו גערעטעט די יודן אונ האסט די מִצְרַיִים דערטרונקן אין יַם, דריבר בין איך איצט געקומן דיך לויבן מיט דעם ווָארט אָז, אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה: וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר וגו'. דר ענין פון די צְוַויי ווערטער איז למשל אבעל מְלָאכָה (אשניידר) אַז ער מאכט אַבֶגֶד פר זיך אָדר ער מאכט אַבֶגֶד פר איין אַנדערן, מוז ער האבן

בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת־יְהוָה וַיַּאֲמִינוּ בַּיהוָה וּבְמשֶׁה עַבְדּוֹ׃ פ

טו א אָז יָשִׁיר־משֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־

עֲבַד יְיָ בְּמִצְרַיִם וּדְחִי
עַמָּא מִן קֳדָם יְיָ וְהֵימִי
בְּמֵימְרָא דַייָ וּבִנְבִיאוּ
משֶׁה עַבְדֵּהּ׃ א בְּכֵן שַׁבַּ
משֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל

תו"א אז ישיר ר"ה לא:

רשב"ם

ה' אלהים מתהלך בגן לרוח היום: (לא) ויאמינו בה'. שאף במדבר לא ימותו אנשי ניצוה באלהים כדאיתא במדרש לא נשאר בהם עד א' שלא נשאר אלא א' והוא פרעה והלך לנינוה ומלך שם וזהו ויאמינו אנשי באלהים נזכר למה שראה במצרים ועל הים: ובמשה. ב' ובמשה עבדו. וידבר העם באלהים ובמשה. לומר לך החולק על רבו כחולק על הש והמאמין בדברי חכמים כמאמין בשכינה: (א) אז ישיר. ב' הכא ואידך אז ישיר ישראל. לומר אף ע"פ שלא הזכיר שם משה מ"מ גם אמר שירה כמו בכאן אלא שלא הזכירו שלקה ע"י המים: אז ישיר. אמר בלשון שנתרעמתי ומאז באתי אל פרעה באותו לשון אתחיל

בעל הטורים

על פסל מיכה שעבר עמהם בים והיינו דכתיב ועבר בים צרה רנה שהוא בגימ' פסל מיכה: (לא) ויאמינו. ב' ויאמינו בה' ויא

בית יהודא

רש"י יד ממש הן) פון דעסטוועגן איז איבעג דערמיינונג יד, אהאנט (והמפרש יתקן הלשון אחר ענין הדבור) נאך דעם ענין וואס מען רעט אזוי אמיינונג זאגט מען אויף דעם ווארט יד: (א) (אז ישיר משה). אורט רש"י די תורה דערציילט דאך אזאך וואס איז געוועזן דארף דאך שטיין אז שר משה, דאמאלם האט משה געזונגען, פאר וואס שטייט ישיר ער וועט זינגען, זאגט רש"י (אז כשראה הנס עלה בלבו שישיר שירה) דאמאלם ווען משה האט געזעהן דעם נס איז אריינגעגאנגען אטראכטונג אין זיין הארצן מען זאל זינגען צו הקב"ה (וכן אז ידבר יהושע) האט אויך געדארפט שטיין אז דבר יהושע דאמאלם האט יהושע גערעט (די זון מיט די לבנה זאלן בלייבען שטיין) נאר מען מיינט "אז" דאמאלם ווען יהושע האט געזעה ווערט באלד נאכט אונ די מלחמה וועט נאך ניט זיין געענדיגט, איז ביי אים געבליבן ידבר, ער זאל רעדין זונן מיט די לבנה זאלען בלייבען שטיין, אונ עס זאל זיין נוייטער טאג ביז ער וועט ענדיגען די מלחמה (וכן ובית לבת פרעה) איז אויך דערטייטש (חשב בלבו שיעשה לה) שלמה האט געטראכט אין הארצין ער זאל מאכען אשטוב פאר טאכטער פון פרעה (אף כאן ישיר) וואס דא שטייט ישיר ער וועט זינגען, מיינט מען אויך (אמר לו לבו שישיר) זיין ה האט אים געזאגט ער זאל זינגען (וכן עשה) אונ אזוי האט ער געטאהן (ויאמרו לאמר אשירה לה') ער מיט דיא יודין ה געזאגט איך וועל זינגען צו הקב"ה, יעדר יוד האט גזאגט איך וועל זינגען צו הקב"ה (וכן ביהושע) אונ אזוי איז ג ביי יהושע (כשראה הנס) ווען ער האט געזעהן דעם נס [ווי ער גענומט איין די מלחמה] (אמר לו לבו שידבר) האט זיין צו אים געזאגט ער זאל רעדין דיא זונן מיט די לבנה זאלען בלייבען שטיין (וכן עשה) אונ ער האט אזוי געטאן (ויאמר לעיני כל ישראל) אונ ער האט געזאגט פר אלע יודין ואלע האבין גיהערט) די זונן מיט דיא לבנה זאלן בלייבן שטיין (וכן שירת הבאר) אונ אזוי איז געוועזן ביי דם געזאנג וואס די יודין האבען געזונגען ביי דעם ברונען (שפתח בה אז ישיר ישראל) אנהייב איז אז ישיר ישראל, איז אויך דערטייטש דאמאלם איז געקומען ביי די יודין אין הארצין זיי זאלען זינגען (אחריו) זאגט נאכדעם דר פסוק וואס זיי האבען געזונגען "עלי באר ענו לה" (אז יבנה שלמה במה) דאמאלם וועט באהען אבמה (פירשו בו חכמי ישראל) האבען דיא חכמים געזאגט מען מיינט (שבקש לבנות), ער האט גוואלט ב אבמה (ולא בנה) אונ ער האט ניט געבאהט (למדנו) לערנען מיר (שהיוד על שם המחשבה נאמרה) דר יוד פון יבנה, ידבר) איז גזאגט גוואָרען אוף דם טראכטונג פון דעם מענטש וואס ער טראכט צו טאן (זהו ליישב פשוטו) דאס איז גאן פראסטען פשט (אבל מדרשו אמרו רז"ל) אבר אין מדרש האבען די רבנן געזאגט (מכאן רמז לתחיית המתים מן התורה)

רש"י

לשון יד ממש הן והמפרש יתקן הלשון אחר ענין הדב (א) אז ישיר משה. אז כשראה הנס עלה בלבו א ש שירה וכן (יהושע י) אז ידבר יהושע וכן (מ"א ז) ובית י לבת פרעה חשב בלבו שיעשה לה אף כאן ישיר אמר לו שישיר וכן עשה ויאמרו לאמר ב אשירה לה'. וכן ביה כשראה הנס אמר לו לבו שידבר וכן עשה ויאמר לעיני ישראל וכן שירת הבאר שפתח בה אז ישיר ישראל ע אחריו עלי באר ענו לה (מ"א יא) אז יבנה שלמה במה פ בו חכמי ישראל שבקש לבנות ולא בנה למדנו שהיו"ד המחשבה נאמרה זהו ליישב פשוטו אבל מדרשו ארז"ל

שפתי חכמים

א דקשה לרש"י דהל"ל אז שר דישיר משמע לעתיד ואז לשון עבר הוא דאז שר ומתרץ אז וכו' עלה בלבו וכו' כלומר דישיר קאי אמחשבה: ב ר"ל

דעת זקנים מבעלי התוספות

וכל הציצית מאחוריהם: (א) אז ישיר משה. אמר משו הקב"ה רבש"ע באז קראתי תגר לפניך כדכתיב ומאז בא פרעה וגו' ובאז אני מקלס לפניך. ד"א אז בגימ' שמונ

בזכות המילה שניתנה לשמונה קרע לנו הים דכתיב לגוזר ים סוף לגזרים וימל מתרגמינן וגזר:

פירוש לתורת אלהים

גבורה וואס גאט האט דארך זיין האנד גטאהן אוף די מצרים ויראו האט דם פאלק ישראל זיך גפארכטען פר גאט ויאמינו אונ זייא האבן גגלייבט אין גאט ובמשה אונ אין די נבואה פון משה זיין קנעכט: (א) א דענצמאל אז משה האט גזעהן דם נס וואס גאט גטאהן צו דיא ישראל האט ער געזונגען [ש

משלי יוסף

(א) אז ישיר משה וגו'. דער מדרש שרייבט משה האט געזאגט פר הקב"ה מיט וואס איך האב פר דיר גזינדיגט מיט די זאך וועל איך דיך לויבן, רבי לוי בר חייא זאגט למשל אמדינה האט געזינדיגט צום מלך האט דר מלך געזאגט צו זיין גענעראל קום מיר וועלן גיין צו די מדינה אונ מיר וועלן מאכן מיט איר אמלחמה, האט דר גענעראל געזאגט צום מלך מיר וועלן ניט קענן מיט איר אמלחמה, די מענטשן זענען זייער שטארק, דר מ געשווינגען, ביי נאכט איז דר מלך אליין געגאנגען א געהאלטן מלחמה אונ האט איינגענומן די לאנד, גענעראל האט געהערט וואס דר מלך האט געטאהן א איינגענומן די מלחמה, האט ער געמאכט אקרוין וא:

פַּרְעֹה הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם לֹא־
נִשְׁאַר בָּהֶם עַד־אֶחָד׃ כט וּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם
וְהַמַּיִם לָהֶם חֹמָה מִימִינָם
וּמִשְּׂמֹאלָם׃ ל וַיּוֹשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם
הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם
וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת עַל־
שְׂפַת הַיָּם׃ לא וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־
הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה

אונקלוס

ּעֹה דְּעַלּוּ בַתְרֵיהוֹן
ַמָּא לָא אִשְׁתְּאַר בְּהוֹן
חָד׃ כט וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
ִיכוּ בְיַבֶּשְׁתָּא בְּגוֹ יַמָּא
יָא לְהוֹן שׁוּרִין
ִימִינְהוֹן וּמִסְּמָאלֵהוֹן׃
ְּרַק יְיָ בְּיוֹמָא הַהוּא
יִשְׂרָאֵל מִידָא דְמִצְרָאֵי
ּזוֹ יִשְׂרָאֵל יָת מִצְרָאֵי
ִתִין עַל כֵּיף יַמָּא׃
וַחֲזָא יִשְׂרָאֵל יָת
ּרְתָּא יְדָא רַבְּתָא דִּי

א והמים להם יומא כ׃ וירא ישראל ברכות כט׃

בעל הטורים

סה בראשית סיבקע לפני ישראל׃
חמה מימינם ומשמאלם. חמה
חסר שהקב"ה נתמלא עליהם חמה

רשב"ם

לקראת פניהם׃ (כט) ובני ישראל. כאשר הלכו ביבשה בתוך הים׃
וירא ישראל. אשר על שפת הים. את מצרים מתים וטבועים בים׃ על
שפת הים. כשהיו ישראל על שפת הים ראו מיד את הים שב על פני המצרים
וטבעו בתוכו וזהו עיקר פשוטו. וכענין זה פירשתי בבראשית וישמעו את קול

רש"י

מכן לכל עבודתו ויתדותם ומיתריהם לכל כליהם והינה
תיקון לשון׃ (ל) וירא ישראל את מצרים מת.
טן הים על שפתו ת כדי שלא יאמרו ישראל כשם שאנו
ים מצד זה כך הם עולין מצד אחר רחוק ממנו וירדפו
ינו׃ (לא) את היד הגדולה. את הגבורה הגדולה
עשתה ידו של הקב"ה והרבה לשונות נופלין על לשון יד וכולן

בית יהודא

פָּסוּק בְּכָל עֲבוֹדָתוֹ וִיתֵדוֹתָם וּמֵיתְרֵיהֶם לְכָל כְּלֵיהֶם, דַארְף
שְׁטֵיין כָּל כְּלֵיהֶם (וְאֵ׳ו אֶלָּא תִּיקּוּן לָשׁוֹן) דֶר לָמֶ״ד פוּן לְכָל
קוּמְט נָאר צוּ פַארְבֶּעסֶערְן דֶעם וָוארְט׃ (ל) וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת
מִצְרַיִם מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם. דִיא יוּדֶען הָאבֶּן גֶעזֶעהֶן דִיא
גֶעשְׁטָארְבֶּענֶע מִצְרַיִם לִיגֶען אוֹיף דֶעם בְּרֶעג יַם (שֶׁפְּלָטָן הַיָּם
עַל שְׂפָתוֹ) דֶר יַם הָט זֵיי אַרוֹיסְגֶעוָוארְפֶן פוּן זִיךְ אוֹיף דֶעם
בְּרֶעג יַם (כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל) דִי יוּדֶען זָאלֶן נִיט זָאגֶען

ם שֶׁאָנוּ עוֹלִין מִצַּד זֶה) אַזוֹ וִוי מִיר גֵייעֶן אַרוֹס פוּן יַם אִין דִי זַייט (כָּךְ הֵם עוֹלִין מִצַּד אַחֵר) אַזוֹ גֵייעֶן זֵייא אַרוֹס פוּן אֵיין
ער זַייט (רָחוֹק מִמֶּנוּ) וַוייט פוּן אוּנְז (וְיִרְדְּפוּ אַחֲרֵינוּ) וֶועלֶען זֵיי וַוייטֶער יָאגֶען נָאךְ אוּנְז, דְרִיבֶּער הָט הקב"ה
וַייזְן דֶעם יַם עֶר זָאל אַרוֹיסוַוארְפֶן פוּן זִיךְ אַלֶע טוֹיטֶע מִצְרַיִם אוֹיף דֶעם בְּרֶעג יַם אוּנ דִי יוּדֶען הָאבֶּן זֵייא דֶערְקֶענְט׃
(ואת הַיָּד הַגְּדוֹלָה) דִי יוּדֶען הָאבֶּען גֶעזֶעהְן (אֶת הַגְּבוּרָה הַגְּדוֹלָה שֶׁעָשְׂתָה יָדוֹ שֶׁל הקב"ה) דִי גְרוֹיסֶע שְׁטַארְקֵייט וָוס
זאגְט פוּן הקב"ה הָט גֶעטָאהְן (הַרְבֵּה לְשׁוֹנוֹת נוֹפְלִין עַל לְשׁוֹן יַד) דֶער וָוארְט יַד וֶוערְט גֶעזָאגְט אוֹיף פִיל זַאכֶן (וְכוּלָּן

דעת זקנים מבעלי התוספות

) לא נשאר בהם עד אחד. אבל אחד נשאר והוא פרעה
דכתיב בספר תהלים אחד מהם לא נותר היינו מכל עמו׃
) והמים להם חומה. חמה חסר כתיב לפי שבתחלה נתמלא הים חמה עליהם עד שבא גבריאל ושמם כחומה בתוך
והיה מכריז על הים ואומר למים שבימינם הזהרו בישראל שעתידין לקבל התורה שנתנה בימינו של הקב"ה שנאמר מימינו
דת למו חזר ואמר לים שבשמאלם הזהרו בישראל שעתידין להניח תפילין בשמאל חזר ואמר למים שלאחריהם הזהרו
ראל שעתידים להתעטף בציצית מאחוריהם והמים שומעין דבריו ועומדין חומות ונחלק להם הים לשנים עשר קרעים
שיהא לכל שבט ושבט שביל לבדו ובחומות הים שבין כל אחד ואחד היו חלונות ומספרים זה עם זה כדי לישב
ם הה"ד והמים להם חומה. ולפי המדרש הזה נראה שהמתעטף בציצית צריך להשליך הציצית לאחוריו ולי נראה
צריך דהא דאמרינן במדרש שעתידין להתעטף בציצית מאחוריהם היינו בשעת העטיפה דבאותה שעה כל הטלית

שפתי חכמים

ת דאל"כ איך היו יכולין לראותן הא נטבעו בים׃

פירוש לתורת אלהים

) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אוּנ דִיא קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל זֶענֶע־
אַנְגֶען אִין דֶער טְרִיקֶענֶעשׁ אִין מִיטֶען דֶעם יַם
ים אוּנ דָאס וַואסֶער אִיז גֶוועֶן צוּא דִיא יִשְׂרָאֵל
י וִויא אַמוֹיעֶר פוּן זֵייעֶר רֶעכְטֶע זַייט אוּנ פוּן
גֶר לִינְקֶע זַייט׃ (ל) וַיּוֹשַׁע יְיָ אוּנ גָאט הָט גִיהָאלְפֶן
ּ הַהוּא אִין דֶעם טָאג דִיא יִשְׂרָאֵל מִיַּד פוּן דֶער
נְד פוּן דִיא מִצְרַיִם וַיַּרְא אוּנ דִיא יִשְׂרָאֵל הָאבֶען
הֶן דִי מִצְרַיִם טוֹט אוֹיף דֶעם בְּרֶעג יַם [עיין רש"י]׃
) וַיַּרְא אוּנ דִיא יִשְׂרָאֵל הָאבֶען גִזֶעהְן דִי גְרוֹסֶע

ליקוטי יוסף

(כט) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וגו׳. דֶער מִדְרָשׁ
שְׁרַייבְּט דֶר יַם אִיז נִיט גִשְׁפָּאלְטֶן גְוָוארְן בִּיז דִי יוּדְן זֶענֶען
גֶעקוּמֶן אִין יַם אוּנ דִי וַואסֶר אִיז גְוֶועְן בִּיז זֵייעֶרֶע נֶעזֶער, נָאכְ־
דֶעם אִיז פְּלוּצְלוּנְג מִיט אֵיין מָאהְל דֶער יַם גֶעשְׁפָּאלְטֶן גְוָוארְן
אוּנ עֶס אִיז גֶעוָוארְן אַטְרוּקֶענֶע וֶועג, רַבִּי נְהוֹרָאִי זָאגְט דִי
יוּדִישֶׁע וַוייבֶּער הָאבֶּן גֶעהַאלְטֶן זֵייעֶרֶע קִינְדֶר אוֹיף דִי הֶענְט אוּנ
זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען אוֹיף דִי טְרוּקֶענֶע וֶועג וָוס אִין יַם, אוּנ אוֹיף בֵּיידֶע
זַייטֶן וֶועג זֶענֶען גֶעוֶועְן בּוֹימֶער מִיט פְרוּכְטֶן, אַז דָס קִינְד הָט
גֶעוויינְט הָט זִיא אָפְּגֶערִיסֶן אַעֶפִּיל אָדֶר אֵיין אַנְדֶר פְּרִי אוּנ זִיא
הָט אִים גֶגֶעבֶּן צוּ עֶסֶן, דָס אִיז וָוס מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָט גְזָאגְט צוּ
דִי יוּדֶן לֹא חָסַרְתָּ דָּבָר, עֶס הָט דִיר נִיט מֶעהְר גֶעפֶעלְט נָאר
צוּ רֵייכְן אַוָוארְט, וָואס דוּ הָאסְט גֶעזָאגְט דוּ ווילְסְט אִיז פוּן דַיינֶעטְוֶועגֶען בַּאלְד בַּאשַׁאפֶען גֶעוָוארֶען׃

יָדְךָ עַל־הַיָּם וְיָשֻׁבוּ הַמַּיִם עַל־
מִצְרַיִם עַל־רִכְבּוֹ וְעַל־פָּרָשָׁיו׃ כז וַיֵּט
מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם
לִפְנוֹת בֹּקֶר לְאֵיתָנוֹ וּמִצְרַיִם נָסִים
לִקְרָאתוֹ וַיְנַעֵר יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם
בְּתוֹךְ הַיָּם׃ כח וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם וַיְכַסּוּ
אֶת־הָרֶכֶב וְאֶת־הַפָּרָשִׁים לְכֹל חֵיל

עַל יַמָּא וִיתוּבוּן מַיָּ
מִצְרָאֵי עַל רְתִכֵּיהוֹן
פָּרָשֵׁיהוֹן׃ כז וַאֲרֵים מ
יָת יְדֵהּ עַל יַמָּא
יַמָּא לְעִדַּן צַ
לְתָקְפֵּהּ וּמִצְרָאֵי עָ
לְקַדָּמוּתֵהּ וְשַׁנִּיק יְיָ
מִצְרָאֵי בְּגוֹ יַמָּא׃ כח וְ
מַיָּא וַחֲפוֹ יָת רְתִ
וְיָת פָּרָשַׁיָּא לְכֹל מַשִּׁ

תו"א ומצרים נסים סוטה יא: וינער סנהדרין לד:

רשב"ם

את ידך. כשעברו ישראל על שפת הים מעבר לים: (כז) ומצרים נסים לקראתו. כשהיו הסוסים אוגני מרכבותם לנוס פגעם הים קודם שנהפכו לגמרי ובא להם

בית יהודא

אין לאנד מִצְרַיִם (שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאֵלוּ לוֹקִים עַל הַיָּם) וָוארום אַזוֹי ווי די מִצְרַיִם זֶענֶען גֶעשְׁלָאגֶן גֶעוָוארֶן בַּיי דֶעם יַם (כַּךְ לוֹקִים אוֹתָם שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בְּמִצְרַיִם) אַזוֹי הָט הקב"ה גֶעשְׁלָאגֶען די מִצְרַיִם ווָס זֶענֶען גֶעבְּלִיבֶּען אִין מִצְרַיִם: (כו) וְיָשׁוּבוּ הַמַּיִם. די וַואסֶער זָאלֶען צוּרִיק גֵיין (שֶׁזְּקוּפִים וְעוֹמְדִים כַּחוֹמָה) די וַואסֶר ווָס זֶענֶען אוֹיפְגֶעשְׁטֶעלְט גֶעוָוארֶן אִין דֶערְהֵייךְ ווִי אַמָאהֶער (יָשׁוּבוּ לִמְקוֹמָם) זָאלֶען זִיךְ אַרָאפְּלָאזֶען אוּנ צוּרִיק גֵיין צוּ זַייעֶר אָרְט (וִיכַסּוּ עַל מִצְרַיִם) וֶועלֶען די וַואסֶר בֶּדֶעקִין אוֹיף די מִצְרַיִם: (כז) וְלִפְנוֹת בֹּקֶר. (לְעֵת שֶׁהַבֹּקֶר פּוֹנֶה לָבֹא) צוּ די צַייט ווָס דֶער פְרִיהְמָארְגֶען קֶערְט זִיךְ שׁוֹין צוּ קוּמֶען: וּלְאֵיתָנוֹ. מֵיינְט מֶען (לְתָקְפּוֹ הָרִאשׁוֹן) צוּ זַיין עֶרְשְׁטֶע שְׁטַארְקַייט, ווִי דֶר יַם הָט פְרִיעֶר גֶעשְׁטוּרֶעמְט: וְנָסִים לִקְרָאתוֹ. זַיי זֶענֶען גֶעלָאפֶען גֶעגֶען דֶעם וַואסֶער (שֶׁהָיוּ מְהוּמָמִים וּמְטוֹרָפִים וְרָצִין לִקְרַאת הַמַּיִם) זַיי זֶענֶען גֶעוֶועֶן פַארְטוּמֶעלְט פַארְמִישְׁט אוּנ הָאבֶּן נִיט גֶעווּאוּסְט וְואוּ צוּ לוֹיפֶען זֶענֶען זַיי גֶעלָאפֶּן גֶעגֶען דֶעם וַואסֶער: וַיְנַעֵר ה'. הקב"ה הָט אַרַיינְגֶעשָׁאקִילְט אִין יַם (כְּאָדָם שֶׁמְּנַעֵר אֶת הַקְּדֵרָה) ווִיא אַמֶענְטְשׁ שָׁאקִילְט אַרוֹיס פוּן אַטָאפּ (וְהוֹפֵךְ הַתַּחְתּוֹן לְמַעְלָה) קוּמְט אוֹיס פַארְקֶערְט ווָס אִיז גֶעוֶועֶן אִיז אוֹיבֶען אִין טָאפּ אִיז אִיצְט אוּנְטֶען אוּנ ווָאס אִין טָאפּ אִיז גֶעוֶועֶן אוּנְטֶען אִיז אִיצְט אוֹיבֶּען (כַּךְ הָיוּ עוֹלִין וְיוֹרְדִין וּמִשְׁתַּבְּרִין בַּיָּם) אַזוֹי זֶענֶען די מִצְרַיִם גֶעוֶועֶן אִין יַם זַיי הָאבֶּען זִיךְ גֶעוָוארְפֶען אִין וַואסֶער אַרוֹיף אוּנ אַרָאפּ אוּנ זַייעֶרֶע גְלִידֶער זֶענֶען צוּבְּרָאכֶען גֶעוָוארֶען אִין יַם (וְנָתַן הקב"ה בָּהֶם חִיּוּת לְקַבֵּל הַיִּסּוּרִין) אוּנ הקב"ה הָט אִין זַיי גֶעגֶעבֶּען אַשְׁטַארְקֶען כֹּחַ פוּן לֶעבֶּען זַיי זָאלֶען נִיט שְׁטַארְבֶּען אוּנ נִיט דֶערְטְרוּנְקֶען וֶוערֶען זַיי וֶועלֶען פְרִיעֶר הָאבֶּען גְרוֹיסֶע יִסּוּרִים: וַיְנַעֵר. וְשַׁנִּיק וְהוּא לָשׁוֹן טֵרוּף בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי) דֶער תַּרְגּוּם שְׁרַייבְּט אוֹיף דֶעם ווָארְט וַיְנַעֵר, וְשַׁנִּיק, זָאגְט רש"י אוֹיף דֶעם לָשׁוֹן אֲרַמִּי אִיז וְשַׁנִּיק דֶערְטַייטְשׁ צוּמִישְׁט (וְהַרְבֵּה יֵשׁ בְּמִדְרַשׁ אַגָּדָה) מִדְרַשׁ אִיז דָא פִיל מָאהל דֶר וָוארְט וְשַׁנִּיק ווָס מֶען מֵיינְט פַארְמִישְׁט: (כח) וַיְכַסּוּ אֶת הָרֶכֶב וגו' לְכֹל חֵיל פַּרְעֹה. רש"י דֶער לָמֶ"ד פוּן לְכֹל אִיז אִיבֶּערִיג, עֶס דַארְף שְׁטֵיין כָּל חֵיל פַּרְעֹה, דְרִיבֶּער זָאגְט רש"י (כַּךְ דֶּרֶךְ הַמִּקְרָאוֹת לִכְתּוֹב לָמֶ"ד יְתֵרָה) אַזוֹי אִיז דֶר מִנְהָג פוּן די פְּסוּקִים מֶען זָאל שְׁרַייבֶּען אַ אִיבֶּערִיגֶע לָמֶ"ד (כְּמוֹ) ווִי עֶס שְׁטֵייט (לְכָל כֵּלָיו תַּעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת) דַארְף שְׁטֵיין כָּל כֵּלָיו תַּעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת. (וְכֵן לְכָל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן) דַארְף שְׁטֵיין כָּל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן. נָאךְ שְׁטֵייט

בעל הטורים

(כז) לפנות בוקר. ב' הכא ואידך יעזרה אלהים לפנות בוקר אלהים לפנות בקר: לאיתנו. אותיות לתנאו שהתנה הקב"ה ע

רש"י

בארץ מצרים שכשם שאלו לוקים על הים כך לוקים ש בנשארו במצרים: (כו) וישובו המים. שזקופים ועוו כחומה ישובו ש למקומם ויכסו על מצרים: (כז) לפ בקר. לעת שהבוקר פונה לבא: לאיתנו. לתקפו הרא נסים לקראתו. שהיו מהוממים ומטורפים ורצין לק המים: וינער ה'. כאדם שמנער את הקדירה והופך הי למטה והתחתון למעלה כך היו עולין ויורדין ומשתברין ונתן הקב"ה בהם חיות לקבל היסורין: וינער. ושניק ל' טרוף בל' ארמי והרבה יש במ"א: (כח) ויכסו את הר וגו' לכל חיל פרעה. כך דרך המקראות לכת ל יתירה כמו לכל כליו תעשה נחשת וכן (שמות כז) לכל

שפתי חכמים

ש דל' וישובו משמע וישובו שוב על רכבו ופרשיו וזה אינו דהא עדיין היו זקופין עד אחר שנטם ידו ע"ש סים ל"פ ישובו למקומם וכ

פירוש לתורת אלהים

זָאל זִיךְ ווִידֶער קֶערֶען אוֹיף דִיא מִצְרַיִם [עיין רש"י] אוּנ זָאלֶען בֶּדֶעקִין די מִצְרַיִם אוּנ די בֵּייט וֶועגֶען מִיט די רַייטֶר: (כז) וַיֵּט מֹשֶׁה הָט מֹשֶׁה גֶנֵייגְט זַיין הַאנְד אוֹיף דֶעם יַם וַיָּשָׁב הַיָּם הָאט זִיךְ דֶער יַם ווִידֶער גֶקֶערְט לִפְנוֹת צוּ קֶעגֶן בֹּקֶר פְרִי מָארְגֶען לְאֵיתָנוֹ צוּ זַיין שְׁטַארְקַייט אַזוֹ ווִי עֶר אִיז פְרִיעֶר גֶוֶועֶן אֵיידֶר עֶר הָאט זִיךְ גִישְׁפַּאלְטֶען וּמִצְרַיִם אוּנ דִיא מִצְרַיִם נָסִים זֶענֶען גִילָאפֶען לִקְרָאתוֹ אַקֶעגֶען אִים וָוארוּם מֵחֲמַת זַיי זֶענֶען גֶוֶועֶן פַר טוּמֶלְט זֶענֶען זַייא גְלָא[...] אַקֶעגֶען דֶעם וַואסֶר וַיְנַעֵר יְיָ אוּנ גָאט הָט אוּם גְמִי[...] די מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם אִין מִיטֶען דֶעם יַם [עיין רש"י] (כח) וַיָּשֻׁבוּ אוּנ זַייא הָאבֶּן ווִידֶער גְקֶערְט הַמַּיִם דָ[...] וַואסֶר וַיְכַסּוּ אוּנ זַיי הָאבֶּן בֶּדֶעקְט אֶת די בֵּייט וֶוע[...] וְאֶת אוּנ די רַייטֶר לְכֹל צוּא גָאר דֶעם חַיִל פוּן פַּרְעֹ[...] הַבָּאִים ווָס זֶענֶען גְקוּמֶען אַחֲרֵיהֶם נָאךְ די יִשְׂרָאֵל אִין [...] אַריין לֹא עֶס אִיז נִיט גְבְּלִיבֶּן פוּן זַיי אֲפִילוּ אֵיינֶ[...]

ונבי

אֵת מַחֲנֵה מִצְרָיִם: כה וַיָּסַר אֵת אֹפַן
מַרְכְּבֹתָיו וַיְנַהֲגֵהוּ בִּכְבֵדֻת וַיֹּאמֶר
מִצְרַיִם אָנוּסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי
יְהוָה נִלְחָם לָהֶם בְּמִצְרָיִם: פ רביעי
כו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה אֶת־

יש יָת מַשִׁרִיתָא
צְרָאֵי: כה וְאַעְדִּי יָת
לֵי רְתִכּוֹהִי וּמְדַבְּרִין
ן בִּתְקוֹף וַאֲמַר
רָאֵי נֵעִירוֹק מִן קֳדָם
אֵל אֲרֵי דָא הִיא
תָא דַייָ דַעֲבַד לְהוֹן
בִין בְּמִצְרָיִם: כו וַאֲמַר
מֹשֶׁה אֲרֵים יָת יְדָךְ

בעל הטורים

ונפרית כך נדונו כאן. ויסקף אבימלך ויבקף ארונה וירא את כמו שהיה אבימלך מלך פלשתים כך הי' ארונה מלך כדכתיב את נתן ארונה המלך למלך: ויהם. ב' במסו' דין ותידך ויהם ה' ישראל לומר כמו שבכאן היה עמוד הענן יורד ומלחלח את הקרקע טיט ועמוד האש מרתיחו והיו טלפי סוסיהן משתמטות כך היה בסיסרא וכמו שבם גרפם נחל קישון כך בכאן פלטן הים ליבשה: (כה) וינהגהו בכבדות. על שאמר תכבד העבודה:

רשב"ם

וידם. מהומת קול: (כה) ויסר את אופן מרכבותיו. כשראו מצרים שנתהממו היו מורחים את אופני העגלות להטותם אחריהם כדי לנוס ולברוח אחור ולא יכלו אלא היו מנהגים ומטים אותם לפנות לאחור בכבדות ובקושי גדול. כי היו העגלות והרכב מרובות זו לפני זו. ולמה היו עושים כך לפי שאמרו מצרים אנוסה מפני ישראל כי ה' נלחם עתה בנו במצרים: (כו) נטה

רש"י

. עמוד ענן יורד ועושה אותו כטיט ועמוד אש מרתיחו ולפי סוסיהם משתמטות (מכילתא): ויהם. ל' מהומה ורדישו"ן בלעז (בעטייבונג) ערבבם נטל סגניות הם. ושנינו בפרקי ר"א בנו של ר' יוסי הגלילי כל מקום מו' בו מהומה הרעשת קול הוא וזה אב לכולן (ש"א ז) ה' בקול גדול וגו' על פלשתים ויהומם: (כה) ויסר אופן מרכבותיו. מכח האש נשרפו הגלגלים ומרכבות נגררות והיושבים בהם נעים ואיבריהן מתפרקין: וינהגהו בכבדות. בהנהגה שהיא כבדה וקשה להם ה שמדדו ויכבד לבו הוא ועבדיו אף כאן וינהגהו דות: נלחם להם במצרים. במצריים ד"א במצרים

בית יהודא

ובעמוד אש וענן). זאגט רש"י (עמוד ענן יורד ועושה אותו כטיט) איין וואלקן איז אראפגקומען אונ הט נאס געמאכט די ערד ווי שיטערע לייים, אונ די פים פון די פערד זענען אריין טיעף אין די ערד (ועמוד אש מרתיחו) דער פייערדיגער זייל הט הייס געמאכט די ערד (וטלפי סוסיהם משתמטות) די קלאהען פון די פערד האבן זיך אראפגענומען, האבן די פערד ניט געקענט גיין: ויהם). זאגט רש"י (לשון מהומה) פאר־ טומלונג (ערבבם) ער הט זיי פארמישט (נטל סגניות שלהם) ער הט ביי זיי צוגענומען דעם ארדענונג פון מלחמה (ושנינו בפרקי) מיר האבן געלערנט אין די פרקים נאין די דרשות פון רבי אליעזר דר זוהן פון רבי יוסי הגלילי (כל מקום שנאמר בו מהומה) אויף וועלכן ארט עם שטייט דר ווארט ה (הרעשת קול הוא) האט הקב"ה זיי פארמישט וייל ער הט זייא געמאכט הערן אשרעקליכע שטימע פון הימעל (וזה לכלן) פון דעם ווארט מהומה איז אבעווייזונג אויף אלע ערטער וואו עם שטייט מהומה, עם שטייט (וירעם ה' בקול על פלשתים ויהמם) הקב"ה הט געשטורעמט אויף די פלשתים מיט אזויסע ואהויכע) שטימע אונ ער הט זייא טומלט, זענען זיי פארטומלט אונ פארמישט געווארען דורך די שרעקליכע שטימע וואס זיי האבן געהערט: ויסר את אופן מרכבותיו. ער הט אראפגענומען די רעדער פון זייגע רייטוועגען (מכח האש נשרפו הגלגלים) פון דעם זענען פארברענט געווארען די רעדער (והמרכבות נגררות) די רייטוועגען האבן זיך געשלעפט אויף די ערד שבים בהם נעים ואבריהם מתפרקין) אונ די מענטשן וואס זענען געזעסן אין די רייטוועגען האבן זיך געשאקעלט אונ גלידער האבן זיך ארויסגענומען פון די ערטער: וינהגהו בכבדות. הקב"ה הט זיי געפירט (בהנהגה שהיא כבדה להם) מיט אזוי אפירונג וואס איז זיי געווען שווער אוים צו האלטן (במדה שמדדו) מיט די מאס וואס זיי האבן אסטן, וויא זייא האבן געטאהן צוא די יודען האט הקב"ה איצט צו זיי געטאהן (ויכבד לבו הוא ועבדיו) פרעה זיינע קנעכט האבן שווער געמאכט זייערע הערצער געגען די יודען, אונ האבען ניט געוואלט אויף זיי רחמנות (אף כאן וינהגהו בכבדות) דריבער האט הקב"ה איצט זיי געפירט מיט שווערקייט, עם איז זיי געווען שווער אוים האלטן די יסורים וואס זיי האבן געהאט זיצענדיג אין די רייטוועגען ארוים גיין פון די רייטוועגען האבן זיי ניט גענט, ווייל מען הט ניט געקענט שטעלן די פים אויף דיא ערד וואס זיא איז געווען פייערדיגע הייס עם הט געברענט יכו: ונלחם להם במצרים). זאגט רש"י במצרים מיינט מען ניט דיא לאנד מצרים, נאר מען מיינט במצרים, הקב"ה ייט מיט די מענטשן פון מצרים וואס זיי הייסן מצרים (דבר אחר) נאך אפשט איז במצרים מיינט מען בארץ מצרים,

שפתי חכמים

תנות עניים כו': ק שבין בקיפת המים הזקופים היתה ארץ יבשה ישראל עברו הים ביבשה אם כן הענן מלחלח הארץ שבתוך הים שיעשה כטיט אחר שעברו ישראל ואח"כ בא עמוד האש והרתיח אותו: ר פירוש שכל שלהם לשון סגנון אחד עולה וכו':

פירוש לתורת אלהים

ף יי אל מחנה מצרים האט גאט געקוקט צוא פר גען דיא מחנה פון מצרים בעמוד אש מיט ר פייערדיגע זייל וענן אונ מיט אוואלקן [עיין רש"י] אונ גאט האט פאר טומלט דיא מחנה פון רים: (כה) ויסר אונ גאט האט אפ גיטאהן את רעדער פון דעם רייט וואגען [עיין רש"י] וינהגהו אונ גאט הט גמאכט פירן די מצרים בכבדות מיט שווערקייט ויאמר האבן די מצרים גזאגט אנוסה לאמר אנטלופן מפני פאר די ישראל כי ווארום גאט האלט פאר זיי מלחמה במצרים מיט די מצרים [עיין רש"י]: (כו) ויאמר האט גאט גזאגט צוא משה נטה נייג ביין האנד אויף דעם ים וישבו אונ דאס וואסער

הַיָּם לֶחָרָבָה וַיִּבָּקְעוּ הַמָּיִם׃ כב וַיָּבֹאוּ
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה
וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה מִימִינָם
וּמִשְּׂמֹאלָם׃ כג וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ
אַחֲרֵיהֶם כֹּל סוּס פַּרְעֹה רִכְבּוֹ
וּפָרָשָׁיו אֶל־תּוֹךְ הַיָּם׃ כד וַיְהִי
בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר וַיַּשְׁקֵף יְהוָה אֶל־
מַחֲנֵה מִצְרַיִם בְּעַמּוּד אֵשׁ וְעָנָן וַיָּהָם

אונקלוס

וְשַׁוִּי יָת יַמָּא לְיַבֶּשְׁתָּ
וְאִתְבְּזָעוּ מַיָּא׃ כב וְעַ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוֹ יַמָּ
בְּיַבֶּשְׁתָּא וּמַיָּא לְה
שׁוּרִין מִיַּמִּינְהוֹ
וּמִסְּמָאלְהוֹן׃ כג וּרְדַ
מִצְרָאֵי וְעַלּוּ בַתְרֵיה
כֹּל סוּסָוַת פַּרְעֹ
רְתִכּוֹהִי וּפָרָשׁוֹהִי לְ
יַמָּא׃ כד וַהֲוָה בְּמַטְּרַ
צַפְרָא וְאִסְתְּכֵי
לְמַשְׁרִיתָא דְמִצְרָאֵ
בְּעַמּוּדָא דְאֶשָּׁתָא וַעֲנָ

רשב"ם

ארץ עשה הקב"ה שהרוח מייבש ומקריש את הנהרות: (כד) בעמוד אש וענן. בקולות של ברד ואש מתלקחת וענן. כדכתיב וירעם ה' בקול גדול ויהומם:

בעל הטורים

תרשים מלמד שנשתברו כל אניות שבים כשנבקע: (כד) באשמ הבוקר. ב' הכא ואידך ויבאו בתוך המחנה באשמורת הבוקר גבי ש בשנלחמו עם אנשי יבש גלעד שהוא עת רצון שהקב"ה עושה בה נס לצדיקים: וישקף. ד' הכא ואידך וישקף על פני סדום כמו שעש נ

בית יהודא

איז דא אויף דער וועלט זענען געשפאלטן געווארן: (כג) וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם). די מִצְרַיִם האבן געיאגט נאך די יודן אונ זענען געקומען נאך זיי (כֹּל סוּס פַּרְעֹה), אלע פערד פון פַּרְעֹה, פרעגט רש"י (וְכִי סוּס אֶחָד הָיָה) איז דען נאר געוועזן איין פערד, ענטפערט רש"י (מַגִּיד) דער פָּסוּק זאגט אונז (שֶׁאֵין כּוּלָּם חֲשׁוּבִין לִפְנֵי הַמָּקוֹם אֶלָּא כְּסוּס אֶחָד) אלע פערד פון מִצְרַיִם איז געוועזן גרינג ביי הקב"ה ער זאל זיי דערטרייגקן אין ים אזוי ווי עס וואלט נאר געוועזן איין פערד: (כד) וּבְאַשְׁמוֹרֶת הַבֹּקֶר). זאגט רש"י (שְׁלֹשֶׁת חֲלָקֵי הַלַּיְלָה קְרוּיִן אַשְׁמוֹרֶת) די דריי טייל נאכט ווערן גערופן אַשְׁמוֹרֶת די נאכט איז געטיילט אין דרייא טייל ופון שָׁעָה זעקס פארן נאכט ביז שָׁעָה צעהן, פון שָׁעָה צעהן ביז שָׁ צווייא, פון שָׁעָה צווייא ביז שָׁעָה זעקס אין דער פריה) יעדער טייל ווערט גערופען אַשְׁמוֹרֶת (וְאוֹתָהּ שֶׁל הַבּוֹקֶר קוֹרֵא אַשְׁמוֹרֶת הַבּוֹקֶר) אונ דיא לעצטע טייל נאכט וואס איז פאר טאג ווערט גערופען אַשְׁמ הַבֹּקֶר, זאגט רש"י (וְאוֹמֵר אֲנִי) אונ איך זאג (לְפִי שֶׁהַלַּיְלָה חָלוּק לְמִשְׁמְרוֹת שִׁיר שֶׁל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת כַּת אַחַר כַּת לִשְׁלֹ חֲלָקִים) ווייל די נאכט איז געטיילט אין דריי טייל נאך דעם געזאנג פון די מַלְאָכִים וואס זייא זינגען איין טייל נאך ד אנדערע (מַלְאָכִים אין הימעל זינגען בייא נאכט צו הקב"ה, אונ זיי זענען געטיילט אין דריי טייל, אין די ערשטע שָׁעָה ופון זעקס ביז צעהן) זינגען איין טייל, אין דיא צווייטע פיר שָׁעָה ופון צעהן ביז צווייא) זינגען די צווייטע טייל, אין די דריטע פיר שָׁעָה ופון צוויי ביז זעקס) זינגען דיא דריטע טייל (לְכָךְ קְרוּי אַשְׁמוֹרֶת) דריבער ווערט יעדע טייל נאכט גערופען אַשְׁמוֹרֶת, נאוארטונג, ווייל די מַחֲנוֹת מַלְאָכִים ווארטן איינע אויף די אנדערע (וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אונקלוס מַטְּרַת) אויף דעם ווארט אַשְׁמוֹרֶת טייטשט דר תַּרְגּוּם מַטְּרַת, וואַרטונג: וַיַּשְׁקֵף). (וַיַּבֵּט) וַיַּשְׁקֵף איז דערטייטש וַיַּבֵּט, האט גקוקט (כְּלוֹמַר) מען מיינט (פָּנָה אֲלֵיהֶם לְהַשְׁחִיתָם) הקב"ה האט זיך גקערט צו זיי ער זאל זיי פַרדארבן (וְתַרְגּוּמוֹ וְאִסְתְּ אויף דעם ווארט וַיַּשְׁקֵף זאגט דר תַּרְגּוּם וְאִסְתְּכֵי (וְאַף הוּא לָשׁוֹן הַבָּטָה) וְאִסְתְּכֵי איז אויך דערטייטש קוקען (כְּמוֹ) וויא שטייט שָׂדֵה צוֹפִים, זאגט דער תַּרְגּוּם חֲקַל סָכוּתָא, דיא פעלד וואס פון איר האט מען געקענט קוקן אויף די מַחֲנֵה יוד

רש"י

(מכילתא): (כג) כל סוס פרעה. וכי סוס אחד ה ע אלא מגיד שאין כולם חשובין לפני המקום אלא כ אחד: (כד) באשמרת הבקר. (ברכות ג) שלשת ח הלילה קרוין אשמורות ואותה שלפני הבקר קורא אשמו הבקר. ואומר אני לפי שהלילה חלוק למשמרות שיר מלאכי השרת כת אחר כת לשלשה חלקים לכך קרוי אשמו וזהו שתרגם אונקלוס פ מטרת: וישקף. ויבט כלומר כ אליהם להשחיתם צ ותרגומו ואסתכי אף הוא לשון הב כמו (במדבר כג) שדה צופים לחקל סכותא: בעמוד א

שפתי חכמים

כבר נאמר ויפס את הים לחרבה אי נמי דהל"ל ויבקע הים: ע דמלת כל הוא מורה על דבר שהוא רבים וסוס הוא לשון יחיד ולא הקשה רש"י זה לעיל גבי כל סוס רכב פרעה דהתם קאי כל אסוס ורכב כלומר כולם יחד אבל הכא קשה דלא כתיב אלא סוס לשון י וכו' ובזה יתורץ תמיהת הרא"ם שכתב וכו': פ שהוא לשון המתנ צ שכל השקפה שבמקרא לרעה חוץ מהשקיפה ממעון קדשך שנ

פירוש לתורת אלהים

גאנצער וועלט זענען צו שפאלטן געווארן: (כב) וַיָּבֹאוּ זענען געקומען די קינדער יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם אין מיטן ים בַּיַּבָּשָׁה אין דער טריקעניש וְהַמַּיִם אונ דם וואסער פון דעם ים איז געוועזן לָהֶם צו זיי חוֹמָה וויא א מויער מִימִינָם פון זייער רעכטע זייט וּמִשְּׂמֹאלָם אונ פון זייער לינקי זייט: (כג) וַיִּרְדְּפוּ אונ די מִצְרַיִם האבן נאך גיאגט די יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ אונ די מִצְרַיִם זענען גקומן אַחֲרֵי נאך זייא נאך דיא יִשְׂרָאֵל כֹּל סוּס אלע פערד פַּרְעֹה רִכְבּוֹ זיין רייט וואגען וּפָרָשָׁיו אונ זייני רייטע האבן אלע נאך גיאגט די יִשְׂרָאֵל אונ זענין גקו אֶל תּוֹךְ הַיָּם אין מיטן דעם ים: (כד) וַיְהִי אונ אז עֶ איז גיווארען בְּאַשְׁמוֹרֶת נאנט צוא טאג [פיין ה

בֵּ֣ין ׀ מַחֲנֵ֣ה מִצְרַ֗יִם וּבֵין֙ מַחֲנֵ֣ה יִשְׂרָאֵ֔ל וַיְהִ֤י הֶֽעָנָן֙ וְהַחֹ֔שֶׁךְ וַיָּ֖אֶר אֶת־הַלָּ֑יְלָה וְלֹא־קָרַ֥ב זֶ֛ה אֶל־זֶ֖ה כָּל־הַלָּֽיְלָה׃ כא וַיֵּ֨ט מֹשֶׁ֣ה אֶת־יָדוֹ֮ עַל־הַיָּם֒ וַיּ֣וֹלֶךְ יְהוָ֣ה ׀ אֶת־הַ֠יָּם בְּר֨וּחַ קָדִ֤ים עַזָּה֙ כָּל־הַלַּ֔יְלָה וַיָּ֥שֶׂם אֶת־

שְׁרִיתָא דְמִצְרָאֵי וּבֵין
שְׁרִיתָא דְיִשְׂרָאֵל וַהֲוָה
נָא וַקְבָלָא לְמִצְרָאֵי
יִשְׂרָאֵל נְהַר כָּל לֵילְיָא
א אִתְקְרִיבוּ דֵין לְוָת
ן כָּל לֵילְיָא׃ כא וַאֲרִים
שֶׁה יָת יְדֵהּ עַל יַמָּא
בַר יְיָ יָת יַמָּא בְּרוּחַ
וּמָא תַקִּיף כָּל לֵילְיָא

א ולא קרב זה מגילה י׳:

בעל הטורים

ויאר. ב׳ במסורה ויאר את הלילה. אל ה׳ ויאר לנו. וזהו ויהי והחושך למצרים שלא סר עמוד הענן כמו בשאר הלילות אלא הי׳ לאחוריהם כדי להחשיך למצרים אבל לישראל היה אור דכתיב אל ה׳ ויאר לנו: זה אל זה. ב׳ דסמיכי דין ואידך וקרא זא״ז ואמר ק׳ שבקשו המלאכים לומר שירה וא״ל הקב״ה מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה וזהו ולא קרב זא״ז אותם שנא׳ בהם וקרא אל זה: (כא) ויולך. ד׳ במסורה ויולך ה׳ את הים. ויולך אותם שמרונה גבי אליפע כשהכה לעבדי מלך ארם בסנורים לומר מצריים הוכו בסנורים ואידך ויקח אותם נבוזראדן וגו׳ ויולך אותם אל מלך בבל ואידך גבי שארית הגולה [לאחר חשיכי דחד ענין ואידך ויולך חושך ולא אור. שחשכו עיניהם מהגלות כאלו הוכו בסנורים: ברוח קדים. ב׳ במסורה הכא ואידך ברוח קדים תשבר אניות

רשב״ם

(כ) ויהי הענן והחשך. למצרים: ויאר. עמוד האש לישראל כל הלילה: ולא קרב זה אל זה. מצרים לא קרב לישראל כל הלילה: (כא) ברוח קדים. כדרך

רש״י

רים. משל למהלך בדרך ובנו מהלך לפניו באו לסטים ושבוהו נטלו מלפניו ונתנו לאחריו באו זאבים מאחריו נתנו לפניו באו לסטים לפניו וזאבים מאחריו נתנו על זרועו ונלחם כך (הושע יא) ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו: ויהי הענן והחשך. למצרים: ויאר. עמוד האש את הלילה לישראל והולך לפניהם כדרכו ללכת כל הלילה והחשך של ערפל מצרים: ולא קרב זה אל זה. (מכילתא) מחנה אל מחנה: (כא) ברוח קדים עזה. (מכילתא) ברוח קדים שהיא עזה שברוחות היא הרוח שהקב״ה נפרע בה מן הרשעים שנא׳ (ירמי׳ יח) ברוח קדים אפיצם (הושע יג) יבא קדים רוח ה׳ (יחזקאל כז) רוח הקדים שברך בלב ימים (ישעי׳ כז) הגה ברוחו הקשה ביום קדים: ויבקעו המים. כל מים שבעולם

בית יהודא

נאָכדעם איז געקומען צווישן די צוויי מַחֲנוֹת, צווישן די מִצְרַיִם אונ די יודין, זאָגט רש״י (מָשָׁל לִמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וּבְנוֹ מְהַלֵּךְ לְפָנָיו) איינער איז געגאנגען אין וועג אונ זיין זון איז געגאנגען פאראויס, פַר איהם (בָּאוּ לִסְטִים לִשְׁבּוֹתוֹ) זענען געקומען גַזְלָנִים אונ האָבן דעם זוהן געוואָלט פאַנגען (נְטָלוֹ מִלְּפָנָיו וּנְתָנוֹ לְאַחֲרָיו) האט ער גנומען דעם זוהן פון פאָרויס אונ האט איהם געשטעלט אינטען (בָּא זְאֵב מֵאַחֲרָיו) איז געקומען א וואָלף פון אינטען (נְתָנוֹ לְפָנָיו) האט ער איהם געגעבן פאָרויס (בָּאוּ לִסְטִים מִלְּפָנָיו וּזְאֵבִים מֵאַחֲרָיו) אויב עס זענען געקומען ביידע מיט איין מאָהל גַזְלָנִים פון פאָרויס וועלף פון אינטען (נְתָנוֹ עַל זְרוֹעוֹ) האט ער דעם זוהן גענומען אויף די האַנט אונ האָט מִלְחָמָה געהאַלטן מיט ביידע צוזאַמען (כַּךְ) אַזוֹ האָט געזאָגט הקב״ה (וְאָנֹכִי תִרְגַּלְתִּי לְאֶפְרַיִם קָחָם עַל זְרוֹעוֹתָיו) איך האָב איינגעהאַנט אֶפְרַיִם צו מיר אונ ער האָט זיי גענומען אויף זיינע אָרעמס: (וַיְהִי הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ). (לְמִצְרַיִם) ביי די מִצְרַיִם איז געווען וואָלקן אונ פינסטער (וַיָּאֶר עַמּוּד הָאֵשׁ אֶת הַלַּיְלָה לְיִשְׂרָאֵל) אונ דער עַמּוּד הָאֵשׁ האָט געלויכטן די נאַכט צו די יודין (וְהוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם כְּדַרְכּוֹ לָלֶכֶת בְּכָל לַיְלָה) אונ ער איז געגאַנגען פאר די יודין אַזוֹ וויא ער פלעגט גיין אַלע נאַכט (וְהַחֹשֶׁךְ שֶׁל עֲרָפֶל לְצַד מִצְרַיִם) אונ ביי די זייט וואו די מִצְרַיִם זענען געווען איז געווען פינסטער פון דעם פינסטערן וואָלקן: וְלֹא קָרַב וגו׳, עס האָט ניט גענעהנט מַחֲנֶה אֶל מַחֲנֶה, אַמַחֲנֶה צו די אַנדערע מַחֲנֶה: (כא) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּם. משה האָט גנייגט זיין האַנט אויף דעם ים, ... ה׳ אֶת הַיָּם) הקב״ה האָט געפירט דעם ים (בְּרוּחַ קָדִים עַזָּה), זאָגט רש״י מען מיינט (בְּרוּחַ קָדִים) מיט אַמִזְרַח ווינט ... עַזָּה שֶׁבְּרוּחוֹת), וואָס זיא איז דער שטאַרקסטער ווינט פון אַלע ווינטן (הִיא הָרוּחַ שֶׁהקב״ה נִפְרָע בָּהּ מִן הָרְשָׁעִים) דאָס ... דער ווינט וואָס מיט איהם שטראָפט הקב״ה די רְשָׁעִים (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פָּסוּק (בְּרוּחַ קָדִים אֲפִיצֵם) מיט ... רח ווינט וועל איך זיי פאַרשפּרייטן (יָבֹא קָדִים רוּחַ ה׳) עס וועט קומען אַמִזְרַח ווינט, דאָס איז דער ווינט פון הקב״ה ... שטראָפן מיט איהם די רְשָׁעִים (רוּחַ הַקָּדִים שְׁבָרֵךְ בְּלֵב יַמִּים) דער מִזְרַח ווינט האָט דיך צו בְּראָכן אין מיטן ים (הָגָה ... הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים) אין דעם טאָג וואָס הט געבלאָזן דער מִזְרַח ווינט האָט ער זיי אָפּגעטאָהן [פון דער וועלט] מיט זיין ... אַרקן ווינט: וַיִּבָּקְעוּ הַמָּיִם]. די וואַסער זענען געשפּאָלטען געוואָרן, זאָגט רש״י (כָּל מַיִם שֶׁבָּעוֹלָם) אַלע וואַסער וואָס

שפתי חכמים

גה ישראל ולקבל החצים והבליסטראות והעמוד ענן היה להחשיך ... יים ונסיעת המלאך לחוד ונסיעת הענן לאחוריהם לחוד עכ״ל. קשה לק׳ כפ׳ יתרו בפסוק ואשא אתכם על כנפי נשרים פירש״י ... ן הי׳ מקבל החצים וכו׳ וי״ל מיד כשבאו המצריים נסתלק המלאך ... יהם ונסע לאחוריהם להבדיל בינם כדי לקבל החצים וכו׳ והענן עדיין הולך לפניהם ושלים את המחנה לעמוד האש ואח״כ הלך הענן לאחוריהם להחשיך על המצריים ואז נסתלק המלאך. ובמכילתא אמרו שהענן והמלאך היו מקבלין החצים וכו׳ והמפרשים מיישבים זה ועיין בקל״ח: מ כאלו אמר ויאר המאיר שהוא העמוד ולא המלאך: נ (מהרש״ל) לאפוקי ממדרש שפי׳ ולא קרב זא״ז היינו המלאכים שלא אמרו שירה: ס דכתיב

פירוש לתורת אלהים

... עס איז געווען הֶעָנָן דער וואָלקן וְהַחֹשֶׁךְ אונ דאָס ... צטערניש צו די מִצְרַיִם וַיָּאֶר אונ דער עַמּוּד אֵשׁ האָט ... יכט אַגאַנצע נאַכט צו די יִשְׂרָאֵל וְלֹא אונ אַמַחֲנֶה ... דער אַנדערע האָט ניט גענעהנט אַגאַנצע נאַכט: (כא) וַיֵּט האָט משֶׁה גנייגט זיין האַנד אויף דעם יַם וַיּוֹלֶךְ האָט גאָט גפירט דעם יַם בְּרוּחַ מיט אַשטאַרקען ווינט פון מִזְרָח כָּל אַגאַנצע נאַכט וַיָּשֶׂם אונ ער האָט גמאַכט דעם־ים צו טְרוּקן וַיִּבָּקְעוּ אונ די וואַסער פון דר

יְהוָה בְּהִכָּבְדִי בְּפַרְעֹה בְּרִכְבּוֹ
וּבְפָרָשָׁיו׃ יט וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים
הַהֹלֵךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ
מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע עַמּוּד הֶעָנָן
מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֹד מֵאַחֲרֵיהֶם׃ כ וַיָּבֹא

מִצְרָאֵי אֲרֵי אֲנָא
בְּאִתְיַקָּרוּתִי בְּפַרְעֹ
בִּרְתִכּוֹהִי וּבְפָרָשׁוֹהִ
יט וּנְטַל מַלְאֲכָא דַ
דִּמְדַבַּר קֳדָם מַשְׁרִי
דְּיִשְׂרָאֵל וַאֲתָ
מִבַּתְרֵיהוֹן וּנְטַל עַמּוּד
דַּעֲנָנָא מִן קֳדָמֵיהוֹן וּשְׁרָ
מִבַּתְרֵיהוֹן׃ כ וְעַל בֵּ

רשב"ם

(יט) ויסע מלאך האלהים. המוליך את עמוד הענן לפני מחנה ישראל: וילך. המלאך מאחריהם ומתוך כך ויסע העמוד מפניהם ויעמוד מאחריהם. כי המלאך הוליכו להפסיק בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל, וישם מ... ביניהם כדכתיב ביהושע שלא יוכלו לקרב זה אל זה כל הלילה:

בית יהודא

(בהכבדי בפרעה ברכבו ובפרשיו) ווען איך וועל האבן כבוד דורך פרעה אונ דורך זיינע רייטוועגען אונ רייטער: (יט) ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם). דר מלאך פון הקב"ה וואס גייט פר די מחנה יודען איז ער איצט געגאנגען אינטער די מחנה יודען, זאגט רש"י (להבדיל בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל) דר מלאך איז געגאנגען צווישען ביידע מחנות אפצושיידען די מחנה מצרים פון די מחנה יודען די מחנה מצרים זאלען ניט קענען צו קומען צו די מחנה יודען (ולקבל חצים ובליסטראות של מצרים) אויב די מצרים וועלען שיסען מיט פיילען אונ קאהלען אויף די יודען וועלען די פיילען אונ קאהלען קומען אין דעם מלאך ניט אויף דיא יודען, זאגט רש"י (בכל מקום הוא אומר מלאך ה') אין אנ... פסוקים שטייט מלאך ה' (וכאן הוא אומר מלאך האלהים) אונ דא זאגט דער פסוק מלאך האלהים (אין אלהים ב... מקום אלא דין) וואו עס שטייט דער ווארט אלהים מיינט מען דין ווען הקב"ה משפט אמענטשען ווער ... ער גרופען אלהי... (מלמד) דר פסוק לערונט אונז (שהיו ישראל נתונים בדין באותה שעה) דאמאלס ווען די יודען זענען ווען אין ים הא... מען זיי געמשפט (אם להנצל אם להאבד עם מצרים) אוב זייא זאלען גערעטעט ווערען אדר זיי זאלען פארלארען ווערען צו... זאמען מיט די מצרים: ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמוד מאחריהם). דר עמוד ענן הט אוועקגעצויגען פון פאר די יו... אונ ער הט זיך געשטעלט אינטער די יודען, זאגט רש"י (כשחשכה) ווען עס איז געווארען פינסטער (והשלים עמוד הע... את המחנה לעמוד האש) אונ דר עמוד ענן הט איבער געגעבען די מחנה יודען צום עמוד האש (לא נסתלק הענן כמו שה... רגיל להסתלק ערבית לגמרי) איז דר עמוד ענן ניט אוועקגעגאנגען אין גאנצען אויף דעם היימל וויא ער פלעגט אלע גאנ... אוועקגיין (אלא נסע והלך לו מאחריהם) נאר ער איז אוועקגעגאנגען פון פר די יודען אונ האט זיך געשטעלט אינטע... די יודין (להחשיך למצרים) ער זאל מאכען פינסטער צוא דיא מצרים: (כ) ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל). ד...

רש"י

שהאמינו בי ויצאו לקרוע להם הים: (יט) וילך מאחריהם. להבדיל בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ולקבל חצ... ובליסטראות של מצרים. בכל מקום הוא אומר מלאך ... וכאן מלאך האלהים אין אלהים בכל מקום אלא דין מל... שהיו ישראל נתונים בדין באותה שעה אם להנצל ... להאבד עם מצרים: ויסע עמוד הענן. כשחשכ... והשלים עמוד הענן את המחנה לעמוד האש לא נסת... הענן כמו שהי' רגיל להסתלק ערבית לגמרי אלא נסע וה... לו מאחריהם להחשיך למצרים: (כ) ויבא בין מחנ...

שפתי חכמים

אם לא יסעו לא יבקע הים אף ע"פ שתרום מטך על הים כי כדאי זכות וכו' והאמונה וכו' ולפ"ז יהיה הפירוש מה תצעק אלי סבור אתה להועיל בתפלתך אין הדבר כן אלא ויסעו וע"ש: ל הרא"ם פי' שנסי... המלאך הים. מיד כשבאו מצרים עליהם כדי להבדיל בין מחנה מצר...

ליקוטי יהודא

צו משה די יודען זאלען טאהן וואס געהער צו זיי, זיי זאלען אריין גיין אין ים אונ גלויבען אז הקב"ה וועט זיי רעטטען, משה זאל טאהן וואס געהער צו אים, ער זאל אוועק ווארפען דעם שטעקען אונ מיט די האנט זאל ער געבען אציינען צום ים וועט דר ים געשפאלטען ווערען, זאגט הקב"ה אונ וואס וועל איך טאהן?, איך וועל שטארקען די הערצער פון די מצרים זיי זאלען לויפען נאך די יודען אין וואסער, אונ דאס איז געווען אגעלעכטער וואס הקב"ה הט געלאכט פון די מצרים, ווארום אפילו בהמות ווילען ניט גיין אין וואסער, אונ הקב"ה הט פון זיי אוועקגענומען דעם פארשטאנד אונ הט געשטארקט זייער כעס אויף די יודען זיי זאלען זיך איינ־שטעלען אין סכנות נפשות נאר טאמער וועלען זיי קענען דערטרייבען די יודען אונ טאמער וועלען זיי גערעטעט ווערען:

פירוש לתורת אלהים

מצרים וועלען וויסען אז איך בין אגאט בהכבדי ... איך וועל זיין געערליכט אין פרעה ברכבו אין זיי... רייט וועגין ובפרשיו אונ אין זייני רייטער: (יט) ויס... מלאך האלהים דר מלאך פון גאט ההולך דר וואס איז ב... אהער גגאנגען פר דער מחנה פון דיא יודען האט ע... געצויגין וילך אונ איז הינט גגאנגען הינטער די ישרא... כדי ער זאל אצווישען שייד מאכען צווישען דר מחנ... פון דיא ישראל אונ דיא מחנה מצרים [עיין רש"... ויסע אונ דר עמוד ענן הט גצויגן מפניהם פון פר זיי... ויעמוד אונ הט זיך גשטעלט הינטער זייא [עיין רש"]

(כ) ויבא אונ דר עמוד ענן איז גקומין בין צווישען דר מחנה מצרים ובין אונ צווישען דער מחנה ישראל ויה...

כשלי נחמיה

בארף שוין זיין דר נס, אז זיי האבען געזעהן עס איז ניט דא קיין נס, דריבער הט משה געשריגן צו הקב"ה, הט הקב"ה געזאגט די נאטירליכע הילף הט זיך נאך ניט גיענדיגט, דבר אל בני ישראל ויסעו, זאג צוא דיא יודען זיי זאלען ציהען אין ים, דאס ביסעל וואס קען נאך זיין מיט דע נאטור, מוז נאך זיין מיט דער נאטור, נאכדעם באל... אין דער רגע ווען דיא נאטור וועט זיך ענדיגען ווע... זיין דער נס:

וּנְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם וּבְקָעֵהוּ
וְיָבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם
בַּיַּבָּשָׁה׃ יז וַאֲנִי הִנְנִי מְחַזֵּק אֶת־לֵב
מִצְרַיִם וְיָבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם וְאִכָּבְדָה
בְּפַרְעֹה וּבְכָל־חֵילוֹ בְּרִכְבּוֹ
וּבְפָרָשָׁיו׃ יח וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי

ךְ עַל יַמָּא וּבְזָעוֹהִי
עֲלוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוֹ
מָא בְּיַבֶּשְׁתָּא׃ יז וַאֲנָא
א אֲנָא מְתַקֵּף יָת לִבָּא
מִצְרָאֵי וְיֵעֲלוּן בַּתְרֵיהוֹן
אִתְיַקַּר בְּפַרְעֹה וּבְכָל
שֵׁרִיתֵהּ בִּרְתִכּוֹהִי
בְפָרָשׁוֹהִי׃ יח וְיִדְעוּן

רשב"ם

י' אין רודף אחרינו נמות ברעב:) ובקעהו. העי"ן גורמת. כמו שמענו אדוני אבל מן זכור יאמר זכרני:

תו"א ויכלו כני כרכות נד:

רש"י

עק אלי עלי י הדבר תלוי ולא עליך כמו שנאמר להלן טעיה מה) על בני ועל פועל ידי תצוני: דבר אל בני ראל ויסעו. (מכילתא) אין להם אלא ליסע שאין הים מד ב בפניהם כדאי זכות אבותיהם והם והאמונה

בית יהודא

אַחֵר) נאךְ אַפְּשׁט איז הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה (מַה תִּצְעַק אֵלָי) וָוס שְׁרַייסְטוּ צוּ מִיר (עָלַי הַדָּבָר תָּלוּי וְלֹא עָלֶיךָ) דוּ דַארְפְסְט גָאר נִיט שְׁרַייעֶן וָוארוּם דִיא זַאךְ גֶעהֶער צוּ מִיר, נִיט צוּ דִיר (שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן) וויא עֶס שְׁטֵייט דָארְטֶען וִישׁוּעָה מהו (עַל בָּנַי וְעַל פֹּעַל יָדַי תְּצַוֻּנִי) אוֹיף מַיינֶע קִינְדֶער

ן אוֹיף דִי זַאכֶן וָוס מַיינֶע הֶענְט הָאבֶּען גֶעטָאהֶן ווילְסְטוּ מִיךְ גֶעבִּיטֶען וָואס אִיךְ זָאל מִיט זֵיי טָאהֶן: וְדַבֵּר אֶל בְּנֵי רָאֵל וְיִסָּעוּ) רֵייד צוּ דִי יוּדֶען זֵיי זָאלֶן צִיהֶען, זֵיי זָאלֶען גֵיין וַוייטֶער (אֵין לָהֶם אֶלָּא לִיסַּע) זֵיי הָאבֶּן נִיט מֶער צוּ טָאהֶן ר צִיהֶען (שֶׁאֵין הַיָּם עוֹמֵד בִּפְנֵיהֶם) דֶר יַם שְׁטֵייט נִיט פַר זֵיי, דֶר יַם פַארְהַאלְט זֵייא נִיט פוּן צוּ גֵיין אִין אִים (כְּדַאי ת אֲבוֹתֵיהֶם וְהֵם וְהָאֱמוּנָה שֶׁהֶאֱמִינוּ בִי וְיָצְאוּ) עֶס אִיז וָוערְט דֶר זְכוּת פוּן זֵייעֶרֶע אֶלְטֶערֶן אוּנ זֵייעֶר זְכוּת פוּן דִי אֱמוּנָה ם זֵיי הָאבֶּן מִיר גֶעגְלוֹיבְּט אַז נָוס אִיךְ זָאג אִיז אֱמֶת אוּנ וָואס אִיךְ קֶען טָאהֶן וָואס אִיךְ זָאג אוּנ זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן צְרַיִם (לִקְרוֹעַ לָהֶם הַיָּם) אִיךְ זָאל צוּרַייסֶען פוּן זֵייעֶרְטְוֶועגֶען דֶעם יַם: (טז) וְאַתָּה הָרֵם אֶת מַטְּךָ). הֵייבּ־אוֹיף דַיין שְׁטֶעקֶן טֵה אֶת יָדְךָ עַל הַיָּם) זָאלְסְט אַבֵּייג גֶעבְּען דַיין הַאנְט אוֹיף דֶעם יַם (וּבְקָעֵהוּ) זָאלְסְט אִים שְׁפַּאלְטֶן (וְיָבוֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה) אוּנ דִי יוּדֶען וֶועלֶן קוּמֶן אִין יַם וֶועט דֶער יַם וֶוערֶן טְרִיקֶען: (יז) וַאֲנִי הִנְנִי מְחַזֵּק אֶת לֵב מִצְרַיִם). אוּנ ךְ וֶועל שְׁטַארְקֶן דִיא הַאַרְץ פוּן דִיא מִצְרִים (וְיָבוֹאוּ אַחֲרֵיהֶם) זֵיי זָאלֶען קוּמֶען אִין יַם נָאךְ דִי יוּדֶען (וְאִכָּבְדָה) וֶועל ךְ הָאבֶּען כָּבוֹד (בְּפַרְעֹה וּבְכָל חֵילוֹ בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו) דוּרךְ פַּרְעֹה אוּנ דוּרךְ זַיינֶע אַלֶע מִילִיטֶער אוּנ דוּרךְ זַיינֶע רַייט־ עֶגְען אוּנ רַייטֶער ווַייל דִי גַאנְצֶע וֶועלְט וֶועלֶן הֶערֶן וָוס אִיךְ הָאבּ גֶעטָאהֶן צוּ מִצְרַיִם וֶועלֶן זֵיי וִויסֶן אַז אִיךְ בִּין דֶער ט פוּן דִיא וֶועלְט: (יח) וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה'). דִי מִצְרַיִם וָוס וֶועלֶן בְּלַייבֶּן אִין מִצְרַיִם וֶועלֶען וִויסֶען אַז אִיךְ בִּין גָאט

דעת זקנים מבעלי התוספות

ח) ויבאו בני ישראל. ליל שביעי של פסח היה. וקשיא בסוף פרשת שלח לך פרשו שמונה חוטין שבציצית כנגד מונה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה הים מכלל דבשמיני אמרו שירה. וי"ל דלקמן מונה שהכינו עצמן לצאת מערב פסח ששחטו את הפסח היו יודעים שיצאו למחר והיו מכינים להם צדה לדרך ומ"מ לא הכינו כל הצורך שנא' וגם צדה לא עשו להם:

שפתי חכמים

הבטחה לא תוספו לראותם כי כולם יטבעו בים ורוב הפוסקים לא מנו זה כמנין הלאוין: י פי' כי הנגינה שתחת תלעק הוא טפחא להורות שאינו סמוך למלת אלי לומר דאלי פי' עלי הדבר וכו' מהרש"ל: כ [נח"י] וה"פ שע"י שישעו יועיל הרמות מטך שיבקע הים משא"כ

פירוש לתורת אלהים

וּנ שְׁפַּאלְט אִים וְיָבֹאוּ אוּנ דִי קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל זָאלֶן
וּמֶען בְּתוֹךְ אִין מִיטֶען יַם בַּיַּבָּשָׁה אִין דֶער טְרִיקֶנִשׁ:
ז) וַאֲנִי אוּנ אִיךְ גָאט הִנְנִי מְחַזֵּק אִיךְ וֶועל שְׁטַארְקֶען
ם הָאַרְץ פוּן דִי מִצְרַיִם אוּנ זֵייא וֶועלֶן נָאךְ יָאגֶן דִי
שְׂרָאֵל וְיָבֹאוּ אוּנ זֵייא וֶועלֶען קוּמֶן נָאךְ זֵייא אִין יַם
אִכָּבְדָה אוּנ אִיךְ וֶועל וֶוערֶן גֶעעֶרְלִיכְט אִין פַּרְעֹה וּבְכָל
ילוֹ אוּנ אִין גָאר זַיין חַיִל בְּרִכְבּוֹ אִין זַיינֶע רַייט וֶועגֶן
בְּפָרָשָׁיו אוּנ אִין זַיינֶע רַייטֶער: (יח) וְיָדְעוּ מִצְרַיִם אוּנ דִי

ליקוטי יהודא

(יז) וַאֲנִי הִנְנִי מְחַזֵּק וגו'. דֶער אַלְשִׁיךְ שְׁרַייבְּט מִיר ווייסֶען הקב"ה הָט גֶעפִירְט דִי יוּדֶן צוּם יַם, וֶועגֶן צְווֵיי זַאכֶען, עֶרְשְׁטוּנְס ווַייל פַּרְעֹה מִיט דִי מִצְרַיִם הָאבֶן אַרַיינְגִיוָוארְפֶן דִיא יוּדִישֶׁע קִינְדֶער אִין וַואסֶר אוּנ זֵיי הָאבֶּן גְזָאגְט הקב"ה וֶועט אוּנְז נִיט קֶענֶן שְׁטְרָאפֶען, וָוארוּם הקב"ה שְׁטְרָאפְט נָאר וִוי מֶען זִינְדִיגְט, אַז מִיר זִינְדִיגֶן מִיט וַואסֶר וֶועט הקב"ה אוּנְז דַארְפֶן שְׁטְרָאפֶן מִיט וַואסֶער אוּנ עֶר וֶועט אוּנְז נִיט קֶענֶן דֶערְטְרֵיינְקֶען אִין וַואסֶער וָוארוּם עֶר הָט גְשְׁווֹאוֹרֶן עֶר זָאל קֵיין מַבּוּל בְּרֵיינְגֶען, אוּנ הקב"ה הָאט זֵייא גִישְׁטְרָאפְט מִיט וַואסֶר אוּנ הָט נִיט גִיעֶנְדֶערְט זַיין שְׁבוּעָה, וָוארוּם זַיין שְׁבוּעָה אִיז נָאר גִוֶוען עֶר

אל נִיט בְּרֵיינְגֶען אַמַבּוּל אוֹיף דִיא גַאנְצֶע וֶועלְט מִיט אֵיין מָאהל, אָבֶּער אוֹיף אֵיין מְדִינָה, אָדֶר דֶערְטְרֵיינְקֶן מֶענְטְשֶׁן אִין וַואסֶר ן אַמַבּוּל, אוֹיף דֶעם הָט הקב"ה נִיט גֶעשְׁווֹאוֹרֶן עֶר זָאל דָס נִיט טָאהְן, צְווֵייטוּנְס הָט הקב"ה גֶעוָואלְט ווַייזֶן דִי יוּדֶן אַז עֶר הָאט אשַׁאפֶן דִי וֶועלְט, עֶר הָאט גֶעמַאכְט אוֹיף דִי יַבָּשָׁה (טְרוּקֶענִשׁ) אַיַם אוּנ עֶר קֶען מַאכֶן פוּן דֶעם יַם יַבָּשָׁה, הָט הקב"ה גֶעזָאגְט

משלי נחמיה

ייֶער גֶעקֶענְט הֶעלְפֶען נָאר הקב"ה אַלֵיין, אֲפִילוּ בַּיי קב"ה אִיז דִי הִילְף גֶעוֶועזֶען גְרִינְג, אָבֶּר בַּיי דִי יוּדֶן אִיז דִי כָּנָה גֶעוֶועזֶען גְרוֹיס, פַּר נָוס אִיז הקב"ה בֵּייז גֶעוֶועזֶען אוֹיף שֶׁה אוּנ הָט גֶעזָאגְט צוּ אִים וָוס שְׁרַייסְטוּ צוּ מִיר, פַּר וס הָט מֹשֶׁה נִיט גֶעדַארְפְט שְׁרַייעֶן? גָאר מִיר ווייסֶן הקב"ה טוּהְט נִיט אַנֵס נָאר וֶוען דִי נַאטִירְלִיכֶע הִילְף אִיז שׁוֹין נִיט דָא, אָבֶּער אַזוֹי לַאנְג וִוי דֶר מֶענְטְשׁ קֶען גֶעהָאלְפֶן וֶוערֶן מִיט דֶר נַאטוּר, טוּט נִיט הקב"ה אַנֵס, וֶוען יוּדֶן זֶענֶען גְשְׁטַאנֶען נֶעבֶּן יַם אוּנ דֶר יַם הָט גֶעשְׁטוּרֶעמְט, הָאבֶּן דִי יוּדֶן גֶעמֵיינְט עֶס הָט זִיךְ שׁוֹין גִיעֶנְדִיגְט דִי נַאטִירְלִיכֶע הִילְף. אוּנ עֶס

כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תֹסִפוּ לִרְאֹתָם עוֹד עַד־עוֹלָם׃
יד יְהוָה יִלָּחֵם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִשׁוּן׃
פ שלישי טו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מַה־תִּצְעַק אֵלָי דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ׃ טז וְאַתָּה הָרֵם אֶת־מַטְּךָ

יָת מִצְרָאֵי יוֹמָא דֵ תוֹסְפוּן לְמֶחֱזֵיהוֹן עַד עָלְמָא׃ יד יְיָ יַגִּי קְרָב וְאַתּוּן תִּשְׁ
טו וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה ק צְלוֹתָךְ מְקַבֵּיל עַם יִשְׂרָאֵל וְיִטְּלוּן׃ טז טוֹל יָת חֻטְרָךְ וַאֲ

תולדות אהרן

ב״ר אל סוטה לו : ואתה הרם

בעל הטורים

(יד) תחרישון. ב׳ הכא ואידך מי יתן החרש תחרישון וגו׳ שא״ל משה מי יתן החרש תחרישון כי ה׳ נלחם לכם ואין לכם לצעוק אלא תח לכם לחכמה כי תבטחו בה׳: (טו) מה תצעק אלי. רמז לו אתה עתיד לצעוק אלי מ׳ יום בהר להתפלל על ישראל וה׳ תיבות על אחותך נו רפא נא לה כי עת לקצר ועת להאריך אבל עתה אין עת להתפלל כלל אלא דבר אל בני ישראל ויסעו: (טז) הרם. ג׳ במסו׳. מטך. כשופר הרם קולך. מלמד שהממם וערבב אותם בקולות. ואידך ויאמר הרם לך גבי אלישע כשלף הברזל. כמו הכא נעש המים אף התם נעשה נס ע״י המים: ובקעהו. בזכות ויבקע עצי עולה ובזכות בקע לגלגלת קרי ביה בקע וה״ו שבזה השם נבקע

בית יהודא

ה׳) אונ זעהט די הילף פון הקב״ה (אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם) וואס ער וועט היינט טאהן צו אייך: וכי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם הַיּוֹם. זאגט רש״י (מַה שֶּׁרְאִיתֶם אוֹתָם) וואס איר זעהט זיי די מִצְרַיִם (אֵינוֹ אֶלָּא הַיּוֹם) דאס איז נאר היינט (הַיּוֹם הוּא שֶׁרְאִיתֶם אוֹתָם) היינט זעהט איר זיי (וְלֹא תוֹסִיפוּ עוֹד לִרְאוֹתָם עַד עוֹלָם) איר וועט זיי ניט מער זעהן ביז אייביג: (יד) ה׳ יִלָּחֵם לָכֶם. הקב״ה וועט שטרייטען מיט די מִצְרַיִם (בִּשְׁבִילְכֶם) פון אייערטוועגן (וְכֵן כִּי ה׳ נִלְחָם לָהֶם) מיינט מען אויך הקב״ה האלט מלחמה מיט די מִצְרַיִם פון זייערטוועגן, פון די יודענסוועגען (וְכֵן אִם לָאֵל תְּרִיבוּן) ווילט איר קריגען מיט מיר פון גאטסוועגען (וְכֵן וַאֲשֶׁר דִּבֶּר לִי) וואס ער האט פון מיינעטוועגען (וְכֵן הַאַתֶּם תְּרִיבוּן לַבַּעַל) איר ווילט קריגען מיט מיר וועגען דיא עֲבוֹדָה זָרָה: (טו) וּמַה תִּצְעַק הקב״ה האט געזאגט צו משה וואס שרייסטו צו מיר (לִמְּדָנוּ שֶׁהָיָה מֹשֶׁה עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל) פון דיא ווערטער מה לערנען מיר אז משה איז געשטאנען פאר הקב״ה אונ האט געבעטען ער זאל העלפען דיא יודען (אָמַר לוֹ הקב״ה) הקב״ה געזאגט צוא משה (לֹא עֵת עַתָּה לְהַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה) ניט איצט איז די צייט מען זאל לאנג בעטען (שֶׁיִּשְׂרָאֵל בְּצָרָה) נאייל די יודען זענען אין אצרה אז דו וועסט לאנג בעטען וועלען די יודען מיינען איך וויל זייא ניט העלפ

רש״י

יח) עד שובי בשלום שאקום שאשוב: (יג) כי ראיתם את מצרים וגו׳. מה שראיתם אותם א היום מ היום הוא שראיתם אותם ולא תוסיפו (יד) ה׳ ילחם לכם. בשבילכם. וכן כי ה׳ נל וכן (איוב יג) אם לאל תריבון וכן (בראשית כד) וא לי וכן (שופטים ו) האתם תריבון לבעל: (טו) מה אלי. למדנו שהי׳ משה עומד ומתפלל אמר לו הקב עת עתה להאריך בתפלה שישראל נתונין בצרה ד

שפתי חכמים

(רא״ם) : ט (הרא״ם) כלומר ולא ביום אחר ולכן אני מזהירכם שלא תוסיפו ולכן הוסיף הרב הוי״ו ולא תוסיפו דהל״כ מה טעם אמרו כי אשר ראיתם וגו׳ וכי אם לא ראו אותם היום לא היה מזהירם לא שלא תוסיפו א״כ אין צורך נוי״ו המיבור אלא ודאי שאינו אג תוסיפו וגו׳. (נח״י). וכל דבריו איפכא מסתברא שאם הי א״כ הם ב׳ דברים הא׳ אשר ראיתם וגו׳ אינו אלא היום והב

פירוש לתורת אלהים

ביז אייביג: (יד) יְיָ יִלָּחֵם לָכֶם גאט וועט מיט זייא מלחמה האלטען פון אייערט וועגען וְאַתֶּם אונ איר זאלט שטיל שווייגען. אונ משה האט גשריגען אונ הט תפלה גטאהן צוא גאט: (טו) וַיֹּאמֶר האט גאט גזאגט צו משה מַה וואס שרייסטו צוא מיר היינט איז ניט דיא צייט מען זאל מאריך בתפל ווארום די ישראל זענען אין אצרה דַּבֵּר רייד די קינדר ישראל וְיִסָּעוּ אונ זיי זאלן ציהן [מיי (טז) וְאַתָּה אונ דו משה הָרֵם הייב אויף דיין שט וּנְטֵה אונ נייג דיין האנד עַל הַיָּם אויף דעם ים

משלי

(טו) מַה תִּצְעַק אֵלַי וגו׳. הקב״ה הט געזאגט צו משה וואס שרייסטו צו מיר זאג די יודן זיי זאלן ציהען, די רייד וואס הקב״ה הט געזאגט צו משה „וואס שרייסטו צו מיר" איז שווער צו פארשטיין, דר ענין איז למשל איינר איז געקומען אין מיטן נאכט צו אדאקטאר אונ הט אים אופגעוועקט פון שלאף, ער זאל גיין צו אקראנקן, דר דאקטאר הט זיך אנגעטאהן אונ איז געקומען צום קראנקן אונ ער הט גזעהן ער איז גאר ניט קראנק, עס טוהט אים אביסול וויי דר קאפ, אבר עס איז קיין קראנקייט, איז דר דאקטאר שטארק בייז געווארן, ווען אזו אקליניגקייט הט מען מיך אויפגעוועקט פון שלאף אין מיטן נאכט? אמאהל הט געטראפן מען הט אדאקטאר אופגעוועקט פון שלאף אין

נחמיה

מיטן נאכט ער זאל גיין צו אקראנקן, ער איז געקו קראנקן אונ הט גזעהן דר קראנקער איז געפערליך וועט נאך אביסול ווארטן וועט ער שטארבן, דר ד הט געגעבן דעם קראנקן עטליכע טראפן פון אפלע אונ הט אים דערראטעוועט, אפילו דעם דאקטאר רעטונג גאנץ גרינג אנגעקומען, פון דעסט וועגן ק דר דאקטאר זיך בייזערן פר וואס מען הט אם אופגע אין מיטן נאכט ער זאל גיין צו דעם קראנקן, ער ה אליין געזעהן אז אן זיין רעטונג וואלט דר קר געשטארבן, אונ אן זיין הילף איז קיינר געוועזן ווי זאל אים קענען העלפן, ביי די יודן איז דאך איצט א געווען, זיי זענען געשטאנען אין סכנה אונ עס

בַּמִּדְבָּר מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ
לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרָיִם׃ יב הֲלֹא־זֶה
הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְמִצְרַיִם
לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעַבְדָה אֶת־
מִצְרָיִם כִּי טוֹב לָנוּ עֲבֹד אֶת־מִצְרַיִם
מִמֻּתֵנוּ בַּמִּדְבָּר׃ יג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
הָעָם אַל־תִּירָאוּ הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת־
יְשׁוּעַת יְהוָה אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם

אונקלוס

תָּא לָנָא לְאַפָּקוּתָנָא
רָיִם׃ יב הֲלָא דֵין
מָא דִי מַלֵּלְנָא עִמָּךְ
רַיִם לְמֵימַר שְׁבוֹק
וְנִפְלַח יָת מִצְרָאֵי
טַב לָנָא דְנִפְלַח
מִצְרָאֵי מִדְנְמוּת
בְּרָא׃ יג וַאֲמַר מֹשֶׁה
א לָא תִדְחֲלוּן
תְּדוּ וַחֲזוֹ יָת פּוּרְקָנָא
יַעְבֵּד לְכוֹן יוֹמָא
אֲרֵי כְּמָא דַחֲזֵיתוּן

רש"י

מת חסרון קברים שאין קברים במצרים ז ליקבר שם מסם. שיפו"ר פלינלס"א דינו"ן פוסי"ם: (יב) אשר אליך במצרים. (מכילתא) והיכן דברו ירא ה' ח וישפוט: ממותנו. מאשר נמות ואם הי' נקוד ס (ר"ל חול"ם כנודע לבעלי דקדוק שקראו חול"ם ס ועי' לקמן פ' יתרו ברש"י פסוק פן יפרוץ) היה ממיתתנו עכשיו שנקוד בשור"ק נבאר מאשר נמות יתן מותנו שנמות וכן (ש"ב יט) מי יתן מותי וס שאמות כמו (צפניה ג) ליום קומי לעד (דה"ב

בית יהודא

(וְכִי מֵחֲמַת חֶסְרוֹן קְבָרִים) וַוייל אִין מִצְרַיִם אִיז נִיטָא אַ אָרְט אוּנְז צוּ בַּגְרָאבֶן (שֶׁאֵין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לִיקָּבֵר שָׁם) עֶס אִיז נִיטָא אִין מִצְרַיִם פַר אוּנְז קְבָרִים דְרִיבֶּער (לְקַחְתָּנוּ מִשָּׁם) הָאסְטוּ אוּנְז אַרוֹיסְגֶענוּמֶען פוּן מִצְרַיִם (מַה זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ) וָוס הָאסְטוּ גֶעטָאהְן צוּ אוּנְז (לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרָיִם) וָוס דוּ הָאסְט אוּנְז אַרוֹיסְגֶענוּמֶען פוּן מִצְרַיִם: (יב) וַהֲלֹא זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם]. דָס אִיז דָאךְ דִי רֵייד וָוס מִיר הָאבֶּן גֶערֶעט צוּ דִיר אִין מִצְרַיִם, זָאגְט רַשִׁ"י (וְהֵיכָן דִּבְּרוּ) וואוּ הָאבֶּן דִי יוּדֶען דָס גֶערֶעט צוּ מֹשֶׁה, זֵיי הָאבֶּן גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה (יֵרֶא ה' עֲלֵיכֶם וְיִשְׁפּוֹט) הקב"ה זָאל זֶעהְן אוֹיף אַייךְ

ר הָאט אוּנְז גֶעטָאהְן אוּנ עֶר זָאל אַייךְ שְׁטְרָאפֶען (לֵאמֹר) מִיר הָאבֶּען גֶעזָאגְט צוּ דִיר (חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעַבְדָה אֶת
פַארְמַייד דִיךְ פוּן אוּנְז וגֵיי אַוֶועק פוּן אוּנְז) מִיר וִוילֶען וַוייטֶער דִינֶען דִי מִצְרַיִם (כִּי טוֹב לָנוּ עֲבֹד אֶת מִצְרַיִם
בַּמִּדְבָּר) עֶס אִיז דָאךְ פַר אוּנְז בֶּעסֶער מִיר זָאלֶען דִינֶען דִי מִצְרַיִם וִוי מִיר זָאלֶען שְׁטַארְבֶּן אִין דֶער מִדְבָּר, זָאגְט
מִמּוּתֵנוּ מֵאֲשֶׁר נָמוּת) וִוי מִיר זָאלֶן שְׁטַארְבֶּען וְמִיר זֶעהְן אַז מִיר וֶועלֶן גֶעוִויס שְׁטַארְבֶּן אִין דֶר מִדְבָּר, דְרִיבֶּער אִיז
אוּנְז בֶּעסֶר גֶעוֶוען מִיר זָאלֶן וַוייטֶער זַיין אִין מִצְרַיִם אוּנ אַרְבֶּעטֶען אִין מִצְרַיִם] זָאגְט רַשִׁ"י (וְאִם הָיָה נָקוּד
וַאחוֹלָ"ם) עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען מִמּוֹתֵנוּ, (הָיָה נְבַאֵר מְמִיתָתֵנוּ) וְואלְטֶן מִיר גֶעטַייטְשְׁט „פוּן אוּנְזֶער שְׁטַארְבֶּן" (עַכְשָׁיו
בְּשׁוּרֶק מִמֻּתֵנוּ נְבַאֵר מֵאֲשֶׁר נָמוּת) אִיצְט אַז עֶס שְׁטֵייט מִמֻּתֵנוּ מִיט אַשׁוּרֶק, וֶועלֶן מִיר טַייטְשֶׁען מֵאֲשֶׁר נָמוּת,
מִיר זָאלֶן שְׁטַארְבֶּן אִין דֶר מִדְבָּר אִיז דָאךְ בֶּעסֶר צוּ דִינֶען דִי מִצְרַיִם (וְכֵן) אוּנ אַזוֹי הָאבֶּען דִי יוּדֶען גֶעזָאגְט אוֹיף
דֶער אָרְט (מִי יִתֵּן מוּתֵנוּ), וֶוער וָואלְט גֶעבֶּען (שֶׁנָּמוּת) מִיר זָאלֶן שְׁטַארְבֶּען (וְכֵן מִי יִתֵּן מוּתִי דְאַבְשָׁלוֹם) דָוִד הַמֶּלֶךְ
זָאגְט אוֹיף אַבְשָׁלוֹם מִי יִתֵּן מוּתִי, וֶוער וָואלְט גֶעבֶּן וְדָס הֵייסְט הַלְוַאי (שֶׁאָמוּת), וָואלְט אִיךְ גֶעשְׁטָארְבֶּען פוּן
וֶועגֶן (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (לְיוֹם קוּמִי לָעַד), צוּ דֶעם טָאג וָואס אִיךְ וֶועל אוֹיפְשְׁטֵיין אוֹיף אֵייבִּיג (עַד יוֹם
שָׁלוֹם) בִּיז דֶעם טָאג וָואס אִיךְ וֶועל צוּרִיק קֶערֶן מִיט פְרִידֶען וְאִיז קוּמִי דֶר טַייטְשׁ שֶׁאָקוּם, אִיךְ וֶועל אוֹיפְשְׁטֵיין,
אִיז דֶערְטַייטְשׁ שֶׁאָשׁוּב, אִיךְ וֶועל צוּרִיק קֶערֶן, אוּנ עֶס אִיז נִיט דֶערְטַייטְשׁ „מוּתִי" מַיין שְׁטַארְבֶּן, „קוּמִי" מַיין
שְׁטֵיין, „שׁוּבִי" מַיין צוּרִיק קֶערֶען, וָוארוּם מֶען זָאל אַזוֹי מֵיינֶען וָואלְט גֶעדַארְפְט שְׁטֵיין מוֹתִי, קוֹמִי, שׁוֹבִי, מִיט
וָואוֶען, דָא וָואלְט אוֹיךְ גֶעדַארְפְט שְׁטֵיין מְמוֹתֵנוּ פוּן אוּנְזֶער שְׁטַארְבֶּען]: (יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם]. מֹשֶׁה הָאט
צוּם פָאלְק (אַל תִּירָאוּ) אִיר זָאלְט נִיט מוֹרָא הָאבֶּן (הִתְיַצְּבוּ) בְּלַייבְּט שְׁטֵיין אוֹיף אַייעֶרע אָרְטֶר (וּרְאוּ אֶת יְשׁוּעַת

שפתי חכמים

מצרים נקרא מצרים: ז דלא הל"ל אלא המבלי קברים וגו' וע"ז פי' המבלי וכי מחמת וכו': ח וה"פ עכשיו אנחנו רואים שדברנו אז על נכון ירא ה' וגו' שהרי לפי מה שאנחנו רואים עכשיו יותר טוב היה לנו עבוד את מצרים ממותנו עתה במדבר

פירוש להורת אלהים

הָאסְטוּ אוּנְז גֶנוּמֶן פוּן דָארְטֶן לָמוּת מִיר זָאלֶן
בֶּן אִין דֶר מִדְבָּר מַה וָוס הָאסְטוּ אוּנְז גֶטָאהְן
נוּ צוּ אוּם צִיהְן אוּנְז פוּן מִצְרַיִם: (יב) הֲלֹא פַר
ה דָאס אִיז דִי זַאךְ אוּנ דִיא רֵייד אֲשֶׁר וָוס מִיר
גֶרֶעט צוּ דִיר אִין מִצְרַיִם לֵאמֹר צוּ זָאגֶן חֲדַל פַר
פוּן אוּנְז וְנַעַבְדָה אוּנ מִיר וֶועלֶן דִינִין דִי מִצְרַיִם
וָוארוּם עֶס אִיז בֶּעסֶר צוּ אוּנְז עֲבוֹד צוּ דִינִין דִי

מִצְרַיִם מִמֻּתֵנוּ אֵיידֶער מִיר זָאלֶען שְׁטַארְבֶּן אִין דֶער
מִדְבָּר: (יג) וַיֹּאמֶר הָט מֹשֶׁה גְזָאגְט צוּם פָאלְק יִשְׂרָאֵל
אַל אִיר זָאלְט זִיךְ נִיט פָארְכְטֶן הִתְיַצְּבוּ שְׁטֶעלְט אַייךְ
וּרְאוּ אוּנ זֶעהְט דִי הִילְף פוּן גָאט אֲשֶׁר וָואס עֶר וֶועט
אַייךְ הַיינְט טָאהְן כִּי וָוארוּם דָאס וָוס אִיר זֶעהְט דִי
מִצְרַיִם הַיּוֹם דָאס זֶעהְט אִיר זֵיי גָאר הַיינְט לֹא תוֹסִפוּ
אִיר וֶועט שׁוֹן נִיט מֶערֶן לִרְאוֹתָם זֵיי צוּ זֶעהְן עַד עוֹלָם

רֶכֶב פַּרְעֹה וּפָרָשָׁיו וְחֵילוֹ עַל־פִּי
הַחִירֹת לִפְנֵי בַּעַל צְפֹן׃ י וּפַרְעֹה
הִקְרִיב וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־
עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם
וַיִּירְאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־
יְהוָה׃ יא וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה הֲמִבְּלִי
אֵין־קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לָמוּת

רְתִכֵּי פַרְעֹה וּפָרָשׁ
וּמַשִּׁרְיָתֵהּ עַל פ
חִירָתָא קֳדָם בְּעֵיל צְפ
י וּפַרְעֹה קָרִיב וּזְקַפוּ ב
יִשְׂרָאֵל יָת עֵינֵיהוֹן וְ
מִצְרָאֵי נָטְלִין בַּתְרֵיה
וּדְחִילוּ לַחֲדָא וּזְעִיקוּ ב
יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ׃ יא וַאֲמַ
לְמֹשֶׁה הֲמִדְּלֵית קִבְ
בְּמִצְרַיִם דְּבַרְתָּנָא לְמִ
בְּמַדְבְּרָא מָה

ת"א המבלי אין ערכין סח:

רשב"ם

(יא) המבלי אין קברים. כפל לשון: למות במדבר. אשר אין לחם ואין מים

בעל הטורים

כיס לרה: (י) ופרעה הקריב. ג' במסו' ופרעה הקריב. ופרעה ה כאשר כבדו אתכם מלרים ופרעה וגו' הלא כאשר התעולל בהם. פי' אע"פ שפרעה חלם ופתר לו יוסף חלומותיו לא זכר לו זו הטובה ופ הקריב להלחם עם ישראל ע"כ התעולל בהם: הקריב. ב' במסו' ופרעה הקריב. הקריב את קרבנו. כיון שבא לפני בעל לפון הקריב ו לו: והנה מלרים נוסע אחריהם. זה עוזא שר של מלרים ולכך אמרו עזי וזמרת יה עמד כנגד שר של מלרים:

בית יהודא

זעלְנֶער, זֵיי זָענֶען גְשְׁטַאנֶען (עַל פִּי הַחִירוֹת) גֶעבֶּן פִּי הַחִירוֹת, פַר דִי עֲבוֹדָה זָרָה בַּעַל צְפוֹן: (י) (וּפַרְעֹה הִקְרִיב) . זָאגְט רַשִׁ"י (הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב וּפַרְעֹה קָרַב) עֶס הָט גֶעדַארְפְט שְׁטֵיין פַּרְעֹה הָט גֶנֶענְט (מַהוּ הִקְרִיב) פַר וָוס שְׁטֵייט עֶר הָט גְמַאכְט גֶענֶענֶן (הִקְרִיב עַצְמוֹ) עֶר הָט זִיךְ אַלֵיין גֶענֶענְט (וְנִתְאַמֵּץ לְקַדֵּם לִפְנֵיהֶם) עֶר הָט זִיךְ גֶעשְׁטַארְקְט עֶר זָאל קוּמֶן צוּ דִי יוּדִין פְרִיעֶר פַר זַיינֶע זֶעלְנֶער (כְּמוֹ שֶׁהִתְנָה עִמָּהֶם) ווִי עֶר הָט גֶעהַאט אַתְנַאי מִיט זֵיי וְוִוי עֶר הָט זֵיי צוּגְזָאגְט: (וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם) . דִי יוּדִין הָאבֶּן אוֹפְגֶהוֹבֶּן זֵייעֶרֶע אוֹגֶן אוּנ הָאבֶּען גֶעזֶעהֶן (וְהִנֵּה מִצְרַיִם נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם) מִצְרַיִם צִיהְט נָאךְ זֵיי, פְרֶעגְט רַשִׁ"י פַאר וָוס שְׁטֵייט נוֹסֵעַ, עֶר צִיהְ עֶס דַארְף דָאךְ שְׁטֵיין נוֹסְעִים, זֵיי צִיהֶען, זָאגְט רַשִׁ"י דְרִיבֶּער שְׁטֵייט נוֹסֵעַ עֶר צִיהְט ווייל זֵיי זָענֶען גְוֶוען (בְּלֵב אֶ בְּאִישׁ אֶחָד) אַלֶע מִיט אֵיין הַארְץ גֶעגִין דִיא יוּדִין וִויא זַייא וָואלְטֶן גְוֶוען אֵיין מֶענְטְשׁ (דָבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז דֶר שְׁטֵייט וְהִנֵּה מִצְרַיִם נוֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם (רָאוּ שַׂר שֶׁל מִצְרַיִם נ׳סֵעַ מִן הַשָּׁמַיִם לַעֲזוֹר לְמִצְרַיִם) זַייא הָאבֶּען גֶעזֶעהֶן דֶער שַׂר דִיא מִצְרַיִם צִיהְט פוּן הִימֶעל צוּא דִיא מִצְרִים עֶר זָאל זַייא הֶעלְפִין, אוּנ דֶר שַׂר פוּן מִצְרַיִם הֵייסְט אוֹךְ מִצְרַיִם (וַיִּצְעֲקוּ) . דִי יוּדֶען הָאבֶּן גֶעשְׁרִיגֶען, זֵיי הָאבֶּן גֶעבֶּעטֶען צוּ הקב"ה (תָּפְשׂוּ אוּמְנוּת אֲבוֹתָם) זַייא הָאבֶּען גְענוּמֶען דִ פִירוּנְג פוּן זֵייעֶרֶע אֶלְטֶערֶען (בְּאַבְרָהָם הוּא אוֹמֵר) בַּיי אַבְרָהָם זָאגְט דֶר פָּסוּק (אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם) עֶר אִיז גֶעקוּמֶן דֶעם אָרְט וָוס עֶר אִיז דָארְטֶן גֶעשְׁטַאנֶען אוּנ גֶעבֶּעטֶען צוּ הקב"ה (בְּיִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה) בַּייא יִצְחָק שְׁטֵייט עֶר גֶענַאנְגֶען אִין פֶעלְד צוּ בֶּעטֶען בַּייא הקב"ה (בְּיַעֲקֹב וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם) בַּיי יַעֲקֹב שְׁטֵייט עֶר הָט גֶעבֶּעטֶען אוֹיף דֶעם אָרְ (יא) (וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה) . דִי יוּדֶען הָאבֶּן גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה (הֲמִבְּלִי אֵין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם) אִיז דֶען נִיטָא קְבָרִים אִין מִצְרַ

רש"י

(י) ופרעה הקריב. הי' לו לכתוב ופרעה קרב. הקריב עלמו ונתאמן לקדם לפניהם כמו שהת עמהם: נוסע אחריהם. בלב א' כאיש אחד. ד"א ו מלרים נוסע אחריהם ראו שר של מלרים נוסע השמים לעזור למלרים. תנחומא: ויצעקו. (מכילתא) ת אומנות אבותם. באברהם הוא אומר (בראשית יט) המקום אשר עמד שם. ביצחק (שם כד) לשוח בשדה ביעקב (שם כח) ויפגע במקום: (יא) המבלי אין קברי

שפתי חכמים

לא היו כי אם שש מאות ולאותן שש מאות היו ג"כ עבדים שג"כ הלכו עם פרעה ממלרים: ו וקוראו מלרים ולא קראו בשמו היינו מ

פירוש לתורת אלהים

גְרוּהְט בַּיי דֶעם יַם כָּל אַלֶע פֶערְד פוּן דִי רַייט וָועגֶן פוּן פַּרְעֹה וּפָרָשָׁיו אוּנ זַיינֶע רַייטֶער וְחֵילוֹ אוּנ זַיין חַיל נַיל קֶעגֶן דֶעם אָרְט וָוס הֵייסְט פִּי הַחִירוֹת לִפְנֵי פַר דֶר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וָוס הֵייסְט בַּעַל צְפוֹן: (י) וּפַרְעֹה אוּנ פַּרְעֹה הָאט זִיךְ גְשְׁטַארְקְט פְרִיעֶר צוּ גֵיין פַאר זַיין פאלְק אַזוֹ ווִי עֶר הָט מִיט זֵיי אַתְנַאי אוּם גְנוּמֶן וַיִּשְׂאוּ הָאבֶּן דִי יִשְׂרָאֵל אוֹף גְהוֹבֶּן זֵייעֶרִי אוֹגֶען הָאבֶּן זֵי גְזֶעהְן וְהִנֵּה מִצְרַיִם דִי מִצְרִים נוֹסֵעַ עֶר צִיהְט נָאךְ זֵי וַיִּירְאוּ הָאבֶען דִי יִשְׂרָאֵל זִיךְ זֵייעֶר גְפָארְכְטֶען וַיִּצְ הָאבֶּן דִי יִשְׂרָאֵל גְשְׁרִיגֶן צוּ גָאט: (יא) וַיֹּאמְרוּ אוּנ הָאבֶּן גְזָאגְט צוּא מֹשֶׁה הֲמִבְּלִי אוּב פוּן וֶועגֶן דֶעם נָוייל קֵיין קְבָרִים אִיז נִיט פַאר הַאנְדֶען אִין מִצְרַ

משלי

גִיהֶערְט דִי בְּרָכָה פוּן מִצְרַיִם, דָס צְוֵוייטֶע דֶעם כָּבוֹד, מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן פְלֶעגְען קוּמֶן צוּ פַּרְעֹה אִין דֶעם נָאמֶן פוּן הקב"ה עֶר זָאל אַרוֹיס שִׁיקֶען דִי יוּדֶן, אוּנ עֶר הָט גֶעווִיזֶען גְרוֹיס־קֵייט פַר אַלֶע זַיינֶע שָׂרִים. אַז עֶר הָט נִיט מוֹרָא פַר הקב"ה, אִיצְט אִיז דֶער כָּבוֹד אַוֶועק גֶענַאנְגֶען עֶר אַלֵיין הָט גֶעמוּזְט קוּמֶען צוּ מֹשֶׁה בַּייא נַאכְט אִים בֶּעטֶן עֶר זָאל אַרוֹיס גֵיין

יהודא

מִיט דִי יוּדֶן פוּן מִצְרַיִם, דָס דְרִיטֶע דֶעם נוּטְצֶען פוּן זַיי אַרְבֶּעט, אִיצְט הָט פַּרְעֹה אָנְגֶעהוֹיבֶּן חֲרָטָה הָאבֶּן וָואס הָט אַרוֹיס גֶעשִׁיקְט דִי יוּדֶען, וֶועגֶען דִיא בְּרָכָה מִיט דֶ כָּבוֹד וָוס עֶר הָט פַארְלָארֶן הָט עֶר זִיךְ גֶעשֶׁעמְט צוּ זָאגֶע הָט עֶר נָאר גֶעזָאגְט וָוס הָאבֶּן מִיר גֶעטָאהֶן וָואס מִיר הָא אַרוֹיס גֶעשִׁיקְט דִי יוּדֶען פוּן צוּ דִינֶען אוּנְז:

עַל־כֻּלּוֹ׃ ח וַיְחַזֵּק יְהֹוָה אֶת־לֵב
פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֹצְאִים בְּיָד
רָמָה׃ שני ט וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם
וַיַּשִּׂיגוּ אוֹתָם חֹנִים עַל־הַיָּם כָּל־סוּס

אונקלוס

[...]לְהוֹן׃ ח וְתַקִּיף יְיָ יָת
[...]בָּא דְפַרְעֹה מַלְכָּא
[...]מִצְרַיִם וּרְדַף בָּתַר בְּנֵי
[...]שְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
[...]פְקוּ בְּרֵישׁ גְּלֵי׃ ט וּרְדָפוּ
[...]מִצְרָאֵי בַּתְרֵיהוֹן
[...]אַדְבִּיקוּ יָתְהוֹן כַּד שָׁרָן
[...]ל יַמָּא כָּל סוּסָוַת

בעל הטורים

[...] ביד רמה. ג' הכא ואידך בפ' מסעי והנפש אשר תעשה ביד רמה [...] שלא נבי ע"א מלמד שפסל מיכה עבר עמהם כמו שדרשו ועבר

רשב"ם

שרים לפי שכתוב לפנינו ומבחר שלישיו טבעו בים סוף׃ (ח) יוצאים ביד רמה. לא היו דואגים כלל עד שראו פרעה ועמו רודפים אחריהם. אז וייראו מאוד׃

רש"י

[...]ר ה הרכב (מכילתא) ומהיכן היו הבהמות הללו א"ת [...]ל מצרים הרי כא' (שמות ט) וימת כל מקנה מצרים וא"ת [...]ל ישראל והלא כא' (שם י) וגם מקננו ילך עמנו משל מי [...]ו מהירא את דבר ה' מכאן היה ר"ש אומר כשר [...]מצרים הרוג טוב שבנחשים רצוץ את מוחו׃ ושלשם על [...]לו. שרי צבאות כתרגומו׃ (ח) ויחזק ה' את לב [...]רעה. שהי' תולה אם לרדוף אם לאו והזק את לבו [...]דוף׃ ביד רמה. (מכילתא) בגבורה גבוהה ומפורסמת׃

בית יהודא

בְּעֶסְטֶע רֵייטְוֶועגְן הָט מֶען נָאךְ גֶענוּמֶען אַלֶע רֵייטְוֶועגְן וָוָאס זֶענֶן גְוֶועזְן אִין מִצְרַיִם, פְרֶעגְט רש"י (וּמֵהֵיכָן הָיוּ הַבְּהֵמוֹת הַלָּלוּ) פוּן וַואנֶען הָט פַּרְעֹה גֶענוּמֶען דִי בְּהֵמוֹת צוּ דִי רֵייטְוֶועגְן אוּנ צוּ דִיא רֵייטֶער (אִם תֹּאמַר מִשֶּׁל מִצְרַיִם) אוֹב דוּ וֶועסְט זָאגְן עֶר הָט גֶענוּמֶען פוּן דִי מִצְרַיִם (הֲרֵי נֶאֱמַר וַיָּמָת כָּל מִקְנֵה מִצְרַיִם) דֶער פָּסוּק זָאגְט דָאךְ אַלֶע בְּהֵמוֹת פוּן דִי מִצְרַיִם זֶענֶען גֶעפֵּייגֶערְט (וְאִם תֹּאמַר מִשֶּׁל יִשְׂרָאֵל) אוֹב דוּ וֶועסְט זָאגְן עֶר הָט גֶענוּמֶען פוּן דִי יוּדִין (וַהֲלֹא נֶאֱמַר וְגַם מִקְנֵנוּ יֵלֵךְ עִמָּנוּ) דֶער פָּסוּק זָאגְט דָאךְ מֹשֶׁה הָט גֶעזָאגְט צוּ פַּרְעֹה אוּנְזֶערֶע בְּהֵמוֹת [...]עֶלְן גֵיין מִיט אוּנְז, הָאבְּן דָאךְ דִי יוּדִין מִיט גְנוּמֶען זֵייעֶרֶע בְּהֵמוֹת (מִשֶּׁל מִי הָיוּ). פוּן וֶועמֶען זֶענֶען גְוֶועזְן דִי בְּהֵמוֹת? זָאגְט [...]"י דִיא בְּהֵמוֹת זֶענֶען גִיוֶועזְן (מֵהַיָּרֵא אֶת דְּבַר ה') פוּן דִיא מִצְרִים וָוָאס הָאבְּן מוֹרָא גֶעהַאט פַר דִי רֵייד פוּן הקב"ה וִויא [...]ם שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דִי מִצְרִים וָוָאס הָאבְּן מוֹרָא גֶעהַאט פַאר דִי רֵייד פוּן הקב"ה הָאבְּן בֶּעהַאלְטִין זֵייעֶרֶע בְּהֵמוֹת אִין דִיא [...]זִין, זֶענֶן זֵייעֶרֶע בְּהֵמוֹת גְבְּלִיבְּן לֶעבְּן וָוארוּם בַּייא דֶעם דֶבֶר אוּנ בַּיי דֶעם בָּרָד זֶענֶן נָאר גֶעפֵּייגֶערְט דִי בְּהֵמוֹת וָוָאס [...]ין פֶעלְדוּ, דִי פְרוּמֶע מִצְרִים הָאבְּן גִיגֶעבְּן זֵייעֶרֶע בְּהֵמוֹת צוּ פַּרְעֹה צוּ דִי רֵייטְוֶועגְן אוּנ צוּ דִי רֵייטֶער מֶען זָאל לוֹפְען [...]לְטֶען מִלְחָמָה מִיט דִי יוּדִין (וּמִכָּאן הָיָה ר' שִׁמְעוֹן אוֹמֵר) פוּן דַאנֶען הָט רַבִּי שִׁמְעוֹן גֶעזָאגְט (כָּשֵׁר שֶׁבְּמִצְרַיִם הֲרוֹג) דֶעם [...]רוּמְסְטֶן פוּן דִי מִצְרַיִם מֶעג מֶען אוֹיךְ הַרְגֶענֶען (טוֹב שֶׁבַּנְּחָשִׁים) דֶעם בֶּעסְטֶען פוּן דִי שְׁלַאנְגֶען (רְצוֹץ אֶת מוֹחוֹ) מֶעגְסְטוּ שְׁפַּאלְטֶען [...]ין מוֹחַ׃ וְשָׁלִשִׁים עַל כֻּלּוֹ. זָאגְט רש"י שָׁלִשִׁים מֵיינְט מֶען אֶלְצְטֶע (שָׂרֵי צְבָאוֹת) אֶלְצְטֶע אוֹף דִיא מִילִיטֶער (וֶועלְנֶער), [...]י דֶער תַּרְגּוּם שְׁרַייבְּט (מְמַנָּן עַל כּוּלְּהוֹן), אֶלְצְטֶע אוֹף אַלֶע וָוָאס זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען אִין מִלְחָמָה׃ (ח) וַיְחַזֵּק ה' אֶת לֵב פַּרְעֹה. הקב"ה [...]ט גֶעשְׁטַארְקְט דִי הַארְץ פוּן פַּרְעֹה (שֶׁהָיָה תּוֹלֶה אִם לִרְדּוֹף אוֹ לָאו) וָוארוּם פַּרְעֹה אִיז גְוֶועזְן אִין סָפֵק עֶר הָאט נִיט גְוואוּסְט [...]ס עֶר זָאל טָאן, עֶר זָאל לוֹפְן צוּ דִיא יוּדִין אָדֶער נֵיין (וְחִזֵּק אֶת לִבּוֹ לִרְדּוֹף) הָט הקב"ה גֶעשְׁטַארְקְט דִי הַארְץ זַיינֶע עֶר [...]ל לוֹפְן צוּ דִי יוּדִין׃ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֹצְאִים בְּיָד רָמָה. דִיא יוּדִין זֶענֶן אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם בְּיָד רָמָה, מִיט אַהוֹיכֶע [...]אַנְט, זֵייעֶר הַאנְט אִיז גְוֶועזְן הֶעכֶר אִיבֶּער דִי מִצְרַיִם אוּנ הָאבֶּען גֶעוֶועלְטִיגְט אוֹף דִיא מִצְרַיִם, זָאגְט רש"י (בִּגְבוּרָה [...]בֹהָה וּמְפֻרְסֶמֶת) מִיט אַהוֹכֶע שְׁטַארְקַייט אַעְפֶענְטְלִיכֶע וָואס אַלֶע הָאבְּן גִזֶעהְן, נִיט וִוי אַנְטְלָאפֶענֶע׃ (ט) וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם [...]חֲרֵיהֶם. דִי מִצְרִים הָאבְּן גֶעיָאגְט נָאךְ דִי יוּדִין (וַיַּשִּׂיגוּ אוֹתָם חֹנִים עַל הַיָּם) אוּנ הָאבְּן זֵיי גֶטְרָאפֶען רוּהֶען נֶעבִּין יָם, גְקוּמֶען [...]וּ דִיא יוּדִין זֶענֶען (כָּל סוּס רֶכֶב פַּרְעֹה) אַלֶע פֶערְד פוּן פַּרְעֹה'ס רֵייטְוֶועגֶען (וּפָרָשָׁיו) אוּנ זַיינֶע רֵייטֶער (וְחֵילוֹ) אוּנ זַיינֶע

שפתי חכמים

[...]ון רכים רק אי הוה נקט בחורים הייתי אומר שהוא מלשון גם בחור [...] בתולה לאפוקי זקן לכך נקט לשון בחור שהוא לשון בחירה כל הסם [...]ות היו נבחרים מש"ה נקט רש"י ג"כ לשון רכים שבחור מוסב על הסם מאות שהוא רכים: ה דק"ל דמתחלה כתיב שלא לקח עמו כי אם שש מאות ואח"כ כתיב וכל רכב מצרים ועוד כיון דכתיב וכל רכב מצרים לל"ל שש מאות רכב ל"פ ועמהם וכו' ר"ל דודאי העיקרים

פירוש לתורת אלהים

[...]חור אוּם גְקְלִיבֶּנִי וְכֹל אוּנ אַלֶע רֵייט וֶועגְן פוּן מִצְרַיִם [...]שָׁלִשִׁים אוּנ עֶלְצְטִי אִיבֶּער אַלִּי׃ (ח) וַיְחַזֵּק הָאט גָאט [...]שְׁטַארְקְט אֶת דָאס הַארְץ פוּן פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם [...]רְדוֹף אוּנ עֶר הָאט נָאךְ גִיָאגְט אַחֲרֵי נָאךְ דִי קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל זָאגְט דֶער פָּסוּק וּבְנֵי אוּנ דִי קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל יֹצְאִים זֶענֶען אַרוֹיס גִיגַאנְגֶען בְּיָד רָמָה מִיט אַהוֹךְ שְׁטַארְקַייט׃ (ט) וַיִּרְדְּפוּ אוּנ דִי מִצְרַיִם הָאבֶּן זֵיי נָאךְ גִיָאגְט וַיַּשִּׂיגוּ אוּנ הָאבֶּן זֵיי גִגְרֵייכְט חוֹנִים זֵיי הָאבֶּן

משלי יהודא

[...]וּם גְבִיר אוּנ הָט אָפּ גֶענוּמֶען פוּן אִים זַיין זוּהְן, הָט דֶער [...]בִיר שְׁטַארְק גֶעזָארְגְט אוּנ אִיז גֶעוֶוען טְרוֹיעֶרִיג וָואס דֶער [...]הָן פוּן מֶלֶךְ אִיז פוּן אִים אַוֶועק גֶענוּמֶען גֶעוָוארְן הָאבֶּען [...]עֶנְטְשְׁן גִפְרֶעגְט דֶעם גְבִיר וָוָאס בִּיזְטוּ אַזוֹ שְׁטַארְק פַארְזָארְגְט [...]יעֶגְן דֶעם זוּהְן פוּן מֶלֶךְ, הָט דֶר גְבִיר גֶעזָאגְט נַאוִויל בַּיי [...]יר זֶענֶען אַוֶועק גֶעגַאנְגֶען גְוָוארְן דְרַיי זַאכֶן מִיט אַיין מָאהל, [...]רְשְׁטוּנְס דֶר כָּבוֹד, וָוָס דֶר מֶלֶךְ פְלֶעגְט צוּ מִיר שְׁרַייבֶּען [...]בְרִיף, דֶם צְוֵוייטֶע אַלֶע מַתָּנוֹת וָוָס דֶער מֶלֶךְ הָט גֶעשִׁיקְט צוּ נַיין זוּהְן הָאבּ אִיךְ אוֹיךְ פוּן זַיי הֲנָאָה גֶעהַאט, דָם דְרִיטֶע עֶר פְלֶעגְט אַרְבֶּעטֶן מַייגֶע גְשֶׁעפְטֶן. דָם זֶעלְבִּיגֶע הָט אִיצְט פַּרְעֹה פַארְשְׁטַאנֶען אַז עֶר הָט אַרוֹיס גֶעשִׁיקְט דִי יוּדְן הָט עֶר פַארְלָארְן דְרַיי זַאכֶן, דָם עֶרְשְׁטֶע הקב"ה הָט גְבֶּענְטְשְׁט דִי לַאנְד מִצְרַיִם מִיט אַלֶעם גוּטֶען נָאר נַאוִויל דִי יוּדְן זֶענֶן דָארְט גִיוֶועזְן, אַז דִיא בְּרָכָה אִין מִצְרַיִם אִיז גְוֶועזְן זֵייעֶר גְרוֹס, הָאבְּן דִי מִצְרַיִם גֶעגֶעבְּן צוּ דִי יוּדְן אוֹיךְ גוּט צוּ עֶסְן, אִיצְט אַז דִי יוּדְן זֶענֶן אַרוֹס גֶעגַאנְגֶן פוּן מִצְרַיִם, הָט אוֹיף

וַעֲבָדָיו אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה־זֹּאת עָשִׂינוּ כִּי־שִׁלַּחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵעָבְדֵנוּ: ו וַיֶּאְסֹר אֶת־רִכְבּוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ: ז וַיִּקַּח שֵׁשׁ־מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר וְכֹל רֶכֶב מִצְרָיִם וְשָׁלִשִׁם

וְעַבְדוֹהִי לְעַמָּא וַ
מָה דָא עֲבַדְנָא
שַׁלַּחְנָא יָת יִ
מִפָּלְחָנָנָא: ו וְטַקֵּי
רְתִכֵּהּ וְיָת עַמֵּהּ
עִמֵּהּ: ז וּדְבַר שֵׁית
רְתִכִּין בְּחִירָן וְכֹל
מִצְרָאֵי וְגִבָּרִין מְמַ
תו"א עם מלות פסחים קי"ג:

רשב"ם

אחור: מעבדנו. חסף קמץ. מעבוד אותנו. וכן משמרו את השבועה. אכלנו האש. באכלנו לחם לשובע: (ז) רכב בחור. רכב חשוב ומובחר:

בית יהודא

א'נז אַשְׁטְרוֹיכְל'וּנְג, אַאוּמְגְלִיק (וַעֲבָ"שׁ נֶהֶפְכוּ לִרְדּוֹף אַחֲרֵיהֶם) אִיצְט וֶוענְן זַיי אַלֶּע גְוָואלְן פַארְקֶערְט זַיי זָאלְן יָאגְן דִי יוּדִין (בִּשְׁבִיל מָמוֹנָם שֶׁהִשְׁאִילוּם) וֶוענְן זַייעֶר גֶעלְט וָוס זַיי הָאבְּעְן פַארְבָּארְגְט צוּ דִי יוּדִין (וַיֹּאמְרוּ) זַיי הָאבְּן גֶעזָאגְט (מַה זֹּאת עָשִׂינוּ) וָוס הָאבְּן מִיר גֶעטְאהְן (כִּי שִׁלַּחְנוּ אֶת יִשְׂרָאֵל מֵעָבְדֵנוּ) מִיר הָאבְּן אַרוֹסְגֶעשִׁיקְט דִי יוּדִין מֵעָבְדֵנוּ (מֵעֲבוֹד אוֹתָנוּ) פוּן צוּ דִינֶען אוּנְז: (ו) וַיֶּאְסוֹר אֶת רִכְבּוֹ. זָאגְט רַשִׁ"י (הוּא בְּעַצְמוֹ) פַּרְעֹה אַלֵיין הָט אַיינְגֶעשְׁפַּאנְט זַיין רַייטְוָואגֶן: וְאֶת עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ. זַיין פָאלְק הָט עֶר גֶענוּמֶן מִיט זִיךְ, זָאגְט רַשִׁ"י (מְשָׁכָן בִּדְבָרִים) פַּרְעֹה הָט זַיין פָאלְק גֶעצוֹיגֶין צוּ זִיךְ מִיט רֵייד, עֶר הָט גְזָאגְט צוּ זַיי (לְקִינוּ וְנָטְלוּ מָמוֹנֵנוּ וְשִׁלַּחְנוּם) מֶען הָט אוּנְז גֶעשְׁלָאגֶן אוּנ מֶען הָאט אוּנְז צוּגֶענוּמֶן אוּנְזֶער גֶעלְט אוּנ מִיר הָאבְּן זַיי אַוֶועק גֶעשִׁיקְט פוּן אוּנְז (בּוֹ קוּמְט מִיט מִיר (וַאֲנִי לֹא אֶתְנַהֵג עִמָּכֶם כִּשְׁאַר מְלָכִים) אִיךְ וֶועל מִיךְ נִיט פִירֶן מִיט אַייךְ וִויא אַנְדֶרֶע מְלָכִים (דֶרֶךְ שְׁאַר עֲבָדָיו קוֹדְמִין לוֹ בַּמִּלְחָמָה) דֶער פִירוּנְג פוּן אַנְדֶערֶע מְלָכִים אִיז זַיינֶע קְנֶעכְט גֵייעֶן פְרִיעֶר פַאר אִים צוּא דִי מִלְחָמ[ה] אַקְדִים לִפְנֵיכֶם) אוּנ אִיךְ וֶועל גֵיין פְרִיעֶר פַר אַייךְ (שֶׁנֶּאֱמַר) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָסוּק (וּפַרְעֹה הִקְרִיב) פַּרְעֹה הָאט גֶ[ע]גֶענֶעהְנֶען, וֶועמֶען? נָאר מֶען מֵיינְט (הִקְרִיב עַצְמוֹ) עֶר הָאט זִיךְ אַלֵיין גֶענֶענְט צוּ דִי מִלְחָמָה (וּמִהֵר לִפְנֵי חַיָּלוֹתָיו) גְאַיילְט גֵיין צוּ דִי מִלְחָמָה פְאַרְאוֹיס פַר זַיינֶע זֶעלְנֶער, נָאךְ הָאט פַּרְעֹה צוּ זַיי גֶעזָאגְט (דֶרֶךְ שְׁאַר מְלָכִים לִיטּוֹל בִּיזָּה כְּמוֹ שֶׁיִּבְחַר) דֶר פִירוּנְג פוּן אַנְדֶערֶע מְלָכִים אִיז נָוס דִי זֶעלְנֶער גֶעמֶן אַוֶועק אִין דִי מִלְחָמָה גֶעמְט דֶער מֶלֶךְ פוּן דֶע[ם] דֶר עֶרְשְׁטֶער דָס בֶּעסְטֶע וָוס עֶר ווִיל (אֲנִי אַשְׁוֶה עִמָּכֶם בְּחֵלֶק) אִיךְ וֶועל נֶעמֶן אַחֵלֶק גְלַייךְ מִיט אַייךְ אַלֶע (שֶׁנֶּאֱמַר) [ו]ִי שְׁטֵייט אִין פָסוּק פַּרְעֹה הָאט גֶעזָאגְט צוּ דִיא מִצְרִים (אֲחַלֵּק שָׁלָל) אִיךְ וֶועל מִיךְ טֵיילִין מִיט דִי רוֹיב גְלַייךְ מִיט (ז) וַיִּקַּח שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר). פַּרְעֹה הָט גְנוּמֶן זֶעקְס הוּנְדֶרְט רַייטְוֶועגֶען בָּחוּר, זָאגְט רַשִׁ"י (נִבְחָרִים) אוֹיסְגֶעקְ[ליבענע] דִי בֶּעסְטֶע, פְרֶעגְט רַשִׁ"י פַאר וָוס שְׁטֵייט (בָּחוּר לָשׁוֹן יָחִיד) אַאוֹיסְגֶעקְלִיבֶּענֶר, מֵיינְט מֶען דָאךְ נָאר אֵיינֶעם, עֶ[נְטְפֶערְט] רַשִׁ"י אַזוֹי מֵיינְט מֶען (כָּל רֶכֶב וְרֶכֶב שֶׁבְּמִנְיָן זֶה הָיָה בָּחוּר) יֶעדֶר רַייט וָואגֶען פוּן דִי זֶעקְס הוּנְדֶרְט אִיז גֶוֶוען אוֹיס[גֶעקְלִיבֶּן] פוּן דִיא בֶּעסְטֶע רַייטְוֶועגֶען פוּן מִצְרַיִם: וְכֹל רֶכֶב מִצְרָיִם. זָאגְט רַשִׁ"י (וְעִמָּהֶם כָּל שְׁאַר הָרֶכֶב) צוּא דִי זֶעקְס הוּ[נְדֶרְט]

רש"י

ועבדיו נהפכו ב לרדוף אחריהם בשביל ג ממונם שה[שאילום] מעבדנו. מעבוד אותנו: (ו) ויאסר את רכבו [הוא] בעצמו (מכילתא): ואת עמו לקח עמו. משכם [בדברים] לקינו ונטלו ממוננו ושלחנום בואו עמי ואני לא [אתנהג] עמכם כשאר מלכים דרך שאר מלכים עבדיו קו[דמין לו] במלחמה ואני אקדים לפניכם שנא' ופרעה הקריב. [הקריב] עצמו ומיהר לפני חיילותיו דרך שאר מלכי' ליטול ביז[ה] כמו שיבחר אני אשוה עמכם בחלק שנאמר אחל[ק שלל]: (ז) בחור. נבחרים ד בחור לשון יחיד כל רכ[ב ורכב] שבמנין זה היה בחור: וכל רכב מצרים. ועמ[הם]

שפתי חכמים

והרא"ס פי' ושמא י"ל שר"מ הדרשן שאמר זה חולק עם האגדה האומרת כזיין אמרו שירה: ב יש מקשים ממ"נ אי דעתו של פרעה היה שילאו ישראל ממלרים ולא ישובו עוד וכדפירש"י ויהפך וגו' שנהפך ממה שהיה וכו' א"כ קשה למה שלח איקטורין אלא ודאי היה דעתו שיחזרו ג"י במדבר ואח"כ ישובו וכדמשמע קרא קומו לאו מתוך עמי גם אתם גם בני ישראל ולכו עבדו את ה' כדברכם וגו' א"כ מה זה שפירש"י ויהפך נהפך. וי"ל דשליחות ישראל היה מתחלה שילאו מתוך עמו הן שישובו הן שלא ישובו ואיקטורין שלח שאם ילאו מכל וכל יתנו לאיקטורין הממון או שישובו להחזיר מה ששאלו ולפ"ז ניחא ג"כ מה שפירש"י ועבדיו נהפכו לרדוף אחריהם בשביל ממונם וכיון שראו שרו[צים] ולברות הודיעו הדבר לפרעה ועבדיו ויהפוך ה' את לבב[ם] אחריהם ולהשיב אותם לארלם ולעבוד כבתחלה אף שמתחלה [היה] כדעתם שישובו: ג (מהרש"ל) וקשה מנ"ל לרש"י דלמא הט[עם] דכתיב כי שלחנו את ישראל מעבדנו. וי"ל דבשלמא אלא פרע[ה] כך הוא על כי מעולם לא רלה לשלוח את ישראל מארלו כ"א העבודה אבל עבדי פרעה מעולם אמרו עד מתי וגו' ועכשיו מה זאת עשינו וגו' אלא ודאי בשביל ממונם. עי"ל מדכתיב [ו]משמע בשביל העם שהשאילו ממונם עכ"ל: ד דהל"ל בחורים

פירוש לתורת אלהים

הָאבֶּען גִיזָאגְט מַה וָוס הָאבֶּען מִיר גְטָאהְן כִּי וָואס מִיר הָאבֶּען אַוֶועק גְשִׁיקְט דִי יִשְׂרָאֵל מֵעָבְדֵנוּ פוּן צוּ אַרְבֶּעטֶן אוּנְז: (ו) וַיֶּאְסוֹר הָט פַּרְעֹה אַלֵיין אַיין גְשְׁפַּנְט זַיין רַייט וָואגֶען וְאֶת אוּנ זַיין פָאלְק לָקַח הָא[ט] אַיין גְנוּמֶן מִיט גוּטֶע רֵייד עִמּוֹ מִיט אִים [פַיין] (ז) וַיִּקַּח הָט עֶר גְנוּמֶן שֵׁשׁ זֶעקְס הוּנְדֶרְט רַייט וָוא[גען]

משלי יהודא

(ה) מַה זֹּאת עָשִׂינוּ כִּי שִׁלַּחְנוּ אֶת יִשְׂרָאֵל מֵעָבְדֵנוּ. דֶער מִדְרָשׁ שְׁרַייבְּט לְמָשָׁל דֶר זוּהְן פוּן אַמֶּלֶךְ אִיז אַמָאהְל אַוֶועק גֶעפָארֶן אִין אַוַוייטֶע מְדִינָה, הָט אִים גֶעזֶעהְן דָארְט אַרַייכֶר מֶענְטְשׁ הָט עֶר אִים גֶענוּמֶן צוּ זִיךְ אִין שְׁטוּב, אוּנ הָט אִים פוּן שְׁטוּב נִיט גֶעוָואלְט אַוֶועק לָאזֶען, דֶעם מֶלֶךְ אִיז בֶּעוָואסְט גֶעוָוארֶען וואוּ זַיין זוּהְן אִיז, אוּנ בַּיי וֶועמֶן עֶר אִיז, הָאט עֶר גֶעשְׁרִיבֶּען בְּרִיף אוּנ גֶעשִׁיקְט מַתָּנ[וֹת] דֶעם זוּהְן אוּנ פוּן דֶעם זָאל גֶעשְׁפַּייזְט וֶוערֶן דֶר גְבִיר אַמָאהְל הָט דֶר מֶלֶךְ אָנְגֶעהוֹיבֶּען שְׁרַייבֶּען בְּרִיף צוּם עֶר זָאל אָפְּשִׁיקֶען זַיין זוּהְן אַהֵיים, הָט דֶר גְבִיר נִיט גֶע[וָואלְט] דֶר מֶלֶךְ הָט גֶעזֶעהְן אַז נָאךְ אַזוֹי פִיל בְּרִיף שְׁרַייבְּ[ט] דֶר גְבִיר שִׁיקְט נִיט צוּ אִים זַיין זוּהְן, אִיז עֶר אַלֵיין גֶ[עפָארֶען]

תה וְיִדְעוּן מִצְרָאֵי
נָא יְיָ וַעֲבַדוּ כֵן:
תַחֲוָא לְמַלְכָּא
ם אֲרֵי אֲזַל עַמָּא
פִיךְ לִבָּא דְפַרְעֹה

חֵילוֹ וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָֹה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן: ה וַיֻּגַּד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיֵּהָפֵךְ לְבַב פַּרְעֹה

בעל הטורים

ב׳ הכא ואידך ויהפך להם לאויב שפרעה נהפך להם לאויב:

רשב״ם

כדכתיב הבאת עד נבכי ים. מבכי נהרות: (ה) כי ברח העם. מתוך ששבו

רש״י

אתו וגו׳ ואח״כ והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי
ר (תהלים עו) שמה שבר רשפי קשת ואח״כ נודע
אלהים ואומר (שם ט) נודע ה׳ משפט עשה:
ובכל חילו. הוא התחיל בעבירה וממנו
הפורענות (מכילתא): ויעשו כן. להגיד שבחן
לקול משה ולא אמרו היאך נתקרב אל רודפינו
יים לברוח אלא אמרו אין לנו אלא דברי בן עמרם
): (ה) ויוגד למלך מצרים. איקטורין
ן) שלח עמהם ש וכיון שהגיעו לשלשת ימים
לילך ולשוב וראו שאינן חוזרין למצרים באו והגידו
ביום ד׳ (מכילתא). ובחמישי ובששי ת רדפו
וליל שביעי ירדו לים (פ״ק דסוטה) בשחרית
ירה והוא יום שביעי א של פסח. לכן אנו קורין
ביום השביעי: ויהפך. נהפך ממה שהיה שהרי
ם (שמות יב) קומו צאו מתוך עמי ונהפך לבב עבדיו
שעבר היו אומרים עד מתי יהיה זה לנו למוקש

בית יהודא

כָּבוֹד אוּף דֶער וֶועלְט (וְכֵן הוּא אוֹמֵר) אוּנ אַזוֹ זָאגְט דֶר פָּסוּק הקב״ה הָט גֶעזָאגְט (וְנִשְׁפַּטְתִּי אִתּוֹ) אִיךְ וֶועל גִיט אִים נִמִּיט גּוֹג] הָאבֶּן אַמִשְׁפָּט אוּנ וֶועל אִים שְׁטְרָאפֶען מִיט אַדֶבֶר אוּנ מִיט בְּלוּט (וְאַחַר כָּךְ) נָאכְדֶעם (וְהִתְגַדִּלְתִּי וְהִתְקַדִּשְׁתִּי וְנוֹדַעְתִּי) וֶועל אִיךְ גֶעגְרֵייסְט וֶוערֶן אוּנ וֶועל גֶעהֵיילִיגְט וֶוערֶען אוּנ וֶועל בֶּעוְואסְט. וֶוערֶן צוּ פִיל פֶעלְקֶר אוּנ זֵיי וֶועלֶען וִויסֶן אַז אִיךְ בִּין גָאט (וְאוֹמֵר) נָאךְ זָאגְט דֶער פָּסוּק (שָׁמָּה שִׁבַּר רִשְׁפֵי קָשֶׁת) דָארְטֶן הָט הקב״ה צוּבְּרָאכֶן דִי פַיילֶן פוּן דֶעם פַּייל־אוּנ־בּוֹגִין (וְאַחַר כָּךְ) נָאכְדֶעם (נוֹדָע בִּיהוּדָה אֱלֹהִים) אִיז הקב״ה בֶּעוְואסְט גִיוָוארֶן בַּיי דִי יוּדִין (וְאוֹמֵר) נָאךְ זָאגְט דֶר פָּסוּק (נוֹדַע ה׳ מִשְׁפָּט עָשָׂה) וֶוען הקב״ה טוּהְט אַמִשְׁפָּט וֶוערְט עֶר בֶּעוְואסְט אוֹיף דֶער וֶועלְט: וּבְפַרְעֹה וּבְכָל חֵילוֹ]. זָאגְט רש״י (הוּא הִתְחִיל בַּעֲבֵירָה) וַוייל פַּרְעֹה הָט אָנְגֶעהוֹבֶּן דֶר עֶרְשְׁטֶער צוּ זִינְדִיגֶן גֶעגֶען יוּדִין (וּמִמֶּנּוּ הִתְחִילָה הַפּוּרְעָנוּת) דְרִיבֶּר הָט דִי שְׁטְרָאף אָנְגֶעהוֹבֶּן וַאלֶע מָאהֶל] פוּן אִים, עֶר אִיז גִיוֶועזֶן דֶר עֶרְשְׁטֶער צוּ גֶעשְׁטְרָאפְט וֶוערֶן: וַיַּעֲשׂוּ כֵן]. דִי יוּדִין הָאבֶּן אַזוֹ גֶעטָאן, זָאגְט רש״י (לְהַגִּיד שִׁבְחָן) צוּ זָאגֶן ...ב פוּן דִי יוּדִין (שֶׁשָּׁמְעוּ לְקוֹל מֹשֶׁה) זֵיי הָאבֶּן גֶהֶערְט דִי שְׁטִימְמֶע פוּן מֹשֶׁה, זֵיי הָאבֶּן גֶעטָאן וָוס מֹשֶׁה הָט צוּ זֵייא ... (וְלֹא אָמְרוּ אֵיךְ נִתְקָרֵב אֶל רוֹדְפֵינוּ) אוּנ זֵייא הָאבֶּן נִיט גֶעזָאגְט וִוי אַזוֹ וֶועלֶן מִיר אוּנְז דֶרְנֶעגְטֶערֶן צוּ אוּנְזֶערֶע פַייְנְד ... אוּנְז (אָנוּ צְרִיכִים לִבְרוֹחַ) מִיר דַארְפֶן דָאךְ אַנְטְלוֹפֶן פוּן זֵיי (אֶלָּא אָמְרוּ) נָאר זֵיי הָאבֶּן גֶעזָאגְט (אֵין לָנוּ אֶלָּא דִבְרֵי בֶּן ... מִיר הָאבֶּן נָאר צוּ הֶערֶן דִי רֵייד וָואס בֶּן עַמְרָם זָאגְט: (ה) וַיֻּגַּד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם]. עֶס אִיז גִזָאגְט גִיוָוארֶן ...ךְ מִצְרַיִם אַז דָאס פָאלְק אִיז אַנְטְלָאפֶן, זָאגְט רש״י (אִיקְטוֹרִין שָׁלַח עִמָּהֶם) פַּרְעֹה הָאט גֶעשִׁיקְט פוּן זַיינֶע מֶענְטְשִׁין ... יוּדִין (וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים שֶׁקָּבְעוּ לֵילֵךְ וְלָשׁוּב) ווִי עֶס הָט זִיךְ גִיעֶנְדִיגְט דְרַיי טֶעג וָוס דִי יוּדִין הָאבֶּן גִזָאגְט ...לֶן גֵיין דְרַיי טָאג אוּנ נָאכְדֶעם וֶועלֶן מִיר צוּרִיק גֵיין (וְרָאוּ שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין לְמִצְרַיִם) וִוי דִי מִצְרַיִם הָאבֶּן גִזֶעהְן אַז דִיא ...יעֶן נִיט צוּרִיק אִין מִצְרַיִם (בָּאוּ וְהִגִּידוּ לְפַרְעֹה בְּיוֹם הָרְבִיעִי) אוֹיף דֶעם פֶערְטִין טָאג זֶענֶען זֵיי גִקוּמֶן צוּ פַּרְעֹה אוּנ ...עזָאגְט צוּ אִים דִי יוּדִין זֶענֶען אַנְטְלָאפֶן פוּן מִצְרַיִם (וּבַחֲמִישִׁי וּבַשִּׁשִּׁי רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם) דֶעם פִינְפְטֶען טָאג אוּנ דֶעם ...ן טָאג הָאבֶען דִי מִצְרַיִם גֶעיָאגְט דִי יוּדִין (וְלֵיל שְׁבִיעִי יָרְדוּ לַיָּם) דִי נַאכְט צוּם זִיבֶּעטִין טָאג זֶענֶען אַלֶע אַרַיין אִין יַם ...ן זֶענֶען אַרִיבֶּר דֶעם יַם אוּנ דִי מִצְרַיִם זֶענֶען דֶרְטְרוּנְקֶן גִיוָוארֶן אִין יַם] (בְּשַׁחֲרִית אָמְרוּ שִׁירָה) דֶעם זִיבֶּעטִין טָאג אִין ...ה הָאבֶּן דִי יוּדִין גֶעזוּנְגֶען צוּ הקב״ה (וְהוּא יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח) דָס אִיז דֶר זִיבֶּעטֶר טָאג פֶּסַח (לָכֵן אָנוּ קוֹרִין הַשִּׁירָה ...שְׁבִיעִי) דְרִיבֶּר לֵייעֶנְט מֶען דִי שִׁירָה דֶעם זִיבֶּעטֶען טָאג פֶּסַח: וַיֵּהָפֵךְ לְבַב פַּרְעֹה וַעֲבָדָיו אֶל הָעָם]. עֶס אִיז פַארְקֶערְט ...ן דִי הַארְץ פוּן פַּרְעֹה אוּנ דִי הֶערְצֶער פוּן זַיינֶע קְנֶעכְט אוֹיף דֶעם פָאלְק יוּדִין (נֶהְפַּךְ מִמַּה שֶּׁהָיָה) זֵייעֶרֶע הֶערְצֶער זֶענֶען ...רְט גִיוָוארֶן פוּן וִוי עֶס אִיז גִיוֶועזֶן פְרִיעֶר (שֶׁהֲרֵי אָמַר לָהֶם) וָוארוּם פַּרְעֹה הָאט צוּ זֵיי גֶעזָאגְט (קוּמוּ צְאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי) ... אוֹיף אוּנ גֵייט אַרוֹיס פוּן מַיין פָאלְק (וְנֶהְפַּךְ לְבַב עֲבָדָיו) אוּנ עֶס אִיז פַארְקֶערְט גִיוָוארֶן דִי הֶערְצֶער פוּן זַיינֶע קְנֶעכְט (שֶׁעָבַר הָיוּ אוֹמְרִים לוֹ עַד מָתַי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ) פְרִיעֶר הָאבֶּן זֵיי גֶעזָאגְט צוּ פַּרְעֹה בִּיז וִויא לַאנְג וֶועט מֹשֶׁה זַיין צוּ

שפתי חכמים

ר דק״ל למה לא כתיב בכל המלות ויעשו כן א״ו פשיטא
כן א״כ בזה נמי פשיטא הוא ל״פ להגיד שבחן וכו׳ ר״ל דהכתוב
ל לדקתם. [נח״י] ועיין ברא״ם שנשאר על פי׳ זה בל״ע ולכ״ל
תיב אחריו וישיגו אותם חונים על הים על פי החירות לפני בעל
י מוכח דחזרו וא״כ ויעשו כן מיותר ש״מ להגיד שבחן וכו׳:
הא פרעה שלא ישראל מדעתו וידע שילאו ממלרים ומהו
לא וכו׳: ת וא״ת והא ביום הראשון ושני נסעו ישראל ובשלישי
ה שנסעו ביום שני כמ״ש לעיל ויסעו וגו׳ כמלא שלא היו ממלרים
הלך יום א׳ ולמה לא הגיעו פרעה אלא בשני ימים. וי״ל מ״ש
יסעו כלומר שהלכו באלכסון וזה נמי שנקט רש״י לעיל ללד

מלרים היו מקרבים אינו ר״ל שחזרו ממש אלא נוטין מן הדרך על הלד שזו אינו חזרה ממש אלא מבוכה לא שחזרו בדרך שבאו בו ואם לא חזרו כתועים לא הי׳ רודף פרעה אחריהם שהרי הוא שלחם חפשי לחשבו שהוא גזירת אלהים ובזו החזרה ידין שאם היתה גזירה היה מוליכן דרך ישרה: א וא״ת והא רש״י פי׳ בפ׳ שלח שאמרו שירה ביום ח׳. וי״ל אם תמנה ע״פ שהוא יום שחיטת הפסח בין הערבים ומתן דמו על המשקוף ושתי המזוזות דלאו יום שלם הוא כיון שאין לילו עמו אלא לענין קדשים חשוב יום שלם דלילה שהוא אחר היום נחשב מן היום א״כ כשתמנה יום השחיטה נמלא יום ז׳ של פסח הוא יום ח׳ לשחיטת הפסח והתם מיירי כשתמנה יום השחיטה והכא כשלא תמנה

פירוש לתורת אלהים

...י מִצְרַיִם וֶועלֶן וִויסֶן אַז אִיךְ בִּין אַגָאט [עיין רמ״י]
...כֵּן הָאבֶּן דִיא יִשְׂרָאֵל אַזוֹ גִיטָאהְן אוּנ הָאבֶּען
...אוּם גֶעקֶערְט נָאךְ מִצְרַיִם צוּ: (ה) וַיֻּגַּד אִיז וָוארֶן
...ט זֶעלֶךְ צוּ דֶעם מַלְכוּת פוּן מִצְרַיִם כִּי אַז דָאס

פָאלְק יִשְׂרָאֵל זֶענֶען אַנְטְלָאפֶן גְוָוארֶן זֵייא וִוילֶן זִיךְ
שׁוֹן נִיט אוּם קֶערֶען וַיֵּהָפֵךְ אוּנ עֶס אִיז פַאר קֶערְט
גִיוָוארֶען לְבַב דָאס הַארְץ פוּן פַּרְעֹה וַעֲבָדָיו אוּנ פוּן
זַיינֶע קְנֶעכְט אֶל צוּם פָאלְק יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אוּנ זֵייא

ג וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְבֻכִים
הֵם בָּאָרֶץ סָגַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר׃
ד וְחִזַּקְתִּי אֶת־לֵב־פַּרְעֹה וְרָדַף
אַחֲרֵיהֶם וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל־

תִשְׁרוֹן עַל יַמָּא׃ ג
פַּרְעֹה עַל בְּנֵי יִ
מְעַרְבְּלִין אִנּוּן בְּ
אֲחַד עֲלֵיהוֹן מַדְ
ד וְאַתְקֵף יָת
דְפַרְעֹה וְיִרְדּוֹף בַּתְ
וְאֶתְיַקַּר בְּפַרְעֹה

רשב"ם

(ג) נבוכים הם. לפניהם. כמו נבכי ים. לפיכך שבו אחור שלא ידעו היכן ילכו כי סגר עליהם המדבר את דרכם שהוא מקום נחש שרף ועקרב וחיות רעות ודאגים שם מאחריהם. ולפיכך שבו ממקום שהיו חונים באתם בקצה המדבר ועתה באו בין מגדול ובין הים לחנות על הים והרי נבוכים נבכי ים לפניהם הרי אין להם מקום לנוס לא לפנים ולא לאחור: נבוכים. סגורים בנבכי ים שלפניהם.

בעל הטורים

כים לא יצאו בו אלא מלך אחר כדאיתא בפסחים שאמרו ישראל עולין מלך זה כך הם עולים מלך אחר אמר הקב"ה לים ו שילאו בו ישראל: (ד) וחזקתי. ב' הכא ואידך וחזקתי א מלך בכל שהקב"ה מחזיק לב הרשעים לטורדן מן העול

בית יהודא

נִשְׁאַר מִכָּל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם) דִי עֲבוֹדָה זָרָה בַּעַל צְפוֹן אִיז גֶעבְּלִיבֶּען פוּן אַלֶע גֶאטֶער וָוס זֶענֶען גֶעוֶוען אִין מִצְרַיִם נַאלֶע גֶאטֶער אִין מִצְרַיִם זֶענֶען צוּבְּרָאכֶען גֶעוָוארֶען אוּנ בַּעַל צְפוֹן אִיז גֶעבְּלִיבֶּען (כְּדֵי לְהַטְעוֹתָן) צוּ נַארֶן דִי מִצְרַיִם (שֶׁיֹּאמְרוּ קָשֶׁה יִרְאָתָן) זֵיי זָאלֶן זָאגֶן דֶר גָאט בַּעַל צְפוֹן אִיז שְׁטַארְק (וְעָלָיו פֵּירֵשׁ אִיּוֹב) אוֹיף דִיא זַאךְ הָט אִיּוֹב גֶעזָאגְט (מַשְׂגִּיא לַגּוֹיִם וַיְאַבְּדֵם) הקב"ה פַארְפִירְט דִי פֶעלְקֶר אִין אַטְעוּת עֶר זָאל זֵיי פַרְלִירֶן פוּן דֶר וֶועלְט: (ג) וְאָמַר פַּרְעֹה] . פַּרְעֹה וֶועט זָאגֶען (כְּשֶׁיִּשְׁמַע שֶׁהֵם שָׁבִים לְאַחוֹרֵיהֶם) וֶוען פַּרְעֹה וֶועט הֶערֶן אַז דִי יוּדִין גֵייעֶן צוּרִיק צוּ דֶר זַייט פוּן מִצְרַיִם, וֶועט עֶר זָאגֶען אוֹיף דִי יוּדִין זֵיי זֶענֶען פַארְשְׁפַּארְט גֶוָוארֶן אִין דִי לַאנְד אוּנ קֶענֶען נִיט אַרוֹיסְגֵיין פוּן אִיר וַוייל דֶער גָאט בַּעַל צְפוֹן הָט פַארְשְׁלָאסֶן דֶעם מִדְבָּר אוּנ עֶר לָאזְט נִיט זָאלֶען אַרַייְנְגֵיין אִין דֶער מִדְבָּר דְרִיבֶּער גֵייעֶן זֵיי צוּרִיק צוּ מִצְרַיִם ואלשיך]: וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל] . זָאגְט רש"י נִיט יוּדִין וֶועט פַּרְעֹה זָאגֶען, נָאר עֶר וֶועט זָאגֶן צוּ דִי מִצְרַיִם (עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל) אוֹיף דִי יוּדִין (וְכֵן) אוּנ אַזוֹ שְׁטֵייט אִין (יִלָּחֵם לָכֶם), מֵיינְט מֶען נִיט גָאט וֶועט שְׁטְרֵייטִין צוּא אֵייךְ, נָאר מֶען מֵיינְט הקב"ה וֶועט שְׁטְרֵייטֶן מִיט דִי מִצְרַיִם פוּן וֶועגֶן אֵייךְ, נָאךְ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (אִמְרִי לִי אָחִי הוּא), מֵיינְט מֶען נִיט אַבְרָהָם הָאט גֶזָאגְט צוּ שָׂרָה זָאג צוּ אִיז מַיין בְּרוּדֶער, נָאר מֶען מֵיינְט (אִמְרִי עָלַי), זָאג אוֹיף מִיר, וָואוּ מֶען וֶועט דִיךְ פְרֶעגֶן אוֹיף מִיר, זָאלְסְטוּ זָאגֶן עֶר אִיז מַיין בְּרוּדֶער): נְבוּכִים הֵם] . (כְּלוּאִים וּמְשׁוּקָעִים), זֵיי זֶענֶען פַר שְׁלָאסֶען אוּנ פַארְשְׁפַּארְט וְוִוי אֵיינֶער אִיז אִין אָרְט אוּנ קֶען נִיט אַרוֹיסְגֵיין פוּן אִים, אִיז דֶערְטַייטְשׁ נְבוּכִים זֵיי זֶענֶען פַארְטִיפְט אִין דִיא לַאנְד] (כְּמוֹ) וְוִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (בְּעֵמֶק הַבָּכָא) אִין טִיפֶן טָאהָל (מִבְּכִי נְהָרוֹת) פוּן דִי טִיפֶע טַייכֶן (נִבְכֵי יָם) דִיא טִיפְקֵייט פוּן יָם (נְבוּכִים הֵם, כְּלוּאִים בַּמִּדְבָּר) זֵיי זֶענֶען פַארְשְׁלָאסֶן אִין דֶער "מִדְבָּר" *) (שֶׁאֵינָן יוֹדְעִין לָצֵאת מִמֶּנּוּ) זֵיי וֵוייסֶען נִיט דִי וֶועג אַרוֹס צוּ גֵיין פוּן זֵיי וֵוייסֶן נִיט (וְלְהֵיכָן יֵלְכוּ) וְואהִין זֵיי זָאלֶן גֵיין: (ד) וְחִזַּקְתִּי אֶת לֵב פַּרְעֹה] . אִיךְ וֶועל שְׁטַארְקֶען דִי הַארְץ פוּן פַּרְעֹה אַחֲרֵיהֶם) אוּנ עֶר וֶועט יָאגֶען נָאךְ זֵייא (וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל חֵילוֹ) אוּנ אִיךְ וֶועל הָאבֶּן כָּבוֹד פוּן דִי גַאנְצֶע וֶועלְט פַּרְעֹה אוּנ וֶועגֶן זַיינֶע גַאנְצֶע מִילִיטֶער (וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה') אוּנ דִי מִצְרַיִם וֶועלֶן וִויסֶען אַז אִיךְ בִּין גָאט, זָא תוֹרָה וַיַּעֲשׂוּ כֵן, דִי יוּדִין הָאבֶּען אַזוֹי גִיטָאן וְוִוי הקב"ה הָאט גְבָּאטֶן דוּרְךְ מֹשֶׁה: וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה] . זָאגְט רש"י (כְּ מִתְנַקֵּם בָּרְשָׁעִים) וֶוען הקב"ה טוּהְט אַנְקָמָה וּאַשְׁטְרָאפוּ אִין דִי רְשָׁעִים (שְׁמוֹ מִתְגַּדֵּל וּמִתְכַּבֵּד) וֶועְרְט זַיין נָאמֶען גְ

רש"י

מלרים ק כדי להטעותן שיאמרו קשה יראתן וע (איוב יב) משגיא לגוים ויאבדם: (ג) ואמר כשישמע שהם שבים לאחוריהם: לבני ישראל. ישראל. וכן ה' ילחם לכם עליכם (בראשית כ) אחי הוא אמרי עלי: נבכים הם. כלואים ומ ובלע"ז שירי"ר (איינגעטענגט) כמו (תהלים פד) הבכא (איוב כח) מבכי נהרות (שם לח) נבכי ים הם כלואים הם במדבר שאינן יודעין לצאת ממנו ילכו: (ד) ואכבדה בפרעה. כשהקב"ה מתנקם שמו מתגדל ומתכבד. וכן הוא אומר (יחזק

שפתי חכמים

ועכשיו נעשו בני חורין שם על ידי שהקדוש ברוך הוא היה מהפך הכוכב מלרים בשמים ועכשיו הוא נקרא פי החירות על שם החירות ואין להקשות למה לא יצא נקרא חירות וגם קודם לכן למה לא יצא נקרא תוס ולמה נקרא פיתוס ומפרש וה שני סלעים וכו' והגיא שביניהם הוא כמו פה: ק אף שכתוב וככל אלהי מלרים אעשה שפטים מכל מקום כ

פירוש לתורת אלהים

כּוֹכָבִים. וָואס זִיא הֵייסְט בַּעַל צְפוֹן [עיין רש"י] נִבְחוֹ אַקֶעגֶן דֶר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים תַּחֲנוּ זָאלְט אִיר רוּהֶן עַל הַיָּם בַּיי דֶעם יַם: (ג) וְאָמַר וֶועט פַּרְעֹה זָאגֶען לִבְנֵי אוֹיף דִי יִשְׂרָאֵל נְבוּכִים זֵיי זֶענֶען פַר אִירְט אוּנ בְּלָאנְזֶן אִין לַאנְד סָגַר עֶר הָט פַר שְׁלָאסֶן פַר זֵיי דִי מִדְבָּר אוּנ זֵיי וֵוייסֶן נִיט וְוִוי אַרַיין צוּ גֵיין אִין דֶר אוּנ וְוִיא הִין צוּא גֵיין: (ד) וְחִזַּקְתִּי אוּנ אִיךְ שְׁטַארְקֶען אֶת דָאס הַארְץ פוּן פַּרְעֹה וְרָדַף וֶועט נָאךְ יָאגֶען זֵייא וְאִכָּבְדָה אוּנ אִיךְ וֶועל גֶעעֶרְלִיבְט בַּיי פַּרְעֹה וּבְכָל חֵילוֹ אוּנ נָאר זַיין חַיִ

*) הערה וויא מען זעהט פון רש"י זענען די יודין שוין גיוועזן אין דער מדבר אונ האבין געוואלט ארויסגיין פון דער מדבר אונ האבין גבלא דער מדבר [אזוי ווערט פרעה זאגין], אין פסוק שטייט דאך ויחנו באתם בקצה המדבר, זענען דאך דיא יודין גיוועזן אין אתם נעבי אונ נאך רש"י האט געדארפט שטיין נבוכים הם "במדבר" סגר עליהם המדבר, פאר וואס שטייט נבוכים הם "בארץ" סגר עליהם המדבר, דריבער זאגין וויא דער אלשיך ז"ל מייטש דעם פסוק [וויא עס שטייט פריער] אונ דער ווארט "במדבר" כלואים הם "במדבר" אין אטעות נג"ר וויא עס ש פסוק נבוכים הם "בארץ" סגר עליהם המדבר דער בעל צפון האט פארשלאסין פאר דיא יודין דעם מדבר ער לאזט זייא נים אריין גיין אין דע אונ משה האט געזאגט זייא וועלין גיין אין דער מדבר שעכטין קרבנות, ווייל זייא קענען נים אריין גיין אין מדבר, זעהן זייא דאך עס אין נים האט געזאגט דריבער גייען זייא צוריק אין מצרים, אזוי וועט אלץ פרעה זאגין, אונ דריבער וועט געשטארקט ווערין דיא הארץ פון פרעה ער ז נעגין דיא יודין ער זאל זייא סים שטארקיים אדער מיט גוטע רייד אריין נעמען צוריק אין מצרים ווייל עס איז נים וויא משה האט געזאגט וו קען נים אריין קומען אין דער מדבר:

וְעַמּוּד הָאֵשׁ לָיְלָה לִפְנֵי הָעָם׃ פ
יד א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָשֻׁבוּ וְיַחֲנוּ
לִפְנֵי פִּי הַחִירֹת בֵּין מִגְדֹּל וּבֵין הַיָּם
לִפְנֵי בַּעַל צְפֹן נִכְחוֹ תַחֲנוּ עַל־הַיָּם׃

א וְאַף לָא עַמּוּדָא
תָא בְּלֵילְיָא קֳדָם
א וּמַלִּיל יְיָ עִם
לְמֵימָר׃ ב מַלֵּיל עִם
יִשְׂרָאֵל וִיתוּבוּן
ן קֳדָם פּוּם חִירָתָא
גְדוֹל וּבֵין יַמָּא קֳדָם
ל צְפוֹן לָקֳבְלֵהּ

בעל הטורים

ינו לא ימיש כמו שנאמר לא משו כך יהושע לא מש מתוך ״כ זכה לילך לפני העם: (ב) נכחו. ב׳ במסו׳ דין ואידך כי ביחזקאל מה התם בשער שנכנס לא יצא כדכתיב לא ישוב דרך השער אשר בא בו כי נכחו יצא אף כאן פרעה ואילו הדרך אשר נכנסו

רשב״ם

לשון מפעיל ממיש את אחרים. אבל לא ימוש ספר התורה. ל׳ פועל:

רש״י

אש לילה. מגיד שעמוד הענן משלים לעמוד האש ועמוד האש משלים לעמוד הענן (שבת כג) שעד שלא ע עולה זה: (ב) וישבו. לאחוריהם לצד מצרים רבין כל יום השלישי כדי להטעות את פרעה שיאמר הם בדרך כמו שנאמר ואמר פרעה לבני ישראל וגו׳: לפני פי החירות. (מכילתא) הוא פיתום פ ועכשיו פי החירות על שם שנעשו בני חורין צ והם שני גבוהים זקופים והגיא שביניהם קרוי פי הסלעים: בעל צפון. (מכילתא) הוא נשאר מכל אלהי

בית יהודא

דער פָּסוּק זָאגְט אוּנְז (שֶׁעַמּוּד הֶעָנָן מַשְׁלִים לְעַמּוּד הָאֵשׁ) דֶר עַמּוּד עָנָן הָט גֶעוַוארְט פַארִין נַאכְט בִּיז דֶר עַמּוּד הָאֵשׁ אִיז גֶעקוּמֶן (וְעַמּוּד הָאֵשׁ מַשְׁלִים לְעַמּוּד הֶעָנָן) דֶר עַמּוּד הָאֵשׁ הָט גֶעוַוארְט אִין דֶער פְרִיה בִּיז דֶר עַמּוּד הֶעָנָן אִיז גֶעקוּמֶען (שֶׁעַד שֶׁלֹּא יִשְׁקַע זֶה עוֹלֶה זֶה) אֵיידֶער דֶר עַמּוּד אִיז אַוֶועק גֶעגַאנְגֶען אִיז שׁוֹין דֶר אַנְדֶערֶער עַמּוּד גֶעקוּמֶען: (א) וַיְדַבֵּר ה׳ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. הקב״ה הָט גֶערֶעט צוּ מֹשֶׁה אוּנ הָט גֶעזָאגְט צוּ אִים (דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל) רֵייד צוּ דִי יוּדֶען (וְיָשׁוּבוּ) זֵיי זָאלֶן צוּרִיק קֶערֶען (לְאַחוֹרֵיהֶם) אוּנְטֶער זִיךְ (לְצַד מִצְרַיִם הָיוּ מְקָרְבִין כָּל יוֹם הַשְּׁלִישִׁי) דֶעם גַאנְצֶען דְרִיטֶען טָאג מִצְרַיִם (כְּדֵי לְהַטְעוֹת אֶת פַּרְעֹה) צוּ נַארֶען פַּרְעֹה שֶׁיֹּאמַר תּוֹעִים

י יוּדֶען גֶעגַאנְגֶען צוּרִיק אִין דֶעם וֶועג וָוס גֵייט צוּ מִצְרַיִם (כְּדֵי לְהַטְעוֹת אֶת פַּרְעֹה) צוּ נַארֶען פַּרְעֹה שֶׁיֹּאמַר תּוֹעִים ם) עֶר זָאל זָאגֶן אוֹיף דִי יוּדֶען זֵייא בְּלָאנְדֶזֶען אִין וֶועג זֵיי וַוייסֶן נִיט וואוּ צוּ גֵיין (כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עֶס שְׁטֵייט ק (וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל) פַּרְעֹה וֶועט זָאגֶן אוֹיף דִי יוּדֶען זֵייא בְּלָאנְדֶזֶען אִין דֶעם לַאנְד: וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִּי הַחִירוֹת. ן רוּהֶען פַאר דֶעם אָרְט פִּי הַחִירוֹת, זָאגְט רש״י (הוּא פִּיתוֹם) פִּי הַחִירוֹת מֵיינְט מֶען פִּיתוֹם וָוס דָארְטֶן הָאבֶּן דִי עַארְבֶּעטֶן (וְעַכְשָׁיו נִקְרָא פִּי הַחִירוֹת) אִיצְט רוּפְט מֶען דֶעם אָרְט ״פִּיתוֹם״, ״פִּי הַחִירוֹת״ (עַל שֵׁם שֶׁנַּעֲשׂוּ שָׁם בְּנֵי ווייל זֵיי זֶענֶען דָארְטֶן גֶעוָוארֶען פְרֵיי פוּן זֵייעֶר אַרְבֶּעט (וְשָׁם שְׁנֵי סְלָעִים גְּבוֹהִים זְקוּפִים) דָארְטֶן זֶענֶען גֶעשְׁטַאנֶען צְווֵיי שְׁטֵיינֶער (וְהַגַּיְא שֶׁבֵּינֵיהֶם) דֶעם טָאהָל וָוס צְווִישֶׁן דִי שְׁטֵיינֶער (קָרוּי פִּי הַסְּלָעִים) הָט מֶען גֶערוּפֶען דִיא מוֹיל פוּן דִיא (בֵּין מִגְדּוֹל וּבֵין הַיָּם) זֵיי זָאלֶען רוּהֶען צְווִישֶׁן טָאוֶערעם אוּנ צְווִישֶׁן יַם (לִפְנֵי בַּעַל צְפוֹן) פַאר דִי עֲבוֹדָה זָרָה בַּעַל צְפוֹן עֶגֶן אִים, גֶעגֶען דִי עֲבוֹדָה זָרָה (תַּחֲנוּ עַל הַיָּם) זָאלְט אִיר רוּהֶען נֶעבֶּען יַם: וְלִפְנֵי בַּעַל צְפוֹן. זָאגְט רש״י (הוּא

דעת זקנים מבעלי התוספות

י בעל צפון. פרש״י הוא נשאר מכל אלהי מצרים טעותם חשב פרעה בלבו הוא מטעה אותן כדי להסכים י לאבדם במים אלך ואעבדנו לכך נאמר ופרעה הקריב א נאמר אלא הקריב מלמד שהקריב קרבן לפניו. ריב ישראל לעשות תשובה: נכחו תחנו. תמה להרב דה היאך אמר לו שיחנו על הים לפני בעל צפון והא אסור לאדם לומר לחבירו המתן לי בצד ע״ז פלונית צ״ע. ולי נראה דדוקא לאדם אבל להקב״ה לא שהרי מצינו ה יושב ודן את כל העולם אפילו בשבת ואפילו בר״ה ויום הכפורים אע״פ שלישראל אסור (וכה״ג כתב רש״י ז״ל דף ל׳ ע״א) ד״ה א״נ דאבני בליליא וכו׳ ה״מ בנין בני אדם וכו׳ יע״ש). ועוד נ״ל דעדיין לא נתנה התורה אין לחוש אע״פ שכבר היא כתובה ומונחת לפני הקב״ה:

שפתי חכמים

ה״ל לינקד ימוש בחולם וי״ו: ע דאל״כ לא ימיש וגו׳ ל״ל דהא כתיב וה׳ הולך וגו׳: פ דהא הפסוק רוצה להגיד לנו באיזה גבול היו חונים ועדיין אין אנו יודעין פי החירות דלא הוזכר פי החירות במקרא אלא ודאי הוא פיתום: צ לפי שבאותו מקום היה עכו״ם שלא היה מניח לברוח אפי׳ עבד ולכך נקרא פיתום שהוא נוטריקון פה סתום

פירוש לתורת אלהים

ײַי טָאג אוּנ דֶעם עַמּוּד אֵשׁ בַּיי נַאכְט לִפְנֵי הָעָם דֶעם פָאלְק יִשְׂרָאֵל: (א) וַיְדַבֵּר הָט גָאט גֶערֶעט הַלֵּאמֹר אַזוֹי צוּ זָאגֶן: (ב) דַּבֵּר רֵייד צוּ דִי יִשְׂרָאֵל אוּנ זֵייא זָאלֶען זִיךְ אוּם קֶערֶן אוֹיף דֶעם וֶועג מֶען גֵייט צוּ מִצְרַיִם וְיַחֲנוּ אוּנ זֵייא זָאלֶן רוּהְן ר דֶעם אָרְט וָוס הֵייסְט פִּי הַחִירוֹת [עיין רש״י] דוֹל צְווִישֶׁען דֶעם אָרְט מִגְדּוֹל וּבֵין הַיָּם אוּנ ן דֶעם יַם לִפְנֵי בַּעַל צְפוֹן פַאר דִיא עֲבוֹדַת

ליקוטי יקרים

(ב) וְיָשׁוּבוּ וְיַחֲנוּ וגו׳ לִפְנֵי בַּעַל צְפוֹן וגו׳. מִיר וַוייסֶן גָאלְד קוּמְט פוּן צָפוֹן זַייט פוּן דֶער וֶועלְט וִוי דֶר פָּסוּק זָאגְט מִצָּפוֹן זָהָב יֶאֱתֶה, פוּן צָפוֹן זַייט קוּמְט גָאלְד, דְרִיבֶּער הָאבֶּן דִי פַארְצַייטִיגֶע מִצְרַיִם גֶעשְׁטֶעלְט אַ עֲבוֹדָה זָרָה אִין צָפוֹן זַייט אוּנ הָאבֶּען זִיא גֶערוּפֶען ״בַּעַל צְפוֹן״ ווייל זֵיי הָאבֶּן גֶעגְלוֹיבְּט אַז דִיא עֲבוֹדָה זָרָה וֶועט צוּ זֵיי בְּרֵיינְגֶען פִיל גָאלְד פוּן צָפוֹן זַייט דְרִיבֶּער הָט הקב״ה גֶעהֵייסֶן דִי יוּדֶן זָאלֶן בְּלַייבֶּן שְׁטֵיין נֶעבֶּען דִיא עֲבוֹדָה זָרָה בַּעַל צְפוֹן, ווֶעלֶען דִי מִצְרַיִים זָאגֶען דִיא עֲבוֹדָה זָרָה בַּעַל צְפוֹן לָאזְט נִיט דִי יוּדֶן זָאלֶען אַנְטְלוֹיפֶן מִיט דֶעם גָאלְד אוּנ זִילְבֶּער וָוס זֵיי הָאבֶּען גִיבָּארְגְט אִין מִצְרַיִם, דִי צוּרָה פוּן דִי עֲבוֹדָה זָרָה בַּעַל צְפוֹן אִיז גִיוֶוען ווי דִי צוּרָה פוּן אַאָקְס, דָס אִיז שׁוֹר, דִי מִצְרַיִם גְזָאגְט דִיא עֲבוֹדָה זָרָה בַּעַל צְפוֹן גֶעוֶועלְטִיגְט אוֹיף דֶעם מִדְבַּר שׁוּר, דְרִיבֶּער הָאט פַּרְעֹה גִיזָאגְט סָגַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר, וֹדָה זָרָה בַּעַל צְפוֹן וָואס זִיא גֶעוֶועלְטִיגְט אוֹיף דֶעם מִדְבַּר שׁוּר, הָט פַארְשְׁלָאסֶען פַר דִי יוּדֶן דֶעם מִדְבָּר אוּנ עֶר לָאזְט זֵיי ין אִין דֶעם מִדְבָּר, נִיט ווִיא מֹשֶׁה הָט גֶעזָאגְט צוּ דִיא יוּדֶען זֵייא וֶועלֶען גֵיין אִין דֶער מִדְבָּר שֶׁעבְּטֶן קָרְבָּנוֹת צוּ הקב״ה:

עַצְמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם׃ כ וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת
וַיַּחֲנוּ בְאֵתָם בִּקְצֵה הַמִּדְבָּר׃
כא וַיהוָה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד
עָנָן לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ וְלַיְלָה בְּעַמּוּד
אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם
וָלָיְלָה׃ כב לֹא־יָמִישׁ עַמּוּד הֶעָנָן יוֹמָם

מִכָּא עִמְּכוֹן׃ כ ונ
מִסֻּכּוֹת וּשְׁרוֹ בְ
בִּסְטַר מַדְבְּרָא׃ כא
מְדַבַּר קֳדָמֵיהוֹן בִּי
בְּעַמּוּדָא דַעֲנָ
לְדַבָּרוּתְהוֹן בְּאוֹ
וְלֵילְיָא בְּעַמּוּ
דְאֶשָּׁתָא לְאַנְהָרָא
לְמֵיזַל בִּימָמָא וּבְלֵי
כב לָא עָדֵי עַמּוּדָא דַ

רשב"ם תו"א וה' הולך קידושין לה: לא ימיש שבת כג:

(כא) וה' הולך. מלאך שהי' מוליך לפני ישראל עמוד האש ועמוד הענן: יומם ולילה. שכשישמע פרעה יאמר בורחים הם וירדפו אחריהם: (כב) לא ימיש. הקב"ה

בעל הטורים

(כא) ולילה בעמוד אש. ולילה ו' במסורה. הכא ואידך ולי בעדני. ולילה כיום יאיר. ולילה ולא דומיה לי. ולילה באים ולילה ללילה יחוה דעת. וזהו ולילה באים להרגך שבליל ז' הסיגום ובאים להרגם ולילה אור בעדני וכיום יאיר לי בעמוד אש ע"ולא דומיה לי שאמרתי לפניו שירה. ולילה ללילה יחוה דעת שלילה זה מחוה דעת לליל מלחמת סיסרא שהיתה ג"כ בלילה שנאמר ממסילותם נלחמו עם סיסרא ואימתי כוכבים נראים בלילה: (כב) לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש וגו'. שעמוד האש משליך הענן מדכתיב לפני העם ולא כתיב מלפני העם משמע שלפעמים היו שניהם לפני העם: לא ימיש. ב' במסו' הכא ואידך ביהושע לא ימי האהל כמו שהענים היו משלימים זה לזה כך עשה יהושע משכים בבוקר בעוד עמד עמוד האש ללמוד ולערב הקדים ולמד בעוד עמ

בית יהודא

העלו עמהן) דיא בייגר פון אלע שבטים האבן דיא יודען מיט גענומען פון מצרים (שנאמר אתכם) ווי עס שטייט אין פסוק אתכם, מיט אייערע בייגר צוזאמען: (כ) ויסעו מסכות). זיי האבן געצויגען פון סוכות (ביום השני) דעם צווייטען טאג (שהרי בראשון באו מרעמסס לסכות) ווארום דעם ערשטען טאג זענען זיי געקומען פון רעמסס צו סוכות: ויחנו באתם בקצה המדבר). זיי האבן גערוהט אין אתם ביי דעם עק מדבר וויא מען דארף אנהייבען אריין גיין אין דר מדבר: (כא) וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן). הקב"ה איז געגאנגען פאר די יודען ביי טאג מיט אוואלקען ווי א זייל פון הימעל ביז די ערד: ולנחותם הדרך). ער זאל זייא פירען אונ ווייזען די וועג, זאגט רש"י (נקוד פתח) אונטער די ל אפתח (שהוא כמו להנחותם) עס איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען להנחותם, זיי צו מאכן פירען (כמו) וויא עס אין פסוק (לראותכם בדרך אשר תלכו בה, שהוא כמו להראותכם) דער ווארט לראותכם איז גלייך וויא עס געשטאנען להראותכם, אייך צו מאכן ווייזען די וועג וואס איר זאלט גיין אין איר (אף כאן להנחותם על ידי שלי איז אויך גלייך ווי עס וואלט געשטאנען להנחותם, זיי צו מאכען פירען דורך אשליח (ומי הוא השליח) ווער אי שליח (עמוד הענן) דער וואלקן (והקב"ה בכבודו מוליכו לפניהם) אונ הקב"ה אליין הט געפירט דעם עמוד הענן פר ד (ומכל מקום את עמוד הענן הכין) פון דעסטוועגן הט הקב"ה אנגעגרייט דעם עמוד הענן (להנחותם על ידו) ער זאל דיא יודען דורך דעם עמוד הענן (שהרי על ידי עמוד הענן הם הולכים) ווארום דורך דעם עמוד הענן זענען דיא געגאנגען (עמוד הענן אינו לאורה) דר עמוד הענן איז ניט געווען צום בעלייכטען (אלא להורותם הדרך) נאר זייא צו די וועג (ולילה בעמוד אש) ביי נאכט איז הקב"ה געגאנגען פאר זיי מיט אפייערדיגען זייל (להאיר להם) זיי צו ליכטיג (ללכת יומם ולילה) זיי זאלן קענען גיין טאג אונ נאכט: (כב) (לא ימיש). ער האט ניט אפגעטאהן, ווי ניט אפגעטאהן, זאגט רש"י הקב"ה האט ניט אפגעטאהן (את עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה), זאגט רש"י

רש"י

השבטים העלו עמהם שנא' אתכם: (כ) ויסעו מס ביום השני שהרי בראשון באו מרעמסס לסו (כא) לנחותם הדרך. נקוד פת"ח שהוא כמו לה כמו (דברים א) לראותכם בדרך אשר תלכו בה שהו להראותכם אף כאן להנחותם ע"י שליח ל ומי הוא עמוד הענן והקב"ה בכבודו מ מוליכו לפניהם. ומ' עמוד הענן הכין להנחותם על ידו שהרי ע"י עמוד הם הולכים. עמוד הענן אינו לאורה ב אלא לה הדרך: (כב) לא ימיש. הקב"ה ם את עמוד הענ

שפתי חכמים

בני ישראל בני יעקב. ולאמר פקוד יפקוד אלהים אתכם את בניכם שהם במקומכם דאל"כ אתכם ל"ל ל"פ לאחיו השביע כך ואתכם קאי על עצמות אחיו וה"פ פקוד יפקוד אלהים אתכם ר"ל בניכם שלכם והעליתם בליווי קאמר שיצביעו הם את בניהם שישאו את עצמותיו עם עצמות שלהם: ל בלומר שהוא פועל יוצא לשלישי ומביא ראיה מן לראותכם שהוא כמו להראותכם דאל"כ היה לרתותכם מן הקל ופירושו לראות אתכם ואין זה הנכון מן הקרא אע"כ שהוא כמו להראותכם

אף כאן כמו להנחותם [אבל אין זה כוונת הרא"ם]: מ דק"ל וה' הולך לפניהם ולא העמוד הענן. ולכן פירש הקב"ה בכב ר"ל שהקב"ה מוליך את עמוד הענן לפניהם ואין להקשות כיון היה הולך לפניהם למה צריך לעמוד הענן ומפרש והולך ומ"מ ל הענן וכו': נ [גה"ין] דהא ביום א"ל לאורה אלא להורותם דכתיב להאיר להם קאי אעמוד אש בלבד ומ"מ עמוד האש להורותם דכתיב ללכת יומם ולילה: ס כי הוא מכנין הפעי

פירוש לתורת אלהים

יפקוד ער וועט גדענקן אלהים גאט אתכם אייך והעליתם זאלט איר אויף ברענגן מיינע בייגר פון דאנען מיט אייך: (כ) ויסעו אונ זייא האבן גצויגן פון סוכות ויחנו אונ זייא האבן גרוהט אין דעם ארט איתם בקצה אין עק מדבר: (כא) ויי אונ גאט הולך הט גפירט לפניהם פר זיי יומם בטאג בעמוד ענן מיט דר זייל פון וואלקן

לנחותם ער זאל זיי פירן אויף דעם וועג ווס זיי זיין ולילה אונ ביי דר נאכט הט ער זיי גפירט אש מיט דר זייל פון פייער להאיר צו לייכטן ע זיי זיין לעכטיג ביי דר נאכט צו גיין ללכת כדי זאלן קאנען גיין ביי טאג אונ ביי נאכט: (כב) לא גאט ב"ה הט ניט גמאכט אפ טאהן עמוד דעם

מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: יט וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־
עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד
אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־

אַ מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם:
סִּיק מֹשֶׁה יָת גַּרְמֵי
עִמֵּהּ אֲרֵי אוֹמָאָה
יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
ר מִדְכַּר דְּכִיר יְיָ
ן וְתַסְּקוּן יָת גַּרְמַי

ויקח משה פסוקים טו:

בעל הטורים

בע השביע. ב' במסו' הכא ואידך גבי שאול השבע השביע אביך את העם כדדרשינן הכא מלמד שהשביע את אחיו שישביעו לבניהם אף התם נמי השביע לעם שישביעו אף לאותם שלא היו שם כשהשביעם ולכך נלכד יהונתן אע"פ שלא שמע את השבועה:

רש"י

את האוזן שלא תתמה במלחמת עמלק ובמלחמות
עוג ומדין מהיכן היו להם כלי זיין שהכו ישראל
ברש"י ישן) וכה"א (יהושע א) ואתם תעברו חמושים.
גם אונקלוס מזרזין כמו (בראשית יד) וירק את חניכיו
ד"א חמושים מהומשים אחד מחמשה ח יצאו
ים מתו בשלשת ימי אפילה: (יט) השבע השביע.
ם שישביעו ט לבניהם (מכילתא) ולמה לא השביע
שאוהו לארץ כנען י מיד כמו שהשביע יעקב אמר
ני שליט הייתי במצרים והי' ספוק בידי לעשות אבל
יניחום מצריים לעשות לכך השביעם לכשיגאלו
שם שישאוהו (סוטה יג): והעליתם את עצמותי
אתכם. לאחיו השביע כן כ למדנו שאף עצמות כל

בית יהודא

לא נִכְתַּב כִּי אִם לְסַבֵּר אֶת הָאוֹזֶן) דֶר פָּסוּק אִיז נָאר גֶעשְׁרִיבֶּן גֶעוָואֹרֶן צוּ גֶעבֶּען פַארְשְׁטֵיין דֶעם אֵייעֶר וָדֶעם מֶענְטְשׁוּ (שֶׁלֹּא תֹאמַר בְּמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק וּבְמִלְחֶמֶת סִיחוֹן וְעוֹג וּמִדְיָן) דוּ זָאלְסְט נִיט זָאגֶן וּפְרֶעגֶען בַּיי דִי מִלְחָמָה מִיט עֲמָלֵק אוּנ סִיחוֹן אוּנ עוֹג אוּנ מִדְיָן (מֵהֵיכָן הָיוּ לָהֶם כְּלֵי זַיִן) פוּן וַואנֶּען הָאבֶּן זֵיי גֶעהַאט גֶעוֶוער וְכֵלִים צוּ מִלְחָמָה) (שֶׁהִכּוּ יִשְׂרָאֵל בְּחֶרֶב) דִי יוּדֶען הָאבֶּען גֶעשְׁלָאגֶן דִי פֶעלְקֶער מִיט שְׁוֶוערְדֶן, פוּן וַואנֶען הָאבֶּן זֵיי גֶעהַאט שְׁוֶוערְדֶן, דְרִיבֶּער זָאגְט דֶער פָּסוּק וַחֲמוּשִׁים עָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם, דִי יוּדֶען זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם בֶּעוָואפֶּענְט מִיט גֶעוֶוער וְכֵלִים צוּ מִלְחָמָה) (וְכֵן הוּא אוֹמֵר) אוּנ אַזוֹי זָאגְט דֶר פָּסוּק (וְאַתֶּם תַּעַבְרוּ חֲמוּשִׁים) אוּנ אִיר וֶועט אַרִיבֶּר גֵיין גֶעוָואפֶּענְט (וְכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס) אוּנ אַזוֹי טַייטְשְׁט דֶר תַּרְגּוּם אוֹיף דֶעם חֲמוּשִׁים, מְזָרְזִין, גֶעוָואפֶּענְט (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיָּרֶק אֶת חֲנִיכָיו), טַייטְשְׁט אוֹיךְ דֶער תַּרְגּוּם (וְזָרִיז), ... ט גֶעוָואפִּינְט (דָּבָר אַחֵר חֲמוּשִׁים) נָאךְ אַפְּשַׁט זָאגְט דֶר מֶדְרָשׁ אוֹיף דֶעם וָואֹרְט חֲמוּשִׁים, חֲמוּשִׁים אִיז ... טְשׁ אַפִּינְפְטוּל (אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה יָצְאוּ) אֵיין טֵייל פוּן פִינְף טֵייל זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם (וְאַרְבָּעָה חֲלָקִים מֵתוּ ... יְמֵי אֲפֵלָה) אוּנ פִיר טֵייל זֶענֶען גֶעשְׁטָארְבֶּען אִין מִצְרַיִם אִין דִי דְרַייא טֶעג וָואס אִיז גֶעוֶוען פִינְסְטֶער: ... הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ. זָאגְט רש"י דְרִיבֶּר שְׁטֵייט צְוֵויי מָאהְל דֶער לָשׁוֹן שְׁבוּעָה וַוייל (הִשְׁבִּיעָם שֶׁיַּשְׁבִּיעוּ לִבְנֵיהֶם) יוֹסֵף ... ע בְּרִידֶר בַּשְׁוואֹרֶן זֵיי זָאלֶן בַּשְׁוֶוערֶען זֵייעֶרֶע קִינְדֶער וְאוּנ דִי קִינְדֶער זָאלֶען וַוייטֶר בַּשְׁוֶוערֶען בִּיז דִי מֶענְטְשֶׁן וָואס ... אַרוֹיסְגֵיין פוּן מִצְרַיִם זָאלֶן מִיט נֶעמֶען זַייְנֶע בֵּיינֶער פוּן מִצְרַיִם), פְרֶעגְט רש"י (וְלָמָּה לֹא הִשְׁבִּיעַ לְבָנָיו שֶׁיִּשָּׂאוּהוּ ... נַעַן מִיַּד) פַר וָואס הָט יוֹסֵף נִיט בַּשְׁוואֹרֶן זַייְנֶע קִינְדֶר זֵיי זָאלֶען אִים טְרָאגֶען אִין כְּנַעַן צוּם בַּאגְרָאבֶּן, בַּאלְד וִוי עֶר ... שְׁטַארְבֶּען (כְּמוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעַ יַעֲקֹב) וִויא יַעֲקֹב הָאט אִים בַּשְׁוואֹרֶען, עֶנְטְפֶערְט רש"י (אָמַר יוֹסֵף) יוֹסֵף הָט גֶעזָאגְט ... יט הָיִיתִי בְּמִצְרַיִם) אִיךְ הָאבּ גֶעוֶועלְטִיגְט אִין מִצְרַיִם (וְהָיָה סָפֵק בְּיָדִי לַעֲשׂוֹת) אִיז מִיר גֶעוֶוען מֶעגְלִיךְ אַלְץ צוּא ... הָאבּ אִיךְ גְעקֶענְט מַיין פָאטֶער יַעֲקֹב בַּאלְד טְרָאגֶן אִין כְּנַעַן (אֲבָל בָּנַי לֹא יַנִּיחוּם מִצְרַיִם לַעֲשׂוֹת) אָבֶּר צוּ מַיינֶע קִינְדֶר ... מִצְרַיִם נִיט לָאזֶען מִיךְ אַרוֹיס פִירֶען פוּן מִצְרַיִם אִין כְּנַעַן (לְכָךְ הִשְׁבִּיעָם) דְרִיבֶּער הָאט עֶר זֵיי בַּשְׁוואֹרֶן (לִכְשֶׁיִּגָּאֲלוּ ... שָׁם שֶׁיִּשָּׂאוּהוּ) וֶוען זֵיי וֶועלֶן אוֹיסְגֶעלֵייזְט וֶוערֶען אוּנ וֶועלֶן אַרוֹיסְגֵיין פוּן דָארְטֶן זָאלֶן זֵיי אִים טְרָאגֶן פוּן מִצְרַיִם: ... ם אֶת עַצְמוֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם . זָאגְט רש"י (לְאֶחָיו הִשְׁבִּיעַ כֵּן) צוּ זַייְנֶע בְּרִידֶער הָט עֶר אַזוֹי בַּשְׁוואֹרֶן זֵיי זָאלֶען ... יינְגֶען זַייְנֶע בֵּיינֶער פוּן מִצְרַיִם, נָאךְ זָאגְט רש"י (לָמַדְנוּ) מִיר לֶערְנֶען פוּן דֶעם פָּסוּק (שֶׁאַף עַצְמוֹת כָּל הַשְּׁבָטִים

שפתי חכמים

ונסעו לסוף הים לכן פי' סוף ל' אגם וכו' ויש הוא מלא אגם
יש סוף כמו ליש סוף. מהרש"ל: ח דלפירוש ראשון קשה איך
איה דהתם א"א לפרש בענין אחר לכן פירש ד"א ואמר אין
יולא מידי פשוטו שגם הוא לשון זירוז: ט (נח"י) דליכא למימר
ורה כלשון בני אדם וכי עלתה על הדעת שאותו הדור יעלו

ממצרים והלא היה להם להיות במצרים ת' שנה ולפחות רד"ו שנה ועוד
מאי נתינת טעם הוא אלא שהשביעם וכו' ודלא כהרא"ם: י פירוש ולא
היה צריך להשביעם שישביעו אחרים ותי' אמר יוסף וכו' וכזה מיושב
למה לא הקשה רש"י הקושיא על הפסוק ולא על פירושו ועוד למה
לא הקשה זה בפרשת ויחי במקום עיקר השבועה (דב"ט): כ ופירוש

פירוש לתורת אלהים

ש אִיז חֲמֻשִׁים אִין גֶפִיפְט כְּלוֹמַר אַפִינְפְט חֵלֶק
יִשְׂרָאֵל זֶענֶען נָאר אַרוֹיס גְגַאנְגֶן פוּן מִצְרַיִם אוּנ
לָקִים זֶענֶען גִשְׁטָרְבֶּן אִין דִירְדַריי טֶעג פוּן חוֹשֶׁךְ:
ת זֵיי הָאבֶּן נִיט גְוָואלְט אַרוֹס גֵיין פוּן מִצְרַיִם:

(יט) וַיִּקַּח אוּנ מֹשֶׁה הָט גנוּמֶען אֶת עַצְמוֹת דִי בֵּיינֶר פוּן
יוֹסֵף מִיט אִים כִּי וָוארוּם הַשְׁבֵּעַ בַּשְׁוֶוערֶען הִשְׁבִּיעַ עֶר
הָט בַּשְׁווּאֹרֶן זַייְנֵי קִינְדֶער אַז זֵייא זָאלֶען בַּשְׁוֶוערֶן
זֵייעֶרֶע קִינְדֶר לֵאמֹר עֶר הָט אַזוֹי גְזָאגְט פָּקֹד גְדֶענְקֶען

משלים על התורה

, הָט עֶר אַרוֹס גֶעשִׁיקְט דִי יוּדֶן, נָאכְדֶעם הָט הקב"ה
אלְטֶן פַּרְעֹה מִיט דִי מִצְרַיִם בַּיי דֶעם יַם אוּנ הָט זֵיי
אגֶן מִיט מַכּוֹת, הָאבֶּען זֵיי גֶעפְרֶעגְט מִיר הָאבֶּן דָאךְ
יוּדֶן אַרוֹס גֶעשִׁיקְט פוּן מִצְרַיִם וָואס וַוייל נָאךְ הקב"ה
גוּ, הָאט הקב"ה גֶעזָאגְט צוּ פַּרְעֹה, גִיבּ מִיר צוּרִיק
ר פוּן דִי יוּדֶן וָואס זֵיי הָאבֶּן בַּיי דִיר אִין לַאנְד גְבָארְן,

אוּנ וַוייל דוּ הָאסְט זֵיי דֶערְטְרוּנְקֶן אִין וַואסֶר מוּזְט אִיר אוֹיךְ דֶערְטְרוּנְקֶן וֶוערֶן, דָס זָאגְט דֶר פָּסוּק וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת הָעָם וגו', אֲפִילוּ פַּרְעֹה הָט אַרוֹסְגֶעשִׁיקְט דִי יוּדֶן, פוּן דֶעסְט־וֶועגֶן אִיז דֶר כַּעַס פוּן הקב"ה נָאךְ נִיט גֶעשְׁטִילְט גְוָוארֶן בִּיז עֶר הָט גֶעבְּרֵיינְגְט דִי מִצְרַיִם צוּם יַם אוּנ הָט זֵיי דֶערְטְרוּנְקֶן, וַוייל זֵיי הָאבֶּן דֶערְטְרוּנְקֶען דִי קִינְדֶר פוּן דִי יוּדֶן:

מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרָיְמָה׃ יח וַיַּסֵּב אֱלֹהִים ׀ אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמֻשִׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל

קְרָבָא וִיתוּבוּן לְמִצְ
יח וְאַסְחַר יְיָ יָת
אֹרַח מַדְבְּרָא יַמָּא דְ
וּמְזָרְזִין סְלִיקוּ

רשב"ם

שאמר לו הקב"ה גור בארץ הזאת. וישב יצחק בגרר: (יח) וחמשים, בכלי זיין שהיו הולכים לירש את ארץ כנען כמו שכתוב למעלה ואומר אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ הכנעני וגו'. וכן תעברו חמושים דיהושע:

בעל הטורים

(יח) ויסב אלהים את העם דרך המדבר. שערך להם שלחן ו לאכול כד"א היוכל אל לערוך שלחן במדבר: וחמושים. מזוי עם ה' כלי זיין הנזכרים בפ' מגן וצנה ורומח וחצים ונקל

בית יהודא

זענען ארויסגעגאנגען פון מִצְרַיִם און זיי וועלן געבען אטרכטונג אין הארצען זיי זאלן גיין צוריק אין מִצְרַיִם: (יח) וַיַּסֵּב. זאגט רש"י (הֵסִיבָּם מִדֶּרֶךְ הַפְּשׁוּטָה לְדֶרֶךְ הָעֲקוּמָּה) הקב"ה האט זיי אפגעקערט פון די גלייכע וועג צו א קרומע וועג: יַם סוּף. (כְּמוֹ) ווי עס וואלט געשטאנען (לְיַם סוּף) צום ים סוף, הקב"ה האט זיי געפירט אין די וועג וואס גייט צום ים סוף (וְסוּף הוּא לָשׁוֹן אֲגַם שֶׁגְּדֵלִים בּוֹ קָנִים) דעם ים רופט מען ים סוף ווייל דער ווארט סוף ווערט געזאגט אויף א וואסער וואס אין אים וואקסען גראז־שטעקליך, און ווייל אין דעם ים וואקסען אויך גראז־שטעקליך דריבער רופט מען אים ים סוף (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אין פסוק בַּסּוּף) זיא האט געטאהן דם קעסטעל צווישען די גראז וואס וואקסט אין וואסער (קָנֶה וָסוּף קָמֵלוּ) אז דער וואסער אויסגעטריקנט ווערן וועלען פארשניטען און פארטריקנט ווערן די שטעקליך מיט דעם גראז וואס האבן געוואקסען אין דעם וואסער (ישעיה יט): וַחֲמֻשִׁים. זאגט רש"י (אֵין חֲמוּשִׁים אֶלָּא מְזוּיָּנִים) חֲמוּשִׁים מיינט מען געוואפענט געווער וכלים צו מלחמה) און מיט אלע זאכען וואס מען דארף אין וועג (לְפִי שֶׁהֱסִיבָּתָן בַּמִּדְבָּר גָּרַם לָהֶם שֶׁעָלוּ חֲמ ווייל זיי האבן געוואוסט אז זיי וועלן דארפען גיין אין דר מדבר דס האט זיי געברענגט זיי זאלען אויפגיין פון געוואפענט מיט אלע זאכען וואס מען דארף אין וועג (שֶׁאִלּוּ הָיָה דֶּרֶךְ יִשּׁוּב) ווארום אז מען וואלט זיי געפירט א וועג וואס איז בעוואהנט מיט מענטשען (לֹא הָיוּ מְחוּמָּשִׁים לָהֶם כָּל מַה שֶּׁצְּרִיכִים) וואלטען זייא זיך ניט בעוואפענט אלע זאכען וואס מען דארף אין וועג (אֶלָּא כְּאָדָם שֶׁעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וּבְדַעְתּוֹ לִקְנוֹת שָׁם כָּל מַה שֶּׁיִּצְטָרֵךְ) נ וואלטען געטאהן ווי א מענטש וואס גייט פון איין ארט צום אנדערען ארט און ער טראכט אויף וועלכען ארט ער קומען וועט ער קויפען וואס ער דארף, דריבער נעמט ער ניט מיט זיך פון דערהיים פיל זאכען ווייל ער וועט קענען קויפען ביסלאכווייז אין וועג (אֲבָל כְּשֶׁהוּא פּוֹרֵשׁ לְמִדְבָּר) אבער דער מענטש וואס דארף גיין אין דער (צָרִיךְ לְזַמֵּן כָּל הַצּוֹרֶךְ) דארף ער אנגרייטען און מיט נעמען פון דערהיים אלץ וואס ער וועט דארפען אין וועג (וכו

רש"י

לב לשוב: (יח) ויסב. הסיבם מן הדרך הפשוטה העקומה: ים סוף. כמו לים סוף וסוף הוא ל' שגדלים בו קנים. כמו ותשם בסוף. קנה וסוף וחמשים. אין חמושים אלא מזויינים (לפי שהסיבתן גרם להם שעלו חמושים שאלו היה דרך ישוב מחומשים להם כל מה שצריכין אלא כאדם שעובר למקום ובדעתו לקנות שם מה שיצטרך אבל כשהוא למדבר צריך לזמן כל הצורך וכתוב זה לא נכתב

שפתי חכמים

הוא והיינו לפי ד"א שפי' לעיל בפרשת בראשית אבל לפי פי' ראשון ינחס לשון נחמה הוא כמו שנפרש שם: ז דל"ת שסוא לשון קץ וסוי

דעת זקנים מבעלי התוספות

שירשו הכנענים את הארץ דכתיב ודור רביעי ישוב ועדיין לא היה להם דור רביעי לפיכך הקיפן הקב"ה מ' שנה. ועוד אמר הקב"ה אם אני מוליכם דרך הישר מחזיקין א"ש בשדהו ובכרמו ומבטלין תלמוד תורה אבל אני אוליכם ארבעים שנה דרך המדבר ויאכלו המן וישתו מ ותתישב בגופן. ועוד כששמעו הכנעניים שישראל יצאו ממצרים אמרו עכ"ו באין עלינו ונוטלין מידינו את הארץ ע והשחיתו את הארץ אמר הקב"ה אני הבטחתי לאברהם להכניס בניו אל ארץ מלאה כל טוב הריני מעכבן במדבר כדי מה שקלקלו זש"ה אני יסרתי אתכם במדבר לחזק את זרועותם וגו':

ליקוטים על התורה

האלטען און נים לאזען זייא גיין דורך זייער לאנד, און וועלען מאכען א מלחמה מיט זיי, און ווען די יודן וועלן זעהן די פלשתים גייען ארום געגען זיי אנגעטאהן מיט שווערדן און ביקסן צו א מלחמה און זיי האבן קיין מלחמה געלערנט, וועלען זיי גיין צוריק אין מצרים, דריבער האט זיי הקב"ה געפירט אין דער מדבר געבין ים סוף די מצרים זאלען קומען צו זיי צום ים און דארטן וועלן זייא דערטרונקען ווערען:

פירוש לתורת אלהים

אז זיי וועלן דר זעהן א מלחמה אז די פלשתים מיט זיי וועלן מלחמה האלטען ושא וועלן זיי זיך קערן נאך מצרים ווייל עס איז אנהענטער וועג ד (יח) וַיַּסֵּב האט גאט גמאכט ארום רינגלען דאס פ ישראל דארך א קרומען וועג דעך דארך דר מדב סוף וועלן זייא זיך ניט קאנען גרינג אום קערן וו

און געוואפינט מיט כלי זיין עלו זענען ארויף געגאנגען די קינדער ישראל מארץ פון דעם לאנד מצרים.

משלים על התורה

בעל הבית האט געחאפט זיין זוהן און האט געשיקט צו אים אויב דו וועסט ניט שיקען דעם שעפס וועל איך דיין זוהן הרגנען, האט דר פאסטוך אפגעשיקט דעם שעפס, נאכדעם האט דער בעל הבית פון שעפס געחאפט דעם פאסטוך און האט אים געשלאגען, האט דר פאסטוך געזאגט איך האב דאך דיר דעם שעפס צוריק געגעבען וואס ווילסטו נאך פון מיר, האט דר בעל הבית געזאגט צום פאסטוך גיב מיר צוריק די קינדער וואס דער שעפס האט ביי דיר געבארן, דס זעלביגע איז גיוועזן ביי פר"עה, ויר פאסטוך פון די חזירים, ע געזעהן געבען זיך, דעם שעפס, די יודן, האט ער זיי געצויגן אין זיין סטאדע, און דר שעפס, די יודן, זע זיי געפייניגט געווארען, דר בעל הבית פון שעפס, הק האט געשיקט צו אים משה מיט אהרן ער זאל די יודן שיקען פון זיין סטאדע, און ער האט ניט געוואלט, הקב"ה געמאכט בלוט פון זיינע וואסר און נאך מכו עס האט ניט געהאלפען, ביז הקב"ה האט געהרגת ז

פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי | אָמַר אֱלֹהִים פֶּן־יִנָּחֵם הָעָם בִּרְאֹתָם

תָאֵי אֲרֵי קְרִיבָא אֲרֵי אֲמַר יְיָ דִּילְמָא ן עַמָּא בְּמֶחֱזֵיהוֹן

רשב"ם

שובה מצרימה. זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים. לפיכך ויסב ם דרך המדבר ארץ רחוקה. בדכתיב אחד עשר יום מחורב וגו׳ אבל פלשתים לבדם היו מפסיקין בין מצרים ובין ארץ כנען. כמו שמוכיח ביצחק שהי׳ יורד מארץ כנען ללכת דרך ארץ פלשתים לארץ מצרים מפני הרעב עד

רש"י

לך תנהה אותך: כי קרוב הוא. ונוח לשוב הדרך למצרים ב ומ"א יש ג הרבה: בראותם מה. כגון מלחמת (במדבר יד) וירד העמלקי ד ני וגו׳ (מכילתא) אם הלכו דרך ישר היו חוזרים ומה שהקיפם דרך מעוקם אמרו נתנה ראש ה ונשובה ה אם הוליכם בפשוטה עאכ"ו. (לפי סדר הכתוב הרשימות מהופכים ועי׳ ברא"ם ובג"א וכמ"י ישוב ע"ז): פן ינחם. יחשבו מחשבה על שיצאו ו ויתנו

בית יהודא

(לֵךְ נְחֵה אֶת הָעָם) גֵּיי פִיר דֶם פָאלְק (בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אוֹתָךְ) נָוען דוּ וֶועסט גֵּיין וֶועט זִיא דִיךְ פִירֶען: (כִּי קָרוֹב הוּא). עֶר אִיז נָאנְט (וְנוֹחַ לָשׁוּב בְּאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ לְמִצְרַיִם) אִיז גְרִינְג מֶען זָאל מִיט דֶעם וֶועג גֵּיין צוּרִיק אִין מִצְרַיִם (וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה יֵשׁ הַרְבֵּה) מִדְרָשִׁים זֶענֶען דָא פִיל אוֹיף דֶעם פָּסוּק: (בִּרְאוֹתָם מִלְחָמָה). וֶוען זֵיי וֶועלֶען זֶעהֶן אַמִלְחָמָה (כְּגוֹן) דְהַיְינוּ (מִלְחֶמֶת וַיֵּרֶד הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי וגו׳) דִי מִלְחָמָה פוּן עֲמָלֵק אוּנ פוּן כְּנַעַן (אִם הָלְכוּ דֶרֶךְ יָשָׁר הָיוּ חוֹזְרִים) אוֹיבּ זֵיי וָואלְטֶן גֶעגַאנְגֶען אַגְלַייכֶען וֶועג וָואלְטֶן זֵיי צוּרִיק גֶעגַאנְגֶען אִין

ם (וּמָה אִם כְּשֶׁהִקִּיפָם דֶּרֶךְ מְעוּקָּם) מַאדָאךְ אַז הקב"ה הָאט זֵיי גֶעפִירְט אַקְרוּמֶען וֶועג (אָמְרוּ נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה) הָאבֶּען זֵיי גֶעזָאגְט מִיר וֶועלֶען גֶעבֶּען אִיבֶּער אוּנְז אַעֶלְצְטֶן אוּנ מִיר וֶועלֶען גֵּיין צוּרִיק אִין מִצְרַיִם (אִם הוֹלִיכָם ה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה) וֶוען הקב"ה וָואלְט זֵיי גֶעפִירְט מִיט אַגְלַייכֶען וֶועג וָואלְטֶן זֵייא גֶעוִויס גֶעגַאנְגֶען צוּרִיק אִין (לְפִי סֵדֶר הַכָּתוּב נִרְאֶה הָרְשִׁימוֹת מְהוּפָּכִים) נָאךְ דֶעם סֵדֶר פוּן פָּסוּק זֶעהֶן מִיר דִי צֵייכוּנְגֶען זֶענֶען פַארְקֶערְט, פְרִיעֶר ט רַשִׁ"י דֶעם בִּרְאוֹתָם מִלְחָמָה, נָאכְדֶעם פֶּן יִנָּחֵם. אִין פָּסוּק שְׁטֵייט דָאךְ פְרִיעֶר פֶּן יִנָּחֵם, נָאכְדֶעם בִּרְאוֹתָם ה: (פֶּן יִנָּחֵם). זָאגְט רַשִׁ"י (יַחְשְׁבוּ מַחֲשָׁבָה עַל שֶׁיָּצְאוּ וְיִתְּנוּ לֵב לָשׁוּב) זֵיי וֶועלֶען טְרַאכְטֶן (מִיט חֲרָטָה) פַאר וָוס זֵיי

דעת זקנים מבעלי התוספות

י קרוב. כלומר העם קרוב של הקב"ה שנאמר לבני ישראל עם קרובו. ולכך לא הנהיגם כמנהגו של ד"א כי עם פלשתים קרובים הם למצרים שנאמר ם ילד וגו׳ אשר יצאו משם פלשתים. פן ינחם העם ו עמהם על דבר אשר ברחו מתחת יד מצרים. קרוביהם. מצרימה וישיבום למצרים. אמר הרב דוד זקנו של הרב שארץ פלשתים מארץ ישראל היתה שהרי לא מצינו יצחק לחוצה לארץ וגר בארץ פלשתים שנאמר ויגר בגרר והרב משה אמר שרצועה היתה יוצאה מארץ ם ונכנסת לתוך ארץ ישראל ולא שהיתה ארץ ישראל ה כי הכתוב קראה ארץ פלשתים ד"א כי קרוב הוא

שפתי חכמים

ב דק"ל דכל כי שבמקרא נתינת טעם והכא מאי טעם הוא אלמעלה אדרבה הי"ל להנחותם בדרך קרובה ל"פ ונוח לשוב בו כמו שמפרש נמי אחריו הפסוק כי אמר אלהים כלומר ומה היא הסיבה פירושו כי אמר אלהים וגו׳ בראותם מלחמה והמלחמה היא הסיבה: ג ר"ל שהם דרשו על כי קרוב היא בע"א ולפיכך ל"ל כי אמר אלהים וגו׳ לא קאי על כי קרוב הוא אלא על ולא נחם אלהים וגו׳ כלומר ועוד סיבה אחרת שלא נחם אלהים כי אמר אלהים וגו׳ ומ"ה לא נחם: ד ולא סתם מלחמה שהרי רא׳ מלחמת עמלק ואע"פ שנלחמו היה להם לחזור בהיותם קרובים למצרים מפחד שאר מלחמות. הרא"ם בשם מכילתא. ומהרש"ל פירש ה׳ דלא נקט ויבא עמלק דבסמוך משום דבאותה מלחמה נלחו ישראל את עמלק ולא היה לחוש כל כך ליתן לב לשוב למצרים אבל גבי וירד העמלקי כתיב ויכום ויכתום היה לחוש שיתנו לב לשוב: ה כלומר

חסרון רא׳ הם אינם חוזרין כיון שהדרך רחוק צריכים לרא׳ אבל כשיהיה להם רא׳ פשיטא שהיו חוזרין אף ע"פ שהיו רחוקים מצרים כ"ש כשיהיו קרובים ובדרך פשוטה שאין צריכים לרא׳ היו חוזרין. ומהרש"ל פירש מה אם כשהקיפם אמרו נתנה רא׳ וכו׳ אפילו תו של עמלק לכך שמעו ממרגלים אם הוליכם בפשוטה וממלחמה עצמה עאכ"ו שיחזרו לגמרי: ו דלשון ינחם הפוך מחשבה

פירוש לתורת אלהים

וֶועג אֶרֶץ וָוס גֵייט דָארְךְ דֶעם לַאנְד פְּלִשְׁתִּים ב הוּא וָוארוּם דָאס אִיז אַנָאהְנְטֶער וֶועג אוּנ עֶס רִינְג אוּם צוּא קֶערֶן זִיךְ מִיט דֶעם וֶועג נָאךְ ים, אָדֶער אַזוֹ אִיז דֶר פְּשַׁט כִּי קָרוֹב הוּא חָאטְשֶׁע דֶעם לַאנְד פְּלִשְׁתִּים אִיז נֶעהֶנְטֶער צוּא אֶרֶץ אַל אַיידֶר מִיט דֶעם וֶועג וָוס גָאט הָט זֵיי גְפִירְט נר זֵיי פָארְט נִיט גְוָואלְט פִירֶן דָארְךְ דֶעם וֶועג ארוּם גָאט הָט גְטְרַאכְט פֶּן טָאמֶער וֶועט זִיךְ טֶן דָאס פָאלְק יִשְׂרָאֵל אוּנ וֶועלֶן חֲרָטָה הָאבֶּן יי זֶענֶן אַרוּם גְגַאנְגֶן פוּן מִצְרַיִם פַר וָוס בִּרְאוֹתָם

ליקוטים על התורה

פוּן מִצְרַיִם, אוּנ וַוייל פַּרְעֹה הָט גֶעמֵיינְט אַז אִין אֱמֶת הָאבֶּן דִי יוּדֶן נִיט גֶעקֶענְט אַרוֹיסְגֵיין פוּן מִצְרַיִם אָן זַיין רְשׁוּת נֶערְלוֹיבְּנִיס: דְרִיבֶּער הָאבֶּען זֵיי נָאכְדֶעם חֲרָטָה גֶעהַאט אוּנ הָאבֶּען גֶעזָאגְט מַה זֹּאת עָשִׂינוּ כִּי שִׁלַּחְנוּ אֶת יִשְׂרָאֵל, וָואס הָאבֶּען מִיר גִיטָאן וָואס מִיר אַלֵיין הָאבֶּן דִי יוּדֶן אַוֶועק גֶעשִׁיקְט פוּן אוּנְז, אוּנ דָם הָט הקב"ה גֶעטָאהְן דִי מִצְרַיִם זָאלֶן נָאכְדֶעם חֲרָטָה הָאבֶּן וֶועלֶן זֵיי לוֹיפֶען צוּ דִי יוּדֶן זֵיי צוּרִיק נֶעמֶן אִין מִצְרַיִם, אוּנ דִי יוּדֶען וֶועלֶן פַר זֵיי אַנְטְלוֹיפְן אִין יַם אוּנ דִיא מִצְרַיִם זָאלֶן דֶערְטְרוּנְקֶען ווערֶען, נָאר טָאמֶר וֶועלֶן דִי יוּדְ, וֶועלֶן גֵיין מִיט אַגְלַייכֶען וֶועג דוּרְךְ דִיא לַאנְד פְּלִשְׁתִּים, וֶועלֶען זֵייא גָאר נִיט קוּמֶן צוּם יַם, דְרִיבֶּער זָאגְט דֶער פָּסוּק וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת הָעָם, וַוייל יוּדֶן זֶענֶען נִיט אַרוֹיס גֶעגַאנְגֶען אַלֵיין פוּן מִצְרַיִם, נָאר זֵייא הָאבֶּען גֶעוַוארְט בִּיז פַּרְעֹה הָאט זֵייא אַרוֹיס גֶעשִׁיקְט, פוּן דֶעם אַרוֹיס

הָאבֶּען דִיא פְּלִשְׁתִּים גֶעוָואסְט, כִּי קָרוֹב הוּא, וָוארוּם פְּלִשְׁתִּים זֶענֶן נָאנְט צוּ מִצְרַיִם, דְרִיבֶּער וֶועלֶן פְּלִשְׁתִּים זֵייא פַאר

משלים על התורה

גֶענוּמֶן דֶעם שֶׁעפְּס אִין זַיין סְטַאדֶע צְווִישֶׁן דִי חֲזֵירִים, ר שֶׁעפְּס אִיז גֶעפֵּיינִיגְט גֶעוָוארֶן צְווִישֶׁן דִי חֲזֵירִים, ווִי בַּעַל הַבַּיִת פוּן שֶׁעפְּס הָט גֶעוָואסְט אַז זַיין שֶׁעפְּס אִיז עם פַּאסְטוּךְ אוּנ עֶר וֶוערְט דָארְט גֶעפֵּיינִיגְט, הָאט עֶר קְט צוּם פַּאסְטוּךְ עֶר זָאל אִים אָפְּשִׁיקֶען דֶעם שֶׁעפְּס, ר פַּאסְטוּךְ נִיט גֶעוָואלְט צוּרִיק שִׁיקֶען דֶעם שֶׁעפְּס, גֶעגַאנְגֶן דֶר בַּעַל הַבַּיִת אוּנ הָט פַארְמַאכְט אַלֶע קְוָואלֶן וַואסֶר, עֶר זָאל קֵיין וַואסֶער הָאבֶּען צוּגֶעבֶּן טְרִינְקֶען זַיינֶע חֲזֵירִים, אוּנ עֶר הָאט גֶעשִׁיקְט צוּם פַּאסְטוּךְ שִׁיק מִיר מַיין שֶׁעפְּס, אוּנ עֶר הָט נִיט גְעוָואלְט צוּרִיק שִׁיקֶען דֶעם שֶׁעפְּס, נָאכְדֶעם הָט דֶר בַּעַל הַבַּיִת פַארְבְּרֶענְט אַלֶע גְרָאז פוּן פֶעלְד, אוּנ נָאךְ אַזֶעלְכֶע זַאכֶן (צָרוֹת) וָוס דֶר בַּעַל הַבַּיִת הָט גֶטָאן צוּם פַּאסְטוּךְ, אוּנ אַלְץ הָט נִיט גֶעהָאלְפֶן, עֶר הָאט דֶעם שֶׁעפְּס נִיט גֶעוָואלְט צוּרִיק שִׁיקֶען פוּן זַיין סְטַאדֶע, בִּיז דֶר

אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי פוֹקֵד אֶל־אָמוֹן מִנֹּא וְעַל־פַּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם וְעַל־אֱלֹהֶיהָ וְעַ
מְלָכֶיהָ וְעַל־פַּרְעֹה וְעַל הַבֹּטְחִים בּוֹ: וּנְתַתִּים בְּיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד נְבוּכַדְרֶאצַּ
מֶלֶךְ־בָּבֶל וּבְיַד עֲבָדָיו וְאַחֲרֵי־כֵן תִּשְׁכֹּן כִּימֵי־קֶדֶם נְאֻם־יְהוָה: וְאַתָּה אַל־תִּירָ
עַבְדִּי יַעֲקֹב וְאַל־תֵּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשִׁעֲךָ מֵרָחוֹק וְאֶת־זַרְעֲךָ מֵאֶרֶץ שִׁבְ
וְשָׁב יַעֲקוֹב מלא ו׳ וְשָׁקַט וְשַׁאֲנַן וְאֵין מַחֲרִיד: אַתָּה אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב נְאֻ
יְהוָה כִּי אִתְּךָ אָנִי כִּי אֶעֱשֶׂה כָלָה בְּכָל־הַגּוֹיִם ׀ אֲשֶׁר הִדַּחְתִּיךָ שָׁמָּה וְאֹתְךָ לֹ
אֶעֱשֶׂה כָלָה וְיִסַּרְתִּיךָ לַמִּשְׁפָּט וְנַקֵּה לֹא אֲנַקֶּךָּ:

פירוש ע״ט

שְׁטָאט פוּן מִצְרַיִם נִתְּנָה זיא איז גֶגֶעבֶּן גיוואָרֶן בְּיַד
אִין דִיא הֶענְט פוּן דֶעם מֶלֶךְ פוּן צָפוֹן אָמַר זָאגְט יְיָ
גָאט דֶר גָאט פוּן יִשְׂרָאֵל הִנְנִי אִיךְ וֶועל גִידֶעגְקֶען די
זִינְד אֶל אָמוֹן אוֹיף דִי הַארֶן מִנֹּא פוּן דֶער שְׁטָאט נוֹא
וְעַל אוּנ אוֹיף פַּרְעֹה אוּנ אוֹיף מִצְרַיִם וְעַל אוּנ אוֹיף אִירֶע
אָפּ גֶעטֶר וְעַל מְלָכֶיהָ אוּנ אוֹיף אִירֶע מְלָכִים וְעַל אַלֶע
וָוס הָאבֶּן אַבִּטָחוֹן אוֹיף פַּרְעֹה וּנְתַתִּים אוּנ אִיךְ וֶועל
זֵיי גֶעבֶּן בְּיַד אִין דִי הֶענְט וָוס בַּגֶערֶן זֵייעֶרֶע לַ־ ־ר
וּבְיַד אִין דִי הֶענְט עֲבָדָיו פוּן זַיינֶע קְנֶעכְט וְאַחֲרֵי כֵן אוּנ
דֶר נָאךְ נָאךְ פֶערְצִיג יָאר תִּשְׁכּוֹן וֶועט זיא רוּעֶן כִּימֵי
אַזוֹ וִוי דִי טֶעג פוּן פְרִיעֶר כְּלוֹמַר וֶועלֶן זֵיי אַרוֹם גֵיין
פוּן דֶעם גָלוּת נְאֻם יְיָ אַזוֹ זָאגְט גָאט: זָאגְט דֶר נָבִיא
וְאַתָּה אוּנ דוּ אַל תִּירָא דוּ זָאלְסְט דִיךְ נִיט פָארְכְטִין
עַבְדִּי מַיין קְנֶעכְט יַעֲקֹב וְאַל אוּנ זָאלְסְט נִיט אַנְגְסְטֶן

כִּי וָוארוּם אִיךְ גָאט וֶועל דִיר הֶעלְפִין פוּן וַויטֶן וְ
אוּנ דַיינֶע קִינְדֶער מֵאֶרֶץ פוּן דֶעם לַאנְד פוּן זֵיי
גְפֶענְקֶענִשׁ וְשָׁב וֶועט זִיךְ ווידֶער קֶערֶן יַעֲקֹב צוּ זַיין לַא
וְשָׁקַט אוּנ עֶר וֶועט זַיין גִישְׁטִילְט וְאֵין אוּנ וֶועט נִ
זַיין קֵיין דֶר שְׁרֶעקֶער אַתָּה דוּ אַל תִּירָא דוּ זָאלְסְט ד
נִיט פָארְכְטֶען עַבְדִּי יַעֲקֹב מַיין קְנֶעכְט יַעֲקֹב נְאֻם
זָאגְט גָאט כִּי וָוארוּם אִתְּךָ אָנִי אִיךְ גָאט בִּין מִיט ד
כִּי וָוארוּם אֶעֱשֶׂה אִיךְ וֶועל מַאכֶען אַפַּרְלֶענְדוּנְג אִין אַ
פֶעלְקֶר אֲשֶׁר וָוס אִיךְ הָאב דִיךְ פַר שְׁטוֹסֶען דָאר
וְאוֹתְךָ אוּנ דִיךְ יַעֲקֹב לֹא וֶועל אִיךְ נִיט מַאכֶען קֵיין
לֶענְדוּנְג וְיִסַּרְתִּיךָ אוּנ אִיךְ וֶועל דִיךְ שְׁטְרָאפֶען לַמִּשְׁ
מִיט בִּיסְלֶעךְ וַויִיס יְסוּרִים אָבֶּר וְנַקֵּה אוּנ אוּם רֵיינ
אוּנ אוּם קֶערֶען צוּ פַאר טִילֶעגֶען דִיךְ אִין גַאנְצֶן
וֶועל אִיךְ נִיט אוּם קֶערֶן אוּנ נִיט פַאר טִילֶעגֶע

מנין המצות כפרשת בשלח יא כס מלות לא תעשה אחת.

[כד] (לאו יג) שלא ילך אדם חוץ לתחום בשבת שנאמר אל יצא איש ממקומו ביום השביעי:

שמות יג בשלח

יז וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת־הָעָם וְלֹא־
נָחָם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ

אונקלוס

יז וַהֲוָה כַּד שַׁלַּח פַּרְעֹ
יָת עַמָּא וְלָ
דַבָּרִינוּן יְיָ אֹרַח אַרְעָ

תו״א ויהי בשלח מגילה לא:

רשב״ם

(יז) ויהי בשלח פרעה את העם. ונתכוון הקב״ה להביאם לארץ כנען ולא רצה הקב״ה להנחותם דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא דרך ישר ליכנס מיד בא״י כנען. ולכשיבאו לטורח מלחמות ארץ כנען יתנו ראש וישובו למצרים. כמו שעשו כמה פעמים כדכתיב הלא טוב לנו שוב מצרימה. נ

בעל הטורים

(יז) ויהי בשלח. את העם. בגימט׳ גם ערב רב:

בית יהודא

(יז) וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה וגו׳ וְלֹא נָחָם. זָאגְט רש״י (וְלֹא נְהָגָם) עֶר הָט זֵיי נִיט גֶעפִירְט (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק

רש״י

(יז) ויהי בשלח פרעה וגו׳ ולא נחם. ולא נהגם כמו (שמות לב) לך נחה את העם (משלי

שפתי חכמים

א ומ״ם נחס הוא כנוי ולא למ״ד הפעל והוא מענין הנהגה ולא מלשון מנוחה ולא מענין נחמה:

ליקוטים על התורה

(יז) וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת הָעָם וגו׳. דֶער ילקוט שְׁרַייבְּט פַּרְעֹה הָאט גִיזֶעהֶן צְווֵיי זַאכֶען הָאט הקב״ה גֶעטָאהֶן נִים גְלַייכֶע אֵיינֶע צוּ דִי אַנְדֶערֶע, וֶוען הקב״ה הָט גֶעוָואלְט דִיא יוּדֶן זָאלֶען שֶׁעכְטֶען דִי שֶׁעפְּסֶען אוּנ עֶסֶען זֵייעֶר קָרְבַּן פֶּסַח, הָט
הקב״ה גֶעגֵייט דִי מִצְרַיִים זֵיי זָאלֶן מוּזֶען שְׁווַייגֶען וַוייל עֶר הָט גֶעהַרְגֶת דִי בְּכוֹרִים פוּן דִיא מִצְרַיִם, אוּנ וֶוען עֶר הָאט גֶעוָוא
דִיא יוּדֶען זָאלֶען אַרוֹיס גֵיין פוּן מִצְרַיִם, הָאט מֹשֶׁה נִיט גִיקֶענְט אַרוֹ ס גֵיין פוּן מִצְרַיִם בִּיז אִיךְ הָאב גֶעזָאגְט זֵיי מֶעגֶען אַרוֹיסְ

פירוש לתורת אלהים

(יז) וַיְהִי בְּשַׁלַּח אוּנ עֶס אִיז גֶוֶועֶן וֶוען פַּרְעֹה הָט אַ
גֶעשִׁיקְט דָס פָאלְק יִשְׂרָאֵל פוּן זַיין לַאנְד
הָט זֵיי גָאט נִיט גִפִירְט נָאךְ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דֶרֶךְ מִ

משלים על התורה

(יז) וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה וגו׳. דֶער מדרש זָאגְט דֶר עִנְיָן פוּן פַּרְעֹה מִיט דִי יוּדֶן אִיז גְלַייךְ וִוי עֶס הָאט אַמָאהל
גֶעטְרָאפֶן אַפַּאסְטוּךְ וָוס הָט גֶעפִיטֶערְט חֲזִירִים, אִין פֶּעלְ
הָט עֶר גִיזֶעהֶן אַשֶׁעפְּס גֵייט גֶעבֶּען זַיין סְטַאדֶע, הָאט

פוֹ׃ הִרְבָּה כּוֹשֵׁל גַּם־נָפַל אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיֹּאמְרוּ קוּמָה ׀ וְנָשֻׁבָה אֶל־עַמֵּנוּ וְאֶל־אֶרֶץ
לַדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה׃ קָרְאוּ שָׁם פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם שָׁאוֹן הֶעֱבִיר הַמּוֹעֵד׃ חַי־
י נְאֻם־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְּתָבוֹר בֶּהָרִים וּכְכַרְמֶל בַּיָּם יָבוֹא׃ כְּלֵי גוֹלָה
שִׂי לָךְ יוֹשֶׁבֶת בַּת־מִצְרָיִם כִּי־נֹף לְשַׁמָּה תִהְיֶה וְנִצְּתָה מֵאֵין יוֹשֵׁב׃ עֶגְלָה יְפֵה־פִיָּה
רָיִם קֶרֶץ מִצָּפוֹן בָּא בָא׃ גַּם־שְׂכִרֶיהָ בְקִרְבָּהּ כְּעֶגְלֵי מַרְבֵּק כִּי־גַם־הֵמָּה הִפְנוּ נָסוּ
דָּיו לֹא עָמָדוּ כִּי יוֹם אֵידָם בָּא עֲלֵיהֶם עֵת פְּקֻדָּתָם׃ קוֹלָהּ כַּנָּחָשׁ יֵלֵךְ כִּי־בְחַיִל יֵלֵכוּ
קַרְדֻּמּוֹת בָּאוּ לָהּ כְּחֹטְבֵי עֵצִים׃ כָּרְתוּ יַעְרָהּ נְאֻם־יְהוָה כִּי לֹא יֵחָקֵר כִּי רַבּוּ
רְבֶּה וְאֵין לָהֶם מִסְפָּר׃ הֹבִישָׁה בַּת־מִצְרָיִם נִתְּנָה בְּיַד עַם־צָפוֹן׃ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת

פירוש ע״ט

ם שונא כי וואָרום יי הדפו גאָט האט אים פאַר
וסן אונ דר גאָט וואָס האָט דעם שטאַרקן פאַר
וסן הרבה האָט ער אים גמערט כושל אַשטרוכלונג
אוך נפל עס האָט זיך איין גזאַמילט אונ באַהעפט
אַמענטש צו זיין גזעלן ויאמרו אונ זייא האָבן
ט קומה שטיי אויף אונ לאָמיר אַנטלויפן פון דער
חמה אונ לאָמיר זיך ווידר קערן אל עמנו צו אונזר
ק ואל אונ צו דעם לאַנד פון אונזר געבירט מפני
וועגן די שווערד פון דעם שונא וואָס זיא מאַכט
ור אזוי ווי וויין קראו שרייט אום שם דאָרטן אין
מלחמה אַמשל אויף פרעה דר מלך פון מצרים
ער פלעגט בַרומן אין זיך תמיד אין דר מלחמה
ובן אונ היינט העביר האָט ער גטאָהן איבר פאָרן
ייט וואָס זייא האָבן אָפּ גשטעלט מלחמה צו
טן האָט ער שון מורא גהאט צו קומען צו דר צייט
י אזוי ווי איך לעב נאום די רייד פון דעם מלך
את וואָס זיין נאָמן איז יי צבאות כלומר גאָט ב״ה
ט איך שווער ביי מיין לעבין כי אזוי ווי דם איז
ג אַז דער באַרג תבור שטייט צווישן די בערג
ל בים אונ אזוי ווי דר באַרג כרמל שטייט ביי
ים אזוי איז דאָס גוויס אמת יבא אַז דם נביאות וועט אויך קומען אויף מצרים׃ כלי גולה כלים פון גלות
ך מאַך צו דיר יושבת די זיצערן בת די שטאָט מצרים אזוי ווי איינער גייט אין וועג נעמט ער מיט
אַלאַגל אַקריגל אויף צוא טרינקען אזוי אויך איר מצרים איר וועט גיין אין גלות אַריין גרייט זיך אויך
י כלים כי וואָרום נוף די שטאָט צוא וויסט לשמה תהיה וועט זי זיין ונצתה אונ זיא וועט פאַר וויסט
ן מאין יושב קיינר וועט דרינען ניט זיצן עגלה אַשיין קינגרייך איז היינט מצרים אָבר קרץ אַפאַר שניידונג
ן פון צפון זייט דאָס מיינט מען פון בבל בא בא וועט קומען אויף די מצרים דער מלך בבל וועט זייא
שניידן גם אויך שכריה אירע האַרען וואָס זענען צווישן די מצרים כעגלי אזוי וויא די גשטאָפּטי אונ
עקעלבר כי דען זיי אויך הפנו האָבן זיך אַוועק גיקערט מיט דעם אַקין צום שונא נסו זייא זענען
לאָפן גוואָרן יחדו באַנאַנד זענן זייא אַנטלאָפען גוואָרן פון דער מלחמה לא זייא האָבן ניט גקאָנט
זיין כי וואָרום דר טאָג פון זייער ברעכעניש בא איז גיקומען אויף זייא עת דיא צייט פקודתם פון זייער
לונג פון די זינד קולה איר קול דאָס מיינט מען פון דיא מצרים וועט זיין כנחש אזוי ווי דם קול פון
נחש ילך וועט עס גיין וואָרום בשעת אַז גאָט ב״ה האָט דעם נחש גשאָלטן ער זאָל גיין אויף דעם
אונ האָט אים אָפּ גהאַקט די פיס האָט ער גשריגען איז זיין קול געהערט גיוואָרן פון איין עק וועלט צו
אַנדער עק וועלט דיא מצרים וועלן אויך זייער שרייען כי וואָרום בחיל מיט גרוס חיל וועלען דיא
ים צוא איר גיין מיינט מען צוא דיא מצרים ובקרדומות אונ מיט העק באו לה וועלין זייא קומען צו
כחוטבי אזוי ווי די האָלץ העקיר כרתו זיי זאָלען פאַר שניידן גאַר איר וואַלד כלומר גאַר איר חיל נאום יי
זאָגט כי וואָרום עס וועט ניט זיין קיין פאַרשט צו דר צאָל פון דעם חיל כי וואָרום זיי וועלען זיין מער
עם היישריק ואין אונ עס וועט גאָר צו זייא קיין צאָל ניט זיין הובישה זיא איז פאַר שעמט גיוואָרן דיא

ליקוטי יוסף

געשיקט דעם נביא ירמיה ער זאָל זאָגן פריער אין מצרים אַז אויף זיי וועט קומען אַמלחמה, זיי זאָלן זיך צוגרייטן צו די מלחמה, זיי זאָלן נאָכדעם ניט זאָגן די מלחמה איז אויף זיי גקומען פּלוצלונג, דריבר האָבן זיי פאַרלאָרן די מלחמה, נאָר זיי זאָלן וויסן נאָך אַלע צוגרייטונג צו די מלחמה מוזן זיי די מלחמה פאַרלירן ווייל הקב״ה האָט אויף זיי די מלחמה געבריינגט, ווי דר פסוק זאָגט כי ה׳ הדפו, ווייל הקב״ת האָט אים אַשטויס גיטאָן, אַז אַקינד טוהט אַשטויס אַזאַך, לויפט ניט ווייט די זאַך, אַז אַגרויסר מענטש טוהט אַשטוס אַזאַך, לויפט די זאַך ווייט, אַז אַגאַנץ שטאַרקר מענטש טוהט אַשטויס אַזאַך, לויפט די זאַך גאָר ווייט, אונ אַז הקב״ה אַליין וועט טאָן אַשטויס אַזאַך, וועט די זאַך פליהן גאָר ווייט אונ ווייט וואָס מען וועט גאָר ניט קענען איין האַלטן, זאָגט דער נביא צו מצרים דו ווייסט פר וואָס דוא האָסט געהאט אזוי אַמפּלה פון די מלחמה? ניט דורך נבוכדנצרס כח, נאָר כי ה׳ הדפו, ווייל הקב״ה האָט דיך אַשטויס גטאָן, נאָר פרעה האָט ניט גוואָלט מודה זיין אַז די מלחמה איז גיוועזן געשיקט אויף אים פון הקב״ה, דריבר זאָגט דר פסוק פרעה מלך מצרים שאון. פרעה ברומט אונ שרייט ער האָט פאַרלאָרן די מלחמה ווייל העביר המועד, ער איז אַריבר די צייט, ער איז שפּעט געקומען, זאָגט דר נביא דם איז אַטעות ווען ער וואָלט אפילו גיוועזן שטאַרק וויא די שטאַרקסטע בערג וואָלט ער אויך די מלחמה פאַרלאָרן ווייל עס איז גיוועזן אַזוי אַגזרה פון הקב״ה׃

בָּנֶיךָ אֶפְדֶּה׃ טז וְהָיָה לְאוֹת עַל־יָדְכָה וּלְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרָיִם׃ ססס

טז וִיהֵי לְאָת עַל יְ... וְלִתְפִלִּין בֵּין עֵינָךְ אֲ... בִּתְקוֹף יְדָא אַפְּקָנָא ... מִמִּצְרָיִם׃ ססס

תו"א ולטוטפת סנהדרין ד׃

ק"ה. ימנה סימן. ומפטירין הדבר אשר דבר ה' בירמיה סימן מ"ו׃

בעל הטורים

(טז) והיה לאות על ידכה. ה' תגין על הה"א כנגד ה' פרקים עד הפרק שמניחין בו תפילין׃ ולטוטפת בין עיניך. בגימט אלו ארבעה ב...

בית יהודא

הָט דִי תּוֹרָה גֶערֶעט גֶעגֶן פִיר עֶרְלֵיי קִינְדֶר, תָּם, רָשָׁע, וְשֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאוֹל. וְהַשּׁוֹאֵל דֶּרֶךְ חָכְמָה, אוּנ דֶער וָוֹס פְּרֶעגְט מִיט קְלוּגְשַׁאפְט׃ (טז) וּלְטוֹטָפוֹת בֵּין עֵינֶיךָ. זָאגְט רש"י דָם מֵיינְט מֶען תְּפִלִּין (וְעַל שֵׁם שֶׁהֵם אַרְבָּעָה בָּתִּים קָרוּיִן טוֹטָפוֹת) אוּנ וַוייל אִין תְּפִלִּין זֶענֶען דָא פִיר בָּתִּים דְרִיבֶּר רוּפְט מֶען זֵיי טוֹטָפוֹת (טַט בְּכַתְפִּי שְׁתַּיִם פַּת בְּאַפְרִיקִי שְׁתַּיִם) אִין דֶעם אָרְט כַּתְפִּי זָאגְט מֶען אוֹיף צְוֵויי, "טַט", אִין דֶעם אָרְט אַפְרִיקִי זָאגְט מֶען אוֹיף צְוֵויי "פַּת" (וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ עִם וְהַטֵּף אֶל דָּרוֹם) מְנַחֵם הָט גֶעשְׁרִיבֶּען דֶעם וָוארְט טוֹטָפוֹת מִיט דֶעם וָוארְט "וְהַטֵּף" אֶל דָּרוֹם, וְהַטֵּף טַייטְשׁ רֵיידֶען, אוּנ מִיט דֶעם וָוארְט (אַל תַּטִּיפוּ, לָשׁוֹן דִּבּוּר) אַל תַּטִּיפוּ אִיר זָאלְט נִיט רֵיידֶען (כְּמוֹ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין הָאֲמוּרָה בַּפָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין דִי עֶרְשְׁטֶע פָּרָשָׁה וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ, אַזוֹי שְׁטֵייט אִין דִיא אַנְדֶערֶע פָּ... וּלְטוֹטָפוֹת בֵּין עֵינֶיךָ, אִיז וּלְזִכָּרוֹן מִיט וּלְטוֹטָפוֹת בֵּיידֶע אֵיין זַאךְ, וִוי אַזוֹי? (שֶׁהָרוֹאֶה אוֹתָם קְשׁוּרִים בֵּין הָעֵ... וָוארוּם וֶוער עֶס וֶועט זֶעהֶן דִי תְּפִלִּין אוֹיף דֶעם קָאפּ (יִזְכּוֹר הַנֵּס) וֶועט עֶר גֶעדֵיינְקֶען דֶעם נֵס וָואס הקב"ה גֶעטָאהְן צוּ דִי יוּדֶען וֶוען עֶר הָאט זֵיי אַרוֹיסְגֶענוּמֶען פוּן מִצְרַיִם וְדָם אִיז דֶער וָוארְט "וּלְזִכָּרוֹן" וָואס דִי תְּ... וֶוערֶען גֶערוּפֶען (וִידַבֵּר בּוֹ) אוּנ עֶר וֶועט רֵיידֶען פוּן דֶעם בֵּי דָאס אִיז וּלְטוֹטָפוֹת וָוֹם דִי תְּפִלִּין וֶוערֶען גֶערוּפֶען׃

רש"י

ושאינו יודע לשאול והשואל דרך חכמה׃ (טז) ולטוט... בין עיניך. תפילין ועל שם שהם ארבעה בתים ק... טטפת טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים (סנה... ד) ומנחם חברו עם (יחזקאל כא) והטף אל ... (מיכה ב) אל תטיפו לשון דבור כמו ולזכרון בין ע... האמורה בפרשה ראשונה שהרואה אותם קשורים בין הע... יזכור הנס וידבר בו׃ חסלת פרשת בא

שפתי חכמים

ק בכתפי שם מקום שקורין לשנים טט. וכן אפריקי שם מקום שקורין לשנים פת [נק"י] ועיין כתוס' דסנהדרין דף ד' ולפי שהוקשה השינוי ל' דכאן כתיב ולטטפת וכפ' קדש כתיב זכרון לכך הביא זה הדרוש. וא"ת לפ"ז סי"ל לעשות י"ב פרשיות דג"פ כתיב טטפת וי"ל דחד אילטריך לגופו וא' משמע בכתפי ב' ובאפריקי ב' ואחד מלמד בכתפי לריך ד' ובאפריקי לריך ד' ואי לא כתיב אלא ב' לא היו אלא ב'. ועי"... דכתיב ג"פ טטפת לא ליווי הוא אלא כפרשה שנאמרה וחזרה ו... וכן הרבה פרשיות וק"ל׃ חסלת פרשת בא

פירוש לתורת אלהים

בְּהֵמוֹת וָואס זֶענֶען זְכָרִים צוּא גָאט וְכָל אוּנ אַלֶע בְּכוֹרִים פוּן מַיינֶע זִיהְן טוּ אִיךְ אוֹם לֵייזֶען׃ (טז) וְהָיָה אוּנ יְצִיאַת מִצְרַיִם זָאל זַיין לְאוֹת צוּ אַצֵייכֶען עַל יָדְכָה אוֹיף דַיין הַאנְד אִין תְּפִלִּין שֶׁל יַד זָאל זַיין גֶשְׁרִיבֶּען דִי פָּרָשָׁה פוּן יְצִיאַת מִצְרַיִם וּלְטוֹטָפוֹת אוּנ צוּ תְּפִלִּין בֵּין עֵינֶיךָ צְווִישֶׁן דַיינֶע אוֹגֶן אִין תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ זָאל אוֹךְ זַיין גֶשְׁרִיבֶּן דִי פָּרָשָׁה כִּי בְּחוֹזֶק יָד וָוארוּם אַשְׁטַרְקֶן מַאכְט הוֹצִיאָנוּ הָט אוּנְז גָאט אוֹם גְצוֹגֶן מִצְרַיִם דְרוּם זָאל מֶען לֵייגֶען תְּפִלִּין וָוֹם אִין זֵיי שְׁ... יְצִיאַת מִצְרַיִם כְּדֵי מִיר זָאלֶן זִיךְ דֶר מַאנֶען דִי נִיסִים גָאט ב"ה הָאט אוּנְז גִיטָאהְן אוּנ מֶען זָאל דֶער צֵיילֶען׃

הפטרת בא (בירמיה סימן מו)

הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לָבוֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לְהַכּוֹת אֶ... אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ הַגִּידוּ בְמִצְרַיִם וְהַשְׁמִיעוּ בְמִגְדּוֹל וְהַשְׁמִיעוּ בְנֹף וּבְתַחְפַּנְ... אִמְרוּ הִתְיַצֵּב וְהָכֵן לָךְ כִּי־אָכְלָה חֶרֶב סְבִיבֶיךָ׃ מַדּוּעַ נִסְחַף אַבִּירֶיךָ לֹא עָמַד כִּי יְ...

ליקוטי יוסף

הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר וגו'. דֶער גַאטוֹר פוּן מֶענְטְשִׁין אִיז אַז אֵיינֶער וִויל טָאהְן שְׁלֶעכְטֶס צוּ זַיין חָבֵר בֶּעהַאלְט עֶר דָם שְׁלֶעכְטֶס, וַוייל עֶר הָט מוֹרָא אַז זַיין חָבֵר וֶועט ווִיסֶען אַז מֶען וִויל אִים טָאן שְׁלֶעכְטֶס אוּנ עֶר וֶועט ווִיסֶען וֶועלְכֶע שְׁלֶעכְטֶס מֶען וִויל אִים טָאן וֶועט עֶר זִיךְ הִיטֶן מֶען זָאל אִים דִי שְׁלֶעכְטֶס נִיט קֶענֶען טָאן, אָבֶּער הקב"ה אִיז נִיט אַזוֹי, עֶר הָט גֶעוָואלְט בְּרֵיינְגֶען אַמִלְחָמָה אוֹיף מִצְרַיִם, הָאט עֶר זָאגְט צוּא מִצְרַיִם הִתְיַצֵּב טוּא דִיךְ שְׁטֶעלִין אוּנ גְרֵייט דִיךְ אָן צוּ גֵיין קֶעגֶן דֶר מִלְחָמָה כִּי אָכְלָה וָוארוּם הָט פַר דָארְבֶּן חֶרֶב דִי שְׁוֶוערְד פוּן דֶעם שׂוֹנֵא סְבִיבֶיךָ אַרוּם דִיר׃ מַדּוּעַ וָוארוּם נִסְחַף אִיז גִיוָוארֶען פְלַייצְט אוּנ אוֹים גְגְלִיטְשְׁט אַבִּירֶיךָ דַיינֶע שְׁטַארְקֶע לֹא עָמַד דֶער שְׁטַארְקֶער הָט נִיט גְקָאנְט בַּשְׁטֵיין אַ...

פירוש ע"ט

הַדָּבָר דָם אִיז דָאס נְבִיאוּת אֲשֶׁר וָוֹם גָאט הָט גְ... אֶל צוּא יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לָבֹא עֶר זָאל ק... נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לְהַכּוֹת צוּ שְׁלָאגֶן דָם לַ... מִצְרַיִם הַגִּידוּ זָאגְט אִין מִצְרַיִם וְהַשְׁמִיעוּ אוּנ מַ... הֶערֶן בְּמִגְדּוֹל אוּנ דֶר שְׁטָאט מִגְדּוֹל וְהַשְׁמִיעוּ אוּנ מַ... הֶערֶען בְּנוֹף אִין דֶער שְׁטָאט נוֹף אוּנ תַּחְפַּנְחֵס

יד וְהָיָה כִּי־יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר
מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד
הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית
עֲבָדִים׃ טו וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פַרְעֹה
לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־
בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ לַיהוָה
כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים וְכָל־בְּכוֹר

אונקלוס

וִיהֵי אֲרֵי יִשְׁאֲלִנָךְ בְּנָךְ
חַר לְמֵימַר מָא דָא
תֵימַר לֵהּ בִּתְקוֹף יְדָא
פְּקָנָא יְיָ מִמִּצְרַיִם מִבֵּית
בְדוּתָא׃ טו וַהֲוָה אֲרֵי
קְשֵׁי פַּרְעֹה לְשַׁלָּחוּתָנָא
קְטַל יְיָ כָּל בּוּכְרָא
אַרְעָא דְמִצְרַיִם
בּוּכְרָא דַאֲנָשָׁא וְעַד
וּכְרָא דִבְעִירָא עַל כֵּן
נָא דָבַח קֳדָם יְיָ כָּל
תַח וַלְדָּא דִּכְרִין וְכָל
וּכְרָא דִבְנַי אֶפְרוֹק׃

בעל הטורים

ם פטורין מן הבכורה שנא' פטר חמור פטר שגר ב"פ עד שיהא
לד והנולד חמור: (טו) הקשה. ב' במסו' הכא ואידך מי הקשה
אליו וישלם בדורש במדרש זה הפסוק על פרעה:

רשב"ם

וגו': (טו) ויהי כי הקשה. כל זה תאמר לבנך וכן מוכיח מדכתיב הוציאנו ה' ממצרים. כי הקב"ה אמר למשה כל פרשה זו. וישראל אומר לבנו הוציאנו ה' וגו' כי משה לא אמר לישראל פסוק זה מעצמו שיאמר משה לישראל והיה לאות על ידכה כי בחוזק יד הוציאנו וגו' אלא האב אומר לבנו כך:

רש"י

גלה והשה חולין צ ביד כהן: וערפתו. עורפו בקופיץ
אחוריו והורגו. הוא הפסיד ממונו של כהן לפיכך יפסיד
מונו (מכילתא): וכל בכור אדם בבניך תפדה. חמש
עים פדיונו קצוב במקום אחר: (יד) כי ישאלך בנך
חר. יש מחר שהוא עכשיו ויש מחר שהוא לאחר זמן כגון
וכגון (יהושע כב) מחר יאמרו בניכם לבנינו דבני גד ובני
וכן: מה זאת. זה תנוק טפש שאינו יודע להעמיק
לתו וסותם ושואל מה זאת ובמקום אחר הוא אומר
ברים ו) מה העדות והחקים והמשפטים וגו' הרי זאת
לת בן חכם. דברה תורה כנגד ארבעה בנים תם רשע

בית יהודא

הַבַּיִת הֲנָאָה האבן פון דעם יונגען אייזיל דעם בְּכוֹר (וְהַשֶּׂה חוּלִּין בְּיַד כֹּהֵן) דר שעפס וואס איז ביי דעם כהן איז פראסט ניט הייליג, דר כהן מעג מיט אים טאן וואס ער וויל, אבער אז דר בעל הַבַּיִת פון אייזיל וויל ניט געבן צום כהן אשעפס פר דעם אייזיל (וַעֲרַפְתּוֹ) זאל ער אפהאקין דעם קאפ פון דעם אייזיל וואס איז דר בכור (עוֹרְפוֹ בְּקוֹפִיץ מֵאֲחוֹרָיו וְהוֹרְגוֹ) ער נעמט אברייטע האק אונ האקט אפ דעם קאפ פון דעם אייזיל ודעם בכור] פון אינטן פון קארג האקט ער אפ דעם קאפ (הוּא הִפְסִיד מָמוֹנוֹ שֶׁל כֹּהֵן) ווייל ער הט שאדן גמאכט געלד צום כהן, ער הט אים ניט גיגעבען אשעפס (לְפִיכָךְ יַפְסִיד מָמוֹנוֹ) דריבער זאל ער שאדן האבן זיין געלט, דעם אייזיל: וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה] . אלע מענטשין בכורים פון דיינע זיהן זאלסטו אויסלייזין, זאלסט געבען פר אים פינף טאלער (פִּדְיוֹנוֹ קָצוּב בְּמָקוֹם אַחֵר) זיין אויסלייזונג דיא פינף טאלער האט די תורה געשריבען אויף איין אנדער ארט:
) [כִּי יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר]. אונ דיין זון וועט דיך מארגן פרעגן, זאגט רש"י מען מיינט ניט נאר מארגין וועט ער פרעגען
מָחָר שֶׁהוּא עַכְשָׁיו) אמאהל מיינט מען מחר טאקי באלד מארגן (וְיֵשׁ מָחָר שֶׁהוּא לְאַחַר זְמַן) אמאהל מיינט מען מארגן
ן אצייט שפעטער (כְּגוֹן זֶה) אזוי ווי דר מארגן (וּכְגוֹן מָחָר יֹאמְרוּ בְנֵיכֶם לְבָנֵינוּ דִבְנֵי גָד וְדִבְנֵי רְאוּבֵן) אונ וויא עס שטייט
ן פָּסוּק דיא מענטשען פון שבט גד אונ פון שבט ראובן האבן געזאגט צו יהושע מארגן [אמאהל] וועלען אייערע
דר זאגען צו אונזערע קינדר מיר געהערען גאר ניט צו יודען [יהושע כב]: [מַה זֹּאת]. זאגט רש"י (זֶה תִּינוֹק טִפֵּשׁ
ם פרעגט דאס נארישע קינד (שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהַעֲמִיק שְׁאֵלָתוֹ) ער ווייס ניט צו פרעגן אטיפע אונ אגרויסע שאלה
אגען (וְסוֹתֵם וְשׁוֹאֵל מַה זֹּאת) פרעגט ער נאר וואס איז דאס (וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר) אויף איין אנדער ארט זאגט דער
וק דער קינד פרעגט (מָה הָעֵדוֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים) וואס זענען די מצות וואס ווערען גערופען עדות חקים משפטים
אם הקב"ה הט אייך געבאטען (הֲרֵי זֹאת שְׁאֵלַת בֶּן הֶחָכָם) דאס פרעגט אקלוגער קינד (דִּבְּרָה תוֹרָה כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה בָנִים)

שפתי חכמים

הוסיף ביאור מדעתו לפי שנמשלו וכו': צ לא שהשה אסור בהנאה במקום פטר חמור רק הוא חולין כרצונו:

פירוש לתורת אלהים

אקן דעם האלז אין אקון וכל בכור אונ אלי בכורים
ן מענטשן בבניך אין דייני זיהן תפדה זאלסטו אוס
יזן: (יד) והיה אונ עס וועט זיין כי ישאלך בנך מחר
ז דיין זוהן וועט דיך פרעגען מארגען [עיין רש"י]
מר אונ וועט צוא דיר זאגן מה זאת וואס בטייטן די
צות פון די בכורים ואמרת זאלסטו צוא אים זאגען
זק יד מיט אשטארקי מאכט האט אונז גאט אוים

גצוגין פון מצרים מבית עבדים פון אהויז וואס מיר זענן
גיוועזן קנעכט: (טו) ויהי אונ עס איז גיוועזן כי אז
פרעה הט געשטארקט זיין הארץ אונ הט ניט גוואלט
לשלחנו שיקין אונז ויהרוג הט גאט גהרגת אלי בכורים
אין מצרים מבכור פון דיא בכורים פון מענטשן ביז
דיא בכורים פון בהמות על כן דרום אני זובח ליי' טוא
איך שעכטען אונ מקריב זיין אלי בכורים פון דיא

אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַיהוָה׃
יג וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה
וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל
בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה׃ מפטיר

יְהֵי לָךְ דִּכְרִין תַּקְ
קֳדָם יְיָ׃ יג וְכָל פּ
(בּוּכְרָא) דַחֲמָרָא תִּפְרוּ
בְּאִמְּרָא וְאִם לָא תִפְרוּ
וְתִנְקְפֵהּ וְכָל בּוּכְ
דַאֲנָשָׁא בִּבְנָךְ תִּפְרוּ

תו"א יהיה לך ערובין לו: הזכרים לה' בכורות ט: אשר יהיה לך בכורות נז: ופטר חמור. תפדה בשה בכורות ט:ואם לא תפדה שם יג: וערפתו שם י ...

רשב"ם

הבטן: (יג) תפדה. לאחר שנתקדשו הלוים תחת כל בכור בשנה שנייה שהוקם המשכן. ולקחת חמשת שקלים לגלגולת וכתיב ופדויו מבן חודש תפדה. ב

בית יהודא

וְהַעֲבַרְתָּ איז דערטייטש דו זאלסט אָפּשיידן (וְכֵן הוּא אוֹמֵר) אונ אזו זאגט דר פסוק (וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ) איר זאלט אָפּשיידן זיין פארמעגן צו זיין טאכטר: וְשֶׁגֶר בְּהֵמָה. זאגט רש"י מען מיינט (נֶפֶל שֶׁשִּׁגְּרַתּוֹ אִמּוֹ וְשִׁלְּחַתּוֹ בְּלֹא עִתּוֹ) אויב אַבְּהֵמָה הָט ארויס געשיקט פון זיך וזיא הָט גיבּארן אַקאלב פר דיא צייט, אונ דאס קאלב לעבּט ניט (וְלִמֶּדְךָ הַכָּתוּב) לערונט דיך דר פסוק (שֶׁהוּא קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה) ער איז הייליג ווי אַבְּכוֹר וביש צו אַקָרְבָּן נאר (לִפְטֹר אֶת הַבָּא אַחֲרָיו) די קאלב וָוס זיא וועט נאך אַמאהל גיבּארין זאל נישט זיין אַבְּכוֹר, זאגט רש"י אַלע קעלבּר ווערן גערופן שֶׁגֶר (וְאַף שֶׁאֵינוֹ נֵפֶל קָרוּי שֶׁגֶר) אֲפִילוּ דם קאלב וָוס איז גיבּארין צו די צייט הייסט אויך שֶׁגֶר (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אין פסוק (שְׁגַר אֲלָפֶיךָ), די קינדער פון דיינע בְּהֵמוֹת ואונ דא מיינט מען געזונטע לעבּדיגע קעלבער וואָרום דאס איז דאך אַבְּרָכָה (אֲבָל זֶה) אָבּער דער וָוארט שֶׁגֶר וָוס דא שטייט (לֹא בָא לְלַמֵּד עַל הַנֵּפֶל) מיינט מען נאר אַנֵפֶל וָוס איז גיבּארן פר דיא צייט (שֶׁהֲרֵי כְּבָר כָּתַב כָּל פֶּטֶר רֶחֶם) וואָרום אַז מען זאל מיינען שֶׁגֶר, אַגעזונטע לעבּדיגע קאלב אונ מען מיינט צו זאגען אַז די קאלב איז אַבְּכוֹר שטייט דאך שון פריער ... ערשטע קאלב וָוס עפינט דם מוטערלייב פון איר מוטער איז אַבְּכוֹר צו וָואס דארף דא שטיין נאך אַמאהל, נאר מען מ... אַנֵפֶל, זאגט רש"י (וְאִם תֹּאמַר) אויב דוא וועסט זאגען (אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה בְּמַשְׁמַע) מען מיינט אַבְּכוֹר פון אַבְּהֵמָה איז טָמֵא ומען טאר זיא ניט עסין) איז אויך הייליג (בָּא וּפֵירֵשׁ בְּמָקוֹם אַחֵר בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנֶךָ) קומט דער פסוק אויף איין אנ... אָרט אונ זאגט דיא הייליגע בְּכוֹרִים זענען נאר פון רינדער אונ פון שעפסין, זאגט רש"י (לָשׁוֹן אַחֵר יֵשׁ לְפָרֵשׁ) ... אפשט קען מען זאגן (וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רֶחֶם) דו זאלסט אָפּשיידן אַלע ערשט גבּארענע קינדער (בִּבְכוֹר אָדָם הַכָּתוּב מְדַ... דר פסוק שמועסט די בְּכוֹרִים וָוס ווערן גבּארן פון מענטשין ואונ שֶׁגֶר בְּהֵמָה מיינט מען די לעבּדיגע קעלבער בְּהֵמוֹת׃ (יג) וּפֶטֶר חֲמוֹר. זאגט רש"י (וְלֹא פֶּטֶר שְׁאַר בְּהֵמָה טְמֵאָה) אָבער די בְּכוֹרִים פון אַנדרע בְּהֵמוֹת וָוס זענען ... זענען ניט הייליג (וּגְזֵרַת הַכָּתוּב הוּא) די תוֹרָה הָט אזו גבּאטן דיא בְּכוֹרִים פון אייזלען זאלן זיין הייליג (לְפִי שֶׁנִּמְשְׁלוּ בְּ... מִצְרַיִם לַחֲמוֹרִים) ווייל די בְּכוֹרִים פון די מִצְרִים זענען גגליכן צו אייזלן (וע"ד) נאך אַטַעם איז (שֶׁסִּייְעוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בִּיצִ... מִמִּצְרַיִם) ווייל די אייזלען הָאבן גהאלפן די יודין טראגן דיא זילבר אונ גאלד וָוס זיי האבען גענומן ווען זיי זענען ארו... געגאנגען פון מִצְרַיִם (שֶׁאֵין לְךָ אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נָטַל הַרְבֵּה חֲמוֹרִים טְעוּנִים מִכַּסְפָּם וּזְהָבָם שֶׁל מִצְרַיִם) עס איז ניט גע... איין יוד וָוס הָט ניט גענומען פיל אייזלן וָוס זענען גיוועזן בעלאדען מיט זילבער אונ גאלד פון מִצְרַיִם׃ וְתִפְדֶּה בְשֶׂה זאגט רש"י (נוֹתֵן שֶׂה לַכֹּהֵן) דער בַּעַל הַבַּיִת פון אייזיל גיט אַשעפּס צום כֹּהֵן (וּפֶטֶר חֲמוֹר מוּתָּר בַּהֲנָאָה) מעג דער ...

רש"י

כחלתו לבתו: שגר בהמה. נפל ששגרתו אמו ושל... בלא עתו ולמדך הכתוב שהוא קדוש בבכורה לפטור הבא אחריו ואף שאינו נפל קרוי שגר כמו שגר אלפיך. זה לא בא אלא ללמד על הנפל שהרי כבר כתיב כל ... רחם. ואם תאמר אף בכור בהמה טמאה במשמע ... ופירש במקום אחר בבקרך ובצאנך. לשון אחר יש ל... והעברת כל פטר רחם בבכור אדם ע הכתוב מד... (יג) פטר חמור. ולא פטר שאר בהמה טמאה ג... הכתוב הוא פ לפי שנמשלו בכורי מצרים לחמורים. ו... שסייעו את ישראל ביציאתן ממצרים (שאין לך אחד מיש... שלא נטל הרבה חמורים) טעונים מכספם ומזהבם ... מצרים: תפדה בשה. נותן שה לכהן ופטר חמור מ...

שפתי חכמים

דודאי אם יביאם לארץ כבר תהיה נתונה להם ל"פ תהא בעיניך וכו': דאמרו הרי כבר כתיב כל פטר רחם דלמא שגר מרבה אף בכור ... ם פי' וא"ת לעולם שגר דהכא היינו שאינו נפל כמו שגר דהתם והא ע ר"ל ולפי זה שגר היינו שאינו נפל: פ (נח"י) כפ"ק דבכורות ...

פירוש לתורת אלהים

ערשטע קעלבער זכרים וואס דיינע בהמות וועלן גיבארין זאל זיין צו גאט: (יג) וְכָל אונ אלע בְּכוֹרִים פון איין אייזל תִּפְדֶּה זאלסטו אוס לייזן מיט אַלעמיל מען זאל געבען דעם כהן אַלעמיל אונ דר בכור ... שון מותר בְּהַנָאָה צווא דעם ישראל ואם אונ אז ד... וועסט אים ניט אוסלייזען וַעֲרַפְתּוֹ זאלסטו אים ...

מצות השם

(כב) (וְכָל פֶּטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה) פון דעם פסוק נעמען מיר ארוים דיא (מִצְוַת עֲשֵׂה) אז מען איז מְחוּיָב אוס צו לייזען די בְּכוֹרִים וָוס זיי ווערן ביי יודן געבוירין פון זיינע אייזלען דהיינו ווען ער גיט צום כהן איין לעמעלי מעג ער שון מיט דעם אייזל ארבייטען אזוי באלד אז דר יוד הָט אָבער דם אייזל בשותפ'ת מיט איין גוי דארף ער דעם בכור שוין נישט אויס לייזען אֲפִילוּ ער הָט נאר חַבְרוּתָה אין דעם בכור נישט אין דיא מוטר איז ער שוין אויך פָּטוּר פון אוס צו לייזן אונ די כֹּהֲנִים אונ די לְוִיִּם זייא זענען נישט מחויב אוס צו לייזען. אונ די מִצְוָה איז נוהג סַיא ביי דיא זְכָרִים. אונ סַיא ביא דיא נְקֵבוֹת׃

(כג) (וְאִם לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ) דיא מִצְוַת עֲשֵׂה אַז מען ד... אָפּ האקין דעם בכור פון איין אייזעל דעם האלז... אזויא באלד מען לייזט אים נישט אוים לערנען מיר או... פון דעם פסוק אזוי באלד אז מען האט דעם בכור בשות... מיט איין גוי דארף מען נישט אפ האקין פון דעם אייזעל ... האלזענאקין אֲפִילוּ מען לייזט נישט אים אונ דיא מִצְוָה ... אָן סַיא ביא זְכָרִים סַיא ביא נְקֵבוֹת ישראלים. אָבער כֹּ... אונ לְוִיִּם זענען פָּטוּר׃

לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יָמִימָה׃ פ
יא וְהָיָה כִּי־יְבִאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ
הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ
וּנְתָנָהּ לָךְ׃ יב וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־
רֶחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר ׀ שֶׁגֶר בְּהֵמָה

אונקלוס

מְנַהּ מִזְּמַן לִזְמָן׃
וִיהֵי אֲרֵי יָעֲלִנָּךְ יְיָ
אַרְעָא דִכְנַעֲנָאֵי כְּמָא
קַיֵּים לָךְ וְלַאֲבָהָתָךְ
תְּנִנַּהּ לָךְ׃ יב וְתַעְבַּר
פְּתַח וַלְדָּא קֳדָם יְיָ
פְּתַח וְלַד בְּעִירָא דִּי

א מימים ימימה נזיר ה׃ והיה כי יביאך בכורות ד׃ והעברת כל זכרים ק׃ פטר שגר בכורות ג׃

בעל הטורים

י״ד שבמכה עבירית הוליאן׃ (י) למועדה. מלא וי״ו לו׳ לך ימים בשבוע מ יב בתפילין ויש ששה ימי מועד שאין בהם תפילין פסח עלרת ר״ה ויוה״כ סוכות שמ״ע. פארך חבוש בגי׳ אלו תפילין׃ מימים ימימה. ה׳ במסו׳ הכא ואידך מימים ימימה תלכנה גבי בת יפתח. חג לה׳ בשילה מימים ימימה. ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה גבי אלקנה. והעלתה לו מימים ימימה גבי אל. וזהו שדרשו מימים ולא כל ימים למעוטי שבתות וימים טובים והיינו דכתיב ימימה גבי חג ה׳ וכן גבי אלקנה ושמואל שהיו לרגל וכן מימים ימימה דכתיב גבי בת יפתח דנשים נמי פטורות מן התפילין׃ (יא) ונתנה לך. ג׳ תגין על הה״א לו׳ לך אם תשמור ומפי תורה יתננה לך׃ (יב) וכל פטר. ב׳ במסו׳ דין ואידך וכל פטר חמור כדאי׳ בבכורות פרה שילדה כמין חמור וחמור כמין

רשב״ם

(יב) והעברת. הסירהו מבהמותיך ותנהו לכהן ויקריבו׃ שגר. ל׳ שילוח מן

רש״י

א כהה ל (מכילתא מנחות לז)׃ (י) מימים ימימה. ה לשנה (שם לו)׃ (יא) והיה כי יביאך. יש מרבותינו דו מכאן שלא קדשו בכורות הנולדים במדבר והאומר שו מפרש ביאה זו לומר אם תקיימוהו במדבר תזכו ם לארץ ותקיימוהו שם (מכילתא)׃ נשבע לך. והיכן ע לך (שמות ו) והבאתי אתכם אל הארץ מ אשר נשאתי ׃ ונתנה לך. (מכילתא) תהא בעיניך כאלו נתנה לך יום ב ואל תהי בעיניך כירושת אבות׃ (יב) והעברת. העברת אלא ל׳ הפרשה וכן הוא אומר והעברתם את

בית יהודא

כֹּהָה) צוּ לֶערְנֶן מֶען זָאל לֵייגְען דִי תְּפִלִּין אוֹף דִי שְׁוַואכֶערֶע הַאנְט, אוֹף דִי לִינְקֶע׃ (י) וּמִיָּמִים יָמִימָה׃ מֶען זָאל מַאכֶען דֶעם יוֹם טוֹב פֶּסַח (מִשָּׁנָה לְשָׁנָה) פוּן יָאר צוּ יָאר׃ (יא) וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ׃ זָאגְט רש״י (יֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ שֶׁלָּמְדוּ מִכַּאן) עֶס זֶענֶען דָא רַבָּנָן וָוָאס הָאבֶּען גֶלֶערְנְט פוּן דִי פָּרָשָׁה (שֶׁלֹּא קָדְשׁוּ בְּכוֹרוֹת הַנּוֹלָדִים בַּמִּדְבָּר) דִי בְּכוֹרִים וָואס זֶענֶען גִיבָּארֶען גִיוָוארֶען אִין דֶר מִדְבָּר זֶענֶען נִיט גֶעהֵיילִיגְט גִיוָוארֶען וַוייל דָא שְׁטֵייט אַז דוּ וֶועסְט קוּמֶען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל זָאלְסְטוּ הֵיילִיגֶען דִי בְּכוֹרִים (וְהָאוֹמֵר שֶׁקָּדְשׁוּ) אוּנ דֶער וָוָאס זָאגְט דִיא בְּכוֹרִים וָואס זֶענֶען גִיבָּארֶען גִיוָוארֶען אִין דֶר מִדְבָּר אִיז אוֹיךְ גִיוֶוען הֵיילִיג (מְפָרֵשׁ

זוּ) זָאגְט עֶר וָואס דֶר פָּסוּק זָאגְט אַז אִיר וֶועט אַרֵיינְקוּמֶען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מֵיינְט מֶען (אִם תְּקַיְּמוּהוּ בַּמִּדְבָּר) אוֹבּ אִיר מְקַיֵּים זַיין דִי מִצְוָה צוּ הֵיילִיגֶען דִי בְּכוֹרִים אִין דֶר מִדְבָּר (תִּזְכּוּ לִיכָּנֵס לָאָרֶץ וּתְקַיְּימוּהוּ שָׁם) וֶועט אִיר זוֹכֶה זַיין אַרַיין צוּ אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוּנ אִיר וֶועט דָארְטֶען אוֹיךְ מְקַיֵּים זַיין דִי מִצְוָה צוּ הֵיילִיגֶען דִיא בְּכוֹרִים׃ נִשְׁבַּע לְךָ׃ הקב״ה גְשְׁווֹארֶען צוּ דִיר, עֶר זָאל דִיךְ בְּרֵיינְגֶען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (וְהֵיכָן נִשְׁבַּע לְךָ) וואוּ שְׁטֵייט אַז הקב״ה הָט גֶעשְׁווֹארֶען צוּא צוּ דִי יוּדִין, זָאגְט רש״י עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק הקב״ה הָאט גְזָאגְט צוּ דִי יוּדִין (וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אִיךְ וֶועל אַייךְ בְּרֵיינְגֶען צוּ דִי לַאנְד וָואס אִיךְ הָאבּ אוֹפְגֶעהוֹבֶען מַיין הַאנְט אוּנ הָאבּ גְשְׁווֹארֶען צוּ אַייעֶרֶע אֶלְטֶערִין זָאל זִיא אַייךְ גֶעבֶּען׃ וּנְתָנָהּ לָךְ׃ זָאגְט רש״י הקב״ה הָט גֶעזָאגְט צוּ דִי יוּדִין (תְּהֵא בְעֵינֶיךָ כְּאִילּוּ נְתָנָהּ לְךָ בּוֹ בַּיּוֹם) אַנְד זָאל זַיין בַּיי דִיר אַלֶע טָאג גְלַייךְ וִוי מֶען וָואלְט זִי דִיר הַיינְט גִיגֶעבֶּן (וְאַל תְּהִי בְּעֵינֶיךָ כִּירוּשַּׁת אָבוֹת) אוּנ זָאלְסְט נִיט הַאלְטֶן וִוי דוּ הָאסְט זִיא אַיְרוּשָּׁה פוּן דַיינֶע אֶלְטֶערֶן*)׃ (יב) וְהַעֲבַרְתָּ׃ זָאגְט רש״י (אֵין וְהַעֲבַרְתָּ אֶלָּא לְשׁוֹן הַפְרָשָׁה)

שפתי חכמים

ב לו דהקב״ה לא עשה נסים אלא בשביל לדיקים שיודעים את ה אבל בשביל עמי הארץ לא זכו לעשות להם את הנסים ולא היו ליגאל בשביל עלמם אלא בשביל זכות הלדיקים. וא״ת ודלמא להכי הוא דאתי ומנ״ל רמז לתשובת הרשע וי״ל מדכתיב לי ע לי ולא לו דמשמע שלא היה נגאל כלל וע״כ בכן רשע הכתוב מדבר בשאינו יודע לשאול קשה למה לא היה נגאל בזכות הלדיק אבל הרשע ה נגאל כי גם הוא היה מת בשלשת ימי אפילה ודו״ק כ״ל׃ ל פי׳ הוסף שיד ימינו חשובה יותר משמאלו׃ מ (נח״י) דכפרשה הקודמת כתיב אשר נשבע לאבותיך וכאן כתיב כאשר נשבע לך משמע דב׳ פעמים נשבע פעם אחת לאבותיך ופעם אחת לך והיכן נשבע לך והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי וגו׳ ואותה שבועה היתה לך דהא בראש הפרשה הזכיר שבועת האבות ועלה מסיים לכן אמור לבני ישראל וגו׳ ופי׳ הרב לכן ע״פ אותה שבועה וא״כ למה הולרך שנית לו׳ אל הארץ אשר נשאתי וכו׳ עכל״ל דזאת השבועה היתה להם. ומהר״ם פי׳ נשבע בעבורך ואותה שבועה היתה עם אבותיך ופעם תקרא שבועת הבנים מלד שהיתה בעבורם׃ נ דק״ל ללי״ל ונתנה לך

פירוש לתורת אלהים

ן פוּן מִצְוֹת תְּפִלִּין אוּנ דִיא מִצְוָה פוּן פֶּסַח דָה צוּ אִיר צַייט תְּפִילִין זָאל מֶען לֵייגֶן אַלֶע טָאג פֶּסַח זָאל מֶען מַאכֶען מִיָּמִים יָמִימָה פוּן אֵיין יָאהְר אַנְדֶרֶן יָאר אַלֶע יָאר אִין דֶעם פֶערְצְעֶן טָאג אִין זָאלְט אִיר מַאכֶען אַקָרְבָּן פֶּסַח אוּנ זָאלְט עֶסֶען ת׃ (יא) וְהָיָה אוּנ עֶס וֶועט זַיין כִּי יְבִיאֲךָ אַז גָאט וֶועט דִיךְ בְּרֶענְגֶן אֶל אֶרֶץ צוּ דֶעם לַאנְד וָואס זִיצְט דָארְט הַכְּנַעֲנִי אַזוֹ וִויא גָאט הָט גְשְׁווֹארֶן צוּ דִיר אוּנ צוּ דַיינֶע עֶלְטֶרֶן עֶר זָאל דִיךְ בְּרֶענְגֶן צוּ דֶעם לַאנְד וּנְתָנָהּ לָךְ אוּנ עֶר וֶועט דָאס לַאנְד גֶעבֶּען צוּא דִיר׃ (יב) וְהַעֲבַרְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט אָפּ שֵׁיידֶן כָּל אַלִי בְּכוֹרִים וָוס וֶוערֶן צוּם עֶרְשְׁטֶן גְבָּארֶן לַיְיָ צוּ גָאט וְכָל אוּנ אַלִי

*) הערה אז דו ווסט מיינען ארץ ישראל אין דיינע אירושה אונ הקב״ה קען זיא ניט אוועקנעמען פון דיר וועסטו ניט מורא האבין צו זינדיגען אבער אז דו וועסט וויסען ארץ ישראל איז אמתנה פון הקב״ה צו דיר אונ ער האט זיא דיר גיגעבין אויף אתנאי די זאלסט היטען תורה אונ מצות ווי פסוק זאגט ויתן להם ארצות גוים, הקב״ה האט גיגעבין צו די יודין די לענדער פון די פעלקער בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינצורו, זייא זאלין היטען חקים אונ זיינע תורות [לערנונג], אונ אז איר וועט ניט היטען צו טאהן תורה אונ מצות וועט זיא הקב״ה אוועקנעמען פון אייך, אונ ווייל הקב״ה קען זיא אלע טאג ביי אייך אוועק נעמען דריבער דארף זי זיין בייא אייך אלע טאג גלייך ווי מען וואלט זיא אייך היינט גיגעבין׃

וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ
שְׂאֹר בְּכָל־גְּבֻלֶךָ׃ ח וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ
בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה
יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם׃ ט וְהָיָה
לְךָ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ
לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי
בְּיָד חֲזָקָה הוֹצִאֲךָ יְהוָה מִמִּצְרָיִם׃
י וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת

אונקלוס

וְלָא יִתְחֲזֵי לָךְ חֲמִיעַ וְ
יִתְחֲזֵי לָךְ חֲמִיר בְּ
תְּחוּמָךְ׃ ח וּתְחַוֵּי לִבְ
בְּיוֹמָא הַהוּא לְמֵי
בְּדִיל דֵּין עֲבַד יְיָ
בְּמִפְּקִי מִמִּצְרָיִם׃ ט וִ
לָךְ לְאָת עַל יְ
וּלְדָכְרָנָא בֵּין עֵינָךְ בְּ
תְּהֵי אוֹרַיְתָא דַיְיָ בְּפוּ
אֲרֵי בִּידָא תַקִּי
אַפְּקָךְ יְיָ מִמִּצְרָ
י וְתִטַּר יָת קְיָמָא הָ

תו"א ולא יראה לך פסחים מ: והגד
שם קט: על ידך שם לה: ולז
מנחות לד: למען תהיה תורת שבת כח:
את עירובין נז:

רשב"ם

(ח) בעבור זה. שעשה לי נסים במצרים. אני עובד עבודה הזאת. וכן זה היום אשר עשה ה' לי שהייתי לראש פינה. נגילה ונשמחה בו: (ט) לאות על ידך. לפי עומק פשוטו. יהיה לך לזכרון תמיד כאלו כתוב על ידך. כעין שימני כחותם על לבך: בין עיניך. כעין תכשיט ורביד זהב שרגילין ליתן על המצח לנוי: (י) את החוקה. חוקת הפסח:

בעל הטורים

(ט) והיה לך לאות על ידך. (עם התיבות והכולל) בגימטריא שמאל: תורת ה' בפיך. בגימטר' זה הוא קריאת שמע: הול

בית יהודא

גְוָוארֶן פוּן מִצְרַיִם אוּנ דִי אַלֶע נִסִים וָוס הקב"ה הָט גִיטָאהְן צוּ דִי יוּדֶן׃ (ח) (בַּעֲבוּר זֶה). הקב"ה הָאט אוּנְז אוֹסְגֶעלֵייזְט פוּן מִצְרַיִם (בַּעֲבוּר שֶׁאֲקַיֵּים מִצְוֹתָיו) פוּן וֶועגֶן אִיךְ זָאל טָאהְן זַיינֶע מִצְוֹת (כְּגוֹן פֶּסַח מַצָּה וּמָרוֹר הַלָּלוּ) אִיךְ זָאל עֶסֶען דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח אוּנ מַצָּה אוּנ מָרוֹר וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין דִי תּוֹרָה׃ (עָשָׂה ה' לִי). הָט הקב"ה צוּ מִיר גִיטָאהְן דִי אַלֶע נִסִים (רֶמֶז תְּשׁוּבָה לְבֵן רָשָׁע) דִי וֶוערְטֶר זֶענֶען אַנְטְוָוארְט צוּ דֶעם רָשָׁע (לוֹמַר עָשָׂה ה' לִי) צוּ זָאגֶן הקב"ה הָט גְטָאן צוּ מִיר (וְלֹא לָךְ) נִיט צוּא דִיר (שֶׁאִילוּ הָיִיתָ שָׁם) וֶוען דוּא וָואלְסְט דָארְט גִיוֶועז (לֹא הָיִיתָ כְּדַאי לִיגָּאֵל) וָואלְסְטוּ נִיט וֶוערְט גִיוֶועז א גְעלֵייזְט צוּ וֶוערֶן׃ (ט) (וְהָיָה לְךָ לְאוֹת). זָאגְט רש"י (יְצִיאַת מִצְרַיִם תִּהְיֶה לְךָ לְאוֹת) דָאס אַרוֹיס גֵיין פוּן מִצְרַיִם זָאל בַּייא דִיר אַצֵייכִין (עַל יָדְךָ) אוֹיף דַיין הַאנְט (וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ) אוּנ צוּא אַאָנְדֵיינְקוּנְג צְוִוישֶׁען דַיינֶע אוֹיגִין, ז רש"י (רוֹצֶה לוֹמַר) הקב"ה ווִיל זָאגֶען שֶׁתִּכְתּוֹב פַּרְשִׁיּוֹת הַלָּלוּ וְתִקְשְׁרֵם בְּרֹאשׁ וּבִזְרוֹעַ) דוּא זָאלְסְט שְׁרַייבִּין דִיא פַּר אוּנ זָאלְסְט זֵיי אָנְבִּינְדֶען אוֹיף דַיין קָאפּ אוּנ אוֹיף דַיין הַאנְט׃ (עַל יָדְךָ). מֵיינְט מֶען (עַל יַד שְׂמֹאל) אוֹיף דִי לִינְקֶע הַ (לְפִיכָךְ יָדְכָה מָלֵא בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה) דְרִיבֶּער שְׁטֵייט אִין דִי אַנְדֶערֶע פַּרְשָׁה דֶער וָוארְט יָדְךָ מִיט אַה' "יָדְכָה" (לִדְרוֹשׁ בָּהּ יַד ע

רש"י

(ח) בעבור זה. בעבור שאקיים מצותיו כגון פסח ומרור הללו: עשה ה' לי. רמז תשובה לבן רשע עשה ה' לי ולא לך שאלו היית שם לא היית כדאי ל (מכילתא): (ט) והיה לך לאות. יציאת מצרים תהיה לאות: על ידך ולזכרון בין עיניך. רוצה לומר שתכ פרשיות הללו ותקשרם בראש ובזרוע: על ידך. יד ש לפיכך ידכה מלא בפרשה שניה (פסוק טז) לדרוש בה

שפתי חכמים

נשבעתי מעבור מי נח ופירש"י לא מלינו בו שבועה אלא שכפל בו דבריו וזו היא שאמר לא אוסיף ולא אוסיף ב"פ בפסוק א' כפ' ואלה תולדות נח: י מדכתיב זה משמע שמרמז לו מידי: כ וא"ת רמוז לו לרשע תשובה כאן בתשובת בן שאינו יודע לשאול וי"ל דגב

פירוש לתורת אלהים

יֵרָאֶה אוּנ עֶס זָאל בַּיי דִיר נִיט גֶזֶעהְן וֶוערֶן חָמֵץ וְלֹא אוּנ עֶס זָאל נִיט גְזֶעהְן וֶוערִין צוּ דִיר זוֹעֶר טֵייג אִין אַלֶע דַיינֶע גְמַארְקֶן׃ (ח) וְהִגַּדְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט זָאגֶן צוּ דַיין זוּהְן אִין דֶעם טָאג לֵאמֹר אַזוֹ צוּא זָאגֶן בַּעֲבוּר זֶה וַוייל אִיךְ הָאבּ אוֹיף מִיר גְנוּמֶען צוּ הַאלְטֶען דִי מִצְוֹת פוּן פֶּסַח מַצָּה וּמָרוֹר עָשָׂה יְיָ לִי הָט גָאט מִיר גְטָאהְן דָס נֵס בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם אַז אִיךְ בִּין אַרוֹיס גְגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם׃ (ט) וְהָיָה לְךָ אוּנ עֶס זָאל זַיין צוּא דִיר צוּא אַצֵייכֶן עַל יָדְךָ אוֹיף דַיין הַאנְט וּלְזִכָּרוֹן אוּנ אֵיין גְדֶעכֶנֶישׁ בֵּין עֵינֶיךָ צְוִוישֶׁן דַיינֶע אוֹגֶן [טייז לְמַעַן תִּהְיֶה פוּן וֶועגֶן עֶס זָאל זַיין גָאטְס תּוֹרָה אִין מוֹל דוּ זָאלְסְט תָּמִיד לֶערְנֶן גָאטְס תּוֹרָה כִּי בְּיָד וָוארוּם מִיט גְרוֹסֶן מַאכְט הָאט דִיךְ גָאט אוֹס גְ פוּן מִצְרַיִם׃ (י) וְשָׁמַרְתָּ אוּנ דוּא זָאלְסְט הִיטֶען דְ

מצות השם

(כ) (וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ) עֶס זָאל בַּיי דִיר נִיט גֶזֶעהְן וֶוערֶן קֵיין חָמֵץ אוּנ קֵיין זוֹיעֶרְטֵייג אִין אַלֶע דַיינֶע גְרֶענְעצִין. דִיא מִצְוָה לֹא תַעֲשֶׂה אַז עֶס טָאר נִישְׁט גִיזֶעהְן וֶוערִין קֵיין חָמֵץ אוּנ קֵיין זוֹיעֶר טֵייג בַּייא קֵיין שׁוּם יוּד לֶערְנֶען מִיר אַרוֹיס פוּן דֶעם פָּסוּק אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג סַייא בַּיי זְכָרִים סַייא בַּייא נְקֵבוֹת אוֹיף יֶעדֶען אָרְט אוּנ יֶעדֶער צַייט׃

(כא) (וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ וגו') פוּן דֶעם פָּסוּק לֶערְנֶען מִיר אַז מִיר זֶענֶען מְחוּיָב צוּא דֶער צֵיילֶען אִין דִיא נַאכְט פוּן דָאס נֵס וָואס גָאט הָאט אוּנְז גִיטוּעֶן וֶוען עֶר הָאט אוּנְז אַ גִיצוֹגֶען פוּן מִצְרַיִם אוּנ יֶעדֶער מֶענְטְשׁ אִיז מְחוּיָב צוּ דֶר צֵי דִיא (נִפְלְאוֹת הַבּוֹרֵא) וָואס גָאט טוּט מִיט אוּנְז זַיין פָאלְק יִשְׂ אוּנ עֶס אִיז אַמִצְוָה מֶען זָאל דֶער צֵיילֶען דִיא קִינְדֶער דִיא נ וִויא וַוייט זֵייא פַאר שְׁטֵייעֶן אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג סַייא זְכָרִים סַייא בַּייא נְקֵבוֹת׃

וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ אֶרֶץ זָבַת חָלָב
וּדְבָשׁ וְעָבַדְתָּ אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת
בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה: ו שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל
מַצֹּת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חַג לַיהוָה:
ז מַצּוֹת יֵאָכֵל אֵת שִׁבְעַת הַיָּמִים

מוֹרָאֵי וְחִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי
קְיָם לַאֲבָהָתָךְ לְמִתַּן
אַרְעָא עָבְדָא חֲלָב
בַשׁ וְתִפְלַח יָת פָּלְחָנָא
א בְּיַרְחָא הָדֵין:
שִׁבְעָה יוֹמִין תֵּיכוּל
ירָא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה
א קֳדָם יְיָ: ז פַּטִּיר
אֱכֵל יָת שִׁבְעַת יוֹמִין

א ועבדת פסחים נו : שבעת ימים מנחות עו :

רש"י

מין כל שבעה גוים במשמע שכולן בכלל כנעני הם ואחת משפחת כנען היתה שלא נקרא לה שם ח אלא כנעני : נשבע לאבותיך וגו'. באברהם הוא אומר (בראשית טו) ם ההוא כרת ה' את אברם וגו' ט וביצחק הוא אומר כו) גור בארץ הזאת וגו' וביעקב הוא אומר (שם כט) ן אשר אתה שוכב עליה וגו': זבת חלב ודבש. חלב מן העזים והדבש זב מן התמרים ומן התאנים (מגילה : את העבודה הזאת. (פסחים נו) של פסח והלא נאמר למעלה והיה כי תבואו אל הארץ וגו' ולמה חזר אה בשביל דבר שנתחדש בה. בפרשה ראשונה נאמר ות יב) והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת ם בבן רשע הכתוב מדבר שהוציא את עצמו מן הכלל ן והגדת לבנך בבן שאינו יודע לשאול והכתוב מלמדך פתח לו אתה בדברי אגדה המושכין את הלב :

בית יהודא

דא איז געציילט נאר פינף פעלקער (כל שבעה גוים במשמע) פון דעסטוועגין מיינט מען אלע זיבען פעלקער (שכולן בכלל כנעני הם) ווארום אז מען זאגט כנעני מיינט מען אלע זיבן פעלקר (ואחת ממשפחת כנען היתה) איינע פון די זיבען פעלקער איז געווען פון כנען (שלא נקרא לה שם אלא כנעני) איר רופט מען ניט קיין אנדער נאמען נאר כנען : [נשבע לאבותיך וגו'] . הקב"ה הט געשוואוירן צו דיינע אלטערן ער זאל געבין די לאנד צו זיי אונ צו זייערע קינדער (באברהם הוא אומר) ביי אברהם זאגט דער פסוק (ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית וגו') אין דעם טאג האט הקב"ה געמאכט אפארבינדונג מיט אברם , אונ הט אים צו גיזאגט צו געבין די לאנד כנען (וביצחק הוא אומר) ביי יצחק זאגט דער פסוק הקב"ה האט געזאגט צו יצחק (גור בארץ הזאת וגו') דו זאלסט וואהנען אין די לאנד ווארום צו דיר אונ צו דיינע קינדער וועל איך געבן די אלע לענדער (וביעקב הוא אומר) ביי

ב זאגט דר פסוק הקב"ה האט געזאגט צו יעקב (הארץ אשר אתה שוכב עליה וגו') דיא ערד וואס דוא ליגסט אויף איר ל איך געבן צו דיר אונ צו דיינע קינדער : [זבת חלב ודבש] . עס רינט מילך אונ האניק (חלב זב מן העזים) פון די ציגען ט די מילך (והדבש זב מן התמרים ומן התאנים) פון דיא טייטלען אונ פון די פייגען רינט האניק : [את העבודה הזאת]. דעם חודש ניסן זאלט איר טאהן דיא ארבעט (של פסח) פון פסח , פרעגט רש"י והלא כבר נאמר למעלה והיה כי או אל הארץ וגו') עס שטייט דאך שון פריער (יב–כה) אז איר וועט קומען אין לאנד זאלט איר טאהן דיא ארבעט פון (ולמה חזר ושנאה) צו וואס לערנט דא דער פסוק נאך אמאהל , ענפערט רש"י (בשביל דבר שנתחדש בה) ווייל דא יט אנייע זאך וואס פריער שטייט ניט (בפרשה ראשונה נאמר) אין דיא ערשטע פרשה שטייט (והיה כי יאמרו אליכם ם) עס וועט זיין אויב אייערע קינדער וועלן צו אייך זאגען (מה העבודה הזאת לכם) צו וואס דארפט איר די ארבעט (בבן הכתוב מדבר) דער פסוק שמועסט פון אקינד וואס איז ארשע (שהוציא את עצמו מן הכלל) וואס ער האט זיך ארויס ומן פון כלל יודען, ער פרעגט צו וואס טויג „אייך" דיא ארבעט (וכאן והגדת לבנך) אונ דא שטייט דו זאלסט זאגן דיין זוהן, וואס האט דיך ניט געפרעגט (שאינו יודע לשאול) ווייל ער ווייס ניט צוא פרעגין (והכתוב מלמדך) דער פסוק ונט דיך (שתפתח לו אתה בדברי אגדה המושכין את הלב) דו זאלסט אנהייבן שמועסן מיט אים מיט דערציילונגען פון ים וואס עס זאל איס ציהען דם הארץ צו וועלן וויסן וואס אין מצרים איז געוועזן מיט יודען אונ ווי זיי זענען אויסגעלייזט

שפתי חכמים

יך גם לסתור דברי הרא"ם וסוף דבריו ונ"ל דממלת הזה יליף ל זכור את היום אשר יצאתם ממצרים כמו למען תזכור את יום ך וגו' אלא הזה משמע בכל יום יהיה בעיניך כאלו היום יצאתם היום הזה נהייתה לעם ופירש"י בכל יום יהיה בעיניך כאלו באת בברית כו' והשתא א"ש אין לי אלא ביום מאחר דיליף ממלת הזה ע"ש : ח ולא שהוא גם כולל כל הנשארים דבשאר מקומות כולן והשיב כנעני בהדייהו והתם אין צורך לכלול בו משפחות רבות

ל"פ ואחת וכו' (רא"ם) א"כ דק"ל כיון דכולם בכלל כנענים לנ"ל החתי והאמורי וגו' לא הל"ל רק כנעני ומתרץ ואחת ממשפחות כנען וכו' ואי לא כתיב אלא כנעני ה"א שלא מרבה כלום לכך כתיב הכנעני ואח"כ החתי וגו' כדי שיקשה לך למה לא מנה אלא ה' ומוכרח אתה לו' שכולם בכלל כנעני הם : ט וא"ת והלא בפ' וארא פירש"י לא נודעתי להם אלא באל שדי וי"ל שזה לא הי' אלא בשורה בעלמא וא"ת א"כ היכא נשבע וי"ל שכפל דבריו וזו היא שבועה כדכתיב אשר

פירוש לתורת אלהים

ט זיין כי יביאך יי אז גאט וועט דיך ברענגען אל ארץ דעם לאנד וואס וואנען אצונד דארט דיא אומות ענני והחתי והאמורי וגו' וואס גאט הט געשווארן צוא ני עלטערן לתת לך ער זאל דיר געבן ארץ דם לאנד ווס פון די ציגן רינט חלב מילך ודבש אונ פון די טלן רינט האנק ועבדת אונ דוא זאלסט דינען די דינסט בחודש הזה אין דעם חודש דו זאלסט מאכען אקרבן פסח אין חודש ניסן : (ו) שבעת ימים זיבין טעג תאכל מצות זאלסטו עסן מצות וביום השביעי חג ליי אונ אין דעם זיבטען טאג זאל זיין פייער טאג צו גאט : (ז) מצות יאכל אין די זיבן טאג פסח זאל געגעסן ווערן מצות אונ אוך אנדרי זאכען וואס איז ניט חמץ ולא

כָּל־רֶ֫חֶם֙ בִּבְנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל בָּאָדָ֖ם
וּבַבְּהֵמָ֑ה לִ֖י הֽוּא׃ ג וַיֹּ֨אמֶר מֹשֶׁ֜ה
אֶל־הָעָ֗ם זָכ֞וֹר אֶת־הַיּ֤וֹם הַזֶּה֙ אֲשֶׁ֨ר
יְצָאתֶ֤ם מִמִּצְרַ֙יִם֙ מִבֵּ֣ית עֲבָדִ֔ים כִּ֚י
בְּחֹ֣זֶק יָ֔ד הוֹצִ֧יא יְהוָ֛ה אֶתְכֶ֖ם מִזֶּ֑ה
וְלֹ֥א יֵאָכֵ֖ל חָמֵֽץ׃ ד הַיּ֖וֹם אַתֶּ֣ם יֹצְאִ֑ים
בְּחֹ֖דֶשׁ הָאָבִֽיב׃ ה וְהָיָ֣ה כִֽי־יְבִיאֲךָ֣
יְהוָ֡ה אֶל־אֶ֣רֶץ הַֽכְּנַעֲנִי֩ וְהַֽחִתִּ֨י

כָּל בּוּכְרָא פְּתַח כָּל וַ...
בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בֶּאֱ...
וּבִבְעִירָא דִּילִי הוּ...
ג וַאֲמַר מֹשֶׁה לְעַמָּא
דְּכִירִין יָת יוֹמָא הָדֵ...
נְפַקְתּוּן מִמִּצְרַיִם מִ...
עַבְדוּתָא אֲרֵי בִּתְ...
יְדָא אַפֵּיק יְיָ יָתְכוֹן...
וְלָא יִתְאֲכֵל חֲמִי...
ד יוֹמָא דֵין אַתּוּן נָ...
בְּיַרְחָא דַּאֲבִיבָא: ה
אֲרֵי יַעֲלִנָּךְ יְיָ לְאַ...
דִּכְנַעֲנָאֵי וְחִ...

הו"א ויאמר משה שבת עז: ולא יאכל פסחים כח: היום אתם שם לז: והיה כי יביאך מנחות לד:

רשב"ם

(ד) האביב. ביכור ובישול תבואה. כמו עודנו באבו לא יקטף. באבי הנחל. הדגש [בבי"ת] במקום אות בי"ת החסירה:

בית יהודא

עֶפֶּענֶן (כְּמוֹ) ווי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן) דֶר אָנְהֵייבּ פוּן אַקְרִיג אִיז ווִי אַעֶפֶענוּנְג פוּן וַואסֶער וַאזוֹי וִויא אַעֶפוּנְג פוּן וַואסֶער אַז מֶען פַארְמַאכְט נִיט בַּאלְד, ווייסְט דוֹרְךְ דִי וַואסֶער אוּנ מַאכְט אַגְרוֹיסֶע עֶפֶענוּנְג, בַּיי אַקְרִיג אִיז אוֹיךְ אַזוֹי אַז מֶען מַאכְט נִיט בַּאלְד שְׁטִיל דִיא קְרִיג, וֶוערְט זיא גְרֶעסֶער אוּנ גְרֶעסֶער (וְכֵן יַפְטִירוּ בְשָׂפָה) אִיז דֶר טַייטְשׁ (יִפְתְּחוּ שְׂפָתַיִם), זַיי וֶועלֶן עֶפֶענֶן דִי לֶעפְצֶן: (לִי הוּא). הקב"ה זָאגְט דִי בְּכוֹרִים גִיהֶערִין צוּ מִיר (לְעַצְמִי קָנִיתִים) אִיךְ הָאבּ זַייא גֶעקוֹיפְט פַר זִיךְ (עַל יְדֵי שֶׁהִכֵּיתִי בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם) ווייל אִיךְ הָאבּ גֶעשְׁלָאגֶען דִיא בְּכ'רים פוּן מִצְרַיִם: (ג) וְזָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה. זָאגְט רש"י (לָמַד) דֶער פָּסוּק לֶערְנְט אוּנְז (שֶׁמַּזְכִּירִין יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּכָל יוֹם) מֶען זָאל דֶערְמַאנֶען אַלֶע טָאג אַז הקב"ה הָאט אוּנְז אַרוֹיס גֶענוּמֶען פוּן מִצְרַיִם: (ד) בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב. פְרֶעגְט רש"י (וְכִי לֹא הָיוּ יוֹדְעִין בְּאֵיזֶה חוֹדֶשׁ יָצְאוּ) הָאבִּין דֶען דִיא יוּדִין נִיט גֶעווָאסְט אִין ווֶעלְכִין חוֹדֶשׁ זַיי זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶן פוּן מִצְרַיִם (אֶלָּא כָּךְ אָמַר לָהֶם) נָאר אַזוֹי הָאט מֹשֶׁה גִיזָאגְט צוּא דִיא יוּדִין (רְאוּ חֶסֶד שֶׁגְּמַלְכֶם) זֶעהְט דֶעם חֶסֶד ווָאס הקב"ה הָאט אַייךְ גֶעטָ... (שֶׁהוֹצִיא אֶתְכֶם בַּחוֹדֶשׁ שֶׁהוּא כָּשֵׁר לָצֵאת) הקב"ה הָט אַייךְ אַרוֹיסְגֶענוּמֶען פוּן מִצְרַיִם אִין אַחוֹדֶשׁ ווָאס אִיז גוּט צוּ גֵיין אִין ווֶעג (לֹא חַמָּה וְלֹא צִנָּה וְלֹא גְשָׁמִים) נִיט הַייס נִיט קַאלְט נִיט רֶעגִין (וְכֵן הוּא אוֹמֵר) אַזוֹי הָאט דָוִד הַמֶּלֶךְ גֶעזָאגְט (מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת) הקב"ה הָט אַרוֹיסְגֶענוּמֶען דִיא גֶעבּוּנְדֶענֶע יוּדֶען פוּן מִצְרַיִם בַּכּוֹשָׁרוֹת (חוֹדֶשׁ שֶׁהוּא כָּשֵׁר לָצֵאת) אַחוֹדֶשׁ ווָאס אִיז גוּט צוּ גֵיין אִין ווֶעג: (ה) אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי. זָאגְט רש"י (אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָנָה אֶלָּא חֲמִשָּׁה עֲמָמִין) אַ...

רש"י

(משלי יז) פוטר מים ראשית מדון וכן (תהלים כב) י... בשפה יפתחו שפתים: לי הוא. לעלמי קניתים ו... שהכיתי בכורי מלרים: (ג) זכור את היום הזה. שמזכירין יליאת מלרים ז בכל יום: (ד) בחדש האב... וכי לא היינו יודעין באיזה חדש ילאו אלא כך אמר להם... חסד שגמלכם שהוליא אתכם בחדש שהוא כשר ללא... חמה ולא לנה ולא גשמים. וכן הוא אומר (תהלים... מוליא אסירים בכושרות חדש שהוא כשר ללאת: (ה) ארץ הכנעני וגו'. (תנחומא) אע"פ שלא מנה אלא ...

שפתי חכמים

עוכר פתח את הרחם לכ"פ תחלה: ו דק"ל הא כל דבר שבעולם שלו הוא ועז"פ לעלמי קניתים כלו' אף אם לא תקדים אותו הוא קדוש אך קדש לי כל בכור כדי שתקבל שכר: ז מדכתיב זכור בקמ"ץ ... זכור התמיד כמו שפירש"י בפ' יתרו על פסוק זכור את יום השבת.

פירוש לתורת אלהים

זְכָרִים ווָס אַיוּדִישֶׁע מוּטֶער ווֶעט גִיבֶּארִין זָאלְסְטוּ צוּא מִיר הֵיילִיגֶען בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פוּן דִיא קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם סַייא דִי בְּכוֹרִים פוּן מֶענְטְשֶׁן וּבַבְּהֵמָה אָדֶער פוּן בְּהֵמוֹת לִי הוּא גֶהֶער צוּא מִיר [עיין רש"י]: (ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם הָאט מֹשֶׁה גִיזָאגְט צוּם פָאלְק יִשְׂרָאֵל זָכוֹר גִידֶענְק דֶעם טָאג ווָאס אִיר זֶענְט אַרוֹיס גִיגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים פוּן דֶעם הוֹיז ווָס אִיר זֶענְט דָארְט גִוֶועןן קְנֶעכְט [עיין רש"י] כִּי בְּחוֹזֶק יָד ווָארוּם מִיט שְׁטַארְקֶר מַאכְט הָאט גָאט אוֹם גְצוֹגֶן פוּן מִצְרַיִם וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ אוּנ עֶס אַלִי יָאר אִין דֶעם טָאג חָמֵץ נִיט גְגֶעסֶען ווֶער... (ד) מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָט גְזָאגְט צוּ דִי יִשְׂרָאֵל זֶעהְט... פַר אֵיין חֶסֶד גָאט הָאט מִיט אַייךְ גִיטָאהְן הַיּוֹם יוֹצְאִים אִיר גֵייט הַיינְט אִין אַזוֹ אֵיין גוּטֶע צַייט אַ... פוּן מִצְרַיִם בְּחוֹדֶשׁ הָאָבִיב אִין דֶעם חוֹדֶשׁ אִיז נִיט... אוּנ נִיט קַאלְט אוּנ נִיט רֶעגִינְדֶג: (ה) וְהָיָה אוּנ...

מצות השם

...עם כֹּהֵן אוּנ דִי מִצְוָה אִיז סַיי זְכָרִים אוּנ סַיי נְקֵבוֹת זֶענֶען אַלְץ מְחוּיָב מְקַדֵּשׁ צוּא זַיין דָאס אִיז אַיין מִצְוַת עֲשֵׂה:
(יט) (וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ) דִי מִצְוָה (לֹא תַעֲשֶׂה) אַז מֶען טָאר נִישְׁט עֶסִין קֵיין חָמֵץ אוּם פֶּסַח לֶערְנֶן מִיר אַרוֹיס פוּן דֶעם פָּסוּק אוּנ דֶר ווָס עֶר עֶסְט אַיין (כְּזַיִת) חָמֵץ אוּם פֶּסַח אוּנ עֶר ווַייסְט אַ... אִיז חָמֵץ אִיז עֶר חַיָּיב (כָּרֵת) דָאס הֵייסְט עֶר ווֶעט פַארְשְׁ... ווֶערִין פוּן דֶר ווֶעלְט אוּנ אֲפִילוּ (בַּהֲנָאָה) אִיז אוֹיךְ אָסוּר אוּ... לֹא תַעֲשֶׂה גֵיים אָן אִין יֶעדֶער אָרְט אוּנ יֶעדֶער צַייט:

ולא

מט תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָאֶזְרָח וְלַגֵּר
הַגָּר בְּתוֹכְכֶם: נ וַיַּעֲשׂוּ כָּל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה
וְאֶת־אַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ: ס נא וַיְהִי בְּעֶצֶם
הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צִבְאֹתָם:
פ שביעי יג א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר: ב קַדֶּשׁ־לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר

אוֹרַיְתָא חֲדָא יְהֵא
בָא וּלְגִיּוֹרָא
תְּגַיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן:
בָדוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
דִּי פַקֵּיד יְיָ יָת
ה וְיָת אַהֲרֹן כֵּן
וּ: נא וַהֲוָה בִּכְרַן
הָדֵין אַפֵּיק יְיָ יָת
יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא
רַיִם עַל חֵילֵיהוֹן:
מַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
מַר: ב אַקְדֵּשׁ קֳדָמַי

קדש לי מנחות לד : כל בכור בכורות
מו : פטר כל רחם שם יט :

רשב"ם

חיו מחמת מילה ולא נימול : (נא) ויהי בעצם היום וגו'. אע"פ שכבר זה למעלה חוזר וכופלו עתה לומר לך שביום שיצאו אמר הקב"ה למשה קדש לי כל בכור : (ב) פטר. לשון פתיחה. כמו פוטר מים ראשית מדון : באדם. עבודה מתחלה היתה בבכורות :

רש"י

מתו אחיו מחמת מילה שאינו מומר לערלות ואינו מבן נכר לא יאכל בו : (מט) תורה אחת וגו'. תא) להשוות גר ד לאזרח אף לשאר מצות שבתורה : פטר כל רחם. שפתח את הרחם ה תחלה כמו

בית יהודא

בו). דר וָוָם איז ניט גֶעמַלֶת זָאל נִיט עֶסִין פוּן קָרְבַּן פֶּסַח (לְהָבִיא אֶת שֶׁמֵּתוּ אֶחָיו מֵחֲמַת מִילָה) דר מֶענְטְשׁ וָוָם איז נִיט גֶעמַלֶת וַוייל זַיינֶע בְּרִידֶער זֶענֶן גֶעשְׁטָארְבֶּן פוּן דֶעם מַלָּה זַיין וְדְרִיבֶּר טָאר מֶען אִים נִיט מַלָּה זַיין) (שֶׁאֵינוֹ מוּמָר לַעֲרָלוֹת) עֶר איז נִיט אַרְשֶׁע צוּ דִי מִצְוֹת מִילָה, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן טָאר

ט עֶסִין פוּן קָרְבַּן פֶּסַח (וְאֵינוֹ נִלְמַד מִבֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ) דֶעם דִין קֶען מֶען נִיט אָפְּלֶערְנֶען פוּן דֶעם דִין וָוָם שְׁטֵייט בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ, וָוארוּם בֶּן נֵכָר מֵיינְט מֶען עֶר טוּהְט נִיט וָואס הקב"ה הָאט גִיבָּאטֶען נוייל עֶר גְלוֹיבְּט ין הקב"ה אוּנ נִיט אִין דִי תּוֹרָה, דֶר דַארְף נִיט עֶסִין פוּן קָרְבַּן פֶּסַח, אָבֶער אַז עֶר גְלוֹיבְּט אִין הקב"ה אוּנ אִין אוּנ מִצְוֹת נָאר עֶר הָאט זִיךְ נִיט גֶעמַלֶת וֶועגֶען סַכָּנָה, וָואלְטֶן מִיר מֵיינֶען עֶר מֶעג עֶסִין פוּן קָרְבַּן פֶּסַח, דְרִיבֶּער שְׁטֵיין דֶר פָּסוּק וְכָל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ וֶוער עֶס איז אַעֲרֵל אֲפִילוּ וֶועגִין סַכָּנָה טָאר עֶר אוֹיךְ נִיט עֶסִין פוּן קָרְבַּן (מט) וְתוֹרָה אַחַת וגו'). (לְהַשְׁווֹת גֵּר לְאֶזְרָח אַף לִשְׁאַר מִצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה) דֶר פָּסוּק לֶערוּנְט אוּנְז אַז דֶר גֵּר זָאל זַיין צוּ דֶעם גֶעבָּארֶענֶעם יוּד צוּ אַלֶע דִינִים אוּנ מִצְוֹת וָואס שְׁטֵייט אִין דִיא תּוֹרָה: (ב) (פֶּטֶר כָּל רֶחֶם). (שֶׁפָּתַח אֶת תְּחִלָּה) דֶער קִינְד וַאֲזָכְרוּ וָואס עֶר הָט דֶער עֶרְשְׁטֶער גִיעֶפִינְט דָם מוּטֶער לַייב פוּן זַיין מוּטֶער, פֶּטֶר איז טַייטְשׁ

שפתי חכמים

זה אחת : ד וא"ת מהיכא תיתי לחלק והא גר ישראל גמור הוא לעיל דכתיב כאזרח הארץ להשוות את הגר לאזרח הארץ את פסח כי"ד דס"ת מיד שנתגייר יהיה חייב בקרבן פסח מ"ה כ' כאזרח הארץ כדפירש"י לעיל אבל שאר מלות שבתורה מנ"ל לחלק. [רא"ם] וי"ל מדאלטריך קרא להשוות הגר לישראל לענין הקרבת פסח כי"ד ה"א שאין הגר שוה לישראל בשאר מלות : ה דק"ל הא כל

פירוש לתורת אלהים

ר זֶענֶן גְשְׁטָארְבֶּן מַחֲמַת מִילָה הָאט מֶען אִים א גִיהַאט מַל צוּא זַיין לֹא יֹאכַל בּוֹ טָאר עֶר דֶעם ן פֶּסַח נִיט עֶסֶן : (מט) תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה אֵיין תּוֹרָה זַיין לָאֶזְרָח צוּם גִיבָּארֶענֶעם יוּד וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם צוּא דֶעם גֵר וָום וואנְט צְווִישֶׁן אַייךְ אַלֶע מִצְוֹת אִין דֶר תּוֹרָה שְׁטֵייט מוּז דֶער גֵר זֵיי מְקַיֵּים זַיין וי אֵיין יִשְׂרָאֵל : (נ) וַיַּעֲשׂוּ הָאבֶּן אַלֶע יוּדִין גִיטָאן ר צִוָּה יְיָ וִויא גָאט הָאט גִיבָּאטִין צוּ מֹשֶׁה אוּנ צוּ אַהֲרֹן וָום דִי יִשְׂרָאֵל זָאלֶן טָאהְן כֵּן עָשׂוּ אַזוֹ הָאבֶּן זֵיי גְטָאהְן : (נא) וַיְהִי אוּנ עֶס איז גְוֶוען בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה אִין דֶעם פוּפְצֶטֶען טָאג אִין נִיסָן הוֹצִיא יְיָ הָאט גָאט אוֹם גְצוֹגֶן דִיא קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל פוּן דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם עַל צִבְאוֹתָם מִיט זֵייעֶרִי שָׁארֶען : (א) וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה הָט גָאט גֶרֶעט צוּא מֹשֶׁה לֵאמֹר עֶר זָאל צוּא דִי יִשְׂרָאֵל אַזוֹי זָאגֶען : (ב) קַדֶּשׁ לִי דוּא זָאלְסְט הֵיילִיגֶן צוּא מִיר כָּל בְּכוֹר אַלֶע בְּכוֹרִים אַלֶע עֶרְשְׁטֶע קִינְדֶער

מצות השם

זַיינֶע בְּרִידֶר זֶענֶן גֶעשְׁטָארְבֶּן מַחֲמַת מִילָה הָט מֶען אִים אוֹיךְ גֶעהַאט מַלָּה צוּא זַיין טָאר עֶר דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח נִישְׁט עֶסִין מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה אִיז נָאר נוֹהֵג בִּזְמַן וָוען דָאס בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִיז גֶעשְׁטַאנֶען:

וְקַדֶּשׁ לִי כָל בְּכוֹר וגו') דוּ זָאלְסְט הֵיילִיגֶן צוּ מִיר דִיא אַלֶע בְּכוֹרִים וָוָם דִי מוּטֶר הָט קֵיין שׁוּם קִינְד נִישְׁט גֶעהַאט פַר קִינְד אוּנ דָאס אִיז אֵיין זָכָר סַיי פוּן מֶענְטְשֶׁען אָדֶער פוּן וֹת זָאל מֶען אַלְץ מַקְדִּישׁ זַיין צוּא גָאט אוּנ פוּן אֵיין כָּשֵׁרִי בְּהֵמָה הָט מֶען גֶעשְׁפְּרֶענְגְט דָם בְּלוּט אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ אוּנ דָם פְלֵייש הָאבֶּן גִיגֶעסֶן דִי (כֹּהֲנִים) דָאס אִיז גֶעוֶועזֶן וָוען דָם בֵיהמ"ק אִיז גֶעוֶועזִין אוּנ דִיא מִצְוָה גֵייט אַצוּנְד אוֹיךְ אָן אַז עֶס וֶוערְט גֶעבּוֹרִין בַּיי אֵיין מֶענְטְשׁ אֵיין בְּכוֹר מוּז עֶר אִים בַּיי דֶעם כֹּהֵן אוֹם לֵייזֶן אוּנ פוּן אֵיין בְּהֵמָה מוּז עֶר הַאלְטֶן בִּיז עֶס בַּקוּמְט אַפֶּעלֶער אוּנ דֶר נָאךְ קֶען דֶר כֹּהֵן טוּעֶן אַזוֹ וִוי עֶר ווִיל אוּנ אַז מֶען הָט בִּשׁוּתָפוּת מִיט אֵיין גוֹי אִין דֶעם קֶעלְבִּיל וָום עֶס אִיז גִיבּוֹרֶן גִיוָוארֶן אָבֶער אִין דִי מוּטֶר פוּן דֶעם קֶעלְבִּיל דַארְף מֶען נִישְׁט צוּ גֶעבֶּען

הַבַּיִת מִן־הַבָּשָׂר חוּצָה וְעֶצֶם לֹא
תִשְׁבְּרוּ־בוֹ׃ מז כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל
יַעֲשׂוּ אֹתוֹ׃ מח וְכִי־יָגוּר אִתְּךָ גֵּר
וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה הִמּוֹל לוֹ כָל־
זָכָר וְאָז יִקְרַב לַעֲשֹׂתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח
הָאָרֶץ וְכָל־עָרֵל לֹא־יֹאכַל בּוֹ׃

אונקלוס

בִּסְרָא לְבָרָא וְגַרְמָא
תְתַבְּרוּן בֵּהּ׃ מז
כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל יַעְ
יָתֵהּ׃ מח וַאֲרֵי יִתְ
עִמָּךְ גִּיּוֹרָא וְיַ
פִּסְחָא קֳדָם יְיָ מִ
לֵהּ כָּל דְּכוּרָא וּ
יִקְרַב לְמֶעְבְּדֵהּ
כְּיַצִּיבָא דְאַרְעָא
עַרְלָא לָא יֵיכוּל

תו"א ועצם לא פסחים פג : לך המול ע"ז ס : המול לו כל יבמות עא : ואז שם : וכל ערל פסחים נ :

רשב"ם

(מו) ועצם לא תשברו בו. כדרך אכילתו בחפזון : (מח) וכל ערל. ישראל

בעל הטורים

(מו) חוצה . ג' מן הבשר חוצה . הן אראלם צעקו חוצה. כי נתן לבית סביב חוצה. פי' חוץ לבתיהם היה הקב"ה מגרע בכוריהם על כן צעקו חוצה אבל בבית לא נתן המשחית לבא על כן לא תוציא מן הבשר חוצה שלא לצאת בחוץ : (מח) ואז . ד' במס' יקרב לעשותו . ואז תשכיל . ואז ירצו את עונם . ואז חיל מלך בבל צרים על ירושלים . כלומר ואז כשיקרב להקריב קרבן אז יצליח וכן אז כשחיל מלך בבל צרים על ירושלים ואז ירצו את עונם : וכל ערל לא יאכל בו . וסמיך ליה תורה אחת רמז לק"ו שנשא משה העגל ומה פסח שהיא מצוה אחת אמרה תורה וכל ערל לא יאכל בו וגו' :

בית יהודא

קָרְבַּן פֶּסַח (מִן הַחֲבוּרָה) פוּן דִי קָאמְפַּאנְיֶע : וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ] . זָאגְט רַשִׁ"י מֶען מֵיינְט (הָרָאוּי לַאֲכִילָה) דֶר בֵּיין וָוָאס טוֹיג צוּם עֶסִין טָאר מֶען אִים נִיט צוּבְּרֶעכֶען (כְּגוֹן יֵשׁ עָלָיו כַּזַּיִת בָּשָׂר) דְהַיְינוּ אוֹיף דֶעם בֵּיין אִיז דָא אַשְׁטִיקֶעל פְלֵייש גְרוֹיס וִוי אַאֵייל בִּירְט נָאדֶער אִין בֵּיין אִיז דָא מַארְךְ] (יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם שְׁבִירַת עֶצֶם) דֶעם בֵּיין טָאר מֶען נִיט צוּבְּרֶעכֶען (אֵין עָלָיו כַּזַּיִת בָּשָׂר) אָבֶּער אַז אוֹיף דֶעם בֵּיין אִיז נִיטָא פְלֵייש גְרוֹיס וִוי אַאֵייל בִּירְט (אוֹ מוֹחַ) אָדֶער מַארְךְ אִיז אוֹיךְ נִיטָא אִין בֵּיין (אֵין בּוֹ מִשּׁוּם שְׁבִירַת עֶצֶם) אִיז נִיט אָסוּר צוּם צוּבְּרֶעכֶען דֶעם בֵּיין : (מז) וְכָל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ] . זָאגְט רַשִׁ"י (לָמָּה נֶאֱמַר) צוּא וָואס שְׁטֵייט דֶער פָּסוּק מִיר וַוייסִין דָאךְ אַז אַלֶע יוּדִין דַארְפִין מַאכֶען דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח , עֶנְטְפֶערְט רַשִׁ"י (לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר בְּפֶסַח מִצְרַיִם) וַוייל בַּיי דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח וָואס דִי יוּדִין הָאבֶּען גֶעמַאכְט אִין מִצְרַיִם שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (שֶׂה לְבֵית אָבוֹת) יֶעדֶער מִשְׁפָּחָה וּפַאמִילְיֶע] בְּאַזוּנְדֶער זָאל נֶעמֶען אַשֶׁעפְּס צוּם קָרְבַּן פֶּסַח (שֶׁנִּמְנוּ עָלָיו לְמִשְׁפָּחוֹת) מֶען הָאט זִיךְ גֶצֵיילְט קָרְבַּן פֶּסַח יֶעדֶרֶע פַאמִילְיֶע בַּזוּנְדֶער (יָכוֹל אַף פֶּסַח דוֹרוֹת כֵּן) וָואלְט אִיךְ מֵיינֶען דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח וָואס מֶען וֶועט מַאכֶען שְׁפֶּעטֶערְדִיגֶע צַייטִין מוּז מֶען אוֹיךְ מַאכֶען יֶעדֶערֶע מִשְׁפָּחָה בַּזוּנְדֶער (תַּלְמוּד לוֹמַר) לֶערְנְט אוּנְז דֶר פָּסוּק (כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ) אַלֶע יוּדִין צוּזַאמֶען מֶעגִין מַאכִין דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח , דִי מֶענְטְשִׁין וָוָאס צֵיילִין זִיךְ אוֹיף דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח מֶעגִין זַיין פוּן עֶטְלִיכֶע פַאמִילְיֶעס צוּזַאמֶען : (מח) וְעָשָׂה פֶּסַח] . זָאגְט רַשִׁ"י (יָכוֹל כָּל הַמִּתְגַּיֵּיר יַעֲשֶׂה פֶסַח מִיָּד) אִיךְ וָואלְט מֵיינֶען אַ גוֹי וָואס אִיז זִיךְ מְגַיֵּיר זָאל עֶר בַּאלְד מַאכֶען אַקָרְבַּן פֶּסַח , אַפִילוּ נִיט אוֹיף פֶּסַח (תַּלְמוּד לוֹמַר וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ) אוּנְז דֶר פָּסוּק דֶר גֵר זָאל זַיין וִוי דֶר אֶזְרַח וִוי דֶר גֶבּאֶרֶענֶער יוּד](מָה אֶזְרָח בְּי"ד) אַזוֹי וִוי דֶער גֶבָּארֶענֶער יוּד מַאכְט פֶּסַח דֶעם פֶערְצֶנְטֶען טָאג אִין נִיסָן (אַף גֵּר בְּי"ד) דֶער גֵר זָאל אוֹיךְ מַאכִן אַקָרְבַּן פֶּסַח דֶעם פֶערְצֵינְטֶען טָאג אִין נִיסָן:וְכָל עָרֵל

רש"י

ועצם לא תשברו בו. הראוי לאכילה כגון שיש כזית בשר יש בו משום שבירת עצם ב אין עליו כזית מוח אין בו משום שבירת עצם : (מז) כל עדת ישראל יעשו אותו. למה נאמר לפי שהוא אומר בפסח מצרים לבית אבות שנמנו עליו למשפחות יכול אף פסח דורות כן תלמוד לומר כל עדת ישראל ג יעשו אותו : (מח) ועשה פסח . יכול כל המתגייר יעשה פסח מיד תלמוד לומר והיה כאזרח הארץ מה אזרח בארבעה עשר אף גר בארבעה עשר : וכל ערל לא יאכל בו .

שפתי חכמים

יאכל בלי"י משמע דקאי על הפסח אבל אי קאי על הבית ה"ל לנקוד יאכל בחולם ופת"ח דהנמנים עליו יאכלו בבית אחד : ב פי' דיאכל דרישא דקרא קאי נמי אעצם לא ת וכאלו כתיב ועצם הנאכל לא תשברו ט (הרא"ם) : ג פי' א

פירוש לתורת אלהים

צְוַוייא חֲבֵרוּתוֹת וְעֶצֶם אוּנ אַבֵּיין טָאר מֶען אִין אִים נִיט צוּ בְּרֶעכֶן : (מז) כָּל גָאר דִי עֵדָה פוּן יִשְׂרָאֵל זָאלֶן מַאכֶן דֶעם קָרְבָּן פֶּסַח : (מח) וְכִי יָגוּר אִתְּךָ גֵּר אוּנ אַז עֶס וֶועט וואוֹנֶען מִיט דִיר אַגֵר וְעָשָׂה פֶסַח לַיְיָ אוּנ עֶר וֶועט מַאכֶן אַקָרְבָּן פֶּסַח צוּ גָאט דֶעם פֶערְצְטֶן טָאג אִין נִיסָן הִמּוֹל לוֹ כָל זָכָר זָאל עֶר פְרִיעֶר מַל זַיין זְכָרִים וְאָז אוּנ דֶעמְצְמָאל יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ מֶעג עֶר גֵיין צוּ מַאכֶן דֶעם קָרְבָּן פֶּסַח וְהָיָה אוּנ דֶר גֵר וָוָאס אִיז מַל גְוֶועֶן זָאל זַיין כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וִוי אַגֶעבָּארֶענֶער וְכָל עָרֵל אוּנ אִיטְלִיכֶער וָואס אִיז נִיט גְמַלֶת וַויי

מצות השם

(טז) (וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ) פוּן דֶעם פָּסוּק לֶערְנֶען מִיר אַרוֹיס אַז מֶען טָאר נִישְׁט צוּא בְּרֶעכִין קַיין בֵּיין פוּן דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח אוּנ דָס אִיז אַיין מִצְוָה לֹא תַעֲשֶׂה אוּנ אַזוֹי בַּאלְד אַז מֶען צוּא בְּרֶעכְט אַבֵּיין אִיז מֶען עוֹבֵר אוֹיף דֶער לֹא תַעֲשֶׂה אוּנ עֶס קוּמְט דְרוֹיף מַלְקוֹת . פוּן דֶער מִצְוָה זֶעהְן מִיר אִיצְט אַז דִיא תּוֹרָה הָאט אוּנְז גֶעהֵייסֶען מַאכֶען אַזֵכֶר אַז מִיר זֶענֶען דֶער לֵייזְט גֶעוָוארֶען אוּנ מִיר מוּזֶען זִיךְ פְרֵייעֶן אַ.' וִוי מְלָכִים דֶעם טָאר מִיר נִישְׁט צוּ בְּרֶעכֶן קַיין בֵּיין אִין קָרְבַּן פֶּסַח עֶס אִיז נִישְׁט דֶער סֵדֶר פוּן קַיין מֶלֶךְ עֶר זָאל צוּא בְּרֶעכֶען בֵּיין אוּנ זָאל עֶסִין דָס אִינֶערְוֵוייגְסְטֶע דָאס טוּהְט אֵיין (יז) (וְכָל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ) אוּנ אִיטְלִיכֶער וָואס אִיז פַּר מַיינְט מֶען וָואס אִיז נִישְׁט גִימָלֶת חָאטְשֶׁע עֶר אִיז

בּוֹ: מה תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר לֹא־יֹאכַל בּוֹ:
מו בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל לֹא־תוֹצִיא מִן־

תו"א תושב ושכיר פסחים לו : בבית אחד פסחים פו : לא תוציא מן פסחים פה :

יכוּל בֵּהּ: מה תּוֹתָבָא
א לָא יֵיכוּל בֵּהּ:
חֲבוּרָא חֲדָא יִתְאֲכֵל
תַּפֵּיק מִן בֵּיתָא מִן

רש"י

(מה) תושב . זה גר תושב : ושכיר . זה הנכרי ... והלא ערלים הם ונאמר כל ערל לא יאכל בו אלא ... ערבי מהול וגבעוני מהול והוא תושב או שכיר : בבית אחד יאכל . (מכילתא) בחבורה אחת שלא ... ימנין עליו שתי חבורות ויחלקוהו . אתה אומר ... אחת או אינו אלא בבית אחד כמשמעו וללמד שאם ... והיו אוכלים בחצר וירדו גשמים שלא יכנסו לבית ... הבתים אשר יאכלו אותו בהם מכאן שהאוכל אוכל ... מקומות : לא תוציא מן הבית. מן החבורה:

בית יהודא

מַלָּה זַיין וֶועט עֶר מֶעגִין עֶסִין פוּן קָרְבַּן פֶּסַח , אָבֶּער דֶער בַּעַל הַבַּיִת מֶעג עֶסִין פוּן קָרְבַּן פֶּסַח אֲפִילוּ זַיינֶע קְנֶעכְט זֶענֶען נִיט גֶעמַלֶּת : (מה) [תּוֹשָׁב].(זֶה גֵר תּוֹשָׁב) בַּיי יוּדִין זֶענֶען גֶוועֶן צְוֶויי עֶרְלֵיי גֵרִים , גֵרִים וָוס הָאבֶּן אוֹיף זִיךְ גֶענוּמֶן זַיי זָאלֶן זַיין אֶמֶתֶה גֵרִים , זַיי זָאלֶן הִיטֶן דִי תּוֹרָה מִיט אַלֶע מִצְוֹת וִוי אַלֶע יוּדִין , דֶער הֵייסְט אִין דִיא תּוֹרה גֵר , אוּנ עֶס זֶענֶן גִיוֶועֶן כְּנַעֲנִים וָוס הָאבֶּן אוֹיף זִיךְ גֶענוּמֶן זַיי זָאלֶן נִיט דִינֶן עֲבוֹדָה זָרָה אָבֶּער דִי גַאנְצֶע תּוֹרָה אוּנ מִצְוֹת הִיטֶן זֵיי נִיט , דָם הָאבֶּן זֵיי גֶעטָאן מֶען זָאל זַיי אַזֶן אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל , דִיא גֵרִים וֶוערֶן גֶערוּפֶן „גֵר תּוֹשָׁב" עֶר אִיז אַגֵר צוּם וואהְנֶען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל , נָאךְ רוּפְט אִים „גֵר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ" עֶר אִיז אַגֵר צוּ מֶעגֶן וואהְנֶען אִין דַיינֶע שְׁטֶעט , אוּנ צוּ אַלֶע זַאכֶן אִיז עֶר וִוי אַגוֹי , דֶער נִים עֶסִין פוּן קָרְבַּן פֶּסַח : וְשָׂכִיר] . (זֶה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים) שָׂכִיר מֵיינְט מֶען עֶר אִיז אַגוֹי פַאְרדוּנְגֶן צוּ אַיוּד טָאר עֶר ן פוּן קָרְבַּן פֶּסַח , פְרֶעגְט רַשִׁ"י (מַה תַּלְמוּד לוֹמַר) צוּ וָוס דַארְף דֶר פָּסוּק זָאגֶן אַז דֶער תּוֹשָׁב אוּנ שָׂכִיר טָארִין נִיט קָרְבַּן פֶּסַח (וַהֲלֹא עֲרֵלִים הֵם) זַיי זֶענֶען דָאךְ נִיט גְמַלֶּת (וְנֶאֱמַר וְכָל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ) אוּנ דֶר פָּסוּק זָאגְט דֶר וָוס אִיז ת טָאר נִיט עֶסִין פוּן קָרְבַּן פֶּסַח (אֶלָּא כְּגוֹן עַרְבִי מָהוּל וְגִבְעוֹנִי מָהוּל וְהוּא תּוֹשָׁב אוֹ שָׂכִיר) נָאר דֶער פָּסוּק מֵיינְט טָאמֶר יין אַרַאבִּיֶער אָדֶער אַגִבְעוֹנִי וָואס זַיי זֶענֶען גֶעמַלֶּת וֶוערֶן אַתּוֹשָׁב אָדֶער אַשָׂכִיר , פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן טָארֶן זַיי נִיט קָרְבַּן פֶּסַח : (מו) וּבְבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל] . זָאגְט רַשִׁ"י מֶען מֵיינְט (בַּחֲבוּרָה אַחַת) אִין אֵיין קָאמְפַּאנְיֶע אַלֶע צוּזַאמֶען סִין דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח (שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ הַנִּמְנִין עָלָיו שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת וְיֵחָלְקוּ בּוֹ) דִי מֶענְטְשִׁין וָוס הָאבֶּן זִיךְ גְצֵיילְט אוֹיף דֶעם קָרְבַּן ן זִיךְ נִיט צוּטֵיילִין אוֹיף צְוֶויי אָדֶר דְרַיי טֵייל יֶעדֶר טֵייל זָאל עֶסִין בַּזוּנְדֶר אֲפִילוּ אִין אֵיין שְׁטוּבּ , נָאר זַיי מוּזֶען ע צוּזַאמֶען אִין אֵיין שְׁטוּבּ , פְרֶעגְט רַשִׁ"י (אַתָּה אוֹמֵר בַּחֲבוּרָה אַחַת) דוּ זָאגְסְט בְּבַיִת אֶחָד מֵיינְט מֶען אֵיין יע אַלֶע מֶענְטְשִׁין וָוס הָאבֶּן זִיךְ גֶעצֵיילְט אוֹיף דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח מוּזִין עֶסִין צוּזַאמֶען , אֲפִילוּ אִין אֵיין שְׁטוּבּ טָארֶן נִיט צוּטֵיילִין אוֹיף צְוֶויי אָדֶער דְרַיי טֵייל (אוֹ אֵינוֹ) טָאמֶר נֵיין (אֶלָּא בְּבַיִת אֶחָד כְּמַשְׁמָעוֹ) נָאר אַז עֶס שְׁטֵייט אֵיין מֵיינְט מֶען נָאר אֵיין שְׁטוּבּ (וּלְלַמֵּד) אוּנ דֶר פָּסוּק קוּמְט לֶערְנֶען (שֶׁאִם הִתְחִילוּ וְהָיוּ אוֹכְלִים בֶּחָצֵר) אוּנ זַיי הָאבֶּען בְּעֶן עֶסִין דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח אִין הוֹיף (וְיָרְדוּ גְשָׁמִים) אוּנ עֶס הָט אָנְגֶעהוֹבֶּן גֵיין רֶעגִין (שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לַבַּיִת) זָאלֶן זַיי נִיט ין אִין שְׁטוּבּ עֶסִין דָם אִיבֶּעריגֶע פוּן קָרְבַּן פֶּסַח , וַוייל דָאס אִיז צְוֶויי אֶרְטֶער , גְלֵייךְ וִוי צְוֶויי שְׁטוּבִּין , (תַּלְמוּד עֲרוּנְט אוּנְז דֶער פָּסוּק (עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אוֹתוֹ בָּהֶם) מֶען זָאל בֶּעשְׁמִירֶען דִי בְּלוּט אוֹיף דִי שְׁטוּבִּין וָוס מֶען וֶועט ין אִין זַיי וַאז מֶען זָאגְט „שְׁטוּבִּין" אִיז דָאךְ נִיט וֶוייניגֶער וִוי צְוֶויי שְׁטוּבִּין , אַז מֶען זָאגְט „אִים" מֵיינְט מֶען בַּן פֶּסַח] (מִכָּאן) פוּן דַאנֶען וֵוייסִין מִיר (שֶׁהָאוֹכֵל אוֹכֵל בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת) דֶר וָוס עֶסְט דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח מֶעג עֶר אִים עֶסִין י אֶרְטֶער , פַאר וָוס דֶען שְׁטֵייט בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל , נָאר מֶען מֵיינְט אֵיין קָאמְפַּאנְיֶע דִי מֶענְטְשִׁין וָואס הָאבֶּן זִיךְ אוֹיף דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח מוּזִין זַיי אִים עֶסִין אַלֶע צוּזַאמֶען , אוּנ זַיי טָארִין זִיךְ נִיט צוּטֵיילִין אוֹיף צְוֶויי אָדֶער דְרַיי טֵייל ין אַיין שְׁטוּבּ צוּ עֶסִין טָאר מֶען אוֹיךְ נִיט : [לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת] . מֶען זָאל נִיט אַרוֹיס טְרָאגֶען אַשְׁטִיקוּל פְלֵייש פוּן

שפתי חכמים

ס הזה לכם שהרי שתיהן נאמרו בפסח א' : ת הרא"ס בשני הדכורים להקשות מסוגיא דגמרא וליסבה ע"ס : א ואם תאמר מנא ליה לרש"י דלמא איפוך אנא בבית אחד יאכל כמשמעו כדפירש"י לעיל וקרא דעל הבתים אשר יאכלו אותו בהם מלמד שיעשו הנמנים עליו לשתי חבורות ויחלקוהו ויאכלו אותו בשני בתים . ותירץ הרא"ס כיון דקרינן

פירוש לתורת אלהים

בַּל גוֹיֶען עֶר זָאל נִיט עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים דִינֶען עֶר עֶסְט נְבֵילוֹת וּטְרֵיפוֹת וְשָׂכִיר אָדֶער אֵיין וָוס אִיז פַר דוּנְגֶן בַּיי אַיִשְׂרָאֵל אוֹיף אֵיין צַייט ל בּוֹ טָאר עֶר פוּן דֶעם קָרְבָּן פֶּסַח נִיט עֶסִין: ית אֶחָד יֵאָכֵל דֶר קָרְבָּן פֶּסַח זָאל גְגֶעסֶן וֶוערֶען ן שְׁטוּבּ דִי מֶענְטְשֶׁן וָוס הָאבֶּן אַחֵלֶק אִין אִים זָאלֶן אִים עֶסֶן אַלִי אִין אֵיין חַבְרוּתָה אָבֶּר זַיי טָארֶן זִיךְ נִיט צוּ טֵיילֶן מִיט אִים אוּנ זָאלֶן אִים עֶסֶען אִין צְוֶויי חַבְרוּתוֹת לֹא תוֹצִיא דוּ זָאלְסְט נִיט אַרוֹיס צִיהֶן פוּן דֶער שְׁטוּבּ מֵיינְט מֶען פוּן דֶער חַבְרוּתָה מִן הַבָּשָׂר פוּן דֶעם פְלֵייש פוּן דֶעם קָרְבָּן פֶּסַח חוּצָה אוֹיף דֶער גַאס דָם מֵיינְט מֶען זַיי זָאלֶן זִיךְ נִיט צוּ טֵיילֶען אוֹיף

מצות השם

תוֹצִיא וגו') פוּן דֶעם פָּסוּק לֶערְנֶ: מִיר אַרוֹיס דִי מִצְוַת הָעֲשֵׂה אִיז דִי חַבְרוּתָה וָוס זֵיי הָאבֶּען זִיךְ גֶעצֵיילְט אוֹיף בַּן פֶּסַח טָארֶן זַייא זִיךְ גִישְׁט צוּ טֵיילֶען וִוידֶער לֶערְנֶען ס אַז אַיין מֶענְטְשׁ טָאר נִישְׁט עֶסֶן בַּיי צְוֶויי חַבְרוּתוֹת הַחִינוּךְ) שְׁטֵייט אַז דָם וָואס מִיר טָארֶען נִישְׁט אוֹיס דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח אוֹיף דֶר גַאס דָם אִיז כְּדֵי מִיר זָאלֶען ן זָכָר אַז מִיר זֶענֶן דֶער לֵייזְט גֶעוָוארֶן פוּן גָלוּת מִצְרַיִם אוּנ מִיר זֶענֶן פְרַיי גֶעוָוארֶן פוּן דֶעם גָלוּת אִיבֶּר דֶעם טָאר מִיר נִישְׁט אַרוֹם גֶעמֶן דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח אוֹיף דֶר גַאס וָואס מִיר דַארְפֶן זִיךְ פִירֶן אַזוֹ וִוי מְלָכִים וְשָׂרִים וָואס זַיי שִׁיקֶען נִישְׁט פוּן זַייעֶר עֶסִין אוֹיף דֶר גַאס אָבֶּר דִיא גֶעמֵיינֶע לַייט שִׁיקֶן אֵיינֶר צוּ דֶעם אַנְדֶערֶן זַייעֶרֶע מַאֲכָלִים צוּ זַייעֶרֶע גוּטֶע פְרַיינְד וַוייל עֶס אִיז בַּיי זַיי אֵיין נַייעֶ זַאךְ אוּנ דִי נַאכְט פוּן פֶּסַח זֶענֶען מִיר גִיגְלֶעכִינְט צוּא מְלָכִים אִיבֶּער דֶעם מוּז מֶען זִיךְ פִירֶען אַזוֹ וִויא מְלָכִים .

מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הוּא־הַלַּיְלָה הַזֶּה
לַיהוָה שִׁמֻּרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְדֹרֹתָם׃ פ מג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפָּסַח כָּל־בֶּן־
נֵכָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ׃ מד וְכָל־עֶבֶד אִישׁ
מִקְנַת־כָּסֶף וּמַלְתָּה אֹתוֹ אָז יֹאכַל

אונקלוס

מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם ה
לֵילְיָא הָדֵין קֳדָם יְיָ נְטִי
לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדָרֵי
מג וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַ
דָּא גְזֵירַת פִּסְחָא כָּל
יִשְׂרָאֵל דְּיִשְׁתַּמַּד לָא יֵ
בֵּהּ׃ מד וְכָל עֲבַד גְּ
זְבִינֵי כַסְפָּא וְתִגְזַר יָ

תו"א זאת פסחים פא : כל בן נכר ש
ומלתה אותו פסחים לו יבמות

בית יהודא

[הוא הַלַּיְלָה הַזֶּה לַה']. זָאגְט רש"י (הוא הַלַּיְלָה) דָם איז די נַאכְט (שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם) וָואס הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ אַבְרָהָם (בַּלַּיְלָה הַזֶּה אֲנִי גּוֹאֵל אֶת בָּנֶיךָ) אִין די נַאכְט וֶועל אִיךְ אוֹסְלֵייזְן דַיינֶע קִינְדֶער : [שִׁמּוּרִים לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדוֹרוֹתָם]. זָאגְט רש"י (מְשׁוּמָּר וּבָא מִן הַמַּזִּיקִין) די נַאכְט איז גֶעהִיט פוּן מַזִּיקִין, אוֹיף אֵייבִּיג (כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית לָבֹא אֶל בָּתֵּיכֶם) הקב"ה וֶועט נִיט לָאזְן דֶער מַשְׁחִית זָאל קוּמֶן אִין אֵייעֶרֶע שְׁטוּבִּין : (מג) [וזאת חֻקַּת הַפָּסַח]. זָאגְט רש"י (בִּי' בְּנִיסָן נֶאֶמְרָה לָהֶם פָּרָשָׁה זו) די פַּרְשָׁה איז גִיזָאגְט גִיוָוארֶען צוּ מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן דֶעם צֶעהְנְטִין טָאג אִין נִיסָן : [כָּל בֶּן נֵכָר]. זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט (שֶׁנִּתְנַכְּרוּ מַעֲשָׂיו לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם) דֶער מֶענְטְשׁ וָוס זַיינֶע מַעֲשִׂים זֶענֶען פְרֶעמְד צוּא הקב"ה (אֶחָד עַכּו"ם וְאֶחָד יִשְׂרָאֵל מוּמָר בְּמַשְׁמַע) סַיי עֶר אַגוֹי אוּנ סַיי עֶר איז אַיוּד וָוס עֶר לֵייקֶנְט אִין גָאט, טָאר עֶר נִיט עֶסִין פוּן קָרְבַּן פֶּסַח : (מד) [וּמַלְתָּה אוֹתוֹ אָז יֹאכַל] דֶר יוּד וָוס הָאט גֶעקוֹיפְט אַגוֹיִשְׁן קְנֶעכְט, אַז עֶר וֶועט דֶעם קְנֶעכְט מַלֶה זַיין וֶועט עֶר (רַבּוֹ) וְדֶר בַּעַל הַבַּיִת] מֶעגֶן פוּן קָרְבַּן פֶּסַח (מַגִּיד) דֶר פָּסוּק זָאגְט אוּנְז (שֶׁמִּילַת עֲבָדָיו מְעַכַּבְתּוֹ מִלֶּאֱכוֹל בַּפֶּסַח) אוֹב זַיינֶע קְנֶעכְט זֶענֶען נִיט גֶעמַלְט טָאר עֶר וְדֶער בַּעַל הַבַּיִת] נִיט עֶסִין פוּן קָרְבַּן פֶּסַח (דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ) אַזוֹ זָאגְט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר זָאגְט (אֵין עֲבָדָיו מְעַכְּבָתוֹ מִלֶּאֱכוֹל בַּפֶּסַח) וָוס זַיינֶע קְנֶעכְט זֶענֶען נִיט גֶעמַלְט דָאס הַאלְט נִיט אָפּ וְדָם שְׁטֶערְט נִיט] דֶעם בַּעַל הַבַּיִת פוּן צוּא עֶסִין דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח, פְרֶעגְט רש"י (אִם כֵּן) אוֹב עֶס איז אַזוֹ, אֲפִילוּ די קְנֶעכְט זֶענְן נִיט גֶעמַלְט מֶעג אוֹיךְ בַּעַל הַבַּיִת עֶסִין דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח (מַה תַּלְמוּד לוֹמַר אָז יֹאכַל בּוֹ) פַר וָוס זָאגְט דֶער פָּסוּק אַז מֶען וֶועט מַלֶה זַיין דֶעם קְנֶ[עכְט] "דַאמָאלְס" וֶועט עֶר מֶעגֶן עֶסִין פוּן קָרְבַּן פֶּסַח, זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט "הָעֶבֶד" דֶעם קְנֶעכְט, אַז דֶער קְנֶעכְט וֶועט

רש"י

מארץ מצרים : הוא הלילה הזה לה'. הוא הלילה ש[אמר] לאברהם בלילה הזה אני גואל את בניך : שמרים לכל ישראל לדרתם. משומר ובא ר מן המזיקין כ[ענין] שנא' ולא יתן המשחית וגו' : (מג) זאת חקת הפ[סח]. בי"ד בניסן נאמרה להם ש פרשה זו : כל בן נכ[ר]. שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים. ואחד נכרי וא' י[שראל] מומר במשמע (מכילתא) : (מד) ומלתה אותו [אז] יאכל בו. רבו (יבמות עא) מגיד שמילת עבדיו מע[כבתו] מלאכול בפסח דברי רבי יהושע. ר"א אומר אין [מילת] עבדיו מעכבתו מלאכול בפסח. א"כ מה ת"ל אז יאכל

שפתי חכמים

ולאברהם היה בן ע' שנים כגזרת בין הבתרים וכן איתא בסדר עולם : ר דק"ל לרש"י כתיב שמורים לכל בנ"י לדורותם וכי לילה זו של יציאה יהיה לעולם ומתרץ משומר ובא כלומר כל לילה כזו שבא כבו[ר] משומר מן המזיקין : ש דאי בר"ח נאמרה להם הי"ל לכותבה

פירוש לתורת אלהים

(מג) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הָט גָאט גִזָאגְט צוּא מֹשֶׁה אוּנ צוּ אַהֲרֹן זֹאת דָם זֶענֶען די דִינִים פוּן דֶעם קָרְבָּן פֶּסַח כָּל בֶּן נֵכָר אִיטְלִיכֶער וָואס זַיינִי מַעֲשִׂים זֶענֶען פְרֶעמְד צוּא גָאט לֹא יֹאכַל טָאר עֶר נִיט עֶסִין דֶעם קָרְבָּן פֶּסַח : (מד) וְכָל עֶבֶד אוּנ אִיטְלִיכֶער כְּנַעֲנִישֶׁער קְנֶעכְט וָוס דִינְט בַּייא אַיִשְׂרָאֵל מִקְנַת כֶּסֶף וָואס דֶ[ער] יִשְׂרָאֵל הָט אִים גְקוֹיפְט פַר גֶעלְט וּמַלְתָּה אוֹתוֹ אוּנ[ד] וֶועסְט אִים מַל זַיין אָז דֶערְנָאךְ יֹאכַל בּוֹ מֶעג עֶר [עֶסִין] דֶעם קָרְבָּן פֶּסַח אָבֶער אַז מֶען הָט אִים נִיט מַל גֶ[ווען] טָאר עֶר אִים נִיט עֶסֶן : (מה) תּוֹשָׁב אַגוֹי וָוס הָט

מצות השם

ויד) (כָּל בֶּן נֵכָר וגו') אִיטְלִיכֶר וָוס עֶר איז אֵיין פְרֶעמְדֶער דָאס מֵיינְט מֶען אֵיין מְשׁוּמָּד וָואס זַיינֶע מַעֲשִׂים זֶענֶען פְרֶעמְד צוּא גָאט טָאר נִיט עֶסִין פוּן דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח דָאס איז די מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה אַז מֶען טָאר דֶעם מְשׁוּמָּד נִישְׁט גֶעבֶּן פוּן דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח אוֹיךְ טָאר מֶען נִיט גֶעבֶּן צוּא קֵיין גוֹי פוּן דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח די גְמָרָא בְּרֶענְגְט אַז אֵיין מָאל הָאט זִיךְ אֵיין גוֹי פַאר שְׁטֶעלְט אוּנ פְלֶעגְט צוּא גֵיין קֵיין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוּנ הָאט גֶעזָאגְט אַז עֶר איז אֵיין יוּד די יוּדֶען הָאבֶּען גֶעמֵיינְט אַז עֶר איז אֵיין יוּד אוּנ הָאבֶּען אִים גֶעגֶעבֶּען צוּא עֶסִין פוּן דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח אֵיין מָאל הָאט זִיךְ דֶער פַארְשְׁטֶעלְטֶער גוֹי בַּארוּמְט פַאר (ר' יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא) אוּנ הָאט אִים גֶעזָאגְט דָאס עֶס שְׁטֵייט אַז אֵיין גוֹי טָאר נִישְׁט עֶסִין אוּנ עֶר הָט יוֹא גֶעגֶעסְן הָאט אִים (ר' יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא) גֶעפְרֶעגְט צוּא עֶר עֶסְט פוּן די (אַ[לְיָה]) דָאס איז דָאס בֶּעסְטֶע שְׁטִיק אוּנ דָאס הָאט מֶען נִישְׁט גֶ[עגֶעבֶּן] נָאר מֶען הָאט מַקְרִיב גֶעוֶועין אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ דָּם אַנְדֶערֶ[ע] אִיז דֶער בֶּעטְרִיגֶער וַוייטֶער גֶעגַאנְגֶען קֵיין יְרוּשָׁלַיִם מֶען [הָט] אִים גֶעבֶּען פוּן דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח אוּנ הָאט זִיךְ גֶעהֵייסֶען גֶ[עבֶּן] פוּן דֶער (אַלְיָה) זֶענֶען זֵייא גֶעוָוארֶן אַז עֶר איז אֵיין [גוֹי] הָאט מֶען אִים גֶעהַרְגֶעט אוּנ ר' יְהוּדָה הָט אִים אַמִשְׁנָה גֶ[עזָאגְט] אַז עֶר זָאל זִיךְ הֵייסֶען גֶעבֶּען פוּן דֶער (אַלְיָה) כְּדֵי מֶען [זָאל] גֶעוָוואר וֶוערִין אַז עֶר איז אֵיין גוֹי אוּנ מֶען זָאל אִים הַרְגֶ[ענֶען] אוּנ אַלֶע הָאבֶּען גֶעגֶעבֶּן אֵיין שֶׁבַח צוּא (ר' יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא) די מִצְוָה איז נוֹהֵג וֶוען דָאס בֵּית הַמִּקְדָּשׁ איז גֶעשְׁטַ[אנֶען] סַיי בַּיי זְכָרִים אוּנ סַיי בַּיי נְקֵבוֹת :

וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה׃ מא וַיְהִי מִקֵּץ
שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה
וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יָצְאוּ כָּל־
צִבְאוֹת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ מב לֵיל
שִׁמֻּרִים הוּא לַיהוָה לְהוֹצִיאָם

אונקלוס

ה וּתְלָתִין שְׁנִין׃
הֲוָה מִסּוֹף אַרְבַּע
ה וּתְלָתִין שְׁנִין וַהֲוָה
ן יוֹמָא הָדֵין נְפָקוּ כָּל
א דַיְיָ מֵאַרְעָא
רָיִם׃ מב לֵילֵי נְטִיר
קֳדָם יְיָ לְאַפָּקוּתְהוֹן

ליל שמורים ר"ה יא׃

בעל הטורים

מורים. ב' במסו' ליל שמורים. שמורים לכל בני ישראל שחלק ליל ט"ו לשנים חליו ליציאת מצרים וחליו השני לגאולה לעתיד לבא׃

רשב"ם

הבתרים והארבע מאות של גר יהיה זרעך התחילו מיצחק כמו שפירשתי הכל בפר' בין הבתרים׃ (מא) ויהי מקץ שלשים. של ברית בתרים וארבע מאות שנה של לידת יצחק ויהי בעצם היום הזה וגו' ומ"מ במצרים לא ישבו אלא מאתים ועשר של סוף ארבע מאות ושלשים׃ (מב) ליל שמורים הוא לה'. ביהם הי' הקב"ה מצפה לזה הלילה להוציא את בני ישראל ממצרים כמו שהבטיחם. ולישראל הוא ליל שמורים׃ לדורותם. לכל דורותם שמצפים לזה הלילה לחוג בו חג הפסח כמשפטיו. שמורים לשון המתנה כמו ואביו שמר את הדבר׃

רש"י

ה נבלעים בשנות עמרם הרי שלא תמצא ד' מאות מצרים והוזקקת לומר על כרחך שאף שאר הישיבות גרות אפי' בחברון כענין שנא' (בראשית לה) אשר גר רהם ויצחק ואומר (שמות ו) את ארץ מגוריהם אשר ה לפיכך אתה צריך לומר כי גר יהיה זרעך משהי' לו וכשתמנה ארבע מאות שנה משנולד יצחק תמצא ן למצרים עד יציאתן ר"י שנה וזה אחד מן הדברים תלמי המלך׃ (מא) ויהי מקץ שלשים שנה וגו' בעצם היום הזה. (מכילתא) מגיד שכיון שהגיע א עכבן המקום כהרף עין בט"ו בניסן באו מלאכי אצל אברהם לבשרו בט"ו בניסן נולד יצחק ובט"ו נגזרה גזירת בין הבתרים׃ (מב) ליל שמרים. הקב"ה שומר ומצפה לו לקיים הבטחתו להוציאם

בית יהודא

נאר (וְהַרְבֵּה מִשְּׁנוֹת עַמְרָם נִבְלָעִים בִּשְׁנוֹת קְהָת) פיל יאהר האט עמרם געלעבט מיט זיין פאטער קהת צוזאמען, זענן פיל יאהרען פון עמרם אריינגענאנגען אין די יאהרן פון קהת (וְהַרְבֵּה מִשְּׁמוֹנִים שֶׁל מֹשֶׁה נִבְלָעִים בִּשְׁנוֹת עַמְרָם) פון משה'ס אכטציג יאהר זענן אריינגענאנגען פיל יאהרן אין די יאהרן פון עמרם, ווס משה הט געלעבט צוזאמען מיט זיין פאטער עמרם (הֲרֵי שֶׁלֹּא תִמְצָא אַרְבַּע מֵאוֹת לְבִיאַת מִצְרַיִם) איז דאך ניטא פיר הונדערט יאהר פון יעקב'ס קומען אין מצרים ביז די יודינס ארויסגיין פון מצרים (וְהוּזְקַקְתָּ לוֹמַר עַל כָּרְחָךְ) מוזטו זאגן (שֶׁאַף שְׁאָר הַיְשִׁיבוֹת נִקְרְאוּ גֵרוּת) אנדערע ערטער ווס יצחק אונ יעקב האבען דארטען געוואהנט איז אויך גערופן געווארן גרות (וַאֲפִילּוּ בְּחֶבְרוֹן) אפילו וואס מען הט געוואהנט אין חברון איז אויך גערעכנט גרות (כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק (אֲשֶׁר גָּר שָׁם אַבְרָהָם וְיִצְחָק)

ם אונ יצחק זענן געוועזן גרים אין חברון (וְאוֹמֵר) נאך זאגט דער פסוק (אֶת אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם אֲשֶׁר גָּרוּ בָהּ) די לאנד כנען רהם יצחק יעקב האבען אין איר געוואהנט ווייא גרים (לְפִיכָךְ אַתָּה צָרִיךְ לוֹמַר) דריבער מוזטו זאגען (כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ לוֹ זֶרַע) פון די צייט ווס צו אברהם איז געבארען געווארן יצחק הט זיך אנגעהויבן די גזרה ווס הקב"ה האט עווען דיינע קינדער וועלען זיין גרים (וּכְשֶׁתִּמְנֶה אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה מִשֶּׁנּוֹלַד יִצְחָק) אונ אז דו וועסט ציילן די פיר רט יאהר פון די צייט ווס יצחק איז געבארן געווארן (תִּמְצָא מִבִּיאָתָן לְמִצְרַיִם עַד יְצִיאָתָן ר"י שָׁנָה) וועסטו געפינען פון ט ווס יעקב מיט זיינע קינדער זענן אריינגעקומען אין מצרים ביז די יודען זענן ארויסגעגאנגען פון מצרים איז צוויי הונדערט מיט צעהן יאהר (וְזֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁשִּׁינּוּ לְתַלְמַי הַמֶּלֶךְ) דס איז איינע פון די זאכען ווס מען הט ערט אין די תורה ווען מען הט געשריבן די תורה פאר דעם מלך תלמי, מען הט געשריבען (וּמוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרַיִם וּבִשְׁאָר אֲרָצוֹת אַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה) יודען זענען געזעסען אין מצרים אונ אין אנדערע לענדער, ען איז געוועזן פיר הונדערט דרייסיג יאהר׃ (מא) וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים וגו' וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה. זאגט רש"י (מַגִּיד) ק זאגט אונז (שֶׁכֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ הַקֵּץ) ווי עס איז געקומען די ענדע פון די צייט (לֹא עִכְּבָן הַמָּקוֹם כְּהֶרֶף עַיִן) האט הקב"ה יפגעהאלטן דיא יודען אין מצרים איין רגע אויך ניט (בְּט"ו בְּנִיסָן בָּאוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אֵצֶל אַבְרָהָם לְבַשְּׂרוֹ) דעם הנטען טאג אין ניסן זענן געקומען די מלאכים צו אברהם אנזאגען אז יצחק וועט געבארען ווערען (בְּט"ו בְּנִיסָן חָק) דעם פופצעהנטן טאג אין ניסן איז יצחק געבארען געווארן (וּבְט"ו בְּנִיסָן נִגְזְרָה גְּזֵרַת בְּרִית בֵּין הַבְּתָרִים) דעם הנטען טאג אין ניסן איז געווארן די גזרה פון גלות, דעם פופצעהנטען טאג אין ניסן זענען די יודען ארויס־ גען פון מצרים׃ (מב) לֵיל שִׁמֻּרִים. זאגט רש"י דריבער רופט מען די נאכט שמורים (שֶׁהָיָה הקב"ה שׁוֹמֵר לוֹ לְקַיֵּים הַבְטָחָתוֹ לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם) ווייל הקב"ה הט געווארט אונ געהאפט אויף דיא נאכט זיא זאל ער זאל אין איר מקיים זיין וואס ער האט צוגעזאגט ארויס צו נעמען דיא יודען פון מצרים׃

פירוש לתורת אלהים

מאות שנה אונ פיר הונדערט יאהר׃ (מא) וַיְהִי ס איז גיוועזן בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה אין דעם פופצעהטען אין ניסן אין מיטן העלן טאג יָצְאוּ זענין ארוס ען דיא יודין פון דעם לאנד מצרים׃ (מב) לֵיל ם הוּא לַיְיָ די נאכט איז געוועזן גהיט צו גאט גאט געווארט אונ האט געהאפט עס זאל קומען דיא נאכט ווס געהער צום פופצטן טאג אין ניסן כ קיים צו זיין ווס ער הט מבטיח געוועזן צו אברהם לְהוֹצִיאָם צוא אוס ציהן דיא ישראל פון דעם לאנד מצרים הוּא הַלַּיְלָה הַזֶּה דס איז די נאכט ליי צו גאט [עיין רש"י] שִׁמֻּרִים לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם דיא נאכט איז גהיט צוא דיא ישראל צוא זייערי דורות [עיין רש"י]׃

ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם: מ ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה

יכילו לאתעכבא ואף זודין לא עבדו להון: מ ומותב בני ישראל די יתיבו במצרים ארבע

תו"א ומושב בני מגילה ט ז

רשב"ם

(מ) ומושב בנ"י אשר ישבו במצרים, עד סוף שלשים שנה וד' מאות שנה משנאמר לאברהם בין הבתרים כי בן שבעים שנה היה אברהם אבינו כשנדבר עמו

בית יהודא

החמיץ קרוי מצה) טייג וואס איז ניט זויער ווערט גרופען מצה: וגם צדה לא עשו להם. (לדרך) אפילו שפייז צום עסן האבן זיי ניט מיט גענומען אויף דעם וועג (מגיד שבחן של ישראל) דער פסוק זאגט די לויב פון די יודען (שלא אמרו איך נצא למדבר בלא צדה) זיי האבן ניט געזאגט ווי אזוי וועלן מיר גיין אין א מדבר אן שפייז (אלא האמינו והלכו) נאר זיי האבן געגלויבט געווים וועט הקב"ה זיי שפייזען אין דר מדבר אויך (הוא שמפורש בקבלה) דס איז וואס שטייט אין נביאים הקב"ה האט געזאגט צו די יודען (זכרתי לך חסד נעוריך) איך געדיינק דיר דעם חסד וואס דו האסט געטאהן אין דיין יוגענד (אהבת כלולתיך) איך געדיינק דיין ליבשאפט וואס דו האסט געהאט צו מיר ווען דו ביזט געוועזען ווי א כלה (לכתך אחרי במדבר) איך געדיינק דיין גיין נאך מיר אין דר מדבר (בארץ לא זרועה) אין אזוי א לאנד וואס זיא איז ניט געזייט (מה שכר מפורש אחריו) וואס איז דר שכר וואס שטייט נאכדעם (קודש ישראל לה') יודען זענען הייליג צו גאט (כל אוכליו יאשמו) די וואס עסן אים וועלן פארוויסט ווערן: (מ) ואשר ישבו במצרים). די צייט וואס די יודען זענען געזעסען אין מצרים (אחר שאר הישיבות) בוי אנדערע זיצונגען (שישבו גרים בארץ לא להם) וואס זייא זענען געזעסן גרים אין לענדער וואס איז ניט געוועזען זייערע, אלע צוזאמען איז געוועזען (שלשים שנה וארבע מאות שנה) פיר הונדערט דרייסיג יאהר (בין הכל משנולד יצחק עד עכשיו היו ארבע מאות שנה) צוזאמען פון די צייט וואס יצחק איז געבוירען ביז איצט וואס די יודען זענען ארויס געגאנגען פון מצרים איז געוועזען פיר הונדערט יאהר (משהיו לו זרע לאברהם) פון די צייט וואס אברהם האט געבוירן קינדער (ויצחק) (נתקיים כי גר יהיה זרעך) איז באלד מקוים געווארן די גזרה פון הקב"ה "דיינע קינדער וועלן זיין גרים (ושלשים שנה היו משנגזרה גזרת בין הבתרים עד שנולד יצחק) אונ פון די צייט וואס הקב"ה האט גוזר געוועזען די גזרה ביז יצחק איז געבוירען געווארן איז געוועזען דרייסיג יאהר, איז געוועזען צוזאמען פיר הונדערט מיט דרייסיג יאהר ופון די צייט וואס הקב"ה האט גוזר געוועזען די גזרה ביז יודען זענען ארויסגעגאנגען פון מצרים וואס די גזרה האט זיך געענדיגט וואס איז „ברית בין הבתרים" זעה אין די סדרה לך לך טו טז. זאגט רש"י (ואי אפשר לומר בארץ מצרים לבדה) מען קען ניט זאגען אין מצרים אליין זענען יודען געוועזען פיר הונדערט דרייסיג יאהר (שהרי קהת מן הבאים עם יעקב היה) וואראום קהת איז געקומען מיט יעקב אין מצרים (צא וחשוב כל שנותיו) מיר וועלען אויסרעכנען אלע יאהרען פון קהת ומיר וועלן זאגען קהת איז אליין געקומען אין מצרים דעם טאג וואס ער איז געבוירען געווארן (וכל שנות עמרם) אונ אלע יאהרען פון זיין זוהן עמרם ומיר וועלן זאגן ווען קהת איז געשטארבען איז עמרם געבוירען געווארן, מיר וועלן זאגען ווען עמרם איז געשטארבען איז משה געבוירען געווארן (ושמונים של משה) וועלן מיר רעכענען אכציג יאהר וואס משה איז אלט געוועזען ווען זיי זענען ארויסגעגאנגען פון מצרים (לא תמצאם כל כך) וועסטו אויך ניט געפינען פיר הונדערט דרייסיג יאהר (ועל כרחך הרבה שנים היה לקהת עד שלא ירד למצרים) אונ אין אמת איז קהת ניט אריין געקומען אין מצרים דעם טאג וואס ער איז געבוירען געווארן, נאר קהת איז אלט געוועזען פיל יאהר ווען ער איז געקומען אין מצרים, אונ עמרם איז ניט געבוירען געווארן דעם טאג וואס קהת איז געשטארבען

רש"י

מלה: וגם צדה לא עשו להם. (מכילתא) לדרך. מגיד שבחן של ישראל שלא אמרו היאך נצא למדבר בלא צדה אלא האמינו והלכו הוא שמפורש בקבלה צ (ירמיה ב) זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה ומה שכר מפורש אחריו קודש ישראל לה' וגו' (מ) אשר ישבו במצרים. אחר שאר הישיבות שישבו גרים בארץ לא להם: שלשים שנה וארבע מאות שנה. בין הכל משנולד יצחק עד עכשיו היו ארבע מאות שנה משהיו לו זרע לאברהם נתקיים כי גר יהיה זרעך ושלשים שנה היו משנגזרה גזירת בין הבתרים עד שנולד יצחק. ואי אפשר לומר בארץ מצרים לבדה שהרי קהת מן הבאים עם יעקב היה צא וחשוב כל שנותיו וכל שנות עמרם בנו ושמונים של משה לא תמצאם כל כך ועל כרחך הרבה שנים היו לקהת עד שלא ירד למצרים והרבה משנות עמרם נבלעים בשנות קהת והרבה משמונים

שפתי חכמים

בשנה אחת לא הגיעו כולן לד' מאה אלא המנין דהכא נמי היה מכן ד' ולמעלה: צ פי' נבואים נקרא קבלה: ק ע"ל פי' לך לך ששם מבו

ליקוטי יקרים

טויזענד גרויסע מענטשין פון צוואנציג יאהר אונ ווייטער, אלע זענען געגאנגען מיט די פים, נאר זייערע קליינע קינדער האבן געריטן אויף אייזלען, פיל פרעמדע מענטשין צווייי הונדערט מיט פערציג רבו ואַרבו איז צעהן טויזענד) זענען אויך געגאנגען מיט די יודין, אונ פיל בהמות זענען מיט זיי געגאנגען, די חרטומים ומכשפים) פון מצרים זענען געקומען צו משה אונ האבן געזאגט זיי ווילען זיך מגייר זיין, האט הקב"ה געזאגט צו משה דו זאלסט זיי ניט צו נעמען, האט משה געזאגט צו הקב"ה די מענטשין זענען געקומען ווערן יודין ווייל זיי האבן געזעהן דיינע נסים אונ וואנדער וואס דו האסט געטאן אין מצרים. פר וואס זאל מען זיי ניט מיט נעמען, האט מען זייא מיט גענומען:

פירוש לתורת אלהים

כי ווארום עס האט ניט געקאנט זויער ווערן כי ווארום זיי זענען פר טריבן געווארען פון מצרים ולא אונ זיי האבן ניט געקאנט פר זומען וגם אונ אויך צדה שפייז עשו להם האבן זייא ניט צייט געהאט אן צוא גרייטען (מ) ומושב אונ דם זיצונג פון די קינדער ישראל אשר וואס זענען גיזעסען אין מצרים אונ אין אנדערע פרעמדע לענדער איז גיוועזען שלשים שנה דרייסיג יא

מִצְרָיִם׃ פ לז וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵרַעְמְסֵס סֻכֹּתָה כְּשֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף
רַגְלִי הַגְּבָרִים לְבַד מִטָּף׃ לח וְגַם־
עֵרֶב רַב עָלָה אִתָּם וְצֹאן וּבָקָר
מִקְנֶה כָּבֵד מְאֹד׃ לט וַיֹּאפוּ אֶת־
הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֻגֹת
מַצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ כִּי־גֹרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם

אונקלוס

ת מִצְרָיִם׃ לז וּנְטַלוּ בְנֵי
שְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס לְסֻכּוֹת
שִׁית מְאָה אַלְפִין רִגְלָאִין
בְרַיָּא בַּר מִטַּפְלָא׃
ח וְאַף נוּכְרָאִין סַגִּיאִין
לִיקוּ עִמְּהוֹן וְעָנָא וְתוֹרִין
עִירָא סַגִּי לַחֲדָא׃
ט וַאֲפוֹ יָת לֵישָׁא דִּי
פִּיקוּ מִמִּצְרַיִם גְּרִיצָן
טִירָן אֲרֵי לָא חֲמַעַ אֲרֵי
תָרְכוּ מִמִּצְרַיִם וְלָא

בעל הטורים

ימטריא עשאוה כמלודה שאין בה דגן: (לז) סכתה. ב׳ חסרים נרעמסס סכתה ויעקב נסע סכתה. שבזכות יעקב יצאו ממצרים: לא החמיץ. וכן כבד לב פרעה. ל׳ פעל. וכן אהב אביו והמלך דוד זקן הזקין: וגם צדה. לדרך לא עשו. ולכך הוצרכו להתלונן ללחם ולמים:

רשב״ם

עדיים טוב מלבושיהן שאלו ונתנו על בניהם ועל בנותיהם וכדכתיב ויתנצלו בני ישראל את עדיים מהר חורב: (לח) ערב רב. לשון תערובות כדכתיב ויתערבו בגוים: (לט) עוגות. כי אין לחם אלא האפוי בתנור: כי לא חמץ. כי

רש״י

ן שואלים מהם היו נותנים להם אתה אומר אחד טול
ים ולך: וינצלו. ורוקינו: (לז) מרעמסס סכותה.
ק״ך מיל היו ובאו שם לפי שעה שנאמר (שמות יט) ואשא
תכם על כנפי נשרים: הגברים. פ מבן עשרים שנה
עלה: (לח) ערב רב. תערובות אומות של גרים:
ט) עגות מצות. חררה של מצה בצק שלא החמיץ קרוי

בית יהודא

גיט געבעטען פון דיא מִצְרַיִם (הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם) האבן די מִצְרַיִם זיי געגעבן (אַתָּה אוֹמֵר אֶחָד) דר מִצְרִי הט געזאגט צום יוד, דו זאגסט דו ווילסט נאר איין כֵּלִי (טוֹל שְׁנַיִם וָלֵךְ) נעם צוויי כֵּלִים נאר גיי שוין ארויס פון מִצְרַיִם: (וַיְנַצְּלוּ) (וְרוֹקִינוּ) זיי האבן ליידיג געמאכט מִצְרַיִם: (לז) (מֵרַעְמְסֵס סֻכּוֹתָה). זאגט רש״י (ק״כ מִיל הָיָה) הונדערט מיט צוואנציג תְּחוּם שַׁבָּת איז געוועזען פון רַעְמְסֵס ביז סֻכּוֹת (וּבָאוּ שָׁם לְפִי
שָׁעָה) אונ אין איין שָׁעָה זענען די יודען געקומען פון רַעְמְסֵס ביז סוּכּוֹת (שֶׁנֶּאֱמַר) וויא עס שטייט אין פָּסוּק (וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים) הקב״ה זאגט צו דיא יודען איך האב אייך געטראגן פון רַעְמְסֵס ביז סוּכּוֹת אזוי געשווינט וויא איר וואלט געזעסען אויף די פליגל פון אדלער אונ דער אדלער וואלט מיט אייך געקומען צו פליהען פון רַעְמְסֵס ביז סוּכּוֹת: (הַגְּבָרִים). זאגט רש״י גְּבָרִים מיינט מען (מִבֶּן כ׳ שָׁנָה וָמַעְלָה) פון צוואנציג יאהר אונ עלטער: (לח) (וְעֵרֶב רַב). זאגט רש״י (תַּעֲרוּבוֹת אוּמּוֹת עוֹבְדֵי כוֹכָבִים שֶׁל גֵּרִים) פיל מענטשן פון פיל פעלקער וואס האבן זיך מגייר געוועזען זענען געגאנגען מיט די יודען פון מִצְרַיִם: (לט) (עֻגוֹת מַצּוֹת). (חֲרָרָה שֶׁל מַצָּה) קיכלאך פון אומגעזייערטע טייג (בָּצֵק שֶׁלֹּא

דעת זקנים מבעלי התוספות

ז) ויסעו בני ישראל. ק״כ מיל היו ובאו שם לפי שעה
ש״ה ואשא אתכם על כנפי נשרים שלשה ממי״ן יש באותו
סוק בסופי תיבות הם ק״כ וזכר לדבר ע״ל כנפ״י בג״י ק״כ מילין
הרב משה: (לט) כי לא חמץ. למ״ד פסח מצרים לא נהגו
לא יום אחד ניחא כפשטי׳ כי לפי שגורשו ממצרים לא נתחמצו
לא למ״ד פסח מצרים נמי נצטרכו לאכול מצה כל שבעה
״כ מאי כי גורשו. וי״ל דה״ק ויאפו את הבצק מפני חיוב מצה ולפי שגורשו ממצרים לא יכלו להתמהמה לבקש צדה
לדרך. אכן קשה קצת הווי״ן וכן וגם אמנה מצינו וי״ו יתירה נרדם ורכב וסוס וכן בהרבה מקומות:

שפתי חכמים

ושאילום אלא לרבות אף מה וכו׳: ע דלא היה לריך למכתב מרעמסס דהא הס היו ברעמסס כדכתי׳ כפ׳ ויגש אלא לו׳ לך ק״ך מיל היו וכו׳: פ דהא כפ׳ במדבר מנאן מבן ך׳ ולמעלה ולא היו יותר אלא כמו הכא והכל היה בשנה אחת ואי אמרת דהכא מנאן מי״ג שנה א״כ התם כשמנאן מבן ך׳ לא יהיה כ״כ הרבה כמו הכא דהא

פירוש לתורת אלהים

ן אין די אוגן פון די מִצְרַיִם אונ האבען זייא אליין
ליגן חאטשי אזעלכי זאכן וואס די יִשְׂרָאֵל האבן זיי
יט גבעטן וַיְנַצְּלוּ אונ די יִשְׂרָאֵל האבן אוס גליידיגט
ס לאנד מִצְרַיִם: (לז) וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אונ די קינדער
שְׂרָאֵל האבן גצוגן מֵרַעְמְסֵס פון דער שטאט רַעְמְסֵס
כֹּתָה צו דער שטאט סוּכּוֹת אונ די צאל פון זיי איז
וועזן כְּשֵׁשׁ זעקס הונדערט טויזנט מאן פיס גייער וואס
ענען אלט געוועזן פון צוואנציג יאר אונ העכער לְבַד
טַף חוץ קליינע קינדער: (לח) וְגַם אויך עֵרֶב רַב פיל
פון אנדרי אומות וואס האבן זיך מגייר געוועזן זענען
אויך מיט זייא אויף גגאנגען וְצֹאן וּבָקָר אונ שאף אונ
ינדער מִקְנֶה פיך כָּבֵד מְאֹד זייער פיל הֵהמוֹת: (לט) וַיֹּאפוּ אֶת הַבָּצֵק
אונ די יִשְׂרָאֵל האבן גבאקן דאס טייג אֲשֶׁר וואס זייא האבן אוס גצוגען פון מִצְרַיִם עוּגוֹת קוכן פון מַצָּה [ע׳ רש״י]

ליקוטי יקרים

(לז) וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס סֻכֹּתָה וגו׳. דער תרגום יונתן שרייבט פון רַעְמְסֵס ביז סוּכּוֹת איז געוועזן הונדערט מיט דרייסיג תְּחוּם שַׁבָּת, אין סוּכּוֹת זענען ארואפגקומען זיבן וואלקינס, פיר וואלקינס זענען געוועזן אין די פיר זייטין פון די מַחֲנֶה, איין וואלקן הט בדעקט די מַחֲנֶה פון אויבין, עס זאל אויף זיי ניט קומן רעגען אונ ניט האגיל אונ די זונן זאל אויף זיי ניט ברענען, איין וואלקן איז געוועזן אויף דיא ערד אונ די יודין האבן געטרעטן אויף אים, זייא זאלען ניט טרעטן אויף דערנער, אונ שלאנגן אונ עגדעסין זאלען זיי ניט בייסין די פיס, אונ איין וואלקן איז גגאנגן פאר זייא פארויס, ער הט גלייך געמאכט פאר זיי דיא וועג, אלע בערג הט ער נידעריג גמאכט, אונ אלע נידעריגע ערטער הט ער אויפגעהויבין, די יודין זענן געוועזן זעקס הונדערט

טֶרֶם יֶחְמָץ מִשְׁאֲרֹתָם צְרֻרֹת
בְּשִׂמְלֹתָם עַל־שִׁכְמָם׃ לה וּבְנֵי־
יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיִּשְׁאֲלוּ
מִמִּצְרַיִם כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב
וּשְׂמָלֹת׃ לו וַיהוָה נָתַן אֶת־חֵן הָעָם
בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיַּשְׁאִלוּם וַיְנַצְּלוּ אֶת־

עַד לָא חֲמַע מוֹתַר
אַצְוָתְהוֹן צְרִיר בִּלְבָשֵׁיהוֹן
עַל כַּתְפֵּיהוֹן : לה וּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל עֲבַדוּ כְּפִתְגָמָא
דְמֹשֶׁה וּשְׁאִילוּ מִמִּצְרַיִם
מָנִין דִּכְסַף וּמָנִין דִּדְהַב
וּלְבוּשִׁין : לו וַיְיָ יְהַב יָת
עַמָּא לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי
מִצְרַיִם וּשְׁאֵילְנוּן וְרוֹקִינוּ

תו"א וה' נתן את סנהדרין לא : וישאילום ברכות סט :

רשב"ם

משארותם. הוא הכלי שנותנין בו הבצק וזה מוכיח ברוך טנאך ומשארתך. כשם שהטנא הוא הסל שנותנין בה את הפרי כן משארותם כלי שנותנין בו את העיסה. וזהו ברכות הכלים שיהיו מלאים פירות ועיסה : (לו) נתן את חן העם. לתת להם במתנה כדכתיב באלה שמות ונתתי את חן העם בעיני מצרים : וישאילום. מצרי לישראל ישראל היו השואלים ומצרים המשאילים. השלימו שאילתם ומתנה היתה. מי (שפועל) [נ"א ששואל] את הדבר קרוי פועל ומי שמוסר לו מה ששואל קרוי מפעיל. משאיל נותן לו מה ששואל : וינצלו את מצרים.

בעל הטורים

ולבוז בז : (לד) לרורות. ב' במסו'. הכא והידך לרורות עד יום מותן אלמנות רמז לאלמנות שיכסו פניהם בשמלה : (לו) וינצלו את מצרים.

בית יהודא

הוא) עס איז ניט וויא די גְזֵרָה פון משֶׁה (שֶׁהֲרֵי אָמַר וּמֵת כָּל בְּכוֹר) משֶׁה הָט געזאָגט נאָר בְּכוֹרִים וועלֶן שְׁטאַרבֶּען (וְכָאן אַף הַפְּשׁוּטִים מֵתִים) אונ מיר זעהֶן אֲפִילוּ ניט בְּכוֹרִים שְׁטאַרבֶּן אויך (ה' או י' בְּבַיִת אֶחָד) פינף אָדער צֶעהֶן מענְטְשֶׁן שְׁטאַרְבֶּן אין אֵין שְׁטוּב וזעה פסוק ל׳ : (לד) וּטֶרֶם יֶחְמָץ. די יודען האָבען געטְרָאגֶן די טייג איידער עס איז זויער געוואָרען (הַמִּצְרִים לֹא הִנִּיחוּם לִשְׁהוֹת כְּדֵי חִימוּץ) די מִצְרַיִם האָבֶן ניט געלאָזט טאָרְטֶן די יודען אין מִצְרַיִם ביז די טייג וועט זאַער ווערֶן : וּמִשְׁאֲרוֹתָם) . (שְׁיָרֵי מַצָּה וּמָרוֹר) די געבליבֶענֶע שְׁטיקְלאַך מַצָּה אונ מָרוֹר : וְעַל שִׁכְמָם) . אויף זייער אַקסיל (אַף עַל פִּי שֶׁבְּהֵמוֹת הַרְבֵּה הָיוּ עִמָּהֶם) אֲפִילוּ זייא האָבֶן געהאַט פִיל בְּהֵמוֹת מיט זיך האָבֶן זיי דאָך געקענט לייגען די טייג אויף די בְּהֵמוֹת, פון דעסטוועגן האָבען זיי געטְרָאגֶן די טייג אויף דיא אַקסְלֶען (מְחַבְּבִים הָיוּ אֶת הַמִּצְוָה) וועיל זיי האָבען ליב געהאַט די מִצְוָה פון קָרְבַּן פֶּסַח מַצָּה מָרוֹר : (לה) וּכִדְבַר משֶׁה) . ווי משֶׁה הָט גערעט (שֶׁאָמַר לָהֶם בְּמִצְרַיִם) משֶׁה הָט געזאָגט צו זיי אין מִצְרַיִם (וְיִשְׁאֲלוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ) זיי זאָלֶן בָּארְגֶען פון זייערע מִצְרִישֶׁע פְרַיינְד זילְבֶּער אונ גָאלְד : וּשְׂמָלוֹת) . אונ קְלֵיידער (אַף הֵן הָיוּ חֲשׁוּבוֹת לָהֶן מִן הַכֶּסֶף וּמִן הַזָּהָב) די קְלֵיידער זענֶען געווען ביי די יודען טייערער ווי די זילְבֶּער אונ גאָלְד (וְהַמְאוּחָר בַּפָּסוּק חָשׁוּב) וואס עס שְׁטייט שְׁפֶּעטֶער אין פָּסוּק איז טייערער, פְרִיעֶר זילְבֶּער נאָכְדעם גאָלְד נאָכְדעם קְלֵיידער *) : (ל) וַיַּשְׁאִלוּם) . (אַף מַה שֶׁלֹּא הָיוּ שׁוֹאֲלִים מֵהֶם) אֲפִילוּ וואס די יודען האָבֶן

רש"י

אמרו לא כגזרת משה הוא שהרי אמר ומת כל בכור וכאן אף הפשוטים מתים ה' או י' בבית א' (מכילתא) : (לד) טרם יחמץ. המצריים לא הניחום ב לשהות כדי חימוץ : משארותם. שירי מצה ל ומרור (מכילתא) : על שכמם. אע"פ שבהמות הרבה הוליכו עמהם מחבבים היו את המצות (מכילתא) : (לה) כדבר משה. שאמר להם במצרים (שמות יא) וישאלו איש מאת רעהו : ושמלות. אף הן היו מ חשובות להם מן הכסף ומן הזהב ג והמאוחר בפסוק חשוב (מכילתא) : (לו) וישאלום. ס אף מה שלא

שפתי חכמים

שאלה את העם : ב אבל לא בשביל איסור חמץ שהרי בפסח מצרים לא היו מוזהרים מלאכול חמץ בבית. א"כ דק"ל לל"ל טרם יחמץ הל"ל טרם שאפו ע"ז פי' המצריים כו' כלו' מ"ה כתיב טרם להודיע אותנו כי כ"כ היו המצרים ממהרים כו' : ל אבל לא שירי פסח דא"כ הוא נותר וחייב שריפה : מ דאל"כ ושמלות למ"ל דאס כסף וזהב השאילום כ"ש שמלות אלא וכו'. ומהרש"ל פירש מדלא לוה הקב"ה שישאלו שמלות ש"מ שלא היו חשובות ולכך לא אמר הקב"ה שישאלו אלא כסף וזהב כדי לקיים ואח"כ יצאו ברכוש גדול וישראל מעצמם היו שואלים מהם הבגדים לפי שהעני שלא היה לו בגד על גופו לא היה נותן עיניו על כסף וזהב אלא לשאול מהם בגד או כתונת ועז"פ שחשובות היו כו' ר"ל בעיני מצרים היה זה דבר גדול וחשוב להשאיל להם לפי שהיו מובדלים מישראל במלבושיהן ובמנהגיהם לפיכך כשהיה המצרי משאיל הבגד לישראל הי' יודע בודאי שלא יחזיר לו לפי שהישראל ישנה הבגד ואפ"ה השאילום לכ"פ שהיו חשובות לכן ר"ל למצרים ולא לישראל אבל כסף וזהב לא היה כ"כ חשוב בעיניהם לפי שהיו סבורים שיחזרו להם : נ וקשה והלא אלל חטה ושעורה מונה החשוב קודם וי"ל דכאן אין לו' החשוב קודם דאז הוה זו ואצ"ל זו שהרי הלוה להם החשוב מכ"ש שילוה להם השפל (מהרש"ל) : ס מדכתיב בתחלה וישאלו ממצרים וגו' ואח"כ כתיב וה' נתן את חן העם וגו' ר"ל שנתן להם חן בעיניהם והשאילום למה לריך תו למיכתב

פירוש לתורת אלהים

פון דעם פאָלק ישְׂרָאֵל גיטְרָאגֶען אֶת בְּצֵקוֹ זַיין טייג טֶרֶם איי עס איז זויער גוואָרען עס הָט ניט גיווֶרן וואָרום די מִצְרַיִם האָבֶן זיי אַרוּס גְטְרִיבֶּן פון לַאנְד אונ האָבֶן זיי ניט גלאָזט פַר זוּמֶן אַז דם טייג זאָל ווערֶן מִשְׁאֲרוֹתָם די מַצָּה מיט מָרוֹר וָוס איז גבליבֶּן פון דעם וואס זייא האָבען דיא נאַכְט גגעסֶן צְרוּרוֹת בְּשִׂמְלוֹתָם איז גוועוּן איין גבונְדֶן אין זייערי קְלֵיידֶר אונ האָבֶן דָם גטְרָאגֶן עַל שִׁכְמָם אויף זייערי אַקְסְלֶען [עי' הט"ז] : (לה) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אונ דיא קינדער ישְׂרָאֵל עָשׂוּ האָבֶען גְטאהְן ווי משֶׁה הָט צו זיי גרעט זיי זאָלֶן אַנְטְלייעֶן פון די מִצְרִים כֵּלִים אונ קְלֵיידֶר וַיִּשְׁאֲלוּ אונ זיי האָבֶן אַנְטְלִיגֶן פון די מִצְרַיִם כְּלֵי כֶסֶף זילְבֶּערְנֶע כֵּלִים וּכְלֵי זָהָב אונ גָלְדֶנִי כֵּלִים וּשְׂמָלוֹת אונ קְלֵיידֶר : (לו) וַיְיָ נָתַן אֶת חֵן הָעָם אונ גאָט הָט גגעבֶּן די ישְׂרָאֵל זָאלֶן האָבֶן

*) הערה פאר וואס קליידער איז גיווען ביי די יודין טייערער ווי גאלד קען מען זאגין, ווייל אין מצרים איז גיווען דער מנהג אקנעכט האט ניט געהאט ערלויבנים אנצוטאהן אקלייד פון אבעל הבית, נאר אלע קנעכט האבין געהאט איין סארט קליידער, אז זיי זענען געגאנגען אין גאס האט מען זיי דערקענט אז זיי זענען קנעכט, אונ ווען די יודין זענען גיווען אין מצרים זענען זיי אויך גיווען געקליידעט ווי אלע קנעכט, איצט אז די מצרים האבין ערלויבט די יודין אוים צו טאהן די קנעכט קליידער אונ אנטאהן קליידער ווי אלע מצרישע בעל בתים גייען האבין זיי שוין געוואסט אז זיי זענען פריי. דריבער זענען קליידער גיווען ביי זיי טייערער ווי די זילבער אונ גאלד [עיין רש"י פ' מקץ על פסוק נער עברי עבד] :

תמן מתא: לא וקרא למשה ולאהרן ליליא ואמר קומו פוקו מגו עמי אף אתון אף בני ישראל ואזילו פלחו קדם יי כמא דהויתון אמרין: לב אף ענכון אף תורכון דברו כמא די מלילתון ואזילו וצלו אף עלי: לג ותקיפת מצרים על עמא לאוחאה לשלחותהון מן ארעא ארי אמרו כלנא מיתין: לד ונטל עמא ית לישיהון

אשר אין־שם מת: לא ויקרא למשה ולאהרן לילה ויאמר קומו צאו מתוך עמי גם־אתם גם־בני ישראל ולכו עבדו את־יהוה כדברכם: לב גם־צאנכם גם־בקרכם קחו כאשר דברתם ולכו וברכתם גם־אתי: לג ותחזק מצרים על־העם למהר לשלחם מן־הארץ כי אמרו כלנו מתים: לד וישא העם את־בצקו

רשב"ם

(לב) וברכתם גם אותי. וגם תברכו אותי:
(לד) בצקו. מן בצק מן כסף כספו:

בעל הטורים

(לא) קומו צאו. ב' במסו' דין ואידך קומו צאו מן המקום הזה גבי לוט מה התם הוציאום המלאכים בעל כרחם אף כאן נמי: (לג) למהר. ג' במסורה הכא ואידך וכצבאים על ההרים למהר. למהר שלל חש בז. שהמצרים היו ממהרים לשלחם כצבאים וישראל היו ממהרים לשלול שלל

רש"י

(לא) ויקרא למשה ולאהרן לילה. מגיד שהיה מחזר על פתחי העיר וצועק היכן משה שרוי היכן אהרן שרוי: גם אתם. הגברים: גם בני ישראל. הטף: ולכו עבדו וגו' כדברכם. הכל כמו שאמרתם ולא כמו שאמרתי אני בטל לא אשלח בטל מי ומי ההולכים בטל רק צאנכם ובקרכם יצג. גם צאנכם גם בקרכם קחו. ומהו כאשר דברתם (שמות י) גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות: (לב) קחו כאשר דברתם וברכתם גם אותי. התפללו עלי שלא אמות שאני בכור (מכילתא): (לג) כלנו מתים.

בית יהודא

נייבער זענען מזנה, אונ זיי האבן געמיינט אז די קינדער זענען זייערע זענען זיי דאך ניט בכורים. אונ זיי האבן געזעהן אז אין שטוב שטארבן עטליכע קינדער, האבן זיי געשריגן עס איז ניט ווי משה הט געזאגט אז נאר בכורים וועלן שטארבן, נאר מיר וועלן אלע שטארבן: (לא) [ויקרא למשה ולאהרן לילה]. זאגט רש"י (מגיד) דער פסוק זאגט (שהיה מחזר על פתחי העיר) פרעה איז געגאנגען ביי נאכט צו די טירן פון די מענטשען וואס וואהנען אין שטאט (וצועק) אונ ער הט געשריגן (היכן משה שרוי) וואו וואהנט משה (היכן אהרן שרוי) וואו וואהנט אהרן: [וגם אתם]. (הגברים) די גרויסע מענער: [גם בני ישראל]. (הטף) די קליינע קינדער: [ולכו עבדו וגו' כדברכם]. פרעה האט געזאגט צו משה גייט דינט אייער גאט אזוי ווי איר האט גערעט (הכל כמו שאמרתם) אלץ זאל זיין ווי איר הט געזאגט (ולא כשאמרתי אני) ניט ווי איך האב געזאגט (בטל לא אשלח) וואס איך האב געזאגט איך וועל אייך ניט ארויסשיקן פון מצרים, דאס איז גאר ניט (בטל מי ומי ההולכים) וואס איך האב געפרעגט ווער זאל גיין דינען גאט, דס איז גאר ניט, מען דארף ניט פרעגן ווער עס זאל גיין, ווארום אלע וועלן גיין (בטל רק צאנכם ובקרכם יצג) וואס איך האב געזאגט אייערע שעפסען אונ אייערע רינדער וועלן בלייבען אין מצרים, די רייד איז אויך גאר ניט (גם צאנכם גם בקרכם קחו) נעמט אייערע שעפסן אונ אייערע רינדער (מהו כאשר דברתם) וואס הט פרעה געמיינט וואס ער הט געזאגט צו משה אונ אהרן עס זאל זיין ווי איר האט גערעט צו מיר (גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות) דוא וועסט אונז אויך געבן בהמות מיר זאלן זיי מקריב זיין קרבנות שלמים אונ עולות, איך וועל אזוי טאהן, איך וועל דיר אויך געבען בהמות: (לב) [וברכתם גם אותי]. איר זאלט מיך בענטשען (התפללו עלי שלא אמות שאני בכור) איר זאלט בעטן פון מיינעטוועגן איך זאל ניט שטארבן ווארום איך בין אויך אבכור: (לג) [כולנו מתים]. מיר וועלן אלע שטארבען (אמרו) די מצרים האבען געזאגט (לא כגזרת משה

שפתי חכמים

ס דאל"כ ויקרא אל משה מבע"ל כמו ויקרא אל משה וידבר ה' אליו כי לנוסח פירושו בעבור משה: י דאל"כ מה היה לריך לברכתם כיון

פירוש לתורת אלהים

איין שטוב עס זאל דארט ניט זיין אמת [עיין רש"י]: (לא) ויקרא למשה ולאהרן האט פרעה גרופען צוא משה אונ צוא אהרן לילה בייא נאכט [עיין רש"י] ויאמר הט ער גזאגט צו זיי קומו שטייט אוף צאו גייט ארויס פון מיין פאלק גם אתם אויך איר גם אוך דיא קינדר ישראל ולכו אונ גייט דינט גאט אזו ווי איר האט גירעט: (לב) גם צאנכם אויך אייערי שאף גם בקרכם אוך אייערי רינדר קחו נעמט מיט אייך כאשר אזו ווי איר הט גרעט ולכו אונ גייט וברכתם אונ זייט פר מיר מתפלל איך זאל ניט שטארבן ווארום איך בין אבכור: (לג) ותחזק מצרים על העם אונ די מצרים האבן זיך גשטארקט אוף דעם פאלק ישראל למהר צוא איילען אוועק שיקען זייא פון דעם לאנד כי אמרו ווארום זיי האבען גטראכט אז דיא ישראל וועלען נאך פאר זומן אין לאנד כולנו מתים וועלען מיר אלע שטארבן: (לד) וישא העם האט איטליכר

פון

בְּכוֹר הַשְּׁבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכֹל
בְּכוֹר בְּהֵמָה: ל וַיָּקָם פַּרְעֹה לַיְלָה
הוּא וְכָל־עֲבָדָיו וְכָל־מִצְרַיִם וַתְּהִי
צְעָקָה גְדֹלָה בְּמִצְרָיִם כִּי־אֵין בַּיִת

עַד בּוּכְרָא דְשִׁבְיָא דִי
בְּבֵית אֲסִירֵי וְכֹל בּוּכְרָא
דִבְעִירָא: ל וְקָם פַּרְעֹה
לֵילְיָא הוּא וְכָל עַבְדוֹהִי
וְכָל מִצְרַיִם וַהֲוַת צְוָחְתָא
רַבְּתָא בְּמִצְרַיִם אֲרֵי לֵית
בֵּיתָא דִי לֵית הֲוָה בֵהּ

בית יהודא

מִצְרַיִם (וְעוֹד) וֶוענֶן נָאךְ אַזַאךְ זֶענֶן זֵיי גִשְׁטָארְבֶּן (שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ יִרְאָתֵנוּ הֵבִיאָה הַפּוּרְעָנוּת) וָוארוּם הקב"ה הָט גֶעוָואסְט אַז דִי בְּכוֹרִים פוּן תְּפִיסָה וָואלְטֶען גֶעלֶעבְּט וָואלְטֶן זֵיי זָאגֶען אוּנְזֶער גָאט הָאט גֶעהַרְגִית דִי בְּכוֹרִים אִין מִצְרַיִם ווייל זֵיי הַאלְטֶן אוּנְז אִין תְּפִיסָה, דְרִיבֶּר הָט זֵיי הקב"ה אוֹיךְ גֶהַרְגֶת זֵיי זָאלֶן דָס נִיט קֶענֶן זָאגֶן וַאֲפִילוּ דִי גֶעבְּלִיבֶּענֶע מֶענְטְשִׁין אִין תְּפִיסָה וָוס זֶענֶען נִיט בְּכוֹרִים וֶועלֶן דָס אוֹיךְ נִיט קֶענֶען זָאגֶן: (וּבְכוֹר הַשִּׁפְחָה בִּכְלַל הָיָה) דִי בְּכוֹרִים פוּן דִי דִינְסְטֶן זֶענֶן אוֹיךְ גֶעשְׁטָארְבֶּן (שֶׁהֲרֵי מָנָה מִן הֶחָשׁוּב שֶׁבְּכוּלָּן עַד הַפָּחוּת) וָוארוּם דֶר פָּסוּק רֶעכוּנְט פוּן בֶּעסְטֶן בְּכוֹר וָוָס אִיז דֶר זוּהְן פוּן פַּרְעֹה: בִּיז דֶעם עֶרְגְסְטֶן בְּכוֹר וָוָס אִיז דֶר גֶעפַאנְגֶענֶר בְּכוֹר: (וּבְכוֹר הַשִּׁפְחָה חָשׁוּב מִבְּכוֹר הַשְּׁבִי) דִי בְּכוֹרִים פוּן דִיא דִינְסְטֶן זֶענֶען בֶּעסֶער וּמְער גֶעאַכְטוֹ ווִי דִי גֶעפַאנְגֶענֶע בְּכוֹרִים, זֶענֶן דָאךְ דִי בְּכוֹרִים פוּן דִי דִינְסְטֶען גֶעהַרְגֶת גֶעוָוארֶן פְרִיעֶר פַאר דִי גֶעפַאנְגֶענֶע בְּכוֹרִים, וַוייל מֶען אִיז גֶעגַאנְגֶן כְּסֵדֶר פְרִיעֶר אִיז גֶעהַרְגֶת גֶעוָוארֶן דֶער בְּכוֹר פוּן פַּרְעֹה, נָאכְדֶעם נִידֶערִיגֶער אוּנ נִידֶערִיגֶער בִּיז דֶעם גֶעפַאנְגֶענֶעם בְּכוֹר: (ל) וַיָּקָם פַּרְעֹה: פַּרְעֹה אִיז אוֹיפְגֶעשְׁטַאנֶען (מִמִּטָּתוֹ) פוּן זַיין בֶּעט: לַיְלָה: בַּיי נַאכְט (וְלֹא כְּדֶרֶךְ הַמְּלָכִים בְּג' שָׁעוֹת בַּיּוֹם) נִיט וְויא אַלֶע מְלָכִים וָוס שְׁלָאפֶן בִּיז דְרַייא שָׁעָה אוֹיפֶן טָאג: הוּא: (תְּחִלָּה) פַּרְעֹה אִיז פְרִיעֶר אוֹיפְגֶעשְׁטַאנֶען (וְאַחַר כַּךְ עֲבָדָיו) נָאכְדֶעם זֶענֶן אוֹיפְגֶעשְׁטַאנֶען זַיינֶע קְנֶעכְט (מְלַמֵּד) דֶער פָּסוּק לֶערוּנְט אוּנְז (שֶׁהָיָה הוּא מְחַזֵּר עַל בָּתֵּי עֲבָדָיו וּמַעֲמִידָן) פַּרְעֹה אִיז גֶעגַאנְגֶען אִין דִי שְׁטוּבֶּען ווָאו זַיינֶע קְנֶעכְט זֶענֶן גֶעשְׁלָאפֶען אוּנ עֶר הָט זֵיי אוֹיפְגֶעוֶועקְט זֵיי זָאלֶן אוֹיפְשְׁטֵיין: כִּי אֵין בַּיִת אֲשֶׁר אֵין שָׁם מֵת: וָוארוּם עֶס אִיז נִיט גֶעוֶוען אִין מִצְרַיִם אֵיין שְׁטוּבּ וָואס אִין אִיר אִיז נִיט גֶעוֶוען אַגֶעשְׁטָארְבֶּענֶער (יֵשׁ שָׁם בְּכוֹר מֵת) אִיז גֶעוֶוען אִין שְׁטוּבּ אַבְּכוֹר, אִיז דֶר בְּכוֹר גֶעשְׁטָארְבֶּן (אֵין שָׁם בְּכוֹר) אִין דִי שְׁטוּבּ וָוס אִיז נִיט גֶעוֶוען אַבְּכוֹר (גָדוֹל שֶׁבַּבַּיִת קָרוּי בְּכוֹר) אִיז דֶר גְרֶעסְטֶער פוּן שְׁטוּבּ גֶערוּפֶן גֶעוָוארֶן בְּכוֹר אוּנ עֶר אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּן (שֶׁנֶּאֱמַר) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק הקב"ה הָאט גֶעזָאגְט אוֹיף דָוִד (אַף אָנִי בְּכוֹר אֶתְּנֵהוּ) אִיךְ וֶועל אִים גֶעבֶּען עֶר זָאל זַיין אַבְּכוֹ"ר אַעֶלְצְטֶער), וֶוערְט דֶר אֶלְצְטֶער גֶערוּפֶן בְּכוֹר (דָבָר אַחֵר) נָאךְ אַזַאךְ אִיז פַאר וָוס אִין יֶעדֶער שְׁטוּבּ אִיז גֶעוֶוען אַמֵּת נָאדֶר מֶער וְויא אֵיין מֵת (מִצְרִיּוֹת מְזַנּוֹת תַּחַת בַּעֲלֵיהֶן וְיוֹלְדוֹת מֵרְוְוקִים פְּנוּיִם) וַוייל דִי וַוייבֶּער פוּן דִי מִצְרִים פְלֶעגֶען מְזַנֶּה זַיין אוּנ פְלֶעגֶן הָאבֶּן קִינְדֶר פוּן בַּחוּרִים (וְהָיוּ לָהֶם בְּכוֹרִים הַרְבֵּה) הָאבֶּן זֵיי גֶעהַאט אִין שְׁטוּבּ פִיל בְּכוֹרִים (פְּעָמִים חֲמִשָּׁה לְאִשָּׁה אַחַת) עֶס פְלֶעגְט טְרֶעפֶן אֵיין אִשָּׁה זָאל הָאבְּען פִינְף בְּכוֹרִים (כָּל אֶחָד בְּכוֹר לְאָבִיו) יֶעדֶערֶער אִיז גֶעוֶוען אַבְּכוֹר צוּא זַיין פָאטֶר וְאוּנ וַוייל זַייעֶרֶע מַאנֶען הָאבֶּן נִיט גֶעוואוּסְט אַז דִי

רש"י

שלא יאמרו יראתנו הביאה הפורענות זו ובכור השפחה בכלל הי' שהרי מנה מן החשוב שבכלן עד הפחות ובכור השפחה חשוב מבכור השבי: (ל) ויקם פרעה. ממטתו: לילה. ולא כדרך המלכים בשלש שעות ביום: הוא. תחילה ואח"כ עבדיו מלמד שהיה הוא מחזר ו על בתי עבדיו ומעמידן: כי אין בית אשר אין שם מת. יש שם בכור מת אין שם בכור גדול שבבית קרוי בכור שנאמר (תהלים פט) אף אני בכור אתנהו ד"א מצריות מזנות תחת בעליהן ז ויולדות מרווקים ח פנויים והיו להם בכורות הרבה פעמים הם המשה לאשה אחת כל אחד בכור לאביו:

שפתי חכמים

אלו עיין לעיל ושם מתורץ: ו (נח"י) והא דעבדיו לא היו מעמידין את פרעה אע"פ שבהם היתה עיקר המכה דכתיב אין בית וגו' י"ל לפי שהם אמרו כבר שלח את האנשים וגו' הטרם תדע וגו' ולא שמע אליהם לכך הוצרך הוא להעמידם: ז וקשה דא"כ יוכלו לו' משה בדאי הוא שהרי גם אחרים שאינם בכורים מתים וי"ל שמשה יאמר להם שכולם בכורים היו לפי שהיו נשותיהם מזנות וכו' וכל זה כדי להראות שפלותם וטומאתם מהרש"ל: ח פנוים הוא פירושו של רווקים:

ליקוטי יקרים

הקב"ה גיזָאגְט צוּ דִי מַלְאָכִים אִיצְט אִיז נִיט אַייעֶר צַייט צוּ זָאגֶן שִׁירָה, אִיצְט זָאגֶן מַיינֶע קִינְדֶער שִׁירָה אוֹיף דִיא עֶרְד, ווִי עֶס אִיז גִוָוארֶן הַאלְבֶּע נַאכְט הָאבֶּן יוּדִין אָנְגְהוֹבֶּן זָאגֶן שִׁירָה, זֵיי הָאבֶּן גְזָאגְט הַלֵּל, אוּנ הקב"ה הָט גְהַרְגֶת דִי בְּכוֹרִים, אוּנ דִי מַלְאָכִים זֶענֶן גְקוּמֶן הֶערֶן דִי שִׁירָה וָוס יוּדִין זָאגֶן. דֶער חכם הרזים שְׁרַייבְּט וֶוען הקב"ה הָאט גֶעהַרְגֶת דִי בְּכוֹרִים אוּנ פַּרְעֹה הָט גֶעשְׁרִיגֶן צוּ דִי יוּדִין זֵיי זָאלֶען אַרוֹיסְגֵיין פוּן מִצְרַיִם הָט מֶען גִיהֶערְט זַיין שְׁטִימֶע אִיבֶּר גַאנְץ מִצְרַיִם וָוס מִצְרַיִם אִיז גִיוֶוען גְרוֹס פִיר הוּנְדֶערְט מַייל אוֹיף פִיר הוּנְדֶערְט מַייל, אוּנ עֶר הָט גֶעשְׁרִיגֶען מִיט אַטְרוֹיעֶרִיגֶע שְׁטִימֶע, אוּנ דִי יוּדִין הָאבֶּען זַיין שְׁטִימֶע גִיהֶערְט אוּנ זֵיי הָאבֶּן זִיךְ נִיט גְרִירְט פוּן אָרְט, בִּיז פַּרְעֹה הָט גֶעמוּזְט קוּמֶן צוּ מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן אוּנ בֶּעטִין בַּיי זַייא מִיט גֶעוויין זֵיי זָאלֶן אַרוֹיס גֵיין פוּן מִצְרַיִם:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ל) כי אין בית. אמרי' בספרי וכי תעלה על דעתך שלא היה שם בית שאין שם בכור אלא כך היה מנהגם של מצרים כשהיה בכור שלהם מת היו עושין איקונין שלו בבתיהם ובאותה שעה הי' נשבר ונתך ארצה והי' קשה בעיניהם כיום המות. ועוד אמרינן התם שבמקום שהיו שם בכוריהם קבורים היו באים עכברים וחוטטים אחריהם ומוציאין אותם ומגררין אותם והיה קשה להם מיום המיתה:

פירוש לתורת אלהים

בִּיז דֶעם בְּכוֹר פוּן דִיא גְפַאנְגֶענֶע אֲשֶׁר וָואס זֶענֶן גִיוֶועזְן אִין דֶער שְׁטוּבּ וָואס דָארְט אִיז דָאס גְרוּבּ וָואס מֶען וַוארְפְט אַרַיין דִיא גִיפַאנְגֶענֶע זֶענִין זֵייא אוֹיךְ גְשְׁטָארְבֶּן וְכֹל אוּנ אַלֶע בְּכוֹרִים פוּן בְּהֵמוֹת זֶענֶען אוֹיךְ גִיפֵּייגֶערְט [עיין רש"י]: (ל) וַיָּקָם פַּרְעֹה אִיז פַּרְעֹה אוֹיף גְשְׁטַאנֶען בַּיי נַאכְט הוּא יָגֵ"ר וְכָל אוּנ אַלֶע זַיינֶע קְנֶעכְט וְכָל מִצְרַיִם אוּנ אַלִי גוֹצְ"ן וַתְּהִי אוּנ עֶס אִיז גִיוָוארֶען אַגְרוֹיס גְשְׁרֵייא אִין מִצְרַיִם כִּי וָוארוּם עֶס אִיז נִיט גִיוֶוען

וַיִּשְׁתַּחֲווּ׃ כח וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
כֵּן עָשׂוּ׃ ס ששי כט וַיְהִי ׀ בַּחֲצִי הַלַּיְלָה
וַיהוָה הִכָּה כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
מִבְּכֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד

אונקלוס

וּסְגִידוּ׃ כח וַאֲזַלוּ וַעֲבָדוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דְפַקֵּיד
יְיָ יָת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן
עֲבָדוּ׃ כט וַהֲוָה בְּפַלְגוּת
לֵילְיָא וַיְיָ קְטַל כָּל בּוּכְרָא
בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם
מִבּוּכְרָא דְפַרְעֹה דַּעֲתִיד
לְמִתַּב עַל כּוּרְסֵי מַלְכוּתֵיהּ
תו"א ויהי בחצי הלילה יבמות עב :

בעל הטורים

(כח) ויעשו . כן עשו. שתי עשיות אחת לפסח ואחת למילה : (כט) בחצי הלילה . ג' במסורה הכא ואידך ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש לג' שגם בכאן חרדו חרדה גדולה ואידך גבי שמשון ויקם בחצי הלילה בעניגא דעזה לו' לך שהקב"ה עושה נס לצדיקים בחצי ה: .

רשב"ם

(כט) בחצי הלילה. כשהיו אוכלין את פסחיהן: היושב על כסאו. העתיד לישב על כסאו . אילו חיה :

רש"י

על בשורת הגאולה וביאת הארץ ובשורת א הבנים שיהיו להם : (כח) וילכו ויעשו וגו' . (מכילתא) וכי כבר עשו והלא מראש חודש נאמר להם אלא מכיון שקבלו עליהם מעלה עליהם הכתוב כאלו עשו : וילכו ויעשו . אף ההליכה מנה הכתוב ליתן שכר להליכה ושכר לעשיה : כאשר צוה ה' את משה ואהרן. להגיד שבחן של ישראל שלא הפילו ב דבר מכל מצות משה ואהרן ומהו כן עשו אף משה ג ואהרן כן עשו : (כט) וה' . כל מקום שנא' וה' הוא ובית דינו ד שהוי"ו לשון תוספת הוא כמו פלוני ופלוני : הכה כל בכור . אף של אומה אחרת והוא במצרים : מבכור פרעה . אף פרעה בכור הי' ונשתייר מן הבכורים ועליו הוא אומר (שמות ט) בעבור זאת העמדתיך : עד בכור השבי . שהיו שמחין לאידם ה של ישראל ועוד

בית יהודא

הקב"ה וַעַל בְּשׂוֹרַת הַגְּאוּלָּה וּבִיאַת הָאָרֶץ וּבְשׂוֹרַת הַבָּנִים שֶׁיִּהְיוּ לָהֶם) וָוָאס מֶען הָאט זֵיי גֶעזָאגְט זֵיי וֶועלֶן אוֹיסְגֶעלֵייזְט וֶוערֶן פוּן מִצְרַיִם, אוּנ וֶועלֶן אַרַיינְקוּמֶען אִין אֶרֶץ כְּנַעַן, אוּנ זֵיי וֶועלֶן הָאבֶּן קִינְדֶער וַחֲכָמִים צַדִּיקִים וָואס וֶועלֶן וֶוערְט זַיין אַרַיין צוּ קוּמֶען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל] : (כח) [וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל]. פְרֶעגְט רש"י (וְכִי כְּבָר עָשׂוּ) הָאבֶּן דֶען יוּדִין שׁוֹין גֶעמַאכְט דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח (וַהֲלֹא מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ נֶאֱמַר לָהֶם) רֹאשׁ חוֹדֶשׁ הָט מֶען זֵיי גֶעזָאגְט זֵיי זָאלֶן מַאכֶן דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח וֶוען עֶס וֶועט קוּמֶען דִי צֵייט, אָבֶּער מֶען הָאט נָאךְ נִיט גֶעמַאכְט (אֶלָּא מִכֵּיוָן שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם) נָאר וַוייל דִי יוּדִין הָאבֶּן אוֹף זִיךְ גֶנוּמֶען זֵיי זָאלֶן מַאכֶן דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח צוּ דֶער צֵייט וָואס הקב"ה הָאט גֶעבָּאטֶען (מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עָשׂוּ) רֶעכֶנְט אוֹף זֵיי דֶער פָּסוּק גְלַייךְ וִוי זֵיי וָואלְטֶען שׁוֹין גֶעמַאכְט דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח גְלַייךְ וִוי הקב"ה וָואלְט גֶעבָּאטֶען מֶען זָאל שׁוֹין מַאכֶן אוּנ מֶען הָט שׁוֹין גֶעמַאכְט] : [וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ]. זָאגְט רש"י (אַף הַהֲלִיכָה מָנָה הַכָּתוּב) דֶעם גֵיין זַייעֶרִין רֶעכוּנְט אוֹךְ דֶער פָּסוּק (לִיתֵּן שָׂכָר לַהֲלִיכָה וְשָׂכָר לַעֲשִׂיָּה) מֶען הָט זֵיי גִיגֶעבֶּען שָׂכָר אוֹף דֶעם גֵיין מַאכֶן דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח, אוּנ אוֹף דֶעם מַאכֶן דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח וְאוּנ אַזוֹ אִיז בַּיי יֶעדֶר מִצְוָהו : [כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן]. זָאגְט רש"י (לְהַגִּיד שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל) צוּא זָאגֶען דֶעם לוֹיבּ פוּן דִי יוּדִין (שֶׁלֹּא הִפִּילוּ דָּבָר מִכָּל מִצְוֹת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן) זֵיי הָאבֶּן נִיט גֶעמַאכְט פַאלֶן [זֵיי הָאבֶּן נִיט גִיפֶעלְט] אֵיין זַאךְ פוּן וָואס מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן הָאבֶּן זֵיי גֶעבָּאטֶען (וּמַהוּ כֵּן עָשׂוּ) אוּנ וָואס מֵיינְט מֶען זֵיי הָאבֶּען אַזוֹ גֶעטָאהְן (אַף מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ) מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן הָאבֶּען אוֹךְ אַזוֹ גֶעטָאהְן, זֵיי הָאבֶּען אוֹיךְ גֶעמַאכְט דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח גְלַייךְ וִוי אַלֶע יוּדִין [אֲפִילוּ זֵיי הָאבֶּן נִיט גֶעדִינְט אִין מִצְרַיִם] : (כט) [וַה'] . זָאגְט רש"י (כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר וַה') וְואוּ עֶס שְׁטֵייט וַה', מֵיינְט מֶען (הוּא וּבֵית דִּינוֹ) הקב"ה מִיט זַיין בֵּית דִּין (שֶׁהַוָי"ו לָשׁוֹן תּוֹסֶפֶת הוּא) דֶער וָא"ו וָואס שְׁטֵייט פְרִיעֶר קוּמְט צוּ וַוייזִין אוֹף נָאךְ וֶועמֶן (כְּמוֹ) וִוי מֶען זָאגְט (פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי) יֶענֶער אוּנ יֶענֶער אוֹךְ, נָאךְ אֵיינֶער צוּ דֶעם אֵיינֶעם : [וְהִכָּה כָּל בְּכוֹר]. הקב"ה הָאט גֶשְׁלָאגֶען אַלֶע בְּכוֹרִים (אַף שֶׁל אוּמָּה אַחֶרֶת וְהוּא בְּמִצְרַיִם) אֲפִילוּ דֶער בְּכוֹר אִיז גִוֶועְן פוּן אֵיין אַנְדֶער פָאלְק נָאר וַוייל עֶר אִיז גִיוֶועְן אִין מִצְרַיִם אִיצְט, אִיז עֶר אוֹךְ גִשְׁטָארְבֶּן : [וּמִבְּכוֹר פַּרְעֹה]. זָאגְט רש"י (אַף פַּרְעֹה בְּכוֹר הָיָה) פַּרְעֹה אִיז אוֹיךְ גִוֶועְן אַבְּכוֹר (וְנִשְׁתַּיֵּיר מִן הַבְּכוֹרִים) נָאר עֶר אֵיינֶר אִיז גִבְלִיבֶּען פוּן דִי בְּכוֹרִים (וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר) אוֹף אִים הָט הקב"ה גֶזָאגְט (בַּעֲבוּר זֹאת הֶעֱמַדְתִּיךָ) וֶועגֶן דֶעם הָאבּ אִיךְ דִיךְ גְלָאזְט שְׁטֵיין אוּנ לֶעבֶּען (בַּעֲבוּר הַרְאוֹתְךָ אֶת כֹּחִי בַּיָּם סוּף) אִיךְ זָאל דִיר וַוייזֶען מַיין כֹּחַ בַּיי דֶעם יַם סוּף : [וְעַד בְּכוֹר הַשְּׁבִי]. דִי בְּכוֹרִים וָואס זֶענֶען גֶעוֶועְן גֶעפַאנְגֶענֶע אִין דִי תְּפִיסָה וַאסְטְרָאג אִין טִיוּרְמֶע] זֶענֶן אוֹיךְ גִשְׁטָארְבֶּן (שֶׁהָיוּ שְׂמֵחִין לְאֵידָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל) וַוייל זֵיי הָאבֶּן זִיךְ גִפְרֵייט אוֹף דִי צָרוֹת וָואס יוּדִין הָאבֶּען אִין

שפתי חכמים

ילאו : א דייק כל אלו הג' מדכתיב ויקוד העם וישתחוו דהל"ל ויקדו כמו שנא' וישתחוו אלא להורות שהד קידה הי' ושתי השתחוואות מהרש"ל: ב אע"פ שהיה סכנה בדבר לזבוח תועבת מצרים לעיניהם : ג דק"ד דמשה ואהרן שאינן בכלל הגאולה לא נלטוו ולא עשו ת"ל כן עשו מיותר דבוילכו ויעשו סגי : ד הרא"ם נתן טעם לשאר מקומות שנא' וה' הוא ובית דינו כפ' וירא בפסוק וה' המטיר : ה הא דלריך לשני טעמים

פירוש לתורת אלהים

(כח) וַיֵּלְכוּ זֶענֶן דִי יִשְׂרָאֵל גֶגַאנְגֶען אוּנ הָאבֶּן גֶטְאהְן וִוי גָאט הָט גִיבָּאטְין צוּ מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ אַזוֹ הָאט מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן אוֹיךְ גִיטָאהְן : (כט) וַיְהִי אוּנ אַז עֶס אִיז גִיוֶועְן הַאלְבֶּע נַאכְט וָואס נָאךְ דֶעם פֶערְצֶעְן טָאג וַה' הִכָּה כָל בְּכוֹר אוּנ גָאט הָאט גִישְׁלָאגִין אַלֶע בְּכוֹרִים אִין לַאנְד מִצְרַיִם [עיין רש"י] מִבְּכֹר פוּן דֶעם בְּכוֹר וָואס אוּנְטֶער פַּרְעֹה הַיּוֹשֵׁב דֶער וָואס אִיז אַן גִבְרֵייט נָאךְ אִים זִיצֶן אוֹיף זַיין שְׁטוּל עַד

ליקוטי יקרים

(כט) וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וגו'. דֶער ילקוט שְׁרַייבְּט רַבִּי יוֹחָנָן הָט גִזָאגְט אֲפִילוּ הקב"ה הָט גִהַרְגֶתְ דִי בְּכוֹרִים הַאלְבֶּע נַאכְט, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן הָט הקב"ה גֶעמַאכְט זֵיי זָאלֶען זִיךְ צַאפְּלֶען אוּנ לֶעבֶּן בִּיז אִין דֶער פְרִיה, דִי יוּדִין זָאלֶן הָאבֶּן דִי נְקָמָה צוּ זֶעהֶן וִוי זֵיי צַאפְּלֶען זִיךְ אוּנ שְׁטַארְבֶּן. דֶער זוהר שְׁרַייבְּט אִין דִי נַאכְט וָואס הקב"ה הָט גֶעהַרְגֶתְ דִי בְּכוֹרִים פוּן מִצְרַיִם, הָאבֶּן דִי מַלְאָכִים גִיוָואלְט זָאגֶן שִׁירָה, הָאט

יִתֵּן הַמַּשְׁחִית לָבֹא אֶל־בָּתֵּיכֶם
לִנְגֹּף׃ כד וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
לְחָק־לְךָ וּלְבָנֶיךָ עַד־עוֹלָם׃ כה וְהָיָה
כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִתֵּן יְהוָה
לָכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־
הָעֲבֹדָה הַזֹּאת׃ כו וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ
אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת
לָכֶם׃ כז וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח־פֶּסַח הוּא
לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל־בָּתֵּי בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנָגְפּוֹ אֶת־מִצְרַיִם
וְאֶת־בָּתֵּינוּ הִצִּיל וַיִּקֹּד הָעָם

אונקלוס

תַּרְעָא וְלָא יִשְׁבּוֹ
לְחַבָּלָא לְמֵיעַל לְבָתֵּיכ
לְמִמְחֵי׃ כד וְתִטְּרוּן
פִּתְגָּמָא הָדֵין לִקְיָם לָ
וְלִבְנָךְ עַד עָלַם׃ כה וִיהֵ
אֲרֵי תֵיעֲלוּן לְאַרְעָ
דְּיִתֵּן יְיָ לְכוֹן כְּמָא
מַלֵּיל וְתִטְּרוּן יָת פָּלְחָנָ
הָדֵין׃ כו וִיהֵי אֲרֵי יֵימְרוּ
לְכוֹן בְּנֵיכוֹן מָה פָּלְחָנָ
הָדֵין לְכוֹן׃ כז וְתֵימְרוּן
דְּבַח חַיָּס הוּא קֳדָם
דִּי חָס עַל בָּתֵּי בְ
יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם כַּד הֲ
מָחֵי יָת מִצְרָאֵי וְ
בָּתַּנָא שֵׁזֵיב וּכְרַע עַמָּ

תו"א ואמרתם זבח פסחים סג:

רשב"ם

(כו) מה העבודה הזאת. המשונה מ... הימים טובים בכמה דברים: (כז) אשר פ... דילג ועבר:

רש"י

יתן לו יכולת לבא כמו (בראשית לא) ולא נתנו אלהים לה... עמדי: (כה) והיה כי תבאו. תלה הכתוב מצוה בביאתם לארץ ולא נתחייבו במדבר אלא בפסח אחד שע... בשנה השנית על פי הדבור: כאשר דבר. והיכן ד... (שמות ו) והבאתי אתכם אל הארץ וגו': (כז) ויקוד הע...

בית יהודא

עֶר זָאל אַרַיינְקוּמֶען צוּ אַיוּדִין אִין שְׁטוּב (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְלֹא נְתָנוֹ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי) הקב"ה הָט נִיט גְּלָאזְן לָבָן זָאל מִיר טָאהְן שְׁלֶעכְטְס: (כה) וְהָיָה כִּי תָבוֹאוּ. זָאגְט רש"י (תָּלָה הַכָּתוּב מִצְוָה זוּ בְּבִיאָתָם לָאָרֶץ) הקב"ה הָט גְּבָאטֶן דִּי יוּדִין דִּי מִצְוָה פוּן קָרְבַּן פֶּסַח, זֵיי זָאלֶן אִים מַאכֶען וֶוען זֵיי וֶועלֶן אַרַיינְקוּמֶען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (וְלֹא נִתְחַיְּבוּ בַּמִּדְבָּר אֶלָּא פֶּסַח אֶחָד) וֶוען דִּי יוּדִין זֶענֶען גִיוֶוען אִין דֶר מִדְבָּר זֶענֶען זֵיי נָאר גִיבָּאטֶן גִיוָוארֶן אוֹף אֵיין קָרְבַּן פֶּסַח צוּ מַאכֶן (שֶׁעָשׂוּ בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית עַל פִּי הַדִּבּוּר) דָּס אִיז דֶר קָרְבַּן פֶּסַח וָוס הקב"ה הָט גֶעבָּאטֶן צוּ מַאכֶן דֶעם אַנְדֶערֶן יָאר וָוס זֵיי זֶענֶען אַרוֹיסְגְּגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם, דָּס אִיז דֶרְאַנְדֶרֶר פֶּסַח: וּכַאֲשֶׁר דִּבֵּר]. וִוי הקב"ה הָט גֶרֶעט. (וְהֵיכָן דִּבֵּר) וְוא הָט הקב"ה דָּס גֶרֶעט (וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ) אִיךְ וֶועל אַייךְ בְּרֶענְגֶען אִין לַאנְד כְּנַעַן: (כז) וַיִּקֹּד הָעָם]. דָּס פָאלְק הָאט גֶעקְנִיט אוּנ גֶעדַאנְקְט צוּ...

שפתי חכמים

לוקין ויאמרו משה כדאי הוא והם לא ידעו שמשחית של כל לילה הוא ומשה לא דבר אלא ממשחית שהכה בכוריהם לכך ליוה להם ש...

ליקוטים על התורה

פַלוּצְלוּנְג הָט עֶר גְהֶערְט פוּן שׁוֹפֵט עֶר מֶעג אַרוֹיסְגֵיין פְּרַיי, וָועט עֶר גֶעשְׁוִוינְט עֶפֶענֶען דִּי טִיר אוּנ וֶועט אַנְטְלוֹפֶן פוּן תְּפִיסָה מִיט אַגְרוֹסֶע שִׂמְחָה אוּנ עֶר וֶועט מוֹרָא הָאבֶּען צוּ וַוארְטֶען טָאמֶער וֶועט דֶר שׁוֹפֵט חֲרָטָה הָאבֶּן, דְּרִיבֶּר הָט מֹשֶׁה גִיזָאגְט צוּ דִּי יוּדִין אִיר זָאלְט נִיט מוֹרָא הָאבֶּן טָאמֶער וֶועט פַּרְעֹה חֲרָטָה הָאבֶּן אוּנ עֶר וֶועט אַייךְ נִיט אַרוֹיסְלָאזֶען פוּן מִצְרַיִם, נָאר אִיר זָאלְט זִיצֶען אַגַאנְצֶע נַאכְט אִין אַייֶערֶע שְׁטוּבִּין, אַז פַּרְעֹה וֶועט זֶעהְן אִיר אַיילְט אַייךְ נִיט אַוֶועק צוּ גֵיין וֶועט עֶר אַייךְ אַרוֹיסְטְרַייבִּין פוּן מִצְרַיִם וִויא הקב"ה הָט גְזָאגְט גָּרֵשׁ יְגָרֵשׁ אֶתְכֶם, פַּרְעֹה וֶועט אַייךְ אַרוֹסְטְרַייבֶּן פוּן מִצְרַיִם:

פירוש לתורת אלהים

וּפָסַח וֶועט גָאט אִיבֶּער הִיפֶּן אִיבֶּער דֶער טִיר וְלֹא אוּ... עֶר וֶועט נִיט לָאזֶן דֶעם מַשְׁחִית לָבֹא צוּ קוּמֶען אִ... אַייֶערֶע הַייזֶער לִנְגּוֹף צוּ מָארְדֶן: (כד) וּשְׁמַרְתֶּם אוּנ אִי... זָאלְט הִיטֶן דִּי זַאךְ וָוס אִיךְ הָאבּ צוּ אַייךְ גְזָאגְט עֶ... זָאל זַיין צוּ אַחוּק לְךָ צוּ דִּיר אוּנ צוּ דַיינֶע קִינְדֶר אוּ... אֵייבֶּג: (כה) וְהָיָה אוּנ עֶס וֶועט זַיין כִּי אַז אִיר וֶועט קוּמֶען צוּ דֶעם לַאנְד אֲשֶׁר וָוס גָאט וֶועט גֶעבֶּן צוּ אַיי... כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר אַזוֹ וִויא עֶר הָט גֶרֶעט אוּנ הָאט אַייךְ צוּ... גְזָאגְט וּשְׁמַרְתֶּם זָאלְט אִיר הִיטֶן צוּא מַאכֶען אַקָרְבָּ... פֶּסַח: (כו) וְהָיָה אוּנ עֶס וֶועט זַיין כִּי אַז אַייֶער קִינְדֶר וֶועלֶן אַייךְ פְרֶעגֶן מָה וָוס אִיז דָאס וָואס אִיר מַאכְט אַקָרְבָּן פֶּסַח: (כז) וַאֲמַרְתֶּם זָאלְט אִיר זַיי... עֶנְפֶרֶן זֶבַח דָאס אִיז אַשֶׁעכְטוּנְג פוּן אַקָרְבָּן פֶּסַח צוּא גָאט אֲשֶׁר וַוייל גָאט הָט אִיבֶּר גְהִיפְּט אִיבֶּר דִּי הַייזֶ... פוּן דִּי קִינְדֶר יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּשַׁעַת זֵייא זֶענִין גְוֶוען אִין מִצְרַיִם בְּנָגְפּוֹ אִין זַיין טָאהְן מָארְדֶען דִּיא מִצְרִי... וְאֶת אוּנ אוּנְזֶערֶע הַייזֶער הָט גָאט מַצִּיל גְוֶוען מַחֲמַת דֶעם מַאכֶען מִיר אַקָרְבָּן פֶּסַח אַזוֹי הָאט מֹשֶׁה גִירֶעט צוּ דִּי יִשְׂרָאֵל וַיִּקֹּד הָט דָּס פָאלְק יִשְׂרָאֵל גְקְנִיט וַיִּשְׁתַּחֲווּ אוּנ זֵיי הָאבֶּען זִיךְ גְבוּקְט [עיין רש"י]

בַּדָּם אֲשֶׁר־בַּסַּף וְהִגַּעְתֶּם אֶל־
הַמַּשְׁקוֹף וְאֶל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת מִן־
הַדָּם אֲשֶׁר בַּסָּף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ
אִישׁ מִפֶּתַח־בֵּיתוֹ עַד־בֹּקֶר׃ כג וְעָבַר
יְהוָה לִנְגֹּף אֶת־מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת־
הַדָּם עַל־הַמַּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי
הַמְּזוּזֹת וּפָסַח יְהוָה עַל־הַפֶּתַח וְלֹא

אונקלוס

מָא דִבְמָנָא וְתַדּוּן
שַׁקְפָא וְלִתְרֵין סִפַּיָא מִן
מָא דִבְמָנָא וְאַתּוּן לָא
פְּקוּן אֱנָשׁ מִתְּרַע בֵּיתֵהּ
צַפְרָא׃ כג וְאִתְגְּלֵי יְיָ
מְחֵי יָת מִצְרַיִם וְיֶחֱזֵי
דְּמָא עַל שַׁקְפָא וְעַל
רֵין סִפַּיָא וְיֵחוֹס יְיָ עַל

א המשקוף מנחות לד: ואתם לא ב"ק מ:

רשב"ם

י הסף, ספות כסף: לא תצאו. כי סימני הדם אשר במזוזות יגן עליהם:

בעל הטורים

והגעתם אל המשקוף ואל שתי זות. ובנתינה כתיב ונתנו על שתי זות ועל המשקוף הקדים מזוזות למשקוף לו' שאם שינה הסדר יצא: מן הדם. בגי' דמי מילה: (כג) ולא יתן. ג' במסו' הכא ואידך יתן עליה לבונה גבי חטאת שבזכות הקרבנות נגאלו ואידך גבי סוטה ולא יתן עליה לבונה שבזכות הנשים לדקניות יצאו משם וזו שלא עשתה כמעשיהם לא יתהדר קרבנה:

רש"י

ין קרויין ש אגודה: אשר בסף. בכלי כמו ספות : מן הדם אשר בסף. למה חזר ושנאו שלא תאמר לה אחת לשלש המתנות לכך נאמר עוד אשר בסף שתהא נתינה ונתינה מן הדם אשר בסף על כל הגעה טבילה: תם לא תצאו וגו'. מגיד שמאחר שנתנה רשות חית ת להכל אינו מבחין בין לדיק לרשע ולילה רשות בלים הוא שנא' (תהלים קד) בו תרמוש כל חיתו יער:) ופסח. וחמל וי"ל ודלג: ולא יתן המשחית. ולא

בית יהודא

אֲגוּדָ"ה) אַז מֶען גֶעמְט אַזֶעלְכֶע דְרַייא גְרָאז שְׁטֶעקְלִיךְ אוּנ מֶען בִּינְדְט זַייא צוּזַאמֶען דָס הֵייסְט אֲגוּדָה: וַאֲשֶׁר בַּסַּף) (בִּכְלִי) דִי בְּלוּט זָאל גֶענוּמֶען װֶערֶן אִין אַכֵּלִי (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק סִפּוֹת כֶּסֶף, זִילְבֶּערְנֶע בֶּעקִינְס, שִׁיסְלֶען: וּמִן הַדָּם אֲשֶׁר בַּסָּף). פְרֶעגְט רַשִׁ"י (לָמָּה חָזַר וְשָׁנָאוֹ) צוּ וָוס שְׁטֵייעֶן דִי פִיר װֶערְטֶער נָאךְ אַמָאהְל, עֶנְפֶרְט רַשִׁ"י (שֶׁלֹּא תֹאמַר טְבִילָה אַחַת לְשָׁלֹשׁ הַמַּתָּנוֹת) דוּ זָאלְסְט נִיט זָאגֶן עֶר זָאל אַיינְטִינְקֶן דֶעם אֵזוֹב אֵיין מָאהְל אִין דִי בְּלוּט אוּנ זָאל שְׁפְּרִיצֶען אוֹיף דֶעם מַשְׁקוֹף אוּנ אוֹיף דִי צְוַויי מְזוּזוֹת (לְכַךְ

ר עוֹד אֲשֶׁר בַּסַּף) דְרִיבֶּר שְׁטֵייט נָאךְ אַמָאהְל מִן הַדָּם אֲשֶׁר בַּסַּף (שֶׁתְּהֵא כָּל נְתִינָה וּנְתִינָה מִן הַדָּם אֲשֶׁר בַּסַּף) צוּא ר זַאךְ בֶּעזוּנְדֶער זָאל עֶר אַיינְטוּנְקֶען דֶעם אֵזוֹב אִין דִיא בְּלוּט וָוס אִין בֶּעקִין, װֶוען עֶר דַארְף אָנְרִירֶען דִי בְּלוּט צוּם קוֹף, זָאל עֶר אַיינְטוּנְקֶן דֶעם אֵזוֹב אִין דִי בְּלוּט, אוּנ װֶוען עֶר דַארְף אָנְרִירֶען דִיא בְּלוּט צוּ אֵיין מְזוּזָה זָאל עֶר טוּנְקֶען דֶעם אֵזוֹב אִין דִי בְּלוּט אוּנ װֶוען עֶר דַארְף אָנְרִירֶען דִי בְּלוּט צוּ דִי אַנְדֶערֶע מְזוּזָה זָאל עֶר אַיינְטוּנְקֶן ם אֵזוֹב אִין דִי בְּלוּט (עַל כָּל הַגָּעָה טְבִילָה) צוּ יֶעדֶר אָנְרִירוּנְג זָאל מֶען פְרִיעֶר אַיינְטוּנְקֶן דֶעם אֵזוֹב אִין דִיא ט וָואס אִין בֶּעקִין: וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ וגו'). פוּן אַייךְ זָאל אֵיין מֶענְטְשׁ נִיט אַרוֹיסְגֵיין פוּן שְׁטוּב אוֹיף דִי גַאס בִּיז דֶר פְרִיה (מַגִּיד) דֶר פָּסוּק זָאגְט אוּנְז (מֵאַחַר שֶׁנִּיתַּן רְשׁוּת לְמַשְׁחִית לְחַבֵּל) אַז עֶס אִיז גֶעגֶעבֶּען גֶעוָוארֶען רְשׁוּת צוּם חִית עֶר מֶעג הַרְגֶענֶן, הַרְגֶעט עֶר װֶעמֶען עֶר טְרֶעפְט (אֵינוֹ מַבְחִין בֵּין צַדִּיק לְרָשָׁע) עֶר קוּקְט גָאר נִיט װֶער אִיז דֶער טְשׁ אַצַדִּיק אָדֶער אַרָשָׁע (וְלַיְלָה רְשׁוּת לַמְחַבְּלִים הוּא) דִי מְחַבְּלִים הָאבֶּען רְשׁוּת צוּ גֵיין צְווִישֶׁען מֶענְטְשֶׁען בַּיי נַאכְט אָמַר בּוֹ תִּרְמוֹשׂ כָּל חַיְתוֹ יָעַר) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק בַּיי נַאכְט קוּמֶען צְווִישֶׁען מֶענְטְשִׁין דִי חַיּוֹת וּמְחַבְּלִים) זֶענֶען בַּיי טָאג אִין דִיא װֶעלְדֶער, אִיז אַלֶע נַאכְט אוֹיךְ אַסַכָּנָה צוּ גֵיין אַלֵיין אִ"ף אַזוֹ אַאָרְט וָואס גֵייעֶן נִיט מֶענְטְשֶׁן, דִיא נַאכְט אִיז גִיוֶוען דִיא סַכָּנָה גְרֶעסֶער: (כג) וּפָסַח). (וְחָמַל) הקב"ה װֶעט רַחֲמָנוּת הָאבֶּן אוֹיף דִי יוּדִין (וְיֵשׁ אוֹמְרִים) אַנְדֶערֶע זָאגֶען וּפָסַח מֵיינְט מֶען וְדִלֵּג, הקב"ה װֶעט אַרִיבֶּער שְׁפְּרִינְגֶען אִיבֶּער דִי שְׁטוּבִּין וָוס אִין זַייא וואוֹהְנֶען יוּדִין: יִתֵּן הַמַּשְׁחִית). זָאגְט רַשִׁ"י מֶען מֵיינְט (וְלֹא יִתֵּן לוֹ יְכוֹלֶת לָבֹא) הקב"ה װֶעט נִיט גֶעבֶּן רְשׁוּת נֶערְלוֹיבְּנִיס) צוּם מַשְׁחִית

דעת זקנים מבעלי התוספות

) ולא יתן המשחית. קשה להרב משה דהא בהגדה כתיב רתי בארץ מצרים אני ולא מלאך וי"ל דה"פ אני בכבודי וגם אך ולא המלאך לבדו כי לא יתכן שיהיה הקב"ה בלא מלאך:

שפתי חכמים

דאגדתא אבל הכא מיירי כפי' המקרא לכן פי' אותו כיותר קרוב לפי פשוטו. רא"ם: ש [נח"י] לאפוקי שלא תפרש ה' קלחים ועי' מזה בתוספות דסוכה דף י"ג: ת אינו ר"ל משחית של מצרים דהא הכה כל בכור אף שלא יצאו לחוץ אלא משחית סתם שיוצא בכל לילה כמו רש והולך רשות למחבלים הוא והא דליוה להם לילה זו ולא כל לילות שבשנה משום שלא יאמרו המצריים כשם שאנו לוקין כך הם

פירוש לתורת אלהים

ט שְׁפְּרִיצִין אֶל צוּם אֵייבֶּר לִיט וְאֶל אוּנ צוּא דִיא ייא בַּיי שְׁטִידְלֶךְ מִן פוּן דֶעם בְּלוּט וָואס אִיז אִין קֶען וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִיר זָאלְט נִיט אַרוֹיס גֵיין פוּן עֶר שְׁטוּב דִי נַאכְט וָוס נָאךְ דֶעם פֶערְצְטֶן טָאג בֹּקֶר בִּיז דֶעם פוּפְצְטֶן טָאג אִין דֶר פְרִיה [עיין רש"י]:) וְעָבַר אוּנ גָאט װֶעט אִיבֶּער פָארֶן צוּ מָארְדֶן דִי

ליקוטים על התורה

(כב) וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ וגו'. צוּ וִוייסֶן פַר וָוס הָט מֹשֶׁה גִיבָּאטֶן צוּ דִי יוּדִין, זֵיי זָאלֶן נִיט אַרוֹיס גֵיין פוּן דִי שְׁטוּבִּין אַגַאנְצֶע נַאכְט, וַוייל דֶער נַאטוּר פוּן אַמֶענְטְשׁ אִיז אוֹיבּ עֶר אִיז גִיוֶוען אִין אַתְפִיסָה (אַסְטְן א'), אַלַאנְגֶע צַייט, אוּנ עֶר אִיז דָארְטֶען שְׁטַארְק גֶעפַּייניגְט גִיוָוארֶן, אוּנ עֶר אִיז גִיוֶוען גֶעבּוּנְדִין מִיט קֵייטִין, אוּנ עֶר הָט גֶעהָאפְט יֶעדֶער טָאג טָאמֶער װֶעט עֶר פְרַייא װֶערֶען,

נְרַיִם וְרָאָה אוּנ עֶר װֶעט זֶעהְן דָאס בְּלוּט עַל אוֹיף דֶעם אֵייבֶּר לִיט וְעַל אוּנ אוֹיף דִי צְוַויי בַּיי שְׁטִידְלֶךְ

מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ בְּכֹל
מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת׃ חמישי
פ כא וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מִשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם צֹאן
לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם וְשַׁחֲטוּ הַפָּסַח׃
כב וּלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֵזוֹב וּטְבַלְתֶּם

אונקלוס

לָא תֵיכְלוּן ב
מוֹתְבָנֵיכוֹן תֵּיכְ
פַּטִּירָא׃ כא וּקְרָא מ
לְכָל סָבֵי יִשְׂרָאֵל וַא
לְהוֹן אִתְנְגִידוּ וְסִיבוּ
(מִן בְּנֵי) עָנָא לְזַרְעִיַ
וְכוֹסוּ פִּסְחָא׃ כב וְתִ
אֱסָרַת אֵזוֹבָא וְתִטְ

בעל הטורים

(כא) משכו וקחו לכם צאן. רמז ל
דקה שנקנית במשיכה. משכו.
מן עברה שלא יביאו מן הגז

תו"א בכל מושבותיכם פסחים לו : ולקחתם אגודת אזוב סוכה יא :

רשב"ם

(כ) בכל מושבותיכם תאכלו מצות. אפילו בגבולין שאין שם פסחים נשחטין: (כא) למשפחותיכם. כדכתיב לעיל לבית אבות : (כב) בסף. בכלי כ

רש"י

שהגס נעשה לישראל הוצרך לרבות את הגרים : (כ) מחמ
לא תאכלו. אזהרה ע על אכילת שאור : כל מחמ
להביא את פ תערובתו : בכל מושבתיכם תא
מצות. צ זה בא ללמד שתהא ראויה ליאכל
מושבותיכם פרט למעשר שני ק וחלות תודה (מכ
ע"ש) [שאינם ראוים ליאכל בכל מושבות אלא בירוש
(כא) משכו. מי שיש לו לאן ימשוך ר משלו : וקחו
שאין לו יקח מן השוק : למשפחתיכם. שה לבית א
(כב) אזוב. מין ירק שיש לו גבעולין : אגודת אזוב

בית יהודא

לְיִשְׂרָאֵל) ווייל דֶר נֵס אִיז גֶעשֶׁעהֶן גֶעוָוארֶן צוּ יוּדֶען, וָואלְטֶן מִיר מֵיינֶן אַז אַגֵר גֶעהֶער נִיט צוּ דִי דִינִים, דְרִיבֶּר (הוּצְרַךְ לְרַבּוֹת אֶת הַגֵּרִים) דַארְף דִי תּוֹרָה שְׁרַייבֶּן אַז דִי דִינִים גֶעהֶערֶן צוּ גֵרִים אוֹיךְ : (כ) וּמַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ. זָאגְט רש"י (אַזְהָרָה עַל אֲכִילַת שְׂאוֹר) דָא הָט דִי תּוֹרָה גֶעזָאגְט מֶען טָאר נִיט עֶסֶן שְׂאוֹר : וְכָל מַחְמֶצֶת. צוּ וָוס שְׁטֵייט דֶר וָוארְט כָּל, זָאגְט רש"י (לְהָבִיא אֶת תַּעֲרוּבְתּוֹ) אוֹיב דִי שְׂאוֹר אִיז אַרַיינְגֶעמִישְׁט גֶעוָוארֶן אִין אַנְדֶערֶע עֶסֶן טָאר מֶען נִיט עֶסֶן דָם צוּמִישְׁטֶע עֶסִינְוַוארְג : וּבְכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת. זָאגְט רש"י (זֶה בָּא לְלַמֵּד) דֶר פָּסוּק קוּמְט לֶערְנֶען (שֶׁתְּהֵא רְאוּיָה לְהֵאָכֵל בְּכֹל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם) אִיר זָאלְט מַאכֶען מַצָּה פוּן אַזֶעלְכֶע תְּבוּאָה וָוס מֶען מֶעג זִיא עֶסֶן אִין אַלֶע
וואוּ אִיר וֶועט וואוֹהְנֶען (פְּרַט לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְחַלּוֹת תּוֹדָה) אָבֶּער מַצָּה וָוס אִיז גֶעמַאכְט פוּן תְּבוּאָה וָוס אִיז מַעֲשֵׂר שֵׁנִי
דִי צֶעהֶן חַלּוֹת פוּן אַקָרְבַּן תּוֹדָה וָואס זֶענֶען מַצָּה, אִיז מֶען נִיט יוֹצֵא מִיט דִי מַצָּה דִי עֶרְשְׁטֶע נַאכְט פֶּסַח (שֶׁאֵינָם
לֵאָכֵל בְּכֹל מוֹשָׁבוֹת אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם) ווייל דִי מַצָּה טָאר מֶען נִיט עֶסֶן אִין אַלֶע עֶרְטֶער נָאר אִין יְרוּשָׁלַיִם : (כא) וּמִשְׁ
זָאגְט רש"י דֶר פָּסוּק מֵיינְט (מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ צֹאן) וֶוער עֶס הָאט אֵייגֶענֶע שֶׁעפְּסֶן (יִמְשׁוֹךְ מִשֶּׁלּוֹ) זָאל עֶר נֶעמֶען אַשֶׁעפְּס
זַיינֶע שֶׁעפְּסֶן : וּקְחוּ. אוּנ קוֹיפְט (מִי שֶׁאֵין לוֹ) וֶוער עֶס הָט נִיט אֵייגֶענֶע שֶׁעפְּסֶן (יִקַּח מִן הַשּׁוּק) זָאל עֶר קוֹיפֶען אַשֶׁ
פוּן גַאס : לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם. מֵיינְט מֶען (שֶׂה לְבֵית אָבוֹת) יֶעדֶער פַאמִילְיֶע זָאל נֶעמֶען פַר זִיךְ אַשֶׁעפְּס : (כב) וְאֵזוֹב.
רש"י (מִין יֶרֶק שֶׁיֵּשׁ לוֹ גִבְעוֹלִין) דָם אִיז אַמִין גְרָאז וָואס הָט שְׁטֶעקְלִיךְ : וַאֲגֻדַּת אֵזוֹב. זָאגְט רש"י (שְׁלֹשָׁה קְלָחִין

שפתי חכמים

שחימוצו קשה לכ"ש : ע דעוגס שמענו מכל אוכל מחמצת : פ (נח"י) הרא"ס האריך בכאן עד ולבי מגמגם בו ע"כ. עיין בחולין דף מ"ג במשנה דאלו כשרות ברש"י ותוספות ולפי שהרא"ס שכח זה כ' ולבי מגמגם בו : צ דק"ל בכל מושבותיכם למ"ל דהא חובת הגוף הוא
וחובת הגוף נוהגת בין בארץ בין בח"ל ומתרץ דזה בא וכו' : ק
ואפי' בירושלים אין יוצא בו חובת מצה כיון דלא נאכל בכל מושבות
ר הא דלא פי' נמי הכא משכו ידיכם מע"א כו' וי"ל דהתם לא
המקרא קאי אלא בטעם המצוה וטעם המצוה שני אפי' ב

פירוש לתורת אלהים

חָמֵץ טָארְט אִיר אִין דִיא טֶעג נִיט עֶסֶן [עיין רש"י] : (כא) וַיִּקְרָא הָאט מֹשֶׁה גְרוּפֶן צוּ דִי עֶלְצְטִי פוּן דִיא יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אוּנ הָט צוּ זֵייא גְזָאגְט מִשְׁכוּ צִיהְט צוּ אַייךְ וּקְחוּ לָכֶם אוּנ קוֹפְט צוּ אַייךְ דֶער וָואס הָט נִיט נַיינְם זָאל עֶר קוֹפֶן צֹאן שָׁאף לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם צוּ אַייעֶרִי מִשְׁפָּחוֹת צוּא אִיטְלִיכֶר מִשְׁפָּחָה זָאלְט אִיר גֶעמֶען
אַשָׁאף וְשַׁחֲטוּ אוּנ אִיר זָאלְט דִיא שָׁאף שֶׁעכְטֶען
אַקָרְבַּן פֶּסַח וֶועגִין אוּנ אִיר זָאלְט אַרַיין נֶעמִין
בְּלוּט אִין אַבֶּעקִין : (כב) וּלְקַחְתֶּם אוּנ אִיר זָאלְט גֶ
אֲגֻדַּת אֵזוֹב אַבִּינְטֶל פוּן דֶעם גְרָאז וָוס וֶוערְט גֶ
אֵזוֹב וּטְבַלְתֶּם אוּנ אִיר זָאלְט אַיין טוּנְקִין דָס אִין דֶ
בְּלוּט וָוס אִיז אִין בֶּעקִין וְהִגַּעְתֶּם אוּנ אִיר זָאלְט

מצות השם

(יב) (כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ) פוּן דַאנֶען נֶעמֶען מִיר אַרוֹיס דִיא מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה אַז עֶס פַארְמִישְׁט זִיךְ חָמֵץ מִיט אֵיין אַנְדֶער מַאֲכָל טָאר מֶען שׁוֹן דָאס אַנְדֶרֶע מַאֲכָל אוֹיךְ נִישְׁט עֶסֶען נוּא לְאָמֶער זֶעהְן אַז פוּן יֶעדֶער זַאךְ וָואס אוּנְזֶער הֵיילִיגֶע תּוֹרָה הָאט גֶעשְׁרִיבֶּען קֶען מֶען זִיךְ פוּן יֶעדֶער וָוארְט פִיל נוּצְבַּארֶע זַאכֶען צוּ עֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא אַרוֹיס נֶעמֶען אוּנ פוּן דֶעם קֶענֶען מִיר פַארְשְׁטֵיין וָוס דִי תּוֹרָה הָט אָן גֶעזָאגְט אַז מֶען טָאר נִישְׁט קֵיין שׁוּם זַאךְ וָוס עֶס וֶוערְט אוֹיס גֶעמִישְׁט מִיט חָמֵץ עֶסִין אוּנ אִיךְ האב אִין דִיא פְרִירֶעדִיגֶע מִצְוָה גֶעשְׁרִיבֶּען אַז חָמֵץ רוּפֶען אָן
אוּנְזֶערֶע הֵיילִיגֶע סְפָרִים דֶעם יֵצֶר הָרַע הָאט אוּנְז דִי תּוֹרָה גֶעזָאגְט אַז אֲפִילוּ אֵיין מֶענְטְשׁ וֶועט טוּעֶן אַלְדוּנְג פוּן גָ
וֶוענֶען דְהַיינוּ עֶר וֶועט לֶערְנֶען אוּנ דַאוֶוענֶען אוּנ וֶועט גֶ
פִיל צְדָקָה אוּנ וֶועט אִין זִיךְ הָאבֶּען גַדְלוּת אָבֶּער אַז וָואס
לֶערִינְט כְּדֵי מֶען זָאל זָאגֶען אַז עֶר קֶען לֶערְנֶען כְּדֵי מֶענְטְ
זָאלֶען אִים עֶרְלִיךְ הַאלְטֶען אָבֶּער עֶר גִיט גֶעלְט כְּדֵי מֶען
זָאגֶען אַז עֶר אִיז אֵיין גוּטֶער מֶענְטְשׁ זָא שְׁרַייבְּט דִיא תּוֹרָה
מֶען זָאל נִישְׁט טוּהְן דִיא מִצְוָה גֶעמִישְׁט מִיט יֵצֶר הָרַע דֶ
פוּן זַיין הֲנָאָה וֶועגֶען אוֹיךְ. נָאר גָאר פוּן גָאטְס וֶועגֶען אַלֵ

בְּבָתֵּיכֶם כִּי ׀ כָּל־אֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ׃ כ כָּל־

יכוֹן אֲרֵי כָּל דְּיֵיכוּל
עָא וְיִשְׁתֵּיצֵי אֱנָשָׁא
א מִכְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל
רָא וּבְיַצִּיבָא
עָא׃ כ כָּל מַחְמְעָא

תו"א כי כל אכל פסחים מג: כל מחמצת פסחים ה:

רש"י

גבולין מ ת"ל בכל גבולך. מה ת"ל בבתיכם מה ברשותך אף גבולך שברשותך יצא חמצו של נכרי אלל ב ישר׳ ל ולא קבל עליו אחריות: כי כל אוכל ת. לענוש כרת על השאור והלא כבר ענש על ם אלא שלא תאמר חמץ שראוי לאכילה ענש עליו שאינו ראוי לאכילה לא יענש עליו (מכילתא) ואם השאור ולא ענש על החמץ הייתי אומר שאור שהוא אחרים ענש עליו חמץ שאינו מחמץ אחרים לא יענש כך נאמרו שניהם: בגר ובאזרח הארץ. לפי

בית יהודא

זָאל נִיט גְעפִינֶען וֶוערֶען אִין אַייעֶרֶע שְׁטוּבֶּען דִי גַאנְצֶע זִיבֶּען טֶעג פֶּסַח, זָאגְט רש"י (מִנַּיִן לִגְבוּלִין) פוּן וַואנֶען וַוייסֶען מִיר אֲפִילוּ נִיט אִין שְׁטוּבּ נָאר אִין אַנְדֶערֶע אֶרְטֶער וָוס גֶעהֶער צוּ אַייךְ טָאר אוֹיךְ נִיט זַיין חָמֵץ (תַּלְמוּד לוֹמַר בְּכָל גְּבוּלֶךָ) זָאגְט דֶר פָּסוּק בְּכָל גְּבוּלֶךָ, אִין אַלֶע אֶרְטֶער וָוס גֶעהֶערֶען צוּ דִיר טָאר נִיט זַיין פֶּסַח חָמֵץ, פְרֶעגְט רש"י (מַה תַּלְמוּד לוֹמַר בְּבָתֵּיכֶם) אַז אִין אַלֶע אֶרְטֶער טָאר נִיט זַיין חָמֵץ פַר וָוס שְׁטֵייט בְּבָתֵּיכֶם, אִין אַייעֶר שְׁטוּבֶּען זָאל נִיט זַיין חָמֵץ, עֶנְטְפֶערְט רש"י (מַה בֵּיתְךָ שֶׁבִּרְשׁוּתְךָ) אַזוֹ וִוי דֶר חָמֵץ וָוס לִיגְט אִין דַיין שְׁטוּבּ אִיז דָאךְ דַיין חָמֵץ (אַף גְּבוּלְךָ שֶׁבִּרְשׁוּתְךָ) אַזוֹ

ן וָוס לִיגְט אִין אַנְדֶערֶע אֶרְטֶער וָוס גֶעהֶערֶען צוּ דִיר אִיז נָאר אָסוּר אוֹיבּ דֶער חָמֵץ אִיז דַיינֶער (יָצָא חָמְצוֹ שֶׁל עוֹבֵד שֶׁהוּא אֵצֶל יִשְׂרָאֵל וְלֹא קִבֵּל עָלָיו אַחֲרָיוּת) אוּבּ בַּייא דֶעם יוּד לִיגְט חָמֵץ פוּן אַגוֹי אִיז אוֹיבּ דֶר חָמֵץ וֶועט פַארְלָארֶען דארף נִיט דֶר יוּד בַּצָאהְלֶען פַר דֶעם חָמֵץ, מֶעג דֶר חָמֵץ לִיגֶען בַּיי דֶעם יוּד אִיבֶּער פֶּסַח (ועיין בש"ע): וּכִי כָּל חְמֶצֶת. זָאגְט רש"י (לַעֲנוֹשׁ כָּרֵת עַל הַשְּׂאוֹר *) דֶער פָּסוּק זָאגְט אוּנְז אוֹיבּ מֶען עֶסְט שְׂאוֹר קוּמְט אוֹיךְ כָּרֵת, רש"י (וַהֲלֹא כְּבָר עָנַשׁ עַל הֶחָמֵץ) דִי תּוֹרָה הָט דָאךְ שׁוֹין גֶעשְׁרִיבֶּן אַז מֶען עֶסְט חָמֵץ קוּמְט כָּרֵת, וֶועלֶען מִיר יין וִויסֶען אַז אוֹיף שְׂאוֹר קוּמְט כָּרֵת, וָוארוּם מִיר וֶועלֶן זָאגֶן מַאדְאךְ אַז מֶען עֶסְט חָמֵץ וָוס אִיז נִיט אַזוֹי ק זָאעֶר קוּמְט כָּרֵת, אַז מֶען עֶסְט שְׂאוֹר וָוס אִיז שְׁטַארְק זָאעֶר קוּמְט גֶעוִויס כָּרֵת, צוּ וָואס דַארְף דִי תּוֹרָה עֶן אַז אוֹיף שְׂאוֹר קוּמְט כָּרֵת, זָאגְט רש"י (אֶלָּא) נָאר מִיר וָואלְטֶן נִיט גֶעקֶענְט אָפְּלֶערְנֶן שְׂאוֹר פוּן חָמֵץ אוּנ נִיט פוּן שְׂאוֹר דְרִיבֶּער מוּז דֶר פָּסוּק שְׁרַייבֶּן אַז אוֹיף חָמֵץ קוּמְט כָּרֵת אוּנ אוֹיף שְׂאוֹר גְרַייט כָּרֵת, וָוארוּם אַז אִין דֶער וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען אוֹיף חָמֵץ קוּמְט כָּרֵת (שֶׁלֹּא תֹּאמַר חָמֵץ שֶׁרָאוּי לַאֲכִילָה עָנַשׁ עָלָיו) וָואלְטֶן מִיר זָאגֶן וַוייל חָמֵץ מען עֶסֶן קוּמְט כָּרֵת (וּשְׂאוֹר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה) אָבֶּער שְׂאוֹר וָוס טוֹיג נִיט צוּם עֶסֶן, אֲפִילוּ מֶען הָאט גֶעגֶעסֶן (לֹא עָלָיו) זָאל מֶען נִיט גֶעשְׁטְרָאפְט וֶוערֶען מִיט כָּרֵת דְרִיבֶּער מוּז שְׁטֵיין אַז אוֹיף שְׂאוֹר קוּמְט אוֹיךְ כָּרֵת (וְאִם עָנַשׁ עַל) אוּנ אַז אִין דִי תּוֹרָה וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶן אוֹיף שְׂאוֹר קוּמְט כָּרֵת (וְלֹא עָנַשׁ עַל הֶחָמֵץ) אוּנ עֶס וָואלְט נִיט גֶעשְׁטַאנֶען יף חָמֵץ קוּמְט כָּרֵת (הָיִיתִי אוֹמֵר) וָואלְט אִיךְ זָאגֶען (שְׂאוֹר שֶׁהוּא מְחַמֵּץ אֲחֵרִים עָ"שׁ עָלָיו) וַוייל שְׂאוֹר אִיז שְׁטַארְק עֶס מַאכְט זָאעֶר אַנְדֶערֶע טֵייג, דְרִיבֶּער קוּמְט כָּרֵת (חָמֵץ שֶׁאֵינוֹ מְחַמֵּץ אֲחֵרִים) אָבֶּער חָמֵץ אִיז נִיט שְׁטַארְק זָאעֶר עֶן נִיט זָאעֶר מַאכֶען אַנְדֶערֶע טֵייג (לֹא יֵעָנֵשׁ עָלָיו) קוּמְט נִיט כָּרֵת אַז מֶען עֶסְט חָמֵץ (לְכָךְ נֶאֶמְרוּ שְׁנֵיהֶם) דְרִיבֶּער הָט ה גֶעשְׁרִיבֶּען בֵּיידֶע חָמֵץ אוּנ שְׂאוֹר אַז אוֹיף בֵּיידֶע קוּמְט כָּרֵת: בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ. זָאגְט רש"י (לְפִי שֶׁהַגֵּרִים נַעֲשׂוּ

שפתי חכמים

ימים חובה הוא ולעיל פירש"י כהדיא דכל ז׳ רשות הוא וי"ל ירש"י לעיל דרשות הוא היינו אכילת מלה דהפסוק משתעי מלה והכא מיירי לענין השבתת שאור והא דנקט הכא למה לא ככר נא׳ שבעת ימים אינו ר"ל קרא דלעיל שבעת ימים מלות אלא קרא דכתיב הכא שבעת ימים שאור לא ימלא בבתיכם דלעיל מיניה עד יום האחד ועשרים לאדם בערב מיירי נמי לענין השבתת שאור ואי לא הוה כא׳ אלא ז׳ ימים ה"א דכיוה אתה מלווה על השבתת שאור אבל לא בבילה עיין ברא"ם שהאריך כאן: מ פי׳ חוץ מן הבתים כגון שדות וכרמים וכיולא בהן: נ פי׳ שאינו עובר בבל יראה ובל ימלא ומיניה ילפינן דגבולך נמי מיירי שזיגן אלא ברשותך ונלמד מיתורא דביתך לאפוקי חמלו של נכרי וכו׳: ס כלו׳ ותיתי שאור מק"ו מחמץ שאין חימולו קשה שאין מחמץ אחרים חייבים עליו כרת שאור

פירוש לתורת אלהים

: (יט) שִׁבְעַת אִין דִיא זִיבִּין טָאג זָאל נִיט גְפוּנֶן ן וֶוער טֵייג אִין אַייעֶרִי הֵייזֶר כִּי וָוארוּם דֶר וָוס עֶסֶן חָמֵץ אִין דִי זִיבֶּן טֶעג וְנִכְרְתָה זָאל דָם נֶפֶשׁ פַאר שְׁנִיטֶן וֶוערֶען פוּן יִשְׂרָאֵל עֶר אִיז חַיָּב כָּרֵת בַּגֵּר סַייא אַגֵר וּבְאֶזְרַח אָדֶער אַגִיבָּארֶענֶער יוּד טָאר נִיט עֶסֶן חָמֵץ אִין דִיא זִיבֶּן טֶעג פֶּסַח: (כ) כָּל קַיין שׁוּם

מצות השם

יְנֶע אוּ גֶּ֯ן דִיא גַאנְצֶע זִיבֶּען טֶעג פוּן פֶּסַח טָאר זִיךְ נִיט עֶן אֲפִילוּ אִין זַיין הוֹז אוּנ אַזוֹ בַּאלְד עֶר לֵייגְט יוֹא אַנִידֶער אִין זַיין הוֹז אוּם פֶּסַח קוּמְט אִים צְוַויי מָאהְל מַלְקוּת רֶע סְפָרִים הַקְּדוֹשִׁים שְׁרַייבֶּען אַז פוּן דֶער מִצְוָה וָואס הָאט אוּנְז גֶעבָּאטֶען אַז מִיר מוּזֶען מְבַעֵר זַיין דֶעם חָמֵץ ם טָאר זִיךְ נִיט גֶעפוּנֶען בַּייא אוּנְז קֶען מֶען זִיךְ אַ מוּסַר אַרוֹס נֶעמֶען וָוארֶען אוּנְזֶערֶע הֵיילִיגֶע תַּנָּאִים רוּפֶען אָן דֶעם יֵצֶר הָרָע חָמֵץ וַוייל דָאס חָמֵץ יֶערְט אוֹיף אוּנ פוּן גָאר וֵויינֶעג מֶעהְל וֶוערְט אַסַאךְ אַזוֹ דֶר וָוס עֶר גֵייט נָאךְ דֶעם יֵצֶר הָרָע אוּנ טוּט נָאר עֶפֶּעס אֵיין קְלֵיינֶע עֲבֵירָה טוּט עֶר אַלֶע מָאל מֶער דָארְךְ דֶעם הָאט דִיא הֵיילִיגֶע תּוֹרָה אוּנְז אָן גֶעזָאגְט אַז מֶען מוּז אִים פַאר טְרַייבֶּען פוּן אוּנְז אֲפִילוּ פוּן דֶעם הוֹיז דָאס הֵייסְט מֶען טָאר אִים גָאר נִישְׁט צוּא הֶערֶען אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג בַּיי זְכָרִים אוּנ בַּיי נְקֵבוֹת:

כל

ערה אין דער תורה שטייט שאור אונ חמץ, ווארום פארצייטין האט מען ניט געזייערט די טייג מיט הייוון ווי מען זייערט היינט, נאר מען האט גענומען אשטיק טייג אונ מען האט זיא געלאזט ליגען אזוי לאנג ביז זיא איז פון זיך אליין זאער געווארין, אז מען האט זיא ניט געקענט עסין, וערט גערופין שאור אדער מחמצת, פון די טייג פלעגט מען שניידין שטיקער אונ אריינלייגין אין וואסר איז די טייג צוגאנגען אין וואסר אונ די ר איז געווארין זאער פלעגט מען אריין גיסען די וואסער אין אפארקנעטענע טייג פלעגט די טייג ווערין זאער, די פרישע טייג איז געוועזן צום עסין אונ דאס רופט מען חמץ:

מֵאֶ֥רֶץ מִצְרָ֑יִם וּשְׁמַרְתֶּ֞ם אֶת־הַיּ֥וֹם
הַזֶּ֛ה לְדֹרֹתֵיכֶ֖ם חֻקַּ֥ת עוֹלָֽם׃
יח בָּרִאשֹׁ֡ן בְּאַרְבָּעָה֩ עָשָׂ֨ר י֤וֹם
לַחֹ֙דֶשׁ֙ בָּעֶ֔רֶב תֹּאכְל֖וּ מַצֹּ֑ת עַ֠ד י֣וֹם
הָאֶחָ֧ד וְעֶשְׂרִ֛ים לַחֹ֖דֶשׁ בָּעָֽרֶב׃
יט שִׁבְעַ֣ת יָמִ֔ים שְׂאֹ֕ר לֹ֥א יִמָּצֵ֖א

אונקלוס

חֵילֵיכוֹן מֵאַרְעָא ד
וְתִטְּרוּן יָת יוֹמָא
לְדָרֵיכוֹן קְיָם
יח בְּנִיסָן בְּאַרְבְּעָא
יוֹמָא לְיַרְחָא בְּ
תֵּיכְלוּן פַּטִּירָא עַ
עֶסְרִין וְחַד
בְּרַמְשָׁא׃ יט שִׁבְעָ
חֲמִיר לָא יִשְׁ

תו"א בראשון פסחים כו׃
פסחים ס׃ עד יום האחד
שבעת ימים פסחים ד׃

בעל הטורים

(יח) בראשן. חסר וי"ו עד ו' שעות מותר להשהות חמץ׃ בערב תאכלו מצת. חסר וי"ו ו' ימים רשות לאכול מצה׃

רש"י

מחמיצין את המצות כך אין מחמיצין את המצות
באה לידך עשה אותה מיד׃ ושמרתם את היום
ממלאכה׃ לדרתיכם חקת עולם. לפי שלא נ
וחקת עולם על המלאכה אלא על החגיגה לכך ח
כאן שלא תאמר אזהרת כל מלאכה לא יעשה לא
נאמרה אלא לאותו הדור׃ (יח) עד יום האחד וע
למה נא' והלא כבר נא' שבעת ימים ל' לפי שנא' ימ
מנין ת"ל עד יום האחד וגו'׃ (יט) לא ימצא בב

בית יהודא

(כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵין מַחְמִיצִין אֶת הַמַּצּוֹת) אַזוֹי וִוי מֶען טָאר נִיט לָאזֶן זָאעֶר וֶוערֶן מַצוֹת (כַּךְ אֵין מַחְמִיצִין אֶת הַמִּצְוֹת) אַזוֹ טָאר מֶען נִיט לָאזֶען זָאעֶר וֶוערֶן דִי מִצְוֹת (אֶלָּא אִם בָּא מִצְוָה לְיָדְךָ) נָאר אוֹיבּ עֶס אִיז גֶעקוּמֶן אַמִצְוָה צוּ דַיין הַאנְט (עֲשֵׂה אוֹתָהּ מִיַּד) זָאלְסְט דוּ זִיא בַּאלְד טָאהְן׃ (וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַיּוֹם הַזֶּה). אִיר זָאלְט הִיטֶן דֶעם טָאג (מִמְּלָאכָה), פוּן אַרְבֶּעט, אִיר זָאלְט אִין דֶעם טָאג נִיט אַרְבֶּעטֶן׃ (לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם). זָאגְט רש"י (לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר דּוֹרוֹת וְחֻקַּת עוֹלָם עַל הַמְּלָאכָה) וַוייל בִּיז אִיצְט אִיז נָאךְ נִיט גֶעשְׁטַאנֶן בַּיי מְלָאכָה דֶר וָוארְט לְדוֹרוֹתֵיכֶם אוּנ נִיט חֻקַּת עוֹלָם (אֶלָּא עַל הַחֲגִיגָה) נָאר בַּייא יוֹם טוֹב מַאכֶן שְׁטֵייט מֶען זָאל מַאכֶן יוֹם טוֹב "לְדוֹ
אוֹיף אַלֶע דוֹרוֹת, חֻקַּת עוֹלָם, דָס זָאל זַיין גֶעבָּאטֶן אוֹיף אֵייבֶּעג (לְכָךְ חָזַר וְשָׁנָאוֹ כַּאן) דְרִיבֶּער זָאגְט אִיצְט ד
בַּיי מְלָאכָה אוֹיךְ לְדוֹרוֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם, צוּ וַוייזֶען אַז אוֹיף אֵייבֶּעג אִיז גֶעבָּאטֶן מֶען זָאל נִיט טָאהְן אַמְלָאכָה
(שֶׁלֹּא תֹאמַר) דוּ זָאלְסְט נִיט זָאגֶן (אַזְהָרַת כָּל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה לֹא לְדוֹרוֹת נֶאֶמְרָה אֶלָּא לְדוֹר הַזֶּה) וָואס הקב"ה הָט גֶ
מֶען זָאל נִיט טָאהְן אַמְלָאכָה פֶּסַח, אִיז דָס נִיט גֶעבָּאטֶען גֶעוָוארֶן אוֹיף אֵייבֶּעג, עֶס אִיז נָאר גֶעבָּאטֶן גֶעוָ
דֶעם דוֹר, דְרִיבֶּר שְׁטֵייט בַּיי מְלָאכָה אוֹךְ לְדוֹרוֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם, צוּ וַוייזֶען אוֹיף אֵייבֶּעג טָאר מֶען נִיט טָאהְן אַ
יוֹם טוֹב׃ (יח) (עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂ־יִם). בִּיז דֶעם אֵיין אוּנ צְוַואנְצִיגְסְטֶן טָאג אִין חוֹדֶשׁ בַּיי נַאכְט טָאר מֶען
חָמֵץ. פְּרֶעגְט רש"י (לָמָּה נֶאֱמַר) צוּ וָוס זָאגְט דָס דֶר פָּסוּק (וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר שִׁבְעַת יָמִים) דֶער פָּסוּק הָט דָאךְ שׁוֹן
זִיבֶּען טָאג זָאל מֶען נִיט עֶסֶן חָמֵץ (פוּן פוּפְצֶעהְנְטֶען טָאג זִיבֶּען טָאג וַוייס מֶען דָאךְ אַז דָס אִיז בִּיז דֶעם
צְוַואנְצִיגְסְטֶן טָאג), עֶנְטְפֶרְט רש"י (לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר יָמִים) וַוייל עֶס שְׁטֵייט שִׁבְעַת יָמִים, זִיבֶּען טָאג זָאל מֶען נִיט עֶסֶ
(לֵילוֹת מִנַּיִן) פוּן וַואנֶען וַוייסֶען מִיר אַז בַּיי נַאכְט טָאר מֶען אוֹיךְ נִיט עֶסֶן חָמֵץ (תַּלְמוּד לוֹמַר עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים)
זָאגְט דֶר פָּסוּק פוּן דִי נַאכְט וָוס גֶעהֶער צוּם פוּפְצֶעהְנְטֶן טָאג בִּיז דֶעם אֵיין אוּנ צְוַואנְצִיגְסְטֶען טָאג בַּיי נַאכ
אִיר נִיט עֶסֶן חָמֵץ וַוייסֶן מִיר אַז דִיא נַאכְט פוּן פֶּסַח טָאר מֶען אוֹיךְ נִיט עֶסֶן חָמֵץ׃ (יט) (לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם)

שפתי חכמים

תאכלו ושמרתם את המצות שלא יבואו לידי חימוץ והפסיק ביניהם כשאר דינים לו' דלאו דוקא על המצות קאי וכו'׃ ל וא"ת דהכ

פירוש לתורת אלהים

טֵייג וָוס אִיר ווִילְט דֶער פוּן מַאכֶן מַצוֹת אוֹיף פֶּסַח
זָאל נִיט זוֹיעֶר וֶוערֶן כִּי בְּעֶצֶם וָוארוּם אִין דֶעם טָאג
הוֹצֵאתִי הָאבּ אִיךְ אוֹיס גְצוֹגֶן אַייעֶרִי הֶערְשַׁאפְט פוּן
מִצְרַיִם דְרוּם וּשְׁמַרְתֶּם זָאלְט אִיר הִיטֶן דֶעם טָאג אִיר
זָאלְט אִין אִים קַיין מְלָאכָה נִיט טָאהְן אוּנ אִיר זָאלְט
אִים מַאכֶן יוֹם טוֹב לְדוֹרוֹתֵיכֶם צוּ אַייעֶרֶע דוֹרוֹת וָוס
וֶועט זַיין נָאךְ אַייךְ זָאל דֶר טָאג אוֹךְ זַיין אַחוּק אוֹיף
אֵייבִּיג עֶר זָאל זַיין אַיוֹם טוֹב׃ (יח) בָּרִאשֹׁן אִי
עֶרְשְׁטֶען חוֹדֶשׁ דָאס אִיז נִיסָן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר אִי
פֶערְצֶעהְנְטֶן טָאג אִין חוֹדֶשׁ בָּעֶרֶב אוֹיף דֶר נַאכ
אִיז דִיא נַאכְט וָואס גְהֶער צוּם פוּפְצֶעהְנְטֶ
תֹּאכְלוּ זָאלְט אִיר עֶסֶן מַצוֹת עַד בִּיז אֵיין אוּנ צְוַ
טָאג בָּעֶרֶב אוֹיף דֶר נַאכְט בִּיז דֶר נַאכְט וָוס גֶהֶע
צְווייא אוּנ צְוָואנְצִיגְסְטֶן טָאג טָאר מֶען נִיט

מצות השם

(י) (בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת) פוּן דֶעם פָּסוּק לֶערְנֶן מִיר אַרוֹיס אַז עֶס אִיז אֵיין מִצְוַת עֲשֵׂה צוּ עֶסִין מַצָּה דִי נַאכְט פוּן פֶּסַח אוּנ מִיד וָוענֶן אַלֶע מְחוּיָב סַיי מַאנֶען סַייא וַוייבֶּר אוּנ עֲבָדִים דָאס הֵייסְט דֶר קְנֶעכְט אוּנ דִי דִינְסְטֶן וָוענֶן אַלֶע מְחוּיָב צוּ עֶסִין מַצוֹת אוּנ קְלֵיינֶע קִינְדֶר וָוס זַיי קֶענֶן שׁוֹן עֶסִין גִיוֵוינְט מֶען זַייא מִיט מַצוֹת אוּנ דִי חֲכָמִים הָאבֶּן גִיאַסֶרְתְּ צוּ עֶסִין מַצָּה אוּנ ערב פֶּסַח בְּדֵי מֶען זָאל עֶסִין בַּיי נַאכְט דֶעם כְּזַיִת מַצָּה אוּנ מֶען זָאל הֲנָאָה
הָאבֶּן אוּנ דֶר וָוס עֶסְט יוֹא שְׁלָאגְט מֶען אִים מַלְקוּת וָוה
בִּיהַמ"ק אִיז גֶעשְׁטַאנֶן אוּנ מֶען הָט מַקְרִיב גִיוֶועֶן דֶעם קָר
אִיז מֶען מְחוּיָב גֶעוֶועֶן צוּ עֶסֶן מָרוֹר וַוייל אוּנְזֶערֶע הֵיילִיגֶע
הָאבֶּן גֶעהֵייסֶן אוּנ חֲרוֹסֶת וָוענֶן מִיר אוֹךְ מְחוּיָב וָוס אוּנְזֶרֶע
הָאבֶּן גֶעהֵייסֶען אוּנ דִי מִצְוָה אִיז נוֹהֵג בַּיי זְכָרִים אוּנ בַּיי נְ
(יא) (שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם) פוּן דֶעם פָּסוּק לֶערְנֶ
אַרוֹיס אַז חוּץ דֶעם וָואס מֶען טָאר נִיט זֶעהְן בַּיי

מִקְרָא־קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלָאכָה
לֹא־יֵעָשֶׂה בָהֶם אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל
לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם׃
יז וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַמַּצּוֹת כִּי בְּעֶצֶם
הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאוֹתֵיכֶם

ה מְעָרַע קַדִּישׁ
שְׁבִיעָאָה מְעָרַע
יְהֵי לְכוֹן כָּל
א לָא יִתְעֲבֵד בְּהוֹן
י מִתְאֲכֵל לְכָל
הוּא בִּלְחוֹדוֹהִי
לְכוֹן׃ יז וְתִטְּרוּן
טִירָא אֲרֵי בִּכְרַן
הָדֵין אַפֵּיקִית יָת

רשב״ם

...ויאמר מן כלה תכלוהו מן צוה
...) אך אשר יאכל לכל נפש וגו׳ .
בכל ימים טובים מלאכת עבודה לא תעשו למעוטי אוכל נפש אבל בשבת ויוה״כ כתיב כל מלאכה: (יז) ושמרתם את המצות. לאוכלם ביום הזה
בעצם היום הזה הוצאתי וגו׳ ולא הספיק בצקם להחמיץ. כדכתיב ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגות מצות כי לא חמץ כי גורשו וגו׳:

רש״י

ם (מכילתא): הנפש ההוא. כשהיא בנפשה
י פרט לאנוס: מישראל. שומע אני תכרת מישראל
לעם אחר ת״ל במקום אחר מלפני בכל מקום
ותי: (טז) מקרא קדש. מקרא שם דבר קרא
דם לאכילה ושתיה וכסות (מכילתא): לא יעשה
אפי׳ ע״י אחרים: הוא לבדו. (יכול אף לעו״ג
לבדו יעשה לכם לכם ולא לעו״ג) הוא ולא מכשיריו
ח לעשותן מערב יום טוב: לכל נפש. אפי׳
כול אף לנכרים ת״ל לכם [כ״א אך] (ביצה כח
(יז) ושמרתם את המצות. שלא יבאו לידי
אן אמרו תפח י תלטוש בצונן. רבי יאשיה אומר
קורא את המצות אלא את המצוות כ כדרך שאין

בית יהודא

שטוב, דעם קרבן פסח שעכט מען דאך ערב פסח, מוז מען דאך ערב פסח אויסראמן דעם חמץ פון שטוב: והנפש ההיא. (כשהיא בנפשה ובדעתה) אויב דר מענטש איז מיט זיין גאנצן שכל אונ ביי זיין אייגענעם ווילען אונ ער עסט חמץ ווערט אים קומן כרת (פרט לאנוס מישראל) אבער דר יוד וועם מען הט אים געצוואונגען ער זאל עסן חמץ קומט אים ניט כרת (שומע אני תכרת מישראל ותלך לה לעם אחר) איך וואלט מיינען ווס די תורה זאגט כרת, מיינט מען דר יוד ווס עסט חמץ פסח זאל ער פארשניטן ווערן פון יודען נער זאל ניט מער גערעכונט ווערן צווישען יודען אונ ער מעג גיין צו איין אנדר פאלק (תלמוד לומר במקום אחר ״מלפני״) שטייט אין איין אנדר פסוק ער זאל פארשניטן ווערן פון פר מיר (בכל מקום שהוא רשותי) אויף יעדער ארט ווס געהער צו מיר זאל
זיין, דס הייסט ער זאל פארשניטן ווערן פון דר וועלט: (טז) ומקרא קודש. זאגט רש״י (מקרא שם דבר) איז דער נאמען פון ווארט רופן, מקרא איז טייטש ״רופ״ (קרא אותו קודש לאכילה ושתיה וכסות) רוף דעם טאג ״הייליגע״ צו גוטע עסן אונ טרינקן אונ שיינע קליידונג: (לא יעשה בהם). עס זאל אין זייא קיין ארבעט ווערן (אפילו ע״י אחרים) אפילו דורך אנדערע אויך ניט, איזר טאר ניט לאזען ארבעטן זיין ארבעט אום יום טוב ... אגוי אויך ניט: (הוא לבדו). נאר ווס צום עסן אליין מעגט איר טאהן יום טוב (יכול אפילו לגוים) איך וואלט ... דער יוד מעג קאכען עסן יום טוב אפילו פר אגוי (תלמוד לומר הוא לבדו יעשה לכם) זאגט דר פסוק דס עסינ־... אליין מעג געטאהן ווערן פר אייך (לכם ולא לגוים) נאר פר אייך מעגט איר קאכן עסן יום טוב אבער ניט פאר גוים ... מכשיריו שאפשר לעשותן מערב יום טוב) דס עסען אליין מעג מען מאכן יום טוב אבער די צוברייטונג צום עסן ... ן הט געקענט מאכן ערב יום טוב טאר מען ניט מאכן יום טוב: (לכל נפש). זאגט רש״י (אפילו לבהמה) פאר ... מעג מען אויך מאכען עסן אום יום טוב ואויב מען הט דס עסן ניט געקענט מאכן פר יום טוב) (יכול אף לנכרים) ... לט מיינען פר גוים מעג מען אויך מאכן עסן יום טוב (תלמוד לומר לכם) זאגט דער פסוק לכם, צו אייך ופר אייך) ... איר מאכען עסן יום טוב, אבער ניט פאר גוים: (יז) ושמרתם את המצות). איר זאלט היטן די מצות (שלא ... ידי חמוץ) די טייג זאל ניט זאער ווערן (מכאן אמרו) פון דעם פסוק האבן די חכמים געלערנט (תפח) אויב דיא ... ז אויפגעבלאזען געווארען (תלטוש בצונן) זאל מען זיא בענעצן מיט קאלטע וואסר, זיא זאל ניט זאער ווערן. ... שיה זאגט (אל תהי קורא את המצות אלא את המצוות) זאלסט ניט לייענען אין פסוק מצות נאר זאלסט לייענען מצוות

דעת זקנים מבעלי התוספות

לו ויכל אלהים ביום השביעי כדפרי׳ בפרשת בראשית:
ל מלאכה. פירש״י אפי׳ ע״י אחרים וקשה להר׳ משה
ג אמרי׳ דאמירה לעכו״ם שבות מדרבנן והכא משמע דמן
. וי״ל דאסמכתא בעלמא היא א״נ ע״י אחרים דפריש״י ר״ל
ו ובתו הקטנים ואע״ג דנפק מלא תעשה כל מלאכה אתה
הך ה״מ שבת דחמירא איסוריה אבל י״ט לא קמ״ל: הוא
עשה לכם. סימן לא בד״ו פסח כלו׳ לא בד״ו יעשה לכם:

שפתי חכמים

הוא ההא כתיב על מצות ומרורים יאכלוהו דאל״כ בערב למ״ל והלא בכלל ז׳ ימים מצות תאכלו הוא דימים אף לילות במשמע כדנפקא לן מקרא דעד יום הכ״א לחודש: ו פי׳ מזידה וכן הוא בהדיא במכילתא: ז שפירושו קריאת קדש ר״ל תקראנו לכסות ולאכילה ולשתיה ואין לפרש מקרא שם דבר כלו׳ שפירושו קרוי מן הקב״ה קדש דא״כ היום היום מבעי ליה ולא וביום וביום: ח מדכתיב הוא דמשמע הוא ולא מכשיריו וכתיב לכם משמע לכל צרכיכם הא כיצד אלא כאן שאפשר כאן שא״א וכו׳: ט וא״ת דלמא איפכא וי״ל דמרבה אני את הבהמות
...יזן עליך ומוציא אני את הנכרים שאין מזונותם עליך: י פי׳ אם המצה תפחה ורוצה להחמיץ אע״פ שאין בתפיחה משום חימוץ תתן
...גונן ותעחה פני המצה כדי שתלטגן משום חיוב ושמרתם: כ [דב״ט] דלפי פשוטו אין זה מקומו דהל״ל אחר שבעת ימים מצות

פירוש לתורת אלהים

... יום טוב וביום אונ אין דעם זיבעטן טאג מקרא ... זאל צוא אייך זיין יום טוב כל מלאכה קיין שום ... ה זאל ניט געטאהן ווערען אין די טעג אך אשר ... נאר ווס ווערט גגעסן צו אלע מענטשין אפילו צו אבהמה הוא דס אליין מעג געטאהן ווערען צוא אייך אין יום טוב: (יז) ושמרתם אונ איר זאלט היטן דאס

בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְּׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם כִּי ׀ כָּל־אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשֹׁן עַד־יוֹם הַשְּׁבִעִי׃ טז וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן

בְּיוֹמָא קַדְמָאָה ת
חֲמִיעַ מִבָּתֵּיכוֹן אֲ
דְּיֵכוּל חֲמִיעַ וְ
אֱנָשָׁא הַהוּא מִ
מִיּוֹמָא קַדְמָאָה עַ
שְׁבִיעָאָה׃ טז ו

תו"א כי כל אכל פסחים מג: ערכין יח:

בית יהודא

עֶסֶן מַצָּה (זוּ מִדָּה בַּתּוֹרָה) דָּס אִיז אַיְין אִין דֶער תּוֹרָה (דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל) דִי זַאךְ וָואס אִיז גֶעוֶועזֶען אִין כְּלָל מִיט נָאךְ זַאכֶען (וְיָצָא מִן הַכְּלָל) אוּנ דִיא זַאךְ אִיז אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן כְּלָל (לְלַמֵּד) צוּ לֶערְנֶען אַז בַּיי דִי זַאךְ אִיז אַנְדֶערְשׁ דֶר דִין (לֹא לְלַמֵּד עַל עַצְמוֹ בִּלְבַד יָצָא) אִיז דִי זַאךְ נִיט גֶעקוּמֶען לֶערְנֶען אוֹיף זִיךְ אַלֵיין (אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כּוּלּוֹ יָצָא) נָאר זִיא לֶערְנְט אוֹיף דֶעם גַאנְצֶען כְּלָל וְדְהַיְינוּ אַז דָא שְׁטֵייט מֶען זָאל עֶסֶן מַצָּה זִיבֶּען טֶעג, אִיז דָאךְ פַארְגְלַייכְט דֶר זִיבֶּעטֶער טָאג מִיט דִי זֶעקְס טֶעג צוּזַאמֶען, אַז נָאכְדֶעם שְׁטֵייט זֶעקְס טֶעג זָאל מֶען עֶסֶן מַצָּה, אִיז דֶר זִיבֶּעטֶער טָאג אַרוֹיס פוּן כְּלָל, אִין אִים דַארְף מֶען נִיט עֶסֶן מַצָּה, לֶערְנְט ... זִיבֶּעטֶער טָאג אוֹיף אַלֶע זֶעקְס טֶעג, צוּ זָאגֶען אַז דִיא זֶעקְס טֶעג דַארְף מֶען אוֹיךְ נִיט עֶסֶן מַצָּה אוֹיבּ מֶען ווִיל ... מַצָּה] דָס זָאגְט רש"י (מָה שְׁבִיעִי רְשׁוּת) אַזוֹ וִוי דֶער זִיבֶּעטֶער טָאג אִיז וִוי מֶען ווִיל, אוֹיבּ מֶען ווִיל עֶסְט מֶען ... אוֹיבּ מֶען ווִיל נִיט עֶסְט מֶען נִיט, נָאר חָמֵץ טָאר מֶען נִיט עֶסֶן (אַף שִׁשָּׁה רְשׁוּת) דִיא זֶעקְס טֶעג אִיז אוֹיךְ וִוי ... (יָכוֹל אַף לַיְלָה הָרִאשׁוֹן רְשׁוּת) אִיךְ ווָאלְט מֵיינֶען דִיא עֶרְשְׁטֶע נַאכְט פֶּסַח אִיז אוֹיךְ מִיט מַצָּה וִוי מֶען ווִיל (תַּ... בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצּוֹת) זָאגְט דֶר פָּסוּק בַּיי נַאכְט זָאלְט אִיר עֶסֶן מַצָּה (הַכָּתוּב קְבָעוֹ חוֹבָה) דֶער פָּסוּק הָאט גֶעשְׁרִיבֶּען ... נַאכְט פֶּסַח מוּז מֶען עֶסֶן מַצָּה: נַאךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאוֹר]. זָאגְט רש"י מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב מוּז מֶען ... דֶעם חָמֵץ פוּן שְׁטוּבּ (וְקָרוּי רִאשׁוֹן) עֶרֶב יוֹם טוֹב ווֶערְט גֶערוּפֶען רִאשׁוֹן (לְפִי שֶׁהוּא לִפְנֵי הַשִּׁבְעָה) ווַייל עֶר אִיז אָנְהֵייבּ פוּן דִי זִיבֶּען טֶעג, אִיז דֶער טַייטְשׁ רִאשׁוֹן דֶער פְרִיעֶרְדִיגֶער, דֶר טָאג וָואס אִיז פַאר דִי זִיבֶּען טֶעג מֶען אִין אִים אוֹיסְרָאמֶען דֶעם חָמֵץ פוּן שְׁטוּבּ, זָאגְט רש"י (וּמָצִינוּ מוּקְדָּם קָרוּי רִאשׁוֹן) אוּנ מִיר גֶעפִינֶען דֶער פְ... טָאג] ווֶערְט גֶערוּפֶען רִאשׁוֹן (כְּמוֹ) ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (הָרִאשׁוֹן אָדָם תִּוָּלֵד), אִיז דֶר טַייטְשׁ (הֲלִפְנֵי אָדָ... בִּיזְטוּ דֶען גִיבָּארֶען גִיוָוארֶען פַאר אָדָם, פְרֶעגְט רש"י (אוֹ אֵינוֹ) טָאמֶער אִיז נִיט אַזוֹי דֶער מֵיינוּנְג וְאֶלָּא רִאשׁוֹן ... נָאר מֶען מֵיינְט דֶעם עֶרְשְׁטֶען טָאג פוּן דִיא זִיבֶּען טֶעג פֶּסַח זָאל מֶען אוֹיסְרָאמֶען חָמֵץ פוּן שְׁטוּבּ (תַּלְמוּד לוֹמַר ... עַל חָמֵץ מֵיינְט מֶען לֹא תִשְׁחַט הַפֶּסַח וְעַדַיִן חָמֵץ קַיָּים) זָאלְסְט נִיט שֶׁעכְטֶען דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח ווֶען דֶער חָמֵץ אִיז ...

רש"י

בכלל ד ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עלמו
אלא ללמד על הכלל כולו יצא מה שביעי רשות
רשות יכול אף לילה הראשון רשות ת"ל בערב ת
ה הכתוב קבעו חובה (שם כח): אך ביום
תשביתו שאור. מערב יו"ט וקרוי ראשון לפי
השבעה ומלינו מוקדם קרוי ראשון כמו (איוב טו
אדם תולד הלפני אדם נולדת או אינו אלא
שבעה ת"ל לא תשחט על חמץ לא תשחט הפס

שפתי חכמים

סוס רק עלרת אכל אינו חובה לאכול בו מלה דאם היה חובה הל"ל כפי' וביום הז' תאכל מלות ועלרת תהיה כדי שלא נחשוב דילא מן הכלל דלעיל כתב ו' ימים דמשמע ולא ז' ואין להקשות לא לכתוב אלא בערב תאכלו מלות ז' ימים לא יאכל חמץ וממילא ידעינן דבערב ראשון חובה וכל הז' רשות וי"ל דה"א בערב תאכלו מלות ר"ל בערב תתחיל לאכול מלה ותאכל אותם כל ז' ולא תאכל חמץ וק"ל. עיין

במזרחי כי האריך הרבה אבל אינו לריך כ"כ לפי' רש"
הארכתי: ד פי' רשב"ם (פסחים קכ) השביעי בכלל ז' -
תאכלו היה וילא מן הכלל וכתב ביום הז' עלרת לה' אלהי
תאכלו מלות ללמד לעלמו שהוא רשות ולא חובה ומן
למדנו שלא ללמד על עלמו בלבד ילא אלא גם על הכלל כ
דהם פי' זה ופי' בענין אחר: ה פירש"י (פסחים כח)

פירוש לתורת אלהים

פֶּסַח תַּשְׁבִּיתוּ זָאלְט אִיר אוֹיס רוֹמֶען דָס חָמֵץ פוּן אַייעֶר הוֹיז כִּי ווָארוּם דֶר ווָאס ווֶעט עֶסִין חָמֵץ אִין דִי זִיבֶּען טֶעג פֶּסַח וְנִכְרְתָה ווֶעט פַאר שְׁנִיטֶען ווֶערֶען זַיין נֶפֶשׁ פוּן

דִיא יִשְׂרָאֵל מִיּוֹם פוּן דֶעם עֶרְשְׁטֶען טָאג פֶּ...
בִּיז דֶעם זִיבֶּעטֶען טָאג פֶּסַח טָאר מֶען אַלְ...
עֶסֶן: (טז) וּבַיּוֹם אוּנ אִין דֶעם עֶרְשְׁטֶען טָאג

משלי חכמים

מֶענֶין עֶסִין חָמֵץ אוּנ עֶס ווֶעט זַיי נִיט שַׁאדֶען טָאהֶן, אוּנ אַזוֹ זָאלֶען זַיי נֶעמֶען דֶעם מֶעדִיצִין, דִי מַצָּה, אַלֶע יָאהֶר, אַלֶע פֶּסַח זָאלֶען זַיי עֶסִין זִיבֶּן טָאג מַצָּה, דָס ווֶעט זַיין אַרְפוּאָה צוּ זַייעֶרֶע נְשָׁמוֹת. דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח דַארְף מֶען שֶׁעכְטֶען אוּנ עֶסִין אַלֶע יָאהֶר, מִיר זָאלֶען גֶעדֶענְקֶען אַז מִיר זֶענֶען נִיט אוּנְטֶער דִי גֶוועלְטִיגְקֵייט פוּן דִי מַזָּלוֹת, נָאר אוּנְטֶער דִי גֶוועלְטִיגְקֵייט פוּן הקב"ה אַלֵיין, מִיט דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח מוּז מֶען עֶסִין מָרוֹר, צוּ דֶערְמַאנֶען דֶעם מֶענְטְשׁ אֲפִילוּ אִין דִי בִּיטֶערְסְטֶע צַייט זָאל מֶען נִיט פַארְלִירֶען דֶעם פַארְזִיכֶערוּנְג אוּנ דֶעם הָפֶענוּנְג צוּ הקב"ה. ווִי עֶס אִיז גֶווֶען אִין מִצְרַיִם ווֶען עֶס אִיז גֶווֶען

מצות השם

צְווֵיי לָאוִין אוּנ עֶס קוּמְט אִים צְווֵיי מָאל מַלְקוּ...
אַז עֶר לֵייגְט אַנִידֶר חָמֵץ בַּיי זִיךְ אוּם פֶּסַח דִי סְפָ...
מֶען זָאל נִיט זַיין קַיין בַּעַל גַּאֲוָה ווָארֶען דָס אִיז אַמוֹ...
ווִי אוּנְזֶערֶע סְפָרִים שְׁרַייבֶּען אַז דֶר ווָאס עֶס הָאלְט זִי...
גְלַייךְ ווִי עֶר לִיגְט בַּיי אֵיין אֵשֶׁת אִישׁ אוּנ דָס גַאוָ...
חָמֵץ דָאס מֵי נֶעמְט מֶען זוֹיעֶר טֵייג דָאס ווֶערְט אָן גֶע...
טֵייג אוּנ דָאס דַארְף מֶען נָאךְ צוּ ווָארְצְלֶען אוּנ אוֹ...
דִי מִדָּה פוּן גַּאֲוָה פוּן זַיין הָאֶרֶץ אוּנ דִיא מִצְוָה אִ...
יֶעדֶר צַייט אוּנ יֶעדֶער אָרְט אוּנ בַּיי זְכָרִים אוּנ בַּ...

נָאר בִּיטֶער אוּנ שְׁלֶעכְט, אִיז צוּ זַיי גֶקוּמֶען אַלְוְיכְטִיגְקֵייט אוּנ אַאוֹיסְלֵייזוּנְג, אוּנ דֶרִיבֶּער זָאל מֶען עֶסִין זִיבֶּען ... ווַייל דֶעם עֶרְשְׁטֶען טָאג זֶענֶען זַיי אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם, פוּן עֶרְשְׁטֶען טָאג בִּיז צוּם זִיבֶּעטִין טָאג זֶענֶען דִי יִשְׂ...
צוּם יַם, אוּנ דֶעם זִיבֶּעטִין טָאג זֶענֶען דִי מִצְרַיִם דֶערְטְרוּנְקֶען גִיוָוארֶען אִין יַם׃

יכון קְיָם עָלַם לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תְּחָגֻּהוּ׃
ה׃ טו שִׁבְעַת יוֹמִין
תֵּיכְלוּן בְּרַם טו שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ

עת ימים פסחים לח׃

בעל הטורים

מצרים היו ת״ח שנה׃ (טו) אך ביום הראשון תשביתו. אך בגימ׳ חובה שאין חובה אלא ביום הראשון׃

רש״י

אותו. (מכילתא) יום שהוא לך לזכרון אתה חוגגו
שמענו אי זהו יום הזכרון א ת״ל זכור את היום
יצאתם למדנו שיום היציאה הוא יום של זכרון
יצאו ת״ל (במדבר לג) ממחרת הפסח יצאו הוי
ט״ו בניסן הוא של יו״ט שהרי ליל ט״ו אכלו את
בקר יצאו׃ לדרתיכם. שומע אני מיעוט דורות
תלמוד לומר חקת עולם ב תחגוהו (מכילתא)׃
עת ימים. סטייג״א של ימים׃ שבעת ימים
אכלו. ובמקום אחר הוא אומר (דברים טז)
ם תאכל מצות (פסחים קכ) למד על שביעי של
נו חובה לאכול מצה ג ובלבד שלא יאכל חמץ מנין
שות ת״ל שבעת ימים ז׳ מדה בתורה דבר שהיה

בית יהודא

געדיינקען אויף שפעטערדיגע צייטן ביי אייערע קינדער׃ וְחַגּוֹתֶם אוֹתוֹ. איר זאלט אים מאכן איום טוב, נעמען, זאגט רש״י מען מיינט (אותו יום שהוא לְךָ לְזִכָּרוֹן אַתָּה חוֹגְגוֹ) דעם טאג וואס ער וועט ביי דיר זיין אאנדיינקונג אויף יְצִיאַת מִצְרַיִם, זאלסטו דעם טאג מאכן יום טוב (וַעֲדַיִין לֹא שָׁמַעְנוּ אֵיזֶהוּ יוֹם הַזִּכָּרוֹן) מיר האבן אבער נאך ניט געהערט וועלכער טאג זאל זיין דר אנדיינקונג (תַּלְמוּד לוֹמַר) זאגט אונז דר פסוק (זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם) איר זאלט געדיינקען דעם טאג וואס איר זענט אין אים ארויסגעגאנגען פון מִצְרַיִם (לָמַדְנוּ) לערנען מיר (שֶׁיּוֹם הַיְצִיאָה הוּא יוֹם הַזִּכָּרוֹן) דעם טאג וואס מען איז אין אים ארויסגעגאנגען פון מִצְרַיִם אין דעם טאג דארף זיין דר אנדיינקונג (וְאֵיזֶה יוֹם יָצְאוּ) וועלכען טאג איז מען ארויסגעגאנגען פון מִצְרַיִם (תַּלְמוּד ...רת הַפֶּסַח יָצְאוּ) זאגט אונז דער פסוק אויף מארגען ווי מען האט געמאכט דעם קָרְבַּן פֶּסַח איז מען ארויסגעגאנגען ...ם, דעם קָרְבַּן פֶּסַח האט מען געמאכט דעם פערצעהנטען טאג אין ניסן געגעסען האט מען אים דיא נאכט צום ...ן (הֱוֵי אוֹמֵר) וועלען מיר זאגען (יוֹם ט״ו בְּנִיסָן הוּא שֶׁל יוֹם טוֹב) דר פופצעהנטער טאג אין ניסן איז יום טוב ... ט״ו אָכְלוּ אֶת הַפֶּסַח) ווארום די נאכט וואס געהער צום פופצעהנטן טאג האט מען געגעסען דעם קָרְבַּן פֶּסַח ...צְאוּ) אין דער פריה איז מען ארויסגעגאנגען פון מִצְרַיִם׃ וּלְדֹרוֹתֵיכֶם. דר יום טוב זאל זיין צו אייערע ...מֵעַ אֲנִי מִיעוּט דּוֹרוֹת שְׁנַיִם) ווייל עס שטייט ניט צו ווי פיל דורות, איז דאס ווייניגסטע צוויי דורות, וואלט ...ען אז נאר צוויי דורות דארפן געדיינקען יְצִיאַת מִצְרַיִם אונ מאכן יום טוב, ניט מעהר (תַּלְמוּד לוֹמַר חֻקַּת ...גוּהוּ) לערונט אונז דר פסוק דער יום טוב זאל געמאכט ווערן אייביג׃ (טו) שִׁבְעַת יָמִים. זאגט רש״י פאר ...יט ניט שִׁבְעָה יָמִים, זאגט רש״י (שטייג״א שֶׁל יָמִים) ווען עס וואלט געשטאנען שִׁבְעָה יָמִים, וואלט מען געקענט ...בען טעג אפילו ניט צוזאמען, דריבער שטייט שִׁבְעַת צוזאגען זיבען טאג צוזאמען איין טאג נאך דעם ... זאלט איר מאכען יום טוב׃ וּשְׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ. זיבען טעג זאלט איר עסן מַצָּה, זאגט רש״י ...אחֵר הוּא אוֹמֵר שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת) אויף איין אנדער ארט שטייט זעקס טעג זאלט איר עסען מַצָּה (לָמַד) ...ק לערונט אונז (עַל שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח שֶׁאֵינוֹ חוֹבָה לֶאֱכוֹל מַצָּה) דעם זיבעטען טאג פֶּסַח איז ניט אמִצְוָה צו עסן ...בַד שֶׁלֹּא יֹאכַל חָמֵץ) נאר חָמֵץ טאר מען ניט עסן (מִנַּיִן אַף שִׁשָּׁה רְשׁוּת) פון וואנען ווייסען מיר אז דיא זעקס ... צום זיבעטען איז אויך קיין מִצְוָה צו עסן מַצָּה (תַּלְמוּד לוֹמַר שֵׁשֶׁת יָמִים) אין דעם פסוק שטייט שִׁבְעַת יָמִים ...כֵלוּ, זיבען טעג זאל מען עסן מַצָּה, אין איין אנדער פסוק שטייט שֵׁשֶׁת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ, זעקס טעג זאל מען

דעת זקנים מבעלי התוספות

ביום הראשון. פי׳ הזהרו שיהא השאור מושבת
כבר ביום הראשון כלומר שתשביתו מכבר ביום י״ד

שפתי חכמים

לדור הזה ל״פ לדורות ולא הולרך הרב לזה שהרי כתיב אחריו לדורותיכם אלא כדי לסמכו לוחגותם וגו׳׃ א שהרי למעלה הוזכרו יום החודש ועשור וי״ד׃ ב (נח״י) וא״ל א״כ ל״ל לדורותיכם. י״ל דאי ...יכם ה״א לזה הדור יהיה לחוקת עולם שיחוגו בכל שנה ושנה וכו׳׃ ג מדכתיב וביום השביעי עלרת לה׳ אלהיך ש״מ דלא

פירוש לתורת אלהים

... זיין ביי אייך יום טוב צו גאט לְדֹרֹתֵיכֶם צו דורות חֻקַּת עוֹלָם אגעניץ זאלט איר אים מאכן ... טוב אויף אייביג׃ (טו) שִׁבְעַת יָמִים זיבען טאג פון פופצעהנטן טאג אין ניסן ביז איין אונ צוואנציג טאג אין ניסן מַצּוֹת זאלט איר עסן מצות אַךְ בַּיּוֹם נאר דעם ערשטן טאג וואס פאר די זיבן טעג דאס איז ערב

מצות השם

ביום הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ) פון דעם פסוק לערנען מיר ארוס ...ן מוז פאר שטערין דעם חָמֵץ וואס מען האט דיא נאכט ... זאמן געגומן היינו וואס מען האט בודק חָמֵץ געוועזן ... וואס עס געפונט זיך ביי אים אין הויז וואס איז נאר ...טייג אונ אונזערע חֲכָמִים האבען געשריבן אז מען מוז ...אין אלע לעבר אונ שפאלטן צו עס איז דארט ניט דא ... אונ די מִצְוָה איז אז מען זאל בודק חָמֵץ זיין מיט ... דיא נאכט וואס געהער צום פערצייטען טאג אונ ער ...מבטל צו זיין דעם חָמֵץ אונ אז ניט איז ער עובר אויף

משלי חכמים

(טו) שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת וגו׳. דר זוהר שרייבט דר ענין פון מַצָּה איז למשל אמלך האט געהאט אאיינציגן זוהן אונ ער איז קראנק געווארען, אמאל האט גיטראפן עס האט אים געגלוסט צו עסין אמין עסין וואס איז ניט געזונד פאר אים, האט דר דאקטאר געזאגט מען זאל אים געבען דעם מעדיצין, אוב ער וועט ניט וועלן געמען דעם מעדיצין, זאל מען אויסראמין אלע עסינוואורג פון שטוב, וועט ער מוזין געמען דעם מעדיצין, נאכדעם אז ער וועט האבען גענומן דעם מעדיצין, וועט ער מעגען אלין עסין. אזוי איז גיוועזן ביי די יודין איידער זיי זענען ארוס געגאנגן פון מִצְרַיִם נאך ניט געוואסט דעם עִיקַּר אֱמוּנָה, האט הקב״ה געזאגט די יודין זאלן אויסראמן פון זייערע שטובין אלע ...ין אונ זאלן נאר עסין דעם מעדיצין, די מַצָּה, אז זיי וועלן האבען גיגעסין די מַצָּה, וועלען זיי נאכדעם

אֲנִי יְהוָה׃ יג וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת
עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם וְרָאִיתִי
אֶת־הַדָּם וּפָסַחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא־יִהְיֶה
בָכֶם נֶגֶף לְמַשְׁחִית בְּהַכֹּתִי בְּאֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ יד וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם
לְזִכָּרוֹן וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַיהוָה

אֶעְבֵּד דִּינִין אֲנָא
יג וִיהֵי דְמָא לְכוֹן
עַל בָּתַּיָא דִּי אַתּוּן
וְאֶחֱזֵי יָת דְּמָא וְ
עֲלֵיכוֹן וְלָא יְהֵי
מוֹתָא לְחַבָּלָא בְּמ
בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃ י
יוֹמָא הָדֵין לְכוֹן לְדוּ
וּתְחַגּוּן יָתֵהּ חַגָּא קֳ

רשב"ם

(יד) תחגוהו, חטף קמץ נמצא בספרי מלכיות אחרות והוא עיקר שמגזרת חגג יאמר תחגוהו. כמו מן סבב יסבוהו ערבי נחל. אבל תחגוהו בפתח מן גזרת

בעל הטורים

בחפזון תלאו: (יג) והיה הדם לכם. לכם בגימטריא המיל
לילה נלו: לאת. כתיב חסר וי"ו לומר שנמילת אברהם

בית יהודא

ה'ו. הקב"ה זאָגט (אֲנִי בְּעַצְמִי) איך אַליין וועל זיי שטראָפֿן (וְלֹא ע"י שָׁלִיחַ) ניט דורך אַשָׁלִיחַ: (יג) [וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאוֹת]. די בלוט פון קָרְבַּן פֶּסַח וועט זיין צו אייך אַצייכען (לָכֶם לְאוֹת) צו אייך וועט די בלוט זיין אַצייכען (וְלֹא לַאֲחֵרִים לְאוֹת) אָבער ניט צו אַנדערע וועט זיין דער צייכען, הקב"ה דאַרף ניט דעם צייכען (מִכָּאן) פון דאַנען ווייסען מיר (שֶׁלֹּא נָתְנוּ הַדָּם אֶלָּא מִבִּפְנִים) אַז די יודען האָבען ניט בעשמירט די בלוט אויסוועניג, נאר אינווייניג: [וְרָאִיתִי אֶת הַדָּם]. פרעגט רש"י צו וואָס דאַרף הקב"ה זעהן דעם צייכען פון די בלוט (הַכֹּל גָּלוּי לְפָנָיו) הקב"ה ווייס דאָך אַלץ (אֶלָּא אָמַר הקב"ה) נאר אַזוי האָט הקב"ה געזאָגט ונותן אֲנִי אֶת עֵינַי לִרְאוֹת) איך וועל געבען מיינע אויגען צו זעהן (שֶׁאַתֶּם עֲסוּקִים בְּמִצְוֹתַי) אַז איר בעשעפטיגט אייך מיט מיינע מצוות (וּפוֹסֵחַ אֲנִי עֲלֵיכֶם) וועל איך איבער היפען אייערע שטובען: [וּפָסַחְתִּי]. (וְחָמַלְתִּי) איך וועל אויף אייך רחמנות האָבען (וְדוֹמֶה לוֹ פָּסוֹחַ וְהִמְלִיט) וויא עס שטייט אין פסוק ער וועט האָבען רחמנות, אונ וועט אים מאַכען אַנטרינע
רש"י (וַאֲנִי אוֹמֵר) אונ איך זאָג (כָּל פְּסִיחָה לָשׁוֹן דִלּוּג וְקְפִיצָה) דער וואָרט פסיחה מיינט מען איבער היפען אונ ש
וּפָסַחְתִּי מיינט מען (מְדַלֵּג הָיָה מִבָּתֵּי יִשְׂרָאֵל לְבָתֵּי מִצְרַיִם) הקב"ה איז געשפרונגען פון די יודישע שטובען
מצרישע שטובען (שֶׁהָיוּ שְׁרוּיִם זֶה בְּתוֹךְ זֶה) ווייל זיי האָבען געוואוינט אויסגעמישט איינער אין אַנדערען, ד
מיט די יודען צוזאַמען (וְכֵן פּוֹסְחִים עַל שְׁתֵּי הַסְּעִפִּים) זיי שפּרינגען אויף צווייערלייא געדאַנקען, איז פוסחי
טייטש שפּרינגען (וְכֵן כָּל הַפִּסְחִים הוֹלְכִים כְּקוֹפְצִים) אַלע לאַהמע (הינקעדיגע) גייען שפּרינגענדיק (וְכֵן פָּסוֹחַ וְהִמְלִיט)
אויך טייטשען (מְדַלְּגוֹ וּמְמַלְּטוֹ מִבֵּין הַמּוּמָתִים) ער האָט אים געמאַכט שפּרינגען אונ אַנטרינען ואַנטלויפען] פון צוו
געהרגעטע: [וְלֹא יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף]. אין אייך וועט קיין מארד זיין (אֲבָל הֹוֶה הוּא בְּמִצְרַיִם) אָבער אין מצרים וועט זיין
(הֲרֵי שֶׁהָיָה מִצְרִי בְּבֵיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל) אויב אַמצרי ואַבכור] איז געווען די נאַכט ביי אַ יוד אין שטוב (יָכוֹל יִמָּלֵט) וו
מיינען ער וועט געראַטעוועט ווערען (תַּלְמוּד לוֹמַר וְלֹא יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף) זאָגט דער פסוק אין אייך וועט קיין מאָרד זיין
בְּמִצְרִי שֶׁבְּבָתֵּיכֶם) אָבער עס וועט זיין אַמאָרד אין דעם מצרי אפילו ער וועט זיין ביי אַ אייך אין שטוב (הֲרֵי שֶׁהָיָה
בְּבֵיתוֹ שֶׁל מִצְרִי) אויב אַ יוד איז געווען ביי אַמצרי אין שטוב (שׁוֹמֵעַ אֲנִי יִלְקֶה כְּמוֹתוֹ) וואָלט איך מיינען דער יוד ז
שטאַרבען אַזוי ווי דר מצרי איז געשטאָרבען (תַּלְמוּד לוֹמַר וְלֹא יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף) זאָגט דער פסוק צו די יודען
וועט ניט זיין אַנגף, וואו איר וועט זיין, אפילו איר וועט זיין ביי דעם מצרי אין שטוב: (יד) [וְזִכָּרוֹן]. (לְדוֹ

רש"י

אני בעצמי ולא ע"י שליח: (יג) והיה הדם לכם
לכם לאות ולא לאחרים לאות מכאן שלא נתנו הד
מבפנים: וראיתי את הדם. הכל גלוי לפניו א
הקב"ה נותן אני את עיני לראות שאתם עסוקים
ופוסח אני עליכם: ופסחתי. וחמלתי ודומה לו (יש
פסוח והמליט ואני אומר כל פסיחה לשון דלוג
ופסחתי מדלג הי' מבתי ישראל לבתי מצרים שהי
זה בתוך זה וכן (מ"א יח) פוסחים על שתי הסעיפי
הפסחים הולכים כקופצים וכן פסוח והמליט מדלגו
מבין המומתים: ולא יהיה בכם נגף. אבל ה
במצרים (מכילתא) הרי שהי' מצרי בביתו של ישר
ימלט ת"ל ולא יהיה בכם נגף אבל הווה במצרי ש
הרי שהיה ישראל בביתו של מצרי שומע אני ילקו
ת"ל ולא יהיה בכם נגף: (יד) לזכרון. ת ל

שפתי חכמים

לא כן בארץ מצרים למה לי: ש מדכתיב אעשה שפטים לל"ל אני ה' והא דכתיב וה' הכה כל בכור ופי' רש"י הוא ובית דינו

יש לומר כיון שהוא עלמו היה המכה אף על פי שב"ד נקרא על ידי שליח: ת [נה"ן] שלא הא ור נודכתיב

פירוש לתורת אלהים

אֲנִי יְיָ איך גאָט וועל דָס אַליין טאָן ניט דורך אַשָׁלִיחַ: (יג) וְהָיָה אונ דָס בלוט וואָס איר וועט שמירען אויף די בַּיי שטידלעך פון אייערע הייזער זאָל זיין לָכֶם לְאוֹת צו אייך אַצייכען עַל הַבָּתִּים אויף די הייזער וואָס איר וואוינט דאָרטען וְרָאִיתִי אונ אַז איך וועל זעהן איר זענט עוסק אין מיינע מצות וּפָסַחְתִּי עֲלֵיכֶם וועל איך איבער אייך

איבער היפען בשעת איך וועל שלאָגען די בכו
מִצְרַיִם וְלֹא יִהְיֶה אונ עס וועט ניט זיין אין איי
מאָרד לְמַשְׁחִית צו אַפּ דאַרבונג בְּהַכֹּתִי ווען אי
שלאָגען דיא בכורים בְּאֶרֶץ אין דעם לאַנד מ
(יד) וְהָיָה אונ דער פיפצענטער טאָג אין חודש
זאָל זיין צו אייך צו אַגידעכעניש וְחַגֹּתֶם אוֹתוֹ א

לַיהוָֽה׃ יב וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ־מִצְרַיִם
בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי כָל־בְּכוֹר
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה
וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים

אונקלוס

...א הוא קדם יי׳:
...אתגליתי בארעא
...ים בליליא הדין
...ול כל בוכרא
...עא דמצרים
...א ועד בעירא
... טעות מצרים

...עברתי ברכות ט: בלילה הזה מגילה
...ת: ובכל אלהי נדרים כח:

רשב"ם

(יב) אעשה שפטים. לפי שהיה בוטח באלהי מצרים ואמר מי ה

רש"י

...הקרבן הוא קרוי פסח על שם הדלוג פ והפסיחה
...מדלג בתי ישראל מבין בתי מצרים וקופץ ממצרי
...ישראל אמצעי נמלט צ ואתם עשו כל עבודותיו
...״א) דרך דילוג וקפיצה זכר לשמו שקרוי פסח וגם
...ל׳ פסיעה: (יב) ועברתי. כמלך העובר ממקום
...ן ובהעברה אחת וברגע אחד כולן לוקין (מכילתא):
...ור בארץ מצרים. אף בכורות אחרים ר והם
... ומנין אף בכורי מצרים שבמקומות אחרים ת״ל
...קלו) למכה מצרים בבכוריהם: מאדם ועד
.... מי שהתחיל בעבירה תחלה ממנו מתחלת
...יות: ובכל אלהי מצרים. של עץ נרקבת ושל
...נמסת ונתכת לארץ: אעשה שפטים אני ה׳.

בית יהודא

הוא לה׳). (הקרבן הוא קרוי פסח) דר קרבן ווערט גרופן פסח (על שם הדלוג והפסיחה) וועגען דם איבערהיפונג און דאס שפרינגן (שהקדוש ב״ה מדלג על בתי ישראל מבין בתי מצרים) ווארום הקב״ה איז אריבערגעשפרונגען די יודישע הייזער ווס זענען גוועזן צווישן די מצרישע הייזר (וקופץ ממצרי למצרי וישראל אמצעי נמלט) הקב״ה איז געשפרונגען פון איין מצרי צום אנדערען מצרי ווער הט געהרגת די בכורים ווס זענען גיוועזן ביי דעם מצרי און הט געהרגת די בכורים ווס זענן גיוועזן ביי דעם אנדרען מצרי) און דער יוד ווס איז גיוועזן צווישן די ביידע מצרים איז געראטעט גיווארן (ואתם עשו כל עבודותיו לשם שמים) און איר זאלט אלץ טאן ביי דעם קרבן פסח ווייל הקב״ה הט געבאטן (דרך דלוג וקפיצה) ווי מען שפרינגט און מען היפטאיבר (זכר לשמו) דם זאל זיין ...קונג צו דעם נאמען פון קרבן (שקרוי פסח) וואס ער ווערט גערופן פסח (וגם פסקא לשון פסיעה) דער ווארט פסקא
...ש טרעטין און פסקא איז וויא פסחא: (יב) ועברתי. הקב״ה הט געזאגט איך וועל דורך גיין אין מצרים (כמלך
...מקום למקום) ווי א מלך גייט פון איין ארט צום אנדרען ארט (ובהעברה אחת וברגע אחד כולן לוקין) מיט איין דורך
...אין איין רגע זענען אלע בכורים פון גאנץ מצרים גשטארבען: וכל בכור בארץ מצרים). זאגט רש״י (אף בכורות
...הם במצרים) אפילו בכורים פון אנדרע מענטשין וואס זענען געוועזען די נאכט אין מצרים זענען אויך גשטארבן, זאגט
...ומנין אף בכורי מצרים שבמקומות אחרים) פון וואנען ווייסין מיר אז די בכורים פון מצרים וואס זענען גיוועזן דיא
...ין אנדערע ערטער, זענען אויך געשטארבן (תלמוד לומר למכה מצרים בבכוריהם) זאגט דער פסוק הקב״ה האט
...גען די מצרים מיט זייערע בכורים, די בכורים וואס זענען גיוועזן אין מצרים און די בכורים וואס זענען גוועזן אויסער
... ומאדם ועד בהמה). זאגט רש״י (מי שהתחיל בעבירה תחלה) ווער עס האט פריער אנגעהויבן זינדיגן (ממנו מתחלת
...ת) פון אים האט פריער אנגעהויבן דיא שטראף: ובכל אלהי מצרים). הקדוש ברוך הוא האט געזאגט איך
...לעגען די געטער פון מצרים (של עץ נרקבת) די הילצנע געטער וועלען פארפוילט ווערן (ושל מתכת נמסת ונתכת לארץ)
...ער וואס זענען פון מאטעריאל וועלן צושמאלצן ווערען און צוגאסען ווערען אויף די ערד: ואעשה שפטים אני

שפתי חכמים

...היו ממהרים כמו שרוצים לילך לדרך: פ רצונו לפרש
...הוא לה׳ משמע שהוא נותן טעם למה ואכלתם אותו
...: צ ה״ג ואתם עשו כל עבודותיו לשם שמים דרך
...קפילה זכר לשמו וכו׳ ול״ג ד״א (מהרש״ל): ק כלומר
כמו מלך שמנהגו לילך בדרך ישרה ואינו פונה לכאן ולכאן
במבואות העיר כך הקדוש ברוך הוא היה עובר במבוי אחד
בלבד ובאותו העברה לקו בכורי מצרים בין באותו מבוי בין
במבואות אחרים דאם לא כן ועברתי למה לי [רא״ם]: ר דאם

פירוש לתורת אלהים

...רבן ווערט אן גירופן פסח צו גאט [עיין רש״י]:
...עברתי און איך גאט וועל איבר פארן אין לאנד
...ם אין דר זעלביגר נאכט והכיתי און איך וועל
...ן אלע בכורים אין לאנד מצרים מאדם פון די
...ם פון מענשען ועד בהמה ביז דיא בכורים פון
...ת וועל איך אלע הרגנן ובכל און אין אלע אפ
...פון מצרים וועל איך טאן משפטים [עיין רש״י]

ליקוטי מרדכי

טרן, אלע מצרים זאלען זעהן דם בלוט פון זייער עבודה זרה,
און מעז הט דעם שעפס געבראטן איף אשפיז אוף דעם פייער,
דר ריח זאל שמעקן אין גאנץ מצרים און האבן געגעסן דאס
פלייש פון די שעפסין, און האבן געגלייבט אז די נאכט וועלען
זייא איסגעליזט ווערין, זענען זיי גיזעסין גרייט צום ארויס גיין
אנגעטאהן די שיך, ארומגעגארטילט, דיא שטעקנס אין דיא
הענט, און האבען גיגעסען געשווינט, און האבען קיין ביין צו
בראכן ארויס צו נעמן פון אים די מארך, ווייל זייא האבן זיך
געאילט, ווי הקב״ה הט גיזעהן די אמונה פון יודען איז אזוי
הט הקב״ה זיך באלד גענומן צו זייער איסליזונג און האט געהרגת דיא בכורים, וויא עס שטייט אין דיא פסוקים:

משלי נחמיה

...מוז זיי ברייגגן אין ארץ ישראל, דריבער אז הקב״ה
...עהן יודין שטייען שטעכט אין מצרים, ערשטונס פון
...בעט, צווייטונס פון די טומאה, אז ער וועט זיי ניט
...עשווינט ארוס נעמן פון מצרים, וועט ער זיי שון ניט
...ארויסנעמן, ווס וועט זיין מיט די שבועה, דריבער
...קב״ה געהייסן ואכלתם אותו בחפזון מען זאל עסין
דעם קרבן פסח געשווינט, אז אין זיי וועט נאר אריין
קומען די הייליגקייט פון קרבן פסח, מיט די אמונה צוא
הקדוש ברוך הוא, וועט דיא טומאה פון מצרים ניט קענן
זייא מער מטמא זיין און מען וועט זייא ארויס נעמען
פון מצרים און מען וועט זייא געבען דיא תורה און
ברייגגען אין ארץ ישראל:

עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ׃ יא וְכָכָה
תֹּאכְלוּ אֹתוֹ מָתְנֵיכֶם חֲגֻרִים
נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמַקֶּלְכֶם בְּיֶדְכֶם
וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן פֶּסַח הוּא

עַד צַפְרָא בְּנוּרָא תוֹקְ
יא וּכְדֵין תֵּיכְלוּן
חַרְצֵיכוֹן יְהוֹן אֲסִ
מְסָנֵיכוֹן בְּרַגְלֵיכ
וְחוּטְרֵיכוֹן בִּידֵיכ
וְתֵיכְלוּן יָתֵהּ בִּבְ

תו"א ואכלתם אותו פסחים לד: בחפזו נז: פסח הוא פסחים נו:

רשב"ם

(יא) פסח הוא לה'. שהמלאך ידלג ויניח בית ישראל להכות בכורות שבבתי מצרים:

בעל הטורים

(יא) וככה. ב' במסור' וככה תאכלו אותו. וככה יהי' גבי עזרא כשהשביע לבני הגולה לעזוב המשא דאתקש הניה לביאה ראשונה כמו שדרשו ראוי הי' ליעשות להם נס בימי עזרא כמו שנעשה בימי נחמיה אלא שגרם החטא: חגורים. ג' ב מתניכם חגורים ואידך בענין פסל מיכה ושם מאות איש חגורים. וזה שדרשו שפסל מיכה עבר עמהם בים שאף כשהיו ה לילך היה הפסל עמהם ואידך בדניאל והנה איש א' לבוש בדים ומתניו חגורים לו' שאע"פ שהיו כהם רשעים. לדיקים שבהם דומים ל השרת: בחפזון. ג' במסורה הכא ואידך כי בחפזון יצאת ממצרים כי לא בחפזון תצאו וזה שדרשו דלאו בחפזון דישראל היה דכתיב

בית יהודא

פון די פלייש דעס ע־שטן פריה מארגן ודס איז יום טוב דר ערשטר טאג פסח| (עד בוקר שני תעמוד ותשרפנו) זאלסטו נוארטן ביז דעם אנדערן מארגן | ביז דעם ערשטן טאג חוה"מ המועד] אונז זאלסט פארברענען די פלייש: (יא) ומתניכם חגורים] . אייערע לענדן זאלען זיין גגארטילט (מזומנים ל איר זאלט זיין גרייט צוא גיין אין וועג : ובחפזון] . זאגט רש"י (לשון בהלה ומהירות) ווי אייגר איילט גשווינט ער שרעקט (כמו) ווי עס שטייט (ויהי דוד נחפז ללכת) דוד איז גיוועזן געאיילט צו גיין נוייל ער הט געשראקען פר (אשר השליכו ארם בחפזם) ווס די ארם האבען אוועקגווארפן איילענדיג נוייל זיי האבע, געשראקן פר די מלחמה:

רש"י

ותשרפנו: (יא) מתניכם חגורים. מזומנים ע ל בחפזון. לשון בהלה ומהירות כמו (ש"א כג) ויהי נחפז ללכת (מ"ב ז) אשר השליכו ארם בחפזם: פסח

שפתי חכמים

הכתוב כאן תשרפנו משום דלא תימא שורף והולך מיום ראשון עד יום שני לכך אמר תעמוד ותשרפנו יורה שתחלת עמידתו לשורפו לא יהא אלא עד בוקר שני (רא"ם) [ג"א] שלא תאמר שלא ישרפנו עד בקר השני אבל אם לא ירלה לשורפו הרשות בידו להניחו כך לכ"א תעמוד ר"ל שהות מלות עשה לשורפו: ע ר"ל דלאו דוקא שיחגרו מתניהם וכו'

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יא) ואכלתם אותו בחפזון. תקנו חכמים שיהא נאכ השובע והטעם מפרש בירושלמי משום דכתיב ועצם תשברו בו וכשאדם רעב יש לו לחוש לשבירת עצם כיצד צולין מסיק שאין חיוב שבירת עצם נוהג אלא ב אכילת הפסח:

ליקוטי מרדכי

(יא) וְכָכָה תֹּאכְלוּ אותו וגו'. דער אלשיך ז"ל שרייבט דיא תורה דערציילט אונז ווי גרויס דיא אמונה פון יודען איז דאמאלס גיוועזן אין הקב"ה אונ אין זיין קנעכט משה, זיי האבן געגלייבט אין הקב"ה אז ער קען טאהן ווס ער וויל, אונ האבן געגלייבט אין משה, ווס משה זאגט איז אמת אז הקב"ה הט אזוי געבאטן, אונ ווען אפילו יודן האבן נאך גאר נים געזעהן קיין צייכען פון אויסלייזונג, פון דעסטוועגען האבען זייא איינגישטעלט דס לעבען אונ האבן געשאכטען די שעפסין ווס ביי די מצרים איז דס גיוועזן הייליג נווי משה אליין הט אמאל געזאגט צו פרעה אז מיר וועלען שעכטען שעפסען אין מצרים וועלען דיא מצרים אונז בעווארפען מיט שטיינער, אונ האבען געשמירט די בלוט פון די שעפסין אויף דיא זייטען פון די

פירוש לתורת אלהים

בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ זאלט איר פאר ברענגען אין פיי (יא) וְכָכָה תֹּאכְלוּ אותו אונ אזוי זאלט איר אים ע מָתְנֵיכֶם אייערע לענדין חֲגֻרִים ארום גינגארטי נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם אייערע שיך זאל זיין אויף איי פים וּמַקֶּלְכֶם בְּיֶדְכֶם אונ אייערע שטעקין זאלט האלטען אין אייערע הענד איר זאלט אלע גרייט צוא גיין אין וועג ארויין וַאֲכַלְתֶּם אותו בּו אונ איר זאלט אים עסען איילינדיג פֶּסַח הוּא

משלי נחמיה

(יא) וַאֲכַלְתֶּם אותו בְּחִפָּזוֹן וגו'. דר ענין איז למשל אסוחר פון רוסלאנד הט גדארפט פאהרן אין פאריז, אונ דארטן האנדלין מיט אזעלכע סוחרים וואס ער וועט מוזין מיט זיי ריידן פראנצעזיש, ער הט אבר קיין פראנצעזיש געקענט, הט ער גזוכט נעמען מיט זיך אמענטש ווס קען פראנצעזיש, הט מען אים געזאגט אין די גאס וואהנט אאלמנה זיא הט אזוהן אבחור ווס קען פראנצעזיש, ער איז געקומען צו דיא אלמנה בעטן זיא זאל אים געבן איר זוהן ער זאל פארן מיט אים אין פאריז, הט די אלמנה ניט גיוואלט, זיא הט גזאגט זיא הט מורא טאמר וועט אים טרעפן אאומגליג אין וועג, נאך פיל בעטן ווס דר סוחר הט איר גבעטן, איז גבליבן דר סוחר זאל איר געבן אמשכון, ער זאל שווערן אויב עס וועט טרעפן דעם בחור אאומגליק אין וועג זאל ער איר געבען זיין געמאהערטע הויז וואס ער הט, עס איז אזוי געבליבן, דר סוחר מיט דעם בחור זענן גיפארן, דר סוחר האט שטארק געהיט דעם בחור עס זאל אים קיין אומגליק טרעפן דעם גאנצען וועג, נוייל ער וועט מוזן האלטן זיין שבועה, אונ אוב ח"ו עס וועט אים טרעפן אאומגליק ער מוזן אוועק געבן די אלמנה זיין גרויסע הויז. ביי הט אים געברייגט צוריק אהיים האט ער געהאט פון גרויסע צרות, ער הט אבר אלץ גמיזט ליידן. דס זעלבע איז גיוועזן ביי הקב"ה ער הט געוואלט געבן אתורה מצות אויף דר וועלט, ער הט אבער קיינעם גהאט וועמ ער זאל געבן, הט ער גטראפן אברהם אבינו, זיינע ק וועלן נעמן די תורה, נאר פריער מוזין זיי זיין אין מצ אונ מען זאל מיט זיי ארבעטן, נאכדעם וועלן זיי נעמ תורה, אברהם הט אבער ניט איינגעווילגט זיינע קינ זאלן גיין אין מצרים ביז הקב"ה הט צו אים גשווארן די עקדה] אונ ביי ברית בין הבתרים צוגעזאגט ואחרי יצאו ברכוש גדול, דר מדרש זאגט אויף די צוויי ווע "ידוע תדע" ידוע שאני כמשכנן, זאלסט וויסן איך וועל געבן אמשכון אין מצרים, תדע שאני פורקן, זאלסט איך וועל זיי אויסלייזן פון מצרים, דריבר איז גוועזן הק שולדיג צו אברהם ער מוז אויסלייזן דיא יודין פון מצ

ה עַל כְּרָעוֹהִי וְעַל
י וְלָא תַשְׁאֲרוּן מִנֵּהּ
פְרָא וּדְיִשְׁתְּאַר מִנֵּהּ

רֹאשׁוֹ עַל־כְּרָעָיו וְעַל־קִרְבּוֹ: י וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהַנֹּתָר מִמֶּנּוּ

תו"א ולא תותירו שבת כד: והנותר ממנו יבמות עד :

בעל הטורים

ם בכל דבר אף לבשל הפסח כי אכלו אותם ככל אשר תכן
לכם : (י) ולא תותירו ממנו עד בוקר . עד בוקר בגימטריא הוא השני ליתן בוקר שני לשריפתו :

רשב"ם

מים ובלא צלי אש הכתוב כאן : ראשו על כרעיו. כל זה דרך מהירות

רש"י

ש . למעלה גזר עליו במצות עשה וכאן הוסיף עליו
תאכלו ממנו כי אם צלי אש : ראשו על כרעיו.
ולו כאחד עם ראשו ועם כרעיו ועם קרבו ל וכני
תן לתוכו מ אחר הדחתן (שם עד) ולשון על כרעיו
כו כלשון (שמות יג) על צבאותם כמו בצבאותם
כן אף זה כמות שהוא כל בשרו משלם : (י) והנותר
עד בוקר . מה ת"ל עד בקר פעם שניה ליתן בקר
שהבקר משמעו משעת הנץ החמה נ ובא הכתוב
שאסור באכילה מעלות השחר זהו לפי משמעו .
דרש אחר למד שאינו נשרף בי"ט אלא ממחרת וכך
והנותר ממנו בבקר ראשון עד בקר שני ם תעמוד

בית יהודא

(לְמַעְלָה גָּזַר עָלָיו בְּמִצְוַת עֲשֵׂה) פְרִיעֶר וְאִין פְּסוּק ח) הָט הקב"ה גֶעבָּאטֶן אַמִצְוָה מֶען זָאל עֶסִין דָעם קָרְבַּן פֶּסַח גֶעבְּרָאטִין פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן וַוייסֶן מִיר נָאךְ נִיט אוֹב מֶען וֶועט דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח עֶסִין נִיט גֶעבְּרָאטֶן אִיז אַעֲבֵירָה עֶס קֶען זַיין עֶר הָאט נִיט גִיטָאן אַמִצְוָה (וְכַאן הוֹסִיף עָלָיו לֹא תַעֲשֶׂה) אִין דֶעם פָּסוּק הָט הקב"ה צוּ גִיגֶעבֶּען (אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ כִּי אִם צְלִי אֵשׁ) מֶען טָאר נִיט עֶסִין דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח אַנְדֶערְשׁ נָאר גִבְּרָאטְן , אוּנ אוֹב מֶען עֶסְט אִים נִיט גִיבְּרָאטִין אִיז אַעֲבֵירָה : וְרֹאשׁוֹ עַל כְּרָעָיו . זָאגְט רש"י (צוֹלֵהוּ כּוּלוֹ כְּאֶחָד) עֶר זָאל בְּרָאטֶן דֶעם שֶׁעפְּס אִין גַאנְצִין מִיט אֵיין מָאל (עִם רֹאשׁוֹ וְעִם כְּרָעָיו וְעִם קִרְבּוֹ) מִיט דֶעם קָאפּ אוּנ מִיט דִי פִּיס אוּנ מִיט אַלֶין נוֹס אִין שֶׁעפְּס (וּבְנֵי מֵעָיו נוֹתֵן לְתוֹכוֹ אַחַר הַדָחָתָן) אוּנ עֶר נֶעמְט אַרוּם פוּן בּויךְ דִי קִישְׁקֶעס אוּנ וַואשְׁט זֵייא רֵיין אוּנ ייא צוּרִיק אַרַיין אִין בּויךְ אוּנ בְּרָאט אִים (וְלָשׁוֹן עַל כְּרָעָיו וְעַל קִרְבּוֹ) אוּנ וָוֹם עֶס שְׁטֵייט עַל כְּרָעָיו וְעַל קִרְבּוֹ , מען נִיט אוֹיף דִי פִּיס אוֹיף דִי קִישְׁקֶעס נָאר דָאס אִיז (כִּלְשׁוֹן עַל צִבְאוֹתָם) וְויא עֶס שְׁטֵייט אִין פְּסוּק (עַל צִבְאוֹתָם כְּמוֹ ם) אִיז גְלַייךְ וְויא עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען בְּצִבְאוֹתָם , מִיט זֵייעֶר פַארְזַאמְלוּנְג (כְּמוֹת שֶׁהֵן) וְוִי זֵיי זֶענֶען (אַף זֶה) דָא ען אוֹךְ אַזוֹ מֶען זָאל בְּרָאטֶן דֶעם שֶׁעפְּס (כְּמוֹת שֶׁהוּא) וְוִי עֶר אִיז (כָּל בְּשָׂרוֹ מְשֻׁלָּם) דָאס גַאנְצֶע פְלֵייש מִיט אֵיין , אוּנ מֶען טָאר אִים נִיט צוּשְׁנַיידֶען אוֹיף שְׁטִיקֶער אוּנ בְּרָאטֶען : (י) וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר . זָאגְט רש"י (מַה ומַר עַד בֹּקֶר פַּעַם שְׁנִיָּה) צוּ וָוֹם שְׁטֵייט נָאךְ אַמָאהְל עַד בֹּקֶר (לִיתֵּן בֹּקֶר עַל בֹּקֶר) מֶען זָאל גֶעבֶּען צוּם בֹּקֶר נָאךְ אבֹּקֶר , עֶס זָאל זַיין נָאךְ פְרִיעֶר וְויא בֹּקֶר (שֶׁהַבֹּקֶר מַשְׁמָעוֹ מִשְּׁעַת הָנֵץ הַחַמָּה) בֹּקֶר וֶוערְט גֶערוּפֶן וֶוען דִי זוּנְג אָן לַייכְטֶן , וָואלְט מֶען מֵיינֶען מֶען מֶעג עֶסִין דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח בִּיז אִין דֶער פְרִיה וֶוען דִי זוּנְן הֵייבְּט אָן לַייכְטִין , עם בְּלַייבְּט נָאכְדֶעם זָאל מֶען פַארְבְּרֶענֶען (וּבָא הַכָּתוּב לְהַקְדִים) זָאגְט דֶר אַנְדֶרֶער בֹּקֶר אַז פְרִיעֶר טָאר מֶען נִיט עם קָרְבַּן פֶּסַח (שֶׁאָסוּר בַּאֲכִילָה מֵעֲלוֹת הַשַּׁחַר) וְוִי עֶס גֵייט נָאר־אוֹיף דֶער מָארְגֶענְשְׁטֶערְן טָאר מֶען נִיט עֶסִין דֶעם סַח אוּנ וָואס עֶס בְּלַייבְּט מוּז מֶען פַארְבְּרֶענֶען (וְעוֹד מִדְרָשׁ אַחֵר לָמַד) דֶר אַנְדֶרֶער בֹּקֶר לֶערְנְט אוּנְז נָאךְ אַזַאךְ נִשְׂרַף בְּיוֹם טוֹב) מֶען זָאל נִיט פַרְבְּרֶענֶען דִי גִבְּלִיבֶּענֶע פְלֵייש פוּן קָרְבַּן פֶּסַח אוּם יוֹם טוֹב (אֶלָּא מִמָּחֳרָת) נָאר אוֹיף ן נָאךְ יוֹם טוֹב (וְכַךְ תִּדְרְשֵׁנוּ) אוּנ אַזוֹ זָאלְסְטוּ לֶערְנֶען אִין פָּסוּק (וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ בַּבֹּקֶר רִאשׁוֹן) וָואס עֶס וֶועט בְּלַייבֶּן

שפתי חכמים

ל המשקים . וא"ת לא יכתוב לא מים ולא מבושל אלא לכתוב
ותו לא ומתרץ הרא"ם כיון דמבושל כולל גם הצלי כדכתיב
אכלת ופרש"י דאף הצלי קרי בישול הוצרך לכתוב ולפרש במים
צלי אע"ג דכתיב כ"א צלי אש וע"כ דמבושל לאו בצלי קמיירי :
זה שלא תאמר דהראש עם כרעיו ועם קרבו צלאם לבדו
כדו ל"פ עם ראשו וכו' כלו' כל הכבש במשלם צלאו : מ וכתב
זה אינו אלא אליבא דר"י הגלילי אבל ר"ע פליג בזה ואומר

כמין בישול הוא זה אלא תולין חולה לו ותמיה לי איך הניח דברי ר"ש
שהלכ' כמותו מחבירו ותפס דברי ר"י הגלילי עכ"ל [נח"ן] ול"נ דהש"ד
דכוונת הרב לפסוק הלכה כר"י למה הזכיר בני מעיו בלחוד שנותן
לתוכו הל"ל נמי נותן כרעיו לתוכו אלא דס"ל דכמו דכראשו כ"ע ל"פ
שנותן לתוכו ולא פליגי אלא בכרעיו לחוד וכו' ע"ש : נ (נח"ן) תימה
לי דבכמה מקומות בש"ס מוכח שהוא עמוד השחר וכן פירש"י
בהדיא בברכות דף ט' ובפסחים דף ק"כ : ס הא דלא נקט כלי

פירוש לתורת אלהים

גְבְּרָאטֶן אוּנ נִיט גֶקָאכְט כִּי בַּייעֶרְט צְלִי אֵשׁ עֶס
ין גִבְּרָאטֶן אוֹיף פַייעֶר רֹאשׁוֹ זַיין קָאפּ עַל כְּרָעָיו
יגֶע קְנִיא וְעַל אוּנ מִיט קִרְבּוֹ זַיין אִינְוֶוייניגְסְטִי
זַאכֶן זָאל אַלֶיץ זַיין גִבְּרָאטֶן : (י) וְלֹא תוֹתִירוּ אוּנ אִיר
זָאלְט פוּן אִים נִיט לָאזֶען בִּיז מָארְגִין וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד
בֹּקֶר אוּנ דָם וָוֹם וֶועט בְּלַייבֶּן פוּן אִים בִּיז מָארְגִין

מצות השם

את מִצְרַיִם אוּנ דֶר סֵדֶר אִיז פוּן מְלָכִים וְשָׂרִים זַיי זָאלֶען
בְּרָאטֶן פְלֵייש וַוייל דָם אִיז זֵייעֶר אֵיין גוּט מַאֲכָל אוּנ דִי
ג מֶענְטְשֶׁן קֶענֶן נִישְׁט קוּמֶן צוּ דִי גוּטֶע מַאֲכָלִים וָוארֶן זֵיי
טאךְ דוּרְךְ דֶעם קָאכֶן זֵיי אָן דָם פְלֵייש זֵיי זָאלֶן הָאבֶּן אַסַאךְ
י דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח וַוייל מִיר מַאכֶן דָם אֵיין זֵכֶר צוּ יְצִיאַת
אַז מִיר זֶענֶן אַרוּם גֶעגַאנְגֶן לְחֵירוּת מִיר זָאלֶן זַיין אֵיין
ךְ פִיר זִיךְ אוּנ מִיר זָאלֶן זַיין אֵיין בַּזוּנְדֶער פָאלְק אוּנ אֵיין
יש בַּדַארְף מִיר בְּוַודַאי זִיךְ נוֹהֵג צוּא זַיין אַזוֹ וְוִי מְלָכִים
בְּרָאטֶן דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח . אוּנ דִי דָאזִיגֶע מִצְוָה וָואס מִיר
גֶן דָא גֵייט אָן סַייא בַּיי זְכָרִים אוּנ סַיי בַּיי נְקֵבוֹת :
א תוֹתִירוּ וגו') וַוייל דִיא מִצְוָה אִיז נָאר גֶעגֶעבֶּן גֶעוָוארֶן
איין זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרַיִם אַז מִיר זֶענֶען אַרוֹיס גֶעגַאנְגֶן
לְחֵרוּת דוּרְךְ דֶעם זֶענֶן מִיר גֶעבָּאטֶן גֶעוָוארֶן אַז מִיר זָאלֶן נִיט
אִיבֶּער לָאזֶען דָאס עֶבֶין דֶער פוּן אִיז אַזוֹ וְויא מְלָכִים וְשָׂרִים
דַארְפֶען נִיט אִיבֶּער לָאזֶען פוּן אֵיין טָאג אוֹיף דֶעם אַנְדֶערֶען אַזוֹ
אוּנְז זֶענֶען מִיר גֶעבָּאטִין גֶעוָוארֶען אַז מִיר טָארִין נִיט אִיבֶּער
לָאזֶען פוּן אֵיין טָאג אוֹיף דֶעם אַנְדֶערֶען אוּנ אַז מֶען הָט אִיבֶּער
גֶעלָאזְט פוּן אֵיין טָאג אוֹיף דֶעם אַנְדֶערֶן דַארְף מֶען פַר בְּרֶענֶען
אַזוֹ וְויא עֶס פִּירְט זִיךְ בַּייא מְלָכִים דָאס אִיז אַלֶיץ אֵיין זֵכֶר אַז
מִיר זֶענֶן דֶר לֵייזְט גֶעוָוארֶן פוּן דֶעם גָלוּת אוּנ מִיר זֶענֶן עוֹלֶה
גֶעוֶוען לִגְדוּלָּה וּלְמַלְכוּת אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג סַייא בַּיי זְכָרִים
אוּנ סַיי בַּייא נְקֵבוֹת בִּזְמַן וֶוען דָאס בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִיז גֶעשְׁטַאנֶען
אוּנ אַזוֹ בַּאלְד מֶען הָאט עוֹבֵר גֶעוֶועזֶען אוּנ מֶען הָאט אִ בָּער
גֶעלָאזְט קוּמְט נִישְׁט קֵיין מַלְקוֹת :

ח וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל־מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ׃ ט אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם כִּי אִם־צְלִי־אֵשׁ

אונקלוס

ח וְיֵיכְלוּן יָת בִּסְרָא בְּלֵילְיָא הָדֵין טְוֵי נוּר וּפַטִּיר עַל מְרָרִין יֵיכְלֻנֵּהּ׃ ט לָא תֵיכְלוּן מִנֵּהּ כַּד חַי וְאַף לָא בַשָּׁלָא מְבַשַּׁל בְּמַיָּא אֱלָהֵן טְוֵי נוּר

תו״א ואכלו את מרכות ט: אל תאכלו סם מא: ובשל מבושל בם: צלי אש סם עד:

רשב״ם

(ח) ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש וגו׳. כל עניני אכילה דרך חפזון ומהירות הוא כאדם הנחפז ללכת: (ט) נא. נראה לשון צלי קדרה המבושל בלא

בעל הטורים

(ח) ואכלו את הבשר. הפסוק נתחיל באכילה ומסיים באכילה על מרורים יאכלוהו רמז שצריך שתי אכילות אכילת פסח ואכילת חגיגה: יאכלוהו. וסמיך ליה אל תאכלו לומר שיאכלוהו דוקא לשם פסח ולא לשם אכילה גסה: יאכלוהו. ד׳ במסו׳ ב׳ בעניני דפסח ואידך אהרן ובניו יאכלוהו בעניני דמלואים מה התם נלטוו ומפתח אהל מועד לא תצאו ה״נ ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו ואידך כי מאספיו יאכלוהו דאתקש גאולה אחרונה לגאולה ראשונה: (ט) מבושל. ב׳ במסור׳. ובשל מבושל. ולא אקח ממך בשר מבושל גבי חפני ופנחס לומר שהיו מחללין

בית יהודא

אויף דעם משקוף אונ מזוזות דארף מען ניט בעשמירן דיא בלוט: (ח) (את הבשר). מען זאל עסין די פלייש (ולא גידים ועצמות) אבער ניט דיא אדערין אונ ניט די ביינער: (על מרורים). זאגט רש״י (כל עשב מר נקרא מרור) יעדר ביטערר גראז ווערט גרופן מרור (וצוה לאכול מרור) הקב״ה האט געבאטן מען זאל עסין מרור (זכר לוימררו את חייהם) מען זאל געדענקן אז אין מצרים האט מען זייא פארביטערט דס לעבן: (ט) (אל תאכלו ממנו נא). זאגט רש״י (שאינו צלוי כל צרכו קוראו נא בלשון ערבי) פלייש וואס איז ניט גוט געבראטן רופט מען אין אראביש נא: ובשל מבושל). זאגט רש״י (כל זה באזהרת לא תאכלו) דס געהער צו דעם אנזאג לא תאכלו, זאגט דער פסוק לא תאכלו ממנו נא, איר זאלט ניט עסין דעם קרבן פסח אויב ער איז ניט גוט געבראטן אונ לא תאכלו בשל מבושל, איר זאלט ניט עסין אויב ער איז געקאכט: (במים). זאגט רש״י (מנין לשאר משקין) פון וואנען ווייסין מיר אז דעם קרבן פסח איז געקאכט אין אנדערע משקה ניט אין וואסער? טאר מען אים אויך ניט עסן (תלמוד לומר ובשל מבושל) שטייט צוויי מאהל דער ווארט קאכין צו ווייזן (מכל מקום) ווי ער איז געקאכט, טאר מען אים ניט עסין: (כי אם צלי אש)

רש״י

(ח) את הבשר. ולא גידים ועלמות (מכילתא פסחים פג): על מרורים. כל עשב מר נקרא מרור וליוס לאכול מרור זכר לוימררו את חייהם: (ט) אל תאכלו ממנו נא. שאינו צלוי כל צורכו קוראו נא בלשון ערבי: ובשל מבושל. כל זה באזהרת לא תאכלו (שם פא): במים. מנין לשאר משקין ת״ל ובשל מבושל ב מ״מ (שם): כי אם

שפתי חכמים

כתיכו ניתנין סם דס: ט דהל״כ לכתוב ואכלו אותו הבשר ל״ל [ג״א] ודוקא הגידין שהם קשין שאין נאכלין מחמת קושיין קמיירי: י מדכתיב מלית על מרורים הקיש מרור למלה מה מלה מין זרעים וכל דבר הבא לידי חימוץ ילא ידי מלה אף מרור מין זרעים וכל עשב מר ילא ידי מרור: כ ר״ל הואיל וכתיב מים ס״א דוקא מים ל״ל לכתוב ובשל מבושל

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ח) ואכלו את הבשר. לכך נהגו העם לעשות בליל פסח שלש מצות זכר לשלש סאין שאמר מהרי שלש סאין ופסח היה. ויש אומר זכר לשלשה אבות וביציאתה זכר לקריעת ים סוף וירדן שנבקע בפסח ונברך על הפרוסה אכילת מצה כדאי׳ בפסחים מה דרכו של עני בפרוסה ושני טיבולין על ב׳ טבילות שטבלו יליד בית ומקנת כסף. ד״א כנגד שתי הזאות אחת על המשקוף ואחת על המזוזות. ד״א כנגד דם ברית ודם פסח שנאמר מתבוססת בדמיך ובערבי פסחים מוכח שהוא להיכרא דתינוקות שהיו רגילין לאכול ירקות לאחר אכילה לקנוח. והשתא קא אכלי קודם סעודה ישאלו מה נשתנה. ועוד תיכף אחריתי כי כשיראו בשאר ימים טובים שלא ישתו קודם רק כוס א׳ ועכשיו מוזגין כוס ב׳ אז ישאלו וכן מסיק התם וכאן הבן שואל. והרוסת זכר לטיט ונותנין בו תפוחים זכר לתפוח כדכתיב לעיל תחת התפוח עוררתיך ומיני תבלין דומין לתבן זכר לתבן ואגוזים ושקדים שמלבנין החרוסת זכר לטיט שעושין מסיד שהוא לבן. וכן הביא בערבי פסחים תבלין זכר לתבן חרוסת זכר לטיט ב׳ תבשילין זכר למשה ואהרן. ד״א דג כנגד לויתן. ביצה כנגד זיז שדי. ובערבי פסחים מסיק אחד זכר לפסח וא׳ זכר לחגיגה. ד׳ כוסות כנגד ד׳ גאולות והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי וכוס חמישי דהיינו למאן דצריך למשתי הוא כנגד והבאתי שגם הוא גאולה כדאמרי אינשי מאן דמריה שחרריה ומסר כל דידיה בידיה אי לא איתיה לבי דריה מאי אהני ליה פי׳ עבד ששחררו רבו ומסר לו גביעו בידו אם לא הביאו לבית דירתו מה מועיל לו כל הטובה ה״נ אם לא הביא הקב״ה אותן לארץ ישראל מה היה מועיל להם היציאה של מצרים. ד״א ד׳ כוסות כנגד ד׳ ישועות ה׳ מנת חלקי וכוסי כוסי רויה. כוס ישועות אשא ישועה לא נאמר אלא ישועות א׳ לימות המשיח וא׳ לעוה״ב. ד״א כנגד ד׳ כוסות שאמר שר המשקים ליוסף. ד״א כנגד ד׳ כוסות התרעלה שעתיד הקב״ה להשקות לעכו״ם שנא׳ קח את כוס החמה תאמר כי כוס ביד ה׳. וכן כוס חמה ביד ה׳ דכתיב גבי בבל. ונאמר ורוח זלעפות מנת כוסם: (ט) אל תאכלו ממנו נא. פי׳ ראב״ע דלפי שתועבת מצרים תזבחו שמא תאמרו לא נצלהו כל צרכו פן ירגישו בו המצרים ת״ל אל תאכלו ממנו נא ושמא תאמרו נבשלנו תכסנו בקדרה ת״ל ובשל מבושל ושמא תאמרו לחתוך הראש והכרעים ואל יכירו מה זאת ת״ל ראשו על כרעיו ועל קרבו

פירוש לתורת אלהים

הייזר וואו זייא וועלן עסן אין זייא דאס לעמלע: זיין גיבראטן אויף פייער ומצות על מרורים אונ מיט ביטערי קרייטיכצר יאכלוהו זאלן זיי עסן דם פלייש (ח) ואכלו אונ זיי זאלן עסין דם פלייש אין דר נאכט ווס נאך דעם פערצען טאג צלי אש דאס פלייש זאל (ט) אל תאכלו ממנו נא איר זאלט ניט עסין פון אים

מצות השם

(ו) (ואכלו את הבשר וגו׳) פון דעם פסוק לערנן מיר ארוים אז מען זאל עסין דעם קרבן פסח ער זאל זיין גיבראטען אין פייער דיא מצוה האבן מיר שון אין דר פאריגע מצוה ערקלערט אז דס איז איין צייכן אז נאס ב״ה האט אונז אוס געצויגן פון גלות מצרים אונ דיא גאנצע חברה וואס זייא האבען זיך גערעכינט אויף דעם קרבן פסח מוזען זיין אין דעם חדר וואס מען עסט דארט דעם קרבן פסח אונ די מצוה איז מען נוהג סיי ביי זכרים

אונ סיי ביי נקבות אין דר צייט ווס דם ביהמ״ק איז געשטאנען (ז) (אל תאכלו ממנו נא) פון דעם פסוק נעמען מיר ארוים ז מען טאר נישט עסין איידר עס בראט זיך אפ אפילו אז מ בראט דם פלייש די ספרים שרייבן דאס ענין ווס די תורה האט אונז געבאטן אז מען זאל נאר עסין גבראטין אונ נישט געקאכט איז דס ענין אזוי ווי איך האב פריער געשריבן אז דר גאנצר קרבן פסח איז נאר איין זכר דם מיר זאלין זיך דר מאנן אן דעם ג

פון

משיא : ז ויסבון מן
א ויתנון על תרין
יא ועל שקפא על
ניא דיכלון יתיה בהון :
א בין הערבים בכ נט : על בס
זבחים עג :

בין הערבים : ז ולקחו מן־הדם ונתנו על־שתי המזוזת ועל־המשקוף על הבתים אשר־יאכלו אתו בהם :

רשב"ם

להם . חטף באות ראשונה : (ז) המשקוף . מפתן העליון הנראה לעין כל בכניסת הבית כמו וישקף אבימלך . והמפרש לשון שקיפה וחבטת הדלת צריך למצוא לו חבר בלשון תורה ונביאים בלשון העברים :

רש"י

ושין מא) : קהל עדת ישראל. קהל ועדה וישראל.
ן אמרו פסחי צבור נשחטין בשלש כתות זו אחר זו
סת כת ראשונה ננעלו דלתות העזרה וכו' כדאיתא
סחים (דף סד) : בין הערבים . משש שעות ולמעלה
בין הערבים שהשמש נוטה לבית מבואו לערוב ולשון
הערבים נראה בעיני אותן שעות שבין עריבת היום
יבת הלילה עריבת היום בתחלת שבע שעות מכי
צללי ערב ועריבת הלילה בתחילת הלילה. ערב לשון נשף
כמו (ישעי' כד) ערבה כל שמחה : (ז) ולקחו מן
ם . זו קבלת ו הדם יכול ביד ז ת"ל אשר בסף:
וזות . הם הזקופות אחת מכאן לפתח ואחת מכאן:
שקוף . הוא העליון שהדלת שוקף עליו כשסוגרין אותו
"ל בלעז [אבערשוועלע] ול' שקיפה חבטה כמו (ויקרא
קול עלה נדף טרפא דשקיף . חבורה משקופי : על
תים אשר יאכלו אותו בהם . ולא על משקוף
זות שבבית התבן ובבית הבקר ח שאין דרין בתוכו :

בית יהודא

גשיקט איינעם ער זאל שעכטין פון זייערטוועגן דעם קרבן
פסח איז גלייך ווי זיי אלע וואלטען אים געשאכטען : וקהל
עדת ישראל) . דריי נעמן, קהל עדה ישראל , זאגט רש"י
(מכאן אמרו) פון דאנען האבען די רבנן געזאגט (פסחי צבור
נשחטין בשלשה כתות זו אחר זו) ערב פסח ווען אלע יודין
דארפען שעכטין זייערע פסחים, ווערען די יודין געטיילט אין
דריי טייל , ווי עס שטייט אין די גמרא (נכנסה כת ראשונה)
פריער גייט אריין די ערשטע טייל יודין אין הויף פון בית
המקדש (ננעלו דלתות העזרה) ווערען פארשלאסין די טירען
פון הויף , אז מען הט אפגעשאכטען זייערע פסחים גייען זיי
ארויס פון הויף אונ עס גייט אריין די צווייטע טייל , אז די
צווייטע טייל גייט ארויס , גייען אריין די דריטע טייל
(כדאיתא בפסחים) ווי עס שטייט אין די מסכת פסחים : ובין
הערבים) . זאגט רש"י (משש שעות ולמעלה קרוי בין הערבים)
פון צוועלף דעם זייגער ביי טאג ביז נאכט , ווערט גערופען
בין הערבים , צווישען די אבענדין (שהשמש נוטה לבית מבואו
לערוב) ווייל פון נאך צוועלף ביי טאג בייגט זיך די זונן צו
ב צו דעם ארט וואס זיא ווערט דארטין געבטיגן (ולשון בין הערבים) פר וואס רופט מען דיא צייט פון צוועלף ביי טאג ביז
ט צווישען דיא אבענדין , זאגט רש"י (נראה בעיני) מיר געפעלט צו זאגן (אותן שעות שבין עריבת היום לעריבת הלילה)
שעות וואס זענען צווישען דעם ערב פון ביי טאג ביז דעם ערב פון ביי נאכט, ווערט גערופען בין הערבים , צווישען דיא
אבענדין (עריבת היום) דר ערב פון בייא טאג הייבט זיך אן (בתחלת שבע שעות) אין אנהייב זיבעטע שעה , פון נאך
לעף (מכי ינטו צללי ערב) ווען עס הייבען זיך אן דיא שאטטענס פון בייא נאכט ווען די זונן הייבט אן גיין צוא
בו (ועריבת הלילה) דער ערב פון בייא נאכט הייבט אן (בתחלת הלילה) אין אנהייב נאכט (ערב לשון נשף וחשך) ווען
יכטיגקייט איז צומישט מיט דיא פינסטערנים צוזאמען דאס הייסט ערב (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (ערבה כל
זה) אלע שמחות זענען צומישט געווארען מיט טרויערקייט, אונ פון נאך האלבין טאג איז אריינגעמישט די טונקעלקייט
די נאכט *) : (ז) ולקחו מן הדם) . זאגט רש"י (זו קבלת הדם) דס מיינט מען די בלוט וואס מען נעמט פון שעפס ווען
שעכט אים (יכול ביד) איך וואלט מיינן ער זאל נעמען די בלוט אין האנט (תלמוד לומר אשר בסף) זאגט ווייטער דר
ק די בלוט זאל זיין אין אבעקין , ווען מען שעכט דעם שעפס זאל ער האלטין אבעקין אונטער דעם האלדז , דיא
ט זאל אריינגעגאסן ווערען אין בעקין : המזוזות) . זאגט רש"י (הם הזקופות אחת מכאן לפתח ואחת מכאן) דס זענען
ווי ברעטער וואס ביי דיא זייטין טיר אונ איין ברעט אין די זייט טיר : המשקוף) . (הוא
ון שהדלת שוקף עליו כשסוגרין אותו) די ברעט וואס ליגט אויבין איבר די טיר אויף די צוויי זייטיגע ברעטר אונ ווען
פארמאכט די טיר קלאפט די טיר אויף די ברעט , דאס הייסט משקוף (ולשון שקיפה חבטה) שקיפה ומשקוף) איז
וש קלאפין (כמו) וויא עס שטייט קול עלה נדף , טייטשט דער תרגום טרפא דשקיף , א בלאט וואס קלאפט , חבורה ,
טשט דער תרגום משקופי , חבורה איז א בייל וואס מען בעקומט פון א קלאפ : ועל הבתים אשר יאכלו אותו בהם) . מען
בעשמירען די בלוט אויף דעם משקוף אונ אויף די צווייא מזוזות וואס זענען אין די שטובען וואס מען וועט אין זיי עסין דעם
ן פסח (ולא על המשקוף ומזוזות שבבית התבן ובבית הבקר שאין דרין בתוכן) אבער אויף דעם משקוף אונ מזוזות פון דיא
ב וואס איינוייניג ליגט שטרויא , אדער א שטאל פון בהמות , אונ פון די שטובין וואס מען וואהנט ניט אין זיי .

שפתי חכמים

ו פסחים או הל"ל ושחט אותו הפתח דכתיב ושחטו אותו א"כ
וכי כולם שוחטים אלא וכו' : ו דלא הל"ל אלא ונתנו מן הדם ולקחו
אלא זו קבלה : ז [נח"י] וה"פ מאחר שולקחו היינו שמקבל את
ולא כתיב לתוך מה יקבל יכול אף ביד ת"ל בסף : ח מדכתיב

אשר יאכלו אותו בהם וא"ל דדוקא כתיב על הבתים אשר יאכלו אותו
בהם אבל בית שאין אוכלין בתוכו אע"פ שראוי לדור בתוכו אין נותנין
שם דם שהרי כתיב בסמוך והיה הדם לכם לאות על הבתים
אשר אתם שם משמע אם ראוי לדור בהם אע"פ שאין אוכלין

פירוש לתורת אלהים

לקחו אונ די ישראל זאלן נעמען מן הדם פון דעם באשמירען אויף די צוויי בייטשטידלען ועל המשקוף אונ
ט פון דעם לעמעל ונתנו אונ זייא זאלען געבען אויף דעם אייבערשטען ביי שטידל על הבתים אויף דיא

הערה) ווייל אין ארץ ישראל גייען די זייגערס אנדערש ווי ביי אונז , אין דער פריה ווען עס ווערט טאג איז דער זייגער צוועלף , אונ אנהייב אבענד ווען עס ווערט נאכט איז אויך דער זייגער צוועלף אונ האלבער טאג אונ האלבע נאכט איז דער זייגער זעקס , דריבער זאגט רש"י משש שעות פון זעקס שעה אונ ווייטער , אונ אזוי ווערט געזאגט אין דער גמרא :

אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת־יִשְׂרָאֵל

עַסְרָא יוֹמָא לְיַרְחָא הָדֵ... וְיִכְּסוּן יָתֵהּ כֹּל קְהָל... כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל בֵּ...

הר"א ובחטו אותו פסחים סג ג

בית יהודא

נייענדעג פון מצרים אונ נייטער אין ארץ ישראל האט הקב"ה גאר ניט געבאטן מען זאל זיי נעמן פיר טאג פריער פר דעם שעכטן. האט רבי מתיא בן חרש געזאגט (הרי הוא אומר) עס שטייט אין פסוק הקב"ה האט געזאגט (ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים) איך בין דורך געגאנגען נעבן דיר אין מצרים, אונ איך האב דיך געזעהן עס איז שוין די צייט דייגע, דו זאלסט דיך בעפרייענדען (ומתחתן זיין) מיט מיר (הגיעה שבועה ששבעתי לאברהם שאגאל את בניו) עס איז געקומען די צייט איך זאל מקיים זיין די שבועה וואס איך האב געשווארען צו אברהם איך זאל אויסלייזען זיינע קינדער פון מצרים (ולא היו בידם מצות להתעסק בהם כדי שיגאלו) די יודען האבען אבער ניט געהאט מצות זיי זאלען זיי טאהן וואס אין דעם זכות זאלען זיי אויסגעלייזט ווערען (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ואת ערום ועריה) אונ דוא ביזט געווען נאקעט אונ שענדליך (ויתן להם שתי מצ... האט הקב"ה זיי געגעבען צוויי מצות (דם פסח ודם מילה) זייא זאלען שעכטען דעם קרבן פסח אונ זאלען זיך מלה... (שמלו עצמן באותה לילה) וואראום אין דיא נאכט האבען אלע יודען זיך געמלה'ט איידער זיי האבען געגעס... דעם קרבן פסח (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (מתבוססת בדמיך) דוא ביזט געווען בפלעקט ובשמי... מיט דייגע בלוטען (בשני דמים) מיט צווייערלייא בלוט, מיט די בלוט פון קרבן פסח אונ מיט דיא בלוט... מלה זיין (ואומר) נאך זאגט דר פסוק (גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו) ווייגען די בלוט פון ברית מי... האב איך ארויסגעשיקט דייגע געבונדענע ודי יודען וואס זענען געווען אין מצרים ווי געבונדענע) פון דעם גרוב ופון מצר... וואס אין דעם גרוב איז קיין וואסער נקיין תורה אונ מצות) געווען *), (ושהיו שטופים בעבודת כוכבים) די יודען האבען א... געגלויבט אין די עבודה זרה פון מצרים, אז דער שעפס איז היילינג (אמר להם) האט הקב"ה געזאגט צוא דיא יודען (מש... וקחו לכם), ציהט אונ נעמט צו אייך, דאס מיינט מען (משכו ידיכם מעבודה זרה) ציהט אפ אייערע הענט פון די עבו... זרה (וקחו לכם צאן של מצוה) אונ איר זאלט נעמן דעם שעפס צוא אמצוה, איר זאלט אים מקריב זיין אקרבן צו הקב"ה אונ נייל מען האט גדארפט יודען זאלין האבען אמצוה איידער זיי ווערען אויסגעלייזט פון מצרים, דריבער האט הקב... געבאטין דעם ערשטין קרבן פסח וואס די יודען ווען מאכין אין מצרים. זאלען זיי נעמן די שעפסין מיט פיר טעג פריע... זיי זאלן וויסען זיי נעמן די שעפסין צו מקריב זיין פר הקב"ה, אונ זאלן טאן תשובה אוף דעם וואס זיי האבען ביז א... גדינט צום שעפס, אין דעם זכות ווען זיי קענן אויסגלייזט ווערען פון מצרים, אבר נאכדעם ווי זיי זענען ארוס גגאנגען... מצרים האבען זיי שוין ניט געדארפט געמען דעם קרבן פסח מיט פיר טעג פריער: ושחטו אותו וגו'. אלע יודען זא... שעכטין די שעפסין. פרעגט רש"י (וכי כולן שוחטין) האבען דען אלע יודען געשאכטין, ווען צוואנציג מענטשין זענ... גיווען גציילט אוף אקרבן פסח, האבען אלע אים געשאכטין, נאר איינער האט דאך געשאכטין, (אלא מכאן ששלוחו של א... כמותו) נאר פון דאנען ווייסין מיר אז איינער שיקט אשליח ואמענטשין ער זאל עפעס טאן פון זיינעטוועגען איז ג... ווי ער אליין וואלט די זאך גטאהן, דריבער אז די צוואנציג מענטשין וואס זענען גיווען גציילט אוף דעם קרבן פסח הא...

רש"י

מתיא בן חרש אומר הרי הוא אומר (יחזקאל טז) ואעב... עליך ואראך והנה עתך עת דודים הגיעה שבועה שנשבע... לאברהם שאגאל את בניו ולא היו בידם מצות להתעסק ב... כדי שיגאלו שנא' (שם) ואת ערום ועריה ונתן להם ש... מצות דם פסח ודם מילה שמלו באותו הלילה שנא' מתבוס... בדמיך (שם) בשני דמים ואומר (זכרי' ט) גם את ב... בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו ושהיו שטופ... בגלולים א"ל משכו וקחו לכם משכו ידיכם מאלי... וקחו לכם צאן של מצוה: ושחטו אותו וגו'. וכי כ... שוחטין אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו (מכיל...

שפתי חכמים

לעיל גבי בעשור לחודש ויקחו לכם וגו'. וי"ל דלעיל הייתי אומר מפני בקור ממום לריך ד' ימים ואפ"ה דפסח דורות נמי לריך ד' ימים לבקור ולא בא הוא למעט מבקור ד' ימים אלא פסח מצרים אבל הכא דכתיב והיה לכם למשמרת וגו' והוי ל' בקור ס"מ דויקחו דכתיב לעיל קיחה ממש הוא אם כן קשה למה לקיחתו ארבעה ימים קודם לשחיטתו כלו' לקיחתו לפסח פסח ופסח דורות לקיחתו לפסח כ"ו שירלה אך קשה היאך מתורץ הקושיא כמה שמביא בפס רבי מתיא בן חרש

וכו' ולמה ד' ימים לא פחות ולא יותר וכו': ד פי' ופוד טעם... פסיו וכו': ה [רא"ם] וא"ת אמאי לא יליף מקרא הוא בה לבית א... שאחד לוקח לכל המשפחה ועוד דלמא שאני הכא שיש לו ולכל... שותפות בנויה. וי"ל דנפקא ליה מהני תרי קראי דאם אינו ענין ג... דאית ליה שותפות בנויה תנהו ענין לביכא שאין לבלית הלק ב... כדאי' פס בקידושין [נח"ו] והגב הורפיה לא עיין יפה והאריך פס ע... ומסיים ול"נ דהכל ושחטו אותם דכוי מפמש דברכה אנשים שוחט...

פירוש לתורת אלהים

דעם פערצעהנטן טאג אין דעם חודש ניסן [מיין רש"י] זאמלונג פון דר עדה ישראל בין הערבים צווישן... ושחטו אונ זייא זאלן אים שעכטן דאס גאנצע איין אבינטטען דעם פערצעטען טאג נאך האלבן טאג...

מצות השם

(ה) (ושחטו אותו וגו'). עס איז איין מצות עשה אז מען זאל ברענגען איין קרבן פסח אונ מען זאל עס קוילען פערצען טאג אין חודש ניסן פר נאכט דס זאל זיין איין לעמעלע אבער איין ציקעלע אונ עס זאל אלט זיין איין יאר אונ דאס גאנץ פון דעם קרבן פסח איז געווען עס האבען זיך אן געצאבילט חבורת חבורת פון צו דרייסיג מענטשן אונ האבען געברענגט פון זייער היים איין שעפעלע אדער איין ציקעלע אונ בין הם דאס

גענומען אין דר עזרה פון דעם בית המקדש די ספרים הקדוש... שרייבן אז נאס ב"ה האט געבאטן די מצוה כדי די יודישע קינ... זאלן גדענקן די גרויסע ניסים וואס השי"ת האט מיט זיי געט... ווען ער האט זיי ארויס געצויגן פון מצרים אונ די מצוה איז נ... סאי ביי זכרים אונ סאי ביי נקבות אין דר צייט ווען דס ב... המקדש ווען זיין, השי"ת זאל אונז אלע ליזן פון דעם ביטע... גלות ווען מיר דיא היילגע מצוה צוריק האבען:

*) הערה דאס שעכטען דעם קרבן פסח איז געווען אגרעססערע סכנה ווי דאס מלה זיין, ווי משה האט געזאגט צו פרעה קען דאס זיין מיר וועלן שעכ... די שעפסען אין מצרים אונ די מצרים וועלן זעהן מיר שעכטען זייער גאט, וועלן זיי דען אונז ניט בשטיינען מיט שטיינער אונ הרגנן, פון דעסטוועג... האט הקב"ה האט גיבאטן מיר זאלן שעכטן די שעפסין אין מצרים האבן די יודין זיך באלד איינגעשטעלט אין סכנת נפשות:

וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת
נְפָשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תָּכֹסּוּ עַל־
הַשֶּׂה׃
ה שֶׂה תָמִים זָכָר בֶּן־שָׁנָה
יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַכְּבָשִׂים וּמִן־הָעִזִּים
תִּקָּחוּ׃
ו וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד

שִׁיבָבֵהּ דְּקָרִיב לְבֵיתֵהּ
בְּמִנְיַן נַפְשָׁתָא גְּבַר לְפוּם
מֵיכְלֵהּ תִּתְמְנוּן עַל
אִמְּרָא׃
ה אִמַּר שְׁלִים
דְּכַר בַּר שַׁתֵּהּ יְהֵי לְכוֹן
מִן אִמְּרַיָּא וּמִן עִזַּיָּא
תִּסְּבוּן׃
ו וִיהֵי לְכוֹן
לְמַטְּרָא עַד אַרְבְּעָא

ג"א במכסת פרחים מה : חים לפי סם לת :
סה תמים זכחים ל : וסיה לכם ר"ה ו :

בעל הטורים

) חים לפי תכלו. בגימט' חכל כזית לומר לך שחם חכל כזית יצח : תכסי על הסה סה תמים. בלריך ב' סיים חחד לפסח וחחד לחגיגה :
ו' פעמים סה בפרסה כסתלרף עמהם מן הכבסים רמז סחין פותחים מסבה טלחים מבוקרין :

רש"י

תר ולקח הוח וסכנו וגו' זהו משמעו לפי פסוטו. ועוד יס
ן מדרס ללמד סחחר סנמנו עליו יכולין להתמעט ולמסוך
יהם הימנו ולהמנות על סה חחר חך חס כחו למסוך
יהם ולהתמעט מהיות מסה יתמעטו בעוד הסה קיים
היותו בחיים ר ולח מסנסחט (פסחים פט) : במכסת.
סבון וכן (ויקרח ז) מכסת הערכך : לפי אכלו. הרחוי
חכילה פרט לחולה וזקן ש סחינן יכולין לחכול כזית
וכילתח) : תכסו. ת תתמנון : (ה) תמים. בלח מום :
ן שנה. כל סנתו קרוי בן סנה א כלו' סנולד בסנה זו :
ן הכבשים ומן העזים. חו מזה חו מזה ב סחף עז
רויה סה סנח' (דברים יד) וסה עזים : (ו) והיה לכם
למשמרת. זה לסון בקור סטעון בקור ממום חרבעה
ימים קודם סחיטה ומפני מה הקדים לקיחתו לסחיטתו
ארבעה ימים ג מה סלח לוה כן בפסח דורות הי' ר'

בית יהודא

פלייש (ולקח הוא ושכנו) זאל מען נעמען איין שעפס פאר די
שטוב מיט די שטוב פון שכן צוזאמען (זהו משמעו לפי פשוטו)
דס איז דער פראסטער פשט (ועוד יש בו מדרש) נאך ווערט
געלערנט אויף דעם פסוק (ללמד שאחר שנמנו עליו יכולין
להתמעט) די מענטשען וואס האבען זיך געציילט צו דעם
שעפס ודהיינו עס האבען זיך געציילט אויף דעם שעפס
צוואנציג מענטשען, קענען זיי חרטה האבען (ולמשוך ידיהם
ממנו) אונ זיך אפציהען פון דעם שעפס (ולהמנות על שה
אחר) אונ זיך ציילען אויף איין אנדער שעפס (אך אם באו
למשוך ידיהם ולהתמעט) נאר אויב זיי ווילען זיך אפציהען פון
דעם שעפס (מהיות משה יתמעטו) קענען זיי זיך אפציהען פון
שעפס (בעוד השה קיים) אזוי לאנג ווי דער שעפס לעבט
(בהיותו בחיים ולא משנשחט) אזוי לאנג ווי דער שעפס
לעבט קען מען זיך ציילען אויף אים אונ מען קען זיך
אפציהען פון אים, אבער אז דר שעפס איז געשאכטען
געווארען, קען מען זיך ניט ציילען אויף אים אונ מען קען זיך ניט אפציהען פון אים : (במכסת). (חשבון) אין צאהל,
רעכענונג, ווי פיל מענטשען קענען עסען פון דעם שעפס (וכן מכסת הערכך) דער צאהל פון דיין שאצונג : (לפי אכלו).
הראוי לאכילה) די מענטשען וואס קענען עסען פון שעפס זאלען זיך ציילען אויף דעם שעפס (פרט לחולה וזקן שאינו יכול
לאכול כזית) אבער אקראנקער אדער איין אלטער וואס ווען ניט קענען עסען פון שעפס אזוי פיל פלייש ווי אאייל בירט
איז גרויס, ציילט מען זייא ניט צום קרבן פסח : (תכוסו). (תתמנון) איר זאלט ציילען : (ה) (תמים). גאנץ (בלא מום)
אן אפעלער : (בן שנה). זאגט רש"י (כל שנתו קרוי בן שנה) דעם גאנצען יאהר ווערט ער גערופען בן שנה (כלומר) מען
מיינט (שנולד בשנה זו) אין דעם יאהר איז ער געבארען געווארען : (מן הכבשים ומן העזים). (או מזה או מזה) פון
שעפסען אדער פון ציגען (שאף עז קרוי שה) אציג ווערט אויך גערופען שעפס (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ושה עזים)
שעפס־ציגען : (ו) (והיה לכם למשמרת). איר זאלט דעם שעפס היטען, זאגט רש"י מען מיינט ניט היטען ער זאל
ניט אנטלויפען (זהו לשון בקור) איר זאלט היטען דעם שעפס אונ אכטונג געבען ער זאל ניט האבען אפעלער (שטעון בקור
ממום ארבעה ימים קודם שחיטה) פיר טעג פאר דעם שעכטען דארף מען אכטונג געבען טאמער הט ער אפעלער (ומפני מה
הקדים לקיחתו לשחיטתו ד' ימים) פאר וואס ביי דעם פסח פון מצרים האט הקב"ה געהייסן מען זאל נעמע די שעפסען
פיר טעג פריער פאר דעם שעכטען (מה שלא צוה כן בפסח דורות) אונ אויף די פסחים וואס מען האט געמאכט ארויס־

שפתי חכמים

משפחותיכם חס כן בית חבות היינו משפחה ולכך פירס"י סס
משפחותיכם סה לבית חבות : ד ר"ל מהיות מסה קרינן מחיותו דסה
חותיות חחע"ה מתחלפות : ש דמדפסח הוח נחכל על הסובע ח"כ
חי נפקותח בין בעל חכילה לסחינו בעל חכילה חלח לפי חכלו היינו
רחוי לחכילה : ת י"ל מסום הכי הביח התרגום סלח תחמר תכוסו
מ חחרים לכך הביח התרגום תתמנון ע"י חחרים [נח"י] ול"נ עיקר

כוונת הרב למעוטי סלח תפרס ל' סחיטה לח תסחטו תרגום לח תכסון
וכן דעת הס"ס : א [נח"י] וחתח למעט דלחחר סעבר עליו סנה חע"פ
סעדיין לח נתגלחו סתי סנים פסול לקרבן פסח כדחמר בפסחים דף ל"ו
ברס"י זכר בן סתי סנים חינו רחוי לפסח ע"ם מה סהלריך ברחיות :
ב דכתיב וסה עזים וחי תמרת חחד מן הכבסים וחחד מן העזים הל"ל
סיים ל' רבים כיון דעז נמי קרוי סה חלח וכו' : ג והח דלח הקסה

פירוש לתורת אלהים

לעמעלע איז פאר זיי צו פיל זיי ווען דם ניט קאנן
אויף עסען אין גאנצן ולקח זאל ער מיט זיין שכן
דעם וואס נאהונט נעבין זיין הויז ביידי בשותפות
נעמן אלעמעלע במכסת נפשות אין צאל פון נפשות
איש אמענש לפי אכלו נאך זיין עסען נאך [עיין רש"י]
תכוסו זאלט איר ציילען על השה אויף דעם לעמעל
די וואס קאנן ניט עסין היינו איין קראנקר אדער

איין אלטר מאן זאלין קיין חלק ניט האבן אין דעם
לעמעלע : (ה) שה איין לעמעל תמים גאנץ אן אמום
זכר אזכר אונ ניט אנקבה בן שנה וואס עס איז
אלט איאר יהיה לכם זאל דם צו איך זיין מן הכבשים
פון דיא שאף ומן העזים אדר פון דיא ציגען תקחו
זאלט איר נעמען : (ו) והיה לכם למשמרת אונ דאס
לעמעל זאל זיין צוא איך צוא איין היטונג עד ביז

בֶּעָשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית־אָבֹת שֶׂה לַבָּיִת׃ ד וְאִם־יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיוֹת מִשֶּׂה וְלָקַח הוּא

לְיַרְחָא הָדֵין וְיִסְּבוּן גְּבַר אִמַּר לְבֵית אִמַּר לְבֵיתָא׃ ד יִזְעַר בֵּיתָא מִלְּאִתְמְ עַל אִמְּרָא וְיִסַּב

תו"א בעשור לחודש הם לה : שה לבית שם פת : ואם ימעט שם פט :

רשב"ם

בחדש השלישי לצאת בני ישראל וגו' וכן בבנין הבית ויהי בשמונים שנה וד' מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים: (ג) לבית אבות. משפחות בית אחר רגילים לאכול יחד בבית אחד כי הפסח לא יאכל בשני בתים. דכתיב ושה לבית בבית אחד יאכל: (ד) ואם ימעט. שלא יוכלו לאכלו כולו: במכסת. מנין כרכתיב ויהי המכס לה' מן הצאן. המס עיקר. כמו מס של מלך. מכסת כמו שכבת הטל. אבל תכוסו מגזירת כסס. כמו תסוכו או סבו מגזרת מכס לה' כלל. ואפילו אם היה המ"ם של מכסת תוספת ולא התיבה כמו מצוה מקנה מראה מעשה לא יהי' גזרת תכוסו אלא מגז עשה ראה. מחטופי למ"ד פעל של ה' שכולם אות שאחרי השם בחטו תגרת. מצות. אבל משוב. קם. ויגר מואב. יאמר תשובה תקומה.

רש"י

ככר נא' אתה תדבר ע אלא הולקין כביד זה לזה וא זה לזה למדני והדבור יוצא מבין שניהם כאלו מדברים: אל כל עדת ישראל וגו' בעשור לו (מכילתא) דברו היום בראש חודש פ שיקחוהו לחודש: הזה. צ פסח מצרים מקחו בעשור ול דורות (פסחים לו): שה לבית אבות. (שם) לו אחת ק הרי שהיו מרובין יכול שה אחד לכולן ת' לבית: (ד) ואם ימעט הבית מהיות משה. וא מועטין מהיות משה אחד שאין יכולין לאכלו ויבו

בית יהודא

צו משה דו זאלסט ריידען צו די יודען (אלא חולקין כבוד זה לזה) נאר משה אונ אהרן האבען געגעבען כבוד איינר צום אנדערען (ואומרים זה לזה למדני) איינער האט געזאגט צום אנדערען לערען מיט מיר וואס הקב"ה האט צו דיר געזאגט (והדבור יוצא מבין שניהם) די ווערטער זענען געהערט געווארען צו די יודען פון ביידע (כאלו שניהם מדברים) גלייך ווי ביידע וואלטען גערעט צו די יודען: ודברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשור לחודש. זאגט רש"י אזוי האט הקב"ה געזאגט צו זיי (דברו היום בראש חודש) איר זאלט ריידען צו די יודען היינט אום ראש חודש (שיקחוהו בעשור להודש) זיי זאלען נעמען די שעפסען דעם צעהנטען טאג אין חודש: והזה. זאגט רש"י (פסח מצרים מקחו מבעשור ולא דורות) דעם קרבן פסח וואס מען האט געמאכט אין מצרים, האט מען אים געדארפט אנגרייטען פון צעהנטען טאג אין חודש ניסן, אבער ווייטער אלע יאהר דארף מען ניט אנגרייטען דעם קרבן פסח דעם צעהנטען טאג אין מען מעג אים אנגרייטען אפילו ערב פסח: ושה לבית אבות. (למשפחה אחת) מען קען נעמען איין שעפס צוא א פאמיליע (הרי שהיו מרובין) אויב די מענשען פון דיא משפחה זענען געווען פיל (יכול שה אחד לכולן) וואלט מיינען מען זאל אויך נעמען נאר איין שעפס פר אלע (תלמוד לומר שה לבית) זאגט דער פסוק מען זאל נעמען איין פר איין שטוב, מען צוטיילט די מענטשען פון די משפחה קאמפאניעסווייז, אונ יעדער קאמפאניע נעמט אבע שעפס: (ד) ואם ימעט הבית מהיות משה. זאגט רש"י (ואם יהיו מועטין מהיות משה אחד) אויב די מענטשען פו זענען ווייניג צו א שעפס (שאין יכולין לאכלו) זיי קענען אים ניט אויפעסען (ויבא לידי נותר) וועט דאך בלייבען

שפתי חכמים

ע [רא"ם] ואיני מבין דבריו דדלמא אתה תדבר לאהרן הוא דקאמר אבל לישראל שניהם כאחד היו מדברים ועוד אפי' את"ל שפי' אתה תדבר לפרעה הוא דלמא דוקא לפרעה אתה תדבר ולא אהרן אבל לישראל שניהם מדברים. י"ל שמה דכתיב אתה תדבר וגו' ר"ל אע"פ שאהרן אחיך יהיה נביאך מ"מ אתה תדבר פעם אחת בקיצור השליחות לפרעה כפי ששמעת מפי ואהרן ימליצנו ויטעימנו אח"כ וכמו שהוא גבי פרעה ככה הוא גבי ישראל דכתיב ודבר הוא לך אל העם וגו' ר"ל אע"פ שאהרן יהיה לך לפה לדבר עם העם עם כל זה צריך אתה לדבר אל העם בכל שליחות פעם אחת בקיצור כמ"ש לעיל: פ ר"ל בעשור לחדש הזה לא קאי אאמירה אלא אויקחו דאי קאי אאמירה הל"ל בעשיר לחדש הזה לאמר ויקחו וגו' דהוה משמע דאמירה יהיה בעשור לחדש אבל השתא שכתוב לאמר קודם בעשור לחדש קאי אאמירה דלעיל אר"ח: צ מדכתיב הזה דמיעוטא הוא. ומהרש"ל פי' דהל"ל ויקחו להם בעשור לחדש וגו' שהי' משמע שהצווי של לקיחה קאי על יום העשור אלא לכן כתיב הכי לומר שהשתא יהיה הלקיחה בעשור ולא לדורות: ק מדאמר משה לישראל וקחו לכם צאן

דעת זקנים מבעלי התוספות

וי"ל דמ"מ יוכל להבחין מתוך הפגימה כי הישנה פגים המערב והחדשה לצד מזרח. ד"א כי בסופה עומדו דרומית מזרחית ובתחושה בקרן דרומית מערבית: (ג לחדש. פסח מצרים מקחו בעשור היה וכאשר רא מצרים כך אמרו להם לישראל מה זאת לכם אמ פסח הוא שיפסח המקום על בתי בני ישראל במצרים במצרים הבכורים אצל המצריים ואמרו להם שלח כי אתם גורמים לנו למות ולא רצו והם הרגו בה וכמה והיינו דכתיב למכה מצרים בבכוריהם בכורי לא נאמר אלא מצרים בבכוריהם שהבכורות הכו ועוד אתמר במדרש כי כשלקחו הפסח בעשור לחו היה שהרי קימא לן דפסח מצרים בחמישי בשבת במס' שבת פ' ר"ע א"כ עשור שלו בשבת שלפניו המצרים כשלוקחין הפסחים לשחוט נתקבצו עליהם יראתן של מצרים הי' בהמות ועשה להם הקב"ה נס ולכך קרוי שבת הגדול מפני גדול הנס. ומיהו טעם למה מקחו מבעשור. ואו' רש"י שיתעסקו בבדי ובדם פסח ד' ימים. ומקשים ד' ימים למה ואומר הרב יצחק מאיבר"א כדי שיטלו וישהו ג' ימים אחר המילה קודם שיצא

ליקוטי יוסף

(ג) דברו וגו' בעשור לחודש וגו'. די גמרא זאגט יודן זענען ארויסגעגאנגען פון מצרים דאנערשטאג, אז דאנערשטאג איז געווען דער פופצעהנטער ניסן, איז דער שבת פריער געווען דער צעהנטער ניסן, האבען יודין גענומען די שעפסען אנגרייטען צום קרבן פסח, אום שבת, ווייל שבת מיט דעם קרבן פסח זענען ביידע איין זאך, ווי דער דין איז דעם קרבן פסח שעכט מען אפילו ערב פסח איז שבת, ווארום שבת ווייזט אז הקב"ה האט באשאפען די וועלט אין זעקס טעג אונ שבת האט ער גערוהט, אונ אלץ וואס איז דא אויף דער וועלט ואויף דער ערד אונ אויף דעם הימעל אונ אלע מזלות האט הקב"ה באשאפען, קען מען דאך ניט דינען צו זיי. דריבער אז הקב"ה האט געוואלט יודען זאלען ניט דינען צו די מזלות אונ ניט צום מזל טלה האט הקב"ה ג... זאלען אנגנומען די שעפסען צום קרבן פסח אום שבת:

פירוש לתורת אלהים

בעשור אז עס וועט קומען דער צעהנטער ... חודש ניסן ויקחו להם זאלען זיי נעמען איש א... שה אלעמאל לבית אבות צו איין משפחה אין דער משפחה איז פאר האנדען פיל מע... אונ דם לעמעלע וועט ווייניג זיין פון זייע... זאלען זיי נעמען שה לבית אלעמעלע צו איין הוי... (ד) ואם ימעט הבית אונ אז דאס הויז גזינד וועט זיין מהיות פון צו זיין משה פון איין לעמעלע

א לְכוֹן לְיַרְחֵי שַׁתָּא: רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחׇדְשֵׁי הַשָּׁנָה:
מַלִּילוּ עִם כָּל כְּנִשְׁתָּא
שְׂרָאֵל לְמֵימַר בְּעַסְרָא ג דַּבְּרוּ אֶל־כׇּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר

תו"א ראשון הוא ר"ה ח: דברו אל כל פסחים ט:

בעל הטורים

הוא לכם. וסמיך ליה דברו שאין מקדשין אלא בב"ד הגדול:
השנה. ב' במסו' דין ואידך עולת חודש בחדשו לחדשי השנה מכאן
חדש והבא קרבן מתרומה חדשה שבאחד בניסן מתחילין להביא מתרומה חדשה דהיינו ראשון הוא לכם לחדשי השנה דהוא ניסן:

רשב"ם

ממנו תמנו להיות לכם זכרון כי בו יצאתם ממצרים. וכשנא' בתורה וכחודש השביעי. לירח יצ"ם פירושו. וכן רגילים הפסוקים לקחת חשבונם ליצ"ם כדכתי'

רש"י

חדש ניסן אמר לו זה יהיה ראש לסדר מנין החדשים
אייר קרוי שני סיון שלישי: הזה. נתקשה משה על
הלבנה באיזו שיעור תראה ותהיה ראויה לקדש ם
לו באצבע את הלבנה ברקיע ואמר לו כזה ראה
. וכיצד הראהו והלא לא היה מדבר עמו אלא ביום
(לעיל ו) ויהי ביום דבר ה' (ויקרא ז) ביום צותו
דבר טו) מן היום אשר צוה ה' והלאה אלא סמוך
עת החמה נאמרה לו פרשה זו והראהו עם חשכה:
ברו אל כל עדת. (מכילתא) וכי אהרן מדבר והלא

בית יהודא

מִידֵי פְּשׁוּטוֹ) דֶער פָּסוּק גֵייט נִיט אַרוֹיס פוּן פְּרָאסְטֶען פְּשַׁט
(עַל חוֹדֶשׁ נִיסָן אָמַר לוֹ) אוֹיף חוֹדֶשׁ נִיסָן הָט הקב"ה צוּ אִים
גֶעזָאגְט (זֶה יִהְיֶה רֹאשׁ לְסֵדֶר מִנְיַן הַחֳדָשִׁים) דֶר חוֹדֶשׁ נִיסָן
זָאל זַיין דֶר עֶרְשְׁטֶער צוּם צֵיילוּנְג פוּן דִי חֳדָשִׁים (שֶׁיְהֵא
אִיָּר קָרוּי שֵׁנִי סִיוָן שְׁלִישִׁי) אִיָּר זָאל זַיין דֶר צְווייטֶער חוֹדֶשׁ
סִיוָן דֶר דְרִיטֶער אוּנ אַזוֹי וַוייטֶער: הַזֶּה. זָאגְט רש"י
(נִתְקַשָּׁה מֹשֶׁה עַל מוֹלַד הַלְּבָנָה בְּאֵיזֶה שִׁעוּר תֵּרָאֶה וְתִהְיֶה רְאוּיָה
לְקַדֵּשׁ) מֹשֶׁה'ן אִיז שְׁוֶוער גֶעוֶוען צוּ ווִיסֶען דֶעם מוֹלַד פוּן
דִי לְבָנָה ווִיא גְרוֹיס זִיא זָאל זַיין וֶוען זִיא וֶוערְט גֶעזֶעהְן דָם
עֶרְשְׁטֶע מָאהְל מֶען זָאל אִיר קֶענֶען מְקַדֵּשׁ זַיין (וְהֶרְאָה לוֹ
אֶת הַלְּבָנָה בָּרָקִיעַ) הָט הקב"ה אִים גֶעווִיזֶען מִיט דֶעם פִינְגֶער דִי לְבָנָה אִין הִימֶעל (וְאָמַר לוֹ) הָאט הקב"ה צוּ אִים
גט (כָּזֶה רְאֵה וְקַדֵּשׁ) אַז דוּא וֶועסְט זֶעהְן אַזוֹי אַלְבָנָה זָאלְסְטוּ זִיא מְקַדֵּשׁ זַיין (וְכֵיצַד הֶרְאָהוּ) ווִיא אַזוֹ הָט הקב"ה
קֶענְט ווייזֶען דִי לְבָנָה (וַהֲלֹא לֹא הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ אֶלָּא בַּיּוֹם) הקב"ה הָאט דָאךְ גֶערֶעט מִיט מֹשֶׁה נָאר בַּיי טָאג
ר) ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיְהִי בְּיוֹם דִּבֶּר ה') עֶס אִיז גֶעוֶוען אִין דֶעם טָאג וָואס הקב"ה הָט גֶערֶעט מִיט מֹשֶׁה
צַוּוֹתוֹ) אִין דֶעם טָאג וָואס עֶר הָט אִים גֶעבָּאטֶען (מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וָהָלְאָה) פוּן דֶעם טָאג וָואס הקב"ה הָאט
טֶען אוּנ וַוייטֶער, בַּיי טָאג זֶעהְט מֶען דָאךְ נִיט דִיא לְבָנָה, אֶלָּא סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה נֶאֶמְרָה לוֹ פָּרָשָׁה זוֹ) נָאר דִי
אִיז גֶעזָאגְט גֶעוָוארֶען צוּ מֹשֶׁה פָארֶען נַאכְט גָאנְט צוּ זוּנֶן אוּנְטֶערְגַאנְג. (וְהֶרְאָהוּ עִם חֲשֵׁכָה) ווִיא עֶס אִיז גָאר
רֶען פִינְסְטֶער הָאט אִים הקב"ה גֶעווִיזֶען דִי לְבָנָה: (ג) וְדִבַּרְתֶּם אֶל כׇּל עֲדַת. אִיר זָאלְט רֵיידֶען צוּ דִי יוּדֶען,
רש"י (וְכִי אַהֲרֹן מְדַבֵּר) הָט דֶען אַהֲרֹן גֶערֶעט צוּ דִי יוּדֶען (וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר אַתָּה תְדַבֵּר) הקב"ה הָאט דָאךְ גֶעזָאגְט

דעת זקנים מבעלי התוספות

תם וכל מה שהם עושין נעשה עמהם וע"ז אמר משה
מי גוי גדול אשר לו וגו' בכל קראנו אליו קרי ביה
נו אליו כלו' קריאת החדשים והמועדות שלנו אליו נמי
קראים ונעשים. ואחז"ל שוה אחד מן הג' דברים שנתקשה
ע"ה. וקשיא שהרי קטנה היתה בסוף החדש כמו בתחלת
ואיך יוכל להבחין אם היא מן הישנה או מן החדשה

שפתי חכמים

היו חוץ לאמ"ל: ם (נח"י) הרא"ם האריך לפלפל וכו' ודבריו אין להם
קישור וכו' אבל ל"נ מבואר הוא שצריך חכמה ובינה יתירה לעיני
העמים מהא דאמרינן בר"ה דף ד' א"ר זירא א"ר נחמן כ"ד שעי
מכסי סיהרא לדידן שית מעתיקא ותמני סרי מחדתא ולדידהו שית
מחדתא ותמני סרי מעתיקא הרי שכוס השיעור היה מתקשה אם
בסיתא לאחר הנולד ואם בתמני סרי לאחר הנולד וכו' ע"ש:

פירוש לתורת אלהים

זַיין דֶער עֶלְצְטֶער פוּן דִיא חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן
לָכֶם לְחׇדְשֵׁי הַשָּׁנָה עֶר זָאל צוּ אַייךְ זַיין דֶער
טֶער צוּ אַלֶע חֳדָשִׁים פוּן דֶעם יָאר [עיין רמ"ן]:
דוּ אֶל כׇּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל אִיר מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן רֶעט
אר דֶר עֵדָה יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַזוֹ צוּ זָאגֶן [עיין רמ"ן]

ליקוטי נחמיה

צוּ הקב"ה, נָאכְדֶעם אִיז גֶעוֶוען אַיינְצִיגֶע מֶענְטְשֶׁען וָואס הָאבֶּען
גֶעדִינְט צוּ הקב"ה, בִּיז דִי יוּדֶן הָאבֶּען אָנְגֶעהוֹיבֶּן אַרְבֶּעטֶען אִין
מִצְרַיִם, אֲפִילוּ עֶס זֶענֶען גֶעוֶוען צְווִישֶׁען זֵיי אַבִּיסוּל צַדִּיקִים, אָבֶּער
בַּיי דִי וֶועלְט אִיז נָאר פַארְגֶעסֶען גֶעוָוארֶען דֶר נָאמֶען פוּן הקב"ה.
אוּנ יוּדֶן זֶענֶען גֶעוֶוען גֶערוּפֶען קְנֶעכְט, וֶוען הקב"ה הָט אַרוֹיס גֶענוּמֶען
יוּדֶן פוּן מִצְרַיִם מִיט נִסִּים אוּנ ווִאוּנְדֶער, אִיז בֶּעוָואוּסְט גֶעוָוארֶען
הקב"ה אַז עֶר אִיז אַגָאט אוּנ עֶר הָט בַּשַׁאפֶען דִי וֶועלְט, אוּנ יוּדֶן
גֶעוָוארֶען אַפָאלְק מִיט גְרוֹיס כָּבוֹד, דֶרִיבֶּער הָאט הקב"ה גֶעזָאגְט לָכֶם וְלָכֶם הַגְּאוּלָה, דָם אוֹיסְלֵייזוּנְג פוּן מִצְרַיִם אִיז פַאר
יִידֶע, נָאר פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן אִיז אַחִילּוּק פוּן הקב"ה בִּיז דִי יוּדֶן, דִי מְלוּכָה פוּן הקב"ה אִיז נִיט אַנֵייעֶ זַאךְ, ווִיא מִיר זָאגֶען
אוּנ אֲדוֹן עוֹלָם אֲשֶׁר מָלַךְ בְּטֶרֶם כׇּל יְצִיר נִבְרָא, הקב"ה אִיז גֶעוֶוען אַמֶלֶךְ אֲפִילוּ אֵיידֶער דִי וֶועלְט אִיז בַּשַׁאפֶען גֶעוָוארֶען,
בַּיי הקב"ה זֶענֶען אַלֶע צַייטֶען גְלַייךְ, נָאר בַּיי יוּדֶן אִיז דָס אַנֵייעֶ זַאךְ זַייא זֶענֶען בִּיז אִיצְט קֵיין פָאלְק גֶעוֶוען, דֶרִיבֶּער זָאגְט דֶר
הַחוֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים, בַּיי אַייךְ דַארְף זַיין דֶער חוֹדֶשׁ דֶער גְרֶעסְטֶער אוּנ דֶר בֶּעסְטֶער פוּן אַלֶע חֳדָשִׁים, ווַייל אִין
דֶעם חוֹדֶשׁ זֶענְט אִיר גֶעוָוארֶען אַפָאלְק נמ"ין:

מצות השם

ן אַלֶע יָמִים טוֹבִים אִין זֵייעֶר צַייט אַזוֹי ווִיא עֶס שְׁטֵייט
אֶת הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ) דָאס הֵייסְט דוּא זָאלְסְט
צוּ מַאכֶען אַלֶע יָמִים טוֹבִים אִין זֵייעֶר צַייט אוּנ דָאס קֶען
ט קוֹבֵעַ זַיין נָאר אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל ווַייל דָארְטֶען זֶענֶען
ע גְרֶעסְטֶע חֲכָמִים אַזוֹ ווִי עֶס שְׁטֵייט (מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה)
טְשׁ פוּן דֶער שְׁטָאט צִיּוֹן דָאס מֵיינְט מֶען אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
וֹיס לֶערְנֶען אוֹיף דֶער גַאנְצֶער וֶועלְט נָאר עֶס אִיז דָאךְ
ייא אַזוֹי זֶענֶען מִיר קוֹבֵעַ הַיינְט אִין חוּץ לָאָרֶץ יָמִים
קֶען מִיר דָאךְ נִיט רֶעכֶענֶען אוּנ קוֹבֵעַ זַיין נָאר אִין
אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵיין תֵּירוּץ אִיז דָאס אוּנְז הָאבֶּען מְקַבֵּל גֶעוֶועזֶען
פוּן (ר' הִלֵּל הַנָּשִׂיא) דֶער זוּהְן פוּן (ר' יְהוּדָא הַנָּשִׂיא) דֶער אִיז
גֶעוֶוען דֶער גְרֶעסְטֶער פוּן דֶעם (ב"ד הַגָּדוֹל) עֶר הָאט אוּנְז
גֶעמַאכְט דֶעם חֶשְׁבּוֹן מִיר זָאלֶען ווִיסֶען צוּ רֶעכֶענֶען ווִיא אַזוֹ צוּ
מַאכֶען אַלֶע יָמִים טוֹבִים אִין זֵייעֶר צַייט אוּנ דִי מִצְוָה אִיז זֵייעֶר
אַיין קְלוּגֶע וָואס מִיר קֶענֶען זִיךְ מִיט אִיר בֶּערוּמֶען פַאר דִי פֶעלְקֶער
אַזוֹ ווִיא עֶס שְׁטֵייט (כִּי הִיא חׇכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים)
אִיז מְפָרֵשׁ ווֶער עֶס קֶען רֶעכֶענֶען דִיא חֳדָשִׁים אוּנ דִיא תְּקוּפוֹת
וּמַזָּלוֹת דֶער קֶען קוּמֶען פָאר אַלֶע פֶעלְקֶער.

וְלֹא־שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ׃
ס יב א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־
אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר׃
ב הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים

אונקלוס

דְפַרְעֹה וְלָא שַׁלַּח יָת
יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעֵהּ׃ א וַאֲ
יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲ
בְּאַרְעָא דְמִצְרַ
לְמֵימָר׃ ב יַרְחָא הָ
לְכוֹן רֵישׁ יַרְחִין קַדְ

תו"א ויאמר ה' אל ר"ה כט: החדש
סנהד' מב ברכות י:

רשב"ם

(א) בארץ מצרים לאמר. החדש הזה וגו'. לפי שפ' זו על מצות קידוש החדש הוצרך לפרש שמצות הללו נצטוו במצרים אבל שאר מצות יש מהם בהר סיני ויש מהם באה"ל מועד ויש מהם בערבות מואב: (ב) ראש חדשים וגו'. זהו כר' יהושע שבניסן נברא העולם: לחדשי השנה. בכל מקום שאומר לכם בחדש שמיני תשיעי לחדש הזה הם. ולר"א האומר בתשרי נברא העולם. עיקר פשוטו כך. החדש הזה לכם אע"פ שאינו ראש חדשים לשאר אומות לכם יהי' ראש חדשים למנות ששי שביעי שמיני תשיעי חדש שנים עשר הוא חדש אדר.

בעל הטורים

(א) אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר. וסמיך ליה החו... שראש בית דין אומר מקודש ד"א אל משה אל אהרן החודש לו' ש... החודש כשרה בקרוביט כמשה ואהרן: (ב) החודש הזה לכם. ... משולש ויש בו ג"פ חודש יכן בין כל אחד ואחד ג' תיבות לומר ... בניסן ר"ה למלכים ולרגלים ולחדשים. חדש בגימ' לרגלים. לכם. א... מלך. ניסן בגימטריא למלכים. מתחילים עיבור החודש בג' לכן ... חודש בפסוק וכושאין ונותנין בה' שאלו הג"פ א' חודש ב' מהם ... מלפים שהם חמשה וגומרים בז' שד"פ כתיב עוד חודש בפרשה וכשתכיר ג"פ חודש שבפסוק ישארו ז' תיבות דבעה עולים לעיבור הש...

בית יהודא

(א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן]. הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה אוּנ צוּ אַהֲרֹן, זָאגְט רש"י (בִּשְׁבִיל שֶׁאַהֲרֹן עָשָׂה וְטָרַח בְּמוֹפְתִים כְּמֹשֶׁה) ווייל אַהֲרֹן הָט זִיךְ בַּשֶׁעפְטִיגְט בַּיי דִיא וואוּנְדֶער אִין מִצְרַיִם אַזוֹי וִוי מֹשֶׁה וִוי עֶס שְׁטֵייט פְרִיעֶר פסוק י' דְרִיבֶּער (חָלַק לוֹ כָּבוֹד זֶה בְּמִצְוָה רִאשׁוֹנָה) הָט הקב"ה גֶעגֶעבֶּען דֶעם כָּבוֹד צוּ אַהֲרֹן בַּיי דִי עֶרְשְׁטֶע מִצְוָה (שֶׁכְּלָלוֹ עִם מֹשֶׁה בְּדִבּוּר) וָוס עֶר הָט גֶערֶעט צוּ אַהֲרֹן צוּזַאמֶען מִיט מֹשֶׁה: וּבְאֶרֶץ מִצְרַיִם]. זָאגְט רש"י (חוּץ לִכְּרַךְ) אוֹיסֶער דִי שְׁטָאט הָאט הקב"ה גֶערֶעט צוּ זֵיי, פְרֶעגְט רש"י (אוֹ אֵינוֹ) טָאמֶער אִיז נִיט אַזוֹי גֶעוֶוען (אֶלָּא בְּתוֹךְ הַכְּרַךְ) נָאר אִין שְׁטָאט הָט הקב"ה מִיט זֵיי גֶערֶעט ותַ... לוֹמַר כְּצֵאתִי אֶת הָעִיר) מֹשֶׁה הָט גֶעזָאגְט צוּ פַּרְעֹה אַז אִיךְ וֶועל אַרוֹיסְגֵיין פוּן שְׁטָאט וֶועל אִיךְ בֶּעטֶען בַּייא הק... (וּמַה תְּפִלָּה קַלָּה לֹא הִתְפַּלֵּל בְּתוֹךְ הַכְּרַךְ) מַאדֶאךְ נָאר אַתְּפִלָּה וָוס דָאס אִיז אַגְרִינְגֶע זַאךְ ווייל דָאס זֶענֶען דִיא רֵייד אַמֶענְטְשׁ פוּן דֶעסְטְווֶעגֶען הָט מֹשֶׁה זִיא נִיט גֶעוָואלְט בֶּעטֶען אִין שְׁטָאט (לְפִי שֶׁהָיְתָה מְלֵאָה גִּלּוּלִים) ווייל אִין שְׁטָאט גֶעוֶוען פוּהל מִיט עֲבוֹדָה זָרוֹת (דָּבָר חָמוּר כָּזֶה) אַזוֹ אַשְׁטַארְקֶע הֵיילִיגְקֵייט וִוי דִיא וֶוערְטֶער פוּן הקב"ה (לֹא כָּל שֶׁכֵּן) גָעוִויס אַז זַייא זֶענֶען נִיט גֶערֶעט גֶעוָוארֶען אִין מִצְרַיִם: (ב) וְהַחוֹדֶשׁ הַזֶּה]. זָאגְט רש"י (הֶרְאָהוּ לְבָנָה בְּחִידוּ... הקב"ה הָט גֶעוִויזֶען צוּ מֹשֶׁה דִי לְבָנָה וִוי זִיא וֶוערְט בֶּענַייט יֶעדֶער חוֹדֶשׁ (וְאָמַר לוֹ) אוּנ הקב"ה הָאט גֶעזָאגְט... מֹשֶׁה (כְּשֶׁהַיָּרֵחַ מִתְחַדֵּשׁ) וֶוען דִיא לְבָנָה וֶוערְט בֶּענַייט (יִהְיֶה לְךָ רֹאשׁ חוֹדֶשׁ) זָאל בַּיי דִיר זַיין רֹאשׁ חוֹדֶשׁ (וְאֵין מִקְרָא ...

רש"י

של אחריה: (א) ויאמר ה' אל משה ואל אה... בשביל שאהרן עשה וטרח במופתים כמשה חלק לו כבו... במצוה ראשונה שכללו עם משה בדבור: בארץ מצר... (מכילתא) חוץ לכרך או אינו אלא בתוך הכרך ת"ל כ... את העיר וגו' ומה תפלה קלה לא התפלל בתוך הכרך... שהיתה מלאה גלולים דבור חמור כזה לא כ"ש: (ב) הח... הזה. (מכילתא ס"ר) הראהו לבנה בחידושה ואמר... כשהירח מתחדש יהי' לך ר"ח ואין מקרא יוצא מידי פ...

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ב) החודש הזה. כזה ראה וקדש והכל תלוי בקדוש ב"ד כדא' ר' אושעיא כשישראל מגיעין לר"ה הקב"ה אומר למלאכי הש... העמידו בימה והוציאו ספרים כי למחר אני בא ודן עולמי בין כך ובין כך נמלכין ב"ד שלמטה ועברו ודחו ר"ה עד יום אחריו למחר אין הקב"ה דן את עולמו באין מלאכי השרת לפני הקב"ה ואומרים לפניו רהו"ע לא כך אמרת לנו למחר אנ... את עולמי ולשמום הדין באפס אומר להם הרי בני דוחין את הדין עד למחר והדבר מסור בידם שאתם צריכין לילך ...

ליקוטי נחמיה

(ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים וגו'. דֶער מִדְרָשׁ שְׁרַייבְּט רַבִּי מֵאִיר זָאגְט הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה עֶר זָאל זָאגֶען צוּ דִי יוּדֶען הקב"ה הָט גֶעזָאגְט לִי וְלָכֶם הַגְּאוּלָּה, דָם אוֹיסְלֵייזוּנְג פוּן מִצְרַיִם גִיהֶער צוּא מִיר אוּנ צוּא אַייךְ, כִּבְיָכוֹל אֲנִי נִפְדֵּתִי עִמָּכֶם, אִיךְ בִּין אַיינְגֶעלֵייזְט גֶעוָוארֶען מִיט אַייךְ, דֶער עִנְיָן אִיז פוּן דִי צַייט וָוס הקב"ה הָאט בַּשַׁאפֶן דִיא וֶועלְט, אוּנ עֶס אִיז בֶּעקוּמֶען דֶר דְרִיטֶער דוֹר דָם אִיז „אֱנוֹשׁ" הָט מֶען אָנְגֶעהוֹבֶּען דִינֶען עֲבוֹדָה זָרָה, נָאר אַיינְצִיגֶע מֶענְטְשֶׁען זֶענֶען גִיוֶוען וָואס הָאבֶּען גֶעדִינְט צוּא הקב"ה, חֲנוֹךְ, מְתוּשֶׁלַח, נֹחַ, וִויא דֶער ה... זָאגְט כּוּלָּם מַכְעִיסִים, אַלֶע הָאבֶּען דֶערְצֶערְנְט הקב"ה, נָאכְדֶעם אִיז גֶעקוּמֶען אַבְרָהָם, אִיז עֶר אוֹיךְ גִיוֶוען אַייגֶער וָואס הָט גֶעד...

פירוש לתורת אלהים

אוּנ דָאט נִיט גִיוָואלְט אַרוֹיס שִׁיקֶען דִיא קִינְדֶ... יִשְׂרָאֵל פוּן זַיין לַאנְד׃ (א) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה הָט גֶ... גִיזָאגְט צוּא מֹשֶׁה אוּנ צוּא אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ אִין לַא... מִצְרַיִם לֵאמֹר עֶר זָאל זָאגֶען צוּ דִי יִשְׂרָאֵל [פיין ...] (ב) הַחוֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים דֶר חוֹדֶשׁ נִיסָן זָאל ...

משלי יהודא

דָם אִיצְטִיגֶע אַרוֹיסְגֵיין פוּן מִצְרַיִם אִיז שׁוֹין דָם אוֹיסְלֵייזוּנְג וִוי דֶר בּוּלְגַארִישֶׁער מֶלֶךְ הָט גֶעמֵיינְט אַז דֶער שְׁפַּאנִישֶׁער זֶעלְנֶער טְרָאגְט זַיין זֶעלְנֶער אִיז דִי מִלְחָמָה שׁוֹין פַר לָארֶין) אוּנ עֶר וֶועט זֶעהֶן יוּדִין גֵייעֶן אַרוֹיס פוּן מִצְרַיִם לֵיידִיג, וֶועט עֶר זָאגֶען הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָאט נִיט מְקַיֵּים גֶעוֶוען זַיינֶע רֵייד וָואס עֶר הָאט גֶעזָאגְט זַייא וֶועלֶען אַרוֹיסְגֵיין מִיט אַגְרוֹיסֶען פַארְמֶעגִין, אֱמֶת בַּייא דִיא גְרוֹב פוּן וֶועלֶען דִיא יוּדִין הָאבֶּען אַגְרוֹיס פַארְמֶעגִין, אָבֶּער ווייל אַבְרָהָם ווייס נִיט אִיצְט וָואס שְׁפֶּעטֶער וֶועט זַיין וֶועט דֶער ווייל שְׁרֶעקִין, אַבְרָהָם זָאל נִיט שְׁרֶעקִין זַיינֶע קִינְדֶער גֵייעֶן אַרוֹם אָרֶעם פוּן מִצְרַיִם נָאךְ זֵייעֶר שְׁוֶוערֶע אַרְבֶּ... דְרִיבֶּר זָאלְסְטוּ זָאגֶן צוּ דִי יוּדִין זֵיי זָאלֶן בָּארְגֶן פוּן מִצְרַיִם זִילְבֶּער גָאלְד קְלֵיידֶער׃

מצות השם

(ד) וְהַחֹדֶשׁ הַזֶּה וגו'). פוּן דֶעם פָּסוּק לֶערְנֶען מִיר אַרוֹיס דָאס (בֵּית דִין הַגָּדוֹל) אִיז מְחוּיָב צוּא רֶעכֶענֶען כְּדֵי ... זָאלֶען ווִיסֶען וֶוען מֶען וֶועט זֶעהֶן דִיא לְבָנָה דִיא מִצְוָה וֶוע... אִין גֶערוּפֶן (קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ) דִיא מִצְוָה אִיז כְּדֵי מִיר זָאלֶען ווִי...

וְהִשְׁתַּחֲווּ־לִי לֵאמֹר צֵא אַתָּה וְכָל־
הָעָם אֲשֶׁר־בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי־כֵן אֵצֵא
וַיֵּצֵא מֵעִם־פַּרְעֹה בָּחֳרִי־אָף׃
ס ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֹא־יִשְׁמַע
אֲלֵיכֶם פַּרְעֹה לְמַעַן רְבוֹת מוֹפְתַי
בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ י וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ
אֶת־כָּל־הַמֹּפְתִים הָאֵלֶּה לִפְנֵי
פַרְעֹה וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה

תו"א ויצא מעם זבחים קב:

אונקלוס

בְדִיךְ אִלֵּין לְוָתִי וְיִבְעוֹן
ִי לְמֵימַר פּוּק אַתְּ וְכָל
ַמָּא דִי עִמָּךְ וּבָתַר כֵּן
פּוּק וּנְפַק מִלְוָת פַּרְעֹה
תְקוֹף רְגָז׃ ט וַאֲמַר יְיָ
מֹשֶׁה לָא יְקַבֵּל מִנְכוֹן
רְעֹה בְּדִיל לְאַסְגָּאָה
ּפְתַי בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃
וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עֲבָדוּ יָת
ל מוֹפְתַיָּא הָאִלֵּין קֳדָם
רְעֹה וְתַקֵּף יְיָ יָת לִבָּא

רשב"ם

י: (ט) לא ישמע אליכם פרעה. כלו' אחר מכה ומכה הי' אומר הקב"ה למשה אהרן לא ישמע אליכם עד לבסוף. ויחזק ה' בכל פעם ופעם:

רש"י

תחלה וירדת אלי והשתחוית לי (זבחים קב): אשר רגליך. ההולכים אחר עצתך והלוכך: ואחרי כן אצא. ם כל העם ב מארצך: ויצא מעם פרעה. כשגמר בריו ל יצא מלפניו: בחרי אף. על שאמר לו אל וסף מ ראות פני: (ט) למען רבות מופתי. מופתי ים רבות ג' מכת בכורות וקריעת ים סוף ולנער נ את צרים: (י) ומשה ואהרן עשו וגו'. כבר כתב לנו זאת כל המופתים ולא שנאה כאן אלא בשביל לסמכה לפרשה

בית יהודא

פְרִיעֶר דוּ וֶועסְט נִידֶערֶען צוּ מִיר דוּ וֶועסְט דִיךְ בּוּקְען [אַיינְבֵּייגֶען] צוּ מִיר, וַוייל עֶר הָט גֶעגֶעבֶּען כָּבוֹד צוּ זַיין מַלְכוּת: [אֲשֶׁר בְּרַגְלֶיךָ]. אוּנ דוּ וֶועסְט זָאגֶען צוּ מִיר גֵיי אַרוֹיס פוּן מִצְרַיִם, דוּ מִיט דִי מֶענְטְשֶׁען (הַהוֹלְכִים אַחַר עֲצָתְךָ וְהִלּוּכְךָ) וָוס גֵייעֶן נָאךְ דַיין עֵצָה אוּנ נָאךְ דַיין פִירוּנְג: [אַחֲרֵי כֵן אֵצֵא] נָאכְדֶעם וֶועל אִיךְ אַרוֹיסְגֵיין (עִם כָּל הָעָם מֵאַרְצְךָ) מִיט דֶעם גַאנְצֶען פָאלְק פוּן דַיין לַאנְד: [וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה]. זָאגְט רש"י (כְּשֶׁגָּמַר דְּבָרָיו יָצָא מִלְּפָנָיו) וֶוען מֹשֶׁה הָט אַלְץ אָפְּגֶעזָאגְט צוּ פַּרְעֹה אִיז עֶר אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן ים (בָּחֳרִי אָף) מִיט כַּעַס (עַל שֶׁאָמַר לוֹ אַל תּוֹסֶף רְאוֹת פָּנָי) וַוייל פַּרְעֹה הָאט גֶעזָאגְט צוּ אִים דוּ זָאלְסְט נִיט מֶעהר זֶעהְן יין פָּנִים: (ט) [לְמַעַן רְבוֹת מוֹפְתָי]. צוּא מֶעהְרֶען מַיינֶע ווֹאוּנְדֶער, זָאגְט רש"י (מוֹפְתַי שְׁנַיִם) מוֹפְתַי מֵיינְט מֶען ווֵייי ווֹאוּנְדֶער (רְבוֹת) מֶעהְרֶען, אִיז נָאךְ אַוואוּנְדֶער (שְׁלֹשָׁה) אִיז דְרַיי וואוּנְדֶער, דִיא דְרַיי ווֹאוּנְדֶער זֶענֶען (מַכּוֹת בְּכוֹרוֹת) ים דִי בְּכוֹרִים זֶענֶען גֶעשְׁטָארְבֶּן (וּקְרִיעַת יַם סוּף) וָוס דֶער יַם אִיז צוּ רִיסֶען אוּנ גֶעשְׁפָּאלְטֶען גֶעוָוארֶען (וּלְנַעֵר אֶת מִצְרַיִם) אוּנ וָואס הקב"ה הָט אַרַיינְגֶעוָוארְפֶען דִי מִצְרִים אִין יַם: (י) [וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ וגו']. מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן הָאבֶּען גֶעטָאן י אַלֶע ווֹאוּנְדֶער פַאר פַּרְעֹה, זָאגְט רש"י (כְּבָר כָּתַב לָנוּ זֹאת בְּכָל הַמּוֹפְתִים) דָם הָאט אוּנְז שׁוֹין דִי תּוֹרָה גֶעשְׁרִיבֶּען בַּייא לֶע ווֹאוּנְדֶער אַז מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן הָאבֶּן גֶעטָאן וַוי הקב"ה הָט זֵיי גֶעבֶּעטֶען (וְלֹא שְׁנָאָהּ כָּאן) דָא זָאגְט דָאס דִיא תּוֹרָה אךְ אַמָאל (אֶלָּא בִּשְׁבִיל לְסָמְכָהּ לְפָרָשָׁה שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ) וַוייל מֶען ווִיל צוּזַאמֶען צִיהֶען דִי פַּרְשָׁה צוּ דִי ווייטֶערְדִיגֶע פַּרְשָׁה:

שפתי חכמים

ופים מטשה לכן לריכים ב' טעמים: כ דק"ל מה איכפת ליה לפרעה יצא הוא לבד ועוד אף אם יצא עם כל ישראל הא לא יצאו אלא חוץ עיר ויזכחו לכ"פ מארלך: ל והיינו כל הפי' של כאלות הלילה ואז יצא ואף שאמר לו פרעה שילא מלפניו אפ"ה לא יצא: מ דק"ל אדרבה פרעה הי"ל לקלוף על משה לפי שמשה התרה בו ודבר אליו קשות ועז"פ וכו': נ (נח"י) קשה לי דהכתוב אומר בהמ"ל ואלו המופתים

פירוש לתורת אלהים

קֶנְעבְּט צוּ מִיר וְהִשְׁתַּחֲווּ לִי אוּנ זֵיי וֶועלֶן זִיךְ בּוּקְן צוּ מִיר לֵאמֹר אוּנ וֶועלֶן מִיר זָאגֶען צֵא גֵיי אַרוֹס אַתָּה דוּ מֹשֶׁה וְכָל אוּנ מִיט גָאר דֶעם פָאלְק יִשְׂרָאֵל וְאַחֲרֵי אוּנ דֶר נָאךְ וֶועל אִיךְ אַרוֹס גֵיין פוּן מִצְרַיִם [עיין רמ"י] וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה בָּחֳרִי אָף אִיז מֹשֶׁה אַרוֹיס גֶינַאנְגֶען פוּן פַּרְעֹה מִיט גְרוֹים צָארְען [עיין רמ"י]: (ט) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה הָט גָאט גֶזָאגְט צוּ מֹשֶׁה לֹא פַּרְעֹה וֶועט אַיךְ נָאךְ נִיט צוּ הֶערֶען עֶר זָאל שִׁיקֶן דִי יִשְׂרָאֵל לְמַעַן פוּן וֶועגֶן רְבוֹת אִיךְ זָאל מֶערֶען מַיינֶי וואוּנְדֶר אִין לַאנְד מִצְרַיִם: (י) וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אוּנ מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן הָאבֶּן גְטָאהְן אַלִי דִי ווּאנְדֶר פַר פַּרְעֹה וַיְחַזֵּק אוּנ גָאט הָט גְשְׁטַארְקְט דָאס הַארְץ פוּן פַּרְעֹה וְלֹא

משלי יהודא

בּוּלְגַארִישֶׁער מֶלֶךְ גֶעזָאגְט צוּ זַיין זֶעלְנֶער, עֶס אִיז אֱמֶת עֶס קוּמְט דִיר אַגְרוֹסֶע מַתָּנָה וַוייל דוּ הָאסְט אַיינְגֶענוּמֶען דִי מִלְחָמָה, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן מוּזְטוּ גֶעשְׁטְרָאפְט וֶוערֶן, וַוייל דוּ בִּיזְט אִין אֱמֶת שְׁטַארְקֶער פַר דֶעם שְׁפַּאנִישֶׁער זֶעלְנֶער פַר וָוס הָאסְטוּ דִיךְ גֶעלָאזְט דֶר שְׁפַּאנִישֶׁער זֶעלְנֶער זָאל דִיךְ טְרָאגֶן בִּיז צוּ דִי גְרוּבּ, אִין דִי צַייט וָוס עֶר הָט דִיךְ גְטְרָאגֶן הָאבּ אִיךְ דָאךְ גֶעמֵיינְט אַז אִיךְ הָאבּ דִי מִלְחָמָה פַארְלָארֶן, בִּין אִיךְ דַאמָאלְט גְוֶוען אִין סַכָּנַת נְפָשׁוֹת צוּ שְׁטַארְבֶּן וַוייגֶן דֶעם אוּמְגְלִיק וָוס אִיךְ הָאבּ גִיזֶעהְן, דָס הָט גִיזָאגְט הקב"ה צוּ מֹשֶׁה, אִיךְ הָאבּ גִיזָאגְט צוּ אַבְרָהָם זַיינֶע קִינְדֶער וֶועלֶן אַרוֹיסְגֵיין פוּן גָלוּת מִיט אַגְרוֹיס פַארְמֶעגֶען, בַּיי מִיר אִיז זֵייעֶר אַרוֹיסְגֵיין אִיצְט פוּן מִצְרַיִם גָאר נִיט גֶערֶעכֶנְט אַאוּסְלֵייזוּנְג, בַּיי מִיר וֶועט הֵייסֶען זֵייעֶר אוֹיסְלֵייזוּנְג וֶוען אִיךְ וֶועל וַוארְפֶען דִי מִצְרַיִם אִין יַם, וֶועט זַיין גְוואוּנֶען דִי מִלְחָמָה, אוּנ דַאמָאלְס וֶועלֶן יוּדִין אַגְרוֹיסֶען פַארְמֶעגֶען הָאבֶּן פוּן דִי מִצְרַיִם, אָבֶּער אַבְרָהָם וָוס עֶר וֵוייס נִיט פוּן יַם, עֶר מֵיינְט

ו וְהָיְתָה צְעָקָה גְדֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ
מִצְרָיִם אֲשֶׁר כָּמֹהוּ לֹא נִהְיָתָה
וְכָמֹהוּ לֹא תֹסִף׃ ז וּלְכֹל ׀ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֹא יֶחֱרַץ־כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ לְמֵאִישׁ וְעַד־
בְּהֵמָה לְמַעַן תֵּדְעוּן אֲשֶׁר יַפְלֶה
יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל׃
ח וְיָרְדוּ כָל־עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה אֵלַי

בּוּכְרָא דִבְעִירָא
ו וּתְהֵי צְוַחְתָּא רַ
בְּכָל אַרְעָא דְמִצְ
דִּכְוָתַהּ לָא הֲוַת וְדִכְ
לָא תוֹסֵף׃ ז וּלְכֹל
יִשְׂרָאֵל לָא יַנְזֵק כַּ
בְּלִישְׁנֵהּ לְמִנְ
לְמֵאֱנָשָׁא וְעַד בְּעִ
בְּדִיל דְּתִדְּעוּן דְּיַפְ
יְיָ בֵּין מִצְרַיִם וּ
יִשְׂרָאֵל׃ ח וְיֵחֲתוּן

תו"א ולכל בני ברכות כז : וירדו כ
קב מנחות לח :

רשב"ם

פני הפסוקים א׳ הם. כי בכור השבי הוא אחר הרחיים שהיו משחינים אותם כמ"ש ויהי טוחן בבית האסורים : (ו) אשר כמוהו לא נהיתה. הרבה מצינו לשון זכר ולשון נקבה בדבר א׳. המחנה האחת והכהו : (ז) לא יחרץ כלב. המלאך המזיק ומשחית בכורי מצרים. אבל בכורי ישראל אפי׳ קול ניבוח של מזיקי החיות לא יזיק אותם : (ח) וירדו כל עבדיך. דרך כב לו שהרי בשעת מעשה ויקם פרעה לילה ויקרא למשה ולאהרן לילה. וכל זה אמר לו משה לקיים מ"ש לו לא אוסיף עוד ראות פניך. אתה ועבדי

בעל הטורים

(ו) וכמוהו. ב׳ במסורה הכא ואידך וכמוהו לא היה לפניו גבי לומר פגם אחריו לא קם כמוהו כדכתיב הכא וכמוהו לא ת

בית יהידא

ווען הקב"ה וויל שְׁטְרָאפֶען אַפָּאלֶן (נִפְרַע מֵאֱלֹהֶיהָ) שְׁטְרָאפְט ער אירע גאטער אויך : (ז) וְלֹא יֶחֱרַץ כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ. זאגט רש"י (אוֹמֵר אֲנִי) איך זאג (שֶׁהוּא לָשׁוֹן שָׁנוּן) יֶחֱרַץ איז דערטייטש שארפען (לֹא יְשַׁנֵּן) דער הונט וועט ניט שארפען ניט רידען) זיין צונג צום בילען (וְכֵן) אונ אזוי מיינט מען (לֹא חָרַץ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאִישׁ אֶת לְשׁוֹנוֹ, לֹא שָׁנַן) עס האט קיינער געשארפט (גערירט) זיין צונג צו ריידען אויף די יודען (אָז תֶּחֱרַץ) מיינט מען (תִּשְׁתַּנֵּן), עס וועט געשארפט ווערן (לְמוֹרַג חָרוּץ, שָׁנוּן) צו אש ורפען אקער־אייזען (מַחְשְׁבוֹת חָרוּץ) די טראכטונג פון (אָדָם חָרִיף וְשָׁנוּן) אמענטש וואס האט אשארפען פארשטאנד (וְיַד חָרוּצִים תַּעֲשִׁיר) די האנט פון די מענטשען ווערט רייך (סוֹחֲרִים חֲרִיפִים שְׁנוּנִים) דיא סוחרים וואס האבן שארפע פארשטאנדיגקייט ווערען רייך : יַפְלֶה). (יַבְדִּיל) ער וועט אפשיידען : (ח) וְיָרְדוּ כָל עֲבָדֶיךָ. משה האט געזאגט צו פרעה דיינע אלע קנעכט ו בידערען וקומען) צוא מיר, זאגט רש"י (חָלַק כָּבוֹד לְמַלְכוּת) משה האט ניט געוואלט זאגען צו פרעה דו וועסט קומ מיר, ווייל ער האט געגעבען כבוד צו די מלוכה פון פרעה (שֶׁהֲרֵי בְּסוֹף יָרַד פַּרְעֹה בְּעַצְמוֹ אֵלָיו בַּלַּיְלָה) דער סוף אי געווען פרעה אליין איז געקומען צו משה ביא נאכט (וְאָמַר קוּמוּ צְאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי) אונ ער האט געזאגט צו משה אויף אונ גייט ארוס פון מיין פאלק (וְלֹא אָמַר לוֹ משה מִתְּחִלָּה וְיָרַדְתָּ אֵלַי וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִי) אונ משה האט ניט געזאגט ז

רש"י

מאלהיה (מכילתא) : (ז) לא יחרץ כלב לשו אומר אני שהוא לשון שנון לא ישנן וכן (יהושע י) לו לבני ישראל לאיש את לשונו לא שנן (ש"ב ה) אז תשתנן (ישעי׳ מא) למורג חרוץ שנון (משלי כא) מו חרוץ אדם חריף ושנון (ש"א י) ויד חרוצים תעשיר ה סוחרים שנונים : אשר יפלה. יבדיל : (ח) וירדו עבדיך. חלק כבוד למלכות שהרי בסוף ירד פרעה אליו בלילה ויאמר קומו צאו מתוך עמי ולא אמר ל

שפתי חכמים

שלא היה שעבוד גמור ומטעם שמחה לחוד לא יתכן לפי שלא היו

דעת זקנים מבעלי התוספות

שנאמר קום צא אל הבקעה בזכות אבות היה ובמקום על המים כמו נהר כבר. וכן מצינו ויקם יונה לברוח תו שברח לחוצה לארץ מפני הדבור. וכן עד שלא נבחרה ירושלים היו כל הארצות כשרות למזבחות משנבחרה יצאו שנאמר לך פן תעלה עולותיך וכו׳ ועוד קודם שלא נבחר בית עולמים היתה עיר ירושלים ראויה לשכינה משנבחר יצאה שנאמ מנוחתי עד עד. ועוד קודם שלא נבחר אהרן היו כל ישראל ראויין לעבודה משנבחר יצאו שנאמר ולזרעו אחרי כהונת עולם. ועוד קודם שלא נבחר דוד היו כל ישראל ראויין למלכות משנבהר יצאו שנאמר ויבחר בדוד וגו׳ וכתי לכם לדעת וגו׳ : (ז) ולכל בני ישראל לא יחרץ וגו׳. והיינו הנס דאע"ג דאמרינן כלבים צועקים מלאך המות בא וא"כ דין היה לצעוק בשעת מכת בכורות אפילו הכי ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו :

פירוש לתורת אלהים

(ו) וְהָיְתָה צְעָקָה גְדוֹלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם אונ עס וועט זיין אגרוים געשריי אין גאר דעם לאנד מִצְרַיִם אֲשֶׁר וואס אזוי אגשריי איז נאך ניט געווען וְכָמוֹהוּ לֹא תוֹסִיף אונ עס וועט שון אזוי אגשריי ניט זיין : (ז) וּלְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אונ צו אלי קינדער פון ישראל לא וועט ניט שארפן אהונט זיין צונג צו בילן אוף די ישראל לְמֵאִישׁ אוף איין מענש אדער אוף איין בְּהֵמָה פון די יו לְמַעַן תֵּדְעוּן דארך דעם וועט איר וויסען אֲשֶׁר אז וועט אפ שיידן צווישן די מִצְרַיִם אונ צווישן יִשְׂרָאֵל : (ח) וְיָרְדוּ אונ זייא וועלן נדערן אלי

משלי יהודא

געוואונען דיא מִלְחָמָה. דיא מְלָכִים זענען געשטאנען אוף דעם פלאץ זעהן וועלכער זעלנער וועט זיין שטארקער, ווייל דם גליק אונ אומגליק פון די ביידע מְלָכִים ווענדעט זיך נאר אוף די צווייא זעלנער, עס האט געטראפן דער שפאנישער זעלנער איז געווען שטארקער אונ ער האט געחאפט דעם בולגארישען זעלנער אונ האט אים גיטראגן ביז צו ד עס האט נאר גיפעלט ער זאל אים ארײן ווארפן אין אבער געבין גרוב האט דר בולגארישער זעלנער זיך געריסען פון זיינע הענט אונ האט אים אריינגעשטופ גרוב אונ האט געוואנען דיא מִלְחָמָה, נאכדעם האט

יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרָיִם: ה וּמֵת כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשִּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחַר הָרֵחָיִם וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה:

לִי בְּגוֹ מִצְרָיִם : וִימוּת כָּל בּוּכְרָא
[אַר]עָא דְמִצְרַיִם
[בּוּ]כְרָא דְפַרְעֹה דַּעֲתִיד
[לְמֵי]תַב עַל כָּרְסֵי מַלְכוּתֵהּ
בּוּכְרָא דְּאַמְתָא
בָּתַר רֵיחַיָא וְכֹל

בעל הטורים

[...]ת כל בכור . ג' פעמים בכור בפסוק חוץ מבכור פרעה כנגד בכור לאיש ובכור לבהמה וגדול הבית :

רשב"ם

מכת בכורות אז ראוי לומר כחצות כלו' כשיגיע אותו זמן שיחצה הלילה : (ה) אשר אחר הרחים . ולהלן הוא אומר עד בכור השבי אשר בבית הבור .

רש"י

[...]יני פרעה ויאמרו משה ח בדאי הוא אבל הקב"ה [...]עתיו ורגעיו אמר כחצות : (ה) עד בכור השבי. [...]לקו השבויים ט כדי שלא יאמרו יראתם תבעה [...]ם והביא' פורעניות על מצרים : מבכור פרעה [...]בכור השפחה . כל הפחותים מבכור פרעה [...]ים מבכור השפחה היו בכלל ולמה לקו בני [...]ות שאף הם היו משעבדים בהם י ושמחים [...]ם : וכל בכור בהמה לפי שהיו עובדין [...]כשהקדוש ברוך הוא נפרע מן האומה נפרע

בית יהודא

פון פַּרְעֹה הָאבְּן אַטָעוּת, אוּנ אוֹיף זַייעֶרֶע זֵייגֶערְס וֶועט נִיט זַיין רִיכְטִיג הַאלְבֶּע נַאכְט, נָאר אַבִּיסֶל פְרִיעֶר אָדֶער אַבִּיסֶל שְׁפֶּעטֶר (וְיֹאמְרוּ מֹשֶׁה בַּדַּאי הוּא) וֶועלֶן זֵיי זָאגֶן מֹשֶׁה אִיז אַ לִיגְנֶר, דְרִיבֶּר הָט עֶר גְזָאגְט כַּחֲצוֹת, אַזוֹי וִוי הַאלְבֶּע נַאכְט (אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ עִתָּיו וּרְגָעָיו) אָבֶער הַקָּדוֹשׁ ב"ה וָוס עֶר וֵוייס דִי צַייט אוּנ דִיא רֶגַע פוּן הַאלְבֶּע נַאכְט (אָמַר בַּחֲצוֹת) הָט עֶר גְזָאגְט בַּחֲצוֹת, רִיכְטִיג הַאלְבֶּע נַאכְט : (ה) וְעַד בְּכוֹר הַשְּׁבִי). פְרֶעגְט רש"י (לָמָּה לָקוּ הַשְּׁבוּיִם) פַר וָוס זֶענֶען גֶעשְׁלָאגֶען גֶעוָוארֶען דִי גֶעפַאנְגֶענֶע בְּכוֹרִים זֵיי זָאלֶען שְׁטַארְבֶּען, עֶנְפֶערְט רש"י (כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ יִרְאָתָם [הֵ]בִּיאָה) זֵיי זָאלֶען נִיט קֶענֶען זָאגֶען זֵייעֶר גָאט הָט גֶעמָאנְט פוּן דִיא מִצְרַיִם זֵייעֶר שַׁאנְדֶע (וְהֵבִיא פּוּרְעָנוּת עַל [...]) הָט עֶר גֶעשְׁטְרָאפְט דִי מִצְרַיִם פוּן זֵייעֶרְטְוֶועגֶען וָוען זֵייעֶרֶע בְּכוֹרִים וָואלְטֶען נִיט גֶעשְׁטָארְבֶּען וָואלְטֶען זֵיי אַזוֹי [...], אָבֶּער אַז זֵייעֶרֶע בְּכוֹרִים זֶענֶען אוֹיךְ גֶעשְׁטָארְבֶּען קֶענֶען זֵיי נִיט אַזוֹי זָאגֶען) : וּמִבְּכוֹר פַּרְעֹה עַד בְּכוֹר הַשִּׁפְחָה) . [...] רש"י מֶען מֵיינְט (כָּל הַפְּחוּתִים מִבְּכוֹר פַּרְעֹה) אַלֶע בְּכוֹרִים וָוס זֶענֶען גֶעוֶוען פְרָאסְטֶער פוּן פַּרְעֹה'ס בְּכוֹר [...]ים מִבְּכוֹר הַשִּׁפְחָה) אוּנ זֶענֶען גֶעוֶוען בֶּעסֶער פוּן דֶעם בְּכוֹר פוּן דִיא דִינְסְט (הָיוּ בִּכְלָל) זֶענֶען גֶעוֶוען אִין כְּלָל פוּן דִי [...] וָואס זֶענֶען גֶעשְׁטָארְבֶּען, פְרֶעגְט רש"י (וְלָמָּה לָקוּ בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת) פַאר וָוס זֶענֶען גֶעשְׁטָארְבֶּען דִי בְּכוֹרִים פוּן דִי [...]ען, זָאגְט רש"י (שֶׁאַף הֵם הָיוּ מִשְׁתַּעְבְּדִים בָּהֶם) וַוייל דִי בְּכוֹרִים פוּן דִי דִינְסְטֶען הָאבֶּען אוֹיךְ גֶעאַרְבֶּעט מִיט דִי יוּדֶען [...]ים בְּצָרָתָם) אוּנ זֵיי הָאבֶּען זִיךְ גֶעפְרֵייט מִיט דִיא צָרוֹת פוּן דִי יוּדֶען: וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה). אַלֶע בְּכוֹרִים פוּן דִי בְּהֵמוֹת אוֹיךְ גֶעשְׁטָארְבֶּען (לְפִי שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין לָהּ) וַוייל זֵיי הָאבֶּען גֶעדִינְט צוּ דִיא בְּהֵמוֹת (כְּשֶׁהַקב"ה נִפְרָע מִן הָאוּמָּה)

דעת זקנים מבעלי התוספות

[...] ברברים פי' עם כל לוויותם וכן ערוב אחר כן מביא בני [...]שלול מקניהם וכן דבר אחר כן שולח עליהם נפט וכל [...]ע לטנפם . וכן השחין שהיה מסריח . ואחר אבני בליסטרא [...]ברד . אחר כן מביא אכלוסין לכלות זריעותיהן וכן הארבה [...]ן אוסרן בבית האסורין וכן חשך . אחר כן הורג כל [...]ם וקטנים שבהם וכן מכת בכורות . וכל מה שהביא על [...]ים עתיד הקב"ה להביא על עכו"ם דם כדאמרינן ונתתי [...]ם וגו' צפרדעים שקולן קשה וכן בעכו"ם קול שאון [...] עפר מצרים לכנים כן בעכו"ם ונהפכו נחליה וגו' ערוב [...] וירשוה קאת וקפוד וגו' דבר כן כתיב ונשפטתי אתו [...] וגו' שחין דכתיב וזאת המגפה וגו'. ברד דכתיב ואבני [...]ש . ארבה דכתיב אמור לצפור כל כנף ולכל חית השדה [...] וגו' חשך דכתיב ונטה עליה קו תהו ואבני בהו . מכת [...]ם דכתיב והיו לשמה ככי צפון : (ה) בארץ מצרים . [...]כרך שהרי ומה תפלה קלה הוצרך לצאת לו דכתיב כצאתי [...]עיר דבור חמור לא כל שכן ומיהו חוץ לכרך מותר לפי [...] לא נבחרה ארץ ישראל לדבור והיו כל הארצות כשרות [...] ומשנבחרה יצאו ואע"פ שנגלה ליחזקאל בחוצה לארץ

שפתי חכמים

כמו בחלי הלילה והקב"ה אמר למשה כחלות הלילה שהוא משמע באמצע הלילה ממש אלא שמשה שינה ואמר כחצות שמא וכו' : ח וא"ת וכי בשביל השוטים שיטעו ישנה דבורו של מקום (בחיי) וי"ל מפני שמן המכה השלישית ואילך הודו החרטומים בנבואת משה שכל דבריו אמת לכך נתיירא משה שלא יתחלל השם ח"ו בחתום כי שמא יטעו עכשיו ויכחישו נבואתו למפרע : ט וא"ת והא לא כתיב הכא בכור השבי אלא לקמן גבי מכה כתיב בכור השבי וי"ל הא דנקטיה רש"י הכא שלא תקשה קושיא אדלעיל לפירוש רבותינו שאמרו שאמר משה כחצות שמא יטעו ויאמרו משה בדאי הוא והלא הוא אמר עד בכור השפחה משמע דהפחותים מבכור השפחה לא היו בכלל וגבי מכה כתיב עד בכור השבי משמע שגם שבויים לקו ושבויים פחותים מבכור השפחה כדפירש"י לקמן ועז"פ בכור השבי למה לקו השבויים וכו' ר"ל זו אינה קושיא שהמצריים יודעין שמשה לא התרה שילקו הבכורים אלא מאותן שמשעבדין את ישראל דהיינו מבכור פרעה עד בכור השפחה אבל השבויים שלא שעבדו את ישראל לא הי' מתרה בהם ומ"מ אינו מוכח בהדיא מדברי משה שאין שבויים בכלל דגם הם בכלל דבכור השפחה פי' הפחותים ובכור השבי גם הוא פחות . ועי"ל דה"פ שמביא ראיה על מה שפי' לעיל שמא יטעו וכו' ואל תאמר היאך שייך שמשה ישנה בשביל שלא יאמרו ל"פ בכור השבי למה לקו וכו' שהרי [...]ין לא היו ראוין ללקות שהרי לא שעבדו בישראל אלא כדי שלא יאמרו ה"נ כן הוא : י [מהרש"ל] טעם השעבוד לחוד לא יתכן לפי

פירוש לתורת אלהים

[...] אִיךְ אַרוּס גֵייֶן אִין מִצְרַיִם : (ה) וּמֵת כָּל בְּכוֹר אוּנ [...]עט שְׁטַארְבֶּן אַלֶע בְּכוֹרִים אִין לַאנְד מִצְרַיִם מִבְּכוֹר [...] פוּן בְּכוֹר פַּרְעֹה הַיּוֹשֵׁב דֶער וָוס אִיז אָן גְבְּרֵייט נָאךְ אִים צוּ זִיצֶן אוֹיף זַיין שְׁטוּל עַד בִּיז דֶעם בְּכוֹר פוּן דֶער דִינְסְט אֲשֶׁר וָוס אוּנְטֶער דֶעם מִיל שְׁטֵיין [עיין רש"י] וְכֹל אַלִי בְּכוֹרִים פוּן דִי בְּהֵמוֹת וֶועלֶן אוֹיךְ פֵיינֶרְן [...]

משלי יהודא

[...] פוּן בּוּלְגַארְיֶע הָאבְּן גְהַאלְטְן מִלְחָמָה אַלַאנְגֶע צַייט, [...]עלְגֶער זֶענֶן גֶעהַרְגֶת גֶעוָוארֶן פוּן בֵּיידֶע מְלָכִים, בִּיז [...]אבְּן אַלֵיין רַחֲמָנוּת גֶעהַאט אוֹיף זֵייעֶרֶע זֶעלְנֶער, אִיז [...] מְלָכִים גֶעבְּלִיבְּן מֶען זָאל אוֹיסְגְרָאבְּן אַטִיפֶע גְרוּבּ, יֶעדֶער מֶלֶךְ זָאל פוּן זִיךְ אוֹיסְקְלוֹיבִּין אֵיין מֶענְטְשׁ, אוּנ דִי צְווֵיי מֶענְטְשִׁין זָאלֶען הָאבֶּן אַמִלְחָמָה, וֶוער עֶס וֶועט זַיין שְׁטַארְקֶר אוּנ וֶועט קֶענֶן נֶעמֶן דֶעם אַנְדֶערֶן אוּנ אִים טְרָאגֶן בִּיז צוּ דִי גְרוּבּ אוּנ אִים אַרַיין וַוארְפֶן אִין גְרוּבּ דֶר וֶועט הָאבֶּן

מִצְרַיִם גַּם ׀ הָאִישׁ מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פַרְעֹה
וּבְעֵינֵי הָעָם: ס רביעי
ד וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
כֹּה אָמַר יְהוָה כַּחֲצֹת הַלַּיְלָה אֲנִי

אונקלוס

גַּבְרָא מֹשֶׁה רַב לַחֲ
בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּ
עַבְדֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עַ
ד וַאֲמַר מֹשֶׁה כִּדְנַן אֲ
יְיָ כְּפַלְגוּת לֵילְיָא
תו"א כחלות ברכות ג ד:

בעל הטורים

(ג) גם האיש משה. ס"ת השם
משה רמז שנכפלה גדולתו

רשב"ם

נחלתך: (ד) ויאמר משה. לפרעה. כה אמר ה' כחצות. כחצות מן חצה כמו כעשות מן עשה. כעלות המנחה מן עלה. כלומר כשיגיע זמן יציאת ישראל כשיחצה הלילה אני יוצא בתוך מצרים. ובשעת מעשה ראו ויהי בחצי הלילה בבי"ת זהו לפי פשוטו. כי כשאמר למשה לפני ו

רש"י

(ד) ויאמר משה כה אמר ה'. בעמדו לפני נאמרה לו נבואה זו הה שהרי משיצא מלפניו לא הוסיף פניו: כחצות הלילה. כהחלק הלילה כחצות כמו יט) כעלות (תהלים קכד) בחרות אפס בנו וזהו ליסבו על אופניו שאין חצות שם דבר ו של חצי (ברכ ור"ד כמו כבחצות הלילה ואמרו שאמר משה כחצות ד סמוך לו. ז או לפניו או לאחריו ולא אמר בחצות שמא

בית יהודא

זאגן זיי מוזין בארגן פון מִצְרַיִם גאָלד אונ זילבער, אַן דעם פאַרמעגן קענען זיי ניט אַרויסגיין פון מִצְרַיִם: (ד) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר ה'. זאָגט רש"י (בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי פַרְעֹה) ווען משה איז נאָך גשטאַנען פאַר פַּרְעֹה (נֶאֶמְרָה לוֹ נְבוּאָה זוֹ) איז צו אים געזאָגט געוואָרען די נְבוּאָה (שֶׁהֲרֵי מִשֶּׁיָּצָא מִלְּפָנָיו) וואָרום אַז די נבואה וואָלט צוא אים געזאָגט געוואָרען נאָכדעם ווי ער איז אַרויסגעגאַנגען פון פַּרְעֹה וואָלט דאָך משה ניט געקענט צוריק אַריין גיין צו פַּרְעֹה אים זאָגן די נְבוּאָה, וואָרום פַּרְעֹה האָט דאָך געזאָגט צו אים (לֹא הוֹסִיף רְאוֹת פָּנָיו) ער זאָל ניט מעהר זעהן זיין פָּנִים, אונ משה האָט אים צו געזאָגט וועט ניט מער זעהן זיין פָּנִים: וּכַחֲצוֹת הַלַּיְלָה. (כְּהֵחָלֵק הַלַּיְלָה) אַזוֹ ווי די נאַכט וועט געטיילט ווערען (כְּמוֹ) ווי עס (בַּעֲלוֹת הַשַּׁחַר) אַזוֹ ווִיא דער מאָרגין שטערין וועט אויף גיין (בַּחֲרוֹת אַפָּם בָּנוּ) אַזוֹ ווי זייער כַּעַס בְּרֶענט אויף אונ (פְּשׁוּטוֹ לְיַשְּׁבוֹ עַל אוֹפַנָּיו) דָס איז דֶר פְּרָאסְטֶער פְּשַׁט פון פָּסוּק אַיינְצוּזעצין דֶעם פָּסוּק אויף זיין אָרְדֶענוּנְג (שֶׁאֵין חֲצוֹת דָּבָר שֶׁל חָצִי) חֲצוֹת זָאל ניט זיין דֶער נאָמֶען הַאלְבּ *), נָאר חֲצוֹת איז דערטַייטשׁ געטיילט (וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ כְּמוֹ כַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה) די רַבָּנן זאָגן עס איז גלייך ווי עס וואָלט געשטאַנען כְּבַחֲצוֹת הַלַּיְלָה, אַזוֹ ווי האַלבע נאַכט (וְאָמְרוּ) זייא גזאָגט (שֶׁאָמַר מֹשֶׁה כַּחֲצוֹת) משה האָט גזאָגט אַזוֹי ווִיא האַלבע נאַכט, (דְּמַשְׁמַע) מען מיינט (סָמוּךְ לוֹ) נאָנט צו דַ נאַכט (אוֹ לְפָנָיו) אָדער אַבּיסוּל פְּרִיער (אוֹ לְאַחֲרָיו) אָדער אַבּיסוּל שְׁפֶּעטֶר (וְלֹא אָמַר בַּחֲצוֹת) משה האָט ניט גע זאָגן בַּחֲצוֹת, ריכְטיג האַלבע נאַכט, ווייל ער האָט גטראַכט (שֶׁמָּא יִטְעוּ אִצְטַגְנִינֵי פַרְעֹה) טאָמער ועלן די שטערינג

דעת זקנים מבעלי התוספות

הקב"ה למשה י' טפחים מפני טומאת גלולים במצרים: (ד) כ בטכסים מלך בשר ודם הביא המכות על מצרים מי שמרחה עליו מדינה בתחלה חותר את אמת המים שלו הקב"ה הביא דם ולא יכלו לשתות מן המים ואחר קורנים להריע עליהם בחצוצרות וקול שופר כך הצפרדע כן יורה להם חצים כן הכנים שנכנסין לתוכן כחץ

שפתי חכמים

גזילה בידם והקב"ה ס"ל דשכר עבודה קא שקלי כדאיתא בסנהדרין דף צ"א ועוד שמא יהיו מצריים בהולים על ממונם וירדפו המצריים אחריה' לכן צריך להזהירם: ה וא"ת בפרשה שלפני זה ויאמר ה' אל משה עוד נגע וגו' פי"ל לפרש זה שהרי לפניו כתיב לא אוסיף עוד ראות וגו'. וי"ל דפרשה דלעיל כבר אמר לו דבר זה דהא כתיב בפרשת שמות ונתתי את חן העם הזה וגו' אלא שנשנית כאן בעבור שעתה הגיע העת אשר יעדם בה מאז אבל הפרשה הזאת בפרעות שילאו בה מארץ מצרים ושתהיה כחצות הלילה שלא רמז בו בשום מקום בהכרח הוא בעמדו לפני פרעה נאמרה לו נבואה זו. וא"ת והא אפי' תפלה קלה לא התפלל בתוך העיר וכ"ש דבור חמור וי"ל משום כבוד משה שלא ימנא בדאי דאי לא נאמר לו בעמדו לפני פרעה היה מוכרח לילך בשליח מקום לפני פרעה א"נ דהקב"ה הגביהו למעלה מי' טפחים ודבר עמו כיון שהוא ברשות אחר הרא"ם: ו ר"ל דחצות היינו שם דבר כו לילה אקום להודות לך כמו שאומרים חצי לילה אבל זה אינו כן דא"כ הל"ל חצות בלא כ' שאין הכ' נופל על לשון זה ועוד דכחצות מספק הוא מתי חצות ובלילה מספק הוא קמי הקב"ה אלא ודאי כחצות כהחלק הלילה: ז ר"ל שהם אומרים חצות שם דב

פירוש לתורת אלהים

גגעבען די יִשְׂרָאֵל הָאבֶן חֵן גהאט בְּעֵינֵי אין די אוֹ די מִצְרַיִם גַּם אונ דר מאַן משה איז אויך זייער אונ חָשׁוּב גוואָרען אין לאַנד מִצְרַיִם בְּעֵינֵי אין די פון די קנעכט פון פַּרְעֹה אונ אין די אויגין פון פאָלק: (ד) וַיֹּאמֶר האָט משה גזאָגט צו פַּרְעֹה [פי כה אָמַר יְיָ אַזוֹ האָט גאָט גזאָגט כַּחֲצוֹת אַזוֹ ווי די וועט זיך צו טיילען עס וועט זיין אַהאַלבע נאַכ

ליקוטי יוסף

ווייבער זאָלען בארגן בייא דיא מִצְרִים זילבערנע אונ גאָלדענע כֵּלִים, צירונג, אייב אַ אָרעם מאַן וועט קומען צום מִצְרִי בארגען זילבר אונ גאָלד וועט ער דאָך זאָגן צו אים דו בּיזט אָרעם ווי קומט צו דיר זילבער אונ גאָלד, געווים ווילסטו נעמען אונ ניט אָפּגעבן, וועט אים דר מִצְרִי ניט וועלן געבען, דריבער האָט הקב"ה געזאָגט צו משה ער זאָל זאָגן צו די יודן אַעֵצָה, פְּרִיער זאָלן יודן בארגן מֵאֵת רֵעֵהוּ וּמֵאֵת רְעוּתָהּ, איין יוד זאָל בארגן פון אַנדערן, וועלן אַלע זיין בעקליידער נגידש, נאָכדעם אַז זייא וועלן קומען צום מִצְרִי בארגן, וועט דר מִצְרִי זיי בארגען, זייא וועלן זאָגן צום מִצְרִי [ווי משה האָט געזאָגט] עס איז ביי אונז איום טוב אונ דר מִנְהַג איז אין דעם יום טוב צו גיין אין גי קליידונג, אַזוֹ בארגן מיר ביי אונז אויך איינער פון אַנדערן, אונ פון אייך ווילען מיר אויך בארגן:

משלי יהודא

וועט ניט זאָגן צו הקב"ה דאַרף דען ניט הקב"ה מְקַיֵּים זיין זיינע רייד ווָס ער האָט צוגזאָגט צו אַבְרָהָמען זיינע קינדער וועלן אַרויסגיין מיט אַגרויסין פאַרמעגען פון מִצְרַיִם דר ענין איז למשל צְווייא מְלָכִים ואַמֶלֶךְ פון שְׁ
אמלך

---

*) הערה וואָרום אז מיר וועלן טייטשין חצות האלב ווי אזוי קען דאס זיין הקב"ה זאל זאגין כחצות, אזוי ווי האלבע נאכט, אז מען זאגט אזוי וו נאכט, מיינט מען דאך ניט ריכטיג האלבע נאכט, נאר אביסול פריער אדער אביסול שפעטער, דאס זאגט נאר אמענטש וואס ער טרעפין די רגע פון האלבע נאכט, אבער הקב"ה וואס ער וויים די רגע פון האלבע נאכט, דארף ער זאגין בחצות הלילה, ריכטיג האלבע נאכט וזאגט רש"י כחצות הלילה איז דערטייטש ווי די נאכט וועט געטיילט ווערין ריכטיג צו די רגע וועט הקב"ה קומען אין מצרים:

אֶל־מֹשֶׁה עוֹד נֶגַע אֶחָד אָבִיא עַל־
פַּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרֵי־כֵן יְשַׁלַּח
אֶתְכֶם מִזֶּה כְּשַׁלְּחוֹ כָּלָה גָּרֵשׁ יְגָרֵשׁ
אֶתְכֶם מִזֶּה׃ ב דַּבֶּר־נָא בְּאָזְנֵי הָעָם
וְיִשְׁאֲלוּ אִישׁ ׀ מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה
מֵאֵת רְעוּתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב׃
ג וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי

תו"א דבר נא באזני העם ברכות ז, ט :

אונקלוס

ה עוד מכתש חד
על פרעה ועל
ים בתר כן ישלח
ן מכא כשלחותה
א תרכא יתרך
ן מכא: ב מליל כען
ם עמא ושאילו גבר
חברה ואתתא מן
תה מנין דכסף ומנין
ב: ג ויהב יי ית עמא
מין בעיני מצרים אף

ם (ב) וישאלו. לשם מתנה גמורה כמו שאל ממני ואתנה גוים

רש"י

א שלא אוסיף עוד ראות פניך (ש"ר) : (א) כלה .
. כלה כליל ב כולכם ישלח : (ב) דבר נא . (ברכות
נה אלא לשון בקשה ג בבקשה ממך הזהירם על כך
א יאמר אותו צדיק אברהם ועבדום וענו אותם
בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם :

בית יהודא

ראית פניך) עס איז אמת איך וועל ניט מעהר קומען צו דיר זעהן דיין פנים : (א) וכלהו . (גמירא) אפארלענדונג וועט זיין אין די מצרים , אדער מען מיינט „כלה" אין גאנצין , ווי עס שטייט (כלה כליל) זיא ווערט אין גאנצן פארברענט (ביי אקרבן עולה) (כולכם ישלח) אלע יודין וועט ער ארויס שיקן : (ב) ודבר נאו . זאגט רש"י (אין נא אלא לשון בקשה)
וארט נא מיינט מען בעטין , הקב"ה הט געזאגט צו משה (בבקשה ממך) איך בעט פון דיר (הזהירם על כך) דוא
אנזאגן די יודין איידר זייא וועלן ארויסגיין פון מצרים זאלען זיי בארגען פון דיא מצרים זילבערנע כלים אונ
נע כלים (שלא יאמר אותו צדיק אברהם) דר צדיק אברהם זאל ניט זאגען (ועבדום וענו אותם קיים בהם) וואס
ה הט געזאגט מען וועט ארבעטין מיט דיא יודין אונ מען וועט זיי פייניגען , דאס הט הקב"ה מקיים גיוועזן , מען
קי מיט זיי געארבעט אונ מען הט זיי געפייניגט , אונ ווס הקב"ה האט געזאגט (ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים
אבדעם וועלען זיי ארויסגיין פון מצרים מיט אגרויסען פארמעגן , הט הקב"ה ניט מקיים גיוועזן ודריבר זאלסטו זיי

דעת זקנים מבעלי התוספות

אמר וגו' עוד נגע אחד . פי' לפני פרעה נאמר לו שהרי
מלפניו לא יסף לראות פניו עוד . וצ"ל שהגביהו

שפתי חכמים

לעבוד את ה' . וכן לעיל הרבה פעמים אמרו לזבוח לה' : א (מהרש"ל) פי' יפה דברת פירושו של כן דברת כתרגומו יאות מלילת ואחר כך נתן טעם למה דברת יפה לפי שבזמנו דברת מ"ה יפה הוא לפי שאמרת שלא
כו': ב לא מלשון כליה ור"ל כמו גבי כליל תקטר תירגם כמו המתרגם גמירא והתם א"א לפרש לשון כליון אלא לשון כולו : ג פירוש אין
ור כאן אלא לשון בקשה : ד וא"ת פשיטא כיון שאמר הקב"ה למשה ודאי יאמר לישראל . וי"ל דמשה לא היה בדעתו להזהירם על זה דהוי כעין

פירוש לתורת אלהים

גאט גזאגט צוא משה עוד נאך איין פלאג אביא
איך ברענגין אויף פרעה אונ אויף דיא מצרים.
דר נאך וועט ער אייך שיקן כלה גאר ער וועט
אלע ארוס שיקן גרש ער וועט אייך פר טרייבן
אגן: (ב) הט גאט נאך גיזאגט צו משה דבר רייד
עט דיך באזני אין דיא אויערען פון דעם פאלק
אל וישאלו זיי זאלן לייען איש איטליכר מענטש
י מאת רעהו פון זיין גזעלן וואס ער איז אמצרי
אונ איין אשה זאל לייען פון איר גיזעלינטע
יז אמצרית אונ וואס זאלען זייא לייען כלי כסף
געכלים וכלי אונ גילדענע כלים : (ג) ויתן גאט הט

ליקוטי יוסף

(ב) דבר נא באזני העם וגו' . הקב"ה הט געזאגט צו משה ער זאל זאגן צו די יודן אין די אויערין , אין דער שטיל , אלע יודן זאלן וויסן , נאר עס זאל זיין שטיל , דיא מצרים זאלען ניט וויסן אז זיי זענן געבאטן געווארן פון הקב"ה זיי זאלען בארגן , די מצרים זאלען מיינן אז דם טוהען זיי פון זיך אליין , זיי זאלן בארגן איש מאת רעהו וגו' , איז דאך אקשיא ווי אזוי רופט דיא תורה דעם מצרי רעהו , זיין פריינד , דר פריינד פון יוד , דיא גמרא זאגט דאך ווא עס שטייט רעהו מיינט מען נאר איוד , אבער ניט אמצרי , נאר מיר ווייסן די גמרא זאגט די גרעסטע ימים טובים איז געוועזן ביי יודן יום כפור אונ חמשה עשר באב דאמאלס זענן די יודישע טעכטער גגאנגען שפאצירען אין דיא וויינגערטנער , אונ אלע זענן געגאנגען אין גיבארגטע קליידער , דיא טאכטער פון כהן גדול האט געבארגט אקלייד פון מלך'ס טאכטער , אונ אזוי ווייטער איינע פון די אנדערע , די ארעמע
אבן אין אמת ניט ווס אנצוטאהן זאלן זיך ניט שעמן צו בארגן , דא ביי מצרים האט הקב"ה געבאטען אלע מינער אונ

ספר הישר

ווידר גקערט אויף די מצרים אונ זענן אלע דר טרונקען
ן אונ גאט האט געהאלפין אין דעם טאג צו ישראל אונ זיי
געזעהן די גרויסע גבורה פון גאט אין מצרים אונ אפן ים
הט משה מיט ישראל געזונגען שירה צו הקב"ה :

משלי יהודא

(ב) דבר נא באזני העם וגו' . די גמרא זאגט הקב"ה הט גזאגט צו משה זאג די יודין זיי זאלן בארגן אין מצרים זילבר אונ גאלד אונ קליידער דער צדיק אברהם זאל ניט זאגן ווס איך האב געזאגט מען וועט ארבעטין מיט זיינע קינדר האב איך מקיים גיוועזן , אונ ווס איך האב געזאגט
קינדר וועלן ארויס גיין מיט אגרויסן פארמעגין האב איך ניט מקיים גיוועזן , איז דאך אקשיא אונ ווען אברהם

וועט

מִקְנֵנוּ יֵלֵךְ עִמָּנוּ לֹא תִשָּׁאֵר פַּרְסָה
כִּי מִמֶּנּוּ נִקַּח לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ לֹא־נֵדַע מַה־נַּעֲבֹד
אֶת־יְהוָה עַד־בֹּאֵנוּ שָׁמָּה׃ כז וַיְחַזֵּק
יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא אָבָה
לְשַׁלְּחָם׃ כח וַיֹּאמֶר־לוֹ פַרְעֹה לֵךְ
מֵעָלָי הִשָּׁמֶר לְךָ אַל־תֹּסֶף רְאוֹת
פָּנַי כִּי בְּיוֹם רְאֹתְךָ פָנַי תָּמוּת׃
כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֵּן דִּבַּרְתָּ לֹא־אֹסִף
עוֹד רְאוֹת פָּנֶיךָ׃ פ יא א וַיֹּאמֶר יְהוָה

אונקלוס

יְזִיל עִמָּנָא לָא תִשְׁתָּאַ[ר]
מִבְּעַם אֲרֵי מִנֵּהּ אֲנַחְנָ[א]
נָסְבִין לְמִפְלַח קֳדָ[ם]
יְיָ אֱלָהָנָא וַאֲנַחְנָא לֵי[ת]
אֲנַחְנָא יָדְעִין מָה נִפְלַ[ח]
קֳדָם יְיָ עַד מֵיתָנָ[א]
תַּמָּן׃ כז וְאַתְקֵיף יְיָ יָ[ת]
לִבָּא דְפַרְעֹה וְלָא אֲבָ[א]
לְשַׁלָּחוּתְהוֹן׃ כח וַאֲמַ[ר]
לֵהּ פַּרְעֹה אִיזֵיל מֵעִלָּ[וִי]
אִסְתַּמַּר לָךְ לָא תוֹסִי[ף]
לְמֶחֱזֵי אַפַּי אֲרֵי בְּיוֹם
דְּתִתְחֲזֵי אַפַּי תְּמוּת
כט וַאֲמַר מֹשֶׁה יָא[ות]
מַלֵּילְתָּא לָא אוֹסִיף עוֹ[ד]
לְמֶחֱזֵי אַפָּיךְ׃ א וַאֲמַר

רשב"ם

(א) ויאמר ה' אל משה. בעמדו לפני פרעה. עוד נגע אחד וגו' ואחרי כן השיב משה לפרעה כה אמר ה' כחצות הלילה וגו': כלה. הכל גברים ונשים טף ומקנה:

בעל הטורים

ובאלהיהם שנתן מלכת הבעל והרגם אף ה"נ עשה בהם ובאלהי[הם] שפטים: (כח) לך ועלי. מעלי בגי' בפסח רמז שבפסח ילאו: תוסף. ב' במסור' דין ואידך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך בשביל שאמר לו אל תוסף ראות כי ביום ראותך פני תמות א"ל השם בעת מותו אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה: (כט) לא אוסיף עוד. ב' הכא ואידך ולא או[סיף] עוד להכות שרמז לו שכבר כלו המכות ולא יוסיף להכותו אלא מכת בכורות שהיתה ע"י השם לבדו:

בית יהודא

פַּרְעֹה (לא דַיֶּיךָ שֶׁמִּקְנֵנוּ יֵלֵךְ עִמָּנוּ) עֶס אִיז נִיט גֶענוּג וָואס אוּנְזֶערֶע בְּהֵמוֹת וֶועלִין גֵיין מִיט אוּנְז (אֶלָּא גַּם מִשֶּׁלְּךָ תִּתֵּן) דוּ וֶועסְט מוּזִין אוּנְז גֶעבֶּען פוּן דַיינֶע בְּהֵמוֹת אוֹיךְ: (כו) וּפַרְסָה]. (פַּרְסַת רֶגֶל) אֲפִילוּ אַקְלָאה פוּן אוּנְזֶערֶע אַבְּהֵמָה וֶועט אוֹיךְ נִיט בְּלַייבִּין אִין מִצְרַיִם: [לֹא נֵדַע מַה נַּעֲבֹד]. מִיר וֵוייסֶן נִיט וִוי דָאס דִינוּנְג וֶועט זַיין (כַּמָּה תִּכְבַּד הָעֲבוֹדָה) וִוי שְׁוֶוער דָם דִינוּנְג וֶועט זַיין (שֶׁמָּא יִשְׁאַל יוֹתֵר מִמַּה [שֶּׁיֵּשׁ] בְּיָדֵינוּ) טָאמֶר וֶועט הקב"ה וֶועלֶן פוּן אוּנְז קָרְבָּנוֹת מֶער וִוי פִיל מִיר הָאבֶּען בְּהֵמוֹת: (כט) וְכֵן דִּבַּרְתָּ]. הָאסְט רִיכְ[טִיג] גֶערֶעט (יָפֶה דִּבַּרְתָּ) דוּא הָאסְט שֵׁיין אוּנ גוּט גֶערֶעט (וּבִזְמַנּוֹ דִּבַּרְתָּ) צוּ דֶער צַייט הָאסְטוּ גֶערֶעט (אֱמֶת שֶׁלֹּא אוֹסִיף

רש"י

דייך במקננו ילך עמנו אלא גם אתה תתן: (כו) פרס[ה] פרסת ש רגל פלנט"א בלעז (פוסזאהלע): לא נדע מ[ה] נעבוד. כמה תכבד העבודה שמא ישאל יותר מ[מה] שיש בידינו: (כט) כן דברת. יפה דברת ובזמנו דב[רת]

שפתי חכמים

כמר היה מולג: ש דק"ל דפרסה משמע שמשה לא היה מבקש אלא בהמות מפרסת פרסה וזה אינו דהא אמר בתחלה וגם מקננו משמע הכל לכן פי' פרסת רגל ר"ל פרסה פירוש פרסת רגל ובלעז פלנט"א: [...] שלא היו יודעין העבודה דהא היו אומרים וגם מקננו וגו'. כי ממנו

ליקוטי יקרים

וָוערֶן וָוס עֶר הָט גִיוָוארְפֶן דִי קִינְדֶער אִין נַיאֶסר, אַבֶּער אִיצְט אַז עֶר הָט גִיזֶעהֶן, עֶס אִיז גֶעוָוארֶען פִינְסְטֶער אוּנ פוּן טָאג אִיז גֶעוָוארֶן נַאכְט, הָט עֶר גֶעטְרַאכְט הקב"ה הָט דָאךְ גִיזָאגְט טָאג מִיט נַאכְט וֶועט נִיט גִישְׁטֶערְט וֶוערֶן פַאר וָואס אִיז אִין מִצְרַיִם גֶעשְׁטֶערְט גֶעוָוארֶן דֶער טָאג, גֶעוִויס הָט הקב"ה גֶעמֵיינְט אוֹיף דֶר גַאנְצֶער וֶועלְט וֶועט נִיט גֶעשְׁטֶערְט וֶוערֶן טָאג אוּנ נַאכְט, אָבֶּער אוֹיף אֵיין אָרְט קֶען גֶעשְׁטֶערְט וֶוערֶן טָאג אוּנ נַאכְט, קֶען דָאךְ זַיין דִיא שְׁבוּעָה פוּן מַבּוּל אִיז אוֹיךְ אַזוֹי אוֹיף דִיא גַאנְצֶע וֶועלְט וֶועט עֶר נִיט בְּרֵיינְגֶען אַמַּבּוּל אָבֶער אוֹיף אֵיין אָרְט וֶועט עֶר בְּרֵיינְגֶען אַמַּבּוּל, הָט עֶר מוֹרָא גֶעהַאט טָאמֶר וֶועט הקב"ה אִים שְׁטְרָאפֶן וָואס עֶר הָאט גוֹזֵר גֶעוֶועזֶן מֶען זָאל דִיא קִינְדֶער וַוארְפֶען אִין טַייךְ:

פירוש לתורת אלהים

בְּהֵמוֹת מוּזֶן אוֹיךְ מִיט אוּנְז גֵיין לֹא עֶס זָאל דָא נ[...]
בְּלַייבֶּען אֲפִילוּ אַקְלָא פוּן אֵיין בְּהֵמָה כִּי וָוא[רוּם]
פוּן דִיא בְּהֵמוֹת וֶועלֶען מִיר נֶעמֶען מַקְרִיב צוּ [...]
קָרְבָּנוֹת אוּנ דֶר מִיט וֶועלִין מִיר גָאט דִינֶען וַאֲ[נַחְנוּ]
אוּנ מִיר וֵוייסֶען נִיט מַה נַּעֲבֹד וָוס מִיר וֶועלֶען [...]
צוּ אוּנְזֶער גָאט בִּיז מִיר וֶועלֶען אַהִין קוּמֶען [עי' רש"י]
(כז) וַיְחַזֵּק הָט גָאט גִשְׁטַארְקְט דָם הַארְץ פוּן פַּרְ[עֹה]
וְלֹא אוּנ הָט נִיט גִוָואלְט אַרוֹם שִׁיקֶען דִיא יִשְׂרָאֵ[ל]
(כח) וַיֹּאמֶר הָט פַּרְעֹה גְזָאגְט צוּ אִים לֵךְ גֵיי אַוֶועק
מִיר הִשָּׁמֶר הִיט דִיךְ אַל דוּ זָאלְסְט שׁוֹן מֶער נִיט זֶ[עהֶן]
מַיין פָּנִים כִּי וָוארוּם אִין דֶעם טָאג אַז דוּא וֶועסְט זֶעהֶן מַיין פָּנִים וֶועסְטוּ וֶוערֶן גְטֵייט: (כט) וַיֹּאמֶר הָ[ט]
מֹשֶׁה גְזָאגְט כֵּן דִּבַּרְתָּ רֶעכְט הָאסְטוּ גֶערֶעט אִיךְ וֶועל שׁוֹן מֶער צוּ דִיר נִיט קוּמֶען דַיין פָּנִים זֶעהְן: (א) וַיֹּ[אמֶר]

ספר הישר

יָם אִין גְשְׁפָּאלְטֶן גֶעוָוארֶן אוֹיף צְוֶועלְף שְׁטִיק אוּנ אַלֶע צְוֶועלְף שְׁבָטִים זֶענֶען אַרִיבֶּר גֶעגַאנְגֶען אִין דֶר טְרוּקֶענִישׁ. אוּנ דִי וַו[...]

אוֹר בְּמוֹשְׁבֹתָם׃ שלישי כד וַיִּקְרָא
פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לְכוּ עִבְדוּ
אֶת־יְהוָֹה רַק צֹאנְכֶם וּבְקַרְכֶם יֻצָּג
גַּם־טַפְּכֶם יֵלֵךְ עִמָּכֶם׃ כה וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה גַּם־אַתָּה תִּתֵּן בְּיָדֵנוּ זְבָחִים
וְעֹלֹת וְעָשִׂינוּ לַיהוָֹה אֱלֹהֵינוּ׃ כו וְגַם־

אונקלוס

ותבנהון: כד וקרא
עה למשה ואמר
ילו פלחו קדם יי לחוד
כון ותורכון שבוקו
טפלכון יזיל עמכון:
ואמר משה אף את
סר בידנא נכסת
שין ועלון ונעבד קדם
להנא: כו ואף בעירנא

א גם אתה תתן בידינו זבחים חגיגה י עבודת כוכבים כד:

בעל הטורים

זבחים ועולות. ב' במסור'. הכא ואידך ויבאו לעשות זבחים ועולות גבי יהוא כשהרג נביאי הבעל מה התם עשה בהם שפטים

רש"י

אומר לו אני ראיתיו בביתך ובמקום פלוני הוא: שת ימים. שלוש של ימים ק טרלייט"א בלעז יאהייט) וכן שבעת ימים בכל מקום שטייט"א של ימים: יצג. יהא ר מוצג במקומו: (כה) גם אתה תתן. לא

בית יהודא

די מצרים גזאגט (אין בידינו כלום) מיר האבן ניט זילבערנע אונ גאלדענע כלים (אומר לו) האט דער יוד געזאגט צום מצרי (אני ראיתיו בביתך) איך האב דאך די כלי געזעהן ביי דיר אין שטוב (ובמקום פלוני הוא) אונ דארט אויף יענעם ארט שטייט די כלי, האט דער מצרי אים געמוזט בארגן די כלי,

די מצרים האבען געזאגט אז די יודין זענען געוועזן אין אונזערע שטובין אונ האבען געזעהן אונזערע כלים אונ מיר ן ניט געוואסט, האבן זיי דאך געקענט נעמען אונזערע כלים, אונ מיר וואלטין גאר ניט וויסן ווער עס האט גנומן, זיי דאך ערליכע מענטשין, אז מיר וועלן זיי בארגין וועלען זיי אונז געווים צוריק געבן, דריבר האבן די מצרים גט צו די יודין זייער גאלד אונ זילבר: (שלשת ימים). ארט רש"י פר וואס שטייט ניט שלשה ימים, ענפערט רש"י מיינט (שלוש של ימים) אדריטלונג פון טעג, דרייא טעג צוזאמען, אז עס וואלט געשטאנען שלשה ימים, וואלט מען ענט זאגן עס איז געוועזן פינסטער דריי טאג, נאר ניט איין טאג נאך דעם אנדערין, נאר אין דיא וואך אטאג אין אנדערע וואך אויך אטאג אין איין דריטע וואך אויך אטאג, דריבר שטייט שלשת ימים, צו ווייזין אז די אלע טעג זענן געוועזן צוזאמען (וכן שבעת ימים בכל מקום) אונ וואו עס שטייט שבעת ימים מיינט מען אויך אזוי דיא טעג צוזאמען: (כד) (יצג). פרעה האט געזאגט צו משה איר מעגט אלע ארויסגיין פון מצרים נאר אייערע בהמות (מוצג במקומו) זאלן בלייבען שטיין אויף זייערע ארטער וואו זיי שטייען: (כה) (גם אתה תתן). משה האט געזאגט צו

שפתי חכמים

ם בעיני מצרים שאפי' בעל כרחם השאילום די"ל דכזה נתן להם י שכבראו מצרים שהי' ביכולת-בידם ליקח כל אשר להם בימי ולא היה מי שימחה בידם ולא לקחו בעבור זה היו נושאין חן בעיניהם והשאילום בעל כרחם: ק דק"ל למה לא כתיב שלשה ימים דשלשת בתי"ו משמע דביקות ועוד איך נופל הדביקות על ימים כי ימים לשון זכר ושלשת לשון נקבה ועז"פ וכו': ר לא מכאן ואילך שהרי

פירוש לתורת אלהים

ן ליכטיג דארטן ווי זיי זענן געזעסן [פיין רש"י]:
(כד) ויקרא אונ דער נאך האט פרעה גלאזט רופען
ן ויאמר אונ ער האט אזוי גזאגט לכו גייט דינט
רק נאר אייערע שאף אונ אייערע רינדער
ן בלייבן שטיין גם אונ אייערע קליינע קינדער
ן אויך מיט אייך גיין: (כה) ויאמר האט משה גזאגט
פרעה גם דו מוזט אונז אויך געבן בהמות חוץ
רי מיר זאלן האבן זבחים שעכטונג ועולות אונ
נד אפער ועשינו אונ מיר וועלען מקריב זיין
אונזער גאט: (כו) וגם מקננו אונ אונזערי

ליקוטי יקרים

(כד) ויקרא פרעה אל משה וגו'. מיר זעהן ביי די מכה פון חשך האט פרעה מעהר מורא געהאט ווי פאר אלע מכות, בייא אלע מכות האט פרעה ווייך געמאכט דיא הארץ זיינע נאר ווען די מכה איז גיוועזן, אבער נאכדעם ווי די מכה איז אוועקגגאנגען האט אויפגעהערט די מורא זיינע, אונ ביי די מכה פון חשך, אפילו ווען די מכה איז אוועקגעגאנגן פון דעסטוועגן האט ער גערופן משה'ן אונ האט געוואלט שיקן די יודן פון מצרים, נאר די בהמות האט ער ניט געוואלט שיקן, נאר דער ענין איז געוועזן, ווען פרעה האט געוואלט פארלענדן די יודן האט ער געהאלטן אעצה מיט זיינע חכמים ווי אזוי ער זאל זיי פארלענדן, האבען דיא חכמים צו אם געזאגט הקב"ה שטראפט נאר מדה כנגד מדה, מיט אלע זאכען קען הקדוש ברוך הוא צוריק שטראפען, נאר מיט וואסער קען ער שון נישט שטראפן, ווייל ער האט ואגן ער זאל שון נישט מעהר ברינגען אמבול איף דער וועלט, דריבר איז פרעה גיווען זיכר אז ער ו עס נים גישטראפט

ספר הישר

ות צו גאט אונ מיר וועלן זיך אום קערן האט משה ואהרן ט גאט האט אונז אן געזאגט מיר זאלן גיין צו דעם לאנד וואס ט איז זבת חלב ודבש וויא ער האט גישוואורן צו אונזערע ערין. די הארן האבען געזאגט צו פרעה מען זאל די ישראל יאגן אונ גאט האט געשטארקט זייער הארץ נאך צו יאגן די אל כדי צו מאכן פאלן די מצרים אין ים. איז פרעה אויף געשטאנען מיט צעהן הונדערט טויזנט מאן אונ האבן גיגרייכט די ישראל רוען ביים ים. האבן די ישראל זיך גפאכטען אונ זיי האבן געשריגן צו גאט אונ משה האט צו זיי געזאגט שטייט אויף אייער שטעל אונ מיר וועלען רופן צו גאט ער זאל אונז העלפין האט גאט געזאגט צו משה נייג דיין שטעקן אויף ים אונ שפאלט אים אונ ישראל זאלן אים איבר גיין. האט ער אזוי גטוען אונ דער

כב וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמָיִם
וַיְהִי חֹשֶׁךְ־אֲפֵלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
שְׁלֹשֶׁת יָמִים׃ כג לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־
אָחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתָּיו
שְׁלֹשֶׁת יָמִים וּלְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה

אונקלוס

כב וַאֲרֵים מֹשֶׁה יָת
עַל צֵית שְׁמַיָּא וַ
חֲשׁוֹךְ קְבַל בְּכָל אַ
דְמִצְרַיִם תְּלָתָא יוֹמ
כג לָא חֲזוֹ אֱנָשׁ יָת אֲ
וְלָא קָמוּ אֱנָשׁ מִתְּחוֹת
תְּלָתָא יוֹמִין וּלְכָל
יִשְׂרָאֵל הֲוָה נְהוֹ

רשב"ם

(כב) חשך אפלה. חשך גדול: (כג) מתחתיו. מביתו לפי פשוטו שלא ידע היכן ילכו: היה אור במושבותם. אפי' שהוא יושב אצל בית המ

בית יהודא

הַדִּבּוּר מְיוּשָּׁב עַל הַוָי"ו שֶׁל וְיָמֵשׁ) גאר וָועגֶן דֶעם וא"ו פוּן וְיָמֵשׁ קען מען נִיט אַזוֹ טַייטְשִׁין דֶעם פָּסוּק (לְפִי שֶׁהוּא כָּתוּב אַחַר וַיְהִי חֹשֶׁךְ) וַוייל דֶר וְיָמֵשׁ שְׁטֵייט נָאךְ דֶעם וַיְהִי חֹשֶׁךְ, אוּנ ווי דֶר תַּרְגּוּם זָאגְט הָט אַזוֹ גֶעדַארְפְט שְׁטֵיין אִין פָּסוּק וְיָמֵשׁ חֹשֶׁךְ, דִי פִינְסְטֶערְנִיש פוּן בַייא נַאכְט זָאל אַוֶועק גֵיין עֶס זָאל דַארְפֶן וֶוערֶן טָאג וַיְהִי חֹשֶׁךְ, זָאל זַיין וַוייטֶער פִינְסְטֶער אוּנ עֶס זָאל נִיט וֶוערֶן טָאג (וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה פּוֹתְרוֹ) דֶר מִדְרָשׁ טַייטְשְׁט וְיָמֵשׁ חֹשֶׁךְ, מֶען זָאל קֶענֶען טַאפֶּן דִי פִינְסְטֶערְנִיש (לָשׁוֹן מְמַשֵּׁשׁ בַּצָּהֳרַיִם) ווי עֶס שְׁטֵייט מְמַשֵּׁשׁ בַּצָּהֳרַיִם, עֶר וֶועט טַאפְּין אִין מִיטֶן טָאג (שֶׁהָיָה כָּפוּל וּמְכוּפָּל וְעָב עַד שֶׁהָיָה בּוֹ מַמָּשׁ) דָם פִינְסְטֶערְנִיש אִיז גֶעוֶוען עֶטְלִיכֶע מָאל טָאפִּיל אוּנ גְרָאבּ אוּנ מֶען הָט אִים גֶעקֶענְט טַאפִּין מִיט דִי הֶענְט:

(כב) וַיְהִי חֹשֶׁךְ אֲפֵלָה וגו' שְׁלֹשֶׁת יָמִים וגו'. זָאגְט רַשִׁ"י (חֹשֶׁךְ. שֶׁל אֹפֶל שֶׁלֹּא רָאוּ אִישׁ אֶת אָחִיו ג' יָמִים) דְרַייא טֶעג אִיז פִינְסְטֶער עֶס הָט אֵיין מֶענְטְשׁ נִיט גֶעזֶעהְן דֶעם אַנְדֶרֶן (וְעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים אֲחֵרִים) אוּנ נָאךְ דְרַייא טֶעג אִיז גֶוֶועןחֹשֶׁךְ עַל זֶה) אַטָאפֶּעלֶר פִינְסְטֶערְנִיש ווי דֶער פְרִיעֶדִיגֶר פִינְסְטֶערְנִיש אִיז גֶעוֶוען (שֶׁלֹּא קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתָּיו) עֶס הָט אֵיין מֶענְטְשׁ גֶקֶענְט אוֹיפְשְׁטֵיין פוּן זַיין אָרְט (יוֹשֵׁב אֵין יָכוֹל לַעֲמוֹד) אִיז עֶר גִיזֶעסִין הָאט עֶר נִיט גֶקֶענְט אוֹיפְשְׁטֵיין (וְעוֹמֵד אֵין יָכוֹל אִיז אֵייגֶער גֶעשְׁטַאנֶען הָאט עֶר זִיךְ נִיט גֶעקֶענְט זֶעצֶען (וְלָמָּה הֵבִיא עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ) פַאר וָוס הָאט הקב"ה גֶעבְּרֵיינְגְ דִי מִצְרַיִם דָם פִינְסְטֶערְנִיש (שֶׁהָיוּ בְּיִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר רְשָׁעִים) וַוייל דַאמָאלְם זֶענֶען גֶיוֶוען צְווִישֶׁען דִי יוּדִין רְשָׁעִים (וְלֹ רוֹצִים לָצֵאת) זַייא הָאבֶען נִיט גֶעוָואלְט אַרוֹם גֵיין פוּן מִצְרַיִם (וּמֵתוּ בִּשְׁלֹשֶׁת יְמֵי אֲפֵלָה) זֶענֶען זֵיי גִישְׁטָארְבֶּן אִין דִי דְרַיי וָוס אִיז גֶעוֶוען פִינְסְטֶער (כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְאוּ מִצְרַיִם בְּמַפַּלְתָּן) דִיא מִצְרַיִם זָאלֶן נִיט זֶעהְן זֵייעֶר שְׁטַארְבֶּען, וָוארוּם אַז דִי מ וָואלְטֶן זֶעהְן זֵייעֶר שְׁטַארְבֶּען אוּנ דִי מִצְרַיִם וֶועלֶען דָאךְ נִיט ווִיסֶען אַז דִי מֶענְטְשִׁין זֶענֶען רְשָׁעִים (וְיֹאמְרוּ) וָואלְטֶן מִצְרַיִם זָאגֶן (אַף הֵם לוֹקִין כָּמוֹנוּ) דִי יוּדִין וֶוערֶן אוֹיךְ גִשְׁלָאגֶן ווִי מִיר וֶוערֶן גֶעשְׁלָאגֶן, דְרִיבֶּר זֶענֶען זֵיי גֶעשְׁטָארְבֶּן אִין פִינְסְטֶער אוּנ דִי יוּדֶן הָאבֶּן זֵיי בַּאלְד בַּגְרָאבֶען, אוּנ נָאךְ דִי פִינְסְטֶערְנִיש הָאבֶען דִי מִצְרַיִם גֶעמֵיינְט דִי יוּדִין וָוס בִּיטָא זֶענֶען אַנְטְלָאפֶּן פוּן מִצְרַיִם אִין דִי טֶעג וָוס אִיז גִיוֶוען פִינְסְטֶער (וְעוֹד) נָאךְ אַטַעם אִיז פַאר וָוס הקב"ה הָט גִבְּרַ דִי פִינְסְטֶערְנִיש אוֹף דִיא מִצְרַיִם (שֶׁחִפְּשׂוּ יִשְׂרָאֵל וְרָאוּ אֶת כְּלֵיהֶם) וַוייל אִין דִי צַייט וָוס אִיז גִיוֶוען פִינְסְטֶער זֶענֶען יוּדִין גֶעגַאנְגֶן אִין דִי מִצְרִישֶׁע שְׁטוּבִּין אוּנ הָאבֶן בֶּעקוּקְט דָם פַרְמֶעגֶען פוּן דִי מִצְרַיִם וֶועלְכֶע כֵּלִים זִילְבֶּערְנֶע גָא זֵיי הָאבֶן אוּנ אוֹף וֶועלְכֶע אָרְטֶער דִי כֵּלִים שְׁטֵייעֶן (וּכְשֶׁיָּצְאוּ) אֵיידֶר דִי יוּדִין זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶן פוּן מִצְרַיִם (וְהָיוּ שׁ מֵהֶן) הָאבֶן דִי יוּדִין גִבֶּעטֶן בַּיי דִי מִצְרַיִם זֵיי זָאלֶן זֵיי בָּארְגֶן דִי גָאלְדֶנֶע אוּנ זִילְבֶּערְנֶע כֵּלִים זֵייעֶרֶע (וְהָיוּ אוֹמְרִים) הָ

רש"י

על הוי"ו של וימש לפי שהוא כתוב אחר ויהי חשך
פותרו לשון (דברים כח) ממשש בלהרים שהי' כפול ומ
ועב עד שהי' בו ממש: (כב) ויהי חשך אפלה שו
ימים וגו'. חשך של אופל שלא ראו איש את אחיו או
ימים (בש"ר) ועוד שלשת ימים אחרים חשך מוכפל ע
שלא קמו איש מתחתיו יושב אין יכול לעמוד ועומד
יכול לישב (ש"ר ע"ש) ולמה הביא עליהם חשך פ
בישראל באותו הדור רשעים ולא היו רוצים לצאת
בשלשת ימי אפלה כדי שלא יראו מצרים במפלתם ויאמר
הן לוקין כמונו. ועוד שחפשו ישראל וראו את כ
צ וכשיצאו והיו שואלין מהן והיו אומרים אין ב

שפתי חכמים

אחר שהסיר חושך של לילה והתחיל היום באותו זמן התחיל אותו חושך: פ וא"ת הא בפרשת וארא פירש"י הטעם שבכל מכה ומכה בטכסיסי מלחמות וכו' בפסוק כי אם אינך משלח את עמי וגו' והוא בתנחומא וא"כ רש"י לא פליג עליו. וע"ק למה לא הקשה זה על הקרא וי"ל דק"ל ולמה הביא עליהם חושך אפילה כ"כ הא בזה הי' די במה שהביא עליהם חושך שלא ראו איש את אחיו ועז"פ שהיו וכו': צ (מהרש"ל)

כ"ל שבתחלה הקשה רש"י למה הי' חושך ר"ל למה הי' משנ
שבתחל' לא הי' חושך כ"כ כמו לבסוף ע"כ פי' שבתחלה לא הי'
לשנות הטבע כ"כ משום שלא הי' צריך כ"א כדי שלא יראו ב
וכחושך כל דהו הי' די ולבסוף ג' ימים שמתו כולם והיו נקברי
מביא עליהם חושך מאד כדי שלא יוכלו לעמוד כדי שילכו
לבתיהם ויראו כליהם וא"ל למה הי' צריך לכל זה והא כתיב שהפ

פירוש לתורת אלהים

נִטֵּה גֵייג דַיין הַאנְד אַקֶעגֶען דֶעם הִימֶל וִיהִי חֹשֶׁךְ עֶס זָאל זַיין פִינְצְטֶער אוֹף דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם וְיָמֵשׁ חֹשֶׁךְ אוּנ דָם פִינְצְטֶערְנֶשׁ זָאל הָאבֶן אַמַמָּשׁוּת אַז מֶען זָאל קֶענֶען אָן טַאפֶּן דָם פִינְצְטֶערְנִישׁ: (כב) וַיֵּט הָט מֹשֶׁה גֶנֵייגְט זַיין הַאנְד קֶעגִין דֶעם הִימֶל וַיְהִי אִיז גְוָוארֶן פִינְצְטֶער מִיט אַנֶעפֶּל אִין גַאנְצֶן לַאנְד מִצְ דְרַיי טָאג: (כג) לֹא רָאוּ אֵיינֶר דֶעם אַנְדֶרֶן פו מִצְרַיִם הָאט נִיט גֶקֶענְט זֶעהְן וְלֹא אוּנ קֵיין מֶענְשׁ פוּן זֵיי הָט נִיט גֶקֶענְט אוֹף שְׁטֵיין פוּן אָרְט דְרַיי טָאג וּלְכָל אוּנ צוּ דִי קִינְדֶר יִשְׂרָאֵל

ספר הישר

מִצְרַיִם הָאבֶן שׁוֹן בַּאגְרָאבֶן אַלֶע זֵייעֶרֶע בְּכוֹרִים הָאבֶן זֵיי גִיהַאט חַרְטֻמִּים וָוס זֵיי הָאבֶן אַוֶועקגֶעשִׁיקְט דִי יִשְׂרָאֵל אוּנ דִי מִצְרַיִם וָוס זֶענֶען גִיוֶוען מִיט יִשְׂרָאֵל אִין דֶר מִדְבָּר הָאבֶן צוּ זֵיי גֶעזָאגְ הָאט דָאךְ גֶעזָאגְט דְרַיי טֶעג וֶועלֶען מִיר גֵיין אוּנ וֶועלֶין

ים חזק מאד וישא את־הארבה ויתקעהו ימה סוף לא נשאר ארבה אחד בכל גבול מצרים: כ ויחזק יהוה את־לב פרעה ולא שלח את־בני ישראל: פ כא ויאמר יהוה אל־משה נטה ידך על־השמים ויהי חשך על־ארץ מצרים וימש חשך:

בא תקיף לחדא
יָת גובא ורמהי
א דסוף לא אשתאר
א חד בכל תחום
ים: כ ואתקף יי ית
דפרעה ולא שלח
ני ישראל: כא ואמר
משה ארים ידך על
שמיא ויהי חשוכא
ארעא דמצרים בתר
די קבל ליליא:

רשב"ם

(כא) וימש חשך. כמו ולא יהל שם ערבי כמו לא יאהל. כלו' החשך של לילה יאמיש ואפיל זמן מרובה שלא האירה לילה עד ג' ימים:

רש"י

' מקלתו במערב כנגד כל רוח דרומית וגם במזרח
י לפיכך רוח ים תקעו לארבה בימה סוף כנגדו. וכן
לענין תחומין שהוא פונה לצד מזרח שנא' (שמות כג)
סוף ועד ים פלשתים ממזרח למערב שים פלשתים
ב הי' שנאמר בפלשתים (צפניה ב) יושבי חבל הים
תים: לא נשאר ארבה אחד. אף המלוחים
חו מהם (ש"ר): (כא) וימש חשך. ויחשיך עליהם
תר מחשכו של לילה וחשך של לילה יאמיש ויחשיך
ימש. כמו ויאמש יש לנו תיבות הרבה חסרות אל"ף
אין הברת האל"ף נכרת כ"כ אין הכתוב מקפיד
רונה כגון (ישעי' יג) לא יהל שם ערבי כמו לא יאהל
ה אהלו וכן (ש"ב כב) ותזרני חיל כמו ותאזרני
ס תרגם לשון הסרה כמו לא ימיש בתר דיעדי קבל
ע כשיגיע סמוך לאור היום אבל אין הדבור מיושב

בית יהודא

פון דעם ים סוף איז געווען אין מערב זייט (כנגד כל רוח דרומית) געגין די גאנצע דרום זייט (וגם במזרחה של ארץ ישראל) אונ אין מזרח זייט פון ארץ ישראל גייט אויך דר ים סוף (לפיכך רוח ים תקעו לארבה בימה סוף כנגדו) דריבער הט דר מערב ווינט אריינגעשטעקט דעם היישעריק אין ים סוף ריכטיג דרגעגין (וכן מצינו לענין תחומין שהוא פונה לצד מזרח) אונ וואו עס שטייט בצייכונט די גרענעצין פון ארץ ישראל גפינען מיר אויך אז דר ים סוף גייט צו די מזרח זייט (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק (מים סוף ועד ים פלשתים) פון ים סוף ביז צום ים פון די פלשתים, דאס איז פון מזרח צו מערב (שים פלשתים במערב היה) ווארום דר ים פלשתים איז גיוועזן אין מערב זייט (שנאמר בפלשתים) ווארום עס שטייט ביי די פלשתים (יושבי חבל הים גוי כרתים) דס פאלק כרתים דס זענן די פלשתים וואהנען ביי די ליניע (ביי די זייט) פון ים: ולא נשאר ארבה אחד). עס איז איין היישעריק ניט
צין אין מצרים (אף המלוחים שמלחו מהם) אפילו דיא איינגעזאלצענע היישריקען וואס דיא מצרים האבען פון זייר
אלצען הט זיי אויך דער ווינט אוועק גיאגט: (כא) וימש חשך. זאגט רש"י הקב"ה הט געזאגט וימש חשך, מיינט
חשיך עליהם חשך יותר מחשכו של לילה) עס זאל אויף דיא מצרים קומען אפינסטערניס בייא טאג מער וויא דיא
ערניס פון בייא נאכט (וחשך של לילה יאמיש ויחשיך עוד) אונ די פינסטערניס פון ביי נאכט זאל ווערען פינסטערער
איז אלע נאכט (וימש כמו ויאמש) די פינסטערקייט פון בייא נאכט זאל ווערען נאך פינסטערער, זאגט רש"י
תיבות הרבה חסרות אלף) מיר האבען פיל ווערטער וואס אין זיי פעלט דר אלף (לפי שאין הברת האלף נכרת כל כך)
ם ארויס ריידונג פון דעם אלף דערקענט מען ניט אין דעם ווארט דריבער (אין הכתוב מקפיד על חסרונה) ארט ניט
סוק אויף דעם אלף אז ער פעלט אין ווארט (כגון לא יהל שם ערבי כמו לא יאהל) אין דעם ווארט יהל פעלט דער
ם דארף שטיין יאהל (לא יטה אהלו) דר ערבי ואראביער] ווערט ניט אויפשטעלין זיין געצעלט (וכן ותזרני חיל כמ
) אין ווארט ותזרני פעלט דער אלף עס דארף שטיין ותאזרני (ואונקלוס תרגם לשון הסרה) דר תרגום טייטשט
ער ווערט אפטאהן וכמו לא ימיש) ווי עס שטייט אין פסוק לא ימיש, ער ווערט ניט אפטאהן, אונ אזו מיינט דער
בתר דיעדי קבל ליליא) נאכדעם ווי עס ווערט אוועקגיין דיא פינסטערניס פון דער נאכט (כשיגיע סמוך לאור היום)
ווערט קומען נאנט צו דיא ליכטיגקייט פון טאג, זאל בלייבען פינסטער אונ דר טאג זאל ניט ליכטיג ווערען (אבל אין

שפתי חכמים

דכתיב לעיל וישא את הארבה לנ"ל עוד לא נשאר ארבה א' וגו'
וב לא הוצרך הקרא לגלות שאף המלוחים לא נשארו כיון שהם
רפים בודאי לא היו לדין אותן מפחד: נ פירוש וימש חושך

משמע שאותו אמש הי' כאן ובקרא משמע שהיתה מכה מחודשת:
כחושך ולא של לילה ועז"פ יותר וכו': ס ר"ל כמו אמש דהיינו לילה
דעל יום שעבר אומרים אתמול ועל לילה שעברה אומרים אמש: ע פירוש

פירוש לתורת אלהים

ט רוח אוויגט פון מערב זייט זייער אשטארקן
אונ ער האט אוועק גטראגן דעם היישעריק
ו אונ ער הט אים אריין גיווארפען ימה סוף
ז סוף לא נשאר עס איז ניט גיבליבען איין

היישעריק אין גאנצן גמארק פון מצרים [פיין רש"י].
(כ) ויחזק יי האט גאט גשטארקט דאס הארץ פון
פרעה אונ האט ניט גוואלט שיקען דיא קינדער
ישראל: (כא) ויאמר יי האט גאט גזאגט צו משה

ספר הישר

נצווייא הונדערט מיט צעהן יאר. די ישראל האבען געצוגן
פון סוכות אונ האבען גירועט אין איתם אין דריטן טאג אז דיא

וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־כֵּן׃ טו וַיְכַס אֶת־עֵין
כָּל־הָאָרֶץ וַתֶּחְשַׁךְ הָאָרֶץ וַיֹּאכַל
אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֵת כָּל־פְּרִי
הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבָּרָד וְלֹא־נוֹתַר
כָּל־יֶרֶק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל־
אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ טז וַיְמַהֵר פַּרְעֹה לִקְרֹא
לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר חָטָאתִי
לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם׃ יז וְעַתָּה שָׂא
נָא חַטָּאתִי אַךְ הַפַּעַם וְהַעְתִּירוּ
לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְיָסֵר מֵעָלַי רַק אֶת־
הַמָּוֶת הַזֶּה׃ יח וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה
וַיֶּעְתַּר אֶל־יְהוָה׃ יט וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה רוּחַ־

וּבָתְרוֹהִי לָא יְהֵי כֵן׃
טו וַחֲפָא יָת עֵין שִׁמְשָׁא
דְכָל אַרְעָא וַחֲשׁוֹכַת
אַרְעָא וַאֲכַל יָת כָּל
עִסְבָּא דְאַרְעָא וְיָת כָּל
פֵּירֵי אִילָנָא דִי אַשְׁאַר
בַּרְדָא וְלָא אִשְׁתְּאַר כָּל
יָרוֹקָא בְאִילָנָא וּבְעִסְבָּא
דְחַקְלָא בְּכָל אַרְעָא
דְמִצְרָיִם׃ טז וְאוֹחִי פַרְעֹה
לְמִקְרֵי לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן
וַאֲמַר חָבִית קֳדָם יְיָ
אֱלָהֲכוֹן וּלְכוֹן׃ יז וּכְעַן
שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבִי בְּרַם
זִמְנָא הָדָא וְצַלּוֹ קֳדָם יְיָ
אֱלָהֲכוֹן וְיַעְדֵּי מִנִּי לְחוֹד
יָת מוֹתָא הָדֵין׃ יח וּנְפַק
מִלְּוַת פַּרְעֹה וְצַלִּי קֳדָם
יְיָ׃ יט וַהֲפַךְ יְיָ רוּחָא

רשב"ם

(יט) ויהפך ה' רוח ים. כי רוח הקדים תבי מן הים ורוח מערבי החזירו לים :

בעל הטורים

בחול אבל לא בשבת וזהו וינח בכל גבול מצרים אפי' אם נח הארבה בכל הגבול אעפ"כ וינח ביום השביעי : (טו) בעץ. ב' במסור' הכא ואיד ונערים בעץ כשלו · בשביל הנערים שלא רצה לשלוח שאמר וכי דרך הטף לזבוח נכשל בעץ שלא נותר כל ירק בעץ : (יז) ויסר. ג' במס דין ואידך ויסר הצפרדעים ויסר מעלינו את הנחש מלמד שעם הצפרדעי' ועם הארבה היו נחשים והיו ממיתים בהם ע"כ אמר ויסר מעלי את המו

בית יהודא

איז ניט געווען פר משה אונ עס וועט ניט זיין נאך משה : (טו) וְכָל יֶרֶק . (עָלֶה יָרוֹק) דֶר הֵיישֶׁערִיק הָט אוֹיפְגֶעגֶעסֶן אֲפִילוּ אַלֶע גְרִינֶע בְּלֶעטֶר פוּן דִי בּוֹימֶער : (יט) וְרוּחַ יָם . (רוּחַ מַעֲרָבִי) אַווּינְט פוּן מַעֲרָב זַייט : (יַמָּה סוּף) . זָאגְט רַשִׁ"י (אוֹמֵר אֲנִי) אִיךְ זָאג (שֶׁיַּם סוּף הָיָה מִקְצָתוֹ בְּמַעֲרָב) אַבִּיסו

רש"י

(טו) כל ירק. עלה ירוק ל' וירדור"א בלעז (גרינעס) (יט) רוח ים. רוח מערבי : ימה סוף. אומר אני שי

שפתי חכמים

כמו ויהרוג בברד גפנם ושקמותם בחנמל וכן דבר ורשפים : ל דק"ל והא אין שייך גבי עץ לשון ירק דהא כתיב בירק עשב ועשב השדה נקראים ירקות ומפרש עלה ירוק וע"ז מביא וירדור"א בלע"ז כלו' כ בלע"ז קורין לירק וירדור"א כמו שקורין לעלה ירוק כ"ה בלה"ק

פירוש לתורת אלהים

(טו) וַיְכַס אונ דֶער הֵיישֶׁערֶק הָט בַּדֶעקְט דִי שַׁיין פוּן דֶעם לַאנְד מֶען הָט נִיט גֶקֶענְט זֶעהְן דִי שַׁיין פוּן דֶר זוּן וַתֶּחְשַׁךְ הָאָרֶץ דָס לַאנְד אִיז פִינְצְטֶר גְוָוארִין וַיֹּאכַל אונ עֶר הָט אוֹיף גֶגֶעסֶן גָאר דָאס גְרָאז פוּן דֶעם לַאנְד וְאֵת אונ אַלֶע פֵּירוֹת פוּן דֶעם בּוֹים אֲשֶׁר וָוס דֶר הָאגֶל הָט אִיבֶּר גְלָאזְט אונ הָאט נִיט דֶר שְׁלָאגִין הָאט אַלְץ דֶר הֵיישֶׁערִיק אוֹיף גֶגֶעסֶען וְלֹא נוֹתַר אִיז נִיט גְבְּלִיבֶּען קֵיין שׁוּם גְרִין בְּלֶעטִיל אוֹיף אַבּוֹים וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה אונ דָאס גְרָאז פוּן דֶעם פֶעלְד אִיז אוֹיךְ נִיט גְבְּלִיבֶּן אִין דֶעם גַאנְצֶן לַאנְד פוּן מִצְרַיִם : (טז) וַיְמַהֵר הָאט פַּרְעֹה גְאַיילְט א הָאט גְלָאזְט רוּפֶן מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אונ הָא גְזָאגְט צוּ זֵיי חָטָאתִי אִיךְ הָאבּ גְזִינְדִיגְט צוּ אֵייעֶ גָאט אונ צוּ אַייךְ : (יז) וְעַתָּה אונ אַצוּנְד שָׂא בֶּע אִיךְ דִיךְ זַיי מִיר מוֹחֵל מַיינִי זִינְד נָאר דָאס מָא וְהַעְתִּירוּ אונ בֶּעט גָאט אַייעֶר גָאט וְיָסֵר מֵעָלַי א עֶר זָאל פוּן מִיר אָפּ טָאן רַק נָאר דֶעם טוּט דֶע הֵיישֶׁערִיק : (יח) וַיֵּצֵא אִיז מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן אַרוֹ גְגַאנְגֶן פוּן פַּרְעֹה וַיֶּעְתַּר אונ מֹשֶׁה הָאט גְבֶּעטֶן גָאט : (יט) וַיַּהֲפֹךְ יְיָ הָט גָאט פַר קֶערְט אונ הָא

ספר הישר

פוּן מִצְרַיִם זֵיי הָאבֶּן אַוֶועק גֶעשִׁיקְט יִשְׂרָאֵל מִיט פִיל גָאלְד אונ זִילְבֶּר זֵייעֶר אַגְרוֹס עֲשִׁירוּת אַזוֹ וִוי גָאט הָט צוּ גֶעזָאגְט אַבְרָהָם אָבִינוּ אונ מֹשֶׁה אִיז גִיגַאנְגֶן צוּם טַייךְ פוּן מִצְרַיִם אונ הָט אוֹיף גְבְּרַאכְט דֶעם אָרוֹן פוּן יוֹסֵף אונ מִיט גְנוּמֶן אונ אַלֶע יִשְׂרָאֵל הָאבֶּן אִיטְלִיכֶר אוֹיף גִיבְּרַאכְט דֶעם אָרוֹן פוּן זַיין שֵׁבֶט אונ יִשְׂרָאֵל הָא גֶעצוֹגֶן פוּן רַעְמְסֵס קֵיין סוּכּוֹת אַזוֹ וִוי זֶעקְס הוּנְדֶערְט טוֹיְזֶנְט גֵייעֶרְס מַאנְזְבִּילֶן חוּץ קִינְדֶר אונ וַוייבֶּר אוֹיךְ עֶרֶב רַב אונ שָׁ אונ רִינְדֶר זֵייעֶר אַשְׁוֶוערֶע מַחֲנֶה. דִי יִשְׂרָאֵל זֶענֶען גִיזֶעסֶן

הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלָּיְלָה הַבֹּקֶר הָיָה
וְרוּחַ הַקָּדִים נָשָׂא אֶת־הָאַרְבֶּה׃
יד וַיַּעַל הָאַרְבֶּה עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
וַיָּנַח בְּכֹל גְּבוּל מִצְרָיִם כָּבֵד מְאֹד
לְפָנָיו לֹא־הָיָה כֵן אַרְבֶּה כָּמֹהוּ

אונקלוס

כָּל לֵילְיָא צַפְרָא הֲוָה
רוּחַ קִדּוּמָא נְטַל יָת
גוֹבָא׃ יד וּסְלֵיק גּוֹבָא עַל
כָּל אַרְעָא דְמִצְרַיִם וּשְׁרָא
בְּכָל תְּחוּם מִצְרָיִם תַּקִּיף
לַחֲדָא קֳדָמוֹהִי לָא הֲוָה
כֵן גּוֹבָא דִּכְוָתֵהּ

בעל הטורים

[...]כר עמו השם וכן עשו בשביל שבא [...]אכיל את אביו זכה ונתברך: (יד) וינח. במסורה דין ואידך וינח ביום השביעי מלמד שנח הארבה בשבת. ד"א רמז להא דאיתא בתענית מתריעין ומתענין על הארבה

רש"י

(יג) ורוח הקדים. רוח מזרחית נשא את הארבה לפי שבא כנגדו שמצרים בדרומית מערבית היתה כמו שמפורש במקום אחר: (יד) ואחריו לא יהיה כן. והותו שהי' בימי יואל שנא' (יואל ב) כמוהו לא נהי' מן העולם למדנו שהי' כבד משל משה (כי של יואל הי') ע"י מינין הרבה [...]יו יחד ארבה ילק חסיל גזם אבל של משה לא הי' אלא [...] מין א' ב (כ"ג רא"ם יע"ם) וכמוהו לא היה ולא יהיה:

בית יהודא

הייששרעק ער זאל קומען: (יג) וְרוּחַ הַקָּדִים). (רוּחַ מִזְרָחִית נָשָׂא אֶת הָאַרְבֶּה) אַזוֹינְט פון מִזְרַח זייט הָט געבריינגט צו טראגען דעם היישרעק (לְפִי שֶׁבָּא כְּנֶגְדּוֹ) וַוייל דֶר ווינט פון מִזְרַח זייט קומט געגען מִצְרַיִם (שֶׁמִּצְרַיִם בִּדְרוֹמִית מַעֲרָבִית הָיְתָה) וָוארום מִצְרַיִם איז געוועזן אין ווינקעל פון דָרום אונ מַעֲרָב (וּכְמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בְּמָקוֹם אַחֵר) ווי עס שטייט אויף איין אנדער אָרט: (יד) וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה כֵּן). נאך דעם היישרעק וועט אזוי אהיישעריק ניט זיין, זאגט רש"י [...]אותו שֶׁהָיָה בִּימֵי יוֹאֵל) אונ דער היישרעק וָוס איז געוועזן אין די צייט פון דעם נביא יואל (שֶׁנֶּאֱמַר) וואס איז געזאגט [...] וָוארען (כָּמוֹהוּ לֹא נִהְיָה מִן הָעוֹלָם) אַזוֹי אַ היישרעק איז קיין מאהל געוועזן (לָמַדְנוּ שֶׁהָיָה כָּבֵד מִשֶּׁל מֹשֶׁה) לערנען [...]ר דאך פון דעם פסוק אַז דער היישרעק וואס איז געוועזן אין די צייט פון יואל איז געוועזן שווערער אים צו ליידען [...]א דעם היישרעק וָוס איז געוועזן אין דיא צייט פון משה (כִּי שֶׁל יוֹאֵל הָיָה עַל יְדֵי מִינִים הַרְבֵּה) דער היישעריק וָוס [...]ז געוועזן אין דיא צייט פון יואל איז געוועזן פון פיל מינים (שֶׁהָיוּ יַחַד) עס זענען געוועזן צוזאמען די היישעריקען אַרְבֶּה [...]יל יֶלֶק גָּזָם (אֲבָל שֶׁל מֹשֶׁה לֹא הָיָה אֶלָּא שֶׁל מִין אֶחָד) אָבֶר דֶר הֵי שעריק וָוס איז געוועזן אין דיא צייט פון משה איז ער [...]ר געוועזן פון איין מין (וְכָמוֹהוּ לֹא הָיָה וְלֹא יִהְיֶה) אונ אהיישעריק פון איין מין זאל קומען מיט איין מאל אזו פיל

דעת זקנים מבעלי התוספות

[...]) ואחריו. פירש"י וביואל כתיב וכמוהו לא הי' לפניו שהיו ממינין [...] בהוקשיא שהרי בספר תהלים קא' חשיב על מכת ארבה מצרים [...]ן וחסיל. י"ל דמ"מ לא היו כל כך מינים כמו ביואל אי נמי בימי [...]ה באו כל המינים ביחד והא דקאמר ואחריו לא יהיה כן היינו [...]ת אחת אבל בימי יואל בא זה אחר זה כדכתיב יתר הגזם אכל [...]רבה. והא דכתיב וכמוהו לא היה לפניו מגזם לחודיה לא היה [...]לם כמו שבא בימי יואל וכן מארבה לחודיה וכן מילק לחודיה:

שפתי חכמים

פרעה עלמו גרש אותם דא"כ מאי זה דכתיב מאת פני פרעה: ב (נח"י) הרמב"ן והרא"ם האריכו בכוונת הרב ואני אומר יגיד עליו ריעו וז"ל הרב בס' יואל אבל מין ארבה לבדו לא היה כמו אותו של מלרים ע"כ משמע כדברי הרא"ם שהארבה של משה היה גדול מהארבה של יואל ושל יואל גדול משל משה בריבוי המינים עכ"ל ויש מקשין אפירושו דגבי משה היה ג"כ ג' מינים כדכתיב בתהלים ע"ח ארבה חסיל וילק והאריכו בזה אבל נראה שעשה כן ליפות המליצה

פירוש לתורת אלהים

[...]נד מִצְרַיִם כָּל הַיּוֹם הַהוּא דעם גאנצן טאג וְכָל הַלַּיְלָה [...] די גאנצע נאכט הַבֹּקֶר אונ עס איז געוועזן מארגין [...]יה וְרוּחַ אונ דער מִזְרָח ווינט נָשָׂא הָט געבראכט צו [...]אגן דעם היישעריק: (יד) וַיַּעַל אונ דער היישעריק [...] אויף געגאנגען עַל כָּל אויף גאר דעם לאנד פון מִצְרַיִם [...]ח אונ ער האט גרוּעט בְּכֹל אין גאר דעם גימארק [...] מִצְרַיִם כָּבֵד מְאֹד זייער שווער דר היישעריק איז [...]ען זייער שטארק אונ גרוס לְפָנָיו פַר אים זיינט די [...]לט שטייט איז נאך אזוי אהיישעריק ניט געוועזן [...]ריו אונ נאך אים ביז אייביג וועט ניט זיין אזעלכער:

ליקוטי יהודא

(יד) וַיַּעַל הָאַרְבֶּה. דער אלשיך ז"ל שרייבט פיל וואנדער איז געשאן געווארן ביי דעם היישעריק, ערשטענס זענען געקומען צוויי ערליי היישעריקן, אטייל זענען געקראכען אויף די ערד אונ זענען געוועזן אזוי פיל אז זיי זענען געלעגען איינר אויף דעם אנדערן, אונ דר היישעריק אליין הָט ניט געקענט זעהן די ערד, נאך אמין היישעריק איז געקומען וָוס זענען געפלויגן אין דר הייך אונ זיי זענען אויך געוועזן אזוי פיל אז זיי האבן פארשטעלט די זונן אונ עס איז געווארן פינסטער, אונ אפילו מִצְרַיִם איז געוועזן גרוס פיר הונדערט מייל אויף פיר הונדערט מייל, פון דעסטוועגען מיט איין מאהל זענען אלע היישעריקן געקומען אונ האבן בדעקט גאנץ מִצְרַיִם מיט איין מאהל אין איין מנוט, פריער האבן די היישעריקן אויפגיגעסן אלץ וָוס זיי האבן געפונען אין די גאסען אין די גערטנער, נאכדעם זענען זיי געגאנגן אין די שטובן, [...] חָכְמָה וויא מענטשין וואס זענען בעקאנט אין שטאט, אונ ווייסן ווא פרעה וואהנט אונ ווא זיינע קנעכט וואהנען, האבן [...]יער געגעבן כָּבוֹד צו פרעה אונ זענען געקומען צו פרעה אין שטוב אזוי פיל היישעריקן, ביז אפוהלע שטוב, נאכדעם האבען זיי פוהל געמאכט די שטובן פון זיינע קנעכט אונ נאכדעם דיא שטובן פון אלע מִצְרַיִים:

ספר הישר

[...] מִצְרַיִם האבן געזעהן דס בייז וָוס איז געקומען אויף זיי פליצלונג [...]ן זיי געשריגן אונ געוויינט איטליכר אויף זיין זוהן אונ טאכטר. [...] בִּתְיָה די טאכטר פון פרעה איז ביי נאכט געגאנגן. זוכן משה [...]רן אונ האט זיי געפונען עסין אונ טרונקן אונ פרייען זיך מיט [...] ישראל. זאגט זי צו משה דס בצאלסטו מיר פר דעם גוטס וָוס איך האב דיך אויף געצויגן אונ דו ברענגסט אויף אונז דאס דאזיגע בייז הָט משה גיזאגט אויב וואלט דו ביסט איין בכורה צו דיינע מוטר וועסטו דאך ניט שטארבן. אונ פרעה הָט געזאגט צו משה ואהרן נעמט אייך אייערע ברידער דיא בני ישראל מיט זייערע שאף אונ רינדר מיט גאר זייער פר מעגן אונ גייט ארויס

יא לֹא כֵן לְכוּ־נָא הַגְּבָרִים וְעִבְדוּ אֶת־
יְהוָה כִּי אֹתָהּ אַתֶּם מְבַקְשִׁים וַיְגָרֶשׁ
אֹתָם מֵאֵת פְּנֵי פַרְעֹה׃ ס שני יב וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ עַל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם בָּאַרְבֶּה וְיַעַל עַל־אֶרֶץ
מִצְרָיִם וְיֹאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ
אֵת כָּל־אֲשֶׁר הִשְׁאִיר הַבָּרָד׃ יג וַיֵּט
מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּהוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
וַיהוָה נִהַג רוּחַ־קָדִים בָּאָרֶץ כָּל־

אונקלוס

לְאִסְתַּחֲרָא׃ יא לָא כֵ
אֱזִילוּ כְעַן גֻּבְרַיָּא וּפְלַח
קֳדָם יְיָ אֲרֵי יָתַהּ אַתּ
בָּעַן וְתָרִיךְ יָתְהוֹן מִ
קֳדָם פַּרְעֹה׃ יב וַאֲמַר
לְמֹשֶׁה אֲרֵים יְדָךְ עַ
אַרְעָא דְמִצְרַיִם וְיִ
גוֹבָא וְיִסַּק עַל אַרְעָ
דְמִצְרַיִם וְיֵיכוֹל יָת כָּ
עִסְבָּא דְאַרְעָא יָת כָּ
דִּי אַשְׁאַר בַּרְדָא
יג וַאֲרֵים מֹשֶׁה יָת חֻטְרֵ
עַל אַרְעָא דְמִצְרַיִם וַ
דַּבַּר רוּחַ קִדּוּמָ
בְּאַרְעָא כָּל יוֹמָא הַהוּ

רשב"ם

חכמים בעיניהם ונגד פניהם נבונים: (יא) ועבדו את ה' כי אותה אתם מבקשים. לעבוד את ה' אתם מבקשים פני. וא"כ טף ונשים למה (ולכם שאמר) [נ"א לכן אמר] להם יהי כן ה' עמכם: ויגרש אותם. המגרש:

בעל הטורים

לקראתם: (יב) ויאכל. ה' במסורה. ויאכל כל עשב. יקום א ויאכל. קרהן לו ויאכל לחם. ויאכל לחם גבי נבית הסקר שהתו לאים האלהים אשר בא מיהודה. ויאכל פרי מגדיו מל:וד שהארג אכל כל פרי המגדים ויתרו היה באותה עלה ובשביל שברת והאכיל למשה ניגול הימנו וכן אותו נכי' הסקר בשביל שהאכיל לאיש האלהים זכ

בית יהודא

חֶרְפַּת מִצְרַיִם מֵעֲלֵיכֶם) היינט וואס איך האב אייך מלה געוועזן האב איך אראפ גענומען פון אייך די שאנדע וואס די מצרים האבען אויף אייך געזאגט (שהיו אומרים לכם דם אנו רואים עליכם במדבר) די מצרים האבען געזאגט צו אייך מיר זעהן אויף אייך אז אייער בלוט וועט פארגאסען ווערען אין דר מדבר, דאס איז די בלוט פון מלה זיין: (יא) (לא כן. (כאשר אמרתם) ניט אזוי ווי איר האט געזאגט (להוליך הטף עמכם) איר זאלט דיא קליינע קינדער געמען מיט אייך (אלא לכו נא הגברים ועבדו את ה') נאר די גרויסע מענטשען זאלען גיין דינען הקב"ה: (כי אותה אתם מבקשים) וואריום דאס האט איר דאך געוואלט ביז איצט (אותה עבודה בקשתם עד הנה) ביז איצט האט איר דאך געזאגט אז איר ווילט נאר דינען צו אייער גאט, איר האט געזאגט (נזבחה לאלהינו) מיר ווילען שעכטען קרבנות צו אונזער גאט (ואין דרך הטף לזבוח) אונ עס איז דאך ניט דערשטייגער קליינע קינדר זאלען שעכטען קרבנות: (ויגרש אותם). זאגט רש"י (הרי זה לשון קצר) דא זענען ווייניג ווערטער (ולא פירש מי המגרש) אונ דר פסוק האט ניט געשריבען ווער האט זייא ארויסגעטריבען: (יב) (בארבה). (בשביל מכת הארבה) וועגען דיא מכה פון דע

רש"י

מעליכם שהיו אומרים לכם דם אנו רואין עליכם במדבר (יא) לא כן. כאשר אמרתם להוליך הטף עמכם אלא לכו הגברים ועבדו את ה': כי אותה אתם מבקשים (אותה ה עבודה) בקשתם עד הנה ט נזבחה ל ל...נו וא דרך הטף לזבוח: ויגרש אותם. הרי זה לשון קצר י ולא פי' מי המגרש: (יב) בארבה. בשביל מכת הארבה

שפתי חכמים

ואת טפכם מכ"ש שאשלח גם את הצאן וכו' ואף כיסיינו כמ"ש בפרשת וילך אף כי אחרי מותי (ויש עוד כ"א ע' בקנ"מ): ח (מהרש"ל) פי' העבודה דא"ל שאמר אותה על האנשים דא"כ הל"ל אותם כו': ט דא' אותה אתם מבקשים עלכיו שהרי בקשו גם הטף והצאן והבקר: י דא'

פירוש לתורת אלהים

(יא) דרום גיב איך אייך איין עצה לא כן איר זאלט ניט אזו טאהן ווי איר זאגט איר זאלט די קליינע קינדער מיט זיך פירן נאר לכו גייט איר מאנן ועבדו אונ דינט גאט כי וואריום דאס האט איר ביז אהער בגערט [ע' ת"י] ויגרש האט ער ארויס גטריבען משה מיט אהרן פון פרעה: (יב) ויאמר האט גאט גזאגט צו משה נטה גייג דיין האנט איבר דעם לאנד מצרים בארבה פון וועגן דער היישריק זאל אויף גיין אויף דעם לאנד מצרים ויאכל אונ ער זאל אויף עסין את גאר דם גראז וואס וואקסט אויף דר ערד את וואס דער האגל האט איבר גלאזט אונ האט ניט דר שלאגן זאל דם דר היישריק אויף עסין: (יג) ויט האט משה גיגייגט את מטהו זיין שטעקין על איבר דעם לאנד מצרים וה' אונ גאט נה' האט גפירט רוח אווינט קדים פון מזרח זייט בארץ אי

ספר הישר

באגראבן כדי די מצרים זאלן דר פון ניט וויסן דר נאך האט גאט געשיקט משה ואהרן צו די ישראל אזוי צו זאגן מאכט איין קרבן פסח דען איך וועל קומן אין האלבע נאכט אין גאנץ מצרים אונ וועל אום ברענגן אלע זייערע בכורים פון מענטשן אדר פון בהמות. אונ איך וועל זעהן דאס בלוט פון קרבן פסח אויף אייערע טירען אונ עס וועט ווערן איבר היפט אייערע הייזר. ד ישראל האבן געטוען אזוי ווי גאט הט געבאטן צו משה אונ אהרן אונ פונקט האלבע נאכט האט גאט געשלאגען אלע בכורים פו מצרים פון מענטשען אונ בהמות איז גיווען אגרוים געשריי אי גאנץ מצרים אין די נאכט דען עס איז נים איין הויז אן איין מת

בְּסָבָנָא נֵזִיל בִּבְנָנָא וּבִבְנָתָנָא בְּעָנָנָא וּבְתוֹרָנָא נֵזִיל אֲרֵי חַגָּא קֳדָם יְיָ לָנָא: וַאֲמַר לְהוֹן יְהֵי כֵן מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדְּכוֹן כַּד אֲשַׁלַּח יָתְכוֹן וְיָת טַפְלְכוֹן חֲזוֹ אֲרֵי בִישָׁא דְּאַתּוּן סְבִירִין לְמֶעְבַּד לָקֳבֵל אַפֵּיכוֹן

מֹשֶׁה בִּנְעָרֵינוּ וּבִזְקֵנֵינוּ נֵלֵךְ בְּבָנֵינוּ וּבִבְנוֹתֵנוּ בְּצֹאנֵנוּ וּבִבְקָרֵנוּ נֵלֵךְ כִּי חַג־יְהוָה לָנוּ: י וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְּכֶם רְאוּ כִּי רָעָה נֶגֶד פְּנֵיכֶם:

בעל הטורים

במדבר חוץ יהושע וכלב. מי ומי ההולכים. בגימטריא כלב ובן נון. השיבו משה בנערינו ובזקנינו נלך כי לא נגזרה גזירה לא על פחות מבן עשרים ולא על יתר מבן ששים: (ט) חג ה'. ד' במסורה חג ה' לנו כאספכם וגו' תחגו את חג ה'. הנה חג ה' בשילו. מה תעשו ליום מועד וליום חג ה'. שאמרו לו כי חג ה' לנו וצריכין אנו לאסוף כל מה שיש לנו תבואת הארץ והכנסים להול במחולות ולא יסאר דבר הכל אתה צריך לשלות ואם אינך משלח תראה מה תעשה ליום חג ה': (י) רעה נגד פניכם. ס"ת הדם שראה כוכב על דם עולם

רשב"ם

מכות: (י) כי רעה נגד פניכם. אתם חושבים רעה בלבבכם וזה מוכיח הוי

רש"י

והשיבום אל פרעה: (י) כאשר אשלח אתכם וגו'. אף כי ז אשלח גם את הצאן ואת הבקר כאשר אמרתם: ראו כי רעה נגד פניכם. כתרגומו ומ"א שמעתי כוכב אחד יש ששמו רעה אמר להם פרעה רואה אני באיצטגנינות שלי אותו כוכב עולה לקראתכם במדבר והוא סימן דם והריגה וכשחטאו ישראל בעגל ובקש הקב"ה להרגם אמר משה בתפלתו (שמות לב) למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם זו היא שאמר להם ראו כי רעה נגד פניכם מיד וינחם ה' על הרעה והפך את הדם לדם מילה שמל יהושע אותם וזהו שנאמר (יהושע ה) היום גלותי את חרפת מצרים

בית יהודא

געוואָרען צו פַּרְעֹה דוּרְךְ אַשְׁלִיחַ (וַיּוּשַׁב אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן ...) ... (ששלחו אחריהם והשיבום אל פרעה) מען הט געשיקט נאך זיי אייגעם פון די קנעכט אונ מען הט זיי צוריק געקערט צו פַּרְעֹה: (י) וכאשר אשלח אתכם וגו'] . פַּרְעֹה הט געזאגט (אף כי אֲשַׁלַּח גַם אֶת הַצֹּאן וְאֶת הַבָּקָר כַּאֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם) אֲפִילוּ איך וועל שיקען מיט אייך אייערע שעפסען אונ אייערע רינדער אזוי ווי איר הט געזאגט, אָבער אייערע קליינע קינדער וועל איך ניט שיקען מיט אייך: [ראו כי רעה נגד פניכם]. זאגט רש"י (כתרגומו) ווי דער תרגום טייטשט, זעהט די שלעכטס וואס איר טראכט אונז צו טאהן וואס איר טראכט צו אנטלויפען דס וועט זיך אומקערען אויף אייער פנים, איר וועט אייך נאך ערגער מאכען מיט אייער אנטלויפען (ומדרש אגדה) דער מדרש זאגט (שמעתי כוכב אחד יש ששמו רעה) איך האב געהערט עס איז דא א שטערען זיין נאמן איז רעה (אמר להם פרעה) פרעה האט געזאגט צו דיא יודען (רואה אני באצטגנינות שלי) איך זעה מיט מיין חכמה אין דיא שטערען (אותו כוכב עולה לקראתכם במדבר) דער שטערען רעה גייט געגען אייך אין דער מדבר (והוא סימן דם והריגה) דער שטערען איז א צייכען אויף בלוט אונ אז אייערע מענטשען וועלען געהרגת ווערען אין דער מדבר (וכשחטאו ישראל בעגל) אונ ווען די יודען האבען געזינדיגט מיט דעם עגל (ובקש הקב"ה להרגם) אונ הקב"ה הט זיי געוואלט הרגנן (אמר משה בתפלתו) האט משה געזאגט אין זיין תפלה פאר הקב"ה (למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם) פאר וואס זאלען די מצרים זאגען מיר האבען שוין לאנג געזאגט אז הקב"ה הט ארויסגענומען די יודען פון מצרים מיט דעם שטערען רעה וואס דער שטערען טייטש אז זיי וועלען געהרגת ווערען אין דער מדבר (זו היא שאמר להם) דאס איז נום פרעה האט געזאגט צו די יודען (ראו כי רעה נגד פניכם) זעהט דר שטערען רעה גייט געגען אייך (מיד וינחם ה' על הרעה) האט הקב"ה באלד חרטה געהאט אויף דיא שלעכטס וואס ער האט געוואלט טאהן צו דיא יודען (והפך את הדם לדם מילה) אונ די בלוט פון הרגנן איז געווארען דם בלוט פון מילה זיין (שמל יהושע אותם) יהושע הט מלה געווען די יודען (וזהו שנאמר) דאס זאגט דער פסוק (היום גלותי את

שפתי חכמים

דהל"ל ויסוע אלא ויושב הוא תכנין הנפעל המקבל הפעולה מאחר: ז פי' שהצאן ובקר היו חשובין בעיני פרעה יותר מטפם דהא בסמוך אחר מכת הושך אמר רק צאנכם ובקרכם יוצג גם טפכם ילך עמכם משמע אף על פי שרצה שילכו עמהם טפם מכל מקום לא רצה שילכו עמהם צאנם ובקרם וא"כ ה"פ דקרא ויאמר אליהם אתם אמרתם לשלח טפכם וצאנכם ובקרכם יהי כן ה' עמכם כאשר אשלח אתכם

פירוש לתורת אלהים

מיט אונזרי יונגע לייט אונ מיט אונזרי אלטע לייט וועלען מיר גיין בְּבָנֵינוּ מיט אונזערע זין וּבִבְנוֹתֵינוּ אונ מיט אונזערע טעכטער וּבִבְקָרֵינוּ אונ מיט אונזערע רינדער נֵלֵךְ וועלען מיר גיין כִּי ווארום אפייער כאג פון גאט איז פר האנדן צו אונז דרום מוזן מיר אלע גיין אונ אלץ מיט זיך נעמען: (י) וַיֹּאמֶר האט פַּרְעֹה צו זייא גזאגט יְהִי זאל אזו גאט מיט אייך זיין כַּאֲשֶׁר ווי איך וועל שיקן אייך מיט אייערי קליינע קינדר [טייז רש"י] רְאוּ זעהט כִּי אז דאס בייז וואס איר האט אין זין צוא טאהן שטייט אקעגן אייער פנים [טייז רש"י]:

ספר הישר

אלע תבואות אוף מענטשן אונ בהמות וואס זענן גיוועזן אוף דר גאס זענן גיהרגת געווארן מחמת דעם האגל. גאט הט געבראכט אשרעקליכן היישעריק קיין מצרים זיי האבן אויף גיגעסן וואס דר האגל הט איבר געלאזט גאט הט געשיקט פינצטערניש אוף גאנץ מצרים דריי טאג ביז קיין מענטש הט ניט געזעהן קיין שום זאך אין דר צייט זענן אוים געשטארבן פיל פון ישראל וואס האבן ניט צו גיהערט משה ואהרן אונ האבן ניט געגלייבט אז גאט הט זיי געשיקט אונ האבן געזאגט מיר וועלן ניט ארוס גיין פון מצרים דען טאמער וועלן מיר שטארבן אין דער מדבר פר הונגר זענען זייא אום געקומען אין די דריי פינצטערע טעג. אונ די ישראל האבן זיי

הָיוֹתָם עַל־הָאֲדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה
וַיִּפֶן וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה׃ ז וַיֹּאמְרוּ
עַבְדֵי פַרְעֹה אֵלָיו עַד־מָתַי יִהְיֶה
זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שַׁלַּח אֶת־הָאֲנָשִׁים
וְיַעַבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הֲטֶרֶם
תֵּדַע כִּי אָבְדָה מִצְרָיִם׃ ח וַיּוּשַׁב
אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם מִי וָמִי הַהֹלְכִים׃ ט וַיֹּאמֶר

מִיּוֹמָא דַּהֲוֵיהוֹן
אַרְעָא עַד יוֹמָא הָ
וְאִתְפְּנִי וּנְפַק מִן קֳ
פַּרְעֹה׃ ז וַאֲמַרוּ עַבְ
פַּרְעֹה לֵהּ עַד אִמָּתַי
דֵּין לָנָא לְתַקְלָא שַׁלַּח
גֻּבְרַיָּא וְיִפְלְחוּן קֳדָם
אֱלָהֲהוֹן הַעַד כְּעַן
יָדַעְתְּ אֲרֵי אֲבַדַת מִצְרָ
ח וְאִתּוֹתַב יָת מֹשֶׁה
אַהֲרֹן לְוָת פַּרְעֹה וַאֲ
לְהוֹן אֱזִילוּ פְּלַחוּ קֳדָ
אֱלָהֲכוֹן מַן וּמַן דְּאָזְ
ט וַאֲמַר מֹשֶׁה בְּעוּלֵי

רשב"ם (ז) הטרם תדע. וכי עדיין ל
כי אבדה מצרים בדבר ובברד

בעל הטורים

(ז) עד מתי יהיה זה לנו למוקש. זה היינו משה דכתיב כי זה משה האיש: שלח את האנשים. האנשים בגי' גדולים עם קטנים: (ח) מי ומי ההולכים. אמר פרעה למשה מה אתם מבקשים כל כך ללכת וכי אתם סבורים ליכנס לארץ מי ומי ההולכים ליכנס לארץ כי כלם

בית יהודא

דער הײשרעק װעט בדעקען די גאנצע ערד (ולשון קצרה דבר) דר פסוק רעט מיט װײניג װערטער: (ז) (הטרם תדע שנו'). (העוד לא ידעת כי אבדה מצרים) דו װײסט דען נאך ניט אז מצרים איז פארלארען: (ח) (ויושב). זאגט רש"י (הושבו על ידי שליח) משה אונ אהרן זענען צוריקגע

רש"י

דבר: (ז) הטרם תדע. העוד לא ידעת ה כי מצרים: (ח) ויושב. הושבו ע"י שליח ששלחו אח

שפתי חכמים

שאותה מראה דהיינו השמש נתכסה וא"כ מתוך כך לא יוכל לראות את הארץ וגם אונקלוס תרגם כן עין שמשא דארעא: ה דטרם ל' עדיין לא כמ"ש בפ' בראשית בפסוק וכל שיח השדה טרם יצמח ובפ' וארא טרם תיראון ולא תפרשו לשון קודם ויהיה תדע עתיד במקום עבר:

ליקוטי מרדכי

(ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בִּנְעָרֵינוּ וּבִזְקֵנֵינוּ נֵלֵךְ וגו'. מפרשים פרעגן פאר װאס שטײט צװײ מאהל דר װארט נלך, נאר פריער שטײט אין פסוק פרעה האט געזאגט צו משה גײט דינט צו גאט, נאר װער זאל גײן? האט אים משה געענטפערט מיר האבן צו גײן אין דר מדבר װעגן צװײ זאכן. װעגן דינען צו גאט אונ עס װעט זײן בײא אונז איום טוב, װעגען דינען גאט בנערינו ובזקנינו נלך, װעלן מיר גײן מיט אונזערע יונגע אונ אלטע מענטשן, אונ װײל עס איז בײא אונז איום טוב דריבער בבנינו ובבנותינו בצאננו ובבקרנו נלך, װעלן מיר גײן מיט אונזערע קלײנע קינדר אונ מיט אלע שעפסן אונ רינדער, װי פרעה האט גיהערט אניע זאך פון משה, עס װעט זײן איום ט"ב, האט פרעה געזאגט ראו כי רעה נגד פניכם, זעהט אויף אײער פנים איז צודערקענן דאס שלעכטס װאס איר װילט טאן, אז איר װילט גאר אנטלויפן, די גרויסע מענטשן װעל איך לאזן גײן דינען גאט, װארום ביז איצט האט איר ניט מעהר געװאלט, אונ װאס איר זאגט עס איז בײא אײך איום טוב דאס איז א אויסגעטראכטע זאך צום אנטלויפן, װארום פאר װאס האט איר ביז איצט ניט געזאגט פון איום טוב:

פירוש לתורת אלהים

טאג װאס זײ זענען געװען אויף דר ערד כלומר פון טאג װאס זײא זענען בשאפן געװארען עד ביז הײנטיגן טאג אז משה האט אום גלאזט די רײ האט ער זיך אװעק געקערט אונ איז ארױס געגאנגען פרעה: (ז) וַיֹּאמְרוּ האבן געזאגט עבדי דיא קנעכט פרעה אליו צו פרעה עד מתי ביז װי לאנג יהיה דער משה זײן צו אונז צו אײן שטרויכלונג שלח די ישראל אונ לאזן זײ דינין זײער גאט הטרם װי דען נאך ניט כי אז דאס לאנד מצרים איז שון לורן געװארען דארך די מכות װאס װערט אונ געשיקט דארך זײא: (ח) וַיּוּשַׁב אונ מען האט גי אשליח אונ מען האט אום געקערט את משה מיט צו פרעה ויאמר האט פרעה צוא זײא אזוי געזאגט גײט אונ דינט אײער גאט נאר איך פרעג אײך װער ומי אונ װער ההולכים װעלכע מענשן פון אײך װאס זאלען גײן: (ט) וַיֹּאמֶר האט משה געזאגט

משלים על התורה

זעלביגע איז גיװען בײ פרעה, פרעה האט אין אמת די יודען ניט געװאלט ארויס שיקן, נאר אז די יסורים האבען אים צוגעדריקט, איז בײ אים געבליבען ער זאל ארויסשיקן די יודען, ער זאל פטור װערין פון די יסורים, הקב"ה האט נאר געטאהן װען די יסורים זענען אויף אים צושטארק געװארען אונ ער האט גיװאלט די יודען ארויסשיקן, האט הקב"ה פון אים דיא יסורים צוגינומען איז ער געבליבען װײטער בײ זײן שלעכ ער זאל דיא יודען ניט ארויסשיקען:

ספר הישר

בראנד אין זײערע לײבער איז עס געװארען אײן שחין א מצרים אונ זײער פלײש איז געװארען פול מיט בלאטערן זײ געשיקט אשװערין האגל אונ פײער האט זיך גיקאכט האגל דרום האט ער אום געשלאגן אלע בײמר מיט די פ

לְעַנֹת מִפָּנָי שַׁלַּח עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃
ד כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ אֶת־עַמִּי
הִנְנִי מֵבִיא מָחָר אַרְבֶּה בִּגְבֻלֶךָ׃
ה וְכִסָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל
לִרְאֹת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכַל ׀ אֶת־יֶתֶר
הַפְּלֵטָה הַנִּשְׁאֶרֶת לָכֶם מִן־הַבָּרָד
וְאָכַל אֶת־כָּל־הָעֵץ הַצֹּמֵחַ לָכֶם מִן־
הַשָּׂדֶה׃ ו וּמָלְאוּ בָתֶּיךָ וּבָתֵּי כָל־
עֲבָדֶיךָ וּבָתֵּי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־
רָאוּ אֲבֹתֶיךָ וַאֲבוֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם

דָמַי שַׁלַּח עַמִּי וְיִפְלְחוּן
דָמָי׃ ד אֲרֵי אִם סָרֵיב
תְּ לְשַׁלָּחָא יָת עַמִּי הָא
א מַיְתֵי מְחַר גּוֹבָא
תְחוּמָךְ׃ ה וַחֲפָא יָת עֵין
מְשָׁא דְאַרְעָא וְלָא יִכּוּל
חֲזֵי יָת אַרְעָא וְיֵיכוּל
שְׁאָר שֵׁיזָבְתָא
אִשְׁתְּאַר לְכוֹן מִן בַּרְדָּא
וּל יָת כָּל אִילָנָא
צְמַח לְכוֹן מִן חַקְלָא׃
וְיִמְלוֹן בָּתָּיךְ וּבָתֵּי
עַבְדָּיךְ וּבָתֵּי כָל
רַיִם דִּי לָא חֲזוֹ
הָתָךְ וַאֲבָהַת אֲבָהָתָךְ

רשב"ם

ענת. מן ענה לענות. מן ראה לראות.
פי' עוני ועינוי להיכנע ולהיות עני מלפני:
(ה) ולא יוכל. הרואה לראות הארץ: העץ הצמח. כי הברד שיבר את כל עץ השדה. ומה שיצמח אחרי כן יאכל הארבה:

רש"י

כאשר עוללת לי אשר עולל לי: (ג) לענות.
גומו לאתכנעא והוא מגזרת עני ג מאנת להיות עני
מפני: (ה) את עין הארץ. את מראה ד הארץ:
יוכל וגו'. הרואה לראות את הארץ ול' קצרה

בית יהודא

עס שטייט (וְעִילֵּל לָמוֹ) ער האָט געטאָהן צו איהם (כַּאֲשֶׁר עוֹלַלְתָּ
לִי) ווי דו האָסט געטאָהן צו מיר (אֲשֶׁר עוֹלַל לִי) וואָס ער האָט
געטאָהן צו מיר: (ג) (לְעַנוֹת) . זאָגט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי
דער תרגום טייטשט (לְאִתְכְּנָעָא) צו זיין אונטערטעניג,
נידעריג (וְהוּא מִגְּזֵרַת עָנִי) לְעַנוֹת איז פון וואָרט עָנִי, אָרעם

...תְ לִהְיוֹת עָנִי וְשָׁפָל מִפָּנַי) דו ווילסט ניט זיין אָרעם אונ נידעריג פאַר מיר: (ה) נאָת עֵין הָאָרֶץ). מען מיינט דער
...ערעק וועט בּדעקען (אֶת מַרְאֵה הָאָרֶץ) דאָס זעהונג פון די ערד: (וְלֹא יוּכַל וגו'). עס וועט ניט קענען (הָרוֹאֶה) דער
...ר (לִרְאוֹת אֶת הָאָרֶץ) צו זעהן די ערד, ווער עס וועט וועלען זעהן די ערד וועט ער זיא ניט קענען זעהן ווייל

שפתי חכמים

...ביו"ד ופי' לפי הענין גם כן מל' סימה: ג פי' אבל לא ענין
...ד כמו והתעני תחת ידיה. והוסיף הרב מאנת להיות עני ושפל
לפי שמלת עני בכל מקום הוא נאמר על הממון וכאן מורה על השפלות:
ד פי' מתוך זריחת השמש יש מראה על הארץ שיוכל לראות את הארץ

פירוש לתורת אלהים

...מֵאַנְתָּ וועסטו ניט וועלען לְעַנוֹת צוא זיין אונטער
...ניג פאַר מיר שַׁלַּח שיק מיין פאָלק אונ לאָזן זייא
דינין: (ד) כִּי אִם מָאֵן אַתָּה וואָרום אַז דו וועסט
וועלן שיקן מיין פאָלק זאָג איך דיר איך וועל
...נגן אַהיישריק אין דיינע גמאַרקן: (ה) וְכִסָּה אונ
...וועק בּדעקין די שיין פון דער ערד וְלֹא אונ דער
...וועט וועלען זעהן די ערד וועט ער ניט קענן
...ן מַחֲמַת עס וועט זיין בּדעקט מיט היישריקען
אונ דער היישרעק וועט אויף עסן אֶת דָם איבריגי
אַנְטְרינוּנג הַנִּשְׁאֶרֶת וואָס איז אייך גבליבן אונ איז ניט
דער שלאָגן גוואָרן פון דעם האָגל וועט דם הייגט
דר היישעריק אויף עסן וְאָכַל אונ ער וועט אויף עסן
אלי פירות פון די ביימר וואָס עס שפּראָצט צו אייך
פון דעם פעלד: (ו) וּמָלְאוּ אונ די היישעריקן וועלן
דער פילן בָּתֶּיךָ דיינע הייזר וּבָתֵּי אונ דיא הייזר פון
גאַנצען לאַנד מִצְרַיִם אונ עס וועט זיין אַזעלכי
היישעריקן אֲשֶׁר וואָס דייני עלטערן אונ דייני עלטרונס
עלטערן האָבן נאָך אַזעלכי ניט גזעהן מִיּוֹם פון דעם

ספר הישר

...רעש אונ הָט אייך געשלאָגן זייער ערד צו כִּנִּים נאָט הָט
...געבראַכט אַלערלייא חַיּוֹת פון פעלד קיין מִצְרַיִם שלאַנגען
...סען אונ די מִצְרַיִם האָבן זיך באַהאַלטן פאַר די חַיּוֹת רָעוֹת
הָט געשיקט אויף זייערע פערד אייזלען אונ שאָף דעם דֶּבֶר
די מִצְרַיִם זענן אויף געשטאַנען פְּרִי צו זייערי פיך האָבן זייא
...ניט געטראָפן נאָר איינס פון צעהן אונ די פיך פון יִשְׂרָאֵל
...אים געמיינערט געוואָרן אַפִּילוּ איינעם גאָט הָט געשיקט איין

משלים על התורה

זיך דערוואָסט פון די עֵצָה, זענן זיי געגאַנגן צו אַמְכַשֵּׁף,
אונ האָבן ביי איהם גענומן אַקְמֵיעַ, אַז ער וועט טראָגן אויף
זיך די קְמֵיעַ וועט ער ניט שפּירען די יְסוּרִים אונ וועט ניט
מוֹדֶה זיין, וועלן די שׁוֹפְטִים גלייבן זיינע רייד אַז ער האָט
ניט געפלוכט דעם מֶלֶךְ אונ מען וועט איהם אַרויסלאָזען
פְרַיי. קענן מיר ניט זאָגן וועגן די קְמֵיעַ הָט ער ניט מוֹדֶה
גיוועזן, ער הָט ניט מוֹדֶה גיוועזן ווייל ער הָט ניט גיוואָלט
מוֹדֶה זיין, ווייל ער הט גוואָלט לעבן. דיא קְמֵיעַ האָט

...געטאָן, ער זאָל ניט שפּירען די יְסוּרִים, אונ אַז ער הָט ניט געשפּירט די יְסוּרִים האָט ער ניט מוֹדֶה גיוועזן, דָם

אֹתֹתַי אֵלֶּה בְּקִרְבּוֹ: ב וּלְמַעַן תְּסַפֵּר
בְּאָזְנֵי בִנְךָ וּבֶן־בִּנְךָ אֵת אֲשֶׁר
הִתְעַלַּלְתִּי בְּמִצְרַיִם וְאֶת־אֹתֹתַי
אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בָם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי
יְהוָה: ג וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־
פַּרְעֹה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה
אֱלֹהֵי הָעִבְרִים עַד־מָתַי מֵאַנְתָּ

אונקלוס

לְשַׁוָּאָה אָתַי אִלֵּין
בֵּינֵיהוֹן: ב וּבְדִיל
דְתִשְׁתָּעֵי קֳדָם בְּרָךְ וּבַ
בְּרָךְ יָת נִסִּין דִּי עֲבָדִית
בְּמִצְרַיִם וְיָת אָתְוָתַי דִּ
שַׁוֵּיתִי בְהוֹן וְתִדְעוּן אֲרֵ
אֲנָא יְיָ: ג וַאֲתָא מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן לְוָת פַּרְעֹה וַאֲמַרוּ
לֵהּ כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא
דִיהוּדָאֵי עַד אֵמָתַי
מְסָרֵב אַתְּ לְאִתְכְּנָעָא מִ

רשב"ם (ב) התעללתי. פעולת עלילה

בעל הטורים

לא שמעת עד כה: (ב) באזני בנך ובן בנך. שעד כאן רחמי האב על הבן א"נ כנגד ג' דורות שהיו במצרים:

בית יהודא

טאהן (שֶׁאָשִׁית אֲנִי) וואס איך וועל טאהן: (ב) וְהִתְעַלַּלְתִּי. (שִׂחַקְתִּי) הִתְעַלַּלְתִּי איז דערטייטש איך האב געלאכט (כְּמוֹ) ווי בִּלְעָם הט געזאגט צו זיין אייזעל (כִּי הִתְעַלַּלְתָּ בִּי) דו האסט געלאכט פון מיר (הֲלֹא כַּאֲשֶׁר הִתְעוֹלֵל בָּהֶם הָאָמוּר בְּמִצְרַיִם) ביי מִצְרַיִם שטייט כַּאֲשֶׁר הִתְעוֹלֵל בָּהֶם, ווי ער הט געלאכט פון זייא, זאגט רש"י (וְאֵינוֹ לָשׁוֹן פּוֹעֵל וּמַעֲלָלִים) מען קען ניט טייטשען אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלַּלְתִּי וואס איך האב געטאהן אין די מִצְרַיִם (שֶׁאִם כֵּן) ווארום אויב אזוי (הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב עוֹלַלְתִּי) הט מען געדארפט שרייבען עוֹלַלְתִּי (כְּמוֹ) ו

רש"י

שתי. שימי שאשית ב אני: (ב) התעללתי. שחקתי כמו (במדבר כב) כי התעללת בי, (שמואל א ו) הלא כאשר התעולל בהם האמור במצרים ואינו לשון פועל ומעללים שא"כ היה לו לכתוב עוללתי כמו (איכה א) ועו

שפתי חכמים

שלח את האנשים וגו' הא לא היתה תשובתם שלימה שהרי לא אמרו רק שישלח האנשים וכמו שאמר פרעה לכו נא הגברים וע"ש באריכות: ב ר"ל שלא תפרשו כמו כי השתות יהרסון שפירושו לשון יסוד או ל' מלחמה כמו שות שתו השערה לכ"פ שפירושו ל' שימה ומה שמפרש אח"כ שאשית אני ר"ל אף ע"פ שפי' שימי מ"מ נוכל לטעות ולפרשו כמו מאן ה' לתתי להלוך עמכם שפירושו תת אותי לכך פי' דשתי דהכא פי' שאשית אני כמו טוב תתי אותה לך שפירושו תת אני (רא"ם) א משום דיכול לפרשו ל' עבר דפי' שימה שלי ומשמע שכבר שם אות לכ"פ שאשית אני להבא. (ג"א) והא דלא פי' זה גבי ושת לו עדרי וגבי ולא שת לבו משום דודאי לפי הענין א"א לפרש רק מל' שימ אך כאן שהשי"ן נקודה בחיר"ק ובלא יו"ד ה"א לכך חסרה היו"ד כ לפרשו מלשון יסוד או מלחמה לכ"פ שאף ע"פ כן אין הוכחתו מנ

ליקוטים על התורה

מַכָּה קומען, קענסט דיך היטן דיא מַכָּה זאל ניט קומען, היט דיך. אמאהל איז די זאך פארקערט, הקב"ה זאגט פריער אז ער וועט ברייגגען שלעכטס אויף דער וועלט, ווייל ער וויל דיא מענטשין זאלין טאהן תְּשׁוּבָה, אונ די שלעכטס זאל אויף זיי ניט קומען, וויא עס איז געוועזען ביי נִינְוֵה. אמאהל זאגט הקב"ה פריער וועלכע שלעכטס עס וועט קומען אויף די מענטשען, מען זאל ניט זאגען די זאך הט געטראפען פון דר נאטור אונ עס איז ניט וועגען אשטראף אויף די זינד, דריבער האט דא געזאגט הקב"ה צו משה, קום צו פַּרְעֹה אונ זאג אים וועלכע מַכָּה עס וועט אויף אים קומען אונ ווען זיא וועט אויף אים קומען, נאר זאלסט ניט מיינען איך זאג אים דיא מַכָּה ווייל איך וויל ער זאל טאהן תְּשׁוּבָה, ניין, פַּרְעֹה וועט קיין תְּשׁוּבָה טאהן, כִּי אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת לִבּוֹ, ווארום איך האב שווער געמאכט זיין הַאַרְץ, ער זאל ניט תְּשׁוּבָה טאהן, נאר וועגין צוויי זאכען זאלסטו אי זאגען פריער די מַכָּה, ערשטונס ער זאל ניט זאגען דר איישעריק איז אליין געקומען ווי עס טרעפט אין יענע לענדער] דאס מיינ מען לְמַעַן שִׁתִי אוֹתוֹתַי אֵלֶּה בְּקִרְבּוֹ, ער זאל וויסען אז דיא זאכען האב איך אויף אים געטאהן, עס איז ניט געקומען טרעפענדיג, צווייטונס אויב ער קען זיך היטען די מַכָּה זאל אויף אים ניט קומען, זאל ער זיך היטען:

פירוש לתורת אלהים

אוֹתוֹתַי מיינע צייכען אֵלֶּה די וואס וועט ווייטער שטיי בְּקִרְבּוֹ צווישען אים: (ב) וּלְמַעַן אונ פון וועגען דעם או תְּסַפֵּר כְּדֵי דו זאלסט דער ציילען בְּאָזְנֵי אין דיא אויערן בִּנְךָ פון דיין זוהן אונ דיין זונס זון אֵת וואס איך האב געשפעט אין די מִצְרַיִם וְאֶת אונ מיינע צייכען וואס אי האב געטאהן אין זיי וִידַעְתֶּם אונ איר זאלט וויסען כִּי א איך בין גאט: (ג) וַיָּבֹא איז געקומען משה מיט אהר צו פַּרְעֹה וַיֹּאמְרוּ אונ האבען צו אים געזאגט כֹּה אזו ה געזאגט גאט אֱלֹהֵי דר גאט פון די יודען עַד ביז ווי לאנ

משלים על התורה

פַּרְעֹה איז גיוועזען ווי עס הט אמאהל געטראפען מען הט אויף איינם געזאגט ער הט געפלוכט דעם מֶלֶךְ, ריכטיגע עֵדוּת איז אויף די זאך ניט געוועזען, האט מען אים ניט געקענט הַרְגְּנֶען, די שׁוֹפְטִים האבען אים געוואלט הַרְגְּנֶען, איז ביי זיי געבליבען מען זאל אים שטראפען מיט גרויסע יְסוּרִים, ער וועט ניט קענען אויסהאלטין דיא יְסוּרִים וועט ער וועלען פָּטוּר ווערן פון זיין לעבן וועט ער מוֹדֶה זיין אז ער האט געפלוכט דעם מֶלֶךְ וועט מען אים הַרְגְּנֶען, אזוי איז גיוועזן די עֵצָה פון די שׁוֹפְטִים, די קְרוֹבִים פון דעם מענטש האב

ספר הישר

געשלאגען זייער גרויסע אונ שלעכטע מַכּוֹת ער הט פאר קער אַלֶע וואסערין פון מִצְרַיִם צו בלוט זיי פלעגין עפעס קנעטען אדע קאכען איז זייער געשמאלץ גיוועזען ווי בלוט גאט הט אויך געמאכ ווידמען אין אלע זייערע וואסערן פרעש די פרעש זענען גיקומען אי די הייזער פון די מִצְרַיִם אונ אז זיי פלעגען טרינקען וואסר פלעגנ דרינען ווערן פרעש אונ די וואסר פון זייער גקעכץ איז געוואר

זיך

ז] (לאו ב) שלא לאכול בשר פסח נא ומבושל שנאמר תאכלו ממנו נא ובשל מבשל במים :
ח] (לאו ג) שלא להותיר מבשר הפסח שנאמר לא תותירו ממנו עד בוקר :
ט] (עשה ו) לבער חמץ ביום ארבעה עשר בניסן שנאמר אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם :
י] (עשה ז) לאכול מצות בליל ט"ו בניסן שנאמר בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצות :
יא] (לאו ד) שלא ימצא חמץ כל שבעה שנאמר שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם :
יב] (לאו ה) שלא לאכול תערובת חמץ שנאמר כל מחמצת לא תאכלו :
יג] (לאו ו) שלא להאכיל בשר פסח לישראל מומר שנאמר זאת חוקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו :
יד] (לאו ז) שלא להאכילו לתושב ושכיר שנאמר תושב ושכיר לא יאכל בו :
טו] (לאו ח) שלא להוציא הבשר מהחבורה שנאמר בבית אחד יאכל לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה :
טז] (לאו ט) שלא לשבור עצם מהבשר שנאמר ועצם לא תשברו בו :
יז] (לאו י) שלא יאכל ערל בשר פסח שנאמר וכל ערל לא יאכל בו :
יח] (עשה ח) לקדש הבכור שנאמר קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא :
יט] (לאו יא) שלא לאכול חמץ בפסח שנאמר ולא יאכל חמץ :
כ] (לאו יב) שלא יראה חמץ כל שבעה שנאמר ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך :
כא] (עשה ט) לספר ביציאת מצרים עם הבן ליל ט"ו בניסן שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר . בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים :
כב] (עשה י) לפדות פטר חמור וליתן פדיונו לכהן שנאמר וכל פטר חמור תפדה בשה :
כג] (עשה יא) לערוף פטר חמור אם לא יפדהו שנאמר ואם לא תפדה וערפתו :

אונקלוס

שמות י בא

וַאֲמַר יְיָ לְמשֶׁה עוּל לְוָת פַּרְעֹה אֲרֵי אֲנָא יַקָּרִית יָת לִבֵּהּ וְיָת לִבָּא דְעַבְדוֹהִי בְּדִיל

י א וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה כִּי־אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת־לִבּוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שִׁתִי

בעל הטורים

(א) בא אל פרעה . כשהיה אומר לו לבא לביתו היה אומר לו בא וכשהיה אומר לו לילך אליו המימה היה אומר לו לך : בא . עולה בג' רמז לו ג' מכות שיביא עוד עליו: שתי . ג' במסורה הכא ואידך שתי כליל לך . שתי לבך למסלה . מלמד שאע"פ שלא התרה בו פי' על מכת חושך רמזו לו וזהו שיתי כליל לך וליפראל אמר שיתי לבך למסלה שיכינו עצמם לדרך ויחפשו בבתי המצרים בימי חשך לראות כליהם שישאלו מהם כליהם לכשילכו. שתי . כתיב חסר קרי ביה שתי רמז לב' מכות חוץ ממכת בכורות שכבר רמזו לו בוהכם

רשב"ם

(א) בא אל פרעה כי אני הכבדתי וגו'. בכל מכות לא מצינו שהודיע הקב"ה למשה שחיזק את לבו. אך בזאת שהודה פרעה שהוא הצדיק ואני ועמי הרשעים . ובזאת כתיב ויוסף לחטוא לכך הוזקק לו' כי אני הכבדתי וגו' ואת לב עבדיו שכך כתיב למעלה ויכבד לבו : שתי . שומי :

רש"י

(א) ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה. א והתרה בו:

בית יהודא

(א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁהוּ. הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה, (בֹּא אֶל פַּרְעֹה) , קוּם צוּ פַּרְעֹה (וְהַתְרֵה בּוֹ) זָאלְסְט אִים אָגֶען אוֹיבּ עֶר וֶועט נִיט אַרוֹיסְשִׁיקְען דִיא יוּדֶען וֶועט אוֹיף אִים קוּמֶען נָאךְ אַמַּכָּה : (שִׁתִי) . אִיז דֶערְטַייטְשׁ (שׂוּמִי) מַיין

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) בא אל פרעה וכו' מביא מחר משה היאך ידע והלא לא מצינו שאמר לו הקב"ה מכת הארבה י"ל שהיו חקוקות על המטה דצ"ך עד"ש באח"ב וק"ל א"כ במכות אחרונות אמאי וצרך להודיעו לכן נ"ל דהבין משה המכה מדאמר לו הקב"ה משה ולמען תספר ודרך הוא לספר על מכת הארבה שהרי גם במכת הארבה דיואל כתיב עליה לבניכם ספרו :

שפתי חכמים

א מדכתיב כי אני הכבדתי את לבו וגו' כי כל כי שבמקרא נתינת טעם הוא אלמעלה ואי לא פירושו להתרות בו מה זה נתינת טעם אלמעלה (נח"י) וה"ק הש"י למשה שאף ע"פ שכבר הודה ואמר חטאתי הפעם ואפ"ה לא שלח את בני ישראל א"כ פשיטא דלא תהני התראה וע"ז נותן טעם כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו דלריך ההתראה משום עבדיו דעד עתה לא הכבידו את לבבם והא דלא הכביד את לבבם קודם לזה היינו משום דעבשיו כאמר הירא דבר ה' מעבדי פרעה וגו' ולולא שהכביד גם לב עבדיו היו מפצירין בו לשלוח את בני ישראל לפיכך הכביד גם לב עבדיו למען שתי אותותי ואע"ג שאמרו

פירוש לתורת אלהים

(א) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה הָט גָאט גְזָאגְט צוּ מֹשֶׁה בֹּא קוּם צוּ פַּרְעֹה אוּנ טוּ אִים הַתְרָאָה אוֹיף דֶער מַכָּה פוּן אַרְבֶּה כִּי וָוארוּם אֲנִי אִיךְ הָאבּ שְׁוֶוער גֶעמַאכְט זַיין הַארְץ וְאֶת לֵב אוּנ דָאס הַארְץ פוּן זַיינֶע קְנֶעכְט לְמַעַן פוּן וֶועגֶן דֶעם טַעַם שִׁתִי אִיךְ זָאל טָאהְן

ליקוטים על התורה

(א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בֹּא אֶל פַּרְעֹה וגו'. דֶר פִירוּנְג פוּן הקב"ה אִיז נִיט וִויא דֶער פִירוּנְג פוּן אַמֶענְטְשׁ, אַז אֵיין מֶענְטְשׁ רְאוּבֵן וִויל טָאהְן שְׁלֶעכְטֶס צוּ אֵיין אַנְדֶער מֶענְטְשׁ וּשְׁמוּאֵל, וֶוערְט רְאוּבֵן גוּט מִיט שְׁמוּאֵל, שְׁמוּאֵל זָאל מֵיינֶען אַז רְאוּבֵן אִיז זַיין גוּטֶער פְרַיינְד, וֶועט שְׁמוּאֵל זִיךְ נִיט הִיטֶן פַאר אִים. וֶועט רְאוּבֵן קֶענֶען בְּרֵיינְגֶען אוֹיף שְׁמוּאֵל דִי שְׁלֶעכְטֶס וָוס עֶר טְרַאכְט אִים צוּ טָאהְן, אָבֶּער אַז רְאוּבֵן וֶועט וַוייזְן צוּ שְׁמוּאֵל אַז עֶר אִיז אִים אַשּׂוֹנֵא, וֶועט שְׁמוּאֵל זִיךְ הִיטֶן פַר אִים אוּנ רְאוּבֵן וֶועט אִים קֵיין שְׁלֶעכְטֶס קֶענֶען טָאהְן, אָבֶּער הקב"ה אִיז נִיט אַזוֹי. ... הָט גֶעשִׁיקְט מֹשֶׁה'ן צוּ פַּרְעֹה פַאר יֶעדֶר מַכָּה מֹשֶׁה זָאל אִים זָאגֶן דִי מַכָּה וָועט אוֹיף דִיר קוּמֶן אוּנ אִין דִי צַייט וֶועט דִיא

ספר הישר

וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גִיוֶועזְט נָאךְ אֵין צְוֵוייא יָאר הָאט גָאט ווידֶער גֶעשִׁיקְט מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן צוּ פַּרְעֹה עֶר זָאל דִי יִשְׂרָאֵל אַרוֹיסְשִׁיקְן פוּן מִצְרַיִם הָט פַּרְעֹה נִיט גֶעוָואלְט צוּ הֶערִין אִין דֶעם קוֹל פוּן גָאט הָט גָאט דֶר וֶועקְט זַיין גְבוּרָה אִין מִצְרַיִם אוּנ הָט זַיי

משלים על התורה

(א) כִּי אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת לִבּוֹ. מְפָרְשִׁים פְרֶעגִין פוּן דִי רֵייד זָעהְן מִיר וֶוען הקב"ה וָואלְט נִיט שְׁוֶוער גֶעמַאכְט דָאס הַארְץ פוּן פַּרְעֹה, וָואלְט פַּרְעֹה אַלֵיין אַרוֹיסְגֶעשִׁיקְט דִיא יוּדֶען, גָאר הקב"ה הָט אִים נִיט גִילָאזְין אַרוֹיסְשִׁיקְן נָוויל הקב"ה וִויל אִים שְׁלָאגִין, אִיז דָאךְ דָאס אַאוּמְרֶעכְט פוּן הקב"ה. פִיל תֵּירוּצִים זֶענֶען גֶעזָאגְט גֶעוָוארֶען אוֹיף דִיא קַשְׁיָא, דֶער סֵפֶר אמונת חכמים שְׁרַייבְּט דֶער עִנְיָן פוּן

ארבעים שנה והפצתי את־מצרים בגוים וזריתים בארצות: כי כה אמר אדני יה
מקץ ארבעים שנה אקבץ את־מצרים מן־העמים אשר־נפצו שמה: ושבתי א
שבות מצרים והשבתי אתם ארץ פתרוס על־ארץ מכורתם והיו שם ממלכה שפל
מן־הממלכות תהיה שפלה ולא־תתנשא עוד על־הגוים והמעטתים לבלתי רד
בגוים: ולא יהיה־עוד לבית ישראל למבטח מזכיר עון בפנותם אחריהם וידעו
אני אדני יהוה: ויהי בעשרים ושבע שנה בראשון באחד לחדש היה דבר־יהוה
לאמר: בן־אדם נבוכדראצר מלך־בבל העביד את־חילו עבדה גדלה אל־צר כ
ראש מקרח וכל־כתף מרוטה ושכר לא־היה לו ולחילו מצר על־העבדה אשר־ע
עליה: לכן כה אמר אדני יהוה הנני נתן לנבוכדראצר מלך־בבל את־ארץ מצ
ונשא המנה ושלל שללה ובזז בזה והיתה שכר לחילו: פעלתו אשר־עבד
נתתי לו את־ארץ מצרים אשר עשו לי נאם אדני יהוה: ביום ההוא אצ
קרן לבית ישראל ולך אתן פתחון־פה בתוכם וידעו כי־אני יהוה:

פירוש ע"ט

שפרייטן דיא מצרים בגוים צווישן די פעלקר וזריתים אונ איך וועל זיי פר שפרייטן בארצות צווישן דיא לענדער: כי ווארום כה אמר יי אזו האט גזאגט גאט מקץ סוף ארבעים שנה פערציג יאר אקבץ וועל איך צו נויף זאמלן את מצרים דיא מצרים מן העמים פון דיא פעלקר אשר וואס זיי זענין פר שפרייט געווארן דארטן ושבתי אונ איך וועל ווידר קערן דאס ווידר קערונג פון מצרים והשיבותי אונ איך וועל זייא ווידר קערן אין לאנד פתרוס על ארץ מכורתם אויף דעם לאנד פון זייער געבורט והיו אונ זיי וועלן זיין דארט אנידריגע מלוכה מן פון אלע מלכים תהיה וועט זי זיין נידריגער ולא אונ זי וועט שון ניט געוועלטיגן על הגוים אויף דיא פעלקר והמעטתים אונ איך וועל זיי מינערן לבלתי זיי זאלן ניט געוועלטיגן אין די פעלקר ולא יהיה אונ עס וועט ניט זיין עוד נאך לבית ישראל צו דעם הויז גזונד פון יודן למבטח צוא אפאר זיכערונג מזכיר עון וואס דער מאנט די זינד בפנותם אז דיא ישראל קערן זיך נאך די מצרים וידעו אונ זיי וועלן וויסן כי אני יי אז איך בין גאט: ויהי אונ עס איז געווען בעשרים ושבע שנה אין זיבן אונ צוואנציג יאר צו מלכות נבוכדנצר בראשון אין דעם ערשטן דאס איז ניסן באחד איין טאג אין חודש היה איז געווען דבר יי די רייד פון גאט אלי צוא מיר לאמר אזו צו זאגן: בן אדם דו בן אדם נבוכדנצר מלך בבל דער מלך פון בבל העביד הט גמאכט ארבטן את חילו זיין חיל עבודה אגרוסע ארבעט אל צור אויף דער שטאט צור זיין חיל האט בלעגערט די שטאט צור אלאנגע צייט כל ראש איטליכער קאפ מוקרח איז גלאט געווארען פון דיא האר וכל כתף אונ איטליכער

אקסל מרוטה איז אפ גריסן געווארן דאס פלייש וועגן דער גרוסער ארבט וואס זייא האבן געטאהן אונ לון לא היה לו איז ניט געווען צוא אים ולחילו צו זיין חיל על העבודה אויף דער ארבט אשר וואס ער גארבט אויף איר דם רובונג וואס זייא האבן גר איז איין גזונקן געווארן אין ים ווארום עס איז געווארן אויף דער שטאט צור אז זיא זאל איין גי ווערן אין ים מיט איר זאק רוב: לכן דרום כה יי אזוי האט גיזאגט גאט הנני איך נותן וועל ג לנבוכדנצר צו נבוכדנצר דער מלך פון בבל את לאנד מצרים ונשא אונ ער וועט אוועק טר המונה איר גוטס ושלל אונ וועט רובען שללה זאק רוב ובזז אונ וועט רובען בזה איר רובונג אונ זי וועט זיין שכר לון לחילו צו זיין חיל פר ארבעט וואס זייא האבען גארבט אין דער ש צור: פעולתו זיין ווערג אשר עבד בה וואס ער גארבעט אין איר אין דר שטאט צור נתתי לו איך געגעבן צו אים את דאס לאנד מצרים פר אשר דר פאר וואס דיא מצרים האבען דיר ג שלעכץ זיי האבן מבטיח געווען צו די ישראל פאלשע הילף נאום יי אזו זאגט גאט: ביום ההוא דעם טאג אז די צייט וועט אום זיין וואס מ וועט חרוב זיין אצמיח וועל איך מאכען שפר קרן איין הערשאפט לבית ישראל צום הויז גזונ ישראל ולך אונ צו דיר יחזקאל אתן וועל איך פתחון איין עפנונג פון מויל בתוכם צווישן זייא וועלן זעהן אז דיין נביאות איז אמת וידעו או וועלען וויסן כי אני יי אז איך בין אגאט:

מנין המצות בסדר בא יש כ' מצות תבעה עשין וי"ח לאוין.

[ד] (עשה ג) לקדש חדשים ולחשוב שנים בבית דין בלבד שנאמר החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לחדשי השנה:

[ה] (עשה ד) לשחוט כבש הפסח בזמנו שנאמר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים:

[ו] (עשה ה) לאכול בשר פסח בליל ט"ו בניסן שנא' ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו

ת־יאריך בקשקשתיך והעליתיך מתוך יאריך ואת כל־דגת יאריך בקשקשתיך
בק: ונטשתיך המדברה אותך ואת כל־דגת יאריך על־פני השדה תפול לא
סף ולא תקבץ לחית הארץ ולעוף השמים נתתיך לאכלה: וידעו כל־ישבי מצרים
אני יהוה יען היותם משענת קנה לבית ישראל: בתפשם בך בכפך תרוץ ובקעת
ם כל־כתף ובהשענם עליך תשבר והעמדת להם כל־מתנים: לכן כה אמר אדני
ה הנני מביא עליך חרב והכרתי ממך אדם ובהמה: והיתה ארץ־מצרים לשממה
בה וידעו כי־אני יהוה יען אמר יאר לי ואני עשיתי: לכן הנני אליך ואל־יאריך
תי את־ארץ מצרים לחרבות חרב שממה ממגדל סונה ועד־גבול כוש: לא
בר־בה רגל אדם ורגל בהמה לא תעבר־בה ולא תשב ארבעים שנה: ונתתי את־
ץ מצרים שממה בתוך ארצות נשמות ועריה בתוך ערים מחרבות תהיין שממה

°סבכף קרי

פירוש ע"ט

ן והדבקתי און איך וועל בהעפטן דגת יאוריך דיא
פון דיינע טייכן בקשקשותיך אין דיינע שופן איך
געבין אדעה אין די הערצר פון דיינע גבורים
זאלען גיין מיט דיר אויף אמלחמה און דארט
ין זיי אלע גהרגת ווערן והעליתיך און איך וועל
אויף ברענגין מתוך פון דיינע טייכען בקשקשותיך
דיינע שופן תדבק וועסטו בהעפטין: ונטשתיך און
וועל דיך פר שפרייטן המדברה אין דער מדבר
דיך און אלע פיש פון דיינע טייכען על פני אויף
פעלד תפול וועסטו פאלין לא תאסף דוא וועסט
ווערין צו נוף גזאמלט נאר לחית הארץ צוא דיא
פון דר ערד ולעוף השמים און צו די פויגלין פון
ימלן נתתיך וועל איך דיך געבן לאכלה צו עסן:
און זייא וועלען וויסען כל אלע די זיצערס פון
ים כי אני יי אז איך בין גאט יען דרום היותם זייא
גוועןמשענת איין אונטער לעהנונג קנה שטעקלין
הוז גיזונד פון די יודען: בתפשם אז זייער טוהן
אלטען בך אין דיר בכף מיט איהרע טענין תרוץ
טו צו בראכן גוואורן ובקעת און האסט גשפאלטן
צו זייא כל כתף אלע אקסלען ובהשענם אין זייער
און לעהנין עליך אויף דיר תשבר ביסטו צו בראכן
רן והעמדת און דו האסט אויף גשטעלט להם צו
תנים אלע לענדן לכן דרום כה אזו הט גזאגט גאט
איך וועל ברענגען עליך אויף דיר חרב אשווערט והכרתי און איך וועל פאר שניידען ממך פון דיר אדם
המענטשן מיט אלע בהמות: והיתה און עס וועט זיין ארץ מצרים דאס לאנד מצרים לשממה וחרבה צוא
טונג וידעו און זיי וועלן וויסען כי אני יי אז איך בין גאט יען דרום אמר ער הט גזאגט יאור לי דר טייך איז
מיר ואני עשיתי איך האב מיר אליין גמאכט: לכן דרום הנני איך וועל שיקן מיין צארען אליך צו דיר ואל
ך און צו דיינע טייכען ונתתי את ארץ מצרים און איך וועל געבן דאס לאנד מצרים לחרבות צו וויסט חורב
ה אזוי איין וויסט פון פאר טומלינג ממגדול פון מארען סונה ועד גבול כוש ביז גמארק פון כוש: לא תעבר
ס וועט ניט איבער פארען אין איר רגל אדם אפוס פון אמענש ורגל בהמה און אפוס פון אבהמה לא תעבר
ס וועט דריגן ניט איבר פארן ולא תשב און זיא וועט זיך ניט באזעצין ארבעים שנה פערציג יאר ונתתי
איך וועל געבן את ארץ דאס לאנד מצרים שממה וויסט בתוך צווי שן די וויסטע לענדר ועריה צווישען
וויסטע שטעט תהיין זיא וועט זיין שממה וויסט ארבעים שנה פערציג יאר והפיצותי און איך וועל פאר
שפרייטן

משלי יוסף

געווארן דר מאגן, אז ער וועט נעמען דעם מעדיצין דעם
מאגן וועט צוריק זיין אין ארדענונג, איז ער שון געזונד.
אבער דו ביזט אשוואכר מענטש, דו מוזט ווארטען ביז
זומר, וועסטו פארן אין קארלס באד וועסטו געזונד ווערן,
נאר וויל ביז צו פארין אין קארלס באד איז נאך ווייט,
עס איז היינט ווינטער, גיב איך דיר דערווייל מעדיצינן
צו פארגרינגערין די קראנקייט דו זאלסט קענן ווארטן ביז
זומער און זומער וועסטו קענן אין גאנצען געזונד ווערן,
מיר געפינען אין דיא תורה הקב"ה האט געזאגט צו משה
אהיה אשר אהיה, איך וועל זיין מיט יודן איצט און וועל
זיין מיט זיי אין אנדערע גלותין, און משה הט געזאגט צו
הקב"ה שלח נא ביד תשלח, זאגט דר מדרש משה הט
געזאגט צו הקב"ה שיק שון משיח און ער זאל דיא יודען
אויסלייזען אאייביגע אויסלייזונג, הקב"ה האט אבער
גיזעהן די צייט פון דעם אמתין אויסלייזונג איז נאך ווייט,
און ליידען אזוי פיל גלות איינם נאך דם אנדערע וועלען
יודן ניט קענען אויסהאלטין, דריבער הט מען זייא ארויס
גענומען פון מצרים און אריינגעפירט אין ארץ ישראל, זיי
זאלן זיך אביסל אפרוהן, נאכדעם זענן זיי געקומן אין גלות
בבל, נאכדעם הט מען געדארפט זייא זאלין זיך אביסל
אפרוהען פון גלות בבל, הט יחזקאל זיי געזאגט זיי וועלן
צוריק קומן אין זייער לאנד, און הט זייא אויסגערעכנט
וואס זיי וועלן האבען אין זייער לאנד, זייא וועלין באהען
הייזער, פלאנצין ווייגערטנער, זיי זאלען קענן ווארטין
ביז צו די ריכטיגע אויסלייזונג, אבער ביום ההוא, אז
עס וועט קומן דר טאג פון די ריכטיגע אויסלייזונג אצמיח
קרן לבית ישראל *) וועט זיין אאייביגע אויסלייזונג:

ערה ווען יודען זענען פרום ווערען זייא גערופין מי כעמך ישראל גוי אחד, און ווען זייא זענען ניט פרום ווערין זיי גערופין גוי אחר, דער
חילוק צווישען דעם ד און ר, איז נאר דער ווינקול פון ד, דריבער זאגט דער פסוק אצמיח קרן לבית ישראל, איך וועל מאכן
גואצין אווינקול צום ר, וועט ווערין פון דעם ר אד, וועלין דיא יודען ווערין גוי אחד בארץ אויף אייביג [א"א]:

בני ישראל כאשר דבר יהוה ביד־משה: פפפ

ולא שלח ית בני ישראל כמא די מליל יי בידא דמשה: פפפ

קכ"א. ניכעו"ל סימן. יעיא"ל סימן. ומפטירין כה אמר ה׳ ביחזקאל סימן כ"ח:

בית יהודא

מיר געפעלט זיינע רייד (כתרגומו) ווי דער תרגום טייטשט דעם וואָרט ניצק, ואתיך, גיסען, לצקת, לאתכא, צו גיסען (אף זה לא נתך ארצה) די ווערטער לא נתך ארצה, וועלען מיר אויך אזוי טייטשען (לא הוצק לארץ) דר רעגען איז ניט אראפגעגאסען געוואָרען אויף די ערד:

רש"י

ויצק ואתיך לנקת לאתכה אף זה לא נתך לארץ לא הוצק לארץ: חסלת פרשת וארא

פירוש לתורת אלהים

פרעה האט ניט געוואָלט שיקען די קינדער פון ישראל כאשר אזוי וויא גאט האט גערעט דארך משה

הפטרת וארא (ביחזקאל סימן כח כט)

כה־אמר אדני יהוה בקבצי את־בית ישראל מן־העמים אשר נפצו בם ונקדשתי
לעיני הגוים וישבו על־אדמתם אשר נתתי לעבדי ליעקב: וישבו עליה לבטח
ובנו בתים ונטעו כרמים וישבו לבטח בעשותי שפטים בכל השאטים אתם מסביבותם
וידעו כי אני יהוה אלהיהם: בשנה העשרית בעשרי בשנים עשר לחדש היה דבר
יהוה אלי לאמר: בן־אדם שים פניך על־פרעה מלך מצרים והנבא עליו ועל־מצרים
כלה: דבר ואמרת כה־אמר אדני יהוה הנני עליך פרעה מלך־מצרים התנים הגדול
הרבץ בתוך יאריו אשר אמר לי יארי ואני עשיתני: ונתתי חחים בלחייך והדבקתי

משלי יוסף

כה אמר ה׳ אלהים וגו׳. אין די נבואה פון יחזקאל האט געזאָגט צו די יודען האט ער צוויי מאהל געזאָגט טובות, נאר די רייד זענען ניט גלייך איינע צו די אנדערע, אין די ערשטע צוויי פסוקים האט ער אויסגערעכענט דיא טובות אייבציגווייז, די יודען וועלען פארזאמעלט ווערען פון דיא פעלקער, זיי וועלען זיצען אויף זייערע ערד, זיי וועלען זיצען זיכר, וועלין באהעען הייזער, פלאנצען ווייגערטנר. אין לעצטין פסוק האט יחזקאל גאר ניט אויסגערעכענט, ער האט נאר געזאָגט פיר ווערטער "אצמיח קרן לבית ישראל". נאר דער ענין איז למשל צוויי מענטשען קראנקע זענען געקומען צו אדאקטאר, איינר האט דערציילט דעם דאקטאר, ער האט קאפ שמערצין, ער האט קיין אפעטיט צום עסין, ער קען ניט שלאפין, און נאך אזעלכע זאכן, דר דאקטאר האט אים פערשריבען אמעדיצין און זאגט צו אים פון דעם מעדיצין וועסטו זיין געזונד, דר אנדערער האט אויך דערציילט דעם דאקטאר די זעלבינע קראנקייט, האט דער דאקטאר געזאגט צו אים, איך גיב דיר אמעדיצין וועט אוועקגיין די קאפ שמערצין, וועסט האבען אפעטיט צום עסין, וועסט קענען שלאפין, דר קראנקער האט געזאגט צום דאקטאר, [illegible]ר וום צו יענעם האטטו געזאגט נאר דריי ווערטער "וועסט זיין געזונד" און מיר זאגסטו יעדער זאך בזונדער, האט דר דאקטאר געזאגט צו אים איך וועל דיר זאגען, אייער קראנקייט איז גלייך, נאר די סבה פון וואס צו אייך איז די קראנקייט געקומען, איז ניט גלייך, יענער איז אין אמת געזונד, נאר ער האט גיגעסין אשלעכט עסין איז אים קאליע

פירוש ע"ט

●חחים קרי

כה אמר יי אלהים אזוי האט געזאגט גאט בקבצי אז איך וועל איין זאמלען את בית דם הויז גזונד ישראל מן העמים פון דיא פעלקער אשר וום נפוצו זייא זענען צושפרייט גיוואָרען בם אין זייא ונקדשתי און איך וועל געהייליגט ווערען בם דורך זיי לעיני פר די אויגן פון די פעלקער וישבו און זייא וועלען זיצען על אדמתם אויף זייער ערד אשר נתתי וום איך האב גיגעבען לעבדי מיין קנעכט ליעקב צו יעקב: וישבו עליה און זיי וועלען זיצען אין לאנד לבטח צו זיכערליך ובנו און זיי וועלען בועען בתים הייזער ונטעו און זייא וועלען פלאנצען כרמים ווייגערטנר וישבו און זייא וועלען זיצען לבטח זיכערליך בעשותי אז מיין טוהן שפטים גירעכט אין אלע השאטים וום זענען מבזה זייא מסביבותם ארום זיי וידעו וועלען זיי וויסען כי אני יי אז איך בין גאט אלהיהם זייער גאט: בשנה העשירית אין דעם צעהנטען יאר פון מלכות צדקיהו בעשירי אין דעם צעהנטען חודש דם איז טבת בשנים עשר אין צוועלף טאג חודש היה איז געוועזן דבר יי די רייד פון גאט אלי מיר לאמר אזוי צו זאגן דו בן אדם טוא דיין פנים פרעה אויף פרעה דר מלך פון מצרים והנבא און נביאות עליו אויף אים ועל און אויף גאנץ מצרים:

דבר רייד ואמרת און דוא זאלסט זאגען כה אזו האט גאט געזאגט הנני איך עליך אויף דיר פרעה מלך מצרים דער מלך פון מצרים איך וועל שיקען מיין רוגז התנים הגדול דער גרוסער פיש הרובץ וום הוערט בתוך צווישען דיינע טייכען אשר אמר וואס ער האט געזאגט לי צו מיר יאורי מיין טייך ואני עשיתני איך האב מיר אליין גימאכט אזוי זאגסטו פרעה: ונתתי און איך וועל געבין חחים אייזערני רינגען בלחייך אין דיינע

מאָן

אפילת הנה: מפטיר לג ויצא משה מעם
פרעה את־העיר ויפרש כפיו אל־
יהוה ויחדלו הקלות והברד ומטר
לא־נתך ארצה: לד וירא פרעה כי־
חדל המטר והברד והקלת ויסף
לחטא ויכבד לבו הוא ועבדיו:
לה ויחזק לב פרעה ולא שלח את־

ארי אפילתא אנון:
ונפק משה מלות
עה ית קרתא ופרש
הי בצלו קדם יי
מנעון קליא וברדא
רא דהוה נחית לא
א על ארעא: לד וחזא
עה ארי אתמנע
רא וברדא וקליא
סף למחטי ויקרה
ה הוא ועבדוהי:
אתתקף לבא דפרעה

בעל הטורים

ויחדלו. ב' במסו'. ויחדלו הקולות. ויחדלו לבנות העיר מלמד בדור הפלגה הממס השם בקיעות ועבכבם עד שחדלו לבנות וגם חדלו לבנות ע"י הקולות שילחו מתחת סבלות מצרים: נתך. ג'. ך ארצה. עד נתך מים עליהם גבי בני שאול המוקעים. כאשר פי וחמתי על יושבי ירושלים. לומר שתפלת הצדיקים מעצרת המטר כמו הכא גבי משה ותפלת הצדיקים מוריד אותו כמו גבי דוד בעטה דין גבי בני שאול והתפלל אל השם וכפר להם וכן יכפר ה' לירושלים ע"י תפלת הצדיקים דכתיב וכפר אדמתו עמו:

רשב"ם

את הקישה והארבה אוכל את הרך: (לג) נתך. לשון יציקה. כמו כהיתוך כסף בתוך כור כן תותכו בתוכה ומטר לא הוצק ארצה: (לד) ויסף לחטא. עד עתה לא נתכוון לחטוא במזיד אבל כשהודה על הברד ואני ועמי הרשעים לכן קוראו עכשיו מזיד:

רש"י

לות הנה. מאוחרות ועדיין היו רכות ויכולות לעמוד קשה. ואע"פ שנא' ואת כל עשב השדה הכה הברד יש פשוטו של מקרא בעשבים העומדים בקלחם הראויים ת בברד. ומדרש רבי תנחומא יש מרבותינו שנחלקו את ודרשו כי אפילות פלאי פלאות נעשו להם שלא לקו: לא נתך. לא הגיע ואף אותן שהיו באויר לא הגיעו ודומה לו (דניאל ט) ותתך עלינו האלה והשבועה דעזרא ע עלינו. ומנחם בן סרוק חברו בחלק (יחזקאל כב) כהתוך כ לשון יציקת מתכת. ורואה אני את דבריו כתרגומו

בית יהודא

געזייט געווארן (ועדיין היו רכות) זיי זענען נאך געוויען ווייך (ויכולות לעמוד בפני קשה) האבען זיי געקענט בעשטיין פאר דעם הארטען האגעל ער זאל זיי קיין שאדען טאהן (ואף על פי שנאמר) אפילו עס שטייט אין פסוק (ואת כל עשב השדה הכה הברד) אלע גראז פון פעלד האט דער האגעל צו שלאגען, אונ גראז איז דאך ווייך, האט דאך דער האגעל שאדען געמאכט די ווייכע זאכען אויך פאר וואס האט ער ניט געשלאגען די ווייץ אונ די כוסמת, ענטפערט רש"י (יש לפרש פשוטו של מקרא) מען קען זאגען אפראסטן פשט אין פסוק (בעשבים העומדים בקלחים הראוים ללקות בברד) מען ט אייגע גראז וואס וואקסען אויף הארטע וואקסלען וואס דער האגעל קען זיי צו ברעכען, אין מדרש רבי מא (יש מרבותינו שנחלקו על זאת) זענען דא רבנים וואס קריגען אונ זאגען אפילות איז ניט דערטייטש שפעטיגע אונ האגעל האט געקענט צו ברעכען ווייכע זאכען אויך (ודרשו כי אפילות פלאי פלאות נעשו להם שלא לקו) זייא זאגען ות איז פון לשון פלא וואונדער), עס איז געווען גרויסע וואנדער פון הקב"ה וואס די ווייץ אונ די כוסמת ן ניט צו שאדען געווארן פון האגעל: (לג) (ולא נתך). (לא הגיע) דער רעגען איז ניט געקומען ביז אויף דיא ערד אותן שהיו באויר) אפילו דער רעגען וואס איז געווען אין דער לופטען (לא הגיעו לארץ) זענען ניט אראפגעקומען די ערד (ודומה לו) גלייך צוא דעם ווארט נתך שטייט אין פסוק (ותתך עלינו האלה והשבועה דעזרא) איז דערטייטש (ותגיע עלינו) עס איז געקומען אויף אונז די קללה אונ די שבועה פון עזרא, איז ותתך אזוי וויא נתך, געקומען, דא דער פסוק ומטר לא נתך ארצה, דער רעגען איז ניט געקומען אויף די ערד, זאגט רש"י (ומנחם בן סרוק בחלק כהתוך כסף) מנחם בן סרוק האט געשטעלט די ווערטער לא נתך ארצה צו זאמען מיט די ווערטער כהתוך (לשון יציקת מתכות) צוא גיסען מאטעריאל, כהתוך כסף מיינט מען ווי מען צו גיסט זילבער, אונ לא נתך ארצה מען אויך מיינען דער רעגען איז ניט אראפגעגאסען געווארען אויף דיא ערד, זאגט רש"י (ורואה אני את דבריו)

שפתי חכמים

כזן כנכתב בסור"ק הוה כאלו נכתב ה"א: מ ר"ל באותו חלק היינו כיסוד (כסורס) של כהתוך כסף (מכתיבת יד מהרר"ן ז"ל):

פירוש לתורת אלהים

ארום זיי זענען שפעט געזייעט געווארען זענען זיי ניט צייטיג געווען אונ זענען געווען ווייך אונ דר האגל איז אויף זייא געפאלען האבען זיי זיך איין ין אבער ניט צו בראכען געווארען: (לג) ויצא אונ ה איז ארויס געגאנגען פון דר שטאט ויפרוש האט פאר שפרייט זיינע הענט אל יי צוא גאט אונ תפלה געטאהן ויחדלו אונ זייא זענען געווארען פאר ן הקולות די דונערן והברד אונ דר האגל ומטר אונ

דער רעגין לא נתך ארצה האט ניט געגרייכט ביז צו דר ערד נאר זייא זענען געבליבען הענגען אין דער לופטען: (לד) וירא האט פרעה געזעהן כי חדל אז ער האט פר מיטן המטר דער רעגן והברד אונ דער האגל והקולות אונ די דונערן ויוסף לחטוא האט ער גמערט צו זינדיגין ויכבד לבו אונ האט שווער גמאכט זיין הארץ הוא ער ועבדיו אונ זיינע קנעכט: (לה) ויחזק אונ עס איז ווארען שטארק דאס הארץ פון פרעה ולא אונ

הַקֹּלוֹת יֶחְדָּלוּן וְהַבָּרָד לֹא יִהְיֶה־
עוֹד לְמַעַן תֵּדַע כִּי לַיהוָה הָאָרֶץ׃
ל וְאַתָּה וַעֲבָדֶיךָ יָדַעְתִּי כִּי טֶרֶם
תִּירְאוּן מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים׃
לא וְהַפִּשְׁתָּה וְהַשְּׂעֹרָה נֻכָּתָה כִּי
הַשְּׂעֹרָה אָבִיב וְהַפִּשְׁתָּה גִּבְעֹל׃
לב וְהַחִטָּה וְהַכֻּסֶּמֶת לֹא נֻכּוּ כִּי

אונקלוס

קָלַיָא יִתְמַנְעוּן וּבַרְדָ
לָא יְהֵי עוֹד בְּדִיל דְּתִדַּ
אֲרֵי דַיְיָ אַרְעָא׃ ל וְאַ
וְעַבְדָיךְ יְדַעְנָא אֲרֵי עַ
כְּעַן לָא אִתְכְּנַעְתּוּן ק
קֳדָם יְיָ אֱלֹהִים׃ לא וְכִתָּ
וְסַעֲרֵי לְקוֹ אֲרֵי סַעֲרַיָ
אַבִּיבִין וְכִתָּנָא גַּבְעוֹלֵי
לב וְחִטָּאָה וְכֻנָּתַיָא לָ
תו"א אביב מנחות סח ופד:

רשב"ם

(ל) כי טרם תיראון. כתרגום עדיין תיראון: (לב) לא נכו. להודיעך שמה ש שיבר הברד אכל הארבה. הברד סקל

בעל הטורים

(כט) הקולות יחדלון והברד לא יהיה עוד. אבל לא אמר על הקולות שלא יהיו עוד כי יהיו במתן תורה: (ל) תיראון. ג' במסורה דין ואי לא תערצון ולא תיראון שאמר להם משה ידעתי כי עד שתסור המכה תיראון אבל כשיצא הרוחה לא תערצון ולא תיראון:

רש"י

התפלל לפי שהיתה מלאה ג גלולים (ש"ר): (ל) טו תיראון. עדיין לא תיראון. וכן כל טרם שבמקרא עדיין הוא ואינו לשון קודם כמו (בראשית יט) טרם ישכבו עד שכיבו (שם ב) טרם יצמח עד לא צמח אף זה כן הוא ידע כי עדיין אינכם יראים ומשתהיה הרוחה תעמדו בקלקולכ (לא) והפשתה והשעורה נכתה. נשברה ל' פרי נכה. נכאים. וכן לא נכו. ולא יתכן לפרשו ל' הכו שאין נו"ן במקום ה"א לפרש נכתה כמו הוכתה כמו הכו אלא הנו"ן שורש בתיבה והרי הוא מגו (איוב לג) ל ושפו עצמותיו: כי השעורה אביב כבר ביכרה ועומדת בקשיה ונשתברו ונפלו. וכן הפש גדלה כבר והוקשה לעמוד בגבעוליה: השעורה אבי עמדה באביה לשון (שיר השירים ו יא) באבי הנחל: (לב)

בית יהודא

העיר לא התפלל) אבער אין שטאט האט ער ניט געבעטען צו הקב"ה (לפי שהיתה מלאה גלולים) ווייל אין שטאט איז געוועזן פגהל עבודה זרות: (ל) וטרם תיראון). מיינט מען (עדיין לא תיראון) איר האט נאך ניט מורא (וכן כל טרם שבמקרא) אלע טרם וואס שטייט אין פסוק מיינט מען (עדיין לא הוא) עס איז נאך ניט (ואינו לשון קודם) אונ טרם איז ניט דערטייטש פריער (כמו טרם ישכבו) מיינט מען (עד לא שכיבו) זיי האבען זיך נאך ניט געלייגט (טרם יצמח) מיינט מען (עד לא צמח) עס האט נאכניט געוואקסען (אף זה כן הוא) דעם טרם תיראון מיינט מען אויך אזוי, משה האט געזאגט (ידעתי כי עדיין אינכם יראים) איך ווייס איר האט נאך ניט מורא פאר הקב"ה (ומשתהיה הרוחה תעמדו בקלקולכם) אונ ווי עס וועט זיין אפלאזונג פון די מכה, וועט איר ווייטער זיין ביי אייער שלעכטס: (לא) והפשתה והשעורה נכתה). די פלאקס אונ די גערשטען נכתה (נשברה) איז צובראכען געווארען (לשון פרעה נכה) דער צובראכענער פרעה, האט געהאט אצובראכענעם פוס (נכאים) צובראכענע (וכן לא נכו) זיי זענען ניט צו בראכען געווארען (ולא יתכן לפרש לשון הכאה) מען קען ניט טייטשען לא נכו זיי זענען ניט געשלאגען געווארען (שאין נון במקום ה"א לפרש נוכתה הוכתה) ווארום אה"א ווערט ניט פארטאהשט אויף אנון, ווא עס דארף שטיין אה"א שטייט ניט אנו"ן פר די ה"א דריבער קען מען ניט טייטשען נוכתה אזוי ווי הוכתה, געשלאגען געווארען, אונ מען קען ניט טייטשען נכו ווי הכו, געשלאגען געווארען (אלא הנון שורש בתיבה) נאר דר נון איז דר ווארצעל אין ווארט (והרי הוא מגזרת ושפו עצמותיו) דר ווארט נכו איז פון ווארט ושפו עצמותיו, זיינע ביינער זענען צוא בראכען געווארען, אונ דא איז א דערטייטש נכו צוא בראכען געווארען: וכי השעורה אביב). ווארום די גערשטען (כבר ביכרה) איז שוין לאנג צייט געווארען (ועומדת בקשיה) זיא שטייט מיט י שטרויא (ונשתברו ונפלו) זענען זייא צו בראכען געווארן אונ געפ (וכן הפשתה גדלה כבר) דיא פלאקס איז שוין אויך לאנג גרוס געווארען (והוקשה) אונ הארט געווארען (לעמוד בגבעולי׳) זיא זאל שטיין אויף אירע שטעקליך, דריבער איז די פלאקס אויך צוא בראכען געווארען: והשעורה אביב. (עמ באביה) דיא גערשטן איז געשטאנען אין איר צייטיגונג (לשון באבי הנחל) ווי עס שטייט אין פסוק באבי הנחל, פרוכטן וואס וואקסן אין טאהל, צייטיגע פרוכטן: (לב) וכי אפילות הנה). (מאוחרות) שפעטיגע, זייא זענען שפ

שפתי חכמים

כ (נח"י) אע"פ שגם בזמן מכת הצפרדעים ומכת ערוב היתה ג"כ מלאה גלולים וא"כ משתמע לא היה מתפלל בתוך העיר והל"ל שם כלאתי את העיר י"ל דשם היה מתפלל על למחר והיה לו שהות להתפלל ולא היה צריך לגלות לפרעה כלאתי את העיר אבל כאן שאמר פרעה ורב מהיות קולות והיה מ שהברד לא יתך ארצה והיה רוצה שלא להתמהמהות לכן הוצרך לו כלאתי את העיר ולא בתוך העיר: ל דק"ל כיון דהנו"ן שורש א"כ פעולה כאן לו' ה' ההפעל והו"ל למכתב הנכתה ועז"פ מגזרת שפו

פירוש לתורת אלהים

זאלסט וויסן כי אז צו גאט געהער די ערד: (ל) ואתה אבר איך ווייס אז דו מיט דיינע קנעכט טוט איר זיך נאך ניט פארכטן פאר גאט אונ אז דער האגל וועט אויף הערן וועט איר ווידער ניט וועלן שיקן דיא ישראל: (לא) והפשתה אונ דם פלאקס והשעורה אונ דער גערשטן נכתה איז צוא בראכן מחמת דעם האגל ווארום דר גערשטן איז גוועזן צייטיג והפשתה אונ פלאקס איז גוועזן אין די שטעקליך זענען זייא בראכן גווארן: (לב) והחטה אונ די ווייץ והכסמת די טונקלי ווייץ לא נכו זענן ניט צו בראכן גיוואר

כה וַיַּךְ הַבָּרָד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֵת
כָּל־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה
וְאֵת כָּל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה הִכָּה הַבָּרָד
וְאֶת־כָּל־עֵץ הַשָּׂדֶה שִׁבֵּר׃ כו רַק
בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר־שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֹא הָיָה בָּרָד׃ כז וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה
וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
חָטָאתִי הַפָּעַם יְהוָה הַצַּדִּיק וַאֲנִי
וְעַמִּי הָרְשָׁעִים׃ כח הַעְתִּירוּ אֶל־יְהוָה
וְרַב מִהְיֹת קֹלֹת אֱלֹהִים וּבָרָד
וַאֲשַׁלְּחָה אֶתְכֶם וְלֹא תֹסִפוּן לַעֲמֹד׃
כט וַיֹּאמֶר אֵלָיו מֹשֶׁה כְּצֵאתִי אֶת־
הָעִיר אֶפְרֹשׂ אֶת־כַּפַּי אֶל־יְהוָה

ים׃ כה וּמְחָא בַרְדָּא
בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרַיִם יָת
דִּי בְחַקְלָא מֵאֱנָשָׁא
ד בְּעִירָא וְיָת כָּל
עִסְבָּא דְחַקְלָא מְחָא
רְדָּא וְיָת כָּל אִילָן
בְחַקְלָא תַּבַּר׃ כו לְחוֹד
אַרְעָא דְגשֶׁן דִּי תַמָּן
י יִשְׂרָאֵל לָא הֲוָה
רְדָּא׃ כז וּשְׁלַח פַּרְעֹה
רָא לְמשֶׁה וּלְאַהֲרֹן
מַר לְהוֹן חָבִית זִמְנָא
א יְיָ זַכָּאָה וַאֲנָא וְעַמִּי
בִין׃ כח צַלּוֹ קֳדָם יְיָ
י קֳדָמוֹהִי רוּחַ דְּלָא
ן עֲלָנָא קָלִין דִּלְוָט
לִין מִן קֳדָם יְיָ וּבַרְדָּא
שַׁלַּח יָתְכוֹן וְלָא תוֹסְפוּן
תְעַכָּבָא׃ כט וַאֲמַר לֵיהּ
ה כְּמִפְּקִי מִן קַרְתָּא
רוֹשׁ יְדַי בִּצְלוֹ קֳדָם יְיָ׃
א כ׳ כלדיק ידים פו׃

רשב"ם (כז) חטאתי הפעם. עתה הפעם אני מודה שחטאתי:

רש"י

) : (כח) ורב. די לו במה שהוריד כבר:
) כצאתי את העיר. מן העיר אבל בתוך העיר לא

בית יהודא

האגעל, אונ דער האגעל האט ניט פארלאשען דעם פייער:
(כה) וְרַב. אונ פיל (דַי לוֹ בַּמֶּה שֶׁהוֹרִיד כְּבָר) עס איז גענוג מיט
דעם האגעל וואס איז געגאנגען ביז איצט: (כט) כְּצֵאתִי אֶת
ו. (מִן הָעִיר), משה האט געזאגט צו פרעה ווען איך וועל ארויסגיין פון שטאט וועל איך בעטען צוא הקב"ה (אֲבָל בְּתוֹךְ

דעת זקנים מבעלי התוספות

ה׳ הצדיק. ולכך אמר דבר זה על הברד יותר מבכל ש״אר
ת לפי שאמר לו הקב"ה שלח העז ומי שלא נאספו בבית
לפיכך אמר לו ה׳ הצדיק שהזהירני היטב ואני ועמי
עים כי ברשע הניחו בהמותם בשדות ולא האמינו בהקב"ה:
כצאתי את העיר. לכך הוצרך לצאת מן העיר כשהוצרך להתפלל על מכת הברד יותר מבשאר מכות לפי שע״ל מכת הברד
הירא וגו׳ ונתמלאה כל העיר באותה שעה גלולים ממצרים שהיו עובדים לבהמות ולכך יצא מן העיר אמנם צ"ל שגם
לשאר תפלות היה יוצא מן העיר ומזה אנו למדין לכל השאר:

שפתי חכמים

האש והברד פתוכים ומעורבים זה בזה והאש מתלקחת בגוף הברד
ושניהם היו דולקים ולדידיה הנם השני היה שהברד היה דולק ולזה
נתכוון הרב שאמר כ׳ האש והברד היו מעורבין ולפ"ז צריך לפי האש

פירוש לתורת אלהים

רן צו אפאלק: (כה) וַיַּךְ אונ דער בָּרָד האט אום
אגן אין גאנצען לאנד מִצְרַיִם אֵת אַלֶץ וואס איז
ן אין פעלד מֵאָדָם פון מענשען ביז בְּהֵמוֹת וְאֵת אונ
דם גראז פון פעלד האט דער בָּרָד דער שלאגען וְאֶת
אלי ביימער פון דעם פעלד שִׁבֵּר האט ער צוא
בין: (כו) רַק נאר אין לאנד גושן וואס די יִשְׂרָאֵל
ן דארטען גוואנט לא איז קיין האגל ניט גיוועזן:
וַיִּשְׁלַח האט פַּרְעֹה גשיקט וַיִּקְרָא אונ האט גירופען צו
ה אונ צו אַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אונ האט צו זיי גזאגט חָטָאתִי
האב דאס מאל גזינדיגט יְיָ הַצַּדִּיק גאט איז דער
קוַאֲנִי אונ איך מיט מיין פאלק זענען מיר רְשָׁעִים:

(כח) הַעְתִּירוּ בעט איר משה מיט אַהֲרֹן טוט בעטען צו גאט
וְרַב אונ גינוג מִהְיוֹת פון צו זיין קולות דונערן וּבָרָד אונ
האגל עס איז שון גנוג דונערען אונ האגל וואס איז
גוועזן ביז אהער וַאֲשַׁלְּחָה אונ איך וועל אייך ארויס
שיקען פון מיין לאנד וְלֹא אונ איר וועט מער ניט
בלייבען שטיין אין מיין לאנד: (כט) וַיֹּאמֶר האט משה
גזאגט צוא אים כְּצֵאתִי אז איך וועל ארויס גיין פון
דער שטאט אֶפְרוֹשׂ וועל איך אויס שפרייטען מייני
הענט אונ וועל תְּפִלָּה טאהן צוא גאט [עיין רש"י]
הַקֹּולוֹת די דונערן זאל ווערן פר מיטן וְהַבָּרָד אונ דער
האגל זאל שון מער ניט זיין לְמַעַן פון וועגען דוא

כב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה אֶת־
יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וִיהִי בָרָד בְּכָל־
אֶרֶץ מִצְרָיִם עַל־הָאָדָם וְעַל־
הַבְּהֵמָה וְעַל כָּל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה
בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ כג וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־
מַטֵּהוּ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיהוָה נָתַן קֹלֹת
וּבָרָד וַתִּהֲלַךְ־אֵשׁ אָרְצָה וַיַּמְטֵר
יְהוָה בָּרָד עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ כד וַיְהִי
בָרָד וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד
כָּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כָמֹהוּ
בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָז הָיְתָה לְגוֹי׃

בְּחַקְלָא׃ כב וַאֲמַר
לְמֹשֶׁה אֲרֵים יָת יְדָךְ
צִית שְׁמַיָּא וִיהֵי בַּ
בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָאֵי
אֱנָשָׁא וְעַל בְּעִירָא
כָּל עִסְבָּא דְחַקְ
בְּאַרְעָא דְמִצְרָ
כג וַאֲרֵים מֹשֶׁה יָת חֻ
עַל צִית שְׁמַיָּא וַיְיָ
קָלִין וּבַרְדָּא וּמְהַ
אֶשָּׁתָא עַל אַרְ
וְאַמְטַר יְיָ בַּרְדָּא
אַרְעָא דְמִצְרָיִ
כד וַהֲוָה בַּרְדָּא וְאֶשָּׁ
מִשְׁתַּלְהֲבָא בְּגוֹ בַּ
תַּקִּיף לַחֲדָא דִּי
הֲוָה דִכְוָתֵהּ בְּכָל אַ
דְמִצְרַיִם מֵעִדָּן דַּ

בעל הטורים

מכאן אמרו טוב שבמצרים הרוג שהרי כתיב הירא את דבר ה' וסמיך ליה וירד עליהם הברד ומתו: (כג) וימטר. ב' במסו' דין ואידך עליהם כעפר שאר גבי שלו מלמד שהשלו היה יורד בכח ומכה לרשעים כדרך שהברד מכה במצרים: (כד) ואש מתלקחת. ב' במסו' די ואש מתלקחת ונוגה לו סביב גם כאן בתוך הברד היה האש יוצא ממנו גלולות ומאירים וזהו ונוגה לו סביב:

בית יהודא

ער איז אנטלאפען: (כב) (עַל הַשָּׁמַיִם). מען מיינט ניט אויף דעם הימעל, נאר מען מיינט (לְצַד הַשָּׁמַיִם) אין דערהייך געגען הימעל (וּמִדְרָשׁ אַגָּדָה) דער מדרש זאגט (הִגְבִּיהוֹ הקב"ה לְמֹשֶׁה לְמַעְלָה מִן הַשָּׁמַיִם) הקב"ה האט אויפגעהויבען צו משה אין דערהייך איבער דעם הימעל: (כד) (מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד). דער פייער האט געברענט אין האגעל (נֵס בְּתוֹךְ נֵס) איין נס אין אנדערען נס (וְהָאֵשׁ וְהַבָּרָד מְעֹרָבִין) דער פייער געווען צומישט מיט דעם האגעל (וְהַבָּרָד מַיִם הוּא) דער האגעל איז דאך וואסער (וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָם) צוא טאה... ווילען פון הקב"ה (עָשׂוּ שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם) האבען זייא געמאכט שלום צווישען זיך, דער פייער האט ניט צו גאסען...

רש"י

(כב) על השמים. לצד השמים ומדרש אגדה ה... הקב"ה למשה למעלה מן השמים: (כד) מתל... בתוך הברד. נס בתוך נס האש והברד מ... והברד מים הוא ולעשות רצון קונם עשו שלום ב...

שפתי חכמים

בדוקא בעת ההיא התחיל הדבר א"כ לא היה תועלת בשריטה אמר פתם מחר יהיה: ט רלה לו' בתחלה לא היה לו ממשלה אלא על מה שבארץ ועכשיו נתן אותו למעלה שיהיה לו ממשלה על מה שבשמים והכית מכה משמים י ר"ל שדרך הלהב של אש לילך למעלה והכא היתה יורדת למטה זהו נס א' וגם השני שלא כבו זה את זה. ולא נהירא חדא דכ"פ מלינו שירדה האש למטה מן השמים ל... לטובה והן לרעה ולא נחשב לנס. ועוד דהא עדיין לא נכתב... ותהלך אש ארצה ול"נ דבמחלוקת שנויים בש"ר וכו' ולרבי נחמ...

ליקוטי יהודא

(כב) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וגו'. דער מדרש זאגט הקב"ה האט אויפגעהויבען משה'ן איבער דעם הימל אונ האט גיזאגט צו אים נייג דיין האנט אויף דעם הימעל וועם אנהויבין גיין דער האגיל אויף מִצְרַיִם, אונ ווייל משה איז גיוועז ביי זיך גידעריג האט ער נים גיוואלט זיין האנט אויפהייבען אויף דעם הימעל, נאר ער האט זיין שטעקין אויפגעהויבין, ווארום אויף דעם שטעקין איז גיוועזן דר נאמען פון הקב"ה, ביי דעם האגיל איז אוך גיוועזן ברויסע וואונדר, יעדער האגיל איז גיוועזן הארט ווי שטיין, אונ איגוויינניג ליידיג נאר אפייער האט געברענט אינוויינניג וויא אליכט אין אלאנטער, אונ דר האגיל איז נים צושמאלצן גיווארין:

פירוש לתורת אלהים

בְּהֵמוֹת מיט זייני קנעכט אין פעלד: (כב) וַיֹּאמֶ... גאט גזאגט צו משה נְטֵה נייג דיין האנד צום... צו וִיהִי בָרָד אונ עס זאל זיין האגל בְּכָל אין גאר... לאנד מִצְרַיִם עַל אויף די מענטשן אונ די בְּהֵמוֹ... אונ אויף אלי גראזען פון דעם פעלד אין מִצְ... (כג) וַיֵּט האט משה גינייגט זיין שטעקן קעגן... הימל וַיְיָ אונ גאט האט געגעבן קוֹלוֹת דונערן וּבָרָ... האגל וַתִּהֲלַךְ אונ עס איז גינאנגען פייער ביז... דער ערד וַיַּמְטֵר יְיָ בָּרָד עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם אונ גאט... געמאכט רעגנן האגל אויף דעם גאנצן לאנד מִצְרַיִם: (כד) וַיְהִי אונ עס איז גוועזן בָּרָד האגל וְאֵשׁ אונ פ... האט גיפלאקערט צווישען דעם האגל [עיין רש"י] כָּבֵד מְאֹד דער האגל איז גוועזן זייער שווער אונ... אֲשֶׁר וואס אזו איין האגעל איז נאך ניט גוועזן בְּכָל אין גאנצן לאנד מִצְרַיִם מֵאָז פון דענסטמאל אן אז...

עָתָּה׃ יט וְעַתָּה שְׁלַח הָעֵז אֶת־מִקְנְךָ
וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לְךָ בַּשָּׂדֶה כָּל־הָאָדָם
וְהַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־יִמָּצֵא בַשָּׂדֶה וְלֹא
יֵאָסֵף הַבַּיְתָה וְיָרַד עֲלֵהֶם הַבָּרָד
וָמֵתוּ׃ כ הַיָּרֵא אֶת־דְּבַר יְהוָה מֵעַבְדֵי
פַּרְעֹה הֵנִיס אֶת־עֲבָדָיו וְאֶת־
מִקְנֵהוּ אֶל־הַבָּתִּים׃ כא וַאֲשֶׁר לֹא־
שָׂם לִבּוֹ אֶל־דְּבַר יְהוָה וַיַּעֲזֹב אֶת־
עֲבָדָיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה׃ פ

אונקלוס

מָא דְאִשְׁתַּכְלַלַת וְעַד
נָן׃ יט וּכְעַן שְׁלַח כְּנוֹשׁ
בְּעִירָךְ וְיָת כָּל דִּי
בְּחַקְלָא כָּל אֱנָשָׁא
בְעִירָא דְּאִשְׁתְּכַח
חַקְלָא וְלָא יִתְכְּנֵשׁ
בֵיתָא וְיֵחוֹת עֲלֵיהוֹן
דָא וִימוּתוּן׃ כ דִּדְחִיל
פִּתְגָמָא דַיְיָ מֵעַבְדֵי
רְעֹה כְּנַשׁ יָת עַבְדוֹהִי
ת גֵּיתוֹהִי לְבָתַּיָּא׃
וְדִי לָא שַׁוִּי לִבֵּהּ
פִּתְגָמָא דַיְיָ שְׁבַק יָת
בְדוֹהִי וְיָת גֵּיתוֹהִי

בעל הטורים

) ולא יאסף. ב׳ במסורה ולא יאסף הביתה. עשיר ישכב ולא
סף. שמי שהיה עשיר והיה לו מקנה רב לפי שעה ישכב ולא יאסף
כבו הברד: (כ) הירא. ב׳ במסו׳ דין ואידך הירא ורך הלבב. מה התם שירא מעבירה שבידו אף הכא נמי היו יראים מעבירות שבידם.

רשב״ם

(יט) העז. אסוף כמו העזו בני בנימין. יושבי הגבים העיזו

רש״י

תיסדה וכל תיבה שתחלת יסודה יו״ד כגון יסד ילד ידע
ר כשהיא מתפעלת תבא הוי״ו במקום היו״ד כמו הוסדה
לדה ויודע ויולד ליוסף (משלי כט) בדברים לא יוסר
בד: (יט) שלח העז. כתרגומו שלח כנוש. וכן (ישעיה י)
שבי הגבים העיזו (ירמיה ו) העיזו בני בנימן: ולא יאסף
ביתה. ל׳ הכנסה הוא: (כ) הנים. הבריח ל׳ וינס:

בית יהודא

דֶער הָאגִיל: וְהִוָּסְדָהּ. (שֶׁנִּתְיַסְּדָה) זִיא אִיז גֶעגְרִינְדֶעט גֶעוָוארֶען (וְכָל תֵּיבָה שֶׁתְּחִלַּת יְסוֹדָהּ י׳) יֶעדֶער וָוארְט וָואס דֶער אָנְהֵייבּ פוּן וָוארְט אִיז אַיוּד (כְּגוֹן) אַזוֹי וִוי יָסַד יָלַד יָדַע יָסַר (כְּשֶׁהִיא מִתְפַּעֶלֶת) אַז דֶר וָוארְט קוּמְט אִין הִתְפַּעֵל. גֶעטָאהְן גִיוָוארֶען (תָּבֹא הַוָּי״ו בִּמְקוֹם הַיּוּד) וֶוערְט גֶעשְׁרִיבֶּן אַוָּי״ו פַאר דִי יוּד (כְּגוֹן) אַזוֹי וִוי הוּסְדָה, גֶעגְרִינְדֶעט גֶעוָוארֶען. הוּלֶּדָה, גֶעבָּארֶען גִיוָוארֶען. וַיִּוָּדַע, בֶּעוְואסְט וָוארֶען. וַיִּוָּלֵד לְיוֹסֵף, עֶס אִיז גֶעבָּארֶען גֶעוָוארֶען צוּ יוֹסֵף. בִּדְבָרִים לֹא יִוָּסֵר עֶבֶד, מִיט רֵייד וֶוערְט נִיט בֶּעשְׁטְרָאפְט קְנֶעכְט: (יט) וּשְׁלַח הָעֵז. (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִוי דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (שְׁלַח כְּנוֹשׁ) שִׁיק מֶענְטְשֶׁען זֵיי זָאלֶן פַארְזַאמְלֶען דִי בְּהֵמוֹת פוּן פֶעלְד (וְכֵן יוֹשְׁבֵי הַגְּבִים הֵעִיזוּ) דִי זִיצֶער נָאיינְוואהְנֶער פוּן גֵּבִים הָאבֶּען זִיךְ פַארְזַאמוּלְט (הָעִיזוּ בְּנֵי בִנְיָמִין) דִיא מֶענְטְשֶׁען פוּן שֵׁבֶט בִּנְיָמִין הָאבֶּען זִיךְ פַארְזַאמוּלְט: וְלֹא יֵאָסֵף הַבַּיְתָה. זָאגְט רַשִׁ״י (לְשׁוֹן הַכְנָסָה הוּא) יֵאָסֵף אִיז טַייטְשׁ פַארְזַאמְלֶען אִין שְׁטוּבּ אַרַיין: (כ) הֵנִיס. אִיז דֶערְטַייטְשׁ (הִבְרִיחַ), עֶר הָאט גֶעמַאכְט אַנְטְלוֹיפֶען (לְשׁוֹן וַיָּנָס).

פירוש לתורת אלהים

וָוארֶען וְעַד עָתָּה אוּנ בִּיז אַהֶער: (יט) וְעַתָּה אוּנ אַצוּנְד
שְׁלַח שִׁיק הָעֵז זַאמֶל אַיין אֶת מִקְנְךָ דַיינֶע בְּהֵמוֹת וְאֵת
אוּנ אַלְץ וָואס דוּ הָאסְט אִין פֶעלְד כָּל אַלֶע מֶענְטְשֶׁן
אוּנ בְּהֵמוֹת אֲשֶׁר וָואס וֶועט גֶפוּנֶען וֶוערֶען אִין פֶעלְד
א אוּנ עֶס וֶועט נִיט אַרַיין גֶבְּרַאכְט וֶוערֶען אִין הוֹז
רַד וֶועט נִדֶערְן אוֹיף זֵיי דֶער הָאגֶל אוּנ זֵייא וֶועלֶען
עֶרֶן גְטֵייט: (כ) זָאגְט דֶר פָּסוּק הַיָּרֵא דֶער וָוס הָט
ךְ גְפָארְכְטֶן פַאר גָאטְס רֵייד מֵעַבְדֵי פוּן דִי קְנֶעכְט
ון פַּרְעֹה אַטֵייל פוּן דִי קְנֶעכְט פוּן פַּרְעֹה וָוס הָאבֶּן
ךְ גְפָארְכְטֶן פַאר גָאטְס רֵייד הֵנִיס הָאבֶּען גְמַאכְט
נְטְלוֹפֶן זַיינִי קְנֶעכְט וְאֶת אוּנ זַיינֶע בְּהֵמוֹת אֶל הַבָּתִּים
ין דִי הַייזֶר: (כא) וַאֲשֶׁר אוּנ דֶר וָוס הָט נִיט גְטָאהְן
ין הַארְץ אִין גָאטְס רֵייד וַיַּעֲזוֹב הָט עֶר גְלָאזְט זַיינִי

ליקוטי יקרים

(יט) וְעַתָּה שְׁלַח הָעֵז וגו׳. דֶר אַלְשִׁיךְ פְרֶעגְט צוּ וָואס הָאט הקב״ה גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה עֶר זָאל גֶעבִּין אֵעֵצָה צוּ פַּרְעֹה אוּנ צוּ דִי מִצְרִיִּים זֵיי זָאלֶן פַארְזַאמְלִין זֵייעֶרע בְּהֵמוֹת פוּן פֶעלְד דֶר הָאגִיל זָאל זֵייא נִיט הַרְגֶנֶען, נָאר הקב״ה הָאט נִיט גֶעמֵיינְט דִיא טוֹבָה פוּן דִיא מִצְרִיִּים, נָאר וַוייל הקב״ה הָט גֶעוָואלְט וֶוען דִיא יוּדֶען וֶועלִין אַרוֹיס גֵיין פוּן מִצְרַיִם וֶועט עֶר זֵייא פִירֶען נֶעבִּין יַם אוּנ פַּרְעֹה מִיט דִי מִצְרִיִּים זָאלִין לוֹיפִין נָאךְ דִי יוּדֶן זֵיי אוּמְקֶערִין צוּרִיק אִין מִצְרַיִם, אוּנ עֶר וֶועט זֵייא דֶערְטְרֵיינְקֶען אִין יַם, אוּנ וִוין פַּרְעֹה וֶועט נִיט הָאבֶּען פֶערְד, וֶועט עֶר נִיט לוֹיפֶען יָאגִין דִי יוּדֶען וָוס שְׁטֵייעֶן נֶעבִּין יַם, דְרִיבֶּער הָאט מֹשֶׁה גֶעזָאגְט צוּ פַּרְעֹה אוּנ צוּ דִי מִצְרִיִּים זֵיי זָאלִין פַארְזַאמְלִין זֵייעֶרע בְּהֵמוֹת פוּן פֶעלְד, וֶועלִין דִי מִצְרִיִּים הָאבִּין פֶערְד צוּ לוֹיפֶען נָאךְ דִיא יוּדֶן, צוּם יַם, אוּנ עֶר וֶועט זֵייא דֶערְטְרִינְקֶען אִין יַם, וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק הַיָּרֵא אֶת דְּבַר ה׳, דֶר וָוס הָט מוֹרָא גֶעהַאט פַר דִיא רֵייד פוּן גָאט, עֶס שְׁטֵייט נִיט עֶר הָט מוֹרָא גֶעהַאט פַר גָאט, עֶר הָאט נָאר כ׳רָא גֶעהַאט וַוייל הקב״ה הָט גִיזָאגְט דִיא בְּהֵמוֹת וָוס וֶועלִין זַיין אִין פֶעלְד וֶועט דֶר הָאגִיל זֵיי הַרְגֶנֶען, אוּנ דְרִיבֶּער הָאבֶּען זֵיי גִיגֶעבֶּן דִיא פֶערְד צוּ לוֹיפִין נָאךְ דִיא יוּדֶן בִּיז אַלֶע מִצְרִיִּים מִיט זֵייעֶרע פֶערְד זֶענֶען דֶער טְרוּנְקֶען גֶעוָוארִין׃

מִן־הָאָרֶץ׃ טז וְאוּלָם בַּעֲבוּר זֹאת
הֶעֱמַדְתִּיךָ בַּעֲבוּר הַרְאֹתְךָ אֶת־
כֹּחִי וּלְמַעַן סַפֵּר שְׁמִי בְּכָל־הָאָרֶץ׃
שביעי יז עוֹדְךָ מִסְתּוֹלֵל בְּעַמִּי לְבִלְתִּי
שַׁלְּחָם׃ יח הִנְנִי מַמְטִיר כָּעֵת מָחָר
בָּרָד כָּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כָמֹהוּ
בְּמִצְרַיִם לְמִן־הַיּוֹם הִוָּסְדָה וְעַד־

וְשֵׁיצִיאַת מִן אַרְעָא׃
טז וּבְרַם בְּדִיל דָּא קַיֶּמְתָּךְ
בְּדִיל לְאַחֲזָיוּתָךְ יָת
חֵילִי וּבְדִיל דִּיהוֹן
מִשְׁתָּעַן גְּבוּרַת שְׁמִי בְּכָל
אַרְעָא׃ יז עַד כְּעַן אַתְּ
כָּבֵישַׁת בֵּהּ בְּעַמִּי בְּדִיל
דְּלָא לְשַׁלָּחוּתְהוֹן׃ יח הָא
אֲנָא מַחֵית מִטְרָא בְּעִדָּנָא
הָדֵין מְחַר בַּרְדָּא תַּקִּיף
לַחֲדָא דִּי לָא הֲוָה
דִכְוָתֵהּ בְּמִצְרַיִם לְמִן

רשב"ם

כן בך ובעמך למות בדבר והיית נכחד מן הארץ : (טז) **ואולם בעבור זאת** העמדתיך בעבור הראתך את כחי וגו׳. להודיעך שטותך שאמרת לא ידעתי את **ה׳** : (יז) מסתולל. מתפעל מן (ישעיה ס"ב) סולו המסילה כובש אותם לעבדים כדכתיב (ירמיה ל"ד) ויכבשום לעבדים ולשפחות. ולהודיעך שיטת המתפעלים כי כל תיבות המתפעלים באה תוספת תי"ו בראש חוץ מאותן שאוציא מן הכלל לבסוף. מן אמר יאמר (תהלים צ"ד) יתאמרו כל פועלי און. יתברך. יתגדל. (יחזקאל ל"ח) והתגדלתי. יתהלל המתהלל. יתווכח. ויתחבא לשוא תתיפי. (ישעיה כ"ח) והמסכה צרה כהתכנס. יתלכדו. ויתלקטו. ויתמרמר. מתנשא. התעללתי. אתפלל. והתקדשתי. מתרושש והון רב. הרי לך כל האלפ"א בית"א תי"ו בראשם חוץ משבעת אותיות אלו דז"ט ס"ץ ש"ת. השי"ן והסמ"ך באה התי"ו אחריהם במתפעל שלהם מן סלל מסתולל. מן שר תשתרר עלינו. מ שבח ישתבח. מן שמר (מיכה ו) וישתמר חקות עמרי. מן שבר משתבר. הצד"י והזיי"ן לא יבא התי"ו במתפעל שלהם אלא אחרי הצד"י הבא טי"ת במקום תי"ו של מתפעל. מן צדק יאמר נצטדק. מן צבע יצטבע בדניאל. מן ציד הצטיידנו ביהושע. מן צרף מצטרף. ואחר הזיי"ן תבא דלי"ת במקום תי"ו של מתפעל. מן זמן הזדמנתון בדניאל. אבל תוספות הן בתיבות. ט׳ של נצטדק ד׳ של הזדמנתון. ותי"ו שלי תאמרו. לעשותן מתפע **כמו** שפירשתי וכן כולם אבל הם עצמם כשהם ראש התיבה לא היה בהן תוספת אות להתפעל כמו וישמע את הקול מדבר אליו (לא יאמר) (נ"א כמו) מתדבר. ל יטמא בעל (לא יאמר) כמו יתטמא. ועם עקש (ופתלתל) (צ"ל תתפתל) (נ"א תתפל) לא יאמר (תתפתל). תתמם לא יאמר תתתמם :

בעל הטורים

(טז) ספר. ב׳ במסו׳ דין ואידך הזכירני נשפטה יחד ספר אתה למען תצדק. כשהקב"ה עושה דין ברשעים שמו מתעלה וזהו נשפטה יחד ספר שמי בכל הארץ שמו נתעלה בכך : (יז) עודך מסתולל בעמי לבלתי ר"ת בלעם שעל ידו אינך משלחם דג׳ היו באותה עצה :

בית יהודא

בּײן כּחַ אוּנ מֶען זָאל דֶערְצֵײלֶען מַײן נָאמֶן אוֹיף דִי גַאנְצֶע װעֶלְט : (יז) וְעוֹדְךָ מִסְתּוֹלֵל בְּעַמִּי . (כְּתַרְגּוּמוֹ) וְוִי דֶער תַּרְגוּם טַײטְשְׁט (כְּבִישַׁת בֵּיהּ בְּעַמִּי) דוּ טְרֶעסְט אוֹיף מַײן פָאלְק (וְהוּא מִגְּזֶרֶת מְסִלָּה) מִסְתּוֹלֵל אִיז פוּן וָוארְט מְסִלָּה (דְמִתַּרְגְּמִינַן) אוֹיף דֶעם וָוארְט מְסִלָּה טַײטְשְׁט דֶער תַּרְגּוּם (אוֹרַח כְּבִישָׁא) אַאוֹס־גֶעטְרֶעטֶענֶע װעֶג, זָאגְט רַשִׁ"י (וּכְבַר פֵּירַשְׁתִּי בְּסוֹף פָּרָשָׁה מִקֵּץ) אִין דִי סוֹף סֵדְרָה מִקֵּץ הָאבּ אִיךְ גֶעזָאגְט (כָּל תֵּיבָה שֶׁתְּחִלַּת יְסוֹדָהּ סַמֶ"ךְ) דֶער וָוארְט וָוָס דֶער אָנְהֵײבּ אִיז אַסַמֶ"ךְ, אוּנ דֶער סַמֶ"ךְ אִיז דֶער יְסוֹד (פוּנְדַאמֶענְט) פוּן וָוארְט (וְהִיא בָּאָה לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן מִתְפַּעֵל) אוּב דֶער וָוארְט דַארְף גֶערֶעט װעֶרֶען מִיט דֶעם לָשׁוֹן מִתְפַּעֵל, עֶס אִיז גֶעטָאהֶן גֶעוָוארֶען (נוֹתֵן הַתָּי"ו שֶׁל שִׁמּוּשׁ בְּאֶמְצַע אוֹתִיּוֹת שֶׁל עִיקָר) קוּמְט אַרַײן דֶער תָּי"ו וָוָס בֶּעדִינְט דֶעם וָוארְט צְווִישֶׁן דִי אוֹתִיּוֹת וָוָס זֶענֶען דֶער עִיקָר וָוארְט (כְּגוֹן זוֹ) אַזוֹ וִוי דֶער וָוארְט מִסְתּוֹלֵל, דֶער עִיקָר וָוארְט אִיז מְסוֹלֵל, אַז דֶער וָוארְט דַארְף גֶערֶעט װעֶרֶען מִתְפַּעֵל, גֶעטָאן גִיוָוארֶן, גֶעטְרֶעטֶן גְוָוארֶן, זָאגְט מֶען נִיט מִתְסוֹלֵל, נָאר דֶער תָּי"ו קוּמְט נָאךְ דִי סַמֶ"ךְ, מִסְתּוֹלֵל (וּכְגוֹן וַיִּסְתַּבֵּל הֶחָגָב מִגְּזֶרֶת סַבָּל) וַיִּסְתַּבֵּל אִיז פוּן וָוארְט סַבָּל זָאגְט מֶען נִיט וַיִּתְסַבָּל, נָאר וַיִּסְתַּבֵּל, (כִּי תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ מִגְּזֶרֶת שַׂר וְנָגִיד) דֶער וָוארְט תִּשְׂתָּרֵר אִיז פוּן וָוארְט שַׂר, זָאגְט מֶען נִיט תִּתְשָׂרֵר נָאר תִּשְׂתָּרֵר (וְכֵן מִסְתַּכֵּל הֲוֵית) שְׁטֵײט נִיט מִתְסַכֵּל נָאר מִסְתַּכֵּל: (יח) (כָּעֵת מָחָר) . (כָּעֵת הַזֹּאת לְמָחָר) מָארְגֶען אִין דִיא צֵײט וָואס אִיצְט אִיז (שָׂרַט לוֹ שְׂרִיטָה בְּכוֹתֶל) מֹשֶׁה הָאט גֶעמַאכְט אַקְרִיץ בַּײ פַּרְעֹה אוֹיף דִי וַואנְט אוּנ עֶר הָאט גֶעזָאגְט צוּ אִים (לְמָחָר כְּשֶׁתַּגִּיעַ חַמָּה לְכָאן) װעֶן דִי זוּנְן װעֶט מָארְגֶען קוּמֶען צוּא דֶעם צֵײכִין (יֵרֵד הַבָּרָד) װעֶט גִי

רש"י

וגו׳ : (יז) עודך מסתולל בעמי. כתרגומו כבישת ביה בעמי והוא מגזרת מסלה דמתרגמינן אורח כבישא ובלע"ז קלקי"ר (טרעטען). וכבר פירשתי בסוף ויהי מקץ כל תיבה שתחלת יסודה סמ"ך והיא באה לדבר בלשון מתפעל נותן התי"ו של שמוש באמצע אותיות של עיקר כגון זו וכגון (קהלת יב) ויסתבל החגב מגזרת סבל. (במדבר טז) כי תשתרר עלינו מגזרת שר ונגיד (דניאל ז ח) מסתכל הוית (יח) כעת מחר. כעת הזאת למחר שרט לו שריטה בכותל למחר כשתגיע חמה לכאן ח ירד הברד : הוסדה

שפתי חכמים

ח דאל"כ למה ליה למכתב כעת מחר ובדבר אמר מחר יעשה סתם והטעם אלא הדבר שהבהמות היו בשדה כפולות אחת הנה ואחת הנה ומי יאמר לפרע

פירוש לתורת אלהים

שְׁלַאק וָאךְ אוֹתְךָ אוּנ אִיךְ וָואלְט גְשְׁלָאגְן דִיךְ וְאֶת עַמְּךָ אוּנ דַײן פָאלְק בַּדָּבֶר מִיט מָארְד אַז אִיךְ וָואלְט גְוָואלְט בְּשַׁעַת אִיךְ הָאבּ גְשְׁלָאגְן דִיא בְּהֵמוֹת מִיט דֶבֶר וָואלְט אִיךְ דֶערְנְסְט מָאל דִיךְ מִיט דַײן פָאלְק אוֹךְ גְשְׁלָאגְן מִיט דֶבֶר וַתִּכָּחֵד אוּנ דִי וָואלְסְט גְוָוארֶן פַר טִלִיגְט פוּן דֶער עֶרְד : (טז) וְאוּלָם אוּנ פַאר וָואר בַּעֲבוּר פוּן דֶעסְט װעֶגְן הָאבּ אִיךְ דִיךְ גְלָאזְט שְׁטֵײן אוּנ לֶעבֶּען בַּעֲבוּר פוּן װעֶגְן אִיךְ זָאל דִיר װַײזְן מַײן קְרַאפְט וּלְמַעַן אוּנ דְרוּם כְּדֵי מַײן נָאמֶען זָאל דֶער צֵײלְט װעֶרֶען אוֹיף דֶער גַאנְצֶער װעֶלְט : (יז) עוֹדְךָ נָא דוּ מִסְתּוֹלֵל דוּ טְרֶעסְט אָדֶער דוּ הַאלְטְסְט בְּעַמִּי אִין מַײ פָאלְק לְבִלְתִּי דָאס דוּ ווִילְסְט זֵיי נִיט שִׁיקְן : (יח) הִנְ אִיךְ װעֶל מַאכֶען רֶעגְנֶען כָּעֵת אַזוֹ וִויא דִי צֵײט מָחָ מָארְגְן אִין דֶער צֵײט בָּרָד אֵײן הָאגְל כָּבֵד מְאֹד זֵײעֶ אַשְׁוֶוערֶר אֲשֶׁר וָואס אִיז נָאךְ אַזֶעלְכֶר נִיט גְוֶוען אִ מִצְרַיִם לְמִן פוּן דֶעם טָאג אַז זִי אִיז גְגְרוּנְד פֶּעסְטִיק

אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה׃
ס יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם
בַּבֹּקֶר וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי פַרְעֹה וְאָמַרְתָּ
אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים
שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃ יד כִּי
בַּפַּעַם הַזֹּאת אֲנִי שֹׁלֵחַ אֶת־כָּל־
מַגֵּפֹתַי אֶל־לִבְּךָ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבְעַמֶּךָ
בַּעֲבוּר תֵּדַע כִּי אֵין כָּמֹנִי בְּכָל־
הָאָרֶץ׃ טו כִּי עַתָּה שָׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי
וָאַךְ אוֹתְךָ וְאֶת־עַמְּךָ בַּדָּבֶר וַתִּכָּחֵד

קַבֵּיל מִנְּהוֹן כְּמָא דְּמַלֵּיל
יְיָ עִם מֹשֶׁה׃ יג וַאֲמַר יְיָ
לְמֹשֶׁה אַקְדֵּם בְּצַפְרָא
וְאִתְעַתַּד קֳדָם פַּרְעֹה
וְתֵימַר לֵהּ כִּדְנַן אֲמַר יְיָ
אֱלָהָא דִיהוּדָאֵי שַׁלַּח יָת
עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָמָי׃ יד אֲרֵי
בְּזִמְנָא הָדָא אֲנָא שָׁלַח
יָת כָּל מָחָתַי לְלִבָּךְ
וּבְעַבְדָּיךְ וּבְעַמָּךְ בְּדִיל
דְּתִדַּע אֲרֵי לֵית דִּכְוָתִי
שַׁלִּיט בְּכָל אַרְעָא׃
טו אֲרֵי כְעַן קָרִיב קֳדָמַי
דְּאֶשְׁלַח פּוֹן יָת מָחַת
גְּבוּרְתִּי וְאֶמְחֵי יָתָךְ
וְיָת עַמָּךְ בְּמוֹתָא

רשב"ם

(יד) מגפתי. מיני חבלות והכאות אש וברד ואבני אלגביש ונפרית ושלג וקיטור: (טו) כי עתה. כשהיה הדבר של בהמות היתה דעתי לשלוח יד כמו

רש"י

(שמות יד): (יד) את כל מגפתי. למדנו מכאן שמכת בכורות ו שקולה כנגד כל המכות: (טו) כי עתה שלחתי את ידי וגו'. כי אלו ראיתי כשהיתה ידי במקנך שהכיתים בדבר שלחתיה והכיתי אותך ואת עמך עם ז הבהמות ותכחד מן הארץ אבל בעבור זאת העמדתיך

בית יהודא

די פֶערד זֶענֶען דָאךְ גֶעהַרְגֶעט גֶעוָוארֶען פוּן הָאגִיל אוּנ גֶעפֵייגֶערְט פוּן דֶבֶר נָאר דָס זֶענֶען גֶעוֶוען פוּן די מִצְרִים וָוס הָאבְּן מוֹרָא גֶהַאט פַר דִי רֵייד פוּן גָאט אוּנ הָאבְּן זַייעֶרֶע בְּהֵמוֹת בַּהַאלְטֶען אִין די שְׁטוּבִּין: (יד) וְאֶת כָּל מַגֵּפֹתַי. זָאגְט רש"י (לָמַדְנוּ מִכַּאן) פוּן דַאנֶען לֶערְנֶען מִיר (שֶׁמַּכַּת בְּכוֹרוֹת שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמַּכּוֹת) דִי מַכָּה וָוס דִי בְּכוֹרִים זֶענֶען גֶעהַרְגֶעט גֶעוָוארֶען זֶענִין גֶוֶוען בַּיי דִי מִצְרִים אַזוֹ שֶׁעֶכְט וִוי אַלֶע נַיין מַכּוֹת צוּזַאמֶען *): (טו) וְכִי עַתָּה שָׁלַחְתִּי אֶת יָדִי. הקב"ה הָאט גֶעזָאגְט (כִּי אִילוּ רָצִיתִי) וֶוען אִיךְ וָואלְט וֶועלֶען (כְּשֶׁהָיְתָה יָדִי בְּמִקְנְךָ שֶׁהִכֵּיתִים בְּדֶבֶר) וֶוען מַיין הַאנְט אִיז גִיוֶוען אוֹף דַיינֶע בְּהֵמוֹת אוּנ הָאבּ זֵיי גֶעהַרְגֶעט מִיט דֶעם דֶבֶר (שָׁלַחְתִּי וְהִכֵּיתִי אוֹתְךָ וְאֶת עַמְּךָ עִם הַבְּהֵמוֹת) וָואלְט אִיךְ גֶעשִׁיקְט מַיין הַאנְט אוֹף דִיר אוֹיךְ אוּנ אִיךְ וָואלְט גִשְׁלָאגֶען מִיט דֶעם דֶבֶר דִיךְ מִיט דַיין פָאלְק מִיט דִי בְּהֵמוֹת צוּזַאמֶען (וַתִּכָּחֵד מִן הָאָרֶץ) וָואלְסְטוּ פַארְשְׁנִיטֶען גִיוָוארֶען פוּן דֶר וֶועלְט (אֲבָל בַּעֲבוּר זֹאת הֶעֱמַדְתִּיךָ) נָאר וֶועגֶען דֶעם הָאבּ אִיךְ דִיךְ גֶלָאזְט לֶעבְּן אִיךְ זָאל דִיר וַוייזֶען

שפתי חכמים

הברד להמית. ב"ת אי לא אמר להם שלח העז וגו' לא היו מקפידין להניחם בשדה. וע' בקל"מ תירוצים אחרים: ו אין פי' מכת בכורות דא"כ מה בא להשמיענו כאן. ל"פ ר"ת מאורלייג"ש מכת בכורות פי' מל' ביכורים וה"כ בברד לא לקה רק התבואה שבכרה ובשלה כל צרכה כדכתיב כי השעורה אביב והפשתה גבעול כדפרש"י שבכרו. וא"ת בפ' שמות פרש"י בפסוק הנה אנכי הורג את בנך בכורך שמכת בכורות קשה מכולן וי"ל דודאי בעיני פרעה קשה מכת בכורות מכולן אבל בעיני העם מכת ברד קשה להם יותר שלא היה להם מה לאכול ועי"ל שהיא שקולה כנגד כל המכות שעברו כי המכות האחרונות היו קשים מאותה המכה. כ' מהרש"ל וק' לי על פי' ר"ת מאורלייג"ש לנ"ל בפעם הזאת וכו' ע"כ נ"ל דהכי מתיישב הקרא על אופניו אל תאמר מאחר שמלחתי עליך הדבר שהיא מכה חמורה ואח"כ השחין שהיא מכה קלה אין ביכולתי להמיתך דא"כ למה לא המיתך בדבר כי בפעם הזאת ר"ל עוד יבא הפעם והעת שאשלח כל מגפותי דהיינו מכת בכורות ותדע שאין כמוני בכל הארץ ותאמר אתה בעצמך אלו ראיתי כשהיה ידי במקנך וכו': ז ופי' ואך אותך וגו' גם אותך ועמך:

פירוש לתורת אלהים

גִשְׁטַארְקְט דָס הַארְץ פוּן פַּרְעֹה וְלֹא אוּנ הָט נִיט צוּ גֶהֶערְט צוּ זֵיי אוּנ הָט נִיט גֶוָואלְט שִׁיקֶען דִי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר אַזוֹ וִוי גָאט הָט גֶרֶעט צוּ מֹשֶׁה אַז עֶר וֶועט זֵיי נִיט וֶועלֶען שִׁיקִין: (יג) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה הָט גָאט גְזָאגְט צוּ מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר פֶעדֶר דִיךְ אִין דֶר פְרִיא וְהִתְיַצֵּב אוּנ שְׁטֶעל דִיךְ פַר פַּרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו אוּנ זָאלְסְט צוּ אִים זָאגֶען כֹּה אַזוֹ הָט גָאט גְזָאגְט דֶר גָאט פוּן דִי יוּדֶען שַׁלַּח שִׁיק מַיין פָאלְק אוּנ זֵייא זָאלֶען מִיךְ דִינֶען: (יד) כִּי בַּפַּעַם הַזֹּאת וָוארוּם דָס מָאל אֲנִי וֶועל אִיךְ שִׁיקִין אַלֶע מַיינֶע פְּלָאג אֶל לִבְּךָ צוּא דַיין הַארְץ וּבַעֲבָדֶיךָ אוּנ אִין דַיינֶע קְנֶעכְט וּבְעַמֶּךָ אוּנ אִין דַיין פָאלְק בַּעֲבוּר תֵּדַע פוּן וֶועגֶען דוּ זָאלְסְט וִויסֶען כִּי אַז עֶס אִיז נִיט פַאר הַאנְדֶען אִין דֶער גַאנְצֶער וֶועלְט אַזָא וִוי אִיךְ בִּין: (טו) כִּי וָוארוּם עַתָּה אַצוּנְד שָׁלַחְתִּי וָואלְט אִיךְ גִישִׁיקְט מַיין

*) הערה אלע פרעגין וויא קומט דא אהער מכות בכורות, נאר מען זאגט דא איז אטעות גיווארין אין רש"י עס איז גיוועזן געשריבען פון רש"י אראשי תיבות מ"ב דאס זאל מאכין מכת ברד האט דער דרוקער גמיינט דאס מאכט מכת בכורות האט ער ארוים געשטעלט זיין טעות מכת בכורות, אונ אזוי ווערין נעדרוקט אלע חומשים מיט דעם טעות, אונ ווער עס וויים דעם ענין פון דרוק פארשטייט ער אז אזעלכע טעותים איז גאנץ גרינג עס זאל ווערין אין דרוק:

הַבְּהֵמָה לִשְׁחִין פֹּרֵחַ אֲבַעְבֻּעֹת
בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ י וַיִּקְחוּ אֶת־פִּיחַ
הַכִּבְשָׁן וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיִּזְרֹק
אֹתוֹ מֹשֶׁה הַשָּׁמָיְמָה וַיְהִי שְׁחִין
אֲבַעְבֻּעֹת פֹּרֵחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה׃
יא וְלֹא־יָכְלוּ הַחַרְטֻמִּים לַעֲמֹד לִפְנֵי
מֹשֶׁה מִפְּנֵי הַשְּׁחִין כִּי־הָיָה הַשְּׁחִין
בַּחַרְטֻמִּם וּבְכָל־מִצְרָיִם׃ יב וַיְחַזֵּק
יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע

אונקלוס

וְעַל בְּעִירָא לְשִׁיחֲנָא סַגִּי אֲבַעְבְּעִין בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ י וּנְסִיבוּ יָת פִּיחָא דְאַתּוּנָא וְקָמוּ קֳדָם פַּרְעֹה וּזְרַק יָתֵהּ מֹשֶׁה לְצֵית שְׁמַיָּא וַהֲוָה שִׁיחֲנָא אֲבַעְבְּעִין סָגֵי בַּאֲנָשָׁא וּבִבְעִירָא׃ יא וְלָא יָכִילוּ חָרָשַׁיָּא לְמֵיקַם קֳדָם מֹשֶׁה מִן קֳדָם שִׁיחֲנָא אֲרֵי הֲוָה שִׁיחֲנָא בְּחָרָשַׁיָּא וּבְכָל מִצְרָאֵי׃ יב וְתַקִּיף יְיָ יָת לִבָּא דְפַרְעֹה וְלָא

תו"א ויהי שחין אבעבעת ב"ק פ' בכורות ח':

רשב"ם (ט) פרח. מגדל אבעבועות מלאות מורסא וליחלוח:

בית יהודא

מִצְרַיִם) דֶר שְׁטוֹיבּ אִיז גְגַאנְגֶן אוֹיף דֶעם גַאנְצֶן לַאנְד מִצְרַיִם׃ (ט) וְלִשְׁחִין פּוֹרֵחַ אֲבַעְבּוּעוֹת). (כְּתַרְגּוּמוֹ) וְוִי דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (לִשְׁחִין סַגֵּי אֲבַעְבּוּעִין) צוּ שְׁחִין וָוס הָט גֶעבְּרֵיינְגְט גִבְּלֶעזֶעלְטִי מַכּוֹת (שֶׁעַל יָדוֹ צוֹמְחִין בָּהֶן בּוּעוֹת) דוּרְךְ דֶעם פִּיחַ כִּבְשָׁן הָט זִיךְ אוֹיפְגֶעבְּלָאזְן אוֹיף זֵיי גֶעבְּלֶעזֶעלְטֶע מַכּוֹת׃ וּשְׁחִין). (לָשׁוֹן חֲמִימוּת), שְׁחִין מֵיינְט מֶען אַדֶערְהִיצוּנְג, פוּן דִי הִיץ הָאבִּין זִיךְ אוֹיפְגֶעבְּלָאזְן מַכּוֹת (וְהַרְבֵּה יֵשׁ בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה) אִין מִשְׁנָה לָשׁוֹן אִיז דָא פִיל מָאהְל דֶר וָוארְט (שָׁנָה שְׁחוּנָה) אַהֵייסֶער יָאהְר׃ (י) וּבָאָדָם וּבַבְּהֵמָה). זָאגְט רש"י (וְאִם תֹּאמַר) אוֹיבּ דוּ וֶועסְט זָאגְן (מֵאַיִן הָיָה לָהֶם הַבְּהֵמוֹת) פוּן וַואנֶען הָאבֶּן דִיא מִצְרִים גֶעהַאט בְּהֵמוֹת (וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר וַיָּמָת כֹּל מִקְנֵה מִצְרָיִם) עֶס שְׁטֵייט דָאךְ שׁוֹן לַאנְג אַלֶע בְּהֵמוֹת פוּן מִצְרַיִם זֶענֶען גֶעפֵּיגֶרְתְּ (אֶלָּא לֹא נִגְזְרָה גְזֵרָה אֶלָּא עַל אוֹתָן שֶׁבְּשָׂדוֹת לְבַד) דִי גְזֵרָה אוֹיף דִיא בְּהֵמוֹת זֵייא זָאלֶן פֵּיגֶערִין, אִיז נָאר גֶעוֶוען אוֹיף דִי בְּהֵמוֹת וָוס זֶענֶען גֶעוֶוען אִין פֶעלְד (שֶׁנֶּאֱמַר) וְוִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה) דִיא הַאנְט פוּן גָאט וֶועט זַיין צוּם שְׁלָאגֶן נָאר דִי בְּהֵמוֹת וָואס זֶענֶען אִין פֶעלְד (וְהַיָּרֵא אֶת דְּבַר ה') אוּנ דֶר מִצְרִי וָוס הָט מוֹרָא גֶהַאט פַר דִיא רֵייד פוּן גָאט (הֵנִיס אֶת מִקְנֵהוּ אֶל הַבָּתִּים) הָט עֶר גֶעמַאכְט אַנְטְלוֹיפִין זַיינֶע בְּהֵמוֹת אִין דִי שְׁטוּבִּין (וְכֵן שְׁנוּיָה בִּמְכִילְתָּא) אוּנ אַזוֹ אִיז גֶעלֶערוּנְט אִין דֶעם סֵפֶר מְכִילְתָּא (אֵצֶל וַיִּקַּח שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר) בַּיי דֶעם פָּסוּק וָוס שְׁטֵייט פַּרְעֹה הָט גֶענוּמֶען זֶעקְס הוּנְדֶערְט רֵייטְוֶועגֶן פוּן וַואנֶען הָט עֶר גֶענוּמֶען פֶערְד

רש"י

על כל ארץ מצרים: (ט) לשחין פורח אבעבעות. כתרגומו לשחין סגי אבעבועין שעל ידו צומחין בועות: שחין. לשון ד חמימות. והרבה יש בלשון משנה שנה שחונה: (י) באדם ובבהמה. ואם תאמר מאין היו להם הבהמות והלא כבר נאמר וימת כל מקנה מצרים אלא לא נגזרה גזרה אלא על אותן שבשדות בלבד שנאמר במקנך אשר בשדה והירא את דבר ה' הניס ה את מקנהו אל הבתים. וכן שנויה במכילתא אצל ויקח שש מאות רכב בחור

שפתי חכמים

חפנים שלו ושל אהרן אינו ענין לגס זה אלא הוא נס בפ"ע ולפמ"ש לעיל דרש"י דייק ממלת השמימה שזרק משה בכח יתורץ ג"כ קושיא זו דכיון שהכתוב מלמדנו במלת השמימה שזרק בכח א"כ בודאי זרקו ביד יחד שלא סמך על הנס: ד בקרא משמע דמשחין היה פורח אבעבועות וזה אינו ועז"פ ל' חמימות ר"ל מחמת חמימות היה פורח אבעבועות: ה מקשין העולם למה לא נאמר כאן הירא דבר ה' ועוד למה שלא התרה בם לו' ועתה שלח העז וגו'. (מהר"ן) וי"ל שבדבר לא היה צריך להתרות שהרי נאמר בפי' הנה יד ה' הויה במקנך אשר בשדה ומשמע שהגזרה לא היתה אלא בשדה ממילא כל הירא וגו' הניס מקנהו לפי שהדבר דרכו להניח ב"ח אבל במכת הברד דאין דרך

ליקוטי מרדכי

(יא) וְלֹא יָכְלוּ הַחַרְטוּמִים וגו'. דֶער אַלְשִׁיךְ זָאגְט דֶר שְׁחִין וָוס אִיז גִיוֶוען אוֹיף דִי מִצְרַיִם אִיז גִיוֶוען אוֹיסְוֶוייְנִיג טְרוּקְן אוּנ אִינְוֶוייְנִיג נַאס, וַוייל דֶעם שְׁחִין הָאבֶּן גֶעבְּרֵיינְג משֶׁה אוּנ אַהֲרֹן, משֶׁה הָט אִין זִיךְ גֶעהַאט דֶעם כֹּחַ פוּן פַייעֶר, דְרִיבֶּר אִיז דֶער שְׁחִין גֶעוֶוען אוֹיבִּין טְרוּקְעֶן, אַהֲרֹן הָט אִין זִיךְ גֶעהַאט דֶעם כֹּחַ פוּן וַואסֶר, דְרִיבֶּר אִיז דֶר שְׁחִין גִיוֶוען אִינְוֶוייְנִיג נַאס, אוּנ וֶוען דִי חַרְטוּמִים זֶענֶען גֶעשְׁטַאנֶען פַאר משֶׁה הָאט זִיךְ גֶעצוֹיגֶען דֶער פַייעֶרְדִיגֶער כֹּחַ פוּן משֶׁה אוֹיף זֵייעֶר שְׁחִין, הָט דֶר שְׁחִין אָנְגֶעהוֹיבְּן בְּרֶענֶען הָאבְּן זֵייא גֶעמוּזְט אַוֶועק גֵיין אוּנ הָאבֶּן נִיט גֶעקֶענְט שְׁטֵיין פַאר משֶׁה׃

פירוש לתורת אלהים

בְּהֵמוֹת לִשְׁחִין צוּ גְרוּנְד פּוֹרֵחַ וָואס דָארְךְ דֶעם וֶועלֶן שְׁפְּרָאצֶן בְּלָאטֶרֶן דָס וֶועט זַיין בְּכָל אִין דֶעם גַאנְצֶן לַאנְד מִצְרַיִם׃ (י) וַיִּקְחוּ אוּנ משֶׁה מִיט אַהֲרֹן הָאבֶּן גְנוּמֶן דָאס אַשׁ פוּן דֶעם קַאלֶךְ אוֹבֶן וַיַּעַמְדוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּן זִיךְ גְשְׁטֶעלְט לִפְנֵי פַרְעֹה פַר פַּרְעֹה וַיִּזְרֹק אוּנ משֶׁה הָט דָס אַשׁ גְוָוארְפֶן צוּם הִימֶל וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוָוארֶן שְׁחִין גְרוּנְד אֲבַעְבּוּעוֹת בְּלָאטֶרֶן פּוֹרֵחַ עֶס הָאט גְבְּלִיט בָּאָדָם אִין דִי מֶענְשֶׁן וּבַבְּהֵמָה אוּנ אִין דִי בְּהֵמוֹת [פיין וש"י]׃ (יא) וְלֹא יָכְלוּ הַחַרְטוּמִים אוּנ דִי כִּישׁוּף מַאכֶר הָאבֶּן נִיט גְקָאנְט שְׁטֵיין פַר משֶׁה זֵייא הָאבֶּן זִיךְ גְשֶׁעמְט מִפְּנֵי הַשְּׁחִין פוּן וֶועגֶן דֶעם גְרוּנְד וָואס אִין זֵייא אִיז גְוֶוען כִּי וָוארוּם דֶר גְרוּנְד אִיז גְוֶוען בֵּייא דִי כִּישׁוּף מַאכֶר אוּנ אִין אַלֵי מִצְרַיִם׃ (יב) וַיְחַזֵּק יְיָ אֶת לֵב פַּרְעֹה הָט גָאט

מוֹעֵד לֵאמֹר מָחָר יַעֲשֶׂה יְהוָה
הַדָּבָר הַזֶּה בָּאָרֶץ׃ ו וַיַּעַשׂ יְהוָה אֶת־
הַדָּבָר הַזֶּה מִמָּחֳרָת וַיָּמָת כֹּל מִקְנֵה
מִצְרָיִם וּמִמִּקְנֵה בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־
מֵת אֶחָד׃ ז וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וְהִנֵּה לֹא־
מֵת מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל עַד־אֶחָד וַיִּכְבַּד
לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־הָעָם׃
פ ח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־
אַהֲרֹן קְחוּ לָכֶם מְלֹא חָפְנֵיכֶם פִּיחַ
כִּבְשָׁן וּזְרָקוֹ מֹשֶׁה הַשָּׁמַיְמָה לְעֵינֵי
פַרְעֹה׃ ט וְהָיָה לְאָבָק עַל כָּל־אֶרֶץ
מִצְרָיִם וְהָיָה עַל־הָאָדָם וְעַל־

לְמֵימַר מְחַר יַעְבֵּד יְיָ
פִּתְגָּמָא הָדֵין בְּאַרְעָא׃
ו וַעֲבַד יְיָ יָת פִּתְגָּמָא
הָדֵין בְּיוֹמָא דְבַתְרוֹהִי
וּמִית כֹּל בְּעִירָא דְמִצְרָיִם
וּמִבְּעִירָא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
לָא מִית חָד׃ ז וּשְׁלַח
פַּרְעֹה וְהָא לָא מִית
מִבְּעִירָא דְיִשְׂרָאֵל עַד
חָד וְאִתְיַקַּר לִבָּא
דְפַרְעֹה וְלָא שַׁלַּח יָת
עַמָּא׃ ח וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
וּלְאַהֲרֹן סִיבוּ לְכוֹן מְלֵי
חָפְנֵיכוֹן פִּיחָא דְאַתּוּנָא
וְיִזְרְקִנֵּהּ מֹשֶׁה לְצֵית
שְׁמַיָּא לְעֵינֵי פַרְעֹה׃ ט וִיהֵי
לְאַבְקָא עַל כָּל אַרְעָא
דְמִצְרָיִם וִיהֵי עַל אֱנָשָׁא

רשב״ם

(ה) מועד לאמר. שלא יאמרו מכת מדינה היא: (ח) פיח. אפר דק שמתנפח ברוח:

רש״י

(ח) מלא חפניכם. ילוינו״ש בלעז (אגדפאלל): פיח כבשן. דבר הנפח מן הגחלים עמומים הנשרפים בכבשן ובלעז אולב״ש (קאהלענשטויב) פיח ל׳ הפחה שהרוח מפיחן ומפריחן: וזרקו משה. וכל דבר הנזרק בכח אינו נזרק אלא ביד אחת א הרי נסים הרבה. אחד שהחזיק קומצו של משה מלא הפנים שלו ושל ב אהרן. ואחד שהלך האבק ג

בית יהודא

(ח)וּפִיחַ כִּבְשָׁן. זָאגְט רש״י (דָּבָר הַנָּפַח מִן הַגֶּחָלִים עֲמוּמִים הַנִּשְׂרָפִים בְּכִבְשָׁן) זַיי הָאבְּן גֶענוּמֶן דִי זַאךְ וָוס וֶועְרט אַרָאפּ־גִבְּלָאזְן פוּן פַארְלָאשֶׁענֶע קוֹילִין וָוס זֶענֶן גֶעבְּרֶענְט גִיוָוארְן אִין אַאוֹיבִין וָוס מֶען בְּרֶענְט אִין אִים וַואפְּנֶע נָדָאס אִיז דִיא ווייסֶע וָוס אוֹיף דִי קוֹילִין (פִּיחַ לָשׁוֹן הַפָּחָה) פִּיחַ אִיז דֶרְטַייטְשׁ בְּלָאזְן (שֶׁהָרוּחַ מְפִיחָן וּמַפְרִיחָן) דֶר ווִינְט בְּלָאזְט דָם אַוֶועק אוּנ מַאכְט דָם אַוֶועק פְלִיהֶען: וּזְרָקוֹ מֹשֶׁה). מֹשֶׁה הָט דָאס גֶעווארְפְן אִין דֶערְהֵייךְ (וְכָל דָּבָר הַנִּזְרָק בְּכֹחַ אֵינוֹ נִזְרָק אֶלָּא בְּיַד אַחַת) יֶעדֶר זַאךְ וָוס וֶוערְט גֶעוָוארְפֶן מִיט כֹּחַ וֶוערְט דָאס נָאר גֶעוָוארְפֶען מִיט אֵיין הַאנְט (הֲרֵי נִסִּים הַרְבֵּה) זֶענֶען דָא גְטָאהְן גְוָוארֶן פִיל נִסִּים (אֶחָד שֶׁהֶחֱזִיק קוֹמְצוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מְלֹא חָפְנַיִם שֶׁלּוֹ וְשֶׁל אַהֲרֹן) וָוס מֹשֶׁה הָט פְרִיעֶר גֶעהַאלְטֶען אִין בֵּיידֶע הֶענְט אוּנ וָוס אַהֲרֹן הָאט גֶעהַאלְטֶן אִין בֵּיידֶע הֶענְט, פוּן דִיא פִיר הֶענְט אִיז נָאכְדֶעם גֶעקוּמֶן צוּ מֹשֶׁה אִין אֵיין הַאנְט (וְאֶחָד) נָאךְ אֵיין נֵס אִיז גְוֶוען (שֶׁהָלַךְ הָאָבָק עַל כָּל אֶרֶץ

שפתי חכמים

שמלת ויסר הוא פי׳ וסר דלעיל מיניה שהוא קודם ויעתר פי׳ מלת ויסר קודם מלת ויעתר ואע״פ שהוא אחריה (הרא״ם): א לא ידעתי מאין הוציא שזרק משה בכח ואפשר לו׳ מדכתיב השמימה ולא כתיב על השמים כדלקמן גבי מכת ברד ומדשני קרא ודאי פירושו הוא שהפליג בהגבהתו עד לשמים (נח״י) וי״ל דס״ק וכל דבר הנזרק שיינו בכח דסתם זריקה הוא בכל כחו והיינו בידו אחת וע׳ בב״ר פ״ה ובויקרא רבה פרשה ז׳: ב ר״ל מדכתיב לעיל מלא חפניכם: ג וא״ת הואיל וזה גם היה שהלך למרחוק א״כ למ״ל למשה לזרקו בכח ובידו א׳ יותר היה הנס גדול כהלכו למרחוק אם היה זורקו בשתי ידיו ושלא בכח וי״ל דאינו ר״ל דהנס היה שהלך למרחוק ושזה נסבב ע״י שזרקו בכח אלא ר״ל שהנס היה מה שקומץ אחד שהוא מעט אבק היה בו די להתפשט על כל ארץ מצרים והזריקה בכח ע״י שהחזיק קמצו מלא

פירוש לתורת אלהים

וועט גאט טאהן די זאך אין לאנד: (ו) וַיַּעַשׂ הָט גָאט גְטָאהְן אֶת הַדָּבָר דִי זַאךְ מִמָּחֳרָת אִין דֶעם אַנְדֶערְן טָאג וַיָּמָת אוּנ עֶס אִיז אוּם גְפֵייגֶערְט כֹּל מִקְנֵה אַלֶע בְּהֵמוֹת פוּן מִצְרַיִם וּמִמִּקְנֵה אוּנ פוּן דִי בְּהֵמוֹת פוּן דִי יִשְׂרָאֵל אִיז אֲפִילוּ אֵיינְס נִיט גְפֵייגֶערְט: (ז) וַיִּשְׁלַח הָט פַּרְעֹה גְשִׁיקְט מֶען זָאל זֶעהְן דִי בְּהֵמוֹת פוּן דִי יִשְׂרָאֵל אוּב זֶענֶען נִיט אוּם גְפֵייגֶערְט הָט מֶען גֶעזֶעהְן וְהִנֵּה אַז פוּן דִי בְּהֵמוֹת פוּן דִיא יִשְׂרָאֵל אִיז נִיט גִיפֵייגֶערְט אֲפִילוּ אֵיינְס וַיִּכְבַּד אוּנ עֶס אִיז גְוָוארֶן שְׁוֶוער לֵב פַּרְעֹה דָאס הַארְץ פוּן פַּרְעֹה. וְלֹא שִׁלַּח אוּנ הָט נִיט גְוָואלְט שִׁיקְן דָם פָאלְק: (ח) וַיֹּאמֶר יְיָ הָט גָאט גְזָאגְט צוּ מֹשֶׁה אוּנ צוּ אַהֲרֹן קְחוּ לָכֶם נֶעמְט צוּא אֵייךְ מְלֹא אֵייעֶרֶע גַייפְלֶן פוּל מִיט אַשׁ וָואס וֶוערְט אַרָאפּ גְבְלָאזְן פוּן הֵייסֶע קוֹלֶן פוּן אַקַלֶעךְ אוֹבֶן וּזְרָקוֹ מֹשֶׁה אוּנ מֹשֶׁה זָאל וַוארְפֶן דָם אַשׁ הַשָּׁמַיְמָה צוּם הִימֶל לְעֵינֵי פַרְעֹה פַר דִי אוֹיגֶן פוּן פַּרְעֹה: (ט) וְהָיָה עֶס וֶועט זַיין צוּ שְׁטוּב אוּנ עֶס וֶועט וֶוערֶן צוּא שְׁפְּרֵייט עַל אוֹיף דֶעם גַאנְצֶן לַאנְד מִצְרַיִם וְהָיָה אוּנ עֶס וֶועט זַיין אוֹיף דִי מֶענְטְשֶׁן אוּנ אוֹיף דִי

לִבּוֹ גַּם בַּפַּעַם הַזֹּאת וְלֹא שִׁלַּח אֶת־
הָעָם׃ פ ט א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
בֹּא אֶל־פַּרְעֹה וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו כֹּה־
אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שַׁלַּח
אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃ ב כִּי אִם־מָאֵן
אַתָּה לְשַׁלֵּחַ וְעוֹדְךָ מַחֲזִיק בָּם׃
ג הִנֵּה יַד־יְהוָה הוֹיָה בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר
בַּשָּׂדֶה בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים בַּגְּמַלִּים
בַּבָּקָר וּבַצֹּאן דֶּבֶר כָּבֵד מְאֹד׃
ד וְהִפְלָה יְהוָה בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל
וּבֵין מִקְנֵה מִצְרָיִם וְלֹא יָמוּת מִכָּל־
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר׃ ה וַיָּשֶׂם יְהוָה

אונקלוס

פַּרְעֹה יָת לִבֵּיהּ אַף בְּזִמְנָ
הָדָא וְלָא שַׁלַּח יָת עַמָּ
א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עו
לְוָת פַּרְעֹה וּתְמַלֵּיל עִמֵּ
כִּדְנָן אֲמַר יְיָ אֱלָהָ
דִיהוּדָאֵי שַׁלַּח יָת עַ
וְיִפְלְחוּן קֳדָמָי׃ ב אֲ
אִם סָרִיב אַתְּ לְשַׁלָּחָ
וְעַד כְּעַן אַתְּ מַתְקֵ
בְּהוֹן׃ ג הָא מָחָא
קֳדָם יְיָ הָוְיָא בִּבְעִירָ
דִבְחַקְלָא בְּסוּסָוָתָ
בַּחֲמָרֵי בְּגַמְלֵי בְּתוֹ
וּבְעָנָא מוֹתָא תַּקִּ
לַחֲדָא׃ ד וְאַפְרֵשׁ יְיָ בֵּ
בְּעִירָא דְיִשְׂרָאֵל וּבֵ
בְּעִירָא דְמִצְרָיִם וְלָ
יְמוּת מִכֹּל לִבְנֵי יִשְׂרָ
מִדָּעַם׃ ה וְשַׁוִּי יְיָ זִמְ

רשב"ם

אבל בשאר אותיות יאמר והכרתי פסיליך, והשמדתי. כולם בחירק בין לשעבר בין להבא: (כח) גם בפעם הזאת. כמו שהכביד בצפרדעים:

בעל הטורים

(ד) והפלה. ב' במסורה. הכא. ואידך והפלא ה' את מכותך מה התם מכה בגוף אף הכא מכה בגוף. ולהכי כתיב הכא ... לאחר ה' מכות לקו בגופן בשחין שהיא מכה ששית והתם כתיב בא' ללמד שמופלא שבדיינין קורא וילפינן התם מהכא דמי שלקה אין מתרין בו דכל מכה ג' היתה בלא התראה:

בית יהודא

פַרדעים זענען געפיינגערט (שאם מתו) וואָרום אַז זיי וואָלטען עפיינגערט (יהיה להם הנאה בעורותם) וואָלטען זיי געהאט הנאה פון די פעל: (כח) וגם בפעם הזאת. אפילו דעם מאָל אויך ניט (אף על פי שאמר) אפילו פרעה האט געזאָגט (אנכי אשלח אתכם) איך וועל אייך שיקען פון מצרים (לא קיים הבטחתו) האט ער ניט געהאַלטען וואָס ער האָט צוא געזאָגט: (ב) ומחזיק בם. מיינט מען (אוחז בם) ער האַלט זיי (כמו) ווי עם שטייט (והחזיקה במבושיו) זיא וועט האַלטען זיין פאַרשעמטין אָרט: (ג) והנה יד ה' הויה. זאָגט רש"י ולשון זיא איז (כי כן יאמר בלשון נקבה) וואָרום אַזוֹ ווערט געזאָגט בלשון נקבה (על שעבר) אויף וואָס עס איז געוועזען זאָגט היתה (ועל העתיד) אויף וואָס עס וועט זיין זאָגט מען תהיה (ועל העומד) אויף וואָס איצט איז זאָגט מען הויה (כמו) אַזוֹ מען זאָגט עושה רוצה רועה, אַזוֹ זאָגט מען הויה: (ד) והפלה. איז דערטייטש (והבדיל), ער האט אפגעשיי

רש"י

יהיה להם הנאה בעורות: (כח) גם בפעם הזא... אע"פ שאמר אנכי אשלח אתכם לא קיים הבטח... (ב) מחזיק בם. אוחז בם. כמו (דברים כה) והחז... במבושיו: (ג) הנה יד ה' הויה. ל' הוה כי כן י... בל' נקבה על שעבר היתה ועל העתיד תהיה ועל הע... הויה כמו עושה רוצה רועה: (ד) והפלה. והבד...

שפתי חכמים

... במקום וימותו הצפרדעים ... וכתיב אח"כ וימותו הצפרדעים אבל כאן כתיב ויסר הצפרדעים וגו' משמע שלא מתו הוצרך לפ' בו טעם ...

פירוש לתורת אלהים

הארץ גם דעם מאל אויך ולא שלח אונ האט ניט געשיקט דעם פאלק: (א) ויאמר אונ גאָט האָט געזאָגט צו משה בא קום צו פרעה ודברת אונ זאָלסט צו אים אַזוֹ ריידען כה אמר אַזוֹ האָט געזאָגט דער גאָט פון די יודען שלח שיק מיין פאָלק אונ לאָזען זיי מיך דינען: (ב) כי וואָרום אַז דו וועסט ניט שיקען ועודך אונ וועסט זיי נאָך האַלטען: (ג) הנה יד יי דער שלאַק פון גאָט וועט זיין במקנך אין דיינע בהמות וואָס זיי זענען אין פעלד בסוסים אין די פערד בחמורים אין דיא אייזלען בגמלים אין די קע... בבקר אין די רינדער ובצאן אונ אין די שאָף דבר ... זיין זייער אַשווערער מאָרד: (ד) והפלה אונ גאָט וו... צווישען שיידען בין מקנה צווישען די בהמות פון ... ישראל אונ צווישען די בהמות פון די מצרים ולא ... אונ עס וועט ניט שטאַרבען קיין בהמות פון די ישר... (ה) וישם יי אונ גאָט האָט געמאַכט מועד אַ געשטעל... צייט צו משה לאמר ער זאָל זאָגען צו פרעה מחר מאָ...

אֱלֹהֵינוּ: כד וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אָנֹכִי אֲשַׁלַּח
אֶתְכֶם וּזְבַחְתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם
בַּמִּדְבָּר רַק הַרְחֵק לֹא־תַרְחִיקוּ
לָלֶכֶת הַעְתִּירוּ בַּעֲדִי: כה וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי יוֹצֵא מֵעִמָּךְ
וְהַעְתַּרְתִּי אֶל־יְהוָה וְסָר הֶעָרֹב
מִפַּרְעֹה מֵעֲבָדָיו וּמֵעַמּוֹ מָחָר רַק
אַל־יֹסֵף פַּרְעֹה הָתֵל לְבִלְתִּי שַׁלַּח
אֶת־הָעָם לִזְבֹּחַ לַיהוָה: כו וַיֵּצֵא
מֹשֶׁה מֵעִם פַּרְעֹה וַיֶּעְתַּר אֶל־יְהוָה:
כז וַיַּעַשׂ יְהוָה כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיָּסַר
הֶעָרֹב מִפַּרְעֹה מֵעֲבָדָיו וּמֵעַמּוֹ לֹא
נִשְׁאַר אֶחָד: כח וַיַּכְבֵּד פַּרְעֹה אֶת־

אונקלוס

...מַר לָנָא: כד וַאֲמַר
...עֹה אֲנָא אֲשַׁלַּח יָתְכוֹן
...דְבְחוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן
...דְבְּרָא לְחוֹד אַרְחָקָא
...תַרְחֲקוּן לְמֵיזַל צַלּוֹ
...עֲלָי: כה וַאֲמַר מֹשֶׁה
...אֲנָא נָפֵק מֵעִמָּךְ
...צַלֵּי קֳדָם יְיָ וְיַעְדֵּי
...וֹבָא מִפַּרְעֹה
...בְדוֹהִי וּמֵעַמֵּהּ מְחַר
...ד לָא יוֹסֵף פַּרְעֹה
...קָרָא בְּדִיל דְּלָא
...לָחָא יָת עַמָּא לְדַבָּחָא
...ם יְיָ: כו וּנְפַק מֹשֶׁה
...קֳדָם פַּרְעֹה וְצַלִּי
...ם יְיָ: כז וַעֲבַד יְיָ
...תְגָמָא דְמֹשֶׁה וְאַעְדִּי
...וֹבָא מִפַּרְעֹה
...בְדוֹהִי וּמֵעַמֵּהּ לָא
...תְּאַר חָד: כח וְיַקַּר

רשב"ם

...והעתרתי. כמו והחרמתי את עריהם.
...ת בו. והאבדתי חכמים מאדום. והעליתי.
...תרונן להבא ופתחין וכן והעבדתיך כי אותיות גורמים. אבל לשעבר יאמר העברתי מעליך עוניך. העליתיך. האבדתי. כלם נפתחין בפתח ק...

רש"י

...ים: ולא יסקלנו. בתמיה: (כה) התל. כמו להתל:
...ויעתר אל ה'. נתאמץ בתפלה. וכן אם בא לומר
...יר היה יכול לומר ומשמע וירבה בתפלה. עכשיו
...א אומר כל' ויפעל משמע וירבה להתפלל: (כז) ויסר
...וב. ולא מתו כמו שמתו הצפרדעים ת שאם מתו

בית יהודא

אָנוּ זוֹבְחִים) וָוארוּם מִיר שֶׁעכְטִין זַייעֶר גָאט: וְולֹא יִסְקְלֻנוּ
זָאגְט רש"י (בִּתְמִיָּה) דָם אִיז מִיט אַוְואוּנְדֶער גְזָאגְט גִיוָואר...!
וֶועלֶען זֵיי דֶען אוּנְז נִיט בֶּעוַוארְפֶן מִיט שְׁטֵיינֶער ? גֶעוִוי...
וֶועלֶען זֵיי אוּנְז יָא בֶּעוַוארְפֶן מִיט שְׁטֵיינֶער : (כו) וַיֶּעְתַּר אֶ...
ה'ו. זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט (נִתְאַמֵּץ בִּתְפִלָּה) עֶר הָאט זִיךְ
גְשְׁטַארְקְט אוּנ הָט שְׁטַארְק גֶעבֶּעטֶן (וְכֵן אִם בָּא לוֹמַר וַיַּעְתִּיר
...כל לוֹמַר) אוּנ אַז דֶר פָּסוּק וָואלְט וֶועלֶען זָאגֶן וַיַּעְתִּיר נָואלְט עֶר אוֹיךְ גֶעקֶענְט זָאגֶען (וּמַשְׁמַע) וָואלְט מֶען גֶעמֵיינְט
...ה בִּתְפִלָּה) עֶר הָט פִיל מָאהל גֶבֶּעטֶען (עַכְשָׁיו כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בִּלְשׁוֹן וַיִּפְעַל) אִיצְט אַז עֶס שְׁטֵייט מִיט דֶעם לָשׁוֹן וַיִּפְעַל, עֶר
...עטָאהֶן, דָם מֵיינְט מֶען וַיֶּעְתַּר, עֶר הָט גֶבֶּעטֶן (מַשְׁמַע וַיַּרְבֶּה לְהִתְפַּלֵּל) מֵיינְט מֶען גֶעבֶּעטֶן הָאט עֶר נָאר אֵיין מָאהל.
... אִין דֶעם אֵיין מָאהל הָט עֶר פִיל גֶעבֶּעטִין, דָאס מֵיינְט מֶען גְתְאַמֵּץ בִּתְפִלָּה, עֶר הָט זִיךְ גֶעשְׁטַארְקְט אִין דֶעם
...ען וַוייל עֶס שְׁטֵייט נִיט וַיִּתְפַּלֵּל, נָאר עֶס שְׁטֵייט וַיֶּעְתַּר] עיין לעיל ח פסוק ה : (כז) וַיָּסַר הֶעָרֹב]. גָאט הָאט
...טָאהֶן דֶעם עָרוֹב, עֶר אִיז אַוֶועק גִיגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם (וְלֹא מֵתוּ כְּמוֹ שֶׁמֵּתוּ הַצְפַרְדְּעִים) זֵיי זֶענֶען נִיט גֶעפְּגֶערְט וִוי דִי

שפתי חכמים

...ת הי"ל לפרש כן גבי וסר הערוב מפרעה וי"ל דדרך משה לו' ל' הסרה בתפלתו במקום מיתה שהרי לעיל כשהתפלל על הצפרדעים אמר

פירוש לתורת אלהים

...ן וּזְבַחְתֶּם אוּנ אִיר זָאלְט שֶׁעכְטֶען קָרְבָּנוֹת צוּ אַייעֶר
... אִין דֶר מִדְבָּר רַק נַייעֶרְט הַרְחֵק דֶער וַוייטֶערֶן לֹא
...ט אִיר נִיט דֶר וַוייטֶערֶן לָלֶכֶת צוּ גֵיין אִיר זָאלְט נִיט
... וַוייט הַעְתִּירוּ בֶּעט פַר מִיר דֶער עָרוֹב זָאל וֶוערֶן
...טָאהֶן פוּן מִיר: (כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הָט מֹשֶׁה גְזָאגְט
...אָנֹכִי אִיךְ וֶועל פוּן דִיר אַרוֹיס גֵיין וְהַעְתַּרְתִּי אוּנ
... וֶועל בֶּעטֶן צוּא גָאט וְסָר אוּנ עֶר זָאל אָפּ טָאהְן
...ב דֶעם עָרוֹב פוּן פַּרְעֹה אוּנ פוּן זַיינִי קְנֶעכְט אוּנ
...יין פָּאלְק מָחָר מָארְגֶן רַק נַייעֶרְט אַל יֹסֵף עֶר זָאל
נִיט מֶערֶן פַּרְעֹה הָתֵל צוּ שְׁפֶּעטֶן אוּנ פֶעלְשֶׁן לְבִלְתִּי
צוּ נִיט וֶועלֶען שִׁיקֶן דָאס פָאלְק לִזְבֹּחַ צוּ שֶׁעכְטֶען
קָרְבָּנוֹת צוּא גָאט: (כו) וַיֵּצֵא אוּנ מֹשֶׁה אִיז אַרוֹיס
גְגַאנְגֶען פוּן פַּרְעֹה וַיֶּעְתַּר אוּנ הָאט גֶבֶּעטֶן צוּ גָאט:
(כז) וַיַּעַשׂ הָאט גָאט גְטָאהְן וִויא דִי רֵייד פוּן מֹשֶׁה
וַיָּסַר אוּנ עֶר הָאט אָפּ גְטָאהְן דֶעם עָרוֹב פוּן פַּרְעֹה
אוּנ פוּן זַיינֶע קְנֶעכְט אוּנ פוּן זַיין פָאלְק לֹא נִשְׁאַר
אֶחָד עֶס אִיז נִיט גְבְלִיבֶּן אֲפִילוּ אֵיינֶער [עיין רש"י]:
(כח) וַיַּכְבֵּד אוּנ פַּרְעֹה הָט שְׁוֶוער גְמַאכְט אֶת לִבּוֹ זַיין

כ וַיַּעַשׂ יְהוָה כֵּן וַיָּבֹא עָרֹב כָּבֵד
בֵּיתָה פַרְעֹה וּבֵית עֲבָדָיו וּבְכָל־
אֶרֶץ מִצְרַיִם תִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ מִפְּנֵי
הֶעָרֹב׃ כא וַיִּקְרָא פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה
וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר לְכוּ זִבְחוּ לֵאלֹהֵיכֶם
בָּאָרֶץ׃ כב וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נָכוֹן
לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם נִזְבַּח
לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ הֵן נִזְבַּח אֶת־תּוֹעֲבַת
מִצְרַיִם לְעֵינֵיהֶם וְלֹא יִסְקְלֻנוּ׃
כג דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים נֵלֵךְ בַּמִּדְבָּר
וְזָבַחְנוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר יֹאמַר

אונקלוס

הָדֵין׃ כ וַעֲבַד יְיָ כֵּ
וַאֲתָא עָרוֹבָא תַקִּיף
לְבֵית פַּרְעֹה וּלְבֵיר
עַבְדוֹהִי וּבְכָל אַרְעָא
דְמִצְרַיִם אִתְחַבָּלַת אַרְעָא
מִן קֳדָם עָרוֹבָא׃ כא וּקְרָא
פַּרְעֹה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹ
וַאֲמַר אֱזִילוּ דַבָּחוּ קֳדָ
אֱלָהֲכוֹן בְּאַרְעָא׃ כב וַאֲמַ
מֹשֶׁה לָא תַקִּין לְמֶעְבַּ
כֵּן אֲרֵי בְעִירָא דְמִצְרָאֵ
דָחֲלִין לֵהּ מִנֵּהּ אֲנַחְנָ
נָסְבִין לְדַבָּחָא קֳדָם יְ
אֱלָהָנָא הָא נְדַבַּח יָ
בְעִירָא דְמִצְרָאֵי דָחֲלִ
לֵהּ וְאִנּוּן יְהוֹן חָ
הֲלָא יִימְרוּן לְמִרְגְּמָנָא
כג מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִ
נֵיזִיל בְּמַדְבְּרָא וּנְדַבַּ
קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא כְּמָ

רשב"ם

(כב) כי תועבת מצרים, צאן דבר מאוס היה בארץ מצרים: ולא יסקלנו. בתמיה. דרך בזיון הוא. כדכתיב בשמעי (ש"ב טז) ושמעי הלך בצלע ההר לעומתו הלוך ויקלל ויסקל באבנים לעומתו ועפר בעפר:

רש"י

(כ) תשחת הארץ. נשחתה הארץ ת' אתחבלת ארעא (כא) זבחו לאלהיכם בארץ. במקומכם ק ולא תל במדבר: (כב) תועבת מצרים. יראת מצרים כו (מלכים ב כג) ולמלכום תועבת בני עמון ואצל ישראל קור אותה ר תועבה. ועוד י"ל כלשון אחר תועבת מצרים דב שנאוי הוא למצרים ש זביחה שאנו זובחים שהרי יראתם ה

בית יהודא

פָאלְק אונ צְווִישְׁען דַיין פָאלְק: (כ) וַתִּשָׁחֵת הָאָרֶץ) . מֵיינְ מֶען (וְנִשְׁחֲתָה הָאָרֶץ) דִי עֶרְד אִיז פַארְדָארְבֶּן גִיוָוארֶן וִוי דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (אִתְחַבָּלַת אַרְעָא) דִי עֶרְד אִיז פַאר דָארְבִּין גְוָוארֶן: (כא) זִבְחוּ לֵאלֹהֵיכֶם בָּאָרֶץ) . אִיר קֶענְט דָאךְ שְׁעכְטֶן קָרְבָּנוֹת צוּ אַייֶער גָאט אִין לַאנְד (בִּמְקוֹמְכֶם) אוֹיף אַייֶער אָרְט (וְלֹא תֵלְכוּ בַּמִּדְבָּר) דַארְפְט אִיר נִיט גֵיין אִין דֶר מִדְבָּר: (כב) וְתוֹעֲבַת מִצְרַיִם) . מֵיינְט מֶען (יִרְאַת מִצְרַיִם) דֶעם גָאט ווָּם מִצְרַיִם הָאבְּן פַר אִים מוֹרָא (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט (וּלְמִלְכּוֹם תּוֹעֲבַת בְּנֵי עַמּוֹן) צוּ מִלְכּוֹם דֶעם גָאט פוּן עַמּוֹן (וְאֵצֶל יִשְׂרָ קוֹרֵא אוֹתָם תּוֹעֲבָה) בַּייא יוּדִין וֶוערְן זֵיי גֶערוּפֶען תּוֹעֵבָה וְאוּמְווִירְדִיג פַארְמִיאוּסְטְ (וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר בְּלָשׁוֹן אַחֵר) מֶ קֶענֶן נָאךְ זָאגְעֶן מִיט אֵיין אַנְדֶער לָשׁוֹן תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם מֵיינְט מֶען ווָּם מִיר ווִילֶען טָאהְן (דָבָר שֶׁנָּאוּי הוּא לְמִצְרַיִם) אִיז זַאךְ גְפַיינְטבַּיי דִי מִצְרַיִם (זְבִיחָה שֶׁאָנוּ זוֹבְחִים) דָס שֶׁעכְטוּנְג ווָּם מִיר ווִילֶן שֶׁעכְטִין הָאבֶּען דִי מִצְרִים פַיינְט (שֶׁהֲרֵי יִרְאָ

שפתי חכמים

לאחרטומים להוציאן ומ"ט על הערוב ולכ"פ ויש טעם כו': צ דק"ל דתשחת הארץ משמע ל' עתיד הא כבר היתה נשחתה לכך הביא ראיה מהתרגום שמפרש אתחבלת שהוא ל' עבר או בינוני: ק דק"ל וכי בשמים זבחו ועז"פ ולא תלכו למדבר כמו. שאתם אומרים ל במדבר ולזבוח שם: ר ר"ל לישראל היה אומר כן לא למצרי ש ר"ל תועבה פי' בגאה ולפ"ז מאי למימר דלמצרים עלמן אומר כ

פירוש לתורת אלהים

מֵיינְט מֶען אַז אִין לַאנְד גוֹשֶׁען וֶועט נִיט זַיין קֵיין עָרוֹב לְמָחָר מָארְגֶן וֶועט דֶר צֵייכֶן זַיין: (כ) וַיַּעַשׂ הָט גָאט אַזוֹ גְטָאהְן וַיָּבֹא אוּנ עֶס אִיז גְקוּמֶען אַשְׁוֶוער פַר מִישׁוּנְג פוּן חַיּוֹת רָעוֹת אוּנ פוּן אַנְדֶרִי זַאכֶן בֵּיתָה צוּ פַּרְעֹה אִין הוֹז אַרַיין וּבֵית אוּנ אִין הוֹז פוּן זַיינֶע קְנֶעכְט אוּנ אִין גַאנְצֶן לַאנְד פוּן מִצְרַיִם תִּשָּׁחֵת עֶס אִיז פַאר דָארְבֶּן גְוָוארֶן דָס גַאנְצֶע לַאנְד פוּן וֶועגֶן דֶעם עָרוֹב: (כא) וַיִּקְרָא הָט פַּרְעֹה גְרוּפֶען צוּ מֹשֶׁה אוּנ צוּ אַהֲרֹן אוּנ הָט זֵיי גְזָאגְט לְכוּ גֵייט שֶׁעכְט קָרְבָּנוֹת צוּ אַייֶער גָאט דָא אִין לַאנְד אוּנ גֵייט נִיט אִין דֶר מִדְבָּר: (כב) וַיֹּאמֶר הָט מֹשֶׁה גְזָאגְט נִיט רֶעכְט אַזוֹ צוּ טָאהְן כִּי וָוארוּ דָס אִיז אוּמְוֶוערְדִיג צוּ דִי מִצְרַיִם וָוארוּם מִיר וֶועַ שֶׁעכְטֶען שָׁאף אוּנ דִי מִצְרַיִם הַאלְטֶען דִי שָׁאף פַא עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הֵן נִזְבַּח מִיר וֶועלֶען שֶׁעכְטֶען דָא אוּמְוֶוערְדִיקַייט פוּן דִי מִצְרַיִם פַר זַייעֶרִי אוֹגֶן יִסְקְלוּנוּ וֶועלֶען זֵיי דֶען אוּנְז נִיט פַר שְׁטֵיינֶן: (כג) נֵא דֶּרֶךְ אַוֶועג פוּן דְרַיי טָאג רֵייז וֶועלֶן מִיר גֵיין אִין דֶּ מִדְבָּר וְזָבַחְנוּ אוּנ מִיר וֶועלֶען שֶׁעכְטִין קָרְבָּנוֹת צוּ אוּנְזֶער גָאט כַּאֲשֶׁר אַזוֹי וִויא עֶר וֶועט אוּנְז זָאגֶע (כד) וַיֹּאמֶר הָאט פַּרְעֹה גְזָאגְט אָנֹכִי אִיךְ וֶועל אִי

אֲשֶׁר־הֵם עָלֶיהָ׃ יח וְהִפְלֵיתִי בַיּוֹם
הַהוּא אֶת־אֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר עַמִּי עֹמֵד
עָלֶיהָ לְבִלְתִּי הֱיוֹת־שָׁם עָרֹב לְמַעַן
תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהוָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃
ששי יט וְשַׂמְתִּי פְדֻת בֵּין עַמִּי וּבֵין
עַמֶּךָ לְמָחָר יִהְיֶה הָאֹת הַזֶּה׃

אונקלוס

אַנּוּן עֲלַהּ׃ יח וְאַפְרֵישׁ
יוֹמָא הַהוּא יָת אַרְעָא
גֹּשֶׁן דְּעַמִּי קָאִים עֲלַהּ
בְּדִיל דְּלָא לְמֶהֱוֵי תַמָּן
עֲרוֹבָא בְּדִיל דְּתִדַּע
אֲרֵי אֲנָא יְיָ שַׁלִּיט בְּגוֹ
אַרְעָא׃ יט וַאֲשַׁוֵּי פוּרְקָן
לְעַמִּי וְעַל עַמָּךְ אַיְתִי
מְחָא לִמְחַר יְהֵא אָתָא

בעל הטורים

(יט) פדת. ג' במסורה דין חסר וב' מלאים. פדות שלח לעמו. הרבה עמו פדות. כי זה לא הי' פדות שלם אלא מפני הערוב אבל לעתיד הרבה עמו פדות ויהיה גאולה שלימה:

רשב"ם

טרינ"ד בלע"ז. שהזאב ערוב הוא שהוא הולך בערב. עוסק שם דבר. והמעשה קרוי עמוק. אדום. שחור: (יח) והפליתי ביום ההוא. לפי שהחיות רעות קלים הם ללכת בכל המלכות כשהמכה מושלחת הוצרך לומר לשון הבדלה והפרשה יותר משאר מכות. וכן בדבר של בהמות הפרשה והבדלה זה מזה: למחר יהי'. שלא תאמר מקרה הוא והוה לנו:

רש"י

(יט) ושמתי פדות. לשון הבדלה וכן ישועה והצלה וחלצה ופורקן כולן ל'

...רבוביא והיו משחיתים בהם. יש טעם לדבר פ' באגדה בכל מכה ומכה למה זו ולמה זו. בטכסיסי מלחמות מלכים ...עליהם כסדר מלכות כשצרה על עיר בתחלה מקלקל ...מעיינותיה ואח"כ תוקעין עליהן ומריעין בשופרות לירא... ...לבהלם וכן הצפרדעים מקרקרים והומים וכו'. כדאיתא ...מדרש רבי תנחומא: (יח) והפליתי. והפרשתי וכן (שמות ...) והפלה ה' וכן (דברים ל) לא נפלאת היא ממך. לא מובדלת ומופרשת היא ממך: למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ. אע"פ ששכינתי בשמים גזרתי מתקיימת בתחתונים: (יט) ושמתי פדות. שיבדיל בין עמי ובין עמך:

בית יהודא

אונ שלאגן אונ ענדיסין זאלן קומען אוסגמישט אויף מצרים (וְהָיוּ מַשְׁחִיתִים בָּהֶם) זיי האבן געטאהן שאדן אין די מצרים (וְיֵשׁ טַעַם בְּדָבָר בְּאַגָּדָה בְּכָל מַכָּה וּמַכָּה לָמָּה זוּ וְלָמָּה זוּ) אין מדרש איז דא אטעם אויף יעדער מכה פר וואס איז געקומן דיא מכה אונ פאר וואס די מכה (בְּטַכְסִיסֵי מִלְחָמוֹת מְלָכִים בָּא עֲלֵיהֶם) הקב"ה איז געקומען אויף די מצרים מיט דעם פירונג ווי אמלך קומט אויף אמדינה צו מאכען מיט איר אמלחמה (כְּסֵדֶר מַלְכוּת כְּשֶׁצָּרָה עַל עִיר) אז אמלך בעלאגערט אשטאט (בִּתְחִלָּה מְקַלְקֵל מַעְיְנוֹתֶיהָ) פריער מאכט ער קאליע די קוואלן וואסער, זיי זאלען ניט האבן וואסער (וְאַחַר כָּךְ תּוֹקְעִין עֲלֵיהֶם וּמְרִיעִים בַּשּׁוֹפָרוֹת) נאכדעם בלאזט מען אונ מען טרומייטערט מיט שופרות (לְיָרְאָם וּלְבַהֲלָם) מען זאל מאכען אויף זיי אמורא אונ מען זאל זיי דערשרעקין, הקב"ה האט אויך געטאהן אזו, פריער האט ער קאליע געמאכט זייערע וואסער זיי זאלן ווערן בלוט, נאכדעם האט ער אויף זיי געשיקט צפרדעים (וְהַצְּפַרְדְּעִים מְקַרְקְרִים וְהוֹמִים) די צפרדעים האבן געשריגן אונ געברומט אויף זייא (כִּדְאִיתָא) וויא עס שטייט אין מדרש רבי תנחומא: (יח) וְהִפְלֵיתִי. איז דערטייטש (וְהִפְרַשְׁתִּי) איך האב אפגשיידט (וְכֵן וְהִפְלָה ה') איז אויך דערטייטש הקב"ה האט אפגעשיידט (וְכֵן לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ) איז אויך דערטייטש (לֹא מוּבְדֶּלֶת וּמוּפְרֶשֶׁת הִיא מִמְּךָ) דיא זאך איז ניט אפגשיידט פון דיר: לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֲנִי ה' בְּקֶרֶב הָאָרֶץ, דוא זאלסט וויסען אז איך גאט בין אין דעם לאנד אויך (אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁכִינָתִי בַּשָּׁמַיִם) אפילו מיין השגחה ומיין ה' הנהגה איז אין הימעל (גְּזֵרָתִי מִתְקַיֶּמֶת בְּתַחְתּוֹנִים) פון דעסטוועגען וואס איך בין גוזר אויף דיא ערד ווערט געטאהן: (יט) וְשַׂמְתִּי פְדֻת. איך וועל טאן אזאך (שֶׁיַּבְדִּיל בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמֶּךָ) וואס וועט אפשיידען צווישען מיין

דעת זקנים מבעלי התוספות

...כתב השכם ולא כתיב הנה יוצא המימה. ונ"ל שהדבר תלוי ...התראה חדשה שכל התראות חדשות היו בהשכמה ודוק ...ושכח כן שהרי בדם תמצא כתוב לך אל פרעה בבקר שהיתה ...שונה וכן בהתראת דבר שהית' חדשה דבמכה שלפניה אין בה התראה וכ"כ דבר שאחריה התראה חדשה היא דכתיב בה השכם וכן בברד שהיתה התראה חדשה דבשחין שלפניה אין בה התראה:

שפתי חכמים

שפירושו שעמו ג"כ כמשה ואהרן: פ' דק"ל למה הביא עליהן הערוב דדם ולפרדע היה כדי להלקות יראתם וכנים כדי להראות שאין יכולת

פירוש לתורת אלהים

...מיט דעם גמשכץ וגם אונ אויך די ערד אשר וואס די מצרים וואנען אויף איר וועט אויך פול זיין מיט ערוב:
(יח) וְהִפְלֵיתִי אונ איך וועל אפ שיידען ביום אין דעם ...לבינגן טאג את ארץ דאס לאנד גושן אשר וואס מיין ...פאלק שטייט אויף איר לבלתי עס זאל דארט אין לאנד ...גושן ניט זיין קיין ערוב למען פון וועגן דוא זאלסט ...וויסן כי אני יי אז איך בין גאט צווישן לאנד אז איך ...בין גוזר אגזירה אויף דער ערד מוז זיא אויך מקוים ...ווערן: (יט) וְשַׂמְתִּי אונ איך וועל טאהן אצווישן שייד ...צווישן מיין פאלק ישראל אונ צווישן דיין פאלק דם

ליקוטים על התורה

חַיָּה ניט געקומן, אפילו די יודען זענען געגאנגען אין די גאסין אין מצרים האבין די חיות זיי קיין שלעכטס גיטאהן, אונ אז אמצרי איז געגאנגען אין גאס צוזאמען מיט איוד, האבן די חיות געביסען דעם מצרי אונ נים דעם יוד, פון וואנען האבן די חיות געוואוסט וועמן זיי דארפין בייסען אונ וועמען נים בייסען, אמאל האט אמצרי געדארפט שיקען זיינע קינדער פון איין גאס אין די אנדערע גאס האט ער מורא געהאט צו שיקען זייא אליין, האט ער גיבעטין איוד ער זאל גיין מיט זיי, דער מצרי האט געווארט אגאנצע טאג דיא קינדער זאלין צוריק קומען אונ זיי זענען נים צוריקגעקומען, ביי נאכט איז דר יוד געקומען צום מצרי אליין אן די קינדער, דער מצרי האט אים געפרעגט ווא זענען דיא קינדער, האט אים דער יוד אויסגעציילט די קינדער, דעם קינד האט אלייב געהרגט, דעם האט אוואלף געהרגת ביז אלע קינדער, די מדרשים דערציילען נאך ... אונדער, ביז משה האט גיבעטין צו הקב"ה זייא זאלין אוועקגיין זענען אויך אוועק געגאנגען אלי מיט איין מאהל:

לֵב־פַּרְעֹה וְלֹא־שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה׃ ס טז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי
פַרְעֹה הִנֵּה יוֹצֵא הַמָּיְמָה וְאָמַרְתָּ
אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁלַּח עַמִּי
וְיַעַבְדֻנִי׃ יז כִּי אִם־אֵינְךָ מְשַׁלֵּחַ אֶת־
עַמִּי הִנְנִי מַשְׁלִיחַ בְּךָ וּבַעֲבָדֶיךָ
וּבְעַמְּךָ וּבְבָתֶּיךָ אֶת־הֶעָרֹב וּמָלְאוּ
בָּתֵּי מִצְרַיִם אֶת־הֶעָרֹב וְגַם הָאֲדָמָה

הִיא וְאִתַּקַּף לִבָּא דְפַ
וְלָא קַבִּיל מִנְּהוֹן
דְּמַלֵּיל יְיָ׃ טז וַאֲמַ
לְמֹשֶׁה אַקְדֵּם בְּצַ
וְאִתְעַתַּד קֳדָם פַּ
הָא נָפֵק לְמַיָּא וְ
לֵהּ כִּדְנַן אֲמַר יְיָ
עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳ
יז אֲרֵי אִם לֵיתָךְ מְ
יָת עַמִּי הָא אֲנָא מַ
בָךְ וּבְעַבְדָּךְ וּבְ
וּבְבָתָּךְ יָת עָ
וְיִמְלוֹן בָּתֵּי מִצְרַיִם
עָרוֹבָא וְאַף אַ

תו"א הנה יוצא המימה מ"ק יח׃

רשב"ם

שאלו בא ע"י מכשפות אף אנו היינו עושין כן׃ (יז) הערוב. אומר אני כי מיני זאבים הם שנקראים ערוב על שם שדרכם לטרוף בלילות כדכתיב (ירמיה ה) זאב ערבות ישדדם וכתיב (צפניה ג) זאבי ערב לא גרמו לבקר. וכא מאודם אדום כן יאמרו (נ"א מאדם אדום) מעומק עמוק. מערב

רש"י

אלהים היא. מכה זו אינה ע"י כשפים מאת היא׃ כאשר דבר ה'. ולא ישמע אליכם פ (יז) משליח בך. מגרה בך. וכן (דברים ל בהמות אשלח בם לשון שסוי אינליט"ר בלעז (אנ את הערוב. כל מיני חיות רעות ונחשים ו

בית יהודא

אַפִּינְגֶער פוּן גָאט (מַכָּה זוֹ אֵינָהּ ע"י כְּשָׁפִים) דִי מַכָּה אִיז נִיט דוּרְךָ כִּשּׁוּף (מֵאֵת הַמָּקוֹם הִיא) זִיא אִיז גְקוּמֶן פוּן גָאט׃ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳׃ וִוי הקב"ה הָט גֶערֶעט צוּ מֹשֶׁה אוּנ צוּ אַהֲרֹן (וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פַּרְעֹה) פַּרְעֹה וֶועט אַייךְ נִיט הֶערֶן, נִיט פָאלְגֶן׃ (יז) וּמַשְׁלִיחַ בְּךָ׃ זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט (מְגָרֶה בְךָ) אִיךְ וֶועל אוֹיף דִיר אָנְרֵייצִין (וְכֵן) אַזוֹי שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְשֵׁן בְּהֵמוֹת אֲשַׁלַּח בָּם) מֵיינְט מֶען (לָשׁוֹן שִׁסּוּי) אִיךְ וֶועל אָנְרֵייצֶן אוֹיף זֵייא דִי בְּהֵמוֹת זֵיי זָאלֶן בֵּייסִין מִיט דִי צֵיין׃ וְאֶת הֶעָרֹב רש"י מֶען מֵיינְט (כָּל מִינֵי חַיּוֹת רָעוֹת וּנְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים בְּעִרְבּוּבְיָא) הקב"ה הָאט גֶעשִׁיקְט אַלֶע מִינִים שְׁלֶעכְ

דעת זקנים מבעלי התוספות

שהבחורים הגביהו הכשפניות מן הקרקע ושלשה מן המכות באו על יד אהרן דצ"ך לקו בארץ. בא"ח על ידי מש מן השמים שהיה שליט בשמים ובארץ ושלשה ע"י הקב"ה ושחין בא ע"י שלשתן׃ (טז) השכם. תמה מאי שנא אחר כתיב בא ובמקום אחר כתיב השכם. ושמעתי מהרב יצחק ז"ל דבא משמע בא עמי ואלך עמך ובמקום אחר השכם כתיב הנה יוצא המימה פי' לעשות צרכיו ואין זה דרך כבוד שתלך שם שכינה וקשיא לי דאפי' תפלה קלה רוצה משה לעשות במצרים לפי שהיתה מלאה גלולים כ"ש שלא היתה שכינה הולכת עמו. ועוד שמצאתי בהתראת מ

ליקוטים על התורה

יט) וְגַם הָאֲדָמָה אֲשֶׁר הֵם עָלֶיהָ וגו׳. עֶס אִיז דָא אַחַיָּה וָואס הֵייסְט אַבְנֵי הַשָּׂדֶה, דִי חַיָּה אִיז צוּגֶעוַואקְסֶען צוּ דִיא עֶרְד, פוּן אִיר בּוֹיךְ גֵייט אַרוֹיס אַקִישְׁקֶע אוּנ דִיא קִישְׁקֶע אִיז אַרַיין גֶעוַואקְסִין אִין דִי עֶרְד, אוּנ דִיא חַיָּה קֶען נִיט אַוֶועקְגֵיין פוּן אִיר אָרְט, נָאר אַזוֹי לַאנְג וִוי דִי קִישְׁקֶע אִיז, אוּנ זִיא עֶסְט דִי גְרָאז וָואס וַואקְסְט שְׁטֶענְדִיג אַרוּם אִיר, אוּנ זִיא וַוארְפְט פוּן זִיךְ אַגִיפְט, אוֹיף יֶעדֶער זַאךְ וָואס ווִיל צוּגֵיין צוּ אִיר, אוּנ דֶר גִיפְט פַארְבְּרֶענְט יֶענֶעם, אוּנ אַז מֶען ווִיל זִיא חַאפֶּן, שִׁיסְט מֶען אִין דִי קִישְׁקֶע אוּנ זִיא טוּהְט אַגְרוֹיס גֶעשְׁרֵייא אוּנ שְׁטַארְבְּט, דִי חַיָּה אִיז אוֹיךְ גֶעקוּמֶען אִין מִצְרַיִם מִיט דִי עֶרְד וָואס זִיא וַואקְסְט אוֹיף אִיר, דָס זָאגְט דֶר פָּסוּק וְגַם הָאֲדָמָה אֲשֶׁר הֵם עָלֶיהָ, אוּנ דִיא עֶרְד וָואס דִי חַיּוֹת זֶענֶען אוֹיף אִיר זֶענֶען אוֹיךְ גֶעקוּמֶען אִין מִצְרַיִם מִיט דִי חַיּוֹת, דֶער מדרש שְׁרַייבְּט עֶס אִיז גִיוֶועזֶען פִיל ווּאוּנְדֶער בַּיי דִיא מַכָּה פוּן עָרוֹב, עֶרְשְׁטֶענְס וָואס אַלֶע בְּהֵמוֹת אוּנ חַיּוֹת זֶענֶען גֶעקוּמֶען מִיט אַיין מָאהַל ווִי דִי זֶעלְנֶער אִין מִצְרַיִם, אוּנ זֶענֶען גֶעבְּלִיבֶּן שְׁטֵיין אִין מִצְרַיִם זֵיי זֶענֶען נִיט גֶעגַאנְגֶען אַיין טְרִיט ווַייטֶער, ווֶער הָט זֵיי פַארְזַאמוּלְט אַלֶע אוֹיף אַיין אָרְט? ווֶער הָאט זֵייא גֶעווִיזֶען דֶעם ווֶועג אִין מִצְרַיִם? אוּנ זֵייא זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען פְרִיעֶר צוּ פַּרְעֹה אִין שְׁטוּב, נָאךְ דֶעם זֶענֶען זֵייא גֶעגַאנְגֶען אִין דִי שְׁטוּבִּין פוּן זַיינֶע קְנֶעכְט, נָאךְ דֶעם זֶענֶען זֵיי גֶעגַאנְגֶען אִין דִיא שְׁ אַלֶע מִצְרַיִם, ווֶער הָאט זֵייא גֶעזָאגְט ווָא פַּרְעֹה וואוֹינְט? אוּנ ווָא זַיינֶע קְנֶעכְט וואוֹהְנֶען? אוּנ אוֹיסֶער דֶעם ווָאס אִין גוֹשֶׁן

פירוש לתורת אלהים

כִּישׁוּף נָאר דָארְךְ גָאט וַיֶּחֱזַק אִיז גְוָוארֶען גְשְׁטַ דָאס הַארְץ פוּן פַּרְעֹה וְלֹא אוּנ הָט נִיט גְפָאלְ זָאל שִׁיקֶן דִי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר אַזוֹ וִוי גָאט הָט גְ פַּרְעֹה וֶועט נִיט וֶועלֶן צוּ הֶערֶן׃ (טז) וַיֹּאמֶר ה גְזָאגְט צוּ מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם שְׁטֵייא אוֹיף מָארְגֶן פְרִי אוּנ שְׁטֶעל דִיךְ פַאר פַּרְעֹה הִנֵּה יוֹצֵא עֶר וֶועט גֵיין צוּם וַואסֶער וְאָמַרְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט צוּ אִים זָ הָט גָאט גְזָאגְט שַׁלַּח שִׁיק מַיין פָאלְק זֵייא זָא דִינֶען׃ (יז) כִּי אִם וָוארוּם אַז דוּ וֶועסְט נִיט שִׁי פָאלְק הִנְנִי וֶועל אִיךְ אָן רֵייצֶן עֶס זָאל קוּמֶן אוּנ אִין דַיינֶע קְנֶעכְט אוּנ אִין דַיין פָאלְק דַיינֶע הַייזֶר אֶת הֶעָרֹב דָאס גְמִישֶׁכְץ פוּן חַיוֹ אוּנ פוּן שְׁלַאנְגֶן אוּנ פוּן עֶגְדִיסֶן אוּנ וֶועלֶן אָ דַארְבֶּן וּמָלְאוּ דִי הַייזֶר פוּן מִצְרַיִם וֶועלֶן פוּ

מַטְּךָ וְהַךְ אֶת־עֲפַר הָאָרֶץ וְהָיָה
לְכִנִּם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ יג וַיַּעֲשׂוּ־
כֵן וַיֵּט אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ בְמַטֵּהוּ וַיַּךְ
אֶת־עֲפַר הָאָרֶץ וַתְּהִי הַכִּנָּם בָּאָדָם
וּבַבְּהֵמָה כָּל־עֲפַר הָאָרֶץ הָיָה כִנִּים
בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ יד וַיַּעֲשׂוּ־כֵן
הַחַרְטֻמִּים בְּלָטֵיהֶם לְהוֹצִיא אֶת־
הַכִּנִּים וְלֹא יָכֹלוּ וַתְּהִי הַכִּנָּם בָּאָדָם
וּבַבְּהֵמָה׃ טו וַיֹּאמְרוּ הַחַרְטֻמִּם אֶל־
פַּרְעֹה אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִוא וַיֶּחֱזַק

...פְרָא דְאַרְעָא וִיהֵא
...תָא בְּכָל אַרְעָא
...יִם׃ יג וַעֲבָדוּ כֵן
... אַהֲרֹן יָת יְדֵהּ
...הּ וּמְחָא יָת עַפְרָא
...א וַהֲוָת קַלְמְתָא
...א וּבִבְעִירָא כָּל
... דְאַרְעָא הֲוָת
...א בְּכָל אַרְעָא
...ים׃ יד וַעֲבָדוּ כֵן
...א בְּלַחֲשֵׁיהוֹן
...א יָת קַלְמְתָא וְלָא
... וַהֲוָת קַלְמְתָא
...א וּבִבְעִירָא׃
...רוּ חָרָשַׁיָא לְפַרְעֹה
...מְחָא מִן קֳדָם יְיָ

...אמרו החרטומים סנהדרין סז ודף לח:

בעל הטורים

...לאסף עשרה חמרים: (יב) והך. ב׳ והך את עפר הארץ. ...אל כף מלמד שהיו הכנים מכים ומטפחים על פניהם ועל... טעם הכנים לפי שמנעו המצרים את ישראל מלכה במרחצאות ומתוך כך נתמלאו כנים בבגדיהם לפיכך לקו הם בכנים: ...יכלו. ג׳ במסו׳ דין ואידך ויחתרו האנשים להשיב אל היבשה ולא יכולו. וירא מואב כי חזקה עליו המלחמה וגו׳ להבקיע אל מלך אדום ולא יכולו. מלמד שאף אם היו בורחים אל הים מפני הכנים שם היו באים בהם ונלחמים עמהם:

רשב״ם

(יב) לכנם. מיני (כינהו) (נ״א כינה) ופרעושין: (יג) הכנם. כמו מ״ם של ריקם: (טו) אצבע אלהים היא. מכת מדינה ולא על ידיהם של אלו היה ז...

רש״י

...לפי שהגין עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול ...ידי אהרן: (יג) ותהי הכנם. הרחשה פדוליר״א ...יזעריי״א): (יד) להוציא את הכנים. לבראותם ...הוליאם) ע ממקום אחר: ולא יכלו. שאין ...ט על בריה פחותה מכשעורה: (טו) אצבע

בית יהודא

בײ משה ער זאל זיא שלאגן (לפי שהגין עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול) ווײל די ערד האט אויף אים געשיצט ווען ער האט געהרגעט דעם מצרי אונ האט אים בעהאלטען אין זאמד (ולקה ע״י אהרן) איז די ערד געשלאגן געווארן דורך אהרן: (יג) ותהי הכנם. אָרט רש״י ותהי איז דערטײטש זיא איז געוועזן דס ווערט געזאגט אויף אײנע האט דאך געדארפט
...נה, פר וואס שטיט הכנם, הכנם מײנט מען דאך פיל כנים, זאגט רש״י (הרחישה) מען מײנט דאס קריכונג ...גאנצען מין כנים, אונ דם גאנצע מין ווערט גרופען בלשון יחיד, אײנער, אונ לשון רבים, פיל, ווײל דר מין ...ר אונ זײ זענען פיל נעיין ש״ת: (יד) ולהוציא את הכנים. (לבראותם), זײ צו בשאפען, די חרטומים האבן אוך ...בשאפען כנים פון די ערד, נאר אז די גאנצע ערד פון מצרים איז געוועזן כנים וואו וועלן זײ נעמען ערד זײ ...ן איר בשאפען כנים, זאגט רש״י (ולהוציאם ממקום אחר) זײ זענען געגאנגען אויף אײן אנדער אָרט אויסער מצרים ...ן געוואלט דארטן בשאפען כנים (ולא יכולו) אונ זײ האבן ניט גקענט (שאין השד שולט על בריה פחותה מכשעורה) ...כשופו געוועלטיגט ניט אויף אבשעפעניש וואס איז קלענער פון אגערשט: (טו) ואצבע אלהים היא). דאס איז

דעת זקנים מבעלי התוספות

...וציא את הכנים. מדרש לפי שהכנים מפסיקין בין ...שומים ובין הקרקע ואין מכשפות תועיל אלא כשרגלי ...מגיע לארץ כדאיתא במעשה דשמעון בן שטח

שפתי חכמים

ויחזק לב פרעה ולא שמע וגו׳ וכן גבי בליעת מטה אהרן את מטותם וי״ל דלעיל כיון שעדיין המכה לא סרה ממנו והוא עודנו מחזיק בטומאתו בודאי הוא בשביל דבורו של ה׳ שדבר להם ולא ישמע אליכם פרעה אבל הכא כתיב וירא פרעה כי היתה הרוחה והכבד את לבו ולא
...ם כאשר דבר ה׳ קשה לרש״י היכן דבר ה׳ שאף אם יהיה הרוחה שלא ישמע אליהם מ״ה מביא קרא ולא ישמע אליכם מדכתיב ... אליכם פרעה ואח״כ כתיב ונתתי את ידי וגו׳ מאי זה דכתיב ונתתי וגו׳ הא עדיין המכה לא סרה א״ו ה״ק קרא ונתתי ...היה לו הרווחה ולא ישמע אליכם ונתתי את ידי וגו׳: ע לאו להוציאם מעליהם ודייק רש״י מדכתיב ויעשו כן החרטומים

פירוש לתורת אלהים

...ם צו כנים אין דעם לאנד מצרים [עיין רש״י]:
...שו כן אונ זײ האבן אזוי גטאן אזוי משה האט גזאגט ...ן אזוי וויא גאט האט אים געהייסן ויט אונ אהרן ...ייגט זײן האנד מיט דעם שטעקין ויך אונ ...שלאגען דעם שטוב פון דער ערד ותהי אונ ...גקראבען דיא כנים אין די מענשען אונ אין ...ות כל עפר גאר דם שטוב פון דער ערד איז גווארן כנים בכל ארץ אין דעם גאנצן לאנד מצרים:
(יד) ויעשו כן האבין די כישוף מאכער פון מצרים אוך אזוי גטאהן מיט זייער כישוף אונ האבען גוואלט להוציא צו בשאפען אונ ארוס ציהן די כנים פון איין אנדר ארט ולא יכולו אונ זײ האבן ניט גקאנט[עיין רש״י]:
(טו) ויאמרו האבן די כישוף מאכער גזאגט צו פרעה אצבע די מכה איז אפינגר פון גאט זי איז ניט דארך

פַּרְעֹה וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה עַל־
דְּבַר הַצְפַרְדְּעִים אֲשֶׁר־שָׂם
לְפַרְעֹה׃ ט וַיַּעַשׂ יְהוָה כִּדְבַר מֹשֶׁה
וַיָּמֻתוּ הַצְפַרְדְּעִים מִן־הַבָּתִּים מִן־
הַחֲצֵרֹת וּמִן־הַשָּׂדֹת׃ י וַיִּצְבְּרוּ אֹתָם
חֳמָרִם חֳמָרִם וַתִּבְאַשׁ הָאָרֶץ׃
יא וַיַּרְא פַּרְעֹה כִּי הָיְתָה הָרְוָחָה
וְהַכְבֵּד אֶת־לִבּוֹ וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ ס יב וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן נְטֵה אֶת־

אונקלוס

מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִלְּוָת
וְצַלִּי מֹשֶׁה קֳדָם
עֵסַק עֻרְדְּעָנַיָּא ד
לְפַרְעֹה׃ ט וַעֲבַ
כְּפִתְגָּמָא דְמֹשֶׁה
עוּרְדְּעָנַיָּא מִן בָּתַּ
דָּרָתָא וּמִן חַקְ
י וּכְנָשׁוּ יָתְהוֹן
דְּגוּרִין וּסְרִיאוּ עַל
יא וַחֲזָא פַּרְעֹה אֲ
רְוַחְתָּא וְיַתֵּיקַר יָ
וְלָא קַבִּיל מִנְּהוֹן
דְּמַלִּיל יְיָ׃ יב וַאֲ
לְמֹשֶׁה אֱמַר
אֲרֵים יָת חֻטְרָךְ

בעל הטורים

(י) חמרים. ג' במס' הכא
אסף עשרה חמרים נלמד

רשב"ם

(י) חמרם. צבורים: (יא) והכבד. לפי שהמכה הזאת גדולה היתה לא נתחזק לבו מאיליו אלא הוא הרשיע להכביד את לבו:

בית יהודא

גֶעבֶּעטֶן בַּיי הקב"ה (שֶׁיִּכְרְתוּ לְמָחָר) דִי צְפַרְדְּעִים זָאלֶן פַאר־שְׁנִיטֶען וֶוערֶן מָארְגֶן: (י) וַחֲמֹרִים חֳמָרִים). (צְבוּרִים צְבוּרִים) מֶען הָט פַארְזַאמוּלְט דִיא טוֹיטֶע צְפַרְדְּעִים פוּן דִי שְׁטוּבֶּען אוּנ פוּן דִי גַאסֶען אוּנ מֶען הָט זֵיי צוּזַאמֶען גֶעלֵייגְט אֵיינְס אוֹיף דָם אַנְדֶערְן בִּיז עֶס זֶענֶען גִיוָוארֶען פִיל בֶּערְג מִיט צְפַרְדְּעִים (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִוי דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט דְגוּרִין דָם מֵיינְט מֶען גַלִּים, בֶּערְג: (יא) וַיַּכְבֵּד אֶת לִבּוֹ). זָאגְט רַשִׁ"י (לָשׁוֹן פָּעוּל הוּא) דָאם הֵייסְט שְׁוֶוער מַאכֶען זַיין הָאַרְץ אוֹיף אִיצְט אוּנ וַוייטֶער (כְּמוֹ) וְויא עֶ (הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ) גֵיין אוּנ צִיהֶען אִיצְט אוּנ וַוייטֶער (וְכֵן) אוּנ אַזוֹי מֵיינְט מֶען (וְהַכּוֹת אֶת מוֹאָב) אוּנ מוֹאָב אִיצְט אוּנ וַוייטֶער (וְשָׁאוֹל לוֹ בֵּאלֹהִים) פְרֶעגֶען פוּן זַיינֶעטְוֶועגֶען בַּיי גָאט אִיצְט אוּנ וַוייטֶער (הַכֵּה וּפָצוֹ אוּנ בַּיילִין אִיצְט אוּנ וַוייטֶער: (כַּאֲשֶׁר דִבֶּר ה'). וְויא הקב"ה הָט גֶערֶעט (וְהֵיכָן דִבֵּר) ווָאוּ הָאט הקב"ה גֶערֶעט? אֲלֵיכֶם פַּרְעֹה) הקב"ה הָאט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן פַּרְעֹה וֶועט אַייךְ נִיט הֶערֶען, נִיט פָאלְגֶן: (יב) וְאֱמוֹר הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה עֶר זָאל זָאגֶן צוּ אַהֲרֹן עֶר זָאל שְׁלָאגֶען דִי עֶרְד וֶועט וֶוערֶען כִּנִּים, פַאר וָוס הָאט גֶעשְׁלָאגֶען דִי עֶרְד, זָאגְט רַשִׁ"י (לֹא הָיָה הֶעָפָר כְּדַאי לִלְקוֹת ע"י מֹשֶׁה) דִי עֶרְד אִיז נִיט וֶוערְט גְוֶוען זִיא הָט נִיט

רש"י

סיכרתו למחר: (י) חמרם חמרם. צבורים כתרגומו דגורין גלין: (יא) והכבד את לבו. הוא כמו הלוך ונסוע וכן (מ"ב ג) והכות את מוא א כב) ושאול לו באלהים (מ"א כ) הכה ופצוע: דבר ה'. והיכן דבר ולא ישמע אליכם (יב) אמור אל אהרן. לא היה העפר כדאי ל

שפתי חכמים

למחר למה לא אמר סיכרתו מיד וי"ל שפרעה היה מחזיק את משה בחזקת מכשף וסבור שיודע לכוין השעות ובודאי עכשיו היא השעה סיכרתו וכשתעבור השעה לא יוכל להסירם ולכן אמר למחר להראות שעל ידי מכשפות הוא עושה כן אבל משה מתי שהתפלל נשמע תפלתו מהרש"ל. מקשים העולם למה שינה הכתוב בצפרדעים ויצעק ובשאר מכות כתיב ויעתר משה אל ה'. וי"ל משום דאמרינן המתפלל צריך להשמיע לאזניו מה שמוציא מפיו וכאן היו הצפרדע כמ"ש רש"י בסמוך והוצרך להרים קולו בתפלתו כדי שישמיע לאזניו את תפלתו: ס וא"ת ולמה לא פי' רש"י לעיל גבי מכת

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ט) מן הבתים. אבל אותם שבתנורים לא מתו ל בהקב"ה ונכנסו בתנור חם בצווי השם

פירוש לתורת אלהים

גֶעגַאנְגֶען פוּן פַּרְעֹה וַיִּצְעַק אוּנ מֹשֶׁה הָט גֶשְׁרִיגֶן אוּנ הָט מִתְפַּלֵּל גְוֶוען צוּ גָאט עַל דְבַר פוּן וֶועגֶן דִי פְרֶעשׁ אֲשֶׁר וָוס גָאט הָט גְטָאן צוּ פַּרְעֹה: (ט) וַיַּעַשׂ הָט גָאט גִיטָאן אַזוֹ וִוי דִי רֵייד פוּן מֹשֶׁה וַיָּמוּתוּ אוּנ דִי פְרֶעשׁ זֶענֶען גְפֵּייגֶערְט מִן הַבָּתִּים פוּן דִי הַייזֶער מִן הַחֲצֵרוֹת פוּן דִיא הֵייף וּמִן אוּנ פוּן דִיא פֶעלְדֶער זֶענֶען אַלִּי אוֹיס גְפֵּייגֶערְט: (י) וַיִּצְבְּרוּ אוּנ דִי מִצְרַיִם הָאבֶּען צוּא נוֹף גְשַׁארְט דִיא פְרֶעשׁ חֲמָרִים הוֹפֶען וַתִּבְאַשׁ אוּנ עֶס אִיז מִיאוּס גְוָוארֶן דָאס לַאנְד מִצְרַיִם אִיבֶּר דִי גְפֵּייגֶערְטִי פְרֶעשׁ: (יא) וַיַּרְא הָט פַּרְעֹה גְזֶעהֶן כִּי הָיְתָה אַ גְוָוארֶען אֵיין וַוייטֶערוּנְג כְּלוֹמַר דִי מַכָּה פוּן אִיז אָפּ גְטָאן גְוָוארֶען פוּן אִים וְהַכְבֵּד אוּנ שְׁוֶוער גִימַאכְט זַיין הָאַרְץ וְלֹא אוּנ הָאט גְהֶערְט צוּ זֵיי אוּנ הָט נִיט גְוָואלְט שִׁיקֶן ד כַּאֲשֶׁר אַזוֹ וְויא גָאט הָט גְרֶעט אַז עֶר וֶועט נ פָאלְגֶען: (יב) וַיֹּאמֶר הָאט גָאט גְזָאגְט צוּ מ זָאג צוּא אַהֲרֹן נְטֵה גֵייג דַיין שְׁטֶעקֶען וְהַךְ א אֶת עֲפַר דֶעם שְׁטוֹב פוּן דֶער עֶרְד וְהָיָה אוּנ

וּלְעַמְּךָ לְהַכְרִית הַצְפַרְדְּעִים מִמְּךָ
וּמִבָּתֶּיךָ רַק בַּיְאֹר תִּשָּׁאַרְנָה׃
ו וַיֹּאמֶר לְמָחָר וַיֹּאמֶר כִּדְבָרְךָ לְמַעַן
תֵּדַע כִּי־אֵין כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ חמישי
ז וְסָרוּ הַצְפַרְדְּעִים מִמְּךָ וּמִבָּתֶּיךָ
וּמֵעֲבָדֶיךָ וּמֵעַמֶּךָ רַק בַּיְאֹר
תִּשָּׁאַרְנָה׃ ח וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מֵעִם

עַבְדָּךְ וְעַל עַמָּךְ
צָאָה עֻרְדְּעָנַיָּא מִנָּךְ
תָּיךְ לְחוֹד בְּנַהֲרָא
תָּאֲרָן׃ ו וַאֲמַר לִמְחַר
ר כְּפִתְגָּמָךְ בְּדִיל
דַע אֲרֵי לֵית כַּיָי
הָנָא׃ ז וְיֶעְדּוֹן
עֲנַיָּא מִנָּךְ וּמִבָּתָּיךְ
בְדָּךְ וּמֵעַמָּךְ לְחוֹד
רָא יִשְׁתָּאֲרָן׃ ח וּנְפַק

רשב"ם

תיר מיד שימותו עד אותו זמן שתבקש
י אין מנהג למות כולן בפעם אחת׃
ר למחר. התפלל עתה שימותו עד מחר׃

רש"י

סיכרתו. אעתיר העתירו והעתרתי ולא כאמר אעתר
ב ועתרתי מפני שכל ל' עתר הרבות פלל הוא וכאשר
הרבו ארבה והרביתי ל' הפעיל כך יאמר אעתיר
רו והעתרתי דבריס ל ואב לכולם העתרתם עלי
ריכם (יחזקאל לה) הרביתם׃ (ז) ויאמר למחר.
ל היום ב סיכרתו למחר׃ (ח) ויצא ויצעק. מיד

בית יהודא

זַיי זָאלֶען פַארְשְׁנִיטֶען וֶוערֶען. (אַעְתִּיר הַעְתִּירוּ וְהַעְתַּרְתִּי), אַרְט רש"י דִי דְרַיי וֶוערְטֶער אַעְתִּיר הַעְתִּירוּ וְהַעְתַּרְתִּי, ווערט געזאגט אויף איין אַנְדֶערֶען, אַעְתִּיר איך וועל מַאכֶען בֶּעטֶן, הַעְתִּירוּ איר זָאלְט מַאכֶען בֶּעטֶען, הַעְתַּרְתִּי איך האב גֶעמַאכְט בֶּעטֶען (וְלֹא נֶאֱמַר) פַאר וָוס שְׁטֵייט נִיט אֶעְתַּר, איך וועל בֶּעטֶן. עִתְרוּ, זַיי זָאלֶן בֶּעטֶען, וְעָתַרְתִּי איך האב גֶעבֶּעטֶען, ווארום תְּפִלָּה בֶּעט מֶען דָאךְ אַלֵיין פון
וייגֶענֶע הָאֶרֶץ, נִישְׁט מֶען הֵייסְט אֵיין אַנְדֶערֶן בֶּעטֶן, עֶנְטְפֶערְט רש"י (מִפְּנֵי שֶׁכָּל לָשׁוֹן עֶתֶר הַרְבּוֹת פֶּלֶל הוּא) ווייל ווארט עֶתֶר איז דֶערְטַייטְשׁ פִיל בֶּעטֶן, אוּנ דאס ווארט פִיל קוּמְט אֵייבִּיג אויף איין אַנְדֶערֶען (וְכַאֲשֶׁר יֵאָמֵר) ווי עס ט געזאגט הַרְבּוּ איר זאלט מערן נאיין אַנְדֶערֶען) אַרְבֶּה איך וועל מערן ואיין אַנְדֶערֶען) וְהִרְבֵּיתִי, איך וועל מערען אַנְדֶערֶען) וואס מען וויל מערן (כַּךְ יֹאמַר) אַזוֹי זָאגְט מען אַעְתִּיר, איך וועל בֶּעטֶן מיט פִיל רֵייד, הַעְתִּירוּ איר זָאלְט ען מיט פִיל רֵייד, וְהַעְתַּרְתִּי דְבָרִים איך האב גֶעבֶּעטֶן מיט פיל רייד, דאס מערונג וואס איז דא אין דעם ווארט , גייט אויף די רייד, איך האב פִיל גֶעמַאכְט דִיא רֵייד וָוס איך האב גֶעבֶּעטֶען מיט זַיי (וְאַב לְכוּלָּם) דער פָאטֶער פון יד, דָם עֶרְשְׁטֶע בֶּעווייזוּנג אויף די רייד איז דער פָּסוּק הַעְתַּרְתֶּם עָלַי דִּבְרֵיכֶם, איז דערטייטש הִרְבֵּיתֶם, איר האט ערט אויף מיר אייערע רייד, דא מיינט מען דאךְ ניט הַעְתַּרְתֶּם תְּפִלָּה, נאר מערונג ופון פיל ריידען, אזוי איז ם שְׁטֵייט עֶתֶר בַּיי תְּפִלָּה, מיינט מען ניט די תְּפִלָּה, נאר מען מיינט די פיל רייד וואס איז געווען אין די תְּפִלָּה׃ יֹאמֶר לְמָחָר). פַּרְעֹה האט געזאגט צו משה (הִתְפַּלֵּל הַיּוֹם שֶׁיִּכָּרְתוּ לְמָחָר) דו זאלסט היינט בעטען די צְפַרְדְּעִים זאלען ען פַארְשְׁנִיטֶען ווערען׃ (ח) וַיֵּצֵא. וַיִּצְעַק. (מִיַּד) משה איז ארויסגעגאנגען פון פַּרְעֹה אונ האט באלד געשריגען אונ

שפתי חכמים

לשון אעתיר העתירו והעתרתי משמע ל' הפעיל שהוא פועל יוצא ל' אפעל כמו אעתר עתרו ועתרתי כיון שהוא ל' תפלה אינו פועל יוצא לכן פירש מפני וכו'׃ ל ר"ל דלשון הפעיל קאי אדברים והוא כאלו כתיב דברים׃ מ דכתיב ביה בהדיא דבריכם׃ נ שהרי השאלה היתה מתי יכרתו ול"ל שהתשובה ג"כ לא היתה רק על זמן הכרתת הצפרדעים כן פירש הרא"ם. וקשה ולמה לו לצער הזה עד

פירוש לתורת אלהים

"ת לְךָ אויף דיר וְלַעֲבָדֶיךָ אונ אויף דיינע קנעכט
ךָ אונ אויף דיין פָאלְק לְהַכְרִית צו פַאר שְׁנַייְדֶן די
נש מִמְּךָ פון דיר וּמִבָּתֶּיךָ אונ פון דיין הויז גזינד רַק
בַּיְאוֹר אין טייך זָאלֶן זיי בְּלַייבֶּען׃ (ו) וַיֹּאמֶר האט
עה גזאגט צוא משה איך וויל דוא זאלסט היינט
טין אז די פרעש זאלען פאר שניטען ווערן לְמָחָר
גן וַיֹּאמֶר האט משה גזאגט צוא פַּרְעֹה איך וועל
טאן כִּדְבָרְךָ אזוי ווי דיינע רייד לְמַעַן תֵּדַע כְּדֵי דוא
סט וויסן כִּי אֵין אז עס איז ניט פַאר האנדן אזו ווי
זר גאט׃ (ז) וְסָרוּ אונ די פרעש וועלן אפ גיטאהן
רען פון דיר אונ פון דיינע הייזר אונ פון דיינע
נכט אונ פון דיין פָאלְק רַק נאר אין טייך וועלן זיי
יבן׃ (ח) וַיֵּצֵא אונ משה מיט אַהֲרֹן זענען ארויס

ליקוטי יקרים

(ו) וַיֹּאמֶר לְמָחָר וגו'. מפרשי התורה פרעגין פַר וָוס האט פַּרְעֹה נִיט געזאגט משה זאל אפטאהן דיא צְפַרְדְּעִים באלד, צו וָוס הָט ער געוואלט ליידען יסורים ביז מארגין, דער תירוץ איז, ווייל פַּרְעֹה הָט גיזעהן משה הָט געברייננט צְפַרְדְּעִים אין מִצְרַיִם, אונ די חַרְטוּמִים האבן געבריינגט צפרדעים אין מִצְרַיִם, די צפרדעים וואס דיא חרטומים האבן געבריינגט האט פַּרְעֹה געוואסט אז דָם איז מיט כִּשׁוּף, נאר די צפרדעים וואס משה הָט געבריינגט הָט מען ניט געוואסט, משה האט גיזאגט דאס איז געקומען דורך דעם בעפעל פון הקב"ה, דריבר האט פַּרְעֹה געזאגט איך וועל מאכען אפראבע ביי דעם אויעקטרייבען דיא צפרדעים פון מִצְרַיִם, ווארום חַרְטוּמִים אונ מְכַשְּׁפִים מוזן האבן אבעשטימטע טאג אונ אבעשטימטע שָׁעָה ווען זיי קענען מאכען זייער כִּשׁוּף, אונ דעם טאג מיט די שָׁעָה קענען זיי נאר וויסען אויף דעם זעלביגן טאג, וָוס וועט זיין מארגענדיגן טאג קענען זיי ניט וויסן, דריבר אז משה וועט זאגען היינט וואס ער וועט טאהן מארגען, וועט פַּרְעֹה וויסען אז משה טוהט ניט מיט כִּשׁוּף, נאר דורך הקב"ה ווערט אלץ גיטאן, אונ משה איז געשיקט פון

"ה, דריבר פון די צייט אונ ווייטער אויף אלע מַכּוֹת האט משה געזאגט מיט אטאג פריער וואס ער וועט טאהן מארגען.

מִצְרָיִם׃ ג וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחַרְטֻמִּים
בְּלָטֵיהֶם וַיַּעֲלוּ אֶת־הַצְפַרְדְּעִים
עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ד וַיִּקְרָא פַרְעֹה
לְמשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר הַעְתִּירוּ אֶל־
יְהוָה וְיָסֵר הַצְפַרְדְּעִים מִמֶּנִּי וּמֵעַמִּי
וַאֲשַׁלְּחָה אֶת־הָעָם וְיִזְבְּחוּ לַיהוָה׃
ה וַיֹּאמֶר משֶׁה לְפַרְעֹה הִתְפָּאֵר
עָלַי לְמָתַי ׀ אַעְתִּיר לְךָ וְלַעֲבָדֶיךָ

ג וַעֲבָדוּ כֵן חָרָ
בְּלַחֲשֵׁיהוֹן וְאַסִּיקוּ
עֻרְדְּעָנַיָּא עַל אַ
דְמִצְרָיִם׃ ד וּקְרָא פַ
לְמשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַאֲמַר
קֳדָם יְיָ וְיֶעְדֵּי עֻרְדְּ
מִנִּי וּמֵעַמִּי וַאֲשַׁלַּ
עַמָּא וְיִדְבְּחוּן קֳדָ
ה וַאֲמַר משֶׁה לְפַ
שְׁאַל לָךְ גְּבוּרָא הַ
זְמַן לְאִמָּתַי אֱצַלֵּי

רשב"ם

(ה) התפאר. התנשא עלי לבקש הפצ כמו (שופטים ז) יתפאר עלי ישר ידי הושיעה. לי: למתי אעתיר לך יום וזמן אתה רוצה שיסורו כל

בעל הטורים

הצפרדעים מן הבתים מן החצרות ומן השדות אבל לא מהתנורים אבל משה ואהרן שנא' בהם יען לא האמנתם בי להקדישני ולא נשאו ק"ו מ מתו ולא זכו ליכנס לארץ: (ד) ויזבחו. ב' במסורה ויזבחו לה'. ויזבחו זבחי תודה. ד' צריכים להודות ואחד מהם יוצא מבית ה (ה) ולעבדיך. ג' דין ואידך ולעבדיך מקנה וכירמיה מה חטאתי לך ולעבדיך בהתחננו לצדקיהו כששמוהו בבור מלמד שאפילו מחביאים עצמם תחת הקרקע שם היו באין הצפרדעים ומשחיתים כהם וגם משחיתים יבול השדה עד שלא נשאר מרעה למקנ

בית יהודא

לְשׁוֹן יְחִידוּת) די גַאנְצֶע מַחֲנֶה ווידמונג צְפַרְדְעִים וָוֹם זֶענֶען גֶעקוּמֶען אוֹיף מִצְרַיִם רוּפְט מֶען צְפַרְדֵעַ, וַוייל די גַאנְצֶע מַחֲנֶה אִיז גֶעקוּמֶען צוּזַאמֶען מִיט אֵיין מָאהָל אַזוֹי וִוי עֶס וָואלְט גֶעוָוען אֵיין צְפַרְדֵעַ (וְכֵן וַתְּהִי הַכִּנָּם) מֵיינְט מֶען (הָרְחִישָׁה) דָם קְרִיכוּנְג כִּנִּים זֶענֶען גֶעקוּמֶען צוּזַאמֶען מִיט אֵיין מָאהָל וִוי עֶס וָואלְט גֶעוֶוען אֵיין כִּנָּה (וְאַף) אַזוֹי אוֹיךְ מֵיינְט מֶען וַתַּעַל הַצְפַרְדֵעַ׃ (ה) וְהִתְפָּאֵר עָלַי. זָאגְט רש"י (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט (הֲיִתְפָּאֵר הַגַּרְזֶן עַל הַחוֹצֵב בּוֹ), מֵיינְט מֶען קָען דֶען זִיךְ בֶּערִיהְמֶען די הַאק אוֹיף דֶעם מֶענְטְשׁ וָואס הַאקְט מִיט אִיר (מִשְׁתַּבֵּחַ לוֹמַר אֲנִי גָדוֹל מִמְּךָ) די הַאק זָאל זִיךְ לוֹיבֶּען אוֹיף דֶעם מֶענְטְשׁ וָוֹם הַאקְט מִיט אִיר זִיא זָאל זָאגֶען צוּא דֶעם מֶענְטְשׁ (צוּם הֶעקֶער) אִיךְ בִּין גְרֶעסֶער פַר דִיר אִיךְ הָאב צוּהַאקְט די הָאלְץ נִיט אוּנ אַזוֹי הָט משֶׁה גֶעזָאגְט צוּ פַּרְעֹה הִתְפָּאֵר עָלַי, בֶּערִיהְמְט דִיךְ אוֹיךְ מִיר (הִשְׁתַּבַּח לְהִתְחַכֵּם) דוּא זָאלְסְט דִיךְ לוֹיבֶּען אַז דוּ בִּיזְט קְלוּג (וְלִשְׁאוֹל דָּבָר גָּדוֹל) דוּא זָאלְסְט פוּן מִיר פַארְלַאנְגֶען אַגְרוֹיסֶע זַאךְ (וְלוֹמַר שֶׁלֹּא אוּכַל לַעֲ זָאלְסְט זָאגֶען אִיךְ הָאב די זַאךְ נִיט גֶעקֶענְט טָאהְן׃ וּלְמָתַי אַעְתִּיר לְךָ). (אֶת אֲשֶׁר אַעְתִּיר לְךָ הַיּוֹם עַל הַכְרָתַת הַצְ אִיךְ וֶועל הַיינְט בֶּעטֶען דִיא צְפַרְדְעִים זָאלֶען פַארְשְׁנִיטֶען וֶוערֶען (לְמָתַי תִּרְצֶה שֶׁיִּכָּרְתוּ) וֶוען וִוילְסְטוּ זָאלֶען שְׁנִיטֶען וֶוערֶען (וְתִרְאֶה אִם אֲשַׁלֵּים דְּבָרַי לַמּוֹעֵד שֶׁתִּקְבַּע לִי) וֶועסְטוּ זֶעהֶן אוֹיבּ אִיךְ וֶועל דֶערְפִילֶען מַיינֶע רֵייד צַ צֵייט וָוֹם דוּ הָאסְט מִיר בֶּעשְׁטִימְט (אִילּוּ נֶאֱמַר מָתַי אַעְתִּיר) וֶוען עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען מָתַי אַעְתִּיר (הָיָה מַשְׁמַע מָהַ וָואלְט מֶען מֵיינֶען וֶוען זָאל אִיךְ בֶּעטֶען וַעֲכְשָׁיו שֶׁנֶּאֱמַר לְמָתַי) אִיצְט אַז עֶס שְׁטֵייט לְמָתַי (מַשְׁמַע) מֵיינְט מֶען (אֲנִי הַיּוֹם אֶתְ אִיךְ וֶועל הַיינְט בֶּעטֶען פוּן דַיינֶעטְוֶועגֶן (שֶׁיִּכָּרְתוּ הַצְפַרְדְּעִים לִזְמַן שֶׁתִּקְבַּע עָלַי) די צְפַרְדְעִים זָאלֶען פַארְשְׁנִיטֶען דִי צֵייט וָוֹם דוּ וֶועסְט בֶּעשְׁטִימֶען (אוֹיסְזֶעצֶען) אוֹיף מִיר (אֱמוֹר לְאֵיזֶה יוֹם תִּרְצֶה שֶׁיִּכָּרְתוּ) זָאג צוּ וֶועלְכֶען טָאג

רש"י

ותהי הכנס הרחישה גדוליר"א בלעז ואף ותעל גרינוליר"א בלעז (געפרעס): (ה) התפאר עלי (ישעיה י) היתפאר הגרזן על החוצב בו משתבח לו גדול ממך וניט"ר בלעז. וכן התפאר עלי השתבח ולשאול דבר גדול ולומר ש שלא אוכל לעשותו: אעתיר לך. את אשר אעתיר לך היום על הצפרדעים למתי תרצה שיכרתו ותראה אם אשלי למועד שתקבע לי. אלו נאמר מתי אעתיר הי מתי אתפלל עכשיו שנאמר למתי משמע אני היום עליך שיכרתו הצפרדעים לזמן שתקבע לי אמור לא

שפתי חכמים

לשון לעקה והומיה: ט רוצה לומר אם תוכל לשאול אותו דבר שלא אוכל לעשותו שתוכל אתה להתפאר עלי לאמר שאני לא אוכל לעשותו: י וא"ת מה שאלו משה ודאי היה מתרצה שיכרתו היום לאלתר. וי"ל לפי שהי' סבור משה אם יתפלל שיכרתו מיד צריך לשלח את ישראל כמ"ש למשה וזה היה רע לו לפיכך לא באיזה יום יתרצה ולפי מה שתי' הרמב"ן בשם הנגיד יתורץ

פירוש לתורת אלהים

וַתַּעַל אוּנ זִיא אִיז אוֹיף גְגַאנְגֶען הַצְפַרְדֵעַ די פְרֶעשׁ וַתְּכַס אוּנ זִי הָט בַּדֶעקְט דָם גַאנְצֶע לַאנְד מִצְרָיִם׃ (ג) וַיַּעֲשׂוּ הָאבֶּען דִיא כִּישׁוּף מַאכֶר אוֹךְ אַזוֹי גְטָאן מִיט זֵייעֶר שְׁפְּרָאךְ וַיַּעֲלוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּען גְמַאכְט אוֹיף גֵיין דִיא פְרֶעשׁ אוֹיף דֶעם לַאנְד מִצְרָיִם׃ (ד) וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְמשֶׁה וּלְאַהֲרֹן הָט פַּרְעֹה גְרוּפֶען צוּ משֶׁה אוּנ צוּ אַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט צוּ זֵיי הַעְתִּירוּ אֶל יְיָ טוּט בֶּעטֶען צוּ גָאט וְיָסֵר עֶר זָאל אָפּ טָאן דִי צְפַרְדֵעַ פוּן פוּן מַיין פָאלְק וַאֲשַׁלְּחָה אוּנ אִיךְ וֶועל שִׁיקְ פָאלְק יִשְׂרָאֵל וְיִזְבְּחוּ לַיְיָ אוּנ לָאזֶן זֵיי שֶׁעכְטֶן צוּ גָאט׃ (ה) וַיֹּאמֶר משֶׁה לְפַרְעֹה הָט משֶׁה גְ פַּרְעֹה הִתְפָּאֵר עָלַי בַּארִים דִיךְ אוֹיף מִיר אוּנ לְמָתַי צוּ וֶוען צוּ וֶועלְכֶר צֵייט וִוילְסְטוּ דִי פְרֶ פַאר שְׁנִיטֶן וֶוערֶן אַעְתִּיר אִיךְ וֶועל הַיינְט בֶּ

גְּבוּלְךָ בַּצְפַרְדְּעִים׃ כח וְשָׁרַץ הַיְאֹר
צְפַרְדְּעִים וְעָלוּ וּבָאוּ בְּבֵיתֶךָ וּבַחֲדַר
מִשְׁכָּבְךָ וְעַל־מִטָּתֶךָ וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ
וּבְעַמֶּךָ וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶיךָ׃
כט וּבְכָה וּבְעַמְּךָ וּבְכָל־עֲבָדֶיךָ יַעֲלוּ
הַצְפַרְדְּעִים׃ ח א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן נְטֵה אֶת־יָדְךָ
בְּמַטֶּךָ עַל־הַנְּהָרֹת עַל־הַיְאֹרִים
וְעַל־הָאֲגַמִּים וְהַעַל אֶת־
הַצְפַרְדְּעִים עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ב וַיֵּט
אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ עַל מֵימֵי מִצְרָיִם
וַתַּעַל הַצְּפַרְדֵּעַ וַתְּכַס אֶת־אֶרֶץ

אונקלוס

תְּחוּמָךְ בְּעֻרְדְּעָנַיָּא׃
וְיִרְבֵּי נַהְרָא עֻרְדְּעָנַיָּא
סְקוּן וְיֵעֲלוּן בְּבֵיתָךְ
אִדְּרוֹן בֵּית מִשְׁכְּבָךְ
עַרְסָךְ וּבְבֵית עַבְדָךְ
עַמָּךְ וּבְתַנּוּרָךְ
אַצְוָתָךְ׃ כט וּבָךְ
עַמָּךְ וּבְכָל עַבְדָךְ
קוּן עֻרְדְּעָנַיָּא׃ א וַאֲמַר
לְמֹשֶׁה אֱמַר לְאַהֲרֹן
יוֹם יָת יְדָךְ בְּחֻטְרָךְ
נַהֲרַיָּא עַל אֲרִתַיָּא
אַגְמַיָּא וְאַסֵּיק יָת
דְּעָנַיָּא עַל אַרְעָא
מִצְרָיִם׃ ב וַאֲרֵים אַהֲרֹן
יְדֵהּ עַל מַיָּא דְמִצְרָאֵי
לִיקַת עֻרְדְּעָנַיָּא וַחֲפַת
אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃

בעל הטורים

ועלו ובאו בביתך וגו' ובבית עבדיך
ך. הרי הקדים עבדים לעם ובתר הכי
ובכה ובעמך ובכל עבדיך והיינו טעמא
ו בגופן כדדרשינן מוככה שהיו מקרקרין
אז לקו הוא והעם תחלה שהיו בעלה כדכתיב ויאמר אל עמו ואח"כ בעבדיהם אבל כשעלו נכנסו תחלה בביתו ובבית עבדיו ואח"כ בעמו׃
ובכה. ג' ובכה ובעמך. כי כלה ארץ גדוה. מלמד שבאו כהם הצפרדעים גדודים ואידך בכה חסיתי שאע"פ שאינו מפרש שלא היו
רדעים לישראל הקב"ה כלדקתו מלטם׃ (א) והעל. ב' במסורה דין ואידך והעל אותם הר ההר כדאיתא בפסחים מה ראו חנניה מישאל
יה שמסרו עצמן לשריפה נשאו ק"ו לעצמן מצפרדעים שהצפרדעים מסרו עצמן למיתה על קידוש השם ועל כן נמלטו כדכתיב וימותו

תו"א ועלו ובאו בביתך פסחים נג׃ ובכה ובעמך סוטה יא׃ ותעל הצפרדע סנהדרין סז׃

רש"י

בן נגף׃ (כח) ועלו. מן היאור׃ בביתך. ואח"כ
י עבדיך. הוא התחיל בעצה תחלה ויאמר אל עמו
כו התחילה הפורענות (סוטה יא וש"ר)׃ (כט) ובבה
עמך. (סנהדרין פ) בתוך מעיהם נכנסין ומקרקרין׃
ותעל הצפרדע. (ש"ר) צפרדע אחת היתה והיו
ן אותה והיא מתזת נחילים נחילים זהו מדרשו.
וטו יש לומר שרוץ הצפרדעים קורא לי יחידות. וכן

בית יהודא

זיך דיין פוס אָנְשְׁלָאגֶען אִין אַשְׁטֵיין (וּלְאֶבֶן נֶגֶף) צוּ אַשְׁטֵיין
צוּם אָנְשְׁלָאגֶען אָן אִים׃ (כח) וְעָלוּ. זֵיי וֶועלֶען אַרוֹיף גֵיין
(מִן הַיְאוֹר) פוּן טַייךְ׃ וּבְבֵיתֶךָ. פְרִיעֶר וֶועלֶען דִי צְפַרְדְעִים
קוּמֶען אִין דַיין שְׁטוּב (וְאַחַר כַּךְ בְּבֵית עֲבָדֶיךָ) נָאכְדֶעם וֶועלֶן
זֵיי קוּמֶען אִין דִי שְׁטוּבֶּן פוּן דַיינֶע קְנֶעכְט (הוּא הִתְחִיל בְּעֵצָה
תְּחִלָּה) וַוייל פַּרְעֹה אִיז גֶעוֶוען דֶער עֶרְשְׁטֶער צוּ דִי עֵצָה מֶען
זָאל אַרְבֶּעטֶען מִיט דִי יוּדֶען וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וַיֹּאמֶר
אֶל עַמּוֹ, פַּרְעֹה הָט גֶעזָאגְט צוּ זַיין פָאלְק (שמות א) (וּמִמֶּנּוּ
... תְּחִלָּה הַפּוּרְעָנוּת) אוּנ פוּן אִים הָט אָנְגֶעהוֹיבֶּען דִי שְׁטְרָאף פוּן דִיא מַכּוֹת׃ (כט) וּבְכָה וּבְעַמְּךָ. אִין דִיר אוּנ אִין דַיין
... ק וֶועלֶען זַיין דִי צְפַרְדְעִים (בְּתוֹךְ מֵעֵיהֶם נִכְנָסִין וּמְקַרְקְרִין) דִי צְפַרְדְעִים זֶענֶען אַרַיינְגֶעגַאנְגֶען אִין זֵייעֶרֶע גֶעדֶערֶעם
... הָאבֶּען גֶעשְׁרִיגֶען׃ (ב) וַתַּעַל הַצְּפַרְדֵּעַ. זָאגְט רש"י (צְפַרְדֵּעַ אַחַת הָיְתָה) עֶס אִיז אַרוֹיסְגֶעקוּמֶען פוּן טַייךְ נָאר
... צְפַרְדֵּעַ (וְהָיוּ מַכִּין אוֹתָהּ) זֵייא הָאבֶּען זִיא גֶעשְׁלָאגֶען (וְהִיא מַתֶּזֶת נְחִילִים נְחִילִים) אִיז פוּן אִיר אַרוֹיסְגֶעקוּמֶען זֵייעֶר פִיל
... דְעִים (זֶהוּ מִדְרָשׁוֹ) אַזוֹי זָאגְט דֶר מִדְרָשׁ (וּפְשׁוּטוֹ יֵשׁ לוֹמַר) מִיט פְּרָאסְטֶען פְּשַׁט קֶענֶען מִיר זָאגֶען (שְׁרוּץ הַצְּפַרְדְעִים קוֹרֵא

שפתי חכמים

שלו ושקט אע"פ שהוא נמי לפי שעה ושלו משמע לעולם וסר וזעף ר"ל כולם משמע לעולם ואינן אלא לפי שעה אלא כינה וכו': ח ומקרקרים

פירוש לתורת אלהים

עש׃ (כח) וְשָׁרַץ הַיְאֹר אוּנ דֶר טַייךְ וֶועט ווידְמֶען
עש דִיא פְרֶעשׁ וֶועלֶען גִיבָּארֶען וֶוערֶן אִין טַייךְ
וּבְבֵיתֶךָ אוּנ זֵייא וֶועלֶן קוּמֶן אִין דַיין הוֹיז אַריין
דר מִשְׁכָּבְךָ אוּנ אִין דַיין שְׁלָאף קַאמֶר וְעַל מִטָּתֶךָ אוּנ
ף דַיין בֶּעט וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ אוּנ אִין דֶעם הוֹיז פוּן
נֶע קְנֶעכְט וּבְעַמֶּךָ אוּנ אִין דַיין פָאלְק וּבְתַנּוּרֶיךָ
אִין דַיין אוֹבֶען וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶיךָ אוּנ אִין דַיין זוֹיער
טֵייג׃ (כט) וּבְכָה וּבְכָל עֲבָדֶיךָ אִין דִיר אוּנ אִין אַלֶע
דַיינֶע קְנֶעכְט וֶועלֶן דִי פְרֶעשׁ אוֹיף גֵיין [עיין רש"י]׃
(א) וַיֹּאמֶר יְיָ הָאט גָאט גְזָאגְט צוּא מֹשֶׁה אֱמוֹר אֶל אַהֲרֹן
נְטֵה אֶת יָדְךָ בְּמַטֶּךָ נֵייג דַיין הַאנְד מִיט דַיין שְׁטֶעקֶן עַל
הַנְּהָרוֹת וְהַעַל אוּנ מַאךְ אוֹיף גֵיין דִיא פְרֶעשׁ אוֹיף דֶעם
לַאנְד מִצְרַיִם׃ (ב) וַיֵּט אַהֲרֹן הָאט אַהֲרֹן גְנֵייגְט אֶת יָדוֹ
זַיין הַאנְט עַל מֵימֵי מִצְרַיִם אוֹיף דֶעם וַואסֶר פוּן מִצְרַיִם

אַחֲרֵי הַכּוֹת־יְהוָה אֶת־הַיְאֹר׃ פ
כו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־
פַּרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה
שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃ כז וְאִם־מָאֵן
אַתָּה לְשַׁלֵּחַ הִנֵּה אָנֹכִי נֹגֵף אֶת־כָּל־

אונקלוס

שִׁבְעַת יוֹמִין בָּתַר דִּמְ
יְיָ יָת נַהְרָא׃ כו וַאֲ
יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹל לְוָת פַּרְ
וְתֵימַר לֵיהּ כִּדְנַן אֲמַ
שַׁלַּח יָת עַמִּי וְיִפְלְ
קֳדָמָי׃ כז וְאִם סָרִיב
לְשַׁלָּחָא הָא אֲנָא מָחֵ

רשב"ם

ימים. כך היה מכת היאור: (כו) ויא אל משה בא אל פרעה. שני פעמי משה מתרה את פרעה בשני מכות ובשלישית לא היה מתרה. וכן כל הסדר (בכל שלש׳ מכות אינו מתרה בשלישית) בדם ובצפרדע התרה בכנים לא בערוב ובדבר התרה. בשחין לא התרה. בברד ובארבה התרה. בחשך לא התרה: (כז) נגף. מכה:

בית יהודא

לְקַדְמוּתוֹ) דֶער טַייךְ אִיז נִיט צוּרִיק גֶעוָוארֶען וַואסֶר בִּיז צוּם סוֹף זִיבֶּעטֶען טָאג (שֶׁהָיְתָה הַמַּכָּה מְשַׁמֶּשֶׁת רְבִיעַ חוֹדֶשׁ) יֶעדֶערֶע מַכָּה הָט גֶעהאַלְטֶען אַפֶערְטֶל חוֹדֶשׁ (וּשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים הָיָה מֵעִיד וּמַתְרֶה בָהֶם) דְרַייא חֲלָקִים חוֹדֶשׁ וְדְרַייא וָואכֶען פְלֶעגֶען מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן גֵיין צוּ פַּרְעֹה אִים זָאגֶען עֶר זָאל אַרוֹיס שִׁיקֶען דִי יוּדֶען אוּנ אוֹיבּ נִיט וֶועט קוּמֶען אַמַּכָּה׃ (כז) וְאִם מָאֵן אַתָּה) וְאִם סָרְבָן אַתָּה) אוֹיבּ דוּ בִּיזְט אַנִיט־וֶועלֶער אַנִיט־פָאלְגֶער, זָאגְט רש"י (מָאֵן כְּמוֹ מְמָאֵן מְסָרֵב) מֹשֶׁה הָט גֶעקֶענְט זָאגֶען צוּ פַּרְעֹה וְאִם מְמָאֵן אַתָּה, אוֹיבּ דוּ ווילְסְט נִיט, אָדֶער עֶר הָט גֶעקֶענְט זָאגֶען וְאִם מְסָרֵב אַתָּה, אוֹיבּ דוּא פָאלְגְסְט נִיט (אֶלָּא כִּינָה הָאָדָם עַל שֵׁם הַמִּפְעָל) נָאר מֶען רוּפְט דֶעם מֶענְטְשׁ אוֹיף זַיין שְׁטֶענְדִיגֶע אַרְ ווייל פַּרְעֹה הָט שְׁטֶענְדֶעג נִיט גֶעוָואלְט אוּנ שְׁטֶענְדֶעג נִיט גֶעפָאלְגְט, דְרִיבֶּער הָאט עֶר צוּ אִים גֶעזָאגְט וְאִם מָאֵן אוֹיבּ דוּא בִּיזְט אַנִיט־פָאלְגֶער, זָאגְט רש"י מָאֵן אִיז (כְּמוֹ) אַזוֹי וִוי דִי דְרַייא וֶוערְטֶער שָׁלֵו שָׁקֵט זָעֵף, זַיי זֶענֶען תוֹאָרִים *)׃ (נוֹגֵף אֶת כָּל גְבוּלְךָ) . זָאגְט רש"י נוֹגֵף אִיז דֶערְטַייטְשׁ (מַכֶּה) שְׁלָאגֶען (וְכֵן כָּל לָשׁוֹן מַגֵּפָה אֵינוֹ לָשׁוֹן) אוּנ אַזוֹי וְוא עֶס שְׁטֵייט דֶער וָוארְט מַגֵּפָה מֵיינְט מֶען נִיט שְׁטַארְבֶּען אָדֶער הַרְגֶען (אֶלָּא לָשׁוֹן מַכֶּה) נָאר מֶען שְׁלָאגֶען (וְכֵן וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה אֵינוֹ לָשׁוֹן מִיתָה) מֶען מֵיינְט נִיט זַיי הָאבֶּען גֶעהַרְגֶעט דִיא מְעוּבֶּרֶת אִשָּׁה נָאר זַיי הָאבְּ גֶעשְׁלָאגֶען (וְכֵן וּבְטֶרֶם יִתְנַגְּפוּ רַגְלֵיכֶם) אֵיידֶער אַייעֶרֶע פִים וֶועלֶען זִיךְ אָנְשְׁלָאגֶען (פֶּן תִּגּוֹף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ) טָאמֶער

רש"י

מנין שבעת ימים ה שלא שב היאור לקדמותו ש המכה משמשת רביע הדש ו ושלשה חלקים מעיד ומתרה בהם (בש"ר): (כז) ואם מאן א ואם סרבן אתה. מאן כמו ממאן מסרב אלא האדם על שם המפעל ז כמו שלו ושקט (מלכים א׳ כ וזעף: נגף את כל גבולך. מכה וכן כל לשון מגפו לשון מיתה אלא ל׳ מכה. וכן (שמות כא) ונגפו הרה אינו לשון מיתה. וכן (ירמיה יג) ובטרם י רגליכם. (תהלים לא) פן תגוף באבן רגליך (ישעי

שפתי חכמים

ה דק"ל דהו"ל למיכתב וימלאו וע"ז פי׳ מנין ז׳ ימים ר"ל דוימלא קאי על מנין ולא על ז׳ ימים: ו ר"ל ז׳ ימים וא"ת והא החושך לא היה כי אם ו׳ ימים כדמשמע בפ׳ בא וי"ל דלקמן בפ׳ בשלח כתיב ויהי הענן והחושך ויאר את הלילה רצה לומר הענן והחושך היה למצרים ויאר את הלילה לישראל ולמה היה חושך למצרים אלא הקב"ה פרע להם אותו יום ז׳ שלא הביא בתחלה עליהם: ז דמאן משמע שהיה ממאן בכל שעה וזה אינו שייך דאם הוא עתה מסרב מ"מ יהיה תמיד מסרב ועז"פ אלא כינה וכו׳

דעת זקנים מבעלי התוספות

בתוככי מצרים שהיה יכול לכתוב בתוך הרי כ"י יתירין שלשים הרי חדש שלם. ומיהו קשיא לי שהרי לפי משמע שלא היתה כי אם כ"ח יום. וי"ל שלאחר יום היה ממתין עד כ"ח [ל׳]. ומיהו קשיא שהרי חשך לא כ"א ששת ימים דכתיב שלשת ימים ועוד שלשה אחרי קמו איש מתחתיו וי"ל בחשך שהיה על ים סוף דכתי הענן והחשך אותו חשך השלים מנין שבעה. ואיתמר של פסח ר׳ יהודה היה נותן בהם סימנים דצ"ך עד"ש ושואלין העם מאי נפקא מינה מסימן זה. ומפרש ה"ר יצחק בר׳ אשר שנולד ביום שנפטר רבי׳ יצחק בר אשר ז"ל ו על שמו וקראו עליו וזרח השמש ובא השמש שלכך זה הסימן שכאשר תשים דצ"ך עד"ש באח"ב זה על זה תמצא בכי בתחלה באמצע ובסוף חישך שחין כנים לומר שלשתן משמשין כאחד ולא אתפרש כיצד וגם נמצא שיהא חשך להפ אומר שהחשך משמש עם כולן וגם כשתשים חשך שחין כנים תמצא בכל בתחלה ובסוף חשך שחין כנים לומר ש משמשין בערבוביא עם האחרים ולא אתפרש כיצד. ועדיין י"ל שלכך היה נותן בהם סי׳ להודיע שבסדר הזה שמשו לו הכתוב בס׳ תהלים אי נמי לידע באי זו היה מתרה ובאי זו אינו מתרה שלעולם בכל מכה שלישית לא היה מתרה כו מי שלקה ושנה כונסין אותו לכיפה ומאכילין אותו שעורים עד שכרסו נבקעת: אחרי הכות ה׳ את היאור. לפיכך היאור לפי שהמצרים היו עבדין ליאור מפני שמימיו מתברכין. אמר הקב"ה אכה אלהיו לפניו ואחר עמו וכן משל מתי ויתבהלון כומרייא:

פירוש לתורת אלהים

יְיָ אֶל מֹשֶׁה הָט גָאט גְזָאגְט צוּא מֹשֶׁה בֹּא אֶל פַּרְעֹה קוּם צוּ פַּרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו אוּנ זָאלְסְט אִים אַזוֹ זָאגֶן כֹּה אָמַר יְיָ אַזוֹ הָט גָאט גְזָאגְט אִיךְ זָאל דִיר זָאגֶן פוּן זַיינְט וֶועגֶן שַׁלַּח שִׁיק מַיין פָאלְק אוּנ זֵיי זָאלֶן מִיךְ (כז) וְאִם מָאֵן אוּנ אוֹבּ דוּ וֶועסְט נִיט וֶועלֶען שִׁי... אָנֹכִי אִיךְ וֶועל שְׁלָאגֶן גָאר דַיין גְבוּל בִּצְפַרְדְעִי...

---

*) **הערה** עס איז דא אשם העצם, למשל ראובן, דעם נאמען האט ראובן וואס זיין פאטער רופט אים פון זיין געבארין, נאך אפאטער נאך אז ראובן ווערט אלטער בעקומט ער אנאמען פון זיינע מעשים, אגוטען נאמען, למשל ראובן דעם חכם, דער צדיק, אדער א נאמען, למשל ראובן דער גנב, דער רוצח [אונ נאך אזעלכע נעמען] דער נאמען חכם צדיק גנב רוצח, דאס הייסט אשם התואר, נאר א זאגט אמאהל אחכמה, אדער ער טוהט אמאהל אמצוה, וועט מען אים נים רופין חכם אונ נים צדיק, סיידין ער טוהט שטענדיג מצות אונ שטענדיג חכמות, וועט מען אים רופען חכם, צדיק, אדער ווען איינער גנבת אמאהל וועט מען אים ניט רופין גנב, נאר אז ער גנבת שטענ מען אים גנב, דא ביי פרעה אין אויך אזוי גיוועז, ווען ביי פרעה וואלט נאר איין מאהל גיוועז וואס ער האט נים געפאלגט די רייד פון הקב"ה ווא צו אים געזאגט ואם ממאן אתה, אויב דו ווילסט נים אדער ער וואלט צו אים געזאגט ואם מסרב אתה, אויב דו פאלגסט נים, ווייל פרעה הט נים געוואלט אונ נים געפאלגט, דריבער האט משה צו אים געזאגט ואם מאן אתה אויב דו ביזט אניט־וועלער, אונ ער הט געקענט זאגען וא אתה אויב דו ביזט אנים פאלגער:

מִצְרַ֔יִם לִשְׁתּ֥וֹת מַ֖יִם מִן־הַיְאֹ֑ר וַיְהִ֥י הַדָּ֖ם בְּכָל־אֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃ כב וַיַּֽעֲשׂוּ־כֵ֛ן חַרְטֻמֵּ֥י מִצְרַ֖יִם בְּלָטֵיהֶ֑ם וַיֶּחֱזַ֤ק לֵב־פַּרְעֹה֙ וְלֹֽא־שָׁמַ֣ע אֲלֵהֶ֔ם כַּאֲשֶׁ֖ר דִּבֶּ֥ר יְהוָֽה׃ כג וַיִּ֣פֶן פַּרְעֹ֔ה וַיָּבֹ֖א אֶל־בֵּית֑וֹ וְלֹא־שָׁ֥ת לִבּ֖וֹ גַּם־לָזֹֽאת׃ כד וַיַּחְפְּר֧וּ כָל־מִצְרַ֛יִם סְבִיבֹ֥ת הַיְאֹ֖ר מַ֣יִם לִשְׁתּ֑וֹת כִּ֣י לֹ֤א יָֽכְלוּ֙ לִשְׁתֹּ֔ת מִמֵּימֵ֖י הַיְאֹֽר׃ כה וַיִּמָּלֵ֖א שִׁבְעַ֣ת יָמִ֑ים

רא וְלָא יְכִילוּ מִצְרָאֵי
שְׁתֵּי מַיָּא מִן נַהֲרָא
ה דְמָא בְּכָל אַרְעָא
צְרָיִם׃ כב וַעֲבַדוּ כֵן
שֵׁי מִצְרַיִם בְּלַחֲשֵׁיהוֹן
תְקֵף לִבָּא דְפַרְעֹה וְלָא
יל מִנְּהוֹן כְּמָא דְמַלִּיל
כג וְאִתְפְּנִי פַרְעֹה וְעַל
תֵּהּ וְלָא שַׁוִּי לִבֵּהּ
לְדָא׃ כד וַחֲפָרוּ כָל
רָאֵי סַחֲרָנוּת נַהֲרָא
לְמִשְׁתֵּי אֲרֵי לָא
וּ לְמִשְׁתֵּי מִמַּיָּא
רָא׃ כה וְאַשְׁלֵם

בלטיהם סנהדרין סז:

רשב"ם

י להבא טעמו למטה ומתה עלי רחל טעמו למעלה והוא לשעבר:(כג) גם
כבר ויחזק לב פרעה מעצמו וגם עתה נחזק מאליו. אבל בצפרדע שכתיב
והכבד את לבו שהוא עצמו נתכוון להכביד את לבו. לכן כתיב בפרשת ערוב ויכבד
פרעה את לבו גם בפעם הזאת שהרי כבר הכביד את לבו פעם אחרת:(כה)שבעת

רש"י

וככלי אבן: (כב) בלטיהם. לחש שאומרין
לט ובחשאי ורבותינו אמרו (סנהדרין סז) בלטיהם
שדים ד בלהטיהם מעשה כשפים: ויחזק לב
ה. לומר על ידי מכשפות אתם עושים כן (מנחות
כן אתם מכניסין לעפריים עיר שכולה תבן. אף אתם
מכשפות למצרים שכולה כשפים: (כג) גם לזאת.
המטה שנהפך לתנין ולא לזה של דם: (כה) וימלא.

בית יהודא

וָוס זֶענֶען גֶעוֶועןאִין הִילְצֶענֶע כֵּלִים אוּנ אִין שְׁטֵיינֶערְנֶע
כֵּלִים זֶענֶען אוֹיךְ גֶעוָוארֶען בְּלוּט: (כב) וּבְלָטֵיהֶם. מֵיינְט
מֶען (לַחַשׁ שֶׁאוֹמְרִים אוֹתוֹ בַּלָּט וּבַחֲשָׁאִי) דִי מְכַשְּׁפִים הָאבֶּען
גֶעזָאגְט אוֹיף דִי וַואסֶער אַזֶעלְכֶע וֶוערְטֶער וָוס מֶען זָאגְט
זֵיי אִין דֶערְשְׁטִיל, אִיז גֶעוָוארֶען פוּן דִי וַואסֶער בְּלוּט
(וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ) דִי רַבָּנָן זָאגֶען וָוא עֶס שְׁטֵייט (בְּלָטֵיהֶם)
מֵיינְט מֶען (מַעֲשֵׂה שֵׁדִים), זֵיי הָאבֶּען גֶעבְּרֵיינְגְט שֵׁדִים, אוּנ
דִי שֵׁדִים הָאבֶּען גֶעמַאכְט בְּלוּט פוּן דִי וַואסֶער (בְּלַהֲטֵיהֶם
כְּשָׁפִים) וָוא עֶס שְׁטֵייט בְּלַהֲטֵיהֶם אִיז דִי זַאךְ גֶעטָאהְן גֶעוָוארֶען דוּרְךְ כִּשּׁוּף: וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה. דִיא הַארְץ פוּן
אִיז גֶעשְׁטַארְקְט גֶעוָוארֶען (לוֹמַר עַל יְדֵי מְכַשְּׁפוֹת אַתֶּם עוֹשִׂים כֵּן) וַוייל עֶר הָאט גֶעזָאגְט צוּ משה אוּנ אַהֲרֹן אַלְץ וָוס
הָט אִיז מִיט כִּשּׁוּף (תֶּבֶן אַתֶּם מַכְנִיסִין לְעֲפָרַיִם, לְעִיר שֶׁכּוּלָּה תֶּבֶן) אִין אַשְׁטָאט וָוס אִיז פוּהל שְׁטְרוֹיא בְּרֵיינְגְט אִיר
אךְ שְׁטְרוֹיא (אַף אַתֶּם מְבִיאִין מְכַשְּׁפוֹת לְמִצְרַיִם שֶׁכּוּלָּהּ כְּשָׁפִים) גַאנְץ מִצְרַיִם אִיז פוּהל מִיט כִּשּׁוּף, בְּרֵיינְגְט אִיר
אךְ כִּשּׁוּף: (כג) וְגַם לָזֹאת. פַּרְעֹה הָאט נִיט גֶעטָאהְן זַיין הַארְץ (לְמוֹפֵת הַמַּטֶּה שֶׁנֶּהְפַּךְ לְתַנִּין) צוּ דֶעם וְואנְדֶער פוּן
טֶעקֶען וָוס פוּן אִים אִיז גֶעוָוארֶען אַשְׁלַאנְג (וְלֹא לָזֶה שֶׁל דָּם) אוּנ נִיט צוּ דֶעם וְואנְדֶער וָואס פוּן דִי וַואסֶער אִיז
ען בְּלוּט: (כה) וַיִּמָּלֵא. עֶס אִיז פוּהל גֶעוָוארֶען (מִנְיַן שִׁבְעַת יָמִים) דֶער צָאהְל פוּן זִיבֶּען טֶעג (שֶׁלֹּא שָׁב הַיְאוֹר

דעת זקנים מבעלי התוספות

כרת והדם ניכר: (כב) ויעשו כן. מהיכן לקחו המים
אחר הביאו אי נמי ממים שחפרו ומיהו קשיא לי שהרי
תיב אחר כן ובחד פרשה לא שייך למימר אין מוקדם
בתורה אם לא מכח דבר אחר כדפרי' לעיל: (כה) וימלא.
שכן היה דרך כל המכות שכל אחת היתה משמשת רביע
השלשה חלקים היה מתרה בו נמצאת המכה עם ההתראה היה חדש שלם מדכתיב שלח אותות ומופתים

שפתי חכמים

כה אמר ה': ג פי' לא היתה המכה רק במים שבכלי עצים ואבנים
לא בתוך העץ והאבן עצמן: ד ר"ל שהשדים הולכים בלט א"ר איבא בר
נגרי א"ר חייא בר אבא בלטיהם מעשה שדים בלהטיהם מעשה כשפים,
וכ"ה אומר ואת להט החרב וגו' ופירש"י בלטיהם כמו ותבא אליו בלט:

פירוש לתורת אלהים

רַיִם אוּנ דִי מִצְרַיִם הָאבֶּן נִיט גְקָאנְט לִשְׁתּוֹת
ן וַואסֶער פוּן דֶעם טַייךְ וַיְהִי הַדָּם אוּנ עֶס אִיז
ם בְּלוּט אִין גַאנְצֶן לַאנְד מִצְרַיִם: (כב) וַיַּעֲשׂוּ
מֵי מִצְרַיִם הָאבֶּן דִי כִּישׁוּף מַאכֶר פוּן מִצְרַיִם
יעֶר שְׁפְּרוּךְ אוֹיךְ אַזוֹ גְטָאן זֵיי הָאבֶּן גְגְרָאבֶּן
ר עֶרד אוּנ הָאבֶּען גְפוּנֶן וַואסֶער אוּנ הָאבֶּן
עֶס כִּישׁוּף גְמַאכְט אַז פוּן דֶעם וַואסֶער אִיז
וָוארֶן בְּלוּט וַיֶּחֱזַק אִיז גְוָוארֶען שְׁטַארְק דָאס
פוּן פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵיהֶם אוּנ הָט נִיט גְהֶערְט
ה מִיט אַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ אַזוֹ וִויא גָאט הָאט
גִירֶעט אַז עֶר וֶועט נִיט צוּא הֶערֶען זַייא [עיין רש"י]:
(כג) וַיִּפֶן פַּרְעֹה הָט זִיךְ פַּרְעֹה אַוֶועק גְקֶערְט וַיָּבֹא אוּנ
אִיז גְקוּמֶען צוּא זִיךְ אִין הוֹיז וְלֹא שָׁת לִבּוֹ אוּנ הָאט
נִיט גִיטָאהְן זַיין הַארְץ צוּא דֶעם אוֹיךְ [עיין רש"י]:
(כד) וַיַּחְפְּרוּ כָל מִצְרַיִם הָאבֶּן אַלִי מִצְרַיִם גְגְרָאבֶּן בְּרוּנֶם
סְבִיבוֹת אַרוּם דֶעם טַייךְ נִילוּס מַיִם זַייא זָאלֶען הָאבֶּען
וַואסֶער צוּ טְרִינְקֶן כִּי לֹא יָכְלוּ וָוארוּם זַייא הָאבֶּן נִיט
גִיקֶענְט טְרִינְקֶען פוּן דֶעם וַואסֶער וָואס אִין טַייךְ:
(כה) וַיִּמָּלֵא אוּנ עֶס אִיז וָוארֶן דֶר פִילְט זִיבֶּן טָאג אַחֲרֵי
נָאךְ דֶעם אַז גָאט הָט גְשְׁלָאגֶן דֶעם טַייךְ: (כו) וַיֹּאמֶר

עַל־מֵימֵי מִצְרַיִם עַל־נַהֲרֹתָם ׀ וְעַל־
יְאֹרֵיהֶם וְעַל־אַגְמֵיהֶם וְעַל כָּל־
מִקְוֵה מֵימֵיהֶם וְיִהְיוּ־דָם וְהָיָה דָם
בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וּבָעֵצִים
וּבָאֲבָנִים׃ כ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר ׀ צִוָּה יְהוָה וַיָּרֶם
בַּמַּטֶּה וַיַּךְ אֶת־הַמַּיִם אֲשֶׁר
בַּיְאֹר לְעֵינֵי פַרְעֹה וּלְעֵינֵי עֲבָדָיו
וַיֵּהָפְכוּ כָּל־הַמַּיִם אֲשֶׁר־בַּיְאֹר לְדָם׃
כא וְהַדָּגָה אֲשֶׁר־בַּיְאֹר מֵתָה וַיִּבְאַשׁ הַיְאֹר וְלֹא־יָכְ

אונקלוס

דְמִצְרַיִם עַל נַהֲרֵיהוֹן עַ
אֲרִתֵּיהוֹן וְעַל אַגְמֵיה
וְעַל כָּל בֵּית כְּנִישׁו
מֵימֵיהוֹן וִיהוֹן דְמָא וִיז
דְמָא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרַ
וּבְמָנֵי אָעָא וּבְמָנֵי אַבְנָ
כ וַעֲבָדוּ כֵן מֹשֶׁה וְאַהֲ
כְּמָא דְפַקִּיד יְיָ וַאֲרֵ
בְּחֻטְרָא וּמְחָא יָת מַ
דִּי בְנַהֲרָא לְעֵינֵי פַרְע
וּלְעֵינֵי עַבְדוֹהִ
וְאִתְהֲפִיכוּ כָּל מַיָּא
בְנַהֲרָא לִדְמָא׃ כא וְנוּ
דִּי בְנַהֲרָא מִיתוּ וּסְ

תו"א והדגה אשר בדריס נא :

רשב"ם

(כ) לעיני פרעה. וזה כבודו של משה. שאהרן **שלוחו** היה מרים במטה ומכה בו תדיר : (כא) מתה. טעמו למעלה שהוא לשעבר. אבל

בעל הטורים

(כא) ויבאש. ב' ויבאש היאור. וירם תולעים ויבאש. מלמד ביאור גדלו תולעים שנבאש מהם :

בית יהודא

גֶעשִׁיצְט אוֹיף מֹשֶׁה וֶוען עֶר אִיז אַרַיינְגֶעוָוארְפֶען גֶעוָוארֶן אִין אִים עֶר זָאל נִיט דֶערְטְרוּנְקֶען וֶוערֶען (לְפִיכָךְ לֹא לָקָה עַל יָדוֹ) דְרִיבֶּער אִיז דֶער טַייךְ נִיט גֶעשְׁלָאגֶען גֶעוָוארֶן דוּרְךְ אִים (לֹא בְדָם) נִיט מִיט בְּלוּט (וְלֹא בִצְפַרְדְעִים) אוּנ נִיט מִיט צְפַרְדְעִים (וְלָקָה עַל יְדֵי אַהֲרֹן) אוּנ עֶר אִיז גֶעשְׁלָאגֶען גֶעוָוארֶן דוּרְךְ אַהֲרֹן: נַהֲרוֹתָם. (הֵם נְהָרוֹת הַמּוֹשְׁכִין) גָאר וֶוערְט גֶערוּפֶען אַז דִי וַואסֶער גֵייט מִיט אַשְׁטְרָאהְם (כְּעֵין נְהָרוֹת שֶׁלָּנוּ) ווִי אוּנְזֶערֶע טַייכֶען: וִיאֹרֵיהֶם. (הֵם בְּרֵיכוֹת נְגָרִים הָעֲשׂוּיוֹת בִּידֵי אָדָם מִשְׁפַּת הַנָּהָר לַשָּׂדוֹת) דִי רִינֶעם ווָס מֶענְטְשֶׁן מַאכֶען פוּן טַייךְ בִּיז צוּ דִי פֶעלְדֶער אוּנ דָם וַואסֶער גֵייט אִין דִי רִינֶעם פוּן טַייךְ בִּיז צוּ דִי פֶעלְדֶער, דָאס הֵייסְט יְאוֹרִים, רִינֶעם מִיט וַואסֶער (וְנִילוּס מֵימָיו מִתְבָּרְכִים וְעוֹלֶה דֶרֶךְ הַיְּ...) וּמַשְׁקֶה הַשָּׂדוֹת) אוּנ וֶוען דִי וַואסֶער פוּן טַייךְ נִילוּס וֶוערֶען גֶעבֶּענְטְשְׁט, וֶוערֶען זֵיי אוֹיפְגֶעהוֹיבֶען אִין דֶערְהֵייךְ אוּנ גֵייעֶן דוּרְךְ דִי רִינֶעם אִין דִי פֶעלְדֶער אוּנ מַאכֶען נַאס דִיא פֶעלְדֶער: וְאַגְמֵיהֶם. (קְבוּצַת מַיִם) אַפַארְזַאמְלוּנְג ווַא... וְאִין אַנִידֶערִיגֶען אָרְט (שֶׁאֵינָן נוֹבְעִין וְאֵינָן מוֹשְׁכִין) דִי וַואסֶער קְוועלְן נִיט פוּן דִיא עֶרְד אוּנ צִיהֶען זִיךְ נִיט (אֶלָּא ע... בְּמָקוֹם אֶחָד) נָאר זֵייא שְׁטֵייעֶן אוֹיף אֵיין אָרְט, דָאס הֵייסְט אֲגַם: וּבְכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם. דִי וַואסֶער ווָס אִין גַאנְצֶן מִצְרַיִם אִיז גֶעוֶוען בְּלוּט (אַף בַּמֶּרְחֲצָאוֹת וּבָאַמְבַּטָאוֹת שֶׁבְּבָתִּים) אֲפִילוּ דִיא וַואסֶער ווָס אִין דִי בֶּעדֶער אוּנ אִין דִי וַואַ... ווָאס זֶענֶען אִין שְׁטוּב זֶענֶען אוֹיךְ גֶעוָוארֶען בְּלוּט: וּבָעֵצִים וּבָאֲבָנִים. מֵיינְט מֶען (מַיִם שֶׁבִּכְלֵי עֵץ וּבִכְלֵי אֶבֶן) דִי וַו...

רש"י

על מטה כשנשלך לתוכו לפיכך לא לקה על ידו בדם ולא בצפרדעים ולקה על ידי אהרן : נהרות הם נהרות המושכים כעין נהרות שלנו : יאוריהם. בריכות ונגרים העשויות בידי אדם משפת ה... לשדות ונילום מימיו מתברכים ועולה דרך היא... ומשקה השדות : אגמיהם. קבוצת מים שאינן נו... ואינן מושכין אלא עומדין במקום אחד וקורין... אשטנ"ק : בכל ארץ מצרים. אף במרח... ובאמבטאות שבבתים : ובעצים ובאבנים. מים ש...

פירוש לתורת אלהים

אוֹיף דִי טַייכֶען פוּן גֵייעֶנְדִיגֶע וַואסֶערֶן עַל יְאוֹרֵיהֶם אוּנ אוֹיף זֵייעֶרֶע גֶעגְרָאבֶּענֶע טַייכֶען וְעַל אַגְמֵיהֶם אוּנ אוֹיף אַזֶעלְכֶע וַואסֶער ווָס זֵיי שְׁטֵייעֶן תָּמִיד אוֹיף אֵיין אָרְט וְעַל כָּל אוּנ אוֹיךְ אַלֶערְטֶער ווָאס עֶס הָט זִיךְ אַיין גְזַאמֶעלְט ווַאסֶער אוּנ ווִיא בַּאלְד אַהֲרֹן ווֶעט גֵייגֶען זַיין הַאנְט מִיט דֶעם שְׁטֶעקֶען וְיִהְיוּ ווֶעלֶען דִי ווַאסֶערֶן זַיין בְּלוּט וְהָיָה אוּנ דָם בְּלוּט ווֶעט זַיין אִין גַאנְצֶן לַאנְד מִצְרַיִם אֲפִילוּ דָם ווַאסֶער ווָס אִיז פַאר הַאנְדֶען אִין דִי מֶרְחֲצָאוֹת אָדֶער אִין זֵייעֶרֶע הַייזֶער וּבָעֵצִים אֲפִילוּ דָאס ווַאסֶער ווָאס זֶענֶען אִין הִילְצֶערְנֶע כֵּלִים אָדֶר אִין שְׁטֵיינֶערְנֶע כֵּלִים ווֶעט אַלְץ ווֶערֶען פוּן זֵייא בְּלוּט [...] (כ) וַיַּעֲשׂוּ הָאבֶּען מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן אַזוֹ גֶעטָאן כַּאֲשֶׁ... יְיָ אַזוֹ ווִי גָאט הָט גֶעבָּאטֶען וַיָּרֶם הָאט אַהֲרֹן אוֹיף ... דֶעם שְׁטֶעקֶען וַיַּךְ אוּנ עֶר הָאט גְשְׁלָאגֶען אֶת הַמַּיִם ווַאסֶער ווָס אִין טַייךְ לְעֵינֵי פַרְעֹה פַאר דִי אוֹיגֶען פוּן פַּ... וּלְעֵינֵי עֲבָדָיו אוּנ פַאר דִיא אוֹיגֶען פוּן זַיינֶע קְנֶעכְט ... כָּל הַמַּיִם אוּנ זֵיי זֶענֶען פַאר קֶערְט גֶוָוארֶן גָאר דָם ווַ... ווָאס אִין טַייךְ צוּ בְּלוּט : (כא) וְהַדָּגָה אֲשֶׁר בַּיְאֹר אוּנ דִיא פִישׁ ווָאס אִין ... אִיז גֶעפֵּייגֶערְט הַיְאוֹר אוּנ דֶער טַייךְ אִיז פַאר שְׁטוּנְקֶען גֶוָוארֶ...

יכלו

אונקלוס

...בְּלָתָא עַד כְּעַן׃ יז כִּדְנַן
...ר יְיָ בְּדָא תִּדַּע אֲרֵי
...א יְיָ הָא אֲנָא מָחֵי
...חְטְרָא דִי בִידִי עַל מַיָּא
...בְּנַהְרָא וְיִתְהַפְּכוּן
...מָא׃ יח וְנוּנֵי דִי בְנַהְרָא
...מוּת וּסְרֵי נַהְרָא וְיִלְאוֹן
...רָאֵי לְמִשְׁתֵּי מַיָּא מִן
...רָא׃ יט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
...ר לְאַהֲרֹן טוֹל חֻטְרָךְ
...ים יְדָךְ עַל מַיָּא

לֹא־שָׁמַעְתָּ עַד־כֹּה׃ יז כֹּה אָמַר יְהוָה
בְּזֹאת תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהוָה הִנֵּה אָנֹכִי
מַכֶּה ׀ בַּמַּטֶּה אֲשֶׁר־בְּיָדִי עַל־הַמַּיִם
אֲשֶׁר בַּיְאֹר וְנֶהֶפְכוּ לְדָם׃ יח וְהַדָּגָה
אֲשֶׁר־בַּיְאֹר תָּמוּת וּבָאַשׁ הַיְאֹר
וְנִלְאוּ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מַיִם מִן־
הַיְאֹר׃ ס יט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן קַח מַטְּךָ וּנְטֵה־יָדְךָ

רשב"ם

...ולרכוב אנה ואנה: (יז) בזאת תדע כי ...ה'. שהרי אמרת לא ידעתי את ה': ...נלאו. כבר פירשתיו בפרשת לוט. שכל ...כפל לשון של לא יוכלו אצוי"י בלע"ז:

בעל הטורים

...כמנין לך לך: (יז) על המים. ה' במסו' דין ואידך ויחנו שם על המים. כדם הצפור השחוטה על המים החיים. והשמש זרחה על ...ויראו וגו' את המים אדומים כדם. זהו שאמרו רז"ל צריך שיתן מים כדי שיהא הדם ניכר במים וזהו ויראו וגו' המים אדומים ...כדם שיהא נראה במים אודם הדם וכן במכת היאור נראה הדם במים. וכזכות המצוה שנעשה במים מלאו י"ב עינות מים:

רש"י

...ואומר שאינו צריך לנקביו ומשכים ויוצא לנילוס ועושה ...רכיו (ש"ר): (טז) עד כה. עד הנה ומדרשו עד ...מע ממני מכת בכורות שאפתח בה בכה ב כה אמר ה' ...ת הלילה: (יז) ונהפכו לדם. לפי שאין גשמים יורדים ...ים ונילוס עולה ומשקה את הארץ ומצרים עובדים ...ם לפיכך הלקה את יראתם ואח"כ הלקה אותם: ...ונלאו מצרים. לבקש רפואה למי היאור שיהיו ...לשתות: (יט) אמור אל אהרן. לפי שהגין היאור

בית יהודא

וְוענֶן דָאס מֶענְשְׁלִיכֶע אַרויסְגַאנְג (שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה עַצְמוֹ אֱלוֹהַּ) וואָרום פַּרְעֹה הָט זִיךְ גֶעמַאכְט פַר אַגָאט (וְאוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִנְקָבָיו) אוּנ עֶר הָאט גֶעזָאגְט עֶר דַארְף נִיט אַרוֹם גֵיין (וּמַשְׁכִּים) אוּנ עֶר פְלֶעגְט אוֹיפְשְׁטֵיין גַאנְץ פְרִיה (וְיוֹצֵא לְנִילוּס וְעוֹשֶׂה שָׁם צְרָכָיו) אוּנ פְלֶעגְט אַרוֹיס גֵיין צוּם טַייךְ נִילוּס אוּנ פְלֶעגְט דָארְטֶען טָאהְן דָאס מֶענְטְשְׁלִיכֶע בַּדֶערְפֶענִישׁ: (טז) וְעַד כֹּה. (עַד הֵנָּה) בִּיז אִיצְט הָאסְטוּ נִיט גֶעוָואלְט הֶערֶן מַיינֶע רֵייד (וּמִדְרָשׁוֹ) דֶער מֶדְרָשׁ זָאגְט לֹא שָׁמַעְתָּ עַד כֹּה מֵיינְט מֶען דוּ ווילְסְט נִיט אַרוֹם שִׁיקֶען דִיא ...עַד שֶׁתִּשְׁמַע מִמֶּנִּי מַכַּת בְּכוֹרוֹת) בִּיז דוּ וֶועסְט הֶערֶן פוּן מִיר דֶעם אַנְזָאג אוֹיף דִי מַכָּה אַז אִיךְ וֶועל הַרְגֶענֶען דִי בְּכוֹרִים ...מִצְרַיִם (שֶׁאֶפְתַּח בָּהּ בְּכֹה) דֶעם אַנְזָאג פוּן דִיא מַכָּה וֶועל אִיךְ אָנְהֵייבֶּן מִיט דֶעם וָוארְט כֹּה ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק ...אָמַר ה' כַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה, אַזוֹ הָט הקב"ה גֶעזָאגְט אַזוֹ ווִי עֶס וֶועט וֶוערֶן הַאלְבֶּע נַאכְט וֶועלֶען שְׁטַארְבֶּן אִין מִצְרַיִם אַלֵי ...ם: (יז) וְנֶהֶפְכוּ לְדָם. דִי וַואסֶר פוּן טַייךְ נִילוּס וֶועלֶען וֶוערֶן בְּלוּט (לְפִי שֶׁאֵין גְּשָׁמִים יוֹרְדִים בְּמִצְרַיִם) ווייל אִין מִצְרַיִם ...נִיט רֶעגְנִין (וְנִילוּס עוֹלֶה וּמַשְׁקֶה אֶת הָאָרֶץ) דִי וַואסֶר פוּן נִילוּס גֵייט אַרוֹיף אִין דֶערְהֵייךְ אוּנ עֶס בֶּעגִיסְט דִיא גַאנְצֶע ...(וּמִצְרַיִם עוֹבְדִים לְנִילוּס) דִי מִצְרַיִם הַאלְטֶען דֶעם נִילוּס פַר אַגָאט אוּנ דִינֶען צוּ אִים (לְפִיכָךְ הִלְקָה אֶת יִרְאָתָם) דְרִיבֶּער ...הקב"ה פְרִיעֶער גֶשְׁלָאגֶען זֵייעֶר גָאט (וְאַחַר כָּךְ הִלְקָה אוֹתָם) נָאכְדֶעם הָט עֶר דִי מִצְרַיִם גֶעשְׁלָאגֶען: (יח) וְנִלְאוּ מִצְרַיִם. ...מִצְרַיִם זֶענֶען מִיד גֶיוָוארֶען (לְבַקֵּשׁ רְפוּאָה לְמֵי הַיְאוֹר שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִן לִשְׁתִּיָּה) צוּ זוּכֶען אַהֵיילוּנְג צוּ דִי וַואסֶר פוּן טַייךְ מֶען ...זָאל קֶענֶען טְרִינְקֶען: (יט) וְאֱמֹר אֶל אַהֲרֹן. הקב"ה הָאט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה זָאג צוּ אַהֲרֹן עֶר זָאל שְׁלָאגֶען דָם וַואסֶער, ...ם הָט מֹשֶׁה נִיט גֶשְׁלָאגֶען דָם וַואסֶער, זָאגְט רש"י (לְפִי שֶׁהֵגֵן הַיְאוֹר עָלָיו כְּשֶׁנִּשְׁלַךְ לְתוֹכוֹ) ווייל דֶער טַייךְ הָט

דעת זקנים מבעלי התוספות

...באש. לפי שאילו לא היה נבאש לא היו נמנעין מלשתות ...כי אע"פ שמראיתו דם טעמו היה מים שמא היו שותין כמו ...ת העולם א כלין עתה לפיכך הדגה תמות כדי שיבאיש ...וכן משמע כדכתיב לקמן. וק"ל א"כ למה נקראת המכה כי אם על שם הדם ולא על שם ההבאשה נ"ל לפי שההבאשה

שפתי חכמים

גם כתיך גם הרא"ם: ב בשאר מכות כתיב כה גבי התראה אבל גבי המכה לא כתיב כה לאפוקי גבי מכות בכורות כתיב גבי מכה גופה

פירוש לתורת אלהים

...מִיךְ דִינֶען אִין דֶר מִדְבָּר וְהִנֵּה אוּנ לֹא שָׁמַעְתָּ דוּ ...ט מִיךְ נִיט צוּא גֶהֶערְט בִּיז אַהֶער [עיין רש"י]: ...אָמַר יְיָ אַזוֹ הָאט גָאט גֶיזָאגְט בְּזֹאת תֵּדַע כִּי אֲנִי יְיָ ...ת דֶעם וָוס אִיךְ וֶועל אוֹיף דִיר שִׁיקֶען דִיא מַכָּה ...טוּ וִויסֶן אַז אִיךְ בִּין גָאט הִנֵּה אָנֹכִי אִיךְ מַכֶּה בַּמַּטֶּה ...יָדִי וֶועל שְׁלָאגֶן דָארְךְ גָאטְס בַּאפֶעל מִיט דֶעם ...קֶען וָואס אִיז אִין מַיין הַאנְד עַל הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיְאוֹר ...דֶעם וַואסֶר וָוס אִין טַייךְ נִילוּס וְנֶהֶפְכוּ לְדָם אוּנ צֵוַיי וֶועלֶן פַרְקֶערְט וֶוערֶן צוּ בְּלוּט: (יח) וְהַדָּגָה אוּנ דִי פִישׁ וָוס אִין טַייךְ וֶועלֶן פֵייגֶרֶן וּבָאַשׁ הַיְאוֹר אוּנ דֶער טַייךְ וֶועט שְׁטִינְקֶען וְנִלְאוּ אוּנ דִי מִצְרַיִם וֶועלֶן מִיד וֶוערֶן זִיכֶענְדִיג אַיין רְפוּאָה צוּ דֶעם וַואסֶר פוּן דֶעם טַייךְ נִילוּס אַז מֶען זָאל זִיא קָאנֶען טְרִינְקֶען [עיין רש"י]: (יט) וַיֹּאמֶר יְיָ הָט גָאט גֶזָאגְט צוּ מֹשֶׁה אֱמֹר דוּ זָאג צוּ אַהֲרֹן קַח מַטְּךָ נֶעם דַיין שְׁטֶעקֶען וּנְטֵה יָדְךָ אוּנ נֵייג דַיין הַאנְד עַל מֵימֵי אוֹיף דִיא וַואסֶער פוּן מִצְרַיִם עַל נַהֲרֹתָם

אוף

אַהֲרֹן אֶת־מַטֹּתָם׃ יג וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה
וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃
ס יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כָּבֵד לֵב
פַּרְעֹה מֵאֵן לְשַׁלַּח הָעָם׃ טו לֵךְ אֶל־
פַּרְעֹה בַּבֹּקֶר הִנֵּה יֹצֵא הַמַּיְמָה
וְנִצַּבְתָּ לִקְרָאתוֹ עַל־שְׂפַת הַיְאֹר
וְהַמַּטֶּה אֲשֶׁר־נֶהְפַּךְ לְנָחָשׁ תִּקַּח
בְּיָדֶךָ׃ טז וְאָמַרְתָּ אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי
הָעִבְרִים שְׁלָחַנִי אֵלֶיךָ לֵאמֹר שַׁלַּח
אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי בַּמִּדְבָּר וְהִנֵּה

אונקלוס

חֻטְרָא דְאַהֲרֹן
חֻטְרֵיהוֹן׃ יג וְאִתַּקַּף לִ
דְפַרְעֹה וְלָא קַבִּיל מִנְ
כְּמָא דְמַלִּיל יְיָ׃ יד וַאֲ
יְיָ לְמֹשֶׁה אִתְיַקַּר (לפו
יַקִּיר) לִבָּא דְפַרְעֹה סָ
לְשַׁלָּחָא עַמָּא׃ טו אִ
לְוָת פַּרְעֹה בְּצַפְרָא
נָפֵיק לְמַיָּא וְתִתְעַ
לְקַדָּמוּתֵהּ עַל כֵּיף נַהֲ
וְחֻטְרָא דְאִתְהֲפֵיךְ לְחִ
תִּסַּב בִּידָךְ׃ טז וְתֵימַר
יְיָ אֱלָהָא דִיהוּדָאֵי שַׁלְ
לְוָתָךְ לְמֵימַר שַׁלַּח
עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָ
בְּמַדְבְּרָא וְהָא

תו״א ונלבת לקראתו על זבחים ...׃

רשב״ם

(יג) ויחזק לב פרעה. לומר כי גם אהרן במכשפות עשה: (יד) כבד. מכביד פרעה את לבו כאשר פירשתי למעלה. כי מתיבות התלוים בגוף האדם יאמר וישמן. ויכבד. וישפל. ויזקין. ויחכם. ומהם יאמר בשעבר זקן כבד שמן ושפל רום אנשים. כולם לשון פעל: (טו) הנה יוצא המימה. כדרך השרים לטייל

בעל הטורים

(יב) מטותם. ב׳ הכא ואידך ומטה אהרן בתוך מטותם איתא ב
שגם במעשה קרח בלע מטה אהרן את מטותם וכשהוציאו אז חזר
ולכך לא הוציאו פרח וע״כ כתיב ויוצא משה את כל המטות מ
שבלעם: (יז) יהנה לא שמעת עד כה. כה אמר ה׳. כה כא״
לן וכ״פ לן עולה ר״מ כל כך מכות לקו במצרים מ׳ ועל הים ר׳ זהו שרמזו לו לא תשמע עד שתלקה כמנין כה כה וזהו שנאמר לן תכו

בית יהודא

את כולן) הָט עֶר אַיינְגֶעשְׁלוּנְגֶען זֵייעֶרֶע אַלֶע שְׁטֶעקִינְס׃
(יד) נִכְבָּדוּ. (תַּרְגּוּמוֹ יַקִּיר) כָּבֵד אִיז דֶערְטַייטְשׁ שְׁוֶוער (וְלָא
אִתְיַקַּר) נִיט עֶס אִיז שְׁוֶוער גֶעוָוארֶן (מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֵׁם דָּבָר)
וַוייל דֶר נָאמֶן פוּן שְׁווער אִיז אוֹיף עִבְרִית „כָּבֵד" (כְּמוֹ כִּי כָבֵד
מִמְּךָ הַדָּבָר) וְוִיא עֶס שְׁ זֵייט אִין פָּסוּק יִתְרוֹ הָט גְזָאגְט צוּ מֹשֶׁה דִי זַאךְ אִיז פַר דִיר שְׁוֶוער וְדִי זַאךְ אִיז שְׁוֶוערֶער פוּן
שְׁוֶוערֶער פוּן דַיינֶע קְרֶעפְטִין׃ (טו) הִנֵּה יוֹצֵא הַמַּיְמָה. אִין דֶר פְרִיה גֵייט פַּרְעֹה אַרוֹיס פוּן זַיין שְׁטוּב צוּם וַואסֶער (לְ

רש״י

את כולן: (יד) כבד. תרגומו יקיר ולא אתיקר
שהוא שם דבר כמו (שמות יח) כי כבד ממך הד
(טו) הנה יוצא המימה. לנקביו שהיה עושה

שפתי חכמים

משמע מאחר שחזר וכו׳ והיה נס בתוך נס ואלו היה נחש לא היה רק נס אחד אבל לאחר שנעשו מטות כדכתיב נמי את מטותם חזר ובלע

פירוש לתורת אלהים

נָאךְ דֶעם אַז פוּן דֶעם שְׁלַאנְג פוּן אַהֲרֹן אִיז וְוידֶער
גְוָוארֶן אַשְׁטֶעקֶן הָאט דֶער שְׁטֶעקֶן אַיין גְשְׁלִינְגֶען דִי
שְׁטֶעקִינְס פוּן דִיא מְכַשְּׁפִים׃ (יג) וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה אוּנ
עֶס אִיז וָוארֶן גְשְׁטַארְקְט דָאס הַאַרְץ פוּן פַּרְעֹה וְלֹא
שָׁמַע אֲלֵיהֶם אוּנ הָט נִיט צוּ גְהֶערְט צוּ מֹשֶׁה אוּנ צוּא
אַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ אַזוֹ וְוִיא גָאט הָט גִירֶעט אַז פַּרְעֹה
וֶועט נִיט צוּא הֶערֶן׃ (יד) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה הָאט גָאט
גְזָאגְט צוּ מֹשֶׁה כָּבֵד לֵב פַּרְעֹה עֶס אִיז שְׁוֶוער דָס הַאַרְץ
פוּן פַּרְעֹה מֵאֵן לְשַׁלַּח הָעָם עֶר וִויל נִיט שִׁיקֶן דָם פָאלְק׃
(טו) לֵךְ גֵייא צוּ פַּרְעֹה אִין דֶער פְרִי הִנֵּה יוֹצֵא הַ
עֶר וֶועט אַרוֹיס גֵיין צוּא דֶעם וַואסֶער [עיין
וְנִצַּבְתָּ לִקְרָאתוֹ אוּנ דוּ זָאלְסְט דִיךְ שְׁטֶעלֶן אַקֶעגֶן
בַּייא דֶעם בָּארְטֶען פוּן דֶעם טַייךְ וְהַמַּטֶּה אוּנ
שְׁטֶעקֶן וָואס אִיז פַר קֶערְט גְוָוארֶען צוּא אַשְׁ
זָאלְסְטוּ נֶעמֶן אִין דַיין הַאנְט׃ (טז) וְאָמַרְתָּ אֵלָיו א
זָאלְסְט זָאגֶן צוּ פַּרְעֹה יְיָ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים דֶר גָאט פ
יוּדֶן הָט מִיךְ צוּ דִיר גְשִׁיקְט לֵאמֹר אִיךְ זָאל דִיר
שַׁלַּח אֶת עַמִּי שִׁיק מַיין פָאלְק וְיַעַבְדוּנִי בַּמִּדְבָּר אוּנ

משלי

אַבְרָהָם אִיז גָאר גֶעוֶוען אֵיינֶער, יִצְחָק אֵיינֶר, יַעֲקֹב מִיט
זַיינֶע קִינְדֶר, הקב״ה הָט אָבֶער גֶעוָואלְט זַיין נָאמֶען זָאל
בַּקֶענְט וֶוערֶן אוֹיף דֶר וֶועלְט, אוּנ דִי תּוֹרָה זָאל גִיגֶעבֶען
וֶוערֶן צוּ דִי קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב, דְרִיבֶּר הָט הקב״ה גֶעזָאגְט
צוּ אַבְרָהָם אִיךְ וֶועל אַריין גֶעבֶּן דַיינֶע קִינְדֶר אִין אַלאנְד,
דָארְטֶן וֶועט מֶען זֵיי פַּיינִיגֶען, נָאכְדֶעם וֶועל אִיךְ זֵיי אַרוֹיס
נֶעמֶן פוּן דֶעם לַאנְד מִיט גְרוֹיסֶע ווּאוּנְדֶר, אוּנ וֶועל דַיינֶע
קִינְדֶר מַאכֶען צוּ אַגְרוֹיסֶע פָאלְק, וֶועט דִי וֶועלְט ווִיסֶן אַז

נחמיה

אִיךְ בִּין אַגָאט וָוס הָאב דִי וֶועלְט בַּשַׁאפֶן, אוּנ דַיינֶע
זֶענֶן מַיין פָאלְק, הָט הקב״ה אוֹיסגֶעקְלִיבֶּען דִי לַאנְד
זַיין מִצְרַיִם, וָוארוּם אִין אֵיין אַנְדֶר לַאנְד וַוייל זֵיי
נִיט וָוס אִיז כִּשּׁוּף, וֶועלִין זֵיי זָאגֶן דָם אִיז גָאר נִיט
גֶעוָוארֶן פוּן גָאט, נָאר מִיט כִּשּׁוּף, אָבֶּר מִצְרַיִם זֶענֶן
מְכַשְּׁפִים אוּנ זֵיי ווייסֶן וָוס אִיז כִּשּׁוּף, אַז זֵיי וֶועלֶן מוֹ
וָוס מֹשֶׁה טוּהְט אִיז נִיט כִּשּׁוּף נָאר פוּן הקב״ה, וֶועלֶן
גַאנְצֶע וֶועלְט גְלֵייבֶּן אַז עֶס אִיז דָא אַגָאט אוֹיף דֶער וֶו

לָכֶ֖ם מוֹפֵ֑ת וְאָמַרְתָּ֣ אֶֽל־אַהֲרֹ֗ן קַ֧ח
אֶֽת־מַטְּךָ֛ וְהַשְׁלֵ֥ךְ לִפְנֵֽי־פַרְעֹ֖ה יְהִ֥י
לְתַנִּֽין׃ י וַיָּבֹ֨א מֹשֶׁ֤ה וְאַהֲרֹן֙ אֶל־
פַּרְעֹ֔ה וַיַּ֣עֲשׂוּ כֵ֔ן כַּאֲשֶׁ֖ר צִוָּ֣ה יְהוָ֑ה
וַיַּשְׁלֵ֨ךְ אַהֲרֹ֜ן אֶת־מַטֵּ֗הוּ לִפְנֵ֥י פַרְעֹ֛ה
וְלִפְנֵ֥י עֲבָדָ֖יו וַיְהִ֥י לְתַנִּֽין׃ יא וַיִּקְרָא֙
גַּם־פַּרְעֹ֔ה לַֽחֲכָמִ֖ים וְלַֽמְכַשְּׁפִ֑ים
וַיַּֽעֲשׂ֨וּ גַם־הֵ֜ם חַרְטֻמֵּ֥י מִצְרַ֛יִם
בְּלַהֲטֵיהֶ֖ם כֵּֽן׃ יב וַיַּשְׁלִ֙יכוּ֙ אִ֣ישׁ
מַטֵּ֔הוּ וַיִּהְי֖וּ לְתַנִּינִ֑ם וַיִּבְלַ֥ע מַטֵּֽה־

אונקלוס

אַהֲרֹן סַב יָת חוּטְרָךְ
וּרְמִי קֳדָם פַּרְעֹה יְהֵי
לְתַנִּינָא׃ י וַעַל מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן לְוָת פַּרְעֹה וַעֲבָדוּ
כֵּן כְּמָא דְפַקֵּיד יְיָ וּרְמָא
אַהֲרֹן יָת חוּטְרֵהּ קֳדָם
פַּרְעֹה וְקֳדָם עַבְדּוֹהִי
וַהֲוָה לְתַנִּינָא׃ יא וּקְרָא
אַף פַּרְעֹה לְחַכִּימַיָּא
וּלְחָרָשַׁיָּא וַעֲבָדוּ אַף אִנּוּן
חָרָשֵׁי מִצְרַיִם בְּלַחֲשֵׁיהוֹן
כֵּן׃ יב וּרְמוֹ גְּבַר חוּטְרֵהּ
וַהֲווֹ לְתַנִּינַיָּא וּבְלַע

א בלהטיהם סנהדרין סז: ויבלע מטה שבת לז:

בעל הטורים

והשלך לפני פרעה יהי לתנין. ולא
ויהי אלא אחר שתשליך אותו אמור
יהי תנין כדי שישמע פרעה שפ"פ
יחזור לתנין ולמה לתנין לפי שפרעה
על עצמו התנין הגדול הרובץ בתוך יאוריו ורמז לו כשם שזה הוא תנין וחזר להיות עץ יבש כן יחזור פרעה להיות עפר רימה ותולעה:

רש"י

ק להודיע שיש צורך (צרוך) במי ששולח אתכם ר:
להנין. ש נחש: (יא) בלהטיהם. בלחשיהון ואין
דמיון במקרא ויש לדמות לו (בראשית ג) להט החרב
המתהפכת דומה שהיא מתהפכת ע"י לחש: (יב) ויבלע
מטה אהרן. (שבת לז) מאחר שחזר ונעשה מטה א בלע

בית יהודא

ווּעט זָאגֶען צוּ אַייךְ גִיט מִיר מוֹפֵת (אוֹת) אַצֵייכֶן (לְהוֹדִיעַ שֶׁיֵּשׁ צוֹרֶךְ בְּמִי שֶׁשּׁוֹלֵחַ אֶתְכֶם) אִיר זָאלְט מִיר מַאכֶן ווִיסֶן אַז דֶר ווָס שִׁיקְט אַייךְ הָט כֹּחַ צוּ טָאהֶן ווָאס עֶר ווִיל אוּנ מֶען דַארְף אִים פָאלְגֶן:(י) וְלְתַנִּין. (נָחָשׁ) אַשְׁלַאנְג: (יא) וּבְלַהֲטֵיהֶם. (בְּלַחֲשֵׁיהוֹן), מִיט זֵייעֶרע רֵייד פוּן כִּשּׁוּף וְאֵין לוֹ דִמְיוֹן בְּמִקְרָא) אִין דִי פְּסוּקִים פוּן תנ"ך אִיז נִיטָא אַוָוארְט ווָס זָאל זַיין גְלַייךְ דֶעם ווָארְט (וְיֵשׁ לְדַמּוֹת לוֹ) מֶען קֶען גְלַייכֶען צוּא דֶעם ווָארְט דִיא ווֶוערְטֶער לַהַט הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת (דּוֹמֶה שֶׁהִיא מִתְהַפֶּכֶת ע"י לַהַט) עֶס זֶעהְט אוֹס ווִי דֶער שְׁווֶערְד קֶערְט זִיךְ דוּרְךְ כִּשּׁוּף: (יב) וַיִּבְלַע מַטֵּה אַהֲרֹן. דֶר שְׁטֶעקִין פוּן אַהֲרֹן אַיינְגֶעשְׁלוּנְגֶן זֵייעֶרע שְׁטֶעקִינֶם (מֵאַחַר שֶׁחָזַר וְנַעֲשָׂה מַטֶּה) נָאכְדֶעם ווִי פוּן שְׁלַאנְג אִיז צוּרִיק גֶעווָארֶען אַשְׁטֶעקִין (בָּלַע

דעת זקנים מבעלי התוספות

יהי לתנין. על שנתגאה ונקרא התנין הגדול נעשה לו
מתנין ולומר מה נחש מתעקם והולך אף פרעה. ועוד
א עליו נגע אחד וגו' לומר לו רשע היה לך להבין מפרעה
הראשון שנתנגע על שעכב שרה וצער אברהם:

שפתי חכמים

מתחזק מעצמו: ק לפי שפי' כפ' ואתחנן על מופתים הם מכות
מופלאות הוצרך לפרש שכאן פירושו אות: ר ר"ל שיש כח וממשלה
כמי ששולח אתכם כמו דכתיב בפרשת האזינו יזכחו לשדים לא אלוה
ומתרגמינן דלית בהון צרוך: ש כי שם התנין ביבשה הוא נחש
וכמים הוא דג וכן פי' הרד"ק בשרש תנין: ת ר"ל אותו חרב
פך מאליו ואדם הרואה אותו סובר שמתהפך ע"י לחש א"כ משמע דלהט דהתם לשון לחש הוא: א ר"ל מדלא כתיב ויבלע תנין אהרן

פירוש לתורת אלהים

ר צוּ זָאגֶן תְּנוּ לָכֶם מוֹפֵת גִיט צוּ אַייךְ אַוואוּנְדֶערְלִיכֶן
ן אַז דֶער ווָס שִׁיקְט אַייךְ אִיז צוּ אִים פַר הַאנְדִין
אוּנ מֶמְשָׁלָה אַז מֶען דַארְף אִים פָאלְגֶן וְאָמַרְתָּ אֶל
ן זָאלְסְטוּ זָאגֶען צוּא אַהֲרֹן קַח אֶת מַטְּךָ נֶעם דַיין
עֶקֶן וְהַשְׁלֵךְ לִפְנֵי אוּנ ווַארְף פַר פַּרְעֹה יְהִי עֶר זָאל
לְתַנִּין צוּ אַשְׁלַאנְג: (י) וַיָּבֹא מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן זֶענֶען
קוּמֶען צוּ פַּרְעֹה וַיַּעֲשׂוּ כֵן אוּנ זֵייא הָאבֶּן אַזוֹ גְטָאן
ך אַהֲרֹן הָט גְווָארְפֶן זַיין שְׁטֶעקֶן פַר פַּרְעֹה אוּנ
פַר זַיינֶע קְנֶעכְט וַיְהִי לְתַנִּין אִיז עֶר גְווָארֶן אַשְׁלַאנְג:
(יא) וַיִּקְרָא הָאט פַּרְעֹה גְרוּפֶען זַיינִי חֲכָמִים אוּנ זַיינֶע
כִּישׁוּף מַאכֶר אוּנ הָט זֵיי גְזָאגְט זֵיי זָאלֶן אוֹךְ אַזוֹ טָאן
וַיַּעֲשׂוּ הָאבֶּן דִי כִּישׁוּף מַאכֶער פוּן מִצְרַיִם אוֹךְ גִיטָאן
בְּלַהֲטֵיהֶם מִיט זֵייעֶר שְׁפְּרָאךְ כֵּן אַזוֹי ווִיא אַהֲרֹן הָאט
גְטָאן: (יב) וַיַּשְׁלִיכוּ אִישׁ מַטֵּהוּ אִיטְלִיכֶר מֶענְשׁ פוּן זֵייא
הָט גְווָארְפֶן זַיין שְׁטֶעקֶן וַיִּהְיוּ לְתַנִּינִים אוּנ זֵייא זֶענֶען
גְווָארֶען שְׁלַאנְגֶן נָאךְ דֶעם הָאט גָאט אַנֶם גְטָאן וַיִּבְלַע

משלי

אמֶען, מוּז עֶר קוּמֶען צוּ דִיא בֶּרְלִינֶער אָדֶער פַּארִיזֶער
טוֹירִים פַר זֵיי גֶעבֶּן עֶקְזַאמֶן, אוּנ טָאמֶר ווֶעט מֶען זָאגֶן
אִיז דָא נָאךְ אִין גְרֶעסֶערֶע שְׁטֶעט גְרֶעסֶערֶע דָאקְטוֹירִים
אִין בֶּרְלִין אוּנ אִין פַּארִיז, אוּנ פַר זֵיי ווֶעט עֶר נִיט קֶענֶן
עֶקְזַאמֶן, ווֶעט דָאךְ דִי זַאךְ קֵיין עֶנְדֶע הָאבֶּן, דְרִיבֶּר
מֶענְטְשׁ ווָס לֶערוּנְט אוֹיס אַחָכְמָה וְדָאקְטָאר אָדֶער אַיין

נחמיה

אַנְדֶער חָכְמָה) דַארְף עֶר בַּא"ד פָּארֶען צוּ דֶעם גְרֶעסְטֶען
דָאקְטָאר אִין דֶר ווֶעלְט אוּנ גֶעבֶּן פַר אִים עֶקְזַאמֶען, ווֶעט
שׁוֹין קֵיינֶר נִיט קֶענֶן רֵייךְן אוֹיף אִים שְׁלֶעכְטְס, דָס זֶעלְבִּיגֶע
אִיז גִיוֶוען בַּיי הקב"ה, בִּיז דִי צַייט פוּן אַבְרָהָם אִיז גִיוֶוען
צְוַואנְצִיג דוֹרוֹת אוּנ אַלֶע הָאבֶּען דֶערְצֶערוּנְט אוּנ נִיט
גֶעגְלוֹיבְּט אַז עֶס אִיז דָא אַגָאט ווָס הָט בַּשַׁאפֶן דִי ווֶעלְט.

וְנָתַתִּי אֶת־יָדִי בְּמִצְרָיִם וְהוֹצֵאתִי
אֶת־צִבְאֹתַי אֶת־עַמִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בִּשְׁפָטִים גְּדֹלִים׃
ה וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בִּנְטֹתִי
אֶת־יָדִי עַל־מִצְרָיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם׃ ו וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתָם כֵּן
עָשׂוּ׃ ז וּמֹשֶׁה בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה
וְאַהֲרֹן בֶּן־שָׁלֹשׁ וּשְׁמֹנִים שָׁנָה
בְּדַבְּרָם אֶל־פַּרְעֹה׃ פ רביעי ח וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃
ט כִּי יְדַבֵּר אֲלֵכֶם פַּרְעֹה לֵאמֹר תְּנוּ

אונקלוס

וְאֶתֵּן יָת מְחַת גְּבוּ[רְתִּי]
בְּמִצְרָיִם וְאַפֵּיק יָת [...]
יָת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂ[רָאֵל]
מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּ[...]
רַבְרְבִין׃ ה וְיִדְעוּן מִצְ[רָאֵי]
אֲרֵי אֲנָא יְיָ כַּד אֲרֵי[ם]
מְחַת גְּבוּרְתִּי עַל מִצְ[רָיִם]
וְאַפֵּיק יָת בְּנֵי יִשְׂ[רָאֵל]
מִבֵּינֵיהוֹן׃ ו וַעֲבַד מ[שֶׁה]
וְאַהֲרֹן כְּמָא דְפַקֵּיד
יָתְהוֹן כֵּן עֲבָדוּ׃ ז וּמ[שֶׁה]
בַּר תְּמָנַן שְׁנִין וְאַהֲ[רֹן]
תְּמָנַן ותלת
בְּמַלָּלוּתְהוֹן עִם פַּרְ[עֹה]׃
ח וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְ[אַהֲרֹן]
לְמֵימָר׃ ט אֲרֵי י[מַלֵּל]
לְוָתְכוֹן פַּרְעֹה לְ[מֵימָר]
הָבוּ לְכוֹן אָתָא וְ[...]

תו"א וכולאתי את לבאותי שבוט[...]

רשב"ם

(ה) וידעו מצרים כי אני ה'. אדון ומו[...]
עתה אמרו לא ידעתי את ה'

בית יהודא

[...]עשטארקט, פרעה אליין האט זיך שטארקט זיין הארץ ער זאל
[נ]יט ארויסשיקען די יודין: (ה) ואת ידיו. זאגט רש"י יד
ממש להכות בהם) הקב"ה האט געזאגט איך וועל שיקן מיין
האנט אויף מצרים איך זאל זיי שלאגן: (ט) ומופת. זאגט רש"י הקב"ה האט געזאגט צו משה אונ אהרן אויב

רש"י

לסוף עד אשר שמתים בידך וכדלעיל בפ' שמות בפ' [...]
לסוף ע"ש): (ה) את ידי. יד ממש להכות בהם: (ט) כ[י]

שפתי חכמים

[ב]לס"ו פיב דאוי פיקצס כ' את לכו נס כב' מכות הראשונות אעפ"כ רלה ה' שיפרסם רשעתו להוקיע שאף בלתי החיזוק של הקב"

פירוש לתורת אלהים

[י]שמע אונ פרעה וועט אייך ניט וועלין צוא הערין
[ח]אטשי אטייל מכות וועלען שון אויף אים קומען
ונתתי את ידי במצרים וועל איך געבען מיין שלאק אין
מצרים והוצאתי את צבאותי אונ איך וועל אויס ציהן
מיין הערשאפט דם זענן את עמי מיין פאלק די קינדר
ישראל מארץ מצרים פון דעם לאנד מצרים בשפטים
גדולים מיט גרויסע משפטים: (ה) וידעו מצרים כי אני יי
אונ די מצרים וועלען וויסן אז איך בין גאט בנטותי
אז איך וועל נייגן מיין האנד צו שלאגן דיא מצרים
והוצאתי את בני ישראל אונ איך וועל אויס ציהן דיא
קינדר ישראל מתוכם פון צווישן זיי: (ו) ויעש משה
אונ משה מיט אהרן האבן גטאן אליץ ווס גא[ט]
זיי גבאטן אונ האבן ניט משנה גוועזן נאר כאשר
אזו ווי גאט האט זיי גבאטן כן עשו אזו האבן זיי ג[עטאן]
(ז) ומשה אונ משה איז אלט גוועזן אכציג יאר
בן שלש ושמונים שנה אונ אהרן איז אלט גוועזן [...]
אונ אכציג יאר בדברם אל פרעה אז זיי האבן אן[געהויבן]
צוא ריידן מיט פרעה: (ח) ויאמר יי אל משה ואל [אהרן]
האט גאט גזאגט צו משה אונ צו אהרן לאמר או[ן]
זיי אזו גזאגט: (ט) כי אז פרעה וועט צו אייך

משלי

(ט) כי ידבר אליכם פרעה תנו לכם מופת וגו'. דער ספר
שסן המור פרעגט פר וואס די ערשטע דרייא מכות האט
הקב"ה געשלאגן פרעה מיט אזעלכע מכות וואס די חרטומים
האבן אויך געקענט מאכן? נאך דארפן מיר וויסן פאר וואס
האט הקב"ה אויסגעקליבן פון אלע לענדר די לאנד מצרים
די יודן זאלען אין מצרים ארבעטען, ניט אין איין אנדער
לאנד, נאר מיר וויסן יעדער מענטש וואס לערנט אחכמה
למשל [...] גלערנט צו זיין אדאקטער אז ער ענדיגט

נחמיה

דם לערנונג מוז ער בעליינן עקזאמן פר גרעסערע ח[כמים]
אז די חכמים שרייבן אויף אים ער קען די חכמה
אדאקטאר] פארלאזט מען זיך אויף זייא, אונ מען
זיינע רעצעפטין אין דיא אפטייק, עס קען אבער צ[ו]
איינער זאגן אויף אים ער איז אקליינער דאקטאר,
דאקטוירים וואס ער האט פר זיי געגעבן עקזאמע זענ[ען]
קליינע דאקטוירים, זאל ער נאר קומן צו ברייגר,
פאריזער דאקטוירים וועט ער פאר זייא ניט קענען

וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יְדַבֵּר אֶל־פַּרְעֹה וְשִׁלַּח
אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ׃ ג וַאֲנִי
אַקְשֶׁה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְהִרְבֵּיתִי
אֶת־אֹתֹתַי וְאֶת־מוֹפְתַי בְּאֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ ד וְלֹא־יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פַּרְעֹה

אונקלוס

הֲרֹן אָחוּךְ יְמַלֵּל עִם
עֹה וִישַׁלַּח יָת בְּנֵי
רָאֵל מֵאַרְעֵהּ׃ ג וַאֲנָא
קְשֵׁי יָת לִבָּא דְפַרְעֹה
סְגֵּיתִי יָת אָתְוָתַי וְיָת
פְתַי בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃
לָא יְקַבֵּל מִנְכוֹן פַּרְעֹה

רשב"ם

שלח. שיאמר לו אהרן שישלח בני ישראל מארצו׃

בעל הטורים

ליון: (ג) ואני אקשה. ועליו נאמר עם עקש תתפתל עקש בגימטריא מלך מצרים׃

רש"י

ליחות ושליחות כפי ששמעת מפי ב ואהרן אחיך ימליצנו ימנו באזני פרעה: (ג) ואני אקשה. מאחר שהרשיע ים כנגדי ם וגלוי לפני שאין נחת רוח באומות עו"א לב שלם לשוב ע טוב לי שיתקשה לבו למען הרבות ותותי ותכירו את פ גבורותי. וכן מדתו של הקב"ה פורענות על האומות עו"א כדי שישמעו ישראל וייראו (צפניה ג) הכרתי גוים נשמו פנותם וגו' אמרתי אך י אותי תקחי מוסר ואף על פי כן בחמש מכות מכות לא נאמר צ ויחזק ה' את לב פרעה אלא ויחזק רעה (ועיין ברא"ם שגורם כאן דבור המתחיל בלכתך

בית יהודא

תְּדַבֵּר׃ . דו וועסט רייִדן צו אַהֲרֹן (פַּעַם אַחַת) נאר איין מאל (כָּל שְׁלִיחוּת וּשְׁלִיחוּת כְּפִי שֶׁשָּׁמַעְתָּ מִפִּי) יעדער זאך וואס איך האב דיר געזאגט ווען איך האב דיך געשיקט זאלסטו זאגן צו אים אזו ווי דו האסט גיהערט פון מיין מויל (וְאַהֲרֹן אָחִיךָ) אונ דיין ברודער אַהֲרֹן (יַמְלִיצֶנּוּ וְיַטְעִימֶנּוּ בְּאָזְנֵי פַרְעֹה) וועט די רייד געבען צו פארשטיין צו פַּרְעֹה מיט מְלִיצָה אונ מיט חָכְמָה אֲפִילוּ ניט מיט דיא זעלבינגע ווערטער וואס דו זאגסט צו אים: (ג) וַאֲנִי אַקְשֶׁה׃ . אַרט רש"י איז דען רעכט אזו צו טאהן , הקב"ה זאל הארט מאכן די הארץ פון פַּרְעֹה ער זאל ניט וועלן ארויסשיקן די יודין ער זאל אים קענן שלאגן. ענפערט רש"י הקב"ה הט געזאגט (מֵאַחַר שֶׁהִרְשִׁיעַ וְהִתְרִים) ווייל פַּרְעֹה הט געזינדיגט אונ האט זיך געשטעלט מיט העזה געגין מיר אונ האט געזאגט ער גלויבט ניט אז איך אט (וְגָלוּי לְפָנַי שֶׁאֵין נַחַת רוּחַ בְּאוּמוֹת עוֹבְדֵי כוֹכָבִים לָתֵת לֵב שָׁלֵם לָשׁוּב) אונ איך ווייס אז די פעלקר ודי שטערן דינער ען ניט קיין פערגעניגן צו טאהן תְּשׁוּבָה מיט אֱמֶת מיט דעם גאנצען הארץ אונ אֲפִילוּ פַּרְעֹה וועט טאהן תְּשׁוּבָה אונ ארויס שיקען די יודין וועט דס ניט זיין מיט אֱמֶת ער וועט נאך ניט גלויבען אין מיין געטליכקייט וועל איך דאך ארפן ווייטער שלאגן , אונ איך וועל אים ניט קענען שלאגן . ווארום מענטשין וועלן פרעגען אז פַּרְעֹה הט גטאן בה אונ הט ארויס גשיקט די יודין פאר וואס שלאגט מען אים , זיי וועלן דאך ניט וויסן אז אין הארצן גלויבט ער ניט יר , דריבער (טוֹב לִי) איז בעסר פר מיר (שֶׁיִּתְקַשֶּׁה לִבּוֹ) זיין הארץ זאל הארט ווערן אונ זאל ניט וועלן שיקן די יודען צרים (לְמַעַן הַרְבּוֹת בּוֹ אוֹתוֹתַי) וועל איך מעהרין אויף אים מיינע צייכען ביז ער וועט דערקענען מיט אֱמֶת אז איך אט (וְתַכִּירוּ אֶת גְבוּרוֹתַי) אונ פאר יודין וועט אויך גוט זיין זיי וועלן דערקענען מיין שטארקייט (וְכֵן מִדָּתוֹ שֶׁל הקב"ה) אז איז דערפירונג פון הקב"ה (מֵבִיא פוּרְעָנוּת עַל רִשְׁעֵי עוֹבְדֵי כוֹכָבִים) ער ברייננגט צָרוֹת אונ שטראפט דיא רְשָׁעִים פון שטערין דינער (כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל וְיִירָאוּ) יודין זאלען הערן אז הקב"ה שטראפט די רְשָׁעִים וועלן זיי מורא האבן ינדיגען (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פָּסוּק הקב"ה הט געזאגט (הִכְרַתִּי גוֹיִם) איך האב פארשניטען פעלקער (נָשַׁמּוּ) זייערע שׂרים זענען וויסט געווארן (אָמַרְתִּי) האב איך געזאגט אז איר וועט זעהן זייער שטראף (אַךְ תִּירְאִי אוֹתִי) פר מיר מורא האבען (תִּקְחִי מוּסָר) דו וועסט נעמען אמורא אין דיין הארצען (וְאַף עַל פִּי כֵן) פון דעסטוועגען ניט אין אנהייב האט הקב"ה געשטארקט דיא הארץ פון פַּרְעֹה ער זאל ניט שיקען די יודין , ווארום (בְּחָמֵשׁ מַכּוֹת נות) ביי דיא ערשטע פינף מַכּוֹת (לֹא נֶאֱמַר וַיְחַזֵּק ה' אֶת לֵב פַּרְעֹה) זאגט ניט דער פָּסוּק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא האט ארקט דיא הארץ פון פַּרְעֹה (אֶלָּא וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה) נאר עס שטייט אין פָּסוּק דיא הארץ פון פַּרְעֹה האט זיך

שפתי חכמים

מע אלי פרעה א"ו ה"ק הן בני ישראל לא שמעו אלי אף על פי ליחות היא לטובתם אפ"ה לא שמעו אלי בסבה שאני ערל א"כ איך ישמע אלי פרעה והנה הוא הק"ו בעצמו שנא' כפ' : נ פי' דלכן אמר את כל אשר אצוך שאתה תדבר לפני כל דבור ודבור פעם א' בקצרה ולא יותר כמו ששמעת מפי אחיך ידבר כל דבור ודבור פעמים ושלש עד שיטעימנו וימליצנו רעה . מהרש"ל : ס דהא ודאי הוא שפרעה ימרוד בו מאחר חזק את לבו וכי דרך של הקב"ה כן שיתן בדעתו של אדם על רצונו ל"ס וגלוי וכו' : ע ר"ל ואי לא אקשה את לבו אז בודאי שיעשה תשובה וגלוי לפני שלא יעשה תשובה שלימה בלב שלם ואם אביא מכות ופורעניות עליו אז יאמרו הבריות כך מדתו של הקב"ה שמביא פורעניות על מי שחוזר בתשובה והם לא יודעין שאינו חוזר בתשובה בלב שלם לכן אקשה את לבו כדי שלא יחזור בתשובה כלל ואז יכול אני להרבות מופתי להביא פורעניות עליו לעיני כל אדם: פ דייק מדכתיב בקרא והרביתי את אותותי דמשמע מן הקרא שיביא עליו מכות ועונשים יותר על מה שחטא וא"כ קשה למה הוא רוצה להביא עליו מכות יתירות יותר על מה שחטא ועז"פ כדי שתכירו אתם את גבורותי וע"ז מביא ראיה וכן מדתו וכו' וק"ל : צ פי' אע"פ

פירוש לתורת אלהים

דיך שיקען וְאַהֲרֹן אונ דיין ברודער אַהֲרֹן זאל צו פַּרְעֹה אונ זאל אים פר שטיין געבן דיינע אונ אלי מיינע שְׁלִיחוּת וועט זיין וְשִׁלַּח אֶת בְּנֵי מֵאַרְצוֹ ער זאל ארוים שיקען די קינדער ישראל ן לאנד נאר ווייל פַּרְעֹה האט גזאגט מִי יְיָ אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ דרום : (ג) וַאֲנִי וועל איך הארטען דאס הארץ פון פַּרְעֹה ער זאל ניט שיקען די ישראל אונ דרום וועל איך דס טאן וְהִרְבֵּיתִי כְּדֵי איך זאל מערן מיינע צייכן וְאֶת מוֹפְתַי אונ מיינע וואונדער אין לאנד מִצְרַיִם איך וועל אים שלאגען מיט מַכּוֹת : (ד) וְלֹא

יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר אֲנִי יְהוָה
דַּבֵּר אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֵת
כָּל־אֲשֶׁר אֲנִי דֹּבֵר אֵלֶיךָ׃ ל וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה הֵן אֲנִי עֲרַל שְׂפָתַיִם
וְאֵיךְ יִשְׁמַע אֵלַי פַּרְעֹה׃ פ ז א וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רְאֵה נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים
לְפַרְעֹה וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יִהְיֶה נְבִיאֶךָ׃
ב אַתָּה תְדַבֵּר אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּךָּ

אונקלוס

מֹשֶׁה לְמֵימַר אֲנָא יְיָ
מַלֵּיל עִם פַּרְעֹה מַלְכָּא
דְמִצְרַיִם יָת כָּל דִּי אֲנָא
מְמַלֵּיל עִמָּךְ: ל וַאֲמַר
מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ הָא אֲנָא
יַקִּיר מַמְלָל וְאֶכְדֵין
יְקַבֵּל מִנִּי פַּרְעֹה:
א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה חֲזֵי
מַנֵּיתָךְ רַב לְפַרְעֹה
וְאַהֲרֹן אָחוּךְ יְהֵי
מְתֻרְגְּמָנָךְ: ב אַתְּ תְּמַלֵּיל
יָת כָּל דִּי אֲפַקְּדִנָּךְ
ואהרן

רשב"ם

הוא משה שאצל הדבור היה הוא תחלה ואהרן אחריו. ואצל הלידות מקדים אהרן למשה ולענין הדבור מקדים משה לאהרן: (ל) ואיך ישמע אלי פרעה. פרשה זו היא פרשה שלמעלה הן בני ישראל לא שמעו אלי וגו' אבל למעלה קיצר דבריו שיפרש אלה ראשי בית אבותם לדעת מי הם משה ואהרן בדברם אל פרעה: (א) נביאך. דברן תחתיך:

בעל הטורים

(ל) הן אני. ד' דסמיכי. הכא. ואידך הן אני כפיך לאל. הן אני נשארתי לבדי. ואל יאמר הסרים הן אני עץ יבש. משה אמר הן אני ערל שפתים והקב"ה א"ל הן אני כפיך לאל כלומר אל תחוש לערלת שפתיך כי אהיה עם פיך והוריתיך וכן ואל יאמר הסרים הן אני עץ יבש אל יאמר כלום מי ילד לי את אלה כלומר יבטח בשם שיש בידו לרפאותו כאשר אלה וילדה

בית יהודא

הָעִנְיָן עָלָיו לְהַתְחִיל בּ') הֵייבְּט מֶען אִיצְט אָן נָאךְ אַמָאהְל פוּן אָנְהֵייבּ צוּ שְׁמוּעֶסְעֶן פוּן דֶעם עִנְיָן: וַאֲנִי ה'). הקב"ה הָט גֶעזָאגְט (כְּבָאי אֲנִי לְשַׁלְחָךְ. וּלְקַיֵּים דִּבְרֵי שְׁלִיחוּתִי) אִיךְ בִּין וֶוערְט דִיךְ צוּ שִׁיקֶען אוּנ דוּ זָאלְסְט טָאהְן וִוי מַיינֶע בֶּייד נָוס אִיךְ הָאבּ דִיךְ גֶעשִׁיקְט: (ל) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִפְנֵי ה'). מֹשֶׁה הָט גֶעזָאגְט פַאר הקב"ה (הִיא הָאֲמִירָה שֶׁאָמַר לְמַעְלָה) דָאס אִיז דָאס זֶעלְבִּיגֶע וָואס מֹשֶׁה הָאט פְּרִיעֶר גֶעזָאגְט (הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי) מַאדָאךְ דִי יוּדִין הָאבֶּן נִיט גֶעוָואלְט הֶערֶען מַיינֶע רֶייד וִוי אַזוֹי וֶועט פַּרְעֹה וֶועלֶען הֶערֶען מַיינֶע רֶייד (וְשָׁנָה הַכָּתוּב כָּאן) אוּנ דֶער פָּסוּק זָאגְט דָס דָא נָאךְ אַמָאהְל (כֵּיוָן שֶׁהִפְסִיק הָעִנְיָן) וַוייל מֶען הָט אִין מִיטֶען אוֹיפְגֶעהֶערְט פוּן דֶעם עִנְיָן צוּ רֵיידֶען אוּנ מֶען הָט גֶעשְׁמוּעֶסְט פוּן דֶעם יִחוּס פוּן מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן, אִיצְט אַז מֶען קוּמְט נָאךְ אַמָאהְל צוּ דֶעם עִנְיָן הֵייבְּט מֶען נָאךְ אַמָאהְל אָן צוּ רֵיידֶען פוּן וָוס מֶען הָאט פְּרִיעֶר אוֹסְגֶעזָאגְט (וְכָךְ הִיא הַשִּׁטָּה) אוּנ אַזוֹי אִיז דֶער פִירוּנְג בַּיי מֶענְטְשִׁין אוֹךְ (כְּאָדָם הָאוֹמֵר נַחְזוֹר עַל הָרִאשׁוֹנוֹת) אַזוֹ וִוי אֵיינֶער זָאגְט צוּ זַיין חָבֵר מִיר וֶועלֶען צוּרִיק גֵיין צוּ אוּנְזֶערֶע עֶרְשְׁטֶע רֵייד: (א) וּנְתַתִּיךָ אֱלֹהִים לְפַרְעֹה). הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה דוּא וֶועסְט זַיין אוֹיף פַּרְעֹה אַ שׁוֹפֵט (וְרוֹדֶה) אוּנ אַגֶעוָועלְטִיגֶער דוּ זָאלְסְט אִים שְׁלָאגֶן מִיט מַכּוֹת אוּנ יִסּוּרִים: (יִהְיֶה נְבִיאֶךָ) זָאגְט רַשִׁ"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִוי דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (יְהֵי מְתוּרְגְּמָנָךְ) דוּ וֶועסְט רֵיידֶען צוּ אַהֲרֹן אוּנ אַהֲרֹן וֶועט רֵיידֶען פוּן דַיינֶעטְוֶועגֶן צוּ פַּרְעֹה (וְכֵן כָּל לָשׁוֹן נְבוּאָה) אוּנ וואוּ עֶס שְׁטֵייט דֶער וָוארְט נְבוּאָה מֵיינְט מֶען (אָדָם הַמַּכְרִיז וּמַשְׁמִיעַ לָעָם דִּבְרֵי תוֹכָחוֹת) דֶר מֶענְטְשׁ וָוס זָאגְט צוּם פָאלְק שְׁטְרָאף־רֵייד, דֶר מֶענְטְשׁ הֵייסְט נָבִיא, נְבִיא אִיז טַייטְשׁ אַרֵיידֶער (וְהוּא מְגוּזָר נִיב שְׂפָתַיִם) דָאס אִיז פוּן וָוארְט נִיב, רֵיידֶען (יָנוּב חָכְמָה) עֶר וֶועט רֵיידֶען חָכְמָה (וַיְכַל מֵהִתְנַבְּאוֹת דִּשְׁמוּאֵל) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין סֵפֶר שְׁמוּאֵל וּבַיי שָׁאוּל) עֶר הָט אוֹיפְגֶעהֶערְט צוּא רֵיידֶען נְבִיאוֹת, אוֹף דַייטְשׁ רוּפְט מֶען אִים פְּרֶעדִיגֶער: (ב) נאתה

רש"י

אני ה'. כדאי אני לשלחך ולקיים דברי שליחותי: (ל) ויאמר משה לפני ה'. היא האמירה שאמר למעלה הן בני ישראל לא שמעו אלי ושנה הכתוב כאן כיון שהפסיק הענין וכך היא השיטה כאדם האומר נחזור על הראשונות: (א) נתתיך אלהים לפרעה. שופט ורודה לרדותו במכות ויסורין: יהיה נביאך. כתרגומו מתורגמנך וכן כל לשון נבואה אדם המכריז ומשמיע לעם דברי תוכחות והוא מגזרת (ישעיה נז) ניב שפתים (משלי י) ינוב חכמה ויכל מהתנבאות דשמואל (ש"א י) ובלעז קורהו פרידיג"ר (פרעדיגן): (ב) אתה תדבר. פעם אחת

שפתי חכמים

מחובר וכו': מ פי' האמירה של ואני ערל שפתים הבא אחר הן בני ישראל לא שמעו אלי שזו היא האמירה ראשונה ושנאה בפרשה שניה לא האמירה של ולא שמעו כי זו לא נשנית בפ' שניה רא"ם. ואני אומר על כל מה שנאמר בפ' ראשונה קאי והא דלא נשנית בפרשה שניה הדבור של ולא שמעו אלי לדבור ההוא גם כן מרומז בפרשה שניה דקשה למה מהפך בכתוב ממה שנאמר למעלה בפרשה ראשונה דלעיל כתיב ואיך ישמע אלי פרעה ואני ערל שפתים ובפרשה שניה כתיב הן אני ערל שפתים

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) ראה נתתיך אלהים. לפי שעשה עצמו אלוה שנאמר לי יאורי אמר הקב"ה אתה לו לאלהים:

פירוש לתורת אלהים

הָאט גָאט גֶערֶעט צוּא מֹשֶׁה אוּנ הָאט צוּ אִים אַזוֹי גֶזָאגְט אֲנִי יְיָ זָאלְסְט וִויסֶן אַז אִיךְ בִּין גָאט [טייטש רש"י] דַּבֵּר אֶל פַּרְעֹה דוּא מֹשֶׁה רֶעד צוּא פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֵת כָּל אַלְץ וָוס אִיךְ רֶייד צוּ דִיר [טייטש רש"י]: (ל) וַיֹּאמֶר הָט מֹשֶׁה גֶזָאגְט פַר גָאט הֵן אֲנִי אִין בִּין עֲרַל שְׂפָתַיִם פַר שְׁטָאפְּטִי לֶעפְּצֶן וְאֵיךְ אוּנ וִוי וֶועט פַּרְעֹה מִיךְ צוּ הֶערֶן: (א) וַיֹּאמֶר הָט גָאט גֶזָאגְט צוּ מֹשֶׁה רְאֵה זֶעה אִיךְ הָאבּ דִיךְ גֶגֶעבֶּן פַר אַהַאר צוּ פַּרְעֹה וְאַהֲרֹן אוּנ דַיין בְּרוּדֶער אַהֲרֹן וֶועט זַיין דַיין פִיר זָאגֶר: (ב) אַתָּה דוּ זָאלְסְט רֵיידֶן אִיטְלֶכְם שְׁלִיחוּת וָוס אִיךְ

לְמִשְׁפְּחֹתָם׃ כו הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה
אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם הוֹצִיאוּ אֶת־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־
צִבְאֹתָם׃ כז הֵם הַמְדַבְּרִים אֶל־
פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם הוּא מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן׃ כח וַיְהִי בְּיוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ס שלישי כט וַיְדַבֵּר

תו"א הוא משה ואהרן מגילה יא :

אונקלוס

לְזַרְעֲיָתְהוֹן: כו הוּא אַהֲרֹן
וּמֹשֶׁה דִּי אֲמַר יְיָ לְהוֹן
אַפִּיקוּ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם עַל
חֵילֵיהוֹן: כז אִנּוּן דִּמְמַלְּלִין
עִם פַּרְעֹה מַלְכָּא
דְּמִצְרַיִם לְאַפָּקָא יָת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם
הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:
כח וַהֲוָה בְּיוֹמָא דְּמַלֵּיל יְיָ
עִם מֹשֶׁה בְּאַרְעָא
דְּמִצְרָיִם: כט וּמַלֵּיל יְיָ עִם

בעל הטורים

בני קרח שמקום נתבלר להם בגיהנם וזהו להולית ננסגר אסיר :

רשב"ם

שאין צריך להתכוין לפנינו בתורה : (כו) הוא אהרן ומשה. אהרן זה שאמור שנולד לפני משה, ומשה זה ואהרן. הם אשר אמר ה' להם. הם המדברים וגו'.

רש"י

לע"א. ומירע יוסף שפטפט י בילרו (ב"ב קט): (כו) הוא אהרן ומשה. אלו שהוזכרו למעלה שילדה יוכבד לעמרם הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' (ש"ר פ"א) יש מקומות שמקדים אהרן למשה ויש מקומות שמקדים משה לאהרן לומר לך ששקולין כאחד: על צבאותם. בלבאותם כ כל לבאם לשבטיהם. יש על שאינו אלא במקום אות אחת ועל חרבך תחיה כמו בחרבך (יחזקאל לג) עמדתם על חרבכם כמו בחרבכם: (כז) הם המדברים וגו'. הם שנלטוו הם שקיימו: הוא משה ואהרן. הם בשליחותם ובלדקתם מתחלה ועד סוף: (כח) ויהי ביום דבר וגו'. ל מחובר למקרא שלאחריו: (כט) וידבר ה'. הוא הדבור עלמו האמור למעלה בא דבר אל פרעה מלך מלרים אלא מתוך שהפסיק הענין כדי ליחסם חזר הענין עליו להתחיל בו :

בית יהודא

זָרָה (וּמִזַּרְעָ יוֹסֵף) אוּנ זִיא אִיז גֶעוֶוען פוּן יוֹסֵף'ס קִינְדֶער (שֶׁפִּטְפֵּט בְּיִצְרוֹ) וָוס עֶר הָאט אִיבֶּערְגֶעוֶוערְט זַיין יֵצֶר הָרָע אוּנ הָט אִים נִיט גֶעפָאלְגְט צוּ מְזַנֶּה זַיין מִיט פּוֹטִיפַרְ'ס וַוייבּ נָאר פַאטֶער אוּנ דִי מוּטֶער פוּן אֶלְעָזָר'ס וַוייבּ אֵיינֶער אִיז גֶעוֶוען פוּן יוֹסֵף אוּנ אֵיינֶער פוּן יִתְרוֹ: (כו) וְהוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה]. דָס אִיז אַהֲרֹן אוּנ מֹשֶׁה (אֵלּוּ שֶׁהוּזְכְּרוּ לְמַעְלָה שֶׁיָּלְדָה יוֹכֶבֶד לְעַמְרָם) דִי וָוס זֶענֶען דֶערְמַאנְט פְרִיעֶר וָוס יוֹכֶבֶד הָט זֵייא גֶעבָּארֶען צוּ עַמְרָם (הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה אֲשֶׁר אָמַר ה') דָס אִיז דֶער אַהֲרֹן אוּנ מֹשֶׁה וָואס הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ זֵיי. זֵיי זָאלֶען אַרוֹיסְנֶעמֶען דִי יוּדֶען פוּן מִצְרַיִם (יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמַּקְדִּים אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה) עֶס זֶענֶען דָא עֶרְטֶער וָוס אַהֲרֹן אִיז דֶערְמַאנְט פְרִיעֶר פַר מֹשֶׁה (וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמַּקְדִּים מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן) אוּנ עֶס זֶענֶען דָא עֶרְטֶער וָוס מֹשֶׁה אִיז דֶערְמַאנְט פְרִיעֶר פַר אַהֲרֹן (לוֹמַר לָךְ שֶׁשְּׁקוּלִין כְּאֶחָד) צוּ זָאגֶען דִיר אַז מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן זֶענֶען גֶעוֶוען גְלַייךְ: וְעַל צִבְאוֹתָם]. זָאגְט רַשִׁ"י עֶס אִיז גְלַייךְ וִויא עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען בְּצִבְאוֹתָם (כָּל צִבְאָם לְשִׁבְטֵיהֶם) מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן הָאבֶּען אַרוֹיסְגֶענוּמֶען אַלֶע יוּדֶען וָוס וֶוערֶען גֶעצֵיילְט צוּ זֵייעֶרֶע שְׁבָטִים, זָאגְט רַשִׁ"י (יֵשׁ עַל שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא בִּמְקוֹם אוֹת אַחַת) אַמָאהל שְׁטֵייט דֶער וָוארְט עַל נָאר פַר אֵיין אוֹת וֶועגֶען, וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וְעַל חַרְבְּךָ תִחְיֶה אִיז גְלַייךְ וִויא עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען בְּחַרְבְּךָ תִחְיֶה, עֲמַדְתֶּם עַל חַרְבְּכֶם אִיז גְלַייךְ ווִי עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען עֲמַדְתֶּם בְּחַרְבְּכֶם: (כז) וְהֵם הַמְדַבְּרִים וגו']. זָאגְט רַשִׁ"י וְהֵם שֶׁנִּצְטַוּוּ הֵם שֶׁקִּיְּמוּ) זֵיי זֶענֶען גֶעבֶּעטֶען גֶעוָוארֶען פוּן הקב"ה אוּנ זֵיי הָאבֶּען מְקַיֵּים גֶעוֶוען נָאךְ גֶעטָאהְן ווִי הקב"ה הָט זֵיי גֶעבֶּעטֶען: וְהוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן]. זָאגְט רַשִׁ"י (הֵם בִּשְׁלִיחוּתָם וּבְצִדְקָתָם מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף) מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן זֶענֶען גֶעוֶוען דִיא שְׁלוּחִים אוּנ דִי צַדִיקִים פוּן אָנְהֵייבּ בִּיז צוּם סוֹף: (כח) וַיְהִי בְּיוֹם דַבֵּר וגו']. זָאגְט רַשִׁ"י (מְחוּבָּר לְמִקְרָא שֶׁלְאַחֲרָיו) דֶר פָּסוּק גֶעהֶער צוּם וַוייטֶערְדִיגֶען פָּסוּק אִין דֶעם טָאג וָואס הקב"ה הָט גֶערֶעט צוּ מֹשֶׁה אִין מִצְרַיִם הָאט עֶר צוּ אִים גֶעזָאגְט דַבֵּר אֶל פַּרְעֹה וגו' עֶר זָאל רֵיידֶען צוּ פַּרְעֹה ווִי וַוייטֶער שְׁטֵייט]: (כט) וַיְדַבֵּר ה']. זָאגְט רַשִׁ"י (הוּא הַדִבּוּר עַצְמוֹ הָאָמוּר לְמַעְלָה) דָס אִיז דִי זֶעלְבִּיגֶע רֵייד וָואס הקב"ה הָאט אִים פְרִיעֶר גֶעזָאגְט (בֹּא דַבֵּר אֶל פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם) קוּם צוּ פַּרְעֹה דֶער מֶלֶךְ פוּן מִצְרַיִם אוּנ זָאלְסְט רֵיידֶען צוּ אִים עֶר זָאל אַרוֹיסְשִׁיקֶען דִי יוּדֶען פוּן זַיין לַאנְד (אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁהִפְסִיק הָעִנְיָן כְּדֵי לְיַחֲסָם) נָאר ווייל פְרִיעֶר הָאט דֶער פָּסוּק אוֹיפְגֶעהֶערְט צוּ רֵיידֶען פוּן דֶעם עִנְיָן ווייל עֶר הָאט גֶעוָואלְט דֶערְצֵיילֶען דֶעם יִחוּס פוּן מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן (חָזַר

שפתי חכמים

ס"מ דלא הכתוב לייחסם ה"נ פוטיאל כא לייחסו : י י"מ שמרד וי"מ שזילל : כ דעל לבאותם משמע שהוציאו את ישראל יותר מלבאותם. א"נ דמשמע שהוציאו את לבאותם בתחלה וזה אינו : ל (ג"א) פי' דהל"כ לא יתכן ויהי ביום דיבר וגו' דמה היה באותו יום אלא

פירוש לתורת אלהים

די קינדער ישראל פון דעם לאנד מצרים על צבאותם מיט זייערע הערשאפט: (כז) הם זיי זענען וואס זייא האבן גרעט צו פרעה דער קיניג פון מצרים להוציא צו אום ציהן די קינדער ישראל פון מצרים הוא משה דס איז משה אונ אהרן וואס זיי זענן גבאטן גווארן פון השי"ת צוא גיין אין זיין שליחות [עיין רש"י]: (כח) ויהי אונ עס איז גוועזן אין דעם טאג אז גאט הט גרעט צו משה אין לאנד מצרים: (כט) וידבר

וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה׃ כא וּבְנֵי יִצְהָר
קֹרַח וָנֶפֶג וְזִכְרִי׃ כב וּבְנֵי עֻזִּיאֵל
מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן וְסִתְרִי׃ כג וַיִּקַּח
אַהֲרֹן אֶת־אֱלִישֶׁבַע בַּת־עַמִּינָדָב
אֲחוֹת נַחְשׁוֹן לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־
נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא אֶת־אֶלְעָזָר וְאֶת־
אִיתָמָר׃ כד וּבְנֵי קֹרַח אַסִּיר וְאֶלְקָנָה
וַאֲבִיאָסָף אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַקָּרְחִי׃
כה וְאֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן לָקַח־לוֹ מִבְּנוֹת
פּוּטִיאֵל לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־
פִּינְחָס אֵלֶּה רָאשֵׁי אֲבוֹת הַלְוִיִּם

אונקלוס

וּתְלָתִין וּשְׁבַע שְׁנִין
כא וּבְנֵי יִצְהָר קֹרַח וְנֶפֶג וְזִכְרִי׃ כב וּבְנֵי עֻזִּיאֵל מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן וְסִתְרִי׃
כג וּנְסִיב אַהֲרֹן יָת אֱלִישֶׁבַע בַּת עַמִּינָדָב אֲחָתֵהּ דְּנַחְשׁוֹן לֵהּ לְאִנְתּוּ וִילֵידַת לֵהּ יָת נָדָב וְיָת אֲבִיהוּא יָת אֶלְעָזָר וְיָת אִיתָמָר׃
כד וּבְנֵי קֹרַח אַסִּיר וְאֶלְקָנָה וַאֲבִיאָסָף אִלֵּין זַרְעֲיַת קֹרַח׃
כה וְאֶלְעָזָר בַּר אַהֲרֹן נְסִיב לֵהּ מִבְּנַת פּוּטִיאֵל לֵהּ לְאִנְתּוּ וִילֵידַת לֵהּ יָת פִּינְחָס אִלֵּין רֵישֵׁי אֲבָהַת לֵיוָאֵי

תולדות אהרן

ויקח אהרן בשנת קי : ואלעזר בן אהרן לקח פוטיאל בשנת קס :

רשב"ם

עוזיאל בשביל מישאל ואלצפן, דכתיב ויקרא משה וגו' ואל אלצפן בני עוזיאל דוד אהרן: (כד) בני קרח אסיר ואלקנה. לפי שכתוב לפנינו ובני קרח לא מתו. ובני אהרן. ע"ש שכתוב ואל משה אמר עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהוא. ואלעזר בן אהרן וגו'. בשביל פנחס בן אלעזר. אבל בבני איתמר לא פירש כא

בעל הטורים

(כד) אסיר. ב'. אסיר ואלקנה. לסוליה ממסגר אסיר. זהו שאמרו של

רש"י

ז בת לוי אחות קהת: (כג) אחות נחשון. (ב"ב קי ס"ר) מכאן למדנו הנושא אשה צריך לבדוק ח באחיה: (כה) מבנות פוטיאל. מזרע יתרו שפטם ט עגלים

בית יהודא

שוועסטער פון זיין פאטער (בת לוי אחות קהת) יוכבד איז געוועו די טאכטער פון לוי דיא שוועסטער פון קהת: (כג) ואחות נחשון. צו וואס דערציילט דר פסוק אז אלישבע איז געוועו די שוועסטער פון נחשון (מכאן למדנו) פון דאנען לערנען מיר (הנושא אשה צריך לבדוק באחיה) דער וואס נעמט אווייב דארף ער זעהן וואר זענען אירע ברידער וועיל דאס מערסטע קינדער זענען וויא די מוטערס ברידער: (כה) (מבנות פוטיאל). אלעזר'ס ווייב איז געוועו (מזרע יתרו) פון יתרו'ס קינדער (שפטם עגלים לעבודה זרה) וואס ער האט פעטס געמאכט קעלבער ער זאל זיי מקריב זיין צו די עבודת

שפתי חכמים

ואח"כ היה ז' שני סובע ושנים רעב וכשעברו ב' שנים משני הרעב באו למצרים ובאותו זמן היה לוי בן מ"ג וקל"ז שנים היה בשמת לא מכן מ"ג או נשארו עדיין ל"ד שנים מלוי שלא התחיל השעבוד ורד"ו שנים היו במצרים לא מרד"ו שנים ל"ד שנים של לוי שלא התחיל השעבוד נמלא שלא נשתעבדו אלא קי"ו: ז ר"ל שלא תפרש כמו דודתך שנאמר בפ' עריות ואל דודתך לא תקרב ושם פירושו אשת דודו דהא יוכבד היתה בת לוי וא"כ היתה גמי אחות קהת דהא קהת היה בן לוי וקהת היה אביו של עמרם א"כ נמלאת שהיתה אחות אביו: ח [רא"ם] אבל גבי לבן דרשו להגיד שבחה משום דלא שייך לומר שבדק בלבן ועוד דלא הל"ל לא את אביה ולא אחיה ולא מקומה שכבר הוזכרו למעלה וע"כ כולם באים לדרשה וליכא למימר דלמא אה"נ שלריך לבדוק בכולם הדא דבשלמא באחיה שייך הטעם משום דרוב בנים דומים לאחי האם משא"כ באביה וכ"ש באנשי מקומה ועוד דא"כ למה בדק אהרן באחיה בלבד דהא לא נכתב שם אביה מיותר: ט סוטה דף מ"ג ר"ל שאביו הי' משבטו של יוסף ואמו היתה מזרע יתרו או להיפך ודייקי מדכתיב פוטיאל ביו"ד דמשמע לשון רבים א"נ מדכתיב מבנות דמשמע נמי לשון רבים ר"ל שייחסו בשביל שני יחוסים וא"ל דלמא שם אדם הוא ששמו פוטיאל וי"ל דדייק מדכתיב ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון

דעת זקנים מבעלי התוספות

אחות אב על כל נעלם תכסך בושה ובכרת לעולם: (כא) ובני יצהר. למה חשב בני בני עמרם ובני יצהר ובני עוזיאל שהם בני בנים של קהת ולא בני בנים של גרשון ומררי ולא חשיב נמי בני בנים של חברון כמו שאר בני בנים. וי"ל דחשיב בני עמרם מפני משה ואהרן ובני יצהר קרח מפני שעתיד לדבר ממנו לקמן ובני עוזיאל מישאל ואלצפן אבל לא מבני האחרים שלא דבר בהן בשום מקום לכך לא האריך בהם כאן להזכיר בניהם. אי נמי שלא היו לו בנים:

פירוש לתורת אלהים

לאשה צו זיך פאר אווייב ותלד לו אונ זיא האט צוא אים געבארין אהרן אונ משה וכו': (כג) ויקח האט אהרן גנומען אלישבע די טאכטער פון עמינדב די שוועסטער פון נחשון צוא זיך פאר אווייב [פיין וכ"ו] ותלד לו אונ אלישבע האט געבארין צו אהרן נדב אונ אביהוא א"נ אלעזר אונ איתמר: (כה) ואלעזר אונ אלעזר דר זוהן פון אהרן לקח לו האט גנומען מבנות פון די טעכטער פון פוטיאל לו לאשה צו זיך פאר אווייב ותלד לו אונ זי האט געבארין צו אים פינחס אלה די זענען די עלצטי פון דיא עלטערן פון די לוים צוא זייערי משפחות: (כו) הוא אהרן דם איז דר אהרן אונ משה אשר וואס גאט האט צו זייא גזאגט הוציאו ציהט אוס

שבע ושלשים ומאת שנה: יז בני
גרשון לבני ושמעי למשפחתם:
יח ובני קהת עמרם ויצהר וחברון
ועזיאל ושני חיי קהת שלש
ושלשים ומאת שנה: יט ובני מררי
מחלי ומושי אלה משפחת הלוי
לתלדתם: כ ויקח עמרם את־יוכבד
דדתו לו לאשה ותלד לו את־אהרן
ואת־משה ושני חיי עמרם שבע

אונקלוס

שבע שנין: יז בני גרשון
לבני ושמעי לזרעיתהון:
יח ובני קהת עמרם ויצהר
וחברון ועזיאל ושני חיי
קהת מאה ותלתין ותלת
שנין: יט ובני מררי מחלי
ומושי אלין זרעית לוי
לתולדתהון: כ ונסיב
עמרם ית יוכבד אחת
אבוהי ליה לאנתו וילידת
ליה ית אהרן וית משה
ושני חיי עמרם מאה

תולדות אהרן

ויקח עמרם סנהדרין נח: ושני חיי עמרם שבע מגילה יח:

רשב"ם

קהת ואחריו שנות עמרם ואחריו שנות משה ואחריו יהושע ושופטים המלכים וגלות בבל שבעים וגם שנות בית שני בדניאל: (יח) ובני קהת עמרם ויצהר וחברון ועוזיאל. על שלשה בני קהת עמרם ויצהר ועוזיאל מפרש בניהם. ועל חברון לא פירש וא"ת כי לא היה לו בנים והלא בחומש הפקודים כתיב ומשפחת החברוני. ולמה לא פירש כאן בני חברון. לפי שאינן נזכרים בתורה לפנינו שמותם אבל אלו שלשה עמרם ויצהר ועוזיאל הוזכרו בניהם בתורה. עמרם בשביל אהרן ומשה ומרים. בני יצהר בשביל קרח. דכתיב ויקח קרח בן יצהר וגו'. בני

רש"י

שעבוד שנאמר (שמות א) וימת יוסף וכל אחיו ואח"כ ויקם מלך חדש ולוי האריך ימים ו על כולם: (יח) ושני חיי קהת. ושני חיי עמרם וגו'. מחשבון זה אנו למדים על מושב בני ישראל ארבע מאות שנה שאמר הכתוב שלא בארץ מצרים לבדה היו אלא מיום שנולד יצחק. שהרי קהת מיורדי מצרים היה חשוב כל שנותיו ושנות עמרם ושמונים של משה לא תמצאם ד' מאות שנה והרבה שנים נבלעים לבנים בשני האבות: (כ) יוכבד דדתו. אחת אבוהי

בית יהודא

(שנאמר) נוארום עס שטייט אין פסוק (וימת יוסף וכל אחיו) יוסף אונ זיינע אלע ברידער זענען געשטארבען (ואחר כך) נאכדעם (ויקם מלך חדש) איז אויפגעשטאנען אנייער מלך אונ האט גוזר געוועזן דיא גזרה מען זאל ארבעטען מיט די יודען (ולוי האריך ימים על כולם) אונ לוי האט געלעבט לייגנער פון אלע ברידער ואונ ווען יעקב מיט זיינע קינדער זענען געקומען אין מצרים איז לוי אלט געוועזן דריי אונ פערציג יאהר, האט לוי געלעבט אין מצרים פיר אונ ניינציג יאהר, אונ פון די צייט ווס לוי איז געקומען אין מצרים ביז די יודען זענען ארויסגעגאנגען פון מצרים איז געוועזן צוויי הונדערט צעהן יאהר, דארף מען אפרעכענען פיר אונ ניינציג יאהר וואס לוי האט געלעבט אין מצרים וואס די יאהרען האבען די יודען נאך ניט געארבעט, בלייבט הונדערט מיט זעכצעהן יאהר ווס די יודען האבען געארבעט אין מצרים: (יח) (ושני חיי קהת). דיא יאהרען וואס קהת האט געלעבט (ושני חיי עמרם) אונ די יאהרען וואס עמרם האט געלעבט (מחשבון זה אנו למדין) פון דעם רעכענונג פון זייערע יאהרען קענען מיר לערנען (על מושב בני ישראל ארבע מאות שנה שאמר הכתוב) ווס דער פסוק זאגט יודען זענען געזעסען פיר הונדערט יאהר (שלא בארץ מצרים לבדה היה) דאס איז ניט געוועזן אין מצרים אליין (אלא מיום שנולד יצחק) נאר דם איז געוועזן פון דעם טאג ווס יצחק איז געבארען געווארן (שהרי קהת מיורדי מצרים היה) ווארום קהת איז אויך געקומען אין מצרים מיט אלע קינדער פון יעקב (חשוב כל שנותיו) מיר וועלען רעכענען אלע יאהרען פון קהת הונדערט דריי אונ דרייסיג יאהר (ושנות עמרם) אונ די גאנצע יאהרען פון עמרם הונדערט זיבען אונ דרייסיג יאהר (ושמונים של משה) אונ אכציג יאהר וואס משה איז אלט געוועזן ווען די יודען זענען ארויסגעגאנגען פון מצרים ואפילו מיר וועלען זאגען ווען קהת איז אלט געוועזן איין טאג, אונ דעם טאג וואס קהת איז געשטארבען איז געבארען געווארען עמרם, אונ ווען עמרם איז געשטארבען איז געבארען געווארען משה) (לא תמצאם ארבע מאות שנה) וועסטו נאך אויך ניט געפינען פיר הונדערט יאהר (והרבה שנים נבלעים לבנים בשני האבות) אונ פיל יאהרען פון די קינדער זענען אין די יאהרען פון דיא אלטערען, דריבער זענען די יודען געוועזן אין מצרים נאר צוויא הונדערט מיט צעהן יאהר: (כ) (יוכבד דודתו). יוכבד איז געוועזן אמומע (אטאיטע) פון עמרם (אחת אבוהי) די

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כ) ויקח עמרם. מדרש לפי שנולד משה מאחות אב לכך לא נכתב כרת בערות דודתו מפני כבודו. וזה שייסד הפייט באזהרות חוקה

שפתי חכמים

לכבוד משה לכך התחיל מראובן להודיע שנשאר ראובן בכור ליחוס וגנונה לוי שליטי לשבטים: ו נמצא שלא עבדו אלא קי"ו שנה דהא יוסף בן שלשים שנה כשעמדו לפני פרעה וכאותו זמן היה לוי בן ל"ד שנה דהא בששה שנים נולדו כולם חוץ מבנימין הואל מהם כ' שנים עד שנולד לוי שהוא ג' לראובן נמצא שהיה לוי גדול מיוסף ד' שנים

פירוש לתורת אלהים

שנה הונדערט זיבען אונ דרייסיג יאר [עיין רש"י]: (יח) ובני קהת אונ די קינדער פון קהת האבן געהייסן עמרם וכו': (כ) ויקח עמרם האט עמרם גנומען את יוכבד זיין מומע וואס זיא האט געהייסען יוכבד לו

לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ ס שני יד אֵלֶּה רָאשֵׁי בֵית־
אֲבֹתָם בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל חֲנוֹךְ
וּפַלּוּא חֶצְרוֹן וְכַרְמִי אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת
רְאוּבֵן׃ טו וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין
וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בֶּן־
הַכְּנַעֲנִית אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת שִׁמְעוֹן׃
טז וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־לֵוִי לְתֹלְדֹתָם
גֵּרְשׁוֹן וּקְהָת וּמְרָרִי וּשְׁנֵי חַיֵּי לֵוִי

אונקלוס

דְמִצְרַיִם לְאַפָּקָא יָת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃
יד אִלֵּין רֵישֵׁי בֵית
אֲבָהָתְהוֹן בְּנֵי רְאוּבֵן
בּוּכְרָא דְיִשְׂרָאֵל חֲנוֹךְ
וּפַלּוּא חֶצְרוֹן וְכַרְמִי אִלֵּין
זַרְעֲיַת רְאוּבֵן׃ טו וּבְנֵי
שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד
וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בַּר
כְּנַעֲנֵיתָא אִלֵּין זַרְעֲיַת
שִׁמְעוֹן׃ טז וְאִלֵּין שְׁמָהַת
בְּנֵי לֵוִי לְתוּלְדָתְהוֹן
גֵּרְשׁוֹן וּקְהָת וּמְרָרִי וּשְׁנֵי
חַיֵּי לֵוִי מְאָה וּתְלָתִין

רשב״ם

(יד) אלה ראשי בית אבותם, מפרש במכילתא אלו שלשה שבטים שגינה אותם יעקב בעת צוואתו ייחסם עתה הכתוב להודיע שחשובים הם. ולפי הפשט עד משה ואהרן הוצרך לייחס כאן ועד קרח ובני עוזיאל ופנחס הנזכרים לפנינו בתורה לדעת מי הם הנזכרים לפנינו: (טו) ושני חיי לוי. לפי הפשט שפירשתי בבראשי[ת] שכל שנות הדורות הוא מונה עד שני [חייהם] [נ״א תשוביהם] מנח ועד אברה[ם] ואחר אברהם שנות יצחק ואחריו שנות יעקב ואחריו שנות לוי בנו ואחריו שנו[ת]

בית יהודא

ריידען צו פרעה (ודבר הצווי מהו) וואס זאל זיין דאס ריידן צו די יודן אונ צו פרעה (מפורש בפרשה שניה אחר סדר היחוס) וועט שטיין אין די אנדערע פרשה נאך דעם יחוס פון משה אונ אהרן (אלא מתוך שהזכיר משה ואהרן) נאר ווייל ער האט דערמאנט משה אונ אהרן (הפסיק הענין באלה ראשי בית אבותם) האט מען אויפגעהערט צו ריידן פון דעם דערציילונג מיט פרעה אונ מען האט אנגעהויבען מיט אלה ראשי בית אבותם (ללמדנו) צו לערנען אונז (איך נולדו משה ואהרן) ווי אזוי איז משה אונ אהרן געבארען געווארען (ובמי נתיחסו) אונ ווער איז זייער יחוס: (יד) [ואלה ראשי בית אבותם]. דאס זענען די אלצטע פון זייער משפחה (מתוך שהוזקק ליחם שבטו של לוי עד משה ואהרן) ווייל ער מוז רעכענען דעם יחוס פון שבט לוי ביז משה אונ אהרן (בשביל משה וְאַהֲר[ן] וועגען משה אונ אהרן (התחיל ליחסם דרך תולדותם מראובן) האט ער אנגעהויבען רעכענען דעם יחוס פון ראובן כסדר ווי זייא זענען געבארען געווארען [רש״י זאגט (בפסיקתא גדולה ראיתי) איך האב געזעהן אין דעם גרויסן ספר פסיקתא (ל[פי] שקנטרם יעקב אבינו לשלשה שבטים הללו בשעת מותו) ווייל יעקב אבינו האט געצערנט אויף דיא דריי שבטים [ראוב[ן] שמעון לוי] איידער ער איז געשטארבען (חזר הכתוב ויחסם כאן לבדם) דריבער האט דר פסוק געשטעלט דעם יחוס פ[ון] די דריי שבטים בעזונדער (לומר שחשובים הם) צו זאגן אונז אז די דריי שבטים זענען חשוב [גערעכנט] ביי הקב״ה ווי אלע שבטים]: (טז) [ושני חיי לוי וגו']. די יאהרען וואס לוי האט געלעבט זענען געוועזן הונדערט זיבען אונ דרייסיג יאהר, פרעגט רש״י (למה נמנו שנותיו של לוי) צו וואס ציילט דער פסוק די יאהרען וואס לוי האט געלעבט (להודי[ע] כמה ימי השעבוד) מען זאל וויסען ווי פיל יאהר האבען דיא יודען געארבייט אין מצרים (שכל זמן שאחד מן השבטים קיי[ם] לא היה שעבוד) ווארום אזוי לאנג ווי איינער פון די שבטים האט געלעבט האט מען נאך ניט געארבעט מיט דיא יוד[ען]

רש״י

פרעה. ודבר הצווי מהו מפורש בפרשה שניה לאחר סדר היחס אלא מתוך שהזכיר משה ואהרן הפסיק הענין באלו ראשי בית אבותם ללמדנו היאך נולדו משה ואהרן ובמי נתיחסו: (יד) אלה ראשי בית אבותם. מתוך שהוזקק ליחס שבטו של לוי עד משה ואהרן בשביל משה ואהרן התחיל ליחסם דרך תולדותם מראובן. (ובפסיקתא גדולה ראיתי לפי שקנטרם יעקב אביהם לשלשה שבטים הללו בשעת מותו חזר הכתוב ויחסם כאן לבדם לומר שחשובים הם) (טז) ושני חיי לוי וגו'. למה נמנו שנותיו של לוי להודיע כמה ימי השעבוד שכ״ז שאחד מן השבטים קיים לא הי[ה]

שפתי חכמים

ישראל שיאמר להם שסוף יוציאם ממצרים ועל שליחותו אל פרעה שיאמרו לו להוציא את בני ישראל וגו' ויתרו בו שאם לא יניחם שייסר אותו ביסורים: ה ול״ת עדיין יש להקשות למה לא התחיל משבט לו[י] ותירץ הרמב״ן דא״כ היה נראה שלוי הוא בכור הייחס מכאן ואי[לך]

פירוש לתורת אלהים

זאגן אז גאט האט זיי גיבאטין להוציא זיי זאלן מאכן אויס ציהן דיא ישראל פון לאנד מצרים אונ אז ער וועט זיי ניט לאזן וועט אים גאט שלאגן מיט מכות: (יד) אלה די זענן די עלצטי פון ישראל פון איטליכן הויז גזינד פון זייערי עלטערן בני די קינדר פון ראובן וס ער איז גוועזן דר בכור פון ישראל האבן גיהייסן חנוך ופלוא חצרון וכרמי אלה משפחות ראובן פ[ון] זיי זענן ארום גקומן אלי משפחות וס איז גוועזן א[ין] שבט ראובן: (טז) ואלה שמות אונ דס זענן די נעמ[ען] פון דיא קינדער פון לוי לתולדותם צוא זייער גבאר[ן] גרשון וקהת ומררי ושני חיי לוי אונ דיא יאר[ן] וואס לוי האט גלעבט איז גוועזן שבע ושלשים ומא[ת]

אֲנָא יַקִּיר מַמְלָל׃
יג וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן וּפַקֵּדִנּוּן לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְוָת פַּרְעֹה מַלְכָּא

עֲרַל שְׂפָתָיִם׃ פ יג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וַיְצַוֵּם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם

בעל הטורים

(יג) ויצום. ד' במסו' ויצום וגו' ואל פרעה. ואח"כ נגשו (כל) בני ישראל ויצום את כל אשר דבר. ויצום לאמר זה הדבר אשר תעשו גבי יהוידע בשלישית בן המלך. ויצום לאמר לא תיראו אלהים אחרים גבי מלך אשור כפ' השמרונים כשהרגו בהם האריות. בזכות משה שנעשה שליח הקדוש ברוך הוא לצוות על בני ישראל ומה צווי דהתם איירי בע"א ההוא דמלך אשור ובענין שפיכת דמים ההוא דיהוידע שצוה להרוג את המלכה אף כאן צום משה להתרחק מע"א ומשפיכות דמים:

רש"י

נאם נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע מתחלק ת לכמה ניצוצות: (יב) ערל שפתים. אטום שפתים. וכן כל לשון ערלה אני אומר שהוא אטום (שם ו) ערלה אזנם אטומה משמוע (שם ט) ערלי לב אטומים מהבין. (חבקוק ב) שתה גם אתה והערל והאטם א משכרות כוס הקללה. ערלת בשר שהגיד אטום ומכוסה בה. (ויקרא יט) וערלתם ערלתו עשו לו אוטם וכיסוי איסור שיבדיל בפני אכילתו. (שם) שלש שנים יהיה לכם ערלים אטום ומכוסה ומובדל מלאכלו: איך ישמעני פרעה. ב זה אחד מעשרה ק"ו שבתורה ב"ר פ' צ"ב: (יג) וידבר ה' אל משה ואל אהרן. לפי שאמר משה ואני ערל שפתים צירף לו הקב"ה את אהרן להיות לו לפה ולמליץ: ויצום אל בני ישראל. (ש"ר) צום עליהם להנהיגם בנחת ג ולסבול אותם: ואל פרעה מלך מצרים. צום עליו לחלוק לו כבוד בדבריהם וזהו מדרשו. ופשוטו צום על דבר ישראל ועל שליחותו ד אל

בית יהודא

רייד פון די תורה זענען ווי פייער (וכפטיש יפוצץ סלע) ווי דער האמער צו קלאפט דעם שטיין (מתחלק לכמה ניצוצות) ער ווערט צוטיילט אויף פיל שטיקער, אזוי ווערט געטיילט די תורה אין פיל פשטים ומיינונגען: (יב) ואיך ישמעני פרעה. זאגט רש"י (זה אחד מעשרה קל וחומר שבתורה) דר קל וחומר איז איינער פון די צעהן קל וחומר וואס שטייען אין די תורה, מאדאך די יודען ווילען מיך ניט הערען ווי אזוי וועט פרעה מיך הערען: (ערל שפתים). איז דערטייטש (אטום שפתים) פארמאכטע לעפצען, איך קען ניט גוט ריידען מיט די מויל, (וכן כל לשון ערלה) און אזוי וואו עס שטייט דער ווארט ערלה, זאגט רש"י (אני אומר) איך זאג (שהוא אטום) דס מיינט מען פארמאכט (ערלה אזנם) מיינט מען (אטומה משמוע) זייער אויער איז פארמאכט פון צו הערען (ערלי לב) מיינט מען (אטומים מהבין) זייערע הארצער זענען פארמאכט פון צו פארשטיין (שתה גם אתה והערל) טרינק דו אויך והערל (והאטם) וועסטו ווערן פארמאכט (משכרות כוס הקללה) ווייל דו וועסט ווערען שכור פון דעם פארפלוכטען כוס (ערלת בשר) מיינט מען דאס שטיקל הויט (שהגיד אטום ומכוסה בה) וואס די מילה איז מיט איר פארמאכט און בדעקט (וערלתם ערלתו) מיינט מען (עשו לו אוטם וכסוי) איר זאלט מאכען צו דעם בוים א פארמאכונג און א בעדעקונג, וואס זאל זיין דאס באדעקונג (איסור שיבדיל בפני אכילתו) וואס הקב"ה הט געבאטען אז מען פלאנצט א בוים זאל מען ניט עסען דיא פירות וואס וואקסען אויף דעם בוים די ערשטע דריי יאהר, דער איסור וואס הקב"ה הט געאסרת בדעקט די פירות פון בוים און ווירט אפ אלע מענטשען פון זיי מען זאל זיי ניט קענען עסען (שלש שנים יהיה לכם ערלים) דריי יאהר זאלען דיא פירות זיין ביי אייך ערלים מיינט מען זייא זאלען זיין (אטום ומכוסה ומובדל מלאכלו) פארמאכט און בדעקט און אפגעשיידט פון צו עסען די פירות: (יג) וידבר ה' אל משה ואל אהרן. הקב"ה האט גערעדט צו משה און צו אהרן (לפי שאמר משה) ווייל משה האט געזאגט (ואני ערל שפתים) מיינע לעפצען זענען פארמאכט, איך קען ניט גוט ריידן (צירף לו הקב"ה את אהרן) האט הקב"ה אים געגעבען זיין ברודער אהרן (להיות לו לפה ולמליץ) אהרן זאל זיין דיא מויל פון משה און ער זאל ריידען פון זיינעטוועגען: ויצום אל בני ישראל. הקב"ה הט זיי געבאטען וועגען די יודען (צום עליהם) ער הט זיי געבאטען וועגען די יודען (להנהיגם בנחת) זייא זאלען אומגיין מיט די יודען מיט גוטע רייד, און טאמער עלען די יודען ריידען הארטע און שלעכטע רייד צו זיי (ולסבול אותם) זאלען זיי דאס ליידען: ואל פרעה מלך מצרים. הקב"ה הט זיי געבאטען וועגען פרעה מלך מצרים (צום עליו) הקב"ה הט זיי געבאטען וועגן אים (לחלוק לו כבוד בדבריהם) זיא זאלען ריידען צו אים מיט כבוד (וזהו מדרשו) אזוי זאגט דער מדרש (ופשוטו) דער פראסטער פשט איז (צום על דבר ישראל ועל שליחותו אל פרעה) הקב"ה הט זיי געבאטען זיי זאלען וועיטער ריידען מיט דיא יודען און זיי זאלען גיין

שפתי חכמים

ישראל שיעשה להם נס וכו' הי"ל להשיב תכיכות האבות הוא גורם שיעשה להם נס זה אף שאינם הגונים: ת ר"ל מתחלק הסלע ע"י פטיש לכמה ניצוצות כך פירש"י בגמרא דשבת דף פ"ח והתוספות הקשו על פירושו ומפרשים בענין אחר ע"ש: א זהו פי' על והערל מבית רש"י: ב ר"ל שלא תאמר דהאי ואיך ישמעני פרעה מילתא בע"ע הוא כלומר וגם פרעה לא ישמע אלי מסבה אחרת דהיינו ואני ערל שפתים לכ"פ זה אחד מעשרה ק"ו והכל חדא הוא ובזה ניחא מה שהיפך רש"י ופי' ערל שפתים קודם ואיך ישמעני פרעה שלא על סדר המקרא והק"ו הא הכי ומה ישראל שמועה טובה היא להם והיה להם לקבל דברי ואפ"ה לא שמעו לי פרעה שמועה רעה היא לו ע"ש שלא ישמעני. וא"ת איכא למיפרך דמה שלא שמעו ישראל למשה היינו כמו שמפרש הפסוק לעיל ולא שמעו אל משה מקוצר רוח וגו'. וי"ל דמשה לא היה יודע שלא שמעו לו בשביל קוצר רוח אלא הוא סבר שבשביל שהוא ערל שפתים לא שמעו לו ומ"ש בקרא כן מפני שהתורה כתבה לפי האמת אבל לפי דעתו שהיה סובר משום שהיה ערל שפתים לא שמעו אליו הוי שפיר ק"ו. ואין להקשות אעפ"כ ה"ל למשה להבליע הפירכא אף אחר שגילה לו הקב"ה שמה שלא שמעו אליו הוא מקוצר רוח ומה ישראל שהוא לטובתם והי"ל לשמוע אף על פי שיש להם קוצר רוח פרעה שהוא לרעתו אינו דין שלא ישמע אף על פי שאין לו קוצר רוח כמו שמצינו בכמה מקומות בתלמוד י"ל דפירכא הכתובה בתורה הוא שהכתוב מעיד שמה שלא שמעו הוא מפני הקוצר רוח ואין להבליע פירכא כזו. הרא"ם: ג דק"ל דמפסוק משמע שצוה את ישראל עצמן שיוליאו את עצמן ועז"פ שצוה עליהם וכו' ר"ל דוילום קאי על משה ואהרן להנהיג ישראל בנחת ולסבול אותם ובפרעה ינהגו כבוד ומה שכתוב אחריו להוציא את בני ישראל מילתא באפי נפשיה הוא: ד והשתא מלת להוציא קאי אמניהם צום על דבר

פירוש לתורת אלהים

זאן ניט רעכט ריידן: (יג) וידבר יי האט גאט גרעט צו משה און צו אהרן ויצום און ער הט זייא גיבאטין אל בני אויף די קינדר ישראל זיי זאלן זייא מאכן ציהן פון מצרים ואל פרעה און צו פרעה זאלן זיי אויך

מֶלֶךְ מִצְרָיִם וִישַׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ: יב וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לֵאמֹר הֵן בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־שָׁמְעוּ אֵלַי וְאֵיךְ יִשְׁמָעֵנִי פַרְעֹה וַאֲנִי

אונקלוס

וִישַׁלַּח יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעֵהּ: יב וּמַלִּיל מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ לְמֵימַר הָא בְנֵי יִשְׂרָאֵל לָא קַבִּילוּ מִנִּי וְאֵכְדֵין יְקַבֵּל מִנִּי פַרְעֹה

בית יהודא

נים געטראכט אין הארצען הקב"ה האט געזאגט ער גיט אונז די לאנד און מע לאזט ניט גראבן ברונענס און מען לאזט ניט שטעלען אגעצעלט (וְאַתָּה אָמַרְתָּ לָמָּה הֲרֵעֹתָ) און דו משה האסט געזאגט צו מיר פאר וואס האסטו שלעכט געטאהן צו די יודען און דו האסט זיי ניט געראטעוועט, אזוי זאגען די רבנן אין מדרש (וְאֵין הַמִּדְרָשׁ מִתְיַשֵּׁב אַחַר הַמִּקְרָא) אבער דר מדרש איז ניט נאך דעם פשט פון פסוק (מִפְּנֵי כַּמָּה דְבָרִים) וועגען פיל זאכען (אַחַת) איין זאך איז (שֶׁלֹּא נֶאֱמַר וּשְׁמִי ה' לֹא שָׁאֲלוּ לִי) עס שטייט ניט אין פסוק די אבות האבען מיך ניט געפרעגט פאר וואס זאג איך זיי ניט מיט דעם נאמען ה' (וְאִם תֹּאמַר) אויב דו וועסט זאגען (לֹא הוֹדַעְתִּים שֶׁבַּךְ שְׁמִי) והקב"ה האט זיי קיין מאהל געזאגט אז זיין נאמען איז ה' ודריבער האבען זיי ניט געפרעגט פאר וואס ער זאגט זיי ניט מיט דעם נאמען ה' ווייל זייא האבען ניט געוואסט פון דעם נאמען ה' זייא האבען יא געוואסט פון דעם נאמען ה' (הֲרֵי תְּחִלָּה כְּשֶׁנִּגְלָה לְאַבְרָהָם בֵּין הַבְּתָרִים) באלד אין אנהייב ווען הקב"ה איז געוועהן געווארען צוא אברהם ביי דעם פארבינדונג פון דיא שטיקער קרבנות (בראשית טו) (נֶאֱמַר) איז געזאגט געווארען צוא אים (אֲנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים) איך בין ה' וואס איך האב דיך ארויסגענומען פון אור כשדים, האט דאך אברהם געהערט דעם נאמען ה' (וְעוֹד) נאך אקשיא איז אויף דעם דרש (אֵיךְ הַסְּמִיכָה נִמְשֶׁכֶת בִּדְבָרִים) ווי אזוי ציהען זיך צוזאמען די פסוקים איינער צום אנדערען (שֶׁהוּא סוֹמֵךְ לְכָאן) ער שטעלט נעבען פסוק וארא דעם פסוק וגם אני שמעתי וגו' לכן אמור לבני ישראל, זאגט רש"י (לְכָךְ אֲנִי אוֹמֵר) דריבער זאג איך (יִתְיַשֵּׁב הַמִּקְרָא עַל פְּשׁוּטוֹ) דער פסוק דארף איינגעזעצט וגעלערענט ווערען מיט דעם גלייכען פשט (דָּבָר דִּבּוּר עַל אוֹפַנָּיו) יעדער זאך זאל ווערען גערעדט מיט זיין ארדענונג (וְהַדְּרָשׁ תִּדָּרֵשׁ) דער דרש זאל זאגן זיין דרשה בעזונדער (שֶׁנֶּאֱמַר) וויא עס שטייט אין פסוק (הֲלֹא כֹה דְבָרִי כָּאֵשׁ נְאֻם ה') הקב"ה זאגט מיינע

רש"י

מדותי ואתה אמרת למה הרעותה. ואין המדרש מתיישב אחר המקרא מפני כמה דברים אחת שלא נאמר ושמי ה' לא שאלו לי ק וא"ת לא הודיעם שכך שמו ר הרי תחלה כשנגלה לאברהם בין הבתרים נאמר אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים ועוד היאך הסמיכה נמשכת ש בדברים שהוא סומך לכאן וגם אני שמעתי וגו' לכן אמור לבני ישראל. לכך אני אומר יתיישב המקרא על פשוטו דבר דבור על אופניו והדרשה תדרש שנאמר (ירמיה כג) הלא כה דברי

שפתי חכמים

להם את הארץ ולא קיימתי בימיהם שהיו צריכין לקנות בדמים יקרים ואפ"ה לא הרהרו וכו': ק ר"ל כיון שפירושו של וארא אל אברהם וגו' הוא הרבה פעמים נגליתי להם באל שדי ולא שאלו לי מה שמך בל"ל ושמי ה' לא שאלו לי כמו שאתה שואלני: ר דהשתא קשיא ליה ממ"נ שאם יפרשו לא נודעתי להם כמו לא שאלו לי אבל הוא הודיעם שכך שמו הל"ל ושמי ה' לא שאלו לי ואם יפרשו לא נודעתי כמשמעו אלא שהוסיפו עליו ולא שאלו לי הרי תחלה כשנגלה לאברהם בין הבתרים נאמר לו אני ה' וגו' וא"א לרז"ל לפרש לא נודעתי לא נכרתי כמו שמפרש רש"י דמשמע אבל שמו הודיע להם שסוב לא יתכן להוסיף עליו ולא אמרו לי מה שמך שמכיון שהודיעם שכך שמו שוב לא היה להם לשאול הרא"ס: ש (הרא"ס) ויש לתמוה דלמא ה"ק מאחר שהאבות חביבים עלי שלא הרהרו אחרי גם אני שמעתי את נאקת בניהם בעבורם אף ע"פ שאינם נוהגים כשורה לכן אמור לבני ישראל וגו'. ונראה דלפי' זה ספי' דעיקר הגאולה היא משום חביבות האבות ואע"פ שישראל אינם הגונים א"כ לעיל כשאמר משה מי אנכי וגו' וכי אוציא את בני ישראל וגו' ופי' ואע"פ שאם חשוב אני מה זכו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יב) הן בני ישראל. לפי הפשט לא שמעו אלי. וא"ת כי הניחו מלשמוע מקוצר רוח וגו' לכך הוצרך לומר ואני ערל שפתים. אי נמי שמא משה לא היה יודע מה שאמר הכתוב מקוצר רוח וגו' ושמעתי מהר"י מלישבונ"ה שהיה מפרש הק"ו שפירש"י כלומר הן בני ישראל וגו' אף מקוצר רוח שעליהם ואני אומר להם שאני בא מאת הקב"ה לפדותכם מן השעבוד ואדם שהוא בבית הסוהר ושומע שבא אדם לפדותו הוא יוצא ושמח לקראתו ושומע לקולו והם לא הטו אזנם לשמוע אלי כל שכן שפרעה שאני בא להפקיע שיעבודו שלא ישמע אלי:

ליקוטים על התורה

(יב) הן בני ישראל לא שמעו אלי וגו'. אין אנהייב ווען משה האט געזאגט צו הקב"ה איך קען נים גוט ריידין, האט הקב"ה געזאגט צו משה, דו זאלסט זאגן צו אהרן אליין וואס איך וועל דיר זאגן און אהרן וועט זאגן צו די יודען, אבער אז אהרן וועט ריידען צוא פרעה, האט הקב"ה גאר נים געזאגט, האט משה געמיינט צו פרעה וועט ער אליין מוזין ריידען, דריבער איצט ווען הקב"ה האט געזאגט צו משה בא דבר אל פרעה, קום רייד צו פרעה, האט משה געזאגט צו הקב"ה, מאדאך יודען ווילען נים מיך הערין, ווייל איך קען נים גוט ריידען, דריבער האסטו מיר געגעבן מיין ברודער אהרן, ער זאל ריידען צו די יודען און אז איך האב געפרובט אליין ריידען צו דיא יודען האבן זיי מיך גאר נים געוואלט הערין, וויא אזוי וועט פרעה וועלען הערין מיינע רייד, דריבער שטיים באלד אין אנדערין פסוק און אין פסוק ב הקב"ה האט געזאגט צו משה ביי פרעה וועט אויך זיין אהרן מיט דיר, דוא וועסט זאגן מיינע רייד צו אהרן און אהרן וועט ריידן צו פרעה און וואס דר פסוק זאגט ולא שמעו אל משה מקוצר רוח, דאס דערציילט די תורה, דער אמת איז געוועז, די יודען האבען נים גיהערט די רייד פון משה, ווייל זיי האבען געזאגט וויא אזוי קען זיין אמת דיא רייד פון משה אז הקב"ה וויל אונז אויסלייזין פון מצרים, אז פרעה האט אויף אונז איצט שווערער געמאכט דיא ארבעט אז מיר קענען נים אפציהען דעם אטעם, און משה האט געמיינט די יודען ווילען אים נים הערין ווייל ער שטאמלט און מען פארשטיים נים גוט וואס ער רעדט.

פירוש לתורת אלהים

די קינדער ישראל פון זיין לאנד: (יב) וַיְדַבֵּר האט משה גירעט פר גאט לאמר און האט אזו גזאגט הן בני ישראל מה דאך די ישראל האבען מיך ניט צו גהערט ואיך ישמעני און ווי וועט מיך פרעה צו הערען און ווידר ואני און איך בין ערל שפתים פר שטאמפטע לעפצן איך

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
לְמֵימָר: יא עוֹל מַלֵּיל לְוָת
פַּרְעֹה מַלְכָּא דְמִצְרָיִם

וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה: פ י וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יא בֹּא דַבֵּר אֶל־פַּרְעֹה

רש"י

שימתו קלרה מ ואינו יכול להאריך בנשימתו. קרוב לענין
ה שמעתי בפרשה זו מרבי ברוך בר' אליעזר והביא לי
איה ממקרא זה (ירמיה טז) כי בפעם הזאת אודיעם את
די ואת גבורתי וידעו כי שמי ה' למדנו שהקב"ה מאמן
ת דבריו אפי' לפורעניות מודיע ששמו ה' וכ"ש נ האמנה
טובה. ורבותינו דרשוהו (ס"ר סנהדרין קיא) לענין של
עלה (שמות ה) שאמר משה למה הרעותה ם אמר לו
קב"ה חבל על דאבדין ולא משתכחין יש לי להתאונן על
יתת האבות הרבה פעמים נגליתי עליהם באל שדי ולא
מרו לי מה שמך ואתה אמרת מה שמו מה אומר ע אליהם:
גם הקימותי וגו'. וכשבקש אברהם לקבור את שרה
לא מלא קרקע עד שקנה צ בדמים מרובים. וכן בילחק
רערו עליו על הבארות אשר הפר. וכן ביעקב (בראשית
ג) ויקן את חלקת השדה לנטות אהלו ולא הרהרו אחר

בית יהודא

לופּט און זיין אָטעם (וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַאֲרִיךְ בִּנְשִׁימָתוֹ) און ער
קען ניט לאַנג אויפהאַלטען דעם אָטעם. זאָגט רש"י (קָרוֹב
לְעִנְיָן זֶה) נאָנט צו דעם פּשט וואָס איך האָב געזאָגט אויף די
פּרשה (שָׁמַעְתִּי בְּפָרָשָׁה זוֹ) האָב איך געהערט אַ פּשט אויף די
פּרשה פון רבי ברוך בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר (וְהֵבִיא לִי רְאָיָה מִמִּקְרָא
זֶה) און ער האָט געבריינגט אַ באַווייזונג צו מיינע רייד פון
דעם פּסוק, עס שטייט אין פּסוק הקב"ה האָט געזאָגט (בַּפַּעַם
הַזֹּאת) ביי דעם מאָהל (אוֹדִיעֵם אֶת יָדִי וְאֶת גְּבוּרָתִי) וועל איך
זיי מאַכען וויסען מיין האַנט און מיין שטאַרקייט (וְיָדְעוּ כִּי שְׁמִי
ה') וועלען זיי וויסען אַז מיין נאָמען איז ה' (לָמַדְנוּ) לערנען
מיר פון דעם פּסוק (כְּשֶׁהַקָּבָּ"ה מְאַמֵּן אֶת דְּבָרָיו אֲפִילוּ לְפּוּרְעָנוּת)
ווען הקב"ה מאַכט אמת זיינע רייד אפילו צום שטראָפען
(מוֹדִיעַ שֶׁשְּׁמוֹ ה') מאַכט ער וויסען אַז זיין נאָמען איז ה' (וְכָל
שֶׁכֵּן הָאֲמָנָה לְטוֹבָה) אַז ער מאַכט אמת זיינע רייד צום גוטען
וויסען מיר געוויס אַז זיין נאָמען איז ה' (וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּהוּ

לְעִנְיָן שֶׁל מַעְלָה) די רבנן לערנען די פּרשה גיהער צום סוף פון פריערדיגע סדרה (שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לָמָּה הֲרֵעוֹתָה) משה האָט
געזאָגט צו הקב"ה פאַר וואָס האָסטו שלעכט געטאָהן צו דעם פאָלק, צו די יודין (אָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה) האָט הקב"ה געזאָגט צו
משה (חֲבַל עַל דְּאָבְדִין וְלָא מִשְׁתַּכְּחִין) אַ שאָד אויף די מענטשין וואָס זענען פאַרלאָרן געוואָרן און ווערען ניט געפונען (יֵשׁ לִי
לְהִתְאוֹנֵן עַל מִיתַת הָאָבוֹת) איך דאַרף טרויערן וואָס די אבות אברהם יצחק יעקב זענען געשטאָרבן (הַרְבֵּה פְּעָמִים נִגְלֵיתִי עֲלֵיהֶם
בְּאֵל שַׁדַּי) פיל מאָהל בין איך געזעהן געוואָרען צו זיי און האָב זיי געזאָגט אַז מיין נאָמען איז אֵל שַׁדַּי, איך קען אַלץ
טאָהן (וְלֹא אָמְרוּ לִי מַה שְּׁמֶךָ) און זיי האָבען ניט געזאָגט צו מיר ווי איז דיין נאָמען ווען דוא ביזט מקיים וואָס דו האָסט
זיי געזאָגט נאָר זייא האָבען געגלויבט אַז איך וועל געוויס מקיים זיין מיינע רייד (וְאַתָּה אָמַרְתָּ מַה שְּׁמוֹ מָה אוֹמַר אֲלֵיהֶם)
און דו האָסט מיך געפרעגט ווי איז מיין נאָמען וואָס וועל איך זאָגען צו די יודין אויב זיי וועלין מיך פרעגען ווי איז דער
נאָמען פון גאָט וואָס האָט דיך געשיקט צו אונז והאָב איך דיר געזאָגט מיין נאָמען איז ה', פון דעסטוועגען האָסטו נאָך ניט
געגלויבט אַז איך וועל מקיים זיין מיינע רייד און איך וועל אַרויסנעמען די יודין פון מצרים: וְגַם הֲקִימוֹתִי וגו'. (כְּשֶׁבִּקֵּשׁ
אַבְרָהָם לִקְבּוֹר אֶת שָׂרָה) ווען אברהם האָט געוואָלט באַגראָבען שרה'ן (לֹא מָצָא קֶבֶר עַד שֶׁקָּנָה בְּדָמִים מְרוּבִּים) האָט ער ניט
געהאַט אַ אָרט וואו איר צו באַגראָבען, ביז ער האָט געמוזט קויפין אַ שטיקעל ערד און באַצאָהלין פיל געלט און ער האָט
ניט געזאָגט צו הקב"ה דו האָסט דאָך מיר צוא געזאָגט אַז דו וועסט מיר געבען די לאַנד! (וְכֵן בְּיִצְחָק) און אַזוֹ איז געווען
ביי יצחק (עִרְעֲרוּ עָלָיו עַל הַבְּאֵרוֹת שֶׁחָפַר) די פלשתים האָבען געקריגט מיט אים אויף די ברונענס וואָס ער האָט געגראָבען.
(וְכֵן בְּיַעֲקֹב) און אַזוֹ איז געווען ביי יעקב (וַיִּקֶן אֶת חֶלְקַת הַשָּׂדֶה לִנְטוֹת אָהֳלוֹ) ער האָט געקויפט אַ שטיק פעלד צו שטעלען אויף
איר זיין געצעלט (וְלֹא הִרְהֲרוּ אַחַר מִדּוֹתַי) און זיי האָבען גאָר ניט געטראַכט וועגען מיין פירונג, זייא האָבען אפילו

שפתי חכמים

כלס הוא ר"ל שנתייאשו מן הגאולה לפי שסברו שא"א לגאלם משם
עבודה קשה כזו ואל משה פי' אל תנחומי משה: מ והוי כאלו נכתב
א שמעו אל משה מלרה גדולה ומעבודה קשה אלא בשביל זה נקט
קולר רוח דדרך של מילר להיות נשימתו קלרה: נ ר"ל שמביא לו
איה אמה שפי' לעיל ויאמר אליו אני ה' שפירושו נאמן לשלם שכר
ו' שהרי אפי' לפורעניות מודיע ששמו ה' מכ"ש האמנה לטובה
הא מדה טובה מרובה ממדת פורענות: ם ר"ל שוידבר אלהים קאי
ל ענין שלמעלה דלפי' רש"י וידבר אלהים אל משה קאי אלמה הרעותה
כל ויאמר אליו אני ה' וכל הפרשה קאי אלמה זה שלחתני כדפי' לעיל אבל
פי פירוש רבותינו קאי הכל אלמה הרעותה וא"ת והא אח"כ מפרשים שקאי
מה שאמר משה מה שמו מה אומר אליהם וי"ל דבשביל תרווייהו דכר
תו משפט והא דנקט בתחלה שקאי אלמה הרעותה משום דלמה
הרעותה עיקר וגרם הכל ואגב תוכחת העיקר הוכיחו גם על ואמרו
לי מה שמו ותדע לך שהרי לא דבר אתו משפט אלא אחר שאמר למה
הרעותה ולמה לא דבר אתו משפט מיד כשדבר אליו מה שמו מה אומר
אליהם אלא ודאי זה גרם הכל: ע [נח"י] שמעתי ולא אבין דלמא
היא הגותנת בשלמא משה שלא ידע שום שם משמותיו ית' הולרך
לשאול אבל האבות הרבה פעמים נגלה להם מהי תיתי שישאלו וע"ק
שהרי גם משה לא שאל בשביל עלמו אלא בשביל ישראל מה אומר
אליהם וע"ם. ונ"ל דה"פ דש"ם ודש"ר ומה אבות הראשונים שלא
נודעתי להם בשמי ה' שהוא שם העלם ושמי הגדול רק באל שדי
שהוא שם התואר אפ"ה לא הרהרו אחר מדותי ולך ע"י ששאלת מה
אומר אליהם הודעתיך ששמי ה' ואפ"ה הרהרת וע"ם: פ נ"ל שמיישב
הפסוק לפי פי' רבותינו: צ ר"ל וגם הקימותי את בריתי אתם לתת

פירוש לתורת אלהים

וועגין קאַרצען אָטום וּמֵעֲבוֹדָה קָשָׁה און פון וועגען
שווערע אַרבעט וואָס זיי האָבען דעם אָטום ניט גקאָנט
כאַפּען איז זיי גיט איין גנאַנגען וואָס משה האָט זייא
גזאָגט: (י) וַיְדַבֵּר יְיָ האָט גאָט גערעט צו משה לֵאמֹר און
האָט אים אַזוֹ גזאָגט: (יא) בּוֹא קום דַּבֵּר רייד צו פַּרְעֹה
דעם מלך פון מִצְרַיִם וִישַׁלַּח און ער זאָל אַרוס שיקען

משלי יהודא

שמות, נאָר איצט אַז משה האָט צו זיי געזאָגט ער וועט זיי
אויסלייזען פון מצרים, און פּרעה מיט די מצרים וועלען
שטאַרק בעשטראָפט ווערען, האָבען זיי איצט אָנגעהויבען
אַרגן וועגין זייערע נשמות וואָס זענען קאַליע געוואָרען,
דיבר האָט הקב"ה געזאָגט צו משה לָכֵן אֱמוֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
זאָלסט זאָגען די יודן אַזוֹי ווי איך וועל אייך אויסלייזין
פון דיא אַרבעט וואָס אייער גוף אַרבעט אַזוי וועל איך
אויסלייזען אייערע נשמות, אייערע נשמות זאָלען
צוריק זיין וויא טייערע בריליאַנטען און איהר וועט
זיין צוא מיר אַ פאָלק און איך וועל זיין צוא אייך
אַ גאָט איר וועט וויסען אַז איך בין דער גאָט פון
דיא גאַנצע וועלט:

אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים
וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת
מִצְרָיִם׃ ח וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לָתֵת
אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב
וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה אֲנִי יְהוָה׃
ט וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה כֵּן אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה מִקֹּצֶר רוּחַ

אונקלוס

לְעַמָּא וְאֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱ
וְתִדְּעוּן אֲרֵי אֲנָא
אֱלָהָכוֹן דְּאַפֵּיק יָתְכוֹן
דְּחוֹק פָּלְחַן מִצְרָ
ח וְאָעֵיל יָתְכוֹן לְאַרְעָא
קַיֵּמִית בְּמֵימְרִי לְ
יָתַהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְ
וּלְיַעֲקֹב וְאֶתֵּן יָתַהּ לְ
יְרֻתָּא אֲנָא יְיָ׃ ט וּמַ
מֹשֶׁה כֵּן לִבְנֵי יִשְׂ
וְלָא קַבִּילוּ מִן מ
מִמְּעִיק רוּחָא וּמִפֻּלְ
דַּהֲוָה קָשְׁיָא עֲלֵיה

תולדות אהרן

המוליא אתכם ברכות לח : והבאתי
קיה : ונתתי אתה בתרא קיז קיט

רשב"ם

היה כתיב לא הודעתי להם אז היה מוסב ושמי ה' לא הודעתי : (ט) ולא שמעו אל משה . עתה אעפ"י שהאמינו מתחלה כדכתיב ויאמן העם . שהיו סבורים לנוח מעבודה קשה והנה עתה הכביד עליהם יותר :

בעל הטורים

הלוקח בחזקה שהוא קשה מכולם . והולאתי והללתי וגאלתי בגימטריא זה עני בישראל לא יפחתו לו מארבע כוסות : (ח) ב' במסורה דין ואידך משה מורשה קהלת יעקב שבזכות התור
שאהן כדכתיב ויתן להם ארלות גוים בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינלורו וכתיב מורשה ולא כתיב ירושה רמז שמורישים ולא יורשי
יכנסו לארץ : (ט) מקלר . חסר וי"ו ועולה כמנין ת"ל לו' שלסוף ת"ל שנה ילאו שנאמר ויהי מקץ ד' מאות שנה ושלשים שנה

בית יהודא

ביינט מען (סוֹרַח מַשָּׂא מִצְרַיִם) די גייע שווערע ארבעט וואס
די מצרים האבן איצט גלייגט א'ף די יודין: (ח) וְנָשָׂאתִי אֶת
יָדִי . (הֲרִימוֹתִיהָ לְהִשָּׁבַע בְּכִסְאִי) איך האב אויפגעהויבן מיין
האנט צו שווערן ביי מיין שטוהל, ביי מיין מלוכה , אזוי
ווי איך בין אמלך אוף דער וועלט אזו איז אמת אז א'ך וועל
די יודין אויסלייזין פון מצרים אונ וועל זיי בריינגן אין
פון כנען , משה האט די אלע רייד צו די יודין גערעדט : (ט) וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה . זיי האבן ניט גיהערט דיא רי
משה (לֹא קִבְּלוּ תַּנְחוּמִין) זיי האבען ניט אנגנומען די טרייסטונג פון משה , פר וואס האבן זייא ניט אנגענומען די טריי
פון משה ? זאגט דער פסוק מִקֹּצֶר רוּחַ, פון דעם קורצען אטעם , ווייל זיי האבען ניט געקענט אפציהען דעם אטע
דיא שווערע ארבעט , זאגט רש"י (כָּל מִי שֶׁהוּא מֵיצַר) דער מענטש וואס האט צער (רוּחוֹ וּנְשִׁימָתוֹ קְצָרָה) איז אים ק

רש"י

מצרים . טורח משא י מלרים : (ח) נשאתי את
הרימותיה לישבע ב בכסאי : (ט) ולא שמעו אל מ
לא קבלו ל תנחומין: מקוצר רוח.כל מי שהוא מיצר

שפתי חכמים

באמרו אלו ב' הבטחות ועכשיו נשלמה התשובה על למה זה שלחתני ומאז באתי הרע וע"ש מה שהאריך : י כאן ק"ל דהיאך מיוצב הלשון של מתחת סבלות דמתחת סבלות משמע שהסבלות למעלה פרוש עליהם והוא מוליא אותם מתחתיו ועל זה פי' טורח משא ר"ל כאדם שנושא משא שמוליאין את האדם מתחת המשא ה"נ העבודה ש דומה עליהן כמשא וסוי כאלו מוליא א"ת: מתחתיו אבל לעיל תחת גבי סבלות : ב [ג"א] כאלו אמר לישבע במלכותי כי מורה על המלכות כמו רק הכסא אגדל ממך : ל ושמיעה

פירוש לתורת אלהים

מיר צו אפאלק וְהָיִיתִי אונ וועל זיין צו אייך צו אגאט
וִידַעְתֶּם אונ איר וועט וויסן כִּי אֲנִי יְיָ אז איך בין אייער
גאט הַמּוֹצִיא וואס האט אייך אוס גצוגן מִתַּחַת פון אונטער
דר משא פון מִצְרַיִם : (ח) וְהֵבֵאתִי אונ איך וועל אייך
ברענגן צו דעם לאנד אֲשֶׁר וואס איך האב אוף גהובן
מיין האנד צו שווערן לָתֵת צו געבן זי צו אַבְרָהָם אונ
צו יִצְחָק אונ צו יַעֲקֹב וְנָתַתִּי אונ איך וועל אייך
לאנד געבן צו אירושה וָארום אֲנִי יְיָ איך בי
אונ בין באגלייבט מקיים צוא זיין מיין הב
(ט) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה האט משה אזו גרעט צוא די ק
יִשְׂרָאֵל אזו ווי גאט האט אים גהייסן וְלֹא שָׁמְעוּ א
יִשְׂרָאֵל האבן ניט צו גהערט צו מֹשֶׁה מִקֹּצֶר ר

משלי יהודא

אנגעהויבן זארגן וועגן זיינע ברילאנטן אונ געצייג וואס זענען
קאליע געווארן , אונ האט געזאגט ווער וועט מיר בצאהלען
דעם שאדין , האט דער שופט געזאגט איך וועל דעם מסר
דיין שונא בעשטראפען ביז ער וועט דיר מוזן אלע שאדענס
בצאהלן . דס זעלביגע איז גיוועזן ביי די יודן , ווען יַעֲקֹב
אָבִינוּ אונ אלע שְׁבָטִים האבן געלעבט האבין די יודען דיא
קינדר זייערע געהיט די תּוֹרָה אונ מִצְוֹת , דס הייסט זיי
האבן געשליפן אונ פארשענערט זייערע בריליאנטנע נְשָׁמוֹת
וואס הקב"ה האט זיי גיגעבן, אבער ווי פַּרְעֹה איז גי
אונ ער האט זיי בעצוואנגן מיט די שווערע ארבעט
האט זיי געהאלטין אין מִצְרַיִם ווי אין אסטראג , ה
פון די יודן פארנומען , ניט נאר זייער גוף נאר זייערע
אויך , ווי דר מדרש זאגט אויף דעם פסוק וַיָּרֵעוּ
הַמִּצְרִים , די מִצְרִים האבען אונז געמאכט פארש
זינדיגע , נאר אזוי לאנג ווי די יודען זענען גיוועזן
שווערע ארבט, האבען זיי ניט געקענט טראכטען

אשר מצרים מעבדים אתם ואזכר
את־בריתי: ו לכן אמר לבני־ישראל
אני יהוה והוצאתי אתכם מתחת
סבלת מצרים והצלתי אתכם
מעבדתם וגאלתי אתכם בזרוע
נטויה ובשפטים גדלים: ז ולקחתי

אונקלוס

ראי מפלחין בהון
ירנא ית קימי: ו בכן
ר לבני ישראל אנא יי
פיק יתכון מגו דחוק
חן מצראי ואשיזב
כון מפלחנהון
רוק יתכון בדרעא
מא ובדינין רברבין:
אקריב יתכון קדמי

א ואזכר את ספר הזהר פ׳ האזינו:
ולקחתי אתכם סנהדרין קיא:

בעל הטורים

הלכות ותפלתם: (ו) לכן אמור. ב׳ במסור׳ לכן אמור לבני ישראל לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום שדורש בספרי כל מה
מסה עשה פנחס מסה נעשה. שליח להוציא ישראל ממצרים ופנחס יהיה שליח להוציא ישראל מגלות וכן כל הדברים שעשה משה עשה
פנחס. לכן. עולה ק׳ שבזכות אברהם שהוליד בן למאה ויצחק שמצא מאה שערים ויעקב הוליד כל תולדותיו למאה שנים יצאו ב
תי והצלתי וגאלתי ולקחתי. ד׳ לשונות של גאולה כנגד ד׳ מלכיות והאחרון כתיב ולקחתי כנגד אדום וע״כ כתיב ביה ולקחתי כאדם

רש״י

ם לפיכך שמעתי את נאקת בני ישראל ט הנואקים:
מצרים מעבדים אותם ואזכור. אותו הברית.
ברית בין הבתרים אמרתי לו וגם את הגוי אשר יעבודו
נכי: (ו) לכן. ע״פ אותה השבועה: אמור לבני
אל אני ה׳. הנאמן בהבטחתי: והוצאתי אתכם.
ן הבטחתיו ואחרי כן יצאו ברכוש גדול: סבלות

בית יהודא

געשטעלט דעם פארזיכערונג (יש עלי לקיים) דארף איך דאך
אים מקיים זיין (לפיכך שמעתי את נאקת בני ישראל הנואקים)
דריבער האב איך גיהערט דם געשריי פון די יודין וואס זיי
שרייען (אשר מצרים מעבידים אותם) ווייל די מצרים ארבעטן
מיט זיי (ואזכור אותו הברית) האב איך געדיינקט דעם פאר־
זיכערונג (כי בברית בין הבתרים) ביי דעם פארבינדונג ופון
מיר צו אברהם) וואס איז גיוועזן ביי די קרבנות (בראשית טו

תי לו) האב איך גזאגט צו אים (וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי) דאס פאלק וואס וועלן ארבעטין מיט די יודין וועל
זיי משפטין (שטראפן) דארף איך דאך דאס אויך מקיים זיין: (ו) ולכן. דריבער (על פי אותה שבועה) וועגן די שבועה
לבני ישראל אני ה׳) זאג צו די יודין איך בין ה׳ (הנאמן בהבטחתי) וואס איך בין בגלויבט צוא מקיים זיין מיין צוזאג
אתי אתכם). איך וועל אייך געווים ארויסנעמען פון מצרים (כי כן הבטחתיו) ווארום איך האב אים נאברהמי
צוגעזאגט (ואחרי כן יצאו ברכוש גדול) נאך די ארבעט וועלן זיי ארויסגיין מיט אגרויסען פארמעגן: וסבלות מצ..

שפתי חכמים

הבטחתי שהבטחתי ואתה אמרת למה זה שלחתני וא״ת למה
אני לקיים הבטחתי הרי לא הבטחתים בשם ה׳ אלא באל שדי
איני מוכרח לכך אל וגם הקימותי וגו׳ לכך גם אני צריך לקיימו
שמעתי וגו׳: ט (נח״י) כי אי אפשר לקיים הבטחת הארץ רק
אחר יציאתם ממצרים ואי אפשר להוציאם אא״כ יקויים וגם את הגוי
אשר יעבודו דן אנכי לפיכך הוצרך הפסוק אשר מצרים מעבידים
אותם וזהו ואזכור את בריתי ר״ל שע״י שזכרתי ברית בין הבתרים
של הארץ ממילא נזכרתי גם דן אנכי כי בפעם אחד וכנאמר אחד

פירוש לתורת אלהים

ן זיי ואזכור האב איך מיך דער מאנט וואס איך
כורת ברית גווען מיט אברהם איך האב אים
צמאל צו גזאגט אז דם פאלק מצרים וואס דיא
אל וועלן ביי זייא ארבעטן וועל איך משפטין:
ן דרום מחמת דער שבועה אמור זאלסטו משה
ן צו די ישראל אני יי איך בין גאט וואס איך בין
בגלייבט מקיים צו זיין מיין הבטחה והוצאתי אונ איך
וועל אייך אוס ציהן פון אונטער דר משא פון מצרים
והצלתי אונ איך וועל אייך מציל זיין מעבודתם פון
זייער דינסט וגאלתי אונ איך וועל אייך אוים לייזען
מיט אום גשטרעקטן ארום ובמשפטים אונ מיט גרוסי
משפטים: (ז) ולקחתי אונ איך וועל אייך נעמן צוא

משלי יהודא

לכן אמור וגו׳ ולקחתי וגו׳. דר ענין איז למשל עס
איז גוועזן אין אשטאט אבעל מלאכה וואס הט גשליפען
אנטען, ביא אים אויף דעם טיש פלעגט שטענדיג
ן טייערע בריליאנטן צום שלייפען. אונ די כלים דיא
יג צום שלייפן די בריליאנטן זענען טייערע כלים, אונ
עס קומט איף אבריליאנט דאס קלענסטו פלעק אדער
ין פארלירט דר בריליאנט זיין גרוסן ווערט, אמאל הט
ר אשונא געמסרת דעם בריליאנטן שלייפר אז ער הט
גגעבן בריליאנטן צו שלייפען אונ ער האט אים צוריק
ען פראסטע גלעזערנע שטיינער געשליפטע, מען
דעם בריליאנטן שלייפער גנומן אין אסטראג, אונ די
אנטען מיט די געצייג וואס זענען גלעגען אוף דעם טיש
ען אוך מיט גנומען אונ מען הט זיי געגעבן בהאלטען
צו דעם וואס גיט אכטונג אויף די רעשטאנטן, ווייל דער
היטר הט ניט גוואוסט דעם גרוסען ווערט פון די בריליאנטן
אונ פון די געצייג, זענען די בריליאנטען צוקריצט גווארען
אונ די כלים הט מען קאליע געמאכט, נאר די גאנצע צייט
וואס ער איז גיוועזן אין אסטראג אונ ער איז געפיינעגט
געווארין הט ער ניט געטראכט וועגן די בריליאנטן אונ ניט
וועגן די צייג, עס איז אים אפילו אמאהל געקומן אנארג
וועגן די בריליאנטן מיט די געצייג, זיינע יסורים האבען
אים ניט געלאזט לאנג טראכטען וועגען זיי, ווייל ער הט
געהאט פיל צו זארגין וועגען זיך, ווי עס איז געקומן די
צייט וואס מען הט אים אנגעזאגט אז ער וועט באלד ווערן
פריי פון אסטראג, אונ דר שונא וואס הט אויף אים פאלטש
געזאגט וועט שטארק בעשטראפט ווערן, האט ער איצט

לָהֶם: ד וְגַם הֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי
אִתָּם לָתֵת לָהֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן אֵת
אֶרֶץ מְגֻרֵיהֶם אֲשֶׁר־גָּרוּ בָהּ: ה וְגַם ׀
אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת־נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

ד וְאַף אֲקֵימִית יָת קְיָמִ
עִמְּהוֹן לְמִתַּן לְהוֹן יָ
אַרְעָא דִּכְנַעַן יָת אַרְעָ
תּוֹתָבוּתְהוֹן דְּאִתּוֹתַבוּ
בַהּ: ה וְאַף קֳדָמַי שְׁמִי
יָת קְבִילַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
תו"א וגם הקמותי סנהדרין ל:

בעל הטורים

אהיה הרי השם בר"ת וס"ת וזהו תוגה מלאך ה' סביב ליראיו: (ד) לתת להם את ארץ כנען. לתת עולה ת"י ת"ך רמז לפני מקדשים שעמ
ת"י ת"ך שנים: אשר גרו בה. מגין אשר גרו בה עמדו עשרה שבטים בארץ: (ה) נאקת.בג"ת ב"ם עתד"א בגימטריא האבות גו' לך שעמ

בית יהודא

אמאהל מקיים זיין, דס איז אפילו איך זאג נאר מיין ווארט דארף איך מקיים זיין:(ד) וגם הקימותי את בריתי וגו'). (וגם כשנראיתי להם באל שדי) אונ ווען איך האב מיך בעוויזן צו זיי נצו די אבות) אונ האב זייא צו געזאגט אונ האב זייא געוויזען אז איך בין דער גאט "שדי" וום איך קען אלץ טאהן וום איך זאג (הצבתי והעמדתי ברית ביני וביניהם) האב איך געמאכט אבריתות ברית נבראשית טו) צווישן מיר אונ זיי (לתת להם את ארץ כנען) איך זאל זיי געבען די לאנד כנען נום דם איז ווי אשבועה מוז איך דאך דאס געוויס מקיים זיין (לאברהם בפרשת מילה נאמר אני אל שדי וגו') אין דיא פרשה וום הקב"ה הט געבאטן צו אברהם ער זאל זיך מלה זיין האט הקב"ה געזאגט צו אים איך בין אל שדי, איך קען אלץ טאהן (ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך) אונ איך וועל געבען צו דיר אונ צו דיינע קינדער נאך דיר די לאנד וום דו וואהנסט אין איר (ליצחק) צו יצחק האט הקב"ה געזאגט (כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל) צוא דיר אונ צו דיינע קינדער וועל איך געבען די אלע לענדער (והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם) אונ איך וועל אויפשטעלין והאלטין) די שבועה וום איך האב גשווארען צו אברהם (ואותה שבועה שנשבעתי לאברהם) אונ די שבועה וום איך האב געשווארען צו אברהם (באל שדי אמרתי) האב איך געזאגט איך בין אל שדי, איך האב כח צו מקיים זיין וום איך זאג (ליעקב) צו יעקב האט הקב"ה געזאגט (אני אל שדי פרה ורבה) איך בין אל שדי ואיך האב כח צו מקיים זיין וואס איך זאג) פרוכטבאר דיך והאב קינדער) אונ מעהר דיך ומיט פיל קינדער) (כי הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך) וואררום די ערד וום דו ליגסט אויף איר וועל איך זיא געבען צו דיר אונ צו דיינע קינדער (הרי שנדרתי להם ולא קיימתי) האב איך גטאן אנדר צו זייערע אלטערין אונ האב נאך ניט מקיים געוועזן דעם נדר, דארף מען דאך אמאהל מקיים זיין דעם נדר: (ה) וגם אני. (כמו שהצבתי והעמדתי הברית) אזוי וויא איך האב

רש"י

(ד) וגם הקמותי את בריתי וגו'. וגם ו כשנראיתי להם באל שדי הצבתי והעמדתי בריתי ביני וביניהם לתת להם את ארץ כנען. לאברהם בפרשת מילה נאמר אני אל שדי וגו' ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך (בראשית יז) ליצחק כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם (בראשית כו) ואותה השבועה שנשבעתי לאברהם באל ש אמרתי ליעקב אני אל שדי פרה ורבה וגו' (בראשית לה) ואת הארץ אשר וגו' הרי שנדרתי ז להם ולא קיימתי (ה) וגם אני. כמו שהצבתי והעמדתי הברית ח יש ע

שפתי חכמים

הוא בלא תנאי אפי' אם יחטאו כדפי': ו דק"ל איך מיושב הל' של וגם אמה שכתוב לעיל בשלמא אי הוה כתיב ושמי ה' נודעתי להם היה פירושו וגם דבר זה עשיתי להם א"נ אי הוה כתיב כאן וגם לא הקימותי הוה נמי שפיר אבל עכשיו דכתיב ושמי ה' לא נודעתי להם מאי וגם הקימותי ועז"פ וגם כשנראיתי וכו' וה"פ שאל תאמר כיון שלא נראיתי להם אלא באל שדי ולא בה' א"כ לא צריך אני לקיים הבטחתי אל תאמר כן שהרי גם הצבתי והעמדתי להם ברית ובשביל ב' דברים הללו דהיינו אל שדי והברית צריך אני לקיים דברי דהרי הן כמו שהבטחתי להן בה' וגם הקימותי לפי' זה קאי אוהרא אל אברהם וגו' באל שדי ולא על לא נודעתי: ז ר"ל מהפסוקים הללו אתה רואה שנדרתי להם מה שלא קיים לא מוכח מקרא אלא בלא הוכחה נקט ליה רש לתרץ למה שלחתיך משום שעדיין לא קיימתי הוכרחתי לשלח אותך כדי לקיים דברי לאבות הראשונים: ח דק"ל מאי וגם א שמעתי דמשמע שאחר שמע וגם הקב"ה שמע ועל זה פירש כמ שהצבתי את הברית וכו' ר"ל דוגם אני מוסב אלמעלה כיון שנראיתי להם באל שדי והצבתי להם ברית וגם אני צריך לקיים. ושמעתי מילת באפי נפשיה הוא ר"ל לפיכך שמעתי וכו' וה"פ כל פרשה זו כתחיל וידבר אלהים אל משה דבר אתו משפט ויאמר אליו וגו' קאי אמ שאמר משה למה זה שלחתני ואמר לו הקב"ה אני ה' שנאמ

פירוש לתורת אלהים

(ד) וגם אונ אוך בשעת איך האב מיך צו זיי באוויזן מיט דעם נאמען אל שדי הקמותי האב איך בשטעטיגט את בריתי מיין זעערהייט אתם מיט זיי דם הייסט איך האב גשווארן לתת צו געבען זיי דם לאנד כנען את ארץ דאס לאנד פון זייער וואנונג אשר גרו בה וואס זי האבן דרינען גוואנט: (ה) וגם אונ אוך אני [עיין רש"י] שמעתי את נאקת בני ישראל האב איך גיהערט דאס גשריי פון די ישראל אשר וואס די מצרים ארבעטן

משלים על התורה

געוואנדערט, ווי אזוי וועט הקב"ה ארויס נעמען יודן פון מצרים אז זייער שר איז נאך דא, האט אים הקב"ה געענטפערט עתה תראה, איצט וועסטו זעהן כי ביד חזקה, אפילו ווען די האנט פון פרעה וועט נאך זיין שטארק, ווען זיין שר וועט נאך זיין, פון דעסטוועגן וועט ער מוזען ארויס שיקן די יודן אונ וועט זיי ארויס טרייבן פון זיין לאנד, האט הקב"ה ווייטער געזאגט צו משה איך בין גיזעהן געווארען צו אברהם יצחק יעקב, אונ זיי האבן געזעהן אז איך בין אל שדי, אז איך קען טאהן נסים פון הימעל, ווי אברהם אבינו האט געהרגת די פיר מלכים, זאגט דער פסוק כי אתו את אשר הכית רדפו, אברהם האט געיאגט די מלכים אונ האט זיי געהרגת, ווייל הקב"ה האט פריער זיי געשלאגן אונ אראפגעווארפען זייערע שרים, אבער ושמי ה', אז מיין נאמען איז ה' אונ איך קען נייטען דיא מלכים אונ זייא אראפ ווארפען פון זייער מלוכה אפילו זייערע שרים זענען דא, דאס האב איך נאך ניט בעוויזען וועל איך דאס איצט בעווייזען מען זאל גדענקען מיין שטארקייט אויף אייביג:

לב:

לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדָּי וּשְׁמִי יְיָ לָא הוֹדָעִית לְהוֹן:

ואף

אַבְרָהָם אֶל־יִצְחָק וְאֶל־יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדָּי וּשְׁמִי יְהוָה לֹא נוֹדַעְתִּי

בעל הטורים

אלא שעשו עלמם אלהים ולא הרהרו אחר מדותי: באל שדי. זה אינו חוזר אלא על אברהם ויעקב שלהם נראה באל שדי ופירש"י מה שאמר ליצחק והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך ונאמר בה באל שדי. ד"א אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' פי' באלו ב' שמות נראיתי להם בשם יו"ד ה"א הבטחתים להושיבם בארץ לבטח ובשם אל שדי הבטחתי אותם להפרות ולהרבות כי זה השם הוא על פריה ורביה. ב' דיעקב ק' דיצחק מ' דאברהם והוא בק"מ והוא בא"ת ב"ש שדי לכך נראה להם בזה השם. וכר"ת א' דאברהם י' דיצחק וי' דיעקב עולה כ"א כמנין

רשב"ם

בידי לקיים הבטחתי: (ג) באל שדי. הבטחתי על העתיד ולא קיימתי עדיין: ושמי ה'. כך צריך לפרש. אני נראיתי להם באל שדי. ועיקר שמי ה' הוא. וזה כפל לשון: לא נודעתי להם. לא נתגליתי להם בעיקר השם אלא באל שדי אבל אליך גליתי עיקר שמי. אהיה. וזכרי ה'. ובימיך אקיים הבטחתי לתת להם את ארץ כנען. ושמי מחובר למעלה כמו שפירשתי. ואילו

רש"י

הבטחות ובכולן אמרתי להם אני אל שדי: ושמי ה' לא נודעתי להם. לא הודעתי אין כתיב כאן אלא לא נודעתי לא נכרתי להם במדת אמתית שלי ד שעליה נקרא שמי ה' נאמן לאמת דברי שהרי הבטחתים ה ולא קיימתי:

בית יהודא

הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה (הִבְטַחְתִּים הַבְטָחוֹת) אִיךְ הָאבּ צוּ גֶעזָאגְט צוּ זֵייעֶרֶע אָבוֹת צוּזָאגוּנְג (וּבְכוּלָּן אָמַרְתִּי לָהֶם אֲנִי אֵל שַׁדַּי) אוּנ בַּיי אַלֶע זַאכֶן וָוס אִיךְ הָאבּ זֵיי צוּגֶזָאגְט הָאבּ אִיךְ גֶעזָאגְט צוּ זֵיי אַז אִיךְ בִּין דֶר גָאט „שַׁדַּי" אִיךְ קֶען גֶעבֶּן אַלֶין וָוס אִיךְ זָאג צוּ גֶעבֶּן, אָבֶער וּשְׁמִי ה', אַז מַיין נָאמֶן אִיז ה' וְאִיךְ בִּין מְקַיֵים וָוס אִיךְ זָאג צוּ גֶעבֶּן (לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם) בִּין אִיךְ נָאךְ נִיט בַּוואוּסְט גֶעוָוארֶען צוּ זֵיי, זָאגְט רש"י (לֹא הוֹדַעְתִּי אֵין כְּתִיב כַּאן) עֶס שְׁטֵייט נִיט אִיךְ הָאבּ זֵייא נִיט גֶעמַאכְט וִויסֶן אַז מַיין נָאמֶן אִיז הַוָיָה, זֵיי וֵוייסֶן אַז מַיין נָאמֶען אִיז הַוָיָה, אַז אִיךְ זָאג אוֹיף מִיר אַז אִיךְ בִּין מְקַיֵים וָוס אִיךְ זָאג, דָם וֵוייסֶען זֵיי (אֶלָּא לֹא נוֹדַעְתִּי) נָאר צוּ זֵיי בִּין אִיךְ נָאךְ נִיט בְּעווּאוּסְט גִיוָוארֶען וצוּ זֵיי הָאבּ אִיךְ נָאךְ נִיט מְקַיֵים גִיוֶוען וָוס אִיךְ הָאבּ זֵיי צוּגֶעזָאגְט) (לֹא נִכַּרְתִּי לָהֶם) אִיךְ בִּין נִיט בֶּעקֶענְט גִיוָוארֶן צוּ זֵיי (בְּמִדַּת אֲמִתִּית שֶׁלִּי) מִיט מַיין מִדָּה פוּן אֶמֶת (שֶׁעָלֶיהָ) וָוס וֶועגֶען אִיר וֶועגֶען דִי מִדָּה פוּן אֶמֶת) (נִקְרָא שְׁמִי ה') וֶוערְט גֶערוּפֶען מַיין נָאמֶן ה' וְהַוָיָה) (נֶאֱמָן לְאַמֵּת דְּבָרַי) אִיךְ בִּין בַּגְלוֹיבְּט צוּ מַאכֶען אֱמֶת מַיינֶע רֵייד (שֶׁהֲרֵי הִבְטַחְתִּי וְלֹא קִיַּמְתִּי) וָוארוּם אִיךְ הָאבּ זֵייא צוּגֶעזָאגְט אוּנ הָאבּ נָאךְ נִיט מְקַיֵים גִיוֶוען, דַארְף מֶען דָאךְ

דעת זקנים מבעלי התוספות

ה' כלומר אע"פ שאמרתי לך ראה נתתיך אלהים לפרעה לא אתה אלהי כי אם לפרעה אך אני ה' גם לך: (ג) ושמי ה'. על שפרש"י שהקב"ה מהאונן על הראשונים שנגלה עליהם ולא שאלו בשמו ואתה כבר שאלת מה שמו מה אומר עליהם ומקשה רש"י שלפי זה היה לו לכתוב לא שאלו לי וא"ת לא הודיעם שכך שמו הרי תחלה נגלה וכו'. ועל זה תמהין העולם מה פי' ומפי ה"ר בנימין שמעתי דה"פ וא"ת הא דכתיב לא נודעתי כמו לא שאלו לי אי אפשר שהרי מתחלה נגלה וכו' ומכלל דהודיעם שכך שמו וא"כ לא היה תוהא על הראשונים לפי מדרש אגדה אלא לפי שלא שאלו לשמו וזה שאל. וא"כ הדרא קושי' לדוכתא שהיה לו לכתוב לא שאלו לי:

שפתי חכמים

ולא נקט אל אברהם אל יצחק ואל יעקב כמו שכתוב בקרא משום דרש"י נקט לה בל' קלר הרא"ם: ד דק"ל והלא כתיב בפ' לך לך אני ה' אשר הולאתיך מאור כשדים ועל זה פי' לא הודעתי וכו': ה רש"י עלמו מפרש מה הפרש יש בין ה' ובין אל שדי ועל זה פי' שהרי הבטחתים ולא קיימתי ר"ל עדיין לא קיימתי הבטחתי משום שעדיין לא זכו מלד מעשיהם א"כ יש הפרש דההבטחה בשם ה'

פירוש לתורת אלהים

מִיךְ בַּאווִיזִין צוּא אַבְרָהָם אוּנ צוּ יִצְחָק אוּנ יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדַּי מִיט מַיין נָאמֶן וָוס הֵייסְט אֵל שַׁדַּי [עיין רש"י] וּשְׁמִי יְיָ אוּנ מִיט מַיין נָאמֶען הוי"ה לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם בִּין אִיךְ נִיט וָוארֶען דֶער קֶענְט צוּ זֵיי [עיין רש"י]:

משלים על התורה

הָט מֹשֶׁה גֶעפְרֶעגְט וְוא אִיז דֶר רַחֲמָנוּת פוּן הקב"ה אוֹיף דִי יוּדֶן, אוּנ פַּר וָוס וַוייזְט עֶר נִיט זַיין כֹּחַ גֶעגִין פַּרְעֹה, אוֹיף דֶעם הָט אִים הקב"ה גִיעֶנְטְפֶערְט וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם וגו', דֶער עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל עֶס אִיז דָא אַ וַואסֶר־מִיהְל, אִין דִי מִיהְל אִיז דָא פִיהְל רֶעדֶער, אֵיין רָאד אִיז דָא אַגַאנְץ גְרוֹיסֶער, אוּנ דֶר וַואסֶר טְרַייבְּט דֶעם רָאד מִיט אַשְׁטַארְקִין כֹּחַ. אוּנ דֶר רָאד טְרַייבְּט אַלֶע רֶעדֶער וָואס אִין דִי מִיהְל, אַז מֶען וִויל אַז דִי מִיהְל זָאל בְּלַייבִּין שְׁטֵיין, שְׁטֶעלְט מֶען אַבְּרֶעט נֶעבִּין דֶעם גְרוֹיסֶן רָאד, דִי בְּרֶעט פַארְשְׁטֶעלְט דִי וַואסֶר זָאל נִיט קוּמֶן אוֹיף דֶעם רָאד, בְּלַייבֶּען שְׁטֵיין אַלֶע רֶעדֶער אִין דִי מִיהְל, אָבֶער עֶס זָאל קוּמֶן אַמֶענְטְשׁ אוּנ זָאל וֶועלִין פַּארְהַאלְטֶן דֶעם גְרוֹיסֶען רָאד וֶוען דִי וַואסֶער טְרַייבְּט אִים, דָם אִיז וָויא גָאר גִיט מֶעגְלִיךְ, סַיידִין דֶער מֶענְטְשׁ זָאל זַיין אֵיין גִבּוֹר זְיִין דֶר וֶועלְט, אָדֶער מִיר זָאלִין זֶעהְן אַפָּאוָואז וָוס אִיז גֶעשְׁפַּאנְט מִיט פִיר שְׁטַארְקֶע פֶערְד, אוּנ דִי פֶערְד לוֹיפֶן מִיט זֵייעֶרֶע אַלֶע קְרֶעפְטִין, אוּנ אֵיינֶער וֶדֶר וָוס פֶערְהַאלְט דִי מִיהְל זָאל אָנְנֶעמֶן מִיט אֵיין הַאנְט דֶעם אִינְטֶערְשְׁטִין רָאד אוּנ זָאל פֶערְהַאלְטִין דֶעם פָּאוָואז דִיא פֶערְד זָאלֶען נִיט קֶענֶען דִירֶען דֶעם פָאוָואז פוּן אָרְט פַרְשְׁטֵייט מֶען אַזוֹ אַגִבּוֹר וֶועט הָאבֶּן אַנָאמֶן אוֹיף דֶר וֶועלְט, אוּנ עֶר וֶועט זַיין פַארְשְׁרִיבֶּן מֶען זָאל אֵייבִּיג גֶעדֵיינְקֶען אַזוֹ לַאנְג וִוי עֶר וֶועט לֶעבֶּן אַז עֶס אִיז רָת אַזוֹי אַגִבּוֹר אוֹיף דֶר וֶועלְט. מִיר וֵוייסֶן דִי שְׁטַארְקַייט פוּן אַלֶע מְלָכִים וָוס זֶענֶען אוֹיף דֶר וֶועלְט אִיז פוּן זֵייעֶרֶע שָׂרִים וָוס אִין הִימֶעל. וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין סֵפֶר דָנִיֵאל (קַפִּיטְל ז) אוּנ וֶוען הקב"ה וִויל אַרָאפְּוַוארְפֶן אַמֶלֶךְ פוּן זַיין מְלוּכָה וַוארְפְט עֶר פְרִיעֶר אַרָאפּ דֶעם שַׂר נָאכְדֶעם פַאלְט אַרָאפּ דֶער מֶלֶךְ פוּן זַיין מְלוּכָה, וִוי דֶער נָבִיא יְשַׁעְיָה הָאט גֶעזָאגְט (ישעיה כד) יִפְקוֹד ה' עַל צְבָא הַמָּרוֹם וגו', פַּרְעֹה הָט גֶעגְלֵייבְּט אַז זַיין שַׂר אִיז דֶר גָאט פוּן מִצְרַיִם, דְרִיבֶּער וֶוען מֹשֶׁה הָט אִים גֶעזָאגְט עֶר זָאל אַרוֹיסְשִׁיקֶן דִי יוּדֶן פוּן מִצְרַיִם, הָאט עֶר זִיךְ גֶעווּאוּנְדֶערְט, וֶועלְכֶער גָאט הָט צוּ בַּפֶעלִין אוֹיף זַיין לַאנְד, אוֹיף זַיין לַאנְד אִיז דָא אַבֶּעזוּנְדֶר גָאט, אוֹיף דִיא יוּדֶען וָוס וֶוערֶן גֶערוּפֶן עִבְרִים וָוס זֶענֶן פוּן אֵיין אַנְדֶר לַאנְד אִיז דָא אֵיין אַנְדֶער גָאט, וִוי הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה עֶר זָאל זָאגֶן צוּ פַּרְעֹה דֶר אֱלֹהֵי הָעִבְרִים הָט מִיךְ גֶעשִׁיקְט צוּ דִיר דוּ זָאלְסְט אַרוֹיס שִׁיקֶן דִי יוּדֶן וָוס זֶענֶן עִבְרִים אוּנ זֶענֶען נִיט פוּן דַיין לַאנְד, דְרִיבֶּער הָט פַּרְעֹה אַלֶע מָאהְל גֶעוָואלְט וִויסֶן וָוס אִיז מִיט זַיין שַׂר נִיט זַיין גָאט) אִין הִימֶל אַז זַיינֶע שְׁטֶערֶען זֶעהֶר הָאבֶּן גֶעזֶעהְן זַיין שַׂר אִיז אִין זַיין שְׁטַארְקַייט וִוי פְרִיעֶר, הָט עֶר קֵיין מוֹרָא גֶעהַאט פַר מֹשֶׁה אוּנ נִיט פַר דִי מַכּוֹת, אוּנ צוּ וַוייזֶען זַיין שְׁטַארְקַייט הָט עֶר גֶעהֵייסֶן שְׁוֶוערֶער מַאכֶן דִי אַרְבֶּעט אוֹיף דִי יוּדֶן, מֹשֶׁה הָאט אָבֶער דֶעם עִנְיָן נָאךְ נִיט פַארְשְׁטַאנֶען, הָאט עֶר זִיךְ

לְכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה: קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַיהוָה רֵאשִׁית תְּבוּאָתֹה
כָּל־אֹכְלָיו יֶאְשָׁמוּ רָעָה תָּבֹא אֲלֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה:

שמות ו וארא

ב וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר
אֵלָיו אֲנִי יְהוָה: ג וָאֵרָא אֶל־

אונקלוס

ב וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וַאֲמַ
לֵהּ אֲנָא יְיָ
ג וְאִתְגְּלֵיתִי לְאַבְרָהָ

תו"א וארא אל אברהם עקדה שער ית עקרים מג פי"ט:

רשב"ם

(ב) וידבר אלהים אל משה. בארץ מצרים: אני ה'. ושמי מתפרש שיש
מלמד שלא היה הדבור עמו כשרצו אלא חוץ לכרך: וארא. ו' ארא ו"פ כתיב באבות וירא ג' באברהם ב' ביצחק א' ביעקב: אלהים. בגי'
הוא דיין שדבר אתו משפט: וארא. בגימטריא יצחק כדאיתא במדרש. שיצחק גרם לישראל שיצאו ממצרים. וארא אל אברהם

בעל הטורים

(ג) וארא. לעיל נויניה כתיב יגרשם מארצו וסמיך ליה. וידבר אלהי

בית יהודא

(ב) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה). זאגט רש"י וַדַּבֵּר אִתּוֹ מִשְׁפָּט)
הקב"ה האט גערעט מיט משה הארטע רייד מיט בעם
(עַל שֶׁהִקְשָׁה לְדַבֵּר וְלוֹמַר לָמָה הֲרֵעוֹתָה לָעָם הַזֶּה) ווייל ער הט
געגין אים גערעט הארטע רייד און ער האט געזאגט צו
אים פאר וואס האסטו שלעכטס געטאהן צו דעם פאלק:
וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה'). הקב"ה הט געזאגט צו משה אֲנִי ה'.
מיין נאמן איז הַוָיָה (נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שְׂכַר טוֹב לְמִתְהַלְּכִים לְפָנַי) איך
בין בגלויבט צו בצאהלין אגוטען שכר צו די מענטשין וואס
גייען פאר מיר (וְלֹא לְחִנָּם שְׁלַחְתִּיךָ) ניט אומזיסט האב איך
דיך געשיקט צוא די יודין און צו פַּרְעֹה (כִּי אִם לְקַיֵּים דִּבְרֵי
שֶׁדִּבַּרְתִּי לָאָבוֹת הָרִאשׁוֹנִים) נאר ווייל איך וויל מקיים זיין מייני רייד וואס איך האב גערעט צו די ערשטע אלטערין פו
יודין נדארפסטו דאך פארשטיין אז געווים וועט איך די יודין ארויסנעמען פון מִצְרַיִם, און דיין גאנג איז ניט גווען אומזי
נאר וואס די יודין איז איצט ערגער גיווארען געווים דארף אזוי זיין) (וּבְלָשׁוֹן הַזֶּה מָצִינוּ שֶׁהוּא נִדְרָשׁ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת)
מיר געפינען אין פיל ארטער ווערט דר ווארט אֲנִי ה' אזוי געדרשת (אֲנִי ה' נֶאֱמָן לְהִפָּרַע כְּשֶׁהוּא אָמוּר אֵצֶל עוֹנֶשׁ) ווען
ווארט אֲנִי ה' שטייט נעבען אשטראף, מיינט מען אֲנִי ה' איך בין גאט נום בין בעגלויבט אז איך וועל פון דעם מע
בצאהלט ווערן, אז איך וועל אים שטראפן (כְּגוֹן וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה') דהיינו עס שטייט אין פסוק אז דוא ווי
פארשעמן דעם נאמען פון דיין גאט אֲנִי ה' בין איך גאט דיך צו שטראפן (וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר אֵצֶל קִיּוּם מִצְוֹת) און ווען דר
ה' שטייט ביי מקיים זיין מִצְוֹת (כְּגוֹן) דהיינו עס שטייט אין פסוק (וּשְׁמַרְתֶּם מִצְוֹתַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי ה') איר זאלט הי
מיינע מִצְוֹת און איר זאלט זייא טאהן בין איך גאט (נֶאֱמָן לִיתֵּן שָׂכָר) בגלויבט צו געבן שכר: (ג) וָאֵרָא.(אֶל הָאָבוֹת) איך
גיזעהן גיווארן צו די אָבוֹת, צו די פאטערס פון די יודין, דאס זענען אַבְרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב *): וּבְאֵל שַׁדָּי. זאגט ר

רש"י

(ב) וידבר אלהים אל משה. דבר אתו משפט א
שהקשה לדבר ולומר למה הרעותה לעם הז
ויאמר אליו אני ה'. נאמן לשלם שכר טוב למתהל
לפני. ולא לחנם שלחתיך ב כי אם לקיים דברי שדב
לאבות הראשונים. ובלשון הזה מצינו שהוא נדרש בכ
מקומות אני ה' נאמן ליפרע כשהוא אומר אצל עונש
וחללת את שם אלהיך אני ה' וכשהוא אומר אצל קיום מ
כגון ושמרתם מצותי ועשיתם אותם אני ה' נאמן ליתן שכ
(ג) וארא. אל ג האבות: באל שדי. הבטח

שפתי חכמים

אדייק מדכתיב אלהים שהוא מדת הדין. א"נ י"ל דרש"י דייק מדכתיב
וידבר ל' קשה הוא. רא"ס. ואל תקשה לך דהא הרבה פעמים
כתיב בתורה וידבר ה' אל משה לאמר ואין פירושו לשון קשה די"ל דהתם
כתיב אחריו לאמר וא"כ וידבר הוי כלל ולאמר הוא פרט שמפרש מה הוא
הכלל דהיינו הדבור אבל כאן אין כתיב אחריו לאמר דויאמר אליו אני ה' דכתיב כאן לאו פרט של וידבר הוא אלא מלתא באפי נפשיה
דקאי על מ"ש משה למה זה שלחתני כדמפרש רש"י. (מהרש"ל) מדכתיב אחריו אני ה' היפך זה לכך דרשו פה ולא במקומות אח
ב ר"ל דאתה אמרת למה זה שלחתני וקאמר לא לחנם שלחתיך. והנה דברי הרא"ס בפ' זה ארוכים מאוד וגלאיתי לכותבם וכ"ל שא
תשובה על מה שלמעלה כמו שחשב הרא"ס רק ס"פ דבר אתו משפט ר"ל בל' קושי ולא בל' נחת על שהקשה לדבר ולו' למה הרעות
תחלת הדבור של למה זה שלחתני שהיה חס על כבוד עלמו כמו שפירשתי למעלה ומ"ש לא לחנם שלחתיך גם זה אינו תשובה
שלמעלה אלא ה"ק הקב"ה למשה שמא תאמר לא תליית בשליחותך לא לחנם שלחתיך וכו' עכ"ל מהרש"ל: ג מה שנקט רש"י אל ה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ב) וידבר פרש"י דבר אתו משפט. וגם בכל מקום נ"ל
תוכחת דלא כתיב ויאמר אלא וידבר ואב לכלם
האיש אדוני הארץ אתנו קשות: ויאמר אליו אני ה'. מהו

פירוש לתורת אלהים

(ב) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה האט גאט גירעט צוא משה אזוי גיזאגט אֲנִי יְיָ איך בין גאט [פיין
משה [פיין רש"י] וַיֹּאמֶר אֵלָיו און גאט הט צו (ג) וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב און איך גאט

משלים על התורה

(ג) וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם וגו'. רש"י ז"ל זאגט דיא פסוקים
גיהערין צו די פסוקים פון פריערדיגע סדרה וום משה
הט געפרעגט ביי הקב"ה, פר וואס ער לאזט פרעה זאל
אזוי שווער ארבייטען מיט די יודן, און דאס איז הקב"ה
אליין שולדיג, ווס ער האט געשיקט צו פרעה, ער
ארויסנעמען די יודן פון מצרים, האט פרעה געוויזן א
הט פר הקב"ה ניט מורא, ער וועט נאך שווערער כ
די ארבט אויף די יודן און הקב"ה קען זיי גאר ניט הע

*) הערה דריבער זאגט רש"י אל האבות, ווייל דער כלל פון די פסוקים וואס הקב"ה האט זיי גערעט מיט משה איז נאר חייל הקב"ה האט צו
צו אברהם יצחק יעקב פר זאל געבין דיא לאנד כנען צו זייערע קינדער, דריבער מוז הקב"ה ארויסנעמען די יודען פון מצרים און זי
אין לאנד כנען [ווי עס שטייט שמות ג ח], דריבער זאגט רש"י וארא אל האבות. אברהם יצחק יעקב וואס שטייען דא אין פסוק זיי זענען די פאטע
די יודען ווס זענען איצט אין מצרים און צו זיי דארף הקב"ה מקיים זיין וואס ער האט צוא געזאגט צוא אברהם יצחק יעקב [ווא דער מדרש זא
דעם פסוק שבטי יה עדות לישראל, אז הקב"ה הט עדות געזאגט אויף די יודען וואס זענען געווען אין מצרים אז זיי זענען די קינדער פון אברהם יצחק

לא אבוא שמוע: והיה להם דבר־יהוה צו לצו צו לצו קו לקו קו לקו זעיר שם זעיר
שם למען ילכו וכשלו אחור ונשברו ונוקשו ונלכדו: לכן כה־אמר יהוה אל־בית יעקב
אשר פדה את־אברהם לא־עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו: כי בראותו ילדיו
מעשה ידי בקרבו יקדישו שמי והקדישו את־קדוש יעקב ואת־אלהי ישראל יעריצו:

הפטרת שמות כמנהג הספרדים (בירמיה סימן א׳)

דברי ירמיהו בן־חלקיהו מן־הכהנים אשר בענתות בארץ בנימן: אשר היה דבר־
יהוה אליו בימי יאשיהו בן־אמון מלך יהודה בשלש־עשרה שנה למלכו: ויהי
בימי יהויקים בן־יאשיהו מלך יהודה עד־תם עשתי־עשרה שנה לצדקיהו בן־
יאשיהו מלך יהודה עד־גלות ירושלם בחדש החמישי: ויהי דבר־יהוה אלי לאמר:
בטרם אצורך בבטן ידעתיך ובטרם תצא מרחם הקדשתיך נביא לגוים נתתיך: ואמר
אהה אדני יהוה הנה לא־ידעתי דבר כי־נער אנכי: ויאמר יהוה אלי אל־תאמר נער
אנכי כי על־כל־אשר אשלחך תלך ואת כל־אשר אצוך תדבר: אל־תירא מפניהם כי־
אתך אני להצלך נאם־יהוה: וישלח יהוה את־ידו ויגע על־פי ויאמר יהוה אלי הנה
נתתי דברי בפיך: ראה הפקדתיך ׀ היום הזה על־הגוים ועל־הממלכות לנתוש ולנתוץ
ולהאביד ולהרוס לבנות ולנטוע: ויהי דבר־יהוה אלי לאמר מה־אתה ראה ירמיהו
ואמר מקל שקד אני ראה: ויאמר יהוה אלי היטבת לראות כי־שקד אני על־דברי
לעשתו: ויהי דבר־יהוה ׀ אלי שנית לאמר מה אתה ראה ואמר סיר נפוח אני ראה
ופניו מפני צפונה: ויאמר יהוה אלי מצפון תפתח הרעה על כל־ישבי הארץ: כי ׀
הנני קרא לכל־משפחות ממלכות צפונה נאם־יהוה ובאו ונתנו איש כסאו פתח ׀ שערי
ירושלם ועל כל־חומתיה סביב ועל כל־ערי יהודה: ודברתי משפטי אותם על כל־
רעתם אשר עזבוני ויקטרו לאלהים אחרים וישתחוו למעשי ידיהם: ואתה תאזר
מתניך וקמת ודברת אליהם את כל־אשר אנכי אצוך אל־תחת מפניהם פן־אחתך
לפניהם: ואני הנה נתתיך היום לעיר מבצר ולעמוד ברזל ולחמות נחשת על־
כל־הארץ למלכי יהודה לשריה לכהניה ולעם הארץ: ונלחמו אליך ולא־יוכלו
לך כי־אתך אני נאם־יהוה להצילך: ויהי דבר־יהוה אלי לאמר: הלך וקראת
באזני ירושלם לאמר כה אמר יהוה זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולתיך

פירוש ע״ט

ם מאן וזאת אונ דאס וועט זיין צו אייך אַרואונג
זאלט זיצן בשלוה ולא אונ זיי ווילן ניט צו הערן
והיה וועט צו אייך זיין גאטס רייד צו לצו אגבאט
אגבאט ער וועט אייך שטראפן מדה כנגד מדה
יין גזרה אויף דער אנדערי קו לקו אשנור פון
ניות קעגן דעם שנור פון פאלשן משפט קו לקו
ן זייער האפען צוא לעבמקייט וועט קומען
טרנש זעיר שם פר דעם וום זיי האבן גזאגט לאז
רעגנן זיינע מעשים אין אקליינע צייט זעיר שם
וועלען זייא ווייניג ווערין אין לאנד למען
ילכו דיא רשעים זאלען גיין וכשלו אחור אונ
ן גישטרויכילט ווערען אינטר זיך ונשברו אונ
ן צו בראכן ווערען ונוקשו ונלכדו אונ וועלין
אכילט אונ בצווינגן ווערען: אמר המעתיק די
עטליכע פסוקים פון ווייטער לכן כה אמר איז ניט
פון דעם קפיטל נאר מחמת די רז״ל האבן גוואלט
אוים לאזן די הפטורה מיט נחמה דרום האבן זיי
אוים גילאזט מיט דיא עטליכע פסוקים לכן דרום
אזוי כה אזו הט גאט גזאגט צו דעם הוז גזינד פון
יעקב אשר וואס האט אוס גליזט אברהם פון אור
כשדים לא אצונד וועט יעקב זיך שון ניט שעמען
ולא אונ אצונד וועט שון זיין פנים ניט בלייך ווערן
נוייל זיינע קינדר וועלן אלי פרום זיין כי דען אז ער
וועט זעהן זייני קינדר וום זיי זענן די ווערק פון
מיין האנט ווס זיי זענן צדיקים יקדישו שמי וועלין
היילגן מיין נאמן אונ וועלן היילגן דעם היילגן פון
יעקב ואת אונ גאט פון ישראל וועלן זיי שטארקן:
דאס פיטש פון (דברי ירמיהו) גפונט מען ביי פרשת מסות:

כזרם ברד שער קטב כזרם מים כבירים שטפים הניח לארץ ביד: ברגלים תרמס
עטרת גאות שכורי אפרים: והיתה ציצת נבל צבי תפארתו אשר על ראש גיא שמנ
כבכורה בטרם קיץ אשר יראה הראה אותה בעודה בכפו יבלענה: ביום הה
יהיה יהוה צבאות לעטרת צבי ולצפירת תפארה לשאר עמו: ולרוח משפט ליוש
על המשפט ולגבורה משיבי מלחמה שערה: וגם אלה ביין שגו ובשכר תעו כהן ונב
שגו בשכר נבלעו מן היין תעו מן השכר שגו בראה פקו פליליה: כי כל שלחנ
מלאו קיא צאה בלי מקום: את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב עתי
משדים: כי צו לצו צו לצו קו לקו קו לקו זעיר שם זעיר שם: כי בלעגי שפה ובלש
אחרת ידבר אל העם הזה: אשר | אמר אליהם זאת המנוחה הניחו לעיף וזאת המרג

משלי יוסף

ווען הקב"ה וואלט געקומען צו יודען וואלטען זיי אוך ניט גענומען די תורה, נוייל פון עולם הבא האט די וועלט ניט פארשטאנען, אונ וועגן עולם הזה, האבן זיי ניט געוואלט געמן אתורה מיט אזוי פיל דינים, אונ עשו מיט ישמעאל זענן געוועזן אין זייערע לענדר, דריבר האט הקב"ה אריין גענומען יודען אין מצרים אונ מען הט זיי דארט געפיינגט, נאכדעם הט הקב"ה געשיקט צו זיי משה'ן פרעגן אויב זיי וועלן נעמען די תורה וועט מען זיי אויס לייזען פון מצרים אונ מען וועט זייא פירען אין דיא גליקליכע לאנד כנען, דאמאלס זענן די יודן בעשטאנען צו נעמען די תורה, דס איז ווי א מען נייט אקינד ער זאל נעמען אמעדעצין, ער זאל געזינד ווערן, אויב דר פאטר איז אמת געטרייא דם קינד, אפילו דם קינד שרייט אונ וויינט, פון דעסטוועגן גיט ער אים דעם מעדעצין, אזוי הט הקב"ה געניט אונ געפייניגט די יודן אין מצרים זיי זאלן מוזן נעמן די תורה, נוייל הקב"ה הט געוואוסט אז די תורה איז זייער גליק, דם זאגט דער פסוק הבאים, די יודן וואס הקב"ה האט זייא אין אנהייב דערנייטערט אונ הט זיי אריינגעגעבן אין מצרים, דאס איז גיוועין ישרש יעקב, איינגעווארצילט האט זיך יעקב, אבער יציץ ופרח ישראל, נאכדעם הט ארויס געשפראצט ישראל, אפילו ביז איצט איז נאך זייער גליק ניט גיוועען אין גאנצען, אבער והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול, ווען עס וועט קומען די צייט פון משיח, וועלן זייא האבען זייער גליק אין גאנצן אין דעם זכות פון די תורה:

פירוש ע"ט

אשטרם האגל שער אונ ווי אשטרעם ווינט פון
שניידונג כזרם אזו ווי אשטארקר וואסר שטרם שוט
ווס זיי פר פלייצן הניח ער וועט דעם ווינט לייגן א
זייער לאנד מיט זיין שטארקן מאכט ברגלים מיט
פים פון דעם פיינט וועט צו טרעטן וועהן עטרת גא
די האפרדיגע קרון פון אפרים והיתה אונ עם וו
זיין ציצת די אום צייטיגע פייג פון דעם הערשאנ
פון זיין שיינקייט וואס איז אוף די עק פון די פע
טאלן כבכורה אזו ווי איין ערשטי צייטיגע פייג בפ
ווס זי ווערט פארטיג איידר זומר קומט אשר דר
דער זעהט דיא פייג בעודה טוט ער איילן אונ א
שלינגן זי אז זי איז נאך אין זייני טענר אזו וועט ג
איילן אוף דעם זעלבינן טאג אז עם וועלן פר לע
ווערן די רשעים יהיה וועט זיין דר גאט ווס הערש
איבר אלי הערשאפט לעטרת צבי צוא איין קרון נ
הערשאפט ולצפירת אונ אשיינע קרון לשאר עמו צ
די צדיקים וואס וועלען איבר בלייבן פון זיין פא
ולרוח אונ צו איין גמיט פון משפט וועט ער זיין לי
צו דעם ווס זיצט אוף דעם משפט ולגבורה אונ
שטארקייט משיבי פון די ווס ווידר קערן אין ד

מלחמה פון דר תורה אין דער טוער ווס די דיינים זיצן זאגט דר נביא אבער אצונד אין דעם דור וגם א
די אוך אפילו דיא צדיקים ביין שגו זענין אין וויין דול גוואורן ובשכר תעו אונ אין אלטן וויין זענין פר איר
גוואורן דר כהן אונ דר נביא שגו זענין דול גוואורן אין אלטן וויין נבלעו זייא זענין פאר אירט גוואורען מן
דעם אלטן וויין שגו בראה זיי האבן גשפעט אוים דיא רייד פון די נביאים פקו זיי האבן גמאכט שטראב
דעם משפט כי דען אלע טישן מלאו האבן זייא דער פילט קיא צואה מיט מיסקייט בלי מקום די דיעה הא
קיין ארט ניט צוא דער ליידן עס זאגט דער נביא אז גרוסע וועלן ניט פר נעמן קיין שטראף רייד את
וועמן זאל היינט הקב"ה לערנען שכל ואת אונ צוא וועמן זאל ער מאכען פאר שטיין דאס גוטע הער
גמולי אפשר צו די ווס זענין אנטוויינט גוואורן פון דער מילך עתיקי אדר צו די וואס זענן פר רוקט פון ד
ברוסט זיי האבן דאך קיין שכל ניט: זאגט דר נביא כי צו דען אז דער נביא זאגט זייא אגבאט פון גאט
האבן זייא אקעגן אשלעכטען גבאט אונ אז דר נביא שטראפט זייא אוף דעם זאגן זייא צו לצו מיר האב
אונזער גבאט קעגן דיין גבאט אונזערם איז חשובר קו אשנור פון פאלשן משפט האבן זיי לקו קעגען די
שנור פון גרעכטן משפט אונ אז דער נביא שטראפט זיי זאגן זיי קו לקו מיר האבן אונזר שנור פון משפ
קעגן דיין שנור אונ אז דר נביא זאגט זיי זעיר שם אין אקליינע צייט וועט אוף אייך קומען דם בייז זאגן זי
זעיר שם לאז נאך זיין אקלענערע צייט כי דען פון דעם נביא דיא רייד איז בייא זייא גלייך וויא אשטאמלו
לשון ובלשון אונ גלייך ווי ער טוט ריידן צו זיי מיט פרעמד לשון ווס זיי פאר שטייען עס ניט אשר ווס ד
נביא זאגט צו זיי זאת המנוחה דאס איז אייער רואונג הניחו לאזט רוען דעם מידן מענש בגזלת ניט דע

ם־כְּהֶרֶג הֲרֻגָיו הֹרָג׃ בְּסַאסְּאָה בְּשַׁלְחָהּ תְּרִיבֶנָּה הָגָה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם
דִים׃ לָכֵן בְּזֹאת יְכֻפַּר עֲוֹן־יַעֲקֹב וְזֶה כָּל־פְּרִי הָסִר חַטָּאתוֹ בְּשׂוּמוֹ׀ כָּל־אַבְנֵי מִזְבֵּחַ
אַבְנֵי־גִר מְנֻפָּצוֹת לֹא־יָקֻמוּ אֲשֵׁרִים וְחַמָּנִים׃ כִּי עִיר בְּצוּרָה בָּדָד נָוֶה מְשֻׁלָּח וְנֶעֱזָב
מִדְבָּר שָׁם יִרְעֶה עֵגֶל וְשָׁם יִרְבָּץ וְכִלָּה סְעִפֶיהָ׃ בִּיבֹשׁ קְצִירָהּ תִּשָּׁבַרְנָה נָשִׁים בָּאוֹת
אִירוֹת אוֹתָהּ כִּי לֹא עַם־בִּינוֹת הוּא עַל־כֵּן לֹא־יְרַחֲמֶנּוּ עֹשֵׂהוּ וְיֹצְרוֹ לֹא יְחֻנֶּנּוּ׃ וְהָיָה
יּוֹם הַהוּא יַחְבֹּט יְהוָה מִשִּׁבֹּלֶת הַנָּהָר עַד־נַחַל מִצְרָיִם וְאַתֶּם תְּלֻקְּטוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי
שְׂרָאֵל׃ וְהָיָה׀ בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהַנִּדָּחִים
אֶרֶץ מִצְרָיִם וְהִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלִָם׃ הוֹי עֲטֶרֶת גֵּאוּת שִׁכֹּרֵי אֶפְרַיִם
יץ נֹבֵל צְבִי תִפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ גֵּיא־שְׁמָנִים הֲלוּמֵי יָיִן׃ הִנֵּה חָזָק וְאַמִּץ לַאדֹנָי

פירוש ע"ט

ישראל האבן געשפראצט אונ געבליט דארטן ומלאו
נ האבען דער פילט דיא גאנצע וועלט מיט
ווכט הכמכת אויב דאס שלאגין מכהו פון זייני
לעגרס הכהו הט גאט אים געשלאגן איך האב זייא
שטראפט מדה כנגד מדה אם כהרג אונ אוב דם דר
לאגינג הרוגיו פון זיינע שלעגרס דם זענן די ישראל
ג איז פרעה מיט זיין פאלק דער שלאגין געווארן
אסאה מיט דר מאס וואס די מצרים האבן די ישראל
וועק געשיקט תריבנה הט די מאס געטאן קריגן מיט
א הגה השי"ת האט גרעט ברוחו מיט זיין שטארקן
טום ביום אין דעם טאג וואס ער הט גפירט דאס ים
ט דעם מזרח ווינט לכן דרום בזאת מיט דעם וואלט
אר געבין געווארען דיא זינד פון יעקב ער זאל אום
ייזט ווערען וזה אונ דאס וואלט געוועזן זיינע גוטע
רות הסר צוא אפ טאן זיינע זינד בשומו אז ער זאל
אן אלי שטיינער פון די מזבחות פון דער עבודת
כבים כאבני גר אזו וויא די פארב שטיינער מנופצות
קלאפט לא יקומו כדי זיי זאלין שון קיין בשטאנד
ט האבען אשרים די לינדען ביימר וואס זייא האבען גמאכט פר עבודת כוכבים וחמנים אונ זונן בילדר כי
ען אז זיי זאלן אזו טאן וועט עיר בצורה די פעסטע שטאט פון דיא עבודת כוכבים בדד זיין אליין נוה אונ
א וואונונג משולח וועט פאר שיקט ווערען פון אירע ויצערים ונעזב אונ זיין לאנד וועט פר לאזט ווערען אונ
ם וועט אזו זיין כמדבר אזו ווי איין מדבר שם דארט וועט וואנען עגל אפרים וואס ער ווערט גרופען עגל ושם
נ דארט ירבץ וועט ער הוערען וכלה אונ ער וועט פר לענדען אירי צווייגען ביבוש אז עס וועט פאר דארט
ערן אירי צווייגען תשברנה וועלן זיי צו בראכן ווערען נשים אזו איין שלאף פאלק וויא ווייבר וועלן קומען
עלן אן צינדען זיא כי ווארום ער איז ניט קיין פאר שטענדיג פאלק על דרום וועט זיך אוף אים ניט דער
ארעמן זיין בשעפר ויוצרו אונ זיין פירמער לא וועט אים ניט לייט זעליגן והיה אונ עס וועט זיין ביום ההוא
ן דעם טאג יחבוט וועט גאט אום קלאפן אזוי וויא איין בירטן אונ איין זאמלען דיא ישראל וואס זיצען
שבולת פון דעם שטראם פון דעם טייך פרת עד ביז דעם טייך פון מצרים אונ דער נאך ואתם וועט איר צו
יף גיקליבען ווערען דארך דיא אומות לאחד אחד איינציג ווייס איר קינדר ישראל והיה אונ עס וועט
ן ביום ההוא אין דעם טאג יתקע וועט ער בלאזן מיט אגרויסן שופר ובאו אונ זייא וועלען קומען די ישראל
אובדים וואס זענן פאר לורן אין לאנד אשור פון יענר זייט סמבטיון והנדחים אונ די וואס זענן פר שטויסן אין
אנד מצרים והשתחוו אונ וועלן זיך בוקן צוא גאט בהר הקודש אוף דעם היילגען בארג אין ירושלים זאגט
־ נביא הוי וויי געשריגן אוף עטרת גאות דיא האפרדיגי קרון וואס זיא איז אוף שכורי די שכורים פון אפרים
יץ אונ זיין שיין הערשאפט איז ווי איין שפראצונג פון שלעכטע פייגן אשר וואס זיא איז גפלאנצט אוף
עם עק פון דעם פעטען טאל הלומי אונ פאלען אוף דר עבודת כוכבים מחמת זיי זענן שיכור פון וויין
ה חזק איין שטארקר אונ איין פעסטער ווינט איז פאר האנדן ליי צוא גאט וום דער ווינט איז כזרם וויא

משלי יוסף

והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו'. דער ענין איז
למשל מיר זעהן אויף דר וועלט מענר גטין זייערע
ווייבר, דאס איז וועגן צווייערליי סבות, אמאהל טרעפט
עס איז געוועזן ביי זיי גרויסע קריג, דריבר האבען זייא זיך
גיגט, אז עס טרעפט אין אצייט שפעטער דער כעס איז
אוועקגעגאנגען פון מאן אונ ער וויל מיט איר צוריק חתונה
האבן מוז ער זיא איבר בעטין ביז זיא זאל איינוויליגן צו
וואהנען מיט אים, אמאהל טרעפט איינער דערווייטערט זיין
ווייב, ווייל זיי האבן קיין קינדר געהאט האבן דאקטוירים
געזאגט זיי זאלן זיין דערווייטערט אויף איאהר, אז דער
יאהר ענדיגט זיך, דארפין זיי ניט איבערבעטן איינער דעם
אנדערן, נאר זיי קומען צוזאמען מיט די גרעסטע שמחה,
ווייל די דערווייטערונג איז געוועזן זיי זאלן קענן נאכדעם
האבן קינדר אונ זאלן קענן גליקליך לעבן אויף אייביג,
דם זעלבעגע איז געוועזן ביי די יודן, הקב"ה הט בשאפען
די וועלט וועגן די תורה, ווי דער מדרש זאגט אויף דעם
ווארט בראשית, בשביל התורה שנקראת ראשית, וועגן די
תורה וום ווערט גערופען ראשית איז דיא וועלט בשאפען
געווארן, הקב"ה הט צוגעזאגט אברהמען ער זאל געבן די
תורה צו זיינע קינדר, איז הקב"ה געקומען צו עשו אונ צו
ישמעאל אונ זיי האבען דיא תורה ניט געוואלט נעמן אונ

עַתָּה תִרְאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפַרְעֹה כִּי בְיָד חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם וּבְיָד חֲזָקָה יְגָרְשֵׁם מֵאַרְצוֹ: ססס

כְּעַן תֶּחֱזֵי דְּאֶעְ[...] לְפַרְעֹה אֲרֵי בִּיד תַּקִּיפָא יְשַׁלְּחִנ[...] וּבִידָא תַקִּיפָא יְתָרֵכִ[...] מֵאַרְעֵהּ: ססס

קכ"ד ויקח סימן. מעד"י סי'. ומפטירין הבאים ישרש יעקב בישעיה סימן כ"ז:

רשב"ם

[...]אינן ראוין לגאולה ולהושע: (א) כי ביד חזקה ישלחם. **בעל** כרחם של ישראל יגרשם לסוף מארצם כדכתיב ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הא[...]

בית יהודא

גֶעמַאכְט: (א) וַעַתָּה תִרְאֶה. הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה (הִרְהַרְתָּ עַל מִדּוֹתַי) דוּ הָאסְט גֶעטְרַאכְט אוּנ עֶס אִיז דִיר נִיט גִיפֶעלִין מַיין פִירוּנְג (לֹא כְּאַבְרָהָם) דוּ בִּיזְט נִיט וְוִי אַבְרָהָם (שֶׁאָמַרְתִּי לוֹ) אִיךְ הָאבּ גֶעזָאגְט צוּ אִים (כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע) יִצְחָק וֶועט גֶערוּפְן וֶוערִין דַיין קִינְד (וְאַחַר כָּךְ אָמַרְתִּי לוֹ) נָאכְדֶעם הָאבּ אִיךְ גֶעזָאגְט צוּ אַבְרָהָם (הַעֲלֵהוּ לְעוֹלָה) בְּרֵיינְג אִים פַאר אַקָרְבָּן עוֹלָה (וְלֹא הִרְהֵר אַחַר מִדּוֹתַי) אוּנ עֶר הָאט גָאר נִיט גֶעטְרַאכְט נָאךְ מַיין פִירוּנְג (לְפִיכָךְ עַתָּה תִרְאֶה) דְרִיבֶּר וֶועסְטוּ נָאר אִיצְט זֶעהְן (הֶעָשׂוּי לְפַרְעֹה תִרְאֶה) וָואס עֶס וֶועט גִיטָאהְן וֶוערִין צוּא פַּרְעֹה וֶועסְטוּ זֶעהְן (וְלֹא הֶעָשׂוּי לְמַלְכֵי שִׁבְעָה אוּמּוֹת כְּשֶׁאֲבִיאֵם לָאָרֶץ) אָבֶּער וָואס אִיךְ וֶועל טָאהְן צוּ דִי מְלָכִים פוּן דִיא זִיבֶּען פֶעלְקֶער וֶוען אִיךְ וֶועל דִי יוּדְן בְּרֵיינְגֶן אִין זֵייעֶר לַאנְד וֶועסְטוּ נִיט זֶעהְן: וְכִי בְיָד חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם. (מִפְּנֵי יַד הַחֲזָקָה שֶׁתֶּחֱזַק עַל פַּרְ[עֹה]) וַוייל עֶר וֶועט מוֹרָא הָאבֶּען פַר דִי שְׁטַארְקִין אוֹיף אִים דְרִיבֶּער וֶועט עֶר זֵיי אַוו[עק] שִׁיקְעֶן פוּן מִצְרַיִם: וּבְיָד חֲזָקָה. אוּנ וֶועגִין דִיא שְׁטַארְקֶע הַאנְט (יְגָרְשֵׁם מֵאַרְצוֹ) וֶועט עֶר זֵייא אַרוֹיס טְרַייבֶּען פוּן לַאנְד (עַל כָּרְחָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל יְגָרְשֵׁם) אֲפִילוּ דִיא יוּדְען וֶועלִין זִיךְ נִיט אַיילֶען אַרוֹיסְצוּגֵיין וֶועט עֶר זֵייא טְרַייבֶּען [אַרוֹיס] זָאלִין גֵיין (וְלֹא יַסְפִּיקוּ לַעֲשׂוֹת לָהֶם צֵדָה) זֵייא וֶועלִין קֵיין צַייט הָאבֶּען אָנְצוּגְרֵייטֶען שְׁפַּייז אוֹיף דֶעם וֶועג (וְכֵן אוֹמֵר) אוּנ אַזוֹי זָאגְט דֶער פָּסוּק (וַתֶּחֱזַק מִצְרַיִם עַל הָעָם וגו') דִי מִצְרַיִם הָאבֶּן זִיךְ גֶעשְׁטַארְקְט אוֹיף דִי יוּדְען זֵיי זָא[...] זֵיי גֶעשְׁוְוינְט אַרוֹיס טְרַייבִּין פוּן לַאנְד מִצְרַיִם:

רש"י

אבותיו: (א) עתה תראה וגו'. (סנהדרין קיא) הרהרת [על] מדותי לא כאברהם שאמרתי לו (בראשית כא) כי ביצ[חק] יקרא לך זרע ואח"כ אמרתי לו העלהו לעולה ולא הר[הר] אחר מדותי לפיכך עתה תראה. העשוי לפרעה תראה [ולא] העשוי למלכי ז' אומות ב כשאביאם לארץ: כי ביד חז[קה] ישלחם. מפני ידי החזקה ג שתחזק עליו ישלחם: וב[יד] חזקה יגרשם מארצו. על כרחם של ישראל יגר[שם] ד ולא יספיקו לעשות להם צידה. וכן הוא אומר ות[חזק] מצרים על העם למהר לשלחם וגו': **חסלת פרשת שמ[ות]**

שפתי חכמים

ואהרן דהא לא היו עכשיו אצל פרעה וכו' וכן הוא בש"ר וע"ש: ב וא"ת דהכא משמע שהיה מרמז לו עכשיו שלא יכנס משה לארץ ולקמן בפרשת בהעלותך על פסוק נוסעים אנחנו אל המקום פירש"י בעצמו דסבר משה שיכנס לארץ וי"ל שהיה סבר שיהי' נכנס שם וימות קודם שיכבשו הז' אומות דזמן ארוך היו ישראל לוחמים קודם שכבשום אבל מ"מ קשה דהא רש"י פי' לעיל על שלח נא ביד תשלח אין סופי להכניסם לארץ א"כ משמע בהדיא שהיה יודע משה שלא יכנס שם וי"ל שהיה סבר נהי דלא יכנסו על ידו ולא יהיה שר ומושל עליהם אבל מ"מ יכנ[ס] כשאר ישראל ומ"ש רש"י כפ' בשלח תביאמו ותטעמו נתנבא שלא יכנס לארץ י"ל דודאי הוא שנתנבא אבל לא בדרך נבואה ממש נתנבא ניבא ולא ידע מה ניבא: ג אבל לא תפרש שפרעה ישלחם ביד חזקה כמ"ש ותחזק מצרים וגו' כי זה נזכר בסיפא דקרא: ד (נח"י) כ"ל בשביל יד חזקה של הקב"ה שתחזק על מצרים יגרשם אבל הרא"ם פי' ביד חזקה של פרעה שתחזק על העם יגרשם אבל לא נהירא [...]

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) עתה תראה. פרש"י שאמר לו הקב"ה לאברהם נסיתי[...] הרהר אחרי ואתה הרהרת מיד ואע"פ שאברהם אמר [...] אדע אין זה הרהור אלא אמר אברהם להקב"ה באיזה אדע כי אירש הארץ ואמר לו ית' קחה לי עגלה משו[לשת] כלומר על ידי זכות הקרבנות תוריש הארץ:

פירוש לתורת אלהים

צוּא מֹשֶׁה עַתָּה תִרְאֶה אַצוּנְד וֶועסְטוּ זֶעהְן אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפַרְעֹה וָוס אִיךְ וֶועל טָאן צוּ פַּרְעֹה כִּי בְיָד חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם וֶועגִין מַיין שְׁטַארְקֶע הַאנְט וֶועט עֶר זֵיי מוּזֶן אַוועק שִׁיקְעֶן פוּן זַיין לַאנְד וּבְיָד חֲזָקָה אוּנ מִיט שְׁטַא[רְקֶע] כֹּחַ יְגָרְשֵׁם מֵאַרְצוֹ וֶועט עֶר זֵייא אַרוֹיס טְרַייבֶּען זַיין לַאנְד [מיין יפ"ת]:

משלי נחמיה

וֶועלִן קֶענֶן אַרְבֶּעטְן, דְרִיבֶּר הָט עֶר גֶעזָאגְט צוּ הקב"ה אַז דוּ הָאסְט אוֹיף זֵיי רַחֲמָנוּת אוּנ שֵׁיינְקְסְט זֵיי הוּנְדֶערְט מִיט צְוֵיינְצֶעג יָאר, פַר וָוס בִּיזְטוּ אִיצְט צוּ זֵיי שְׁלֶעכְט גֶעוָוארֶן אוּנ דוּ הָאסְט אוֹיף זֵייא שְׁוֶוער גֶעמַאכְט דִי אַרְבֶּעט, הָאט הקב"ה גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה, אִיךְ שֵׁיינְק זֵיי גָאר נִיט נָאר אִיךְ וֶועל אִיצְט נֶעמֶען וִוי פִיל אִיךְ וֶועל קֶענֶען דָאס אִיבְּרֶעגֶע בְּלֵייבְּט אַחוֹב אוֹיף אֵיין אַנְדֶער צַייט אָפְּצוּנֶעמֶן, דְרִיבֶּר אִיז גְלַייכֶער וָואס מֶער אִיךְ וֶועל בַּיי זֵייא אִיצְט נֶעמֶן, [...] בְּלֵייבֶּן דֶר חוֹב וֶוינִיגֶער אוֹיף שְׁפֶּעטֶער. אוּנ וָוס דוּ מֵיי[נְסְט] דָאס טוּהְט פַּרְעֹה מִיט זַיין אֵייגֶענֶעם ווִילֶען, פַּרְעֹה [...] זֵייא מוּזֶען אַרוֹיס שִׁיקְעֶן, אוּנ דִיא בַּשְׁוֶוערוּנְג פוּן אַרְבֶּעט הָאבּ אִיךְ גֶעמַאכְט צוּא פַארְגְרִינְגֶערֶן אוֹיף יוּדְען אוֹיף שְׁפֶּעטֶער, דֶער חוֹב פוּן דִיא שְׁפֶּעטֶער[...] גָלוּתִין זָאל זַיין קְלֶענֶער:

הפטרת שׁמוֹת כמנהג אשכנזים (בישעיה סימן כז)

הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב יָצִיץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל וּמָלְאוּ פְנֵי־תֵבֵל תְּנוּבָה: הַכְּמַכַּת מַכֵּהוּ הִכָּ[הוּ]

פירוש ע"ט

יְשַׁעְיָה הַנָּבִיא הָט גִיזָאגְט צוּ דִי יִשְׂרָאֵל אַזוֹ הָט גָאט גִזָאגְט הָט אִיר דֶען נִיט גִיזֶעהְן מַיין שְׁטַארְקַייט וָוס אִיךְ הָאבּ גִטָאן אִין מִצְ[רַיִם] הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב דִיא וָואס זֶענֶען גְקוּמֶען אִין מִצְרַיִם וָואס יַעֲקֹב הָט דָארְט גְוָוארְצִילְט יָצִיץ וּפָרַח יִ[שְׂרָאֵל]

הַבְאַשְׁתֶּם אֶת־רֵיחֵנוּ בְּעֵינֵי פַרְעֹה
וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו לָתֶת־חֶרֶב בְּיָדָם
לְהָרְגֵנוּ׃ מפטיר כב וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־
יְהוָה וַיֹּאמַר אֲדֹנָי לָמָה הֲרֵעֹתָה
לָעָם הַזֶּה לָמָּה זֶּה שְׁלַחְתָּנִי׃ כג וּמֵאָז
בָּאתִי אֶל־פַּרְעֹה לְדַבֵּר בִּשְׁמֶךָ
הֵרַע לָעָם הַזֶּה וְהַצֵּל לֹא־הִצַּלְתָּ
אֶת־עַמֶּךָ׃ ו א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה

אונקלוס

חָנָא בְּעֵינֵי פַרְעֹה
עֵינֵי עַבְדוֹהִי לְמִתַּן
רְבָּא בִּידֵיהוֹן
קְטָלוּתָנָא׃ כב וְתָב מֹשֶׁה
דָם יְיָ וַאֲמַר יְיָ לְמָא
בְאֵשְׁתָּא לְעַמָּא הָדֵין
מָא דְנַן שְׁלַחְתָּנִי׃
וּמֵעִדָּן עַלִּית לְוָת
עֹה לְמַלָּלָא בִשְׁמָךְ
בְאֵשׁ לְעַמָּא הָדֵין
זָבָא לָא שֵׁזַבְתָּא יָת
מָךְ׃ א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה

"א ומאז באתי סנהדרין קיא׃ והצל גא
סנהדרין שם עקידה שער מג׃

בעל הטורים

הרעתה. ג׳ הכא ואידך למה הרעת לעבדך כמו כן במשה ובפניהם
וכן עתה תראה פנים גבי משה שנענש בזה הלשון הכא שאמר לו
תראה ורמז לו שלא יכנס לארץ וכן לקמן א״ל עתה תראה היקרך
שאמרתי לך שלא תכנס לארץ ואידך הרעות גבי אליהו הרעות להמית את בנה דכמו גבי משה בא מלאך להרוג את בנו והלילו מש
לתו כך אליהו החיה בן האלמנה בתפלתו וכמו גבי משה כתיב עלית למרום שבית שבי כן גבי אליהו ויעל אליהו בסערה השמימה׃
(כג) והצל. ב׳ במסורה הכא ואידך גבי דוד והצל תציל דאיתקש דוד למשה כדפרשינן גבי ויאמן׃

רשב״ם

(כב) וישב משה. אל המקום שהיה מדבר עמו שם׃ למה הרעתה. בשביל
שהוא סמוך (לה״י) (נ״א לעי״ן). למה הרעתה לעם הזה. ואם תאמר כי
נתחייבו בשביל רוב חטאתם ואין ראוין ליגאל א״כ למה זה שלחתני אם

רש״י

מר בהם יראו נלכים׃ (כב) למה הרעותה לעם הזה.
ת מה איכפת לך קובל אני על ששלחתני (ש״ר)׃
) הרע. לשון הפעיל הוא הרבה רעה עליהם. ותרגומו

בית יהודא

שְׁטֵייט דֶער וָוארְט נִצִּים אָדֶער נִצָּבִים מֵיינְט מֶען דָתָן אוּנ
אֲבִירָם (שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם) ווייל עֶס שְׁטֵייט בַּיי זֵיי נִבֵּיי דָתָן אוּנ
אֲבִירָם] (יָצְאוּ נִצָּבִים) זֵיי זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען גֶעגֶען מֹשֶׁה
שְׁטֵייעֶנְדֶעג, דָא מֵיינְט אוֹיךְ דֶר פָּסוּק דָתָן אוּנ אֲבִירָם הָאבְּן
ראפֶען משֶׁה אוּנ אַהֲרֹן הָאבֶּען זֵיי וְדָתָן אוּנ אֲבִירָם] זִיךְ גֶעשְׁטֶעלְט גֶעגֶען מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן אוּנ הָאבֶּען גֶעקְרִיגְט
זֵייא׃ (כב) וְלָמָּה הֲרֵעֹתָ לָעָם הַזֶּה] . מֹשֶׁה הָאט גֶעזָאגְט צוּ הקב״ה פַאר וָוס הָאסְטוּ שְׁלֶעכְט אוּנ עֶרְגֶער גֶעטָאהְן צוּ
דֶען פוּן וויא עֶס אִיז פְרִיעֶר גֶעוֶוען (וְאִם תֹּאמַר מַאי אִיכְפַּת לָךְ) אוֹיב דוּ וֶועסְט צוּ מִיר זָאגֶען וָואס אַרְט דִיךְ
ל אֲנִי עַל שֶׁשְּׁלַחְתָּנִי) אִיךְ הָאבּ אָבֶּער צַעַר פַּר וָוס הָאסְטוּ מִיךְ גֶעשִׁיקְט, צוּ וָוס הָאבּ אִיךְ גֶעדַארְפְט זַיין דֶער שָׁלִיחַ,
ךְ מִיר זָאל זֵייא וֶוערֶען עֶרְגֶער׃ (כג) וְהֵרַע] . (לָשׁוֹן הִפְעִיל הוּא) עֶר הָאט זֵיי גֶעמַאכְט שְׁלֶעכְט (הִרְבָּה רָעָה עֲלֵיהֶם) עֶר
ט גֶעמֶערְט דִי שְׁלֶעכְטֶס אוֹיף זֵיי (וְתַרְגּוּמוֹ אַבְאִישׁ) דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט אוֹיךְ אַזוֹי אַבְאִישׁ, עֶר הָאט זֵייא שְׁלֶעכְט

פירוש לתורת אלהים

אוּנזֶער רֵיחַ בְּעֵינֵי אִין דִי אוֹיגֶן פוּן פַּרְעֹה אוּנ אִין
אוֹיגֶן פוּן זַיינֶע קְנֶעכְט לָתֶת חֶרֶב בְּיָדָם לְהָרְגֵנוּ דָס אִיז
ךְ וויא אִיר וָואלְט גִיגֶעבֶּען אַשְׁוֶוערְד אִין זַייעֶר
נְד צוּ הַארְגֶנֶען אוּנְז׃ (כב) וַיָּשָׁב משֶׁה אֶל יְיָ הָאט זִיךְ
ה אוּם גֶעקֶערְט צוּגָאט וַיֹּאמַר אוּנ הָאט אַזוֹי גֶזָאגְט
גָאט לָמָּה וָוארוּם הָאסְטוּ שְׁלֶעכְט גְטָאן דָאס
לְק יִשְׂרָאֵל אוּנ אוּב דוּא וֶועסְט וֶועלֶען זָאגִין וָוס
אַרְט מִיךְ לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי וָואס הָאסְט דוּ מִיךְ גְשִׁיקְט
דוּא הָאסְט דָאךְ מִיךְ גִישִׁיקְט אִיךְ זָאל זֵייא אַטוֹבָה
טָאן׃ (כג) וּמֵאָז אוּנ פוּן דֶענְצְמָאל אָן אַז אִיךְ בִּין
גְקוּמֶען צוּ פַּרְעֹה צוּא רֵיידֶען פוּן דַיין נָאמֶען וֶועגֶען הֵרַע
לָעָם הַזֶּה הָאט פַּרְעֹה נָאךְ גְמֶערְט שְׁלֶעכְטֶס צוּ דֶעם
פָאלְק וְהַצֵּל אוּנ דוּ גָאט הָאסְט נִיט מַצִּיל גְוֶוען דַיין
פָאלְק יִשְׂרָאֵל׃ (א) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל משֶׁה הָאט גָאט גְזָאגְט

משלי נחמיה

וַיָּשָׁב משֶׁה אֶל ה׳ וגו׳. דֶר עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל רְאוּבֵן
אִיז גֶעוֶוען שׁוּלְדִיג צוּ שִׁמְעוֹן טוֹיזֶענְד רוּבֶּל, עֶס אִיז
וּמֶען דִי צַייט צוּם בְּצָאהְלֶין, הָט רְאוּבֵן גִיט גֶעהַאט צוּא
צָאהְלִין, הָט שִׁמְעוֹן גֶעזָאגְט צוּא רְאוּבֵן גִיבּ מִיר אִיצְט
פִיל דוּ קֶענְסְט מִיר גֶעבֶּן, רְאוּבֵן הָאט גֶעטְרַאכְט אַז
עוֹן טוּהְט דָאס וֶועגִין רַחֲמָנוּת אוֹיף אִים אוּנ מִיט דֶעם
עֶר וֶועט אִיצְט גֶעבֶּן צוּ שִׁמְעוֹן וֶועט עֶר שׁוֹן זַיין פָּטוּר
גַאנְצֶן חוֹב, דֶר מַלְוֶה הָט גֶעטְרַאכְט דֶערְוַוייל וֶועל אִיךְ
ן ווי פִיל אִיךְ וֶועל קֶענֶען, אִין אַצַייט שְׁפֶּעטֶר וֶועל אִיךְ
טֶר מָאנֶען, דֶר חִילוּק אִיז צְווִישֶׁען רְאוּבֵן אוּנ שִׁמְעוֹן,
רְאוּבֵן מֵיינְט עֶר וֶועט מִיט דֶעם אִיצְטִיגֶן גֶעלְט פָּטוּר
ין דֶעם חוֹב, עָאלְט עֶר גֶערִין גֶעגֶעבֶּן וָוס וַוייניגֶער,
אוּנ שִׁמְעוֹן וָואלְט גֶערִין גֶענוּמֶען וָוס מֶעהְר דֶער חוֹב וָואס
בְּלַייבְּט אוֹיף שְׁפֶּעטֶר זָאל זַיין ווייניגֶער, וֶוען רְאוּבֵן וָואלְט
גֶעוואוּסְט וָואס שִׁמְעוֹן טְרַאכְט, עֶר זָאל נָאךְ מָאנֶען דִיא
אִיבֶּערֶעגֶע גֶעלְט פוּן חוֹב, וָואלְט רְאוּבֵן אוֹיךְ וֶועלֶן אִיצְט
גֶעבֶּן וָוס מֶעהְר, אֲפִילוּ עֶס אִיז אִים שְׁוֶוער מֶער צוּ גֶעבֶּן,
נָאר דֶר חוֹב זָא״ל וֶוערִין קְלֶענֶער, דָס זֶעלְבִּיגֶע אִיז גִיוֶוען
בַּיי משֶׁה, משֶׁה הָט גֶערֶעכוּנְט אֲפִילוּ יוּדֶן דַארְפֶן זַיין אִין
מִצְרַיִם בִּיז פִיר הוּנְדֶערְט יָאהְר, נָאר ווייל הקב״ה הָאט
רַחֲמָנוּת אוֹיף דִי יוּדֶן וֶועט גֶענוּג זַיין צְוֵויי הוּנְדֶערְט מִיט
צֶעהְן יָאר, אוּנ דִיא הוּנְדֶערְט צְווַאנְצִיג יָאהְר שֵׁיינְקְט זֵייא
הקב״ה, דְרִיבֶּער הָאט משֶׁה גֶערֶעכוּנְט דִי לֶעצְטֶע עֶטְלִיכֶע
יָאר וֶועט הקב״ה אָפְּנֶעמֶען מִיט ווי פִיל אַרְבֶּעט דִיא יוּדֶען

וועלן

עַמֶּךָ׃ יז וַיֹּאמֶר נִרְפִּים אַתֶּם נִרְפִּים
עַל־כֵּן אַתֶּם אֹמְרִים נֵלְכָה נִזְבְּחָה
לַיהוָה׃ יח וְעַתָּה לְכוּ עִבְדוּ וְתֶבֶן לֹא־
יִנָּתֵן לָכֶם וְתֹכֶן לְבֵנִים תִּתֵּנוּ׃ יט וַיִּרְאוּ
שֹׁטְרֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֹתָם בְּרָע לֵאמֹר
לֹא־תִגְרְעוּ מִלִּבְנֵיכֶם דְּבַר־יוֹם
בְּיוֹמוֹ׃ כ וַיִּפְגְּעוּ אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־
אַהֲרֹן נִצָּבִים לִקְרָאתָם בְּצֵאתָם
מֵאֵת פַּרְעֹה׃ כא וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם
יֵרֶא יְהוָה עֲלֵיכֶם וְיִשְׁפֹּט אֲשֶׁר

אונקלוס

עַמָּךְ׃ יז וַאֲמַר בַּטְלָ[ין]
אַתּוּן בַּטְלָנִין עַל כֵּן אַ[תּוּן]
אָמְרִין נֵזִיל נְדַבַּח קֳ[דָם]
יְיָ׃ יח וּכְעַן אֱזִילוּ פְּלַ[חוּ]
וְתִבְנָא לָא יִתְיְהֵב לְ[כוֹן]
וּסְכוּם לִבְנַיָּא תִּתְּנ[וּן]
יט וַחֲזוֹ סָרְכֵי בְנֵי יִשְׂרָ[אֵל]
יָתְהוֹן בְּבִישׁ לְמֵימַר [לָא]
תִמְנְעוּן מִלִּבְנֵיכוֹן פִּתְ[גָם]
יוֹם בְּיוֹמֵהּ׃ כ וַעֲרָעוּ [יָת]
מֹשֶׁה וְיָת אַהֲרֹן קָיְ[מִין]
לְקַדָּמוּתְהוֹן בְּמִפַּקְ[הוֹן]
מִקֳּדָם פַּרְעֹה׃ כא וַאֲמַ[רוּ]
לְהוֹן יִתְגְּלֵי יְיָ עֲלֵיכ[וֹן]
וְיִתְפְּרַע דִּי אַבְאֶשְׁתּוּן [...]

תו"א נגנים נדרים סד :

בעל הטורים

וגו' והתיב בתריה והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו : (יח) לבנים . ג' ותוכן לבנים תתנו . גלבנה לבנים . לבנים נפלו . וזהו שד
שכל מה שהיו בונין ביום היה נופל בלילה וזהו לבנים נפלו וכן באנשי המגדל אמרו שלים נפל ושלים נשקע בארץ ושלים עודנו קיים

בית יהודא

זינדיגען (כְּאִילּוּ כָּתוּב וְחָטָאת לְעַמְּךָ) גְלַייךְ וויא עס וואלט גיוועזען געשריבען וְחָטָאת לְעַמְּךָ , מיט אַלַמ"ד (כְּמוֹ) ווי עס שטייט (כִּי אָנָה בֵּית לָחֶם) ווי זיי זענען געקומען בֵּית לֶחֶם , פעלט אַלַמ"ד (שֶׁהוּא כְּמוֹ לְבֵית לֶחֶם) עס איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען זיי זענען געקומען לְבֵית לֶחֶם צו בֵּית לֶחֶם (וְכֵן הַרְבֵּה) אונ אזוי איז דא פיל ווערטער וואס פעלט לַמֶ"ד'ן : (יח) וְתוֹכֶן לְבֵנִים . (חֶשְׁבּוֹן הַלְּבֵנִים) דעם רעכענונג נדעם צאהל] פון די ציגעל (וְכֵן) אזוי שטייט אין פסוק (אֶת הַכֶּסֶף הַמְּתוּכָּן) מיינט מען (הַמָּנוּי) דם געציילטע געלט (כְּמוֹ שֶׁאָמוּר בְּעִנְיָן) ווי עס שטייט ביא דער זאך (וַיָּצוּרוּ וַיִּמְנוּ אֶת הַכֶּסֶף) זיי האבען געציילט אונ איינגעבונדען דם געלט : (יט) וַיִּרְ[אוּ] שׁוֹטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל] . די שוטרים פון די יודען האבען געזעהן (אֶת חַבְרֵיהֶם הַנִּרְדִּים עַל יָדָם) זייערע חברים די יודען [ווא]ס ארבעטען שווער דורך זיי , ווייל זיי מוזען זיי בייטען צו דיא שווערע ארבעט : [בְּרָע] . (רָאוּ אוֹתָם בְּרָעָה וְצָרָה הַמּוֹצִ[את] אוֹתָם) די שוטרים האבען געזעהן דם שלעכטם אונ די צרה וואס האט געטראפען די יודען (בְּהַכְבִּידָם הָעֲבוֹדָה עֲלֵיהֶם) [ווא]ס מען הם אויף זיי אזוי שווער געמאכט דיא ארבעט (לֵאמֹר לֹא תִגְרְעוּ) מען הט צו זיי געזאגט זיי זאלן ניט פעלן פון די[ם] צאהל ציגעל : (כ) וַיִּפְגְּעוּ] . (אֲנָשִׁים מִיִּשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן) אביסעל יודען ואדער דיא שוטרים] האבען בגעגנ[ט] [או]נ געטראפען משה אונ אהרן שטייען געגען זיי (וְרַבּוֹתֵינוּ דָרְשׁוּ) די רבנן לערנען (כָּל נִצִּים וְנִצָּבִים דָתָן וַאֲבִירָם הָיוּ) [ווא] ...

רש"י

כתוב וחטאת לעמך כמו (רות א) כבאנה בית לחם שו[ה]
כמו לבית לחם וכן הרבה : (יח) ותוכן לבנים . חש[בון]
הלבנים וכן (מלכים ב יב) את הכסף המתוכן המנוי כ[מו]
שאמר בענין(שם) ויצורו וימנו את הכסף: (יט) ויראו שוט[רי]
בני ישראל. את חבריהם הנרדים על ידם : ברע . ר[או]
אותם ברעה וצרה המוצאת אותם בהכבידם העבודה עלי[הם]
לאמר לא תגרעו וגו': (כ) ויפגעו . אנשים מישראל א את מ[שה]
ואת אהרן וגו'. ורבותינו דרשו כל נצים ונצבים דתן ואבירם [היו]

שפתי חכמים

א לא השוטרים כי שוטרי בני ישראל כשרים היו כדלעיל (נח"י) ול"נ דודאי מהשוטרים היו דהא כתיב בצאתם מאת פרעה וא"א לפרש דקאי את[...]

פירוש לתורת אלהים

אום פירען וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ מֻכִּים אונ דיינע קנעכט ווערן דרום גשלאגען וְחָטָאת עַמֶּךָ אונ דאס ברענגט אזינד אוף דיין פאלק : (יז) וַיֹּאמֶר האט פרעה גזאגט צו די שוטרים נִרְפִּים אַתֶּם איר ארבט שלאבריק עַל כֵּן דרום זאגט איר מיר ווילן גיין שעכטן קרבנות צו גאט : (יח) וְעַתָּה לְכוּ עִבְדוּ אונ אצונד גייט ארבעטן וְתֶבֶן לֹא יִנָּתֵן לָכֶם אונ שטרוי זאל אייך ניט געגעבן ווערן וְתֹכֶן אונ די צאל פון די ציגל וואס איר פלעגט געבן זאלט איר היינט אויך געבן : (יט) וַיִּרְאוּ האבען די שוטרים גזעהן דעם שלעכטיקייט וואס די ישראל האבן וואס מען הט אוף זיי שווער גמאכט די ארבעט לֵא[מֹר] ווארום מען פאר זאגט לֹא תִגְרְעוּ מִלִּבְנֵיכֶם איר זאלט ניט מינערן פון דיא ציגל אזו וויא איר האט אלי טא[ג] גארבעט : (כ) וַיִּפְגְּעוּ האבן זיי באגעגנט משה מי[ט] אַהֲרֹן נִצָּבִים לִקְרָאתָם זענען גשטאנען אקעגין זיי בְּצֵאתָם מֵאֵת פַּרְעֹה בשעת זיי זענען ארוים גגאנגן פון פרעה : (כא) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם האבן זיי גזאגט צו משה אונ צו אַהֲרֹן יֵרֶא יְיָ עֲלֵיכֶם גאט זאל זיך באווייזן אוף איי[ך] וְיִשְׁפֹּט אונ ער זאל אייך משפטן אֲשֶׁר וואס דאר[ך] אייערי רייד הִבְאַשְׁתֶּם האט איר מיאוס גמאכט א[...]

פַּרְעֹה לֵאמֹר מַדּוּעַ לֹא כִלִּיתֶם
חָקְכֶם לִלְבֹּן כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם גַּם־
תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם: טו וַיָּבֹאוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיִּצְעֲקוּ אֶל־פַּרְעֹה לֵאמֹר
לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹה לַעֲבָדֶיךָ: טז תֶּבֶן
אֵין נִתָּן לַעֲבָדֶיךָ וּלְבֵנִים אֹמְרִים לָנוּ
עֲשׂוּ וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ מֻכִּים וְחָטָאת

אונקלוס

רְתְכוֹן לְמִרְמֵי
בְנִין כְּמֵאתְמַלֵּי
דְּקַמּוֹהִי אַף תְּמַלֵּי
יוֹמָא דֵין: טו וַאֲתוֹ
כֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּצְוַחוּ
דָם לְפַרְעֹה לְמֵימַר
מָא תַעְבֵּד כְּדֵין
בְדָּיךְ: טז תִּבְנָא לָא
תְיְהֵב לְעַבְדָּיךְ וּלְבֵנַיָּא
מְרִין לָנָא עֲבִידוּ וְהָא
בְדָיךְ לָקַן וְחָטָן עֲלֵיהוֹן

בעל הטורים

א שמואל וזו היתה סבה ראשונה לביטול מלכות שאול: (יד) גם
ול גם היום. ב' הכא ואידך מדוע לא בא בן ישי גם תמול גם
ם מלמד כשלא כלו חוקם ללבון הלבנים נחבאו כדי שלא יוכו
ך שנהבא דוד: (טז) נתן. ד' במסורה הכא ואידך לחמו נתן
מיו נאמנים. בתוך חללים נתן. ביד מלך ישראל נתן. פרעה שלא נתן תבן טבע בים ולא עוד אלא שירד לגיהנם דכתיב בתוך חללים
ן (אל יורדי בור) כדכתיב שמה פרעה וכל המונו אבל לחמו נתן מי שנתן מלחמו לדל מימיו נאמנים כדכתיב הלא פרוס לרעב לחמך

רשב"ם

דוחקים וממהרים כמו ויאיצו המלאכים: (טז) תבן אין נתן. קמץ. אין נתון לנו. אבל נתן בפתח לשעבר נתן הסבל (קהלת י): וחטאת עמך. אם דגש וקמץ הוא כן צריך לפרשו. אנו מוכים והרי חטאת עושים עמך. אבל אילו היה חטאת פתח היה פתרונו חטאת של עמך:

רש"י

וטרים עליהם צ' לאמר מדוע וגו'. למה ויכו שהיו אומרים
ם מדוע לא כליתם גם תמול גם היום חק הקצוב
יכם ללבון כתמול השלישי שהוא יום שלפני אתמול והוא
' בהיות התבן נתן להם: ויכו. לשון וייפעלו הוכו מיד
חרים ק הנוגשים הכום: (טז) ולבנים אומרים לנו
שו. הנוגשים אומרים עשו לנו לבנים ר כמנין הראשון:
חטאת עמך. אלו היה נקוד פת"ח הייתי אומר שהוא
בוק ודבר זה הטאת עמך הוא יש עכשיו שהוא קמ"ץ שם
בר הוא וכך פירושו ודבר זה מביא הטאת על עמך ת כאלו

בית יהודא

פַּרְעֹה אוֹתָם לְשׁוֹטְרִים עֲלֵיהֶם) וַוייל דִי נוֹגְשִׂים פוּן פַּרְעֹה
הָאבְּעֶן זַיי גֶעמַאכְט פַּר שׁוֹטְרִים אוֹיף דִי יוּדֶען, דִי נוֹגְשִׂים
הָאבְּעֶן זַיי גֶענֵייט זַיי מוּזֶען זַיין שׁוֹטְרִים אוֹיף דִי יוּדֶען (לָמָּה
וַיֻּכּוּ) פַּאר וָוס זֶענֶען דִי שׁוֹטְרִים גֶעשְׁלָאגֶען גֶעוָוארֶען (שֶׁהָיוּ
אוֹמְרִים לָהֶם) וַוייל דִי נוֹגְשִׂים הָאבְּעֶן גֶעזָאגְט צוּ זַיי, צוּ דִי
שׁוֹטְרִים (מַדּוּעַ לֹא כִלִּיתֶם גַּם תְּמוֹל גַּם הַיּוֹם) פַּר וָוס הָט אִיר
נִיט גֶעעֶנְדֶעגְט נִיט גֶעבְּטֶען נִיט הַיינְט (חוֹק הַקָּצוּב עֲלֵיכֶם
לִלְבּוֹן) דֶעם צָאהְל צִיגֶעל וָוס אִיז אוֹיף אַייךְ אוֹיסְגֶעזֶעצְט צוּ
מַאכֶען (כִּתְמוֹל הַשְּׁלִישִׁי) וִוי דֶעם דְרִיטֶען גֶעבֶּטֶען (שֶׁהוּא יוֹם
שֶׁלִּפְנֵי אֶתְמוֹל) דָס אִיז דֶער טָאג וָוס פַּר גֶעבֶּטֶען (וְהוּא הָיָה
גג דֶר טָאג אִיז גֶעוֶוען (בִּהְיוֹת הַתֶּבֶן נִתָּן לָהֶם) וִוען מֶען הָט זַיי נָאךְ גֶעגֶעבְּן דִי שְׁטְרוֹיא: וַיֻּכּוּ. (לְשׁוֹן וַיִּפָּעֲלוּ) זַייא זֶענֶען
גֶעשְׁלָאגֶען גֶעוָוארֶען (הוּכּוּ מִיַּד אֲחֵרִים) דִיא שׁוֹטְרִים זֶענֶען גֶעשְׁלָאגֶען גֶעוָוארֶען פוּן אַנְדֶערֶע (הַנּוֹגְשִׂים הִכּוּם) דִי נוֹגְשִׂים
הָאבְּעֶן זַיי גֶעשְׁלָאגֶען: (טז) וּלְבֵנִים אוֹמְרִים לָנוּ עֲשׂוּ. (הַנּוֹגְשִׂים אוֹמְרִים לָנוּ עֲשׂוּ לְבֵנִים כְּמִנְיָן הָרִאשׁוֹן) דִיא נוֹגְשִׂים
זָאגֶען צוּ אוּנְז מִיר זָאלֶען מַאכֶען צִיגֶעל וִויא דֶר פְרִיעֶרְדִיגֶער צָאל אִיז גִיוֶוען: וְחָטָאת עַמֶּךָ. זָאגְט רַשִׁ"י (אִילּוּ הָיָה
נָקוּד פַּתַּח) וֶוען דֶר וָוארְט וְחָטְאת וָואלְט גִיוֶוען גֶעפִּינְטֶעלְט מִיט אַפַּתַּח וְחַטַּאת, (הָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁהוּא דָבוּק) וָואלְט אִיךְ
גֶעזָאגְט דֶער וָוארְט וְחַטַּאת אִיז בַּהֶעפְטְ צוּם וָוארְט עַמֶּךָ, אוּנ אַזוֹי וָואלְט דֶר פָּסוּק מֵיינֶען (וְדָבָר זֶה חַטַּאת עַמֶּךָ הוּא) דִיא
זַאךְ אִיז אֵיין זִינְד פוּן דַיין פָאלְק מִצְרַיִם (עַכְשָׁיו שֶׁהוּא קָמַץ) אָבֶּער אִיצְט אַז דֶער וָוארְט וְחָטְאת אִיז מִיט אַקָּמַץ וְחָטְאת
שֵׁם דָּבָר הוּא) אִיז דֶר וָוארְט וְחָטְאת דֶר נָאמֶען „זִינְד", אוּנ עֶר אִיז נִיט בַּאהֶעפְטְ צוּם וָוארְט עַמֶּךָ (וְכָךְ פֵּירוּשׁוֹ) אוּנ
אַזוֹי מֵיינְט מֶען (וְדָבָר זֶה מֵבִיא חַטָּאת עַל עַמֶּךָ) אוּנ דִי זַאךְ בְּרֵיינְגְט אַזִינְד אוֹיף דַיין פָאלְק יוּדֶען, אַז זַייא מוּזִין צוּ דִיר

שפתי חכמים

מו עליהם נוגשי פרעה משמע דשוטרי בני ישראל שמו עליהם
נגשי פרעה לכ"פ דנוגשי פרעה שמו אותם שוטרים על ישראל:
מפני שכל לאמר ואמירה שבאים אחר דבור הם ביאור הדבר
כללי על הפרטות והכא אי אפשר לפרש כן וגם אי אפשר לפרש
אן לאמר לאחרים הוכרח לפרש למה ויכו שהיו אומרים וכו':
הא דנפרש ויכו וגו' אחר מה שפי' לעיל למה ויכו מפני
שטעם של מדוע לא כליתם הי' טעם המכים דהיינו הנוגשים כי
מה שהוכו השוטרים הוא מפני שלא כלו חקם ללבון לבנים לפיכך
הוצרך לפרש שמלת ויכו ל' ויופעלו שהוא מיד אחרים ואמרו למה
ויכו הוא כאלו אמר למה הכום: ר דאל"כ למה נתרעמו על עשיית
הלבנים ימעטו מן החק הקצוב אלא תרעומתן היה על עשיית מנין
הראשון: ש ר"ל החטא הוא של מצריים: ת ר"ל על ישראל:

פירוש לתורת אלהים

טְמַשִׂים פוּן דִיא יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שָׂמוּ עֲלֵיהֶם וָואס זַייא
זֶענֶען גִיזֶעצְט גְוָוארֶען פוּן דִיא בַּאצְווִיינְגֶערְס פוּן
פַּרְעֹה אוּנ פַאר וָואס זֶענֶען זַייא גְשְׁלָאגֶן גְוָוארֶען
לֵאמֹר וָוארוּם דִיא נוֹגְשִׂים הָאבֶּען צוּ דִיא שׁוֹטְרִים
אַזוֹ גִיזָאגְט מַדּוּעַ וָוארוּם הָאט אִיר נִיט פַאר לֶענְט
אַייעֶרִי אָפּ גְזֶעצְטֶע אַרְבֶּעט כִּתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם אַזוֹ וִויא
גֶעבֶּטֶען אוּנ אַייעֶר גֶעבְּטֶען גַּם אוֹךְ הַיּוֹם הַיינְט[עיין רש"י]:
(טו) וַיָּבֹאוּ זֶענִין גְקוּמֶען דִי שׁוֹטְרִים פוּן דִי יִשְׂרָאֵל
וַיִּצְעֲקוּ אוּנ זַיי הָאבֶּן גְשְׁרִיגֶן צוּ פַּרְעֹה לֵאמֹר אוּנ הָאבֶּן
אַזוֹ גְזָאגְט לָמָּה וָוארוּם זָאלְסְטוּ אַזוֹ טוּעֶן צוּא דַיינֶע
קְנֶעכְט: (טז) תֶּבֶן שְׁטְרוֹי וֶוערְט נִיט גְגֶעבֶּן צוּ דַיינֶע
קְנֶעכְט וּלְבֵנִים אוּנ דִיא נוֹגְשִׂים זָאגֶן אוּנְז מִיר זָאלֶען
מַאכֶען צִיגֶל אַזוֹ פִיל וִויא מֶען הָאט פְרִיעֶר גִימַאכְט
בְּשַׁעַת מֶען הָט גְגֶעבֶּן שְׁטְרוֹי אוּנ מִיר קָאנֶן דָס נִיט

דָּבָר: יב וַיָּפֶץ הָעָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם
לְקֹשֵׁשׁ קַשׁ לַתֶּבֶן: יג וְהַנֹּגְשִׂים אָצִים
לֵאמֹר כַּלּוּ מַעֲשֵׂיכֶם דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ
כַּאֲשֶׁר בִּהְיוֹת הַתֶּבֶן: יד וַיֻּכּוּ שֹׁטְרֵי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂמוּ עֲלֵהֶם נֹגְשֵׂי

מִדַּעַם: יב וְאִתְבַּדַּר עַ
בְּכָל אַרְעָא דְמִצְ
לְגַבָּבָא גִּילֵי לְתִבְנָ
יג וְשִׁלְטוֹנַיָּא דָּחֲ
לְמֵימַר אַשְׁלִי
עוֹבָדֵיכוֹן פִּתְגָם
בְּיוֹמֵהּ כְּמָא דַהֲ
עָבְדִין כַּד אִתְיְהֵב
תִּבְנָא: יד וּלְקוֹ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי מַנִּיאוּ עֲלֵיהוֹן שִׁלְטוֹנֵי פַרְעֹה לְמֵימַר מָא דֵין לָא אַשְׁלֶ

רשב"ם

פועל. ואילו היה פתח היה לשעבר. וכן נשגב קמץ. אבל נשגב פתח לשעבר ואילו היה לשעבר היה לו לכתוב כי לא נגרע בפתח: (יג) אצים. הכה נלכנה לבנים וכמו שבלותה נפילה נתבטלה כוונתם ומלכותם כך

בעל הטורים

(יב) ויפץ. ג' במסו' ויפץ העם. ויפץ ה' אותם. ויפץ העם מט שאול אלו נפולו ללבון לבנים ואנשי הפלגה נפולו על עון הלבנים הכפילו' שנפץ העם מעל שאול גרם לו במיהר להקריב העולה

רש"י

עושים ליום בהיות התבן ניתן לכם מזומן מבית (יב) לקשש קש לתבן. לאסוף אסיפה ללקוט לקט תבן הטיט. קש לשון לקוט על שם שדבר המתפז וצריך לקושש קרוי קש בשאר מקומות: (יג) א ע דוחקים: דבר יום ביומו. חשבון של כל יום כלו כאשר עשיתם בהיות התבן מוכן: (יד) ויכו שוטר ישראל. השוטרים ישראלים היו וחסים על חבריהם מ וכשהיו משלימי' הלבני' לנוגשי' שהם מצריים והי' חסר מן היו מלקין אותם על שלא דחקו את עושי המלאכה. זכו אותם שוטרי' להיות סנהדרין ונאצל מן הרוח אשר ע והושם עליהם שנאמר אספה לי שבעי' איש מזקני מאותן שידעת הטובה שעשו במצרים כי הם זקני העם ו ויכו שוטרי בני ישראל. אשר שמו נוגשי פרעה

בית יהודא

לְבֵנִים) פון דעם גאנצן צאהל ציגעל (שֶׁהֱיִיתֶם עוֹשִׂים לַיּוֹם) וָוָאס
איר פלעגט מאכן יעדר טאג (בִּהְיוֹת הַתֶּבֶן נִתַּן לָכֶם מְזוּמָּן מִבֵּית
הַמֶּלֶךְ) ווען מען פלעגט אייך געבן גרייטע שטרויא פון מלך:
(יב) וְלְקוֹשֵׁשׁ קַשׁ לַתֶּבֶן). מען מיינט (לֶאֱסוֹף אֲסִיפָה) פרזאמלן
אפארזאמלונג (לִלְקוֹט לֶקֶט) צוקלייבין אקלייבונג (לְצוֹרֶךְ תֶּבֶן
הַטִּיט) צו די שטרויא וואס מען דארף אין די ליים: וְקַשׁ.
(לָשׁוֹן לִקּוּט) קַשׁ מיינט מען קלייבין (עַל שֵׁם שֶׁדָּבָר הַמִּתְפַּזֵּר הוּא)
ווייל שטרוי איז אזאך וואס איז פרשפרייט (וְצָרִיךְ לְקוֹשְׁשׁוֹ) אונ
מען דארף אים צוזאמען קלייבן (קָרוּי קַשׁ בִּשְׁאַר מְקוֹמוֹת) דריבר
ווערט דם גערופען קַשׁ אין אנדערע ערטער אין תנ"כ:
(יג) וְאָצִים). (דוֹחֲקִים) די נוֹגְשִׂים האבען געשטויסען אונ
געדריקט די יודען אונ האבן געזאגט צו זיי ענדיגט אייער
ארבעט דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ, יעדער טאג (חֶשְׁבּוֹן שֶׁל כָּל יוֹם כַּלּוּ
בְּיוֹמוֹ) ווי פיל ציגעל איר דארפט מאכען אטאג זאלט איר
זיי מאכען אין דעם טאג איר זאלט ניט שולדיג בלייבען פון איין טאג צו באצאהלען אין אנדערען טאג (כַּאֲשֶׁר
בִּהְיוֹת הַתֶּבֶן מוּכָן) אזוי ווי איר פלעגט טאהן ווען איר האט געהאט גרייטע שטרויא, זאלט איר היינט אויך:
(יד) וַיֻּכּוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל). די נוֹגְשִׂים האבן געשלאגן די שוטרים (הַשּׁוֹטְרִים יִשְׂרְאֵלִים הָיוּ) דיא שוטרים זענען
יודען (וְחָסִים עַל חַבְרֵיהֶם לְדָחְקָם) האבען זיי רחמנות געהאט אויף זייערע חברים די יודען אונ האבן זיי ניט צוגע
צו די ארבעט, די שוטרים פלעגען דארפען געמן די ציגעל פון די יודען אונ זיי געבען צו די נוגשים (וּכְשֶׁהָיוּ
הַלְּבֵנִים לְנוֹגְשִׂים שֶׁהֵם מִצְרִים) אונ ווען דיא שוטרים האבען געגעבען די ציגעל צו די נוגשים וואס זענען געווע
(וְהָיָה חָסֵר מִן הַסְּכוּם) אונ עס הט געפעלט פון צאהל (הָיוּ מַלְקִין אוֹתָן) פלעגען די נוגשים שלאגען דיא שוטרים
דָּחֲקוּ אֶת עוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה) ווייל זייא האבען ניט געניים דיא ארבעטער זיי זאלען מאכען דעם פריערדיגען צאה
(לְפִיכָךְ זָכוּ אוֹתָם שׁוֹטְרִים לִהְיוֹת סַנְהֶדְרִין) ווייל די שוטרים האבען אויף זיך גענומען דיא יסורים אונ האבען
געדריקט די יודען דריבער האבען זייא זוכה געווען צו זיין סנהדרין (וְנֶאֱצַל מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עַל מֹשֶׁה וְהוּשַּׂם עֲלֵי
הקב"ה הט אראפגענומען אביסעל הייליגקייט פון משה אונ הט געגעבען אויף דיא שוטרים (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס ש
פסוק הקב"ה האט געזאגט צו משה (אֶסְפָה לִי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל) פארזאמעל צו מיר זיבעציג מענטש
אלטע יודען (מֵאוֹתָן שֶׁיָּדַעְתָּ הַטּוֹבָה שֶׁעָשׂוּ בְּמִצְרַיִם) פון די אלטע יודען וואס דו ווייסט די טובות וואס זיי האבען
אין מצרים צו דיא יודען (כִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשׁוֹטְרָיו) וואס זייא זענען די אלטע מענטשען פון פאלק אונ זענען
געווען זייערע שוטרים אין מצרים: וַיֻּכּוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. דיא שוטרים פון די יודען זענען געשלאגען געווארן
וועסטו פרעגן האבען די שוטרים ניט געדארפט וועלען זיין שוטרים, זיי האבען געמוזט זיין שוטרים) (אֲשֶׁר

שפתי חכמים

לכו קחו וגו' פי' צריכים אתם לילך בזריזות וע"ז הוא נותן טעם כי אין נגרע וגו': ע ר"ל שלא תפרש אותו לי' מסירות: פ

פירוש לתורת אלהים

שְׁטְרוֹיא פון וואנען איר וועט געפינען אונ איר
דארפט גיין גשווינד כי אין ווארום פון אייער ארבעט
וועט ניט גימינערט ווערען קיין שום זאך [עיין רש"י]:
(יב) וַיָּפֶץ הט זיך דאס פאלק ישראל צו שפרייט אין
גאנצן לאנד מצרים לְקֹשֵׁשׁ צו קלויבן קַשׁ איין קלויבונג
לַתֶּבֶן פון שטרוי ווענין וואס זיי האבן בדארפט איין

קגעטשען אין דעם ליים: (יג) וְהַנֹּגְשִׂים
באצוויינגערם אָצִים האבן זיי געאיילט לֵאמֹר
צו די ישראל כַּלּוּ פר לענט מַעֲשֵׂיכֶם אייער וו
יום איטליכן טאג זאלט איר אזוי פיל ציגעל מ
אזו וויא איר פלעגט מאכען בִּהְיוֹת אז מען
געגעבן שטרוי: (יד) וַיֻּכּוּ זענין געשלאגן גווא

שמשים

הָאֲנָשִׁים וְיַעֲשׂוּ־בָהּ וְאַל־יִשְׁעוּ
בְּדִבְרֵי־שָׁקֶר׃ י וַיֵּצְאוּ נֹגְשֵׂי הָעָם
וְשֹׁטְרָיו וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָעָם לֵאמֹר כֹּה
אָמַר פַּרְעֹה אֵינֶנִּי נֹתֵן לָכֶם תֶּבֶן׃
יא אַתֶּם לְכוּ קְחוּ לָכֶם תֶּבֶן מֵאֲשֶׁר
תִּמְצָאוּ כִּי אֵין נִגְרָע מֵעֲבֹדַתְכֶם

אונקלוס

...רַיָּא וְיִתְעַסְּקוּן בַּהּ
...א יִתְעַסְּקוּן בְּפִתְגָּמִין
...לִין׃ י וּנְפָקוּ שִׁלְטוֹנֵי
...א וְסָרְכוֹהִי וַאֲמָרוּ
...מָּא לְמֵימַר כִּדְנַן אֲמַר
...עֹה לֵית אֲנָא יָהֵב
...ן תִּבְנָא׃ יא אַתּוּן
...לוּ סִיבוּ לְכוֹן תִּבְנָא
...תַר דְּתַשְׁכְּחוּן אֲרֵי לָא
...נַע מִפָּלְחָנְכוֹן

בעל הטורים

...אמר דוד האזינה תפלתי בלא שפתי מרמה אימתי תאזין תפלתי
...בלא שפתי מרמה להכחים הלב ולומר דבר שאינו מכוון בלבו׃

רשב״ם

ויכולים לעשות יותר׃ (ט) ישעו. אינטנדאנ״ט בלע״ז כמו וישע אל הבל
ולא ישעה אל המזבחות (ישעיה יז)׃ (יא) כי אין נגרע. קמץ גרוע לש...

רש״י

...אל ישעו בדברי שקר. ואל יהגו וידברו תמיד בדברי
...אמר נלכה נזבחה. ודומה לו ואשעה בחקיך תמיד. למשל
...ה מתרגמינן ולשועין ויספר ואשתעי וא״א לומר ישעו
...וישע ה׳ אל הבל וגו׳ ואל קין ואל מנחתו לא שעה
...ם אל ישעו אל יפנו שא״כ הי׳ לו לכתוב ואל ישעו אל דברי
...ו לדברי שקר כי כן גזרת כולם. (ישעי׳ יז) ישעה האדם
...ושהו (שם לא) ולא שעו אל קדוש ישראל (שם יז) ולא
...אל המזבחות ולא מצאתי שמוש של ב׳ סמוכה לאחריהם
...אחר לשון דבור כמתעסק לדבר בדבר נופל לשון שמוש
...כגון (יחזקאל לג) הנדברים בך (במדבר יב) ותדבר
...ואהרן במשה. (זכריה ד) המלאך הדובר בי. (דברים
...דבר בם (תהלים קיט) ואדברה בעדותיך אף כאן אל
...בדברי שקר אל יהיו נדברים בדברי שוא והבאי.
...אתם לכו קחו לכם תבן. וצריכים אתם לילך
...ריזות׃ כי אין נגרע דבר. מכל סכום לבנים שהייתם

בית יהודא

זֶענֶן אפּגילָאזְן פוּן דִי אַרְבֶּעט׃ (ט) וְאַל יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי שָׁקֶר). זָאגְט רש״י אַזוֹ הָט פַּרְעֹה גֶעזָאגְט (וְאַל יֶהְגּוּ וִידַבְּרוּ תָמִיד בְּדִבְרֵי רוּחַ) זַיי זָאלֶן נִיט רֵיידֶן שְׁטֶענְדִיג פוּן ווינְט זַאכֶען (לֵאמֹר נֵלְכָה נִזְבְּחָה) צוּ זָאגֶן מִיר וֶועלֶן גֵיין שֶׁעכְטֶן קָרְבָּנוֹת (וְדוֹמֶה לוֹ וְאֶשְׁעָה בְחֻקֶּיךָ תָמִיד) גְלַייךְ צוּ דֶעם וָוארְט יִשְׁעוּ אִיז דֶר וָוארְט וְאֶשְׁעָה, אִיז אוֹיךְ דֶערְטַייטְשׁ רֵיידֶען, אִיךְ וֶועל שְׁטֶענְדִיג רֵיידֶן אִין דַיינֶע חֻקִּים וְהָט גֶזָאגְט דָוִד הַמֶּלֶךְ), עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק לְמָשָׁל וְלִשְׁנִינָה (מְתַרְגְּמִינָן לְשׁוּעִין) טַייטְשְׁט דֶר תַּרְגּוּם לְשׁוּעִין, צוּם רֵייד, אוֹיף דֶעם וָוארְט וַיְסַפֵּר טַייטְשְׁט דֶער תַּרְגּוּם וְאִשְׁתָּעִי, עֶר הָט דֶערְצֵיילְט, זָאגְט רש״י (וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר) מֶען קֶען נִיט זָאגֶן (וְאַל יִשְׁעוּ לְשׁוֹן וַיִּשַׁע ה׳ אֶל הֶבֶל וגו׳ וְאֶל קַיִן וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה) וְאַל יִשְׁעוּ זָאל זַיין דֶער זֶעלְבִּיגֶער טַייטְשׁ ווִי וַיִּשַׁע ה׳ אֶל הֶבֶל, הקב״ה הָט זִיךְ גֶעקֶערְט צוּ הֶבֶל אוּנ צוּ קַיִן מִיט זַיין מִנְחָה לֹא שָׁעָה, הָט עֶר זִיךְ נִיט גֶקֶערְט (וּלְפָרֵשׁ אַל יִשְׁעוּ אַל יִפְנוּ) אוּנ מֶען וֶועט טַייטְשִׁין אַל יִשְׁעוּ, זַיי זָאלֶען זִיךְ נִיט קֶערֶען

...כֵּן) אוֹיב אַזוֹי (הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב) הָט עֶר גִבַדארְפְט שְׁרַייבֶּן (וְאַל יִשְׁעוּ אֶל דִּבְרֵי שָׁקֶר אוֹ לְדִבְרֵי שָׁקֶר) זַייא זָאלֶען זִיךְ נִיט ...ן אֶל דִּבְרֵי שֶׁקֶר אָדֶער לְדִבְרֵי שָׁקֶר, צוּ פַאלְשֶׁע רֵייד (כִּי כֵן גִּזְרַת כּוּלָם) וָוארוּם אַזוֹ וֶוערֶען גֶערֶעט דִי אַלֶע וֶוערְטֶער ..., וָוס מֶען מֵייגְט קֶערְן, ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (יִשְׁעֶה הָאָדָם עַל עוֹשֵׂהוּ) דֶר מֶענְטְשׁ וֶועט זִיךְ קֶערֶען צוּ הקב״ה וָוס ...ט אִים בַּשַׁאפֶן (וְלֹא שָׁעוּ אֶל קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל) זַיי הָאבֶּען זִיךְ נִיט גֶעקֶערְט צוּ דֶעם הֵיילִיגֶען פוּן דִיא יוּדִין (וְלֹא שָׁעָה אֶל ...וֹת) עֶר הָט זִיךְ נִיט גֶעקֶערְט צוּ דִי מִזְבְּחוֹת, שְׁטֵייעֶן דִי אַלֶע וֶוערְטֶר שָׁעָה, קֶערֶען, נֶעבִּין וָוארְט אֶל, צוּ. זָאגְט ... (וְלֹא מָצָאתִי) אִיךְ הָאבּ נִיט גְפוּנֶען (שִׁמּוּשׁ שֶׁל בֵּית סְמוּכָה לְאַחֲרֵיהֶם) נָאךְ דִי וֶוערְטֶר פוּן שָׁעָה קֶערְן זָאל זִיךְ דֶר וָוארְט ...ן מִיט אַבֵּי״ת (אֲבָל אַחַר לְשׁוֹן דִּבּוּר) אָבֶּער נָאךְ דֶעם וָוארְט רֵיידֶען (כְּמִתְעַסֵּק לְדַבֵּר בְּדָבָר) וֶוען אֵיינֶער בַּשֶׁעפְטִיגְט ... רֵיידֶן אַוֵאךְ (נוֹפֵל לָשׁוֹן שִׁמּוּשׁ בֵּי״ת) וֶוערְט דֶר אַנְדֶערֶער וָוארְט אָנְגֶעהוֹבֶּן מִיט אַבֵּי״ת (כְּגוֹן) ווִי עֶס שְׁטֵייט (הַנִּדְבָּרִים ...) וֶוערֶן גֶערֶעט וֶועגֶן דִיר (וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה) מִרְיָם אוּנ אַהֲרֹן הָאבֶּען גֶערֶעט וֶועגֶן מֹשֶׁה (הַמַּלְאָךְ הַדּוֹבֵר בִּי) ...אךְ וָוס הָט גֶערֶעט מִיט מִיר (לְדַבֵּר בָּם) צוּ רֵיידֶען אִין זַיי (וַאֲדַבְּרָה בְעֵדוֹתֶיךָ) אִיךְ וֶועל רֵיידֶן אִין דַיין תּוֹרָה (אַף כָּאן) ...נְט מֶען אוֹיךְ אַזוֹ אַל יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי שָׁקֶר (אַל יִהְיוּ נִדְבָּרִים) זַיי זָאלֶן נִיט וֶוערֶען גֶערֶעט (בְּדִבְרֵי שָׁוְא וְהַבַאי) מִיט פַאלְשֶׁע ...רֶעשֶׁע רֵייד׃ (יא) וְאַתֶּם לְכוּ קְחוּ לָכֶם תֶּבֶן). אִיר זָאלְט גֵיין נֶעמֶען אָדֶער קוֹיפִין) שְׁטְרוֹיא (וּצְרִיכִים אַתֶּם לֵילֵךְ בִּזְרִיזוּת) ...ארְפְט גֵיין מִיט גְשׁוִוינְדְקֵייט (כִּי אֵין נִגְרָע דָּבָר) וָוארוּם עֶס וֶועט נִיט גְמִינֶערְט וֶוערֶען אֵיין זַאךְ וַאיין צִיגֶעל) (מִכָּל סְכוּם

דעת זקנים מבעלי התוספות

...ם לבחור השבת לנוח בו׃ (ט) ואל ישעו. פרש״י ואל
...ינו כמו וישע שהרי הוא מתפרש כמו ויפן. והא
...י גבי וישע אל הבל והוא כמו ואל ישעו לא רצה לו׳
...ו דפסוק זה אלא אל ולא ישעו אל המזבחות דירמיה או
דישעיה שגם הוא מתפרש אל יפנו׃

שפתי חכמים

שלשום כלכד ויסי׳ פי׳ כתמול כמו תמול אנחנו ולא נדע ולא היה ל״ל שלשום אחר שכל זמן העבר הוא נכלל במלת תמול אך הוא ל׳ בני אדם שמדברים כן על הזמן הקדוש. מזרחי וג״א׃ נ וקשה והא כפ׳ ברא׳שית פי׳ על וישע ה׳ אל הבל ויפן כמו ואל ישעו בדברי שקר וי״ל שכך אמר התם וישע ל׳ ויפן שהרי אל ישעו בדברי שקר אין פי׳ של ויפנו אלא אל יהגו כמו שמוכיח כאן ואפ״ה מלינו מ״ד שסבר שגם זה ל׳ אל יפנו וכו׳

...ל]׃ ס דק״ל מה שכתיב אחריו כי אין נתינת טעם אלמעלה אדרבה כיון שהן יקחו להם תבן בוודאי יגרע מעבודתם לכ״פ דאתם

פירוש לתורת אלהים

...זיא אַרְבֶּטֶן וְאַל יִשְׁעוּ אוּנ זָאלֶען נִיט רֵיידֶן קֵיין ...ע אוּנ נַארִישֶׁע רֵייד׃ (י) וַיֵּצְאוּ זֶענֶן אַרוֹים גְגַאנְגֶען ...וויינֶערֶם דִי שַׁמָּשִׁים וַיֹּאמְרוּ אוּנ הָאבֶּען גֶיזָאגְט צוּם פָאלְק יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַזוֹ צוּ זָאגִין כֹּה אָמַר אַזוֹ הָט פַּרְעֹה פַר זָאגְט אֵינֶנִּי נֹתֵן אִיךְ וֶועל אַייךְ נִיט גֶעבִּין שְׁטְרוֹיא׃ (יא) אַתֶּם אִיר אַלֵיין גֵייט אוּנ נֶעמְט אַייךְ

תֶּ֛בֶן לָעָ֖ם לִלְבֹּ֣ן הַלְּבֵנִ֑ים כִּתְמ֣וֹל
שִׁלְשֹׁ֔ם הֵ֣ם יֵֽלְכ֔וּ וְקֹשְׁשׁ֥וּ לָהֶ֖ם תֶּֽבֶן׃
ח וְֽאֶת־מַתְכֹּ֨נֶת הַלְּבֵנִ֜ים אֲשֶׁ֨ר הֵ֜ם
עֹשִׂ֨ים תְּמ֤וֹל שִׁלְשֹׁם֙ תָּשִׂ֣ימוּ עֲלֵיהֶ֔ם
לֹ֥א תִגְרְע֖וּ מִמֶּ֑נּוּ כִּֽי־נִרְפִּ֣ים הֵ֔ם עַל־
כֵּ֗ן הֵ֤ם צֹֽעֲקִים֙ לֵאמֹ֔ר נֵלְכָ֖ה נִזְבְּחָ֥ה
לֵאלֹהֵֽינוּ׃ ט תִּכְבַּ֧ד הָעֲבֹדָ֛ה עַל־

תִּבְנָא לְעַמָּא לְמִ
לִבְנִין כְּמִתְּמַ
וּמִדְּקַמּוֹהִי אִנּוּן יְהָ
וְיִגְבְּבוּן לְהוֹן תִּבְנָא
ח וְיָת סְכוֹם לִבְנַיָּא
אִנּוּן עָבְדִין מִתְּמַ
וּמִדְּקַמּוֹהִי תְּמַנ
עֲלֵיהוֹן לָא תִמְנְעוּן מִ
אֲרֵי בַטְלָנִין אִנּוּן עַל
אִנּוּן צָוְחִין לְמֵימַר נֵ
נְדַבַּח קֳדָם אֱלָהָנָא
ט תִּתְקַף פָּלְחָנָא

רשב"ם

היו מערבים בחומר ועושין ממנו לבנים: (ח) מתכנת. חשבון: כי נרפים הם.

בעל הטורים

מכות יהיו בו בשנה אחת: (ז) הלבנים. ג' במסו' ללבון הלבנים מת
הלבנים ומקטרים על הלבנים דהיינו מיכה הי' מקטר לע"ז כדאיתא במדרש שילא מיכה מתחת הלבני
(ח) תמול שלשום. ב' במסו' הכא ואידך אל עם אשר לא ידעת תמול שלשום רות באה אל עם אשר לא ידעה תמול שלשום וקרבוה לכך
ממנה גואל שיגאלם וישראל באו אל מצרים אשר לא ידעום תמול שלשום ודחקום ועבדו בהם והשליכו בניהם ליאור לכך יצא מהם משה ש
אותם בעשר מכות ולקח ממונם והטביעם: צועקים. ב' במסורה הכא ואידך בפר' בראשית שאמר להם פרעה מה שחסר לכם מסכום הל
תקבעו עלמיכם בבנין וזהו צועקים אלי מן האדמה: (ט) תכבד. ב' במסורה. תכבד העבודה כי יומם ולילה תכבד עלי ידך מלמד שה
עליהם ביום ובלילה: ויעשו. ג' במס' הכא ואידך ויבואו ויעשו. ויעשו בני ישראל את הפסח בשכר זאת העבודה זכו לעשות מסכן ולהי
קרבן: ישעו. ב' במסו'. ואל ישעו בדברי שקר. ישעו ואין מושיע. אותם שאין מכוונים בתפלה וישעו בדברי שקר שאינם מכוונים בלבם
שהם מוליאים מפיהם עליה' נאמר ישעו ואין מושיע אבל המכוונים בלבם מה שמוליאים בפיהם עליהם נא' אז תקרא וה' יענה תשוע ויאמר

בית יהודא

מְמוּנָּה עַל כַּמָּה שׁוֹטְרִים) דֶר נוֹגֵשׂ אִיז גִיוֶועְן אַאֶעלְצְטֶער אוֹיף
עֶטְלִיכֶע שׁוֹטְרִים (וְהַשּׁוֹטֵר מְמוּנֶּה לִרְדּוֹת בְּעוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה) דֶער
שׁוֹטֵר הָאט גֶעדַארְפְט אַכְטוּנְג גֶעבְּן אוֹיף דִי יוּדִין וָוס אַרְבֶּטְן :
(ז) וְתֶבֶן). (הָיוּ גוֹבְלִין אוֹתוֹ עִם הַטִּיט). זֵיי פְלֶעגֶען אַיינְקְנֶעטִין
שְׁטְרוֹיא אִין דִי לֵיים : (לְבֵנִים). (שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים מִטִּיט) פוּן לֵיים
פְלֶעגְן זֵיי מַאכֶן צִיגוּל (וּמְיַיבְּשִׁין אוֹתָן בְּחַמָּה) אוּנ זֵיי פְלֶעגֶן
טְרִיקֶענֶען דִיא צִיגוּל אוֹיף דִי זוּנְן (וְיֵשׁ שֶׁשּׂוֹרְפִין אוֹתָן בְּכִבְשָׁן)
אַנְדֶערֶע פְלֶעגֶן טְרִיקֶענֶן דִי צִיגוּל אִין אַאוֹיבִין וָוס מֶען בְּרֶענְט
אִין אִים וַואפְנֶע : (כִּתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם). פַר וָואס מַאכְט אִיר נִיט
הַיינְט אַזוֹ פִיל צִיגוּל (כַּאֲשֶׁר הֱיִיתֶם עוֹשִׂים עַד הֵנָּה) וְויא אִיר
פְלֶעגְט מַאכֶען נֶעכְטִין אוּנ פַר נֶעכְטֶן בִּיז הַיינְט : (וְקֹשְׁשׁוּ).
(וְלָקְטוּ). קְלוֹיבְּט שְׁטְרוֹיא פוּן וואו אִיר וֶועט גֶעפִינֶען : (ח) (וְאֶת
מַתְכֹּנֶת הַלְּבֵנִים). (סְכוּם חֶשְׁבּוֹן הַלְּבֵנִים) דֶעם צָאהְל צִיגוּל
(שֶׁהָיָה כָּל אֶחָד עוֹשֶׂה לְיוֹם) וָוס יֶעדֶר יוּד פְלֶעגְט מַאכֶן יֶעדֶר

רש"י

היו ישראלים ל הנוגש ממונה על כמה שוטרים והש
ממונה לרדות בעושי המלאכה: (ז) תבן. אסטובל"א
גובלין אותו עם הטיט · לבנים טיוול"ש ד
(ליעגעלשטיינע) שעושים מטיט ומייבשין אותן בחמה
ששורפין אותן בכבשן: כתמול שלשום. כאשר הי
עושים מ עד הנה: וקששו. ולקטו: (ח) ואת מתכ
הלבנים. סכום חשבון הלבנים שהיה כל אחד עושה
כשהיה התבן נתן להם אותו סכום תשימו עליהם גם ע
למען תכבד העבודה עליהם: כי נרפים. מן העבודה
לכך לבם פונה אל הבטלה וצועקים לאמר נלכה וגו'. מת
ותוכן לבנים. ולו נתכנו עלילות. ואת הכסף המתוכן. ל
לשון חשבון הם: נרפים. המלאכה רפויה בידם וע
מהם והם נרפים ממנה רטריי"ש בלעז (נוריקגעלאגט

טָאג (כְּשֶׁהָיָה הַתֶּבֶן נִיתָּן לָהֶם) וָוען מֶען פְלֶעגְט זֵיי גֶעבֶּען שְׁטְרוֹי (אוֹתוֹ סְכוּם תָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם גַּם עַתָּה) דֶעם צָאהְל זָאלְט אִיר
אוֹיף זֵיי צוּ מַאכֶן אִיצְט אוֹיךְ, אֲפִילוּ מֶען גִיט זֵיי הַיינְט נִיט דִי שְׁטְרוֹיא (לְמַעַן תִּכְבַּד הָעֲבוֹדָה עֲלֵיהֶם) דִיא אַרְבֶּעט זָאל
זֵיי שְׁוֶוער וֶוערְן: (כִּי נִרְפִּים). (מִן הָעֲבוֹדָה הֵם) זֵיי זֶענֶן אָפְּגֶלָאזְן פוּן דִי אַרְבֶּעט (לְכָךְ לִבָּם פּוֹנֶה אֶל הַבַּטָּלָה) דְרִיבֶּר צִיהְט זֵיי
הַאֶרְץ צוּם לֵיידִיג גֵּיין (וְצוֹעֲקִים לֵאמֹר נֵלְכָה וגו') אוּנ זֵייא שְׁרַייעֶן מִיר וְוילָן גֵּיין אוֹיף דְרַיי טָאג אִין דֶער מִדְבָּר. (מַתְ
וְתוֹכֶן לְבֵנִים, אוּנ וְלוֹ נִתְכְּנוּ עֲלִילוֹת, אוּנ אֶת הַכֶּסֶף הַמְּתוּכָּן, כּוּלָּן לָשׁוֹן חֶשְׁבּוֹן הֵם) דִיא אַלֶע וֶוערְטֶער הָאבֶּען אַיין טַיי
מַתְכֹּנֶת אוּנ תוֹכֶן אִיז דֶערְטַייטְשׁ דֶער צָאהְל, נִתְכְּנוּ, גְצֵיילְט, הַמְּתוּכָּן, דִי גְצֵיילְטֶע : (נִרְפִּים). פַּרְעֹה הָאט גְזָאגְט (הַמְּ
רְפוּיָה בְּיָדָם) דִי אַרְבֶּעט אִיז שְׁוַואךְ אִין זֵייעֶרֶע הֶענְט (וַעֲזוּבָה מֵהֶם) זִיא אִיז פַארְלָאזְן פוּן זֵייא (וְהֵם נִרְפִּים מִמֶּנָּה) אוּנ

שפתי חכמים

ולא נלטוו להרחיקם: ל דאל"כ למה השוטרים לועקים אל פרעה ולא
הנוגשים ולמה היו השוטרים מוכים ולא הנוגשים: מ כלו' לא כתמול

דעת זקנים מבעלי התוספות

אומה שיכולה לעבוד בלי שום מנוחה בעולם אלו היו
יום אחד בשבוע דע כי מלאכתך היתה נבחרת ונעשית יפה
לו יפה אמרת אמור להם שיבחרו להם יום אחד למנוחה ו
להם נס ובחרו להם יום שבת. והיינו דאמר להם משה בשמירת שבת ראו כי ה' נתן לכם השבת וגו' כי מיום היותם במ

פירוש לתורת אלהים

שִׁלְשׁוֹם אַזוֹ וְויא נֶעכְטֶן אוּנ אֵייעֶר נֶעכְטֶען נָאר הֵם
יֵלְכוּ זֵייא זָאלֶען אַלֵיין גֵּיין וְקוֹשְׁשׁוּ אוּנ זֵייא זָאלֶען
קְלוֹיבֶּן שְׁטְרוֹיא : (ח) וְאֶת מַתְכֹּנֶת אוּנ דִי צָאל פוּן דִי
צִיגֶל אֲשֶׁר וָוס זֵייא פְלֶעגֶן מַאכֶן נֶעכְטֶן אוּנ אֵייעֶר
נֶעכְטֶען תָּשִׂימוּ זָאלְט אִיר אוֹיף זֵייא טָאן [עיין רש"י]
לֹא תִגְרְעוּ אוּנ אִיר זָאלְט נִיט מִינֶערְן פוּן אִים כִּי נִ
וָוארוּם מַחֲמַת זֵייא אַרְבֶּטֶען שְׁלַאבְּרִיק עַל כֵּן דְ
שְׁרַייעֶן זֵיי צוּ זָאגֶען נֵלְכָה מִיר וֶועלֶען גֵּיין שֶׁעבְ
קָרְבָּנוֹת צוּא אוּנְזֶר גָאט : (ט) תִּכְבַּד עֶס זָאל וֶוע
שְׁוֶוער דִי אַרְבֶּט אוֹיף דִיא מֶענְשֶׁן וְיַעֲשׂוּ בָהּ אוּנ

מָא יְעָרְעִנָּנָא בְּמוֹתָא
בְקְטוֹל׃ ד וַאֲמַר לְהוֹן
כָּא דְמִצְרַיִם לְמָא
שֶׁה וְאַהֲרֹן תְּבַטְּלוּן יָת
מָּא מֵעוּבָדֵיהוֹן אֱזִילוּ
לְחָנְכוֹן׃ ה וַאֲמַר
עֹה הָא סַגִּיאִין כְּעַן
מָּא דְאַרְעָא וּתְבַטְּלוּן
תְהוֹן מִפֻּלְחָנְהוֹן׃
וּפַקִּיד פַּרְעֹה בְּיוֹמָא
הוּא יָת שִׁלְטוֹנִין דְּעַמָּא
ת סָרְכוֹהִי לְמֵימַר׃
לָא תוֹסְפוּן לְמִתַּן

יִפְגָּעֵנוּ בַּדֶּבֶר אוֹ בֶחָרֶב׃ ד וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לָמָּה מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן תַּפְרִיעוּ אֶת־הָעָם מִמַּעֲשָׂיו
לְכוּ לְסִבְלֹתֵיכֶם׃ ה וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה הֵן־
רַבִּים עַתָּה עַם הָאָרֶץ וְהִשְׁבַּתֶּם
אֹתָם מִסִּבְלֹתָם׃ ו וַיְצַו פַּרְעֹה בַּיּוֹם
הַהוּא אֶת־הַנֹּגְשִׂים בָּעָם וְאֶת־
שֹׁטְרָיו לֵאמֹר׃ ז לֹא תֹאסִפוּן לָתֵת

רשב"ם

תפריעו. תבטלו או תנתקו ותפרידו כמו ופרע את ראש האשה: לסבלותיכם. אבה שלכם ואל תבטלו מעסקיכם וגם תבטלו אחרים ממלאכה שלי: (ו) הנוגשים. ממונים על השוטרים כמו שופטים ושוטרים ממונים לצוות את השוטרים והשוטרים רודים בעם לעשות מה שהשופטים מצוים: (ז) לתת התבן.

רש"י

רה מות היא: (ד) תפריעו את העם ממעשיו. דילו ותרחיקו אותם ממלאכתם ששומעין לכם וסבורים ה כ מן המלאכה. וכן (משלי ד) פרעהו אל תעבר בו קהו. וכן (שם א) ותפרעו כל עצתי. (שמות לב) כי פרוע גרחק ונתעב: לכו לסבלותיכם. לכו למלאכתכם לכם לעשות בבתיכם. אבל מלאכת שעבוד מצרים לא תה על שבטו של לוי ותדע לך שהרי משה ואהרן יוצאים וים שלא ברשות: (ה) הן רבים עתה עם הארץ. עבודה מוטלת עליהם ואתם משביתים אותם מסבלותם סד גדול הוא זה: (ו) הנגשים. מצריים היו והשוטרים

בית יהודא

דער וואָרט „יִפְגָּעֵנוּ" מיינט מען ער וועט אונז הרגנן, ער וועט אונז בגעגענען מיט דעם טויט וואָס ער וועט אויף אונז שיקען: (ד) וַתַּפְרִיעוּ אֶת הָעָם מִמַּעֲשָׂיו. זאָגט רש"י תַּפְרִיעוּ מיינט מען (תַּבְדִּילוּ וְתַרְחִיקוּ אוֹתָם מִמְּלַאכְתָּם) איר טוהט זיי אָפּשיידען אונ דערווייטערן פון זייערע אַרבּעט (שֶׁשּׁוֹמְעִין לָכֶם וּסְבוּרִין לָנוּחַ מִן הַמְּלָאכָה) זיי הערען אייערע רייד אונ זייא מיינען זיי וועלן זיך אָפּרוהען עטליכע טעג פון די אַרבּעט (וְכֵן) אונ אַזוי שטייט אין פָּסוּק (פְּרָעֵהוּ אַל תַּעֲבָר בּוֹ) מיינט מען (רַחֲקֵהוּ), זאָלסט אים דערווייטערין, זאָלסט ניט גיין נעבּען אים (וְכֵן) אונ אַזוי מיינט מען (וַתִּפְרְעוּ כָּל עֲצָתִי) איר האָט דערווייטערט מיינע אַלע עצות, נאָך שטייט אין פָּסוּק (כִּי פָרֻעַ הוּא) מיינט מען (נִרְחָק וְנִתְעָב) דערווייטערט אונ פאַרמיאוסט: (לְכוּ לְסִבְלוֹתֵיכֶם). זאָגט רש"י פַּרְעֹה האָט געזאָגט משה מיט אַהרן (לְכוּ לִמְלַאכְתְּכֶם שֶׁיֵּשׁ לָכֶם לַעֲשׂוֹת בְּבָתֵּיכֶם) גייט צו אייער אַרבּעט וואָס איר האָט צו טאָהן אין אייערע ...בּין (אֲבָל מְלֶאכֶת שִׁעְבּוּד מִצְרַיִם) אָבער די אַרבּעט וואָס די יודין האָבען גטאָהן אין מִצְרַיִם (לֹא הָיְתָה עַל שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי) איז ... גיוועזן אויף דעם שֵׁבֶט לֵוִי דער שֵׁבֶט לֵוִי האָט ניט געאַרבּעט אין מצרים (וְתֵדַע לָךְ) דו קענסט וויסען אַז דער שֵׁבֶט לֵוִי האָט ... געאַרבּעט (שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן יוֹצְאִים וּבָאִים שֶׁלֹּא בִרְשׁוּת) וואָרום משה אונ אַהרן פלעגען אַרויס גיין פון מִצְרַיִם אונ פון ...עה אונ פלעגען קומען אין מִצְרַיִם אונ צו פַּרְעֹה אָן ערלויבּניס אונ מען האָט זיי ניט געפרעגט פאַר וואָס זיי אַרבּעטין ניט: (ה) וְהֵן ...ים עַתָּה עַם הָאָרֶץ). (שֶׁהָעֲבוֹדָה מוּטֶּלֶת עֲלֵיהֶם) דאָס פאָלק וואָס די אַרבּעט ליגט אויף זיי צו אַרבּעטין זענען איצט זייער ... (וְאַתֶּם מַשְׁבִּיתִים אוֹתָם מִסִּבְלוֹתָם) אונ איר שטערט זייא פון זייער אַרבּעט (הֶפְסֵד גָּדוֹל הוּא זֶה) דאָס איז אַגרויסער שאָדען: (וְהַנֹּגְשִׂים). (מִצְרִים הָיוּ) דיא נוגשים זענען געוועזען מִצְרִים (וְהַשּׁוֹטְרִים הָיוּ יִשְׂרְאֵלִים) דיא שׁוֹטְרִים זענען געוועזען יודען (הַנּוֹגֵשׂ

דעת זקנים מבעלי התוספות

לכו לסבלותיכם. פרש"י ששבט לוי לא נשתעבד וכן איתמר דרש כי מתחילה כשבא להן בפרך בפה רך כדרשי' לעיל אמר ...ם לוי עתידין אנו לעבוד עבודת משא של הקב"ה חלילה שלא נעבוד שום עבודה לרשע זה בשום שכר שיתן לנו וענו ...ים ואמרו כלם שאינם יודעים לעשות לבנים ומאותו יום והלאה לא היה לו פתחון פה לשאול להם שום דבר עבודה ...שר גדל משה וראה בסבלותם שהיו משועבדים כל שבעת ימי השבוע בלא שום מנוחה בא לו אל פרעה אמר וכי יש

שפתי חכמים

עם אהרן כמחילה אחת: כ פי' שלא מליגו שירחיקו אותם ממלאכתן

פירוש לתורת אלהים

...ערן בַּדֶּבֶר מיט מָארד אוֹ בֶחָרֶב אָדער מיט אַשווערד: (ד) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם האָט דער מֶלֶךְ פון מִצְרַיִם צו זיי געזאָגט ...ה משֶׁה איר משֶׁה מיט אַהֲרֹן נאָך וואָס טוט איר פאַר שטערען דאָס פאָלק יִשְׂרָאֵל פון זיין אַרבּעט לְכוּ לְסִבְלוֹתֵיכֶם גייט בעסער צו אייער אַרבּעט: (ה) וַיֹּאמֶר האָט ...עה נאָך געזאָגט הֵן רַבִּים דָם פאָלק יִשְׂרָאֵל וואָס זענען ...ינט אין לאַנד זענען פיל אונ זיי מוזין טאָהן מיין ...בּעט וְהִשְׁבַּתֶּם אונ איר טוט זייא שטערען פון זייער אַרבּעט איז דאָס אַגרויסער הֶיזֵק: (ו) וַיְצַו האָט פַּרְעֹה גיבאָטין אין דעם זעלבּיגען טאָג אֶת הַנֹּגְשִׂים דיא בּצווינגערס פון די מִצְרַיִם וואָס איבּער דעם פאָלק יִשְׂרָאֵל וְאֶת שׁוֹטְרָיו אונ די יודישע שַׁמָּשִׁים וואָס זענען געזעצט געוואָרען פון פַּרְעֹה איבּער די יִשְׂרָאֵל זיי זאָלין צו שטעלען די אַרבּעט לֵאמֹר אַזוי צוא זאָגען: (ז) לֹא תֹאסִפוּן איר זאָלט שון מער ניט געבען שטְרוי צום פאָלק לִלְבּוֹן הַלְּבֵנִים צוא איין קנעטן אין ציגל כּתמול

וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ׃ שביעי ה א וְאַחַר בָּאוּ
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה־
אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שַׁלַּח אֶת־
עַמִּי וְיָחֹגּוּ לִי בַּמִּדְבָּר׃ ב וַיֹּאמֶר
פַּרְעֹה מִי יְהוָה אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ
לְשַׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַעְתִּי אֶת־
יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלֵּחַ׃
ג וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא
עָלֵינוּ נֵלֲכָה־נָּא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים
בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ פֶּן־

אונקלוס

וּסְגִידוּ׃ א וּבָתַר כֵּן עַ
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַאֲמָר
לְפַרְעֹה כִּדְנַן אֲמַר
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל שַׁלַּח יַ
עַמִּי וְיָחֲגּוּן קֳדָ
בְּמַדְבְּרָא׃ ב וַאֲמַר פַּרְעֹ
שְׁמָא דַייָ לָא אִתְגְּלִי
דִּי אֲקַבֵּל לְמֵימְרֵהּ לְשַׁלָּ
יָת יִשְׂרָאֵל לָא אִתְגְּלִי
שְׁמָא דַייָ וְאַף יָת יִשְׂרָ
לָא אֲשַׁלַּח׃ ג וַאֲמָ
אֱלָהָא דִיהוּדָאֵי אִתְ
עֲלָנָא נֵיזֵיל כְּעַן מַהֲלַ
תְּלָתָא יוֹמִין בְּמַדְבְּרָ
וּנְדַבַּח קֳדָם יְיָ אֱלָהָ

תו"א ויחגו חגיגה י׃ מי ה׳ אשר א
בקלו חולין פט ידים סז׃

רשב"ם

לקראתך וראך ושמח בלבו׃ (ב) מי ה׳ אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל. שהם עבדי מארצי לעובדו מה חלק יש לו בעם הזה שיעבדוהו׃
(ג) ויאמרו אלהי העברים וגו׳. כלומר עם ישראל מעבר הנהר באו לגור הנה וזהו אלהי בני עבר הנהר והן עמו וצריכין לעובדו פן יפגענו וגו׳׃

בעל הטורים

(ג) נקרא. [בה"א] (אולי קאי אלעיל ג׳ י"ח) בגי׳ סנה רמז לו

בית יהודא

מיינט מען דיא בלוט וואס איז ארויס געגאנגען פון קינד ווען מען האט אים מלה גיוועזן וועה פריערז׃ (א) וְאַחַר בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וגו׳ז. נאכדעם זענען געקומען משה מיט אהרן צו פרעה, ארט רש"י וואו זענען די זקנים, זאגט רש"י (אֲבָל הַזְּקֵנִים נִשְׁמְטוּ אֶחָד אֶחָד מֵאַחַר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן) די זקנים זענען אוועקגגאנגען איינציגווייז זיי האבן זיך אוועק גגנבעט איינציגווייזז פון אינטער משה מיט אהרן (עַד שֶׁנִּשְׁמְטוּ כּוּלָּם קוֹדֶם שֶׁהִגִּיעוּ לַפַּלְטִין) איידער משה מיט אהרן זענען גקומען צום פאלאץ פון פרעה זענען אלע זקנים שון ניט גוועזן (לְפִי שֶׁיָּרְאוּ לָלֶכֶת) נ זיי האבן מורא געהאט צו גיין צו פרעה (וּבְסִינַי נִפְרַע לָהֶם) ביי דעם בארג סיני האט זיי הקב"ה באצאהלט פאר דעם ו משה לבדו והם לא יגשו) משה אליין האט גענענט צום בארג סיני, אבער די זקנים האבן ניט גענענט, זיי האבן גוו געגענען צום בארג סיני (הֶחֱזִירוּם לְאַחוֹרֵיהֶם) האט מען זייא אומגעקערט צוריק׃ (ג) פֶּן יִפְגָּעֵנוּז. טאמער וועט ער באגעגענען מיט אפעסט אדער מיט אשווערד, זאגט רש"י (פֶּן יִפְגָּעֲךָ הָיוּ צְרִיכִים לוֹמַר) זיי האבן געדארפט זאגן צו פ טאמער וועט הקב"ה דיך בגעגענען מיט אפעסט אדער מיט אשווערד ווייל דו לאזט אונז ניט גיין אין דער מדבר שעו קרבנותז (אֶלָּא שֶׁחָלְקוּ כָּבוֹד לַמַּלְכוּת) נאר זיי האבן געגעבען כבוד צו די מלוכה פון פרעה (פְּגִיעָה זוֹ לְשׁוֹן מִקְרֵה מָוֶת ו

רש"י

תרגם דמים על דם ט המילה׃ (א) ואחר באו מ ואהרן וגו׳. אבל הזקנים נשמטו אחד אחד מ משה ואהרן עד שנשמטו כולם קודם שהגיעו לפלטין שיראו ללכת (ש"ר) ובסיני נפרע להם ונגש משה לבדו י לא יגשו החזירם לאחוריהם׃ (ג) פן יפגענו. פן יפגע היו צריכים לומר לו אלא שחלקו כבוד למלכות. פגיעה

שפתי חכמים

הניח הדבר בקושיא׃ ט אבל לפי פי׳ רש"י ל׳ מקרה מות הוא ול׳ רציחה׃ י רא"ם תמה דמהכא משמע דהאי קרא דוהם לא יגשו אזקנים לחודייהו קאי ואין זה אמת שהרי לעיל מיניה כתיב עלה אל ה׳ אתה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל ואח"ז כתיב ונגש משה לבדו אל ה׳ וגו׳ ואם היה זה בעבור הפרעון אהרן מה חטא וכן נדב ואביהוא שאינם מכלל הזקנים והניח הדבר בל"ע. [קל"מ] ולענ"ד אין צריך עיון גדול שהרי כ׳ הרב כפי׳ יתרו אתה מחילה לעצמך ואהרן מ לעצמו והעם אל יהרסו כל עיקר ולא היה להם לזקנים מחילה כפ"ע אלא עמדו כתוך הענם וזה מפני הפרעון ונדב ואביהוא אפשר ש

דעת זקנים מבעלי התוספות

יודעת אני עתה בבירור שאתה אינך נענש כי אם ב איחור מילת בנך מה"ר אליהו כהן ז"ל׃ (ג) דרך ש ימים. פשט דקרא נלך במדבר ונזבחה וא"ת זבחו הנה יפגענו כלומר הן נזבח את תועבת מצרים וגו׳׃

פירוש לתורת אלהים

פַּרְעֹה אונ האבען גזאגט צו פרעה די רייד כֹּה אָמַר יְיָ אזו האט גזאגט דר גאט פון ישראל שַׁלַּח אֶת עַמִּי שיק מיין פאלק וְיָחֹגּוּ אונ לאזן זיי פייער טאגן פון מיינט וועגן אין דר מדבר׃ (ב) וַיֹּאמֶר האט פרעה גזאגט מִי יְיָ ווער איז דר גאט וואס איך זאל אים פאלגן לְשַׁלַּח אֶת יִשְׂרָאֵל צוא שיקן די ישראל לֹא יָדַעְתִּי אֶת יְיָ איך ווייס ניט ווער איז דר גאט וְגַם אונ די ישראל וועל איך אוך ניט שיקן׃ (ג) וַיֹּאמְרוּ האבען משה מיט א ווידר גזאגט צו פרעה אֱלֹהֵי דר גאט פון די יודן זיך באוויזן צו אונז נֵלֲכָה נָּא בעטן מיר דיך מיר ז גיין דרייא טאג רייז אין דער מדבר וְנִזְבְּחָה אונ וועלן שעכטן קרבנות צו אונזר גאט ווארום א וועסט אונז ניט לאזען האבען מיר מורא פֶּן יִפְ טאמער וועט ער אוף אונז שיקן מיר זאלן גה

יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵךְ לִקְרַאת מֹשֶׁה
הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר
הָאֱלֹהִים וַיִּשַּׁק־לוֹ׃ כח וַיַּגֵּד מֹשֶׁה
לְאַהֲרֹן אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר
שְׁלָחוֹ וְאֵת כָּל־הָאֹתֹת אֲשֶׁר צִוָּהוּ׃
כט וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיַּאַסְפוּ אֶת־
כָּל־זִקְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ל וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן
אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֹתֹת לְעֵינֵי הָעָם׃
לא וַיַּאֲמֵן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פָקַד יְהוָה
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־עָנְיָם

אונקלוס

...יל לְקַדָּמוּת מֹשֶׁה
...דְבְּרָא וַאֲזַל וְעַרְעֵהּ
...וּרָא דְאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי
...א דַיְיָ וְנַשֵּׁק לֵהּ׃
...חַוִּי מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן יָת
פִּתְגָּמַיָּא דַיְיָ דִּי
...חֵהּ וְיָת כָּל אָתַיָּא דִּי
...דֵהּ׃ כט וַאֲזַל מֹשֶׁה
...הֲרֹן וּכְנָשׁוּ יָת כָּל סָבֵי
יִשְׂרָאֵל׃ ל וּמַלֵּיל
...ן יָת כָּל פִּתְגָּמַיָּא דִּי
...יל יְיָ עִם מֹשֶׁה וַעֲבַד
...א לְעֵינֵי עַמָּא׃
...וְהֵימִן עַמָּא וּשְׁמָעוּ
...דְכִיר יְיָ יָת בְּנֵי
...אֵל וַאֲרֵי גְּלֵי קֳדָמוֹהִי
שִׁעְבּוּדְהוֹן וּכְרָעוּ

...ויאמן העם סבת א׃

בעל הטורים

...יאמן. ב׳ במס׳ ויאמן העם ויאמן אכיש בדוד שני פרנסים ע״כיס
...להם לישראל משה ודוד משה אמר מהכי נא דוד אמר תהי נא

רשב״ם

(כז) לך לקראת משה. לקיים מה שאמר לו הקב״ה וגם הנה הוא יו...
יצא לקראתך: וראך ושמח בלבו... יתך בי ואלה הלאן מה עשו שני פרנסים נאמנים היו ולכך האמינו בהם׃

רש״י

...י לשון בתרגום אונקלוס בחתן דמים ודו״ק ככ״ל)׃
...לת. על דבר המולות שם דבר הוא והלמ״ד משמשת
...על כמו (שמות יד) ואמר פרעה לבני ישראל. ואונקלוס

בית יהודא

נָאר נוייל מֶען הָט נִיט מַלָּה גֶעוֶועֶן דֶעם קִינְד וְדרִיבֶּער
פְרִיעֶר הָאט צִפּוֹרָה גֶעמֵיינְט טָאמֶער אִיז עֶפֶּעם דָא
אַזִינְד אִין דֶעם גֶעבּוּרְט פוּן קִינְד, נָאכְדֶעם הָאט זִיא
גֶעזֶעהְן דֶער קִינְד אִיז כָּשֵׁר גֶעבּוֹירֶען דֶער זִינְד אִיז
...ווייל מֶען הָט אִים נִיט מַלָּה גֶעוֶועֶן, אִיז נָאר מֹשֶׁה שׁוּלְדִיג) (וּבָזֶה מְתוֹרָץ ג״כ שִׁינּוּי לָשׁוֹן בְּתַרְגּוּם אוּנְקְלוֹס בַּחֲתַן
... מִיט דִי רֵייד וֶועט זַיין פַארְעֶנְטְפֶערְט דָם עֶנְדֶערוּנְג וָואס אִיז דָא אִין תַּרְגּוּם פוּן דֶעם עֶרְשְׁטִין חֲתַן דָמִים צוּם צְוֵוייטֶן
...מִים, דֶעם עֶרְשְׁטִין חֲתַן דָמִים אַתָּה לִי הָאט צִפּוֹרָה גֶעזָאגְט אוֹף דֶעם קִינְד, דְרִיבֶּער זָאגְט דֶער תַּרְגּוּם זִיא הָאט
... (בִּדְמָא דִמְהוּלְתָּא הָדֵין) וֶועגֶען דֶעם בְּלוּט פוּן מַלָּה זַיין (אִתְיְהַב חַתְנָא לִי) אִיז דֶער חָתָן וְדָם קִינְד) גִיגֶעבֶּן גֶעוָוארֶען
...ר אוּנ עֶס אִיז אוֹף דֶעם קִינְד, קֵיין זִינְד דָא, וָוארוּם מֵיין מַאן מֹשֶׁה הָאט מִיךְ גֶעמֶעגְט נֶעמֶען פַר אַוַוייבּ, דֶעם
...ן חֲתַן דָמִים הָאט צִפּוֹרָה גֶעזָאגְט אוֹף מֹשֶׁה׳ן דְרִיבֶּער הָט זִיא גְזָאגְט (אִלּוּלֵי דְמָא דִמְהוּלְתָּא הָדֵין) וֶוען נִיט דָם בְּלוּט
...עם מַלָּה זַיין (אִתְחַיַּיב חַתְנָא קְטוֹל) וָואלְט מַיין חָתָן וּמַיין מַאן פֶערְשׁוּלְדִיגְט צוּ גֶהַרְגֶּעט וֶוערֶען׃ (לַמּוּלוֹת). זָאגְט רַשׁ״י
...מֵיינְט (עַל דְבַר הַמּוּלוֹת) וֶועגֶען מַלָּה זַיין (שֵׁם דָבָר הוּא) מוּלוֹת אִיז דֶער נָאמֶען פוּן דָם בֶּעשְׁנַיידוּנְג (וְהַלָּמֶ״ד מְשַׁמֶּשֶׁת
...עַל) דֶער לָמֶ״ד פוּן לַמּוּלוֹת וֶוערְט גֶעטַייטְשְׁט וִוי דֶער וָוארְט עַל, אִיז גְלַייךְ וִויא עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען עַל מוּלוֹת
...ן דָם מַלָּה זַיין (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט (וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל), אִיז גְלַייךְ וִוי עֶס וָואלְט גְשְׁטַאנֶען עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,
...וֶועט זָאגֶען צוּ זַיינֶע קֶנֶעכְט וֶועגֶען דִי יוּדִין (וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם דָמִים עַל דַם הַמִּילָה) דֶער תַּרְגּוּם אוּנְקְלוֹס זָאגְט דָמִים

פירוש לתורת אלהים

...ן גִיגַאנְגֶען וַיִּפְגְּשֵׁהוּ אוּנ עֶר הָאט אִים בַּאגֶעגִינְט
...אֱלֹהִים בַּיי דֶעם בַּארְג וִויא גָאט הָט זִיךְ צוּ אִים
...ן וַיִּשַּׁק לוֹ אוּנ עֶר הָט אִים גְקוּשְׁט׃ (כח) וַיַּגֵּד הָט
...גְזָאגְט צוּ אַהֲרֹן אֵת כָּל דִּבְרֵי יְיָ אַלֵי רֵייד וָוס גָאט
...ן אִים גְרֶעט אוּנ דָם הָט עֶר אִים אוֹךְ דֶער צֵיילְט
שְׁלָחוֹ וָואס גָאט הָט אִים גְשִׁיקְט אוּם לֵייזֶן דִיא
...אֵל וְאֵת כָּל הָאוֹתוֹת אוּנ אַלֶע דִי צֵייכֶן וָוס גָאט הָט
...גִיבָּאטִין עֶר זָאל טָאן פַאר דִי יִשְׂרָאֵל אוּנ פַאר
...ה׃ (כט) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אִיז גְגַאנְגֶען מֹשֶׁה מִיט
...ן וַיַּאַסְפוּ אוּנ הָאבְּן אַיין גְזַאמְלְט אַלֶע עֶלְצְטֶע
פוּן דִי יִשְׂרָאֵל׃ (ל) וַיְדַבֵּר הָט אַהֲרֹן גְרֶעט אַלֵי רֵייד
וָוס גָאט הָט גְרֶעט צוּ מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאוֹתוֹת אוּנ עֶר הָט
גְטָאן אַלֶע צֵייכֶן לְעֵינֵי הָעָם פַאר דִי אוֹגֶען פוּן דֶעם
פָאלְק יִשְׂרָאֵל׃ (לא) וַיַּאֲמֵן הָאט דָאס פָאלְק יִשְׂרָאֵל
גְגְלֵייבְּט אִין גָאטְס רֵייד וַיִּשְׁמְעוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גְהֶערְט
כִּי פָקַד יְיָ אַז גָאט הָאט גְדַאכְט דִי קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל צוּ
גוּטֶן וְכִי רָאָה אֶת עָנְיָם אוּנ עֶר הָאט גְזֶעהְן זַייעֶר פַּיין
אוּנ ווייל זֵיי אוּם לֵייזִין וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ הָאבֶּן דִי יִשְׂרָאֵל
גִיקְנִיט אוּנ הָאבֶּן זִיךְ גִיבּוּקְט צוּא גָאט׃ (א) וְאַחַר
אוּנ נָאךְ דֶעם זֶענֶן גְקוּמֶען מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל

כה וַתִּקַּח צִפֹּרָה צֹר וַתִּכְרֹת אֶת־
עָרְלַת בְּנָהּ וַתַּגַּע לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי
חֲתַן־דָּמִים אַתָּה לִי׃ כו וַיִּרֶף מִמֶּנּוּ אָז
אָמְרָה חֲתַן דָּמִים לַמּוּלֹת׃ פ כז וַיֹּאמֶר

לְמִקְטְלֵהּ׃ כה וּנְסֵיבַת
צִפּוֹרָה טִנָּרָא וּגְזָרַת יָת
עָרְלַת בְּרַהּ וּקְרִיבַת
לִקְדָמוֹהִי וַאֲמֶרֶת אֲרֵי
בִדְמָא דִמְהֻלְתָּא הָדֵין
אִתְיְהֵב חַתְנָא לָנָא׃
כו וְנָח מִנֵּהּ בְּכֵן אֲמֶרֶת
אִלּוּלֵי דְמָא דִמְהֻלְתָּא
הָדֵין אִתְחַיַּב חַתְנָא
קְטוֹל׃ כז וַאֲמַר יְיָ לְאַהֲרֹן

תו"א ותקח צפורה שם לג ע"א כז : כי חתן דמים נדרים שם : וירף ממנו שם

רשב"ם

(כה) צר. כמו חרבות צורים, תער מלוטש איזמל חריף. וכן אף תשיב צור חרבו. נתעקם ונכפף חידוד חרבו. ולכך לא הקמותו במלחמה : ותכרות וגו'. הועילה לו למשה המצוה להצילו כמו קרבן כעין ששושו גדעון ומנוח כשנראה להם המלאך : ותגע. לשון מפעיל. אבל ויגע בארבע פינות הבית לשון פועל. נגע לרגליו של משה והתרצה המלאך בכך. כי לרגליו של מלאך איני רוצה לפרש. כי מי יודע אם ראתה רגלי המלאך : כי חתן דמים אתה לי. בדמים הללו ישאר לי חתני : התני. בעלי : (כו) וירף. המלאך ממנו. מן רפה הוגם לערוב יאמר וירף. מן קנה. ויקן : או אמרה חתן דמים למולות. על עכוב המילה נתחייב בעלי מיתה. כי המילה הצילתו עתה :

בית יהודא

מַלָּה זַיין, וָוארוּם דֶער גַאסְט הויז אִיז גֶעוֶוען נָאנְט צוּ מִצְרַיִם אוּנ אִין דִי קְלֵיינֶע שְׁטִיקוֹל וֶועג וָואלְט קֵיין סַכָּנָה גֶעוֶוען, אוּנ משֶׁה הָט אִים נִיט מַלָּה גֶעוֶוען בַּאלְד וִוי עֶר אִיז גֶקוּמֶן אִין גַאסְט הויז נָאר עֶר הָט זִיךְ פְרִיעֶר בַּשֶׁעפְטִיגְט אִין גַאסְט הויז מִיט אַנְדֶערֶע זַאכֶען דְרִיבֶּר הָט אִים הקב"ה גֶעוָואלְט הַרְגֶנֶן (וְהָיָה הַמַּלְאָךְ נַעֲשָׂה כְּמִין נָחָשׁ) דֶר מַלְאָךְ אִיז גֶעוָוארֶן וִוי אַשְׁלַאנְג (וּבוֹלְעוֹ מֵרֹאשׁוֹ וְעַד יְרֵכָיו) אוּנ עֶר הָט אַיינְגֶעשְׁלוּנְגֶען משֶׁה'ן פוּן קָאפּ בִּיז צוּ דִי מִילָה אוּנ הָט אִים אָפְּגֶעלָאזֶען (וְחוֹזֵר וּבוֹלְעוֹ) אוּנ הָט אִים נָאךְ אַמָאהְל אַיינְגֶעשְׁלוּנְגֶען (מֵרַגְלָיו וְעַד אוֹתוֹ מָקוֹם) פוּן דִי פִּיס בִּיז צוּ דִי מִילָה (הֵבִינָה צִפּוֹרָה שֶׁבִּשְׁבִיל הַמִּילָה הוּא) הָט צִפּוֹרָה פַארְשְׁטַאנֶען אַז דָס אִיז וַוייל מֶען הָאט דֶעם קִינְד נִיט מַלָּה גֶעוֶוען, הָט צִפּוֹרָה מַלָּה גֶעוֶוען דָם קִינְד : (כה) וַתַּגַּע לְרַגְלָיו. (הִשְׁלִיכַתּוֹ לִפְנֵי רַגְלָיו שֶׁל משֶׁה) זִיא הָאט אַוָועקְ גֶעטָאהֶן דָאס שְׁטִיקוֹל הוֹיט פַר דִי פִּיס פוּן משֶׁה (וַתֹּאמֶר עַל בְּנָהּ) אוּנ זִיא הָט גֶעזָאגְט אוֹיף אִיר זוּהְן : וְכִּי חֲתַן דָּמִים אַתָּה לִי. (אַתָּה הָיִיתָ גוֹרֵם לִהְיוֹת הֶחָתָן שֶׁלִּי נִרְצָח עָלֶיךָ) דוּא הָאסְט גֶעקֶענְט מַאכֶען אַז מַיין חָתָן וּמַיין מַאן) זָאל גֶעהַרְגֶעט וֶוערֶן וֶועגֶען דִיר (הוֹרֵג אִישִׁי אַתָּה לִי) דוּ וָואלְסְט גֶעוֶוען דֶער וָוס הָט גֶעהַרְגֶעט מַיין מַאן : (כו) וַיִּרֶף. (הַמַּלְאָךְ מִמֶּנּוּ), הָאט דֶער מַלְאָךְ אָפְּגֶעלָאזֶען פוּן משֶׁה'ן, (אָז הֵבִינָה שֶׁעַל הַמִּילָה בָּא לְהָרְגוֹ) דַאמָאלְס הָט צִפּוֹרָה פַארְשְׁטַאנֶען אַז דֶר מַלְאָךְ אִיז גֶעקוּמֶן הַרְגֶנֶן משֶׁה'ן וַוייל מֶען הָאט נִיט מַלָּה גֶעוֶוען דֶעם קִינְד : וְאָמְרָה חֲתַן דָּמִים לַמּוּלוֹת. דַאמָאלְס הָאט זִיא גֶעזָאגְט (הַתָּנִי הָיָה נִרְצָח עַל דְבַר הַמִּילָה) מַיין מַאן וָואלְט גֶעהַרְגֶעט גֶעוָוארֶן וַוייל עֶר הָט נִיט מַלָּה גֶעוֶוען דֶעם קִינְד (שִׁינָה רַשִׁ"י בִּלְשׁוֹנוֹ) רַשִׁ"י הָאט אִיצְט גֶעעֶנְדֶערְט דֶעם לָשׁוֹן פוּן פְרִיעֶר (לְעֵיל כָּתַב) פְרִיעֶר הָט רַשִׁ"י גֶעשְׁרִיבֶּן נָאוִיף דִיא וֶוערְטֶער חֲתַן דָּמִים אַתָּה לִיו אַתָּה הָיִיתָ גוֹרֵם, זִיא הָט גֶעזָאגְט צוּם קִינְד דוּ וָואלְסְט גֶעבְּרֵיינְגְט מֶען זָאל מַיין מַאן הַרְגֶנֶן אוּנ אִיצְט הָאט רַשִׁ"י גֶעזָאגְט צִפּוֹרָה הָט גֶעזָאגְט צוּ משֶׁה דוּ בִּיזְט חֲתַן דָּמִים, דוּ הָאסְט גֶעקֶענְט גֶעהַרְגֶעט וֶוערֶען (הָקְשָׁה לְרַשִׁ"י) רַשִׁ"י הָאט גֶעפַארְט (מַה זֶה אָז אָמְרָה חֲתַן דָּמִים) פַאר וָוס הָט זִיא אִיצְט גֶעזָאגְט חֲתַן דָּמִים (וַהֲלֹא גַם לְעֵיל אָמְרָה חֲתַן דָּמִים) זִיא הָט דָאךְ פְרִיעֶר גֶעזָאגְט חֲתַן דָּמִים (אֶלָּא מִתְּחִלָּה סְבָרָה דְזֶה וְזֶה גוֹרֵם) נָאר פְרִיעֶר הָאט צִפּוֹרָה גֶעמֵיינְט אַז צְוַויי זַאכֶען הָאבֶּן גֶעבְּרֵיינְגְט מֶען זָאל וֶועלֶן הַרְגֶנֶן משֶׁה'ן (חֵטְא הַמִּילָה וְחֵטְא אַחֵר) דִי זִינְד וָוס מֶען הָאט נִיט מַלָּה גֶעוֶוען דָאס קִינְד אוּנ נָאךְ אַזִינְד דְרִיבֶּר הָאט זִיא פְרִיעֶר גֶעזָאגְט חֲתַן דָּמִים אַתָּה לִי אוּנ הָאט נִיט גֶעזָאגְט לַמּוּלוֹת (אַחַר כָּךְ כְּשֶׁרָאֲתָה וַיִּרֶף לְגַמְרֵי) וִוי זִיא הָט גֶעזֶעהְן אַז נָאךְ דֶעם מַלָּה זַיין הָט דֶר מַלְאָךְ אִים אָפְּגֶעלָאזֶען אִין גַאנְצֶען (אָז הֵבִינָה דְעַל דְבַר הַמִּילָה לְבַד בָּא) דַאמָאלְס הָאט זִיא פַארְשְׁטַאנֶען אַז דֶר מַלְאָךְ אִיז גֶעקוּמֶן

רש"י

דף לא). והיה המלאך נעשה כמין נחש ובולעו מראשו ועד ירכיו וחוזר ובולעו מרגליו ועד אותו מקום הבינה צפורה שבשביל המילה הוא : (כה) ותגע לרגליו. השליכתה לפני רגליו של משה : ותאמר. על בנה : כי חתן דמים אתה לי. אתה היית גורם להיות החתן שלי נרצח עליך הורג אישי אתה לי : (כו) וירף. המלאך ממנו. אז הבינה שעל המילה בא להורגו : אמרה חתן דמים למולת. התני היה נרצח על דבר המילה (שינה רש"י בלשונו לעיל כתב אתה היית גורם. דקשה לרש"י מה זה אז אמרה חתן דמים והלא גם לעיל אמרה חתן דמים אלא מתחילה סברה דזה וזה גורס חטא המילה וחטא אחר אח"כ כשראתה וירף לגמרי אז הבינה דעל דבר המילה לבד בא וכזה מתורץ ג"כ

שפתי חכמים

והא עדיין היה בדרך והיכא עדיין סכנה לילך כדרך למצרים ומפני מה נענש וי"ל דמלון שהיה לן נמצא עכשיו בו היה קרוב למצרים רק מהלך יום וכדרך קצר כזה לא יהיה שום נזק וסכנה לתינוק רא"ם : ודאל"כ היאך הבינה צפורה שעל דבר המילה היה אבל אין להקשות דלמא אמר לה בהדיא שעל דבר המילה היה רוצה להמיתו י"ל דכסמוך כתיב אז אמרה חתן דמים למולות משמע דאז הבינה אבל עד עכשיו לא הבינה : ח וא"ת והא לעיל פירש"י ובלעו מראשו ועד ירכיו וכו' עד הבינה צפורה שבשביל המילה בא וכאן פי' בשביל שהרף ממנו עתה וכן הרא"ם

דעת זקנים מבעלי התוספות

מ"מ לא היה רוצה שיבאו במקום שיראו ישראל בצרה וחזרה משה צפורה ובניה וא"כ כיון שהיה בדעתם לחזור היה יכול למולו קודם שיתעסק במלון ותהי' צפורה ממתנת שם עד שיתרפא הנער ממילתו ולכך נענש : (כו) אז אמרה. מהו אז אמרה מתחלה כשראתה המלאך בולעו עד המילה לא היתה יודעת אם בשביל איחור מילת בנו אם בשביל מילת עצמו שהיה בא עליה ואינה הוגנת לו. מ"מ כרתה ערלת בנה ותגע לרגליו ואמרה כי חתן דמים שמא בשבילו אתה נענש. וירף ממנו אז אמרה חתן דמים למולות

פירוש לתורת אלהים

(כה) וַתִּקַּח הָאט צִפּוֹרָה גְנוּמֶען אֵיין שׁוּבֶר שְׁטֵיין וַתִּכְרוֹת אוּנ זִיא הָאט אָפּ גִישְׁנִיטֶען דִיא עָרְלָה פוּן אִיר זוּהְן וַתַּגַּע אוּנ זִיא הָאט גְוָוארְפֶן צוּ זַיינֶע פִּיס וַתֹּאמֶר אוּנ זִיא הָט גְזָאגְט אוֹיף אִיר זוּהְן כִּי חֲתַן דָּמִים אֵיין בְּלוּט שׁוּלְדִיגֶר פוּן מַיין מַאן בִּיסְטוּ מִיר[פי' רש"י]: (כו) וַיִּרֶף מִמֶּנּוּ אוּנ דֶר מַלְאָךְ הָט אָפּ גְלָאזְט פוּן אִים עֶר הָט אִים נִיט גְהַרְגֶעט אָז דֶענְצְמָאל הָט זִי גְזָאגְט חֲתַן דָּמִים לַמּוּלוֹת מַיין מַאן אִיז שִׁיהֶר גְהַרְגֶעט גְוָוארֶען כְּדֵי עֶר זָאל דִיךְ מַל זַיין : (כז) וַיֹּאמֶר הָט גָאט גְזָאגְט צוּ אַהֲרֹן לֵךְ גֵיי אַקֶעגֶן משֶׁה צוּ דֶער מִדְבָּר וַיֵּלֶךְ א

בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל׃ כג וָאֹמַר אֵלֶיךָ שַׁלַּח אֶת־בְּנִי וְיַעַבְדֵנִי וַתְּמָאֵן לְשַׁלְּחוֹ הִנֵּה אָנֹכִי הֹרֵג אֶת־בִּנְךָ בְּכֹרֶךָ׃ כד וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן וַיִּפְגְּשֵׁהוּ יְהוָה וַיְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ׃

אונקלוס

שְׂרָאֵל׃ כג וַאֲמָרִית לָךְ
לַּח יָת בְּרִי וְיִפְלַח קֳדָמַי
ם סָרִיב אַתְּ לְשַׁלָּחוּתֵהּ
א אֲנָא קָטֵיל יָת בְּרָךְ
כְרָךְ׃ כד וַהֲוָה בְאָרְחָא
בֵית מְבָתָא וַעֲרַע בֵּהּ
אֲכָא דַיְיָ וּבְעָא

א בני בכורי ישראל שבת לא סנהדרין מג
ע"ז ג: הנה אנכי סנהדרין מג:
בדרך נדרים לב: ויפגשהו ה׳ שם לא:

בעל הטורים

) ויפגשהו ה׳. ב׳ במסורה דין ואידך ויפגשהו בהר האלהים לו׳
נה שנתרשל משה מן המילה בא אף וחימה לבולעו ולא היה יכול להם עד שבא אהרן וסייעו שנא׳ ויפגשהו בהר האלהים וכזכותו ניצל:

רשב"ם

(כד) ויפגשהו ה׳. המלאך. כי היה מתעצל בהליכתו ומוליך אשתו ובניו:

רש"י

גהו זהו פשוטו. ומדרשו כאן התם הקב"ה על מכירת
בורה שלקח יעקב מעשו: (כג) ואומר אליך. בשליחותו
מקום: שלח את בני וגו׳. הנה אנכי הורג וגו׳.
מכה אחרונה ובה התרהו תחלה מפני שהיא קשה וזה
שנאמר באיוב (איוב לו) הן אל ישגיב בכחו לפיכך מי
הו מורה. בשר ודם המבקש להנקם מחבירו מעלים את
יו שלא יבקש הצלה אבל הקב"ה ישגיב בכחו ואין יכולת
לט מידו כי אם בשובו אליו לפיכך הוא מורהו ומתרה
לשוב: (כד) ויהי בדרך במלון. ה משה: ויבקש
יתו. למשה לפי שלא מל את אליעזר בנו ועל שנתרשל
ם עונש מיתה. תניא א"ר יוסי ח"ו לא נתרשל אלא אמר
ל ואצא לדרך סכנה היא לתינוק עד שלשה ימים אמול
הה שלשה ימים הקב"ה צוני לך שוב מצרים ומפני מה
ם נענש לפי שנתעסק ו במלון תחלה (במסכת נדרים

בית יהודא

וועט זיין דער אלצטער (זהו פשוטו) דס איז דער פראסטער פשט (ומדרשו) דער מדרש זאגט (כאן חתם הקב"ה על מכירת הבכורה שלקח יעקב מעשו) דא האט הקב"ה געחתמת ואיינגעשטימט אויף די בכורה וואס יעקב האט געקויפט פון עשו, דריבער זאגט הקב"ה די יודען וואס זענען די קינדער פון יעקב הייסען בכורים געגען עשו: (כג) וָאֹמַר אֵלֶיךָ. (בשליחותו של מקום) הקב"ה האט מיך געשיקט איך זאל זאגען צו דיר (שלח את בני) שיק מיין זוהן אונ אויב דו וועסט ניט וועלען שיקען (הנה אנכי הורג את בנך בכורך) וועל איך הרגען דיין ערשט געבארענעם זוהן, זאגט רש"י (היא מכת אחרונה) דס איז געוועזען די לעצטע מכה (ובה התרהו תחלה) אונ מיט די מכה האט ער אים אנגעזאגט פריער באלד אין אנהייב (מפני שהיא קשה) ווייל דס איז געוועזען די שווערסטע מכה, טאמער וועט ער דערשראקען ווערען אונ וועט ארויסשיקען די יודען (וזהו שנאמר באיוב) דס איז געזאגט געווארען אין איוב (הן אל ישגיב בכחו) הקב"ה איז שטארק מיט זיין כח (לפיכך) דריבער ומי כמיהו ה) ווער איז דא ווי הקב"ה וואס זאל פריער ווייזען וואס ער וועט טאהן שפעטער (בשר ודם המבקש להנקם מחברו) אז מענטש וויל טאהן אנקמה אין זיין חבר (מעלים את הדבר) בעהאלט ער די זאך וויל ער וויל אים טאהן א יבקש הצלה) ער זאל ניט וויסען צו זוכען ארעטונג (אבל הקב"ה ישגיב בכחו) אבער הקב"ה איז שטארק מיט זיין כח יכולת להמלט מידו) מען קען ניט געראטעוועט ווערען פון זיין האנט (כי אם בשובו אליו) נאר מען זאל צוריק קערען צוא (לפיכך הוא מורהו ומתרה בו לשוב) דריבער ווייזט ער דעם מענטש וועלכע שלעכטס ער וועט אויף אים ברענגען ער זאגט אים ער זאל טאהן תשובה: (כד) וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן. משה איז געוועזען אין וועג אונ האט גענעכטיגט אין סט הויז (ויבקש המיתו) אונ ער האט אים געוואלט הרגען, משה'ן (לפי שלא מל את אליעזר בנו) ווייל ער האט ניט געמלת זוהן אליעזר (ועל שנתרשל) אונ ווייל ער איז געוועזען נאכלעסיג צו מקיים זיין דיא מצוה מלה צו זיין דעם קינד ש עונש מיתה) איז ער געשטראפט געווארען צום שטארבען (תניא אמר רבי יוסי) מיר האבען געלערנט רבי יוסי האט אגט חס ושלום (לא נתרשל) משה איז ניט געוועזען נאכלעסיג (אלא אמר) נאר ער האט געזאגט וואס זאל איך ן (אמול ואצא לדרך) איך זאל אים מלה זיין אונ גיין אין וועג (סכנה היא לתינוק עד שלשה ימים) איז דם אסכנה פר קינד ביז דריי טאג (אמול ואשהה שלשה ימים) איך זאל אים מלה זיין אונ ווארטען דרייא טעג (הקב"ה צוני לך שוב ם) הקב"ה האט מיך געבאטען איך זאל גיין אין מצרים (ומפני מה נענש מיתה) נאר פאר וואס איז ער געשטראפט ארן צום שטארבן (מפני שנתעסק במלון תחלה) ווייל ווען ער איז געקומען אין דעם גאסט הויז האט ער אים געקענט

שפתי חכמים

אלא במדין: ה ר"ל שאין פי׳ ויהי דהכא כמו ויהי בימי אמרפל ויהי השמש ילא המורה על הענין ולא על השם מדכתיב בתר הכי ויפגשהו ה׳ וא"כ למה לא פי׳ הכתוב למי פגש אע"כ ויהי קאי אמשה: ו וא"ת

דעת זקנים מבעלי התוספות

ודאי ירדו מנכסיהם וכן נמי מת"ו בגמטריא ירד"ו
יה"ם חסר אחת מה"ר משה ז"ל: (כב) בני בכורי. כאן
הקב"ה על מכירת הבכורה לישראל: (כד) ויהי בדרך במלון.
י מפני שנתעסק במלון תחלה משמע מתוך פי׳ שהיה
מולו קודם שיתעסק במלון תחילה ותימה שהרי למחרתו צריך לצאת ויסתכן הולד וי"ל שאותו ולד היה במקום שלא
שפגע בו אהרן ואמר לו על הראשונים אנו מצטערים ואתה בא להוסיף עליהם אע"פ ששבט לוי לא היו משועבדים

פירוש לתורת אלהים

פרעה אזו זאגן כה אמר יי אזו האט גאט געזאגט מיין זוהן בכורי מיין עלצטער איז ישראל[פיין רש"י]: ואמר אליך אונ איך טוא דיר זאגן פון גאטס ען שלח שיק מיין זוהן אונ לאז ער מיך דינען ן אונ אז דוא וועסט ניט וועלען שיקען אים זאג איך דיר הנה אנכי וועל איך הרגענען דיין עלצטען זוהן דאס איז מכות בכורות: (כד) ויהי אונ אז משה איז שון געווען אין וועג אויף אנאכט לעגער ויפגשהו יי האט אים באגעגנט אמלאך פון גאט ויבקש אונ האט אים געוואלט הרגענען[פיין רש"י]:

מִצְרָיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּה
הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ׃ כא וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־
מֹשֶׁה בְּלֶכְתְּךָ לָשׁוּב מִצְרַיְמָה רְאֵה
כָּל־הַמֹּפְתִים אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְיָדֶךָ
וַעֲשִׂיתָם לִפְנֵי פַרְעֹה וַאֲנִי אֲחַזֵּק
אֶת־לִבּוֹ וְלֹא יְשַׁלַּח אֶת־הָעָם׃
כב וְאָמַרְתָּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה אָמַר יְהֹוָה

וּנְסֵיב מֹשֶׁה יָת חוּטְרָ
דְאִתְעֲבִידוּ בֵּהּ נִסִּ
מִן קֳדָם יְיָ בִּידֵהּ
כא וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁ
בְּמֵהָכָךְ לְמִתוּב לְמִצְרַ
חֲזִי כָּל מוֹפְתַיָּא דְשַׁוֵּי
בִּידָךְ וְתַעְבְּדִנּוּן קֳדָ
פַּרְעֹה וַאֲנָא אַתְקֵיף
לִבֵּהּ וְלָא יְשַׁלַּח יָת עַמָּ
כב וְתֵימַר לְוָת פַּרְעֹה כִּדְ
אֲמַר יְיָ בְּרִי בוּכְ

תו"א ויקח משה את פסחים ג מגילה

בית יהודא

דָס אִיז דֶער אֵייזֶעל וָואס אַבְרָהָם הָאט אִים גֶעשְׁפַּאנְט וֶוען עֶר אִיז גֶעגַאנְגֶען מִיט יִצְחָק צוּ דֶער עֲקֵדָה (וְהוּא שֶׁעָתִיד מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ לְהִגָּלוֹת עָלָיו) אוֹיף דֶעם אֵייזֶעל וֶועט רַייטֶען דֶער מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ וֶוען עֶר וֶועט דַארְפֶען צוּ אוּנְז בֶּעוַוייזֶען וֶוערֶען (שֶׁנֶּאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (עָנִי וְרוֹכֵב עַל הַחֲמוֹר) דֶער מָשִׁיחַ וֶועט קוּמֶען אָרֶעם אוּנ וֶועט רַייטֶען אוֹיף דֶעם בֶּעוָואסְטֶען אֵייזֶעל: וַיָּשָׁב אַרְצָה מִצְרָיִם, וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת מַטֵּהוּ. זָאגְט רַשִׁ"י (אֵין מוּקְדָּם וּמְאוּחָר מְדוּקְדָּקִים בְּמִקְרָא) דֶער פָּסוּק גִיט נִיט אַכְטוּנְג צוּ שְׁרַייבֶּען רִיכְטֶעג וָוֹם פְּרִיעֶר פְּרִיעֶר אוּנ וָוֹם שְׁפֶּעטֶער, וָוארוּם פְּרִיעֶר דַארְף שְׁטֵיין אִין פָּסוּק וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת מַטֵּה, מֹשֶׁה הָט גֶענוּמֶען דֶעם שְׁטֶעקֶען וָוארוּם דֶער שְׁטֶעקֶען אִיז גֶעוֶוען אִין מִדְיָן נָאכְדֶעם וַיָּשָׁב אַרְצָה מִצְרַיִם, אִיז עֶר גֶעגַאנְגֶען צוּרִיק אִין מִצְרַיִם: (כא) וּבְלֶכְתְּךָ לָשׁוּב מִצְרַיְמָה וגו'). הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה וֶוען דוּא וֶועסְט גֵיין אִין מִצְרַיִם (דַע) זָאלְסְטוּ וִויסֶען (שֶׁעַל מְנָת כֵּן תֵּלֵךְ) אוֹיף דֶעם תְּנַאי וֶועסְטוּ (שֶׁתְּהֵא גִבּוֹר בִּשְׁלִיחוּתִי) דוּא זָאלְסְט זַיין שְׁטַארְק אִין דִי זַאךְ וָוֹם אִיךְ שִׁיק דִיךְ (לַעֲשׂוֹת כָּל מוֹפְתַי לִפְנֵי פַרְעֹה) דוּ זָאלְסְט טָאהְן מַיינֶע אַלֶע וְואוּנְדֶער פַר פַּרְעֹה (וְלֹא תִירָא מִמֶּנּוּ) דוּ זָאלְסְט פַאר אִים קֵיין מוֹרָא הָאבֶּען: וַאֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְּיָדֶךָ זָאגְט רַשִׁ"י (לֹא עַל שְׁלֹשָׁה אוֹתוֹת הָאֲמוּרוֹת לְמַעְלָה) מֶען מֵיינְט נִיט דִיא דְרַייא צֵייכוּנְגֶם וָואס הקב"ה הָט אִים פְּרֶ גֶעזָאגְט וְדֶעם שְׁלַאנְג אוּנ דִי צָרַעַת אוּנ דִי וַואסֶער) (שֶׁהֲרֵי לֹא לִפְנֵי פַרְעֹה צִוָּה לַעֲשׂוֹתָם) וָוארוּם דִי דְרַייא צֵייכוּנְגֶם הָ הקב"ה נִיט גֶעזָאגְט מֶען זָאל זַיי מַאכֶען פַאר פַּרְעֹה (אֶלָּא לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל) נָאר פַר דִי יוּדֶען זָא"ל עֶר זַיי מַאכֶען (שֶׁיַּאֲמִינוּ זַיי זָאלֶען אִים גְלוֹיבֶּען (וְלֹא מָצִינוּ שֶׁעֲשָׂאָם לְפָנָיו) אוּנ מִיר גֶעפִינֶען נִיט אַז מֹשֶׁה הָאט גֶעמַאכְט דִי דְרַייא צֵייכוּנְגֶם פַּרְעֹה (אֶלָּא) נָאר הקב"ה מֵיינְט (מוֹפְתִים שֶׁאֲנִי עָתִיד לָשׂוּם בְּיָדְךָ בְּמִצְרַיִם) דִי וְואוּנְדֶער וָואס אִיךְ וֶועל טָאהְן אִין הַאנְט וֶוען דוּ וֶועסְט זַיין אִין מִצְרַיִם (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (כִּי יְדַבֵּר אֲלֵיכֶם פַּרְעֹה תְּנוּ לָכֶם מוֹפֵת) וֶוען פַּרְעֹה וֶוע צוּ אֵייךְ רֵיידֶען אִיר זָאלְט גֶעבֶּען צוּ אֵייךְ אַוְואוּנְדֶער וְהָט אִים הקב"ה גֶעזָאגְט וָואס עֶר זָאל טָאהְן (וְאַל תִּתְמַהּ) זָאלְ דִיךְ נִיט וְואוּנְדֶערֶען (עַל אֲשֶׁר כְּתִיב אֲשֶׁר שַׂמְתִּי) פַאר וָואס שְׁטֵייט אִיךְ הָאבּ גֶעטָאהְן (שֶׁכֵּן מַשְׁמָעוֹ) וָוארוּם אַזוֹי מֵי מֶען (כְּשֶׁתְּדַבֵּר עִמּוֹ) וֶוען דוּ וֶועסְט רֵיידֶען מִיט פַּרְעֹה (כְּבָר שַׂמְתִּים בְּיָדְךָ) וֶועל אִיךְ שׁוֹין לַאנְג הָאבֶּן גֶעטָאהְן דִיא צֵייכ אִין דַיין הַאנְט נָאוּנ דוּא וֶועסְט נִיט דַארְפֶען וַוארְטֶען בִּיז אִיךְ וֶועל דִיר זָאגֶען נָאר דוּ וֶועסְט שׁוֹין וִויסֶען וָוֹם טָאהְן: (כב) וְאָמַרְתָּ אֶל פַּרְעֹה). הקב"ה זָאגְט צוּ מֹשֶׁה (כְּשֶׁתִּשְׁמַע שֶׁלִּבּוֹ חָזָק וִימָאֵן לְשַׁלְּחָה) אַז דוּא וֶועסְט הֶערֶן הָארְץ אִיז שְׁטַארְק אוּנ עֶר וִויל נִיט שִׁיקֶען דִיא יוּדֶען (אֱמוֹר לוֹ כֵּן) זָאלְסְטוּ צוּ אִים אַזוֹ זָאגֶען וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּ וּבְנִי בְכוֹרִי. זָאגְט רַשִׁ"י (לְשׁוֹן גְּדוּלָּה) גְרוֹיסְקֵייט, מֶען מֵיינְט נִיט דֶער עֶרְשְׁט גֶעבָּארֶענֶער, נָאר מֶען מֵיינְט יוּ זֶענֶען בַּיי מִיר גְרֶעסֶער פוּן דִי פֶעלְקֶער (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (אַף אֲנִי בְּכוֹר אֶתְּנֵהוּ) אִיךְ וֶועל אִים גֶעבֶּען

רש"י

יצחק והוא שעתיד מלך המשיח להגלות עליו שנא' (זכריה עני ורוכב על חמור: וישב ארצה מצרים ויקח מ את מטה וגו'. אין מוקדם ומאוחר מדוקדקים ב במקר (כא) בלכתך לשוב מצרימה וגו'. דע שעל מנת תלך שתהא גבור בשליחותי לעשות כל מופתי לפני פרעה תירא ממנו: אשר שמתי בידך. לא על שלשה או האמורות למעלה שהרי לא לפני פרעה צוה לעשותם ל לפני ישראל שיאמינו לו ולא מצינו שעשאם לפניו אלא מופ שאני עתיד לשום בידך במצרים כמו (שמות ז) כי יד אליכם פרעה וגו'. ואל תתמה על אשר כתיב אשר ש שכן משמעו כשתדבר עמו כבר שמתים בידך: (כב) ואמ אל פרעה. כשתשמע שלבו חזק וימאן לשלחם אמור לו בני בכרי. לשון גדולה כמו (תהלים פט) אף אני ב

שפתי חכמים

פסים במס' נדרים כפ"ק דף ז': ד דהא ויקח משה את מטה הי' לו כתוב בתחלה קודם ויקח משה את אשתו שהרי לא במצרים לקח המטה

דעת זקנים מבעלי התוספות

אדם שאלו אתה אומר עשירים היו ומתי' קרי להו משום ש דברים אכתי היה לו לירא שמא יהיו נותנין ממון כדי לה

פירוש לתורת אלהים

גבוּמֶען גָאטְם שְׁטֶעקִין אִין זַיין הַאנְד [עיין רמ"ן]: (כא) וַיֹּאמֶר אוּנ גָאט הָאט גֶיזָאגְט צוּא מֹשֶׁה בְּלֶכְתְּךָ אַז דוּ וֶועסְט צוּרִיק גֵיין אִין מִצְרַיִם [עיין רמ"ן] רְאֵה זֶעה כָּל הַמּוֹפְתִים אַלֶע וְוינְדֶער אֲשֶׁר וָוֹם אִיךְ הָאבּ גְטָאן אִין דַיין הַאנְד וַעֲשִׂיתָם זָאלְסְטוּ זֵייא טָאהְן פַר

פַּרְעֹה אוּנ זָאלְסְט קֵיין מוֹרָא נִיט הָאבֶּן וַאֲנִי אוּנ גָאט אֲחַזֵּק אִיךְ וֶועל שְׁטַארְקֶען זַיין הָארְץ וְלֹא יְ אֶת הָעָם אוּנ עֶר וֶועט נִיט שִׁיקֶען דָאס פָאלְ (כב) אוּנ אַז דוּ וֶועסְט פַר שְׁטֵיין אַז זַיין הָארְץ שְׁטַארְק אוּנ עֶר וִויל זֵייא נִיט שִׁיקֶן וְאָמַרְתָּ זָאלְ

חֹתְנוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ אֵלְכָה־נָּא וְאָשׁוּבָה אֶל־אַחַי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם וְאֶרְאֶה הַעוֹדָם חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לֵךְ לְשָׁלוֹם׃ יט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ שֻׁב מִצְרָיִם כִּי־מֵתוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים הַמְבַקְשִׁים אֶת־נַפְשֶׁךָ׃ כ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו וַיַּרְכִּבֵם עַל־הַחֲמֹר וַיָּשָׁב אַרְצָה

וַאֲמַר לֵהּ אֵיזִיל כְּעַן וְאֵיתוּב לְוָת אַחַי דִּי בְמִצְרַיִם וְאֶחֱזֵי הַעַד כְּעַן קַיָּמִין וַאֲמַר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה אֱזֵיל לִשְׁלָם׃ יט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה בְּמִדְיָן אֱזֵיל תּוּב לְמִצְרָיִם אֲרֵי מִיתוּ כָּל גֻּבְרַיָּא דִּבְעוֹ לְמִקְטְלָךְ׃ כ וּדְבַר מֹשֶׁה [...]ת אִתְּתֵהּ וְיָת בְּנוֹהִי [...]ארְכְּבִנּוּן עַל חֲמָרָא [...]תָב לְאַרְעָא דְמִצְרָיִם

תולדות אהרן

[...]לשלום ברכות סד מועד קטן כט : ויאמר ה' אל [...]ה במדין נדרים סה : כי מתו כל נדרים ו סד ע"ז ה :

בעל הטורים

[...]לה. יתר זכה שישבו בניו בלשכת הגזית עם הזקנים שהסנהדרין יצאו [...]מנו : (יט) שב . ב' חסרים לך שב מצרים שב שבע פעמים ואיתא במדרש שבשבעה פעמים הלך משה למצרים וחזר :

רשב"ם

(יט) ויאמר ה' אל משה במדין. שנתיישב שם בברחו מפני פרעה וישב במדין ועתה אמר לו במדין שוב כי מת אותו פרעה המבקש את נפשך (כדכתיב ויברח מפני פרעה וישב במדין. ועתה אמר לו במדין שוב כי מת פרעה והמלשינים). כדכתיב לעיל וימת מלך מצרים אחר בריחתו של משה :

רש"י

[...]לא יזוז ממדין כי אם ברשותו) (מכילתא) ושבעה שמות [...]י לו רעואל יתר יתרו קיני וכו' : (יט) כי מתו כל [...]אנשים . מי הם דתן ואבירם חיים היו אלא שירדו [...]נכסיהם ג והעני חשוב כמת (נדרים סד) : (כ) על [...]חמור . המור המיוחד הוא החמור שחבש אברהם לעקידת

בית יהודא

(שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע לוֹ שֶׁלֹּא יָזוּז מִמִּדְיָן כִּי אִם בִּרְשׁוּתוֹ) וָוארוּם מֹשֶׁה הָט דָאךְ גֶעשְׁווֹאוֹירֶען צוּ יִתְרוֹ עֶר זָאל זִיךְ נִיט אַוֶועקְרִירֶען ועֶר זָאל נִיט אַוֶועק גֵייען פוּן מִדְיָן אָן זַיין עֶרְלוֹיבֶּענִעס ואָדֶער מֶען קֶען זָאגֶען וֶוען מֹשֶׁה אִיז גֶעוֶוען בַּיי דֶעם סְנֶה הָט עֶר דָאךְ גֶעהַאט בַּייא זִיךְ דִיא שְׁעפֶּסֶען פוּן יִתְרוֹ (קַפִּיטוֹל ג פָּסוּק א) אִיצְט אַז עֶר הָט גֶעדַארְפְט גֵיין אִין [מִצְ]רַיִם הָט עֶר דָאךְ גֶעמוּזְט פְרִיעֶר קוּמֶען צוּ יִתְרוֹ אִים צוּרִיק גֶעבֶּען דִי שְׁעפֶּסֶען (וְשִׁבְעָה שֵׁמוֹת הָיוּ לוֹ) יִתְרוֹ הָאט [ג]ֶעהַאט זִיבֶּען נֶעמֶען וִיתְרוֹ יֶתֶר רְעוּאֵל חֶבֶר קֵינִי פּוּטִיאֵל חוֹבָב׃ (יט) (כִּי מֵתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים) . דִי מֶענְטְשֶׁען וָוס הָאבֶּען [דִי]ךְ גֶעוָואלְט הַרְגֶנֶען זֶענֶען גֶעשְׁטָארְבֶּען (מִי הֵם) וֶוער זֶענֶען גֶעוֶוען דִיא מֶענְטְשֶׁען , דָתָן אוּנ אֲבִירָם (חַיִּים הֵם) זֵיי הָאבֶּען [נָא]ךְ גֶעלֶעבְּט (אֶלָּא שֶׁיָּרְדוּ מִנִּכְסֵיהֶם) נָאר מֶען מֵיינְט זַייא זֶענֶען אַרָאפּ פוּן זַייעֶר פַארְמֶעגֶען , זֵיי זֶענֶען גֶעוָוארֶען אָרֶעם [וְהֶ]עָנִי חָשׁוּב כַּמֵּת) אוּנ אַאָרֶעם מַאן אִיז גְלַייךְ וִוי גֶעשְׁטָארְבֶּן אוּנ זַייא קֶענֶען נִיט גֵיין צוּ פַּרְעֹה מַסֶרֶען אוֹיף דִיר׃ (כ) וְעַל [הַחֲ]מוֹר] . אַרְט רַשִׁ"י פַאר וָואס שְׁטֵייט עַל הַחֲמוֹר אוֹיף דֶעם אֵייזֶעל , עֶס דַארְף שְׁטֵיין עַל חֲמוֹר , אוֹיף אַאֵייזֶעל , [ע]ר מֶען מֵיינְט (חֲמוֹר הַמְּיוּחָד) דֶער אָפְּגֶעזוּנְדֶערְטֶער אוּנ בֶּעוָואוּסְטֶער אֵייזֶעל (הוּא הַחֲמוֹר שֶׁחָבַשׁ אַבְרָהָם לַעֲקֵדַת יִצְחָק)

דעת זקנים מבעלי התוספות

[...]י שידע שאתה שמח : (יט) כי מתו כל האנשים . אמרי' [...]כבת ע"ז מאי נינהו אנשים דתן ואבירם ומיהו חיים היו [...]א שירדו מנכסיהן והעני חשוב כמת ואם תאמר מצורעים [...] או סומים דאמרי' ארבעה חשובין כמת סומא ומצורע ועני [...] שאין לו בנים י"ל דודאי מצורעים לא היו דלא מצינו שהיו [...]ולחין מן המחנה.וסומין נמי לא היו שנ' העיני האנשים ההם [...]ר וגו' ובלא בנים לא היו דכתיב ובניהם ונשיהם וטפם . [...] קשיא אכתי דלמא איכא חד מהני והני קראי לאחר מתן [...]ה הוא דכתיב וכל העם כו' שהמומין נתרפאו בסיני . וי"ל [...]י הוו קודם מתן תורה אפי' אם נתרפאו חזרו למומן במעשה [...]גל והני קראי לאחר אותו מעשה כתי' וא"ת אכתי אימא שלא היו להם בנים והא דכתיב ובניהם לאחר מכאן [...]דו י"ל דאלו עתידין להוליד לא הוה קרי להון מתים . עוד י"ל דצריך לומר שירדו מנכסיהם ואין בידם כח להרע לשום

שפתי חכמים

ג ואע"ג דאמרינן התם דארבעה חשובין כמת עני וסומא ומצורע ומי שאין לו בנים הכא ודאי בעניות קאמר דאין לו' שנסמאו דהא כתי' במחלוקתו של קרח העיני האנשים ההם תנקר וליכא למימר נמי שהיו מצורעים דהא כתיב בקרב המחנה וליכא למימר שנתרפאו במתן תורה דהא אמרינן שחזרו למומן במעשה העגל וליכא למימר משום שלא היו להם בנים אמר כי מתו דא"כ היכי אמר לו מפני זה שוב מצרימה וכי מפני שלא היו להם בנים לא היו דבריהם נשמעים למלכות להלשינו אל פרעה אלא ודאי מפני שירדו מנכסיהם לא היו דבריהם נשמעים. כך פי' רבינו

פירוש לתורת אלהים

[...]ט זִיךְ אוּם גֶיקֶערְט פוּן דֶעם בַּארְג חוֹרֵב אֶל [...]א זַיין שְׁוֶוער יִתְרוֹ עֶר זָאל אִים צוּרִיק גֶעבִּין [...]א שֶׁעפְּסִין וָואס עֶר הָאט גֶעפִּיטֶערְט [עיין רש"י] [...]מֶר לוֹ אוּנ מֹשֶׁה הָט גְזָאגְט צוּ יִתְרוֹ אֵלְכָה אִיךְ וֶועל [...]ן נָא אִיךְ בֶּעט דִיךְ וְאָשׁוּבָה אוּנ אִיךְ וֶועל מִיךְ [...]דֶער קֶערֶן צוּ מַיינֶע בְּרִידֶער וָוס זֶענֶען אִין מִצְרַיִם [וְאֶרְ]אֶה אוּנ אִיךְ וֶועל זֶעהֶן אוֹב זֵייא לֶעבֶּען נָאךְ [וַיֹּא]מֶר הָאט יִתְרוֹ גְזָאגְט צוּ מֹשֶׁה לֵךְ לְשָׁלוֹם גֵיי צוּא פְרִידֶען׃ (יט) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה הָאט גָאט גֶיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה אִין מִדְיָן לֵךְ גֵיי קֶער וִוידֶער אִין מִצְרַיִם כִּי מֵתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים וָוארוּם יִיא זֶענִין גִשְׁטָארְבֶּן אַלֶע מֶענְטְשֶׁן וָוס הָאבֶּן גְוָואלְט מֶען זָאל דִיךְ הַרְגֶנֶען[ע' רש"י]׃ (כ) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ הָט מֹשֶׁה גְנוּמֶען זַיין וַוייבּ מִיט זַיינֶע זִיהְן וַיַּרְכִּיבֵם אוּנ הָאט זַייא גְמַאכְט רַייטֶן אוֹף אֵיין אֵייזֶל וַיָּשָׁב אוּנ הָאט אוּם גִיקֶערְט צוּם לַאנְד מִצְרַיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת מַטֵּה הָאֱלֹהִים אוּנ מֹשֶׁה הָאט גִינוּמֶען

יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ׃
טו וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו וְשַׂמְתָּ אֶת־הַדְּבָרִים
בְּפִיו וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְעִם־פִּיהוּ
וְהוֹרֵיתִי אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן׃
טז וְדִבֶּר־הוּא לְךָ אֶל־הָעָם וְהָיָה הוּא
יִהְיֶה־לְּךָ לְפֶה וְאַתָּה תִּהְיֶה־לּוֹ
לֵאלֹהִים׃ יז וְאֶת־הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח
בְּיָדֶךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בּוֹ אֶת־הָאֹתֹת׃
פ ששי יח וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב | אֶל־יֶתֶר

אונקלוס

לְקַדָּמוּתָךְ וְיֶחֱזִנָּךְ וְיֶחֱ
בְּלִבֵּהּ׃ טו וּתְמַלֵּל עִמֵּ
וּתְשַׁוֵּי יָת פִּתְגָּמַיָּ
בְּפוּמֵהּ וּמֵימְרִי יְהֵי עִ
פּוּמָךְ וְעִם פּוּמֵהּ וְאַלֵּ
יָתְכוֹן יָת דִּי תַעְבְּדוּן
טז וִימַלֵּל הוּא לָךְ לְעַמָּ
וִיהֵי הוּא יְהֵי לָ
לִמְתֻרְגְּמָן וְאַתְּ תְּהֵי לֵ
לְרָב׃ יז וְיָת חֻטְרָא הָדֵ
תִּסַּב בִּידָךְ דְּתַעְבֵּד בֵּ
יָת אָתַיָּא׃ יח וַאֲזַל מֹשֶׁ
וְתָב לְוָת יֶתֶר חֲמוּ

תולדות אהרן

ודאך ושמח שבת קל"ט:

רשב"ם

על ידיכו: כי דבר ידבר הוא. הוא נתגדל שם ויש לו והוא לשון מצרים: (טז) ודבר הוא לך. בשבילך: תהיה לו לאלהים. שר ושופט מה שתצוה לו יעשה: (יח) וישב. מן המדבר אל יתר חותנו:

בעל הטורים

(טו) והוריתי. ב' במס' דין ואידך והוריתי אתכם בדרך הטובה וי[...] מלמד שהקב"ה הורה להם הדרך ולא טעו כאותו הרך: (יז) המטה. תגין על הה"א (נ"א על הטי"ת) לו' שהוא לדיק תפיעי שהיה הכ[...] בידו אדם חנוך נח שם אברהם יצחק יעקב יוסף: ואת המטה. בגי' ספירינון (היה): (יח) אל יתר. ב' במסורה אל יתר חותנו אל יתר ו[...]

רש"י

בכיו יקראו על שבט הלוי: הנה הוא יוצא לקראת[ך] כשתלך למצרים: וראך ושמח בלבו. לא כשאתה סב[ור] שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה. ומשם זכה א[הרן] א לעדי החשן הנתון על הלב: (טז) ודבר הוא ל[ך] בשבילך ידבר אל העם וזה יוכיח ב על כל לך ולי ולו ול[הם] ולהם הסמוכים לדבור שכולם לשון על הם: יהיה לך לפ[ה] למליץ לפי שאתה כבד פה: לאלהים. לרב ולשר: (יח) וישב אל יתר חותנו. ליטול רשות שהרי נשבע

בית יהודא

איז געווען אגאטליכער מענטש זיינע קינדער וועלן גערופן ווערן אף דעם שבט לוי: והנה הוא יוצא לקראתך. אהרן וועט ארויסגיין געגען דיר (כשתלך למצרים) ווען דו וועסט גיין צו מצרים: וראך ושמח בלבו. אהרן וועט דיך זעהן און וועט זיך פרייען אין הארצן (לא כשאתה סבור) ניט ווי דו מיינסט (שיהא מקפיד עליך) אז אהרן וועט דיך מקנא זיין (שאתה עולה לגדולה) וואס דו וועסט גרויס ווערען (ומשם זכה אהרן לעדי החשן הנתון על הלב) פון וועגען דם גוטע הארץ וואס אהרן האט געהאט האט ער זוכה געווען צו די צירונג פון חשן וואס איז געווען געגעבן אויף זיין הארץ: (טז) ודבר הוא לך. זאגט רש"י מען מיינט ניט לך, צו דיר וועט ער ריידען נאר מען מיינט (בשבילך ידבר אל העם) פון דיינטוועגן וועט ער ריידען צום פאלק (וזה יוכיח) דער ווארט לך ווייזט (על לך ולי ולו ולכם ולהם הסמוכים לדבור שכולם לשון על הם) אויף אלע ווערטער וואס שטייט אין פסוק דער ווארט לך אדער לי אדער לו אדער לכם אדער להם נעבען דעם ווארט דבור [ריידין] מיינט מען על, אויף, ער האט גערעט אויף דיר, אויף מיר, אויף אים, אויף אייך, אויף זיי. דבר לך, ער האט גערעט אויף דיר. דבר לי, ער האט גערעט אויף מיר. דבר לו, ער האט גערעט אויף אים. דבר לכם, ער האט גערעט אויף אייך. דבר להם, ער האט גערעט אויף זיי: והיה לך לפה. (למליץ) אהרן וועט ריידען פון דיינטוועגן (לפי שאתה כבד פה) ווייל דיר איז שווער צוא ריידען, און דוא וועסט זיין צו אים לאלהים (לרב ולשר), צוא אאלצטער, דוא וועסט אים זאגען וואס ער זאל ריידין: (יח) וישב אל יתר חותנו. משה איז צוריק געגאנגען צוא זיין שווער יתרו (ליטול רשות) ער זאל נעמן פון אים ערלויבענס צו גיין אין מצרים

שפתי חכמים

דבר רע על עלמו לכך לריך גם לטעם רחשון. מהרש"ל: א לעדי ל' קישוט: ב כלו' שזה אחד מן המוכיחים כי יש לו הרבה הוכחות שכולם ל' על הם פי' ל' בשביל שאם היה פה פי' כמשמעו שידבר לך ממש מה טעם אל העם הבא אחריו ולכן יתוייב שפי' הוא בשבילך כלומר במקומך:

דעת זקנים מבעלי התוספות

איש דברים אנכי: (יד) וראך ושמח בלבו. לפי שהיה מ[...] אומר מה אני בא בתחומו של אהרן מתנבא במצרים ש[...] הנגלה נגלתי וגו' אמר לו ית' למה אתה מזכיר אהרן א[...] מיצר אלא שמח הה"ד ויאמר ה' אל אהרן לך לקראת מ[...]

פירוש לתורת אלהים

ידעתי איך ווייס כי דבר אז ער קאן ריידען וגם און אויך הנה ער וועט ארויס גיין אקעגען דיר וראך און אז ער וועט דיך זעהן וועט ער זיך פרייען אין הארץ[ע' רש"י]: (טו) ודברת און דו זאלסט ריידען צו אים ושמת און דו זאלסט טאן אין זיין מויל די רייד וואס איך וועל צו דיר ריידען ואנכי און איך וועל זיין מיט דיין מויל און מיט זיין מויל והוריתי און איך וועל אייך לערנען וואס איר זאלט טאן: (טז) ודבר און ער וועט ריידען פון דיי[נט]וועגן צום פאלק וואס דו וועסט בדארפן ריידען והיה און ער וועט זיין צו דיר אפאר שפרעכער ואתה א[ון] דו וועסט זיין צו אים צו איין האר: (יז) ואת המטה ה[זה] און דעם שטעקין תקח זאלסטו נעמן אין דיין הא[נט] אשר תעשה וואס דו זאלסט מיט אים טאן די צייכ[נס]: (יח) וילך משה און משה איז גיגאנגען וישב און [...]

אִלֵּם אוֹ חֵרֵשׁ אוֹ פִקֵּחַ אוֹ עִוֵּר הֲלֹא
אָנֹכִי יְהוָה׃ יב וְעַתָּה לֵךְ וְאָנֹכִי אֶהְיֶה
עִם־פִּיךָ וְהוֹרֵיתִיךָ אֲשֶׁר תְּדַבֵּר׃
יג וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי שְׁלַח־נָא בְּיַד־
תִּשְׁלָח׃ יד וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּמֹשֶׁה
וַיֹּאמֶר הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי יָדַעְתִּי
כִּי־דַבֵּר יְדַבֵּר הוּא וְגַם הִנֵּה־הוּא

אונקלוס

שַׁוִּי אִלְּמָא אוֹ חֵרְשָׁא אוֹ
פִקְּחָא אוֹ עַוִּירָא הֲלָא
אֲנָא יְיָ׃ יב וּכְעַן אֱזֵיל
מֵימְרִי יְהֵא עִם פּוּמָךְ
אַלְּפִנָּךְ דִּי תְמַלֵּל׃
יג וַאֲמַר בְּבָעוּ יְיָ שְׁלַח
כְּעַן בְּיַד מָן דְּכָשַׁר
תִשְׁלַח׃ יד וּתְקֵיף רוּגְזָא
דַיְיָ בְּמֹשֶׁה וַאֲמַר הֲלָא
אַהֲרֹן אָחוּךְ לֵוָאֵי גְּלֵי
קֳדָמַי אֲרֵי מַלָּלָא יְמַלֵּל
הוּא וְאַף הָא הוּא נָפֵק

תו"א ויחר אף זבחים קב : הלא אהרן אחיך הלוי שם :

בעל הטורים

(יב) והוריתיך. ה' תגין על ה' לומר והוריתיך ע"פ חמשה חומשי תורה שאתן לך: (יד) ידבר הוא וגם הנה. ר"ת ששם ד' אותיות לו' לך שמסר ם לאהרן השם וכל כנוייו : יצא. ב' במסו' חסר יצא לקראתך יצא מימה אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי כשהקב"ה אמר למשה לך שוב גרימ' נחלק הדבור לשנים ושמע למשה לך שוב ולאהרן לך לקראת משה ויצא מיד ולכך הוא חסר לו' שכבר יצא וכן יצא המימה חסר שעשה עלמו אנוה ואמר שא"ל לנקביו ומשכים כבקר ויצאת המימה לצרכיו וזש"א לו כבר יצא והנה הוא שם :

רשב"ם

פנים וקיבל תורה מידו לידו היה מגמגם בלשונו . ואין דבר זה בדברי התנאים והאמוראים ואין לחוש לספרים החיצונים : (יג) ביד תשלח . ביד אשר תרצה לשלוח ולא אותי : (יד) ויחר אף ה' במשה . וחרון אף עשה רושם לפי הפשט כאמור לפנינו ויפגשהו ה' ויבקש המיתו כדפירשתי אצל יעקב כשנעשה צולע:

רש"י

הלא אנכי. ששמי ה' ש עשיתי כל זאת : (יג) ביד תשלח. ביד מי שאתה רגיל לשלוח ת והוא אהרן. ד"א ביד אחר שתרצה לשלוח שאין סופי להכניסם לארץ ולהיות אלם לעתיד יש לך שלוחים הרבה: (יד) ויחר אף. (זבחים קב) ר' יהושע בן קרחה אומר כל חרון אף שבתורה א' בו רושם וזה לא נאמר בו רושם ולא מצינו שבא עונש ע"י ותו חרון. אמר לו רבי יוסי אף בזו נאמר בו רושם . הלא הרן אחיך הלוי שהי' עתיד להיות לוי ולא כהן והכהונה ייתי אומר לצאת ממך מעתה לא יהי' כן אלא הוא יהי' כהן תה הלוי שנאמר (דברי הימים א כג) ומשה איש האלהים

בית יהודא

בִּיזְט גֶערֶעטֶעט גֶעוָוארֶן [בִּימָה אִיז אַהוֹכֶער אָרְט וָואס אוֹיף אִים הַרְגְּתָּ מֶען דִי מֶענְטְשִׁין וָוס מֶען דַארְף זֵיי הַרְגֶען אַלֶע זָאלֶן זֶעהֶן]: וַהֲלֹא אָנֹכִי . זָאגְט הקב"ה אִיךְ (שֶׁשְּׁמִי ה') וָוס מַיין נָאמֶען אִיז ה' (עָשִׂיתִי כָּל זֹאת) הָאבּ דָס אַלֶעץ גֶעטָאהֶן: (יג) בְּיַד תִּשְׁלָח]. מֹשֶׁה הָט גֶעזָאגְט צוּ הקב"ה שִׁיק (בְּיַד מִי שֶׁאַתָּה רָגִיל לִשְׁלוֹחַ) דוּרְךְ דֶעם מֶענְטְשׁ וָוס דוּ בִּיזְט גְוואוֹהְנְט צוּ שִׁיקֶן דוּרְךְ אִים (וְהוּא אַהֲרֹן) דָס אִיז אַהֲרֹן (דָבָר אַחֵר) נָאךְ קֶען מֶען זָאגֶן מֹשֶׁה הָט נִיט גֶעמֵיינְט נָאר אַהֲרֹן , נָאר עֶר הָט גֶעמֵיינְט (בְּיַד אַחֵר) דוּרְךְ אֵיין אַנְדֶערֶן (שֶׁתִּרְצֶה לִשְׁלוֹחַ) וָוס דוּ וֶועסְט וֶועלֶן שִׁיקֶן (שֶׁאֵין סוֹפִי לְהַכְנִיסָם לָאָרֶץ) מַיין סוֹף וֶועט דָאךְ נִיט זַיין אִיךְ זָאל זֵיי אַרַיין בְּרֵיינְגֶען אִין לַאנְד כְּנַעַן לִהְיוֹת גּוֹאֲלָם לֶעָתִיד) אוּנ אִיךְ וֶועל נִיט זַיין זֵייעֶר אוֹסְלֵייזֶער אוֹיף שְׁפֶּעטֶערְדִיגֶע צַייט נָאךְ אַלֶע גָלוּתִין (יֵשׁ לְךָ שְׁלוּחִים רַבָּה) דוּא הָאסְט פִיל מֶענְטְשִׁין דוּרְךְ וֶועמֶען צוּ שִׁיקֶן , שִׁיק אִיצְט אוֹיךְ דוּרְךְ אֵיינֶם פוּן זֵיי : (יד) וַיִּחַר אַף]. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ קָרְחָה זָאגְט (כָּל חֲרוֹן אַף שֶׁבַּתּוֹרָה) וואוּ עֶס שְׁטֵייט אִין דִי תּוֹרָה אוֹיף הקב"ה חֲרוֹן אַף , אַז הקב"ה אִיז שְׁטַארְק בֵּייז גֶעוָוען (עוֹשֶׂה רוֹשֶׁם) הָאט דֶר כַּעַס גֶעמַאכְט אַצֵייכֶן , עֶס אִיז גֶעוָוען אַשְׁטְרָאף (וְזֶה לֹא נֶאֱמַר בּוֹ רוֹשֶׁם) אוּנ בַּיי דֶעם כַּעַס שְׁטֵייט נָאר נִיט אַז עֶס הָט גֶעמַאכְט אַצֵייכֶן (וְלֹא מָצִינוּ שֶׁבָּא עוֹנֶשׁ עַל יְדֵי אוֹתוֹ חֲרוֹן אַף) אוּנ מִיר גֶעפִינֶען נִיט אַז עֶס אִיז גֶעוָוען אַשְׁטְרָאף דוּרְךְ דֶעם כַּעַס (אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי) הָאט רַבִּי יוֹסֵי גֶעזָאגְט צוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ (אַף בְּזוֹ נֶאֱמַר בּוֹ רוֹשֶׁם) בַּיי דֶעם חֲרוֹן אַף אִיז אוֹךְ גֶעוָוען אַצֵייכֶן , אַשְׁטְרָאף , הקב"ה הָאט גֶעזָאגְט צוּא מֹשֶׁה (הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי שֶׁהָיָה עָתִיד לִהְיוֹת לֵוִי) דַיין בְּרוּדֶער אַהֲרֹן הָאט גֶעדַארְפְט זַיין אַלֵוִי (וְלֹא כֹּהֵן) אוּנ נִיט אַכֹּהֵן (וְהַכְּהוּנָּה הָיִיתִי אוֹמֵר לָצֵאת מִמְּךָ) אוּנ אִיךְ הָאבּ גֶזָאגְט דִי כְּהוּנָּה זָאל זַיין פוּן דִיר (מֵעַתָּה לֹא יִהְיֶה כֵּן) פוּן אִיצְט וֶועט נִיט זַיין אַזוֹ (אֶלָּא הוּא יִהְיֶה כֹּהֵן) נָאר אַהֲרֹן וֶועט זַיין אַכֹּהֵן (וְאַתָּה לֵוִי) אוּנ דוּ וֶועסְט זַיין אַלֵוִי (שֶׁנֶּאֱמַר) ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וּמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים בָּנָיו יִקָּרְאוּ עַל שֵׁבֶט הַלֵּוִי) מֹשֶׁה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יג) שלח נא ביד תשלח. כלומר אם אתה חפץ בשליחותי לח נא כתב שאוליך בידי כדי שיהיה לי לפה ולמליץ כי לא

שפתי חכמים

חשב שרדפו אחריו ולא מלאוהו ולא נתאמן אז לשלוח כמה וכמה סוטרים מפה ומפה שימלאו אותו ולהביאו בהכרח להורגו אלא לא נתאמן כלל בהריגתו ושתק והלך לו: ש לא שעלמותו י"י כי כן כתיב ושמי ה' נודעתי להם והא דלאמר ששמי ה' ולא נקט שמי ה' מפני שאלו אמר שמי ה' היה המובן שבא להודיענו את שמו שהוא ה' וא"כ איך נופל על מי שם כה לאדם וגו' אבל בתוספת השי"ן יהיה פי' מי שם פה לאדם וגו' אנכי ששמי ה' וזה שהוסיף עוד עשיתי כל זאת וכו' מוסב על שם פה לאדם וגו' : ת ולפי זה קשה למה לא אמר בהדיא שלח ביד אהרן לכך אמר ד"א כו' ולפי ד"א קשה דאין שייך לו' שהיה מוליא מפיו

פירוש לתורת אלהים

דער זעהענדיג אוי עור אדער בלינד הלא פאר אר איך גאט האב דאס אלץ גטאן: (יב) ועתה נ אצינדערט לך גיי צו פרעה ואנכי אהיה אונ איך על זיין מיט דיין מול והוריתיך אונ איך וועל דיך ערנען וואס דו זאלסט ריידן: (יג) ויאמר הט משה גזאגט בי אדני איך בעט דיך מיין האר שלח שיק דורך וועמען דו ווילסט נאר ניט דורך מיר[עי' רש"י]: (יד) ויחר אונ עס האט גגרימט אף יי במשה גאטס צארען אויף משה ויאמר אונ הט אזו גזאגט הלא פאר וואר דיין ברודער אהרן דער לוי [עיין רש"י]

מֵאָז דַּבֶּרְךָ אֶל־עַבְדֶּךָ כִּי כְבַד־פֶּה וּכְבַד לָשׁוֹן אָנֹכִי׃ יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם אוֹ מִי־יָשׂוּם

דְּמַלֶּלְתָּא עִם עַבְדָּךְ אֲ...
יַקִּיר מַמְלַל וַעֲמִיק לִי...
אֲנָא׃ יא וַאֲמַר יְיָ לֵהּ
שַׁוִּי פּוּמָא לַאֲנָשָׁא אוֹ

רשב"ם

בלשון מצרים בחיתוך לשון כי בקטנותי ברחתי משם ועתה אני בן שמונים. וכן מצינו ביחזקאל. שמי שאינו בקי בלשון המלכות קרוי כן דכתיב ויאמר אלי בן אדם לך בא אל בית ישראל ודברת דברי אליהם. כי לא אל עם עמקי שפה וכבדי לשון אתה שלוח אל בית ישראל לא אל עמים עמקי שפה וכבדי לשון אשר לא תשמע דבריהם וגו'. וכי אפשר נביא אשר ידעו השם פני

בעל הטורים

(יא) מי שם פה לאדם או מי ישום אלם. שם לא נא' אלא ישום ל... תאלמנה שפתי שקר ליום הדין בלא יגלאו מענה:

בית יהודא

נערעט מיט משה ביי דעם סנה אונ האט אים געבעטן ער זאל גיין וואהין ער שיקט אים, ווארום מתמול (געכטין) שלשום (פאר געכטין) מאז דברך, פון די צייט וואס דוא האסט צו מיר גערעט נאך פריער (הרי שלשה) איז דריי טעג (שלשה גמין רבוין הם) אונ עס שטייט דריי מאהל גם, גם מתמול גם כשלשום גם מאז דברך, ווייזט אוף נאך דריי טעג פריער (הרי ששה) איז זעקס טעג (והוא היה עומד ביום השביעי כשאמר לו זאת) אונ ווען משה הט גזאגט די ווערטער צו הקב"ה איז ער געשטאנען פר הקב"ה דעם זיבעטן טאג, אונ איצט הט ער נאך אמאהל געזאגט פר הקב"ה (שלח נא ביד תשלח) שיק דורך וועמען דו ווילסט שיקען נאר ניט דורך מיר (עד שחרה בו) ביז הקב"ה איז בייז געווארן אוף אים (וקבל עליו) הט ער שוין אוף זיך גענומען צום גיין (וכל זה) אונ דם אליץ איז געוועזן (שלא היה רוצה ליטול גדולה על אהרן אחיו) נוייל ער הט ניט געוואלט נעמען גרויסקייט אוף זיין ברודער אהרן (שהיה גדול הימנו) אהרן איז געוועזן עלטער

רש"י

את משה בסנה לילך בשליחותו מתמול שלשום מאז ד... הרי שלשה ושלשה גמין רבוין הם הרי ששה והוא הי' ע... ביום הז' כשאמר לו זאת עוד שלא נא ביד תשלה עד ש... בו וקבל עליו (ס"ר) וכל זה שלא הי' רוצה ליטול גדולה אהרן אחיו שהיה גדול הימנו ונביא היה שנאמר (הלא א... אחיך הלוי וגו' ועוד נאמר לעלי הכהן) (שמואל א ב) ה... נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים הוא אהרן. וכן (יחז... כ) ואודע להם בארץ מצרים וגו' ואומר אליהם איש ש... עיניו השליכו ואותה נבואה לאהרן נאמרה: כבד פ... בכבידות אני מדבר ובלשון לעז בלב"ו (שטאממלע... (יא) מי שם פה וגו'. מי למדך לדבר כשהיית נדון... פרעה על המצרי: או מי ישום אלם. (תנחומא) מי... פרעה אלם שלא נתאמץ במצות הריגתך ואת משרתיו ח... ר שלא שמעו בצוותו עליך (שבת קמ) ולאספקלטורין ההו... מי עשאם עורים שלא ראו כשברחת מן הבימה ונמל...

פון אים (ונביא היה) אונ ער איז געוועזן אנביא, דריבר האט משה געוואלט הקב"ה זאל געבען דיא גרויסקייט צוא ברודר אהרן (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק הקב"ה האט געזאגט צוא משה (הלא אהרן אחיך הלוי) דיין ברודר אהר... אלוי ובאהעפט צו מירו, (ועוד) נאך שטייט אין פסוק (נאמר לעלי הכהן) עס איז געזאגט געווארען פון הקב"ה צוא הכהן (הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים) איך בין בעוויזן געווארען צו נאיינעם פון דיינע עלטערן ווען ד... עלטערן זענען נאך געוועזן אין מצרים (הוא אהרן) דאס מיינט מען אהרן (וכן) אונ אזוי שטייט אין פסוק הקב"ה הט ג... (ואודע להם במצרים) איך בין בעוואסט געווארן צו די יודין ווען זייא זענען גוועזן אין מצרים (ואומר אליהם) אונ איך געזאגט צו זייא (איש שקוצי עיניו השליכו) יעדר מענטש זאל אוועק ווארפען דם פארמיאוסונג ודי עבודה זרה) פון אוגן (ואותה נבואה לאהרן נאמרה) אונ די נבואה איז געזאגט געווארן צו אהרן: (כבד פה) . משה האט געזאגט (בכ... אני מדבר) איך רייד מיט שווערקייט, עס איז מיר שווער דאס ריידן: (יא) (מי שם פה וגו'). הקב"ה הט געזאגט צו... (מי למדך לדבר) ווער הט דיך גלערנט ריידן (כשהיית נדון לפני פרעה על המצרי) ווען דוא ביזט געמשפט געווארן פרעה וועגען דעם מצרי וואס דו האסט געהרגעת: (או מי ישום אלם) . (מי עשה פרעה אלם שלא נתאמץ במצות הריגתך) הט געמאכט פרעה זאל ווערען שטום אונ זאל ניט קענען שטארק גביטען זיינע קנעכט מען זאל דיך הרגנן (ואת מ... חרשים) ווער הט געמאכט זיינע דינער וקנעכט) זאלן ווערען טויב (שלא שמעו בצוותו עליך) זיי האבען ניט געהערט פרעה הט גבאטן אוף דיר מען זאל דיך הרגנן (ולאספקלטורין ההורגים) אונ די וואס הרגען (מי עשאם עורים) ווער האט געמאכט בלינד (שלא ראו כשברחת מן הבימה ונמלטת) זייא האבן ניט געזעהן ווען דו ביזט אנטלאפן פון די בימה

שפתי חכמים

דאורחא דקרא הוא לפתוח במלת והיו. רא"ם: ר הקשה רא"ם אם פרעה נעשה אלם שלא נתאמץ בהריגתו א"כ למה לו לעשות משרתיו חרשים וגם עורים ותירץ כשהוגד לו שברח לוה לרדוף אחריו בהכרח ואז כל משרתיו נעשו כחרשים וכשראה פרעה שלא ה...

ליקוטי מרדכי

ער הט קיין פארשטאנד, מעג מען אים לאזין לעבן, דיא עצה איז גיפעלן דעם מלך אונ די שרים, מען הט באלד געברייננט פאר אים אשיסול מיט גאלד אונ אשיסול מיט קוילן, אונ דער מלאך האט גענומען דיא האנט פון משה אונ הט זיא געלייגט אויף די קוילן האט זיך אנגעקלעבט אקויל אויף די האנט הט ער געהאפט די האנט מיט דעם קויל צום מויל הט ער אנגעברענט זיינע ליפפען אונ זיין שפיץ צונג, דריבר איז אים גיווארן שווער צום ריידען, דריבר הט משה געזאגט צו הקב"ה אז איך וועל קומן צו פרעה אונ פרעה וועט זעהן אז איך קען נים גוט ריידן

פירוש לתורת אלהים

געכטען גם אויך מאז פון דענסטמאל אן דברך טאן ריידן אל עבדך צוא דיין קנעכט ווייסטו... וואל כי כבד פה אז אשווער צונג בין איך אזו שיקט זיך איך זאל ריידן מיט איין מלך (טיי... (יא) ויאמר גאט הט גזאגט אליו צו אים מי ווער גטאן אמויל צוא אמענטש או מי ישום אלם א... ווער מאכט איינם שטום או חרש אדר טוב או...

אונ איך קום ארויסגענומען יודן פון מצרים וועט ער זיך דערמאנען די מעשה וואס מיט מיר הט גימראפין, אז איך האב פו... ראפגענומען די קרוין אונ ווס בלעם הט גיזאגט, וועט ער מיך באלד הרגנן, דריבער איז בעסר דוא זאלסט שיקן איין אנד... דריבר הט הקב"ה מיט אים געשיקט זיין ברודר אהרן אונ אהרן האט גערעט צו פרעה:

נָשׁוּד לְיַבֶּשְׁתָּא וִיהוֹן
יָּא דִי תִסַּב מִן נַהֲרָא
הוֹן לִדְמָא בְּיַבֶּשְׁתָּא׃
וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ
בָּעוּ יְיָ לָא גְבַר דְמִלּוּל
אָ אַף מִתְּמַלֵּי אַף
קֳדָמוֹהִי אַף מֵעִדָּן

הַיַּבָּשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן הַיְאֹר וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת׃ י וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי גַּם מִתְּמוֹל גַּם מִשִּׁלְשֹׁם

רשב"ם

והיו המים וגו'. כמולות ל' כמין נס או נהרות ה' נשאו נהרות קולם, עד מתי רשעים ה' עד מתי רשעים יעלוזו: (י) כי כבד פה וכבד לשון אנכי. איני כך

רש"י

אור. רמז להם שבמכה ראשונה נפרע מאלהותם (פי' הקב"ה נפרע מן האומות נפרע מאלהותם תחילה שהיו עבדים לנילוס המחיה אותם והפכם לדם כרש"י ישן): יו המים וגו'. והיו והיו שני פעמים. נראה בעיני אלו והיו המים אשר תקח מן היאור לדם ביבשת שומע אני ידו הם נהפכים לדם ואז כשירדו לארץ יהיו בהוייתן אבל שיו מלמדנו שלא יהיו דם עד שיהיו ביבשת: (י) גם תמול וגו'. למדנו שכל שבעת ימים היה הקב"ה מפתה

בית יהודא

מִבֵּינֵי הַיְאֹר]. (רָמַז לָהֶם שֶׁבְּמַכָּה הָרִאשׁוֹנָה נִפְרַע מֵאֱלָהוּתָם) הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ משֶׁה עֶר זָאל וַוייזֶן דִי יוּדֶן וִוי דִיא וַואסֶר פוּן טַייךְ נִילוּס וֶועלֶן וֶוערֶן בְּלוּט, וֶועלֶן זֵיי פַארְשְׁטֵיין אַז דִי עֶרְשְׁטֶע מַכָּה וֶועט זַיין פוּם הקב"ה וֶועט שְׁלָאגֶן דֶעם גָאט פוּן מִצְרַיִם, דָאס אִיז דֶער טַייךְ נִילוּס (וּפֵירוּשׁ כְּשֶׁהַקָּבָּ"ה נִפְרַע מִן הָאוּמוֹת) וֶוען הקב"ה ווילֿ שְׁטְרָאפֶען אַקֶענִיגְרַייךְ (נִפְרַע מֵאֱלָהוּתָם תְּחִלָּה) שְׁטְרָאפְט עֶר פְרִיעֶר זַייעֶר גָאט (שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים לְנִילוּס הַמְּחַיֶּה אוֹתָם) אוּנ דִי מִצְרַיִם הָאבֶּן גֶעדִינְט צוּם נִילוּס וַוייל דֶר נִילוּס פְלֶעגְט זֵיי שְׁפֵּייזֶן (וַהֲפָכָם לְדָם) אוּנ הקב"ה הָט גֶעמַאכְט פוּן דִי וַואסֶר בְּלוּט, וָוארוּם אִין מִצְרַיִם רֶעגְנְט נִיט, נָאר יֶעדֶער חוֹדֶשׁ אָב וֶוערְט דֶר טַייךְ נִילוּס זֵייעֶר גְרוֹיס אוּנ עֶר בֶּעגִיסְט מִיט זַיינֶע וַואסֶער אַלֶע פֶעלְדֶער אוּנ גֶערְטְנֶער פוּן מִצְרַיִם, נָאכְדֶעם בֵּן אָן צוּ וַואקְסֶן אַלֶע פֶעלְדֶר אוּנ גֶערְטְנֶר]: וְהָיוּ הַמַּיִם וגו' וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת]. פְרֶעגְט רש"י (וְהָיוּ וְהָיוּ שְׁנֵי פְּעָמִים) וָואס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק צְווַיי מָאהל וְהָיוּ, עֶנְפֶערְט רש"י (נִרְאֶה בְעֵינַי) מִיר גֶעפֶעלְט צוּ זָאגֶן (אִלּוּ נֶאֱמַר וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן הַיְאֹר לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת) וֶוען אִין פָּסוּק וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען אַיין מָאהל וְהָיוּ, אוּנ עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען וְהָיוּ זֵייא זָאלֶען דִי וַואסֶר וָואס דוּ וֶועסְט גֶעמֶען פוּן טַייךְ בְּלוּט אוֹיף דִיא טְרִיקֶענִישׁ (שׁוֹמֵעַ אֲנִי) וָואלְט אִיךְ מֵיינֶען (שֶׁבְּיָדוֹ הֵם נֶהֱפָכִים) וֶוען דִי וַואסֶר וֶועט זַיין אִין דִי הַאנְט פוּן משֶׁה זָאלֶען זֵיי וֶוערֶן בְּלוּט (וְאָז כְּשֶׁיֵּרְדוּ לָאָרֶץ יִהְיוּ בַּהֲוָיָיתָן) אוּנ וֶוען דִיא וֶועט אַרָאפְּקוּמֶן אוֹיף דִי עֶרְד וֶועלֶן זֵייא זַיין וִויא זֵייא זֶענֶען גֶעוֶוען *) (אֲבָל עַכְשָׁיו מְלַמְּדֵנוּ) אָבֶּר אִיצְט אַז עֶס שְׁטֵייט צְוַויי מָאהל וְהָיוּ, וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת, לֶערוּנְט אוּנְז דֶער פָּסוּק (שֶׁלֹּא יִהְיוּ דָם) דִיא וַואסֶער וֶועט נִיט וֶוערֶען בְּלוּט (עַד שֶׁיִּהְיוּ בַּיַּבָּשֶׁת) בִּיז זֵייא וֶועלֶען זַיין אוֹיף דֶער טְרִיקֶענִישׁ, אוֹיף דִי עֶרְד: (י) וְגַם מִתְּמוֹל וגו']. זָאגְט רש"י (לִמְּדָנוּ) פוּן דֶעם פָּסוּק לֶערְנֶען מִיר (שֶׁכָּל שִׁבְעָה יָמִים) גַאנְצֶע זִיבֶּען טֶעג (הָיָה הקב"ה מְפַתֶּה אֶת משֶׁה בַּסְּנֶה לֵילֵךְ בִּשְׁלִיחוּתוֹ) הָאט הקב"ה

דעת זקנים מבעלי התוספות

ויאמר משה אל ה' בי אדני. אתה מעמיד אותי על אנשים יודעים שבעים לשון עומדים לפני פרעה ואם אחד מהם מדבר בלשונו ואיני יודע להשיב וכי אינן צוחקין עלי ואו' לי מי אתה שאינו יודע לשמוע ולהבין כל הלשונות. אמר לו ית' מי שם פה לאדם הראשון לקרא שמות לכל הבריות שנ' ויקרא ... שם לא נאמר אלא שמות מלמד שקרא להם שמות בשבעים לשון וגם נתתי לו כשאמרתי לו המן העץ וגו' ואמר לי האשה ... נתת עמדי. כ"ש לך שאתה בא לגאול בני. ד"א מי שם פה כלומר פה חדשה אני בורא כ"ש שאני מתקן שלך שאינה ...כה אלא תקון מעט מה"ר יוסף. ור' עובדיה פי' כלומ' מה לך להזכיר שאתה כבד פה מי שם פה לאדם הלא אנכי ה' ואנכי עשיתי גם פה שלך א"כ יודע אני שאתה כבד פה ובידי לתקנה:

שפתי חכמים

ולהלטרע ואם לא היה בשביל החטא של משה מכ"ש שלא יעבר אותו פעם אחרת בחנם: ק וא"ת מ"מ למה לריך למיכתב והיו ראשון וי"ל

פירוש לתורת אלהים

...ור פוּן דִי וַואסֶר פוּן דֶעם טַייךְ וְשָׁפַכְתָּ הַיַּבָּשָׁה אוּנ ...ואלְסְט גִיסֶן אוֹיף דֶר טְרִיקֶעניִשׁ וְהָיוּ אוּנ זֵיי וֶועלֶן ... הַמַּיִם דָאס וַואסֶר אֲשֶׁר תִּקַּח מִן הַיְאֹר וָוס דוּ וֶועסְט ...מֶן פוּן דֶעם טַייךְ נִילוּס וְהָיוּ אוּנ זֵיי וֶועלֶן זַיין לְדָם ...בְּלוּט בַּיַּבָּשֶׁת אוֹיף דֶר טְרִיקֶעניִשׁ: (י) וַיֹּאמֶר אוּנ משֶׁה ...גֶזָאגְט אֶל יְיָ צוּא גָאט בִּי אֲדֹנָי אִיךְ בֶּעט דִיךְ מַיין ...ר לֹא אִיךְ בִּין דָאךְ קֵיין רֵיידֶער מֶענְטְשׁ גִוֶועזֶן גַם ...ר מִתְּמוֹל פוּן נֶעכְטִין גַם אוֹיךְ מִשִּׁלְשֹׁם פוּן אֵייעֶר

ליקוטי מרדכי

(י) בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי וגו'. דֶער ילקוט שְׁרַייבְּט וֶוען משֶׁה אִיז אַלְט גִיוֶועזֶן אִין דְרִיטֶען יָאהְר, הָאט אַמָאהְל גִיטְרָאפֶען פַּרְעֹה מִיט זַיינֶע שָׂרִים זֶענֶן גִיזֶעסִין בַּייא דֶעם טִישׁ, דִי מַלְכָּה אִיז גִיזֶעסֶן נֶעבֶּן מֶלֶךְ בַּיי דִי רֶעכְטֶע זַייט אוּנ בִּתְיָה דִי טָאכְטֶר פוּן פַּרְעֹה אִיז גִיזֶעסֶן נֶעבֶּן זַיין לִינְקֶע זַייט אוּנ הָאט גֶעהַאלְטִין משֶׁה'ן אוֹיף אִיר שׁוֹיס, הָט משֶׁה אוֹיסְגֶעצוֹיגֶען דִיא הַאנְט אוּנ הָט אַרָאפְּגֶענוּמֶן דִי קְרוֹין פוּן פַּרְעֹה'ס קָאפּ אוּנ הָט זִיא גֶעלֵייגְט אוֹיף זַיין קָאפּ, פַּרְעֹה מִיט אַלֶע שָׂרִים זֶענֶן דֶערְשְׁרָאקִין גֶעוָוארֶן אוּנ הָאבֶּן זִיךְ שְׁטַארְק גֶעוְואוּנְדֶערְט, דָארְטִין אִיז גִיוֶועזֶן בִּלְעָם אוֹיךְ הָט עֶר גֶזָאגְט צוּ פַּרְעֹה דוּ זָאלְסְט וִויסֶען

...קִינְד וֶועט אַרוֹיס נֶעמֶען דִיא יוּדֶן פוּן מִצְרַיִם, אוּנ עֶר וֶועט אַוֶועק נֶעמֶען פוּן דִיר דִיא מְלוּכָה, אוּנ עֶר וֶועט וֶוערֶן אַמֶּלֶךְ אוֹיף ... יוּדֶען, מַיין עֵצָה אִיז מֶען זָאל אִים בַּאלְד הַרְגֶענֶען, הקב"ה הָט אַרָאפְּגֶעשִׁיקְט אַמַּלְאָךְ פוּן הִימֶעל, דֶר מַלְאָךְ הָאט זִיךְ פַּרְ... ...עלְט וִויא אֵיינֶער פוּן דִי שָׂרִים אוּנ עֶר הָט גֶעזָאגְט צוּ פַּרְעֹה, אִיךְ וֶועל דִיר זָאגֶן אַעֵצָה מֶען זָאל בְּרֵיינְגֶען פַאר דֶעם קִינְד אַשִׁיסֶל ... גָאלְד אוּנ אַשִׁיסֶל מִיט בְּרֶענֶענְדִיגֶע קוֹילֶן, וֶועלֶען מִיר זֶעהֶן וֶועלְכֶע עֶר וֶועט נֶעמֶען, אוֹיב עֶר וֶועט נֶעמֶען דִי גָאלְד, וֶועלִין ... וִויסֶען אַז אַלְץ וָואס עֶר טוּהְט אִיז מִיט חָכְמָה וֶועט מֶען אִים הַרְגֶענֶען, אוּנ אוֹיב עֶר וֶועט נֶעמֶען דִיא קוֹילִין, זֶעהֶן מִיר דָאךְ אַז

הערה אונ אזוי וועט זיין דער פשט אין פסוק והיו הדם אשר תקח מן היאר, דאס וואסער וואס די וועסט נעמען פון טייך „לדם" וועט ווערין פון דיר בלוט, ביי דיר אין האנט, אונ די בלוט זאלסטו ניט אריין גיסען צוריק אין טייך נאר זאלסט זיי אויסגיסען ביבשת, אויף די טריקעניש, אונ אויף די טריקעניש וועלין זיי ווערין צוריק וואסער, אזוי וואלט מען מיינען אז עס וואלט געשטאנען איין והיו:

יָדוֹ בְּחֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ וְהִנֵּה יָדוֹ מְצֹרַעַת
כַּשָּׁלֶג׃ ז וַיֹּאמֶר הָשֵׁב יָדְךָ אֶל־חֵיקֶךָ
וַיָּשֶׁב יָדוֹ אֶל־חֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ מֵחֵיקוֹ
וְהִנֵּה־שָׁבָה כִּבְשָׂרוֹ׃ ח וְהָיָה אִם־לֹא
יַאֲמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקֹל הָאֹת
הָרִאשׁוֹן וְהֶאֱמִינוּ לְקֹל הָאֹת
הָאַחֲרוֹן׃ ט וְהָיָה אִם־לֹא יַאֲמִינוּ גַּם
לִשְׁנֵי הָאֹתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן
לְקֹלֶךָ וְלָקַחְתָּ מִמֵּימֵי הַיְאֹר וְשָׁפַכְתָּ

אונקלוס

יְדֵהּ בְּעִטְפֵהּ וְאַפְּקַהּ וְ
יְדֵהּ חִוָּרָא כְּתַלְגָּא
ז וַאֲמַר אָתֵיב יְדָ
לְעִטְפָּךְ וַאֲתֵיב יְדֵ
לְעִטְפֵהּ וְאַפְּקַ
מֵעִטְפֵהּ וְהָא תָּבַת הֲ
כְּבִשְׂרֵהּ׃ ח וִיהֵי אִם לָ
יְהֵימְנוּן לָךְ וְלָא יְקַבְּ
לְקָל אָתָא קַדְמָ
וִיהֵימְנוּן לְקָל אָ
בַּתְרָאָה׃ ט וִיהֵי אִם לָ
יְהֵימְנוּן אַף לִתְרֵין אָתַ
הָאִלֵּין וְלָא יְקַבְּלוּן מִ
וְתִסַּב מִמַּיָּא דִבְנַהְרָ

תג"א ויוציאה והנה ידו מצרעת כשלג

רש"י

לשון אחיזה הוא: (ו) מצרעת כשלג. דרך צרעת לה לבנה. אם בהרת לבנה היא. אף באות זה רמז לו שלשון ה[רע] סיפר באומרו לא יאמינו לי לפיכך הלקהו בצרעת כ[מו ש]לקתה מרים על לשון הרע: (ז) ויוציאה מחיקו וה[נה] שבה וגו'. מכאן שמדה טובה ממהרת לבא ממ[דת] פורעניות שהרי בראשונה לא נאמר מחיקו (ש"ר): (ח) והאמינו לקול האות האחרון. משתאמר ל[הם] בשבילכם לקיתי על שספרתי עליכם לשון הרע יאמינו [ל]ך שכבר למדו בכך שהמזדווגין להרע להם לוקים בנגע[ים] כגון פרעה ואבימלך בשביל שרה: (ט) ולקחת ממי[מי]

בית יהודא

(ו) ומצורעת כשלג]. זאגט רש"י (דרך צרעת להיות לבנה) געווינליך איז דר צרעת וקרעץ] ווייס, ווי עס שטייט אין פסוק (אם בהרת לבנה היא) אויב דר צרעת וואס הייסט בהרת איז גיווען ווייס, זאגט רש"י (אף באות זה רמז לו שלשון הרע ספר) אפילו מיט דעם צייכען הט אים אויך הקב"ה געוויזן אופין וואונק אז ער הט גערעט לשון הרע אויף די יודין (באומרו לא יאמינו לי) אז ער הט געזאגט די יודין וועלן מיר ניט גלויבן (לפיכך הלקהו בצרעת) דריבר הט אים הקב"ה געשלאגן וגעשטראפט] מיט צרעת (כמו שלקתה מרים על לשון הרע) אזוי ווי מרים איז געשלאגען געווארן מיט צרעת נוייל זיא הט גערעט לשון הרע: (ז) וויוציאה מחיקו והנה שבה כבשרו]. זאגט רש"י (מכאן) פון דאנן קענען מיר זעהן (שמדה טובה ממהרת לבא מכדת פורענות) אז דם גוטע קו[מט] גשווינטר ווי דם שלעכטע (שהרי בראשונה לא נאמר מחיקו) ווען די האנט זיינע האט געדארפט ווערען מצורע, איז ניט געווארן מצורע די רגע ווי ער האט זיא ארוסגענומען פון בוזעם נאר אביסל שפעטער דריבר ביי דעם ערשטן מא[ל] שטייט ניט אין פסוק ויוציאה מחיקו והנה ידו מצורעת דר ווארט „מחיקו" שטייט ניט, אבער ביים אנדרען מא[ל] שטייט אין פסוק ויוציאה מחיקו, באלד אין די רגע ווייא ער הט ארויסגענומען דיא האנט פון בוזעם והנה שבה כבשר[ו] איז זיא צוריקגעווארן געזינד ווי זיין לייב: (ח) והאמינו לקול האות האחרון]. (משתאמר להם) אז דוא וועסט [צו] זייא זאגען (בשבילכם לקיתי) וועגען אייך בין איך געשלאגען געווארן מיט צרעת (על שספרתי עליכם לשון הרע) נוייל [איך] האב אויף אייך גערעט לשון הרע (יאמינו לך) וועלען זיי דיר גלויבן (שכבר למדו בכך) נוייל זייא ווייסען פון לאנג (שהמזדו[וגין] להרע להם לוקים בנגעים) די מענטשין וואס בהעפטן זיך צוא זיי צו טאהן זייא שלעכטס ווערען געשטראפט מיט צר[עת] (כגון פרעה ואבימלך בשביל שרה) ווייא פרעה אונ אבימלך זענען גשטראפט געווארן מיט צרעת וועגען שרה: (ט) ולק[חת]

שפתי חכמים

דבור. רא"ם. צ דהל"כ מה אולמיה דאות האחרון מאות הראשון הקשה רא"ם אבל לא ידעתי מה יאמר באות הדם דגואי אולמיה משני האותות הראשונים וכ"ל דשני אותות הראשונים כיון שלא ראו אותם משום הכי לא יאמינו בו אבל אות הג' יראו בעיניהם משום הכי יאמינו כי והא שלא לוה לעשות אותות הראשונים מ[...] דאותות הראשונים היו ג"כ לעונשו של משה כמו שפי' רש"י. ומהר[...] תירץ ממ"כ אם היה הטעם שמשום הכי היה נגערע משום ל' [...] א"כ פעם ראשון כשעשה לפני הקב"ה קבל ניסורין שלו ולמה לו ל[...]

פירוש לתורת אלהים

מצורעת זי איז ווארן קרעציג כשלג אזוי ווי שניי[פי' רש"י]: (ז) ויאמר אונ גאט האט ווידער גזאגט צו משה השב קער ווידער ידך אל חיקך דיין האנד אין דיין שוס וישב ידו אל חיקו הט משה ווידער אריין גטאן זיין האנד אין זיין שוס ויוצאה מחיקו אונ הט זיא ווידר ארוס גצוגן פון זיין שוס והנה שבה זיא איז ווארען ווידר גקערט כבשרו אזוי ווי זיין פלייש ריין אזוי ווי פריער: (ח) והיה אונ עס וועט זיין אם לא יאמינו לך אוב זייא וועלן דיר ניט גלייבן ולא ישמעו לקול אונ זיי וועלן ניט פר גע[...] דיין קול אז דוא וועסט זייא ווייזן האות הראשון ד[...] ערשטן צייכן והאמינו לקול וועלען זיי גלייבן צו ד[...] קול אז דו וועסט זיי ווייזן האות האחרון דעם אינטערש[...] צייכן: (ט) והיה אונ עס וועט זיין אם לא יאמינו אז וועלן ניט גלייבן גם לשני האותות האלה צו די צווי[...] צייכונם אויך ולא ישמעון לקולך אונ וועלין ניט פ[...] געמין דיין קול ולקחת אונ דוא זאלסט נעמען ממ[...]

היאור

מַטֶּה׃ ג וַיֹּאמֶר הַשְׁלִיכֵהוּ אַרְצָה
וַיַּשְׁלִכֵהוּ אַרְצָה וַיְהִי לְנָחָשׁ וַיָּנָס
מֹשֶׁה מִפָּנָיו׃ ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וֶאֱחֹז בִּזְנָבוֹ וַיִּשְׁלַח
יָדוֹ וַיַּחֲזֶק בּוֹ וַיְהִי לְמַטֶּה בְּכַפּוֹ׃
ה לְמַעַן יַאֲמִינוּ כִּי־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה
אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי
יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃ ו וַיֹּאמֶר יְהוָה
לוֹ עוֹד הָבֵא־נָא יָדְךָ בְּחֵיקֶךָ וַיָּבֵא

אונקלוס

וַאֲמַר רְמִיהִי לְאַרְעָא
וּרְמָהִי לְאַרְעָא וַהֲוָה
לְחִוֵי נַעֲרַק מֹשֶׁה מִן
קֳדָמוֹהִי׃ ד וַאֲמַר יְיָ
לְמֹשֶׁה אוֹשִׁיט יְדָךְ וֶאֱחוֹד
בְּזַנְבֵהּ וְאוֹשִׁיט יְדֵהּ
וְאִתְּקֵף בֵּהּ וַהֲוָה
לְחוּטְרָא בִּידֵהּ׃ ה בְּדִיל
דִּיהֵמְנוּן אֲרֵי אִתְגְּלִי לָךְ יְיָ
אֱלָהָא דַּאֲבָהָתְהוֹן
אֱלָהֵהּ דְּאַבְרָהָם אֱלָהֵהּ
דְּיִצְחָק וֵאלָהֵהּ דְּיַעֲקֹב׃
ו וַאֲמַר יְיָ לֵהּ עוֹד אָעֵיל
כְּעַן יְדָךְ בְּעִטְפָּךְ וְאָעֵיל

"א ויאמר ה' לו שכם ט׃

בעל הטורים

הכה. ג' במסורה הכה ואידך הכה את האנשים הביתה לך הכה העיר גבי יהונתן ביוסף כתיב הכה את האנשים הביתה שעל ידו למצרים. ובמשה נאמר הכה ידך שעל ידו יגאו משם. הכה העיר רמז שעל ידו יתקבלו ויבאו לעיר שהיא ירושלים דכתיב בעיר שחברה יחדו: בחיקך. ג' במסורה הכה חד ותרתי גבי דוד ואתנה וגו' נשי אדוניך בחיקך ושכבה בחיקך כמו שלקה משה בצרעת כך דוד לקה בצרעת כמו שדרשו רז"ל שנצטרע ו' חדשים.

רש"י

ויהי לנחש. רמז לו שסיפר לשון הרע על ישראל (שאמרו לא יאמינו לי) ותפש אומנתו של נחש: (ד) ויחזק בו. לשון אחיזה הוא והרבה יש במקרא. (בראשית יט) ויחזיקו האנשים בידו (דברים כה) והחזיקה במבושיו. (שמואל א יז) והחזקתי בזקנו. כל ל' חזוק הדבוק לבי"ת

בית יהודא

צו משה וָוס האסטו אין האנט, הָט משה גזאגט אשטעקן, האט הקב"ה געזאגט צוא משה דו וועסט באלד זעהן פון שטעקן וועט ווערן אשלאנג: (ג) וַיְהִי לְנָחָשׁ. זאגט רש"י (רָמַז לוֹ) הקב"ה הָט געוויזען צו משה אופן וואונק (שֶׁסִּיפֵּר לָשׁוֹן הָרָע עַל יִשְׂרָאֵל) אז ער הָט גערעט לָשׁוֹן הָרָע אוף דיא יודן (בְּאוֹמְרוֹ לֹא יַאֲמִינוּ לִי) מיט די רייד וָוס ער הָט געזאגט יודן וועלן מיר ניט גלויבן" (וְתָפַשׂ אוּמְנָתוֹ שֶׁל נָחָשׁ) ער האט אנגענומען דעם נאטור פון שלאנג וועין דר שלאנג הָט גרעט חוה זיא זאל עסין פון עץ הדעת האט ער דאמאלס גערעט לָשׁוֹן הָרָע אוף הקב"ה ע"ש ברש"י: (ד) וַיַּחֲזֶק בּוֹ. זאגט רש"י (לָשׁוֹן אֲחִיזָה הוּא) דער וָוארט וַיַּחֲזֶק איז דערטייטש אנגענומען (וְהַרְבֵּה יֵשׁ בְּמִקְרָא) פיל ווערטער וַיַּחֲזֶק דא אין דיא פסוקים אונ דער טייטש איז אנגענומען, ניט געשטארקט (וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ) דיא מענטשין האבען אים אנגענומען ביי זיין האנט (וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבוּשָׁיו) זיא האט אנגענומען דעם פארשעמטין ארט (וְהֶחֱזַקְתִּי בִּזְקָנוֹ) איך האב אנגענומען זיין באָרד, זאגט רש"י (כָּל לָשׁוֹן חִזּוּק הַדָּבוּק לְבֵי"ת) אז דער וָוארט חזוק איז בהעפט צו בי"ת ווי עס שטייט פריער בְּיָדוֹ, בִּמְבוּשָׁיו, בִּזְקָנוֹ (לָשׁוֹן אֲחִיזָה הוּא) מיינט מען אנגעמען ודאס הייסט פעסט גהאלטן:

דעת זקנים מבעלי התוספות

כות: (ג) ויהי לנחש. מפני מה הראה לו ית' נחש יותר מדבר אחר אלא מה נחש נושך וממית כך פרעה ועבדיו נושכין וממיתין את ישראל ומה ששב מטה רמז שיהא פרעה ועבדיו כעין כעץ וידו שהיתה מצורעת שכך פרעה ועבדיו מטמאין ומטמאין את ישראל והנה שבה כבשרו רמז שיטהרו ישראל מטומאת מצרים. ויאמר השב לפי שדרך נגעים לבא לידי הסגר. והיו לדם רמז שישפך דמן של מצרים בבטורות ועל הים:

שפתי חכמים

על מה שפשל מה זה בידך וכי לא ידע מה בידו והלא ראה שהוא מקל לכ"פ כאדם וכו' אבל לא כדי להכנס עמו כדבור כי הכא אינגו תהילת

פירוש לתורת אלהים

אנט וַיֹּאמֶר הָט משה גזאגט מַטֶּה אשטעקן[טייטש רש"י]: וַיֹּאמֶר הַשְׁלִיכֵהוּ אַרְצָה הָט גאט גזאגט צו משה ווארף דעם שטעקין צו דר ערד וַיַּשְׁלִיכֵהוּ אַרְצָה הָט משה אים ווארפען צו דער ערד וַיְהִי לְנָחָשׁ אונ ער איז גווארין שלאנג וַיָּנָס משה איז משה אנטלאפען פר אים[טייטש רש"י]: (ד) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל משה הָט גאט גזאגט צו משה שְׁלַח יָדְךָ שטרעק אוס דיין האנד וֶאֱחֹז בִּזְנָבוֹ אונ נעם אן דעם שלאנג ביא זיין וויידל וַיִּשְׁלַח יָדוֹ אונ ער האט אויסגשטרעקט זיין האנד וַיַּחֲזֶק בּוֹ אונ הָט אן גינומען אין דעם וַיְהִי לְמַטֶּה בְּכַפּוֹ אונ דער שלאנג איז גיווארין אשטעקין ביי משה אין דר האנד הָט גאט גזאגט צו משה דעם צייכן זאלסטו ווייזן צוא דיא ישראל: (ה) לְמַעַן יַאֲמִינוּ דרום וועלען זייא גלייבען כִּי אז דער גאט פון זייערי עלטערען האט זיך צוא דיר באוויזען אֱלֹהֵי אַבְרָהָם דער גאט פון אברהם אֱלֹהֵי יִצְחָק דר גאט פון יצחק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב אונ דר גאט פון יעקב: (ו) וַיֹּאמֶר יְיָ לוֹ עוֹד האט גאט נאך גיזאגט צוא משה הָבֵא ברענג דיין האנט אין דיין שוס וַיָּבֵא יָדוֹ בְּחֵיקוֹ הָט משה גיבראכט זיין האנד אין זיין שוס וַיּוֹצִאָהּ אונ ער האט זיא ווידער ארוס גצוגען וְהִנֵּה

מִצְרָיִם׃ ד א וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן
לֹא־יַאֲמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקֹלִי כִּי
יֹאמְרוּ לֹא־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה׃
ב וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה מַזֶּה בְיָדֶךָ וַיֹּאמֶר

אונקלוס

א וַאֲתֵיב מֹשֶׁה וַאֲמַר וְהָ
לָא יְהֵימְנוּן לִי וְלָא יְקַבְּלוּ
מִנִּי אֲרֵי יֵימְרוּן לָא אִתְגְּ
לָךְ יְיָ׃ ב וַאֲמַר לֵיהּ יְיָ מָ
דֵּין בִּידָךְ וַאֲמַר חוּטְרָא

תולדות אהרן

והן לא יאמינו שבת לו : מזה בידך בתרא ק

בעל הטורים

שמלות אחד לגרור בו את הבלק דכתיב משאריתם לרורות בשמלותם ואחד למלבוש והיא הספיקה להם כל ימי היותם במדבר דכתיב שמלתך בלתה מעליך : ונצלתם . בגימטרי' כמצולה שאין בה דגים: (ב) מזה בידך מזה מ' זה שבידך שארבעים שאה מסקלו. ד"א מ' שנה יהיו פי' י"ב שבטים בידך אמר לו הקב"ה לא תזוח דעתך אם אין אתה עושה שליחותי המטה הזה עושה שליחותי :

רש"י

בחיר"ק לא תהא משמשת בלשון ופעלתם אלא בלשון ונפעלה
כמו (דברי' כח) ונסחתם מן האדמה ונתתם ביד או
(ויקרא כו) ונגפתם לפני אויביכם (יחזקאל כב) ונתכה
בתוכה ואמרתם נצלנו לשון נפעלנו וכל נו"ן שהיא בא
בתיבה לפרקים ם ונופלת ממנו כנו"ן של נוגף נושא נו
נוסך כשהיא מדברת לשון ופעלתם תנקד בשו"א בחטף.כ
(בראשית מה) ונשאתם ע את אביכם (במדבר לב) ונתנ
להם את ארץ הגלעד ונמלתם את בשר ערלתכם. לכן ל
אומר שזאת הנקודה בחיר"ק מן היסוד הוא ויסוד שם ד
נצול והוא מן הלשונות הכבדים כמו דבור כפור למוד כשיד
בלשון ופעלתם ינקד בחיר"ק כמו (במדבר כ) ודברתם
הסלע (יחזקאל מה) וכפרתם את הבית (דברים יא) ולמדו
אותם את בניכם : (ב) מזה בידך . לכך נכתב תיבה
לדרוש מזה שבידך אתה חייב ללקות שחשדת בכשרי
ופשוטו פ כאדם שאומר להבירו מודה אתה שזו שלפ
אבן היא אומר לו הן אמר לו הריני עושה אותה ע

בית יהודא

וָוארְט (וְהִיא נְקוּדָה חִירִק) אוּנ דִי נוּן אִיז גֶעפִּינְטֶעלְט מִיט
אַחִירִק (לֹא תְּהֵא מְשַׁמֶּשֶׁת) וָועט דֶער וָוארְט נִיט בֶּעדִיגֶען
וגֶעטַייטְשְׁט וֶוערִין (בְּלָשׁוֹן וּפְעַלְתֶּם) אִיר וָועט טָאהְן (אֶלָּא
בְּלָשׁוֹן וְנִפְעַלְתֶּם) נָאר עֶר וֶועט גֶעטַייטְשְׁט וֶוערֶען „אִיר וֶועט
גֶעטָאהְן וֶוערֶען" וֶועט זַיין דֶער מֵיינוּנג פַארְקֶערְט אִיר
וֶועט אָפְּגֶעשֵׁיידְט וֶוערֶען פוּן דִיא מִצְרַיִם (כְּמוֹ) וִוי עֶס
שְׁטֵייט (וְנִסַּחְתֶּם מִן הָאֲדָמָה) אִיר וֶועט פַארְרוּקְט וֶוערֶען פוּן
דִי עֶרְד (וְנִתַּתֶּם בְּיַד אוֹיֵב) אִיר וֶועט גֶעגֶעבֶּען וֶוערֶען אִין דִי
הַאנְט פוּן פַיינְד (וְנִגַּפְתֶּם לִפְנֵי אוֹיְבֵיכֶם) אִיר וֶועט גֶעהַרְגֶעט
וֶוערֶען פַר אַייעֶרֶע פַיינְד (וְנִתַּכְתֶּם בְּתוֹכָהּ) אִיר וֶועט
גֶענָאסֶען וֶוערֶען אִין אִיר (וַאֲמַרְתֶּם נִצַּלְנוּ) אִיר וֶועט זָאגֶען
נִצַּלְנוּ, (לְשׁוֹן נִפְעַלְנוּ), מִיר זֶענֶען גֶעטָאהְן גֶעוָוארֶען, דָס
הֵייסְט מִיר זֶענֶען גֶערֶעטֶעט גֶעוָוארֶען, אוּנ דָא מֵיינְט מֶען
דָאךְ פַארְקֶערְט דִי יוּדֶען הָאבֶּען גֶעטָאהְן צוּ דִי מִצְרַיִם
דְרִיבֶּער מוּזֶען מִיר זָאגֶען דֶר נוּן אִיז פוּן פוּנְדַאמֶענְט (יְסוֹד)
פוּן וָוארְט אוּנ וְנִצַּלְתֶּם אִיז דֶערְטַייטְשׁ אִיר וֶועט לֵיידֶעג
מַאכֶען מִצְרַיִם, נָאר אֲפִילּוּ וִוי רַשִׁ"י זָאגְט אִיז דָאךְ אוֹיךְ
אַקַשְׁיָא פַאר וָואס שְׁטֵייט וְנִצַּלְתֶּם אוּנ עֶס שְׁטֵייט נִיט וּנְצַלְתֶּם, דְרִיבֶּער זָאגְט רַשִׁ"י (וְכָל נוּ"ן שֶׁהִיא בָּאָה בְּתֵי
לִפְרָקִים וְנוֹפֶלֶת מִמֶּנָּה) יֶעדֶער נוּן וָוס קוּמְט צוּם וָוארְט נָאר אַמָאהְל, אוּנ אַמָאהְל אִיז דֶער וָוארְט אָן אַנוּ"ן (כְּ
אַזוֹי וִוי דֶער נוּן פוּן דִיא וֶוערְטֶער נוֹגֵף נוֹשֵׂא נוֹתֵן נוֹשֵׁךְ (כְּשֶׁהִיא מְדַבֶּרֶת לָשׁוֹן וּפְעַלְתֶּם) אַז דִי וֶוערְטֶער שְׁ
מִיט דֶעם לָשׁוֹן „אִיר זָאלְט טָאהְן" (תְּנֻקַּד בִּשְׁוָ"א בְּחַטַף) אִיז דֶער נוּן גֶעפִּינְטֶעלְט מִיט אַשְׁוָ"א (כְּגוֹן) דְהַיְינוּ וִויא
שְׁטֵייט (וּנְשָׂאתֶם אֶת אֲבִיכֶם) אִיהְר זָאלְט טְרָאגֶען אַייעֶר פָאטֶער (וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשַׂר עָרְלַתְכֶם) אִיר זָאלְט אָפְּשְׁנַיידְ
דִי הוֹיט וָוס אִיז אַייעֶר עָרְלָה, זָאגְט רַשִׁ"י (לָכֵן אֲנִי אוֹמֵר) דְרִיבֶּער זָאג אִיךְ (שֶׁזֹּאת הַנְּקוּדָה בְּחִירִק) דִיא נוּ"ן וָואס
גֶעפִּינְטוּלְט מִיט אַחִירִק (מִן הַיְסוֹד הִיא) אִיז זִיא פוּן יְסוֹד פוּנְדַאמֶענְט) פוּן וָוארְט (וִיסוֹד שֵׁם דָּבָר נִצּוֹל הוּא מִן הַלְּשׁ
הַכְּבֵדִים) אוּנ דֶער וָוארְט נִצּוֹל אִיז פוּן דִי וֶוערְטֶער וָוס וֶוערֶען גֶערֶעט אוֹיף אַשְׁוֶוערֶע זַאךְ (כְּמוֹ) אַזוֹי וִויא ד
וֶוערְטֶער דִּבּוּר כִּפּוּר לִמּוּד (כְּשֶׁיְּדַבֵּר בְּלָשׁוֹן וּפְעַלְתֶּם) אַז זַייא וֶוערֶען גֶערֶעט מִיט דֶעם לָשׁוֹן אִיר זָאלְט טָאהְן
חִירִק) וֶוערְט גֶעפִּינְטוּלְט מִיט אַחִירִק (כְּמוֹ) ווי עֶס שְׁטֵייט (וְדִבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע) אִיהְר זָאלְט רֵייךֶען צוּם שְׁטֵיין (וְכִפַּרְתֶּם
הַבַּיִת) אִיר זָאלְט מְכַפֵּר זַיין פַארְגֶעבֶּען) אוֹיף דִיא שְׁטוּב (וְלִמַּדְתֶּם אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם) אִיר זָאלְט זֵיי לֶערְנֶען מִיט אַייעֶרֶע קִינְדֶ
דֶער כְּלָל אִיז דִי זַאךְ וָוס וֶוערְט גֶעטָאהְן גְרִינְג שְׁטֵייט מִיט לָשׁוֹן קַל וַאגְרִינְגֶען לָשׁוֹן) אוּנ דִיא נוּן אִיז גֶעפִּינְטוּלְט
אַשְׁוָ"א אוּנ אוֹיבּ דִיא זַאךְ וֶוערְט גֶעטָאן שְׁוֶוער וֶוערְט דֶער נוּן גֶפִּינְטוּלְט מִיט אַחִירִק דָס הֵייסְט לָשׁוֹן כָּבֵד מִיט אַשְׁוֶ
לָשׁוֹן, אוּנ וַוייל דָא הָאבֶּן דִי יוּדִין אוֹסְגֶעלֵיידִיגְט מִצְרַיִם אִין גַאנְצֶן, דְרִיבֶּר שְׁטֵייט וְנִצַּלְתֶּם מִיט אַחִירִק: (ב)
בְּיָדֶךָ. זָאגְט רַשִׁ"י (לְכָךְ נִכְתַּב תֵּיבָה אַחַת) דְרִיבֶּער שְׁטֵייט מַזֶּה אֵיין וָוארְט אוּנ עֶס שְׁטֵייט נִיט מַה זֶּה (לִדְרוֹשׁ)
דַרְשֶׁנֶען (מִזֶּה שֶׁבְּיָדְךָ אַתָּה חַיָּיב לִלְקוֹת) פוּן דִי זַאךְ וּמִיט דִיא זַאךְ) וָואס דוּא הָאסְט אִין הַאנְט, וּמִיט דֶעם שְׁטֶעקֶען) ב
מֶען דִיךְ שְׁלָאגֶן (שֶׁחָשַׁדְתָּ בִּכְשֵׁרִים) דוּא הָאסְט חוֹשֵׁד גִיוֶוען דִי פְרוּמֶע יוּדִין זַייא וֶועלֶען דִיר נִיט גְלוֹיבֶּען (וּפְשׁוּטוֹ) דָ
פְּרָאסְטֶער פְּשַׁט אִיז (כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ) אַזוֹ וִוי אַמֶענְטְשׁ זָאגְט צוּ זַיין חָבֵר (מוֹדֶה אַתָּה שֶׁזּוּ שֶׁלְּפָנֶיךָ אֶבֶן הוּא) דוּא ב
מוֹדֶה אַז דִי זַאךְ וָוס לִיגְט פַאר דִיר אִיז אַשְׁטֵיין (אוֹמֵר לוֹ הֵן) אוּנ דֶר חָבֵר זָאגְט יָא עֶס אִיז אַשְׁטֵיין (אָמַר לוֹ) זָאגְט עֶר
אִים צוּם חָבֵר (הֲרֵינִי עוֹשֶׂה אוֹתָהּ עֵץ) אִיךְ וֶועל בַּאלְד מַאכֶן פוּן דֶעם שְׁטֵיין זָאל וֶוערֶן הָאלְץ, אַזוֹ הָאט הקב"ה גֶעזָ

שפתי חכמים

לדבריו אין הנו"ן יסוד ם פי' ועוד ראיה שנו"ן וינצלו היא שרשית . לדברי מנחם היה לו לינקד בשו"א והואיל ונקוד בחיר"ק לכך אני ע כ"ש הכא יו"ן של ונצלתם שנופלת לגמרי שהרי אינו יסוד בו כלל וכו' : פ אין זה כנגד הדרש אלא מלתא באנפי נפשיה הוא וכא

פירוש לתורת אלהים

אוֹיף אַייעֶרֶע טֶעכְטֶער וְנִצַּלְתֶּם אוּנ אִיר וֶועט אוֹים
לֵיידִיגֶען דָס לַאנְד מִצְרַיִם: (א) וַיַּעַן מֹשֶׁה אוּנ מֹשֶׁה הָט
גֶעֶנְפֶערְט אוּנ הָט גְזָאגְט וְהֵן לֹא יַאֲמִינוּ לִי אַז דִי יִשְׂרָאֵל
וֶועלִין מִיר נִיט גְלֵייבֶּען וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי אוּנ וֶועלֶען
נִיט פַאר נֶעמֶען מַיין קוֹל כִּי יֹאמְרוּ זַייא וֶועלִין זָאגְ
צוּא מִיר לֹא נִרְאָה אֵלֶיךָ יְיָ גָאט הָאט זִיךְ צוּ דִיר נִ
בַּאוִויזֶען: (ב) וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְיָ הָאט גָאט גִיזָאגְט צ
מֹשֶׁה מַזֶּה בְיָדֶךָ וָוס אִיז דָס וָוס דוּ הַאלְסְט אִין ה

בְּיָד חֲזָקָה: כ וְשָׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וְהִכֵּיתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּכֹל נִפְלְאֹתַי אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן יְשַׁלַּח אֶתְכֶם: כא וְנָתַתִּי אֶת־חֵן הָעָם־הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרָיִם וְהָיָה כִּי תֵלֵכוּן לֹא תֵלְכוּ רֵיקָם: כב וְשָׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְּׁכֶנְתָּהּ וּמִגָּרַת בֵּיתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלֹת וְשַׂמְתֶּם עַל־בְּנֵיכֶם וְעַל־בְּנֹתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת־

אונקלוס

דָם דְחֵילַהּ תַּקִּיף:
אֲשַׁלַּח פּוֹן יָת מְחַת
רְתִּי וְאֶמְחֵי יָת מִצְרָאֵי
כֹל פְּרִשְׁוָתִי דִי אַעְבֵּד
נֵיהוֹן וּבָתַר כֵּן יְשַׁלַּח
כוֹן: כא וְאֶתֵּן יָת עַמָּא
יִן לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי
רָאֵי וִיהֵי אֲרֵי תְהָכוּן
תְהָכוּן רֵיקָנִין:
וְתִשְׁאַל אִתְּתָא
שְׁבַבְתַּהּ וּמִקְּרִיבַת
תַהּ מָנִין דִכְסַף וּמָנִין
הַב וּלְבוּשִׁין וּתְשַׁוּוֹן
בְּנֵיכוֹן וְעַל בְּנָתֵיכוֹן
רוֹקְנוּן יָת מִצְרָיִם:

בעל הטורים

: (כ) אשר אעשה בקרבו. אשר בגי' דנ"ך עד"ש באח"ב שבקרבו
שומות המכות: (כא) תלכון. ב' במסורה הכא ואידך ובמגוסה
לכון להקים גאולה האחרונה לגאולה ראשונה לענין שלא ילכו
: לא תלכו ב' במסורה לא תלכו ריקם לא תלכו אחרי
אחרים כשילאו ישראל ממצרים התרה בהם להשליך ע"א שבידם לפי שהיו עומדין בין העו"א כדכתיב ביחזקאל ביום ההוא נשאתי
הם להוציאם מארץ מצרים וגו' ואומר אליהם איש שקולי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל תטמאו: (כב) ושמלות. ב' במסורה
ואידך וינצלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות לומר לך שכל כל הכסף והזהב לקחו אבל שמלות לא לקחו אלא כל אחד ב'

רשב"ם

כי רמה ידי וידעו על ידי נפלאותי כי אני ה' והיכולת בידי: (כב) ושאלה אשה משכנתה. במתנה גמורה והלוטה. שהרי כתב ונתתי את חן העם. כמו שאל ממני ואתנה גוים נחלתך. זהו עיקר פשוטו והשובה לאפיקורסים: כלי כסף וכלי זהב. תכשיטין לכבוד החג שתחוגו במדבר. ושמתם אותם על בניכם:

רש"י

קיף משמו של רבי יעקב בר' מנחם נאמר לי:
ומגרת ביתה. מאותה שהיא גרה אתה בבית:
לתם. כתרגומו ותרוקנון. וכן (שמות יב) וינצלו את
ם (שמות לג) ויתנצלו בני ישראל את עדים והנו"ן
וד ומנחם חברו במחברת לד"י ב עם (בראשית לא)
אלהים את מקנה אביכם. אשר הציל אלהים מאבינו.
אמנו דבריו כי אם לא היתה הנו"ן יסוד והיא נקודה

בית יהודא

מיר געזאגט געוואָרען פון רַבִּי יַעֲקב בְּרַבִּי מְנַחֵם'ס וועגען:
(כב) וּמִגָּרַת בֵּיתָהּ. זאָגט רש"י מען מיינט (מֵאוֹתָהּ שֶׁהִיא גָרָה אִתָּהּ בַּבַּיִת) דָם יודעשע ווייב וועט באָרגען בייא די מִצְרִישֶׁע ווייב) וָוס וואוינט מִיט איר אין איין שטוב:
וְנִצַּלְתֶּם. זאָגט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דער תַּרְגּוּם טייטשט וּתְרוֹקְנוּן, איר וועט לֵיידִיג מאַכען (וְכֵן) אונ אַזוי מיינט מען (וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרָיִם) זֵיי האָבען לֵיידִיג געמאַכט מִצְרַיִם (וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֶדְיָם) די יוּדען זֶענֶען לֵיידִיג
ארֶען פון זֵייעֶרֶע צירונג (וְהַנּוּן בּוֹ יְסוֹד) דֶער נון איז פון יְסוֹד (פוּדאַמֶענְט) פון וָוארְט (פון שֹׁרֶשׁ נָצַל), זאָגט
י (וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ בְּמַחְבֶּרֶת צַדִּי"ק) מְנַחֵם האָט געשטעלט דעם וָוארְט וְנִצַּלְתֶּם צוּ זאַמען מִיט דיא ווערטער וָוס
אָהֶנְגֵייבּ איז אַצַדִּי"ק (עִם) מִיט דֶעם פָּסוּק (וַיַּצֵּל אֱלֹהִים אֶת מִקְנֵה אֲבִיכֶם) הקב"ה האָט אָפְּגֶעשֵׁיידְט די פִיה
ות) פון אַייעֶר פָאטֶער (אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאָבִינוּ) וָואס הקב"ה הָט אָפְּגֶעשֵׁיידְט פון אונזֶער פָאטֶער, דְרִיבֶּער
שט מְנַחֵם דֶעם וָוארְט "וְנִצַּלְתֶּם" איר וֶועט אָפְּשֵׁיידֶען (אָדֶער פון וָוארְט צָלַל. אַרָאפּ נִידֶערֶען), (וְלֹא יֶאֱמְנוּ דְבָרָיו)
ריד זֶענֶען נִיט אֱמֶת (כִּי אִם לֹא הָיְתָה הַנּוּן יְסוֹד) וָוארוּם אויב דֶער נון איז נִיט פון יְסוֹד (פוּדאַמֶענְט) פון

דעת זקנים מבעלי התוספות

ושאלה. פי' (הי') שאלה נתינה כמו שאל ממני ואתנה וגו'
שיחזקו מצרים למהר לשלחם שאלו להם שיתנו להם כלי
כלי זהב קודם שילכו והם יתנו ברצון מפני שיתיראו מן
כן ישלח אתכם הרא"ש וג"ל שבוא כוי"ו ואלה כני לבעון ואיה ועגה: ג פי' בתיבות שאות ראשון כיסוד הוא הגד"י ויהיה שרשו לג וא"כ

שפתי חכמים

את ידי והכיתי וגו' כלו' ואלו היתה ידו חזקה לא היה שולחם: מ פי' ולא מפני שכחו הוא חזק. וזה שתולה הפי' הזה לרבי יעקב ולא לאונקלוס המתרגם אינו רק על הפי' של ושלחתי את ידי שפי' אותו כי מאז אשלח את ידי והכיתי מיד ישלח אתכם. אבל לא ידעתי איך יפרשו הוי"ו של

פירוש לתורת אלהים

רְקָן כֹּחַ: (כ) וְשָׁלַחְתִּי אֶת יָדִי אונ איך וועל שִׁיקְן
כֹּחַ וְהִכֵּיתִי אונ איך וועל שְׁלָאגען די מִצְרַיִם בְּכֹל
תַי מיט אַלֶע מיינֶע ווּנְדֶערְלִיכֶע מַכּוֹת וָוס איך
טאָהן בְּקִרְבּוֹ צווישֶׁן אִים וְאַחֲרֵי כֵן יְשַׁלַּח אֶתְכֶם אונ
אך וועט עֶר אייך מוּזֶן אַרוֹם שִׁיקְן: (כא) וְנָתַתִּי
איך וועל גֶעבֶּן דֶעם חֵן פון דֶעם פָאלְק אין די
פון מִצְרַיִם וְהָיָה אונ עֶס וועט זַיין כִּי תֵלֵכוּן אַז
איר וועט אַרוֹם גֵיין פון מִצְרַיִם לֹא תֵלְכוּ רֵיקָם זָאלְט
איר נִיט אַרוֹם גֵיין לֵיידִיג: (כב) וְשָׁאֲלָה אונ יֶעדֶע
פְרוֹי פון די יוּדֶען זָאל אַנְטְלַייֶען פון איר שְׁכֵנָה וָוס
זיא איז אַמִצְרִית וּמִגָּרַת בֵּיתָהּ אונ פון די מִצְרִית וָוס
זיא וואוינְט בֵּיי איר אין שְׁטוּב כְּלֵי כֶסֶף זִילְבֶּערְנֶע כֵּלִים
אונ גִילְדֶענֶע כֵּלִים וּשְׂמָלוֹת אונ קְלֵיידֶער וְשַׂמְתֶּם אונ
איר זָאלְט זֵיי טאָהן עַל בְּנֵיכֶם אויף אייעֶרֶע זִיהְן אונ

אַתָּה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה עָלֵינוּ וְעַתָּה נֵלְכָה־נָּא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ: יט וַאֲנִי יָדַעְתִּי כִּי לֹא־יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַהֲלֹךְ וְלֹא

אונקלוס

יִשְׂרָאֵל לְוָת מַלְכָּ[א]
דְמִצְרַיִם וְתֵימְרוּן לֵ[הּ]
יְיָ אֱלָהָא דִיהוּדָאֵי אִתְקְרִ[י]
עֲלָנָא וּכְעַן נֵיזִיל כְּעַ[ן]
מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִ[ין]
בְּמַדְבְּרָא וּנְדַבַּח קֳדָם [יְיָ]
אֱלָהֲנָא: יט וּקְדָמַי גְּלֵי אֲרֵ[י]
לָא יִשְׁבּוֹק יָתְכוֹן מַלְכָּ[א]
דְמִצְרַיִם לְמֵיזַל וְלָא כ[...]

רשב"ם

כשבר הנהר באו הנה ואלהי מלכותם צריכים לעבוד: (יט) ואני ידעתי וגו'. אל ירך לבבך על שמתחלה לא ישמע לדברי לשלחם ולא מתוך יד החזקה שלו כי אין לו יכולת נגדי אך אני אקשה את לבו כדי לשלוח בו ידי תחלה וידעו הכל

בעל הטורים

סקול בני אדם נמוך לכן הוא חסר: (יט) ואני ידעתי. ב' מקו[ר] רמז לחמשים מכות: להלך. ב' במסור' בתורה הכא ואידך כי מ[...] ה' לתתי להלך עמכם ג' היו באותי עלה יתרו איוב ובלעם א[...] הקב"ה יודע אני כי לא יתן אתכם להלך כעצת בלעם וע"כ אני צריך להראותו ידי לבטל עצתו ואמר בלעם .. אן ה' לתתי להלך עמכם לכ[...]

בית יהודא

די וועלטער פָּקוֹד יִפְקוֹד (וַיּוֹסֵף אָמַר לָהֶם פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם) יוסף האט אויך געזאגט צו זיינע ברידער די ווערטער פָּקוֹד יִפְקוֹד, פאר אַצייכען אַז מען וועט צו זיי זאגען צוויי מאהל דאס וואָרט „געדיינקען", זאלען זייא וויסען אַז דאמאָלס איז די צייט פון זייער אויסלייזונג: [וֵאלֹהֵי הָעִבְרִיִּים]. זאגט רש"י (יוד יְתֵרָה) איין יוד איז איבעריג (רֶמֶז לי' מַכּוֹת) דאס ווייזט אז הקב"ה וועט שלאגען די מִצְרִיִּים מיט צעהן מַכּוֹת] : נִקְרָה עָלֵינוּ. זאגט רש"י (לָשׁוֹן מִקְרֶה) טרעפונג, הקב"ה האט זיך געטראָפען אויף אונז (וְכֵן) אונ אזוי שטייט אין פסוק (וַיִּקָּר אֱלֹהִים) גאט האט זיך געטראָפען (וְאָנֹכִי אִקָּרֶה כֹּה), איז דערטייטש (אֲדָא נִקְרָה מֵאִתּוֹ הֲלוֹם) איך וועל געטראָפען ווערען פון הקב"ה דא אויף דעם אָרט: (יט) וְלֹא יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַהֲלוֹךְ]. דער מֶלֶךְ פון מִצְרַיִם וועט אייך ניט לאָזען אַרויסגיין פ[ון] מִצְרַיִם (אִם אֵין אֲנִי מַרְאֶה לוֹ אֶת יָדִי הַחֲזָקָה) אויב איך וועל אים ניט ווייזען מיין שטארקע האנט (כְּלוֹמַר) אַ[זוי] מיינט מען (כָּל עוֹד שֶׁאֵין אֲנִי מוֹדִיעוֹ יָדִי הַחֲזָקָה) אזוי לאנג ווי איך וועל אים ניט מאכען וויסען מיין שטארקע האנ[ט] (לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם לַהֲלוֹךְ) וועט ער אייך ניט לאָזען גיין פון מִצְרַיִם: וְלֹא יִתֵּן]. איז דערטייטש (לֹא יִשְׁבּוֹק) ער וועט ני[ט] לאָזען (כְּמוֹ) וויא עס שטייט אין פסוק הקב"ה האט געזאגט צו אֲבִימֶלֶךְ (עַל כֵּן לֹא נְתַתִּיךָ) ווייל איך האב דיך ני[ט] געלאָזען דו זאָלסט זיא בעריהרען (לֹא נְתָנוֹ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי) הקב"ה האט אים ניט געלאָזען ער זאל מיר שלעכט[ס] טאהן (וְכֻלָּן לָשׁוֹן נְתִינָה הֵם) פון דעסטוועגען איז דערטייטש נְתִינָה, געבען, נאר עס איז אַלץ איינס ער האט ני[ט] געגעבען, ער האט ניט געלאָזען (וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים) אַנדערע זאגען וְלֹא בְּיַד חֲזָקָה מיינט מען (וְלֹא בִּשְׁבִיל שֶׁיָּדוֹ חֲזָקָ[ה]) ניט ווייל זיין האנט איז שטארק ודריבער וועט איר ניט באלד אַרויסגיין פון מִצְרַיִם, ניין, נאר ווייל איך וויל ני[ט] איר זאָלט באלד אַרויסגיין פון מִצְרַיִם ווייל איך וויל אַלע זאָלען זעהן מיינע וואונדער] (כִּי מֵאָז אֶשְׁלַח אֶת יָדִי וְהִכֵּי[תִי] אֶת מִצְרַיִם) פון דאמאָלס ווען דוא וועסט קומען צו פַּרְעֹה ער זאל אַרויס שיקען די יודען אונ ער וועט זיי ניט וועל[ען] שיקען וועל איך שיקען מיין האנט אויף מִצְרַיִם אונ וועל זייא שלאגען (וּמְתַרְגְּמִינַן אוֹתוֹ) אונ דער תרגום שרייב[ט] אויך אַזוי (וְלָא מִן קֳדָם דְּחֵילֵיהּ תַּקִּיף) אונ ניט ווייל זיין כח איז שטארק ורש"י זאגט דער פשט (נֶאֱמַר לִי) איז [...]

ריש"י

יוסף אמר להם (בראשית נ) פקוד יפקוד אלהי[ם] אתכם: (אלהי העבריים. יו"ד יתירה רמז לי' מכו[ת] ברש"י ישן). נקרה עלינו. לשון מקרה וכן (במדבר כ[ג]) ויקר אלהים ואנכי אקרה כה אהא נקרה מאתו ב הלום (יט) לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך א[ם] אין אני מראה לו ידי החזקה כלומר כל עוד שאין א[ני] מודיעו ידי החזקה לא יתן אתכם להלוך. לא יתן. [לא] ישבוק. כמו (בראשית כ) ע"כ לא נתתיך (שם לא) לא נת[נו] אלהים להרע עמדי וכולן לשון נתינה הם. וי"מ ולא ב[יד] חזקה ולא בשביל שידו חזקה ל כי מאז אשלח את י[די] והכיתי את מצרים וגו' ומתרגמינן אותו ולא מן קדם דחיל[יה]

שפתי חכמים

כאן ובפרש' ה': י (רא"ם) אבל בר"פ ויקרא כ' אבל לנביאי עכו"ם נגלה עליהם בל' טומאה וצ"ל ספי' ויקר לעולם ל' מקרה הוא אלא שלשון מקרה פעם מתפרש על המקרה וההזדמן כמו כי יקרא קן לפיר ופעם על השכבת זרע שהיא ל' טומאה כמו מקרה לילה: כ לא שאהיה נקרה אליו כמו ויקר אלהים אל בלעם שהשם נקרה אליו כי בלעם לא

היה נקרה אל השם אלא נקרה מהשם ואמר הלוך להודיע שפי' כה הל[וך] כמו לא שמעת עד כה לא ככה כמו כה אמר ה' שאם יהיה פי' ככה אפשר שיהיה פי' אקרה שגם אני אקרה אל אחר ככה כמו שיק[רה] השם אלי, ואין זה הכוונה כאן רא"ם. ל כלו' דה"פ של קרא כי יתן אתכם מלך מצרים להלוך ולא בשביל שידו חזקה שהרי אם שלא

פירוש לתורת אלהים

פר נעמן דיין קול זייא וועלין דיר גלייבן [עיין רש"י] וּבָאתָ אונ דו זאָלסט קומען מיט דיא עלצטי פון יודען צום קיניג פון מִצְרַיִם וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו אונ איר זאָלט זאגען צוא אים יְיָ גאט דער גאט פון דיא יודען נִקְרָה האט גיטראָפין זיך צו אונז אונ האט אונז גשאפט מיר זאָלן גיין מַקְרִיב זיין קָרְבָּנוֹת אין דער מִדְבָּר וְעַתָּה אונ

אַצונד נֵלְכָה בעטען מיר דיך דוא זאָלסט מַסְכִּים זי[ין] מיר זאָלן גיין דריי טאג רייזע אין דר מִדְבָּר וְנִזְבְּחָה אונ מיר וועלן שעכטן קָרְבָּנוֹת צו אונזר גאט. זאג[ט] גאט צוא משה: (יט) וַאֲנִי יָדַעְתִּי אונ איך ווייס כי [לא] פַּרְעֹה דר מֶלֶךְ פון מִצְרַיִם וועט אייך ניט לאָזן גי[ין] וְלֹא בְּיָד חֲזָקָה כָּל זְמַן איך וועל אים ניט ווייזן מ[יין]

טז לך ואספת את־זקני ישראל
ואמרת אלהם יהוה אלהי אבתיכם
נראה אלי אלהי אברהם יצחק
ויעקב לאמר פקד פקדתי אתכם
ואת־העשוי לכם במצרים׃ יז ואמר
אעלה אתכם מעני מצרים אל־ארץ
הכנעני והחתי והאמרי והפרזי
והחוי והיבוסי אל־ארץ זבת חלב
ודבש׃ יח ושמעו לקלך ובאת

אונקלוס

אזיל ותכנוש ית סבי
ראל ותימר להון יי
הא דאבהתכון אתגלי
אלהה דאברהם יצחק
קב למימר מדכר
ירנא יתכון וית
אתעבד לכון במצרים:
אמרית אסיק יתכון
שעבוד מצראי לארע
ענאי וחתאי ואמוראי
רזאי וחואי ויבוסאי
רעא עבדא חלב
בש : יח ויקבלון
ימרך ותיתי את וסבי

א ואספת את זקני ישראל יומא כח : פקד פקדתי ראש השנה לב : זבת חלב ודבש כתובות קיב :

בעל הטורים

ת : (טז) פקד פקדתי אתכם. כמנין פקד חסרתי לכם מלשון ולא
ממנו איש . העשוי. ב' במסורה ואת העשוי לכם במצרים ואידך
הזהב העשוי למלאכה שכל זהב הבאה להם במצרים היו מיחדים
למלאכת המשכן : (יח) ושמעו לקלך. ר"ל שאינך צריך להרבות בקול כי מיד ישמעו לך. ושמעו ב' במסורה. ושמעו לקלך. ושמעו
ים כי העלית בכחך כשדבר משה עם פרעה שמעו כל מצרים. דבר אחר אע"פ שקולו היה נמוך היה נשמע בכל ארץ מצרים ולפי

רשב"ם

פמ"ח שידפ"י מפ"ק לי"ח ל"ם י"ע צפ"ע כתק"י והו עיקר עומק פשוטו של מקראות הללו ואין מגלין אותם אלא לצנועים : (יח) אלהי העבריים . שהרי

רש"י

) את זקני ישראל. מיוחדים לישיבה. וא"ת זקנים סתם
ך אפשר לו לאסוף זקנים של ס' רבוא: (יח) ושמעו
לך. מאליהם מכיון שתאמר להם לשון זה ישמעו לקולך
ר סימן זה מסור בידם מיעקב ומיוסף ח שבלשון
הם נגאלים יעקב אמר ואלהים פקוד יפקוד אתכם ט

בית יהודא

דיין נאמען אדני : (טז) ואת זקני ישראל. זאגט רש"י
(מיוחדים לישיבה) ער זאל נעמען די אלטע מענטשען וואס
זענען חכמים וואס קענען זיצען ביי א פארזאמלונג פון
חכמה (ואם תאמר זקנים סתם) טאמער וועסטו זאגען הקב"ה
האט געהייסען פארזאמלען אלע אלטע מענטשען די
פראסטע אויך (איך אפשר לו לאסוף זקנים של ס' רבוא) ווי
איז מעגליך משה זאל קענען פארזאמלען אלע אלטע מענטשען וואס זענען דא ביי זעקס מאהל הונדערט טויזענד
שען: (יח) ושמעו לקולך. זאגט רש"י (מאליהם) זייא וועלען אליין וועלען הערען דיינע רייד (מכיון שתאמר להם
זה) אז דו וועסט נאר זאגען די רייד "פקוד פקדתי" (ישמעו לקולך) וועלען זייא באלד הערען דיינע רייד (שכבר
זה מסור בידם מיעקב ומיוסף) ווארום דיא יודען האבען שוין לאנג דעם צייכען פון יעקב אונ פון יוסף (שבלשון זה הם
ים) אז דער אויסלייזער וועט זאגען צו זייא די ווערטער "פקוד פקדתי" איז ער דער אמת'ר אויסלייזער
זייא וועלען דאמאלס אויסגעלייזט ווערען (יעקב אמר להם פקוד יפקוד אתכם) יעקב האט געזאגט צו זיינע קינדער

דעת זקנים מבעלי התוספות

ושמעו לקולך . פרש"י שכבר סימן מסור בידם מיעקב
סף שבלשון זה דפקוד יפקוד יהיו נגאלין . ויש מקשים
מצינו שאמר יעקב לשון זה דפקיד יפקוד ולמאי דפרש"י
בפרשת ויחי ניחא :

שפתי חכמים

כש"ס ונעלם מעיני הרא"ם : ח וא"ת א"כ גם משה ידע כמו הם ומה
הוכחה זו דלמ' משה היה משקר וי"ל דבאותו זמן סברת מפרעה לא הי'
משה כ"א בן י"ב שנה והם לא מסרו הסי' אלא לגדול: ט ותימה הא לא
מצינו פסוק זה גבי יעקב ושמא י"ל כיון דגבי יוסף נכתב פסוק זה כ"פ
י"ל א' אמר משמו וא' אמר משום יעקב אביו כלו' שכן קבל יוסף מאביו
י ליוסף אע"פ ששניהם דברי יוסף . רא"ם בשם הרמב"ן. (נח"י) כן איתא בפדר"א פ' מ"ח וכ"כ תוספות בסוטה דף י"ג וכ"ה בש"ר

פירוש לתורת אלהים

ות : (טז) לך גיי ואספת אונ דו זאלסט איין זאמלען
עלצטע פון די יודען ואמרת אונ דו זאלסט צו זייא
ען יי דער גאט פון אייערע עלטערען האט זיך צוא
באוויזען אלהי דער גאט פון אברהם פון יצחק
פון יעקב לאמר צו זאגען אייך פקוד געדענקען פקדתי
טו געדענקען אתכם אייך אונ וואס ווערט געטאהן
אייך אין מצרים דעם הייסט וואס מען פייניגט
אייך : (יז) ואומר אונ איך האב געזאגט אעלה איך
וועל אייך אויף ברענגען פון מצרים וואס מען פייניגט
אייך דארטען אונ וועל אייך ברענגען אל צו דעם לאנד
פון די אומות וואס ווערען גרופען הכנעני וגו' אל צו אזו
אלאנד זבת וואס אין איר רינט מילך אונ האניג
אונ דו משה אז דו וועסט זאגען צו די זקנים דעם לשון
(פקוד יפקוד) זאג איך דיר : (יח) ושמעו זיי וועלין

ספר הישר

גן גאנץ מצרים מיט דבר אדער מיט שווערד האט דעם
פאר דראפען אויף זייערע רייד האט ער זיי אוועק געטריבן
יך אונ האט געזאגט נאך שווערער צוא מאכען די ארבייט .
האט גאט געזאגט צוא משה דוא וועסט זעהן אז דורך מיין
שטארקע מאכט אונ מכות נמרצות וועלען דיא מצרים ארויס
שיקען דיא ישראל פון זייער לאנד:

אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם׃
טו וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה כֹּה
תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵי
אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי
יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם
זֶה־שְּׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר׃ חמישי

אונקלוס

אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַאֲמַר כִּדְנַן
תֵּימַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה
שַׁלְחַנִי לְוָתְכוֹן׃ טו וַאֲמַר
עוֹד יְיָ לְמֹשֶׁה כִּדְנַן תֵּימַר
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלָהָא
דַּאֲבָהָתְכוֹן אֱלָהֵהּ
דְּאַבְרָהָם אֱלָהֵהּ דְּיִצְחָק
וֵאלָהֵהּ דְּיַעֲקֹב שַׁלְחַנִי
לְוָתְכוֹן דֵּין שְׁמִי לְעָלַם
וְדֵין דָּכְרָנִי לְכָל דָּר וְדָר׃

תו"א זה שמי לעלם פסחים נ קדושין עא

רשב"ם

אליכם׃ (טו) ויאמר עוד אלהים למשה. לא נאה שיקראו אותי בשמי בכל דבריהם כשם שאנו קורים המלכים בשמם. אלא ה' אלהי אבותיכם וגו' שהוא לשון אדנות ומלכות כשם שאומרים למלכים יחי המלך. המלך ציוני דבר׃ זה שמי לעולם. אהיה האמור בפסוק ראשון׃ וזה זכרי. ה' האמור בפסוק שני שהו[א] לשון מלכות וכענין הזה מזכירין את המלכים ולא בשמם. ומה שב' בי"ה

בעל הטורים

(טז) זה שמי לעלם. זה עולה י"ב מלמד שמסר לו שם של י"ב אפרש בא"ת ב"ש צפ"ת דפנ"ת זהי"ף תצמ"ץ פתפ"ף דפנמ"י תפא"ף מצמ"

בית יהודא

מַזְכִּיר לָהֶם צָרָה אַחֶרֶת) צוּ וָוֹם זָאל אִיךְ זֵיי אִיצְט דֶערְ־מָאנֶען אֵיין אַנְדֶער צָרָה, אַז זֵיי וֶועלֶען זַיין נָאךְ אַמָאהְל אִין גָּלוּת (דַּיָּם בְּצָרָה זוּ) גֶענוּג פַר זֵיי דִי צָרָה פוּן מִצְרַיִם (אָמַר לוֹ) הָט הקב"ה גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה (יָפֶה אָמַרְתָּ) דוּ הָאסְט גוּט גֶעזָאגְט דוּ זָאלְסְט זָאגֶען צוּ דִי יוּדֶען נָאר אֵיין מָאהְל אֶהְיֶה, וְזָאגְט רַשִׁ"י (לֹא שֶׁהִשְׂכִּיל חָלִילָה מֹשֶׁה בְּיוֹתֵר) נִיט מֹשֶׁה הָט פַארְשְׁטַאנֶען בֶּעסֶער פוּן הקב"ה וִוי מֶען דַארְף זָאגֶען צוּ דִי יוּדֶען (אֶלָּא שֶׁלֹּא הֵבִין דִּבְרֵי הקב"ה) נָאר מֹשֶׁה הָט נִיט פַארְשְׁטַאנֶען וָוֹם הקב"ה הָאט צוּ אִים גֶעזָאגְט (כִּי לֹא מַחְשַׁבְתּוֹ מַחְשֶׁבֶת הקב"ה) מֹשֶׁה הָט נִיט גֶעטְרַאכְט וִוי הקב"ה הָט גֶעטְרַאכְט (שֶׁמֵּאָז כַּךְ הָיְתָה דַּעְתּוֹ) הקב"ה הָאט בַּאלְד אַזוֹי גֶעמֵיינְט (בְּאוֹמְרוֹ יִתְבָּרֵךְ) וָוען הקב"ה הָט גֶעזָאגְט אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה (לְמֹשֶׁה לְבַדּוֹ תְּגִי[ד]) הָט עֶר דָאס נָאר גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה אַלֵיין (לֹא שֶׁיַּגִּיד לְיִשְׂרָאֵל) אָבֶּער נִיט עֶר זָאל אַזוֹי זָאגֶען צוּ דִיא יוּדֶען (וְזֶהוּ יָ[פֶה] אָמַרְתָּ) דָאס הָאט הקב"ה גֶעמֵיינְט וָואס עֶר הָאט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה דוּ הָאסְט גוּט גֶעזָאגְט (שֶׁגַּם דַּעְתִּי מִתְּחִלָּה כַּךְ הָיְתָ[ה]) וָוארוּם מֵיין מֵיינוּנְג אִיז אִין אָנְהֵייבּ אוֹיךְ אַזוֹי גִיוֶועזֶען (שֶׁלֹּא תַגִּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה) דוּא זָאלְסְט נִיט זָאגֶ[ען] צוּ דִי יוּדֶען אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה, וְוִיא אִיךְ זָאג צוּ דִיר (אֶלָּא כֹּה תֹאמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל) נָאר אַזוֹ זָאלְסְטוּ זָאגֶען צוּ דִי יוּדֶען (אֶהְיֶה פַּעַם אַחַת) אֵיין מָאהְל אֶהְיֶה (וְכֵן מַשְׁמַע בְּרַבָּה) אוּנ אַזוֹי מֵיינְט דֶער מֶדְרָשׁ׃ (טו) וְזֶה שְּׁמִי לְעֹלָם. זָא[גְט] רַשִׁ"י (חָסֵר וָא"ו) עֶס פֶעלְט אָוָא"ו, דְרִיבֶּער מֵיינְט דֶער פָּסוּק (לוֹמַר) צוּ זָאגֶען מֶען זָאל לַייעֶגֶען לְעַלֵּם, בֶּעהַאלְטֶען (הַעֲלִימֵהוּ שֶׁלֹּא יִקָּרֵא כִּכְתָבוֹ) מֶען זָאל בֶּעהַאלְטֶען אִין זִיךְ דֶעם נָאמֶען פוּן הקב"ה אוּנ מֶען זָאל נִיט לַייעֶ[נֶען] וִוי עֶס אִיז גֶעשְׁרִיבֶּען׃ וְזֶה זִכְרִי. דָאס אִיז מַיין דֶערְמַאנוּנְג, אַזוֹי זָאל מֶען רֵיידֶען מַיין נָאמֶען (לִמְּדוֹ אֵיךְ נִקְרָא) הקב[״ה] הָט אִים גֶעלֶערְנְט וִוי מֶען זָאל לַייעֶנֶען זַיין נָאמֶען (וְכֵן דָּוִד הוּא אוֹמֵר) דָוִד הַמֶּלֶךְ הָאט אוֹיךְ אַזוֹי גֶעזָאגְט (ה' שִׁמְךָ לְעוֹ[לָם]) דַיין נָאמֶען הוי"ה אִיז אוֹיף אֵייבֶּיג (ה' זִכְרְךָ לְדוֹר וָדוֹר) אוּנ צוּ אַלֶע דוֹרוֹת נָצוּ אַלֶע מֶענְטְשֶׁען) וֶוערְט דֶערְמַא[נְט]

רש"י

להם צרה אחרת דיים בצרה. זו אמר לו יפה אמרת כו' תאמר וגו' (ש"ר) (לא שהשכיל חלילה משה ביותר אלא שלא הבין דברי הקב"ה כי לא מחשבתו מחשבת הקב"ה שמאז כ[ך] היתה דעתו באומרו ית' אהיה אשר אהיה למשה לבדו הגי[ד] ולא שיגיד לישראל וזהו יפה אמרת שגם דעתי מתחילה כ[ך] היתה שלא תגיד לבני ישראל כדברים האלה אלא כה תאמ[ר] לבני ישראל אהיה פעם אחת וכן משמע במס' ברכות ודוק) (טו) זה שמי לעלם. חסר וי"ו לומר העלימהו של[א] יקרא ככתבו׃ (ש"ר)׃ וזה זכרי. למדו היאך נקר[א] וכן דוד הוא אומר ה' שמך לעולם ה' זכרך לדור ודור

שפתי חכמים

הבטחת מפלת סנחריב שהיא עדיין מסופקת תהי' אות על הבטחה אחרת שהיא ברכת השפיחים׃ ז (נח"י) כל מה שהאריך הרא"ם מבואר

פירוש לתורת אלהים

גְזָאגְט צוּא מֹשֶׁה מַיין נָאמֶען אִיז אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה[ע' רש"י] כֹּה אַזוֹ זָאלְסְטוּ זָאגִין צוּ דִי קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה דֶער גָאט וָוֹס הֵייסְט אֶהְיֶה הָט מִיךְ צוּ אַייךְ גְשִׁיקְט[פי' רש"י]׃ (טו) וַיֹּאמֶר עוֹד אוּנ גָאט הָט נָאךְ גְזָאגְט צוּ מֹשֶׁה כֹּה אַזוֹ זָאלְסְטוּ זָאגִין צוּ דִי קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל יְיָ דֶער גָ[אט] פוּן אַייעֶרֶע עֶלְטֶערֶן פוּן אַבְרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב שְׁלָ[חַנִי] הָט מִיךְ צוּ אַייךְ גְשִׁיקְט זֶה דָם אִיז מַיין נָאמֶען א[וֹיף] אֵייבִּיג וְזֶה אוּנ דָאס אִיז מַיין גִידֶעכֶנִישׁ אוֹיף ד[וֹר]

ספר הישר

חַי מִיר אוּנ שִׁיק נָאךְ זֵיי וָועלֶן מִיר זֵיי פְּרוּבֶן. צוּ מָארְגֶן זֶענֶען גֶעקוּמֶן מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן. דֶר מֶלֶךְ זָאגְט צוּ זֵייא וֶוער וֶועט אַייךְ גְלֵייבֶּן אַז אִיר זֶענְט שְׁלוּחִים פוּן אַייעֶר גָאט וַוייזְט דְרוּף אֵיין מוֹפֵת וֶועט מֶען אַייךְ גְלֵייבֶּן הָט אַהֲרֹן גִיוָוארְפֶן זַיין שְׁטֶעקֶן פַר פַּרְעֹה אוּנ פַר זַיינֶע קְנֶעכְט אִיז דֶר שְׁטֶעקִין גֶעוָוארֶען אַשְׁלַאנְג. הָאבְּן דִיא מְכַשְּׁפִים אוֹיךְ גֶעוָוארְפֶן אִיטְלִיכֶר זַיין שְׁטֶעקִין אוֹיף דֶר עֶרְד אוּנ זֶענֶן גֶעוָוארֶן צוּ שְׁלַאנְגֶן הָט אַהֲרֹנ'ס שְׁלַאנְג אַיין גִישְׁלִינְגֶען דִי כִּישׁוּף מַאכֶערְס שְׁלַאנְגֶן. הָט דֶר מֶלֶךְ גֶעהֵייסֶן בְּרֶענְגֶען [...] סֵפֶר הַזִּכְרוֹנוֹת אוּנ מֶען הָאט גֶעלֵיינְט אוּנ מֶען הָאט נִיט גֶעפ[וּנֶען] דֶעם נָאמֶען פוּן גָאט. זָאגְט עֶר צוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אִיךְ ווַייס דֶעם גָאט וָוֹס אִיר זָאגְט דִי יִשְׂרָאֵל וֶועל אִיךְ נִיט שִׁיקְן. הָ[...] זֵיי גִיעֶנְפֶערְט צוּם מֶלֶךְ ה' גָאט דֶר הַאר אִיבֶּר אַלֶע הַארֶן [...] גֶעשִׁיקְט זָאגֶן שִׁיק אַרוֹיס מַיין פָאלְק זֵיי זָאלֶען מִיךְ דִינֶען. אַז מֶען וֶועט אוּנְז נִיט שִׁיקְן וֶועט זַיין צָארֶען גְרִימְצִין אוּנ [...]

הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה׃ יג וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים הִנֵּה אָנֹכִי בָא
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי
אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם וְאָמְרוּ־לִי
מַה־שְּׁמוֹ מָה אֹמַר אֲלֵהֶם׃ יד וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר

אונקלוס

קֳדָם יְיָ עַל טוּרָא הָדֵין:
יג וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ הָא
אֲנָא אָתֵי לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאֵימַר לְהוֹן אֱלָהָא
דַאֲבָהַתְכוֹן שַׁלְחַנִי
לְוָתְכוֹן וְיֵימְרוּן לִי מָה
שְׁמֵהּ מָה אֵימַר לְהוֹן:
יד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֶהְיֶה

תו"א מה שמו סנהדרין קיא עקרים מב כ כו: אהיה אשר אהיה ברכות ט ספר הזוהר פרשת אחרי מות:

בעל הטורים

(יג) ואמרו לי מה שמו מה. ס"ת שם בן ד' אותיות שמסר לו השם וכתיב בתרי' לך ואספת את זקני ישראל שאין מוסרין אותו אלא לזקנים שבדור: (יד) ג' פעמים אהיה כנגד ג' אבות והם אברהם יצחק ויעקב. אברהם והיה ברכה. יצחק גור בארץ הזאת ואהיה עמך. יעקב שוב אל ארץ אבותיך ואהיה עמך. אהיה עולה כ"א וכן התחלת ג' שמות של י"ג מדות ה' ה' אל וכן ר"ת אברהם יצחק יעקב ובן התחלת ה' חומשי תורה ב' ו' ו' א'. ב"פ אהיה עולה בחשבון מ"ב שמסר לו שם של מ"ב אותיות. ג"פ אהיה עולה ס"ג והם י"ב אותיות כנגד י"ב שבטים והשבטים הם נ' אותיות לכך עמהם י"ג אותיות של שמות האבות ויהיה החשבון ס"ג.

רשב"ם

לו. ומי שמפרשים ענינים אחרים אינם אלא טועים גמורים: (יג) מה אומר אליהם. כי איני מכיר ויודע שמך המיוחד: (יד) ויאמר אלהים אל משה. אם אינך יודע שמי אני אומר לך כי שמי אהיה לעולם ויכול אני לקיים מה שאני כבסית. ומעתה שאמרתי לך כי שמי אהיה. כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני

רש"י

התורה עליו והיא הזכות העומדת לישראל. ודוגמת לשון זה מליצו (ישעי' לז) וזה לך האות ו אכול השנה ספיח וגו' מפלת סנחריב תהיה לך לאות על הבטחה אחרת שארצכם חריבה מפירות ואני אברך הספיחים: (יד) אהיה אשר אהיה. אהיה עמם בצרה. זאת אשר אהיה עמם בשעבוד שאר מלכיות (ברכות ט) אמר לפניו רבש"ע מה אני מזכיר

בית יהודא

באָרג (וְהִיא הַזְּכוּת הָעוֹמֶדֶת לְיִשְׂרָאֵל) דָס איז דֶער זְכוּת וָוס שְׁטֵייט צוּ דִי יוּדֶען זֵיי זָאלֶען אַרוֹיסְגֵיין פוּן מִצְרַיִם (וְדוּגְמַת לָשׁוֹן זֶה מְצִינוּ) אוּנ אַזוֹי אַנְלֵייכֶען גֶעפִינֶען מִיר אִין פָּסוּק דֶער נָבִיא יְשַׁעְיָה הָט גֶעזָאגְט צוּם מֶלֶךְ חִזְקִיָּהוּ (וְזֶה לְךָ הָאוֹת אָכוֹל הַשָּׁנָה סָפִיחַ) דָס אִיז צוּ דִיר אַצֵייכֶען אַז מֶען וָועט עֶסִין דֶעם יָאהְר סָפִיחַ (מַפָּלַת סַנְחֵרִיב) וָוס סַנְחֵרִיב וָועט גֶעהַרְגֶעט וֶוערֶען (תִּהְיֶה לְךָ לְאוֹת) וֶועט זַיין צוּ דִיר אַצֵייכֶען (עַל הַבְטָחָה אַחֶרֶת) אוֹיף אַיין אַנְדֶער צוּזָאג (שֶׁאַרְצְכֶם חֲרֵבָה מִפֵּרוֹת) אַייעֶר לַאנְד אִיז הַיינְט וְוִיסְט פוּן פֵּירוֹת אוּנ דֶעם יָאהְר וֶועט אִיר עֶסֶען דִיא תְּבוּאָה וָואס וֶועט וַואקְסֶען פוּן דִי קֶערְנֶער וָוס זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעפַאלֶען פוּן דִי זַאנְגֶען וָוס מֶען הָאט גֶעשְׁנִיטֶען פַאר אַיָאהְרֶען אוּנ הָאבֶען זִיךְ אַלֵיין אַיינְגֶעוָוארְצִילְט אִין דִיא עֶרְד אוּנ הָאבֶען גֶעוַואקְסֶען דֶעם יָאהְר וָואס הֵייסְט סָפִיחַ, דֶעם אַנְדֶערֶען יָאהְר וֶועט אִיר עֶסֶען שָׁחִיס וָואס וֶועט וַואקְסֶען פוּן דִי אַרָאפְּגֶעפַאלֶענֶע קֶערְנֶער פוּן דֶעם יָאהְר אָבֶּער אוֹיף דֶעם דְרִיטֶען יָאהְר וֶועט אִיר אַקֶערֶען אוּנ זֵייעֶן פְלַאנְצֶען ווייִנְגֶערְטְנֶער אוּנ הקב"ה וֶועט אַייךְ גֶעבֶּען אַבְרָכָה, דָס אִיז אוֹיךְ אַצֵייכֶען פוּן אַיין טוֹבָה אוֹיף דִיא אַנְדֶערֶע טוֹבָה: (יד) (אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה). הקב"ה הָאט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה (אֶהְיֶה עִמָּם בְּצָרָה זֹאת) אִיךְ וֶועל זַיין מִיט דִי יוּדֶען אִין דִי צָרָה פוּן מִצְרַיִם (אֲשֶׁר אֶהְיֶה עִמָּם בְּשִׁעְבּוּד שְׁאָר מַלְכֻיּוֹת) אוּנ וֶוען זֵיי וֶועלֶען זַיין אִין גָלוּת בַּייא אַנְדֶערֶע מְלָכִים וֶועל אִיךְ אוֹיךְ זַיין מִיט זֵיי אִיךְ זָאל זֵייא הֶעלְפֶען (אָמַר לְפָנָיו) הָט מֹשֶׁה גֶעזָאגְט פַאר הקב"ה רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם (מָה אֲנִי

דעת זקנים מבעלי התוספות

ספר קרא: (יד) ויאמר אהיה. קשה כל הני ויאמר למה לי י"ל זה קרא לו הקב"ה למשה אהיה שמי לפי שאהיה לעולם עד ואשר אהיה פי' של אהיה והדר אמר הקב"ה שמא יסבור משה ששמי אהיה אשר אהיה ולכך חזר ואמר כה תאמר. אמר עוד שמא יקראוני עוד ישראל אהיה וטעות יהיה בידם והרי יש לו לקרות יהיה לעולם לכך כתי' ויאמר עוד אלהים לו שנכתב ביה שיש במשמעותו יהיה:

שפתי חכמים

לאוד אלא גם התורה שבעל פה שאחר קבלת התורה עלה להר והיה שם מ' יום ומ' לילה וקבל תורה שבע"פ ואחר שירד בי"ז בתמוז היו ג' חדשים שלמים והם נגאלו בשביל תורה שבע"פ כדכתיב ע"פ הדברים האלה כרתי וגו' על פי היינו התורה שבע"פ מלאתי. א"נ פי' לסוף בחודש השלישי שהוא סיון כד"א היו נכונים לשלשת ימים שהוא כמו ליום השלישי כדפירש"י שם: ו פי' דרולה להביא ראיה שהקב"ה תולה הבטחתו בהבטחה אחרת ואע"פ שאותה הבטחה עצמה עדיין איננה נעבית גה"ה ה"נ אע"פ שהבטחת הגאולות עצמו הוא מסופק וא"כ אין תהי' הבטחת הגאולות שעדיין היא מסופקת ראיה ואות על הבטחת קבלת התורה שהיא הבטחה אחרת וזהו דוגמת לי' שמצינו בישעיה:

פירוש לתורת אלהים

הוֹצִיאֲךָ אַז דוּ וֶועסְט אוֹיס צִיהֶן דָס פָאלְק פוּן מִצְרַיִם תַּעַבְדוּן וֶועט אִיר דִינֶען גָאט אוֹיף דֶעם בַּארְג [עיין רש"י]: (יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אוּנ מֹשֶׁה הָט גֶעזָאגְט אֶל צוּ גָאט הִנֵּה אִיךְ וֶועל קוּמֶען צוּ דִי קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי אוּנ אִיךְ וֶועל זָאגֶען צוּ זֵייא אֱלֹהֵי דֶער גָאט פוּן אַייעֶרֶע עֶלְטֶערֶן הָט מִיךְ צוּ אַייךְ גְשִׁיקְט מְבַשֵּׂר זַיין דִי גְאוּלָה וְאָמְרוּ אוּנ זֵיי וֶועלֶען מִיךְ פְרֶעגֶען ווִי אִיז דֶער נָאמֶען פוּן גָאט מָה וָוס זָאל אִיךְ זֵייא זָאגֶען: (יד) וַיֹּאמֶר הָט גָאט

ספר הישר

רוּם זַיין פַר זֵיי. הָט מֹשֶׁה אוֹיף גֶעהוֹבֶּן זַיין שְׁטֶעקֶען אוֹיף דִיא ... אוּנ הָט זֵיי אָפּ גֶעבּוּנְדֶען, אוּנ מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן זֶענֶען אַרַיין גְקוּמֶען צוּם מֶלֶךְ אוּנ דִי לֵייבֶּען זֶענֶען אוֹיךְ גְקוּמֶען מִיט זֵיי מִיט שִׂמְחָה ... ווִי פַּרְעֹה הָט דָס גְזֶעהֶען הָט עֶר זִיךְ זֵייעֶר פַר וואוּנְדֶערְט דֶען עֶר גֶעשְׁטַאלְט אִיז גֶעוֶועזֶען אַזוֹי ווִי מַלְאָכִים. הָט פַּרְעֹה צוּ זֵייא גֶעזָאגְט וָוס ווִילְט אִיר. הָאבֶּען זֵיי גֶעזָאגְט דֶר וַואהְרֶר גָאט הָט אוּנְז גֶעשִׁיקְט צוּ זָאגֶען אַז מֶען זָאל אַרוֹים שִׁיקֶען דִי יוּדֶען פוּן מִצְרַיִם אוּנ זֵיי זָאלֶען אִים דִינֶען. הָט פַּרְעֹה צוּ זֵיי גֶעזָאגְט הַיינְט גֵייט אַוֶועק אוּנ מָארְגֶען זָאלְט אִיר קוּמֶען צוּ מִיר. הָאבֶּען זֵיי אַזוֹי גֶעטוּעֶן. אוּנ ווִי זֵיי זֶענֶען אַוֶועק גֶעגַאנְגֶען הָט פַּרְעֹה גֶעשִׁיקְט רוּפֶען צוּ בִּלְעָם מִיט זַיינֶע זִיהְן יַנּוּס וְיַמְבְּרוּס אוּנ אַלֶע מְכַשְּׁפִים אוּנ הָט זֵיי דֶר צֵיילְט דִי זַאךְ. הָט בִּלְעָם גֶעעֶנְטְפֶערְט זֵיי זֶענֶען נָאר אַזֶעלְכֶע מְכַשְּׁפִים

הָאוֹת כִּי אָנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעַבְדוּן אֶת־

וְדֵין לָךְ אָתָא אֲרֵי אֲנָא שְׁלַחְתָּךְ בְּאַפָּקוּתָךְ יָת עַמָּא מִמִּצְרַיִם תִּפְלְחוּן

רשב"ם

אנכי שלחתיך. הלא אתה רואה בתבערת הסנה כי שלוחו של הקב"ה אני וזה האות לך הוא להיות בטוח שאהיה עמך וכן מצינו בגדעון שאמר לו המלאך הלא שלחתיך. ועל מה שאתה אומר וכי אוציא את בני ישראל ממצרים. **בהוציאך** את העם ממצרים אני מצוה לך עכשיו שתעבדו את האלהים על ההר הזה ותקריבו עולות כלומר באיזה טענה שאומר לפרעה ישמע אלי להוציאם. בהוציאך את העם ממצרים אני מצוה לך עכשיו שתעבדו את האלהים על ההר הזה ותקריבו עולות ומענה זו תוכל לומר כי יזבחו לאלהים ויניחם ללכת. ואע"פ שכאן לא פירש. לבסוף מפרש ושמעו לקולך ובאת אתה וזקני ישראל אל מלך מצרים וגו'. ועתה נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה. וכן בכל פעם ופעם היה משה אומר כך לפרעה. וכן מצינו בשמואל כשציוהו הקב"ה למשוח את דוד אמר שמואל להקב"ה ושמע שאול והרגני. והקב"ה אמר לו עגלת בקר תקח בידך ואמרת לזבוח לה' באתי. אף כאן דרך חכמה צוה למשה **בהוציאך** וגו' וכן תוכל לומר

בעל הטורים

ו ין כלום אלא מלכות אמר משה כיון שהמלכות פוסקת ממני ואינו לבני שלח נא ביד תשלח:

בית יהודא

הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה אִיךְ וֶועל זַיין מִיט דִיר (הֵשִׁיבוּ עַל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן) אוֹיף דִי עֶרְשְׁטֶע זַאךְ וָוס מֹשֶׁה הָט גֶעפְרֶעגְט הָאט אִים הקב"ה פְרִיעֶר גֶעעֶנְפֶערְט (וְעַל אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן) אוּנ אוֹיף דִי לֶעצְטֶע זַאךְ וָוס מֹשֶׁה הָאט גֶעפְרֶעגְט הָט אִים הקב"ה גֶעעֶנְפֶערְט צוּם לֶעצְטֶען (שֶׁאָמַרְתָּ מִי אָנֹכִי כִּי אֵלֵךְ אֶל פַּרְעֹה) דוּ הָאסְט גֶעזָאגְט וֶוער בִּין אִיךְ אִיךְ זָאל גֵיין צוּ פַּרְעֹה (לֹא שֶׁלְּךָ הִיא) דוּ גֵייסְט דָאךְ נִיט פוּן דַיינֶעטְוֶועגֶען (כִּי אִם מִשֶּׁלִּי) נָאר פוּן מַיינֶעטְוֶועגֶען, אוּנ אַשְׁלִיחַ קֶען יֶעדֶערֶער זַיין, נָוארוּם מֶען קוּקְט נִיט אוֹיף דֶעם שָׁלִיחַ, מֶען קוּקְט נָאר וֶוער הָט גֶעשִׁיקְט דֶעם שָׁלִיחַ, אוּנ דוּ וֶועסְט זָאגֶען אִיךְ הָאבּ דִיךְ גֶעשִׁיקְט (וְזֶה הַמַּרְאֶה אֲשֶׁר רָאִיתָ בַּסְּנֶה) אוּנ דָם זֶעהוּנְג וָואס דוּ הָאסְט גִיזֶעהֶן בַּייא דֶעם דָארֶען (לְךָ הָאוֹת) דָם זָאל זַיין בַּייא דִיר אַצֵייכֶען (כִּי אָנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ) אַז אִיךְ הָאבּ דִיךְ גֶעשִׁיקְט (וְתַצְלִיחַ בִּשְׁלִיחוּתִי) אוּנ דוּ וֶועסְט בֶּעגְלִיקֶען אִין דִי זַאךְ וָוס אִיךְ שִׁיק דִיךְ (וּכְדַאי אֲנִי לְהַצִּיל) אוּנ אִיךְ קֶען זֵייא רֶעטְטֶען (כַּאֲשֶׁר רָאִיתָ הַסְּנֶה עוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתִי וְאֵינֶנּוּ אוּכָּל) אַזוֹי וְוי דוּ זֶעהָסְט דֶער דָארֶען טוּהְט וָואס אִיךְ הֵייס אִים טָאהְן אִיךְ הֵייס אִים עֶר זָאל בְּרֶענֶען אוּנ עֶר בְּרֶענְט אוּנ עֶר וֶוערְט נִיט פַארְבְּרֶענְט (כָּךְ תֵּלֵךְ בִּשְׁלִיחוּתִי וְאֵינְךָ נִיזּוֹק) אַזוֹי וֶועט זַיין אַז דוּא וֶועסְט גֵיין וָואהִין אִיךְ שִׁיק דִיךְ וֶועסְטוּ קֵיין שָׁאדֶען הָאבֶּען (וְשֶׁשָּׁאַלְתָּ) אוּנ וָואס דוּ הָאסְט גֶעפְרֶעגְט (מַה זְכוּת יֵשׁ לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם) וָועלְכֶע זְכוּת הָאבֶּען דִי יוּדֶען זֵייא זָאלֶען אַרוֹיסְגֵיין פוּן מִצְרַיִם (דָּבָר גָּדוֹל יֵשׁ לִי עַל הוֹצָאָה זוֹ) אִיךְ הָאבּ אַגְרוֹיסֶע זַאךְ אַגְרוֹיסֶען זְכוּת) פַאר יוּדֶען וָואס וֶועגֶען דֶעם זְכוּת וֶועלֶען זֵיי אַרוֹיסְגֵיין פוּן מִצְרַיִם (שֶׁהֲרֵי עֲתִידִים לְקַבֵּל הַתּוֹרָה עַל הָהָר הַזֶּה) וָוארוּם אוֹיף דֶעם בַּארְג וֶועלֶען דִי יוּדֶען נֶעמֶען דִיא תּוֹרָה (לְסוֹף שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים שֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם) אִין סוֹף פ דְרַייא חֳדָשִׁים פוּן דִיא צַייט וָוס זֵייא וֶועלֶען אַרוֹיסְגֵיין פוּן מִצְרַיִם (עַיין ש"ח). (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז הקב"ה הָאט גֶעזָאגְט צוּא מֹשֶׁה (כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ) אִיךְ וֶועל זַיין מִיט דִיר (וְזֶה שֶׁתַּצְלִיחַ בִּשְׁלִיחוּתְךָ) אוּנ דָאס וָוס דוּ וֶועסְט בֶּעגְלִיקֶען אִין דֶעם וֶועג וָוס אִיךְ שִׁיק דִיר (לְךָ הָאוֹת עַל הַבְטָחָה אַחֶרֶת) וֶועט דָאס בַּיי דִיר זַיין אַצֵייכֶען אוֹיף אֵיין אַנְדֶערְן צוּזָאג (שֶׁאֲנִי מַבְטִיחָךְ) אִיךְ פַארְזִיכֶער דִיךְ (שֶׁכְּשֶׁתּוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם) אַז דוּ וֶועסְט זֵיי אַרוֹיסְנֶעמֶען פוּן מִצְרַיִם (תַּעַבְדוּן אוֹתִי עַל הָהָר הַזֶּה) וֶועט אִיר מִיךְ דִינֶען אוֹיף דֶעם בַּארְג (שֶׁתְּקַבְּלוּ הַתּוֹרָה עָלָיו) אִיר וֶועט נֶעמֶען דִיא תּוֹרָה אוֹיף דֶעם

רש"י

השיבו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון שאמרת מי אנכי כי אלך אל פרעה לא שלך היא כי אם משלי. כי אהיה עמך וזה המראה אשר ראית בסנה לך ג האות כי אנכי שלחתיך ד ותצליח בשליחותי וכדאי אני להציל כאשר ראית הסנה עושה שליחותי ואיננו אוכל כך תלך בשליחותי ואינך ניזוק. ושאלת מה זכות יש לישראל שיצאו ממצרים דבר גדול יש לי על הוצאה זו שהרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה לסוף ג' חדשים ה שיצאו ממצרים. דבר אחר כי אהיה עמך וזה שתצליח בשליחותך לך האות על הבטחה אחרת שאני מבטיחך בשתוציאם ממצרים תעבדון אותי על ההר הזה שתקבלו

שפתי חכמים

מסה כן: ג פי' ולא תחשוב כי הוא חזיון בעלמא אלא אות אמת מהסם: ד דהא"כ לך ל"ל אלא לך האות שאין אתה ניזוק כשתלך בשליחותי כאשר ראית הסנה שאינו אוכל ודו"ק: ה וא"ת מהיכן הוא מתחיל למנות אי משעת דבור זה והרי העשר מכות היו כנתים וכל מכה משמשת רביע החודש וג' חלקים היה מעיד ומתרה בו כדפי' בפי' וארא בפסוק ויני ז' ימים וא"כ היה עשר' חדשים. וגם המכות לא התחילו מיד אחר דב זה ואי משעת יציאת מצרים מונה הרי לא היה אפי' שני חדשים אלי כי ואייר ושפי בסיון שקבלו התורה וי"ל דלא איירי בתורה שכב

פירוש לתורת אלהים

גזאגט ש אנכי זאג איך דיר דו גייסט ניט פון דיינֶגט זעהסט פון דעם דארן וואס ווערט ניט פר ברענ
ווערגין נאר פון מיין שליחות ווערגין כי וואָרום איך לך דם איז צו דיר איין צייכן אז איך גאט שיק די
גאט וועל זיין מיט דיר וזה אונ דעם וואגדר וום דו אונ דו וועסט מצליח זיין אין מיין שליחות [עיין יפ

משלי נחמיה

טוּחְרִים בַּיי זַיי מָאנֶען גֶעלְט פַאר דִי סְחוֹרָה, וְוי דֶער שָׁלִיחַ אִיז גֶעוֶוען פֶערְטִיג צוּם פָארֶען הָט עֶר גֶעזָאגְט צוּם סוֹחֵר גִיבּ מִיר גֶעלְט אוֹיף דֶער הוֹצָאָה. הָאט דֶער סוֹחֵר אִים גִיגֶעבֶּען אַפָּאר רוּבֶּעל, זָאגְט דֶער שָׁלִיחַ צוּא דֶעם סוֹחֵר דָם גֶעלְט אִיז וֶוייניג אוֹיף דִי הוֹצָאָה, זָאגְט דֶר סוֹחֵר צוּם שָׁלִיחַ דוּ פָארְסְט דָאךְ נֶעמֶען גֶעלְט, וֶועסְטוּ פוּן דֶעם גֶעלְט נֶעמֶען אַבִּיסֶעל גֶעלְט אוֹיף דַיין הוֹצָאָה, דָאס הָאט גֶעזָאגְט הקב"ה צוּ מֹשֶׁה, דוּ פְרֶעגְסְט מִיךְ מִיט וֶועלְכֶען זְכוּת וֶועלֶען יוּדֶען אַרוֹיסְגֵיין פוּן מִצְרַיִם, אִיךְ וֶועל דִיר זָאגֶען אַז דִי יוּדֶען וֶועלֶען אַרוֹיס גֵיין פוּן מִצְרַיִם וֶועלֶען זֵיי נֶעמֶען אוֹיף דֶעם בַּארְג אַתּוֹרָה מִיט מִצְוֹת, נֶעם אַרָאפּ עֶטְלִיכֶע מִצְוֹת אוּנ גִיבּ זֵיי שׁוֹין וֶועלֶען זֵיי הָאבֶּען אוֹיף דִי הוֹצָאָה, אוֹיף אזכות, אוּנ אַזוֹי הקב"ה גֶעטָאהְן, אֵיידֶער דִיא יוּדֶען זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם הָאט עֶר זֵייא גֶעגֶעבֶּען עֶטְלִיכֶע מִצְוֹת, כְּגוֹן פֶּסַח, מַצָּה, אוּנ אִין דֶעם זְכוּת זֶענֶען זֵייא אוֹיסְגֶעלֵייזְט גֶעוָוארֶען פוּן מִצְרַיִם:

ספר הישר

דֶר מִדְבָּר אַרַיין. אִיז עֶר גֶעגַאנְגֶען אוּנ הָט אִים בַּגֶעגֶענְט בַּיי דֶ בַּארְג וְוי גָאט הָט אִים גֶעשִׁיקְט. אוּנ מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן זֶענֶען גֶעקו קֵיין מִצְרַיִם צוּ דִי יִשְׂרָאֵל אוּנ הָאבֶּען זַיי גֶעזָאגְט אַלֶערְלֵייד פוּן ג אוּנ דָם פָאלְק הָט זִיךְ גֶעפְרֵייט. דֶעם אַנְדֶערְן טָאג הָט מֹשֶׁה אַהֲרֹן זִיךְ גֶעפֶעדֶערְט אוּנ זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען צוּ פַּרְעֹה אוּנ דֶר שֵׁם וָוס דֶר שֵׁם הַמְּפוֹרָשׁ אִיז גֶעוֶוען גֶעקְרִיצְט אוֹיף אִים הָאבֶּען זַ גֶענוּמֶען אִין זַייעֶרֶע הֶענְד אוּנ אַז זֵיי זֶענֶען גֶעקוּמֶען צוּם טוֹיעֶר פַאלֶעץ הָאבֶּען זֵיי גֶעזֶעהֶן אַז צְוֵויי לֵייבֶּען זֶענֶען דָארְט צוּ גֶעשְׁלָ מִיט אַייזֶערְנֶע קֵייטֶן אוּנ קֵיין מֶענְטְשׁ הָט נִיט גֶעקֶענְט אַרַיין

אֶת־הַלַּחַץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים
אֹתָם׃ י וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל־
פַּרְעֹה וְהוֹצֵא אֶת־עַמִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
מִמִּצְרָיִם׃ יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
הָאֱלֹהִים מִי אָנֹכִי כִּי אֵלֵךְ אֶל־פַּרְעֹה
וְכִי אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם׃
יב וַיֹּאמֶר כִּי־אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה־לְּךָ

מִצְרָאֵי דָּחֲקִין לְהוֹן׃
י וּכְעַן אִיתָא וְאֶשְׁלְחִנָּךְ
לְוָת פַּרְעֹה וְאַפֵּיק יָת עַמִּי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם׃
יא וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ
מַן אֲנָא אֲרֵי אֵיזֵיל לְוָת
פַּרְעֹה וַאֲרֵי אַפֵּיק יָת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם׃ יב וַאֲמַר
אֲרֵי יְהֵי מֵימְרִי בְּסַעֲדָךְ

בעל הטורים

(יא) מי אנכי. ב׳ במסור׳. דין ואידך מי אנכי כי הביאותנו עד הלום גבי דוד מלמד שביקש משה מלכות לו ולזרעו ולא רצה הקב״ה ליתן לו שנא׳ אל תקרב הלום

רשב״ם

(י) והוצא את עמי בני ישראל ממצרים. על פי הדברים שתאמר אל פרעה מאתי: (יא) ויאמר משה מי אנכי. מי שרוצה לעמוד על עיקר פשוטו של מקראות הללו ישכיל בפירושי זה כי הראשונים ממני לא הבינו בו כלל וכלל. משה השיב על שני דברים שאמר לו הקב״ה ללכת אל פרעה וגם להוציא את בני ישראל ע״י מצות פרעה. ומשה השיב על ראשון ראשון. מי אנכי כי אלך אל פרעה. אפילו להביא לו מנחה ודורון וכי ראוי אני ליכנס בחצר המלך איש נכרי כמוני. וכי אוציא את ב״י ממצרים כלומר ואפילו ראוי אני ליכנס אל פרעה שוטה אני לשאר דברים לשער אי: דבר המתקבל לפרעה שאומר לו. וכי שוטה הוא פרעה לשמוע לי לשלוח עם רב שהם עבדיו חפשי מארצו ואיזה דבר המתקבל אומר לו שע״י אותו הדיבור אוציאם ממצרים ברשות פרעה והקב״ה השיב לו על ראשון ראשון ואמר כי אהיה עמך ואתן חנך בעיני המלך ותלך אל פרעה ולא תירא. וזה לך האות. ומה שאתה ירא מפני פרעה. כי

רש״י

העלמתי עיני ולא אשמוס את אזני מלעקתם: (י) ועתה לכה ואשלחך וגו׳. ואם תאמר מה תועיל ת והוצא את עמי יועילו דבריך ותוציאם משם: (יא) מי אנכי. מה אני חשוב לדבר עם המלכים: וכי אוציא את בני ישראל. ואף אם חשוב אני מה זכו ישראל שתעשה להם נס ואוציאם ממצרים: (יב) ויאמר כי אהיה עמך.

בית יהודא

איך האב ניט פארמאכט מיינע אויערן פון צו הערען זייער שרייען: (י) וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל פַּרְעֹה]. אונ איצט גיי, איך וועל דיך שיקען צו פרעה (ואם תאמר) אויב דו וועסט זאגען (מה תועיל) וואס וועסטו העלפען (והוצא את עמי) דו וועסט ארויסנעמען מיין פאלק פון מצרים (יועילו דבריך) דיינע רייד וועלען העלפען (ותוציאם משם) אונ דו וועסט זיי ארויסנעמען פון דארטען: (יא) ומי אנכי. ווער בין איך (מה אני חשוב לדבר עם המלכים) וואס פאר אגרויסער מענטש בין איך, איך זאל ריידען מיט מלכים (וכי אוציא את בני ישראל) וועל איך דען ארויסנעמען דיא יודען פון מצרים (ואף אם חשוב אני) אפילו איך בין אגרויסער מענטש נאונ קען ריידען מיט פרעה (מה זכו ישראל שתעשה להם נס ואוציאם ממצרים) וואס האבען די יודען זוכה געוועזן דו זאלסט זיי טאהן אנס איך זאל זייא ארויסנעמען פון מצרים: (יב) ויאמר כי אהיה עמך]

דעת זקנים מבעלי התוספות

לו ושם קדם יהושע וקנה מקומו: (יב) וזה לך האות. כלומר זה יהיה האות מה שיעבדון את האלהים על ההר הזה בצאתם ממצרים. ואז אודיע לכל שאני שלחתיך כדכ׳ במתן תורה ויאמר ה׳ אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם וידעו כי אתה שלוחי. דבר אחר וזה לך האות מוסב על מ״ש משה מי אנכי כי אלך כלומר ואיני כדאי לדבר אל המלכות ואף אם אני כדאי לזה וכי ממצרים כדאי אני להוציא את ישראל ואמר לו הי׳ כי לא תהיה על ידך כי אם על ידי כי אהיה עמך באותו שליחות וזה לך האות שאהיה עמך כי אנכי שלחתיך ומאחר שאנכי שלחתיך יש לך לידע שלא אעזבך בשליחותי מלעזור לך מהר״ר דוד ששמע מהר״ר

שפתי חכמים

הוא קאי על המקום ומקום ל׳ זכר וק״ל: ת דק״ל דהל״ל לכה ואשלחך אל פרעה להוליה אבל והוצא משמע דבור כפ״ע לכן הוסיף מלת וא״ת וכו׳ ותסיה תשובתו והוצא את וכו׳: א ומי במקום מה כי לא יתכן לפרשו על ההוצאה שהרי כ׳ אח״כ וכי אוליא ולהיות שמה שאינו חשוב לדבר עם פרעה הוא להיותו מלך אמר הרב לדבר עם המלכים: ב מתשובת השם כהוליאך את העם כדי שיקבלו התורה משמע שאמר לו

פירוש לתורת אלהים

געזעהן דם צווינגען וואס די מצרים צווינגען זיי: (י) וְעַתָּה אונ אצונד לְכָה גייא וְאֶשְׁלָחֲךָ אונ איך וועל דיך שיקען צו פַּרְעֹה אונ דו וועסט אוס ציהן מיין פאלק ישראל פון דעם לאנד מִצְרָיִם: (יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אונ משה הט געזאגט אל צו גאט מי ווער בין איך דען פר אחשוב איך זאל גיין צו פרעה אונ ריידען מיט אמלך וכי אונ איך זאל אוס ציהן די קינדר ישראל פון מִצְרָיִם[עיין רש״י]: (יב) וַיֹּאמֶר האט גאט געזאגט צו משה וואס דו האסט

ספר הישר

אים געלערנט צו מאכן צייכן אונ וואונדר אין מצרים פר פרעה אונ פר זיינע קנעכט זיי זאלן גלויבן אז גאט הט אים געשיקט. אונ משה הט צו געהער״ט אלץ וואס גאט הט אים געבאטן אונ הט ווידר געקערט צו זיין שווער אונ הט אים דר ציילט די גאנצי מעשה. חם יתרו׳ צו אים גזאגט גיי צו שלום. אונ אהרן דר זוהן פון עמרם דר ברודר פון משה איז געווען אין מצרים הט גאט צו אים גזאגט אונ זאגט אים גיי אקעגן דיין ברודר משה אין

משלי נחמיה

(י יא יב) וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ וגו׳. דר מדרש זאגט ווען הקב״ה הט געזאגט צו משה גיי נעם ארויס יודן פון מצרים, הט משה געפרעגט ביי הקב״ה וועלכען זכות האבן די יודן זיי זאלן קענען ארויסגיין פון מצרים, הט הקב״ה געזאגט ווען דו וועסט ארויסנעמען די יודן פון מצרים וועט איר דינען גאט אויף דעם בארג, דער ענין איז למשל אין אשטאט איז געוועזן אגרויסר סוחר, ביי אים פלעגען קויפען סחורה די קרעמער פון די גאנטע קליינע שטעט, אונ זיי פלעגן נעמן די סחורה אויף בארג, קרעדיט, אמאהל האט דר סוחר געשיקט אמענטש ער זאל פארן צו דיא פרעמדע

את עני עמי אשר במצרים ואת
צעקתם שמעתי מפני נגשיו כי
ידעתי את מכאביו: ח וארד להצילו
מיד מצרים ולהעלתו מן הארץ
ההוא אל ארץ טובה ורחבה אל
ארץ זבת חלב ודבש אל מקום
הכנעני והחתי והאמרי והפרזי
והחוי והיבוסי: ט ועתה הנה צעקת
בני ישראל באה אלי וגם ראיתי

תו"א וארד להצילו ספר השכר פרשת האזינו:

אונקלוס

שעבוד עמי די במצרים
וית קבלתהון שמיע
קדמי מן קדם מפלחיהון
ארי גלי קדמי ית
כיביהון: ח ואתגליתי
לשזבותהון מידא
דמצראי ולאסקותהון מן
ארעא ההיא לארעא
טבא ופתיא לארעא
עבדא חלב ודבש לאתר
כנענאי וחתאי ואמוראי
ופרזאי וחואי ויבוסאי:
ט וכען הא קבילת בני
ישראל עלת קדמי ואף
גלי קדמי ית דוחקא די

רשב"ם

(ז) ואת צעקתם שמעתי מפני נוגשיו. צעקתם שצועקים מפני שנוגשים אותם שמעתי: (ח) וארד. כאן לדבר אליך כדי להצילו מיד מצרים:

בית יהודא

איז הייליגע ערד: (ז) (כי ידעתי את מכאביו). וואָרום איך ווייס זייגע שמערצען (כמו) ווי עס שטייט (וידע אלהים) גאט האט געוואוסט (כלומר) מען מיינט הקב"ה זאגט (כי שמתי לב) איך האב געטאהן מיין הארץ (להתבונן ולדעת את מכאביו) איך זאל פארשטיין אונ וויסען זייגע שמערצען (ולא העלמתי עיני ואטום אזני מצעקתם) איך האב ניט אוועקגענומען מייגע אויגען פון צו קוקען אויף זייא אונ

רש"י

ש המקום: (ז) כי ידעתי את מכאוביו. כמו וידע אלהים כלומר כי שמתי לב להתבונן ולדעת את מכאוביו ולא

שפתי חכמים

כמת: ש דק"ל אדמת לשון נקבה והוא ל' זכר לכך פי' המקום ר"ל

דעת זקנים מבעלי התוספות

אלא רגל אחד היינו משום דכאן קדמה שכינה למשה ולא

פירוש לתורת אלהים

ראה ראיתי איך האב געזעהן את דעם פיין פון מיין פאלק אשר וואס זייא ווערען געפייניגט אין מצרים ואת אונ איך האב געהערט זייער געשרייא וואס זיי שרייען מפני נגשיו פון זייערע בצווינגערם וואס באצווינגען זיי מיט עבודת פרך: כי ידעתי וואָרום איך ווייס זייערע שמערצען: (ח) וארד אונ דרום האב איך אראפ גענידערט להצילו צו מציל זיין אים פון דר האנד פון מצרים ולהעלתו אונ צו אויף ברענגען אים פון דעם לאנד פון מצרים אונ צוא ברענגען אים אל צו אגוט אונ ברייט לאנד אל צו אזו אגוט לאנד וואס זיי ועלין האבין מילך אונ האניג אל צו דעם ארט וואס הייגט וואונען דארטען די אומות וואס ווערן גרופען הכנעני וגו': (ט ועתה אונ אצונד הנה צעקת דס געשריי פון די קינדער ישראל באה אלי איז גקומען צו מיר וגם ראיתי איך האב

משלים על התורה

שאדען טאהן, דריבער מוז איך אליין זעהן דעם קראנקין וועל איך וויסן אויף וועלכע זאך ער איז קראנק אונ וועל וויסן וועלכע מעדיצין איך זאל אים געבן. מיר ווייסין די יודין זענען געוועזן קראנק אויף זייערע נשמות נווי מיר האבן גשריבן אנהייב סדרה, זיי האבן גיט מלה גיוועזן זייערע קינדער אונ האבען געוואלט פון זיך אראפ ווארפן אלע תורה אונ מצות וואס יעקב אבינו האט זיי געלערנט, איצט זענען דיא יודין קראנק געווארן אויף זייער גוף אויך, וישמע אלהים את נאקתם, הקב"ה האט גיהערט די יודין שרייען, אונ ער האט גדיינקט זיין פרבינדונג וואס ער האט געהאט מיט אברהם יצחק יעקב, וואס ער האט זיי אלץ צוא געזאגט צו געבן, דארף מען וויסן אויף וואס שרייען די יודן, אויף די קראנקייט פון זייער גוף, קען מען זייא נאך ניט אויסהיילן אונ געבען דעם מעדיצין ארץ ישראל, אויב זייא שרייען אויף די קראנקייט פון די נשמה, קען מען זייא געבן דעם מעדיצין זיי אויסהיילן אונ געבן ארץ ישראל, עס קען זיין זיי ווייס אליין ניט אויף וואס זיי שרייען, זאגט דר פסוק וירא אלהים וגו' וידע אלהים, ו' ב"ה אליין איז געקומען זעהן דיא יודן אויף וואס זיי זענען קראנק האט הקב"ה געוואוסט מיט וועלכע מעדיצין ער זאל היילן זייער קראנקייט:

ספר הישר

די ישראל אים צו ליזן פון מצרים אונ צוא מאכן ארבן זייא דאס לאנד כנען אזוי וויא ער האט געשוואוירען צוא זייערי עלטרן. ומשה אונ משה האט גהיידט די שאף פון זיין שווער יתרו ביי דר מדבר סין אונ דעם געטליכן שטעקין האט ער געהאט אין זייגע הענד אונ איז געקומען צום בארג חורב. האט גאט זיך בוויזען צוא אים אויף איין דארען אונ משה האט געזעהן וויא דער דארען ברענט מיט פייער אונ דער דארען ווערט ניט פאר ברענט האט זיך משה דרויף זייער פר וואונדערט אונ האט געגאנגען צו זעהן די דאזיגע זאך. האט גאט גערופן צו משה פון פייער אונ האט אים געבאטען אז ער זאל נידערן קיין מצרים אונ זאל ריידן צו פרעה ער זאל ארום שיקן די ישראל פון זיין לאנד אונ גאט האט

ד וַיַּ֥רְא יְהוָ֖ה כִּ֣י סָ֣ר לִרְא֑וֹת וַיִּקְרָא֩
אֵלָ֨יו אֱלֹהִ֜ים מִתּ֣וֹךְ הַסְּנֶ֗ה וַיֹּ֛אמֶר
מֹשֶׁ֥ה מֹשֶׁ֖ה וַיֹּ֥אמֶר הִנֵּֽנִי׃ ה וַיֹּ֖אמֶר
אַל־תִּקְרַ֣ב הֲלֹ֑ם שַׁל־נְעָלֶ֙יךָ֙ מֵעַ֣ל
רַגְלֶ֔יךָ כִּ֣י הַמָּק֗וֹם אֲשֶׁ֤ר אַתָּה֙ עוֹמֵ֣ד
עָלָ֔יו אַדְמַת־קֹ֖דֶשׁ הֽוּא׃ ו וַיֹּ֗אמֶר
אָנֹכִי֙ אֱלֹהֵ֣י אָבִ֔יךָ אֱלֹהֵ֧י אַבְרָהָ֛ם
אֱלֹהֵ֥י יִצְחָ֖ק וֵאלֹהֵ֣י יַעֲקֹ֑ב וַיַּסְתֵּ֤ר
מֹשֶׁה֙ פָּנָ֔יו כִּ֣י יָרֵ֔א מֵהַבִּ֖יט אֶל־
הָאֱלֹהִֽים׃ ז וַיֹּ֣אמֶר יְהוָ֔ה רָאֹ֥ה רָאִ֛יתִי

אונקלוס

ד וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי אִתְפְּנִי לְמִחֱזֵי וּקְרָא לֵהּ יְיָ מִגּוֹ אַסְנָא וַאֲמַר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַאֲמַר הָא אֲנָא: ה וַאֲמַר לָא תִקְרַב הַלְכָא שְׁרִי סֵינָךְ מֵעַל רַגְלָךְ אֲרֵי אַתְרָא דְּאַתְּ קָאִים עֲלוֹהִי אֲתַר קַדִּישׁ הוּא: ו וַאֲמַר אֲנָא אֱלָהָא דְאָבוּךְ אֱלָהָא דְאַבְרָהָם אֱלָהָא דְיִצְחָק וֵאלָהָא דְיַעֲקֹב וּכְבַשִׁנּוּן מֹשֶׁה לְאַפּוֹהִי אֲרֵי דָחִיל מִלְּאִסְתַּכָּלָא בְּצֵית יְקָרָא דַייָ: ז וַאֲמַר יְיָ מִגְלָא גְלֵי קֳדָמַי יָת

תו"א וירא ה' כי סר שבת סה: משה משה ספר הזוהר פרשת דברים: ויאמר אל תקרב הלם שבת שם בתרא קי זבחים קיב: של נעליך ברכות סג: ויסתר משה ברכות ז: ויאמר ה' ראה עקרים פ' אחרון:

בעל הטורים

(ו) ויסתר משה פניו. ב' במס' הכא ואידך ויסתר עמל מעיני. שאילו היה מביט בזיו השכינה בתוך הסנה והיה מבקש רחמים על ישראל לא היו גולים יותר כי הסנה הוא סי' עמו אנכי בצרה וזהו ויסתר עמל מעיני שאם לא היה מסתיר פניו היה מסתיר עמל מעיני: (ז) ראה ראיתי. ב' בה' כנגד ה' עבודות. בפרך. מרר. לחץ. עינוי. עבודה קשה וכנגדם ה"פ סנה בפרשה: לעקתם. ב' ואת לעקתם שמעתי. כי גדלה לעקתם גבי סדום לומר שגדלה לעקתם כלעקת סדום:

רשב"ם

הסנה לא היה נאכל כלל: (ד) וירא ה'. המלאך קורא על שמו של הקב"ה: (ה) של. השלך. גזרת ונשל גוים רבים. כאשר יאמר מן נסע סעו. כן יאמר סע לשון צווי וגם של תשלו לה:

רש"י

מכאן להתקרב שם: (ה) של. שלוף והולא. כמו (דברים יט) ונשל הברזל כי ישל זיתך: אדמת קודש הוא.

בית יהודא

משה הָט גֶעזָאגְט (אֶסוּרָה מִכָּאן) אִיךְ וֶועל אַוֶועק גֵיין פוּן דַאנֶען (לְהִתְקָרֵב שָׁם) אִיךְ זָאל מִיךְ דֶערְנֶענְטֶערִין צוּם דָארְן: (ה) (נְשַׁל). אִיז דֶערְטַייטְשׁ (שְׁלוֹף וְהוֹצֵא) וַוארְף אַרָאפּ דִי שִׁיךְ פוּן דַיינֶע פִּיס (כְּמוֹ) ווי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל) דֶער אַייזֶען וֶועט אַרָאפְּגֶעווָארְפֶען וֶוערֶען (כִּי יִשַּׁל זֵיתֶךָ) עֶר וֶועט אַרָאפְּוַוארְפֶען דַיינֶע אֵייל בִּירְטֶען: וְאַדְמַת קוֹדֶשׁ הוּא: (הַמָּקוֹם) דֶער אָרְט וָוס דוּ שְׁטֵייסְט אוֹיף אִים

דעת זקנים מבעלי התוספות

סנה בתמיה: (ד) ויאמר הנני. אמר יתברך אתה ענית הנני כמו אברהם זקנך וכתיב במקום גדולים אל תעמוד. אמר לו יתברך אל תקרב הלום לא לכהונה דכתיב ביה קרב אל המזבח ולא למלכות דכתיב ביה הלום גבי דוד: (ה) של. לכך הוצרך לומר מעל רגליך משום שיש נעל שהוא על היד ובלע"ז גנ"ט והוא נעל שנתן בעז לגואל דכתיב איש נעלו ונתן לרעהו וגם כשיו רגילים השרים והשלטונים לקנות בגנ"ט שלהם. ומה שמקשים שהוצרך כאן לשלוף שני רגליו ויהושע ביריחו לא חלץ

פירוש לתורת אלהים

רְאֶה אוּנ אִיךְ וֶועל זֶעהְן דָס גְרוֹסֶע ווָאנְדֶער מַדוּעַ ווָארוּם דֶר דָארֶן וֶוערְט נִיט פַר בְּרֶענְט: (ד) וַיַּרְא אוּנ גָאט הָט גֶזֶעהֶן כִּיסָר אַז מֹשֶׁה הָט אָפּ גֶקֶערְט גֶעגֶעהְן צוּם דָארֶן לִרְאוֹת צוּ זֶעהְן דֶעם ווָאנְדֶר וַיִּקְרָא הָט גָאט גֶערוּפֶן צוּ מֹשֶׁה אוֹס דֶעם דָארֶן וַיֹּאמֶר הָט מֹשֶׁה גֶזָאגְט הִנֵּנִי דָא בִּין אִיךְ: (ה) וַיֹּאמֶר אוּנ גָאט הָט גֶזָאגְט צוּ מֹשֶׁה אַל דוּ זָאלְסְט נִיט גֶעגֶעהְן אַהֶער שַׁל טוּ אוֹס דִי שִׁיךְ פוּן דַיינֶע פִּיס כִּי ווָארוּם דָאס אָרְט ווָאס דוּא שְׁטֵייסְט דְרוֹיף אַדְמַת דָס אִיז הֵיילִיגֶע עֶרְד: (ו) וַיֹּאמֶר אוּנ גָאט הָט גֶזָאגְט צוּ מֹשֶׁה אָנֹכִי אִיךְ בִּין דֶער גָאט פוּן דַיין פָאטֶער אֱלֹהֵי דֶער גָאט פוּן אַבְרָהָם אוּנ פוּן יִצְחָק אוּנ פוּן יַעֲקֹב וַיַּסְתֵּר אוּנ מֹשֶׁה הָט בֶּעהַאלְטִין זַיין פָּנִים כִּי יָרֵא דֶען עֶר הָאט מוֹרָא גֶהַאט מֵהַבִּיט צוּ קוּקֶן צוּ גָאט: (ז) וַיֹּאמֶר אוּנ גָאט הָט גֶזָאגְט צוּ מֹשֶׁה

ספר הישר

ט נָאךְ שְׁוֶוער גִימַאכְט דִי אַרְבֵּייט אוֹיף יִשְׂרָאֵל אוּנ הָאט זֵיי נִיט גֶעגֶעבְּן קֵיין שְׁטְרוֹי צוּ קֶענֶען מִיט דִי צִיגֶל נָאר זַייא מוּזֶן זִיךְ קְלַייבְּן שְׁטְרוֹי ווִי זֵיי וֶועלֶען גֶפִינֶען אוּנ דִי צָאל פוּן צִיגֶל זָאלֶען זֵיי ... מוּזֶן מַאכֶן אַזוֹי וִוי פְרִיעֶר. אוּנ ווִי דִי יִשְׂרָאֵל הָאבֶן דָס דֶער ... הָאבֶן זֵיי אָן גֶהוֹיבֶּן צוּ קְלָאגֶן אוּנ צוּ זִיפְצֶן אוּנ זַייא הָאבֶּען ... צוּ גָאט אוּנ גָאט הָט גֶעהֶערְט דָס גֶשְׁרֵיי אוּנ הָט גֶעדַאכְט

משלים על התורה

... קְרַאנְק. ווֶעט אִים דֶער מֶעדִיצִין אִיצְט קְרַאנְק מַאכֶן, אוּנ צוּ זַיין אֱמֶת קְרַאנְקַייט וֶועט דֶער מֶעדִיצִין נָאךְ מֶער

רֶעצֶעפְּטֶן אוֹיף דִי קְרַאנְקַייט וָוס עֶר שְׁרַייבְּט אִין בְּרִיף, הָט דֶער דָאקְטֶער גִיעֶנְטְפֶערְט אוֹיף אַבְּרִיף קֶען אִיךְ נִיט גֶעבֶּען רֶעצֶעפְּטֶן, טָאמֶער אִיז דֶר קְרַאנְקֶער אַלֵיין גֶענַארְט אִין זַיין קְרַאנְקַייט, עֶר מֵיינְט עֶר אִיז קְרַאנְק אוֹיף דִי קְרַיינְק וָואס עֶר שְׁרַייבְּט, אוּנ אִין אֱמֶת אִיז עֶר נָאר קְרַאנְק אוֹיף אַיין אַנְדֶער קְרַיינְק, אוּנ אַז אִיךְ וֶועל אִים שִׁיקֶען מֶעדִיצִין אוֹיף דִי קְרַיינְק וָואס עֶר שְׁרַייבְּט, אוּנ עֶר אִיז דִיא קְרַיינְק נָאר

שאדן

אֶל־הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵבָה׃ ב וַיֵּרָא
מַלְאַךְ יְהוָה אֵלָיו בְּלַבַּת־אֵשׁ מִתּוֹךְ
הַסְּנֶה וַיַּרְא וְהִנֵּה הַסְּנֶה בֹּעֵר בָּאֵשׁ
וְהַסְּנֶה אֵינֶנּוּ אֻכָּל׃ ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אָסֻרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הַמַּרְאֶה
הַגָּדֹל הַזֶּה מַדּוּעַ לֹא־יִבְעַר הַסְּנֶה׃

אונקלוס

דְּאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַיָי לְחוֹרֵב׃
ב וְאִתְגְּלִי מַלְאָכָא דַיָי לֵיהּ בְּשַׁלְהוֹבִית אֶשָּׁתָא מִגּוֹ אַסְנָא וַחֲזָא וְהָא אַסְנָא בָּעַר בְּאֶשָּׁתָא וְאַסְנָא לֵיתוֹהִי מִתְאֲכִיל׃
ג וַאֲמַר מֹשֶׁה אִתְפְּנֵי כְעַן וְאֶחֱזֵי יָת חֶזְוָנָא רַבָּא הָדֵין מָא דֵין לָא מִתּוֹקַד אַסְנָא׃

תר"א בלבת אש בבה קמץ ס: ויאמר משה אסורה גא שבת סו עקידה שער מו׃

רשב"ם

הוא אומר ומת מלך מצרים. להעיד על מה שאמר הקב"ה כי מתו כל האנשים וגו' כמו וחם הוא אבי כנען׃ (ב) איננו אוכל. אפי' במקום יציאת הלהבה מן

ביה יהודא

פון גְזֵלָה (שֶׁלֹּא יִרְעוּ בִּשְׂדוֹת אֲחֵרִים) די שעפסן זאלין זיך ניט פיטערן אין פרעמדע פעלדער׃ואל הר האלהים. צום גאטליכן בארג, איצט איז דר בארג נאך ניט גיוועזן הייליג נאר דר פסוק רופט דעם בארג (עַל שֵׁם הֶעָתִיד) אויף דעם נאמען ווס ער וועט שפעטער האבען׃ (ב) ובלבת אשו. (בְּשַׁלְהֶבֶת אֵשׁ) מיט אפלאם פייער (לִבּוֹ שֶׁל אֵשׁ) דס הארץ ודר מיטען פון פייער (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אין פסוק (לֵב הַשָּׁמַיִם) דם הארץ ודער מיטען פון הימעל (בְּלֵב הָאֵלָה) אין דאס הארץ ואין מיטען פון בוים (וְאַל תִּתְמַהּ עַל הַתָּי"ו) זאלסט דיך ניט וואנדערן אויף דעם תי"ו פון בלבת, עס דארף דאך שטיין בלב (שֶׁיֵּשׁ לָנוּ כַּיּוֹצֵא בוֹ) ווארום מיר האבען נאך אזוי אנווארט (מָה אֲמֻלָּה לִבָּתֵךְ) וויא פארשניטען איז דיין הארץ. איז אויך דער תי"ו איבעריג עס דארף שטיין לבך׃מתוך הסנה׃ הקב"ה האט זיך בעוויזען צו משה פון אדארען (וְלֹא אִילָן אַחֵר) פאר וואס ניט פון איין אנדער בוים? (מִשּׁוּם עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה) הקב"ה הט געוויזען אז ער האט אויך צער פון די צרות וואס יודען האבען, דריבער רוהט די שכינה אויף אדארען ניט אויף אשיינעם בוים׃ואכל׃ (נֶאֱכָל) פארברענט (כְּמוֹ) וויא עס שטייט אין פסוק (לֹא עֻבַּד בָּהּ) עס איז ניט געארבעט געווארען מיט איר (אֲשֶׁר לֻקַּח מִשָּׁם) ווס ער איז גענומען געווארען פון דארטן׃ (ג) ואסרה נאו.

רש"י

אחרים: אל הר האלהים. על שם העתיד׃ (ב) בלבת אש. בשלהבת אש לבו של אש כמו לב השמים. (שמואל ב יח) בלב האלה ואל תתמה על התי"ו שיש לנו כיוצא בו (יחזקאל טז) מה אמולה לבתך׃ מתוך הסנה. ולא אילן אחר משום עמו אנכי בצרה׃ אכל. נאכל כמו לא עבד בה. אשר לקח משם׃ (ג) אסורה נא. אסורה

דעת זקנים מבעלי התוספות

גאסף׃ ויבא אל הר האלהים וכו' מתוך הסנה. לפי שאי אפשר מן הסנה לעשות צלמי' לע"ז׃ (ג) מדוע לא יבער הסנה. פי' מדוע אינו מתבער מן העולם מלשון בערתי הקדש מן הבית ומפי מורי ז"ל שמעתי בתמיה כלומ' מדוע איננו אוכל וכי לא יבער

ליקוטי יקרים

(ב) וַיֵּרָא מַלְאַךְ ה' אֵלָיו בְּלַבַּת אֵשׁ וגו'. דר זוהר פרעגט פאר ווס הט הקב"ה זיך באוויזען צו משה מיט פייער, ניט וויא ער הט זיך בעוויזען צו אנדערע נביאים, רבי יהודה זאגט ווייל משה איז ניט גלייך געווען צו אנדערע מענטשען, אלע מענטשען אז זיי גענעגען צו פייער ווערען זיי פארברענט, אונ משה האט גענענט צו פייער אונ איז ניט פארברענט געווארען, וויא עס שטיים אין פסוק משה הט גענענט צום ערפיל ווס דארטען איז געווען הקב"ה, אונ ווען אלע יודן האבן מורא געהאט פר דעם גרויסען פייער ווס איז געווען ווען הקב"ה הט געגעבן די תורה איז משה געווען אין דעם פייער, רבי אבא זאגט ווייל עס שטיים ביי משה כי מן המים משיתהו, איך האב אים ארויס גענומען פון וואסער, אונ וואסער האט ניט מורא פאר פייער׃

פירוש לתורת אלהים

יִתְרוֹ דר האר פון מִדְיָן וַיִּנְהַג אונ משה הט גפירט די שאף אונטער דר מִדְבָּר (עיין רש"י) וַיָּבֹא אֶל הַר הָאֱלֹהִים אונ ער איז גקומען צו גאטס בארג נאך חורב[עיין רש"י]׃ (ב) וַיֵּרָא אונ עס האט זיך באוויזען מַלְאַךְ יְיָ די שכינה פון גאט אֵלָיו צוא משה בְּלַבַּת אֵשׁ מיט אפלאם פייער מִתּוֹךְ הַסְּנֶה אוס אדארין וַיַּרְא אונ משה הט גזעהן וְהִנֵּה הַסְּנֶה בֹּעֵר בָּאֵשׁ דר דארן ברענט אין פייער וְהַסְּנֶה אונ דר דארן ווערט ניט פר ברענט׃ (ג) וַיֹּאמֶר אונ משה האט גזאגט אָסוּרָה נָּא איך וועל אפ קערען פון דעם ארט ווא איך שטיי אונ וועל גיין נאהנט צום דארן

משלים על התורה

געזאגט פון דיא ארבעט וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבוֹדָה, האבען די יודן אביסעל אפגעזיפצט פון די ארבעט, אפגעצויגן דעם שווערען אטעם, ניזעקו, אונ זיי האבען געשריגן, ניט צו הקב"ה האבן זיי געשריגן, נאר עס איז ארויס געגאנגן געשריגענע ווערטער פון זייער הארצן, ותעל שועתם אל האלהים, נאר זייער שרייען איז אליין ארויף געגאנגן צו הקב"ה, אפילו די יודן האבן ניט געשריגן צו הקב"ה, מן העבודה, זיי האבן געשריגן פון די ארבעט, פון דעסטוועגן איז דם געשרייא געקומען פאר הקב"ה, דר ענין איז געווען למשל אקראנקער הט אמאל געשריבן אבריף צו אדאקטר, אין דעם בריף האט ער בעשריבן זיין גאנצע קראנקייט, אונ ער הט געבעטן בייא דעם דאקטער ער זאל אים שיקע

ספר הישר

הט גבייכט ביז נח דר נאך צו אברהם אונ ווייטער ביז יוסף נאך דעם אז יוסף איז גשטארבן זענן גקומען די שררות פון מצרים אין דעם הויז פון יוסף אונ האבן צו גנומען דעם שטעקין אונ ער איז אן גקומען צו יתרו אונ ער הט אים גפלאנצט אין זיין גארטן אונ קיינר הט אים ניט געקענט אוס רייסן. אונ ווי יתרו הט געזעהן דעם שטעקין אין דר האנד פון משה הט ער זיך פאר וואונדערט אונ הט אים געגעבן צפורה פר אווייב. אונ דער מלך פון מצרים

מִן־הָעֲבֹדָה׃ כד וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־
נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ
אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב׃
כה וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיֵּדַע אֱלֹהִים׃ רביעי ס ג א וּמֹשֶׁה הָיָה
רֹעֶה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ חֹתְנוֹ כֹּהֵן מִדְיָן
וַיִּנְהַג אֶת־הַצֹּאן אַחַר הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא

פָּלְחָנָא׃ כד וּשְׁמִיעַ קֳדָם
יְיָ יָת קְבִלְתְּהוֹן וּדְכִיר יְיָ
יָת קְיָמֵיהּ דְּעִם אַבְרָהָם
דְּעִם יִצְחָק וּדְעִם יַעֲקֹב׃
כה וּגְלֵי קֳדָם יְיָ שִׁעְבּוּדָא
דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר
בְּמֵימְרֵיהּ לְמִפְרְקְהוֹן יְיָ׃
א וּמֹשֶׁה הֲוָה רָעֵי יָת
עָנָא דְּיִתְרוֹ חֲמוּהִי רַבָּא
דְּמִדְיָן וּדְבַר יָת עָנָא
לְבָתַר שְׁפַר רַעְיָא
לְמַדְבְּרָא וַאֲתָא לְטוּרָא

תר"א וירא מלאך שבת סז:

רשב"ם

שהיה עתה בן שמונים שנה כשדיבר הקב"ה עמו וימת עתה המלך שהיה מבקש להורגו וישראל נאנחו עד עתה וראה הקב"ה בעניים: (כד) ויזכור אלהים את בריתו. שנשבע לשלשתם לתת להם את ארץ כנען ועתה נתקרב הזמן של ד' מאות שנה שאמר לאברהם: (א) ומשה היה רועה את צאן וגו' ונראה לו הקב"ה וצוהו לשוב למצרים ולא היה משה רוצה כי היה מתירא עד שאמר לו הקב"ה כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך זה פרעה שמת. לכך

רש"י

(כד) נאקתם. צעקתם. וכן (איוב כד) מעיר מתים ינאקו: את בריתו את אברהם. עם אברהם: (כה) וידע אלהים. נתן עליהם לב ולא העלים עיניו: (א) אחר המדבר. להתרחק מן הגזל שלא ירעו בשדות

בית יהודא

(כד) וַנַּאֲקָתָם) . (צַעֲקָתָם) זֵייעֶר שְׁרַייעֶן (וְכֵן) אוּנ אַזוֹ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (מֵעִיר מְתִים יִנְאָקוּ) מֶענְטְשִׁין שְׁרַייעֶן פוּן שְׁטָאט: וְאֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם) , מֵיינְט מֶען (עִם אַבְרָהָם) מִיט אַבְרָהָם, הקב"ה הָט גֶעדֵיינְקְט דֶעם פַארְבִּינְדוּנְג וָוס עֶר הָט גְמַאכְט מִיט אַבְרָהָם: (כה) וַיֵּדַע אֱלֹהִים) . זָאגְט רַשִׁ"י (וְנָתַן עֲלֵיהֶם לֵב וְלֹא הֶעֱלִים עֵינָיו) הקב"ה הָט גֶעגֶעבֶּן זַיין הַארְץ אוֹיף דִיא יוּדִין אוּנ עֶר הָאט נִיט אַװעקְגֶענוּמֶען זַיינֶע אוֹיגֶן פוּן זַייא: (א) וַאַחַר הַמִּדְבָּר) . מֹשֶׁה אִיז גֶעגַאנְגֶן מִיט דִיא שֶׁעפְּסֶען בִּיז נָאךְ דֶר מִדְבָּר (לְהִתְרַחֵק מִן הַגָּזֵל) עֶר זָאל זִיךְ דֶערְוַוייטֶערֶען

דעת זקנים מבעלי התוספות

ויאנחו מאחר שמת המלך יכול משה לשוב למצרים וגם בני ישראל נאנחו וגם הקב"ה ית"ש זכר את בריתו כל הדברים האלה גרמו שנשתלח משה: (א) וינהג את הצאן. בשרו שתהי' צאנו כלה במדבר ואחר כך נאסף עמהם שאחר שכלו מתי מדבר מיד

פירוש לתורת אלהים

וַיֵּאָנְחוּ אוּנ זַייא הָאבֶּען גְזִיפְצְט דִי קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבוֹדָה פוּן דֶער שְׁװערֶע אַרְבֶּעט וַיִּזְעָקוּ אוּנ זַייא הָאבֶּן גְשְׁרִיגֶן וַתַּעַל אוּנ עֶס אִיז אַרוֹיף גְגַאנְגֶן זַייעֶר גְשְׁרֵיי צוּ גָאט מִן הָעֲבוֹדָה מַחֲמַת זַייא הָאבֶּן גִיהַאט אַשְׁװערֶע אַרְבֶּעט: (כד) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אוּנ גָאט הָט גִיהֶערְט זַייעֶר גְשְׁרֵייא וַיִּזְכּוֹר אֱלֹהִים אוּנ גָאט הָאט גִידֶענְקְט אֶת בְּרִיתוֹ זַיין זִיכֶערְהַייט וָוס עֶר הָט כּוֹרֵת בְּרִית גְוֶוען אֶת מִיט אַבְרָהָם אוּנ מִיט יִצְחָק אוּנ מִיט יַעֲקֹב: (כה) וַיַּרְא אֱלֹהִים אוּנ גָאט הָאט גְזֶעהֶן דֶעם שִׁיעְבּוּד פוּן דִי קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים אוּנ גָאט הָט גֶעוּוּסְט וָוס מֶען דַארְף אִיצְט טָאהֶן [עיין רש"י]: (א) וּמֹשֶׁה אוּנ מֹשֶׁה הָט גְפַאשֶׁעט דִי שָׁאף פוּן זַיין שְׁװֶער

ליקוטי נחמיה

גֶעטְרִיבֶּן פוּן בְּרוּנֶען, הָט דֶר פָּאטֶער צוּ זֵיי גֶעזָאגְט וּמַדּוּעַ מִהַרְתֶּן וגו', ווי אַזוֹ קֶענְט אִיר זָאגֶן מֶען הָט אַייךְ אַװעק גֶעטְרִיבֶּן פוּן בְּרוּנֶען אוּנ נִיט גֶעלָאזְט שֶׁעפְּסִין וַואסֶער, אִיר זֶענְט דָאךְ הַיינְט גֶעקוּמֶן פְרִיעֶר ווִיא אַלֶע טָאג ווֶען אִיךְ הָאבּ גֶעדִינְט דִיא עֲבוֹדָה זָרָה, הָאבֶּן דִי טֶעכְטֶער גְזָאגְט מִיר הָאבֶּן הַיינְט גְהַאט אַגְלִיקְלִיכֶע טְרֶעפוּנְג, מִיר הָאבֶּן גְטְרָאפֶן אַמִצְרִי אִיז גֶעזֶעסֶן נֶעבֶּן דִי בְּרוּנֶען וִוי עֶר הָט גֶעזֶעהֶן דִי פַּאסְטוּכֶער הָאבֶּן אוּנְז אַװעק גֶעטְרִיבֶּן פוּן בְּרוּנֶען אוּנ הָאבֶּן אוּנְז גֶעוָואלְט נָאךְ שְׁלֶעכְטֶס טָאהֶן, הָאט עֶר אוֹיף אוּנְז רַחֲמָנוּת גֶעהַאט אוּנ הָאט אוּנְז גֶעטָאהֶן צְווֵיי טוֹבוֹת, עֶרְשְׁטֶענְס הָאט עֶר אוּנְז גֶערֶעטֶעט פוּן דֶעם שְׁלֶעכְטֶס וָואס דִיא פַּאסְטוּכֶער הָאבֶּן אוּנְז גֶעוָואלְט טָאהֶן, צְווֵייטֶענְס הָאט עֶר אַלֵיין אָנְגֶעשֶׁעפְּט וַואסֶער אוּנ הָאט גִיגֶעבֶּען טְרִינְקֶען דִי שֶׁעפְּסִין, נָאךְ אַזוֹיךְ הָאבֶּן מִיר גֶעזֶעהֶן פוּן דֶעם מִצְרִי, מִיט צְווֵיי מָאל אָנְשֶׁעפֶּן וַואסֶער אִיז גִיוֶוען גֶענוּג פַאר אַלֶע שֶׁעפְּסִין צוּם טְרִינְקֶען, אוּנ עֶר אִיז אַמִצְרִי אוּנ דִינְט עֲבוֹדָה זָרָה, פוּן דֶעסְט וֶועגִין הָט עֶר דָם גֶעקֶענְט טָאן, פַאר וָואס הָאסְטוּ דִיךְ אָפְּגֶעשֵׁיידְט פוּן דִיא עֲבוֹדָה זָרָה? הָאט רְעוּאֵל גֶעזָאגְט צוּ זַיינֶע טֶעכְטֶער, וְאַיּוֹ, וואוּ אִיז דֶר מֶענְטְשׁ, דֶער מֶענְטְשׁ אִיז שׁוֹן גֶעוִוים נִיטָא נֶעבֶּן בְּרוּנֶען, וָוארוּם וִוי אִיר דֶערְצֵיילְט אִיז עֶר נִיט גִיוֶוען אַמִצְרִי, אַמִצְרִי וֶועט נִיט טָאן אַזֶעלְכֶע זַאכֶן, עֶר אִיז גֶעוִוים גְוֶוען אַמַלְאָךְ גְשִׁיקְט פוּן הקב"ה וַוייל אִיךְ הָאבּ אַװעקְגֶעוָוארְפֶן דִיא עֲבוֹדָה זָרָה, אוּנ עֶר אִיז גֶעוִוים שׁוֹין אַװעקְגֶעפְלוֹיגִין, אוּנ ווֶען אֲפִילוּ עֶר אִיז נִיט אַמַלְאָךְ נָאר אַמֶענְטְשׁ, אָבֶּער נִיט אַמִצְרִי, אוּנ אִיר הָאט נִיט גוּטְס גִיטָאהֶן וָוס אִיר זֶענְט אַװעקְגֶעגַאנְגֶן פוּן אִים אוּנ אִיר הָאט אִים נִיט מִיט גֶערוּפִין אַהֵיים, רוּפְט אִים עֶר זָאל קוּמֶען צוּא אוּנְז וֶועט עֶר דָא עֶסִין, זָאגְט דֶער מדרש פוּן אַלֶע טֶעכְטֶער אִיז גֶעלָאפֶן צִפּוֹרָה, אוּנ מֶען הָט אִיר גֶערוּפֶן צִפּוֹרָה וַוייל זִיא אִיז גֶעפְלוֹיגֶן ווִי אַפוֹיגִיל אוּנ דָם גֶעבְּרֵיינְגְט מֹשֶׁה'ן צוּא אִיר פָאטֶער אִין שְׁטוּב:

ספר הישר

אִיז פַר טְרִיבֶּן גְוָוארֶן פוּן גַן עֵדֶן הָט עֶר גְנוּמֶן דֶעם שְׁטֶעקִין אוּנ עֶר

משלים על התורה

זַיינֶע בֵּייגֶר זֶענֶן אִים צוּבְּרָאכֶן פוּן דִי אַרְבֶּעט, דָס זֶעלְבִּיגֶע אִיז גֶעוֶוען בַּייא יוּדֶן אַזוֹי לַאנְג ווִי זֵיי הָאבֶּן גֶעאַרְבֶּעט אוּנ מֶען הָט זֵיי נִיט גִילָאזְט אָפְּרוּהֶען פוּן דִי אַרְבַּט, הָאבֶּן זֵיי נִיט גֶעשְׁפִּירְט ווִי זֵייעֶרֶע בֵּייגֶר זֶענֶן צוּבְּרָאכִין, נָאר אַז דֶער מֶלֶךְ אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּן אוּנ אַלֶע מִצְרִים זֶענֶן גֶעוֶוען בֶּעשֶׁעפְטִיגְט מִיט דֶעם מֶלֶךְ, דִי יוּדֶן הָאט מֶען אַבִּיסֶעל אָפּ־

מֹשֶׁה לָשֶׁבֶת אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת־
צִפֹּרָה בִתּוֹ לְמֹשֶׁה׃ כב וַתֵּלֶד בֵּן
וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר
הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה׃ פ כג וַיְהִי בַיָּמִים
הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם
וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבֹדָה
וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל־הָאֱלֹהִים

אונקלוס

מֹשֶׁה לְמִיתַב עִם גַּבְרָא
וִיהַב יָת צִפּוֹרָה בְּרַתֵּיהּ
לְמֹשֶׁה׃ כב וִילִידַת בַּר
וּקְרָא יָת שְׁמֵיהּ גֵּרְשֹׁם
אֲרֵי אֲמַר דַּיָּר הֲוֵיתִי
בַּאֲרַע נוּכְרָאָה׃ כג וַהֲוָה
בְּיוֹמַיָּא סַגִּיאַיָּא הָאִנּוּן
וּמִית מַלְכָּא דְמִצְרַיִם
וְאִתְאֲנַחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִ[ן]
פָּלְחָנָא דַּהֲוָה קְשֵׁי
עֲלֵיהוֹן וּזְעִיקוּ וּסְלֵיקַת
קְבֵלְתְּהוֹן לִקְדָם יְיָ מִ[ן]

רשב"ם

שחובב הוא יתרו שבכל מקום שמזכיר חותן משה מזכיר יתרו: (כג) ויהי בימים הרבים ההם. לאחר שהרג משה את המצ[רי]
(כב) בארץ נכריה. שכך משמע גרשום גר שם בארץ רחוקה: ובקש פרעה מלך מצרים להרוג את משה ויברח מפניו ע[...]

בית יהודא

מיר געוואלט (הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר) איך האב געוואלט רעדען (וּמִדְרָשׁוֹ) דר מדרש זאגט (לָשׁוֹן אָלָה) אשבועה (נִשְׁבַּע לוֹ) משה הט געשווארען צו יתרו (שֶׁלֹּא יָזוּז מִמִּדְיָן כִּי אִם בִּרְשׁוּתוֹ) ער זאל זיך ניט רירען ווער זאל ניט אוועק גיין) פון מדין · נאר ווען ער וועט אים ערלויבען אוועק צו גיין: (כג) וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם). עס איז שוין אוועק גגאנגען פיל יאהרען (שֶׁהָיָה משה גר בְּמִדְיָן) ווס משה הט געוואהנט אין מדין. (וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם) אונ דער מלך פון מצרים איז געשטארבין (וְהוּצְרְכוּ יִשְׂרָאֵל לִתְשׁוּעָה) אונ יודין האבן געדארפט געהאלפן ווערן פון מצרים (וּמֹשֶׁה הָיָה רוֹעֶה) אונ משה הט געפיטערט דיא שעפסן פון יתרו (וּבָאת תְּשׁוּעָה עַל יָדוֹ) איז געקומען דיא הילף דורך משה (וְלָכֵךְ נִסְמְכוּ פָּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ) דריבער שטייען דיא פרשיות נאנט צוזאמען איינע נאך די אנדרע: וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם). זאגט רש"י מען מיינט ניט ער איז געשטארבין, נאר „נִצְטָרַע" ער איז געווארען מצורע וקרעציג) (וְהָיָה שׁוֹחֵט תִּינוֹקוֹת יִשְׂרָאֵל וְרוֹחֵץ בְּדָמָם) פלעגט מען שעכטן דיא יודישע קליינע קינדר אונ ער פלעגט זיך באדען אין זייער בלוט

רש"י

הואלנו. הואלתי ק לדבר. ומדרשו לשון אלה נשבע לו של[א] יזוז ממדין כי אם ברשותו: (כג) ויהי בימים הרבי[ם] ההם. שהיה משה גר במדין וימת מלך מצרים והוצרכ[ו] ישראל לתשועה ומשה היה רועה וגו' ובאת תשועה על י[דו] ולכך נסמכו פרשיות הללו. (כר"י): וימות מלך מצרים ס"ר) נצטרע ר והיה שוחט תינוקות ישראל ורוחץ בדמם

שפתי חכמים

כזו אלא כלחם בשלמי אלו דבר כן בפניו הי' שייך לו' שדבר מעט ועשה הרבה כדפירש"י גבי ואקחה פת לחם וגו' אע"ג דאברהם היה צדיק ודרך צדיקים שאומרים מעט כו' משא"כ ביתרו אבל כאן דבר יתרו שלא בפניו של משה אין שייך זה כלל דאברהם דבר כן בפני המלאכי' ותו דמשמע קראן לו רק בשביל אכילת לחם לבד ואח"כ ילך לדרכו וכי כל החרדה הזאת שאמר למה עזבתן וגו' קראן לו וגו' כלאי בשביל זה לבד ל"פ ש[...] יאכל וכו' וז"ש ויואל משה לשבת וגו' לישאר אצל יתרו ע"י ויתן את צפורה וגו' וא"ש ל' ויואל פי' ויתרצה דמשמע בהדיא שיתרו בקש ממנו ומשה נתרצ' למלאות בקשתו וא"כ ע"כ צ"ל שזה גרמז כמ"ש קראן לו ויאכל לחם שמא ישא כו' דמש"ה שלא אחר משה ודו"ק: ק צ"ל דמיי[...] בכא ראיה מל' הואלתי שהוא ל' רציתי מהואלתי האחרון דכתיב לעיל בפ' וירא דב"פ כתי' שם הואלתי דהא הואלתי ראשון דכתי' שם אינו ל' רצ[...] אלא ל' התחלה כדפירש"י שם ע"ש: ר דאי פירושו שמת למה צעקו שמת המלך שיהיה אחר פרעה יהיה טוב אלא ודאי נצטרע ומצורע ח[...]

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כג) וימת מלך מצרים. כל זמן שאותו מלך קיים היו מצפ[ים] מתי ימות שמא תתבטל הגזרה וכשמת ולא נתבטלה אמ[רו] מעתה ידענו שאין לדבר סוף לכך ויאנחו ד"א וימת מלך מצר[ים]

ליקוטי נחמיה

קיין גאט, דיא תורה רופט אים כהן מדין ווייל ער איז געווען כהן מדין, איצט הט מען אים גערופן רעואל, ווייל רעואל איז צוויי ווערטער רעו אל, זיין פריינד איז גאט, הקב"ה, אונ ווייל ער האט אוועק געווארפען די עבודה זרה, דריבער האבען דיא פאסטוכער אוועק געטריבן זיינע טעכטער פון די ברונען אונ ניט געלאזט נעמען וואסר, דר צייל דר פסוק די טעכטער זענען געקומען אהיים אונ האבן געזאגט צום פאטער ווייל דיין נאמען ווס דו האסט דיר געגעבן „רעואל" ווייל דו האסט אוועק געווארפן די עבודה זרה אונ האסט גענומען דינען גאט דריבער האט מען אונז אוועק

פירוש לתורת אלהים

ביי דעם מענטש מיינט מען ביי יתרו [זייז יש...] וַיִּתֵּן אונ יתרו האט געגעבן זיין טאכטער צפורה צו משה פאר א ווייב: (כב) וַתֵּלֶד בֵּן אונ צפורה הט געווינען א זו[ן] וַיִּקְרָא אונ משה הט גרופן אֶת שְׁמוֹ זיין נאמען גרשום ד[...] איז טייטש עלינט כִּי אָמַר ווארום משה הט גזאג[ט] גֵּר הָיִיתִי איך בין געוועזן עלינט בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה א[...] אפרעמד לאנד: (כג) וַיְהִי בַיָּמִים אונ עס איז גווע[ן] אין די פיל טעג ארום וַיָּמָת אונ דר מלך פון מצרי[ם] איז גיווארען מצורע אונ פאר וואס שטייט אין פסוק וַיָּמָת ווארום א מצורע איז חשוב כמת [זייז ת...]

משלים על התורה

(כג) וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וגו'. דר נאטור איז ביי מענטשין ווען איינר ארבעט א שווערע ארבעט (ער האקט האלץ, אדער איין אנדער ארבעט), אונ דר בעל הבית פון דיא ארבעט לאזט אים ניט רוהען, אזוי לאנג וויא ער ארבעט שפירט ער ניט אזוי שטארק דיא שווערקייט פון דיא ארבעט, נאר ווען ער קומט אהיים אונ לייגט זיך אויף זיין בעט, הייבט ער אן צו שפירען ד[...]

ספר הישר

איז גגאנגען אין גארטען פון יתרו הט משה דר זעהן איין שטעקן מראה ספיר איז געפלאנצט אין דעם גארטן אויף אים איז [...] געקרויצט דעם נאמען פון גאט. האט משה אום געשטרעקט דא הנד אונ הט דעם שטעקין אום גרוסן. אונ אז אדם הרא[שון]

וַיּוֹשִׁעָן וַיַּשְׁקְ אֶת־צֹאנָם׃ יח וַתָּבֹאנָה אֶל־רְעוּאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ מִהַרְתֶּן בֹּא הַיּוֹם׃ יט וַתֹּאמַרְןָ אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ מִיַּד הָרֹעִים וְגַם־דָּלֹה דָלָה לָנוּ וַיַּשְׁקְ אֶת־הַצֹּאן׃ כ וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנֹתָיו וְאַיּוֹ לָמָּה זֶּה עֲזַבְתֶּן אֶת־הָאִישׁ קִרְאֶןָ לוֹ וְיֹאכַל לָחֶם׃ כא וַיּוֹאֶל

ם מֹשֶׁה וּפָרְקִנּוּן
וְשַׁקִי יָת עָנְהֵן׃
וַאֲתָאָה לְוָת רְעוּאֵל
בוּהֵן וַאֲמַר מָה דֵין
חִיתוּן לְמֵיתֵי יוֹמָא דֵין׃
וַאֲמָרָא גַּבְרָא מִצְרָאָה
בְנָא מִיַּד רָעֲיָא וְאַף
לָא דְלָא לָנָא וְאַשְׁקֵי
עָנָא׃ כ וַאֲמַר לִבְנָתֵיהּ
ן הוּא לְמָא דְנַן
בַקְתִּין יָת גַּבְרָא קְרַן
וְיֵיכוּל לַחְמָא׃ כא וּצְבִי

תו"א קראן לו ויאכל לחם סנהדרין קג: ויואל משה נדרים סה:

בעל הטורים

לגדור לו שבן הראשון שיולד לו שיהיה כומר לע"א וזה כוונתו כי ידע שיחזיר את הגיו למוטב כמו שעשה שהרי נתגייר מ"מ נענש שבן בנו נעשה כומר לע"א שנא' ויהונתן בן גרשון בן מנשה ודרשו חז"ל בן משה הי' אלא שתולין הקלקלה במקולקל:

רש"י

למה זה עזבתן. הכיר בו שהוא מזרעו של יעקב שהמים
ים פ לקראתו: ויאכל לחם. שמא ישא אחת צ מכם
א כי אם הלחם אשר הוא אוכל: (כא) ויואל. כתרגומו.
א כמשמעו) ודומה לו (שופטים יט) הואל נא ולין. ולו

בית יהודא

הָט דֶערְוַוייטֶערְט זֵייעֶר פָאטֶער יִתְרוֹ: (כ) וְלָמָּה זֶה עֲזַבְתֶּן. יִתְרוֹ הָט גֶעזָאגְט צוּ זַיינֶע טֶעכְטֶער פַר וָוס הָט אִיר אַוֶועקְגֶעלָאזְט דֶעם מֶענְטְשׁ (הִכִּיר בּוֹ) יִתְרוֹ הָט אִין אִים דֶערְקֶענְט (שֶׁהוּא מִזַּרְעוֹ שֶׁל יַעֲקֹב) אַז עֶר אִיז פוּן יַעֲקֹבְס קִינְדֶער (שֶׁהַמַּיִם עוֹלִים לִקְרָאתוֹ) וָואס דִיא וַואסֶער הֵייבִּין זִיךְ אוֹיף גֶעגִין אִים

רוּם דִיא טֶעכְטֶער הָאבֶּן אִים דֶערְצֵיילְט זֵיי הָאבֶּן גִיזֶעהְן דִיא וַואסֶער הָאבֶּן זִיךְ אוֹיפְגֶעהוֹיבֶּן גֶעגֶן אִים): וְיֹאכַל לָחֶם.
ט רש"י יִתְרוֹ הָאט נִיט גֶעמֵיינְט בְּרוֹיט נָאר עֶר הָאט גֶעמֵיינְט (שֶׁמָּא יִשָּׂא אַחַת מִכֶּם) טָאמֶר וֶועט עֶר גֶעמֶען זַיינֶע
אייךְ פַר אַוַוייבּ (כְּמָא דְאַתְּ אָמַר) ווִי דוּא זָאגְסְט אִין פָּסוּק יוֹסֵף הָט גִזָאגְט צוּ פּוֹטִיפַרְס וַוייבּ אַלֶץ הָאט דַיין מַאן גֶעגֶעבִּין
מַיין הַאנְט (כִּי אִם הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הוּא אוֹכֵל) נָאר דָאס בְּרוֹט וָוס עֶר עֶסְט וְדִיךְ וָואס דוּא בִּיסְט זַיין וַוייבּ) הָאט עֶר נִיט
עֶבֶּן אִין מַיין הַאנְט, זֶעהְן מִיר דָם וַוייבּ וֶוערְט גֶערוּפֶן בְּרוֹיט: (כא) וַיּוֹאֶל. (כְּתַרְגּוּמוֹ) וְוִיא דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט
) עֶר הָאט גֶעוָואלְט (וְדוֹמֶה לוֹ) גְלַייךְ צוּא דֶעם וָוארְט (הוֹאֶל נָא וָלִין) וִוייל אוּנ גֶעכְטִיג (וְלוּ הוֹאַלְנוּ) הַלְוַאי וָואלְטֶן

שפתי חכמים

רמ"ש] שמעתי דה"פ פירש מע"א של מדין לע"א אחרים כנוסרז"ל הנית ע"א שלא עבדה וא"כ ע"כ צ"ל שפירש מע"א אחת לע"א ת וכזה א"ש הא דפירש"י שהתנה עם משה שבן ראשון יהי' לע"א וכו' : פ [מהרש"ל] כ"ל שמדקדק רש"י מה זה ששאל יתרו לבנותיו למה הרתן כו' אם היה יודע שבכל יום באים הרועים ומגרשים אותם למה היו הולכים מתחלה קודם שהשקו הרועים ואם היה יודע דלאו יום באים הרועים תחלה א"כ למה היה שואל אותן דלמא היום ג"כ כאו הרועים אע"כ צ"ל שבאו היום כ"כ מהרה שאף אם לא באו הרועים לא היו באות כ"כ מהרה לכך שאל אותן למה מהרתן והם השיבו לו שבא אחד וכו' ועלו המים לקראתו שלא הוצרכנו לשאוב ומנ"ל שהם השיבו כך י"ל מדכתי' ותמלאנה את הרהטים וגו' משמע שלא היו מנקים את הצאן אלא מן הרהטים ששופכים מים לשם והם השיבו שבא איש ודלה להם והשקה את הצאן משמע שלא היה שופך אל הרהטים אלא כך היה משקה אותם אע"כ צ"ל שעלו המים לקראתו ולא היה צריך לשפוך עכ"ל (כאן יש לחדש ג"כ ואין הפנאי מספקת עכשיו): צ [מהרמ"ש] י"ל דק' לרש"י למה אמר ויאכל לחם וכי לא הי"ל ליתרו לכבדו על טובה

פירוש לתורת אלהים

ס טְבָעֶם וַיְגָרְשׁוּם אוּנ הָאבֶּן פַר טְרִיבֶּן זֵיי [עיין רש"י]
קָם אוּנ מֹשֶׁה אִיז אוֹיף גְשְׁטַאנֶען אוּנ הָט זֵיי גְהָאלְפֶּן
ק אוּנ הָט אֶן גְטְרֶענְקְט זֵייעֶרֶע שָׁאף: (יח) וַתָּבֹאנָה
דִי טֶעכְטֶער זֶענֶען גְקוּמֶען אֶל צוּ רְעוּאֵל אֲבִיהֶן זֵייעֶר
טֶר רְעוּאֵל דָם מֵיינְט מֶען יִתְרוֹ וַיֹּאמֶר הָט דֶער
טֶר צוּ זֵיי גְזָאגְט מַדּוּעַ פַר וָוס זֶענְט אִיר הַיינְט
גֶעךְ גְקוּמֶען: (יט) וַתֹּאמַרְןָ הָאבֶּען דִיא טֶעכְטֶער
אגְט אִישׁ מִצְרִי אַמֶענְטְשׁ פוּן מִצְרַיִם הִצִּילָנוּ הָט אוּנְז

ליקוטי נחמיה

(יח) וַתָּבֹאנָה אֶל רְעוּאֵל אֲבִיהֶן וגו'. דֶער אַלְשִׁיךְ הַקָּדוֹשׁ פְרֶעגְט אִין פָּסוּק (טז) שְׁטֵייט דֶר כֹּהֵן [פְּרִיסְטֶער] פוּן מִדְיָן הָט גֶעהַאט זִיבֶּן טֶעכְטֶער, אוּנ עֶס שְׁטֵייט נִיט זַיין נָאמֶען, אוּנ אִין פָּסוּק (יח) שְׁטֵייט דֶר נָאמֶען רְעוּאֵל, דֶר כֹּהֵן פוּן מִדְיָן הָאט דָאךְ גֶעהַאט זִיבֶּן נֶעמֶען פַר וָואס רוּפְט מֶען אִים נָאר מִיט דֶעם נָאמֶען רְעוּאֵל, אוּנ נִיט מִיט אֵיין אַנְדֶער נָאמֶען וְדֶער נָאמֶען יִתְרוֹ שְׁטֵייט אִין דִיא תּוֹרָה פִיל מָאהְל], דֶר תֵּירוּץ אִיז דֶער מדרש זָאגְט בַּיי דִי צַייט אִיז עֶר נִיט גְוֶועןְ דֶער כֹּהֵן [פְּרִיסְטֶער] צוּ דִיא עֲבוֹדָה זָרָה אִין מִדְיָן, וַוייל עֶר הָאט גֶעזֶעהְן דִי עֲבוֹדָה זָרָה אִיז

יל גְוֶועןְ פוּן דִיא פַאסְטוּכֶער וְגַם אוּנ אוֹיךְ דָּלֹה דָלָה לָנוּ עֶר הָאט אוּנְז אָן גְשֶׁעפְּט וַואסֶער וַיַּשְׁקְ אוּנ עֶר הָט
גְטְרֶענְקְט דִי שָׁאף: (כ) וַיֹּאמֶר הָט יִתְרוֹ גְזָאגְט צוּ זַיינֶע טֶעכְטֶער וְאַיּוֹ אוּנ וְוִיא אִיז דֶר מֶענְטְשׁ לָמָּה פַאר
הָאט אִיר אַוֶועק גִילָאזְט דֶעם מֶענְטְשׁ [עיין רש"י] קִרְאֶןָ לוֹ רוּפְט צוּא אִים וְיֹאכַל לָחֶם אוּנ לָאז עֶר עֶסִין
וט זֶענִין זֵייא גְגַאנְגֶען אוּנ הָאבֶּען אִים גְרוּפֶען: (כא) וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה אוּנ מֹשֶׁה הָאט גְיוָואלְט זִיצֶען

ספר הישר

כם זֵייעֶר אַרְבַּייט אִיף דִי יִשְׂרָאֵל אוּנ הָאבֶּן פַר בִּיטֶרְט זֵייעֶר קוֹל פוּן יִשְׂרָאֵל אוּנ הָט גֶעדֶענְקְט זַיין בְּרִית וָוס עֶר הָאט גֶעמַאכְט
ן מִיט אַלֶערְלֵיי שְׁוֶוערֶע אַרְבַּייט. אוּנ גָאט הָט צוּ גְהֶערְט דָם מִיט אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב. אוּנ מֹשֶׁה אִיז נָאךְ גְוֶועןְ בַּיי יִתְרוֹ אוּנ

פַּרְעֹה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וַיְבַקֵּשׁ
לַהֲרֹג אֶת־מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי
פַרְעֹה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל־
הַבְּאֵר׃ טז וּלְכֹהֵן מִדְיָן שֶׁבַע בָּנוֹת
וַתָּבֹאנָה וַתִּדְלֶנָה וַתְּמַלֶּאנָה אֶת־
הָרְהָטִים לְהַשְׁקוֹת צֹאן אֲבִיהֶן׃
יז וַיָּבֹאוּ הָרֹעִים וַיְגָרְשׁוּם וַיָּקָם מֹשֶׁה

אונקלוס

ית פתגמא הדין ובעא
למקטל ית משה וערק
משה מן קדם פרעה
ויתיב בארעא דמדין
ויתיב על בירא: טז ולרבא
דמדין שבע בנן ואתאה
ודלאה ומלאה ית רהטיא
לאשקאה ענא דאבוהן:
יז ואתו רעיא וטרדונון

בעל הטורים

(טז) ולכהן. ג' במסו' ולכהן מדין וכ"... גבי פסל מיכה כתיב לאב ולכהן יתרו היה כומר לע"א וכשנשא משה בתו הולכו...

רשב"ם

שם נח תחלה כאדם שעומד לפוש: (טז) ולכהן מדין. אל רעואל. אבי בהעלותך ויאמר משה לחובב בן רעואל. (הוא חובב הוא יתרו ואם רעואל הח...
אביהן רעואל. א"כ שם אביהן יתרו וחובב בן רעואל האמור לפנינו בפ' יתרו א"כ בן יתרו היה) ומה שכתוב בנביאים מבני חובב חותן משה מוכיח

בית יהודא

אים געמסערת צוא פרעה אז ער האט גערהרגת דעם מצרי: ויבקש להרג את משה]. אונ ער האט געוואלט הרגנן משה'ן (מסרו לקוסטינר להרגו) פרעה האט געגעבן משה'ן צום קוסטינר והענקער] ער זאל אים הרגנן (ולא שלטה בו החרב) דער שווערד הט ניט געוועלטיגט אויף משה, ער הט אים ניט געקענט הרגנן ועיין קפיטל ד פסוק יא] (הוא שאמר משה) דם איז וום משה הט געזאגט (ויצילני מחרב פרעה) הקב"ה הט מיך גערעטעט פון פרעה'ם שווערד: וישב בארץ מדין]. ער איז גיזעסין אין לאנד מדין, זאגט רש"י מען מיינט ניט ער איז נאר גזעסן מען מיינט ונתעכב שם) ער הט זיך דארט אין מדין אויפגהאלטין (כמו) וויא עם שטייט (וישב יעקב) יעקב איז גזעסען מיינט מען ניט ער איז נאר גזעסן, מען מיינט ער האט זיך אויפגעהאלטין: וישב על הבאר]. זאגט רש"י (לשון ישיבה ער איז גיזעסען נעבן ברונען (למד מיעקב) דאס האט משה געלערנט פון יעקב צו זיצען נעבען אברונען (שנזדווג לו זווגו על הבאר) צו יעקב איז אויך געקומען זיין זווג ורחל] נעבין ברונען: (טז) ולכהן מדין]. זאגט רש"י (רב שבהן יתרו איז גיוועזן דער גרעסטער פון מדין (ופירש לו מעבודת כוכבים) אונ ער הט זיך אפגעשיידט פון צוא דינען זייערע גאטער (ונידוהו מאצלם) האבן זיי אים פארטריבען אונ דערוויטערט פון זייא: ואת הרהטים]. (את בריכות מרוצות המים העשויות בארץ) די רינעס וואס זענען גיוועזן געמאכט אין דיא ערד וום אין זיי זענען גילאפן די וואסר פון ברונען ואונ די שעפסין פלעגי טרינקען פון די רינעס: (יז) ויגרשום]. די פאסטוכער האבן זיי אוועק געטריבן (מפני הנדוי) ווייל מע...

רש"י

ויבקש להרוג את משה. מסרו לקוסטינר להרגו ולא שלטה בו החרב הוא שאמר משה ויצילני מחרב פרעה (וישב בארץ מדין. נתעכב שם כמו וישב יעקב): וישב על הבאר. למד מיעקב שנזדווג לו זווגו על הבאר (טז) ולכהן מדין. רב שבהן ופירש לו מע"א ונידוהו ע מאצלם: את הרהטים. את בריכות מרוצות המים העשויות בארץ: (יז) ויגרשום. מפני הנידוי

שפתי חכמים

פ"ט דנדרים: ע דק"ל לרש"י כיון שיתרו היה כהן מדין א"כ למה גרשו הרועים את בנותיו וע"ז פי' פירש מע"א כו'. [מהרש"ל] פרוש היה מע"ז אבל לא נתגייר לגמרי דהא א"כ כשמתו קי"ס אז בא ונתגייר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טו) ויבקש להרוג. מסרו לסרדיוט להרגו ולא שלטה בו החרב ואחז"ל שנעשה צוארו כעמוד של שיש ורמז לדבר שלא היה לו לכתוב אלא ויברח הרי וישב משה יתרין והן בגימטריא אבן שיש מהר"ר משה. ועוד אמרו במדרש שבא גבריאל והפך פני הסרדיוט בפניו של משה ונטל הסייף מידו והרגו תחת משה וכסבורים הן שנהרג משה וברח. ד"א שהעלו משה ל:ימה להרגו ועשה יתברך את פרעה אלם ולסגנים חרשים ולספקלטורין עורים וברח משה וזש"ה מי שם פה לאדם. כשאמר פרעה להרוג משה מי עשאו אלם שלא נתאמץ בצווי ולסגנים חרשים שלא שמעו הצווי ולספקלטור עור ומי עשאך פקח לברוח מפניהם וקבלו יתרו בביתו מכאן אתה למד שכל מי שמקבל עליו לעשות מצוה אין אותה מצוה פוסקת ממנו שהרי יתרו קבל בביתו משה שברח מפני השונא להצילו וממנו יצא שקבל שונא שברח מפני גואל להרגו ואיזה זה סיסרא אל אהל יעל מבני ברק ונהרג לשם: (יז) ויקם משה ויושיען. מלמד שהרועים נטלום ושפכום למים מפני הנדוי של יתרו שנדוהו מפני שכפר בע"ז ולשון ויושיען משמע כן כדאמר הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש וגו' והה"ד וגם דלה דלה לנו ואחת לצאן:

פירוש לתורת אלהים

ויבקש להרוג את משה האט פרעה גיוואלט הרגענען משה ויברח איז משה אנטלאפן גוואָרן פון פרעה וישב אונ ער האט זיך באזעצט אין לאנד מדין וישב אונ האט זיך גזעצט בייא אברונען [עיין רש"י]: (טז) ולכהן מדין אונ צוא דעם עלצטן פון מדין וום ער האט גהייסען יתרו איז גוועזן שבע בנות זיבען טעכטער ותבאנה אונ זייא זענען גקומען צוא דעם ברונען וויא משה איז גזעסען ותדלנה אונ זיי האבען אן גשעפט וואסער ותמלאנה אונ זייא האבן דער פילט את הרהטים דיא קארטעס וואס מען טרענקט אן די בהמות להשקות אן צוא טרענקען די שאף פון זייער פאטער: (יז) ויבאו אונ זיי זענין גקומען הרועים די

ספר הישר

פון מצרים. אונ די ישראל האבן אלץ שווער גארבייט אין מצרים. אין דר צייט האט גאט געשלאגן די מצרים מיט גרויסע שלעק פון קרעץ דען גאט הט צו געהערט די תפלה פון זיין פאלק ישראל אונ זייער געשריי איז געקומען פר אים. אונ דאך האבען זיי שווער

וַיֹּאמֶר לָרָשָׁע לָמָּה תַכֶּה רֵעֶךָ׃
יד וַיֹּאמֶר מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ שַׂר וְשֹׁפֵט
עָלֵינוּ הַלְהָרְגֵנִי אַתָּה אֹמֵר כַּאֲשֶׁר
הָרַגְתָּ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּירָא מֹשֶׁה
וַיֹּאמַר אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר׃ טו וַיִּשְׁמַע

חַיָּבָא לְמָא אַתְּ מָחֵי
חַבְרָךְ׃ יד וַאֲמַר מָן
שַׁוְיָךְ לִגְבַר רַב וְדַיָּן
עֲלָנָא הַלְמִקְטְלִי אַתְּ
אָמַר כְּמָא דִקְטַלְתָּ יָת
מִצְרָאָה וּדְחִיל מֹשֶׁה
וַאֲמַר בְּקוּשְׁטָא אִתְיְדַע
פִּתְגָמָא׃ טו וּשְׁמַע פַּרְעֹה

ר"א ויאמר לרשע סנהדרין שם: ויירא
משה עקידה שער לג:

רשב"ם

(יד) הלהרגני אתה אומר. בשביל שאני מכה את חבירי. כאשר הרגת
את המצרי בשביל שהיה מכה איש עברי: אכן. ואך כן. לא כמו שהייתי
סבור כשטמנתיו בחול שלא נודע אלא כן הוא שנודע: (טו) וישב בארץ מדין.
כולל ואח"כ מפרש באיזה עלילה ישב במדין בתחלה וישב על הבאר׃

רש"י

הם שהותירו מן המן: נצים. מריבים: למה תכה.
ע"פ שלא הכהו י נקרא רשע בהרמת יד: רעך. רשע
כמותך: (יד) מי שמך לאיש. והרי עודך נער:
הלהרגני אתה אומר. מכאן אנו למדים שהרגו ל בשם
המפורש: ויירא משה. כפשוטו. ומדרשו דאג לו על
שראה בישראל רשעים דלטורין מ אמר מעתה שמא אינם
ראויין להגאל: אכן נודע הדבר. כמשמעו. ומדרשו
נודע לי הדבר שהייתי תמה עליו מה חטאו ישראל מכל ע'
אומות להיות נרדים ב בעבודת פרך אבל רואה אני שהם
ראויים לכך: (טו) וישמע פרעה. הם הלשינו ם עליו:

בית יהודא

דָאס זֶענֶן גִיוֶועזֶן דָתָן אוּנ אֲבִירָם (הֵם שֶׁהוֹתִירוּ מִן הַמָּן) זַייא
הָאבִּין גֶעלָאזְן פוּן דֶעם מַן אוֹיף מָארְגִין: נִצִים. אִיז דֶרְטַייטְשׁ
מְרִיבִים) זַיי קְרִיגֶן: וְלָמָּה תַכֶּה. פַר וָוס וֶועסְטוּ שְׁלָאגֶן (אַף עַל
פִּי שֶׁלֹּא הִכָּהוּ) אֲפִילוּ עֶר הָאט אִים נָאךְ נִיט גֶעשְׁלָאגִין (נִקְרָא
רָשָׁע בַּהֲרָמַת יַד) אַז מֶען הֵייבְּט אוֹיף דִי הַאנְט צוּם שְׁלָאגִין
הֵייסְט מֶען אַרָשָׁע: וְרֵעֶךָ. דַיין חַבֵר (רָשָׁע כְּמוֹתָךְ) עֶר אִיז
אַרָשָׁע אַזוֹ ווִי דוּ: (יד) וּמִי שָׂמְךָ לְאִישׁ. וֶוער הָט דִיךְ גְמַאכְט
פַאר אַמֶענְטְשׁ (וַהֲרֵי עוֹדְךָ נַעַר) דוּ בִּיזְט דָאךְ נָאךְ יוּנְג:
וַהַלְהָרְגֵנִי אַתָּה אוֹמֵר. דוּ ווִילְסְט זָאגֶן מִיךְ צוּ הַרְגֶען, זָאגְט
רַשׁ"י (מִכָּאן אָנוּ לְמֵדִים) פוּן דַאנֶן לֶערְנֶען מִיר (שֶׁהֲרָגוֹ בְּשֵׁם
הַמְּפוֹרָשׁ) מֹשֶׁה הָט גְהַרְגֶת דֶעם מִצְרִי מִיט דֶעם נָאמֶען פוּן
קבּ"ה: וַיִּירָא מֹשֶׁה). (כִּפְשׁוּטוֹ) ווִי דֶער פְּרָאסְטֶער פְּשַׁט, מֹשֶׁה הָאט מוֹרָא גְהַאט פַאר פַּרְעֹה טָאמֶער וֶועט עֶר אִים
הַרְגֶען ווַייל עֶר הָאט גְהַרְגֶת דֶעם מִצְרִי. (וּמִדְרָשׁוֹ) דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט (דָאג עַל שֶׁרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל דַלָטוֹרִין) מֹשֶׁה הָט גֶעזָארְגְט
ווייל עֶר הָט גִיזֶעהֶן בַּיי יוּדִין זֶענֶן דָא מוֹסְרִים (אָמַר) עֶר הָט גֶעזָאגְט (מֵעַתָּה שֶׁמָּא אֵינָם רְאוּיִים לְהִגָּאֵל) פוּן אִיצְט הָאבּ אִיךְ
מוֹרָא טָאמֶער זֶענֶען דִיא יוּדִין גָאר נִיט וֶוערְט בַּייא הקבּ"ה עֶר זָאל זֵיי אוֹיסְלֵייזִין פוּן מִצְרַיִם: וְאָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר). (כְּמַשְׁמָעוֹ)
ווי דֶר פְּרָאסְטֶר פְּשַׁט אִיז, דִי זַאךְ אִיז בֶּעוְואוּסְט גְוָוארֶן אַז אִיךְ הָאבּ גֶעהַרְגֶת דֶעם מִצְרִי (וּמִדְרָשׁוֹ) דֶער מִדְרָשׁ זָאגְט
מֹשֶׁה הָאט גְזָאגְט (נוֹדַע לִי הַדָּבָר שֶׁהָיִיתִי תָּמֵהַ עָלָיו) אִיצְט אִיז מִיר בֶּעוְואוּסְט גִיוָוארֶן דִי זַאךְ וָוס אִיךְ הָאבּ מִיךְ גְוָואוּנְדֶערְט
מָה חָטְאוּ יִשְׂרָאֵל מִכָּל שִׁבְעִים אוּמוֹת) וָואס הָאבִּין דִיא יוּדִין גֶעזִינְדִיגְט מֶער פוּן אַלֶע זִיבֶּעצִיג פֶעלְקֶער (לִהְיוֹת נִרְדִים
בַּעֲבוֹדַת פֶּרֶךְ) זַייא זָאלֶן גְשְׁטְרָאפְט וֶוערֶן צוּ אַרְבֶּעטִין אַזֶעלְכֶע שְׁוֶוערֶע אַרְבֶּעט (אֲבָל רוֹאֶה אֲנִי שֶׁהֵם רְאוּיִם לְכָךְ) אָבֶּר אִיךְ
זֶעה זַיי זֶענֶען וֶוערְט זַיי זָאלֶן אַזוֹ שְׁוֶוער אַרְבֶּעטֶן: (טו) וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה). (הֵם הִלְשִׁינוּ עָלָיו) זַייא (דָתָן אוּנ אֲבִירָם) הָאבֶּען אוֹיף

שפתי חכמים

פנה כה וכה שהיה מתיירא שלא יראה אותו שום אדם מה לי איש או
שה ל"פ איש עתיד וכו' להתגייר ולכ"א איש ר"ל לדיק שעתיד להתגייר
ד שפירש"י פ' שלח לך ופ' דברים אנשים לדיקים ולא לאפוקי נשים
ים. וא"ת והא בפרשת אמור פירש"י עלמו על פסוק בתוך בני ישראל
למד שנתגייר וקאי על בן המלרי דכתיב הכא שהוליד עם שלומית בת
ברי וי"ל דבשעה שהרג משה את המלרי היתה כבר מעוברת ממנו אבל
יה רואה שאין עתיד לנאת עוד איש ממנו שיתגייר: ט דכתיב הכא
שני אנשים וכתיב התם סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה:
דהל"ל למה אתה מכה רעך כמש"ל מכה איש עברי א"ו פירושו למה
רלה להכות רעך: כ דק"ל איך קראו רעו אם זה היה רשע וזה לא היה
רשע לכן פי' שג"כ חבירו היה רשע. מהרש"ל: ל דהוא"ל וכתיב אומר ולא
הלהרגני אתה מבקש אלא ודאי באמירה הרגו. ואין לתמוה מי הגיד לאותו
רשע שהרגו בשם המפורש דאיכא למימר כיון שראה שטמנו בחול
ולא ראה אותו שעשה מעשה בידים שפט בשכלו שהרגו בשם. רא"ם:
מ פי' מלשינים: נ דאע"ג דכבר נגזרה גזרת ועבדום ועינו אותם ת'
שנה מ"מ היה ק"ל למשה שהרי אמרה תורה לא יומתו אבות על בנים
וגו'. (מהרי"ו) א"כ הרי גם שאר בנים הי"ל לאברהם וליצחק ולמה לא
נגזר השעבוד עליהם א"כ אע"פ שנגזר עליהם ועבדום ועינו אותם מ"מ
בעבודת פרך לא נגזר עליהם וזה היה תמוה בעיניו: ס (נח"י) דהא
דכתיב כי מתו כל האנשים המבקשים וגו' הם היו דתן ואבירם כדמשמע

פירוש לתורה אלהים

ענְטְשֶׁן פוּן דִיא יוּדֶען קְרִיגִין זִיךְ אוּנ דָאס אִיז
וֶוען דָתָן אוּנ אֲבִירָם וַיֹּאמֶר אוּנ מֹשֶׁה הָאט גְזָאגְט
רָשָׁע צוּ אֵיין רָשָׁע פוּן זַייא לָמָּה פַאר וָואס ווִילְסְטוּ
שְׁלָאגֶן דַיין חַבֵר וָוס עֶר אִיז אַזוֹ אַרָשָׁע ווִי דוּ [עיין רש"י]:
(יד) וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט אֵיינֶר פוּן דִי צְווייא
מֶענְטְשֶׁן צוּ מֹשֶׁה מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ וֶוער הָט דִיךְ גְמַאכְט
פַאר אֵיין אִישׁ חָשׁוּב אַז דוּ זָאלְסְט זַיין אַהַאר אוּנ
אַרִיכְטֶער אִיבֶּר אוּנְז הַלְהָרְגֵנִי אַתָּה אוֹמֵר ווִילְסְטוּ דֶען
זָאגֶן דֶעם שֵׁם הַמְּפוֹרָשׁ אוּנ זָאלְסְט מִיךְ אוֹךְ הַרְגֶען
כַּאֲשֶׁר ווִיא דוּ הָאסְט גְהַרְגֶת דֶעם מִצְרִי וַיִּירָא מֹשֶׁה
הָט זִיךְ מֹשֶׁה גְפָארְכְטֶן טָאמֶער וֶועט פַּרְעֹה גִיוָואר
וֶוערֶען וָואס עֶר הָאט דֶעם מִצְרִי גְהַרְגֶת [עיין רש"י]
וַיֹּאמַר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט אָכֵן פַר וָואר דִי זַאךְ אִיז גְוָואר
גְוָוארֶן וָוס אִיךְ הָאבּ דֶעם מִצְרִי גְהַרְגֶת [עיין רש"י]:
(טו) וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה אֶת הַדָּבָר הָאט פַּרְעֹה גִיהֶערְט דִיא
זַאךְ וָואס מֹשֶׁה הָאט דֶעם מִצְרִי גְהַרְגֶת [עיין רש"י]

ספר הישר

פַאסְטוּכֶר פוּן מִדְיָן אוּנ הָאבֶּן זַיי אַוֶועק גֶעטְרִיבֶּן אִיז מֹשֶׁה אוֹיף
גֶעשְׁטַאנֶען אוּנ הָט זַיי גְהָאלְפֶן אוּנ הָט אָן גְטְרֶענְקְט זַייעֶרֶע שָׁאף.
אוּנ ווִי זַיי זֶענֶען גְקוּמֶען צוּם פָאטֶר הָאבֶּן זַייא אִים דֶר צֵיילְט דִיא
מַעֲשֶׂה. הָאט דֶער פָאטֶר צוּ זַיי גֶעזָאגְט נָאךְ וָוס הָט אִיר אַוֶועק
גְלָאזְט דֶעם מֶענְטְשֶׁן. הָט יִתְרוֹ גֶעשִׁיקְט נָאךְ אִים אוּנ הָאט בַּיי
אִים גְגֶעסֶן הָט מֹשֶׁה אִים דֶר צֵיילְט ווִי עֶר אִיז אַנְטְלָאפֶן גְעוָוארֶן

פון

אִישׁ־עִבְרִי מֵאֶחָיו׃ יב וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה
וַיַּרְא כִּי־אֵין אִישׁ וַיַּךְ אֶת־הַמִּצְרִי
וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחוֹל׃ יג וַיֵּצֵא בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי
וְהִנֵּה שְׁנֵי־אֲנָשִׁים עִבְרִים נִצִּים

לְגַבַר יְהוּדִי מֵאֲחוֹהִי
יב וְאִתְפְּנֵי לְכָא וּלְכָ
וַחֲזָא אֲרֵי לֵית גַּבְרָ
וּמְחָא יָת מִצְרָאָ
וְטַמְרֵהּ בְּחָלָא׃ יג וּנְפַ
בְּיוֹמָא תִּנְיָנָא וְהָא תְּרֵ
גֻּבְרִין יְהוּדָאִין נָצַן וַאֲמַ

תו"א ויפן כה וכה סנהדרין נח: נלים נדרים סד:

בעל הטורים

(יג) נלים. ג' הכא ואידך גבי סנחריב להשאות גלים נלים ערים בצורות חד במלכים ב' וחד בישעיה לומר שהרשעים יפלו שמנס וחר
יחרבו דכתיב כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך ודרז"ל אלו דתן ואבירם שירדו מנכסיהם וחרבו בתיהם:

בית יהודא

עֶר אִיז גִיוֶועֶן אַאָלְצְטֶער אוֹיף דִי יוּדִישֶׁע שׁוֹטְרִים (וְהָיָה
מַעֲמִידָם מִקְּרוֹת הַגֶּבֶר לִמְלַאכְתָּם) דֶער נוֹגֵשׂ פְלֶעגְט קוּמֶען פַארְטָאג
וֶוען דִי הָענֶער קְרֵייעֶן צוּ דִי שׁוֹטְרִים זֵיי אוֹיפְוֶועקֶן זֵיי זָאלֶן
גֵיין צוּזַאמֶען רוּפֶען דִי יוּדִין צוּ דִי אַרְבֶּעט: (מַכֶּה אִישׁ עִבְרִי).
זָאגְט רש"י (מַלְקֵהוּ וְרוֹדֵהוּ) דֶער נוֹגֵשׂ הָט גֶעשְׁלָאגֶען דֶעם
שׁוֹטֵר (וּבַעְלָהּ שֶׁל שְׁלוֹמִית בַּת דִּבְרִי הָיָה) דֶער שׁוֹטֵר אִיז
גִיוֶועֶן דֶער מַאן פוּן שְׁלוֹמִית בַּת דִּבְרִי. (וְנָתַן עֵינָיו בָּהּ)
דֶער נוֹגֵשׂ הָאט גִיגֶעבִּין זַיינֶע אוֹגִין אוֹיף אִיר, זִיא אִיז אִים
גִיפֶעלִין (וּבַלַּיְלָה הֶעֱמִידוֹ וְהוֹצִיאוֹ מִבֵּיתוֹ) בַּיי נַאכְט הָאט דֶער
נוֹגֵשׂ אִים אוֹיפְגֶעוֶועקְט אוּנ הָט אִים אַרוֹיסְגֶענוּמֶען פוּן שְׁטוּבּ
עֶר זָאל גֵיין צוּזַאמֶען רוּפִין דִיא יוּדִין צוּא דִיא אַרְבֶּעט (וְהוּא חָזַר וְנִכְנַס לַבַּיִת וּבָא עַל אִשְׁתּוֹ) דֶער נוֹגֵשׂ אִיז צוּרִיק אַרַי
גִינַאנְגִין צוּם שׁוֹטֵר אִין שְׁטוּבּ אוּנ הָט מְזַנֶּה גִיוֶועֶן מִיט זַיין וַוייבּ (כִּסְבוּרָה שֶׁהוּא בַּעְלָהּ) זִיא הָאט גֶעמֵיינְט דָאס אִיז
מַאן, עֶר אִיז צוּרִיקְגִקוּמֶען פוּן גַאס (וְחָזַר הָאִישׁ לְבֵיתוֹ) נָאכְדֶעם וִויא דֶער נוֹגֵשׂ אִיז אַוועק גְגַאנְגֶן אִיז דֶער שׁוֹטֵר גֶעק
אַהֵיים (וְהִרְגִּישׁ בְּדָבָר) אוּנ הָט פַארְשְׁטַאנֶען אַז דֶער נוֹגֵשׂ הָאט מְזַנֶּה גִיוֶועֶן מִיט זַיי‍ וַייב (וּכְשֶׁרָאָה אוֹתוֹ מִצְרִי שֶׁהֵ
בְּדָבָר) אוּנ אַז דֶער מִצְרִי נֶדֶר נוֹגֵשׂ הָאט גֶזעהֶן אַז דֶער שׁוֹטֵר וֵויים אַז עֶר הָט מְזַנֶּה גִיוֶועֶן מִיט זַיין וַוייבּ (וְהָיָה מַכֵּהוּ וְרוֹ
כָּל הַיּוֹם) הָט עֶר אִים גֶעשְׁלָאגֶן אַגַאנְצֶע טָאג: (יב) (וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה). מֹשֶׁה הָאט זִיךְ גְקֶערְט אִין דִיא זַייט אוּנ אִין דִיא
(רָאָה מַה שֶּׁעָשָׂה לוֹ בַּבַּיִת וּמַה שֶּׁעָשָׂה לוֹ בַּשָּׂדֶה) אוּנ עֶר הָאט גִיזֶעהֶן וָואס דֶער נוֹגֵשׂ הָאט גְטָאהֶן צוּם שׁוֹטֵר אִין שְׁטוּבּ
וָוס עֶר טוּהְט צוּא אִים אִין פֶעלְד (וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ כְּמַשְׁמָעוֹ) דֶער פְּרָאסְטֶער פְּשַׁט אִיז מֹשֶׁה הָאט גֶעקוּקְט אִין אַלֶע זַייטִין
עֶס זֶעהְט קֵיינֶער וָואס עֶר וִויל טָאן צוּם נוֹגֵשׂ (וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ). עֶר הָט גְזֶעהְן (שֶׁאֵין אִישׁ עָתִיד לָצֵאת מִמֶּנּוּ שֶׁיִּתְגַּיֵּיר) פוּן
נוֹגֵשׂ וֶועט נִיט אַרוֹיס קוּמֶן אֲפִילוּ אֵיין מֶענְטְשׁ וָוס וֶועט זִיךְ מְגַיֵּיר זַיין: (יג) (שְׁנֵי אֲנָשִׁים עִבְרִים). צְוֵוייא מֶענְטְשִׁין יוּ

רש"י

ישראל והיה מעמידם מקרות ד הגבר למלאכתם: מכ
איש עברי. מלקהו ורודהו ה ובעלה של שלומית בת דב
היה ונתן עיניו בה ו. ובלילה העמידו והוציאו מביתו וה
חזר ונכנס לבית ובא על אשתו; כסבורה שהוא בעלה וה
האיש לביתו והרגיש בדבר וכשראה אותו מצרי שהרג
בדבר היה מכהו ורודהו כל היום: (יב) ויפן כה וכה
ראה מה עשה לו בבית ומה עשה לו בשדה. ולפי פשו
כמשמעו: וירא כי אין איש. שאין איש עתיד לצאת מנ
ח שיתגייר: (יג) שני אנשים עברים. דתן ואבי

שפתי חכמים

וכו': ד פי' שמיד שקורין התרנגולין היו נריכים לעמוד ולעשות מלאכתן: ה אין להקשות מנ"ל לרש"י לפרש שהלקהו ולא המיתהו ממש דילמא מה שכתוב מכה איש עברי וכו' פי' שהרג אותו ממש. וי"ל דלקמן פירש"י ראה שאין איש טוב יצא ממנו ולכן הרגו הא אם היה רואה שיצא איש טוב ממנו לא היה הרגו ואי אמרת דמה שכתוב מכה איש עברי פירוש שהרגו ממש א"כ למה היה צריך למשה לראות שאין עתיד איש טוב לצאת ממנו נהי דיצא איש טוב ממנו אפ"ה היה לו מן הדין להרגו כיון שהוא הרג את העברי דכתיב בהדיא נפש תחת נפש אלא ע"כ צ"ל דמה דכתיב מכה איש עברי פירושו לוקה ורודה ולא המיתו ממש ולפיכך הי' צריך לראות אם עתיד איש טוב לצאת ממנו דאם היה רואה שיצא שום אדם טוב ממנו לא היה הורגו דמן הדין לא היה חייב מיתה. וא"ת היאך היה רש"י משה להרוג אותו וי"ל דבני נח אזהרתן זו מיתתן מוזהרין אהכאה כישראל ואפ"ה אם היה רואה שיצא ממנו איש טו היה הורגו כי היה דן אותו כדין ישראל ולא כדין בן נח: ו דלקמן בכ אמור על פסוק שלומית בת דברי פירש"י שבחן של ישראל שפירסמו הכתוב לזו לו' שהיא לבדה היתה זונה וא"כ אי אמרת שאשה אחרת נמצא שבתי זונות היו בישראל: ז דאל"כ לא היה משה הורגו משום שהי' מכהו היה חייב מיתה אלא משום שבא על אשתו וכודאי מיתה דהא משבע מצות בני נח הוא דכתיב ודבק באשתו וכוז מתורץ קושיא דלעיל: ח (מהרמ"ם) דהל"ל וירא כי אין אדם וגו' לו

ליקוטי יוסף

וֶוען דִי יוּדֶען דֶרִיבֶּער אִיז עֶר גֶעגַאנְגֶען אוֹיף מָארְגֶען נָאךְ אַמָאהְל
זֶעהְן אוּנ הֶערֶן וָוס טוּהְט זִיךְ דָארְטֶן בַּיי דִי יוּדֶען אוּנ עֶר הָאט
גֶעטְרָאפֶן צְוֵויי יוּדֶן קְרִיגֶען אֵיינֶער מִיט דֶעם אַנְדֶערֶן, דִי צְוֵויי
מֶענְטְשִׁין זֶענֶען גֶעוֶוען דָתָן אוּנ אֲבִירָם, דִי קְרִיג אִיז גֶעוֶוען וַוייל
דֶער יוּד וָוס דֶר מִצְרִי הָט אִים גֶעשְׁלָאגְן, אִיז גֶעוֶוען וַוייל דֶער
מִצְרִי הָט מְזַנֶּה גֶעוֶוען מִיט זַיין וַוייבּ וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין רש"י
וִוי דֶר יוּד אִיז גֶעקוּמֶען אַהֵיים הָט עֶר גֶעוָואלְט גֶטִין זַיין וַוייבּ,
אוּנ זַיין וַוייבּ אִיז גֶעוֶוען אַשְׁוֶועסְטֶער פוּן אֲבִירָם, אִיז זִיא גִקוּמֶען
צוּ אִיר בְּרוּדֶער אוּנ הָאט אִים דֶערְצֵיילְט אַז דוּרְךְ מֹשֶׁה אִיז
בְּעוָואסְט גִיוָוארֶען אַז דֶר מִצְרִי הָט מִיט אִיר מְזַנֶּה גֶעוֶוען אוּנ
אִיר מַאן וִויל זִיא גֶטִין אוּנ אֲבִירָם הָאט דֶערְצֵיילְט דִי זַאךְ דָא־
דָתָן, אוּנ דָתָן מִיט אֲבִירָם הָאבֶּען זִיךְ גְעקְרִיגְט, דֶערְוַוייל אִיז
מֹשֶׁה אָנְגֶעקוּמֶען, וִוי אֲבִירָם הָאט גֶעזֶעהֶן מֹשֶׁה, הָט עֶר אָנְגֶהוֹבֶּן קְרִיגֶען מִיט מֹשֶׁה, אוּנ הָאט אַלֶץ דֶערְצֵיילְט צוּא פַּרְעֹ

פירוש לתורת אלהים

מַכֶּה שְׁלָאגְט אֵיינֶעם מֵאֶחָיו פוּן זַיינֶע פְרֵיינְד [פיין ־
(יב) וַיִּפֶן הָאט זִיךְ מֹשֶׁה גִיקֶערְט הִין אוּנ אַ
עֶר הָאט זִיךְ אַרוּם גִיקוּקְט וַיַּרְא אוּנ עֶר ז
גְזֶעהֶן כִּי עֶס אִיז נִיט דָא אַמֶענְטְשׁ וָואס
מְגַלֶּה זַיין וָואס עֶר וֶועט טוּעֶן [פיין
וַיַּךְ אֶת הַמִּצְרִי הָאט עֶר גֶעשְׁלָאגֶן דֶעם מִצְרִי [פיין
וַיִּטְמְנֵהוּ אוּנ עֶר הָט אִים בַּהַאלְטֶן אִין זַאמְד: (יג
אוּנ מֹשֶׁה אִיז ווִידֶער אַרוּם גִינַאנְגֶען בַּיּוֹם אִין
אַנְדֶערֶן טָאג הָאט עֶר גֶזֶעהֶן וְהִנֵּה שְׁנֵי אֲנָשִׁים צִ

ספר הישר

נִס גְטוּעֶן אַז עֶר אִיז נִיצוֹל גְוָוארֶן אוּנ מֹשֶׁה אִיז אוֹיךְ גֶעגַאנְגֶן קֵיין
כּוּשׁ אוּנ הָט זִיךְ גֶעזֶעצְט בַּיי אֵיין בְּרוּנֶן וַואסֶר. דֶר וַוייל זֶענֶען
נ' יָאהְר דִיזֶען סְכַבֵּר פוּן י"ר' אוּנ הָאבִּן אָן גֶעשֶׁפְּטְס חַיָּא
צוּ ...רִיא שְׁאַף פוּן וַויטֶר פוּטֶר דֶר וַוייל זֶענֶען אָן גֶקוּ

וַיִגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל־אֶחָיו וַיַּרְא בְּסִבְלֹתָם וַיַּרְא אִישׁ מִצְרִי מַכֶּה

רבא משה ונפק לות אחוהי וחזא בפלחנהון חזא גבר מצרי מחי

רשב"ם

סמים רבים. מגזרת קנה. יאמר קניתיהו בל׳ פועל. יקנני בלשון מפעיל: (יא) מכה. שמא הכהו ולא הרגו:

רש"י

תרגומו שחלתיה והוא לשון הוצאה בל׳ ארמי כמשחל ביניתא מחלבא. ובל׳ עברי משיתהו לשון הסירותיו כמו (יהושע א) לא ימוש. לא משו. כך חברו מנחם. ואני אומר שאינו מחברת מש וימוש אלא מגזרת משה ולשון הוצאה הוא וכן (שמואל ב כב) ימשני ממים רבים. שאילו היה ממחברת מש לא יתכן לומר משיתהו אלא המישותיהו כאשר יאמר מן קם הקימותי ומן שב השיבותי ומן בא הביאותי או משתיהו כמו (זכריה ג) ומשתי את עון הארץ. אבל משיתי אינו אלא מגזרת תיבה שפעל שלה מיוסד בה״א בסוף התיבה. כגון משה בנה עשה צוה פנה כשיבא לומר בהם פעלתי תבא היו״ד במקום ה״א כמו עשיתי בניתי פניתי צויתי: (יא) ויגדל משה. והלא כבר כתיב ויגדל הילד אמר רבי יהודה בר״א הראשון לקומה והשני לגדולה שמינהו פרעה על ביתו: וירא בסבלותם. (ב״ר) נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם: איש מצרי. (ש״ר) נוגש היה ב ממונה על שוטרי

בית יהודא

ציהען (בלשון ארמי) אויף די ארמישע שפראכע אז מען וויל זאגען „איך האב אים ארויסגעצויגען”, זאגט מען שחלתיה, אזוי ווי עס שטייט אין די גמרא (כמשחל בניתא מחלבא) ווי מען ציהט ארויס אהאר פון די מילך (ובלשון עברי) אויף לשון קודש איז דערטייטש משיתהו (לשון הסירותיו) איך האב אים אפגעטאהן (כמו) ווי עס שטייט (לא ימוש) ער וועט ניט אפטאהן (לא משו) זיי האבען ניט אפגעטאהן (כך חברו מנחם) אזוי טייטשט מנחם, זאגט רש"י (ואני אומר) אונ איך זאג (שאינו ממחברת מש וימוש) דער ווארט משיתהו גיהער ניט צום ווארט מש וימוש אפטאהן (אלא מגזרת משה) נאר דם גיהער צום ווארט משה (ולשון הוצאה הוא) אונ משה איז דערטייטש ארויס־ציהען (כמו) אזוי ווי עס שטייט (ימשני ממים רבים) ער האט מיך ארויסגעצויגען פון פיל וואסער (שאילו היה ממחברת מש) ווארום אז משיתהו וואלט גיוועזען פון ווארט מש, אפטאהן (לא יתכן לומר משיתהו) איז ניט ...טיג צו זאגען משיתהו (אלא המישותיהו) נאר מען דארף זאגען המישותיהו (כאשר יאמר) אזוי וויא מען זאגט (מן קם ...ימותי) פון קם הקימותי (ומן שב השיבותי) פון שב זאגט מען השיבותי (ומן בא הביאותי) פון בא זאגט מען הביאותי ... משתיהו כמו ומשתי את עון הארץ) אדער דער ווארט משיתהו וועט זיין וויא עס שטייט אין פסוק ומשתי את עון ...ארץ, איך וועל אפטאהן דיא זינד פון דיא לאנד (אבל משיתי) אבער דער ווארט משיתי (אינו אלא מגזרת תיבה ...על שלה מיוסד בה״א בסוף התיבה) איז פון די ווערטער וואס האבען אה״א אין סוף ווארט (כגון משה בנה עשה צוה ...) ער הט אפגעטאהן, ער האט געבאהט, ער האט געטאהן, ער הט געבאטין, ער האט געקערט (כשיבא לומר ...ם פעלתי) אז מען וויל זאגן פון דיא ווערטער אויף זיך איך האב געטאהן (תבא היו״ד במקום ה״א) ווערט ...טאהשט געביטען) פון די ה״א אויף איוד (כמו) אזוי וויא (עשיתי בניתי פניתי צויתי) איך האב געטאהן, איך ...אב געבאהט, איך האב געקערט (אדער ופניתי) ליידיג געמאכט, אויסגערעמט), איך האב געבאטן: (יא) ויגדל ...שה) . פרעגט רש"י (והלא כבר כתב ויגדל הילד) דר פסוק האט דאך שוין געשריבן דאס קינד איז גרויס געווארן ...מר רבי יהודה) האט רבי יהודה געזאגט (הראשון לקומה) דר ערשטער ווארט ויגדל מיינט מען משה איז גרויס ...געווארן אין די הייך (והשני לגדולה) דעם אנדערן ויגדל מיינט מען משה איז גרויס געווארען אין גרויסקייט (שמינהו ...עה על ביתו) פרעה האט אים געמאכט פר אעלצטן איבער זיין שטוב: ויירא בסבלותם. זאגט רש"י (נתן עיניו ולבו ...ות מיצר עליהם) משה הט געקוקט אויף זייער ארבעט מיט זיינע אויגען אונ מיט זיין הארץ אונ האט געהאט צער ...רחמנות אויף זייא: ואיש מצרי. זאגט רש"י (נוגש היה) דער מצרי איז גיוועזען אנוגש (ממונה על שוטרי ישראל)

שפתי חכמים

...לכס זרע מ״מ מדלא כתיב הא לך דרשו כן אע״פ דליכי ל׳ נקיבה ... מ״מ מליגו גבי נקבה ג״כ ל׳ לך כדכתיב הנוא אנכי טוב לך דגבי חנה: ב פי׳ בהוצאת שער מן החלב: ג מדסמך ענין ההכאה למאי דכתיב וירא בסבלותם דמשמע דההכאה נמי מענין הסבלות לכך פירש נוגש היה

פירוש לתורת אלהים

...גיאכפערט גווארען ויצא אונ משה איז ארויס ...אנגן צו זיינע פריינד צו די ישראל וירא בסבלותם ...ער הט געזעהן זייערע שווערע ארבעט [עיין רש"י] ...א אונ ער הט געזעהן איש אמענטש פון די מצרים

ליקוטי יוסף

וואס ארבעטן זענען פון זיין פאלק אונ מען קען זיי רופן ברידר, דריבר הט זיך אין אים דערוועקט ער זאל גיין צו דעם ארם וואו די יודין ארבעטן אונ זאל זעהן זייער ארבעט, וויא דער פסוק זאגט ויצא אל אחיו, משה איז ארויסגעגאנגען צו זיינע ברידר וירא בסבלותם, אונ ער הט געזעהן זייער ארבעט. ווי ער איז אזוי געשטאנען הט ער געזעהן וויא אמצרי נעמט ארויס ...ד פון צווישן אלע יודין אונ שלאגט אים, הט משה גמיינט אלע יודין וועלען צולויפן צום מצרי אונ וועלען ניט לאזן שלאגען ...ם יוד, וירא כי אין איש, משה הט געזעהן אפילו איין יוד גייט ניט ראטעווען דעם יוד פון דעם מצרי, האט משה גרעכנט ...מורא פון דיא מצרים איז זייער גרוס אויף דיא יודן, דריבער האבן די יודן מורא פר דעם מצרי צוא גיין ראטעווען דעם יוד ...דעם מצרי, איז משה געגאנגן ראטעווען דעם יוד אונ הט גהרגת דעם מצרי. אונ וויל משה איז גיוועזען שטארק טרויעריג

ספר הישר

...ער מיך טייטן אונ ווי משה האט דר הערט דיא בייזע זאך ...אים זייער פאר דראסן אונ ער קוקט זיך אום פון אלע זייטין ...ער קיינם ניט גזעהן הט משה איין שם מזכיר גווען איז דער ...י אום גקומן אונ ער הט אים בהאלטען אין זאמד אונ האט ...ל גווען דעם יהודי. דעם אנדרן טאג איז משה ווידר ארוס ...גן צו זייני ברידר אונ הט געזעהן ווי דתן ואבירם קריגן זיך. זאגט משה צו איינם דו רשע ווארום ווילסטו שלאגן דיין ברודר הט ער געזאגט צו משה ווער האט דיך געמאכט פר אהאר אונ אשופט איבר אונז אפשר ווילסטו אונז הרגען ווי דו האסט גהרגת דעם מצרי. הט משה זיך געפארכטן אונ הט גזאגט פר וואר מען ווייסט שון וואס איך האב גטוען דעם מצרי. אונ וויא פרעה איז דר פון גוואר גוואר הט ער אים געהייסן הרגען. הט גאט איין

הָעִבְרִיֹּת וְתֵינִק לָךְ אֶת־הַיָּלֶד׃
ח וַתֹּאמֶר־לָהּ בַּת־פַּרְעֹה לֵכִי וַתֵּלֶךְ
הָעַלְמָה וַתִּקְרָא אֶת־אֵם הַיָּלֶד׃
ט וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת־פַּרְעֹה הֵילִיכִי אֶת־
הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהֵינִקִהוּ לִי וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת־
שְׂכָרֵךְ וַתִּקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד
וַתְּנִיקֵהוּ׃ י וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתְּבִאֵהוּ
לְבַת־פַּרְעֹה וַיְהִי־לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא
שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַמַּיִם
מְשִׁיתִהוּ׃ שלישי יא וַיְהִי ׀ בַּיָּמִים הָהֵם

יְהוּדָיָתָא וְתוֹנִיק לִיךְ
רַבְיָא: ח וַאֲמֶרֶת לַהּ בַּ
פַּרְעֹה אֱזִילִי וַאֲזָ
עוּלֶמְתָּא וּקְרַת יָת אִמ
דְּרַבְיָא: ט וַאֲמֶרֶת לַהּ
פַּרְעֹה אוֹבִילִי יָת רַבְ
הָדֵין וְאוֹנְקִיהִי לִי וַאֲ
אֶתֵּן יָת אַגְרִיךְ וּנְסֵיבַ
אִתְּתָא יָת רַבְ
וְאוֹנְקַתֵּהּ: י וּרְבָא רַבְ
וְאַיְתִיתֵהּ לְבַת פַּרְ
וַהֲוָה לַהּ לְבַר וּקְ
שְׁמֵהּ מֹשֶׁה וַאֲמֶרֶת אֲ
מִן מַיָּא שְׁחַלְתֵּהּ
יא וַהֲוָה בְּיוֹמַיָּא הָאִ
ת"א ותאמר לה פס:

רשב"ם

אחת כי ה' סגר רחמה אבל לפנינה ולכל בנותיה ובניה נתן מנות הרבה כי בנים רבים היו לה. ותראהו את הילד והנה הוא נער בוכה: (ז) ותיניק. לשון מפעיל. ותינק כשהיא עצמה יונקת. ותניקהו. אין צריך לומר שהוא שתי אותיות כמו. בא. שב. קם. שיאמר בל' מפעיל ותשיבהו ותביאהו ות... אלא מגזרת ינק הוא. ולקצר את התיבה הוא אומר ותניקהו במקום ותינ... (י) משיתהו. משכתיהו. לשון זה נופל במשיכה מן המים. כדכתיב...

בית יהודא

ניט געזויגען פון דיא מִצְרִיּוֹת? זאגט רש"י דס איז געוועזן פון הקב"ה (לְפִי שֶׁהָיָה עָתִיד לְדַבֵּר עִם הַשְּׁכִינָה) ווייל ער הט געדארפט אמאהל ריידין מיט הקב"ה, האט ער ניט געדארפט מטמא זיין די מויל זייגע: (ח) וַתֵּלֶךְ הָעַלְמָה. זאגט רש"י (הָלְכָה בִּזְרִיזוּת וַעֲלָמוֹת כְּעֶלֶם). זיא איז געגאנגען מיט געשווינטקייט אונ יונגשאפטליך וויא איונגער מאן: (ט) הֵילִיכִי. זאגט רש"י (נִתְנַבְּאָה) זיא הט גע... ווּלֹא יָדְעָה מַה נִּתְנַבְּאָה) אונ זיא הט ניט געוואסט ווס זיא זאגט וואֶרום היליכי איז צוויא ווערטער הי ליכי, נא... וואס געהער צוא דיר: (י) וּמְשִׁיתִהוּ. זאגט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דר תרגום זאגט „שְׁחַלְתֵּיהּ" (הוּא לָשׁוֹן הוֹצָאָה) צ...

רש"י

הרבה לינק ולא ינק לפי שהיה עתיד לדבר עם הש... (ש"ר סוטה שם): (ח) ותלך העלמה. הלכה בזו... ועלמות כעלם: (ט) היליכי. נתנבאה ולא ידעה... א נתנבאה הי שליכי (ש"ר סוטה שם): (י) משית...

שפתי חכמים

אותו נער וקא לא היה בן י"ג שנים: א ואע"ג דדרך הלשון כך כמו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(י) ותקרא שמו משה. וא"ת והלא מצריית היתה והיאך בלשון עברי וי"ל שהיא קראה בלשון מצרי שם שמשמעותו... והתורה קראו משה בלשון עברי. ד"א שלמדה לשון עברי משבאו העבריות למצרים וכן מצינו שקרא פרעה שם יוסף צפנת פ...

ליקוטי יוסף

(יא) וַיְהִי בַּיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וגו'. ווייל משה הט געזויגען ביי זיין מוטער יוכבד, אונ יוכבד איז בקענט געווארן מיט דיא טאכטער פון פרעה, געוויינליך מיט דער צייט האט יוכבד צו איר אלין דערציילט אונ די זאך איז געבליבען אסוד(ואגעהיימ־ניס) ביי די ביידע ווייבער, אונ ווייל יוכבד פלעגט אריין קומען צו דיא טאכטער פון פרעה הט זיא מיט דערציילט דערציילט צוא משה אז ער איז איר זוהן אונ ער איז איוד אונ די מענטשין

פירוש לתורת אלהים

אִשָּׁה מִן הָעִבְרִיּוֹת פון דיא יודישע ווייבער וְתֵינִק... זיא זאל דיר אן זייגין דאס קינד [פיוז... (ח) וַתֹּאמֶר לָהּ הט די טאכטער פון פרעה גזאג... איר לֵכִי גייא וַתֵּלֶךְ הָעַלְמָה איז די יונג. פרוא גינ... וַתִּקְרָא אונ האט גרופען די מוטער פון דעם ק... (ט) וַתֹּאמֶר הט די טאכטער פון פרעה גזאגט צו... הֵילִיכִי נעם דיר דם קינד ווי דיין אייגנם וְהֵינִקִהוּ לִי אונ זייג מיר אים אן וַאֲנִי אונ איך וועל דיר געבע... לון וַתִּקַּח הט די אשה גנומן דם קינד אונ האט אים גזייגט: (י) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד אונ דם קינד איז דר וו... געווארן וַתְּבִאֵהוּ אונ זיא האט גבראכט אים צו דר טאכטער פון פרעה וַיְהִי לָהּ אונ ער איז געווע... איר צו א זוהן וויא איר אייגען קינד וַתִּקְרָא אונ זיא האט גרופען זיין נאמען משה וַתֹּאמֶר אונ זיא גזאגט דרום רוף איך אים משה כִּי מִן ווארום איך האב אים אויס געצויגן פון דעם וואסר אונ דאס ... משה איז לשון אויס ציהען: (יא) וַיְהִי אונ עס איז געווען בַּיָּמִים אין דיא יענע טעג וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה אונ...

ספר הישר

יְהוּדִי. אונ ווי דר יהודי הט גזעהן אז משה שטייט איז ער גלאפן... דער מצרי איז גקומען ביי נאכט אין מיין הויז אריין או... צו משה אונ האט צו אים גזאגט איך בעט דיך מיין האר... ווייל

[...]עֲרָא וְאוֹשֵׁטַת יָת אַמְתַהּ
[...]נְסֵבְתַהּ: ו וּפְתַחַת וַחֲזָת
[...]ת רַבְיָא וְהָא עוּלֵימָא
[...]כֵי וַחֲסַת עֲלוֹהִי וַאֲמֶרֶת
[...]בְּנֵי יְהוּדָאֵי הוּא דֵין:
[...]וַאֲמֶרֶת אֲחָתֵיהּ לְבַת
[...]רְעֹה הַאֵיזֵיל וְאֶקְרֵי לִיךְ
[...]תְּתָא מֵינִקְתָּא מִן

אֲמָתָהּ וַתִּקָּחֶהָ: ו וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ
אֶת־הַיֶּלֶד וְהִנֵּה־נַעַר בֹּכֶה וַתַּחְמֹל
עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיַּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה:
ז וַתֹּאמֶר אֲחֹתוֹ אֶל־בַּת־פַּרְעֹה
הַאֵלֵךְ וְקָרָאתִי לָךְ אִשָּׁה מֵינֶקֶת מִן

[...]ר"א ותפתח סוטה סס : ותאמר אחתו סס :

בעל הטורים

[...] והנה נער בוכה . זה אהרן שהניחתו אצל התיבה . נער בכה בגי' אהרן הכהן : (ז) האלך . ג' במס' הכא ואידך האלך והכיתי בפלשתים [...] דוד ואידך האלך רמות גלעד לומר שדברי נביאים מתקיימים [...]כרי אורים ותומים שמרים נתנבאה על משה קודם שנולד כמו שאחז"ל:

רשב"ם

לראותה : (ה) אמתה. שפחתה : (ו) ותפתח ותראהו את הילד. המפרש שראתה את הילד טועה הוא . וכי מי אינו יודע שאם פתחה את התיבה שתראה את הילד . אלא כך פירושו פתחה את התיבה והביטה בילד אם זכר אם נקבה וראתה כי נער הוא . כלומר זה הילד זכר הוא ולא נקבה וראתה בזכרותו שהוא מהול ולכך נטמן ואינו אסופי שאם היה בת יש לומר אסופי הוא וכן [...]מו כתוב מה נעשה לנער היולד . ביום הולדו קרוי נער : והנה נער בוכה ותחמול עליו וגו'. לפי שהיה בוכה לכך ותחמול עליו ולפי שראתהו נער זכר [...]ל אמרה מילדי העברים זה . ודוגמא לוו ולחנה יתן מנה אחת אפים . חלק בתור ולמה כי את חנה אהב . לכך נתן לה אפים מקערה שלפניו וא"כ למה מנה

רש"י

[...]נקד אמתה מ"ם דגושה . והם דרשו את אמתה את ידה [...]שנתרככה אמתה אמות הרבה (סוטה סס) : (ו) ותפתח [...]תראהו . את מי ראתה הילד זהו פשוטו . ומדרשו שראתה [...]מו ש שכינה (ש"ר סוטה סס) : והנה נער בכה . קולו [...]כנער : (ז) מן העבריות . מלמד שהחזירתו על מצריות

בית יהודא

דִקדוק פוּן לְשׁוֹן הַקוֹדֶשׁ הָט אִין דֶעם מֶ"ם גֶעדַארְפְט זַיין אַדְגוּשׁ וְאַפִּיגְטוּלוּ (וְהֵם דָרְשׁוּ אֶת אַמָתָהּ אֶת יָדָהּ) אוּנ דִי רַבָּנָן זָאגֶען אַמָתָהּ מֵיינְט מֶען אִיר הַאנְט אוּנ וַוייל עֶס שְׁטֵייט נִיט יָדָהּ נָאר עֶס שְׁטֵייט אַמָתָהּ, טַייטְשְׁט מֶען אַמָתָהּ פוּן וָוארְט אַמָה אַאֵייל *) (שֶׁנִשְׁתַּרְבְּבָה אַמָתָהּ אַמוֹת הַרְבֵּה) אִיר הַאנְט אִיז לַאנְג גֶעוָוארֶען פִיל אֵיילִין זִיא זָאל [...]עֶנֶען דֶערְלַאנְגֶען צוּ דֶם קֶעסְטִיל : (ו) וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ . זִיא הָט גִיעֶפְעֶנְט דָאס קֶעסְטִיל אוּנ הָאט אִים גִיזֶעהְן (אֶת מִי [...]רָאֲתָה) וֶועמֶען הָט זִיא גֶעזֶעהְן ? (הַיֶּלֶד) דָאס קִינְד (זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ) דָאס אִיז דֶער פְּשַׁט (וּמִדְרָשׁוֹ) דֶער דְרַשׁ אִיז [...]רָאֲתָה עִמוֹ שְׁכִינָה) זִיא הָט גִיזֶעהְן דִיא שְׁכִינָה אִיז בַּיי דֶעם קִינְד: וְהִנֵּה נַעַר בּוֹכֶה . הַנַעַר וַויינְט (קוֹלוֹ כְּנַעַר) זַיין [...]טִימְמֶע אִיז גִיוֶוען וִויא פוּן אַאֶלְטֶער קִינְד * *) : (ז) מִן הָעִבְרִיוֹת . זִיא הָאט גֶעזָאגְט דָאס קִינְד אִיז פוּן דִי [...]יִשֶׁע, פוּן וַואנֶען הָט זִיא גֶעוואוּסְט ? זָאגְט רַשִׁ"י (שֶׁהֶחֱזִירַתּוֹ עַל מִצְרִיּוֹת הַרְבֵּה לִינֹק וְלֹא יָנַק) זִיא הָאט אִים [...]גֶעבִּין צוּא פִיל וַוייבֶּער מִצְרִיּוֹת עֶר זָאל זַייגֶען אוּנ עֶר הָט נִיט גֶעוָואלְט פוּן זֵיי זַייגֶען, אוּנ פַאר וָוס הָאט עֶר

שפתי חכמים

[...]משום שבאה המ"ם בלא דגש דרשו כן כי שמות הדגושים לא ישתנו [...]מיכות וכינוי וכיון שכאן נשתנה המלה דרשו שנשתנה ידה לכך נשתנה גם כן המלה . ג"א : ש דאל"כ ותרא מיבעי ליה וא"כ ס' ו' שכתיבת ותראהו מורה על השכינה ודו"ק : ת דק"ל למה קרא

פירוש לתורת אלהים

[...]ים גִישְׁטְרֶעקְט אֶת אַמָתָהּ אִיר אָרִים [עיין רש"י] [...]קָחֶהָ אוּנ זִי הָט גִנוּמֶען דֶעם קַאסְטֶען : (ו) וַתִּפְתַּח אוּנ [...] הָט אִים גֶעֶפִינְט וַתִּרְאֵהוּ אוּנ זִיא הָט אִים גֶזֶעהְן [...] הַיֶּלֶד דָאס קִינְד וְהִנֵּה אוּנ נַעַר אַיוּנְג בּוֹכֶה וַויינְט [...]חְמוֹל אוּנ זִי הָט זִיךְ דֶר בַּארִימְט אוֹיף אִים וַתֹּאמֶר [...] זִי הָט גְזָאגְט מִיַּלְדֵי פוּן דִי יוּדִישֶׁע קִינְדֶער זֶה אִיז [...] דָאזִיגֶער : (ז) וַתֹּאמֶר הָאט דִי שְׁוֶועסְטֶער פוּן קִינְד [...]אגְט צוּ דֶער טָאכְטֶער פוּן פַּרְעֹה הַאֵלֵךְ זָאל אִיךְ [...]ין וְקָרָאתִי אוּנ זָאל דִיר רוּפֶען אִשָּׁה מֵינֶקֶת אַזֵייגֶנְדִיגֶע

ליקוטי נחמיה

(ו) וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ וגו' נַעַר בּוֹכֶה . דֶער באר מים חיים פְרֶעגְט פַר וָוס שְׁטֵייט דִי טָאכְטֶער פוּן פַּרְעֹה הָט גֶעזֶעהְן דָאס קִינְד וַויינְט, עֶס הָט גֶעדַארְפְט שְׁטֵיין זִיא הָט גִיהֶערְט דָס קִינְד וַויינְט, נָאר דֶר פָּסוּק דֶערְצֵיילְט פַר וָוס עֶס הָאט זִיךְ דֶרְוֶועקְט אִירֶע רַחֲמָנוּת אוֹיף דֶעם קִינְד, וַוייל וֶוען זִיא הָט גֶענוּמֶען דָאס קֶעסְטִיל הָט זִיא נִיט גֶעהֶערְט וַויינֶען, נָאר וֶוען זִיא הָט גִיעֶפִינְט דָס קֶעסְטִיל הָט זִיא גִיזֶעהְן וִויא עֶס גִיסְט זִיךְ טְרֶערֶען פוּן זַיינֶע אוֹיגֶן, הָט זִיא גֶערֶעכוּנְט עֶר אִיז אַזוֹי שְׁוַואךְ אַז עֶר הָט קֵיין כֹּחַ צוּ וַויינֶען מִיט אַשְׁטִימֶע, דְרִיבֶּער הָט זִיא אוֹיף אִים שְׁטַארְק רַחֲמָנוּת גֶעהַאט אוּנ הָט בַּאלְד גֶעזוּכְט מֶען זָאל אִים גֶעבֶּען זַייגֶען. נָאךְ הָט זִיא גֶערֶעכוּנְט דָם אִיז פוּן הקב"ה וָוס עֶר וַויינְט נִיט מִיט אַשְׁטִימֶע וָוארוּם וֶוען עֶר וָואלְט גְוַויינְט מִיט אַשְׁטִימֶע [...]ן זַיין וָואלְטֶען דִי מִצְרִים גֶעהֶערְט דָאס וַויינֶען וָואלְטֶען זֵייא גֶעזוּכְט צוּ וִויסֶען וֶוער עֶס וַויינְט וָואלְטֶען זֵיי גֶעפוּנֶען דָאס קֶעסְטִיל וָואלְטֶען זֵיי אִים אַרוֹיסְגֶענוּמֶען אוּנ גֶעוָוארְפֶען אִין וַואסֶר :

ספר הישר

[...]פְּן אַקְלַיין גִבֶּעם נָאר דוּ זָאלְסְט מִיר דָם טוּעֶן . הָט מֹשֶׁה צוּ [...]ם גֶעזַאגְט לָאז וֶוערֶען גִגֶעבֶּן צוּ דַיינֶע קְנֶעכְט דִי יִשְׂרָאֵל אֵיין טָאג [...] דֶער וָואךְ זֵיי זָאלֶען דֶערְמָאלְט רוּעֶן פוּן זֵייעֶר אַרְבֵּיים . הָט עֶר [...]ם גֶעֶנְטְפֶערְט אִיךְ טוּ דָאס דִיר צוּ לִיבּ . הָאט זִיךְ מֹשֶׁה גֶעהֶר גִפְרֵייט דֶרוּף וָוס מֶען הָט זֵיי גְשֶׁענְקְט דֶעם זִיבֶּעטֶען טָאג דֶען דִיא זַאךְ אִיז גִיוֶוען אַצֵייכֶען אַז גָאט הָט אָן גְהוֹיבֶּן צוּ הֶעלְפֶען דִיא יִשְׂרָאֵל אוּנ מֹשֶׁה אִיז ווִידֶער גַגַאנְגֶען קֵיין גוֹשֶׁן אוּנ אִיז גְקוּמֶען צוּא דֶעם אָרֶט וִוי דִי יִשְׂרָאֵל אַרְבֵּייטֶען אוּנ זֶעהְט וִוי אֵיין מִצְרִי שְׁלָאגְט אֵיין

---

*) הערה אמתה איר דינסט דארף שטיין אֲמָתָהּ אויב אמתה איר האנט אונ דער טייטונג איז איר האנט איז לאנג גיווארין עטליכע איילין, מיינט מען אמתה פון לשון אמה אאייל דארף שטיין אַמָּתָהּ :

**) הערה וייל דיא גרייס פון משה איז גיוועזן ווי פון אקינד וואס די מוטער האט אים געבארין צו ניין חדשים אונ ער איז היינט געבארין גיווארין, דריבער רופט זיא אים פריער ילד, נאר די שטימע זיינע איז נים גיוועזן ווי פון אקינד וואס איז היינט גיבארין נאר וויא פון אקינד וואס איז שוין לאנג אויף דער וועלט, ווארום ער איז דאך שוין גיוועזן דרייא חדשים אויף דער וועלט דריבער האט זיא גזאגט נער בוכה :

הַיְאֹר׃ ד וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק
לְדֵעָה מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ׃ ה וַתֵּרֶד בַּת־
פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל־הַיְאֹר וְנַעֲרֹתֶיהָ
הֹלְכֹת עַל־יַד הַיְאֹר וַתֵּרֶא אֶת־
הַתֵּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת־

אונקלוס

ד וְאִתְעַתַּדַת אֲחָתֵהּ מֵרָחִיק לְמִידַע מָה יִתְעֲבֵד לֵהּ׃ ה וּנְחָתַת בַּת פַּרְעֹה לְמִסְחֵי עַל נַהֲרָא וְעוּלֵימָתָהָא מְהַלְּכָן עַל כֵּיף נַהֲרָא וַחֲזַת יָת תֵּבוּתָא בְּגוֹ

תו"א ותתצב מגילה יד סוטה ט יא יט: ותרד בת מגילה יג סוטה יב:

רשב"ם

שפת היאור לא יכלו לראות התיבה אבל הרוחץ בתוך הנהר יכול לראותה כי יוכבד לא נכנסה בנהר להצפינו מכל צדדיו הוטב ולכך ראתהו בת פרעה שהיתה רוחצת בתוך היאור אבל נערותיה שהיו הולכות על שפתו לא יכלו

בעל הטורים

היגאה גומא רמז למ"ד איוב בימי משה היה: (ה) ותרד בת פרעה. ס"ת דתה מלמד שסינתה דתה שהלכה להתגייר: ונערותיה. ג' הכא ואידך ותקם רבקה ונערותיה לו' שנתגיירה ותפסה מעשה האמהות ואידך ויקם ואת נערותיה ויסנה שסינתה את דתה ואת נערותיה שבא המלאך והרגם לפי שמנעוה לקחת התיבה ולקחה נערות אחרות׳

בית יהודא

זָאגְט רש"י (הוּא לָשׁוֹן אֲגַם) סוּף מֵיינְט מֶען דִי גְרָאז וָוָאס וַואקְסְט אִין וַואסֶער (וְדוֹמֶה לוֹ קָנֶה וָסוּף קָמֵלוּ) אַזוֹי אַנְגְלַייכֶען שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דִי שְׁטֶעקְלִיךְ אוּנ דִיא גְרָאז וָוָאס וַואקְסְט אִין וַואסֶער וֶועלֶן פַארְשְׁנִיטֶען וּפַארְטְרִיקְנְט וֶוערֶן: (ה) וְלִרְחוֹץ עַל הַיְאוֹר. זָאגְט רש"י (סָרֵס הַמִּקְרָא וּפָרְשֵׁהוּ) מֶען זָאל אוּמְטָאהְשֶׁען נאוּמְבַּייטִין דִי וֶוערְטֶער אִין פָּסוּק אוּנ אַזוֹי דַארְף שְׁטֵיין וַתֵּרֶד בַּת פַּרְעֹה עַל הַיְאוֹר לִרְחוֹץ בּוֹ) דִי טָאכְטֶער פוּן פַּרְעֹה הָט גֶענִידֶערְט צוּם טַייךְ זִיא זָאל זִיךְ בָּאדִין אִין אִים: (עַל יַד הַיְאוֹר). מֵיינְט מֶען (אֵצֶל הַיְאוֹר) גֶעבִּין טַייךְ (כְּמוֹ) וְוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (רְאוּ חֶלְקַת יוֹאָב אֶל יָדִי) זֶעהְט דִיא פֶעלְד פוּן יוֹאָב אִיז נֶעבֶּן מַיין פֶעלְד וְהוּא לָשׁוֹן יַד מַמָּשׁ) עַל יַד אוּנ אֶל יָדִי מֵיינְט מֶען דִי הַאנְט, מַיין הַאנְט, אוֹיף אַנְאנְץ נָאנְטֶע זַאךְ זָאגְט מֶען עֶס אִיז נֶעבִּין מַיין הַאנְט (שֶׁיַּד הָאָדָם סְמוּכָה לוֹ) וָוארוּם דִיא הַאנְט אִיז דָאךְ נָאנְט צוּם מֶענְטְשׁ (וְרַבּוֹתֵינוּ דָרְשׁוּ) דִי רַבָּנָן זָאגֶען (הוֹלְכוֹת לָשׁוֹן מִיתָה) הוֹלְכוֹת מֵיינְט מֶען אִירֶע דִינְסְטֶען זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען צוּם שְׁטַארְבֶּן (כְּמוֹ) וְוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק עֵשָׂו הָאט גֶעזָאגְט (הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת) אִיךְ גֵיי צוּם שְׁטַארְבֶּן (הוֹלְכוֹת לָמוּת) זַייא זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען צוּם שְׁטַארְבֶּן פַאר וָוָאס זֶענֶען זַייא גֶעשְׁטָארְבֶּען (לְפִי שֶׁמִּיחוּ בָהּ) וַוייל זֵיי הָאבֶּען אִיר גֶעשְׁטֶערְט, זֵיי הָאבֶּען גֶעזָאגְט צוּ דִיא טָאכְטֶער פוּן פַּרְעֹה זִיא זָאל צוּרִיק אַרַיין שְׁטֶעלֶען אִין וַואסֶער דָאס קֶעסְטִיל מִיט מֹשֶׁה'ן, זָאגְט רש"י (וְהַכָּתוּב מְסַיְּעָן) דֶער פָּסוּק וַוייזְט אַז עֶס אִיז וְוי דִי רַבָּנָן זָאגֶען (כִּי לָמָּה לָנוּ לִכְתּוֹב וְנַעֲרוֹתֶיהָ הוֹלְכוֹת) וָוארוּם צוּ וָוָאס שְׁרַייבְּט דֶער פָּסוּק דִיא וֶוערְטֶער וְנַעֲרוֹתֶיהָ הוֹלְכוֹת נָאר מֶען מֵיינְט הוֹלְכוֹת לָמוּת, זַייא זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען צוּם שְׁטַארְבֶּען וְוי דֶער מֶדְרָשׁ זָאגְט אַמַּלְאָךְ הָט זֵיי גֶעהַרְגֶעט, נָאר אֵיין דִינְסְט אִיז גֶעבְּלִיבֶּן לֶעבֶּן: (אֶת אֲמָתָהּ). זָאגְט רש"י (אֶת שִׁפְחָתָהּ) אִיר דִינְסְט (וְרַבּוֹתֵינוּ דָרְשׁוּ לָשׁוֹן יַד) דִיא רַבָּנָן זָאגֶען אֲמָתָהּ מֵיינְט מֶען אִיר הַאנְט (אֲבָל לְפִי דִקְדּוּק לָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ הָיָה לוֹ לְהִנָּקֵד אַמָּתָהּ מֶ"ם דְגוּשָׁה) וְוי דֶער

רש"י

(סילפרא"הר) ודומה לו (ישעיה יט) קנה וסוף קמלו: (ה) לרחץ על היאור. סרס המקרא ופרשהו ותרד בת פרעה על היאור לרחוץ בו: על יד היאור. אצל היאור כמו (שמואל ב יד) ראו חלקת יואב אל ידי והוא לשון יד ממש שיד האדם סמוכה לו. ור"ד (סוטה שם) הולכת לשון מיתה כמו הנה אנכי הולך למות (בראשית כה) הולכות למות לפי צ שמיחו בה. והכתוב מסייען כי למה לנו לכתוב ונערותיה הולכות: את אמתה. את ק שפחתה. ורבותינו דרשו ר לשון יד. אבל לפי דקדוק לשון הקודש היה לו

שפתי חכמים

בפי' נח וכתיבתו של משה ע"י שהיו המים תשים דיה כחומר מכפנים כו' ע"ש: צ ר"ל השפחות מיחו בבת פרעה שלא להציל את משה: ק ול"ת והא רש"י עצמו פי' לעיל לפני זה לפי' רבותינו שגבריאל המית כל השפחות שהלכו עמה ככר תירצו בגמ' דגבריאל לא המית כולם אלא הניח לה שפחה אחת בשביל כבוד מלכות כדי שלא תשאר בת פרעה לבדה וזו השפחה שהשאיר לה שלחה: ר מדלא כתיב ותשלח את נערה או שפחתה ומדלא כתיב בהדיא ידה דרשו שנשתרבבה אמתה אמות הרבה. מזרחי.

דעת זקנים מבעלי התוספות

קצת מן הטיט אבל אם היה זפת מבחוץ היו רואין השחרורית מבחוץ ומכירים בה מיד. אמנם פרש"י איפכא החמר מבפנים והזפת מבחוץ. וראב"ע פירש ותחמרה בחמר ובזפת על דרך שאגת אריה וקול שחל אע"פ שתחמרה לא שייך גבי זפת נקט לה אגב חמר כדנקט נתעו גבי שאגה וקול אע"ג דלא שייך ביה משום דשייך מיהא גבי שני כפירים: (ה) ותשלח את אמתה. בסוטה פליגי ר' יהודה ור' נחמיה חד אמר שפחתה והד אמר אמתה ופריך למ"ד שפחתה הא קאמר שבא גבריאל וחבטן בקרקע ומשני דשייר לה חדא דלאו אורחא דבת מלכא למיקם לחודה ולמ"ד אמתה היה לו לכתוב ידה הא קמ"ל שנשתרבב אמתה עד ששים אמות וכן אתה מוצא בשני רשעים שברת אל תיקרי שברת אלא שרבבת ורמז לדבר כי מן המים משיתהו [נ' דמן המים וי'] דמשיתהו יתרים הם הרי ששים. וכן בשני רשעים יכול לכתוב שן דשע שברת [י' דשני וי"ם] דרשעים יתרים הם שעולים בין כלם ששים:

פירוש לתורת אלהים

גְמוּזִיכְץ עַל שְׂפַת בַּייא דֶעם בָּארְטְן פוּן דֶעם טַייךְ: (ד) וַתֵּתַצַּב הָאט זִיךְ מִרְיָם זַיין שְׁוֶועסְטֶער גְשְׁטֶעלְט פוּן וַוייטֶען לְדֵעָה צוּ וִויסֶען מַה וָואס צוּ דֶעם קִינְד וֶועט גְטָאהְן וֶוערֶען: (ה) וַתֵּרֶד אוּנ זִיא הָט גְנִידֶערְט בִּתְיָה דִי טָאכְטֶר פוּן פַּרְעֹה צוּ וַואשְׁן זִיךְ בַּיי דֶעם טַייךְ וְנַעֲרוֹתֶיהָ אוּנ אִירֶע יוּנְג פְרוֹיעֶן הוֹלְכוֹת זֶענְן גֶגַאנְגֶען עַל יַד בַּיי דֶעם בָּארְטְן וַתֵּרֶא הָט בִּתְיָה גְזֶעהְן אֶת הַתֵּיבָה דֶעם קַאסְטִין בְּתוֹךְ צְוִוישֶׁן דֶעם גְמוּזִיכְץ וַתִּשְׁלַח הָט [illegible]

ספר הישר

פַּיימְשׁ אוֹס צִיהֶן אוּנ מֹשֶׁה אִיז דֶער וַואקְסִין גְוָוארֶן אִין הוֹז פוּן פַּרְעֹה אוּנ גָאט אִיז גְוֶועזְן מִיט אִים אוּנ הָט גְהַאט חֵן אִין דִי אוֹיגְן פוּן פַּרְעֹה אוּנ אַלֵי הָאבֶּען אִים לִיבּ גְהַאט. וַיְהִי הַיּוֹם אִיז מֹשֶׁה גְגַאנְגֶען קַיין גוֹשֶׁן הָט עֶר גְזֶעהְן וְוי יִשְׂרָאֵל אַרְבֵּייטֶן זַייעֶר שְׁוֶוערֶע בִּיטֶערִי אַרְבֵּייט הָאט מֹשֶׁה דֶער פוּן גְרוֹס צַעַר גְהַאט אִיז מֹשֶׁה גְקוּמֶען אוּנ הָט זִיךְ גְבּוּקְט צוּ פַּרְעֹה אוּנ הָט גְזָאגְט אִיךְ וֶועל דִי

שְׁלֹשָׁה יְרָחִים: ג וְלֹא־יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ וַתִּקַּח־לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא וַתַּחְמְרָה בַחֵמָר וּבַזָּפֶת וַתָּשֶׂם בָּהּ אֶת־הַיֶּלֶד וַתָּשֶׂם בַּסּוּף עַל־שְׂפַת

אַטְמַרְתֵּהּ תְּלָתָא יַרְחִין: ג וְלָא יְכֵילַת עוֹד לְאַטְמָרוּתֵהּ וּנְסֵיבַת לֵהּ תֵּבוּתָא דְגוֹמָא וְחַפָּתַהּ בְּחֵמָרָא וּבְזִפְתָּא וְשַׁוִּיאַת בַּהּ יָת רַבְיָא וְשַׁוִּיתַהּ בְּיַעְרָא עַל כֵּיף נַהְרָא:

תו"א ולא יכלה סוטה שם:

בעל הטורים

שם: ירחים. ד' במסו' הכא ואידך גרס ירחים. במספר ירחים אל ...ות. תספור ירחים תמלאנה כדאי' בפ"ק דסוטה שמנו לה המצריים ט' ...דשים מיום שהחזירה והיא נתעברה ג' חדשים קודם שגירשה וזהו ...ספור ירחים תמלאנה שספרו הירחים כדי שידעו עת לידתה במספר ...רחים אל יבוא ולא יכלו לידע מספר הירחים כי היו לה ג' חדשים ...ודם שגירשה וזהו גרס ירחים קודם שגירשה היו לה ירחים מהעיבור: ...) ולא יכלה. ב' במס'. הכא ואידך ולא יכלה ארץ מגוריהם מלמד ...עשתה לו מערה בארץ ואפי' תחת הקרקע חפשו אחריו ומפני שידעו ...נסים יצא הגואל וזהו ולא יכלה ארץ ולא יכלה עוד הצפינו: גומא. ... במס' הכא ואידך השולח בים צירים ובכלי גומא על פני המים שאפילו בים שלח ציר דהיינו בת פרעה לה(צ)יל כלי גומא ואידך כאיוב

רשב"ם

אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד. הסתכל והביט כל מעשיו וכל פעולותיו שעשה אם יש לתקן שום דבר בהם והנה כולם יפים ומתוקנים אף כאן לפי שמשה נולד לסוף ששה חדשים כמו שמצינו בשמואל שנולד לתקופת הימים שני תקופות ושני ימים. ולפיכך יכלה להצפינו שלשה חדשים שהמצריים היו מבקרים למעוברות לסוף תשעה חדשים לכן נסתכלה בו בשעת לידה אם הוא נפל ולא תטרח בהטמנתו וראתהו כי טוב ויפה הוא כי גמרו סימניו שערו וציפורניו כמו ששנינו ביבמות וידעה שהוא בר קיימא ותצפנהו שלשה ירחים עד סוף ט' ירחים שהוא זמן לידת רוב נשים וכשבאו לבודקה אמרה להם נפל היה או השליכוהו המצריים ליאור: (ג) בחמר. מבפנים. ובזפת מבחוץ שלא יכנסו בו המים: ותשם בסוף. אשר סמוך לשפת היאר והטמינתו יפה שההולכים על

רש"י

(סוטה שם): (ג) ולא יכלה עוד הצפינו. שמנו לה ...מצרים מיום שהחזירה והיא ילדתו לששה חדשים ויום א' ...יולדת לשבעה יולדת למקוטעין והם בדקו אחריה ...וף ט': גמא. גמי בלשון משנה ובלעז יונק"ו (בינזע) ...בר רך הוא ועומד בפני רך וכפני קשה: בחמר ובזפת. ...ת מבחוץ וטיט מבפנים כדי שלא יריח אותו צדיק ריח ...כל זפת: ותשם בסוף. הוא לשון אגם רוסי"ל בלעז

בית יהודא

מיט ליכטיגקייט: (ג) וְלֹא יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ. יוֹכֶבֶד הָט מֶער נִיט גֶעקֶענְט בֶּעהַאלְטֶען אִיר קִינְד מֹשֶׁה (שֶׁמָּנוּ לָהּ הַמִּצְרִים מִיּוֹם שֶׁהֶחֱזִירָהּ) דִי מִצְרִים הָאבֶּען גֶעצֵיילְט אִירֶע נַיין חֳדָשִׁים פוּן דֶעם טָאג וָוָאס עַמְרָם הָאט אִיר צוּרִיק גֶענוּמֶען (וְהִיא יְלָדַתּוּ לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים וְיוֹם אֶחָד) אוּנ יוֹכֶבֶד הָט גֶעבָּארִין מֹשֶׁה'ן צוּ זֶעקְס חֳדָשִׁים מִיט אֵיין טָאג (שֶׁהַיּוֹלֶדֶת לְשִׁבְעָה יוֹלֶדֶת לְמְקוּטָּעִים) וָוארוּם דִי אִשָּׁה וָואס גֶעבֶּארְט אַקִינְד צוּ זִיבֶּען חֳדָשִׁים, קֶען זִיא אִים גֶעבֶּארִין ...ייניגער ווי גאנצע זיבען חדשים, אֲפִילוּ עֶס אִיז נָאר אֵיין טָאג אִין זִיבֶּעטֶען חוֹדֶשׁ, קֶען אוֹיךְ דָאס קִינְד לֶעבֶּן, ...יבער הָט זִיא גֶעקֶענְט בֶּעהַאלְטֶען מֹשֶׁה'ן דְרַייא חֳדָשִׁים בִּיז צוּם סוֹף נַיינְטִין חוֹדֶשׁ (וְהֵם בָּדְקוּ אַחֲרֶיהָ לְסוֹף ט') ...ארוּם צוּם סוֹף נַיינְטִין חוֹדֶשׁ הָאבֶּען דִי מִצְרִים גֶעזוּכְט וְוא אִיז אִיר קִינְד וָואס זִיא אִיז גֶעוֶוען מְעוּבֶּרֶת מִיט אִים: ...א). זָאגְט רש"י (גֹּמֶא הוּא בְּלָשׁוֹן מִשְׁנָה) אִין מִשְׁנַיּוֹת רוּפְט מֶען דִי הָאלְץ גֶּמִי (וְדָבָר רַךְ הוּא) דָס אִיז וַוייכֶע ...לְץ (וְעוֹמֵד בִּפְנֵי רַךְ וּבִפְנֵי קָשֶׁה) וֶוען דִי הָאלְץ שְׁטוֹיסְט זִיךְ אָן צוּ אַוַוייכֶע זַאךְ אָדֶער אֲפִילוּ צוּא אַהַארְטֶע זַאךְ פוּן ...סְטֶעוֶוענִין בְּלַייבְּט זִיא שְׁטֵיין גַאנְץ: (בַּחֵמָר וּבַזָּפֶת). (זֶפֶת מִבַּחוּץ וְטִיט מִבִּפְנִים) אוֹיסְוֶוייניג הָט מֶען בֶּעקְלֶעבְּט דָאס ...סְטִיל מִיט פֶּעךְ אוּנ אִינְוֶוייניג הָט מֶען בֶּעקְלֶעבְּט מִיט לֵיים (כְּדֵי שֶׁלֹּא יָרִיחַ אוֹתוֹ צַדִּיק רֵיחַ רַע שֶׁל זֶפֶת) דֶער צַדִּיק ...ה זָאל נִיט שְׁמֶעקִין דֶעם שְׁלֶעכְטִין רֵיחַ פוּן פֶּעךְ: (וַתָּשֶׂם בַּסּוּף). זִיא הָט גֶעטָאהְן דָאס קֶעסְטִיל בְּסוּף,

דעת זקנים מבעלי התוספות

... כמו ונשבע להם ונהיה טובים פי' יפים: (ג) ולא יכלה ... פרש"י שמנו לה המצרים מיום שהחזירה והיא ילדתו ...שה חדשים ויום אחד והם בדקו אחריה לסוף תשעה חדשים ...ה מהא דאמרינן בסוטה דמנו לה מצריים מיומא דאהדרה ...י היא מעברא ביה תלת ירחי מעיקרא מכלל שנולד לתשעה חדשים. וי"ל דודאי לששה חדשים נולד ואל מצראי ...היה ידוע יולדת לשבעה יולדת למקוטעים ומנו שנתעברה מיום שהחזירה ומיד בדקו אחריה והיא היתה מעוברת שלשה ...שים קודם הלקוחים שניים ולכך הטמינתו שלשה חדשים: תיבת גומא. לפי שהוא דומה לסוף שעל שפת היאור ... יכירו בו האויבים בסוטה מסיק מכאן לצדיקים שממונם חביב עליהם יותר מגופם וכל כך למה לפי שאין ...טין ידו בגזל: ותחמרה בחמר. מבחוץ כדי שלא יכירו כי הרבה פעמים הגמי והסוף אשר בשפת היאור מלוכלכין הן

שפתי חכמים

הכא כי טוב ולהלן הוא אומר וירא אלהים את האור כי טוב מה להלן אור אף כאן אור: ע פי' אע"פ שאינן ז' חדשים שלימים אלא מקוטעין הן והיינן אלא ששה חדשים ויום אחד אפ"ה הוא חי: פ ומה שפירש"י

פירוש לתורת אלהים

...גְוָוארֶן מִיט לִיכְט וַתִּצְפְּנֵהוּ הָט זִי אִים בֶּעהַאלְטִין ...י חֳדָשִׁים בִּיז סוֹף פוּן דֶעם נַיינְטֶען חוֹדֶשׁ: (ג) וְלֹא ...זִי הָט אִים מֶער נִיט גְקָאנְט בֶּעהַאלְטִין [עיין רש"י] ...ה הָאט זִיא גְנוּמֶען צוּ אִים תֵּבַת גֹּמֶא אַקֶעסְטֶל ...פוּמְסֶן הָאלְץ וַתַּחְמְרָה אוּנ זִי הָט דָס בַּאקְלֶעבְּט ...ר מִיט לֵיים פוּן אִינְוֶוענִיג וּבַזָּפֶת אוּנ מִיט פֶּעךְ פוּן ...ן וֶויגִיג וַתָּשֶׂם אוּנ זִי הָט דְרִינֶען אַרַיין גְטוּהְן דָאס קִינְד וַתָּשֶׂם אוּנ זִיא הָט דֶעם קַאסְטֶן אַרַיין גְטָאן אִין

ליקוטי יקרים

הַרְגְנֶן דִי קִינְדֶער, הָאט עַמְרָם מוֹרָא גְעהַאט צוּ הָאבִּין קִינְדֶער, דְרִיבֶּער הָאט עֶר זִיךְ אָפְּגֶעשֵׁיידְט פוּן זַיין וַוייבּ, אָבֶּער אַז עֶר הָט גְהֶערְט פַּרְעֹה הָט גוֹזֵר גֶוֶוען מֶען זָאל לֶעבֶּדִיגֶע קִינְדֶער וַוארְפֶן אִין וַואסֶר, הָט עֶר גֶעוְואוּסְט הקב"ה וֶועט דִי קִינְדֶער רֶעטְטִין זֵיי זָאלִין לֶעבִּין אִין וַואסֶר וִוי דִיא פִישׁ, אוּנ עֶס אִיז אַזוֹי גֶוֶוען וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פִּרְקֵי דרבי אליעזר, דְרִיבֶּר הָט עֶר נָאכְדֶעם צוּרִיקְגֶענוּמֶן זַיין וַוייבּ יוֹכֶבֶד אוּנ מֹשֶׁה אִיז גִיבָּארִין גְוָוארִין

ספר הישר

...ט פוּן זַיין מוּטֶער. אוּנ מִרְיָם אִיז גְוֶוען בַּיי דֶעם טַייךְ הָאט ...זָאגְט צוּא בִּתְיָה זָאל אִיךְ גֵיין רוּפֶן אַזֵייגֶערִין פוּן דִי יוּדֶעשֶׁע ...ר וֶועם זִי אָן זֵייגֶן דָס קִינְד הָט בִּתְיָה גְזָאגְט גֵיי. הָט מִרְיָם ...ן דִי מוּטֶער פוּן דֶעם קִינְד הָט בִּתְיָה צוּ אִיר גְזָאגְט נֶעם דָס קִינְד אוּנ זֵייג עֶס אָן אִיךְ וֶועל דִיר דֶר פַר בַּלוֹנֶען הָט זִיא גְנוּמֶן דָס קִינְד אוּנ הָט עֶס גְזֵייגְט. אוּנ סוֹף צְוֵויי יָאר הָאט זִי עֶס גְבְרַאכְט צוּ בִּתְיָה אוּנ עֶר אִיז גְוֶוען צוּ אִיר אַזוּהְן אוּנ הָט אִים גְרוּפֶן מֹשֶׁה וַוייל זִי הָט אִים אַרוֹיס גְצוֹגְן פוּן וַואסֶר דֶען דָאס וָוארְט מֹשֶׁה אִיז

תְּחַיּוּן: פ ב א וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח אֶת־בַּת־לֵוִי: ב וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי־טוֹב הוּא וַתִּצְפְּנֵהוּ

בְּרַתָּא תְּקַיְּמוּן: א וַאֲזַל גַּבְרָא מִדְּבֵית לֵוִי וּנְסֵיב יָת בַּת לֵוִי: ב וְעַדִּיאַת אִתְּתָא וִילִידַת בַּר וַחֲזַת יָתֵהּ אֲרֵי טַב הוּא

ת"א וילך איש סוטה יב בתרא קיט: ותהר האשה סוטה יב:

רשב"ם

ויצו או של ויקרא או של וידבר או של ויאמר כמו שפירשתי באלה תולדות נח: (א) וילך איש מבית לוי. הוא עמרם: ויקח את יוכבד בת לוי. אשר ילדה אותה ללוי במצרים. והרבה שנים לקחה מלפני לידת משה שהרי אהרן בן שלש ושמונים ומשה בן שמונים בדברם אל פרעה: (ב) ותהר האשה, בעת גזירת פרעה בהשליך הזכרים ליאר. ותלד בן: ותרא אותו כי טוב הוא ותצפנהו. המפרש לפי שראתהו שטוב הוא הטמינתהו שקר הוא שכל הגולדות אמותן מרחמות עליהן. א"כ צריך לפרש ותרא כמו וירא

בעל הטורים

(א) וילך איש. ב' במס' הכא ואידך וילך איש מבית לחם יהודה ע"י הליכה זו בא גואל הראשון וע"י אותה הליכה יצא הג.ו. האחרון שהוא משיח בן דוד: (ב) כי טוב הוא. ה' תגין ב' בטי"ת ואחד בוא"ו וב' בכי"ת לו' שעתיד לקבל חמשה חומשי תורה שנא' עליה כי לקח טוב נתתי

בית יהודא

דאבען געמיינט ער וועט דערטרונקען ווערן אין וואסר: א) וַיִּקַּח אֶת בַּת לֵוִי. (פָּרוּשׁ הָיָה מִמֶּנָּה מִפְּנֵי גְזֵרַת פַּרְעֹה) עַמְרָם הָט זיך אָפְּגֶעשֵׁיידְט פוּן זַיין וַוייבּ יוֹכֶבֶד ווייל פַּרְעֹה הָט גוֹזֵר גִיוֶועז מֶען זָאל דִי קִינְדֶר וַוארְפֶען אִין וַואסֶער (וְחָזַר וְלָקְחָהּ) בָּאכְדֶעם הָט עַמְרָם זיא צוּרִיק גֶענוּמֶען (וְזֶהוּ וַיֵּלֶךְ) דָס מֵיינְט מֶען עֶר אִיז גֶעגַאנְגֶען (שֶׁהָלַךְ בַּעֲצַת בִּתּוֹ) עֶר אִיז גֶעגַאנְגֶען מִיט דִי עֵצָה פוּן זַיין טָאכְטֶער (שֶׁאָמְרָה לוֹ) זַיין טָאכְטֶער הָט צוּ אִים גֶעזָאגְט (גְּזֵרָתְךָ קָשָׁה מִשֶּׁל פַּרְעֹה) דַיין גְזֵרָה אִיז עֶרְגֶער וִוי דִיא גְזֵרָה פוּן פַּרְעֹה (אִם פַּרְעֹה גָזַר עַל הַזְּכָרִים) דִי גְזֵרָה פוּן פַּרְעֹה אִיז זְכָרִים זָאלֶען נִיט זַיין (וְאַתָּה גַם כֵּן עַל הַנְּקֵבוֹת) אוּנ דוּא בִּיזְט גוֹזֵר נְקֵבוֹת זָאלֶען אוֹיךְ נִיט זַיין *) (וְהֶחֱזִירָהּ) הָט עַמְרָם צוּרִיק גֶענוּמֶען זַיין וַוייבּ (וְעָשָׂה בָהּ לִיקּוּחִים שְׁנִיִּים) אוּנ עֶר הָט גֶעמַאכְט מִיט אִיר נָאךְ אַמָאהְל אַחֲתוּנָה וַוייל עֶר הָאט זיא פְרִיעֶר גִיגֶעט] (וְאַף הִיא נֶהֶפְכָה לִהְיוֹת נַעֲרָה) אוּנ יוֹכֶבֶד אִיז צוּרִיק יוּנְג גִיוָוארִין (וּבַת ק"ל שָׁנָה הָיְתָה) יוֹכֶבֶד אִיז דַאמָאלְס אַלְט גִיוֶוען הוּנְדֶערְט מִיט דְרַייסִיג יָאהְר (שֶׁנּוֹלְדָה בְּבוֹאָהּ לְמִצְרַיִם בֵּין הַחוֹמוֹת) ווָארוּם ווֶען יַעֲקֹב מִיט זַיינֶע קִינְדֶער זֶענֶען אַרַיין גֶעקוּמֶען אִין מִצְרַיִם, אִיז יוֹכֶבֶד גִיבָּארֶען גִיוָוארֶען אַרַיינְגֵייעֶנְדִיג צְווִישֶׁען דִי מָאהְרֶען (וּמָאתַיִם וְעֶשֶׂר נִשְׁתָּהוּ שָׁם) אוּנ צְוֵויי הוּנְדֶערְט מִיט צֶעהְן יָאהְר זֶענֶען דִיא יוּדִין גִיוֶוען אִין מִצְרַיִם (וּכְשֶׁיָּצְאוּ) אוּנ ווֶען דִיא יוּדִין זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם (הָיָה מֹשֶׁה בֶּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה) אִיז מֹשֶׁה אַלְט גִיוֶוען אַכְטְצִיג יָאהְר, דַארְפֶען מִיר אַכְטְצִיג יָאהְר רֶעכֶענֶען צוּרִיק (אִם כֵּן) אוֹיבּ אַזוֹי (כְּשֶׁנִּתְעַבְּרָה מִמֶּנּוּ הָיְתָה בַּת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים) וֶוען יוֹכֶבֶד אִיז מְעוּבֶּרֶת גִיוָוארֶען מִיט מֹשֶׁה אִיז זיא אַלְט גִיוֶוען הוּנְדֶערְט מִיט דְרַייסִיג יָאהְר (וְקוֹרֵא אוֹתָהּ בַּת לֵוִי) אוּנ מֶען רוּפְט אִיר דִי טָאכְטֶער פוּן לֵוִי, וַוייל זיא אִיז צוּרִיק יוּנְג גֶעוָוארֶען **): (ב) [כִּי טוֹב הוּא]. פוּן וַואנֶען הָאט מֶען גֶעווּאסְט אַז עֶר אִיז גוּט, זָאגְט רַשִׁ"י (כְּשֶׁנּוֹלַד נִתְמַלֵּא הַבַּיִת כּוּלּוֹ אוֹרָה) וֶוען מֹשֶׁה אִיז גִיבָּארִין גִיוָוארֶען אִיז פוּהְל גִיוָוארִין דִי גַאנְצֶע שְׁטוּבּ

רש"י

מריבה: (א) ויקח את בת לוי. פרוש היה ממנה מפני גזירת פרעה (וחזר ולקחה וזהו וילך שהלך בעצת בתו שאמרה לו גזרתך קשה משל פרעה אם פרעה גזר על הזכרים ואתה ג"כ על הנקבות. ברש"י ישן) והחזירה ועשה בה לקוחין מ שניים. ואף היא נהפכה להיות נ נערה. ובת ק"ל שנה היתה שנולדה בבואה למצרים בין החומות ומאתים ועשר שנה נשתהו שם וכשיצאו היה משה בן שמונים שנה. א"כ כשנתעברה ממנו היתה בת ק"ל וקורא אותה בת לוי: (ב) כי טוב הוא. כשנולד נתמלא הבית ם כולו אורה

שפתי חכמים

בעבור שאיצטגניניו אמרו שילקה במים ולא היו יודעים אם ממצרים הוא כדפירש"י ז"ל: מ דהא מיד אחר ליקוחין זו נתעברה וילדה את משה והלא אהרן ומרים היו גדולים יותר ממשה וא"כ מתי ילדתן אלא וכו': נ ר"ל מדכתיב בת לוי משמע שהיתה בת דהיינו נערה: ס כתיב

דעת זקנים מבעלי התוספות

הולכות אצל העבריות: (ב) ותרא אותו כי טוב הוא. לפי שנולד לו' חדשים כדפרש"י כסבורה היא שהוא נפל וראתה בצפרניו אם גמרו שהוא סימן לבן קיימא מיד ותרא אותו כי טוב הוא שהיו בו סימני בן קיימא ולכך ותצפנהו. ד"א כי טוב הוא יפה

ליקוטי יקרים

(א) וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וגו'. דֶער זוהר שְׁרַייבְּט אוֹיף דֶעם פָּסוּק וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלֵהוּ מִיָּדָם, וָועלְכִין רֶעטוּנְג הָט רְאוּבֵן גִיגֶעבִּין צוּ יוֹסֵף אַז עֶר הָאט גֶעהֵייסִין מֶען זָאל אִים אַרַיינְוַוארְפֶן אִין אַגְרוּב וָואס אִינְוֶוייניג אִיז דָא שְׁלַאנְגֶען אוּנ עֶגְדֶעסִין, נָאר ווייל עֶס אִיז גְרִינְגֶער בַּייא הקב"ה צוּ רֶעטִּין אַמֶענְטְשׁ פוּן אַלֶע אוּמְגְלִיקֶען אִין דֶער וֶועלְט, וִויא צוּ רֶעטִין אִים פוּן מֶענְטְשׁ נָם הֶענְט, ווייל הקב"ה הָאט אֵיין מָאהְל גִיגֶעבֶּן דֶעם ווילִין פוּן יֶעדֶער מֶענְטְשׁ אִין זַיין הַאנְט צוּ טָאהְן ווִי עֶר ווִיל, אוּנ הקב"ה עֶנְדֶערְט נִיט דֶעם ווילֶן פוּן מֶענְטְשׁ עֶר זָאל מוּזִין טָאהְן ווִי דֶער ווילֶען פוּן הקב"ה, דְרִיבֶּער הָט רְאוּבֵן גִיוָואלְט נָאר אַרוֹיסְנֶעמֶען יוֹסֵף פוּן זַיינֶע בְּרִידֶערְס הֶענְט, אוּנ וָוס מֶען וֶועט אִים אַרַיינְוַוארְפִין אִין גְרוּבּ צְווִישֶׁען שְׁלַאנְגֶען דָאס וֶועט צוּא יוֹסֵף נִיט שָׁאדֶען טָאהְן ווָארוּם הקב"ה וֶועט גֶעבִּיטִין אוֹיף דִיא שְׁלַאנְגֶען זֵיי זָאלִין אִים נִיט בַּייסִין. ווִי עֶר הָאט גִיבָּאטִין אוֹיף דִיא לֵייבִין זֵיי זָאלֶען נִיט בַּייסִין דָנִיֵּאל, דָא בַּייא פַּרְעֹה אִיז אוֹיךְ גִיוֶוען דִיא זֶעלְבִּיגֶע, אִין אָנְהֵייבּ ווֶען פַּרְעֹה הָט גוֹזֵר גִיוֶוען אוֹיף מֶענְטְשִׁין זַייא זָאלִין

פירוש לתורת אלהים

(א) וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי אִיז גְגַאנְגֶען אַמֶענְטְשׁ פוּן דֶעם הוֹז גְזִינְד פוּן לֵוִי דָאס אִיז עַמְרָם וַיִּקַּח אוּנ הָאט גְנוּמֶען דִי טָאכְטֶער פוּן לֵוִי דָס אִיז יוֹכֶבֶד [עיין רש"י]: (ב) וַתַּהַר אִיז דִי אִשָּׁה מְעוּבֶּרֶת גְווָארֶן אוּנ זִיא אִיז דֶענְסְטְמָאל אַלְט גְוֶוען הוּנְדֶרְט מִיט דְרַייסִיג יָאר וַתֵּלֶד בֵּן אוּנ זִי הָט גְבָּארִין אַזוּהְן צוּ זֶעקְס חֳדָשִׁים מִיט אַטָאג וַתֵּרֶא אוּנ זִי הָט אִים גְזֶעהְן כִּי טוֹב עֶר אִיז גוּט ווָארוּם אַז עֶר אִיז גְבוֹרֶען גְוָוארֶן אִיז דִיא שְׁטוּבּ

ספר הישר

עֶס גְוָואלְט אָן זֵייגֶן הָט דָאס קִינְד נִיט גְוָואלְט זֵייגֶן בַּייא זַיי דֶעין דָם אִיז גְוֶוען פוּן גָאט כְּדֵי עֶר זָאל ווִידֶער גֶעקֶערְט ווֶערֶן צוּא דֶער

*) הערה ווארום די גמרא זאגט ווען עמרם האט זיך אפגעשיידט פון זיין ווייב האבין אלע יודין זיך אפגעשיידט פון זייערע ווייבער:
**) הערה ווארום אנערה פאר די חתונה רופט מען זיא אויף איר פאטערס נאמען, זיא איז די טאכטער „פון דעם מענטש" נאך די חתונה רופט מען זיא אויף איר מאנס נאמען, זיא איז דאס ווייב „פון דעם מענטש" דא ביי יוכבד האט מען דאך איר גשויב געדארפט רופן „אשת עמרם" פאר וואס רופט מען זיא בת לוי, נאר ווייל זיא איז צוריק יונג געווארין אונ האט אוים געזעהן ווי אנערה פאר די חתונה:

אונקלוס

וּתְקִיפוּ לַחֲדָא׃ כא וַהֲוָה כַּד דְּחִילָא חַיָּתָא מִן קֳדָם יְיָ וַעֲבַד לְהוֹן בָּתִּין׃ כב וּפַקֵּיד פַּרְעֹה לְכָל עַמֵּיהּ לְמֵימַר כָּל בְּרָא דְיִתְיְלִיד לִיהוּדָאֵי בְּנַהֲרָא תִּרְמוּנֵּיהּ וְכָל

מְאֹד׃ כא וַיְהִי כִּי־יָרְאוּ הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים׃ כב וַיְצַו פַּרְעֹה לְכָל־עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל־הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ וְכָל־הַבַּת

תו"א ויהי כי שם: ויצו פרעה שם יג: כל הבן סוטה יב ל סנהדרין קא:

בעל הטורים

מזון: (כב) הילוד. ב' במסו' הכא ואידך גם הבן הילוד לך מות ומות גבי דוד לומר לך כשם שנענש דוד שהקים עליו רעה מביתו שאבשלום בנו רצה להרגו גם פרעה משה שנתגדל בביתו קם עליו והביא עליו כל המכות:

רשב"ם

(כא) ויעש להם בתים. לשמרם פן ילכו לעבריות היולדות: (כב) ויצו פרעה לכל עמו לאמר. וכן אמר להם שכן כל לאמר שבתורה כפל לשון של

רש"י

העם ויגל יהודה הגלה יהודה ויפן כה וכה פנה לכאן ולכאן. ואל תשיבני וילך וישב וירד ויצא י לפי שאינן מגזרתן של אלו שהרי היו"ד יסוד בהן ירד יצא ישב ילך יו"ד אות שלישית בו: וייטב אלהים למילדות. מהו הטובה: (כא) ויעש להם בתים. בתי כהונה ולויה ומלכות שקרויין בתים. ויבן את בית ה' ואת בית המלך. כהונה ולויה מיוכבד. ומלכות ממרים כדאיתא במס' סוטה (שם): (כב) לכל עמו. אף עליהם גזר ל יום שנולד משה אמרו לו אצטגניניו היום נולד מושיען ואין אנו יודעין אם ממצרים אם מישראל ורואין אנו שסופו ללקות במים לפיכך גזר אותו היום אף על המצרים שנא' כל הבן הילוד ולא נאמר הילוד לעברים והם לא היו יודעים שסופו ללקות על מי

בית יהודא

אזוי שטייט (וירב העם) מיינט מען (נתרבה העם) דס פאָרק איז גימערט גיוואָרין (ויגל יהודה) מיינט מען (הגלה יהודה) ער הט פאַרטריבען יהודה די יודין (ויפן כה וכה) מיינט מען פנה לכאן ולכאן) ער האט זיך גקערט אין דיא זייט אונ אין די זייט. זאָגט רש"י (ואל תשיבני) זאלסט מיך ניט פרעגן עס שטייט דאך וילך וישב וירד ויצא, די אַלע יודין זענען גפינטולט מיט אַצירי, אונ דערטייטש איז ויפעל, ער הט געטאָהן, ער איז געגאַנגען, געזעסין, גענידערט, ארויסגעגאַנגען, איז דער תירוץ (לפי שאינן מגזרתן של אלו) נוייל די פיר ווערטער זענען ניט פון דעם זעלבין שרש (וואָרצֵיל) וָוס יענע ווערטער זענען, יענע ווערטער איז זייער יסוד (פונדאַמענט) פון צוויי אותיות אונ די פיר ווערטער איז זייער יסוד דריי אותיות (שהרי היוד יסוד בהן ירד יצא ישב ילך) (היוד אות שלישית בו) דער יוד איז דער

וואָרום דער יוד איז ביי די פיר ווערטער פון יסוד וירד יצא ישב ילך) (היוד אות שלישית בו) דער יוד איז דער דריטער אות ביא די ווערטער נאַז מען ציילט דעם וואָרט צוריק: (וייטב אלהים למילדות). גאָט הט גוט געטאָהן צו די מילדות (מהו הטובה) וואָס איז גיוועזן דס גוטע? (כא) (ויעש להם בתים). הקב"ה האט געמאַכט צו זיי הייזער (בתי כהונה ולויה ומלכות שקרוין בתים) פון זייא זענען געבאָרין געוואָרן כהנים לוים מלכים, זיי ווערן גערופין בתים, הייזער, ווי עס שטייט אין פסוק (ויבן את בית ה' ואת בית המלך) ער הט געבאָהט דיא שטוב פון הקב"ה אונ דיא שטוב פון מלך (כהונה ולויה מיוכבד) כהנים אונ לוים זענען גיבאָרען גיוואָרען פון יוכבד (ומלכות ממרים) מלכים זענען גיוועזן פון מרים (כדאיתא) ווי עס שטייט אין די מסכת סוטה: (כב) ולכל עמו). (אף עליהם גזר) אויף דיא מצרים האט אויך פרעה גוזר גיוועזן זייא זאָלען אַריין וואַרפין אין וואַסער זייערע אַלע זכרים וָוס וועלן דעם טאָג גיבאָרען ווערן (יום שנולד משה) וואָרום דעם טאג וואס משה הט געדאַרפט גיבאָרין ווערן (אמרו לו איצטגניניו) האבן דיא שטערן זעהער געזאָגט צוא פרעה (היום נולד מושיען) היינט וועט גיבאָרען ווערן דר מענטש וָוס וועט העלפן דיא יודין זייא זאָלען ארויסגיין פון מצרים (ואין אנו יודעים) גאָר מיר ווייסין ניט פון וועמען ער וועט גיבאָרן ווערען (אם ממצרים אם מישראל) פון מצרים אָדער פון יודין (ורואין אנו שסופו ללקות במים) אונ מיר זעהן אַז ער וועט שטאַרבן דורך וואַסער (לפיכך) דריבער (גזר אותו היום אף על המצרים) הט פרעה גוזר גיוועזן אַפילו אויף די מצרים אַלע זכרים וָואס בייא זיי וועט געבאָרן ווערן היינטיגער טאָג זאָלן זיי וואַרפן אין וואַסער (שנאמר) וואָרום עס שטייט אין פסוק (כל הבן הילוד) אַלע קינדער וָוס וועלן גיבאָרן ווערן זאל מען וואַרפען אין וואַסער (ולא נאמר הילוד לעברים) אונ עס שטייט ניט אַלע קינדער וָוס וועלן גיבאָרן ווערן ביי יודן זאל מען וואַרפן אין וואַסער (והם לא היו יודעים שסופו ללקות על מי מריבה) אונ דיא שטערן זעהער האָבען ניט געוואוסט אַז משה וועט שטאַרבען נוייל ער וועט שלאָגען דעם שטיין, אונ זיי

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כא) ויהי כי יראו המילדות. פי' כשראה פרעה שלא היו מקיימין מצותו ויעש להם בתים אצל עבדיו כדי שיראו אם

שפתי חכמים

לעצמו: י ר"ל שהם נמי נקודים בציר"י אפ"ה לי' ויפעל הוא: כ לא וייטב לחוד ויעש לחוד: ל מקשים העולם א"כ מאי דכתיב הכה נתחכמה לו למושיען של ישראל שכבר נשבע וכו' מאי נתחכמה שייך הא.

שום אילטגניניו היה זה שלוה להשליך היאור' משום שעתיד ללקות במים. וי"ל דלעיל לא לוה אלא על העברים ועל אותו ליווי נאמר מאמר הבה נתחכמה לו למושיען של ישראל אבל אותו יום שנולד משה היה ליווי אחר אף על המצרים שישליכו אותן למים כל הנולדים באותו יום לבד וזה היתה

פירוש לתורת אלהים

מערט ויעצמו אונ זיי האָבן זיך זייער גשטאַרקט: (כא) ויהי אונ עס איז גוועזן כי יראו אַז דיא הייבינס האבן זיך גפאַרכטן את האלהים פר גאט ויעש הט גאט זיי גמאַכט בתים הייזער דס מיינט מען עס איז ארים גקומען פון זיי כהנים אונ לוים אונ מלכים וָוס זייא ווערען גרופען בתים: (כב) ויצו אונ פרעה האט גבאָטן לכל עמו צו גאר זיין פאלק לאמר אזו צו זאגן כל איטליכער זוהן וָוס וועט גבורן ווערן אפילו ביי די מצרים היאורה זאלט איר אים אריין וואַרפן אין טייך וכל הבת אונ אַלע טעכטער זאלט איר לאָזן לעבן [ע' רמ"ן]:

ספר הישר

ס זיא דר זעהן דס קינד אונ הם זיך דר באַרימט אבר אים אונ דס גזאָגט דָס מוז זיין פון די יודעשי קינדר. האָבן די מצריות

עס

כִּי לֹא כַנָּשִׁים הַמִּצְרִיֹּת הָעִבְרִיֹּת כִּי־חָיוֹת הֵנָּה בְּטֶרֶם תָּבוֹא אֲלֵהֶן הַמְיַלֶּדֶת וְיָלָדוּ: כ וַיֵּיטֶב אֱלֹהִים לַמְיַלְּדֹת וַיִּרֶב הָעָם וַיַּעַצְמוּ:

אונקלוס

אֲרֵי לָא כִנְשַׁיָּא מִצְרָיָתָא יְהוּדָיָתָא אֲרֵי חַכִּימָן אִנּוּן עַד לָא עָלַּת לְוָתְהֵן חָיְתָא וִילִידָן: כ וְאוֹטֵיב יְיָ לְחָיָתָא וּסְגִי עַמָּא

רשב"ם

(יט) כי חיות הנה. בריאות ופקחות וממהרות לילד:

רש"י

לזכרים: (יט) כי חיות הנה. בקיאות כמילדות תרגום מילדות חייתא. ור"ד (סס וש"ר) הרי הן משולות לחיות השדה ז שאינן צריכות מילדות והיכן משולות לחיות. גור אריה. זאב יטרף. בכור שורו. אילה שלוחה. ומי שלא נכתב בו הרי הכתוב כללן ויברך אותם ועוד כתיב (סס יט) מה אמך ח לביא: (כ) וייטב. הטיב להם וזה חלוק בתיבה שיסודה ב' אותיות ונתן לה וי"ו יו"ד בראשה כשהיא באה לדבר בל' ויפעיל הוא נקוד היו"ד בציר"י שהוא קמ"ץ קטן (או בסגו"ל שהוא פת"ח קטן) כגון וייטב אלהים למילדות וירב בבת יהודה (איכה ב) הרבה תאניה וכן ויגל השארית (דה"ב ל"ו) לנבוזראדן הגלה את השארית.(שופטים טו) ויפן זנב אל זנב הפנה הזנבות זו לזו. כל אלו ל' הפעיל את אחרים וכשהוא מדבר בל' ויפעל ט הוא נקוד היו"ד בחיר"ק. כגון (ויקרא י) וייטב בעיניו לשון הוטב וכן וירב העם נתרבו

בית יהודא

„וַתְּחַלֵּלוּ" איר הָט פְּרָאפַאנְט גְמַאכְט: (יט) וּכִי חָיוֹת הֵנָּה]. זיי זֶענֶען אַלֵיין הֵייבְּאַמְס (בְּקִיאוֹת כִּמְיַלְּדוֹת) זיי וֵוייסֶן אַלֵיין וויא צוּ גֶעבֶּארִין דָאס קִינְד ווי דִי הֵייבְּאַמְס וֵוייסֶן (תַּרְגּוּם מְיַלְּדוֹת חַיְיתָא) אוֹיף דֶעם וָוארְט „מְיַלְּדוֹת" שְׁרַייבְּט דֶער תַּרְגּוּם „חַיְיתָא". אִיז חַיְיתָא אוּנ חָיוֹת דֶרְטַייטְשׁ אַהֵייבְּאַם, (וְרַבּוֹתֵינוּ דָרְשׁוּ) דִיא רַבָּנָן זָאגֶען חָיוֹת מֵיינְט מֶען טְהִירֶע חַיּוֹת פוּ וַואלְד] (הֲרֵי הֵן מְשׁוּלוֹת לְחַיּוֹת הַשָּׂדֶה) זַייעֶרִי וַוייבֶּר זָענֶן גְלַייךְ צוּ דִי חַיּוֹת פוּן פֶעלְד (שֶׁאֵינָן צְרִיכוֹת מְיַלְּדוֹת) זיי דַארְפִין נִיט דִי הֵייבְּאַמְס (וְהֵיכָן מְשׁוּלוֹת לְחַיּוֹת) וואוּ גֶעפִינְן מִיר אַז דִי יוּדִין זֶענֶען גְגְלִיכֶן צוּ חַיּוֹת, אוֹיף יְהוּדָה שְׁטֵייט גּוּר אַרְיֵה, אוֹיף בִּנְיָמִין שְׁטֵייט זְאֵב יִטְרָף, אוֹיף יוֹסֵף שְׁטֵייט בְּכוֹר שׁוֹרוֹ, אוֹיף נַפְתָּלִי שְׁטֵייט אַיָּלָה שְׁלוּחָה (וּמִי שֶׁלֹּא נִכְתַּב בּוֹ) אוּנ דֶער שֵׁבֶט וָואס בַּייא אִים שְׁטֵייט נִיט אַז עֶר אִיז גְגְלִיכֶן צוּ אַ חַיָּה (הֲרֵי הַכָּתוּב כְּלָלָן) הָאט דֶער פָּסוּק צוּזַאמֶען גְרֶעכוּנְט אַלֶע יוּדִין אוּנ הָט גְזָאגְט אוֹיף זיי (מָה אִמְּךָ לְבִיָּאָה) דַיין מוּטֶער „אַלֶע יוּדִין" זֶענֶען וויא אַלֶעווין, אַלֵייבּ אַנְקֵבָה: (כ) וַיֵּיטֶב אֱלֹהִים לַמְיַלְּדוֹת]. זָאגְט רַשִׁ"י (הֵטִיב לָהֶן), הקב"ה הָאט גְמַאכְט עֶס זָאל גוּט זַיין צוּ דִיא הֵייבְּאַמְס, וַוייל זיי הָאבֶּן גְלָאזְט לֶעבֶּן דִיא יוּדִישֶׁע קִינְדֶער (וְזֶה חִלּוּק בַּתֵּיבָה שֶׁיְּסוֹדָהּ ב' אוֹתִיּוֹת) דָאס אִיז דֶער אָבְּטְהֵיילוּנְג פוּן דִיא וֶוערְטֶער, דֶער וָוארְט וָוס עֶר אִיז פוּן צְוֵויי אוֹתִיּוֹת (וְנָתַן לָהּ ו' י' בְּרֹאשָׁהּ) אוּן אָנְהֵייבּ וָוארְט אִיז אַוָי"ו מִיט אַיוּ"ד (כְּשֶׁהִיא בָּאָה לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן וַיַּפְעִיל) אַז דֶער וָוארְט קוּמְט רֵיידִין מִיט דֶעם לָשׁוֹן „וַיַּפְעִיל", עֶר הָאט גְמַאכְט טָאהְן | עֶר הָאט גְמַאכְט עֶס זָאל גְטָאהְן וֶוערִין (הוּא נָקוּד הַיּוּד בְּצֵירֵי שֶׁהוּא קָמַץ קָטָן) אִיז דֶער יוּד גֶעפִּינְטוּלְט מִיט אַצֵירֵי דָס וֶוערְט גֶערוּפֶן קָמַץ קָטָן נַאקְלֵיינֶער קָמַץ (כְּגוֹן) אַזוֹ וויא עֶס שְׁטֵייט וַיֵּיטֶב אֱלֹהִים לַמְיַלְּדוֹת) הקב"ה הָט גְמַאכְט דִיא מְיַלְּדוֹת זָאל גוּט זַיין נָדֶער יְסוֹד [פוּדַאמֶענְט] פוּן דֶעם וָוארְט אִיז צְוֵויי אוֹתִיּוֹת טוֹב, דֶעם וָואס רֶעכוּנְט מֶען נִיט וַוייל מֶען שְׁפִּירְט אִים נִיט אִין רֵיידִין] אוּנ צוּם אָנְהֵייבּ וָוארְט אִיז גִיגֶעבְּן אַוָי"ו אוּנ אַיוּד, אַז אוּנְטֶער דֶעם יוּד שְׁטֵייט אַצֵירֵי וַיֵּיטֶב אִיז דֶערְטַייטְשׁ הקב"ה הָאט גֶעמַאכְט דִיא מְיַלְּדוֹת זָאל גוּט זַיין] (וַיֶּרֶב בְּבַת יְהוּדָה), מֵיינְט מֶען (הַרְבֵּה תַּאֲנִיָּה) הקב"ה הָט גֶעמַאכְט עֶס זָאל בַּיי יְהוּדָה [יוּדִין] גֶעמֶערְט וֶוערְן טְרוֹיעֶר (וְכֵן וַיֶּגֶל אֶת הַשְּׁאֵרִית) מֵיינְט מֶען (נְבוּזַרְאֲדָן הֶגְלָה אֶת הַשְּׁאֵרִית) נְבוּזַרְאֲדָן הָאט גְמַאכְט וְעֶר הָאט גְהֵייסִין מֶען זָאל פַארְטְרַייבִּין פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דִיא גֶעבְּלִיבֶּענֶע יוּדִין (וַיֶּפֶן זָנָב אֶל זָנָב) מֵיינְט מֶען (הִפְנָה הַזְּנָבוֹת זוֹ לָזוֹ) שִׁמְשׁוֹן הָט גֶעמַאכְט מֶען זָאל קֶערִין אֵיין וֵוויידֶיל צוּם אַנְדֶערִין וֵוויידֶיל (כָּל אֵלוּ לָשׁוֹן מַפְעִיל אֶת אֲחֵרִים) דִיא אַלֶע וֶוערְטֶער מֵיינְט מֶען עֶר מַאכְט טָאהְן אַנְדֶערֶע (וּכְשֶׁהוּא מְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן וַיִּפְעַל) אוּנ וֶוען דֶער פָּסוּק שְׁמוּעֶסְט „וַיִּפְעַל" עֶר הָט גֶעטָאהְן (הוּא נָקוּד הַיּוּד בְּחִירֶק) אִיז אוּנְטֶער דֶעם יוּד אַחִירֶק (כְּגוֹן) וויא עֶס שְׁטֵייט (וַיִּיטַב בְּעֵינָיו, לָשׁוֹן הוּטַב) עֶס אִיז גוּט גִיוֶוען אִין זַיינֶע אוֹגֶען

שפתי חכמים

י כי לפי פי' ראשון קשה שאף אם הם בקיאות וכי מילדת אינה צריכה מילדת להולידה. רא"ם: ח ר"ל שנדמה כנסת ישראל ללביאה: ט ר"ל

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כ) וייטב אלהים. פרש"י מהו הטובה ויעש להם בתים ונראה כי יש פסוק מפסיק ולכך נראה לומר דקאי אפסוק עצמו והפירוש וייטב אלהים למילדות במה שירב העם ויעצמו כי לפי שאמרו המילדות לפרעה כי חיות הנה ואינן צריכות אותנו היה אומר פרעה שקרניות הם וכשראו כי רבו העם ויעצמו מאד חזר ואמ' כן המילדות דוברות כי ברור לי כי חיה אחת או שתים אינן מספיקות עם רב כזה:

פירוש לתורת אלהים

פַּרְעֹה כִּי וָוארוּם דִי יוּדִישֶׁע וַוייבֶּער זֶענֶען נִיט אַזוֹ דִי מִצְרִיּוֹת כִּי חָיוֹת וָואַרוּם זיי זֶענִין אַלֵיין הֵייבְּ בְּטֶרֶם אֵיידֶער עֶס קוּמְט צוּ זיי דִי הֵייבֶן וְיָלְדוּ גִיבֶּא זיי שׁוֹן דָם קִינְד: (כ) וַיֵּיטֶב אוּנ גָאט הָט בַּגִיטִיגְט דִי הֵייבִינְס וַיִּרֶב הָעָם אוּנ דָם פָאלְק יִשְׂרָאֵל הָאט

ליקוטי יהודא

תּוֹרָה, דִי הֵייבַּאמֶען שִׁפְרָה אוּנ פּוּעָה הָאבִּין נִיט גִיטָאהְן וָואס דֶער מֶלֶךְ מִצְרַיִם הָט פַארְלַאנְגְט, נָאר מִיר זָאלִין נִיט מֵיינֶען זַייעֶר נוּטְקַיִיט צוּ דִיא קִינְדֶער אוּנ וָואס זיי הָאבִּין נִיט גֶעפָאלְגְט דֶעם מֶלֶךְ מִצְרַיִם אִיז גִיוֶוען וַוייל זַייעֶר גִיבָּארֶענֶע נַאטוּר אִיז גוּט גֶוֶוען אוּנ וֶועגִין זַייעֶר גוּטֶע נַאטוּר הָאבִּין זיי גוּט בַּהַאנְדֶילְט דִי גִיבָּארֶענֶע קִינְדֶער אוּנ הָאבִּין זיי נִיט גֶעהַרְגֶעט וַוייל דִי נַאטוּר הָט זַייא נִיט גִילָאזְן הַרְגֶּען אַקִינְד, נָאר וַתִּירֶאןָ הַמְיַלְּדוֹת אֶת הָאֱלֹהִים, דָס אִיז אַלֶץ גִיוֶוען וַוייל זיי הָאבִּין מוֹרָא גֶעהַאט פַאר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:

ספר הישר

עֶס גְשַׁאן אִין שׁוּלְחָ בַּיי דֶעם בָּארְטֶן פוּן טַייךְ אוּנ זַיין שְׁוֶועסְטֶער מִרְיָם הָט זִיךְ גְשְׁטֶעלְט פוּן וַוייטֶן צוּ זֶעהְן וָוס מִיט אִים וֶועט זִיךְ טָאן אוּנ וָוס פוּן אִיר נְבִיאוּת וֶועט זַיין. אוּנ בִּתְיָה דִיא טָאכְטֶער פוּן פַּרְעֹה הָאט גְנִידֶערְט צוּם טַייךְ בָּאדְן זִיךְ אוּנ אִירֶע דִינְ גֵייעֶן בַּיים בָּארְטֶן פוּן דֶעם טַייךְ הָט בִּתְיָה גְזֶעהְן דָם קֶע אוֹיף דֶעם וַואסֶער הָט זִיא גְשִׁיקְט אַדִינְסְט אוּנ הָט עֶס אַרִים

יז וְלָא עֲבַדָא כְּמָא דְּמַלֵּיל עִמְּהֶן מַלְכָּא דְמִצְרָיִם וְקַיֶּמָא יָת בְּנַיָּא: יח וּקְרָא מַלְכָּא דְמִצְרַיִם לְחָיָתָא וַאֲמַר לְהֶן מָה דֵּין עֲבַדְתּוּן יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין וְקַיֶּמְתּוּן יָת בְּנַיָּא: יט וַאֲמַרָא חָיָתָא לְפַרְעֹה

תו"א ותאמרן סס:

רשב"ם

וראה: ותחיין. אין חילוק בין פעלו לפעלתם:

וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרָיִם וַתְּחַיֶּיןָ אֶת־הַיְלָדִים: שני

יח וַיִּקְרָא מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת וַיֹּאמֶר לָהֶן מַדּוּעַ עֲשִׂיתֶן הַדָּבָר הַזֶּה וַתְּחַיֶּיןָ אֶת־הַיְלָדִים:

יט וַתֹּאמַרְןָ הַמְיַלְּדֹת אֶל־פַּרְעֹה

בעל הטורים

תכען: (יח) עשיתן. ב' במס'. דין ואיך עשיתן תועבה ביחזקאל. כדאיתא בפ"ק דסוטה שפרעה תבע לנולדות שיהיו נשמעות לו דמלינו בי עריות דכתיב כי את כל התועבות האל: ותחיין. ב' בהאי פרשה כדאי' בפ"ק דסוטה לא דיין שלא המיתום אלא שהיו מספקות להם מים:

רש"י

ותס: וחיה. ג ותחיה: (יז) ותחיין את הילדים. מספקות להם מים ד ומזון (סוטה סס) תרגום הראשון קיימא והשני וקיימתון לפי שלשון עברית לנקבות רבות תיבה וכיולא בה משמשת לשון פעלו ול' ה פעלתס. כגון (שמות) ותאמרנה איש מצרי ל' עבר כמו ויאמרו לזכרים ותדברנה פיכס ל' דברתס כמו ותדברו ו לזכרים וכן (יחזקאל) ותחללנה אותי אל עמי ל' עבר חללתס כמו ותחללו

בית יהודא

(וְחָיָה). (וְתְחִיֶה) וְחָיָה אִיז דֶערְטַייטְשׁ זָאל זִיא לֶעבֶּען: (יז) וַתְּחַיֶּיןָ אֶת הַיְלָדִים). זֵייא הָאבֶּען גֶעלָאזְט לֶעבֶּען דִי קִינְדֶער אוּנ הָאבֶּען זֵיי גֶעשְׁפַּייזְט (מְסַפְּקוֹת לָהֶם מַיִם וּמָזוֹן) זֵייא הָאבֶּען גִיגֶעבִּין צוּ דִי קִינְדֶער וַואסֶער אוּנ שְׁפַּייז (תַּרְגּוּם הָרִאשׁוֹן וְקַיָּמָא וְהַשֵּׁנִי וְקַיֶּמְתּוּן) דָאס אִיבֶּערְזֶעצוּנְג פוּן עֶרְשְׁטֶן וַתְּחַיֶּיןָ אִיז דֶערְטַייטְשׁ זֵיי הָאבֶּן גֶעלָאזְט לֶעבֶּן, אוּנ דָאס אִיבֶּערְזֶעצוּנְג פוּן אַנְדֶערֶן וַתְּחַיֶּיןָ אִיז דֶערְטַייטְשׁ אִיר הָט גֶעלָאזְט לֶעבֶּן (לְפִי שֶׁלָּשׁוֹן עָבַר לִנְקֵבוֹת רַבּוֹת) ארוּם אַז מֶען זָאגְט צוּ פִיל נְקֵבוֹת, פוּן דִיא גֶעוֶועזֶענֶע צַייט (תֵּיבָה זוּ) דֶער וָוארְט וַתְּחַיֶּיןָ (וְכַיּוֹצֵא) אוּנ נָאךְ אַזֶעלְכֶע וֶוערְטֶער (מְשַׁמֶּשֶׁת לָשׁוֹן פָּעֲלוּ וְלָשׁוֹן פְּעַלְתֶּם) וֶוערִין גֶעטַייטְשְׁט זֵייא הָאבֶּן גֶטָאהְן אוּנ עֶס ...רְט גֶטַייטְשְׁט אִיר הָט גֶטָאהְן (כְּגוֹן וַתֹּאמַרְנָה אִישׁ מִצְרִי לָשׁוֹן עָבַר) אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק זֵייא הָאבֶּן גְזָאגְט ...מֶענְטְשׁ אַמִּצְרִי, שְׁמוּעֶסְט פוּן דִיא גֶעוֶועזֶענֶע צַייט (כְּמוֹ וַיֹּאמְרוּ לִזְכָרִים) אַזוֹ וִוי מֶען זָאגְט צוּא זְכָרִים "וַיֹּאמְרוּ", זֵיי ...אבֶּן גִיזָאגְט (וַתְּדַבֵּרְנָה בְּפִיכֶם לָשׁוֹן דִּבַּרְתֶּם) אִיר הָט גֶרֶעט מִיט אַייעֶר מוֹיל (כְּמוֹ וַתְּדַבְּרוּ לִזְכָרִים) וִויא מֶען זָאגְט צוּא ...רִים "וַתְּדַבְּרוּ" אִיר הָאט גְרֶעט (וְכֵן וַתְּחַלֶּלְנָה אוֹתִי אֶל עַמִּי) אִיר הָט מִיךְ פְּרָאסְט גְמַאכְט צוּ מַיין פָאלְק (לָשׁוֹן עָבַר וְחִלַּלְתֶּם) ...ן שְׁמוּעֶסְט פוּן נָוס עֶס אִיז גִיוֶועזְן "אִיר הָאט פְּרָאסְט גִימַאכְט" (כְּמוֹ וַתְּחַלְּלוּ לִזְכָרִים) וִויא מֶען זָאגְט צוּא זְכָרִים

שפתי חכמים

...טלה בגזרת שרי מסים אלא שרחו וכו' ע"ש באריכות: ג פי' וחיה ...ן ל' זכר כדמלינו בהרבה מקומות והאי וחיה לשון נקבה הוא כמו ...יה ויש חילוק כי זה הטעם למעלה בחי"ת והוא לשון נקבה אבל ...טעם למטה ביו"ד אז הוא ל' זכר כדמלינו במגילת אסתר דכתיב ...שרביט הזהב וחיה וגם בקהלת אם חיה אלף שנים. א"נ כוונתו דוחיה ...ו הוכך את שתיבה להבא: ד מדכתיב ולא עשו כאשר דיבר אליהן ...ו לא המיתום א"כ ל"ל תו ותחיין אלא מספקות וכו': ה ר"ל אין ...ש בין הנסתרות ובין הנמלאות בלשון עתיד. ונראה דה"פ דרש"י מקשה על עלמו לפ"מ שפירשתי ותחיין הראשון שהיו מספקות להם מזון א"כ קשה על התרגום למה שינה בלשונו דהראשון פי' וקיימא והשני פי' וקיימתון בשלמא בלא זה הייתי אומר דוקיימתון פי' שמספקות להם מזון מ"ה שינה אבל לפי מה שפירשתי דותחיין הא' פי' מספקות להם א"כ למה תירגם על ותחיין הראשון וקיימא לכ"פ לפי שלשון עברי וכו': ו כמו שמלינו ותאמרנה ותדברנה ובמקום אחר מלינו ותדברנה שתיבה זו כמו ותאמרנה כי הוא על משקל א' ואפ"ה פי' לשון דברתם לשון נוכח א"כ גם הכא ותחיין ראשון ל' נסתר והשני ל' נוכח והוא על משקל אחד:

פירוש לתורת אלהים

...שר ווי דר מֶלֶךְ פוּן מִצְרַיִם הָט צוּ זֵיי גֶרֶעט וַתְּחַיֶּיןָ ... זֵיי הָאבֶּן גְלָאזְט לֶעבֶּן דִי קִינְדֶר אוּנ הָאבֶּן זֵייא ... אֲפִילוּ דֶער נֶערְט: (יח) וַיִּקְרָא אוּנ דֶער מֶלֶךְ ...רַיִם הָט גְרוּפֶען לַמְיַלְּדוֹת צוּ דִי הֵייבִּינְס וַיֹּאמֶר אוּנ ...ט צוּ זֵייא גְזָאגְט מַדּוּעַ וָוארוּם הָאט אִיר גְטָאן דִי ...זַאךְ וַתְּחַיֶּיןָ אוּנ אִיר הָאט גְלָאזְט לֶעבֶּען דִיא ...דֶר: (יט) וַתֹּאמַרְנָה הָאבֶּן דִי הֵייבִּינְס גְזָאגְט צוּ

ליקוטי יהודא

זָאגְט אוּנְז דִי תּוֹרָה דִיא לוֹיבּ פוּן דִיא צְוֵויי וַוייבֶּער שִׁפְרָה אוּנ פּוּעָה, אוּנ דִי תּוֹרָה רוּפְט זֵייא נִיט בַּיי דִי נֶעמֶען, יוֹכֶבֶד אוּנ מִרְיָם, וַוייל וֶועגִין זֵייעֶר גוּטֶע בֶּעהַאנְדְלוּנְג וָואס זֵייא הָאבֶּען בֶּעהַאנְדֶילְט דִי גֶעווִינֶערוּנְס, הָאט מֶען זֵייא גִיגֶעבִּין דִיא גוּטֶע נֶעמֶען וִוי רש"י שְׁרַייבְּט) אוּנ מֶען הָאט שׁוֹין גָאר פַארְגֶעסִין זֵייעֶרֶע גֶעבָּארֶענֶע נֶעמֶען, אוּנ מֶען הָאט זֵייא גֶערוּפִין דִי נָעמֶען פוּן זֵייעֶרֶע מַעֲשִׂים, שִׁפְרָה אוּנ פּוּעָה, אוּנ דָם מֶערְסְטֶע וַוייבֶּר הָאבִּין בֶּעגוּצְט צוּ זֵייעֶרֶע קִינְדֶער גֶעבֶּארִין דִיא צְוֵויא וַוייבֶּער שִׁפְרָה אוּנ פּוּעָה, דְרִיבֶּער אִיז בַּיי פַּרְעֹה גִיוֶועזְן דֶער עִיקָּר אַז ...וייא הֵייבַּאמְס שִׁפְרָה אוּנ פּוּעָה וֶועלִין הַרְגֶענֶן דִיא זְכָרִים, וֶועלִין גֶעווֹ ס אַלֶע הֵייבַּאמְס אוֹךְ אַזוֹ טָאהְן, דֶערְצֵיילְט אוּנְז דִיא

ספר הישר

...ן זֵיי גֵיין אַהֵיים. אָבֶּר גָאם וָוס הָט צוּ גְשְׁוָוארֶן צוּא זֵייעֶרִי ...ן אַז עֶר זָאל מֶערִין זֵייעֶרִי קִינְדֶר הָט דִי קְלֵיינֵי קִינְדֶר דוּרְךְ ...דֶער גְלָאזְם עֶרְנֶערִין אוּנ לֶעבֶּן. אִין דֶער דָאזִיגֶר צַייט אִיז ...דֶר דוֹחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹיף מִרְיָם דִי שְׁוֶועסְטֶר פוּן אַהֲרֹן אוּנ זִיא ...בִיאוֹת גְזָאגְט אַז עֶס וֶועט גְבוֹירְן וֶוערְן אֵיין זוּהְן צוּ מַיין פָאטֶר ...ר וֶועט הֶעלְפֶען דִי יִשְׂרָאֵל פוּן דִי מִצְרַיִם. אוּנ יוֹכֶבֶד הָאט גְוויינְן דָם קִינְד צוּ זִיבֶּען חֳדָשִׁים אוּנ בְּשַׁעַת דָם קִינְד אִיז גִיבּוֹירְן גְוָוארֶן אִיז דִי שְׁטוּבּ גְוָוארֶן פוּל מִיט לִיכְטִיקַייט אַזוֹ וִוי דָם לִיכְט פוּן דֶר זוּן אוּנ וִוי דִי מוּטֶר הָט דָם גְזֶעהְן הָט זִיא אִים בַּהַאלְטֶען דְרַייא חֳדָשִׁים אִיז פַּרְעֹה דֶר פוּן גְוָואר גְוָוארֶן הָט יוֹכֶבֶד גִיךְ גְנוּמֶען אִיר זוּהְן אוּנ הָט גְמַאכְט אַקֶעסְטְל פוּן פּוּמְסֶן הָאלְץ אוּנ הָט דָם פַר קְלֶעבְּט מִיט פֶּעךְ אוּנ הָט דְרוֹיגֶן אַרַיין גְטוּיגֶן דָם קִינְד אוּנ הָט

טז וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן אֶת־הָעִבְרִיּוֹת
וּרְאִיתֶן עַל־הָאָבְנָיִם אִם־בֵּן הוּא
וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ וְאִם־בַּת הִוא וָחָיָה׃
יז וַתִּירֶאןָ הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים

אונקלוס

פּוּעָה׃ טז וַאֲמַר כַּד
תְּהֶוְיָן מוֹלְדָן יָת יְהוּדָיָתָא
וְתֶחֶזְיָן עַל מַתְבְּרָא אִם
בַּר הוּא תִּקְטְלָן יָתֵהּ וְאִם
בְּרַתָּא הִיא וְתִקַיְּמִנַּהּ׃
יז וּדְחִילָא חָיָתָא מִן קֳדָם

תו"א ויאמר בילדכן שם : אם בן הוא שם : ותיראן שם :

רשב"ם

העבריות. למילדות שהם העבריות : (טז) על האבנים. על המשבר. כדאמרי' באו בנים עד משבר. גם בכלי יוצר כתב בירמיה עושה מלאכה על האבנים: וחיה. טעמו למעלה. כמו מן ישב ישבה. כן ארבכשד חי יאמר לנקבה חיה. אבל ואלו חי אלף שנים פעמים : טעמו למטה ולשון זכר מגזרת עשה עלה ראה: (יז) ותיראן. לשון יראה. אבל ותראנה בלא יו"ד לשון ראיה שהרי יאמר

בעל הטורים

ב' במס' מתרי ליסני. דין ואידך ברותו שמים ספרה. כי דרך המילדות שלפעמים שהולד נולד מת לוקחת המילדת שפופרת של קנה ומשימה תוך מעיו של הילד ונופחת בו ומשיבה רוח לילד וזהו ספרה ל' שפופרת. ד"א למה נקרא שמה ספרה שמספרת את הולד אף ברותו שמים ספרה ע"ש שהקדוש ברוך הוא ספר השמים :

(טז) על האבנים. ב' במסורה וראיתן על האבנים והרד בית היוצר והנה הוא עושה מלאכה על האבנים כדאיתא בפ"ק דסוטה סי' גדול מסר להם בשעה שהאשה כורעת לילד ירכותיה מצטננות כאבנים ד"א מה היוצר ירך מכאן וירך מכאן וסדן באמצע אף אשה ירך מכאן וירך מכאן והולד באמצע ד"א מה ענין זה ליוצר לפי שנא' כי הנה כחומר ביד היוצר: (יז) המילדת. בגי' יוכבד בת לוי : כאשר דבר אליהן. בגי'

בית יהודא

פר וואס האט מען גערופן מרים „פועה" (על שם שפועה ומדברת והוגה לולד) וויל זיא פלעגט ריידין צום קינד וואס איז איצט געבארין געווארין (כדרך הנשים המפייסות תינוק הבוכה) אזוי ווי די ווייבער וואס ריידין אונ בעטינ איבער די קליינע קינדער וואס וויינען (פועה לשון צעקה) פועה איז דערטייטש שרייען ווי איינער שרייט פון פרייד אדער פון שמערצין (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (כיולדה אפעה) איך שריי ווי אגעווינען שרייט פון אירע שמערצן :

רש"י

זו מרים א על שם שפועה ומדברת והוגה לולד כדרך הנשים המפייסות תינוק הבוכה (שם). פועה ל' צעקה כמו (ישעי' מב) כיולדה אפעה : (טז) בילדכן. כמו בהולידכן : על האבנים. מושב האשה הי' ללדת ובמקום אחר קורהו משבר וכמוהו (ירמי' יח) עושה מלאכה על האבנים. מושב כלי אומנות יוצר חרס : אם בן הוא וגו'. לא היה מקפיד אלא על הזכרים. שאמרו לו אצטגניניו ב שעתיד להוולד בן המושיע

(טז) ובילדכן. (כמו בהולידכן) בילדכן איז דער זעלביגער טייטש ווי בהולידכן, אז איר וועט מאכן געבארין : (על האבנים). (מושב האשה היולדת) דר ארט וואס די אשה זיצט אויף אים ווען זיא געבארט דאס קינד, רופט מען אבנים (ובמקום אחר קוראו משבר) אויף איין אנדער ארט רופט אים דער פסוק משבר (וכמוהו עושה מלאכה על האבנים) נאך אמאהל געפינען מיר דעם ווארט אבנים ער טוהט דיא ארבעט אויף דעם אבנים (מושב כלי אומנות יוצר כלי חרס) דער ארט וואס אויף אים זיצט דער מייסטער וואס מאכט ערדינע כלים אונ ווען ער מאכט די ערדענע כלים מיט זיינע ארבעט געציינ, ווערט גערופין דר ארט אבנים : ואם בן הוא וגו'. (לא היה מקפיד אלא על הזכרים) פרעה האט געוואלט הרגנן נאר דיא זכרים פון יודין (שאמרו לו אצטגניניו) ווארום זיינע שטערן זעהער האבען געזאגט צו אים (שעתיד להוליד בן המושיע אותם) עס וועט געבארין ווערן אזוהן וואס ער וועט העלפן דיא יודין פון די מצרים

שפתי חכמים

א דכתיב בסמוך ויעש להם בתים ופרש"י בתי כהונה ובתי לויה ומלכות ולא מצינו שילתו מאשה אחרת אלא מיוכבד ומרים והואיל וכן הוא ע"כ צריכים נמי לומר דשפרה היינו יוכבד דהיא היתה אמה של מרים דאין סברא לכתוב בתחילה הבת ואחריה האם ופועה היינו מרים : ב' וא"ת דלמא כדי שלא יפרו וירבו וי"ל דא"כ הי"ל להמית הנקבות שאף אם ימות הזכרים ויש זרע הנקבות וכו' שאר זכר אחד יכול לעבר כמה נקבות (נה"י) ול"נ דהש"ד משום פריה ורביה לחוד הוא א"כ למה הידם גזר המילדות דטעמא מאי הקפיד על פו"ר משום יטעות ולאם בנו והא כת

ליקוטי יהודא

(יז) ותיראן המילדות את האלהים. דר אהל יעקב שרייבט מיר ווייסין עס זעגען דא צווייערלייא צדיקים, עס איז דא אצדיק וואס איז געבארין געווארן פון גוטע עלטרין, אונ ער האט גוטע מדות ווייל ער איז מיט זיי געבארין געווארן, אונ אלץ וואס ער טוהט גוטעס, איז נאר ווייל זיין נאטור לאזט אים ניט טאן שלעכטס, אונ עס איז דא אמענטש וואס ער איז געבארין געווארן מיט שלעכטע מדות אונ מיט אשלעכטע נאטור, אונ ער טוהט נאר גוטס, ווייל ער האט מורא פר הקב"ה אדער נאך בעסר ווייל ער האט ליב הקב"ה, לערנט ער די תורה, אונ טוהט אלץ ווי די תורה אונ ווי הקב"ה הייסט, דעם מענטש איז בעסער צוא לויבין ווי דעם מענטש מיט דיא גוטע נאטור, למשל מיר זעהן אשעפס איז רוהיג אונ טוהט קיינעם קיין שאדין, וועלין מיר אים נים לויבין מיט זיין גוטע נאטור ווייל ער איז אזוי בשאפען געווארין, אבער אז מיר וועלין זעהן אלייב גיין צווישן מענטש אונ טוהט קיינעם קיין שאדן פארקערט ער ווייזט נאך פרי נדשאפט, וועט מען בשרייבין אונ דערציילין די וואונדער, דא

פירוש לתורת אלהים

דר נאמן פון די אנדרי איז געווען פועה : (טז) ויאמר אונ ער האט געזאגט בילדכן אז איר וועט מאכע געבארין את העבריות די יודישע ווייבער וראיתן או איר זאלט זעהן על אויף דעם ארט וויא דיא אשה האט דס קינד אם בן אז דאס קינד איז אזכר והמתן זאלט איר אים טויטען ואם אונ אויב עס איז אנקבה וחיה זאלט איר זיא לאזן לעבען [עיין רש"י] (יז) ותיראן אונ די הייבאמס האבען זיך געפארכטן את האלהים פאר גאט ולא עשו אונ זייא האבען ניט געטא

ספר הישר

איין זוהן אונ זיא רופט אים אהרן. אונ דר נאך האט דר מלך גיענטפערט צוא בלעם וואס פר איין עצה גיבסט דו האט בלעם גיענטפערט מיין עצה איז אז מען זאל אריין ווארפן אין וואסר אלע אייערי קינדר וואס וועלין געבוירן ווערין פון היינט אן. איז די עצה פון בלעם געפעלין דעם מלך מיט זיינע הארן אונ מען האט אזוי געטהאן אונ פון דעם טאג אן אונ ווייטער אז די יודישע ווייבער האבן געבארן האבן אקינדר זענען זייא געגאנגן אין פעלד אריין אונ האבן דארט געווינן אונ פלעגן פר לאזן זייערי קינדער אויף דעם פעלד אונ אלע

יִשְׂרָאֵל׃ יג וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ׃ יד וַיְמָרְרוּ אֶת־
חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר
וּבִלְבֵנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה
אֵת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ
בָהֶם בְּפָרֶךְ׃ טו וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם
לַמְיַלְּדֹת הָעִבְרִיֹּת אֲשֶׁר שֵׁם
הָאַחַת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה׃

אונקלוס

קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
יג וְאַפְלַחוּ מִצְרָאֵי יָת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּקַשְׁיוּ׃ יד וְאַמַרוּ
יָת חַיֵּיהוֹן בְּפָלְחָנָא
קַשְׁיָא בְּטִינָא וּבְלִבְנִין
וּבְכָל פָּלְחָנָא בְּחַקְלָא יָת
כָּל פָּלְחָנְהוֹן דְּאַפְלַחוּ
בְהוֹן בְּקַשְׁיוּ׃ טו וַאֲמַר
מַלְכָּא דְמִצְרַיִם לְחָיָתָא
יְהוּדָיָתָא דְּשׁוּם חֲדָא
שִׁפְרָה וְשׁוּם תִּנְיֵתָא

תולדות אהרן

ויעבדו שם : וימררו את שם : ויאמר מלך שם :

בעל הטורים

(יג) בפרך. בפה רך שאמר להם בנו לכם עריס לשבת : (יד) בחמר. חסר והוא אותיות ברמ"ח איברים. ד' מיני עטיין בפסוק וימררו את חייהם בעבודה קשה. בחמר ובלבנים. ובכל עבודה בשדה. את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך. לכך היתה כל מכה ומכה של ד' מכות ולמ"ד של ה' מכות חשיב נמי ויעבידו מצרים את בנ"י בפרך : (טו) שפרה.

רשב"ם

קץ מפני שני מלכיה: (יג) בפרך. לשון שברון הוא. בתלמוד מפרכין באגוזים : (יד) ובכל עבודה בשדה. חריש וקציר : את כל עבודתם. עם כל עבודתם : אשר עבדו בהם בפרך. בהם בתוך העיר. בפרך : (טו) למילדות

רש"י

בעיני עצמם וק"ל). ורבותינו דרשו כקוצים היו בעיניהם : (יג) בפרך. בעבודה קשה המפרכת את הגוף ומשברתו : (טו) למילדות. הוא לשון מולידות אלא שיש לשון קל ויש לשון כבד ש כמו שובר ומשבר ת דובר ומדבר כך מוליד מילד : שפרה. זו יוכבד ע"ש שמשפרת את הולד : פועה.

בית יהודא

אונ די מֶעהְרוּנְג פוּן דִיא יוּדִין (וְרַבּוֹתֵינוּ דָרְשׁוּ) דִיא רַבָּנָן זָאגֶען (כְּקוֹצִים הָיוּ בְּעֵינֵיהֶם) דִי יוּדִין זָענֶען גִיוֶועֶן וִויא דֶערְנֶער אִין דִי אוֹיגֶען פוּן דִי מִצְרַיִם, דִי אוֹיגֶען פוּן דִי מִצְרַיִם הָט זֵייא גֶעשְׁטָאכִין קוּקֶענְדִיג וִוי דִי יוּדִין וָוערִין אַלֶע טָאג מֶער פָאלְק : (יג) וּבְפָרֶךְ. (וּבַעֲבוֹדָה קָשָׁה הַמְפָרֶכֶת אֶת הַגּוּף וּמְשַׁבְּרָתוֹ) דִי מִצְרַיִם הָאבִּין גֶעאַרְבֶּעט מִיט דִי יוּדִין שְׁוֶוערֶע אַרְבֶּעט וָוס הָט צוּבְּרָאכִין זֵייעֶרֶע קֶערְפֶּערִם : (טו) וְלַמְיַלְּדוֹת. זָאגְט רַשִׁ"י (הוּא לָשׁוֹן מוֹלִידוֹת) דִי הֵייבַּאמְס וָואס מַאכִין גֶעבֶּארִין דִי פְרוֹיא וָוס דַארְף גֶעבֶּארִין אַקִינְד וֶוערִין גֶערוּפִין מְיַלְּדוֹת אָדֶער מוֹלִידוֹת (אֶלָּא) נָאר פַאר וָוס שְׁטֵייט אַמָאהְל מוֹלִידוֹת אוּנ אַמָאהְל מְיַלְּדוֹת (שֶׁיֵּשׁ לָשׁוֹן קַל וְיֵשׁ לָשׁוֹן כָּבֵד) עֶס אִיז דָא שְׁוֶוערֶער לָשׁוֹן "מְיַלְּדוֹת" אוּנ עֶס אִיז דָא אַגְרִינְגֶער לָשׁוֹן "מוֹלִידוֹת", אוֹיבּ דִי פְרוֹיא גֶעבֶּארְט שְׁוֶוער דָס קִינְד, הֵייסְט דִי הֵייבַּאם מְיַלֶּדֶת, אוּנ אוֹיבּ דִי פְרוֹיא גֶעבֶּארְט גְרִינְג דָס קִינְד הֵייסְט דִיא הֵייבַּאם מוֹלִידֶת (כְּמוֹ שׁוֹבֵר מְשַׁבֵּר) שׁוֹבֵר אִיז דֶערְטַייטְשׁ צוּבְּרֶעכִין אוּנ מְשַׁבֵּר אִיז דֶערְטַייטְשׁ צוּבְּרֶעכִין, אַז מֶען צוּבְּרֶעכְט גְרִינְג אוֹיף צְוֵויי העלְפְטִין, הֵייסְט שׁוֹבֵר, אַז מֶען צוּבְּרֶעכְט שְׁוֶוער אוֹיף עֶטְלִיכֶע שְׁטִיקֶער הֵייסְט מְשַׁבֵּר (וְכֵן דּוֹבֵר וּמְדַבֵּר) דוֹבֵר אִיז עֶרְטַייטְשׁ רֵיידִין, מְדַבֵּר אִיז דֶערְטַייטְשׁ רֵיידִין, אַז מֶען רֶעט גוּטֶע וֵוייכֶע רֵייד הֵייסְט דוֹבֵר, אַז מֶען רֶעט הַארְטֶע רֵייד גֶעבֵּייזֶערְט הֵייסְט מְדַבֵּר (כַּךְ מוֹלִיד וּמְיַלֵּד) גְרִינְג גֶעבֶּארִין הֵייסְט מוֹלִיד, שְׁוֶוער גֶעבֶּארִין הֵייסְט מְיַלֵּד: שִׁפְרָה. (זוּ יוֹכֶבֶד) שִׁפְרָה מֵיינְט מֶען יוֹכֶבֶד, פַר וָוס הָאט מֶען גֶערוּפִין יוֹכֶבֶד "שִׁפְרָה" (עַל שֵׁם שֶׁמְשַׁפֶּרֶת אֶת הַוָּלָד) וֵוייל זִיא פְלֶעגְט שֵׁיין מַאכִין דָס קִינְד בַּאלְד נָאךְ דֶעם גִיבֶּארִין וֶוערִין: פּוּעָה. (זוּ מִרְיָם) פּוּעָה מֵיינְט מֶען מִרְיָם.

דעת זקנים מבעלי התוספות

הם השלימו חקכם ללבון כאשר בהיות שכר נתן לכם: (יד) וימררו. באותו פרק נולדה מרים ועל שם כך נקראת מרים: בחמר תחלה ובכל עבודה בסוף: (טו) למילדות. רב ושמואל ח"א אשה ובתה יוכבד ומרים וח"א כלה וחמותה. יוכבד ואלישבע. ד"א למילדת חסר וי"ו למד שלא היתה כי אם מילדת אחת והיינו יוכבד אבל מרים נערה היתה ולא היתה מילדת אלא פועה לילד ולכך אמרו חז"ל פועה זו מרים מהרב משה כהן. ד"א שפועה לילד בבטן וקוראה לו צא והוא יוצא :

שפתי חכמים

ויותר נ"ל דרש"י דייק מדכתיב מפני דלא הל"ל אלא ויקוצו כבני ישראל: ש פ"ס דגש כלמ"ד מילדות ול' קל שהוא בלא דגושת למ"ד : ת שובר ל' קל ומשבר לשון כבד ופירושם שוה וכן דובר ומדבר נמי כן הוא :

פירוש לתורת אלהים

קוצו אונ די מִצְרַיִם הָאבֶּן זֵייעֶר לֶעבֶּן זֶעלְבֶּערְט פַר אוֹסְת מִפְּנֵי פוּן וֶועגֶן די קִינְדֶר יִשְׂרָאֵל : (יג) וַיַּעֲבִידוּ אוּנ דִי מִצְרַיִם הָאבֶּן גְאַרְבֶּט אֶת בְּנֵי מִיט דִי קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ מִיט אַשְׁוֶוערִי אַרְבֶּט וָואס צוּ בְּרֶעכְט דעם גוּף : (יד) וַיְמָרְרוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּען פַר בִּיטֶערְט זֵייעֶר לֶעבִּין בַּעֲבוֹדָה מִיט שְׁוֶוערִי אַרְבֶּט בְּחוֹמֶר מִיט לֵיים וּבִלְבֵנִים אוּנ מִיט צִיגֶל וּבְכָל עֲבוֹדָה אוּנ מִיט אַלֶע אַרְבֶּט אִין פֶעלְד אֵת כָּל אַלֶע זֵייעֶרִי אַרְבֶּט אֲשֶׁר וָוס זֵיי הָאבֶּן גְאַרְבֶּט מִיט זֵיי בְּפָרֶךְ אִיז גְוֶועֶן מִיט שְׁוֶוערִי אַרְבֶּט : (טו) וַיֹּאמֶר הָט דֶער מֶלֶךְ פוּן מִצְרַיִם גְזָאגְט לַמְיַלְּדוֹת צוּ דִי הֵייבְּאַמֶעס הָעִבְרִיּוֹת פוּן דִי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר וָוס דֶר נָאמֶן פוּן אֵיינֶע אִיז גְוֶועֶן שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית

ספר הישר

[illegible] הָאבֶּן זִיךְ גְמֶערְט אוּנ גְשְׁטַארְקְט אוּנ אֵיינֶר פוּן שֵׁבֶט לֵוִי הָט גְהֵייסֶן עַמְרָם דֶר זוּהְן פוּן קְהָת דֶר זוּהְן פוּן לֵוִי דֶר זוּהְן פוּן יַעֲקֹב הָט גְנוּמֶען יוֹכֶבֶד דִי טָאכְטֶער פוּן לֵוִי פַר אַוַוייבּ אוּנ הָט גְוִוינֶן אַטָאכְטֶער אוּנ הָט זִיא גֶערוּפֶן מִרְיָם אוּנ יוֹכֶבֶד הָט גְוִוינֶן אַיין;

מִסִּים לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם וַיִּבֶן
עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה אֶת־פִּתֹם
וְאֶת־רַעַמְסֵס: יב וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ
כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיָּקֻצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי

מַבְאִישִׁין בְּדִיל לְעַנוֹאֵהוֹן
בְּפֻלְחָנְהוֹן וּבְנוֹ קִרְוֵי בֵית
אוֹצָרָא לְפַרְעֹה יָת פִּיתוֹם
וְיָת רַעַמְסֵס: יב וּכְמָא
דִּמְעַנַּן לְהוֹן כֵּן סָגַן וְכֵן
תַּקְפִין וַעֲקַת לְמִצְרָאֵי מִן
תו"א וכאשר שם:

רשב"ם

מן הארץ. לשוב אל ארץ אבותיהם ולא טוב לנו לאבד עבדינו וקראו לי מלכותא קטיעא: (יא) מסים. מן הכפולים הוא מסס. כמו פתות אותה פתים מן פתת: מסכנות. אוצרות כמו אל הסוכן הלז לשבנא אשר על הבית: (יב) כן ירבה. כמו כן הרבו כמלפנים: ויקוצו. בחייהם כמו קצתי בחיי. וכן אשר אתה

בעל הטורים

(יא) ענותו. ב' במס' הכא ואידך גבי אמנון ותמר לומר לך מה התם בעינין תשמיש אף כאן היו מענים אותם כדי למעטם מתשמיש לבטלם מפריה ורביה: רעמסס. ראשון ראשון מתרוסס:

בית יהודא

פָּארַאטְקֶעס (שָׂרִים שֶׁגּוֹבִין מֵהֶם הַמַּס) פַּרְעֹה הָט גֶעמַאכְט אֶלְצְטֶע אוֹיף דִי יוּדִין, דִי אֶלְצְטֶע זָאלִין גֶעמֶען פוּן דִי יוּדִין מַס (וּמַהוּ הַמַּס) וָוס זָאל זַיין דֶער מַס (שֶׁיִּבְנוּ עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה) דִי יוּדִין זָאלִין בָּאהֶען פֶעסְטֶע שְׁטֶעט מֶען זָאל אִין זֵיי הַאלְטֶען דִי אוֹצְרוֹת פוּן פַּרְעֹה נאוּנ דָם אִיז נִיט גִיוֶועֶן ווייל מֶען הָאט גֶעדַארְפְט דִיא שְׁטֶעט, דָם אִיז נָאר גִיוֶועןן (לְמַעַן עַנּוֹתוֹ בְּסִבְלוֹתָם) מֶען זָאל אִים ודִי יוּדִין) פַּיינִיגֶען מִיט זַייעֶרֶע אַרְבֶּעט (שֶׁל מִצְרַיִם) פוּן דִיא מִצְרִים: וְעָרֵי מִסְכְּנוֹת) . (כְּתַרְגּוּמוֹ) וְוִי דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט „קִרְוֵי בֵית אוֹצְרַיָא" שְׁטֶעט מֶען זָאל אִין זֵיי הַאלְטִין אוֹצְרוֹת (וְכֵן) אוּנ אַזוֹי שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (לֵךְ בֹּא אֶל הַסּוֹכֵן הַלָּז) גֵייא אוּנ קוּם צוּ דֶעם סוֹכֵן, סוֹכֵן מֵיינְט מֶען (גִּזְבָּר הַמְּמוּנֶה עַל הָאוֹצְרוֹת) דֶער אֶלְצְטֶער וָוס אוּנְטֶער זַיין הִיטוּנְג זֶענֶען דִי אוֹצְרוֹת: וְאֶת פִּתוֹם וְאֶת רַעַמְסֵס) . אַרְט רַשִׁ"י דִי שְׁטֶעט הָאט מֶען נָאךְ נִיט אָנֶי־גֶעהוֹיבִּין בָּאהֶען אוּנ מֶען רוּפְט זֵייא שׁוֹין מִיט דִיא גֶעמֶען, דְרִיבֶּער זָאגְט רַשִׁ"י דִי שְׁטֶעט פִּתוֹם אוּנ רַעַמְסֵס זֶענֶען שׁוֹין גִיוֶועֶן (שֶׁלֹּא הָיוּ רְאוּיוֹת מִתְּחִלָּה לְכָךְ) זֵיי זֶענֶען נָאר נִיט גוּט גִיוֶועֶן מֶען זָאל אִין זֵייא הַאלְטִין אוֹצְרוֹת (וְעָשְׂאוּם חֲזָקוֹת וּבְצוּרוֹת לְאוֹצָר) הָאבֶּען דִיא יוּדִין גֶעמַאכְט דִי שְׁטֶעט זָאלִין וֶוערִין שְׁטַארְקֶע אוּנ פֶעסְטֶע מֶען זָאל קֶענֶען אִין זֵיי הַאלְטִין אוֹצְרוֹת: (יב) וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אוֹתוֹ) . אַרְט רַשִׁ"י דִיא תּוֹרָה דֶערְצֵיילְט דָאךְ אַזַאךְ וָואס אִיז גִיוֶועֶן, הָאט דָאךְ גֶעדַארְפְט שְׁטֵיין וְכַאֲשֶׁר עִנּוּ אוֹתוֹ אַזוֹי וִויא מֶען הָט אִים גֶעפַּיינִיגְט, פַאר וָואס שְׁטֵייט יְעַנּוּ זֵיי וֶועלִין אִים פַּיינִיגֶען, דְרִיבֶּער זָאגְט רַשִׁ"י אַזוֹי מֵיינְט דֶער פָּסוּק (בְּכָל מַה שֶּׁהֵם נוֹתְנִים לֵב לְעַנּוֹת) אַזוֹי וִויא דִיא מִצְרִים הָאבִּין גֶענוּמֶען [גֶעטְרַאכְט] אִין הַארְצִין צוּ פַּיינִיגֶען דִי יוּדִין (כֵּן לֵב הַקבּ"ה) אַזוֹי אִיז גִיוֶועֶן דִי הַארְץ פוּן הקבּ"ה צוּ מֶעהְרִין אוּנ שְׁטַארְקֶען דִיא יוּדִין: וְכֵן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרוֹץ) . זָאגְט רַשִׁ"י מֶען מֵיינְט נִיט עֶר וֶועט זִיךְ מֶעהְרִין אוּנ וֶועט זִיךְ שְׁטַארְקֶען, נָאר מֶען מֵיינְט (כֵּן רָבָה וְכֵן פָּרַץ) אַזוֹי הָאט עֶר זִיךְ גִימֶערְט אוּנ אַזוֹי הָאט עֶר זִיךְ גִישְׁטַארְקְט (וּמִדְרָשׁוֹ) דֶער מִדְרָשׁ זָאגְט (רוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת כֵּן) הקבּ"ה זָאגְט אַזוֹי צוּ דִי מִצְרַיִם (אַתֶּם אוֹמְרִים פֶּן יִרְבֶּה) אִיר זָאגְט אִיר הָט מוֹרָא טָאמֶער וֶועלִין דִי יוּדִין זִיךְ מֶעהְרִין (וַאֲנִי אוֹמֵר כֵּן יִרְבֶּה) אוּנ אִיךְ זָאג זֵייא וֶועלִין זִיךְ גֶעווִים מֶעהְרִין: וַיָּקוּצוּ) . (קָצוּ בְּחַיֵּיהֶם) דִיא מִצְרַיִם הָאבִּין פַארְמִיאוּסְט זֵייעֶר לֶעבִּין וֶועגִין דִי פִּילוּנְג

רש"י

העם: מסים. לשון מס שרים שגובין מהם המס. ומהו המס שיבנו ערי מסכנות לפרעה: למען ענותו בסבלותם. של מצרים: ערי מסכנות. כתרגומו. וכן (ישעי' כב) לך בא אל הסוכן הלז גזבר הממונה על האוצרות (ש"ר): את פתום ואת רעמסס. שלא היו ראויות מתחלה לכך ועשאום חזקות ובצורות לאוצר: (יב) וכאשר יענו אותו. בכל מה שהם נותנין לב לענות כן לב הקב"ה להרבות ולהפרין: כן ירבה. כן רבה וכן פרץ. ומדרשו רוח הקודש אומרת כן אתם אומרים פן ירבה ואני אומר כן ירבה: ויקוצו. קצו בחייהם (ויש מפרשים המצרים

שפתי חכמים

ע ק"ל דהל"ל ענותו בסבלותו או ענותם בסבלותם: פ דק"ל דהל"ל ויבן את פיתום ואת רעמסס לערי מסכנות לפרעה ומדכתיב ויבן ערי מסכנות לפרעה ש"מ שבנויות היו אלא וגו' (רא"ם): צ ר"ל דק"ל דבפסוק משמע מתוך שהיו מענין אותן לכך היו רבין וכי לא שני בלאו הכי וע"ק דאדרבה עינוי ממעט פריה ורבי' ועל זה פירש בכל כו' ר"ל לא היו מענין אותן אלא מחשבתן היה כן: ק כיון דכן ירבה קאי אמחשבת המקום ומחשבת המקום שירבו תמיד וא"כ קשה למה כתיב ירבה לשון עתיד לכן פירש כן רבה וכן פרץ שהוא לשון הווה תמיד: ר דק"ל שאמרו מפני בני ישראל והלא לא היו ישראל בפניהם כל שעה אלא בארץ גושן היו רחוק מפרעה ועמו לכן פי' קצו בחייהם של עצמן כשהיו מזכירין את שם ישראל מהרש"ל.

דעת זקנים מבעלי התוספות

והוא פתח הדבר ואותי הענה וקשיא דהא אמרינן דיתרו ברח ואיוב לא ברח אלא שתק וי"ל שהיה יתרו גדול הדור באותה שעה והיה בידו למחות ולא לברוח ולכך מאשימו איוב: (יא) ערי מסכנות. על שם שכל העוסק בבנין מתמסכן ולשון מסכן הוא ויש אומר שמסכנות האומנין שעומדים כמה פעמים בסכנה על גבי הבנין: פיתום ורעמסס. פי' תהום בולע הבנין. רעמסס ראשון ראשון מתמוסס ומתמוטט וק"ל דכתב בפרך בפה רך בתחלה אמר להם פרעה לכל אחד מכם אני נותן [שכר] מכל לבנה שיעשה ובאו כלן ודחקו עצמן מפני חמוד השכר ועשו יותר מדאי וכיון שראה פרעה כך אמר

פירוש לתורת אלהים

מִיט זַייעֶר אַרְבֶּעט פוּן דִי מִצְרִים
וַיִּבֶן אוּנ דָם פָאלְק יִשְׂרָאֵל הָט גִבוֹיעֶט עָרֵי שְׁטֶעט מִסְכְּנוֹת אוֹיף אוֹצְרוֹת לְפַרְעֹה צוּא פַּרְעֹה פִּיתוֹם אוּנ רַעַמְסֵס [עיין רש"י]: (יב) וְכַאֲשֶׁר אוּנ אַזוֹי וְוִי דִי מִצְרִים הָאבֶּן גֶגֶעבֶּן זַייעֶר הַארְץ צוּ פַּיינִיגֶן זֵיי כֵּן יִרְבֶּה אַזוֹי אִיז דָם הַארְץ פוּן גָאט בָּרוּךְ הוּא גִוֶועןן צוּ מֶערְן אוּנ צוּ שְׁטַארְקֶן זֵיי

ספר הישר

מֶען אִים טֵייטֶען מַחֲמַת דֶעם וָועלְן זֵיי וַויינִיגֶר וֶוערֶן אִיז דִי עֵצָה גֶעפָעלְן. אוּנ פַּרְעֹה הָט גְלָאזְט רוּפְן דִי יוּדִישֶׁע הֵייבַּאמֶען אוּנ הָט זֵיי אָן גְזָאגְט אַז אִיר וֶועט מַאכֶן גְווינֶען דִי יוּדִישֶׁע וַוייבֶּר זָאלְט אִיר זֶעהְן אַז עֶס וֶועט זַיין אַזָכָר זָאלְט אִיר אִים טֵייטֶן אוּנ אַנְקֵבָה זָאל בְּלַייבְּן לֶעבְּן אָבֶּר דִי הֵייבַּאמֶן הָאבְּן זִיךְ גִפָארְכְטֶען פַר גָאט אוּנ הָאבֶּען נִיט גְטוּעֶן אַזוֹי וְוִי מֶען הָט זֵיי אָן גְזָאגְט אוּנ הָאבְּן נָאךְ גְטוּעֶן אַלֶע בַּאדֶערְפְנִישׁ פוּן דִי קִינְדֶער מִיט דִי גְווינֶערִינְס הָט דֶר מֶלֶךְ זֵיי גְשִׁיקְט רוּפְן אוּנ זָאגְט צוּ זֵיי פַר וָוס הָט אִיר מִיךְ נִיט נָאכְגֶעפָאלְגְט הָאבֶּן זֵיי גִיעֶנְטְפֶערְט דִי יוּדִישֶׁע וַוייבֶּר זֶענֶען אַלֵיין הֵייבַּאמֶן הָט פַּרְעֹה זֵיי גְגְלַייבְּט אוּנ גָאט הָט בֶּגִיטִיגְט צוּ דִי הֵייבַּאמֶן אוּנ זֵיי

י אֲרֵי יְעָרְעִנָנָא קְרָב
וְיִתּוֹסְפוּן אַף אִנּוּן עַל
סַנְאָנָא וִיגִיחוּן בָּנָא קְרָב
וְיִסְקוּן מִן אַרְעָא:
יא וּמַנִּיאוּ עֲלֵיהוֹן שִׁלְטוֹנִין

כִּי־תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם־
הוּא עַל־שֹׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם־בָּנוּ וְעָלָה
מִן־הָאָרֶץ: יא וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי

בעל הטורים

למלחמה על הכסף שליקט מהם: ונוסף. ג' במס' הכא ואידך ונוסף על נחלת המטה. יש מפזר ונוסף עוד. שאמרו מצרים שיגרשו אותנו מן הארץ ונוסף על נחלתו שיקחו כל הארץ והקב"ה אומר יש מפזר אתם רוצים לפזרם ולמעטם ונוסף עוד שיוסף עליהם כהם אלף פעמים:

תו"א ויפימו שם:

רשב"ם

משנאינו. כמו ידה ליחד תשלחנה. מצינו לשון יחיד אצל רבים: כי תקראנה. כי תארענה כמו מקראי קודש מארע קודשא לשון מאורע: ונלחם בנו ועלה

רש"י

הזמינו עצמכם לכך: נתחכמה; לו. לעם ב נתחכמה מה לעשות ל לו (ש"ר). ור"ד נתחכם למושיען של ישראל מ לדונם במים ב שכבר נשבע שלא יביא מבול לעולם ם (והם לא הבינו שעל כל העולם אינו מביא אבל הוא מביא על אומה אחת ברש"י ישן): ועלה מן הארץ. על כרחנו. ור"ד כאדם שמקלל עצמו ותולה קללתו באחרים והרי הוא כאלו כתב ועלינו מן הארץ והם יירשוה: (יא) עליו. על

בית יהודא

(כִּלוֹמַר) אַזוֹי הָט פַּרְעֹה גֶעמֵיינְט זָאגֶען זַיין פָאלְק (הַזְמִינוּ עַצְמְכֶם לְדָבָר) אִיר זָאלְט אַייך צוּגְרֵייטֶען צוּ דִי זַאךְ: וְנִתְחַכְּמָה לוֹ. מִיר וֶועלִין אוּנְז קְלִיגֶען צוּ אִים, צוּ וֶועמֶען? (לָעָם נִתְחַכְּמָה) צוּם פָאלְק וֶועלִין מִיר אוּנְז קְלִיגֶען? וּמַה לַעֲשׂוֹת לוֹ) וָוס מֶען זָאל טָאהְן צוּ אִים (וְרַבּוֹתֵינוּ דָרְשׁוּ) דִי רַבָּנָן זָאגֶען וָואס פַּרְעֹה הָט גֶעזָאגְט מִיר וֶועלִין אוּנְז קְלִיגֶען אוֹיף אִים הָט עֶר גֶעמֵיינְט (נִתְחַכֵּם לְמוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל) מִיר וֶועלִין אוּנְז קְלִיגֶען אוֹיף הקב"ה וָואס עֶר אִיז דֶער הֶעלְפֶער פוּן דִיא יוּדִין *) (לְדוּנָם בַּמַּיִם) מִיר וֶועלִין דִי יוּדִין פַרְלֶענְדִין אִין וַואסֶער, וֶועט הקב"ה אוּנְז נִיט קֶענֶען שְׁטְרָאפִין (שֶׁכְּבַר נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יָבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם) וָוארוּם הקב"ה הָאט שׁוֹין לַאנְג גֶעשְׁווּאוֹרִין עֶר זָאל נִיט בְּרֵיינְגֶען אַפַארְפְלֵייצוּנְג וַואסֶער אוֹיף דֶער וֶועלְט (וְהֵם לֹא הֵבִינוּ) זֵיי הָאבִין אָבֶּער נִיט פַארְשְׁטַאנֶען (שֶׁעַל כָּל הָעוֹלָם אֵינוֹ מֵבִיא) הקב"ה הָט נָאר גֶעשְׁווּאוֹרֶען עֶר זָאל נִיט בְּרֵיינְגֶען אַמַבּוּל אוֹיף דִיא גַאנְצֶע וֶועלְט מִיט אֵיין מָאהְל (וְוִיא עֶס אִיז גִיוֶועזֶען אִין דִי צַייט פוּן נֹחַ) (אֲבָל הוּא מֵבִיא עַל אוּמָה אַחַת) אָבֶּער אוֹיף אֵיין פָאלְק מֶעג עֶר בְּרֵיינְגֶען אַמַבּוּל: (וְעָלָה מִן הָאָרֶץ), אוּנ עֶר (דִיא יוּדִין) וֶועלִין אוֹיפְגֵיין (אַוֶועקְגֵיין) פוּן דֶעם לַאנְד (מִצְרַיִם) (עַל כָּרְחֵנוּ) אֲפִילוּ וֶוען מִיר וֶועלִין נִיט וֶועלִין זֵיי זָאלִין אַוֶועקְגֵיין (וְרַבּוֹתֵינוּ דָרְשׁוּ) אוּנ דִי רַבָּנָן דַרְשֶׁנֶן (וְעָלָה), עֶר וֶועט אוֹיפְגֵיין, הָט פַּרְעֹה גֶעזָאגְט אוֹיף דִיא יוּדִין אוּנ עֶר הָאט גֶעמֵיינְט דִיא מִצְרַיִם וֶועלִין אוֹיפְגֵיין, דִי מִצְרַיִם וֶועלִין מוּזִין אַרוֹיסְגֵיין פוּן דִיא לַאנְד אוּנ לָאזִין דִי לַאנְד פַאר דִי יוּדִין (כְּאָדָם שֶׁמְּקַלֵּל עַצְמוֹ וְתוֹלֶה קִלְלָתוֹ בַּאֲחֵרִים) אַזוֹי וִוי אֵיינֶער וָואס וִויל זִיךְ פְלוּכִין אוּנ וַוייל עֶר הָט מוֹרָא טָאמֶער וֶועט דִיא קְלָלָה אוֹיף אִים קוּמֶען פְלוּכְט עֶר אַנְדֶערֶע *) (וַהֲרֵי הוּא כְּאִלּוּ כָּתַב) עֶס אִיז גְלַייךְ וִוי דֶער פָּסוּק וָואלְט גִישְׁרִיבִּין (וְעָלִינוּ מִן הָאָרֶץ וְהֵם יִירָשׁוּהָ) פַּרְעֹה הָט גֶעזָאגְט מִיר וֶועלִין מוּזִין אַרוֹיפְגֵיין פוּן לַאנְד אוּנ זַייא (דִי יוּדִין) וֶועלִין דִיא לַאנְד יַרְשֶׁנֶן: (יא) (עָלָיו). (עַל הָעָם) אוֹיף דֶעם פָאלְק (אוֹיף דִי יוּדִין): (מִסִּים) (לְשׁוֹן מַס) צִינְשׁ.

דעת זקנים מבעלי התוספות

כדאיתא התם. ואפי' אם תמצא לומר שלא היה כי אם בן ב' כששואלין ממנו עצה ובסוף ארבעים נהרג אלמא בן ששים היה כשמת. ויש ספרים שכתוב בהן ונקבצו כולן אצל קמואל והני פי' לא נהירא לי דהתם משמע דקמואל אבי ארם היינו בלעם אם כן תפל היה במיתתו וגם נמצא בב"ר קמואל אבי ארם הוא לבן הארמי הוא כושן רשעתים הוא בלעם ולמה נקרא קמואל שקם על אומתו של אל. וכן נמי אמרינן בחלק הוא בלעם הוא בעור ולמה נקרא בעור שבא על בעירו הוא לבן הוא כושן רשעתים ולמה נקרא שמו כושן רשעתים שעשה שתי רשעיות אחת בימי יעקב ואחת בימי שופטים לכל אלה משמע שהיה תפל והאי דכתיב באיוב כי יתרי פתח ויעני ובמסורת כתיב יתרו ומפרש דה"ק יתרו נמי היה באותו עצת

שפתי חכמים

גזרותיו ז"ל שאשר לא ידע פירושו עשה עצמו כו': ב דמלת לו קאי אעם ולא אבני ישראל: ל פי' כי לא רצו שיהיו יותר חכמים ממנו רק שהתחכמות הוא מה לעשות להם. (מהרש"ל) דק"ל דהל"ל נתחכם עליו ר"ל יותר מהם ומהו לו לכן פירש מה לעשות לו: מ (נח"י) ולפי זה קאי לו אהקב"ה ולכך נכתב ג"כ רב ועלוס וכל הפרשה בל' יחיד: נ וא"ת והא מיד לוה למילדות להמית כל הבן הילוד ויש לומר דזה ההתחכמות היה שלא מדעת מצרים אלא פרעה עצמו לוה להם ולא היה ירא מן העונש משום שהמילדות יעשו זאת: ס שהקב"ה אינו משלם אלא מדה כנגד מדה:

פירוש לתורת אלהים

תִּקְרֶאנָה אַז עֶס וֶועט טְרֶעפֶען אַמִלְחָמָה אוֹיף אוּנְז וְנוֹסַף וֶועט עֶר זִיךְ אוֹיךְ מֶערֶען צוּ אוֹיף אוּנְזֶערֶע פַיינְד צוּ הֶעלְפִין זַייא וְנִלְחַם בָּנוּ אוּנ עֶר וֶועט אוֹיךְ מִלְחָמָה הַאלְטֶען מִיט אוּנְז וְעָלָה אוּנ עֶר וֶועט מִיט גְוַואלְד אוֹיף גֵיין פוּן אוּנְזֶער לַאנְד: (יא) וַיָּשִׂימוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּען גְטָאן אוֹיף דֶעם פָאלְק יִשְׂרָאֵל שָׂרֵי הַארֶען וָוס זָאלֶען גוֹבֶה זַיין בַּיי דִי יִשְׂרָאֵל מִסִּים צִינְס אוּנ וָוס זָאל זַיין דֶר צִינְס

ליקוטים על התורה

יוּדִין זָאלִין נִיט דֶערְטְרוּנְקֶען וֶוערִין אִין דִי טוּמְאָה פוּן מִצְרַיִם, מֶען זָאל זֵיי קֶענֶען אוֹיסְלֵייזִין פוּן מִצְרַיִם אוּנ גֶעבִּין דִי תּוֹרָה, עֶס זָאל זַיין וִוי הקב"ה הָאט גִיזָאגְט צוּ אַבְרָהָם אָבִינוּ, אוּנ דִי קִינְדֶער פוּן יוּדִין וָואס הקב"ה הָאט גֶעוּואוּסְט פוּן זֵיי וֶועט קֵיין גוּטֶעס זַיין הָט מֶען דֶערְטְרוּנְקֶען, אַלְץ הָאט פַּרְעֹה גִיטָאהְן נָאךְ דִי עֵצָה פוּן הקב"ה, פַּרְעֹה הָט גִמַאכְט אַלְץ מִיט זַיין שְׁלֶעכְטְקֵייט, אָבֶּער אַלְץ אִיז גִיוֶועזֶען טוֹבוֹת פַאר דִי נְשָׁמוֹת פוּן יוּדִין, וְוִיא עֶס שְׁטֵייט אִין דִי פְּסוּקִים אִין סִדְרָה לֶךְ לְךָ:

זַייא זָאלֶען בּוֹעֶן שְׁטֶעט צוּ פַּרְעֹה פוּן אוֹצְרוֹת וֶועגֶען לְמַעַן פוּן-וֶועגֶען צוּ פַּייַנִיגֶען דֶם פָאלְק יִשְׂרָאֵל בְּסִבְלוֹתָם

ספר הישר

וִוי מֶער דִי מִצְרַיִם הָאבֶּען גִפַּייַנִיגְט דִי יִשְׂרָאֵל הָאבֶּען זִיךְ יִשְׂרָאֵל נָאךְ מֶער גֶמֶערְט הָאט אֵיינֶער פוּן דִי יוֹעֲצִים וָוס אִיז גֶוֶועזֶען בַּיים מֶלֶךְ עֶר הָט גֶהֵייסֶן אִיּוֹב גֶיעֶנְטְפֶערְט אוּנ זָאגְט מַיין עֵצָה אִיז דֶר מֶלֶךְ זָאל גוֹזֵר זַיין אַז עֶס וֶועט גֶבָּארֶען וֶוערִין צוּ יִשְׂרָאֵל אַזָכָר זָאל

*) הערה פרעה האט געוואסט אז הקב"ה שטראפט נאר מדה כנגד מדה מיט וואס דער מענטש זינדיגט מיט די זאך שטראפט אים הקב"ה, ניט מיט איין אנדער זאך.

*) הערה אזוי ווי איינער זאגט מיינע שונאים זאלין אזוי בעזונד זיין ער האט מורא צו זאגין איך זאל אזוי געזונד זיין, פאמער איז די זאך ניט ריכטיג וועט די קללה קומען אויף אים, דריבער זאגט ער די קללה אויף די שונאים:

הָאָרֶץ אֹתָם׃ פ ח וַיָּקָם מֶלֶךְ־
חָדָשׁ עַל־מִצְרָיִם אֲשֶׁר לֹא־יָדַע
אֶת־יוֹסֵף׃ ט וַיֹּאמֶר אֶל־עַמּוֹ הִנֵּה
עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעָצוּם מִמֶּנּוּ׃
י הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ פֶּן־יִרְבֶּה וְהָיָה

אונקלוס

וְאִתְמְלִיאַת אַרְעָא מִנְּהוֹן׃
ח וְקָם מַלְכָּא חַדְתָּא עַל
מִצְרַיִם דְּלָא מְקַיֵּים גְּזֵירַת
יוֹסֵף׃ ט וַאֲמַר לְעַמֵּיהּ הָא
עַמָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל סַגַּן
וְתַקִּיפִין מִנַּנָא׃ י הָבוּ
נִתְחַכַּם לְהוֹן דִּלְמָא יִסְגּוּן

תו"א ויקם מלך עירובין נג סוטה יא: אשר לא ידע עירובין שם: ויאמר אל סוטה שם: הבה סוטה שם:

רשב"ם

(י) נתחכמה לו. שלא ירבה. שאם ירבה והיה כי תקראנה מלחמה ממנו: (י) הבה נתחכמה. הבה עולה י"ב כלומר שנתחכם על י"ב שבטים: והיה כי תקראנה מלחמה. שהיה ירא אולי יבואו עליו מלכי כנען

בעל הטורים

(ט) אל עמו. עי"ן עקימה אמר בע' נפש ירדו לכאן וככר נתרבו

בית יהודא

געבארין *) : (ח) וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ. עס איז אויפגעשטאנען אנייער מלך, זאגט רש"י רב אונ שמואל קריגען (חד אמר) איינער זאגט (חדש ממש) אין אמת אנייער מלך (וחד אמר) אונ איינער זאגט דר מלך איז געוועזען דר זעלביגער (שנתחדשו גזרותיו) נאר ער הט גוזר געוועזען נייע גזרות : וַאֲשֶׁר לֹא יָדַע. דר מלך הט ניט געוואוסט פון יוסף, אַרט רש"י אפילו עס איז געוועזען אנייער מלך פון דעסטוועגין ווי אזוי קען דאס זיין דס ער הט ניט געוואוסט פון יוסף, דריבער זאגט רש"י (עשה עצמו כאלו לא ידעו) ער הט זיך געמאכט אזוי וויא ער וויים גאר ניט פון יוסף : (י) הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ. זאגט רש"י (כל הבה) וואו איינער זאגט צום אנדערין דעם וואָרט "הָבָה" (לשון הכנה והזמנה לדבר הוא) מיינט ער זיין חבר זאל זיך צוגרייטען צו דער זאך וואס ער וועט אים זאגין. ער זאל דיא זאך טאהן.

רש"י

(ח) ויקם מלך חדש. רב ושמואל. חד אמר חדש ממש וחד אמר שנתחדשו גזרותיו (סוטה יא): ואשר לא ידע. עשה עצמו כאלו לא ידע (כ"נ רא"ם): (י) הבה נתחכמה לו. כל הבה ל' הכנה והזמנה לדבר הוא כלומר

שפתי חכמים

ברא"ם כ' דאיתא בס"ר דמפיק לה מפסה לסוכות ול"נ דאתי כמ"ד בילקוט לגדול שבשרצים אתה מדמה אותן דהא עכבר ילדה ששה ונראין דברי מדרש להרב במלת וישרצו שמשמע דממלת וישרצו לחוד הוא דמפיק לה והיינו מדהפסיק הכתוב במלת וישרצו בין פרו ובין וירבו שלא כמנהג אלא ודאי להכי הפסיק כי פרו פירושו אחד מוליד אחד ורבו משמע אחד מוליד הרבה וכמו שפי' הרב בפ' בראשית ולכך הפסיק במלת וישרצו להודיעך שסך הרבייה היתה כגדול שבשרצים (וע' בג"א דברים נכוחים) : ט דאל"כ ויקם וימלוך מיבעי ליה: י כי בלא וי"ו משמע שזה הוא ליון ליסנא דקרא ואין הדבר כן אלא הוא לשון רש"י שלמאן דאמר שנתחדשו

דעת זקנים מבעלי התוספות

לישני יתירי: (ח) ויקם מלך. הוא פרעה הראשון. אמרו לו בא ונזדווג על אומה זו אמר להם עד עתה אנו חיין משלהם היאך נזדווג להם ולא שמע אליהם הורידוהו מכסאו שלשה חדשים כיון שראה כך אמר להם אשמע לכם לכך כתיב ויקם: אשר לא ידע את יוסף. אמר רבי יהודה בן לוי משל למי שרגם איקונין של מלך נטלוהו והתירוהו למחר רגם את המלך עצמו כך פרעה בתחלה אמר אשר לא ידע את יוסף ולבסוף אמר לא ידעתי את ה': (י) הבה נתחכמה לו. הב"ה בגימטריא י"ב נתחכמה לי"ב שבטים. ופרש"י נתחכם למושיען של ישראל וכו' והם טעו כי לא נשבע אלא שלא יביא מים על האומות אבל שלא יבואו האומות במים לא נשבע ואמרו חז"ל שלשה היו באותה עצה בלעם ואיוב ויתרו בלעם שיעץ נהרג איוב ששתק נדון ביסורים יתרו שברח זכו בניו לישב בלשכת הגזית ובלעם דהוה בעצת דהבה נתחכמה קשה מהא דאמרינן בפ' חלק בר תלתין ותלת שנין הוה בלעם חגירא כדקטל יתיה פנחס ליסטאה משום דכתיב אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואם היה בעצה זו נמצא היה בן מאה וארבעים כשנפל במלחמת מדין שהרי לכל הפחות היה בן עשרים כשיעץ תחשוב שמנים של משה ולסוף ארבעים שהלכו במדבר היתה מלחמת מדין כדכתיב אחר תאסף הרי שהיה בן ק"מ שנה. לכך פי' ר' מנחם מדאנ"י שלשה היו באותה עצה דלכה איעצך כדאמרינן אמר ליה לבלק אלהיהם של אלו שונא זמה הוא כדאי' בחלק והקשה הרב משה כי בדברי הימים דמשה תמצא כתוב בפי' העצה דהכא ויען בלעם הקוסם ועל כן הקשה ר' מנחם מהא דאמרינן בזבחים פרק פרת חטאת בשעה שנתן הקב"ה תורה לישראל נתקבצו כל האומות אצל בלעם ואמרו מה קול ההמון ששמענו שמא הקב"ה רוצה להביא מבול

ליקוטים על התורה

גְלַייך מיט דִי מִצְרִים, זַיי זָאלִין וֶוערִין אֵיין פָאלְק, וִוי דִי יוּדִין הָאבִּין אָנְגֶעהוֹיבִּין וֶוערִין וִוי גִיבָּארֶענֶע מִצְרִים, הָאט הקב"ה גְמַאכְט אַגְרוֹיסֶע פֵיינְדְשַׁאפְט צְווִישֶׁן דִי מִצְרִים אוּנ דִיא יוּדִין, ווִי דֶער פָּסוּק זָאגְט וַיֶּפֶר אֶת עַמּוֹ מְאֹד, הקב"ה הָאט שְׁטַארְק גֶעפְרוּכְטְבַּארְט דִי יוּדִין זַיי זָאלִין זִיךְ פְרוּכְטְבַּארִין מֶער ווִי דִיא גָאטוֹר, וַיַּעֲצִימֵהוּ מִצָּרָיו, אוּנ עֶר הָט גְשְׁטַארְקְט דִי יוּדִין, זַיי זָאלִין וֶוערִין שְׁטַארְקֶר פוּן דִי מִצְרִים, נָאכְדֶעם הָפַךְ לִבָּם לִשְׂנֹא עַמּוֹ, הָט הקב"ה פַארְקֶערְט דִי הַארְצֶער פוּן דִי מִצְרִים זַיי זָאלִין פֵיינְד הָאבִּין דִי יוּדִין, אוּנ דִיא פֵיינְדְשַׁאפְט צוּ דִיא יוּדִין אִיז גִיוָוארֶן אַזוֹי גְרוֹיס בִּיז דֶר יוּד אִיז בַּיי זַיי גִיוֶועזֶן מִיאוּס אוּנ הָאבֶּן זַיי גֶעקֶענְט זֶעהְן זַיין פְרַייהַייט ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין דִי פְסוּקִים, אוּנ דָס אִיז נִיט גִיוָוארִין פוּן זִיךְ אַלַיין, נָאר פוּן הקב"ה, דִיא

פירוש לתורת אלהים

אִיז דֶר פִילְט גְוָוארֶן מִיט זַיי : (ח) וַיָּקָם אוּנ עֶס אִיז אוֹיף גְשְׁטַאנֶען אֵיין נַייעֶר מֶלֶךְ אוֹיף מִצְרַיִם [עיין רש"י] אֲשֶׁר וָואס עֶר הָאט נִיט גִיקָאנְט יוֹסֵף [עיין רש"י] : (ט) וַיֹּאמֶר הָט דֶר מֶלֶךְ פַּרְעֹה גְזָאגְט צוּ זַיין פָאלְק הִנֵּה עַם דָם פָאלְק יִשְׂרָאֵל רַב אִיז פִיל אוּנ שְׁטַארְקֶר פוּן אוּנְז : (י) דְרוּם זָאג אִיךְ אַייךְ הָבָה בְּרֵייט אַייךְ אָן אוּנ לָאמֶר קְלִיגֶן לוֹ וָוס מִיר זָאלֶן טָאן צוּ אִים פֶּן יִרְבֶּה טָאמֶר וֶועט עֶר זִיךְ מֶערֶן וְהָיָה אוּנ עֶס וֶועט זַיין כִּי

ספר הישר

יֶענֶען אַלֶע מִצְרִים אַוֶועק פוּן דֶער אַרְבַּייט נָאר דִי יִשְׂרָאֵל אַלַיין זֶענֶען אִיבֶּר גְבְלִיבֶּן אוּנ דִי מִצְרִים הָאבֶּען מִיט גְוַואלְט גִיאַרְבֶּעט מִיט יִשְׂרָאֵל שְׁוֶוערֶע אַרְבַּייט מִיט לֵיים אוּנ צִיגֶל דִי יִשְׂרָאֵל הָאבֶּן גְרוֹיסֶן דִי מִצְרִים מָרוֹר וַוייל זַיי הָאבֶּן גְבִיטֶערְט זֵייעֶר לֶעבֶּין אוּנ

וויא

*) הערה דריבער זאגט רש"י זעקס ווייל מער ווי זעקס קינדער קען ניט אאשה געבארין מיט איין מאהל, ביי איר אין בויך איז ניטא אארט צו ... משברת מיט מער ווי זעקס קינדער דריבער זאגט רש"י ,בכרס אחד" אין איין בויך, ועיין בש"ח

בְּמִצְרָיִם: ו וּמִית יוֹסֵף
וְכָל אֲחוֹהִי וְכֹל דָּרָא
הַהוּא: ז וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
נְפִישׁוּ וְאִתִילִדוּ וּסְגִיאוּ
וּתְקִיפוּ לַחֲדָא

ו וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל־אֶחָיו וְכֹל הַדּוֹר
הַהוּא: ז וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ
וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד וַתִּמָּלֵא

בעל המורים

שמרו במצרים נגאלו. הפסוק מתחיל בוא"ו ומסיים בוא"ו כנגד י"ב שבטים משל לבונה פלטרין בעמוד א' ונפל וחזר ובנה בשני עמודים ונפל בג' עמודים ונפל מה עשה בנאו בי"ב עמודים ועמד כך אברהם ויצחק יצא מהם פסולת עד י"ב שבטים שלא היה בהם פסולת וזהו ווי העמודים שהם עמודי העולם: (ז) פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד. ו' לשונות הן כנגד ששה שהיו יולדות בכרס אחד:

רשב"ם

אלא שבעים ואחר מות דור ההוא פרו וישרצו: ויקם מלך חדש. ונתחכם עליהם למעטם ולא הועיל לו: (ו) וכל הדור ההוא. שבעים נפש: (ז) פרו. בהריון: וישרצו. בלידה. שלא נכלו ברחם. שבכל מקום קטנים קרוין שרץ על הארץ: וירבו. גדלו ונעשו הקטנים גדולים ולא מתו בקטנותם: ויעצמו. שלא מתו אנשים. אלא היו הרבה ועצמו במאד מאד עד שנתמלאה הארץ אותם. וכן והחצר מלאה את נוגה כבוד ה'. כמו מילאה. אבן ושלש מלאים את ההיכל כמו ממלאים את ההיכל:

רש"י

שבעים ה ומה בא ללמדנו וכי לא היינו יודעים ו שהוא היה במצרים אלא להודיעך צדקתו של יוסף. הוא יוסף הרועה ז את צאן אביו. הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך ועומד בצדקו: (ז) וישרצו. שהיו יולדות ששה ח בכרס אחד:

בית יהודא

דאך אין די זיבעציג, וואָרום אָן יוסף מיט זיינע קינדער איז דאך ניטא זיבעציג (ומה בא ללמדנו) וואָס קומט דר פסוק אונז לערנען מיט דעם וואָס אַז יוסף איז געווען אין מצרים (וכי לא היינו יודעים שהוא היה במצרים) אָן דעם פסוק וואָלטין מיר ניט געוואוסט אַז יוסף איז געווען אין מצרים? מיר ווייסין דאך שוין פון פריערדיגע פסוקים (אין ספר בראשית) אַז יוסף איז געווען אין מצרים (אלא להודיעך צדקתו של יוסף) נאר דער פסוק וויל דיך מאכין וויסען די פרומקייט פון יוסף (הוא יוסף הרועה את צאן אביו) דס איז דער יוסף וואָס האט אַמאָהל געפיטערט דיא שעפסין פון זיין פאָטער (הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך) אונ דאס איז דער זעלביגער יוסף וואָס איז געווען אין מצרים אונ איז געוואָרין אַמלך (ועומד בצדקו) אונ ער שטייט אין זיין פרומקייט וויא ער איז געווען פריער ווען ער איז געוועזין ביי זיין פאָטער: (ז) ווַיִשְׁרְצוּ. זאָגט רש"י דריבער שטייט וַיִּשְׁרְצוּ אונ עס שטייט ניט ווַיֵלְדוּ ווייל זיי האבין געבאָרין (שהיו יולדות ששה בכרס אחד) ווייל זיי האבין געבאָרין זעקס קינדער מיט איין מאָהל ווי דיא שרצים

דעת זקנים מבעלי התוספות

בכשר אע"פ שמנאן בחייהן לפי שהיה ר"ל אחר כן וירבו ויעצמו להודיע לך שארבעים [ששבעים] נפש לבד עצמו ורבו עד שש מאות אלף רגלי: (ז) ובני ישראל וגו'. מלמד שהיו יולדות ששה בכרס אחד ורמז מדכתיב ו' לישני פריה ורביה פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד. ד"א כי פרו וישרצו עולה בגי' ששה בכרס אחד פחות שנים וה"נ במאד מאד משלימות החשבון. ד"א פרו שהן עושין פירות וישרצו כשרצים ששה בכרס וא"ת שמתים לכך נאמר וירבו וא"ת חלשים היו לכך נאמר ויעצמו במאד מאד ולכך כתיבי כל הני

שפתי חכמים

בקרא המוליא בכ:ספר לבאם לכלם בשם יקרא גבי הולאה כתיב מספר ובהכנסה כתיב בשם: ה וא"כ למה לא הוזכר שמו של יוסף בכללם כלו' קודם שכן של יולאי ירך יעקב: ו ואת"ל דראשונה אינו קושיא דלריך למכתב יוסף משום שהיה במצרים מ"מ קשה וכי לא היינו יודעים כו'. (נח"י) הרא"ם האריך במקום שא"ל לקצר דהרב ס"ל דחוזר למעלה על הא דקאמר ויוסף ר"ל עם יוסף היו ע' וכן הוא בשמ"ר וע"ז מקשה והלא כו' ולמה אמר יוסף לחוד בשלמא שאר השבטים נכללו במאמר איש וביתו אבל יוסף לא נכלל בזה וא"כ בשם שהזכיר יוסף הל"ל גם את בניו ואם תפרש שאינו חוזר אדלעיל ולא לריך להזכיר יוסף ובניו שהם בכלל שבעים נפש אלא להורות שיוסף הי' במצרים ע"ז קשה מה בא ללמדנו: ז ר"ל דזה שמא מתוך שהיה שפל ועני כ"כ שמא עשה עבירה כי העוני מעביר דעתו של אדם או מתוך שהיה מלך שמא עבר עבירה כיון דהוא חשוב כל כך ולפי שהמנין בכאן הוא אחר מיתתן מ"ה הודיע לדקתו במנין הזה משום דאמרו רז"ל אל תאמין בעצמך עד יום מותך: ח (נח"י)

פירוש לתורת אלהים

(ו) וַיָּמָת יוֹסֵף איז יוסף געשטאָרבען וְכָל אֶחָיו אונ אַלי זייני ברידער וְכֹל אונ דם גאַנצי דור: (ז) וּבְנֵי אונ דיא קינדער פון יִשְׂרָאֵל פָּרוּ האָבען זיך געפרוכפּערט וַיִּשְׁרְצוּ אונ האָבען זיך געווידמעגט [פיין רש"י] וַיִּרְבּוּ אונ זייא האָבען זיך גמערט וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד אונ זייא האָבען זיך זייער גישטאַרקט וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם אונ דאס גאַנצי לאַנד מִצְרַיִם

ליקוטים על התורה

(ז) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וגו'. דער מטה משה שרייבט צו פאַרשטיין די טוֹבָה וואָס הקב"ה האט גיטאָהן ביי דיא צייט מיט די יודין וואָס ער האט זיי גימערט פיל מער ווי דיא נאַטור אונ געוויינליך איז אין דר וועלט פאַרקערט, דר מענטש וואָס איז רייך אונ זיינע געשעפטין גייען גוט, דער מענטש האט פאַר־געניגען אַז ער האט פיל קינדר, אָבר ביי די אָרעמע מענטשין. וואָס מער קינדר ער האט, מער ט־ויער איז ביי איהם, ווייל ער האט זייא ניט מיט וואָס צוא שפייזין, די בְּרָכָה וואָס הקב"ה האט גיזאָגט צו אַבְרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב אַז זייערע קינדר וועלין זיין אַזוי פיל ווי זאַמד אונ ווי שטערין, דס איז גוט גיוועזין אין די צייט פון שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, וויא דער פסוק זאָגט יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה רַבִּין כְּחוֹל פיל ווי דיא זאַמד פון ים אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֵנָתוֹ, יעדער יוד האט געהאט זיינע פעלדר אונ וויינגערטנער, אָבער ניט אין צייט פון גלות, נאר באמת איז די זאך גיווען ניט ווען אַטוֹבָה צום גוף נאר ווען אַטוֹבָה צוא דיא נְשָׁמוֹת פון דיא יודין, דער מדרש זאָגט באלד וויא יוסף איז געשטאָרבין האָבען דיא יודין אויפגיהערט מלה זיין זייערע קינדר, אונ האָבען גיוואָלט ווערן

ספר הישר

מילינן אונז האט פרעה גיענפערט מיין עצה איז אַזוי דם לאַנד פיתום אונ רעמסס זענען ניט פעסט גענוג איין מלחמה. בכן זאל מען אויס רופן אין גאַנץ מצרים אַז דר מלך האט גיבאָטן אַז אַלי מצרים אונ אַלי יִשְׂרָאֵל זאָלן בויען אונ שטאַרקן די שטעט פון פיתום אונ רעמסס מען וועט באַצאָלן פון דעם מלך אונ איר זאָלט באַצאָלן די ישראל וואָס קומען אַרבייטן יעדן טאג אונ אַז זיי וועלן שוין קומען בויען פר געצאָלט זאָלט איר ביסלעכווייס אַוועק לאָזן פון זיי אונ איר זאָלט ווערן איבער זיי באַצווינגער אונ היטער אונ זיי וועלן שוין מוזן בויען אָן געצאָלט אונ איר זאָלט זיך שטאַרקן איבער זיי אַז זיי זאָלן מוזן בויען אונ דורך דעם מידיקייט פון דר אַרבייט וועלן די ישראל וויניגער ווערן איז די עצה וואָל געפעלן ביי די עלצטע פון מצרים אונ האָבען אַזוי גטוען זענען גקומען די מצרים אונ די ישראל צו בויען מיט די קרעכץ פון פרעה אונ מען האט זיי באַצאָלט אַלי טאג נאר שבת זיי האָבען נים גוואָלט אַרבייטן. אין אַנייה אַרום

א א וְאֵ֗לֶּה שְׁמוֹת֙ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל
הַבָּאִ֖ים מִצְרָ֑יְמָה אֵ֣ת יַעֲקֹ֔ב
אִ֥ישׁ וּבֵית֖וֹ בָּֽאוּ׃ ב רְאוּבֵ֣ן שִׁמְע֔וֹן
לֵוִ֖י וִיהוּדָֽה׃ ג יִשָּׂשכָ֥ר זְבוּלֻ֖ן
וּבִנְיָמִֽן׃ ד דָּ֥ן וְנַפְתָּלִ֖י גָּ֥ד וְאָשֵֽׁר׃
ה וַֽיְהִ֗י כָּל־נֶ֛פֶשׁ יֹצְאֵ֥י יֶֽרֶךְ־יַעֲקֹ֖ב
שִׁבְעִ֣ים נָ֑פֶשׁ וְיוֹסֵ֖ף הָיָ֥ה בְמִצְרָֽיִם׃

אונקלוס

א וְאִלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל דְּעַלּוּ
לְמִצְרָיִם עִם יַעֲקֹב גְּבַר
וֶאֱנָשׁ בֵּיתֵהּ עַלּוּ: ב רְאוּבֵן
שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה:
ג יִשָּׂשכָר זְבוּלֻן וּבִנְיָמִן:
ד דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר:
ה וַהֲוָה כָּל נַפְשָׁתָא נָפְקֵי
יַרְכָּא דְיַעֲקֹב שַׁבְעִין
נַפְשָׁן וְיוֹסֵף דַּהֲוָה

רשב"ם

(א) ואלה שמות. מפני שרוצה לפרש ולומר ובני ישראל פרו וישרצו וגו' הוצרך לכפול ולומר בבואם למצרים לא הוי

בעל הטורים

(א) ואלה שמות בני ישראל הבאים. ר"ת שביה שאף כשהיו בשביה שמות בני ישראל לא שינו שמותם שבשביל ד' דברים נגאלו ממצרים בשביל שלא שינו את שמותם וכו' וג"כ ואלה ו' מוסיף על ענין ראשון וימת יוסף ואלה שמות שלוה להם שלא ישנו שמותם וא"ל אע"פ ששינו שמי לפנת פענח אתם אל תשנו שמותיכם: ישראל הבאים. ר"ת וס"ת מילה: את יעקב איש. ס"ת שבת לומר לך שבשביל שבת ומילה

רש"י

(א) ואלה שמות בני ישראל. אע"פ שמנאן א בחייהן בשמותן חזר ומנאן במיתתן ב להודיע חבתן שנמשלו לכוכבים ג שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותם שנא' (ישעי' מ) המוציא במספר צבאם ד לכולם בשם יקרא (שמ"ר): (ה) ויוסף היה במצרים. והלא הוא ובניו היו בכלל

בית יהודא

(א) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. דאס זענען די נעמען פון יִשְׂרָאֵלים יַעֲקֹב'ס קינדער, זאגט רש"י (אַף עַל פִּי שֶׁמְּנָאָן בְּחַיֵּיהֶם בִּשְׁמוֹתָם) אֲפִילוּ הקב"ה האט געציילט די קינדער פון יַעֲקֹב מיט זייערע נעמען ווען זיי האבען געלעבט, פון דעסטוועגען (חָזַר וּמְנָאָן בְּמִיתָתָן) ציילט זיי הקב"ה נאך אמאהל מיט זייערע נעמען ווען ער דערמאנט זייא בייא זייער שטארבין (לְהוֹדִיעַ חִבָּתָן) צו מאכין וויסין זייער ליבשאפט, אז הקב"ה האט זיי ליב (שֶׁנִּמְשְׁלוּ לַכּוֹכָבִים) זיי זענען געגליכען צו דיא שטערין (שֶׁמּוֹצִיאָן וּמַכְנִיסָן בְּמִסְפָּר וּבִשְׁמוֹתָם) ווען הקב"ה ציהט ארויס די שטערין פון הימעל זיי זאלען לייכטען אויף דער וועלט ביי נאכטו ציילט ער זייא מיט זייערע נעמען, אונ ווען ער נעמט זייא אריין צוריק אין הימעל ביי טאגו ציילט ער זיי נאך אמאהל מיט זייערע נעמען (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק (הַמּוֹצִיא בְמִסְפָּר צְבָאָם לְכוּלָּם בְּשֵׁם יִקְרָא) הקב"ה ציהט ארויס דיא שטערין פון הימעל מיט אצאהל ער רופט אלע שטערין מיט זייערע נעמען: (ה) וְיוֹסֵף הָיָה בְמִצְרָיִם. אונ יוֹסֵף איז גיווען אין מִצְרַיִם, פרעגט רש"י אז עס שטייט די קינדער פון יַעֲקֹב זענען גיווען זיבעציג איז דאך דאס צו זאמען מיט יוֹסֵף אונ זיינע קינדער (וַהֲלֹא הוּא וּבָנָיו הָיוּ בִּכְלַל שִׁבְעִים) ווארום יוֹסֵף מיט זיינע קינדער זענען

שפתי חכמים

א דקשה לרש"י למה מנאן פעם אחרת הא כבר מנאן לעיל בפ' ויגש וא"ל דלעיל מנאן בחייהן ועכשיו מנאן אחר מיתתן מכ"מ כין מנין דקודם מיתה בין לאחר מיתה כיון דכבר מנאן ועל זה פירש להודיע כו'. א"נ ק"ל דואלה ל"ל דלא הל"ל אלא אלה שמות וגו' וא"ל דקאי על מספר שלמעלה דבפ' ויגש והתם כתיב ואלה דקשה למאי כ"מ קאמר דקאי על מספר דלעיל וא"ל דקאי על מספר דלעיל ולהודיע שזה המספר אחר המיתה היה ולהכי כתיב ואלה כלומר אלה שמות בני ישראל המספר של בחייהם ואלה מספר שמותיהם לאחר מיתה אבל עדיין קשה למה ליה למספר דלאחר מיתה כיון שכבר מנאן בחייהם ועל זה קאמר אע"פ כו' וק"ל: ב ולא נקט בשמותם גבי מיתתן דלעיל כחייהם מנאן בשמותם ופרטן אבל גבי מיתתן לא מנאן אלא ראשי השבטים כדכתיב הכא ע' נפש וגו': ג ואין להקשות מה הוא החכמ שהמשיל אותם לכוכבים י"ל כמו שהכוכבים קיימין ומאירים ביום ובלילה אך ביום אינם נראים משום שרגא בטיהרא מאי אהני כך הם ישראל קיימין בעוה"ז ובעוה"ב וק"ל: ד [רא"ם] שמלת ובשמותם לא קאי אלא על מלת ומכניסן אבל בהוצאה דוקא במספר ולא בשמותם כמו שנאמר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) ואלה שמות הבאים. והלא כבר באו קודם לכן אלא קודם שמת יוסף לא נתן עליהם מסים משמת נתן עליהם ונעשה כאלו בו ביום באו: (ה) ויהי כל נפש. פי' עם יוסף שהיה במצרים היו שבעים ואז לא יצטרך למנות יוכבד שנולדה בין החומות מהר"ר שלמה בן פרחון ז"ל לכך מנאן

פירוש לתורת אלהים

(א) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אונ דס זענען די נעמען פון דיא קינדער יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים דיא וואס זענען גקומען אין מִצְרַיִם אֶת יַעֲקֹב מיט יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ איטליכער מענטש איז גקומען מיט זיין הויז גיזינד: (ה) וַיְהִי אונ עס איז גוועזן כָּל נֶפֶשׁ אלי מענטשין יֹצְאֵי יֶרֶךְ יַעֲקֹב וואס זענען פון יַעֲקֹב גבוירן גוואָרן שִׁבְעִים נָפֶשׁ זענען גוועזן זיבציג מענטשין וְיוֹסֵף הָיָה מיט יוֹסֵף וואס ער איז גוועזן פריער אין מִצְרַיִם [ע' רש"י]:

ספר הישר

וְאֵלֶּה אונ דס זענען די נעמען פון יַעֲקֹב'ס קינדער וואס זענען גקומען מיט אים קיין מִצְרַיִם די קינדער פון לֵאָה האבען גהייסין רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי יְהוּדָה יִשָּׂשכָר זְבוּלֻן אונ דִינָה זייער שוועסטער אינ דיא קינדער פון רָחֵל האבען גיהייסין יוֹסֵף וּבִנְיָמִין אונ דיא קינדער פון בִּלְהָה וְזִלְפָּה האבען גהייסין דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר אונ יַעֲקֹב'ס אייניקלך וואס זענען גבוירען געווארען אין לאנד כְּנַעַן אונ דיא קינדער פון יוֹסֵף וואס זייא זענען גיבארען אין מִצְרַיִם זענען גוועזן זיבציג נְפָשׁוֹת אונ וויא יוֹסֵף איז גשטארבען האבען די מִצְרַיִם אן גהובן צו גוועלטיגן איבער די יִשְׂרָאֵל אונ די עלצטי פון מִצְרַיִם זענען גקומען אונ האבן זיך גבוקט צוא פַּרְעֹה אונ האבען צוא אים אזוי גזאגט דיא יִשְׂרָאֵל זענען פיל אונ שטארקער פון אונז אונ אצונד גיב אונז איין עֵצָה אז מען זאל זיי מאכען פר לירן איינציג ווייס דען טאמר אז עס וועט אונז טרעפן איין מִלְחָמָה וועלען זיי אויך מִלְחָמָה האלטען מיט אונז צו פאר טיליגן

חומש בית יהודא

יא) פי' הרשב"ם מרבינו שמואל ב"ר מאיר נכד רש"י.

יב) פי' בעל הטורים מרבינו יעקב ב"ר אשר זצ"ל.

יג) פי' דעת זקנים מרבותינו הגאונים בעלי התוס' ז"ל.

יד) תולדות אהרן על התורה מראה מקומות מכל פסוק בש"ס.

טו) מנין המצות מספר אלה המצות למהר"מ האגיז ז"ל.

טז) פירוש לתורת אלהים. הוא פירוש ותרגום קצר ומדוקק שבעתים בע"ט קלה ומסודרה וברורה.

יז) עברי טייטש על הפטרות.
מלוקט מאת גדולי מפרשים ומדרשים.

יח) משלי יהודה פירוש ומשלים נעימים המושכים לב הקורא. להגות בתורת ה'. מהה"מ מדובנא ז"ל.

יט) משלי יוסף

כ) משלים על התורה

כא) משלי חכמים

כב) משלי נחמיה

כג) ליקוטי יקרים על הפטרות על ע"ט

כד) ליקוטי יוסף

כה) ליקוטי יהודא

כו) ליקוטי נחמיה

כז) ליקוטים על התורה

כח) ליקוטי מרדכי

כט) ספר הישר על התורה מועתק על ע"ט.
יֶעדער וָואס וָועט דָאס לֵייעֶנֶען וָועט גְרוֹיס תַּעֲנוּג הָאבֶּען.

ל) מצות השם על תרי"ג מצות ג"כ מועתק בע"ט.
כְּדֵי יֶעדֶר זָאל פַאר שְׁטֵיין דִי תרי"ג מִצְוֹת מְקַיֵּים צוּ זַיין. אוּנ מִיר הָאבִּין יֶעדֶע מִצְוָה גֶישְׁטֶעלְט אוֹיף זַיין אָרְט.

לא) החמש מגילות עם הטעמים:
פירושים על החמש מגילות

לב) פי' רש"י על כל החמ"ג.

לג) פי' רש"י במרובע (עוד הפעם)

לד) פי' רש"י במרובע מנוקד

לה) פי' רש"י בהעתקת ע"ט.
בשפה קלה ומצוהצחת.

לו) פי' רש"י מפורש ע"ט. בביאור אשר יפרש בשמלה כל דברי רש"י מהחל ועד כלם בהחמש מגילות.

לז) פי' שפתי חכמים על כל החמ"ג.

לח) פי' מצודות דוד }
לט) פי' מצודות ציון } פי' שה"ש וקהלת מאת הרב מו"ה יחיאל הלל בן הרב הגאון מו"ה דוד אלטשולר ז"ל:

מ) תולדות אהרן מראה מקומות בש"ס על החמ"ג.

מא) קול יעקב מהרב המגיד מדובנא ז"ל.

מב) תרגום שני על מגילת אסתר.

מג) פי' פתשגן הכתב על תרגום שני.

מד) מצח אהרן מבאר התרגום שני בלשון צח המדוברת מועתק על עברי טייטש.

מה) משלי ישראל על קהלת והוא פירוש יקר ומשלים חדשים מתוקים וערבים על לב הקורא.

מו) עברי טייטש על כל החמש מגילות.

מז) כוכב מיעקב על הפטרות מועתק על ע"ט.

מח) תפלת קבלת ש"ק ושאר התפלות לכל שבתות השנה.

מט) יוצרות לארבע פרשיות ולשה"ג.

נ) לוח המולדות.

נא) מיר האבין מוסיף געווען פי' לקוטי יקרים מועתק על עברי טייטש. כְּדֵי יֶעדֶער זָאל פַאר שְׁטֵיין דִיא חִידוּשִׁים פוּן דִיא תּוֹרָה. מְלוּקָט וּמְסוּדָר פְּשָׁטִים נִפְלָאִים וּמְתוּקִים מִמּוּבְחָרֵי הַמְפָרְשִׁים הָרִאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים. הַיְינוּ:

א) אלשיך הקדוש. ב) אור החיים הקדוש. ג) אור תורה. ד) אהבת שלום. ה) אור פני משה. ו) אורי וישעי. ז) אותיות דר' עקיבא. ח) אבן עזרא. ט) אמרי בינה. י) אהבת עולם. יא) אור עולם. יב) בעל הטורים. יג) באר מים חיים. יד) ברית מנוחה. טו) גלי רזיא. טז) זוהר הקדוש. יז) זרע קודש. יח) חשב האפוד. יט) חסד לאברהם. כ) חכם הרזים. כא) ישמח משה. כב) ילקוט ראובני. כג) ילקוט חבקוק. כד) כלי יקר. כה) כלי חמדה. כו) מדרש תנחומא. כז) מגלה עמוקות. כח) מאור עינים. כט) מדרש הנעלם. ל) מדרש רבות. לא) מורה נבוכים. לב) מבשר צדק. לג) נועם אלימלך. לד) נחל קדומים. לה) ספורנו. לו) ספר חסידים. לז) עשרה מאמרות. לח) עוללות אפרים. לט) עבודת הקודש. מ) עבודת ישראל. מא) פענח רזא. מב) פרקי היכלות. מג) פנים יפות. מד) ציוני. מה) צמח ה' לצבי. מו) צרור המור. מז) צידה לדרך. מח) קדושת לוי. מט) רמב"ן. נ) ריקאנטי. נא) רביד הזהב. נב) של"ה הקדוש. נג) שערי אורה. נד) שפתי קדושים. נה) שפתי צדיקים. נו) שפתי כהן. נז) תרגום יונתן. נח) תרגום ירושלמי. נט) תוצאות חיים. ס) תשואות חן. סא) תיקוני זוהר. סב) תורת אמת:

הוספה חדשה

נב) סג) אפיקי יהודה. סד) גליא מסכת. סה) דרכי יוסף. סו) הגיון לב. סז) משנת ר"א. סח) עיר דוד. סט) עטרת זיו. ע) פי צדיק. עא) רשב"ם. עב) שער בת רבים. עג) עטרת שלמה.

מקראות גדולות
חומש
בית יהודא
ספר
שמות
מן
חמשה חומשי תורה
עם שנים וחמשים מעלות ופירושים ה"ה:

חמשה חומשי תורה נדפס באותיות גדולות. כלן חדשות וברורות וכן גם הטעמים ואותיות כל הפירושים וההעתקות והלקוטים והה' מגילות עם פירושיהן וכו' — הכל חדש ומזהיר. בסדור יפה ונפלא. עם הפטרות. מוגה ומדויק עצהיו"ט.

תרגום אונקלוס על התורה.

התרגום אונקלוס מנוקד לפי הדקדק עם הדגושים.

פירוש רש"י בשלימות מאת רבינו שלמה יצחקי ז"ל. ככתבו וכלשונו.

פי' רש"י במרובע (עוד הפעם).

ו) פי' רש"י במרובע מנוקד

ז) פי' רש"י בהעתקת ע"ט. בשפה קלה אשר ירוץ הקורא בו.

ח) פי' רש"י מפורש ע"ט. בביאור אשר יפרש כשמלה כל דברי רש"י מהחל ועד כלה בתורה.

ט) מקדש אם (הערות והארות) בע"ט שבלעדם לא יבין כל איש את הפשט הנכון, וכזר זהב ל„בית יהודא" הוא.

י) פי' שפתי חכמים מבאר כל דבר הקשה בפירוש רש"י ז"ל מבעהמ"ת ספר שפתי ישנים.

ויתר המעלות המה מבוארים בדף ב' כאשר תחזינה עיניכם

פיעטרקוב

בהוצאת ובדפוס של יעקב ב"ר מרדכי יהודא ז"ל צעדערבוים

שנת תרפ"ט לפ"ק

CHUMESZ BEJS JEHUDA

5-cio ksiąg Mojżesza z komentarzami i przetłomaczeniem Raszi Część II.

Własność J. Cederbauma.

W drukarni J. Cederbauma w Piotrkowie 1928 r.

Printed in Poland.